PATROLOGIÆ

179

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANNO 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA ECCLESIÆ SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA; DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS; AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS COADUNATORUM.

SERIES LATINA,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ LATINÆ A TERTULLIANO AD INNOCENTIUM III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ TOMUS CLXXIX.

WILLELMUS MALMESBURIENSIS MONACHUS. INNOCENTIUS II, CŒLESTINUS II, LUCIUS II, ROM. PONT. ANACLETUS ANTIPAPA. BENEDICTUS CANONICUS. HUGO FARSITUS. FROWINUS ABBAS. ARNULFUS.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES,

IN VIA DICTA : *AVENUE DU MAINE*, 208.

1899

Clichy. — Ex typis PAUL DUPONT, 12, viâ dictâ Bas-d'Asnières. 41.7.99.

SÆCULUM XII

WILLELMI

MALMESBURIENSIS MONACHI

OPERA OMNIA

QUÆ VARII QUONDAM EDITORES, HENRICUS SAVILIUS, THOMAS GALÆUS, HENRICUS WARTON, ET NUPER D. THOMAS DUFFUS HARDY IN LUCEM SEORSIM EMISERUNT WILLELMI SCRIPTA, NUNC PRIMUM, PRÆVIA DILIGENTISSIMA EMENDATIONE, PRELO IN UNUM COLLECTA MANDANTUR

ACCEDUNT

INNOCENTII II, COELESTINI II, LUCII II, ROMANORUM PONTIFICUM, ANACLETI ANTIPAPÆ, BENEDICTI ECCLESIÆ S. PETRI IN URBE ROMA CANONICI, HUGONIS FARSITI, FROWINI ABBATIS MONTIS ANGELORUM APUD HELVETIOS, ARNULFI

OPUSCULA, DIPLOMATA, EPISTOLÆ

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri Universæ,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS

VENIT : 10 FRANCIS GALLICIS

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES,

IN VIA DICTA : *AVENUE DU MAINE*, 208.

1899

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CLXXIX CONTINENTUR

INDEX LIBRORUM ADHIBITORUM

AD EPISTOLAS ET PRIVILEGIA

ROMANORUM PONTIFICUM

A

Abælardi et Heloisæ Opera. Parisiis 1616. 4.

Achery (D') Spicilegium sive collectio veterum aliquot scriptorum ed. de la Barre. Parisiis 1723. fol. 1-3.

Acta academiæ Theodoro-palatinæ. Manhemii 1761. 4. 1—7.

Acta Sanctorum. Antwerpiæ 1643. fol.

Affò Istoria della città educato di Guastalla. Guastalla 1785. 4. 1—4.

Affò Satoria della città di Parma. Parma 1792. 4. 1—4.

Agobardi archiepiscopi Lugdunensis opera ed. Baluzius. Parisiis 1666. 8. 1—2.

Aguirre Collectio maxima conciliorum omnium Hispaniæ et novi orbis. Romæ 1753. fol. 1—6.

Amadesius In antistitum Ravennatum chronotaxim disquisitiones. Faventiæ 1783. 4. 1—3.

Amiani Memorie istoriche di Fano. InFano 1751. 4. 1—2.

Amico Catana illustrata. Catanæ 1740. 4. 1—4.

Ammirato Vescovi di Fiesole di Volterra e d'Arezzo. Firenze 1637. 4.

Anastasii Bibliothecarii de vitis Romanorum pontificum ed. Blanchinius. Romæ 1718. fol. 1—4.

Anecdota Ughelliana in Italiæ Sacræ vol. X.

Anselmi (S.) Cantuariensis abbatis opera ed. Gerberon. Lutetiæ Parisiorum 1721. fol.

Antiquité (L') de l'église de Marseille. Marseille 1747. 4. 1—3.

Arcere Histoire de la Rochelle. La Rochelle 1756. 4. 1—2.

Archivio storico Italiano. Firenze 1842. 8. 1—14, et appendice 1—7.

Argote Memorias para a historia de Braga. Lisboa 1732. 4. 1—3.

Arnulfi Lexoviensis episcopi epistolæ ed. Giles. Oxonii 1844. 8.

Arruego Catedra episcopal de Zaragoza. Zaragoza 1653. fol.

Aschbach Geschichte der Grafen von Wertheim. Frankfurt 1843. 8. 1-2.

Augustini archiepiscopi Tarraconensis opera omnia. Lucæ 1765. fol. 1—8.

Avila Historia de las antiguedades de la ciudad de Salamanca. En Salamanca 1606. 8.

Aynsa Fundacion, excelencias, grandezas y cosas memorables de Huesca, Huesca 1619. fol.

B

Bacchini Dell' istoria del monastero di S. Benedetto di Polirone. Modona 1696. 4.

Baluze Histoire généalogique de la maison d'Auvergne. Psris 1780. fol. 1—2.

Baldassini Memorie istoriche di Iesi. Iesi 1765. 4.

Baluzii Miscellanea ed. Mansi. Lucæ 1761. fol. 1—4.

Baluzii Historia Tutelensis. Parisiis 1717. 4.

Baluzii Capitularia regum Francorum. Parisiis 1677. fol. 1—2.

Baringii Descriptio Salæ principatus Calenbergici. Lemgo 1744. 4. 1—2.

Beckmann Historie des Fürstenthums Anhalt. Zerbst 1710. fol. 1—2.

(Belhomme) Historia Mediani in monte Vosago monasterii. Argentorati 1724. 4.

Benedictus abbas Petroburgensis De vita et gestis Henrici II et Ricardi I. Oxonii 1735. 8. 1—2.

Berengarii Turonensis De sacra cœna adversus Lanfrancum ed. A. F. et F. Th. Vischer. Berolini 1854. 8.

Bernardini Epitome fastorum Lucellensium. Bruntruti. 8.

Bernardi (S.) Opera omnia ed. Mabillon. Parisiis 1719. fol. 1—2.

Bertoldi Memorie storiche d'Argenta. Ferrara 1787. 4. 1—2.

Besly Histoire des comtes de Poitou. Paris 1647. fol.

(Besold) Documenta rediviva monasteriorum in ducatu Wirtembergico. Tubingæ 1720 fol.

Bessin Concilia Rhotomagensis provinciæ. Rhotomagi 1717. fol. 1—2.

Biancolini Notizie storiche delle Chiese di Verona. Verona 1749. 4.

Biancolini Serie chronologica dei vescovi e governatori di Verona. Verona 1760. 4.

Bibliotheca Cluniacensis ed. Marrier et Quercetanus. Lutetiæ Parisiorum 1614. fol.

Binterim u. Mooren Die alte und neue Erzdiozese Koln. Mainz 1828. 8. 1—4.

Bisogni Hipponii seu Vibonis Valentiæ vel Montis-leonis Ausoniæ civitatis accurata historia. Neapoli 1710. 4.

Blondellus Pseudo-Isidorus et Turrianus vapulantes. Genevæ 1628. 4.

Boczek Codex diplomaticus et epistolaris Moraviæ. Olomucii 1836. 4. 1—5.

Bodmann Rheingauische Alterthümer. Mainz 1819. 4.

Boehmeri Corpus juris canonici. Halæ 1747. 4. 1—2.

Bondam Charterboek der Hertogen van Gelderland. Utrecht 1783 fol. 1—4.

Borgia (A.) Istoria di Velletri. Nocera 1723. 4.

Borgia (St.) Memorie istoriche di Benevento. Romæ 1763. 4. 1—3.

Borgia (St.) Breve istoria del dominio temporale della sede apostolica nelle due Sicilie. Roma 1789. 4.

Dal Borgo Raccolta di diplomi Pisani. 1765. 4.

Bosco Floriacensis veteris bibliothecæ regiæ xyston dextrum et lævum. Lugduni 1605. 8.

Bosio Dell' istoria della sacra religione et illustrissima militia di S. Gio. Gierosolimitano. Roma 1621. fol. 1—3.

Bouche L'histoire chronologique de Provence. Aix 1664. fol. 1—2.

Bouges histoire de Carcassonne. Paris 1741. 4.

Bouillart Histoire de l'abbaye royale de S. Germain dez Prez. Paris 1724. fol.

Bouquet Recueil des historiens des Gaules et de la France. Paris 1738. fol. 1—20.

Boysen Allgemeines historiches Magazin. Halle 1767. 8. 1—2.

Brandao Monarchia Lusitana. Lisboa 1690. fol. 1—8.

Bréquigny Table chronologique des diplômes, chartes, titres et actes imprimés concernant l'histoire de France. Paris 1769. fol. 1—4.

Brevis notitia monasterii Ebracensis. Romæ. 1739. 4.

Bronziero Istoria del Polesine di Rovigo. Venezia 1747. 4.

Brower et Masenius Antiquitates et annales Trevirenses. Leodii 1670. fol. 1—2.

Brunatii Chartarum cœnobii S. Justinæ explicatio. Patavii 1763. 4.

Bullarium sacri ordinis Cluniacensis. Lugduni 1680. fol.

(Bullarium Vaticanum) Collectio bullarum sacrosanctæ basilicæ Vaticanæ. Romæ 1747. fol.

Bulliot Essai historique sur l'abbaye de Saint-Martin d'Autun. Autun 1849. 8. 1—2.

Bussi Hstoria di Viterbo. Romæ 1742. fol.

Buzelinus Gallo-Flandria sacra et profana. Duaci 1624. fol.

C

Cæsar Annales ducatus Styriæ. Græcii 1768. fol. 1—3.
Calles Series Misnensium episcoporum. Ratisbonæ et Viennæ 1752. 4.
Calmet Histoire ecclésiastique et civile de Lorraine. Nancy 1728. fol. 1—2.
Campi Dell' Historia ecclesiastica di Piacenza. Piacenza 1651. fol. 1—3.
Camuzat Promptuarium sacrarum antiquitatum Tricassinæ diœcesis. Augustæ Trecarum 1610. 8.
Capialbi Memorie per servire alla storia della s. chiesa Miletese. Napoli 1835. 8.
(Carlier) Histoire du duché de Valois. Paris 1764. 4. 1—3.
Cassiodori opera omnia ed. Garetius. Rothomagi 1679 fol. 1—2.
Catel Mémoires de l'histoire du Languedoc. Tolose 1633 fol.
Cenni Concilium Lateranense Stephani III. Romæ 1735. 4.
Cenni Monumenta dominationis pontificæ Romæ 1760. 4. 1—2.
Chapeaville Gesta pontificum Tungrensium Trajectensium et Leodiensium. Leodii 1612. 4 1—2.
Chenu Archiepiscoporum et episcoporum Galliæ chronologica historia Parisiis 1621. 4.
Cheruel Histoire de Rouen. Rouen 1843. 8. 1—2.
Chevalier Mémoires historiques de Poligny. Lons-le-Saulnier 1767. 4. 1—2.
Chiflet. S. Bernardi Clare-Vallensis abbatis genus illustre assertum. Divione 1660. 4.
Chronicon Lunælacense 1748. 4.
Chronicon monasterii Aldenburgensis majus ed. Van de Putte. Gandavi 1843. 4.
Chronicon Saxonicum ed. Gibson. Oxonii 1692. 4.
Chronique d'Arras et de Cambrai, par Balderic, revue et enrichie par le Glay. Paris 1834. 8.
Cianfogni Memorie istoriche dell' Ambrosiana basilica di S. Lorenzo in Firenze. Firenze 1804. 4.
Cibrario e Promis Documenti, sigilli e monete. Torino 1833. 8.
Ciro de la Ville Histoire de l'abbaye de la Grande-Sauve. Paris 1844. 8. 1—2.
Cocquelines Bullarum privilegiorum ac diplomatum Romanorum pontificum amplissima collectio. Romæ 1739. fol. 1—28.
Codex diplomaticus Lubecensis. Lübeck 1843. 4.
Codex Laureshamensis. Mannhemii 1768. 4. 1—3.
Codice diplomatico del sacro militate ordine Gerosolimitano Lucca 1733. fol. 1—2.
Collection des Cartulaires de France. Paris 1840. 4. 1—7.
Colliette Mémoires de la province du Vermandois. Cambrai 1771. 4. 1—3.
Colmenares Historia de la insigne ciudad de Segovia. Madrid 1640. fol.
Colucci Antichità Picene. Fermo 1786. fol. 1—31.
Conciliorum Galliæ collectio. Opera et studio monachorum congr. S. Mauri. Parisiis 1789. fol. vol. I.
Contatore De historia Terracinensi. Romæ 1706. 4.
De-Conti Notizie storiche della città di Casale. Casale 1838. 8. 1-11.
Coppi Annali di Sangimignano. Firenze 1695. 4.
Cornelius Ecclesiæ Venetæ. Venetiis 1749. 4. 1—15.
Cousin Histoire de Tournay. Douay 1619. 4. 1—2.
Coustant Epistolæ Romanorum pontificum. Parisiis 1721. fol. vol. I.
Crusii Annales Suevici. Francofurti 1595. fol. 1—3.
Cunha Catalogos dos bispos do Porto. Porto 1742. fol 1—2.
Cypræi Annales episcoporum Slesvicensium. Coloniæ Agrippinæ 1634. 8.

D

Dænische Bibliothek. Copenhagen u. Leipsig 1738. 8. 1—8.
Dalhammer Canonia Rohrensis. Ratisponæ 1784. fol.
Défense de l'église de Toul. Toul 1727. 4.
Défense des priviléges de l'église de Saint-Martin de Tours. Paris 1708 fol.
Denis Codices manuscripti theologici bibliothecæ palatinæ Vindobonensis. Vindobonæ 1793. fol. 1—2.
Diago Historia de los victoriosissimos antiguos condes de Barcelona. Barcelona 1603. fol.
Diago Annal. del reyno de Valencia. Valencia 1613 fol.
Difesa seconda del dominio temporale della sede apostolica sopra la città di Comacchio. Roma 1711. 4.
Dissertatio historica de summo apostolicæ sedis imperio in urbem comitatumque Comacli 1705.
Dlugossi Historia Poloniæ Lipsiæ. 1711. fol. 1—2.
Dorado Compendio historico de la ciudad de Salamanca. Salamanca 1776. 4.
Doublet Histoire de l'abbaye de S. Denys en France. Paris 1625. 4.
Dreyhaupt Pagus Neletici et Nudzici, oder Beschreibung des Saal-Creyses. Halle 1755. fol. 1—2.
Dronke Codex diplomaticus Fuldensis. Cassel 1850. 4.
Dubois Historia ecclesiæ Parisiensis. Parisiis 1690. fol. 1—2.
Duchesne Historiæ Francorum scriptores coætanei. Lutetiæ. Paris. 1636. fol. 1—5.
Duchesne Histoire généalogique des ducs de Bourgogne (in Histoire des roys, ducs et comtes de Bourgogne. Paris 1619. 4).
Duchesne Histoire généalogique de la maison de Bar-le-Duc. Paris 1631. fol.
Duchesne Histoire généalogique des maisons de Guines. Paris 1631. fol.
Duchesne Histoire généalogique de la maison de Bethune. Paris 1639. fol.
Duchesne (Fr.) Histoire de tous les cardinaux français. Paris 1660. fol. 1—2.
Duellius Miscellanea. Augustæ Vind. et Græcii 1723. 4. 1—2.
Dümgé Regesta Badensia. Carlsruhe 1736. 4.
Dunod Histoire des Sequanois. Dijon 1735. 4. 1—2.
Dunod Histoire de l'Eglise, ville et diocèse de Besançon. Besançon 1750. 4. 1—2.

E

Eadmeri Vita S. Anselmi et historia novorum in appendice operum S. Anselmi.
Eccard Historia genealogica principum Saxoniæ superioris. Lipsiæ 1722 fol.
Eccard Corpus historicum medii ævi. Lipsiæ 1723. fol. 1—2.
Eichhorn Episcopatus Curiensis in Rhætia. 1797. 4.
Epistolæ et vita divi Thomæ martyris et archiepiscopi Cantuariensis ed. Lupus. Bruxellis 1682. 4.
Epistolæ S. Thomæ Cantuariensis archiepiscopi et martyris ed. Giles. Oxonii 1845. 8. 1—2.
Erath Codex diplomaticus Quedlinburgensis. Francofurti 1764. fol.
Erhard Regesta historiæ Westphaliæ. Münster 1847. 4. vol. I.
Erhard u. Rozenkranz Zeitschrift für vateriandische Geschichte u. Alterhumswissenschaft. Münster 1838. 4. 1—10.
Escalona Historia del real monasterio de Sahagun. Madrid 1782 fol.

F

Falckenstein Codex diplomaticus antiquitatum Nordgaviensium. Francofurti et Lipsiæ 1733. fol.
Falke Codex traditionum Corbeiensium. Lipsiæ et Guelferbyti 1752 fol.
Fantuzzi Monumenti Ravennati. Venezia 1801. 4. 1—6.
Farlatus Illyricum sacrum. Venetiis 1751. fol. 1—8.
Federicius Rerum Pomposianarum historia. Romæ 1781. 4 vol. I.
Fejér Codex diplomaticus Hungariæ ecclesiasticus et civilis. Budæ 1829. 8. 1—11.
Félibien Histoire de l'abbaye royale de Saint-Denys. Paris 1706. fol.
Félibien Histoire de la ville de Paris. 1725 fol. 1—5.
(Fell) Rerum Anglicarum scriptorum veterum tom. I. Oxonii 1684. fol.
Fernandez Historia y anales de la ciudad y obispado de Plasencia. Madrid 1627. fol.
(Ferrer) Historia del apostol de Iesus Christo Sanctiago. Madrid 1610 fol.
Fayerabend De ehemaligen Reichstiftes Ottenbeuren Jahrbücher. Ottenbeuren 1813. 8. 1—2
Filz Geschichte des salzburgischen Benedictinertifts Michaelbeuern. Salzburg 1833. 8 1—2.
Finestres Historia de el real monasterio de Poblet. Cervera 1753. 4. 1—4.
Fink Die geoffneten Archive des Kœnigreichs Baiern. Bamberg 1822. 8 vol. II et III.
Fioravanti Memorie istoriche di Pistoja. Lucca 1758. 4.

Fiorentini Memorie della gran contessa Mathilda, ed. Mansi. Luccæ 1756. 4.
Fischer Merkwürdigere Schicksale des Stiftes u. der Stadt Klosterneuburg. Wien 1815. 8. 1—2.
Fleureau Les antiquitez de la ville et du duchez d'Estampes. Paris 1683. 4.
Florez (Risco, Merino de la Canal) España sagrada. Madrid 1754. 4. 1—46.
Freyberg Sammlung historischer Schriften und Urkunden. Stuttgart und Tübingen 1827. 8. 1—4.
Frisi Memorie storiche di Monza. Milano 1794. 4. 1—3.
Frœlich Diplomatarium Garstense. Viennæ Austriæ 1754. 4.

G

Gale Historiæ Britannicæ Saxonicæ Anglo-Danicæ Scriptores XV. Oxoniæ 1691. fol. 1—2.
(Galletti) Memorie di tre antiche chiese di Rieti. Roma 1765. 8.
Galletti Del primicero della santa sede apostolica. Roma 1776. 4.
Gallia Christiana ed. Sammarthani. Lutetiæ Paris. 1656. fol. 1—4.
Gallia Christiana opera congregationis S. Mauri. Parisiis 1716. fol. 1—13.
(Garampi) Illustrazione di un antico sigillo della Garfagnana. Romæ 1759. 4.
Gariel Series præsulum Magalonensium et Monspeliensium. Tolosæ 1665. fol. 1—2.
Gattula Historia abbatiæ Cassinensis. Venetiis 1733. fol. 1—2.
Gattula Ad Historiam abbatiæ Cassinensis accessiones. Venetiis 1734. fol. 1—2.
Gerbert Historia Nigræ Silvæ. 1793. 4. 1—3.
Gercken Diplomataria veteris marchiæ Brandenburgensis. Salzwedel 1765. 8. 1—2.
Gercken Stiftshistorie von Brandenburg. Braunschweig u Wolffenbüttel 1766. 4.
Gercken Codex diplomaticus Brandenburgensis. Salzwedel 1769. 4. 1—8.
(Germain) Histoire de l'abbaye de Notre-Dame de Soissons. Paris 1675. 4.
Der Geschichtsfreund. Einsiedeln. 1843. 8. 1—6.
Ghilini Annali di Alessandria. Milano 1666. fol.
Gilberti Foliot ex abbate Glocestriæ episcopi primum Herefordiensis deinde Londoniensis epistolæ ed. Giles. Oxonii 1845. 8. 1—2.
Giulini Memorie di Milano. Milano 1760. 4. 1—7.
Glay (Le) Glossaire topographique de l'ancien Cambrésis. Cambray 1849. 8.
Glycæ Annales ed. Becker. Bonnæ 1836. 8.
Gosse Histoire de l'abbaye d'Arrouaise. Lille 1786. 4.
Gradonicus Pontificum Brixianorum series. Brixiæ 1755. 4.
Grandidier Histoire de l'Eglise de Strasbourg. Strasbourg 1777. 4. 1—2.
Grandidier Histoire ecclésiastique de la province d'Alsace. Strasbourg. 1787. 4. 1—2.
Gratiani decretum in Corp. jur. can. ed. Richter. Lipsiæ 1833. 4
Gravier Histoire de S. Dié. Epinal 1836. 8.
Gudenus Codex diplomaticus. Gœttingæ 1743. 4. 1—5.
Günther Codex diplomaticus Rheno-Mosellanus. Coblenz 1822. 8. 1—5.
Guiberti abbatis S. Mariæ de Novigento opera, ed. d'Achery. Lutetiæ Paris. 1651. fol.
Guichenon Bibliotheca Sebusiana in Hofmanni novæ scriptorum coll. vol. I.
Guichenon Histoire généalogique de la maison de Savoye. Lyon 1660. fol. 1—2.
Guichenon Histoire de Bresse et de Bugey. Lyon 1650. fol. 1—4.
Guichenon Episcoporum Bellicensium chronographica series. Parisiis 1642. 4.
Guilielmi Neubrigensis Historia ed. Hearnius. Oxonii 1719. 8. 1—2.

H

Hansizius Germania sacra. Augustæ Vindelic. 1727. fol. 1—2.
Hasselbach, Kosegarten u. Medem Codex Pomeraniæ diplomaticus. Greifswald 1843. 4 vol. I.
Heda Historia episcoporum Ultrajectensium. 1642. fol.
Heineccius Antiquitatum Goslariensium libri sex. Francofurti 1707. fol.
Hemeræus Augusta Viromandorum vindicata et illustrata. Parisiis 1643. 4.
Hennes Codex diplomaticus ordinis S. Mariæ Theutonicorum. Mainz 1845. 8.
Henriquez Regula constitutiones et privilegia ordinis Cisterciensis. Antverpiæ 1630. fol.
Herberti de Boseham opera quæ exstant omnia ed. Giles. Oxonii 1846. 8. 1—2.
Herrgott Genealogia diplomatica augustæ gentis Habsburgicæ. Viennæ Austriæ 1737. fol. 1—3.
Hess Prodromus monumentorum Guelficorum. Augustæ Vindelic. 1780. 4.
Hess Monumentorum Guelficorum pars historica. Typis Campidonensibus 1784. 4.
(Heyberger) Die — vertheidigte Landeshoheit Bambergs über Fürth. Bamberg. 1774. fol.
Histoire de Dauphiné. Genève 1722. fol. 1—2.
Histoire générale de Languedoc. Paris 1730. fol. 1—5.
Historiæ patriæ monumenta. Augustæ Taurinorum 1836. 1. Chartæ vol. I. 2. Scriptores vol. I.
Hocker Supplementa zum Heilsbronnischen Antiquitätenschatz Nürnberg 1739. fol.
Hœfer, Erhard u. Medem Zeitschrift für Archivkunde, Diplomatik u. Geschichte. Hamburg 1834. 8. 1—2.
Hoffmann Nova scriptorum ac monumentorum collectio. Lipsiæ 1731, 4. 1—2.
Holstenius Collectio Romana bipartita. Romæ 1662. 8. 1—2.
Hontheim Historia Trevirensis diplomatica. Augustæ Vind. et Herbipoli 1750. fol. 1—3.
Hormayr Geschichte der gefürsteter Grafschaft Tirol. Tübingen 1806. 8. 1—2.
Hormayr Sammtliche Werke. Stuttgart u. Tübingen 1020. 8. 1—3.
Hormayr Archiv für Geographie, Historie, Staats u. Kriegskunst. Wien 1810. 4. 1—24
Hueber Austria ex archivis Mellicensibus illustrata. Lipsiæ 1722. fol.
Hugo Sacræ antiquitatis monumenta. Stivagii 1725. fol. 1—2.
(Hugo) Sacri et canonici ordinis Præmonstratensis annales. Nanceii 1734. fol. 1—2.
Hund Metropolis Salisburgensis ed. Gewoldus. Monachii 1620. fol. 1—3.

I

Iager Geschichte Frankenlands. Rudolstadt 1806. 8. 1—3.
Illustre (L') Orbandale, ou l'histoire ancienne et moderne de Chalon-sur-Saone. Chalon 1662. 4. —2.
Institut des provinces de France. Mémoires — 2 série. vol. I. Paris 1845. 4
Iricus Tridinensis Rerum patriæ libri III. Mediolani 1745. fol.
Isle (De l') Histoire de l'abbaye de St. Mihiel. Nancy 1757. 4.
Ivonis Carnotensis episcopi opera omnia Parisiis 1647 fol. 1—2.

J

Joannes Tabularum litterarumque spicilegium Francofurti 1724. 8.
(Juenin) Nouvelle histoire de l'abbaie royal de St. Filibert et de la ville de Tournus. Dijon 1733. 4.

K

Khamm Hierarchia Augustana. Augustæ 1707. 4. 1—5.
Kindlinger Münsterische Beitrage. Münster 1787. 8. 1—3.
Kist en Royaards Archief vor Kerkelyke Geschiedenis. Te Leiden 1829. 8. 1—20.
(Kleinmayern) Nachrichten vom Zustande der Gegenden und Stadt Iuvavia. Salzburg 1784. fol.
Kluit Historia critica comitatus Hollandiæ et Zeelandiæ. Medioburgi 1777. 4. 1—4.
Knaut Antiquitates pagorum et comitatuum principatus Anhaltini. Francofurti 1699. 4.
Knaut Gründliche Fürstellung etlicher in Beckmans Historiæ des Fürstenthums Anhalt befindlicher Irrthümer. Halle 1710. 4
Kœnigsdorfer Geschichte des Klosters zum heiligen Kreutz in Donauworth. Donauworth 1819. 8. 1—3.
Kœster Geschichte des Klosters Loccum. Gottingen 1822. 4.
Koken Beitrage zur Niedersachsischern Geschichte. Hildesheim 1833. 8. vol. I.
Kreysig Beitrage zur Historie der Sachsischen Lande. Altenburg 1754. 8. 1—6.
Kuchenbecker Analecta Hassiaca. Marburgi 1728. 8. 1—12.
Kurz Beitrage zur Geschichte des Landes Oesterreich ob der Enns. Linz. 1805 8. 1—4.

L

Labbe Nova bibliotheca manuscriptorum librorum. Parisiis 1657. fol. 1—2.
Laboureur Les Mazures de l'abbaye royale de l'Isle Barbe. Paris 1681. 4. 1—2.
Lacomblet Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins. Düsseldorf 1840. 4. 1—2.
Lami Deliciæ eruditorum. Florentiæ 1737. 8.
Lami Ecclesiæ Florentinæ monumenta. Florentiæ 1759. fol. 1—4.
Lanfranci Opera omnia ed. D'Achery. Lutetiæ Paris. 1648. fol.
Lang Regesta, sive Rerum Boicarum autographa e regni seriniis. Monaci 1822. 4. 1—10.
Lange et Unger Diplomatarium Norwegicum. Christianiæ 1847. 4 vol. I.

Langebek Scriptores rerum Danicarum. Havniæ 1772. fol. 1—8.
Lappenberg Hamburgisches Urkundenbuch. Hamburg 1842. 4 vol. I.
Launoii Opera omnia. Coloniæ Allobrogorum 1731. fol. 1—5.
Lebeuf Mémoires concernant l'histoire d'Auzerre. Paris 1743. 4. 1—2.
Ledebur Allgemeines Archiv für die Geschichtskunde des Preussischen Staats. Berlin Posen u. Bromberg 1830. 8. 1—18.
Ledebur Neues allgemeines Archiv etc. 1836. 8. 1—3.
Leichtlen Die Zähringer. Freiburg 1831. 4.
Leuckfeld Antiquitates Walkenredenses. Leipsig u. Nordhausen 1706. 4.
Leuckfeld Antiquitates Poeldenses. Wolffenbüttel 1707. 4.
Leuckfeld Antiquitates Gandersheimenses Wolffenbüttel 1709. 4.
Leuckfeld Antiquitates Michaelsteinenses et Amelunxbornenses. Wolffenbüttel 1710. 4.
Leuckfeld Antiquitates Katelenburgenses. Leipzig u. Wolffenbüttel 1715. 4.
Leuckfeld Antiquitates Halberstadenses. Wolffenbüttel 1714. 4.
Leuckfeld Antiquitates Præmonstratenses. Magdeburg u. Leipzip 1721. 4.
Leutner Historia monasterii Wessofontani. Augustæ Vind. et Friburgi 1753. 4.
Liber pontificalis seu de gestis Romanorum pontificum ed. Vignolius. Romæ 1724. 4. 1—3.
Liljegren Diplomatarium Suecanum. Holmiæ 1829. 4. 1—3.
Liruti Notizie delle cose del Friuli. Udine 1776. 8. 1—5.
Loperraez Corvalan Descripcion historica del obispado de Osma. Madrid 1788. 8. 1—3.
Louvet Histoire de la ville et cité de Beauvais. Rouen 1614. 8.
Luciferi episcopi Caralitani opera ed. Coletis. Venetiis 1778. fol.
Ludewig Scriptores rerum Germanicarum. Francofurti et Lipsiæ 1718 fol. 1—2.
Ludewig Geschichtsschreiber von Wirtzburg. Frankfurt 1713. fol.
Ludewig Reliquiæ manuscriptorum. Francofurti et Lipsiæ 1720. 8. 1—13.
Lüntzel Die ältere diœcese Hildesheim. Hildesheim 1837. 8.
Lupi presbyteri et abbatis Ferrariensis opera ed. Baluzius. Parisiis 1664. 8.
Lupus (Chr.) Ad Ephesinum concilium variorum Patrum epistolæ. Lovanii 1682. 4.
Lupus (M.) Codex diplomaticus Bergomatis Bergomi 1784. fol. 1—2.

M

Mabillon Acta Sanctorum ordinis Benedicti Lutetiæ Paris. 1668. fol. 1—9.
Mabillon Annales ordinis S. Benedicti. Lutetiæ Paris. 1703. fol. 1—6.
Mabillon De re diplomatica. Lutetiæ Paris. 1709. fol.
Mabillon Vetera analecta. Parisiis 1723. fol.
Mabillon Museum Italicum. Parisiis 1724. 4. 1—2.
Mabillon et Ruinart Ouvrages posthumes. Paris 1724. 4. 1—3.
Mader Antiquitates Brunsvicences. Helmstadi 1678. 4.
Mainati Crouiche ossia memorie storiche di Trieste. Venezia 1817. 8. 1—6.
Maius Spicilegium Romanum. Romæ 1839. 8. 1—10.
Maius Scriptorum veterum nova collectio. Romæ 1825. 4. 1—10.
Malaspina Sulla patria del chronografo Novaliciense. Tortona 1816. 8.
Manrique Cisterciensium seu verius ecclesiasticorum annalium tomi 1—4. Lugduni 1642. fol.
Mansi Conciliorum amplissima collectio. Florentiæ 1759. fol. 1—30.
Marca Histoire de Béarn. Paris 1640. fol.
Marca De primatu Lugdunensi et cæteris primatibus. Parisiis 1644. 8.
Marca De concordia sacerdotii et imperii ed Baluzius. Parisiis 1663. fol.
Marca Dissertationes tres ed. Baluzius. Parisiis 1669. 8.
Marca Marca Hispanica. Parisiis 1688. fol.
Margarini Bullarium Casinense. Venetiis 1650. fol. 1—2.
Marini (G.) I papiri diplomatici Romæ 1805. fol.
Marini (M.) Diplomatica pontificia. Roma 1841. 4.
Marlot Metropolis Remensis historia. Insulis 1666. fol. 1—2.
Maroni Commentarius de ecclesiis et episcopis Ostiensibus et Velitrensibus. Romæ 1766. 4.
Marrier (D. Martinus) Monasterii regalis S. Martini de Campis Parisiensis Historia. Parisiis 1636, ap. Seb Cramoisy. 4.
Marètne et Durand Thesaurus novus anecdotorum. Lutetiæ Paris. 1717. fol. 1—5.
Martène et Durand Veterum scriptorum et monumentorum amplissima collectio. Parisiis 1724. fol. 1—9.
Martinez Historia de la fundacion y antiguedades de San Juan de la Pena. Çaragoça 1620. fol.
Mascarenas Apologia historica por la cavalleria de Calatrava. Madrid 1651. 4.
Matile Monuments de l'histoire de Neuchâtel. Neuchâtel 1844. fol. 1—2.
Matthæi Paris Opera ed. Wats. Londini 1640. fol.
Meichelbeck Historia Frisingensis. Augustæ Vind. 1729. fol 1—4.
Meichelbeck Chronicon Benedictoburanum. 1752. fol. 1—2.
Mémoires et documents publiés par la société d'histoire de la Suisse Romande. Lausanne 1838. 8. 1—8.
Mémoires et documents inédits pour servir à l'histoire de la Franche-Comté. Besançon 1838. 8. 1—2.
Mémoires et documents publiés par la société d'histoire et d'archéologie de Genève. Genève 1841. 8 1—7.
Memorie della badia di S. Tommaso in Foglia. Pesaro 1778. 4.
Memorie e documenti per servire all' istoria del principato Luccese. Lucca 1813. 4. 1—10.
Ménard Histoire de Nismes. Paris 1750. 4. 1—6
Menestrier Histoire civile de Lyon. Lyon 1696. fol.
Merino Espana sagrada v. Florez.
Messager des sciences et des arts de la Belgique. Gand 1837. 8.
Meurisse Histoire des evesques de Metz. Metz 1634. fol.
Meyer u. Erhard Zeitschrift vid. Erhard und Rosenkranz.
Mezger Historia Salisburgensis. Salisburgi 1652. fol.
(Michelsen) Urkundensammlung der Schleswig-Holstein-Lauenburgischen Gesellschaft. Kiel 1839. 4 vol. I.
Mieris Groot Charterboek der Graaven van Holland. Leyden 1753. fol. 1—4.
Miræi Opera diplomatica et historica ed. Foppens. Bruxellis 1723. fol. 1—4.
Mittarelli Ad Scriptores rerum Italicarum accessiones historicæ Faventinæ. Venetiis 1771. fol.
Mitarelli et Costadoni Annales Camaldulenses. Venetiis 1755. fol. 1—9.
Mittheilungen aus dem Gebiet historisch-antiquarischer Forschungen. Naumburg 1822. 4. 1—5.
Mittheilungen aus dem Gebiet der Geschichte Liv-Ehst-und Kurlands. Riga und Leipzig 1840. 8. 1—4.
Mohr Codex diplomaticus ad historiam Ræticam. Cur 1844. 8 vol. I.
Monasticum Anglicanum ed Dodsworth et Dugdale Londini 1655. fol. 1—3.
Mone Quellensammlung der Badischen Landesgeschichte. Karlsruhe 1848. 4 vol. I.
Montemarte chronica inedita degli avvenimenti d'Orvieto ed. Gualterius Torino 1846. 8. 1—2.
Montfaucon Diarium Italicum. Parisiis 1702. 4.
Monumenta Boica. Monachii 1763. 4. 1—35.
Morbio Storie dei municipi Italiani. Milano 1836. 8. 1—6.
Morice Mémoire pour servir de preuves à l'histoire de Bretagne Paris 1742. fol. 1—3.
Moriondi Monumenta Aquensia. Taurini 1789. 4. 1—2.
Moser Osnabrückische Geschichte. Berlin 1843. 8. 1—4.
Muldrac (Ant.) Compendiosum abbatiæ Longipontis Suessionensis Chronicon. Parisiis 1652. 8.
Munch Codex diplomaticus monasterii S. Michaelis Bergensis diœcesis, vulgo Munkalif dicti. Christianæ 1845. 4.
Muratori Delle antichità Estensi ed Italiane. Modena 1717. fol. 1—2.
Muratori Rerum Italicarum scriptores. Mediolani 1723. fol. 1—28.
Muratori Antiquitates Italicæ medii ævi. Mediolani 1738 fol. 1—6.

N

Neue Mittheilungen aus dem Gebiet historisch-antiquarischer Forschungen. Halle 1834. 8. 1—7.
Neugart Codex diplomaticus Alemanniæ. 1791. 4. 1—2.
Neustria pia auctore A. du Monstrier Rothomagi 1663. fol.
Niesert Münsteriche Urkundensammlung. Coesfeld 1826. 8. 1—7.
Nova collectio statutorum ordinis Cartusiensis. Correriæ 1681. 8.
Novissimum chronicon antiqui monasterii ad S. Petrum Salisburgi. Augustæ Vindelicorum et Œniponti 1772. fol.
Novum Testamentum Græcum ed. Wetstenius, Amstelodami 1752. fol, 1—2.

O

Œfele Rerum Boicarum scriptores. Augustæ Vindel. 1763. fol. 1—2
Oihenartus Notitia utriusque Vasconiæ tum Iberiæ tum Aquitaniæ. Parisiis 1638. 4.
Oisel (L') Mémoires de Beauvais. 1617. 4.
Ornhjalm Historiæ Sueonum Gothorumqué ecclesiasticæ libri quatuor. Stockholmiæ 1689, 4.
(Olivieri) Memorie per la storia della chiesa Pesarese nel secolo XIII. Pesaro 1779. 4.
Optati Milevitani episcopi De schismate Donatistarum libri septem. ed. Dupin. Antverpiæ 1702. fol.
Origines Guelficæ. Hanoveræ 1750. fol. 1—5.
Orsato Historia di Padova. Padova 1678. fol,

P

Paige (Le) Bibliotheca Præmonstratensis ordinis. Parisiis 1633. fol.
Palladius De vita S. Johannis Chrysostomi dialogus. Lutetiæ Paris. 1680. 4.
Palma Storia ecclesiastica e civile di Teramo, Teramo 1832. 4. 1—5.
(Papon) Histoire générale de Provence. Paris 1777. 4. 1—4.
Pardessus Diplomata, chartæ, epistolæ, leges, aliaque instrumenta ad res Gallo-Francicas spectantia. Lutetiæ Paris. 1843 fol. 1—2.
Paulus Geschichte des Mollenbecker Klosters. Rinteln 1784. 8.
Pavillon Vie du B. Robert d'Arbrissel. Saumur 1667.
Du Paz Histoire généalogique de plusieurs maisons illustres de Bretagne. Paris 1619. fol. 1—2.
Pecci Storia del vescovada di Siena. Lucca 1748. 4.
Pérard Recueil de plusieurs pièces curieuses servant à l'histoire de Bourgogne. Paris 1664. fol.
Perry Histoire civile et ecclésiastique de Chalon sur Saone. Chalon 1659. fol.
Persan Recherches sur la ville de Dole Dole 1812. 8.
Pertz Monumenta Germaniæ historica. Hannoveræ 1826. fol. a. Scriptores 1—11, b. Leges 1—2.
Pertz Archiv der Gesellschaft für altere deutsche Geschichtskunde. Frankfurt —Hannover 1820. 8. 1—10.
Petri Blesensis, Bathoniensis in Anglia archidiaconi Opera omnia. Parisiis 1667 fol.
Petri Damiani Opera ed. Caietani. Parisiis 1743. fol. 1—4.
Petrini Memorie Prenestine. Roma 1795 4.
Petrus Suevia ecclesiastica. Augustæ et Dillingæ 1699. fol.
Pez Thesaurus anecdotorum. Augustæ Vindelicorum et Græcii 1721. fol. 1—6.
Phœbonii Historia Marsorum. Lugduni Batavorum. fol.
Pillet Histoire du château et de la ville de Gerberoy. Rouen 1679 4.
Pirri Sicilia sacra ed. Mongitore. Panormi 1733. fol. 1—2.
Piron (J. Sch.) Annales de l'Eglise d'Aix. Lyon 1668. 4.
Plancher Histoire générale et particulière de Bourgogne. Dijon 1739. fol. 1—2.
Plessis (Du) Histoire de Coucy. Paris 1728. 4.
Plessis (Du) Histoire de l'Eglise de Meaux. Paris 1731. 4. 1—2.
Priviléges de l'ordre de Saint-Jean de Jérusalem. Paris 1700. fol.
Privilegia ordinis Cartusiensis et multiplex confirmatio ejusdem. (Basileæ 1510) fol.
Provana Studi critici sovra la storia d'Italia. Torino 1844. 8.
Puiades Cronica universal del principato de Cataluna. Barcelona 1829. 4. 1—8.
Pulgar Teatro clerical de las iglesias catedrales de Espana. Madrid 1679. fol. 1—4.
Puricelli Ambrosianæ Mediolani basilicæ monumenta. Mediolani 1645. 4.
Pusch und Frœhlich Diplomataria sacra ducatus Styriæ. Viennæ, Pragæ et Tergesti 1756. 4. 1—2.

Q

Quix Codex diplomaticus Aquensis. Aquisgrani 1839. 4.

R

Raczynski Codex diplomaticus majoris Poloniæ. Posnaniæ 1840. 4.
Rass und Weis Leben der Vater und Martyrer. Mainz 1825. 8. 1—21.
Ratherii episcopi Veronensis Opera ed. Ballerinii. Veronæ 1765. fol.
(Ratti) Storia di Genzano, Roma 1797. 4.
Raynal Histoire de Berry. Bourges 1845 8. 1—4.
Regionis abbatis Prumiensis libri duo de synodalibus causis ed. Wasserschleben, Lipsiæ 1840. 8.
Reiffenberg Monuments pour servir à l'histoire des provinces de Namur, de Hainaut et de Luxembourg. Bruxelles 1844. 4 vol. I, IV, V, VII, VIII.
Remling Urkundliche Geschichte der ehemaligen Abteien und Kloster in Rheinbaiern. Neustadt a. d. Haardt 1838. 8. 1—2.
Reschius Annales ecclesiæ Sabionensis Augustæ Vindelic. 1765. fol. 1—3.
Rettenpacher Annales monasterii Cremifanensis in Austria majore. Salisburgi 1677. fol.
Ribeiro Dissertacoes chronologicas e criticas sobre a historia de Portugal. Lisboa 1810. 8. 1—5.
Richa Notizie istoriche delle chiese Fiorentine. Firenze 1754. 4. 1—10.
Richter (Libellus, quo) ad novi prorectoris inaugurationem d. 10. Sept. a. 1843 concelebrandam invitat. Marburgi. 4.
Ried Codex chronologico-diplomaticus episcopatus Ratisbonensis. Ratisbonæ 1818. 4. 1—2.
Riedel Codex diplomaticus Brandenburgensis. Berlin 1838. 4. 1—13.
Risco v. Florez.
Robaulx (De) de Soumoy. Chronique de l'abbaye de St. Hubert. Bruxelles 1847. 8.
Robolini Notizie appartenenti alla storia della sua patria. Pavia 1823. 8. 1—3.
Rodericus Nova collectio et compilatio privilegiorum apostolicorum regularium mendicantium et non mendicantium. Antverpiæ 1616. fol.
Roncallius Vetustiora latinorum scriptorum chronica. Patavii 1787. 4. 1—2.
Rossetti Bobbio illustrato. Torino. 4. 1—3.
(Roussel) Histoire de Verdun. Paris 1745. 4.
Roye Vita hæresis et pœnitentia Berengarii Andegavensis archidiaconi. Andegavi 1657. 4.
Rozière Cartulaire de l'église du saint sépulcre de Jérusalem. Paris 1849. 4.
Rubei Historiarum Ravennatum libri decem. Venetiis 1590. fol.
Ruffini Opera ed. Vallarsius. Veronæ 1745 fol. 1—2.
Ruinart vita Urbani II in Mabillon et Ruinart Ouvrages posthumes III.
Rymer Fœdera conventiones litteræ inter reges Angliæ et alios. Londini 1816. fol. 1—6.
Rzyszczewski et Muczkowski Codex diplomaticus Poloniæ. Varsoviæ 1847. 4. 1—2.

S

Samper Montesa illustrada. Valencia 1669. fol. 1—2.
Sanclementius Series critico-chronologica episcoporum Cremonensium. Cremonæ 1814. 4.
Sarti De episcopis Eugubinis. Pisauri 1755. 4.
Saussey Annales ecclesiæ Aurelianensis. Parisiis 1615. 4.
Savile Rerum Anglicarum Scriptores. Londini 1696. fol.
Savioli Annali Bolognesi. Bassano 1784. 4. 1—3.
Saxius Archiepiscoporum Mediolanensium series. Mediolani 1755. 4.
Saxius Pontificium Arelatense Aquis Sextiis 1620. 4.
Schannat Historia episcopatus Wormatiensis. Francofurti 1734. fol. 1—2.
Schannat Historia Fuldensis. Francofurti 1729. fol.
Schannat Diœcesis Fuldensis. Francofurti 1727. fol.
Schannat Vindemiæ litterariæ. Fuldæ et Lipsiæ 1723 fol. 1—2.
Schaten Annales Paderbornenses. Neuhusii 1693. fol. 1—2.
Schaukegl Spicilegium historico-genealogico-diplomaticum ex antiquissimo agro Billungano. Vindobonæ 1796. 4.
Schœpflin Historia Zaringo-Badensis. Carlsruhæ 1763. 4. 1—7.
Schœpflin Alsatia diplomatica. Manhemii 1772. fol. 1—2.
Schœppach Hennebergisches Urkundenbuch. Meiningen 1842. 4. 1—2.
Schoettgen Geschichte Conrads des Grossen. Dresden u. Leipzig 1745. 8
Schoettgen Historie des Grafen Wiprecht su Groitzch. Regensburg 1749. 8.
Schoettgen und Kreysig Diplomataria und curieuse Nachlese der Historie von Obersachsen. Dresden u, Leipzig 1730. 8. 1—3.
Schoettgen und Kreysig Diplomataria et scriptores historiæ Germaniæ. Altenburgi 1753. fol. 1—3.
Schramb Chronicon Mellicense. Viennæ Austriæ 1702. fol.
Schreiber Urkundenbuch der Stadt Freiburg im Breisgau. Freiburg 1828. 8. 1—2.
Schroeder Wismarische Erstlinge. Wismar. 4.
Schultes Neue diplomatische Beitrage zu der Frankischen und Sachsischen Geschichte. Bayreuth 1792. 8.
Schultes Historische Schriften und Sammlungen. Hildburghausen 1798. 4.
Schunk Beitrage zur Mainzer Geschicthe Frankfurt u. Leipzig 1788. 8 1—3.
Seibertz Urkundenbuch zur Landes- und Rechtsgeschichte Westphalens. Arnsberg 1839. 8. 1—2.
Semeria Secoli cristiani della Liguria. Torina 1843. 4. 1—2.
Severtius Chronologia historica successionis hierarchiæ archiantistitum Lugdunensis archiepiscopatus. Lugduni 1628. fol. 1—3.
Sinnacher Beitrage zur Geschichte der bischoflichen Kirche Saben und Brixen in Tyrol. Brixen 1821. 8. 1—3.
Sirmondi Opera varia. Venetiis 1728. fol. 1—5.
Smet (De) Corpus chronicorum Flandriæ. Bruxellis 1837. 4. 1—3.
Socratis scholastici historia ecclesiastica. Amstelodami 1695. fol.
Sousa Provas da historia genealogica da casa real Portugueza. Lisboa 1739. 4. 1—6.
Sozomeni Historia ecclesiastica. Amstelodami 1695. fol.
(Sparke) Historiæ Anglicanæ scriptores varii. Londini 1723. fol.
Spelta Historia di Pavia. Pavia 1597. 4.
Sperandio Sabina sagra e profana. Roma 1790. 4.
Spilcker Beitrage zur alteren deutschen Geschichte. Arolsen 1827. 8. 1—2.
Spon Histoire de Genève. Genève 1730. 4. 1—2.
Sprenger Diplomatische Geschichte der Benedictiner Abtei Banz. Nürnberg 1803. 4

ANNO DOMINI MCXLIII.

INNOCENTIUS II

PONTIFEX ROMANUS

PROLEGOMENA

NOTITIA EX BULLARIO ROMANO

(COCQUELINES, *Bullarum, privileg. amp. Collect.* Romæ 1739, fol., t. II, p. 202.)

Gregorius, natione Romanus, monachus cœnobii A Lateranensis Sanctorum Joannis Baptistæ, Joannis evangelistæ atque Pancratii, itemque abbas monasterii Sanctorum Nicolai et primitivi ordinis Sancti Benedicti, loco qui vocatur Gabis, prope locum Burranum (1), mox diaconus cardinalis Sancti Angeli, electus est in Romanum pontificem die 15 Februarii 1130, Sabbato sequenti ordinatus est presbyter, et in crastino, die scilicet Dominica 23 mensis ejusdem, consecratus est pontifex. Sedit in pontificatu ann. XIII, mens. VII, dies IX (2), imperantibus in Oriente Joanne Comneno, in Occidente Lothario II, hinc Conrado rege Romanorum. Obiit 24 (3) Septembris 1143, et sepultus est in basilica Lateranensi; post septem annos corpus ejus translatum est ad ecclesiam Sanctæ Mariæ Transtyberim tituli Calixti. Vacavit sedes per diem.

Schisma vicesimum sextum in Ecclesia.

Altera ab Innocentii papæ electionis die, Petrus Leonis filius, presbyter cardinalis S. Mariæ Transtyberim, homo peccati, qui super electum a Catholicis Catholicum, et canonice, locum sanctum invasit armis, igne, pecunia, non vitæ vel virtutum merito (4), et Anacleti secundi nomen accepit. Consecratus est apud S. Petrum, quo die Innocentius PP. apud S. Mariam Novam consecrabatur. In concilio Stampensi a Gallis rejectus, et in Remensi ac Pisano excommunicatus, tandem post septimum schismatis annum mortuus est die 25 Januarii 1138. Corpus ejus in latebris sepultum est.

Schisma vicesimum septimum in Ecclesia.

Nono anno pontificatus domni Innocentii secundi summi pontificis, mense Martio, primæ indictionis, anno scilicet 1138, cum Anacletus antipapa mortuus B esset, cardinales sui consilio accepto, Gregoriunt cardinalem papam sibi et invasorem constituunt, Victoremque appellant. Sed post duos menses abdicatis a Victore ad Innocentii papæ pedes usurpatis insignibus, reddita Ecclesiæ pax est.

(1) Ita legit Baronius in archivo tituli Sanctæ Praxedis.

(2) Emortuali excluso. Annos hic Innocentii a die electionis enumeratos præter morem (ut enim sæpius dixi, pontificiæ administrationi anni computandi sunt a die consecrationis) si quis admiretur, debuisse me Innocentium ipsum sequi advertat, qui in rescripto inferius ponendo num. 7, quamvis datum sit die 22 Februarii 1132. Legitur tamen : *Datum*, etc., VIII *Kal. Martii* 1132, *pontificatus Innocentii, anno* III, et in eo quo Innocentius papa monasterium de Cheminon ab ordine S. Nicolai de Arroasia ad Cisterciensem translatum, cœnobio de Tribus Fontibus subdidit ; legitur itidem : *Dat*... XIII *Kalend. Martii, indict.* I, *Incarnationis Dominicæ anno* 1137, *pontificatus vero D. Innocentii papæ secundi anno* IX, qui dies 17 Februarii electioni et consecrationi Innocentii interjacet.

(3) Hunc diem morti Innocentii assignandum edocet nos epistola Cœlestini II ejus successoris, qua Cluniacenses de sua electione certiores facit, et quam nos suo loco referimus.

(4) Ita testatur S. Bernardus in epistola ad episcopos Aquitaniæ, num. 126.

NOTITIA EX CONCILIIS MANSI.

(Tom. XXI, col. 389.)

Innocentius secundus, nobili familia Romæ natus, Gregorii nomine ante pontificatum appellatus, cujus vita et fama, teste sancto Bernardo in epistola ad episcopos Aquitaniæ, nullum æmulum timent, ex cardinale diacono Sancti Angeli, legitima et canonica electione prævia, potissimorum suffragantium cardinalium voto creatus est successor Honorii secundi, decimo sexto Kalendas Martii, die eodemque quo Honorius defunctus est, anno Domini 1130, tempore Lotharii imperatoris. Una pars cardinalium paucissimorum, Petrum cardinalem Leonis potentissimi civis Romani filium, hominem, teste Bernardo. epistola 127, nec unius viculi potestate dignum, schismaticum antipapam crearunt, eique Anacleti, ut ait Sanctus Bernardus epistola 124, Antichristi et abominationis nomen imposuerunt, maximoque schismati causam dederunt. Cui dum Innocentius, inquit Frisingensis, propter violentiam amicorum ejus qui in Urbe erant, et potentiam Rogerii Siculi, cujus favore in sedem intrusus fuerat, resistere non valeret, transcensis Alpibus, in Franciam se contulit, celebratisque ibidem Remensi, Claromontano, et Pisano conciliis, antipapam ejusque fautores excommunicavit. Inde comitatu sancti Bernardi abbatis stipatus, Leodium profectus, convocata ibidem episcoporum synodo, Lotharium regem ad defensionem Romanæ Ecclesiæ invitavit. Cumque ista occasione Lotharius Cæsar investituras magno cum detrimento imperii Ecclesiæ restitutas sibi reddi frustra postulasset, nihilque se a pontifice impetrare posse cognovisset, auxilium quod petebatur promisit et attulit.

Nam, cum Urbem vix ingressus fuisset, Rogerium omnesque schismatici fautores oppressit et fugavit : cumque Innocentium septimo anno quam ab Urbe in Galliam et Germaniam discessisset, sedi et Urbi restituisset, in ecclesia Sancti Salvatoris, quæ Constantiniana dicitur, ab eodem coronatus imperator et Augusti nomen adeptus fuit. — Hæc ex Frisingensi, Viterbiensi, Roberto continuatore Sigeberti, et abbate Urspergensi.

Hujus temporibus Petrus Abailardus, hæresiarcha Britannus, et summus philosophus, docebat præter Deum aliquid externum, et inter Creatorem et creaturam tertium aliquod esse constituendum : Christum non assumpsisse carnem, ut hominem liberaret : timorem Domini castum non esse in futuro sæculo. De Trinitate Arium, de persona Christi Nestorium, de gratia Pelagium, deque aliis pluribus hæresibus plures alios hæreticos sectabatur. — Sanctus Bernardus in epist. et Petrus de Lutzemburgo.

Hoc eodem tempore Petrus de Bruis Sacramentarios Petrobusianos et apostolicos multis erroribus deformes creavit. — Petrus Cluniacensis epistola secunda, et alibi ; Bernardus epistola 241, etc. Lotharius post restitutum Innocentium ex Italia rediens, apud Tridentum, ut Frisingensis, apud Veronam, ut Viterbiensis ait, morbo correptus, in ipsis montibus in vilissima casa imperator potentissimus miseram humanæ conditionis relinquens memoriam, anno regni sui decimo tertio obiit. Per electionem principum, in conventu Moguntiæ celebrato, designatus est successor regni Conradus dux Suevorum, Henrici imperatoris IV ex sorore nepos.

Circa eadem tempora, anno octavo postquam sedem apostolicam invaserat, Petrus sive Anacletus pseudopontifex, Dei judicio, auctore Roberto continuatore Sigeberti, percussus obiit. Cumque ab eo ordinatos degradari, nec ultra ad sacros ordines promoveri Innocentius pontifex decrevisset, ejus sectarii cardinales alium quemdam Victorem IV in schismate subrogarunt. Verum cum pauculos menses sedem detinuisset, auctore sancto Bernardo, qui septem annos in hoc schismate tollendo desudavit, pontificatum ultro resignavit. Post hæc innocentis vitæ famæque integerrimæ pontifex Innocentius obiit octavo Kalendas Octobris, anno Domini 1143, cum sedisset annos quatuordecim, menses septem, dies octo. Urspergensis in Chronico scribit eum annos duntaxat tredecim, menses septem, pontificiam sedem obtinuisse.

INNOCENTII II PAPÆ

VITA TRIPLEX.

(MURATORI, *Rerum Italicarum Script.*, t. III, pars I, pag. 433.)

PRÆFATIO MURATORII.

(*Ibid.*, pag. 274.)

—

Veterum Romanorum pontificum Vitæ a variis scriptoribus litteris consignatæ, quæ sub Anastasii Bibliothecarii nomine circumferuntur, in Adrianum II et Stephanum VI, seu, ut rectius dicendum est, V, desinunt, quarum postremæ Guilielmo Bibliothecario tribuntur. Subsequentium pontificum Vitas par est credere olim, suisque temporibus, per bibliothecarios S. R. E. aliosve historicos fuisse conscriptas. Verum nonnullas tempus absumpsit, reliquas superstites nullus hucusque in unum corpus collegit. Particulam ego addere decrevi. Nempe Estensis bibliotheca membranaceum in folio mihi codicem vetustum suppeditavit, ubi leguntur *Gesta paparum omissa in chronicis*. Rubrica autem hæc habet : *Sequuntur aliqua Gesta Romanorum pontificum aliquorum, quæ in chronicis communibus non habentur, quæ quia digna sunt memoria, et sunt ad posterorum eruditionen, recollecta sunt modo infra scripto. Et primo de Leone papa IX, qui cæpit anno Domini* 1050. Codex scriptus videtur circiter annum Christi 1360, aut saltem paucis post annis : ibi enim legitur eodem charactere exaratus *Libellus de præservatione ab epidemia, compilatus per magistrum Magnum de Mayneris de Mediolano, philosophiæ, physicæ et artium professorem, anno Domini* 1360. Habentur ergo ibi Vitæ Leonis IX, Stephani IX, Nicolai II, Alexandri II, Gregorii VII, Paschalis II, Gelasii II, Calixti II, Honorii II, Innocentii II, Cœlestini II, Lucii III, Eugenii III, Anastasii IV, Adriani III, Alexandri III et Gregorii IX, quas nunc simul conjunctas in eruditorum commodum profero. Erat ad manum et magno Annalium parenti Baronio fere similis codex, eoque docente intellexi quis harum Vitarum collector fuerit : *Habet Vaticana bibliotheca* (scribit ille ad annum Christi 1073) *res gestas Gregorii papæ VII, seorsum scriptas ab auctore ejus temporis, quas Nicolaus Aragonius in commentario quem de Romanis pontificibus scripsit, incipiens a Leone IX, ut se habent, intexuit.* Memoraverat etiam ad annum 1055 *antiquiora Gesta Romanorum pontificum*, quæ *colligit Nicolaus Aragonius cardinalis*. Itaque collectorem habemus harum Vitarum *Nicolaum Rossellium Aragonium*, qui sub Innocentio VI pontifice maximo floruit, cardinalium S. R. E. collegio adjectus anno 1356. Monet etiam nos Baronius ad annum 1097 præter collectionem istam, *in Vaticana bibliotheca una cum aliis ejusdem auctoris* (scilicet Nicolai cardinalis Aragonii) *commentariis* exstare *commentarium de jurisdictione quadruplici Romanæ Ecclesiæ in regnum Siciliæ.*

Horum autem pontificum Vitæ a coævis pleræque, aut saltem vicinis scriptoribus, ac præcipue bibliothecariis S. R. E. litteris commendatæ fuerunt. Et iis quidem sæpe usus est Baronius ad suos contexendos Annales ; usus est et Raynaldus. Verum, præterquam quod prestat habere conjuncta, quæ Baronius pro instituto suo discerpta exhibuit, multa etiam ille omisit, quæ nunc in publicum diem efferentur. Ad hæc tanta quandoque diversitas intercedit inter lacinias e Vaticano Codice productas et Codicem nostrum, ut aliqua dubitatio mihi olim oborta fuerit num revera eadem ac nostra esset collectio Vitarum a Baronio laudata. Ministravit etiam Mediolanensis urbs codices duos antiquos, ubi eadem Vitæ leguntur, quorum unum Ambrosiana servat, alterum bibliotheca capituli metropolitani.

Ambrosianæ bibliothecæ ditissimum promptuarium quorumdam summorum pontificum Vitas a Pandulpho Pisano conscriptas exhibet, has etiam collectioni præsenti inserere Socii Palatini atque ego utilissimum putavimus. Incipiunt autem a Gregorio VII et desinunt in Alexandro III, atque a scriptore proficiscuntur qui iisdem temporibus in vivis erat atque ea scriptis mandabat. Jamque testibus Felino, Onuphrio Panvinio, Ludovico a Sancto Carolo, aliisque, noveramus Pandulphum ejusmodi Vitas elucubratum fuisse ; et ex iis etiam multa in suos Annales derivarat summus ecclesiasticæ historiæ illustrator Baronius. Imo Constantinus Cajetanus anno 1638 typis Romanis tradidit ac notis illustravit Gelasii II Vitam ab eodem Pandulpho conscriptam, ex qua intelligimus scriptorem hunc anno 1118 ecclesiasticæ militiæ adscriptum in Romana curia vixisse. Sunt qui Pandulphum hunc eumdem censent cum *Pandulpho Masca* purpuratorum Patrum senatui addito a Lucio III papa, ejusque vitam protrahunt ad annum usque 1198, imo et ultra. Placuit hæc sententia Oldoino, Caveo et aliis ; sed improbata est a Pagio ad annum 1121, num. 9, et jure quidem merito, ut mihi quoque videtur. Neque enim veri videtur simile, Pandulphum historicum ita suam produxisse vitam, ut centum superaret annos, et vel centenarius arduas et longinquas legationes susciperet : quod de Pandulpho Masca cardinali legitur. Itaque duos excogitare homines æquius est, quibus nomen quidem et patria fuerint communia, sed plane diversa ætas atque persona.

Præterea ad collectionem nostram accedent Vitæ Romonorum pontificum a Bernardo Guidonis concinnatæ, de quibus nunc sermo instituendus. Inter scriptores ecclesiasticos illustre est nomen Bernardi Guidonis, atque illius fama ita vulgata in eruditorum libris, ut superfluum plane foret huc aliquid afferre de ejus vita et scriptis. Pauca tamen delibabo. Patria Lemovicensis fuit, natus circiter annum 1260, in vico Roeria, prope rupem Apis. Prædicatorum ordini nomine dato, insignia munera inter eos gessit, et anno 1305 inquisitor hæreticæ pravitatis adversus Albigenses decretus est. Anno 1323 episcopus Tudensis in

Gallæcia constituitur, et sequenti anno ad Lodevensem, sive Lodevensem sedem in Gallia Narbonens. translatus. Anno tandem 1331 diem ultimum clausit, sepultus in templo Prædicatorum Lemovicensiumi *Vir magni consilii, magnæ experientiæ, expertæque prudentiæ, ac religionis probatæ; vir modestus atque sensatus ac humilitate profundus; fama, gratia, scientia, ac eloquentia clarus; assimilatus insuper in fidei fervore, in zelo ac sinceritate religionis, Patribus primitivis.* Hisce verbis delineatas habes præclari hujus viri singulares prærogativas in ejus Vita antiquitus scripta et præfixa *Speculo Sanctorali* (hoc etiam spissum opus est ab ipso elucubratum, et adhuc luce carens), quam edidit Philippus Labbeus in Nova Biblioth. mss. libror., tom. II, pag. 512, ubi reliqua ad illius Vitam spectantia omnibus prostant. Appellatus autem fuit non Bernardus Guido, sed *Bernardus Guidonis*, hoc est filius Guidonis, uti Paulus Warnefridi, et Petrus Damiani, cui a Damiano fratre loco patris habito agnomen accessit. Catalogum librorum, quos post se Bernardus reliquit, exhibuerunt Dupinius in Biblioth. eccles. et Caveus in Historia litteraria, ut alios omittam præclarissimi hujus scriptoris ac præsulis laudatores. Nunc mihi edocendus lector, asservari in amplissima bibliotheca Ambrosiana pervetustum codicem mss., complectentem varia Bernardi opera; diligentissime scriptum, picturisque et auro exornatum se offert Liber. Diceres ipso auctore vivente, atque illius etiam jussu conscriptum concinnatumque, ut principi alicui viro offerretur. Saltem non longe ab ipsius ætate exaratum puto per Antonium quemdam Hispanum, cujus est in calce mentio. Ibi ergo primo occurunt *Flores Chronicorum, seu Catalogus pontificum Romanorum.* Joanni XXII papæ dicatus est libellus. Auctor his verbis se prodit : *Frater Bernardus Guidonis ordinis Prædicatorum, inquisitor hæreticæ pravitatis in regno Franciæ per sedem apostolicam deputatus.* Adnotatum in margine libri olim fuit : *Nota : Hic inquisitor postmodum fuit episcopus Lodonensis*; scribo, *Lodovensis.* Testatur autem Bernardus se ejusmodi Vitas collegisse usque ad annum XVI Joannis papæ, scilicet ad annum 1331. Et profecto ad eum usque annum deducitur narratio rerum, quanquam in fine epistolæ ad eumdem papam hæc legantur : *Datum Avenione* VII *Idus Augusti, expletis annis* IV, *a creatione pontificatus vestri, nec minus nec amplius una die, anno Domini* 1320 ; scilicet eo anno hæc scripserit Bernardus ; tum, sicuti usu venit, addiderit quæ identidem accidebant ad suum usque diem emortualem, sive ad annum 1131.

VITA PRIMA

AUCTORE BERNARDO GUIDONE.

Innocentius II, natione Romanus, ex patre Joanne A de regione Transtiberina. Cœpit anno Domini 1130, quamvis in quadam chronica inveniatur 1132. Sedit annis XIII, mens. VII, diebus VIII ; vacavit episcopatus diebus II. Hic prius dictus est Gregorius, fuitque diaconus cardinalis S. Vincentii, qui a majori parte cardinalium, et Petrus Leonis a minori ad papatum dispariter eliguntur ; Gregoriusque Innocentii, Petrus Leonis Anacleti nomine alterantur. Sed Petro Leonis apud S. Petrum, ob parentelæ suæ fortitudinem, commorante, ipsam Ecclesiam cum manu armata, et per violentiam habuit, et aureum crucifixum, et pendentes coronas cum toto thesauro auri et argenti, et lapidibus pretiosis tollens exspoliavit. Hoc idem ad Sanctam Mariam Majorem magno thesauro ditatam, et aliis Urbis ecclesiis fecit ; cum quo thesauro omnes pene Romanos corrumpit. Innocentius vero nullum in Urbe habens subsidium, cum cardinalibus Urbe egreditur, et in duabus galeis in Gallias proficiscitur, et a rege Franciæ honorifice est receptus, et Gallicana sibi adhærente Ecclesia, primo Remis, secundo Pisis conciliis celebratis, in papatu confirmatur, et Petrus Leonis ab omnibus episcopis Galliæ et Germaniæ anathematizatur. In chronica vero Martini, et in quadam alia scribitur quod primo in Claromonte, secundo vero Remis concilia celebravit.

Ab eodem quoque Innocentio papa Remis concilio habito, et præsente rege Francorum, VIII Kal. Novembris, Ludovicus filius Ludovici, fraterque Philippi primogeniti inopinata, sicut præmissum est, morte subtracti, consecratur in regem circa annum Domini 1137, regnavitque annis XLIII.

Sub his temporibus erat pulchra et decora facies Ecclesiæ sponsæ Christi, dum diversorum ordinum et professionum varietate circumdata [esset] : dum hinc Cluniacenses, inde Cistercienses, Carthusienses, Grandimontenses et Præmonstratenses, inde etiam diversi habitus, atque professionis sanctimoniales, et mulieres Deo devotæ, et in paupertate, continentia, sub obedientiæ jugo regulariter viventes, se in religionis fervore invicem provocabant, et nova certatim in diversis locis monasteria fundabantur. Carthusienses equidem monachi pullulabant paulatim, qui præ cæteris continentes, pesti avaritiæ B quamplurimos laborare videntes, terminos posuere, dum certum numerum hominum, animalium possessionumque, quos eis nullo modo prætergredi liceat, statuunt, et ipsi singuli singulas cellas habentes, perfectius mundo mori, et cæteris diligentius Deo vivere elegerunt.

Anno Domini 1132 Lotharius II imperator expeditiones in Italiam parat, et cum episcopis et archiepiscopis Innocentium papam Romam deducens contra Petrum Leonis, qui monasterium S. Petri munierat, in Epompio Lateranensi in sede pontificali potenter collocaret : ipse siquidem Lotharius in imperatorem ab ipso Innocentio coronatur. In quadam vero nova chronica scribitur ipso modo : « Anno Domini 1139 Innocentius hortatu Lotharii de Gallia

rediens, venit in Italiam, cui occurrit Lotharius cum exercitu magno, et cum episcopis ipsum Romam deducit : Petrum vero Leonis expugnans, totamque suam progeniem exstirpans, ipsos ab Urbe relegat, et Innocentium etiam propria sede restituit. Eodemque anno Lotharius in Laterano ab Innocentio coronatur. » Hæc ex prædicta chronica, quæ idem, sub anno tamen alio, narrat esse gestum.

Cumque præfatus Innocentius papa Romam rediret, pacificatis Januensibus et Pisanis, attendens quæ sibi et Ecclesiæ magna fecissent servitia, Januensem episcopum, qui sub Mediolanensi archiepiscopo erat, constituit archiepiscopum ; itemque Pisanum episcopum erigit in archiepiscopum ; Tusciæ, totiusque Sardiniæ in primatem. Hoc autem in prædicta chronica nova factum esse describitur sub anno Domini 1140.

Coronato veo Lothario in imperatorem, imperator et papa ambo simul Apuliam intraverunt contra Rotgerium comitem, regemque Siciliæ, qui Innocentio papæ rebellis et contrarius erat, et Petro Leonis favebat ; ipsumque Rotgerium de Apulia fugaverunt, fugatoque Rotgerio Siculo, papa Romam, imperator vero Lotharius in Teutoniam revertuntur.

Anno Domini 1135 Henricus rex Angliæ obit, cui Stephanus ex sorore nepos in regnum succedit sed magna parte mutilatus, non multo post Northmanniam totam amittit. Filia regis Henrici, Mathildis, quæ, ut præmissum est supra, Gaufrido comiti Andegavensium nupserat, Ludovici regis Francorum Northmanniæ ducatum invadit, et in ipsa Anglia magnas ei molestias et calamitate suscitat, quem etiam bello postmodum cepit ; sed pro comite Roberto fratre suo a regno capto eum relaxat. Sequenti anno Domini 1136, Guillelmus comes Pictaviensis et dux Aquitaniæ ad Sanctum Jacobum profectus in Parasceve, moritur v Idus Aprilis, in ecclesia B. Jacobi, et ante altare honorifice sepelitur : qui moriturus, proceres, quos secum habebat contestatur ut filia sua major Alienordis Ludovico regi Francorum cum ducatus Aquitaniæ uxor tradatur ; quam Ludovicus prædictus præsentibus optimatibus regni sui sibi in conjugium jungit, nuptiis quam solemnibus celebratis. Cujus pater Ludovicus Parisiis moritur infra mensem, et in ecclesia Beati Dionysii ante corpus ipsius martyris sepelitur Kalendis Augusti, anno regni sui XXVIII, anno vero Domini 1137.

Florebat hoc tempore comes Campaniæ Theobaldus pater orphanorum, dux viduarum, cæcorum oculus, pes claudorum, in sustentandis pauperibus singulariter munificus, in exstruendis monasteriis, et erga religiosos quosque incomparabilis largitate, quem Dominus magnificavit et dilatavit in nobilissima prole : Genuit enim Henricum comitem, Theobaldum comitem, Stephanum comitem, Guillelmum archiepiscopum Remensem, filias etiam plures, quarum ultimam, Adelam, nomine, Ludovicus rex Francorum piissimus postmodum uxorem accepit, sicut ex sequentibus apparebit ; ex qua genuit Philippum

A regni successorem. Florebat et Guillelmus comes Nivernensis vir justitia et honestate insignis, cujus postmodum devotio mira emicuit, dum de potente principe sæculi factus est in Carthusia humillimus pauper Christi.

Per idem tempus sanctus Malachias archiepiscopus clarebat in Hibernia virtutis forma et totius perfectionis exemplar. Qui inter cætera virtutum suarum insignia mortuum suscitavit, per quem in partibus Hiberniæ reintegrata est fides, religio propagata. Clarebat Gibertus Porretanus Pictavorum episcopus, doctor et magister nominatissimus, et scientia liberalium artium, et divinarum Scripturarum exercitatus plurimum, ac fere incomparabiliter eruditus. Hic post magnum Ancellinum super Psalte-
B rium, et Epistolas Pauli, Vitas sanctorum compactam sacris deliciis utilem edidit glossaturam. Anno Domini 1138, Innocentius papa II confirmavit et privilegio communivit abbatiam Beatæ Mariæ de Ardorello Cisterciensis ordinis in diœcesi Albiensi, primo abbate tunc existente ibidem Fulcone, pontificatus ipsius Innotientio anno IX ; præfatamque confirmationem succedente tempore iteravit et ampliori gratia communivit Alexander papa III, anno Domini 1165, pontificatus sui anno VI. In monte Pesulano hujus monasterii fundatrix fuit devota Cæcilia nobilis vicecomitissa Bituriensis, quæ ibidem juxta ostili ecclesiæ condita requiescit. Sequentes versus super lapidem sui tumuli sunt inscripti.

Omnis qui nescit discat quoniam requiescit
C *Hoc in sarcophago Cæcilia vera virago*
Ista monasterium fecit reliquisque domorum
Culta vel inculta dansfratribus hæc bona multa.
Ergo præsentes orent, pariterque sequentes
Hic pro defunctu quibus hæc sunt præstita cuncta.

Anno Domini 1139 Joannes de Temporibus obit, quis annis CCCLXI vixerat a tempore Karoli Magni, cujus armiger fuerat anno Domini 1140. Hugo canonicus Sancti Victoris Parisius religione et litterarum scientia clarus, et in septem liberalium artium peritia sui temporis nullis secundus obiit. Qui etiam tanta ingenii vivacitate et spiritus subtilitate emicuit, ut suo tempore vix habuerit parem. Eodem tempore eodemque cœnobio Richardus vir scientia et religione insignis claruit, qui de Trinitate subti-
D lissime disputavit.

Eodem tempora fit conventus Senonis, præsente Ludovico episcoporum et abbatum contra Petrum Abælardum, qui quadam profana verborum vel sensuum novitate Ecclesiam scandalizabat. Qui interpellatus ab eis, cum esset responsum, de justitia veritus, ad audientiam sedis apostolicæ appellans evadit, et non multo post Cabilloni apud Sanctum Marcellum obit.

Hic Innocentius papa concilio in Laterano solemniter celebrato infirmatur et moritur, et in Lateranensi ecclesia in concha porpyretica sepelitur anno Domini 1144. In. quadam vero chronica scribitur 1145, sed primum melius est tenendum.

VITA SECUNDA

AUCTORE PANDULPHO PISANO.

Innocentius, natione Romanus, ex patre Joanne, de regione Transtiberina. Sedit annis XIII, mensibus VII, diebus VIII, et cessavit episcopatus dies II. Hic perrexit ad Rogerium ducem Apuliæ cum exercitu Romanorum; sed cum suis, cum quibus fugam cepit, captus est ab eo. Hic condamnavit totam partem Petri Leonis cum ordinatione sua. Iste Petrus, Petri Leonis filius, a cardinalibus paucioribus est electus, et Anacletus dictus: hostiliter fecit aggredi Fracapanensium castra, et loca in quibus se Innocentius cum cardinalibus receperat. Sed quia sic nihil profecit, cum manu armata ecclesiam B. Petri apostoli adiit, et per violentiam habitam aureum crucifixum, pendentesque coronas auri et argenti, ac lapidibus pretiosis spoliavit. Cymborium quoque, quod S. Leo papa construxerat, destruxit. Hoc idem ad S. Mariam Majorem magno thesauro ditatam, et aliis Urbis ec- A clesiis fecit, cum quo thesauro postquam pene omnes Romanos corrupisset, Innocentius papa nullum subsidium in Urbe habens, cum cardinalibus in duabus galeis transivit in Franciam, et a rege Francorum honorifice receptus est, postquam in Claromonte et Remis celebrasset concilia. In reditu, pacificatis Januensibus et Pisanis, attendens quæ sibi et Ecclesiæ fecerant servitia magna, Januensem episcopum, qui sub Mediolanensi fuerat, fecit archiepiscopum, et Pisanum primatem totius Sardiniæ. Hoc [Mox] coronato Lothario in imperatorem ambo simul intraverunt Apuliam, et fugato Rogerio Siculo, qui domno papæ rebellis erat; Lotharius Christianissimus rediit in Teutoniam, papa Romam. Ubi solemni celebrato concilio sepultus est in Lateran. in concha porphyrica miro opere sculpta.

VITA TERTIA

AUCTORE CARDINALI ARAGONIO.

Innocentius II, natione Romanus, de regione Transtiberina, ex patre Joanne, qui et Gregorius, diaconus cardinalis Sancti Angeli(4*), sedit annis XIII, mensibus VII, diebus VIII. Hic eadem die sub contentione electus est cum Petro Petri Leonis, presbytero cardinali titulo Sancti Calixti, anno 1130, XVI Kalendas Marii, unde magna in Urbe discordia orta, episcopi et cardinales se in partes duas contulerunt. Sed melior (5) et sanior pars eidem Innocentio, qui majoribus studiis et meritis juvabatur, adhæsit. Omnes enim subscripti cum ipso constanter steterunt, Guilielmus Prænestinus, Matthæus Albanensis, Joannes Ostiensis, et Conradus Sabinensis, episcopi; Petrus quoque Sancti Martini, Joannes Cremensis Sancti Chrysogoni, Hubertus Sancti Clementis, Anselmus Sancti Laurentii in Lucina, Jozelinus Sanctæ Cæciliæ, Gerhardus Sanctæ Crucis, et Petrus Sanctæ Anastasiæ, presbyteri cardinales; Romanus Sanctæ Mariæ in Porticu; Gregorius Sanctorum Sergii et Bacchi; Aimericus Sanctæ Mariæ Novæ, apostolicæ sedis cancellarius; Albertus Sancti Theodori, et Guido Sanctæ Mariæ in via Lata diaconi cardinales. B Tres vero ex illis, qui adversæ parti adhæserant, videlicet Desiderius Sanctæ Praxedis, Liutifredus (6) Sancti Vitalis, et R. Sanctæ Sabinæ, ad papam Innocentium sunt conversi. Petrus autem Petri Leonis cum sectatoribus suis umilitatem Innocentii parvipendens, non posuit Deum adjutorem sibi, sed sperans in multitudine divitiarum, in potentia parentum, et in fortitudine munitionum, hostiliter fecit aggredi domos Fragepanum in quibus se Innocentius cum fratribus suis receperat. Sed contra spem sibi accidit, quia et Innocentii partem modicum læsit, et ejus satellites non sine gravi damno sunt ad eum reversi. Unde in indignationem et iram commotus, ad Sanctum Petrum cum multitudine maxima equitavit, et ipsam cepit Ecclesiam per violentiam. Introivit etiam C in sanctuarium, et aureum crucifixum pendentesque coronas cum toto thesauro auro et argenti, ac pretiosis lapidibus, seu gemmis, quæ Romani pontifices et orthodoxi imperatores in ecclesia ipsa cum omni devotione obtulerant, tamquam sacrilegus prædo diripuit atque comminuit (7). Ciburium quoque, quod super altare beatus Leo papa construxerat, decru-

(4*) A. et M., *titulo Sancti Angeli*, etc.
(5) A. et M., *major*, etc.

(6) M., *Luccifredus*. A., *Luccafredus*.
(7) M., *minuit*.

stare præsumpsit. Sublatis autem omnibus, ad patriarchium Beatæ Mariæ (8) accessit, et ecclesiam ipsam multo majore thesauro ditatam exspoliare nihilominus attentavit. Ad alias præterea Urbis ecclesias manus extendens, quidquid in eis pretiosum invenit, similiter rapuit et asportavit. Talibus ergo ac tantis mercibus undique (9) ditatus, majorem venalis Urbis partem emere studuit corrumpens majores, et minores opprimens. Vulgus etiam ita sibi astrinxit, ut præter Frangepanum, et Cursorum munitiones papa Innocentius nullum in Urbe subsidium haberet. Cum igitur pontifex ipse undique ita esset obsessus, ut nemo ad ejus præsentiam sine periculo vitæ posset accedere, consilium habuit exeundi Urbe, et transeundi ad partes Galliarum. Ascendit ergo in duabus galeis cum omnibus fratribus qui secum steterant, præter Conradum Sabinensem episcopum, quem vicarium in Urbe reliquit; et faucium Tiberis difficultate transcensa ad civitatem Pisanam cum prosperitate Domino auctore pervenit. Ibique aliquandiu moram faciens, de gravi guerra quæ inter Pisanos et Januenses agitabatur, firmam treguam Domino cooperante composuit. Quibus rite peractis iterum mare intravit, et per Januam transiens, apud Sanctum Ægidium prospere applicavit. Procedens autem per Vivarium et Anicium, Alverniæ fines intravit, et apud Claromontem primum concilium solemniter celebravit; ibique receptis nuntiis Lotharii Theotonici regis, et dispositis aliis quæ ad Ecclesiæ statum spectare videbantur, iter suum versus partes Franciæ direxit. Unde factum est quod Ludovicus rex Francorum apud Aurelianum, et Henricus rex Anglorum apud Carnotum eumdem papam Innocentium cum gloria et honore debito susceperunt. Postmodum vero in Lotharingiam transitum fecit et ei apud Leodium prædictus rex Lotharius cum episcopis et aliis regni Theotonici prælatis occurrit: ibique post jucundam receptionem ipsius pontificis rex ipse cum principibus suis consilio habito expeditionem ad Urbem jurare fecit, et eumdem pontificem in secundo anno ad sedem beati Petri reducere spopondit. Tunc pontifex ad regnum Franciæ rediit, et generali concilio de quinque regnis convocato Remis, mediante Quadragesima secundam synodum celebravit. Quibus expletis ad Urbis reditum se accinxit, et transiens per Sanctum Ægidium, et per Montem Januæ, fines Lombardiæ intravit, atque apud Astam solemnitate Resurrectionis Dominicæ celebrata, venit Placentiam, ibique congregatis episcopis et aliis Ecclesiarum prælatis, tam de Lombardia quam de Ravennatensi provincia, et inferioris Marchiæ partibus, tertium concilium celebravit.

Interea rex Lotharius, sicut promiserat, in Lombardiam cum exercitu venit, et in Roncaliis cum eodem papa et Lombardis generale colloquium de statu Ecclesiæ atque imperii habuit. Præcessit igitur regem pontifex, et per montem Burdonis in Tusciam transiens, reversus est Pisas, ubi convocatis Januensibus, et receptis ab utraque civitate sufficientibus juramentis, quod de guerra quæ inter ipsas civitates excitatur, suo deberent stare sine contradictione mandato, præcepit utriusque ut pacem de cætero inter se firmam tenerent et custodirent. Attendens ergo beatus pontifex filialem devotionem, et plurima opportuna obsequia quæ in multis Ecclesiæ necessitatibus prædictæ civitates Romanis pontificibus gratis exhibuerant, et eas honorare dignum duxit, et speciali prærogativa exaltare. De consueta igitur apostolicæ sedis liberalitate primatum Ecclesiæ Pisanæ concessit super Sardiniæ insulam, subjiciens ei Populoniensem episcopum et tres alios episcopos in insula Corsicæ, Aleriensem videlicet, Anetensem .... Januensem vero episcopum a subjectione Mediolanensis archiepiscopi emancipavit, et specialem de novo apostolicæ sedis metropolitanum constituit, cui Bobiensem episcopum, et Pruniacensem abbatem, quem creavit episcopum, obedire præcepit. In eadem quoque insula Corsicæ tres episcopos nihilominus ei concessit.

Porro dum hæc agerentur, rex Lotharius in Tusciam venit, et apud Calcinariam in territorio Pisano cum eodem papa colloquium iterum habuit. Concordantes igitur ut ad Urbem festinare deberent, rex per stratam publicam, et pontifex per maritimam, usque Viterbium processerunt. Itaque pariter colloquentes processserunt insimul per Ortam, et Sabinense, et Farfense territorium; et appropinquantes Romæ juxta ecclesiam Sanctæ Agnetis castrametati sunt. Occurrentibus autem eis Theobaldo Urbis præfecto, ac Petro Latronis, cum aliis nobilibus Romanis, et Transtiberinis, intraverunt Roman anno Domini 1134. Et pontifex quidem in palatio Lateranensi hospitatur, et rex Lotharius in Monte Aventino tentoria fixit. Tunc Pisani et Januenses in auxilium papæ Innocentii cum navali exercitu Romam venientes, civitatem veterem, turrim de Pulverejo, et totam Marmoratam eidem pontifici subjugarunt. Coronatus est autem idem rex in imperatorem Augustum ab eodem pontifice in ecclesia Lateranensi, II Nonas Junii; et exinde ad montem Aventinum utrinque cum gaudio pariter redierunt. Eo autem tempore maxima pars Romanæ urbis conversa est ad Innocentium papam, et vires Petri Leonis valde sunt minutæ. Quia vero æstivum cauma tunc imminebat, et Romani aeris intemperiem Teutonici non modice formidabant, dispositis in Urbe iis quæ necessaria videbantur fidelibus ejusdem pontificis, imperator ad propria rediit, et pontifex iterum ad civitatem Pisanam auctore Domino remeavit. Eo autem anno in majori ecclesia Pisana, convocatis omnibus Ecclesiarum prælatis de

(8) M. legit in margine eodem charactere scriptum: *Vult dicere Ecclesiam B. M. de Urbe.*

(9) A., *inique.*

Hispania, Guasconia, Anglia, Francia, Burgundia, A Alamania, Hungaria, Lombardia et Tuscia, quartum concilium celebravit. In quo inter cætera isti episcopi qui inferius adnotantur, fuerunt depositi : Eustachius, Valentinus, Aurasicensis, Petrus Terdonensis, Hubertus Lucanus, Bergomensis et Bojanus Aretinus.

Et quoniam Rogerius Siciliæ comes contra unitatem Catholicæ Ecclesiæ se erexerat, et Petrum hæresiarcham in errore suo fovebat et defensabat, Christianissimus imperator Lotharius zelo Dei et fidei accensus, tanquam Catholicus Ecclesiæ advocatus vires imperii denuo excitavit, et ad exhæredandum, et de toto imperio expellendum ipsum comitem attentavit. Unde factum est quod in quinto anno pontificatus ipsius Innocentii una cum ipso pontifice Aquilæ fines potenter intravit. Pisani quo- B que ad expulsionem ipsius comitis vires suas in auxilium ejusdem pontificis excitarunt, et præparato in galeis et aliis navibus magno exercitu venerunt usque Salernum, exspoliantes Amalfiam et Rivellum cum aliis circumpositis munitis castris. Obsesso itaque Barolo ac devicto, et subjugatis cæteris Apuliæ civitatibus, prædictus Rogerius comes in Siciliam fecit confugium ; et imperator simul ac pontifex comitem Rainonem constituerunt ducem Apuliæ. Tanto igitur triumpho, suffragantibus beati Petri meritis, habito, imperator ad Alamanniam, et pontifex ad Urbem cum gloria redierunt. Post paucos autem dies Petrus hæresiarcha in errore suo defunctus est et occulte sepultus : cujus sectatores cum tabescerent, et in seipsis deficerent, ut honorabilius C possent cum Innocentio papa componere, unum ex suis idolis erexerunt, quem Romani Carnecorium (10) derisorie appelarunt. Evolutis autem paucis diebus, pœnitentia ducti, ad pedes ejusdem pontificis ipsum idolum adduxerunt, et ab Ecclesia misericorditer sunt recepti. Tunc universa civitas conversa est ad Innocentium tanquam ad pastorem et episcopum animarum suarum. Audita est vox lætitiæ in toto orbe, quia Deo auctore factum est unum ovile et unus pastor ; unde tanta pax per studium et potentiam ipsius papæ in eadem Urbe viguit, quanta non reminiscitur a longe retro temporibus extitisse. Eodem tempore, anno videlicet Incarnationis 1138, pontificatus vero ipsius domini Innocentii anno x, D convocatis de omnibus partibus mundi patriarchis, archiepiscopis, episcopis et aliis Ecclesiarum prælatis, grande concilium celebravit, in quo ultimo die inter cætera sunt hæc capitula promulgata : « Si quis suadente diabolo hujus sacrilegii reatum incurrerit, quod in clericum, vel monachum violentas manus injecerit, anathemathi subjaceat, et nullus episcoporum illum præsumat absolvere, nisi mortis urgente periculo, donec apostolico conspectui præsentetur, et ejus mandatum suscipiat. Ad hæc ordinationes factas a Petro Leonis, et aliis schismaticis et hæreticis evacuamus, et irritas esse censemus. »

De valida fame quæ fuit Romæ tempore Innocentii papæ II.

Hujus vero temporibus in primo anno sui pontificatus tam valida fames Romæ fuit, quod frumenti sextarium quinque solidis denariorum Papiensium vendebatur. Hic beatus pontifex annuale beneficium centum videlicet librarum Papiensis monetæ judicibus, et advocatis Romanæ Urbis de camera sua constituit, et eos hujusmodi juramentum exhibere ordinavit.

Juramentum quod præstiterunt advocati constituti a papa Innocentio in Roma.

« In nomine Domini Amen. Ego N. advocatus juro, quod ab hac hora in antea placita, vel negotia Romanorum, in quibus advocatus ero, vel patronus Romanorum malitiose non impugnabo, vel defendam, sed pro scientia mihi a Deo præstita, secundum constitutiones, ac leges, et bonos mores ea tractabo. Et postquam justitia de eisdem causis a me cognita fuerit, si requisitus fuero, judicibus patefaciam, et eis in ipso judicio assensum meum adhibebo. Pretium exinde non suscipiam, nec per me, nec per submissam personam, nec suscipi permittam ; et si susceptum fuerit, postquam scivero, infra quindecim dies illud reddi faciam. Et patrocinium meum alicui habenti causam, si ab eo rogatus fuero, malo studio non negabo ; salvis benificiis quæ habemus ab ecclesiis, vel aliis, et exceptis encæniis valentibus duodecim denarios, quæ gratis, et sine exactione nobis offeruntur. Hæc omnia observabo bona fide, sine fraude et malo ingenio, quandiu papa Innocentius, vel successores sui centium libras, vel valens, denariorum Papiensium nobis advocatis et judicibus annis singulis solvent. »

Hic beatus pontifex ecclesiam Beatæ Mariæ Dei Genitricis, titulo Calixti, totam innovavit et construxit. Tectum Lateranensis ecclesiæ, quod repente ceciderat, magnis trabibus optime resarcivit. In ecclesia quoque Beati Pauli titulum qui ruinam patiebatur, constructo super columnis marmoreis muro, firmissine roboravit, et partem tecti ejusdem ecclesiæ longissimis trabibus resarcivit. Præterea ecclesiam Sancti Stephani in Cœlio monte præ nimia vetustate quassatam optime reparavit. In palatio Lateranensi duas cameras a fundamento construxit, et totam longuram sinino (11) firmavit, atque alia multa famosa suis temporibus egit. Circa finem vero sui pontificatus populus Romanus novitatis amator sub velamento utilitatis reipublicæ contra ipsius voluntatem in Capitolium senatum erexit. Hic ordinationes fecit multas per Decembrem et alios menses, diaconos decem et octo, presbyteros viginti, et episcopos sexaginta duos per diversa loca. Dufunctus est Romæ octavo Kalendas Octobris, et in ecclesia Lateranensi honorifice tumulatus in concha porphyretica, miro opere constructa.

(10) A., *Carnecornium.*

(11) M. *Summo.* A., *Simuo.*

EPISTOLÆ TRES

PRO CANONICA INNOCENTII ELECTIONE ASSERENDA.

(Mansi, *Conc.*, XXI, 432, ex codice Udalric.)

I.

Cardinalium et episcoporum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ ad Lotharium regem.

L. devina inspirante clementia Romanorum clarissimo regi, justitia rigore fulgenti, episcopi N. et N. et cardinales Romani, cum cæteris fratribus, salutem et perpetuam de hostibus sui victoriam.

Nullus Christianorum ignora, optime rex, quod Romana Ecclesia Dei institutione et sanctorum Patrum imitatione et religiosorum virorum devotione, domina sit non Urbis, sed orbis ; et ea consistente cuncta prospere consistunt, eaque deficiente cuncta decrescunt. Et sicut altius excellit, sic ventorum ac tempestatum tyrannidem facilius a se repellit ; et quanto rerum mundanarum turbine conquassatur, tanto lucidius purificatur. Beatæ igitur memoriæ papa H. migrante et viam universæ terræ ingrediente, nos episcopi et cardinales G. cardinalem diaconum Sancti Angeli, virum honestum, moribus compositum, Deo Deumque timentibus charum, in summum pontificem elegimus, in ecclesiam Lateranensem constipatum catervis fidelium deduximus, et in sede summa positum nos et infinita religiosorum turba honoravimus. Post hoc in palatium ascendimus, et quæ ex more geri solent complevimus et omnia insignia pontificalia H. papæ, Calixti papæ Paschalis papæ suorumque prædecessorum ei tribuimus. His vero circa horam tertiam rite peractis, Petrus Leonis hora sexta, qua Judas Christum cruxificit, et tenebrarum caligo mundum involvit, cum suis conspiratoribus atque consanguineis aliisque manifesto pretio conductis, ecclesiam Sancti Martii turribus fratrum propinquam, festinanter adiit, cappam rubeam indecenter induit, fictitiaque pontificatus insignia arripuit. Sequenti autem die ecclesiam Beati Petri armis petiit, machinis circumdedit, tecta murosque fregit, homicidiis peractis et nimia humani sanguinis effusione, sic cum improbis apostolorum principis intravit januas Altera autem die armata manu ad Lateranensem ecclesiam perrexit, fumo, igne, sanguine eam violenter invasit. Palatium conscendit, pontes confregit, sedes pontificum contrivit, sacrarium beati Laurentii aperuit, quæ optima sibi visa sunt diripuit, ad propria se recollegit. Posthac palladium, in quo dominus noster papa Innocentius cum Catholica Ecclesia residebat, aggreditur. Verum equitibus et equis plurimis amissis in confusione suæ ignominiæ domum

A turpiter recessit. Deprædationes vero ecclesiarum et præcipue beati Petri thesaurum, quem pontifices Romani et sacratissimi imperatores Deo beatoque Petro dedicaverunt in lampadibus aureis, calicibus, thuribulis, candelabris, imaginibus, crucibus, gemmis, aliisque vasis pretiosis, nec non et palliis et vestibus sericis auro gemmisque contextis, directiones necnon et prædiorum ecclesiasticorum ignorationes, et peregrinorum exspoliationes quantæ sint qui Romam vel Jerusalem properant euntes et redeuntes utique diffamant. Quæ vero alia turpia ipse suique complices gerant regalibus auribus non sunt referenda. Sed per Dei gratiam infra paterni muri caveas jam latitat : abbates, marchiones, principes, aliique barones in auxilium Catholicæ et apostolicæ

B Ecclesiæ properant. Orientales et Occidentales Ecclesiæ prædictum invasorem pari voto parique consensu unoque spiritu anathemate condemnant, dominum vero Innocentium papam a Catholicis Catholice lectum, Catholice consecratum, sicut universalem, patrem et beati Petri vicarium amplectuntur, venerantur, suisque nuntiis frequentant. Quod igitur super his celsitudo vestra, o gloriosissime rex, agere debeat, regalis providentia Spiritu sancto succensa provideat. Accingere igitur, et archiepiscopis, et episcopis, abbatibus religiosisque viris, nec non et regni principibus solito more in auxillium principis apostolorum properanter occurre : quatenus Ecclesia Dei lætetur, religio Christiana sublimetur, schismaticorum perfidia compri-

C matur, corona capitis tui a rege cœlesti benedicatur. Quæ vero hic desunt venerabilis frater noster G. [Gualterus] et Deo dilectus Ravennatis Ecclesiæ archiepiscopus viva vobis voce clarificabit, quem attentius serenitati vestræ commendamus, et ut eum pro reverentia beati Petri et totius Catholicæ Ecclesiæ honorifice tractetis, rogamus.

II.

Gualteri Ravennatensis archiepiscopi ad N. Parthenopolitanum seu Magdeburgensem archiepiscopum.

Venerabili domino N. sanctæ Parthenopolitanæ Ecclesiæ archiepiscopo G. sanctæ Ravennatis Ecclesiæ minister, licet indignus, saleutem et perpetuam in Christo dilectionem.

D Visis sanctissimæ paternitatis vestræ litteris quibus me, quanquam invisum et facie ignotum visitare voluistis, plurimun in Domino gavisi sumus et congratulati, quem etsi longa terrarum spatia a nobis separent corporaliter, tamen, quæ divisa

connectit, separata conjungit spiritualiter vos amplectimur, et pro posse nostro vobis servire parati sumus. Super quo vero unum nostrum consilium desideratis, taliter respondemus. Decedente SS. Romanæ sedis episcopo, beatæ memoriæ patre nostro Honorio, sicut audivimus et in veritate comperimus Innocentius, qui quondam Gregorius dicebatur, Sancti Angeli diaconus cardinalis, bonorum omnium, Deo quemadmodum ab æterno providerat disponente, per electionem venerabilium fratrum et dominorum nostrorum unanimiter in unum convenientium, Guillelmi Prænestini, M. Albanensis, et Joannis Hostiensis, D. Sabiniensis episcoporum, et reliquorum Catholicorum cardinalium ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ regimen assumptus est canonice. Postmodum vero Petrus Leonis, qui papatum a longis retro temporibus affectaverat, parentum violentia, sanguinis effusione, decrustatione sanctarum imaginum, facta et conspiratione inverecunda facie (rubeam sibi cappam assumens), universalem matrem nostram sanctam Romanam Ecclesiam turpiter usurpare et Simoniace occupare contendit. Hac itaque veritate comperta, cum universitate totius Italicæ Ecclesiæ prædictum Innocentium virum sobrium, prudentem, castum, mansuetum, humilem, omnique morum honestate conditum pro more Ecclesiæ per supradictos venerabiles fratres divinitus consecratum, nostrum universalem patrem, papam, et apostolicum indubitanter amplectimur, devote colimus et veneramur. Prædictum vero Petrum, vere leonis rugientis filium, quærentem quem devoret, tanquam non electum, sed contra Deum et sanctam Ecclesiam erectum, non assumptum sed intrusum, non apostolicum sed apostaticum, non Catholicum sed hæreticum, non consecratum sed exsecratum, divina ei in omnibus et per omnia contradicente auctoritate, condemnantes abdicamus. Vestræ igitur sanctitatis prudentiam suppliciter exoramus et vicaria charitate constantiam vestræ fideit velut columnam immobilem in Domino confortamus, quatenus in fide beati Petri et in obedientia ejus vicarii dilectissim Patris nostri Innocentii per gratiam S. Spiritus electi, sanctæque Romanæ Ecclesiæ dilectione firmiter persistatis. Præterea ne vestis Christi inconsutilis a perfidis et infidelibus sortem mittentibus, quod divina avertat clementia, dividatur, et navis Petri fluctibus marinus hinc inde concussa periclitetur, devotissime suggerimus, ut dominum Lotharium invictissimun Romanorum regem ad Urbem sine dilatione venire viriliter et instanter exhortari dignemini, et tam vestræ diœceseos fratres et episopos quam etiam reliquos vestros comprovinciales, velut alter Petrus aliquando conversus, in prædicta fide indubitanter confirmetis, quatenus tam per dominum regem, quam et per vos pax Ecclesiæ reformetur, et Judaicæ perfidiæ hæresis, quæ nuper in eadem Ecclesia exorta est, præsante Domino, funditus exstirpetur, et contra omnia quæ se extollunt contra unitatem et veritatem, vos tanquam murum ferreum pro domo Domini firmiter opponatis. De cætero in vestris sanctissimis orationibus in omnibus nos et per omnia humiliter commendantes, obnixe rogamus, ut hoc, quod ante homines vel ab hominibus dicimur aut existimamur, ante Deum vestris suffragantibus nobis meritis, esse quandoque mereamur. Orantem pro nobis vestram sanctitatem divina pietas ad multorum profectum et ad sanctæ Ecclesiæ honorem et utilitatem incolumem in longum consernare dignetur.

III.

Henrici Lucensis episcopi ad eumdem.

Venerabili domino N. sanctæ Parthenopolitanæ Ecclesiæ digno archiepiscopo H., Dei, gratia Lucensis servus et episcopus, spiritum consilii et fortitudinis.

De ordine electionis Romani pontificis, si vobis placuisset a viris religiosis ac me sapientioribus ut vobis notificaretur, expetere non erat incongruum. Sed quoniam vobis, ut Patri et domino meo, non satisfacere non debeo, de multis pauca perstringam. Convenientibus cardinalibus in ecclesia S. Andreæ apostoli statutum est ab eis, octo personis, duobus episcopis, G. Prænestino, et C. Sabinensi, tribus cardinalibus presbyteris P. Pisano, P. Rufo, et Petro Leonis, tribus cardinalibus diaconibus, Gregorio scilicet Angeli Jonathæ, Americo cancellario, electionem pontificis comitti, ita ut si committeret dominum papam Honorium, qui tunc in articulo mortis positus erat, ab hac vita transire, persona quæ ab eis communiter eligeretur, vel a parte sanioris consilii, ab omnibus pro domino et Romano pontifice susciperetur. Prænestinus etiam cum cæteris decrevit, ut si quis electioni taliter factæ contradiceret, anathemati subjaceret ; et si quis alium attentaret eligeret, factum pro infacto haberetur, nec ipse ulterius in Ecclesia locum consequeretur, quod et ipse Petrus Leonis ore proprio confirmavit adjiciens non oportere eos dubitare, quod occasione sua in Ecclesia scandalum oriretur, quoniam mallet in abyssum submergi, quam propter se scandalum nasci. Deinceps statutum est ut electores altera die simul convenirent. Cæterum Petrus Leonis cum Jonathan ab eis recedens, ut corvus ille vel submersus vel carnium ingluvie detentus, ad fratres postea redire contempsit, et conventicula seorsum colligens, altare maledictionis eligere satagebat. Quod nisi dominus papa Honorius, quem credebant jam mortuum, se ad fenestram populo ostendisset, cum fratrum et propinquorum, ac muneribus et obsequiis conductorum turba ministrorum, præco Antichristi, supra quod dicitur Deus, ante tempus se extulisset. Itaque cum hæc talia præsensissent ii, quorum corda Deus tetigerat, Ecclesiæ periculum expavescentes, et tempestatis procellas jam intumescentes, cum papa Honorius in VI fr. de initio Quadragesimæ ad patres suos appositus esset, celebratis exsequiis pro necessitate loci et temporis, non tamen ex more sicut oportebat, cum cala-

militatis tempestas instaret, de octo personis ad electionem electis, Prænestinus, Sabinensis, B. Rufus, A. cancellarius, quintum Gregorium cardinalem diaconum Sancti Angeli, invitum et omnibus modis renitentem, cum religiosis viris episcopis, cardinalibus presbyteris, diaconibus et subdiaconibus, in summum pontificem elegerunt, cum Petro Leonis, qui erat octavus, P. Pisano sexto et Jonatha septimo remanentibus. Quod vero compertum est ab his, qui dolum in corde conceperunt, ut iniquitatem parerent, nam et ipse Petrus Leonis a longis retro temporibus ad id pervenire, ut avarus et ambitiosus, affectaverat, sicut multis probatur indiciis, tribus generibus munerum nunc hos, nunc illos sibi alliciens, congregatis, quos potuerunt, proh dolor ! cum episcopo Portuensi rubea cappa illum vestierunt. Quod factum multæ sanguinis effusiones, multæ locorum urbis destructiones, terribiles sacrarum imaginum decrustationes ; heu facinus ! pro stipendio militum suorum sibique A obsequentium, consecutæ sunt : quamvis Leo ejusdem Petri Leonis frater, et alter Leo frangentis panem, cum utrique striderent dentibus, alter in alterum, antequam papa obiisset juraverunt coram cardinalibus, quod neuter eorum de electione pontificis scandalum faceret, sed quem Ecclesia eligeret, pro domino venerarentur, et colerent. Nos autem sententiam et consilium religiosorum virorum Catholicorum et orthodoxorum, de Tuscia, de Longobardia, et de Ultramontanis partibus amplexantes, approbantes et imitantes, Petrum Leonis in hoc facinore ut schismaticum, et quoniam suum schisma defendit, hæreticum omnimodis abdicamus, dominum vero Innocentium pro patre et summo pontifice tenemus, recipimus, veneramur et colimus. B Paternitatem vestram pro nobis orantem Dominus omnium conservare dignetur. Me ad servitium vestræ sanctitatis inconcussa fide, quasi unum de famulis vestris, deprecor ut existimetis.

VULGRINI

SEXAGESIMI SECUNDI BITURICUM ARCHIEPISCOPI.

EPISTOLÆ

In causa Innocentii II Romani pontificis.

(*Historia Patriarchii Bituricensis* auctore anonymo, ap. Labbe, *Biblioth. nov. mss.* II, 82.)

Sexagesimus secundus præfuit dominus Vulgrinus, vir nobilis, doctus, facundus, in consilio providus, et omni virtutum decore ornatus. Tertio adepti pontificatus anno, idem præsul dominum Sugerium Sancti Dionysii in Francia electum præsente Ludovico rege benedixit in abbatem apud eamdem Dionysianam abbatiam. Interea vero cum Girardus Engolismensis episcopus, homo factiosus et schismaticus, Anacleti antipapæ (qui antea Petrus Leonis dicebatur) partes defensurus, gravem Ecclesiæ Catholicæ persecutionem pararet, atque quosdam episcopos sibi resistentes a propriis sedibus deturbare præsumpsisset, cæteri orthodoxi præsules Aquitaniæ ad patriarcham et primatem suum dominum Vulgrinum tanquam ad asylum confugiendum consulto decreverunt, scientes eum esse tantum ac talem, ut et violentos malorum conatus sua auctoritate facile impedire posset, et (quod majus est) pro ecclesarium sibi jure primatus subjectarum pace et salute libenter cum Apostolo charitate superimpendi vellet. Plures igitur hac de causa ad eum epistolas direxerunt, quas huic opusculo inserendas esse in argumentum rei gestæ censuimus.

—

I.

V. Xantonensis episcopi ad Vulgrinum.

Vulgrino Dei gratia Bituricensi archiepiscopo, domino suo charissimo, Vu. Xantonensis episcopus, salutem et obedientiam.

Sanctitati vestræ significamus quod Girardus ille Engolismensis Ecclesiam Dei in partibus nostris adeo perturbaverat, ut jam quæreretur inter nos cujus quis professionis esset. Et quia ipsius pravæ persuasioni nos et comprovinciales episcopi assentire nolebamus, Pictavensem et Lemovicensem, fretus auxilio principis nostri, a sedibus suis expulit, et alios intrusit. Sed quia non habere poterat episco- C pos, non consecravit illos. Abbatem quoque Angeriacensem in nostra diœcesi existentem, a monasterio suo per manum comitis ejecit. Inter nos etiam principemque nostrum tantam seminavit discordiam pro eo quod intrusos suos consecrare, imo exsecrare nolebamus, quod et nos et canonici nostri a sede nostra, et ab urbe et Ecclesia ob metum et minas principis egressi sumus, derelictis domibus et possessionibus nostris justitiæ gratia. Accidit autem ex divinæ respectu pietatis, quod iste tam nefandus et sceleratus præcursor Antichristi Girardus Engolismensis quadam die cum per episcopatum nostrum transisset, ab Aimaro de Archiaco, milite strenuo, sororgio

nostro captus haberetur, et captus modo tenetur. Cujus captio Ecclesiæ nostræ et omni populo gaudium est et exsultatio quam maxima. Unde paternitati vestræ supplicamus ut Burdegalensi Ecclesiæ, quæ eum in archiepiscopum sibi elegit, et Agennensi, et Petragoricensi, et Pictavensi, et Lemovicensi episcopis, et nobis, et omni clero et populo litteras vestras transmittatis, per obedientiam omnibus inhibendo et præcipiendo ne in aliquo obediant Girardo, neque ullum ei honorem exhibeant, et quod a vobis excommunicatus sit, et quod episcopi omnes eum excommunicent in eisdem litteris imprimatis. Electionem quoque ejus quam de ipso Burdegalenses canonici violentia comitis in archiepiscopum fecerunt, quia sine electione et assensu omnium suffraganeorum episcoporum, imo contradicente Agennensi, facta est, cassetis, condemnetis, et ipsum Girardum perpetuo deponatis. Illis vero qui Girardum ceperunt, gratiam et absolutionem vestram impartiamini. Et illos qui violentiam aliquam pro deliberatione Girardi illis a quibus captus tenetur, inferre tentaverint, excommunicetis. Insuper vero Auxiensi archiepiscopo, et Burdegalensi Ecclesiæ, et eorum suffraganeis per obedientiam præcipiatis, ut omnes illos publice excommunicent qui duci Aquitaniæ auxilium impenderint, donec in hac Ecclesiæ Dei perturbatione permanserit. Coepiscopis quoque nostris præcipatis ut Aimaro de Archiaco pecunia et muneribus, auxiliisque aliis subveniant, ut se defendere possit adversus principem nostrum et Engolismensem comitem, qui pro deliberando Girardo ei minatur. Valete.

II.

G. Petragoricensis episcopi ad Vulgrinum.

Domino suo sanctissimo et venerabili VULGRINO Dei gratia primati Bituricensi, G., Petragoricensis Ecclesiæ humilis minister, salutem et debitam obedientiam.

Novit paternitas vestra quanta persecutio in Burdegalensi provincia, et etiam in Bituricensi pro schismate Girardi Engolismensis exorta sit, et ob hoc quod nos qui in illa provincia sumus, maximam tribulationem sustinemus. Sed quia vos et regem Francorum in obedientia Domini papæ Innocentii firmiter perseverare audivimus, valde gaudemus. Miramur tamen supra modum quod vos qui primas noster estis, necdum litteris vestris nos visitastis, nec in hac re confirmavistis. Majestati igitur vestræ persuademus, quatenus nos et omnes Burdegalenses suffraganeos de propositæ obedientiæ firmitate certificetis et confirmetis, atque litteris vestris securos nos faciatis, ut in quamcumque partem res aliquo casu declinaverit, vos semper nos manuteneatis, nec de proposita obedientia sine nobis aliquid permutetis, sed una nobiscum omnibus ad certum finem perveniatis. Et quidem G. Engolismensem, qui se Burdegalensem archiepiscopum sine nostro consilio fecit, et de obedientia nos impetit, respondeamus; oportet enim ut vos primatem nostrum et caput sequamur. Et vos sicut filios vestros et membra vestra in protectionis vestræ gremio nos foveatis et protegatis. Date et operam ut dominus rex Francorum nobis et omnibus Burdegalensium suffraganeis litteris suis suum manutentum de hac re et promittat et tribuat; quoniam multo securiores ob hoc erimus et firmiores, litteras vestras et regis nobis transmittite. Si possetis descendere usque Cadurcium, et nos ibi convenire, illud laudabile esset. Valeatis.

III.

V. Pictavorum episcopi ad Vulgrinum.

Domino suo et merito desiderabili VULGRINO Dei gratia archiepiscopo, VU. Pictavorum humilis sacerdos et exsul propter justitiam, salutem et benedictionem.

Petitionibus filiorum vestrorum suffraganeorum Burdegalensis Ecclesiæ, præsertim justis paternitatis vestræ dulcedo facilem præbebit assensum. Postulant etenim omnes unanimiter sanctitatem vestram suppliciter orantes, quatenus Girardum Engolismensem hæresiarcham, sacrilegum, invasorem sedis Burdegalensis, excommunicatum reexcommunicetis, et tam suffraganeis quam clero Burdegalensi ne illum in archiepiscopum recipiant potestate a Deo vobis tradita sicut primas inhibeatis, et tam ipsum quam Petrum de Castro Aurardi vitulum inflatilem, et omnes eorum coadjutores, quorum dux est vu. Bocherellus, in die festivitatis sanctæ Mariæ Magdalenæ excommunicari et publicari faciatis; nos siquidem, quantum ad nos pertinet, tam nefandi sacrilegii invasores Satanæ tradidimus in interitum carnis, et ab ecclesiasticis circumscripsimus honoribus et promotionibus. Quod utinam et vos in Vu. Bocherellum in virtute sancti Spiritus exerceatis.

IV.

Vulgrini ad Agennensem, Pictavensem, Petragoricensem, Xantonensem episcopos, clerum et Populum Burdegalensem.

VULGRINUS, Dei gratia primas Ecclesiarum Aquitaniarum, venerabilibus fratribus et Catholicis sanctæ Dei Ecclesiæ filiis Agennensi, Pictavensi, Petragoricensi, Xantonensi episcopis, et clero et populo Burdegalensis provinciæ, salutem et benedictionem.

Mementote, dilectissimi fratres, et mentibus vestris tenaciter imprimatur, quoniam hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Sancta Ecclesia Catholica quamvis plerumque concutiatur adversis, tamen invicta et immobilis in unitate et veritate fidei perseverat. Sæpe accidit ut machinatione hæreticorum et tyrannide principum a sedibus suis Catholici et religiosi expellerentur episcopi, nec tamen everti potuit Ecclesia Dei; quia enim ædificata est supra petram, non possunt adversus eam portæ inferi prævalere. Quia igitur in partibus vestris aperta est porta inferi, caveant omnes Catholici ne per eam corruant, et ne descendant in infernum viventes. Quod utique corruunt et descendunt qui a Romana discedunt Ecclesia; qui putant Romanam Ecclesiam parietes esse, vel marmora. Catholici episcopi et Catholici cardinales, qui cum domino papa Innocentio

persecutionem patiuntur propter justitiam, hi sunt Romana Ecclesia, non illi persecutores qui saeram sedem violenter tenendo violant, nec illi schismatici qui magis timuerunt hominem quam Deum; qui adhærentes Petro Leonis, amisere petram justitiæ, quæ conculcabit leonem et draconem, et cito conteret sub pedibus suis omnem Satanæ potestatem.

Vos autem, fratres, fundamento petræ, super quod ædificare cœpistis, firmiter inhærete. Minas principum, damna possessionum, vexationes corporum (charitate foras mittente timorem) contemnite, imo sicut disciplinam apprehendite, ut cum Apostolo confidenter et exsultando dicatis: «Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an persecutio, an gladius? Sed in his omnibus superamus, quia non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis.» Scientes igitur quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, si adversa patimini propter justitiam, nolite terreri; sed et divina clementia, quæ non patitur fideles tentari supra id quod possunt, statuet procellam in auram, et deducet suos in portum voluntatis eorum.

Exhortamur ergo fraternitatem vestram ut conservetis Romanæ Ecclesiæ unitatem, et invicta virtute resistatis Girardo Engolismensi, qui manifesti schismatis ducem se et signiferum facit; qui modo a fructibus suis cognoscitur, cum antistites Lemovicensem et Pictavensem catholice et canonice ordinatos, a sedibus suis indecenter expulerit, cum in cœlum os suum posuerit, et evidenter impugnet Catholicam veritatem. Nos autem excommunicationis sententiam, quam super eum et super fautores ejus dominus papa promulgavit, annuntiamus et observari præcipimus. Electionem quoque quam de eo jam excommunicato Burdegalenses clerici fecerunt, improbamus, et ne quis ei obediat prohibemus, etc.

V.

Ad eosdem.

VULGRINUS, Dei gratia primas Ecclesiarum Aquitaniæ, venerabilibus ac dilectis in Christo fratribus Catholicis episcopis Burdegalensis Ecclesiæ suffraganeis, salutem et benedictionem.

Gratias agimus Deo pro vobis, dilectissimi fratres, quia fides vestra annuntiatur in universo mundo. Facti estis Ecclesiæ Dei exemplum et speculum virtutis et fidei. Renovata est in vobis sanctorum martyrum fortitudo. Aliis curvantibus genua sua ante Baal, vos pro fide Catholica fideliter dimicatis, et Deo præstante virtutem, inventi estis in fide stabiles, et in opere efficaces. Vos estis qui fide creditis, et ore profitemini veritatem. Vos estis quos adversitatum turbo non frangit, quos tribulatio vel angustia a Christi charitate non separat. Quod nos quidem, qui in regimine primæ sedis, auctore Deo, constituti sumus, Domino papæ Innocentio, sicut sanctæ sedis apostolicæ præsuli, et Catholico universalis Ecclesiæ pastori sincera devotione obedimus, nihilque est per quod ab ejus obedientia dimoveri possimus. In hac unitate nobiscum perseverant patriarchæ et primates, metropolitani et episcopi innumerabiles. In hac unitate permanet dominus rex Francorum, similiter et rex Anglorum, rex Alemannorum, rex Hispanorum, et rex Hierosolymorum, duces ac principes fere totius orbis terrarum. Hæc est Catholica, hæc est universalis Ecclesia, quæ fulget in Oriente et paret usque in Occidentem. Illa autem conventicula Girardi Engolismensis inania sunt et perniciosa, et cum seducant mulierculas oneratas peccatis, justis viris ac vere Catholicis nocere non prævalent, « quia necesse est hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant.»

Vos igitur, fratres dilectissimi, constantes estote in defensione Catholicæ veritatis. Confidite in eo qui dicit: « In mundo pressuram habebitis; sed confidite, quia ego vici mundum. » Sperate in eo qui imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna, qui et vobis tranquillitatem dabit et pacem. Certi vero sitis et securi de consilio et auxilio sanctæ matris Bituricensis Ecclesiæ. Voluntarii enim sumus, et paratos nos exhibemus tribulationibus vestris compati, et supportare onera vestra in charitate. Quod si Girardus ille, qui per invasionem Burdegalensis Ecclesiæ archiepiscopum nominari se facit, obedientiam a vobis requirit, in promptu habet prudentia vestra quid ei respondeatis. Quam enim subjectionem vel obedientiam debeatis illi, quem Catholica Ecclesia in Remensi concilio pro schismate damnavit et excommunicavit, et ab omni ecclesiastico honore deposuit? Præterea quem constat non esse Catholicum, constat non esse canonice institutum.

His et aliis rationibus canonicis munita prudentia vestra falsitati impudenter obsistenti prudenter resistat, et domini papæ Innocentii innocentiam sequendo, in Catholica unitate sine ulla mutatione aut titubatione persistat, ut legitime certantes, et usque in finem perseverantes, et salutem æternam mereamini et coronam, quia « non coronabitur quis, nisi legitime certaverit; » quia « non qui cœpit, sed qui perseveraverit, hic salvus erit.» Desideramus colloquium fraternitatis vestræ, et cum nobis Deus opportunitatem dederit, locum idoneum eligemus, et prænuntiabimus vobis. Valeat in Christo sinceritas vestra, venerabiles ac dilectissimi fratres.

LOTHARII III IMP.

CORONATIO ROMANA.

(Anno 1133, Jun. 4.)

[Pertz, *Monument. Germ. Hist.* Leg. t. II, pag. 81.]

Sententiam in Anacletum papam a principibus regni prolatam ex Dacherii Specilegio t. III, p.485,486, et Schatenii Ann. Paderb. p. 730, qui apographo Baluzii usus est, proponimus. Juramentum a Lothario in coronatione sua præstitum jam pridem a Baronio editum exscripsimus ex Cencii libro censuum in Archivo Vaticano mbr. anni circiter 1400, *fol.* 1331.

IN ANACLETUM PAPAM SENTENTIA.

Lotharius Dei gratia Romanorum rex regibus, archiepiscopis, episcopis, principibus, et universis Dei fidelibus, ad quos litteræ istæ pervenerint, salutem.

Majestatis divinæ dispensationi et consilio placuit nos patronum ac defensorem sanctæ ecclesiæ Romanæ statuere, ideoque necesse habuimus pro ipsius liberatione propensius laborare. Cum igitur ascitis nobis archiepiscopis, episcopis et abbatibus, principibus, ducibus, comitibus et marchionibus regni nostri; episcopos etiam, comites, et alios barones Italiæ nobiscum ducentes, bellico apparatu stipati, ad Urbem proficisceremur, nuntios schismatici illius Petri Leonis frequenter habuimus. Qui nimirum ex parte illius justitiam prætendentes, ipsi in jus ire parato non debere audientiam denegari, nec hostilibus impugnationibus molestari, publicis clamoribus asserebant. Diutinis ergo eorum interpellationibus provocati, idipsum episcopis et cardinalibus, qui cum domno papa Innocentio erant, significare coacti sumus. Ipsi vero, tamquam canonicarum sanctionum et institutionum ecclesiasticarum non ignari, universam Dei ecclesiam jam super hoc promulgasse sententiam, Petrum Leonis ac complices suos damnasse asserentes, quod erat universitatis non debere privatum fieri responderunt.

Nos autem idipsum cum patientia supportantes, et patrem nostrum papam Innocentium ad Urbem cum gloria duximus, et Lateranensi cathedræ restituimus, atque in monte Aventino castrametati fuimus. Ibique Petrus Leonis aures nostras, et principum nostrorum, per Petrum olim Portuensem A episcopum, et per alios fautores suos prætendendo justitiam, sollicitare non destitit. Qui etiam, munitiones et obsides se nobis daturos ad sufficientiam pro servando judicio, et viva voce et litteris promiserunt. Pacem igitur sine effusione sanguinis reformare in Dei ecclesia cupientes, quæ nobis illi dixerant, fratribus qui cum domno papa Innocentio erant per nos ipsos significavimus. Cæterum ipsi, utpote pacis amatores, de justitia confidentes, tam personas suas, quam Leonis, et filiorum suorum, necnon Centii, Petri Frajapanis, et Petri Leonis, et munitiones in manu nostra libere obtulerunt. Adversa vero pars dies redimere cupiens, sub velamine fraudulentarum promissionum nos aliquanto tempore a nostra intentione retraxit. Tandem quia ipsi B sæpe commoniti, implere quod promiserant noluerunt, tamquam fallaces et perfidi, et tam divinæ quam regiæ majestatis rei, cum Petro Leonis ejusque complicibus damnati sunt et hostes a a principibus nostræ curiæ judicati, videlicet Nortberto Magdeburgensi cancellario nostro, et A. Bremensi (12) archiepiscopis et D. Osemburgensi, B. Padelbronnensi, An. Brandenburgensi, et B. Parmensi, R. Albensi, O. Astensi, O. Cremonensi, G. Yporiensi, episcopis, et abbatibus, Henrico Fuldensi, Alberone Noemburgensi, et Luneburgensi: proceribus, Alberone et Henrico marchionibus, Othone, Sigifredo vexillifero, Herimanno, Wilhelmo de Lomello, Gothone de Marchuingo, Hildebrando, et Tancredo de Prato comitibus, et Alberto de C Castello.

(12) Adalbero archiepiscopus Bremensis erat Dethardus episcopus Osnaburgensis, Bernhardus Paderbornensis, Anshelmus Havelbergensis.

CORONATIO

Anno 1133, Jun. 4.

Hoc est juramentum quod dominus rex Lotharius tempore heresis filii Petri Leonis domino pape Innocentio prestitit ante fores basilice sancti Salvatoris que Constantiniana appellatur, in die qua coronatus est ab ipso Innocentio antequam coronam acciperet, domino Cencio Frajapane juramentum computante, et Octone nepote suo ac ceteris nobilibus Romanis ibi existentibus :

A *Ego Lotharius rex promitto et juro tibi domino pape Innocentio tuisque successoribus securitatem vite et membri et male captionis, et defendere papatum et honorem tuum, et regalia sancti Petri que habes manu tenere, et que non habes juxta meum posse recuperare.*

NOTITIA DIPLOMATICA

IN EPISTOLAS ET PRIVILEGIA INNOCENTII II.

(Philippus Jaffé, *Regesta Rom. pont.*, p. 558.)

† Bullæ hujus pontificis ostendunt annos Incarnationis vulgares æque ac Florentinos et Pisanos (13). Indictiones quoque sunt modo Pontificiæ modo Constantinopolitanæ (14). Sententiæ, qua utitur Innocentius, hæc est : Adjuva nos Deus salutaris noster 30, 44, 47, 65, 80, 85, 90, 93, 96, 101, etc.

Subscripserunt :

ep.	Albanensis.	Mathæus	a 2 Nov. 1130	ad 7 Nov. 1135
		Albertus	a 11 Jun. 1136	ad 19 Apr. 1141
»	Ortanus	Rodulphus	a 10 Aug. 1132	ad 12 Jan. 1136
»	Ostiensis	Johannes.	a 2 Nov. 1130	ad 4 Jun. 1133
		Drogo.	a 11 Jun. 1136	ad 30 Nov. 1137
		Albericus	a 9 Apr. 1138	ad 1 Mai. 1143
»	Prænestinus	Guilielmus	a 7 Aug. 1130	ad 30 Jan. 1137
		Stephanus	a 10 Jan. 1140	ad 1 Mai. 1143
»	S. Ruffinæ.	Theodewinus	a 10 Jun. 1135	ad 6 Mai. 1140
»	Sabinensis.	Conradus.	a 7 Aug. 1130	ad 1 Mai. 1143
»	Tiburtinus.	Guido.	a 2 Nov. 1130	ad 25 Mart. 1139
»	Tusculanus	Egidius	a 26 Jul. 1138	ad 1 Mart. 1139
		Imarus	a 19 Apr. 1142	ad 26 Apr. 1143
pr. card. tit.	S. Anastasiæ	Petrus.	a 7 Aug. 1130	ad 20 Febr. 1131
		Azo.	a 8 Jan. 1135	ad 27 Apr. 1139
		Ribaldus.	a 6 Mai. 1140	ad 21 Jun. 1141
» » »	SS. apostolorum	Gregorius	a 26 Jul. 1138	ad 17 Dec. 1138
» » »	S. Cæciliæ.	Goselmus	a 2 Nov. 1130	ad 15 Jul. 1132
		Goizo	a 3 Apr. 1140	ad 13 Febr. 1143
» » »	S. Calixti	Gregorius	a 29 Apr. 1140	ad 1 Mai. 1143
» » »	S. Chrysogoni.	Joannes	a 7 Aug. 1130	ad 21 Dec. 1133
		Bernardus	a 27 Jan. 1137	ad 5 Mart. 1137
		Guido	a 10 Jan. 1140	ad 25 Febr. 1143
» » »	S. Clementis	Ubertus	a 2 Nov. 1130	ad 2 Sept. 1133
		Boetius	a 22 Apr. 1139	ad 1 Mai. 1143
» » »	S. Crucis in Hierusalem	Gerardus.	a 20 Febr. 1131	ad 15 Dec. 1141
» » »	S. Cyriaci	Rusticus.	d 9 Mai. 1131	
» » »	Equitii	Petrus	a 7 Aug. 1138	ad 9 Mai. 1131
» » »	S. Eudoxiæ	Comes.	a 17 Dec. 1138	ad 1 Mart. 1139
» » »	SS. Johannis et Pauli.	Lucas	a 8 Mart. 1132	ad 6 Mart. 1140
		Hubaldus.	a 23 Febr. 1141	ad 19 Mai. 1142

(13) Annos Incarnationis vulgares, die 25 mensis Decembris ; annos Incarnationis Florentinos, tribus mensibus post Nativitatem Christi ; annos Incarnationis Pisanos novem mensibus ante Christi Nativitatem auspicantur.

(14) Indictionis Constantinopolitanæ initium erat dies 1 mensis Septembris ; Cæsareæ sive Constantinianæ dies 25 mensis Septembris ; Pontificiæ seu Romanæ, dies 1 mensis Januarii.

pr. card. tit.	S. Laurentii in Lucina . .	Anselmus. . a 7 Aug.	1130 ad 21 Jun. 1141
» » »	S. Laurentii in Damaso . .	Ivo. . . . a 26 Jul.	1138 ad 15 Jan. 1142
» » »	S. Marcelli	Petrus. . . a 11 Jun.	1138 ad 28 Febr. 1139
» » »	S. Mariæ fundentis oleum .	Balduimus . a 7 Jun.	1137 ad 12 Apr. 1138
» » »	SS. Marcellini et Petri . . .	Crescentius . a 17 Dec.	1138 ad 1 Mart. 1139
» » »	S. Martini in Montibus . .	Petrus. . . a 20 Febr.	1131
» » »	S. Pastoris	Gripho . . a 17 Dec.	1138 ad 1 Mart. 1139
		Petrus. . . a 16 Apr.	1140 ad 15 Nov. 1143
» » »	S. Praxedis	Desiderius . d. 1 Mai.	1138
		Chrysogonus a 7 Jan.	1139 ad 11 Apr. 1141
		Hubaldus. . a 21 Jun.	1141 ad 26 Apr. 1143
» » »	S. Priscæ	Gregorius . a 18 Jun.	1135 ad 7 Jun. 1137
		Rainerius. . a 10 Jan.	1140 ad 26 Apr. 1143
» » »	S. Savinæ	Stancius . . a 1 Mai.	1138 ad 30 Sept. 1142
» » »	S. Stephani in Celio monte .	Martinus . . a 33 Jan.	1133 ad 19 Mai. 1142
» » »	S. Susannæ	Petrus. . . a 12 Jan.	1138 ad 11 Apr. 1139
» » »	S. Vestinæ	Lictifredus . a 21 Déc.	1133 ad 6 Mart. 1140
		Thomas. . . a 11 Apr.	1141 ad 1 Mai. 1143
diac. card.	S. Adriani	Guido. . . a 12 Jan.	1134 ad 11 Jun. 1138
		Ubaldus . . a 6 Mart.	1139 ad 13 Mai. 1141
» »	S. Angeli.	Gregorius . a 23 Mart.	1138 ad 28 Febr. 1140
» »	SS. Cosmæ et Damiant juxta templum Romuli . . .	Guido. . . a 8 Mart.	1132 ad 30 Sept. 1142
» »	S. Eustachii juxta templum Agrippæ	Vassallus. . a 13 Mart.	1135 ad 25 Apr. 1142
» »	S. Georgii ad velum aureum.	Oddo . . . a 8 Mart.	1132 ad 26 Apr. 1143
» »	S. Luciæ in Orphea (*al.* Orthea)	Stephanus . a 25 Jun.	1132 ad 10 Jun. 1135
» »	S. Mariæ in Aquiro . . .	Ivo. . . . a 7 Febr.	1137 ad 12 Apr. 1138
		Petrus. . . a 13 Dec.	1141 ad 22 Febr. 1143
» »	S. Mariæ in Dominica. . .	Gerardus. . a 28 Febr.	1138 ad 22 Febr. 1143
» »	S. Mariæ in Porticu . . .	Romanus . . a 7 Aug.	1130 ad 21 Mai. 1135
		Chrysogonus. a 26 Mai.	1135 ad 17 Dec. 1138
		Ribaldus . . d. 22 Mai.	1139
		Petrus. . . a 10 Jan.	1140 ad 23 Febr. 1143
» »	S. Mariæ in Via Lata . . .	Guido . . . a 2 Nov.	1130 ad 21 Dec. 1133
		Hubaldus. . a 18 Jun.	1135 ad 1 Mai. 1143
» »	S. Nicolai in carcere Tulliano	Johannes. . d. 21 Dec.	1133
		Octavianus . a 9 Apr.	1138 ad 13 Febr. 1143
» »	SS. Sergii et Bacchi . . .	Gregorius . a 7 Aug.	1130 ad 1 Mai. 1143
» »	S. Theodori	Albertus . . a 20 Febr.	1131 ad 9 Mai. 1131
» »	SS. Viti et Modesti	Boetius . . a 7 Jun.	1135 ad 23 Mai. 1138

S. R. E. diac. card. Guido . . . . a 29 Apr. 1140 ad 25 Apr. 1142
» » » Thomas. . . . a 16 Apr. 1140 ad 23 Febr. 1141
» » » Haimericus . . d. 27 Jul. 1139
» » » Goizo, Rainerus . d. 6 Mart. 1140
prior subdiaconorum sacri palatii Jacinthus d. 1 Mai. 1138
sacri palatii subdiaconus et prior scolæ crucis Baro d. 1 Mai. 1138
» » » Joannes d. 1 Mai. 1138
» » » Galgamus, Monachus, Baldicio, Vulgarius d. 1 Mai. 1138
R. E. subdiaconus Joannes Paparo d. 1 Mai. 1138
Datæ bullæ sunt p. m.

Aimerici S. R. E. diac. card. et cancellari. . . . . a Junio 1130 ad 20 Mai. 1141
Lucæ S. R. E. presb. card. agentis vicem domini Aimerici ejusdem ecclesiæ diac. card. et cancellarii (anno 1137 et 1138 ; bullæ 278, 291, 292, 293, 324, 331, 332, 334, 335, 338, 339, 340.

Baronis capellani et scriptoris. . . . . a 21 Jun. 1141 ad 15 Dec. 1141
Gerardi S. R. E. presb. card. et bibliothecarii . . . a 4 Jan. 1142 ad 4 Mai. 1143

INNOCENTII II

PONTIFICIS ROMANI

EPISTOLÆ ET PRIVILEGIA

I.

Ad Lotharium regem. — Conradum regni invasorem ab Honorio excommunicatum nuntiant. Gerardo cardinali legatio apostolica per Germaniam confirmatur.

(Anno 1130, Febr. 18.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 430.]

G[REGORIUS], quondam S. Angeli cardinalis diaconus, nunc autem, Deo disponente, in pontificem Romanum electus, [GUILL.] Prænestinus, [MATTHÆUS] Albanensis, [JOANNES] Ostiensis [CHUNO] Sabinensis, episcopi et catholici cardinales qui Romæ sunt, LOTHARIO illustri et glorioso regi, et sanctæ Ecclesiæ catholicæ defensori ac speciali filio, salutem et apostolicam benedictionem.

Dilectissimus Pater noster felicis memoriæ papa Honorius, cum tota sancta catholica Romana Ecclesia, quoniam maximum fructum de persona tua speravit sanctæ Ecclesiæ venturum, quod de te factum est auctoritate apostolica confirmavit, et in Conradum regni invasorem excommunicationis sententiam promulgavit. Nos autem, ipsius inhærentes vestigiis, quoniam de tuæ fidei firmitate et justitia valde confidimus, per dilectissimum fratrem nostrum Gerhardum, cardinalem presbyterum, apostolicæ sedis legatum, prudentiæ tuæ mandamus, quatenus proxima ventura hieme ad sedem apostolicam venias, honoris et dignitatis plenitudinem, operante Domino, suscepturus. Sicut ergo tantum virum decet, ita munitus accedas, ut et pacem statuere, et hostes Ecclesiæ et imperii, suffragante divina gratia, valeas subjugare. Causam Halverstadensis episcopi præfato fratri nostro G[erhardo], commisimus, Coloniensi vero archiepiscopo, pro quo rogasti, ut tibi fidelior sit, episcopale officium indulgemus.

Datum apud Palladium [*f.* Palatium] XII Kal. Martii.

II.

Ad Germanos. — Gerardo cardinali legationem apostolicam per Germaniam confirmat.

(Anno 1130, Febr. 18.)

[MANSI, *Concil.*, XVI, 429.)

G. [GREGORIUS] quondam diaconus cardinalis, nunc autem, disponente Domino, Romanus electus P., universis archiepiscopis, abbatibus, clero et aliis fidelibus Deo per regnum Teutonicum constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Dilectissimus Pater noster felicis memoriæ Honorius papa vices suas dilecto filio suo fratri nostro G. cardinali presbytero, religioso siquidem et prudenti viro, in Teutonico regno commisit. Nos autem, divina suffragante clementia, ipsius inhærentes vestigiis, ut opus sibi injunctum, Deo duce, perficiat, B. Petri auctoritate mandavimus. Ipsum ergo apostolicæ sedis legatum pro reverentia B. Petri et sanctæ Romanæ Ecclesiæ benigne suscipite : ad hæc fraternitati vestræ mandamus, quatenus illustri viro regi Lothario, quem elegistis, et de sua prudentia et honestate confisi, in regem assumpsistis, opem et consilium unanimiter præbeatis : et quoniam quod de eo a nobis factum est, a prædecessore nostro felicis memoriæ papa Honorio, et sancta Romana Ecclesia confirmatum est, mandamus vobis, quatenus ipsum imperii dignitatem, et honoris plenitudinem suscepturum, ad apostolorum limina proxima futura hieme transmittatis, et ut honorifice et potestative veniat, et pacem constituere valeat, et Ecclesiam defensare per vestrarum personarum, sicut oportuerit exhibitionem eumdem viriliter adjuvetis.

Datum apud Palatium XII Kalend. Martii.

III.

Ad A. priorem et fratres ecclesiæ S. Frigdiani Lucensis.

(Anno 1130, Mai. 6.)

[BALUZ., *Miscell.* edit. Luc., IV, 589.]

INNOCENTIUS, servus servorum Dei, dilectis filiis A. [ATTONI] priori et cæteris fratribus S. Frigdiani, salutem et apostolicam benedictionem.

Quanto vos in amore religionis ferventiores esse cognovimus, tanto ampliorem de vobis fiduciam gerimus. Siquidem P. [Petrus] Leonis sanctam Romanam Ecclesiam molitur opprimere et servituti perpetuæ subjugare ; ideoque firmitatis vestræ constantiam exhortamur in Domino, quatenus in fide B. Petri et dilectione nostra tanquam viri catholici firmiter persistentes, navem B. Petri, quæ modo inter procellas fluctuat, ad portum salutis profusis ad Deum precibus reducatis.

Datum Transtiberim II Non. Maii.

IV.

Ad Lotharium regem. — Electionem suam canonicam et illegitimam Anacleti narrat. Archiepiscopum Ravennatem mittere se ad illum significat.

(Anno 1130, Maii 11.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 428.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio L., illustri et glorioso Romanorum regi, salutem et apostolicam benedictionem.

Quod excellentia nobilitatis tuæ studiosa et fervens in fidelitate B. Petri semper exstitit et devota divinæ bonitatis gratia personam tuam honoribus decoravit, atque ad defensionem suæ Ecclesiæ, et statum imperii reformandum ad regni fastigia sublimavit, prædecessorque noster felicis memoriæ papa H. quod te per multam utilitatem credidit Ecclesiæ profuturam, electionem de te ab archiepiscopis, episcopis, ac regni principibus factam pro unitate Ecclesiæ et regni inviolabiliter conservanda auctoritate apostolica confirmavit, et pro imperialis dignitatis plenitudine suscipienda per dilectum filium nostrum G. [Gerardum] sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyterum cardinalem te ad sedem apostolicam evocavit. Quo nimirum humanæ conditionis exempto, quod ego dignus non fui, episcopi et Catholici cardinales me licet invitum, et renitentem in Romanum pontificem unanimiter elegerunt. Quibus, ut ante Deum loquar, nullo ambitionis honore, nulla omnino præsumptione assensum præbens, sed sola tot tantorumque religiosorum virorum, non absque gravi periculo contemnenda, compulsus obedientia, confisus insuper de omnipotentis Dei misericordia injunctum mihi officium ad honorem Dei et Ecclesiæ Romanæ suscepi. Postmodo vero Petrus Leonis, qui papatum a longis retro temporibus affectaverat, parentum violentia, sanguinis effusione, decrostatione sanctarum imaginum B. Petri cathedram occupavit, et peregrinos, ac religiosos quosque, ad apostolorum limina devotioni causa venientes, captos et tetris carcerum squaloribus ac ferreis vinculis mancipatos, fame, siti diversisque tormentorum generibus cruciare non desinit. Sanguinem quoque nostrum, et eorum qui nobiscum sunt sitibundo pectore concupiscens, gladiis veneno ac multimodis proditionibus vitæ nostræ insidiatur. Pro cujus sævitia comprimenda, et statu tam Ecclesiæ quam imperii in melius reformando, per præsentia scripta, et venerabilem fratrem nostrum G. [Gualterium] Ravennatem archiepiscopum virum utique religiosum, prudentem, omniumque morum honestate conspicuum, excellentiæ tuæ iterato mandamus, quatenus proxima hieme cum archiepiscopis ac regni principibus ad nostram præsentiam venias imperialis dignitatis plenitudinem, cooperante Domino, suscepturus. Sit itaque, fili charissime, regnum tuum adjutorium regni cœlestis, ut post temporale regnum, quod longævum tibi Dominus faciat, cum ipso sine fine possis regnare; temporibus tuis habeat Ecclesia honorem suum, et in rege suo lætetur, et in gloria tua floreat et glorietur. Exaltentur in diebus tuis Catholici, et opprimantur hæretici, ut regnum tuum Deus exaltet, et inimicos tuos sub pedibus tuis humiliet. Ad hæc venerabilem fratrem nostrum præfatum G. archiepiscopum tuæ gloriæ attentius commendamus, rogantes ut pro sedis apostolicæ reverentia eum benigne recipias et honeste pertractes. Omnipotens Dominus incolumem te, fili charissime, custodiat, et Ecclesiæ suæ curis fideliter invigilare concedat. Gloriosam filiam nostram R. [Richezam] reginam ex nostra parte devote salutes, eamque pro suscipienda imperialis benedictionis plenitudine una tecum ad nos venire invitamus.

Datum Transtiberim v Id. Maii.

V.

Ad archiepiscopos, episcopos, abbates et principes per regnum Teutonicum constitutos.

(Anno 1130, Jun. 20.)

[Philippus JAFFÉ, *Regesta pontif. Rom.* p. 561, ex codice capituli Olomucensis.]

Venerabilibus fratribus, archiepiscopis, episcopis et dilectis filiis abbatibus et principibus per regnum Teutonicum constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Divina factum dispositione minime dubitamus, quod dilectum filium nostrum Lotharium, virum utique Catholicum et justitiæ cultorem, in regem vobis unanimiter elegistis. Prædecessor siquidem noster, felicis memoriæ papa Honorius, pro unitate Ecclesiæ conservanda et statu imperii in melius reformando, quod a vobis de eo factum fuerat, auctoritate apostolica confirmavit, ipsumque pro suscipienda imperialis dignitatis plenitudine per dilectum filium nostrum, latorem præsentium, G[erhardum] sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyterum cardinalem, ad sedem apostolicam evocavit. Quo nimirum humanæ conditionis lege rebus humanis exempto, quod [quanquam ?] ego dignus non fui, episcopi et Catholici cardinales me licet invitum et renitentem in Romanum pontificem communiter elegerunt. Quibus, ut ante Deum loquar, nulla honoris ambitione, nulla omnino præsumptione assensum præbens, sed sola tot tantorumque religiosorum virorum, non contemnenda compulsus obedientia, confisus insuper de omnipotentis Dei misericordia, injunctum mihi officium ad honorem Dei et Ecclesiæ Romanæ suscepi. Postmodum vero P[etri] Leonis, qui papatum a longis retro temporibus affectaverat, parentum violentia, sanguinis effusione, destructione sacrarum imaginum, beati Petri cathedram occupavit, et peregrinos ac religiosos quosdam ad apostolorum limina devotionis causa venientes, captos et tetris carceris squaloribus ac ferreis vinculis mancipatos, fame, siti, diversisque tormentorum generibus cruciare non desinit. Per præsentia itaque scripta et charissimos fratres nostros. G[erhardum] sanctæ Romanæ Ecclesiæ pre-

sbyterum cardinalem et Gualterum, Ravennatem archiepiscopum, universitati vestræ mandando præcipimus, ut matri vestræ, sanctæ Romanæ Ecclesiæ, modo cum maxime opus est, pro posse vestro subvenientes, præfatum filium nostrum, regem Lotharium, ad honorem et servitium nostrum animare attentius studeatis, ipsumque proxima hieme ad nostram præsentiam adducatis, ut de eo, quod faciendum fuerit, præstante Domino, faciemus. Ad hæc præfatos legatos nostros G[erhardum] presbyterum cardinalem et Gualterum, Ravennatem archiepiscopum, dilectioni vestræ attentius commendamus, quos pro sedis apostolicæ reverentia benigne suscipiatis et honeste tractetis. Omnipotens Dominus sua vos protectione custodiat et tam in præsenti quam in futura suæ vobis ubertatem benedictionis attribuat.

Datum Pisis XII Kal. Julii.

VI.

Monasteria congregationis Vallisumbrosæ recipiuntur sub tutela sedis apostolicæ cum aliarum gratiarum et indultorum confirmatione.

(Anno 1130, Jun.)

[COCQUELINES, tom. II, p. 203.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ATTHONI Vallumbrosano abbati, ejusque successoribus in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bornorum Deo commissa est ut et religiosas diligamus personas, et beneplacentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, si non ex charitatis radice procedens a puritate religionis fuerit conversatus. Hoc nimirum charitatis intuitu, dilecte in Domino fili Attho abbas, rationabilibus postulationibus annuentes, Vallumbrosanum monasterium, cui Deo auctore præsides, cum omnibus monasteriis sibi subjectis sub apostolicæ sedis tutela et protectione suscipimus, et scripti pagina nostri communimus, statuentes ut omnis immunitas, omnis libertas, quæ a prædecessoribus nostris felicis memoriæ Victore, Gregorio septimo, Urbano, et Paschale, Romanis pontificibus, præfato monasterio concessa est, futuris perpetuis temporibus firma tibi tuisque successoribus, ac Vallumbrosanæ congregationi, illibataque permaneant. Sane nulli hominum liceat conversos aut monachos jam dicti monasterii, seu etiam totius congregationis, ausu temerario capere, vel captos retinere, seu aliquibus fatigationibus infestare. Porro fructuum vestrorum decimas, quas ubilibet propriis sumptibus laboribusque colitis, absque episcoporum contradictione, vel episcopalium ministrorum, vel plebanorum, xenodochio vestro reddendas posssidendasque sancimus. Liceat vobis etiam clericos, e sæculo fugientes, seu laicos ad conversionem absque cujuslibet contradictione suscipere, et qui se devoverint in vestro cœmeterio sepelire, et tam ipsorum quam cæterorum fidelium oblationes sine aliarum ecclesiarum præ- A judicio recipere. Adjicimus quoque ut quascunque possessiones, quæcunque bona jamdictum monasterium juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, rationabiliter, præstante Domino, poterit adipisci, quieta vobis et integra conserventur. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum fas sit idem monasterium temere perturbare, aut ei subditas ecclesias vel possessiones auferre, minuere, seu temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire B tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Datum Pisis per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarri, anno Incarnationis Dominicæ millesimo centesimo trice- C simo, indictione octava, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno primo.

VII.

Ad Didacum archiepiscopum Compostellanum.—De muneribus missis gratias agit.

(Anno 1130. Aug. 2.)

[FLOREZ, *España sagrada*, XX, 511.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorun Dei, venerabili fratri DIDACO Compostellano archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Pro subjectione et obedientia B. Petro et S. R. E. a fraternitate tua impensa, et xeniis nobis a munificentia tua transmissis, dilectioni tuæ gratiarum persolvimus actiones. Nos enim personam tuam D vera in Domino charitate diligimus, et pro reverentia B. Jacobi apostoli, et amore tuo libenter Compostellanam Ecclesiam honoramus. Postulationes siquidem tuas per nuntios M. archidiaconum, et P. presbyterum nobis expositas pro tempore novitatis nostræ ex parte admisimus, et ubi scriptura opus fuit, apostolica scripta direximus. Præfatum autem presbyterum tuæ Ecclesiæ capellanum, qui pro utilitate Compostellanæ Ecclesiæ tuoque servitio plurimum laboravit, fraternitati tuæ attentius commendamus.

Datun Januæ IV Non. Augusti.

—

VIII.

Ad eumdem. — De iniqua consuetudine decreto regio cassata.

(Anno 1130, Aug. 2.)

[Florez, *ubi supra*, p. 510.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Didaco Compostellano archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Sancta mater Ecclesia, quæ admodum in spiritualibus sine ruga, et macula, et schismate, in unitatis perpetuæ splendore clarescit, ita in temporalibus nullis gravaminibus affici, nullius angariis perturbari, nihil debet extraordinarium sustinere. Expedit enim ut omnis Ecclesia in sui status prærogativa immobiliter perseverans, libera et immunis ab hujusmodi vexatione permaneat. Pravum igitur usum, et iniquam consuetudinem, quæ olim in Compostellana B. Jacobi habebatur Ecclesia, quoniam post mortem Compostellani pontificis redditus episcopatus in regios deducebantur usus, et viduata pastore et per longa tempora Compostellana vacabat Ecclesia, a charissimo filio nostro Adefonso rege damnatam, et regalis decreti auctoritate cassatam esse gaudemus : quod autem constitutum est ut defuncto episcopo in ipsa Ecclesia, non protrahatur, sed libera fiat electio, laudamus et auctoritate apostolica confirmamus.

Datum Januæ iv Non. Aug.

IX.

Ad archiepiscopos et episcopos Hispaniæ.

(Anno 1130, Aug. 2.)

[Florez *ubi supra*, p. 511.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis et episcopis per Hispaniam constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Reges, principes, et alii Dei fideles pro peccatorum suorum remissione, et animarum salute, B. Jacobo vota voverunt, et ut absque molestia solverentur annuatim statuerunt. Ut ergo participes ipsius beneficii existatis, fraterninati vestræ per præsentia scripta mandamus, quatenus ad præfata vota solvenda nullum impedimentum faciatis, sed ut libere et absque molestatione aliqua persolvantur, secundum antiquam censuetudinem permittatis.

Datum Januæ iv Nonas Augusti.

X.

Ad P[elagium] archiepiscopum Bracarensem.

(Anno 1130, Aug. 2.)

[Florez, *ubi supra*, page 509.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri P. Bracarensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Charissimus frater noster Didacus Compostellanus archiepiscopus graviter adversum te conqueritur, quod villas B. Jacobi quas ab eo in beneficium suscepisti, eo siquidem tenore ut quacunque hora idem archiepiscopus illas a te repeteret, libere ei et absque molestia aliqua redderes, quod etiam per scriptum di-

A ceris roborasse, a te sæpe repetitas per violentiam detines. Per apostolica igitur scripta fraternitati tuæ mandamus quatenus villas, et alias B. Jacobi possessiones præfato modo susceptas, jam dicto venerabili fratri nostro Didaco archiepiscopo absque difficultate aliqua reddas, nec ulterius contra ejus voluntatem detineas. Ad hæc mandamus tibi ut vota fidelium, quæ B. Jacobo per parochiam tuam debentur, juxta antiquam consuetudinem, absque contradictione dari et persolvi permittas.

XI.

Ad P[elagium] archiepiscopum Bracarensem.

(Anno 1130, Aug. 2.)

[Florez, *ubi supra*, p. 510.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri P. Bracarensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Prædecessor noster felicis memoriæ papa Honorius pro excessu et contemptu S. R. E. quæ in consecratione Colimbriensis episcopi commiseras, ut præterita Dominica qua legitur : *Ego sum pastor bonus*, ad suam responsurus venires præsentiam, fraternitatem tuam per apostolica scripta vocavit : tu vero nec venisti, nec responsales qui causam tuam agerent ad sedem apostolicam misisti : et quia tantum excessum præterire non possumus indiscussum, per præsentia tibi scripta mandando præcipimus, quatenus proxima B. Mariæ *Purificatione*, super his ad nostram præsentiam venias respondere paratus.

C

XII.

Privilegium pro Ecclesia Papiensi.

[Spelta, *Historia di Pavia*, p. 289.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Bernardo Papiensi episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Sacrosancta Romana et apostolica Ecclesia ab ipso Salvatore nostro Domino Jesu Christo caput et cardo est Ecclesiarum omnium constituta, non dico a capite membra discedere, sed eminenti ratione, et supernæ provisioni capitis obedire, moderatrix autem discretio capitis, singulorum officiosas subventiones considerans, unicuique jus et ordinem a natura constitutum distincte conservet, et quibus-
D que nobilibus membris venustatis suæ dignitatem et individua sociali charitate custodit. Hac igitur inductus ratione honorem papalem Ecclesiæ sedis apostolicæ propriæ et specialis filiæ volumus conservare. Ideoque, venerabilis frater Bernarde, quem pro Ecclesiæ strenuitate doctrinæ, et religionis, et morum honestate plena in Christo charitate diligimus, tuis rationabilibus postulationibus gratum præbentes assensum, omnem vestræ Ecclesiæ dignitatem per prædecessorum nostrorum privilegia, vel authentica scripta concessum. Nos quoque præsentis privilegii auctoritate firmamus, siquidem fraternitati tuæ inter sacra missarum solemnia pallio uti, et tam tibi quam successoribus tuis in pro-

cessione Palmarum, et feriæ secundæ post Pascha equum album udone coopertum equitare, necnon et crucem inter ambulandum deferre concedimus. Monasterium Sanctæ Mariæ in charitate, monasterium Sancti Donati in Scovilla fundatum, licet extra vestram diœcesim reperiantur, sicut hactenus habita sunt cum omnibus ad ipsa pertinentibus habeantur Cæterorum etiam manasteriorum. . . . . vestræ diæcesis fines sunt canonica dispositio, et abbatum. . . . . discussio, electio, et consecratio semper. . . . . quos profecto, vel quorum presbyteros ad vestrum expedia venire monasteriis aut capellis aliquibus. . . . . baptismum generale fieri penitus prohibemus. . . . . canonis licita invenire contigerit institutis clericos, sanctimoniales viduas, ... conscientia nemo præsumat. . . . : eorum rebus inferre, nec cœmeteriorum, quæ. . . . . curam vobis, aut potestatem. . . . . persona præsumat. Nec ullus unquam cujusque. . . . . homo quasi sub obtentu hospitalitatis venerabili episcopo, aut in domibus sacerdotum tuorum et omnium . . . . . tua tuorumque successorum voluntate . . . . . præsumat, nec in rebus mobilibus, aut immobilibus. . . . . cujuscunque conditionis ad vestram Ecclesiam pertinentibus invasionem, aut violentiam . . . . . fieri sine legali. . . . . permittimus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eamdem Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere . . . . . vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione ac gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura ; salvo in omnibus apostolica sedis privilegio. Ob majorem quoque ipsius Papiensis Ecclesiæ. . . . . confirmantes statuimus, ut in synodalium celebratione conventuum. . . . . quam successores tui ad sinistram Romani. . . . . primum sessionis locum perpetualiter habeatis. Si qua. . . . . ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove. . . . . . si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate . . . . . a sacratissimo corpore ac sanguine Domini nostri Jesu Christi aliena. . . . . atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholica Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus subscripsi.

Ego Conradus Sabiensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Joannes tituli Sancti Grisogoni presbyter cardinalis subscripsi.

Ego Petrus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Anastasiæ subscripsi.

Ego Petrus presbyter cardinalis tituli Equitii subscripsi.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tituli S. Laurentii subscripsi.

Ego Goselmus presbyter cardinalis tituli S. Ceciliæ subscripsi.

Ego Romanus diaconus cardinalis tituli S. Mariæ in Porticu subscripsi.

Ego Gregorius cardin. tit. SS. Sergii et Bacchi subscripsi.

Datum Januæ per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, septimo Idus Augusti, indictione octava, Incarnationis Dominicæ anno 1130 ; pontificatus autem Innocentii II anno primo.

XIII.

Monasterii SS. Gevasii et Protasii Fossensis possessiones et privilegia confirmat.

(Anno 1130, Sept. 11.)

[Mabill., *Annal. ord. S. Bened.*, VI, 192.]

Tunc temporis Sanctorum Gervasii et Protasii monasterio diœcesis Arelatensis, apud Fossas sito, præerat Guillelmus abbas, qui ab Innocentio II, dum apud S. Ægidium hoc anno versaretur, apostolicæ protectionis et immunitatis privilegium petiit. Ejus postulatis annuens pontifex, exemplo antecessorum suorum Sergii IV et Paschalis II prædictum monasterium apostolicæ sedis patrocinio communivit, possessiones confirmavit, et monachos ejus loci ab omni sæculari servitio immunes esse sanxit, ut in sanctæ religionis observatione seduli, nulli alii nisi Romanæ Ecclesiæ subjecti sint.

Datum apud S. Ægidium per manum Aimerici, S. R. E. diaconi cardinalis et cancellarii, III Idus Septembris, indictione VIII, Incarnationis Dominicæ anno 1130 ; pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno.

XIV.

Ad Bertholdum abbatem S. Blasii. — Confirmat libertatem S. Blasii ab advocatia Basileensi.

(Anno 1130, Nov. 2.)

[Gerbert, *Hist. Nigræ Silvæ*, t. III, p. 62.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Bertholdo abbati monasterii S. Blasii quod in Constantiensi episcopatu, in loco videlicet qui Nigra Silva dicitur, situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Officii nostri nos hortatur auctoritas pro ecclesiarum statu satagere, et eorum quieti et utilitati salubriter auxiliante Domino providere. Dignum namque et honestati conveniens esse cognoscitur, ut qui ad ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas et a pravorum hominum nequitia tueamur, et beati Petri atque apostolicæ sedis patrocinio muniamus Proinde, dilecte in Domino fili Bertholde abbas, supplicationi tuæ clementer annuimus, et beati Blasii monasterium, cui Deo auctore præsides, cum suis omnibus pertinentiis apostolicæ sedis suffragio

roboramus. Statuimus enim ut quæcunque idem monasterium impræsentiarum juste et legitime possidet, sive in futurum (concessione) pontificum, liberalitate principum, vel oblatione fidelium, juste et canonice poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Nulli ergo omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexatiotionibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Consecrationes altarium sive basilicarum, ordinationes monachorum, chrisma, oleum sanctum, et cætera ad episcopale officium pertinentia, a Constantiensi episcopo, in cujus diœcesi estis, accipietis, si tamen Catholicus fuerit, et gratiam ac communionem apostolicæ sedis habuerit, et si ea gratis ac sine pravitate voluerit exhibere. Alioquin liceat vobis Catholicum quem malueritis adire episcopum, et ab eo consecrationum sacramenta percipere, qui apostolicæ sedis fultus auctoritate, ea quæ postulantur indulgeat. Sepulturam quoque eidem loco omnino liberam esse decernimus, ut eorum qui illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat. Porro laicos sive clericos sæculariter viventes ad conversionem suscipere nullius episcopi aut præpositi contradictio vos inhibeat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu vel fratrum pars sanioris consilii secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam elegerint. Ad hæc salva Constantiensi episcopi reverentia confirmamus vestro monasterio cellam de Silva Suazzewalt, a Reginberto constructam cum omnibus possessionibus, prædiis et terris ad eam pertinentibus. Confirmamus etiam dispositionem illam, quam bonæ recordationis Henricus IV imperator de monasterii vestri libertate et advocatia constituit, et prædecessor noster felicis memoriæ Calixtus auctoritatis suæ privilegio roboravit; atque dilectus filius noster Lotharius rex præcepti sui firmitate munivit, et sanctæ recordationis papa Honorius episcoporum et cardinalium deliberatione firmavit, ut videlicet in advocati electione abbas liberam habeat potestatem cum fratrum suorum consilio talem eligere, quem ad defensionem libertatis monasterii bonum et utilem esse cognoverit, qui non pro terreno commodo, sed pro Dei amore et peccatorum suorum venia, necnon et æternæ benedictionis mercede advocatiam ipsam bene habere cupiat, et tractare: si autem calumniator potius quam advocatus existens monasterii bona pervaserit, et non magis ea defenderit, abbas habeat facultatem cum fratrum consilio alium sibi statuere advocatum utiliorem, quatenus sicut a supradicto Henrico imperatore, et a præfato filio nostro Lothario rege judicio definitum est, cœnobii vestri libertas modis omnibus a jure sit aliena Basileenssis Ecclesiæ. Ad indicium autem nostræ tuitionis et concessæ vestro monasterio libertatis aureum unum quotannis Lateranensi palatio persolvetis. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Guillielmus Prænestinus episcopus.

Ego Joannes Ostiensis episcopus.

Ego Guido Tiburtinus episcopus.

Ego Matthæus Albanensis episcopus.

Ego Joannes tituli S. Chrisogoni presbyter cardinalis.

Ego Petrus presbyter cardinalis tituli Equitii.

Ego Ubertus presbyter cardinalis tituli S. Clementis.

Ego Petrus presbyter cardinalis tituli S. Anastasiæ.

Ego Goselmus presbyter cardinalis tituli S. Cæciliæ.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Ego Guido diaconus cardinalis S. Mariæ in Via Lata.

Datum Cluniaci (15) per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, IV Nonas Novembris, indictione VIII, Incarnationis Dominicæ anno 1130; pontificatus autem domni Innocentii II papæ anno I.

XV.

Ad Sugerium S. Dionysii abbatem. — Honorii II papæ decretum de Argentoliensi monasterio confirmat.

[D. BOUQUET, *Recueil*, t XV, p. 369.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, di-

(15) Innocentius II, die 15 Febr. an. 1130 papa electus, ob schisma Petri Leonis, cui Romani adhærebant, in Gallias secessit, ibique, antequam Claromontanum concilium celebraret, Cluniacum divertens, illius monasterii ecclesiam dedicavit, et quidem, ut probat Pagius (Brev. Rom. Pont. t. II, p. 618) circa d. 18 Oct. aut aliquot diebus posterius, si quidem juxta Ordericum Vitalem nonnisi XI diebus ibi commoratus sit, cum ibi antequam discederet, bullam hanc die 2 Nov. dederit. Mabillonius Annal. t. VI, p. 186, diem 25 Octob, huic dedicationi assignat, quæ perperam ad an. 1131 in Bibliotheca Cluniacensi refertur, cum eo anno ipso illo die 25 Octob. Ludovicum Juniorem Remis regem consecraverit Innocentius.

lecto in Christo filio SUGGERIO abbati S. Dionysii, A salutem et apostolicam benedictionem.

Corpus Ecclesiæ Dei tunc procul dubio conservatur incolume, et prima mediis, media primis sociali fœdere conjunguntur, si quæ a prædecessoribus nostris Romanis pontificibus rationabiliter statuta sunt, a nobis et successoribus nostris auctoritate apostolica roborentur. Quocirca, dilecte in Domino fili Suggeri abbas, monasterium Argenteolum, a venerabili fratre nostro Stephano Parisiensi episcopo, in præsentia venerabilium fratrum nostrorum Matthæi Albanensis episcopi, tunc apostolicæ sedis legati, Rainaldi Remensis archiepiscopi, Gaufredi Carnotensis, Gosleni Suessionensis episcoporum, interventu charissimi filii nostri Lodoici illustris et gloriosi Francorum regis, tibi et B monasterio tuo concessum, et pro reformanda ibidem religione a prædecessore nostro felicis memoriæ papa Honorio confirmatum, apostolicæ sedis munimine roboramus, et illibatum futuris temporibus manere decernimus (16).

Datum Cluniaci IV Nonas Novembris.

XVI.

Bulla pro abbatia S. Germani de Pratis.

(Anno 1130, Nov. 3.)

[BOUILLARD, *Histoire de Saint-Germain des Prés*, preuv., p. XXXVI.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio HUGONI abbati monasterii Sancti Germani Parisiacæ urbis episcopi, ejusque successoribus in C perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur quod rationi cognoscitur convenire, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Hoc nimirum charitatis intuitu, dilecte in Domino fili Hugo abbas, monasterium Beati Germani, cui Deo auctore præsides, cum omnibus ad ipsum pertinentibus sub beati Petri tutelam protectionemque suscipimus et apostolicæ sedis patrocinio communimus. Per præsentis itaque privilegii paginam tibi tuisque successoribus in perpetuum confirmamus, ut quæcunque libertas; quæcunque dignitas privilegio beati Germani, scriptis Childeberti, Clotharii atque aliorum regum Francorum, vestro monasterio collata est, quæcunque bona, quæcunque possessiones concessione pontificum, D liberalitate principum vel oblatione fidelium ad idem cœnobium pertinere noscuntur, quæcunque etiam in futurum juste atque canonice poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus infestare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Omnis vero abbas post te qui a congregatione ejusdem cœnobii secundum Regulam beati Benedicti electus fuerit, a Romano pontifice vel a quo maluerit, Catholico episcopo consecretur. Præcipimus quoque auctoritate apostolica ne quis episcoporum oleum, chrisma, benedictiones, consecrationes, ordines vel quæcunque ex pontificali ministerio sunt necessaria eis vel successoribus eorum deneget. Missas itaque, ordinationes, stationes, ab omni episcopo vel clero Parisiensis Ecclesiæ in eodem monasterio præter voluntatem abbatis vel congregationis fieri prohibemus. Nec habeant potestatem ibi aliquid imperandi, sed nec ipsis interdicere, nec excommunicare, nec ad synodum vocare abbatem aut monachos, presbyteros aut clericos ecclesiarum ipsius loci facultatem damus. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emandaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divinio judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceaf. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholieæ Ecclesiæ episcopus sig.

Ego Willelmus Prænestinus episcopus sig.

Ego Matthæus Albanensis episcopus sig.

Ego Joannes Ostiensis episcopus sig.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Via Lata.

Ego Joannes tituli Sancti Grisogoni presbyter cardinalis sig.

Ego Ubertus presbyter cardin. tituli Sancti Clementis sig.

Fgo presbyter cardinalis tituli Sanctæ Anastasiæ sig.

Ego Joslenus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Cæciliæ.

Data Cluniaci per manum Imerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, tertio Nonas Novembris, indictione VIII, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo tricesimo, pontificatus domni Innocentii papæ II anno primo.

XVII.

Monachos pro monialibus substitutos in cœnobio S. Mariæ Laudunensi confirmat.

(Anno 1130, Nov. 4.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 374.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei,

(16) Hanc gratiam et insigne privilegium reportavit Sugerius ex itinere quo, post Stampense concilium, legatione functus regis Ludovici VI, « susceptionis et servitii primitias Cluniaci ei (Innocentio) per nos delegavit, » inquit Sugerlus ipse in Vita Ludovici.

dilecto filio DROGONI abbati monasterii S. Mariæ sanctique Joannis Baptistæ in Laudunensi civitate, ejusque fratribus, salutem et apostolicam benedictionem.

Ad hoc nobis a Domino pastoralis officii cura commissa est, ut et bene placentem Deo religionem laboremus statuere, et stabilitatem exacta diligentia conservare : venerabiles siquidem fratres nostri Rainaldus Remorum archiepiscopus, et Bartholomæus Laudunensis episcopus consilio fratrum nostrorum Gosleni Suessionensis, Simonis Noviomensis, Petri Belvacensis, Roberti Atrebatensis episcoporum, interventu etiam clarissimi filii nostri Ludovici regis Francorum, in prænominato B. Mariæ sanctique Joannis monasterio, ubi quædam mulieres sub monialium nomine pravam et inhonestam vitam ducebant, monachos religiosos utique viros substituerunt, et te, dilecte in Domino fili Drogo, abbatem eidem conventui præfecerunt. Quod ergo ab eis pro statuenda et reformanda religione de præfato monasterio factum est, nos auctoritate apostolica confirmamus, et firmum volumus futuris perpetuo temporibus permanere. Decernimus igitur ut quæcunque præfatum monasterium inpræsentiarum juste et legitime possidet, vel in futurum, præstante Domino, rationabiliter poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus regulariter substituendis et illibata permaneant. Si quis autem huic nostræ confirmationi sciens temerario ausu contraire tentaverit, indignationem beatorum Petri et Pauli et nostram se noverit incursurum.

Datum apud Rohænnam II Non. Novemb.

XVIII.

Privilegium per quod confirmantur bona et jura prioratus S. Arnulphi Crispeiensis Cluniacensis ordinis, Sylvanectensis diœcesis.

[*Bullarium Cluniacense*, p. 46.]

INNOCENTIUS, servus servorum Dei, dilecto filio AYMARO Crispei monasterii priori ejusque fratribus, salutem et apostolicam benedictionem.

Desiderium quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere cognoscitur, auctore Deo, citius est effectu prosequente complendum. Quocirca, in Domino fili Aymare, tuis postulationibus annuentes, beati Arnulphi martyris monasterium, cui ex charissimi filii nostri Petri Cluniacensis abbatis institutione præsides, præsentis decreti auctoritate munimus. Omnia enim quæ a fundatoribus loci vestri, Gualterio videlicet bonæ memoriæ Ambianensis comite, et ejus conjuge Adela, Sancto Arnulpho et vestræ congregationi tradita cognoscuntur, ad exemplum prædecessoris nostri sanctæ recordationis papæ Paschalis vobis vestrisque successoribus confirmamus in eadem qua tradita sunt libertate mansura ; cuncta etiam quæ inpræsentiarum ad ipsum locum pertinere videntur, quieta vebis semper et integra permanere sancimus, ecclesiam scilicet Sanctæ Agathæ cum suis pertinentiis, altare de Diogenio cum appendiciis suis, altare de Frenico, ecclesiam Sancti Germani, sitam penes castellum Pontisarense cum appendiciis suis, cellam quæ vocatur Moranum monasterium, possessionem de villa Vilet prope montem Desiderii, altare Villaris, altare de Germiniaco quod per Fulconis episcopi chirographum possidetis, ecclesiam apud Locellos, ecclesiam apud Bonoculum, ecclesiam de Rossolio cum omnibus pertinentiis earum, allodium de Frasueta. Quæcunque præterea a quibuslibet de suo jure eidem loco collata sunt, vel in futurum conferri contigerit, firma semper et illibata permaneant, tam a te quam ab illis qui per Cluniacenses abbates eidem loco præpositi fuerint perpetuo possidenda, regenda ac disponenda. Statuimus etiam ut nulli episcopo nisi forte a priore et fratribus vestri monasterii invitatus fuerit ibidem missas publicas liceat celebrare, ne in servorum Dei recessibus occasio popularibus præbeatur conventibus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerare fatigare, sed omnino integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus.

Ego Matthæus Albanensis episcopus.

Ego Joannes Ostiensis episcopus.

Ego Petrus presbyter cardinalis tituli S. Anastasiæ.

Ego Goselinus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Cæciliæ.

Ego Gregorius diaconus cardinalis tituli SS. Sergii et Bacchi.

Ego Guido diaconus cardinalis S. Mariæ in Via Lata.

Datum Ravennæ (17) per manum Aimerici S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, Nonas Novembris, indict. VIII, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo tricesimo, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno primo.

(17) Legendum *Rohennæ*. JAFFÉ.

XIX.

Confirmatio bonorum omnium et privilegiorum Cuxanensis monasterii.

(Anno 1130, Nov. 28.)

COCQUELINES, II, 203, ex chartulario monasterii Cuxan.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GREGORIO abbati monasterii Sancti Michaelis Cuxanensis, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Desiderium quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere monstratur, auctore Deo sine aliqua est dilatione complendum. Quamobrem, dilecte in Christo fili Gregori abbas Beati Michaelis archangeli, monasterium cui disponente Domino præsides, sub apostolicæ sedis protectione suscipimus, B et scripti nostri pagina roboramus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona, præfatum monasterium impræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum rationabiliter præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant ; in quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda, videlicet allodium, quod in circuitu est ejusdem monasterii cum pertinentiis suis, allodium Tauriniani ; Ecclesiam Sancti Fructuosi cum pertinentiis suis, ac decimas Ecclesiæ de Allone. Quidquid præterea concessione prædecessorum nostrorum Sergii, Agapiti, et Joannis Romanorum pontificum vestro monasterio collatum est, tibi tuisque successoribus confirmamus. Obeunte vero te, ejusdem loci abbate, nullus ibi C per subreptionem aut violentiam præponatur, sed quem fratres communi consensu, aut fratrum pars sanioris consilii secundum Dei timorem, et beati Benedicti Regulam providerint eligendum. Idem vero abbas ire ad synodum ipsius loci episcopi minime compellatur. Si quis vero pœnitens, a liminibus exclusus Ecclesiæ, illuc confugerit, quandiu ibi fuerit, licentiam habeat ecclesiam ultro eundi, et omne divinum officium audiendi. Ipsum autem monasterium vel eidem ecclesias pertinentes, vel abbatem, nullus episcopus excommunicare præsumat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut temerariis fatigationibus fatigare, sed omnia integra con- D serventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco ju- A sta servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum apud Clarum montem per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, IV Kalendas Decembris, indictione VIII, Incarnationis Dominicæ anno 1130, pontificatus vero domini Innocentii II papæ anno primo.

XX.

Ad episcopos provinciæ Narbonensis.

(Anno 1130, Nov. 29.)

[D. BOUQUET, t. XV, p. 370.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus RAYMUNDO Magalonensi, B[ERMUNDO] Biterrensi, P[ETRO] Lutevensi, Jo[ANNI], Nemausensi episcopis et R[AIMUNDO] Agathensi electo, salutem et apostolicam benedictionem.

Querelam filiorum nostrorum Petri abbatis et monachorum Aniensium adversus quosdam milites, parochianos vestros, videlicet Pontium Agonensem R[aimundum] Pimanensem, Olivarium Melgoriensem, et Petrum Raimundi Malaura. et coadjutores eorum, accepimus quod hominem suum a nundinis redeuntem miserabiliter interfecerunt. Ideoque præsenti vobis scripto mandamus, quatenus milites illos diligenter commoneatis ut prædicto abbati et monachis de tam gravi excessu et injuria eis irrogata satisfaciant. Si infra dies (*f.* XV *vel* XL), postquam a vobis commoniti fuerint, satisfacere contempserint, nos extunc eos excommunicationis sententia innodamus, et mandamus, vobis ut per varias faciatis parochias observari.

Datum apud Clarum Montem, III Kalendas Decembris.

XXI.

Ad Guillelmum Lingonensem episcopum.

(Anno 1130, Dec. 3.)

[D. BOUQUET, t. XIV, p. 247.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri GUILENCO Lingonensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Ne occasione alicujus controversiæ quies monachorum et fratrum religiosorum conturbetur et summopere providendum est. Ideoque sicut præsentes tibi injunximus, ita per apostolica scripta fraternitati tuæ præcipimus, quatenus, ascitis tecum dilectis filiis nostris S[tephano) Cisterciensi et B[ernardo] Claravallensi abbatibus, controversiam quæ inter Ecclesiam S. Stephani et S. Sequani agitatur, canonico fine decidas, aut concordiam et pacem componas. Ad hoc canonicis et monachis prædictarum Ecclesiarum mandando præcipimus ut quod a te consilio prænominatorum fratrum judicatum fuerit, absque retractatione observent.

Datum apud Clarum montem (18) III Nonas Decembris.

(18) Anno 1130, quo Innocentius II concilium apud Clarum montem celebravit.

XXII.

Ecclesiæ S. Martini Nivernensis bona confirmat.

(Anno 1130, Dec. 19.)

[*Gall. Christ.*, XII, Instr. p. 340.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio STEPHANO priori ecclesiæ S. Martini in Nivernensi suburbio constitutæ, et ejus fratribus tam præsentibus quam futuris, canonicam vitam ibidem professis in Domino salutem.

In eminenti apostolicæ sedis specula disponente Domino constituti, religiosis desideriis assensum præbere, et tam ecclesiasticas personas quam eorum loca maxime quæ religionis nitore coruscant a pravorum hominum debemus incursibus defensare. Hac igitur ratione inducti, dilecte in Domino fili Stephane prior, tuis rationalibus postulationibus clementer annuentes, et prædecessoris nostri felicis memoriæ papæ Honorii inhærentes vestigiis beati Martini Nivernensis ecclesiam, cui Deo auctore præsides, apostolicæ sedis suffragio roboramus ; per præsentis itaque privilegii paginam statuimus ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjunximus, videlicet duas ecclesias de Luciniaco cum pertinentiis suis, capellam de Bæfias, ecclesiam de Buciaco, ecclesiam de Moresca, ecclesiam de Coloncello, ecclesiam de Bazolis, ecclesiam de Spiriaco, ecclesiam de monte Rumilionis, ecclesiam de S. Audoeno, confirmamus etiam vobis donationem annonæ quæ in dedicationibus ecclesiarum offertur a Fromundo Nivernensi episcopo ecclesiæ vestræ collatam. Ad hæc corroboramus vobis ecclesiam S. Martini de Guiespeio cum pertinentiis suis, videlicet ecclesiam Sancti Germani de Escaio, S. Georgii de Scaduno, Sancti Laurentii de Onacho, S. Stephani, ecclesiam S. Hilarii, Sancti Symphoriani, de Suency, et S. Desiderii super Hicaunam ab eodem fratre nostro Fromundo episcopo vobis concessam ; ita scilicet ut in ipsa B. Martini ecclesia de Gispeio, sicut in vestra ordo canonicus secundum B. Augustini regulam futuris perpetuo temporibus inviolabiliter conservetur. Præterea ecclesiam Sancti Leodegarii de Saxeis-Bordin vobis nihilominus confirmamus. Si qua ergo in posterum, etc.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episc.

Datum Disesiæ per manum Aimerici S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XIV Kalend. Januarii, indict. IX, anno Incarnationis Dominicæ 1130, pontificatus domini Innocentii papæ II anno primo.

XXIII.

Ad Vulgrinum Bituricensem archiepiscopum.

(Anno 1131 ?)

[DOUBLET, *Hist. de Saint-Denys*, p. 489.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri VULGRINO Bituricensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Querelam dilecti nostri Suggerii abbatis Sancti Dionysii adversus Her. Clusinum abbatem accepimus, quod ecclesiam Sancti Martialis, de Sancto Desiderato, et ecclesiam Beati Marini de Corciaco ei injuste abstulerit. Nos igitur suam cuique servare justitiam cupientes, eidem abbati per apostolica scripta mandando præcepimus quatenus tertio Kal. Octob. ad tuam præsentiam veniat, præfato filio nostro Suggerio abbati de sua querimonia responsurus, aut sufficientes responsales transmittat, et tunc auditis utriusque partis rationibus fraternitatis tuæ discretio prædictæ controversiæ, debitum finem imponat, etc.

XXIV.

Ad Her. Clusinum abbatem.

[DOUBLET, *Histoire de Saint-Denys*, p. 489.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei dilecto filio HER., Clusino abbati, salutem et apostolicam benedictionem.

Dilectus noster Suggerius abbas Sancti Dionysii adversum te conqueri non desistit, pro eo videlicet quod ecclesias Beati Martialis, de Sancto Desiderato, et Sancti Marini de Corciaco ei injuste abstuleris. Eapropter per præsentia scripta tibi mandando præcipimus quatenus tertio Kalendas Octobris venerabilem fratrem nostrum Bituricensem archiepiscopum adeas, vel sufficientes responsales transmittas, juxta ipsius judicium præfato filio nostro Suggerio abbati satisfacere præparatus, alioquin proxima beati Lucæ festivitate ad nostram præsentiam venias, eadem super querimonia responsurus, etc.

XXV.

Privilegium pro abbatia Fontis Ebraldi

(Anno 1131, Jan. 20.)

[PAVILLON, *Vie de Robert d'Arbrissel*, p. 626.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectæ in Christo P. [PETRONILLÆ] abbatissæ monasterii Fontis Ebraldi, et sororibus ibidem divino famulatui mancipatis tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Quoniam sine veræ cultu religionis, nec charitatis unitas potest subsistere nec Deo gratum exhiberi, sicut expedit apostolicæ auctoritati religiosas personas diligere et religiosa loca, maxime quæ beati Petri juris existunt, et ad Romanam specialiter spectant Ecclesiam sedis apostolicæ munimine confovere. Ideoque dilecta in Domino filia P. (Petronilla) abbatissa tuis justis et rationabilibus postulationibus annuentes, monasterium sanctimonialium Fontis Ebraldi sub jure et protectione B. Petri positum, cui Deo auctore præsides, ad exemplar prædecessorum nostrorum communimus et scripti nostri pagina roboramus ; statuentes ut quæcunque bona, quascunque possessiones quæ monasterium impræsentiarum juste et legitime possidet, vel in futurum concessione principum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium rationabiliter auctore Deo poterit

adipisci tam tibi quam his quæ tibi in eodem regi- A mine regulariter successerint, firma et illibata permaneant in quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda : locum videlicet Brajerac cum suis pertinentiis ex dono Aimerici prioris, et omnium fratrum ejusdem loci, concedente hoc Tolosano episcopo. Locum Paradisi ex dono Fortis de Bic, et Amauvis de Paradiso cum uxore et filiis suis, concedente hoc Raymundo Agennense episcopo : locum de Fontanis ex dono comitis Theobaldi, concedente hoc Buchardo Meldensi episcopo : terram desertam, quam idem Buchardus Meldensis episcopus præfato monasterio ex dono concessit. Locum de Fontanis qui est in Petragoricensi episcopatu ex dono Bernardi Sancti Austerii, et Heliæ Guiberti, et Bovis Curti ; necnon Arnaudi de Joncelia, et Heliæ de Marollio, et Heliæ B de Castellione, et aliorum plurium, concedente Vuillelmo Petragoricensi episcopo : locum pontis Sagei, et pontis Cainoni ex dono Fulconis comitis Andegavorum ; locum Eremeliæ ex dono Eliæ Thysi, et Benedicti de Mauritania et Bernardi de Parcelliano, concedente hoc Petro Xantonensi episcopo. Locum Cerasorum ex dono Gotfredi vice-comitis Toarcensis, et uxoris ac filiorum suorum, concedente hoc Aimerico Herberti filio ; necnon et decimas frumentationum ejusdem Goffredi vice-comitis, quæ in proprietate sua erant. . . . . Locum Porcariæ ex dono Joannis de Bellomonte, et decimas molendinorum suorum atque cellarii, suis concedentibus filiis ; locum Vallicuarum et terram Villæ-Novæ ex dono Rodulphi Maliclavelli, Iderti de Mirobello, concedente C hoc Vuillelmo de Pinellis ; locum Capreolorum ex dono Carbonelli de Cheniche ; locum Jarriaje, ex dono Guillelmi de Mirobello et Gani fratris ejus ; locum Ascai ex dono domnæ Remfredis, et Arraudi, et Beloti de Claris-vallibus, Ribotelli de Haja, et fratris sui ; locum Fontis-Alerii ex dono Alexandri de Pocenaria, et Alexandri de Herbergamento ; locum Regreperiæ ex dono Mauritii Puelli, et Direx de Vallicula ; locum Asinorum ex dono Guidonis Pictaviensis, et Gaufredi Malumminat, et ex concessione Rolandi Savaricii et sororis ejus et Goffridi de Pocejo, et Gisleberti de Losduno, et Alonis filii ejus, et Giraudi Berlai. Locum S. Karileffi, ex dono Kalonis de Blazonio, et ea quæ ad ipsum locum pertinent, donata eidem monasterio Fontis-Ebraldi a Goffredo de D Doe, et Griscia matre ejus et Philippo de Blazonio ; locum Malthæ ex dono Alberici de Monte-Joanne, boscum, terram, quæ est juxta illud, et molendinum ex dono Ogisi, et Offredi fratris ejus ; locum Valenthai donatum ab Aimerico de Passavant, et Rainaldo de Senzajo, et Petro Blojo ; locum Ramonariæ ex dono Goffredi Urselli, et Guillelmo Santonensi donata atque concessa ; locum Colungentiarum ex dono Aaleth, et Alberici filii ejus, et quidquid in eodem loco Adam filius Garini habuit, ex dono ipsius vobis concessum ; Philippo fratre ejus et Goffredo vicecomite, et cum uxore et filio suo Petro idem concedentibus, et quidquid est in loco Sibrei, ex dono Amaurici de Mextenun : terram planam et exempla ex dono Nivardi do Metlino ; et fratris ejus ac matris, concedentibus hoc Nivardo de Satollia..... Ex dono Henrici illustris Anglorum regis, sexaginta marcas de redditu ejus de Londria de firma civitatis, et quadraginta marcas de firma civitatis Wintoniæ. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat idem cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine strictæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Stampis anno Incarnationis Dominicæ 1130, pontificatus autem domini Innocentii papæ II anno I.

XXVI.

Ad Petrum Bellovacensem episcopum et canonicos. — Vetat ne monachos S. Luciani molestent occasione pastillorum quos ab eis exigebant, et ob alias causas donec ipse venerit utriusque partis rationes auditurus.

(Anno 1131, Jan. 27.)

[D. Bouquet, tom. XV, p. 371.]

Innocentius episcopus servus servorum Dei, venerabili P[etro] episcopo et dilectis filiis canondicis Belvacensibus, salutem et apostolicam benedictionem.

Veniens ad nos dilectus filius noster S[erlo], abbas monasterii S. Lucianii, questus est quod contra privilegia a Romanis pontificibus, a regibus et Belvacensibus episcopis monasterio suo collata, locum ipsum multis et variis exactionibus infestetis. Eapropter universitati vestræ præcipimus quatenus tam præfatum Serlonem abbatem quam monasterium sibi commissum, donec ad partes vestras procurante Domino veniamus, in pace dimittatis. Cum autem præsentes fuerimus, auditis utriusque partis rationibus, quod justum fuerit, inter vos, suffragante gratia, statuemus. At vero fer opem quoties ab abbate et fratribus prædicti monasterii adversus parochianos tuos querelam acceperis, postquam a te communiti fuerint et non resipuerint, debitam de eis justitiam facias, neque occasione pastillo-

rum (18*) quos ab eis exigitis, usquedum in nostra terminetur præsentia, ullam eis molestiam inferatis.

Datum Provini, VI Kal. Februarii.

XXVII

Omnia bona ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Belloloco confirmat et sub sanctæ sedis apostolicæ patrocinio suscipit.

(Anno 1131, Febr. 14.)

[Hugo, *Annal. ord. Præmonstr.* I, 254.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ODONI abbati ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Belloloco, quæ super Albam fluvium sita est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo commissa est, ut et religiosas diligamus personas, et bene placente Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Quapropter, dilecte in Domino fili Odo abbas, venerabilis fratris nostri Hattonis Trecensis episcopi precibus inclinati, tuis postulationibus clementer annuimus, et Beatæ Mariæ ecclesiam, cui Deo auctore præsides, apostolicæ sedis patrocinio communimus, statuentes ut quæcunque bona, quascunque possessiones eadem ecclesia inpræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis, procurante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et illibata permaneant, in quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda, territorium videlicet in quo præfata illa ecclesia constructa est, et aquam a Gessenna villa usque ad Juvanzzeum cum banno ab Airardo, quondam Bregnensi comite, prænominatæ ecclesiæ concessam, sane in toto comitatu Bregnensi juxta quod a prædicto Airardo et Gualtero filio ejus Bregnensibus comitibus statutum est et in pertinentiis oppidi Bellefortis, pecora fratrum ipsius loci libera pascua tam in nemore quam in campestribus habeant. Porro capellam quæ constructa et in nemore Dervensi, a filio nostro Simone domino Castri Bellefortensis, et Amelina quondam matre ejus prædictæ Ecclesiæ donata, usuaria et in nemoribus ad ipsum castrum pertinentibus ad focum faciendum et cætera necessaria, et Rosteram cum appendiciis suis ex dono Guarnerii militis et Mainardi fratris ejus, et Vendolium et terras Darzeicurte eidem Ecclesiæ in perpetuum confirmamus. Decimas autem laborum quas prædicti monasterii fratres propriis sumptibus excolunt, nullus ab eis præsumet exigere. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, omnimodis usibus profutura, salva nimirum diœcesani episcopi debita justitia et reverentia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio de perpetrata iniquitate existere cognoscat, et a sanctissimo corpore ac saguine Dei et Domini nostri Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Catalauni per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, decimo sexto Kalendas Martii, indictione IX, Incarnationis Dominicæ anno 1130, pontificatus autem domni Innocentii II papæ anno secundo.

XXVIII.

Ad Didacum Compostellanum episcopum,

(Anno 1131, Febr. 16.)

[FLOREZ, *España sagrada*, XX, 521.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri DIDACO Compostellano archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Prædecessores nostri apostolici viri Romani pontifices personam tuam, et Compostellanam Ecclesiam, devotam B. Petri sanctæque R. E. filiam, dilexerunt, et nos ipsorum vestigiis nihilominus volumus inhærere, ac preces tuas in his quæ possumus et debemus, admittere. Statum igitur Ecclesiæ et nostrum tibi tanquam Catholico viro, et familiari apostolicæ sedis amico, duximus intimandum. Celebrato itaque solemniter apud Clarum montem præteritis B. Martini octavis concilio, charissimus filius noster Ludovicus Francorum rex, apud S. Benedictum super Ligerim nobis lætanter occurrit, et inde usque ad civitatem Aurelianensem, nos animo jucundo deduxit. Postmodum vero illustris rex Anglorum Henr. apud Carnotum præsentiam suam humiliter nobis exhibuit, et suum consilium et auxilium ad Ecclesiæ liberationem promittens nobis et fratribus nostris de bonis suis solatia ministravit. Peractis itaque cum præfatis regibus quæ ad utilitatem Dei spectare cognovimus, Leodium properamus : ibi enim gloriosus filius noster Lothar. Romanorum rex, de pace Ecclesiæ et salute regni, cum archiepiscopis, episcopis et principibus terræ suæ nobiscum disposuit pertractare. Bracarensi autem archiepiscopo qui præfixo a nobis termino, Purificatione scilicet S. Mariæ, nec ad nos venit, nec responsales misit, proximam B. Lucæ festivitatem inducias dedimus. Communes vero filios nostros P. presbyterum, Ecclesiæ B. Jacobi capellanum, qui pro honore Compostellanæ Ecclesiæ plurimum laboravit, et G.

(18*) *Pastillus* et *pastellus* Cangio est panificium carne aut alio edulio fertum, nostris *pâté*. Hic pro prandiolo accipitur.

ejusdem Ecclesiæ canonicum, tua fraternitas pro reverentia B. Petri et nostra habeat commendatos.

Datum Catalauni XVI Kal. Martii.

XXIX.

Ad P[elagium] Bracarensem archiepiscopum.

(Anno 1131, Febr. 16.)

[FLOREZ, *ubi supra*, p. 522.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili P. Bracarensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Pro excessu et contemptu S. Romanæ Ecclesiæ, quam in consecratione Colimbriensis episcopi commiseras, fraternitati tuæ per apostolica scripta nos præcepisse meminimus, ut præterita B. Mariæ Purificatione ad nostram veniret præsentiam responsurus. Tu vero, pejora pejoribus addens, tam a nobis quam a prædecessore nostro felicis memoriæ papæ Honorio evocatus, nec venisti, nec aliquos ad nos qui causam tuam agerent, transmisisti. Per repetitas igitur litteras tibi mandando præcipimus, quatenus proxima B. Lucæ festivitate nostro te conspectui repræsentes, de tantis excessibus respondere paratus.

Dat. Catalauni XIV Kal. Martii.

XXX.

Privilegium pro xenodochio Hierosolymitano.

(An. 1130.)

[BOSIO, *Dell'istoria della sacra militia di S. Giovani Hierosolym.*, tom. I, p. 108.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis, episcopis, ac dilectis filiis abbatibus, et prioribus, et universis Ecclesiarum prælatis ad quos litteræ istæ pervenerint, salutem et apostolicam benedictionem.

Quam amabilis Deo, et quam venerandus hominibus locus existat, quam etiam commodum et utile receptaculum peregrinis et pauperibus præbeat Hierosolymitanum xenodochium, hi qui per diversa maris et terræ pericula, piæ devotionis intuitu, sanctam civitatem Hierusalem, et Sepulcrum Domini visitant, assidue recognoscunt. Ibi enim indigentes, et pauperes reficiuntur, infirmis multimoda humanitatis obsequia exhibentur, et diversis laboribus, atque periculis fatigati, resumptis viribus recreantur. Atque ut ipsi ad sacrosancta loca Domini nostri Jesu Christi corporali præsentia dedicata valeant proficisci, fratres ejusdem domus, non formidantes pro fratribus suis animas ponere ; cum servientibus, et equitaturis ad hoc officium specialiter deputatis, et propriis sumptibus retentis, tam ineundo quam redeundo, ab incursibus paganorum defensant.

Illi sunt, per quos Deus Orientalem Ecclesiam a paganorum spurcitia liberat, et Christiani nominis inimicos expugnat. Et quoniam ad tam sanctum et pium opus explendum propriæ non suppetunt facultates, charitatem vestram per apostolica scripta exhortamur in Domino, quatenus de vestra abundantia eorum inopiam suppleatis ; et populum vobis commissum, ipsorum fraternitatem assumere, et ad pauperum et peregrinorum sustentationem collectas facere in remissionem peccatorum suorum, frequentibus exhortationibus moneatis. Hoc scientes, quod eamdem hospitalitatis domum, cum omnibus ad ipsam pertinentibus, sub beati Petri et nostra protectione suscepimus, et scripti nostri pagina communimus. Et quicunque de facultatibus sibi a Deo collatis, eis subvenerit, et in tam sancta fraternitate se collegam statuerit, eisque persolverit beneficia annuatim, septimam injunctæ pœnitentiæ, confisi de beatorum Petri et Pauli apostolorum meritis, indulgemus. Ob reverentiam quoque ipsius venerabilis domus, auctoritate apostolica constituimus, ut hi qui eorum fræternitatem assumpserint, si forte ecclesiæ ad quas pertinent, a divinis fuerint interdictæ, eosque mori contigerit, eisdem sepultura ecclesiastica non denegetur, nisi forte excommunicati, vel nominatim fuerint interdicti.

Volumus autem ut liceat eis confratres suos, quos Ecclesiarum prælati, apud ecclesias suas non permiserint sepeliri, nisi forte excommunicati, vel nominatim fuerint interdicti, ad ecclesias Hospitalis tumulandos deferre, et oblationes tam pro eis, quam pro aliis, qui in suis cœmeteriis requiescunt, exhibitas, sine alieni juris præjudicio retinere. Hoc etiam addito, ut receptores ejusdem fraternitatis, sive collectæ, salvo jure dominorum suorum, sub beati Petri, et nostra protectione consistant, adjicientes insuper ut, si qui eorumdem fratrum, qui ad easdem fraternitates, vel collectas missi fuerint, in quamlibet civitatem, castellum, vel vicum advenerint, si forte locus ipse a divinis officiis fuerit interdictus. In eorum jucundo adventu, semel in anno aperiantur ecclesiæ, et excommunicatis ejectis, divina officia celebrentur. Ad majorem quoque eorum, et vestræ mercedis cumulum nihilominus vobis mandando præcipimus, quatenus hanc nostram constitutionem per parochos vestros nuntiari propriis litteris faciatis. Mandamus etiam ut, si qui de clericis Ecclesiarum vestrarum, præfati Hospitalis fratribus, cum licentia prælati sui, sponte ac gratis, per annum, vel biennium servire decreverint, nequaquam impediantur, et interim sua beneficia vel ecclesiasticos redditus non amittant.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Joannes cardinalis Ostiensis subscripsi.

Ego Chunradus episcopus cardinalis Sabinensis subscripsi.

Ego Guillelmus episcopus cardinalis Prænestinus subscripsi.

Ego frater Matthæus episcopus cardinalis Albanensis subscripsi.

Ego Joannes presbyter cardinalis tituli Sancti Grisogoni subscripsi.

Ego Petrus presbyter cardinalis tituli Sancti Martini in Montibus subscripsi.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Crucis in Hierusalem subscripsi.

Ego Petrus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Anastasiæ subscripsi.

Ego Joselmus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Cæciliæ subscripsi.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tituli Sancti Laurentii in Licinia subscripsi.

Ego Romanus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu subscripsi.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Via Lata subscripsi.

Ego Albertus diaconus cardinalis Sancti Theodori subscripsi.

(19) Datum Laterani per manus Haymerici, sanctæ Mariæ Novæ, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, decimo Kalendas Martii, indictione octava, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno primo.

XXXI.

Præbendas canonicorum secularium ecclesiæ Sanctæ Magdalenæ Castrodunensis assignat canonicis regularibus.

(Anno 1131, Febr. 21.)

[*Gall. Christ.* t. VIII, Instrum, p. 326, ex chartulario domestico.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ARCHEMBALDO, abbati ecclesiæ B. Mariæ Magdalenæ de Castriduno, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura, etc... Quamobrem, dilecte in Domino fili Archembande abbas, venerabilis fratris nostri Gaufridi Carnotensis episcopi precibus inclinati, tuis rationabilibus postulationibus clementer annuimus, et beatæ Mariæ Magdalenæ ecclesiam, cui Deo auctore præsides, apostolicæ sedis patrocinio roboramus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona, etc..... Porro decedentibus ejusdem ecclesiæ canonicis sæcularibus, nullus nisi vitam professus canonicam ibi substituatur ; præcedentium autem canonicorum præbendas ad professos redire decernimus, ipsorum usibus profuturas. Nulli ergo, etc.....

Datum Resbasci per manum Aymerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, IX Kalendas Martii, indictione IX, Incarnationis Dominicæ anno 1131, pontificatus autem Domini Innocentii papæ II anno secundo.

XXXII.

Ad Stephanum S. Memmii abbatem. — De privilegiis ejusdem monasterii.

(Anno 1131, Febr. 25.)

[MANSI, *Concil.* XXI, 398.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio STEPHANO abbati ecclesiæ S. Memmii ejusque A successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Officii nostri nos hortatur auctoritas pro Ecclesiarum statu satagere, et earum quieti et utilitati salubriter, auxiliante Domino, providere. Dignum namque et honestati conveniens esse dignoscitur, ut qui ad earum regimen assumpti sumus, eas et a pravorum hominum nequitia tueamur, et B. Petri atque apostolicæ sedis patrocinio muniamus. Proinde, dilecte in Domino fili Stephane abbas, ecclesiam S. Memmii, cui Domino auctore præesse dignosceris, sub apostolicæ sedis protectione suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona præfata ecclesia impræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate principum, ob- B latione fidelium, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Sane per hoc apostolicæ sedis privilegium constituimus, ut post sæcularium canonicorum decessum, nullus in prædicta B. Memmii ecclesia, nisi regularem vitam professus, substituatur canonicus ac decedentium canonicorum præbendæ in usus fratrum regularium redigantur. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, nullus ibi abbas, nisi regularis canonicus, et secundum B. Augustini Regulam, subrogetur. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat prænominatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve C persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam venire tentaverit, iram Dei et beatorum Petri et Pauli indignationem incurrat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat, nisi præsumptionem suam digna satisfactione correxerit. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Sic signatum :

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Jotti per manum Haimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, V Kalend. Martii, indict. IX, Incarnat. Dominicæ anno 1131, pontificatus autem domini Innocentii II papæ D anno secundo

Sigillatum laqueo rubro sigilli plumbei

XXXIII.

(Anno 1131, Mart. 28.)

[COCQUELINES, t. II, p. 204.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio RUDPERTO præposito ecclesiæ Beati Petri Undensdorf, quæ in Frisingensi episcopatu sita est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

(19) Clausula chronologica est vitiata, ac pro *Laterani* legendum arbitrer *Catalauni*. JAFFÉ.

Ad hoc nobis a Deo pastoralis officii cura commissa est, ut et beneplacentem Deo religionem laboremus statuere, et constitutam exacta diligentia conservare. Quamobrem, dilecte in Domino fili Rudperte præposite, illustris viri Ottonis comitis Palatini precibus inclinati, tuis postulationibus clementer annuimus, et Beati Petri ecclesiam, cui, Deo auctore, præesse dignosceris ab eodem filio nostro Ottone comite Palatino constructam, et beato Petro oblatam, apostolicæ sedis patrocinio communimus, statuentes ut quæcunque bona, quascunque possessiones præfata ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, potuerit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Obeunte vero te, ejusdem loci præposito, nullus inibi per violentiam, nisi quem fratres secundum beati Augustini regulam substituendum decreverint, præpositus eligatur. Porro ad ipsius ecclesiæ defensionem atque salutem eligendi advocatum, quemcunque malueritis, liberam concedimus facultatem. Decernimus ergo et nulli omnino hominum fas sit, præfatam ecclesiam temere perturbare, aut possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut iniquis vexationibus fatigare : sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva nimirum diœcesani episcopi canonica et debita justitia ac reverentia. Ad indicium autem perceptæ hujus a Romana Ecclesia libertatis, singulis annis unum bizantium nostro Lateranensi palatio persolvetis. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis homorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus, ss.

Datum Leodii per manum Aymerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, v Kalend. Aprilis, indictione IX, Incarnat. Dominicæ anno 1131 ; pontificatus vero domini Innocentii II papæ anno secundo.

XXXIV.

Monasterii S. Lamberti Lætiensis privilegia confirmat.

(Fragmentum.)

[Anno 1131, Mart. 28. Vide Reiffenberg, *Monuments*, t. VII, p. 641.]

(20) Suspecta.

XXXV.

Fundationem et privilegia Ecclesiæ Buronensis confirmat, atque in specialem sedis apostolicæ protectionem suscipit (20).

(Anno 1131, Mart. 29.)

[Petri, *Suevia ecclesiastica*, p. 214.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Friderico præposito et fratribus ejus in ecclesia cui vocabulum est B. Martini, quæ consecranda est in honore beatæ Mariæ virginis, in loco qui Bueron dicitur, inter duos montes, super ripam fluminis Danubii, in territorio Constantiensi, canonicam vitam professis, eorumque successoribus canonice victuris in perpetuum.

Sicut irrationabilia poscentibus negari debet assensus, sic justa petentium vobis benigna debemus assensione concurrere. Tuis ergo, fili Frederice in Christo charissime, justis petitionibus annuentes, ecclesiam beatæ Dei Genitricis et semper virginis Mariæ, quam filius noster Peregrinus, in proprio fundo constructam beato Petro ejusque sanctæ Romanæ Ecclesiæ in allodium proprium obtulit, cui auctore Domino præsides, sub apostolicæ sedis protectione specialiter confovendam, tanquam jus proprium suscipimus, et contra paucorum omnium nequitiam auctoritate ejus privilegii communimus. Præsenti itaque decreto statuimus ut quæque hodie illa vestra ecclesia possidet, sive in futurum concessione pontificum, liberalitate principum, vel oblatione fidelium juste atque canonice poterit adipisci firma vobis vestrisque successoribus, et illibata sub apostolicæ semper sedis tutela permaneant. Ad hæc adjicientes sancimus ut nemini inter vos professione exhibita proprium quid habere, nec sine tua, fili charissime Frederice, vel eorum qui post te in eodem regimine successerint aut sine communi congregationis licentia, de claustro discedere liberum sit. Quod si discesserit, et commonitus redire contempserit, tibi tuisque successoribus facultas sit, ejusmodi ubilibet a communione interdicere, interdictum vero nullus episcoporum abbatumve seu præpositorum suscipiat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci præposito vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu vel fratrum pars consilii sanioris secundum Dei timorem, vel ex eadem congregatione, vel ex alia ejusdem professionis providerent eligendum. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eamdem ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, ablatasve retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integre conserventur vestris vestrorumque successorem ac pauperum usibus omnimodis profutura, salvo, si Catholicus fuerit, Constantiensis episcopi jure canonico et reverentia. Ad indicium autem perceptæ a Romanæ Ecclesia libertatis, bisantium aureum, aut ejusdem pretii argentum quotannis, Lateranensi palatio nostro

persolvetis. Per gratiam quoque nostram præcipimus, ut nemo ejusdem Ecclesiæ advocatiam sibi præsumat accipere, nisi quem præpositus ejusdem ecclesiæ consilio fratrum suorum elegerit, usque, non diutius, quo eis placuerit, advocatus eorum sit. Et ut hæc nostra tuitionis auctoritas firma in perpetuum permaneat, et inconvulsa, manuscriptum hoc inde fieri et silligi nostri impressione jussimus insigniri. Si quis ergo in crastinum archiepiscopus, episcopus, imperator aut rex, princeps aut dux, comes, vicecomes, judex, advocatus, vel cujuscunque ordinis homo hanc decreti nostri paginam violaverit, aut sciens contra eam venire temere tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Datum quarto Kalendas Aprilis anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo tricesimo primo, indictione nona, anno vero regni Lotharii Romanorum regis serenissimi sexto.

Actum Leodii feliciter. Amen (21).

XXXVI.

Ecclesiæ Bunnensis possessiones ac privilegia confirmat.

(Anno 1131, Mart. 31.)

[GUENTHER, *Cod. dip. Rhen-Mosell.*, I, 210.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis GERARDO præposito et GERARDO decano cæterisque Bunnensis ecclesiæ fratribus eorumque successoribus in perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur quod rationi pertinere cognoscitur, animo nos decet libenti concedere, et congruum impertiri suffragium, ut fidelis devotio celerem sortiatur effectum. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus annuentes, Bunnensem ecclesiam in qua divino vacatis servitio, A sub beati Petri atque apostolicæ sedis protectione suscipimus et scripti nostri pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate principum, oblatione fidelium, rationabiliter poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda: duas videlicet curtes in Bunna, cum parte decimarum; Reida curtim et ecclesiam cum tota decima; curtim Lomere, et ecclesiam cum tota decima; Waleuelt curtim, curtim Dattenuelt et ecclesiam cum tota decima; curtim Berenbach et ecclesiam cum tota decima; curtim Aldenkirchen et ecclesiam cum capellis et B decimis ad eas pertinentibus; curtim Wila et ecclesiam cum tota decima; curtim Limorstorp et ecclesiam cum tota decima; curtim Mecdenheim et ecclesiam cum tota decima; curtim Mehtestorp et ecclesiam Lezzenich cum capellis et decimis ad eam pertinentibus; curtim Gudenesberg et ecclesiam Rinmigestorp cum circum adjacentibus capellis et decimis suis; curtim Uckenestorp, curtim Ruzenthorp, curtim ad Sanctum Paulum, ecclesiam Sancti Martini in Bunna cum tota decima sua; ecclesiam Mucha cum tota decima; ecclesiam Waltprugele cum tota decima; ecclesiam Nuenbret cum tota decima, ecclesiam Liuuenskeit cum tota decima, ecclesiam Hamne cum tota decima, ecclesiam Herchlingen cum tota decima, ecclesiam Frisenhagen cum decima, ecclesiam Moresbach cum parte decimæ, C Winterskeit, partem ecclesiæ et partem decimæ, ecclesiam Ruoprehtrothe cum tota decima, ecclesiam Okenrode cum tota decima, ecclesiam Stildorp cum tota decima, circa Grasaph et infra, de sexaginta octo villis omnes decimas, medietatem ecclesiæ Geistingen cum dimidietate decimæ totius parochiæ; Wintere minori, ecclesiam cum tota decima; Uvadenheim ecclesiam cum tota decima, Frankin ecclesiam cum decimis, Calewilere ecclesiam cum decimis, Aeverstorp ecclesiam cum tota decima, Entenich ecclesiam cum tota decima, Rindorp ecclesiæ partem cum parte decimæ, Wisebenne ecclesiam cum tota decima; capellam Sancti Isidori cum parte decimæ, quartam etiam partem quam in

(21) Infra legitur: « Hujus chartæ nuntius et executor fuit frater Henricus de Schweindorphe. Placuit etiam quorumdam principum nomina scribendo nequaquam oblivioni tradere, quos curiæ Leodiensi cognovimus adfuisse. Moguntinus archiepiscopus, Coloniensis archiepiscopus, Magdeburgensis archiepiscopus, Bremensis archiepiscopus, Bambergensis episcopus, Ratisbonensis episcopus, Wirceburgensis, Eystettensis, Halberstadiensis, Hildesheimensis, Cizensis, Merseburgensis, Paderbonensis, Monasteriensis, Osnabrugensis, Constantiensis, Argentinensis et Wormatiensis, Trajectensis, Mectensis, Tullensis, Virdunensis, Leodiensis, Cameracensis, Cremonensis. Abbates quoque regales, Fuldensis, Hersfeldensis, Corbeiensis, etc., etc. Præterea etiam de regno Francorum Remensis archiepiscopus, Laudunensis episcopus, Carnotensis, Albanensis, Ostiensis, Tiburtinus episcopus, et duodecim cardi- D nales; et præterea plures episcopi, quorum nomina et civitates ignoramus, abbas de Aurea valle. Principes quoque laici ibi erant: Simon dux, Paganus dux, Wilhelmus palatinus de Rheno, Otto de Bavaria palatinus, Fridericus de Saxonia; marchio Thetbaldus, marchio Henricus, Ludewicus laudgravius de Thuringia, comes Otto de Reinegge, comes Adalbertus de Saxonia, comes Sigefridus, comes de Holland et frater ejus; comes Namurcensis; comes Gerhardus de Geldria; comes de Mathenou et frater ejus; comes de Luzelburg; comes Reinoldus de Munzun et frater ejus. Fridericus comes, Arnoldus de Luon; comes Arnoldus de Cleve; comes Hugo; comes Hermannus de Salem et filius ejus, et filius ducis Simonis, filius ducis Pagani, Wilhelmus comes de Glizberg. Præterea multi nobiles, quos longum est enumerare. »

A ecclesia Ginesheim et illam quartam partem quam in ecelesia Duna ; et in ecclesia Ulma ex dono habetis, vobis nihilominus confirmamus. Præter hæc curtes has : videlicet Corengouen, Burnheim, Rindorp, Blankenheim, Bobenheim, Dolendorp, Wintere, Halreberg, Stronberch, Cuorneskeit, ad eleemosynas fratrum pertinentes, vineas quoque quas in Bunna ex dono Frederici archiepiscopi ecclesiæ vestræ collatas possidetis ; decimam etiam de silvis quas ultra Rhenum per parochias vestras habetis. Præterea libertatem præfatæ Bunnensis ecclesiæ, scilicet quod ecclesiæ ad eam pertinentes ab omni censu episcopali sint liberæ : quod certum est vos usque ad hæc tempora possedisse, auctoritate apostolica roboramus.

B Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat prædictam ecclesiam temere perturbare aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare ; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, honoris potestatisque suæ dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque C in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Leodii per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, II Kal. Aprilis, indictione IX, Incarnationis Dominicæ anno 1131, pontificatus vero domini Innocentii II papæ anno secundo.

XXXVII.

Monasterii Salvatoris et S. Bonifacii Fuldensis possessiones ac privilegia, petente Henrico abbate, confirmat.

D (Anno 1131, April. 1.)

[DRONKE, *Cod. Diplom. Fuld.*, 383.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio HENRICO, abbati monasterii Salvatoris Domini nostri Jesu Christi et Sancti Bonifacii, quod situm est juxtam ripam fluminis quod vocatur Fulda, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

In eminenti apostolicæ sedis specula disponente Domino constituti ex injuncto nobis officio religiosas debemus personas diligere et loca eis commissa apostolicæ protectionis patrocinio defensare. Proinde, dilecte in Domino fili Henrice abbas, tuis rationabilibus petitionibus annuentes, monasterium Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, cui Deo auctore præsides, præsentis scripti suffragio roboramus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda. Monasterium videlicet Sancti Andreæ apostoli, quod vocatur Exaiulum, situm Romæ juxta ecclesiam Sanctæ Dei genitricis Mariæ semper virginis, quæ vocatur ad Præsepe, a prædecessore nostro sanctæ memoriæ PP. Leone predecessori tuo Hecberto religioso abbati amoris causa donatum, cum omnibus mansionibus, caminatis, cellis, vinariis et coquina, cum curte et puteo et introitu per portam majorem a via publica, et cum omnibus ad idem monasterium pertinentibus, tam intra quam extra urbem sitis, quæ ei juste ac recte pertinere noscuntur. Novale quoque quod eidem monasterio devotionis intuitu contulisti, nostra auctoritate apostolica ei in perpetuum confirmamus. Prohibemus autem omnem cujuslibet Ecclesiæ sacerdotem in præfato vestro Fuldensi monasterio aliquam ditionem habere, vel auctoritatem præter nostram apostolicam sedem, specialiter episcopum in cujus diœcesi constructum esse videtur, ita ut nisi ab abbate monasterii ipsius fuerit invitatus, nec missarum ibidem solemnia celebrare præsumat. Dona vero et oblationes decimasque fidelium absque ullius personæ contrarietate, firmitate perpetua eidem monasterio confirmamus. Interdicimus etiam ne femina unquam illuc ingredi præsumat, et ne quis unquam placitum ibi habeat vel in cæteris ejus locis nec servos nec colonos ad aliquod servitium constringat, nisi cui abbas ad utilitatem suæ necessitatis assensum præbuerit. Obeunte vero te ejusdem loci abbate, nullus ibi per violentiam aut subreptionem, nisi quem fratres communi assensu secundum beati Benedicti Regulam eligendum decreverint abbas substituatur. Statuimus autem ut congruis temporibus nostræ sollicitudini ecclesiasticæ intimetur qualiter religio monastica regulari habitu dirigatur concordiaque convenienti ecclesiastico studio mancipetur, ne forte, quod absit! sub hujus privilegii obtentu animus gressusque rectitudinis vestræ a norma justitiæ aliquo modo retorqueatur. Concedimus etiam tibi, fili charissime, prædicare verbum Dei auctoritate nostra apostolica, et ut tam tu quam successores tui ante alios abbates Galliæ seu Germaniæ primatum sedendi in omni loco conventuque nostra apostolica auctoritate obtineatis. Usum quoque dalmaticæ et sandaliorum in missarum solemniis licentia nostræ auctoritatis tam tibi quam successoribus tuis concedimus, secundum quod in antecessorum nostrorum privilegiis continetur. Abbas vero non nisi a nostra sede benedicatur a qua benedici debet. Et si in aliquo crimine accusatus fuerit ejusdem tantummodo nostræ sedis judi-

cium exsequatur. Illud etiam generaliter addendum esse dignum duximus ut quidquid auctoritate prædecessorum nostrorum, regum vel imperatorum ipsi vestro Fuldensi monasterio constat fuisse concessum, sit etiam nostra auctoritate apostolica per hoc nostrum privilegium confirmatum. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit a sacratissimo corpore Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

(S. p.) Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus; (B. V.)

Datum Leodii per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, Kal. Aprilis, indictione VIII, Incarnationis Dominicæ anno 1131, pontificatus vero domini Innocentii II papæ anno II.

XXXVIII.

Privilegium pro ordine Præmonstratensi.

(Anno 1131, April. 12.)

[LEPAIGE, *Bibliotheca S. ord. Præm.*, p. 419.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis HUGONI abbati Præmonstratensi ejusque coabbatibus, præpositis, prioribus et universis fratribus Præmonstratensis ordinis, salutem et apostolicam benedictionem.

Sacra vestri ordinis religio sic vos dignos favoris gratiæ per excellentiam meritorum constituit, ut ea vobis libenti animo concedamus, quæ secundum Deum de sedis apostolicæ pietate vobis profutura credimus. Eapropter, dilecti in Domino filii, justis interventionibus et postulationibus venerabilis fratris nostri Norberti Magdeburgensis archiepiscopi inclinati, et vestris rationalibus supplicationibus grato concurrentes assensu, personas vestras et Ecclesias quibus divinis estis obsequiis mancipati, cum omnibus possessionibus seu bonis quæ inpræsentiarum juste et legitime possidetis, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate principum, oblatione fidelium, justis modis, præstante Domino, poteritis adipisci, sub beati Petri patrocinio, et apostolicæ sedis protectione suscipimus, et præsentis nostri scripti pagina communimus. Statuimus etiam, ne post hæc aliquis vestrum vel successorum vestrorum et modum regulæ et prærogativam religionis quæ in Præmonstratensi Ecclesia observatur, aliqua temeritate infringere aut immutare præsumat. Sed unusquisque, implorato divino auxilio, ut ordo vester de bono in melius provehatur, diligentius elaboret. Fratrum autem qui stabilitatem et obedientiam in ecclesiis vestris promiserunt, nullus recedere, et recedentem nisi cum commendatitiis litteris nullus audeat retinere. Ut autem tam in prælatis quam in subditis vestri ordinis integritas inviolabiliter observetur, decernimus ut si quis abbatum Ecclesiarum vestrarum, ab ordinis sui proposito et consuetudine Præmonstratensis monasterii deviaverit, Pater abbas super correctione sua eum bis tertiove commoneat. Quod si incorrigibilis apparuerit, diœcesanus episcopus sub præsentia et testificatione Patris abbatis et duorum ejusdem ordinis abbatum, sine omni dilatione ordinis sui transgressorem deponet. Depositum autem episcopus ad Ecclesiam unde venit remittet, et alium idoneum canonica fratrum electione e vestigio subrogabit. Nulli ergo hominum fas sit personas vel Ecclesias vestras temere perturbare, aut earum possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eisdem personis, Ecclesiis et locis vestris sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Lauduni per manum Haimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, secundo Idus Aprilis, indictione nona, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo trigesimo primo, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno secundo.

XXXIX.

Privilegium pro monasterio S. *Martini Laudunensi.*

(Anno 1131, April. 12.)

[LEPAIGE, *Bibliotheca Præmonstr.*, p. 448.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis GUALBERTO abbati et canonicis ecclesiæ Beati Martini, quæ in Laudunensis suburbio sita est, eorumque successoribus ibidem divino famulatui mancipatis in perpetuum.

Quoniam sine vero cultu religionis, nec charitatis unitas potest subsistere, nec Deo gratum exhiberi servitium, expedit apostolicæ auctoritati religiosas personas diligere, et religiosa loca apostolicæ sedis munimine confovere. Quoties enim illud a nobis petitur quod rationi cognoscitur convenire, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecte in Domino Gualtere abbas, tuis rationabilibus postulationibus annuentes, ecclesiam Sancti Martini, cui Deo auctore præesse dignosceris sub beati

Petri patrocino et apostolicæ sedis protectione sus- A cipimus, et nostri scripti pagina communimus. Statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona præfata Ecclesia impræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis rationabiliter poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant, in quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda: vincas videlicet quas in Tiriniaco, in Jovia, in monte Antelli, in Ursello, in Criptis, in Mons, in monte Lauduno ipsa Ecclesia possidet. Et allodia, terras censuales, quas in Avenis, in Verciniaco, in Brucis, in Makigni, in Pomereto, in Morolzis, in Ve e, in Salmunceo, in villa Mariæ, in Vorgia habet. Culturam quoque Monstratam ex dono Godefridi consen- B tiente charissimo filio nostro Ludovico rege Francorum, eidem Ecclesiæ concessam, et culturam de Surmont, furnum de Moncels et de Verciniaco, molendinum quod dicitur Crollet, apud Chivi sedem molendini, apud Parenni aliam sedem molendini. Statuimus etiam ne post hæc aliquis vestrum vel successorum vestrorum formam et modum regulæ et prærogativam religionis quæ hodie in Præmonstrata Ecclesia observatur, aliqua temeritate infringere aut immutare præsumat. Sed unusquisque, implorato divino auxilio, ut ordo vester de bono in melius provehatur, diligentius elaboret. Fratrum autem qui stabilitatem et obedientiam in eodem loco promiserint nullus recedere, et recedentem nisi cum commendatitiis litteris nullus audeat retinere. Ut autem C tam in prælatis quam in subditis vestri ordinis integritas inviolabiliter observetur, decernimus ut si quis abbatum Ecclesarium quæ prædictæ ecclesiæ Beati Martini subjectæ sunt, ab ordinis proposito exorbitaverit, diœcesano episcopo, tertio quartove commonitus incorrigibilis apparuerit ad eamdem Ecclesiam reducatur, et in locum ejus idonea persona canonice subrogetur, salua nimirum diœcesani episcopi debita justitia et reverentia. Nulli ergo hominum fas sit præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in D futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, honoris potestatisque suæ dignitate careat, reamque se divino judicio de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Lauduni per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, undecimo [*leg.* secundo] Idus Aprilis, indictione nona, Incarnationis Dominicæ anno 1131, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno secundo.

XL.

Ad Guillelmum Cantuariensem archiepiscopum.— De inobedientia Joannis Glasguensis episcopi conqueritur.

[*Monasticon Anglicanum*, III, p. 147.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri GUILLELMO Cantuariensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato.

Ita rebelles et ingrati districtis debent animadversionibus cohortari. Quia igitur Joannes Glasguensis episcopus contra matrem suam sanctam Romanam et Eboracensem Ecclesiam calcaneum suum erexit, et quoscunque potuit in errorem schismatis inducere minime formidavit, sollicitudini tuæ mandamus ut, sicut in partibus illis vices nostras exsequeris, eumdem Joannem districte convenias, quatenus a suis erroribus resipiscat, et ad debitam obedientiam atque subjectionem Eboracensis Ecclesiæ redeat. Si vero infra trium mensium spatium, postquam a te commonitus fuerit hoc implere contempserit ex tunc, quousque satisfecerit, eum excommunicationi cum tuis suffraganeis subjicias. Idipsum Thomæ Eboracensi archiepiscopo metropolitano suo facere injuximus. Vale.

Data Parisiis x Kal. Maii.

XLI.

Lobiensem abbatiam ordinis S. Benedicti privilegiis exornat, atque in primis declarat neminem in ecclesia abbatiali posse humari, propter honorem reliquiarum divi Petri apostoli, quæ ibidem servantur.

(Anno 1131, April. 26.)

[MIRÆI, *Opp. diplom.*, tom, II, p. 1161.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio LEONIO abbati monasterii Beati Petri Lobiensis, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur quod rationi convenire cognoscitur, animo nos decet libenti condescendere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium, ut fidelis devotio celerem sortiatur effectum. Nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, si non ex charitatis radice procedens a puritate religionis fuerit conservatus.

Proinde, dilecte in Christo fili Leoni abbas, tuis rationabilibus petitionibus clementer annuimus, et Beati Petri Lobiense monasterium, cui Deo auctore præesse dignosceris, ad exemplum prædecessoris nostri felicis memoriæ Joannis Romani pontificis sub apostolicæ sedis protectione suscipimus, et scripti nostri auctoritate communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum et principum, oblatione fidelium, seu

aliis justis modis præstante Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant.

Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, nullus ibi per subreptionem vel violentiam substituatur, nisi quem fratres communi consensu, aut pars sanioris consilii secundum Regulam beati Benedicti providerint eligendum, et episcopus Leodiensis eis præfecerit.

Qui episcopus et donum abbatiæ antiquorum regum et imperatorum munificentia sibi concessum nunquam amittat, unde et monachis ea quæ nunc tenent vel tenere debent, vel de cætero acquisituri sunt sine inquietudine conservet.

Libertatis quoque prærogativam a venerabilibus fratribus nostris Leodiensibus episcopis in Leodiensi Ecclesia prædecessoribus tuis concessam, tibi tuisque successoribus confirmamus.

Stationes etiam publicas a Leodiensi episcopo in eodem fieri cœnobio, eumdemque episcopum ibidem aliquando venire, vel aliquod adventu suo gravamen inferre, nisi ab abbate et fratribus vocatus fuerit, omnino prohibemus.

Juri quoque Lobiensis Ecclesiæ providentes, decernimus ne cœnobium aliquod ob conversionis vel sepulturæ causam absque jam dictæ Ecclesiæ licentia aliquem de familia suscipere præsumat.

Rane pravam illam consuetudinem, quæ sub nomine personatus usque ad tempus prædecessoris nostri bonæ memoriæ papæ Urbani extraordinarie inoleverat, submovemus.

Defuncto autem presbytero, qui alicui altari serviebat, alium idoneum per te vel successores tuos episcopo præsentari præcipimus, qui videlicet et curam parochiæ cum assensu vestro suscipiat, atque de cura plebis episcopo rationem reddat, tibique ac tuis successoribus pro temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subjectionem exhibeat.

Porro quia idem locus in honore beati Petri, cujus vices agimus, consecratus, et ipsius pignoribus specialiter habetur insignis, dignum duximus ejusdem atrium, sicut a sanctis Patribus nostris statutum est, et hactenus servatum, nullius humani cadaveris sepultura deinceps aperiri.

Advocatiam quoque deinceps ipsius monasterii liberam omnino esse decernimus, ut videlicet nullus ibi advocatus constituatur, nisi quem abbas et fratres ad ipsius loci utilitatem constituerint.

Qui advocatus, ubi et quando invitatur a confratribus, sine inquietudine locum supra memoratum tueatur.

Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed illibata omnia et integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura, salva sedis apostolicæ auctoritate et diœcesanorum episcoporum canonica justitia.

Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem cœnobio sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius, catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Data Parisiis per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, VI Kalendas Maii, indictione IX, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo tricesimo primo, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno II.

XLII

Confirmatio confraternitatis Ecclesiæ Oxomensis.

(Anno 1131, Maii 4.)

[LOPERRAEZ CORVALAN, *Descripcion histor. del obispado de Osma*, tom. III. p. 13.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, universis Dei fidelibus per Secoviensem, Oxomensem, Palentinam et Seguntinam parochiam constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Inter cætera virtutis et misericordiæ opera eleemosyna præcipue commendatur, ipsa est enim quæ a peccato liberat, et non permittit animam ire in tenebras, de cujus laude per Prophetam dicitur :*Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna peccatum* (*Eccli.* III). Et cum venerabilis frater noster Beltranus, Oxomensis episcopus, decorem domus Domini diligens, ecclesiam sibi commissam ædificare contendit, in quo vero opere ad lætum exitum perducendum multæ atque magnæ expensæ eidem necessariæ esse noscuntur ; et quoniam eidem propriæ facultates non suppetunt, charitati vestræ per apostolica scripta rogando mandamus, atque in peccatorum remissionem vobis injungimus, quatenus de bonis a Deo vobis præstitis ad tam sanctum et laudabile opus per Dei gratiam exsequendum, necessaria solatia præbeatis, ut intercedentibus beatæ Dei Genitricis meritis, in cujus honorem ecclesia dicta fundatur, necnon orationibus fratrum sæcularium ejusdem loci pro vobis apud Deum effusis, bona vestra in hoc sæculo gratum suscipiant incrementum, et pro transitoria temporalique substantia piis locis ac vestra devotione impensa cum peccatorum venia æterna vitæ gaudia assequi mereamur. Confraternitas vero, quæ, ut accepimus, venerabilis frater noster Raimundus, Toletanus archiepiscopus, ob loci sustentationem atque vestrarum salutem animarum ibidem stabilivit, auctore Domino confirmamus, et ratam permanere decernimus.

Datæ apud Montem Furtinum, quarto Nonas Maii.

XLIII.

Ad Alvisum Aquincinctinum abbatem. — Renuenti Alviso præcepit ut Atrebatensis Ecclesiæ curam suscipiat.

(Anno 1131, Maii 5.)

MANSI, *Concil.*, XXI, 403.

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio ALVISO Aquincinctinensi abbati, salutem et apostolicam benedictionem.

Divinis ingratum constat illum esse beneficiis, qui talentum sibi a Domino creditum, in sudario, tepescente charitate, reponit. Qui enim saluti proximi providere negligit, indignationem benigni et districti Judicis adversum se intorquere non metuit. Accepimus autem quoniam Atrebatensis Ecclesia proprio destituta pastore, te unanimi voto et pari consensu sibi in episcopum et pastorem elegit. Per apostolica igitur scripta dilectoni tuæ mandando præcipimus, quatenus absque refragatione aliqua opus Dei ad quod vocatus es, perficiendum suscipias : ut Atrebatensis Ecclesia peccatis exigentibus, tam in spiritualibus quam in temporalibus plurimum imminuta, tuis salubribus exhortationibus, et bonæ vitæ exemplo, divina suffragante gratia, percipiat incrementum.

Data in Pontisara, III Nonas Maii.

XLIV.

Privilegium pro monasterio S. Dionysii Parisiensis.

(Anno 1131, Maii 9.)

[DOUBLET, *Hist. de Saint-Denys*, p. 485.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio SUGGERIO abbati venerabilis monasterii, quod in honore beati Dionysii martyris Parisius situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Decor domus Domini diligendus est et locus habitationis gloriæ ejus, attenta diligentia et reverentia honorandus. Ecclesia namque Dei quæ non sine multo sudore et labore temporaliter peregrinatur in terris, pro illius amore et desiderio quæ perpetuis et inconcussis gaudiorum præmiis fruetur in cœlis, religiosa et honorabilia loca quæ Deo dicata sunt, et ejus famulatui mancipata, attentius reveretur et diligit. Ea igitur ratione nos, qui ex commisso a Deo apostolatus officio curam et administrationem Ecclesiarum omnium gerimus, famosum et nobile Beati Dionysii monasterium, imperatorum et regum munificentia et liberalitate ditatum, affectione paterna diligimus, et ne pravorum hominum molestetur incursibus defensamus. Quocirca, dilecte in Domino fili Suggeri abbas, quem fidelem et devotum beato Petro sanctæque Romanæ Ecclesiæ certis indiciis experti sumus, cujus etiam industria et sollicitudine in præfato Beati Dionysii monasterio, gratam Deo religionem reformatam esse comperimus, rationabilibus tuis postulationibus gratum præbemus assensum. Statuimus itaque ut quæcunque dignitas authenticis prædecessorum nostrorum Zachariæ, Stephani, Leonis, Alexandri, Paschalis, et A Calixti, Romanorum pontificum privilegiis, eidem loco concessa est, quæcunque bona Catholicorum regum, vel aliorum fidelium, legitimis oblationibus ad idem monasterium pertinere noscuntur, quidquid etiam in futurum concessione pontificum, liberalitate principum, seu aliis justis modis Domino largiente poterit adipisci, firma tibi tuisque sucessoribus et illibata permaneant; in quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda : In pago Metensi cellam Novam, cum omnibus appendiciis suis, videlicet Hulsperc, Autminge, Enmelingas, ecclesiam de Fulcreia, salinas ac patellas salinarum apud Marsalicam, monasterium Argentolium, quod situm est in pago Parisiensi, super fluvium Sequanæ, cum pertimentiis suis. In episcopatu Aurelianensi campum B Mainerii, Villare, Vendrous, Villammeium, Fejenis, Linus. Ad hæc comitatum Vilcassini, qui juris Beati Dionysii est, quem charissimus filius noster Lodoicus, rex Francorum, per te a beato Dionysio in beneficium et feodum suscepisse cognoscitur, quoniam is possidet cujus nomine possidetur, tibi tuisque successoribus confirmamus. Vicariam quoque, et omnimodam justitiam, ac plenariam libertatem juxta villam Sancti Dionysii sicut sub scriptis terminis distinguitur, a fluvio videlicet Sequanæ, a molendino quod vulgo appellatur Bayard, usque ad supremum caput villæ quæ vocatur Halbervillare quam præfatus rex juris esse Beati Dionysii recognoscens ei restituit, vobis nihilominus roboramus.

C Præterea omnimodam potestatem, omnemque justitiam, et universas consuetudines nundinarum indicti, ipsius regis liberalitate vobis concessas, ut perpetuis eas quiete obtineatis temporibus, assertionis nostræ munimine confirmamus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat prædictum monasterium temere pertubare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, nullus ibi qualibet subreptionis astutia, seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, aut pars consilii sanioris secundum Dei timorem, et D beati Benedicti Regulam elegerint. Electus autem, vel a Romano pontifice, vel a quo maluerit Catholico episcopo, consecretur, Chrisma, oleum sanctum, consecrationes altarium, sive basilicarum, ordinationes monachorum, vel clericorum ad idem monasterium pertinentium, a Catholicis accipietis episcopis, quemadmodum prædecessorum nostrorum canonicæ æquitatis privilegiis institutum est. Missas sane publicas celebrari, aut stationem in eodem monasterio, præter abbatis voluntatem, fieri prohibemus : sed nec interdicere, nec excommunicare, nec ad synodum vocare, vel abbatem, vel ipsius loci monachos, episcopis aut episcoporum ministris permittimus facultatem. Porro tam tibi quam tuis suc-

cessoribus licentiam indulgemus in gravioribus negotiis sedem apostolicam appellare, nec appellantes ante negotii finem læsio ulla contingat, quatenus auctore Deo in sanctæ religionis studiis quieti ac seduli permanere possitis. Si quis igitur in posterum, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam venire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui careat dignitate, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Redemptoris Jesu Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Willemus Prænestinus episcopus subscripsi.

Ego Joannes Ostiensis episcopus subscripsi.

Ego Guido Tiburtinus episcopus subscripsi.

Ego Goselinus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Cæciliæ subscripsi.

Ego Joannes Sancti Chrisogoni presbyter cardinalis subscripsi.

Ego Petrus presbyter cardinalis tituli Equitii subscripsi.

Ego Ubertus presbyter cardinalis tituli Sancti Clementis subscripsi.

Ego Rusticus presbyter cardinalis tituli Sancti Ciriaci subscripsi.

Ego Gregorius diaconus cardinalis tituli Sanctorum Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Albertus diaconus cardinalis tituli Sancti Theodori subscripsi.

Ego Willelmus diaconus cardinalis tituli S. Mariæ in Via Lata.

Datum Rothomagi per manum Almerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, septimo Idus Maii, indictione nona, Incarnationis Dominicæ anno 1131, pontificatus domini Innocentii II papæ anno secundo.

XLV.

Domus hospitalis Falesinæ, assensu Henrici Anglorum regis a Gonfrido conditæ protectionem suscipit possessionesque confirmat.

(Anno 1131, Maii 9.)

[*Neustria pia*, p. 751].

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GONFRIDO, salutem et apostolicam benedictionem.

EX injuncto nobis a Deo apostolatus officio, religiosis desideriis debemus assensum præbere, ut fidelis devotio celerius sortiatur effectum. Quocirca dilecte in Domino fili Gonfride, tuis postulationibus clementer annuimus, et hospitalem domum de Falesia, consensu charissimi filii nostri Henrici, gloriosi Anglorum regis, a te constructam, et scripti sui pagina roboratam, sub B. Petri protectione suscipimus, et apostolicæ sedis robore communimus. Statuimus igitur ut quæcunque bona, quæcunque possessiones, concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, eidem loco collata sunt, vel deinceps, præstante Domino, conferentur, nullus auferre vel minuere audeat, sed omnia integra conserventur, pauperum usibus, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, omnimodis profutura. Si quis itaque locum ipsum temere perturbare, aut ejus possessiones auferre vel minuere forte tentaverit, indjgnationem BB. apostolorum Petri et Pauli et nostram incurrat : conservantes autem, peccatorum remissionem et eorumdem apostolorum gratiam consequantur.

Datum Rothomagi VII Idus Maii.

XLVI.

Didacum archiepiscopum Compostellanum vocat ad concilium Remis celebrandum. — G. subdiaconum commendat.

(Anno 1131, Maii 19.)

[FLOREZ, *España sagrada*, XX, 525.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri DIDACO Compostellano archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Pro unitate Ecclesiæ conservanda, et schismate quod nuper in sancta Dei pullulavit Ecclesia resecando, utile duximus consilio fratrum nostrorum episcoporum et cardinalium proxima B. Lucæ festivitate Remis præstante Domino concilium celebrare. Ideo fratres et filios nostros archiepiscopos, episcopos, abbates, et alios religiosos ac sapientes viros Alamanniæ, Lotharingiæ, Franciæ, Northmanniæ, Angliæ et Hispaniæ convocare decrevimus. Per præsentia igitur scripta et charissimum filium nostrum G. sanctæ R. E. subdiaconum fraternitati tuæ mandando præcipimus, quatenus omni occasione remota præfato termino ad nostram præsentiam venias, ut tuo et aliorum fratrum nostrorum freti consilio valeamus, et errata corrigere, et quæ ad honorem Dei statuenda fuerint suffragante ipsius gratia stabilire. Prædictum vero filium nostrum G. quem paternæ affectionis brachiis amplexamur, tibi, quem specialiter diligimus, attentius commendamus, rogantes ut eum pro reverentia B. Petri, et charitate nostra benigne recipias, et honeste pertractes.

Dat. Belvaci XIV Kal. Junii.

XLVII.

Ad abbate n Cluniacensem Petrum. — De centum marcis in Anglia ab Henrico rege datis.

(Anno 1131, Maii 20.)

[MANSI, *Concil.* XXI, 407.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio PETRO Cluniacensi abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

Donationes et beneficia quæ ad sustentationem fratrum a regibus, principibus et aliis juris religionis amatoribus sacrosanctis præstantur ecclesiis, tanquam ea quæ divini juris effecta sunt, auctoritate apostolica volumus communicare. Per præsentis itaque scripti paginam, donationem a charissimo filio nostro Henrico illustri et glorioso Anglorum rege de centum marcis argenti per annos singulos Cluniacensi monasterio persolvendis factam, sexaginta videlicet in telonio Londoniensi, et quadraginta in telonio Lincolniensi, apostolicæ sedis patrocinio roboramus. Hæc autem donatio apud Rothomagum ab eodem filio nostro Henrico rege, Incarnationis Dominicæ anno 1131, indictione IX, mense Maio, die Dominica in nostra et fratrum nostrorum præsentia facta est, Guillelmi scilicet Prænestini episcopi, Joannis tituli S. Chrisogoni, Humberti S. Clementis, Rustici S. Cyriaci, Gozelini S. Cæciliæ, presbyterorum cardinalium; Gregorii SS. Sergii et Bacchi, Aimerici cancellarii, Guidonis S. Mariæ in Via Lata, diaconorum cardinalium; Oldegarii Terraconensis, Hugonis Rothomagensis archiepiscoporum; Gaufridi Carnotensis, Joannis Lexoviensis, Joannis Sagiensis, episcoporum; Bernardi Clarævallis, Sugerii S. Dionysii, Bosonis de Bacho, abbatum; Guillelmi comitis de Warena, Roberti filii ipsius regis comitis de Glocerio, Roberti de Sigillo, Roberti de Laha, Rabelis camerarii de Tancarvilla, Nabelis thesaurarii, Haalonis prioris Sancti Osqualdi. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium super eadem donatione futuris temporibus infestare, aut eam auferre, minuere, vel ausu temerario fatigare; sed integra conservetur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa est usibus profutura. Si quia igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ confirmationis paginam sciens, etc.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ ep. subscripsi.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus, subscrip.

Ego Joannes Ostiensis episcopus, subscripsi.

Ego Guido Tiburcius episcopus, subscripsi.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi, subscripsi.

Ego Joannes tit. S. Chrysogoni presb. card. subscripsi.

Ego Ulbertus tit. S. Clementis presb. card. subscripsi.

Ego Goselinus presb. card. tit. S. Cæciliæ, subscripsi.

Datum Belvaci per manum Aymerici S. R. E. diac. card. et cancellarii, XIII Kalend. Junii, indict. XI, Incarnationis Dominicæ an. 1131, pontificatus vero domini Innocentii papæ II anno II.

XLVIII.

Clero et populo Atrebatensi Alvisum episcopum commendat,

(Anno 1131, Jun. 18.)

[BALUZ., *Miscell.* II, 164.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis clero et populo Atrebatensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Venientem ad nos venerabilem fratrem nostrum Alvisum episcopum vestrum debita charitate suscepimus, ipsumque cum gratia sedis apostolicæ et litterarum nostrarum prosecutione ad vos duximus remittendum. Universitati itaque vestræ per præsentia scripta mandando præcipimus quatenus eum benigne recipiatis et honeste tractetis, eique tanquam proprio pastori et animarum vestrarum episcopo obedientiam et reverentiam humiliter deferatis, ad recuperandas quoque possessiones Ecclesiæ, quæ distractæ sunt, et pacem reformandam ac raptores coercendos, sicut boni ac devoti filii, ei auxilium unanimiter præbeatis.

Data Compendii XIV Kal. Julii.

XLIX.

Gualtero abbati S. Vedasti præcipit ut Alviso episcopo Atrebatensi obediat.

(Anno 1131, Jun.)

[BALUZ., *ubi supra*, p. 164.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GUALTERO abbati Sancti Vedasti, salutem et apostolicam benedictionem.

In sede justitiæ a Domino constituti ita auctore Domino debemus nostra defendere ut unicuique Ecclesiæ sua jura serventur. Juxta paternorum quoque canonum sanctiones non tantum a nobis convenit quod potestatis est fieri, sed potius quod rationis ordo exigit singulis exhiberi. Hujus ergo considerationis intuitu dilectioni tuæ per præsentia scripta mandamus et mandando præcipimus ut quemadmodum per prædecessorum nostrorum Urbani, Paschalis, Calixti, Romanorum pontificum, privilegia statutum est, et per nosipsos postmodum innovatum, venerabili fratri nostro Alviso Atrebatensi episcopo canonicam subjectionem et obedientiam deferas.

L.

Ad Hugonem Rothomagensem episcopum. — Petit pecuniarum subsidia corrogari ad reparandam Noviomensem ecclesiam, incendio cum domibus episcopi et canonicorum combustam.

(Anno 1131, Jun. 27.)

[D BOUQUET, *Recueil*, tom. XV, p. 372.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO [*corr.* HUGONI] Rothomagensi archiepiscopo, episcopis et dilectis filiis abbatibus, clericis, baronibus, et aliis Dei fidelibus per Rothomagensem provinciam constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Utilis est et gratiosa admodum videri debet apud genus humanum hæc commutatio, ubi pro temporalibus æterna, pro transitoriis immutabilia conferuntur. Dator enim et remunerator omnium bonorum Dominus, sub cujus jurisdictione et dominio omnia concluduntur, bonam voluntatem irremuneratam non deserens, de plenitudine abundantiæ suæ pro minimis maxima, et pro terrenis præbere cœ-

lestia consuevit. Cæterum, quid apud Noviomum, peccatis exigentibus, nuper contigerit; quomodo episcopalis et mater ecclesia cum domibus episcopalibus incendio (22) sunt concrematæ, dilectionem vestram non credimus latere. Quia igitur tantæ calamitati misericorditer compati et pietatis intuitu fraterna suffragia ministrare debemus, universitatem vestram per præsentia scripta exhortamur in Domino, atque in remissionem peccatorum injungimus, ut, ad præfatam ecclesiam ad honorem et servitium Domini reparandam, de facultatibus vobis a Deo collatis solatia transmittatis, quatenus cum Psalmista veraciter decantare: *Domine, dilexi decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ* (*Psal.* XXV, 8), atque in cœlesti patria corona immarcescibili, præstante Domino [donari], valeatis.

Datum Crispiaci V Kal. Julii.

LI.

Ad Hugonem Rothomagensem archiepiscopum. — Hortatur ut varia coerceat flagitia.

(Anno 1131, Jul. 26.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 421.]

INNOCENTIUS, servus servorum Dei, venerabili fratri HUGONI Rothomagensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Qui in Ecclesia Dei præsidens nomine censetur episcopi, studeat ut actio sua conveniat nomini; si enim, cum potest, alios ab errore non revocat, seipsum errare demonstrat. Consentire namque videtur erranti qui ad resecanda ut corrigi debeant non concurrit. Consentire est, cum qui posset redarguere taceat vel aduletur. Sed quid prodest alicui suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti? Sacerdos ignorans legem ipse se arguit sacerdotem non esse: sacerdotis enim est scire legem, et ad interrogationem respondere de lege. Si scit, agnoscat se non esse custodem chartarum et elementorum legis, sed animarum: servus siquidem qui talentum a Domino susceptum in sudario reponit, multipliciter vapulabit. In provincia Northmanniæ, cujus spiritualis administratio tibi, charissime frater, est a Deo commissa, multa mala, prout accepimus, pullulant, quæ in aliis locis vel omnino non fuerunt, vel sunt desuetudine obumbrata. Novæ siquidem causæ nova debetur sententia, et novis morbis novam discretus medicus adhibet medicinam, qui nimirum, si non senserit emolumentum fomenti, ne tota putrescat compago corporis, incisione vel cauterio depellantur. Pravum utique est et detestabile, et digna animadversione plectendum, quod in episcopatu Rothomagensi quidam laici jura sibi episcopalia usurpare, altarium oblationes auferre, ecclesiasticos redditus occupare; quidam etiam, quod monstruosum est, se archidiaconos nominare præsumunt. Cum enim canones et sacræ leges prohibeant laicos, quantumlibet religiosos, res ecclesiasticas administrare, et officiales sive œconomos non permittant in ecclesiis constitui nisi clericos: si quis talia prædia, possessiones ecclesiasticas, vel redditus divinis rebus destinatos, ausu sacrilego detinere præsumpserit, ut spiritus salvus sit, anathematis est sententia feriendus, et a corpore ac sanguine Domini separandus. Verum nullus debet in archidiaconum eligi, nisi prius fuerit diaconatus functus officio. Quod si quisquam laicus, aviditate rerum ecclesiasticarum, hoc sibi nomen vindicat, non debet archidiaconus sed archidiabolus appellari. Porro certissimi juris est Ecclesias Dei non hæreditario jure aliquem, non secundum carnem successorem expetere, sed ad sui regimen et officiorum suorum dispensationem honestas, sapientes et religiosas personas exposcere: honor namque ecclesiasticus non est sanguinis, sed meriti. Si quis igitur præbendas, præposituras, capellanias, ecclesias, aut ecclesiastica officia jure successionis expostulare præsumpserit, optatis dignitatibus careat, et gravi pœna pro tantis excessibus percellatur. Ad certum quoque Ecclesiæ titulum debet quis in presbyterum ordinari: cujus perpetuo destinatur servitio ab ea non recedat, nisi pro communi utilitate suus prælatus ad alia transferat. Sacris est canonibus obvium, et locationi ac conductioni rerum forensium proximum, conductitios et mercenarios presbyteros, quasi levissimos transfugas et volatiles, ecclesiasticis servitiis mancipari. Presbyter autem, post assumptam animarum curam, si ad synodum, ubi de fide, de moribus, et ordine pœnitentiæ debet instrui, vocatus non iverit, et se aliqua consuetudine excusare contendit: quia se pastoris et fratrum præsentiæ subtrahit, flagitiorum cumulum, quorum timore præsentare se judici erubescit, ipsemet sibi inesse insinuat. Illæ enim tantum consuetudines quæ nec rationi, nec canonibus contradicunt, observari merentur. Tales igitur et tam præsumptores presbyteri Ecclesiæ administratione priventur, a cujus unitate se dividunt. Ad hæc certum est quoniam ecclesiasticum beneficium non debet esse furtivum, et quisquis non consentiente episcopo ad ordinem provehitur, ipse sibi causa est probans et manifesta ut ulterius non debeat promoveri. Admittantur igitur ad sacrum ordinem quibus natalium, morum, et status dignitas suffragatur: qui enim absque legitimo sunt matrimonio procreati, juxta leges vulgo concepti, quibus incertus est pater; vel spurii, id est, sine patre filii appellati; nisi permissione imperiali solemniter indulta, ad paternam successionem non admittuntur. Qui autem paterna hæreditate indignus judicatur, ne tanquam Dei minister indebite officiis ecclesiasticis

(22) Pseudo Robertus de Monte, a Pistorio editus, ad annum 1131, ait: « Ecclesia pene S. Mariæ in episcopatu, totaque pene civitas Noviomensis incendio conflagravit, justo (ut fertur) infortunio, quia summum pontificem Innocentium verbis irrisoriis multi exhonoraverunt. » Idem habet Guillelmus Nangius in Chronico. Verum hanc calumniam optime refutat Vassorius in Annalibus Noviomensibus, nec quidquam tale suspicari sinit Innocentii epistola.

applicetur consideratione est exactissima providendum. Cæterum, qui se turpitudini et inhonestæ vitæ subjacit, Deo moribus contradicens, militaturus ad castra Dominica non accedat. Illi vero qui publicis functionibus sunt astricti, curiæ officiis obligati, servitutis mole gravantur ; quoniam *nemo potest duobus dominis servire*, nulla ratione, dum supradictis gravaminibus obnoxii fuerint, in clericos ordinentur. Inscios etiam litterarum et divinæ legis ignaros, quasi truncos inutiles, honestas et ratio prohibet ordinari. Tu ergo, frater charissime officium pastoris et evangelistæ diligenter adimplens, hæc loquere et exhortare, argue, obsecra, increpa, quatenus bonæ vitæ tuæ exemplo et prædicationis verbo, oves tibi commissas, divina suffragante gratia, cum fructu centesimo Domino valeas præsentare. Et quidquid super tantis flagitiis coercendis tui arbitrii deliberata discretio canonice constituerit, nos auctoritate apostolica ratum habebimus.

Datum Altissiodori VII Kal. Augusti 1131.

LII.

Privilegium pro monasterio Sancti Amatoris Antissiodorensis.

(Anno 1131, Sept. 24.)

[LE BEUF, *Hist. eccles. et civile d'Auxerre*, tom. II, preuv., p. 264.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis HURRICO priori et fratribus ecclesiæ Sancti Amatoris quæ in Antissiodorensi suburdio sita est, regularem vitam professis in perpetuum.

Ad hoc nobis a Deo pastoralis officii cura commissa est ut beneplacentem Deo religionem laboremus statuere et stabilitatem exacta diligentia conservare. Proinde dilecti in Domino filii venerabilis fratris nostri Hugonis Antissiodorensis episcopi religionis siquidem et pauperum amatoris, cujus, annuente studio et diligenti sollicitudine in vestra est Ecclesia religio instituta precibus inclinati, vestris rationabilibus postulationibus annuimus, et ecclesiam Sancti Amatoris in qua divino vacatis servitio, apostolicæ sedis suffragio communimus. In primis utique statuimus ut in eadem ecclesia secundum B. Augustini Regulam, ordo canonicus perpetuis temporibus conservetur ; et nullus ibi nisi secundum eamdem Regulam canonicam vitam professus, canonicus substituatur. Quascunque præterea possessiones, quæcunque bona inpræsentiarum juste et legitime possidetis, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino poteritis adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant, in quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda : ecclesiam videlicet Sancti Patri de Canuaninis, et duas capellas in eadem parochia, capellam videlicet de Orgiaco, et capellam de Villa-Ferreoli cum decimis et pratis, et ecclesiam Sancti Martini de Lanosicco cum appendiciis suis et quidquid in ecclesia sanctorum Gervasii et Protasii juris habetis, decimas etiam de tribus clausis vinearum quas prædictus frater noster Hugo Antissiodorensis episcopus in vestra parochia noscitur possidere. Nihilominus decimam de clauso sancti Salvatoris qui est Castaneti vobis confirmamus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut temerariis vexationibus fatigare, sed omnia conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva nimirum in omnibus diœcesani episcopi reverentia ac justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Antissiodori per manum Emerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, octavo Kalend. Octobris, indictione decima, Incarnationis Dominicæ anno 1131, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno secundo.

LIII.

Odonem abbatem S. Medardi Suessionensem consecrat pridie Kalendas Octobris.

(Anno 1131, Sep. 30.)

[*Chronic. S. Medardi Suession.* ap. ACHERY, *Spicil.* II, 489.]

LIV.

Ad Hugonem Rothomagensem archiepiscopum. — Confirmatio jurium et prædiorum Ecclesiæ Rothomagensis.

(Anno 1131, Oct. 6.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 423.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HUGONI Rothomagensi archiepiscopo ejusque successoribus canonice substituendis, in perpetuam memoriam.

Apostolicæ sedis consueta benignitas et discreta simplicitas de plenitudine gratiæ suæ, fecundis successibus plene honorificentiis, et beneficiis plurimos obligat, et circa domesticos et humiles filios charitatis suæ indeficientem affluentiam ubi opus fuerit repræsentat. Propensiori igitur ratione prospiciendum est ut si quando beneficium seu obsequium ab aliquo pie oblatum suscepimus, ut longe superiores in retribuendo quam in conferendo appareamus, non mensura pari vel æqualitate, sed ubertate copiosa

respondere curemus. Pravum est enim et detestabile ingratitudinis vitium et funditus a bonorum mentibus repellendum; ingratus siquidem pœnam, non gratiam promeretur. Quanto autem studio et infatigabili sollicitudine hac tempestate causam matris tuæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ intrepidus assumpseris, et ambitionem invasoris (23) Petri Leonis detestans, ac Judaicæ perfidiæ furorem conterens frequentibus et ratione munitis exhortationibus clericorum, principum et cæterorum corda in fide Catholica et obedientia nostra firmaveris, non immemores: te, charissime frater Hugo archiepiscope, virum utique sapientem, religiosum et in necessitate probatum, in proprium et specialem B. Petri et sanctæ Romanæ Ecclesiæ filium suscipimus, et intra nostræ dilectionis gremium familiari dulcedine retinemus. Rationabilibus igitur tuis postulationibus assensum præbentes, Rothomagensem Ecclesiam, cui Deo auctore præsides, cum bonis suis apostolica defensione protegimus, et quæ ipsius juris sunt tibi tuisque scccessoribus scripti nostri robore communimus, statuentes ut Rothomagensis archiepiscopus, Bajocensi, Abrincensi, Ebroicensi, Luxoviensi, Constantiensi et Sagiensi, jure metropolitico præsit episcopis; qui nimirum ab eo consecrationem recipiant, et ei tanquam proprio metropolitano humiliter pareant. Decernimus etiam ut presbyteri in Rothomagensi parochia constituti ecclesiarum administrationem et curam animarum a vobis recipiant, et ad synodum vocati absque contradictione aliqua venire non differant: ad hæc adjicientes prohibemus, ne aliquis laicus infra præfatum episcopatum officium sibi archidiaconatus assumat, neque compositionem ecclesiasticam sibi vindicare præsumat; nullus quoque archiepiscopus vel episcopus in Rothomagensi parochia absque tuo vel successorum tuorum assensu audeat episcopalia celebrare. Porro nemo de vestris frugibus aut animalibus decimas exigat, quandoquidem episcoporum est decimas a subditis suis recipere, easque in usum propriæ mensæ, ad opus clericorum, necnon pro ecclesiarum ædificiis reparandis, ac pro sustentandis pauperibus juxta sanctiones canonicas dispensare.

Quisquis præterea infra Rothomagensem episcopatum ad pastoralitatis officium assumptus fuerit, episcopali jure vobis integre conservato, debitam reverentiam tibi tuisque successoribus absque refragatione exhibeat. Porro quæcunque possessiones aut bona ad præfatam Ecclesiam juste et canonice pertinere noscuntur, vel in futurum liberalitate regum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poteritis adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant, in quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda.

Oppidum videlicet quod dicitur Andeleium cum villis, silvis, pratis, aquis, justitiis ac libertatibus,

(23) *Scilicet* Anacleti.

A cum portu et navium redditibus, et ut tam vos quam omnes servientes domus vestiæ liberum commeatum vini, frumenti et omnium aliarum rerum, tam in aquis quam in terris, transitibus pontium, et portibus maris omni tempore habeatis; in Anglia in episcopatu Wintoniensi manerium quod dicitur Bintæ-Worda, in Northmannia oppidum Gisors et Willam Duvrent ac Daivillam, cum agris, silvis, aquis, pratis, molendinis, et cum omni libertate et justitiis; prata quoque supra Sotevillam juxta Sequanam sita, et domum ibidem ad fena conservanda; Rothomagi domum propriam, curiam et hortum, ultra muros pomerium, et mansionarios, de quibus habes censum et justitiam: ea etiam quæ sunt de feudo Rothomagensis archiepiscopi; Vilcasssinum B Franciæ, præter illa castella quæ ad jus regis ex antiqua consuetudine pertinent. Sane Alba-marla cum omnibus ad eam pertinentibus, et castrum Teoni, et castrum Allium Ambianensi civitati proximum, quod supra Somenam fluvium situm est, vobis sicut cætera auctoritate apostolica communimus. Terminos vero parochiales, infra quos utique Mellendum et Pontisara continentur, vobis firmamus, sicut a Pontisara usque ad mare protenduntur, et antiquis ex alia parte a Mellendo castro non solum Sequana flumine, sed etiam ultra Sequanam antiquis territoriorum finibus discernuntur usque ad fluvium Rithle, et inde per Sequanam usque in mare. Nulli ergo hominum fas sit præfatam Ecclesiam temere perturbare aut ejus possessiones auferre, C vel ablatus retinere, minuere, seu aliquibus molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur, vestris et eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus profutura.

LV.

Ad sanctum Aybertum monachum et inclusum.

(Anno 1131, Oct. 21.)

[Cousin, *Histoire de Tournay*, t. II, p. 215.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, charissimo filio suo Ayberto monacho et recluso, salutem et apostolicam benedictionem.

Quia veridica relatione comperi te a prædecessoribus meis sanctissimis viris Paschali et Honorio licentiam accepisse pœnitentiam dare, et absolutio- D nem facere confitentibus peccata sua, eamdem tibi potestatem auctoritate Dei et beati Petri apostoli et nostra concedimus, rogans dilectionem tuam ut memor sis nostri in orationibus tuis. De reædificatione locelli tui, unde mihi mandasti, precor et obsecro omnes, ad quos miseris et rogaveris in remissione peccatorum suorum, ut tibi de suis eleemosynis subveniant. Proinde omnibus benefactoribus tuis quartam partem pœnitentiæ suæ ex parte Dei et sanctorum apostolorum Petri et Pauli et nostra relaxamus. Concedimus etiam tibi ut in oratorio tuo licentiam habeas ostiis apertis missas celebrare, etiamsi pro aliquo foris facto patria

reliqua *inbanizata fuerit*. Omnes vero te visentes in eundo et redeundo pacem ex toto habere præcipimus, in eos autem qui in eis manum injecerint, gladium excommunicationis quad resipuerint, et tibi satisfecerint, exerimus. Vale.

Data Remis XII Kalendas Novembris.

Appensum sigillum plumbeum ex una parte hanc habet inscriptionem INNOCENTIUS PAPA II, *et ab altera vero effigies apostolorum Petri.*

Hoc apographum de verbo ad verbum originali suo, quod in præsentem diem integrum in archivis ecclesiæ nostræ Crispinensis asservatur respondet. Quod ita esse sigillo nostro etiam apposito testor XVI *Kal. Martii* 1614. — CLAUDIUS *ejusdem Ecclesiæ humilis abbas.*

LVI.

Ecclesiam S. Deodati in valle Galilæa tuendam suscipit possessionesque ac jura ejus confirmat.

(Anno 1131, Oct. 24.)

[Dom CALMET, *Histoire de Lorraine*, II, preuves, p. CCXCII.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ALBERTO, præposito Sancti Deodati, et fratribus ibidem divino famulatui mancipatis, eorumque successoribus in perpetuum.

Officii nostri nos hortatur auctoritas pro Ecclesiarum statu satagere et earum saluti et quieti, auxiliante Domino, salubriter providere. Dignum namque est et honestati conveniens esse cognoscitur ut, qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas et a perversorum hominum nequitia tueamur, et beati Petri atque apostolicæ sedis patrocinio muniamus. Proinde, dilecte in Domino fili Alberte præposite, tuis rationabilibus postulationibus annuentes, ad exemplar prædecessorum Calixti et Honorii Romanorum pontificum, ecclesiam Sancti Deodati, quæ in valle Galilæa sita est, cui Deo auctore præesse dignosceris, cum suis omnibus pertinentiis, sub beati Petri tutela et protectione suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus. Statuimus ergo ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem Ecclesia in præsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitate principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præsente Domino poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant, in quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda :

1. Altare scilicet Sanctæ Crucis, quod tu, fili Alberte præposite, cum communi fratrum tuorum assensu eidem ecclesiæ ad ornamenta perpetuo concessisti.

2. Domos quoque tuas, et quæcunque alia tuo sunt studio acquisita, et ad communes usus fratrum ejusdem Ecclesiæ a te collata.

3. Præterea quæcunque antecessor tuus Rembaldus, in domibus, sive in aliis præfatæ ecclesiæ contulit, vobis nihilominus confirmamus.

4. Allodium de Moriviller, et de Ainvilla, ex dono Hevusedæ nobilis feminæ.

5. Dotem etiam Idæ mulieris, videlicet allodium de Mogins, cum medietate unius molendini, ecclesiæ vestræ ab ea donati.

6. Ecclesiam de monte Sancti Remigii, juxta quod frater noster dignæ memoriæ Riquinus Tullensis episcopus scripto suo vobis firmavit.

7. Necnon tenorem Ecclesiarum vestrarum, quas in episcopatu Basileensi habetis, sicut usque ad tempora nostra tenuistis, et a Ridulpho beatæ recordationis, Basileensi episcopo, scripto confirmatum suscepistis, videlicet ut in quarto anno ecclesia de Hungrersem pro decimis quadraginta solidos Basileensis monetæ, et capella de Mitteguilre quinque solidos et illa de Nunneguilre similiter solidos quinque persolvat.

8. In quibus nimirum Ecclesiis, cum opportunitas exegerit, juxta dispositionem præpositi et fratrum vestræ Ecclesiæ, sacerdotes substituantur.

9. Ad indicium autem libertatis hujus a Romana Ecclesia perceptæ, quotannis aureum unum Lateranensi palatio persolvetis.

Nulli ergo hominum fas sit prænominatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut temerariis exactionibus fatigare, sed omnia integra conserventur, vestris et successorum vestrorum usibus profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Datum Remis per manum Americi sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, IX Kalend. Novembris, indictione X, Incarnationis Dominicæ anno 1131, pontificatus autem domini Innocentii anno secundo.

LVII.

Privilegium pro ecclesia S. Martini Turonensis.

(Anno (1131, Oct. 28.)

[*Défense des priv. de Saint-Martin de Tours*, p. 16.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis canonicis Ecclesiæ Beati Martini Turonensis, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Cum omnibus Ecclesiis et ecclesiasticis personis debitores ex apostolicæ sedis auctoritate ac benevolentia existamus, illis tamen personis propensiori studio providere nos convenit, quæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ noscuntur specialius adhærere ; proinde, dilecti in Domino filii, justis vestris petitionibus accommodantes assensum, ecclesiam beati

Martini Turonensis in qua divino vacatis servitio, quæ utique ad jus et proprietatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ specialiter noscitur pertinere, protectione sedis apostolicæ duximus muniendam et præsentis scripti patrocinio roborandam. Statuimus enim ut quæcunque possessiones, quæcunque bona ad eamdem ecclesiam impræsentiarum juste et legitime spectare videntur, aut in futurum concessione pontificum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poteritis adipisci, firma vobis et illibata permaneant, in quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjunximus : burgum videlicet Sancti Petri puellaris cum pertinentiis suis, a charissimo filio nostro Ludovico illustri et glorioso Francorum rege vobis concessum ; ecclesiam Sancti Pauli Cormeriacensis, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Bellomonte, ecclesiam Sancti Cosmæ cum appendiciis suis. Porro libertatem et immunitatem, honores et beneficia eidem ecclesiæ vestræ Beati Martini per antecessorum nostrorum Adeodati, Leonis, Adriani, Sergii, Gregorii, Urbani, Paschalis, Calixti, Honorii Romanorum pontificum, vel per Turonensium archiepiscoporum Crodberti, Ivonis et Airardi scripta collecta, integra vobis et intemerata serventur ; claustrum autem vestrum usque ad muri cuneos liberum omnino permaneat, sicut hactenus noscitur permansisse ; presbyteri quoque infra ecclesiæ ambitum, in cellulis et oratoriis vestris, in ecclesia Sancti Venantii et in ecclesia Sancti Petri quæ de Cardoneto dicitur commorantes, in ea quæ præteritis temporibus libertate manserunt, de cætero maneant. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam Beati Martini temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus profutura. Sane chrisma, oleum sanctum, ordinationes canonicorum qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a Turonensi accipietis archiepiscopo, si quidem gratiam et communionem apostolicæ sedis habuerit, et ea gratis ac sine pravitate vobis exhibere voluerit ; alioquin ea a quolibet Catholico suscipietis episcopo. Canonicus autem vester, si ecclesiarum quæ ad jus archiepiscopi pertinent canonicus fuerit, beneficio refutato, excommunicandi eum archiepiscopus non habeat facultatem. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam venire temere tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Remis per manum Aimerici sanctæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, v Kalend. Novembris, indictione x, Incarnationis Dominicæ anno 1151, pontificatus vero domini Innocentii II papæ anno secundo.

LVIII.

Disciplinam in ecclesiis Bambergensibus ab Ottone episcopo institutam sancit.

(Anno 1131, Oct. 28.)

[Canis. ed. Basnage, *Thesaurus*, III, ii, 50.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Ottoni Babergensi episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis, salutem et apostolicam benedictionem.

Quoties a nobis petitur illud quod religioni et honestati convenire cognoscitur, animo nos decet libenti concedere, et congruum impartiri suffragium, ut fidelis devotio celerem sortiatur effectum. Proinde, venerabilis frater Otto episcope, petitionis desideriis tuæ ex consueta sedis apostolicæ mansuetudine clementer annuimus, in primis siquidem statuentes ut tenor religionis, qui in Ecclesiis tibi commissus est, per tuam diligentiam, cooperante Domino, institutus, firmiter in eis perpetuis temporibus conservetur. Constituimus etiam ut in eisdem Ecclesiis nullus per simoniacam hæresim statuatur, sed honestæ personæ, quibus utique morum et status dignitas suffragatur, inibi ordinentur. Sane in cœnobiis, quæ vel antiquitus in tua parochia constructa sunt, vel tu ipse devotionis intuitu constituisti, seu aliis justis modis Ecclesiæ tuæ inire poteris, vel ab aliquo deinceps fidelium infra tuam diœcesim divina inspirante gratia, construentur, sacræ religionis ordinem manere decernimus. Nec alicui liceat ejusdem institutionis formam ullatenus permutare, nisi forte ad melioris status prærogativam, præstante Domino, promovere voluerit, nec id alicujus singulari judicio committatur, sed omnium monasteriorum ad Babergensem Ecclesiam pertinentium, aut sanioris partis consilio ac consensu fieri debere sancimus. Si quis autem huic nostræ constitutioni temere contraire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non factum suum digna satisfactione correxerit, a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini Redemptoris Jesu Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Conservantes eisdem locis quæ justa sunt, omnipotentis Dei et beatorum apostolorum Petri et Pauli ac nostram gratiam consequantur.

LIX.

Ad Ulgerium episcopum Andegavensem. — De confirmatione possessionum et privilegiorum Ecclesiæ Andegavensis.

(Anno 1131, Oct. 29.]

[Baluz., *Miscell.*, III, 15.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, ve-

nerabili fratri Ulgerio Andegavensi episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

In eminenti apostolicæ sedis specula disponente Domino constituti, ex injuncto nobis a Deo apostolatus officio religiosos viros debemus diligere et eorum loca sanctæ Romanæ Ecclesiæ munimine defensare. Æquum etenim ac rationabile est ut quos erga beatum Petrum et nos ipsos in opportunitatibus fideles et devotos esse cognoscimus, eos et a pravorum hominum nequitia tueamur et in suis petitionibus clementer exaudire curemus. Proinde, venerabilis frater Ulgeri episcope, vir siquidem prudens ac religionis amator, tuis justis postulationibus assensum præbentes, Andegavensem Ecclesiam, cui Deo auctore præesse dignosceris, præsentis scripti patrocinio communimus, statuentes ut quæcunque possessiones, quæcunque bona in præsentiarum ad eamdem Ecclesiam juste et canonice pertinere noscuntur, aut in futurum largitione regum, liberalitate principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis auxiliante Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant, in quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjunximus : ecclesiam videlicet Beati Joannis Baptistæ, quæ in Andegavis civitatis suburbio sita est, quam nimirum illustris vir Gaufridus comes junior tibi reddidit, ut videlicet tam tu quam successores tui jus plenissimum dominii et abbatis statuendi in ea canonicos, et tam in præbendis quam in aliis omnibus rebus ad ipsam pertinentibus disponendi facultatem liberam habeatis. Prohibemus autem ne quis præbendam aut decanatum ipsius Ecclesiæ, usque dum persona de medio sublata fuerit, donet alicui vel promittat. Detestabiles vero illas et homicidii reas exspectationes et successiones damnamus, nec quælibet persona tale donum vel promissum suscipere vel capitulum concedere audeat. Hoc quoque penitus admonemus ne quisquam laicus jus aliquod in eadem Ecclesia vel in aliqua ipsius Ecclesiæ præbenda præsumat expetere vel aliquid reddituum ejus expetere. Porro ecclesias et villas Chureii et Solonæ cum omnibus suis appendiciis, quemodmodum a nobili viro Roberto de Busenciaco tibi et Ecclesiæ tuæ sunt traditæ ac concessæ, apostolica auctoritate firmamus. Nulli ergo omnino hominum liceat prædictam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, usibus profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Datum Remis per manum Haymirici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardjnalis et cancellarii, IV Kal. Novembris, indictione x, Incarnationis Dominicæ anno 1131, pontificatus vero domini Innocentii papæ secundi anno secundo.

LX.

Monasterii Mallersdorfensis protectionem suscipit.

(Anno 1131, Oct. 29.)

[Lang, *Regesta*, I, 134.]

LXI.

Clero et populo Hildesheimensi significat Godehardum quondam episcopum in synodo Remensi sanctorum ordinibus ascriptum esse.

(Anno 1131, Oct. 29.)

[Mansi, *Concil.*, XXI, 463.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis clero et populo Hildenesheimensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Veniens ad nos venerabilis frater noster Bernardus episcopus vester in plenaria synodo, quæ Remis per Dei gratiam fuerat congregata, attestatione fratrum nostrorum episcoporum, et abbatum, et aliorum qui secum venerant, S. memoriæ Godehardum episcopum vestrum laudabiliter vixisse in mundo, et tam in vita quam post mortem multis miraculis coruscasse asseruit. Unde nos cum fratribus nostris omnipotenti Deo gratias referentes, habito eorum consilio, et collaudatione, quia eumdem in cœlis cum sanctis credimus coronari, ipsum inter sanctos honorari præcipimus, mandantes vobis ut et eidem beato viro solemnitatem in vestra Ecclesia statuatis, et ad eum annualiter convenire curetis.

Data Remis IV Kal, Novemb.

LXII.

Petro Venerabili Cluniacensi abbati locum qui dicitur Prius asserit.

(Anno 1131, Oct. 31.)

[Mansi, *Concil.*, XXI, 416.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis, Petro abbati et monachis Cluniacensibus in perpetuum.

Ex apostolicæ sedis administratione, quæ extraordinaria sunt, volumus corrigere ; et quæ ordinata, ad meliorem statum deducere ; et ut in suæ bonitatis firmitate permaneant, vigore ecclesiastico roborare. Eapropter, dilecte in Domino fili, donationem a Girino et fratribus, de loco qui dicitur Prius, cum suis pertinentiis, Remis in palatio venerabilis fratris nostri Rainaldi archiepiscopi nobis factam, vobis concedimus, donamus, et tradimus, ac per præsentis

scripti paginam confirmamus. Nulli ergo omnino hominum fas sit præfatum locum temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel aliquibus vexationibus fatigare : sed omnia dominio et possessioni Cluniac. monasterii perpetuo integra conserventur. Si quis autem huic nostræ constitutioni temerario ausu contraire tentaverit, etc.

Datum Remis II Kal. Novembris.

LXIII.

Ad Sugerium S. Dionysii abbatem.

(Anno 1131, Nov. 2.)

[DOUBLET, *Hist. de Saint-Denys*, p. 487.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio SUERIO [*al.* SUGGERIO], abbati Sancti Dionysii, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Ne illa quæ rationabiliter constituta, vel ordine judiciario decisa, vel per concordiam terminata sunt, recolendi desuetudine obumbrent, sollicita providentia persuadet charta et attramento firmare. Nolumus enim lites et controversias in infinitum extendi, sed paci et tranquillitati Ecclesiarum diligentiam adhibere. Controversia siquidem filii nostri Lanzonis abbatis et monasterii Sancti Michaelis super fluvium Mosæ in territorio Virdunensi, adversum te et monasterium Sancti Dionysii, cui auctore Deo præsides, diutius agitata, per venerabiles fratres nostros Matthæum Albanensem episcopum, Rainaldum Remensem archiepiscopum, Goslenum episcopum Suessionensem et Alberonem Trevirensem electum, et dilectos filios, Tytoinum, Gorgiensem abbatem, magistrum Ottonem Metensem, et Simonem præpositum Ambianensem, hoc modo terminata est, a nobis præsentis scripti pagina confirmata. Ut videlicet Larizo abbas et successores sui, ac monasterium Sancti Michaelis, de villa Salona singulis annis quinque marcas boni aurei mediana quadragesima Dominica, scilicet qua cantatur *Lætare, Jerusalem*, Remis in monasterio Sancti Remigii certo nuntio tuo, vel successorum tuorum, aut monasterii S. Dionysii, vel abbati, aut priori Sancti Remigii ad opus vestrum persolvant. Et quidquid fiat, quidquid eveniat de Salona villa, præfatum beati Michaelis monasterium, vel abbas ejusdem loci, nuntio monasterii sancti Dionysii, aut vestro nominatam quantitatem argenti statuto termino semper exsolvant. Ac per hoc, dilecte in Domino fili Suggeri abbas, et monasterium tibi commissum quidquid adversus monasterium et abbatem Sancti Michaelis calumniabaris dimisisti, et penitus refutasti. Condictum est etiam ut et tu et monasterium Sancti Dionysii, et abbas Sancti Michaelis, cum monasterio tuo, tam concessione capituli vestri, quam impressione sigilli hoc pactum ad invicem firmaretis. Cæterum Lanzo abbas concessionem episcopi Virdunensis sigilli sui auctoritate firmatam debet quærere, et tibi conferre. Si quis autem huic nostri confirmationi sciens, temerario ausu contraire tentaverit, a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris Jesu Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat, nisi præsumptionem suam digna satisfactione correxerit. Conservantes autem beatorum apostolorum Petri et Pauli, ac nostram benedictionem et gratiam consequantur. Amen.

Datum Remis IV Nonas Novembris.

LXIV.

Ad Stephanum Cisterciensem abbatem.

(Anno 1131, Nov. 4.)

[D. BOUQUET, t. XIV, p. 247.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio STEPHANO Cisterciensi abbati, salutem et apostolicam benedictionem.

Quoniam turbatus et inquietus animus non potest Deo dignum famulatum impendere, nostrum est paci et tranquillitati Ecclesiarum et servorum Dei, auxiliante Domino, propensius providere. Controversiam siquidem inter filios nostros Herbertum S. Stephani Divionensis, et Herbertum S. Sequani abbates accepimus agitari. Quia igitur te sapientem, discretum et religiosum virum esse cognovimus, dilectioni tuæ mandamus quatenus, statuto utrique parti termino, causam audias canoniceque definias, et auditis utriusque partis rationibus, quod inter vos discretio tua statuerit, inviolabiliter servetur.

Datum Remis II Nonas Novembris.

LXV.

Bulla pro cœnobio S. Satyri.

(Anno 1131, Nov. 5.)

[*Gall. Christ.*, nov., *Instr.*, t. II, Instr. p. 52.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis PETRO abbati et fratribus in ecclesia Beati Satyri divino famulatui mancipatis tam præsentibus quam futuris in P. P. M.

In apostolicæ sedis specula, disponente Domino, constituti, ex injuncto nobis a Deo apostolatus officio religiosos viros debemus diligere et ad religionem propagandam libenter operam dare. Quocirca, dilecti in Domino filii, quieti et utilitati ecclesiæ Beati Satyri in qua divino vacatis servitio salubriter providentes, eam sanctæ Romanæ Ecclesiæ suffragio muniendam duximus. In primis si quidem statuentes ut ordo canonicus secundum beati Augustini Regulam ibidem perpetuis temporibus irrefragabiliter conservetur. Sane decedentibus canonicis sæcularibus qui ibi sunt, præbendiis eorum in usum regularium fratrum redactis, nullus nisi canonicam vitam professus eis substituatur. Quascunque præterea possessiones aut bona inpræsentiarum juste et canonice possidere videmini, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poteritis adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere pertubare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus

fatigare ; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt. usibus profutura. Sane obeunte te, dilecte in Domino fili Petre, nunc ejusdem loci abbate, nullus ibi per subreptionem aut violentiam præponatur, nisi quem fratres ipsius loci secundum Dei timorem et beati Augustini Regulam sibi præviderint eligendum. Statuimus etiam ut ipsius ecclesiæ bona nullus sibi audeat usurpare, sed in tua et eorum qui post te regulariter successerint, libera dispositione permaneant, salva nimirum diœcesani episcopi justitia et reverentia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire, tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus s t pax Domini Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Remis per manum Americi S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, Nonis Novemb., indictione x, Incarn. Dom. ann. 1131, pontif. vero Domini Innocentii II PP. anno II.

In folio verso privilegii legitur : « Privilegium Innocentii papæ de confirmatione, et institutione ordinis S Augustini in ecclesia S. Satyri et de canonicis sæcularibus subtrahendis. »

LXVI.

Monasterii Fusniacensis possessiones confirmat.

(Anno 1131, Nov. 5.)

[*Historia Fusniacensis cœnobii*, p. 23, teste BREQUIGNY, *Table chronologique*, II, 57.]

LXVII.

Ad Lotharium regem. — Ejus erga se studium laudat. De muneribus missis gratias agit. Hortatur ut quod in epistola significaverit, adimplere acceleret, ut imperialem coronam de manibus suis Romæ suscipiat. »

(Anno 1131.)

[SCHLOSSER u. BERCHT, *Archiv.*, II, 370.]

LXVIII.

Ad Petrum Lugdunensem archiepiscopum, apostolicæ sedis legatum.

[PÉRARD, *Recueil de plusieurs pièces curieuses servant à l'hist. de Bourgogne*, p. 105.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri PETRO Lugdunensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato, salutem et apostolicam benedictionem.

Fraternitati tuæ notum facimus, quoniam fratri nostro Guillenco Lingonensi episcopo per scripta nostra præscripsimus, quatenus dilecto filio nostro Heberto abbati Sancti Stephani Divionensis super ecclesiam Sancti Michaelis, neque ab Humberto presbytero, neque ab alia submissa persona, aliquam molestiam inferri permittat. Id ipsum quoque experientiæ tuæ injungimus, ut qualiter idem abbas præfatam ecclesiam quiete ac pacifice habeat, omnino provideas. Etenim veridica relatione didicimus quod præfatus Humbertus eamdem ecclesiam juste amiserit.

Data Parisiis, III Nonas Novembris.

LXIX.

Ad Guilencum Lingonensem episcopum. — Ne Herbertum S. Stephani Divionensis abbatem vexari ab Humberto presbytero sinat.

(Anno 1131, Nov. 11 ?)

[PERORE, *ibid.*, p. 105.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri GUILENCO Lingonensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Fraternitati tuæ viva voce injunximus ut religiosos viros diligeres, eosque pro commisso tibi officio confoveres. Hoc profecto intuitu, per apostolica tibi scripta mandamus atque præcipimus, quatenus dilecto filio nostro Heberto abbati Sancti Stephani Divionensis, super ecclesiam Sancti Michaelis, neque ab Humberto presbytero, neque ab alia submissa persona, aliqua molestia vel injuria inferatur ; sed ut idem abbas eamdem ecclesiam de cætero quiete possideat, omnimodis cures efficere.

Data Parisiis, III Nonas Novembris.

LXX.

Parthenonem S. Trinitatis (Paraclitensem) Heloissæ priorissæ rogatu tuendum suscipit et bona ejus confirmat, ea lege ut a monialibus nummi sex quotannis Lateranensi palatio persolvantur.

(Anno 1131, Nov. 28.)

[*Gall. Christ.*, XII, instrum. 259.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiabus HELOYSSÆ priorissæ, cæterisque sororibus in oratorio Sanctæ Trinitatis, quod in pago Trecensi, in parochia Quinceii supra fluvium Arduconem situm est, divino famulatui mancipatis tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur quod rationi cognoscitur convenire, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Proinde, dilectæ in Domino filiæ, vestris justis postulationibus assensum præbentes, monasterium S. Trinitatis, in quo divino vacatis servitio, sub apostolicæ sedis protectione suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona impræsentarium juste et legitime possidetis, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principium, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poteritis adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant. Sane laborum vestrorum decimas quas propriis excolitis sumptibus, seu annualium absque contradictione aliqua vobis concedimus possidendas. Nulli ergo hominum fas sit præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, mi-

nuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed hæc omnia integra conserventur, vestris usibus perpetuo profutura. Ad indicium autem perceptæ hujus a Romana Ecclesia libertatis, sex nummos quotannis Lateranensi palatio persolvetis. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertioque commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Conservantes autem, intervenientibus BB. apostolorum Petri et Pauli meritis, gratiam Domini nostri Jesu Christi et æterna felicitatis præmia consequantur. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Antissiodori per manum Almerici S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, IV Kal. Decembr., indict. X, Incarnationis Dominicæ anno 1131; pontificatus vero domini Innocentii papæ II an. II.

LXXI.

Ad Joannem Glasguensem episcopum. — Ut Thomæ [Thurstano] archiepiscopo Eboracensi pareat.

(Anno 1131, Nov. 29.)

[*Monastic. Anglic.*, III, 146.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri JOANNI Glasguensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Prædecessor noster felicis memoriæ papa Paschalis, salvo siquidem Eboracensi Ecclesiæ jure, tibi manus consecrationis imposuit. Postmodum vero successores ejus sanctæ recordationis, Calixtus et Honorius Romani pontifices, tibi per scripta apostolica mandaverunt quatenus venerabili fratri nostro Thomæ archiepiscopo Eborum tanquam proprio metropolitano obedientiam et reverentiam exhibere; quamvis autem, prout ipse asserit, ei obedire promiseris, nondum tamen id effectu prosequi rite complesti. Quocirca per præsentia tibi scripta præcipimus ut, omni dilatione, seu tergiversatione remota, prædicto fratri nostro Thomæ archiepiscopo humiliter pareas; alioquin et in sua deesse justitia non poterimus.

Datæ Altissiodori tertio Kalendarum Decembris.

LXXII.

Ad totius Scotiæ episcopos. — De obedientia metropolitano suo, Eboracensi archiepiscopo, præstanda.

(Anno 1131, Nov. 29.)

[*Monasticon Anglic.*, III, p. 147.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, universis per Scotiam episcopis, Eboracensis Ecclesiæ suffraganeis, salutem et apostolicam benedictionem.

Æquum est ut qui aliis præesse desiderat, suis

A prælatis subesse nullatenus erubescat: obedientia namque et humilitas sunt virtutum custodes, arrogans vero et inobediens indignationem Dei incurrit: et odiosus effectus a se proximi amorem repellit. Cæterum, sicut obedientes et humiles filii sunt et in sedis apostolicæ gremio confovendi, ita e converso rebelles et elati ex districtæ rigore justitiæ digni sunt. — Per apostolicæ scripta vobis præcipiendo mandamus, quatenus venerabili fratri nostro Thomæ archiepiscopo, tanquam proprio metropolitano vestro, absque refragatione aliqua, obedientiam et reverentiam humiliter deferatis. Et quemadmodum a prædecessoribus nostris felicis memoriæ, Calixto et Honorio, Romanis pontificibus, vobis mandatum est, ei irrefragabiliter paretis.

B Datæ Altissidiori, III Kalend. Decembris.

LXXIII.

Ad Stephanum Regniacensem abbatem. — Regniacenses abbates eximit ab obedientia quam Æduensi episcopo fecerant pro loco Fontumensi (24).

(Anno 1131, Dec., 13.)

[D. BOUQUET, *Recueil*. XV, 373.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio STEPHANO Regniacensi abbati, salutem et apostolicam benedictionem.

Æquitatis ratio postulat neminem alterius possessiones pervadere, sed unumquemque suo jure et dignitate propria contentum esse. Quamobrem, dilecte in Domino fili Stephane, abba, quoniam Regniacensis abbatia cui auctore Deo præsides, in
C Altissiodorensi parochia procul dubio sita est, te a professione quam venerabili fratri nostro Stephano Æduensi feceras, et obedientia quam promiseras, apostolica auctoritate absolvimus. Præcipimus autem ut venerabili fratri nostro Hugoni Antissiodorensi episcopo ejusque successoribus, tam tu, quam tibi substituendi abbates, tanquam proprio episcopo obedientiam humiliter et reverentiam deferatis. Porro Fontumens locus cum bonis suis, licet in Æduensi parochia sit, integre tamen sub jure et dominio Regniacensis abbatiæ consistat.

Data Antissiodori, Idibus Decembris.

LXXIV.

Ad Hildelbertum Turonensem archiepiscopum. —
D *Privilegium Fontis Ebraldi.*

(Anno 1131, Dec. 17.)

[PAVILLON, *Vie de Robert d'Arbrissel*, Preuv., p. 626.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus HILDEBERTO Turonensi archiepiscopo ejusque suffraganeis, necnon venerabili Pictaviensi et venerabili Santonensi episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Quanto muliebris sexus existit fragilior, tanto studiosius est ei paterna sollicitudine providendum. Cæterum, quam spectata et famosa sit religio monasterii Fontis-Ebraldi, quantumque ex ea Domino

(24) *Fontemay*.

lucrum ipsius gratia cooperante provenerit, vestra paternitas non ignorat. Et quoniam sorores ibidem Deo famulantes aliorum auxilio et eleemosynis valde indigent, fraternitati vestræ mandamus quatenus populum vobis a Deo commissum in peccatorum remissionem commoneatis, ut de bonis sibi a Deo præstitis, eas foveant, et sustentent. Præterea, si quis fidelium devotionis intuitu eis aliqua loca contulerit in quo eædem sanctimoniales feminæ oratorium velint construere, ad ipsarum postulationem eis aquam benedictam, et alia sacramenta ecclesiastica pro debito episcopalis officii, absque molestia præbeatis. Quemadmodum autem ipsas ab omni exactione liberas esse statuimus, etiam earum servientes absque inquietatione presbyterorum ad quorum parochiam spectare noscuntur, ipsarum B obsequiis libere vacare censemus.

Datam Altissiodori XVI Kal. Jan.

LXXV.

Ad Hebertum S. Stephani Divionensis abbatem.

[PÉRARD, *Recueil de pièces*, p. 104.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio HEBERTO Sancti Stephani abbati Divionensis, salutem et apostolicam benedictionem.

Ex administratione officii nobis a Deo injuncti, est imposita nobis necessitas ut religionem satagamus statuere, et stabilitam summa diligenta propagare. Et sicut sacramenta ecclesiastica magis divino numini sunt accepta, ita per discretas et indoneas personas debent ad salutem animarum cum C devotione et humilitate attentius ministrari; ideoque per apostolica scripta tibi concedimus, atque mandamus ut, si ecclesias tuas vacare contigerit, in eis libere absque contradictione aliqua, sapientes et discretos canonicos regulares substituas, qui et curam animarum suscipiant et earum saluti providere cognoscant, salva nimirum diœcesani episcopi justitia et reverentia.

Data Altissiodori, XV Kalendas Januarii.

LXXVI.

Ad abbatem Fontinellensem.—Ut a prælato suo benedictionem suscipiat, ipsique obediat.

(Anno 1131, Dec. 30.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 425.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, abbati S. Wandregisili, salutem et apostolicam benedictionem. D

Tyrannorum socium se esse manifestis probationibus indicat, qui, tenacitatis et ambitionis reus, subditis præesse desiderat, et rectoris officium negligit adimplere. Perlatum siquidem est ad aures nostras, unde valde miramur quoniam, cum locum abbatis teneas, et fratribus præsis, atque bona ecclesiæ B. Wandregisili tanquam prælatus tuo arbitrio administres, sub prætextu cujusdam pravæ consuetudinis, quæ sacris oraculis et rationi resistit, archiepiscopo tuo professionem facere contemnis; et quod spectat ad abbatem, divinum non suscipis A sacramentum. Sacramento ergo contempto, profecto vas vacuum es, et nomen abbatis cassum geris et inane. Quod si homines decipere niteris. Deum utique fallere non poteris. Ideoque per apostolica tibi scripta mandando præcipimus quatenus et benedictionem suscipere, et quod stricti juris ratio postulat, prælato tuo irrefragabiliter obedire non differas: quod si hoc adimplere subterfugiendo distuleris, sententiam quam in te et obedientes tibi monachos prædictus frater noster Hugo archiepiscopus, vir siquidem sapiens et discretus, dictante justitia protulerit, aut etiam promulgaverit, nos, auctore Domino, ratam habebimus.

Data Antissiodori XIII Kal. Januarii.

LXXVII.

Ad Guillencum Lingonensem episcopum.

(Anno 1131, Dec. 30.)

[D. BOUQUET, tom. XIV, p. 247.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri GUILLENCO Lingonensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Controversiam quæ inter filios nostros Herbertum S. Stephani Divionensis et Herbertum S. Sequani abbates agitatur, dilectis filiis nostris Stephano Cisterciensi, Bernardo Claravallensi abbatibus, et aliis quos sibi adhærere voluerint, commisimus terminandam. Quocirca fraternitati tuæ mandamus atque præcipimus ut quod ab ipsis per justitiam vel concordiam super hoc statutum fuerit irrefragabiliter facias observari. Quod si aliqua partium earum judicio parere contempserit, tam in contemptorem quam etiam in res ejus debitam sententiam proferas.

Datum Altissiodori, III Kal. Junuarii.

LXXVIII.

Ad archiepiscopos et episcopos Franciæ, etc. — *Fontes-Ebraldi sanctimoniales, nolentes res suas defendere per ferrum ignitum vel campestre bellum, jubet in suis possessionibus defendi per duos vel tres idoneos testes.*

(Anno 1132, Jan. 18.)

[D. BOUQUET, t. XV, p. 373.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis, episcopis, in quorum parochiis possessiones et bona sanctimonialium Fontis-Ebraldi sita sunt, salutem et apostolicam benedictionem.

Hac intentione, hoc desiderio amatores religionis veri prædia et possessiones sacrosanctis ecclesiis conferunt, ut religiosarum personarum quæ in eisdem Domino famulantur, orationibus ad Deum profusis, tam ipsi quam prædecessores sui peccatorum nexibus absolvantur, pro temporalibus æterna, atque cœlestia pro terrenis percipiant. Cæterum, quia mundus ad malun pronus est, et frigescente charitate excrescit aviditas; quemadmodum ad aures nostras perlatum est, quidam tam animarum suarum quam parentum salutis immemores, bona quæ sanctimonialibus Fontis-Ebraldi a Dei fidelibus

devotionis intuitu collata sunt, nituntur auferre, et hanc sibi subtilem rapacitatis capacitatem assumunt, quia personæ earum indefensæ sunt, et neque per ferrum ignitum vel bellum (quoniam canonicum non est, et a magistro suo bonæ memoriæ Roberto, ipsius loci fundatore, prohibitum) res suas defendere nolunt. Verum quam iniquum et detestabile sit, quod divini juris effectum est aliquem in proprios usus redigere, et fidelium vota in irritum revocare, vestra universitas recognoscit. Quamobrem, venerabiles fratres, mandamus quatenus easdem mulieres attentius manuteneatis et defendatis, et de possessionibus quas per vos vel tres idoneos testes sibi legitime donatas et ab ipsis possessas probare poterunt, nullam eis inferre injuriam vel molestiam permittatis. Quod si quis hoc attentare præsumpserit, pro episcopalis officii debito plenam de eo justitiam faciatis.

Datum Æduæ, xv Kal. Februarii.

LXXIX.

Ad Ludovicum VI Francorum regem.— Scribit se sospitem Cluniacum pervenisse.

(Anno 1132, Febr. 2.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 401.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio LUDOVICO illustri et glorioso Francorum regi, salutem et apostolicam benedictionem.

Sani, Deo gratias, et incolumes Kalendis Februarii Cluniacum pervenimus, ubi cum fratribus nostris episcopis, abbatibus et aliis sapientibus et religiosis viris, Purificationis beatæ Mariæ festivitatem solemniter et honorifice celebrantes, a fratribus nostris Guillelmo patriarcha Jerosolymitano, et A. [Asquitillo] Bethlehemiticæ civitatis episcopo, litteras obedientiæ et subjectionis suscepimus. Quia igitur causam Ecclesiæ cum omni constantia et fortitudine certis experimentis te nobiscum portare, et nostris prosperitatibus congaudere jandudum agnovimus, earumdem litterarum transcripta serenitati tuæ duximus transmittenda, ut quos nimirum tuæ charitatis sinceritas sociabili fœdere copulat, de prosperis quoque successibus nihilominus gratulentur. Noverit sane strenuitatis tuæ nobilitas, quoniam A. de Monforte nec absoluimus nec absolvi præcipimus. Dilectæ filiæ nostræ Adelaidi reginæ, uxori tuæ, pro xeniis nobis transmissis multimodas gratias referimus, etiam ipsam quam amantissimum filium nostrum Ludovicum regem et alios filios tuos per te in Domino salutamus.

Datum Cluniaci IV Nonas Februarii.

LXXX.

Privilegium pro ecclesia Sancti Stephani Diessensis.

(Anno 1132, Febr. 6.)

[*Monumenta Boica*, t. VIII, p. 161.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio nostro HARTWICO præposito ecclesiæ Sancti Stephani in Diessen, ejusque successoribus canonice substituendis, salutem et apostolicam benedictionem.

Quoties illud a nobis petitur quod rationi et honestati noscitur convenire, animo nos decet libenti concedere et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Proinde, dilecte in Domino fili Hartwice præposite, tuis justis et rationabilibus postulationibus clementer annuimus, et venerabilium fratrum nostrorum Chunradi Saltzburgensi archiepiscopi et Hermanni Augustensis episcopi precibus inclinati, ecclesiam Sancti Stephani, a Berchtulfo et Ottone comitibus, et Sophir et Laurita eorum uxoribus, et filiis, per manum illustris viri Degenhardi beato Petro oblatam, cui Deo auctore præesse dinosceris, sub beati Petri tutelam et apostolicæ sedis protectionem suscipimus et præsentis scripti patrocinio communimus; statuimusque ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem Ecclesia inpræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis et illibata permaneant. Quod autem præfati fratris nostri Hermanni Augustensis episcopi, annuente studio, de Ecclesia beati Georgii in qua prius divinis eratis mancipati, vos ad ecclesiam Sancti Stephani translulistis, quoniam locus ipse eam ad conservandam religionem, quam etiam fratrum usibus aptior visus est, laudamus et nostra auctoritate apostolica confirmamus. Decernimus etiam ut capella quæ sita est in loco Werde ecclesiæ beati Stephani de cætero cum omni jure subjaceat. Et quidquid juris, quidquid dignitatis ipsa hactenus noscitur habuisse totum in ecclesiam Sancti Stephani transfundatur: hoc tamen rationis tenore, ut prædictæ ecclesiæ Sancti Georgii attenta sollicitudine providere curetis, quatenus divinum ibi officium assidue Domino impendatur. Porro decimæ quas prænominata ecclesia Sancti Stephani, concessione pontificum juste hactenus habuit, eidem loco in perpetuum concedimus. Sane si quis fratrum vel sororum post factam ibidem professionem, persuadente diabolo, sine licentia præpositi ejusdem loci, ad alia loca confugerit, prohibemus et interdicimus ut nullus eos suscipere præsumat, sed tamquam voti proprii temeratores ad eamdem ecclesiam redire compellantur. Ad hæc adjicientes statuimus ut ordo canonicus secundum beati Augustini regulam in eadem ecclesia futuris temporibus conservetur. Obeunte vero te nunc ejusdem loci præposito, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, aut fratrum pars consilii sanioris, secundum timorem Dei et beati Augustini regulam providerint eligendum. Ad indicium autem hujusmodi perceptæ a Romana Ecclesia tuitionis et libertatis, aureum unum annis singulis Lateranensi palatio persolvetis. Nulli ergo hominum omnino liceat prænominatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas

retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse decernimus, ut eorum qui se illic sepeliri deliberaverint devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati fuerint, nullus obsistat. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve personna, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Conservantes autem, intervenientibus apostolorum Petri et Pauli meritis, gratiam Domini nostri Jesu Christi et æternæ beatitudinis præmia consequantur. Amen.

Datum Cluniaci per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, VIII Idus Februarii, indictione X, Incarnationis Dominicæ anno 1132, pontificatus autem domni Innocentii II papæ anno secundo.

LXXXI.

Ad Briccium Nannetensem episcopum. — Ne monasterium Trenorciense injuriis afficiat.

(Anno 1132, Febr. 6.)

[JUENIN, *Hist. de l'abbaye et de la ville de Tournus,* preuves, p. 151.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri B. [BRICCIO] Nannetensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Dilecti filii nostri P[etri] Trenorchiensis abbatis adversum te querelam accepimus: quod monasterium suum novis exactionibus et consuetudinibus inquietes. Et quoniam locus ipse ad beati Petri jus specialiter pertinet, fraternitati tuæ præcipimus, quatenus in ejus possessionnes novas exactiones vel consuetudines non inducas; etsi quas induxisti omnimodis, removens definitionem de causa ecclesiæ S. Vitalis, quemadmodum in Romana curia facta est, similiter facias observari.

Datum Cluniaci VIII Idus Februarii.

LXXXII.

Ad Petrum abbatem et monachos S. Benigni Divionensis. — Redditus telonei Divionensis villæ, de quibus erat controversia, eisdem auctoritate apostolica confirmat.

(Anno 1132, Febr. 8.)

[D. BOUQUET, t. XV, p. 374.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis PETRO abbati, et fratribus S. Benigni Divionensis, tam præsentibus quam futuris.

Inter vos et Hugonem, Robertum atque Carolum, homines utique vestros, de portione telonei, id est redditibus venditionum Divionensis villæ, et qui ad jus monasterii vestri pertinent, controversia est A diutius agitata. Cæterum, nos ad locum ipsum cum quibusdam ex nostris fratribus accedentes, eamdem causam, utraque parte præsente, investigavimus, et quod iidem redditus vestro fuissent monasterio adjudicati, Josberti Divionensis vice comitis et Wirrici militis testimonio et juramento suscepimus. Quia ergo ea quæ legitime statuta esse cognoscimus, debemus apostolica auctoritate roborare, justis desideriis vestris accommodantes assensum, eosdem redditus B. Benigni monasterio in perpetuum confirmamus, et præsentis scripti pagina communimus; statuentes ut nulli hominum liceat super hoc de cætero idem monasterium infestare, aut ei exinde aliquam molestiam vel imminutionem inferre. Si quis autem ausu temerario hoc attentare præsumpserit, B a sacratissimo corpore ac sanguine Domini nostri Jesu Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat; conservantes vero omnipotentis Dei et beatorum apostolorum Petri et Pauli gratiam consequantur. Amen.

Datum Cluniaci, VI Idus Februarii, indictione X, Incarnationis Dominicæ anno 1132; pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno II.

LXXXIII.

Monasterii Cisterciensis possessiones confirmat.

(Anno 1132, Febr. 18.)

[MANRIQUE, *Annal. Cisterc.*, 1, 234]

INNOCENTIUS, episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio STEPHANO Cisterciensi abbati, ejusque C successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Habitantes in domo Dei in sinceritate charitatis, unanimes conservant unitatem spiritus in vinculo pacis. Puræ namque mentis religio indissolubili divini amoris glutino confirmata, vultum clementissimi Creatoris, ut terrena cœlestibus conjungantur, et ima superis socientur, mundis orationibus incessanter profusis, inclinat. Quia igitur fratres Cisterciensis monasterii a cura sæculari liberos et divinis servitiis mancipatos, pie vivere, ac religiose cognovimus: idcirco, in Domino dilecte fili Stephane abbas, tuis justis petitionibus duximus annuendum. Statuimus enim ut quæcunque bona, aut possessiones, quæ ad eumdem locum inpræsentiarum D juste et canonice pertinere noscuntur, aut in futurum concessionne pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, auxiliante Domino, ei conferri contigerit, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Et quoniam ubi Spiritus Domini, ibi libertas, ut liberius divinis famulatibus valeatis insistere, et purgata mentis acie contemplationi vacare, prohibemus ne aliquis archiepiscopus, aut episcopus te vel successores tuos, seu aliquem abbatem Cisterciensis ordinis, nisi pro fide ad concilium vel synodum venire compellat. Quia vero Cisterciense monasterium hujus religionis origo est atque principium, nostra concessionne hac prærogativa non immerito gaudeat, ut si quando fuerit pastore proprio vidua-

tum, quemlibet abbatem de omnibus abbatibus vestri ordinis vel monachum sibi libere præficiendum eligat, et absqua alique contradictione obtineat; cæteris vero vestri ordinis abbatiis, quæ unam vel plures abbatias habent sibi subditas, et de sui corporis fructifera copia derivatas, abbate suo rebus humanis exempto, eligendi quemcunque maluerint de sibi subjectis abbatibus, vel quemlibet monachorum de omnibus congregationibus Cisterciensibus liberam concedimus facultatem. Illa autem abbatia quæ nullam habet subditam, quemlibet monachum de omnibus præfatæ religionis congregationibus libere sibi in abbatem eligat et habeat.

Porro conversos vestros, qui monachi non sunt, post factam in vestris cœnobiis professionem nullus archiepiscoporum, episcoporum, vel abbatum, sine vestra gratia licentia suscipere, aut susceptum retinere præsumat. Verum quoniam, sicut beato Gregorio Augustinum Anglorum episcopum instruente didicimus, in communi vita viventibus[1]; jam de faciendis portionibus, vel exibenda, hospitalitate, et ademplenda misericordia nobis quid erit dicendum? Cum omne quod superest, in causis piis ac religiosis erogandum est, Domino magistro omnium dicente: *Quod superest, date eleemosynam, et ecce omnia vobis munda sunt* (*Luc.* XI), statuimus ut de laboribus quos vos, et totius vestræ congregationis fratres propriis manibus et sumptibus colitis, et de animalibus vestris a vobis decimas expetere vel recipere nemo præsumat. Nulli ergo, etc. Conservantibus vero eidem loco quæ sua sunt sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Joannes tit. Sancti Chrysogoni presbyter cardinalis.

Ego Romanus diaconus cardinalis S. Mariæ in Porticu.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Datum Cluniaci per manum Aimerici S. R. E. diaconi cardinalis et cancellarii, IV Idus Februarii, indict. X, Incarnationis Dominicæ anno 1131; pontificatus vero domini Innocentii secundi papæ anno secundo.

LXXXIV.

Henrico episcopo Tullensi addicit Berchem curtem, Mediano monasterio adjudicatam.

(Anno 1132, Febr. 11.)

[Dom CALMET, *Histoire de Lorraine*, II, pr., p. 296.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Tullensi episcopo, ejusque successoribus in perpetuum.

Desiderium nostrum est Ecclesiæ Dei pacem statuere, et ne lites in infinitum extendantur, sed potius conquiescant, si quæ adversus eam querela emerserit, ex apostolicæ dispensationis arbitrio, fine debito terminare. Et quoniam ea quæ non semper subjacent oculis, si non sæpe recolantur, obumbrandi desuetudine ab humana memoria solent excidere, litem et controversiam quæ inter te, frater Henrice Tullensis episcope, et Milonem abbatem Mediani monasterii de curte, quæ dicitur Bercheim, agitabatur, in nostra et fratrum nostrorum præsentia terminatam, ad perpetuam posterorumque memoriam scripturæ duximus committendam.

Te igitur et præfato abbate nostro conspectui Cluniaci statuto a nobis termino præsentatis, Bercheim curtem pertinere ad jus et proprietatem Tullensis Ecclesiæ allegasti, asserens a glorioso illustris memoriæ imperatore Ottone eidem Ecclesiæ fuisse collatam; præcepta vero regalia tam alterius Ottonis imperatoris, qui sicut in scripto suo continebatur, eamdem curtem ecclesiæ tuæ restituit, quoniam Lotharius excommunicatus eam injuste abstulerat; quam Henrici imperatoris qui mercatum, bannum et monetam in eamdem curtem Udoni Tullensi episcopo concessit, et privilegium prædecessoris nostri beatæ recordationis Leonis papæ, qui curtem ipsam cum mercato, banno et moneta, auctoritate apostolica Tullensi Ecclesiæ confirmabat, ut legerentur in medium protulisti; quod et factum est. Abbas autem Milo, post multorum interpositionem verborum pœnitentia ductus, quoniam super eadem curte molestias et inquietudines tibi multas inflixerat, jus Tullensis Ecclesiæ coram omnibus qui aderant recognoscens, prænominatam curtem Bercheim per quamdam chartam in nostra manu coram fratribus nostris episcopis, et cardinalibus, ac laicorum et clericorum qui aderant multitudine, libere refutavit.

Nos igitur, communicato fratrum nostrorum episcoporum et cardinalium, et aliorum religiosorum virorum consilio, per eamdem chartam, tibi, frater Henrice episcope, et per te Tullensi Ecclesiæ, cui Deo auctore præsides, curtem ipsam Bercheim reddidimus, et præsentis scripti privilegio confirmamus, statuentes ut neque prænominato Miloni abbati, neque alicui omnino hominum liceat super hoc Tullensem Ecclesiam de cætero inquietare, nec aliquam molestiam vel imminutionem inferre. Si quis autem huic nostræ redditioni sive confirmationi, sciens temerario ausu contraire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non satisfactione congrua emendaverit, a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi alienus fiat, et extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Conservantes autem, intervenientibus beatorum apostolorum Petri et Pauli meritis, gratiam Domini nostri Jesu Christi et beatitudinis præmia consequantur.

Data Cluniaci, per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, III Idus Februarii, Incarnat. Dominicæ anno 1132;

ponctificatus vero domini Innocenti papæ II anno secundo, indictione decima.

LXXXV.

Ecclesiæ Tullensis bona, petente Henrico episcopo, confirmat.

(Anno 1132, Febr. 11.)

[*Défense de l'Eglise de Toul*, preuves, p. 14.]

LXXXVI.

Ad Herbertum abbatem S. Stephani Divionensis.

(Anno 1132, Febr. 12.)

[PERARD, *Recueil*, p. 104.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio HERBERTO abbati ecclesiæ Sancti Stephani Divionensis, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Quemadmodum ea quæ a nobis statuuntur firma volumus et illibata persistere, ita ea quæ a fratribus nostris rationabili providentia, sive per contriciam [*f.* controversiam], seu per concordiam stabilita sunt, illibata volumus permanere. Controversia siquidem inter vos et Herbertum abbatem Sancti Sequani, de duabus ecclesiis. Stabulis scilicet et Dalreis, est olim diu agitata. Tandem in præsentia venerabilis Guilenci episcopi vestri, sicut ex ejus scriptis accepimus, indicantibus Gauterio Cabilonensi episcopo, et Gerardo Besuensi abbate, et Ayrardo Lingonensi decano, et duobus archidiaconis, Jocelino, et Garnerio, earumdem ecclesiarum vobis est cum decimis adjudicata possessio. Sed quoniam animus abbatis Sancti Sequani de repetendis ecclesiis non pausabat, nos utriusque ecclesiæ paci et quieti providere curantes, causam ipsam dilecto filio nostro Stephano Cisterciensi abbati, ita commissimus terminandam, ut quod ab eo per justitiam vel concordiam statueretur, ratum auctoritate apostolica permaneret. Ipse vero tanquam vir religiosus, et pacis amator, auditis tam tuis quam alterius partis rationibus, et diligenter inspectis, consilio charissimi filii nostri Bernardi Claræ-Vallensis abbatis, et aliorum religiosorum virorum, prænominatam de duobus ecclesiis controversiam hoc modo per concordiam terminarit, ut videlicet ipsarum ecclesiarum, tam tu quam fratres tui dimidiam portionem et ecclesia Sancti Stephani reliquam medietatem obtineat. Quia igitur quæ ad pacem sunt in Ecclesia Dei debemus statuere, et præfato filio nostro Stephano abbate concordiam stabilitam auctoritate apostolica roboramus, et ut nulli super hoc vestram ecclesiam liceat infestare, præsenti decreto sancimus. Si quis igitur huic nostræ constitutioni scienter contraire tentaverit, anathematis sententia percellatur.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Data Cluniaci per manus Aymerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, II Idus Februarii, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno II.

LXXXVII.

Monasterii S. Mariæ Clarævallensis possessiones et privilegia, petente Bernardo abbate, confirmat.

(Anno 1132, Febr. 17.)

[D'ACHERY, *Spicil.* II, 577.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio BERNARDO Clarevallensi abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum....

Cæterum quam firma perseverantique constantia causam beati Petri et sanctæ matris tuæ Romanæ Ecclesiæ, dilecte fili in Domino, Bernarde abbas, incandescente Petri Leonis schismate fervor tuæ religionis et discretionis susceperit defensandam, et se murum inexpugnabilem pro domo Dei opponens, animos regum ac principum, et aliarum, tam ecclesiasticarum quam sæcularium, personarum ad Catholicæ Ecclesiæ unitatem, et beati Petri ac nostram obedientiam frequentibus argumentis et ratione munitus inducere laboraverit, magna quæ Ecclesiæ Dei et nobis provenit utilitas manifestat. Quamobrem tuis justis desideriis accommodantes assensum, Beatæ Mariæ Dei Genitricis monasterium, cui Deo auctore præsides, cum omnibus ad ipsum pertinentibus apostolicæ sedis patrocinio communivimus, statuentes ut quæcunque possessiones aut bona ad eumdem locum, etc., *ut supra*.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Matthæus Albanensis episcopus.

Ego Romanus diaconus cardinalis S. Mariæ in Porticu.

Ego Joannes tit. S. Chrysogonis presbyter card.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Datum Lugduni per manum Aimerici S. R. E. diaconi cardinalis et cancellarii XIII Kal. Martii. indict. X Incarnationis Dominicæ anno 1132, pontificatus domini Innocentii papæ secundi anno tertio.

LXXXVIII.

Bulla pro institutione canonicorum regularium in cœnobio Sancti Laudi Constantiensis.

(Anno 1132, Mart. 2.)

[*Gall. Christ.* t. XI, Instr. 238.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ALGARO Constantiensi episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Tunc Ecclesia Dei suo ordine regitur, cum ejus regimen sapienti et religiosæ personæ committitur. Gaudemus admodum, charissime frater Algare episcope, quoniam te ad administrationem Constantiensis Ecclesiæ divina dispensatio evocavit ; ideoque tibi et Ecclesiæ tuæ in posterum providentes, bona et possessiones, libertates et immunitates quæ usque ad hæc tempora quiete et legitime Constantiensis Ecclesia noscitur possedisse, tibi et tuis successoribus privilegii nostri munimine roboramus. Præterea Sancti Laudi quæ in civitate Rothoma-

gensi sita est ecclesiam, et Sancti Laudi in Constantiensi episcopatu cum pertinentiis et libertatibus suis, vobis ut ad canonicum ordinem redigatis assensu principis, concedimus. Audivimus enim ibi sæculares irregulariter vivere, ita tamen ut decedentibus sæcularibus præbendæ et eleemosynæ eorum in usum regularium cedant; obeunte vero prælato, nullus illi qualibet violentia præponatur, nisi quem canonici communi assensu secundum Dei timorem et statuta sedis apostolicæ providerint eligendum. Si quis igitur hanc nostræ constitutionis paginam ausu temerario, etc....

Datum Viennæ sexto Nonas Martii, annno Domini 1132.

LXXXIX.

Monasterium Cluniacense qui die dedicationis altaris majoris adierint, iis pœnitentiæ susceptæ dies XL *remittit.*

(Anno 1132, Mart. 2.)

[*Biblioth. Cluniac.*, p. 1380.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, discreto filio PETRO Cluniacensi abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Liberalitatis laudabile genus est ut qui se beato Petro, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ humili devotione exponunt, majorem familiaritis prærogativam et digniora beneficia sortiantur. Quam gratum Deo Cluniacense monasterium famulatum impendat, et quantum apud homines nitore religionis fulgeat, Ecclesia Dei novit, et vehementer exsultat. Æquitatis igitur postulat ratio ut idem locus apostolicæ dilectionis privilegio gaudeat, et tam in capite quam in membris libertatem obtineat. Nos siquidem monasterium ipsum, quod specialiter ad jus beati Petri et sanctæ Romanæ spectat Ecclesiæ, per nos ipsos visitavimus, et eodem die, quo revolutis multorum annorum spatiis prædecessor noster felicis memoriæ papa Urbanus ibidem majus altare consecraverat, cum archiepiscopis et episcopis qui nobiscum convenerant, cooperante Spiritus sancti gratia idem monasterium solemniter dedicavimus. Devotioni quoque et humilitati fidelium, qui pro amore Dei, et ipsius loci reverentia in anniversario dedicationis illuc conveniunt, prospicientes, ipsis quadraginta dies pœnitentiæ sibi injunctæ, de gratia Dei confisi, beatorum apostolorum Petri et Pauli auctoritate remisimus. Statuimus etiam ut immunitas ejusdem cœnobii inviolata et integra futuris temporibus conservetur. Et si quis infra terminos banni, qui ab eodem prædecessore nostro circa Cluniacum constituti sunt, scienter homines capere, vulnerare, vel res dicti cœnobii violenter auferre præsumpserit, excommunicationis sententia sit innodatus, et tandiu excommunicatus maneat quousque ablata restituat, et Cluniacensibus monachis de illata injuria congrue satisfaciat. Ad hoc adjicientes decrevimus ut quicunque Cluniacenses monachos, vel eorum socios ceperint, aut ea quæ portaverint, vel conduxerint, excommunicationi etiam subjaceant. Si vero aliqui absque ipsorum monachorum præsentia, ea quæ ad victum vel vestitum fratrum Cluniacensi cœnobio Deo servientium pertinent, alicubi deprædati fuerint, nisi infra decem dies ablata restituerint, eos anathemati ipso facto subjacere præcipimus, et in terra eorum divina prohibemus officia celebrari. Loca quoque in quibus se receperint, quandiu præsentes fuerint, a divinis obsequiis, præter infantium baptisma et morientium pœnitentias, cessare jubemus, et nullus eorumdem præsumptorum nisi a solo Romano pontifice absolvatur. Porro quisquis præfatis fratribus ubicunque manentibus, quælibet alia præter ea quæ superius enumeravimus, violenter abstulerit, nisi infra decem dies ablata restituerit, excommunicationi subjaceat, nec absolvatur donec capitale reddat et congrue satisfaciat. Sane archiepiscopis et episcopis, in quorum parochiis hoc perpetratum fuerit, auctoritate beati Petri et nostra præcipimus ut, postquam clamor ad aures eorum pervenerit, vel malefactum innotuerit, præscriptam excommunicationis sententiam, tepiditate seposita, faciant observari.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Viennæ per manum Aymerici S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, indict. XI, pontificatus nostri anno III, VI Nonas Martii.

XC.

Ad Petrum Venerabilem Cluniacensem abbatem. — Controversia inter Cluniacum et abbat. S. Ægidii composita.

(Anno 1132, Mart. 8.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 409.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio PETRO Clun. abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

Quæ ad pacem spectant Ecclesiæ, libenti animo statuere volumus, et ut futuris temporibus inviolabiliter observentur, attenta diligentia providere. Litem siquidem et controversiam, tu charissime in Domino fili Petre abbas, et Cluniacense monasterium, adversus dilectum filium nostrum Petrum abbatem S. Ægidii et monasterium suum diutius agitasti. Tu enim de subjectione tibi et prædecessoribus tuis per apostolicam sedem concessa eos impetebas. Ille vero antiquam libertatem sui monasterii intendebat. Quæ tandem in nostra et fratrum nostrorum et episcoporum cardinalium præsentia, apud Beljocum est hoc ordine terminata. Ut videlicet si, quod absit! religionis ordo in monasterio S. Ægidii imminutus fuerit, ibidem tuo et successorum tuorum præcepto et consilio reformetur. Si quando vero te vel successores tuos ad idem monasterium ire contigerit, reverenter suscipiamini, et quandiu ibi fueritis, cum vestris omnibus honeste procuremini. Residendi quoque in sede ejusdem abbatis, et capitulum regendi, prædicto abbate vel successoribus suis præsentibus, et quæ ibidem corrigenda fuerint, corri-

gendi habeatis liberam facultatem. Verumtamen eodem abbate decedente, vel ad locum alium ipso vel ejus sccessoribus transmigrantibus, fratres monasterii S. Ægidii eligendi de congregatione sua abbatem absque impedimento habeant libertatem. Ita tamen ut ipsis pro abbate, qui ad aliud transierit monasterium, de nullo allio, præterquam de Cluniacensi monasterio pastorem assumere liceat. Quo nimirum defuncto, vel etiam remoto de congregatione sua, eligendi abbatem, cum prædicto tamen tenore, eamdem habeant facultatem. Pro recompensatione quoque fatigationum expensarumque quas nimirum tu vel prædessessores tui pro monasterio S. Ægidii pertulistis, idem abbas consensu fratrum suorum, obedientiam quæ Limantium nuncupatur cum pertinentiis suis, tibi et per te Cluniacensi monasterio donavit, et in jus ejus ac in proprietatem in perpetuum transtulit. Quod si quis vos super eadem obedientia molestaverit, præfatus Petrus abbas se ac successores suos secundum justitiam auctores et defensores constituit. Tu vero, dilecte fili Petre abbas, præter ea quæ dicta sunt querimoniæ, quam adversus monasterium S. Ægidii habebas, habito fratrum tuorum consilio, in perpetuum renuntiasti. Statutum etiam est ut si Cluniacense monasterium super monasterio S. Ægidii haberet aliqua privilegia, vel cœnobium S. Ægidii super Limantio, utrinque reddantur. Si qua vero existant generalia, nullum in hoc vigorem obtineant. Auctoritate igitur Dei et nostra præcipimus ut prædicta conventio absque illius contradictione irrefragabiliter perperim observetur. Si quis vero prædictæ concordiæ in hunc nostræ confirmationis [jussum] contraire præsumpserit, indignationem beatorum Petri et Pauli ac nostram incurrat, et ab incœpto frustretur.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episc. subsc.
Ego Matthæus Albanensis episc. subscripsi.

Ego Romanus diac. card. S. Mariæ in porticu Noles subscripsi.

Ego Joannes tit. S. Chrysogoni presb. card. subscripsi.

Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi, subscripsi.

Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joanis et Pauli, subscripsi.

Ego Otto. diac. card. S. Georgii, subscripsi.

Ego Guido diaconus card. SS. Cosmæ et Damiani, subscripsi.

Datum Valentiæ per manum Aimerici S. R. E. diaconi card. et cancell., XIII Kal. [*leg.* Idus] Martii, Incarnat. Dominicæ anno 1132, pontificatus vera domni Innocentii papæ II anno III.

XCI.

Ad archiepiscopos et episcopos omnes. — Privilegia Cluniacensia.

(Anno 1132, Mart. 8.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 405.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis et episcopis, ad A quos litteræ istæ pervenerint, salutem et apostolicam benedictionem.

Liberalitatis laudabile genus est, ut qui se B. Petro et sanctæ Romanæ Ecclesiæ humili devotione exponunt, majorem familiaritatis prærogativam et digniora beneficia sortiantur. Quam gratum Deo Cluniacense monasterium famulatum impendat, et quantum apud homines nitore religionis fulgeat, Ecclesia Dei novit, et vehementer exultat. Æquitatis igitur postulat ratio ut idem locus apostolicæ dilectionis privilegio gaudeat, et tam in capite quam in membris libertatem obtineat. Nos siquidem monasterium ipsum, quod specialiter ad jus B. Petri et S. Romanæ spectat Ecclesiæ, per nos ipsos visitavimus. Et eodem die quo revolutis multorum annoB rum spatiis prædecessor noster felicis memoriæ papa Urbanus ibidem majus altare consecraverat, cum archiepiscopis et episcopis qui nobiscum convenerant, cooperante Spiritus sancti gratia, idem monasterium solemniter dedicavimus. Devotioni quoque et humilitati fidelium, qui pro amore Dei, et ipsius loci reverentia in inniversario dedicationis illuc convenerint, prospicientes, ipsis quadraginta dies pœnitentiæ sibi injunctæ, de gratia Dei confisi, B. apostolorum Petri et Pauli auctoritate remisimus. Statuimus etiam ut immunitas ejusdem cœnobii inviolata et integra futuris temporibus conservetur, ut, si quis infra terminos banni qui ab eodem prædecessore nostro circa Cluniacum constituti sunt, scienter hominem capere, vulnerare, vel res ejus C auferre præsumpserit, excommunicationis sententia percellatur, quousque ablata restituat, et abbati ac monachis de illata injuria congrue satisfaciat. Ad hæc adjicientes decrevimus ut quicunque Cluniacenses monachos vel eorum socios ceperint, aut ea quæ portaverint vel conduxerint, excommunicationi subjaceant. Si vero aliqui absque ipsorum monachorum præsentia, ea quæ ad victum vel vestitum fratrum in Cluniacensi cœnobio Domino serventium pertinent, alicubi deprædati fuerint, nisi infra quadraginta dies commoniti ablata restituerint, eos anathemati subjacere præcipimus, et in terra eorum divina prohibemus officia celebrari. Loca quoque in quibus se receperint, donec præsentes fuerint, a divinis obsequiis, præter infantium baptisma et moD rientium pœnitentias, cessare præcipimus : et nullus eorumdem præsumptorum, præter timorem mortis, nisi a Romano pontifice absolvatur. Porro quisquis præfatis fratribus ubicunque manentihus, quælibet alia, præter ea quæ superius enumeravimus, abstulerit, nisi infra quadraginta dies post nostram commonitionem ablata restituerit, excommunicationi subjaceat, nec absolvatur donec capitale reddat, et congrue satisfaciat. Quod si hæc perpetrata esse noveritis, aut clamor super hoc ad aures vestras pervenerit, vobis præcipientes mandamus quatenus præfatam animadversionis sententiam per vestras faciatis parochias firmiter observari.

Datum Valentiæ VIII Idus Martii.

XCII.

Abbatibus, clero, principibus et populo Trevirensi significat, quem elegissent, Alberonem a sese consecratum esse pallioque donatum. Cui ut obediant monet.

(Anno 1132, Mart. 11.)

[Jaffé, *Regesta pontif. Rom.*, p. 568. « In tabulario regio Berolino. Ex Schedis Pertzii. » Incipit : « Charissimum fratrem nostrum. »]

XCIII.

Privilegium pro monasterio Trenorciensi.

(Anno 1132, Mart. 16.)

[Cocquelines, t. II, p. 206.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio Petro Trenorciensis monasterii abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetum.

Quostiescunque illud a nobis petitur, quod rationi cognoscitur convenire, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Proinde, dilecte in Domino fili Petre abbas, tuis rationabilibus postulationibus assensum præbentes, Trenorciense monasterium, cui Deo auctore præsides, ad exemplar prædecessorum nostrorum Romanorum pontificum, apostolicæ sedis patrocinio communimus. Per præsentis igitur privilegii paginam apostolica auctoritate statuimus, ut quæcunque bona, quascunque possessiones Catholicorum imperatorum, seu cæterorum principum largitione, episcoporum concessione, seu cæterorum fidelium oblatione ad idem cænobium legitime in præsentiarum pertinent, sive in futurum juste poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Sane definitionem quam inter vestrum et beati Florentii monasterium de ecclesiis Sanctæ Crucis, et Sancti Nicolai, a dominis prædecessoribus nostris, sanctæ memoriæ Urbano, atque Calixto ex eorum scriptis factam cognovimus, auctoritate sedis apostolicæ confirmamus. Ad hæc adjicientes ut idem locus in quo beati Valeriani martyris, et sancti Philiberti confessoris corpora requiescunt, ab omni jugo sæcularis potestatis liber in perpetuum conservetur. Nec episcopo liceat cujuscunque diœcesis, eumdem excommunicationis, absolutionis perturbare, aut cruces, seu quaslibet exactiones novas burgo et cæteris monasterii possessionibus irrogare. Missas quoque in eodem monasterio publicas celebrari, vel stationes ab episcopo præter abbatis vel fratrum volontatem fieri prohibemus. Præterea pro reverentia beatæ Mariæ matris Domini, cujus nomine locus vester insignitus est, in Annuntiatione Dominica hymnum angelicum inter missarum solemnia abbati vel fratribus pronuntiare concedimus. Obeunte autem ejusdem loci abbate, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel pars consilii sanioris, secundum Deum et B. Benedicti Regulam providerint eligendum ; ab apostolicæ sedis episcopo, vel ejus legato, consecrandum. Nulli ergo omnino hominum fas sit, prænominatum cœnobium temere A perturbare, aut ejus, possessionnes auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus B sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Lucas, presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joannis et Pauli subscripsi.

Ego Romanus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu subscripsi.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Otto diaconus cardinalis Sancti Georgii subscripsi.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani subscripsi.

C Datum Valentiæ, per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XVII Kalend Aprilis, indictione X, Incarnationis Dominicæ anno 1132, pontificatus vero domni Innocenti papæ II anno III.

XCIV.

Bulla pro monasterio Tyronensi.

(Anno 1132, Mart. 16.)

[Mabillon, *Annal. Bened.*, VI, 636.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Guillelmo Tyronensi abbati ejusque successoribus regulariter instituendis in perpetuum.

Officii nostri nos hortatur auctoritas ecclesiarum omnium curam gerere, et earum quieti et utilitati, D auxiliante Domino, providere. Quam ob rem, dilecte in domino fili Guillelme abbas, charissimi fratris nostri Gaufridi Carnotensis episcopi precibus inclinati, tuis rationabilibus postulationibus clementer annuimus, et Tyronense S. Trinitatis monasterium, cui Deo auctore præsides, apostolicæ sedis patrocinio duximus muniendum. Statuimus enim ut quæcunque possessiones aut bona in præsentiarum ad idem monasterium juste et canonice pertinere noscuntur, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, eidem loco offerri contigerit, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant ; in quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjunximus. In regno Angliæ in episcopatu S. David,

ecclesia S. Mariæ de Cathmeis cum appendiciis suis. A In episcopatu S. Andreæ de Scotia, abbatia Sanctæ Mariæ Rochaburgensis cum appenditiis suis ; ecclesiam SS. martyrum Joannis et Pauli de Ogra cum appenditiis suis ; ecclesiam S. Ægidii de Castenariis ; ecclesiam S. Leonardi de Ferreriis ; ecclesiam S. Mariæ de Asneriis ; ecclesiam S. Mariæ de Telio ; ecclesiam S. Laurentii de Brigia ; ecclesiam S. Petri de Audita ; ecclesiam S. Martini de Hildrevilla ; ecclesiam S. Mariæ Magdalenæ de Jarzia ; ecclesiam S. Mariæ de Aguille ; ecclesiam S. Joannis Baptistæ de Murgeriis ; ecclesiam S. Andreæ de Anglia cum appenditiis suis. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat vestrum monasterium perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliquibus molestiis fatigare ; sed omnia B integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus profutura, salva nimirum diœcesanorum episcoporum reverentia. Decimas sane laborum quos propriis manibus aut sumptibus colitis seu etiam vestrorum animalium absque alicujus contradictione vobis concedimus possidendas. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non factum digna satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui periculum patiatur, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri jesu Christi aliena fiat. Conservantes autem eidem loco quæ justa sunt, omnipotentis Dei et beatorum apostolorum C Petri et Pauli gratiam consequantur. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Lucas presbyter cardinalis Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Otto diaconus cardinalis S. Georgii.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani.

Datum Valentiæ per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, decimo septimo Kal. Aprilis, indictione x, Incarnationis Dominicæ anno 1132, pontificatus autem domini Innocentii papæ II anno tertio.

XCV.

Ad Guillelmum Montispessulani dominum.— Personam ejus et bona omnia ad eum pertinentia, sub tutela et protectione Romanæ suscipit Ecclesiæ, ne qui ea auferre, minuere, aut aliquibus molestiis fatigare audeat.

(Anno 1132, Martii 24.)

[D. Bouquet, *Recueil*, t. XV, p. 375.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio Guillelmo, domino Montispessulani, salutem et apostolicam benedictionem. Æquitatis et justitiæ ratio persuadet ut quos erga B. Petrum et nos ipsos devotiores esse cognoscimus, eos arctioris charitatis brachiis amplectamur, et sub ipso sanctæ Romanæ Ecclesiæ gremio familiarius fovere curemus. Dignum etenim est ut pia mater erga humiles filios ampliorem exhibeat benignitatem, et eos a pravorum hominum incursione defendat. Quocirca, dilecte in Domino fili Guillelme, te sicut hominem et fidelem nostrum, ac specialem B. Petri militem, et hæreditatem tuam, montem scilicet Pessulanum cum palude, et bona tua quæ in præsentiarum legitime possides, sub B. Petri tutelam protectionemque suscipimus, et per præsentis scripti paginam communimus, statuentes ut nulli omnino hominum liceat personam tuam, seu præfatam hæreditatem, aut bona deinceps perturbare, auferre, minuere, vel aliquibus molestiis fatigare. Si quis hoc attentare præsumpserit, indignationem beatorum apostolorum Petri et Pauli ac nostram se incursurum non ambigat.

Datum Avenioni, ix Kal. Aprilis, pontificatus nostri anno i [iii].

XCVI.

Ad Petrum Venerabilem.— Privilegium de monasterio Beatæ Mariæ de Charitate supra Ligerim, quod sit semper prioratus ordinis Cluniacensis, et nunquam abbas ibidem instituatur.

(Anno 1132, Mart. 30.)

[*Bullar. Cluniac.*, p. 48.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio Petro Cluniacensi abbati ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Dispensatrix et provida sancta mater apostolica Romana Ecclesia, suscepta ab ipso Salvatore nostro Domino Jesu Christo auctoritate et privilegio, singulis Ecclesiis suas dignitates moderante ratione distribuit. Cum enim beato Petro a Domino dictum sit : *Tu aliquando conversus confirma fratres tuos*, et : *Tibi dabo claves regni cœlorum ;* et : *Quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in cœlis ; et* post resurrectionem dictum sit ei tertio gregem Dominicam pascere. Secundum antiquorum consuetudinem in civitatibus, in quibus a prudentibus jura dabantur populis, beatus Petrus et ejus successores episcopos, archiepiscopos, et primates, qui de lege divina populum instruerent, statuerunt. In D novis vero et religiosis quibusdam locis abbates, qui fratrum congregationi scirent præesse et prodesse, sunt a sede apostolica constituti. De aliis autem ad veræ humilitatis custodiam, quæ omnium virtutum condimentum est ; et superbiam atque invidiam, quæ semper eam comitantur, propellit, ut essent semper obedientiæ et prioratus, est nihilominus institutum. Prædecessorum ergo nostrorum vestigiis inhærentes decernimus, ut ecclesiæ Sanctæ Mariæ de charitate quæ a bonæ memoriæ Gaufrido Antissiodorensi episcopo, Guillelmo Nivernensium comite, et Bernardo de Cailan, et aliis fidelibus, ad quorum jus, locus ipse, tam in temporalibus, quam in spiritualibus pertinebat, Clu-

niacensi monasterio a prima fundatione oblata est, semper obedientia et prioratus vester futuris temporibus maneat. Interdicimus igitur ex parte beati Petri et nostra, ut nulli omnino hominum liceat abbatem in eodem loco statuere, sed fratres ibidem Domino famulantes, Cluniacensis abbatis, et proprii prioris contenti regimine, quod professi sunt expleant, et grata Deo vota persolvant. Si quis autem hujus nostræ constitutionis transgressor exstiterit, iram Dei et indignationes beatorum apostolorum Petri et Pauli noverit incursurum. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Signum manus meæ : ADJUVA NOS, DEUS SALUTARIS NOSTER.

Datum apud Vapingum per manum Aymerici sanctæ Ecclesiæ Romanæ diaconi cardinalis et cancellarii, III Kal. Aprilis, indict. X, Incarnationis Dominicæ anno 1132.

XCVII.

Ad Petrum Venerabilem abbatem Cluniacensem. — Illum investit de novo de abbatia S. Bertini, mandans monachis ejusdem ut ei pareant.

(Anno 1132, Mart. 30.)

[*Bullarium Cluniac.*, p. 47.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio PETRO Cluniacensi abbati, salutem et apostolicam benedictionem.

Canonum præcepta nos instruunt, ut in exsequendis negotiis nihil præpropere, nihil extraordinarie committamus. Tua siquidem dilectio nuper Remis in præsentia fratrum nostrorum archiepiscoporum, episcoporum et aliorum religiosorum virorum, qui nobiscum eo convenerant, ut abbatiam Sancti Bertini a prædecessoribus nostris Romanis pontificibus monasterio Cluniacensi commissam, et eorum privilegiis roboratam, tibi restitueremus, instantius postulavit. Cæterum nos ex deliberato eorumdem fratrum nostrorum consilio, ipsius loci monachis præteritam Epiphaniæ solemnitatem inducias concessimus, ut videlicet tunc ad nostram venirent præsentiam tibi de tuis querimoniis respondere parati. Ipsi vero elapso eo termino, nec venerunt, nec miserunt responsales : sed duos monachos ex parte fratrum nostrorum R. archiepiscopo, et N. Morinensi episcopo, ac dilecti filii nostri T. illustris Flandrensium comitis, longiores pacis postulantes inducias direxerunt. Nos autem omnem eis occasionem auferre volentes, ipsos usque ad præteritam mediam quadragesimam sustinuimus, qui nimirum nec etiam, tunc venerunt, nec aliquos qui causam suam agerent destinarunt. Quia igitur, neque nos jus strictum urget, neque postulat æquitas, ut eis in sua contumacia perdurantibus prolixiorem terminum concedamus, te de præfata Beati Bertini abbatia ad reformationem religionis prædecessorum nostrorum inhærentes vestigiis investivimus, monachisque ejusdem cœnobii, ut tibi, dilecte in Domino fili Petre abbas, humiliter pareant, et ut abbatem juxta dispositionem tuam et consilium eligant, per apostolica scripta mandamus.

Datum apud Vapingum, III Kalendas Aprilis.

XCVIII.

Ad Guillelmum Montispessulani dominum. — Devotionem ejus erga se et Romanam Ecclesiam commendat, utque in bono proposito perseveret hortatur.

(Anno 1132, April. 13.)

[D. BOUQUET, *Recueil*, t. XV, p. 377.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo illustri viro GUILLELMO de Montepessulano, salutem et apostolicam benedictionem.

Amorem et servitium, quod B. Petro et nobis exhibere, non cessas, frequenter recolimus, et super his devotioni tuæ corde et ore multimodas gratias exhibemus ; et quoniam gratum famulantis obsequium veræ dilectionis præmium promeretur, nos personam tuam, sicut multoties tibi significavimus, sinceræ charitatis brachiis amplexamur ; ut omnipotentis Dei clementia eam conservare dignetur incolumem, supplici prece deposcimus. Tua igitur interest, fili in Christo charissime, in bono quod cœpisti proposito firmiter perdurare, et quæ ad honorem et utilitatem sanctæ matris tuæ Romanæ Ecclesiæ et nostram spectare cognoveris, diligenti vigilantia operari.

Datum apud Ast, Idibus Aprilis.

XCIX.

Ecclesiæ S. Frigdiani Lucensis possessiones juraque confirmat.

(Anno 1132, April. 16.)

[*Bullarium Lateranense*, 10.]

C.

[*Gualterio archiepiscopo Ravennati*] *hæc significat* : « *Transalpinati sumus ; Astæ Resurrectionem Domini* (25) *celebravimus ; inde rogatu Novariensium ad eorum urbem perreximus et illorum majorem ecclesiam consecravimus.* » *Monet ut sibi Papiam obviam veniat* (26).

(Anno 1132, April. 17.)

[AMADESII *in antist. Raven. Chronot.*, III, 121.]

CI.

Ecclesiæ B. Alexandri Bergomatis possessiones et privilegia confirmat.

(Anno 1132, Maii 31.)

[LUPUS, *Codex diplom. Bergomatis*, II, p. 963.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis PETRO præposito, et fratribus in ecclesia B. Alexandri Pergamensis Domino servientibus tam præsentibus quam futuris, in perpetuam memoriam.

Officii nostri nos hortatur auctoritas ecclesiarum omnium curam gerere et earum quieti et utilitati, auxiliante Domino, salubriter providere. Quambobrem, dilecti in Domino filii, vestras postulationes benignius admittentes, Beati Alexandri ecclesiam

(25) 10 April.

(26) Epistola hæc, Calixto II perperam tributa, sine dubio est ad Innocentium II referenda. JAFFÉ.

in qua divino vacatis servitio ad exemplum præde- A cessoris nostri fidelis memoriæ papæ Paschalis apostolicæ sedis privilegio duximus muniendam, statuentes ut quæcunque possessiones seu bona ad eamdem impræsentiarum juste et canonice pertinent, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, vel principum, oblatione fidelium seu vestra justa acquisitione, vel aliis modis rationabiliter præstante Domino poteritis adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata serventur; in quibus hæc nominatim duximus exprimenda: Concessionem videlicet decimarum a bonæ memoriæ Adeberto Pergamensi episcopo, ecclesiæ vestræ præposito, factam, quemadmodum in scriptis ejusdem episcopi et canonicorum beatorum martyrum Alexandri et Vincentii continetur, ut eædem decimæ perpetuis fratrum usibus B cedant; ecclesias quoque de Licina et de Lemene, et de villa, salva siquidem in eis diœcesani episcopi justitia et reverentia. Porro bonos usus et rationabiles consuetudines a prædecessore nostro piæ recordationis papa Honorio vobis firmatas, nos quoque auctoritate apostolica roboramus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum fas sit vestram ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur vestris usibus profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate C careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Ubertus presbyter card. tit. Sancti Clementis subscripsi.

Ego Goselmus presb. card. tit. Sanctæ Cæciliæ subscripsi. D

Ego Lucas presbyt. card. tit. SS. Joannis et Pauli subscripsi.

Ego Romanus diac. card. S. Mariæ in Porticu subscripsi.

Ego Gregorius diac. card. S. Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Otto diaconus card. Sancti Georgii subscripsi.

Datum Placentiæ per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diac. card. et cancell., II Kalend. Junii, indictione X, Incarnationis Dominicæ anno 1136, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno III.

CII.

Monasterium S. Salvatoris Papiensis sub protectione sanctæ Romanæ Ecclesiæ suscipit, ejusque bona confirmat.

(Anno 1132, Junii 3.)

[MARGARINI, *Bullar. Casin.*, tom. II, p. 142.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio JOANNI, abbati venerabilis monasterii, quod dicitur D. Salvatoris, secus Papiam siti, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Ad hoc nobis a Deo pastoralis officii cura commissa est, ut quieti et utilitati omnium Ecclesiarum particulari debeamus sollicitudine providere, et ne pravorum hominum fatigentur molestiis, eas auctoritate sedis apostolicæ communire. Quapropter, dilecte in Domino fili Joannes abbas, tuis rationabilibus postulationibus assensum præbentes, Domini Salvatoris monasterium cui Deo auctore præsides, cum omnibus ad ipsum pertinentibus, ad exemplar prædecessorum nostrorum felicis memoriæ Joannis, Benedicti, Paschalis, Calixti, Romanorum pontificum, sub beati Petri tutela et apostolicæ sedis protectione suscipimus. Quod nimirum cœnobium ab Adelaide imperatrice augusta renovatum, et ejus liberalitate, et donationibus ditatum, suprascripti nostri privilegii pagina communimus, statuentes ut quæcunque bona, quæcunque prædia urbana, sive rustica, culta vel inculta, quascunque possessiones, utensilia vel ornamenta a præfata Augusta, vel ab aliis fidelibus de suo jure eidem monasterio collata, impræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate principum, oblatione fidelium, seu aliis justis nominibus, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et illibata permaneant. Sane obeunte te, nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres, communi consensu, vel pars consilii sanioris, secundum Dei timorem, et beati Benedicti Regulam, providerint eligendum; electus autem a Romano pontifice consecretur. Chrisma, oleum sanctum, consecrationes altarium, seu basilicarum, ordinationes monachorum, seu canonicorum vestrorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a quo malueritis; suscipiatis episcopo, siquidem Catholicus fuerit, et gratiam sedis apostolicæ habuerit. Porro in ecclesiis ad ipsum monasterium pertinentibus baptismum celebrare permittimus, in quibus videlicet usque ad hæc tempora constat esse celebratum. Missas quoque publicas in eodem monasterio celebrare, aut stationes, sive ordinationes aliquas, præter abbatis voluntatem ab episcopo quolibet fieri prohibemus, Decimas præterea redditum præfati cœnobii, absque alicujus episcopi vel ministrorum ejus contradictione, vobis habendas concedimus. Nulli ergo omnino hominum liceat

prænominatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Ad hæc præsenti capitulo adjungentes, statuimus ut supradictum cœnobium sub nullius personæ jurisdictione, seu potestate permaneat, sed ab omni jugo liberum, soli sanctæ Romanæ et apostolicæ sedi subjectum esse. Sancientes, dalmaticæ, sandaliorum, nec non chirotecarum usum tibi, tuisque successoribus juxta prædecessorum nostrorum statuta concedimus. Si qua ergo in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens,contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Ubertus presbyter cardinalis tituli Sancti Clementis subscripsi.

Ego Anselmus presbyter tit. S. Laurentii in Lucina ss.

Ego Cosmas presbyter cardinal, tituli S. Cæciliæ ss.

Ego Lucas presbyter cardinal. titul. SS. Joannis et Pauli ss.

Ego Dominicus diacon. card. tit. S. Mariæ in Particu ss.

Ego Gregorius diacon. card. Sanctorum Sergii et Bachi ss.

Ego Otto diaconus cardin. S. Georgii ss.

Ega Guido diacon. card. Sanctorum Cosmæ et Damiani ss.

Datum Placentiæ, per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, tertio Nonas Junii, indictione xx, Incarnationis Dominicæ anno 1133, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno III.

CIII.

Ecclesiam Novariensem tuendam suscipit et Litifredi episcopi ac ejus successorum possessiones confirmat.

(Anno 1132, Jun. 25.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, IV, 704.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri LITIFREDO Novariensi episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

In eminenti apostolicæ sedis specula disponente Domino constituti, ex injuncto nobis officio fratres nostros episcopos diligere, et Ecclesiis sibi a Deo commissis suam debemus justitiam conservare. Proinde, charissime in Christo frater Litifrede episcope Novariensis Ecclesiæ, cujus a Deo tibi cura commissa est salubriter providentes, statuimus ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem Ecclesia impræsentiarum juste et legitime possidet firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus exprimenda subjunximus : abbatiam videlicet S. Laurentii, abbatiam S. Bartholomæi in suburbio Novariensi, abbatiam S. Salvatoris de Casale, abbatiam S. Silani de Romagnano, capellam S. Nazarii, capellam Omnium Sanctorum et S. Salvatoris, capellam S. Matthæi, capellam S. Andreæ, capellam S. Stephani. Extra civitatem, plebem S. Albini de Mortario cum parochia sua, et septem capellis, videlicet S. Laurentii, S. Julii, S. Gaudentii, S. Victoris, S. Quirici, S. Michaelis, S. Petri, in quibus Novariensis episcopus episcopale jus habere dignoscitur. In campo Lato plebem S. Petri, ecclesiam S. Gaudentii, eccles. S. Majoli eccles. Alexandri, ecclesiam de Berredo, et capellam S. Nazarii, plebem Vegevenensem cum capellis suis, plebem de Cassiolo, ecclesiam de Ceredano, et de Gravalona, ecclesiam Camari, ecclesiam Romentini et Galiati. Plebem Olegii cum capellis suis, plebem de Dulciagi, cum capellis suis, ecclesiam S. Julii novam et antiquam, plebem Varali cum capellis suis, plebem de Gatticocum capellis suis, plebem Gaudiani cum capellis suis, plebem S. Julii cum capellis suis, plebem Vemeniæ cum capellis suis, plebem Baveni cum capellis suis, capellam S. Angeli et S. Remigii, plebem de Intro cum capellis suis, plebem Mergotii cum capellis suis, plebem Oxulæ cum suis pertinentiis. Ecclesias omnes, quæ sunt in valle Sicidæ. Plebem Grinasci, et capellas Romaniani, plebem Agamii cui suis pertinentiis, et Seciani cum suis pertinentiis, plebem Xuni cum capellis suis, plebem Quiregii, plebem Petrori, cum monasterio et suis capellis, plebem de Casali, et castro, et villam ejusdem Casalis, plebem Arcamariani cum capellis suis, ecclesiam Monticelli, plebem Vespolati cum capellis suis. Quascumque præterea ecclesias intra vel extra civitatem Novariensis Ecclesia possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis in perpetuum, et intemerata manere decernimus. Prohibemus etiam ut nullus absque tuo vel successorum tuorum assensu vel libera voluntate in Novariensi episcopatu, salva sedis apostolicæ reverentia, ecclesiam fundare præsumat.

Nulli ergo omnino hominum fas sit præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia cum intergritate serventur eorum, pro quorum gubernatione et su-

stentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica seu sæcularis persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam venire temere tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Dominini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini Nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subsc.

Ego Ubertus presb. card. tit. S. Clementis subscripsi.

Ego Anselmus presb. card. tit. S. Laurentii in Lucina subsc.

Ego Jomelsus presb. card. tit. S. Cæciliæ subsc.

Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joannis et Pauli subsc.

Ego Romanus diac. card. S. Mariæ in Porticu subsc.

Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi subsc.

Ego Stephanus diac. card. S. Luciæ in Orfeu subsc.

Ego Otto diac. card. Sancti Georgii subsc.

Datum Placentiæ per manum Alimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, VII Kal. Julii, indict. XI, Incarnationis Dominicæ 1133, pontificatus vero dom. Innocentii papæ II anno III.

CIV.

Ecclesiæ Novariensis canonicorum bona confirmat.

(Anno 1132, Jun. 25.)

[UGHELLI, *ibid.*, p. 706.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Novariensis Ecclesiæ canonicis, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

In eminenti apostolicæ sedis specula divina disponente clementia constituti, honestas personas paterna debemus charitate diligere, et ne ipsi, vel eorum bona pravorum honimum agitentur molestiis, sollicite volumus providere. Quamobrem, dilecti in Domino filii, venerabilis fratris nostris Litifredi episcopi vestri precibus inclinati vestris rationabilibus petitionibus duximus annuendum. Statuimus igitur ut quascunque possessiones, vel bona impræsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poteritis adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus exprimenda subjunximus: In civitate Novariæ ecclesiam S. Ambrosii: in Tercado ecclesias S. Cassiani, et S. Michaelis, et S. Ambrosii, in Veura ecclesiam S. Gaudentii cum omnibus decimis suis et manso uno, in Matheo ecclesiam S. Martini cum omnibus decimis suis et manso uno, in Insarno ecclesiam S. Damiani cum omnibus decimis suis et manso uno, in Matheo ecclesiam S. Martini cum omnibus decimis suis et mansis octo, et districto totius villæ, in curte nova ecclesiam Sancti Michaelis cum omnibus decimis suis, et sex mansis et totius villæ districto, in Quartaria ecclesiam S. Majoli, cum omnibus decimis suis, et sex mansis et totius villæ districto, in Quartaria ecclesiam S. Majoli cum omnibus decimis suis, et terris et districto villæ totius, in Baceno ecclesiam S. Gaudentii cum posssesionibus domus tertianæ, decimam Tredaci cum decem mansis, decimam Romentini, decimam Galiati, decimam Cameri, decimam Pernati, decimam Berzini, decimam Camiliani et Aguniati, decimam Oblata, decimam Novasse cum omnibus terris ad eamdem curtem pertinentibus, decimam Gondianæ cum possessionibus quas tenet in eadem villa, decimam Granotii, decimam Monticelli et viginti modios ficti, decimam Guilengi, cum possessionibus quas ibidem tenetis, decimam Sociaci et mansos quos ibi habetis. Csstrum Nomenonii cum omni districto totius villæ, et decimis et viginti mansis, decimam Paliati cum duodecim mansis, duos mansos in Terdobiato, unum mansum in Vespolato, in Nibiliola mansum unum, in Garbagna mansos duos, in Stodegarda duos mansos, in Casulino mansum unum, et ficti soldos quindecim veteris monetæ Mediolanensis, et quindecim modios annonæ, duas partes castri Mositii cum capella S. Stephani, et distrtcto, et teloneo, et honore, et duodecim mansis, in Gargarengo mansum unum, in Landiola mansum unum, in Silavengo mansum unum et molendinum, in Carpiniano mansum unum cum districto ejusdem mansi, in Agaimo mansum unum, in Siciano mansum unum cum servis, et ancillis et ficto sex soldorum, in Fara mansum unum quarta parte districti Cisti cum tribus mansis et dimidio, in Caltiniaca tres mansos et molendinum unum, in Dulciago tres mansos cum districto eorum mansorum, in Mommo sex mansos et molendinum, in Albo mansum unum cum districto, in Pramoxello piscariam unam, aliam piscariam juxta castrum Domini, in Maxeria fictum quadraginta denariorum veteris monetæ Mediolanensis, Canatum, et Oglon cum piscariis, olivetis suis, et ancillis suis. Ad hæc adjieientes decimas et alias possessiones, quas in Novariensi civitate habetis, et diffinitionem controversiæ, quæ de obedientia, et reverentia clericorum S. Gaudentii, et obsequiis mortuorum inter eos et clericos ejusdem Ecclesiæ agitabatur a bonæ memoriæ Ricardo Navariensi episcopo recte factam, et a prædicto fratre nostro Litifredo episcopo vestro

firmatam, atque a prædecessore nostro sanctæ recordationis papa Hun, roboratam vobis nihilominus confirmamus. Decernimus ergo ut nulli hominum liceat vos super his, quæ universitati vestræ præsentis scripti pagina roboravimus, infestare, aut aliquam vobis temerariam imminutionem inferre, sed omnia cum integritate serventur vestris usibus profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit et secundo tertiove commonita satisfactione congrua non emendaverit, a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem vobis justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ retributionis inveniant.

Signata, et subscripta hoc modo, videlicet :

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subsc.

Ego Ubertus presb. card. tit. S. Clementis subsc.

Ego Anselmus presb. card. tit. S. Laurentii in Lucina subsc.

Ego . . . . presb. card. S. Cæciliæ subscripsi.

Ego . . . .

Ego Romnus diac. card. S. Mariæ in Porticu subsc.

Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Stephanus diac. card. S. Luciæ in Orfea subsc.

Ego Otho diac. card. Sancti Georgii subsc.

Ego Guido diac. card. SS. Cosmæ et Damiani subsc.

Datum Placentiæ per manum Aymerici diaconi card. et cancellarii S. R. E., VII Kalend. Julii, indict. XI, Incarn. Dom. anno 1133, pontificatus autem D. Innocentii papæ II anno III.

CV.

Canonicis S. Alexandri Bergomatis quasdam ecclesias ad sedem apostolicam spectantes concedit.

(Anno 1132, Jun. 28.)

[LUPUS, *Cod. diplom. Bergom.*, II, 966.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in filio [PETRO] præposito et canonicis ecclesiæ Beati Alexandri Pergamensis, salutem et apostolicam benedictionem.

Qui fideliores et devotiores B. Petri filiis esse probantur, debent a sede apostolica diligi et in suis opportunitatibus propensius adjuvari. Eapropter, dilecti in Domino filii, devotionis vestræ studium attendentes, ecclesias Sanctæ Trinitatis, Sancti Salvatoris, Sancti Michaelis quæ sunt in Virgis, et ecclesiam S. Eusebii, quæ ad jus beati Petri specialiter pertinere noscuntur, charitati vestræ commisimus.

A Vestra igitur interest sic in obedientia sedis apostolicæ et ejus amore persistere quatenus ejus gratiam mereamini fideliter retinere, ut eædem ecclesiæ nequaquam sub vestra custodia deteriorentur, sed in meliorem statum, auxiliante Domino, reducantur.

Dat. Placentiæ, IV Kalendas Julii.

CVI.

Ecclesiam Aquileiensem sedecim episcopatuum metropolim confirmat, Peregrinoque patriarchæ usum pallii, rationalis, nacci, crucis concedit.

(Anno 1132, Jun. 29.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, t. V, col. 62.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri PEREGRINO Aquileiensi patriarchæ, B ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Domus Domini decora, circumamicta varietate, columnas habet, alias in summo splendore positas, alias in medio, alias in ultimo collocatas. Sancta namque Romana Ecclesia, quæ ab ipso Salvatore per beatum Petrum principatum obtinuit, opifices suos alios episcopos instituit, qui clero præessent, et populorum curam animarum gererent, alios archiepiscopos, qui episcopis manum consecrationis imponerent, et jura dantes potestate metropolitica concilia celebrarent, alios primates, qui soli Romano subessent pontifici, et super archiepiscopos et provincias primatum haberent. Eapropter, dilecte frater in Christo, Peregrine Aquileiensis patriarcha, C tibi, et per te sanctæ Aquileiensi Ecclesiæ, cui auctore Deo præesse dignosceris, potestatem super sexdecim episcopatus, videlicet Polensem, Tergestinum, Parentinum, Petenensem, Emonensem, Concordiensem, Tarvisiensem, Cenetensem, Belonensem, Feltrensem, Paduanum, Vicentinum, Tridentinum, Mantuanum, Veronensem, Cumanum, metropolitico jure concedimus, abbatias quoque scilicet Osciacensem, Mosicensem, Rosaciensem, Beliniensem, Sextensem, Pirensem, Sanctam Mariam ad Organum tibi et tuis successoribus duximus roborandas. Pallii vero usum, rationalis, atque nacci, qui prædecessoribus tuis pro ipsius Ecclesiæ dignitate a nostris antecessoribus est concessus, nos tam tibi quam tuis successoribus confirmamus, his D videlicet diebus qui in Ecclesiæ tuæ privilegiis continentur. Sane quocunque perrexeris crucem te et tuos successores deferendi licentiam auctoritate beati Petri et nostra largimur. Porro comitatus, marchiam et ducatum regalibus, seu imperialibus privilegiis Ecclesiæ tuæ concessa, nos quoque præsentis decreti sanctione, nihilominus roboramus. Statuimus etiam ut quascunque possessiones, quæcunque bona Aquileiensis Ecclesia impræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis et illibata permaneant, salvo nimirum in omnibus sanctæ Romanæ Ecclesiæ jure ac reverentia. Decernimus ergo ut nulli hominum liceat præfatam Ecclesiam

temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare. Sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Ubertus presbyter cardinalis tit. S. Clementis subscripsi.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tit. S. Laurentii in Lucina subscripsi.

Ego Sozilinus presbyter cardinalis tit. S. Cæciliæ subscripsi.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joannis et Pauli subscripsi.

Ego Romanus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu subscripsi.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Stephanus diaconus cardinalis S. Luciæ in Orphea subscripsi.

Ego Otto diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum subscripsi.

Datum Placentiæ per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, II Kal. Julii. ind. X, Incarnationis Dominicæ anno 1132, pontificatus vero D. Innocenti papæ II, anno III.

S. N. Ego Petrus not. ut vidi in privilegio ita scripsi, nec dictionem, vel syllabam addidi, nec prætermisi.

CVII.

Ad A[ttonem] priorem ecclesiæ S. Frigdiani Lucensis.

(Anno 1132, Jun. 30.)

[Baluz. *Miscell.* IV, 589.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio A. priori S. Fridiani, salutem et apostolicam benedictionem.

Imis superna, terrenis cœlestia, temporalibus æterna, et mortalibus sunt immortalia præponenda. Discreta siquidem omnipotentis Domini providentia non nos pecudum pastores constituit, sed animarum custodes elegit. Ne igitur animæ fidelium omnino depereant, si qui publice criminosi vel incestuosi in parochia tua fuerint, Lucanum episcopum

A vel archipresbyterum adeas, ut secundum censuram ecclesiasticam pœnitentiam eis injungat. Quod si a tua dilectione super hoc tertio invitati adimplere contempserint, tibi pœnitentiam eis tribuendi licentiam apostolica auctoritate concedimus.

Dat. Placentiæ II Kal. Julii.

CVIII.

Bona omnia et privilegia monasterii Sancti Xisti Placentinæ diœcesis confirmat.

(Anno 1132, Jul. 14.)

[Cocquelines, t. II, p. 214.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei. Oddoni abbati venerabilis monasterii S. Xisti quod Placentiæ situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

B Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas, et beneplacentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitatis radice procedens, a puritate religionis fuerit conservatus. Hoc nimirum charitatis intuitu prædecessores nostri felicis memoriæ Paschalis et Calixtus Romani pontifices, in monasterio Sancti Xisti, quod Placentiæ situm est, religionem, quæ ibi ex tempore jam longo defecerat, reformare volentes, sapientium ac religiosorum virorum, et præcipue egregiæ memoriæ comitissæ Mathildis, precibus et consilio, pro feminis ibidem irreligiose viventibus, monastici ordinis C viros constituerunt, et te, dilecte in Christo fili Oddo, ad restaurandum in eodem loco secundum B. Benedicti Regulam disciplinæ monasticæ ordinem, in abbatem illis auctoritate apostolica præposuerunt.

Nos itaque eorumdem antecessorum nostrorum inhærendo vestigiis, provisionem seu dispositionem ab eis factam, et privilegio munitam, præsentis scripti robore confirmamus, et inviolabiliter futuris temporibus observari decernimus ; et scriptum illud quod a prædecessore nostro felicis memoriæ papa Calixto, dum in Galliarum partibus esset, ab illius loci monialibus subreptum esse dignoscitur, in irritum revocamus. Ipsum vero locum et universa ad eum pertinentia sub apostolicæ sedis tutela et D protectione servanda censemus, a quorumlibet infestantium molestiis libera, sicut ab antecessoribus nostris Romanis pontificibus noscitur institutum. Statuimus etiam ut universa prædia vel, possessiones quas Angelberga imperatrix, ejusdem monasterii fundatrix, illuc contulisse cognoscitur, seu quæcunque alia bona, quascunque villas, familias, cellas, ecclesias idem cœnobium inpræsentiarum juste et legitime, sive in posterum concessione pontificum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus adnotanda sujunximus : In Placentia in

xenodochio ecclesiam Sancii Petri ecclesiam A S. Martini in Burle, ecclesiam Sanctæ Brigidæ, ecclesiam Sancti Andreæ, extra portam Mediolanensem, ecclesiam S. Mariæ in capite Trebiæ, ecclesiam Sancti Petri, in Centoria ecclesiam S. Bartholomæi, in Scopora duas capellas ; in Castronovo ecclesiam S. Michaelis, et ecclesiam Sancti Bartholomæi, in Wardastalla ecclesiam Sancti Petri, ecclesiam S. Georgii, ecclesiam S. Martini, et ecclesiam S. Bartholomæi ; in Luciaria ecclesiam S. Georgii cum capellis suis ; in curte Nova ecclesiam S. Laurentii : in campo Miliario ecclesiam S. Petri.

Nulli ergo hominum fas sit præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus B vexationibus fatigare, sed omnia integre conserventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Obeunte vero te, nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consillii sanioris de suo, si potuerit idoneus inveniri, collegio secundum Dei timorem, et B. Benedicti Regulam, præviderint eligendum. Quod si persona in eodem monasterio ab abbatiæ administrationem talis non fuerit, de Casæ Dei cœnobio eligatur, quandiu videlicet illic monastici ordinis disciplina, Domino præstante, viguerit : Electus autem a Romano benedicatur pontifice. Quidquid præterea C libertatis, seu dignitatis prædecessores nostri prænominato monasterio, per authentica privilegiorum scripta concesserunt, nos quoque præsentis privilegii auctoritate concedimus, et ratum haberi per tempora futura censemus. Sane cum ad bene regendum idem tibi commissum sit cœnobium, possessiones et bona ipsius integre in tua maneant potestate ; capellani ipsius ecclesiæ tibi nihilominus sint subjecti. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, D et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine strictæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Datum Cremonæ per manum Aymerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, II Idus Julii, indictione X [*leg.* XII], Incarnationis Dominicæ anno 1133, pontificatus vero domni Innocenti papæ secundi anno III [*leg.* IV].

CIX.

S. Antonini martyris in urbe Placentina bona, jura et privilegia omnia confirmat.

(Anno 1132, Jul. 15.)

[COCQUELINES, II, p. 215.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio AZONI præposito ecclesiæ Sancti Antonini martyris, quæ in civitate Placentina posita est, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Officii nostri nos hortatur auctoritas pro ecclesiarum statu satagere, et earum quieti et utilitati salubriter, auxiliante Domino, providere. Dignum namque et honestati conveniens esse cognoscitur, ut qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas pravorum hominum nequitia defensare curemus. Proinde, dilecte in Domino fili Azo præposite, tuis justis postulationibus assensum præbentes, ecclesiam Beati Antonini martyris, cui Deo auctore præsides, apostolicæ sedis privilegio communimus. Statuimus enim ut quæcunque prædia, quæcunque possessiones aut bona tam in ecclesiis quam in aliis rebus, ab episcopis Placentiæ ecclesiæ, seu aliis Dei fidelibus eidem ecclesiæ sunt concessa, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda : ecclesiam scilicet B. Mariæ in Curtina, quæ prope ecclesiam Sanctorum Antonini et Victoris martyrum sita est, cum usibus et consuetudinibus, quas in eadem ecclesia inpræsentiarum justas habere videmini, ut videlicet in omnibus Mariæ festivitatibus tertiam partem candelarum habeatis, atque secundum Deum ibidem sacerdotes et clericos ordinetis : vos autem in ecclesia vestra canonici ob reverentiam B. Antonini martyris, cujus sacratissimo corpore ipse locus prius exstitit decoratus, in B. Mariæ purificatione ipsam capellam annis singulis visitabitis. In territorio Plectula ecclesiam S. Antonini martyris cum sorte integra, et dote, et cum oblationibus totius anni, quemadmodum a bonæ recordationis Dionysio episcopo Placentino pro ecclesia Sancti vobis in contracambium concessa esse dignoscitur : in qua nimirum secundum Deum ordinandi ministros libera sit vobis facultas. In Gragnano capellam Sancti Michaelis cum omni sua dote, et totius anni oblationibus a venerabili fratre nostro Arduino Placentino episcopo Ecclesiæ vestræ hoc modo concessam, ut in eadem capella ponendi clericos, et removendi, sit libera vobis potestas, et ad sacros ordines promovendos suo tempore Placentino episcopo præsentandi ; a plebe vero Tunensi ipsius loci presbyter chrisma et oleum sanctum suscipiat ; et vocatus ad litanias, et ad baptismum illuc, absque contradictione aliqua vadat, salva ecclesiæ vestræ in omnibus aliis justitia et reverentia.

Præterea omnes alias libertates, seu rationabiles consuetudines, a Placentinis episcopis ecclesiæ vestræ concessas, quietas vobis et integras futuris temporibus manere decernimus. Porro si te, vel clericos tuos gravari præsenseris, sedem apostolicam quæ subvenire solet oppressis, vobis libere liceat appellare. Bona igitur et possessiones quas in posterum concessione pontificum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, auxiliante Deo, poteritis adipisci, firma vobis et integra manere sancimus : salva minirum diœcesani episcopi justitia et reverentia. Nulli ergo omnino hominum fas sit prænominatam Ecclesiam temere pertubare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tantaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant, Amen.

Ego Innnocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus subscripsi.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tituli Sancti Laurentii in Lucina subscripsi.

Ego Joannes Ostiensis episcopus subscripsi.

Ego Petrus Papiensis episcopus subscripsi.

Ego Joselmus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Cæciliæ subscripsi.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joannis et Pauli subscripsi.

Ego Romanus diaconus cardinalis tituli Sanctæ Mariæ in Porticu, subscripsi.

Ego Otto diaconus cardinalis Sancti Georgii subscripsi.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani subscripsi.

Datum Cremonæ per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et similiter cancellarii, Idibus Julii, indictione decima [*leg.* undecima], Incarnationis Dominicæ anno 1133, pontificatus vero Innocentii papæ II anno IV.

CX.

Henrico Anglorum regi significat de Hugoni archiepiscopo Rothomagensi præcepisse ut ejus de abbatibus quibusdam voluntati satisfaceret. Sed hortatur ne abbates sinat acephalos esse. Hugonem archiepiscopum commendat.

(Anno 1132, Jul. 15.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 424.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio HENRICO illustri et glorioso regi Anglorum, salutem et apostolicam benedictionem.

Quemadmodum personam tuam sincera charitate diligimus, ita iis quæ ad honorem tuum spectare cognoscimus et secundum Deum possumus, dare operam parati sumus. Venerabili siquidem fratri nostro Hugoni Rothomagensi archiepiscopo per scripta nostra mandavimus, et consilium dedimus, quatenus de abbatibus illis de quibus tua nobis significavit serenitas, assensum tuæ præbeat voluntati. Verumtamen quanto altius divinæ pietatis providentia, personam tuam honore, sapientia et divitiis decoravit, tanto amplius eam obnoxiam sibi constituit, et ad suum obsequium arctius alligavit. Expedit igitur ut regno, sive ducatu, a divina dispositione tibi commisso, tuo tempore pravæ consuetudines amputentur, et vitiorum radicibus resecatis, bona quæque per tuæ nobilitatis studium, Domino cooperante, plantentur. Aliter enim abbates et reliqui clerici nec gratum Deo famulatum impendere, nec animarum suarum saluti poterunt providere ; imo acephali, id est sine capite, reputabuntur, nisi episcopis suis et prælatis debita fuerint humilitate subjecti..... Unde providendum est a tua prudentia ne ipsi omnino libere et sine jugo vivendo, in superbiam elati, animarum suarum detrimentum incurrant, et tibi, quod absit ! ante conspectum superni judicis imputetur. Ad excellentiam vero tuam et prudentiam pertinet. ut prædictum fratrem nostrum Hugonem archiepiscopum, tantum siquidem virum, tam discretum, de cujus religione et sapientia sancta Dei Ecclesia lætatur, diligas et honores, et nullis molestiis inquietari permittas.

Datum Cremonæ Id. Julii.

CXI.

Ad Hugonem archiepiscopum Rothomagensem.—Ut nonnihil juris ecclesiastici regi deferat exhortatur.

(Anno 1132, Jul.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 426.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, charissimo fratri HUGONI Rothomagensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Quemadmodum sit concedendum regibus et terrarum principibus, quorum potestate ac justitia Dei Ecclesia, et Christianus populus proteguntur, prout credimus, tua fraternitas non ignorat. Cæterum charissimus filius noster rex Anglorum Henricus, prout accepimus, est adversum te graviter indignatus quod contra consuetudinem suam, et aliorum ducum Northmanniæ, a quibusdam abbati-

bus professionem et obedientiam suscepisti. Quod profecto quamvis justum fuerit, et nobis in concilio Remensi mandatum, pro ejus charitate a rigore justitiæ aliquando condescendere debemus, et pro tempore ipsius voluntati assensum præbere. Credimus enim, sicut nostris auribus intimatum est, et nos ei præscripta nostra mandavimus, quoniam si ei detuleris quod ad honorem et jus Rothomagensis ecclesiæ pertinet, cum plenitudine grætiæ suæ inposterum obtinebis. Unde fraternitatem tuam rogamus atque mandamus quatenus de abbatibus illis ejus voluntati consentias, et si quem de abbatibus ligasti, absolvas.

CXII.

Privilegium pro monasterio de Tilieto.

(Anno 1132, Jul. 26.)

Moriondi, *Monumenta Aquensia*, tom. I, col. 48.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Opizzoni abbati monasterii B. Mariæ virginis, et S. Crucis de Civitacula, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas et placente Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Nec enim Deo gratior aliquis famulatus impenditur, nisi ex radice charitatis procedens a pravitate religionis fuerit conservatus. Hoc nimirum charitatis intuitu, dilecte in Domino fili Opizzo abbas, venerabilis fratris nostri Azonis Aquensis episcopi, et fratris ejus illustris viri Ansermi marchionis precibus inclinati, ejus justis postulationibus clementer annuimus, et monasterium B. Mariæ matris Domini, et S. Crucis, quod nimirum ab eodem marchione, et matre sua, nec non fratribus, filiis et uxoribus suis in Aquensi episcopatu constat esse fundatum, cui Deo auctore præsides apostolicæ sedis patrocinio communimus; in primis siquidem statuentes ut ordo monasticus secundum B. Benedicti Regulam et formam relgionis fratrum Cisterciensis monasterii futuris temporibus, ibidem inviolabiliter perseveret. Bona igitur et possessiones, quæ ad eumdem locum impræsentiarum juste et canonice pertinere noscuntur, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis procurante Domino poterit adipisci, firma sibi, suisque successoribus, et illibata permaneant, quidquid videlicet in loco qui Boschus discitur, vel ubicunque a præfato marchione, seu ab aliis Dei fidelibus eidem monasterio constat esse collatum. Sancimus etiam ut nec marchiones, nec aliquis eidem loco adjacentium regionum occasione pacis aut guerræ, seu regalis fodri monachos, vel conversos in eodem loco commorantes in personis vel eorum substantiis, opprimere, inquietare, vel ab eis aliquid exigere, aut violentiam aliquam inferre præsumat. De vineis quoque, quæ apud castrum Varagii sunt dipsum auctoritate apostolica constituimus. Decimas sane laborum, quos propriis manibus, aut sumptibus colitis, et de animalibus vestris nullus a vobis expetere, vel recipere audeat. Interdicimus autem ne monachos, vel conversos vestros post factam in vestro monasterio professionem, aliquis episcoporum, abbatum ipsorum, vel aliqua persona absque libera vestra licentia recipere, vel retinere pertentet. Sed tanquam suæ professionis prævaricatores redire ad locum ipsum compellantur. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere pertubare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva nimirum Aquensi episcopi justitia ac debita reverentia. Si quis igitur ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu-Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus.

Ego Ubertus presbyter cardinalis tituli S. Laurentii in Lucina.

Ego Lucas presbyter card. tituli SS. Joannis et Pauli.

Ego Romanus diaconus card. S. Mariæ in Porticu.

Ego Gregorius diaconus card. SS. Sergii et Bacchi.

Ego W. diac. card. S. Mariæ in Via Lata.

Ego Otto diacon. card. S. Georgii ad Velum Aureum.

Ego Guido diaconus card. SS. Cosmæ et Damiani.

Datum Brixiæ per manum Aymerici, diacon. card. sanctæ Romanæ Ecclesiæ et concellarii, VII Kal. Augusti, indictioue X, Incarnationis Domini anno 1132, pontificatus vero domini Innocentii II papæ anno tertio.

CXIII.

Monasterii Lenensis tutulam suscipit, privilegiaque et possessiones confirmat.

(Anno 1132., Jul. 26.)

[Zaccaria, *Della badia di Leno* 114.]

—

CXIV.

Privilegium pro canonicis ecclesiæ S. Mariæ Placentinæ.

(Anno 1132, Jul. 29.)

[COCQUELINES t. II, p. 216.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis JOANNI præposito, et canonicis Beatæ Mariæ Placentinæ matricis Ecclesiæ, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Officii nostri nos hortatur auctoritas, pro Ecclesiarum statu satagere, et earum quieti et utilitati salubriter, auxiliante Domino, providere. Dignum namque et honestati conveniens esse cognoscitur, ut qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas et a pravorum hominum nequitia tueamur, et beati Petri, atque apostolicæ sedis patrocinio muniamus. Quocirca, dilecti in Domino filii, vestris rationabilibus postulationibus clementer annuimus, et B. Mariæ Placentinam Ecclesiam, in qua divino servitio vacatis, præsentis privilegii pagina roboramus; statuentes, ut quascunque possessiones, et quæcunque bona inpræsentiarum eadem ecclesia juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjunximus: plebem videlicet Carmiani cum capellis suis, plebem Septimæ cum capellis suis, plebem Pomariæ cum capellis suis, plebem Verdeti cum capellis suis, plebem Montisalti cum capellis suis, plebem Cassiani cum capellis suis, plebem Viculi cum capellis suis, plebem Sancti Georgii cum quinque capellis, duabus in Paderna, et una in Judæa, alia in Castroziano, atque alia in Glariola; capellas sane in civitate, scilicet Sanctæ Euphemiæ, Sancti Gervasii Sancti Protasii, Sancti Petri de Foro, Sancti Juliani, Sancti Martini de Foro, Sancti Domini, Sancti Alexandri, Sancti Martini de Burgo, Sancti Vincentii, Sancti Stephani, Sanctorum Joannis et Pauli, Sancti Zenonis, Sancti Faustini, Sancti Michaelis, Sanctæ Agathæ, Sanctæ Mariæ de Sperone, quarum ubique presbyteri, in Sabbato sancto baptizare et catechizare in vestra majori ecclesia de consuetudine debent; vobis nihilominus confirmamus decimas totius civitatis, et prædictorum plebium, exceptis decimationibus plebis de Verdeto; castrum præterea montis Regii, castrum Cassini, medietatem castri Gosolenghi, mediatatem castri Viculi, castrum Carmiani.

Ad hæc præsenti decreto sancimus ut nulli episcoporum liceat in ecclesia vestra, personis, vel bonis, contra antiquam consuetudinem et libertatem, aliquam exactionem imponere. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum fas sit prænominatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integritate conserventur eorum, pro quorum guberna- A tione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. B Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subcripsi.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus subscripsi.

Ego Ubertus presbyter cardinalis tituli Sancti Clementis subscripsi.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tit. Sancti Laurentii in Lucina subscripsi.

Ego Lucas presbyter cardinalis tit. Sanctorum Joannis et Pauli subscripsi.

Ego Romanus diaconus cardinalis tit. Sanctæ Mariæ in Porticu, subscripsi.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi subscripsi.

C Ego Guido diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Via Lata subscripsi.

Ego Otto diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum, subscripsi.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani subscripsi.

Datum Brixiæ per manum Aymerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, IV Kalend. Augusti, indictione X, Incarnationis Dominicæ anno 1133; pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno IV.

CXV.

Privilegium pro monasterio SS. Faustini et Jovitæ Brixiensis diœcesis, ordinis Casinensis.

(Anno 1132, Aug. 10.)

D [COCQUELINES, t. II, p. 217.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ALBERTO abbati monasterii Sanctorum Faustini et Jovitæ, quod in Brixiensi suburbio situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo comissa est, ut religiosas diligamus personas, et earum quieti et utilitati salubriter auxiliante Domino providentes, Ecclesias in quibus famulantur apostolicæ sedis munimine faveamus. Monasterium igitur beatorum martyrum Faustini et Jovitæ, a fratre nostro bonæ memoriæ Ramberto, quondam Brixiensi episcopo fundatum,

et ipsius bonis et possessionibus ditatum esse cognoscitur, ob eorumdem martyrum præsentiam corporalem, tam apud ecclesiasticas quam sæculares personas, maximo honore ac reverentia dignum habetur. Unde prædecessores nostri felicis memoriæ, Stephanus et Calixtus, Romani pontifices, locum ipsum specialius dilexerunt, et suis scriptis apostolicis roborarunt. Proinde, dilecte in Domino fili Alberte abbas, tuis rationabilibus postulationibus præbentes assensum, præfatum Sanctorum martyrum Faustini et Jovitæ monasterium, cui, Deo auctore, præesse dignosceris, apostolicæ sedis privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum, juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et illibata permaneant.

In quibus hæc propriis nominibus exprimenda subjungimus: Ecclesiam Omnium Sanctorum, in castro prædictæ civitatis constructam, ecclesiam Sanctæ Mariæ in Vergnano, cum pertinentiis suis; in curticella ecclesiam Sancti Michaelis, Sancti Zenonis, cum omnibus, quæ in Flumicello vestro cœnobio pertinent, ecclesiam Sanctæ Mariæ in Mezzane, Ecclesiam Sancti Stephani cum omnibus quæ apud Sale rationabiliter possidetis, hospitalem domum de Denno cum rebus ad ipsam pertinentibus, quidquid etiam idem monasterium in circuitu suo cum hospitali domo et iis quæ ad ipsam pertinent, juste possidet; braidam, quæ Sancti Faustini dicitur, cum molendinis et aliis in ea ædificiis constitutis, et capella Sancti Domini, braidam quæ Campus-Malxus vocatur, catrum Turbolæ cum ecclesia Sancti Andreæ, quæ est infra castrum, et extra cum duobus aliis ecclesiis, videlicet Sancti Martini et Sancti Cassiani, curtem Buenni cum castro et capella Sancti Faustini, medietatem castri Vulpini cum ecclesia Sancti Stephani infra castrum, et extra ecclesiam Sancti Gervasii; in Cimmo ecclesiam Sancti Faustini, et quæcunque alia quiete ibidem tenere videmini, redditus vel fictum quod habitatores Asulæ omnes et singuli persolvendum vestro cœnobio concesserunt, quæcunque præterea in Calcinado, Curticelle, Yse, Pisonge, Batisino, loco Sancti Vigilii, Monticello, Provenze, Gussago, Rivatica, Carpenedo, Remedello, et Ponte Carolo, in præsenti indictione decima vestro monasterio pertinere noscuntur. Illud etiam quod a prænominato fratre nostro Ramberto episcopo usibus fratrum ejusdem monasterii concessum est, et scripto roboratum, ut videlicet potestatem et licentiam habeatis, quantum vestris sufficiat necessitatibus, de monte Denno ligna accipere, nos quoque vobis auctoritate apostolica confirmamus. Decimas sane possessionum vestrarum quas usque ad hæc tempora juste et pacifice videmini possedisse, vobis habendas possidendasque.

Nulli ergo omnino hominum fas sit, sæpedictum A cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salvo unius libræ argenti censu, annis singulis Brixiensi Ecclesiæ persolvendo. Obeunte vero te, nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam providerint eligendum. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo ter- B tiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine, districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Rodulphus Ortanus episcopus ss.

Ego Ubertus presbyter cardinalis tituli S. Clementis ss.

C Ego Anselmus presbyter cardinalis tituli Sancti Laurentii in Lucina ss.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joannis et Pauli ss.

Ego Gregorius diaconus card. Sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Guido diaconus card. Sanctorum Cosmæ et Damiani ss.

Datum Brixiæ per manum Aymerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinal. et cancellarii, IV Idus Augusti, indictione XI, Incarnationis Dominicæ anno 1133, pontificatus autem domni Innocentii II papæ anno IV.

CXVI.

D *Privilegium pro parthenone S. Juliæ Brixiensis diœcesis, ordinis Casinensis.*

(Anno 1132, Aug. 30.)

[COCQUELINES, II, p. 218.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectæ in Christo filiæ CONSTANTIÆ abbatissæ monasterii Domini Salvatoris nostri, et sanctæ Juliæ virginis et martyris quod Novum dicitur, et in civitate Brixiæ fundatum est, ejusque sororibus tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Ex apostolicæ sedis auctoritate, in qua, disponente Domino, constituti sumus, omnibus Ecclesiis, et præcipue illis quæ ad jus et dominium beati Petri pertinere noscuntur, debitores existimus, ut eas et a pravorum hominum incursibus defensemus, et sub

pio sanctæ Romanæ Ecclesiæ gremio confovere curemus. Ideoque, charissima in Christo filia Constantia abbatissa, tuis rationabilibus postulationibus benignitate debita præbentes assensum, Beatæ Juliæ virginis ac martyris monasterium, cujus utique cura tibi, largiente Domino, commissa est, quod videlicet infra civitatem Brixianam a nobilis memoriæ Ansa regina constat esse constructum, apostolicæ sedis privilegio communimus. Statuimus enim ut quæcunque prædia, quascunque possessiones, quæcunque bona ex munificentia præfatæ reginæ, seu etiam ex largitione illustris memoriæ imperatorum, qui post eam regni gubernacula susceperunt, vel ab aliis fidelibus collata, idem monasterium impræsentiarum juste et légitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque sororibus, et his quæ vobis in eadem religione successerint, et illibata permaneant, in quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjunximus : Sermionem scilicet, cum duabus ecclesiis, Domini videlicet nostri Salvatoris et Sancti Viti martyris, Cervanicam cum ecclesia Sanctæ Juliæ martyris, Nubelariam cum ecclesia Sancti Laurentii, Berciagum cum duabus ecclesiis, Sancti Zenonis et Sancti Stephani, Maghonen vicum cum ecclesia Sancti Alexandri, Timolinam cum ecclesia Sanctæ Juliæ, Barbadam cum ecclesiæ Sanctæ Mariæ, Alfianum cum ecclesia Sanctæ Juliæ, Monticelum cum ecclesiæ Sanctæ Mariæ, Vocem cum ecclesiis Sancti Petri et Sancti Laurentii, Calvatonem cum ecclesiis Sanctæ Mariæ et Sanctæ Juliæ, Scandoloriam cum ecclesia Sancti Michaelis, Ciconiariam cum ecclesia Sanctæ Mariæ, Gosenagum cum ecclesia Sancti Martini confessoris, Miliarinam, cum ecclesia Sanctæ Juliæ et Sermidam.

Præteræ quascunque alias curtes, villas, castella, ecclesias et omnia ad idem monasterium pertinentia, vobis nihilominus confirmamus. Præsenti quoque decreto sancimus ut prædictum monasterium, apostolicæ sedis protectione et regia defensione munitum, sub nullius unquam alterius potestate, vel jurisdictionibus redigatur, adeo ut quisquam sacerdotum, nisi ab ipsius loci abbatissa fuerit invitatus, nec missarum solemnia ibi celebrare præsumat. Nulli ergo omnino hominum fas sit, prænominatum cœnobium temere perturbare aut ejus possessiones auferre, vel ablata retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur earum, pro quarum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Obeunte vero te ipsius loci abbatissa, vel aliqua illarum, quæ tibi in eodem regimine successerint, nulla ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quam sorores communi consensu, vel sororum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam, præviderit eligendam. Sane ipsius loci abbatissæ licen-

A tiam indulgemus, ecclesias ad honorem Dei construere, mercatum et castella in terris præfati monasterii, ubicunque voluerit, pro utilitate ejusdem monasterii construere. Nullus etiam episcopus, dux, marchio, comes, vicecomes, seu aliqua magna, parvaque persona ullum districtum in aliquibus locis ipsius monasterii tenere, vel judicare, aut aliquod placitum absque licentia abbatissæ habere præsumat, aut res ipsius spirituales, sæcularesve, quovis modo alienare, vel molestiam ei inferre, aut fodrum vel mansionaticum, seu ripaticum, aut paratas, sive aliquas audeant fonctione exigere. Decimas præterea fructuum laborum vestrorum, quos propriis excolitis sumptibus, et districtum servorum et liberorum, ad vestrum cœnobium pertinentium, vobis habenda B firmamus. Chrisma, oleum sanctum, consecrationes altarium sive basilicarum, ordinationes abbatissæ vel monacharum, seu clericorum vestrorum, qui ad sacros fuerint ordines promovendi, seu quidquid ad sacrum mysterium pertinent, a quibuscunque malueritis Catholicis suscipiatis episcopis, qui nimirum absque pravitate et reprehensione aliqua, ea vobis concedant, quemadmodum a prædecessoribus nostris felicis memoriæ Paulo et Calixto Romanis pontificibus, vestro monasterio, pro fragilitate feminei sexus, constat esse concessum. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis C honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Guillemus Prænestinus episcopus ss.

Ego Ulbertus presbyter cardin. tituli S. Clementis ss.

D Ego Lucas presbyter cardinalis tit. Sanctorum Joannis et Pauli ss.

Ego Romanus diaconus card. Sanctæ Mariæ in Porticu ss.

Ego Gregorius diaconus card. Sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Guido diaconus card. Sanctorum Cosmæ et Damiani ss.

Ego Guido diaconus card. S. Mariæ in Via Lata ss.

Ego Oddo diaconus card. Sancti Georgi ad Velum Aureum ss.

Datum Brixiæ per manum Aymerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, III Kalendas Septembris, indictione XI, Incarnationis

Dominicæ anno 1133, pontificatus vero domni Innocenti II anno IV.

CXVII

Privilegium pro ecclesia S. Petri de Guastalla.

(Anno 1132, Sept. 7.)

[AFFO, *Storia di Guastalla*, I, 333.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis JOANNI archipresbytero et fratribus Ecclesiæ D. Petri quæ in Guastallensi pago sita est, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Justitiæ et rationis æquitas persuadet ut qui a successoribus suis sua desiderat mandata servari, prædecessoris sui voluntate statuta custodiat. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis desideriis accommodantes assensum, Ecclesiam vestram a prædecessore nostro felicis memoriæ papa Gregorio quinto in pleben de Capella promotam et a successore ejus sanctæ recordationis papa Paschali privilegii sui munimine roboratam, sub apostolicæ sedis tutelam protectionemque nostram suscipiamus, et D. Petri patrocinio commendemus, statuentes ut quascunque possessiones seu decimas, quæcunque etiam bona eadem Ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis, præstante Domino poterit adipisci, firma vobis et illibata permaneant De chrismate et oleo sancto atque ordinatione clericorum, sive consecrationibus ecclesiarum, a quocunque velitis episcopo Catholico accipiendi licentiam vobis liberam indulgemus. Ad hæc adjicientes decernimus ut nullus ecclesiam infra terminos vestræ parochiæ, nisi quæ vobis debeat esse subjecta, absque vestra licentia ædificare præsumat, salva tamen in omnibus apostolicæ sedis auctoritate et reverenda dignitate suprascriptæ plebis. Capellas quoque Sancti Bartholomæ, Sancti Georgii et Sancti Martini ad jus vestræ ecclesiæ pertinentes, et a præfatis decessoribus nostris vobis firmatas in vestra subjectione perpetuo manere sancimus. Nulli ergo archiepiscopo, episcopo vel abbati, duci aut marchioni, comiti seu capitano, judici aut gastaldioni, nec omnino alicui hominum fas sit præfatam Ecclesiam temere perturbare aut ejus possessiones auferre, vel abblatas retinere, imminuere, aut aliquibus vexationibus fatigare sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa fuerunt, usibus omnimodis profutura. Si quæ igitur ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitufionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum A bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Willelmus Prænestinus episcopus ss.

Ego Romanus card. S. Mariæ in Porticu ss.

Ego Ubertus presbyter Card. tit. S. Clementis ss.

Ego Oddo diaconus card. Sancti Georgii ad Velum Aurem ss.

Dat. apud S. Benedictum per manum Aimerici Sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinal. et cancellarii, VII Idus Septembris, indictione X, pontificatus vero Innocentii papæ II anno III, Incarnationis Dominicæ anno 1133.

CXVIII.

B *Ecclesiæ S. Frigdiani Lucensi asserit ecclesiam S. Salvatoris, a Landulfo episcopo Ferrariensi concessam.*

(Anno 1132, Oct. 5.)

[*Bullar. Lateran.*, 11.]

CXIX.

Decernit ut monachi monasterii Sancti Georgii Majoris sub apostolicæ sedis protectione recepti de cætero sibi eligant, quem ipsi duxerint in abbatem

(Anno 1132, Octobr. 7.)

[CORNELIUS, *Ecclesiæ Venetæ*, t. VIII, p. 218.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio TRIBUNO abbati monasterii S. Georgii, quod in Venetæ partibus situm est ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

C Officii nostri hortatur auctoritas pro nos Ecclesiarum statu satagere et earum quieti et utilitati salubriter auxiliante Domino providere. Dignum namque et honestum et conveniens esse dignoscitur, ut qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus eas et a pravorum hominum nequitia tueamur, et apostolicæ sedis patrocinio tueamur vel muniamus. Ideoque, dilecte in Domino fili Tribune abba, tuis rationabilibus postulationibus benignitate debita duximus annuendum, et beati Gorgii monasterium, cui Deo auctore præesse dignosceris, sanctæ Romanæ Ecclesiæ privilegio roboramus. Per præsentis enim scripti paginam apostolica auctoritate statuimus, ut locus ille sub beati Petri tutela et protectione liber in perpetuum conservetur : nec patriarcha, nec episco- D pus, neque persona ecclesiastica sæcularisve præsumat te vel successores tuos invitos ad concilium cogere, aut in vos vel in monachos vestros excommunicatos, seu ejectos aut fugitivos absolvere vel suscipere, aut sine tuo tuorumque successorum consensu ad ordines promovere. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona ubilibet idem monasterium impræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum largiente Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Chrisma, oleum sanctum, consecrationes altarium, seu basilicarum, ordinationes monachorum qui ad sacros fuerint ordines promovendi, a diœcesana accipietis episcopo, siquidem gratiam et communionem apostolicæ sedis habuerit, et si ea

gratis ac sine pravitate voluerit exibere. Alioquin pro eorumdem sacramentorum susceptione Catholicum, quem volueritis episcopum adeatis, qui apostolicæ sedis fultus auctoritate, quod postulatur, indulgeat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris secundum Dei timorem, et beati Benedicti regulam elegerint. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum fas sit prænominatum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Ad judicium autem perceptæ hujus a Romana Ecclesia libertatis aureos duos quotannis Lateranensi palatio persolvetis. Si quis igitur patriarcha, archiepiscopus, episcopus, aut ecclesiastica sæcularisve persona, in futurum hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sanctissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni sujaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.
Ego Gualterius S. Ravennatis archiepiscopus ss.
Ego Guillelmus Prænestinus episcopus ss.
Ego Romanus diac. card. S. Mariæ in Porticu ss.
Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi ss.
Ego Oddo diac. card. S. Georgii ad Vellum Aureum ss.

Datum Nonantulæ per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diac. card. et cancell., Nonas Octobris, indictione decima, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo trigesimo tertio, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno III.

CXX.

Monasterii Nonantulani possessiones et privilegia confirmat.

(Anno 1132, Oct. 12.)

[MURATORI, *Antiq. Ital.*, t. V, p. 429.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio ILDEPRANDO Nonantulani monasterii abbati, ejusque successoribus regulariter ibi viventibus in perpetuum, salutem et apostolicam benedictionem.

Cum omnibus Ecclesiis et ecclesiasticis personis debitores ex apostolicæ sedis auctoritate ac benevolentia existamus, illis tamen ardentius providere nos convenit, ut eas, a pravorum hominum incursibus defendendo arctiori debeamus charitate diligere, quas beato Petro et sanctæ Romanæ Ecclesiæ non est debium specialius adhærere. Dignum namque et honeste conveniens esse cognoscitur ut qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, earum quieti et utilitati salubriter, auxiliante Domino, providere curemus. Proinde, dilecte in Domino fili Ildeprande abba, tuis rationabilibus postulationibus benignitate debita duximus annuendum et Nonantulanum beati Silvestri monasterium, cui Domino auctore præesse dignosceris, quod utique ab Astulfo Longobardorum rege, ejusdem loci fundatore, beato Petro oblatum est, ad exemplar prædecessorum nostrorum felicis memoriæ Leonis, Alexandri, Paschalis et Calixti, Romanorum pontificum, apostolicæ sedis privilegio communimus. Statuimus enim ut quæcunque prædia, quascunque possessiones seu bona idem monasterium impræsentiarum juste et legitime possidet, firma tibi, tuisque successoribus et illibata permaneant, in quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjungimus: ipsum videlicet castellum Nonantulanum, castellum Vetus, Galianum Cathinianum, Fananum, Lixanum, Sclopinum, Samonum, Campilium, Maranum, Pratum Albinum, monasterium Sanctæ Luciæ cum ecclesiis et pertinentiis suis, ecclesiam Sanctissimæ Trinitatis de Savino, Manzolinum, Ravalium, Rastellinum, Sanctam Mariam de Grumolo, Spinalberti, Solariam, Roncalia, Camoranam, Curtile Siccum, castellum Pollacci, Trecentula, Bondenum, Nogariam, castellum Cellam, et Marzaliam cum pertinentiis eorum. Præterea castellum Cellulæ, curtem Ragusæ, castellum Theodaldi cum omnibus alodiis, quæ in ipso comitatu Ferrariensi Bonifacius marchio acquisita possedit, vestro in perpetuum monasterio confirmamus, quæ comitissa Mathildis de oblatione, quam Sancto Petro et Romanæ Ecclesiæ dederat, vobis nuper dedisse cognoscitur, sub censu scilicet unius aurei annuo, in civitate Papiensi ecclesiam Sancti Quirici, in Placentina ecclesiam Sancti Silvestri, in Monticello ecclesiam Sancti Georgii, in Cremona ecclesiam Sancti Silvestri, ecclesiam Sanctæ Crucis, et ecclesiam Sancti Benedicti, in Parmensi ecclesiam Sancti Silvestri, in suburbio Vicentiæ ecclesiam Sancti Silvestri, in Libertino ecclesiam Sancti Silvestri, in Montesilicæ ecclesiam Sancti Danielis cum omnibus ad ipsam pertinentibus, in Tarvisina civitate ecclesiam Sanctæ Mariæ, et Sanctæ Fuschæ cum libertate, capellis, et omnibus ad eam pertinentibus. Sane nec Mutinensi omnino, nec alicui cuiquam episcoporum, vel principum, aut alicui ecclesiasticæ, sæcularive personæ liceat supradicto monasterio, aut ejus cellis vel ecclesiis, aliisque possessionibus gravamen inferre, exactiones imponere, placitum, sive colloquium, præter abbatis ac fratrum voluntatem, indicere vel tenere. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia proponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fra-

trum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem, et beati Benedicti Regulam, præviderint eligendum, qui nimirum ad apostolicæ sedis præsulem consecrandus accedat. Chrisma, oleum sanctum, consecrationes altarium, seu basilicarum, ordinationes, monachorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, sive clericorum eidem monasterio, cellis vel ecclesiis pertinentium, a quo malueritis, Catholico accipietis episcopo, si quidem gratiam et communionem apostolicæ sedis habuerit, et si ea gratis et sine pravitate voluerit exhibere. Non enim episcoporum cuiquam permittimus invito abbate in monasterio vel monasterii cellis seu ecclesiis, ordinationes facere, missas publicas celebrare, vel earum decimas vindicare, nec de ipso monasterio, vel ejus rebus rescriptum subripere, aut quolibet modo impetrare cuique personæ facultas sit. Quod si forte præsumptum fuerit, irritum penitus habeatur. Nec episcopis facultas sit, monasterii vestri clericos sine tui consensus deliberatione, interdictionis aut excommunicationis sententia coercere; quæcunque præterea in posterum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis prænominatum monasterium auxiliante Domino poterit adipisci, vobis præsenti scripto firmamus. Porro illa dignitatis insignia, quibus antecessores tui inter missarum solemnia uti noscitur, nos personæ tuæ ex apostolicæ sedis benignitate concedimus, ut scilicet in diebus solemnibus ad missarum officia celebranda dalmatica, mitra, chirothecis et sandalis induaris. Ad hæc adjicientes decernimus ut nulli omnino hominum fas sit præfatum cœnobium temere perturbare, etc., ut in omnibus semper apostolicæ sedis, cujus est proprium, munimine ac protectione congaudeat. Si quis igitur in futurum archiepiscopus, vel episcopus, imperator sive rex, princeps, aut dux, comes, vicecomes, judex, castaldio, aut ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino judicio existere, etc.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus subscripsi.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joannis et Pauli subscripsi.

Ego Georgius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Oddo diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum subscripsi.

Ego Romanus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu subscripsi.

Datum Nonantulæ per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, quarto Idus Octobris, indictione x, Incarnationis Dominicæ anno 1133, pontificatus vero Innocentii papæ II anno tertio.

CXXI.

Ad Bertholdum abbatem S. Blasii. — Approbat separationem ecclesiæ Burglensis ab ecclesia Eggenheim.

(Anno 1132, Nov. 4.)

[D. GERBERT, *Hist. Nigræ Silvæ*, III, p. 66.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio BERTHOLDO abbati monasterii S. Blasii ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Quemadmodum ea quæ a nobis statuuntur, firma volumus et illibata consistere, ita quæ a fratribus nostris rationabili studio gesta sunt, intemerata custodiri sancimus. Proinde, dilecte in Domino fili Bertholde abbas, quod de Burgala (27) cella et capella S. Joannis, quæ in loco qui Ekkeneim (28) dicitur sita est, a venerabilibus fratribus nostris bonæ memoriæ Odelrico (29) Constantiensi episcopo, et successore ejus itidem Odelrico, consensu archipresbyteri, ac cæterorum presbyterorum illius parochiæ statutum est, auctoritate sedis apostolicæ confirmamus, ut videlicet prædicta Burgala cella et Ecclesia B. Joannis, quæ nimirum præfatis episcopis consentientibus in allodio constructæ sunt, quod Quarnerius et Aguipertus (30) ad conversionem venientes monasterio B. Blasii, cui deo auctore præsides, obtulerunt, cum suis pertinentiis perpetuo jam dicti cœnobii juris existant, ita tamen, ut in prænominata Burgala cella fratres monasterii Sancti Blasii libere et absque alicujus contradictione Domino famulentur, et in ecclesia B. Joannis in pede montis ædificata plebs divina percipiat sacramenta; et unaquæque suis contenta sit terminis, quemadmodum a supradictis episcopis noscitur institutum. Nulli ergo hominum fas sit hanc paginam nostræ confirmationis infringere vel mutare, sed omnia, sicut superius est expositum, perpetuis futuris tem-

(27) Chronicon cellæ hujus Burglensis scripsit Conradus S. Blasii monachus, quod edidit noster P. Rustenus Heer in anonymo Murensi ubi plurima hanc bullam illustrantia habentur.

(28) Ecclesia S. Joannis in villa Eggenheim ad pedem montis Burglensis parochialis fuit, ac mutata religione adhuc est.

(29) Ex charta Hermanni episc. Constantiensis anni 1155 liquet quod Udalricus I episcop. Constantiensis de Dillingen, qui obiit anno 1127, transtulerit ecclesiam Burglun in potestatem monachorum auctoritate papæ Honorii atque Moguntini archiepiscopi Adalberti. Negotium ergo hoc jam incœperat. Udalricus I; perfecit vero successor ejus Udalricus II, Constantiensis episcopus, cujus confirmatio transactionis super loco Burgulum abbati S. Blasii asserto habetur apud P. Hergott, Cod. Probat. t. II, p. I, p. 154, « data Basileæ an. 1130, 8 Febr., » qui dies convenit cum feria VII, seu Sabbato.

(30) Sunt hi Wernherus de Kattenbach, ejusque frater Wipertus, qui sub Rusteno abbate circa ann. 1120 monachi in S. Blasio effecti bona sua in Burglen, Ekinheim, Kaltinbach aliaque eidem monasterio contulerunt, ut ex citato Burglensi Chronico liquet.

poribus in sua stabilitate serventur. Si quis autem hujus nostræ constitutionis temerator exstiterit, indignationem beatorum apostolorum Petri et Pauli se noverit incursurum.

Ego Innocentius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Data Placentiæ II Nonas Novembris.

CXXII

Ad Gaufredum Carnotensem et Stephanum Parisiensem, episcopos.— Ut Aurelianensi subdecano ac sociis honores et bona ablata restitui stagant.

(Anno 1132, Nov. 5.)

[MANSI, *Concil.*, XXI 401.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilitus fratribus GAUFRIDO Carnotensi, apostolicæ sedis legato, et STEPHANO Parisiensi, episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Prout novit vestra fraternitas, damna et injurias dilectis filiis nostris Archembaldo Aurelianensi subdecano, magistro G. et eorum sociis irrogatas, et honores sibi ablatos, restituendos, in vestro arbitrio et æstimatione posuimus. Quod quia minime impletum esse accepimus, dilectioni vestræ mandamus atque præcipimus, ut quemadmodum bene inchoastis, in nomine Domini procedatis, et eamdem causam effectui mancipetis.

Datum Placentiæ Nonis Novembris.

CXXIII.

Privilegium pro Ecclesia S. Ursi Augustensis (prov. Tarantas).

(Anno 1132, Nov. 10.)

[*Historiæ Patriæ Monumenta*, Chartæ, I. p. 769, ex archiv. collegiat. S. Ursi d'Aosta (L. C.).]

INNOCENTUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HERBERTO Augustensi episcopo ejusque successoribus canonice substituendis, in perpetuum.

Apostolicæ sedis moderamini congruit religiosorum virorum desideriis clementer annuere, et ut gratum Deo suscipiant incrementum suum eis suffragium impertiri. Tuis igitur, frater venerabilis Herberte episcope, postulationibus annuentes, ecclesiam Sancti Ursi quæ in Augustensis civitatis suburbio sita est, scripti nostri pagina communimus. Statuimus enim ut, juxta votum tuum et collaudationem et assensum fratrum tuorum, videlicet Bosonis præpositi, Stephani archidiaconi, ac totius capituli, ordo canonicus in eadem Ecclesia futuris temporibus inviolabiliter conservetur, atque decedentibus canonicis, qui ibidem inpræsentiarum manere noscuntur, nullus eis nisi vitam professus canonicam subrogetur. Quæcunque præterea bona, seu possessiones prænominata Ecclesia in præsenti indictione decima juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci firma fratribus in ea regulariter viventibus, et illibata permaneant. Nulli ergo omnino hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare aut ejus possesiones auferre, ver ablatas retinere, minuere, aut temerariis vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur regularium canonicorum usibus in perpetuum profutura. Si quis autem huic nostræ constitutioni temerario ausu contraire tentaverit, secundo tertiove commanitus, si non satisfactione congrua emendaverit potestatis honorisque sui dignitate careat, atque sententiæ excommunicationis subjaceat. Conservantes autem omnipotentis Dei gratiam et æternæ vitæ præmia consequantur.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Datum Placentiæ XIII Kalendas Decembris, indictione x, Incarnationis dominicæ anno 1133, pontificatus Domni Innocentii papæ II anno III.

CXXIV.

Ad Petrum Venerabilem Cluniacensem abbatem.— SS. Facundi et Primitivi in Hispania cœnobium conceditur.

(Anno 1132, Dec. 13.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 410.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto PETRO Cluniacensi abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

Ignem venit Dominus mittere in terram, et vult ut ardeat. Quia ergo gratuita Dei beneficia sacrum Cluniacense collegium suæ visitationis gratia illustravit, ignem in eo charitatis accendit, et discreta religionis humilitate perfudit: æquissimi juris est, ut quod gratis accipit, fratribus indigentibus devote impendat, lapsos relevet, tepidos excitet, et piæ religionis radios, et bene Deo placentis conversationis odorem, diversas mundi illustrando provincias, longe lateque transfundat: et sic amor et gloria divini cultus, quæ copiose, Deo gratias, vigent, in vite, per vestram administrationem Deo grata et fecunda ubertate multiplacentur in propagine Monasterium ergo SS. martyrum Facundi et Primitivi, quod in Hispaniarum partibus situm est, et ad jus B. Petri constat specialiter pertinere, qui a religionis nitore, et temporalium rerum opulentia, quibus pristinis temporibus effloruerat, unde valde dolemus, peccatis exigentibus excidit: nos, quorum præcipue interest in antiquum revocare illustris filii nostri Aldefonsi Hispanarium regis vota clementius admittentes, vestris postulationibus impertimur assensum. Igitur locum ipsum cum suis omnibus pertinentiis tibi, dilecte in Domino fili Petre abbas, tuisque successoribus, salvo nimirum B. Petri censu annuo, et S. B. E. in omnibus debita justitia et reverentia, ad reformationem religionis, et rerum temporalium incrementum, ex apostolicæ sedis benignitate committimus. Vestra itaque, charissimi filii, interest ut ope, et consilio, vestraque instantia, religio in eodem monasterio reformetur, et tam in interioribus quam in exterioribus locus ipse ad statum et dignitatem pristinam auxiliante Domino reducatur.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

Ego Guillelmus Prænestimus episc. subscripsi.

Ego Urbanus presb. card. tit. S. Clementis subscripsi.

Ego Anselmus presb. card. subscripsi.

Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joannis et Pauli, subscripsi.

Eho Guido diac. card. S. Mariæ in Via Lata subscripsi.

Ego Oddo diac. card. S. Georgii ad Velum Aureum, subscsipsi.

Datum Bononiæ per manum Aymerici S. R. E. diac. card. et cancellarii, Id. Decemb., indict. x, Incarnationis Dominicæ anno 1132, pontificatus domini Innocentii papæ II anno III.

CXXV.

Norberto ejusque successoribus archiepiscopis Magdeburgensibus, possessiones et bona sua cum universim, tum nominatim, confirmat.

(Anno 1131-1133.)

[Ludewig, *Reliquiæ manuscript.*, XII, p. 388.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Norberto Magdeburgensi episcopo ejusque successoribus canonice substituendis, in perpetuum.

Tunc apostolicæ sedi et Romanis pontificibus honor integre conservatur, si unicuique Ecclesiæ suæ dignitas custoditur, fratrum etenim nostrorum gloriam nostram propriam indicamus. Romanæ siquidem Ecclesiæ consueta benignitas et discreta humilitas quos devotos et mansuetos filios reperit, alios dignitatibus et honoribus sibi amplius facit obnoxios, alios familiaritatis et dilectionis prærogativa sublimat. Equidem et rationabile est, ut, quorum beneficia et obsequia nos suscepisse recolimus, eorum devotioni in mensura pari, nec quantitate æquali, sed ex abundantiore benevolentia libenti animo, respondere curemus. Cæterum quam firma perseverantique constantia causam juris tuæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ, venerabilis frater Norberte Magdeburgensis archiepiscope, incandescente Petri Leonis schismate, fervor tuæ religionis et discretio prudentiæ suscepit defensandam et se invicem inexprimabilem, pro domo Dei opponens, animos regis principum et aliarum tam ecclesiasticarum, quam sæcularium personarum, ad catholicæ Ecclesiæ unitatem et beati Petri ac nostram obedientiam, frequentibus argumentis et ratione munitis inducere laboraverit, magnaque inde Ecclesiæ Dei et nobis pervenerit utilitas, manifestum est. Ideoque, charissime frater, quem plena in Domino charitate diligimus et familiari sedis apostolicæ gremio detinemus, charissimi filii nostri, illustris et gloriosi regis Lotharii et tuis rationabilibus postulationibus assensum præbentes, possessiones et bona quæ juste et legitime possides, tibi et successoribus tuis ; et per eos Magdeburgensi Ecclesiæ, auctoritate apostolica confirmamus et præsenti privilegii pagina communimus, in quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda. In Magdeburgensi diœcesi, abbatiam Beati Joannis Baptistæ ; ecclesiam Beatæ Mariæ ; ecclesiam Beati Joannis evangelistæ : ecclesiam Sancti Nicolai ; ecclesiam quæ dicitur Gratia Dei ; abbatiam Haldesleve ; præposituram Sanctæ Mariæ Gallæ in episcopatu Ossenburgensi ; ecclesiam Eugerii in Monasteriensi episcopatu ; abbatiam de Borchorst in Moguntinensi diœcesi, etc. Ad hoc prædecessorum nostrorum sanctorum virorum, Joannis, Benedicti et Leonis, Romanorum pontificum, vestigiis inhærentes, crucis et pallii prærogativam et dignitatem metropolitanam, quemadmodum in eorum continetur privilegiis, vobis concedimus et super civitates et cum episcopali dignitate vobis nihilominus roboramus. Quæque prætera in futurum liberalitate regis, largitione principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis, præfata ecclesia, largiente Domino, poterit adipisci, firma vobis de cætero et illibata permaneant. Decernimus ut nulli omnino hominum liceat præfatam Magdeburgensem Ecclesiam temere perturbare aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel aliquibus exactionibus conturbare, sed omnia integra conserventur, tibi tuisque successoribus in perpetuum profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, Hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita , si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Prælecta et diligenter subauscultata est præsens copia per me Ottonem Cæpes, notarium publicum, et non discedit principalibus suis litteris verbo aliquo, quod protestor manu propria.

CXXVI.

Privilegium pro monasterio S. Mariæ de Morrona.

(Anno 1133., Jan. 23.)

[*Annales Camaldul.*, t. III, p. 341, ex authentico episcopatus Volaterrarum.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Gerardo abbati monasterii Sanctæ Mariæ de Morrona, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Religiosi viri quanto familiarius omnipotenti Deo adhærere noscuntur, tanto studiosius paternæ sunt affectionis intuitu confovendi. Eapropter, dilecte in Domino fili, Gerarde abbas tuis, rationabilibus postulationibus clementer annuimus, et Beatæ Mariæ monasterium cui Deo auctore præesse dignosceris cum suis omnibus pertinentiis sub aposticæ sedis tutelam et protectionem suscipimus, et beati Petri ad quem specialiter pertinet, patrocinio duximus

muniendum. Statuimus enim ut quæcunque prædia, A quæcunque possessiones seu bona a nobilis memoriæ Uvicione comite et filiis ejus Uvolino, Rainerio, Lotherio, et Bolgarino, aut aliis Catholicis viris vestro monasterio sunt juste concessa, tibi tuisque successoribus in perpetuum firma et illibata manere sancimus. In quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjunximus : castellum videlicet de Vivario cum paritario et aliis pertinentiis ejus ; possessiones de Morrona, possessiones de Costello de Sojana, de Negoriana, de Rivoalto, de Massa, de Montegemule. Quæcunque præterea bona præfatum cœnobium inpræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante, Domino poterit adipsici, vobis præsentis B scripti pagina confirmamus. Decernimus ergo ut nulli episcopo, nulli omnino hominum liceat præfatum cœnobium temere pertubare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra serventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena C fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus SS.

ADJUVA NOS, DEUS, SALUTARIS NOSTER.

Ego Guilielmus Prænestinus episcopus SS.

Ego Joannes Ostiensis episcopus SS.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tituli S. Laurentii in Lucina SS.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joannis et Pauli SS.

Ego Martinus presbyter cardinalis tituli Sancti D Stephani in Cælio monte SS.

Ego Oddo diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani SS.

Datum Pisis per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, x Kalend. Februarii, indictione XI, Incarnationis Dominicæ anno 1134, pontificatus vero domni Innocentii II papæ annno IV.

Ego Marchesius sacri Lateranensis palatii,...... publicus judex authenticum vidi et legi et SS.

Ego Albertus notarius apostolicæ sedis authenticum illud vidi et legi et SS.

Ego Albertus notarius apostolicæ sedis authenticum illud vidi et legi et SS.

Ego Hugo notarius apostolicæ sedis authenticum illud vidi et legi et ss.

CXXVII.

Privilegium pro parthenone S. Mariæ de Fontanis

(Anno 1133, Febr. 9.)

[DUPLESSIS, *Hist. de l'Eglise de Meaux*, II, p. 26.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectæ in Christo filiæ mulieri priorissæ monasterii B. Mariæ de Fontanis, ejusque sororibus tam præsentibus quam futuris inibi regulariter substituendis in perpetuum, etc.

.... Statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona impræsentiarum juste et legitime possidet.... firma vobis in perpetuum et illibata permaneant ; in quibus hæc adnotanda subjunximus : possessiones de prope Fontanis cum appendiciis earum, prata, colonantias, cum omnibus ad eas pertinentiis, etc..... Apud Jambri domos et terras ab illustri viro Teobaldo Blesencium comite monasterio vestro donationis titulo concessas, etc.....

Datum Pisis per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, quinto Idus Februarii, indictione XI, pontificatus vero domini Innocentii papæ II anno IV.

CXXVIII.

Ecclesiæ Cellensis superioris disciplinam Præmonstratensem bonaque confirmat.

(Anno 1133, Febr. 20.)

[HUGO, *Annal. S. ord. Præmonstrat.*, t. I, p. 384.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio JOANNI Cellensis ecclesiæ præposito. ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Apostolicæ sedis moderamini congruit religiosos viros debita benignitate diligere, et eorum loca protectionis suæ patrocinio communire. Quapropter, dilecte in Domino fili Joannes præposite, tuis rationabilibus postulationibus accommodantes assensum, Cellensem Beati archangeli Michaelis ecclesiam, quæ juxta Wirtzeburgensem civitatem a te et Henrico fratre tuo, devotionis intuitu, fundata esse dignoscitur, præsenti privilegio duximus roborandam. In primis siquidem statuentes ut ordo canonicus, qui secundum B. Augustini Regulam, venerabilis fratris nostri Norberti Magdeburgensis archiepiscopi, religiosi utique et prudentis viri, annitente studio, est inibi institutus, perpetuis temporibus in eadem ecclesia inviolabiliter conservetur. Fratres quoque qui, divina inspirante clementia, ibidem ad conversionem venerint, post factam in eodem loco professionem, ad alia loca convolandi non habeant facultatem ; nullus archiepiscopus, episcopus, abbas, vel quilibet alius sine præpositi sui licentia, eos suscipere aut susceptos retinere præsumat ; hoc enim et sacris regulis inhibetur, et ab ecclesiasticis personis convenit esse alienum. Porro permutationem illam, quæ inter te et venerabilem fratrem nostrum Embricum Wirtzburgensem episcopum, consensu canonicorum suorum, super eodem loco rationabiliter facta est et per scripti sui paginam

confirmata, nos autem aucroritate apostolica roboramus. Quæcunque præterea per vos ab eodem episcopo vel redempta, vel aliorum fidelium oblatione eidem ecclesiæ canonice collata sunt, aut deinceps justis modis, auxiliante Domino, conferri contigerit, tibi tuisque successoribus firma in perpetuum et illibata permaneant, salva nimirum diœcesani episcopi justitia et reverentia. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eamdem ecclesiam temere infestare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra serventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus profutura. Si qua ergo in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui periculum patiatur, atque a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat. Cunctis autem eidem ecclesiæ, quæ sunt justa servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Datum Pisis per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, x Kalend. Martii, indict. xi, Incarnat. Dominicæ anno 1133, pontificatus D. Innocentii II papæ anno iii.

CXXIX.

Ad Didacum archiepiscopum Compostellanum, Ariam Legionensem et P[etrum] Lucensem.

(Anno 1133, Mart. 1.)

[Florez, *España sagrada*, XX, 529.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Didaco Compostellano archiepiscopo, Ariæ Legionensi, et P. Lucensi episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Inspectis fraternitatis vestræ litteris vesaniam atque inobedientiam illius Ovetensis manifeste cognovimus, qui nimirum quoniam peccatum peccato adjicere minime formidavit, et contra interdicti sententiam primum per legatos nostros in eum datam, et postmodum nostra auctoritate firmatam, episcopale officium celebrare tentavit, nos eum auctoritate Spiritus sancti excommunicationi subjicimus, et ut ab eo tanquam ab excommunicato abstineatis, sollicitudini vestræ mandando præcipimus. De cætero super amore et reverentia quam erga S. R. E. et nos ipsos geritis, multimodas vobis gratias referentes vestram experientiam præsentibus litteris commonemus, quatenus ad ea quæ B. Petro expedire noveritis, propensius intendatis, et pro ipsius servitio tanquam boni et devoti filii efficac iter laboretis.

Dat. Pisis Kal. Martii (31).

CXXX.

Archiepiscopis, episcopis et abbatibus per Toletanam, Bracarensem, Compostellanam provincias constitutis significat A. Ecclesiæ Ovetensis invarem a sese excommicatum esse.

(Anno 1133, Mart. 1.)

[Florez, *ibid.*]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis, episcopis et abbatibus per Toletanam, Bracarensem, Compostellanam provincias constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Dilectionem vestram nolumus ignorare quoniam in A. Ovetensis Ecclesiæ occupatorem pro eo quod contra prohibitionem legati nostri consecrationem suscepit, et post suspensionem per nuntium sedis apostolicæ in eum factam, et a nobis postmodum confirmatam, celebrare officium episcopale tentavit, communicato fratrum nostrorum consilio excommunicationis sententiam promulgavimus : ideoque vestram præsentibus litteris duximus commonendam fraternitatem, quatenus vos ab ipso tamquam ab excommunicato sollicite custodiatis, et subjectos vestros, ut ab eodem pariter se observent, nihilominus moneatis.

Dat. Pisis Kal. Martii.

CXXXI.

Ecclesiæ Ferrariensis possessiones, petente Landulfo episcopo, confirmat.

(Anno 1133, Mart. 11.)

[Cocquelines, II, p, 209.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Landulpho episcopo, consulibus et populo Ferrariensi in perpetuum.

Ad hoc in apostolicæ sedis cathedra, disponente Domino, constituti esse conspicimur, ut justis postulationibus liberiori animo præbeamus assensum, et quos devotiores ad nostrum obsequium, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ specialius adhærere cognoscimus scilicet ejusdem piæ matris gremio familiarius confovere curemus. Quia igitur vos, dilecti in Domino filii, beato Petro et nobis qui, licet indigni, ipsius vice fungimur, nostrisque successoribus omnem obedientiam et gratum obsequium exhibituros promisistis, prædecessorum nostrorum sanctæ recordationis Adriani, Benedicti et Paschalis Romanorum pontificum, inhærentes vestigiis, Ferrariensem Ecclesiam tanquam specialem apostolicæ sedis filiam, sanctæ Romanæ Ecclesiæ patrocinio communimus, et ei fundos suos præsentis privilegii pagina roboramus. In quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjunximus : massam videlicet Babylonicam, quæ vocatur Ferraria, cum duodecim fundis suis, cui duodecim alias massas nostras minores cum omni obedientia ac servitute subjugamus, id est massam et ripam Palatiolus cum duodecim fundis suis, simulque massam Quartisianam cum duodecim fundis

(31) Innocentius, Gallia peragrata in Italiam rediit anno 1132.

suis, et similiter massam Popularem cum duodecim fundis suis, nec non massam Curulum, et massam Saletum cum viginti quatuor fundis suis, et massam Senoticam, et Tastilionem, cum fundis suis, massam quoque quæ vocatur Firmignana cum omnibus fundis suis; quas massas cum omnibus suis pertinentiis, de dominio et jure atque potestate sanctæ sedis apostolicæ, a præfatis prædecessoribus nostris Ecclesiæ Ferrariæ concessas, nos quoque eidem præsentis decreti auctoritate firmas statuentes, ut tam tibi frater Landulphe episcope, quam tuis etiam successoribus in singulis massis ecclesias cum clericis diaconibus, et presbyteris ordinandi et consecrandi licentia permittatur. Termini autem Ferrariensis comitatus his finibus distinguuntur: ab oriente ab una parte fluminis Padi, ab altera nostra massa Phiscalia, et Veteraria; transeunt flumen Sandali usque Bucciletum, per Bucciletum transeunt flumen Gabianam per Ludurium, circumdant villam magnam Madrariam, pervenientes usque Malletum, a Malleto pergunt juxta arginem Anxianum, per paludes piscarias usque Vitricam, et transeuntes Vitricam perveniunt usque fossam Buranam, et inde exeunt in Padum, et descendunt usque ad occidentem usque Ulmum formosam quæ certa finis inter Romaniam et Longobardiam. Ab altera autem fluminis parte fines sunt similiter: ab oriente callis de fine, qui terminus est inter nostrum comitatum Comaclensem, et extendunt se per paludes et piscarias usque ad fossatum Silvulæ, et circumdant massam Corneti et Lacinanus, quæ de nostro comitatu Ferrariæ sunt. Descendentes inde ad occidentem per paludes et piscarias usque flumen Tartari, exeunt usque in flumen Padi. Porro habitatoribus ipsius massæ majoris Ferrariæ pravas et malas consuetudines amovemus, nisi tamen, sicuti soliti sunt, ad suffragium sanctæ Romanæ Ecclesiæ per eorum nuntium unaquæque libera persona de moneta Venetiarum denarios singulos, juxta antiquam consuetudinem, dabit. Census vero, et tributi, atque telonei ripa et flumine, unam medietatem pro benedictione ad communem utilitatem et meliorationem, seu restaurationem jam dictæ majoris massæ concedimus; alteram vero medietatem ad nostras manus reservamus. Similiter telonei de mercato unam medietatem nobis retinemus, alteram vero præfato nostro Ferrariæ episcopo condonamus. Placitum sane generale similiter in dominio ac potestate sanctæ Romanæ Ecclesiæ reservamus, ut videlicet coram nostro nuntio, semel in anno faciente justitiam, ab omnibus per tres dies custodiatur. Collectam vero vel fodrum, aut pravam vel injustam functionem, aut dationem, seu consuetudinem nequaquam exigimus, scilicet omnia pro Dei timore atque amore præfatæ nostræ sanctæ ecclesiæ Beati Georgii, omnibus habitatoribus ipsius majoris massæ pepercimus, aliasque minores massas ei, sicut supra dictum est, cum omnibus suis servitutibus subjugamus. Præterea vestræ devotionis desiderio annuentes, præfatos comitatus Ferrariæ, et generale civitatis placitum, ac Comacli riparum cum omni jure, quod infra civitatem et comitatum ad dominium sanctæ Romanæ Ecclesiæ pertinet, alicui minime tribuemus, nisi aut communi civitatis vestræ, aut Ferrariensi episcopatui, ita tamen, ut quantum exinde ab illis habere poterimus, vos beato Petro justa compensatione bonorum ac sapientum consilio, persolvatis. Ad hæc de vestra fidelitate atque servitio plurimum confidentes, offensas illas, quas nobis et prædecessoribus nostris intulistis, vobis ex benignitate sedis apostolicæ condonamus. Pro tantis itaque perceptis a sede apostolica beneficiis, vestra universitas nobis nostrisque successoribus per proprium nuntium in commune... juvabitque in civitate, et toto comitatu Ferrariæ justitiam beati Petri et sanctæ Romanæ Ecclesiæ nos et successores nostros recuperare, retinere ac defendere bona fide juvabitis. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, aut Ferrariensem Ecclesiam super his quæ dicta sunt, minuere, aut sanctæ sedi apostolicæ sua in ei jura, quæ superius significata sunt, auferre præsumpserit, pœnæ et compositionis nomine reddat eidem sanctæ sedi apostolicæ auri optimi libras centum; et nisi quæ male præsumpta sunt, satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem præfatis ecclesiis justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum in territorio Vulterrano per manum Aymerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, v Idus Martii, indictione XII, Incarnationis Dominicæ anno 1133, pontificatus domini Innocentii papæ II anno IV.

CXXXII.

Syrum Januensem ex episcopo archiepiscopum factum pallio decorat eique Marianensem, Nebiensem, Acciensem episcopos suffraganeos subjicit.

(Anno 1133, Mart. 19.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, IV, 859.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri SYRO Januensi archiepiscopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Justus Dominus, et justitiam dilexit, æquitatem vidit vultus ejus. Si pro homine perdito humanatus est Dei Filius, et pro ejus redemptione atque salute mortem ignominiosam pertulit, Catholica igitur et sancta Dei mater ecclesia, ne filii sui damnentur, perpetuo bona sua hilari vultu et mente jucunda,

quoniam id ipsum æquitatis et justitiæ ratio postulat, debet impendere. (A) Quocirca sacrosancta sedes apostolica, animarum saluti providens, quoniam pro discordia, et guerra, quæ inter dictam Januensem civitatem et Pisas olim argutissimo id favente inimico humani generis orta est, incomparabiles hominum clades, Christianorum captivitates, et ecclesiarum destructiones immuneræ provenerunt, ut de cætero tam detestabilis lis et dissensio conquiscat, personam tuam, et per te Januensem Ecclesiam a præfata civitate, quæ beato Petro ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ fidelis, et ad serviendum prompta exstitit, et de cætero se id facturam propensius pollicetur, decorem et exaltationem prærogativa gloriosa sublimat. Te igitur, frater charissime Syre archiepiscope, pallii genio decorantes, et gratia ampliori (B) donantes, in archiepiscopum promovemus, et tres episcopatus in Corsica, Maranen, videlicet, Nebolensem, et tertium, cujus sedem constituimus Ecclesiam Sancti Petri de Acci, qui habeat unam plebem de Marana, et aliam de Meria, atque Vobzensem, et illum de Brunate, quem modo novum statuimus tibi, tuisque successoribus metropolitico jure subjicimus. Verumtamen episcopatum Januensem, et te videlicet, ac posteros tuos ab omni emancipatos subjectione in manu propria libere retinemus, statuentes ut Januensis archiepiscopus eo ordine, quo et Pisanus a solo Romano pontifice consecretur. Quod si forte Pisanus archiepiscopus a suis suffraganeis fuerit consecratus, Januensis quoque a suis nihilominus similiter consecretur. (C) Deinde vero infra Ecclesiam præferens, videlicet diebus Cœna Domini, et Pascha, Ascensione Domini, Pentecoste, in festivitate apostolorum Petri et Pauli, S. Laurentii, tribus festivitatibus S. Mariæ, Natali Domini, Epiphania, et in die anniversarii consecrationis tuæ, in consecrationibus quoque episcoporum, basilicarum, et ordinationibus clericorum. Abbatiam quoque de Tyro ad meliorationem, salva sanctæ Romanæ Ecclesiæ proprietate ac consensu, tibi, venerabilis frater archiepiscope Syre, committimus. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, (D) reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem hæc nostra statuta servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.
Ego Guillelmus Prænestinus episc.
Ego Joannes Ostiensis episcopus.
Ego Rudolphus Ortanus episc.
Ego Joannes tit. S. Chrysogoni presbyter card.
Ego Anselmus presb. card. tit. S. Laurentii in Lucin.
Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joannis et Pauli.
Ego Martinus presb. card. tit. S. Stephani in Cælio Monte.
Ego Rainerius Senensis episc.
Ego Rolandus Rossellanus episc.
Ego Ildizo Saonensis episc.
Ego Romanus diac. card. S. Mariæ in Porticu.
Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi.
Ego Guido diac. cardin. S. Mariæ in Via Lata.
Ego Oddo diac. card. S. Georgii ad Velum Aureum.
Ego Guido diac. card. SS. Cosmæ et Damiani.

Datum Grosseti per manum Aymerici S. R. E. diaconi cardinalis et cancellarii, XIV Kal. Aprilis, indict. X, Incarnationis Dominicæ anno 1133, pontif. vero D. Innocentii PP. II anno IV.

CXXXIII.

Ad Hugonem Burgundiæ ducem. — Monet ut Herbertum abbatem Divionensem tueatur contra monachos S. Sequani, quos excommunicatos nuntiat.

(Anno 1133, Maii 19.)
[D. BOUQUET, XIV, p. 248.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio HUGONI illustri Burgundiæ duci, salutem et apostolicam benedictionem.

Controversiæ quæ inter filios nostros Herbertum Divionensem abbatem et monachos S. Sequani jam dudum agitata est, dilecti fratris nostri Stephani Cisterciensis abbatis, sapientis siquidem viri, cui eam per justitiam vel concordiam terminandam commisimus, exstat provida discretione decisa. Verum præfati monachi spiritu superbiæ inebriati, non solum concordiam ab eodem fratre nostro statutam minime servarunt, quin potius quamdam villam ecclesiæ S. Stephani pervadentes, vina fratrum ipsius loci fuderunt, vasa vinaria confregerunt, et eamdem villam tam animalibus quam rebus aliis spoliarunt; quod nimirum tanto gravius ferimus, quanto hæc ipsa tuo favore perpetrata esse accepimus. Nos igitur, quorum præcipue interest malefactores debita sententia coercere, in eosdem monachos jamdudum prolatam excommunicationem innovamus, et omnes qui opem et consilium in eodem maleficio præbuerunt, donec supradicta damna restituantur, pari sententiæ subjacere præcipimus. Nobilitati ergo tuæ mandamus ut jam dictam concordiam quæ per tam sapientem virum et industrium facta est, facias observari, et ne prædictus abbas propter hoc ulterius molestetur, studeas providere; alioquin timendum est ne tibi imputetur, si, cum possis malum prohibere, non prohibes. Dilectam filiam nostram ducissam uxorem tuam, in Domino salutamus ac benedicimus.

Data Laterani, XIV Kal. Junii (32.)

(32) Anno 1133, quo Innocentius a Romanis in Lateranensi palatio receptus fuit.

CXXXIV.

Ecclesiam S. Stephani Pratensem tuendam suscipit et ejus jura confirmat.

(Anno 1133, Maii 21.)

[Ughelli, *Italia sacra*, III, 331.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Ildeprando præposito ecclesiæ S. Stephani de Prato, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Justitiæ et rationis ordo nos admonet ut qui ad Ecclesiarum regimen divina sumus providentia assumpti, eas et a pravorum hominum incursibus tueamur, et sub pio S. Rom. Ecclesiæ gremio confovere curemus. Hoc nimirum charitatis intuitu, dilecte in Domino fili Ildeprande præposite, tuis precibus duximus annuendum, et B. Stephani protomartyris ecclesiam, cui Deo auctore præsides, sub tutela B. Petri protectioneque suscipimus. Statuimus itaque ut in parochia ejusdem ecclesiæ te invito, tuisque successoribus aut fratribus contradicentibus, nulli omnino hominum liceat ecclesiam construere, aut aliquam super hoc injuriam irrogare, salva sedis apostolicæ reverentia. Decimas quoque eorum qui ad vestram ecclesiam jure parochiali pertinent, absque alicujus contradictione vobis habendas concedimus. Sepulturam ejusdem loci ad opus eorum qui parochiani vestri censentur, vobis et ecclesiæ vestræ nihilominus confirmamus. Decernimus etiam ut nullus interdicti seu excommunicationis sententiam absque justa et rationabili causa in vos audeat promulgare. Chrisma, oleum sanctum, consecrationes altarium seu basilicarum, ordinationes clericorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a diœcesano suscipietis episcopo, siquidem Catholicus fuerit, et gratiam sedis apostolicæ habuerit, et si ea gratis et absque pravitate aliqua vobis voluerit exhibere. Alioquin Catholicum, quem malueritis, adeatis antistitem, qui nimirum nostra fultus auctoritate quod postulatur indulgeat. Quæcunque præterea bona eadem Ecclesia inpræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Nulli ergo omnino hominum fas sit eamdem ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, et omnia integra serventur tuis et successorum tuorum usibus profutura, salva diœcesani episcopi reverentia. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, atque a sanctissimo corpore ac sanguine Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, et in extremo examine districtæ ultioni A subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

C. Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Dat. Laterani per man. Almerici S. Rom. Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii XII Kal. Junii, indict. XII, Incarn. Dominicæ anno 1133, pontificatus vero Innocentii PP. II anno IV.

CXXXV.

Ad Petrum Venerabilem Cluniacensem abbatem.— Ex variis periculis ereptus, votivas orationes exposcit.

(Anno 1133, Maii 23.)

B [Mansi, *Concil.*, XXI, 416.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, Petro abbati, et fratribus Cluniacensibus, salutem et apostolicam benedictionem.

Protexit nos Deus a conventu malignantium, et a multitudine operantium iniquitatem (*Psal.* LXIII.) Olim namque debacchante Judaica rabie, divinæ virtutis dextera de profunditate sui consilii nos et fratres nostros ad sua reservatos obsequia, de Urbe sub protectione suæ miserationis eduxit. Modo vero in faciem suæ respexit ecclesiæ, atque nos sanos et incolumes ad sedem propriam revocavit. Dignum est igitur, quatenus pro tantis nobis collatis a superno numine beneficiis, nobiscum pariter gratulemini, et divinæ majestati grates debitas referatis : illud C omnimodis exorantes, ut causam ecclesiæ, nunc usque in suo patrocinio sustentatam, magis ac magis attollat, et bonis principiis exitus meliores adhibeat. Credimus enim quod preces vestræ majorem efficaciam apud Deum obtineant, quam sæcularis potentia quorumlibet amatorum. Nos autem in urbe cum charissimo filio nostro Romanorum rege Lothario constituti, super sollicitudine ac studio quod super sanctam Romanam Ecclesiam geritis, devotioni vestræ multimodas gratias exhibemus, et quæ ad liberationem Ecclesiæ pertinent, Deo gratias, salubriter operamur.

Data Laterani x. Kal. Junii.

CXXXVI.

Monasterium Brugnatense sedem episcopalem instituit, Januensis Ecclesiæ suffraganeam.

D (Anno 1133, Maii 27.)

[Ughelli, *Italia sacra*, IV, 984.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Ildeprando Brugnatensi electo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Quemadmodum sedes apostolica universis per orbem Ecclesiis prælata consistit, dicente Domino ad Petrum : *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam et tibi dabo claves regni cœlorum* (*Matth.* XVI); ita nimirum semper ei licuit duos episcopatus in unum redigere, opportunitate temporis in duo dividere, novos creare, et abbatias,

et alia venerabilia loca episcopatus prærogativæ culmine decorare. Hoc nimirum dispensationis intuitu pro bono pacis, et Ecclesiæ Catholicæ salute, atque suffragio Brugniatense monasterium, quod in honorem beati Petri apostoli, sanctorumque Laurentii et Columbani constructum esse cognoscitur, præsenti scripti pagina communimus, ipsumque episcopalem sedem de cætero fore decernimus, statuentes ut ecclesiæ, quæ citra ipsum sunt, castella quoque, et villæ, quæ sui juris existunt, eidem cœnobio parochiali jure subjaceant, et pontifex qui ibidem pro tempore fuerit, decimas, oblationes et alia, tam in temporalibus quam spiritualibus, tanquam proprius episcopus habeat et disponat, atque Januensi Ecclesiæ tanquam metropolitanæ suæ obediens, et subjectus existat. Illud etiam huic nostræ constitutioni addendum esse censuimus, ut universa quæ vel concessione pontificum, oblatione fidelium eidem Ecclesiæ collata sunt, vel deinceps auxiliante Domino juste et canonice conferentur, sibi suisque successoribus firma semper et illibata permaneant, salva nimirum in omnibus sanctæ Romanæ Ecclesiæ justitia et reverentia. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum fas sit præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel oblatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt usibus omnino profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem hæc nostra statuta servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.
Ego Guillelmus Prænestinus episcopus SS.
Ego Churrardus Sabinensis episcopus SS.
Ego Rodulphus Hortanus episcopus SS.
Ego Joannes tit. S. Chrisogoni presb. card. SS.
Ego Gerardus tit. S. Crucis presb. card. SS.
Ego Anselmus presb. card. SS.
Ego Lucas presb. card. tit. SS. Jo. et Pauli SS.
Ego Romanus diac. card. S. Mariæ in Porticu SS.
Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi SS.
Ego G. diac. S. Mariæ in Via Lata SS.
Ego Oddo diac. card. S. Georgii SS.

Datum Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diac. card. et cancellarii, VI Kalend. Junii, indictione XI, ann. 1133, pontificatus vero D. papæ Innocentii secundi IV.

CXXXVII.

Ad Adalberonem Hamburgensem archiepiscopum.— Ut omnes episcopi Daniæ, Suediæ, Norvegiæ, etc., illi subjecti sint.

(Anno 1133, Maii 27.)

[LAPPENBERG, *Hamburgisches Urkundenbuch*, p. 132.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili ADALBERONI Hammenburgensi archiepiscopo, ejusque successoribus, salutem et apostolicam benedictionem.

Ad hoc in B. Petri cathedra, disponente Domino, constituti esse conspicimur, quatenus singulis Ecclesiis et ecclesiasticis personis suam conservemus justitiam; et qualiter, tam temporaliter quam spiritualiter ejus status integer perseveret, salubriter providere curemus. Dignum enim et rationabile est ut sicut sacrosancta Dei Ecclesia unitatis ac fidei perpetua mater existit, ita ejus privilegia custodiantur illæsa, et nullis molestiis, nullis oppressionibus pravorum hominum fatigetur. Sæpe utique venerabilis frater noster Adalbero Hamenburgensis archiepiscopus, in præsentia prædecessorum nostrorum felicis memoriæ Calixti et Honorii, ac nostra, questus est, Ascetum Lundensem et episcopos alios Daciæ, tibi debitam, sicut metropolitano suo, quemadmodum in antiquis privilegiis Gregorii, Sergii, Leonis, Benedicti, Nicolai et Adriani, Romanorum pontificum continetur, obedientiam denegare. Frequenter autem et a predictis prædecessoribus nostris Calixto et Honorio, atque a nobis, eis mandatum est ut aut ad tuam et Hammenburgensis Ecclesiæ redirent obedientiam, aut si quam super hoc justam se confiderent rationem habere, ad sedem apostolicam venirent ostendere præparati. Ipsi vero apostolicis contemnentes obedire mandatis, nec venerunt, nec responsales miserunt. Quia igitur lucrum nemo de sua contumacia debet obtinere, ex deliberato fratrum nostrorum episcoporum et cardinalium consilio, tam Lundensem quam alios episcopos Daciæ tibi restituimus. Ad formam itaque privilegiorum Gregorii, Sergii, Leonis, Nicolai, Benedicti et Adriani, episcopatus Daciæ, Suediæ, Norweigiæ, Farriæ, Cronlondiæ, Halsingaldiæ, Islandiæ, Scridevingiæ, et Sclavorum, charissimi filii nostri Lotharii regis precibus inclinati, tibi et per te Hammenburgensi Ecclesiæ, suæ scilicet metropoli, præsentis scripti pagina confirmamus. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem hæc statuta servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Romæ apud montem Aventinum, per manum Almerici S. R. E. diac. card. et cancellarii, vi Kal. Junii, indictione xi, Incarnationis Dominicæ anno 1133, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno iv.

CXXXVIII.

Ad Nicolaum Danorum regem. — Ejusdem argumenti.

(Anno 1133, Maii 27.)

[Lappenberg *ibid.* p. 133.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio Nicolao illustri Danorum regi, salutem et apostolicam benedictionem.

Prædecessores nostri felicis memoriæ, Gregorius, Sergius, Nicolaus, Benedictus et Adrianus, Romani pontifices, Hammenburgensem Ecclesiam metropolim statuerunt, et ei tam Lundensem quam alios episcopatus Daciæ subdiderunt. Cæterum frater noster Adalbero Hammenburgensis archiepiscopus, tam prædecessorum nostrorum tempore, quam nostro, questus est quod earumdum Ecclesiarum episcopi debitam sibi reverentiam exhibere contemnant. Pro quo nimirum cum a prædictis prædecessoribus nostris Calixto et Honorio, atque a nobis, sit eis per scripta mandatum, ut ad sedem apostolicam venirent responsuri super hac causa, nec venerunt nec responsales miserunt. Nos itaque unicuique suam justitiam volentes conservare, communicato fratrum nostrorum consilio, præfato fratri nostro Adalberoni archiepiscopo, quemadmodum in antiquis privilegiis prænominatorum Sergii, Gregorii, Leonis, Benedicti, Nicolai et Adriani Romanorum pontificum continetur, tam Lundensem quam alios episcopatus Daciæ restituimus. Tuæ itaque prudentiæ per apostolica scripta rogando mandamus, quatenus eidem fratri nostro Adalberoni archiepiscopo, tanquam metropolitano tuo, humiliter pareas, et, ut episcopi tui regni ad obedientiam redeant, diligenter satagas adimplere.

Datum apud montem Aventinum, vi Kal. Junii.

CXXXIX.

Ad..... Suedorum regem. — Ejusdem argumenti.

(Anno 1133, Maii 27.)

[Lappenberg, *ibid.*, p. 134.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio...... Suedorum regi, salutem et apostolicam benedictionem.

Venerabilis frater noster Hammenburgensis archiepiscopus ad apostolicam sedem veniens, in nostra præsentia questus est, quod cum episcopis regni tui, sicut antiqua prædecessorum nostrorum Gregorii, Sergii, Leonis, Benedicti, Nicolai et Adriani, Romanorum pontificum, privilegia indicare noscuntur, metropolitano jure præsideat, debitam ei obedientiam denegare præsumant. Quia igitur nostri officii est male gesta corrigere et ad viam rectitudinis revocare, nobilitati tuæ rogando mandamus, quatenus præfato fratri nostro Adalberoni Hammenburgensi archiepiscopo, tanquam metropolitano tuo, humiliter pareas; et ut episcopi terræ tuæ ad ipsius obedientiam redeant, pro facultate tibi a Deo collata diligenter efficias.

Datum apud montem Aventinum vi Kal. Junii.

CXL.

Ascerum episcopum Lundansem jubet metropolitæ A[dalberoni] parere.

(Anno 1133, Maii 27.)

[Lappenberg, *ubi supra*, p. 135.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, Ascero, episcopo Lundinensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Quemadmodum juris naturalis est alterum non lædere, ita nimirum nostri officii læsum adjuvare. Cæterum venerabilis fratrer noster A. Hammenburgensis archiepiscopus conquestus est coram beatæ memoriæ Calixto et Honorio, et jam etiam nobis, quod ei debitam obedientiam et reverentiam tanquam metropolitano tuo negligas exhibere. Qua de re cum et ap ipsis et a nobis sæpe per litteras et nuntios evocatus sis, nec per te, nec per tuos tamen sedem apostolicam visitasti. Quia igitur nostri officii est singulis sua conservare, fraternitati tuæ per præsentia scripta serio mandamus, ut ad ejus subjectionem et reverentiam redeas et ei tanquam metropolitano tuo in omnibus pareas.

Datum apud montem Aventinum vi Kalendas Junii.

CXLI.

Suediæ episcopis præcipit ut metropolitæ A[dalberoni], archiepiscopo Hamburgensi, obtemperent.

(Anno 1133, Maii 27.)

[*Ibid.*]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus, universis episcopis Suediæ, salutem et apostolicam benedictionem.

Æquum est ut qui aliis præesse desiderat, suis prælatis revereri humiliter non erubescat. Cæterum venerabilis frater noster A. Hamminbergensis (*sic*) archiepiscopus, ad sedem apostolican veniens, graviter questus est quod cum vobis, sicut est [etiam] in antiquis privilegiis Gregorii, Sergii, Leonis, Benedicti, Nicolai et Adriani, Romanorum pontificum, continetur, metropolitico jure præsideat, debitam ei obedientiam subtrahatis. Quod profecto a vobis est tanto studiosius corrigendum, quanto subjecto populo etiam in hoc bonæ conversationis exempla debitores estis impendere. Per præsentia itaque scripta fraternitati vestræ mandamus quatenus præfato fratri nostro A. Hamminburgensi archiepiscopo, tanquam metropolitano vestro, obedientiam et reverentiam deferatis et nullam ei super hoc molestiam de cætero irrogetis.

Datum apud montem Aventinum vi Kalendas Junii.

CXLII.

Bulla super certis episcopatibus in Polonia et citra, archiepiscopo Magdeburgensi subjectis.

(Anno 1133, Jun. 4.)

[BOLLAND., tom. VI Junii, p. 48.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri NORBERTO episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Sacrosancta Romana et apostolica Ecclesia, ex quo te in filium specialem assumpsit, tuæ devotionis fervorem atque industriam in suis opportunitatibus certis indiciis comprobavit. Cæterum novissime diebus istis, cum divinæ dispositionis providentia nos, licet indignos et minus idoneos, ad apostolatus administrationem placuit evocare, id ipsum in persona tua magis ac magis enituit, tuæque fidei ac religionis constantia non tantum vicinis, sed etiam remotis nationibus evidenter innotuit; siquidem nec labor aliquis temporalis, nec alicujus minæ seu blanditiæ efficere potuerunt, quin adversus Petri Leonis tyrannidem murum inexpugnabilem te opponens, et ad ipsius regis et aliorum principum corda, in B. Petri obedientiam inducenda, efficaciter laborans [præclare remeregis]. Dignum est igitur ut sedes apostolica, quæ de te tam devoto filio plenis visceribus gratulatur, tuis obsequiis atque laboribus debita benignitate respondeat; et te ad suum servitium exsequendum, amplius obnoxium faciat.

Proinde, venerabilis frater archiepiscopo, querimoniam illam quam adversus episcopos Poloniæ, in nostra præsentia deposuisti, scripturæ et atramento duximus committendam. Afferabas enim præfatæ regionis episcopos ex antiqua institutione, Magdeburgensi Ecclesiæ jure metropolitico subjacere, et ad confirmationem tuæ partis, auctoritatem prædecessorum nostrorum, Joannis (33), Benedicti (34) et Leonis (35) beatæ memoriæ prætendebas. Quos nimirum episcopatus, qui ultra Salam, Albiam et Oderam, esse tunc temporis videbantur, seu qui ibidem in antea, divina essent cooperante clementia disponendi, interventu Ottonis piissimi augusti supposuisse Magdeburgensi Ecclesiæ astruebas(36) quorum videlicet episcopatuum nomina hæc sunt: Albiam et Oderam, Stetin (37) et Lubus (38); ultra Oderam vero Pomezamia (39), Potatuan (40), Gnesen (41) Cracow (32) Wratislavia (43) Cruci-Witz (44), Ma-

(33) Joannis, utique XIII, qui archiepiscopatum ratum confirmatunque habuit, et primum ejus archiepiscopum Adalbertum instituit pallioque donavit, de varia ei privilegia per suas litteras, de quibus egimus concessit.

(34) Est is Benedictus VII, de cujus item litteris, earumque præcipue titulo jam locuti sumus.

(35) Leo ille alius esse non potest, quam qui octavus istius nominis passim venit, ab aliquibus inter veros pontifices, a plerisque inter pseudopontifices numeratus. Verum quid ille privilegii ecclesiæ archiepiscopali Magdeburgensi concesserit, ante mortuus, quam iste archiepiscopus fuit constitutus, capere non possum; nisi forte aliquod sub ejus nomine scriptum apocryphum, uti sub nomine Joannis XIII, invenerit suo tempore Norbertus.

(36) Hæc astructa sunt ex litteris de institutione archiepiscopatus, datis a Joanne papa atque ab Ottone imperatore.

(37) Stetinum et Stetina Latinis, urbs præcipua Pomeraniæ ad sinistram Oderæ fluminis ripam, non ad modum longe a mari Baltico et Rugia illic insula. Non reperio urben illam nomine proprio episcopalem fuisse. At reperio in Vita S. Ottonis episcopi Bambergensis, Pomeranorum, apostoli, quod ipse ad annum 1124 in conversionem gentis istius incumbens, annoque fortassis eodem aut sequenti ad propriam redire sedem festinans, cum de episcopatu Pomeraniæ pro voto suo tunc ordinare non potuit, de prudentia ducis Poloniæ Boleslai III confisus, ei ex otio commisit ordinandum. At ille unum de capellanis suis, Adalbertum nomine..... præsulatus honore in gente illa sublimavit. Utrum is stabilem mox sedem sibi elegerit, aut exemplo Ottonis oppidatim regionem peregraverit; utrum etiam ab initio Stetinum sedi episcopali designatum fuerit a pontifice Romano, cui deinde Julina prælata sit mihi quidem ignotum est. Habuerit tamen illo ipso tempore Norbertus rationem (quod dubitari non potest) cur Stetinum suæ jurisdictioni vindicaverit, tanquam civitatem episcopalem, aut sub illo nomine episcopatum Pomeraniensem; qualiter vocatur in notitiis ecclesiarum antiquis.

(38) Vulgo nunc *Lubeck*, Latine Lubeca, notissimum emporium in circulo inferioris Saxoniæ haud procul a mari Baltico, circiter decem milliaribus germanicis ab Hamburgo in ortum solis. Subfuit olim episcopatui Altemburgensi, in eodem tractu ab Ottone magno fundato. Sed Altemburgo deficiente, et Lubeca, emergente, episcopatus paulatim a Lubeca uti ex his litteris apparet denominari cœpit, et omnino cum suo episcopo eodem translatus fuit anno 1163.

(39) Est in Prussia trans Vistulam flumen, inter Elbengam et Torunium, episcopatus vero ejus deinde Culmensi conjunctum fuit.

(40) *Pornam* non recte vocat Chronicum Magdeburgense; melius *Poznani*, chronographus Saxonia, nunc Pomania, trans Oderam, et cis Warsam fluvius episcopatus primus, qui in Polonia institutus sit; uti dictum supra.

(41) *Gnesna*, nunc notissima Poloniæ civitas, primatus titulo insignis. Ipsam tamen aute annum 999 episcopalem non fuisse, visum nobis est supra. Hinc vero, ex bulla, inquam, præmissa Innocentii papæ, videri potest, tunc, quando illa scripta fuit, nondum habuisse archiepiscopatum legitime institutum, nedum primatum Poloniæ. Quo enim pacto, si Gnesnensis tempore Norberti et Innocentii II a Romanis pontificibus archiepiscopus et primas Poloniæ agnitus, atque adeo legitima potestate Magdeburgensi metropoli subtractus antea fuisset: Norbertus tunc Gnesnam suæ metropoli vindicare aut Innocentius subjicere illi voluisset? Relinquo hæc ego interim in statu, quo tunc fuerunt. Tantum hic conor illustrare pro meo modulo bullam.

(42) *Cracovia*, notior et hæc civitas, quam ut plura hic dici de illa debeant. Archiepiscopalem nunquam per se fuisse supra meminimus.

(33) Primaria ducatus Wratislaviensis, totiusque Silesiæ civitas, ad Oderam fluvium, episcopatu insignata sæculo XI. Smoryorzovia eo translatum fuisse episcopatum scribit Dlugossus, sed hæc non satis certa.

(44) *Krusivica* (aliis *Cruwicia*) vetus quondam regia, lacu amplissimo Golpo circumdata, inquit Dlugossus, ubi et sedes episcopalis fundata fuit, quæ postea Wladislaviam translata sit, uti idem scribit, sub initium lib, II. At nomen primum adhuc retinuissse episcopatum illum anno 1133, constat ex hac bulla pontificia.

sania (45) et Lodi lacum (46). Unde legitimis datis induciis, earumdem ecclesiarum episcopos, ut tibi de tua querimonia responderent, jam per litteras, quam per nuntios, semel atque secundo ad nostram præsentiam invitavimus ; ipsi vero non venerunt, nec ad nos responsales aliquos transmiserunt.

3. Visum est igitur nobis et fratribus nostris, quod nec ipsi de contumacia sua lucrari deberent, nec Magdeburgensis Ecclesia diutius propria justitia privaretur. Ideoque, charissime frater Norberte archiepiscope, ex apostolicæ sedis benignitate atque justitia, de prædictis episcopatibus et terminis, quos jam dicti prædecessores nostri antecessoribus tuis concessisse, et Ecclesiæ tuæ pertinere noscuntur ; te in possessionem emisimus et investivimus ; et ut de cætero idem episcopi fraternitati tuæ obediant, per scripta nostra præcipimus ; nihilominus tibi tuisque successoribus et per vos Magdeburgensi Ecclesiæ, quemadmodum prænominatos episcopatus, sic etiam in posterum mihi (*melius* inibi), auxiliante Domino fuerint ordinandi, irretractabiliter possidendos, jure perpetuo confirmamus (47).

4. Tua igitur, frater dilectissime, interest in amore et obedientia sanctæ Ecclesiæ Romanæ persistere, et pro his, quæ ad honorem et utilitatem ejus spectare cognoveris attenta diligentia vigilare. Ut autem hoc, quod a nobis canonice institutum est, stabile maneat, apostolica censura sub divini judicii attestatione, jubemus, ut nulla persona parva vel magna, aut quilibet successorum nostrorum hæc, quæ statuimus, infringere præsumat. Hujus privilegii violator, cum Juda proditore æternis suppliciis deputandus damnetur.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Wilhelmus Prænestinus episcopus.

Ego Joannes, Ostiensis episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Joannes, tit. S. Chrisogoni presbyt. cardin.

Ego Gerhardus, presbyter cardin. tit. Sanctæ Crucis.

Ego Anselmus presbyter cardin. tit. S. Laurentii in Lucina

Ego Lucas presbyter cardin. tit. Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Martinus presbyter cardin. tit. S. Stephani in Cælio monte.

Ego Romanus diaconus cardin. Sanctæ Mariæ in Porticu.

Ego Gregorius diaconus cardin. Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Otto diacon. cardin. Sanctorum Cosmæ et Damiani.

Datum Laterani per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, II Nonas Junii, indictione XI, Incarnationis Dominicæ anno 1133, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno IV.

CXLIII.

Bernardo Paderbornensi episcopo et ejus successoribus usum rationalis concedit.

Anno 1133, Jun. 5.)

[SCHATEN, *Annales Paderborn.*, I, p. 732.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri BERNARDO Padelburgensi episcopo ejusque successoribus canonice promovendis.

Sicut omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est, et a Patre luminum descendere Scripturæ sacræ auctoritas protestatur ; ita procul dubio nostram gloriam atque lætitiam fore credimus, si fratres nostri digni honore inveniuntur, et pro sua probitate atque scientia de magnis honoribus ecclesiasticis ac dignitatibus ad altiora provehi promerentur. Hoc profecto intuitu, quoniam multa de tuæ devotionis erga beatum Petrum studio, venerabilis frater Bernarde episcope, nostris sunt auribus nuntiata et hoc ipsum certis indiciis comprobavimus, æquum est ut pro impenso obsequio a sede apostolica amplius honoreris, et ut de cætero fraternitatem tuam nobis magis obnoxiam statuimus, tam temporaliter quam spiritualiter gratum emolumentum, Domino cooperante, recipias. Et quoniam tanquam Aaron ad pontificalis dignitatis fastigium divina providentia credimus evocatum, et loco Moysi ad regimen es, et principatum Christiani populi constitutus, eorumque quoque dignitatis te principem constituimus, et usum rationalis tibi tuisque successoribus ex apostolicæ sedis benignitate concedimus. Hoc videlicet sancientes ut eodem his diebus per parochiam tuam infra ecclesiam duntaxat utamini, qui in præsentis scripti pagina perscribuntur. Id est : Cœna Domini, Pascha, Ascensione, Pentecoste, Natali beati Joannis Baptistæ, festivitatibus beatorum apostolorum Petri et Pauli, solemnitatibus beatæ Mariæ et Omnium Sanctorum, Natali Domini et Epiphania. In consecrationibus quoque ecclesiarum infra tuam parochiam, nec non etiam ordinationibus clericorum, in anniversario dedicationis Padelburgensis Ecclesiæ, et in festivitate sancti Liborii. Tua itaque, frater dilectissime, interest, ut quod in facie geris Ecclesiæ operum tuorum com-

(45) Crediderim *Masoviam* sive *Mazoviam* scribi debere, cujus nomine ducatus est in media fere Polonia ; et episcopatus Mazoviensis sub archiepiscopo Gnesnensi invenitur in notitiis episcopatuum antiquis apud Carolum a S. Paulo et alios.

(46) Nulla Polonis sub tali nominatione civitas episcopalis. Intelligi debet Wladislavia ad Vistulam fluvium ejusque episcopatus ; quem eo Krusvicia delatum fuisse, scribit idem qui supra Dolugssus.

(47) Nota terminum quo pontifex pronuntiat Norberto et per ipsum successoribus ejus ac Magdeburgensi Ecclesiæ ex justitia deberi subjectionem et obedientiam a prædictis omnibus episcopis. Et eis hac prærogativa totum primatum Magdeburgensis Ecclesiæ, quem sibi petit Norbertus confirmari, consistere autumo, tum ex bulla, tum ex supra deductis.

mendet effectus, et tua dilectio hac semper gratia valeat dignior inveniri.

Ego Innocentius catholicæ Ecclesiæ episcopus

Signum manus meæ, ADJUVA NOS, DEUS, SALUTARIS NOSTER.

Datum Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardin. et cancellarii, Non. Julii, indictione XI, anno Dominicæ Incarnat. 1135, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno IV.

CXLIV.

Monasterii Salvatoris et S. Bonifacii Fuldensis possessiones et privilegia, petente Bertoo abbate, confirmat.

(Anno 1133, Jun. 5.)

[DRONKE, *Cod. diplom. Fuld.*, 385]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio BERTOO abbati monasterii Salvatoris Domini nostri Jesu Christi Sancti Bonifacii, quod situm est juxta ripam fluminis quod Fulda vocatur, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Officii nostri nos hortatur auctoritas pro Ecclesiis Dei. tam prope quam longe positis, attentam sollicitudinem gerere, et earum quieti et utilitati salubriter auxiliante Domino providere. Dignum namque et honestati conveniens esse cognoscitur ut qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas et a pravorum hominum nequitia tueamur, et apostolicæ sedis munimine roboremus. Eapropter, dilecte in Domino fili Berthoe abbas, tuis rationabilibus postulationibus clementer annuimus, et Salvatoris Domini nostri Jesu Christi monasterium, cui Deo auctore præesse dignosceris, sanctæ Romanæ Ecclesiæ privilegio communimus. Statuimus enim ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium (48) prædecessori tuo Hecberto religioso abbati respectu dilectionis donatum, etc. . . . .

. . . .

pertinere noscuntur. Prohibemus autem omnem. . . in cujus diœcesi constat esse constructum contrarietate eidem monasterio perpetuo firma esse sancimus. Interdicimus. . . . .

nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, aut fratrum pars consilii sanioris secundum beati Benedicti Regulam elegerint. Statuimus autem ut congruis temporibus nostræ sollicitudini, ecclesiasticæ intimetur, qualiter religio monastica inter fratres tuo regimini commissos regulari habitu dirigatur. . . . .

in missarum solemniis, ex apostolicæ sedis benignitate, secundum quod in antecessorum nostrorum privilegiis continetur dilectioni tuæ concedimus. Et ob majorem familiaritatis prærogativam, quam in sancta Romana Ecclesia nostro tempore consecuti meruisti, licentiam utendi mitra et annulo tibi tuisque successoribus nihilominus impertimur. Abbas vero. . . . .

sit etiam nostra auctoritate apostolica per ejus scripti paginam confirmatum. Nulli ergo omnium hominum liceat præfatum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. . . . .

emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei. . . . .

præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

(S. p.) Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus (B. V.)

Datum Laterani per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, Nonis Junii, indictione XI, Incarnationis Dominicæ anno 1133, pontificatus vero domni Innocentii anno IV.

CXLV.

Ad Lotharium et Richizam. — Concedit allodium terrarum comitissæ Mathildæ.

(Anno 1133, Jun. 8.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 392.]

INNOCENTIUS papa II, LOTHARIO imperatorii Augusto et RIGET imperatrici.

Si auctoritas sacra pontificum et potestas imperialis vere glutino charitatis adinvicem complentur, omnipotenti debitus famulatus libere poterit exhiberi, et Christianus populus grata pace et tranquillitate gaudebit. Nihil enim in præsenti sæculo est pontifice clarius, nihil rege sublimius : nihil est quod lumine clariore præfulgeat quam recta fides in principe, nihil est quod ita nequeat occasui subjacere quam vera religio. Quæ nimirum omnia tanto manifestius, Deo gratias, in persona tua clarescunt, quanto ab ineunte ætate amator religionis et cultor justitiæ exstitisse cognosceris, et novissime diebus istis, nec personæ tuæ, nec propriæ parcendo pecuniæ, pro B. Petri servitio multos labores et immensa pericula pertulisti. Cum ergo, testante sacro eloquio, etiam mali patres bona data filiis suis debeant impartire, dignum profecto est ut nos, qui, disponente Domino, universis Catholicæ Ecclesiæ filiis debemus sollicitudine paterna consulere, personam tuam arctius diligamus, et tanquam specialissimo Ecclesiæ defensori, in his quæ ad statum imperii in suo robore conservandum, et utilitatem ac liberationem catholicæ Ecclesiæ spectare noscuntur, tam secundum ecclesiasticum officium quam temporaliter, imperatoriam potentiam augeamus. Hoc nimirum intuitu allodium bonæ memoriæ comitissæ Mathildæ, quod utique ab ea B. Petro

(48) Supplendæ lacunæ ex privilegio anni 1131, April, 1, supra, sub num. 57.

constat esse collatum, vobis committimus, et ex apostolicæ sedis dispensatione concedimus, atque in præsentia fratrum nostrorum archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, necnon principum et baronum, per annulum investimus : ita videlicet ut centum libras argenti singulis annis nobis et successoribus nostris exsolvas, et post tuum obitum proprietas ad jus et dominium sanctæ Romanæ Ecclesiæ cum integritate absque diminutione et molestia revertatur. Quod si nos vel successores nostros in eamdem terram venire, manere, transire oportuerit, tam in susceptione quam in procuratione, atque securo conductu, prout apostolica sedes decreverit [*al.* apostolicam sedem decuerit], honoremur. Qui vero arces tenuerit [*al.* tenuerint], vel rector terræ fuerit, B. Petro et nobis nostrisque successoribus fidelitatem faciant. Cæterum pro charitate vestra, nobili viro Henrico Bavariæ duci genero vestro et filiæ vestræ uxori ejus, eamdem terram cum præfato censu et supradictis conditionibus apostolica benignitate concedimus, ita tamen ut idem dux hominium faciat et fidelitatem B. Petro ac nobis nostrisque successoribus juret. Post quorum obitum, prædictum comitissæ Mathildæ allodium et jus et dominium sanctæ Romanæ Ecclesiæ, sicut supradictum est, integrum et absque diminutione atque difficultate aliqua reducatur : salvo tamen semper in omnibus ejusdem sanctæ Romanæ Ecclesiæ jure ac proprietate.

Datum Laterani sexto Idus Junii.

CXLVI.

Privilegium quo Prumiense cœnobium Trevirensis diœcesis, nec non universæ ejusdem possessiones in sedis apostolicæ protectionem recipiuntur.

(Anno 1133, Jun. 8.)

[COCQUELINES, II, p. 214.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ADALBERONI, abbati monasterii Prumiensis, quod in honore Salvatoris Domini nostri Jesu Christi in Treverensi parochia situm est, ejusque successoribus regulariter constituendis in perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur quod rationi noscitur convenire, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Æquum enim et rationabile est ut, qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eos et a perversorum hominum nequitia tueamur, et apostolicæ sedis munimine roboremus. Eapropter, dilecte in Domino fili Adalbero abbas, tuis justis postulationibus clementer annuimus, et Prumiense Salvatoris Domini nostri Jesu Christi monasterium, cui auctore Domino præsides, sanctæ Romanæ Ecclesiæ privilegio communimus. Statuimus enim ut quidquid auctoritate prædecessorum nostrorum, vel imperatorum, Pippini scilicet et Caroli, et aliorum principum, ei Prumiensi monasterio constat esse concessum, atque suis præceptis munimentisque firmatum, tibi tuisque successoribus stabile firmumque consistat. Præterea quascunque possessiones, seu bona idem monasterium impræsentiarum juste et legitime possidet, aut in posterum concessione pontificum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis rationabilibus modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis et illibata permaneant. Sane ex ampliori sedis apostolicæ benevolentia statuimus ut, si qui possessiones et bona ejusdem cœnobii invadere vel retinere præsumpserit, si a suis episcopis commoniti non satisfecerint, dilectioni tuæ eos interdicendi seu excommunicandi sit attributa potestas. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliis quibuslibet modis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis hunorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Aymarici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi card. et cancellarii, VI Idus Junii, indict. XI, anno Domini 1133, pontificatus vero domni Innocentii papæ II, anno IV.

CXLVII.

Privilegium pro monasterio Vallumbrosano.

(Anno 1133, Sept. 2.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, V. 776.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ATTONI Vallumbrosano abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis ab auctore rerum, omnium bonorum, Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas, et beneplacentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare, Nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitate radice procedens, a puritate religionis fuerit conservatus. Ut ergo, divina suffragante clementia, in ecclesia Beati Vigilii, quæ in Cremonensi episcopatu, loco qui Turris Trintina dicitur, quam utique dilectus filius noster Obertus Brixiensis Ecclesiæ canonicus, cum consensu patris sui Ricchelini, et fratrum suorum Octonis, Lanfranchi, Beltranni et Willelmi, per manus nostras beato Petro, sub annua pensione sex denariorum Mediolanensis monetæ, Lateranensi palatio annis singulis obtulit persolvenda, secundum beati Bene-

dicti et Vallumbrosani monasterii Regulam religio statuatur, eam cum suis pertinentiis omnibus tibi, tuisque successoribus, et per nos vestro monasterio, sub prædicto censu concedimus, et præsentis scripti pagina roboramus. Tua vero, in Domino fili charissime, interest ut, juxta desiderium venerabilis fratris nostri Bernardi Veronensis episcopi, cujus nimirum voluntate et precibus hoc ipsum factum est, et præfati Oberti, ac suorum parentum devotione in prænominata ecclesia religionem instituas, et ut grata inibi Domino servitia impendantur totis viribus elaborare quascunque possessiones, præterea quæcunque bona Vallumbrosanum monasterium impræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant. Decernimus ergo, etc., *usque* usibus omnimodis profutura. Si qua igitur, etc., *usque* æternæ pacis inveniant. Salva nimirum diœcesani episcopi reverentia. Cunctis, etc. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Guilelmus Prænestinus episcopus subsc.

Ego Ubertus presb. card. tit. S. Clementis SS.

Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joannis et Pauli subsc.

Ego Romanus diac. card. S. Mariæ in Porticu SS.

Ego Guido diac. card. S. Mariæ in Via Lata SS.

Datum Senis per manus Almerici S. R. E. diac. card. et cancellarii, IV Non. Septembris, indictione XI, Dom. Incarn. anno 1133, pontificatus vero dom. Innocentii papæ II anno III [IV.]

CXLVIII.

R[ainaldum] Remensem et B[leg. Henricum] Senonensem arguit quod citius excommunicationis sententiam in eos non tulerint qui priorem S. Victoris interfecerunt.

(Anno 1133, Nov. 16.)

[D'ACHERY, *Spicil.*, III, 493.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus R. Remensi, B. Senonensi archiepiscopis, et eorum episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Horrenda cædes dilecti filii nostri bonæ memoriæ Thomæ prioris S. Victoris, audientium corda turbavit, et nos fratres nostros gravi mœrore perfudit: quid autem prodest Galliam monstrorum horribilitate non fœdari, nec hæretica pravitate non pollui, si in ea sacra dignitas effusione sanguinis sacerdotalis fœdatur? Unde mirandum valde est quoniam, regnante filio nostro charissimo illustri et glorioso Ludovico Francorum rege, cujus regalis vigore justitiæ homicidæ, sacrilegi et flagitiosi gravissima sunt animadversione coercendi, tam atrox, tam detestabile facinus aliquorum temerariorum nefandis ausibus, temporibus suis fuerit attentatum. Exsurgant igitur leges, quoniam in tanti atrocitate facinoris silere non debent, et tam ecclesiastica quam A mundana censura propriis mucronibus accingatur. Quæ namque bellica clades, et immanis hostilitas, vel aeris inclementia tantam stragem populo Dei inferre valebit, quam si sacerdotes, quibus animarum cura et divina sacramenta commissa sunt, quibus non obedire periculosum est, et clericos in sorte Dei assumptos, et monachos contingat occidi? Quia igitur perpetrata flagitia si sequatur impunitas, audaciam cæteris conferunt delinquendi, ne tanti sceleris immanitas, et profana temeritas posteris vestigia fœda relinquat, et sui contagii imitatores efficiat, ejusdem flagitii complices sacræ rigore disciplinæ prosternite, ut justus de promulgata justitia gaudeat, et hoc audiens impius conquiescat: si enim zelus vestræ ultionis in consimili crimine exarsisset, B nefas geminatum hodie non fuisset admissum. Evigilate igitur, fratres, quibus legis divinæ dispensatione commissa est potestas, et omni dissimulatione remota adversus parricidas illos, et hujus criminis conscios, graviter plectendo juste animadvertite. Si quid enim a vobis dissimulatum et omissum fuerit, cognoscetis id ad animarum vestrarum et officii periculum pertinere: sane quidquid super his prudentia vestra decreverit, B. Petri et nostra erit firmitate subnixum. Sanctorum siquidem Patrum decreta, et novissima et antiqua conciliorum statuta, vos instruunt quid oporteat in hujusmodi casu decerni. Ad hæc mandamus ut corpus præfati boni viri, qui coram judice superno modo de sua justitia et innocentia testimonium perhibet, et sub obedientia C vivens in obsequio proprii est interfectus episcopii, in sua ecclesia honorifice tumuletur.

Data Pisis 21 Decembris [*leg.* XVI Kal. Dec.].

CXLIX.

Ad Attonem episcopum Pistoriensem.— De immunitate Ecclesiæ Pistoriensi concessa.

(Anno 1133, Dec. 21.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 493.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ATTONI Pistoriensi episcopo, ejusque successoribus canonice promovendis, in perpetuum.

Pistoriensis Ecclesia, largiente auctore omnium bonorum Domino, Tusciæ partibus a longe retro D temporibus hujus specialis prærogativæ munus obtinuit, ut sapientum et discretorum pastorum regimine præfulgeret, et tam in spiritualibus quam in temporalibus per eorum industriam gratum Deo susciperet incrementum. Gaudemus equidem, et debita jucunditate lætamur, quoniam supernæ dispositionis providentia te, venerabilis frater Atto episcope, sapientem utique virum et in religione probatum, ejusdem loci pastorem constituit, et ad gubernandum et instruendum doctrinæ et vitæ exemplo populum suum miseratione divina vocavit. Quanto igitur vita tua religiosior est, et præfata Pistoriensis Ecclesia, cui auctore Deo præsides, existit B. Petro devotior, tanto ex injuncto apostolatus officio magis grata nobis incumbit necessitas

ut prænominatam Ecclesiam tibi a Deo commissam, auctoritate apostolica privilegiis muniamus, et ejus suum illibate et integre observemus. Ad exemplar igitur prædecessorum nostrorum felicis memoriæ Urbani et Paschalis Romanorum pontificum, præsenti decreto statuimus ut universa quæ inpræsentiarum eadem Ecclesia juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma sint tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Statuimus etiam ut diœcesis Pistoriensis episcopatus, sicut ejus termini prædictorum nostrorum privilegiis distincti sunt, sic in jure et conditione, Pistoriensi episcopo sine alicujus molestia vel inquietudine perseverent : per quos nimirum terminos subscriptæ capellæ et ecclesiæ constitutæ esse noscuntur, etc.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

Ego Willelmus Prænestinus episcopus subscripsi.

Ego Matthæus Albanensis episcopus subscripsi.

Ego Joannes tituli S. Chrysogoni presbyter cardinalis subscripsi.

Ego Gottifredus cardinalis presbyter tituli S. Justinæ, subscripsi.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Sanctorum Petri [Joannis et Pauli, subscripsi.

Ego Martinus presbyter cardinalis tituli S. Stephani in Cælio monte, subscripsi.

Ego Gregorius diaconus cardinalis tituli Sanctorum Sergii et Bacchi, subscripsi.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Via Lata, subscripsi.

Ego Odo diaconus cardinalis S. Georgii, subscripsi.

Ego Joannes diaconus cardinalis S. Nicolai in Carcere Tulliano, subscripsi.

Datum Pisis per manum Haimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XII Kal. Januar., indict. XII, Incarnat. Dominicæ 1133, pontificatus vero domini Innoc. papæ II anno quarto.

CL.

Ad Gaufredum Carnotensem et Stephanum Parisiensem, episcopos. — Quam pœnitentiam interfectores Archembaldi subdecani Aurelianensis agere teneantur, ut satisfaciant et ab excommunicatione absolvantur.

(Anno 1134, Jan. 8.)

[D'Achery, *Spicil.*, III, 493.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Gaufredo Carnotensi apostolicæ sedis legato, et Stephano Parisiensi episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Noverit vestra dilectio quoniam Goffredus de Viconovo nuper ad nos veniens, in præsentia Fratrum nostrorum jure jurando firmavit, quod salva fidelitate charissimi filii nostri Lodovici Francorum regis ligium hominium faciet dilectis filiis nostris Stephano subdecano, Si. præposito, et aliis cognatis et nepotibus Archembaldi bonæ memoriæ Aurelianensis subdecani, qui hoc recipere voluerint, et tam ipsis quam omnibus aliis qui cum eodem defuncto fuerant exsultati, vitam et membra et bona jurabit ; et cum eo meliores de cognatione ipsius eamdem securitatem jurabunt. Hoc etiam addito quod fideliter laborabit, quatenus Henricus similiter juret idem et faciat, et uterque Aurelianensi Ecclesiæ quam graviter læserunt, satisfaciet. Præterea Herveus de Viconovo, Hugo nepos ejus, et Thebaldus Hervei, et cum eo tot milites ut centesimum numerum compleant, et centum quadraginta de melioribus burgensibus urbis Aurelianensis, quos ad hoc poterunt invenire, prædictis Archembaldi subdecani parentibus hominia facient. Quod si Henricus hoc jurare noluerit, prædictus Goffredus hoc per se nihilominus faciet adimpleri.

Deinde vero proxima Omnium Sanctorum festivitate nostro se conspectui præsentabunt, pœnitentiam quam eis injungere voluerimus fideliter suscepturi, tunc per nos ab excommunicationis vinculo absolvendi. Denique præfatus Si. subdecanus, et Si. præpositus mortem jam dicti Archembaldi recolendæ memoriæ eidem Goffredo in conspectu fratrum nostrorum pro Dei amore misericorditer indulserunt, et hoc ipsum facient aliis militibus ejusdem subdecani interfectoribus, qui Aurelianensi Ecclesiæ, et parentibus interfecti satisfaciant. Verumtamen ipsi omnes interim extra Ecclesiam et in pœnitentia erunt, et si quem eorum ad extremum vitæ venire contigerit, et absolutio ab excommunicatione et viaticum non negabitur. Volumus autem ut pro his qui Ecclesiæ satisfecerint, Aurelianensis Ecclesia ulterius a divinis non cesset officiis. Si qui autem de eisdem interfectoribus se ab ipsa satisfactione subtraxerint donec in terra de speciali dominio gloriosi filii nostri Ludovici Francorum regis in ipso Aurelianensi episcopatu manserint, tota civitas et archidiaconatus Stephani de Garlanda usque ad eorum satisfactionem a divinis vacet officiis. Ideoque sollicitudini vestræ mandamus, ut quia status terræ notior vobis existit, de modo satisfactionis et absolutione Ecclesiæ, quæ sub interdicto tenetur, vice nostra providere curetis.

Datum Pisis sexto Idus Januarii.

CLI.

Privilegium pro monasterio Resbacensi.

(Anno 1134, Jan. 12.)

[Duplessis, *Hist. de l'Eglise de Meaux*, II, p. 27.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo Natali Resbacensi abbati, ejusque successoribus regulariter promovendis in perpetuum.

Quemadmodum ex gestorum veterum scriptis agnovimus, vir quidam venerabilis, Dado nomine, natione Francigena, in loco qui Resbacus dicitur super rivum ejusdem nominis in pago Meldensi, de-

votionis intuitu monasterium ædificavit, quod videlicet Jerusalem voluit appellari, ipsumque in honorem apostolorum Petri et Pauli solemniter consecratum, consilio et assensu S. Faronis Meldensis episcopi, et aliorum plurimorum episcoporum nec non etiam regum Franciæ, B. Petro et sanctæ Romanæ Ecclesiæ obtulit, quod nimirum cum egregio abbate Agillo, et abbatibus sibi substituendis, et commonachis, seu clericis ibidem Domino famulantibus sibi ad regendum commissis, et cum omnibus rebus atque hominibus eidem monasterio subjectis aut subjiciendis, in potestatione, dominatione ac defensione apostolicæ sedis, prædecessores nostri bonæ memoriæ Joannes et Martinus Romani pontifices susceperunt, et scriptis apostolicis roboraverunt. Nos itaque eorum inhærentes vestigiis, te dilecte in Domino fili Natalis abba, cum eodem monasterio, cui, Deo, gratias, præesse dignosceris in tutela et patrocinio sanctæ Romanæ Ecclesiæ ac nostro suscipimus, et præsentis privilegii pagina communimus : statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum seu principium, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant : in quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda : Burgum videlicet ipsius quod Resbacus dicitur cum omnibus suis appendiciis cum ecclesiis et decimis, cum servis et ancillis, cum pratis aut pascuis, cum aqua quæ dicitur Mucra, seu omnium piscatione, insulis quoque et molendinis, nec non et piscatoriis, cum pontibus etiam cunctisque ipsius aquæ transitoriis, et cum omnibus sibi adjacentibus, cultis et incultis : villam Orleii et villam Montboitron cum earumdem villarum ecclesiis, decimis, servis et ancillis, pratis et pascuis, et cum omnibus eisdem adjacentibus, cultis et incultis ; villam quæ Ulciacus dicitur et villam quæ Septemsortes dicitur cum earumdem villarum ecclesiis, decimis, servis et ancillis, pratis et pascuis, et earum appendiciis, cultis et incultis : portum de Fay ; dimidiam villam quæ Brigenium dicitur, cum matre ecclesia, et decimis ad eam pertinentibus, cum servis et ancillis, cum pratis et pascuis, et aliis circum adjacentibus tam cultis quam incultis : villam quæ dicitur Montigniacus, cum ecclesia et decimis, et sibi circum adjacentibus pratis pascuis, terris cultis et incultis ; villam quæ dicitur Capella super Mucram, et villam quæ dicitur Cormaiot super eamdem ripam ; et villam quæ dicitur Melleraie super eamdem ripam, cum earumdem villarum ecclesiis, decimis, servis et ancillis, molendinis, piscationibus, pratis, pascuis, et omnibus appendiciis ; cultis et incultis : villam quæ dicitur campus Cœllus cum ecclesia, decima, servis, ancillis, pratis pascuis et omnibus appendiciis, cultis et incultis insulam quæ dicitur Bellus-Locus, cum ecclesia, decima, servis, ancillis, pratis, pascuis, piscationibus, et omnibus suis appendiciis cultis et incultis ; villam quæ dicitur Herbicia, cum ecclesia, decima, servis, ancillis, pratis, pascuis, et suis appendiciis cultis et incultis ; villam quæ dicitur Agillimansio, cum ecclesia, decima, servis, ancillis, pascuis, pratis et sibi adjacentibus, cultis et incultis ; decimam villæ quæ dicitur Senionia, cum terra appendente, cum servis et ancillis ; terram et decimam villæ quæ dicitur S. Lupi, cum servis et ancillis ; villam quæ dicitur Laqueius super ripam Matronæ fluminis, cum servis, ancillis, pratis, pascuis et suis appendiciis, cultis et incultis ; supra eamdem ripam, possessionem quæ dicitur Porteion, et alteram, quæ dicitur Vernolium ; et ecclesiam quæ Capella vocatur, cum servis et ancillis, pratis, pascuis, et aliis appendiciis cultis et incultis ; castrum quod appellatur Brecus, in villa quæ dicitur minor Brociacus, terram cum servis et ancillis, pratis et pascuis, et aliis appendiciis, cultis et incultis, etc... Porro libertatem in qua idem Resbacense monasterium cum parochianis ecclesiis sibi adjacentibus, videlicet Sancti Joannis, S. Nicolai, S. Dionysii, S. Leodegarii et S. Christophori hactenus mansisse cognoscitur, vobis præsenti decreto firmavimus, ut videlicet abbas ipsius loci nullius nisi tantum Romani pontificis judicio et ditioni, vel admonitioni subjaceat : presbyteri quoque supradictarum ecclesiarum neque ad synodum diœcesani episcopi, vel ad aliam ejus admonitionem ire cogantur ; sed potius tuæ ac successorum tuorum postestati et ordinationi cum suis omnibus parochianis subjecti existant ; nec in eisdem parochianis diœcesanus episcopus aut aliquis ejus officialis quacunque occasione justitiam vel admonttionem habeat ; quinimo de omni re, tuo et successorum tuorum judicio relinquuntur. Ut autem libertas ejusdem monasterii nequaquam futuris temporibus minuatur, sed potius illibata servetur, simili modo censemus ut pro extorta professione quam te, dilecte fili Natalis abba, fratri nostro bonæ memoriæ Bulcardo Meldensi episcopo pacis intuitu fecisse accepimus, nullum impedimentum tibi vel tuis successoribus generetur. Ad hæc adjicientes statuimus ne quisquam omnino absque missione vel auctoritate sanctæ Romanæ Ecclesiæ eumdem locum, seu ecclesias in quibus parochorum conventus fit, a sacris officiis prohibere præsumat, aut propter hoc divinum intermittatur altaris officium nisi forte, quod absit, talis offensa vel culpa vobis a pravis hominibus injuste fuerit irrogata, pro qua nostra auctoritate atque licentia communiti in eosdem malefactores anathematis sententiæ secundum canones proferatis, quos etiam, prout oportuerit, ligandi aut solvendi facultatem . . . fecisse videmus apostolica vobis benignitate concedimus. Præterea presbyteros in omnibus ecclesiis quas habetis, præter illas quinque supradictas, constituendos juxta consuetudinem eligatis eosque in eisdem locis Domino servituros diœcesanis episcopis præsentetis Chrisma vero, oleum sanctum consecrationes al-

tarium vel ecclesiarum, ordinationes monachorum vel clericorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a diœcesano suscipietis episcopo si quidem gratiam apostolicæ sedis habuerit, et ea vobis absque privitate et exactione exhibere voluerit : a quo etiam benedictionem abbatis libere et absque exactione professionis percipiatis ; alioquin quemlibet Catholicum adeatis antistitem, qui nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Ad indicium autem hujus a Romana Ecclesia libertatis duos bisantios nobis nostrisque successoribus annualiter persolvetis. Nulli ergo hominum fas sit vestrum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, imminuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostram constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Guillelmus episcopus Prænestinus subscripsi.

Ego Matthæus Albanensis episcopus subscripsi.

Ego Girardus presbyter cardinalis subcripsi.

Ego Anselmus presbyter cardinalis subscripsi.

Ego Lictifridus presbyter cardinalis subscripsi.

Ego Lucas presbyter cardinalis ecclesiæ Sancti Joannis et Pauli subscripsi.

Ego Guido indignus sacerdos subscripsi.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Albertus diaconus tituli S. Adriani subscripsi.

Ego Guido diaconus cardinal. S. Adriani subscripsi.

Data Pisis per manum Aymerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinal. et cancellarii, secundo Idus Januarii, indict. XII, Incarnationis Dominicæ anno 1134, pontificatus vero domni Innocentii secundi papæ anno quarto.

CLII.

Bulla per quam Franckentalense cœnobium stabilitur ac simul in protectionem sanctæ sedis recipitur.

(Anno 1134, Jan. 23.)

[Schannat, *Hist. episcop. Wormat.*, tom. II, p. 66.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Guilberto præposito ecclesiæ S. Mariæ Magdalenæ, quæ sita est in loco qui Franckental, ejusque fratribus in perpetuum.

Religiosam vitam eligentibus congrua nos oportet consideratione prospicere ; quamobrem, dilecti filii, vestras petitiones clementer admittimus, et B. Mariæ Magdalenæ ecclesiam in qua divino vacatis officio in B. Petri protectione suscipimus, imprimis quidem statuentes ut ordo canonicus, qui secundum B. Augustini Regulam ibidem noscitur institutus, in eadem ecclesia perpetuis temporibus inviolabiliter servetur, universa quoque bona, quæ in præsentiarum ad eumdem locum canonice pertinent, aut in futurum, auxiliante Domino, adipisci poteritis, vobis, vestrisque successoribus ejusdem scripti munimine roboramus, in quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda : ecclesiam videlicet, quæ in loco Omerscheim dicitur in honore sanctorum omnium consecratam, in qua religiosæ mulieres Domino deservire noscuntur, quam nimirum cum omnibus suis pertinentiis sanctæ Romanæ Ecclesiæ suffragio pariter duximus protegendam. Omnia etiam, quæ a nobili viro Erkemberto, vestræ ecclesiæ fundatore, seu aliis Dei fidelibus, eidem loco, devotionis intuitu collata sunt, firma vobis in perpetuum manere decrevimus. Porro decimas omnium rerum, quas infra septa et immunitatem vestram habueritis, quemadmodum a venerabili fratre nostro Burchardo, qui et Buggo, Guormatiensi episcopo, vobis concessæ aut remissæ sunt, nos quoque vestræ ecclesiæ perpetuo habendas, apostolica auctoritate sancimus, atque juxta ejusdem fratris nostri constitutionem in auxilium Guormatiensium episcoporum pœnitentes suscipiendi, et infirmos visitandi licentiam habeatis, et ut sitis ab omni sæculari exactione quieti, quidquid juris, seu privilegii alia claustra in Guormatiensi episcopatu rationabiliter habere videntur, vos quoque nihilominus obtinere decernimus. — Obeunte vero te nunc ejusdem loci præposito vel tuorum quorumlibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia, seu violentia præponatur, nisi quem fratres ejusdem loci, omnium assensu, seu pars sanioris consilii, secundum Dei timorem, et beati Augustini regulam prævideriat eligendum. Nulli ergo hominum fas sit prædictum locum temere pertubare, aut ejus possessiones auferre vel ablatas retinere, imminuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra et illibata conserventur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine,

districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem ecclesiæ jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.
Ego Guido Tiburtinus episcopus.
Ego Littifridus presbyter cardin. tit. Vestinæ.
Ego Lucas presbyt. card. tit. S. Joannis et Pauli.
Ego Stephanus diacon. card. tit. S. Luciæ.
Ego Oddo diac. card. S. Georgii ad Velum Aureum.

Data Pisis, per manum Americi sanctæ Romanæ Ecclesiæ card. diaconi et cancellarii, x Kalend. Feb. indictione xi, Incarnat. Dom. anno 1134, pontificatus domni Innocentii II papæ anno iv.

CLIII.

Monasterii S. Floræ Aretini possessiones confirmat.

(Anno 1134, Mart. 23.)

[Coquelines, tom. II, p. 223.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Joanni abbati monasterii S. Floræ, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur, quod rationi noscitur convenire, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Quamobrem, dilecte in Domino filii Joannes abbas, petitiones tuas clementer admittimus, et monasterium Sanctæ Floræ cui, Deo auctore, præesse dignosceris, apostolicæ sedis suffragio communimus. Per præsentis igitur privilegii paginam apostolica auctoritate statuimus ut quæcunque bona, quascunque possessiones, inpræsentiarum idem monasterium juste et canonice possidet, aut etiam in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis modis, auxiliante Domino, poterit adispici, firma tibi tuisque successoribus et illibata serventur : in quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjunximus : Castrum Sanctæ Floræ cum cappellis, quæ in eodem sitæ esse noscuntur, cappellam videlicet Sancti Anastasii, capellam Sancti Angeli, capellam Sancti Apollinaris, capellam Sancti Zenonis, et id quod habetis in capella Sanctæ Mariæ ; monasterium Sancti Petri majoris in civitate Arretina cum hospitio et omnibus pertinentiis suis, adjicientes, ut tu juxta solitam consuetudinem possis illud ordinare ; capellam Sancti Gregorii, et jus quod habetis in capella Sancti Laurentini, monasterium Sancti Michaelis de monte Pinculi cum capellis et pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Petri et Sancti Tiburtii in Gargonsa cum pertinentiis suis, plebem Sancti Martini de Galoniano cum omnibus pertinentiis suis, duas partes de plebe Sanctæ Mustiolæ cum pertinentiis earum, et jus quod habetis in ecclesia Sancti Vincentii in Cortona, et castrum de Quarata cum ecclesia Sancti Andreæ et curte sua, castrum de Sarna cum ecclesia sanctæ Floræ, et curte sua, et quidquid habetis in Sancto Mamma, castrum de Muglano cum ecclesia Sancti Angeli et curte, et hoc quod habetis in ecclesia Sanctæ Mariæ, in villa-Alba ; castrum de Fontia cum ecclesia Sancti Petri et pertinentiis suis, castrum de Rughitino cum ecclesiis, et curte sua : ecclesiam Sancti Leonis cum pertinentiis suis, ecclesiam Sanctæ Floræ minoris cum medietate suæ curtis et curtis de Bulgari cum hoc quod habetis in ecclesia Sancti Laurentii et Sancti Sebastiani, et ecclesiam Sancti Petri in Majano cum hoc quod ibi habetis, et quidquid habetis in Politiano et in Pinli et in vico. Obeunte vero te, nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars sanioris consilii, secundum timorem Dei et beati Benedicti Regulam, providerint eligendum.

Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat, præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva nimirum Arretini episcopi et Ecclesiæ canonica justitia et reverentia. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia aternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus SS.
Ego Guillelmus Prænestinus episcopus SS.
Ego Matthæus Albanensis episcopus SS.
Ego Guido Tiburtinus episcopus SS.
Ego Rodulphus Ortanus episcopus SS.
Ego Anselmus presbyter cardinalis SS.
Ego Lictifrodus presbyter cardinalis tituli Vestinæ SS.
Ego Lucas presbyter cardinalis tit. Sanctorum Joannis et Pauli SS.
Ego Guido indignus sacerdos SS.
Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi SS.

Data Pisis [per] manum Aymerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diac. cardin. et cancellarii, x Kalend, Aprilis, indictione xii [*leg.* xiii], Incarnationis Dominicæ anno 1135, pontificatus domni Innocentii papæ II anno v [*leg.* vi].

CLIV.

Ad Briccium Nannetensem episcopum.

(Anno 1134, April. 22.)

[Morice, *Mémoires pour l'hist. de Bretagne*, I, 571.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Briccio Nannetensi episcopo ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.

Jurgantium controversias celeri sententia terminare et æquitati procul dubio convenit et vigori. Proinde definitionem controversiæ quæ inter te et monachos majoris Monasterii pro ecclesiis videlicet S. Crucis, S. Saturnini, S. Albini et S. Mariæ infra Nannetensem civitatem sitis, est hactenus agitata, chartæ et atramento duximus committendam. Illustris igitur vir Conanus Britanniæ comes, primo quidem per venerabiles fratres nostros Guillelmum Prænestinum episcopum, et Guidonem sanctæ Romanæ Ecclesiæ tunc diaconum cardinalem, et postmodum per frequentes litteras suas nobis sæpius indicaverat supradictas ecclesias, secundum consuetudinem principum illius terræ, ita proprias sui juris existere, quod nihil sibi prorsus in eis civitatis episcopus vindicaret, seque de earum institutione diutius cogitantem ad hoc divina inspiratione asserebat fuisse indictum quod eas beato Petro vellet offerre, ac postmodum monachis Majoris Monasterii nostra benignitate, et in quibus eatenus turpis vitæ ac conversationis clerici fuerant commorati, per manus nostras religiosi viri ad serviendum Domino ponerentur. Et nos quidem de ipsius comitis devotione gaudentes eumdem nostris litteris commonuimus, ut quandoquidem tam pium opus ei divina pietas inspiraverat, easdem proprio episcopo restitueret ejusque providentiæ ipsas regendas disponendasque committeret. Cumque hoc multoties sibi fuisset per nostras litteras persuasum, nostris exhortationibus se devote velle favere asseruit; sed in hoc negligentiam ipsius episcopi arguebat, eo quod religiosas ibi personas ponere recusabat, unde etiam fraternitati tuæ sæpius scripsimus, et de suscipiendis prædictis ecclesiis et ponenda in eis religione pariter consuluimus. Interea jam fere unius anni spatio elapso, præfatus comes ad nos nuntios suos misit et devotionem suam per nos effectui mancipari suppliciter postulavit; atque ut hoc ipsum nequaquam impetu aut levitate aliqua procedere putaretur, per eosdem nuntios venerabilium fratrum nostrorum Gaufridi Carnotensis apostolicæ sedis legati et Ancelini Redonensis episcopi scripta suscepimus. Qui videlicet bonam voluntatem ejusdem comitis collaudantes, ut suis petitionibus præberemus assensum, pariter rogaverunt. Cum igitur tantopere apud nos insisteret, et tantorum virorum testimonio juvaretur, nec infra hujus temporis spatium nostris exhortatoriis libris toties tibi missis aliquid rescripsisses, vix tandem præfati comitis petitioni annuimus, arbitrantes melius esse easdem ecclesias de manu laicali tam honesta occa- A sione abstrahere et religiosos viros inibi ponere, quam in potestate ipsius comitis taliter remanere. Prædictis igitur ecclesiis in B. Petri proprietate et defensione susceptis, rogatu supradictorum fratrum nostrorum eas abbati et fratribus Majoris Monasterii, salva tua justitia et reverentia, ex nostra benignitate concessimus et scripti nostri pagina roboravimus. Cum igitur prædictus abbas super eamdem concessionem, se a tua fraternitate diversas molestias et injurias sustinere nobis per suos nuntios sæpius questus esset, per apostolica scripta præcipimus ut ab eorum fratrum infestatione desisteres, aut in octavis B. Martini nostro te conspectui repræsentares, tam nobis quam ipsis de contemptu et injuriis responsurus. Verum cum dies ipsius B termini immineret, quamvis confectus senio et infirmitate gravatus nostram adivisti præsentiam. Cumque abbatem et monachos aliquandiu exspectares, tandem quidam ab eis missi cum litteris advenerunt, asserentes nec venisse nec venturos esse; quippe sicut injuriæ eis illatæ redundare in Romanam Ecclesiam videbantur, ita negotium ipsum domno papæ principaliter pertineret. Porro tua fraternitas calamitates atque oppressiones quas ab eis pertuleras nihilominus replicabas, asserens ecclesias supradictas, quas a potestate illustris viri Conani comitis esse, et ab eo sibi fuisse concessas monachi astruebant, pro quarum etiam confirmatione privilegium a sede apostolica impetraverant, priusquam ab eodem comite in capitulo B. Petri C Nannetensis, in festivitate B. Nicolai investituram acciperent, et ab eo essent in possessionem missi, fuisse in manu tua ad opus Nannetensis Ecclesiæ refutatas. Cumque præfatus comes jam ad hoc esset inductus ut eisdem monachis supradictas ecclesias, te renitente et contradicente contraderet, tu Ecclesiam tibi commissam sentiens prægravari Romanæ sedis audientiam multis astantibus appellasti, et contra eamdem appellationem ipsas suscepisse prædictos monachos proclamasti. Ecclesiam quoque Sanctæ Mariæ, quæ ad abbatiam Sanctæ Crucis de Kemperelegio pertinere dicebatur, eos per subreptionem impetrasse, ut suo apponeretur privilegio, edixisti. Et quia monachi absentes erant, nec sufficientes responsales miserant, licet esses confectus D senio et adversa valetudine impeditus, personæ tuæ non parcens, donec monachi nostro se conspectui præsentarent, es in nostra curia commoratus. Qui ante nos mediante Quadragesima venientes, cum tuis objectionibus respondere deberent, licet a nobis submoniti quatenus ad idem negotium peragendum sufficientes personas mitterent, nequaquam se ad hoc venisse, vel missos esse asseruerunt, nec de his quæ sibi ab eodem collata videbantur, se judicium subire tutum esse monstrabant; præcipue cum idem comes abesset, nec pro causa hujuscemodi vocatus fuisset. Tandem cum tua pars necessariis probationibus abundaret, et testes super his quæ proposueras produxisses, nos eorum testimonia

pro causæ diversitate suscepimus. Et primi quidem, videlicet Joannes et David sacerdotes, testimonium protulerunt tuo præcepto atque consensu, et sub tua obedientia se fuisse in Sanctæ Crucis ecclesia constitutos, et ibidem divina celebrasse mysteria. Dein cum testes alios quæreremus, tres nobis presbyteros præsentastis, quorum duo de ecclesia Sancti Saturnini, videlicet Rainerium et Akariam, et unus de ecclesia Sancti Albini, scilicet Acharias; idipsum asseruerunt quod utique priores testes de S. Crucis ecclesia affirmaverant. De refutatione quoque earum quas per comitem factas asseruisti, Titio archidiaconus et Normannus subdiaconus et canonicus tuæ ecclesiæ testati sunt se interfuisse, vidisse et audisse cum præfatus comes juxta fluvium Vicenoniæ calumniam quam in eisdem ecclesiis eatenus habuerat, priusquam monachis in capitulo B. Petri Nannetensis, a Conano comite concessæ fuissent, et in possessionem missi per cuffiam, tibi et Nannetensi Ecclesiæ libere refutavit, nulla habita mentione quod majori Monasterio conferri deberent. Præterea Simon, abbas S. Gildæ de Landa, et Guido, capellanus S. Mariæ, testati sunt pro gravamine quod Nannetensi Ecclesiæ prædictus comes in Nannetensi capitulo inferebat antequam abbas et monachi Majoris Monasterii de supradictis ecclesiis in capitulo Nannetensi investiti, et in earumdem possessionem a prædicto comite fuissent immissi, te nostram audientiam publice appellasse. Qui omnes tactis sacrosanctis Evangeliis juraverunt ita verum esse quemadmodum fuerant protestati. Tot igitur et tantis rationibus instructi, communicato fratrum nostrorum consilio, ex judicio te, venerabilis frater Briccie, de ecclesiis videlicet Sanctæ Crucis, S. Saturnini, S. Albini et Sanctæ Mariæ, in qua monachi de Camperelegio Domino famulantur, quas iidem monachi Majoris Monasterii in privilegio subrepticiæ poni fecerant, possessorem constituimus et per te Nannetensem Ecclesiam plene earum pertinentiis per annulum investivimus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat huic nostræ definitioni ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentaverit, nisi congrue satisfecerit, anathemati noverit se subjacere...

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus (*cum multis aliis cardinalibus qui subscripserunt.*)

Datum Pisis per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardin. cancellarii, x Kal. Maii, indictione XII, Incarnat. Domin. anno 1135, pontificatus vero Domni Innocentii II papæ anno V.

CLV.

[*Didaco*] *archiepiscopo Compostellano significat post discessum Lotharii imperatoris aliquandiu cum suis se in Urbe mansisse; deinde, « ut fratribus suis ad sese tutior et facilior pateret accessus, » Pisas ivisse. Astaldum commendat.*

(Anno 1134, Maii 2.)

[FLOREZ, *Espana sagrada*, XX, 549.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri D. Compostellano archiepiscopo salutem et apostolicam benedictionem.

De prudentia et honestate tua plurimum confidentes, fraternitati tuæ statutum nostrum breviter duximus intimandum. Post discessum itaque charissimi filii nostri Lotharii imperatoris Augusti nos, qui subjectis ovibus providere debemus, ne forte cædem lupis rapacibus viderentur exponi, de divinæ protectionis tegmine magis quam humani auxilii robore confidentes, cum ipsis in Urbe mansimus. Unde factum est ut fideles nostri adversus hostes Ecclesiæ fortiores effecti, in B. Petri et nostra fidelitate firmius perseverent. Denique postquam eos nostra corporali præsentia aliquandiu defensavimus, ut fratribus nostris ad nos tutior et facilior pateret accessus, et laborantes opportunis solatiis confovere possemus, Urbe egredientes *Pisas* pervenimus: ibique cum fratribus nostris commorantes, quæ ad honorem Ecclesiæ pertinent propensius operamur. Miramur autem quoniam, elapso tanto tempore, de statu et incolumitate tua nullam nobis certitudinem reddidisti. Ut igitur tuæ dilectionis affectus erga matrem tuam Ecclesiam Romanam magis appareat, per exhibitionem operis id ipsum studeas demonstrare. Ad hæc filium nostrum latorem præsentium Astaldum, qui sanctæ Dei Ecclesiæ admodum fidelis existit, dilectioni tuæ attentius commendamus, rogantes ut pro B. Petri reverentia et nostra charitate benigne recipias et ei in quibus oportuerit auxilia subministres.

Data Pisis v Nonas Maii.

CLVI.

Privilegium pro abbatia Præmonstratensi.

(Anno 1134, Maii 3.)

[LE PAIGE, *Bibliotheca Præmonst.*, p. 622.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis, HUGONI abbati Præmonstratensi et coabbatibus, præpositis, prioribus et universis fratribus Præmonstratensis ordinis tam præsentibus quam futuris regulariter substituendis in perpetuum.

Sacer ordo vester, in agro Dominico divina dispensatione plantatus, apostolicis gratiis digne meretur attolli cujus professores, mundanis a se relegatis illecebris, cœlestium contemplationi vacantes, insistunt jugiter profectibus animarum. Nos autem ad dictum ordinem quem in statu summo, solido et stabili decrevimus et volumus permanere, apostolicæ considerationis intuitum dirigentes, ad ea libenter intendimus per quæ professores jam dicti nullum veræ pacis patiantur excidium, nullumque religionis status perferat detrimentum, sed eo devotius divino cultui ac salutis insistant operibus, quo quietior fuerit status eorumdem, ipsique fuerint ampliori libertate donati. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris precibus annuentes statuimus, et apostolicæ sedis auctoritate sancimus ut ordo canonicus, qui secundum Deum et beati Augustini Regulam et Præmonstratensium fratrum observantiam in eadem ecclesia constitutus esse dignoscitur, in omnibus etiam ordinis vestri ecclesiis perpetuis temporibus

inviolabiliter observetur. Statuimus etiam ut juxta ordinationem bonæ memoriæ Noberti Magdeburgensis archiepiscopi, universi abbates et præpositi vestri Præmonstratensis ordinis ad commune capitulum annuatim Præmonstratum veniant, ibique communi fratrum consilio corrigenda corrigant, et quæ statuenda fuerint, auctore Domino, statuant. Ad hæc præsenti etiam decreto sancimus ut nulla persona ecclesiastica pro benedictione abbatum, vel consecratione ecclesiarum vestrarum, palefridum aut aliud aliquid exigere præsumat, nullusque abbatum vestrorum, etiamsi exigatur, dare præsumat, quia et exigenti et danti nota Simoniacæ pravitatis et periculum imminet. Personam autem de alio ordine nulla ecclesiarum vestrarum sibi eligat in pastorem, nec vestri ordinis aliqua, in abbatem monasterii alterius ordinis, nisi de auctoritate Romanæ Ecclesiæ ordinetur. Nulli archiepiscopi, episcopi aut alii prælati ponant sub interdicto ecclesias vestras, aut personas vestras excommunicent, cum vestri excessus per commune capitulum Præmonstratense possint et debeant emendari. Sancimus etiam ut liceat vobis personas liberas et absolutas e sæculo fugientes ad conversionem recipere, et sine contradictione cum suis rebus et possessionibus retinere. Infirmos quoque, qui in extrema voluntate ad vos se transferri, aut apud vos sepeliri deliberaverint, nullus eos impedire, seu res eorum legitimas retinere præsumat, salva tamen hæredum legitima portione et canonica justitia ecclesiarum illarum a quibus mortuorum corpora assumuntur. Simili quoque modo decernimus ut in curiis et grangiis vestris oratoria juxta possibilitatem vestram et utilitatem construere possitis, quatenus ibi congregationi vestræ et aliis fidelibus ad animarum salutem divina officia celebretis. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat ecclesias vestras temere perturbare, aut earum possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva sedis apostolicæ auctoritate, et diœcesani episcopi canonica justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eisdem ecclesiis et locis vestris jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Ecclesiæ Catholicæ episcopus.

Ego Wilelmus Prænestinus episcopus.

Ego Romanus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu.

Ego Matthæus Albanensis episcopus.

Ego Anselmus presbyter cardinalis.

Ego Lictifredus presbyter cardinalis tituli Vestinæ.

Ego Ubido indignus presbyter.

Ego Joannes presbyter cardinalis sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

Ego Oddo diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum.

Ego Guido cardinalis diaconus Sancti Adriani.

Datum Pisis per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, quinto Nonas Maii, indictione duodecima, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo tricesimo quinto; pontificatus domni Innocentii II papæ anno quinto.

CLVII.

Privilegium pro monasterio Sextensi.

(Anno 1134, Junii 9.)

[*Annal. Camaldul.* Append., t. III, p. 343, ex authentico SS. Bartholomæi et Pontiani de Luca.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Henrico abbati Sancti Benedicti supra Padum ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Et temporis necessitas nos urget, et imminutio exigit personarum, ut si quando religiosa quondam monasteria a suæ religionis nitore defecerint, ei manus auxilii porrigamus, et ad eorum reparationem cooperante Domino totis viribus intendamus. Sextense siquidem monasterium, quod spiritaliter beati Petri juris existit, in vera religione et possessionum temporalium abundantia priscis temporibus floruisse cognoscitur; sed quia abundante iniquitate multorum charitas refriguit, et hominum malitia inolevit, locus ipse tam in temporalibus quam in spiritualibus, quod dicere sine dolore non possumus, plurimum est attritus. Unde nos, qui loco ejusdem apostolorum principis residentes, ecclesiarum omnium et earum præcipue quæ ad jus sanctæ Romanæ Ecclesiæ pertinent, attentam debemus sollicitudinem gerere, cum fratribus nostris sollicite pertractavimus, atque post diutinas discussiones tandem ecclesiasticæ utilitatis seu dispensationis causa id nostro sedit arbitrio, ut videlicet tibi, dilecte in Domino fili Henrice abbas, tuisque successoribus idem monasterium committere debeamus. Per præsentis itaque privilegii paginam apostolica auctoritate statuimus ut ejusdem Sextensis monasterii magisterium de cætero habeatis, et ad ejus reparationem sollicite intendatis. Quatenus ibidem religione vestro studio reformata, et ea quæ in eodem loco corrigenda fuerint, vestra industria corrigantur, et abbas qui pro tempore inibi statuendus fuerit, vestra provisione

atque consilio eligatur. Sane de novitiis ejusdem monasterii hoc statuimus ut, si tibi vel tuis successoribus utile visum fuerit et religioni congruum, iidem noviti ab abbate Sextensi infra annum ad Beati Benedicti monasterium transmittantur, et vice ipsorum de eodem claustro alii assumantur. Nulli ergo hominum fas sit super hac concessione vos temere perturbare, aut præfatum cœnobium a vestro magisterio et correctione subtrahere. Sed tam abbas quam fratres ejusdem loci futuris temporibus vestræ disciplinæ subjecti et obedientes existant; salva nimirum beati Petri proprietate et apostolicæ sedis debita reverentia. Ad indicium autem quod eadem ecclesia apostolicæ sedis juris existat, tres bisantios nobis nostrisque successoribus annis singulis persolvetis. Si quis autem adversus hanc nostram constitutionem temerario ausu venire tentaverit, indignationem beatorum apostolorum Petri et Pauli se noverit incursurum. Conservantes autem eorumdem apostolorum gratiam consequantur. Amen, amen, amen.

ADJUVA NOS, DEUS, SALUTARIS NOSTER.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Gulielmus Prænestinus episcopus ss.

Ego Matthæus Albanensis episcopus ss.

Ego Hubertus Pisanæ Ecclesiæ archiepiscopus ss.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tituti Sancti Laurentii in Lucina ss.

Ego Lictifredus presbyter cardin. tit. Vestinæ ss.

Ego Martinus presbyter cardinalis titul. Sancti Stephani in Cælio monte ss.

Ego Guido indignus sacerdos ss.

Ego Romanus diaconus cardin. Sanctæ Mariæ in Porticu ss.

Ego Oddo diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Guido cardinal. diaconus Sancti Adriani ss.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joannis et Pauli ss.

Datum Pisis per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, v Idus Junii, indictione XII, Incarnationis Dominicæ anno 1135, pontificatus domni Innocentii II papæ anno V.

—

Ego Vido Henrici Pepe imperialis aulæ judex, et notarius authenticum illud unde hoc sumptum est exemplum, cum sigillo domni Innocentii papæ II vidi, legi et fideliter exemplavi.

Ego Bonotius sacri palatii notarius de Gunzaga authenticum illud bullatum sigillo domni Innocentii II papa, unde hoc sumptum est exemplum, vidi, legi et ideo hic subscripsi.

Ego Agnellus sacri palatii notarius de loco Gunzagæ, etc.

Ego Arlothus sacri palatii notar. de Gunzaga, etc.

—

A

LCVIII.

Henrico abbati Padilironensi et successoribus ejus ecclesiam S. Cæsarii (Witzacarensem) ea lege concedit ut tres bisantios singulis annis persolvant.

(Anno 1134, Jun. 9.)

[MURATORI, *Antiq. Ital.*, V, 269.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio HENRICO abbati monasterii Sancti Benedicti super Padum, ejusdem que successoribus suis regulariter substituendis in perpetuum.

Cor nostrum pia divinitatis inspiratione compungitur loca quondam in ecclesiasticæ religionis observantia instituta in melius reformare, et eorum destitutioni pro debito nostri officii subvenire. Hac B siquidem intentione, hoc desiderio, fideles quoque ad honorem Dei ecclesias construunt, eisque possessiones et prædia largiuntur, ut videlicet religiosæ personæ inibi statuantur, quæ divinæ majestati humiliter ac devote deserviant, quarum orationibus ad Deum fusis, tam fundatores quam prædecessores et posteri, a peccatorum vinculis absoluti, pro temporalibus beneficiis æterna præmia consequi mereantur. Quo nimirum intuitu, recolendæ memoriæ Illustris comitissa Mathildis, ecclesiam Beati Cæsarii in Mutinensi agro, beato Petro oblatam, suis bonis possessionibusque ditavit, libris, vasis et aliis ornamentis ecclesiasticis plurimum honestavit, et ut fratres, qui secundum beati Augustini Regulam omnipotentis Dei vacarent obsequiis, in eodem pone- C rentur effecit. Unde factum est ut mundo in maligno posito et in deterius assidue declinante, illa, quæ pro bono religionis et animæ suæ remedio Deo et beato Petro obtulerat, a pravis hominibus sint occupata atque distracta, et ubi prius religio et honestas cum rerum temporalium ubertate vigebat, nunc peccatis exigentibus, vix saltem vestigia bonorum spiritualium ob insolentiam pravorum hominum valeant apparere. Cujus rei gratia cum fratribus nostris sæpius meditantes, ut tam pium præfatæ mulieris propositum non frustraretur, sed potius optatum animæ remedium consequatur, tibi, dilecte in Domino fili Henrice abbas, et successoribus tuis, eamdem ecclesiam cum suis pertinentiis duximus concedendam, ut videlicet per tuam tuorumque suc- D cessorum industriam, secundum beati Benedicti Regulam religiosorum fratrum conventus in eodem loco ponatur, et juxta facultatem illius ecclesiæ eorum numerus statuatur. Decernimus ergo et nulli hominum liceat super hac nostra constitutione vos temere perturbare, nec præfatam ecclesiam, quandiu religio ibidem Domino cooperante duraverit, a nostra dispositione seu correctione distrahere, sed tam ipsa quam bona ad eam pertinentia sub nostro magisterio et libera ordinatione consistant, salva nimirum beati Petri proprietate atque dominio et nostra nostrorumque successorum debita reverentia. Ad indicium autem quod eadem ecclesia apostolicæ sedis juris existat, tres bysantios nobis nostrisque successoribus annis singulis persolvetis. Si quis

autem adversus hanc nostram constitutionem temerario ausu venire tentaverit, indignationem beatorum apostolorum Petri et Pauli incurrat. Conservantibus autem sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus, et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gulielmus Prænestinus episcopus subscripsi.

Ego Mattheus Albanensis episcopus subscripsi.

Ego Humbertus Pisanæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tituli S. Stephani in Cælio monte subscripsi.

Ego Guido indignus sacerdos subscripsi.

Ego Lucifredus presbyter cardinalis tituli Vestinæ subscripsi.

Ego Martinus presbyter cardinalis S. Laurentii in Lucina subscripsi.

Ego Romanus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu subscripsi.

Ego Oddo diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum subscripsi.

Ego Guido cardinalis diaconus Sancti Adriani subscripsi.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli S. Joannis et Pauli subscripsi.

Datum Pisis per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, V Idus Junii, indictione XII, anno Incarnationis 1135, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno V.

CLIX.

Bulla qua Quinciacensium monachorum prædia aliaque confirmantur.

(Anno 1134, Oct. 12.)

[*Gall.*, *Christ.*, IV, instrum. 164.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ALBERICO abbati de Quinceio ejusque successoribus regulariter substituendis.

Quanta cordi nostro lætitia de vestræ congregationis religione laudabili generetur, ille profecto cognoscit qui renum et cordium scrutator existit: vos enim de Pontiniacensi monasterio, utpote apum examina, exeuntes longe lateque alvearia innumera cœlesti manna repletis et multorum sitientium corda aquæ salientis in vitam æternam salutari doctrina imbuendo reficitis. Eapropter sacrum collegium vestrum veræ charitatis affectione diligimus et monasterium beatæ Dei Genitricis, in quo divino vacatis servitio, apostolicæ sedis suffragio communimus, statuentes ut quæcunque bona, quascunque possessiones in præsenti duodecima indictione juste et canonice possidetis, quæcunque etiam in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis rationabiliter poteritis adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant, in quibus hæc nominatim duximus exprimenda: locum ipsum videlicet de Quinceio locum de Fontanis, locum de Baterio. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum fas sit præfatum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ operationis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Guillelmus Prænestinus episc.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli SS. Joannis et Pauli.

Ego Romanus diaconus cardinalis S. Mariæ in Porticu.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Ego Oddo diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum.

Data Pisis per manum Aimerici S. R. E. Diaconi cardinalis et cancellarii. IV Idus Octobris, indict. XII, Incarnat. Dom. an. 1135, pontif. dom. Innocentii papæ II anno V.

CLX.

Ad Gaufridum archiepiscopum, et Dolensis Ecclesiæ suffraganeos episcopos atque abbates per eamdem provinciam constitutos.— Invitat eos ad concilium Pisense.

(Anno 1134, Nov. 8)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 487.]

Navis Ecclesiæ, cui rector Christus præsidet, licet undarum propulsatione sæpius agitetur, remigante tamen sæpe in ea Domino, nunquam submergitur. De profunditate siquidem sui consilii cœlestis nautæ providentia ventos concitat, mare turbat, navem agitat, ut ministros dormientes excitet, pigros animet et cautos industriores efficiat. Gloria igitur sit in altissimis Deo, quoniam fides vestra nunquam defecit, sed emergente in Ecclesia schismate probati inventi estis, et manifeste tanquam veri Christi discipuli domum Domini illustratis. Ut autem de statu Ecclesiæ vobiscum tutius tractare possimus, et levior vobis ad nos pateret accessus, ordinato in Urbe vicario, et dispositis iis quæ fidelibus nostris opportuna esse cognovimus, cum fratribus nostris sani, Deo gratias, et incolumes Pisis moramur, et ut novis morbis nova medicamenta possint commodius adhiberi, ordinante Domino, proxima Pentecosten so-

lemnitate generale ibidem concilium celebrare decrevimus. Quocirca universitati vestræ præsentium auctoritate præcipimus ut eodem termino, omni occasione summota, vestram nobis exhibeatis præsentiam, quatenus administrante Spiritus sancti gratia, vestri freti consilio et auxilio, ea constituere valeamus, unde modo et in posterum Ecclesia collætetur. Dilectum autem filium Joannem monachum, capellanum nostrum, fraternitati vestræ attentius commendamus, rogantes ut pro B. Petri reverentia eum benigne suscipiatis et honeste tractetis.

Datum Pisis VI Id. Novemb.

CLXI.

Ecclesiæ Fæsulanæ possessiones, petente Joanne episcopo, confirmat.

(Anno 1134, Nov. 16.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, III, 241.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri JOANNI Fesulano episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

In eminenti apostolicæ sedis specula, disponente Domino, constituti, fratres nostros diligere episcopos et Ecclesiis sibi a Deo commissis suam debemus justitiam conservare. Proinde, charissime frater in Christo Joannes episcope, tuis justis postulationibus clementer annuimus, et sanctam Fesulanam Ecclesiam, cui auctore Domino præesse dignosceris, apostolicæ sedis privilegio communimus. Statuimus enim ut quascunque possessiones, seu bona eadem Ecclesia in præsenti anno juste et legitime possidet, aut in futurum rationabiliter poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjunximus: Curtem, et civitatem Fesulanam cum ecclesiis, curtis et terris adjacentibus, similiter castrum montis Lauri, et mons regis, Bajanam, et curtem Salam, Festilianum, et pratum Regis, ecclesiam S. Mariæ in Urbana, cum curte et Libiano, et Bivilia-no, castrum quod ædificatum esse tuis laboribus constat juxta fluvium Fontana cum curte rivi Ferioli et Palianti, castrum Ciselo, curte in monte Acuto, et in Ampinana montana Sancti Gaudentii, cum alpibus, et pertinentiis eorum, sicut ex regis concessione Ecclesiæ tuæ collata sunt, castrum Agnæ, curtem Turricolæ, et Castillionem, castrum montis Bonnelli, castrum Rofiani, monasterium Sancti Salvatoris, situm in episcopatu Pistoriensi, cum ecclesiis Sancti Potiti, S. Martini constructis in Fugnano in campo Novoli eccl. S. Martini. In Capraccia medietatem ecclesiæ S. Christinæ, in Ripole ecclesiam S. Salvatoris, S. Michaelis de Marine, curtem de Calenzano, curtem S. Domini, curtem de Bagnasca, et quidquid Fesulana Ecclesia possidet in plebe S. Stephani in campo, et in plebe S. Joannis in Septimo. In Mengnano ecclesiam S. Petri cum curte, et omnibus decimationibus earum, monasterium S. Bartholomæi, situm Fesulis cum ecclesiis et decimationibus sibi pertinentibus, monasterium S. Martini, monasterium S. Gaudentii cum pertinentiis earum, patrimonium filiorum Hemionis, castrum, quod vocatur Flumen, et quidquid de jure præfatæ ecclesiæ in territorio Macelli detinent filii Hugonis, filii Raimberti, et Azo filius Albichi, et filii Hugonis de Castaniola, et Lombardi de Molezzano, et filii Hugonis de Casula, et Longobardi de Terliano, et Longobardi de Sancto Joanne majore, et Longobardi de Arena, vel quæcunque in prædicto loco juris vestræ Ecclesiæ aliquis homo detinere videtur. Quidquid etiam Ugo filius Raynerii donavit præfatæ Ecclesiæ in Ampinana, in monte Acuto, et in Lece, Magnale, Politiano, et medietatem Ecclesiæ, et curtis in loco Quaracla. Præterea plebem S. Crisci sitam Albine, plebem S. Gervasii cum curte sitam in Alpiniano, ecclesiam S. Miniatis cum curte in monte Lauro, plebem S. Joannis, plebem S. Babilli, et S. Ditali, plebem S. Leonini, plebem S. Mariæ, plebem S. Stephani, in Pomino plebem S. Jerusalem, in Glaceto plebem S. Jerusalem, in Izermano plebem S. Gervasii cum curte, in Pitiana plebem S. Petri, in Cascia plebem S. Petri cum curte, et castro quod vocatur Novum, in Sco plebem S. Mariæ cum curte in Capiclia plebem S. Joannis, plebem S. Pancratii, plebem S. Romuli cum curte, ecclesiam S. Miniatis cum pertinentiis suis, in Campinione ecclesiam S. Mariæ cum curte, plebem S. Viti, in Regitino plebem S. Petri, plebem S. Laurentii cum castello, et curte, in Robiana plebem S. Miniatis, in Cintoria plebem S. Petri cum curte, ecclesiam S. Justi in monte Rantuli, in Sillano plebem S. Petri, Novale plebem S. Crisci, in Panzano plebem S. Leonini cum curte, ecclesiam S. Eufrosini cum curte juxta castrum Corbuli, ecclesiam S. Romuli cum curte Novellæ, plebem S. Mariæ cum curte, ecclesiam S. Cassiani cum curte, in Avanano ecclesiam S. Mariæ et S. Petri, plebem S. Justi cum curte, plebem S. Pauli cum curte, in Collina plebem S. Leonini, in monte Milliario plebem S. Mariæ, in Testinula plebem S. Martini cum curte, in Stagia plebem S. Mariæ. Quidquid esse infra Fesulanæ Ecclesiæ parochiam, vel in aliarum Ecclesiarum parochiis, prædecessores tui hactenus possedisse noscantur, firma vobis et inconvulsa manere sancimus. Nulli ergo hominum liceat prænominatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur vestris, et clericorum et pauperum usibus profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore, et sanguine Dei ac Domini Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ sua jura servantibus

sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis accipiant, et apud districtum judicem præmia æternaæ pacis inveniant. Amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus subs.

Ego Gerardus presb. card. tit. Sanctæ Crucis in Jerusalem subscripsi.

Ego Lictifredus presb. curd. tit. Sancti Vitalis ss

Ego Guido indignus sacerdos subscripsi.

Ego Romanus diaconus card. Sanctæ Mariæ in Porticu subscripsi.

Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi ss.

Fgo Guido card. Sancti Adriani subscripsi.

Dat. Pisis per manum Alberici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis cancellarii, sexto decimo Kalend, Decembris, indict. XII, Incarnationis Dominicæ anno 1134, pontificatus D. Innocentii papæ II anno V, etc.

CLXII.

G[regorio] episcopo Bergomati nuntiat se canonicos S. Alexandri, qui constitutos ab ipso judices rejecissent, et canonicos S. Vincentii in proximam Ascensionem Domini (16 *Maii* 1135) *evocasse.*

(Anno 1134, Nov. 36.)

[LUPUS, *Cod. dipl. Bergom.*, *II*, *985*.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri G[REGORIO] Pergamensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Gravat nos quod canonici Sancti Alexandri de controversia quæ inter ipsos et canonicos Sancti Vincentii agitatur, venerabilium fratrum nostrorum P. Papiensis episcopi et A. Sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinal, diac. quibus eamdem causam terminandam commissimus subire judicium noluerunt. verumtamen quia iidem dati judice in eadam causa minime processerunt, et nos utrique parti occasionem cujuslibet materian præbere non volumus, eosdem ad nostram præsentiam invitavimus et proximam Ascensionem Domini nostri Jesu Christi eis terminum constituimus, utrinque sub periculo ordinis prohibentes ne se ad invicem in bonis aut personis offendant.

Data Pisis II Kalend. Decembris.

CLXIII.

Didaco archiepiscopo Compostellano de muneribus missis gratias agit.

(Anno 1134.)

[FLOREZ, *España sagrada*, XX, 561.]

INNOCENTIUS, episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri DIDACO Compostellano archiepiscopo salutem et apostolicam benedictionem.

Quia filius pius matris suæ in necessitate positæ oblivisci non debet, mirari nos non destitimus quoniam tanto tempore S, R. E. ministrare solatia distulisti. Verumtamen quoniam diversis occupationibus irretitum te fuisse accepimus, quod non volun- A tate, sed necessitate factum est, ex apostolica mansuetudine indulgemus : credimus enim qnoniam tantus est fervor tuæ dulcedinis, ut si tempus et facultas tibi suppeteret, profecto nihil deesset Romanæ Ecclesiæ quod tua liberalitas non suppleret. Affectum ergo tuæ charitatis propensius attendentes, pro exeniis a devotione tua nobis transmissis grates referimus : magis etenim voluntatem quam facultatem attendentes prædecessorum nostrorum inhærendo vestigiis personam tuam vera in Christo charitate diligimus, et volumus honorare : et si qua forte emerserint, quoniam mundus in maligno positus est, et homines pravi sunt qui honori B. Jacobi vel personæ tuæ contraire nitantur, nos profecto parati sumus et quæ tibi adversantur apostolica auctori- B tate repellere, et eos qui eumdem locum B. Jacobi diligunt affectione paterna fovere. Tua itaque interest ita in B. Petri servitio et amore persistere, ita te devotum et humilem B. Petri filium in omnibus exhibere, ut magis ac magis in tuis opportunitatibus exaudiri a sede apostolica et honorari merearis.

Dat. Pisis.

CLXIV.

Ad Rainaldum Remensem, Hugonem Rothomagensem, Hugonem, Turonensem, archiepiscopos, eorumque suffraganeos. — De parricidio Thomæ, prioris S. Victoris.

(Anno 1134.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 450.]

C INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus RAINALDO Remensi, HUGONI Rothomagensi, HUGONI Turonensi, archiepiscopis, et eorum suffraganeis episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Graviora delicta amarioribus gravis pænitentiæ fletibus purganda sunt : et quod adversus sacros ordines committitur, expedit ut celeriter dignis animadversionibus expietur. Quis enim locus tutus, et cui personæ sit præstanda securitas, si Ecclesiæ Dei violenter clerici, cœlestibus obsequiis mancipati, injuriis, vel captionibus, vel cruciatu corporis a perditis hominibus affligantur ? aut, quod detestabilius est, morte et sacri sanguinis effusione multentur ? Adversus ergo tam Deo odibile et tam piaculare flagi- D tium, quod in dilectos filios nostros bonæ memoriæ Thomam priorem S. victoris, et Archembaldum subdecanum Aurelianensem commissum est, tepiditate seposita assumpto vigore justitiæ exsurgant canones, armentur jura : et si res expostulat, novum scelus novæ synodi librata sententia conteratur. Quod ergo a vestra dilectione super hoc apud Jotrum nuper judicatum est, apostolica auctoritate statuimus esse firmatum. Sed quia nimis remissa videtur esse vestra sententia, addendo censemus, ut in quibuscunque locis præfati sanguinarii præsentes fuerint, divina ibi non celebrentur officia ; et si quis sacrilegos illos clericidas, ac cælestis collegii perturbatores, et effusores Dominici sanguinis, in sæculo remanentes manutenere et confovere tenta-

verit, anathematis sententia percellatur. Ad hoc addentes statuimus ut, quia de nefaria parentum nequitia et horrendo furore, clerici nec adipisci nec retinere ecclesiasticum debent emolumentum (ipsis enim non pretio, non violentia, non terrore, non consanguineorum truculenta nequitia, sed solis intervenientibus meritis, oportet acquiri, et acquisitum servari), tam Tebaldus Noterius quam alii qui honores sub hac pessima forma acquisierint vel retinuerint salva nimirum sedis apostolicæ reverentia, ecclesiasticis priventur beneficiis. Et qui superabundat initiquas, summopere prospiciendum est ut clerici de cætero nihil humanum metuant ; et ut grata tranquillitate, famulatibus valeant vacare divinis, apostolica eis suffragia propensius impertimur.

CLXV.

Ecclesiæ Mortariensis ab ipso consecratæ possessiones et jura confirmat.

(Anno 1134.)

[*Bullar. Lateran.*, 12.]

CLXVI.

Monasterii Huysburgensis protectionem suscipit.

(Anno 1135, Jan. 8.)

[*Neue Mitth. a.d. Geb. hist.ant. Forsch.*, IV, 1, 9.]

CLXVII.

Possessiones et privilegia abbatiæ S. Petri Aureæ Vallis confirmat.

(Anno 1135, Jan. 8.)

[*Gall. Christ.* vet. t. IV, p. 114.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto GAUFRIDO abbati S. Petri Aureæ Vallis, et ejusdem fratribus in eadem ecclesia canonicam vitam professis, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Quoties a nobis illud petitur quod rationi et honestati convenire cognoscitur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium ; ut fidelis et pia devotio celerem consequatur effectum. Quamobrem, dilecti in Domino filii, interventu venerabilis fratris nostri Guillelmi Pictavensis episcopi sapientis utique et honesti viri, atque in Catholica vita probati, petitiones vestras libenter admittimus, et ad exemplum prædecessoris nostri bonæ memoriæ Paschalis papæ, ecclesiam beati Petri in qua divino vacatis officio, apostolicæ sedis patrocinio duximus muniendam, in primis siquidem statuentes ut ordo canonicus qui in eodem loco noscitur institutus, ibidem secundum B. Augustini Regulam perpetuis temporibus, inviolabiliterque conservetur, et ne cui post professionem factam proprium quid habere, neve sine præpositi vel congregationis licentia de claustro discedere liceat interdicimus, et tam vos quam vestra omnia sedis apostolicæ protectione munimus ; vobis itaque vestrisque successoribus in eadem religione permansuris ea omnia perpetuo possidenda sanximus, quæ impræsentiarum legitime possidere videmini, in Pictavensi videlicet pago ecclesiam S. Pauli de Hydriaco, S. Martini de Achaio, S. Halarii de Borno, S. Martini de Gemellis, S. Petri de Solobria, S. Mariæ de Toxoneriis. S Martini de Loono, S. Michaelis de Crum, S. Mariæ de Masconia, S. Eparchi de Germundo, S. Mariæ Magdelenæ de Pristiniaco, S. Benedicti de Boxeria ; ecclesiam Sancti Varentii, S. Mariæ Magdelenæ de Thouercia, S. Pauli de Bosco, S. Stephani de Amaillo ; ecclesiam S. Lupi et sancti Pancratii, S. Martini de Salis ; ecclesiam de Bocaico, ecclesias quoque sanctorum martyrum Gervasii et Protasii de Silvax, ecclesiam sancti Saturnini de Loberchai, ecclesiam S. Hilarii de Tolon, ecclesiam sanctæ Crucis de Borellia, ecclesiam sanctæ Mariæ de Galcis, sanctæ Mariæ de domibus Iterii, ecclesiam S. Hilarii de Mazoil, a venerabilibus fratribus nostris Petro et Guillelmo Pictavensibus episcopis vobis concessas : item in pago Andegavensi ecclesiam S. Petri de Dompno Petro, et S. Albini Torcanuo, quas confrater noster bonæ memoriæ Rainaldus Andegavensis episcopus et antecessor ipsius Gaufridi vestræ ecclesiæ concesserunt. Decernimus ergo ut nulli hominum fas sit vestram ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, aut ablatas retinere minuere, vel aliquibus vexationibus fatigare ; sed omnia integra conserventur eorum pro quorum sustentatione ac gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua vero in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus.

Ego Matthæus Albanensis episcopus.

Ego Gerardus cardinalis presbyter tituli Sanctæ Crucis in Jerusalem.

Ego Anselmus presbyter cardin. tit. Lucinæ.

Ego Luciferedus presbyter titul. Vestinæ.

Ego Lucas presbyter tit. SS. Joannis et Pauli.

Ego Guido indignus sacerdos.

Ego Aro presbyter tit. S. Anastasiæ.

Ego Gregorius diaconus cardin. SS. Sergii et Bacchi.

Ego Guido diaconus cardin. SS. Cosmæ et Damiani.

Ego card. diaconus S. Adriani.

Datum Pisis per manum Aimerici S. Romanæ Ecclesiæ diacon. cardinalis et cancellarii, VI Idus

Januarii, indict. XII, Incarnationis Dominicæ anno 1138 (49), pontificatus domni Innocentii II papæ anno V.

CLXVIII.

Bulla qua privilegia monasterii Scheningensis confirmantur.

(Anno 1135, Jan. 28.)

[FALKE, *Codex Tradit, Corbeiensium*, p. 661.)

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis GOTESCALCO præposito et fratribus in Scheningensi ecclesia Beati Laurentii canonicam vitam professis tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Officii nostri nos hortatur auctoritas religiosos viros fraterna charitate diligere, et quæ a fratribus nostris rationabiliter invenerimus constituta, apostolicæ sedis munimine roborare. Significastis siquidem nobis quod frater noster Reinhardus bonæ memoriæ Alberstadensis episcopus Scheningensem locum in quo prius quædam sanctimoniales nequiter conversantes, cum neque in spiritualibus, neque in temporalibus aliquem fructum inibi facerent, sed potius utpote absque regula et ratione viventes per diversas terras huc illucque discurrerent, propter utilitatem personarum et earum male conversationem, communicato fratrum suorum consilio, exinde ipsas amoverit et ibidem regulares canonicos esse decreverit. Sed quia idem locus constituendis fratrum officinis incongruus existebat, eidem fratri nostro saniori consilio visum esse claustrum ipsum de priori loco in quamdam curiam suam, quam habebat in Scheningensi villa, utilitatis intuitu, transmutare, ea tamen consideratione habita ut ecclesia illa antiqua cum omnibus ad eam pertinentibus sub eorumdem fratrum potestate maneret, et perpetua ditione ac dispositione consisteret. Nos igitur, dilecti in Domino filii, vestris rationabilibus desideriis annuentes, quod a prædicto fratre nostro Reinardo bonæ recordationis episcopo super eadem re factum esse cognoscitur auctoritate apostolica confirmamus, et futuris temporibus ratum esse sancimus. Statuimus etiam ut ordo canonicus qui secundum beati Augustini Regulam in vestra ecclesia noscitur institutus, ibidem, cooperante Domino, inviolabiliter observetur. Quæcunque præterea bona, quascunque possessiones impræsentiarum juste et canonice possidetis, quæcunque etiam in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, seu oblatione fidelium, seu aliis justis modis poteritis adipisci, apostolicæ sedis patrocinio munientes, eadem vobis firma et illibata in perpetuum manere decernimus. Prohibemus etiam ut nulli fratrum vestrorum post factam in eodem loco professionem, absque libera præpositi et fratrum licentia, ecclesiam vestram relinquere, et ad alium locum liceat pertransire, nec aliquis episcoporum, abbatum, priorum vel aliqua persona eum retinere præsumat, sed tanquam suæ possessionis prævaricator redire ad locum proprium compellatur. Porro fratres sæculares venientes et vestro collegio sociari volentes, petita prius a propriis episcopis vel prælatis licentia, suscipiendi facultatem liberam habeatis. Obeunte te nunc ejusdem loci præposito, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem communi consensu aut fratrum pars sanioris consilii, secundum Dei timorem, de vestra congregatione, aut de alia ejusdem professionis, si necesse fuerit, secundum beati Augustini Regulam providerint eligendum. Nulli ergo omnino hominum fas sit vestram ecclesiam temerariis vexationibus sive exactionibus fatigare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis infestare; sed omnia integra et illibata serventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus profutura, salva nimirum Alberstatensis episcopi justitia et reverentia. Si qua in posterum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua reatum suum correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem ecclesiæ jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Guilielmus Prænestinus episcopus ss.

Ego Matthæus Albanensis episcopus ss.

Ego Lucas presbyter cardinalis sanctorum Joannis et Pauli ss.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tituli Sanctissimæ Crucis in Hierusalem ss.

Ego Gregorius diacon. cardin. Sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Guido card. diaconi S. Adriani ss.

Data Pisis per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardin. et cancellarii V Kal. Februarii indictione XII, Incarnat. Dominicæ 1135, pontificatus domni Innocentii II papæ anno quinto.

CLXIX.

Privilegium Ecclesiæ in villa Ronchalia, ab episcopo Placentino constructæ et canonicis Sancti Antonini donatæ, confirmat.

(Anno 1135, Mart. 13.)

[COCQUELINES, II, p. 223.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio AZONI sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinali et præposito B. Antonini de Placentia, ac fratribus in eadem Ecclesia divino famulatui manci-

(49) Signa chronologica sunt corrupta.

patis, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Locorum venerabilium cura nos commonet, de eorum quiete ac utilitate sollicite cogitare, quatenus qui ecclesiasticis famulantur obsequiis, ecclesiasticæ quoque tuitionis optato patrocinio foveantur. Tua siquidem charitas, dilecte in Domino fili Azo cardinalis presbyter, insinuavit nobis venerabilem fratrem nostrum Arduinum, Placentinæ civitatis episcopum, tibi ac fratribus ecclesiæ Beati Antonini licentiam concessisse in villa vestra, quæ Ronchalia dicitur, in fundo Beati Antonini ad honorem.... ecclesiam construendi, ea scilicet consideratione habita, quoniam tam viri quam mulieres pro sacerdotis absentia, absque participatione corporis et sanguinis Domini, de hac vita transiisse multoties dicebantur. Cujus nimirum loci administrationem atque ordinationem vobis vestrisque successoribus idem frater noster perpetuo jure concessit. Hoc etiam addito, ut qui habitum religionis induere et in eodem loco Deo militare decreverint, a præposito ecclesiæ Sancti Antonini, vel ab ejus fratribus, si ipse defuerit, ad suscipiendos sacros ordines, congruo tempore pro eodem Placentino episcopo præsententur. Quod si clericus aut sacerdos ejusdem loci, culpis exigentibus, fuerit corrigendus competenti regularique disciplina ab eodem præposito, vel ejus fratribus corrigatur. Si vero sæpe commonitus, incorrigibilis apparuerit, tanquam inutilis et inobediens per eosdem ipsius loci beneficio et mansione privetur. Oleum quoque et Chrisma a matrice Ecclesia præfati loci sacerdos accipiat. Decimas autem, ad plebem de Sparovaria pertinentes nullatenus usurpare præsumat. Insuper etiam, si quis de eadem villa devotionem suam in quibuslibet eidem plebi judicatis exhibere voluerit, nequaquam impediat. In aliis vero omnibus, ecclesia quæ nunc fundamentis in suprascripta villa Ronchaliæ a vobis construitur, libere omnino ad ecclesiam Beati Antonini pertineat, adeo ut nullus archipresbyter jus potestatis in spiritualibus aut temporalibus se noverit habiturum.

Quia igitur sicut ea quæ a nobis statuuntur, volumus illibata persistere : ita etiam fratrum nostrorum debemus bene gesta firmare, vestris postulationibus clementer annuimus, et quod a prædicto fratre nostro Arduino episcopo super hoc statutum est, auctoritate apostolica roboramus et futuris temporibus ratum manere decernimus, quemadmodum ejusdem fratris nostri scripto noscitur stabilitum. Nulli ergo hominum fas sit præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere minuere, aut temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conservantur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Matthæus Albanensis episcopus subscripsi.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Crucis in Hierusalem subscripsi.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tit. Sancti Laurentii in Lucina subscripsi.

Ego Lictifredus presbyter cardinalis tit. Vestinæ subscripsi.

Ego Lucas presbyter cardinalis tit. Sanctorum et Pauli subscripsi.

Ego Guido indignus sacerdos subscripsi.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani subscripsi.

Ego Guido diaconus cardinalis Sancti Adriani ss.

Ego Vasallus diaconus cardinalis Sancti Eustachii subscripsi.

Datum Pisis per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis, et cancellarii III Idus Martii, indictione XII (*leg.* XIII), Incarnationis Dominicæ anno 1135, pontificatus domni Innocentii II papæ anno VI.

CLXX.

Ecclesiæ S. Frigdiani Lucensi xenodochium et ecclesiam S. Joannis concedit.

(Anno 1135, April. 3.)

[*Bullar. Lateran.*, 14.]

CLXXI.

Abbatiæ Heylissemiensis, a Rainero construendæ possessiones confirmat.

(Anno 1135, Maii 3.)

[MIRÆI, *Opp. diplom.*, IV, p. 9.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio RAINERO (50) salutem et apostolicam benedictionem.

Religiosis desideriis facilis est præbendus assensus, ut fidelis devotio celerem sortiatur effectum. Quia igitur, dilecte in Domino fili Rainere, ob peccatorum tuorum veniam promerendam, ecclesiam ad honorem sanctæ Dei genitricis Mariæ, ut juxta beati Augustini Regulam, et formam religionis Floreffiensium fratrum omnipotenti Deo inibi serviatur, in proprio allodio, quod Heylichshain superius dicitur, construxisti, propositum tuum ac desiderium in Domino collaudamus, et ad id propensius exsequendum omnimodis exhortamur. Nos tuis justis postulationi-

(50) Rainerus de Zetrud, vir nobilis, hujus abbatiæ fundator anno 1130 primos religiosos e Floreffiensi abbatis comitatus Namurcensis accersivit.

bus clementer annuimus, et ut ordo canonicus in A præfata ecclesia perpetuis temporibus conservetur, præsenti decreto sancimus. Statuimus etiam ut possessiones et bona, quæ eidem ecclesiæ a te, seu ab aliis religiosis viris collata sunt, vel in futurum præstante Domino offerri contigerit, firma fratribus, qui inibi Domino famulantur, et illibata permaneant.

Nulli ergo omnino hominum fas sit prædictum ordinem in prænominata ecclesia infringere, vel mutare, aut ausu temerario perturbare, vel bona ejus auferre, minuere, aut quibuslibet molestiis fatigare, salva nimirum diœcesani episcopi reverentia.

Si quis autem huic nostræ constitutioni audacter, vel temerarie contraire tentaverit, nisi congrue satisfecerit, indignationem beatorum apostolorum Petri et Pauli se noverit incursurum.

Data Pisis, v Nonas Maii, Incarnationis Dominicæ anno 1135, pontificatus domni Innocentii papæ II anno VI.

CLXXII.

Confirmat «ordinem S. Augustini ad Præmonstratam ecclesiam v *Non. Maii.* »

(Anno 1135.)

[Monachi Sazav. continuatio Cosmæ, ad an. 1135, ap. Pertz, *Monum. Germ.* Script. IX, 158 (*Patrologiæ*, t. CLXVI.)]

CLXXIII.

Ecclesiæ S. Frigdiani Lucensi restituit paræciam a monachis S. Georgii invasam.

(Anno 1135, Maii 21.)

[*Bullar. Lateran.*, 15.]

CLXXIV.

Ad Hubertum episcopum et canonicos Lucanos.

(Anno 1135, Maii 24.)

[BALUZ, *Miscell.*, IV. 589.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Hu. [HUBERTO] episcopo et canonicis Lucanis salutem et apostolicam benedictionem.

Dignum est ut suæ jaceat ruinæ dolore prostratus quisquis apostolicis contendit contraire mandatis. Cæterum pro exhibenda justitia fratribus S. Fridiani monachos S. Georgii Lucani frequenter ad nostram præsentiam evocavimus; ipsi vero nec nostro se conspectui præsentarunt, nec præfatis fratribus prout debuerunt, satisfecerunt. Pro quo nimirum excessu in ipsos interdicti sententiam promulgavimus. Illi autem tanquam inobedientiæ filii interdictum minime servaverunt. Ea propter communicato fratrum nostrorum consilio, eosdem monachos anathematis vinculo innodavimus. Quo circa dilectioni vestræ mandamus quatenus eamdem sententiam per vestram parochiam annuetis, et singulis diebus Dominicis ad eorumdem monachorum humiliationem in vestra Ecclesia renovetis.

Data Pisis nono Kal. Junii.

CLXXV.

Ecclesiæ Bonnensis possessiones quasdam confirmat.

(Anno 1135, Maii 26.)

[GUNTHER, *Cod. diplom. Rh.-Mos.* 1, 217.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis GERARDO præposito, et canonicis Bunnensis ecclesiæ ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

In beati Petri cathedra divina disponente clementia constituti, quæ ad pacem sunt Ecclesiæ debemus statuere, et venerabilium locorum quieti et utilitati salubriter providere. Quamobrem, dilecti in Domino filii, vestris rationabilibus postulationibus clementer annuimus, et allodium, quod prope Bun- B nam in villa quæ dicitur Entenic, cum vineis, agris, nemoribus et mancipiis ad ipsum pertinentibus, a nobilibus viris, Gerardo de Lon et Heriberto de Saphra, annuentibus uxoribus eorum et liberis, emptionis titulo ducentis, triginta marcis acquisivisse vos constat, vobis præsentis scripti pagina confirmamus. Mansum etiam, quem a Sigibergensi ecclesia in villa, quæ dicitur Remerstorf, pro quadam compositione rationabiliter habetis, firmum vobis et illibatum perpetuo manere sancimus, statuentes ut ea omnia debita gaudeant libertate, et ab omni sæculari exactione libera et quieta consistant. Decernimus ergo ut neque tuis successoribus, nec alicui hominum liceat aliquid de prædictis possessionibus acquisitis vel acquirendis, vel C de his quæ impræsentiarum libere et canonice Bunnensis habet ecclesia, alienare, aut in feodum dare, sed omnia integra conserventur vestris usibus profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ D pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus.

Ego Matthæus Albanensis episcopus.

Ego Gerardus presbyter cardinalis titulo Sanctæ Crucis in Jerusalem.

Ego Lucas presbyter cardinalis titulo Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Guido indignus sacerdos.

Datum Pisis, per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, VII Kal. Junii, indictione XIII, Incarnationis Dominicæ anno 1135, pontificatus vero domini Innocentii papæ II anno VI.

CLXXVI.

Privilegium pro Vindocinensi abbatia.

(Anno 1135, Maii 26.)

[Launoii Opera, III, i, 397.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio Fraymundo abbati Vindocinensis monasterii, ejusque successoribus regularis ad substituendis in perpetuum.

Cum omnibus Ecclesiis et personis ecclesiasticis debitores ex apostolicæ sedis auctoritate ac benevoluntia existamus, illarum tamen quieti et utilitati attentius nos providere convenit, quas B. Petro non est dubium specialius convenire et pertinere. Expedit ergo ut pro monasterio Vindocinensi, cui, charissime in Domino fili Fraymunde abbas, auctore Deo, præesse dignosceris, tanto amplius paterna invigilemus sollicitudine, quanto ex oblatione illustris memoriæ Gaufridi Andegavensium comitis, et Agnetis Pictaviensis comitissæ ibidem locus ad jus et dominium sanctæ Romanæ Ecclesiæ spectare cognoscitur. Ideoque tuis justis postulationibus clementer annuimus et prædictum Vindocinense monasterium ad exemplar prædecessorum nostrorum apostolicæ sedis privilegio communimus. Sicut igitur præfati fundatores devoverunt, sub sanctæ Romanæ Ecclesiæ defensione et libertate ab omni conditione aliarum personarum absolutum semper et liberum idem cœnobium permanere sancimus, statuentes ut quascunque possessiones, bona ab ipsius loci fundatoribus, vel ab aliis Deum timentibus oblata, et prædecessorum nostrorum auctoritate firmata idem cœnobium impræsentiarum in locis quibuscunque possident, tibi tuisque successoribus in perpetuum præsentis scripti pagina roboramus. In quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjunximus : Ecclesiam S. Georgii in Oleronis insula cum magna parte ejusdem insulæ ; ecclesiam Beatæ Mariæ de castro Oleronis, ecclesiam Sancti Nicolai de Olerone, ecclesiam Beatæ Mariæ de Surgeriis, ecclesiam Sancti Sepulcri de Balgentiaco, parochialem ecclesiam S. Clementis de Credone cum omnibus ecclesiis quæ infra terminos ejusdem parochiæ continentur, ecclesiam de Adreio, ecclesiam S. Saturnini sitam super Ligerim, ecclesiam S. Petri de Monte Foleti, ecclesiam de Carcere, videlicet beati Nicolai et Vincentii, et S. Mariæ, quas in Cenomanensi episcopatu, consensu illustris Goffridi de Meduana, Hildebertus ejusdem loci episcopus cœnobio vestro concessit. In episcopatu Andegavensi, ecclesiam S. Mariæ de Castellis, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Cosma, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Broco, ecclesiam Sancti Petri de Villeriis, ecclesiam S. Hippolyti et S. Germani de Aretiaco. Confirmamus etiam vobis quidquid Robertus de Montecontorio Vindocinensi cœnobio donavit, et ejus filius Bertrannus postmodum concessit ; ecclesiam B. Joannis quæ est super Ligerim. Concedimus etiam tibi tuisque successoribus ecclesiam B. Priscæ cum dignitate cardinali. Mitram, dalmaticam sandalia, et alia quæque dignitatis A cardinalis insignia, vobis pariter confirmamus. Quidquid prætera possessionis, dignitatis vel immunitatis eidem cœnobio a sede apostolica concessum est, aut in posterum liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium offerri contigerit, vobis integrum atque inconvulsum in perpetuum manere sancimus. Ad concilium vero tu, vel tuorum quilibet successorum coactus non ibit, ubi papæ persona non erit. Neque etiam subditas vestro cœnobio ecclesias, ubicunque sint, excommunicare vel interdicere cuiquam liceat, nisi apertis pro culpis et quas ejusdem loci abbas et monachi ab ipsis episcopis admoniti emendare contempserint. Quod si quis contra te vel tuos successores pro aliquibus rebus causari voluerit, nullatenus tu vel tui successores respondeatis B donec Romanum consulatis pontificem, cujus monasterium ipsum et res monasterii esse noscuntur. Quidquid igitur de rebus ipsis sine Romani pontificis judicio distractum fuerit vel definitum, irritum erit.

Ad hæc statuimus ut Andegavensis, Pictaviensis et Vindocinensis comites, omni tempore sint adjutores et defensores ejusdem loci ad honorem apostolicæ sedis, nec eorum quilibet aliquam exactionem sive consuetudinem Vindocinensis cœnobii rebus inferat, nec in eis aliquid vindicare præsumat, præter pratrocinium solum, quod eis ad honorem apostolicæ sedis exhibere promissum est. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus inibi qualibet subreptionis astu- C tia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam præviderint eligendum, non tamen sine trium abbatum testimonio, quos religiosiores in vicinis locis haberi contigerit. Electus autem abbas a Carnotensi vel a quolibet Catholico voluerit episcopo benedicatur, omni professione vel cujuslibet rei exactione seposita. Præcipimus etiam ut tam in Vindocinensi monasterio, quam in S. Salvatoris juxta Andegavis muros ecclesia nulli personæ nisi soli papæ liceat potestatem aliquam aut dominationem exercere, aut excommunicare seu interdicere, etiam si contigerit Carnotensem aut Andegavensem patriam pro culpis quibuslibet excommunicari ; excommunicatos tamen ipsi scienter non suscipiant. D Decernimus etiam ut nulli omnimodo hominum liceat sæpe dictum cœnobium perturbare aut ejus possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si quis igitur in futurum archiepiscopus, episcopus, imperator aut rex, princeps aut dux, comes, vicecomes, judex aut quælibet potens vel impotens persona, hujus nostri privilegii paginam sciens, contra eam venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat,

reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco ista servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Sic signatum :

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Prænestinus episcopus.

Ego Antheus Albanensis episcopus.

Ego Gregorius diaconus card. Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Guido diaconus card. Sanctorum Cosmæ et Damiani.

Ego Vasallus diaconus card. Sancti Eustachii.

Ego Lictefridus presbyter card. titulo Vestinæ.

Ego Grisogonus diaconus card. Sanctæ Mariæ in Porticu.

Ego Gerardus presbyter card. tit. S. Crucis in Jerusalem.

Ego Anselmus presbyter cardin. tit. Sancti Laurentii in Lucina.

Ego Lucas presbyter card. titulo Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Martinus presbyter cardin. tit. Sancti Stephani in Cælio Monte.

Ego Guido indignus sacerdos.

Ego Axo presbyter card. tit. Sanctæ Anastasiæ.

Datum Pisis per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi card. et cancellarii, VII Kalend. Junii, indictione XII, Incarnationis Dominicæ anno 1135, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno sexto.

Sic sequitur in figura rotunda :

ADJUVA NOS, DEUS, SALUTARIS NOSTER.

S. PETRUS, S. PAULUS.

INNOCENTIUS PAPA SECUNDUS.

CLXXVII.

Privilegium pro Ecclesia Silvæ Mundæ.

(Anno 1135, Maii 28.)

[*Annal. Camaldul.*, III, p. 242.]

Innocentius, anno 1155, auctoritate apostolica, cum Pisanis adhuc moraretur, ut legitur in veteribus summariis Fontisboni, confirmavit licentiam concessam a prædecessore suo Leone papa IX, fratribus Silvæ Mundæ, ædificandi suum monasterium ad tute vivendum, et possidendi auctoritate sua donationes, oblationes tam pro vivis, quam defunctis, et habendi suarum rerum decimationes ex dono apostolicæ sedis, deserendo monasterium primum quod a nobili viro Griffo constructum dicitur, in comitatu Arretino, et pro ejusdem devotione fundatum, cui quamdam filiam suam præfecit religionis intuitu, et sanctimoniales feminas ei junxit : quod quidem monasterium filiæ suæ inhonestate permotus auferens ad virorum officium permutavit et libertate donavit. Exortis autem guerris inter filium prædicti Griffi et ejus nepotes, fratres dicti loci coacti sunt primum monasterium deserere et fabricare novum secundum licentiam sumni pontificis impetratam, quam Innocentius papa auctoritate Dei firmavit, et perpetuo observari præcepit.

Subscripserunt omnes cardinales.

Datum Pisis anno Domini 1155, quinto Kalendas junii, pontificatus domni Innocentii anno sexto.

CLXXVIII.

Archiepiscopos et episcopos per regnum Teutonicum constitutos hortatur ad observandum Ecclesiæ Romanæ privilegium : « ut majores causæ ad examinationem sedis apostolicæ devolvantur et oppressi omnes intrepide ad eam appellent. »

(Anno 1135, Maii 30.)

[THEINERUS, *Disquisitiones criticæ*, p. 207.]

INNOCENTIUS, servus sevorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis et episcopis per regnum Teutonicum constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Tunc pax et charitas vice se mutua complectuntur, et manet indissolubilis in altera dilectione sinceritas, si juxta divinæ dispensationis ordinem et Ecclesiæ gradus distinctos minores majoribus reverentiam exhibeant et inferioribus diligentiam potiores impendant. Verum ecclesiasticus ordo confunditur, si minores illicita sua temeritate præsumant vel præsidentes non concessa sub remissione impunitatis attentant. Compago namque humani corporis et divini collegii conservatur incolumis, si pastores super gregem invigilent, et magis appetant pascere, quam damnare [*leg.* dominare] in clero, et subditi potius humiliter obedire, quam a subjectione procaciter resilire. Ne igitur pars alterutra dispensationis ordinationem pervertat, beatus Petrus apostolorum princeps est in capite Ecclesiæ a Domino constitutus, ut per se et per successores suos fratres confirmet, errata corrigat, et jura sua unicuique tribuat. Inde etiam generali lege Ecclesiæ promulgatum, ut majores causæ ad examinationem sedis apostolicæ devolvantur, et oppressi omnes intrepide ad eam appellent. Privilegium enim sibi in hoc appellandi sancta Romana reservavit Ecclesia. Quam sit namque necessarius appellandi usus, nemo est qui nesciat, quippe cum judicantium iniquitatem et imperitiam corrigat. Appellatione autem interposita, omnia in statu suo permaneant, et tandiu nihil erit innovandum quandiu de appellatione ab eo, ad quem provocatum, fuerit pronuntiatum. Cæterum quod in laicis culpabile videtur, in clericis criminosum. At vero juxta imperiales sanctiones, si judices ordinarii provocationes æstimaverint respuendas, XXX pondo auri multantur, et assessores et officiales eorum totidem nisi publice restiterint, et actis evidentibus contradixerint. Quanta igitur animadversione sit plectendus judex ecclesiasticus, qui doctrinam matris suæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ objicit et privilegium beati Petri infringere nititur, parem se faciens Jesu Christo et super apostolorum sedem ascendens,

vigor justitiæ in promptu habens ulcisci omnem inobedientiam non ignorat. Exhortamur igitur fraternitatem vestram in Domino, ut quemadmodum dignitatem vestram desideratis illibatam a sede apostolica custodiri, ita erga subditos mites sitis et prærogativam audientiæ in nullo imminuere aut infringere de cætero attentetis. Alioquin de tanti excessus impunitate non judicabimur apud Dominum negligentes, tepidi sive rei. Ex officio siquidem apostolatus injuncta est nobis a Deo necessitas, ut majoribus honorifice providentes, minora salubriter sine læsione curemus.

Data Pisis, III Kal. Junii.

CLXXIX.

Privilegium pro monasterio Nobiliacensi.

(Anno 1135, Jun. 2.)

[DUCHESNE, *Hist. de la maison de Béthune.*]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GUALTERO abbati Nobiliaci monasterii ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

... Confirmamus etiam terram, juxta mare sitam, quam Guillelmus Bethuniensis advocatus, concedente comite Flandrensi Theodorico, pro commutatione de Reschesburg eidem ecclesiæ dedit, etc.

Data Pisis per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis, et cancellarii, IV Nonas Junii, indictione XIII, Incarnationis Dominicæ anno 1136, pontificatus domni Innocentii papæ II anno XI.

CLXXX.

Privilegia libertatesque abbatiæ S. Petri in monte Blandinio, ordinis S. Benedicti, confirmantur.

(Anno 1135, Jun. 2.)

[MIRÆI, Opp. diplom. IV, p. 10]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GILBERTO monasterii Blandiniensi abbati, ejusque successoribus in perpetuum.

Apostolicæ auctoritati expedit religiosas personas diligere et earum loca pia protectione munire, quodque grave eis est levigare et relaxare, ut ex indulta consolationis gratia in obsequio Dei promptiores existant.

Eapropter præfatum Blandiniense cœnobium subsolius beati Petri et nostra ditione atque protectione specialiter suscipimus, et perpetuo manere decrevimus. Apostolica auctoritate constituentes, ut nullus deinceps episcopus præsumat de ejusdem cænobii redditibus, rebus, curtis, vel villis, quolibet modo quidquam minuere nec immissiones aliquas facere, nec audeat ibidem cathedram collocare, neque ordines facere, nec communem exstruere, neque placenta tenere, nec ulla imperandi potestatem exercere, nisi ab abbate et fratribus ejusdem loci fuerit rogatus. Missas sane publicas vel stationes in eodem monasterio ab episcopo fieri, et episcopum ibidem frequenter venire, nisi ab abbate et fratribus fuerit vocatus, omnino prohibemus.

Altaria vero quæ idem cœnobium canonice nunc A possidet, ab omni personatu libera sancimus, de quibus nulla per episcopos vel eorum ministros exactio quibuslibet occasionibus exigatur, nec absque canonico judicio inveniantur, salva in omnibus diœcesani episcopi canonica justitia.

Insuper inconvulse confirmamus ut presbyteri ad eadem altaria ministraturi, prius ab abbate et ab ecclesia sua electi, deinceps episcopo vel archidiacono, seu decano præsententur, ab quibus curam animarum suscipiant. Abbati autem pro rebus ad monasterium pertinentibus debitam subjectionem exhibeant. Statuimus etiam ut exceptis illis, qui ad proprios titulos ordinati sunt, de ecclesiis vestris presbyteros, si minus idonei fuerint, removeatis, et assensu diœcesani episcopi idoneos substituatis : et B ne quis parochianum vestrum infirmum oleo inungat, vel extra parochiam ducat, aut mortuum sine vestro consensu sepeliat.

Liceat quoque vobis de notariis criminibus excommunicare, et excommunicati ab episcopo et ejus ministris pro excommunicatis habeantur, et nisi per vos nullo modo absolvantur. Curias autem vestras in Gallia sitas ab omni decima, excepta frugum, liberas constituimus, et terram, quæ propriæ terræ vestræ alluvione maris concrescit, vobis et ecclesiæ vestræ confirmamus. Monachum quoque de cœnobio vestro ad ecclesiasticum ordinem promovendum, seu pro alia qualibet causa absque consensu abbatis tollendi nemo unquam habeat licentiam.

Hæc itaque constitutionis decreta auctoritate Dei C et nostra perpetua stabilitate et sine aliqua constituimus refragatione servari, nec a quoquam qualibet occasione immutari. Servanti sit pax et benedictio : non servanti, nisi resipuerit, perpetua maledictio.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Willelmus Prænestinus episcopus.

Ego Matthæus Albanensis episcopus.

Ego Guido indignus sacerdos.

Ego Gerardus presbyter cardinalis Sanctæ Crucis in Jerusalem.

Ego Lucas presbyter cardinalis Sanctorum Joannis et Pauli.

Datum Pisis per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, quarto D Nonas Junii, indictione decima tertia, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo tricesimo sexto, pontificatus domni Innocentii papæ II anno secundo.

CLXXXI.

Ad Henricum Leucorum episcopum. — Confirmat concordiam factam inter ipsum et Fridericum comitem Tullensem.

(Anno 1135, Jun. 6.)

[MANSI, *Concil.* XXI, 419.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Leuchorum episcopo, ejusque successoribus canonice promovendis, in perpetuum.

Statuta fratrum nostrorum sicut irrationabilia A debemus ecclesiasticæ disciplinæ moderatione corrigere, ita nihilominus convenit eorum bene gesta firmare. Quamobrem, venerabilis frater Henrice episcope, pacem et concordiam, quæ post multas guerras et labores atque expensas inter te et nobilem virum Fredericum comitem Tullensem, in præsentia venerabilium fratrum nostrorum Altuini episcopi Sanctæ Rufinæ, tunc apostolicæ sedis legati, Alberonis Treverensis archiepiscopi et suffraganeorum suorum, Stephani videlicet Metensis, Alberonis Virdunensis, episcoporum, necnon aliorum nobilium principum, videlicet Simonis ducis, Adeleidis ducissæ uxoris suæ, Rainaldi Barrensium comitis, Galteri de Cundricurte, Odonis de Melaino, et Petri de Bressejo, Rutile in Treverensi parochia B facta est, præsentis scripti pagina confirmamus, et futuris temporibus ratam manere decernimus. Ita scilicet ut de hospitalitate, seu consuetudine, quam præfatus comes Fredericus in præbenda fratrum Tullensis Ecclesiæ sibi usurpare contra justitiam nitebatur, nihil sibi deinceps ex debito audeat vindicare. Verumtamen si prædictus comes Visceriaci in præbenda fratrum bis in anno cum septem vel decem militibus tantum hospitari voluerit, id ipsum ei minime negabitur, sed fratres ejusdem loci sustinebunt, nec eum exinde molestabunt, si in modo fratrum hospitium suscipiat, si ministerialium administratione procurari voluerit, si nullam exactionem in eadem villa vel per se, vel per alios fecerit. Cæterum, si ipse hoc transgredi vel violare C præsumpserit, jam dicti fratres id ipsum ab eo per justitiam exquirere possint. Præterea si quando necesse fuerit ut idem comes a decano vel præposito postulaverit, in præbenda fratrum semel in anno cum septem vel decem militibus tantum, tertium hospitum ei dabitur. Si vero necessitas ingruerit, et nec decanum, nec præpositum ad obtinendum hospitium habere poterit : hospitium ipsum per ministerialium manus accipiat, et servitium competens, quod ei exhibitum fuerit, cum gratiarum actione suscipiat. Quod si comes aliter quam suprascriptum est, fecerit, et conventionem laudatam coram præfatis episcopis atque principibus violaverit, aut exactionem aliquam, vel violentiam in villis fratrum supradictorum exercuerit, si servitia D sufferentia canonicorum antedicta, et eo modo quo sunt determinata, per manus ministerialium non susceperit : hospita quæ non ex debito aut justitia, sed per sufferentiam fratrum accipiebat, prorsus amittat : et hoc tandiu stare poterit quandiu ipse amicitiam fratribus debitam observaverit. Decernimus ergo ut neque præfato comiti neque alicui hominum liceat, te vel successores tuos, seu Tullensem Ecclesiam, aut canonicos, super hoc temere infestare, aut aliquid ultra id quod prædictum est, a te vel ab ipsis exigere : sed potius ipse statutis hospitiis contentus existat, et Tullensis Ecclesia, et canonici, ab ipsius infestatione de cætero liberi maneant et quieti. Si quis autem hujus nostræ confirmationis paginam sciens, contra eam venire tentaverit temere secundo tertiove commonitus, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui periculum patiatur, et a sacratissimo corpore et sanguine D. N. Jesu Christi alienus fiat. Conservantes autem, omnipotentis Dei, et beatorum apostolorum Petri et Pauli gratiam consequantur.

Data Pisis per manum Almerici S. R. E. diaconi cardinalis et cancellarii, VII Idus Junii, indictione VIII, Incarnationis Dominicæ anno 1136, pontificatus domini Innocentii papæ II anno VI.

CLXXXII.

Ecclesiam Joannis in Viculo canonicis B. Mariæ Placentinæ adjudicat sub censu anno sedi apostolicæ persolvendo.

(Anno 1135, Jun. 7.)

[Cocquelines, t. II, p. 228.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Joanni, ecclesiæ Beatæ Mariæ Placentinæ præposito, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Ex adminisratione officii nobis a Deo injuncti, compellimur ad Ecclesiarum Dei statum in suæ incolumitatis robore conservandum diligenter intendere, et ne in locis, in quibus honestas et religio florere consueverant, occasione aliqua omnino depereant, sollicite providere. Ecclesia siquidem Sancti Joannis de Viculo, infra Placentini episcopatus terminos sita, quæ specialiter ad jus beati Petri, et dominium pertinet, peccatis exigentibus, valde attrita est, et tam in temporalibus quam in spiritualibus maximum sustinuit detrimentum. Tu vero, dilecte in Domino fili Joannes præposite, ad sedem apostolicam veniens ejusdem ecclesiæ concessionem a nobis humiliter postulasti. Et nos igitur de religione tua et ferventi sollicitudinis studio habentes in Christo fiduciam, ecclesiam ipsam tibi, tuisque successoribus, et per vos Ecclesiæ Placentinæ admeliorationem committimus, ut videlicet bona et possessiones ejusdem loci, quæ districtæ sunt, vestro recuperentur studio, et habitæ conserventur, et regularium conventu ibi quotidie honestus famulatus Domino impendatur. Si quando vero (quod non optamus) a gratia sedis apostolicæ excideritis ; aut quod vobis injunctum est, de eadem ecclesia non observaveritis, locus ipse cum omnibus possessionibus suis, tam mobilibus quam immobilibus, vel se moventibus, ad jus et dominium, ac liberam facultatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ absque molestia revertatur. Ad indicium autem quod præfatus locus juris sit beati Petri et sanctæ Romanæ Ecclesiæ, dimidiam unciam auri singulis annis Lateranensi palatio persolvetis. Nulli ergo omnino hominum fas sit super hoc de cætero infestare, aut aliquod vobis gravamen inferre. Si quis igitur ausu temerario hoc attentare præsumpserit, indignationem beato-

rum apostolorum Petri et Pauli, et nostram se noverit incursurum. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus ss.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Crucis in Jerusalem ss.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tit. S. Laurentii in Lucina ss.

Ego Lucas presbyter card. tit. SS. Joannis et Pauli ss.

Ego Martinus presbyter cardinalis tit. Sancti Stephani in Cælio Monte ss.

Ego Azo presbyter cardinalis tituli Sanctæ Anastasiæ ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Stephanus diaconus cardinalis Sanctæ Luciæ in Orphea ss.

Ego Oddo diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani ss.

Ego Guido diaconus cardinalis Sancti Adriani subscripsi.

Ego Boetius diaconus cardinalis Sancti Viti subscripsi.

Ego Vasallus diaconus cardinalis Sancti Eustachii ss.

Datum Pisis per manum Aymerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis, et cancellarii, VII Idus Junii, indictione decima tertia [*leg.* decima quarta], Incarnationis Dominicæ anno 1136, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno VII.

CLXXXIII.

Bulla pro abbatia Juncellensi.

(Anno 1135, Jun. 8.)

[*Gall. Christ.* VI, Instrum. 135.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio BERENGARIO abbati monasterii B. Petri Juncellensis ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Cum omnibus Ecclesiis et ecclesiasticis personis debitores ex injuncto nobis a Deo apostolatus officio existamus, illis tamen propensiori cura nos convenit imminere, quæ ad jus B. Petri specialius pertinere noscuntur. Quapropter, dilecte in Domino fili Berengari abbas, tuis justis postulationibus clementer annuimus, et Juncellense beati Petri apostoli monasterium ad exemplum prædecessorum nostrorum Gregorii VII et Paschalis II recolendæ memoriæ Romanorum pontificum, sub apostolicæ sedis tutela et projectione suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium impræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant, in qui-

A bus hæc propriis nominibus adnotanda subjunximus : In ipsa villa Juncellensi ecclesias S. Felicis, S. Michaelis et S. Saturnini. In Biterrensi episcopatu ecclesiam S. Joannis de Silias, ecclesiam S. Petri de Rovinacco, ecclesiam S. Martini de Avena, ecclesiam S. Mariæ de Altiniaco, ecclesiam S. Dalmatii de Telnodaz, ecclesiam S. Salvatoris de Rocca rotunda, ecclesiam S. Nicolai, ecclesiam S. Saturnini de Canaonas, ecclesiam S Bartholomæi de Arnosia, ecclesiam S. Juliani de Fellinas, ecclesiam S. Petri de Dransthilag, ecclesiam S. Mariæ de Anisa, ecclesiam S. Stephani de Diano, ecclesiam S. Urici de Bezet, ecclesiam S. Mariæ de Frangolia, ecclesiam S. Petri de Bruculo, ecclesiam S. Salvatoris de Podio, ecclesiam S. Suzannæ de Barzac. In Ru-
B tenensi episcopatu ecclesiam S. Martini de Canals, ecclesiam S. Juliani de Moleiras, ecclesiam S. Christophori de Druria, ecclesiam S. Mariæ de Tauriaco. In Agathensi episcopatu ecclesiam S. Mariæ de Nataliono, ecclesiam S. Ceciliæ de Lopiano. In episcopatu Lutevensi ecclesiam S. Mariæ de Pruneto. Decimas sane et alia jura, quæ usque ad hæc tempora quiete ac legitime tenuistis, libere et absque alicujus contradictione vobis habenda et possidenda perpetuo jure concedimus et firmamus, et ut neque ab episcopo, neque ab alio super his quælibet vobis imminutio aut violentia inferatur, apostolica auctoritate sancimus. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus inibi qualibet subreptionis astutia
C seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu vel pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et B. Benedicti Regulam de eadem congregatione, si idoneus inventus fuerit, providerint eligendum. Quod si in eodem cœnobio persona ad hoc regimen exsequendum conveniens inveniri non potuerit, liceat prædictis fratribus de alio monasterio sibi abbatem eligere. Electus autem a diœcesano consecretur episcopo, si quidem hoc ipsum absque pravitate et exactione aliqua voluerit exhibere ; alioquin Catholicum, quem malueritis, adeatis antistitem, qui nimirum fultus auctoritate sedis apostolicæ, quod postulatur indulgeat. Hoc quoque præsenti capitulo duximus addendum, ut ipsum monasterium, et abbates, vel monachi ab omni sæcula-
D ris servitii sint infestatione securi, omnique gravamine mundanæ oppressionis remoti, in sancta conversatione et religionis observantia Domino servientes. Quod si aliquis episcoporum, seu quælibet ecclesiastica sæcularisve persona monasterium vestrum in rebus aut personis gravare præsumpserit, abbas et fratres ejusdem loci libere apostolicam sedem appellent. Nulli ergo omnino hominum fas sit præfatum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliis locis quasi piis de causis concedere, sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Ad indicium autem perceptæ

hujus a Romana Ecclesia libertatis, bisantium unum, nobis nostrisque successoribus annis singulis persolvetis. Si quis igitur regum, imperatorum, ducum, comitum, principum, seu ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem prædicto cœnobio sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus SS.

Ego Chrysogonus diac. card. S. Mariæ in Porticu SS.

Datum Pisis per manum Aimerici, S. Rom. Ecclesiæ diaconi card. et cancellarii, VI Idus Junii, Incarnationis Dominicæ anno 1135, indictione XIII, pontificatus vero domini Innocentii papæ II anno VI.

CLXXXIV.

Privilegium pro abbatia Malliacensi.

(Anno 1135, Jun. 9.)

[ARCÈRE, *Histoire de la Rochelle*, t. II, preuves, p. 669.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio TEBALDO, abbati monasterii Sancti Petri Malliacensis ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Cum omnibus ecclesiis et personis ecclesiasticis debitores ex apostolicæ sedis auctoritate ac benevolentia, illis tamen attentius providere nos convenit, et eas a pravorum hominum incursibus defensando, arctiori debemus charitate diligere quas beato Petro et sanctæ Ecclesiæ Romanæ non est dubium specialius adhærere. Quapropter, dilecte in Domino fili Tebalde abbas, postulationibus tuis clementer annuimus, ac tibi tuisque successoribus regulariter promovendis, Malliacense monasterium, cui auctore Deo præesse dignosceris, præsentis scripti pagina communimus atque firmamus. Sanctorum itaque prædecessorum nostrorum beatæ memoriæ Sergii, Alexandri, Urbani, Paschalis, Calixti et Gelasii Romanorum pontificum privilegiorum tenorem sequentes, per præsentem privilegii nostri scriptionem apostolica auctoritate statuimus, ut quæcunque hodie idem cœnobium possidet, sive in futurum concessione pontificum, liberalitate principum, vel oblatione fidelium canonice poterit adipisci, et quæcunque prædecessoribus tuis, nostrorum constant prædecessorum, qui supra dicti sunt, privilegii munimine confirmata, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Porro ut vestrum Malliacense cœnobium sub tutela et jurisdictionibus sanctæ Romanæ, cui Deo auctore deservimus, Ecclesiæ constitutum nullius alterius juris ecclesiæ ditionibus subjaceat; omnem cujuslibet ecclesiæ sacerdotem in eo ditionem quamlibet præter rectorem sedis hujus apostolicæ habere prohibemus, adeo ut nisi ab abbate fuerit invitatus, nec missarum solemnia celebrare præsumat. Chrisma, oleum sanctum, consecrationes altarium sive ecclesiarum, ordinationes monachorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a Pictaviensi accipietis episcopo, si quidem gratiam atque communionem apostolicæ sedis habuerit, et si exhibere ea gratis et sine pravitate voluerit, omni exatione seposita. Alioquin liceat vobis a quocunque malueritis episcopo Catholico hujusmodi sacramenta accipere, et consecrationem. Tua ergo interest, in Christo dilecte, regularis disciplinæ institutionibus ferventer sistere, ut quanto a sæcularibus tumultibus liberiores existitis, tanto ampluis ac sollicitius Deo placere totis animæ ac mentis viribus procuretis. Ad indicium autem perceptæ hujus a Romana Ecclesia libertatis XX solidos usualis monetæ per annos singulos, Lateranensi palatio persolvetis.

Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat idem cœnobium temere perturbare, aut ei suas possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, honoris et officii sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Jesu Christi aliena fiat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Pisis per manus Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, quinto Idus Junii, indictione decima tertia, anno Incarnationis Dominicæ millesimo centesimo trigesimo sexto, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno VI.

CLXXXV.

Privilegium pro monasterio S. Michaelis Hugthoviensis.

(Anno 1135, Jun. 10.)

[SCHOEPFLIN, *Alsat. diplom.* t. I, p. 208.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio CUNRADO abbati monasterii S. Michaelis, quod in loco, qui Vosagus dicitur; situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Desiderium quod ad religionis propositum et A animarum salutem pertinere monstratur, auctore Domino sine aliqua est dilatione complendum. Hoc igitur rationis intuitu monasterium quod in honore S. Michaelis omniumque cœlestium virtutum in Argentinensi episcopatu in silva quæ dicitur Vosagus juxta flumen Scheram a bonæ memoriæ comite Wernero constructum est, et ab eodem beato Petro oblatum sub ejusdem apostolorum principis, et nostra tutela suscipimus et præsentis privilegii pagina communimus, statuentes ut universa quæ inpræsentiarum locus ipse juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis procurante Domino poterit adipisci, tibi, dilecte in Domino fili Cunrade abbas, tuisque succes- B soribus, firma in perpetuum et illibata permaneant, In quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjungimus : campos videlicet, silvas, prata in ipsa valle adjacentia, servos, ancillas et piscationem usque ad Ludenbach et capellam Ragnisbach cum appendiciis suis ; ligna quoque ad opus monasterii, officinas claustri et fratrum usibus necessaria de dominicata silva ejusdem comitis ab eodem vobis concessa, vobis habenda et possidenda firmamus. Hoc etiam adjicientes ut, si eadem silva fructum gestaverit, juxta ejusdem viri concessionem, decimam partem ex his pariter habeatis. Prædium quoque in Fleresheim ab Adelberto comite de Hadesburc et uxore ejus Judinta cum refutatione ecclesiæ ibidem sitæ, vobis concessum. Prædium apud Hei- C dolfesheim cum mancipiis et banno quæ ex domo illustris viri Folmarii comitis filii prædicti Werneri et Helligæ uxoris ejus, habere videmini. Prædium quoque ex dono Berlint sororis ejusdem comitis apud Egensheim, et prædium apud Malcheim. Prædium apud Eureseim (51) ; prædium apud Tambach. Prædium quoque ex dono Luttoldi comitis et Adelehidis uxoris ejus in Luteringia habere videmini, apud Geheresdorf. Saltum unum integrum et duos dimidios, duo molendina, bannum dimidinm ad vendendum vinum, mercati quartam partem. Item prædium in Brachalfingen (52), aliud ad Banesdorf, aliud ad Herebrehteswile, ecclesias tres integras et dimidiam. Item prædium quod donavit Donatus presbyter et frater ejus Rainardus in præfata villa cum D servis et ancillis, Ecclesiam ejusdem villæ, quam dedit Conradus comes et Erimannus comes cum uxore sua Agnete.

Obeunte te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet violentia præponatur, nisi quem communi consensu fratres omnes, vel pars sanior fratrum secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam elegerint. Electus autem ab Argentinensi episcopo, si Catholicus est, consecretur, siquidem gratiam apostolicæ sedis habuerit, et eam vobis absque pravitate et exactione exhibere voluerit ; alioquin quemcunque malueritis Catholicum adeatis episcopum, qui nostra fultus auctoritate eamdem consecrationem vobis exhibeat. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse decernimus, ut videlicet eorum, qui se illic sepeliri deliberaverint, devotioni et supremæ voluntati, nisi forte excomunicati sint, nullus obsistat. Advocatus autem ejusdem loci, non per aliquam violentiam constituatur, sed communi abbatis et capituli voluntate. Qui etiam si vestrum cœnobium plus justo gravare voluerit, alium prout melius visum fuerit eligendi vobis libera licentia pateat. Sane ipsum monasterium cum appendiciis suis ab Argentinensis episcopi juridictione seu qualibet ejus exactione tutum fore, sanctum atque liberum. Ad indicium autem hujus perceptæ a Romana Ecclesia libertatis unum bysantium nobis nostrisque successoribus annis singulis persolvetis. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus subscripsi.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Gerardus presbyter Cardin. tituli S. Crucis in Hierusalem subscripsi.

Ego Matthæus Albanensis episcopus subscripsi.

Ego Stephanus diaconus cardinalis S. Luciæ in Orphen subscripsi.

Ego Anselmus presbyter cardinalis subscripsi.

Ego Teodwinus S. Rufinæ episcopus subscripsi.

Ego Oddo diaconus cardin. S. Georgii ad Velum aureum subscripsi.

Ego Azo presbyter cardinalis tituli S. Anastasiæ subscripsi.

Data Pisis per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, IV Idus Junii, indictione XIII, Incarnationis Dominicæ anno 1135, pontificatus domni Innocentii II papæ anno IV.

(51) Intelligitur Ebersheim a quo Novientense monasterium vocatur Ebersheim Munster.

(52) Forte hodie *Brechlingen*.

CLXXXVI.

Bulla qua prioratum Sancti Petri de Nanto ab abbatiæ dignitatem evehit, uniendo ipsi plures ecclesias.

(Anno 1135, Jun. 13.)

[*Gall. Christ.*, I, Instrum., 61.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio RAIMONDO abbati monasterii Beati Petri Nantensis ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Apostolicæ sedis nos urget auctoritas religiosas personas diligere, et earum loca, præsertim quæ beati Petri viris existunt, sanctæ Romanæ Ecclesiæ gremio confovere, et ut in eis religio augeatur, et conservetur paterne affectionum consideratione prospicere. Proinde, dilecte in Domino filii abbas, desiderium tuum, quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere monstratur, auctore Deo sine aliqua dilatione duximus affectui mancipandum, ut videlicet ecclesia Beati Petri Nantensis, qui, Deo gratias, tam in temporalibus quam in spiritualibus per tuam industriam plurimum accrevisse, juxta petitionem tuam de prioratu abbatia deinceps statuatur : et ut in futurum inviolabiliter abbatia permaneat, præsenti decreto sancimus. Ipsum itaque ad jus et proprietatem beati Petri pertinens, sub apostolicæ sedis tutela et protectione suscipimus, et præsentis scripti pagina roboramus. Statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjunximus : in Nantensi villa ecclesiam Sancti Stephani, et ecclesiam Sancti Jacobi ; in Larzaco ecclesiam Sancti Salvatoris, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Cuneis, ecclesiam Sancti Stephani de Cantobrio, ecclesiam Sanctæ Mariæ Magdalenæ de Lechiciis, ecclesiam Sancti Martini de Vicano, ecclesiam Sancti Michaelis de Robiaco, ecclesiam Sancti Sepulcri de Algua, ecclesiam Sancti Christophori de Cubertoirata, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Luc, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Celceras, ecclesiam Sancti Joannis de Brolio. In episcopatu Nemausensi, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Durbia, ecclesiam Sancti Geraldi de Rupefolio, ecclesiam Sancti Joannis de Vallegarinta, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Treve, et ecclesiam Sancti Petri de Revenh.

Perro obeunte te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus inibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam, providerint eligendum. Electus autem a diœcesano consecretur episcopo, si quidem Catholicus fuerit, et ea absque pravitate et exactione aliqua voluerit inhibere ; alioquin Catholicum quem malueritis adeatis antistitem, qui nimirum, nostra fultus auctoritate, quod postulatur, indulgeat. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse decernimus, ut qui se illic sepeliri deliberaverint, eorum devotioni et extremæ voluntati, nisi excommunicati fuerint' nullus assistat [*f.* obsistat], salva nimirum matricis ecclesiæ justitia. Nulli ergo episcopo, nulli omnino magnæ parvæque personæ facit [*f.* vacet] præfatum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere,, aut aliquibus vexationibus fatigare ; sed omnia integra conserventur, tam vestris quam fratrum et pauperum usibus profutura. Ad indicium vero quod idem cœnobium beati Petri juris existat, duos bizantios nobis, et successoribus nostris, annis singulis persolvetis. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus subscripsi.

Ego Guido Tiburtinus episcopus subscripsi.

Ego Gerardus presbyter cardinalis subscripsi.

Ego Litusens presbyter cardinalis subscripsi.

Ego Lucas presbyter cardinalis SS. Joannis et Pauli subscripsi.

Ego Antonius presbyter cardinalis subscripsi.

Ego Gregorius diaconus SS. Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Chrysogonus diaconus cardinalis subscripsi.

Datum Pisis per manus Aymerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancell. Idibus Junii, indictione XIII, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo, pontificatus vero domini Innocentii papæ secundi.

CLXXXVII.

Majori Monasterio ecclesiam SS. Rufini et Valerii Basilicensem asserit, petente Gosleno episcopo Suessionensi.

(Anno 1135, Jun. 16.)

[MABILLON, *Annal. ord. S. Bened.*, VI, 671.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ODONI abbati Majoris Monasterii ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur quod rationi et honestati convenire cognoscitur, animo nos docet libenti concedere, et petentium desideriis congruum imper-

tiri suffragium. Et quemadmodum ea quæ a nobis statuuntur firma volumus et illibata persistere, ita nihilominus ea quæ a fratribus nostris rationabili studio invenerimus constituta, debemus auctoritate apostolica roborare. Ideoque, dilecte in Domino fili Odo abbas, commoditatibus Majoris Monasterii providentes, et petitionibus venerabilis fratris nostri Gosleni Suessionensis episcopo annuentes, Basilicensem ecclesiam in honore beatorum martyrum Rufini et Valerii consecratam ab eodem episcopo, consensu capituli sui, tibi et per te B. Martino concessam cum omnibus ad eamdem ecclesiam pertinentibus in perpetuum possidendam habendamque concedimus, salvis nimirum institutionibus quæ de Basilicensi priore et ecclesia S. Theobaldi inter te et eumdem episcopum rationabiliter sunt statutæ, et per mutua scripta vestra firmatæ. Nulli ergo hominum fas sit B. Martini Majus Monasterium super hac confirmatione nostra de cætero infestare, et de præfata Basilicensi ecclesia et omnibus ad eam pertinentibus aliquam tibi vel tuis successoribus molestiam vel contrarietatem inferre. Si quis autem ausu temerario contra hanc nostram constitutionem venire tentaverit, secundo tertiove commonitus, nisi reatum suum digna satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate periculum patiatur, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi alienus fiat. Conservantes autem omnipotentis Dei et beatorum apostolorum Petri et Pauli, et nostram gratiam consequantur. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus S.

Ego Willelmus Prænestinus episcopus S.

Ego Wido Tiburtinus episcopus S.

Ego Lucas presbyter Joannis et Pauli S.

Ego Guido indignus sacerdos S.

Ego Azo presbyter cardinalis tit. S. Anastasiæ S.

Data Pisis per manum Aimerici S. R. E., diaconi cardinalis et cancellari, XVI Kalendas Julii, indictione XIV, Incarnationis Dominicæ anno 1136, pontificatus domni Innocentii papæ II anno VI.

CLXXXVIII.

(Anno 1135, Jun. 17.)

[*Gal. Christ.*, XII, Instr. 260.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiabus HELOYSÆ, cæterisque sororibus in oratorio S. Trinitatis, quod in pago Trecensi in parochia Quinceii supra fluvium Arduconem situm est, devino famulatui mancipatis tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Quoties illud, etc., *ut in privilegio anni* 1131, *Nov.* 28, *sub num.* 70, *supra.* Ad hæc adjicientes statuimus, ne propter benedictionem et consecrationem percipiendam de monasterio exire cogamini; nec pro electione abbatissæ, aut alia qualibet occasione episcopus, vel alia quælibet persona, ullum vobis gravamen vel molestiam inferre præsumat. Nulli ergo hominum, etc. Ad judicium autem perceptæ hujus a Romana Ecclesia libertatis unum obolum aureum quotannis Lateranensi palatio persolvetis. Si qua igitur, etc. Data Pisis, per manum Almerici S. R. E. diaconi cardinalis et cancellarii, XV Kal. Julii, indict. XIII, Incarnationis Dominicæ anno 1136, pontificatus domini Innocentii papæ II anno VI.

CLXXXIX.

Ecclesiæ Mediolanensis clericis nuntiat Tetaldum de Medolaco propter infestatam ecclesiam de Virgis excommunicatum esse.

(Anno 1135, Jun. 18.)

[LUPUS, *Cod. diplom. Berg.*, II, 989.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis T. archipresbytero, A. archidiacono, A. vicedomino. An. de Rode, Na. primicerio et Ste. archipresbytero, et cæteris Mediolanensis Ecclesiæ clericis, viris Catholicis, salutem et apostolicam benedictionem.

Dilectionem vestram nolumus ignorare quoniam pro nimia infestatione atque rapina quam Tetaldus de Medolaco ecclesiæ de Virgis quæ beati Petri juris existit, sæpe intulerat, et adhuc inferre non desinit eum excommunicationis vinculo innodavimus. Eapropter universitati vestræ mandamus atque præcipimus quatenus ab eo tanquam ab excommunicato penitus caveatis eumque a vestris finibus arceatis.

Dat. Pisis XIV Kalend. Julii.

CXC.

Gregorio episcopo cleroque et populo Bergomati significat se controversiam inter S. Vincentii et S. Alexandri canonicos composuisse.

(Anno 1135, Jun. 18.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, IV, 455.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri GREGORIO episcopo, et dilectis filiis, clero et populo Bergomensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Dilectioni vestræ notum facimus quoniam post multos labores atque difficultates, qua pro sedanda querela, quæ inter canonicos S. Vincentii et S. Alexandri est diutius agitata, sæpe pertulimus, tandem ipsam controversiam Deo propitio terminavimus. Eapropter mandamus vobis atque præcipimus quatenus finem guerris et simultatibus imponatis, et quod a nobis super eadem re statutum est irrefragabiliter observetis. Præterea universitati vestræ sub obtestatione anathematis imperamus, ut Bettefredum quod in campanili Sancti Vincentii occasione ejusdem discordiæ prout accepimus erexistis, acceptis his litteris, exinde auferatis, et de cætero pacem et concordiam teneatis.

Datum Pisis XIV Kal. Julii.

CXCI.

Privilegium pro monasterio S. Crucis Donawerdensi.

(Anno 1135, Jun. 19.)

[COCQUELINES, t. II, 230.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo DIETRICO, abbati monasterii S. Crucis de Werd, ejusque successoribus regulariter substituendis.

Quemadmodum ex gestis prædecessoris nostri

sanctæ memoriæ Leonis IX papæ didicimus, nobilis quondam vir Mangoldus de Werde, devotionis intuitu, monasterium in castro suo construxit, quod B. Petro apostolurum principi offerens, fecit in honore sanctæ et vivificæ Crucis per manus ejusdem Romani pontificis consecrari, sanctimoniales feminas ibidem Deo servituras instituit.

Factum est autem ut eodem cœnobio per operam pravorum hominum dirupto atque devastato, alter Mangoldus, jam dicti nobilis viri filius, ab apostolica sede obtinuit, ut sibi licentia præberetur, idem monasterium ad alia loca transferre, ac per hoc juxta ipsum castrum in planitie terræ fundavit ecclesiam, et sanctimoniales ibi ad Dei servitium deputavit. Quibus utique tam religione quam numero decrescentibus, tertius Mangoldus prædecessorem nostrum egregiæ recordationis Paschalem papam humiliter adiit, et ut, amotis sanctimonialibus, in eodem loco monachi ponerentur expetiit. Cujus petitioni Romanus pontifex benigne consensit, et Gebhardo, quondam Constantiensi episcopo, tunc apostolicæ sedis legato, per sua scripta mandavit, ut videlicet de cella Sancti Blasii monachi assumerentur, et in eodem monasterio ponerentur. Quod cum præfatus episcopus implevisset, idem locus tam in temporalibus quam in spiritualibus, Deo gratiæ sint, plurimum augmentatus est.

Quod igitur, dilecte fili Dietrice abbas, a nobis humiliter postulasti ut idem cœnobium, cui Deo auctore præsides, apostolicæ sedis privilegio muniremus. Nos, quorum præcipue interest loca, quæ ad jus sanctæ Romanæ Ecclesiæ pertinent, diligere ac fovere, interventu, dilecti filii nostri quarti Mangoldi, illustris viri, tuis desideriis benignitate debita duximus annuendum. Per præsentis itaque privilegii paginam, auctoritate apostolica statuimus ut idem cœnobium, ab ipsis fundatoribus B. Petro oblatum, perpetuis temporibus sub sanctæ Romanæ Ecclesiæ tutela consistat, et ordo monasticus, qui secundum beati Benedicti Regulam, per jam dilectum prædecessorem nostrum ibidem noscitur institutus, absque sexus varietate seu mutatione in eodem loco irrefragabiliter observetur. Prohibemus etiam ut diœcesanus episcopus in eodem loco nihil audeat sibi vindicare, exceptis consecrationibus altarium vel ecclesiarum, ordinationibus monachorum, seu etiam clericorum, si tamen hæc ipsa vobis gratis et sine exactione vel pravitate exhibere voluerit. Alioquin quemcunque malueritis Catholicum adeatis antistitem, ab eodem, quæ ad spiritualia pertinent, suscepturi. Sepulturam quoque ipsius loci liberam fore decernimus, ut videlicet eorum, qui se illic sepeliri deliberaverint, devotioni ac supremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salva nimirum justitia matricis Ecclesiæ.

Decernimus igitur ut nulli omnino hominum liceat, portionem ligni vivificæ crucis quæ in eodem loco recondita esse creditur, pro cujus honore vestrum cœnobium factum est, exinde amovere, vel quidquam ex his, quæ jam dictus prædecessor noster Leo IX eidem firmavit Ecclesiæ, quæve inpræsentiarum canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione imperatorum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino poteritis adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata serventur. Ad judicium autem quod monasterium vestrum juris B. Petri, unum aureum singulis annis, nobis, nostrisque successoribus persolvetis.

Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum satisfactione congrua correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tituli S. Crucis in Hierusalem.

Datum Pisis per manum Aymerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XIII Kal. Julii, indictione XIII (*leg.* XIV), Incarnationis Dominicæ anno 1136, pontificatus domni Innocentii II papæ anno VII.

CXCII.

Sententiam latam de controversia canonicorum S. Alexandri et S. Vincentii Bergomatum litteris confirmat. [1]

(Anno 1135, Jun. 19.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, IV, 453.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio PETRO præposito, et fratribus Ecclesiæ S. Alexandri Pergami, tam præsentibus quam futuris in P. P. M.

Justitiæ ac rationis ordo suadet ut quemadmodum Patres vocamur in nomine, ita etiam comprobemur in operatione. Et sicut ea quæ ad pacem sunt Jerusalem summopere stabilire debemus, ita nihilominus, si quando inter sacrosanctas Ecclesias querela emerserit, ne forte in infinitum extendatur, sed potius conquiescat necesse est, ut eam ordine judiciario celeriter terminemus. Hoc profecto intuitu pro sedanda discordia, quæ inter vos, et canonicos S. Vincentii noscitur agitata, dum olim in Longobardiæ partibus essemus, cum fratribus nostris sæpius laboravimus. Inter cætera siquidem, quæ tam de capellanis ecclesiarum S. Salvatoris, S. Agathæ, S. Joannis, S. Gratæ, S. Vigilii, atque de pœnitentiis criminosorum, quam etiam de fidelitatibus, et quibusdam aliis vestræ Ecclesiæ pertinere fateba-

mini, asserebatis hanc inter vos ex antiquo tempore A consuetudinem viguisse, ut quoties clerici S. Alexandri ad ecclesiam S. Vincentii, vel ad alias ecclesias pro exsequiis mortuorum, vel in solemnitatibus in simul convenirent, præpositus videtur primam sedem in sinistra parte chori obtinere consueverit. Atque hoc vobis vindicare tanto instantius conabamini, quanto manifestius vestram ecclesiam episcopalem sedem priscis temporibus exstitisse, et tam hanc quam alias diversas prærogativas obtinuisse, multis auctoritatibus monstrabatis. Econtra vero canonici S. Vincentii respondebant Ecclesiam suam antiquitus matricem esse; nec vobis aut vestro præposito hujuscemodi debitum exhibere debere libere proclamabant. Et si quando præpositus videtur eamdem sedem obtinuisse, id ex charitate et gratia B potius quam ex debito processisse. Nec debere tribui necessitati quod exhibere charitas consueverat. His et hujusmodi contentionibus nobis et fratribus nostris diutius fatigatis, eidem controversiæ finem imponere sæpe voluimus. Adeo quod ex utraque parte ab antiquioribus et maturioribus personis juramenta suscepimus, per quas rei veritatem possemus addiscere, et eamdem causam ordine debito terminare. Cum igitur tam per allegationes partium quam etiam per juramenta suscepta causam pleniter audissemus, ipsam tunc temporis diffinire distulimus, arbitrantes quod in ejusdem temporis spatio hujuscemodi querela per concordiam finiretur, et inter vos et ipsos commodius posset eadem causa decidi. Denique dum neque per datos a nobis judi- C ces, neque per alios causa posset per concordiam terminari, et utraque Ecclesia tum pro factis sæpe sumptibus, tum pro guerris et dissensionibus quæ ex hac occasione provenerunt, valde fuisset attrita, nos quorum præcipue interest Ecclesiarum quieti salubriter providere, tam vos quam episcopum, et canonicos Sancti Vincentii certo termino ad nostram præsentiam invitavimus. Et quoniam eadem causa, nobis sicut diximus, plenius nota erat, hanc inter vos, et ipsos sententiam promulgavimus : « In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen. Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus, fratrum meorum episcoporum et cardinalium consilio præcipio ut quoties canonici S. Alexandri in solemnitatibus et exsequiis mortuorum cum canonicis S. Vin- D centii, sive in ecclesia S. Vincentii, sive in aliis convenirent, præpositus S. Alexandri teneat primum locum in sinistra parte chori, capellani ecclesiarum S. Salvatoris, S. Agathæ, S. Joannis, S. Gratæ, S. Vigilii, in Dominicis diebus, et præcipuis festivitatibus veniant ad ecclesiam S. Alexandri ad majores missas. Criminosi de parochia S. Alexandri præsente præposito, vel uno de presbyteris ejusdem Ecclesiæ pœnitentiam suscipiant. Item statuimus ut presbyteri qui jurant fidelitatem B. Vincentio, jurent et B. Alexandro. Præcipimus etiam ut unus de sacerdotibus S. Alexandri portet capsam cum reliquiis. In mutatione vero Ecclesiæ, duo de presbyteriis S. Alexandri portent arcam cum duobus de presbyteriis S. Vincentii. Ad scrutinia, in Cœna Domini, ad baptismum, et in aliis solemnitatibus more solito conveniant. Cum canonici S. Vincentii ad ecclesiam S. Alexandri venerint, et in Campanis pulsandis, et in aliis, sicut consuetudo est, honorifice suscipiantur, et totum chorum, sicut consueverunt, obtineant. » Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat super hac nostra constitutione B. Alexandri Pergamensis Eclesiam de cætero perturbare, aut qualibet occasione eam infringere, vel mutare, sed omnia vobis in perpetuum integra conserventur, quemadmodum præsentis scripti sanctione instituta esse noscuntur. Si quis autem huic nostræ constitutioni, seu diffinitioni temerario ausu contraire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui periculum patiatur, atque excommunicationi subjaceat. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus subsc.

Ego Hubertus Pisanæ Ecclesiæ archiepiscopus subsc.

Ego Transmundus Signinus episcopus subsc.

Ego Theoduvinus S. Ruffinæ episcopus subsc.

Ego Guido Tiburtinus episcopus subsc.

Ego Rodulfus Ortanus episcopus subsc.

Ego Gerardus presb. card. tit. S. Crucis in Jerusalem subsc.

Ego Anselmus presbyter cardinalis subsc.

Ego Intifredus presb. card. tit. Vestinæ subsc.

Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joannis et Pauli subsc.

Ego Martinus presb. card. tit. S. Stephani subsc.

Ego Guido indignus presb. subsc.

Ego Azo presb. card. tit, S. Anastasiæ subsc.

Ego Gregorius presb. card. tit. S. Priscæ subsc.

Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi subsc.

Ego Oddo diac. card. S. Georgii ad Velum Aureum subsc.

Ego Guido card. diac. S. Adriani subsc.

Ego Boethius diac. card. S. Viti subsc.

Ego Vassallus diac. card. S. Eustachii subsc.

Ego Ubaldus diac. card. S. Mariæ in Via Lata subsc.

Ego Grisogonus diac. card. S. Mariæ in Porticu subsc.

Datum Pisis per manum Aimerici, S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XIII Kal. Julii, indictione XIII, Incarnationis Dominicæ anno 1135, pontif. vero D. Innocentii papæ II anno VI.

CXCIII.

Privilegium pro monasterio B. Mariæ in Cagia.

(Anno 1135. Jun. 20.)

[DUPLESSIS, *Hist. de Meaux*, II, p. 32.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ELIÆ abbati ecclesiæ B. Mariæ de Cagia,

quæ Meldis sita est, ejusque successoribus secundum Regulam B. Augustini ibi canonice substituendis, in perpetuum, etc.....

Confirmamus vobis quæcunque per authentica prædecessorum nostrorum privilegia, vel principum seu quorumlibet episcoporum scripta collata sunt, et quæcunque in futurum, largiente Deo juste atque canonice poteritis adipisci, in quibus hæc propriis duximus adnotanda nominibus : videlicet ipsam ecclesiam B. Mariæ de Cagia... et presbyteratum ejusdem ecclesiæ, cum omnibus quæ ad presbyteratum pertinent, pro quo singulos annos canonicis S. Stephani sexaginta solidos persolvitis, donec Deo annuente tantum valens a vobis recipiant ; annualia etiam omnium præbendarum de ecclesia S. Stephani quocunque modo personæ canonicorum mutentur ; præbendam quoque Isembardi presbyteri apud S. Stephanum, pro qua hebdomadam Junius presbyteri apud S. Stephanum ecclesia vestra facere debet. Confirmo etiam vobis cantuarium S. Stephani quod Capellania vocatur ; altare etiam de Ulcorra, et ecclesiam de Cloia, cum omnibus ad eam pertinentibus, salvo tamen jure pontificali : decimas quoque quas habuit Symon filius Attonis apud Pressi, et apud villam quæ dicitur Pinus, etc.... locum etiam Gilini eremitæ, quem tibi et ecclesiæ tuæ post obitum ejusdem Gilini, venerabilis frater noster Manasses Meldensis episcopus consilio Theobaldi Meldensis archidiaconi in perpetuum habendum concessit, etc.... Nulli ergo hominum fas sit prædictam ecclesiam temere perturbare aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrua satisfactione emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Pisis per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XII Kal. Julii, indictione XIII, Incarnationis Dominicæ anno 1136, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno sexto.

CXCIV.

Privilegium pro ecclesia S. Joannis Modoeciensi.
(Anno 1135, Jun. 25.)

[FRISI, *Memorie storiche di Monza*, II, 50.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio GUILIELMO Modoeciensi archiepiscopo ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Sicut injusta poscentibus nullus tribuendus est effectus, sic legitima desiderantium non est differenda petitio. Idcirco, dilecte fili Guilielme archiepiscope, ecclesiam Beati Joannis Baptistæ, cui Deo auctore præesse cognosceris sub apostolicæ sedis tutelam excipimus, et cum omnibus ad eam pertinentibus beati Petri patrocinio communimus. Idem enim locus a nobilis memoriæ Teodelinda regina constructus, amplis etiam honoribus, possessionibus et thesauro ditatus, veneratione dignus habetur et celebris. Per præsentis igitur privilegii paginam apostolica auctoritate statuimus, ut quæcunque bona, quascunque possessiones, concessione pontificum, liberalitate principum, oblatione fidelium, vel aliis justis modis in præsenti possidet, aut in futurum largiente Domino juste atque canonice poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis visa sunt nominibus exprimenda : Monasterium videlicet Sancti Petri de Cremella cum ecclesia Sancti Sisinni, ecclesiæ Sancti Joannis de Bulciaco, Sancti Georgii de Colciaco, Sancti Joannis de Castromartis. In Uellate ecclesiæ Sanctæ Mariæ et Sancti Fidelis, ecclesia Sancti Juliani de plebe Colonia cum capellis suis ; ecclesia Sancti Eusebii ; in sexto ecclesiæ Sancti Alexandri, Sancti Michaelis et Sancti Salvatoris ; ecclesiæ Sancti Martini, Sancti Petri, Sancti Michaelis, Sancti Salvatoris, Sanctæ Agathæ, Sancti Donati, Sancti Mauritii, Sancti Georgii, et ecclesiæ Sancti Alexandri, Sancti Eugenii de Concoretio. Nulli ergo omnino hominum facultas sit vestram ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Sane illa feudorum beneficia quæ venerabilis frater Jordanus Mediolanensis archiepiscopus vestræ ecclesiæ in prænominatis ecclesiis ad communem fratrum sustentationem concessit, vobis vestrisque successoribus auctoritate apostolica confirmamus, statuentes ut nulli omnino hominum liceat ea deinceps a communi fratrum utilitate auferre, subtrahere, vel modis quibuslibet immutare. Præterea quæcunque vobis ab imperatoribus jure concessa sunt apostolica auctoritate firmamus, et jus ac rationabiles consuetudines quas in supradicta ecclesia Sancti Petri de Cremella habetis, vobis pariter roboramus. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et

a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini A
Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Guillelmus Prænestinus episcop. SS.

Ego Guido indignus sacerdos. SS.

Ego Lucas presbyter cardin. tit. S. Joannis et Pauli SS.

Ego Gregorius diacon. card. S. Mariæ in Porticu SS.

Data Pisis per manum Aimerici, S. Romanæ Ec- B
clesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, VIII Kal. Augusti, indictione XIII, Incarnationis Dominicæ 1135, pontificatus vero Innocentii II papæ anno VI.

CXCV.

Bulla qua possessiones monasterii de Quadraginta confirmat.

(Anno 1135, Nov. 7.)

[*Gall. Christ.*, VI, Instrum. 36.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio RIKINO abbati ecclesiæ de Quadraginta, ejusque successoribus regulariter substituendis, etc.

Proinde, dilecte in Christo fili, postulationibus tuis clementer annuimus, et ecclesiam de Quadraginta, cui Deo auctore præesse dignosceris, sub B. C
Petri et nostra protectione suscipimus. In primis siquidem statuentes, ut ordo canonicus juxta B. Augustini Regulam in eadem ecclesia futuris temporibus inviolabiliter observetur, quæcunque præterea bona, quascunque possessiones eadem ecclesia juste possidet, concessione pontificum, largitione principum, tibi tuisque successoribus confirmamus. Si qua igitur in futurum, etc.

Innocentius II Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Gerardus presbyter cardinalis S. Crucis in Hierusalem.

Lucas presbyter cardinalis SS. Joannis et Pauli.

Matthæus Albanensis episcopus, etc.

Data per manum Aimerici sanctæ Romanæ Eccl. diaconi cardinalis et cancellarii, VII [*al.* pridie] D
Idus Nov., ind. XIII, Incarnat. 1136, pontificatus sexto.

CXCVI.

Alberoni, electo Leodiensi, usum rationalis concedit.

(Anno 1135, Nov. 29.)

[CHAPEAUVILLE, *Gesta pontif. Tungr.*, II, 99.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ALBERONI Leodiensi electo, salutem et apostolicam benedictionem.

Magistra bonorum omnium charitas, nil sapit asperum, nil extraneum : cujus profecto bonum est proprium, aliorum profectibus, et suæ dilectionis affectum cæteris documentis erga proximos demonstrare. Quæ videlicet virtus cum in omnibus fidelibus debeat præfulgere, præcipus tamen sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ plus cæteris noscitur convenire. Et quemadmodum eadem universalis et pia mater filios suos provehit in sublime, atque alios patriarchas, alios archiepiscopos, alios episcopos statuit, ita nihilominus decora circumamicta varietate, de concessa sibi a Deo divinorum munerum largitate, eosdem diversorum insignium pulchritudine clementer exornat. Quia ergo personam tuam, venerabilis frater Albero, electe sanctæ Leodiensis Ecclesiæ, utilem fore credimus, ex apostolicæ sedis benignitate te duximus honorandum, et sub pio B. Petri gremio familiarius confovendum. Et quoniam tanquam Aaron ad pontificalis dignitatis fastigium divina gratia te vocatum esse confidimus, et loco Moysi ad regendum Christianum populum, per Dei providentiam es constitutus, eorum quoque dignitatis te participem constituimus, et usum rationalis, postquam in episcopum consecratus fueris, personæ tuæ concedimus, statuentes ut eodem sacro ornamento infra Ecclesiam duntaxat his diebus utaris qui in præsentis scripti serie præscribuntur, id est Cœna Domini, Pascha, Ascensione, Pentecoste, in festo B. Joannis, in solemnitatibus apostolorum Petri et Pauli, Assumptione B. Mariæ, in festo beati Lamberti, Omniumque Sanctorum, Natali Domini, in octavis ejusdem et Epiphania, in Purificatione B. Mariæ, in dedicationibus ecclesiarum intra tuam parochiam, et ordinationibus clericorum, et in anniversario die dedicationis Leodiensis ecclesiæ. Age igitur, frater charissime, et quod in facie geris Ecclesiæ, intus habeas, et tam sacri muneris insigne operum tuorum assignet effectus.

Data Pisis tertio Kalendas Decembris.

CXCVII.

Privilegium pro canonica SS. Petri et Ursi d'Aosta.

(Anno 1135, Nov. 30.)

[*Historiæ patriæ Monumenta*, Chartæ, I, p. 776, ex originali archivio Collegiatæ S. Ursi d'Aosta.]

INNOCENTIUS eqiscopus, servus servorum Dei, dilecto filio ARNALDO, priori et fratribus in Augustensi ecclesia Sanctorum Petri et Ursi canonicam vitam professis tam præsentibus quam futuris, in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo commissa est ut religiosas diligamus personas, et beneplacentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitatis radice procedens, a puritate religionis fuerit conservatus. Quamobrem, dilecti in Domino filii, vestris rationabilibus postulationibus clementer annuimus, et sanctorum Petri et Ursi ecclesiam in qua divino vacatis servitio apostolicæ sedis privilegio communimus, statuentes ut universa quæ inpræsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis,

præstante Domino, poteritis adipisci, eidem ecclesiæ integra in perpetuum et illibata serventur. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse decernimus, ut videlicet, salva justitia matricis ecclesiæ, eorum qui se illic sepeliri deliberaverint, devotioni et supremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint nullus obsistat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci priore, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi assensu, aut fratrum pars sanioris concilii, secundum Dei timorem et beati Augustini Regulam providerint eligendum. Statuimus ergo ut neque matrici Ecclesiæ, nec alicui omnino hominum liceat vestram Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu a vobis quidquam ultra id quod est antiquitus constitutum exigere, aut vos quibuslibet molestiis fatigare; sed omnia vobis integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus profutura; salva nimirum diœcesani episcopi canonica justitia et reverentia. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem ecclesiæ sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amem, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Guillelmus Prænestinensis episcopus subscripsi.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi subscripsi.

Data Pisis per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, II Kalendas decembris, indictione XIII, incarnationis Dominicæ anno 1136, pontificatus domni Innocentii papæ II anno VI.

CXCVIII.

Ad Didacum archiepiscopum Compostellanum.

(Anno 1135, Dec. 27.)

[FLOREZ, *España sagrada*, XX, 566.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri DIDACO Compostellano archiepiscopo salutem et apostolicam benedictionem.

Noverit tua dilectio quia et personam tuam fraterna charitate diligimus, et tuis petitionibus cum honore Ecclesiæ benigne volumus impertiri assensum. Verum sciendum est quia sicut sedes apostolica aliis Ecclesiis sua jura non quærit auferre, ita etiam quæ sua sunt non debet amittere. Quia ergo sacris canonibus continetur ut a proprio metropolitano quisque suffraganeus consecretur, æquum esse cognoscitur si hoc ipsum in persona Legionensis electi suo ordine conservetur, præsertim cum frater noster R. Tolestanus archiepiscopus pro eo quod Ariam Legionensem episcopum absque mandato S. R. Ecclesiæ, cujus erat suffraganeus, consecrare præsumpsit, fuerit ab episcopali suspensus officio: idem consecratus pro eadem offensa in manu nostra episcopatum per insignia pontificalia refutaverit. Æquanimiter ergo ferat tua fraternitas, si hujusmodi difficultatibus jus B. Petri minuendo materiam ministrare non volumus. De cætero filium nostrum P. Fulconem, Ecclesiæ tuæ capellanum, qui pro tuo honore atque servitio in Romana Ecclesia sæpius laboravit tibique valde fidelis et devotus existit, tua benignitas attentius habeat commendatum: cujus rei experimentum eo hoc ad præsens volumus comprobare, ut videlicet ea quæ de radditibus capellaniæ suæ sibi sunt a fratribus imminuta, sicut per te et ipsos ei dicitur esse promissum, ipsi absque majori dilatione æqua recompensatione restitui facias; nos autem de his quæ eidem contulisti devotioni tuæ grates referimus, et ut cœptam erga eum benevolentiam læto et meliori fine perficias pariter deprecamur.

Datum Pisis VI Kal. Januarii.

CXCIX.

Willelmo archiepiscopo et Ecclesiæ Cantuariensi asserit ecclesiam S Martini Doverensem, ab Henrico Anglorum rege donatam.

(Anno 1130-1136.)

[*Monastic. Anglic.*, II, 4.]

INNOCENTIUS, servus servorum Dei, venerabili fratri WILLELMO Cantuariensi archiepiscopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Desiderium quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere monstratur, sine aliqua dilatione et complendum, et quoties illud a nobis petitur quod rationi cognoscitur convenire, animo nos decet libenti concedere et juste petentium votis congruum impertiri suffragium. Tuis igitur, frater Willelme Cantuariensis archiepiscope, rationabilibus postulationibus ex apostolicæ sedis consueta benevolentia clementer annuimus et ecclesiam Beati Martini de Dovora, a charissimo filio nostro Henrico illustri et glorioso Anglorum rege tibi et Ecclesiæ Cantuariensi concessam et præapte confirmatam, cum omnibus quæ impræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum liberalitate regum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis rationabiliter poterit adipisci, tibi et Cantuariensi Ecclesiæ, et per vos successoribus vestris, in perpetuum confirmamus. Prædicti ergo filii nostri Henrici regis precibus annuentes, decernimus ut in præfata Beati Martini ecclesia ordo canonicatus secundum beati Augustini regulam statuatur, et futuris inviolabiliter conservetur temporibus. Abbas vero qui

fratribus prosit et præsit, juxta eamdem in prænominata ecclesia erigatur.

Si quis itaque huic nostro decreto ausu temerario contraire tentaverit, honoris et officii sui periculum patiatur et excommunicationis ultione plectatur, nisi præsumptionem suam digna satisfactione correxerit. Conservantes autem a Patre misericordiarum et totius consolationis Deo coronam perpetuam et beatorum apostolorum Petri et Pauli desiderabilem gratiam consequantur.

CC.

Ad Adalberonem Trevirensem archiepiscopum. — Contra abbatem S. Maximini, quem, si vera sint et objecta, deponendum judicat.

(Anno 1133-1136, Jan. 20.)

[HONTHEIM, *Historia Trevir. diplom.* I, 524.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili ADALBERONI Trevirensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Fraternitatem tuam ignorare non credimus quod Gerardus abbas S. Maximini nuper apud nos de simonia et dilapidatione bonorum ecclesiasticorum est per quosdam fratres sui monasterii diffamatus. Quamobrem ipsum ad nostram præsentiam invitavimus, præcipientes ut, proxima Dominica qua cantatur *Misericordia Domini*, ad nos veniret, super eisdem capitulis respondere ad satisfacere præparatus. Ipse vero superbiæ spiritu debacchatus, non solum scripta nostra contempsit, sed etiam eos, qui de fratribus suis pro eadem re ad nostram præsentiam venerant, officio suo destitui, et alios variis injuriis et læsionibus affici, propriisque beneficiis, prout accepimus, pro sua fecit voluntate privari. Quod si verum est, ipsum ab abbatiæ regimine submovemus, et tam latorem præsentium quam alios, quos destituisse dicitur, officio et beneficio, in integrum reconciliari restituique præcipimus. Quam sententiam firmiter observandam et effectui mancipandam fraternitati tuæ injungimus, quousque ipse ad nostram præsentiam veniat, atque de contemptu et objectis capitulis satisfaciat.

Data Pisis, XIII Kalendas Februarii.

CC *bis.*

Privilegium pro Liesbornensi monasterio.

(Anno 1132 ad 1143.)

[NIESERT, *Munsteriche Urkundenb.*, etc,, tom IV, p. 106, ex chartulario Liesbornensi sæculo XV conscripto.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio BALDUINO Lesbornensi abbati, ejusque successoribus regulariter promovendis, in perpetuum.

Locorum venerabilium cura nos admonet de eorum quiete atque salute sollicite cogitare. Quatenus qui ecclesiasticis famulantur obsequiis ecclesiasticæ quoque tuitionis optato patrocinio foveantur. — Cæterum, sicut ea quæ a nobis statuuntur firma volumus, quæ a fratribus rationabiliter fuerint acta, auctoritate apostolica nos convenit roborare. Ideoque, dilecte in Domino fili Balduine abbas, tuis desideriis annuentes, quod a fratre nostro bonæ memoriæ Egberto Monasteriensi episcopo super Ecclesia sita in loco qui Liesborn dicitur propter malam vitam quarundam sanctimonialium olim ibidem turpiter conversantium, consilio et autoritate prædecessoris nostri papæ Honorii sanctæ recordationis factum est, et a fratre nostro Vernhero ipsius successore firmatum, præsentis scripti pagina roboravimus : statuentes ut ibi per monachos honestæ vitæ secundum beati Benedicti Regulam de cætero serviant, (*sic*) et tam ea quæ de libero seu canonica electione abbatis ejusdem loci, secundum Dei timorem et monasticum Ordinem celebranda, quam etiam de decimis viginti, scilicet solidorum Monasteriensis monetæ infra parochiam Disteden in locis Dullen et Beldinchusen, eidem monasterio annualiter persolvendis, ab eodem fratre nostro sancita sunt, firma in perpetuum et illibata permaneant. Nulli ergo hominum fas sit præfatum monasterium super hoc temere perturbare, aut aliquam exinde ei molestationem inferre, sed omnia quemadmodum superius dicta sunt, tibi tuisque successoribus intemerata serventur. Si qua ergo ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui periculum patiatur, et excommunicationi subjaceat. Conservantes autem eidem loco quæ sua sunt, omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum gratiam consequantur. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi.

Datum Pisis, octavo Kalendas Octobris.

Sigillum appensum in plumbo ex filis sericis.

CCI.

Ad Gerardum S. Maximini abbatem. — Eum de Simonia et dilapidatione arguit.

(Anno 1133-1136, Oct. 30.)

[HONTHEIM, *ibid.*, p. 523.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, GERARDO abbati S. Maximini salutem et apostolicam benedictionem.

Sicut nos ea quæ de filiis audivimus bene acta lætificant, ita nihilominus sinistra constrictant. Latores siquidem præsentium, Henricus presbyter et Egelolfus, ad nostram præsentiam venientes, personam tuam de Simoniaca hæresi accusarunt, adjicientes etiam quod monasterium B. Maximi, in temporalibus opulentum thesauris et ornamentis suis, postposito Dei timore et reverentia, spoliaveris, et ad nihilum pene redegeris. Quæ omnia, quoniam indiscussa seu etiam impunita præterire non possumus, nec debemus, præsentium auctoritate mandamus tibi atque præcipimus quatenus proxima Dominica , qua cantatur *Misericordia Domini*, omni occasione seu tergiversatione submota, nostro te conspectui repræsentes, super his omnibus, aut

etiam aliis quæ tibi objicientur, sufficere respondere A paratus. Prohibemus autem et omnimodis interdicimus ne interim bona monasterii distrahas aut impignores, vel supradictis personis, aut eorum sociis, ullam contrarietatem aut molestiam inferas.

Data Pisis, III Kalend. Novembris (53).

CCII.

Ad quosdam abbates.— Laudat eorum congregationes pro stabilienda ordinis disciplina.

(Anno 1133-1136, Nov. 17.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 430, ex t. I Anecdot. Martenii.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, H. Resbacensi, R. Latiniacensi, S. Cassiacensi, H. S. Theoderici, A. S. Amandi, Jo. Aquicingensi, W. Letiensi, SE. Lobiensi, PA. S. Sepulcri Cameracensis, S. Luciani Belvacensis, S. Eligii B Noviomensis, B. S. Nicolai de saltu, in unum in nomine Domini convenientibus, et cæteris abbatibus in eodem spiritu congregatis, salutem et apostolicam benedictionem.

Evangelicæ institutionis testatur auctoritas, quod ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sit ipse in medio eorum. Accedit quoque quod Psalmista cecinit, dicens: *Ecce quam bonum et quam jucundum, habitare fratres in unum : sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.* Jucundamur itaque pro vobis in Domino, et debita exsultatione replemur, quoniam tanquam B. Benedicti disciplli, monasticæ disciplinæ observantiis inhæretis, et de die in diem in eadem proficere cupientes, omnipotenti Deo magis ac magis placere C contenditis (54). Placet equidem nobis, et hoc ipsum apostolica auctoritate firmamus, quod videlicet singulis annis in uno monasterium vestrorum celebrare conventum communiter decrevistis. Unde etiam desiderium nostrum est, ut unguentum suavitatis, quod de capite descendit in barbam, penetralia vestri cordis infundat, et tam in sacro conventu dicendi et exsequendi quæ recta sunt, vobis tribuat facultatem. Nec dubium quin etiam hoc ipso eorum vos imitatores fore monstretis, quibus fuisse cor unum et animam unam in primitiva Ecclesia legimus. Proinde quod vestro communi decreto de ordine monastico conservando, et correctione fratrum secunnum Regulam B. Benedicti et aliorum sanctorum Patrum regulas, vestra discretio constituet, D nos, auctore Domino, ratum habebimus. Adjicimus ut nullus fratrum vestrorum, post factam in suo monasterio professionem, absque prælati et aliorum fratrum licentia, ad alium locum audeat convolare, nec alicui liceat eum suscipere vel tenere. De cætero universitati vestræ debitæ salutationis et apostolicæ benedictionis alloquium persolventes, hortamur in Domino, fraternitatem diligite, et charitatem mutuam inter vos ad honorem Dei irrefragabiliter conservate. Omnipotens Dominus actiones vestras aspirando præveniat, et adjuvando misericorditer prosequatur. Amen.

Data Pisis, XV Kalend. Decemb.

CCIII.

B[ernardo] episcopo Hildesheimensi ejusque successoribus interdicit ne castrum Winceburgense alienent.

(Anno 1133-1136, Nov. 25.)

[*Origines Guelficæ*, p. 448.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri B[ERNARDO] Hildensemensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Sicut Ecclesia res alienas non debet rapacitatis studio usurpare, ita possessiones suas cujuslibet desidia vel favore non debet amittere ; nec dubium quin ea quæ semel divini juris fiunt, in alios usus nulla possunt ratione transferri. Eapropter auctoritate apostolica constituimus, et sub anathemate interdicimus ne castrum Wintzenborc, a manu vel dominicatu Hildensemensis episcopi in beneficiandi vel subtrahendi, tibi vel successoribus tuis licentia pateat. Adjicientes etiam ut quisquis ad damnum ejusdem Ecclesiæ idem castrum per violentiam occupare præsumpserit, usque ad satisfactionem excommunicationi subjaceat. Dilectum autem filium nostrum, Tidericum, Ecclesiæ supradictæ præpositum, ita pro nostra reverentia diligas et honores, ita eum de charo habeas chariorem, et ut ipse preces nostras apud te sibi sentiat profuisse, et nos devotioni tuæ pro eo referre gratias debeamus.

Data Pisis, VII Kalend. Decembris.

CCIV.

L[eopoldo] marchioni significat se, cognita ex Conrado archiepiscopo Salsburgensi devotione ejus, protectionem ecclesiæ B. Augustini suscepisse. A[gneti] uxori ejus et A[delberto] marchioni cæterisque filiis salutem ascribit.

(Anno 1134-1136. Mart. 30.)

[FISCHER, *Merkwurd Schnicks v. Klosternenburg*, II, 119.]

(53) De hoc Gerardo ita Novillanius in Chron. S. Maximini : « Præfuit circa annum Domini 1135, tempore Innocentii II. PP. Simoniacus et dilapidator substantiæ monasterii nostri fuit, et pessime rexit, et omnia pretiosa vel vendidit, vel impignoravit. Quare fratres, ejus eum accusabant apud Innocentium PP. II. et a papa citatus non comparuit. Insuper et fratres, qui eum accusaverunt, variis calamitatibus et injuriis affecit, quod papa percipiens eum ab abbatia removit, cujus executorem Trevirensem episcopum mandavit, videlicet Adelberonem. » Add. epist. Innocentii PP. de 20 Jam. anni seq.

(54) Hujus approbationis meminere abbates provinciæ Remensis in epist. ad Adrianum papam IV, inter epist. S. Bernardi his verbis : *Collectionem nostram, quam beatæ memoriæ Innocentius papa privilegio apostolicæ auctoritatis confirmavit ; et vos per apostolicam benedictionem confirmate.* Hinc Mabillonius colligit capitulorum generalium ordinis S. Benedicti originem ad Innocentium papam referendam esse. Tametsi capitula generalia in Majori Monasterio tempore Alberici abbatis, annis fere 200 ante hanc epist. celebrata fuisse reperio. Verum his in capitulis soli superiores Majori Monasterio subditi intererant. MARTENE.

CCV.

Ad Alberonem archiepiscopum Trevirensem. — Dilatum abbatis S. Maximi causam ei terminandam committit.

(Anno 1134-1136, April. 10.)

[Martène, *Ampl. Collect.*, I, 723.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri A. Trevirensi archiepiscopo, S. et A. B.

Prout tua novit fraternitas, G. abbas S. Maximini de Simonia et distractione bonorum ecclesiasticorum dudum in nostra est præsentia accusatus. Unde etiam præterita Dominica qua cantatur *Misericordia Domini*, ipsum ad nostram præsentiam invitavimus, de objectis sibi capitulis responsurum. Verum imperialibus precibus postea intercedentibus, idem negotium usque ad tempus expeditionis duximus differendum. Præfixo tamen termino adversa pars nihilominus nostro se conspectui præsentavit, ea quæ præfato abbati objecerat, canonice probare parata. Nos itaque eorum laboribus et expensis paterna provisione parcentes, eamdem causam fraternitati tuæ commisimus terminandam. Mandamus igitur discretioni tuæ quatenus usque ad tempus expeditionis ejusdem præfatum negotium canonico fine decidas. Quod si hoc interim fieri non poterit, eadem causa nostro terminanda judicio reservetur. Verumtamen primo omnium, tepiditate atque dilatione submota, Godefricum, Henricum, Giselbertum, Eilolfum, Ludewicum, Fridericum, Hugonem integre officiis præbendisque restituas, et qualiter ipsi pacem et quietem in monasterio B. Maximini habeant, diligenter efficias, ad recuperationem quoque bonorum ecclesiasticorum quæque distracta sunt, summo studio elabores.

Data Pisis, IV Idus Aprilis.

CCVI.

Ad clerum et capitulum S. Deodati in valle Galilæa.

(Anno 1134-1136, April. 22.)

[Dom Calmet, *Histoire de Lorraine*, II, Pr. p. CCCII.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, clero et capitulo ad ecclesiam Sancti Deodati pertinentibus, salutem et apostolicam benedictionem.

Quemadmodum juxta canonum sanctiones, segregata debet esse vita et conversatio clericorum et sanctorum laicorum, ita nihilominus ecclesiastica judicia per ecclesiasticas personas convenit exerceri. Eapropter universitati vestræ mandamus atque præcipimus ut, si quæ judicia ecclesiastica in loco vestro emerserint, hæc ipsa secundum statuta canonum decidantur, et cujuslibet sæcularis potestatis timore postposito, ordine canonico terminentur. Prohibemus etiam et omnimodis interdicimus ne apud vos præbendæ, et parochiales Ecclesiæ jure successionis ab aliquo vindicentur, aut etiam per sæcularem potentiam occupentur.

Data Pisis, X Kalend. Maii.

CCVII.

Ad Guigonem Carthusiensem priorem. — S. Hugonem Gratianopolitanum in sanctorum numerum relatum esse monet et vitam ejus ut conscribat, hortatur.

(Anno 1134-1136, April. 22.)

[Mansi, *Concil.*, XXI, 417.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Guigoni priori Carthusiensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Divinis respondentes beneficiis, cognita vita ejus, et auditis quæ per B. Hugonis merita fiunt miraculis, supernæ majestatis clementiam collaudavimus, et archiepiscoporum, episcoporum, et cardinalium, atque aliorum, qui nobiscum aderant, communicato consilio, ipsum inter sanctos et electos honorari præcipimus, et diem ejus assumptionis cum gaudio solemniter celebrari. Quia igitur ipsius vita, quam pie duxit in corpore, et miraculorum coruscatio, qua Deus eum facit apud homines præfulgere, tuæ maxime dilectioni non exstant incognita, auctoritate B. Petri et nostra tibi mandamus, quatenus ea quæ tibi super hoc nota fuerint, diligenter describendo, posterum memoriæ tradas : ut et Deus honoretur in sancto, et clerus legens, ac populus audiens, gratias agant Domino, atque ipsius intercessione peccatorum veniam percipere mereantur. Orantes pro nobis dilectos filios nostros Carthusienses fratres, per te in Domino salutamus ac benedicimus.

Data Pisis, X Kal. Maii.

CCVIII.

Monasterii Ahusensis protectionem suscipit.

(Anno 1134-1136, Maii 3.)

[Lang, *Regesta*, I, 141.]

CCIX.

A[lberoni] archiepiscopo Trevirensi mandat cogat Brunicum ejusque filios ut Filestanges prædium Romaricensi monasterio restituant.

(Anno 1134-1136, Jun. 7.)

[Jaffé, *Regesta pontif. Rom.*, cum hac mentione : « In tabulario Confluentino. Ex Schedis Pertzii.»]

CCX.

Privilegium pro monasterio Rivipullensi.

(Anno 1134-1136, Jun. 11.)

[Marca, *Marca Hispanica*, app., p. 1277.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus O. Tarraconensi archiepiscopo, Urgellensi, Vicensi, Gerundensi, Elnensi episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Rivipollense monasterium juris proprii beati Petri et ad defensionem Romanæ spectat Ecclesiæ. Quicunque ergo beatum Petrum diligunt, monasteria qui ad jus ejus spectant debent a pravorum hominum incursibus defensare. Eapropter fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus quatenus Rivipollense monasterium cum omnibus possessionibus et bonis manuteneatis, et si quis parochianorum vestrorum, locum ipsum aut aliquid de pertinentiis ejus infestare attentaverit, canonicam de eo justitiam faciatis. Quod si justitiam de malefactoribus facere

neglexeritis, periculum ordinis et officii incurretis. A

Data Pisis, III Idus Junii.

CCXI.

Ad Joannem priorem et fratres S. Mariæ in Portu.

(Anno 1134-1136, Jun. 22.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, V, 1237.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis JOANNI priori, et fratribus S. Mariæ in Portu, salutem et apostolicam benedictionem.

Filius noster Marcus Julianus Venetus, a tempore prædecessoris nostri bonæ memoriæ papæ Calixti, vovit ecclesiam in honorem B. Mariæ construere, et canonicos ibi regulares statuere, cujus videlicet magisterium est vobis concessum. Verum vos ejus B tardantes votum nondum eam regere cœpistis. Ne igitur ejus evacuetur propositum, mandamus vobis ut, si commodum visum fuerit, absque dilatione prædicti loci regimen assumatis, aut ut alios ibidem possit substituere canonicos libere refutetis.

Datum Pisis, x Kal. Julii.

CCXII.

Ad clericos Mutinenses. — Significat consules Mutinenses ob infestatum monasterium Nonantulanum excommunicatos esse.

(Anno 1134-1136, Junii 24.)

[TIRABOSCHI, *Storia della badia di Nonantola*, t. II, p. 245.]

C INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili filio B. et dilectis filiis, F. præposito et clericis Mutinensibus, salutem et apostolicam benedictionem.

Quanta mala Mutinensis populus Nonantulano monasterio, quod juris beati Petri est, intulerit, vestra dilectio non ignorat. Unde frequentibus litteris consules commonuimus, ut a damno præfati monasterii desisterent, et ad nostram præsentiam satisfacturi venirent. Ipsi vero nec ab injuria destiterunt, nec ad nos toties vocati venerunt. Eapropter habito fratrum nostrorum episcoporum et cardinalium consilio, sententiam excommunicationis in eos promulgavimus. Per præsentia itaque scripta universitati vestræ mandando præcipimus, quatenus a præfatis consulibus tanquam excommunicatis penitus D caveatis et eamdem sententiam per Mutinensem episcopatum publice nuntiantes parochianos vestros ab iis abstinere omnimodis faciatis. Quod si forte prædicti consules in sua pertinacia perduraverint, et ab infestatione jam dicti monasterii non destiterint, in totam civitatem vestram anathematis sententiam auctore Domino proferemus.

Data Pisis, VIII Kal. Julii.

CCXIII.

Ad abbatem et monachos Beccenses.

(Anno 1132-1136, Aug. 7.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 421.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis L. abbati et fratribus Beccensis monasterii salutem et apostolicam benedictionem.

Super his quæ de vestra religione et honestate ad nostram audientiam perferuntur omnipotentem Dominum collaudamus, vestræque devotioni plurimum congaudemus. Expedit igitur ut quanto periculosiora tempora instare noscuntur, tanto propensius divinæ majestatis clementiam imploretis, quatenus Ecclesiæ suæ diutinis afflictionibus fatigatæ pacem conferre dignetur et fideles atque catholicos a suis laboribus relevare. Non enim ambigimus quin Christus in navi dormiens vestris et aliorum religiosorum vocibus velociter excitetur et post procellas ac turbines magna tranquillitas subsequatur. Hoc autem scitote, quoniam monasterium atque collegium vestrum affectione paterna diligimus et pro commisso nobis officio in quibus necessarium fuerit volumus confovere. Pro libro sane a vestra devotione nobis transmisso multimodas vobis gratias referimus.

Data Pisis, VII Idus Augusti.

CCXIV.

Ad Bertholdum abbatem S. Blasii. — De pace cum Schaphusensibus monachis servanda.

(Anno 1134-1136, Aug. 8.)

[GERBERT, *Hist. Nigræ Silvæ*, t. III, p. 67.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis BERTHOLDO, abbati et fratribus monasterii S. Blasii, salutem et apostolicam benedictionem.

Habitantes in domo Domini servare debent unitatem spiritus in vinculo pacis. Quia ergo, inspirante divina gratia, sæcularia desideria respuistis, et secundum B. Benedicti Regulam vitam monasticam professi estis, expedit ut vestrum propositum studiosius attendatis, et omnipotenti Deo verbo et opere placere curetis, ut videlicet populus fidelium vestro exemplo et bonis moribus ad melius informetur, et vestra devotio pro temporalibus laboribus vitam perpetuam acquirere mereatur. Nos autem dilectum filium nostrum *Ricc.* fratrem vestrum paterna benignitate suscepimus, et super controversia quæ inter vos et Scaphusenses (55) monachos agitatur, id vobis duximus rescribendum, quod videlicet largiente Domino legatum nostrum ad partes vestras in proximo transmittemus, qui auditis utriusque partis rationibus eidem liti debitum finem imponere justitia dictante curabit. Orantes vos pro nobis divina gratia conservet incolumes, et suo servitio reddat acceptos.

Datum Pisis, VI Idus Augusti (56).

(55) Quæ fuerit isthæc Blasianorum cum Schaphusensi S. Salvatoris monasterio controversia, aut quomodo dirempta, non produnt monumenta domestica. Videtur tamen fuisse de monte Stouphen, quam diremit Conradus III imperator, diplomate anno 1150 dato apud P. Hergott, t. II, p. I, pag. 174; quo montem illum S. Blasio adjudicat.

(56) Innocentius II, die 30 Maii an. 1134, Pisis concilium celebravit, ubi data est hæc bulla.

CCXV.

Privilegium pro monasterio Hilsenburgensi.

(Anno 1136, Jan. 2.)

[*Neue Mittheilungen aus dem Gebiet historich-Antiquarischer Forschungen*, t. II, p. 296.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio LAMBERTO Hilisinneburgensi abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas, et beneplacentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Non enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitatis radice procedens, a puritate religionis fuerit conservatus. Eapropter, dilecte in Domino fili Lamberte abbas, postulationes tuas clementer admittimus, et Hilisinneburgense monasterium cui, Deo auctore, præsse dignosceris, apostolicæ sedis privilegio communimus, statuentes ut quæcunque bona, quascunque possessiones, impræsentiarum idem monasterium juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis prante [præstante, propitiante ?] Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus exprimenda subjunximus : ex dono videlicet Arnoldi bonæ recordationis Alberstatensis [*Halberstad*] episcopi, vestri monasterii fundatoris, in Berverdiggerode novem mansos, cum silva adjacente et decimatione ejusdem villæ in Sutherrode duos mansos, in Suthseauno septem mansos et dimidium, cum decimatione ipsius villæ, in Bireslevo undecim mansos cum decimatione ipsius villæ, in Lieren, mansum unum in Thiedeziggerode [*Thiedorz*], septem mansos et decimas [decimas ejusdem loci]. In Aldenrode, octo mansos, in Culisberi [Culesberi] dimidium mansum et decimas ejusdem loci [et dec. ej. loci fehlt]. In Geveneslevo [*Geveneslove*] dimidium mansum, in Beddigge decem mansos. In Isiggerode tres mansos, in Warmeresthorpe [*Warmerestorphe*] sex mansos, in Thiedesthorpe [*Thiedosterphe*] duos mansos, decimationes quoque in Dudiggerode, in Winetherode, in Brodessende, in Luntheriggerode [*Lutherigg*], in Boviggerode, in Emmenrode, in Geschenrode, in Ecarzinggerode [*Ecarzigg*], in Bachenrode, in Benesiggerode [*Bensigg*], in Waligerode. Præterea prædia quæ Burchardus episcopus bonæ memoriæ, beatis apostolis Petro et Paulo in Hilsineburch noscitur contulisse. In Aderstade scilicet curtim cum omnibus appendiciis suis, in Achersleyo [*Asch*], duodecim mansos, in Merigge decem mansos, in Domeneslevo mansum unum, in Badeslevo mansos quinque, in Scipenstide [*Schipenstede*], mansos octo, in Bisikentorp [*Bisichentorpe*] mansos duos, in Aneslevo mansos quatuor, in Rameresleyo [*Ratmersleve*] mansos quinque, in Iggelevo mansos octo, cum decimatione ejusdem villæ, in Abbenrode [*Al-* A *benrode*] quindecim mansos et dimidium. In Bethceneshein [*Bechtenesheim*] mansos tres, in Anderbike mansum unum, decimationes quoque in Bareslevo [*Balersleve*], in Roresheim, in Thrubiki [*Biche*], in Aldenrode, in Thurwardiggerode, in Gunderaderode [*Gundraderode*], in Ezerdiggerode, in Vreslevo. Insuper autem decimationem in Daunenstade, et in Suthlochtenheim, ab Herrando [a Bernhardo] quondam Alberstadensi [*Halberstad*] episcopo qui et Stephanus dictus est, monasterio vestro concessas. Decimationes etiam de novalibus in omnibus locis, in quibus decimas habere videmini, quas felicis memoriæ Reinhardus episcopus vestro monasterio contulit [*Schet*]. Prædia quoque in Papestorpe et in Wochkinstide octo talentorum censum persolventia, B quæ per Ottonem episcopum pro Godenhusen et Abrstide vestro sunt collata monasterio. Prohibemus autem et omnibus modis [omnimodis] interdicimus aut neque tibi, neque tuis successoribus fas sit bona seu possessiones prædicti monasterii distrahendi, aut sine communi assensu et voluntate capituli quolibet modo alienandi. Ut autem, vos, fratres nostri, divinis famulatibus liberius valeatis insistere, immunitatem, a supradicto fratre nostro Burchardo episcopo monasterio vestro rationabili devotione concessam, vobis nihilominus confirmamus, ut videlicet neque ab Alberstatensibus [*Halberstad*] episcopis, neque a quibuslibet clericis vel viris sæcularibus aliqua præjudicia sive gravamina, seu exactiones aliquas, aliquando perferatis, nisi forte quantum C vobis spontanea voluntate ipsis largiri placuerit, hospitalitatis gratia erigente. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi assensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Deum et Beati Benedicti Regulam providerint eligendum. Electus autem juxta Cluniacensem vel Fructuariensem, seu Gorziensem ordinem, sine pravitate et exactione aliqua consecretur. Interim autem in describendis, providendis seu disponendis rebus monasterii, episcopus nullatenus se immisceat, sed tantummodo electam personam congrua benedictionis reverentia regiminis cura investiat. Præsertim laudabilis honestatis et bonæ conversationis tuæ meri- D tum attendentes, ad honorem Dei et Ecclesiæ tuæ, tibi tuisque successoribus, usum pontificalium vestium apostolica auctoritate concedimus, ita ut ad divini cultus reverentiam in omni ecclesia per nostræ dispensationis confirmationem in vicem episcopi tui tibi liceat pontificaliter succedere. Nullus ergo hominum idem cœnobium audeat temere perturbare, vel ei possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus profutura, salva nimirum Ecclesiæ Alberstadensis debita reverentia. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis pa-

ginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, A secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco quæ sua sunt servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus SS.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus SS.

Ego Guido cardinal. diaconus Sancti Adriani SS.

Ego Gregorius diacon. cardin. Sanctorum Sergii B et Bacchi SS.

Ego Grisogonus diac. card. S. Mariæ in Porticu SS.

Ego Lucas presbyt. card. tituli Sanctorum Joannis et Pauli SS.

Data Pisis per manum Aymerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardin. et cancellarii, IV Nonas Januarii, indictione XIV, Incarnationis Dominicæ anno 1136, pontificatus domini Innocentii II papæ anno VI.

CCXVI.

Ad Fromundum abbatem Vindocinensem. — De concordia inita inter Ulgerium episcopum Andegavensem et monachos Vindocinenses.

(Anno 1136, Jan. 12.)

[MATÈNE, *Thes. Anecd.*, I, 386, ex archivis monasterii C Vindocinensis.]

INNOCENTIUS servus servorum Dei, dilecto filio FROMUNDO Vindocinensi abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Inter varias sollicitudines curasque multiplices, illa maxime nos urget anxietas, si inter personas religiosas de bonis spiritualibus sive temporalibus controversia oriatur. Summopere igitur occurrendum est ut non crescant jurgia, sed, juxta magistram bonorum omnium charitatem quæ nil sapit extraneum, nil asperum, nil confusum, imo propria æquitate nutrit concordiam, dissociata conjungit, inter servos Domini, quos non oportet litigare, pax et unanimitas conservetur. Æquum enim est ut qui Spiritu Dei aguntur, nulla sectione mentium, nulla D voluntate contraria dividantur, ne inde discordia sumat initium unde pacis fœdera debent suscipere incrementum. Ideoque, dilecte in Domino fili Fromunde abbas, controversiam quæ inter te ac venerabilem fratrem nostrum Ulgerium Andegavensem episcopum, tam de ecclesiis quam de oblationibus et aliis est hactenus agitata, secundum arbitrium fratrum nostrorum tam tuo quam ejusdem fratris nostri annuente consensu, per concordiam duximus terminandam. Tu siquidem quosdam census in quibusdam ecclesiis Andegavensis parochiæ Vindocinensi monasterio vindicabas, quos utique idem frater noster appellabat gyndragia, et tam eos quam oblationes baptisteriorum in nostra præsentia refutasti. Deinde prædictus episcopus omnem controversiam quam de burgo de Brioleto et de aliis adversum te et Vindocinense monasterium habuerat refutavit. Præfatum itaque burgum et quæcunque in ecclesia Sancti Clementis cum pertinentiis suis et in aliis infra scriptis ante promotionem ejusdem episcopi, vel querelam ab eo motam habuistis, aut inantea juste acquirere poteritis, vobis in perpetuum libere habenda concessit. In quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda, ecclesiam videlicet de Atheis, ecclesiam de Capella, ecclesiam de Cella, ecclesiam S. Saturnini, ecclesiam de Congreto, ecclesiam Beluli campi, ecclesiam de Pomerolis, ecclesiam de Laignio, ecclesiam de Avireo, ecclesiam de Jallia, ecclesias de Meduanuillo, ecclesiam Sancti Saturnini super Ligerim, et capellam de Braccosacco, ecclesiam Sancti Petri de Maziaco, ecclesiam Sancti Medardi de Caveriaco, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Broc, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Castellis, ecclesiam Sancti Symphoriani de Porcellis, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Cosma, ecclesiam Sancti Petri de Vileriis, ecclesiam S. Hippolyti, ecclesiam Sancti Germani de Arethio. Oblationes quoque purificationum, vel nuptiarum, et alias, sicut hactenus tenuistis, pro charitate nostra et amabili reverentia sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ad cujus jus et dominium Vindocinense monasterium pertinet, tibi et successoribus tuis concessit. Verumtamen pro decima burgi de Brioleto, quæ ad capellam Sancti Mauricii spectare cognoscitur, unum agripentum vinearum, secundum arbitratum bonorum virorum, magistro Guidoni capellano habendum fruendum duntaxat in vita sua parabis, successori vero suo dimidium. Redditum vero tuum oblationum et primitiarum de cella pro charitate ejusdem episcopi presbytero ipsius loci qui confectus senio dicitur, in vita sua habendum et retinendum concessisti: qui videlicet ipsum a te recipiat, et a te recognoscat. Post cujus obitum, tam oblationes quam primitiæ ad jus et dominium Vindocinensis monasterii libere revertantur. Quod si fatalitatis urgente modestia idem presbyter ante reditum episcopi diem obierit, præfatum redditum post ejus obitum ad Vindocinense monasterium reversurum, jam dictus episcopus, dum vixerit, obtineat. Interim vero ad indicium juris tui, in quinque festivitatibus per annum singulas candelas de oblatione recipies, quæcunque vero ecclesiæ sive ecclesiastica beneficia in Andegavensi episcopatu tibi vel successoribus ad opus Vindocinensis cœnobii collata fuerint: exceptis abbatiis et canonicis et ecclesiis illis in quibus episcopus vel canonici Sancti Mauricii totum vel partem nominata habent, ab eodem episcopo tibi tuisque successoribus et per nos Vindocinensi monasterio sunt concessa. Similiter etiam episcopus et canonici Sancti Mauricii ecclesias in quibus monasterium Vindocinense totum vel partem habet, acquirere ulterius non attentent. De ecclesia

vero Sancti Nicolai Credonensis statutum est ut A præbendarum et canonicorum numerus ad senarium reducatur. Tu vero et successores tui libere duas discretas de sex præberdis duobus honestis viris et eorum successoribus in perpetuum dabitis. Qui nimirum post susceptum a te beneficium episcopo Andegavensi, remota omnis exactionis molestatione, præsentari debebunt. Defuncto vero altero eorum vel duobus, aliqua illarum præbendarum in manu tua malo studio minime teneatur, sed absque frustratoria dilatione, a te honesto clerico præbetur. Quod si dominus Credonensis voluntati tuæ in hoc contraire et de duarum datione præbendarum te impedire tentaverit, episcopus ipsum secundum suum officium et censuram ecclesiasticam coercebit. B

De quatuor vero præbendis quæ residuæ sunt, regulares canonici de Rota tres, et episcopus similiter unam præbeant. Andegavensis autem episcopus nisi sibi præbendam, quam habet in ecclesia Sancti Nicolai retinuerit, aut canonicis Sancti Mauricii dederit, nulli nisi Vindocinensi cœnobio dare possit. Et quoniam locus idem Sancti Nicolai frequentationi religiosorum virorum incongruus esse cognoscitur, nec monachi Vindocinenses, nec canonici Rotenses ibidem inhabitare præsumant, sed prout constitutum est, in eodem loco sex canonici statuantur. Status autem matricis ecclesiæ Sancti Clementis, tam in baptismo quam in propria sepultura, et in aliis illibatus et integer conservetur. Mensura olei quæ Ecclesiæ Sancti Nicolai a Roten- C sibus canonicis annis singulis parabatur, ulterius non detur. Supradicta quoque quæ auctoritate episcopi Andegavensis indigent, proprii scripti munimine et attestatione canonicorum Sancti Mauricii roborentur, ita videlicet, ut neque suo, neque successorum tempore, hujuscemodi pax et concordia quæ inter nos statuta est, aliqua machinatione solvatur. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eamdem concordiam infringere, seu aliqua occasione convellere, sed omnia ita firma et illibata ab utraque parte in perpetum conserventur, quemadmodum superius legitur institutum. Si quis autem contra hæc temere venire tentaverit, secundo tertiove commonitus, nisi reatum suum congrua emendatione correxerit, excommunicationis D sententiam se noverit incursurum.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Willoius Prænestinus episcopus.

Ego Ulgerius dictus episcopus Andegavensis subscripsi.

Ego Littifredus presbyter cardinalis tituli Vestinæ.

Ego Rodulphus Ortanus episcopus.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Joannis et Pauli.

Ego Guido indignus sacerdos subscripsi.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Guido cardinalis diaconus S. Adriani.

Ego Vassallius diaconus cardinalis S. Eustachii.

Ego Hybaldus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Via Lata.

Ego Grisogonus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu.

Data Pisis per manum Alberici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, II Id. Jan., indict. XIII, Incarnationis Dominicæ anno 1136, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno VI,

CCXVII.

Henricum archiepiscopum Senonensem abstinere officio episcopali jubet.

(Anno 1136, Jan. 15.)

[*Gall. Christ.*, XII, Instrum. 33.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri H. Senonensi archiepiscopo salutem et apostolicam benedictionem.

Statuta sedis apostolicæ et canonum veneranda decreta nulli sacerdotum Domini ignorare liberum est. Sacerdotis enim est legem scire et ad interrogationem respondere de lege : quod si legem ignorat, ipse se arguit indebite honorem sacerdotii occupare. Sed et ignorantia canonum episcopum non excusat. Cæterum episcopus qui scienter canones violat, a sanctis Patribus judicatur, et a sancto Spiritu cujus instinctu ac dono sunt conditi, condemnatur. Quoniam blasphemare Spiritum sanctum non incongrue videntur qui contra eosdem sacros canones aliquid aut proterve agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Evangelica quoque testatur auctoritas beatum Petrum esse in terris Christi vicarium et magistrum totius Ecclesiæ, et ab ipso Domino institutum, dicendo : *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Ac per hoc sedes apostolica est omnium Ecclesiarum caput et cardo, mater atque magistra, ad quam profecto libere licet omnibus appellare. Appellatione vero interposita omnia in eodem statu manere debent, et tandiu nihil erit penitus innovandum donec Romanus pontifex, si ad eum appellatum est, prius examinet si justa vel injusta fuerit appellatio. Et si judicaverit renovandum esse judicium vel et novos dare judices, sive probaverit talem causam esse ut non replicentur ea quæ acta sunt, quod ab eo decretum fuerit, irrefragabiliter observatur. Quæ cum ita sint, miramur admodum et gravi mœrore afficimur quoniam in conventu nuper Peveris habito pro causa matrimonii inter Ar. de Soliaco et filiam Ra. de Baugentiaco, quibus opponebatur titulus parentelæ, cum pro judice resideres, par esse beato Petro aut super eum ascendere contumaciter attentasti. Post appellationem namque ab eodem Ar. ad nos factam qui licet indigni Christi legatione fungimur, et beati Petri in terris vices exsequimur, quantum in te fuit, os in cœlum ponens et ejusdem principis apostolorum

claves evacuans, in tantum super eodem negotio procedere præsumpsisti, ut de parentela quæ opponebatur testium juramenta susciperes. Cæterum in hanc culpam nullatenus incidisses si sedes apostolica, quæ mater est tuæ dignitatis, foret quod esse debuerat, magistra tuæ rationis. Ne igitur tantam offensam reliquisse impunitam a Domino arguamur, donec B. Petro et nobis satisfacias, te ab officio episcopali suspendimus.

Data Pisis, XVIII Kalendas Februarii.

CCXVIII.

Ad Robertum abbatem Sanctæ Mariæ de Rota in diœcesi Andegavensi.

(Anno 1136, Jan. 25.)

[BALUZ., *Miscell.*, III, 17.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Roberto abbati Sanctæ Mariæ de Rota, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Religiosis desideriis facilem præbere debemus assensum, ut fidelis devotio celerem sortiatur effectum. Quocirca, dilecte in Domino fili Roberte abbas, venerabilis fratris nostri Ulgerii Andegavensis episcopi, religiosi utique, prudentis ac discreti viri, certisque experimentis in Catholica fide probati, postulationibus annuentes, Ecclesiam Beatæ Mariæ de Bosco, cui Deo auctore præesse dignosceris, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, eamque præsentis privilegii pagina communimus, in primis siquidem statuentes ut ordo canonicus, qui secundum beati Augustini regulam ibidem est Deo propitio instutus, in eodem loco perpetuis temporibus inviolabiliter conserventur. Quæcunque præterea bona, quascunque possessiones eadem Ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, quæcunque etiam in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis largiente Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata serventur. In quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda: Ecclesiam videlicet Sanctæ Mariæ de Liureio, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Camazeio cum cappellis suis, scilicet Sancti Petri et Sancti Leonardi, ecclesiam Sancti Salvatoris, ecclesiam Sancti Germani de Daona, ecclesiam Sancti Petri de Vaus, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Arisel, ecclesiam Sancti Bomiri de Fonte Cooperto, ecclesiam Sancti Petri de Bremio, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Roalderia, ecclesiam Sancti Germani, ecclesiam Sanctæ Mariæ Villæportus, ecclesiam Sancti Petri de Chanceio, capellam Sancta Mariæ de Portu Sononia, capellam Sanctæ Mariæ de Peston, capellam Sancti Joannis de Longo-Alneto, capellam Sanctæ Crucis de Candellis, capellam Sanctæ Mariæ Magdalenæ Brelien-gaudi, capellam Sancti Lamberti, capellam Sancti Dionysii de Molendini Blochet. Concedimus etiam vobis dationem trium præbendarum in ecclesia Sancti Nicolai Credonensis tribus honestis clericis, qui nimirum, post susceptum a vobis beneficium, Andegavensi episcopo, remota exactionis molestia, præsententur. Defuncto quoque aliquo eorum, quælibet earumdem præbendarum in manu vestra malo studio minime teneatur, sed absque frustratoria dilatione a vobis honesto clerico præbeatur. Et quoniam idem locus frequentationi religiosorum virorum incongruus esse cognoscitur, vobis ibidem habitare non liceat, sed potius, sicut statutum est, in eodem loco sex canonici statuantur. Mensura vero olei quæ eidem Ecclesiæ a vobis annualiter præstabatur, ulterius non detur. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum fas sit vestram Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare; sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum sustentatione concessa sunt usibus profutura, salva siquidem Andecavensis episcopi debita justitia et reverentia. Si qua igitur in futurum eeclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam scens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, excommunicationi subjaceat. Conservantes autem eidem loco quæ sua sunt, omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus gratiam consequantur. Amen, amen, amen. Bene valete.

Ego Innocentius catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus subscripsi.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Ulgerius dictus Andecavensis episcopus subscripsi.

Ego Guido cardinalis Sancti Adriani subscripsi.

Ego Vasallus diaconus cardinalis Sancti Eustachii subscripsi.

Ego Grisogonus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu subscripsi.

Ego Litifredus presbyter cardinalis tit. Vestinæ subscripsi.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joannis et Pauli subscripsi.

Ego Guido indignus sacerdos.

Ego Gregorius cardinalis presbyter tituli Sanctæ Priscæ subscripsi.

Data Pisis per manum Aimerici S. R. E. diaconi cardinalis et cancellarii, VIII Kalendas Februarii, indictione XIII, Incarnationis Dominicæ anno 1136, pontificatus domni Innocentii papæ II anno sexto.

CCXIX.

Privilegium pro monasterio Fossatensi.

(Anno 1136, Febr. 20.)

[*Gall. Christ.*, Instrum,, 56.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ASCELINO abbati monasterii Sancti Petri Fossatensis, quod in Parisiensi pago situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur quod rationi convenire cognoscitur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum suffragium impertiri. Proinde, dilecte in Domino fili Asceline abbas, tuis rationabilibus postulationibus affectione paterna gratum præbentes assensum, B. Petri Fossat monasterium, cui Deo auctore præesse dignosceris, apostolicæ sedis privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, seu bona ex concessione, vel confirmatione Romanorum pontificum, seu Francorum regum, vel quorumlibet episcoporum inpræsentiarum juste et canonice possidetis, quæcunque etiam in futurum auxiliante Domino poteritis adipisci, firma vobis in perpetuum, et illibata permaneant, in quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda.

In archiepiscopatu Senonensi, villam quæ dicitur Seia, et ecclesiam ejus, prioratum Capellæ et ecclesiam ejus, ecclesiam de Acheriis, ecclesiam de Colliaco.

In episcopatu Carnotensi, proratum S. Arnulfi, et ecclesiam ejus, prioratum de Monasteriis, ecclesiam de Longo villari, ecclesiam de S. Mauricio.

In episcopatu Parisiensi, in burgo Castrensi, prioratum S. Clementis, et ecclesiam ejus, ecclesiam de Evriaco in castro Corboilo, prioratum S. Joan. Bapt. in castro Turnomio, prioratum S. Dionysii, et ecclesiam ejus cum capellis et rebus ad prioratum pertinentibus, ecclesiam de Oratorio, ecclesiam de Ferreolis, ecclesiam de Brucia, ecclesiam S. Hilarii de Varennis, cum cappella S. Nicolai, sita in Fossat villa, ecclesiam de Boissiaco, ecclesiam de Mansionibus, ecclesiam de Nobiliaco, ecclesiam de Noisiaco sicco, præterea prioratum S. Eligii, infra civitatem Parisiensem situm, et ecclesias ad ipsum pertinentes, videlicet ecclesiam S. Martialis, ecclesiam Sancti Petri de Arsionibus, ecclesiam S. Crucis, ecclesiam S. Petri de Bobus infra muros ejusdem civitatis sitas, ecclesiam S. Beniti ultra magnum pontem, ecclesiam S. Pauli extra civitatem, cum terris et rebus ad eam pertinentibus ; et in archiepiscopatu Senonensi, ecclesiam Sancti Hilarii, in villa quæ dicitur Messia ; præterea prioratum S. Verani, cum terris et rebus ad eum pertinentibus, prioratum de Equata, cum omnibus ad eum pertinentibus. Vobis nihilominus confirmamus in ecclesia Parisiensi præbendam unam ad monasterium vestrum spectantem, et in eadem ecclesia aliam præbendam ad prioratum S. Eligii pertinentem.

De episcopatu vero Meldensi, ecclesiam de Curte Prothasii. Auctoritate insuper apostolica firmiter inhibemus, ut nullus episcopus seu archiepiscopus nisi de mandato Romani pontificis, aut nisi legatus ad hoc missus specialiter in vos, vel aliquem de congregatione vestra fratrem, sive monachum excommunicationis sententiam promulgare nedum ferre præsumat. Quæ si lata fuerit, seu modo quolibet promulgata, eam auctoritate apostolica decer- A nimus non tenere. Pro dedicationibus ecclesiarum pro consecrationibus altarium, chrismatis, olei et similium, pro locatione abbatis, cum in novitate sua pastorali locatur, nullus decanus, nullus archidiaconus, nullus Ecclesiæ prælatus, aliquid aliquando exigere vel extorquere præsumat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus inibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel pars sanioris consilii, secundum Dei timorem, et B. Benedicti Regulam providerint eligendum. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, etc

B Datum Pisis per manum Almerici S. R. E. diaconi, cardinalis et cancellarii, x Kal. Martii, indictione XII, Incarnationis Dom. 1136, pontificatus domni Innocentii papæ II anno VI.

CCXX.

Ad Gregorium Bergomatem episcopum.

(Anno 1136, Febr. 28.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, IV, 456.]

INNOCENTIUS, etc., venerabili fratri GREGORIO Bergomensi episcopo, etc.

Non dubium est quod controversiam, quæ inter canonicos Sanctorum martyrum Vincentii et Alexandri est hactenus agitata, in nostra præsentia terminavimus. Cæterum canonici Sancti Vincentii C plusquam oportet sapere cupientes, sicut accepimus, sententiæ nostræ verba cavillantur, et ad suum intellectum atque voluntatem invertunt. Nec his contenti sedes in choro antiquitus institutas transposuerunt. Sed hæc mutatio dexteri Excelsi non fuisse cognoscitur. Ideoque fraternitati tuæ mandamus, atque præcipimus, ut tam de sedibus in choro seu in mensa, omni transportatione submota, quam de pace, incenso, aut aliis, quemadmodum a nobis statutum est, inviolabiliter facias observari. Atque hujusmodi scrupulositates seu cavillationes superinduci nostræ sententiæ ulterius non permittas. De fidelitatibus etiam faciendis, de pœnitentiis, vel de capellanis, seu sedibus, in choro, synodo, vel mensa episcopi, etc., seu de aliis capitulis, quæ in nostro D privilegio continentur, ita æquus arbiter inter eos resideas, ut canonici Sancti Alexandri non habeant unde adversus te juste conqueri debeant.

Data Pisis, II Kal. Martii.

CCXXI.

Ad Petrum venerabilem Cluniacensem abbatem.— Confirmatio ecclesiæ Rochabovecurtiensis.

(Anno 1136, Mart. 13.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 411.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio PETRO Clun. abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum,

Bonus et diligens paterfamilias gaudio magno

gaudet cum vineam suam locatam, agricolis vigilanti studio videt excoli, et tribulis ac sentibus pariter emundari. Cujus profecto gaudio lætitia jucundior cumulatur, si eadem vinea, propagatione ordinaria, per multorum spatiorum dimensionem incipiat dilatari. Proportionali igitur ratione Deo credimus gratissimum esse, si Deo dicati religio Clun. monasterii, et diversas ecclesias exornet, atque plurimorum mentes disciplinis regularibus instruat, et fide, quæ per dilectionem operatur, inflammet. Eapropter, dilecte in Domino fili, Petre abbas Cluniacensis, memores devotionis, quam erga sedem apostolicam cum commissa tibi ecclesia semper habuisti, et honoris et servitii, quod nobis efficaciter fideliterque, maxime tempore schismatis, impendisti : ecclesiam de Rochabovecurt, laudantibus ejusdem clericis a venerabili fratre nostro Willelmo Petragoricensi episcopo Pontio abbati antecessori tuo et per eum ecclesiæ Clun. canonice donatam, et a felicis memoriæ papa Calixto antecessore nostro, sicut privilegium ejus testatur, solemniter confirmatam, tibi successoribusque tuis, non solum confirmamus, sed etiam confirmando, auctoritate apostolica donamus, ut ordo Clun. ad laudem Dei, ad quam specialiter institutus est, et ad honorem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, cui omnino devotus est, perpetuis temporibus ibi floreat. Statuentes ut nulli hominum liceat eamdem ecclesiam, vel bona, quæ inpræsentiarum legitime possidet, aut in futurum justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, temere perturbare, auferre, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, etc.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus, subscr.

Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi, subscripsi.

Ego Guido card. diac. S. Adriani subscripsi.

Ego Vassalus diac. card. S. Eustachii, subsc.

Ego Hubaldus diac. card. S. Mariæ in Via Lata, subscripsi.

Ego Anselmus presb. card. subscripsi.

Ego Littifredus card. tit. Vestinæ, subscripsi.

Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joannis et Pauli, subscripsi.

Data Pisis per manum Aimerici S. R. E. diaconi card. et cancellarii, II Idus Martii, indictione XIV, Incarn. Dominicæ anno 1136, pontificatus domni Innocentii papæ II anno VII.

CCXXII.

Ad eumdem. — Confirmatio Montis Desiderii.

(Anno 1136, Mart. 13.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 1412.]

Iisdem est omnino concepta verbis atque præcedens, usque ad inflammet. *Tum* : Hoc profecto intuitu Montisderiensem [*forte pro* Montisdesideriensem] ecclesiam a venerabilibus fratribus nostris Guarino Ambianensi, et Simone Noviomensi, episcopis, monasterio Cluniacensi canonice et devote collatam, idipsum quoque charissimo filio nostro Ludovico illustri et glorioso Francorum rege, et Raynaldo Remensi archiepiscopo, atque Radulpho de Perrona concedentibus, et pro ejus confirmatione sedem apostolicam suppliciter exorantibus, cum omnibus ad ipsam pertinentibus, in perpetuum tibi tuisque successoribus confirmamus. Statuentes, ut nulli omnino homini liceat eamdem ecclesiam vel bona, quæ in præsentiarum legitime possidet, vel in futurum justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, temere perturbare, auferre, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, etc.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

Ego Guillelmus Prænestinus episc. subscripsi.

Ego Anselmus presb. card. subscripsi.

Ego Luitfredus presb. card. subscripsi.

Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joannis et Pauli, subcripsi.

Ego Guido card. diac. S. Adriani, subscripsi.

Ego Vassalus diac. card. S. Eustachii, subscripsi.

Ego Hubaldus diac. card. S. Mariæ in Via Lata, subscripsi.

Datum Pisis per manum Aimerici S. R. E. cardinalis et cancellarii, III Idus Martii, indict. XIV, Incarn. Dominicæ anno 1136, pontificatus domni Innocentii papæ II anno VII.

CCXXIII.

Privilegium pro Ecclesia Niciensi.

(Anno 1136, Mart. 29.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, IV, 1110.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri PETRO Niciensi episcopo, ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.

Officii nostri nos hortatur auctoritas pro Ecclesiarum statu satagere, et earum quieti et utilitatibus salubriter, auxiliante Domino, providere. Dignum namque et honestati congruum esse cognoscitur ut qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas a pravorum hominum nequitia tueamur, et B. Petri atque apostolicæ sedis patrocinio muniamus, et Niciensem Ecclesiam, cui Domino auctore præesse dignosceris, S. R. E. privilegio roboramus, statuentes ut ordo canonicus, qui secundum B. Augustini regulam tuo laudabili studio est in Niciensi Ecclesia Dei gratia institutus, ibidem futuris temporibus irrefragabiliter observetur, et decedentibus clericis, qui inpræsentiarum in eo Domino famulantur, nullus eis nisi regularem vitam professus canonicus subrogetur. Obeunte quoque te nunc ejusdem loci episcopo, nemo ibi præter quam regularis episcopus præponatur, qui eidem Ecclesiæ cooperante Domino præesse valeat et prodesse. Decernimus etiam ut quæcunque bona, quascunque possessiones eadem

Ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, A aut in futurum concessione pontificum, largitione regum et principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis permittente Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus in perpetuum et illibata serventur, in quibus hæc propris nominibus adnotanda subjunximus: ecclesiam videlicet S. Mariæ de Clansio, ecclesiam Sancti Laurentii de Illontia, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Pila, ecclesiam Sanctæ Teclæ, et castrum quod vocatur Drapum, ecclesiam Sanctæ Mariæ Villæ Veteris, monasterium Sancti Pontii cum ecclesiis ad ipsum pertinentibus, quas in Niciensi episcopatu episcopale legitime pertinere dignoscitur, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Olivo, ecclesiam Sancti Hospitii. Nulli ergo hominum liceat quod a te super institutione prælatæ Ecclesiæ factum B est, et a nobis firmatum, infringere, vel mutare, seu qualibet occasione convellere, nec ejus possessiones auferre, vel abbatias retinere, seu quibuslibet molestationibus fatigare, sed omnia semper conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnibus profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contraire et temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si nec reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem sua jura servantibus C sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic bonæ actionis fructum percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus.

Ego Hubaldus diac. card. S. Mariæ in Via Lata.

Ego Grisogonus diac. card. S. Mariæ in Porticu.

Ego Anselmus presb. card. tit. S. Laurentii in Lucina.

Ego Lutefredus presb. card. tit. Vestinæ.

Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joannis et Pauli.

D Datum Pisis per manum Almerici S. R. E. diaconi card. et cancellarii, IV Kalend. Aprilis, ind. XV, Incarnationis Dominicæ anno 1137, pontif. vero domini Innocentii papæ II, anno septimo.

CCXXIV.

Ad Alvisum episcopum Atrebatensem.

(Anno 1136, Mart. 29.)

[BALUZ., *Miscell*, II, 165.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ALVISO, Atrebatensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Super devotione tua et sollicitudine quam circa nos ipsos et sanctam Romanam geris Ecclesiam, fraternitati tuæ multimodas gratias exhibentes, dilectionem tuam apostolicis litteris visitamus, atque nos et fratres nostros Deo propitio bene valere tibi tanquam speciali beati Petri filios indicamus. Cæterum pro Hasnoniensi et Monsteriolensi abbatibus ac No, archidiacono, qui ad concilium invitati non venerunt, preces tuas admisimus, et licet propter hoc ex decretis sanctorum Patrum ultionem sumere deberemus, tamen apostolicæ sedis mansuetudinem imitantes, hoc ipsum eis pro tua charitate duximus indulgendum, atque ab interdicti sententia prædictum archidiaconum et abbates absolvimus. De aliis quoque abbatibus qui vocati ad concilium minime venisse noscuntur eamdem nihilominus sollicitudinem geras. De cætero, quoniam Sydrac a tua fraternitate ad nostram præsentiam invitatus non venit, quod de causa ipsius canonice tua discretio decreverit nos auctore Deo ratum habebimus. Ad hæc tuæ devotioni compatientes, Condiacenses canonicos ad venerabilem fratrem nostrum Renoldum Remensem archiepiscopum remisimus, ut ipsius judicio controversia quæ inter te et illos agitur Deo propitio terminetur.

Datum Pisis IV Kal. Aprilis.

CCXXV.

Privilegium pro Camaldulensi congregatione.

(Anno 1136, April. 22.)

[*Annales Camaldul.*, tom. III, col. 353.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis AZONI priori Camaldulensi, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Incomprehensibilis et ineffabilis divinæ miseratio potestatis, nos hac providentiæ ratione in apostolicæ sedis administratione constituit, ut paternam de omnibus Ecclesiis sollicitudinem gerere studeamus. Siquidem sancta Romana Ecclesia, quæ a Deo sibi concessum omnium Ecclesiarum retinet principatum, tanquam diligens et pia mater singulis debet Ecclesiis instanti vigilantia providere. Condecet igitur, ut Ecclesiæ et venerabilia loca, præsertim quæ in veræ religionis habitu omnipotenti Domino famulari noscuntur, specialioris prærogativæ sortiantur honorem, et apostolicæ auctoritatis munimine roborentur. Prædecessoris itaque nostri bonæ memoriæ papæ Honorii vestigiis inhærentes, et vestris, dilecti in Domino filii, petitionibus annuentes, præsenti decreto statuimus ut Camaldulensis eremus perpetuis futuris temporibus in sui statu et religionis vigore consistat, et ordo monasticæ observantiæ in tota vestra congregatione statutus nullius personæ insolentia et superstitione aliqua permutetur. Hoc etiam adjicientes ut nemini fratrum vestræ congregationis post factam monasticam professionem absque prioris et rationabili fratrum licentia sit egrediendi facultas. Si vero exire præsumpserit, et secundo tertiove commonitus, redire contempserit, quousque congrue satisfecerit, ipsum excommunicationis sententiæ subjugamus. Prohibemus insuper, ne in ecclesiis, quæ a vestræ congregationis fratri-

bus gubernantur, a nullo episcoporum absque canonica examinatione, divinum interdicatur officium. Præterea in communi civitatis seu parochiæ interdicto, clausis januis et non admissis diœcesanis, ecclesiarum vestrarum monachi nequaquam prohibeantur divina officia celebrare. Quicunque vero pro obsequio servorum Dei in eremo Camaldulensi degentium ad aliquas partes perrexerint, tam in eundo quam in redeundo, seu etiam in stando a nullo penitus molestentur. Porro quæcunque bona, quascunque possessiones inpræsentiarum juste atque canonice possidetis, aut in futurum, concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus in eadem religione permanentibus in perpetuum et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus adnotanda sujunximus : ecclesiam videlicet Sancti Donati, quæ Fons bonus dicitur, cum hospitali et omnibus suis bonis, monasterium Sanctæ Mariæ in Poplena, monasterium Sancti Petri in Luco, monasterium Sancti Salvatoris secus civitatem Florentiam, monasterium Montismuri, monasterium Sancti Petri in Cerreto, monasterium Sanctæ Mariæ in Polliciano, monasterium Sancti Petri in Fontiniano, monasterium Sancti Justi in Vulterre, monasterium Sanctæ Mariæ in Morrena, monasterium Sancti Fridiani, monasterium Sancti Michaelis infra civitatem Pisarum, monasterium Sancti Savini in territorio ejusdem civitatis, monasterium Sancti Stephani in Cintoria, monasterium Sancti Salvatoris in Cantignano, monasterium Sancti Petri in Puteolis, monasterium Sancti Salvatoris in Silvamunda, monasterium Sanctæ Mariæ in Aguano, monasterium Sancti Petri in Rota, monasterium Sancti Salvatoris Berardingorum, monasterium Sancti Vigilii in burgo Senensi, monasterium Sancti Petri in vivo montis Amiati, salva ejusdem loci propria consuetudine ; monasterium Sancti Quirici in Rosa, monasterium Sancti Savini in Chio, eremum de Fleri cum suo monasterio, monasterium Sancti Viriani, monasterium Sancti Bartholomæi in Anglari. In episcopatu Castellano abbatiam Dezane, salvo jure Castellanæ ecclesiæ, monasterium Sanctæ Mariæ in trivio, eremum Sancti Petri in Lajolo, monasterium Sanctæ Mariæ in Insula, monasterium Sanctæ Mariæ in lacu, monasterium Sancti Angeli juxta castrum Britti : monasterium Sanctæ Christinæ in eadem curte, in Marchia camerina monasterium Sancti Georgii, monasterium Sancti Martini in Accole cum ecclesia quæ dicitur Heremite. In Sardiniæ insula, monasterium Sanctæ Trinitatis, in Saccari ecclesiam Sanctæ Eugeniæ in Samanar, ecclesiam Sancti Michaelis et Sancti Laurentii in Vanari ; ecclesiam Sanctæ Mariæ et Sancti Joannis et Sancti Simeonis in Salvenero, ecclesiam Sancti Nicolai in Trulla, ecclesiam Sancti Petri in Scano, ecclesiam Sancti Pauli in Cotroniano, monasterium Sancti Bartholomæi de Anglari, cum castro et omnibus pertinentiis suis, castrum Montorii cum omnibus pertinentiis suis. In civitate Pisana, monasterium Sancti Zenonis, salvo per omnia jure Romanæ Ecclesiæ, Villam de Montione, quam emistis ab abbate Sanctæ Floræ, et ecclesiam ejusdem villæ. Villam de Modionas quam emistis ab Henrico præposito, et reliquis canonicis, sicut in vestris chartulis continetur, et ecclesiam ejusdem villæ cum decimatione, decimationem villæ de Largnano, et villæ Agnæ et ecclesiam ejusdem villæ. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat prædictum eremum et congregationem vestram temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, religiosorum fratrum, et pauperum usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua reatum suum correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se existere divino judicio de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

ADJUVA NOS, DEUS, SALUTARIS NOSTER.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus ss.

Ego Maurus Arretinus episcopus ss.

Ego Anselmus presbyter cardinalis ss.

Ego Lictifredus presbyter cardinalis tit. Vestinæ SS.

Ego Lucas presbyter cardinalis tit. Sanctorum Joannis et Pauli ss.

Ego Wido indignus sacerdos ss.

Ego Azo presbyter cardinalis tit. Sanctæ Anastasiæ ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Guido cardinalis diaconus Sancti Adriani ss.

Ego Boetius diaconus cardinalis Sanctorum Viti et Modesti ss.

Ego Vassalus diaconus cardinalis Sancti Eustachii ss.

Ego Hubaldus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Via Lata ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu ss.

Datum Pisis per manum Aymerici Sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, x Kalend. Maii, Indictione XIII, Incarnationis Dominicæ anno 1137, pontificatus vero domini Innocentii papæ secundi anno VII.

CCXXVI.

Lothario Romanorum imperatori de victo Friderico, Sueviæ duce, gratulatur. Monet agat ut « obtineat Daviticum imperium et Salomoniticum regnum. » (*Pro* Papiæ *legendum est* Pisis.)

(Anno 1136, April. 24.)

[Schlosser u. Bercht, *Archiv.* II, 370.]

CCXXVII.

Privilegium seu bulla confirmatoria Ecclesiæ Rorensis.

(Anno 1136, April. 24.)

[*Monumenta Boica*, t. XVI, p. 102.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Brunoni præposito et fratribus in Rorensi Ecclesia congregatis canonicam vitam professis, tam futuris quam præsentibus in perpetuum.

A Officii nostri nos hortatur auctoritas religiosa diligere loca, et ea optatæ petitionis patrocinio confovere. Proinde, dilecti in Domino filii, vestris petitionibus clementer annuimus et Rorensem Ecclesiam in qua divino vacatis officio sub beati Petri et nostra tutela suscipimus et præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut ordo canonicus juxta beati Augustini regulam in eodem loco perpetuis temporibus inviolabiliter conservetur. Præterea, quæcunque bona, quascunque possessiones ex concessione venerabilis fratris nostri Henrici episcopi Ratisponensis, liberalitate principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, propitio Deo, poteritis adipisci, firma vobis et in perpetuum illibata permaneant. Decernimus ergo ut nulli hominum fas sit vestram præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus profutura. Si qua sane in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non præsumptionem suam congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sanctissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus.

Ego Guido Tiburtinus episcopus.

Ego Wido indignus sacerdos.

Data Pisis per manum Almerici S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, VIII Kalend. Maii, indictione XIII, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo tricesimo sexto; pontificatus domni Innocentii secundi papæ anno VII.

CCXXVIII.

Privilegium pro monasterio Laureacensi.

(Anno 1136, April. 24.)

[Petrus, *Suevia ecclesiastica*, p. 537.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Grafdoni abbati monasterii quod Laureacus dicitur, in Augustensi episcopatu situm, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Quoties a nobis ea, quæ ad religionem et honestatis decorem pertinent, postulantur, moras ad concedendum facere non debemus, ne differre bona desideria, quæ magis fovenda sunt, videamur. Proinde, dilecte in Domino fili Grafdo abbas, tuis B justis postulationibus duximus annuendum, et monasterium quod Laureacum dicitur, ab illustri viro Friderico duce juxta patris sui voluntatem ac desiderium, qui illud in proprio allodio fundaverat, sub censu annuo unius aurei beato Petro oblatum, sub apostolicæ sedis tutelam protectionemque suscipimus, et ejusdem apostolorum principis patrocinio communimus. Per præsentis itaque scripti paginam statuimus ut in eodem cœnobio monasticus ordo secundum beati Benedicti Regulam futuris temporibus inviolabiliter observetur. Quæcunque etiam bona seu possessiones ab ipsius loci fundatoribus, seu ab aliis Dei fidelibus eodem loco collecta esse noscuntur, aut quæcunque in futurum concessione pontificum, liberalitate regum, ducum seu principum, C oblatione fidelium, vel aliis justis modis præstante Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et illibata permaneant. Ut autem fratres qui in eodem monasterio pro tempore fuerint divinis obsequiis mancipati de bonis ipsius loci valeant sustentari, auctoritate apostolica prohibemus, ut nullus abbas, nulla omnino ecclesiastica vel sæcularis persona, prædicti loci possessiones et bona auferat, vel vendat aut in feudum dare, vel aliquo modo distrahere præsumat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate vel tuorum quolibet successorum nullus inibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti regulam prævideriot eligendum. D Chrisma vero, oleum sanctum, consecrationes altarium vel basilicarum, benedictionem abbatis, ordinationes monachorum vel clericorum vestrorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi a diœcesano suscipietis episcopo, siquidem catholicus fuerit, et gratiam Ecclesiæ Romanæ habuerit et ea gratis et absque pravitate aliqua vobis voluerit exhibere, alioquin Catholicum, quem malueritis, adeatis antistitem. Qui nimirum nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Decernimus ergo ut nulli episcopo aut advocato, vel eorum ministris, nulli etiam ecclesiasticæ personæ liceat prænominatum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare; sed omnia vobis integra con-

serventur. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse decernimus, ut qui illic se sepeliri deliberaverint, eorum extremæ voluntati nisi excommunicati sint, nullus obsistat, salva matricis Ecclesiæ justitia. Decimas sane, quas legitime possidemus, et usque ad hæc tempora quiete et pacifice possidetis, vobis nihilominus confirmamus. Ad indicium autem perceptæ hujus a Romana Ecclesia libertatis, et quod idem locus beati Petri juris existat, bisantium unum nobis nostrisque successoribus annis singulis persolvetis. Si quis igitur huic nostræ constitutioni ausu temerario contraire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non satisfactione congrua emendaverit, a corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Conservantibus autem sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Guilielmus Prænestinus episcopus ss.

Ego Guido Tiburtinus episcopus ss.

Ego Littifredus presbyter cardinalis S. Justinæ ss.

Ego Lucas presbyter cardinalis ss. Joannis et Pauli ss.

Ego Wido indignus sacerdos ss.

Ego Azo presbyter cardinalis titulo S. Anastasiæ ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis ss. Sergii et Bacchi ss.

Ego Guido cardinalis diaconus Sancti Adriani ss.

Ego Hubaldus diac. cardinalis S. Mariæ in Via Lata ss.

Ego Chrysogonus diacon. cardinalis S. Mariæ in Porticu ss.

Data Pisis per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, octavo Kalendas Maii, indictione decima quarta, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo tricesimo sexto, pontificatus domni Innocentii papæ secundi anno septimo.

CCXXIX.

Monasterii P. Pauli Virdunensis disciplinam bonaque confirmat.

(Anno 1136, April. 24.)

[D. Calmet, *Hist. de Lorraine*, II, Pr. p. cccx.]

Innocentius, servus servorum Dei, dilecto filio Rogero, abbati monasterii Sancti Pauli, quod in suburbio Virdunensi situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Cum omnibus ecclesiasticis personis debitores ex injuncto nobis a Deo apostolatus officio existamus, illis tamen propensioris charitatis studio nos convenit imminere quos in veræ religionis habitu Domino militare cognoscimus. Ideoque, dilecte in Christo fili Rogere abbas, tuis petitionibus clementer annuimus, et beati Pauli monasterium cui Deo auctore præesse dignosceris, apostolicæ sedis privilegio communimus, statuentes ut quod a venerabili fratre Alberone Virdunensi episcopo de institutione ejusdem loci propter insolentiam fratrum quondam ibidem conversantium factum est, et a dilectissimo fratre nostro Alberone Trevirensi archiepiscopo collaudatum, perpetuis temporibus ratum et inconvulsum auctoritate nostra permaneat, ut videlicet ordo canonicus, secundum beati Augustini regulam et normam, atque institutionem fratrum Præmonstratensium, in eodem loco inviolabiliter observetur, et per eos divinæ majestati debitum impendatur. Decrevimus etiam ut quæque bona, quasque possessiones impræsentiarum idem monasterium juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis causis, præstante Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata serventur. Nulli ergo omnino hominum liceat præfatum monasterium perturbare, aut ejus possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura, salva nimirum diœcesani episcopi justitia. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetua iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Pisis octavo Kalend. Maii, indictione decima quarta, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo trigesimo septimo, pontificatus vero domini Innocentii papæ II anno sexto.

CCXXX.

Monasterii Celtæ Paulinæ cæmeterium confirmat.

(Anno 1136, April. 26.)

[Muldner, *Hist. Nachr. der Gottesackercapelle zum heil Kreutz*, 59, teste Schultes, *Directorium diplomaticum*, I, 317.]

CCXXXI.

Ad Raynaldum archiep. Remensem. — Ut archidiaconum suum in archiepiscopum Bituricensem electum petenti populo concedat.

(Anno 1136, Maii 12.)

[Pez, *Thes. Anecd.* VI, i, 310.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri R. archiepiscopo, et capitulo Remensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Charitatis bonum est proprium alienis tanquam suis gaudere profectibus. Sed et particeps mercedis existit, qui bonorum operum se exhibet adjutorem.

Quia ergo bituricensis clerus et populus pastoris solatio destituti, charissimum filium nostrum ma. [magistrum?] A. archidiaconum Remensis Ecclesiæ sibi in archiepiscopum elegerunt, universitatem vestram convenit exsultare, quæ dono divinæ gratiæ talem personam habere promeruit, quæ ad regimen tam gloriosæ ac nobilis Ecclesiæ cum magna instantia ac summo desiderio postulatur. Jamque dilectioni vestræ per apostolica scripta rogando mandamus, et mandando præcipimus quatenus personam ejusdem electi in nomine Domini Bituricensi Ecclesiæ concedatis, et qualiter eorum desiderium qui sibi eum elegerunt in Patrem et archiepiscopum laudabiliter impleatur efficiatis.

Data Pisis IV Id. Maii.

CCXXXII.

Ad ma. A. archidiaconum Remensem. — Ut Deo ad archiepiscopatum Bituricensem vocanti obediat.

(Anno 1136, Maio).

[PEZ, *ubi supra*.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio su. ma. Remensi archidiacono, salutem et apostolicam benedictionem.

Fidelis et sapiens dispensator talentum, quod, suscipit a Domino, nummulariis erogandum in sudario [non] reponit, sed potius pervigili studio et summa diligentia elaborat, ut cum fructu multiplicato creditam sibi pecuniam Domino suo reconsignet. Ad hoc summus pastor, Dominus noster Jesus Christus, sicut evangelica testatur auctoritas, B. Petro, tertio confitenti se eumdem Magistrum suum diligere, tertio intulit : *Pasce oves meas* (*Joan.* XVII, 21). Unde colligitur quia qui diligit pascit, et qui non diligit non pascit. Si ergo Dei Filius de secreto Patris egressus est ad publicum nostrum, ut nobis æternæ beatitudinis pascua ministret, nullus Deo placens præponere debet quietem suam utilitati proximorum. Cæterum, in Christo charissime fili, scire te volumus quoniam nobilis et gloria Bituricensis Ecclesia, pontificis solatio destituta, personam tuam sibi elegit in pastorem et archiepiscopum. Vocat te Dominus, invitat Christus ut de sua gratia tibi commissa præfatæ Ecclesiæ filios foveas et salutaribus disciplinis plenius informes. Nos igitur quoque præcipue interest universæ Ecclesiæ Dei providere, et bonis studiis opem et consilium adhibere, electionem ad te factam roborantes, auctoritate apostolica in remissionem peccatorum injungimus tibi, rogamus et præcipimus quatenus, omni contradictione et excusatione submota, et tam gratum Deo ministerium et tam gloriosum opus assumas, ut, divina cooperante gratia et tuo annitente studio, præfatæ Ecclesiæ prærogativa integre conservetur, et populo salubriter consulatur.

CCXXXIII.

Privilegium pro ecclesia S. Auberti Cameracensi.

(Anno 1136, Maii 31.)

[LE GLAY, *Glossaire*, 39.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis GALTERO abbati et filiis ecclesiæ Sancti Auberti quæ in Cameracensi civitate sita est, eorumque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Officii nostri nos hortatur auctoritas pro Ecclesiarum statu satagere ac earum quieti et utilitati salubriter, auxiliante Domino, providere. Dignum namque et honestati conveniens esse cognoscitur ut qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas et a pravorum hominum nequitia tueamur et beati Petri atque apostolicæ sedis patrocinio muniamus. Proinde, dilecti in Domino filii, postulationibus vestris impertimur assensum et Beati Auberti ecclesiam, in qua divino vacatis servitio, præsentis scripti pagina roboramus, statuentes ut quæcunque bona, quascunque possessiones eadem ecclesia in præsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, rationabiliter poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda : Ecclesiam videlicet Sancti Vedasti in Cameracensi civitate sitam, cum multis mansis, et quinque cambas ad molendinum vestrum, quod habetis in civitate, molentes et tres furnos et a porta Salis usque ad viam Sancti Remigii in sinistra parte, quidquid in aqua, in piscibus, in terris et in hospitibus possidetis, furnum unum, cambam unam cum molitura et mansum vestrum cum rivulis interius et exterius profluentibus cum toto districto, villam quoque totam Tilletum dictam, cum omnibus pertinentibus, altare de Vinciaco, cum omnibus appendiciis suis, videlicet Lesden, Liegiscurch, Scurviler et unum molendinum et unum furnum et unam cambam et omnia quæ ad prædictum altare pertinent, altare de Vilers Renardi et terram quam tres fratres Hugo, Wibaldus et Elbertus in eadem villa de Haistaldi Prato et quidquid juris possidebant in villa quæ dicitur Berilgias et apud Deherceias prædictæ ecclesiæ contulerunt, altare de Goeio, altare de Silviniaco, altare de Otvilers, ecclesiam Sancti Auberti cum altari in villa quæ Andra dicitur cum I mansis et terra arabili, altare de villa quæ dicitur Sanctus Vedastus et quarta pars allodii de Albertiis, allodium quod dedit Robertus de Bello Manso apud Fontanas ; in Haynoensi pago, ecclesiam cum altari de Siccis Avesnis cum L mansis terraque arabili et silva, altare quoque de Thiens, altare de Maheng, altare de Sausoith, altare de Ivurio cum appendicio Ramocurth (57), altare de Riva, participante ecclesia

(57) *Altare de Ivurio cum appendicio Ramocurth*. On peut conclure de là qu'il a existé auprès d'Iwuy un village ou un hameau du nom de Ramecourt ou Ramocourt, assez considérable pour former une

Sanctæ Mariæ, altare de villa quæ Strada (58) nuncupatur, cujus sonegia duodecim denariorum est altare de Barastra cum appendiciis suis (59) Haplencurth et Rahiercurth, altare de Chaum (60) cum appendicio suo Provilla, altare de Gahuncurth, capellam in Vitriaco (61) cum terra arabili, altare de Gavera (62), altare de Aesna (64) cum appendiciis suis, scilicet et Houlcurt et Grandi Ponte. Ceræ vero, quam sacerdotes de majori archidiaconatu afferunt in die Pentecostes, sexta pars prædictæ ecclesiæ et nunc et antiquitus conferatur; apud Naviam tredecim mansos, apud Scaldeuvrium duos mansos et terram arabilem cum decima ejusdem terræ, apud Guennecurth allodium, quod Gunhardus tradidit, apud Ramelias quinque mansos et dimidium allodii quod ibidem possidetis, apud Chementias (64) mansos et allodium, apud Reiglencurth (65) mansum unum et terram arabilem, apud Meevrias tres campos, apud Blahercurth mansos, apud Seherias duas partes quatuor mansorum de allodio quod Osto miles dedit, allodium de villa Manullo nuncupata et terram et silvam et quidquid ad eamdem villam pertinet, apud Locheneias quatuor mansos de franco allodio et aliud allodium quod dedit Doda uxor Engeranni et Alaisa uxor Roberti, apud Fontanas Fagalæ allodium quod dedit Robertus de Pulchro Manso, et quidquid ad illud pertinet, apud Attrebatum, in Strata (66), camba una quam dedit Robertus sacerdos filius Thamardi, concedente et confirmante Alviso ejusdem civitatis episcopo, apud Bantheneias
A duos mansos et terram arabilem; apud Roseth in Viromandensi pago allodium, apud Belveverth quod singulis annis tres solidos reddit Cameracensis monetæ, terram etiam quæ in procinctu ecclesiæ est, ubi ortus et officinæ fratrum sunt, quam Burcardus ejusdem civitatis episcopus contulit et confirmavit cum toto districto libere prædicta ecclesia possideat. Chrisma vero et oleum infirmorum et catechumenorum, secundum antiquas et rationabiles vestras consuetudines a Cameracensi absque contradictione suscipiatis Ecclesia. Nulli ergo omnino hominum liceat præfatam Beati Auberti ecclesiam perturbare, aut ejus possessiones auferre, minuere seu quibuslibet fatigationibus molestare, sed omnia integre conserventur, eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt usibus omni
B modis profutura, salva nimirum diæcesani debita justitia et reverentia. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem ecclesiæ quæ sua sunt servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant et apud di-

annexe de la paroisse d'Iwuy. Quelle était la situation précise de Ramecourt. C'est ce que nous ne pouvons déterminer; mais on en retrouverait peut-être des vestiges dans la plaine qui sépare Iwuy de Villers-en-Cauchie. Carpentier, III, 206, cite une Marguerite de Ramecour mariée au XIVe siècle à Jean de Beaumont, qui appartenait à une famille patricienne de Cambrai.

(58) *Altare de villa Strada.* Il y a tant de lieux du nom d'Estrées que nous ne savons auquel attribuer celui-ci : d'ailleurs, l'état des cures dont l'abbé de Saint-Aubert avait la collation, ne présente aucune dénomination analogue à celle-là.

(59) *Altare de Barastra cum appendiciis suis Haplencurth et Rahiercurth.* Barastre a été signalé sous la charte 15. Les deux appendices désignés ici sont Haplincourt, aujourd'hui Pas-de-Calais, canton de Bertincourt, anciennement Artois, décanat de Beaumetz, et Ruyaulcourt, mêmes conditions topographiques. Haplincourt, ayant été érigé en paroisse, D resta à la collation de l'abbé de Saint-Aubert; mais la cure de Ruyaulcourt appartenait au chapitre cathédral.

(60) *Chaum cum appendicio suo Provilla.* Quéant et Pronville en Artois, décanat de Beaumetz, dont les cures etaient en effet à la collation de l'abbé de Saint-Aubert.

(61) *Capellam in Vitriaco.* L'abbé de Saint-Aubert nommait à la chapelle castrale de Vitry, aujourd'hui chef-lieu de canton du Pas-de-Calais, sur la Scarpe, lieu célèbre sous les rois Mérovingiens. V. GRÉGOIRE DE TOURS, édition de MM. Guadet et Taranne, I, IV, 52, 169 et 501. Dans cette histoire des Francs, Vitry est toujours nommé *Victoriacum*.

(62) *Altare de Gavera.* Gavre ou Gaver, sur l'Escaut, à 12 kilomètres de Gand, était, avant 1559, du diocèse de Cambrai et du décanat d'Alost.

C La cure fut toujours conférée par l'abbé de Saint-Aubert.

(63) *Altare de Aesna cum appendiciis Houlcurth et Grandi Ponte.* Esne, canton de Clary, Haucourt, même canton. Grand-Pont n'est plus qu'un hameau entre Esne et Lesdain. *Naviam*, Naves, *Scaldeuvrium*, Escaudœuvres. *Guennecurth*, sans doute le même que *Galhuncurt*, expliqué ci-dessus, 161. *Ramelias*, Ramillies, canton de Cambrai-ouest.

(64) *Apud Chementias.* Ce nom que nous trouvons ailleurs écrit Chimeniæ ou Kimneiæ, désigne évidemment un lieu situé dans le voisinage de Boistrancourt et de Cattenières, comme l'indique assez le passage suivent d'une bulle d'Eugène III, sous la date de 1145 : *Capellam de Busteronis Curte, cum casa, decimam quoque Oilardi Corbelli cum decima præcentorie S. Gaugerici a via Cameracensi Boisteronis Curtis usque Besen et a Chimneis usque Castinières.* Je n'aperçois dans ces parages aucun hameau, aucune ferme qui rappelle cette dénomination, si ce n'est peut-être la terre de Chantemelle, qui se trouve à peu près a distance égale de Cattenières et de Boistrancourt.

(65) *Reiglencurth.* Raillencourt, canton de Cambrai-ouest. *Metvrias*, Mœuvres, canton de Marcoing. *Blahercurth*, Blécourt, canton de Cambrai-ouest. *Seherias*, peut-être faut-il lire *Deherias*, Deheries, déjà mentionné ci-dessus. *Manullo* et *Lochenicas*, noms douteux.

(66) *Attrebatam in Strata.* Ce mot *Strata* désigne une certaine portion de la ville d'Arras nommée l'Estrée, sans doute parce qu'elle était traversée par l'une de ces grandes voies romaines connues sous le nom de chaussées Brunehaut; une des paroisses de cette ville s'appelait Saint-Jean-en-Lestrée.

strictum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Data Pisis per manum Emerici diaconi cardinalis et cancellarii, II Kal. Junii, indictione XIV, anno Dominicæ incarnationis 1137, pontificatus vero domini Innocentii papæ II anno VII.

CCXXXIV.

Ad Alvisum episcopum Atrebatensem.

(Anno 1136, Jun. 1.)

[Baluz, *Miscell.*, II, 164.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Alviso Atrebatensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Fraternitatis tuæ scripta debita benignitate suscepimus atque dilectum filium nostrum Nicolaum Cameracensem electum, qui infra sacros ordines est, tum pro Ecclesiæ necessitate, tum pro tua et aliorum qui nos pro ipso rogaverunt instantius charitate ex apostolica dispensatione remisimus. Tua itaque interest ut, juxta collatam tibi a Deo prudentiam, pro servitio et utilitate sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quemadmodum de te bene confidimus, tanquam devotus ejus filius efficaciter elabores.

Data Pisis Kalend. Junii.

CCXXXV.

Privilegium pro abbatia Balneensi.

(Anno 1136, Jun. 11.)

[*Annal. Camaldul.*, III, col. 311.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Joanni archipresbytero et canonicis Balnensibus tam præsentibus quam futuris in perpetum.

Officii nostri nos hortatur auctoritas pro Ecclesiarum statu satagere, atque earum quieti et utilitati auxiliante Domino salubriter providere. Dudum siquidem, dilecte in Domino fili Joannes archipresbiter, apud nos sæpe numero questus es pro injuriis et pressuris, quas Balnensi Ecclesiæ tibi commissæ irrogari dicebas. Inter cætera vero quæ de eisdem gravaminibus nobis exposuisti, adversus Triviensem abbatem graviter questus es, asserens quod duodecim cappellas cum decimis, oblationibus tam vivorum quam mortuorum, et reliquo parochiali jure Ecclesiæ Balnensi violenter auferret. Quamobrem nuntium nostrum ad partes vestras direximus, qui et negotium ipsum diligenter inquireret, et tam te quam prædictum abbatem primis Kalendis Maii ad agendam causam sufficienter ante nostram præsentiam vocaret. Quo nimirum termino utraque parte nostro conspectui præsentata, præfatus abbas quoddam scriptum sub nomine prædecessoris nostri papæ Paschalis in argumentum causæ suæ in medium protulit. Quod diligentius intuentes suspectum atque fallatum subtiliter deprehendimus, eo quod quædam rasuræ inibi invenire et alia pro aliis mutatis descripta nominibus, cum luce clarius constet tam auctoritatibus sanctorum canonum, quam etiam generali Ecclesiæ consuetudine, capellas quasque suis debere plebibus subjacere, eisque de decimis et aliis ad jus parochiale pertinentibus respondere. Cum manifestum sit eamdem plebem in massa beati Petri apostolorum principis sitam esse, et sub ipsius dominio proprietario jure consistere. Auditis igitur utriusque partis allegationibus, visum nobis est et fratribus nostris super eadem lite definitivam ferre sententiam. Cæterum abbas negotium cupiens protelare, subterfugium quærere, longiores inducias postulavit, promittens se termino, quem sibi provideremus, plenius instructum adesse negotio, et instrumenta quædam, quæ domi reliquerat, allaturum. Nos autem ne forte quidquam præcipitare videremur, usque ad octavas beati Martini inducias ei dedimus, præcipientes qualiter interim erga eamdem ecclesiam, quam beati Petri juris esse se haberet, eique portiones et oblationes seu decimas earumdem capellarum bona fide persolveret. Statuto itaque termino, abbas ad nos rediens quemdam veterem tomum protulit, in quo nihil, quod ad commodum suæ causæ pertinens invenire potuimus. Qui etiam a nobis sæpius requisitus præfatas capellas infra ejusdem plebis parochias sitas esse respondit, adjiciens quod ministri earumdem capellarum cum litania et oblationibus singulis annis plebem ipsam visitare solebant, et tam eadem plebs quam capellæ ac totius Balnensis territorii fundus B. Petri juris existat. Sanctorum ergo canonum auctoritate perspecta, et fratrum nostrorum ac plurium sapientium archiepiscoporum, abbatum et aliorum, qui aderant, communicato consilio, cum præfatus abbas super acquisitionem earumdem nullum posssit instrumentum authenticum exhibere, decimas omnes prædictarum cappellarum, quarum nomina sunt hæc, videlicet Sancti Salvatoris, Sancti Nicolai, Sancti Pauli, Sanctæ Appollinaris, Sancti Martini, Sancti Paterniani, Sancti Hilari, Sanctæ Floræ, Sanctæ Margaritæ, Sancti Andræ, Sancti Blasii, Sancti Angeli, ac totum jus parochiale in eisdem capellis tibi, dilecte in Domino fili Joannes es archipresbyter, et per te Balnensi Ecclesiæ per sententias restituimus atque concessimus, ut videlicet eamdem potestatem in eisdem capellis de cætero habeas, quas et in aliis prædictæ plebi subjectis exerces, id est ponendi seu removendi presbyteros, interdicendi eos, sibi officio restituendi, et debitas portiones habendi tam de oblationibus vivorum quam mortuorum, et si qua alia sunt, quæ ad matricem ecclesiam et tuum officium pertinent, concessa tibi insuper facultate disponendi et dispensandi, secundum sanctorum canonum instituta, omnes decimas, quæ de curtis prædictarum capellarum a parochianis quocunque tempore colliguntur, vel de toto Balnensi territorio habentur. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat Balnensem super his Ecclesiam infestare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibus-

libet eam molestiis fatigare, sed omnia ei cum integritate serventur vestris usibus profutura. Prohibemus insuper ut nulli ecclesiasticæ sæcularive personæ fas sit in prædictis capellis, quæ infra Balnense territorium sitæ sunt, decimas, vel oblationes aut reliqua, quæ ad matricis Balnensis Ecclesiæ dispositiones vel proprietates pertinent, absque ejusdem plebis concessione recipere vel habere. Si quis autem huic nostræ constitutioni sciens, obviare tentaverit, secundo tertiove commonitus, nisi præsumptionem suam congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui periculum patiatur, et a sacratissimo corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat.

Cunctis autem eidem Ecclesiæ jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subs.

Ego Willelmus Prænestinus episcopus subs.

Ego Theodewinus Sanctæ Rufinæ episcopus subs.

Ego Drogo Ostiensis episcopus subs.

Ego Albertus Albonensis episcopus subs.

Ego Alberius Bituricensis archiepiscopus subs.

Ego Umbertus Bisuntinus archiepiscopus subs.

Ego Robertus Erfordensis episcopus subs.

Ego Milio Servannensis episcopus subs.

Ego Ugo Gratianopolitanus episcopus subs.

Ego Guillelmus Aurasicensis episcopus subs.

Ego Wildo Lausannensis episcopus subs.

Ego Paganus Nolanus episcopus subs.

Ego Anselmus presb. card. subs.

Ego Litifredus presbyter cardinalis tituli Vestinæ subs.

Ego Lucas presbyt. cardin. tit. Sanctorum Joannis et Pauli subs.

Ego Martinus presbyt. cardin. tit. Sancti Stephani subs.

Ego Wido indignus sacerdos subs.

Ego GG. presbyter, cardinalis tituli Sanctæ Priscæ subs.

Ego Guido presbyter card. titulo Sancti Chrysogoni subs.

Ego Gregorius diacon. Sanctorum Sergii et Bacchi subs.

Ego Guido diacon. cardinalis Sancti Adriani subs.

Ego Boetius diacon. cardin. Sanctorum Viti et Modesti subs.

Ego Grisogonus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu subs.

Datum Pisis per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi card. et cancellarii, III Idus Januarii, indictione XIV, pontificatus domni Innocentii II papæ anno VII.

CCXXXVI.

Henrico patriarchæ Gradensi pallii crucisque præferendæ usum tribuit, Ecclesiæque bona confirmat.

(Anno 1136, Jun. 12.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, V, 1120.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO patriarchæ Gradensi, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Tunc apostolicæ sedi et Romanis pontificibus honor integer conservatur, si universis Ecclesiis collata dignitas custodiatur. Et quemadmodum nulli Debemus ultra quam meretur favente gratia impertiri, ita nemini, quod sui juris est, stimulante ambitu, convenit derogare. Quanto ergo major prærogativa nosceris sublimatus, tanto propensius tibi noveris attendendum, ut in corrigendis subditis plus possit apud te ratio quam potestas, et te boni dulcem, et mali pium sentiant correctorem. Personas diligas, vitia persequaris, ne si aliter agere forte volueris, transeat in crudelitatem correctio, et perdas quod emendari desideras; sicque vulnus debes abscindere, ut non possis ulcerare quod sanum est, ne si plusquam res exigit ferrum impresseris, noceat cui prodesse festinas. Sed sic alterum condiatur ex altero, quatenus et boni habeant amando quod caveant, et mali metuendo quod diligant. Quapropter, venerabilis frater Henrice patriarcha, tuis postulationibus clementer annuimus, et Gradensem Ecclesiam, cui, auctore Deo, præesse dignosceris, præsentis scripti patrocinio communimus. Igitur prædecessorum nostrorum Pelagii, Alexandri et Urbani II auctoritatem sequentes, illius præcipue constitutionis tenorem servantes, quam prædecessor noster Leo IX sanctissimus, et synodali judicio, et privilegii pagina confirmavit, tibi, tuisque successoribus canonice substituendis, et patriarchalem concedimus dignitatem, et magisterium Gradensis Ecclesiæ gerendum, in his tantum finibus confirmamus, qui per supradictos prædecessores eidem noscuntur Ecclesiæ constituti. Crucem quoque ante te ferendam esse concedimus, nisi cum Romæ fueris, aut in præsentia et comitatu Romani pontificis; pallium etiam fraternitati tuæ plenitudinem pontificalis officii ex apostolicæ sedis liberalitate largimur, quo intra Ecclesiam tuam ad missarum solemnia celebranda uti memineris eis diebus, quibus prædecessores, tuos usos fuisse non ambigimus, ut in Nativit. Domini, Epiphania, tribus festivitatibus S. Mariæ, Cœna Domini, Sabbato sancto, Ressurrectione Domini, Ascensione, Pentecoste, in Natalitio S. Joannis Baptistæ, et omnium apostolorum, in festivitatibus quoque S. Marci, protomartyris Stephani, S. Laurentii, S. Maximi, in solemnitate Omnium Sanctorum, et principalibus Ecclesiæ tuæ festis, nec non in ecclesiarum, episcoporum, et cæterorum clericorum consecrationibus, et anniversario consecrationis tuæ die. Statuimus etiam ut quæcunque bona,

A quascunque possessiones Gradensis Ecclesia impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum justis modis poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Porro ecclesias a riligiosis viris eidem Ecclesiæ Gradensi oblatas, per parochias ejusdem provinciæ constitutas, tibi tuisque successoribus libere confirmamus, ita ut nulli episcopo absque tuo assensu liceat in eis consecrationes celebrare, aut sacerdotibus in eisdem Domino servientibus donec in locis ipsis fuerint, divina officia prohibere. Decernimus ergo ut nulli omnino, etc. Si qua igitur in futurum, etc. Cunctis autem, etc. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episc. ss.

Ego Guillelmus Prænestinus episc. ss.

B Ego Gerardus presb. card. tit. S. Crucis in Hierusalem ss.

Ego Anselmus presb. card. tit. S. Laurentii in Lucina ss.

Ego Lucas presb. card. SS. Joannis et Pauli ss.

Ego Guido indignus sacerdos ss.

Ego Azo presby, card. tit. S. Anastasiæ ss.

Ego Gregorius diaconus card. SS. Sergii et Bacchi ss.

Ego Guido card. diac. S. Adriani ss.

Ego Hubaldus diac. S. Mariæ in Via Lata ss.

Ego Grisogonus diac. card. S. Mariæ in Porticu ss.

Datum Pisis per manum Almerici S. R. E. diac. card. et cancellarii, II Id. Junii, indict. XIV, anno Dominicæ Incarnationis 1136, pontificatus autem D. Innocentii papæ II anno VII.

C CCXXXVII

Ecclesiæ S. Victoris Massiliensis possessiones confirmat.

(Anno 1136, Jun. 18.)

[*L'Antiquité de Marseille*, I, p. 461.]

CCXXXVIII.

Ecclesiæ Guesnensis possessiones, petente Jacobo archiepiscopo, confirmat.

(Anno 1136, Jul. 7.)

[RACZINSKI, *Cod. diplom. majoris Poloniæ*, I; HASSELBACN, *Cod. Pomeran diplom*, I, 28.]

CCXXXIX.

Ad Gregorium Bergomatem episcopum.

(Anno 1136, Jul. 24.)

[UGHELLI, *Italia Sacra*, IV, 455.]

D INNOCENTIUS, etc., venerabili fratri GREGORIO Bergomensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Lites et controversiæ extenduntur in infinitum, si quod judicatum est, non fuerit effectui mancipatum. Ideoque per apostolica scripta fraternitati tuæ mandamus atque præcipimus, quatenus sicut gratiam B. Petri, et nostram habere desideras, omni tepiditate supposita sententiam quam de causa S. Vincentii et S. Alexandri protulimus, irrefragabiliter facias observari. Quod si canonici S. Vincemtii parere contempserint, vigor justitiæ non elangueat, inobedientes ab ecclesiarum ingressu submoveas, et in eorum ecclesiis divina prohibeas officia celebrari.

Data Pisis IX Kal. Aug.

CCXL.

Privilegium pro ecclesia B. Mariæ de Reno.

(Anno 1136, Aug. 27.)

(SAVIOLI, *Annal. Bolognesi*, I, Append., p. 193.)

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis GUIDONI priori et fratribus in ecclesia Beatæ Mariæ de Reno regularem vitam professis tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Quoties illud a nobis pertitur quod rationi et honestati noscitur convenire, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Proinde, dilecti in Domino filii, vestris rationabilibus postulationibus clementer annuimus et ecclesiam Beatæ Mariæ in qua divino vacatis servitio apostolicæ sedis privilegio communimus. Statuentes ut ordo canonicus, qui secundum beati Augustini Regulam in vestra ecclesia noscitur institutus, perpetui futuris temporibus ibidem inviolabiliter conservetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona impræsentiarum eadem ecclesia juste et canonice possidet, quæcunque etiam in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, et illibata permaneant. Porro quia juxta sacræ Scripturæ testimonium decimæ sunt tributa egentium animarum, et religiosæ personæ quæ de aliorum eleemosynis seu beneficentia solent vivere de rebus suis non debent molestias sustinere; decernimus ut de laboribus quos propriis manibus aut sumptibus colitis vel etiam de nutrimentis vestris nullus a vobis decimas exigere vel suscipere audeat. Liceat etiam vobis clericos sive laicos e sæculo fugientes, dummodo nulli conditioni teneantur obnoxii, ad conversionem suscipere, et juxta canonicæ institutionis regulam in vestro collegio retinere. Nullus ergo hominum eamdem ecclesiam audeat temere pertubare, aut ejus possessiones auferre, aut ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione concessa sunt, usibus profutura, salva nimirum diœcesani episcopi debita reverentia. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non ratum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis

percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Guilielmus Prænestinus episcopus ss.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Crucis in Jerusalem ss.

Ego Anselmus presbyter cardin. ss.

Ego Littifredus presbyt. card. tit. Vestinæ ss.

Ego Lucas presbyter cardinalis tit. Sanctorum Joannis et Pauli ss.

Ego Guido card. diac. Sancti Adriani ss.

Ego Hubaldus diacon. card. Sanctæ Mariæ in Via Lata ss.

Ego Grisogonus diac. card, S. Mariæ in Porticu, ss.

Datum Pisis per manum Aymerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diacon. cardinalis et cancellarii, VI Kal. Septembris, indictione XIII, Incarnationis Dominicæ anno 1136, pontificatus domni Innocentii II papæ anno VII.

CCXLI.

Privilegium pro monasterio Sancti Georgii Priflingensis.

(Anno 1135, Oct. 22.)

[*Monumenta Boica*, t. XIII, p. 155.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio HERBONI abbati monasterii Sancti Georgii de Privinigen, quod inter Ratisponam et Danubium situm est, ejusque, successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Officii nostri nos hortatur auctoritas religiosas personas ac loca eorum regimini commissa diligere, atque ipsorum quieti et utilitati auxiliante Domino salubriter providere. Dignum namque et honestati conveniens esse cognoscitur, ut qui ad ecclesiarum regimen assumpti sumus, eos a pravorum hominum nequitia tueamur, et beati Petri ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ patrocinio muniamus. Ideoque, dilecte in Domino fili Herbo abbas, tuis justis postulationibus clementer annuimus, et beati Georgii monasterium cui, auctore Deo, præesse dignosceris, apostolicæ sedis privilegio decoramus. Statuimus enim ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et legitime possidet, tibi tuisque successoribus, et per vos jam dicto cœnobio hujus scripti pagina confirmemus. Porro decimam a venerabili fratre nostro Ottone Babenbergensi episcopo vobis concessam, quam ab Hartvico Ratisponensi episcopo per gratum concambium obtinuisse cognoscitur, vobis præsenti scripto firmamus. Cellam etiam Aspach dictam, quam idem episcopus suis laboribus ac studio conquisitam divini amoris intuitu eidem loco contulit, a nullo unquam hominum alienari, vel aliquo modo auferri sancimus. Decernimus etiam ut ordo monasticus qui in eodem cœnobio a priscis temporibus noscitur institutum, perpetuis temporibus ibidem integer conservetur. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus inibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, aut fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti regulam elegerint. De laboribus quoque vestris tam infra quam extra septa monasterii, quos propriis sumptibus excolitis, decimas a vobis nemo exigere præsumat. Interdicimus etiam ut nullus episcopus qui in Banbinbergensi Ecclesia pro tempore fuerit, vel aliquis alius occasione alicujus rei, vel advocatiæ idem cœnobium aliquibus exactionibus gravare vel ejus possessiones a prædicto episcopo vobis collatas, vel undecunque acquisitas, seu oblatas, alicui in beneficium dare, vel fratrum usibus subtrahere præsumat. Quæcunque præterea bona idem monasterium concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, in futurum poterit adipisci, firma vobis et illibata permaneant. Nulli ergo omnino hominum fas sit idem cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, tam vestris quam fratrum vestrorum ac pauperum usibus profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Guilielmus Prænestinus episcopuss ss

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Theodewinus S. Bufinæ episcopus ss.

Ego Guido diaconus card. sancti Adriani ss.

Ego Anselmus presbyter cardinalis ss.

Ego Boetius diacon. card. Sanctorum Viti et Modesti ss.

Ego Latrifredus presbyter card. tituli Vestinæ ss.

Ego Lucas presbyter cardin. tit. Sanctorum Joannis et Pauli ss.

Ego Grisogonus diaconus card. Sanctæ Mariæ in Porticu ss.

Data Pisis per manum Aimerici sanctæ Ramanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XI Kal. Novembris, indictioni XIV, Incarnationis Dominicæ

anno 1136, pontificatus vero domni Innocentii papæ III anno VII.

CCXLII.

Ad Henricum Ratisponensem episcopum.

(Anno 1136, Oct.)

[*Monumenta Boica*, t. XIII, p. 152.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Ratisponensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Æquum et rationabile est ut monachi et regulares canonici qui de aliorum eleemosynis et beneficentia vivere debent, de laboribus quos propriis sumptibus ac manibus excolunt, dare decimas non cogantur. Quod profecto in Pisano concilio, quod nuper Deo propitio celebravimus, a nobis est apostolica auctoritate firmatum. Eapropter fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipimus quætenus fratres Pruviningenses tam de novalibus, quam de aliis laboribus quos propriis sumptibus ac manibus excolunt, neque per te, neque per Hoholdum militem ullatenus inquietes, neque per alios inquietari permittas ; alioquin scire te volumus quoniam contemptum sedis apostolicæ impunitum nullatenus dimittemus.

CCXLIII.

Privilegium pro ecclesia Pottengensi.

(Anno 1136, Oct. 23.)

[*Monumenta Boica*, t. X, p. 39.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis CHUNONI præposito, et fratribus in ecclesia Pollingensi regularem vitam professis tam præsentibus quam futuris in perpetuam rei memoriam.

In eminenti apostolicæ sedis specula disponente Domino constituti, sollicite providere nos convenit, ut religiosa loca paternis affectibus diligamus et ne pravorum hominum agitentur molestiis, attentam diligentiam adhibere curemus. Quamobrem dilecti in Domino filii, venerabilis fratris nostri Waltheri Augustensis episcopi precibus inclinati, vestris postulationibus clementer annuimus, et ecclesiam sancti Salvatoris, sitam in villa quæ Pollinga dicitur, in qua divinis estis obsequiis mancipati, apostolicæ sedis privilegio communimus. Statuentes, ut vita apostolica, et ordo canonicus in eamdem ecclesiam divina suffragante clementia institutus, perpetuis futuris temporibus ibidem inviolabiliter conservetur. Quæcunque præterea bona, quascunque possessiones impræsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poteritis adipisci firma vobis in perpetuum et illibata serventur ; in quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda : villam videlicet in qua eadem ecclesia ædificata est, ubi etiam secundum beati Augustini Regulam omnipotenti Domino divina exhibetis obsequia, villam Villhaim, villam Ubingen, villam Friheim, villam Rieden, villam Ascheringen, villam Hunenwanch, villam Phafenhoven, necnon cæteras possessiones, quas quondam secundus rex eidem ecclesiæ vestræ restituit, atque contradidit. Sancimus etiam ut nulli absque fratrum licentia, post factam in eodem loco professionem, ad aliam ecclesiam liceat transmigrare ; prohibemus insuper ut nemo aliquem ex pravo studio in ecclesia vel monasterio suo suscipere, vel susceptum audeat retinere ; quod si iidem transfugæ secunda vel tertia fratrum suorum denuntiatione commoniti ad eamdem eclesiam redire contempserint, prælato et fratribus suis in eos interdicti vel anathematis sententiam proferendi licentiam indulgemus. Decimas sane, quas concessione pontificum possidetis, aut etiam in posterum adipisci poteritis, apostolica vobis auctoritate firmamus. Porro chrisma, oleum sanctum, ordinationes etiam clericorum, qui ad sacros ordines sunt promovendi, vel si quæ alia sunt ecclesiastica sacramenta a diœcesano suscipietis episcopo, siquidem catholicus fuerit, et gratiam atque communionem apostolicæ sedis habuerit, eaque vobis sine pravitate et exactione voluerit exhibere ; alioquin quemcunque malueritis catholicum adeatis antistitem, qui nostra fultus auctoritate, quod postulatur, indulgeat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat vestram ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, vel quibuslibet molestiis fatigare ; sed omnia integra conserventur, vestris, pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, usibus profutura. Si quis ergo hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonitus, sinon præsumptionem suam satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui periculum patiatur, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Conservantes autem eidem loco quæ sua sunt, omnipotentis Dei et beatorum apostolorum Petri et Pauli benedictionem et gratiam consequantur. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Guillielmus Prænestinus episcopus ss.

Ego Theodewinus S. Rufinæ episcopus ss.

Ego Anselmus presbyter cardin. ss.

Ego Insifredus presbyter cardinalis tituli Vestinæ ss.

Ego Lucas presbyter cardinalis Sanctorum Joannis et Pauli ss.

Ego Guido indignus sacerdos ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Guido diaconus cardinalis Sancti Adriani ss.

Ego Boetius diaconus cardinalis Sanctorum Viti et Modesti ss.

Datum Pisis per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, X

Kal. Novembris, indictione xv, Incarnationis Dominicæ anno 1136; pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno VII.

CCXLIV.

Privilegium pro abbatia Schutterana.

(Anno 1136, Oct. 28.)

[WURTVEIN, *nova Subsidia diplom.*, t. VII, p. 92. — Ex *vidimus* judicis Curiæ Argentinensis anni 1391, in tabulario abbatiæ Schutteranæ.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio CONRADO abbati Schutterensis monasterii, quod in episcopatu Argentinensi, in loco qui Mortinaugia dicitur, situm est, ejusque successoribus regulariter promovendis in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas et beneplacentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare; nec enim gratus Deo aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitatis radice procedens a puritate Religionis fuerit confirmatus, hoc nimirum charitatis intuitu, dilecte in Domino fili Conrade abbas, tuis postulationibus accommodantes assensum, Schutterense monasterium, cui Deo auctore præsides, sub cura beati Petri et nostra protectione suscipimus et præsentis scripti pagina communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium impræsentiarum canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poterit adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata serventur, in quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda, videlicet Frisenheim (67) cum ecclesia, Scopheim (68) cum ecclesia, Rogenswiler (hodie Heiligenzell), Zunsvilere (Zumwyhr) cum ecclesia, Odenheim (Ottenheim) cum ecclesia, Wagenhurst (Wanhurst), Kippenheim, Kiarechcella (Kirtzel) cum ecclesia, Albeswiler (Almansweiler), Ichenheim; ecclesia Sasbach (Saspach) cum suis pertinentiis, et ea quæ ministeriales vestri possident in Brisangia, Heimbach, Dirmuntigen, ecclesia Wopelinesbergen cum suis appendiciis, et his quæ ministeriales vestri in eadem provincia possident. In Alsatia Gersheim (Gerstheim), Herbousheim (Herbolsheim), Sigelesheim (Sigolsheim), cum suis appendiciis, et his quæ ministeriales vestri in eadem provincia possident; mancipia nihilominus quæ noscitur habere in Suevia, in Lotharingia, in Altdorff (Altorff). Prohibemus etiam ut neque alicui de successoribus tuis liceat possessiones monasterii alienare, aut in beneficium dare. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel aliquibus molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur, vestris pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus profutura. Si qua igitur ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire attentaverit, secundo tertiove commonita, si non præsumptionem suam satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Conservantes autem eidem loco quæ sua sunt, omnipotentis Dei, et beatorum apostolorum Petri et Pauli gratiam consequantur. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Theodwinus Sanctæ Rufinæ episcopus.

Ego Guido Tiburtinus episcopus.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Grisogonus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu.

Data Pisis per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, v Kalendas Novembris, indictione xv, Incarnationis Dominicæ millesimo centesimo tricesimo sexto, pontificatus vero domni Innocentii secundi papæ anno septimo.

CCXLV.

Privilegium generale pro monasterio S. Nicasii Remensi.

(Anno 1136, Nov. 10.)

[VARM, *Archives administ. de Reims*, I. 288.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio suo JURANNO abbati monasterii Sancti Nicasii, ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.

... Quascunque possessiones, quæcunque bona cœnobium.... possidere cognoscitur, tibi tuisque successoribus, præsentis scripti pagina confirmamus. In quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda: in Remensi diœcesi altare de Buxollo super Maternam fluvium, super fluvium Auxonam altare de Celto, altare de Anteniaco cum tribus capellis de Oggeio, de Altovillari, de Fulzeio; altare de Branzonis curte cum capella Sancti Nicolai de Sarpeia curte; altare de Hanonia, altare de Burcio; altare de Sancto Leodegario cum ecclesia, eremum Azonis de Ham; dimidiam partem potestatis in allodio S. Leodegarii, cum banno et justitia, pascuis, cursu aquæ, piscaria cum cæteris redditibus, dimidiam quoque partem molendini cum piscatura; allodium quoddam de domno Trajano, cum servis et ancillis ad ipsum pertinentibus, cum banno et

(67) *Friesenheim* ad marggravium Badensem spectat; situs est in ballivata Mahlbergensi, in quo abbatiæ Schutterana fruitur decimis et jure patronatus.

(68) *Oberschopfen* pertinet ad eumdem marggravium in quo decimas percipit et jure patronatus gaudet abbatia Schutterana.

justitia, et cursu aquæ, et molendino cum piscatura. Altare de Gons, et mansum Fulcaudi, et mansum Roberti de Corbineio, villam de Singli, cum banno et justitia et omni dominatione quam in ea Hugo comes Registetensis tenuerat. Dimidiam partem molendini de Coopello cum terra ibidem pertinente; allodium Hugonis de Cirelio. Terram quæ dicitur mons Reguli, et omnem terram et silvam quæ est a rivulo Canis Spinæ quæ decurrit ad vallem Morendi, usque ad silvam archiepiscopi, versus Remis, ab Hugone quondam Trecensi comite monasterio vestro collatam, cum banno, justitia cursu aquæ, et omnibus consuetudinibus quas idem comes ibidem tenuerat. Duas partes decimæ de omnibus terris ad montem Reguli pertinentibus, terras etiam, quæ Aceles appellantur; molendinos Helberti de Halmericurte cum terra ad ipsos pertinente; allodium secus eamdem villam, quadraginta jornalium in episcopatu Laudemensi apud Riboldi montem. Curtem unam cum domibus ad eam pertinentibus, et duobus viridariis, et de culturis eidem castello proximis; terram arabilem uni carruccæ sufficientem, et tertiam partem pratri castello adjacentis. In episcopatu Cathalaunensi, altare Sancti Hilarii de Buxito, cum capella ibidem pertinente, quæ est in honore sanctæ genitricis Mariæ et beati Nicasii; altare de villa quæ cappa dicitur; altare de villa Sancti Basoli; altare de domno Martino. In episcopatu Leodiensi, altare de Morelineis; altare de Senzelia, altare Sanctæ Mariæ Magdalenæ de Cymaco cum appendiciis suis. Claustrum quoque et suburbium quod circa monasterium est, et ad ipsum pertinet, ab omni exactione liberum esse decernimus, ut in eis nullus audeat aliquas exactiones imponere; sed tam tu quam successores tui, qui in eodem loco pro tempore fuerint vel cui ipsi præceperint, et consuetudines quas idem cœnobium in ipsis habuisse cognoscitur, libere vobis liceat possidere, videlicet portagium, rotagium, thelonagium, modiagium, foragium, cum banno et justitia. . . . . Prohibemus. . . . . ut nulli unquam monachorum post factam. . . . . professionem, absque libera abbatis et fratrum licentia, monasterium vestrum relinquere, et ad alium locum liceat pertransire. Si vero, quod absit, hoc ipsum evenire contigerit, post secundam et tertiam fratrum suorum commonitionem, ad proprium locum [non] redierit, abbati et fratribus suis eum interdicendi, vel excommunicandi concedimus facultatem.

Nulli ergo hominum liceat idem cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet modis fatigare, sed integra conserventur omnia eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva nimirum diœcesani episcopi canonica justitia et reverentia. Si qua igitur ecclesiastica sæcularisve persona, hanc paginam nostræ constitutionis sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si A non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Wilelmus Prænestinus episcopus ss.

Ego Theodewinus Sanctæ Rufinæ episcopus ss.

Ego Guido Tiburtinæ episcopus ss.

B Ego Anselmus presbyter cardinalis ss.

Ego Linfredus presbyter cardinalis ss.

Ego Lucas presbyter cardin. tituli sanctorum Joannis et Pauli ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Grisogonus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu ss.

Data Pisis per manum Almerici, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, VI Idus Novembris, indictione XV, Incarnationis Dominicæ anno 1136; pontificatus vero domni Innocentii papæ secundi anno VII.

CCXLVI.

C *Carthusiensium Montis-Dei in diœcesi Remensi institutionem confirmat.*

(Anno 1136, Nov. 23.)

[MARLOT, *Metropolis Remensis*, II, 312.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis fratribus in monasterio S. Mariæ Montis-Dei divino famulatui mancipatis, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas, et beneplacentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare: nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, nisi ex radice charitatis procedens, a puritate D religionis fuerit conservatus. Ideoque, dilecti in Domino filii, vestris justis desideriis clementer annuimus, et beatæ Dei genitricis monasterium, in quo divino vacatis servitio, apostolicæ sedis privilegio communimus, in primis siquidem statuentes ut ordo monasticus, qui secundum normam et institutionem fratrum Carthusiensium, in eodem loco noscitur institutus, perpetuis futuris temporibus ibidem irrefragabiliter observetur. Sancimus etiam ut nulli omnino liceat ordinem Carthusiensium in eodem monasterio stabilitum infringere, minuere vel mutare, et libertatem quam Carthusia, scilicet caput hujus ordinis, habet, vestrum cœnobium nihilominus obtineat, nec alicui eam liceat ullatenus violare. Ut

autem mente et corpore omnipotenti Deo servire A liberius valeatis, simili modo decernimus vos ab omni inquietudine cujuslibet rei vel placiti quietos ac liberos remanere, nec de his quæ in terris, pascuis, silvis aut agricultura vobis collata sunt, ullam vos injuriam vel molestiam sustinere. Terminos autem loci vestri propriis terminis duximus exprimendos ab eodem scilicet Monte-Dei usque ad montem qui est juxta Setonam, versus orientalem plagam, sicut dederunt, ipsam terram Nicolaus de Burgo, et Willelmus ; versus occidentem usque ad aquam Bairone ; a meridie usque ad antiquum aggerem, qui vadit de ponte Bairone [*vel* Bariorone, *ut est in bulla Eugenii*], usque ad Mosomense castrum ; a septentrione usque ad fagos in fundo vallis silvæ, quæ est comitis Regitestensis, cujus voluntate B et concessione hoc donum factum atque firmatum est. Adjicientes etiam ut nulla femina fines vestros introeat, nisi forte id fiat propter transitum, qui per loca vestra viatoribus debet esse communis. Decernimus igitur ut nilli omnino hominum liceat præfatum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliquibus vexationibus fatigare ; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva nimirum diœcesani episcopi debita justitia et reverentia [*in charta Eugenii habetur* : salva sedis apostolicæ auctoritate et diæcesani episcopi canonica reverentia].

Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve C persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat, Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Ecclesiæ Catholicæ episcopus. D

Ego Guillermus Prænestinus episcopus.

Ego Theodevinus Rufinensis episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Ego Guido diaconus cardinalis Sancti Adriani.

Ego Chrisogonus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joan. et Pauli.

Datum Pisis per manum Armeraci S. R. E. diaconi cardinalis et cancellarii, IX Kalend. Decemb., indict. XIV, Incarnat. Dominicæ anno 1136, pontificatus vero domini Innocentii P. R. II anno VII.

CCXLVII.

Confirmat immunitates ecclesiæ Marsuensis prope Trajectum Mosæ ad monasterium B. Remigii pertinentis, in qua canonicorum loco monachi substituuntur.

(Anno 1136, Nov. 23.)

[COCQUELINES, II, pag. 232.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ODONI abbati monasterii S. Remigii, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Locorum venerabilium cura nos admonet, de eorum quiete atque utilitate sollicite cogitare. Nec dubium quod si servorum Dei petitionibus benigne concurrimus, nostris opportunitatibus clementem Dominum reperimus. Ideoque, dilecte in Domino fili Oddo abbas, tuis rationabilibus postulationibus clementer annuimus, atque libertatem ecclesiæ de Marsna, ad monasterium Beati Remigii pertinentis, ab Alexandro quondam Leodiensi episcopo tibi concessam, et ab Hermanno ejus archidiacono et fratribus suis laudatam atque firmatam, præsentis scripti pagina roboramus, et futuris temporibus inconvulsam manere decernimus, ut videlicet tam in præpositura quam etiam in canoniis, decentibus clericis, qui præfatæ ecclesiæ beneficia possident, juxta prudentiam et dispositionem tuam et successorum tuorum, loco eorum monachi substituantur.

Præpositus vero, qui ex parte tua vel successorum tuorum eidem loco præfuerit, sacerdotem sub tali præbenda, qualem ipse præpositus, consensu abbatis et fratrum cœnobii Sancti Remigii, qui pro tempore fuerit, providerit, constitutum Leodiensi archidiacono præsentabit, a quo nimirum sibi cura committetur, et ipse sacerdos de omni episcopali et synodali jure secundum Leodiensis episcopatus consuetudinem respondebit.

Nulli ergo hominum liceat eamdem concessionem, monasterio B. Remigii factam, infringere vel mutare, aut qualibet occasione convellere ; sed omnia tibi tuisque successoribus integra conserventur, quemadmodum præsentis scripti sanctione, præfati Alexandri quondam episcopi concessione noscitur institutum. Si qua sane, ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat.

Cunctis autem hanc nostram confirmationem servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Lucas presbyter cardinalis tit. SS. Joannis et Pauli.

Ego Theodewinus S. Rufinæ episcopus.

Ego Guido diaconus cardinalis S. Adriani.

Ego Chrysogonus diaconus cardinalis S. Mariæ in Porticu.

Datum Pisis per manum Aymerici, santæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, IX Kalendas Decembris, indictione XIV, Incarnationis Dominicæ anno 1136, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno VII.

CCXLVIII.

Cononicorum ecclesiæ S. Laurentii Januensis possessiones et privilegia confirmat.

(Anno 1136, Dec. 7.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, IV, 860].

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis GUIDONI præposito et canonicis matricis ecclesiæ Sancti Laurentii Januensis, tam præsentibns quam futuris in perpetuum.

Apostolicæ sedis nos monet auctoritas, etc. Statuimus enim ut qualescunque possessiones, etc. In quibus hæc propriis nominibus adnotanda, etc. Nulli, etc. Si qua igitur, etc. Amen (69).

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus.

Ego Theodevinus S. Rufinæ episc.

Ego Anselmus presb. card.

Ego Lucas presb. card.

Ego Guido indignus sacerdos.

Ego Gregorius diac. SS. Sergii et Bacchi.

Ego Guidus diac. card. S. Adriani.

Ego Chrysogonus diac. card. S. Mariæ in Porticu.

Datum Pisis per mamun Aymerici S. R. E. diac. card. et cancellarii, VII Idus Decembris, ind. XIV, Incarn. Dom. anno 1136, pontificatus vero D. Innocentii papæ II anno VII.

CCXLIX.

Confirmat ordinem canonicorum regularium S. Augustini, recens introductum in Steinfeldense cœnobium Coloniensis diœcesis.

(Anno 1136, Dec. 10.)

[COCQUELINES, t. II, p. 232.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis EVERUINO præposito et fratribus in ecclesia de Steinvelt canonicam vitam professis, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis debet effectu prosequente compleri, quatenus devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Proinde, dilecti in Domino filii, vestris rationabilibus postulationibus gratum præbentes assensum, ecclesiam Steinvelt, in qua divinis estis obsequiis mancipati, apostolicæ sedis privilegio communimus in primis siquidem statuentes ut ordo ca- A nonicus, qui secundum beati Augustini regulam ibidem noscitur institutus, perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observetur. Præcipimus insuper ut nulli fratrum vestrorum, post factam professionem, absque libera præpositi et fratrum licentia ecclesiam vestram relinquere, et ad alium locum liceat transvolare, nec aliquis eum retinere præsumat in præposituris quæ per fratres vestros instituuntur. Ordo vester secundum beati Augustini regulam teneatur, et si quid novi in ordine statuendum fuerit, communi assensu prælatorum vestri annui conventus concorditer statuatur. Præposituras quoque a vestris fratribus institutas, a vobis pro confirmatione ordinis visitari, et præpositos earum, per singulos annos vestram ecclesiam visitare decernimus. Monasteria B quoque sanctimonialium, qui se magisterio vestræ ecclesiæ regenda subjiciunt ab eodem se absolvi, et alii subdi postea non præsumant. Ut autem omnipotenti Domino servire securius valeatis, libertatem a recolendæ memoriæ Friderico archiepiscopo Coloniensi ecclesiæ vestræ concessam, et a venerabili fratre nostro, Brunone, ejus decessore, postmodum approbatam, ipsius precibus inclinati, omnimodam firmitatem in perpetuum tenere sancimus. Porro quascunque possessiones, quæcunque bona, eadem ecclesia Steinvelt inpræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum, concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et C illibata consistant. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate recognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

D Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Ego Theodewinus Sanctæ Rufinæ episcopus.

Ego Anselmus presbyter cardinalis.

Ego Benfredus presbyter cardinalis.

Ego Chrysogonus diaconus card. S. Mariæ in Porticu.

Ego Lucas presbyter card. tituli SS. Joannis et Pauli.

Ego Martinus presbyter card. tit. S. Stephani.

(69) Quæ in hoc privilegio omittuntur supple ex bulla anni 1133, Mart. 19. supra, sub num. 132.

Ego Guido indignus sacerdos.

Ego Gregorius presbyter cardinalis tit. S. Priscæ.

Data Pisis per manum Aymerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi card. et cancellarii, IV Idus Decembris, indictione XIV, Incarnationis Dominicæ anno 1136, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno VII.

CCL.

Ad Stephanum Anglorum regem. — In regem unanimiter electum et consecratum in specialem B. Petri et Romanæ Ecclesiæ filium recipit.

(Anno 1136.)

[D. BOUQUET, t. XV, p. 391.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio STEPHANO, illustri Anglorum regi, salutem et apostolicam benedictionem.

Rex regum et Dominus dominantium, in cujus manu sunt omnium potestates et omnia jura regnorum, ex incomprehensibili supernæ providentiæ dispensatione, quando vult, mutat tempora et transfert regna. Sicut enim attestatur Propheta : *Dominator excelsus in regno hominum, et cui voluerit dat illud* (*Dan.* IV, 14). Quot commoditates, quanta jucunditatis tranquillitas, quantumque justitiæ censura in regno Angliæ et ducatu Northmanniæ, regnante filio nostro glorioso Henrico rege, viguerunt, eo humanis rebus exemplo, oculata fide perclaruit. Cum etiam idem esset religiosorum virorum amator, pacis et justitiæ cultor, viduarum et orphanorum propitius consolator, et eorum qui impotentia defendere se non poterant pius defensor, ipso sublato de medio, prout accepimus, turbata est religio in regno Angliæ, et nullum mandatum pacis seu justitiæ in adjutorio regali vigebat, atque atrocitatem tantorum scelerum comitabatur impunitas. Ne autem diutius grassando in populum Dei debacchari posset dira ferocitas, inclinata est ad preces religiosorum virorum divinæ miseratio pietatis ; et tantis flagitiis potenter occurrens quemadmodum, venerabilium fratrum nostrorum archiepiscoporum episcoporum earumdem regionum, et amatorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, gloriosi Francorum regis et illustris viri comitis Theobaldi scripta testantur, et industriorum virorum nobis indicavit assertio, communi voto et unanimi assensu tam procerum quam etiam populi, te in regem eligere, et a præsulibus regni consecrari providit (70). Nos cognoscentes vota tantorum virorum in personam tuam, præeunte divina gratia, convenisse, pro spe etiam certa te beato Petro in ipsa consecrationis tuæ die obedientiam et reverentiam promisisse, et quia de præfati regis prosapia prope posito (71) gradu originem traxisse dignosceris ; quod de te factum est gratum habentes, te in specialem B. Petri et sanctæ Romanæ Ecclesiæ filium affectione paterna recipimus, et in eadem honoris et familiaritatis prærogativa quæ prædecessor tuus egregiæ recordationis Henricus a nobis coronabatur, te propensius volumus retinere.

CCLI.

Bulla in gratiam canonicorum regularium S. Joannis in suburbio Senonensi

(Anno 1136.)

[*Gall. Christ.*, XII, Instrum. 359.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio HAIMARDO abbati ecclesiæ S. Joannis evangelistæ quæ in Senonensi suburbio sita est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Officii nostri hortatur nos auctoritas Ecclesiarum statuta satagere et earum quieti ac utilitati salubriter, auxiliante Domino, providere. Dignum namque est et honestati conveniens esse cognoscitur, ut qui ad Ecclesairum regimen assumpti fuimus, eas et a pravorum hominum nequitia tueamur, et B. Petri atque apostolicæ sedis patrocinio muniamus. Quamobrem, dilecte in Domino fili Raynarde abbas, petitiones tuas clementer admittimus, et ecclesiam S. Joannis, cui Deo auctore præesse dignosceris, sanctæ Romanæ Ecclesiæ privilegio communimus, statuentes ut quæcunque bona, quascunque possessiones eadem ecclesia impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, sive aliis justis modis, ampliante Deo, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus in perpetuum et illibata serventur, in quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjunximus : ecclesiam scilicet Sancti Stephani de Castro-Raynardi cum suis appendiciis, a venerabili fratre nostro Henrico Senonensi archiepiscopo de concensu capituli sui præfatæ ecclesiæ S. Joannis concessam, ecclesiam, quoque S. Salvatoris a capitulo et canonicis Senonensibus, jam dicto fratre nostro Henrico archiepiscopo assensum præbente, vobis cum omnibus pertinentiis commissam

(70) Stephanus Boloniensis comes (inquit Ordericus Vitalis, lib. XIII, p. 902), audita morte avunculi sui, protinus transfretavit, et a Guillelmo Cantuariensi archiepiscopo aliisque præsulibus et principibus terræ susceptus, regale fastigium ascendit, et XVIII Kal. Jannarii (*anni* 1135) coronatus rex quartus de stirpe Northmannorum regnavit. Northmanni autem Thebaldum fratrem ejus apud Novumburgum convenientes sibi præferre voluerunt, sed in ipso conventu a quodam monacho, qui Stephani legatus erat, audierunt quod omnes Angli Stephanum suscepissent, eique omnes obedire, eumque sibi regem præficere vellent : mox omnes, annuente Thebaldo, decreverunt uni domino militare, propter honores quos in utraque barones possidebant regione. Thebaldus igitur, cum major natu esset, indignatus quod regnum non habuerit, ad magna negotia quæ in Galliis eum urgebant festinavit, et Northmanniam diu conculcari negligenter permisit. Rege vero nihilominus in Anglia occupato, rectore Northmannia caruit, etc., tom. XII, p. 755.

(71) Stephanus natus erat ex Adela, sorore Henrici I Angliæ regis, qui, ut regnum Mathildi filiæ suæ quondam imperatrici, tunc Andegavensi comitissæ, et nepotibus ex ea natis aut nascituris assereret, ei procerum et ipsius Stephani fidem sacramentis pridem obligaverat.

et a beatæ memoriæ prædecessore nostro papa Honorio confirmatam concedimus, ratificamus et approbamus auctoritate apostolica, etc.....

Datum anno Domini millesimo centesimo tricesimo sexto.

CCLII.

Ad canonicos ecclesiæ S. Frigdiani Lucensis.

(Circa annum 1136.)

[BALUZ., *Miscell.*, IV, 591.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis canonicis S. Fridiani, salutem et apostolicam Benedictionem.

De obitu charissimi filii nostri A. prioris vestri, recolendæ memoriæ, tanto amplius condolemus, quanto in ejus subtractione nobis ac vobis majora consilia et solatia sunt sublata; verumtamen non modicum consolamur, quod et vita ejus coram Deo et hominibus laudabilis exstitit, vosque ipsius sacris disciplinis instructos in persona dilecti filii nostri Jer. unanimiter convenisse, et in pace acte unitate..... *Cætera desunt.*

CCLIII.

Universis clericis et laicis per episcopatum Lucensem constitutis Attonem priorem et fratres ecclesiæ S. Frigdiani commendat.

(Anno 1133-1137, Jan. 5.)

[Baluz., *ibid.*, p. 589.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis universis clericis ac laicis per Lucanum episcopatum consistentibus, salutem et apostolicam benedictionem.

B. Fridiani ecclesia pro religione et vitæ ibidem Domino famulantium honestate, tam apud vicinas quam apud nationes externas, maxima devotione et reverentia honoratur. Per cujus profecto institutionem, quamplures hominum Spiritus sancti gratia illustrati, relictis pompis sæcularibus, se ad omnipotentis Dei servitium transtulerunt, et suæ bonæ conversationis exemplo ad recta opera excercenda informare fidelium populorum animos non desistunt. Æquum est igitur ut sedes apostolica fratres ipsius loci paternis affectionibus diligat, et sui erga eos amoris efficaciam patenter ostendat. Quapropter universitatem vestram exhortamur in Domino, ut dilectum filium vestrum Attonem priorem ac fratres præfatæ S. Fridiani Ecclesiæ devotissime honoretis, et tam in hospitalitate quam in aliis eorum opportunitatibus hilari benignitate eis solatia præbeatis. Qui autem illis hospitalitatem denegat, se non manere in charitate demonstrat. Vestra igitur interest, dilectissimi in Domino filii, nostris commonitionibus humiliter obedire, quatenus ejusdem B. Fridiani et aliorum sanctorum intercedentibus meritis, pro eorumdem fratrum susceptione et impensis beneficiis, orationum, quæ in eodem loco Domino exhibentur, participes fieri, et post hujus vitæ cursum æternæ retributionis mercedem a remuneratore omnium bonorum Deo percipere mereamini.

Data Pisis Nonis Januarii

CCLIV.

Ad Petronillam Fontis Ebraldi abbatissam.

(Anno 1133-1137, Jan. 5.)

[PAVILLON, *Vie de Robert d'Arbrissel*, Pr., p. 628.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectæ in Christo Petronillæ abbatissæ Fontis Ebraldi, salutem et apostolicam benedictionem.

Significatum est nobis te magnopere requiem quærere et gregis tibi commissi colla velle quiescere; quod profecto tanto gravius ferimus quanto diebus istis novissimis periculosa tempora instare noscuntur. Attende ad hoc quod apostolorum principi voce Dominica dicitur: *Si diligis me, pasce oves meas*, ex quo nimirum colligitur quia, si is qui dono supernæ gratiæ gregem Dominicam pascendo præest, et hoc ipsum facere renuit, pastorem summum se minime amare demonstrat; sed B. Martinus confessor Domini gloriosus, prælatis Ecclesiæ laudabile relinquens exemplum, semetipsum, si adhuc esset populo necessarius, laborem pro eo subire humiliter paratum esse ostendit. Quapropter dilectionem tuam monemus, et per obedientiam imperamus, ut gregem tibi commissum nulla ratione relinquas, sed potius more solito sorores tuas temporaliter et spiritualiter studeas procurare, quatenus una cum ipsis præsentari Reginæ virginum merearis, immortalitatis stolam a remuneratore omnium bonorum Domino perpetuis laboribus susceptura.

Datum Pisis VI Idus Januarii.

CCLV.

Ad Hugonem archiepiscopum Rothomagensem, in corrigendis vitiis severum, ad mansuetudinem adhortatur, promittit, si abbas S. Vandrigisiti « usque ad proximam Pentecotes solemnitatem obedire ei contempserit, se sententiam quam in illum rationabilem promulgaverit, ratam habiturum. » Stolam dono mittit.

(Anno 1133-1137, Jan. 20.)

[*Neustria pia*, p. 174.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HUGONI, Rothomagensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Fervorem tuæ dilectionis ac constantiam fidei, quæ in persona tua hactenus claruerunt, exigente temporis necessitate, tam apud ecclesiasticas quam sæculares personas, ipsis operum fructibus sancta Dei Ecclesia comprobavit. Unde et in specula domus Domini divina providentia constitutus, super commissum gregem, more boni pastoris, diligenter invigilas, et te severum in corrigendis vitiis exhibendo, episcopale officium verbis et exemplis adimplere contendis. Age nunc, charissime, et, juxta Apostoli vocem, *obsecra, increpa, argue* (*II Tim.* IV), in omnibus tamen charitate et mansuetudine, ac sanctorum canonum forma servata. Nec ullatenus arbitreris quod ea, quæ recte a te statuta sunt, in irritum devocare, et quæ plantaveris disperdere aut eradicare velimus, quin potius ea quæ secundum Deum et justitiam feceris, perpetua firmitate volumus observari. Quod si abbas S. Wandregisili, usque ad

proximam Pentecostes solemnitatem obedire fraternitati tuæ contempserit, sententiam quam, in ipsum rationabilem promulgabis, apostolica auctoritate, ratam habebimus. Præterea, frater dilectissime, te præsentibus litteris duximus commonendum, quatenus personam tuam studeas preparare, ut cum nuntium nostrum acceperis, B. Petri servitium valeas exercere. Stolam ob insigne dilectionis de collo nostro assumptam, per dilectos filios nostros, R. ut G. viros industrios tibique devotos, charitati tuæ transmittimus, ut videlicet ad honorem Dei et B. Petri reverentiam nostrique memoriam, ea assidue perfruaris.

Data Pisis XIII Kalend. Februar.

CCLVI-CCLVII.

Privilegium pro monasterio Sancti Petri Mellicensis.

(Anno 1137, Jan. 3.)

[HUEBER, *Austria illustrata*, p. 8.)

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio HERCHINFRIDO abbati monasterii Sancti Petri de Medelik ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Apostolicæ sedis cui, diponente Domino, præsidemus, auctoritate compellimur, ut venerabilia loca, præsertim quæ beati Petri juris existunt, atque per sanctas inibi Domino familiaritates diligamus, et eorum quieti et utilitati salubriter, auxiliante Deo, providere curemus. Hujus itaque rationis intuitu, dilecte in Domino fili Herchinfride abbas, tuis rationabilibus postulationibus annuentes, Beati Petri monasterium, cui divina providentia præsides, quod utique illustris vir Luipoldus marchio a parentibus suis in Medlick, in parochia Pataviensi constructum, et sub patronatus sui jure possessum, sanctæ Romanæ Ecclesiæ obtulit, ejus tuitione perpetua confovendum ad instar prædecessorum nostrorum recolendæ memoriæ Paschalis et Calixti Romanorum pontificum, apostolicæ sedis privilegio communimus; statuentes ut quascunque possessiones quæcunque prædia sive ecclesias cum decimarum oblationibus prædicti principes Luipoldus, et pater ejus Luipoldus, ac cæteri parentes ejus, seu alii fideles de jure proprio eidem cœnobio contulerunt, sive in posterum offerri contigerit, tibi tuisque successoribus præsentis scripta pagina roboramus. Obeunte vero te nunc ejus loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus tibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et Beati Benedicti Regulam, providerint eligendum. Electus autem ad Romanum pontificem veniat consecrandus. Porro circummanentium abbatum subire judicium non cogamini, nisi forte illorum qui ad jus et proprietatem sedis apostolicæ pertinent cum ecclesiasticæ necessitatis causa exegerit. Chrisma, oleum sanctum, consecrationes altarium seu basilicarum, ordinationes monachorum qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a Pataviensi accipietis A episcopo, si quidem gratiam atque communionem apostolicæ sedis habuerit, et si ea gratis ac sine pravitate aliqua voluerit exhibere; alioquin quem malueritis Catholicum adeatis antistitem, qui nimirum apostolicæ sedis fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Laicos sane seu clericos sæcularem vitam agentes, absque ullius episcopi vel præpositi contradictione ad conversionem suscipiendi licentiam habeatis. Sepulturam quoque ipsius loci liberam omnino esse decernimus, ut videlicet eorum qui illic sepeliri desideraverint, devotioni et extremæ voluntati nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat. Advocatus autem ejusdem loci Luipoldus marchio maneat, vel ejus hæres, quicunque in posterum marchiam obtinuerit. Verumtamen neque illis, neque B alicui prorsus hominum liceat in eodem monasterio vel in bonis ejus quidquam tibi temere vindicare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus, fatigare, sed omnia quæ inpræsentiarum idem cœnobium juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, auxiliante Deo, poterit adipisci, integra et illibata conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Ad indicium autem perceptæ hujus a Romana Ecclesia libertatis, nobis nostrisque successoribus aureum unum annis singulis persolvetis. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc C nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit; si secundo tertiove commonita, reatum suum congrua satisfactione non emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Datum Pisis per manum Hunnerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi et cancellarii, III Nonas D Januarii, indict. XIV, Incarnationis Dominicæ anno 1136, pontificatus domni Innocentii II papæ anno VII.

CCLVIII.

Agnetem, uxorem quondam Leopoldi marchionis, et filios ejus de Leopoldi morte consolatur. Monachos Mellicenses commendat. Hæc addit: « Juxta petitiones vestras charissimum filium imperatorem Lotharium, cum ipsum nos videre contigerit, ut vestram vobis justitiam conservet, libenter et affectuose rogabimus. »

(Anno 1137, Jan. 8.)

[FISCHER, *Merckw. Schicks. v. Klosterneuburg* II, 132 (SCHRAMB, *Chron. Mellic.*, 71).]

—

CCLIX.

Monasterium S. Trinitatis Sacargiense tuendum suscipit ejusque privilegia confirmat.

(Anno 1137, Jan. 21.)

[*Annal. Camaldul.*, III, 258.]

CCLX.

Privilegium pro ecclesia Bonæ Spei.

(Anno 1137, Jan. 27.)

[HUGO, *Annal. Præmonstr.* I, 301.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ODONI, abbati de Bona Spe, ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, quatenus et devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Quamobrem, dilecte in Domino fili Odo abbas venerabilis fratris nostri Milonis Tervanensis episcopi, religiosi siquidem, prudentis atque discreti viri precibus inclinati, tuis justis desideriis clementer annuimus, et ecclesiam de Bona Spe, cui Deo auctore, præesse dignosceris, apostolicæ sedis privilegio, communimus statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis rationabiliter, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata serventur. In quibus hæc propriis visa sunt exprimenda vocabulis : Allodium scilicet, in quo præfata Beatæ Dei genitricis ecclesia sita est in loco de Vallcreilla. Allodium de Ramelgiis ; allodium de Gays ; tria molendina, duo videlicet juxta abbatiam et tertium in valle de Lestinis. Allodium de Morteri, salvo siquidem censu annuo, quam canonicis S. Yonnis de Valencianis debetis pro ea persolvere, scilicet quinque modios avenæ ; duos modios boni frumenti, et dimidium ; duos modios siliginis et dimidium ; tredecim nummos, et totidem Gallinatios. Pro tota decima tam annonæ, quam pecorum decem modios et tres solidos. Pro decima curiæ juxta abbatiam, sex nummos ecclesiæ Sanctæ Mariæ Cameracensis solvendos. Pro decima de Rasmelgiis, annonæ ac pecorum, ecclesiæ Lobiensi decem solidos. Pro decima pecorum de Gays, ecclesiæ S. Huberti de Marolis, quinque solidos. Quæ utique supradicta, scriptis seu chirographis eorum, per quos eadem possidetis vobis sunt concessa atque firmata. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam Beatæ Mariæ de Bona Spe temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia ei, cum integritate serventur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus profutura, salva nimirum diœcesani episcopi canonica justitia et reverentia. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis

A paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua reatum suum correxerit potestatis honorisque sui periculum patiatur, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus.

Ego Theodwinus S. Rufinæ episcopus.

Ego Drogo Ostiensis episcopus.

B Ego Albertus Albanensis episcopus.

Ego Anselmus presbyter cardinalis titulo S. Laurentii in Licina.

Ego Bezifardus, presbyter cardinalis titulo Vestinæ.

Ego Lucas presbyter cardinalis Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Martinus, presbyter cardinalis titulo Sancti Stephani.

Ego Guido indignus sacerdos.

Ego GG. presbyter cardinalis titulo S. Priscæ.

Ego Bernardus presbyter cardinalis titulo Sancti Chrysogoni.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi.

C Ego Guido diaconus cardinalis titulo Sanctorum Cosmæ et Damiani.

Datum Pisis per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, VI Kal. Februarii, indictione XV, Incarnat. Domini anno 1137, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno VII.

CCLXI.

Bulla confirmatrix translationis abbatiæ a S. Firmino ad Joannem secus Seylam, nec non possessionem ejusdem abbatiæ.

(Anno 1137, Jan. 30.)

[HUGO, *Annales ord. Præmonstr.*, I, 691.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio FULCONI Ambianensi abbati de S. Joanne, D ejusque fratribus regulariter substituendis in perpetuum.

Pia postulatio voluntatis debet effectu prosequente compleri, quatenus et devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Quamobrem, dilecte in Domino fili Fulco abbas, venerabilis fratris nostri Milonis Tervanensis episcopi, religiosi siquidem, prudentis atque discreti viri, precibus inclinati, tuis justis desideriis clementer annuimus, et ecclesiam de S. Joanne cui Deo auctore præesse dignosceris, apostolicæ sedis privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet,

aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis rationabiliter præstante Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata serventur; in quibus hæc propria visa sunt exprimenda vocabulis: altare videlicet S. Germani, et altare S. Firmini de valle, et altare S. Marcelli, cum tota decima ecclesiæ, ad quod videlicet altare S. Marcelli pertinet, villa quæ dicitur Marlemont, et villula quæ dicitur Bertincuria. Molendinum quoque quod dedit vobis vicedominus de Pincheni (*Pepigny*). Decimas etiam animalium et nutrimentorum vestrorum quas utique venerabilium fratrum nostrorum precibus Rainaldi Remensis archiepiscopi et Guarini Ambianensis episcopi, vobis canonici S. Mariæ Ambianensis ecclesiæ concesserunt. Curiam quoque in valle Guidonis sitam cum oratorio et terra quæ pertinent ad ipsam vallem cum decima. Extra vero ubicunque in territorio de Mairiu terram fratres excoluerint. Tertiam partem decimæ casæ ecclesiæ de Waubercurte quam dedit Robertus clericus. Quæ nimirum omnia ad vestram ecclesiam spectare noscuntur. Decernimus ergo ut nulli hominum liceat præfatam ecclesiam B. Joannis Baptistæ temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus visitationibus fatigare, sed omnia ei in integritate serventur, eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus profutura, salva nimirum diœcesani episcopi canonica justitia et reverentia. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam venire temere tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui periculum patiatur, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Guillelmus Prænestinus episcopus.

Ego Theodwinus S. Vulfinæ episcopus.

Ego Drogo Ostiensis episcopus.

Ego Albertus Albanensis episcopus.

Ego Anselmus presbyter cardinalis titulo S. Laurentii in Lucina.

Ego Lettifredus presbyter cardinalis titulo Vestinæ.

Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joannis et Pauli.

Ego Martinus presb. card. tit. S. Stephani.

Ego Guido indignus sacerdos.

Ego GG. presbyter cardin. tit. S. Priscæ.

Ego Bernardus presbyt. card. tit. S. Grisogoni.

Ego Gregorius diacon. card. tit. SS. Sergii et Bacchi.

Ego Guido diacon. card. SS. Cosmæ et Damiani.

Ego Guido diacon. card. titulo S. Adriani.

Data Pisis per manum Alberici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diacon. cardinalis et cancellarii, III Kal. Febr., indictione XV, Incarnationis Dominicæ anno 1137; pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno VII.

CCLXII.

Privilegium pro monasterio S. Petri Selincurtensis.

(Anno 1137. Jan. 30.)

[HUGO, *Annal. ord. Præmonstrat.*, t. II, p. 360.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GALTERO abbati Sancti Petri de Selincuria, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Piæ postulationes voluntatis effectu debemus prosequente complere, ut et devotionis sinceritas indubitanter vires assumat. Quamobrem, fili Galtere abbas Sancti Petri de Selincuria, tuis justis desideriis clementer annuimus, et ecclesiam cui, Deo auctore, præesse dignosceris, apostolicæ sedis privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessionnes, quæcunque bona impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum, concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis rationabiliter, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata serventur. In quibus hæc propriis exprimenda sunt vocabulis: terra scilicet quæ est contra ecclesiam, et duæ partes decimæ de Selincuria; tertia pars decimæ de Warsuvio, decimæ etiam omnium animalium et hortorum ejusdem loci quas concessit dominus Frumoldus prior, et universum capitulum Sancti Martini Ambianensis, et tertia pars decimæ de Tanchere-maisnil, etc..... Omnia quæ Guarinus episcopus et Simon archidiaconus prædictæ ecclesiæ concesserunt, etc..... Decernimus ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessionnes auferre, ablatas retinere, minuere, vel aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia cum integritate serventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus profutura, salva nimirum episcopi diœcesani canonica justitia. Si qua igitur ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam venire temere tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui piaculum patiatur, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Data Pisis per manum Almerici, sanctæ Romanæ

Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, III Kalendas Februarii, indictione XV, Incarnationis Dominicæ anno 1137 pontificatus domni Innocenti II papæ anno VII.

CCLXIII.

Monasterii S. Mariæ de Columba possessiones rogatu Bernardi abbatis Clarevallensis, confirmat.

(Anno 1137, Febr. 7.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, II, 213.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio BERNARDO Clarevallensi abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis in loco qui Columba dicitur, et Carettum antiquitus vocabatur, quique in Placetino episcopatu situs est, in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis effectu debet promovere complementum, quatenus devotionis singularitas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Quamobrem, charissime in domino fili Bernarde abbas, tuis precibus annuentes, monasterium, quod in loco qui Columba dicitur situm est, apostolicæ sedis privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem totus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci. fratribus, qui ibidem pro tempore fuerint, firmiter in perpetuum et illibata permaneant. In quibus hæc specialiter duximus adnotanda : omnes videlicet terras illas, quas illustr. vir Pallavicinus (72) marchio, et nobilis signifer Placentiæ civitatis, sive alii boni viri, eidem loco devotionis intuitu, contulerunt, quas nimirum ejusdem loco fratribus quietas, et liberas jure perpetuo permanere et ab omni sæculari exactione remotas fore sancimus. Et quoniam communem vitam degentes de aliorum eleemosynis et beneficentia debent vivere, constituimus ut de laboribus, quos fratres ipsius monasterii propriis manibus, aut sumptibus excolunt, nullus ab eis decimas exigere nec suscipere audeat. Decernimus etiam ut a villa, quæ Senna dicitur, usque Bundium, seu infra alios terminos, a venerabili fratre nostro Arduino episcopo, nec non a clero, et populo Placentino specialiter designatos, nulla ecclesia quolibet tempore construatur, nullaque sæcularis habitatio prorsus fiat. Nulli ergo hominum fas sit idem monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur usibus fratrum ibidem Domino famulantium profutura. Si qua sane ecclesiastica sæcularisve persona, hanc notræ concessionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi præsumptionem suam congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui periculum patiatur, et a sanctissimo corpore et sanguine Dei, et Domini nostri Jesu Christi aliena sit, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Conservantes autem hæc omnipotentis Dei, et BB. Petri et Pauli, apostolorum ejus, gratiam consequantur. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subs.

Ego Albericus Ostiensis episcopus subsc.

Ego Gerardus presb. card. tit. S. Crucis in Jerusalem subscr.

Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joannis et Pauli SS.

Ego Bernardus presb. card. tit. S. Chrysogoni SS.

Ego Ivo diaconus cardin. S. Mariæ in Aquiro SS.

Datum Pisis per manum Aimerici S. R. E. diac. card. et cancellarii, VII Id. Febr., ind. XV, Incarn. Dom. ann 1137, pontific. vero D. Innocentii papæ II anno VII.

CCLXIV.

Xenodochii S. Joannis Hierosolymitani protectionem suscipit, bona confirmat, privilegia auget.

(Anno 1137, Febr. 8.)

[*Priviléges de l'ordre de Saint-Jean de Jérusalem*, p. 85.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio RAYMUNDO magistro xenodochii sanctæ civitatis Hierusalem, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris, in perpetuum.

Christanæ fidei religio hoc pie credit et veraciter profitetur, quod Dominus et Salvator noster Jesus Christus, cum omnium dives esset, pro nobis est pauper effectus. Unde etiam ipse suis imitatoribus opportunæ consolationis præmia repromittens, *Beati*, inquit, *pauperes, quoniam vestrum est regnum cœlorum* ; idemque pater orphanorum et refugium pauperum ad hospitalitatem ac beneficentiam nos exhortans in Evangelio ait : *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis* ; quique ad comprobandam tantæ humanitatis excellentissimam bonitatem, etiam pro calice aquæ frigidæ se mercedem redditurum asseruit. Et nos igitur quibus ex injuncto

(72) Marchio Pallavicinus, de quo hic tanquam cœnobii singulari benefactore mentio habetur, Obertus fuit, ut in chartulario ejusdem cœnobii : *Confinia, quæ Obertus Pallavicinus marchio una cum uxore, et filiis, et Conradus Cavalcabovem marchio cum uxore sua de terris sui juris pro remedio animarum suarum venerabili monasterio S. Mariæ de Columba consilio suorum hominum, et aliorum bonorum virorum concesserunt, et suis propriis manibus posuerunt, et ponere fecerunt, atque in chartis, quas præfato monasterio fecerunt, subscripti sui munimine roboraverunt an. Incarnationis Domini nostri Jesu Christi* 1136. Hic ille Obertus est, cujus familia ab antiquo Longobardorum sæculo, longa serie deducta, ad nostram usque ætatem pervenit. Excessit vero Obertus an 1147. Nobili marmoreo tumulo sepelitur prope fores Columbani cœnobii absque ulla prorsus inscriptione.

officio imminet his qui longe et his qui prope sunt paterna sollicitudine providere, devotionem vestram debita benignitate complectimur, et qnemadmodum postulastis, hospitalem domum sanctæ civitatis Jerusalem, sub beati Petri tutela suscipimus, et personas sive res ad eam pertinentes apostolicæ sedis privilegio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poterit adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant. Si quando vero fuerint loca deserta, eidem venerabili domni ab aliquo pia devotione collata, liceat vobis ibidem villas ædificare, ecclesias et cœmeteria ad opus omnium ibi manentium fabricare. Cum autem vobis terræ cultæ vel incultæ justo titulo conferentur, facultatem et licentiam habeatis ibidem oratoria construendi, et cœmeteria faciendi ad opus tantum fratrum qui de vestra fuerint mensa. Decernimus ergo ut receptores vestrarum fraternitatum, sive collectarum, salvo jure dominorum suorum, in beati Petri et nostra protectione consistant et per terras in quibus fuerint, pacem habeant. Simili modo sancimus ut quicunque in vestra fuerit fraternitate receptus, si forte ecclesia ad quam pertinet a divinis officiis erit prohibita, eumque mori contigerit, eidem sepultura ecclesiastica denegetur, nisi nominatim anathematis vinculo fuerit innodatus. Præterea si quis fratrum vestrorum, qui ad recipiendas easdem fraternitates vel collectas, a vobis fuerint missi in quamlibet civitatem, castellum vel vicum advenerint, si forte locus ipse a divinis officiis sit interdictus, pro omnipotentis Dei reverentia, in eorum adventu, semel in anno aperiantur ecclesiæ, et exclusis excommunicatis, divina ibi officia celebrentur. Quia vero, omnia vestra sustentationibus pauperum et peregrinorum debent cedere, ac pro hoc nullatenus ea aliis usibus convenit applicari, constituimus, ut de laboribus quos vestris sumptibus colitis, dare decimas non cogamini.

Nulli ergo hominum fas omnino sit, super hac concessione nostra vos temere perturbare, aut possessiones vestras auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur, vestris et pauperum usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum, congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eisdem locis sua jura servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. . . . . . Amen.

Sigilli loco scriptum est in orbem:

ADJUVA NOS, DEUS, SALUTARIS NOSTER.

Et in medio:

SANCTUS PETRUS, SANCTUS PAULUS, INNOCENTIUS PAPA SECUNDUS

Signatum:

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gerardus presbyter cardinalis titulo Sanctæ Crucis in Hierusalem.

Ego Anselmus presbyter cardinalis titulo Sancti Laurentii in Lucina.

Ego Lucas presbyter titulo Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego frater Bernardus presbyter cardinalis titulo Sancti Chrysogoni.

Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Drogo Ostiensis episcopus.

Ego Grisogonus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Portu.

Ego Ubaldus cardinalis S. Mariæ in Via Lata.

Ego Theodeumirus S. Rufinæ episcopus.

Ego Wido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani.

Ego Guido cardinalis Sancti Adriani.

Ego Vassallus diaconus cardinalis Sancti Eustachii.

Data Pisis per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, VII Idus Februarii, indictione XV, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo tricesimo septimo, pontificatus vero domni Innocentii papæ secundi anno septimo.

CCLXV.

Privilegium pro monasterio Petri Perusini.

(Anno 1137, Febr. 10.)

[COCQUELINES, II, p. 234.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio HIERONYMO abbati monasterii Sancti Petri, quod secus Perusinam civitatem situm est, ejusque successoribus regulariter promovendis in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, quatenus devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Eapropter, dilecte in Domino fili Hieronyme, tuis postulationibus clementer annuimus, atque prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, monasterium beati Petri, cui auctore Deo præsides, apostolicæ sedis privilegio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus impræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, tibi tuisque successoribus firma et illibata

permaneant, tam in ecclesiis quam in cellis, curtibus, plebibus, monasteriis, fundis atque casalibus : in quibus utique hæc propriis nominibus duximus exprimenda : plebem scilicet Sancti Constantini, Sancti Rufini, Sancti Martini, et Sancti Joannis ; plebem Sancti Martyrii, ecclesiam Sancti Benedicti in Angellione cum suis pertinentiis, ecclesiam Sancti Justini cum curte sua, ecclesiam Sancti Andreæ, et Sancti Angeli de Aliano, cum suis pertinentiis, ecclesiam Sanctæ Mariæ in Petiviano, et Sancti Clementis ; curtem de Casale, curtem de Petroniano, et hoc, quod vobis pertinet de curte et ecclesia Sancti Donati de Civitella, necnon et terram Ugonis nepotis Bernonis de monte Nigro. Apostolicæ quoque sedis tibi munimine confirmamus ecclesias Sanctorum Apollinaris, Blasii et Montani, cum suis omnibus pertinentiis, salvo annuo censu Farfensis Ecclesiæ. Quin etiam confirmamus massas tres in comitatu Perusino positas, unam quæ vocatur Cusulo, alteram Filontio, et aliam quæ nuncupatur Casalina, cum ecclesiis, vineis, campis, hortis, montibus, cultis et incultis, omnibusque suis pertinentiis : monasterium quoque Sancti Angeli in comitatu Astisinate, in loco qui dicitur Limisano, cum cellis et capellis suis, et cum omnibus sibi pertinentibus, atque monasterium Sancti Salvatoris in Cathale, cum omnibus sibi pertinentibus ; et monasterium Sancti Petri in Plojano cum universis suis pertinentiis, ecclesiam Sancti Sylvestri in Murcella, ecclesiam Sancti Donati, et quidquid vestri juris esse dignoscitur in Agello, ecclesiam Sanctæ Mariæ in Podio cum omnibus pertinentiis, ecclesiam Sancti Pauli in Monticello, atque ecclesiam Sancti Petri de Petroniano, cum curte sua. Sane chrisma, oleum sanctum, consecrationes altarium, sive basilicarum, ordinationes monachorum, qui ad sacros fuerint ordines promovendi et clericorum ad idem monasterium pertinentium, a diœcesano accipietis episcopo, si quidem Catholicus fuerit, et si ea gratis et sine pravitate voluerit exhibere, alioquin liceat vobis Catholicum, quem malueritis, adire antistitem, et ab eo consecrationum sacramenta suscipere ; qui sanctæ Romanæ Ecclesiæ fultus auctoritate, quæ postulatis indulgeat. Obeunte vero te, nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia, seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem, et beati Benedicti Regulam, elegerint a Romano pontifice consecrandum. Missas autem publicas in eodem monasterio per episcopum fieri, vel stationes, aut ordinationes aliquas celebrari, præter abbatis ac fratrum voluntatem omnimodo prohibemus, ne in servorum Dei recessibus occasio popularibus præbeatur ulla conventibus. Nec ulli episcopo facultas sit, præter Romani pontificis conniventiam, idem cœnobium, aut ejus cellas, gravare, interdicere, vel excommuninare, seu exactiones novas impo- A nere, nec sæcularium procerum cuiquam liceat, fodrum, vel aliud servitium, ab eodem monasterio aut ejus pertinentiis extorquere, salvo nimirum jure ac dominio sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Decernimus igitur ut nulli omnino hominum liceat eamdem Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas injuste, usibus suis vindicare, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua ergo in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temerario ausu venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, po- B testatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi Redemptoris aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus SS.

Ego Drogo Ostiensis episcopus SS.

Ego Theodewimus S. Rufinæ episcopus SS.

Ego Berardus presbyter cardinalis tituli S. Cru- C cis in Hierusalem SS.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tituli S. Laurentii in Lucina SS.

Ego Martinus presbyter cardinalis tituli S. Stephani SS.

Ego Guido indignus sacerdos SS.

Ego Bernardus presbyter cardinalis tituli S. Chrysogoni SS.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi SS.

Ego Vassalus diaconus cardinalis Sancti Eustachii SS.

Datum Pisis per manum Aymerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii IV Idus Februarii, indictione XV, Incarnationis Domi- D nicæ anno 1137, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno VII.

CCLXVI.

Bulla pro monasterio Eleemosynensi.

(Anno 1137, Febr. 18.)

[*Gall. Christ.*, VIII, Instrum. 422.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei dilecto in Christo filio OLRICO abbati monasterii d Eleemosyna ejusque successoribus regulariter in stituendis in perpetuum.

Officii nostri nos hortatur auctoritas pro Eccle siarum statu satagere, et earum quieti atque ut litati salubriter auxiliante Domino providere. D gnum namque et honestati conveniens esse cogn

scitur, ut qui ad Ecclesiarum regimen sumus A assumpti, eas et a pravorum hominum incursibus tueamur, et beati Petri apostolicæ sedis patrocinio confovere curemus. Quamobrem, dilecte in Domino filii Olrice abbas, tuis postulationibus clementer annuimus, et monasterium de Eleemosyna, cui auctore Deo præesse dignosceris, præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona inpræsentiarum idem locus juste et legitime possidet, aut in futurum liberalitate principum, concessione pontificum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis largiente Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Et quoniam monachi et alii religiosi viri communi vita viventes, debent aliorum eleemosynis ac beneficentia sustentari, simili modo B sancimus, ut de laboribus quos propriis sumptibus colitis, seu etiam de nutrimentis vestris, nullus a vobis decimas exigere, nullusque suscipere audeat, ut quanto estis ab ecclesiasticarum vel sæcularium personarum infestationibus liberi, et ab eorum actionibus expediti, tanto propensius, divinis famulatibus intendatis, et vota vestra juxta monasticæ professionis observantiam omnipotenti Domino humiliter exhibere curetis. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum fas sit vestrum monasterium temere perturbare, vel ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliquibus molestationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione ac gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua C igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona scienter contra hanc nostræ concessionis paginam temerario ausu venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei ac Domini Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem præfato monasterio jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus. D

Ego Theodewinus S. Rufinæ episcopus.

Ego Drogo Ostensis episcopus.

Ego Albertus Albanensis episcopus.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tituli Sancti Laurentii in Lucina.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Gregorius diaconus cardinalis tituli Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Crysogonus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu.

Datum Pisis per manum Aymerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XII Kalend. Martii, indictione XIV, Incarnationis Dominicæ anno 1136, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno VIII (73).

(73) Signa chronologica sunt corrupta.

CCLXVII.

Privilegium pro Ecclesia Arausicana.

(Anno 1137, Febr. 25.)

[*Gall. Christ.*, I, Instrum., 132.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Guillelmo Araucensi episcopo, ejusque successoribus canonice promoventibus [*f.* promovendis].

In beati Petri cathedra disponente Domino constituti, fratres nostros episcopos debemus diligere, et loca eis commissa apostolicæ sedis munimine confovere. Quamobrem, venerabilis frater Guillelme episcope, tuis postulationibus impartimur assensum, et ecclesiam Arausicensem, cui Deo auctore præsides, præsentis scripti pagina communivimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem Ecclesia in præsenti anno. juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, operante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus in perpetuum et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: ecclesiam scilicet Sancti Florentii, cum cœmeterio et villa quæ Claustrum nominatur, infra ipsum cœmeterium constituta, cum palude, condamina quam comitissa Auraicensis, assensu filii sui Raimbaldi, Beato Florentio contulit, cum decimis et cæteris possessionibus suis; ecclesiam Beati Eutropii, cum decimis totius territorii de Cadarossa, et possessionibus suis; ecclesiam Sancti Petri cum decimis et possessionibus suis; ecclesias de Monte Draconis, de Sagariis, de Jocondatis, cum decimis et possessionibus suis, de Mornatio, de Serigniano, de Grapontis, de Sancto Juliano, de Derbucio, de Guarda, de Travaillano, de Camareto, de Vellaiga, de Vacquayrassio, de Albuna, de Durbano, et Balmis, de Albagnano, de Jonqueriis, cum decimis et possessionibus suis et decimis de Sarriano, et de Podio-d'Icardo, de Sancto Privato, de Causianis, de Gausianis et de Aselano, et ecclesiam Sancti Genesii, cum appendiciis suis, et cætera omnia quæ venerabilium fratrum nostrorum prædecessorum tuorum episcoporum fraternitas de occupantium manibus eripuit. Ea etiam omnia quæ per vos vel per feudales vestros præfata ecclesia possidere videtur, vobis nihilominus confirmamus; ad exemplum quoque prædecessoris nostri beatæ memoriæ papæ Calixti apostolica auctoritate sancimus, ut in præfata Auraicensi ecclesia perpetuis futuris temporibus episcopalis sedes absque Tricastini episcopi, vel cujuslibet alterius contradictione consistat;

A similiter idem locus propriam parochiam episcopalem obtineat, in qua tu, vel successores tui clericos ordinandi, ecclesias et oratoria consecrandi, et alia quæ ad episcopale officium pertinent ministrandi facultatem liberam habeatis. Terminos sane Arausicensis parochiæ, quos ex præcepto ejusdem prædecessoris nostri, in præsentia Attonis quondam Arelatensis archiepiscopi, et suffraganeorum ejus, per assertiones testium et instrumenta chartarum a prædecessore tuo bonæ recordationis Berengario episcopo constat esse probatos, et Romæ assistente Pontio Tricastino episcopo per eumdem Romanum pontificem, indagatis utrinque diligenter rationibus, in præsentia episcoporum et cardinalium collaudatis, prædictæ Arausicensi ecclesiæ quiete et sine aliqua infestatione habendos, possidendosque firmamus ; videlicet a ponte Abolena, per stratam regalem, quæ vadit inter duos montes usque ad Diganum, et a prædicto ponte sicut ascendit aqua de Lez versus meridiem, et usque ad fines Vasensis episcopatus. Porro debitam portionem decimarum et cunctarum oblationum, quæ pro vivis et pro defunctis, ecclesiis offeruntur, sanctorum canonum instituta distinguantur ; ideoque venerabilis frater episcope, quartam partem decimarum ad te pertinentium, tibi ab aliquo usurpari prohibemus. Simili modo statuimus, ne aliquis detensiones ecclesiæ non ad se pertinentes, suis usibus indebite vindicare præsumat.

B

Nulli ergo hominum fas sit, præfatam Arausicensem Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu cujuslibet molestiis fatigare ; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si quis igitur in futurum, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonitus, nisi congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino judicio de perpetrata iniquitate cognoscat existere, et a sacratissimo corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi alienus fiat, atque extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco quæ sua sunt servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum suæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant.

C

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Angelus presbyter cardinalis titulo Sancti Laurentii ss.

Ego Litafredus presbyter ss.

Ego Lucas presbyter titulo Sanctorum Joannis et Pauli.

Marton presbyter cardinalis titulo Sancti Stephani.

Ego Guido indignus presbyter.

Ego Gregorius presbyter cardinalis titulo Sanctæ Priscæ.

Ego Bernardus presbyter cardinalis titulo Sancti Chrisologi [*f.* Chrisogoni].

Ego Theodevitus Sanctæ Rufinæ episcopus.

Ego Drogo Ostensis episcopus.

Ego Albertus Albanensis episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis titulo Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ggo Guiguo diaconus cardinalis S. Adriani.

Ego Ulbordus cardinalis S. M. in via Lata.

Ego Chysogonus cardinalis diaconus S. Mariæ in Porticu.

Ego Ivo diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ.

Datum Pisis per manum Aymerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, quinto Kalendas Martii, indictione decima quinta, Incarnat. Dominicæ anno millesimo centesimo tricesimo septimo, pontificatus vero domini Innocentii papæ anno octavo.

CCLXVIII.

Ad Petronillam Fontis Ebraldi abbatissam.

(Anno 1137, Febr. 28.)

[PAVILLON. *Vie de Robert d'Arbrissel*, p. 627.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectæ in Christo Petronillæ ejusque sororibus, tam præsentibus quam futuris In perpetuum.

Quod rationi convenit et honestati convenire cognoscitur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilectæ in Christo filiæ, vestris justis postulationibus clementer annuimus et monasterium B. Mariæ Fontis Ebraldi in quo divinis estis obsequiis mancipatæ, cum omnibus ad ipsuum pertinentibus, sub apostolicæ sedis protectione susceptum præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quæcunque bona, quascunque possessiones prædictum monasterium inpræsentiarum juste et legitime possidet, vel in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium rationabiliter poterit adipisci, tam tibi quam his quæ ibi in eodem regimine regulariter successerint, firma et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus exprimenda subjunximus : videlicet ecclesiam S. Quintini de Fontanis cum omnibus redditibus, possessionibus ac suis pertinentiis ; Altam Brueriam cum suis pertinentiis, vineis, atque aliis bonis ab

D

Amolmico comite ecclesiæ vestræ collatis, eleemosynam seu donum a Roberto comite vobis concessum, scilicet X marchas argenti vobis singulis annis persolvendas, etc. Ut autem quietius Domino deservire possitis, et frequentationibus hominum ad hoc ipsum devotius efficiendum, vester sacer conventus nullatenus impediatur, præsenti scripto omnimodis prohibemus, ut nullæ prorsus habitationes circa vestrum cœnobium fiant, nullus etiam juxta vos ecclesiam ædificare vel consecrare præsumat, unde quis et religio vestri cœnobii valeat perturbare, etc.

Datum Pisis per manum Aimerici, S. Romanæ Ecclesiæ cardinal. cancellarii, II Kal. Martii, indict. XV, Incarnat. Domini anno 1137.

CCLXIX.

Ecclesiæ S. Mariæ Pisanæ bona, petente Uberto archiepiscopo, confirmat.

(Anno 1157, Mart. 5.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, III, 388.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri UBERTO Pisano archiepiscopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Pisanorum Ecclesia specialis sanctæ Romanæ Ecclesiæ filia a longis retro temporibus ad serviendum beato Petro et Romanis pontificibus prompta exstitit et devota. Quod et ipsum in persona nostra manifestis indiciis comprobavimus, et præ cæteris intercessoribus nostris ingruente necessitate Ecclesiæ devotionem cleri et populi Pisanæ civitatis certis rerum sensimus argumentis. Accedit ad hoc tua familiaritas, et dilecte venerabilis frater Uberte archiepiscope, quem ob specialem prærogativam ad regimen Ecclesiæ Beatæ Mariæ semper virginis, cui Deo auctore præsides, de gremio sedis apostolicæ, ex magna benignitate concessimus, et propriis tanquam beati Petri manibus archiepiscopalis dignitatis infula decoravimus. Pro quibus omnibus eadem præfatæ Dei Genitricis domum ampliori gratia, et benevolentia dignam fore censemus, et cum omnibus ad eam pertinentibus præsentis scripti pagina communimus, in primis siquidem statuentes ut decimæ Pisani episcopatus, quæ sibi competunt secundum sanctorum canonum instituta, honestas quoque personas in episcopali sede ac præfata Dei Genitricis ecclesia, juxta sanctiones canonum, ordinare, et ibidem canonicos constituere, et quæ ibidem fuerint corrigenda canonice corrigere, seu, alias plebes, vel capellas tuas disponere nihilominus habeas facultatem. Decernimus etiam ut quascunque possessiones, quæcunque bona præfata B. Mariæ ecclesia in præsens juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus in perpetuum et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis videlicet castrum de Cucilla, castrum et curte de Locenthana, castrum et curte de Sancta Lucia, castrum et curte de Monte Calvo, tres partes castri et pogii de Ripasticaria, novem partes de quatuordecim partibus castelli, et curtis de Bellora et Boccello, quintam partem castri de Segalare, duas partes castri et curtis de Plumbino, placitum et fodrum de Vada, placitum et fodrum de Zasignana, castrum et curtem de Gari, medietatem castri et curtis de Ceule, medietatem castri et curtis de Lucagnano, placitum et fodrum de Buti, placitum et fodrum de Vico, curtem de Plentina, placitum et fodrum Sancti Joannis de Vena, Sanfam novum et vetus, castrum episcopale de Calche cum curte sua, curte de Papiana cum suis pertinentiis, curtem, de Avane cum morlo, et bovario et aliis suis pertinentiis, tumulum ab

A Arnousque ad stagnum a terra filiorum Dodonis, et Castagnolo usque ad mare, et a solatio usque ad mare, tertium in stagno positum, castrum et curte de Livorna, castrum et curte de Uriliano, positum prope Chesinam, medietatem castri et curtis de Callirile, castrum et curte de Riojacco, terram Ubertingam. Præterea plebes præfatæ Dei Genitricis ecclesiæ pertinentes sibi, suisque successoribus nihilomus confirmamus, videlicet plebem de Calcinaria cum capella Sancti Angeli de Travalda, capella de Rupida cum capella de Planthule, et omnibus aliis capellis eidem plebi pertinentibus, plebem de Buti cum capella Sancti Marci de Submonte, cum omnibus aliis suis capellis, plebem de Vico Ausurissole cum omnibus aliis suis capellis, plebem S. Joannis de Vena cum B omnibus suis cappellis, plebem de Cassina cum omnibus suis capellis, plebem S. Cassiani cum omnibus suis capellis, plebem S. Juliæ cum omnibus suis capellis, plebem S. Laurentii de curte cum omnibus suis capellis, plebem de Calci cum omnibus suis capellis, plebem de Asciano cum omnibus suis cappellis, plebem de Massazuculi cum capella S. Agathæ, et Clatri, capella S. Prosperi de Bozzano, capella de Balbano cum omnibus suis aliis capellis, plebem de Avone cum, etc.; plebem de Rujuno, plebem de Arena, ecclesia S. Nicolai de Patino, plebem de Livorna, plebem de Larzenta cum, etc ; plebem de Limonecum etc.; plebem S. Laurentii de Patha cum, etc.; plebem S. Angeli cum, etc.; plebem de Pomaria, et Monte vaso, et omnibus capellis suis, plebem de Rosignano C cum, etc.; plebem de Voda cum, etc.; plebem de Ripabella cum ecclesia S. Perpetuæ, et territorio ecclesiæ S. Cassiani de Molazzano, et omnibus aliis capellis eidem plebi pertinentibus. Ut autem ad complementum securitatis, seu corroborationis horum omnium nihil vobis desit, cunctaque in territoriis prædictarum plebium, seu etiam infra terminos plebium infra positarum, videlicet plebis de Trajana, plebis de Miliana, plebis de Tripallo, plebis de Gello in Colline, plebis de Bibone plebis de Pararini jure proprietatis ad præfatam Pisanam Ecclesiam pertinent, apostolica vobis auctoritate firmamus, salvo nimirum jure beati Petri, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Nulli igitur omnino hominum fas sit prædictam Pisanam ecclesiam temere perturbare, aut ejus pos- D sessiones auferre· Si qua igitur, etc., cunctis autem, etc. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus SS.

Ego Theodevinus S. Rufinæ episcopus SS.

Ego Gerardus presb. cardinal. tit. S. Crucis in Jerus. SS.

Ego Anselmus presb. card. tit. S. Laurencii SS.

Ego Gotifredus presb. card. tit. S. . . SS.

Ego Lucas presb. cardinal. tit. SS. Joannis et Pauli SS.

Ego Ivo diac. card. S. Mariæ in Aquiro SS.

Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii, et Bacchi SS.

Ego Guido diaconus cardinalis S. Adriani SS.

Ego Ubaldus diac. card. S. Mariæ in Via Lata SS.

Ego Chrysogonus diac. cardin. S. Mariæ in Porticu SS.

Ego Bernardus presb. card. tit. S. Chrysogoni SS.

Datum apud Campilium per manum Americi S. Romanæ Ecclesiæ diac. card., III Nonas Martii, indict. XV, Incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus vero D. Innoc. papæ II anno IX.

CCLXX.

Ad Didacum Compostellanum episcopum.

(Anno 1137, Mart. 10?)

[FLOREZ, *España sagrada*, XX, 584.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri DIDACO Compostellano archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Universa Romana curia et Ecclesiæ fideles nostri pro latore præsentium Aria communi filio nostro et clerico sedem apostolicam suppliciter exoraverunt. Nos igitur eorum precibus diligenter annuentes, fraternitati tuæ pro eodem apostolica scripta dirigimus, rogantes mandando, ut eum benigne suscipiatis, eique pro B. Petri et nostra reverentia ecclesiasticum beneficium cum præbenda in Compostellana Ecclesia in proximo concedas.

Dat. in Bibione Castro VI Idus Ks. Mart. (*i. e.* post Kal.)

CCLXXI.

Adalberto archiepiscopo Moguntino mandat ut famitiam monasterii S. Emmerammi Ratisponensis conta Sigebotum militem tueatur.

(Anno 1137, Mart. 26.)

[PEZ, *Thesaurus Anecdot.*, I, III, 136.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri A. Moguntino archiepiscopo, apostolicæ sedis legato, salutem et apostolicam benedictionem.

Lator præsentium Gerhardus, ad nos veniens, adversus Sigebotum militem questus est quod, eum ipse et consanguinei ejus de familia B. Emmerammi existant, idem Sigebotus in propriam servitutem vindicare conetur. Eapropter fraternitati tuæ rogando mandamus quatenus contra vexationes ejusdem Sigeboti præfatum Gerhardum ejusque consanguineos in sua justitia manuteneas. Et si idem Sigebotus eos contra justitiam gravare præsumpserit, debitam in eum sententiam proferas.

Data Viterbii VII Kal. Aprilis.

CCLXXII.

Privilegium pro Ecclesia Londinensi.

(Anno 1137, April. 8.)

[RYMER, *Fœdera, conventiones, litteræ inter reges Angliæ et alios*, t. I, p. 14.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio NORMANNO, priori ecclesiæ Christi infra muros Lundoniensis civitatis sitæ, ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Apostolicæ sedis clementiæ congruit religiosas personas affectione paterna diligere, et loca eis commissa optatæ defensionis munimine confovere : A proinde, dilecti in Domino filii, vestris petitionibus rationabilibus clementer annuimus, et ecclesiam Christi, in qua divinis estis obsequiis mancipati, apostolicæ sedis patrocinio communimus.

Statuimus enim ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia in præsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata consistant : inquibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda : duas scilicet partes redditus de civitate Exoniæ ; terram de Lectuna, quam Simon de Molins ut uxor ejus Adelina eidem loco, divinæ pietatis intuitu, contulit ; terram et B socam de Anglischecnihte Gylde ; ecclesiam de Bix cum redditibus suis ; ecclesiam de Totenham : præterea quascunque ecclesias, seu terras, extra civitatem Lundiniensem, vel infra, a Dei fidelibus vobis rationabiliter collata seu alia quæ in posterum offerri contigerit, vobis et per vos eidem ecclesiæ auctoritate apostolica firmamus.

Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eamdem ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva nimirum diœcessani episcopi debita reverentia.

C Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat : et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat.

Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Theodewinus episcopus ss.

D Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Drogo Ostiensis episcopus ss.

Ego Anselmus presbyt. cardin. ss.

Ego Albertus Albanensis episcopus ss.

Ego Hubaldus diaconus cardinalis S. Mariæ in Via Lata ss.

Ego Chrysogonus diacon. card. tituli S. Mariæ in Porticu ss.

Ego Godefredus presbyt. cardinalis tit. Sanctæ Anastasiæ ss.

Ego Lucas presbyter cardinal. Sanctorum Joannis et Pauli, ss.

Ego Martinus presbyter card. tit. S. Stephani ss.

Ego Gregorius presbyt. card. tit. S. Priscæ ss. A

Ego Bernardus presbyt. card. tit. S. Chrysogoni ss.

Datum Viterbi per manum Almerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi card. et cancellarii, VI Idus Aprilis, indict. XV, Incarnat. Dominicæ anno 1137, pontificatus domni Innocentii II papæ anno VII.

CCLXXIII.

Privilegium pro xenodochio Roncevallensi.

(Anno 1137, Maii 6.)

[OIHENARTUS, *Notitia utriusque Vasconiæ tum Iberiæ, tum Aquitaniæ*, p. 95.]

INNOCENTIUS episcopus, servus sevorum Dei, fidelibus universis, ad quos istæ litteræ pervenerint, salutem et apostolicam benedictionem.

Honor et reverentia, quæ piis locis impenditur, omnipotenti Deo procul dubio exhibetur; eleemosyna B siquidem, quæ Dei nostri opus interpretatur, si sollicita consideratione pensatur, non est donum sed mutuum, et quod Christi pauperibus ministratur, in præsenti sæculo auctorem suum adjuvat eique in futuro præmium æternæ retributionis apportat. Nos hoc nimirum intuitu venerabilis frater noster Sanctius episcopus Pampiloniensis in loco qui dicitur Roncesvallum ad susceptionem pauperum atque peregrinorum hospitalem domum et ecclesiam in honorem beatæ Mariæ pro sua devotione construxit. Quam nimirum ab eodem fratre nostro, aliisque devotis viris honeste ditatam, sub beati Petri apostoli et nostra protectione suscepimus, et cum omnibus rebus suis apostolico privilegio communivimus. Quamobrem charitati vestræ rogando mandamus atque in C peccatorum remissionem vobis injungimus quatenus a Deo vobis præstitis ad ejusdem loci sustentationem opportuna subsidia tribuatis, hoc scientes quod omnibus benefactoribus ejus totius apostolicæ benedictionis gratiam impertimur, et eos qui tam venerabilem locum infestare præsumpserint dignæ animadversionis sententiæ subjugamus.

Datum in territorio Anagniensi secundo Nonas Maii.

CCLXXIV.

« *Per omnia Casinensi Ecclesiæ adjacentia monasteria* » *litteras mittit ne Rainaldo, electo abbati Casinensi, vel fratribus obediant.*

(Anno 1137, Maio.)

[PETRI, *Chronic. mon. Casin.*, l. IV, c. 108 (*Patrologiæ* D t. CLXXIII).]

CCLXXV.

Ad monachos Morchbacenses.

(Anno 1137, Jun. 11.)

[HUND, *Metropolis Salisburg.*, III, p. 440.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis præposito et fratribus Ecclesiæ Morchbach, salutem et apostolicam benedictionem.

Juxta apostolicam sententiam non tantum debemus attendere quod nobis est utile, sed quod multis ut salvi fiant atque de nostra abundantia indigentium inopiam supplere debeamus. Cæterum sicut nostris est auribus intimatum ecclesia Beati Petri Undenstorff de vestro collegio sibi expedit habere præpositum. Quamobrem universitati vestræ per apostolica scripta rogando mandamus atque præcipimus quatenus unum de fratribus vestris quem eadem ecclesia ad suum regimen postulaverit ipsius loci fratribus concedatis et eorum bonum propositum nequaquam impediatis.

Datum apud Barum IV Nonas Julii.

CCLXXVI.

Ad Walterum episcopum Augustensem. — Mandat, ut ab inferendis monasterio Burano, utpote regali, molestiis abstineat.

(Anno 1137, Jun. 11.)

[PEZ, *Thes. Anecd.*, III, III, 633, ex codice Tegernseensi sæc. XII.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri W. Augustensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Veniens ad nos fidelis noster E. Burensis abbas se a tua fraternitate multa gravamina pertulisse asseruit, tum pro sua dejectione, tum pro sententia anathematis super eum posita. Præterea gloriosus filius noster L. Imperator Burensem abbatiam dicit esse regalem, atque id a curia sua esse recognitum, et sententia principum judicatum atque imperiali privilegio confirmatum.

Ideoque fraternitati tuæ mandamus atque præcipimus quatenus per te vel per submissam personam nullam præfato abbati vel ejus fratribus de cætero injuriam vel molestiam inferas, sed potius eos in pace vivere et Deo servire permittas. Quod enim in curia imperiali causa cognita sententia principum judicatum esse cognoscitur, nolumus immutari, sed ratum haberi, de fundo videlicet in quo idem cœnobium situm est.

Data Bari III Id Julii [*leg.* Junii].

CCLXXVII.

Ad cœnobitas Benedictoburanos, quibus præcipit, ut Engelscalcho abbati a vinculo excommunicationis absoluto tanquam prælato et magistro suo reverentiam et obedientiam deferant.

(Anno 1137, Jun. 15.)

[PEZ, *Ibid.*, p. 631.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Burensis monasterii monachis, salutem et apostolicam benedictionem.

Sicut Scriptura sacra testatur, libat Domino prospera qui ab afflictis pellit adversa, quia ergo filius noster E. abbas vester ad nos veniens, a fratre nostro W. Augustensi episcopo, tum pro sua dejectione, tum pro sententia anathematis posita super eum, multa gravamina se pertulisse asseruit, ejus oppressionibus paterna affectione compassi sumus. Accedit ad hoc quod gloriosus filius noster Lotharius imperator Burensem abbatiam dicit esse regalem, atque id in sua curia esse recognitum, et sententia principum judicatum, et imperiali privilegio asserit confirmatum.

Ideoque nos, quorum præcipue interest venerabilium locorum quieti attentius providere, fratri nostro

W. Augustensi episcopo mandando præcipimus quatenus præfato abbati vestro in bonis aut etiam in personis nullam de cætero injuriam vel molestiam inferat, sed potius, tam vos quam ipsum in pace vivere et Deo servire permittat. Quod enim in curia imperiali causa cognita sententia principum est rationabiliter judicatum, de fundo videlicet in quo idem monasterium situm est, nolumus immutari, sed ratum haberi.

Nec vos lateat quoniam præfatum abbatem vestrum a vinculo supradictæ excommunicationis absolvimus, et, ut ei tanquam prælato ac magistro obedientiam et reverentiam deferatis, mandando præcipimus.

Datum Bari XVII Kal. Julii.

CCLXXVIII.

Monasterii Salvatoris et S. Bonifacii Fuldensis possessiones et privilegia rogatu Chunradi abbatis confirmat.

(Anno 1137, Jun. 21.)

[DRONKE, *Cod. diplom. Puld.*, 387.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio CHUNRADO abbati monasterii Salvatoris Domini nostri Jesu Christi et Sancti Bonifacii, quod situm est juxta ripam Fluminis quod Fulda vocatur, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Cum omnibus Ecclesiis et ecclesiasticis personis debitores ex injuncto nobis a Deo apostolatus officio ac benevolentia existamus, illis tamen propensiori charitatis studio nos convenit imminere quas de jure ac proprietate apostolicæ sedis speciali prærogativa constat existere. Nec dubium quod si fratrum nostrorum petitionibus clementer annuimus, nostris procul dubio desideriis propitium Dominum reperimus. Quam ob rem, dilecte in Domino fili Chunrade abbas, tuis postulationibus debita benignitate impertimur assensum, et monasterium Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi atque Bonifacii, cui Deo auctore præsides, apostolicæ sedis privilegio communimus, in primis siquidem statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem venerabilis locus hodie juste ac legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : Monasterium scilicet Sancti Andreæ apostoli, quod vocatur Exajulum, situm Romæ juxta ecclesiam Sanctæ Dei genitricis semperque Virginis Mariæ, quæ dicitur ad Præsepe, a prædecessore nostro beatæ recordationis papa Leone, intuitu dilectionis prædecessori tuo Hecberto religioso abbati collatum, cum omnibus caminatis, mansionibus, cellis vinariis, et coquina, cum vineis, hortis, diversisque pomorum generibus, cum curte, puteo, et introitu per portam majorem a via publica, et generaliter cum omnibus tam intra quam extra urbem juste ac recte ad idem monasterium pertinentibus. Prohibemus etiam omnen cujuslibet Ecclesiæ sacerdotem in eodem vestro cœnobio sibi ditionem vel auctoritatem aliquam usurpare, excepta duntaxat apostolica nostra sede. Sed neque episcopo in cujus diœcesi idem monasterium situm est, nisi ab abbate ipsius loci fuerit invitatus, missarum solemnia ibidem liceat celebrare. Porro donationes, oblationes decimasque fidelium, absque alicujus personæ contradictione eidem monasterio perpetuo firmas et inconvulsas fore decernimus. Interdicimus insuper ne femina unquam illuc intrare præsumat, nec aliquis ibidem vel in cæteris ejus locis aliquando placitum habeat, nec ad aliquod servitium ipsius loci servos colonosve constringat, nisi is cui abbas ad utilitatem ejusdem venerabilis domus id consenserit faciendum. Obeunte vero te nunc ipsius loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, aut fratrum pars consilii sanioris secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam providerint eligendum. Electus autem non nisi a Romano pontifice benedicatur. Constituimus sane ut congruis temporibus ecclesiasticæ nostræ sollicitudini suggeratur, qualiter ordo monasticus inter fratres regimini tuo, dilecte in Domino fili abbas Chunrade, commissos regulari habitu dirigatur, concordiaque convenienti inter eos ecclesiastico studio conservetur, ne forte (quod absit!) sub obtentu hujus privilegii animus gressusque rectitudinis vestræ a norma justitiæ in aliquo reflectatur. Concedimus tibi præterea, fili charissime ; verbum Dei auctoritate nostra apostolica prædicare, et ut tam tu quam successores tui ante alios abbates Galliæ seu Germaniæ primatum obtineatis, in omni loco atque conventu ubi præsentes fueritis. Ad exemplum quoque prædecessorum nostrorum usum dalmaticæ ac sandaliorum in missarum solemniis ex apostolicæ sedis benignitate tibi concedimus. Et ut tua devotio erga beatum Petrum ac nos ipsos amplius augeatur, ad majoris familiaritatis evidentiam, qua te sub apostolicæ sedis gremio volumus confovere, tibi tuisque successoribus utendi mitra et annulo tribuimus facultatem. Quod si abbas præfati monasterii aliquo crimine fuerit forte pulsatus, Romanæ tantummodo sedis judicium exsequatur. Illud autem huic nostræ sanctioni generaliter addendum esse prospeximus, ut quidquid auctoritate prædecessorum nostrorum, regum, vel imperatorum, eidem Fuldensi cœnobio constat fuisse concessum, eidem loco perpetuis temporibus præsentis privilegii maneat auctoritate subnixum. Nulli ergo omnino hominum liceat præfatum cœnobium temere pertubare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare. Sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satis-

factione congrua emendaverit, potestatis honorisque A sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Domini Dei Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem cœnobio sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

(S. p.) Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus. (B. V.)

Ego Guido diaconus cardinalis Sancti Adriani.

Datum Bari per manum Lucæ presbyteri cardinalis, agentis vicem domini Almerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XI Kal. Julii, indictione XV, Incarnationis Dominicæ anno 1137, pontificatus autem domini Innocentii papæ II anno VIII.

CCLXXIX.

De reverentia debita canonicis Sancti Sepulcri.

(Anno 1137, Jul. 18.)

[DE ROZIÈRE, *Cartulaire du Saint-Sépulcre*, p. 5.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus F[ULCHERO,] Tyrensi archiepiscopo, Jo[ANNI] Acconensi, B[ERNARDO] Sidoniensi, B[ALDUINO Berithensi [episcopis], Tyrensis Ecclesiæ suffraganeis, salutem et apostolicam benedictionem.

Tunc in Ecclesia Domini juxta illud sacri eloquii est charitas ordinata, cum subjecti prælatis obedien- C tiam et reverentiam deferunt, et prælati non ut dominantes in clero, sed potius se mansuetos ac benevolos exhibent. Si enim in rebus sæcularibus suum cuique jus et proprius ordo servandus est, multo magis in ecclesiasticis dispositionibus nulla debet induci confusio. Hujus rei gratia, fraternitatem vestram exhortamur in Domino et apostolica auctoritate mandando præcipimus quatenus venerabili fratri nostro Willelmo, Jerosolymitano patriarchæ, debitam reverentiam exhibeatis, ipsumque, prout tantum virum decet, pariter honorare curetis; qui enim aliis se novit præpositum esse, non indigne ferre debet sibi alium esse prælatum.

Datum in territorio Potentiensi, XV Kalendas Augusti.

CCLXXX.

Ad Petrum abbatem Cluniacensem.

(Anno 1137, Jul. 20.)

[*Biblioth. Cluniac.*, p. 765.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto ilio PETRO abbati Cluniacensium, salutem et apostocam benedictionem.

Super sollicitudine atque diligentia quam erga os et beati Petri negotia te exhibere cognovimus, mnipotenti Deo et tuæ devotioni gratias agimus. enedictus igitur Dominus Deus Israel, qui visitavit fecit redemptionem plebis suæ. Qui etiam ita nobisum magnificare dignatus est misericordiam suam, ita fecit prosperum iter nostrum, ut ab urbe Roma usque Barrum, vix aliqua civitas castrumve remanserit quod beato Petro et nobis subjectum et obediens non existat. Qua in re gaudemus divinæ manus antiqua coruscare miracula, dum sancta Ecclesia quanto amplius sub malleo tribulationis tundi conspicitur, tanto altius sublevatur [*al.* sublimatur], et more aromatum, quo magis verberibus teritur eo latius odoramenta suavitatis effundit. Et quidem optabile nobis erat si, quemadmodum nobis per litteras indicasti, personæ tuæ possemus habere præsentiam, ut vel sic labores nostri diurni atque nocturni valerent Deo propitio mitigari. Sed quoniam æstivi fervores et aeris intemperies, necnon fragilitas complexionis tuæ id minime patiuntur, B charitatem tuam hortamur in Domino quatenus, his omissis, una cum sacro Cluniac. collegio, orationibus consuetis insistas, ut benignitatem quam Conditor noster voluit nobis hactenus exhibere, felici consummatione perficiat: et diutinis laboribus sponsæ tuæ atque Christiani populi, sub jugo illius tyranni Siculi macerati, vestris et aliorum religiosorum precibus inclinatus, jam nunc optatum finem imponat. Quod profecto, sicut de ipsius pietate confidimus, velociter consummabitur. De cætero præfatum conventum per te in Domino salutantes, nos et fratres nostros tuis, et eorum orationibus commendamus.

Data in territorio Potentiensi XIII Kal. Augusti.

CCLXXXI.

Bulla pro Aldone primo abbate Castellionis.

(Anno 1137, Sept. 20.)

[*Gall. Christ.*, IV, Instrum., p. 170.]

INNOCENTIUS, servus servorum Dei, dilecto filio ALDONI abbati S. Mariæ de Castellione ejusque successoribus, etc.

Quod per aspirantem gratiam, dilecte in Domino fili Aldo abbas, in B. Dei Genitricis ecclesia constitutus, nobis extat acceptum, unde etiam charitatem tuam duximus commonendam, ut more boni agricolæ commissam tibi vineam summi patrisfamilias diligenter excolere, eamque pro viribus meliorare contendas: quia vero exhortatione confratrum nostrorum Guilenci quondam Lingonensis episcopi et Bernardi Claævallensis abbatis est in B. D Mariæ ecclesia institutum, ut obeuntibus sæcularibus ejusdem loci canonicis, nonnisi regulares substituantur, idipsum nihilominus gratum habemus, statuentes ut decedentibus sæcularibus canonicis, qui inpræsentiarum apud vos esse noscuntur, nullus eis nisi regularem vitam professus canonicus subrogetur. Sancimus etiam ut quascunque possessiones idem locus hodie canonice possidet, aut inposterum concessione pontificum, largitione regum et principum poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus permaneant. Nulli ergo, etc.

Ego Innocentius Ecclesiæ Catholicæ episcopus.

Ego Drogo Ostiensis episcopus.

Ego Gerardus cardinalis S. Crucis in Hierusalem.
Ego Anselinus presbyter cardinalis.
Ego Lucas presbyter cardinalis.
Ego Martinus presbyter cardinalis.
Ego Vido diaconus cardinalis.
Ego Grisogonus diaconus cardinalis.
Ego Yvo diaconus cardinalis.

Datum apud S. Germanum per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii XII Kal. Octob., indictione I, anno 1138, pontificatus Innocentii II octavo.

CCLXXXII.

Ad Guillelmum Montispessulani dominum.— Rogat ut pro Romanæ Ecclesiæ honore et utilitate, tanquam specialis ejus filius, efficaciter laboret, vicem ab eo, cum tempus et res postulaverit, recepturus.

(Anno 1137, Sept. 21.)

[D. BOUQUET, *Recueil*, XV, 393.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio GUILLELMO de Montepessulano, salutem et apostolicam benedictionem.

Sicut mater non potest oblivisci infantem suum, ita etiam [Romanus pontifex] filium suæ genitricis oblivisci non debet; sed potius, quantum potest et quantum sapit, maternis obsequiis eum debet fovere. De tua ergo probata devotione plurimum confidentes, per apostolica scripta rogando mandamus quatenus pro his quæ ad honorem et utilitatem B. Petri apostolorum principis spectare cognoveris, tanquam specialis ejus filius efficaciter elabores; sciturus quoniam, cum tempus postulaverit aut res, in tuis vel amicorum tuorum causis id ipsum, Deo propitio, faciemus. De cætero, noverit dilectio tua nos per Dei gratiam bene valere atque hoc idem de te exoptare.

Datum apud Sanctum Germanum, XI Kalendas Octobris.

CCLXXXIII.

Alberoni archiepiscopo Trevirensi ejusque successoribus primatum Galliæ Belgicæ asserit.

(Anno 1137, Oct. 1.)

[GUNTHER, *Cod. diplom. Rheno-Mosell.*, I, 226.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ALBERONI Trevirensium archiepiscopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Singularum Ecclesiarum decus et gloria ad laudem et exaltationem sanctæ Romanæ Ecclesiæ atque cujusque ecclesiasticæ prærogativa personæ, ad apostolicæ majestatis refunditur dignitatem, Treverensis siquidem Ecclesia, a longis retro temporibus Deo gratias inter cæteris provincias regni Theutonici gloriose refulsit et in maxima nobilitate præclaruit. Persona vero tua, frater in Christo charissime, Albero archiepiscope, a primævo juventutis flore ita honeste vixit et in exhibendis obsequiis sedi apostolicæ viriliter militavit, et post adeptum Treverensis Ecclesiæ regimen quanto potentius, quanto sublimius ostendisti, tanto robustior murus pro domo Domini exstitisti. Proinde tam tua quam etiam Ecclesiæ tibi commissæ charitate succensi, prædecessorum nostrorum Joannis tertii decimi, Benedicti VII, Leonis etiam noni, Victoris II, sanctæ memoriæ Romanorum pontificum, vestigiis inhærentes dignitates, ab eis Ecclesiæ Treverensi concessas et præceptis imperialibus roboratas, auctoritate apostolica communimus, et primatum Galliæ Belgicæ hoc modo vobis scripti præsentis pagina confirmamus; statuimus enim ut quandocunque a nostra principali atque apostolica sede presbyter vel diaconus, vel sublidiaconus, seu quilibet ordinarius legatus pro ecclesiasticæ utilitatis causa sive peragenda synodo in Galliam, Belgicam Germaniamve fuerit destinatus, tam tu quam successores tui, post eumdem apostolicum legatum primatum inter alios obtineatis antistites; si vero legatus Ecclesiæ Romanæ defuerit, nihilominus post imperatorem aut regem sedendi, et sententiam edicendi ac synodale judicium promulgandi facultatem atque licentiam habeatis. Sancimus etiam ut juxta quod in sacro Chalcedonensi concilio statutum est et a nobis in generalibus conciliis innovatum, nullo regi vel imperatori, seu advocato, nulli ecclesiasticæ sæcularive personæ liceat decedentium archiepiscoporum seu presbyterorum vel reliquorum clericorum Treverensis Ecclesiæ bona pervadere vel diripere, sed potius hæc ipsa ad opus successoris sui juxta dispositionem œconomi et clericorum libere conserventur. Ob reverantiam vero Treverensis ecclesiæ et familiaritatem personæ tuæ, tam de equitando cum nacco per stationes quam etiam de cruce ante te ubiubi deferenda, quod a prædecessoribus nostris apostolicæ memoriæ viris Trevirensibus archiepiscopis est concessum, nos quoque tibi apostolica auctoritate concedimus. Inter hæc etiam omnia quæ ad prædictam Treverensem Ecclesiam, tam intra civitatem quam extra, pertinere videntur, id est ecclesias cum universis rebus sibi attinentibus, sive canonicorum regularium, sive monachorum aut virginum quæ ex scriptis vel præceptis regum seu imperatorum sive fundatorum eorumdem locorum institutione ad eam pertinent et pertinere debent, et quidquid omnino quoquomodo ubiubi eadem venerabilis Ecclesia possidet et possidere debet, tam generaliter quam specialiter, tibi tuisque successoribus concedimus et auctoritate apostolica confirmamus. Nulli ergo omnino hominum fas sit personam tuam seu successorum tuorum vel Treverensem ecclesiam super hac nostra concessione temere perturbare, aut bona vestra auferre, minuere aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur vestris et pauperum usibus profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire attentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini

Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Conservantibus autem sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Drogo Ostiensis episcopus.

Ego Gerardus presbyter cardinalis titulo Sanctæ Crucis in Jerusalem.

Ego Lucas presbyter cardinalis titulo Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Grisogonus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu.

Data in territorio Romano per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii Kal. Octobris, indictione prima, Incarnationis Dominicæ anno 1137, pontificatus vero domini Innocentii papæ II anno octavo.

CCLXXXIV.

Adalberonem archiepiscopum Trevirensem constituit S. Sedis legatum per archidiœceses Trevirensem, Moguntinam. Coloniensem, Salisburgensem, Bremensem et Magdeburgensem.

(Anno 1137, Oct. 2.

[HONTHEIM, *Hist. Trevir. diplom.*, I, 536.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis, episcopis, et dilectis filiis universis, abbatibus, clero, principibus et populo per Trevirensem, Moguntinam, Coloniensem, Salzburgensem, Bremensem et Magdeburgensem provincias constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Juxta sententiam doctoris gentium beati Pauli apostoli, non tantum sapientibus, sed etiam insipientibus, nec tantum vicinis, verum etiam longe positis, ex injuncto nobis a Deo apostolatus officio, existimus debitores, utpote quibus beati Petri vincula commissa, et omnium ecclesiarum, quæ per mundi climata sitæ, sunt sollicitudo incumbit ; quatenus ea, quæ per locorum distantiam, vel causarum multiplicitatem, per nostram præsentiam terminare non possumus, hæc eadem per apostolicæ sedis vicarios, auctore Domino, exsequamur. Cujus rei gratia venerabilem fratrem nostrum Adalberonem, Trevirensem archiepiscopum, virum utique sapientem, discretum, et in ecclesiasticis necessitatibus ab ineunte ætate probatum in partem sollicitudinis nostræ assumpsimus, eumque in partibus vestris legatum sedis apostolicæ constituimus. Mandamus itaque vobis, et præsentium auctoritate præcipimus ut eidem fratri nostro obedientiam et reverentiam deferre, et pro celebrandis conventibus synodalibus ad ejus convocationem convenire non gravemini, quo vestro nimirum fretus consilio et auxilio, corrigenda corrigere, et quæ recta sunt, adjuvante Domino, valeat stabilire.

Datum in territorio Romano sexto Nonas Octobris (74).

CCLXXXV.

Privilegium pro monasterio S. Mariæ Salzburgensi.

(Anno 1137, Oct. 2.)

[SCHATEN *Annales Paderborn.* I, p. 747.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis monachis monasterii Sualenbergensis, tam præsentibus quam futuris, in perpetuum.

Sacrosancta Romana Ecclesia, quæ per beatum Petrum apostolorum principem Ecclesiarum omnium obtinuit primatum, omnibus ejus suffragio indigentibus subvenire misericorditer consuevit. Dignum est enim ut qui ad animarum regimen assumpti sumus, eas et a pravorum nequitia tueamur, et beati Petri patrocinio muniamus. Quocirca, dilecti in Domino filii, vestris desideriis impertimur assensum, et Sualenburgense monasterium a nobili viro Widekindo in honore beatæ Dei Genitricis fundatum. atque consilio et assensu gloriosi filii nostri Lotharii Romanorum imperatoris Augusti, necnon bonæ memoriæ fratris nostri Adalberti Moguntini archiepiscopi regimini Paderborniensis Ecclesiæ ab eo pro sua devotione oblatum, præsentis scripti pagina communimus ; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona ex dono fratris nostri Bernardi Paderbornensis episcopi, vel ejusdem Widekindi, idem locus impræsentiarum canonice possidet, quæcunque etiam concessione pontificum, largitione imperatorum vel principum, seu quorumlibet fidelium eidem venerabili loco rationabiliter offerri contigerit, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant. Obeunte vero te ejusdem loci abbate, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres ipsius monasterii communi assensu, seu fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam providerint eligendum ; advocatumque nisi per electionem atque providentiam abbatis et fratrum ibidem constitui omnino prohibemus. Decernimus ergo ut nulli omnino liceat vestrum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur vestris usibus profutura. Si vero, quod absit ! advocatus, qui in vestro monasterio pro tempore fuerit, inutilis apparuerit, liceat vobis loco ejus alium idoneum substituere ad honorem et utilitatem loci

(74) Occasionem concessæ Alberoni hujus prærogativæ sic exponit Baldericus in Vita Alber. : *Albero in expeditionem Italicam cum rege Lothario profectus est cum centum militibus secundum æstimationem, sed secundum veritatem cum sexaginta septem ; pulsoque Rogerio rege Sicelio de finibus Apuliæ, quam occupaverat, dataque ea Remaldo duci, et recuperatis B. Petri regalibus, cum imperator reverteretur, in valle Tridentina communi mortalium forte in fata lapsus est. Ipse autem D. archiepiscopus a domino papa Innocentio legationis officio decoratus.* Hæc omnia ad annum 1137 referenda esse apparet ex tempore obitus Lotharii, qui hoc anno, die 4 Decembris vivere desiit.

vestri. Quod si episcopus in cujus diœcesi vestrum monasterium situm est, temere vos in aliquo gravare voluerit, facultatem liberam habeatis ad auxilium matris vestræ Ecclesiæ Romanæ confugere, utpote qui sub ejus speciali protectione consistitis. Si quis igitur in posterum, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non præsumptionem suam congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui periculum patiatur, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Conservantes autem eidem loco quæ sua sunt, omnipotentis Dei et beatorum apostolorum Petri et Pauli gratiam consequantur. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Drogo Ostiensis episcopus.

Ego Guido diaconus cardinalis Sancti Adriani.

Ego Anselmus presbyter cardinalis.

Ego Gerhardus presbyter cardinalis Sanctæ Crucis in Hierusalem.

Ego Grysogonus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu.

Ego Lucas presbyter cardinalis Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Martinus presbyter cardinalis Sancti Stephani.

Datum in territorio Romano per Manum Innocentii sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, sexto Nonas Octobris, Incarnationis Dominicæ anno 1137, indictione I, pontificatus vero domni Innocentii papæ secundi anno octavo.

CCLXXXVI.

Archiepiscopatus Magdeburgensis et episcopatus Misnensis confinium, petente Conrado archiepiscopo, confirmat.

(Anno 1137, Oct. 2.)

[DREYHAUPT, *Pagus Neletici*, I, 30.]

CCLXXXVII.

Parthenonis S. Joannis Gerbstadensis protectionem suscipit privilegiaque confirmat, petente Chunrado marchione.

(Anno 1137, Oct. 3.)

[KREYZIG, *Beitpage* II, 349.]

CCLXXXVIII.

Ecclesiæ S. Frigdiani Lucensis ecclesiam S. Pantaleonis committit, decimasque de fundo Loveti in comitatu Ferrariensi asserit.

(Anno 1137, Nov. 1.)

[*Bullar. Lateran.*, 17.]

CCLXXXIX.

A. archipresbytero et fratribus ecclesiæ S. Martini Lucensis nuntiat se fratribus ecclesiæ S. Frigdiani ecclesiam S. Pantaleonis commisisse.

(Anno 1137, Nov. 1.)

[BALUZ., *Miscell.*, IV, 589.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis A. archidiacono, A. archipresbytero, A cæteris canonicis Lucanæ Ecclesiæ B. Martini, salutem et apostolicam benedictionem.

Diutinæ destitutioni Ecclesiæ S. Pantaleonis paternis affectibus condolentes, eidem duximus succurrendum et salubriter providendum. Communicato itaque fratrum nostrorum consilio, locum ipsum dilectis filiis nostris. I. [Hieronymo] priori, et fratribus ecclesiæ S. Fridiani ad reformationem religionis et meliorationes loci ex apostolica dispensatione commisimus, quandiu scilicet apud eosdem fratres religio et canonicus ordo viguerit, ita tamen ut ordinationes clericorum, seu alia ecclesiastica sacramenta ab episcopo vestro suscipiant, si Catholicus fuerit, et gratiam apostolicæ sedis habuerit, easque sine pravitate et exactione eis voluerit B exhibere. Mandamus itaque vobis atque præcipimus quatenus jam dicto priori et fratribus ejus nullam super hoc per vos vel submissam personam molestiam inferatis. Sed potius eosdem ibidem Deo servire quiete atque pacifice permittatis.

Data Romæ Kal. Novemb.

CCXC.

Ad B. capellanum ecclesiæ S. Juliani.

(Anno 1131, Nov. 1.)

[BALUZ., *ibid.*, p. 590.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei. B. capellano Ecclesiæ S. Juliani, salutem et apostolicam benedictionem.

Per præsentia tibi scripta mandamus quatenus dilecto filio nostro J. priori et fratribus ecclesiæ C S. Fridiani obedias, utpote quibus a nobis Sancti Pantaleonis Ecclesia est commissa. Quod si eis obedire contempseris noveris eisdem a nobis licentiam datam esse te exinde amovendi, et locum ipsum ad honorem Dei et salutem Ecclesiæ ordinandi.

Data Romæ Kalend. Novembris.

XCCXCI.

Monasterio S. Blasii in Nigra Silva cellam Wislikon asserit.

(Anno 1137, Nov. 28.)

[HERGOTT, *Genealog. Hasburg.*, II, p. 157.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio BERTHOLDO abbati monasterii S. Blasii quod est in Nigra Silva, ejusque successoribus et fratribus regulariter promovendis in perpetuum.

D Justis et rationabilibus desideriis consentire congruit officio, et divinæ constat placitum voluntati. Propterea enim Catholicæ nos Deus præfecit Ecclesiæ, ut omnes generaliter fideles, sed præcipue sanctæ religionis domesticos, doctrina, exemplo, simul et auctoritate, provehere studeamus. Notum sit igitur omnibus, tam præsentibus... qualiter quidam nobiles viri, Algerus scilicet, et Adalbero, cellam in prædio suo, quod vulgariter Wyslikon dicitur, et est in pago Thuragensi construxerunt, Deoque et S. Blasio in perpetuam hæreditatem, religionis intuitu tradiderunt, cum omnibus attinentiis suis, id est domibus, agris, pratis, viis, aquis, aquarum decursibus, exitibus et redditibus, silvis, pascuis

et compascuis, cultis et incultis, acquisitis et acquirendis, omnique jure, quod dici vel nominari... omnique utilitate, quæ provenire vel excogitari possunt, plenariaque concivilitate, in pascuis et compascuis circumpositorum vinculorum, id est Bebikon, Lenginanch, Shnesanch, Medendorf, Siglistorf, Rumiken, Meliken. Actum legitime in cœnobio S. Blasii, præsente Rusteino ejusdem loci venerabili abbate, multisque nobilibus, quorum ista sunt nomina : Reinhardus, et frater ejus Waltherus de Goesenstein, Thedericus de Roetelein, Diethelmus de Eun, Bernhardus filius, Bil. de Misacho, Bern de Altwise, Volkerus de Legnach, Hiltiboldus de Turchin, Diethelnius de Helwile.

Anno Incarnationis Domini 1114, VI Kal. Januarii, feria sexta.

Vestris igitur, dilecti in Domino filii, desideriis, necnon Uldarici episcopi Constantiensis, et Conradi ducis, advocati videlicet monasterii S. Blasii, precibus clementer annuentes, maxime pro bono fortunæ, pacis et concordiæ, eamdem cellam vobis, cum omni prænominato jure, auctoritate sedis apostolicæ confirmamus, hoc commonentes, quos jam dictæ cellæ habitatores memoratorum vicorum hominibus solummodo in frugibus et in freno non sint onerosi; alias vero omnimodam eis et plenariam auctoritate apostolica recognoscimus concivilitatem. Concambium quoque pro detentione decimarum, quæ de eodem loco Ecclesiæ Snesanch fuerant persolvendæ, perpetua subnixum esse volumus firmitate. Ipsi quoque cellæ liberum in nomine Domini baptismum tradimus et sepulturam. Priorem autem eidem loco non alium præesse statuimus, nisi quem abbas utilem judicaverit et idoneum ; de advocato nihilominus idipsum statuentes, majoraque negotia, scilicet de beneficiis perpetuis concedendiis, prædiis transferendis, et similia, abbatis arbitrio reservantur. Sub omni constitutionis tenore alias etiam cellas vestras, id est Ochsenhusen, Berowa, Witnowa, Burglon, volumus esse comprehensas, tamque eas, quam ecclesias, per quas monachi vestri divina populo celebrant, a lege diœcesana omnique exactione liberas esse volumus et immunes. Recognoscimus quoque decretum Honorii bonæ memoriæ papæ II, quod scilicet nulli episcoporum apostolicæ sedis legatorum, loca vestra, vel monachos, sine speciali summi pontificis legitimo sub interdicto ponere liceat, vel excommunicare. Si quis igitur huic nostræ autoritatis privilegio verbo vel facto contrarius exstiterit, nisi digne emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a corpore et sanguine Domini participatione et fidelium communione alienus existat, atque apostolorum Petri et Pauli auctoritate æternæ damnationi subjaceat cum Juda in Domini nostri Jesu Christi traditione. Cunctis autem ista pie servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, salus æterna, et requies animarum. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gregorius card. SS. Sergii et Bacchi.

Ego Wido diconus card. S. Adriani.

Ego Grisogonus diacon. card. S. Praxedis.

Ego Ivo diacon. card. Sanctæ Mariæ in Aquino.

Data Romæ per manum Lucæ presbyteri cardinalis agentis vicem domni Aymerici S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, IV Kal. Decembris, indictione I, Incarnationis Dominicæ 1138, pontificatus domni Innocentii II papæ anno VIII.

CCXCII.

Privilegium pro monasterio S. Blasii.

(Anno 1137, Nov. 29.)

[GGRBERT, *Historia Nigræ Silvæ*, III, 70.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio BERTHOLDO abbati monasterii S. Blasii de Silva Nigra, ejusque successoribus tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Desiderium quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere monstratur, auctore Deo sine aliqua est dilatione complendum. Quamobrem, dilecti in Domino filii, vestris desideriis annuentes monasterium ædificatum a fratribus vestri cœnobii in prædio, quod nobiles viri Hawinus, Adhelbertus atque Chunradus assensu illustris quondam ducis Welfonis in loco, qui vulgo Ochsenhusen dicitur, monasterio S. Blasii in Nigra Silva devotionis intuitu tradiderunt, qui utique in pago Ramechgowe (74) in comitatu Bozze, apostolicæ sedis privilegio communimus statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona tam in mancipiis utriusque sexus, areis, ædificiis, exitibus et redditibus, agris, acquisitis ac acquirendis, pratis, pascuis, aquis acquarumque decursibus, molendinis, piscationibus, silvis et aliis utilitatibus suis, quæ impræsentiarum canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, imperatorum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, idem locus poterit adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant. Ita tamen ut idem monasterium cœnobio S. Blasii omni tempore sit subjectum, et juxta ejus normam sive ordinem divinum ibi officium celebretur, quemadmodum ab ipsa sua fundatione noscitur institutum. Decernimus etiam ut nulli abbatum, sive potentum, nulli omnino hominum liceat bona prædictæ Ecclesiæ de Ochsenhusen pertinentia temere perturbare, auferre, vel ablata retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare ; sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Priorem autem eidem loco non alium præesse san-

(75) In Traditionibus San Gallensibus chart. 59 legitur Lanthertum et Huitonem mancipia sua, quæ in pago Ramockewi, habebant monasterio S. Galli obtulisse. « Act. in villa, quæ dicitur Louphaim » (ad dextram Rothami fluvii qui infra Ebingen in Danubium præcipitatur). Cæterum qui hic *comitatus Bozze* dicitur, in charta Herrgotti t. I, p. 58, *comitatus Arnulphi* appellatur.

cimus, nisi quem abbas S. Blasii providerit statuendum. De advocato quoque idipsum nihilominus constituimus, qui si forte inutilis apparuerit, alius sibi idoneus ad ejusdem abbatis arbitrium subrogetur, nullusque ibi alius de his, qui minores advocati dicuntur, alio tempore habeatur. Si qui vero illuc ad conversionem venire voluerint, non licebit priori vel fratribus absque licentia abbatis S. Blasii eos suscipere in suo consortio. Majora sane negotia utputa de ædificiis transmutandis, vel benificiis canonice concedendis, et his similia supradicti abbatis dispositioni et arbitrio reserventur. Si quis autem huic nostræ dispositioni contradictor exstiterit, nisi reatum suum congrue correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi alienus fiat. Conservantes autem, intervenientibus beatorum apostolorum Petri et Pauli meritis, a remuneratore omnium bonorum Domino æternæ vitæ præmia consequantur. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Ego Guido diacon. cardinalis S. Adriani.

Ego Grysogonus diacon. card. S. Mariæ in Porticu.

Ego Ivo diaconus cardinalis S. Mariæ in Aquira.

Data Romæ per manum Lucæ presbyteri cardin., agentis vicem domni Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diac. card. et cancellarii, III Kalend. Decembris, indict. (76) Incarnat. Domin. anno 1137, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno VIII.

CCXCIII.

Fundationem canonicæ Claustroneoburgensis, factam a S. Leopoldo, Austriæ marchione confirmat, ipsamque canoniam in tutelam sedis apostolicæ suscipit, etc.

(Anno 1137, Nov. 30.)

[PEZ, *Thesaur. Anecdot.*, VI, I, 322.]

INNOCENTIUS, episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis HARTMANNO præposito et fratribus in cella S. Mariæ Niuvenburgensis, quæ in Pataviensi episcopatu sita est, canonicam vitam professis, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Cum omnibus Ecclesiis et ecclesiasticis personis debitores ex injuncto nobis officio existamus, illis tamen propensiori cura nos convenit imminere, quos ad omnipotentis Dei servitium, et observationem regularis ordinis amplius anhelare cognoscimus. Ideoque, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et ecclesiam Sanctæ Dei Genitricis Mariæ, beato apostolo Petro oblatam, in qua divino vacatis officio, sub ejusdem apostolorum principis tutelam protectionemque suscipimus, et apostolicæ sedis privilegio communimus.

In primis siquidem statuentes ut ordo canonicus, qui secundum beati Augustini regulam in eodem loco noscitur institutus, ibidem futuris temporibus perpetuo conservetur. Bona quoque et possessiones, quas impræsentiarum eadem ecclesia rationabiliter possidet, vel in futurum concessione pontificum, largitione imperatorum vel principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis, auxiliante Domino, poterit adipisci et nominatim decimas adjacentis parochiæ Nuiwenburch, a fratre nostro Reimaro, Pataviensi episcopo, canonice transmutatas, præsentis scripti pagina roboramus. Obeunte vero te ejusdem loci præposito vel tuorum quolibet successorum, nullus inibi qualibet subreptionis astutia, seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, aut fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Augustini regulam præviderit eligendum, salva nimirum diœcesani episcopi canonica justitia et reverentia.

Porro sacramenta ecclesiastica a diœcesano suscipietis episcopo, si quidem Catholicus fuerit, et gratiam atque communionem apostolicæ sedis habuerit, eaque vobis gratis et sine pravitate aliqua voluerit exibere. Alioquin Catholicum, quemcunque malueritis, adeatis antistitem, qui nimirum nostra fultus auctoritate quod postulatur indulgeat.

Devote quoque petitioni vestræ congregationis annuentes, præsenti decreto sancimus ut nullus præfatæ ecclesiæ advocatus, nisi de domo et progenie dilecti filii nostri marchionis Linpaldi, vestro tamen electus arbitrio, constituatur, cum tamen nullum gravamen vel exactio eidem loco pro ejus patrocinio inferatur. Quod si ipse inutilis præfatæ ecclesiæ apparuerit, et secundo tertiove commonitus non emendaverit, liceat vobis ac vestris, eum a procuratione hujusmodi removere, eique alium idoneum substituere.

Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat prædictam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare. Sed omnia integra conserventur, eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Ad indicium autem perceptæ hujus a Romana Ecclesia libertatis, unum byzantium nobis nostrisque successoribus annis singulis persolvetis.

Si qua igitur in posterum ecclesiastica secularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini

(76) Constat hinc indictionem ab Innocentio subinde etiam jam ante Nativitatem vel novum annum fuisse inchoatam.

nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Anselmus pbr. card. ss.

Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi ss.

Ego Conradus sabinus episcopus ss.

CCXCIV.

Ad Alberonem ep. Leodiensem. — Significat se promovisse Arnulfum in abbatem Gemblacensem, et ei munus benedictionis impendisse, etc.

(Anno 1137, Dec. 18.)

[*Gall. Christ.*, III, Instrum. 127.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ALBERONI episcopo, et capitulo Leodiensi, necnon universis monachis et populo Gemblacensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Officii nostri nos hortatur auctoritas, tam longinquis quam etiam prope positis paterna sollicitudine providere; ideoque venientem ad nos dilectum filium nostrum Arnulphum electum Gemblacensis cœnobii debita benignitate suscepimus, atque juxta petitionem vestram, ipsum propriis tanquam beati Petri manibus in abbatem promovimus, et salva Leodiensis ecclesiæ debita reverentia, illi benedictionis gratiam impendimus. Eumdem itaque cum nostrarum litterarum prosecutione, et gratia sedis apostolicæ ad vos remittentes reverenter suscipiatis, et in sede præfati cœnobii honorifice collocetis. Et quoniam, dilecte frater Albero episcope, pro reformanda inibi religione, tuo annuente studio, prædictus filius noster Arnulphus in eodem loco abbas est constitutus, expedit ut ad recuperandas possessiones et bona Gemblacensis cœnobii, quæ ab ejusdem loci abbatibus absque communi assensu ipsius capituli venditione seu qualibet alienatione distracta sunt, eidem consilium et auxilium præbeas, atque ut ipsi restituantur efficias: domos etiam sæculares in atrio ejusdem cœnobii, atque sub dormitorio fratrum nuper constructas, quæ religioni valde sunt perniciosæ, funditus destrui præcipimus. Quod si earum fundatores contemptores exstiterint, eos canonica censura coercere non differas. Præterea dilectioni tuæ mandamus quatenus comitem, Namurcensem Godefridum et Henricum filium ejus et Ebaldum Florinensem eorum adjutores, qui tempore pacis in sexta feria burgum Gemblacensem cum ecclesia S. Salvatoris combusserunt, villas quoque et curias ipsius cœnobii deprædati sunt et destruxerunt, studiose commoneas ut abbati et fratribus prædicti loci ablata restituant et de injuriis satisfaciant: quod si infra 40 dies, postquam hæc scripta susceperis, hoc adimpletum non fuerit, absque dilatione debitam de eis justitiam facias. Ad hæc, frater episcope, tibi mandamus ne præfatum abbatem a concubina quondam Balduini clerici super ecclesia S. Salvatoris vexari permittas, sed potius redditus a tempore mortis ejusdem inde perceptos atque futuri temporis eidem abbati integre reddi facias.

Datum Romæ XV Kal. Jan.

CCXCV.

Ad archiepiscopos Remensem, Senonensem et Turonensem, quos monet ut mites sint, et liberum injuste oppressis relinquant ad sedem apostolicam appellare.

(Anno 1130-1138.)

[PEZ, *Thesaur. Anecdot.*, VI, I, 308.]

INNOCENTIUS papa secundus, R. [REINALDO] Remensi, H. Senonensi, H. [HUGONI] Turonensi, archiepiscopis, et eorum suffraganeis episcopis.

Tunc pax et charitas vice mutua se complectuntur, et manet indissolubilis in alterna dilectione sinceritas, si juxta divinæ dispensationis ordinem et Ecclesiæ gradus distinctos minores majoribus reverentiam exhibeant, et inferioribus diligentiam potiores impendant. Verum ecclesiasticus ordo confunditur, si minores illicita sua temeritate præsumant, vel præsidentes non concessa sub remissione impunitatis attentant. Compago namque humani corporis, et divini collegii conservatur incolumis, si pastores super gregem invigilent, et magis appetant pascere quam dominari in clero, et subditi potius humiliter obedire quam a subjectione procaciter resilire. Ne igitur pars alterutra cœlestis dispensationis ordinationem pervertat, Petrus, apostolorum princeps, est in capite Ecclesiæ a Domino constitutus, ut per se et per successores suos fratres confirmet, errata corrigat, et jura sua unicuique tribuat. Inde est etiam generali lege Ecclesiæ promulgatum ut majores causæ ad examinationem sedis apostolicæ devolvantur, et ut oppressiones intrepide ad eam appellent, privilegium sibi in hoc appellandi sancta Romana reservavit Ecclesia. Quam sit namque necessarius appellandi usus, nemo est qui nesciat quippe cum judicantium iniquitatem et imperitiam corrigat. Appellatione autem interposita, omnia in statu suo permaneant, et tandiu nihil erit innovandum, quandiu de appellatione ab eo ad quem provocatum est fuerit pronuntiatum. Cæterum quod in laicis est culpabile, videtur in clericis criminosum. At vero, juxta imperiales sanctiones, si judices ordinarii provocationes æstimaverint respuendas, triginta pondo auri multantur, et assessores et officiales eorum totidem, nisi publice restiterint, et aptis [*f.* actis] evidenter contradixerint. Quanta igitur animadversione sit plectendus judex ecclesiasticus, qui doctrinam matris suæ, sanctæ Romanæ Ecclesiæ, abjicit, et privilegium beati Petri infringere nititur, parem se faciens Jesu Christo et supra apostolorum sedem ascendens, vigor justitiæ, in promptu habens ulcisci omnem inobedientiam, non ignorat. Exhortamur itaque fraternitatem vestram in Domino, ut quemadmodum dignitatem vestram desideratis illibatam a sede apostolica custodiri, ita erga subditos mites sitis, et prærogativam audientiæ in nullo imminuere aut infringere de cætero attentetis. Alioquin de tanti excessus impunitate nos judicabimur apud

Dominum negligentes, tepidi, sive rei. Ex officio A siquidem apostolatus injuncta nobis est a Deo necessitas, ut majoribus honorifice providentes minora salubriter sine læsione curemus.

Ego Guido diac. card. S. Adriani SS.

Ego Drogo Ostiensis eps. SS.

Ego Bazifredus pbr. card. tit. Vestinæ SS.

Ego Lucas pbr. card. tit. SS. Joannis et Pauli SS.

Ego Martinus pbr. card. tit. S. Stephani in cælio Monte SS.

Ego Crysogonus diac. card. S. Mariæ in Porticu SS.

Datum Romæ per manum Lucæ pbri cardinalis, agentis vicem domini Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diac. cardinalis et cancellarii, II Kal. Decembris, indicct. I, Incarnationis Dominicæ anno B 1137, pontificatus vero domini Innocentii PP. II anno VIII.

CCXVI.

Privilegium pro monasterio Portensi, ordinis Cisterciensis. — Ne in districtu monasterii venationes a quoquam fiant.

(Anno 1138, Jan. 13.)

[COCQUELINES, II, 233.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ADELBERTO Portensi abbati ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, quatenus et devotionis sinceritas lauda- C biliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Proinde, dilecte in Domino fili Adelberte abbas, tuis rationabilibus postulationibus gratum præbemus assensum, et ut in Portensi cœnobio cui auctore Domino præesse dignosceris, monasticus Ordo, qui secundum B. Benedicti regulam, et normam Cisterciensium fratrum, inibi noscitur institutus, perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observetur, præsenti scripto sancimus. Confirmamus et concambium a venerabili fratre nostro Udone, Nuenburgensi episcopo tecum et cum fratribus tuis rationabiliter factum, videlicet Portensem locum cum omnibus suis appendiciis pro Smolensi loco, in quo prius eratis Domino servientes, ab eodem episcopo concambii titulo vobis D collatum, ita tamen, ut idem Smolensis locus cum suis omnibus appendiciis jurisdictioni et usui cedat præfati episcopi. Statuimus insuper ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium impræsentiarum juste et rationabiliter possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et illibata consistant. Ut autem quietius omnipotenti Deo servire possitis, præsenti scripto duximus inhibendum, ut nullus clericus, nullus laicus infra terminos vestros venationibus audeat vacare, aut nugis consimilibus operam dare. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat prænominatum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra serventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, omnimodis usibus profutura, salva nimirum diœcesani episcopi debita reverentia. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Petrus cardinalis presbyter tit. Sanctæ Susannæ SS.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Ego Gerardus presbyter card. tit. Sanctæ Crucis in Jerusalem.

Ego Guido diaconus cardinalis S. Mariæ in Porticu.

Data Romæ per manum Aymerici S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, Idib. Januar., Incarnat. Dominicæ anno 1137, pontificatus domini Innocentii papæ II anno VII.

CCXCVII.

Ad A. archidiaconum et A. presbyterum Ecclesiæ Lucensis.

(Anno 1138, Jan. 23.)

[BALUZ., *Miscell.*, IV, 590.]

INNOCENTIUS servus servorum Dei, dilectis filiis A. archidiacono et A. archipresbytero Lucanæ Ecclesiæ, salutem et apostolicam benedictionem.

Non dubium vobis est quod sollicitudo omnium Ecclesiarum, et præcipue quæ B. Petri juris existunt, ad Romanum pontificem peculiari quadam prærogativa pertineat, Miramur autem quod, sicut accepimus, Manfredus et Albericus presbyteri, nec non Lambertus, Capellus, canonici vestræ Ecclesiæ, institutioni quam de Ecclesia S. Pantaleonis, salva B. Martini justitia fecimus, improbe adversantur; et quoniam ipsi nostra patientia abutuntur, et conantur contra stimulum calcitrare, mandamus vobis atque præcipimus quatenus districte eosdem canonicos moneatis ab hujusmodi vexatione desistere, et dilectis filiis nostris J. priori et fratribus S. Fridiani, quibus Ecclesiam ipsam commisimus; per se vel submissam personam nullam præsumant molestiam irrogare. Quod si infra quindecim dies postquam scripta præsentia susceperitis, præ-

fati canonici vestris monitis non paruerint, extunc eos a suis officiis suspendimus, eamdemque sententiam vobis firmiter observandam injungimus.

Data Romæ x Kal. Februar.

CCXCVIII.

Ad eosdem.

(Anno 1138, Jan. 23.)

[Baluz., *ibid.*]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis A. archidiacono et A. archipresbytero Lucanæ Ecclesiæ, salutem et apostolicam benedictionem.

Sicut testatur canonica auctoritas, sedes apostolica fas habet de omni Ecclesia judicandi, et prout ipsa decreverit disponendi. Ideoque dilectioni vestræ præcipiendo mandamus ut occasione juramentorum illorum quæ potius in perniciem quam salutem Ecclesiæ S. Pantaleonis facta esse dicuntur, dilectis filiis nostris, J. priori et canonicis S. Fridiani nullam inferri injuriam vel molestiam patiamini. Quod si ipsi qui eadem juramenta tam illicite quam incaute fecerunt, in sua obstinatione perdurare voluerint, dissimulare non poterimus quin de ejus plenam justitiam faciamus.

Data Romæ x Kal. Februarii.

CCXCIX.

Jeronymo priori et fratribus ecclesiæ S. Frigdiani Lucensis de superioribus duobus epistolis significat.

(Anno 1138, Jan. 23.)

[Baluz., *ibid.*, p. 591.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, Jer. priori et fratribus Ecclesiæ S. Fridiani, salutem et apostolicam benedictionem.

Super vexatione quam pro Ecclesia S. Pantaleonis a quibuslibet vestris æmulis sustinetis valde gravamur. Unde etiam archidiacono et archipresbytero Lucano mandavimus, ut nisi presbyter Manfredus cum reliquis qui vobis exinde adversantur, infra quindecim dies post scripta nostra suscepta, ab hujusmodi impugnatione cessaverint, et tunc, quousque satisfecerint, a suis officiis suspendantur. De his etiam qui illa illicita et incauta juramenta fecerunt, nisi resipuerint, auctore Domino, plenam justitiam faciemus. De cætero nos et fratres nostros vestris orationibus attentius commendamus.

Data Romæ x Kalend. Februarii.

CCC.

Ad quosdam presbyteros et canonicos ecclesiæ S. Martini Lucensis.

(Anno 1138, Jan.)

[Baluz., *ubi supra*, p. 590.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, Manfredo et Alberico presbyteris, nec non Lamberto, Capello, Henrico canonicis Ecclesiæ S. Martini, salutem et apostolicam benedictionem.

Perlatum est ad aures nostras quod institutioni, quam de S. Pantaleonis Ecclesia fecimus committendo eam S. Fridiani canonicis, contraitis. Quocirca vobis apostolica auctoritate mandamus atque A præcipimus, quatenus jam dictos fratres super eadem causa nullatenus infestetis, sed potius quod a nobis exinde statutum est irrefragabiliter observetis, alioquin tanquam in contemptores decretorum sedis apostolicæ in vos noveritis vindicandum.

CCCI.

Canonici Cheminonenses institutum Cisterciensium amplectuntur.

(Anno 1138, Febr. 17.)

[*Gall. Christ.*, X, Instrum. 1127.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Stephano abbati monasterii de Tribus-Fontibus, ejusque successoribus regulaliter substituendis, in perpetuum.

B Laudes et gratias omnipotenti Deo referimus, quod nomen et vitam fratrum Clarævallensium per diversas partes mundi, ita celebrem, ita fecit spectabilem esse, ut eorum laudabili . . . . ipsi quoque viri religiosi religiosiores fieri appetant; et juxta illud Psalmistæ, *de virtute in virtutem* ire contendant. Placet igitur nobis et hoc ipsum auctoritate apostolica confirmamus, quod canonici Cheminonenses semetipsos et locum suum monasterio de Tribus-Fontibus, contulerunt, et sub vestra cura atque magisterio de cætero vivere decreverunt, et quoniam Deus utpote incommutabilis et æternæ mutabilia corda non approbat, atque apud ipsum non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio, simili modo sancimus, ut jam dictis canonicis præsentibus C vel futuris, nullatenus liceat quocunque tempore se a vestra subjectione subtrahere, seu qualibet occasione contra vos calcaneum elevare, sed potius idem locus cum appendiciis suis et personæ ibidem pro tempore Domino servientes, subjectæ et obedientes vobis existant, quemadmodum abbatiæ quæ secundum regulam Cisterciensium institutæ sunt suo capiti obsequuntur. Salvo nimirum censu XII nummorum Catalaunensium singulis annis nobis nostrisque successoribus persolvendorum. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat vos vel successores vestros super hac nostra confirmatione temere perturbare, aut aliquam vobis exinde contrarietatem inferre. Si quis autem ausu temerario contra hanc præsentem constitutionem venire tenD taverit, secundo tertiove commonitus, nisi præsumptionem suam congrua satisfactione correxerit, excommunicationi subjaceat. Conservantes vero omnipotentis Dei ac beatorum apostolorum Petri et Pauli gratiam consequantur, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus, etc.

Datæ Romanæ per manum Haimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XIII Kalendas Martii, indictione prima, Incarnationis Dominicæ anno 1140, pontificatus vero domini Innocentii papæ II anno nono.

CCCII.

De obedientia quæ debetur patriarchæ Jerosolymitano.

(Anno 1138, Mart. 6.)

[ROZIÈRE, *Cartul. du Saint-Sépulcre*, p. 5.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus F[ULCHERO], Tyrensi archiepiscopo, R[AIMUNDO] Tortose, G[ERARDO] Tripolitano, H...... Gibelentino, B[ALDUINO] Barutino, B[ERNARDO] Sidoniensi et JOANNI Acconensi episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Nolumus vos ignorare, fratres, quoniam, si quis Domino placere præoptat in terris, oportet eum apostolicis humiliter obedire mandatis; profecto enim indignus est sacerdotio, quisquis beati Petri aut ejus successoribus nititur contraire præceptis; quicunque vero præceptiones sive institutiones Romanæ Ecclesiæ, quæ prima est et mater omnium, contemnere seu evacuare contendit, aditum cœlorum sibi post exitum claudit, et dum vivit in terra, vilescit; ex ubertate namque apostolicæ disciplinæ singulis Ecclesiis et sua confertur dignitas et conservatur auctoritas. Per apostolica igitur scripta vobis præcipiendo mandamus quatenus fratri nostro W[illelmo], Jerosolymitano patriarchæ, tanquam primati et patriarchæ vestro, debitam subjectionem et obedientiam, omni contradictione seposita, deferatis. Idipsum quoque a prædecessore nostro bonæ memoriæ, papa Honorio, G[uillelmo], Tyrensi archiepiscopo, [præ]decessori tuo, venerabilis frater F[ulchere archiepiscope, et subjectione et obedientia est imperatum. Quod si contemptores exstiteritis, canonicam de vobis justitiam faciemus.

CCCIII.

Ad Joannem S. Georgii abbatem. — De reformatione parthenonis S. Gangolfi.

(Anno 1138, Mart. 12.)

[NEUGART, *Cod. diplom, Alem.*, II, 70, ex archivo San-Georgiano.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio JOANNI abbati S. Georgii, salutem et apostolicam benedictionem.

Quia, fili, prout scimus et accepimus, felicis memoriæ antecessor noster Honorius pro reformanda religione Ecclesiæ S. Gangolfi de Ordechdal (77) adeo fuit intentus et sollicitus, ut eamdem ejusdem Ecclesiæ religionem, quæ diu collapsa fuit, pro instantia atque rogatu comitis Petri (78), ejusdem Ecclesiæ A advocati, itemque uxoris suæ Ithæ, et Reginaldi unici ipsorum, ad observantiam Regulæ S. Benedicti omnimodis reformare studeret. Idcirco nunc etiam nostræ auctoritatis studium et benevolentiam in hoc habere nihilominus debet. Notum ergo sit omnibus, tam futuris quam præsentibus, quod in hoc facto ejus omnino vestigia sectando auctoritatem ipsius omnino approbamus, tenemus et confirmamus. Et ideo nunc etiam, quæ præcepit, præcipimus, quæ decrevit decernimus, et per omnia omnino deinceps rata esse statuimus. Hanc vero Ecclesiæ illius reformationem hoc modo et ordine scimus accepisse effectum et consummationem, episcopo videlicet Metensi Stephano, ejusque populo et clero in hac pie consentiente, consiliumque et auxilium insuper B impendente, atque pro quiete ejusdem Ecclesiæ, ab ipsa quoque ipsius abbatissæ consecratione sese omnino avertente, et præfato quoque Petro ab electione ejusdem abbatissæ et ab ejus investitura, sibi jure hæreditaro permissa, penitus absistente, eamque Deo et Beato Georgio libere per omnia tradente, et voluntati vel arbitrio abbatis S. Georgii perpetuo deinceps permittente. Non latet etiam quod venerabilis Hatticha (79), tunc monasterii illius abbatissa, constanter in his perficiendis dextram dedit, et assensum pietatis et humilitatis devotissime, gratanterque et sponte obtulit, et ita nunc quasi per eam Ecclesia illa tanquam pro lege accepit, ut si quæ forte posthac inordinate et erecta cervice, more scilicet sæcularium monasteriorum, per obedien- C tiam illam transire noluerit, res scilicet vel prædia monasterii incaute exponendo, per prædictum abbatem sine spe recuperationis pro libitu suo deponatur, et altera in locum ejus, per eum assumpta, digne recipiatur. Quod ergo, ut diximus, tunc per antecessorem nostrum factum atque statutum esse novimus, hoc nunc divina et apostolica, nostraque auctoritate perpetuo tenendum et firmiter observandum mandamus, mandando præcipimus, et nunc tibi tuisque successoribus per præsentia scripta Ecclesiæ illius monarchiam et animarum curam specialiter committimus. Et ne quis huic commisso contraire, vel aliquo modo contrarius præsumat existere, sub termino divinæ et apostolicæ excommunicationis non solum interdicimus, sed et si quis D in hoc prævaricator inventus fuerit, divinæ et apostolicæ excommunicationi subjicimus.

Datum Romæ IV Idus Martii.

(77) Al. *Crouchtal* vel *Krauftthal* in finibus Alsatiæ inferioris diœces. Argent. Latine, *Claustriacum*, parthenon initio sæculi XII memoriæ S. Marci dicatus a fundatore Folmaro juniore, comite Metensi, atque curæ fratris sui Theoceri, abbatis S. Georgii in Silva Nigra, submissus (Meurissius *Hist. des evêques de Metz*, l. III, p. 390), quem Julius III PP. ann. 1550 collegio Sapientiæ Heidebergensi una cum monasterio Lixheimensi univit sub Friderico electore palatino. Ruinæ veteris ecclesiæ abbatialis adhuc patent in vico Krauftthal, ducis Bipontini possessione.

(78) Petrus de Luzelburg in Alsatia inferiore filius fuit Friderici com. de Montione, atque Agnetis Sabaudicæ: Theodorici com. Montisbeligardi ex fratre nepos. Vid. *Notitia de fundatione parthenonis S. Joannis in Alsatia* a. 1127 in *Gall. Christ.* t. V, Instrum. p. 479; Schœpflin. *Alsat. diplom.* t. I, p. 204; Grandidier, *Histoire d'Alsace*, piéces justificatives, tit. 608.

(79) Post Hatticham ann. 1187 præfuit Agnes, ann. 1487 Gertrudis de Utzenheim, ann. 1546 Margaretha Bartold de Kinspach. Ex schedis D. Grandidier, auctoris Historiæ Eccles. Argent.

CCCIV.

Privilegium pro monasterio S. Martini Laudunensis.

(Anno 1138, Mart. 21.)

[Le Paige, *Biblioth. Præm.*, p. 450.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Gualtero abbati et canonicis Ecclesiæ S. Martini quæ in Laudunensi suburbio sita est, eorumque successoribus ibidem divino famulatui mancipatis in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura a provisore omnium bonorum, Deo nobis commissa est, ut religiosas diligamus personas et beneplacentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, nisi a radice charitatis procedens ab ipso religionis fonte fuerit emanatus. Hoc nimirum intuitu, dilecte in Domino fili Gualtero abbas, tuis justis postulationibus clementem impertimur assensum, et ecclesiam Beati Martini cui, Deo auctore, præesse dignosceris, sub beati Petri tutela et apostolicæ sedis protectione suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem Ecclesia impræsentiarum juste et canonice possidet, in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus in perpetuum et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: vineas videlicet, quas in Tiriniaco, in Jovia, in monte Antelli, in Ursello, in Criptis, in monte Lauduno ipsa ecclesia possidet. Allodia quoque, terras, casulas quas in Avains, in Verciniaco, in Bruris, in Makigni, in Pomereto, in Morolgis, in Vele, in Salmunceo, in villa Mariæ, in Vorgia habet. Culturam quoque Monstratam ex dono Gotfridi, consentiente charissimo filio nostro illustris memoriæ Ludovico rege Francorum, eidem ecclesiæ concessam, et culturam de Sormunt; furnum de Moncel, et de Verciniaco, molendinum quod dicitur Croslet, apud Chivi sedem molendini, apud Paranni aliam sedem molendini. Præterea allodia de Diona, de Couerci, de Taran, de Remicurte, de Floricurte, de Pusello de Biauvoir; dimidietatem molendinorum de Anisiaco, quemadmodum sunt vobis a venerabili fratre nostro Bartholomæo Laudunensi episcopo confirmata. Statuimus etiam ne post hæc aliquis vestrum vel successorum vestrorum formam et modum Regulæ et prærogativam religionis quæ hodie in Præmonstrata ecclesia observatur, aliqua temeritate infringere aut immutare præsumat, sed unusquisque, implorato divino auxilio, ut ordo vester de bono in melius provehatur, diligentius elaboret. Fratrum autem qui stabilitatem et obedientiam eodem loco promiserunt, nullus recedere et recedentem, nisi cum commendatitiis litteris, nullus audeat retinere, adjicientes ut terra quæ est præ foribus ecclesiæ vestræ usque ad ecclesiam S. Stephani propter fratrum quietem sicut hactenus in perpetuum ab omni habitatore sit vacua. Censemus etiam ut nulli hominum liceat fratres, qui de eadem Ecclesia exierint de locis suis expellere, nec alicui fugitivos vestros recipere, sed nostra auctoritate eosdem fugitivos vobis excommunicare concedimus. Ut autem tam in prælatis quam in subditis vestri ordinis integritas inviolabiliter observetur, decernimus ut si quis abbatum qui de vestra ecclesia exierint, ab ordine et consuetudine Laudunensis monasterii deviaverit, abbas prædicti monasterii super correctione sua eum bis tertiove commoneat. Quod si incorrigibilis apparuerit, diœcesanus episcopus sub præsentia et testificatione abbatis Sancti Martini, sine omni dilatione ordinis sui transgressorem deponet. Depositum autem episcopus ad ecclesiam B. Martini remittet, et alium idoneum canonica fratrum electione e vestigio subrogabit. Sepulturam quoque, ejusdem loci liberam esse concedimus, ut eorum qui se inibi sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi excommunicati fuerint, nullus obsistat, salvo jure parochialium sacerdotum. Nulli ergo hominum fas sit præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura observantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Laterani per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii. XII Kalend. Aprilis, indictione prima, Incarnationis Dominicæ anno 1137, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno nono.

CCCV.

Ad Hugonem Præmonstratensem abbatem.

(Anno 1138, Mart. 21.)

[Le Paige, *Bibliotheca Præm.*, p. 421.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Hugoni Præmonstratæ Ecclesiæ, et aliis ejusdem professionis abbatibus et religiosis viris, salutem et apostolicam benedictionem.

Quemadmodum ea quæ semel a Deo dicata sunt, ad usus sæculares redire non possunt, ita qui se Deo in locis vestris servire voverunt, atque seipsos professionis vinculo se astrinxerunt, ad alia loca sine licentia prælati sui transire non possunt. Nulli

ergo episcopo, abbati vel priori liceat professos A vestros canonicos sive conversos, absque libera licentia prælati sui suscipere. Et idipsum auctoritate apostolica prohibemus, ne quis attentet professionis vestræ aliquos vobis invitis ausu temerario retinere. Præterea vobis potestatem attribuimus fugitivos vestros usque dum redeuntes satisfaciant, excommunicationis sententia innodare.

Datum Laterani XII Kalendas Aprilis.

CCCVI.

Ecclesiæ S. Mariani Eugubinæ canonicorum possessiones confirmat.

(Anno 1138, Mart. 23.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, I, 636.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis BENEDICTO præposito, ejusque fratribus B in ecclesia cathedralis sedis B. Mariani Eugubinæ civitatis famulantibus, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, ut et fidelis devotio laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Eapropter, dilecti in Domino filii, postulationibus vestris clementer impertimur assensum, et ecclesiam B. Mariani, in qua divinis estis obsequiis mancipati, apostolici privilegii pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus impræsentiarum canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Do- C mino, poterit adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant; in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis, plebem videlicet S. Joannis de Civitate, plebem S. Mariæ Serrata, plebem de Lisciano, plebem S. Mariæ de Gadiano, cum plebe S. Donati et S. Viriani, plebem S. Gervasii, curtem de Lavari, cum aliis omnibus ecclesiis, ac bonis prædictæ ecclesiæ pertinentibus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam B. Mariani Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet fatigationibus molestare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione sunt concessa, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur, etc. Amen. D

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinen. episcopus propria manu corroboravi.

Ego Petrus card. presb. S. Susannæ.

Ego Bernardus presb. card. S. Crucis in Jerusalem.

Ego Anselmus presb. card. S. Laurentii in Lucina.

Ego Martinus presb. card. S. Stephani.

Ego Oddo diac. card. S. Georgii.

Ego Guido diac. card. SS. Cosmæ et Damiani.

Ego Guido diac. card. S. Adriani.

Ego Boetius diac. card. SS. Viti et Modesti.

Ego Ivo diac. card. S. Mariæ in Aquiro.

Ego G. G. card. S. Angeli.

Ego Gerardus diac. card. S. Mariæ in Dominica.

Datum Laterani per manus Aimerici S. R. E. cardinalis cancellarii, x Kal. Aprilis, indict. I, Incarn. Dominicæ an. 1137, pontificatus vero D. Innocentii papæ II an. IX.

CCCVII.

Privilegium de ecclesiis episcopo Parisiensi subjectis, etc.

(Anno 1138, Mart. 26.)

[*Gall. Christ.* VII, Instrum. 57.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri STEPHANO episcopo Parisiensi, ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.

Quanto nobilis et gloriosa Parisiensis Ecclesia pro sede regis Francorum existit famosior, et in amore et reverentia B. P. et S. R. Ecclesiæ, venerabilis frater Stephane episcope, manifestis argumentis exstas devotior, tanto propensius in his quæ ad utriusque decus et emolumentum spectare noscuntur, optata suffragia impertimur. Ideoque, charissime frater Stephane, rationabilibus postulationibus tuis præbentes assensum, quæcunque Parisiensis Ecclesia impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum, largitione principum, oblatione fidelium, vel aliis justis titulis, Deo propitio, poterit adipisci, tibi tuisque successoribus, et per vos Parisiensi Ecclesiæ apostolici muniminis privilegio communimus. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: ecclesiam videlicet S. Marcelli, ecclesiam S. Clodoali, cum villa et omnibus appendiciis suis, ecclesiam S. Germani Antissiodorensis, ecclesiam S. Eligii, ecclesiam quoque de Campellis, cum præbendis et tribus parochiis, id est de S. Mederico, de Capella, et de terris eidem ecclesiæ pertinentibus, salvo nimirum censu duorum solidorum monetæ illius terræ, videlicet quæ in partibus illis appenditur, Senonensi Ecclesiæ annualiter persolvendo; quæ videlicet supradictæ ecclesiæ ad jus et proprietatem Parisiensis episcopi spectare noscuntur. Jus etiam episcopale in subscriptis abbatiis, et earum parochiis, seu parochianis omnibus, videlicet in abbatia Latiniacensi, in abbatia Fossatensi, in abbatia Sancti Maglorii, in abbatia Sancti Victoris, in abbatia vallis Sanctæ Mariæ, in abbatia de Sarneya, in abbatia sanctimonialium, scilicet de Monte Martyrum, et de Kala; in ecclesia insuper Argenteoli. Præterea pactum et conventionem inter te et charissimum filium nostrum Ludovicum regem Francorum illustris memoriæ factam de loco in suburbio Parisiensi sito, qui Campellus nominatur, tibi nihilominus confirmamus, ita videlicet quod tertia pars totius redditus fossati illius terræ, sive in censu, sive in emptionibus, quæstibus, aut aliis quibuscunque modis aliquid inde processerit, tibi et successoribus tuis absque diminutione aliqua

persolvatur; quæ vero reliquæ partes regali fisco reddantur. Cumque vero fuerit præpositus regis super hoc fidelitatem tibi tuisque successoribus faciat et tuus regi et hæredibus suis, et unus absque altero nihil de terra illa suscipiat vel disponat, statuimus etiam ut si aliquis Ecclesiæ Parisiensis canonicus ad episcopatus fuerit honorem promotus, ipsius præbenda ad Parisiensem Ecclesiam libere revertatur. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat, te vel successores tuos, super hac nostra confirmatione temere perturbare, vel possessiones Eclesiæ Pariensis auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel quibuslibet molestiis fatigare. Si qua vero in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi præsumptionem suam satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco et ecclesiæ sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius, etc.

Datum Laterani, per manum Aymerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, VII Kalend. Apr., indict. I, Incarn. Dom. anno 1137, pontificatus vero Domini Innocentii papæ II anno VIII.

CCVIII.

Privilegium abbatiæ Albæ-Ripæ.

(Anno 1138, Mart. 27.)

[*Gall. Christ.*, IV Instrum. 169.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, reverendissimo in Christo filio RAINBALDO abbati monasterii Albæ-Ripæ, suisque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

In apostolicæ sedis specula disponente Domino constituti, tanto amplius religiosas personas paterna debemus pietate diligere ac fovere, quanto magis eorum orationibus ad exsequendum injunctum nobis apostolatus officium opportunis solatiis adjuvari, et in futuro æternæ benedictionis participes fore confidimus. Proinde, dilecte in Domino fili Rainbalde abbas, exorati a charissimo filio nostro Bernardo Clarævallis abbate, de cujus religione atque prudentia innumera commoda sanctæ Ecclesiæ a Domino provenerunt. . . . . desideriis clementer annuimus, et monasterium Albæ-Ripæ cui Deo auctore præsides, præsentis scripti pagina communimus. Statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant; in quibus hæc nominatim duximus exprimenda: videlicet quæcunque a bonæ memoriæ Wilenco Lingonensi episcopo per manum supradicti abbatis Claræval!. ad opus monasterii Albæ-Ripæ in locis inferius adnotatis, devotionis intuitu sunt collata. Scilicet in Solongereth, campo Alerii, Ambrariis, Aula, Arcufracto, Zachese, Quince, Morethangiis, Crille. Quod profecto donum non solum de his quæ in proprietate ac dominio suo præfatus episcopus inibi possidebat factum esse cognoscitur, sed et quidquid ex his quæ alii ab eo de eisdem terris feudi nomine vel quocunque modo tenebant juste possetis acquirere. Præterea nihilominus confirmamus quæ idem episcopus exceptis supradictis locis in omnibus aliis terris suis circumjacentibus vobis contulit, id est omnia necessaria libere et gratis ad usus vestros et domorum vestrarum atque animalium tam in herbis quam in aquis, silvis, glandibus et in quibusliquet rebus vel potu, melle, venatione et cæteris iis similibus a vobis vel universis vestris sive mercenariis capiendis vel inveniendis. Simile quoque donum a nobili viro Rainaldo de Grance vobis factum, simili sanctione firmamus. Adjicientes donationem, quam egregius vir Ebalus comes de Sauz et Rainaldus de Grance vobis fecisse noscuntur de iis quæ infra supradictos terminos possidebant. Et extra eadem loca si qua de proprietate et dominio eorum sunt vestris vel vestrorum hominum seu et animalium usibus necessaria, firma vobis et inviolata serventur. Nulli ergo omnino hominum liceat prædictum monasterium super hac nostra constitutione temere perturbare, aut ejus possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur vestris usibus omnimodis profutura; si quis autem huic nostræ constitutioni sciens contraire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non præsumptionem suam congrue emendaverit, excommunicationi subjaceat. Conservantes vero hæc, omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus gratiam consequantur. Amen, amen, amen.

Data Laterani per manum Aimerici S. Rom. Eccl. diaconi card. et cancell., VI Kal. Apr., indict. I, Incarnat. Dominicæ 1138, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno IX.

CCIX.

Ad universos fideles in regno Constantinopolitano degentes.

(Anno 1138, Mart. 28.)

[Eug. de ROZIÈRES, *Cartul. du Saint-Sépulcre*, p. 86.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, universis Dei fidelibus Latinis, qui sunt in exercitu regis Constantinopolitani vel in terra sua habitant, salutem et apostolicam benedictionem.

Quemadmodum particeps mercedis existit qui bonorum operum se adjutorem præbet, ita qui nefario operi præstat auxilium a culpa liber esse non potest; agentes enim et consentientes par pœna complectitur. Pro deliberatione Orientalis Ecclesiæ et expiando Dei sanctuario Catholici et Deum timentes viri tam de ultramontanis partibus quam de Italia plurimum laborasse noscuntur, et diversis periculis maris et terræ seipsos opposuisse. Quod tandem, divina cooperante gratia, non sine multa humani sanguinis effusione ab infidelium servitute et dominatione liberata est et in Christianorum potestate redacta. Nunc autem, sicut accepimus, rex Constantinopolitanus, qui se ab unitate Ecclesiæ dividit et beato Petro, cœlorum clavigero, qui princeps est apostolorum et Ecclesiæ post Christum caput et fundamentum, inobediens est, Antiochiam cæterasque proximas civitates nititur occupare et suæ dominationi subjicere. Quia igitur nostrum est cunctos fideles ad sinum matris suæ Ecclesiæ recolligere et ab illicitis prohibere, universitatem vestram rogamus, monemus atque præcipimus, et in peccatorum remissionem injungimus quatenus, si præfatus rex jam dictam Antiochiam vel alia loca, quæ fideles Christiani possident, occupare vel impugnare præsumpserit, vos ab ipsius societate et servitio omnimodis subtrahatis, nec in tam præsumptuosa invasione opem ei et consilium præbeatis; alioquin damnationis suæ vos noveritis esse participes.

Data Laterani, v Kalendas Aprilis.

CCCX.

Sedem episcopalem Ecclesiæ Roscellanæ Grossetum transfert.

(Anno 1138, April. 9.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, X, 268.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, ven. fratri ROLLANDO Grossetano episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis in P. R. M.

Sacrosancta Romana Ecclesia caput et magistra omnium Ecclesiarum est ab ipso Salvatore nostro Jesu Christo divinitus constituta; quæ profecto, sicut speciali privilegio cœlitus sibi collato potestatem habet novos episcopatus, exigente necessitate, statuere, ita nihilominus duos potest in unum conjungere unum in duos dividere, atque episcopales sedes qualibet tyrannica feritate oppressionem, vel violentiam patientes, ad alia quæ tutiora sunt loca transferre. Cum utique B. Augustinus, egregius S. Ecclesiæ doctor et rector, certis ex causis id fieri annuat, videlicet aut pro persecutorum feritate, aut locorum difficultate, aut malorum societate. Sed et prædecessores nostri, qui diversis fuere ætatibus, eamdem translationem ad alia loca munitiora unius ejusdemque diœceseos sæpe numero fieri permiserunt. Hoc nimirum dispensationis intuitu ven. frater Rollande episcope, quoniam Ro-

A sellana Ecclesia multorum prædonum in circuitu habitantium stimulis et infestationibus agitatur, et populus ejusdem loci ad magnam desolationem atque paucitatem, peccatis exigentibus, est redactus, communicato fratrum nostrorum consilio dignitatem episcopalis sedis in eadem urbe hactenus habitam in Grossetanam civitatem apostolica auctoritate transferimus, atque ut idem locus de cætero episcopalis apicis culmine decoretur, præsentis privilegii sanctione decernimus. Nulli ergo omnino hominum fas sit te vel successores tuos super hac nostra constitutione temere perturbare, aut etiam super his aliquid immutare, sed potius Grossetana civitas episcopalis sedis dignitate perpetuo gaudeat, eique tamquam matrici Ecclesiæ ob omnibus tam clericis quam laicis Rosellanæ diœceseos obedientia B et reverentia humiliter deferatur. Si qua sane in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ dispositionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non præsumptionem suam congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui periculum patiatur, atque a sacratissimo corpore ac sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Constituimus autem ut privilegiis a sede apostolica monasteriis, seu aliis piis locis indultis hujus nostræ concessionis obtentu nullum præjudicium inferatur. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ C actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss. N.

Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.

Ego Albericus Hostiensis episcopus ss.

Ego Petrus cardinalis presbyter tit. S. Susannæ ss.

Ego Gerardus presbyt. cardinalis tit. S. Crucis in Jerusalem ss.

Ego Anselmus presbyt. cardinalis tit. S. Laurentii in Lucina ss.

Ego Lucas presbyt. cardinalis tit. SS. Joannis et D Pauli ss.

Ego Martinus presbyt. cardinalis tit. S. Stephani ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi ss.

Ego Oddo diaconus cardinalis ad Velum Aureum ss.

Ego Guido diaconus cardinalis SS. Cosmæ et Damiani ss.

Ego Guido diaconus cardinalis S. Adriani ss.

Ego Grisogonus diaconus cardinalis S. Mariæ in Porticu ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis S. Angeli ss.

Ego Octavianus diaconus cardinalis S. Nicolai in Carcere ss.

Datum Laterani per manum Aymerici S. R. Ecclesiæ diaconi cardinalis et canc., v Idus Aprilis, indictione I, Incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus vero domini Innocentii II papæ anno IX.

CCCXI.

Privilegium pro monasterio S. Martini de Campis.

(Anno 1138, April. 11.)

[MARRIER, *Historia S. Martini de Campis*, p. 379.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis THEOBALDO priori et fratribus monasterii B. Martini in Campis tam præsentibus, quam futuris regulariter substituendis in perpetuum.

Quæ piis et religiosis locis, largitione episcoporum, liberalitate regum conferuntur, libenti animo apostolicæ sedis munimine roboramus. Eapropter, dilecti in Domino filii, ecclesiam de veteri Creccio cum atrio omnibusque suis appendiciis a venerabilibus fratribus nostris Burchardo Meldensi episcopo, vobis pia devotione donatam, et a Manasse ipsius successore postmodum confirmatam, vobis vestrisque successoribus et per vos monasterio B. Martini in perpetuum præsentis scripti pagina confirmamus; statuentes ut nulli omnino hominum liceat eamdem donationem infringere vel mutare, aut huic nostræ confirmationi ausu temerario contraire. Si quis autem hoc audaci præsumptione attentaverit, iram Dei omnipotentis et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus incurrat.

Datum Laterani per manum Almerici S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, III Idus Aprilis, indictione I, Incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno IX.

CCCXII.

Privilegium pro parthenone S. Alexandri Parmensi.

(Anno 1138, April. 12.)

[AFFO. *Storia della citta di Parma*, II, p. 348, ex archivo monasterii S. Alexand. Parm.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectæ in Christo filiæ AGNETI abbatissæ monasterii Beati Alexandri quod infra civitatem Parmensem situm est, ejusque sororibus, tam præsentibus quam futuris, in eodem loco regulariter substituendis in perpetuum.

Cum pro omnibus Ecclesiis et religiosis locis ex injuncto nobis officio debeamus sollicitudinem gerere, pro illis tamen magis studiosos nos esse convenit, qui beato Petro specialius inhærere et ad ejus jus pertinere noscuntur. Proinde, dilecta in Domino filia Agnes abbatissa, tuis et sororum tuarum rationalibus postulationibus clementer annuimus, et Beati Alexandri monasterium in quo divinis estis obsequiis mancipatæ, quod utique B. Petri juris existit, sub apostolicæ sedis tutelam protectionemque suscipimus, et apostolicæ sedis patrocinio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem cœnobium inpræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, poterit adipisci, firma vobis vobisque succedentibus, et per vos eidem cœnobio in perpetuum, et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjunximus: intra civitatem Parmensem ecclesiam Beati Bartholomæi cum omnibus suis pertinentiis; in Fabrario ecclesiam Sancti Andreæ cum omnibus ad eam pertinentibus et cum dominicatu; terras seu possessiones quas in Foligaria habetis; in Fodico ecclesiam Beati Jacobi cum pertinentiis suis; in Belena ecclesiam Beati Laurentii cum suis omnibus pertinentiis. Quidquid etiam in terris, vineis et domibus apud Melajanum et Colornium possidetis. Prope eamdem civitatem Parmensem quæcunque apud Meletolum, Baganzolam Valeriam, et Vicugibuli in terris, vineis, domibus et dominicatibus possidetis. Apud Vigorcolum clausuram unam vinearum cum terris aliis et villanis. Quæcunque præterea in Juliniano et in Purpurano tam in terris et vineis quam in villanis, domibus et aliis rebus possidetis. Ea vero quæ apud Vigattuli, Marturani, vel in basilica Nola, in Moliole, in Castello novo, in Feline, in Vigodemeri, in Traversedula, in Purilio in Berotto, in Cadecomazi, in Noceto in terris, vineis et aliis rebus possidetis, præsenti vobis scripto firmamus. Decimam etiam laborum vestrorum quos propriis excolitis sumptibus, nullus a vobis exigere præsumat. Chrisma sane, oleum sanctum, consecrationes altarium seu ecclesiarum, ordinationes clericorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi a diœcesano suscipietis episcopo, si quidem Catholicus fuerit, et gratiam sedis apostolicæ habuerit, atque ea gratis et absque pravitate aliqua voluerit exhibere. Alioquin Catholicum quem malueritis adeatis antistitem, qui nimirum nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbatissa, vel quæcunque sororum quæ tibi in regimine abbatiæ successerint, nulla ibi persona qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quam sorores ejusdem loci aut pars earumdem consilii sanioris secundum Dei timorem et regulam beati Benedicti elegerint. Porro sepulturam ipsius loci liberam esse decernimus, ut eorum qui illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati fuerint, nullus obsistat. Nulli ergo omnino hominum fas sit præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur earum, pro quarum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Ad indicium autem perceptæ hujus a Romana Ecclesia libertatis, et quod idem monasterium beati Petri juris existat, bizantium unum nobis nostrisque successoribus annis singulis persolvetis. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve per-

sona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ ecclesiæ episcopus ss.

Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.

Ego Albericus Ostiensis episcopus ss.

Ego Bernardus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Crucis in Hierusalem ss.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tit. Sancti Laurentii in Lucina ss.

Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joannis et Pauli ss.

Ego Balduinus presb. card. tit. Sanctæ Mariæ fundentis oleum ss.

Ego Oddo diac. card. S. Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Guido diac. card. Sanctor. Cosmæ et Damiani ss.

Ego Guido diac. card. Sancti Adriani ss.

Ego Grisogonus diac. card. S. Mariæ in porticu ss.

Ego Hubaldus diac. card. S. Mariæ in Via Lata ss.

Ego Ivo diac. card. S. Mariæ in Lauro ss.

Ego Octavimus diac. card. Sancti Nicolai in Carcere ss.

Datum Laterani per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diac. card. et cancell., II Idus Aprilis, indictione I, Incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus vero domni Innocentii secundi papæ anno IX.

Pendet bulla plumbe...

CCCXIII.

Ordinem canonicorum Præmonstratensium in monasterio Villinæ ejusque bona confirmat, multaque privilegia largitur.

(Anno 1138, April. 30.)

[Hugo, *Annal. Præm.*, t. II, p. 686.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio MARQUARDO præposito Villhimensi, ejusque successoribus canonice substituendis, in perpetuam memoriam.

Venerabilium locorum cura nos admonet de eorum quiete et utilitate sollicite cogitare. Quamobrem, dilecte in Domino fili Marquarde præposite, tuis rationabilibus petitionibus annuimus et Villhinensem Ecclesiam, cui auctore Deo præesse dignosceris, præsentis scripti pagina communimus, in primis siquidem statuentes ut ordo canonicus qui secundum B. Augustini regulam, et normam Præmonstratensium fratrum ibidem noscitur institutus, perpetuis ibidem temporibus inviolabiliter conservetur.

A Sancimus etiam ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem Ecclesia inpræsentiarum canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu, aliis justis modis, Deo propritio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant, adjicientes insuper ut quæcunque bona tam in ecclesiis quam in decimis, vel aliis possessionibus frater noster Reginbertus Brixiniensis episcopus ad usus canonicorum præfatæ ecclesiæ contulit, aut etiam a successoribus ejus fuerint in posterum pro sua devotione collata, nullus eis succedentium episcoporum aliquid exinde minuere vel auferre præsumat. Ut autem præpositus et fratres ejusdem loci, omnipotentis Dei servitio vacare liberius va-

B leant, ab omni exactione rerum temporalium vos liberos et quietos de cætero esse decernimus. Obeunte vero te nunc ejusdem loci præposito, vel tuorum quolibet successorum, nullus inibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres ejusdem loci communi assensu et fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et B. Augustini regulam providerint eligendum. Chrisma namque, oleum sacrum, consecrationes altarium seu ecclesiarum, ordinationes clericorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a diæcesano suscipiatis episcopo, si quidem Catholicus fuerit et gratiam atque communionem apostolicæ sedis habuerit, eaque vobis sine pravitate vel exactione exhibere voluerit; alioquin Catholicum, quemcun-

C que malueritis, adeatis antistitem, qui nimirum nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Nulli ergo episcopo, nulli omnino hominum fas sit prædictam Ecclesiam perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, vestris et pauperum usibus profutura. Sepulturam quoque ipsius loci omnino liberam esse decernimus, ut eorum qui illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat. Si quis igitur huic nostræ constitutioni temere contraire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non præsumptionem suam congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque

D se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, atque a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi, alienus fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem, etc., inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, II Kal. Maii, indictione I, Incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno VIII.

CCCXIV.

Ad Chunradum Salzburgensis Ecclesiæ archiepiscopum.

(Anno 1138, April. 30.)

[HANSISIUS, *Germania sacra*, II, p. 938.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri nostro CHUNRADO archiepiscopo Salzburgensis Ecclesiæ, salutem et apostolicam benedictionem.

Litteras fraternitatis tuæ pro fratre nostro Reinberto, Brixinensi episcopo, ad nos transmissas benigne suscepimus, et licet ipse apud nos sinistra esset fama respersus, pro charitate tantum et reverentia personæ tuæ ipsum potius apostolica mansuetudine, quam justitiæ rigore tractavimus, ad domum ac sedem suam cum gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ et B nostrarum interim prosecutione remisimus. Proinde fraternitatem tuam duximus commonendam, ut et ordinatio Brixinensis ecclesiæ tibi specialiter incumbit, erga eumdem fratrem nostrum illa sollicitus et studiosus existas, quatenus ibi cooperante Domino dirigatur, ut neque nobis, neque tibi possit aliqua neglectu imputari jactura. De quiete autem, sive de vacatione, quam a sede apostolica postulasti, te exaudire non possumus, sed potius in remissionem peccatorum tibi injungimus, quatenus supra gregem tuum tanquam bonus pastor vigiles, et semel susceptam obedientiam, ita studeas conservare, ut cum Apostolo dicere valeas : *Durum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi*; et cum apparuerit princeps pastorum, ab eo coronam immarcescibilem consequaris. De servitio autem Ecclesiæ esto sollicitus, sicut nosti.

Data Laterani II Kal. Maii... (*Cætera legi non possunt.*)

CCCXV.

Ad Balduinum archiepiscopum Pisanum. — Varia privilegia concedit.

(Anno 1138, Maii 1.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, III, 389.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri BALDUINO archiepiscopo Pisano, ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.

Tunc apostolicæ sedi et Romanis pontificibus honor integre conservatur, si unicuique Ecclesiæ sua dignitas custodiatur. Romanæ siquidem Ecclesiæ consueta benignitas et discreta humilitas, quos devotos et mansuetos filios reperit, alios dignitatibus et honoribus sibi facit amplius obnoxios, alios familiaritis et dilectionis prærogativa sublimat. Æquum etenim et rationabile est ut quorum nos beneficia et obsequia suscepisse recolimus, eorum devotioni non mensura pari, nec quantitate æquali, sed ex abundantis gratiæ benevolentia libenti animo respondere curemus. Quia igitur de discordia et guerra, quæ inter Pisanam et Januensem civitates existit, multæ hominum clades, et Christianorum captivitates innumeræ provenerunt, nos quorum præcipue interest singulorum saluti tam spiritualiter quam temporali-

A ter sollicitudine providere pro bono pacis, et recompensatione episcopatuum, quos utique a prædecessoribus nostris Romanis pontificibus Ecclesiæ Pisanæ concessos in insula Corsicæ a prædecessore tuo bonæ memoriæ fratre nostro archiepiscopo accepimus in Galluriensi judicatu duos episcopatus, Galtelinensem videlicet et Civitatensem, et Populoniensem episcopatum tibi tuisque successoribus, et per vos Ecclesiæ Pisanæ concedimus, et metropolitano jure subjicimus, vosque primatus honore super Turritanam provinciam declaravimus; legationem quoque Sardiniæ, a prædecessore nostro papa Urbano prædecessoribus tuis concessam, tibi tuisque successoribus præsentis scriptis pagina roboramus. Denique ut Pisana civitas, quæ cœlesti favore de inimicis B Christiani nominis victoriam frequenter obtinuit, et eorum urbes plurimas subjugavit, amplius honoretur, equo albo cum nocco albo in processionibus utendi, et crucem, vexillum scilicet Dominicum, per subjectas vobis provincias portandi tibi tuisque successoribus licentiam damus ; pallii quoque usum fraternitati tuæ concedimus, ut videlicet eo secundum consuetudinem Pisanæ Ecclesiæ perfruaris, et in consecrationibus trium episcoporum in Corsica, Aleriensis scilicet, Adjacensis et Sagontini, ac prædictorum duorum in Sardinia, et Populoniensis episcopi, quorum metropolitanus existis. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam ausu temerario venire tentaverit, secundo tertiove C commonita, nisi congrua emendatione correxerit, potestatis honorisve sui dignitate careat, reamque se, etc., et a sacratissimo, etc. Cunctis autem eidem Eccl. etc., quatenus, etc., et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Desiderius presb. card. tit. S. Praxedis ss.

Ego Petrus presb. card. tit. S. Susannæ ss.

Ego Gerardus presb. card. tit. S. Crucis in Jer. ss.

Ego Littifredus presb. card. tit. Vestinæ ss.

Ego Anselmus presb. card. tit. S. Laurentii in Lucina subscripsi.

Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joannis et Pauli ss.

Ego Stiantius presb. card. tit. S. Savinæ ss.

Ego Martinus presb. card. tit. S. Stephani in Cæ-
D lio monte ss.

Ego Petrus episcopus Papiensis ss.

Ego Oddo diac. card. S. Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Guido diaconus card. tit. S. Adriani ss.

Ego Boetius diac. card. tit. SS. Viti et Modesti ss.

Ego Chrisogonus diac. card. tit. S. Mariæ in Porticu ss.

Ego Ubaldus diac. card. S. Mariæ in Via Lata ss.

Ego Octavianus diac. card. tit. S. Nicolai in carcere ss.

Ego Jacinthus prior subdiaconorum sacri palatii ss.

Ego Joannes sacri palatii subdiaconus ss.

Ego Baro sacri palatii subd. et prior Scolæ Crucis ss.

Ego Joannes Paparo Romanæ Ecclesiæ subd. ss.

Ego Galganus sacri palatii subdiaconus ss.

Ego Monachus sacri palatii subdiac. subsc.

Ego Baldicio sacri palatii subdiac. subscripsi.

Ego Vulgarius sacri palatii subdiac. subsc.

Datum Laterani per manum Aimerici S. R. E. diac. card. et cancellarii, Kal. Maii, ind. I, Incarn. Domin. anno 1138, pontificatus vero D. Innocentii papæ II anno nono.

CCCXVI.

Ad Oprandum abbatem Vallis-Altæ. — Confirmat huic monasterio omnia bona a Gregorio episcopo donata et sedis apostolicæ privilegio communit.

(Anno 1138, Maii 5.)

[LUPUS, *Cod. diplom. Bergom.*. II, 1015, ex archivo ejusdem abbatiæ.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio OPRANDO abbati monasterii Vallis-Altæ quod in Pergamensi parochia situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

Venerabilium locorum cura nos admonet de eorum quiete sollicite cogitare. Quamobrem, dilecte in Domino fili Oprande abbas, hujus desiderii justitiæ clementer annuimus, et monasterium Sancti Benedicti quod in Altavalle situm est, cui etiam, Deo auctore, præesse dignosceris, præsentis privilegii robore communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona a venerabili fratre nostro Gregorio Pergamensi episcopo, consilio et assensu fratrum suorum, nec non advocati, et aliorum bonorum hominum, tam in pratis quam in silvis, agris, aquis, aquarumque decursibus cum terrarum et fluminum usibus aut aliis quibuscunque prædicto monasterio canonice sunt collata, aut etiam in antea ab ipso vel ab aliis Dei fidelibus, legitime conserventur tibi tuisque successoribus firma et illibata permaneant, per terminos videlicet, vel affines qui in scripto ejusdem fratris nostri Gregorii episcopi continetur videlicet, etc. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur, nisi quem fratres communi assensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam providerint eligendum. Electus vero a Pergamensi episcopo, qui pro tempore fuerit, benedicatur et ordinetur, vestrumque monasterium sub ejusdem episcopi patrocinio et defensione consitat. Nulli ergo, etc.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Gerardus presbyter cardinal. Sanctæ Crucis in Jerusalem subscripsi.

Ego Lucas cardinalis tit. Sanctorum Joannis et Pauli subscripsi.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Nass. diaconus cardin. Sancti Eustachii subscripsi.

Ego Grisogonus diaconus cardin. Sanctæ Mariæ in Porticu subscripsi.

Ego G. G. diac. card. Sancti Angeli subscripsi.

Dat. Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, III Nonas Maii, indict. I, Incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno IX.

CCCXVII.

Ecclesias Beatorum martyrum Joannis et Pauli, S. Martini, S. Stephani Majoris et S. Stephani Minoris, necnon medietatem oblationum et bonorum ad certa quædam altaria, et sacras ædes pertinentium, B Petri canonicis perpetuo addicit.

(Anno 1138, Maii, 23.)

[*Bullarium Vaticanum* I, p. 46.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis canonicis Sanctorum Joannis et Pauli, Sancti Martini, Sancti Stephani Majoris et Sancti Stephani Minoris, ad servitium ecclesiæ Beati Petri apostolorum principis deputatis (80), tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Liquet omnibus fidei Christianæ cultoribus, beatum Petrum ab ipso Salvatore nostro Domino Jesu Christo fore apostolorum principem constitutum, eique potestatem ligandi atque solvendi animas cœlesti privilegio traditam ; unde etiam ei dicitur : *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et tibi dabo claves regni cœlorum* ; *et quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in cœlis, et quodcunque solveris super terram erit solutum et in cœlis* ; et iterum : *Si diligis me, Simon Petre, pasce oves meas.* Nos igitur qui, licet indigni, ejusdem cœlorum clavigeri vicarii sumus (81), et ejus loco in Sancta Dei Ecclesia residemus, speciales ipsius ministros, sive patrimonia, sedis apostolicæ debemus patrocinio confovere, et a pravorum hominum incursibus defensare. Quamobrem,

(80) Quos Adrianus IV in bulla anno 1158, IV Idus Februarii edita et inferius producenda, appellat basilicæ principis apostolorum canonicos et rectores quatuor monasteriorum SS. Joannis et Pauli, S. Martini, S. Stephani Majoris, et S. Stephani Minoris : iidem in præsenti diplomate ab Innocentio II nuncupantur horumce monasteriorum canonici ad servitium Vaticanæ basilicæ destinati. Istius appellationis ratio plane constat præallatas D. Leonis IX constitutiones evolventibus.

(81) Quod Romani antistites sese olim S. Petri vicarios appellarint, vetera monumenta satis ostendunt, et in hac diplomatum collectione aliquot succurrunt exempla. Quamvis etenim summi pontifices se revera D. Petri esse in suprema dignitate hæredes et seccessores, probe intelligerent, cum tamen ipsum apostolorum principem in Romana Ecclesia, cui totam pene doctrinam cum sanguine profudit, perpetuo vivere, eadem in cathedra sedere, Ecclesiæ totius clavum tractare, ejusque gubernacula nunquam reliquisse, plane crederent ; haberi se voluerunt quasi *vicarios*, qui suam illi operam commodarent. Videsis Petr. Constant. num. 12 et seqq., præfat. in Epist. Roman. pontificum.

dilecti in Domino filii, vestris petitionibus benignitate debita impertimur assensum, et sacrosanctas ecclesias beatorum martyrum Joannis et Pauli, Sancti Martini (82), Sancti Stephani Majoris et Sancti Stephani Minoris, vestris usibus ac sustentationibus destinatas, præsentis scripti pagina communimus; statuentes ut, quascunque possessiones, quæcunque bona eisdem venerabilibus locis canonice pertinent, aut in futurum, concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, vel aliis justis modis, Deo propitio poteritis adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant, in quibus hæc nominatim duximus exprimenda: medietatem videlicet oblationum (83-84) altaris Sanctæ Mariæ, et omnium possessionum, et bonorum, necnon etiam pensionum, et domorum ejusdem ecclesiæ Sanctæ Mariæ in Turri pertinentium; medietatem quoque oblationum altaris Sancti Gregorii (85), et omnium eorum quæ ad ipsum pertinent; medietatem insuper oblationum ecclesiæ Sancti Joannis (86) et eorum omnium quæ ad ipsam pertinent; medietatem oblationum ecclesiæ Sanctæ Petronillæ (87) et eorum omnium quæ ad ipsum pertinent. Decernimus ergo ut nulli omnino liceat præfatas ecclesias super his, aut aliis temere perturbare, aut earum possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, perpetuis futuris temporibus vestris usibus omnimodis profutura. Si quis sane huic nostræ constitutioni ausu temerario contraire præsumpserit, secundo tertiove commonitus, si non præsumptionem suam congrua emendatione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et

A sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.

Ego Guido Tyburtinus episcopus ss.

Ego Gerardus presbyter cardinalis titulo Sanctæ Crucis in Jerusalem, ss.

Ego Anselmus presbyt. cardinalis titulo Sancti Laurentii in Lucina ss.

Ego Lictifredus presbyt. cardinalis tit. Vestinæ

B [*id est*, S. Vitalis] ss.

Ego Lucas presbyter cardinalis tit. Sanctorum Joannis et Pauli ss.

Ego Martinus presbyt. cardinalis tit. Sancti Stephani ss.

Ego Stancius presb. cardinalis tit. Sanctæ Sabinæ ss.

Ego Gregorius diacon. cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi (88) ss.

Ego Oddo diaconus cardinalis Sancti Georgii ss.

Ego Guido diacon. cardin. Sanctorum Cosmæ et Damiani ss.

Ego Guido diacon. cardin. Sancti Adriani ss.

Ego Boetius diac. card. Sanctorum Viti et Modesti ss.

Ego Hubaldus diac. card. Sanctæ Mariæ ss.

C Ego Grisogonus diac. card. Sanctæ Mariæ in Porticu ss.

Ego GG. (89) diac. card. Sancti Angeli ss.

Datum Laterani per manum Aimerici, S. Ro-

(82) Ecclesia S. Martini fuit in ejusdem nominis monasterio.

(83-84) Vaticanæ basilicæ ministros, per Anacleti pseudopontificis sævitiem ac rapacitatem (hic opulentissimum Vaticani templi thesaurum expilavit, ut videre est apud Baronium ad annum 1120) quamplura passos, Innocentium II hoc privilegio solatum fuisse; conjicit V. cl. Petr. Morett., part I, Lucubr. de Presbyt. sect. 5, § 1. Porro eumdem Innocentium de S. Petri basilica optime meritum commendavit post Petr. Mallium Romanus canon., dum ipsius basilicæ descriptioni tit. 54, grati erga summum pontificem animi monumentum his verbis intexuit: « Condidit quoque (Innocentius II) privilegium, in D quo concessit canonicis basilicæ Beati Petri medietatem omnium ministeriorum, omnium altarium, quæ sunt in ecclesia Beati Petri, et S. Mariæ in Turre præter altare S. Leonis IX papæ. »

(85) Gregorius IV in honorem prædecessoris sui S. Gregorii Magni oratorium et altare construxit, ac in ipsum sanctissimi præsulis exuvias transtulit, uti referunt Liber pontificalis in Gregorio IV, et Joannes Diaconus, lib. IV Vit. S. Gregorii I, cap. 80. Oratorium illud ad australem veteris basilicæ partem videre est in Alpharani tab. ichn., num. 85. Quoad oblationes ad S. Gregorii aram fieri solitas, notatu dignum est quod Anastas. in Benedicto III narrat, nimirum quosdam Anglos Romam profectos, in oratorio B. Gregorii papæ apud S. Petri basilicam exstructo *unam tabulam argenteam* posuisse. Antiquius erat aliud S. Gregorii I altare, quod Leo III, teste ejus biographo, argento purissimo deaurato investivit.

(86) Oratorium S. Joannis ad borealem veteris basilicæ partem collocatum exhibet Alpharani tab. n° 30. Illius meminit canonicus Romanus tit. 41, qui et titulum 34 inscribit: *De ecclesia Sancti Joannis ad Fontes*. Symmachus papa, in S. Petri basilicam munificentissimus, fecit oratoria duo S. Joannis Baptistæ et S. Joannis Evangelistæ, in quorum confessione arcus argenteos et cubicula posuit pens. lib. triginta. Verba sunt Libri pontificalis in Symmacho.

(87) Splendidum sane templum a Paulo I, pontif. ejusdem Sanctæ Virginis nomine et exuviis D. O. M. dicatum; quod nonnulli principes et Galliarum reges aliquot, ac præsertim Romani antistites, ut apud Anastas. Biblioth. videre est, quamplurimis donis cumularunt. Sacram ædem, quam Adrianus I, Vegio teste lib. IV, num. 114, S. Stephani majoris monasterio annexuit; Alpharanus Tabl. ichn., lit. *d* accurate delineavit; quotquot vero de Vaticana S. Petri basilica pluribus egerunt, commentariis suis illustrarunt.

(88) Ecclesia sive diaconia SS. Sergii et Bacchi, de qua Innocentius III epistol. 102, lib. II, apud Balusium loquitur, ad Septimii Severi arcum juxta Capitolium quondam exstitit.

(89) Nimirum Gregorius de Papa seu de Papareschis, Innocentii II ex fratre filius, anno 1134 seu 1135, diacon. card. S. Angeli creatus. Consule Ciacon. Vit. Rom. pontif. et card., t. I, col. 992.

manæ Ecclesiæ diaconi cardin. et cancellarii, x Kalendas Junii, indictione I, Incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno VIII.

CCCXVIII.

Episcopatus Fulgonatensis fines Ecclesiæque possessiones, petente Benedicto episcopo, confirmat.

(Anno 1138, Jun. 11.)

[UGHELLI *Italia sacra*, I, 693.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, ven. fratri BENEDICTO episcopo Fulginensi, ejusque successoribus canonice substituendis, salutem in perpetuum.

Incomprehensibilis et ineffabilis divina miseratio potestatis nos hac providentiæ ratione in apostolicæ sedis administratione constituit, ut paternam universis Ecclesiis sollicitudinem gerere studeamus. Proinde, venerabilis in Christo frater Benedicte episcope, tuis justis postulationis debita benignitate annuimus, et Fulginensem Ecclesiam, cui Deo auctore præesse dignosceris, apostolicæ sedis privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem Ecclesia impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum rationabilibus modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Sancimus etiam ut universi fines parochiæ, sive a tuis successoribus usque hodie sunt possessi, ita omnino integri tam tibi quam tuis successoribus in perpetuum conserventur. Primum quidem latus a Timia vadit in flumen Mortuum, secundum latus a flumine Mortuo in fontem Palumbi, et primum S. Stephani ad Crucem S. Martini, inde ad Cerretum, et ad rivulum Fojani usque ad rivulum, qui dicitur Griscus. Tertium latus ab ipso Grisco pervenit ad Corniale de Vaccagna usque ad clivium Martis, et inde ad collem Jovis, et descendit per directum usque ad Crucem Sancti Mauri. A quarto latere versus dona juxta Spellam pervenit in supradictum flumen Timiam. Confirmamus insuper vobis, et vos S. Fulginensis Ecclesiæ, et plebem S. Joannis de Foroflumini cum ecclesiis suis, plebem S. Joannis de Filecto cum ecclesiis suis, plebem S. Feliciani de Butino, plebem de S. Maria Nova, plebem S. Mariæ de Fulginea cum ecclesiis et possessionibus eorum, plebem S. Valentini, et plebem de Rovelleta, et plebem S. Mariæ de scopulo, plebem S. Mariæ de fellonica cum possessionibus et ecclesiis eorum, plebem de Cassignano, plebem de Porcarella et plebem S. Andreæ de Orbe cum ecclesiis et pertinentiis earum. Porro castellum Landolinæ cum sua possessione, et monasterium S. Petri cum suis possessionibus, ecclesiam quoque S. Mariæ de Rignano cum omnibus pertinentiis suis, in tuo et tuorum successorum dominatu semper permanere censemus. Canonicam vero S. Feliciani cum omnibus pertinentiis vel ecclesiis suis ita sub nostro statuimus jure persistere, A ut nullus ibi præpositus, nullusque canonicus absque assensu episcopi ordinetur. Præbenda etiam de canonica episcopo attribuatur, quoties in refectorio cum fratribus reficere noluerit. Monasterium quoque Salvatoris, et ecclesiam S..... et ecclesiam S. Constantii, et ecclesiam S. Abundii, et ecclesiam S. Herculii, et omnes ecclesias civitatis secundum sacrorum canonum sanctiones in vestra statuimus dispositione et ordinatione persistere. Insuper etiam ecclesiam S. Christinæ, ecclesiam S. Petri de Rotundo, et canonicam S. Paterniani, cum omnibus pertinentiis earum, monasterium S. Stephani, et monasterium de Salvino, et S. Martini de Murro, et S. Angeli de Rosaja cum omnibus pertinentiis eorum, canonicam quoque S. Martini, S. Andreæ, et S. Luciæ cum omnibus pertinentiis, et ecclesiis B eorum, omnesque alias ecclesias Fulginensis episcopatus similiter in nostra statuimus dispositione et ordinatione persistere. Sane redditus de mercato, de portis, de pontibus, de stratis civitatis, et de castro episcopi, videlicet S. Feliciani tibi tuisque successoribus in perpetuum confirmamus, sicut ex antiquo jure et ex regia liberalitatis munificentia Fulginensis hactenus possedit Ecclesia. Et campum qui dicitur S. Mariæ, et campum de Pissinale, campum de Uccellano, campum de Vaccaria, campum S. Abundii de Filecto, campum Frigidi, campum de Gualdo, et totam terram Berardi filii Riconis, et terram totam, quam dedit Acto comes, Luponis filius, Ecclesiæ S. Feliciani, et totam terram, quæ in Spello, et Colle. Topini quoque fluminis alveum C juxta civitatem in vestra jurisdictione servandam perpetuo confirmamus, et molendina omnia, quæ illic præsenti tempore jam constructa sunt, aut in futurum construi contigerit, et quæque illic ædificia construentur, necnon omnes servi, et ancillæ, atque liberi ad Ecclesiam pertinentes sub vestra semper aut successorum possessione permaneant. Decernimus ergo, etc. Si quam ergo, etc. Cunctis autem, etc. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.
Gregorius presb. card. tit. SS. Apostolorum ss.
Petrus card. presb. tit. S. Susannæ ss.
Petrus card. presb. tit. S. Marcelli ss.
Gerardus presb. card. tit. S. Crucis in Hierus. ss.
Anselmus presb. card. tit. S. Laurentii in Lucina. ss.
D Lucas presb. card. tit. SS. Joan. et Pauli ss.
Gregorius diac. card. SS. Sergii ss.
Guido diac. card. S. Adriani ss.
Oddo diac. card. S. Georgii ad Velum Aureum ss.
Guido diac. card. SS. Cosmæ et Damiani ss.

Datum Laterani, per manum Aimerici S. R. E. diaconi card. et cancellarii, 3 Id. Jun., ind. 1, Inc. Dom. an. 1138, pontificatus vero D. Innocentii papæ II anno VIII (90).

CCCXIX.

Ad Alvisum episcopum Atrebatensem.—Significat se

(90) In quo quidem diplomate, lector, adverte Fulginatensis olim diœcesis fines latius patuisse, quippe qui S. Mariam de Pistia, Pignanumque Castellum concluderent, qui hoc tempore unam Nucerinam tantum ditionem agnoscunt.

ejus et abbatis S. Vedasti litem Hugoni archiepiscopo Rothomagensi et aliis episcopis detulisse decernendam.

(Anno 1138, Jul. 3.)

[BALUZ., *Miscell.*, II, 164.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ALVISO Atrebatensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Querelam adversus abbatem Sancti Vedasti nobis expositam a tua fraternitate suscepimus, et de tam præsumptuosis ejus excessibus valde gravamur. Et quoniam crimen Simoniæ et alia tam multa tam gravia quæ intra Ecclesiam in personas religiosas dicitur commisisse, indiscussa manere non patimur, venerabilibus fratribus nostris Hugoni Rothomagensi archiepiscopo, Gosleno Suessionensi, Miloni Tervanensi, et Goffrido Catalaunensi episcopis hæc ipsa examinanda et terminanda commisimus. Nos sane personam tuam et ecclesiam tibi commissam diligere et honorare intendimus, atque dilectioni tuæ injustitia deesse non volumus. Devotionem tuam lætari et Deo gratias exhibere optamus, quoniam et schismatis spurcitia ab urbe exterminata est, et pax sanctæ Romanæ Ecclesiæ a superno Numine restituta.

Data Albani v Non. Julii.

CCCXX.

Archiepiscopis, episcopis, abbatibus, clero principibusque et populo per Trevirensem, Moguntinam, Coloniensem, Magdeburgensem et Bremensem provinciam constitutis Alberonem, archiepiscopum Trevirensem, legatum sedis apostolicæ constitutum nuntiat; cui ut obediant præcipit.

(Anno 1138, Jul. 17.)

[GUNTHER, *Cod. diplom. Rh.-Mos.*, 1,229.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis, episcopis et dilectis filiis universis abbatibus, clero, principibus et populo per Treverensem, Maguntinam, Coloniensem, Madeburgensem, et Bremensem provinciam constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Potestas atque administratio Ecclesiæ Dei, et cura Christiani populi ab ipso Salvatore nostro Jesu Christo beato Petro apostolorum principi ejusque vicariis cœlesti privilegio est commissa. Ipsi enim a Domino specialiter dictum est : *Tu aliquando conversus confirma fratres tuos* (*Luc.* XXII) ; et : *Quæcunque ligaveris super terram, erunt ligata et in cœlo, et quæcunque solveris super terram, erunt soluta et in cœlo* (*Matth.* XVI). Hoc nimirum intuitu nos qui, licet indigni, in sede apostolica constituti, vices ejusdem cœlorum clavigeri gerimus, fratribus nostris prope vel longe positis salubriter providere optamus, quatenus quibus præsentiam nostram exhibere non possumus, eis per ministros nostros vitæ pabula ministremus. Hujus rei gratia venerabilem fratrem nostrum A. Treverensem archiepiscopum, virum utique sapientem, discretum, et in necessitatibus ecclesiasticis ab ineunte ætate probatum, in partem nostræ sollicitudinis assumpsimus, eumque in partibus vestris legatum sedis A apostolicæ constituimus. Mandamus itaque vobis, et præsentium auctoritate præcipimus quatenus eidem fratri nostro obedientiam et reverentiam deferatis, et pro celebrandis conventibus synodalibus ad ejus vocationem conveniatis, ut vestro fretus consilio et auxilio corrigenda corrigere, et quæ recta sunt, cooperante Domino, valeat stabilire.

Datal Albani XVI Kal. Augusti.

CCCXXI.

Ad Willelmum Hierosolymitanum patriarcham.— In causa Tyriæ diœcesis.

(Anno 1138, Jul. 17.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 394.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, WILLELMO Hierosolymitano patriarchæ, salutem et B apostolicam benedictionem.

Quanto munificentiæ supernæ benignitas Hierosolymitanam Ecclesiam tuis temporibus altius sublimavit, tanto magis expedit personam tuam erga fratres suos humaniorem existere, et eos, qui tibi obedientiam exhibent, charitate mutua honorare. Proinde fraternitati tuæ mandamus, quatenus venerabilem fratrem nostrum Fulcherium Tyrensem archiepiscopum, qui ex mandato sanctæ Romanæ Ecclesiæ tibi obedit, fraterni amoris intuitu diligas et honores : sollicite providens, ne sibi gravamen aliquod inferas ; vel sub obtentu hujuscemodi subjectionis, quæ utique ex beneficio apostolicæ sedis tibi et Ecclesiæ Hierosolymitanæ impenditur, Tyrensis Ecclesia nobilis et famosa suæ justitiæ aut C dignitatis patiatur aliquod detrimentum. Indignum est enim ut honor qui sibi, si ei obediret, ab Antiochia exiberetur, a te vel tuis successoribus subtrahatur.

Data Albani XVI. Kalend. Augusti.

CCCXXII.

Ecclesiæ S. Sepulcri Hierosolymitanæ protectionem suscipit possessionesque confirmat.

(Anno 1138, Jul. 26.)

[Eug. DE ROZIÈRE, *Cartulaire du St-Sépulcre*, p. 22.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis PETRO priori et fratribus in ecclesia Sancti Sepulcri canonicam vitam professis, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Si mansuetudo et liberalitas sanctæ Romanæ D Ecclesiæ universis Christianis debet opportuna solatia ministrare, multo magis his qui religiosam vitam ducunt et omnipotenti Domino familiarius adhærere videntur id ipsum convenit propensius impertiri. Quia ergo, dilecti in Domino filii, juxta regulam beati Augustini vivere decrevistis, et in loco, ubi steterunt pedes Domini, adorantes, apud gloriosum sepulcrum ejus, in quo triduo corporaliter requievit, et alia sanctissima loca, in quibus Redemptor mundi pro salute nostra vincula, flagella, crucis ignominiam, vulnera mortemque sustinuit, regulariter militatis, majori vos benevolentia et gratia dignos esse censemus, et paternis vos affectibus volumus confovere. Vestris igitur postulationibus debita be-

dignitate accommodantes assensum, sacrosanctam ecclesiam Sancti Sepulcri, in qua divinis obsequiis insistentes passionem Dominicam et victoriosissime crucis triumphum assidue oculata fide recolitis, nec non personas vestras sub beati Petri protectionem suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut universa, quæ ecclesia ipsa impræsentiarum canonice possidet, quæcunque etiam ab egregiæ memoriæ viris, duce Godefredo et utroque rege Balduino, Arnulpho quoque et aliis patriarchis, eidem loco collata sunt juste, aut rationabiliter in posterum a patriarchis vel aliis Dei fidelibus conferentur, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : videlicet ecclesiam Sancti Sepulcri apud Brundusium cum appendiciis suis, ecclesiam quoque, quæ sita est extra castrum Barulum, in honore et nomine ejusdem sepulcri, in meridiana parte juxta vias publicas, quarum una ducit Canusium, altera vero Salpiam, cum universis appendiciis suis, ecclesiam Sancti Sepulcri itidem extra muros civitatis Trojanæ similiter cum omnibus appendiciis suis, ecclesiam in honore beati Theodori in Beneventano suburbio sitam. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum locum seu personas vestras temere perturbare, vel possessiones ecclesiæ vestræ auferre, minuere seu qui[bus] libet molestiis fatigare, sed omnia vobis integra conserventur vestris et pauperum Christi usibus profutura, salva nimirum Jerosolymitani patriarchæ canonica justitia et reverentia Si qua sane ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non præsumptionem suam congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui periculum patiatur, et excommunicationi subjaceat; conservantes autem hæc omnipotentis Domini et beatorum Petri ac Pauli apostolorum ejus gratiam consequantur. Amen.

Ego Innocentius, Catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

Ego Egidius, Tusculanus episcopus, subscripsi.

Ego Gregorius, presbyter cardinalis [tituli Sanctorum] Apostolorum, subscripsi.

Ego Girardus, presbyter cardinalis tituli Sanctæ Crucis in Jerusalem, subscripsi.

Ego Anselmus, presbyter cardinalis tituli Sancti Laurentii in Lucina, subscripsi.

Ego Lucas, presbyter cardinali tituli Sanctorum Joannis et Pauli, subscripsi.

Ego Ivo, presbyter cardinalis tituli Sancti Laurentii in Damaso, subscripsi.

Ego Vassallus, diaconus cardinalis Sancti Eustachii, subscripsi.

Ego Gregorius, diaconus cardinalis Sancti Angeli, subscripsi.

Datum Albani, per manum Aymerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, VII Kalendas Augusti, indictione prima, Incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno IX.

CCCXXIII.

De subjectione quam debet Tyrensis Ecclesia ecclesiæ Jerosolymitanæ.

(Anno 1138, Jul. 28.)

[Eug. DE ROZIÈRE, *Cartulaire du St-Sépulcre*, p. 4.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri F[ULCHERO], Tyrensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Totius Ecclesiæ Dei, quæ peregrinatur in terris, ordinatio et dispensatio beato Petro cœlorum clavigero, ejusque vicariis est concessa ; unde ei licuit semperque licebit pro qualitate rei et temporis episcopatus dividere, divisos conjungere, regnorum jura transferre, novas metropoles constituere, et metropolitanorum subjectionem primatibus pro sui arbitrii moderatione conferre. Nos igitur, prædecessorum nostrorum Romanorum pontificum vestigiis inhærentes, Tyrensem Ecclesiam, quæ olim Antiochenæ subjecta exstitit, Jerosolymitanæ subjacere statuimus, tibique ut venerabili fratri nostri W[illelmo] patriarchæ, tanquam primati tuo, obedires litteris et viva voce præcipimus. Prohibemus itaque ne hac occasione in personam tuam interdicti vel excommunicationis sententiam promulgare Antiochenus patriarcha præsumat ; quod si hoc attentare præsumpserit, irritum habeatur, nec habere nomen sententiæ mereatur, neque Jerosolymitano patriarchæ aliquam injuriam vel gravamen liceat fraternitati tuæ inferre.

Datum Albani v Kalendas Augusti.

CCCXXIV.

Privilegium pro abbatia Septem-Fontium.

(Anno 1138, Nov. 10.)

[HUGO, *Annal Præmonst.*, II, p. 495.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio JOANNI abbati de Septem-Fontibus, ejusque successoribus regulariter profitentibus in perpetuum.

Apostolicæ sedis clementiæ convenit religiosorum precibus aures accommodare, et eorum quieti et utilitati salubriter providere ; ideoque, dilecte in Domino fili Joannes abbas, tuis desideriis clementer annuimus, monasterii de Septem-Fontibus cui Deo auctore præsides, præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona inpræsentiarum idem venerabilis locus juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant, in quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda : ex dono videlicet Joannis de Runiaco, Lamberti et Hugonis filiorum ejus, Raeiri de Fanon, Jacobi, Hugonis..... Præterea molendinum atque atrium et officinas eorum usibus necessarias cum cæteris supradictis a præfato nostro

Rainaldo archiepiscopo vobis corroboratas, præsenti decreto vestræ Ecclesiæ confirmamus; adjicientes etiam ut ordo canonicus qui secundum beati Augustini regulam, et institutionem fratris nostri bonæ memoriæ Norberti archiepiscopi in eadem est ecclesia stabilitus, futuris temporibus ibidem perpetuo conservetur; sancimus etiam ut nulli fratrum ejusdem ecclesiæ post factam ibi professionem absque vestro assensu et capituli ipsius loci, ad aliam ecclesiam liceat transmigrare, nec eumdem transfugam cuiquam suscipere liceat vel tenere, qui etiam si invitatus canoniceque commonitus redire noluerit, abbas in eum canonicam sententiam perferendi habeat facultatem. De laboribus quos propriis manibus vel sumptibus colitis decimam a vobis exigi omnino prohibemus. Verum ecclesiastica sacramenta a diœcesano episcopo suscipietis, si quidem Catholicus fuerit, et gratiam atque communionem apostolicæ sedis habuerit, eaque vobis sine pravitate et exactione voluerit exhibere; alioquin Catholicum, quemcunque malueritis, adeatis antistitem, qui nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Nulli ergo hominum fas sit præsentem vestram ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia vobis integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus profutura. Si quis sane ausu temerario huic nostræ constitutioni scienter contraire præsumpserit, secundo tertiove commonitus, si non præsumptionem suam congrua emendatione correxerit, excommunicationi subjaceat; conservantes autem hæc omnipotentis Dei, beatorum Petri et Pauli apostolorum gratiam consequantur. Amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ ecclesiæ episcopus, etc.

Datum Laterani per manum Lucæ presbyteri cardinalis agentis vicem domni Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, IV Idus Novembris, indictione I, Incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus vero D. Innocentii II papæ anno VIII.

CCCXXV.

Canonicorum regularium per Halberstadensem episcopatum constitutorum disciplinam legesque confirmat.

(Anno 1138, Nov. 14.)

[SCHOTTGEN et KREYSIG *Diplomat.*, II, 696.]

CCCXXVI.

Parthenonis S. Mariæ Lamspringensis protectionem suscipit, privilegiaque et possessiones confirmat.

(Anno 1138, Nov. 14.)

[KOKEN *Beitr.* z. Niedersachs Gesch., I, 171.]

CCCXXVII.

Privilegium pro Ecclesia Hamerslebiensi.

(Anno 1138, Nov. 14.)

[LEUKFELD, *Antiquitates Katelenburgenses*, t. I, p. 85.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, A dilecto filio THIETMARO præposito (Scilicet Homerslebiensi), et universis prælatis canonicorum regularium per Halberstadensem episcopatum constitutis, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Pia postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, et ut fidelis devotio laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Ideoque, dilecti in Domino filii, vestris justis petitionibus gratum præbentes assensum, ecclesias quibus præsse videmini, possessiones etiam et bona ad ipsas pertinentia sub apostolicæ sedis tutela et protectione suscipimus, et præsenti privilegio communimus. Statuentes ut quascunque possessiones vel bona in ecclesiis, terris cultis vel B incultis, vineis, pratis, bannis, molendinis, silvis, pascuis seu aliis rebus inpræsentiarum juste et legitime possidetis, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, auxiliante Domino, poteritis adipisci, firma vobis et per vos eisdem ecclesiis et illibata permaneant. Decernimus etiam ut ordo canonicus, qui secundum beati Augustini Regulam in eisdem ecclesiis noscitur institutus, aut in aliis, Deo propitio instituetur, perpetuis futuris temporibus inviolabiliter conservetur. In quibus siquidem locis regularis vitæ ordo seu disciplina eo districtioris moderamine seu discretione servetur, ut salva professione vitæ canonicalis, fratres non cadendi ad inferiora, sed semper ad perfectiora C ascendendi habeant facultatem. Nulli etiam canonicorum licitum sit post factam professionem absque libera præpositi et capituli sui licentia ob levitatem aut discretioris vitæ observantiam ecclesias vestras relinquere et ad alia loca transire. Discedentem vero nullus episcoporum, abbatum et priorum audeat retinere. Si quid vero perturbationis seu discordiæ inter fratres vestræ professionis ortum fuerit, præpositi fratrum vestrarum congregationum in unum conveniant, quorum studio et diligentia, controversia, quæ inter eos orta est, si fieri potest, finiatur; alioquin ad episcopum recurratur. Quod si nec per ipsum pax reformari poterit, ad Romanum pontificem causa eadem quantocius perferatur. Præterea ad pacem et quietem vobis perpetuo conferendam statuimus ut, si aliqua ecclesiastica D sæcularisve persona vos sive ecclesias vestras super his capitulis, aliisve rebus gravare voluerit, liceat vobis appellationis remedio perfrui. Volumus etiam præpositos vestrarum congregationum in exaltatione sanctæ Crucis convenire singulis annis, ut si quid inibi de ordine vestro corrigendum, communi consilio ibidem auxiliante Domino statuatur. Ille vero, qui convocandi conventum hujusmodi administrandi habuerit, communiter eligatur. Quod autem ibi de emendatione sive melioratione vestri ordinis institutum fuerit a subditis irrefragabiliter observetur. Fratres quoque, qui de vestris claustris assumpti in aliis ecclesiis sunt constituti præpositi, aut in

posterum constituentur, si forte in seipsis aut in A religione sive ordine canonico deliquerint, aut circa suos subditos negligentes exstiterint, præpositis claustrorum, unde assumpti sunt, de hujusmodi commissis respondeant, et satisfaciant. Et si fortitudo idem fratres ab ipsa prælatione judicio dejecti fuerint,aut cedere voluerint, ad claustrum suum unde venerunt, redeant et in obedientia pristina maneant. Porro præpositi et fratres vestræ professionis, qui non dissimilem sed religiosum exoptant habere pastorem, electioni episcoporum interesse absque contradictione aliqua habeant facultatem ; congregationes monialium, sive habeant abbatissas sive non, disciplinæ et magisterio probatæ vitæ vestræ professionis de vita et moribus suis corrigendis de more obediant. Obeunte vero quolibet vestrorum B præpositorum, nullus ei substituatur, nisi quem superstites præpositi, communi vel sanioris partis consilio decreverint eligendum. De præpositis autem nullus vivens, sine moriens alium sibi audeat subrogare. Sæcularibus etiam canonicis non pateat licentia, qui propter Deum paupertatem elegerunt in sæculo, et divitias contempserunt, injurias seu molestias irrogare. Si quis vero de illis hoc attentare præsumpserit, a suo episcopo inde severius corrigatur. Et quoniam frequenter scandala et persecutiones, emergunt quibus servi Dei multoties affliguntur, et e locis suis exire coguntur, si quando contigerint talia, res seu bona vestra mobilia vobiscum liceat asportare, eisque in locis ubi fueritis uti. Liceat etiam vobis sacerdotes publice con- C cubinarios et incontinentes, et eos qui Simoniaca hæresi convicti sunt sive confessi, in sacramentis vitare, et super his nullam communionem cum eis habere. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum fas sit, vos vel ecclesias vestras super his nostris constitutionibus temere perturbare, bona vel possessiones vestras auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua ergo in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se D divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini nostri Jesu Christi aliena fiat ; atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem vestris ecclesiis sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gerhardus presbyter cardinalis titul. S. Crucis in Hierusalem.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tit. S. Laurentii in Lucina.

Ego Martinus presbyter cardinalis tit. S. Stephani Cælio monte.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Ego Guido diaconus cardinalis SS. Cosmæ et Damiani.

Ego Christophorus diaconus cardinalis S. Mariæ in Porticu.

Data Laterani per manum Humerici S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XVIII Kalend. Decembris, indict. II, Incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno VIII.

CCCXXVII.

Monasterii S. Joannis Halberstadensis disciplinam, privilegia, possessiones confirmat.

(Anno 1138, Nov. 19.)

[JAFFÉ, *Regesta pontif. Rom.* p. 583, cum hac mentione : « In tabulario Magdeburg. Ex Schedis Pertzii. »]

CCCXXIX.

Attonis episcopi sententiam confirmat qua consules Pistorienses, Ecclesiæ bonorum direptores, excommunicati erant.

(Anno 1138, Dec. 4.)

[ZACHARIA, *Anecdota medii ævi*, p. 211.]

INNOCENTIUS espiscopus, servus servorum Dei, A. venerabili fratri episcopo et dilectis filiis clero Pistoriensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Super injuria quam clero et Ecclesiæ vestræ a Pistoriensibus illatam esse accepimus, charitati vestræ affectione debita condolemus, et tam in hoc quam in aliis, prout expedit vobis tanquam charissimis fratribus consilium et auxilium volumus exhibere. Proinde sententiam a B. M. prædecessore nostro papa Paschale in agressores vestræ Ecclesiæ et bonorum ejus prolatam ratam habemus, et eam quam pro tanta præsumptione et sacrilegio in cives vestros jam dedistis, aut in antea canonice protuleritis, auctore Domino confirmamus.

Datum Romæ secundo Nonas Decembris.

CCCXXX.

Clerum Pisanum, Pistoriensem, Florentinum, Fæsulanum, Lucanum, Volterranum, Senensem, monet ut excommunicationis sententiam in consules Pistorienses pronuntiatam et divulgent et observandam curent.

(Anno 1138, Dec. 4.)

[ZACHARIA, *ibid.*]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, fidelibus episcopis, abbatibus, clericis et laicis per Pisanum, Pistoriensem, Florentinum, Fæsulanum, Lucanum, Vulterranum, et Senensem episcopatum constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Perlatum est ad aures vestras quod consules Pistorienses in suam matrem Ecclesiam gravissime deliquerunt, eamque suis thesauris, postposita Dei reverentia, spoliaverunt ; pro quo nimirum venerabilis frater noster A., ejusdem loci episcopus, in eos sententiam protulit : quia ergo juxta sacræ Scripturæ vocem *frater fratrem adjuvans, civitas munita et fortis*, et proximorum mala debemus propria depu-

tare, mandamus vobis atque præcipimus quatenus eidem fratri nostro et Pistoriensibus clericis in hoc viriliter assistatis, et sententiam quam idem episcopus jam in illos sacrilegos protulit, aut in antea canonice promulgaverit, per vestras parochias observetis et observari firmiter faciatis.

Datum Romæ secundo Nonas Decembris.

CCCXXXI.

Privilegium pro ecclesia in Gratia Dei.

(Anno 1138, Dec. 8.)

LUDEWIG, *Reliquiæ Manuscript.*, XI, 545.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio HENRICO, præposito ecclesiæ quæ Gratia Dei dicitur ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, in perpetuam memoriam.

Piis votis assensum præbere et religiosos viros in suis postulationibus exaudire nos convenit, qui quanto fragiliores sumus, tanto magis eorum orationibus..... Nec dubium quod si eorum petitionibus clementer annuimus, nostris opportunitatibus omnipotentem Dominum propitium reperimus. Quamobrem, dilecti in Domino filii, vestris desideriis annuentes, ecclesiam quæ Gratia Dei dicitur, in qua divino vacatis officio, apostolicæ sedis privilegio communimus; statuentes ut ordo canonicus, qui secundum beati Augustini regulam et formam traditam a fratre nostro bonæ memoriæ Norberto Magdeburgensi archiepiscopo, ibi est institutus, in eadem ecclesia, futuris temporibus, inviolabiliter conservetur. Sancimus etiam ut nulli fratrum post factam in vestra ecclesia professionem, absque prælati et fratrum licentia ad alium locum liceat transmigrare, discedentem quoque nullus audeat retinere. Qui etiam, a prælato suo secundo tertiove commonitus, si redire noluerit, canonicam in eo sententiam proferendi præpositus, qui pro tempore fuerit, habeat facultatem. Quia vero fratres communi vita viventes debent aliorum eleemosynis et beneficentiis sustentari, simili modo decernimus ut de laboribus quos propriis manibus vel sumptibus colitis, vel etiam de nutrimentis vestris, nullus a vobis decimas exigere audeat, nec ad eas persolvendas vos quandoque compellat. Adjicimus etiam ut universa bona quæ vobis præfato fratre nostro, Norberto archiepiscopo, vobis concessa sunt, et a venerabili viro Conrado successore ejus scripto firmata, quæcunque etiam impræsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum, concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poteritis adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant. Obeunte vero te nunc ejusdem loci præposito vel tuorum quolibet successorum, nullus eidem loco qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres, communi consensu, aut fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Augustini regulam sibi elegerint, qui etiam alterius professionis clericum in Patrem vel prælatum suscipere non cogantur, sed potius quem in ipsa canonica vita probatum moribus et scientia, idoneum indicaverint, libere et concorditer eligant sibique per se præpositum faciant. Idem autem præpositus hujusmodi libertatis privilegio collato sibi a venerabili fratre nostro Conrado archiepiscopo gaudeat, ut videlicet nullius expeditionis vel alterius servitii obtentu a pastore Magdeburgensis Ecclesiæ, incommoda exactione gravetur. Si vero concilia sanctorum Patrum aguntur, vocatus adveniat, et debitum honorem et reverentiam archiepiscopo exhibeat. Nulli ergo omnino hominum fas sit eamdem Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel aliquibus vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si quis autem in posterum huic nostræ constitutioni contraire tentaverit, secundo tertiove commonitus, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, omnipotentis Dei et beatorum Petri ac Pauli apostolorum ejus indignationem incurrat, excommunicationi subjaceat; conservantibus autem eidem loco quæ sua sunt sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Lucæ presbyteri cardinalis, agentis vicem domni Almerici, santæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, VI Idus Decembris, indictione II, Incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus domni Innocentii II papæ anno IX.

CCCXXXII.

Privilegium pro canonicis Ecclesiæ Portuensis.

(Anno 1138, Dec. 17.)

[FANTUZZI, *Monum. Ravenn.*, II, p. 117.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio JOANNI priori ecclesiæ S. Mariæ in Portu, ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.

Justis votis assensum præbere, et religiosorum preces benignis auribus exaudire apostolicæ convenit dignitati. Nec dubium quod, si servorum Dei petitionibus benigne concurrimus, nostris opportunitatibus clementem Dominum reperimus, ut quemadmodum divina providentia Patres in Dei populo dicimur, ita etiam affectu prosequente operis salubriter præesse fidelibus mereamur. Cum igitur universis personis ecclesiasticis nos oporteat generaliter providere, erga illos tamen propensiori cura nos convenit esse sollicitos, quos constat majori studio cunctipotentis Dei servitio inhiare et arctiore religione ac morum honestate clarescere. Hoc profecto intuitu, dilecte in Domino fili Joannes prior, tuæ devotionis precibus debita benignitate impertimur assensum, et B. Dei genitricis Mariæ ecclesiam cui, Deo auctore, præesse dignosceris cum omnibus ad eam pertinentibus præsentis privilegii pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem Ecclesia inpræsentiarum juste

et canonice possidet, aut in futurum concessione A pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis auxiliante Domino poterit adipisci, firma tibi, tuisque successoribus in perpetuum, et illibata permaneant. Liceat etiam vobis clericos e sæculo fugientes ad conversionem in congregationem vestram suscipere absque alicujus episcopi vel præpositi contradictione sive molestia. Sed et laicos de quibuslibet parochiis vestræ societati ad disciplinæ videlicet regularis conversionem per vos ipsos adjungi, nisi forte aliquibus legalibus conditionibus teneantur obnoxii, nullus episcopus vel præpositus vobis interdicere audeat. Nulli quoque fratrum ejusdem ecclesiæ licentia pateat post factam apud vos professionem de claustro vel domo vestra discedere aliqua occasione, B sine prioris Ecclesiæ aut absque communi congregationis licentia. Quod si quis ex clericis vel laicis professis de claustro vel domo vestra discesserit, et commonitus redire contempserit, priori Ecclesiæ ipsius, qui pro tempore fuerit, apostolica auctoritate sit facultas ejusmodi a suis officiis suspendere et excommunicare; suspensum vero, sive interdictum, vel excommunicatum, nullus episcoporum abbatumve suscipere vel retinere præsumat. Quæ omnia vobis apostolica auctoritate concedimus, quandiu scilicet apud vos canonici ordinis tenor, præstante Domino, viguerit. Præterea clericorum tonsuram in vestro loco regulariter per professionem regulariter volentium vivere nostra concessione vobis facere liceat. Porro clericorum vestrorum ordinationes a quo malueritis Catholico episcopo suscipiendi licentiam C habeatis, si quando Ravennata Ecclesia forte antistitem non habuerit, vel si is, qui in ea fuerit, constiterit non esse Catholicum. Sane fructum vestrorum decimas, quas ubilibet vestris laboribus sumptibusque colligitis, nullus episcoporum, vel episcopalium ministrorum a vobis exigere audeat. Sepulturam quoque sacrorum locorum vestrorum liberam omnino esse decernimus, ut eorum, qui se ibidem sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat. Ad hæc adjicientes statuimus auctoritate præsentis privilegii ut præfata Ecclesia vestra cum omnibus ubilibet ad se pertinentibus ab omni sit extraordinaria functione immunis. Ut videlicet, si quando archiepiscopum Ravennatæ, vel quemlibet D episcopum alium in cujus parochia aliquam Ecclesiam vel possessionem habetis, vel decedente archiepiscopo clericos vel laicos ejusdem ecclesiæ ad Romanum pontificem, vel imperatorem cujuslibet rei gratia proficisci contigerit, nullam vobis exactionem in argento aut in equitaturis, vel aliquibus aliis stipendiis de ejusdem ecclesiæ rebus facere audeant, aut ibidem hospitando aliquod unquam inferre. Præterea, si, ingruente bello, cives Ravennates, vel aliarum civitatum, vel locorum homines pro militibus, vel pro munienda civitate, vel castro collectam fecerint, jamdictam Ecclesiam vestram ab omni exactione nihilominus immunem esse præcipimus. Justis quoque postulationibus vestris clementius annuentes, Aquimolum, cum redimine, seu adjacentiis suis extra portam S. Laurentii Ravennatis, ubi molendinum construxistis juxta pontem qui supra aquam ante eamdem Portam fluentem consistere cernitur in superiori, et exteriori parte ejusdem pontis ad jus B. Petri pertinens sub censu unius denarii Lucensis monetæ a vestra Ecclesia nobis, nostrisque successoribus annualiter persolvendo. Quæcunque præterea a venerabili fratre nostro Gualterio Ravennatæ archiepiscopo Ecclesiæ, vestræ divinæ pietatis intuitu collata sunt, vobis præsentis scripti pagina confirmamus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, minuere, vel aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.

Ego Gregorius presbyter cardinalis tit. Apostolorum ss.

Ego Petrus presbyt. card. tit. Sancti Marcelli ss.

Ego Crescentius presbyt. card. tit. SS. Marcellini et Petri ss.

Ego Comes cardinalis tit. S Eudoxiæ ss.

Ego Anselmus presbyt. card. tituli S. Laurentii in Lucina ss.

Ego Guido indignus S. Romanæ Ecclesiæ sacerdos ss.

Ego Gripho presbyt. card. tit. Pastoris ss.

Ego Jero presb. card. tit. SS. Laurentii et Damasi ss.

Ego Otto diacon. card. S. Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Guido diac. card. SS. Cosmæ et Damianiss.

Ego Vass. diac. card. S. Eustachii ss.

Ego Hubaldus diac. card. S. Mariæ in Via Lata ss.

Ego Grisogonus diac. card. S. Mariæ in Porticu ss.

Ego Gerardus diac. card. S. Mariæ in Dominica ss.

Datum Laterani per manum Lucæ presbyt. card. agentis vice D. Aimerici, S. Romanæ Ecclesiæ diaconi card. et cancellarii, XVI Kal. Jan. indict. XI, Incarnat. Domin. anno 1138, pontificatus vero Innocentii papæ II anno IX.

CCCXXXIII.

Privilegium pro abbatia Floreffiensi ordinis Præmonstratensis.

(Anno 1138, Dec. 21.)

[MIRÆUS, *Opp. diplom.* IV, 11.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GERLANDO Floreffiensi abbati, ejusque successoribus canonice instituendis in perpetuum.

Justis votis assensum præbere, et religiosorum preces benignis auribus exaudire apostolicæ convenit dignitati. Hoc profecto intuitu, dilecte in Domino fili Gerlande abbas, tuæ devotionis precibus debita benignitate impertimur assensum, et Floreffiensem ecclesiam cui, Deo auctore, præesse dignosceris, cum omnibus ad eam pertinentibus, præsentis privilegii pagina communimus.

In quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda : Curtem de Meillinga, curtem de Herlemont cum sexaginta bonnuariis et decima ejus, allodium in capella. Item in eadem capella terram Folorini, et terram Arnulphi, quam tenetis ab Ecclesia Loblensi sub censu duorum denanorium ; curtem de Serevilla, et dimidiam partem decimæ ejus, et terram quam tenetis in valle Columbina a Waltero de Villers, sub censu septem solidorum, et quatuor denariorum, molendinum quoque super Sambram fluvium, in allodio quod dicitur Avulois, cujus dimidiam partem tenetis a Gerardo clerico, et Godescalco fratres ejus Morelmeis, sub censu duorum solidorum, reliquas vero duas partes ab ecclesia Beati Foillani Fossensis, et a quodam Hugone nobili viro, sub censu duorum solidorum. Item duo molendina Vangir, unum sub censu duorum solidorum, et alterum sine censu, et terram quam tenetis ab Hugone Multone citra Sambram in parochia vestra ; curtem etiam de Vervis, dimidiam partem allodii de Timeon, domum insuper Hospitalem in villa Wanze, cum suis omnibus appendiciis, sub reditu unius aurei, a comitissa Emissende beato Petro oblatam. Item decimam et dotem ubicunque adjacentem Floreffiensi ecclesiæ, cum mansionariis et cæteris rebus eidem possessioni subditis, domum quoque parochiæ, et censum capitis familiæ, qui super altare ponitur, appendices ecclesias, videlicet Sancti Laurentii de Sartho, Sancti Martini de Jodiou, Sanctæ Gertrudis de Floreffiolo, aliamque ecclesiam B. Martini ; capellam similiter comitis cum suis omnibus pertinentiis, quæ nimirum cum præfata ecclesia B. Mariæ a Godefrido Namurcensi comite data sunt. Dimidium præterea Ardenellam, et triginta bonnuaria apud Sartum Bernardi, et tertiam partem postulæ. Simili quoque modo sancivimus, ut de laboribus, quos propriis manibus sumptibusve colligitis, seu de vestris nutrimentis, dare decimas cuiquam non cogamini. Ordinem quoque, et propositum vestrum canonice vivendi secundum B. Augustini regulam, et institutionem Præmonstratensis Ecclesiæ, nullus audeat immutare, vel super vos ordinem alterius professionis inducere. Fratrum etiam vestrorum, qui stabilitatem et obedientiam promiserunt, absque proprii abbatis et capituli sui licentia nullus discedere, discedentemque nullus audeat retinere. Ut etiam ecclesia vestra pro communi interdicto parochiæ non vacet solummodo ne illi recipiantur, quos interdictos vel excommunicatos esse constiterit.

Porro libertatem ecclesiæ vestræ ab Alexandro Leodiensi episcopo privilegio determinatam, atque firmatam assensu Ecclesiæ suæ, vobis auctoritate apostolica confirmamus, ut videlicet sicut parochia, ita presbyter parochianus in manu solius abbatis sit, a synodo et consilio liber et ab omni prorsus archidiaconi et decani censura, nec decanus nisi cum archidiacono illuc veniat.

Chrisma quoque, oleum, consecrationes altarium, ecclesiarum, ac ordinationes clericorum a diœcesano episcopo accipietis, si gratiam apostolicæ sedis habuerit, et ea vobis gratis et sine exactione aliqua exhibere voluerit. Alioquin eadem a quolibet Catholico accipiatis episcopo, qui nostra fultus auctoritate, quod postulatur, indulgeat.

Decernimus ergo ut nulli omnino hominum fas sit vos, vel prædictam Floreffiensem ecclesiam super hac nostra constitutione temere perturbare, aut ejus bona vel possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel quibuslibet molestiis fatigare ; sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura.

Si quis autem ausu temerario huic nostro decreto contraire præsumpserit, secundo tertiove commonitus, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, indignationem omnipotentis Dei, et BB. Petri et Pauli apostolorum ejus incurrat et excommunicationi subjaceat ; conservantes vero Dei et Domini Redemptoris nostri, et eorumdem apostolorum gratiam consequantur. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Data Laterani per manum Henrici S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XII Kal. Januarii, indictione I, Incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno IX.

CCCXXXIV.

Fundationem ac privilegia abbatiæ Vicomensis, religiosorum ordinis Præmonstratensis juxta Valencenas, confirmat.

(Anno 1138, Dec. 21.)

[MIRÆI, *Opp. dipl.*, tom. IV, p. 12.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GUARINO abbati de Casa Dei, in silva quæ dicitur Viconia, ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur quod rationi et honestati convenire cognoscitur, animo nos decet libenti concedere et petentium desideriis congruum impertiri suffragium.

Proinde, dilecte mi in Domino fili Guarine abbas, tuis justis petitionibus clementer annuimus, et ecclesiam Casæ Dei, cui Domino auctore præsides, cum omnibus ad ipsam pertinentibus, præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem venerabilis locus impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Domino propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant.

In quibus hæc propriis visa sunt exprimenda vocabulis : Tiliois, Maisnil, Belmunt, Hatinies. Porro ordinem et propositum vestrum canonice vivendi secundum B. Augustini regulam, et institutionem Præmonstratæ Ecclesiæ, nullus audeat immutare, vel super vos ordinem alterius professionis inducere. Fratrum etiam vestrorum qui stabilitatem et obedientiam promiserunt, absque proprii abbatis et capituli sui licentia nullus discedere, discedentem nullus prasumat retinere.

Quod si canonice vocatus redire contempserit, abbas in eum perferendi sententiam habeat potestatem. Ecclesia quoque vestra pro communi interdicto parochiæ non vacet, sed exclusis excommunicatis, divina celebret officia. Simili modo sancimus ne de laboribus, quos propriis manibus sumptibusve colligitis, seu de vestris nutrimentis dare decimas cuiquam cogamini.

Quia vero quieti vestræ magis ac magis convenit nos providere, et circa divina officia vos cupimus esse assiduos, simili modo statuimus ut neque tu, dilecte in Domino fili Guarine abbas, nec aliquis successorum tuorum, nisi forte vocatus ad synodum, vel alia negotia præsumatis abire.

Nulli ergo hominum fas sit præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus bona, vel possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si quis autem ausu temerario huic nostro decreto contraire præsumpserit, secundo tertiove commonitus, nisi reatum suum congrua sua emendatione correxerit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus incurrat, et excommunicationi subjaceat. Conservantes vero Dei ac Domini Redemptoris nostri, et eorumdem apostolorum gratiam consequantur. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Lucæ presbyteri cardinalis, agentis vicem domini Aymerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XII Kal. Januarii, indictione I, Incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus vero domini Innocentii papæ II anno nono.

CCCXXXV.

Præmonstratensem ecclesiam sub B. Petri protectione suscipit.

(Anno 1138, Dec. 21.)

[HUGO, *Annal. Præm.*, I, p. 11.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio HUGONI Præmonstratensi abbati, ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.

Justis votis assensum præbere et religiosorum preces benignis auribus exaudire, apostolicæ convenit dignitati. Nec dubium quod, si servorum Dei petitionibus benigne concurrimus, nostris opportunitatibus clementen Dominum reperimus, ut quemadmodum divina providentia Patres in Dei populo dicimur, ita etiam effectu prosequente operis salubriter præesse fidelibus mereamur. Cum igitur universis personis ecclesiasticis nos oporteat generaliter providere, erga illos tamen propensiori cura nos convenit esse sollicitos, quos constat majori studio omnipotentis Dei servitio inhiare, et acriori religione ac morum honestate clarescere. Hoc profecto intuitu, dilecte in Domino fili Hugo abbas, tuæ devotionis precibus debita benignitate impertimur assensum, et Præmonstratensem ecclesiam cui, Deo auctore, præesse dignosceris, cum omnibus ad eam pertinentibus, præsentis privilegii pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem venerabilis locus impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, acquirere poterit, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis, atque interventu venerabilium fratrum nostrorum Bartholomæi Laudunensis, et Simonis Noviomensis episcoporum, vestro monasterio confirmanda : ambitum scilicet vallis Præmonstratensis, sicut in vestris scriptis continetur, et certis terminis definitur, ab omni videlicet exactione liberum tam terragii, quam decimæ, sive census, curiam quoque de Fontenellis, cum vivario et duabus partibus molendinorum subjacentium, cæterisque appendiciis suis, curtem de Merlin cum vineis suis, curtem de Roseriis cum pertinentiis et appendiciis suis, curtem de Vercigny cum appendiciis suis, curtem de Souppy cum molendinis subjacentibus in flumen quod dicitur Axona, cæterisque appendiciis et pertinentiis suis, duas partes decimæ de Chavus. Apud Valavergni decem modios vini de decima ejusdem villæ, decimam cum terragio de Vrevin, et terra Concivilla, exceptis duobus modiis, quæ inde persolvi debent ecclesiæ B. Mariæ Nogenti, vivarium etiam et molendinum juxta eamdem villam, sicut hæc ipsa habuerat in suo Dominio Ingelrannus filius Thomæ de Maria in prædictis duabus villis. Census de Poilly, molendinum de Rochis, molendinum de Proisel, molendinum de Achery, molendinum de Cortun, molendinum de Cenceny, vinagia de Bourguignon, terram de Carreni,

duas partes molendini de Aquia, vineas de Brovencourt, Urignicourt, Brummont, Lizy, Valavrigny, Montarcenne, et de Montbavin, vineas de Coucy castello, et de Coucivilla, vinagia et vineas de Novavilla in Suessionensi episcopatu, in suburbio civitatis curtem et locum, torcularium et vineas. Apud Pomerias vinagia, census denariorum Branæ castri, et Branellæ villæ, curtem de Biucy cum vineis, cæterisque pertinentiis suis molendinum de Rupibus, quod sub eadem villa est, curtem de Clamecy cum torculari, vineis et aliis pertinentiis. Apud Sorny, duo torcularia, vineas et alios redditus, curtem de Tenselva cum pertinentiis suis, curtem de Luilly, et dimidium molendinum cum cæteris pertinentiis. Apud Betheucourt vinagia et alios redditus. Apud Pinon quemdam censum, et tertiam partem minutæ decimæ de Atrio, et sextam partem cujusdam molendini, et decimam quam Josbertus ibidem habuit, capellam et curtem de Rosel, cum molendino, vivario, torculari, vineis et omnibus pertinentiis suis. In monte de Trosly curtem unam, et in valle aliam, cum terris, vineis et aliis pertinentiis suis, et partem villæ cum suis appendiciis, quam Andreas de Boldimento vobis contulit, sicut eam in dominio suo tenebat, et quædam alia ab aliis Dei fidelibus oblata, curtem de Bincy cum pertinentiis suis, curtem de Allechi, et duas partes decimæ, vineas cum cæteris appendiciis. Apud Cauny censum et vinagia. In villa quæ dicitur Pons S. Medardi, quartam partem decimæ. Apud Margival dimidium molendinum, medietatem castancarum a Vausaillon. In episcopatu Noviomensi altare et curtem de Bonolio cum pertinentiis suis, curtem de Bolmont, curtem de Calveni, allodium de Germaines, curtem de Montisel, curtem de Thory, curtem de Landricourt. Et in suburbio Noviomensi, terram, vineas et prata, curtem cum his quæ ad eam pertinent. Molendina Despeville, et dimidiam partem decimæ ejusdem villæ. Duas partes decimæ Destoily. Sextam partem decimæ de Duri, molendina de Offois, et duas partes decimæ ejusdem villæ, tertiam partem decimæ de Grecy, dimidiam sedem cujusdam molendini apud Dinisam, et medietatem decimæ ejusdem villæ, duas partes decimæ de Sancta Radegunde, duas partes decimæ de Calveni, tertiam partem decimæ de Caullaincourt, duas partes decimæ de Gricourt, tres partes dimidiæ partis decimæ de Leherives, tertiam partem decimæ de Lancy decimam de Kivres, tertiam apud Omencourt, tertiam de Liencourt, et de Curcy; tria jugera apud Greum, capellam S. Nicolai liberam apud S. Quintinum, curtem allodiorum cum suis appendiciis, curtem de Voïana cum appendiciis, curtem de Hanopiis in allodio cum decima, duas partes decimæ de Bechincourt, duas partes decimæ de Cartigny, totam decimam de Falvi, excepta minuta, quartam partem de Aldeni, molendina de Escauly, cum appendiciis suis molendina de Hamel, sedes cujusdam molendini apud Pieton. Illud etiam humanitatis ratione perspeximus et præsenti decreto in perpetuum valituro sancimus, ut sorores quæ per laborem fratris nostri bonæ memoriæ Norberti Magdeburgensis archiepiscopi, et vestram exhortationem, ad omnipotentis Dei servitium accesserunt, et semetipsas Domino obtulerunt, de bonis Ecclesiæ vestræ, quorum non modica pars eidem loco per eas noscitur pervenisse, sine cujusquam contradictione nunc et semper, in sustentatione temporalium necessaria consequantur. Simili quoque modo decernimus ut de laboribus, quos propriis manibus sumptibusque colligitis, dare decimas cuiquam non cogamini, sed nec alicui episcopo liceat qualibet occasione in ecclesia vestra divina officia prohibere. Si vero generale interdictum in diæcesi factum fuerit, exclusis excommunicatis, et clausis januis nihilominus divina officia celebretis. Porro ordinationes canonicorum, vel consecrationes altarium vel basilicarum, seu reliqua ecclesiastica sacramenta a Laudunensi suscipietis episcopo, si quidem Catholicus fuerit, et gratiam atque communionem sedis apostolicæ habuerit; alioquin Catholicum quemcunque malueritis adeatis antistitem, qui nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia vobis integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si quis autem ausu temerario huic nostræ constitutioni scienter contraire præsumpserit, secundo tertiove commonitus, si non præsumptionem suam congrua satisfactione correxerit, excommunicationi subjaceat. Conservantes autem hæc, omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus gratiam consequantur. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Lucæ cardinalis presbyteri, agentis vicem domni Aymerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis diaconi et cancellarii, XII Kalend. Januarii, indictione II, incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus vero domni Innocentii papæ secundi anno VIII.

CCCXXXVI.

Monasteriis Præmonstratensibus immunitatem decimarum tribuit.

(Anno 1138, Dec. 21.)

[LEPAIGE, *Biblioth. Præm.*, p. 624.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis abbatibus, præpositis ac reliquis fratribus Præmonstratensis ordinis atque professis, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Decimas a populo sacerdotibus atque levitis esse solvendas divinæ legis sanxit auctoritas. Cæterum a canonicis sive clericis communi vita viventibus nulla ratio sinit, ut episcopi vel personæ quælibet ecclesiasticæ seu mundanæ decimas de ipsorum laboribus propriis, vel nutrimentis accipiant, beato

scilicet Gregorio magno et egregio doctore attestante atque dicente : « Communi vita viventibus de faciendis eleemosynis et exhibenda hospitalitate nobis quid erit dicendum, cum omne quod superest in piis causis debeant erogare ? » Quamobrem præsentis scripti pagina sancimus et auctoritate apostolica constituimus, ut nulli episcopo, nulli ecclesiasticæ sæcularive personæ licentia pateat, de laboribus quos propriis manibus sumptibusque colligitis, vel etiam de nutrimentis vestris, decimas a vobis exigere, nec quietem vestram occasione aliqua perturbare; sed potius ab hujusmodi vexationibus et exactionibus expediti, divino servitio diebus ac noctibus libera mente vacetis. Si quis autem ausu temerario contra hoc venire tentaverit, et præsumptionem suam satisfactione congrua non emendaverit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus incurrat.

Datum Laterani, XII Kalend. Januarii.

CCCXXXVII.

Privilegium pro ordine Præmonstratensi.

Anno 1138, Dec. 21.)

[LE PAIGE, *Biblioth. Præm.*, p. 624.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis abbatibus ac præpositis ordinis Præmonstratensis atque professis, salutem et apostolicam benedictionem.

Qui divina disponente clementia locum pastoris obtinere meretur, necesse habet non solum de sua, sed etiam de fratrum suorum salute sollicite cogitare. Certus existens quod sicut pro bonis operibus tam suis quam eorum qui sibi committuntur, retributionem a Domino et benedictionem accipiet. Ita e contrario, si, quod absit ! vel ipse aberraverit, vel subditos suos exorbitare permiserit, sententiam damnationis incurret, quem etiam oportet medici vicem agere, ut quæ cognoverit fovenda confoveat, et quæ viderit amputanda ferro discretionis abscidat. Hoc nimirum intuitu constituimus ut, si aliquis abbatum vestri ordinis atque professionis, sive Præmonstratæ Ecclesiæ, sive alterius loci, quod Deus avertat ! in crimine fuerit deprehensus, aut prorsus inutilis in officio apparuerit, communi omnium vestrum, vel etiam majoris et sanioris partis consilio, hujuscemodi deponendi, et loco ejus alium subrogandi ex nostra concessione habeatis liberam facultatem.

Datum Laterani, XII Kalend. Januarii.

CCCXXXVIII.

Ecclesiæ Bellævallis bona confirmat.

(Anno 1138, Dec. 21.)

[HUGO, *Annal. Præm.*, I, p. 205.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio PHILIPPO abbati Bellævallis, ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis debet effectu consequente compleri, ut devotionis sinceritas laudabiliter enitescat et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Eapropter dilecti in Domino filii, vestris rationabilibus postulationibus clementer annuimus, et quod a Dei fidelibus, præsertim a venerabili fratre nostro bonæ memoriæ Rainaldo Remensis Ecclesiæ archiepiscopo, in ecclesiis, domibus, silvis, aquis aquarumve decursibus, terris cultis et incultis, vobis pia devotione rationabiliter collata sunt et suo scripto firmata vobis, et per vos monasterio vestro apostolicæ sedis privilegio confirmamus ; in quibus hæc propriis vocabulis exprimenda subjunximus : ipsum videlicet locum qui Aureavallis dicitur, a venerabili fratre nostro Alberone Virdunensi episcopo communi assensu et consilio suæ Ecclesiæ, annuentibus et petentibus Rainaldo Barensi et Henrico de Grantpreit commitibus, vobis vestrisque successoribus cum suis omnibus appendiciis, terris cultis, vel incultis, pratis, silvis, aquis concessum. Possessionem quoque quæ dicitur Anement super Mosam fluvium sitam, quam per manum prædicti fratris nostri Rainaldi archiepiscopi ab Hugone Remensi de vico Judæorum ejusque filio Ernaldo septem libris denariorum emistis, propter quam etiam Hugoni de Duzeio sexaginta solidos dedistis, a quibus nimirum idem locus cum suis omnibus pertinentiis, terris videlicet, cultis vel incultis, pratis, silvis, aquis prænominato venditionis et emptionis titulo vobis est traditus, molendina quæ prænominati fratris nostr concessione et traditione supra Mosam construxistis. Aquam etiam mortuam, quæ Ramum dicitur, et terram quam Willelmus Manses assensu fratrum suorum vobis donavit, et terram ab Holdiarde et Rogero marito suo et fratribus atque sororibus, et nepotibus suis cum personis propriis vobis collatam. Locum qui Crisseium dicitur, ab Adelaide de Grantpreit et filio ejus Joanne et fratribus suis cum suis omnibus pertinentiis, terris scilicet cultis et incultis, pratis et sedibus molendinorum in Axona et usibus piscationis et silvæ quantum necesse fuerit ad ædificandum et comburendum, vobis et ecclesiæ vestræ divini amoris intuitu donatum. Decimas sane quas dilectus filius noster Ursus abbas monasterii Sancti Dionysii Remensis sub censu trium solidorum Remensis monetæ annis singulis persolvendorum ecclesiæ vestræ concessit, nullus a vobis exigere præsumat. Confirmamus insuper vobis terram, piscaturam, et prata ab Helia de Burgo vobis donata, terram quæ dicitur Wamel cum omnibus appendiciis, terris cultis vel incultis, pratis, silvis et aquis vobis præsenti scripto firmamus. Porro decimas laborum vestrorum quos propriis manibus seu sumptibus excolitis, nullus a vobis exigere, aut exactionem aliquam imponere ecclesiæ vestræ præsumat ; nulli quoque omnino hominum fas sit ecclesiam vestram temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed et omnia integra conserventur vestris et pauperum usibus profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis hono-

risque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Lucæ presbyteri cardinalis, agentis vicem domni Aymerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XII Kalend. Januarii, indictione II, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno nono.

CCCXXXIX.

Privilegium pro monasterio S. Nicolai Clarifontensis.

(Anno 1138, Dec. 21.)

[HUGO, *ibid.*, p. 402.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei dilecto filio GERARDO abbati sancti Nicolai de Claro fonte, ejusque successoribus canonice sufficiendis in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis, prosequente debet studio confoveri, quatenus et devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata, vires indubitanter assumat. Interventu itaque venerabilium fratrum nostrorum Bartholomæi Laudunensis et Nicolai Cameracensis episcoporum, tuis, dilecte in Christo filii Gerarde abbas, justis petionibus paterna benignitate annuimus, et ecclesiam Sancti Nicolai de Claro fonte, cui Domino auctore præsides, cum omnibus suis pertinentiis, præsentis scripti pagina communimus. In primis siquidem statuentes ut ordo canonicus qui secundum beati Augustini regulam et institutionem fratrum Præmonstratensium, in eadem ecclesia stabiliter futuris temporibus, ibidem inviolabillier conservetur. Sanximus etiam ut nulli fratrum ejusdem ecclesiæ licentia pateat post factam ibi professionem, absque tuo assensu et capituli ipsius loci, ad aliam ecclesiam convolare, nec eumdem transmeantem cuique suscipere liceat, vel tenere; qui etiam, si invitatus canoniceque monitus, recedere noluerit, abbas in eum canonicam sententiam proferendi habeat facultatem. Si vero generale interdictum in loco ubi vestra ecclesia sita est, factum fuerit, exclusis excommunicatis clausis januis, divina liceat officia celebrare. Decernimus in posterum ut quascunque possessiones, quæcunque bona ecclesia Sancti Nicolai inpræsentiarum canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Domino propitio, acquirere poterit, et tibi tuisque successoribus firma et illibata permaneant; in quibus hæc propriis exprimenda vocabulis duximus: In episcopatu scilicet Laudunensi, abbatiam ipsam Clari-fontis cum omni decima, et torragio fundorum tibi adjacentium, scilicet a fonte Emelim per novalia Rebonis, Alberti et Danseri, usque ad viam de Rosbais (*Roubais*), et ex alia parte a fossis de Montimbre per pulchram Quercum usque ad siccum Sumerum, terram etiam de Bray, cujus terræ longitudo a fine terræ Clari-fontis usque ad terram Boucoy (*Boucoy*); latitudo vero inter duos rivos, Bray et Gerbats, extensa esse cognoscitur. Præterea ultra rivum de Bray duas carucatas terræ, quæ omnia intra parochiam de Wimiis (*hodie* Vimis), continentur. In parochia autem de Lusoir totam terram, illa quæ est inter Bray et Gerbais, quam contulit Gibardus cognomento Boverius. Totam etiam terram inter Braium et Sumerum quæ ad territorium de Lusior pertinet, a terra de Geregnies (*Gerenies*) usque ad territorium de Vœmiis, quam contulit Rabodo, uxor ejus Bruna ac liberi, pro cujus terræ tota decima, tam agriculturæ quam educationis animalium ecclesiæ S. Petri de Buciliaco, cujus est altare de Lusoir duodecim nummi, ecclesiæ vero Sancti Michaelis duos solidos. Sacerdoti vero Lusoir duodecim Valentinensis monetæ annuatim persolvi debent. In parochia vero de Sorbais allodium quod dederunt Gerardus et Gofridus filii Hugonis Malvais assensu matris et fratrum suorum. In episcopatu autem Cameracensi, terram quæ olim Malus rivus, nunc autem Pulcher Rivus (*hodie* Beautron] nuncupatur, pro cujus fundo hæredibus X sold. Valentinensis monetæ, pro universa vero ejus decima, tam majori quam minuta X solidi ejusdem monetæ ecclesiæ Sancti Michaelis annuatim persolvuntur. Duas etiam culturas de Heresiis (Lersy) et de Marcella ab omni censu liberas; terram quoque de Marcella sub censu duorum solidorum Valentianensium, et duas culturas, unam apud Heresias, alteram juxta Plancham sub censu quatuor denariorum. Quia vero fratres communem vitam ducentes, ex aliorum beneficentia et eleemosyna debent vivere, constituimus ut de laboribus quos propriis manibus sumptibusque colligitis, decimas cuiquam dare non cogamini. Porro ordinationes clericorum, consecrationes altarium vel basilicarum, seu etiam reliqua ecclesiastica sacramenta, a Laudunensis suscipiatis episcopo, siquidem Catholicus fuerit, et gratiam atque communionem apostolicæ sedis habuerit, eaque vobis sine pravitate et exactione voluerit exhibere; alioquin Catholicum quemcunque malueritis, adeatis antistitem, qui nostra fultus auctoritate, quod postulastis, indulgeat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia vobis integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus profutura. Si quis sane ausu temerario, huic nostræ constitioni scienter contraire præsumpserit, secundo tertiove commonitus, si non præsumptionem

suam congrua emendatione correxerit, excommunicationi subjaceat. Conservantes autem hæc, omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus benedictionem et vitam æternam consequantur. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Data per manus Luepori cardinalis, agentis vices domni Emerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XII Kal. Januarii, indictione XI, Incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus vero domni Innocentii papæ secundi anno IX.

CCCXL.

Monasterii S. Nicolai Septem Fontium (diœc. Lingon.) possessiones et privilegia confirmat.

(Anno 1138, Dec. 21.)

[HUGO, *Annal. Præm*, II, p. 487]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio BESCELINO, abbati Sancti Nicolai de Septem-Fontibus, ejusque successoribus canonice profitentibus, in perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur quod rationi et honestati convenire dignoscitur, animo nos decet libenti concedere et petentium desideriis congruum impertiri assensum. Proinde, dilecte in Domino fili Besceline abbas, tuis justis petitionibus clementer annuimus, et ecclesiam Sancti Nicolai de Septem-Fontibus, cui Deo auctore præsides, cum omnibus ad ipsam pertinentibus præsentis scripti pagina communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant: in quibus hæc propriis visa sunt exprimenda vocabulis: videlicet quidquid possidetis de allodio de Villers, tam in terris cultis, quam incultis, et omnibus usibus. Et etiam quæ habetis in finibus de Roseriis, et de Andelo, et de Brualcurt, pascua scilicet equis, vaccis, porcis, ovibus, vel quælibet animalibus vestris necessaria tam in silvis, quam in cæteris locis. Præterea molendina quæ sita sunt in allodio de vineis. Universa quoque quæ fratres ejusdem loci ex concessione Bartholomæi de Nojant ab hominibus ipsius per eum feudum tenentibus infra fines de Andelo juste et canonice acquisierunt, aut in futurum aquirere poterunt, libere et absolute vobis habenda et possidenda concedimus. Insuper etiam locum qui dicitur Frangesvaul cum omnibus appendiciis suis, et terris tam cultis quam incultis, pratis, aquis et silvis vobis nihilominus confirmamus; quemadmodum frater noster Wileneus Lingonensis episcopus bonæ memoriæ universitati vestræ concessit, et scripto firmavit. Ipsum quoque locum de Septem Fontibus, cum Francavalle a Radulpho abbate ecclesiæ Sancti Petri de Monte, assensu fratrum suorum, sub censu aurei nummi singulis annis, vel

A etiam in quarto anno byzantii suæ ecclesiæ persolvendo in festivitate beati Petri, causa conservandæ charitatis atque humilitatis liberum vobis concessum, nec non fraterna consuetudine in exsequiis defunctorum hactenus habita, etiam in antea perpetuo conservanda, vobis pariter confirmamus. Adjicientes insuper ut abbas Septem Fontium, qui pro tempore fuerit, neminem fratrum ecclesiæ Beati Petri posthac in eodem loco, professione et obedientia facta, absque communi assensu fratrum ejusdem ecclesiæ Beati Petri recipiat. Abbas quoque Sancti Petri hoc ipsum erga vos illibate custodiat. Quia vero communem vitam ducentes de aliorum eleemosynis et beneficentia debent vivere, constituimus ut de laboribus, quos propriis manibus aut B sumptibus colitis, seu etiam de nutrimentis vestris dare decimas cuiquam non cogamini. Porro ordinem et propositum vestrum vivendi canonice secundum beati Augustini regulam, et institutionem Præmonstratensis Ecclesiæ nullus audeat immutare, vel super vos ordinem alterius professionis inducere. Fratrum etiam vestrorum, qui stabilitatem et obedientiam promiserunt, absque proprii abbatis et capituli sui licentia nullus discedere, discedentem vero nullus audeat retinere: quod si vocatus canonice, redire contempserit, abbas in eum proferendi sententiam habeat facultatem. Ecclesia quoque vestra pro communi interdicto parochiæ, non vacet, sed exclusis excommunicatis vel interdictis, divina vobis liceat officia celebrare.... Simili modo C sancimus ut neque tu, dilecte in Domino fili Besceline abbas, nec aliquis successorum tuorum, nisi forte vocatus ad synodum vel alia negotia præsumatis abire. Nulli ergo omnino hominum liceat præfatum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere minuere, vel quibus libet aliis molestiis fatigare, sed omnia integra et illibata conserventur eorum, pro quorum sustentatione ac gubernatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrua satisfactione emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino D judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Lucæ presbyteri cardinalis, agentis vices domni Almerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XII Kal. Januar. indict. I, Incarnationis Dominicæ

anno 1138, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno IX.

CCCXLI.

Ad Manassem Meldensem episcopum.

(Anno 1138,)

[DUPLESSIS, *Histoire de Meaux*, I. II, p, 33.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri MANASSE Meldensi episcopo, ejusque successoribus canonice promovendis, in perpetuum.

Suscepti regiminis cura nos admonet, ita disponente Domino, erga singulos attentam sollicitudinem atque vigilantiam adhibere, ut in ecclesiasticis dispositionibus nulla confusio inducatur, sed potius unicuique suum jus et propria dignitas conservetur. Hujus rei gratia, venerabilis frater, Manasses episcope, devotionem tuam erga sedem apostolicam attendentes, tuis desideriis debita benignitate impertimur assensum, et Meldensem Ecclesiam cui auctore Domino præsides, præsentis privilegii pagina communimus, et jus episcopale quod prædecessores tui tenuisse noscuntur in omnibus abbatiis, monasteriis, et ecclesiis quæ infra Meldensem episcopatum sitæ sunt, tibi tuisque successoribus confirmamus. Nulli ergo hominum liceat super hac nostra confirmatione te vel successores tuos temere perturbare, aut aliquam vobis exinde diminutionem vel contrarietatem inferre, etc.....

Datum Laterani anno Incarnationis Dominicæ 1138.

CCCXLII

Ad Walterum Augustensem episcopum. — Hortatur ut Engelscalum abbatem Benedictoburanum cum fratribus in gratiam et communionem recipiat.

(Anno 1138.)

[PEZ, *Thes. Anecd.* III, III, 633.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri W. Augustensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Noverit tua fraternitas quod E. Burensis monasterii abbas, et O. confrater suus, cum sedem apostolicam anno præterito visitassent, ex mandato nostro a sententia qua eos alligaverat sunt soluti. Proinde per apostolica tibi scripta mandamus, atque mandando præcipimus quatenus omni dissimulatione submota eos in ecclesiastica communione suscipias, et præfatum monasterium nec in bonis nec in personis de cætero inquietes, nec ab aliquo infestari permittas. Molestum autem nobis est quoniam litteris nostris non qualem decuit reverentiam exhibuisti, et fratres ipsos post susceptos apostolicos apices infestasti. Eapropter mandando præcipimus quatenus fratres, qui pro tua infestatione ab eodem monasterio recesserunt, ad locum suum reducas, vel libere redire permittas.

CCCXLII *bis.*

Privilegium pro ordine Præmonstratensi.

(Anno 1138, Dec. 29.)

[LE PAIGE, *Biblioth. Præm.*, I, p. 624.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis, episcopis, et dilectis filiis abbatibus, præpositis et prioribus ad quos litteræ istæ pervenerint, salutem et apostolicam benedictionem.

Non videtur fraternæ charitatis amore succensus qui quod sibi non vult fieri, proximo suo ausu temerario inferre præsumit; sed et quanto aliquis majore dignitate atque officio decoratur, quove amplius religiosus dici et esse desiderat, eo magis debet attendere, ne quidquam extraordinarium vel minus canonicum in suis actionibus valeat inveniri, sed potius ejus opera coram hominibus luceant, et per ipsius bona studia omnipotens Dominus collaudetur. Cujus rei gratia fraternitati vestræ mandamus et apostolica auctoritate præcipimus ut nullum de conversis vel cæteris fratribus Præmonstratensis ordinis post factam in suo loco professionem et promissam obedientiam absque prælati sui licentia recipiatis. Et si qui eorum contra hanc nostram prohibitionem ad vos confugium fecerit, absque contradictione vel molestia eumdem transfugam proprio abbati vel transfugo reddatis. Quod si contemptores extiteritis, indignationem sedis apostolicæ vos incursuros esse sciatis.

Datum Laterani quarto Kalendas Januarii.

CCCXLIII.

Ad Stephanum Æduensem episcopum.—Al. abbatem Vizeliacensem instituit.

(Anno 1131-1139, Jan. 27.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 402.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri STEPHANO Æduensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Quemadmodum tua novit fraternitas, Vizeliacense monasterium, pro pastoris absentia tam in temporalibus quam in spiritualibus maximum sustinuit detrimentum. Ne igitur ipsum monasterium propter hoc diutius fatigetur, dilectum filium nostrum Al., subpriorem Cluniacensem, ejusdem loci monachis in abbatem dedimus. Ideo fraternitati tuæ mandamus, quatenus ei vice nostra manum benedictionis imponas.

Datum VI Kal. Februarii.

CCCXLIV.

Ad Gregorium Bergomatem episcopum.

(Anno 1138-1139, April. 9.)

[LUPUUS, *Cod. diplom Bergom.*, II, p. 1018]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri G[REGORIO] Bergamensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Fraternitatem tuam latere non credimus quoniam nos de discordia quæ inter clericos Sancti Vincentii et Sancti Alexandri agebatur affectione paterna dolentes susceptis sacramentis eam definivimus et definitionem scripti nostri auctoritate firmavimus. Et quoniam quidam, sicut accepimus, pacis et concordiæ turbatores mandatum nostrum super hoc cavillationibus suis negligunt observare, per præsentia tibi scripta mandamus atque præcipimus quatenus de sede in mensa præceptum nostrum, et de fidelitate clericorum ac cæteris sententiam, inter

ipsos a nobis datam irrefragabiliter facias observari. Si vero canonici S. Vincentii pravæ intentionis studiis fidelitates a clericis ipsius episcopatus nullatenus suscipere et a mensa se subtrahere voluerint, super his et aliis ita provideas ut clerici Sancti Alexandri antiquam consuetudinem quam in nostra præsentia testibus probaverunt, et per nostram sententiam obtinuerunt, de cætero non omittant. Donationes, venditiones, alienationes, seu quælibet invasiones de bonis Bergamensis Ecclesiæ ab Arnulfo intruso, vel ejus tempore factæ, a prædecessoribus nostris et nobis, et sunt cassatæ et evacuatæ, Ideoque nolumus quod in his tempus ipsius Arnulfi in præscriptione computetur.

Data Laterani v Idus Aprilis.

CCCXLV.

Ecclesiæ S. Alexandri Bergomatis canonicos de superiore epistola certiores facit.

(Anno 1138-1139.)

[Lupus, *ibid.*, p. 1018.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, canonicis Sancti Alexandri, salutem et apostolicam benedictionem.

Pro discordia terminanda quam inter vos et canonicos Sancti Vincentii agebatur, affectione paterna laboravimus, et susceptis sacramentis debitum finem imposuimus. Ideoque grave nobis esse noscatis, quoniam, sicut accepimus, quod a nobis super hoc statutum est observare negligunt et quibusdam verborum cavillationibus impedire contendunt. Unde venerabili fratri nostro G[regorio] episcopo vestro præcipiendo injunximus quatenus de sede in mensa præceptum nostrum, et de fidelitate clericorum ac cæteris sententiam inter vos, et ipsos a nobis datam irrefragabiliter faciat observari; si vero ipsi canonici fidelitates a clericis ipsius episcopatus pravæ intentionis studiis suscipere noluerint, et a mensa se subtraxerint, super his et aliis ita vobis provideat, ut antiquam consuetudinem quam in nostra præsentia testibus approbatis et per nostram sententiam obtinuistis de cætero non amittatis.

CCCXLVI.

Privilegium pro ecclesia S. Joannis Madalharstorfensis.

(Anno 1139, Jan. 7.)

[*Monumenta Boica*, XV, 269.]

Innocentius episcopus, servus sevorum Dei, dilecto filio Epponi abbati monasterii Madalharstorffensis quod in Ratisponensi episcopatu, in honore B. Joannis evangelistæ situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas, et beneplacentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Nec enim gratus Deo aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitatis radice procedens, a puritate religionis fuerit conservatus. Hoc nimirum charitatis intuitu, dilecte in Domino fili Eppo abbas, tuis rationabilibus postulationibus clementius annuentes monasterium Beati Joannis evangelistæ cui, auctore Domino, præsides, quod utique ab Henrico quodam et filio ejus Ernesto pia devotione noscitur esse constructum, cum suis omnibus pertinentiis sub apostolicæ sedis tutela et protectione suscipimus et præsenti privilegio communimus: in primis siquidem statuentes ut ordo monasticus secundum B. Benedicti Regulam perpetuis futuris temporibus inviolabiliter inibi conservetur; libertatem quoque a recolendæ memoriæ Lothario seu ab aliis ecclesiasticis sæcularibusve personis eidem cœnobio collatam, nec non concambium quod inter te et monasterium sanctimonialium Ratisponensium propter emancipationem census actum est, præsenti scripto firmamus, et illibata perpetuo manere sancimus; præterea quascunque possessiones, quæcunque bona idem cœnobium inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum et principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et integra perseverent; in quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda: prædium in villa Stainkirchen, cum agris, silvis et pratis et molendino in eodem loco sito; prædium cum molendino in villa Ettiusdorff sito cum suis pertinentiis; Ruesdorff, Hader, Ascholtzausen cum suis pertinentiis, Ketenpeunt, Reiut, Prinpach, Pnechausen cum capella et aliis pertineniiis, Harselpach, Puech, cum suis pertinentiis; Perchaim cum molendino, Hard cum capella et aliis pertinentiis; Chleping, Sitiching, Penning, Puecha, Wernsing. Taching, cum tribus vineis, Grietzpach, Stainbach, Kaffin cum suis pertinentiis, Mangolting cum molendino, duo prædia Teyting, vineam apud Weng, vineam apud Watempach. In episcopatu Pataviensi quinque vineas apud transitum Marquardi, apud Sikchendorff unam vineam, Trasemstorff, Schlichendorff, Grindorff cum suis pertinentiis et mancipiis utriusque generis, eamdem possessionem incolentibus a nobili femina Leukarda vestro monasterio intuitu divini amoris collatam. Adjicientes insuper statuimus ut de fundo vestri monasterii sive de novalibus vel aliis laboribus quos propriis manibus sumptibusve excolitis, nullus a vobis decimas exigere præsumat. Nulli etiam episcopo pateat angarias vel alias novas exactiones monasticæ quieti et religioni contrarias vobis vel ecclesiæ vestræ imponere. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse censemus, ut eorum qui se illic sepeliri deliberaverint devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, nullus inibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi assensu, vel pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et B. Benedicti Regulam elegerint. Liceat etiam vobis et ecclesiæ vestræ advocatum eligere atque ad peragendas utili-

tates ipsius loci deinceps ipsum habere. Porro si quis post professionem in vestro monasterio factam exinde aufugerit, et secundo tertiove commonitus ad claustrum vestrum redire contempserit, ipsum vobis liceat excommunicare, excommunicatum autem nullus episcoporum, abbatum vel priorum audeat retinere. Nulli ergo omnino hominum fas sit idem cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, vestris ac pauperum usibus profutura, salva nimirum justitia et reverentia Babenbergensis Ecclesiæ, cui idem cœnobium cum suis omnibus pertinentiis, tuo studio ac petitione, dilecte in Domino fili Eppo abbas, constat esse delegatum ac subjectum. Si qua autem in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sanctissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Laterani per manum Aymerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, VII Idus Januarii, indictione secunda, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero Innocentii II papaæ anno IX.

CCCXLVII.

Privilegium pro monasterio Sanctæ Mariæ Biburgensis.

(Anno 1139, Jan. 7.)

[HUNDII, *Metropol. Salisb.*, II, p. 205.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio EBERHARDO abbati Sanctæ Mariæ Biburgensis ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

In sede justitiæ, disponente Domino, constituti, ecclesiarum quieti et utilitati salubriter providere nos convenit; ut quemadmodum per Dei gratiam patres vocamur in nomine, ita nihilominus comprobemur in opere. Cujus rei gratia dilecte in Domino fili Eberharde, tuis fratrumque tuorum justis desideriis annuentes, ecclesiam Beatæ genitricis et virginis Mariæ Biburgensis, in qua divinis estis obsequiis mancipati, sub beati Petri tutela et nostra defensione suscipimus, et apostolicæ sedis privilegio communimus. In primis siquidem statuentes ut religio quæ, secundum beati Benedicti Regulam, per studium atque industriam Ottonis Bambergensis episcopi instituta esse cognoscitur in vestra ecclesia, perpetuis futuris temporibus ibidem firmiter observetur. Quascunque præterea possessiones, quæcunque bona idem locus impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poterit adipisci, firma tibi, tuisque successoribus in perpetuum, et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis, videlicet: Griezpach, Mozeinhoven, Pucha, Percha, Gubedum, Lobesingen; in Tangrintil septem mansos de novalibus, et ecclesiam super monte Adallungestorff. Adjicientes insuper statuimus ut de fundo vestri monasterii, sive de novalibus vel aliis laboribus, quos propriis manibus sumptibusve colligitis, nullus a vobis decimas exigere audeat.

Nulli etiam episcopo licentia pateat angarias vel alias novas exactiones monasticæ quieti et religioni contrarias vobis vel ecclesiæ vestræ imponere. Porro sepulturam ipsius loci liberam esse censemus, ut eorum qui se illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat. Obeunte vero te, nunc ejusdem loci abbate, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres aut fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et B. Benedicti Regulam præviderit eligendum. Liceat etiam vobis et ecclesiæ vestræ advocatum eligere, atque ad peragendas utilitates ipsius loci libere ipsum habere. Nulli ergo omnino hominum fas sit vos vel ecclesiam vestram super hac nostra constitutione temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, honoris potestatisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Datum Laterani per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarrii, VII Idus Januarii, indictione II, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo tricesimo nono, pontificatus vero domni Innocentii papæ secundi annno nono.

CCCXLVIII.

Ad Gerardum Tripolitanum, R. Tortosanum et H. Byblitanum episcopos. — In causa Tyriæ diœcesis.

(Anno 1139, Jan. 17.)

[MANSI, *Concil.*, XXVI, 395.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus GERARDO, Tripolitano, R. Tortosano, et H. Byblitano, episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Scire debet vestra fraternitas quoniam status Ecclesiæ tunc clarius elucescit, cum gradus in ea constituti illæsi servantur, et quæ debetur prælatis singulis, absque contentione seu contradictione reverentia exhibetur. Unumquemque etenim ex his qui subjecti sunt considerare convenit quanta suos prælatos, si quos habeat, reverentia et honorificentia debeat honorare : quæ si injuste et immerito subtrahantur, unitatis status profecto nutabit, ad quem ecclesiastica doctrina ob majorem firmitatem, diligenti consideratione omnia in se ordinando, reduxit. Ne igitur Ecclesiarum vestrarum honor vel dignitas, ob contentionem seu rebellionem indebitam minuatur vel annuletur, per apostolica vobis scripta mandamus atque præcipimus, quatenus venerabili fratri nostro Fulcherio Tyrensi archiepiscopo, tanquam metropolitano vestro, debitam obedientiam et reverentiam deferatis. Nos enim vos et Ecclesias vestras Tyrensi Ecclesiæ, quæ vestra metropolis est, auctoritate apostolica restituimus, et a juramento vel fidelitate, qua patriarchæ Antiocheno estis astriti, eodem modo absolvimus. Si vero nostris mandatis obedire, et intra tres menses post harum acceptionem litterarum, ad obedientiam prædicti fratris nostri redire neglexeritis, sententiam quam ipse in vos canonice promulgabit, nos auctore Deo ratam habebimus.

Datum Laterani XVI Kal. Febr.

CCCXLIX.

Ad Radulphum patriarcham Antiochenum. — In causa Tyriæ diœcesis.

(Anno 1139, Jan. 17.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 395.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri RADULPHO Antiocheno patriarchæ, salutem et apostolicam benedictionem.

Sanctorum canonum institutionibus continetur ut unusquisque suis terminis contentus existat, nec in aliena jura irrepat. Ea etiam quæ nobis fieri nolumus, tam divinis quam humanis legibus, proximis nostris facere prohibemur. Quæ cum ita sint, fraternitati tuæ mandamus quatenus suffraganeos Tyrensis Ecclesiæ non impedias quin venerabili fratri nostro Fulcherio archiepiscopo, metropolitano suo, debitam obedientiam et reverentiam deferant : alioquin canonicis sanctionibus contraitur, si metropolitanis a suis suffraganeis obedientia subtrahatur. Optamus enim ut circa prælato et subditos
A suum jus et proprius ordo absque contradictione servetur.

Datum Laterani XVI Kal. Febr.

CCCL.

Ad Balduinum Berytensem, Bernardum Sidoniensem, et Joannem Ptolemaidensem, episcopos. — In causa Tyriæ diœcesis.

(Anno 1139, Jan. 17.)

[MANSI, *Concil*, XXI, 396.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus BALDUINO Berytensi, BERNARDO Sidoniensi, JOANI Ptolemaidensi, episcopis, salutem et apostolicam Bennedictionem.

Ad hoc sancti Patres diversos esse in Ecclesia gradus et ordines voluerunt, ut, dum subjectionem
B et reverentiam minores majoribus exhibent, una fieret ex diversitate connexio, et recte officiorum gereretur administratio singulorum. Gravat autem nos, et valde miramur quod, cum vobis jam pridem litteris apostolicis præceperimus ut venerabili fratri nostro Fulcherio Tyrensi archiepiscopo metropolitano vestro, obedientiam et reverentiam exhiberetis, quasdam occasiones et interpretationes minus idoneas prætendendo, id facere contempsistis : cum utique *quasi peccatum hariolandi sit repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere* (*I Reg.* XI). Mandamus itaque vobis, et auctoritate apostolica iterato præcipimus, quatenus, omni occasione submota, eidem fratri nostro de cætero pareatis : nec sub obtentu obedientiæ, quam alicui primati depen-
C ditis, sibi subjectionem et reverentiam metropolitano vestro debitam aliquatenus subtrahatis. Quod si contemptores ulterius exstiteritis, sententiam quam idem archiepiscopus in vos canonice protulit aut protulerit, nos auctore Domino ratam habebimus. Si vero pro eo quod eidem fratri nostro obedieritis, a patriarcha Hierosolymitano aliquid contra vos fuerit constitutum, nos eamdem sententiam viribus carere decernimus, et nullius momenti esse censemus.

Data Laterani XVI Kal. Febr.

CCCLI.

Ad Willelmum Hierosolymitanum patriarcham. — In causa Tyriæ diœcesis.

(Anno 1139, Jan. 17.)

D [MANSI, *Concil.*, XXI, 394.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri WILLELMO Hierosolymitano patriarchæ, salutem et apostolicam benedictionem.

Magisterium totius Ecclesiæ et ecclesiasticæ institutioni B. Petro apostolorum principi cœlesti privilegio esse collatum, evangelica declarat auctoritas. *Et infra* : Miramur autem, quoniam cum Romana Ecclesia pro liberatione Orientalis Ecclesiæ tantopere laboraverit, et filiorum multorum sanguinem effundendo, corda tam ecclesiasticorum quam sæcularium ad ejus servitium excitaverit, nequaquam, prout convenit, eidem matri suæ hac vice respondere curasti. Parum enim tibi visum

fuerat quod venerabilem fratrem nostrum Fulcherum Tyrensem archiepiscopum, more prædecessorum suorum pro susceptione pallii ad Romanam Ecclesiam venientem, disturbare præsumpseras : nisi et erga eum a nobis redeuntem te inhumanum difficilemque et nimis asperum exhiberes : adeo quod nec antiquam dignitatem Tyrensis Ecclesiæ sibi restituere, nec de damnis sibi illatis, aut etiam de Cajapha, sive Porphyra, juxta mandatum nostrum, infra tres menses post acceptionem nostrarum litterarum ei justitiam facere volueris. Cum utique satis indignum sit, ut honor qui sibi, si ei obediret, ab Antiochena exhiberetur Ecclesia, a te vel tuis successoribus subtrahatur. Præterea in subjectos illius nimis potestative diceris te habere. Quocirca auctoritate apostolica mandando tibi præcipimus, B sicut ejusdem matris tuæ piis optas studiis atque solatiis confoveri, sicut in tuis necessitatibus ejus patrociniis desideras adjuvari, jam dictum archiepiscopum diligas et honores; et in nullo perturbare præsumas ; quin potius de omnibus, de quibus apud te querimoniam deposuerit, sibi plenam justitiam infra quadraginta dies postquam præsentia scripta susceperis, exhibere non differas, nec aliquid in subditos suos contra statuta canonum præsumas. Alioquin timendum tibi est ne tam ipsum quam suffraganeos suos a tua obedientia subtrahamus, eosque in manu nostra retineamus.

Data Laterani XVI Kal. Januarii (91).

CCCLII.

Privilegium pro Ecclesia Bambergensi. C

(Anno 1139, Jan. 23.)

[*Neue Mitthelungen* I, IV, p. 15.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri OTTONI Babenbergensi episcopo ejusque successoribus canonice substituendis, in perpetuum.

In apostolicæ sedis specula, disponente Domino, constituti, pro ecclesiarum omnium statu et quiete talem nos convenit sollicitudinem adhibere, ut contra pravorum hominum nequitias sacrosanctæ Romanæ et apostolicæ Ecclesiæ munimine defensentur, et ea quæ justis titulis eisdem sunt collata vel conferentur ecclesiis firma et inconcussa possideant libertate. Nos igitur quorum præcipue inter- D est legitimas desiderantium preces admittere et effectui mancipare, postulationibus tuis, venerabilis in Christo frater Otto episcope, apostolica benignitate impertimur assensum et ecclesiam Babenbergensem cui, auctore Deo, præesse cognosceris, cum omnibus bonis et pertinentiis suis sub beati Petri tutela et nostra protectione suscipimus et apostolicæ sedis privilegio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona in abbatiis, præposituris, ecclesiis, villis, fundis, terris cultis vel incultis, decimis, seu aliis quibuslibet rebus eadem ecclesia in suo vel in alterius

(91) Legendum XVI *Kal. Febr.* JAFFÉ.

A episcopatu, commutatione, emptione, seu etiam concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, aut aliis modis in præsentiarum juste et canonice possidet, vel in antea rationabiliter, propitiante Domino poterit adipisci, tibi tuisque successoribus et per nos Babenbergensi Ecclesiæ firma in perpetuum et illibata permaneant. Ea vero quæ studio et industria tua eidem ecclesiæ sunt legitime conquisita, specialiter ei inviolabili et inconvulsa stabilitate serventur. Quorum nomina sunt hæc : videlicet Pruviningun, Entistorf, Mychelvelt, Voraugia, Uraha, Madelhartestorf, Biburch, Clunic, Reginerits Storf, Luncheim, Haholtisbrunne, Munstur, cum ecclesia Beati Sixti et aliis pertinentiis suis ; Viscera, Tocchelmhusen Alterisbach, Vindeberge, Trosendorfs, Botenstein, Munirichsberch, Circhendorf, Gestenishusen, Cranaha, Bonaha, Rota, cum aliis prænominatæ ecclesiæ a tua fraternitate collatis. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum licentia pateat, te vel successores tuos super hac nostra constitutione ausu temerario perturbare, vel ecclesiæ tuæ possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare : sed omnia integra conserventur, et in vestra permaneant potestate, tam vestris quam ipsius ecclesiæ usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis tenorem sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum condigne correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat.

Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Laterani per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, X Kalend. Februarii, indictione II, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domini Innocentii II papæ anno IX.

CCCLIII.

Religionem a S. Ottone in sua monasteria introductam confirmat.

(Anno 1139, Jan. 23.)

[USSERMANN, *Episcopatus Bamberg.*, Pr., 88.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri OTTONI, Babenbergensi episcopo ejusque successoribus canonice substituendis, salutem et apostolicam benedictionem.

Quoties illud a nobis petitur, quod religioni et honestati convenire cognoscitur, animo nos decet libenti concedere, et congruum impartire suf-

fragium, ut fidelis devotio celerem sortiatur effe- A
ctum. Proinde, venerabilis frater Otto episcope, petitionis tuæ desideriis ex consueta sedis apostolicæ mansuetudine clementer annuimus. In primis siquidem constituentes ut tenor religionis, qui in ecclesiis tibi commissis est per tuam diligentiam cooperante Domino institutus, firmiter in eis perpetuis temporibus conservetur. Constituimus etiam ut in iisdem ecclesiis nullus per simoniacam pravitatem statuatur, sed honestæ personæ, quibus utique morum et status dignitas suffragatur, inibi ordinentur. Sane in cœnobiis, quæ vel antiquitus in tua parochia constructa sunt, vel tu ipse devotionis intuitu constituisti, seu aliis justis modis ecclesiæ tuæ unire poteris, vel ab aliquo deinceps fidelium infra tuam diœcesin divina inspirante gratia construentur, B
sacræ religionis ordinem manere decernimus. Nec alicui liceat ejusdem institutionis formam ullatenus permutare, nisi forte ad melioris status prærogativam præstante Domino promovere voluerit. Nec id alicujus singulari judicio committatur, sed omnium monasteriorum ad Babenbergensem diœcesin pertinentium aut sanioris partis consilio ac consensu fieri debere sancimus.

Si quis autem huic nostræ constitutioni temere contraire tentaverit, secundo tertiove commonitus si non factum suum digna satisfactione correxerit, a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Redemptoris nostri Jesu Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni : conservantes eisdem locis quæ justa sunt, omnipotentis Dei et C
beatorum Petri et Pauli ac nostram gratiam consequantur.

Datum Laterani x Kal. Febr. indict. II.

CCCLIV.

Ad Azonem cardinalem.— De lite canonicorum Majoris Ecclesiæ et S. Antonini composita.

(Anno 1139, Jan. 25.)

[CAMPI, *Hist. di Piacenza*, I, p. 411.[

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio suo, AZONI sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbytero cardinali, et præposito Sancti Antonini de Placentia, etc.

Datum Laterani VIII Kalend. Februarii, anno Dominicæ Incarnationis 1139, pontificatus domni Inno D
centii II papæ anno nono.

CCCLV.

Bona et jura abbatiæ Gengenbacensis confirmat.

(Anno 1139, Febr. 28.)

[WURTWEIN, *Nova Subsid. diplom.*, t. VII, p. 107, ex autographo tabularii summi chori ecclesiæ cathedralis Argentinensis.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GOTEFRIDO, abbati monasterii in Gengebach, quod in pago Mortenangiensi super fluvium Kintsig situm est, et ejus successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis debet effectu prosequente compleri, ut sinceritas laudabiliter enitescat et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Quapropter, dilecte in Christo fili Godefride abbas, tuis rationabilibus postulationibus clementer duximus annuendum : Gengenbacense monasterium cui, auctore Domino, præsides, sub apostolicæ sedis tutela et protectione suscipimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem cœnobium impræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus in perpetuum illibata permaneant : in quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda : in Mortinangia, Gengebac (92), Cella (93), Steinach (94), Hademarsbach (95),.... (96), castri Gerolstesbeke, Norderaha (97), cum silvis et aquis et omnibus suis appendiciis vel pertinentiis; Ichenheim (98), cum cella et omnibus ad eam pertinentibus, Schopheim (99), Kinzdorff (100), Linegizen (101)...... ; in Brisaugia, Nuvershusen (102); in Alsatia Dancratesheim (103), Westhusen (104), Belhen (105), Durmingen (106), Franckenheim (107), Batenesdorf (108), in quibus nimirum villis Alsatiæ, sicut usque ad hæc tempora prædecessores tui fecisse noscuntur ; tibi tuisque successoribus advocatum liceat constituere, qui nimirum, quæ ad utilitatem et quietem vestri cœnobii spectare videntur, studeat operari. Decimationem quoque vini ab Ricgardis quondam illustri regina vobis collatam, Kunegesheim (109), Schervibre (110) ; in Suevia Rimigesdorf, Bessendorf, Urslingen, Villingen, Aschahabmorn-Stettein (111(. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus inibi qualibet subreptionis astutia seu violen-

(92) Gongenbach.
(93) Zell.
(94) Steinach.
(95) Harmersbach.
(96) Nomina in autographo ex vetustate deleta. (Nomina deleta sic forte ex alia Nicolai IV bulla an. 1287 pro abbatia Gengenbacensi supplenda : Reichenbach, quartam partem castri Geroltesbecke.)
(97) Nordrach.
(98) Ichenheim.
(99) Dicitur Ober Schopffen, in prædicta Nicolai IV bulla.
(100) Kinsdorff.
(101) Linx.
(102) Newershausen.
(103) Dangolsheim.
(104) Westhusen.
(105) Behlenheim.
(106) Durningen.
(107) Hoh-Franckenheim.
(108) Bettendorff.
(109) Kintheim.
(110) Scherwibre.
(111) In bulla Nicolai IV, an. 1287 nominantur : Rumeluisdorff, Urselingen, Villingen, et Gruemstaten, dicunturque villæ sitæ in Suevia et in diœcesi Constantiensi.

tia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam elegerint. Ut autem quietius omnipotenti servire Domino valeatis, libertatem ab imperatoribus monasterio vestro concessam, præsenti scripta pagina firmamus, ut videlicet nullus judex, vel judiciaria potestas, seu aliqua magna, vel parva persona vobis vel fratribus vestris, aut monasterio sive ecclesiis et villis ad ipsum pertinentibus, suis hominibus tam ingenuis quam servis terram ipsius cœnobii inhabitantibus, audeat aliquas pravas consuetudines imponere aut ipsos aliquibus exactionibus sive injustis judiciis fatigare. Decernimus ego ut nulli omnino hominum liceat præfatum locum temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliquibus molestiis fatigare, sed omnia integra et illibata conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem, præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Ægidius Tusculanus episcopus.

Ego Theodwinus S. Rufinæ episcopus.

Ego Petrus presbyt. card. tit. S. Marcelli.

Ego Gerardus pr. card. tit. Sanctæ Crucis in Hierusalem.

Ego An... pr. card. tit. S. Laurentii in Lucina.

Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joannis et Pauli.

Ego Chrysogonus presb. card. tit. Sanctæ Praxedis.

Ego Gregorius diaconus card. SS. Sergii et Bacchi.

Ego Otto diacon. card. S. Georgii ad Velum Aureum.

Ego Gerardus diac. card. S. Mariæ in d...

Ego Hubaldus diac. card. S. Adriani.

Datum Laterani per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, secundo Kalendas Martii, indictione secunda, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus domni Innocentii secundi papæ anno decimo.

CCCLVI.

Privilegium pro monasterio Ringstadensi.

(Anno 1139, Mart. 1.)

[Torkelin, *Diplomatarium Arnæa-Magn.*, I, p. 8.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Ormo priori Ringstadensis Ecclesiæ, ejusque successoribus substituendis.

Quoties illud a nobis petitur quod rationi et honestati convenire dignoscitur animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium, ut fides devotio celebrem consequatur effectum. Quocirca, dilecte in Domino Orme prior, tuis postulationibus clementer annuimus, et Ringstadensem Ecclesiam cui Deo auctore præsides, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, eamque cum omnibus suis pertinentiis præsentis privilegii pagina communimus, statuentes ut ordo monasticus, qui secundum sanctorum Patrum Regulam ibidem noscitur institutus, futuris perpetuis temporibus inviolabiliter inibi conservetur. Quæcunque præterea idem venerabilis locus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum et principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et illibata permaneant. Sancimus etiam ut nullus fratrum ejusdem loci post factam apud vos professionem absque licentia prioris et capituli, ad alium locum audeat transmigrare, nec discedentem præsumat aliquis retinere, qui nimirum tertio evocatus, si redire noluerit vel contempserit, prior qui pro tempore fuerit, canonicam in eum sententiam proferendi habeat facultatem. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum fas sit præfatam vestram ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus profutura, salva nimirum justitia canonica atque reverentia diœcesani episcopi. Si qua sane in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sanctissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus Mppr. ss.

Ego Ægidius Tusculanus episcopus Mppr. ss.

Ego BB. presbyter cardinalis tituli Apostolorum Mppr. ss.

Ego Conradus episcopus Sabinensis Mppr. ss.

Ego Guido diaconus cardinalis sanctorum Cosmæ et Damiani juxta templum Romuli Mppr. ss.

Ego Crescentius cardinalis tituli sanctorum Marcellini et Petri Mppr. ss.

Ego Comes presbyter card. tituli Eudoxii Mppr. ss.

Ego Gripho presbyter card. tituli pastoris Mppr. subs.

Ego Lucas presbyter card. tit. sanctorum Laurentii et Pauli, Mppr. ss.

Ego Chrysogonus presbyter card. tit. Praxedis Mppr. ss.

Datum Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, Kal. Martii, indict. II, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno IX.

CCCLVII.

Ad Bernardum episcopum Seguntinum.

(Anno 1139, Martii 6.)

[LOPERRAEZ, *Descripcion di Osma,* III, p. 18.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri BERNARDO Saguntino episcopo, ejusque successoribus canonice instituendis, in perpetuum.

Suscepti regiminis cura compellimur quæ ad pacem ecclesiarum pertinent constituere, et earum quieti auctore Domino providere, nec dubium quod ex commisso officio ita nos convenit paternorum canonum decreta librare, ut unicuique Ecclesiæ sua jura serventur, et quæ a fratribus nostris regulariter fiunt, firma et inconcussa stabilitate firmentur, cujus rei gratia, venerabilis frater Bernarde episcope, tuis petitionibus clementer annuimus, et decisiones controversiæ, quæ pro villa Soria inter te ac fratres nostros Michaelem Tirasonensem et Bertrandum Oxomensem episcopos agebatur, factam per discretionem dilecti filii nostri Guidonis sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis tunc apostolicæ sedis legati, cum consilio illustris viri Aldephonsi Hispaniarum regis, necnon archiepiscoporum, episcoporum, abbatum et aliorum religiosorum ac sapientium virorum, qui ad concilium Burgiense convenerant, auctoritate apostolica confirmamus et perpetuis futuris temporibus rata manere sancimus, ut videlicet de his quæ Saguntinæ Ecclesiæ pertinebant, Tirasonensis ecclesia possideret Calataind, Borovia, Alcazar, cum omnibus terminis earumdem villarum, majorem ecclesiam de Calataind, cum omnibus hæreditatibus suis, et hæreditates quas ibidem emisse dignosceris. Olbegam villam felicem, quæ est inter Colaticid, et Darocam villam quæ dicitur Salas prope Olbegam. Reservatis nimirum ad proprietatem Saguntinæ ecclesiæ duobus castellis, Deza videlicet inter Calatinb et Almazanum, et Fariza inter Calataind et Medinam. Tibi vero, venerabilis in Domino frater Bernarde episcope, de jure Oxomensis ecclesiæ habere concessum est, Ailonem, cum omnibus terminis suis et hæreditates quas ibi ejusdem loci habebat episcopus, Aguileram, castellum de Galbe, medietatem Aldeæ, quæ dicitur Liceras, Caracenam cum omnibus Aldeis suis, cum duobus monasteriis Sancti Salvatoris, et Sanctæ Mariæ de Tiermes, vadum de rege, Aquileram Berlangam cum omnibus terminis suis et cum monasterio Sancti Banduli, Velomazac, et Barcam, Almasanum

A præterea cum omnibus terminis suis, de quo Oxomensis episcopus querimoniam faciebat. Porro eidem Oxomensi concessum est habere Soriam integram, cum omnibus terminis suis, de qua controversia fuerat agitata et monasterium Sanctæ Mariæ de Bomaio, ac regales decimationes ejusdem villæ, quæ juris fuerant Saguntinæ Ecclesiæ. Quæ omnia sicut ab eodem filio nostro Guidone statuta sunt, favoris nostris munimine roboramus. Quascunque præterea possessiones, quæcunque bona Saguntina Ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Domino propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque succesoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis :
B Medinam videlicet, Molinam, Sanctum Justum, Atentiam, ambos Cattejones cum pertinentiis suis. De regalibus quoque redditibus decimationes in toto episcopatu, salinas, molendinos, necnon Seronem castellum cum omnibus terminis suis. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum fas sit præfatam Saguntinam ecclesiam super hac nostra concessione atque confirmatione temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare ; sic omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua sive in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam venire tentaverit usu temerario,
C secundo tertiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

ADJUVA NOS DEUS, SALUTARIS NOSTER.

Ego Innocentius catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi †.

D Ego Conradus, Sabinensis episcopus subscripsi †.

Ego Thedwinus Sanctæ Rufinæ episcopus subscripsi †.

Ego Bernardus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Crucis in Hierusalem, subscripsi †.

Ego Angelus presbyter cardinalis tituli Sancti Laurentii in Lucina, subscrip. †.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joannis et Pauli, subscrip. †.

Ego Martinus, presbyter cardinalis tituli sancti Stephani in Cælio monte, subscrip. †.

Ego Guido Sanctæ Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos, subscrip. †.

Ego Ibo presbyter cardinalis Sancti Laurentii in Damaso subscrip. ✝.

Ego Chrisobonus presbyter cardinalis Juli Praxedis, subscrip. ✝.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi subscrip. ✝.

Ego Otho diaconus cardinalis Sancti Gregorii ad Velum Aureum, subscrip. ✝.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani juxta templum Romuli, subscrip. ✝.

Ego Ubaldus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Via Lata subscrip. ✝.

Ego Berardus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Donica subscrip. ✝.

Ego Ubaldus diaconus cardinalis Sancti Adriani, subscrip. ✝.

Datum Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii secundo Nonas Martii, indictione Romana, Incarnationis Dominicæ anno 1137, pontificatus vero Innocentii secundi papæ anno nono.

Ego Raimundus Toletanus archiepiscopus Hispaniarum primas, inspexi diligenter originale istius transcripti, et bullam, et titulum, et inveni ita contineri verbo ad verbum secundum omnium interpretationes in ipso originali, sicut continetur in isto transcripto.

Ego G. episcopus Segoviensis inspexi diligenter originale istius transcripti, et bullam, et inveni ita contineri verbo ad verbum secundum omnium interpretationes in ipso originali, sicut continetur in isto transcripto.

CCLVIII.

Monasterii Lucellensis possessiones, petente Ortliebo, episcopo Basiliensi, confirmat.

(Anno 1139, Mart. 18. — Fragmentum.)

[BERNARDINI, *Epitome Fest. Luc.*, 24.]

CCLIX.

Privilegium pro monasterio Lacensi.

(Anno 1139, Mart. 23.)

[GUNTHER, *Cod. diplom.*. I, 241.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GISELBERTO abbati monasterii Lacensis, quod in Treverensi parochia situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Ad hoc in apostolicæ sedis specula, disponente Domino, constituti esse conspicimur, ut religiosas diligamus personas, et, ne loca eorum pravorum hominum agitentur incursibus, tuitione propitia defensare, quatenus sic divina disponente clementia Patres vocamur in nomine, ita nihilominus comprobemur in opere. Eapropter, dilecte in Domino fili Gisleberte abbas, tuis et fratrum tuorum justis postulationibus annuentes, Lacense monasterium, cui auctore Domino præsides, sub apostolicæ sedis tutela ac protectione suscipimus atque præsentis scripti pagina communimus, in primis siquidem statuentes ut ordo monasticus in eodem loco, secundum beati Benedicti Regulam et normam Cluniacensis monasterii, futuris perpetuis temporibus inviolabiliter conservetur. Nulli etiam facultas sit, post factam apud vos professionem, absque abbatis et fratrum licentia majoris vel minoris religionis obtentu, ad locum alium transmigrare, discedentem vero nullus abbas vel alius quilibet audeat retinere. Prohibemus insuper et sub pœna honoris tibi tuisque successoribus interdicimus bona monasterii alicui in beneficium tradere, et ea quæ pro communi utilitate vobis concessa sunt aliis usibus applicare; sed et nec alicui fas sit in eodem monasterio vel circa ipsum aliqando habitare, vel denum ad habitandum construere, exceptis monachis ipsius loci servitio deputatis, vel inantea deputanis. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate vel tuorum quolibet successorum, nullus inibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam, de eodem collegio, vel de alieno, si (quod absit!) inter eos idoneus repertus non fuerit, præviderint eligendum. Sane chrisma, oleum sacrum, consecrationes altarium, vel basilicarum, ordinationes monachorum, vel clericorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a diœcesano suscipiatis episcopo, si quidem Catholicus fuerit, et gratiam sedis apostolicæ habuerit, et si ea gratis et absque pravitate aliqua voluerit exhibere. Alioquin Catholicum quem malueritis adeatis antistitem, qui nimirum nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ut eorum qui se illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salvo jure matricis ecclesiæ. Missas vero publicas vel stationes in ipso monasterio sine abbatis et fratrum voluntate ab episcopis minime celebrentur, ne in servorum Dei recessibus popularibus occasio præbeatur ulla conventibus. Adjicimus etiam ut pro communi parochiæ interdicto, monasterium ipsum a divinis non vacet officiis, sed in eo, januis clausis et exclusis excommunicatis et interdictis, debita omnipotenti Deo persolvantur officia. Porro advocatus ejusdem monasterii, qui pro tempore fuerit, extra constitutionem et scriptum Henrici et Sigefridi comitum palatinorum et fundatorum ipsius loci, nihil in eodem loco præsumat. Qui etiam si (quod absit!) inutilis apparuerit, eumdem vobis liceat amovere, et alium substituere. Statuimus etiam ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium impræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, auxiliante Deo poterit adipisci, vobis in perpetuum præsenti privilegio confirmata et illibata consistant. In quibus hæc propriis vocabulis duximus exprimenda: in primis ipsum locum qui Lacus vocatur, in quod idem cœnobium a præfato Henrico nobili palatino comite, et Athelheide uxore sua præcipite constat esse constructum, liberum ab

omni jure et potestate sæculari; ecclesiam Sancti A Dionysii in Croth, villam insuper, nomine Bella Reida, Alchena, Willeberge, Croth, Beytendorp cum suis omnibus pertinentiis, a prædicto Henrico vobis dono collatum, quator mansos in Croth, et Meylem in Brabant ex dono Sygefridi palatini comitis; unum mansum in Chrot, a nobili viro Guillelmo palatino comite, et matre ejus Gertrude, consentiente Roberto milite, qui illum ab ipsis in feudum habuerat, vobis donatum; allodium in Mosella quod Neuim dicitur, cum suis appendiciis, quod Bertramnus abbas Sancti Arnulfi Metensis cum consensu venerabilis fratris nostri Stephani, ipsius civitatis episcopi, atque capituli sui vestro cœnobio congruo pretio vendidit, pro quod aliud suæ ecclesiæ commodius prædium noscitur acqui- B sisse; allodium in Evernaco, a Joanne milite et ejus uxore Metilde vobis donatum; vineas in Winningin et in Leia, ab Hunge aliisque fidelibus vobis collatas; in Andernaco, in Ludenstorp, in Hamersten, a recolendæ memoriæ Friderico Coloniensi archiepiscopo vobis collatas; prædium in Wadenhem ab Embricone donatum; curtim Budenarde, ab Henrico et suis fratribus et a Warnero et fratribus ejus vobis donatam; agros et vineas quas in Luzinc et in Menedich; allodium in Pomero a Roberto milite vobis donatam; curtim Hardenhaga, cum mancipiis et forestis a Meingodo, Ernesto et Erlewino vobis donatum; mansum in Aldendrop ab Alberto donatum; item, allodium in Glensa ex eleemosyna Folcoldi, mansum in Wassenaco ex dono Embriconis C militis; in Werchenrede duos mansos ex eleemosyna Hermanni comitis; vineas in Cuchema et mansum in Wilre, ex dono Theoderici; vineas in Mudhena, mansum a Rudolfo milite donatum, dimidium mansum, et dimidian partem lacus, a Gerardo comite donatum. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, vestris ac pauperum usibus profutura. Si quis igitur in posterum archiepiscopus, episcopus, rex, vel cujuslibet ordinis princeps, seu quælibet ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo ter- D tiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Theodewinus Silvæ Candidæ episcopus

Ego Gerardus presbyter cardinalis titulo Sanctæ Crucis in Jerusalem.

Ego Lucas presbyter cardinalis titulo S. Joannis et Pauli.

Ego Crisogonus presbyter cardinalis titulo Sanctæ Praxedis.

Datum Laterani per manum Tioterici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, x Kal. Aprilis, indictione II, Incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus domni Innocentii papæ II anno x.

CCCLX.

Wikardum abbatem Pontiniacensem ejusque monasterium sedis apostolicæ privilegio communit.

(Anno 1139, Mart. 24.)

[*Gall. Christ.*, XII, Instr. 111.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio WIKARDO Pontiniacensi abbati ejusque sucessoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Omnipotenti Domino, cujus melior est misericordia super vitas, gratiarum actiones referimus, qui tanta religione et honestatis nitore Pontiniacense monasterium decoravit ut non solum vicina loca, sed etiam remota de vestræ conversationis exemplo laudabiliter illustrentur et ad meliora quæque sectanda pariter informentur. Quamobrem, dilecte in Domino fili Wicarde abbas, personam tuam arctioris charitatis brachiis amplectentes, tuis desideriis debita benignitate annuimus et Pontiniacense monasterium, cui Deo auctore præesse dignosceris, apostolicæ sedis privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem venerabilis et Deo amabilis locus impræsentiarum canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis, terras videlicet Dochiaci et Creciaci quas utique canonici S. Florentini per manum atque scriptum fratris nostri Henrici Senoniensis archiepiscopi Pontiniacensi monasterio jure perpetuo concesserunt, quod et ipsum abbas S. Germani Antissiodorensis cum suo capitulo collaudavit et scripto firmavit. Concambium quoque terræ Sancti Martini Cableiacensis, quæ in parochia Laginiaci sita est, pro terra Hugonis de Merliniaco et Humbaldo præpositi, quæ sita est in territorio Cableiacensi. Grangiam insuper Challiaci cum omnibus terris ad eam pertinentibus, et quidquid in silva Othe eidem ecclesiæ donatum, vel ab ea legitime emptum est, vobis nihilominus confirmamus. Nulli ergo hominum fas sit præfatum monasterium temere perturbare aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro

quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura.

Si qua sane in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam, sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui periculum patiatur, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat. Conservantes autem eidem loco quæ sua sunt Omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus gratiam consequantur. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Theodewinus Silvæ Candidæ episcopus SS.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tit. S. Laurentii in Lucina ss.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli SS. Joannis et Pauli ss.

Ego Guido S, Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos ss.

Ego Ivo presbyter cardinalis S. Laurentii tit. Damasi ss.

Ego Martinus presbyter cardinalis tit. S. Stephani in Cælio Monte ss.

Ego Azo presbyter cardinalis tituli S. Anastasiæ ss.

Ego Grisogonus presbyter card. titu'i S. Praxedis ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi ss.

Ego Otto diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum' ss.

Ego Guido diaconus cardinalis SS. Cosmæ et Damiani ss.

Datum Laterani per manum Aimerici S. R. E. diaconi cardinalis et cancellarii, IX Kal. Aprilis, indict. II, Incarnat. Dominicæ anno 1138, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno X.

CCCLXI.

Monasterium S. Bartholomæi (diœc. Pennensis) tuendum suscipit et ejus bona juraque confirmat.

(Anno 1139, Mart. 25.)

[*Anecdota Ughelliana*, 391.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio JOANNI abbati Sancti Bartholomæi, quod in Pennensi parochia situm est, ejusque fratribus regulariter substituendis in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, ut et devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Eapropter, dilecte in Domino fili Joannes abbas, tuis justis postulationibus præbentes assensum, monasterium Beati Bartholomæi, cui auctoritate divina præesse dignosceris, sub beati Petri tutela et nostra protectione suscipimus, et contra pravorum hominum nequitias apostolici privilegii robore communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem cœnobium impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : videlicet castellum Carpinetum, castellum Fara cum pertinentiis suis, ecclesiam quoque S. Vitalis, S. Michaelis, S. Joannis, Sanctæ Mariæ, S. Peregrini, S. Nicolai de Vicolo, ecclesiam S. Mariæ in Sereneo, ecclesias S. Mariæ, S. Felicis in Catuniano cum pertinentiis suis, ecclesiam S. Christophori, et S. Mariæ in Genestrulo, ecclesiam S. Nicolai, S. Justi de castello Occetano, ecclesiam S. Mariæ Britulensis, ecclesiam S. Laurentii de Fabrica, et Joannis in Balneo, S. Laurentii Unicani, ecclesiam S. Mariæ in Plano, S. Mariæ in Cellulis cum pertinentiis suis. Earum sane chrisma, oleum sanctum, consecrationes altarium, benedictiones clericorum a diœcesano suscipietis episcopo, siquidem Catholicus fuerit, et gratiam atque communionem apostolicæ sedis habuerit, eamque gratis, et sine pravitate vobis voluerit exhibere. Alioquin Catholicum quemcunque malueritis adeatis antistitem, qui vobis postulata indulgeat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratrum communi assensu, vel fratrum pars sanioris consilii secundum Dei timorem, et beati Benedicti Regulam providerit eligendum, a Romano semper pontifice consecrandum. Sepulturam quoque ejusdem loci omnino liberam esse decernimus, ut eos qui se illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat. Nulli ergo hominum fas sit prædictum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in posterum, etc. Amen, ameu, Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss,

Ego Corradus Sabinensis episcopus ss.

Ego Guido Tiburtinus episcopus ss.

Ego Gerardus presb. card. tit. S. Crucis in Jerusalem ss.

Ego Lucas presb. card. tit. S. Joannis et Pauli ss.

Ego Martius presb. card. tit. S. Stephani ss.

Ego Anselmus presb. card. tit. S. Laurentii in Lucina ss.

Datum Laterani per manum Aimerici S. R. E. diac, card. et cancellarii, VIII Kal. Aprilis, indict. I, Incarnationis Dominicæ 1138, pontificatus vero domini Innocentii PP. II anno IX.

CCCLXII.

Privilegium pro ecclesia Formbacensi.

(Anno 1139, Mart. 29.)

[*Manumenta Boica*, IV, p. 130.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio DIETRICO abbati Formbacensis ecclesiæ ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

Pia postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, quatenus et fidelis devotio laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Hoc nimirum intuitu, dilecte in Domino fili Dietrice abbas, tuis petitionibus clementer annuimus, et Formbacensem ecclesiam a comitibus bonæ memoriæ Eckberto et Udalrico cognato suo libere institutam, cui, Deo auctore, præesse dignosceris, sub apostolicæ sedis tutela et protectione suscipimus et libertatis privilegia sibi collata, auctoritate apostolica confirmantes, ut ipsa ab omni mortalium servitio existat libera, et solummodo pontifici Romano subjaceat, præsentis scripti pagina constituimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poterit adipisci, firma tibi, tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda: parochiam videlicet et forum in Neunkirchen, cum decimis suis; ecclesiam in Butten cum decimis; ecclesiam in Antesin cum decimis, ecclesiam in Echolsingen cum decimis; mercatum quoque in Neunkirchen cum moneta et omni utilitate quæ inde poterit provenire, quidque etiam juris eadem ecclesia ex devotione prædictorum comitum Eckeberti et Udalrici, necnon Hermani fratris ejus habere debet, specialiter ligna, pastum, ædificia et quæcunque adjacentis forestiæ utensilia vobis nihilominus confirmamus. Porro consecrationes altarium vel basilicarum, ordinationes clericorum, qui ad sacros ordines erunt promovendi, a Pataviensi episcopo suscipiantur; si tamen Catholicus fuerit, et gratiam atque communionem apostolicæ sedis habuerit, eaque vobis sine pravitate et exactione exhibere voluerit; alioquin liceat vobis Catholicum quemcunque malueritis adire antistitem, qui nostra fultus auctoritate, quod postulastis indulgeat. Obeunte te nunc ejusdem loci abbate vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia sive volentia præponatur, nisi quem fratres ipsius loci communi assensu aut fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et Beati Benedicti Regulam sibi elegerint. Electus autem non aliter nisi baculo de altari accepto investiatur: simili quoque modo advocatus de genere prædictorum comitum magis idoneus communi fratrum arbitrio et electione constituatur: qui etiam, si inutilis apparuerit, eumdem amovendi et loco ejus alium eligendi habeatis facultatem. Ad indicium autem hujus perceptæ a Romana Ecclesia libertatis, nobis nostrisque successoribus unum bisantium singulis annis census nomine persolvetis. Nulli ergo hominum liceat præfatum nostrum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua sane in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui periculum patiatur, et a sacratissimo corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Conservantes autem hæc omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus gratiam consequantur. Amen.

Datum Laterani per manum Almerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, IV Kal. Aprilis, indictione II, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus domni Innocentii II papæ anno decimo.

CCCLXIII.

Privilegium pro abbatia Walburgensi.

(Anno 1139, April. 8.)

[WURTWEIN, *Nova subsid.* t. VII, p. 111, ex autographo tabularii seminarii episcopalis Argentinensis.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio DITMARO abbati monasterii Sanctorum apostolorum Philippi et Jacobi, et Sanctæ Walpurgæ virginis, quod in Argentinensi episcopatu apud Sacram Silvam situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Cum ex injuncto nobis a Domino apostolatus officio Ecclesiarum et ecclesiasticarum personarum curam gerere debeamus, illis tamen ecclesiis convenit nos propensius intendere, quæ beati Petri juris existunt et ad ipsum specialiter pertinere noscuntur. Proinde, dilecte in Domino fili Ditmare abbas, tuis rationabilibus postulationibus clementer annuimus, et monasterium Sacræ Silvæ, cui, auctore Deo præesse dignosceris, sub apostolicæ sedis tutela et protectione suscipimus, et apostolicæ sedis privilegrio communimus. Ad instar itaque prædecessorum nostrorum felicis memoriæ Paschalis, Calixti et Honorii, statuimus ut quascunque possessiones, quæcunque bona a nobilibus viris atque principibus Friderico duce et Petro ejusdem loci fundatoribus, seu ab aliis Dei fidelibus de suo jure eidem cœnobio pia devotione collata, seu aliis modis rationabiliter acquisita, inpræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum et principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, dictum monasterium, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Sane fructuum et animalium

strorum quos, per totam Sacræ Silvæ terram seu aliis locis, propriis laboribus, sumptibusve excois, vel colligitis, absque contradictione episcopom vel suorum ministrorum, aut Salsensium fraım vel aliorum hominum, pacifice decimas habea-. Rustici autem vestri decimas suas presbyteris, d quorum parochia sunt, libere reddant. Præterea obis ac fratribus vestris in eodem loco famulantibus onfirmamus usum ejusdem Sacræ Silvæ tam ad dificandum, quam ad calefaciendum ad libitum rum, et usum aquarum ad piscandum, et suum ommodum faciendum et prata animalibus vestris er totam silvam, quemadmodum prænominati filii ostri Henrici imperatoris, et Friderici ducis nepotis us, et Petri comitis liberalitate ea vobis constat sse collata. Sepulturam quoque istius loci liberam sse concedimus, ut eorum qui se illic sepeliri eliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi rte excommunicati sint, nullus obsistat. Ut autem berius omnipotenti Domino et ferventius servire ossitis, præsenti sanctione firmamus, ut defuncto obili viro Friderico duce qui nunc vester advocatus sse dicitur, nullus alius ibidem advocatus de cætero atuatur, nisi quem tu, vel successores tui cum ssensu omnium fratrum pro utilitate maxima dereveritis statuendum. Consecrationes altarium seu asilicarum, ordinationes monachorum seu clericoum virorum, qui ad sacros ordines fuerint promoendi, a diœcesano suscipiatis episcopo, si quidem ratiam atque communionem sedis apostolicæ hauerit, et ea gratis et absque pravitate aliqua vouerit exhibere; alioquin liceat vobis Catholicum uem malueritis adire antistitem, qui nimirum uctoritate sedis apostolicæ fultus, quod postulatur ndulgeat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, el tuorum quorumlibet successorum, nullus inibi ualibet subreptionis astutia, vel violentia præponaur, nisi quem fratres communi consensu, vel pars onsilii sanioris de eodem collegio, aut si ibi idoneus, uod absit! repertus non fuerit, secundum Dei timoem et beati Benedicti Regulam providerint eligenum. Decernimus vero ut nulli omnino hominum iceat præfatum cœnobium temere perturbare, aut jus possessiones auferre, vel ablatas retinere, miuere, aut temerariis vexationibus fatigare, sed mnia integra conserventur eorum, pro quorum ubernatione ac sustentatione concessa sunt, usibus mnimodis profutura. Ad indicium autem perceptæ ujus a Romana Ecclesia libertatis et quod idem œnobium beati Petri juris existat, nobis nostrisque uccessoribus bizantium unum annis singulis persoletis. Si qua vero in futurum ecclesiastica sæculasve persona, hanc nostræ constitutionis paginam ciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo ertiove commonita, si non satisfactione congrua mendaverit, potestatis honorisque sui dignitate caeat, reamque se divino judicio existere de perpeata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore c sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Chrysogonus presbyter cardinalis tituli sanctæ Praxedis subscripsi.

Datum Laterani per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diacon. cardinalis et cancellarii, VI Idus Aprilis, indictione secunda, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus domni Innocentii secundi papæ anno X.

CCCLXIV.

Bulla de immunitate Brigantini cœnobii.

(Anno 1139, April. 9.)

[*Gall. Christ.* V, Instrum. 515.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GEBARDO abbati monasterii Brigantiensis, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

In apostolicæ sedis specula, disponente Domino, constituti, pro Ecclesiarum quiete et utilitate attentam sollicitudinem nos convenit adhibere, ut qui ad ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas, et a pravorum nequitia tueamur, et nostræ defensionis muninime pariter roboremus. Eapropter, dilecte in domino fili Gebarde abbas, tuis et fratrum tuorum justis postulationibus paterna benignitate impertimur assensum, et monasterium Brigantiense, cui Deo auctore præsides, a nobilibus viris Udalrico bonæ memoriæ comite, et Bertha uxore sua et filiis ipsius loci fundatoribus beato Petro oblatum, ad exemplum prædecessorum nostrorum sancta recordationis Gregorii et Urbani Romanorum pontificum sub ejusdem apostolorum principis tutela et protectione suscipimus, ipsumque cum omnibus suis pertinentiis, præsentis privilegii pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Sepulturam ejusdem loci liberam omnino esse decernimus, ut eorum, qui illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salva justitia matricis ecclesiæ; si quas vero decimas pertinentes ecclesiis, quas habetis vel habebitis, a laicis recuperare assensu episcoporum, annuente Domino, potueritis, vestris perpetuo usibus mancipandas absque omni episcoporum contradictione censemus; et de laboribus, quos propriis sumptibus colitis, a vobis decimas exigi auctoritate apostolica prohibemus; laicos, seu clericolis a sæculo fugientes ad conversionem suscipere nullius episcopi, vel præpositi contradictio vos inhibeat. Obeunte vero te nunc ejusdem

loci abbate, vel tuorum quolibet successorum : nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris secundum Dei timorem, et beati Benedicti Regulam sibi elegerint. Consecrationes sane altarium, vel basilicarum, ordinationes clericorum, chrisma, oleum sacrum, et cætera, quæ ad episcopale officium pertinent ad episcopo Constantiensi, in cujus estis diœcesi, accipietis, si tamen Catholicus fuerit, et gratiam atque communionem apostolicæ sedis habuerit, et si ea gratis et sine pravitate impendere voluerit ; alioquin liceat vobis Catholicum quemcunque malueritis adire antistitem, et ab eo consecrationum sacramenta suscipere, qui nostra fultus auctoritate, quod postulatis indulgeat. Abbas autem cum fratribus advocatum quem voluerit libere eligat et instituat ; qui si forte monasterio inutilis fuerit, remoto eo, alium eidem loco præficiat. Præterea, ut præfati monasterii fratres sine inquietudine propositum suum valeant securius et perpensius exsequi et omnipotenti Domino debitæ devotionis obsequium exsolvere, statuimus, et apostolica auctoritate interdicimus ut nullus sacerdotum, regum, ducum, aut comitum, seu quælibet magna, aut parva persona præsumat sibi in eo loco aliquas proprietatis conditiones, non hæreditarii juris, non advocatiæ, non investituræ, non cujuslibet potestatis, quæ libertati monasterii noceat, vindicare : non ornamenta ecclesiæ, sive possessiones invadere, imminuere, vel alienare. Vos ergo, filii in Christo dilecti, oportet regularis disciplinæ institutioni sollicitius ac devotius insudare : et quanto estis a sæcularibus tumultibus liberi, tanto studiosius placere Domino totis mentis et corporis viribus anheletis, præcipue studentes Romanæ Ecclesiæ decreta veneranda servare, cujus patrocinio ab omni jugo viventium estis, donante Domino, præmuniti ; ad indicium autem perceptæ hujus a Romana Ecclesia libertatis per singulos annos aureum, quem dicunt bizantinum, nobis nostrisque successoribus persolvetis : si quis autem ausi temerario id...... præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus incurrat. Conservantes autem hæc omnipotentis Dei, et eorumdem apostolorum benedictionem et gratiam consequantur.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Lucas presbyter card. tit. SS. Joan. et Pauli.

Ego Chrisogonus presbyter cardin. titul. S. Praxedis.

Datum Laterani per manum Aimerici S. R. E. diaconi card. et cancell., v Idus Apr., indict. II, Incarnationis Dominicæ 1139, pontificatus vero domini Innoc. papæ II anno x.

CCCLXV.

Bulla pro abbatia Vangadiciensi.

(Anno 1139, April. 9.)

[MITTARELLI, *Annal. Camaldul.*, III, p. 378.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio LITALDO abbati monasterii Sanctæ Mariæ Vangadiciensis, quod in comitatu Montissilicani super Adicem veterem situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Apostolicæ sedis, cui, Deo auctore, præsidemus, nos hortatur auctoritas, pro Ecclesiarum statu satagere, et quæ ad earum sunt quietem disposita, propensiori diligentia stabilire. Eapropter, dilecte in Domino fili Litarde abbas, tuis rationabilibus postulationibus clementer annuimus ; quod Vangadiciense beatæ Virginis Mariæ monasterium, cui, disponente Domino, præesse dignosceris, quod utique a recolendæ memoriæ Ugone marchione constat esse constructum, atque a prædecessoribus nostris sanctæ recordationis Sylvestro et Calixto Romanis pontificibus libertate donatum est, tanquam ad jus beati Petri sanctæque Romanæ Ecclesiæ speciali prærogativa pertinens apostolicæ sedis privilegio communimus ; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona dictum monasterium inpræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum, auxiliante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus in perpetuum et illibata permaneant : in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : villam abbatiæ, in qua monasterium situm est, cum plebe Sancti Joannis ; Vangadiciam cum ecclesia Sancti Michaelis ; villam quæ dicitur Salvaterra cum ecclesia Sancti Antonini ; Cavazanam cum ecclesia Sancti Laurentii. Infra civitatem Veronæ ecclesiam Sancti Salvatoris cum suis omnibus pertinentiis ; quascunque possessiones habetis in Ilafe, et in Pardulino, et in quibuscunque locis Veronensis episcopatus. In episcopatu Vicentino terra de Albereto : in episcopatu Patavensi ecclesiam Sancti Petri sitam in Montesilicano cum omnibus pertinentiis ; curtem vallis Almerici cum ecclesia Sancti Andreæ. In Este ecclesiam Sancti Firmi et Sancti Petri cum perninentiis suis ; in Palso ecclesiam Sancti Michaelis; possessiones in curia villæ et in aliis locis ejusdem episcopatus. In episcopatu Adriensi Venete cum Ecclesia Sancti Martini ; Broxetum cum ecclesia Sancti Zenonis, in Castinatum ecclesia Sancti Xisti ; in Gorgano ecclesiam Sancti Bartholomæi ; in villa Comeda ecclesiam Sancti Petri et quascunque possessiones alias in eodem episcopatu habetis vel comitatu. Possessiones in episcopatu Ferrariensi, et in episcopatu Bononiensi ecclesiam Sanctorum Simonis et Judæ de Urbizano cum pertinentiis suis. Nulli ergo omnino hominum fas sit præfatum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Prædictorum denique nostrorum statuta prædecessorum sine ulla servare volentes refragatione, monasterium ipsum sub Romanorum duntaxat pontificum tuitione positum a reliquorum dominio episcoporum cum universis, quas nunc possidere dignoscitur ecclesiis, seu quas

posterum juste acquisiverit, omnino liberum et a ynodalibus quibuslibet exactionibus absolutum peranere decernimus. Tibi itaque tuisque omnibus ceat successoribus vestras quaslibet ecclesias cum emeteriis, baptisteriis, capitulis, synodis quiete ossidere, easque per proprios ordinare sacerdotes, ullius episcopi obsistente contradictione. Clericoum quoque vestrorum promotiones, et consecraones basilicarum scilicet, et infantium in villis veris positorum consignationes, ut a Catholicis, uos invitare volueritis episcopis, pro reverentia ses apostolicæ, nullius interveniente morbo venaliitis, peragantur, perpetua stabilitate sancimus; esbyteris insuper in parochianis monasterii eccleis quocunque tempore constitutis, vulgatorum pater ac secretorum criminum sibi commissis populo jungendo pœnitentias præsentis auctoritate privigii sit indulta licentia. Ad eorumdem inspectabit ollicitudinem quæstiones quæ de conjugiis emersent; ac difficiliora quoque negotia, ut juxta sanctoum Patrum terminentur instituta, ad te tuosque rerre successores. Studii præterea vestri sit sanctum arisma singulis annis per vestros a quocunque Caolico volueritis episcopo legatos accipere; accetum vero baptismalibus ex more ecclesiis distriuere. Sane curtis abbatiæ decimam, simulque Vanadicie, Salveterre, atque Cavazane, seu etiam quas ntiquitus de territorio Broxeti consuevistis percipere, pietatis intuitus ex integro vobis habendas conedimus. In aliis autem locis prædictorum, quæ proriis a vobis exculta sumptibus fuerint, ac reddituum estrorum decimationes nostra vobis auctoritate indicabitis. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abate vel tuorum quolibet successorum, nullus inibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponaur, nisi quem fuerit communi consensu, vel fratrum ars consilii sanioris, de suo vel de alieno religioorum collegio, si, quod absit! idoneus ibi repertus non fuerit, secundum Dei timorem et Beati Beneditti Regulam elegerint; electus autem Romano ponifici consecrandus accedat. Si qua igitur in posteum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ onstitutionis paginam sciens, temere contra eam enire tentaverit, secundo tertiove commonita, si on reatum suum congrua satisfactione correxerit, otestatis honorisque sui dignitate careat, reamque e divino judicio existere de perpetrata iniquitate conoscat, et a sanctissimo corpore et sanguine Dei et omini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in exremo examine districtæ ultioni subjaceat. Amen, men, amen.

Datum Laterani per manum Aimerici, sanctæ Roanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, v dus Aprilis, indictione II, Incarnationis Dominicæ nno 1139, pontificatus domni Innocentii II papæ nno X.

—

CCCLXVI.

Privilegium pro monasterio Baumburgensi.

(Anno 1139, April. 10.)

[*Monumenta Boica*, II, p. 184.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GOTSCHALCO præposito ecclesiæ Sanctæ Margaretæ Baumburch, ejusque successoribus regulariter promovendis, in perpetuum.

Piæ postulationis ordo postulat ut justis postulationibus libenter impertiamur assensum. Proinde, dilecte in Domino fili Gotschalce præposite, ecclesiam Beatæ Margaretæ de Baumburch, cui, Deo auctore præesse dignosceris, ad exemplum prædecessorum nostrorum, Paschalis atque Honorii Romanorum pontificum, scripti nostri pagina communimus. Statuimus etenim ut quidquid a comite Berengario vestræ prædictæ Ecclesiæ devotionis intuitu collatum est, et quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus inpræsentiarum juste et legitime possidet, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant; in quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda, videlicet: Megenlingen cum pertinentiis suis, Antwurthe cum molendino et curte una, Hochstet cum curte una, Windeburch cum pertinentiis suis. Quæcunque præterea in futurum concessione pontificum, liberalitate regum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, poterit adipisci, quieta vobis vestrisque successoribus, et integra conserventur, salva diœcesani episcopi justitia et reverentia. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eamdem ecclesiam temere perturbare aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt. Præterea, quia ecclesia Sanctæ Margaretæ in Baumburch sub jure Sancti Petri apostoli et tuitione consistit, apostolica auctoritate decernimus, et permittimus tibi, dilecte præposite, tuisque successoribus liberam habere electionem advocatorum: qui si aliquando pestifera mente ducti, non defensores, non legitimi tutores exstiterint; sed ecclesiæ turbatores, pauperum oppressores, et rerum vestrarum invasores, beati Petri et nostra auctoritate firmamus ut, expulsis et abjectis, eligatis alios potiore quos vobis et Ecclesiæ noveritis aptiores. Ad indicium autem hujus ab apostolica sede perceptæ tuitionis bizantium unum singulis annis nobis nostrisque successoribus persolvetis. Obeunte te vero nunc ejusdem loci præposito, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu vel fratrum pars consilii sanioris secundum Dei timorem canonice providerint eligendum. Sane post professionem exhibitam nemini vestrum liceat proprium quid habere, nec sine præpositi vel congregationis licentia de claustro discedere. Tuæ etiam tuorumque successorum charitati apostolicæ sedis

auctoritate permittimus, et roboramus, ut licitum sit vobis ordinationes clericorum, aliaque sacramenta a bonis et religiosis accipere, si vester episcopus Simoniaca vel alia hæretica pravitate infectus fuerit, et gratiam sedis apostolicæ non habuerit. Insuper etiam ut Domino Jesu Christo libero animo serviatis, et vitam vestram tranquille et sine querela in divinis excerceatis servitiis, per omnia saluti vestræ providentes, decernimus ut servientes vestri, qui in officiis vestris et in curia vobis serviunt, absque omni ejusdem loci impulsatione et vexatione parochiani in ecclesia verbum Dei et missas audiant, sacramenta percipiant, cæterisque divinis legibus subjaceant. Decimas vero novalium vestrarum vobis vestrique successoribus habendas, remota episcopalium ministrorum contradictione concedimus, ut quiete in eo quod assumpsistis præposito, largiente Domino, in perpetuum maneatis. Sane laborum vestrorum, quos propriis manibus aut sumptibus colitis, seu de nutrimentis vestrorum animalium, nullus omnino clericus aut laicus decimas a vobis exigat. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic bonæ operationis percipiant fructum, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Laterani per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis, IV Idus Aprilis, indictione II, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domni Innocentii papæ secundi anno X.

CCCLXVII.

Monasterii Reinhardsbornensis tutelam suscipit bonaque confirmat.

(Anno 1139, April. 10.)

[*Thuringia sacra*, 210.]

CCCLXVIII.

Privilegium pro monasterio S. Lamberti in valle Sein Salisburgensis diœcesis ordinis S. Benedicti.

(Anno 1139, April. 11.)

[COCQUELINES III, p. 242.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GUNTHERO abbati monasterii Sancti Lamberti martyris, quod situm est in Saltzburgensi episcopatu, ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

Apostolicæ sedis clementiæ convenit omnibus ejus suffragium implorantibus, maternæ affectionis patrocinium exhibere. Sicut autem ex scriptis beatæ memoriæ Sylvestri papæ nostri prædecessoris agnovimus, Acribo quondam comes pro animæ suæ remedio, suorumque parentum, in quodam loco suæ proprietatis, quod olim Burgili vocabatur, nunc autem ab incolis Serva dicitur, monasterium in honore Sancti Lamperti martyris, pro sua devotione construxit, atque ad suæ salutis ad præmii cumulum, interventu gloriosæ memoriæ Ottonis tertii imperatoris Augusti, eumdem locum beato Petro oblatum, apostolico privilegio fecit roborari. Nos igitur ipsius vestigiis inhærentes, tuis, dilecte in Domino fili Gunthere abbas, postulationibus impertimur assensum, ipsumque monasterium S. Lamperti præsentis privilegii pagina communimus; statuentes ut quascunque, possessiones, quæcunque bona inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, liberalitate principum, oblatione fidelium, seu aliis rationabilibus modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus permaneant. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum successorum quolibet, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur, nisi quem fratres communi assensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et B. Benedicti Regulam, sibi præesse providerint. Adjicimus etiam ut advocatiam ejusdem monasterii nulli liceat usurpare, sed potius pro vestro arbitrio personam idoneam vobis in advocatum libere eligatis, qui etiam, si inutilis vestro monasterio fuerit, absque alicujus contradictione eum amovendi et loco ejus alium subrogandi, licentiam habeatis. Decernimus ergo ut nulli liceat ecclesisticæ sæcularisve personæ præfatum monasterium super hac nostra confirmatione ac concessione temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliis quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia ei integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, omnimodis usibus profutura. Ad indicium vero hujus perceptæ a Romana Ecclesia libertatis, XII denarios nobis notrisque successoribus annualiter persolvetis, juxta institutionem quoque jam dicti prædecessoris nostri, pro Romano pontifice qui pro tempore fuerit, omni die ad missam una collecta fiat, similiter et pro defunctis. Sancimus insuper ut nemini fratrum vestrorum post factam in eodem monasterio professionem, absque licentia prælati sui ad alium locum liceat transmigrare. Quod si discesserit, et canonice commonitus, redire contempserit, facultatem nihilominus habeatis eumdem a divinis officiis interdicere, interdictum vero nullus episcoporum vel abbatum recipere audeat, vel retinere. Si quis sane in posterum, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sanctissimo corpore ac sanguine Domini nostri Jesu Christi alienus fiat, atque in extremo judicio districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem Ecclesiæ huic jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus

et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Laterani per manum Aymerici, diaconi cardinalis et cancellarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, III Idus Aprilis, indict. II, Incarnationis Dominicæ anno 1134 (112), pontificatus domni Innocentii papæ II anno X.

CCCLXIX.

Confirmatio bonorum monasterii Prufeningensis Ratisbonensis diœcesis.

(Anno 1139, April. 11.)

[COCQUELINES, II, p. 241.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ERBONI Prufeningensis monasterii abbati ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Sicut injusta posccetibus nullus est tribuendus effectus, ita legitima desiderantium non est differenda petitio. Proinde, dilecte in Domino fili Erbo abbas, tuis petitionibus clementer annuimus, et Prufeningense monasterium, cui Deo auctore præesse dignosceris, sub apostolicæ sedis tutela suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : videlicet villas seu possessiones, quas venerabilis noster Otto Bambergensis episcopus eidem monasterio contulit, Gebernebach, Munnebach, Malistorff, Stainloch, Ahebach, Oberdoff, Grassolfing, Hemburch, Neunkirchen, Dietpurgerreut, Vittenreut, cum suis pertinentiis. Prohibemus insuper ne præfatas res, eidem monasterio jam collatas, vel in antea conferendas, prædicto episcopo, vel alicui successorum distrahere vel minuere liceat. Decernimus autem ut, quia communem vitam ducentes de aliorum eleemosynis et beneficentia debent vivere, quos propriis sumptibus colligitis, a vobis decimas exigere, vel recipere nemo præsumat. Sancimus etiam ut ordo monasticus, qui secundum B. Benedicti Regulam et studium vestrum, in eo monasterio noscitur institutus, futuris temporibus ibidem perpetuo conservetur. Statuimus insuper ut nemini fratrum vestrorum post factam in eodem monasterio professionem absque licentia prælati sui ad alium locum liceat transire. Nulli ergo hominum liceat idem cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, minuere, vel aliquibus molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, atque a sacratissimo corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi aliena fiat. Conservantes autem hæc, omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus gratiam consequantur. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Gregorius diaconus card. SS. Georgii et Bacchii ss.

Ego Petrus cardinalis presbyter Sanctæ Susannæ ss.

Ego Gerardus presbyter card. tit. S. Crucis in Jerusalem ss.

Ego Lucas presbyter card. tit. SS. Joannis et Pauli ss.

Ego Vassallo diac. card. S. Eustachii juxta templum Agrippæ ss.

Datum Laterani per manum Aymerici diac. card. et cancellarii, III Idus Aprilis, indictione II, Incarnationis Dominicæ anno 1130, pontificatus domni Innocentii II papæ anno X.

CCCLXX.

Monasterii Murbacensis jura et possessiones confirmat.

(Anno 1139, April. 11.)

[SCHOEPFLIN., *Alsatia diplom.*, I, p. 219.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio BERTULFO Murbacensi abbati ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuam memoriam.

Sacrosanctæ Ecclesiæ Romanæ antiqua consuetudo et dignitas exigit omnibus ejus suffragium implorantibus opportunæ tuitionis suffragium exhibere. Nec dubium quod, si religiosorum virorum petitionibus condescendimus, nostris procul dubio postulationibus clementem Dominum reperimus. Hoc nimirum intuitu, dilecte in Domino fili Bertulfe abbas, tuis desideriis paterna benignitate impertimur assensum, et Murbacense monasterium, cui Deo auctore præesse dignosceris, præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem venerabilis locus inpræsentiarum juste et canonice possidet, tam in collegiis, quam in præposituris, ecclesiis decimis sive aliis quibuslibet rebus, quas Everardus fundator ejusdem monasterii, et alii fideles viri ipsi cœnobio contulerunt, quæcunque etiam in posterum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis titulis, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum fas sit prædictum cœnobium super hac nostra confirmatione

(112) Lege 1139 ut conveniat annus hic cum cæteris notis chronologicis appositis : facilius enim est in hanc solam, quam in cæteras notas, scriptoris in curia errorem irrepsisse.

temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, imminuere, aut temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Theodewinus Sanctæ Rufinæ episcopus.

Ego Suido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani.

Ego Gerardus presbyter card. tit. Sanctorum Jeannis et Pauli.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Grisogonus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Praxedis.

Ego Ivo presbyter cardinalis sancti Laurentii tituli S. Damasi.

Datum Laterani per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi et cancellarii, III Iduum Aprilis, indictione II, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero Domni Innocentii II papæ anno X.

CCCLXXI.

Monasterii S. Mariæ Biburgensis possessiones privilegiaque iterum confirmat.

(Anno 1139, April. 11.)

[SCHULTES, *Hist. Schriften*, p. 354.]

CCCLXXII.

Privilegium pro monasterio Castellensi.

(Anno 1139, April. 11.)

[*Monumenta Boica*, XXIV, p. 314.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio OTTONI abbati Castellensis monasterii ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Piæ postulationis ordo expostulat ut justis petitionibus libenter impertiamur assensum. Proinde, dilecte in Domino fili Otto abbas, tuis rationabilibus petitionibus clementer annuimus, et Castellense monasterium a nobilibus quondam viris Beringero, Friderico ac filio ejus Ottone, necnon Siutgarda comitissa in allodio suo fundatum et B. Petro ab eis oblatum, ad exemplum prædecessoris nostri sanctæ memoriæ Paschalis pontificis, præsenti privilegio

A communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus inpræsentiarum canonice possidet, sive in futurum, largiente Domino, concessione pontificum, liberalitate principum, oblatione fidelium, juste et canonice poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et integra conserventur. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quorumlibet successorum, nullus illic qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi assensu vel fratrum pars consilii sanioris de suo, si dignum invenerint, vel de alieno, si oportuerit, collegio, secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam elegerint. Abbas vero cum fratribus advocatum sibi quem utiliorem providerit instituat. Qui si postmo-

B dum monasterio inutilis fuerit, et fratribus gravis, remoto eo alium præficiant. Oleum sanctum, consecrationes altarium vel ecclesiarum, ordinationesque monachorum qui ad sacros fuerint ordines promovendi ab episcopo in cujus diœcesi sunt, ejusdem loci fratres accipiant, si quidem gratiam atque communionem apostolicæ sedis habuerit, et si ea gratis et sine pravitate voluerit exhibere. Alioquin liceat eis Catholicum, quem maluerint, adire antistitem, et ab eo consecrationum sacramenta suscipere. Qui apostolicæ sedis fultus auctoritate, quæ postulantur indulgeat. Abbas beati Petri deliberatione et nostro suffragio licentiam habeat et potestatem prædicandi, pœnitentes quosque suscipiendi, accurandi, ligandi atque solvendi, infirmos visi-

C tandi, mortuis undecunque in ipso loco sepeliendi, tam vivis quam defunctis universa delicta relaxandi. Ecclesiis monasterio prædicto concessis, videlicet Loviterhoven, Phapenhoven, Heswanc et tam Furhenriet quam alias quæ infra ambitum harum ecclesiarum modo ad præsens sunt sive quæ in futuro construendæ sunt, nemo nisi per abbatis vel monachorum ejusdem loci voluntatem præponatur. Pro consolatione quoque fratrum ad certum victum eorum, decimationes intra omnes terminos et circulos earumdem ecclesiarum, sive nobilium, sive pauperum, de omnibus fundis, de redditibus, de novalibus, quas interventu prædictorum nobilium virorum et Uldarici Eisthetensis episcopi assensu acquisistis, aut jam antea episcoporum conniventia adi-

D pisci poteritis, vobis nihilominus confirmamus. Et ne quis episcoporum, clericorum, seu laicorum vel quorumlibet hominum vos pro his inquietare præsumat, sub anathemate interdicimus. Prohibemus etiam ne alicui omnino hominum fas sit aliquas novas exactiones imponere, neque de laboribus quo propriis sumptibus colitis decimas a vobis exigere, seu vestrum monasterium temere perturbare vel ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere minuere, aut aliis quibusliquet molestiis fatigare, se omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt omnimodis usibus profutura. Nulli enim fratrum vestrorum post factam in eodem loco professionem, absqu

icentia prælati sui, ad alium locum liceat transmigrare. Quod si discesserit et canonice commonitus edire contempserit, facultatem nihilominus habea is eumdem a divinis officiis interdicere. Interdi-lum vero, nullus episcoporum vel abbatum susci-ere audeat, vel retinere. Ad indicium autem hujus erceptæ a Romana Ecclesia libertatis tres auri ibantios, expleto triennio, Lateranensi palatio ersolvetis. Si qua sane in posterum ecclesiastica æcularisve persona, hanc nostræ constitutionis pa-ginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, ecundo tertiove commonita, si non congrua satis-actione emendaverit, potestatis honorisque sui lignitate careat, reamque se divino judicio existere le perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratis-imo corpore et sanguine Dei et Domini nostri esu Christi aliena fiat, atque in extremo examine listrictæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco ua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis ercipiant, et apud districtum judicem præmia eternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Almerici, diaconi cardinalis et cancellarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, III Idus Aprilis, indictione II, Incarnationis Dominicæ anno 1109 (113) ; pontificatus domni Innocentii II papæ anno x.

CCCLXXIII.

Ecclesiæ Curiensis possessiones, petente Conrado episcopo, confirmat.

(Anno 1139, April. 11.)

[MOHR, *Cod. diplom.*, I, 165.]

CCCLXVXIV.

Privilegium pro abbatia Sancti Salvatoris de Carraceto.

(Anno 1139, April. 11.)

[YEPÈS, *Coronica general*, etc., tom. V. p. 450.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, di-lecto filio FLORENTIO abbati Sancti Salvatoris de arracedo, ejusque successoribus canonice substi-tuendis in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis effectu prosequente de-et compleri, quatenus et devotionis sinceritas udabiliter enitescat, et utilitas postulata vires in-ubitanter assumat. Quapropter, dilecte in Domino ii Florenti abbas, tuis justis postulationibus paterna nignitate impertimur assensum, et Ecclesiæ San-i Salvatoris de Carracedo, cui, Deo auctore, æesse dignosceris, præsentis privilegii robore mmunimus, statuentes ut quascunque possessio-s, quæcunque bona idem locus inpræsentiarum te et canonice possidet, aut in futurum conces-ne pontificum, liberalitate regum vel princi-n, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, o propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et illibata permaneant. Sane agrorum vestrorum' quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium, nullus a vobis decimas præsumat exigere. Nominatum autem ea vobis duximus confirmanda, quæ Sanctia Germana illustris viri Aldefonsi Hispaniarum regis, apud Carracedum jure hareditario possidebat quæ etiam cum omnibus suis pertinentiis vestræ Ecclesiæ in perpetuum concessit et scripto firmavit. Nullus quoque angariam, vel parangariam sive gravamen tuæ Ecclesiæ imponere, aut collectam in eam facere, seu tributum vel fodrum, aut aliquam extraordinariam functionem, si in communionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ manere voluerit, ab eadem petere aliquo modo præsumat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, nullus ibi per subreptionem, seu per alicujus personæ violentiam abbas eligatur, sed juxta Regulam beati Benedicti, quem omnis concors congregatio, seu pars sanioris consilii elegerit ; jam electus proponatur, et diœcesano episcopo præsentatus, ab eodem gratis et sine pravitate consecretur et benedicatur. Quicunque vero ad monasterium vestrum pro suorum peccatorum remisssione transire voluerit, et habitum vestrum susceperit, seu professionem fecerit, libera sit ei facultas, et omnibus vestræ eeclesiæ fundatoribus liberam illic sepulturam, absque ullius contradictione concedimus. Ordinationes vero tuorum fratrum, et consecrationes ecclesiarum, seu altarium a diæcesano episcopo (si in gratia Romanæ Ecclesiæ fuerit) recipies, si gratis et sine pravitate exhibere voluerit ; alioquin a quo malueris (episcopo tamen Catholico) auctoritatem recipias. Decernimus igitur ut nulli omnino hominum fas sit præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, aut ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnino integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua sane in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam series [sciens], contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua reatum suum correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, atque in examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Aymerici, diaconi cardinalis et cancellarii, tertio Idus Aprilis, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno decimo, Incarnationis Dominicæ anno 1138.

(113) Error insignis, quippe cum innocentius II primum anno 1130 ad dignitatem papalem evectus

CCCLXXV.

Monasterii Jesu Nazareni (Montis-Aragonensis) protectionem suscipit et privilegia confirmat.

(Anno 1139, April. 11. — Fragmentum.)

[Aynsai, *Fundacion de Huesca*, p. 455.]

. . . .

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Aymerici, S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, III Idus Aprilis, Dominicæ Incarnationis anno 1139, indictione II, pontificatus dommi Innocentii papæ II anno IX.

CCCLXXVI.

Monasterii S. Galli patrocinium suscipit bonaque ac jura confirmat.

(Anno 1139, April. 12.)

[Zapf, *Monumenta anecdota Germoniæ* t. I, p. 88.— Autographum pergamenum in scriniis principalis abbatiæ Sancti Galli; Apographnm autem Tugii in Bibliotheca Zur-Laubiana, t. I, Helveticarum a sæculo septimo chartarum, p. 552, 553 msc. in fol.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Warnero (114) abbati Sancti Galli ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Licet omnibus fidelibus debitores ex injuncto nobis a Deo apostolatus officio, ac benevolentia existamus, illis tamen propensior cura nos convenit imminere, et ecclesiis sibi comissis suam justitiam conservare, quos ad sedem apostolicam specialiter pertinere et de ipsius proprietate constat existere. Hoc nimirum intuitu, dilecte in Domino fili Warnere abbas, tuis petitionibus clementer annuimus, et monasterium Sancti Galli, cui Deo auctore præsides, ad exemplum prædecessoris nostri bonæ memoriæ Joannis XIII papæ, præsentis scripti patrocinio communimus. Statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona impræsentiarum idem locus juste et canonice possidet, aut in futurum largitione regum, liberalitate principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo proprio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Adjicientes etiam ut libertates atque prærogativa [quæ] per privilegia prædecessorum nostrorum piæ recordationis Burkardus (115), quondam provisor ipsius loci, a sede apostolica impetravit, tibi tuisque successoribus inviolata serventur. Ut videlicet nulla ecclesiastica sæcularisve potestas, seu cujuslibet conditionis aut ordinis, contra voluntatem abbatis et fratrum idem monasterium introire præsumat, nec in quibuslibet titulis ecclesiis, decimis, patrimoniis, seu quibuslibet possessionibus, ad eumdem locum venerabilem pertinentibus, indebitas exactiones, aut consuetudines imponere audeat, nec quolibet argumenti ingenio, in præfato monasterio divinum præsumat officium interdicere, sed potius sicut ab antiquo, et usque ad hæc tempora idem monasterium in sua libertate permansit, ita sub apostolicæ sedis tuitione in perpetuum perseveret. Sancimus etiam ut decimas et possessiones quas advocatus (116) ejusdem loci sufficientibus testibus vel juramento ipsi monasterio vindicare vel confirmare potuerit, nulli unquam reddere compellatur.

Decernimus ergo ut nulli omni hominum liceat idem monasterium super hac nostra concessione et confirmatione temere perturbare, vel ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliis quibuslibet molestiis fatigare; sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua sane in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem cœnobio sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et præmia æterna pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Lucas presbyter card. tit. Sanctorum Joanni et Pauli ss.

Data Laterani per mamun Almerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, Idus (117) Aprilis, indict. II, Dominicæ Incarnationi

(114) De eo Necrologii San-Gallensis notæ habent: VI *Non. Jul. obiit Warnerus abbas noster*. Communibus suffragiis electus, ad monasterii clavum sedere cœpit anno 1135. Severior initio erga suos, sed demum austeritate in pietatem mutata, non tantum virtutum cultor sedulus ipse fuit, sed etiam monasterii commoda pro virili promovit. Præposituram Sancti Leonardi in suburbio San-Gallensi fundavit et dotavit. Ejusdemque auctoritate ac munificentia fundatum est monasterium, seu collegium canonicorum regularium Sancti Augustini Ittingæ, et aliud quoque sanctimonialium ibidem. Obiit anno 1167. De eo multa Burkardus in libro De casibus monasterii Sancti Galli cap. 9, pag. 71, apud Goldastum inter rerum Allemanicarum Scriptores t. I, parte I, Francofurti 1661, in fol.

(115) Anno 968 bullam Joannis XIII impetravit Burchardus abbas Sancti Galli; quæ bulla adhuc servatur in ejusdem abbatiæ scriniis.

(116) Advocatus monasterii erat hoc tempore Udalricus comes de Gameringa, seu Gamertinga (oppidum modo est prope Veringam), qui ibi una cum fil suo cum obiisset, Warnerus abbas hypothecæ nomine advocatiam monasterio vindicavit, ita ut deir ceps electio advocati penes abbatem foret, eode tamen non careret. Melioris deinde et fortioris tutel gratia idem abbas comitem Rudolphum de Psulle dorf advocatum sibi adscivit, acceptis ab eo ccc ma cis argenti, qui anno 1167 Jerosolymam aditur divinisque se ad Dominicum sepulcrum servitiis a dicturus advocatiæ renuntiavit, quam Warnerus a bas Rudolpho comiti de Haspurg contulit, authe ticis litteris quæ adhuc supersunt in scriniis abbat Sancti Galli.

(117) Die 12 Aprilis 1139 currebat indictio secur et simul annus decimus pontificatus Innocentii I electi anno 1130, mense Februario. Præsens bu plumbo pendenti munita est.

139, pontificatus domni Innocentii II papæ anno x.

CCCLXXVII.

Monasterii Urspergensis jura quædam confirmat.

(Anno 1139, April. 12.)

[LANG, *Regesta*, I, 153.]

CCCLXXVIII.

Privilegium pro cœnobio Admontensi.

(Anno 1139, April. 13.)

[PEZ, *Thesaur. Anecdot.*, III, III, 661.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, di-ecto filio suo GOTEFRIDO, abbati monasterii quod dmuntis dicitur, in Salzpurgensi parochia situm, jusque successoribus regulariter substituendis in erpetuum.

Cum omnibus Ecclesiis et ecclesiasticis personis x injuncto nobis a Deo apostolatus officio debitores xistamus, illos tamen paternis affectibus nos con-enit amplius confovere, qui, postpositis rebus sæ-ularibus, omnipotentis Dei servitio se arctius alliga-unt. Quapropter, dilecte in Domino fili Gotefride bbas, tuis rationabilibus postulationibus clementer nnuimus, et monasterium Admuntense, cui auctore)eo præsides, sub apostolicæ sedis tutela et prote-tione suscipimus, et præsenti scripti pagina com-munimus, quod utique a venerabili fratre nostro Gebehardo Salzburgensi archiepiscopo felicis memo-iæ constat esse constructum in sua diœcesi, atque nultis bonis ditatum. Insuper etiam quascunque ossessiones, quæcunque bona a præfato Gebehardo eu a successore suo Tiemone archiepiscopo, seu liis Dei fidelibus, in decimis vel donationibus alio-um agrorum collata sunt, vel in posterum offerri ontigerit in terris, vineis vel quibuslibet aliis pos-essionibus aut quacunque concessione pontificum, argitione regum vel principum, oblatione fidelium, eu aliis justis modis, idem cœnobium acquisierit, præsentis vobis scripti pagina confirmamus. Nec piscopo, nec abbati ipsi, nec personæ alicui facultas it bona ejusdem cœnobii in feudum sive beneficium, ine consensu meliorum et discretorum fratrum ali-quibus dare, nec modis aliis alienare.

Sane sepulturam ipsius loci liberam esse cense-nus, ut qui se illic sepeliri deliberaverint, nisi ex-communicati sint, extremæ voluntati eorum nullus obsistat. Laicos sive clericos sæculares ad conver-ionem suscipere nullius episcopi vel præpositi con-radictio vos inhibeat. Præterea hospitalem domum venerabili fratre nostro Chunrado apud Friesach onstructam, et Admuntensi cœnobio cum decimis pud Modinizze antiquis et novellis, et cum cæteris mnibus sive patellis, sive silvis, aut agris, sive nancipiis, vel cum concambio, sive rationabili do-atione donatam, vobis apostolico privilegio robora-nus. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel uorum quolibet successorum, nullus inibi qualibet ubreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel pars consilii anioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam prævidei int eligendum.

Nulli ergo hominum omnino fas sit idem cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut temerariis vexa-tionibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva Salzpurgensis archiepiscopi canonica reverentia. Cui tamen omnino non liceat ei vexationem aliquam, vel consuetudinem, quæ regularium quieti noceat, irro-gare. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcula-risve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, potestatis honorisque sui digni-tate careat, si non congrue satisfecerit, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate co-gnoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni sub-jaceat, cunctis autem eidem loco jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud distri-ctum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus sub-scripsi.

Ego Theodewinus S. Rufinæ episcopus cardinalis subscripsi.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli S. Joannis et Pauli subscripsi.

Ego Chrysogonus presbyter cardinalis tit. S. Pra-xedis subscripsi.

Datum Laterani per manum Almerici, S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, Idibus Aprilis, indict. II, Incarnationis Dominicæ an. 1139, pontificatus vero domini Innocentii PP. II anno x.

CCCLXXIX.

Privilegium pro monasterio B. Martini Murensi.

(Anno 1139, April. 13.)

[HERRGOTT, *Genealog. diplom. Hasb.* II, p. 161.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ROZELINO abbati Murensis monasterii, quod in episcopatu Constantiensi in pago Argowi situm, in honore beati Martini esse cognoscitur, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis debet effectu prosequente compleri, ut devotionis sinceritas laudabiliter eni-tescat, et utilitas postulata vires indubitanter assu-mat. Eapropter, dilecte in Domino fili Rozeline abbas, tuis rationabilibus postulationibus gratum præbentes assensum, Murense monasterium, cui auctore Do-mino præes, apostolicæ sedis privilegio communi-mus, statuentes ut quascunque possessiones, quæ-cunque bona idem cœnebium inpræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, obla-tione fidelium, seu aliis justis modis, auxiliante Domino, poterit adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant. Confirmamus etiam vobis

quæcunque eidem loco a fratre nostro Werinhario comite de Habekspurg (118), eorumque consanguineis collata sunt, qui nimirum idem cœnobium de suis rebus fundasse noscuntur, atque omnino vinculo apostolicæ dignitatis illud, si quis temerario ausu hoc, quod ipsi cum magna devotione fecerunt, infringere vellet, firmaverunt. Liceat insuper vobis ad utilitatem et servitium vestri loci advocatum constituere, et nullus ibi aliquo tempore statuatur, nisi quem vos communi fratrum vestrorum consilio eligere decreveritis. Obeunte vero te, nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus inibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, aut pars consilii sanioris, secundum Dei timorem, et beati Benedicti Regulam providerint eligendum. Decrevimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si quis ergo in futurum archiepiscopus, episcopus, imperator, rex, dux, marchio, seu quælibet ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi quatenus fructum bonæ actionis percipant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joannis et Pauli subs.

Ego Grisogonus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Praxedis subs.

Datum Laterani per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi card. et cancellarii, Idibus Aprilis, indictione II, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno X.

CCCLXXX.

Ecclesiæ Basileensis protectionem suscipit bonaque ac privilegia confirmat, petente Orthliebo episcopo.

(Anno 1139, April. 14.)

[HERRGOTT, *ubi supra*, p. 162, ex ms. codice diplomatico Basileensis ecclesiæ, pag. 61.]

INNOCENTIUS episcopus servus servorum Dei, dilecto filio ORTHLIEBO (119) Basileensi episcopo, omnibusque successoribus suis canonice intrantibus, in perpetuum.

Ad hoc in sede æquitatis et justitiæ sumus, disponente Domino, constituti ut Ecclesiarum salutis et tranquillitati, auxiliante Deo, salubriter provideamus, et ne pravorum hominum vexationibus fatigentur, paterna sollicitudine operam dare curemus. Eapropter, dilecte in Domino fili, tuis justis postulationibus clementer annuimus, et ecclesiam tuam cui, Deo volente, præsides, cum omnibus ad eam pertinentibus sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio munimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant, in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : locum ipsum, in quo præfata ecclesia constructa est, cum omnibus pertinentiis suis, quartum quoque decimarum in Basileensi episcopatu, et in comitatu Brisigaviæ, cunctas venationes et argenti fodinas, sive sint inventæ, sive inveniantur, claustrum de Salzberg cum omnibus pertinentiis suis, curtim de Heltingen cum ecclesia, curtim de Hystein, Winstat, curtim de Chilcoven cum ecclesia et filiabus suis, scilicet Stouffen cum tota decimatione, et Amperingen, et Œristetten, et Offmenningen, ecclesias de Merdingen cum filia sua, curtim Optingen, curtim Untkilche cum ecclesia et filiabus suis, scilicet Gottenheim, et aliis capellis ad eam pertinentibus, ecclesiam de Leheim, ecclesiam de Zeringen, curtim Bichinsol cum ecclesiam, et filia sua, curtim de Bichocvingen cum ecclesia et filia sua Bergen, et cæteris suis appendiciis, ecclesiam Brisacho cum ecclesia et filia Hostat, et curtim unam in eadem villa, castrum de Usenberg cum tota Augia, et montem Eggehardi, ecclesia de Achheim cum omnibus suis pertinentiis. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum fas sit te vel ecclesiam tuam super hac nostra constitutione temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel indebitis vexationibus fatigare ; sed omnia integre serventur, tuis usibus omnimodis profutura, salva sedis apostolicæ auctoritate et metropolitani tui canonica justitia. Si quis igitur in posterum, hujus nostri decreti tenorem sciens, contra eum temere venire tentaverit, secundo tertiove commonitus, nisi reatum suum congrua emendatione correxerit, indignationem Dei, et beatorum apostolorum ejus Petri et Pauli incurrat, et excommunicationi subjaceat. Cunctis autem eidem ecclesia jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actioni

(118) *Werinharius* comes de Habekspurg qui ab Innocentio II papa *frater noster* nominatur, episcopus erat Argentoratensis.

(119) *Orthliebum* episcopum Basileensem hic nominatum, ex gente Froburgica prognatum asseri Stumph. Chron. Helvet. lib. XII, cap. 25, p. 392. Ejusdem nomen recurrit in monumento, num 220.

percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Laterani per manum Lameriti (120) sanctæ Romanæ Ecclesiæ cancellarii, XVIII Kalendas Maii, Dominicæ Incarnationis anno 1139, pontificatus domni Innocentii anno X.

CCCLXXXI.

Monasterii S. Georgii in Nigra Silva protectionem suscipit et possessiones juraque confirmat.

(Anno 1139, April. 14)

[GERBERT, *Hist. Nigræ Silvæ*, t. III, p. 72.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei dilecto filio JOANNI abbati monasterii Sancti Georgii, quod situm est in Nigra Silva juxta flumen Briganam, ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuam memoriam.

Apostolicæ sedis clementiæ convenit religiosa et sancta loca diligere, eorum quieti et utilitati paterna sollicitudine providere, ut quemadmodum divina clementia Patres in Dei populo dicimur, ita per Dei graciam effectibus comprobemur. Eapropter, dilecte in Domino fili Joannes abba, tuis et fratrum tuorum desideriis apostolica benignitate impertimur assensum, atque ad exemplum prædecessoris nostri sanctæ memoriæ, Urbani papæ, monasterium S. Georgii, cui auctore Deo præesse dignosceris, quod utique a nobilibus viris Hezelone, et Hessone ipsius loci fundatoribus, beato Petro apostolorum principi collatum, sub ejusdem apostolorum principis tutela et defensione suscipimus, ipsumque cum omnibus ad ipsum pertinentibus præsentis scripti robore communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona a præfatis viris, vel ab aliis fidelibus eidem cœnobio sunt collata, quæcunque et in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis modis, juste et canonice poterit idem locus acquirere, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant, in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: villam quæ dicitur Stetten; tertiam partem villæ Phiezen: prædium in loco qui dicitur Cambit, et Flausingen; villa Walda et Eckha, Degernauw, Ingeltingen, Eystetten; prædium Onningen, Leidringen, Degewingen, Magerben, Wluolingen, Baltrameshoven, Tindenhoven, Gugenwaldt, Achara, Schlatta, Betechoven, Gruningen, Schweningen, Aseheim, Embach, Arnoldesbach, Mulnheim, Drudenheim, Altheim, Endingen, Schopfsheim, Butenheim, Eggeholdesheim, Steneneswilare. Cellam Luchesheim cum appendiciis suis. Prædium quoque Megenhelmeswilare, in quo et cella, quæ vocatur S. Joannis. Cellam sitam in prædio quod dicitur Fridenwillare, quod ligitima commutatione cambitum est ab ecclesia Augiensi. Et cellam Ambtenhusen; ecclesiam quoque in loco, qui dicitur Vokhenusen, a te tuisque successoribus et fratribus perpetue procurari permittimus. Decimæ quoque omnium rerum, quæ de Silva ad eamdem cellam pertinente provenient, vel de finitimis locis alias jam pertinentibus, sicut a venerabili Gebebardo episcopo est constitutum, vestris et fratrum usibus omnimodis cedant.

Chrisma sane, oleum sanctum, promotiones ordinum, consecrationes altarium sive basilicarum, seu alia quælibet sacra Constantiensi suscipietis episcopo, si quidem Catholicus fuerit, et gratiam atque communionem apostolicæ sedis habuerit, eamque gratis et sine pravitate voluerit exibere; alioquin liceat vobis Catholicum, quemcumque malueritis, adire antistitem, et ab eo consecrationum sacra suscipere. Sepulturam vero præfati cœnobii, et cellarum suarum liberam omnino fore sancimus, ut eorum qui se illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat. Obeunte autem te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres, communi assensu, aut fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem, et beati Benedicti Regulam elegerint. Nulli quoque ecclesiasticæ sæcularive personæ licentia pateat in jam dicto monasterio aliquas sibi proprietatis conditiones, vel hæreditarii juris, vel advocatiæ, vel cujuslibet potestatis usurpationem, quæ libertati ipsius loci noceat, vindicare, seu ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel indebitis fatigationibus infestare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum conservatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Porro advocatum vobis constituendi communi consensu, omnino liberam vobis concedimus facultatem, quem nimirum, si monasterio inutilis fuerit, amovere, et alium idoneum vobis substituere liceat. Ad indicium autem perceptæ hujus a sancta Romana sede libertatis, singulis annis unum bizantium nobis nostrisque successoribus persolvetis. Si quis igitur in posterum, hujus nostri decreti tenorem sciens, contra eum temere venire tentaverit, secundo tertiove commonitus, nisi reatum suum congrua emendatione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a Domini Redemptoris nostri Jesu Christi corpore et sanguine alienus fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Conservantes autem hoc, omnipotentis Dei et beatorum ejus apostolorum Petri et Pauli benedictionem et gratiam consequantur. Amen, amen, amen.

Datum Laterani per manum Aymerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cancellarii, XVIII Kal. Maii. Domi-

(120) *Lameritum* cancellarium cardinalibus sanctæ Romanæ Ecclesiæ accensemus, quandoquidem pontifices Romani a tempore Leonis IX in bullis cancellarii nomen cum præfatione diaconi, vel presbyteri cardinalis, quandoque nudum cancellarii nomen, sub quo dignitas cardinalis latebat, adhibere solebant. Conf. Mabillon., de re diplom. l. II, cap. 13, p. 125, 126.

nicæ Incarnationis anno 1139, indictione II, pontificatus domni Innocentii II anno x.

CCCLXXXII.

Privilegium pro abbatia S. Stephani Divionensis.

(Anno 1139, April. 14.)

[PERARD, *Recueil* etc., p. 109.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio HEBERTO abbati ecclesiæ beati protomartyris Stephani, ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

Venerabilium locorum cura nos admonet de eorum quiete et tranquillitate sollicite cogitare, ut qui divina disponente clementia, ad ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas et a pravorum hominum nequitia tueamur, et sedis apostolicæ privilegio B pariter roboremus. Quamobrem, dilecte in Domino fili Heberte abba, tuis justis desideriis paterna benignitate impertimur assensum, et ecclesiam Beati protomartyris Stephani, cui, auctore Deo, præesse dignosceris, cum omnibus ad eam pertinentibus, præsentis scripti suffragio communimus. In primis siquidem statuentes ut ordo canonicus qui secundum beati Augustini Regulam... in eadem ecclesia noscitur institutus, perpetuis futuris temporibus ibidem inviolabiliter observetur. Quascunque præterea possessiones, quæcunque bona, idem locus in casamentis, terris, ecclesiis, capellis, villis, servis, ancillis, seu aliis rebus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in posterum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, obla- C tione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et illibata permaneant. In quibus hæc duximus propriis exprimenda vocabulis : videlicet matricem ecclesiam in honore Sancti protomartyris Stephani dedicatam, cum cæmeterio, infra murum castri : ecclesiam S. Medardi cum decimis ; ecclesiam S. Michaelis cum cæmeterio et decimis, extra murum sitam : ecclesiam Sancti Aniani Aquæductus, cum cæmeterio, decimis et terris suis : ecclesiam Sancti Martini de Quinctiniaco cum cæmeterio decimis et terris suis ; ecclesiam Sancti Mauritii de Siliciaco cum cæmeterio decimis et terris suis : jus quod habetis in ecclesia Sancti Genesii de Dearilla, et capella de Stabiclis, cum cæmeterio et parte decimarum : ecclesiam S. Martini de Prato D cum capella de Fontanis, cæmeterio et pertinentiis earum : ecclesiam Sanctæ Mariæ de Gimellis cum capella de Picangis, cæmeterio terris et decimis : ecclesiam S. Florentii de Tylecastro, cum capella Sanctæ Mariæ, et cæmeterio, decimis, terris et pertinentiis earum : ecclesiam Sancti Petri de Mirebello, cum cæmeterio, decimis terris et appendiciis earum : decimam de Geaco, decimam de Cureio : locum Capellæ quæ est inter Leuglerium, et Sanctum Fidolium, cum appendiciis suis : ecclesiam Sancti Andreæ de Ormentiaco, cum capellis, cæmeterio, et parte decimarum quæ presbyteratui congruit : locum de Puteolo, locum de Annino fonte, cum appendiciis suis : locum de Galdo Alirey, cum

A appendiciis suis : ecclesiam Sancti Martini de Archo, cum cæmeterio et appendiciis suis : locum de monte Cyniaco cum appendiciis suis : locum de Francis, cum pertinentiis suis : locum de Bonavalle Jurensi cum appendiciis suis : ecclesiam Sancti Germani de Copiaco, et capellam Sancti Andreæ de Parriniaco cum decimis ; capellam Sanctæ Mariæ de Marcenniaco cum cæmeteriis et terris eorum ; jus vestrum de ecclesia de Saviniaco cum cæmeterio, et medietate decimarum et terrarum. Præsenti quoque decreto sancimus, ut decedente Garnerio ejusdem loci præposito, aut aliis sæcularibus canonicis, nullus eis, nisi regularis præpositus, seu etiam canonicus, substituatur. Obeunte vero te, ipsius abbate loci, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi B cujuslibet subreptionis astutia seu violentia præponatur nisi quem fratres, aut fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem, et beati Augustini regulam, eligendum providerint. Prohibemus etiam ut nullus infra terminos parochiarum ejusdem ecclesiæ, ecclesiam, capellam aut cæmeterium construere vel consecrare præsumat. Adjicientes insuper ut præfatæ ecclesiæ regulares canonici libere et absque contradictione, curam et administrationem parochialium ecclesiarum suscipiant, et commissarum sibi animarum saluti Domino auxiliante, provideant. Nulli etiam canonicorum vestrorum licentia pateat, post factam in eadem ecclesia professionnem, absque abbatis vel fratrum licentia, inde discedere, vel ad alia loca transvolare : discedentes vero nullus C episcoporum vel abbatum suscipere audeat, vel retinere. Porro de laboribus quos propriis manibus sumptibusque colligitis, seu etiam de nutrimentis vestris, juxta quod a nobis in generalibus est statutum conciliis, a vobis exigi decimas auctoritate apostolica interdicimus. Præsenti quoque decreto sancimus ut parochianorum vestrorum sepulturam libere habeatis, nisi forte aliqui eorum se in aliis decreverunt ecclesiis sepeliri. Decrevimus ergo ut nulli omino hominum fas sit prædictam ecclesiam super hac nostra constitutione temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus D omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum sum congrua emendatione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine, districtæ subjaceat ultioni. Conservantes autem hæc, omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus benedictionem et gratiam consequentur. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius catholicæ Ecclesiæ episcopus, A subscripsi. Bene valete.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Crucis in Jerusalem subscripsi.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli sanctorum Joannis et Pauli subscripsi.

Ego Yvo presbyter cardinalis tituli Sancti Laurentii, tituli Damasi subscripsi.

Data Laterani per manum Aymerici Sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XVIII Kalendas Maii, Dominicæ Incarnationis anno millesimo centesimo tricesimo nono, indictione secunda, pontificatus domni Innocentii papæ II anno decimo.

CCCLXXXIII.

Privilegium pro monasterio Sancti Nicolai et Sancti Medardi Tornacensis. B

(Anno 1139, April. 14.)

[COUSIN, *Histoire de Tournai*, t. II, p. 216.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio OGERO abbati ecclesiæ Sancti Nicolai et Sancti Medardi Tornacensis, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Quoniam in sede justitiæ residemus, fratres nostros debemus sincera charitate diligere, et unicuique jura sua nostræ auctoritatis privilegio conservare. Hujus ergo considerationis intuitu, dilecte fili Ogere abbas, tibi tuisque successoribus confirmamus ut quæcunque ecclesia Sancti Nicolai et Sancti Medardi Tornacensis inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, C liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis rationabilibus modis, poterit adipisci, firma vobis et inconvulsa permaneant. In quibus hæc nominatim duximus exprimenda : mansiones intra Tornacum censum persolventes, terras arabiles circa ipsam civitatem inter duos rivos, Ries videlicet et Mayry, terram circa vivum fontem, terras circa rivulum qui Ries vocatur, terram et decimam apud Landast, allodium et terram censualem apud Castrecin, decimam vestram, quam in eadem curte tenetis de ecclesia Sancti Martini pro censu duorum solidorum, terram juxta Malbray, decimam bestiarum in eadem terra, quam ab Ecclesia Antoniensi pro censu septem solidorum tenetis, redditus duorum mediorum frumenti apud Rosbais. Ordinem D etiam beati Augustini juxta consuetudinem Sancti Nicolai de arida gamantia, et liberam abbatis vobis confirmamus electionem. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, aut injuste acceptas suis usibus vindicare, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra serventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt usibus omnimodis profutura, salva nimirum in omnibus diœcesani episcopi justitia et reverentia. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere, de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Datum Laterani per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cancellarii, XVIII Kalendas Maii, Dominicæ Incarnationis anno 1139, indictione II, pontificatus domni Innocentii II papæ anno X.

CCCLXXXIV.

Domum hospitalem Tornacensem tuendam suscipit et ejus possessiones ac privilegia confirmat.

(Anno 1139, April. 15.)

[MIRÆUS, *Opp. diplom.*, II, 966.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GERARDO administratori hospitalis domus Tornacensis, ejusque successoribus in perpetuum.

Apostolicæ sedis clementiæ convenit defensionibus pauperum tuitione propitia providere. Eapropter, dilecte in Domino fili Gerarde, tuis desideriis clementer annuimus, et hospitalem domum, quam ad servitium pauperum et omnipotentis Dei gloriam administras atque gubernas, sub beati Petri et nostra tutela suscipimus, eamque præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem venerabilis locus inpræsentiarum legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Domino propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : videlicet in urbe Tornacensi domum pauperum et aliam quamdam domum, quæ singulis annis certos redditus solvunt, et insuper molendinum unum, in pago Tornacensi, altare de Warconio et curtem unam, cum terris ad eam pertinentibus, in pago Bracbatensi altare de Velana et tres curtes, cum terris, silvis et pratis ad eas pertinentibus, præbendam quoque unam a venerabili fratre nostro Simone Tornacensi episcopo vobis pro sua devotione concessam, ut videlicet decedente Gotero decano, eam sacerdos a capitulo elevatus accipiat, qui et curæ pauperum sollicite serviat, et de ipsa hospitali domo nihil accipiat, sed potius de præbenda sibi necessaria providebit, et ad altare Sanctæ Mariæ sacerdotis persolvet officium.

Qui sacerdos, si (quod absit !) erga pauperes Christi negligentius se habuerit, et admonitus corrigi contempserit, amoto eo, electione iterum capituli alius substituetur utilior.

Cui etiam sacerdoti, convocatis senioribus civibus in vestro capitulo, de laicis vir boni testimonii

socius eligetur, ad dispensationem temporalium et curam diligentissimam pauperibus adhibendam. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam domum nostram hospitalem temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet modis fatigare, sed omnia integra conserventur, usibus pauperum omnimodis profutura. Si quis autem ausu temerario id attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus incurrat, et excommunicationi subjaceat. Conservantes autem habeant peccatorum suorum veniam, et eorumdem apostolorum benedictionem et gratiam consequantur. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XVII Kal. Maii, indict. II, Incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno nono.

CCCLXXXV.

Ad Manfredum Mantuanum et Lotharium Vicentinum, episcopos.

(Anno 1139, April. 16.)

[TIRABOSCHI, *Storia della badia di Nonantola*, II, p. 249, ex codice Vaticano membranac. in-4, n. 285, pagina extrema a tergo.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus M[ANFREDO] Mantuano et L. Vicentino episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Inter dilectum filium nostrum Ild. Nonantulanum abbatum et fratrem nostrum T. Veronensem episcopum super plebe de Nogaria et capellis suis gravis quæstio agitatur. Quam nimirum controversiam discretioni vestræ duximus committendam. Per apostolica igitur scripta fraternitati vestræ præcipiendo mandamus quatenus præfatum locum usque ad proximi Kal. Junii pariter adeatis, et si constiterit Nonantulanum monasterium præfatas ecclesias possedisse, et sine judicio amisisse, ipsum earumdem possessioni restituatis. Hoc ipsum, etiamsi prænominatus episcopus ad vocationem vestram non venerit, nihilominus faciatis.

Dat. Lat. XVI Kal. Maii.

CCCLXXXVI.

Ad Theobaldum Veronensem episcopum.

(Anno 1139, April. 16.)

[TIRABOSCHI, *Storia di Nonantola*, II, p. 249.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri T. Veronensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Pro controversia quæ inter te et dilectum filium nostrum J. Nonantulanum abbatem super plebe Nogariæ agitur, venerabilibus fratribus nostris M[anfredo] Mantuano et L. Vicentino episcopis mandavimus, ut videlicet ad eumdem locum accedant, et eamdem litem, cognitis utriusque partis rationibus, usque ad proximi Kal. Junii definire nullatenus permittant. Per præsentia itaque scripta fraternitati tuæ præcipimus quatenus cum ab eisdem fratribus nostris evocatus fueris, eorum præsentiam adeas, et quod super hac causa ab eis definitum fuerit, firmiter observes.

Dat. Lat. XVI Kal. Maii.

CCCLXXXVII.

Privilegium pro monasterio Campensi.

(Anno 1139, April. 16.)

[LA COMBLET, *Urkundenbuch*, t. I, p. 322.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio THEODERICO abbati ecclesiæ Campi, ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

Ex commisso nobis a Deo apostolatus officio tam vicinis quam longe positis existimus debitores. Cumque omnes honorare ac diligere debeamus, et ecclesiis fratribus nostris commissis debitam conservare justitiam, illos tamen propensiori charitatis studio nos convenit confovere ; quos ampliori morum honestate ac religionis nitore constat esse per Dei gratiam illustratos. Hujus rei gratia, dilecte in Domino fili Theodorice, abbas Ecclesiæ Campi, tuis petitionibus clementer annuimus, et præfatum monasterium cui, auctore Domino, præsides, præsentis privilegii pagina communimus : statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, liberalitate principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : scilicet curia Gumbreteseyme cum suis terminis : Honepoul cum suis usibus : Goterswicg cum his quæ ad ipsam pertinent. Adjicimus etiam ut ordo monasticus qui secundum B. Benedicti Regulam et institutionem Cisterciensis capituli in eodem loco noscitur institutus, perpetuis futuris temporibus ibidem inviolabiliter conservetur. Sancimus insuper ut idem locus vester ab omni servitute sæculari et exactione sit liber, et in ea libertate qua eum Fredericus archiepiscopus bonæ memoriæ constituit, permanere decernimus. Prohibentes ut justitiam quam idem archiepiscopus in silvis, pascuis, aquis adjacentibus pro sua vobis devotione concessit, nullus minuere aliqua ratione præsumat. Sed nec episcopo liceat te vel successores tuos ad sua negotia, nisi forte ad synodum invitum trahere vel vocare. Statuimus insuper ut pro generali parochiæ interdicto, monasterium vestrum a divinis non vacet officiis ; nec alicui fratrum vestrorum post factam in eodem loco professionem minoris vel majoris religionis obtentu, absque prælati sui licentia, liceat de claustro discedere, et ad alium locum transmigrare. Discedentem vero nullus episcoporum vel abbatum audeat retinere ; qui et canonice monitus, si redire contempserit, in eum canonicam sententiam proferendi habeatis liberam facultatem. De

terris quoque incultis et vestrorum pecorum nutrimentis a vobis decimas exigere nemo audeat. Decernimus ergo ut nulli liceat idem cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere, seu aliis temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, omnimodis usibus profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio de perpetrata iniquitate existere cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et in futuro præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis S. Angeli ss.

Datum Laterani per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XVI Kal. Maii, Dominicæ Incarnationis anno 1139, indictione II, pontificatus domni Innocentii papæ II anno X.

CCCLXXXVIII.

Confirmatio fundationis abbatiæ Averbodiensis, pro cujus regimine atque immunitate nonnulla statuuntur decreta.

(Anno 1139, April.)

[COCQUELINES, II, p. 243.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio abbati ANDREÆ Sanctæ Mariæ sitæ in Averbodio, tuisque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, quatenus devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Eapropter, dilecte in Domino fili Andreas abbas, tuis petitionibus clementer annuimus et ecclesiam Sanctæ Mariæ sitam in Drebodio [*f.* pro Averbodio], quam utique nobilis vir Arnulfus comes, ejusque consortes, piæ devotionis intuitu fundaverunt, et ad vestram sustentationem omnipotenti Domino pro animarum suarum remedio libere obtulerunt, a termino videlicet Endeberghe usque ad terminum, qui dicitur Ubrepat, cum pascuis circumjacentibus, sub protectione beati Petri suscipimus, et præsentis privilegii pagina communimus. Statuimus enim ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant.

A Adjicimus quoque ut idem locus ab omni exactione liber maneat, sicut ab iisdem fundatoribus statutum fuisse cognoscitur. Nec aliquem præter episcopum habeat advocatum; et ut ordo canonicus secundum regulam sancti Augustini, et institutionem Præmonstratensis Ecclesiæ, ibi perpetuo conservetur. Sancimus etiam ut nemini fratrum, post factam in eodem loco professionem, absque licentia prælati sui, ad alium locum liceat transmigrare. Quod si decesserit, et canonice commonitus redire contempserit, facultatem nihilominus habeatis eumdem a divinis officiis interdicere, interdictum vero nullus episcoporum vel abbatum suscipere audeat, vel retinere. Sane de laboribus, quos propriis manibus et sumptibus colitis, decimas exigi prohibemus. B De nutrimentis quoque animalium vestrorum idipsum observari præcipimus.

Ut autem quietius atque liberius manere possitis in omnipotentis Dei servitio, auctoritate apostolica inhibemus, ne cui episcopo liceat vos ad sua negotia, nisi forte ad synodum, invitos trahere, vel vocare. Porro sepulturam ejusdem loci omnino liberam esse concedimus, ut videlicet eorum, qui illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salva nimirum matricis Ecclesiæ canonica justitia vel reverentia. Inter cæteras ejusdem loci possessiones, ecclesiam, quæ dicitur Tessenderlon. nihilominus confirmamus.

Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat C eumdem locum temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliis perturbationibus fatigare, sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua sane in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi aliena fiat.

Conservantes autem hæc omnia, omnipotentis Dei et beatorum apostolorum ejus Petri et Pauli benedictionem et gratiam consequantur. D Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XVI Kalendas Maii, indictione II, Dominicæ Incarnationis anno 1139, pontificatus domni Innocentii II papæ anno X.

CCCLXXXIX.

Privilegium pro monasterio Nonantulano.

(Anno 1139, April, 17.)

[TIRABOSCHI, *Storia di Nonantola*, II, 247.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ILDEBRANDO abbati monasterii S. Sylvestri

Nonantulani, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Quisquis supernam Jerusalem intrare atque habitare desiderat, expedit ei ut, juxta Psalmistæ testimonium, circa ea quæ pacis sunt diligenter intendat. Hoc nimirum intuitu, quoniam inter Nonantulanam et Mutinam Ecclesiam multæ simultates et guerræ hactenus exstiterunt, tandem pro bono pacis inter utriusque loci habitatores hujusmodi olim est conventio constituta, videlicet Mutinensis episcopus ecclesiam castri Veteris cum capellis suis, et Ecclesiam Sclopani cum cappellis suis, ecclesiam Fanani cum capellis suis, ecclesiam Cæmuranæ cum capellis suis, ecclesiam Trecentulæ cum capellis suis, et ecclesiam Cortiolæ cum capellis suis, rogatu abbatis Nonantulani consecrare deberet, et earum clericos promovere. Post hæc vero, pace a Mutinensibus non servata, Ribaldus Mutinensis episcopus, inconsulto et invito abbate, unam de supradictis ecclesiis per violentiam consecravit. Quo facto, tu dilecte in Domino fili Ildebrande abbas, ad consilium veniens quod in Urbe Domino auctore celebravimus, adversus eumdem episcopum in nostra præsentia questus es. Qui nimirum ante nos et fratres nostros constitutus, cum super objectis se defendere non valeret, hujusmodi sententiam subiit, ut, quia pactum illud contra multorum Romanorum pontificum privilegia monasterio Nonantulano indulta factum esse constabat, id ipsum viribus carere decrevimus, et prorsus irritum duximus, Mutinensi episcopo præcipientes ne quid simile ulterius attentare præsumat ; quin potius vestrum monasterium semper et ubique quiete perfrui libertate sibi concessa permittat. Nulli ergo omnino hominum liceat te vel successores tuos super his ullatenus infestare, vel hanc nostram constitutionem infringere vel mutare, vel aliquam vobis exinde contrarietatem inferre. Si quis autem ausu temerario id attentare præsumpserit, nisi reatum sum congrue emendaverit, indignationem Dei omnipotentis et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus incurrat, et excommunicationi.... (*Cætera desunt.*)

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.

Ego Albericus Ostiensis episcopus ss.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Crucis in Jerusalem ss.

Ego Azo presbyter cardinalis tit. S. Anastasiæ ss.

Ego Gregorius presbyter cardinalis tit. S. Praxedis ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis tit. SS. Sergii et Bacchi ss.

Ego Otto diaconus card. S. Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Ilubaldus diac. card. S. Mariæ in Via Lata ss.

Datum Laterani per manum Aimerici S. Romanæ Ecclesiæ diac. card. et cancell., XV Kal. Maii, indict. II, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno X.

Ego Rogerius Nonantulanæ Ecclesiæ tabell., quod in sententia domni papæ Innocentii scriptum inveni, scripsi nihil addens, vel minuens.

CCCXC.

Privilegium pro abbatia S. Huberti, ordinis S. Benedicti, in Ardenna.

(Anno 1139, April. 17.)

[ROBAULX, *Chronique de Saint-Hubert*, p. 335 ex archivis abbatiæ S. Huberti.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio GILLEBERTO abbati monasterii S. Huberti in Ardenna, ejusque successoribus regulariter ibi substituendis in perpetuum.

Apostolicæ sedis clementiæ convenit religiosos viros diligere eosque maternæ pietatis gremio confovere. Hujus rei gratia, dilecte in Domino Gilleberte abbas, tuis desideriis clementer annuimus, et monasterium sancti Huberti, cui Deo auctore præsides, in tutela B. Petri, et nostra suscipimus, et præsentis scripti pagina roboramus ; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium impræsentiarum juste et canonice possidet, aut, in futurum largitione fidelium, seu quibuslibet modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Et quia idem monasterium, sicut ipse nobis suggessisti, diversas frequenter a diversis raptoribus patitur injurias, auctoritate hujus sedis apostolicæ damus tibi et successoribus tuis potestatem ligandi atque solvendi. Et confirmamus præfato B. Huberti monasterio quidquid suum est : quatuordecim videlicet capellas, ab omni exactione episcopali liberas. Sed et cellam Ebernei curtis cum pertinentiis suis cellam S. Theobaldi in Porcino castro sitam, cum pertinentiis suis ; Pirensem cum pertinentiis suis, cellam de Mollins cum pertinentiis suis ; cellam Curiensem, cum pertinentiis suis ; cellam de Sancey, cum pertinentiis suis ; cellam S. Petri cum capella S. Joannis in castro Bulloniensi, et cæteris pertinentiis suis ; ecclesiam de Palatiolo cum capellis et decimis suis, ecclesiam de Horto cum capella et rupe, et cæteriis pertinentiis suis ; ecclesiam Sancti Michaelis, et montem et totum allodium de Miruolo ; ecclesiam Sancti Mononis de Nassonia cum omnibus pertinentiis suis, capellam S. Huberti in Leodio, ecclesiam de Stawles, et ecclesiam de Nirves, ecclesiam de Burs cum pertinentiis suis, ecclesiam de Alvento cum pertinentiis suis, ecclesiam de Bassayo cum pertinentiis suis, et alias multas quas possidet, salva diœcesanorum episcoporum justitia et reverentia.

Præterea confirmamus præfato monasterio oblationes fidelium quæ vulgo *cruces bannales* dicuntur, de tribus decaniis, de decania Gradensi oblatam ceræ sive ipsum obolum Leodiensis monetæ, et caseos de toto lacte vaccarum, ovium et caprarum.

unius diei de singulis domibus villarum subscriptarum, videlicet, Maisin, Reduit, Vusceja, Gusanvillæ, Ocham, Palatioli, Offagne, Salsenrivi, Graides, Gedines, Loytres, item Loitres Borsines, Riennes, Willezies, Harnyes, Altiffageti, Oyzeis, Gembres, Bievre, Givet. Idem de decania Bohanniensi, de singulis domibus villarum subscriptarum, Wellin, Ham, Herpruviæ, Bohanniæ, Gimellæ, Marlidee, Aye, Haverenne, Liceuriæ, Mosbour, Burs, Telins, Waureliæ, Tevins, Sernum, Villers, Jamblines, Wanlin, Frelo, Cotue, montis Sancti Petri Brumartin, Revoniæ, montis Valcheri. Idem de omnibus villis decaniæ Bastoniensis, addito pane uno de domibus singulis.

Prædicto autem monasterio nullus abbas temere ordinetur, aut contra sacros canones constituatur; sed is quem sibi concors congregatio libera electione secundum timorem Dei assumpserit. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat idem monasterium temere perturbare, aut ejus possessiounes auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis fatigationibus molestare, sed omnia integra conserventur, eorum usibus omnimodis profutura, pro quorum gubernatione et sustentatione sunt concessa.

Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat.

Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

✠ Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli SS. Joannis et Pauli.

Ego Crisogonus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Praxedis.

Data Laterani per manum Aymerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et concellarii, xv Kal. Maii, indictione secunda, Incarnationis Dominicæ 1139, pontificatus vero domni Innocentii sucundi papæ anno decimo.

CCCXCI.

Privilegium pro ecclesia Lichfeldensi in Anglia.

(Anno 1139, April. 18.)

[*Monastic. Angl.*, III, p. 234.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis canonicis Ecclesiæ Lichfeldensis, tam præsentibus quam futuris, in Christo salutem et apostolicam benedictionem.

Apostolicæ sedis clementiæ convenit universis ejus patrocinium implorantibus maternæ tuitionis suffragium exhibere, ut quemadmodum, disponente Domino, Patres in Dei populo dicuntur, ita etiam operum exhibitione comprobemur. Hujus rei gratia, dilecti in Domino filii, vestris desideriis paterna benignitate annuimus, et ecclesiam Lichfeldensis in qua divino vacatur servitio, præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut ecclesias, decimas, et quascunque possessiones, quæcunque bona præfata Ecclesia impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, quæcunque etiam a venerabili fratre nostro Rogero Conventrensi episcopo, tam in ecclesiis, decimis, terris, quam in aliis possessionibus vobis collata sunt, vel ab eodem in posterum, Deo propitio, conferuntur, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eamdem Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si quis autem ausu temerario, id attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum apostolorum ejus Petri et Pauli incurrat, et excommunicationi subjaceat. Conservantes autem hæc, eorumdem apostolorum et nostram benedictionem et gratiam consequantur. Amen, amen, amen.

Datum Laterani per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, decimo quarto Kalendas Maii, indictionis secundæ, Incarnationis Dominicæ millesimo centesimo tricesimo nono, pontificatus vero Domni Innocentii papæ secundi anno decimo.

CCCXCII.

Chuonrado abbati et monachis Fuldensibus nuntiat Sturmium in concilio sanctis ascriptum esse.

(Anno 1139, April. 19.)

MABILLON, *Acta sanctorum ord. S. Bened.*, III, II, 284.]

INNOCENTIUS, servus servorum Dei, dilecto filio CHUONRADO abbati et monachis Fuldensis monasterii, salutem et apostolicam benedictionem.

Dignum valde est et omni laude dignissimum, ut quos Rex regum et Dominus dominantium honorare dignatur, eisdem ab hominibus devota reverentia impendatur. Nos igitur audita vita laudabili B. Sturmii confessoris, cognitis etiam ex parte miraculis quæ per ejus merita Dominus operatur, attestatione fratrum nostrorum qui de partibus Teutonicis advenerant; in plenaria synodo quæ apud Lateranum est per Dei gratiam congregata, communicato consilio patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum atque abbatum, eumdem beatum virum inter sanctos et electos honorari præcepimus: et diem depositionis ejus cum gaudio solemniter cele-

brari. Vestra itaque, filii charissimi, interest, ita ejusdem confessoris obsequiis ad honorem Dei omnipotentis addictos existere, ita matris nostræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ decreta veneranda servare, ut locus vester tam apud Deum, quam apud homines, laedem et gloriam mereatur, et vestra devotio æternæ vitæ præmia assequatur.

Data Laterani XIII Kalend. Maii.

CCCXCIII.

Chunradi archiepiscopi Magdeburgensis et Wigeri episcopi Brandenburgensis de decimis fundi ecclesiæ S. Mauretii litem discernit.

(Anno 1139, April. 20.)

[Riedel, *novus Codex diplom. Brandenb.*, I, VIII, p. 101.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Chunrado Magdeburgensi archiepiscopo ejusque successoribus canonice substituendis, in perpetuum.

Indignum est cum inter eas personas sibi discordia locum invenit, a quibus debent pacis et concordiæ bona procedere; idcirco concordiam de decimis fundi ecclesiæ B. Mauritii, quæ in Brandenburgensi Ecclesia sita est, inter venerabilem fratrem nostrum Wigerum Brandenburgensem episcopum et dilectum filium nostrum Gerardum Magdeburgensem præpositum ejusque socios vice tua in eadem causa fungentes in nostro Lateranensi palatio chartæ et atramento duximus committenda. Statutum est enim quod tu, venerabilis frater Chunrade archiepiscope, et fratres tui, episcopo Brandenburgensi et ecclesiæ suæ centum talenta Magdeburgensis monetæ et totidem mansos terræ in eodem episcopatu, uti laudaverit frater noster Anselmus episcopus, et Gerardus Magdeburgensis præpositus, atque Arnoldus abbas Bergensis pro bono pacis dabitis atque tradetis, qui nimirum mansi tales existant, quod unusquisque eorum pro censu duos solidos solvet, præter alias utilitates, qui nihilominus præfati episcopi usibus cedent. In istis vero centum mansis, villa Pecho connumerabitur, cum silvis, pascuis, pratis, aquis aquarumque decursibus infra terminos ejusdem villæ; sane census ejusdem villæ per viros fideles et timentes Deum computetur, et secundum justam numerationem de supradictorum mansorum numero minuatur. Pro quibus omnibus Brandenburgensis episcopus vobis et vestræ ecclesiæ deposita controversia pacem faciet, et de eadem quæstione decimarum fundi Beati Mauricii culti vel inculti, quæ in præsenti possides, sive ad manum tuam, venerabilis frater Chunrade archiepiscope, tenueris, sive aliis ecclesiis ipsa concesseris, seu tui antecessores concesserint, omnimodis conquiescat. Nulli igitur omnino homini fas sit, te vel successores tuos super hac constitutione, salva tertia parte decimarum, quæ plebanis debetur, temere perturbare, vel quamlibet vobis contrarietatem vel diminutionem inferre, vel eam infringere in aliquo, vel mutare. Si quis autem hoc ausu temerario attentare præsumpserit, secundo tertiove commonitus, nisi reatum suum satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat: et a sanctissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Conservantes autem, intervenientibus beatorum apostolorum Petri et Pauli meritis, omnipotentis Dei gratiam et æternæ vitæ præmia consequi mereantur. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Gregorius diaconis cardinalis Sanctorum Sergii et Pauli.

Ego Albericus Ostiensis episcopus.

Ego Lucas presbyter cardinalis tit. Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Chrysogonus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Praxedis.

Ego Otto diaconus cardinalis S. Georgii.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani juxta templum Romuli.

Ego . . . . . diaconus cardinalis Sancti Eustachii juxta templum Agrippæ.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sancti Angeli.

Ego Gerardus diaconus S. Mariæ in Dominica.

Datum Laterani per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XII Kalend. Maii, indictione II, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus nostri domni Innocentii papæ II anno decimo.

CCCXCIV.

Inter Lanzonem, abbatem S. Michaelis, et Haduidem, abbatissam Juveniacensem, latam de ecclesia S. Tyriaci sententiam confirmat.

(Anno 1139, April. 20.)

[Baluz., *Miscell.*, III, 69.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Lanzoni abbati Sancti Michaelis ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Quæ ad pacem Ecclesiarum sunt debemus paterna provisione statuere et earum quieti atque utilitati salubriter providere. Proinde, in Domino dilecte fili Lanzo abbas, decisionem controversiæ quæ inter te et Haduidem Juviniensem abbatissam pro ecclesia de Tyrcio in præsentia venerabilium fratrum nostrorum bonæ memoriæ Willelmi Prænestini, Matthæi Albanensis episcoporum, necnon Joannis Cremensis tituli Sancti Chrysogoni, Gerardi tituli Sanctæ Crucis, Huberti tituli Sancti Clementis presbyterorum cardinalium, et nostra ante assumptum apostolatus officium rationabiliter facta est, auctoritate apostolica confirmamus, et ratam atque inconcussam futuris temporibus manere decernimus, et perpetuum silentium super hoc eidem abbatissæ ejusque successoribus indicimus, atque juxta ea quæ ab eisdem episcopis et cardinalibus exinde statuta sunt, ut præ-

ata abbatissa a calumnia quam pro jam dicta ecclesia de Tyrcio vestro monasterio inferebat omnimodis conquiescat, eumdemque locum cum suis appendiciis vestrum monasterium quiete possideat, præsenti sanctione statuimus. Nulli ergo hominum liceat te vel successores tuos super hac nostra confirmatione temere perturbare, aut aliquam vobis exinde diminutionem vel contrarietatem inferre. Si quis autem ausu temerario contra hæc venire præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus incurrat, et excommunicationi subjaceat quousque a sua præsumptione resipuerit et congrue satisfecerit. Amen, amen, amen.

Data Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XII Kal. Maii, indictione II, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domini Innocentii papæ II anno X.

CCCXCV.

Bulla confirmans subrogationem Præmonstratensium in abbatia Poeldensi.

(Anno 1139, April. 20.)

[Hug, *Annal. Præm.*, II, 386.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Conrado præposito Ecclesiæ Poeldensis, tuisque successoribus regulariter promovendis, in perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur quod rationis pertinere cognoscitur, animo nos decet libenti concedere, et optatum impertiri suffragium. Proinde, dilecte in Domino fili Conrade præposite, tuis petitionibus clementer annuimus, et ecclesiam Poeldensem cui, auctore Domino, præsides præsentis scripti pagina communimus. In primis siquidem statuentes ut ordo canonicus qui secundum beati Augustini Regulam et formam religionis recolendæ memoriæ Norberti Magdeburgensis archiepiscopi ibidem noscitur institutus, perpetuis futuris temporibus inviolabiliter conservetur. Ad hæc confirmamus tibi tuisque successoribus, et per nos eidem ecclesiæ tertiam partem curiæ Palidensis cum omnibus utilitatibus suis, agris, silvis, pascuis, piscationibus, terris cultis et incultis, et insuper quascunque possessiones, quæcunque bona ab episcopis, regibus, principibus, seu aliis Dei fidelibus collata eadem ecclesia in præsentiarum juste et legitime possidet, et in futurum concessione pontificum, largitione regum, liberalitate principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant; decimas sane laborum vestrorum quos propriis manibus et sumptibus colitis, ac nutrimentorum vestrorum, nullus a vobis exigere præsumat. Nulli etiam laico liceat ea quæ ad sumptum fratrum pertinent, auferre vel retinere; sæculares vero clericos vel laicos ad vos a sæculo fugientes, nisi forte sint excommunicati aut servili conditione detenti, sit vobis suscipiendi facultas et in vestro collegio retinendi. Susceptus autem, sive retentus post factam professionem, absque præpositi et fratrum licentia claustrum vestrum non deserat, nec cujuslibet religionis obtentu ad alium locum transeat, nec alicui episcoporum vel abbatum liceat eumdem retinere, sed tanquam transgressorem ad locum unde exivit, redire compellat. Eos vero qui tanquam apostatæ facti ad sæculum redeunt, excommunicandi licentiam habeatis; sepulturam quoque illius loci liberam esse concedimus, ut eorum, qui se illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat; salva diœcesani episcopi in omnibus reverentia atque justitia. Decernimus ergo ut nulli episcopo nulli clerico vel laico, nulli militi, aut nulli omnino hominum liceat præfatam vestram ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua reatum suum correxerit potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Ego Gerhardus presbyter cardinalis tit. S. Crucis in Jerusalem.

Ego Martinus presbyter card. S. Stephani in Cœlio monte.

Datum Laterani per manum Henrici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XII Kalend. Maii, Incarnationis Dominicæ anno 1138, pontificatus vero domni Innocentii papæ secundi anno decimo.

CCCXCVI.

Diploma quo Ferrariensis Ecclesia specialis Ecclesiæ Romanæ filia ejusque comitatus Sancti Petri patrimonium declaratur.

(Anno 1139, April. 22.)

[Cocquelines, II, 244.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Gryphoni Ferrariensi episcopo, ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

Ad hoc in apostolicæ sedis cathedra, disponente Domino, constituti esse conspicimur, ut Ecclesiarum omnium curam gerere, et jus suum cuique tribuere,

præsertim iis quæ beati Petri juris existunt, conservare integre debeamus. Defuncto itaque Landulpho, Ferrariensis civitatis episcopo, quidam de clericis ac laicis generaliter vicem gerentes ad nostram præsentiam venerunt, et ut juxta tenorem privilegiorum suorum Ferrariensi Ecclesiæ episcopum daremus humiliter implorarunt. Verum, quia tunc venerabilis frater noster G. Ravennas, archiepiscopus, adversus eos agens, per ipsum consecrationem Ferrariensis episcopi fieri debere clamabat, ipsis litteris, et viva voce præcipimus ut ad proximam synodum sapientes ac discretos viros cum instrumentis authenticis et aliis rationibus ad no.... tunc, auxiliante Domino, justitiam assequerentur, quod.... est. Visis itaque et diligenter inspectis tam Farrariensium, quam præfati archiepiscopi conquerentis privilegiis et rationibus, Ferrariensium scripta prævalere cognovimus. Communicato itaque fratrum nostrorum episcoporum ac cardinalium consilio, juxta tenorem privilegiorum Ferrariensium episcopum eligendum, et per Romanæ sedis antistitem consecrandum decrevimus, atque Ferrariensem Ecclesiam sub jure et dominio apostolicæ sedis, decreto manere statuimus. His itaque gestis, dilecte in Domino fili Grypho, te nostræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et tituli Sanctæ Potentianæ cardinalem et Ecclesiæ beati Petri archipresbyterum, ex cardinalibus nostris electum, invocata Spiritus sancti gratia in episcopum consecramus, atque ad gubernandum gregem Ferrariensis ecclesiæ, tanquam apostolicæ sedis filiæ, fundos ejusdem matris, et patrimonia confirmamus; ipsam videlicet massam Babylonicam quæ vocatur Ferraria cum duodecim fundis suis : cui alias undecim massas minores cum omni obedientia atque servitute subjugamus, id est massam et ripam Palatiolum cum duodecim fundis suis, et massam Constanciacus cum duodecim fundis suis, simulque massam Quartisianam cum duodecim fundis suis, et totam et integram massam Donoro cum duodecim fundis suis. Similiter massam Popularem cum duodecim fundis suis, necnon mossam Curulum et massam Salestam cum viginti quatuor fundis suis, et massam Seneticam, et Castilionem similiter cum fundis suis. Has quidem præscriptas massas cum omnibus ad earum jura pertinentibus, de dominio et jure atque potestate hujus sanctæ Romanæ ecclesiæ in sanctam Ferrariensem Ecclesiam, per hanc donationis et traditionis paginam donamus, et tradimus, ut ab hac bora in antea liceat tam tibi, charissime frater Grypho episcope, quam successoribus tuis, in singulis massis ecclesias cum clericis, diaconis et presbyteris ordinare et consecrare. Illud omnimodis sancientes, ut Ferrariensis ecclesia cum tota parochia sua in jure et dominio ac privilegio nostro sanctæ Romnæ Ecclesiæ beati Petri, cujus est patrimonium perpetuo conservetur, et sit semper sub nostra ditione, ordinatione atque consecratione, ut quicunque per nos illic electus, ordinatus et con- A secratus fuerit, ille honoris hujus ac potestatis integritate fungatur. Comitatus autem Ferrariensis fines et termini sunt, ab oriente ab una parte fluminis Padi, altera nostra massa Phiscalia, et veteraria, usque ad fossam Bossonis transeunt flumen Sandali usque Pucilletum, transeuntes flumen Gabiana per Luduriam circumdant villam magnam et Madrasiam, pervenientes usque Maletum; Maleto pergunt juxta Argilem Ansianum per paludes et piscarias usque Vitricam, et transeuntes Vitricam veniunt usque fossam Buranam, exeunt in Padum, et descendunt ad occidentem usque ad Ulmum formosam, quæ certa finis est inter Romaniam et Longobardiam. Ab altera autem parte fluminis fines snnt similiter ab oriente collis de fine, quæ finis est B inter nostrum comitatum Ferrariensem et alterum nostrum comitatum Comaclensem, extendunt se per paludes et piscarias usque ad Fossatum de Silvulæ, circumdant massam Corneti et Longanum quæ de nostro comitatu Ferrariæ est, descendunt inde ad occidentem per paludes et picarias usque ad flumen Tartari, pergunt usque in flumen Padi. Sane habitatoribus ipsis majoris massæ Ferrariæ malas et pravas consuetudines removemus, nisi tamen sicuti soliti sunt, ad suffragium sanctæ Romanæ Ecclesiæ annuliter per illarum nuntium unaquæque libera persona capitis massarii de moneta Venetiæ denarios singulos dabit. Census vero, et tributi atque telonei de ripa fluminis unam medietatem pro benedictione ad communem utilitatem, et me- C liorationem seu restaurationem jam dictæ majoris massæ concedimus, et alteram medietatem ad nostras manus reservamus. Similiter telonei de mercato unam medietatem prædicto episcopo nostro condonamus. Placitum quidem generale, similiter in dominio et potestate sancta nostræ Romanæ Ecclesiæ tenemus, ut tamen nostro nuntio semel in anno faciente jutitiam, ab omnibus per tres dies custodiatur; collectam vero vel fodrum, aut pravam vel injustam functionem, aut dationem, seu consuetudinem nequaquam exigimus, sed omnia pro Dei timore atque amore prædictæ nostræ sanctæ Ecclesiæ Beati Georgii omnibus habitatoribus ipsius massæ majoris pepercimus; aliasque minores massas ei, sicut supra dictum est, cum omnibus suis D servitutibus subjugamus. Si qua sane ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, et aut Ferrariensem Ecclesiam his, quæ supra dicta sunt diminuere, aut sanctæ sedi apostolicæ sua in eis jura, quæ superius significata sunt, auferre præsumpserit, pœnæ ac compositionis nomine reddat eidem sanctæ sedi apostolicæ auri optimi libras centum, et nisi quæ male præsumpta sunt satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et sanctissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in

:tremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunis autem eisdem Ecclesiis justa servantibus sit ıx Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic uctum bonæ actionis percipiant, et apud districtum idicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, nen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tituli Sanctæ rucis in Jerusalem.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tituli Sancti aurentii in Lucina.

Ego Lictifridus presbyter cardinalis tituli Ve:inæ.

Ego Ivo presbyter cardinalis tituli Sancti Lauentii et Damasi.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Sanctorum oannis et Pauli.

Ego Martinus presbyter cardinalis tituli Sancti stephani in Cælio Monte.

Ego Azo presbyter cardinalis tituli Sanctæ Anatasiæ.

Ego Boetius presbyter cardinalis tituli Sancti :lementis.

Ego Chrisogonus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Praxedis.

Ego Constantius presbyter cardinalis tituli Sanctæ Sabinæ.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Theodewinus Sanctæ Rufinæ episcopus.

Ego Albericus Ostiensis episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Otto diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani.

Ego Vassallo diaconus cardinalis Sancti Eustachii juxta templum Agrippæ.

Ego Ubaldus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ n Via Lata.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sancti Angeli.

Ego Ubaldus cardinalis Sanctæ Mariæ in Poricu.

Ego Gerhardus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ n Domnica.

Ego Octavianus diaconus cardinalis Sancti Niolai in Carcere.

Ego Ubaldus diaconus Sancti Adriani.

Datum Laterani per manum Aymerici, Sanctæ omanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, Kalendas Maii, indictione II, Incarnationis Domicæ anno 1139, pontificatus vero domni Innoentii papæ secundi anno X.

CCCXCVII.

Privilegium pro Ecclesia Selboldensi.

(Anno 1139, April. 25.)

[WENCK, *Hess. Landesgr.* II, Urk. 86.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, di- A lecto filio LUTOLDO præposito Sancti Joannis Baptistæ in Selboldt, ejusque successsoribus canonice substituendis in perpetuum.

Officii nostris nos hortatur auctoritas religiosa loca diligere, et ea sub apostolicæ sedis munimine confovere. Hujus rei gratia, dilecte in Domino fili Lutolde, tuis justis postulationibus annuimus et ecclesiam Sancti Joannis Baptistæ, cui Domino auctore præsides, sub beati Petri et nostram protectionem suscipimus et præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem venerabilis locus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione B fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et illibata permaneant. In quibus hæc duximus adnotanda: ecclesiam parochialem in Selboldt, cum appendiciis suis, agris et decimis, ita videlicet ut de ea nulli personæ, nulli episcopo respondeatis; vineas in Alta Villa a Walthero et Hartmanno vobis concessas. Porro de laboribus, quos propriis manibus sumptibusque colligitis, a vobis decimas exigi omnino prohibemus. Fratres vero vestros vel conversos post factam professionem de claustro discedere, vel ad alium locum transire absque prælati sui vel fratrum licentia similiter interdicimus. Discedentes nullus episcoporum vel abbatum, aut ecclesiastica sæcularisve persona suscipere audeat vel retinere. Quod C si secundo tertiove commonitus redire contempserit, eos excommunicandi habeatis licentiam. Ordinationes vero clericorum, consecrationes ecclesiarum vel altarium, sive alia ecclesiastica sacramenta, a Moguntino accipietis archiepiscopo, si frater Catholicus fuerit, et gratiam apostolicæ sedis habuerit, et cum gratia et sine pravitate exhibere voluerit; alioquin licet vobis Catholicum quem malueritis, adire antistitem, qui nostra fultus auctoritate, quod postulatur, indulgeat. Adjicimus etiam, ne pro communi interdicto parochialis ecclesia præfata a divino vacet officio, sed potius clausis januis et exclusis excommunicatis et interdictis submissa voce divina vobis liceat officia celebrare. De nutrimentis etiam animalium vestrorum dare decimas non cogamini. D Decrevimus ergo ut nulli omnino homini liceat præfatam ecclesiam vestram temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliquibus molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si quis igitur in posterum huic nostro decreto contraire tentaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat; conservantes autem hæc, omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus gratiam consequantur. Ad indicium autem perceptæ hujus a Ro-

mana Ecclesia libertatis unum bizantinum nobis et nostris successoribus singulis annis persolvetis.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Berardus presbyter cardinalis tit. S. Crucis in Hierusalem.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Martinus presbyter cardinalis tit. Sancti Stephani in Cælio Monte.

Ego Azo presbyter cardinalis tit. Sanctæ Anastasiæ.

Ego Chrysogonus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Praxedis.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sancti Angeli.

Datum Laterani per manum Aimerici diaconi cardinalis et cancellarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, VII Kal. Maii, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domni Innocentii papæ secundi anno X.

CCCXCVIII.

Monasterii S. Bertini Sithiensis, a Cluniacensium potestate liberati, possessiones et privilegia confirmat, imposito monachis unciæ auri censu annuo.

(Anno 1139, April. 26.)

[*Collection des Cartulaires*, III, 310.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio LEONI, abbati Sancti Bertini, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Quæ ad perpetuam ecclesiarum vel cœnobiorum utilitatem sunt a sanctis Patribus instituta, nulla debent improbitate convelli, nulla temporum varietate turbari, sed et quanto apostolicæ sedi major reverentia ab universis Ecclesiis exhibetur, tanto magis in earum tuitione nos oportet esse sollicitos, et ipsarum quieti debemus attentius providere. Ideoque, dilecte in Deo fili, Leo abbas, decisionem controversiæ, quæ est diutius agitata inter te et dilectum filium nostrum Petrum, Cluniacensem abbatem, pro subjectione quam idem abbas sibi in tuo monasterio vindicabat, ad posterorum memoriam chartæ et atramento duximus committendam. Dum igitur idem abbas et fratres sui apud nos sæpenumero questi essent pro subtractione subjectionis et obedientiæ, quæ sibi a Beati Bertini monasterio negabatur, ad respondendum exinde ante nostram præsentiam evocatus. Cunque, statuto termino, nostro te conspectui præsentasses, quoniam præfatus abbas non venit neque misit, quamvis, cum tua incommoditate atque gravamine, usque ad tempus concilii moram in curia nostra fecisti, et partem alteram diutius exspectasti, præfatus itaque abbas, ad concilium veniens, de querellis unde inter vos statutus terminus fuerat, agere supersedit. Tua tamen dilectio non idcirco minus, tam in plenaria synodo quam in Lateranensi palatio, coram nobis se multoties ad justitiam præsentavit. Unde etiam, utrorumque privilegiis diligenter inspectis, tandem, fratrum nostrorum episcoporum et cardinalium communicato consilio, sententiam prædecessoris nostri sanctæ recordationis Paschalis papæ, fratrum suorum episcoporum et cardinalium judicio exinde promulgatam, et a successore ejus papa Calixto, apostolicæ memoriæ, confirmatam, rationabili studio prosequentes, privilegiis Cluniacensium, quæ super hoc se habere ab apostolica sede dicebant, justitia dictante, cassatis, tam te quam successores ac fratres tuos, seu monasterium Sancti Bertini, ab hujusmodi lite et Cluniacensium subjectione absolvimus, idemque cœnobium suæ restituimus libertati, et, salvo jure Tarvanensis ecclesiæ vel episcopi, eumdem locum sub solius Romanæ Ecclesiæ ditione atque tutela perpetuo permanere decernimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, liberalitate principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: in Tarvanensi parochia, ecclesiam Sanctæ Margaretæ, ecclesiam Sancti Joannis, Sancti Martini, ecclesiam de Harbela, ecclesiam de Petrenessa, ecclesiam de Torbessem, sicut antiquitus, ab omni episcopali reddilu liberas; ecclesiam de Broborg cum capellis suis; duos etiam manipulos decimæ novæ terræ, ubicunque accreverit in tota parochia de Broborg, quæ extenditur usque ad terminos vicinarum parochiarum, quam ecclesiæ Sancti Bertini comes Flandriæ Balduinus Insulanus et Robertus filius ejus, et successores eorum, contradiderunt et confirmaverunt; ecclesiam de Archas cum eadem villa, ecclesiam de Popringhem cum eadem villa, ecclesiam de Steenkerka, ecclesiam de Bruxele, ecclesiam de Scales, ecclesiam de Bovrinkehem cum villis earum, villam de Aldefort et de Ostresela, et de Rokestoir cum terra quam emit Ecclesia ab Arnulpho de Venti, et aliis terris adjacentibus; allodium quod Clarembaldus dedit in villa Lustinghem, ecclesiam de Coeka et ecclesiam de Helcin cum villis earum, et partem ecclesiæ de Vualnas; ecclesiam de Locanes et Aquina, ecclesiam de Hunela cum eadem villa, altare de Merchem, quod venerabilis Joannes episcopus vobis concessit; in Noviomensi parochia, Canetekurtim, id est Calmunt; in Tornacensi, ecclesiam de Rokeshem, ecclesiam de Hedinghem, de Westkerke, et decimam de Clemeskerke, ecclesiam de Hitinghem, ecclesiam de Lisimega, ecclesiam de Snelguekerke, ecclesiam de Erninghem, ecclesiam de Bovenkerke; in Atrebatensi parochia, ecclesiam de Vuerkin, ecclesiam de Salomones, ecclesiam Hautay; in territorio Furnensi, berquariam quadraginta librarum, quam Carolus dedit pro anima Balduini comitis, et terram de Buri, quam ecclesia vestra in Belvacensi pago possidere cognoscitur; in Colloniensi parochia, ecclesiam de Ferkena, ecclesiam de Gildestorp cvm appendiciis earum, ex quibus præcipimus ut nulla per episcopos vel eorum ministros

xactio quibuslibet occasionibus exigatur, salvis piscoporum annuis redditibus; ecclesiam quoque e Coclers, quam Baldricus, Tornacensis ecclesiæ piscopus, Lamberto, bonæ memoriæ abbati, suisue successoribus ordinandam, una cum altari de uslcta, omni exactione liberam tribuit, præter de-em solidos denariorum, qui, singulis annis, de usleta, episcopo persolvuntur; totum etiam atrii patium quod ab omni parte basilicæ vestræ usque d medium Agnionis fluvii cursum interjacet, cum iscariis Mera et Grath, Mardic et Stranguere, et angha et terris adjacentibus, cultis vel incultis, icut antiquitus possedistis; iterum in parochia 'arvanensi, ecclesiam de Oxelara, ecclesiam de 'uarnestim, ecclesiam Sanctæ Mariæ, quæ dicitur ggafridi capella, ecclesiam de Haveskerke. Subogationem etiam abbatis in monasterio Sancti ilvini apud Alciacum, juxta præteriti temporis norem, in vestra semper concedimus dispositioe. Stationes vero publicas ab episcopo in eodem ieri monasterio, eumdemque episcopum ibidem requenter venire, nisi ab abbate et fratribus vocaus fuerit, omnino prohibemus. Obeunte vero te, unc ejusdem loci abbate, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam elegerit. Sancimus insuper ut in omnibus parochiis vestris nullus ecclesiam vel monasterium, sine vestro assensu, ædificare vel ædificatum tenere præsumat; nullusque presbyter sive clericus in ecclesiis vel capellis vestris, sine vestra concessione, licenciam habeat permanendi, vel in eisdem divina celebrare præsumat. Ad indicium autem hujus perceptæ a Romana Ecclesia libertatis, singulis annis, unciam auri nobis nostrisque successoribus persolvatis. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat idem monasterium, super hac nostra concessione ac confirmatione temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, ninuere, seu quibuslibet aliis molestationibus veare; sed omnia integra conserventur, eorum, pro uorum gubernatione ac sustentatione concessa unt, omnimodis usibus profutura. Si quis sane in osterum rex, dux vel marchio, princeps, comes, rchiepiscopus, episcopus, vel quælibet ecclesiastica ecularisve persona, hujus nostræ constitutionis paınam sciens, contra eam ausu temerario venire tenverit, secundo tertiove commonita si non congrua nendatione satisfecerit, potestatis honorisque sui gnitate careat, reamque se divino judicio existere perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratisno corpore et sanguine Dei et Domini Redempto- nostri Jesu Christi aliena fiat, et in ultimo exane districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem lem ecclesiæ sua jura servantibus sit pax Domini stri Jesu Christi, quatenus hic fructum bonæ ionis percipiant, et in futuro præmia æternæ icitatis acquirant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius, Catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

Datum Laterani, per manum Haymerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, sexto Kal. Maii, indictione secunda, Dominicæ incarnationis anno 1139, pontificatus autem domni Innocentii papæ secundi anno decimo.

ADJUVA NOS, DEUS SALUTARIS NOSTER.

CCCXCIX

Milonem episcopum, Philippum et Milonem archidiaconos et totum capitulum Morinorum, necnon et Theodoricum Flandrensium comitem, Sibillam comitissam et barones per Flandriam constitutos hortatur ut monasterii S. Bertini Sithiensis libertatem defendant.

(Anno 1139, April. 26.)

[*Coll. des Cartul.*, III, 313.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis MILONI, episcopo Morinensi, PHILIPPO et MILONI, archidiaconis, et toto capitulo Morinensium, nec non et THEODERICO, Flandrensium comiti, illustri viro, Sibillæ, comitissæ et baronibus per Flandriam constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Dilectioni vestræ notum fieri volumus, quod charissimus filius noster Leo, abbas Sancti Bertini, pro querela, quam sibi abbas et Cluniacenses monachi inferebant, ad nostram præsentiam evocatus accessit. Cæterum præfatus abbas adventum suum usque ad concilium distulit, et, statuta die, suam nobis præsentiam non exhibuit. Iterum tempore concilii, utroque abbate præsente, Cluniacensis de querelis suis agere supersedit; abbas vero Sancti Bertini, tam in plenaria synodo quam in nostro Lateranensi palatio, se ad justitiam et judicium nihilominus multoties præsentavit. Unde etiam, fratrum nostrorum episcoporum et cardinalium communicato consilio, et utriusque partis privilegiis diligenter inspectis, monasterium Sancti Bertini a Cluniacensium subjectione omnino absolvimus, et, salva justitia episcopi et Tarvanensis ecclesiæ, sub solius sanctæ Romanæ Ecclesiæ ditione perpetuo permanere et sua libertate gaudere decrevimus. Quæ cum ita sint, dilectioni vestræ mandamus et mandando præcipimus, quatenus præfatum monasterium et dilectum filium nostrum Leonem, abbatem ispsius loci, diligatis et honoretis, et in sua justitia manutenere curetis.

Datum Laterani VI Kal. Maii.

CD.

Willelmo Castellano et tam majoribus quam minoribus villæ S. Audomari de tuenda monasterii S. Berthini Sithiensis libertate scribit.

(Anno 1139, April.)

[Vide Iperii Chronicon, ap. MARTENE *Thes.*, t. III, 639.]

CDI.

Ecclesiæ S. Sepulcri Hierosolymitanæ protectionem suscipit possessionesque ac privilegia confirmat.

(Anno 1139, April. 27.)

[Eug. DE ROZIERE, *Cartul. du Saint-Sépulcre*, 74.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, ve-

nerabili fratri GUILLELMO, Ierosolymitano patriarchæ, et canonicis Sancti Sepulcri regularem vitam professis, tam præsentibus quam futuris, in perpetuum.

Ex injuncto nobis a Deo officio tam vicinis quam longe positis existimus debitores. Proinde vestris postulationibus annuimus, et ecclesiam Sancti Sepulcri sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus inpræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : ecclesiam, quæ sita est extra castellum Barulum in honore et nomine Sancti Sepulcri, in meridiana parte, cum universis pertinentiis suis, quam fundatores ejusdem loci, consensu et voluntate Bisantii, Tranensis archiepiscopi, construxerunt hac conditione ut in unoquoque anno unam tantum libram incensi fratres ipsius ecclesiæ matrici ecclesiæ solvant; ecclesiam Sancti Sepulcri apud Brundisium ; ecclesiam Sancti Laurentii extra portam ipsius civitatis, cum pertinentiis ; ecclesiam itidem Sancti Sepulcri extra muros Trojanæ civitatis, quam frater noster Guillelmus, episcopus ejusdem civitatis, vobis contulit, cum omnibus pertinentiis suis ; ecclesiam in honore beati Theodori, quam prædecessor noster sanctæ memoriæ, papa Calixtus, dedit ecclesiæ Sancti Sepulcri, in Beneventano suburbio positam ac sitam cum omnibus pertinentiis suis ; ecclesiam Sancti Apollinaris extra Barum. Sepulturam sane ipsarum ecclesiarum ita liberam et quietam manere sancimus, quemadmodum certum est vos usque ad hæc tempora habuisse. Chrisma quoque, oleum sanctum, consecrationes altarium, ordinationes clericorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a diœcesanis accipietis episcopis, si quidem Catholici fuerint, et gratiam atque communionem apostolicæ sedis habuerint, atque ea vobis gratis ac sine pravitate voluerint exhibere; alioquin liceat vobis Catholicum, quem malueritis, adire antistitem, qui nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Decernimus ergo ut nulli archiepiscopo, nulli episcopo, nulli denique archidiacono vel alicui hominum liceat supradictas ecclesias temere perturbare, aut earum possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut earum rectoribus aliquod gravamen indebite irrogare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo judicio districtæ ultioni subjaceat; conservantes autem hæc omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus gratiam consequentur. Amen.

Ego Innocentius, Catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

Ego Gregorius, diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi, subscripsi.

Ego Albericus, Ostiensis episcopus, subscripsi.

Ego Gerardus, presbyter cardinalis tituli Sanctæ Crucis Jerusalem, subscripsi.

Ego Lucas, presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joannis et Pauli, subscripsi.

Ego Azo, presbyter cardinalis tituli Sanctæ Anastasiæ, subscripsi.

Ego Ivo, presbyter cardinalis Sancti Laurentii tituli Damasi, subscripsi.

Ego Grisogonus, presbyter cardinalis tituli Sanctæ Praxedis, subscripsi.

Data Laterani, per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, v Kalendas Maii, indictione II Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno x.

CDII.

Ad Petrum Venerabilem Cluniacensem abbatem.— Confirmatio possessionum aliquot Cluniacensium.

(Anno 1139, April. 28.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 412.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio PETRO abbati Cluniac, ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

Quos omnipotens Dominus ampliori honestate ac religionis nitore facit esse conspicuos, a sede apostolica convenit plurimum honorari, et opportunis adminiculis confoveri. Quocirca, dilecte in Domino fili Petre abbas, personam tuam paternis affectibus amplexantes, donationem ab illustri viro Guillelmo Montispessulani in manu nostra devotionis intuitu factam, et per nos monasterio tradendam Cluniacensi, tibi tuisque successoribus confirmamus, et Cluniacensi monasterio ratam et inconvulsam perpetuo manere decernimus; statuentes ut in eodem loco oratorium et cœmeterium construatur, in quo si quæ personæ undecunque venientes sepeliri deliberaverint, nullius prohibeantur obstaculo, nisi forte vinculo excommunicationis fuerint innodatæ, salvo nimirum jure matricis ecclesiæ. Adjicimus etiam ut si quid fratribus in eodem loco Deo servientibus concessione pontificum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio in posterum datum fuerit, tam tibi, quam ipsis fratribus præsentibus vel futuris, firma et inviolabilia serventur. Simili quoque modo monasterium S. Gervasii de Fos, quod quidem aliquando prioratus Cluniaciensis cœnobii exstitit, nunc autem in abbatiam per quorumdam insolentiam est translatum, in prioratus statum et ordinem revocetur, et perpetuis temporibus cum omnibus suis pertinentiis sub ejusdem monasterii ditione ac dispositione consistat.

Ut autem sacrum Cluniacense cœnobium semper de bono in melius suscipiat incrementum, monasterium SS. Domitiani et Ragneberti sub jure et dispositione tua, et successorum tuorum, perpetuo manere sancimus, quemadmodum a venerabili fratre nostro Petro Lugdunensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato noscitur institutum, et suo scripto, atque sigillo firmatum. Nulli ergo hominum fas sit idem Cluniacense cœnobium super hac nostra concessione ac confirmatione temerario ausu perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere: sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione ac gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua sane in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, etc.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi, subscripsi.

Ego Geraldus presb. card. tit. S. Crucis in Hierusalem, subscripsi.

Ego Teudewinus S. Ruffinæ episc. subscripsi.

Ego Anselmus presb. card. tit. S. Laurentii in Lucina, subscripsi.

Ego Littifredus presb. card. tit. Vestinæ, subscripsi.

Ego Lucas presb. card. tit. S. Stephani, subscripsi.

Ego Martinus presb. card. tit. S. Stephani, subscripsi.

Datum Laterani per manum Aimerici S. R. E. diaconi card, et cancellarii, IV Kal. Maii, indict. II, Dominicæ Incarn. anno 1138, pontificatus domni Innocentii papæ II anno X.

CDIII.

Ad Gualterum abbatem Senoniensem —Confirmatio possessionum monasterii S. Stephani.

(Anno 1139, April. 28.)

[*Gall. Christ.*, XIII, Instrum., 498.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto GUALTERO abbati Senonensis cœnobii ejusque successoribus, etc.....

Hujus rei Gratia dilecte in Domino fili Gualtere, abba, tuis et venerabilis fratris nostri Stephani Metensis episcopi postulationibus clementer annuimus, et monasterium Sancti Stephani, vulgo *Le Monier*, situm juxta castrum Danubrium, ejusdem largitione atque institutione libere concessum ibidem servituris in perpetuum, et a fratre nostro Lethuino Sanctæ Ruffinæ pro tunc apostolicæ sedis legato præfati episcopi aliorumque religiosorum virorum interventione consecratum, cui auctore Domino præsides, nostris favoris munimine roboraremus, etc. Statuentes ut quascunque possessiones, etc., firmæ tibi tuisque successoribus permaneant, in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: hortum cum Prato, bannum vestrum in aquis, in nemoribus, in pascuis juxta quod ab eodem bonæ memoriæ episcopo vobis concessum est, etc. Relaxationem viginti solidorum pro Varta castri Danubrii, sedes salinarias ab omni reditu cujuscunque rei absolutas, relaxationem quinque solidorum pro furca ciconia supra puteum sita vico Metensi, ecclesiam de Ramberti-villa, cum conductu et decimis tam majoribus quam minoribus; allodium *de Bossemont*, et quartam partem ecclesiæ quam quidam Siccardus reddidit ipsi cœnobio in manu prænominati episcopi; et quadrantem allodii quod idem Siccardus cum uxore sua eidem ecclesiæ legitime donavit, in Fontiniaco, medietatem integram allodii totius, quod fuit bonæ memoriæ Arnoldi, etc.

Innocentius papa secundus.

Ego Gerardus presbyter cardinalis Sanctæ Crucis in Jerusalem.

Ego Lucas presbyter cardinalis SS. Joannis et Pauli, et plures alii cardinales, etc.

Datum Laterani per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, IV Kal. Maii, indict. II, an. 1139 pontific. domni Innocentii papæ II an X.

CDIV.

Bona et privilegia Ecclesiæ Lincolniensis confirmat.

(Anno 1139, April, 28.)

[*Monasticon, Anglic*, III, p. 269.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ALEXANDRO Lincolniensi episcopo suisque successoribus canonice promovendis, in perpetuum.

Cum omnibus ecclesiis et ecclesiasticis personis debitores, ex injuncto nobis a Deo apostolatus officio atque benevolentia existamus, illis tamen propensiori charitatis studio nos convenit providere, quos erga beati Petri et nostra obsequia promptiores ac devotiores esse cognoscimus. Hoc nimirum intuitu, venerabilis frater Alexandre episcope, tuis desideriis fraterna benignitate impertimur assensum, et Lincolniensem Ecclesiam, cujus regimen, auctore Domino, administras præsentis scripti patrocinio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus, nec non canonicis ejusdem Ecclesiæ in perpetuum, et illibata permaneant; in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: abbatiam videlicet de Egnesham cum suis tenementis, Neewere cum suis appendiciis, et cum justitia regali de tribus Wapentac, quam reges Anglourm Ecclesiæ contulerunt; Stou cum suis appendiciis, Nortonam, Ludam, Nerelham, et terram quam habet præfata ecclesia in Lincolnia, scilicet Westegata cum suis appendiciis, tam extra muros ipsius civitatis quam infra; et terram quam dedit Stephanus rex tam tibi quam successoribus tuis ad faciendas episcopales domos, cum XX solidatis terræ ad restituendas easdem domos a parte australi ecclesiæ, cum ecclesia S.

Michaelis in eadem terra sita; ecclesia omnium sanctorum, cum aliis ecclesiis supradictæ civitatis; Essaford, Holmum cum suis appendiciis, manerium de Legecestria extra muros et infra ubi sunt duæ ecclesiæ cum xxx duabus mansionibus Burgensium; Banebria, et Croperia cum suo Hundredo et libertatibus suis; Dorcacestria cum suo Hundredo et libertatibus suis, et Tama, et Mideltona, cum suo Hundredo et libertatibus suis; Kildebi cum suis appendiciis; Waburna cum suis appendiciis; Bicheleswada; Espaldeswic, quod manerium datum fuit Lincolniensi ecclesiæ in recompensatione cujusdam partis suæ parochiæ quæ vocatur Cantabrugesira, et modo est Heliensis episcopatus, et Bugendena.

Nihilominus etiam confirmavimus libertatem ejusdem Lincolniensis Ecclesiæ cum sua parochia, scilicet Lincolesiram cum Lindesia tota, Norhamtescira cum Rotelanda, Legecestrescira, Oxenefordescira, Buchinganascira, Bedefordscira, Huntendonescira, cum maxima parte de Hertfordscira.

Terras etiam confirmamus quas rex Stephanus recompensavit prædictæ ecclesiæ et canonicis ibidem Deo servientibus pro decem et octo libris denariorum quas solebant habere canonici largitione regum in Kirketona et castra maneriis; videlicet in Torp tres carucatas terræ et septem bovatas; in Pisehanc ducas carucatas et quinque bovatas terræ, et duas partes unius Bovatæ. In Gillebi, et in Wartona septem bovatas, et ad Trentam, novem bovatas et dimidiam. Præterea Waltonam, ecclesiam de Aleberes cum suis appendiciis, ecclesiam de Lectona, ecclesiam de Buchingham cum suis appendiciis, ecclesiam de Sutona cum suis appendiciis, manerium de Weltona cum suis appendiciis, cæterasque ejusdem Ecclesiæ canonicorum possessiones ecclesiasticas, firmans prædictæ ecclesiæ et ipsis canonicis confirmamus.

Lectonam etiam et terram de Bidefordstam tam infra burgum quam extra, cum suis libertatibus. Relaxationem quoque servitii militum ipsius episcopatus Lincolniensis, quod prædecessores tui in castro Lincolniæ facere consueverant, unde Henricus rex gloriosæ memoriæ tertium militem ecclesiæ Lincolniensi e tibi, ac successoribus tuis relaxavit; quod nimirum servitium castro tuo de Newarca fieri concessit, et scripto suo firmavit, nihilominus tibi et successoribus tuis in perpetuum auctoritate apostolica confirmamus.

Obeunte vero te venerabili fratre Alexandro episcopo, vel tuorum quolibet successorum, nullus in Lincolniensi Ecclesia qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem clerus et populus communi ascensu, and pars concilli sanioris secundum Dei timorem et sanctorum canonum scita duxerint eligendum. Porro libertatem ab illustri viro Stephano Anglorum rege ecclesiæ ipsi concessam, nos quoque auctoritatis nostræ nomine roboramus. Inter cætera vero ejusdem libertatis insignia, illud specialiter huic decreto duximus inserendum, ut in obitu tuo vel successorum tuorum, dum episcopalis sedes vacaverit, nullus prorsus episcopalia vel ecclesiastica bona usurpare præsumat, sed potius ecclesiæ omnes et earum possessiones in libera clericorum custodia et potestate consistant ad usus futuri pontificis, et utilitatem ejusdem ecclesiæ conservandæ. Nulli ergo omnino fas sit vos vel ecclesiam vestram super hac nostra constitutione vel confirmatione temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet fatigare molestiis, sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura.

Si qua sane in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo, tertiove commonita, nisi reatum suum congrue emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat.

Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen.

Datum Laterani per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, quarto Kalend. Maii, indictione secunda, Incarnationis Dominicæ 1138, pontificatus vero domini Innocentii II papæ anno decimo.

CDV.

Monasterio Fabariensi bullam tribuit.

(Anno 1139, April. 29.)

[Wegelin, *Regesten von Pfavers*, p. 7.]

CDVI,

Ad clerum et populum Remensem.—Ne instituantur novæ leges (121).

(Anno 1139, April. 30.)

[Warin, *Archiv. admin. de Reims*, I, I, p. 300; Cart. G. du chapitre, fol. 2 Livre blanc du chapitre, fol. 122.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dile

(121) Par une singulière méprise, cette pièce dans le livre blanc du chapitre, se trouve à la suite de la charte donnée en 1198, par Guillaume aux Blanches-Mains, afin de défendre aux sujets du chapitre de se réunir en commune aux sujets de l'archevêque. Elle est attribuée à Innocent III, et porte ce titre: *Confirmatio ejusdem inhibitionis a papa factæ*. Par un hasard aussi singulier que la méprise dont nous parlons, la page où Cocquault (tom. II, p. 426) rapportait cette bulle sous la date de 1140, et où il di que l'original est encore conservé au trésor du chapitre, a été arrachée dans toute la partie qui contenait la citation du texte même. Le chapitre aurait-il voulu faire peser sur l'échevinage émancipé l'anathème lancé contre un premier essai manqué d'émancipation, et rendre par une fraude un pre

cetis filiis, clero et populo Remensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Justitia et ratio suadent ut bona cujuslibet sedis vacantis Ecclesiæ a nemine debeant temerarie occupari, sed in eo statu et libertate qua vivente pastore fuerant conservari. Cujus rei gratia universitati vestræ mandamus et apostolica auctoritate præcipimus, quatenus in Remensem civitatem novas leges sive consuetudines nullatenus inducatis ; sed potius ipsam in eo statu et libertate penitus dimittatis, in qua tempore fratris nostri bonæ memoriæ R. archiepiscopi vestri noscitur exstitisse. Si qui vero communiam facere in eadem civitate præsumpserint, hujuscemodi factum irritum ducimus, et ne apud vos eadem communia fiat, sub pœna anathematis, auctoritate apostolica prohibemus.

Datum Laterani II Kalendas Maii.

CDVII.

Romani-Monasterii possessiones, petente Petro, abbate Cluniacensi confirmat.

(Anno 1139, April. 30.)

[*Mémoires et documents de la Suisse romande*, t. III, p. 581.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio PONTIO (122) Romani monasterii ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris in Domino salutem.

Sicut injusta poscentibus nullus tribuendus est assensus, ita legitima desiderantium non est differenda petitio. Proinde, dilecte in Domino filii Ponti prior, precibus et interventione dilecti filii nostri Petri (123) Cluniacensis abbatis, tuis postulationibus clementer annuimus, et Romanum monasterium, cui, auctore Domino, præsides, præsentis privilegii pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et canonice possidet, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : in archiepiscopatu Bisuntino, ecclesiam de Bannens, et capellam Sanctæ Columbæ (124). In episcopatu Lausannensi, ecclesiam Betuaci (125), cum appendiciis A suis, ecclesiam de Luliaco (126) cum appendiciis suis, et capellam de hospitale de Urba (127) et cappelam de Gumoens, et obedientiam de valle Urbanensi cum capella (128), ecclesiam de Morlens cum capellis suis Barlens et Turquens (129), ecclesiam de Apples cum appendiciis suis. In episcopatu Gebennensi, ecclesiam de Brucins, cum capellis suis Brucines et Gemes (130), ecclesiam de sancto Eugendo (131). Præterea quæcunque in futurum idem locus, concessione pontificum, largitione regum, vel liberalitate principum, sive oblatione fidelium, seu aliis rationabilibus modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi et inconvulsa stabilitate tuisque successoribus nihilominus confirmamus. Decernimus quod ut nullus omnino hominum audeat præfatum cœnobium super B hac nostra concessione atque confirmatione temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, sed omnia omnino integre conserventur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, omnimodis usibus profutura. Si qua sane in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrua emendatione satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco C sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructus bonæ actionis percipiant, et in futuro præmia æternæ pacis acquirant. Amen, amen, amen.

Monogramme

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.

Ego Theodewinns S. Rufinæ episcopus ss.

Ego Albericus Ostiensis episcopus ss.

mier intérêt à un acte, qui sans cela, eût perdu tout son à propos ? Nous nous le persuaderions difficilement, et nous mettons les deux faits que nous venons de signaler sur le compte de l'ignorance et du hasard. D'ailleurs, soixante-dix ans après Cocquault Marlot (II, 330) indiquait cette pièce sous sa véritable date.

(122) Ponce, prieur de Romainmoutier, était déjà prieur en 1135 ; il est mentionné alors comme témoin dans une charte de l'évêque de Lausanne en faveur de Guignes, prieur de Payerne (voyez *Annales de l'abbaye du Lac de Joux*, p. 10).

(123) Pierre le Vénérable, abbé de Cluny.

(124) Bannens et Sainte-Colombe dans l'arrondissement de Pontarlier.

(125) Béthusi près de Lausanne.

(126) Lully près d'Estavayer.

(127) Les monastères importants avaient jadis des hospices dans la principale ville de leur voisinage, avec chapelles ou églises annexées. Quelques frères D y recevaient le prieur, le procureur, les religieux que les affaires ou les maladies arrachaient à leur solitude.

(128) *Obedientia* nes signifie point patronage mais *obédience*. L'*obédiencier* était un religieux qui desservait un bénéfice par ordre d'un supérieur. L'obédiencier toujours ecclésiastique, quelquefois avec charge d'âmes, était subordonné à un établissement supérieur, dont il tenait ses pouvoirs, et qui se présentait à l'institution canonique de l'ordinaire (note de M. DUVERNOIS). Dans la présente charte une *chapelle* est mentionnée à Vallorbes ; dans une autre de 1148, c'est une église, la fondation du prieur de Vallorbes est postérieure sans doute.

(129) Mollens, Ballens et Torclens ; ce dernier village détruit.

(130) Bursins, Bursinel et Gimel, qui cessèrent bientôt d'être chapelles.

(131) Saint-Oyens, non loin de Gimel.

Ego Berhardus presbyter cardinalis Sanctæ Crucis in Jerosolyma ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Otto diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Lucas presbyter cardinalis duorum sanctorum Joannis et Pauli ss.

Ego Martinus presbyter cardinalis Sancti Stephani in Cœlio Monte ss.

Ego Ivo presbyter cardinalis sancti Laurentii in Damaso ss.

Ego Boetius presbyter cardinalis sancti Clementis ss.

Ego Brisagonus presbyter cardinalis Sanctæ Praxedis ss.

Ego Hubaldus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Via Lata ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sancti Angeli ss.

Ego Gerardus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Dominica ss.

Ego Octavianus diaconus cardinalis Sancti Nicolai in Carcere ss.

Datum Latii per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, secundo Kalendas Maii, Dominicæ Incarnationis anno millesimo centesimo tricesimo nono, indictione secunda, pontificatus domni Innocentii papæ secundi anno decimo.

(*Le sceau en plomb d'Innocent II s'y trouve appendu par un cordon de soie rouge.*)

CDVIII.

Bulla pro monasterio Jucellensi

(Anno 1139, Maii 1.)

[*Gall. Christ.*, Instr. 136.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GUILLELMO abbati S. Petri Juncellensis ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Jurgantium controversias definitiva sententia vel per concordiam terminare apostolicæ convenit dignitati, et ne lites extendantur in infinitum, sed potius conquiescant, attenta vigilantia providere. Hoc nimirum intuitu, dilecte in Domino filii Guillelme abbas, concordiam, quæ inter te et Psalmodiensem abbatem ac fratres ejusdem utriusque partis assensu in nostro Lateranensi palatio facta est rationabili studio venerabilium fratrum nostrorum Guillelmi Nemausensis, Everardi Uzeticensis episcoporum, necnon Petri S. Ægidii, et Petri Massiliensis abbatum præsentis scripti pagina confirmamus, et ratam atque inconcussam manere futuris temporibus decernentes, præfato abbati ejusque fratribus de subjectione, vel aliis, quæ sibi in vestro monasterio vindicabant, perpetuum silentium præsenti sanctione imponimus statuentes, ut quascunque possessiones, A quæcunque bona prædictum Juncellense monasterium hodie juste et canonice possidet, aut inantea concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Domino propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata consistant. In quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda, etc., *ut in bulla anni* 1135, *supra num.* 183.

Datum Laterani per manum Aimerici S. R. E. diaconi cardinalis et cancellarii Kalend Maii, indictionne II. Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domini Innocentii papæ II, anno. x (137).

CDIX.

Clericorum Ferrariensium privilegia confirmat.

(Anno 1139, Maii 23.)

B [UGHELLI, *Italia sacra*, II, 535.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GUALFREDO archipresbytero Ferrariensis conventus, salutem et apostolicam benedictionem.

Sacrosancta Romana Ecclesia, quæ a Domino claves regni cœlestis et jura percepit, suorum dilectorum precibus aures semper adhibuit, et fidelibus suis dilectionis benevolentiam semper ostendit. Proinde, fili Gualfrede archipresbyter dilecte, fidelitatem tuam nobis et S. Romanæ Ecclesiæ utilem fore scientes, atque omnium cardinalium, totiusque Romanæ curiæ preces pro te exhibitas attentius attendentes, aures tuis precibus adhibemus, et scripta tua libenter et diligenter inspicimus. Quibus bene perspectis atque perfectis, quidquid per episcopum C Landulphum de ecclesiasticis obligationibus, de decimis, de primitiis, a laicis excussum est, laudamus ut nullus deinceps de Ferrariæ clericorum conventu de patrimoniis suis, vel ecclesiasticis possessionibus, decimas, aut ullos redditus ulli cogatur reddere laicorum; quidquid de missis majoribus, et de exsequiis mortuorum in civitate Ferrariæ per episcopum Landulphum statutum est, tibi tuisque successoribus confirmamus. Quidquid etiam in mundiburdio imperatoris Othonis tibi placere perspeximus, statuimus et sancimus, videlicet omnes clericos de conventu civitatis Ferrariæ immunes esse ab omni datione, et ab omni sæculari et laicali penitus functione. Præterea personam tuam, et bona tua, quæ juste habes et detines, vel quæ, Deo propitio, juste acquisieris, D sub nostra volumus esse tutela, atque a S. Romana Ecclesia custodita, munita et esse defensa. Et si in aliquo ecclesiastico sæcularive negotio te forte censeris pergravari, liceat tibi sanctam sedem apostolicam libere appellare. Si quis autem ausu temerario hanc nostram præceptionem temerarie præsumpserit, indignationem incurrat, et S. Romanæ Ecclesiæ nostræque auctoritatis gladio feriatur. Amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Conradus Sabinensis episcopus subscripsi.

Ego Theoderinus S. Rufinæ episcopus ss.

(132) Exstant in eodem tabulario duæ aliæ bullæ ejusdem prorsus styli ac tenoris, una Lucii papæ III, ad Deodatum abbatem, anni 1184; altera vero Clementis IV, an. 1267, ad Juncellenses.

Ego Albericus Ostiensis episcopus subscripsi.

Ego Gerardus presb. card. tit. S. Crucis in Jer. ss.

Ego Anselmus presb. card. tit. S. Laur. in Lucina ss.

Ego Lampredus presbyter cardin. tit. Vestinæ ss.

Ego Ivo presb. card. S. Laurentii tit. Damasi ss.

Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joan. et Pauli ss.

Ego Martinus presb. card. tit. S. Stephani in Cælio Monte subscripsi.

Ego .... presb. card. tit. S. Anastasiæ ss.

Ego Boethius presb. card. tit. S. Clementis ss.

Ego Sanctius cardinalis tituli S. Sabinæ ss.

Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi ss.

Ego Otho diac. card. tit S. Georgii ad Velum Aur. ss.

Ego Vassallo diac. card. S. Eustachii juxta templum Agrippæ, subscripsi.

Ego Ubaldus diac. card. S. Mariæ in Via Lata ss.

Data Lateran. per manum Almerici diac. card. et cancellarii, x Kalend. Junii, indict. II, Incarnationis Dom. 1139, pontif. vero D. Innocentii papæ II an. x.

CDX.

Privilegium pro monasterio Fontis Avellanæ.

(Anno 1139, Maii 24.)

[*Annal. Camaldul.*, III, p. 382.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Benedicto priori eremi Sanctæ Crucis Fontis-Avellanæ ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris, in perpetuum.

Sicut injusta poscentibus nullus est tribuendus effectus, ita legitima desiderantium non est differenda petitio. Et quidem si religiosorum virorum precibus benigna mente concurrimus, nostris procul dubio opportunitatibus clementem Dominum reperimus. Eapropter, dilecte in Domino fili Benedicte prior, tam tuis quam fratrum tuorum postulationibus apostolica benignitate impertimur assensum et ecclesiam Sanctæ Crucis Fontis-Avellanæ in qua divinis estis obsequiis mancipati, apostolicæ sedis privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : videlicet in civitate Ariminensi, ecclesiam Sancti Sylvestri cum omnibus pertinentiis suis ; et ea quæ vos constat habere tam infra quam extra civitatem Pensauriensium. In comitatu Fanensium infra civitatem ecclesiam Sancti Salvatoris cum omnibus pertinentiis suis, et his quæ habetis in curte Montis-Majoris, ecclesiam Sancti Martini de Exaltaria cum omnibus pertinentiis suis ; ecclesiam Sancti Martini de Barti, et ecclesiam Sancti Sylvestri de Ruico cum eorum pertinentiis. A In comitatu Senogaliensi infra civitatem, ecclesiam Sancti Bartholomæi cum palatio, casamentis et aliis pertinentiis suis. Extra eamdem urbem ecclesiam Sancti Septimii, plebem Sancti Erasmi, et ecclesiam Sanctæ Mariæ de Cerreniano cum omnibus appendiciis et pertinentiis earum ; curtem Fractulæ cum ecclesiis et omnibus pertinentiis suis ; ecclesiam Sancti Eleutherii in curte Castellari cum aliis ecclesiis et cum pertinentiis earum ; curtem Calcinariæ cum pertinentiis suis ; castrum Laureti cum ecclesiis et omnibus pertinentiis suis ; medietatem castri Nosulæ cum ecclesiis et pertinentiis suis. In comitatu Auximano ecclesiam Sancti Laurentii cum pertinentiis suis ; ecclesiam Sancti Superantii de Cingulo cum aliis ecclesiis earumque pertinentiis. In episco- B patu Humaneto ecclesiam Sanctæ Mariæ de Racanato cum aliis ecclesiis earumque pertinentiis ; ecclesiam Sancti Sylvestri juxta castrum Guicardi cum omnibus pertinentiis suis. In comitatu Esculano ecclesiam Sancti Hilarii cum omnibus pertinentiis suis juxta civitatem. In comitatu Firmano jus quod habetis in ecclesia Sancti Paterniani juxta castrum Sancti Joannis cum omnibus pertinentiis suis ; ecclesiam Sancti Leonardi de Volubrio cum suis ecclesiis earumque pertinentiis. In comitatu Cameriensi ecclesiam Sancti Domini de Valentiana cum ecclesiis et perninentiis suis ; ecclesiam Sancti Damiani cum aliis ecclesiis juxta castrum Sanctæ Natoliæ ; ecclesiam Sancti Michaelis, de Aqua vivola ; ecclesiam Sancti Michaelis de Caniseiane cum omnibus C earum pertinentiis. In civitate Spoletana ecclesiam Sancti Andreæ cum omnibus pertinentiis suis, et ecclesiam Sancti Fabiani de Trevi cum pertinentiis suis. In comitatu Nucerino ecclesiam Sanctæ Crucis de Slaviniano, ecclesiam Sancti Antonini de Postiniane, ecclesiam Sancti Blasii de Balciano, ecclesiam Sancti Romani de Gaphano, ecclesiam Sancti Prosperii de Glo. . . . . cum omnibus earum pertinentiis ; jus quod habetis in plebe Sanctæ Mariæ, de Gualdo, et in ecclesiis Sanctæ Mariæ de Rotundo, Sancti Stephani de Gardinasia, et Sancti Laurentii de Lametula cum omnibus pertinentiis suis, et ecclesiam de Collalto. In comitatu Eugubino monasterium Sancti Andræ de Insula cum castris et villis et ecclesiis suis et omnibus pertinentiis ; D monasterium Sancti Bartholomæi de Campo Regiano cum castris atque ecclesiis, villulis, omnibusque pertinentiis suis ; monasterium Sancti Petri de Salajolo cum ecclesiis, villis, omnibusque pertinentiis suis ; ecclesiam Sancti Apollinaris de Bartiano cum omnibus pertinentiis suis, tam infra civitatem, quam extra ; castrum de Castellari cum ecclesiis Sancti Sylvestri et Sancti Christophori cum pertinentiis suis ; jus quod habetis in ecclesia Sancti Laurentii de Postserra cum omnibus pertinentiis suis ; ecclesiam Sancti Joannis de Bottano cum omnibus pertinentiis suis ; jus etiam quod habetis in ecclesia Sancti Mariani de Palcano cum omnibus pertinentiis suis ; monasterium Sancti Habundi et plebem

Sancti Angeli de Clandida cum ecclesiis omnibusque A earum pertinentiis; castrum...... cum pertinentiis suis; castrum de Ripalta cum ecclesia omnibusque suis pertinentiis; ecclesiam Sanctæ Mariæ de Pondu cum perninentiis suis. In comitatu Callensi ecclesiam Sancti Bartholomæi de Freruleta cum omnibus pertinentiis suis; monasterium Sancti Angeli de Sorticulo cum ecclesiis et omnibus pertinentiis suis; castrum de Turre et Collem de Benno cum ecclesiis omnibusque pertinentiis suis; totam possessionem Guidonis Actonis in Surclano et aliis locis; ecclesiam Sancti Martini de Monte-Aculeo cum omnibus pertinentiis suis; castrum montis Siconis cum ecclesia Sancti Angeli et omnibus pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Bartholomæi et ecclesiam Sancti Marcelli de Taruco, ecclesiam San- B cti Christophori de Scotaneto, ecclesiam Sancti Paterniani cum jure quod habetis in plebe Sancti Flaviani, cum pertinentiis suis. In comitatu Urbinatæ ecclesiam Sanctæ Mariæ de Rancalesto; ecclesiam Sanctæ Mariæ de Spineto, ecclesiam Sancti Mariani de......... Santi Petri de Cruccicula cum casamentis et domibus infra civitatem, aliisque pertinentiis suis. In comitatu Castellano castrum Montis-Majoris, monasterium Sanctæ Crucis in eodem castro, cum aliis ecclesiis, villis, omnibusque suis pertinentiis; domos etiam et casamenta infra civitatem, cum pertinentiis suis. In comitatu Perusino, in suburbio civitatis ecclesiam Sancti Quirici cum omnibus pertinentiis suis; jus quod habetis in ecclesia de Pilo, ecclesiam Sancti Blandii C de Rantello, et ecclesiam Sancti Martini de Mantitiano cum omnibus suis pertinentiis; eremum Sancti Salvatoris de Monte-Albo, cum ecclesiis, villis, omnibusque suis pertinentiis.

Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat vos vel Ecclesiam vestram super hac nostra constitutione temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliquibus modis fatigare, sed omnia integra et in perpetuum illibata conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si quæ igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam venire temere tentaverit, secundo tertiove commonita, si non sa- D tisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Conservantibus autem eidem loco quæ sua sunt, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

ADJUVA NOS, DEUS, SALUTARIS NOSTER.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus SS.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Crucis in Jerusalem SS.

Ego Gotefridus cardinalis tit. Vestinæ SS.

Ego Martinus presbyter cardinalis tit. Sancti Stephani in Cælio Monte SS.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ sacerdos SS.

Ego Otto diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum SS.

Datum Laterani per manum Aymerici S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, IX Kal. Junii, indictione II, Incarnationis Dominicæ 1139, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno X (133).

CDXI.

Gaudio Salonitano archiepiscopo pallium mittit.

(Anno 1139, Maii 24.)

[FARLATI, *Illyricum sacrum*, III, p. 173.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Salonitano archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Sicut B. Gregorii testatur auctoritas, et tam veterum quam modernorum gestorum monumenta declarant, examinatio et consecratio Salonitani archiepiscopi ex antiqua institutione ad Romanum pontificem specialiter pertinet. Quocirca in sanctam Romanam Ecclesiam graviter deliquisse et claves beati Petri ausu temerario evacuare voluisse dignosceris, dum, spreta dignitate sedis apostolicæ, ad aliam provinciam convolasti, et contra veterum consuetudinem a Strigoniensi archiepiscopo consecrationem suscipere attentasti. Licet ergo vehementer excesseris, licet contra stimulum calcitrare molitus sis; quia tamen dilectus filius noster Bela Hungariæ rex pro te multoties apud sedem apostolicam per litteras et nuntios intercessit, ipsius tandem precibus condescendimus, et per dilectum filium nostrum Hubaldum diaconum cardinalem, virum siquidem honestum et litterarum peritia eruditum, fraternitati tuæ pallium pontificalis officii plenitudinem, signum humilitatis et justitiæ destinamus, ut videlicet eo his diebus utaris qui in Ecclesiæ tuæ scriptis authenticis continentur. Tu itaque interest ita te erga B. Petrum devotum et humilem in omnibus exhibere, ita te in ejus obsequio exercere et præceptis apostolicis obedire, ut hac gratia dignior inveniri et nos de tuæ actionis studiis exsultare possimus. Præterea episcopos pe

(133) Quod privilegium bullatum est bulla papali plumbea quadam flecta setæ rubeæ, in qua bulla erant duo capita hominum designata, et super ipsa capita erant tales litteræ, S. PA. S. PE; ex alia vero parte erant aliæ litteræ: INNOCENTIUS PP. II.

Sequntur obsignationes et testimonia trium notariorum Jacobi Soriane, Petri Joannis, et Joannis Petri, qui anno 1178 diploma istud ex autographo descripsisse confitentur, coram Andrea judice, qui suum adjecit decretum, aliisque pluribus.

Dalmatiam constitutos suffraganeos, quibus Salona tempore suo rutilando utebatur, Sanctæ Spalatinæ Ecclesiæ ubi corpus Sancti Domnii, discipuli B. Petri requiescit, cum omni reverentia obedire sancimus. Quem unum totius Dalmatiæ metropolitanum in Salonitana Ecclesia fore scimus, juxta quod in decretis nostris comperimus. Item quia per vestras litteras conquesti estis de suffraganeis recusantibus venire ad concilium sanctæ Salonitanæ Ecclesiæ metropolitanæ, nos ita statuimus ut in Dalmatia nullo alio in loco synodum præter in vestra metropolitana ecclesia celebretur, et ibidem omnes suffraganei præfatæ Ecclesiæ Salonitanæ more solito consecrentur.

Datum Laterani IX Kal. Junii.

CDXII.

Privilegia monasterio Jesu Nazareni (Montis-Aragonensis) a Paschali II papa collata confirmat. — « Data Ferentino XII *Kal. Julii, pontificatus nostri anno* IX. »

(Anno 1139, Jun.)

[AYNSA, *Fundacion de Huesca*, p. 455.]

CDXIII.

Miloni Tarvanensi et Alviso Atrebatensi episcopis de dirimendo M. comestabuli comitis Flandriæ matrimonio scribit.

(Anno 1139, Jun. 12.)

[BALUZ., *Miscell.*, II, 165.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus MILONI Tervanensi et ALVISO Atrebatensi episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Significatum nobis est quod inter M. comestabulum Flandrensis comitis et uxorem suam titulus opponitur parentelæ. Quocirca fraternitati vestræ per præsentia scripta mandamus id ipsum cum diligentia inquiratis, et siquidem per sufficientes et idoneos testes apud vos de eadem parentela constiterit, idem contubernium juxta instituta paternorum canonum separetis.

Datum apud Ferentinum II Idus Junii.

CDXIV.

Ad M[anfredum] Mantuanum et L[otharium] Vicentinum, episcopos.

(Anno 1139, Jul. 2.)

[TIRABOSCHI, *Storia di Nonantola*, I, p. 249.)

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus M[ANFREDO] Mantuano et L. Vicentino episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Molestum nobis est quoniam, sicut ex scriptis vestris accepimus, Veronensis episcopus pro negotio plebis de Nogaria ante vestram præsentiam evocatus, neque præcepto nostro parere, neque vestro judicio sistere voluit. Cujus rei gratia per apostolica ei scripta mandavimus quatenus eamdem plebem dilecto filio nostro J. Nonantulano abbati restituat, salva justitia Veronensis Ecclesiæ. Proxima quoque mediante Quadragesima, nostro se conspectui repræsentet, quod ratio dictaverit exsequi præparatus.

Datum apud S. Germanum VI Nonas Julii.

CDXV.

Archiepiscopos et episcopos Sardiniæ ad tuendas monasterii Casinensis ecclesias hortatur.

(Anno 1139, Jul. 6.)

[GATTULA, *Hist. Casin.*, Supplem., t. I, p. 430.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis et episcopis per Sardiniam constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Ad defensionem rerum Casinensis monasterii tanto ampliorem nos convenit sollicitudinem exhibere, quanto idem locus cum omnibus ad ipsum pertinentibus ad jus beati Petri specialius noscitur pertinere. Verum quod per præsentiam nostram effectui mancipare non possumus, oportet ut per fratres nostros archiepiscopos et episcopos adimplere curemus. Cujus rei gratia fraternitati vestræ per apostolica scripta mandando præcipimus, quatenus ecclesias et alia bona, quæ B. Benedictus in vestris parochiis habet, pro beati Petri et nostra reverentia diligere, et manu tenere curetis, et contra pravorum hominum molestias defensetis, nullamque eis contrarietatem vel diminutionem inferatis, aut ab aliis permittatis inferri. Si qui autem eas infestare præsumpserint, plenam de ipsis justitiam faciatis. Præterea si quis fidelium eisdem venerabilibus locis de rebus suis conferre voluerit, nullatenus prohibere, vel contradicere præsumatis.

Datum apud S. Germanum, II Nonas Julii.

CDXVI.

Ad Rogerium Siciliæ regem. — Regium titulum illi ab Honorio concessum confirmat.

(Anno 1139, Jul. 27.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 396.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio ROGERIO illustri et glorioso Siciliæ regi, ejusque hæredibus, in perpetuum.

Quos dispensatio divini consilii ad regimen et salutem populi ab alto elegit, et prudentia, et justitia, aliarumque virtutum decore decenter ornavit, dignum et rationabile est ut sponsa Christi, sancta et apostolica Romana mater Ecclesia, affectione sincera diligat, et de sublimibus ad sublimiora promoveat. Manifestis siquidem probatum est argumentis, quod egregiæ memoriæ strenuus et fidelis miles B. Petri Robertus Guiscardus, prædecessor tuus, dux Apuliæ, magnificos et potentes hostes Ecclesiæ viriliter expugnavit, et posteritati suæ dignum memoria nomen et imitabile probitatis exemplum reliquit. Pater quoque tuus illustris recordationis Rogerius, per bellicos sudores et militaria certamina, inimicorum Christiani nominis intre-

pidus exstirpator, et Christianæ religionis diligens A propagator, utpote bonus et devotus filius, multimoda obsequia matri suæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ impertivit. Unde et prædecessor noster religiosus et prudens papa Honorius, nobilitatem tuam de prædicta generositate descendentem intuitus plurimum de te sperans, et prudentia ornatum, justitia munitum, atque ad regimen populi te idoneum esse credens, valde dilexit, et ad altiora provexit. Nos ergo ejus vestigiis inhærentes, et de potentia tua ad decorem et utilitatem sanctæ Dei Ecclesiæ spem atque fiduciam obtinentes, regnum Siciliæ, quod utique, prout in antiquis refertur historiis, regnum fuisse non dubium est, tibi ab eodem antecessore nostro concessum, cum integritate honoris regii et dignitate regibus pertinente excellentiæ tuæ conce- B dimus, et apostolica auctoritate confirmamus. Ducatum quoque Apuliæ tibi ab eodem collatum, et insuper principatum Capuanum, integre nihilominus nostri favoris robore communimus, tibique concedimus. Et ut ad amorem atque obsequium B. Petri apostoliorum principis, et nostrum, ac successorum nostrorum, vehementius astringaris, hæc ipsa, id est regnum Siciliæ, ducatum Apuliæ, et principatum Capuæ, hæredibus tuis, qui nobis et successoribus nostris, nisi per nos et successores nostros remanserit, ligium homagium fecerint, et fidelitatem quam tu jurasti juraverint, tempore videlicet competenti, et loco non suspecto, sed tuto nobis et ipsis, atque salubri, duximus concedenda: eosque super his quæ concessa sunt, Deo propitio, manutenebimus. Quod C si per eos forte remanserit, iidem hæredes tui nihilominus teneant quod tenebant sine diminutione. Census autem, sicut statutum est, id est sexcentorum scifatorum, a te tuisque hæredibus nobis nostrisque successoribus singulis annis reddatur, nisi forte impedimentum, interveniat: removente vero te impedimentum, nihilominus persolvetur. Tua ergo, fili charissime, interest, ita te erga honorem atque servitium matris tuæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ devotum et humiliem exhibere, ita temetipsum in ejus opportunitatibus exercere, ut de tam devoto et glorioso filio sedes apostolica gaudeat, et in ejus amore quiescat. Si qua sive ecclesiastica sæcularisve potentia huic nostræ concessioni temere con- D traire tentaverit, donec præsumptionem suam satisfactione coerceat, indignationem Dei omnipotentis et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus incurrat, et quousque resipuerit, anathematis sententia percellatur. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Albericus Ostiensis episcopus.

Haimericus sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus cardinalis.

Datum in territorio Mamanensi per manum Haimerici cancellarii, VI Kal. Augusti; indict. II, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domini Innocentii papæ II anno decimo.

CDXVII.

Ad canonicos Ecclesiæ S. Antonini Placentinæ.

(Anno 1139, Oct. 3.)

[CAMPI, *Della Hist. de Piacenza*, I, p. 412.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis canonicis S. Antonini Placentiæ, salutem et apostolicam benedictionem.

De morte quidem charissimi filii nostri Azonis presbyteri cardinalis præpositi vestri, tanto amplius condolemus, quanto magis personam ejus arctius amabamus, atque in ipsius obitu majora Sanctæ Romanæ Ecclesiæ et nobis obsequia sunt subtracta. Verum quod in causa hujusmodi una nobis restat consolatio Salvatoris, universitatem vestram hortamur in Domino, quatenus in unitate et concordia persistatis, atque idoneam personam, invocata Spiritus Sancti gratia, vobis in præpositum eligatis, per cujus industriam ipsa ecclesia, Deo propitio, recte valeat gubernari, vosque sub ejus regimine tam spiritualiter quam temporaliter proficere valeatis; hoc scientes, quod personas et locum vestrum affectione paterna diligimus, et in quibus expedit, vobis consilium et auxilium, auxiliante Domino, exhibebimus.

Datum Romæ v Nonas Octobris.

CDXVIII.

Privilegium pro S. Georgio Priflingensi.

(Anno 1139, Oct. 20.)

[*Monumenta Boica*, tom. XIII, p. 164.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ERBONI, abbati monasterii Beati Georgii Provingensis ejusque successoribus regulariter promovendis in perpetuum.

Sicut injusta poscentibus nullus est tribuendus effectus, ita legitima desiderantium non est differenda petitio. Quapropter, dilecte in Domino fili Erbo abbas, tuis justis petitionibus clementer annuimus, et Privingense Beati Georgii monasterium cui, auctore Domino, præesse dignosceris, sub apostolicæ sedis tutelam protectionemque suscipimus, et præsentis scripti patrocinio communimus: statuentes ut quæcunque bona, quæcunque possessiones a fratre nostro bonæ memoriæ Ottone Babenbergensi episcopo et Egilberto successore ejus assensu fratrum suorum juste et canonice vestro monasterio sunt oblata, aut in posterum ab eorum successoribus, sive ab aliis Dei fidelibus simili modo, seu successione pontificum, largitione regum, liberalitate principum, oblatione fidelium, aut aliis etiam rationabilibus modis, Deo propitio eidem loco conferri contigerit, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc visa sunt propriis adnotanda vocabulis: ecclesiam Scambach, Hembu ren cum suis appendiciis, Gebenbhac cum suis appendiciis, Oberdorf; ecclesiam Neuwen kirchen

cenronte, Abach, Dietburgerout, cum appendiciis A
iis. Adjicimus etiam ut in ecclesiis quæ in fundo estri monasterii sunt, vobis liceat honestos eligere acerdotes, qui nimirum per vos episcopo præsenentur, atque si idonei fuerint, ab eodem episcopo uram animarum accipiant, eique de spiritualibus, obis vero de temporalibus respondeat. Prohibemus super, ut excepto Romano pontifice ejusque legato, ulli licentia, pateat ut in vestro monasterio intercti vel excommunicationis sententiam promulgare. uod si commune in terra illa fuerit interdictum, xclusis ab ecclesia vestra excommunicatis et interictis, clausis januis liceat vobis voce submissa fficia celebrare. Verumtamen si episcopus vester onsilio et sententia religiosorum virorum aliquid orum faciendum esse decreverit, idipsum excercendi B
ihilominus facultatem obtineat. Præterea de labobus quos propriis manibus aut sumptibus colitis a obis exigi decimas auctoritate apostolica interdimus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum s sit vestrum monasterium temere perturbare, aut jus possessiones auferre, vel ablatas retinere, miuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia ntegra conserventur eorum, pro quorum gubernaione et sustentatione concessa sunt, omnimodis sibus profutura. Si qua igitur in posterum eccleiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constituionis paginam sciens, contra eam venire temere entaverit, secundo tertiove commonita, si non saisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisue sui dignitate careat, reamque se divino judicio C
xistere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a saratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemtoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extreno examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis utem eidem loco jura sua servantibus sit pax Donini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum onæ actionis percipiant, et apud districtum judiem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, men.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus s.

Ego Cunrado Sabinensis episcopus ss.

Ego Theodewinus S. Rufinæ episcopus ss.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tituli Sancti aurentii in Lucina ss. D

Ego Vassallus diaconus cardinalis S. Eustachii ixta templum Agrippæ ss.

Ego Petrus Castellanus episcopus ss.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli Sanctorum oannis et Pauli ss.

Ego Octavianus diaconus cardinalis Sancti Nicoi in carcere ss.

Data Laterani per manum Aimerici sanctæ Roanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, Kalend. Novembris, indictione III, anno Domiæ Incarnationis 1139, pontificatus vero domni nocentii secundi papæ anno decimo.

CDXIX

Privilegium pro monasterio S. Magni.

(Anno 1139, Oct. 20.)

[HUNDII, *Metropolis Salisburgensis*, III, p. 522.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GEBEHARDO, provisori ecclesiæ quæ dicitur ad Ripas, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Desiderium quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere monstratur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffraginm, ut videlicet fidelis devotio celerem sortiatur effectum, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Eapropter, dilecte in Domino fili Gebeharde, tuis rationabilibus postulationibus gratum præbemus assensum, et ecclesiam quæ dicitur ad Ripas cui, auctore Domino, præsides sub apostolicæ sedis tutela et protectione suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus. In primis siquidem statuentes ut ordo canonicus qui secundum B. Augustini regulam in eodem loco noscitur institutus, futuris perpetuis temporibus inviolabiliter conservetur. Decernimus etiam ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, auxiliante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et illibata permaneant. Nulli ergo omnino hominum fas sit præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Lucas presbyt. cardinalis tit. Sanctorum Joannis et Pauli ss.

Ego Grisogonus presbyter card. titulo Praxedis ss.

Datum Laterani per manus Aymerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis diaconi et cancellarii, XII Kal. Novembris, indictione III, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus domni Innocentii papæ II anno X.

CDXX

Egilberto episcopo Bambergensi tribuit jus pallii crucisque præferendæ ; alia privilegia concedit.

(Anno 1139, Oct. 20.)

[USSERMANN, *Episcopatus Bamberg.*, cod. prob. 91.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri EGILBERTO Babenbergensi episcopo et successoribus canonice promovendis in perpetuum.

Magisterium totius ecclesiasticæ disciplinæ beato Petro apostolorum principi specialiter fore collatum illa Dominicæ allocutionis verba declarant, quibus ad eumdem cœlorum clavigerum dicitur : *Si diligis me, pasce oves meas* ; et alibi : *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua* ; et : *Tu alipuando conversus confirma fratres tuos.* Hac igitur ratione sacrosancta Romana Ecclesia, quæ super omnes alias cœlesti privilegio obtinet principatum, quæque non solum terrena sed cœlestia quoque dijudicat, filios suos, quos pabulo divinæ legis maternis affectibus replet, diversis etiam adornare prærogativis pariter consuevit, et membris suis honorem debitum consueta clementia impertiri.

Hujus rei gratia, venerabilis frater Egilberte episcope, quem utique cooperante Domino propriis tanquam beati Petri manibus in episcopum consecravimus, personæ tuæ pallium, pontificalis scilicet officii plenitudinem, humilitatis et justitiæ signum, ad sacra missarum solemnia celebranda concedimus, ut videlicet eo his diebus intra ecclesiam tantummodo perfruaris, qui in præsentis scripti pagina continentur : id est, Cœna Domini, Pascha, Pentecoste, Nativitate Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi : in natalitio beatorum apostolorum Petri et Pauli ; in solemnitate sancti Dionysii sanctique Georii martyrum, in anniversario quoque tuæ consecrationis die, et in dedicationibus ecclesiarum, atque in solemnibus ordinationibus clericorum.

Cujus profecto pallii te volumus per omnia genium vindicare, et personam tuam Deo propitio talem in omnibus exhibere, ut et boni dulcem et mali te pium sentiam correctorem. In qua mirum correctione hunc esse ordinem noveris observandum, ut personas diligas et vitia persequaris, ne si aliter agere forte volueris, transeat in crudelitatem correctio, et perdas quos emendare desideras. Sic enim vulnus debes abscindere, ut non possit ulcerare quod sanum est, ne si plus quam res exigit ferrum impresseris, noceas cui prodesse festinas. Ipsa quoque dulcedo in te cauta sit, non remissa. Correctio vero diligens sit, non severa, sed sic alterum condiatur ex altero, ut et boni habeant amando quod caveant, et pravi metuendo quod diligant. Hanc igitur, frater charissime, suscepti pallii dignitatem si sollicite servaveris, quod foris accepisse dignosceris, intus habebis. Fraternitatem tuam gratia divina custodiat, et ab omnibus semper tueatur adversis.

Quia vero bona Babenbergensis Ecclesiæ in diver-
A sis episcopatibus vel parochiis sita sunt, et quidam episcopi in coercendis malefactoribus vel turbatoribus earumdem possessionum, prout accepimus, negligentes existunt, statuimus ut si iidem malefactores canonice moniti ablata restituere et a sua præsumptione cessare noluerint, episcopi quoque, in quorum parochiis degunt, in eorum correctione negligentes exstiterint, liceat vobis in eos canonicam sententiam promulgare.

Nihilominus etiam abbatiam quæ Munstar (134) dicitur, a bonæ memoriæ Lothario imperatore vobis traditam cum ecclesia Beati Sixti aliisque ecclesiis, villis et omnibus ad ipsam pertinentibus Babenbergensi Ecclesiæ confirmamus. Vobisque pariter concedimus ecclesias, quæ inter barbaros sitæ sunt (135),
B et per venerandæ memoriæ fratrem nostrum Ottonem prædecessorem tuum a squalore vetustæ gentilitatis ad norman Christianitatis et disciplinam ecclesiasticam sunt conversæ, ad honorem Dei auctoritate sanctæ Romanæ Ecclesiæ ordinandi, donec Deo propitio Catholicum et proprium episcopum sortiantur.

Ad majoris insuper familiaritatis et dilectionis evidentiam intra terminos Babenbergensis Ecclesiæ ante faciem tuam crucem portari concedimus, salva nimirum Moguntinæ metropolis reverentia. Ad indicium autem quod Babenbergensis civitas specialiter ac proprie beati Petri juris existat, equum unum album bene aptatum ac faleratum nobis nostrisque successoribus annis singulis, persolvetis, qualem
C deceat Romanum pontificem in processionibus aut etiam alio tempore equitare.

Dat. Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi card. et cancell., XIII Kal. Novemb., indictione III, Incarnat, Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domini Innocentii II PP. anno X.

CDXXI

Privilegium pro ecclesia S. Prosperi de Bondeno.

(Anno 1139, Oct. 23.)

[TIRABOSCHI, *Memorie storiche Modenesi*, III, p. 8, ex archiv. monasterii S. Prosperi.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio UGONI archipresbytero ecclesiæ Sancti Prosperi de Bondeno ejusque successoribus regula-
D riter substituendis, in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis debet effectu prosequente compleri, ut devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Eapropter, dilecte in Domino fili Ugo archipresbyter, tuis rationabilibus postulationibus justum præbentes assensum, ecclesiam Beati Prosperi, cui, auctore Domino, præesse dignosceris, apostolicæ sedis privilegio communimus. Statuimus enim ut quascunque possessiones.... eadem ecclesia in præsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum, concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium..... modis, auxiliante Domino, po-

(134) Munchmunster in Bavaria.

(135) Pomeraniæ scilicet.

rit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et... rmaneant. In quibus hæc propriis nominibus ex-imenda subjunximus... juxta jugera, ex alia parte ondeni vinea una cum habitato... mansum Turicli, edietatem mansi Ferrarii, quartam partem mansi omini... mansum Bubulo, Braidam Sancti Jacobi m prato... juxta ecclesiam S. Martini. Decernimus go ut nulli omnino hominum liceat... præfatam clesiam temere perturbare, aut ejus possessiones aferre, aut ablatas retinere... vexationibus fatigare, d omnia integra conserventur eorum, pro quorum ubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus nnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ec-esiastica sæcularisve persona, hanc nostræ con-itutionis paginam sciens, contra eam temere venire ntaverit, secundo tertiove commonita, si non con-rue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate areat, reamque se divino judicio existere de per-etrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo cor-ore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi liena fiat, atque in extremo examine districtæ ul-ioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua ervantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, uatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, t apud districtum judicem præmia æternæ pacis nveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ubscripsi.

Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.

Ego Petrus Castellanus episcopus ss.

Ego Gerardus presbyter card. titulo S. Crucis in erusalem ss.

Ego Anselmus presbyt. card. tit. S. Laurentii in Lucina ss.

Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joannis et Pauli ss.

Ego Grisogonus presb. card. tit. S. Praxedis ss.

Datum Laterani per manum Almerici sanctæ Ro-manæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, x Kal. Novembris, indict. III, Incarnationis Domi-nicæ anno 1139, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno x.

CDXXII.

Bulla pro controversia sedanda inter Manassem Meldensem episcopum et Risendam abbatissam Pharensis monasterii.

(Anno 1139, Oct. 23.)

[DUPLESSIS, *Hist. de Meaux*, II, p. 34.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, di-lectæ in Christo filiæ RIDENSI abbatissæ Pharensis monasterii et sororibus in abbatiæ regimine regu-lariter successuris in perpetuum.

Inter venerabilem siquidem fratrem nostrum Ma-nassem Meldensem episcopum, et te, dilecta in Christo filia Risendis abbatissa, controversia ageba-tur : quam profecto venerabilibus fratribus nostris Gaufrido Catalaunensi episcopo et Hugoni Altissio-dorensi episcopo commisimus terminandam. Qui adhibitis sibi religiosis viris ac prudentibus eamdem controversiam, sicut ex eorum scriptis asserimus, terminarunt, etc.

Datum Laterani per manum Aimerici sanctæ Ro-manæ Ecclesiæ diaconi cardin. et cancellarii, x Kal. Novembris, indictione III, Incarnationis Dominicæ 1139, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno x.

CDXXIII.

Privilegium pro monasterio S. Mariæ Balneolensi.

(Anno 1139, Nov. 18.)

[GIULINI, *Memorie di Milano*, tom. V, p. 570.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, di-lecto filio BRUNONI abbati monasterii Sanctæ Mariæ, quod in villa Balneoli in Mediolanensi territorio situm est, ejusque successoribus regulariter promo-vendis in perpetuum.

Si religiosorum virorum preces et desideria pa-terna benignitate admittimus, nostris procul dubio opportunitatibus clementem Dominum reperimus. Cumque universis Ecclesiis per orbem terrarum longe lateque diffusis, ex injuncto nobis a Deo apo-stolatus officio debeamus salubriter providere, illis tamen in reformatione religionis, et in cæteris pro-pensiori studio nos convenit imminere, quæ sub B. Petri ditione consistunt, et peccatis exigentibus, sunt in temporalibus et spiritualibus imminutæ. Hujus rei gratia, dilecte in Domino fili Bruno abbas, tuis postulationibus impertimur assensum, et abba-tiam de Cerreto, quæ B. Petri juris existit, tibi tuisque successoribus apostolica dispensatione con-cedimus, ut videlicet per te fratres tuos ibidem honestas et religio reformetur, et idem locus tam temporaliter, quam spiritualiter gratum incrementum suscipiens monasterio Clarævallis subjaceat. Adji-cientes etiam ut tam locus ipse, quam universa, quæ sibi inpræsentiarum in terris, pratis, pascuis, silvis, aquis, et cæteris omnibus cultis vel incultis, canonice ac legitime pertinent, aut in futurum con-cessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, vel aliis justis modis, Deo pro-pitio, poterit adipisci, tibi tuisque successoribus firma et illibata permaneant. Ad indicium autem, quod eadem abbatia beati Petri juris existat, singulis annis duodecim nummos Mediolanensis monetæ nobis nostrisque sucessoribus census nomine per-solvetis. Ut autem securius atque liberius omnipo-tentis Dei servitio vacare possitis, auctoritate apo-stolica constituimus ut de laboribus, quos propriis manibus colitis, decimas vel primitias a vobis exi-gere, vel recipere, nemo præsumat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum fas sit prædictum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare ; sed omnia integra et illibata conserventur eorum, pro quorum sustentatione ac gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis pa-ginam sciens, contra eam temere venire tentaverit,

secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua emendatione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

Ego Conradus Sabinensis episcopus, subscripsi.

Ego Theodewinus Sanctæ Rufinæ episcopus, subscripsi.

Ego Albertus Albanensis episcopus, subscripsi.

Ego Albericus Ostiensis episcopus, subscripsi.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tit. S. Crucis in Jerusalem, subscripsi.

Ego Anselmus presbyter card. tit. Sancti Laurentii in Lucina, subscripsi.

Ego Lucas presbyter card. tit. Sanctorum Joannis et Pauli, subscripsi.

Ego Boetius presb. card. tit. Sancti Clementis, subscripsi.

Ego Ivo presbyt. card. tit. Sancti Laurentii in Damaso, subscripsi.

Ego Otto diaconus card. Sancti Georgii ad Velum Aureum, subscripsi.

Ego Guido diaconus card. Sanctorum Cosmæ et Damiani, subscripsi.

Ego Octavianus diac. card. S. Nicolai in Carcere, subscripsi.

Datum Laterani per manum Aimerici Sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XIV Kal. Decembris, indict. III, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno decimo.

CDXXIV.

Monasterii Richenbergensis (prope Goslariam) protectionem suscipit, disciplinamque ac possessiones confirmat.

(Anno 1139, Nov. 25.)

[HEINECCIUS, *Antiq. Goslar.*, lib. II, p. 142.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GERHARDO Richenbergensis ecclesiæ præposito, et ejus fratribus canonicam vitam professis tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Religiosis desideriis facile accommodare debemus assensum, ut fidelis devotio celerem sortiatur effectum. Hujus rei gratia, dilecti in Domino filii, vestris petitionibus clementer annuimus, et Richenbergensem ecclesiam, in qua divino vacatis servitio, præsentis scripti patrocinio communimus, statuentes ut ordo canonicus secundum beati Augustini regulam in eodem loco perpetuis temporibus irrefragabiliter conservetur, adjicientes etiam ut nemini vestrum post factam ibi professionem, et habitum religionis assumptum, absque prælati sui licentia ad locum alium liceat transmigrare. Quascunque præterea possessiones, quæcunque bona idem venerabilis locus, inpræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum fas sit præfatam vestram ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine divinæ subjaceat ultioni. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud supremum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Conradus Fabianensis Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tit. S. Crucis in Jerusalem ss.

Ego Gotefridus presbyter cardinalis tit. S. Vestinæ ss.

Ego Lucas presbyter cardinalis tit. SS. Joannis et Pauli ss.

Ego Theodewinus S. Rufinæ episcopus ss.

Ego Otto diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Guido diaconus cardinalis S. Angeli ss.

Ego Octavianus diaconus cardinalis S. Nicolai in Carcere ss.

Datum Laterani per manus Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi card. et cancellarii apostolicæ sedis, indictione III, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo tricesimo octavo, pontificatus vero domni Innocentii II anno IX.

CDXXV.

Clero et laicis diœcesis Hildesheimensis scribit; « ut nullus laicorum bona fratrum claustralium vel aliorum clericorum mobilia vel immobilia in vita seu in morte usurpare præsumat. »

(Anno 1139, Nov. 27.)

[JAFFÉ, *Regesta Pontif. Rom.*, p. 589, ex tabulario regio Hannoverano.]

CDXXVI.

Privilegium pro parthenone Quedlinburgensi.
(Anno 1139, Dec. 11.)
[Leuckfeld, *Antiq. Michaelst.*, 20.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, di-ctæ in Christo filiæ Beatrici, abbatissæ Quintile-urgensis monasterii, et universis sibi in ejusdem ›ci regimine regulariter successuris, in perpetuum.

Sicut gestorum veterum monumenta declarant,)uintilinburgense monasterium ab egregiæ memoriæ leurico rege fundatum est, et sub censu annuo unius bræ argenti beato Petro solvendo, eidem apostolo-um principi ab ipso fundatore oblatum; prædeces-ores quoque nostri sanctæ recordationis Agapitus. oannes, Sylvester Romani pontifices, locum ipsum n proprietatem atque tuitionem sedis apostolicæ B usceperunt, et scriptis authenticis munierunt. Nos gitur, quorum præcipue interest bona et posses-iones sacræ Romanæ Ecclesiæ specialiter pertinentia ›ropensius defensare, tuis petitionibus, dilecta in Domino filia Beatrix abbatissa, paterna benignitate annuimus, et Quintilingurgense monasterium cui, Domino auctore, præesse cognosceris situm juxta fluvium Boda, ad exemplum eorumdem prædecesso-rum nostrorum, apostolicæ sedis patrocinio com-munimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eidem venerabilis locus inpræsen-tiarum juste et canonice possidet tam in ecclesiis, quam in decimis, vel aliis, aut in futurum conces-sione pontificum, largitione regum, liberalitate prin-cipum, oblatione fidelium, sive aliis justis modis C Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque po-steris et illibata permaneant. Innovamus etiam et omnimodis prohibemus, ut nulli unquam ecclesiæ vel personæ, præterquam Romano pontifici, idem cœnobium submittatur. Sed nec alicui regum ali-quando licentia pateat, idem cœnobium quibuslibet hominibus in beneficium dare. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbatissa, vel qualibet sororum quæ tibi in regimine abbatiæ, successerimt, nulla ibi qua-libet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quam sanctimoniales ipsius cœnobii communi assensu, vel pars consilii sanioris, secundum Dei timorem providerint eligendam. Sicut autem præfa-tum monasterium soli tantum Romano pontifici sub-jacere statuimus, ita nihilominus de personis tam D clericorum quam laicorum seu cæteris rebus ad eumdem locum generaliter pertinentibus, et nostro servitio deputatis præsenti decreto sancimus, sicut eorumdem prædecessorum nostrorum sanctionne noscitur institutum. Simili quoque modo decerni-mus, ut claustrum Sanctæ Mariæ in monte, secun-dum beati Benedicti Regulam, claustrum Sancti Viperti in præfato loco Quintiliburg, necnon clau-strum Sancti Nicolai in Winethusen juxta beati Augustini Regulam ordinentur. Universa insuper, quæ ecclesiæ Sancti Michaelis archangeli, sitæ in loco qui vocatur Lapis Sancti Michaelis, ex bonis Burchardi quondam militis, nunc autem conversi

A petitione et assensu ejus, dilecta in Christo filia Beatrix abbatissa, devotionis intuitu contulisti, eidem loco nihilominus confirmamus. Adjicientes etiam ut quicunque ibi Deo servire decreverint, sine proprio communiter et regulariter vivant. Quæcun-que vero idem locus inpræsentiarum legitime pos-sidet, aut in futurum rationabilibus modis poterit adipisci, tibi inconcussa manere decernimus, dum tamen eadem ecclesia sub Quintiliburgensis mona-sterii, sicut hactenus jure ac dispositione consistat. Id ipsum quoque de ecclesia. S. Joannis Baptistæ sita in Quintiliburg et hospitali domno ad suscipiendos pauperes juxta eam præsenti scripto statuimus. Verumtamen ibidem presbyter religiosus et sapiens statuatur, qui etiam pauperum curam gerat, exceptis quoque excommunicatis, si quis ibi sepeliri desiderat, nequaquam prohibeatur, salva nimirum matricis ecclesiæ justitia et reverentia.

Nulli igitur imperatorum, regum, archiepiscopo-rum, episcoporum, principum seu cujuslibet eccle-siasticæ vel alterius dignitatis personæ liceat eadem cœnobia, aut sorores, vel fratres ibi Domino ser-vientes, temere perturbare, aut eorum possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere seu quibus-libet molestiis fatigare, sed omnia integra conserven-tur, vestris, vel vestrarum sororum, vel fratrum usibus profutura. Ad indicium autem quod idem locus Beati Petri juris existat, singulis annis una libra argenti, nobis nostrisque successoribus census no-mine persolvetis. Si qua igitur in futurum ecclesia-stica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentave-rit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua reatum suum correxerit, potestatis hono-risque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Theodewinus S. Rufinæ episcopus.

Ego Gerhardus presbyter cardinalis tituli S. Crucis in Jerusalem.

Ego Lucas presbyt. card. tit. Sanctorum Joan-nis et Pauli.

Ego Chrysogonus presb. card. tit. Sanctæ Pra-xedis.

Ego Gregorius diacon. card. Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Guido diacon. card. Sanctorum Cosmæ et Damiani.

Datum Laterani per manum Almerici, S. Romanæ Ecclesiæ diac. card. et cancellarii, III Idus Decem-

hris, indict. III, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno X.

CDXXVII.

Privilegium pro monasterio Ravengirsburgensi.

(Anno 1139, Dec. 11.)

[GUNTHER, *Cod. dipl. Rhen. Mos*, I, 252,]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis WECELINO præposito, ejusque fratribus in Ravenghenburchensi ecclesia canonicam vitam professis in perpetuum.

Religiosis desideriis facilem accommodare debemus assensum, ut fidelis devotio celerem sortiatur effectum. Hujus rei gratia, dilecti in Domino filii, vestris petitionibus clementer annuimus, et personas vestras ac Revenghensburchensem ecclesiam, in qua divino vacatis servitio, ad exemplum prædecessoris nostri sanctæ memoriæ papæ Honorii, sub beati Petri ac nostra tutela suscipimus et præsentis scripti patrocinio communimus, statuentes ut ordo canonicus, secundum beati Augustini regulam, in eodem loco perpetuis temporibus irrefragabiliter conservetur. Obeunte vero te ejusdem loci præposito vel tuorum quolibet successorum, nullus in eadem ecclesia qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, sed quem fratres communi assensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem regulariter providerint eligendum. Sane possessiones et bona, quæ liberalitate illustris viri comitis Bertolfi, uxoris ejus Hadewic seu aliorum fidelium oblatione inpræsentiarum juste et canonice possidetis, sive in futurum largiente Deo justis modis poteritis adipisci, firma vobis et illibata permaneant, salva diœcessani episcopi justitia et reverentia. Auctoritate quoque Dei, et beatorum apostolorum Petri et Pauli et nostra interdicimus ne quis ejusdem cœnobii advocatiam absque præpositi et fratrum electione sibi usurpet. Prohibemus etiam ne idem advocatus ullum advocatum in eodem loco sibi substituere audeat. Electus autem nullum a fratribus canonicis, vel ab eorum officialibus servitium exigere præsumat, nec causas suas et placita infra septa et officinas claustrales agat. Archipresbytero synodum ibi habere non liceat absque nutu fratrum canonicorum, nec ab aliquo pecunia pro ecclesiæ redemptione exagitur omni deinceps tempore. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat vestram præfatam ecclesiam in aliquo perturbare, vel ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus molestare, sed omnia vobis integra conserventur, vestris et pauperum usibus profutura. Si qua igitur ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire præsumpserit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjacent. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Albertus Albanensis episcopus.

Ego Albericus Hostiensis episcopus.

Ego Gerardus paesbyter cardinalis Sanctæ Crucis in Jerusalem.

Ego Intifredus presbyter cardinalis titulo Vellinæ.

Ego Lucas presbyter cardinalis titulo Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Grysogonus presbyter cardinalis titulo Praxedis.

Ego Otto diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum.

Ego Gerardus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Dominica.

Datum Laterani per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, III Idus Decembris, indictionne III, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno decimo.

CDXXVIII.

Privilegium pro ecclesia Ilbenstadensi.

(Anno 1139, Dec. 12.)

[HUGO, *Ord. Præm. Annal.*, I, Pr., p. 662.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ANTONIO præposito, et fratribus in Eloffstadensi ecclesia cononicam vitam professis, tam præsentibus quam futuris, in perpetuum.

Ad hoc Ecclesiæ Catholicæ cura nobis a summo pastore Deo commissa est, ut ipsius servos paternis affectibus diligamus, et eo amplius studeamus ipsorum devotiones modis omnibus confovere, quo ferventius ipsi disciplinis ecclesiasticis, et sanctorum Patrum regulis inhærere noscuntur. Tunc denique omnipotente Domino gratus erit famulatus, si sanctorum locorum salubris institutio sonctæ Romanæ Ecclesiæ patrociniis in religionis puritate fuerit conservata. Eapropter, dilecte in Domino fili Antoni præposite, tuis justis postulationibus clementer annuimus, et ecclesiam Eloffstadensem, cui auctore Domino præsides, sub apostolicæ sedis tutela et protectione suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus: statuentes siquidem et apostolica auctoritate firmantes ut ordo canonicus secundum B. Augustini Regulam inibi perpetuis futuris temporibus irrefragabiliter conservetur. Prædicandi per omnem provinciam et modis omnibus in vita et morte salutem animarum operandi licentiam ab archiepiscopo vobis concessam, vel quæcunque alia bona eadem ecclesia in allodiis, decimis, mancipiis, terris cultis et incultis, inpræsentiarum juste et legitime possidet, tibi tuisque successoribus, et per nos eidem ecclesiæ in perpetuum præsenti privilegio confirmamus; in quibus hæc propriis nominibus

adnotanda subjunximus : fundum in quo nobiles A comites-Gotefridus et Oddo fratres eamdem vestram ecclesiam in honorem Dei Genitricis Mariæ et apostolorum Petri et Pauli pro suorum peccatorum venia construxerunt, cum aliis possessionibus ab ipsis vobis collatis, allodium Dorcheim, allodium Rodæ, teloneum vel naulum quod dilectus filius noster Lotharius imperator bonæ memoriæ Franchenwordæ pro animæ suæ salute donavit, et allodium Tutnendorff; quæcunque præterea in posterum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu quibuslibet justis aliis modis, auxiliante Domino, poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Obeunte vero te, nunc ejusdem loci præposito, vel tuorum quolibet successorum, nullus B inibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Augustini Regulam præviderint eligendum. Liceat etiam vobis clericos vel laicos e sæculo fugientes, vel vestræ societatis castris inseri cupientes ad communionem in vita et in morte suscipere, nisi sint excommunicationis et alicujus conditionis vinculis innodati ; nulli etiam fratrum liceat post habitum assumptum, et facta inibi professione, ex consortio vestro sine communi fratrum permissione discedere discedentem vero nullus episcoporum, abbatum monachorumque, nullus omnino hominum audeat sine præpositi et fratrum licentia suscipere vel retinere. Ipsum vero transfugam, si secundo C tertiove commonitus resipiscere forte contempserit, excommunicandi eum prælatus suus liberam habeat facultatem In ecclesiis vero quas ecclesia vestra instituit, vel, Domino cooperante, futuris temporibus propagatura est, debita vobis reverentia secundum institutionem vestri ordinis impendatur. Si vero, quod absit ! prælati ecclesiarum quæ fuerint de vestro collegio propagatæ, religionis destructores, vel alias turpis vitæ et malæ conversationis fuerint deprehensi, nihilominus corrigantur secundum quod apostatis seu fratribus vestrarum congregationum noscitur regulariter institutum. Insuper apostolica auctoritate præcipimus ut vester locus invitis fratribus advocatum suscipere non cogatur. Si vero in Moguntina provincia interdictum fuerit generale prolatum, exclusis excommunicatis et interdictis, D in ecclesiis vestræ parochiæ libere divina vobis liceat officia celebrare. Decernimus ergo ut nulli archiepiscopo, nulli episcopo vel archidiacono, nulli omnino ecclesiasticæ sæcularive personæ liceat vestram ecclesiam perturbare, vel aliquibus exactionibus opprimere, aut ejus possessiones auferre, seu ablatas retinere, minuere, aut quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, necessitatibus omnimodis profutura ; salva nimirum Moguntini archiepiscopi canonica justitia et reverentia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Jesu Christi Redemptoris nostri aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus, vel ibidem Domino servientibus, sit pax Domini Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmiæ æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Theodewinus S. Ruffinæ episcopus.

Ego Albertus Albanensis episcopus.

Ego Albericus Ostiensis episcopus.

Ego Gerardus presbiter cardinalis tituli Sanctæ Crucis in Jerusalem.

Ego Lucas presbyter cardinalis tit. Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Chrisogonus presb. card. tit. Praxedis.

Ego Georgius diaconus card. S. Angeli.

Datum Laterani per manum Almerici, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ diac. card. et cancel., II Idus Decembris, indict. II, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno X.

CDXXIX.

C *Monasterio S. Joannis Kastenbornensi asserit bona ab Ottone quondam episcopo Halberstadensi collata.*

(Anno 1139, Dec. 14.)

[*Thuringia sacra*, 305.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis fratribus in Caldebrunnensi Beati Joannis evangelistæ ecclesia canonicam vitam professis tam præsentibus quam futuris in perpetuam memoriam.

Sicut sacrorum canonum docet auctoritas, tribus ex causis loca sanctorum mutanda sunt ; quarum utique duas dilectus filius noster Otto quondam Alberstadensis episcopus in causa Ecclesiæ de Revenigue intervenire cognoscens, scilicet incommoditatem loci et importunitatem prædonum ob majorem fructum divini servitii communi fratrum suorum assensu prædia præfatæ ecclesiæ collata in Caldebrunnen translulit et mutavit. Nos igitur, quorum præcipue interest ea quæ a fratribus nostris fiunt rationabiliter, roborare et pia desideria opportunis adminiculis confovere, eamdem mutationem prædictis ex causis factam præsenti decreto firmamus et futuris temporibus ratam manere sancimus Prædecessorum quoque nostrorum sanctæ memoriæ Calixti atque Honorii vestigiis inhærentes, vitæ canonicæ ordinem quem in eadem ecclesia professi estis, perpetuis temporibus idem observari statuimus. eumdemque locum cum suis omnibus pertinentiis beati Petri patrocinio communimus. Quæcunque

A præterea possessiones, quæcunque bona a nobilibus viris Hermanno atque Wicmanno vel a quibuscunque fidelibus de suo jure eidem loco legitime collata sunt, sive in futurum, largiente Domino, juste et canonice conferri contigerit, firma semper vobis vestrisque successoribus et inconvulsa permaneant. Nulli ergo hominum liceat prædictam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere sive quibuslibet temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva nimirum Alberstatensis episcopi canonica reverentia. Obeunte vero ejusdem venerabilis loci præposito, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu vel fratrum pars consilii sanioris B secundum Deum elegerunt. Si quis igitur, decreti hujus tenore cognito, temere, quod absit! contraire tentaverit, honoris et officii sui periculum patiatur, aut excommunicationis ultione plectatur, nisi præsumptionem suam digna satisfactione correxerit. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus, manu propria.

Ego Gregorius diaconus card. Sanctorum martyrum Sergii et Bacchi, manu propria.

Ego Otto diaconus card. S. Georgii ad Velum Aureum, manu propria.

Ego Theodewinus S. Rufinæ episcopus, manu propria.

C Ego Albertus Albanensis episcopus, manu propria.

Ego Albericus Ostiensis episcopus, manu propria.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tit. S Crucis in Jerusalem, manu propria.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tituli S. Laurentii in Lucina, manu propria.

Ego Lucas presbyter cardinalis SS. Joannis et Pauli, manu propria.

Ego Chrysogonus presbyter card. tituli S. Praxedis manu propria.

Ego Ivo presbyter cardinalis tit. S. Laurentii in Damaso.

Datum Laterani per manus Himerici S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XVIII Kal. Januar., indict. III, Incarnationis Dominicæ anno D 1139, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno X.

CDXXX.

Ad Gerardum præpositum Bonnensem.

(Anno 1139, Dec. 16.)

[GUNTHER, *Cod. dipl. Rhen.-Mosell.*, 1, 256.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GERARDO Bunnensi præposito, ejusque successoribus canonice instituendis in perpetuum.

Sicut sanctorum canonum docet auctoritas, sollicitudo et ordinatio Ecclesiarum ad episcoporum pertinet curam. Et quoniam ipsi per suam præsentiam non possunt omnia exercere, constituti sunt archidiaconi, qui quasi episcoporum oculi universa perlustrent, ut statu Ecclesiarum nec non cleri et populi per eos plene comperto, quæ corrigenda fuerint corrigi, et quæ statuenda præstante Domino valeant confirmari. Qui etiam pro reparandis basilicis diœcesanis suggerunt sacerdoti, qui quoque inquirunt parochias et ornamenta vel res basilicarum et parochiarum gesta vel libertatum ecclesiasticarum episcopo referunt. A quibus insuper presbyterorum vel aliorum excessus eisdem episcopis nuntiantur. Ex quibus omnibus aperte colligitur quod archidiaconi debent absque aliquorum contradictione parochias visitare, et de animabus hominum ibi degentium curam gerere. Ideoque, dilecte in Domino fili Gerarde præposite, sanctorum Patrum vestigia prosequentes, et generalem consuetudinem Ecclesiæ attendentes, licentiam et liberam potestatem certis temporibus visitandi et circumeundi decanias, quæ in archidiaconatu vestro sitæ sunt, videlicet Archoe et Zulphechoe, sicut in reliquis duabus, id est Yflensi et Sibergensi, hactenus facere consuevistis, tibi tuisque successoribus, concedimus atque firmamus. Et quia novis morbis nova est adhibenda medicina, si raptores et malefactores Bunnensis ecclesiæ commoniti resipiscere forte noluerint, et archiepiscopus requisitus eos secundum justitiam coercere neglexerit, postquam secundo et tertio evocati minime satisfecerint, interdicendi vel excommunicandi eos tua persona habeat facultatem. Nihilominus etiam constituimus ut sedem et locum tam in choro Sancti Petri quam in publicis processionibus sive conventibus, ex justitiæ æquitate, per Coloniensem ecclesiam vobis adjudicatum obtineatis. Vestra igitur interest ita honeste per Dei gratiam vivere et sanctæ Romanæ Ecclesiæ matri vestræ devotos existere, ut ampliori gratia digni sitis. Si quis autem contra hujus nostræ constitutionis tenorem temere venire tentaverit, nisi præsumptionem suam congrua satisfactione correxerit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus incurrat. Conservantes autem hæc eorumdem benedictionum gratiam consequantur. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gerardus presbyter cardinalis titulo Sanctæ Crucis in Jerusalem.

Ego Lucas presbyter cardinalis titulo Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Ivo presbyter cardinalis titulo Sancti Laurentii in Damaso.

Ego Grisogonus presbyter cardinalis titulo Praxedis.

Ego Conradus Sabiensis episcopus.

Ego Teodinus episcopus Sanctæ Rufinæ.

Ego Albericus Hostiensis episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani.

Ego GG. diaconus cardinalis Sancti Angeli.

Datum Laterani per manum Almerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XVI Kal. Januarii, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domini Innocentii secundi papæ anno X.

CDXXXI.

Monasterii SS. Petri et Pauli Cantuariensis privilegia confirmat.

(Anno 1139.)

[*Chronica W. Thorne* apud Twysden, *Hist. Angl. Script.*, II, 1800.]

CDXXXII.

Ad Ludovicum Francorum regem.

(Anno 1139.)

[Baluz., *Miscell.*, II, 165.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio Ludovico illustri et glorioso Francorum regi, salutem et apostolicam benedictionem.

Gaudet agricola si arbor ab illo plantata altis hæret radicibus et fructum optimum præstat tempore opportuno. Cum ergo, charissime fili, tu nostris tanquam beati Petri manibus sis, ungente sancto Spiritu in regem a Domino consecratus, quanto de tuis bonis actibus et successibus jucundius gratulamur, tanto amaricosius, si secus egeris, contristamur. Nec decet regem ira stimulante ad illicita verba sive juramenta prorumpere, imo deberet cum magna maturitate et subtili libramine sermones suos actusque pensare et rerum exitum prævidere. Qui vero sacrosanctam Romanam matrem Ecclesiam molitur offendere aut ejus dignitatem imminuere, in cœlum os ponit et indignationem de supernis acquirit. Sed quia personam tuam sincera charitate et affectione paterna diligimus, preces tuas admittimus, et compatientes nobili et famosæ Remensi Ecclesiæ, licentiam eligendi in archiepiscopum idoneam et honestam personam, quæ tamen non sit regimini episcopatus astricta, canonicis Remensibus indulgemus. Præcipimus autem ut consilio venerabilium fratrum nostrorum Gaufredi Carnotensis apostolicæ sedis legati, Hugonis Antisiodorensis, Gosseni Suessionensis et Alvisi Atrebatensis episcoporum, Spiritu sancto cooperante, id fiat. Et quoniam te Deus in regem eligi et ungi voluit ut sponsam suam, sanctam videlicet Ecclesiam, proprio sanguine suo redemptam, defenderes et ejus libertatem illibatam servares, per apostolica tibi scripta mandamus ac in remissionem peccatorum injungimus quatenus pravos illos Remensium conventus, quos compagnias vocant, protestate regia dissipes, et tam ecclesiam quam civitatem in eum statum et libertatem in qua erat tempore egregiæ recordationis patris tui et fratris nostri Rainoldi archiepiscopi nuper defuncti reducas, damna vero quæ Ecclesiæ et ecclesiasticis personis a civibus sunt illata eis facias restaurari. Bonum est tibi ut Deus in hoc sæculo de te gaudeat defensore quam eum mala non corripiendo sentias in futuro ultorem.

A

CDXXXIII.

Parthenonis SS. Georgii et Pancratii Heklingensis protectionem suscipit, bonaque ac jura confirmat.

(Anno 1140, Jan. 10.)

[Eccard, *Hist. geneal. princ. Sax. sup.*; p., 563.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectæ in Christo filiæ Irmengardi abbatissæ monasterii Sanctorum martyrum Georgii atque Pancratii de Kakelinge et sororibus sibi regulariter successeris in abbatiæ regimine, in perpetuum.

In apostolicæ sedis specula, disponente Deo, constituti, ita paternorum canonum nos convenit decreta librare, ut et omnibus sua justitia conservetur, et nulli, quantum in nobis exhibetur, tanto magis in earum tuitione nos decet esse sollicitos, et pro ipsa-B rum pace atque quiete attentius laborare. Quamobrem, dilecta in Domino filia, Irmengardis abbatissa, tuis votis paterna benignitate impertimur assensum, et monasterium Sanctorum Georgii et Pancratii, cui utique auctore Domino præsides, a nobili viro comite Bernardo fundatum et tam ab ipso, quam etiam a suis successoribus atque comitibus, videlicet Theoderico atque Helperico, ditatum, ejusdem Helperici filiis, scilicet Chunrado marchione atque Bernardo, simili devotionis intuitu in melius commutatum, sub tutelam beati Petri nostramque suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus; statuentes ut ordo monasticus secundum beati Benedicti Regulam in eodem loco perpetuis temporibus irrefragabiliter conservetur. Quæcunque præterea bona, quas-C cunque possessiones ex dono prædictorum virorum idem monasterium inpræsentiarum canonice possidet, aut aliorum virorum, quæcunque etiam in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, aut aliis justis modis, parante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque sororibus in abbatiæ regimine successuris, et illibata permaneant. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbatissa, vel qualibet sororum tibi in eodem regimine succedentium, nulla ibi quavis subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quam sorores communi assensu, aut pars consilii sanioris secundum Dei timorem et regulam supradictam elegerint. Id ipsum quoque in persona præpositi, cum eligendus fuerit, observari censemus. Nulli igitur hominum D liceat præfatum vestrum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione concessa sunt, usibus profutura. Si qua sane ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non præsumptionem suam congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui periculum patiatur, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine

districtæ ultioni subjaceat. Conservantes autem hæc omnipotentis Dei et beatorum Petri ac Pauli apostolorum ejus benedictionem et gratiam consequantur. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gregorius diaconus Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Theodoricus S. Rufini episcopus.

Ego Otto diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani.

Ego Gerardus presbyter cardinalis ecclesiæ S. Crucis in Jerusalem.

Ego Anselmus presbyter cardinalis ecclesiæ Sancti Laurentii in Lucina.

Ego Lucas presbyter cardinalis ecclesiæ Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Chrysogonus presbyter cardinalis ecclesiæ Sanctæ Praxedis.

Ego Ivo presbyter card. ecclesiæ Sanctorum Laurentii et Damasi.

Ego Albericus Ostiensis episcopus.

Ego Hubaldus diaconus cardinalis Sancti Adriani.

Datum Laterani per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, IV Idus Januarii, indictione III, Incarnationis Dominicæ 1139, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno decimo.

CDXXXIV.

Monasterii S. Blasii possessiones et privilegia confirmat.

(Anno 1140, Jan. 21.)

[NEUGART, *Cod. diplom. Aleman.*, II, 68.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis B. [BERTHOLDO] abbati et fratribus monasterii Sancti Blasii, salutem et apostolicam benedictionem.

Licet ex injuncto nobis a Deo apostolatus officio fratres nostros episcopos et abbates communiter honorare ac diligere debeamus, et Ecclesiis sibi commissis suam justitiam conservare, illis tamen propensiori cura nos convenit providere quos beato Petro et sanctæ Romanæ Ecclesiæ constat specialius adhærere. Hujus rei gratia desideriis vestris clementer annuimus, et concessionem, quam vobis privilegii sui auctoritate prædecessor noster felicis memoriæ Honorius (136) confirmavit, nos quoque apostolica auctoritate præsenti scripto firmam atque ratam censemus, ut videlicet Ecclesias vestras ac decimas pertinentes Ecclesiis quas habetis vel habitis, et a laicis recipere annuente Domino poteritis, vestris perpetuo usibus obtineatis, absque omni episcoporum vel aliorum contradictione, salva tamen episcopali reverentia. Propriis vero nominibus duximus exprimendas ecclesias quas inpræsentiarum idem venerabilis locus possidet cum utilitate decimarum. Ecclesia Nallingen (137), quæ ab Anshalmo nobili viro cum dimidia portione decimarum est delegata, ecclesia Batimaringin (138), quæ ab Arnoldo cum medietate decimarum monasterio est tradita, ecclesia Sneisanc (139), quæ cum media portione decimarum Ecclesiæ Sancti Blasii ab Erlewino comite (140) est oblata, ecclesia Berowe et Nunkilcha (141) quæ a Gotefrido etiam cum portionibus decimarum sunt collatæ. In his ergo vestris ecclesiis et in aliis quas habetis, decernimus ut nulli omnino hominum liceat vestrum præfatum monasterium temere perturbare, vel quibuslibet vexationibus infestare. Si quis autem hujus nostræ confirmationis auctoritatem sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus incurrat. Amen.

Data Laterani, XII Kal. Feb., anno 1137.

CDXXXV.

Privilegia ab imperatoribus atque antecessoribus suis monasterio S. Blasii collata, cellasque et ecclesias ejusdem confirmat.

(Anno 1140, Jan. 21.)

[NEUGART, *ibid.*, p. 68.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio BERTOLDO abbati monasterii S. Blasii, quod in Constantiensi episcopatu, in loco videlicet qui Nigra Silva dicitur situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Licet ex injuncto nobis a Deo apostolatus officio, etc., *ut supra in bulla an.* 1137. Hujus rei gratia, dilecte in Domino fili Bertolde abbas, tuis desideriis paterna benignitate annuimus et monasterium Beati Blasii cui auctore Deo præesse dignosceris, præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem venerabilis locus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, etc. In quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda : videlicet cellas Hochsenhusen (142), Berowa (143), Wittenowa (144), Burgelun (145), cum omnibus earum pertinentiis, ecclesias quoque Nunchilcha, Sneisanc, Birbomestorf (146), Bathmaringin, Griezheim (147), similiter cum omnibus earum appendiciis,

(136) Bullam Honorii II a. 1126, 28 Martii datam eddidit Cels. Gerbertus Hist. Silvæ Nigræ t. III, p. 59.

(137) Nallingen in Wurtennergia.

(138) Bettmaringen in Alpegovia dit. S. Bl.

(139) Schneisingen in comitatu Badensi Helvetiorum.

(140) Vid. sup. n. 824.

(141) Neukirch inter Rotwilam et Schembergam.

(142) Celebris nunc abbatia O. S. B. In Suevia.

(143) Berau parthenon cum præpositura inter Sluchtam et Schwarzacham fl. in Silva Nigra.

(144) Witnau in Brisgovia superiore nunc dit. Badens.

(145) Burglen præpositura ib. ad montem Blavium.

(146) Birmenstorf in monte Albis inter lacum Turicensem et Rusam fl.

(147) Grifsen in Cleggovia.

cellam etiam Wizelinhoven (148), cum suis pertinentiis. Confirmamus quoque dispositionem illam quam bonæ recordationis Henricus quartus imperator de monasterii vestri libertate et advocatia constituit (159), et prædecessor noster felicis memoriæ Calixtus auctoritatis suæ privilegio roboravit (150), atque dilectus filius noster Lotharius rex præcepti sui firmitate munivit (151), et sanctæ recordationis PP. Honorius episcoporum et cardinalium deliberatione firmavit (152), et nos in Lateranensi concilio approbavimus (153). Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat vestrum præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel quibuslibet vexationibus infestare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et snstentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur, etc. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ eps. ss.

Ego Theodewinus S. Rufinæ eps. ss.

Ego Albericus Hostiensis eps. ss.

Ego Gerardus presb, card. tit. S. Crucis in Jerusalem ss.

Ego Anselmus presb. card. tit. S. Laurentii in Lucina ss.

Ego Lucas presb. card. tit. Sanctorum Joan. et Pauli ss.

Ego Boetius presb. card. tit. S. Clementis ss.

Ego Ivo presb. card. tit. Sanctorum Laurentii et Damasi ss.

Ego Grisogonus presb. card. tit. S. Praxedis ss.

Ego Gregorius diac. card. Sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Otto diac. card. S. Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Guido diac. card. Sanctorum Cosmæ et Damiani ss.

Ego Uass. diac. card. S. Angeli ss.

Ego Gregorius diac. card. S. Angeli ss.

Datum Laterani per manum Aimerici S. Rom. Eccles. diac. card. et cancell. XII Kal. Febr., indictione III, Incarnationis Dominicæ anno 1140, pontificatus vero domini Innoc. II papæ anno X (154)

CDXXXVI.

Donationem quartæ partis villæ in Oningen, a Cunrado duce Zaringiæ Augiessi monasterio factam, confirmat.

(Anno 1140, Febr. 17.)

[HERGOTT, *Geneal. Hasb.*, II, p. 160.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio FRIDELOO, abbati Augiensis monasterii, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Ex commisso nobis a Deo apostolatus officio Ecclesiarum omnium curam nos convenit gerere, et si qua eis oblatione, seu donatione fidelium conferuntur, apostolico debemus munimine roborare. Quam profecto sollicitudinem erga Augiense monasterium tanto ampliorem gerere volumus, quanto specialius idem locus cum rebus ad ipsum pertinentibus, ad jus beati Petri cognoscitur pertinere. Eapropter, dilecte in Domino fili Frideloe abbas, tuis petitionibus gratum præbentes assensum, quartam partem villæ Oningin, ab illustri viro Chunrado duce Zaringin cum omni jure et justitia, quam ipse successione hæreditaria inibi habebat, Augiensi monasterio pia devotione collatam, in perpetuum tibi, tuisque successoribus, et per vos eidem cœnobio confirmamus et præsenti privilegio communimus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat vel ecclesiam vestram, super hac nostra confirmatione de cætero molestare, aut de prædicta portione villæ aliquam vobis injuriam irrogare. Si quis autem hanc donationem, seu oblationem infringere, vel mutare ausu temerario attentaverit, secundo tertiove commonitus, si non congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, et donec corrigat reatum suum, excommunicationi subjaceat. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Lucas presbyter cardinalis tit. Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Theodwinus episcopus Sanctæ Rufinæ.

Ego Gotho Sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis.

Ego Ivo presbyter cardinalis tit. Sanctorum Laurentii et Damasi.

Ego Grisogonus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Præxedis.

Datum Laterani per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XIII Kalend. Mart. indictione III, Incarnationis Dominicæ anno 1139; pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno XI.

CDXXXVII.

Privilegium pro monasterio S. Mariæ de Berghe.

(Anno 1140, Febr. 26.)

[LACOMBLET, *Urkundenb.*, I, p. 221.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio BERNONI abbati monasterii Sanctæ Mariæ de Berghe ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, quatenus et devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Hoc nimirum intuitu, dilecte in Do-

(148) Wissilighofen inter oppida Kaiserstuhl et Zurzach, nunc præpositura.

(149) Anno 1125, 8 Jan. sup. n. 845.

(150) Anno 1120, 19 Martii ap. Cels. Gerbertum *Hist. S. N. t.* III, *p.* 48. Et 1120, 18 Jun. sup. n. 838.

(151) Anno 1126, 4 Jan. ap. P. Herrgott *Cod. prob.* n. 206.

(152) E. a. 28 Martii. *Hist. S. N.* t. III p. 59

(153) Concilium Lateranense generale X convocatum est a, 1139, memse Aprili.

(154) Fere finito. Electus quippe est Innocentius II circa medium Februarii a. 1130.

mino fili Berno abbas, tuis postulationibus clementer annuimus et monasterium Sanctæ Mariæ de Berghe cui, Domino auctore, præsides, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et præsentis scripti pagina communimus ; statuentes ut quæcunque bona, quascunque possessiones idem monasterium inpræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum, concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et illibata permaneant ; in quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda : hæreditatem Berghe ab illustri viro Adolfo comite Coloniensi ecclesiæ ad fundandandam et statuendam ibi religionem pro sua devotione collatam ; curtem quoque Bochem cum decimis suis ; terram juxta Bladesheim sitam quæ dicitur Cameruost cum decimis suis. Curtem quoque Wanemala et vineam in episcopatu Herbipolensi sitam in monte qui dicitur Thaebog, et vineam unam Truensthorp (Dransdorf) ; vineam etiam in Bagaracha cum decimis suis, Decernimus etiam ut de laboribus quos propriis manibus aut sumptibus colitis, seu vestrorum animalium nutrimentis, decimas dare non cogamini. Ordo sane monasticus, qui secundum beati Benedicti Regulam et institutionem fratrum Cisterciensium in eodem monasterio est per Dei gratiam constitutus, perpetuis temporibus ibidem conservetur. Ut autem divinis officiis liberius vacare possitis, constituimus ne abbas, qui præfato cœnobio pro tempore præerit, ad synodum vel sæcularia judicia, nisi magna et evidente necessitate, cogatur. Nulli ergo omnino hominum liceat præfatum monasterium vestrum temere perturbare, vel ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare ; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Conradus Sabinæ episcopus ss.

Ego Theodewinus S. Rufinæ episcopus ss.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Crucis in Jerusalem ss.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tit. S. Laurentii in Lucina ss.

Ego Lucas presbyter cardinalis tit. SS. Joannis et Pauli ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi ss.

Ego Octavianus diaconus cardinalis S. Nicolai in Carcere ss.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos ss.

Data Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, IV Kalend. Martii, indictione III, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno XI.

CDXXXVII.

Ecclesiæ Misnensis possessiones, petente Godebaldo episcopo, confirmat.

(Anno 1140, Febr. 27.)

[JAFFÉ, *Regesta Rom. pont.*, p. 589, « ex schedis Pertzii.]

CDXXXIX.

Privilegia exempiionesque abbatiæ Egmondanæ, monachorum Benedictinorum, et simul abbatiæ Reinsburgensis, nobilium monialium ejusdem ordinis in Hollandia confirmat.

(Anno 1140, Febr. 28.)

[MIRÆI *Opp. dipl.*, IV, p. 13.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio WALTERO Egmondensis monasterii abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Nobilis vir Theodoricus comes de Hollandt Hierosolymam proficiscens, nostram præsentiam adiit, Inter cætera vero, quæ secum de morum correctione et suæ vitæ institutione contulimus, idem illustris vir tam vice sua quam etiam Petronillæ comitissæ matris suæ Egmondense monasterium, atque etiam Reynsburgense beato apostolorum principi devotionis intuitu proprietario jure obtulit, atque contradidit.

Et nos igitur, quorum præcipue interest jura ejusdem cœlorum clavigeri specialiter defensare, eadem venerabilia loca in proprietatem atque protectionem S. Romanæ Ecclesiæ suscepimus, eaque cum omnibus suis pertinentiis præsentis scripti patrocinio communimus.

Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfata monasteria temere perturbare, eorum possessiones auferre, vel ablatas retinere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt usibus omnimodis profutura.

Ad indicium autem quod eadem monasteria B. Petri juris existant, singulis annis tam tu quam successores tui quatuor solidos Frisingensis monetæ nobis nostrisque successoribus census nomine persolvetis.

Si qua sane ecclesiastica sæcularisve persona hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam

temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi, aliena fiat atque in extremo examine disrtictæ ultioni subjaceat.

Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen. Bene Valete.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Conradus Sabinensis episcopus subscripsi.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tituli *S*. Crucis in Hierusalem subscripsi.

Ego Otto diaconus cardinalis tituli S. Georgii subscripsi.

Ego Michael presbyt. cardinalis tituli S. Laurentii in Lucina subscripsi.

Ego Albertus Albanensis episcopus subscripsi.

Ego Lucas presbyter cardinalis tituli SS. Joannis et Pauli subscripsi.

Ego Albertus Ostiensis episcopus subscripsi.

Ego Georgius diaconus S. Angeli subscripsi.

Data Lvterani per manum Aimerici Theodorici, S. Romanæ Ecclesiœ diaconi cardinalis et cancellarii, pridie Kalendas Martii, indictione tertia, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo tricesimo nono, pontificatus vero domni Innocentii papæ secundi anno undecimo.

CDXL

Privilegium pro ecclesia S. Gentiani Balgentiacensi.

(Anno 1140, Mart. 6.)

[*Gall. Christ.* VIII, Instr. 506, ex autographo.]

Innocenlius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Joscelino abbati Sancti Gentiani de Balgentiaco ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Inter cætera quæ de cura universalis Ecclesiæ nobis imminent, religiosorum quieti nos convenit attentius providere, qui quanto fragiliores sumus, tanto magis eorum orationibus indigemus. Hoc nimirum intuitu, dilecte in Domino Josceline abbas, tuis postulationibus clementer annuimus, et ecclesiam Sancti Gentiani, cui Deo auctore præesse dignosceris, apostolicæ sedis privilegio communimus. In primis siquidem statuentes ut ordo canonicus secundum beati Augustini regulam in vestram B. Dei Genitricis Sanctique Gentiani ecclesia institutus, perpetuis temporibus ibidem conservetur. Sancimus etiam ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem venerabilis locus impræsentiarum juste ac legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda: ecclesiam S. Firmini cum decima quæ ad ipsam pertinet, et parochia totius villæ et omnibus cæmeteriis, necnon capella Sancti Nicolai, et capella Sancti Lazari, ecclesiam S. Petri de Vosone cum decima, et terra, et omnibus, quæ ad ipsam pertinent,ecclesiam Santi Andreæ de Darneto cum omnibus suis pertinentiis tres arpennos etiam vinearum in eadem villa, ecclesiam Sancti Stephani de Marciliaco, ecclesiam Sancti Sulpitii de Lalliaco, ecclesiam sancti Aniani de Boola, ecclesiam Sancti Joannis de Tovers, et capellam Sancti Martini, quæ est in cœmeterio ejusdem ecclesiæ, ecclesiam Sancti Petri de Poliaco, ecclesiam sancti Petri de Villecerlo, ecclesiam Sancti Leobini de Pireto terram de Feucis de Sisuinnai, terram Melsdun, terram de Pireto super Malvam, terram de Castris, terram de Villemani. terram de Taupennis, medietatem molini de Porta, medietatem molini de Tovers, molendinum de Trusseth, decimam de Chosel, viginti solidos in pedagio de Firmitate Neberti. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponantur, nisi quem fratres communi assensu vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Augustini regulam, providerint eligendum, qui ab Aurelianensi episcopo sine pravitate aliqua consecretur.

Adjicimus etiam ut nemini fratrum liceat post factam in vestra ecclesia professionem absque tua licentia et capituli ad alia loca transmigrare, discedentem vero nullus audeat retinere, qui etiam secundo tertiove vocatus, si, quod absit! redire contempserit, prælatus suus in eum canonicam sententiam proferendi habeat facultatem, sed nec alicui liceat vobis invitis novas ecclesias vel oratoria in parochiis vestris construere, salva auctoritate et reverentia S. Romanæ Ecclesiæ. Tua itaque interest, dilecte in Domino fili Josceline abbas, divina suffragante clementia, honeste vivere, et fratres tuos si forte quandoque excesserint, communicato fratrum tuornm consilio transmutare.

Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam vestram ecclesiam perturbare, vel ejus possessiones auferre, ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus molestare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire præsumpserit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus et nostram incurrat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis per-

cipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gerardus presbyter cardinalis Sanctæ Crucis in Jerusalem.

Ego Anselmus presbyter cardinalis Sancti Laurentii in Lucina.

Ego Lictifredus presbyter cardinalis tit. Vestinæ.

Ego Lucas presbyter cardinalis tit. Sanctorum Joannis et Pauli.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos.

Ego Ivo presbyter cardinalis tit. Sancti Laurentii in Damaso.

Ego Crisogonus presbyter cardinalis Sanctæ Praxedis.

Ego Conradus Sabiniensis episcopus.

Ego Albertus Albiniensis epispiscopus.

Ego Albericus Ostiensis episcopus.

Ego Gregorius cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Otto diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum.

Ego Vassalus diaconus cardinalis S. Eustachii.

Ego..... presbyter Sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus cardinalis.

Ego Goizo sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus cardinalis.

Rainerius diaconus cardinalis sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

Data Laterani per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, pridie Nonas Martii, Incarnationis Dominicæ anno 1139, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno undecimo.

CDXLI

Privilegium pro ecclesia S. Nicolai Miserayensi.

(Anno 1140, April. 3.)

[*Gall. Christ.*, II, Instrum., 59.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis GERALDO priori de Miseraico, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris in eodem loco religiosam vitam professis in perpetuum.

Qui religiosos fovet, et piis eorum desideriis facilem præbet assensum, gratum Domino immolat holocaustum. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris postulationibus paterna benignitate annuimus, et ecclesiam Beati Nicolai de Miseraico in qua divino vacatis servitio, sub Beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communivimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem venerabilis locus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis Deo propitio poterit adipisci, firma vobis A vestrisque successoribus illibata permaneant. Sancimus etiam ut in eodem loco perpetuis futuris temporibus enitescat religio: interdicimus etiam ut nulli omnino hominum fas sit de vestris laboribus quos propriis manibus aut sumptibus colitis, vel de fructu vestrorum animalium decimas exigere. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam vestram ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel oblatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si quis igitur in futurum huic nostro decreto contraire præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apo- B stolorum ejus incurrat et excommunicationi subjaceat. Conservantes autem hæc, omnipotentis Dei et eorumdem apostolorum benedictionem et gratiam consequantur. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episc.

Ego Conradus Sabin. episcopus.

Ego Theoduinus Sanctæ Rufinæ episcopus.

Ego Gerardus presbyter cardinalis S. Crucis in Jerusalem.

Ego Albertus Albanensis episcopus.

Ego Anselmus presbyter cardin. titulo Sancti Laurentii in Lucina.

Ego Albericus Ostiensis episcopus.

Ego Chrisogonus presbyter cardin. titulo Sanctæ Praxedis.

C Ego Ramerius presbyter cardinalis titulo S. Priscæ.

Ego Griso presbyter cardin. titulo S. Cæciliæ.

Ego Octavianus diaconus cardin. titulo S. Nicolai in Carcere.

Datum Laterani per manum Aimerici, S. Romanæ ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, tertio Nonas Aprilis, indictione tertia, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo trigesimo sexto (155) pontificatus domini Innocentii II papæ anno undecimo.

CDXLII

Canonicorum Veronensium possessiones et jura confirmat.

D (Anno 1140, April. 16. — Fragmentum.)

[UGHELLI. *Italia Sacra*, V, 781.]

In canonicorum tabulario reperitur Innocentii II diploma ad favorem Gilberti archipresb. cæterorumque canonicorum Ecclesiæ Veronensis, iisdem omnino verbis conceptum quibus Calixti II diploma pro iisdem.

Datum Laterani per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diac. card. et cancellarii XVI Kal. Maii, ind. III, Incarnationis Dominicæ anno 1140, pontificatus vero domini Innocentii papæ II anno XI.

(155) Lege *anno quadragesimo*, qui respondet anno undecimo Innocentii II indictioni tertiæ.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episc.

Ego Theodovinus episc. Portuensis, et S. Ru-
iæ.

Ego Anselmus presb. card. tit. S. Laurent. in
ucina.

Ego Gotifredus presb. card. tit. S.....

Ego Grisogonus presb. card. tit. S. Praxedis.

Ego presbyter de titulo Pastoris cardinalis pre-
byter.

Ego W. Presb. card. tit. S. Grisogoni.

Ego Gozo presb. card. tit. S, Cræciliæ.

Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bac-
ii.

Ego Otto diac. card. S. Georgii ad Velum Au-
um.

Ego Gerardus diac. card. S. Mariæ in Domi-
ca.

Ego Thomas S. R. E. diac. card.

CDXLIII.

cclesiæ S. Frigdiani Lucensi ecclesiam S. Salvatoris in Mustolio committit, ea lege ut duodecim monetæ Lucensis denarii quotannis persolvantur.

(Anno 1140, April. 21.)

[*Bullar. Lateran*, 18.]

CDXLIV.

cclesiam S. Vincentii Bergomatem tuendam suscipit et ejus bona ac jura confirmat.

(Anno 1140, April. 29.)

[Lupus, *Codex diplom. Bergam.*, II, p. 1022,]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, ilectis filiis Alberto archipresbytero ejusque fra-ibus tam præsentibus quam futuris in Pergamensi cclesia Sancti Vincentii canonice viventibus in per-etuam memoriam.

Commissæ nobis apostolicæ sedis auctoritas nos ortatur ut locis et personis ejus auxilium devo-ione debita implorantibus, tuitionis præsidium im-endere debeamus. Quia sicut injusta petentibus ullus est tribuendus effectus, ita legitima et justa oscentium non est differenda petitio, præsertim eo-um qui cum honestate vitæ et laudabili morum ompositione gaudent omnipotenti Deo deservire. apropter, dilecti in Domino filii, vestris justis et ationabilibus postulationibus clementer annuimus, t Beati Vincentii martyris ecclesiam una cum estræ congregationis collegio et cum omnibus ad amdem ecclesiam pertinentibus sub apostolicæ edis tutela protectioneque suscipimus, et præsentis cripti pagina communimus. Statuimus enim ut uascunque possessiones, quæcunque bona in ec-esiis, oppidis, villis, decimis, et nundinarum red-itibus seu aliis rebus, eadem ecclesia impræsentia-m juste et legitime possidet, aut in futurum con-essione pontificum, liberalitate regum vel princi-um, oblatione fidelium, seu aliis justis modis ationabiliter, auxiliante Domino, poterit adipisci, rma vobis vestrisque successoribus in perpetuum A et illibata permaneant. Decernimus ergo ut, quandiu in canonicæ disciplinæ observantia permanseritis, nulli omnino hominum liceat ecclesiam vestram temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel importunis angariis seu temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Interdicimus etiam ut nec episcopo, nec archiepiscopo liceat, nec etiam alicui personæ facultas sit vestræ communitatis bona in proprios usus deflectere, sive in beneficium aliis dare, vel quibuscunque aliis modis a præbenda fratrum vel communi utilitate alienare. Locationes vero seu commutationes aut investitiones prædictorum B absque communi fratrum consilio nullatenus perpetrentur, nec hujusmodi jus ab episcopo vel personis quibuslibet invadatur, salva tamen canonica Catholicornm episcoporum Pergamensium reverentia.

Si quis igitur in posterum archiepiscopus, episcopus, imperator, rex, dux, princeps, comes aut vicecomes, sive quælibet ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extre-C mo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant, Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Conradus Sabinensis episcopus subscripsi.

Ego Theodewindus episcopus S. Ruffinæ subscripsi.

Ego Albericus Ostiensis episcopus subscripsi.

Ego Anselmus presb. card. tit. Sancti Laurentii in Lucina subscripsi.

D Ego Wido sanctæ Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos subscripsi.

Ego Ivo presbyt. cardinal. tit. S. Laurentii in Damaso subscripsi.

Ego Grisogonus presbyt. cardinal tit. Sanctæ Praxedis subscripsi.

Ego Gregorius presb. card. tit. Calixti subscripsi.

Ego Presbit. (*sic*) tituli Pastoris cardinalis presbyter subscripsi.

Ego Goizo presbyt. cardin. tit. Sanctæ Cæciliæ subscripsi.

Ego Gregorius diacon. card. tit. Sanctorum Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Otto diac. card. Sancti Georgii ad Velum Aureum subscripsi.

Ego Vassalus diac card. Sancti Eustachii subscripsi.

Ego Gerardus diac. card. Sanctæ Mariæ in Dominica subscripsi.

Ego Octavianus diac. card. Sancti Nicolai in Carcere subscripsi.

Ego Thomas diac. card. sanctæ Romanæ Ecclesiæ subscripsi.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus card. subscripsi.

Datum Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diacon. cardinalis et cancellarii III Kalend. Maii, indict. III, Incarnationis Dominicæ anno 1140, pontificatus domni Innocentii II papæ anno XI.

CDXLV.

Monasterii S. Maximini Trevirensis tutelam suscipit possessionesque confirmat.

(Anno 1140, Maii 6.)

[HONTHEIM, *Hist.-Trevir. diplom.*, 1, 543.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio SIGERO abbati monasterii S. Maximini, quod in suburbio Trevirensi situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis.

Incomprehensibis et ineffabilis divinæ miseratio potestatis nos hac providentiæ ratione in apostolicæ sedis administratione constituit, ut paternam de omnibus Ecclesiis sollicitudinem gerere studeamus. Siquidem sancta Romana Ecclesia, quæ a Deo sibi concessum omnium Ecclesiarum retinet principatum, tanquam diligens et mater singulis, ut debet, Ecclesiis instanti vigilantia providere. Ad ipsam enim, quasi ad caput, et matrem, ab omnibus est concurrendum, ut ejus visceribus nutriantur, auctoritate defendantur, et a suis oppressionibus releventur. Condecet igitur ut ecclesiæ et venerabilia loca, maxime quæ ad speciale jus et singularem proprietatem sanctæ Ecclesiæ (cui Deo auctore servimus) spectant, specialioris prærogativæ sortiantur honorem, et apostolicæ auctoritatis munimine roborentur. Quamobrem, dilecte in Domino fili, Sigere abbas, tuis ac tuorum fratrum justis postulationibus clementius inclinati, ad instar prædecessorum nostrorum, sanctæ recordationis Gregorii, Agapiti, Joannis; item Joannis, et Leonis noni, Romanorum pontificum, beati Maximini monasterium, cui auctore Domino præsides, sub apostolicæ sedis tutela et protectione suscipimus, et præsenti privilegio communimus. Statuimus enim ut quascunque possessiones, quæcunque bona in ecclesiis, villis, terris, cultis vel incultis seu aliis rebus eidem monasterio impræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum, imperatorum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, tibi tuisque successoribus, ac fratribus inibi Domino pro tempore famulantibus, A firma in perpetuum et illibata consistant. In quibus hæc propriis duximus imprimenda vocabulis: in archiepiscopatu Trevirensi villas cum ecclesiis Bescha, Willera, Drudelinga, Murmiringa, Mamhra, Daleheim, Frisinga, Tavena, Berga cum appendiciis suis, Emmelde, Luttrestharra, Billicha, Marchidictum cum appendiciis suis, Oldinga, Schitelinga, Mudeuurt, Mersche, Liniche cum pertinentiis suis, Everlinga, Voela, Ham cum appendiciis suis in pago Bidgowe, Ratersdorff, Buchstat, Frankingun, Ebbena, Metzrich, Stedeheim, Enselinga, Simonisvilla, Meisbreth, Kenne, Insula, Lodquich, Vallis cum appendiciis suis, Riola, Lorche, Poliche, Decima cum appendiciis suis, Martinivilla, Bumaga cum pertinentiis suis, Budelbach, Lovena, Rivenacha, Gunderhausen cum appendiciis suis, Prichena cum pertinentiis suis, ecclesiam de Talefaugh, ecclesiam de Remiche, ecclesiam de Wimerskirche, ecclesiam de Lunesdorff, ecclesiam de Cumiciaco, ecclesiam de Steinsele, ecclesiam de Schoneberga, ecclesiam de Betresdorff; in archiepiscopatu Moguntino ecclesiam Sancti Christophori cum domibus, et areolis in ipsa civitate, ecclesiam de Wyldenstein, ecclesiam de Gozoluesheim, ecclesiam de Albucha, ecclesiam de Winheim, ecclesiam de Flancheim, ecclesiam de Husun. Item villas cum Suapeheim, Evernesheim, Briccenheim, Buckenheim, Esenheim, Apula cum suis appendiciis, Scheringesfeld, Mammeldal, Siemera; in archiepiscopatu Coloniensi, Oxesheim cum ecclesia, Leccenic cum ecclesia, Buddelar, et Barwillere cum ecclesia et appendiciis suis; in episcopatu Leodiensi Aselbrunna cum ecclesia, Curmeringa Fractura; in episcopatu Metensi, in ipsa civitate domos cum areolis, vineis et agris; ecclesiam de Theodonisvilla cum quinque mansis, Wiure cum ecclesia, ecclesiam de Lutzelkirche, Bisanga cum ecclesia et suis pertinentiis, Wirtzkircha cum ecclesia, Tincheris, Vriulcurt, Vkenishem; piscationem quoque Roveri fluvii, et vennam in eo constructam vobis nihilominus confirmamus. Ecclesias insuper et alias possessiones ad præfatam abbatiam pertinentes cum decimis et dotibus suis, et cunctas salicas decimationes, quas in usus hospitum, pauperum et peregrinorum felicis memoriæ prædecessor noster Leo papa vestro monasterio habendas concessit, vobis nihilominus confirmamus. Libertatem etiam a Romanis pontificibus, et religiosis regibus sive imperatoribus monasterio vestro collatam, inviolatam servari decernimus, ut videlicet idem locus nulli unquam sedi vel Ecclesiæ subdatur, sed sub sanctæ Romanæ Ecclesiæ jure et patrocinio, et imperatorum mundiburdio seu tuitione consistens ea libertate et immunitate fruatur quam idem monasterium a Romanis pontificibus et imperatoribus noscitur habuisse. Nulla etiam cujuslibet dignitatis persona, nisi a te vel tuo quolibet successore invitata, infra præfatum monasterium quidquam pro suo libitu audeat ordinare vel ausu temerario exercere. Obeunte vero te ejusdem loci abbate, vel tu

n quolibet successorum, nullus inibi qualibet A ›reptionis astutia seu violentia præponatur, nisi em fratres communi assensu, seu pars consilii ›ioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti gulam, præviderint eligendum. Sane sepulturam ›ius loci liberam esse concedimus, ut eorum, qui illic sepeliri deliberaverint devotioni (nisi forte communicati sint) nullus obsistat. Decernimus go ut nulli unquam ecclesiasticæ sæcularive rsonæ liceat præfatum vestrum monasterium te- ›re perturbare, aut ejus possessiones auferre vel latas retinere, minuere, sive quibuslibet fatigare lestiis, sed omnia integra conserventur eorum, › quorum gubernatione et sustentatione concessa nt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in B sterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc stræ constitutionis paginam sciens, contra eam nire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi atum suum congrua satisfactionne correxerit, po- statis honorisque sui dignitate careat, reamque se vino judicio existere de perpetrata iniquitate co- noscat, et a sacratissimis corpore et sanguine Dei Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena at, atque in extremo examine districtæ ultioni sub- ceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servan- ›us sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud ipremum judicem præmia æternæ pacis inveniant. men, amen, amen.

Ego Iunocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tituli S. Lau- C entii in Lucina.

Ego Chrisogonus presbyter card. tit. S. Praxe- is.

Ego Ivo card. presbyter S. Laurentii in Da- naso.

Ego G. G. card. presbyter tit. Sancti Calixti.

Ego Ribaldus presbyter card. tit. S. Anastasiæ.

Ego Wido presbyter card. tit. S. Chrisogoni.

Ego Presbiter tit. Pastoris cardinalis presbyter.

Ego Goizo presbyter card. tit. S. Cæciliæ.

Ego Conradus Sabiniensis episcopus.

Ego Theodevinus Sanctæ Rufinæ episcopus.

Ego Alberius Albanensis episcopus.

Ego Gregorius diaconus card. Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Albericus Ostiensis episcopus.

Ego Otto diaconus card. L. Georgii ad Velum Aureum.

Ego Vasallus diaconus card. S. Eustachii juxt templum Agrippæ.

Ego Ubaldus diaconus card. S. Mariæ in Via Lata.

Ego Octavianus diaconus card. S. Nicolai in Carcere.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus cardinalis.

Datum Laterani per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi, cardinalis et cancellarii, secundo Nonas Maii, indictione tertia, anno Incarnationis Dominicæ 1140, pontificatus vero domini Innocentii secundo papæ anno undecimo, etc. (156).

CDXLVI

Ad Alberonem archiepiscopum Trevirensem. Jubet ut monasterium S. Maximini in ordinem reducat.

(Anno 1140, Maii 8.)

[Wurtvein, *Nova subsidia*, IX, p. 202.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Alberoni Trevirensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato, salutem et apostolicam benedictionem.

Laboribus tuis affectione paterna compatimur, et in quibus secundum Deum possumus opem et consilium tibi tanquam charissimo fratri nostro

(156) Qua ratione præsens bulla per monachos sub- ›epta fuerit, sequentibus refert Baldericus in Vita Alber. « Eo igitur tempore, cum vacaret ecclesia S. Maximini pastore, elegerunt monachi abbatem mo- nachum quemdam de Ecclesia Leodiensi, fratrem quorumdam, qui consiliarii erant comitis Namur- ensis, ideo, ut illorum consiliis acrius in furorem ›ium comes quotidie accenderetur; quem Romam magnis sumptibus ducentes contra voluntatem ar- D chiepiscopi a D. papa Innocentio fecerunt benedici abbatem, et admiratæ sunt turbæ de tam subita ›rum mutatione, scilicet, quod Romana Ecclesia ›lem tantumque virum (Alberonem) tam graviter molestavit, qui tot labores totque pericula pro ipsa ›stinuerat, et qui tam nuper in tanta gratia apo- ›olicæ sedis exstiterat, et qui pro papa Innocentio ›othario regi intantum se opposuerat in expedi- ›one supradicta, quod ipse archiepiscopus et rex › invicem non sereno vultu discesserent. Præterea mpore hujus guerræ, quæ erat inter archiepisco- ›m et comitem (Namurcensem) fratres de ecclesia ›onfluentina (S. Elorini) eum quoque investare cœ- ›runt. Præpositum enim contra voluntatem elege- ›nt virum nobilem D. Ludovicum de Isenburg, ›m quo Romam magnis sumptibus pergentes, lit- ›ras apostolicas retulerunt, D. archiepiscopo suæ voluntati contrarias, quas cum D. archiepiscopo in synodo residenti obtulissent, ipse ex animi commotione ipsas in terram dejecit. Unde apud D. papam Innocentius accusatus, ab ipso est vocatus ad diem præscriptum, et cum ad diem non venisset, episcopali est officio suspensus. Hæc mala omnia venerunt simul super illum, et de omnibus his liberavit eum Dominus, Romam enim veniens effecit quod abbas S. Maximi obedientiam ei promisit, et juramento ei fidelitatem fecit, et electionem Confluentinorum cassavit. « Sigeri abbatis juramentum, archiepiscopo præstitum, in pervetusto metropolitanæ bibliothecæ (quæ, eheu ! hodie non existit amplius) Evangeliorum codice, quo singulorum archidiœcesis Trev. abbatum obedientiæ, archiepiscopo præstitæ, insertæ erant, his verbis legit Browerus. *Ann. Trev* lib. xiv. n. 44. *Ego Seyherus abbas S. Maximini promitto obendientiam Trevirensis Ecclesiæ sedi et tibi Alberoni Dei gratia Trevirensium archiepiscopo et tuis successoribus Catholicis in perpetuum salvo proposito ordinis mei.* Ut autem eo tandem deveniretur, et quod obreptitie impetratum rescinderetur, S. Bernardus binas epistolas dedit ad Innocentium papam (*epp.* 179 *et* 180 *Bernardi*); quas suo non caruisse effectu, pontificia confirmatio 20 Decembris hoc anno secuta demonstrat.

libenter impedimus (157). Scire te quidem volumus, quod abbatem Sancti Maximini (158) accepta securitate, ut de causa, pro qua excommunicatus fuerat, mandatis nostris obediat, absolvi fecimus, absolutum vero ad tuam discretionem remittentes, viva voce sibi præcipimus ut tibi tanquam proprio archiepiscopo obedientiam et reverentiam cum humilitate exhibeat. Tua itaque interest, ad reformandam in eodem monasterio religionem studiose impendere, et ad pacem et tranquillitatem ipsius loci et fratrum ibidem Domino servientium propensius operam dare (159). Electionem quam clerici Sancti Florini de Moguntino præposito contra SS. Patrum decreta fecerant, non approbavimus; propterea quod, sicut præcepimus, Henricus comes Namurcensis episcopatum tuum rapinis et incendiis vastaverit per præsentia tibi scripta mandamus, quatenus ipsum ab ecclesiæ tuæ infestatione, et tua desistere et de damnis et illatis injuriis satisfacere districte commoneas, cum censura exercens. Nos autem sententiam quam in eum canonice promulgaveris, auctore Domino ratam habebimus (160).

Datum Laterani VIII Idus Maii.

CDXLVII.

Ad Henricum Senonensem et Rainaldum Remensem episcopos, et Bernardum abbatem Claræ vallensem. — De Abælardo et Arnaldo de Brixia damnatis, et monasterio includendis, librisque eorum comburendis.

(Anno 1140, Jul. 16.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 564.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus HENRICO Senonensi, RAINALDO Remensi, archiepiscopis, eorumque suffraganeis, et charissimo in Christo filio BERNARDO Claræ-vallensi abbati, salutem et apostolicam benedictionem.

Testante Apostolo (*Ephes.* IV), sicut unus Deus, una fides esse dignoscitur, in qua tanquam immobili fundamento, præter quam nemo aliud potest ponere, fiirmitas Catholicæ Ecclesiæ inviolata consistit. Inde est quod B. Petrus apostolorum princeps pro eximia hujus fidei confessione audire meruit: *Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (*Matt.* XVI). Petram utique firmitatem fidei, et Catholicæ unitatis soliditatem manifeste designans. Hæc siquidem est inconsutilis tunica Redemptoris nostri, super quam milites sortiti sunt, sed eam dividere minime potuerunt. Contra quam in initio fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania; astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum. Verum apostoli duces Dominici gregis, et eorum successores apostolici viri, ardore charitatis et zelo rectitudinis succensi, fidem defendere, et eam in cordibus populorum proprii sanguinis effusione plantare non dubitaverunt. Demum cessante persecutorum rabie, imperavit ventis, et facta est in Ecclesia tranquillitas magna. Sed quia hostis humani generis semper circuit, quærens quem devoret, ad expugnandam sincéritatem fidei, fraudulentam hæreticorum fallaciam subinduxit. Contra quas veri Ecclesiarum rectores viriliter insurgentes, eorum prava dogmata cum ipsorum auctoribus condemnarunt, in magna namque Nicæna synodo Arius hæreticus est damnatus. Constantinopolitana synodus Manichæum [*f.* Macedonium] hæreticum debita sententia condemnavit. In Ephesina synodo Nestorius condignam sui erroris condemnationem recepit. Chalcedonensis quoque synodus Nestorianam hæresim et Eutychianam cum Dioscoro et ejus complicibus justissima sententia confutavit. Marcianus præterea, licet laicus, Christianissimus tamen imperator, Catholicæ fidei amore succensus, prædecessori nostro sanctissimo papæ Joanni scribens, adversus eos qui sacra mysteria profanare contendunt, inter cætera sic loquitur, dicens: « Nemo clericus, vel alterius cujuslibet conditionis, de fide Christiana publice conetur in posterum tractare. Nam injuriam facit jndicio reverendissimæ synodi, si quis semel judicata et recte disposita revolvere et iterum disputare contendit: et in contemptores hujus legis, tanquam in sacrilegos, pœna non deerit. Igitur si quis clericus erit, qui publice tractare de religione ausus fuerit, a consortio clericorum removebitur. » Dolemus autem quoniam, sicut litterarum vestrarum inspectione et missis a fraternitate vestra nobis errorum capitulis cognovimus, in novissimis diebus, quando instant periculosa tempora, magistri Petri Abælardi perniciosa doctrina, et prædictorum hæreses, et alia perversa dogmata Catholicæ fide obviantia, pullulare cœperunt. Verum in hoc maxime consolamur, et omnipotenti Deo gratias agimus, quod in partibus vestris pro patribus tale

(157) Hæ Innocentii II litteræ indigitant impensos Alberonis archiepiscopi labores pro abbatia S. Maximini, domestici gubernatoris imperitia male fluctuante melioribus legibus astringenda, sublatoque intestino dissidio ad consensionem pacemque revocanda.

(158) Fuit is Gerardus, teste scriptore vetere, sui profusus, sacrique peculii prodigus, non contentus latifundia S. Maximini in usus vertisse profanos, magno cum vitæ ac professionis dedecore cœnobii bona decoquens, res fortunasque palam dilapidans.

(159) Hic Gerardus, ut tandem saperet ab Alberone gravius fuit monitus, et oppugnatus; ubi vero pertinaciam retinuit, honore depulsus, brevi rebus humanis excessit (*Chron. Spanheim.*).

(160) Henricus Namurcensis episcopus, Walram filius, qui Conradi Lutzelburgensis ducta filia nuptias conciliante Alberone, ejus provinciæ comitatum aliaque beneficia clientelaris beneficii nomin obtinebat ab ecclesia Trevirensi. Is vero religion oblitus bellique avidus Treviros hostiliter invadit Postquam igitur de pace cum eo, sed irrito incœpt agitata, omnia potius alia, quam otium sp ctare comitem apparuit, Albero ad vim deniq transiit et comitis exemplo per expeditiones parv plerumque crebris incursionibus tantam vastitate reddidit, ut nullum respirandi spatium comiti reli queret (BROWERUS, *Annal. Trevirens.*, t. II, p. 3

os suscitavit, et in tempore apostolatus nostri in A
clesia sua tam præclaros voluit esse pastores,
i novi hæretici studeant calumniis obviare, et
maculatam sponsam uni viro virginem castam
hibere Christo. Nos itaque qui in cathedra S. Pe-
, cui a Domino dictum est : *Et tu aliquando con-*
rsus confirma fratres tuos (*Luc*. XXII), licet in-
gni, residere conspicimur, communicato fratrum
strorum episcoporum cardinalium consilio, desti-
ta nobis a vestra discretione capitula, et universa
sius Petri dogmata, sanctorum canonum auctori-
te, cum suo auctore damnavimus, eique tan-
iam hæretico perpetuum silentium imposuimus.
niversos quoque erroris sui sectatores et de-
nsores, a fidelium consortio sequestrandos, et
communicationis vinculo innodandos esse cen-
mus.

Datum Laterani XII Kal. Augusti.

CDXLVIII.

d Samsonem Remensem, Henricum Senonensem, episcopos, et Bernardum abbatem Clarævallensem. — De Abælardi et Arnaldi damnatione.

(Anno 1140, Jul. 16.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 565.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, ve-
erabilibus fratribus SAMSONI Remensi, HENRICO
enonensi archiepiscopis, et charissimo in Christo
lio BERNARDO Clarævallis abbati, salutem et apo-
tolicam benedictionem.

Per præsentia scripta fraternitati vestræ manda-
nus quatenus Petrum Abælardum et Arnaldum de
Brixia, perversi dogmatis fabricatores, et Catho-
icæ fidei impugnatores, in religiosis locis, ubi vobis
melius visum fuerit, separatim faciatis includi, et
ibros erroris eorum, ubicunque reperti fuerint, igne
omburi.

Data Laterani XVII Kalendas Augusti.

Transcripta ista nolite ostendere cuiquam, do-
nec ipsæ litteræ in Parisiacensi colloquio, quod
prope est, præsentatæ fuerint ipsis archiepi-
copis.

CDXLIX.

d Segniorettum presbyterum et socios ejus in capella S. Salvatoris Domino servientes.

(Anno 1140, Sept. 20.)

[BALUZ., *Miscell.*, IV, 592.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, di-
ectis filiis SEGNIORETTO presbytero et sociis ejus,
n capella S. Salvatoris in Mustolio Domino ser-
ientibus, salutem et apostolicam benedictionem.

S. Salvatoris capellam quæ beati Petri juris exi-
it cum omnibus suis appendiciis Jer. priori S. Fri-
iani et fratribus ejus commisimus. Quocirca per
præsentia vobis scripta mandamus, et mandando
præcipimus quatenus absque contradictione ali-
na obedientiam et reverentiam eis humiliter de-
ratis.

Data Trans Tyberim XII Kal. Octobris.

CDL.

Ecclesiam Pomeranensem tuendam suscipit. Sedem episcopalem jubet in civitate Wollinensi esse, bonaque Ecclesiæ confirmat.

(Anno 1140, Oct. 14.)

[LUDEVIG, *Script. rer. Germam.*, II, 535.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ADELBERTO, Pomeranorum episcopo ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Ex commisso nobis a Deo apostolatus officio, fratribus nostris, tam vicinis quam longe positis, paterna nos convenit provisione consulere et in ecclesiis in quibus Domino militare noscuntur, suam justitiam
B conservare, ut quemadmodum, Domino disponente, patres vocamur in nomine, ita nihilominus comprobemur in opere hujus rei gratia, venerabilis frater Adelberte episcope, tuis justis postulationibus clementer annuimus, et commissam tibi, Pomeranensem Ecclesiam sub beati Petri et nostram protectionem suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut in civitate Wollinensi, in ecclesia B. Alberti, episcopalis sedes perpetuis temporibus habeatur. Præterea quæcunque bona, quascunque possessiones eadem ecclesia in præsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, vel aliis justis modis, Deo propitio poterit adipisci, firma tibi tuisque succesoribus et illibata permaneant. In
C quibus hæc propriis duximus explicanda vocabulis videlicet civitatem ipsam Wollin cum foro et taberna et suis omnibus appendiciis ; Dymin, Treboses, Chozk, Wollgast, Huzon, Grosswin, Piritz, Stargard, cum villis et eorum appendiciis omnibus ; Stettin, Camin cum taberna, foro et eorum appendiciis de tota Pomerania usque ad Lebam fluvium, de unoquoque arante duas mensuras annonæ, et quinque denarios decimam, fori quod dicitur Sichem. Decernimus ergo ut nec regi nec duci seu alicui hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, aut ablatas retinere, imminuere, seu quibuslibet fatigare molestiis : sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione con-
D cessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua sane in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, privationem honoris potestatisque suæ patiatur, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis

accipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Datum Trans-Tyberim per manum Aymerici, S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, secundo Idus Octobris, indictione quarta, Incarnationis Domini 1140, pontificatus vero domni Innocentii papæ secundi anno undecimo.

CDLI.

Ecclesiæ Pennensis possessiones, petente Grimaldo episcopo confirmat.

(Anno 1140, Oct. 27.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, I, 1119.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, ven. Fr. GRIMALDO Pennensi episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Sicut injusta poscentibus nullus est tribuendus effectus, ita legitima postulantium non est differenda petitio. Eapropter, dilecte in Domino frater Grimalde episcope, preces tuas rationabiles clementer admisimus, et ecclesiam B. Mariæ, et gloriosi Christi martyris ac levitæ Maximi præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis legitimis modis Deo propitio poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus ac illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : civitatem ipsam cum omnibus suis pertinentiis, videlicet cum casalibus Neto, Cese, et casali, S. Joannem de Cypresso, Mezu, castellum quod dicitur Collis Altus, villam de Paternella, ecclesiam S. Mariæ de Liciano cum ecclesiis et omnibus suis pertinentiis, ecclesiam S. Petri de Laureto cum ecclesiis et omnibus suis appendicibus, ecclesiam S. Serotini, ecclesiam S. Saturiani in Colle Cortino, ecclesiam S. Felicis de Monte Silvano, ecclesiam S. Michaelis et S. Joannis, ecclesiam S. Barbaræ de civitate S. Angeli, cum ecclesia S. Angeli, et S. Andreæ, et S. Antimi, ecclesiam S. Mariæ de Atria, ecelesiam S. Mariæ de Moscufo, ecclesiam S. Mariæ de Planella, ecclesiam S. Mariæ de Cumulo, ecclesiam S. Mariæ de Quana civitate, ecclesiam B. Mariæ de Catiniano, ecclesiam S. Mariæ de Bistejo, ecclesiam S. Petri ad Pennensem, ecclesiam S. Clementis de Balbine, ecclesiam S. Mariæ de Trevio, ecclesiam S. Georgii ad Ornanum, ecclesiam S. Rufinæ de Aquilano, ecclesiam S. Angeli de Puteo, ecclesiam S. Mariæ de Rubilia, ecclesiam S. Laurentii de Fabrica, ecclesiam S. Mariæ de Brittuli, ecclesiam S. Joannis in Balneo, ecclesiam S. Mariæ de Podio. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt,

A usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica vel sæcularis persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus B subscripsi.

Ego Conradus Sabinen. episcopus subscripsi.

Ego Geraldus presb. card. tit. S. Crucis in Hierusalem subscrip,

Ego Petrus card. titul. Pastoris subsc.

Ego Guizo presb. cardin. S. Cæciliæ subsc.

Ego Gregorius diac. card. tit. SS. Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Octavianus diaconus card. S. Nicolai in Carcere subscripsi.

Ego Thomas S. R. E. diac. card. subs.

Datum Later. per manus Aymerici S. R. E. diac. card. et cancellarii, VI Kalend. Novemb., indict. IV, Incarnat. Dom. anno 1140, pontificatus vero dom. Innocentii papæ II, anno XI.

C

CDLII.

Moniales Crisenonis a dominatione Molismi laudante papa liberantur.

(Anno 1140, Nov. 1.)

[*Gall. Christ.*, XII, Instrum. 112.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectæ filiæ ADALINÆ abbatissæ Crisenonis et cunctis ejusdem loci sororibus, salutem et apostolicam benedictionem.

Tam ex præsentium latoris relatione quam ex litteris filii nostri G. illustris Nivernensium comitis, vos et locum vestrum cum appendiciis suis a jugo et dominatione Molismensium monachorum penitus absolutas esse audivimus et gratum habuimus, et quidquid a dilectis filiis Hu. bonæ memoriæ tunc Autis- D siod. episcopo et G. illustri Nivernensi comite, vel de ordinatione vestra, vel de sensus commutatione, secundum providentiam venerabilium abbatum Hu. Pontiniacensis, et A. Vizeliacensis, et G. Trecensis, et G. Clarævallensis prioris, quibus id injunximus, provisum et statutum est, nos quoque id volumus et sedis apostolicæ auctoritate ratum habemus. Privilegium vero quod super hoc fieri postulastis, cum rem plenius viderimus, viso scripto de ejusdem pacis compositione, sine difficultate impetrabitis. Nos charissimæ in Christo filiæ, pro officii nostri debito vestram devotionem exhortamur ut summopere caveatis ne sub hujus occasione libertatis vestram priscam religionem in aliquo, quod absit ! diminua-

...s, sed Deo cum summa humilitate et subjectione ...ervientes, ut ad libertatem gloriæ filiorum Dei tan...em transire mereamini omni instantia laboretis.

Datum Romæ Kalendis Novembris, anno Domi...i 1140.

CDLIII.

...onasterium S. Jacobi Bessense tuendum suscipit et ejus bona ac privilegia confirmat, imposito monachis aurei unius tributo annuo.

(Anno 1140, Nov. 19.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, IV, 776.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, di...ecto filio NICOLAO abbati monasterii S. Jacobi de ...exia, ejusque successoribus regulariter substituen...ie in perpetuum.

Apostolici moderaminis, etc., *usque*, patrocinio ...ve...mus. Eapropter, dilecte in Domino fili Nicolae ...bbas, rationabilibus tuis postulationibus clementer ...nnuimus, et monasterium, cui Deo auctore præesse ...ignosceris, sub B. Petri et nostra protectione sus...ipimus, et præsentis scripti patrocinio communi...mus, statuentes quascunque possessiones, etc., *usque* ...libata permaneant. In quibus hæc propriis duximus ...xprimenda nominibus: ecclesiam videlicet S. Gra...ani, in suburbio Vercellensi sitam cum Hospitali ...auperum, et terra Lateriani, et in Tarto, et in..... ...t in casali Ruffo, et in Lebraria, et in castello Novo ...itam cum omnibus ad ipsam ecclesiam et hospitale ...ertinentibus, ecclesiam S. Salvatoris in burgo, S. ...gathæ cum terris in planitie S. Agathæ acquisitis, ...cclesiam S. Michaelis prope Cerionem sitam, ec...lesiam S. Mariæ in Ronicenda, ecclesiam S. Martini ...e Scala cum suis pertinentiis, ecclesiam S. Eusebii ...uxta castrum Montisalti situm cum hospitali pau...perum cum omnibus ad eamdem ecclesiam, et hos...pitale pertinentibus, terras quoque quas habetis in ...Carisio, in Salutiola, in Cerione, et in pago Bugel...ense. Curtem etiam Medieni, et Silvam quæ Rovi...enda nominantur, sane laborum vestrorum, quos ...propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nu...trimentis vestrorum animalium nullus omnino cleri...cus, vel laicus decimas a vobis exigere præsumat. ...Obeunte vero te, etc., *usque* secundum Deum, et B. ...enedicti Regulam communiter providerint eligen...dum, salva Vercellensis episcopi canonica justitia, et ...reverentia. Decernimus ergo, ut nec episcopo Vercel...lensi nec alicui hominum liceat, etc., *usque* omni...modis profutura. Et ipsum monasterium in libertate ... Raynerio bonæ memoriæ Vercellensi episcopo ...sius cænobii fundatore absque contradictione per...maneat. Ad indicium autem hujus a sede apostolica ...acceptæ protectionis et liberationis nobis nostris...que successoribus aureum unum annualiter persol...vatis. Si qua igitur in futurum, etc., *usque* districtæ ...ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco, etc. ...*que* præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Albertus Albanensis episcopus.

Ego Gerardus presb. card. tit. S. Crucis in Jerusalem.

Ego Chrysogonus presb. card. tituli S. Praxedis.

Ego Anselmus presb. card. S. Laurentii in Lucina.

Ego Petrus presb. card. tit. S. Pastoris.

Ego Goizo presb. card. tit. S. Cæciliæ.

Ego Guido S. R. E. indignus sacerdos.

Datum Laterani per manum Aimerici S. R. E. diaconi cardinalis et cancellarii, XIII Kal. Decemb., indict. IV, Incarn. Dominicæ 1140, pontificatus vero D. Innocentii II papæ anno XI.

CDLIV.

Monasterii S. Pauli in Carinthia protectionem suscipit possessionesque ac privilegia confirmat.

(Anno 1140, Nov. 24.)

[HORMAYR. *Arch. S. Gregr.* 1821, p. 238.]

CDLV.

Privilegio pro Mediano-Monasterio.

Anno 1140, Dec. 12.

[BELHOMME, *Hist Mediani-Monasterii*, p. 284.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio MILONI abbati Mediani-Monastarii ejusque successoribus regulariter substituendis, salutem et apostolicam benedictionem.

Ad hæc nobis Ecclesiæ Catholicæ cura a summo pastore Deo commissa est ut paternis affectibus diligamus, et eo amplius studeamus, ipsorum devotis inclinari postulationibus, quo ferventius ipsi disciplinis ecclesiasticis et Sanctorum Patrum Regulis inhærere noscuntur. Tunc enim noster Deo gratus erit famulatus, si sanctorum locorum institutis et eorum ordo nostris patrociniis in religionis puritate fuerit conservatus. Eapropter, dilecte in Domino fili Milo abbas, tuis rationabilibus postulationibus clementer annuimus et præfatum monasterium cui, Domino auctore, servire dignosceris; sub beati Petri tutela et nostra suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et rite possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et illibata remaneant; in quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda: Eamdem villam ipsius monasterii (*Moyenmoustier*) cum aliis villis sibi subjectis, videlicet Rua (*Ravon*), Werria (*La Voivre*), Visivallum (*Veseval*), ecclesiam Sancti Petri scamnum (*Pechone*) cum prædio ibi acquisito; villam quæ vocatur Alba (*Blamont*); ecclesiam de Montiniaco (*Montigny*), et prædium quod ibi habetis; ecclesiam de Guineix (*Gugney*) cum prædio et hominibus quos in eadem habetis; ecclesiam de Erkelingis (*Ersing*) cum prædio; curiam de Montis (*Mont-dit-Berg*) cum appendiciis suis; apud cortem Mantonis (*Mantoncourt*) prædium quod fuit Odonis. Ecclesiam de Serris (*Serres*) cum his quæ rationabiliter acquissitis; ecclesiam Riclusicortis (*Rechi-*

court), ecclesiam de Corte (*Gelacourt*) et capellam de Astervalla (*Aizerailles*); campum et partum quod Hilfridus in eadem villa vobis dono dedit: apud Manceriolas (*forte Mazerulles*) prædium cum silva et molendino; allodium de Moyen (*Moyen*) quod Draco et Robertus eidem monasterio contulerunt, et allodium quod ab ecclesia Sancti Deodati legitime acquisistis; prædium de Remoraldivilla (*Remenoville*) et allodium domini Garcirii, et apud Barbonvillam (*Barbonville*) allodium quod dedit vobis idem Garsirus; allodium quod dederunt vobis Widericus et Cono; possessiones Barbonvillæ (161) apud Manierias (*Magnières*); decimas de Avenigis et Croadis quod fuit de beneficio ipsius Mediani-Monasterii, ecclesiam de Gevoniscurte (*Givicourt*) cum capellis suis, et terram quam dedit vobis ibidem Simon de Paroya (*hodie Paroye*), et concambium de Hunaldi Manisle (*Hunamesnil*) et quod habetis apud Marsallum et Richecicortem (*Marsal et Richecourt*), et allodium apud domnum Rosvinum (*forte domnum Juvinum, Dompjevin*); curiam de Welchercha (*Veldkirch*) cum appendiciis suis; ecclesiam Beati Maximini cum capellis Beatæ Mariæ et Sancti Apri de Ergaiseim (*nunc Krautergershim*), apud Tutelheim *Titelheim*) mansos novem; apud Hundenisheim (*Hindesheim*) ecclesiam Beati Petri apostoli et curtem cum appendiciis suis; Uthratisheim (*Itersheim*) allodium Gerardi et Hecelini. Apud Startosheim (*Storstheim*) mansum unum. Apud Hergenseim (*Krautergersheim*) mansum unum. Apud Wirchensheim quatuor et apud Biristet (*forte Baar*) unum. Ecclesiam Sancti Mauritii de villa quæ appellatur Capella (*forte Lachapelle supra Mortam*); ecclesiam de Alta-Petra (*Autrepierre*) et prædium de Malescivilla (*Malzéville*); ecclesiam de Echery cum appendiciis suis: cellam Bellævallis cum ecclesiis et prædiis eidem juste concessis; ecclesiam de Raspatio (*Repas*). In villa Mediani-Monasterii capellam Sancti Apri. Ad septem abietes (*Ban de Sapt*) capellam S. Gregorii apud Hurbacium (*Hurbache*) capellas videlicet S. Stephani, S. Crucis (162) et S. Mariæ (163) apud Ormontem (*S. Jean d'Ormont*); apud Visivallum (*Veseval*) capellam Sancti Leodegarii. Apud Dilonisvillam (*Glonville*) ecclesiam S. Mauritii cum capellis suis. Apud Busserias (*Bussières*) (164) capellam S. Remigii cum capella S. Egidii. In civitate Argentina mansionem unam. Apud Abnicim septem mansos terræ; cortem Radavillaris (*Raviller*) cum vineis, pratis, agris sibi appendentibus. Apud Bercheim vineas et cortes et decimas dominicatorum domni episcopi Tullensis; silvam ibidem vobis ab eo datam (165). Apud Rabaldivilare (*Ribauville*) Aresvingordos. Apud Castinoxe (*Chatenoy*) cortem cum vineis. Cellam de Tanvillare (*Tanviller*) et decimas ipsius allodii. Ecclesiam de Montis cum capellis suis (*Mont, Moussey et Thionville*); ecclesiam de Barbonvilla. Præterea auctoritate apostolica prohibemus, ut nullus advocatus in bonis aut justitiis ipsius monasterii, nisi quod antiquitus constitutum est accipiat, vel novas consuetudines seu exactiones aliquas eis imponat, nec subadvocatum loco sui constituat. Decernimus ergo ut nec ipsi episcopo, nec regi, nec duci sive principi, nec alicui omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, gravare, aut ejus possessiones auferrre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliquibus modis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Si quæ igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate agnoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi aliena fiat atque in extremo examine districtæ ultione subjaceat, cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tituli S. Crucis in Jerusalem.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Otto diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum.

Data Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, secundo Idus Decembris indictione IV, Incarnationis Dominicæ anno 1140, pontificatus domni Innocentii papæ II, anno XI.

CDLVI.

Bona et immunitates Stivagii monasterii confirmat.

(Anno 1140, Dec. 12.)

[HUGO, *Annal. Præm.*, II p. 540.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio HENRICO præposito Stivagii, ejusque successoribus regulariter instituendis in perpetuum.

Ad hoc nobis Ecclesiæ Catholicæ cura a summo pastore Deo commissa est, ut Dei servos paterno affectibus diligamus, et eo amplius studeamus ips

(161) Inter possessiones Barbonvillæ comprehendi possunt Hessonvilla et domnus Stephanus vulgo *Domtaille*, de quibus hic nulla fit mentio specialis.

(162) Hæc Sanctæ Crucis capella, hodie S. Gengulphi dicitur, ob reliquias ejusdem sancti in illa postea positas.

(163) Hæc secunda Herbaciacæ parochiæ capella sita est in vico Vepria dicto vulgo *La Voivre*.

(164) Editior forte locus ille in quo tradunt exstitisse olim matricem ecclesiam de Matexeio et Valesi nunc autem est Eremitorum de Busseriis dictum.

(165) Hinc patet amissa per sententiam Innocentii papæ præcipua corte Bercheim Medianenses adhuc tenuisse ibidem alias minores cortes, nec non decimas et silvam.

um devotionem, modis omnibus confovere; quo A fervertius ipsi disciplinis ecclesiasticis et sanctorum Patrum Regulis inhærere noscuntur, tunc enim nobiter Deo erit gratus famulatus si sanctorum locorum salubris institutio, rigor et ordo nostris patrociniis n religionis puritate fuerint conservata. Ea propter, dilecte in Domino fili Henrice præposite, tuis rationabilibus postulationibus clementer annuimus, et præfatum monasterium, cui Deo auctore præesse dignosceris, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et præsentis scripti patrocinio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Dei pro- B pitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant, in quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda: eamdem villam ipsius monasterii cum aliis villis sibi subjectis, videlicet Brehemont cum tota terra de Lacavere usque Bellummontem, tam cultam quam incultam, et quindecim mansos apud mansuile cum tota terra de Lastigie usque Fossche, cum alio prædio ab Haldidvidis vado usque ad grandem rivum cum piscatione ipsius rivi, cum tota silva quæ vocatur Espasge, et piscationem a Fracta Petra ad Haldidvidis vadum, et insuper tertiam partem ipsius banni Stivagii, tam in terris quam in pratis, in silvis, in aquis et totius banni quorumlibet animalium pasturis. Decimationem quoque totius banni ipsius tam frugum, quam C animalium cum censu capitali hominum manentium in tota Lotharingia, tam hominum Eleonis monasterii quam Stivagio pertinentium; Sindronisvillam quam dedit Sendraas cum decimatione, cum mancipiis et justitia ipsius banni, cum suo confinio a vado Mosellæ qui vadus S. Petri vocatur, usque Silvam quæ Liwir dicitur, et ultra campum Sancti Quintini usque supradictam Mosellam, cum piscatione usque Tornalli: prædium Saberti-orti cum mancipiis et justitia ipsius banni. Quatuor quarteria terræ quæ habetis apud Frovillam; duodecim quos habetis in allodio de Bassumpunt. Duo quarteria terræ quæ habetis apud Hennolvillam; allodium d'Envas cum duobus silvis et justitia ipsius banni cum mancipiis, decimationem croadarum et ancin- D giarum et agriculturæ quatuor boum in eodem loco rantium, et broli quam ab antiquo libere tenuistis. Curiam de Dunceres et ecclesiam cum capella sibi subjecta in honore sanctæ Mariæ et apud supradictam curiam pertinent octo quarteria terræ; census binorum quatuor quarteriorum sexdecim denarii sunt, et duodecim gallinæ et singula horum quatuor quarteriorum debent pro vectura et tritura tres denarios et quatuor gerbas de accingiis et tempore messionis et messis, falcem et tres sortes sex solidos debent. Quindecim orti quinque solidos debent, et quindecim gallinas et singulæ quinque ova. Et censuum apud Sefreville et Roiville, et Berezoil, et Nossoncour, quinque solidi debent, et prædium de jungeris cum mancipiis, silvis, pratis et justitiam banni. In Alsatia apud Singolsem ecclesiam in honore beati Petri cum omni decimatione et prædium in quo sita est eadem ecclesia, et quinquaginta duas hobas in eodem pago. Ecclesiam Dispaglingis cum omni decimatione. Apud Farlivigis ecclesiam cum omni decimatione, et ecclesiam cum decimis de Falves. Apud Andlan, ecclesiam Sancti Andreæ cum omni decimatione; ecclesiam Stivagiensem in qua cœnobium vestrum situm est. Regimen animarum tam clericorum quam laicorum parochianarum ecclesiarum cum omnibus pertinentibus suis, videlicet ecclesiam Sanctæ Mariæ in eodem loco sitam cum capella Sancti Michaelis de Belmunt, capellam etiam Sancti Apri Norpadi ecclesiæ, capellam Sancti Dionysii Burguntiæ, capellam Sancti Remigii et ecclesiam Sanctæ Mariæ de Mosteriolo parochialem, cum capella Sancti Martini de Nohenneis cum decimis et censibus earum et decimationem de Cretumville. Aqud Bellummontem, quindecim mansos in atrio manentes. Apud Norpadi ecclesiam, quindecim mansos in atrio, et apud Burguntiam quindecim mansos in atrio; apud Sanctum Remigium quindecim mansos in atrio. Apud Nohenneis quindecim mansos in atrio ad luminare ecclesiæ Sanctæ Mariæ spectantes. Synodalia quoque placita et justitiam laicorum, curas quoque recipientium ecclesias de manibus vestris, et cætera quæ ex concessione sanctæ recordationis, piæ memoriæ sanctæ Tullensis Ecclesiæ Brunonis (166) qui inde vobis privilegium conscripsit et dedit. Præterea auctoritate apostolica prohibemus, ut nullus advocatus in bonis seu rusticis ipsius monasterii, nisi ex consensu accipiat, vel novas consuetudines seu exactiones aliquas eis imponat, nec subadvocatum loci sui constituat. Decernimus ergo, ut nec episcopo, nec regi, nec duci, sive principi, nec alicui omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, gravare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliquibus molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnibus profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cun-

(166) Bruno dum pontifex sub Leonis XI nomine ctus est, Tullensis Ecclesiæ episcopus inscribi voit. Quid autem contineret privilegium datum a Brunone seu episcopo Tullensi, seu pontifice Romano nescitur, cum non existat dudum in archivis Stivagii, Andelacum, ut creditur, deportatum.

ctis autem eidem loco sua jura servantibus, sit pax A Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus episcopus Sabinensis.

Ego Gerardus presbyter card. tit. S. Crucis in Sertin.

Ego Ivo presbyter card. tit. Sancti Laurentii in Damaso.

Ego Chrisogonus presb. card. tit. Sanctæ Praxedis.

Ego GG. presbyter card. tit. Calixti.

Ego Cono presb. card. tit. Sanctæ Cæciliæ.

Ego Gregorius diaconus card. Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Otto diac. card. Sancti Georgii ad Velum Aureum.

E5o Gerardus diac. card. Sanctæ Mariæ in Dominica.

Ego Octavianus card. Sancti Nicolai in Carcere.

Ego Thomas S. Romanæ Ecclesiæ diac. card.

Datum Laterani per manum Henrici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diac. card. et cancellarii, II Idus Decembris, indictione III, Incarnationis Dominicæ anno 1140, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno undecimo.

CDLVII.

Introductionem canonicorum Præmonstratensium in monasterio S. Dionysii Schefflariensis confirmat.

(Anno 1140, Dec. 18.)

[Hugo, *Annal. Præm.*, II, p. 483.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Engelberto monasterii Sancti Dionysii in Schefflaren præposito, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regulariter substitutis, in perpetuum.

Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosos eligere, et eorum loca pia protectione communire. Dignum namque et honestati conveniens esse cognoscitur, ut qui ad ecclesiarum regimen assumpti sumus, eos et a pravorum hominum nequitia tueamur, et apostolicæ sedis patrocinio foveamus. Eapropter, dilecti in Domino filii, postulationibus vestris rationabiliter clementer annuimus, et monasterium vestrum sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus. In primis siquidem statuentes, ut in vestro monasterio ordo canonicus secundum regulam sancti Augustini et institutionem Præmonstratæ Ecclesiæ perpetuis temporibus inviolabiliter conservetur. Præterea quæcunque bona, quascunque possessiones idem monasterium tam ex dono venerabilis fratris nostri Ottonis Frisingensis episcopi quam aliorum Christi fidelium inpræsentiarum juste ac legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Sancimus etiam ne professis in vestro monasterio aliqua occasione liceat absque abbatis et capituli licentia ad alia loca transire, nec discedentes quisquam contra voluntatem vestram suscipere vel retinere præsumat. In generali quoque ipsius episcopatus interdicto submissa voce et clausis januis, divina officia celebrandi licentiam concedimus, nullo tamen interdicto, vel excommunicato admisso; sacerdotes vero, qui in vestris ecclesiis sunt admittendi, episcopo præsentari, qui sibi de spiritualibus, vobis autem de temporalibus respondeant. Sane laborum vestrorum decimas, quas propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium nullus omnino clericus, sive laicus B a vobis exigere præsumat. Chrisma vero, oleum sanctum, consecrationes altarium seu basilicarum, ordinationes clericorum, qui ad sacros ordines fecerint promovendi, a diœcesano suscipietis episcopo, si quidem Catholicus fuerit, et gratiam atque communionem sedis apostolicæ habuerit, et ea gratis et absque aliqua pravitate voluerit exhibere. Alioquin liceat vobis Catholicum, quemcumque malueritis, adire antistitem, qui nimirum nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Obeunte vero te, nunc ejusdem loci præposito, nullus qualibet subreptionis astutia, seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu secundum Deum et beati Augustini regulam præviderint eligendum. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse decernimus, ut C eorum, qui se illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati fuerint, nullus obsistat, salvo jure matricis ecclesiæ. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integre conserventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si quæ igitur ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, honoris potestatisque sua dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore D et sanguine Dei ac Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tit. S. Crucis in Jerusalem.

Ego Albertus Altanensis episcopus.

Ego Otto diac. card. S. Georgii ad Velum Aureum.

Ego Anselmus presb. card. tit. S. Laurentii in Lucina.

Ego Bernardus diaconus card. S. Mariæ in Dominica.

Ego Ivo presbyt. card. tit. S. Laurentii in Damaso.

Ego Chrysogonus presb. card. tit. S. Pastoris.

Ego Gorzo presb. card. tit. S. Cæciliæ.

Ego Aubaldus diac. card. S. Mariæ in Via Lata.

Ego Thomas S. Romanæ Ecclesiæ diac. cardinalis.

Datum Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis diaconi et cancellarii, xv Kalendas Januarii, indictione III, anno Incarnationis Dominicæ 1140, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno undecimo.

CDLVIII.

Alberoni archiepiscopo Trevirensi, et ejus successoribus asserit monasterium S. Maximini a Conrado rege concessum.

(Anno 1140, Dec. 20.)

[HONTHEIM, *Hist. Trevir.*, I, 547.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ADALBERONI Trevirensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Tunc sancta mater lætatur et exsultat Ecclesia, quando tantum fide plenum, industria et charitate roboratum filium generat et enutrit, qui et eorum fulgore superni numinis virtutibus plenus resplendeat, et in conspectu Romani pontificis atque sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ regum, principum, atque populi gloriosus et reverendus appareat. Eapropter, venerabilis in Domino frater Adalbero Trevirensis archiepiscope, apostolicæ sedis legate, tuis et multorum religiosorum pro te intercedentium precibus inclinati, non immemores siquidem devotionis et obsequiorum, a tua fraternitate, temporibus prædecessorum nostrorum felicis memoriæ papæ Paschalis, Calixti et nostri propensius impensorum, communicato nimirum fratrum nostrorum, episcoporum et cardinalium consilio, illud juris, quod charissimus filius noster Conradus Rom. rex, sive antecessores ejus, in abbatia S. Maximini habuisse noscuntur, tibi, et per te Trevirensi Ecclesiæ ab eodem Conrado collatum sive restitutum est, tibi et successoribus tuis auctoritate apostolica confirmamus, et præsentis scripti pagina communimus, salva nimirum per omnia justitia S. R. E., si quam habet. Si quis autem, hujus nostræ confirmationis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, nisi congrue satisfecerit, indignationem omnipotentis Dei, et BB. Petri et Pauli apostolorum ejus incurrat. Conservantes autem hæc ejusdem omnipotentis Dei et supradictorum apostolorum ejus benedictionem consequantur. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Ego Otto diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum.

Ego Vas. diac. cardinalis S. Eustachii.

Ego Hubaldus diac. cardinal. S. Mariæ in Via Lata.

Ego Gerardus presbyter card. tit. S. Crucis in Jerusalem.

Ego Absalon presb. card. tit. S. Laurentii in Lucina.

Ego Quido S. R. E. indignus sacerdos.

Ego Luc. presb. card. tit. S. Laurentii in Damaso.

Ego Chrysogonus presb. card. tit. S. Praxedis.

Ego Ramerius presb. card. tit. S. Priscæ.

Ego Gerzo presb. card. S. Cæciliæ.

Ego Hubaldus diac. card. S. Adriani.

Datum Laterani per manum Aimerici S. R. E. diaconi card. et cancellarii, XII Kal. Jan., indict. IV Incarnat. Dominicæ anno 1140, pontificatus vero domini Innocentii II papæ anno XI (167).

CDLIX.

Jura et exemptiones neo-fundati monasterii Hemmerodiensis confirmat.

(Anno 1140, Dec. 20.)

[HONTHEIM, *ibid.*, 548.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio RANDULPHO, abbati monasterii de Claustro, ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis in perpetuum.

Quoniam sine veræ cultu religionis nec charitatis unitas potest subsistere, nec Deo gratum exhiberi servitium, expedit apostolicæ auctoritati religiosas personas diligere, et earum loca apostolicæ sedis munimine confovere. Eapropter, dilecte in Domino fili Randulphe abbas, tuis justis postulationibus clementer annuimus, et præfatum monasterium, cui

(167) Huic bullæ opponit Zyllesius In Defens. abbat. S. Maxim. p. II, sect. VII, § 2, pag. 99.—1. Non fuisse visum ejus autographum.—2. Exstare originalia summorum pontificum huic repugnantia, notanter ejusdem Innocentii II bullam de hoc eodem anno 1140, in qua decernitur: ut monasterium S. Maximini *nulli unquam sedi vel Ecclesiæ subdatur, sed sub S. Rom. Ecclesiæ jure et patrocinio, et imperatorum mundiburdio seu tuitione consistens, ea libertate et immunitate fruatur, quam idem monasterium a Rom. pontificibus et imperatoribus noscitur habuisse.*—3. Hanc pro archiepiscopo pontificiam bullam esse mere confirmatoriam concessionis Conradinæ, qua, tanquam relato, corruente, hæc stare nequeat.—4. Quod in omnibus confirmationibus papalibus, neoelectis abbatibus concedi solitis, dicatur monasterium S. Maximini sanctæ sedi immediate subjectum. At quam infirmo hæc omnia stent pede, ex præmissis promptum est cognoscere, præsertim quam parum, imo nihil, obsit Innocentiana bulla 6 Maii hoc anno subreptitie impetrata, et per præsentem, re cognita, revocata.

Deo auctore præsides, sub B. Petri et nostra tutela suscipimus, et præsenti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona jam dictum monasterium possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, auxiliante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Sane laborum vestrorum, quos propriis manibus, aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis animalium vestrorum, nullus omnino vel clericus vel laicus a vobis decimas exigere præsumat.. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, nisi reatum suum congrue emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem venerabili loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Ego Albertus Albanensis episcopus.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tit. S. Crucis in Jerusalem.

Ego Vasallus diaconus cardinalis S. Eustachii.

Ego Ivo presbyter card. tit. S. Laurentii in Damaso.

Ego Chrysogonus presbyter cardinalis tit. S. Praxedis.

Ego GG. presbyter card. tit. S. Calixti.

Ego Octavianus diaconus cardinalis tit. S. Nicolai in Carcere.

Ego Petrus presbyter card. tit. Pastoris.

Ego Guizo presbyter cardinalis tit. S. Cæciliæ.

Datum Laterani per manus Almerici S. Rom. Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XIII Kalend. Januarii. indict. III, Incarnationis Dominicæ anno 1140, pontificatus vero domini Innocentii II papæ anno undecimo.

CDLX.

Henrico Moraviensi episcopo, paganos ad fidem convertere volenti, scribit. ut prius Romam veniat.

(Circa an. 1140, April. 12.)

[BOCZEK, *Codex diplom. Morav.* I, p. 212.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Moraviensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Fraternitatis tuæ litteras benigne suscepimus, et de tua sospitate certiores effecti sumus gavisi. Veruntamen quoniam ex ipsis voluntatem tuam cognovimus, paganis verbum Domini prædicare et ad fidem Christi convertere, opus est ut ad matrem tuam sanctam Romanam Ecclesiam venias, quatenus cognito fructu exinde proventuro ibidem secundum universalis Ecclesiæ doctrinam assumpta forma docendi ipsius auctoritate, quod faciendum fuerit, auxiliante Domino, perficere valeas.

Datum Laterani II Idus Aprilis.

CDLXI.

Ad Hugonem monasterii S. Augustini Cantuariensis abbatem.

(Anno 1139-1141, Nov. 20.)

[*Rerum Angl. script.* II, p, 1801.]

INNOCENTIUS episcopus, etc. . . . . .

Litteras et nuntios vestros paterna benignitate suscipimus, et ea quæ nobis significastis diligenter attendimus, et nos quidem monasterium vestrum utpote sub beati Petri tutela et proprietate consistens speciali amore diligere volumus, atque in libertate a prædecessoribus nostris et nobis sibi collata familiariter confovere, vestros per turbatores auctoritate apostolica comprimere. Vestra itaque, dilecti in Domino filii, interest ut, sicut monasterium vestrum in Anglia religionis fuit initium, ita nihilominus ad monasticæ professionis observantiam laudabiliter intendatis, et tales vos coram Deo et hominibus exhibere cunctis, quod Deus omnipotens de vestris actibus honoretur et sedes apostolica maternis affectibus gratuletur. Mandamus etiam vobis ut bibliam manualem parvi voluminis qualem Romanum pontificem deceat ad opus nostrum fieri faciatis. Quia vero, dilecte in Domino fili Hugo, occasione parentum tuorum idem monasterium multa damna et gravamina sustinere accepimus, mandando tibi præcipimus, quatenus eos a dominatione maneriorum monasterii amoveas, ut locus ipse ab hujusmodi onere liberetur, et persona tua nullam exinde blasphemiam vel peccatum ulterius incurrere mereatur. Hubertum quoque monachum quem turbatorem fratrum et eidem loco perniciosum esse audivimus, ad suum monasterium, videlicet Sancti Andreæ, redire compellas, et negotia ipsius loci prioris et fratrum consilio non extraneorum quorumlibet ordines atque pertractes, et numerum eorum qui immunitus esse dicitur, consilio eorumdem de honestis et religiosis personis studeas adimplere. Præcepta etiam quæ in apostolicæ sedis authenticis privilegiis collatis præfato monasterio continentur, firmiter teneas et observes. Preterea si qua tibi vel fratribus tuis adversa contigerint, tuum erit ad communem omnium matrem Ecclesiam Romanam recurrere, vel eosdem tuos fratres transmittere, ut tam tu quam ipsi digni apud nos consolationibus foveantur, et a suis oppressionibus releventur. Nos autem fratri nostro

Theobaldo archiepiscopo Cantuariensi, ne illos I. s. et VII d. qui a vobis pro acceptione chrismatis et sacri olei exigebantur, ulterius exigat interdicendo mandavimus, vobisque ne ipsos amodo persolvatis pariter inhibemus.

Datum Laterani XII Kal. Decembris.

CDLXII.

Theobaldo archiepiscopo Cantuariensi, interdicit ne monachis S. Augustini injurias inferat, neve ab iis « I. s. VII d[enarios] pro datione chrismatis et olei sacri » exigat.

(Anno 1139-1141, Nov.).

[Chronica W. Thorn. apud TWISDEN, *Hist. Anglic. Script.* II, 1800.]

CDLXIII.

Ad Henricum Wintoniensem episcopum. — Ut monasterium S. Augustini Cantuariense tueatur.

(Anno 1139-1141, Nov.)

[*Hist. Angl. Script.*, II, 1801.]

INNOCENTIUS episcopus, etc. . . . .

Fraternitati tuæ maximas gratias agimus, quoniam ergo ea quæ beati Petri sunt attentam sollicitudinem geris, et abbati et fratribus monasterii Sancti Augustini Cantuariæ in suis necessitatibus adjutor et protector astitisti. Et quoniam non incœpisse, sed perfecisse virtutis est, experientiæ tuæ rogando atque præcipiendo mandamus, quatenus præfatum monasterium et fratres ibi Domino servientes more solito manuteneas, et pro beati Petri et nostra reverentia, nullis injuriis aut molestiis ab aliquo fatigari permittas, summopere providens ut tam erga regem quam erga omnes alios, prout necessarium fuerit, consilium et auxilium per omnia præbeas, et ita eos vice nostra studeas confortare, ut et ipsi de sua quiete et libertate congaudeant, et nos sollicitudini tuæ pleniores gratias referre possimus.

CDLXIV.

Ad Stephanum Anglorum regem. — Ne monasterium S. Augustini Cantuariense affici injuriis patiatur.

(Anno 1139-1141, Nov.)

[*Ubi supra.*]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, etc.

Quanto omnipotens Deus, *et infra*, unde etiam tibi est injuncta necessitas religiosa loca diligere et quæ beati Petri sunt filialis devotionis intuitu nullis injuriis aut molestiis fatigari permittere. Secure namque contra adversarios consistit in terris quisquis eumdem apostolorum principem patronum habere meretur in cœlis. Nunquam enim regnum tuum melius confirmari poterit vel augeri, quam si ecclesias vel personas ecclesiasticas studueris venerari. Proinde fraternitati tuæ rogando mandamus et hortamur in Domino quatenus monasterium Sancti Augustini Cantuariensis quod utique idem beatus vir apostolorum principi obtulit, et Romani pontifices ac prædecessor tuus Ethelbertus Anglorum rex libertate donarunt et suis privilegiis munierunt, nullis molestiis inquietes, aut ab aliquo infestari permittas; sed sic illud ab omnibus forinsecus perturbationum tumultibus protegas, ut et illi qui intus Deo serviunt de sua quiete et libertate congratulantes ipsi, Deo pro te et pro pace regni tui preces fundere attentius studeant, et nos serenitati tuæ uberiores inde gratias agere valeamus.

CDLXV.

Privilegium Humberto Augustodunensi episcopo concessum.

(Anno 1141, Jan. 21.)

[D. PLANCHER, *Histoire de Bourgogne*, tom. I. Preuves, p. 41.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HUMBERTO Augustodunensi episcopo ejusque successoribus canonice instituendis.

Æquum et justitiæ consentaneum est ut qui ecclesiarum omnium curam ex injuncto nobis apostolatus officio gerimus eisdem singulis suas dignitates et privilegia conservemus integra. Dignum siquidem et rationabile est ut nobilis et famosa Æduensis Ecclesia, quæ in fide Catholica et obedientia atque beati Petri et sanctæ Romanæ Ecclesiæ reverentia firma permansit, prærogativa sua libere perfruatur. Quapropter, charissime in Christo frater Humberte, Æduensis episcope, quem pallii genio decoravimus, tuis rationabilibus postulationibus gratum præbentes assensum, quascunque concessiones sive ecclesias, seu villas, vel oppida, aut quæcunque bona inpræsentiarum juste et canonice possides, sive in futurum legitime, auxiliante Domino poteris adipisci, tibi et per te Æduensi Ecclesiæ, ac tuis successoribus in perpetuum præsentis scripti privilegio confirmamus. In quibus hæc propriis nominibus exprimenda subjunximus: ecclesiam videlicet Beatæ Mariæ et Sancti Lazari de Avalone, et castrum de Teilonai cum omnibus eorum pertinentiis, ecclesias de Ulmo, ecclesiam Sanctæ Sabinæ, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Borbono; jus etiam quod habetis in ecclesia, videlicet de Rigny et de Brion et de Sarri. Concedimus etiam tibi ut libere et absque contradictione in tuo episcopatu juxta sanctorum Patrum constitutiones corrigenda corrigas et disponenda disponas. Vicariam etiam dignitatem quam antecessores tui in Lugdunensi Ecclesia usque ad hæc tempora habuisse noscuntur, tibi nihilominus confirmamus. Nullus ergo primas, sive metropolitanus in episcopatu tuo præter tuum aut tuorum comprovincialium assensum aliquid de his quæ ad tuam parochiam spectant definire præsumat. Sedes enim apostolica, quæ primates, metropolitanos et episcopos constituit, unicuique suos terminos et metas præfixit. Unde plurimorum Romanorum pontificum hæc et alia præcesserunt decreta, ut videlicet si aliquis metropolitanorum sine omnium comprovincialium præsentia, vel episcoporum consilio, aut eorum, aut alias ecclesias, non eas tantum quæ ad proprias pertinent parochias, agere aut eas gravare voluerit, ab omnibus districte corrigatur, ne talia deinceps præsumere audeat. Et iterum si quis metropolitanus episcopus, non quod ad suas solummodo pertinet parochias, sine consilio et voluntate omnium comprovincialium episcoporum

aliquid agere tentaverit, gradus sui periculo subjacebit, et quod egerit irritum habeatur et vacuum. Decedente vero te vel aliquo successorum tuorum episcopo, nullus præpositus, nullus laicus domos episcopales invadere, aut aliquibus de bonis episcopalibus occupare præsumat, sed omnia succedenti episcopo conserventur. Si quis autem hæc attentare præsumpserit, excommunicationi se noverit subjacere. Decrevimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eamdem ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessionum aliquid auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, vestris ac pauperum usibus et commodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem ecclesiæ sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gerardus presbyter cardinalis Sanctæ Crucis in Jerusalem.

Ego Chrysogonus presbyter cardinalis Sanctæ Praxedis.

Ego Petrus presbyter cardinalis tituli Pastoris.

Ego Boizo presbyter cardinalis tituli Sanctæ Cæciliæ.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Ego Otto diaconus cardinalis.

Ego Guido diaconus cardinalis SS. Cosmæ et Damiani.

Ego Gerardus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Dominica.

Datum Laterani per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et. . . . . duodecimo Kalendas Februarii, indictione IV, Incarnationis Dominicæ anno 1140, pontificatus vero domni Innocentii anno XI.

CDLXVI.

Parthenonis S. Mariæ Minerviensis possessiones et privilegia confirmat.

(Anno 1141, Jan. 28.)

[GRADONICI, *Pont. Brix.*, 209.]

CDLXVII.

Privilegium pro monasterio Baumburgensi.

(Anno 1141, Febr. 1.)

[*Monumenta Boica*, t. II, p. 186.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis GOTSCHALCO præposito ecclesiæ Sanctæ de Baumburg, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regulariter substituendis in perpetuum.

Justis religiosorum virorum desideriis consentire, atque rationabilibus eorum postulationibus libenter annuere, apostolicæ sedi, cui Deo largiente præsidemus, auctoritas et fraternæ charitatis unitas nos hortatur. Hujus rei gratia, dilecti in Domino filii, preces vestras clementer admittimus, et donationes ecclesiæ Beatæ Mariæ de Hawarteschirha cum decimis, villis, prædiis a venerabili fratre nostro Henrico Pataviensi episcopo, postulante et consentiente Wolframo ipsius villæ advocato et filio ejus Beringario, atque eamdem advocatiam ad opus præfatæ ecclesiæ Sanctæ Margaretæ libere resignante, vobis et ecclesiæ vestræ rationabiliter factam confirmamus; statuentes ut in præfata Beatæ Mariæ ecclesia ordo canonicus secundum beati Augustini Regulam in perpetuis temporibus inviolabiliter observetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliquibus aliis molestiis fatigare; sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Datum Laterani per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi et cancellarii, Kal. Februarii, indictione IV, Incarnationis Dominicæ anno 1140, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno undecimo.

CDLXVIII.

Monasterio S. Mariæ Locediensi asserit prædium a Rainero, marchione Montisferrati, donatum.

(Anno 1141, Mart. 3.)

[MORIONDI, *Monumenta Aquensia*, I, p. 52, ex autogr.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio RICHARDO abbati monasterio Sanctæ Mariæ de Lucedio, ejusque successoribus regulariter ibi viventibus in perpetuum.

Cultus veræ religionis absque integritate non valet

integre observari. Quando vero sub occasione causarum forensium lites et jurgia oriuntur, perturbatus animus et splendor atque jucunditas contemplationis internæ subtrahitur. Ob hoc, quia ad pacem et concordiam religiosis dandam summopere occurrendum est; ideo, dilecte in Domino fili Richarde abbas, refutationem de prædio, quod illustris memoriæ Reinerius marchio Montisferrati Anselmo tunc Vercellensi episcopo, confirmante monasterio B. Mariæ de Lucedio, cui auctore Domino præsides, respectu piæ devotionis donavit. Post multas lites et contentiones ab Othone abbate Sancti Januarii, et fratribus ejus factam collaudamus, et eamdem possessionem cum aliis bonis, quæ inpræsentiarum juste et legitime possides, aut in futurum rationabiliter poteris adipisci, tibi tuisque successoribus, et per vos præfato beatæ Mariæ cœnobio in perpetuum confirmamus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat, etc.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Albertus Albanensis episcopus.

Ego Gerardus presbyter card. S. Crucis in Hierusalem.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tit. S. Laurentii in Lucina.

Ego Guido S. Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos.

Ego Stramius presbyter cardin. tit. S. Savinæ.

Ego Grisogonus presbyt. car. tit. S. Praxedis.

Ego Ribaldus presbyt. card. tit. S. Anastasiæ.

Ego Gorzo presbyter card. tit. S. Cæciliæ.

Ego Otto diaconus cardin. tit. S. Georgii ad Velum Aureum.

Ego Vasalus diaconus card. tit. S. Eustachii.

Ego Ubaldus diacon. cardin. tituli S. Adriani.

Ego Thomas sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus cardinalis.

Datum Laterani per manum Almerici, S. Romanæ Ecclesiæ diacon. cardin. et cancell., v Nonas Martii, indictione IV, Incarnationis Dominicæ anno 1130, pontificatus vero D. Innocentii II papæ anno XII.

CDLXIX

Monasterium Trenorciensi ecclesiasde Planesiaco et de Tresiliaco, Lugdunensis et Claramontensis diœceseon, confirmat.

(Anno 1141, Mart. 25.)

[COCQUELINES, II, p. 249.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio PETRO Trenorciensi abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

Commissa nobis apostolicæ sedis auctoritas nos hortatur, ut locis et personis, ejus auxilium devotione debita implorantibus, tuitionis præsidium impendere debeamus. Quia sicut injusta petentibus nullus est tribuendus effectus, ita legitima et justa poscentium non est differenda petitio, præsertim eorum, vel qui religionem devote videntur amplecti et sub ea gaudent Domino militare, vel qui cum honestæ vitæ et laudabili morum compositione gaudent omnipotenti Domino deservire. Eapropter, dilecte in Domino fili, tuis rationabilibus postulationibus clementer annuimus, et concessiones a venerabilibus fratribus nostris, tam ecclesiæ de Planesiaco ab Huberto Bizuntino archiepiscopo quam ecclesiæ de Tresilliaco ab Aymerico Claramontensi episcopo, vestro monasterio rationabiliter factas, tibi tuisque successoribus et per vos eidem monasterio confirmamus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona præfatæ ecclesiæ inpræsentiarum juste et canonice possident, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterint adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant. Si qua igitur nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eisdem ecclesiis justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Crucis in Jerusalem ss.

Ego Chrysogonus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Praxedis ss.

Ego Rainerius presbyter cardinalis tit. Sanctæ Priscæ ss.

Ego Guido presbyter tituli Sanctæ Ceciliæ ss.

Ego Ubaldus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Via Lata ss.

Ego Ubaldus diaconus cardinalis Sancti Adriani ss.

Datum Laterani, per manus Aymerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, VIII Kalendas Aprilis, indictione III, Incarnationis Dominicæ anno 1141, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno XII (168).

CDLXX.

Monasterium Aureæ-Vallis (diœc. Trevirensis) tuendum suscipit et ejus bona confirmat.

(Anno 1141, April. 12.)

[Dom CALMET, *Hist. de Lorraine*, II, Pr., p. CCCXX.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio CONSTANTINO abbati monasterii Beatæ

(168) Legendum *undecimo*, computo enim Dionysiano annus 1141 correspondet anno 1140 æræ Vulgaris, prout indicat indictio tertia, quæ nonnisi hoc anno numerabatur, et respondet anno XI pontificatus Innocentii.

Mariæ Aureæ Vallis, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Apostolici moderaminis convenit clementiæ religiosos diligere, et eorum loca pia protectione munire. Dignum namque et honestati conveniens esse cognoscitur ut qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas et a pravorum hominum nequitia tueamur, et apostolicæ sedis patrocinio foveamus. Eapropter, dilecte in Domino fili Constantine, tuis rationabilibus postulationibus clementer annuimus, et supradictum monasterium, cui Deo auctore præesse dignosceris, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti patrocinio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpresentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo, propitio poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant.

Sane agrorum vestrorum quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium, nullus omnino clericus vel laicus decimas a vobis exigere præsumat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat jam dictum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futuram ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Paulo inferius in orbe scriptum erat : SANCTUS PETRUS, SANCTUS PAULUS, INN. C. P. II*; et in circulo* : ADJUVA NOS. DEUS SALUTARIS NOSTER ; *et a latere* : Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ;

Et paulo inferius :

Ego Conradus Sabin. episcopus.

Ego Gregorius diaconus card. Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Albertus Albanensis episcopus.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus.

Ego Otto diac. card. S. Nicolai in Carcere Tulliano.

Ego Gerardus presbyter card. titulo Sanctæ Crucis in Jerusalem.

Ego Martinus presbyter card. tit. Sancti Stephani in Cœlio Monte.

Ego Boetius presbyter card. tit S. Ceciliæ.

Ego Thomas presbyter card. tit. Vestinæ.

Et adhuc inferius :

Dat. Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diac. card. et cancell., II Id. April., indict. IV, Incarnat. Dominicæ anno 1141, pontif. vero Domini Innoc. papæ II an. XII.

CDLXXI.

Privilegium pro parthenone Chiemseensi.

(Anno 1141, April. 19.)

[HONDIUS, *Metrop. Salzburg.*, II, p. 241.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectæ filiæ MACHILDI abbatissæ de Chiemsee ejusque sororibus, tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis, in perpetuum.

Quoniam sine vero cultu religionis nec charitatis unitas potest subsistere, nec Deo gratum exhiberi servitium, expedit apostolicæ auctoriti religiosas personas diligere. et earum loca pia protectione munire. Eapropter. dilectæ in Domino filiæ, vestris rationabilibus postulationibus clementer annuimus, et ipsum Beatæ Dei genitricis Mariæ monasterium, quod in Salzeburgen episcopatu situm est, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti patrocinio communimus: statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum cœnobium temere perturbare, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integre conserventur, pro vestra et eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi. quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Albertus Albanensis episcopus.

Ego Stephanus Prænestinensis episcopus.

Ego Gerhardus presbyter cardinalis tit. S. Cruci in Jerusalem.

Ego Anselmus presbyter cardinalis tituli S. Laurentii in Lucina.

Ego Chuido sanctæ Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos.

Ego Boetius presbyter cardinalis tituli Sancti Clementis.

Ego Ivo presbyter cardinalis SS. Laurentii et Damasi.

Ego Gregorius presbyter cardinalis tituli Calixti.

Ego Ribaldus cardin. presbyter S. Anastasiæ.

Ego Goizo presbyter cardinalis tit. S. Cæciliæ.

Ego Petrus presbyter cardinalis tit. Pastorum.

Ego Thomas presbyter cardinalis tit. Vestinæ.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Ego Otto diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum.

Ego Guido diaconus cardinalis SS. Cosmæ et Damiani.

Ego Vassallus diaconus card. S. Eustachii.

Ego Hubaldus diaconus cardinalis S. Mariæ in Via Lata.

Ego Octavianus diaconus cardinalis Sancti Nicolai in Carcere.

Ego Hubaldus diaconus cardin. S. Adriani.

Datum Lat. per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, XIII Kal. Maii, indict. IV, Incarnationis Dominicæ anno 1141, pontificatus vero Innocentii secundi papæ anno duodecimo.

CDLXXII.

Parthenonis S. Mariæ Hederensis protectionem suscipit possessionesque confirmat, petente Stephano episcopo Parisiensi.

(Anno 1141, April. 30.)

[MABILLON., *Annal. Bened.*, VI, 675.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectæ filiæ HILDIARDI abbatissæ monasterii Sanctæ Mariæ de Hedera ejusque sororibus, tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas, et beneplacentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitatis radice procedens, a puritate religionis fuerit conservatus. Oportet igitur omnes Christianæ fidei amatores religionem diligere et, loca venerabilia cum ipsis personis divino servitio mancipatis attentius confovere, ut nullis pravorum hominum inquietentur molestiis, vel importunis angariis fatigentur. Expropter, dilectæ in Domino filiæ, venerabilis fratris nostri Stephani Parisiensis episcopi precibus inclinati, præfatum monasterium sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem A monasterium impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque succedentibus et illibata permaneant. Sane laborum vestrorum, quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium nullus omnino clericus vel laicus decimas a vobis exigere præsumat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum vestrum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur pro vestra et eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa B sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

C *In rotundo circulo legitur hoc dictum :* ADJUVA NOS, DEUS SALUTARIS NOSTER.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus subscripsi.

Ego Martinus presbyter card. tit. S. Stephani in Cælio Monte subscripsi.

Ego Ivo presbyter card. S. Laurentii tit. Damasi subscripsi.

Ego Grizo presbyter card. tituli Sanctæ Cæciliæ subscripsi.

Ego Gregorius diac. card. Sanctorum Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Otto diaconns cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum subscripsi. D

Ego Guido diac. card. SS. Cosmæ et Damiani juxta templum Romuli subscripsi.

Ego Imbaldus diac. card. Sanctæ Mariæ in Via Lata subscripsi.

Ego Hubaldus diac. cardinalis S. Adriani subscripsi.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus card. subscripsi.

Datum Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diac. card. et cancellarii, II Kal. Maii, indictione III, Incarnationis Dominicæ anno 1141, pontificatus vero domni Innocentii secundi anno XII.

CDLXXIII.

Parthenonem S. Ambrosii Florentinum tuendum suscipit et possessiones ejus confirmat.

(Anno 1141, Maii 4.)

[Ughelli, *Italia sacra*, III, 93.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectæ filiæ Cæciliæ abbatissæ monasterii S. Ambrosii de Petra Plana, ejusque sororibus, tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis in perpetuum mansuris.

Ad hoc universalis Ecclesia, etc., *usque* fatigentur. Eapropter, dilectæ in Domino filiæ, vestris rationabilibus postulationibus clementer annuimus, et præfatum Beati Ambrosii monasterium, quod in Florentino episcopatu situm est, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti patrocinio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu justis aliis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque succedentibus illibata permaneant. In quibus et ecclesiam Sancti Michaelis, in Palchito sitam infra civitatem Florentinam, cum omnibus suis appendiciis a Godefrido episcopo Florentino vobis canonice concessam, et suo scripto firmatam proprio nomine duximus adnotandam, salva Ecclesiæ Florentinæ canonica reverentia. Recipiendi etiam oblationes, tam pro vivis quam pro defunctis, absque alicujus contradictione liberam vobis concedimus facultatem. Sepulturam quoque ipsius liberam esse sancimus, ut quicunque se illic sepeliri deliberaverint, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salva tamen justitia matris Ecclesiæ. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum vestrum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur vestris, et aliorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur ecclesiastica, etc. Cunctis autem, etc. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Conradus Sabinensis episcopus subscripsi.

Ego Gerardus presb. card. tit. Sanctæ Crucis in Jerusalem subscripsi.

Ego Anselmus presb. card. tit. Sancti Laurentii in Lucina subscripsi.

Ego Martinus presb. card. tit. Sancti Stephani in Cælio Monte subscripsi.

Ego Boethius presb. card. tit. Sancti Clementis subscripsi.

Ego Guizo presbyter cardin. tit. Sanctæ Cæciliæ subscripsi.

Ego Thomas presbyter cardinalis tit. Vestinæ subscripsi.

A Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Otho diaconus card. S. Gregorii ad Velum Aureum subscripsi.

Ego Vassalus diaconus cardinalis Sancti Eustachii subscripsi.

Ego Ubaldus diaconus cardinalis S. Mariæ in Via Lata subscripsi.

Ego Octavianus diaconus cardinalis tit. Sancti Nicolai in Carcere subscripsi.

Datum Laterani per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, quarto Nonas Maii, indict. quarta, Incarnationis Dominicæ anno 1141, pontificatus vero domini Innocentii papæ secundi anno XII, etc.

B

CDLXXIV.

Monasterium S. Salvatoris Venetiarum sub apostolicæ sedis protectione recipit et decernit ut canonicus ordo a Bonofilio institutus ibidem perpetuo permaneat.

(Anno 1141, Maii 13.)

[Cornelius, *Ecclesiæ Venetæ illustratæ*, t. XIV, p. 92.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Bonofilio ejusque fratribus, in ecclesia S. Salvatoris in Rivoalto sita, canonicam vitam professis, tam præsentibus quam futuris, in perpetuum.

Commissæ nobis apostolicæ sedis auctoritas nos C hortatur, ut locis et personis ejus auxilium devotione debita implorantibus tuitionis præsidium impendere debeamus. Quia sicut injusta petentibus nullus est tribuendus effectus, ita legitima et justa poscentium non est differenda petitio, præsertim eorum, qui religionem devote videntur amplecti, et sub ea gaudent Domino militare. Eapropter, dilecti in Domino filii, preces vestras rationabiles clementer admittimus, et præfatam S. Salvatoris ecclesiam sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et præsentis scripti privilegio communimus. Quia vero canonicum ordinem observare et secundum B. Augustini regulam vivere devovistis, votis vestris libenter annuimus, et ipsum ordinem in eadem ecclesia perpetuis temporibus inviolabiliter permanere apostolica auctoritate sancimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque D bona inpræsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Domino propitio, poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Partem quoque decimarum de parochianis vestris, quæ secundum sacros canones, et sanctorum Patrum constitutiones vestram contingit ecclesiam, vobis nihilominus confirmamus. Addentes etiam interdicimus, ne quis in ipsa ecclesia qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres ipsius loci communiter, vel pars sanioris consilii canonice providerint eligendum.

ecernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat ersonas vestras, vel ipsam ecclesiam temere perrbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas tinere; minuere, aut aliquibus vexationibus fatiare, nec ipsius ecclesiæ parochianos illicite susciere vel retinere, salva diœcesani episcopi canonica istitia. Si quis igitur contra hanc nostræ constiitionis paginam sciens temere venire tentaverit, si ecundo tertiove commonitus reatum suum digna atisfactione non emendaverit, potestatis honorisque ui dignitate careat, atque in extremo examine istrictæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem oco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu hristi, quatenus et hic fructum bonæ actionis peripiant, et apud districtum judicem præmia æternæ acis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Conradus Sabinensis episcopus subscripsi.

Ego Gerardus presbyter card. tit. S. Crucis in Jerusalem subscripsi.

Ego Anselmus presbyter card. tit. S. Stephani in Lucina subscripsi.

Ego Martinus presbyter card. tit. S. Stephani in Cælio Monte subscripsi.

Ego Boetius presbyter cardinalis tit. S. Clementis subscripsi.

Ego Rabaldus presbyter card. tit. S. Anastasiæ subscripsi.

Ego Goizo presbyter cardinalis tit. S. Cæciliæ subscripsi.

Ego Thomas presbyter cardinalis tit, Vestinæ subscripsi.

Ego Otto diaconus card. S. Georgii ad Velum Aureum subscripsi.

Ego Guido diaconus cardinalis sanctorum Cosmæ et Damiani subscripsi.

Ego Vassallus diaconus cardinalis S. Eustachii subscripsi.

Ego Ubaldus diac. card. S. Mariæ in Via Lata subscripsi (169).

Ego Hybaldus diaconus cardinalis S. Adriani subscripsi (170).

Ego Guido S. Romanæ Ecclesiæ diac. cardinalis subscripsi.

Datum Laterani per manum Aimerici, S. Romanæ Ecclesiæ diac. cardinalis et cancell., III Idus Maii, indictione IV, Incarnationis Dominicæ anno 1141, pontificatus vero domni Innocentii secundi papæ anno XII.

CDLXXV.

Monasterii S. Mariæ Regiæ-Vallis bona et statum cum libertatibus ejus confirmat.

(Anno 1141, Maii 14.)

[HUGO, *Annal. Præmonst.*, II, 406.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis HERBERTO Regiæ Vallis abbati, ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis, in perpetuum.

Ad hæc nobis a Deo pastoralis officii cura commissa est ut beneplacentem Deo religionem laboremus et stabilitam exacta diligentia conservare; eapropter, dilecti in Domino filii, vestris rationabilibus postulationibus gratum impertientes assensum, beatæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ Regiæ-Vallis ecclesiam, quæ in Tullensi episcopatu sita est, sub beati Petri et nostra tutela suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: ipsam videlicet Regiam vallem cum omnibus suis appendiciis; vineas de Luceio, vineas de Parneio, vineas de Seroces, vineas de Fou, terram de Fracia; vallem de Bernaicuria, et portionem vestram de adjacenti villa, Gauvillare cum altari et suis appendiciis, usuarium cum molino in fageto Commarciensi. Sane laborum vestrorum, quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium, nullus omnino clericus vel laicus decimas a vobis exigere præsumat. Decernimus ergo ut nulli hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Crucis in Jerusalem.

Ego Martinus presbyter card. tit. Sancti Stephani.

Ego Goizo presb. card. tit. S. Cæciliæ.

Ego Otto diacon. card. S. Georgii ad Velum Aureum.

Ego Gerardus diac. card. S. Mariæ in Dominica.

(169) Ubaldum attulit Mozzagrugnius diaconum ard. S. Adriani, qui tamen dici debet diac. card. . Mariæ in Via Lata, ut in autographo apparet.

(170) Hybadus diac. card. S. Adriani prætermissus fuit a Mozzagrugnio.

Ego Octavianus diac. card. S. Nicolai in Carcere.

Data Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diac. card. et cancellarii, II Idus Maii, indictione IV, Incarnationis Dominicæ anno 1141; pontificatus vero domini Innocentii II papæ anno XII.

CDLXXVI.

Ad clerum et populum Pictaviensem.— De Gri[mo-ardo electo.

(Anno 1141, Maii 20.)

[*Gall. Christ.* II, 1147, in textu, ex cod. ms. S. Capellæ Bituricensis.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis canonicis, abbatibus, principibus, clero et populo Pictaviensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Vera obedientia humilitatis socia cæteras virtutes menti inserit, insertasque custodit. Sola namque est quæ fidei meritum possidet, sine qua infidelis quis esse convincitur, etiamsi fidelis esse videatur; ideoque quisquis prælatus inobediens esse præsumpserit in unitate sanctæ Ecclesiæ, cum Deo partem habere non poterit. Gaudendum siquidem vobis est, quoniam, sicut accepimus, venerabili fratre nostro Willelmo episcopo vestro viam universæ carnis ingresso, idonea et religiosa persona vobis est in episcopum collocata, et quoniam is aliis jure præponitur, cujus vita et conversatio apud Deum acceptabiliter æstimatur, universitati vestræ pie apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatenus sibi de cætero humilitate et debita obedientia pareatis, ejusque salubribus præceptionibus obtemperare curetis.

Datum Lateranis XIII Kal. Junii.

CDLXXVII.

Ad G[rimoardum] Pictaviensem episcopum electum.

(Anno 1141, Maio.)

[*Ibid.*, col. 1175, ex eod. cod.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri G. Pictaviensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Accepimus personam tuam ad regimen Pictaviensis Ecclesiæ assumptam esse; et quoniam longe debet vitam suam conversatione probare qui aliis vult præesse, per apostolica tibi scripta mandamus atque præcipimus, quatenus in his quæ ad episcopale officium pertinent, temetipsum satagas laudabiliter exercere, opus fac evangelistæ, ministerium tuum imple. Subditos vero tuos paternis affectibus dilige, et ut commissa tibi a Deo Ecclesia sub tua providentia tam spiritualiter quam temporaliter augeatur, intenta animi vigilantia studeas providere. Possessiones quoque et bona ipsius episcopatus, quæ distracta, vel illicite alienata esse noscuntur, cum omni diligentia recuperare labores.

CDLXXVIII.

Ecclesiæ S. Sepulcri Hierosolymitanæ protectionem suscipit ac possessiones confirmat.

(Anno 1141, Jun. 21.)

[EUG. DE ROZIÈRE *Cartul. du Saint-Sépulcre*, 24.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Petro priori et fratribus in ecclesia Sancti Sepulcri canonicam vitam professis, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Si mansuetudo et liberalitas sanctæ Romanæ Ecclesiæ Christianis debet opportuna sola[tia] ministrare, multo magis his qui religiosam vitam ducunt et omnipotenti Domino familiarius adhærere videntur, id ipsum convenit propensius impertiri. Quia ergo, dilecti in Domino filii, juxta regulam beati Augustini vivere decrevistis, et in loco ubi steterunt pedes Domini, adorantes apud gloriosum sepulcrum ejus, in quo triduo corporaliter requievit, et alia sanctissima loca, in quibus Redemptor mundi pro salute nostra vincula, flagella, crucis ignominiam, vulnera mortemque sustinuit, regulariter militatis, majori vos benevolentia et gratia dignos esse censemus, et paternis affectibus volumus confovere. Vestris igitur postulationibus debita benignitate accommodantes assensum, sacrosanctam ecclesiam Sancti Sepulcri, in qua, divinis obsequiis insistentes, passionem Dominicam et victorio[si]ssime crucis triumphum assidue occulata fide recolitis, nec non etiam personas vestras sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum canonice possidet, quæcunque etiam ab egregiæ memoriæ viris, duce videlicet Godefrido et utroque rege Balduino, Arnulpho quoque et aliis patriarchis, eidem loco juste collata sunt, aut in posterum a patriarchis vel aliis Dei fidelibus rationabiliter conferentur, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: possessiones videlicet, quas habetis in Antiochia et ipsius territorio, quemadmodum a Raymundo, illustri ejusdem civitatis principe, et uxore sua Constantia vestræ ecclesiæ legitime concessa et scriptis confirmata sunt, ecclesiam Sancti Sepulcri in Monte Peregrino prope Tripolym, ecclesiam Sancti Georgii cum omnibus pertinentiis suis, in civitate Tyro ecclesiam Sanctæ Mariæ; in territorio ipsius civitatis casale Derina et hortum inter murum et antemurale, in civitate Acon ecclesiam Sancti Sepulcri, in territorio ejusdem civitatis ecclesiam Sanctæ Mariæ de Mimas cum omnibus pertinentiis suis, in civitate Joppe ecclesiam Sancti Petri cum omnibus pertinentiis suis, decimas civitatis Jerusalem et eas quas habetis in territorio ipsius civitatis, oblationes altarium ecclesiæ Sancti Sepulcri; in episcopatu Papiensi castellum Cerret cum omnibus suis appendiciis, salva nimirum episcoporum justitia, in quarum parochiis ecclesiæ vestræ sitæ sunt. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ

constitutionis paginam sciens, contra eam temere A venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

Ego Stephanus, Prænestinus episcopus subscripsi.

Ego Anselmus, presbyter cardinalis tituli Sancti Laurentii in Lucina, subscripsi.

Ego Martinus, presbyter cardinalis [tituli] Sancti Stephani in Cœlio Monte, subscripsi.

Ego Sancius, presbyter cardinalis tittuli Sanctæ Sabinæ, subscripsi.

Ego Boecius, presbyter cardinalis tituli Sancti Clementis, subscripsi.

Ego Ivo, presbyter cardinalis Sancti Laurentii tituli Damasi subscripsi.

Ego Gregorius, presbyter cardinalis tituli Calixti, subscripsi.

Ego Ribaldus, presbyter cardinalis tituli Sanctæ Anastasiæ, subscripsi.

Ego Rainerus, presbyter cardinalis tituli Sanctæ Priscæ, subscripsi.

Ego Petrus, presbyter cardinalis tituli Pastoris, subscripsi.

Ego Goizo, presbyter cardinalis tituli Sanctæ Cæciliæ, subscripsi.

Ego Thomas, presbyter cardinalis tituli Vestinæ, subscripsi.

Ego Hubaldus, presbyter cardinalis tituli Sanctæ Praxedis, subscripsi.

Ego Gregorius, diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi, subscripsi.

Ego Otto, diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum subscripsi.

Ego Hubaldus, diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Via Lata, subscripsi.

Ego Gerardus, diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Dominica, subscripsi.

Ego Octavianus, diaconus cardinalis Sancti Nicolai in Carcere, subscripsi.

Datum Laterani, per manum Baronis, capellani et scriptoris, XI Kalendas Julii indictione IV, Incarnationis Dominicæ anno 1141, pontificatus vero domini Innocentii papæ II anno XII.

—

CDLXXIX.

Monasterium S. Bartholomæi Fæsulanum tuendum suscipit, et ejus possessiones ac jura confirmat.

(Anno 1141, Sept. 22.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, III, 243.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filii GREGORIO, abbati Sancti Bartholomæi, ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, regulariter constitutis in perpetuum.

Desiderium quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere monstratur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et beati Bartholomæi apostoli monasterium, B quod juxta montem Fæsulanæ civitatis situm est, cum omnibus suis pertinentiis, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu justis aliis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: monasterium S. Salvatoris de Alena cum ecclesia S. Pontiti, ecclesiam S. Martini in Fugano, in Campo Novoli, ecclesiam S. Martini cum decimis, et omnibus suis pertinentiis et adjacentiis, et quidquid in Bononiensi C episcopatu præfatum monasterium habere cognoscitur, in Capraja medietatem ecclesiæ S. Christinæ, in Ripula ecclesiam S. Salvatoris, ecclesiam S. Michaelis de Marene, in Ripalta ecclesiam S. Andreæ, ecclesiam S. Donati de Fronzano, in Biviliano medietatem ecclesiæ S. Mariæ curtem de Sancto Domnino cum omnibus decimationibus suis, curtem de Papiana cum pertinentiis suis et quidquid in plebe Sancti Donati de Calenzanu possidere dignoscitur cum decimis, et suis pertinentiis, sive in plebe S. Stephani de Campi, seu in plebe S. Martini sito Brozzi, vel etiam in plebe S. Juliani in Septimo, aut infra plebem S. Joannis de Signa, cum decimis et omnibus earum pertinentiis. Villas quoque et alias possessiones, sicut in privilegio et donatione bonæ memo- D riæ Jacobi episcopi Fæsulani nominatim vobis concessæ sunt. Prohibemus etiam, et apostolica auctoritate interdicimus, ne alicui omnino liceat idem monasterium in alium ordinem transmutare, vel episcopalem sedem ibi transferre absque Rom. pontificis auctoritate. Obeunte vero nunc ejusdem loci abbate, nullus ibi qualibet subjectionis astutia vel violentia præponatur nisi quem fratres ipsius loci communi assensu, vel pars sanioris consilii, sub Dei timorem et beati Benedicti regulam, canonice providerint eligendum. Qui Fæsulano episcopo si canonicus fuerit et gratiam atque communionem sedis apostolicæ habuerit, eamque gratis et absque aliqua pravitate exhibere voluerit, benedictionem suscipiat.

Alioquin liceat ei quemcunque maluerit adire antistitem, qui, nostra fultus auctoritate, quæ postulantur indulgeat. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ut eorum devotioni et extremæ voluntati, qui se illic sepelire deliberaverint, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salva tamen justitia matris Ecclesiæ. Monasterium quoque S. Salvatoris de Alena, quod sub ejusdem S. Bartholomæi monast. esse cognoscitur, liberam sepulturam concedimus, sicut etiam hactenus habuisse dignoscitur; laborum namque manum vestrarum decimas, tam vobis quam vestro monasterio Sancti Salvatoris in usus pauperum habendas largimur. Prohibemus insuper ut nulli omnino hominum fas sit eidem monasterio, sive S. Salvatoris monasterio divinum officium interdicere, præter Romanum pontificem, aut legatum ipsius, vel indebitas exactiones imponere, seu aliquibus injustis vexationibus ausu temerario fatigare. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat, etc., si qua igitur, etc., cunctis autem, etc. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Conradus Sabinensis episcopus subscripsi.

Ego Albericus Ostiensis episcopus subscripsi.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus subscripsi.

Ego Gerardus presbyter card. tit. Sanctæ Crucis in Hierusalem subscripsi.

Ego Martinus presbyter, card. S. Stephani in Cælio Monte subscripsi.

Ego Manfredus presb. card. tit. S. Sabinæ ss.

Ego Boetius presb. card. tit. S. Clementis ss.

Ego Guido presb. S. Laurentii tit. Damasi ss.

Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi ss.

Ego Octavianus diac. card. tit. S. Nicolai in Carcere ss.

Ego Guido diac. card. S. Apollinaris ss.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris x Kal. Octob., ind. v, Incarn. Dominicæ an. 1141, pontif. vero D. Innocentii II an. XII.

CDLXXX.

Bulla Innocentii II confirmantis bona et possessiones Trunchinensis ecclesiæ.

(Anno 1141, Sept. 22.)

[Hugo, *Ann. Præm.*, II, p. 608.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Gozvino Trunchiniensi abbati, ejusque fratribus regulariter instituendis, in perpetuam memoriam.

Ad hoc nobis a Deo pastoralis officii cura commissa est, ut, beneplacente Deo, religionem laboremus modis omnibus statuere, et stabilitam ex aucta diligentia conservare. Eapropter, dilecti in Domino filii, venerabilis fratris nostri Simonis et Noviomensis episcopi precibus inclinati, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et ecclesiam S. Mariæ Trunchiniensis, in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti patrocinio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant; in quibus hac propriis duximus exprimenda vocabulis: curtes et villas videlicet Landenghem, Voclar, Petengem, Astinem, Salenghem, Verrebronch, Hulst et Hulsterlo, incultam terram juxta Belsalam, curtim quæ dicitur Stabulam, Burste, Pomerium, quod juxta eamdem ecclesiam jacet omnesque mansiones, quæ inter idem pomerium atriumque interjacent, quas Ywanus præfatæ contulit ecclesiæ, cum omni decimatione reddituum suorum tam in eadem villa, quam in tota Wasia. Liceat etiam vobis omni tempore divina officia celebrare, clausis januis et exclusis excommunicatis, sive interdictis, nisi abbatis vel fratrem ipsius loci manifesta culpa exstiterit. Si quæ igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Ego Albericus Ostiensis episcopus.

Ego Bernardus presb. card. tit. S. Crucis in Jerusalem.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus.

Ego Boetius presbyt. card. tit. Sancti Clementis.

Ego Yvo presb. cardin. S. Laurentii tit. Damasi.

Ego GG. presb. cardin. tit. Calixti.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ diacon. cardinalis.

Ego Reinerius presb. cardin. tit. Priscæ.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris x Kalend. Octobris, indictione v, Incarnationis Dominicæ anno 1141; pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno XII.

CDLXXXI.

Ad Guillelmum Montispessulani dominum.— Compatitur tribulationibus et angustiis quas ille ab infidelibus hominibus suis patiebatur, suamque opem ei atque consilium pollicetur.

(Anno 1141, Octob. 5.)

[D. Bouquet, *Recueil* XV, p. 402.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, di-

cto in Christo filio Guillelmo Montispessulani do-
ino, salutem et apostolicam benedictionem.

Litteras et nuntios tuos debita benignitate susce-
mus, et tribulationibus et angustiis quas ab infide-
ous tuis hominibus (171) pateris, affectione paterna
ompatimur, utpote qui personam tuam, tanquam
atholicum principem et specialem B. Petri filium,
ra in Domino charitate diligimus, et in quibus
ecundum Deum possumus, opem et consilium li-
enter impendimus. Tu vero, quoniam aurum for-
ax tentatio justum probat, viriliter age et confor-
tur cor tuum, et sustine Dominum : ipse enim
entos compescit, et mare comprimit.

Datum Laterani III Nonas Octobris.

CDLXXXII.

*ospitale S. Blasii juxta Modoetiam tuendum susci-
pit ejusque possessiones confirmat.*

(Anno 1141, Oct. 15.)

[GIULINI, *Memorie di Mil.*, t. V, p. 576.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, di-
ecto filio ADAM magistro hospitalis, quod est apud
anctum Blasium, juxta Modoetiam ejusque fratribus,
am præsentibus quam futuris, canonice substituen-
is in perpetuum.

Ad hoc in apostolicæ sedis regimen, disponente
Domino, promoti sumus ut piis votis assensum præ-
ere, auresque nostras justis inclinare petitionibus
lebeamus. Eapropter, dilecte in Domino fili Adam,
levotionem tuam laudabilem attendentes, præfatum
iospitale quod cum omnibus suis appendiciis, assensu
t consilio Arnoldi, et Joannis aliorumque vicino-
um ipsius loci, sub censu sex denariorum Medio-
anensis monetæ veteris nobis nostrisque successo-
ribus annualiter persolvendo, beato Petro et nobis
offers, paterna benignitate suscipimus, et præsentis
scripti pagina communimus. Statuentes ut quascun-
que possessiones, quæcunque bona idem hospitale
npræsentiarum juste ac legitime possidet, aut in
uturum rationabilibus modis, Deo propitio, poterit
dipisci, firma eidem hospitali, ac pauperibus, et
libata permaneant. Si qua igitur in posterum ec-
lesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ consti-
tionis paginam sciens, contra eam temere venire
entaverit, secundo tertiove commonita, si non sa-
isfactione congrua emendaverit, potestatis honoris-
ue sui dignitate careat, reamque se divino judicio
xistere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a
cratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini
edemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in
tremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis

A autem eidem loco sua jura servantibus sit pax
Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum
bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem
præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

In circulo : ADJUVA NOS, DEUS SALUTARIS NOSTER.

In monogrammate: Bene valete.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus
subscripsi.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tituli S. Crucis
in Jerusalem ss.

Ego Gregorius diaconus card. Sanctorum Sergii
et Bacchi ss.

Ego Hubaldus diac. card. S. Mariæ in Via Lata ss.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ diacon.
card. ss.

B Datum Laterani per manum Baronis capellani et
scriptoris, Idibus Octobris, indictione V Incarna-
tionis Dominicæ anno 1141, pontificatus vero domni
Innocentii II papæ anno XII.

CDLXXXIII.

*Ad monachos Marchianenses.— Censuras A. epis-
copi Atrebatensis nullas declarat, præcipitque
ut ad abbatis electionem procedant.*

(Anno 1141, Nov. 1.)

[MARTENE, *Ampl. Collect.*, I, 719, ex ms. Marchia-
nensi.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei
dilectissimis filiis monachis Marcianensibus, S. et
A. B.

C Super injuriis et oppressionibus quas ex litteris
et fratrum vestrorum relatione, Joannis videlicet et
Andreæ, qui nostro se conspectui præsentarunt, a
fratre nostro A. (172) Atrebatensi episcopo vobis illa-
tas esse accepimus, debita affectione compatimur,
et vobis, tanquam dilectis filiis nostris, in quibus
secundum Deum possumus, opem et auxilium liben-
ter impendimus. Quia ergo præfatus frater noster
electionem vestram secundum B. Benedicti regulam
et prædecessoris nostri papæ Calixti bonæ memoriæ
et nostri etiam privilegii tenorem, a vobis commu-
niter celebratam omnimodis impedivit, et ad majo-
rem suæ malitiæ evidentiam, post appellationem ad
sedem apostolicam factam, vestrum monasterium a
D divinis interdicere præsumpsit officiis, nos idem in-
terdictum irritum esse censuimus, et vobis divina
celebrare officia apostolica auctoritate præcipimus.
Si vero mutationem aliquam vel constitutionem in
eodem monasterio vel locis sibi pertinentibus post
appellationem ad sedem apostolicam fecisse cogno-

(171) In veteris urbis diario legitur : « En l'an mil
nt quarante-un, giteron les homs de Montpellier
Guillaume de Montpellier de la Villa, et anet s'en
Latat, et duret la batailla doux ans. Els comps
Barcelona recet li la villa per assetge, et adonc
lien dex favas un denié. El comps de Barcelona
ti la tourre de Latat. » Quæ verba sic Latine
luit Gariclus ibid. : « Anno 1141 Guillelmum
nspeliensem sui subsidi ex urbe sua ejecerunt :
qui Latat se contulit. Exarsit inde biennc bellum, per
quod Barcinonensis comes (Raimundus Berengarius
IV) urbem obsidione recepit, tanta fame domitam, ut
fabæ decem uno denario constarent. Comes Barci-
nonensis turrem Latarum exstruxit.

(172) Alviso qui ex abbate Aquicinctensi electus
est episcopus Atrebatensis anno 1131, ad quem
exstat S. Bernardi epistola 327.

scitur, totum evacuamus, et omnia in eo statu, in que tempore appellationis fuisse noscuntur, revocari præcipimus. Vobis autem præcipiendo mandamus quatenus secundum B. Benedicti Regulam et sedis apostolicæ privilegia religiosam et idoneam personam vobis in abbatem communi vel sanioris partis assensu eligatis, per cujus nimirum prudentiam et religionem idem monasterium, tam temporaliter quam spiritualiter, auxiliante Domino, proficere valeat.

Datum Laterani Kalendis Novembris.

CDLXXXIV.

Ad A. [Vidum] episcopum Atrebatensem. — Arguit eum quod Marchianenses monachos vexaverit.

(Anno 1141, Nov.)

[MARTENE, *ibid.*, col, 720, ex eodem ms.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri A. Atrebatensi episcopo S. et A. B.

Miramur et dolemus super injuriis et oppressionibus et damnis et aliis multis gravaminibus, quæ monasterio et fratribus Marcianensibus a fraternitate tua illata esse accepimus. Hæc namque ordini et religioni tuæ sunt valde contraria, et his quæ a B. Gregorio de monasteriis et religiosis locis statuta sunt, probantur adversa. Cum enim eorum abbas, sicut asserunt, tuis gravaminibus monasterium ipsum relinquere compulsus sit, et ipsi secundum B. Benedicti Regulam et prædecessorum nostrorum et nostrum etiam privilegium, abbatem videlicet religiosum et honestam personam elegerint, tu, contemptis apostolicæ sedis decretis, eos super hoc omnimodis infestasti, et ad majorem tuæ malitiæ cumulum, contra appellationem ad sedem apostolicam factam, præfatum monasterium a divinis officiis interdicere præsumpsisti. Quæ præsumptio quanta severitate puniri debeat, B. Gregorii sententia demonstratur; ait enim : « Nihil prius de eo quod ad sinum sanctæ Romanæ confugit Ecclesiæ, ejusque implorat auxilium, decernatur, quam ab ejusdem Ecclesiæ fuerit præceptum auctoritate, quæ vices suas ita aliis impertivit Ecclesiis, ut in partem sint vocatæ sollicitudinis et in plenitudinem potestatis. Si tamen (quod non arbitramur) a quoquam secus præsumptum fuerit, ab officio cleri submotus, apostolicæ auctoritatis reus ab omnibus judicetur. » Et quoniam beati Petri et sanctæ Romanæ Ecclesiæ contemptum inultum præterire non possumus, per præsentia tibi scripta mandamus atque præcipimus quatenus præfatum monasterium et fratres in pace omnino dimittas, et in nullo eis per te vel per alios impedire præsumas. De contemptu vero sanctæ Romanæ Ecclesiæ et nostro et multis aliis, quæ nostris auribus sinistro rumore de persona tua sunt nuntiata, proxima Dominica qua legitur *Ego sum pastor bonus,* ad nostram præsentiam venias responsurus.

—

CDLXXXV.

Privilegium pro canonica S. Mariæ Parmensi.

(Anno 1141, Nov. 7,)

[AFFO, *Storia di Parmi*, II, p. 350, ex archivo capituli Parm. sæc. XII, n. XXXI.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio BONIZONI archipresbytero, cæterisque canonicis Parmensis Ecclesiæ, tam præsentibus quam futuris, canonice substituendis, in perpetuum.

Æquitatis et justitiæ ratio persuadet nos Ecclesiæ perpetuam rerum suarum firmitatem et vigoris inconcussi munimenta conferre : non enim decet clericos in sortem Domini evocatos perversis malorum hominum molestiis agitari, et temerariis quorumlibet vexationibus fatigari ; similiter et prædia usibus secretorum cælestium dedicata nullas potentum angarias, nihil debent extraordinarium sustinere. Eapropter, dilecti in Domino filii, interventu dilecti filii nostri magistri Hubaldi diaconi cardinalis, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et beatæ Dei Genitricis semperque virginis Mariæ Parmensem canonicam cum omnibus bonis suis mobilibus et immobilibus sub beati Petri et nostra protectione suscepimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona inpræsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : monasterium Sancti Quintini cum ecclesia Sanctæ Mariæ de Plano, et cæteris ad ipsum jure pertinentibus: ecclesiam Sanctæ Christinæ; ecclesiam Sancti Nicolai, et ecclesiam Sancti Antonini : plebem Sancti Pancratii cum ecclesia Sancti Nicolai et hospitalo ejus juxta Taronem, et cum ecclesia Sancti Anastasii infra urbem et cæteris ad ipsam plebem pertinentibus : pleben Sancti Martini cum decimis : plebem Sancti Prosperi cum decimis ; plebem de Purpurano cum capellis suis ; plebem de Molandriano : plebem Sancti Calliani cum decimis : capellam de Vilignano : capellam de Marano : capellam de Meletulo : capellam de Ballone : capellam de Corviaco intra castrum sitam : capellam de Barca : capellam de Marzaliis capellam de Azano, capellam de Vallera inferiore capellam de Travagnano ; capellam de Terentio capellam de Sancti Secundi : capellam de Pizzo capellam de Palazione : capellam de Vico longo capellam de Sala ; jus quod habetis in capella Sancti Gorgii de Pratis, et in capella de Ponticello, ac capella de vico Pauli : capellam de Ulmo : capella de Calerno cum hospitali : capellam Sancti Laurentii de Meletula cum omnibus ad prædictas plebes et capellas jure pertinentibus ; decimas omnium habitantium in ipsa civitate, et in suburbiis ; quemadmodum secundum divisionem plebium eas usque ad

æc tempora legitime possidetis, vestram partem blationum quæ offeruntnr in vigilia et festivitate ancti Domnini de Burgo et in Assumptione Beatæ Iariæ in plebe de Cornilio. Decernimus ergo ut ulli omnino ecclesiastiacæ vel sæculari personæ fas it eamdem canonicam temere perturbare, aut bona estra, vel possessiones auferre, retinere, minuere, eu quibuslibet videbitis exactionibus fatigare, sed mnia integra conserventur eorum, pro quorum guernatione et sustentatione concessa sunt, usibus mnimodis prafutura, salva episcopi vestri canonica everentia. Ad indicium autem hujus a sede apostolica erceptæ protectionis, bizantium aureum nobis notrisque successoribus annualiter persolvetis. Si quis gitur in futurum, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, ecundo tertiove commonitus, si non satisfactione ongrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino judicio existere le perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo orpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris iostri Jesu Christi alienus fiat, atque iu extremo xamine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem idem loco justa servantibus sit pax Domini nostri esu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis ercipiant, et apud districtum judicem præmia eternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innoeentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus s.

Ego Conradus Sahinensium episcopus ss.

Ego Gregorius diaconus card. Sanctorum Sergii t Bacchi ss.

Ego Albericus Ostiensis episcopus ss.

Ego Gerardus presb. card. tit. S. Crucis in Jerusalem ss.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus ss.

Ego Stantius presb. card. tit. Sanctæ Savinæ, ss.

Ego Gilbertus presb. card. tit. S. Calixti ss.

Egu Rainerus presb. card tit. Sanctæ Priscæ ss.

Ego Goyzo presb, card. tit. Sanctæ Cæciliæ ss.

Ego Thomas presb. card. tit. Vestinæ ss.

Ego Hubaldus diacon. card. Sanctæ Mariæ in Via Lata ss.

Ego Guido Sanctæ Romanæ Ecclesiæ diac. card. ss.

Ego Petrus diac. card. Sanctæ Mariæ de Porticu ss.

Datum Lat. per mannm Baronis capellani et scriptoris, VII Idus Novembris, indictione v, Incarnationis Dominicæ anno 1141, pontificatus vero omni Innocentii papæ II anno duodecimo.

Pendet bulla plumbea.

CDLXXXVI.

Privilegium pro ecclesia Frisingensi.

(Anno 1141. Nov. 20.)

[*Monumenta Boica*, IX, p. 24.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri OTTONI Frisingensi episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Ex commisso nobis a Deo apostolatus officio fratres nostros episcopos debemus diligere, et Ecclesiis sibi a Deo dommissis suam justitiam conservare. Proinde, dilecte a Domino frater Otto episcope, preces tuas rationabiles clementer admittimus, et personam tuam cum commissa tibi a Deo ecclesia sub beati Petri et nostra protectione et præsentis scrtpti patrocinio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Domino propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Sancimus etiam ut in quocunque episcopatu, in fundo Frisingensis ecclesiæ monasteria, vel eeclesiæ ædificatæ sint, assensu et consilio tuo in eis presbyteri statuantur. Jura quoque tuæ ecclesiæ, quæ venerabilis frater noster Conradus Salzeburgensis archiepiscopus recognovit, et scripti sui auctoritate firmavit, tibi ct commissæ ecclesiæ confirmamus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eamdem ecclesiam temere perturbare, aut decimas, bona et possessiones ipsius auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel ab ipsa alienare, seu quibuslibet molestiis fatigare; sed omnia integra conserventur tuis tuorumque successorum usibus profutura. Præterea, quoniam advocati ad defensionem ecclesiæ statuuntur, advocatis ipsius ecclesiæ omnino interdicimus, ne aliquid gravamen eidem loco, vel rebus ad ipsum pertinentibus inferre, vel aliquid præter jus suum ab eis exigere præsumant. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri JesuChristi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gregorius diaconus SS. Sergii et Bacchi.

Ego Gerhardus presbyter cardinalis tit S. Crucis in Jerusalem.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et ucriptoris, XII Kal. Decembris, indictione x, Incarnationis Dsminicæ anno 1141, pontificotus vero domni Innocentii II papæ anno XII.

—

CDLXXXVII.

Privilegium pro monasterio Wezzinbrunnensi.

(Anno 1141, Nov. 20.)

[*Monumenta Boica*, tom. VII, p. 380.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis WATTONI Wezzenbrunnensi abbati ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regulariter substituendis in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis provisore omnium bonorum Deo commissa est, ut religiosas personas, et earum diligamus ecclesias, et ne pravorum hominum infestationibus rerum suarum detrimenta sustineant apostolicæ defectionis moderamine nos convenit providere. Eapropter, dilecti in Domino filii vestris justis postulationibus paterna benignitate annuimus, et Wezzinbrunnense monasterium, in quo divino mancipati estis obseqnio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut ordo monasticus, qui secundum beati Benedicti Regulam in eodem monasterio institutus esse cognoscitur, perpetuis futuris temporibus ibidem inviolabiliter observetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribns et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda: duas partes videlicet decimæ de Risbach, sicut a venerabili fratre nostro Henrico Ratisponensi episcopo vobis rationabiliter concessæ sunt, et scripto suo firmatæ: prædia videlicet hæc: Achselswane, Pansingen, Piberbach, Waltenberc, Wolmutsahe, Gutingen, Gezines, Izenes. Sancimus etiam ut nullus ipsius loci advocatiam sibi usurpare vel ab aliquo recipere audeat, nisi quem abbas et fratres secundum Dei timorem et ipsius monasterii utilitatem communiter providerint eligendum. In ecclesiis quoque quæ juris vestri monasterii esse noscuntur, quemadmodum in generalibus conciliis statutum est assensu et consilio vestro presbyteri statuantur. Porro super decimis a fratribus nostris Wolfango Ratisponensi et Uldarico Augustini episcopis ecclesiæ vestræ concessis, successoribus suis nullatenus liceat vos ausu temerario fatigare, aut aliquam vobis inferre molestiam. De fundo quoque vestri monasterii, seu, etiam de novalibus, aut aliis laboribus vestris quos propriis manibus sumptibusque colligitis, juxta quod a nobis in generalibus est statutum conciliis, a vobis exigi decimas auctoritate apostolica prohibemus. Nulli etiam fratrum vestrorum fas sit post factam in eodem monasterio professionem absque abbatis vel fratrum licentia inde discedere vel ad alia loca transire: discedentem vero nullus episcoporum vel abbatum suscipere audeat, vel retinere. Ad hæc præsenti decreto sancimus, ut nulli episcoporum licentia pateat angarias, A vel alias exactiones monasticæ quieti et utilitati contrarias, vobis vel ecclesiæ vestræ imponere. Porro sepulturam ipsius loci omnino liberam esse decernimus, ut eorum qui se illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi excommunicati sint, nullus obsistat. Nulli regum ergo, ducum, marchionum vel aliorum hominum fas sit præfatum monasterium super hac nostra constitutione temere perturbare aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut quibuslibet vexationibus infestare, sed omnia integra conserventur vestris usibus omnimodis profutuar. Si quis autem hujus nostri decreti paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrue emendaverit, B indignatienem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus incurrat, et excommunicationi subjaceat. Conservantes vero hanc eorumdem apostolorum benedictionem et gratiam consequantur. Amen.

Ego Innocentius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Ego Gerardus presbyter cardinalis S. Crucis in Jerusalem.

Ego Ivo presbyter card. SS. Laurentii et Damasi.

Dat. Laterani per manus Baronis capellani et scriptoris, XII Kal. Decembris, indictione V, Incarnationis Dominicæ anno 1141, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno duodecimo.

C

CDLXXXVIII.

Monasterii Marcianensis protectionem suscipit bonaque ac privilegia confirmat.

(Anno 1141, Dec. 1.)

[BUZELIM, *Galla-Flandria sacra et profana*, I part., p. 346.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis monachis Marchianensibus, tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis, in perpetuam memoriam.

Officii nostri nos monet auctoritas religiosa loca diligere, et ea opportuno consolationis munimine confovere. Hujus rei gratia, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus paterna benignitate impertimur assensum, et Marchianense monasterium, D in quo divino mancipati estis obsequio, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona præfatum monasterium inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipici, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant, etc. *Nam postea latissime possessiones, decimas et altaria Martianensibus obnoxia enumerat, quibus tandem omnibus hæc subjicit*: Quæ videlicet universa in consuetæ libertatis immunitate decernimus permanere, quatenus fratres qui et omnipotent

)eo debita possint servitia exhibere. Ad hæc adji-:ientes sancimus ut nulli omnino liceat præfatum nonasterium et ecclesiam Hamagiensem absque nanifesta et probata culpa a divinis officiis inter-licere. Nullus quoque ibidem qualibet subreptionis ıstutia vel violentia in abbatem præponatur, sed iceat vobis communi consilio, vel parti consilii sa-ioris, secundum Dei timorem et B. Benedicti regu-am, absque ullius contradictione abbatem eligere. 'hrisma vero, oleum sacrum, consecrationes alta-ium seu basilicarum, benedictionem abbatis, ordi-ıationem monachorum vel clericorum vestrorum, ui ad sacros ordines fuerint promovendi, a diœce-ano episcopo, si quidem catholicus fuerit, et gra-iam atque communionem sedis apostolicæ habuerit t ea gratis, et absque pravitate aliqua voluerit xhibere; alioquin liceat vobis catholicum quem-unque malueritis adire antistitem, qui nimirum ostra fultus auctoritate, quod postulastis indulgeat. epulturam quoque ipsius loci liberam esse conce-limus, ut quicunque si illic sepeliri deliberaverint, iisi forte excommunicati sint, nullus obsistat. De-ernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat idem œnobium temere perturbare, aut ejus possessiones uferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliquibus nolestiis fatigare, sed omnia integra et illibata onserventur eorum, pro quorum gubernatione et ustentatione concessa sunt, usibus omnimodis pro-utura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcu-arisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam ciens, temere contra eam venire tentaverit, se-undo tertiove commonita, nisi reatum suum con-rua satisfactione correxerit, potestatis honorisque ui dignitate careat, reamque se divino judicio xistere de perpetrata iniquitate cognoscat, et sacra-issimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redem-toris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo xamine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem idem loco sua jura servantibus sit pax Domini ostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ ctionis percipiant, et apud districtum judicem ræmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum per manum Baronis capellani et scriptoris, alend. Decembris, indict. v, Incarnat. Dom. anno 141, pontificatus domni Innocentii II papæ anno XII.

CDLXXXIX.

[S]ententiam Conradi III, RR., pro monasterio S. Blasii contra episcopum Basileensem latam, confirmat.

(Anno 1141, Dec. 6.)

[Neugart, *Cod. diplom. Alem.*, II, 74.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, di-ctis filiis G. (173) abbati et monachis S. Blasii, lutem et apostolicam benedictionem.

Quæ pro bono pacis et Ecclesiarum quiete secun-um æquitatis et justitiæ moderationem contracta int, ut nulla possint in posterum refragatione constringi, sedis apostolicæ debent munimine roborari et in sua stabilitate firmari. Concordiam itaque, quæ de contentione subjectionis et advocatiæ monasterii vestri inter vos et Basileensem Ecclesiam per charissimum filium nostrum Conradum, illustrem Romanorum regem, rationabiliter facta est, et hinc cum scriptis et testibus confirmata, sedis apostolicæ auctoritate roboramus, ratamque et inconvulsam manere sancimus. Si quis autem hujus nostræ confirmationis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, indignationem omnipotentis Dei, et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus incurrat.

Datum Laterani VIII Idus Decemb.

CDXC.

Ad Gregorium Bergomatem episcopum.

(Anno 1141, Dec. 13.)

[Ughelli, *Italia sacra*, IV, 459.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Gregorio Bergomensi episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

In eminenti sedis apostolicæ specula disponente Domino constituti ex injuncto nobis officio fratres nostros episcopos debemus diligere, et Ecclesiis sibi a Deo commissis suam justitiam conservare. Proinde, dilecte in Domino Fr. G. episcope Bergomensis, Ecclesiæ, cujus a Deo tibi cura commissa est, patria sollicitudine providentes, statuimus ut quascunque possessiones, quæcunque bona inpræsentiarum juste et canonice possides, aut in futurum largiente Domino rationabilibus modis poteris adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant, canonici quoque S. vincentii, tam præsentes quam futuri, canonicam et debitam obedientiam tibi tuisque successoribus exhibeant, nec occasione privilegii ab apostolica sede percepti eam subtrahant. Si qua igitur ecclesiastica sæcularisve persona, etc. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.
Ego Conradus Sabinensis episcopus subsc.
Ego Stephanus Prænestinus episcopus subsc.
Ego Gerardus presb. card. tit. S. Crucis in Jerusalem subsc.
Ego Guido S. R. E. indignus sacerdos subsc.
Ego Suasinus presb. card, tit. S. Stephani subsc.
Ego Boetius presb. card. tit. S. Clementis ss.
Ego Ivo presb. card. S. Laurentii in Damaso ss.
Ego Gregorius tit. Calixti presb. card. subsc.
Ego Gratianus presb. card. tit. S. Sabinæ subsc.
Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi ss.
Ego Otto diac. card. S. Georgii ad Velum Aureum ss
Ego Guido diac. card. SS. Cosmæ et Damiani ss.
Ego Hubaldus diac. card. S. Mariæ in Via Lata ss.
Ego Gerardus diac. card. S. Mariæ in Domnica ss.

(173) Lege : *Gunthero*, qui Bertholdo, v Nonas Augusti h. a. defuncto, successit. Vid. *Hist. Silvæ* [N]*igræ*, t. I, p. 385.

Ego Petrus diac. S. Mariæ in Aquiro subsc.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris, Id. Decemb., indict. v, Incarnationis Dominicæ anno 1141, pontif. vero C. Innoc. PP. II anno XII.

CDXCI.

Ecclesiæ S. Mariæ Cæsaraugustanæ protectionem suscipit et canonicorum bona confirmat.

(Anno 1141. Dec. 15.)

[ARRUEGO, *Catedral. episcop. de Zaragoza*, p. 792.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis PETRO priori, et canonicis ecclesiæ S. Mariæ Cæsaraugustanæ civitatis, tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis, in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis commissa est, ut religiosas diligamus personas, et beneplacentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare; nec enim Deo gratus aliquando impenditur famulatus, nisi ex charitatis radice procedens a puritate religionis fuerit conservatus, hoc nimirum charitatis intuitu, venerabilis fratris nostri Bernardi episcopi vestri precibus inclinati, præfatam Dei genitricis semperque Virginis Mariæ ecclesiam in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus. In primis siquidem statuentes ut ordo canonicus, quemadmodum a præfato fratre nostro, secundum beati Augustini regulam in eadem ecclesia constitutus esse dignoscitur, perpetuis ibidem temporibus inviolabiliter conservetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus bona vel possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura; salva Cæsaraugustani episcopi canonica justitia et reverentia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione emendaverit, a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Redemptoris Jesu Christi, abstineat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gregorius diacon. card. SS. Sergii et Bacchi.

Ego Gerardus presbyter cardinalis tituli S. Crucis in Hierusalem.

Ego Otto diacon. card. Sancti Gregorii [*f.* Georgii] ad Velum Aureum.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos.

Ego Guido diacon. cardin. Sanctorum Cosmæ et Damiani.

Ego Ibo presbyt. cardinal. Sancti Laurentii tit. Damasi.

Ego Petrus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris, XVIII Kalendas Jan., indictione v, Incarnationis Dominicæ anno 1141, pontificatus vero domni Innocentii papæ secundi anno XII.

CDXCII.

Henrico Moraviensi episcopo, paganis de Prussia prædicare cupienti, indulget licentiam crucem ante se ferendi.

(Circa annum 1141, Jan. 31.)

[BOCZEK, *Cod. diplom. Morav.*, I, p. 212.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO, Moraviensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Non decet episcopum ad pascendum gregem Dominicum constitutum proprias oves jejunas relinquere, et alienis pabula ministrare. Si tamen paganis de Prussia verbum Domini prædicare et eos ad fidem Christi convertere desideras et fructum Ecclesiæ Dei exinde proventum existimas, opus est ut per episcopatum tibi a Deo commissum honestas et discretas personas interim constituas, quæ corrigenda corrigant, et quæ statuenda fuerint ad honorem Dei stabiliant, atque ovibus tibi a Deo commissis vitæ pabula subministrent. Posmodum vero si tantum laborem Ecclesiæ Dei utilitem cognoveris tam sanctum opus auxiliante Domino studeas adimplere. Crucem quoque ad memoriam Dominicæ passionis et inimicos Christi convertendos in terra illius gentis ferendi ante te fraternitati tuæ licentiam indulgemus. Denuntiato etiam illi genti verbo Domini ad populum tibi commissum redire non differas.

Datum Laterani II Kalendas Februarii.

CDXCIII.

Henrico Moraviensi episcopo concedit licentiam prædicandi paganis in Prussia; attamen ut populum suum rebellem reformare non negligat.

(Circa annum 1141, April. 1.)

[BOCZEK, *Cod. dipl.*, I, p. 213.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Moraviensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Qui pastoralis officii regimen in Ecclesia Dei obtinent, et ad aliorum regimina proponuntur, sollicite debent consideratione perpendere, quod non tantum de propriis, sed etiam de subditorum suorum excessibus reddituri sunt supremo judici rationem. Quamvis itaque, charissime in Christo frater, populus tibi a Deo commissus duræ cervicis sit, tibi

rebellis et inobediens existat, valde nobis tibi expedire videtur, ut pro ipsius adhuc salute et admonitione attentius debeas laborare, et quantum in te est, ad viam rectitudinis revocare. Scriptum namque est : Clama, ne cesses, sicut tuba exalta vocem tuam ; et rursus scriptum est : Si diciente me ad impium : Morte morieris, non annuntiaveris ei, et neque locutus fueris, ut avertatur a via sua, impia, et vivat ipse impius in iniquitate sua, morietur ; sanguinem autem ejus de manu tua requiram ; si autem tu annuntiaveris impio, et ille non fuerit conversus ab iniquitate sua, morietur ; tu autem animam tuam liberasti. Hinc etiam Ephesiis Paulus dicit : mundæ sunt hodie manus meæ a sanguine omnium vestrum ; non enim subterfugi, quo minus annuntiarem omne consilum Dei vobis. Mundus ergo a sanguine eorum non esset, si eis consilium Dei annuntiare noluisset ; quia cum increpare delinquentes noluerit, eos procul dubio tacendo pastor occidit. Ideoque et si, quod absit! tuis commonitionibus converti noluerint, ipsi in impietate sua moriendur, tu vero de morte ipsorum eripies. Verum si ad paganos, de quibus nobis te significasti transire, iisque verbum Dei et fidem christianam annuntiare discretioni tuæ videtur utile, nobis placet, ita tamen ut ad commissum tibi populum quam citius redire non negligas.

Datum Laterani Kal. Aprilis.

CDXCIV.

Clerum episcopatus Olomucensis contra prohibitionem episcopi sui divina celebrantem arguit, monetque ad obedientiam et reverentiam sui episcopi.

(Circa annum 1141, April. 1.)

[Boczek, *Cod. diplom.*, t. I, p, 214.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, abbatibus canonicis, et clericis per Olomucensem episcopatum constitutis.

Quod vos de beati Petri et nostra gratia minime salutamus, non nostræ severitati, sed vestræ potius inobedientiæ et præsumptioni est ascribendum. Audimus enim, quod tamen valde dolemus, vos in tantam insaniam prorupisse, quod contra prohibitionem venerabilis fratris nostri Henrici, episcopi vestri, divina officia celebrare præsumitis et excommunicatos suos recipere et sacramenta ecclesiastica, quæ Dei sunt, cum eis communicare nullatenus formidatis. Quod quam exsecrable sit, quantum animarum vestrarum saluti contrarium, sanctorum Patrum decreta manifeste declarant. Ait namque Calixtus papa inter cætera : Excommunicatos a sacerdotibus nullus recipiat, nec cum eis in oratione, aut cibo aut potu, aut consilio communicet, nec ave eis dicat, quia quicunqne in iis vel in aliis prohibitis scienter excommunicatis communicaverit, juxta apostolorum institutionem et ipse simili excommucationi subjaceat. Ab his ergo clerici et laici se abstineant, qui eadem pati noluerint. Item ex Carthaginensi concilio. Qui communicaverit vel oraverit cum excommunicato, si laicus est, excommunicetur ; A si clericus, deponatur. Quæ cum ita sint, per apostolica scripta universitatem vestram monemus et monendo præcipimus, ut de tantis excessibus præfato fratri nostro, episcopo vestro, digne satisfaciatis, et ad ipsius obedientiam et reverentiam cum omni devotione humiliter redeatis ; alioquin excommunicationis vel depositionis sententiam quam in vos canonica æquitate promulgaverit, beati Petri principis apostolorum, et nostra auctoritate firmabimus.

Datum Laterani Kalendis Aprilis.

CDXC.

Ad Raimundum, Rusticum et Baronem presbyteros.

(Anno 1138-1142, Mart. 14.)

B [Baluz, *Micell.*, IV, 591.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, Raimundo, Rustico atque Baroni presbyteris, salutem et apostolicam benedictionem.

Non dubium vobis quod ecclesiam Sancti P. ad reformandam in eodem loco religionem dilectis filiis nostris J. priori et fratribus ecclesiæ S. Fridiani commisimus. Proinde apostolica vobis auctoritate mandando præcipimus ut quod a nobis exinde factum est irrefragabiliter observetis, et neque in eadem ecclesia, nec in aliquo loco ad eam pertinente absque eorumdem fratrum licentia maneatis. Quod si contradictores exstiteritis, nisi infra quindecim dies post susceptionem præsentium litterarum, ab hujus modi pertinacia resipueritis, extunc divinum vobis C officium interdicimus.

Data Laterani II Idus Martii.

CDXCVI.

Robotonem comitem hortatur ut ecclesia Baumburgensi prædium quoddam restituat.

(Anno 1138-1142, Nov. 24.)

Hujus epistolæ mentio exstat apud. Lang, *Regesta*, I, 158.]

CDXCVII.

Ad milites et bonos homines Nogariæ.

(Anno 1138-1142 Nov. 25.)

[Muratori, *Antiq. Ital.*, II, 179.]

D Innocentius servus servorum Dei, dilectis filiis militibus et bonis hominibus Nogariæ, salutem et apostolicam benedictionem.

Perlatum est ad aures nostras quod Nogariensem Silvam, quam comitissa Mathildis a monasterio Nonantulano sub annuali pensione tenuit, et antequam moreretur, eidem monasterio reddidit, exstirpaveritis, eamque vestris usibus excolatis. Et quoniam valde periculosum est ecclesiarum justitiam minuere vel retinere, per præsentia vobis scripta mandamus atque præcipimus quatenus de laboribus, quos ibidem excolitis, præfati monasterii fratribus jus suum integre persolvatis.

Datum Laterani VII Kalendas Decembris.

CDXCVIII.

A[lberoni] archiepiscopo Trevirensi mandat ut abbatem S. Maximini propter peculatum Simoniamque excommunicet.

(Anno 1138-1142, Dec. 5.)

Hujus privilegii mentio exstat apud JAFFÉ, *Regesta*] *Rom. pont.*, p. 592.]

CDXCIX.

[*Monasterii Monasteriensis* [*Münchmünster*] *bona alienari vetat.*

(Anno 1138-1142, Dec. 5.)

[LANG, *Regesta*, I, 132.]

D.

D. marchionem hortatur ut monasterio B. Petri [*Münchmünster*] *ablata restituat.*

(Anno 1138-1142. Dec. 8.)

[LUDEWIG, *Script. rer.* Germ., t. p. 580.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio D. [DIETPOLDO] marchioni, salutem et apostolicam benedictionem.

Quisquis Deo placere desiderat, expedit ut religiosos viros, divino famulatui mancipatos, juxta facultatem sibi a Deo concessam juvet et manuteneat, et in suis opportunitatibus opem eis et consilium præbeat. Ideoque nobilitati tuæ rogando mandamus, ut religiosos fratres, in ecclesia B. Petri Monasteriensis Domino servientes juves et manuteneas, et si quid de bonis eorum injuste detinere cognoscis, eis restituas. Valde namque periculosum est et animarum saluti contrarium, ea quæ pro remissione peccatorum aut requie animarum venerabilibus ecclesiis concessa sunt alienis usibus applicare. Rogamus etiam et in peccatorum remissionem injungimus, ut occasione advocatiæ vel injusta exactione eosdem fratres vel eorum familiam inquietari ab aliquo non permittas, sciens pro hujusmodi Dominum propitium tibi facies, et æternæ retributionis præmia acquires.

Datum Laterani VI Idus Decembris.

DI.

Henricum Wintoniensem episcopum.— De facultate audiendi querimonias monachorum Westmonasterii.

(Anno 1138-1142, Dec. 9.)

[WILKINS, *Concil. Magnæ Britanniæ*, I, p. 418 ex ms. Cotton. *Vitell.* A, XVII, f. 17 *b*.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Wintoniensi episcopo, apostolicæ sedis legato, salutem et apostolicam benedictionem.

Ex parte filiorum nostrorum monachorum beati Petri Westmonasterii per dilectum filium nostrum Osbertum querelam accepimus, quod videlicet ecclesiæ possessiones et bona ipsius monasterii a multis in partibus illis eis auferantur, et violenter detineantur. Et cum ad hoc vices nostras in terra illa obtineas, ut injuriam patientibus, præcipue personis ecclesiasticis, justitiam facias; per apostolica tibi scripta mandamus, quatenus querimonias eorum audias, et debitam eis justitiam facias exhiberi, A et nullam eis injuriam vel molestiam permittas irrogari.

Data Laterani quinto Idus Decembris.

DII.

Ad conventum Westmonasteriensem. — De canonizatione regis Edwardi.

(Anno 1138-1142, Dec. 9.)

[WILKINS, *ibid.*]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis G. abbati, et fratribus S. Petri Westmonasterii, salutem et apostolicam benedictionem.

Cum religiosum virum priorem Osbertum a vestra fraternitate cum litteris vestris directum gratanter accepimus, eum pro merito probitatis et conversationis egregiæ, ut dilectum filium nostrum proprie B et specialiter vobis commendamus, cujus honesta importunitas adeo nos coegit vestro satisfacere desiderio, ut, si sufficientia præ manibus habuissemus testimonia episcoporum et abbatum jam canonizatum in catalogo sanctorum a Romana secum curia reportasset regem vestrum. Ea de causa consulentibus fratribus nostris episcopis et cardinalibus, petitionem vestram perficere hac vice distulimus, quia, cum tanta festivitas debeat fieri ad honorem et profectum totius regni, ab omni regno pariter debet postulari. In vestro igitur pendet arbitrio, congrua, si vultis, testimonia quærere, et eadem per instructas monasterii vestri personas, nostro conspectui præsentare. In his vero et in cæteris secundum Deum preces vestras libenter volumus exaudire, et jura C vestri monasterii vobis illibata servare. Inde est quod venerabili fratre nostro Henrico, Wintoniensi episcopo, apostolicæ sedis legato, per apostolica scripta mandavimus ut de his qui ecclesias, possessiones et bona vestri monasterii injuste detinent, plenam vobis justitiam faciat. Vestra itaque interest, dilecti in Domino filii, ita juxta professionem vestram religiose vivere, et beati Benedicti Regulam observare, ut vestræ bonæ conversationis exemplum alios ad bene vivendum edoceat, et mater vestra sancta Romana Ecclesia de vestris bonis actionibus valeat exsultare.

Data Laterani quinto Idus Decembris.

DIII.

D *Ad archiepiscopos, episcopos, abbates et priores.*

(Anno 1138-1142, Dec. 29.)

[Le PAIGE, *Bibl. Præm.*, p. 421.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis, episcopis, et dilectis filiis abbatibus, præpositis et prioribus ad quos litteræ istæ pervenerint, salutem et apostolicam benedictionem.

Non videtur fraternæ charitatis amore succensus, qui quod sibi non vult fieri, proximo suo ansu temerario inferre præsumit, sed et quanto aliquis majore dignitate atque officio decoratur, quove amplius religiosus dici et esse desiderat, eo magis debet attendere, ne quicquam extraordinarium vel

ıinus canonicum in suis actionibus valeat inveniri, ed potius ejus opera coram hominibus luceant et er ipsius bona studia omnipotens Dominus collauetur. Cujus rei gratia fraternitati vestræ mandaıus et apostolica auctoritate præcipimus, ut nulım de conversis vel cæteris fratribus Præmonstraensis ordinis post factam in suo loco professionem t promissam obedientiam absque prælati sui licena recipiatis. Et si quis eorum contra hanc nostram rohibitionem ad vos confugium fecerit, absque ontradictione vel molestia eumdem transfugam roprio abbati vel prælato suo reddatis. Quod si ontemptores exstiteritis, indignationem sedis apotolicæ vos incursuros esse sciatis.

Datum Laterani quarto Kalend. Januarii.

DIV.

eloisæ abbatissæ et sororibus Paraclitensibus asserit bona a Gundrico sacerdote concessa.

(Anno 1138-1142, Dec. 30.)

[Abælardi et Heloisæ Opp., 348.]

Innocentius, servus servorum Dei, dilectis in hristo filiabus Heloissæ abbatissæ, et sanctimoialibus Paraclitensis cœnobii salutem et apostoliam benedictionem.

Religiosis desideriis dignum est facilem præbere onsensum, ut fidelis devotio celerem sortiatur efectum. Quanto itaque feminus sexus exstat fraıilior, tanto magis erga vos paternam curam atque ollicitudinem volumus exhibere, et in quibus seundum Deum possumus quieti et utilitati vestræ alubriter providere. Locum itaque suum cum omıibus ad ipsum pertinentibus, quem Gundricus acerdos in paterno prædio constructum religiosorum recibus et consilio rationabiliter vobis concessit, uctoritate vobis apostolica confirmamus, et concesionem ipsam præsentis scripti pagina roboramus. i quis autem, hujus nostræ constitutionis paginam ciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo ertiove commonitus, si non reatum suum congrua atisfactione correxerit, indignationem omnipotentis)ei, et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus se overit incursurum.

Datum Laterani III Kal. Januar.

DV.

d D. plebanum de Massa et universos capellanos ejusdem plebis.

(Anno 1139-1142.)

[Baluz., *Miscell.*, IV, 590.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dicto filio. D. plebano de Massa et universis capelnis ejusdem plebis, salutem et apostolicam benectionem.

Ignotum vobis esse non credimus quod Ecclesiam . Panteleonis charissimis filiis nostris, J. priori et eteris fratribus Ecclesiæ S. Fridiani commisimus. ıapropter apostolica vobis auctoritate mandando æcipimus quatenus populum vobis commissum mmoneatis ne jam dictis fratribus ullam exinde olestiam inferant, sed potius eosdem ibidem quiete permanere permittant. Quicunque vero eis super hoc contrarietatem inferre præsumpserit, ab eo, donec resipiscat, tanquam ab excommunicato abstineatis, eumque in Ecclesiis vestris publice notetis. Porro Signorectum atque Rolandum presbyteros, quorum unus in ecclesia S. Pantaleonis, alter vero in ecclesia S. Antonii contra interdictum nostrum celebrare officium præsumpserunt, XIV Kal. Aprilis ad nostram præsentiam invitamus super his canonice respondere paratos.

Data Lateran Idus Februar.

DVI.

Ad R[iboaldum] archiepiscopum Mediolanensem, et Ar[dizzonem Comensem] et J[oannem] Laudensem, episcopos.— Ut homines non prohibeantur accipere monachilem habitum in fine, neque sepeliri in monasteriis, nisi excommunicati.

(Anno 1139-1142, April. 23.)

[Aug. Theinerus, *Disquisitiones criticæ*, p. 366, ex codice Vaticano num. 1364, fol. 225.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus R. Mediolanensi archiepiscopo, Ar. Cumano et J. Laudensi episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Perlatum est ad aures nostras quod, contra Romanæ Ecclesiæ privilegia, quædam nova et inaudita vestris parochiis statuere contendatis, ut videlicet nullus deinceps sæcularium in monasteriorum cœmeteriis tumuletur ; et si quis infirmitate præventus se monachum fieri postulaverit, nullatenus suscipiatur. Mandamus itaque vobis et universo clero vestro quatenus ab hujusmodi præsumptione omnimodis desistatis, et eos qui in vita vel in morte in monasteriis converti vel sepeliri decreverint, ut, juxta consuetudinem hactenus habitam, eis liberam licentiam permittatis, per apostolica vobis scripta mandando præcipimus, nisi forte excommunicati fuerint.

Dat. Laterani IX [Kal ?] Maii.

DVII.

Ad A. archidiaconum Lucensem.

(Anno 1141-1142, Jan. 17.)

[Baluz., *Miscell.* IV, 591.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio A. Lucano archidiacono, salutem et apostolicam benedictionem.

Ecclesiam S. Salvatoris de Mustolio, quæ Beati Petri juris esse dignoscitur dilectis filiis nostris Jer. priori et fratribus Sancti Fridiani commisimus, et presbyteris qui eidem Ecclesiæ deserviunt, ut eis obedientiam et reverentiam exhiberent, præcipiendo mandavimus. Qui tanquam rebelles et contumaces nobis inobedientes existunt, et ipsis juxta mandatum nostrum obedire contemnunt. Quocirca per præsentia tibi scripta mandamus atque præcipimus quatenus eosdem presbyteros usque ad proximam Purificationem beatæ Mariæ præfato filio nostro Jer. obedientiam et reverentiam exhibere ex nostra parte districte commoneas. Quod si contemptores exstiterint, ex tunc ab officio et beneficio ecclesia

stico eos removeas, donec de contemptu et inobedientia nostro se conspectui repræsentent satisfacturi.

Data Laterani xvi Kal. Februar.

DVIII.

Ad R. priorem et canonicos S. Angeli.

(Anno 1141-1142, Mart. 13.)

[Baluz., *ibid.*, p. 592.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, R. priori et canonicis S. Angeli in Foro, salutem et apostolicam benedictionem.

Displicet nobis quod pro una eademque re sæpe vobis scribere compellimur. Per aliam siquidem vobis præcipiendo mandasse meminimus, ne dilectos filios nostros canonicos S. Fridiani super Ecclesia S. Salvatoris in Mustolio infestaretis, et parochianos vestros ab eorum infestatione compesceretis. Quod sicut ad audientiam nostram perlatum est effectui mancipare neglexistis, et quamvis vos dissimuletis, et contra vestram voluntatem hoc fieri dicatis, parochiani tamen vestri eos infestare et graviter injuriare non desistunt. Unde iterato vobis mandamus et mandando præcipimus ut sicut Beati Petri et nostram gratiam habere vultis, nullam prædictis fratribus injuriam, nullam violentiam inferatis, aut a parochianis vestris inferri permittatis, sollicite præcaventes ne in pœna eis sitis consortes, quibus in maleficio estis consentientes; facientis enim procul dubio culpam habet, qui quod potest corrigere neglexit emendare.

Data Laterani iii Id. Martii.

DIX.

Ad Arnaldum Narbonensem archiepiscopum. — Excommunicationis sententiam se promulgasse significat in consules Montispessulani qui, expulso Guillelmo eorum domino, ab ejus se fidelitate subtraxerant.

(Anno 1142, Jan. 1.)

[D. Bouquet, *Recueil*, XV, 406.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Narbonensi archiepiscopo [Arnaldo] et suffraganeis, salutem et apostolicam benedictionem.

Qualiter Montispessulani homines, tanquam infideles et perfidi filium nostrum Guillelmum expulerint, et seipsos ab ejus servitio et fidelitate subtraxerint, prudentiam vestram latere non credimus. Unde nos quorum præcipue interest nequitiam ipsorum animadversione debita comprimere, et eidem filio nostro in sua justitia non deesse, in illos qui ipsius loci consules appellantur, et alios omnes qui tantæ malitiæ capita esse noscuntur, excommunicationis sententiam promulgavimus, et locum ipsum a divinis officiis interdiximus, præter baptisma puerorum et pœnitentias morientium. Et quoniam qui excommunicatis scienter participat, excommunicationi se subjicit, per præsentia vobis scripta mandamus quatenus parochianos vestros ab eorum auxilio subtrahatis, et ne ipsis in aliquo communicare præsumant, districte cogere studeatis.

Datum Laterani Kalend. Januarii.

DX.

G[uillelmo] Mimatensi et H[umberto] Aniciensi episcopis ut superiore epistola de Montispessulanis scribit.

(Anno 1142, Jan.)

[Hujus epistolæ mentio tantum exstat apud Gariet, *Series præsulum Magalon et Monspel.*, I, 182.]

DXI.

Monasterii Mortuimaris privilegia confirmat.

(Anno 1142, Jan. 4 — Fragmentum.)

[*Neustria pia*, p. 779.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Adæ abbati de Mortuomari ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis, in perpetuum, salutem et apostolicam benedictionem.

Desiderium quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere monstratur, etc.

Datum Laterani per manum Gerardi, S. R. E. presbyteri cardinalis et bibliothecarii, ii Nonas Januarii, indict. v, anno Dominicæ Incarnationis 1141, pontificatus vero D. Innocentii papæ xii.

DXII.

Privilegium pro abbatia Longipontis.

(Anno 1142, Jan. 5.)

[Muldrac (Ant.), *Chronicon abbatiæ Longipontis*, p. 9.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, Hugoni abbati Longipontis, ejusque fratribus præsentibus et futuris regulariter substituendis in perpetuum.

Dilecti in Domino filii, vestris justis petitionibus clementer annuimus, et beatæ Dei Genitricis monasterium de Longoponte in quo divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et præsentis scripti privilegio communimus: statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona monasterium vestrum inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jus servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus.

Ego Guido S. Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos.

Ego Martinus presbyter cardinalis tit. Sancti Stephani.

Ego Stantius presbyt. card. tit. S. Sabinæ.

Ego Ravierius presbyter cardinalis tit. S. Priscæ.

Ego Yvo presbyt. card. S. Laurentii tit. Damasi.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi.

Ego Otto diacon. card. S. Georgii ad Velum Aureum.

Ego Guido diaconus SS. Cosmæ et Damiani.

Ego Lumbaldus diac. card. S. Mariæ in via Lata.

Datum Laterani per manum Gerardi S. Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis et bibliothecarii, Nonas Januarii, indictione v, anno Dominicæ Incarnationis 1141; pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno XII.

DXIII.

Privilegium pro ecclesia Berchdesgamensi.

(Anno 1142, Jan. 8.)

[Hundius, *Metropolis Salisburg.*, II, p. 158.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Eberwino Ecclesiæ Berchdesgadmensis ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis, in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, quatenus et devotionis sinceritas laudabiliter enitescat et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Verumtamen petitionibus illorum ampliori charitate nos oportet intendere quorum loco in religione fundata ad jus sanctæ Romanæ Ecclesiæ specialius pertinere noscuntur. Eapropter dilecti in Domino filii vestris justis petitionibus clementer annuimus, et præfatum Beati Petri monasterium in quo divino mancipati estis officio ad exemplar prædecessorum nostrorum bonæ memoriæ Paschalis et Calixti Romanorum pontificum sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus statuentes, ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem Ecclesia in præsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: silva quæ cellæ adjacet, Niderheim, Sconenberc, Flozze, et reliqua quæ comes Berengarius et filius ejus Gebehardus eidem loco dederunt. Quidquid in orientali plaga legitime possidetis. Tecenstete et cætera quæ Engelwanus Heinricus et Bernhardus de Mosa, Willehalmus de Huba, et alii vicini eorum vobis rationabiliter contulerunt, Rotehonem cum suis pertinentiis, Hebnigen cum cæteris quæ Carolus et fratres ejus vobis similiter donaverunt. Ea etiam quæ Rudolphus de Lungowe eodem modo vobis contulit. Sancimus etiam ut nulli omnino hominum liceat vitæ canonicæ ordinem, quem secundum Beati Augustini regulam professi estis in vestra ecclesia immutare. Nemini A etiam professionis vestræ facultas sit, alicujus levitatis instinctu vel arctioris religionis obtentu, sine præpositi vel congregationis licentia de claustro discedere: quod si discesserit, nullus episcoporum nullus abbatum, nullus monachorum sine communium litterarum cautione suscipiat, quandiu videlicet in ecclesia vestra canonici ordinis tenor, Domino præstante viguerit. Sane ecclesiastica sacramenta a diœcesano suscipietis episcopo, si quidem gratiam atque communionem apostolicæ sedis habuerit, et si gratis ac sine pravitate voluerit exhibere. Alioquin liceat vobis pro eorumdem sacramentorum susceptione, Catholicum quem malueritis adire antistitem, qui nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat.

B Porro loci vestri advocatiam sine præpositi et fratrum consensu aut a fundatorum hæredibus, aut a quibuslibet aliis occupari omnimodis prohibemus. Si vero is cui commissa fuerit eadem ecclesia, gravis aut inutilis apparuerit, et secundo tertiove commonitus non emendaverit, ipsum expellendi et alium idoneum loco substituendi, liberam vobis concedimus facultatem. Laborum quoque vestrorum quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium, nullus omnino clericus aut laicus a vobis decimas exigere præsumat. Curam etiam animarum servorum scilicet ipsius Ecclesiæ, qui intra cellam deserviunt, aut circa quam novalia excolunt, cum ipsorum decimis, quemadmodum, permittente Salzeburgensi archiepiscopo, hactenus C habuistis, salva ipsius reverentia, de cætero vos habere concedimus. Concordiam vero litis, quæ inter vos et Bamburgenses canonicos fuerat, quemadmodum coram venerabili fratre nostro C. Salzeburgensi archiepiscopo rationabiliter terminata est atque scripto suo firmata, ratam manere sancimus. Obeunte vero te nunc ejusdem loci præposito, vel ad alterius Ecclesiæ regimen transeunte, sive tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia substituatur vel præponatur, nisi quem fratres communi consensu, aut pars sanioris consilii secundum Dei timorem et beati Augustini regulam canonice ei providerint eligendum. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ut eorum qui se illic sepeliri deliberaverint D extremæ voluntati et devotioni nullus obsistat, nisi fuerint excommunicati, salva tamen justitia matricis ecclesiæ. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus bona vel possessiones auferre, vel oblatas retinere, minuere, seu quibuslibet indebitis exactionibus vel molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva Salzeburgensis archiepiscopi canonica justitia. Ad indicium autem hujus a sede apostolica perceptæ protectionis, bizantium aureum nobis nostrisque successoribus annis singulis persolvetis.

Si qua ergo in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.

Ego Alberius Ostiensis episcopus ss.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus ss.

Ego Martinus presb. card. tit. S. Stephani ss.

Ego Boetius presb. card. tit. S. Clementis ss.

Ego Petrus presbyt. card. tit. S. Pastoris ss.

Ego Hubaldus presb. card. tit. S. Praxedis ss.

Ego Otto diac. card. S. Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Vassallus diac. card. S. Eustachii ss.

Ego Petrus diac. card. S. Mariæ de Porticu ss.

Datum Laterani per manum Gerardi S. Romanæ Ecclesiæ presbyteri card. et bibliothecarii, VI Idus Januarii, indictione V, Incarnationis Dominicæ anno 1141, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno XII.

DXIV.

Reicherspergense monasterium sub sedis apostolicæ protectione recipitur, confirmatisque bonis omnibus, plura monachis et præposito conceduntur privilegia.

(Anno 1142, Jan. ,8.)

[COQUELINES, II, 255.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei dilectis filiis GEROHO Richerspergensis Ecclesiæ præposito, ejusque fratribus, regulariter substituendis in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, et justis petentium desideriis congruum decet nos impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, venerabilis fratris nostri Conradi Salzburgensis archiepiscopi precibus inclinati, petitiones vestras rationabiles libenter admittimus, et monasterium vestrum, quod est in episcopatu Pataviensi, et fundo Salzburgensis ecclesiæ situm, in quo divino mancipati estis officio, sub apostolicæ sedis ac nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus; in primis siquidem statuentes ut tam in vestro quam in monasterio sanctimonialium vobis subdito, ordo canonicus juxta B. Augustini regulam perpetuis temporibus inviolabiliter conservetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona eadem Ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: fundum videlicet et plebem Richerspergensem cum decima et jure parochiali, capellam Sancti Martini cum suis pertinentiis, vineas in Aschab, villam Crovuat, et reliqua prædia Wenenhero loci ipsius fundatori oblata, patellam salis in Halla, et reliqua prædia a prænominato fratre nostro Salzburgensi archiepiscopo Ecclesiæ vestræ collata, Hostat, et alia prædia quæ Ruopertus obtulit, prædia quæ Fredericus donavit, prædia quæ fuerunt Eglolfi et Eberhardi, cum eorum decimis, ab episcopo Frisingensi vobis concessis, et vineas emitas [*f.* emptas] in Eremesa, et ea, quæ dux Luitpoldus contulit. Sane laborum vestrorum, quas propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium, nullus omnino clericus sive laicus decimas a vobis exigere præsumat. Ecclesiastica nimirum sacramenta a diœsesano accipietis episcopo vel a Salzburgensi archiepiscopo, si quidem gratiam et communionem apostolicæ sedis habuerint, et si ea gratis et sine pravitate voluerint exhibere; alioquin, liceat vobis pro eorumdem sacramentorum susceptione Catholicum, quem malueritis, adire antistitem, qui nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Et quia sic locus vester est institutus, ut Salzburgensis Ecclesiæ principalis advocatus, ipsius quoque loci sit advocatus, neque ipsi, neque alicui sub advocato ejus, eumdem locum liceat injustis gravaminibus infestare. Quod si fecerit et vobis conquerentibus, non emendaverit, consilio et auxilio præfati archiepiscopi, ipsa advocatia ab inutili auferatur, et alius loco ejus substituatur. Obeunte vero te nunc ejusdem loci præposito vel alterius ad Ecclesiæ regimen transeunte, sive tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia substituatur vel proponatur, nisi quem fratres communi consensu, aut pars sanioris consilii, secundum Dei timorem et B. Augustini regulam canonice providerint eligendum. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ut eorum qui se illic sepeliri deliberaverint, extremæ voluntati et devotioni nullus obsistat, nisi fuerint excommunicati, salva tamen justitia matricis ecclesiæ. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum cœnobium temere perturbare, aut ejus bona vel possessiones auferre, vel ablatas temere retinere, minuere, seu quibuslibet indebitis exactionibus, vel molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva nimirum Salzurgensis archiepiscopi, et Pataviensis episcopi debita justitia. Si quæ igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc, nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire ten-

averit, secundo tertiove commonita, si non satisfa-tione congrua reatum suum correxerit, potestatis ionorisque sui dignitate careat, reamque se divino udicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini iostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo xamine districtæ ultioni subjaceat. Addentes etiam nterdicimus, ut nemini professionis vestræ facultas it alicujus levitatis instinctu, vel arctioris religio-iis obtentu, sine præpositi vel congregationis licen-ià de claustro discedere. Quod si discesserit, nullus episcoporum, nullus abbatum, nullus monachorum ine communium litterarum cautione eum suscipiat, quandiu videlicet in Ecclesia vestra canonici ordinis enor, Domino præstante, viguerit. Si vero secundo el tertio vocatus, redire contempserit, liceat ejus-lem loci præposito canonicam in eo proferre sen-entiam. Cunctis autem eidem ecclesiæ justa ser-antibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quate-ius et hic fructum bonæ actionis percipiant, et ipud districtum judicem præmia æternæ retributio-iis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Albericus Ostiensis episcopus.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus.

Ego Otto diac. card. S. Georgii ad Velum Au-reum.

Ego Martyrius presb. card. tit. S. Stephani.

Ego Boetius presb. card. tit. S. Clementis.

Ego Petrus presb. card. de tit. Pastoris.

Ego Ubaldus presb. card. tit. S. Praxedis.

Ego Ubaldus presb. card. tit. SS. Joanis et Pauli.

Ego Vassallo diac. card. S. Eustachii.

Ego Petrus diac. card. S. Mariæ de Porticu.

Dat. Laterani VI Idus Januarii per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis et bibliothecarii, indictione V.

DXV

Institutionem ordinis Præmonstratensis in Valle-Secreta confirmat.

(Anno 1142, Jan. 15.)

[Hugo, *Annal. Præmonst.*, II, p. 643.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, di-lectis filiis Godefrido abbati Vallis-Secretæ ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis, in perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur, quod religioni et honestati convenire congnoscitur, animo nos decet libenti concedere et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, justis vestris postulationibus gratum imper-tientes assensum, statuimus ut ordo canonicus quem professi estis, secundum B. Augustini regulam et institutionem fratrum Præmonstratensium in vestra ecclesia perpetuis temporibus inviolabiliter conser-vetur. Nemini etiam post factam ibidem professio-nem, alicujus levitatis instinctu, vel majoris religionis obtentu fas sit ad alia loca, sine abbatis totiusque congregationis permissione, transire. Quod si fece-rit, nullus omnino ipsum sine communium littera-rum cautione suscipiat. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ut eorum qui se illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ vo-luntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsi-stat, salva justitia matricis Ecclesiæ. Nulli ergo om-nino hominum liceat ecclesiam ipsam temere per-turbare, aut ejus bona vel possessiones auferre, retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fati-gare. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcula-risve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit; se-cundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honoris-que sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domin Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cun-ctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis accipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Albericus Ostiensis episcopus.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus.

Ego Ivo presbyter cardinalis S. Laurentii tituli Damasi.

Ego Petrus presb. card. de titulo Pastoris.

Ego Goizo presbyter card. tit. Sanctæ Cæciliæ.

Ego Hubaldus presbyter card. tit. Sanctæ Pra-xedis.

Ego Hubaldus presb, cardin. tit. SS. Joannis et Pauli.

Ego Gregorius diacon. cardin. SS. Sergii et Bacchi.

Ego Otto diaconus card. S. Georgii ad Velum Aureum.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ diacon. cardin.

Ego Petrus diaconus card. Sanctæ Mariæ in Porticu.

Datum Laterani per mamus Gerardi sanctæ Ro-manæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis et bibliothe-carii, XVIII Kal. Febr., indictione IV, Incarnationis Dominicæ anno 1141, pontificatus vero domni Inno-centii papæ II anno XII.

DXVI.

Privilegium pro cœnobio Munsteriensi (Munch-munster.)

(Anno 1142, Jan. 23.)

[Hundius, *Metropolis Salisburg.* II, p. 518.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, di-lecto in Christo filio Richardo abbati cœnobii S. Petri siti in loco qui vocatur Monasterium, ejusque

fratribus tam præsentibus quam futuris, regulariter A substituendis, in perpetuum.

Justis votis assensum præbere justisque petitionibus aures accommodare nos convenit, qui licet indigni justitiæ custodes atque præcones in excelsa apostolorum principum Petri et Pauli specula positi, Domino disponente, conspicimur. Quapropter, dilecte in Christo fili Richarde abbas, tuis postulationibus debitæ charitatis affectione accommodamus assensnm, et monasterium Beati Petri cui, Deo auctore, præsides, in tutelam et protectionem sedis apostolicæ suscipientes, præsentis scripti pagina communimus : in primis siquidem statuentes ut ordo monasticus secundum beati Benedicti regulam ibidem perpetuis temporibus, Domino largiente, inviolabiliter conservetur. Nemini etiam vestræ pro- B fessionis facultas sit alicujus levitatis instinctu, vel arctioris religionis obtentu, sine abbatis vel congregationis licentia de claustro discedere. Quod si discesserit, nullus episcoporum, nullus abbatum, nullus monachorum, sine communium litterarum cautione suscipiat, quandiu videlicet in ecclesia vestra monastici ordinis tenor, Domino præstante viguerit. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu etiam aliis justis modis, Domino volente, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus adnotanda vocabulis : duas C scilicet partes decimarum et oblationum de duabus parochiis, scilicet Attenhonem et Alantinchingen, quæ ad præfatam ecclesiam pertinere noscuntur Sepulturam quoque illius loci liberam esse concedimus, ut eorum qui se illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salva matricis Ecclesiæ debita justitia. Laborum quoque vestrorum quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium nullus omnino clericus vel laicus decimas a vobis exigere præsumat. Prohibemus etiam ut nullus abbatiam ipsam, loca vel homines ad ipsam pertinentes occasione advocatiæ inquietare, vel indebitis exactionibus molestare præsumptione temeraria audeat. Statuimus D etiam ut in parochialibus ecclesiis, quæ ad vestrum monasterium pertinent, presbyteros eligatis, et episcopo præsentetis qui, si idonei fuerint, et canonice reprobari non potuerint, episcopus animarum curam eis committat, ut de animarum quidem cura episcopo respondeant, vobis vero pro temporalibus debitam subjectionem exhibeant. Obeunte vero te, nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur ; sed liceat vobis communi consilio, vel sanioris partis consensu, secundum Dei timorem et B. Benedicti regulam, absque alicujus contradictione abbatem eligere. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium vestrum temere perturbare, vel ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere aut aliquibus injustis vexationibus, vel indebitis exactionibus molestare, sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva nimirum diœcesani episcopi canonica reverentia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit. Secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamqee se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine, districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

SANCTUS PETRUS, SANCTUS PAULUS.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gregorius diaconus card. Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Otto diacon. card. S. Georgii ad Velum Aureum.

Ego Guido card. SS. Cosmæ et Damiani.

Ego Gerhardus diaconus cardinalis S. Mariæ in Dominica.

Ego Guido S. Romanæ Ecclesiæ diaconus cardinalis.

Ego Martinus tituli S. Stephani in Cælio Monte presbyt. cardinalis.

Ego Guido S. Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus.

Ego Guido presbyter cardinalis tit. S. Chrysogon.

Ego Petrus presbyt. card. tit. Pastoris.

Ego Hubaldus presbyt. card. tit. SS. Joannis et Pauli.

Datum Laterani per manum Gerardi S. Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis et cancellarii, VII Kal. Martii, indictione VI, anno Incarnationis Dominicæ 1141, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno XII.

DXVII.

Privilegium pro monasterio S. Petri Rosslebiensi.

(Anno 1142, Jan. 25.)

[*Thuringia sacra*, p. 738.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio PETRO præposito et fratribus Ecclesiæ B. Petri in Rostenleve, tam præsentibus quam futuris regulariter substituendis in perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur, quod religioni et honestati convenire dignoscitur, animo nos dece

libenti concedere et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, præfatam ecclesiam in qua Domino mancipati estis obsequio, sub B. Petri et nostra protectione communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia in præsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, sive aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Quidquid etiam Ludovicus et conjux ejus Mathildis consensu hæredum suorum eidem ecclesiæ legitime contulerunt, similiter confirmamus. Obeunte vero te nunc ejusdem loci præposito, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia prœponatur, sed liceat vobis communi consilio vel partis consilii sanioris, secundum Dei timorem et B. Augustini regulam absque ullius contradictione eligere. Addentes etiam statuimus ut ordo canonicus secundum B. Augustini regulam perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur. Decernimus quoque ut nulli omnino homini liceat præfatam vestram ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in posterium ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus N.

Ego Conradus substitutus episcopus N.

Ego Gregorius diaconus card. Divi Georgii, Sergii et Bacchi N.

Ego Albericus Ostiensis episcopus N.

Ego Otto diaconus card. scribe orbi [*l.* S. Georgii] ad Velum Aureum N.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus N.

Ego Guido diac. card. Sanctorum Cosmæ et Damiani N.

Ego Nartinus presbyter card. Sancti Stephani N.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos N.

Ego Stantius [Constantius] presbyter card. H. Sanctæ Savinæ N.

Ego Guido presbyter card. H. Sancti Chrisogoni N.

Ego Rainerius presbyter card. H. Sancti Prisci N.

Ego Thomas presbyter card. S... Pauli N.

Ego Cadalaus diac. card... in Dominica N.

Ego Octovianus diac. card. Sancti Nicolai in Carcere.

Datum sub — mo—[*l.* Laterani, manu] Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri card. ac bibliothecarii (174), v Kal. Martii, indict. v, Incarnat. Dominicæ anno 1142, pontificatus nostri domni Innocentii papæ II anno XII.

DXVIII.

Ad Guillelmum Montispessulani dominum.— Significat se episcopis provinciæ Narbonensis mandasse, ut Ildefonsum comitem Tolosanum a ferendo auxilio proditoribus ejus de Montepessulano compescerent, alioquin excommunicandum.

(Anno 1142, Mart. 3.)

[Dom Bouquet, *Recueil*, XV, p. 406.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio illustri viro Guilelmo Montispessulani, salutem et apostolicam benedictionem.

Sicut per alia scripta tibi mandasse meminimus, de adversitate tua affectione paterna dolemus, in quibus secundum Deum opem tibi consilium libenter impendimus. Inde est quod venerabilibus fratribus nostris, illius terræ episcopis, per litteras nostras præcipiendo mandavimus ut Ildefonsum Tolosanum comitem ab auxilio proditorum tuorum de Montepessulano desistere commoneant; quod si contemptor exstiterit, ipsum excommunicatum publice denuntient, et in terra sua divina prohibeant officia celebrari (175). De episcopo vero Magalonensi quid actum sit, per nuntium tuum agnoscere poteris. Tu vero in Domino et in potentia virtutis ejus confortare, quia sperantes in se non derelinquit, sed ad portum optatæ quietis perducit.

Datum Laterani, V Nonas Martii.

DXIX.

Confirmatio bonorum omnium monasterii S. Columbani Bobiensis diœcesis ordinis Casinensis, quod sub protectione B. Petri recipitur.

(Anno 1142, Mart. 8.)

[Cocquelines, *Bullarum, privileg. ac diplom. Rom. ampliss. Collect.* II, 258.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Oglerio abbati Sancti Columbani Bobiensis, ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, regularem vitam professis in perpetuum.

Desiderium quod ad religionis propositum et salutem consequendam pertinet, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecte in Domino

(174) Notæ chronologiæ corruptæ.

(175) De excommunicatione Ildefonsi comitis Tolosani constat ex epistola Hugonis Rothomagensis archiepiscopi, quam recitat Acherius in appendice ad Opera Guiberti de Novigento, p. 688.

fili, venerabilis fratris vestri episcopi justis precibus inclinati, Beati Columbani ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et præsentis privilegii patrocinio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona inpræsentiarum possidetis juste et canonice, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis causis, præstante Domino poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant: in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: curtem Sancti Martini cum ecclesia et castro, quod dicitur Petra-Carraria, cum omnibus suis pertinentiis, curtem Sancti Salvatoris cum ecclesia et pertinentiis suis, curtem de Cruce cum ecclesia et pertinentiis suis, curtem de Garda cum ecclesiis, districtu, omnibusque pertinentiis suis, curtem de Gravilia cum ecclesia pertinentiisque suis, curtem quæ dicitur Gomorga cum ecclesia pertinentiisque suis, curtem Vignalis cum ecclesia et pertinentiis suis, curtem Carelii cum ecclesia et pertinentiis suis, plebem Sancti Albani in Candubrio cum pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Evasii in Quintiniano cum pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Georgii quæ est sita in Monte-Curto, cum pertinentiis suis, ecclesiam de Ceresola cum pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Antonii de Braida cum decimis et pertinentiis suis, ecclesiam S. Columbani de Monte claro cum pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Georgii de Montale cum pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Andreæ de Travano cum decimis et pertinentiis suis, ecclesiam Sanctæ Mariæ in spelunca cum pertinentiis suis, ecclesiam infirmorum cum pertinentiis suis, ecclesiam Novam cum pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Laurentii cum pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Bartholomæi in Saxo cum pertinentiis suis, et medietatem mercati, mercatum Sancti Columbani, et aliud mercatum de Oliva, centum decem solidorum Papiens. In curte Auræmalæ: villa de Stabulo, villa de Conio, villa de Cavana nova, decima de Pradello Antonino, villa de Dusbagno, villa de Salso, mansum Guasconi, possessionem Theodosii de Cigognis, villa Riuturni, Broidumque et pratum Donnicatum in monte Pennicis, monte de Menningo, villa de Cerreto, villa de Cavana cum Braida Donnica, Sapateli, et Roveretum, montem de Lenna, villam de Roncore, villam Taidelli, Pratum-longum, mansum Rugeli, Gambalata, Runchum de Grillo, Fraretum, Runchum de Pradilia, mansum Barbuti, mansum de Petra Columba, mansum de Vaccaritia, mansum de Silva, mansnm de Buzochi, mansum de Costa-alta, mansum de Conflenti, mansum de Garda, mansum Bonisenioris de Cavello, mansos de Uzoli Cazaritia, mansum Lisignoli inter Bobium et Træbiam, mansum de Motio, mansum de Gosino, mansum de Asino, mansum de Niblo, mansum de Oniziis, mansum de Cerecesola, mansum de Albino, mansum de Curto, mansum de Buchia, mansum de Merconis de Canneto, mansum de Sancto Desiderio, mansum de Guercho, decimam Sigisberti de Guita, mansum de Ponziprondo, mansum Rustici de Stavela, mansum Joannis Benedicti de Caulo, decimam Lanfranci de Otono, mansum Savonarii, mansum Ugonis Alberti Dagatarii, mansum Vallis Lauriculæ, mansum de Pradello, mansum Borelli de Sarto, mansum Somenzarii, mansum de Sclavo, mansum de Maliolis, mansum Quoquotum, mansum Petroli, et Joannis de Caniolo, sortem unam in Lobi, sortem unam in Palatio, et censum de Corinello, braidam de Ponte, braidam juxta Fossatum de Batalia, braidam in campo Tufini, braidam in Pigno, braidam in Marzelasco, pratum quod dicitur Codognarium, cum vineis sibi adjunctis, vineam intra civitatem, et molendina quæcunque etiam præfatus Simon episcopus vel antecessores ejus, sive Aluisa uxor marchionis Marcelli cum filiis suis, vobis rationabiliter concesserit, similiter confirmamus. Sane laborum vestrorum, quos propriis manibus et sumptibus colitis, sive de nutrimentis animalium vestrorum, nullus omnino clericus, vel laicus decimas a vobis exigere præsumat. Si vero eadem episcopalis sedes vacaverit, vel Catholicum episcopum non habuerit, chrisma, oleum sanctum, consecrationes altarium, seu basilicarum ordinationes ecclesiasticas a quocunque malueritis episcopo, vobis suscipere liceat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quomodolibet fatigare sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva summi pontificis canonica justitia. Si quæ igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrue satisfaciendo correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Domini nostri Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic bonæ actionis fructum percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen (176).

DXX.

Monasterium Gerbacense [al. *Iugerbacense*] *tuendum suscipit et ejus bona ac jura confirmat.*

(Anno 1142, Mart. 11.)

[*Monumenta Boica* tom. X, p. 236.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dile-

(176) Chronologica nota nulla. Margarinus vero asserit datum diploma die 8 Martii anni 1142; accurate præciseque quidem nimis.

ctis filiis **Beroni** præposito ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, in Gerbacensi ecclesia regularem vitam professis, in perpetuum.

Apostolicæ sedis clementiæ convenit religiosos viros diligere, et eorum loca piæ protectionis munimine confovere. Eapropter, dilecti in Domino filii, venerabilis fratris nostri Henrici Ratisponensis episcopi precibus inclinati, petitiones vestras rationabiles clementer admittimus, et præfatam ecclesiam in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et præsentis scripti patrocinio communimus : statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, et in futurum rationabilibus modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Sancimus etiam ut ordo canonicus secundum beati Augustini regulam, perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur. Obeunte vero te nunc ejusdem loci præposito, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Augustini regulam canonice providerint eligendum. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat prædictam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliquibus vexationibus fatigare : sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura : salva diœcesani episcopi canonica justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri card. et cancell., v Idus Martii, indict. v, anno Incarnationis Dominicæ 1141, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno XIII.

DXXI.

Monasterii S. Imeri Bellelagiensis protectionem suscipit possessionesque confirmat.

(Anno 1142, Mart. 14.)

[Hugo, *Annal. Præmonstrat.*, 1, p. 216.]

Innocentius episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis Geraldo abbati Bellelagiæ, ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris regulariter substituendis in perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur, quod religioni et honestati convenire dignoscitur, animo nos decet libenti concedere et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et Beati Imeri ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus. In primis siquidem statuentes ut ordo canonicus secundum beati Augustini regulam et institutionem fratrum Præmonstratensium perpetuis temporibus ibi inviolabiliter conservetur. Præterea quascunque possessiones quæcunque bona, ipsa ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant : in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : ecclesiam Sancti Ursicini de Nocriol cum appendiciis suis Rurscam vallem cum appendiciis suis ; curiam de Boecourt cum pertinentiis suis ; vineas apud Biellam. Sane laborum vestrorum quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium, nullus omnino clericus vel laicus decimas a vobis exigere præsumat. Decernimus ergo ut nulli hominum præfatam Bellelagiensem ecclesiam liceat temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare ; sed omnia integra conserventur, eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura : salva Basibensis episcopi canonica reverentia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostr Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Albericus Ostiensis episcopus.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus.

Ego Octavius diaconus cardinalis Sancti Nicolai in Carcere.

Datæ litteræ (177) per manum Gerardi sanctæ Ro-

(177) Leg. *Laterani.*

manæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis et bibliothecarii, II Idus Martii, indictione IV Incarnationis Dominicæ 1141, pontificatus domni Innocentii II papæ anno XI (178).

DXXII.

Parthenonis S. Lamberti Tulbensis protectionem suscipit, possessiones confirmat, privilegia instituit.

(Anno 1142, Mart. 18.)

[COCQUELINES, II, 252.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiabus sanctimonialibus, in ecclesia Beati Lamberti martyris Tulbensi regularem vitam professis, tam præsentibus quam futuris, in perpetuum.

Desiderium quod ad religionis propositum, et animarum salutem pertinere monstratur animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilectæ in Domino filiæ, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatam ecclesiam, in qua divino mancipatæ estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, in primis siquidem statuentes ut ordo monasticus secundum beati Benedicti Regulam perpetuo inviolabiliter observetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona ipsa ecclesia inpræsentiarum, juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque posteris, et illibata permaneant : in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : allodium videlicet, et beneficium in Tulba, quod Gerlacus et conjux ejus Regelinde, devotionis intuitu cum multis aliis bonis suis Fuldensi monasterio tradiderunt, quemadmodum a bonæ memoriæ Conrado ipsius monasterii abbate, fratrum suorum et prædicti Gerlaci consilio cum quibusdam aliis bonis postmodum vobis religionis intuitu concessum est, allodium Evernide, villa Luvris, Hamelemburch quinque mansos et dominicale, Erdale VII mansos, in alia villa ejusdem nominis dimidium mansum unius Lathonis, et quidquid præfatus Gerlacus et uxor ejus habuerunt Franchenborne et Wolfchershlegere, allodium Vostat, quod dedit uxor ipsius Gerlaci, parochiam ipsius loci, et villam unam Voestensasso, decimationem dominicalium Hamelemburch, et dominicalis Thiebac.

Prohibemus etiam ut nulla ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur, nisi quam sorores communi assensu, vel pars sanioris consilii, secundum Dei timorem et beati Benedicti regulam, providerint eligendam. Præpositus quoque nullus ibi alius præponatur, nisi quem abbatissa, communi sororum consilio sibi idoneum elegerit. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum conservatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva Fuldensis monasterii justitia et reverentia. Si quæ igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus, ss.

Ego Albericus Ostiensis episcopus subscripsi.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus subscripsi.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos subscripsi.

Ego Guido presbyter cardinalis tit. Sanctæ Cæciliæ subscripsi.

Ego Thomas presbyter card. tit. Vestinæ subscripsi.

Ego Otto diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum subscripsi.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani subscripsi.

Ego Octavianus diaconus cardinalis tit. Sancti Nicolai in Carcere subscripsi.

Data Laterani per manum Gerardi Sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis et bibliothecarii, XV Kalend Aprilis, indictione X, Incarnationis Dominicæ anno 1141, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno XII (179).

DXXIII.

Confirmatio possessionum Grandis-Silvæ.

(Anno 1142, April. 1.)

[*Gall. Christ.*, XIII, Instrum., 18.]

INNOCENTIUS, servus servorum Dei, dilectis filiis BERTRANDO abbati monasterii Grandis-Silvæ ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, regularem vitam professis in P. P. M.

Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosos diligere et eorum loca pia protectione mu-

(178) Lege *anno* XII, siquidem electus est in pontificem Innocentius II die 23 Februarii anni 1130.

(179) Vides, lector, quantas hic quoque ambages præseferunt notæ hæ chronologicæ, quas mirum est non advertisse relatorem, cæteroquin, ut ex ejus colloquio sæpius mihi conjecisse licuit, sapientissimum. Muta igitur, si vis, indictionem X in quartam, et annum pontif. Innocentii XIII in XII, ut conveniant cum anno 1141.

nire. Dignum namque et honestati conveniens esse cognoscitur ut qui ad ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas et a pravorum hominum nequitia tueamur et apostolicæ sedis patrocinio foveamus. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatum beatæ Dei Genitricis semperque virginis Mariæ monasterium, quod in Tolosano episcopatu situm est, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et præsentis scripti patrocinio communimus. Statuentes ut ordo monasticus secundum beati Benedicti Regulam et institutionem fratrum Cisterciensium perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : locum scilicet Grandem-Silvam, cum omnibus quæ ad ipsum pertinent, qui locus infra has quatuor ecclesias videlicet Riclercellam, Pulchrum-Montem, Bolliacum, et sanctum Germanum, situs est. Grangiam de Cobirac, grangiam de Combaroger. Et ultra fluvium Garonnæ grangiam de Baniols, Grangiam de Lasela. In alio loco sub castro de Caraman grangiam de Salet. Præterea in pago Narbonensi locum Fontisfrigidi cum decimis et primitiis et omnibus pertinentiis suis quem Aimericus vicecomes Narbonensis ad ædificandam ibi abbatiam pro redemptione animæ suæ prædicto abbati et fratribus in perpetuum contulit. In pago Petragoricensi locum de Scenzalas cum decimis et primitiis et omnibus quæ ad eum pertinent, sane laborum vestrorum quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium, nullus omnino clericus vel laicus decimas a vobis exigere præsumat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur; sed liceat vobis communi consilio vel partis consilii sanioris secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam, absque ullius contradictione abbatem eligere. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliquibus vexationibus fatigare ; sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurnm ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gregorius Gerardus.

Ego Conradus Sabiniensis episcopus, diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Albericus Ostiensis episc.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos.

Ego Gerardus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Dominica.

Ego Octavianus diaconus cardinalis Sancti Nicolai in Carcere.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus cardinalis.

Guizo presbyter cardinalis tituli Sanctæ Cæciliæ.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis et bibliothecarii, Kalendis Aprilis, indictione quinta, Incarnationis Dominicæ anno 1142, pontificatus vero domini Innocentii II anno XIII.

DXXIV.

Privilegium pro ecclesia S. Laurentii Viterbiensi.
(Anno 1142, April. 3.)

[Bussi, *Istoria della cita di Viterbo*, I, p. 400.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio AZONI archipresbytero ecclesiæ Sancti Laurentii Viterbiensis, ejusque successoribus canonice substituendis.

Piæ postulatio voluntatis debet effectu prosequente compleri ut devotionis sinceritas laudabiliter innotescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Eapropter, dilecte in Domino fili Azo archipresbyter, tuis justis postulationibus clementer annuimus, et præfatam ecclesiam, cui, Deo auctore, præesse dignosceris, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti patrocinio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem Ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et illibata permaneant ; in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : Ecclesiam Sancti Blasii, ecclesiam Sancti Egidii, ecclesiam Sancti Bartholomæi cum omnibus earum pertinentiis. Oblationes vero vivorum et quidquid eisdem ecclesiis pro mortuis conceditur, vel offertur, quæcunque etiam in aliis ecclesiis legitime possides, vobis nihilominus confirmamus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat prænotatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones au-

ferre, seu quibuslibet modis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine divinæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Laterani per manus Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis et bibliothecarii, III Nonas Aprilis, indict. V, Incarnationis Dominicæ anno 1142, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno XIII.

DXXV.

Privilegium pro ecclesia S. Stephani Tolosana.

(Anno 1142, April, 19.)

[*Gall. Christ.*, XIII, Instrum. p. 19.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri RAIMUNDO Tolosano episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum. C

Ex injuncto nobis a Deo apostolatus officio, fratres nostros tam vicinos quam longe positos debemus diligere, et ecclesiis in quibus Domini militare noscuntur, suam justitiam conservare: eapropter, venerabilis frater, Raimunde episcope, tuis justis postulationibus clementer annuimus, et Tolosanam B. protomartyris Stephani ecclesiam, cui Deo auctore præesse dignosceris, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus. Statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona inpræsentiarum juste et canonice possides, aut in futurum rationabilibus modis, Deo propitio, poteris adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Præterea apostolica auctoritate interdicimus ut nullus D laicus sive clericus in tuo vel tuorum successorum obitu episcopalia bona pervadat aut res ecclesiasticas distrahat, sed ad opus Ecclesiæ et episcopi substituendi in æconomi et archidiaconorum maneant potestate: prohibemus etiam ut eadem bona sine tuo vel successorum consilio, vel sanioris partis capituli ipsius ecclesiæ, nullus vendere vel impignorare, seu quolibet modo alienare præsumat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eamdem ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et

A sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica, etc.

Ego Innocentius Catholicæ ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus.

Iliminarius Tusculanus episcopus.

Guido S. Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos.

Martinus presbyter cardin. tit. S. Pastoris.

Goizo presbyter cardin. tit. S. Cæciliæ.

Gregorius diaconus cardin. SS. Sergii et Bacchi.

Otto diaconus cardin. S. Georgii ad Velum Aureum.

Guido diaconus cardin. SS Cosmæ et Damiani.

Geraldus diaconus cardin. S. Mariæ in Dominica.

B Octavianus diaconus cardin. S. Nicolai in Carcere.

Petrus cardin. Sanctæ Mariæ in Porticu.

Nicolaus diaconus cardin. sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

Datum Laterani per manum Geraldi S. Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, XIII Kal. Maii, indict. V, Incarnationis 1142, pontificatus vero Innocentii II papæ anno tertio decimo.

DXXVI.

Ad clerum et populum Tolosanum. — Commendat eis Raimundum episcopum a se venientem, mandatque ut ei opem et consilium præbeant ad recuperanda distracta Ecclesiæ Tolosanæ bona.

(Anno 1142, April. 19.)

[D. BOUQUET, t. XV, p. 406.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis clero et populo Tolosano, salutem et apostolicam benedictionem.

Venientem ad nos venerabilem fratrem nostrum Raimundum episcopum vestrum, debita benignitate suscepimus, et de iis quæ ad episcopale officium pertinent diligenter instruximus. Ipsum itaque cum gratia sedis apostolicæ et litterarum nostrarum prosecutione ad sedem propriam remittentes, universitatem vestram rogamus, monemus atque præcipimus, quatenus ipsum benigne recipiatis, affectione præcipua diligatis et honoretis, eique tanquam patri et animarum vestrarum episcopo obedientiam et reverentiam humiliter deferatis. In recuperandis quoque bonis et possessionibus Tolosanæ Ecclesiæ, quæ per malos rectores distracta vel alienata sunt, et habitis conservandis, tanquam boni filii opem et consilium præbeatis. Nos quidem venditiones, impignorationes, vel quaslibet alienationes de bonis vel possessionibus episcopalibus, absque ipsius episcopi consensu per quoslibet factas evacuamus et irritas esse censemus. Si quis vero rebellis et inobediens esse præsumpserit, sententiam quam in eum canonice promulgaverit, nos auctore Domino ratam habebimus.

Datum Laterani XIII Kal. Maii.

DXXVII.

Ecclesiam B. Eusebii Vercellensem tuendam suscipit, canonicorumque possessiones confirmat.

(Anno 1142, April. 25.)

[Ughelli, *Italia sacra,* IV, 779.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Abraham archipresbytero, et canonicis majoris Vercellensis Ecclesiæ, tam præsentibus quam futuris, canonice substituendis in perpetuum.

Æquitatis et justitiæ ratio persuadet nos Ecclesiis perpetuam rerum suarum firmitatem et vigoris inconcussi monumenta conferre. Non enim decet clericos, in sortem Domini vocatos, perversis malorum hominum molestiis agitari, et temerariis quorumlibet vexationibus fatigari, similiter et prædia, usibus secretorum cœlestium dedicata, nullas potentum angarias nihil debent extraordinarium sustinere. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et B. Eusebii Vercellensem Ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem Ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, et per vos eidem Ecclesiæ in perpetuum et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: curtem Caresianam, Villiacum, montem Galliani cum omnibus appendiciis suis, Portum servi; præterea antiquas et rationabiles consuetudines ipsius Ecclesiæ ratas manere censemus. Nulli ergo omnino hominum liceat prædictam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu vexationnibus fatigare, salvis privilegiis, scilicet Romanæ Ecclesiæ et episcopi Vercellensis canonica reverentia. Si quis contra hæc temere venire tentaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi alienus fiat, et in extremo judicio ultioni subjaceat. Amen, amen.

Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Albericus Ostiensis episc.

Ego Martinus presb. card. S. Stephani.

Ego Guido S. R. E. indignus sacerdos.

Ego Stamius pres. card. tit. S. Sabinæ.

Ego Guido presb. card. S. Chrysogoni.

Ego Ranerius presb. card. tit. S. Priscæ.

Ego Petrus presb. card. tit. Pastoris.

Ego Goizo presb. card. tit. S. Cæciliæ.

Ego Ubaldus presb. card. tit. SS. Joannis et Pauli.

Ego Thom. presb. card. Tit. Vestinæ.

Ego Greg. diac. card. SS. Sergii et Bacchi.

A Ego Otho diac. card. S. Georgii ad Velum Auri.

Ego Guido diac. card. SS. Cosmæ et Damiani.

Ego Vassallus diac. card. S. Eustachii.

Ego Ubaldus diac. card. in Via Lata.

Ego Gerardus diac. S. Mariæ in Dominica.

Ego Octavianus diac. card. S. Nicolai in Carcere.

Ego Guido S. R. E. diac. card.

Ego Petrus diac. card. S. Mariæ in Porticu.

Ego Guido S. R. E. diac. card.

Datum Laterani per manum Gerardi S. R. E. presb. card. ac bibliothecarii, VII Kal. Maii, indict. quinta, Incarnationis Dom. anno 1142,
B pont. D. Innocentii II papæ anno decimo tertio.

DXXVIII.

Ad Petrum Venerabilem Cluniacensem abbatem. — Manerium in Anglia a rege Stephano datum loco centum marcarum, quas rex Henricus dederat.

(Anno 1142, Maii, 19.)

[Mansi, *Concil.*, XXI, 408.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Petro Cluniac. abbati, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regulariter substituendis, in perpetuum.

Ad hoc in apostolicæ sedis regimine, disponente Deo, promoti sumus, ut piis votis assensum præbere, auresque nostras inclinare justis petitionibus de-
C beamus. Quia sicut injusta poscentibus nullus est tribuendus effectus, ita legitima et justa postulantium non est differenda possessio. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus gratum impertientes assensum, manerium de Letdecumba, quemadmodum ab illustri viro Stephano Anglorum rege, cum consuetudinibus et libertatibus illi pertinentibus, et omnibus suis appendiciis, de proprio dominio suo vobis devotionis intuitu concessum est, et, scripto suo firmatum, pro centum videlicet marcis argenti quas Henricus bonæ memoriæ Anglorum rex, prædecessor illius, et thesauro suo annis singulis persolvendas, vobis concesserat, auctoritate apostolica vobis et per vos Cluniacensi monasterio confirmamus, et præsentis scripti pagina communi-
D mus. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve personna, hujus nostræ confirmationis paginam sciens, etc.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

Ego Conradus Sabinensis episcopus, subscripsi.

Ego Albericus Ostiensis episcopus, subscripsi.

Ego Martinus presbyter card. tit. S. Stephani, subscripsi.

Ego Statius presbyter cardinalis tit. S. Sabinæ, subscripsi.

Ego Guido presb. card. tit. S. Chrysogoni, subscripsi.

Ego Goizo presb. card. tit. S. Cæciliæ, subscripsi.

Ego Hubaldus presb. card. tit. SS. Joannis et A Pauli subscripsi.

Ego Rainerius presb. card. tit. Sanctæ Priscæ, subscripsi.

Ego Otto diaconus card. S. Georgii ad Velum Aureum subscripsi.

Ego Guido diaconus card. SS. Cosmæ et Damiani, subscripsi.

Ego Gerardus diac. card. S. Mariæ in Dominica, subscrip.

Ego Octavianus diac. card. S. Nicolai in Carcere, subscripsi.

Ego Petrus diac. card. S. Mariæ in Porticu, subscripsi.

Datum in monte Tiburtino per manum Gerardi S. R. E. presb. card. ac bibliothecarii, XIV Kal. B Junii, indictione v, Incarnationis Dominicæ anno 1142, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno XIII.

DXXIX.

Privilegium pro Ecclesia Ragusina.

(Anno 1142, Jun. 11.)

[Farlatus, *Illyricum sacrum*, tom. VI, p. 63.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Andreæ Ragusii civitatis antistiti, ejusque successoribus canonice promovendis, in perpetuum.

Ex commisso nobis apostolatus officio fratribus nostris tam vicinis quam longe positis, paterna nos convenit provisione consulere, etc. Itaque postulationibus tuis, debita benignitate gratum impertientes C assensum, etc., quascunque parochias... tibi tuisque successoribus integras permanere sancimus, scilicet Zachulmiæ regnum, et regnum Serviliæ, Tribuniæque regnum, civitatem quoque Catharinensem seu Rosæ, Budoanensem Avarorum, Ulcinatensem atque Scodrensem, nec non Drivastensem, et Polatensem cum abbatiis, ecclesiis et parochiis earum, etc. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, temere contra eam venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque D in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subs.

Ego Albitius, etc.

Datum in monte Tiburtino per manum Gerardi S. Romanæ Ecclesiæ presbyt. cardin. ac bibliothecarii, III Idus Junii, indictione v, Incarnationis Dominicæ anno 1142, pontificatus vero Domini Innocentii papæ II anno XIII.

DXXX.

Privilegium pro ecclesia S. Mariæ de Stromberch.

(Anno 1142, Junii 12.)

[Lacomblet, *Urkundenb*, I, p. 233.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Walthero Ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Stromberch præposito, atque Hermanno, cæterisque ipsorum fratribus, tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas, et bene placentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitatis radice procedens a puritate religionis fuerit conservatus. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatam Ecclesiam in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus; statuentes ut ordo canonicus secundum beati Augustini regulam, perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis, vestrisque successoribus, et illibata permaneant. Decimas quoque totius montis in quo vestra ecclesia sita est, et omnium novalium quæ excolentur intra terminum, videlicet intra marcam hominum habitantium in Winthere, et cætera omnia quæ ab Arnoldo Coloniensi archiepiscopo vobis rationabiliter concessa sunt, similiter confirmamus. Advocatiam vero ipsius loci nullus sibi usurpare præsumat, nisi quem fratres communi consensu, vel sanioris partis consilii, secundum Dei timorem, et ejusdem loci utilitatem, providerint eligendum. Sane laborum vestrorum quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium nullus, omnino clericus vel laicus, decimas a vobis exigere præsumat. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ut quicunque se illic sepeliri deliberaverint, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat; salva tamen justitia matricis ecclesiæ. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat prædictam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus profutura; salva Coloniensis archiepiscopi canonica justitia. Si quæ igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate

cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus, subs.

Ego Albericus Ostiensis episcopus, subs.

Ego Octavianus diaconus cardinalis S. Nicolai in Carcere subs.

Data in monte Tiburtino per manum Gerardi Sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, II Idus Junii, indictione V, Incarnationis Dominicæ anno 1142, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno XIII.

DXXXI.

Henrico Moraviensi episcopo Guidonem cardinalem legatum ad corrigendas cleri enormitates in has partes missum, recommendat, rogans ut ipsi ope et consilio assistat.

(Anno 1142, Aug. 21.)

[BOCZEK, *Cod. diplom. Morav.* I, 215, ex ms. codice archivii Olomucensis, sæc. XIV, sign. CCCLXXIX, ecclesiæ Litoviensis sæc. XV.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO, Moraviensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Diu est quod fraternitatem tuam in exstirpandis vitiis et fovendis virtutibus valde sollicitam esse, et pro Christianæ fidei religione in partibus illis propaganda te instantius laborare cognovimus. Pro magna itaque, quam de persona tua habemus fiducia, dilectum filium nostrum Guidonem diaconum cardinalem, prudentem quidem et honestum virum, quem pro enormitatibus corrigendis ad partes illas de nostro latere destinamus, dilectioni tuæ attentius commendamus, rogantes, quatenus sibi diligenter assistas, et in his quæ ad Christianæ religionis augmentum et morum correptionem spectare cognoveris, opem et consilium præbeas.

Datum Laterani XII Kalendas Septembris.

DXXXII.

Monasterium Arnsteinense tuendum suscipit et ejus possessiones juraque confirmat.

(Anno 1142, Sept. 30.)

[HONTHEIM, *Hist. Trevir. diplom.*, I, 548.]

INNOCENTIUS, etc., dilectis filiis GODEFRIDO abbati Arnsteinensi ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regulariter substituendis in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo commissa est ut religiosas diligamus personas et bene placentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur nisi ex charitatis radice procedens, a puritate religionis fuerit conservatus. Oportet igitur omnes Christianæ fidei amatores diligere, et loca venerabilia cum ipsis personis divino officio mancipatis attentius confovere, ut nullis pravorum hominum inquietentur molestiis, vel importunis angariis fatigentur. Proinde, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et Arnsteinensem B. Dei genitricis semperque Virginis Mariæ, et gloriosi confessoris Christi Nicolai ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, in primis siquidem statuentes ut ordo canonicus, secundum beati Augustini regulam et institutionem fratrum Præmonstratensium, perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur. Nullus etiam fratrum post factam professionem alicujus levitatis instinctu vel districtioris religionis obtentu audeat sine abbatis totiusque congregationis permissione discedere, discedentem vero nullus abbatum vel clericorum sine communi litterarum cautione suscipiat. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona, tam ex dono vel concessione illustris viri Ludovici, et Gudæ uxoris suæ, quam aliorum Dei fidelium impræsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus in perpetuum et illibata permaneant ; in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : Ecclesiam Sanctæ Margaretæ cum decima, ecclesiam Kirchdorff cum decima et cæteris suis pertinentiis, sicut a fratre nostro Alberone archiepiscopo Trevirensi vobis rationabiliter concessa esse dignoscitur, Clelcbach cum omni possessione sua, sicut a præfato archiepiscopo vobis concessa est, Hattenhusen, Welderode, Gozenerode, Holdenruche, cum omnibus eorum pertinentiis vineas, et silvas in Neven et Bremme, cum omni jure et dominio, sicut præfatus Ludovicus vobis concessisse dignoscitur. Bubenheim cum ecclesia et omnibus possessionibus suis, Wize et Berhernhem. Sane laborum vestrorum, quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis animalium vestrorum nullus omnino clericus, vel laicus decimas a vobis exigere præsumat Obeunte vero te ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptione, astutia vel violentia præponatur, sed liceat vobis communi consilio, vel parte sanioris consilii, secundum Dei timorem et beati Augustini regulam, absque ullius contradictione, abbatem eligere. Porro loci vestri advocatiam nullus invadere vel usurpare præsumat, nisi quem abbas et fratres, secundum Deum et ipsius loci utilitatem, providerint eligendum. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva Tre-

virensis archiepiscopi canonica justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Eccles. episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Gregorius cardinalis diaconus SS. Sergii et Bacchi.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus.

Ego Otto diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum.

Ego Stannus presbyter cardinalis tituli S. Sabinæ.

Ego Guido card. presb. tituli S. Chrysogoni.

Ego Rainerius presb. card. S. Priscæ.

Ego Guido diaconus card. SS. Cosmæ et Damiani.

Ego Petrus diacon. cardinalis Sanctæ Marthæ in Porticu.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presb. cardinalis ac bibliothecarii, XI Kalend. Octobris, indictione quinta, Incarnationis Dominicæ anno 1142, pontificatus vero domini Innocentii papæ II anno XIII,

DXXXIII.

Ecclesiæ Colbicencis protectionem suscipit possessionesque ac privilegia confirmat, petentibus Rodulfo Halberstadensi et Alberto Bambergensi episcopis.

(Anno 1142, Sept. 30.)

[Beckmann, *Hist. v. Anhalt.*, I, 469.]

DXXXIV.

Monasterii S. Mariæ Varlariensis protectionem suscipit bonaque confirmat.

(Anno 1142, Oct. 27.)

[Hugo, *Annal. Præmonstrat.*, II, p. 651.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Alberto præposito Ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Varlare, ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, in perpetuum.

Desiderium quod ad religionis propositium et animarum salutem pertinere monstratur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffagium, Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatam ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones quæcunque bona eadem ecclesia in præsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant; in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: Coesvilde, Asbeck, Lette, decimam; Lette mansum Adelheidis invariare. Obeunte vero te nunc ejusdem loci præposito, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu insolentia præponatur, sed liceat vobis communi consilio, vel partis consilii sanioris, secundum Dei timoren, et beati Augustini regulam, absque alicujus contradictione præpositum eligere. Porro loci vestri advocatiam nullus invadere, vel usurpare præsumat, nisi quem præpositus et fratres, secundum Deum et ipsius loci utilitatem unanimiter præviderint eligendum. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse decernimus, ut quicunque se illic sepeliri deliberaverint, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salva tamen justitia matricis Ecclesiæ. Sane laborum vestrorum quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis jumentorum vestrorum animalium, nullus omnino clericus, vel laicus decimas a vobis exigere præsumat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, aut ablatas retinere, minuere. seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva diœcesani episcopi canonica justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus.

Ego Octavianus diaconus cardinalis Sancti Nicolai in Carcere.

Datum Laterani per manum Gerardi Sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, VI Kalendas Novembris, indictione VI, Incarnationis Dominicæ anno 1142, pontificatus vero domni Innocentii II anno XIII.

DXXXV

Monasterii SS. Sixti et Sebastiani Chiemseensis tutelam suscipit ac privilegia bonaque confirmat.

(Anno 1142, Oct. 29.)

[*Monumenta Boica*, II, p. 386.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis, filiis CONONI præposito de Chiemseensi, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regulariter substituendis in perpetuum.

Desiderium quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere monstratur, animo nos decet libenti concedere et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecte in Domino fili Cono præposite, tuis justis postulationibus clementer annuimus, et beati Christi martyris Xisti et Sebastiani ecclesiam in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et præsentis scripti privilegio communimus ; in primis siquidem statuentes ut ordo canonicus secundum beati Augustini regulam perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque etiam bona inpræsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Obeunte vero te nunc ejusdem loci præposito, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur ; sed liceat vobis communi consilio vel parti consilii sanioris, secundum Dei timorem et B. Augustini regulam absque ullius contradictione, præpositum eligere. Advocatiam quoque ipsius loci nullus invadere, vel usurpare præsumat, nisi qui a præposito et fratribus secundum Deum et ipsius ecclesiæ utilitatem concorditer electus fuerit. Ad hæc sepulturam ejusdem loci liberam esse concedimus, ut quicunque se illic sepeliri deliberaverint, nisi excommunicati sint, nullus obsistat, salva tamen justitia matricis ecclesiæ. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eamdem ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibusliquet modis fatigare ; sed omnia integra et illibata conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua sane in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque periculum patiatur, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis presbyteri ac bibliothecarii, IV Kalendas Novembris, indictione VI, Incarnationis Dominicæ anno 1142, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno XIII.

DXXXVI.

Monasterii Salvatoris et S. Bonifacii Fuldensis possessiones privilegiaque, petente Aleholfo abbate, confirmat.

(Anno 1142, Nov. 15.)

[DRONKE, *Cod. diplom. Fuld.*, 391.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio ALOLFO, abbati monasterii Salvatoris Domini nostri Jesu Christi et Sancti Bonifacii, siti juxta ripam fluminis quod Fulda vocatur, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Cum universis Dei fidelibus ex injuncto nobis a Deo apostolatus officio debitores existamus, illis tamen locis atque personis, quæ ad sedem apostolicam specialius pertinere noscuntur, propensiori nos convenit charitatis studio imminere. Eapropter, dilecte in Domino fili Alolfe abbas, tuis rationabilibus postulationibus clementer annuimus et Salvatoris Domini nostri Jesu Christi monasterium, cui Deo auctore præesse dignosceris, sanctæ Romanæ Ecclesiæ privilegio communimus. Statuimus enim ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et legitime possidet aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis præstante Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda : Monasterium videlicet Sancti Andreæ apostoli, quod vocatur Exaiulum, situm Romæ juxta ecclesiam Sanctæ Dei genitricis Mariæ semper virginis, quæ vocatur ad Præsepe, a prædecessore nostro felicis memoriæ Leone prædecessori tuo Hecberto religioso abbati respectu dilectionis donatum, cum omnibus caminatis, mansionibus, cellis, vinariis et coquina, cum vineis, hortis, diversisque pomorum generibus, cum curte et puteo, et introitu per portam majorem a via publica, et cum omnibus ad idem monasterium generaliter pertinentibus, tam intra quam extra urbem sitis, quæ ei juste ac recte pertinere noscuntur. Prohibemus autem omnem cujuslibet ecclesiæ sacerdotem in jam dicto vestro Fuldensi monasterio alicam ditionem habere, vel auctoritatem præter nostram apostolicam sedem. Specialiter vero episcopum in cujus diœcesi constat esse constructum, ita ut nisi ab abbate ipsius monasterii fuerit invitatus, nec missarum ibidem solemnia celebrare præsumat. Porro dona, oblationes ac decimas fidelium absque ullius personæ contrarietate eidem monasterio perpetuo firma esse sancimus. Interdicimus etiam ne femina unquam illuc ingredi præsumat, et ne quis unquam

placitum ibi habeat vel in cæteris ejus locis, nec A servos nec colonos ad aliquod servitium constringat nisi cui abbas ad utilitatem suæ necessitatis assensum præbuerit. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu aut fratrum pars consilii sanioris secundum beati Benedicti regulam elegerint. Statuimus autem ut congruis temporibus nostræ sollicitudini ecclesiasticæ intimetur, qualiter religio monastica inter fratres tuo regimini commissos regulari habitu dirigatur concordiaque convenienti ecclesiastico studio mancipetur, ne forte (quod absit!) sub hujus privilegii obtentu animus gressusque rectitudinis vestræ a norma justitiæ aliquo modo retorqueatur. Concedimus etiam tibi, fili charissime, prædicare B verbum Dei auctoritate nostra apostolica, et ut tam tu quam successores tui ante alios abbates Galliæ seu Germaniæ primatum in omni loco conventuque obtineatis. Usum quoque dalmaticæ et sandaliorum in missarum solemniis ex apostolicæ sedis benignitate secundum quod in antecessorum nostrorum privilegiis continetur dilectioni tuæ concedimus. Et ob majorem familiaritatis prærogativam, quam in sancta Romana Ecclesia nostro tempore consequi meruisti, licentiam utendi mitra et annulo tibi tuisque successoribus nihilominus impertimur. Abbas vero non nisi a nostra sede benedicatur a qua benedici debet. Et si in aliquo crimine accusatus fuerit, ejusdem tantummodo Romanæ sedis judicium exsequatur. Illud insuper generaliter addendum esse C dignum duximus ut quidquid auctoritate prædecessorum nostrorum, regum vel imperatorum ipsi Fuldensi cœnobio certum est fuisse concessum, sit etiam nostra auctoritate apostolica per hujus scripti paginam confirmatum. Nulli ergo omnino hominum liceat, etc., *ut in privilegio anni* 1137, *supra*, *usque ad* æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

(S. p.) Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus (B. V.)

Ego Cunradus Sabinensis episcopus.

Ego Stefanus Prænestinus episcopus.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos.

Ego Petrus presbyter cardinalis de tit. Pastoris.

Ego Thomas presbyter cardinalis tit. Vestinæ. D

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Otto diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum.

Ego Humbaldus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Via Lata.

Ego Octavianus diaconus cardinalis S. Nicolai in Carcere.

Ego Petrus diaconus cardinalis S. Mariæ in Agro.

Ego Petrus diaconus cardinalis S. Mariæ in Porticu.

Datum Laterani per manum Gerardi Sactæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, XVII Kal. Decembr., indictione VI, Incarnationis Dominicæ anno 1142, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno XIII.

DXXXVII.

I[eronymo] priori ecclesiæ S. Frigdiani Lucensis significat eum a clericis laicisque Ecclesiæ Aretinæ Romam vocatis episcopum electum esse. Hortatur ut episcopatum capessat.

(Anno 1142, Nov. 22.)

[BALUZ., *Miscell.*, IV, 592.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio I. priori S. Fridiani, salutem et apostolicam benedictionem.

Aretina Ecclesia pastore viduata, quoniam sicut in talibus solet fieri, in diversas personas partium vota se diviserunt, pro electione aliquandiu laboravit, et in personam honestam et religiosam per se ipsa convenire non potuit. Et quoniam ex injuncto nobis a Deo apostolatus officio nostra interest omnium Ecclesiarum curam gerere, et omnibus paterna sollicitudine providere, ejusdem Ecclesiæ, tam ex clericis quam ex laicis, graviores et honestiores personas universitatis vice ante nostram præsentiam evocavimus, et eos per nos et fratres nostros ad unitatem et concordiam revocare curavimus. Inspirante itaque illo a quo omne bonum, et sine quo nihil boni possumus, in personam tuam, dilecte in Domino fili, convenerunt, et in nostra et in fratrum nostrorum præsentia præpositus, archidiaconus, abbates et alii clerici, consules quoque et judices qui cum eis venerant, unanimiter et concorditer te in pastorem et episcopum suum elegerunt. Ergo quoniam servus Christi utilitati proximorum non debet secretum (*sic*) ponere suum, quando ipse Patris Unigenitus, ut multis prodesset, de sinu Patris egressus est ad publicum nostrum, per præsentia tibi scripta mandamus et mandando per obedientiam præcipimus quatenus regimen Aretinæ Ecclesiæ, ad quod Domino disponente vocatus es, confisus de misericordia Dei, suscipias, et non tantum tibi, sed commisso tibi a Deo populo prodesse studeas.

Data Laterani x Kal. Decemb.

DXXXVIII.

Privilegium pro Ecclesia Bellisensi

(Anno 1142, Dec. 4.)

[*Gallia Christiana vetus*, II, p. 361.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri GUILLELMO Bellicensi episcopo, ejusque successoribus, canonice substituendis, in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, ut devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Eapropter, dilecte in Domino frater Guillelme episcope, tuis justis postulationibus clementer annuimus, Bellicensem B. Joannis Baptistæ ecclesiam cui Deo auctore præesse dignosceris, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsent

scripti privilegio communimus. In primis siquidem statuentes ut quemadmodum a tua discretione, frater episcope, assensu potioris et sanioris partis fratrum ipsius ecclesiæ, in præsentia fratrum Portensium statutum est, eadem Bellicensium ecclesia, secundum B. Augustini regulam ordinetur, nullus ibi de cætero nisi canonicus regularis substituatur, omnium quoque bonorum ipsius ecclesiæ usum et administrationes regulares habeant, exceptis tribus obedientiis, videlicet Bellicensi, Veronensi, et ea quæ est apud Motam; quarum census in XXIV partes dividatur; et quisque sæcularium unam ex ipsis accipiat, reliquæ vero in usus regularium convertantur; decedentibus vero sæcularibus, qui prædictas habent obedientias, ad administrationem regularium redeant, censum tamen consuetum communi persolvant. Obeunte vero te nunc ejusdem civitatis episcopo, nullus ibi nisi regularis ordinis episcopus eligatur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona inpræsentiarum juste et canonice possides, aut in futurum rationabilibus modis, Deo propitio, poteris adipisci, firma tibi, tuisque successoribus.... eidem Ecclesiæ illibata permaneant, in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: jus episcopale, videlicet in ecclesiis de Ponte, in ecclesia de Dombalino, de S. Joanne, de Avelano, et de Avaut, in ecclesia de S. Benigno, de S. Albino, et villa de Bredoria, de S. Joanne de Verello, et de Oncino, et de Boschia, de Aquabella, de Lepino, de Dullino, de Aino, de S. Franco, de Palude, de S. Andrea, de Festileo, de Pressino, de Romanco, de Chimilino, de Corbelino, de Favergiis, de Sancto Symphoriano, de Avolino, de Sancto Martino, de Amonstro, de Coesino. In Lugdunensi archiepiscopatu, ecclesias de Izernore, terras ibidem, ecclesiam Genriscio, ecclesiam de Nato cum appendiciis, ecclesiam de Pulleyo. In Bisuntino archiepiscopatu, ecclesiam de Savineo, de Sarruniaco. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si quæ igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrua satisfactione emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat; cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus, Stephanus Prænestinus episcopus, Otto diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum, Aymarus Tusculanus episcopus, Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos, Guido presbyter cardinalis tit. Sancti Chrysogoni, Thomas presbyter cardin. tituli, etc.

Datum Laterani per manum Gerardi Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, pridie Nonas Decembris, indictione VI, Incarnationis Dominicæ anno 1142, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno XIII.

DXXXIX.

Arnulphum secundum præpositum Sonnebecanum ordinis S. Augustini in diœcesi Morinensi abbatiali dignitate exornat, ejusque monasterii privilegia confirmat.

(Anno 1142, Dec. 5.)

[MIRÆI, *Opp. Diplom.*, II, p. 1163.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, ARNULPHO Sonnebeccensi abbati, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris substituendis in perpetuum.

Apostolicæ moderaminis clementiæ convenit, religiosos diligere, et eorum loca pia protectione munire, dignum namque et honestati conveniens esse cognoscitur, ut qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas a pravorum hominum nequitia tueamur, et apostolicæ sedis patrocinio foveamus. Eapropter, dilecti in Domini filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et B. Dei Genitricis semperque virginis ecclesiam in qua divino mancipati estis obsequio sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et præsentis scripti privilegio munimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia in præsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Statuimus etiam ut ordo canonicus secundum B. Augustini regulam et institutionem fratrum de Aridagamantia (180) perpetuis in temporibus inviolabiliter observetur; prohibemus quoque ut nullus post factam ibidem professionem absque abbatis totiusque con-

(180) Aridagamantia, hodie *Aroasia*, abbatia canonicorum regularium in Arthesia, olim fuit caput famosæ congregationis, cui etiam suberat Sonnebeca.

Primus fundator abbatiæ B. Mariæ de Sonnebesch, juxta Ipras, fuit Fulpoldus castellanus Iprensis, qui tres canonicos fundavit; dein Theobaldus ejus filius non modo fundationem approbavit et confirmavit, sed ad numerum septem canonicorum ex propriis bonis auxit. Et illius nempe Theobaldi filius Lambertus fuit primus præpositus Sonnebecanus, donec postea, anno præposituræ suæ Sonnebecanæ IV, factus episcopus Noviomensis ac Tornacensis, vivere desiit, anno 1123.

gregationis permissione ex eodem claustro discedere audeat; discedentem vero absque communi litterarum cautione nullus suscipiat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi vel sanioris partis assensu, secundum Deum provideant eligendum. Decernimus ut nulli omnino hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva diœcesani episcopi canonica justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Laterani per manum Gerardi S. Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis et bibliothecarii, Nonis Decembris, indictione VI, Incarnationis Dominicæ anno 1142, pontificatus vero domni Innocentii papæ anno decimo tertio.

DXL.

Privilegium pro monesterio Rotensi.

(Anno 1142, Dec. 6.)

[*Monumenta Boica*, II, p. 356.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectiis filiis BERTRICO abbati Rotensis monasterii, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis in perpetuum.

Religiosis desideriis dignum est facilem præbere consensum, ut fidelis devotio celerem sortiatur effectum. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatum Sanctorum Marini et Aniani monasterium, in quo divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus: statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Sancimus etiam ut ordo monasticus secundum Beati Benedicti Regulam perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur, atque nulli fratrum post factam professionem proprium quid habere liceat, sed in abbatis sui obedientia cum omni humilitate permaneant. Laborum quoque vestrorum quos propriis manibus, aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium, nullus omnino clericus, vel laicus decimas a vobis exigere præsumat. Obeunte vero te, nunc ejusdem loci abbate vestrorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, sed liceat vobis communi consilio et parti consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam absque ullius contradictione abbatem eligere. Porro loci vestri advocatiam nullus invadere vel usurpare præsumat, nisi quem abbas et fratres secundum Deum et utilitatem ipsius monasterii ibi providerint eligendum. Decernimus ergo ut nulli hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Ad indicium autem hujus a sede apostolica perceptæ protectionis, bizantium aureum nobis nostrisque successoribus annualiter persolvetis. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua juste servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus subscripsi.

Ego Guido S. Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos ss.

Ego Boethius presb. card. tit. Sancti Clementis ss.

Ego Hubaldus diac. card. S. Mariæ in Via Lata ss.

Ego Octavianus diac. card. S. Nicolai in Carcere ss.

Ego Guido presbyter card. tit. S. Chrysogoni ss.

Ego Petrus diaconus card. S. Mariæ in Porticu ss.

Datum Laterani per manum Gerardi S. Romanæ Ecclesiæ presbyteri card. et bibliothecarii, VIII Idus Decembris, indictione VI, Incarnationis Dominicæ anno 1142; pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno XIII.

DXLI.

Cunradum archiepiscopum Salzburgensem. — Tutelam monasterii Rotensis contra Henricum comitem de Lechsgemunde committit.

(Anno 1142, Dec. 6.)

[*Monumenta Boica*, I, p. 358.]

NNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, ve-
abili fratri C[UNRADO] Salzburgensi archiepiscopo,
utem et apostolicam benedictionem.

Dilectus filius noster Berticus abbas Rotensis nostram præsentiam veniens graviter questus , quod Henricus comes de Lechismunde posses-nes sui monasterii injuste occupaverit, et privi-ium sedis apostolicæ, postposita omnipotentis i reverentia, suo monasterio violenter abstulerit. od quam grave sit, quantaque animadversione ctendum, fraternitati tuæ incognitum esse non edimus: quocirca per præsentia tibi scripta man-mus, et mandando præcipimus quatenus eum-m comitem privilegium et possessiones ejusdem onasterii reddere præfato abbati, aut in tua æsentia justitiam facere districte commoneas. od si intra 40 dies post tuam commonitionem implere contempserit, canonica eum censura erceas.

Datum Laterani VIII Idus Decembris.

DXLII.

onasterii S. Michaelis Lunælacensis protectionem suscipit.

(Anno 1142, Dec. 8.)

'EZ, *Thes. Anecdot.*, VI, I, 335, ex autographo.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, di-ctis filiis CUONRADO, Lunelacensi abbati, ejusque onfratribus, tam præsentibus quam futuris, re-ularibus substituendis, in perpetuam rei memo-iam.

Desiderium, quod ad religionis propositum et nimarum salutem pertinere monstratur, animo os decet libenti concedere, et petentium desideriis ongruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti Domino filii, vestris justis postulationibus cle-enter annuimus, et B. Michaelis archangeli mona-erium, in quo divino mancipati estis obsequio, b B. Petri et nostra protectione suscipimus, et æsentis scripti privilegio communimus, statuentes quascunque possessiones, quæcunque bona idem onasterium impræsentiarum juste et canonice ssidet, aut in futurum concessione pontificum, gitione regum vel principum, oblatione fidelium, u aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, ma vobis vestrisque successoribus et illibata per-neant. In quibus hæc propriis duximus expri-nda vocabulis: ecclesiam Mansee, ecclesiam einenkirchem, ecclesiam Wisilburg, ecclesiam honau, ecclesiam Straswalchen, ecclesiam Ab-orff, prædium, quod Counradus de Irembrechtin-n, et uxor ejus Mechtildis eidem monasterio con-erunt, videlicet Irembrechtingen, et apud Tettin-n curiam unam, et apud Rattveld mansum unum et apud Liugane mansum dimidium . . . . ad ipsum prædium pertinentibus . . curtem, quam Engelmarus et soror ejus Benedicta apud Direnek vobis dederunt. . . . fili Cuonrade abbas, apud Cremisse emisti. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur, nisi quem fratres, communi vel sanioris partis consilio et assensu, secundum Deum et B. Benedicti Regulam, providerint eligendum.

Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare: sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salvo jure, diœcesani episcopi canonica reverentia.

Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sanctissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus.

Ego Otto, diaconus cardinalis S. Gregorii ad Velum Aureum.

Ego Octavianus, diaconus cardinalis S. Nicolai in Carcere.

Ego Thomas presbyter cardinalis tit Vestinæ.

Datum Laterani per manus Gerardi, sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, VI Idus Decembris, indictione VI, Incarnationis Dominicæ anno 1142, pontificatus vero domini Innocentii II PP. anno XIII.

DXLIII.

Abbatiam Parcensem, ordinis Præmonstratensis, apostolica confirmatione ac protectione donat.

(Anno 1142, Dec. 17.)

[HUGO, *Annal. Præmonstr.*, II, Pr., p. 310.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis PHILIPPO abbati de Parcho, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis, in perpetuam memoriam.

Desiderium quod ad religionis propositum attinet, et ad animarum salutem pertinere monstratur, animo nos decet lubenti concedere, et petentium desideriis, congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et Parchensem Ecclesiam, in

qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia juste et canonice impræsentiarum possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Statuimus etiam ut ordo canonicus secundum beati Augustini regulam et fratrum Præmonstratensium institutionem, in ipsa ecclesia, futuris temporibus inviolabiliter conservetur. Nulli quoque fratrum post factam professionem, absque abbatis totiusque congregationis permissione ex eodem claustro discedere liceat; discedentem vero, absque communi litterarum cautione, nullus suscipiat. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ut quicunque se illic sepeliri deliberaverint, nisi forte excommunicati fuerint, nullus obsistat, salva tamen justitia matricis ecclesiæ.

Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare: sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura salva diœcesani episcopi canonica justitia.

Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua se emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi; et hic fructum bonæ actionis percipiant ut apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Gregorius diaconus Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus.

Ego Igmarus Tusculanus episcopus.

Ego Guido S. Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos.

Ego Guido presbyt. cardinal. S. Chrysogoni.

Ego Goizo presbyter cardinalis tituli S. Cæciliæ.

Ego Thomas presbyter cardinalis tit Vestinæ.

Datum et latum per manus Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis et bibliothecarii, XVI Kalendas Jan., indict. VI, Incarnationis Dominicæ anno 1142, pontificatus vero Domni Innocentii II papæ anno XII.

DXLIV.

Donationes Ecclesiæ Cameracensi factas apostolica auctoritate confirmat. Privilegium pro Ecclesia Cameracensi.

(Anno 1142, Dec. 21.)

[MIRÆI, *Opp. diplom.*, II, p. 1163.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri NICOLAO Cameracensi episcopo ejusque successoribus canonice substituendis, in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis debet effectu prosequente compleri ut devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Eapropter, dilecte in Christo frater Nicolai episcope, petitioni tuæ paterna benignitate gratum impertientes assensum tibi tuisque successoribus in perpetuum confirmamus, quæcunque liberalitate principum et oblatione fidelium, inpræsentiarum juste et canonice possides, vel in futurum rationabilibus modis, Deo propitio, poteris adipisci. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis, videlicet: justitiam civitatis, monetam, teloneum, districtum, molendina de Salis, molendinum ad portam aquarum, cambas et mansionarios: omnes pares et casatos; castellum cum casulis suis. Extra civitatem, terras arabiles, prata, piscarias, puerorum villam, cum terris sibi appendentibus, cum molendino et vivario: Santollum cum appendiciis suis, districtum de Raillencourt et de Bantieiis, Tunium et Dalencourt; Strunium cum terris suis, et cum silvis, pratis, aquis, molendinis et cum districtu et vivario de Navia, silvam de Nereio; saultoit cum terris suis, pratis, aquis, molendinis et cum duabus partibus decimæ; novum castellum, cum justitia, moneta, teloneo, districtu, peagio, furnis, cambis, molendinis, aquis, pratis, et silvis et terris arabilibus. Ors cum appendiciis et familia Ranseries, saulce cum Serires, Wantineies partem de Combles; capellam in pago Bracbatensi; Melin cum ecclesia et altari, cæterisque appendiciis suis et familia.

In pago Suessionensi Tevine cum familia sua. In pago Boloniensi Villax seu Vilra, scilicet cum familia; item macellum infra eamdem civitatem Cameracensem. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat vos deinceps temere perturbare, aut vestras possessiones auferre, vel ablatas retinere, seu temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur tam vestris quam clericorum et pauperum usibus profutura.

Si quæ igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo districtæ ultioni subjaceat.

Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit

ıx Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic ıctum bonæ actionis percipiant, et apud districtum dicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, nen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi.

Ego Guido S. Romanæ Ecclesiæ indignus sa- ɪrdos.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus.

Ego Otto diac. cardinal. S. Georgii ad Velum ureum.

Ego Guido presbyter et cardinalis S. Chryso- ɔni.

Ego Octavianus diaconus cardinalis Sancti Ni- ɔlai in Carcere.

Ego Go. presbyt. card. S. Cæciliæ.

Datum Laterani per manum Gerardi S. Romanæ cclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, XII al. Januarii, indictione sexta, Incarnationis Do- inicæ anno 1142; pontificatus vero domni Inno- ɛntii II papæ anno decimo tertio.

DXLV.

Privilegium pro monasterio Rupensi.

(Anno 1142, Dec. 23.)

[*Gall. Christ.*. XII, Instrum. 113.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, di- ɛctis filiis GAUFRIDO abbati monasterii de Rupibus, jusque fratribus tam præsentibus quam futuris re- ularitter substituendis in PP. M.

Puræ mentis religio indissolubili divini amoris lutino confirmata, vultum clementissimi creatoris t terrena cœlestibus jungantur, ut una superis so- ientur mundis orationibus, incessanter profusius nclinat. Quia igitur fratres jam dicti monasterit a ura sæculari liberos et divinis servitiis mancipatos, ie vivere ac religiose cognovimus, edcirco, in Do- nino dilecte fili Gaufride abbas, tuis justis petitioni- ɔus ducimus annuendum. Statuimus itaque ut quæ- unque possessiones aut bona ad eumdem locum in- ɪræsentiarum juste et canonice pertinere noscuntur ut in futurum, concessione pontificum, liberalitate egum vel principum, oblationne fidelium, seu aliis ustis modis, auxiliante Domino, ei deferri conti- erit, firma tibi tuisque successoribus et illibata ermaneant. Et quoniam ubi spiritus Domini, ibi bertas: ut liberius divinis famulatibus valeatis ısistere, et purgata mentis acie, contemplationi ıcare; prohibemus ne aliquis archiepiscopus, aut epi- ɔopus in te vel successores tuos, seu aliquem abbatem ɔntiniacensis ordinis, indebitis vocationibus fatigare, ɛl contra regulam inquietare præsumat. Porro con- ɛrsos viros qui monachi non sunt, post professio- ɪm factam in vestris cœnobiis, nullus archiepisco- ɔrum vel abbatum sine vestra grata licentia susci- ɛre, aut susceptum retinere præsumat. Verum quo- am sicut, beato Gregorio Augustinum Anglorum ɔiscopum instruente, didicimus communi vita vi- ntibus jam de faciendis portionibus, vel exhibenda hospitalitate et adimplenda misericordia nobis quid erit dicendum, cum omne quod superest, in causis piis ac religiosis erogandum est, Domino magistro omnium dicente: *Quod superest, date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis*; statuimus ut de laboribus quos vos, et totius vestræ congregationis fratres propriis manibus et sumptibus colitis, et de animalibus vestris a vobis decimas expetere vel re- cipere nemo præsumat. Nulli ergo homidum liceat vestrum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas minuere, aut ali- quibus molestiis fatigare: sed omnia integra con- serventur, vestris et aliorum pauperum Christi usibus profutura. Si qua igitur in posterum eccle- siastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitu- tionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, et secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis hono- risque periculum patiatur, et a sacratissimo corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subja- ceat. Conservantibus vero eidem loco quæ sua sunt sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud distri- ctum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Concordus episcopus Sabinensis ss.

Ego Albicus Ostiensis episcopus ss.

Ego Sthephanus Prænestinus episcopus ss.

Ego Stephanus Tusculanus episcopus ss.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos ss.

Ego Guido presbyter cardinalis tituli S. Grisogoni ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi ss.

Ego Otto diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Ve- lum Trecens. ss.

Datum Laterani per manum Gerardi S. Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, de- cimo Kal. Januarii, indictione VI, Incarnationis Do- minicæ millesimo centesimo quadragesimo secundo, pontificatus vero domni Innocentii II PP. anno XIII.

DXLVI.

Monasterii Pontiniacensis possessiones et privilegia confirmat.

(Anno 1142, Dec. 23.)

[MARTENE, *Thesaurus Anecdot.*, III, 1228.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, GUCHARDO dilecto filio Pontiniacensi abbati ejusque successoribus regulariter substituendis in perpe- tuum.

Habitantes in domo Dei in sinceritate charitatis unanimes conservant unitatem spiritus in vinculo pacis. Puræ namque mentis religio indissolubili divini amoris glutino confirmata, multum clemen- tissimi Creatoris, ut terrena cœlestibus conjungan-

tur, et ima superis socientur, mundis orationibus A incessanter profusius inclinat. Quia igitur, fratres Pontiniacensis monasterii a cura sæculari liberos et divinis obsequiis mancipatos, pie vivere ac religiose cognovimus, idcirco in Domino dilecte fili Guicharde abbas, tuis justis petitionibus duximus annuendum. Statuimus itaque ut quæcunque possessiones aut bona quæ ad eumdem locum inpræsentiarum juste et canonice pertinere noscuntur, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, auxiliante Domino, ei conferri contigerit, firma tibi tuisque successoribus ut illibata permaneant. Confirmamus etiam vobis usuariam per totam silvam quæ dicitur Otta, quemadmodum animalibus, domibus, omnibusque necessariis ve- B stris ab Henrico Senonensi archiepiscopo, et Attone Trecensi episcopo vobis rationabiliter concessa est, et eorum scriptis conservata. Et quoniam ubi Spiritus Domini, ibi libertas, ut liberius divinis famulatibus valeatis insistere, et purgata mentis acie contemplationi vacare, prohibemus ne aliquis archiepiscopus aut episcopus te, vel successores tuos, seu aliquem abbatem Pontiniacensis ordinis, indebitis vexationibus fatigare, vel contra regulam inquietare præsumat. Porro conversos vestros, qui monachi non sunt, post professionem factam in vestris cœnobiis nullus archiepiscoporum vel abbatum sine vestra grata licentia suscipere aut susceptos retinere præsumat. Verum quoniam sicut B. Gregorio Augustinum Anglorum episcopum C instituente didicimus, communi vita viventibus jam de faciendis portionibus, vel exhibenda hospitalitate et adimplenda misericordia, nobis quid erit dicendum, cum omne quod superest in causis piis ac religiosis erogandum est, Domino magistro omnium dicente : *Quod superest, date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis* ? (*Luc.* XI.) Statuimus ut de laboribus, quos vos et totius vestræ congregationis fratres propriis manibus et sumptibus colitis, et de animalibus vestris a vobis decimas expetere vel recipere nemo præsumat. Nulli ergo hominum liceat vestrum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel aliquibus molestiis fatigare, sed omnia integre conserventur vestris et aliorum D pauperum Christi usibus profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque periculum patiatur, et a sacratissimo corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Conservantibus vero eidem loco quæ sua sunt sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic bonæ actionis fructum percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

S. PETRUS. S. PAULUS.

Locus monogrammatis : INNOCENTIUS PAPA II.

ADJUVA NOS, DEUS SALUTARIS NOSTER

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.

Ego Albericus Ostiensis episcopus ss.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus ss.

Ego Igmarus Tusculanus episcopus ss.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos ss.

Ego Guido presbyter cardinalis tituli S. Chrysogoni ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi ss.

Ego Otto diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum ss.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis x Kal. Januarii, indictione VI, Incarnationis Dominicæ anno 1142, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno XIII.

DXLVII.

Clero populoque Atrebatensi significat Alvisum episcopum culpam apud sese diluisse.

(Anno 1142, Dec. 27.)

[BALUZ., *Miscell.*, II, 164.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis clero et populo Atrebatensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Venientem ad nos venerabilem fratrem nostrum Alvisum episcopum vestrum, et super quibusdam sinistris quæ de ipso nobis nuntiata fuerant se excusantem, tam pro antiqua familiaritate, religione quoque et honestate ipsius quam multorum religiosorum precibus debita benignitate suscepimus, et gratiam nostram ei reddidimus. Ipsum itaque cum gratia sedis apostolicæ et litterarum nostrarum prosecutione ad sedem propriam remittentes, universitatem vestram monemus quatenus ipsum benigne recipiatis, diligatis et honoretis, eique tanquam Patri et animarum vestrarum episcopo debitam obedientiam et reverentiam absque ulla contradictione humiliter exhibeatis.

Datum Laterani VI Kal. Januarii.

DXLVIII.

Bulla in gratiam Hugonis episcopi Antissiodorensis.

(Anno 1142, Dec. 3.0)

[*Gall. Christ.*, XII, Instrum. p. 112.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HUGONI Antissiodorensi episcopo ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Ex injuncto a Deo nobis apostolatus officio fratribus nostris tam vicinis quam longe positis paterna nos convenit provisione consulere, et ecclesiis in quibus Domino militare noscuntur, suam justitiam conservare, ut quemadmodum patres vocamur in nomine, ita nihilominus comprobemur in opere. Eapropter, venerabilis frater Hugo episcop , tuis justis

precibus clementer annuimus, et benedictionem abbatis S. Germani et ipsius debitam obedientiam et reverentiam, in aliis quoque ecclesiis episcopatui Antissiodorensi pertinentibus, jus episcopale tibi tuisque successoribus concedimus, et apostolica auctoritate confirmamus, sicut ecclesia tua hactenus habuisse cognoscitur : prohibemus quoque ne aliqua sæcularis persona clericos in episcopatu tuo pro quolibet crimine judicandi vel puniendi habeat potestatem. Si qua igitur ecclesiastica sæcularisve persona, contra hanc nostræ constitutionis paginam sciens venire temere tentaverit; secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, et in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic bonæ actionis fructum percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Otto diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Petrus diaconus cardinalis S. Mariæ in Acquiro ss.

Ego Petrus cardinalis S. Mariæ in Porticu ss.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus ss.

Ego Thomas presbyter cardinalis tituli Vestinæ ss.

Ego Hubaldus presbyter cadinalis tit. S. Praxedis ss.

Datum Laterani per manum Geraldi S. Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, III Kal. Januarii, anno 1142, pontificatus vero Innocentii II papæ anno XIII.

DXLIX.

Ad Henricum Wintoniensem episcopum et apostolicæ sedis legatum in Anglia, et Robertum episcopum Herefordensem.

(Anno 1142.)

[*Rer. Anglic. Script.* Chron. W. Thorn. II, p. 1802.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, etc.

Sicut nosse potest fraternitas vestra, occasione l. s. et VII d. quos monachi Sancti Augustini Cantuariensi archiepiscopo annis singulis persolvere consueverunt, inter ipsos controversia diutius agitata est; iidem namque monachi audito interdicto venerabilis fratris nostri Alberici Ostiensis episcopi apostolicæ sedis legati, ut pro chrismate et oleo et aliis ecclesiasticis sacramentis pretium non daretur, eosdem denarios præfato archiepiscopo solvere renuerunt, asserentes ipsos denarios pro chrismate et oleo diutius non persolvisse : unde ab archiepiscopo, sicut ipsi nobis postea conquesti sunt, plurima damna et injuriæ eis illata sunt; pro quibus ad nostram præsentiam evocatus, cum pro guerris et tribulationibus illius terræ venire non posset, præfixum ei terminum prolongavimus, et ut præteritis beati Martini Octavis per se aut per nuntios suos eisdem monachis in præsentia nostra reponderet, præcipiendo mandavimus. Tandem utraque parte ante nos præsentata, cum monachi de injuriis et damnis querimoniam suam innovarent, nuntii archiepiscopi dixerunt se querimoniis eorum minime debere respondere, nisi primum denarii restituerentur, quibus Cantuariensem ecclesiam sine judicio spoliatam esse conquerebantur. Monachi vero econtra respondebant denarios illos non esse restituendos, eo quod a legato nostro, sicut prædictum est, interdictum fuerat ne pro chrismate et oleo denarii darentur; et testes super hoc producebant. Præterea dicebant, quod et verum est, a nobis prohibitum esse, ne denarii illi pro chrismate et oleo darentur. Insuper ad hoc comprobandum monachi in argumentum adducebant, quod eadem die super eamdem mensam chrisma et oleum dabantur, et denarii persolvebantur, ita etiam quod si denarii non solverentur, chrisma et oleum denegabantur. Legati vero archiepiscopi hoc negantes, eosdem denarios pro censu et honesta causa datos esse, et id multis idoneis testibus in Anglia se probaturos affirmabant. Et iterum præfati monachi adversus eumdem archiepiscopum conquerebantur, quod tam ipse quam homines sui multas et graves injurias eis intulerant, et multa de jure monasterii sui injuste detinebant. Quæ fere omnia legati archiepiscopi denegabant. Quibus omnibus diligenter auditis, quoniam principales personæ absentes erant, et in partibus illis super his omnibus plenior potest haberi notitia, habito fratrum nostrorum consilio, dignum duximus causam ipsam vestræ discretioni committere terminandam. Mandamus itaque vobis quatenus congruis loco et tempore utramque partem ante vestram præsentiam evocetis, ut auditis hinc inde rationibus et diligenter inquisitis, præstante Domino, fine debito terminetis.

Dat. Laterani, etc.

DL.

Ad archiepiscopum Turonensem. — Ut responsurus Dolensi anstisti, qui se Aletensi episcopatu spoliatum querebatur, ad sedem apostolicam accedat.

(Anno 1142.)

[MARTENE, *Thesaur. Anecdot.*, III, 886.]

Venerabilis frater noster Dodensis archiepiscopus ad nostram præsentiam veniens, conquestus est nobis in controversia subjectionis, quam ab eo exigis, se multoties gravatum esse. In pluribus namque locis, Salmurio videlicet, Veneto, Cenomanis, Parisius, Tur. et Pictavis ad definitionem hujus controversiæ in venerabilis fratris nostri G. [Gaufredi,] Carnotensis episcopi, apostolicæ sedis legati præsentia se paratum fuisse asserit, et etiam multas ob hoc expensas sustinuisse conqueritur, etiam quod Aletensi episcopatu, quem te detinere asserit, sine ratione et judicio spoliatus sit. Ne igitur Turonensis Ecclesia et Dolensis hujusmodi attractationibus am-

plius fatigentur, per præsentia tibi scripta manda- A mus atque præcipimus, quod beati Lucæ festivitate sequentis anni nostro te conspectui repræsentes, Ecclesiæ tuæ justitiam super hoc ostendere, et de Aletensi episcopatu respondere paratus, ut tunc utriusque partis auditis rationibus, eamdem controversiam dictante justitia terminare possimus.

In libro XI *Regestorum papæ Innocentii II,* XII *anno.*

DLI.

Ecclesiam S. Crispini in Cavea Suessionensem tuendam suscipit.

(Anno 1142.)

[*Gall. Christ.*, X, Instrum. 117.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis ROGERO abbati S. Crispini in Cavea, ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, B regulariter substituendis, in perpetuum.

Ex commisso nobis a Domino apostolatus officio religiosorum virorum quieti et utilitati paterna nos convenit provisione consulere, et ecclesiis in quibus Domino militare noscuntur, suam justitiam conservare : ut quemadmodum, disponente Domino, Patres vocamur in nomine, ita nchilominus comprehendimur in opere. Hujus rei gratia, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et B. Crispini martyris ecclesiam in qua divino mancipati estis obsequio, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus. Statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in C futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant; in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : censum in eadem Cavea, torcularia, vineam quæ dicitur Aignelet, cum aliis, terram de Poilgli, cum terra sibi contingua de Bellomonte, curtem de Vallerami cum culturis ad eam pertinentibus, tertiam partem totius decimæ de Nancel, molendina tria, terram de Valle-Leonis, cum curte omnino libera et tota decima, terram quæ dicitur Vans sive Millencort, cum molendino et omnibus appendiciis suis, censum apud Suessorum civitatem. Statuimus etiam ut ordo canonicus secundum beati Augustini regulam et institutionem fratrum de Arida Gamancia D perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur. Prohibemus quoque ut nullus post factam ibidem professionem, absque abbatis totiusque congregationis permissione ex eodem claustro discedere audeat; discedentem vero absque communi litterarum cautione nullus suscipiat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi vel sanioris partis assensu secundum Dominum providerint eligendum. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva diœcesani episcopi canonica justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, etc. Incarnationis Dominicæ anno 1142, pontificatus domini Innocentii papæ II anno XIII.

DLII.

Ad Stephanum episcopum Parisiensem. — Ut ecclesias S. Genovefæ ab interdicto absolvat.

(Anno 1130-1143.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 402.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri nostro Stephano Parisiensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Olim fraternitati tuæ scripsisse meminimus quatenus ecclesias S. Genovefæ ab interdicto quo eas alligasti, salva justitia Ecclesiæ Parisiensis, absolveres. Quod profecto nondum esse impletum tanto amplius miramur, quanto præfata ecclesia sub B. Petri tutela et protectione consistit. Cujus rei gratia dilectioni tuæ per iterata scripta mandamus, ut ecclesias ipsas ab eodem interdicto absolvas : postmodum vero, si quam te justitiam habere confidis, congruo loco et tempore, quod justum fuerit consequeris. Rogamus præterea charitatem tuam, quatenus si filius noster La., quem tibi procurandum commisimus, a te discessit, filio nostro Jo., cognomine Picculo, in victualibus et aliis necessaria largiaris, eumque pro reverentia B. Petri attentius habeas commendatum.

DLIII.

Ad Stephanum Parisiensem episcopum, decanum et capitulum. — Rogat ut præbendam unam canonicis S. Victoris in ecclesia Parisiensi concedant.

(Anno 1130-1143.)

[D. BOUQUET, *Recueil*, XV, 371.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri STEPHANO, decano et capitulo Parisiensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Non dubium est dilectioni vestræ ecclesiam B. Victoris tam in religione et honestate venerabilium personarum, quam in observatione regularis ordinis et ecclesiasticæ disciplinæ [commendari] : adeo quod laudabilis institutionis magisterio iu diversis partibus jam ecclesiæ multæ [Deo gratias] profecerunt, in quibus utique majestati divinæ, quæ humilia respicit, laus, honor et gloria exhibetur, et populus Dei bonæ vitæ et conversationis exemplo ad meliora plenius informatur. Curandum itaque vobis est, ut sicut fratres in eodem loco famulantes, spirituales epulas non solum vicinis, sed etiam longe positis subministrant, ita ipsi inter vos constituti egere sustentatione rerum temporalium non sinantur. Ut igitur eorumdem fratrum possitis piis orationibus atque suffragiis adjuvari, universitatem vestram præ-

sentibus litteris commonemus et exhortamur in Domino, quatenus eis præbendam unam (181) in vestra ecclesia concedatis, de qua et ipsi vitæ solatia consequantur, et vos pro bonis temporalibus æternæ vitæ præmia mereamini.

DLIV.

Ad Radulfum abbatem Latiniacensem. — Arguit eum de contemptu sedis apostolicæ et de monasterii sui dilapidatione.

(Anno 1130-1143.)

[Martene, *ampliss. Collect.*, 1, 763, ex ms. S. Martini Tornac.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, Radulpho Latiniacensi (182) abbati.

Sanctorum Patrum docet auctoritas quod apostolicis mandatis et institutionibus, absque sui status periculo, nulli unquam licuit obviare. Quod si sollicita consideratione pensasses, nequaquam in tantam beati Petri injuriam ausu temerario prorupisses. Tu vero, sicut litteras et nuntium recipere contempsisti, et alias tam dilecto filio nostro præposito ex apostolica sedis benignitate indulsimus, ei violenter auferens, ad majorem beati Petri et nostram injuriam disrumpere præsumpsisti. Domos quoque, terras, et vineas commissi tibi monasterii parentibus tuis illicite contulisti, et fratres ipsius monasterii in captione ponere contra regulam et officium tuum minime formidasti. Quia igitur tantam tuam contumaciam inultam præterire, et cætera, quæ de tua persona sinistro rumore nobis nuntiata sunt, indiscussa remanere nolumus nec debemus, per præsentia scripta mandamus et mandando præcipimus, quatenus proxima Dominica qua legitur *Ego sum pastor bonus*, nostro te conspectui repræsentes, super his omnibus et cæteris quæ tibi objiciuntur respondere paratus.

DLV.

Privilegium pro ecclesia S. Mariæ Carnotensi.

(Anno 1130-1143.)

[Petit, *Theodori Pœnitentiale*, II, p. 423, ex codice ms. privileg. Ecclesiæ Carnotensis.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Gaufrido Carnotensi episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis, in perpetuum.

Discreta et provida sedis apostolicæ dispensatio hanc servare temperatiam consuevit, ut singulorum jus et dignitatem illæsam custodiat; et quos ad obsequium suum devotiores et promptiores invenerit, eos arctioris dilectionis et familiaritatis benevolentia sibi astringat. Quia ergo te, venerabilis frater Gaufride, Carnotensis Ecclesiæ episcope, matrem tuam sanctam Romanam Ecclesiam toto mentis desiderio venerari, ac diligere, et emergentibus persecutionum scandalis tanquam virum in religione probatum et in fide Catholica firmum pro ejus utilitate et servitio viriliter desudasse, manifestis persensimus argumentis: personam tuam ampliori charitatis affectione diligimus, et Ecclesiam tibi commissam ex injuncto nobis pontificalis officii culmine libentius honoramus. Tuis igitur, frater in Christo charissime, rationabilibus postulationibus gratum præbentes assensum, possessiones et bona quæ inpræsentiarum juste et canonice possidet tibi et successoribus tuis, et per vos Carnotensi beatæ gloriosæ Mariæ Dei genitricis Ecclesiæ, præsentis privilegii pagina confirmamus, etc. Sane libertatem ab eodem autecessore tuo episcopali domni acquisitam, integram, illibatamque servare præcipimus; ut videlicet decedentibus episcopis, nullis penitus liceat episcopalem domum invadere, aut ea quæ fuerint ibi, ullatenus occupare, aut aliquod eorum præsumere, quæ prædecessoris nostri sanctæ recordationis Paschalis papæ privilegio perhibentur, etc. Statuimus autem ut homines de familia Beatæ Mariæ ad jus tuum vel canonicorum pertinentes, quemadmodum a prædicto filio nostro Lodevico illustri Francorum rege concessum est, ad omnia testimonia, et omnes probationes sicut liberi laici admittantur, etc.

DLVI.

Ecclesiam abbatiæ bonæ-Spei. ordinis Præmonstratensis, et ejus bona temporalia ad instantiam beati Odonis, primi illius abbatis, confirmat, et quædam largitur privilegia.

(Anno 1130-1143.)

[Miræus, *Opp. diplom.*, III, 331.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Odoni abbati de Bona-Spe, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Justis votis assensum præbere, et religiosorum preces benignis auribus exaudire, apostolicæ convenit dignitati. Nec dubium quod si servorum Dei petitionibus benigne concurrimus, nostris opportunitatibus pium Deum reperimus, ut quemadmodum divina providentia patres in Dei populo dicimur, ita etiam effectu prosequente operis salubriter præesse fidelibus mereamur.

Cum igitur universis ecclesiasticis personis nos oporteat generaliter providere, erga illos tamen propensiori cura nos convenit esse sollicitos, quos constat majori studio cunctipotentis Dei servitio inhiare, et arctiori religione ac morum honestate clarescere.

Hoc profecto intuitu, dilecte in Domino fili Odo abbas, tuæ devotionis precibus debita benignitate impertimur assensum, et Bonæ-Spei ecclesiam, cui

(181) Verebantur canonici Parisienses ne Victorini in ecclesiam suam ab episcopo Stephano inducerentur. Rex scriptis litteris et sacramento astrinxerat se ne unquam pateretur Ecclesiam Parisiensem ab antiquo statu et ordine removeri, neve regulares canonici præbendam vel personatum aliquem in eadem ecclesia haberent. Porro hac sapienti papæ dispensatione, simultas quæ diu Parisiensem ecclesiam exagitaverat, sopita fuit.

(182) Latiniacum monasterium ordinis S. Benedicti ad Matronam fluvium in diœcesi Parisiensi, a S. Fursco fundatum, hactenus perstat sub congregatione S. Mauri.

Deo auctore præsides, cum omnibus ad eam pertinentibus præsentis privilegii pagina communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona, idem locus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio aquirere poterit, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: curtem scilicet de Riverolis sub censu XII denariorum Valentianensis monetæ; curtem quoque de Ramelgiis sub censu decem solidorum prædictæ monetæ. Ordinem sane et propositum vestrum canonice vivendi secundum Augustini regulam et institutionem Præmonstratæ Ecclesiæ, nullus audeat immutare, vel super vos ordinem alterius professionis inducere. Fratrum etiam vestrorum, qui stabilitatem et obedientiam promiserunt, absque proprii abbatis et capituli sui licentia nullus discedere, discedentem nullus præsumat retinere. Quod si canonice vocatus redire contempserit, abbas in eum proferendi sententiam habeat potestatem. Ecclesia quoque vestra pro communi interdicto parochiæ non vacet. Solummodo ne illi recipiantur, quos interdictos vel excommunicatos esse constiterit. Simili modo sancimus ut de laboribus quos propriis manibus, sumptibusve colitis, seu de vestris nutrimentis dare decimas cuiquam non cogamini. Quia vero quieti vestræ magis ac magis nos convenit providere, et circa divina officia vos cupimus esse assiduos, simili modo sancimus, ut neque tu, dilecte in Domino fili Odo abbas, neque aliquis successorum tuorum, nisi forte vocatus ad synodum, vel alia negotia præsumatis abire.

Decernimus ergo ut nulli hominum omnino fas sit, vos vel prædictam ecclesiam Bonæ-Spei, super hac nostra constitutione temere perturbare, aut ejus bona vel possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel quibuslibet molestiis fatigare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura.

Si quis autem ausu temerario huic nostro decreto contraire præsumpserit, secundo tertiove commonitus, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus incurrat, et excommunicationi subjaceat. Conservantes vero Dei ac Domini Redemptoris nostri et eorum apostolorum gratiam consequantur. Amen.

DLVII.

Ecclesiæ Sancti Audomari in Arthesia, postmodum cathedralis, privilegia confirmat.

(Anno 1130-1143.)

[MIRÆI, *Opp. diplom.* IV, p. 13, ex motivo juris capituli Audomari, p. 28 et 50.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis in Christo præposito et cononicis Sancti Audomari, regularem vitam professis, in perpetuum. Nos convenit ecclesiis, in quibus Domino militare noscuntur, justitiam conservare . . . . . Ecclesiam Beati Audomari, in qua divino vacatis servitio, apostolicæ sedis privilegio communimus . . . . statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem venerabilis locus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum, concessione pontificum, largitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis judis modis, Deo propitio, poterit adipisci perpetuo jure firma vobis et illibata permaneant.

In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis ad servitium videlicet atque susceptionem pauperum Christi in hospitali domo præfatæ ecclesiæ Sancti Audomari . . . . . terram de Rubruc, terram de Staples . . . . .

Bonas quoque ac rationabiles consuetudines, quæ usque ad hæc tempore in vestra ecclesia viguerunt, vobis præsentis scripti pagina confirmamus, et novas atque indebitas, vobis invitis, imponi ab aliquo prohibemus. Ministros sane vel officiales ejusdem ecclesiæ decanus, sicut moris est, communicato consilio fratrum statuet, qui nimirum juxta diutinam Ecclesiæ vestræ consuetudinem, si quando excesserint, ab his quorum interest, more solito, corrigantur.

Obeunte vero te nunc ejusdem loci præposito, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia præponatur, nisi quem fratres communi assensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem, et ecclesiasticam honestatem providerint eligendum. Decernimus ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut quibuslibet aliis vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrue emendaverit, potestatis honorisque sui honore careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud distructum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

DLVIII.

Ad episcopum Cremonensem. — Omissio baptismi non nocet credenti probabiliter se esse baptizatum.

(Anno 1130-1143.)

[*Corpus puris canon.*, tom. II, Decret. Greg. lib. III, tit. 43, cap. 2.]

Apostolicam sedem consulere decrevist . . . *Et infra*: Unde inquisitioni tuæ taliter respondemus, presbyterum quem sine unda baptismatis extremum

diem clausisse significasti, quia in sanctæ matris Ecclesiæ fide et Christi nominis confessione perseveravit, ab originali peccato solutum et cœlestis patriæ gaudium esse adeptum, asserimus incunctanter. Lege super octavo libro Augustini De civitate Dei, ubi inter cætera legitur : « Baptismus invisibiliter ministratur, quem non contemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit. » Librum etiam B. Ambrosii De bitu Valentiniani idem asserentis revolve.

Sopitis igitur quæstionibus, doctorum Patrum sententias teneas, et in Ecclesia tua juges preces hostiasque Deo offerri jubeas pro presbytero memorato.

DLIX.

Ecclesiæ S. Laurentii Florentinæ ac monasterii Crispinensis de domo hospitali litem componit.

(Anno 1130-1143, Maii 1.)

[Lami, *Ecclesiæ Florentinæ Monum.*, III, p. 1778.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Petro priori et fratribus Sancti Laurentii salutem et apostolicam benedictionem.

Pro controversia quæ super hospitali domo juxta ecclesiam Sancti Laurentii sita inter vos et Crispinenses monachos diutius agitata est, utramque partem ante nostram præsentiam evocavimus, et rationes et allegationes hic inde diligenter audivimus. Cognovimus siquidem ex instrumentorum vestrorum inspectione et vestræ partis assertione, quod eadem hospitalis domus a quibusdam civibus consensu Rainerii episcopi et Uberti prioris S. Laurentii monasterio S. Benedicti in Bifurco cum omnibus ad ipsum pertinentibus concessa est, et prædecessoris nostri bonæ memoriæ Calixti papæ privilegio confirmata : quod quamvis adversa pars non posset negare, asserebat tamen fratres prædicti monasterii domum ipsam omnino dimisisse et ab iisdem patronis postmodum Crispinensi monasterio concessam fuisse. Vos autem respondebatis quod prædicti patroni nihil in eadem domo Crispinensi monasterio concedere potuissent, cum eam jamdudum prædicto monasterio de Bifurco cum omni jure suo concessissent. Asserebatis præterea et publici instrumenti ostensione affirmabatis, quod abbas de Bifurco, præsente et consentiente dilecto filio nostro Guglielmo presbytero cardinali tunc in partibus . . . . . . Legato, eamdem domum sub annuo censu vobis concesserat, et scripto suo firmaverat. Auditis itaque utriusque partis rationibus ac diligenter inspectis, communicato fratrum nostrorum consilio, quoniam laici, postquam eamdem domum, sicut prædictum est, monasterio de Bifurco semel concesserant, nihil ibidem deinde Crispinensi monasterio, nec alii, concedere potuerunt, judicavimus, ut Crispinenses monachi domum ipsam cum omnibus suis pertinentiis in integrum vobis restituerent, et eam de cætero quiete possideretis. Præcepimus quoque vobis, ut rationabiles expensas, quas in eadem domo feceratis, eis redderetis. Illis quoque præcepimus, ut, si qua de bonis ipsius domus per illos illicite distracta vel pignori obligata sunt, vobis cum integritate restituant. Si quis autem hujus definitionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, ordinis et officii sui periculo subjaceat, atque omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus indignationem incurrat. Amen . . . . . .

Datum . . . . . . Kal. Maii.

DLX.

Ad Januensem archiepiscopum.

(Anno 1130-1143.)

[*Corpus Juris canonici*, t. II, Decr. S. Gregorii, l. iii, tit. 28, c. 3.]

Fraternitatem tuam non credimus ignorare mortuorum sepulcra et cœmeteria apud illas ecclesias et monasteria ex antiquo esse disposita, in quibus religiosorum fratrum conventus sunt constituti, et orationes et missarum solemnia tam pro vivis quam pro defunctis frequentius celebrantur. Unde ipsorum devotioni et extremæ voluntati qui apud hujusmodi ecclesias sepeliri desiderant, minime contradicendum est. Qui vero, relictis antiquis ecclesiis et patrum aliorumque parentum suorum sepulcris, contra consuetudinem Patrum Veteris Testamenti, qui cum patribus suis sepulti esse leguntur, ad nova et minus religiosa loca se transferunt, irrationabiliter et contra antiquam consuetudinem facere videntur.

Unde si P. de Castello contra antiquam et rationabilem consuetudinem aliquid de corpore suo sepeendo mandavit, hoc non præjudicat rationi, sed viribus debet carere. Quocirca mandamus quatenus corpus ipsius monachis S. Stephani reddi facias et cum suis patribus [*al.* fratribus] sepeliri.

DLXI.

Ad patriarcham Aquileiensem et episcopum Mantuanum.

(Anno 1130-1143.)

[Mansi, *Concil.*, XXII, 448.]

Quoties frater noster Adispertinus Tudertinus [*al.* Tridentinus] episcopus, et in nostra et in vestra præsentia fuerint de simonia impetitus, prudentiam tuam latere non credimus. Cujus causa in nostra tandem ventilata præsentia, producti sunt accusatores et testes, viva voce et scripto accusantes eum eo quod ecclesiam Sancti Petri de Sajo presbytero Paulo dedit pro mittendis quatuor modiis frumenti, quos ab eadem ecclesia suscepit. Verum quoniam neque testes, neque accusantes, secundum formam canonum sanctorum Patrum in causa illa procedere potuerunt, communi fratrum nostrorum consilio judicamus ut tertia manu sui ordinis, et quarta manu abbatum et religiosorum sacerdotum de prædicta Simonia in vestra præsentia se expurget. Porro purgationis tenor erit hic : Idem episcopus super sancta Dei Evangelia jurabit, primum, quod pro ecclesia Sancti Petri de Pajo a presbytero Paulo de Ada [danda], neque per submissam personam, nec pro

eo alius, se sciente, pretium acceperit. Deinde vero purgatores jurabunt super sancta Dei Evangelia quod ipsi credunt verum esse quod ipse juraverat.

DLXII.

Urbani atque Calixti sententiam confirmat, statuens « ne abbates in parochialibus ecclesiis quas tenent, absque episcoporum consilio presbyteros collocent. »

(Anno 3130-1143)

MANSI, *Concil.*, XXI, 436.]

Sane de presbyteris qui parochias ad monasteria pertinentes in ecclesiis constituuntur, prædecessorum nostrorum sacræ memoriæ Urbani atque Calixti sententiam confirmamus, statuentes ne abbates in parochialibus ecclesiis quas tenent, absque episcoporum consilio presbyteros collocent, sed episcopi parochiæ curam cum abbatum consensu sacerdoti committant, ut ejusmodi sacerdotes de plebis quidem cura episcopis rationem reddant, abbati vero pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subjectionem exhibeant, et sic sua cuique jura serventur.

DLXIII.

Ad Henricum Ratisponensem episcopum ut monasterio S. Petri (Munchmunster) ecclesiam B. Sixti restituat.

(Anno 1132-1143.)

[LUDEWIG, *Script. Rer. Germ.*, I, 579.]

INNOCENTIUS servus servorum Dei, H[ENRICO] Ratisponensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Sicut tua novit fraternitas, ad episcopale officium pertinet religiosos viros manutenere et diligere, et paterna sollicitudine eis necessaria providere. Unde bonæ memoriæ antecessor tuus, episcopus Cuno, monachis in ecclesia Beati Petri, in loco qui vocatur Monasterium, Deo servientibus, ecclesiam beati Sixti cum parochia sibi adhærente tradidit. Nunc autem, loci ipsius abbate referente, didicimus quod prædicta ecclesia et parochia ablata est, et fratres ad quorum solatium tradita erat, exinde grave incommodum patiuntur. Quocirca per præsentia tibi scripta præcipiendo mandamus, quatenus eisdem fratribus præfatam ecelesiam cum parochia restituas, et de cætero ipsis, tanquam dius et bonus pastor, misericorditer providere studeas.

DLXIV.

Ecclesiam Beatæ Mariæ Rotundæ Antissiodorensis disciplinam possessionesque confirmat.

(Anno 1137-1143.)

[HUGO, *Annal. Præmonstrat.*, s. 144.]

INNOCENTIUS, servus servorum Dei, dilectis dilecto filio HERVÆO priori et fratribus in ecclesia Beatæ Mariæ Rotundæ regularem vitam professis, tam præsentibus quam futuris, in perpetuum.

In eminenti apostolicæ sedis specula, disponente Domino, præstituti, ex injuncto nobis officio, religiosos viros debemus diligere, et eorum loca defensione propria protegere ac fovere. Dignum namque

A et honestati conveniens esse cognoscitur, ut quod ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas et a pravorum hominum nequitia tueamur, atque beati Petri suffragio muniamus. Proinde, dilecti in Domino filii charissimi, fratris nostri Antissiodorensis episcopi per cujus utique industriam tam in nova quam in multis aliis ecclesiis religio noscitur instituta precibus inclinati, vestris rationabilibus expostulationibus convenienter annuimus et B. Mariæ ecclesiam, in qua divino vacatis servitio, apostolicæ sedis munimine roboramus. Statuimus igitur ut ibidem ordo canonicus secundum beati Augustini regulam canonicam substituatur. Quasque præterea possessiones aut bona inpræsentiarum ad eamdem ecclesiam, item et canonice pertinere noscitur, aut in B futurum concessione pontificum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis certis modis, auxiliante Domino, poteritis adipisci, firma vobis et illibata permaneant in perpetuum. In quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda: ecclesiam videlicet Sancti Martini de Bonorto, cum terra quæ circa ipsam est, certis siquidem finibus limitata in pago provinciæ Senonensi, quam utique B. Vigilius martyr et episcopus, cum aliis possessionibus ecclesiæ Beatæ Mariæ contulisse probatur. Decernimus igitur ut nulli omnino hominum fas sit prædictam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, seu ablatas retinere, minuere, vel quibuslibet aliis vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione ac C sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si quæ igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit secundo tertiove commonita, si non reatum suum satisfactione congrua correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine strictæ ultioni subjaceat. Cunctis vero jura sua eidem loco servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

D

DLXV

Ad Conradum Salzburgensem episcopum.—Post laudes vitæ canonicæ, vetat ne fratres Berchersgadonenses institutum mutent.

(Anno 1138-1143, Mart. 16.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 427]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri CONRADO Salzburgensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

De dignitate, et excellentia vitæ canonicorum multa nos docet divina Scriptura, et multa possemus dicere, quod vita canonicorum vita est apostolica, quoniam apostoli contemptis omnibus hac vita cum Domino vixerunt, et post ascensionem cum multi-

tudine credentium, cujus erat anima una et cor A unum, hac vita viventes, eam posteris suo exemplo tenendam reliquerunt. Quod martyr et pontifex Urbanus ad informationem fidelium in suis decretis memorare curavit, dicens : *Scimus vos non ignorare quia vita communis hactenus inter bonos Christianos viguit, et adhuc gratia Dei viget, et maxime inter eos, qui in sorte Domini electi sunt, id est, clericos, sicut in Actibus apostolorum legitur : « Multitudinis credentium erat cor unum, et anima una. »* Hanc B. Augustini regulis ordinatam S. Hieronymus suis epistolis informavit. Horum itaque et aliorum muniti auctoritatibus, non minoris meriti æstimamus vitam canonicam, aspirante ac prosequente Domini Spiritu, observare, quam religionem monasticam ejusdem spiritus perseverentia custodire. Unde antecessorum B nostrorum decretis statutum esse meminimus, ne professionis canonicæ quispiam postquam Dei vice super caput sibit hominem imposuerit, alicujus levitatis instectu, vel districtioris religionis obtentu de claustro audeat sine prælati et congregationis permissione discedere. Quorum vestigiis inhærentes, quod quidam fratres in claustro Berchersgadonens de mutatione ordinis sui vana præsumptione attentare voluerunt, apostolica auctoritate ne fiat interdicimus ; præcipientes, ut quod Deo voverunt reddere, et regulam B. Augustini, quam professi sunt, Domino juvante fideliter observare studeant ; in cujus observantia si eos fortasse remissos, et minus ferventes repereris, monemus fraternitatem tuam, ut secundum datam tibi a Deo sapientiam, profes- C sionem, et ordinem suum servare, et mandatis regulæ obedire, sicut tua interest, districte commoneas.

Data Laterani XVII Kalend. Aprilis.

DLXVI.

Ad Hugonem Atrebatensem archidiaconum. — Eum sub protectione Romanæ Ecclesiæ suscipit.

(Anno 1138-1143, April. 15.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 404.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio HUGONI Atrebatensi archidiacono, salutem et apostolicam benedictionem.

Apostolicæ sedis elementia devotos et humiles filios ex assuetæ pietatis officio propensius novit diligere, et suæ protectionis munimine confovere. Ea- D propter, dilecte in Domino fili, devotionem tuam erga B. Petrum et nos ipsos attendentes, te in specialem filium apostolicæ sedis assumimus, et personam tuam cum bonis tam ecclesiasticis quam mundanis, quæ inpræsentiarum juste et canonice possides, aut in futurum rationabilibus modis Deo propitio poteris adipisci, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti patrocinio communimus, statuentes ut, si te gravatum in aliquo esse præsenseris, libere tibi sedem apostolicam liceat appellare. Nulli autem hominum fas sit personam tuam vel bona temere perturbare, seu quibuslibet molestiis fatigare. Si quis autem id attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursum.

Datum Laterani XVII Kal. Maii.

DLXVII.

Consulibus Placentinis mandat ne aquam rivi S. Savini, monachis S. Savini ab imperatoribus concessam, derivari a civibus sinant.

(Anno 1138-1143, April. 23.)

[CAMP., *Hist. di Placenza*, I, p. 531.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis consulibus Placentinis, salutem et apostolicam benedictionem.

Dilectus filius noster Laurentius abbas S. Savini nobis conquestus est, quod concives vestri aquam rivi Sancti Savini, quæ ab imperatoribus eis concessa, et scripto nostro firmata est, eisdem auferant, et ad prata et terras suas a recto cursu suo . . . . avertant. Easpropter, quoniam ad vestrum spectat officium subditorum excessus corrigere, per præsentia vobis scripta mandamus, quatenus eosdem concives vestros ab hujusmodi injuria districte coerceatis, et ipsam aquam eis in pace dimitti faciatis.

Datum Laterani nono Kalend. Maii.

DLXVIII.

Ad Guillelmum Montispessulani dominum. — Volentis monasterium exstruere ad usum Cluniacensium, piis ejus desideriis assentitur.

(Anno 1138-1143, April. 28.)

[D. BOUQUET, *Recueil*, XV, 395.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio GUILLELMO de Montepessulano, salutem et apostolicam benedictionem.

Sacrum et Deo amabile Cluniacense cœnobium est a gloriosis principibus propitius confovendum. Ibi enim fratres religiosi divino famulatui mancipati gratum Deo impendunt obsequium, et puris orationibus ad Dominum profusis, cælos penetrant, ima superis jungunt, terrena cælestibus uniunt, et virorum Catholicorum in eis spem habentium peccata redimunt. Exsultare quidem debet in Domino quisquis, impendendo beneficio, tam beatæ fraternitatis particeps fieri promeretur. Nos igitur, utilitati monasterii et saluti tuæ ac populi Montispessulani prospicere cupientes, piis tuis desideriis assensum præbemus, et ad honorem Dei habendi ecclesiam apud Montempessulanum eis licentiam damus, in qua divina celebrentur officia, et quicunque ibidem deliberaverint sepeliri (salvo nimirum jure matricis ecclesiæ) liberam habeant facultatem. Tua igitur, dilecte in Domino fili Guillelme, interest pium votum effectui mancipare, et ut Cluniacenses apud te ecclesiam possessionibus et aliis bonis dotatam habeant, effectu prosequente complere (183).

Datum Laterani IV Kal. Maii.

(183) Exstant apud Salzetum, ad ripam fluminis Lezi, ecclesiæ vestigia, cui nomen est Mauritius de Sauzeto. Hanc exstruxisse Guillelmum produnt consulares tabulæ, inquit Garielus.

DLXIX.

Ad consules Lucenses.

(Anno 1138-1143, Maii 23.)

[Baluz., *Miscell.*, IV, 590.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis consulibus Lucanis.

Oportuerat quidem universitatem vestram multorum excessuum, quibus sæpe offendistis Dominum, reminisci, atque de commissis vestris debita humilitate ab eo veniam promereri. Quod profecto versa vice apud vos in contrarium agi accipimus, dum fratres Ecclesiæ S. Fridiani, qui pro sua religione atque honestate magna reverentia digni habentur, super ordinatione Ecclesiæ S. Pantaleonis, quam eis disponendam et gubernandam, commisimus, infestari permittitis. Unde per apostolica vobis scri- B pta mandamus atque præcipimus quatenus eisdem fratribus nullam de cætero super hoc contradictionem vel molestiam inferri sinatis, et ut nostra concessio gratum Deo obtineat complementum, eis consilium et auxilium impendatis, quatenus secundum eorum dispositionem amodo ibidem omnipotenti Domino serviatur.

Data Laterani x Kal. Junii.

DLXX.

Canonicis ecclesiæ S. Alexandri Bergomatis ecclesiam de Vergis asserit.

(Anno 1138-1143, Sept. 23.)

[Lupi, *Cod. dipl. Bergom.*, II, 1019.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, O. præposito et canonicis Sancti Alexan- C dri Pergamensis, salutem et apostolicam benedictionem.

Nuntios vestros, dilectos videlicet filios nostros J. et G., ad nos venientes debita benignitate recepimus, et pro visitatione per eos nobis transmissa dilectioni vestræ grates referimus. Hoc autem scire vos volumus quoniam nos personas vestras et Beati Alexandri ecclesiam diligere volumus et facere, et jura vestra vobis illibata servare. Ideoque petitioni vestræ nos satisfacere volentes, ecclesiam de Virgis quæ juris beati Petri esse cognoscitur vobis commissam perpetuo habendam concedimus quatenus et ecclesia de vestro regimine secura persistat, et nobis annuum censum læta persolvat. Vestra itaque interest tales vos exhibere et in ipsius eccle- D siæ servitio sic permanere, ut et nos de vestris bonis actibus gaudeamus et ampliori gratia dignos habeamus.

Dat. Laterani ix Kalend. Octobris.

DLXXI.

Ad Ausciensem archiepiscopum de abbatia Sancti Fremerii.

(Anno 1139-1143, Jan. 30.)

[*Gall. Christ. nov.*, I, Instr., 189.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, ve- A nerabili fratri Auxitano archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Apostolicæ sedis clementia singulis locis et personis dignitatem et justitiam suam servare consuevit. Dilectus filius noster M. Abbas S. Florentii ad nostram præsentiam veniens, significavit nobis quod abbatia Sancti Fremerii, quæ in tuo archiepiscopatu sita est, ad jus B. Florentii ex antiquo pertineat, et abbates ibidem constituti in monasterio S. Florentii professionem fecerunt, et tam sibi quam prædecessoribus suis obedientes exstiterunt. Quia igitur idem monasterium cum omnibus pertinentiis suis B. Petri juris existit, per præsentia scripta tibi mandamus, et mandando præcipimus ut si P. Præfatæ abbatiæ abbas professionem suam observare, et præfato filio nostro abbati debitam et consuetam obedientiam exhibere contempserit, absque dilatione debitam in ipso justitiam facias.

Datum Later. iii Kal. Februarii.

DLXXII.

Ad Petrum abbatem et monachos Cluniacenses. — Lugdunenses archiepiscopum et clericos Cluniacensibus infestos, et per conjuratos homines vim inferentes, compescit. Mittit autem Guidonem diac. card. qui jurgiis eorum finem imponat, etc.

(Anno 1139-1143, Maii 17.)

[D. Bouquet, *Recueil*, XV, 396.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Petro abbati et monachis Cluniacensibus, salutem et apostolicam benedictionem.

Pro pace et tranquillitate vestra valde solliciti sumus, et ideo venerabili fratri nostro F. (184) Lugdunensi archiepiscopo rogando injunximus atque præcepimus, ut ab injuria, et infestatione vestra cesset, et clericos Lugdunenses cessare faciat. De his autem qui manus violentas in monachos injecerunt, aut rei conjurationis sive conspirationis exstiterunt, ediximus quoniam, donec vobis satisfaciant, anathematis sententiæ sint subjecti. Præcipimus etiam ut ea quæ Cluniacense monasterium tenuerat, et a Lugdunensibus sunt ablata restituantur. Si quid vero quæstionis super his remanserit, eorum filio nostro G[uidone] (185) diacono card. apostolicæ sedis legato, quem pro causa vestra præcipue destinavimus, terminetur. Ediximus etiam quod in monasterio S. Raginiberti (*Saint-Rambert*), quoniam fratres illius nimis laxe et minus religiose usque modo vixerunt, per fratres Cluniacenses religio reformetur. Ecclesia vero de Villa-franca (186), quæ Clundiaco a Lugdunensi archiepiscopo data esse cognoscitur, minime auferatur. Si qua vero (quod contingere nolumus) superfuerint, quæ in præsentia nostri legati terminari nequiverint, opportuno tempore in nostra præsentia, præstante Domino, debitum finem accipient.

Datum Laterani, xvi Kal. Junii.

(184) Is erat Falco, qui anno 1139 factus est Lugdunensis archiepiscopus, obiitque anno 1144.

(185) Guido, qui anno 1139 placitum habuit apud Ucetiam, de quo vide tom. XIV, p. 310.

(186) De Villa-franca hæc canonicis Lugdunensibus scribebat Petrus Venerabilis, lib. iv, epist. 6 :

DLXXIII.

Ad abbatem et monachos Beccenses.

(Anno 1140-1143, Febr. 24.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 420.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum, Dei dilectis filiis LETARDO abbati et monachis Beccensis monasterii, salutem et apostolicam benedictionem.

Quoties illud a nobis petitur quod rationi et honestati convenire cognoscitur, animo nos decet libenti concedere et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Ideoque venerabilis fratris nostri Rotrodi Ebroicensis episcopi precibus inclinati, ecclesiam Sanctæ Trinitatis de Bellomonte cum omnibus quæ tam ex dono Rogerii de Bellomonte et Roberti filii sui et Galeranni quoque comitis quam aliorum Dei fidelium inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum justis modis præstante Domino poterit adipisci, quemadmodum ab eodem fratre nostro consensu Galeranni comitis Mellenti vobis rationabiliter concessa est, confirmamus et præsentis cripti pagina communimus, salvis præbendis canonicorum superstitum, qui ante hoc tempus in ipsa ecclesia ordinati sunt. Si quis autem, hujus nostræ constitutionis et confirmationis paginam sciens, contra eam venire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, indignationem Dei omnipotentis et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Data Laterani VI Kal. Martii.

DLXXIV.

Ad Pontium abbatem Vizeliacensem. — Conservat jura Vizeliacensia.

(Anno 1140-1143, Maii 6.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 403.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio PONTIO abbati Vizeliacensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Per alia tibi scripta mandasse meminimus, ut Stephano Altissiodorensi canonico in præsentia venerabilium fratrum nostrorum Godefridi Lingonensis episcopi, et Bernardi Clarævallensis abbatis, de querimonia sua responderes; et quod ipsi exinde statuerent, firmiter observares. Verum quoniam litteris et nuntio tuo postea significati illud, unde controversia agitur, Vizeliacensem ecclesiam jam per XXX annos, et eo amplius quiete tenuisse, et juxta antiquam Ecclesiæ tuæ consuetudinem nulli in tua curia te debere respondere : præter consuetudinem ecclesiæ tuæ te super hoc inquietari nolumus, nec quod a beatæ recordationis papa P. [Paschale], prædecessore nostro exinde statutum est, immutari.

Datum Laterani II Nonas Maii.

DLXXV.

Ad Godefridum Lingonensem, et Bernardum Claræ-vallensem. — Ejusdem argumenti.

(Anno 1140-1143, Maio ?)

[MANSI, *ibid.*, 403.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus GODEFRIDO Lingonensi episcopo, et BERNARDO Clarævallensi abbati, salutem et apostolicam benedictionem.

Per apostolica vobis scripta mandasse meminimns, ut querimoniam Stephani Altissiodorensis canonici adversus dilectum filium nostrum Pontium abbatem Vizeliaci audiretis, et fine debito terminaretis. Verum quia idem abbas litteris et nuntio suo postea nobis significavit, illud unde controversia agitur Vizeliacensem Ecclesiam jam per XXX annos, et eo amplius, quiete tenuisse, et juxta ecclesiæ suæ antiquam consuetudinem, etc., *ut in epistola præcedente.*

DLXXVI.

Ad Petronillam abbatissam et moniales Fontis-Ebraldi.

(Anno 1140-1143, Jul. 1.)

[PAVILLON, *Vie de Robert d'Arbrissel*, Pr., p. 627.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiabus PETRONILLÆ abbatissæ et sororibus Fontis-Ebraldi, salutem.

Quoniam venerabilis frater noster Ulgerius Andegavensis episcopus per litteras et nuntios suos, nobis significavit, quod ea quibus per se, vel per famulos suos spoliaverat juxta conscientiam suam vobis restituere voluit, sed vos recipere renuistis... Nos... huic controversiæ debitum finem imponere cupimus post diutinam... per apostolica sibi scripta mandavimus quatenus molendinum et cætera quibus per... spoliaverat, salva sua et SS. Sergii et Bacchi justitia, vobis restituat, facta satisfactione post 7 diem episcopale sibi officium restituimus. Postmodum vero causa ipsa... venerabilis fratrum nostrorum G. Carnotensis episcopi apostolicæ sedis legati, H. Turonensis archiepiscopi, et G. Burdegalensis etiam archiepiscopi... concordiam... Quoniam religiosas personas a litigiis et... convenit abstinere, et nos ad pacem et tranquilitatem vestram volumus diligenter intendere.... vobis justitiam conservare, per apostolica vobis scripta mandamus quatenus.... vos habeatis, ut et controversia ista, jam tanto tempore agitata; de cætero... Andegavensis Ecclesia hujusmodi contentionibus aliquod detrimentum sustineat, orantes vos pro nobis misericordia divina custodiat, et in suo sancto servitio perseverantiam tribuat.

Datum Laterani Kal. Julii.

¹ Miror ergo, et adhuc familiarem coram vobis depono, quod pactum pacis (in quod per manus sapientum et religiosarum personarum nondum finito anno convenimus) non quidem omnes, sed quidam vestrum, ut mihi relatum est, dissolverunt; et ne apud Villam-francam domnus Lugdunensis archiepiscopus, secundum placiti tenorem, cœmeterium dedicaret, etiam publice prohibuerunt. Quod utrum fieri debuisset, ipsi videte, » etc.

DLXXVII.

Ad Petronillam Fontis-Ebraldi abbatissam.— Damnis ab Ulgerio Andegavensi episcopo et aliis affectam consolatur; auxilium et justitiam a Gaufrido Carnotensi episcopo, apostolicæ sedis legato, expetenda significat.

(Anno 1140-1143, Jul. 7.)

[D. Bouquet, *Recueil*, XV, 408.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiabus Petronillæ abbatissæ et sororibus Fontis-Ebraldi, salutem et apostolicam benedictionem.

Ex quo Ecclesiæ Dei regimen, licet indigni, Domino disponente, suscepimus, personas vestras et locum Fontis-Ebraldi vera in Domino charitate dileximus et diligimus, et vestram vobis justitiam integram, indiminutam, quantum in nobis est, conservare optamus. De damnis autem et injuriis quæ ab Ulgerio episcopo et suis vobis et vestris illata sunt et inferuntur, affectione paterna dolemus, et, prout Dominus concesserit, ea relevare curabimus. Ipse quidem in pertinacia sua induratus in urbe moratur; quid exspectat, vel quid facturus est ignoramus. Scimus autem quia quod de ipso fecimus, et quod de justitia vestra statuimus, minime mutare decrevimus: imo nisi resipuerit, et præceptum nostrum super hoc executioni mandaverit, B. Petri manus et nostras in eum acrius extendemus. Confortamini itaque, dilectæ in Domino filiæ, et in tentationibus cum B. Job Dominum collaudate. Scriptum namque est: *Lima ferrum, fornax aurum, tentatio justum probat.* Speramus autem in Domino, quod per gratiam suam cum tentatione vobis proventum faciet, et cunctis malis optatum finem imponet. Nos quidem venerabili fratri nostro Gaufrido Carnotensi episcopo, apostolicæ sedis legato, monendo præcipimus, quatenus tam in hoc quam in cæteris vos juvare et manutenere studeat, et quibuscunqne modis secundum Deum ad pacem et tranquillitatem vestram operam præbeat. Illos autem qui testium vestrorum, et aliorum in causa (187) ista vos adjuvantium, præcipue Bas. [Basleti] qui ad nostram venit præsentiam, domos diruere, possessiones et bona eorum auferre, et alia plurima damna et incommoda, de quibus eorum querimoniam acceperit, eis auferre ausu sacrilego præsumpsernnt, ablata reddere, damnata illata resarcire districte commoneat. Quod si infra quadraginta dies post suam commonitionem adimplere, et in sua præsentia super hoc se innocentes ostendere contempserint, excommunicationis sententiam in eos annuntiet, et donec satisfaciant, observare firmi- A ter faciat. Orantes vos pro nobis divina gratia custodiat, et in suo sancto servitio perseverentiam tribuat.

Datum Laterani, Nonis Julii.

DLXXVIII.

Ad Petrum Venerabilem Cluniacensem abbatem.— Confirmatio aliquot ecclesiarum in diœcesi Trecensi.

(Anno 1140-1143, Jul. 16.)

[Mansi, *Concil.*, XXI, 415.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Petro abbati, et monachis Cluniacensibus, salutem et apostolicam benedictionem.

Quæ vobis et fratribus vestris ab episcopis et Ecclesiarum Dei rectoribus, religionis intuitu rationabiliter data esse cognoscimus, tanquam nostra B volumus observare, et auctoritate sedis apostolicæ, in qua Domino præsidente residemus, ut perpetuis observentur temporibus communire. Concessionem igitur ecclesiarum Sancti Remigii videlicet de Plajotro, de Bordona, de Lintis, et de Lintellis, et de S. Silvestro, a venerabili fratre nostro Attone Trecensi episcopo vestro monasterio et vobis factam, firmamus, et præsentis scripti munimine roboramus. Si quis autem huic nostræ confirmationi sciens temerario ausu contraire tentaverit, indignationem omnipotentis Dei, et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Laterani, xvii Kal. Augusti.

DLXXIX.

Samsoni archiepiscopo Remensi et Alviso episcopo C Atrebatensi scribit de Stephano fornicatore et aleatore.

(Anno 1141-1143, Mart. 10.)

[Baluz., *Miscell.*, II, 165.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Samsoni Remensi archiepiscopo, et Alviso Atrebatensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Quamvis minus reprehensibile sit nocentem absolvere quam innocentem damnare, licet nulli velimus injuriam irrogare, tamen quia tam in clericis quam in laicis crevit malitia, necesse est ut discreta subveniat disciplina. Si ergo Stephanus ille de quo nobis scripsit vestra fraternitas fornicator et aleator publicus apparuerit, placet nobis ut ita diligenter corrigatur quatenus et ipse emendetur et alii eam- D dem enormitatem non audeant attentare. Quod si innocens fuerit, beneficio ecclesiastico non privetur.

Datum Laterani vi Idus Martii.

(187) De quadam possessiuncula agebatur, teste S. Bernardo Clarævallensi, qui epist. 200 Ulgerio imputat exortum inde scandalum: « Quanti est, inquit, nescio quæ illa possessiuncula maledicta, ut ulterius jam possit aut umbrare tam manifestam veritatem, aut impedire tam optatam correptionem. » Et epist. 340 ad Innocentium papam: « Fractus jam ætate, laboribus, periculis, Andegavensis episcopus, cujus pectus non moveat, nisi ejus qui viscera misericordiæ, qui omnem humanitatis exuit affectum! Hæc me movent pro homine illo, cujus senectutem, si unum excipitur factum, venerabilem facit et vita, et scientia. De quo, quoniam quid peractum sit inter ipsum et abbatiam nondum cognovimus, nihil scribere præsumimus de re incognita. Sed si constituerit eum fecisse quod promisit, nihil jam superesse credimus, nisi ut plenitudini gratiæ et officii sui restituatur. » Promissis tamen non stetit Ulgerius, prout dicemus in epistolis Lucii II papæ.

DLXXX.

d Henricum[*Humbertum*]*Æduensem episcopum.— Vizeliacense cœnobium commendat.*

(Anno 11141-1143.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 402.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venebili fratri H. Æduensi episcopo, salutem et apo-›licam benedictionem.

Sicut tua novit fraternitas, Vizeliacum monaste-ım cum omnibus appendiciis suis B. Petri juris :istit, et ad ejus proprietatem et defensionem spe-ıliter pertinet. Unde tibi est injucta necessitas sum monasterium et fratres ibidem Domino ser-ɜntes defensare, et manutenere, et in suis opportu-ıatibus adjuvare. Quocirca per præsentia tibi ripta mandamus, et mandando præcipimus, quate-s dilectum nostrum P. [Pontium], abbatem, et ıtres suos, in nullo gravare vel infestare præsumas; de parochianis tuis, a quibus eorum querimoniam :ceperis, remota dilatione eis justitiam facias. Cle-:os vero eorum, quos contra tenorem privilegiorum dis apostolicæ diceris ab ordinibus suspendisse. officiis et ordinibus restituimus.

DLXXXI.

d Guillelmum Arelatensem archiepiscopum, aposto icæ sedis legatum. — Montispessulani homines ab ɒ absolutos, sed domino suo justitiam facere re-ıuentes eisdem excommunicationis nexibus jubet lenuo constringi.

(Anno 1143, Jan. 1.)

[D. BOUQUET, *Recueil*, XV, 407.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, ve-rabili fratri GUILLELMO Arelatenssi archiepiscopo, ›ostolicæ sedis legato, salutem et apostolicam be-:dictionem.

Dilectus filius noster Guillelmus de Montepessu-ıo per litteras et nuntios significavit nobis, quod ›ontispessulani homines, post excommunicationis ntentiam in eos promulgatam et ipsius loci inter-ctum, in manu tua se tibi facturos justitiam obtu-runt, atque idipsum, datis tibi pignoribus et fide-ıssoribus, sacramento firmaverunt: qua occasione :communicationis relaxata sententia, cum dies et cus persequendi justitiam eis a tua fraternitate ›nstitutus esset, tanquam infideles et perjuri se ıbtraxerunt, et præfato domino suo justitiam facere ɜnuernnt. Et quoniam nulli debet esse iniquitas lu-ativa, per præsentia tibi scripta mandamus atque æcipimus quatenus in illos qui ejusdem loci con-ıles appellantur, et omnes etiam qui tantæ malitiæ nequitiæ capita esse noscuntur, eamdem excommu-cationis sententiam innoves, et locum ipsum a di-ıis interdicas officiis, præter baptisma puerorum pœnitentias morientium; subditos quoque tuos eorum communione et auxilio abstinere districte erceas; illos vero qui contra præfatum dominum rasse noscuntur, si ad ipsius fidelitatem et servi-ım sine fraude redierint, auctoritate nostra ab-lvas.

Datum Laterani Kal. Januarii.

A DLXXXII.

Ad P[*etrum*] *Bituricensem archiepiscopum.—Stephanum de Catiaco, Rainaldum de de Monte Falconis eorumque socios excommunicatos significat.*

(Anno 1143, Jan. 10.)

[RAYNAL, *Hist. de Berry*, II, p. 626, ex chart. monast. S. Satyri, p. 164.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri P[ETRO] Bituricensi archiepiscopo, et dilectis filiis archidiaconis, archipresbyteris per Bituriam constitutis, beato Petro et nobis obedientibus, salutem et apostolicam benedictionem.

Pessima et depopulatrix incendiorum malitia auctoritate Dei et beatorum apostolorum Petri et Pauli in generalibus ecclesiis prohibita est. Quæ quantum B populo Dei damnosa sit, quantumque detrimentum animabus et corporibus inferat, nullus ignorat. Pro tanto, itaque malo a populo Dei exstirpando, statutum est ut si quis pro malo studio, sive pro odio, sive pro vindicta ignem apposuerit, vel apponi fecerit, aut appositoribus consilium et auxilium scienter tribuerit, excommunicetur, et si mortuus fuerit incendiarius, Christiana careat sepultura, nec absolvatur nisi prius damno cui intulerit secundum facultatem merito juret se ulterius non appositurum, pœnitentia ei detur ut Hierosolymis aut in Hispania in servitio Dei per annum permaneat. Ideoque universitati vestræ notum fieri volumus quod in Stephanum de Cratiaco, Rainaldum de Monte Falconis et alios coadjutores eorum qui incendio ecclesiæ et C burgi S. Satyri ausu sacrilego interfuerunt, excommunicationis sententiam promulgavimus. Verum per præsentia vobis scripta mandamus et mandando præcipimus quatenus eamdem sententiam per parochias vestras publice annuntietis, et donec supradicto modo satisfaciant, firmiter observetis, et observari a subditis pariter faciatis.

Datum Laterani, IV Idus Januarii.

DLXXXIII.

Privilegium pro monasterio S. Petri Neocellensi.

(Anno 1143, Jan. 21.)

[MEICHELBEK, *Hist. Frising.*, p. 320.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis HERMANNO præposito ecclesiæ Sancti Pe-D tri de Novo loco juxta Frinsingensem civitatem sito, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis, in perpetuum.

Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosos diligere, et eorum loca pia protectione munire. Dignum namque et honestati conveniens esse cognoscitur, ut, qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas et a pravorum hominum nequitia tueamur, et apostolicæ sedis patrocinio foveamus. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatam ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona in-

præsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Præterea quidquid a venerabili fratre nostro Ottone Frisingensi episcopo, religionis intuitu vobis concessum est, et scripto suo firmatum, similiter confirmamus. Sancimus etiam ut ordo canonicus secundum beati Augustini regulam et institutionem fratrum Præmonstratensium perpetuis temporibus in eadem Beati Petri ecclesia inviolabiliter conservetur. In communi vero interdicto ipsius civitatis, liceat vobis clausis januis et exclusis excommunicatis sive interdictis, non pulsatis signis, submissa voce, divina obsequia celebrare. Sane laborum vestrorum, quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis animalium vestrorum, nullus omnino clericus, vel laicus decimas a vobis exigere præsumat. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, et eorum, qui se illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salva matricis ecclesiæ canonica justitia. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, sive ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet aliis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Si quis igitur in futurum hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonitus, nisi reatum suum congrua satifactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Gregorius diac. card. Sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus ss.

Ego Octavianus diacon. cardin. S. Nicolai in Carcere ss

Datum Laterani per manum Gerardi S. Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis et Bibliothecarii, XII Kal. Febrnarii, indictione XI, Incarnationis Dominicæ anno 1142, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno XIII.

DLXXXIV.

Ad canonicos ecclesiæ S. Frigdiani Lucensis.

(Anno 1143, Febr. 9.)

[Baluz., *Miscell.*, IV, 592.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis canonicis S. Fridiani, salutem et apostolicam benedictionem.

Dilectioni vestræ notum fieri volumus quod dilectis filium nostrum J. quondam priorem vestrum ad nos venientem debita benignitate suscepimus, ipsumque tanquam propriis beati Petri manibus, juxta petitionem cleri et populi Arctinæ Ecclesiæ, eis in episcopum consecravimus. Et quoniam absque pastoris providentia regno gravia solent damna contingere, universitatem vestram monemus, et monendo præcipimus quatenus unanimes sitis, et non sint in vobis schismata, sed Spiritus sancti gratia invocata, idoneam, religiosam et discretam personam vobis in Patrem et priorem eligatis, per cujus prudentiam et sollicitudinem Ecclesia vestra, præstante Domino, gratum suscipiat incrementum. Nos enim vos et locum vestrum vera in Domino charitate diliximus et diligimus, et in quibus secundum Deum possumus, manutenere et juvare volumus.

Data Laterani v Idus Februarii.

DLXXXV.

Privilegium pro ecclesia S. Mariæ de Reno.

(Anno 1143, Febr. 13.)

[Trombelli, *Memorie di S. M. di Reno*, Appendice, p. 361.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Guidoni priori ecclesiæ Beatæ Mariæ de Reno ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris canonice substituendis, in perpetuum.

Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosos diligere et eorum loca pia protectione munire. Dignum namque est, et honestati conveniens esse cognoscitur, ut qui ad ecclesiarum regimen assumpti sumus, ut et a pravorum hominum nequitia tueamur, et apostolicæ sedis patrocinio foveamus. Eapropter, dilecti in Domino filii vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatam Ecclesiam in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti patrocinio communimus. In primis siquidem statuentes, ut ordo canonicus secundum beati Augustini regulam perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur. Præterea, quascunque possessiones, quæcunque bona in præsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, sive aliis justis modis, Deo propitio, poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Prohibemus quoque ut nullus fratrum, post factam ibidem professionem, absque prioris totiusque congregationis permissione, ex eodem claustro audeat discedere; discedentem vero absque communium litterarum cautionne nullus omnino suscipiat. Clericos vero sive laicos liberos, sæculariter viventes ad conversionem suscipiendi absque alicujus contradictione facultatem liberam habeatis. Sane laborum vestrorum, quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis animalium vestrorum, nullus omnino clericus vel laicus deci-

s a vobis exigere præsumat. Oleum vero san-m, consecrationes altarium seu basilicarum, or-ationes clericorum qui ad sacros ordines fuerint omovendi, a diœcesano suscipiatis episcopo, siqui-n Catholicus fuerit, et gratiam atque communio-n apostolicæ sedis habuerit, et ea gratis et absque avitate aliqua vobis exhibere voluerit; alioquin eat vobis Catholicum quemcunque malueritis ad- antistitem, qui nimirum nostra fultus auctoritate, od postulatur indulgeat. Obeunte vero te nunc usdem loci priore, vel tuorum quolibet successo-n, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu olentia præponatur, sed liceat vobis communi nsilio, et pari consensu vel parte consilii sanioris, cundum Dei timorem et beati Augustini regulam sque ullius contradictione priorem eligere. Sepul-am quoque ipsius loci liberam esse concedimus, eorum qui se illic sepeliri deliberaverint devotioni extremæ voluntati, nisi forte excommunicati t, nullus obsistat, salva tamen matricis Ecclesiæ stitia. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum eat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut us possessiones auferre, vel ablatas retinere, nuere, seu aliquibus vexationibus fatigare; sed nnia integra conserventur eorum, pro quorum gu-rnatione et sustentatione concessa sunt, usibus nnimodis profutura, salva tamen diœcesani epi-opi canonica justitia. Si qua igitur in futurum clesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ con-itutionis paginam sciens, contra eam temere venire ntaverit, secundo tertiove commonita, si non sa-sfactione congrua emendaverit, potestatis honoris-ie sui dignitate careat, reamque se divino judicio istere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sa-ratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Re-emptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in ctremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cun-is autem eidem loco sua jura servantibus sit pax omini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fru-um bonæ actionis percipiant, et apud districtum idicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.

Ego Albericus Ostiensis episcopus ss.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus ss.

Ego Imarus Tusculanus episcopus ss.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ indignus sa-rdos ss.

Ego GG. presbyter cardinalis tituli Calixti ss.

Ego Rainerius presb. card. tit Sanctæ Priscæ ss.

Ego Goizo presb. card. tit. S. Cæciliæ ss.

Ego Gregorius diaconus card. Sanctorum Sergii Bacchi ss.

Ego Otto diacon. card. Sancti Georgii ad Velum reum ss.

Ego Humbaldus diac. card. Sanctæ Mariæ in via a ss.

Ego Octavianus diac. card. Sancti Nicolai in Car-e ss.

Ego Petrus diac. card. Sanctæ Mariæ in Aquiro ss.

Ego Petrus diac. card. Sanctæ Mariæ in Porticu ss.

Dat. Lat. per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyt. cardinal. ac bibliothecarii, Id. Febr., Incarnationis Dominicæ anno 1142, indict. XI, pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno XIII.

DLXXXVI.

Privilegium pro ecclesia Springirbacensi.

(Anno 1143, Febr. 22.)

[GUNTHER, *Cod. diplom. Mosell.*, I, 282.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis RICHARDO abbati Sprenkirsbacensis ecclesiæ, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis in perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur quod religioni et honestati convenire cognoscitur, animo nos decet libenti concedere et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, venerabilis fratris nostri Alberonis Trevirensis archiepiscopi, precibus inclinati, vestris justis postulationibus clementer annuimus et donationem parochialis ecclesiæ, quæ dicitur in Monte Sancti Petri, quæ est mater ecclesia cum quinque ecclesiis ad eam pertinentibus in totidem villis, videlicet Pundericha, Keymeta, Cella, Merla et Currey, quemadmodum a præfato fratre nostro archiepiscopo fratrum suorum consensu vobis canonice facta est et scripto suo firmata, auctoritate apostolica confirmamus et præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Sane laborum vestrorum quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium nullus omnino clericus vel laicus decimas a vobis exigere præsumat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva Trevirensis archiepiscopi canonica justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisve sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat.

Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic bonæ actionis fructum percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis S. Sergii et Bacchi.

Ego Otto diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus.

Ego Imarus Tusculanus episcopus.

Ego Geraudus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Dominio.

Ego Petrus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Agro.

Ego Guido S. Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos.

Ego Gregorius presbyter cardinalis titulo S. Calixti.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, VIII Kal. Martii, Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontificatus vero domini Innocentii II papæ anno XIV.

DLXXXVII.

Privilegium pro monasterio S. Columbæ Senonensi.

(Anno 1143, Febr. 23.)

[FLEUREAN, *Les antiquités d'Estampes*, p. 589.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis THEOBALDO abbati monasterii Sanctæ Columbæ, quod in Senonensi suburbio situm est, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regulariter substituendis, in perpetuam memoriam.

Desiderium quod ad religionis propositum, et animarum salutem cognoscitur pertinere animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris postulationibus justis clementer annuimus, et præfatum monasterium, in quo divino mancipati estis obsequio, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti patrocinio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, sive aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis, vestrisque successoribus, et illibata permaneant; in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: castrum in quo monasterium sanctæ Columbæ fundatum est, et fines illius a Cruce Giraudi usque ad cryptas ab omni prorsus consuetudine et exactione liberum; ecclesiam Sancti Lupi de Sermasia; omnemque clausuram in qua constructa est; capellam Sanctæ Mariæ de Cathiniaco cum sua clausura, ecclesiam Sanctæ Columbæ de Quadruvis; ecclesiam Sancti Benedicti, ecclesiam Sancti Clementis, ecclesiam de Beiaco, ecclesiam de villa Patricii cum ecclesia de Novavilla, ecclesiam de Grunno; ecclesiam de Cuisiaco cum ea quæ est in Euriaco, ecclesiam Sancti Germani; ecclesiam Sancti Laurentii cum decima de Pomerio; ecclesiam de Corlon; ecclesiam Sancti Martini de Sarmosia; ecclesiam de Closavilla, ecclesiam de Maugeleart cum cœmeteriis, decimis, et cæteris earum appendiciis; apud... in ecclesia Sancti Petri offerandam, in solemnitatibus ejusdem sancti; in ecclesia Sancti Stephani de Cathiniaco singulis annis decem censuales solidos; villam de Sarmasia cum omnibus pertinentiis suis; villam Grunni, villam Patricii, villam Misseriaci cum pratis et nutritoriis suis; villam Cusiaci, villam Jovenciaci, villam Sancti Germani super Orosam, villam quæ Corloon dicitur; terram de Nangiis cum nemoribus, et suis pertinentiis; terras de Bello-monte super Scauvam, et juxta domos monachorum, et clausum quod in summo Braio Joviniaco, et eorum Castellaniis habetis. Quinque solidos, in molendino de Clanesmeis, terram de Floriaco, terras Broelli cum silvis et hominibus; forestam Jeannæ fluminis, a loco qui Capetus dicitur usque ad Dulliacum villam; de silva Sancti Stephani quæ adjacet villæ Nadiliaci duas carratas lignorum diebus singulis; arcam infra muros civitatis a claustro canonicorum usque ad portam S. Desiderii cum omnibus ædificiis, quæ in ea sunt. Decimam quæ est ultra pontem quietum transitum absque pedagio vobis et vestris omnibus per... donum quod fecit Eva comitissa de Catiniaco cum terris, nemoribus, aquis, et omnibus appendiciis sitis in Tricensi episcopatu. Villam Regniaci cum ponte Sancti Guinebaldi, in villa Moriniaci terrarum. Villam de Sarmatia cum suis pertinentiis ab omni consuetudine et exactione omnino liberam. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ipsius possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva diœcesani episcopi justitia canonica. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic bonæ actionis fructum percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

SANCTUS PETRUS, ✝ SANCTUS PAULUS.

Ego Innocentius papa secundus.

Ego Boetius cardinalis presbyter tituli S. Clementis.

Ego Guido, presbyter card. tit. Chrysogoni.
Ego Conradus Sabinensis episcopus.
Ego Gregorius diacon. card. Sergii et Bacchi.
Ego Albericus Ostiensis episcopus.
Ego Stephanus Prænestinus episcopus.
Ego Imarus Tusculanus episcopus.
Ego Hubaldus presbyter card. Sanctæ Praxedis.
Ego Petrus Sanctæ Mariæ in Dominica diac. car-inalis.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Ro-anæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothe-arii, VII Kal. Martii, Incarnationis Dominicæ anno 142, indictione VI, pontificatus vero domni Inno-entii II papæ anno XIV.

DLXXXVIII.

'undationem ecclesiæ Secoviensis confirmat, pe-tente Conrado archiepiscopo Salzburgiensi.

(Anno 1143, Mart. 12.)

[Pusch (Sigism.) *Diplomat. sacra ducatus Styriæ*, pars I, p. 144.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, di-ectis filiis Wernhero Seccoviensi præposito, ejus-que fratribus regularem vitam professis, tam præ-sentibus quam futuris, in perpetuum.

Eapropter venerabillis fratris nostri Chunradi Salz-urgensis archiepiscopi precibus inclinati, mutatio-nem loci vestri, qui dicitur Feustrize, in locum qui licitur Seccove, auctoritate apostolica confirmamus, ocumque ipsum cum omnibus pertinentiis suis sub beatri Petri et nostra protectione suscipimus et præsen-tis scripti patrocinio communimus. In primis siquidem statuentes ut ordo canonicus secundum B. Augustini regulam perpetuis ibi temporibus inviolabiliter con-servetur. Præterea quascunque possessiones et quæ-cunque bona inpræsentiarum juste possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione re-gum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo auxiliante, poteritis adipisci, fir-ma vobis vestrisque successoribus et illibata perma-neant. Obeunte te nunc ejusdem ecclesiæ præposito vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi assensu, aut fratrum pars sanioris consilii, secundum Dei timorem et B. Au-gustini regulam, præviderint eligendum. Decerni-mus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibus-libet aliis vexationibus fatigare: sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis pro-futura. Si qua ergo in futurum ecclesiastica sæcula-risve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua sa-tisfactione correxerit; potestatis honorisque sui digni-tate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine distri-ctæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, apud districtum judicem præmia æternæ pacis inve-niant. Amen, amen, amen.

Datum Laterani per manum, etc., quarto Idus Mar-tii, anno Dominicæ Incarnationis millesimo cente-simo quadragesimo tertio, indictione sexta, pontifi-catus vero domni Innocentii secundi papæ anno de-cimo quarto.

DLXXXIX.

Ad fratres ecclesiæ S. Frigdiani Lucensis.

(Anno 1143, Mart. 13.)

[Baluz., *Miscell.*, IV, 592.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dile-ctis in Domino filiis P. priori S. Fridiani et ejus fratribus, salutem et apostolicam benedictionem.

Gaudemus, et omnipotenti Deo, qui unanimes ha-bitare facit in domo, gratias agimus, quod sicut lit-teris et nuntio nobis significastis, communi voto et pari consensu personam sapientem et honestam vobis in priorem elegistis. Unde per præsentia scripta universitati vestræ mandamus, monemus et exhorta-mur in Domino, ut ipsum tanquam patrem affectione præcipua diligatis et honoretis, et tanquam anima-rum vestrarum custodi obedientiam et reverentiam devote et humiliter exhibeatis. Tu itaque, dilecte in Domino fili, P. prior commissum tibi regimen et curam ipsius Ecclesiæ cum tanta discretione et sol-licitudine administrare studeas, ut regularis vitæ observantia ibidem ad honorem Dei et animarum sa-lutem conservetur, et ipsa Ecclesia, tam temporali-ter quam spiritualiter, sub tuo regimine præstante Domino augeatur. Nos enim personam tuam et Ec-clesiam tibi a Deo commissam affectione paterna diligere et secundum Deum juvare et manutenere volumus.

Data Lateran. III Idus Martii.

DXC.

Privilegium pro ecclesia S. Salvatoris de Casali.

(Anno 1143, Mart. 17.)

[De Conti, *Notitie storiche di Casale*, I, p. 336.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Girardo præposito, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris in ecclesia Sancti Evasii de Casali regulariter viventibus in per-petuum.

Piæ postulatio voluntatis effectu debet prose-quente compleri, quatenus et devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires in-dubitanter assumat. Eapropter, dilecti in Domino filii, petitionibus vestris benignitate debita gratum impertientes assensum, præfatam ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et ad exemplar præ-decessoris nostri bonæ memoriæ papæ Calixti, præ-sentis scripti patrocinio communimus. In primis siquidem statuentes ut ordo canonicus secundum

B. Augustini regulam perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur; et ne cui post professionem exhibitam proprium quod habere, seu sine præpositi vel congregationis licentia de claustro discedere liceat, interdicimus. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona inpræsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, sive aliis justis modis, præstante Domino, poteritis adipisci, firma vobis, vestrisque successoribus, et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: in eodem loco Casalis, ecclesiam Sanctæ Mariæ, et ecclesiam Sancti Stephani cum hospitali ibidem ædificato, et omnibus suis pertinentiis: omnes ecclesias sitas in curia Casalis, cum omnibus pertinentiis. In Paciliano ecclesia Sancti Germani, ecclesia S. Michaelis de Castagneto. In loco Sancti Georgii, ecclesia Sancti Martini, S. Mariæ, Sancti Hilarii, S. Vitalis, et S. Petri. In Cinagio ecclesia SS. Cosmæ et Damiani cum IV mansis, et omni decima totius loci. In Rodolasco ecclesia Sancti Michaelis cum pertinentiis suis. In Torcello ecclesia S. Clementis et S. Nicolai. In loco Casalis tres mansos terræ, quos propriis bobus excolitis, sex jugera vinearum ad proprios labores: mansum Briscæ, mansum Framiniæ, mansum officiani, mansum Ambrosii Ticinasci, mansum filiorum Gisi, mansum Hilarii, mansum Adæ Luganiani, mansum Spatoæ Caldariæ, mansum Henrici Scineæ, mansum Setaciarii, mansum Casatextæ, mansum Oberti Risuliani, mansum Quirici Baldeæ, mansum Rodulphi Qualeæ, cum primitiis, et tertia parte decimarum totius loci Casalis, et tota decima terrarum familiæ Sancti Evasii, et tota decima Brajdarum episcopi: villam Luventini cum decimis, et omnibus pertinentiis suis. In Sancto Gregorio XIII mansos; sextam decimam partem Torcelli cum omnibus pertinentiis. In Monteclo tres mansos; in Mirabello V mansos. In pertinentia cellæ VII mansos; in Sannatia V mansos; in Paciliano V mansos; in vico Borrani mansum unum; in Luno mansum unum; in Agelio mansum unum; in Ozano mansum unum; in Occimiano mansum unum; in Fraxineto mansum unum et dimidium. Illud præterea omnimodo interdicimus, ne quis militum, seu quarumlibet sæcularium personarum de rebus ejusdem Ecclesiæ, seu rusticorum ad ipsius Ecclesiæ parochias pertinentium, decimas auferre præsumat, sed in vestros, seu ecclesiæ vestræ usus juxta sanctiones canonicas conferantur. Sane clericos sæculariter viventes, ad præpositi vestri conversionem suscipere, nullius episcopi vel præpositi contradictione vos inhibeat. Chrisma vero, oleum sanctum, consecrationes altarium, seu basilicarum, ordinationes clericorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi a diœcesano suscipietis episcopo, siquidem Catholicus fuerit, et gratiam atque communionem sedis apostolicæ habuerit, et ea gratis, et

A absque pravitate aliqua vobis exhibere voluerit. Alioquin liceat vobis Catholicum quemcunque malueritis, adire antistitem, qui nimirum nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Obeunte quoque te nunc ejusdem loci præposito vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur, sed liceat vobis communi consilio, vel parti consilii sanioris, secundum Dei timorem et B. Augustini regulam, absque ullius contradictione præpositum eligere. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare, claustri vestri domos invadere, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, nec præpositorum alicui B facultas sit ecclesiæ prædia personis sæcularibus in feudum dare, vel quibuslibet ingeniis alienare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura, salva diœcesani episcopi canonica justitia et reverentia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica quælibet sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam venire temere tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine C districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Datum Laterani per manum Gerardi S. Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardin. et Bibliothecarii, XVI Kalendas Aprilis, Incarnationis Dominicæ anno 1142.

DXCI.

Privilegium pro monasterio S. Martini de Campis.

(Fragmentum. — Anno 1143, Mart. 23.)

[*Bibliotheca Cluniacensis*, col. 603.]

D INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio THEOBALDO, priori monasterii Sancti Martini de Campis, ejusque successoribus, etc.

. . . . . Eapropter, dilecte in Domino fili Theobalde prior, tuis petitionibus annuentes, Beati Martini monasterium, cui auctore Domino, ex venerabilis fratris nostri Petri abbatis Cluniacensis institutione, præsides, præsentis decreti auctoritate munimus, etc.

Datum Laterani per manum Gerardi S. R. E. presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, X Kal. Apr., Incarn. Dominicæ an. 1141, indict. VI, pontificatus vero domni Innocenti II papæ an. XIV.

DXCII.

Privilegium pro abbatia Wingartensi.

(Anno 1143, April. 9.)

[Hess, *Prodromus Monum. Guelf.*, p. 52.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Gebehardo abbati monasterii Wingartensis, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis, in perpetuum.

Religiosis desideriis dignum est facilem præbere consensum, ut fidelium devotio celerem sortiatur effectum. Proinde, dilecti in Domino filii, vestris postulationibus gratum impartientes assensum præfatum monasterium quod nimirum ab illustri viro bonæ recordationis Guelfone ipsius loci fundatore beato Petro oblatum est, ad exemplar prædecessorum nostrorum Urbani videlicet et Paschalis beatæ memoriæ Romanorum pontificum in ejusdem apostolorum principis jus protectionemque suscipimus et apostolicæ sedis patrocinio communimus; statuentes ut quæcunque bona, quascunque possessiones præfatum monasterium juste et canonice inpræsentiarum possidet, vel in futurum concessione pontificum liberalitate regum seu principum, oblatione fidelium, sive aliis rationabilibus modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat idem monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliis quibuslibet vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, v Idus Aprilis, Incarnationis Dominicæ anno 1143, indictione vi, pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno xiv.

DXCIII.

Ad Conradum Sulzburgensem archiepiscopum. — Ut Udatricum ejusque filiam cum prædiis quibusdam a monachis Admontensibus restitui monasterio Benedictoburano jubeat.

(Anno 1143, April. 12.)

[Meichelbeck, *Chronicon Benedictoburanum*, p. 92.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, Conrado Salzbergensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Scire fraternitatem tuam volumus quod fratres Burensis monasterii et litteris et nuntio conquesti sunt, quod quidam nobilis homo Oudalricus nomine se et unicam filiam cum prædiis suis in eorum cœnobio, te quoque ac venerabili fratre nostro Hildeboldo Gurcensi episcopo præsentibus, Deo vovit et obtulit. Postmodum autem eidem loco incumbente persecutione, prædictus Oudalricus assumpta filia persecutionem fugiens ad monasterium Ademunde in tuo episcopatu se transtulit, et filiam cum prædiis, quod omnino non licuit, ibidem offerre præsumpsit. Quocirca per præsentia tibi scripta mandamus, et mandando præcipimus, quod si rem ita esse constitit ipsum Oudalricum et filiam cum prædiis oblatis præfatis fratribus de Burin, cum integritate reddit facias. Quod autem in eodem monasterio Deo obtulerat, absque abbatis et totius congregationis permissione, ad aliud monasterium transferendi, vel offerendi nullam habuit facultatem.

Dato Laterani iv Idus Aprilis.

DXCIV.

Privilegium pro monasterio S. Mariæ de Castillione.

(Anno 1143, April. 13.)

[Affo, *Storia della cittadi Parma*, Appendice, II, p. 352, ex archivo Vaticano.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Alberto abbati monasterii Sanctæ Mariæ de Castillione, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis, in perpetuum.

Desiderium quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere cognoscitur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatum monasterium quod B. Petri juris existit, in quo divino mancipati estis obsequio, in ejusdem apostolorum principis jus protectionemque suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones quæcunque bona idem monasterium juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, sive aliis justis modis, præstante Domino poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant, in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: ecclesiam S. Salvatoris de basilica ducis cum omnibus suis pertinentiis; ecclesiam S. Remigii de Palude, ecclesiam S. Eusebii de Grani, cellam Sancti Bene-

dicti de Guasco, cum omnibus suis pertinentiis; ecclesiam S. Mariæ de Charitate, quæ in Mantuano suburbio sita est; ecclesiam de Castello Zuoni, ecclesiam de Tassarolo; quidquid possidetis in comitatu Lunens, et Januem., in comitatu Mutinensi, in loco qui dicitur Solaria et Erbaria, et in abbatia S. Mariæ de Corsica quæ appellatur Pladellu, cum omnibus suis pertinentiis, et in curte quæ vocatur Marrairegia in curte de Rupta castellonovo casale Albini, et Sancti Andræ. Obeunte vero te, nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et B. Benedicti Regulam elegerint; electus vero a Romano pontifice benedicatur. Chrisma, oleum sacrum, consecrationes altarium sive basilicarum, ordinationes monachorum, seu canonicorum vestrorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a quibus malueritis Catholicis accipietis episcopis; missas sane publicas in eodem monasterio celebrari, aut nationem, aut synodum, vel ordinationem aliquam, præter abbatis voluntatem ab episcopo quolibet fieri prohibemus; sicque ab omni jugo seu jurisdictione cujuscunque personæ vestrum cœnobium liberum permanere statuimus Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, alias ablatas retinere, minuere seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, Idibus Aprilis, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo quadragesimo tertio, indictione sexta, pontificatus vero domni Innocenti II papæ anno quarto decimo.

DXCV.

Privilegium pro canonica S. Petri Faventini.

(Anno 1143, April. 26.)

[Tonduzzi, *Hist. di Faenza*, p. 186.]

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis canonicis Faventinæ Ecclesiæ Farolfo archidiacono, Petro archipresbytero, eorumque fratribus tam præsentibus quam futuris canonice substituendis, in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, quatenus et devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Hujus rei gratia, dilecti in Domino filii, justis postulationibus vestris benignitate debita gratum impertientes assensum, ecclesiam Beati Petri apostoli in qua divino mancipati estis obsequio, sub ejusdem apostolorum principis et nostra protectione suscipimus, et præsentis privilegii patrocinio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, et quæcunque bona inpræsentiarum quolibet jure præfata Ecclesia possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, sive aliis rationabilibus modis, præstante Domino poterit adipisci, firma vobis, vestrisque successoribus, et illibata permaneant, in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: plebem Sancti Petri in Lacuna cum omnibus ad eam pertinentibus; medietatem plebis Sancti Andræ in Panigale cum omnibus pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Christofori martyris extra castrum Quartuli; ecclesiam Sancti Andreæ in Casanaula; ecclesiam S. Mariæ in Merlasco; præterea Arcuatum majorem et minorem, Fermelinum majorem et minorem cum appendiciis suis, videlicet Fabriati Murena cum campo majore cohærentes sibi, et Taulis de villa nova; duos mansos in Cicutino, quatuor in Cicutino, quatuor in Pegulino, duos in Morino, locum qui dicitur Gargugnanus; locum qui dicitur Curilianus, locum qui dicitur Mons, locum qui dicitur Tistilus; duos mansos in Varano, quidquid habetis in Fuscarino, in Pigna, in Pitriolo et in quibuscunque locis, villis, vel fundis, terris, vel aquis, aquarumve decursibus. Sancimus etiam vobis, vestrisque in perpetuum successoribus antiquas Ecclesiæ vestræ consuetudines, honores, dignitates in decimis, primitiis, testamentis, oblationibus tam vivorum quam mortuorum antiquitus consuetis plebium episcopatus vestri processionibus et pensionibus, omnibusque persolutionibus, præbendis, sive redditibus, quemadmodum vos vel successores vestri ex antiquo Ecclesiæ vestræ usu habuistis, tenuistis, et possedistis a die obitus beatæ memoriæ Pauli ejusdem Ecclesiæ venerabilis episcopi, usque ad tempus Jacobi successoris ejus. Oleum autem infirmorum, et eorumdem unctiones de tota plebe vestra soli ecclesiæ vestræ, ejusque sacerdotibus in perpetuum apostolicæ sedis auctoritate firmamus, et, ut nullus capellanorum apud se retineat, vel in eo sine matricis Ecclesiæ licentia operetur, sub eorum officii interminatione ac excommunicatione, præcipimus. Archidiaconum quoque et archipresbyterum semper in ecclesia vestra per canonicam substitutionem habendos præcipimus, quibus nimirum quidquid eis sacrorum canonum auctoritate conceditur, præsentis privilegii auctoritate firmamus. Sane charitativa illa ciborum

beneficia, quæ a monasterio Sanctæ Mariæ Foris A portam, et monasterio S. Ipoliti, sive quæ in Nativitate Domini, et Resurrectione ab episcopo vestro recipere consuevistis, sive jam dictis monasteriis consuetas processiones feceritis sive ipsas, casu excusabili prohibente, subtraxeritis, vobis vestrisque posteris rata sancimus, et illibata servari. Sepulturam quoque eidem vestræ Ecclesiæ omnino liberam esse concedimus, et eorum corpora, qui se illic sepeliri deliberaverint, vel eorum, qui per consuetam parentelæ vel cognationis sepulturam ad cœmeterium vestrum pertinere noscuntur, recipiendi sine vestra licentia nullus habeat facultatem, nisi forte adhuc viventes quodlibet propositum religionis assumpserint; quæ si quis ausu temerario recipere, vel sepulturæ tradere præsumpserit, sive laicus sit, sive B clericus, usque ad condignam satisfactionem ecclesiasticæ vindictæ subjaceat, et eisdem defunctis nullus exsequias celebrare præsumat. Ad hæc adjicientes statuimus ut sine vestro vel successorum vestrorum consensu nulla nova ecclesia, vel oratorium intra Faventini episcopatus terminos construatur, vel consecretur; quæ si secus constructa, vel consecrata fuerit, in ipsi auctoritate apostolica divina prohibeatis officia celebrare. Nulli etiam archipresbytero, vel episcopo liceat, aliquem matricis ecclesiæ clericum officio, seu beneficio sine canonico judicio spoliare. Illud quoque præsenti decreto duximus ad nectendum, ut tam in ecclesiasticis, quam in sæcularibus, tam in communibus quam in privatis vos vestrique successores ab omni tributaria ex- C actione immunitatem omnimodam habeatis. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere pertubare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona præsentis decreti tenore cognito, contra id temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine distri- D ctæ supremi judicis ultioni subjaceat. Universa vero, quæ præsenti privilegio confirmantur, inconcussa servantibus sit pax et gratia Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic bonæ actionis fructum percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen.

Dat. Lat. per manum Gerardi S. Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii VI Kalend. Maii, Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontificatus vero D. Innocentii II papæ anno XIV.

DXCVI.

Privilegium pro ecclesia S. Laurentii Florentina.

(Anno 1143, Maii 1.)

[LAMI, *Ecclesiæ Florent. Monum.*, III, 1779.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis PETRO priori S. Laurentii Florentinæ civitatis, ejusque ratribus, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Æquitatis et justitiæ ratio persuadet, nos ecclesiis perpetuam suarum firmitatem, et vigoris inconcussi munimenta, conferre. Non enim decet clericos in sortem Domini evocatos perversis malorum hominum molestiis agitari, et temerariis quorumlibet vexationibus fatigari. Similiter et prædia usibus secretorum cœlestium dedicata nullas potentum angarias, nihil debent extraordinarium sustinere. Ea-propter dilecti, in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatam ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti patrocinio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona inpræsentiarum juste et canonice possidetis, ant in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, sive aliis justis modis, præstante Domino, poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant, in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: hospitale, quod juxta eamdem Ecclesiam Sancti Laurentii situm est, cum omnibus pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Marci cum omnibus pertinentiis suis; montem S. Laurentii qui ex uno latere proximatur terræ S. Joannis et duabus viis decurrentibus, et ex alio S. Romuli, tertio S. Mariæ, etc. Quæcunque etiam a prædecessoribus nostris Romanis pontificibus vobis concessa sunt, et ecclesiæ vestræ eorum privilegiis confirmata. Decernimus ergo ut nulli hominum omnino liceat præfatam ecclesiam temere pertubare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet modis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva Florentini episcopi canonica justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi ss.

Ego Albericus Ostiensis episcopus ss.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus ss.

Ego Humbaldus diaconus cardinalis S. Mariæ in Via Lata ss.

Ego Guido S. Romanæ Ecclesiæ indignus sacerdos ss.

Ego Boethius S. Romanæ Ecclesiæ minimus presbyter ss.

Ego Gregorius presb. card. tit. Calixti ss.

Ego Thomas presbyt. card. tituli Vestinæ ss.

Ego Hubaldus tituli S. Praxedis presbyter cardinalis ss.

Datum Laterani per manum Gerardi S. Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, Kal. Maii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontificatus vero D. Innocentii papæ II anno XIV.

DXCVII.

Privilegium pro monasterio SS. Apostolorum Montis-Cornelii Leodiensis.

(Anno 1143, Maii 4.)

[HUGO, *Annal Præm.*, I, p. 273.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis LUCÆ abbati ecclesiæ Sanctorum Apostolorum in monte Cornelio juxta Leodium sitæ, ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, regularem vitam professis, in perpetuum.

Ad hoc nobis Ecclesiæ Catholicæ cura a summo pastore Deo commissa est, ut Dei servos paternis affectibus diligamus, et eo amplius studeamus ipsorum devotionem modis omnibus confovere, quo ferventius ipsis disciplinis ecclesiasticis, et sanctorum Patrum Regulam inhærere noscuntur; tunc enim Deo gratus apostolicus impenditur famulatus, si sanctorum locorum salubris institutio, rigor et ordo nostris patrociniis in religionis puritate fuerint conservata. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatam ecclesiam in qua divino mancipati estis obsequio sub beati Petri et vestra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona in præsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: in Viler qui dicitur episcopi, terram Udelini, Gisseberti, et Hillini, cum domibus, cortiliis et pratis; in urbe Leodii 25 solidos quos de suo thelonio singulis annis Obertus episcopus in dedicatione ecclesiæ vobis donavit; domum quam dedit Lambertus de Mosa in villa quæ dicitur Latius cum domibus et cortiliis; terram quam dedit vobis Fredericus villicus de Jupilia et uxor ejus Mabilia in eadem villa Latius; A terram etiam quam dedit vobis Gislebertus et uxor ejus Richeldis in villa quæ diciiur Hollonia super Jecoram, et in altera villa quæ dicitur Hactaples, cum domibus, cortiliis, pratis, censu denariorum. Præterea quidquid habetis in villa quæ appellatur Richen, scilicet in ecclesia, in censu denariorum, in terra arabili, in silvis, pratis, terris cultis et incultis; quidquid etiam habetis in villa quæ dicitur Mercherul, et in sarto quod appellatur Collieres, in loco qui dicitur Heys sive curtus Aufredi, et in villa quæ dicitur Gonheris, scilicet in ecclesia Beatri Petri et Sancti Georgii, in decima, in censu denariorum, in terra arabili, et in silvis, pratis, pascuis, terris cultis et incultis, et in villa quæ appellatur Radenchen, scilicet domum hospitalem cum suis pertinen- B tiis. Sane laborum vestrorum quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium, nullus omnino clericus, vel laicus decimas a vobis exigere præsumat. Ordinem quoque et propositum vestrum canonice vivendi secundum Beati Augustini regulam et institutionem Præmonstratensis Ecclesiæ, nullus audeat immutare vel super vos ordinem alterius professionis inducere; nulli etiam fratrum vestrorum, post factam ibidem professionem, absque abbatis et capituli sui licentia, liceat ex eodem claustro discedere; discedentem vero nullus audeat retinere. Oleum autem infirmorum, consecrationes altarium vel ecclesiarum, ac ordinationes clericorum a diœcesano episcopo accipiatis, si gratiam sedis apostolicæ habuerit, et ea C vobis gratis, et sine exactione aliqua exhibere voluerit; alioquin eadem a quolibet Catholico acipiatis episcopo, qui nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Porro libertatem ecclesiæ vestræ ab episcopis Oberto et Alberone privilegio determinatam, atque firmatam assensu Leodiensis Ecclesiæ, vobis auctoritate apostolica confirmamus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere pertubare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimode profutura; salva diœcesani episcopi canonica justitia. Si quæ igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, D hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant; Amen, amen, amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Gerardi S. Romanæ Ecclesiæ presbyt. card. ac bibliothecarii, IV Nonas Maii, indictione VI, Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontificatus vero domini Innocentii II papæ anno XIV.

DXCVIII.

Ad P. priorem et fratres ecclesiæ S. Frigdiani Lucensis.

(Anno 1143, Jun. 26.)

[BALUZ, *Miscell.* IV, 592.]

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis P. priori et fratribus S. Fridiani, salutem et apostolicam benedictionem.

Regularis vitæ propositum in Ecclesia vestra jam diu per gratiam Dei viguit, et congregatio vestra A sanctæ conversationis exemplo plures ad bene vivendum informavit. Relicta tamen parvulorum vita quæ in Segor remanet, ad altiora montis cum Domino ascendistis, ubi ardua præcepta justitiæ quasi ab ipsius ore percipitis, et operum exsecutione laudabiliter adimpletis. Monemus itaque dilectionem vestram non ut incipiatis, sed ut in tam sancto et pio proposito viriliter persistatis, et, juxta Apostolum, quæ retro sunt obliviscentes, de die in diem in virtutibus crescendo ad ulteriora cum Domini adjutorio vos ipsos extendatis; nos autem personas et locum vestrum vera in Domino charitate diligimus, et in omnibus secundum Dominum juvare et manutenere volumus.

Data Laterani VI Kal. Julii.

VARIORUM AD INNOCENTIUM

EPISTOLÆ.

I.

Adalberti archiepiscopi Moguntini responsoria et apologetica synodi Moguntinæ, Gebehardum ob probata crimina examinatum, convictum, excommunicantis et refutatoria eorum quæ amici Gebehardi sub et obrependo Innocentio II allegaverant.

(Anno 1130.)

[HARTZEIM, *Conc. Germ.*, III, 311.]

INNOCENTIO sanctissimo et universali papæ, ADALBERTUS Dei gratia sanctæ Moguntinæ Ecclesiæ humilis minister et apostolicæ sedis legatus, debitam ut tanto apostolico obedientiam, et devotissimam ut tanto Patri reverentiam.

Acceptis sanctitatis vestræ litteris super causa fratris illius, si tamen frater dici debet, qui sibi sanctæ Wurzeburgensis Ecclesiæ episcopatum usurpat, intelleximus totius causæ ordinem longe aliter quam se veritas habet summo apostolatui vestro innotuisse, quia multa solent per subreptionem fieri. Idem namque sanctitati vestræ contra nos querelas deposuit, dicens se a nobis præjudicium sustinere, et contra justitiam prægravari. Nec vero in hac causa, Deo teste et conscientia nostra, nihil egimus quod canonicis regulis possit obviare; nihil unde sanctitati vestræ suspecti esse debeamus; nihil unde aliquis qui causam ipsam plenius tractaverit, possit nos reprehendere. Sed quidquid in hac causa egimus, non zelo amaritudinis, sed zelo justitiæ, non aliquo odio promoti, sed officii intuitu, non contra sanctorum Patrum canones, sed secundum canones egimus.

Scimus quidem juxta sanctorum Patrum regulas divinitus inspiratas, episcopo *episcopatum adimi non* B *debere, antequam causæ ejus exitus appareat.* Sed optime novit sanctissimus apostolatus vester hanc sanctorum Patrum sententiam de dubiis episcoporum causis, non de manifestis intelligi debere. Ejus vero de quo agitur impudentissima causa et certum crimen, nullum legitimæ defensionis, nullum justæ excusationis colorem recepit. Luce enim clarius patet omnibus quod nullis meritorum privilegiis, nulla præeunte electione, ad tanti sacerdotii gradum est ascitus: sed [t]yrannica violentia intrusus, in ovile Dominicum non per ostium intravit, sed aliunde per ambitionem et Simoniacam hæresim tanquam fur et latro impudentissime irrupit; et quod sine magno dolore et cordis compunctione dicere non possumus, locum legitimi pastoris sibi usurpavit, quem sibi sancta Wirzeburgensis Ecclesia de filiis C suis, communi voto et consensu cleri et plebis, nobisque laudantibus et consentientibus, canonice inthronizandum elegerat, utpote natalibus et moribus nobilem, ecclesiastica disciplina apprime imbutum, fide Catholicum, natura prudentem, vita castum, sobrium, humilem, affabilem, litteratum, in lege Dei instructum, in sensibus Scripturarum tacitum [*f.* acutum], et per omnia sacerdotii nomine et honore dignissimum.

II.

Epistola Guigonis Carthusiæ Majoris prioris ad Innocentium.— Consolatur summum pontificem adversus schismatis molestias.

(Scripta ante an. 1151, quo mortuus est S. Hugo episc. Gratianopolitanus, de quo in hac epistola.)

[Opp. S. Bernardi ed, Mabill., t. II, p. 1965.]

Domino et Patri charissimo ac reverendissimo

apostolicæ sedis summo pontifici INNOCENTIO, servi A et filii Carthusiæ pauperes, illam quam mundus dare non potest pacem, suæque paternitatis devotam servitutem, et non necessarium licet obsequium.

Multas ad vestri apostolatus sacratas aures preces, multas pro ecclesia Gratianopolitana disponebamus offerre supplicationes, cogentibus ejusdem Ecclesiæ clericis, et præcipue charissimo et omni veneratione dignissimo Patre et episcopo nostro Hugone, qui (quod sine lacrymis non scribimus) dissolutus morbis et senio, inter defunctos quantum ad episcopale spectat officium, potest annumerari ; sed divina, ut credimus, miseratione provenit a viro venerabili, et circa vestram obedientiam valde devoto abbate Pontiniacensi Hugone, nostram exiguitatem interim visitari, cujus auribus cuncta quæ B conceperamus, infudimus, efficacius et plenius viva voce vestris conspectibus inferenda. Et quia semel, cum nihil simus, forte non sine præsumptionis periculo cœpimus loqui ad dominum nostrum : rogamus et obsecramus, admonere vel exhortari minus idonei, quatenus in omnibus, quæ Romana vestris diebus vel patitur, vel facit Ecclesia, nequaquam terreamini : sed magis confortemini in Domino, et in potentia virtutis ejus, insuperabilibus armis munitus, quæ suis commilitonibus ex copiis universalis imperatoris beatus offert Apostolus : scuto scilicet fidei, et galea salutis, et qui non membra, sed errores, et vitia trucidat, gladio spiritus.

Nunc enim revera non adversus tantum carnem et sanguinem, quæ regnum Dei non possidebunt : C sed adversus rectores tenebrarum, et spirituales nequitias pugnandum est, vel pugnatum. Nam quid aliud petrinam duritiam, et leoninam rabiem, quæ adversatur et extollitur adversus principis apostolorum vicarium, nisi diabolica nequitia, et inspiratio viperea tam atrociter concitavit ? Quid aliud inveteratum dierum malorum. Engolismensem Gerardum, nisi veternosa cupiditas, et ambitio diabolicis immissa suggestionibus contra Catholicam pacem et veritatem tam imprudenter tamque pertinaciter ire coegit ? Quid nisi serpentina calliditas per humanam mutabilitatem aditum nocendi reperiens, tam detestandi schismatis flendis auctoribus, ex his quoque de quorum scientia præsumebatur et fide, plurimos copulavit ? Sed hæc religiosos animos, et in Catho- D lica veritate fundatos tanto minus movere, tantoque minus terrere debent, quanto sunt et ab ipso Domino longius ante prædicta, et a ministris iniquitatis crebrius tentata, et a veritatis sectatoribus numerosius ac felicius superata. Quis enim numerare sufficiat, quoties apostolica fides atque constantia, ipso qui eam dedit, prædicente, et prædicendo roborante, non solum non defectura, sed et alios confirmatura ; quis, inquam, numerare sufficiat, quoties potestatum sæculi crudelitatibus sit impugnata, et schismaticorum atque hæreticorum insidiis et fraudibus impetita ? Quare autem ab eo, quo permittente vel jubente cuncta fiunt, aliquid aliquando posse permissi sunt, nisi ut infirmi quaterentur, fortes exercerentur, imperiti erudirentur, sapientes ostenderentur ; et universaliter boni coronarentur, mali condemnarentur ?

Nunc quoniam sacri pectoris intentionem a melioribus et divinioribus avocatam diutius forte quam decuit nostris tenuimus ineptiis occupatam, vestræ majestatis pedibus advoluti, pro cunctis quidem sed maxime pro novellis regionibus, Cisterciensi scilicet et Fontebraldensi, necnon et pro universo mundo, preces offerimus, non enim pars una, sed totus pene est orbis vestra diœcesis. Nam sicut Deus est unus, mediator unus, mundus unus, sol unus, et, ut minora inferamus, in animalibus cunctis caput unum : ita beati Petri vicarius, id est papa, non potest esse nisi unus. Universo itaque mundo rigorem disciplinæ, rectitudinem justitiæ, lumen doctrinæ et ipsius, quam nomine quoque præfertis, irreprehensibilis debetis exemplar innocentiæ. Nam sicut in hoc mundo visibili, lux est tenebris, et calor contrarius est frigori, ita vestra totius sæculi peccatis innocentia, erroribus sapientia, luxuriis temperantia, adversitatibus tolerantia, vitiis est objecta justitia : ut dum ab uno vincitur unus, id est a beati Petri vicario mundus, quo sine multitudinis viribus fuerit parta victoria, eo major Deo, cujus est totum, honor reddatur et gloria. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Deo Patre, et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

III.

Epistola cleri Trevirensis ad Innocentium II pontificem maximum, qua Alberonem se in archiepiscopum elegisse nuntiant.

(Anno 1131.)

[HONTHEIM, *Hist. Trevir. diplom.*, I, pag. 517.]

Beatissimo Ecclesiæ Catholicæ pontifici, personæ Trevirensis Ecclesiæ devotum, obedientiæ et servitii famulatum.

Non te latet, Pater reverende, qualiter Ecclesia Trevirensis jam per biennium proprio pastore viduata est ; nostis etiam quod D. Brunonem, quem unanimiter elegeramus, habere non potuimus, sed nos modo labores et mala quæ interim sustinuimus, supersedentes, novas angustias et pericula tibi denuntiamus, finemque illorum per tuæ paternitatis auxilium quamprimum obtinere desideramus. Sane cum rex esset in civitate nostra, et cum eo D. Albanensis, episcopi quoque Metensis et Tullensis, et provinciæ nostræ barones, facto conventu ad eligendum pastorem, tres nominavimus, ut facilius per concordiam unus illorum ab omnibus eligeretur. His nominatis, barones et omnes laici a nobis procipiendo consilio in partem secedentes, mox ad nos reversi, nullum de vel sibi prænominatis, sed omnes uno ore Geberhardum illum Wirzeburgensem petierunt ; et quamvis nos illum justam reprobationis rationem ostenderemus, tamen clamando, tumultuando, usque adeo in ea petitione perseveraverunt

quod plerique fratres nostri illis concordare cœperunt : sic eo die infecto negotio dimissus est conventus. Postea vero nos pauci, non nostris viribus contra tantam multitudinem satis confisi, ab episcopis, Albanensi videlicet et Metensi, consilium quæsivimus, et tandem sic nos et causam nostram in manu et consilio eorum posuimus, ut de quacunque persona ipsi consulerent, dummodo illa tibi, Pater, accepta foret, et D. rex illam investire vellet, illam nos eligeremus, quo de plura domino locuti sunt regi. Deinde ad nos reversi, ut D. Alberonem Metensem (188), Ecclesiæ primicerium, eligeremus, consuluerunt, et hunc D. regi placere, ejusque favorem nobiscum in hoc fore dixerunt. Hac igitur fiducia animati, dum ad faciendam electionem conveniremus, palatinus comes, qui est Ecclesiæ nostræ advocatus, cæterique nobiles et populus, ubi intentionem nostram persenserunt, facta turba et tumultu penitus nos disturbaverunt, et tunc omnes dominum Gebehardum, Ecclesiæ nostræ præpositum, qui primus de tribus erat nominatus, sibi dari petierunt; sed nos, quia, ut supra dictum est, obligati eramus, eorum petitioni satisfacere renuentes, electionem usque ad discessum regis et baronum distulimus; nam in præsentia eorum primicerium nequaquam eligere audebamus; tunc rex discedens diem nobis Moguntiæ nominavit, ibi judicio episcoporum se negotium nostrum velle tractare affirmans. Interea (189) nos pauci, videlicet præpositus majoris domus, decanus, duo archidiaconi, præpositus S. Paulini, magister scholarum, custos, et alii quatuor canonici majoris domus, in choro nostro convenimus, et D. Alberonem sub ea quidem spe elegimus, videlicet si tibi domine Pater, placeret, et si dominus rex eum, ut nobis episcopi Albanensis et Metensis promiserant, dono sui juris investire vellet. Sciebamus enim, et adhuc vere scimus, iram et furorem laicorum nullo modo, nullo ingenio, nisi

A regia potestate et gratia, posse sedari. Quod autem ad electionem non plures fratres vocavimus, causa fuit timor quo timebamus cives nostros, qui, si forte rescissent, in jugulos nostros irruissent, et de quorumdam fratrum nostrorum assensu minus sperabamus, quoniam prius eos timore mortis, ut credimus, territos, laicis favisse videramus, et tamen adhuc eo tempore plerique ad se delatam a nobis electionem benigna mente et verbis receperunt : postea vero ubi Moguntiam die statuto venimus, et electionem factam domino regi præsentavimus, ille gratia laicorum immutatus, non sperata benignitate nos audivit, nec causam nostram manutenuit, et tandem a domino Albanensi promissionis supradictæ commonitus, coram omnibus episcopis et

B principibus, qui præsentes erant, nunquam se domino Albanensi vel Metensi promisisse testatus est, quod aliquam de eligenda illa persona bonam voluntatem habuisset, nisi per assensum et concordiam omnium, tam laicorum quam clericorum, fieri potuisset; sic confusi et frustrati ab eo recedentes, ubi domum venimus, omnem fere clerum, præter nos, qui electionem feceramus, a nobis discordiantem invenimus, et quoties eos alloquimur et confortare tentamus, claustrorum destructionem, præbendarum suarum direptionem, et ipsius vitæ periculum nobis prætendunt, et omnium istorum malorum nullum se invenire conclamant remedium. Majestatis igitur tuæ provoluti pedibus, per charitatem Jesu Christi obsecramus ut cito regis favo-

C rem, quem domini Albanensis et Metensis nobis promiserant, acquiras; alioquin vero restat ut vel primum electum nostrum (190), dominum videlicet Brunonem, nobis reddas, vel salva tuæ paternitatis gratia, aliam nobis necessario incumbit eligere personam, in qua et cleri et populi concordent vota. Non equidem tam nos movent mala quæ sustinemus vel sustinenda exspectamus, quam frequens

(188) *Alberonem Metensem, Ecclesiæ primicerium.* Albero ex Lotharingica familia nobilium de Monsterol seu Montreil, jam ante Tullensis et Virdunensis Ecclesiarum canonicus erat et archidiaconus, quam Metensis primicerius fieret. Vid. Obituar. Tullense apud Ruir Antiq. de Vosge. Imo Prumiensem abbatem cum scribunt Knauff in Defens. Prumien., p. 43, et Novillanii Chron. S. Maxim. sub Sigero abbate. Erat autem vir singularissimæ in-
D dolis et maximi animi. Baldericus, domesticus ejus, in Vita : *Iste homo*, inquit, *novus cœpit esse miles, et mirabilibus ingenii atque consilii sui armis esse Ecclesiæ sanctæ defensor.* Postea illum *virum acrem, et in omnibus providum*, vocat. Mox *virum inexpugnabilem et imperterritum.* Deinde, comparat cum fluvio, *qui clausus, cum prius silenti tractu quietus incederet, obstaculi quasi indignans oppositionem, strepitu tumultandi undisque spumantibus littora fatigat, claustraque disrumpit.*

(189) *Nos pauci, videlicet præpositus*, etc. Paucos hos in Alberonis electionem consentientes ita describit Baldricus in Vita Alberonis inedita : *Hi autem fuerunt viri strenui, et in tribulatione probati : Godefridus majoris domus præpositus, Folmarus decanus, Arnulphus archidiaconus, Theodoricus et Bolso archidiaconi; D. quoque Hillin.s, adhuc eo tempor subdiaconus, qui proximo loco prædicto domino Alberoni in sedem archiepiscopalem successit; et D. Bruno, tunc Confluentinus præpositus, postea vero Coloniensis archiepiscopus, frater comitis Adolfi de Monte, quem ejus tribulationis tempore Trevirenses, antequam D. Alberonem denominassent in archiepiscopum, omnes unanimiter elegerant, sed ipse multo labore a D. Innocentio papa absolutionem impetravit, quasdam latentes causas prætendens. Dicebatur autem, quod ambitione ditioris, licet dignitate minoris, episcopatus hunc noluerit oblatum honorem recipere, quod etiam ipse postea satisfecit probabile, parvo enim interposito tempore ipse in Francia ad studium existens, cum Colonienses quemdam Godefridum Xantensem præpositum communi cleri et populi consensu elegissent, hac fama comperta statim reversus est, et eamdem cassari cum fecisset electionem, eumdem accepit episcopatum.*

(190) *Dominum videlicet Brunonem.* Comitem Montensem, de quo jam statim. Novillanius in catal. abbat. S. Maxim. sub Gerardo abbate hæc notavit : *Bruno ante Alberonem electus fuit in archiepiscopum, sed ipse omni nisu, maxime causa inopiæ Trevirensis Ecclesiæ, renuit. Et inde :* « *Maximum drey Haller armer.* »

fratrum nostrorum, clericorum, monachorum, sanctimonialium, orphanorum et viduarum ejulatio et querimonia, qua se omnibus periculis culpa nostra expositos misere conqueruntur (191).

IV.

Epistola domni Oldegarii Tarraconensis episcopi ad Innocentium.

(Circa annum 1131.

Concilia Hispaniæ, t. III, p. 342, ex ms. ecclesiæ Rotensis.]

Beatissimo domino et Patri apostolicæ sedis divina vocatione pontifici INNOCENTIO, OLDEGARIUS indignus Tarraconensis metropolis dispensator, debitam in omnibus obedientiæ subjectionem.

Multarum tribulationum oppressionibus et corporis infirmitate gravati, ad pietatis vestræ signum, tanquam ad singulare, post Domini, nostræ spei, præsidium, more solito confugimus, ut auctoritatis vestræ consiliis illuminemur, et auxiliis roboremur.

Ut autem de pluribus pauca reddam, noverit prudentia vestra quod Barbastrenses canonici communi voto cleri et populi elegerunt quemdam religiosum Tomeriensis monasterii monachum sibi in episcopum (192). Ipsa enim Ecclesia per absentiam pastoris diuturnam multis tribulationibus afflicta, ad tantam pervenit paupertatem, tum per possessionum amissionem, tum etiam per canonicorum captionem, ut vix possit filiorum necessitatibus sufficere. Obtulerunt autem nobis et suffraganeis episcopis, qui ad hoc convenerant, electum suum, quatenus ei, opitulante Dei gratia [*forte add.* manus] imponeremus. Denique cum jam in ecclesia ad hoc convenissemus, accepimus per legatum Oscensis episcopi litteras sine bulla vestra, in quibus continebatur quod ecclesiis Barbastrensibus divinum officium sanctitas vestra interdixerit. Hoc quippe comperto, judicavimus differre quod cœperamus, donec a majestate vestra quid super hoc nobis agendum esset, consilium acciperemus.

Certum quidem est apud nos, et, ut credo, apud curiam vestram, quod per præcepta regalia Ecclesia Barbastrensis Rotensis episcopatus dignitatem accepit, quod Romani pontifices per privilegia sua justum esse judicantes confirmarunt. Dum vero hic auctoritatibus fultus domnus Raymundus episcopus in pace ipsam haberet Ecclesiam Barbastrensem, ubi consecratus fuit, rex Aragonensis, qui semper ipsi inimicabatur (nolebat enim eum sequi super Christianos), misso Stephano Oscensi episcopo cum manu militari, ipsum episcopum, cum manu tenentem cornu altaris, ignominiose fecit expelli ab ecclesia et civitate, ob hoc quod excommunicationes a pontificibus Romanis in eumdem Stephanum promulgatæ sint, Romanæ curiæ non ignotum credimus.

Tandem pio Raymundo Rotensi episcopo defuncto, et Oscensi Stephano interfecto, ipse rex, ut audierit quod multa Deus per eumdem Rotensem episcopum Raymundum operaretur miracula, convocatis episcopis et religiosis viris, confessus est malum quod egerat, et ait coram omnibus: « Ego pro peccato meo illum virum religiosum sine judicio et ratione expuli de sede sua Barbastrensi, nunc autem Dei judicium timens, Petro Rotensi episcopo sedem Barbastrensem restituo, et secundum patris et fratris mei bonæ memoriæ regum instituta, et apostolicæ sedis privilegia ipsi et successoribus ejus auctoritate regia confirmo. »

Hæc quæ de Barbastrensi sede in veritate novimus, prudentiæ vestræ breviter intimavimus. Æternum vestræ discretionis interesse debet qualiter ipsius ecclesiæ Barbastrensis miseriæ subveniatur, et de consecrando ibi episcopo, quid nos agere oporteat.

V.

Abbatum et clericorum Parisiensium ad Innocentium. — Significat pervicacium Theobaldi archidiaconi Parisiensis erga episcopum suum.

(Circa annum 1132.)

[Dom d'ACHERY, *Spicil.*, ed. in-fol., tom. III, p. 491.]

Dominus Stephanus Parisiensis episcopus vocavit nos ad causam suam Parisius. Contendebat enim cum eo Theobaldus notarius archidiaconus suus, jus episcopi sui usurpans sibi. Quidam canonicus Parisiensis iter agens in archidiaconatu suo, res suas amisit, quas ei quidam prædo rapuit, persona quidem canonici neque læsa neque capta. Archidiaconus vero die altera archidiaconatum suum interdixit, et prædonem excommunicare cœpit, episcopo suo in eodem archidiaconatu existente et inconsulto. Episcopus vero, archidiaconi sui ægre ferens præsumptionem et contemptum, laxavit interdictum, solvit ligatum absque aliqua vocatione anathematis vinculo innodatum. Hoc forisfactum emendari sibi ab episcopo voluit archidiaconus, abbatibus et clericis, qui ad causam venerant, super hoc admirantibus, cum potius archidiaconi festinata interdicti præsumptio, et injusta excommunicatio, puniri deberet ab episcopo. Verumtamen, audita ejus pulsatione et episcopi responsione, nos abbates et clerici in partem ivimus, et injuncta sententia archidiaconi præsumptionem et episcopi officium ostendente, ad

(191) Eventum hujus supplicæ sic porro narrat Baldricus: *His itaque hoc modo se habentibus, contigit apud Remensem civitatem colligi concilium, cui præsidebat D. Innocentius PP. II, ad quod concilium prædictus D. Albero et aliqui clerici Trevirenses diversis studiis convenerunt; isti enim, ut electum suum eis reluctantem coactione D. papæ obtinerent, nitebantur: ille vero absolvi ab hoc onere, et dignitates et ecclssiastica beneficia, qaæ propter inobedientiam suam amiserat, recuperare laborabat; prædictus enim D. Innocentius PP. cum post ejus sæpius iteratam jussionem hoc onus declinaret, cum ab omni officio et beneficio ecolesiastico suspendit. In hoc itaque concilio D. papa rapi sublimem eum præcepit, utque pluviali indutum inter archiepiscopos collocari, ducensque Viennam, et adhuc pro absolutione laborantem in archiepiscopum consecravit.*

(192) Petrus erat nomen ejus.

eam proferendam reversi sumus. Cum vero sententia in communi audita a quodam diacono Beatæ Mariæ Parisiensis canonico proferri deberet, Theobaldus Romani pontificis audientiam appellavit, in hoc dicens se gravari, quod proferens sententiam a judicibus injunctam de mensa erat episcopi. Unde vestræ sanctitatis discretionem humiliter exoramus, quatenus sic in isto tantæ præsumptionis temeritatem compescatis, ut cæteri archidiaconi timeant, (ne) episcopo præsente et inconsulto totum episcopatum ejus interdicere, et ora omnium sacerdotum claudere audeant; et cum jam multa præsumpserint, hoc inauditum, hoc insolitum usque ad tempora vestra facere ausi sunt. Valeat sanctitas vestra.

VI.

Stephani episcopi parisiensis ad Innocentium. — De impia cæde Thomæ prioris S. Victoris.

(Anno 1134.)

[*Exstat inter epistolas S. Bernardi numero centesima quinquagesima nona, Patrologiæ tom.* CLXXXII, *col.* 319.]

VII.

Hugonis archiepiscopi Rothomagensis et A. S. L. epistola ad Innocentium papam de gestis a se super ecclesia de Beciano.

(Anno 1134.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 493.]

Universali papæ INNOCENTIO domino et Patri suo, HUGO Rothomagensis sacerdos, devotam et debitam reverentiam.

Præcepto vestro diem dedimus, et locum statuimus abbati Casæ Dei, et abbati S. Tyberii pro controversia inter eos dirimenda super ecclesia de Beciano, videlicet iii Nonas Novembris apud Montempessulanum; abbas vero casæ Dei misit nobis nuntios, et litteram suam apud Taraschonam, significans se non posse venire ad diem datam, quia habebat celebrare quædam consueta cum fratribus suis capitula, nec ad locum sibi præstitutum secure poterat venire pro Petro de Ribalta, quem inimicari sibi dicebat. Quibus nos respondimus quia nos pro obedientia vestra habebamus transire per hostes et insidias manifestas, quæ nobis Adefonsus aperte per multa loca parari fecerat. Post aliquot denique dies, vestra protecti benedictione, ad Montempessulanum pervenimus, multis utique mirantibus. Ibi nobiscum habuimus venerabiles archiepiscopos B. Arelatensem, A. Narbonensem sedis apostolicæ legatos, et plures episcopos et religiosos viros. Præsentavit se ante nos ad justitiam abbas S. Tyberii; sed abbas Casæ Dei nec ipse venit, nec pro se responsalem misit, nec excusationem vel aliquam.... prætendit. Eo itaque sic deficiente, quæsivimus ab episcopo Agathensi, in cujus parochia sita est ecclesia de Beciano, ut coram Deo et Patribus ibidem considentibus nobis ostenderet ad quod, vel Casæ Dei vel S. Tyberii monasterium præfata ecclesia jure canonico pertineret. Inquisiti episcopus et clerici ejus responderunt quia vere, prout acceperant ab antecessoribus suis, ad jus et possessionem pertinebat S. Tyberii. Tunc instrumenta Berengarii bonæ memoriæ Agatensis episcopi super hæc facta prolata sunt, et testes prodierunt viri bonæ famæ et antiqui, qui examinati probaverunt se vidisse quod monasterium S. Tyberii possedet ecclesiam de Beciano quiete et multis annis, antequam monachi de Casa Dei in ea venissent. Invenimus etiam per attestationem domini A. Narbonensis episcopi, et authenticorum testium, quia Bernardus successor Berengarii Agathensis episcopi, qui monachos Casæ Dei in ecclesiam de Beciano induxit, cognita veritate, factum correxit, et ecclesiam de Beciano reddi S. Tyberio adjudicavit. Hoc A. Narbonensis, et ante se die data inter abbates S. Tyberii et Casæ Dei probatum fuisse per legitimos testes asseruit, ibique revestiri monacho S. Tyberii de ecclesia de Beciano adjudicavit, quam revestitionem dominus Guido diaconus cardinalis et legatus apostolicæ sedis fieri præcepit. Hanc revestitionem canonice sæpius adjudicatam, nos et qui nobiscum erant Patres, ratam habuimus et teneri mandavimus pro donatione canonica olim a Berengario Agathensi episcopo facta et legitima possessione subsecuta fere XXXIII annorum, ut asserunt, post instrumentum Berengarii episcopi, quod anno Dominicæ Incarnationis, et testibus idoneis roboratum existit.

VIII.

Epistola Erponis decani Halberstadensis ad Innocentium papam secundum. — De electione Gerhardi præpositi S. Joannis in episcopum Halberstadensem.

(Anno 1136.)

[MART. *ubi supra*, ex ms. S. Germani a Pratis.]

Venerando sanctæ Romanæ Ecclesiæ pontifici domno INNOCENTIO, ERPO decanus Halberstadensis cum cæteris domni Gerhardi electoribus, tam devotam quam debitam cum servitio et oratione obedientiam.

Quod paternitatis vestræ mansuetudinem augustiarum nostrarum incommodis toties gravamus, quod vestræ dominationis aures querimoniis nostris toties pulsamus, Deus scit quanto cordis mœrore simul ac pudore tabescimus, et ingravescente doloris pondere, jam pene deficimus. Cum vero divinæ bonitatis magnitudinem erga omnes afflictos, itemque vestræ pietatis paternum semper erga nos affectum pensamus, ingenti spe recuperandæ salutis animati, omnem sollicitudinem vestram in ejus gratiam, et in vestræ paternitatis consilium jactamus. Sed jam novas et inopinatas miserias nostras exposituri totius veritatis auctorem Deum testem invocamus in animam nostram, quia puræ veritati, quantum epistolaris brevitas permittit, studentes, rem sicut gesta est vobis insinuare curamus. Acceptis dulcissimæ paternitatis litteris (193), in quibus et de Ecclesiæ nostræ liberatione, et vestra pia erga nos sollicitu-

(193) His litteris significabat summus pontifex Otonem episcopum de sede Halberstadensi dimotum fuisse in synodo Pisana, certumque clero et populo tempus ad eligendum præfiniebat.

dine plurimum gavisi sumus, intervenientibus hinc A inde variis dilationum et impedimentorum causis, et transactis jam pene diebus ex præcepto vestræ auctoritatis ad eligendum episcopum præscriptis. Tandem in majori ecclesia, sicut justum erat pervenimus, et invocata primitus, sicut vos præmonueratis, sancta Spiritus gratia..... episcopum Deo dignum..... acceptis et ad restaurandum Ecclesiæ nostræ miserabilem tam in spiritualibus, quam in temporalibus jam dilapsæ idoneum eligeremus. Priori quidem die a mane usque ad vesperam adorantes nihil profecimus. In secunda vero die sub invocatione S. Spiritus iterum nobis in unum congregatis, de transgressione vestri præcepti, ac reatu inobedientiæ plurimum metuentibus, post multa consilia, tandem in personam domni Gerhardi (194) præpositi Sancti Joannis in B Halberstad, viri in Ecclesia vita et moribus satis probati, nos videlicet harum litterarum portitores et missores convenimus, et cum sedi Halberstadensi in episcopum canonice elegimus, nulla omnino alia causa, nisi quia in majori ecclesia neminem in quem omnium consensus concurreret, invenire potuimus. Quam electionem nostram, quibusdam confratribus nostris contradicentibus, et ne fieret omnimo impedire cupientibus, et inter alia electionem in domnum (195) Martinum factam, sed coram legatis vestris cassatam prætendentibus, ad extremum et per inordinatam appellationem apostolicæ sedis nos ab incœpto deterrere cupientibus, nos divinum timorem et præcepti vestri auctoritatem et temporis brevitatem pensantes, quod incœpimus cum consensu multorum clericorum et laicorum perfecimus. Nunc ergo, re- C verendissime Pater, in tanto tempestatum nostrarum turbine, ad vestræ paternitatis consilium, et ad piæ compassionis consuetum nobis solatium, quasi tutissimum post Deum spei nostræ portum confugientes, sanctitatis vestræ pedibus omnes in commune tam absentes quam præsentes provolvimur, domnum cancellarium et omnem Romanam curiam quanta possumus cordis devotione et precum instantia ad condolendum et subveniendum nobis invitamus et excitamus, quatenus secundum datam vobis a Deo sapientiam in præsenti negotio quidquid justitia dictaverit decernatis, et adhibito magni consilii Angelo, vestro honori et nostræ necessitati consulentes, certum aliquem finem nostris calamitatibus imponere non differas. Nos vero qui sub D obedientia vestra quælibet extrema pati, et ipsam mortem subire parati sumus, sicut fessus umbram et sitiens fontem ita vestræ prudentiæ solatium spe non dubia exspectamus.

IX.

Epistola Lotharii imperatoris ad Innocentium papam II. — De electione episcopi Halberstadensis in discordia facta.

(Anno 1136.)

[MARTENE, *ampl. Collect.*, I, 753, ex ms. S. Germani a Pratis.]

Commonuit nos sæpe et rogavit paternitas tua, in
quantum possemus, salva imperiali reverentia, rigo-
rem nostrum contra imperii inimicos remitteremus,
ipsisque propter necessitatem quæ Ecclesiæ immi-
nebat, locum consequendæ gratiæ nostræ concede-
remus. Quod ut competentius fieret, non nostræ,
sed divinæ fuit ordinationis, quæ omnia quemadmo-
dum voluisti et petisti, sui misericordia ad honorem
B Ecclesiæ et imperii mitigavit et composuit. Siqui-
dem tam materiali quam spirituali uterque convi-
ctus gladio, Fridericus in Babenberch, Conradus in
curia proxime celebrata ad gratiam nostram venit
ambo ad Ecclesiæ servitum sacramento nobis obli
gati: quos tamen non minus obligatos sub ha
cautela et conditione recepimus, ut plenitudinen
absolutionis suæ non nisi apud tuam paternitaten
obtineant. Ita omnibus pro voto compositis, omnin
ad liberationem Ecclesiæ essemus obligati, si Halber
stadensi Ecclesiæ melius consultum esset. Super cuju
negotio sæpius hoc anno nuntios et litteras nostra
tibi direximus, in quibus, teste Deo, nihil nisi veri
tatem et ordinem exsecuti sumus, omnino circa ho
intenti, ut pacem et concordiam eidem reformare
mus Ecclesiæ. Qualiter autem id quidem mendaci
C suis perverterint teque a consilio nostro averterin
iterato tibi scribi non oporteret. Hoc tamen pro cor
stanti tibi promittimus, quod coram Ecclesia R
mana in præsentia tua vita comite evidenter prob
vimus omnia ita se habere, sicut nuntio nostro
litteris tibi significavimus, nec tamen ob conte
ptum consilii nostri minus vellemus, si quo mo
unitas et concordia reformari potuisset, satisq
passi fuissemus, si in hoc malo aliquis usus fuisse
quod longe aliter est. Deum enim sanctum paternita
tuæ præceptum Ecclesia illa in eligenda perso
convenire debuisset, tam Ecclesiæ quam impe
idonea, duæ partes factæ sunt. Nam canonici m
tricis ecclesiæ electionem de Martino præposito
ctam aliquando proponebant, hancque omnes, ex
D ptis quatuor, unanimiter affirmabant, tres tant
alias personas ejusdem Ecclesiæ secundario de
gnantes, ut si hujus canonice rejiceretur, un
istarum obtinerent. Regulares vero, nullam istar
approbantes, assensum his non præbuerunt, sicq

(194) In Chronico Halberstadensi Gerardi hujus nulla fit mentio; sed Rudolphus Ottoni exauctorato suffectus legitur anno sequenti his verbis: *Anno igitur Domini* 1137, *indictione* XIV.... *Ecclesia Halberstadensi non habente pastorem, imperator Lotharius Gerhardus cardinalis apostolicæ sedis legatus, Adalbertus Moguntinæ sedis archiepiscopus. Bernhardus Hildesiensis episcopus, cum multis religiosis episcopis conveniunt ad electionem, et invocata Spiritus sancti gratia, dominus Rudolphus vir patiens quietus.... in episcopum est electus in Domin* Lætare, Jerusalem, VI *Nonas Martii*, etc. Un conjicimus vel Gerardum anno eodem excessis vivis, vel electionem ejus irritam fuisse, quod pro bilius videtur, et ex sequenti Lotharii epistola qu dammodo confirmatur.

(195) Nec memoratur Martinus in prædicto Ch nico.

communi utriusque partis consilio electionem in sequentem diem distulerunt. Interim regulares, advocatis quatuor, sicut diximus, de majori ecclesia, Gerhardum præpositum elegerunt, clero et populo alterius partis invito et reclamante, et appellante apostolicam audientiam sub testimonio canonicæ censuræ, quæ jubet nullis invitis dari episcopum vel pastorem. Quia vero in partibus Saxoniæ, maxime in præfata Ecclesia imperialis dignitas consistit, saltem adhuc paternitas tua nobis acquiescat, et audita utraque parte, ita nobis eos remittas, ut salva libertate electionis, nos pro consilio archiepiscopi et suffraganeorum, exhibitis religiosis personis talem provideamus qui Ecclesiæ et imperio expediat. Talis enim necesse est ut eligatur, qui in exsequendis his quæ Dei et Cæsaris sunt, vires habeat et scientiam. Ut autem simplici oculo nos hæc quæ duximus desiderare cognoscas, legatum tuum cardinalem ad nos dirigas, quo præsente et consulente, Ecclesiæ desolatæ succurratur. Scire autem te volo quia Natale Domini Spiræ celebraturi sumus, convocatis principibus de Romana expeditione tractabimus, ad quam curiam legatum et litteras tuas mitti desideramus, per quas archiepiscopos et abbates qualicunque comminatione ad tuum et nostrum servitium commonefacias.

X.

Henrici I Anglorum regis ad Innocentium. — Conqueritur de Hugone archiepiscopo Rothomagensi quod obedientiam ab abbatibus exigat.

(Ante annum 1137.)

[Dom d'Achery, *Spicilegium*, edit. in fol., tom. III, p. 484.]

Innocentio, Dei gratia summo pontifici, Patri suo venerando, Henricus, eadem gratia rex Angliæ et dux Northmanniæ, salutem et debitam obedientiam.

Conqueror apud paternitatem vestram de Hugone archiepiscopo Rothomagensi, qui personam meam conturbavit, et ducatum meum Northmanniæ gravavit, et contra me, et dignitates, et statum ducatus mei a patre meo et ab omnibus antecessoribus meis, et a me ipso usque ad novissimum discessum vestrum de Northmannia in pace habitos, et tempore beatissimorum Romanorum pontificum antecessorum vestrorum, et sanctorum Rothomagensium archiepiscoporum prædecessorum ejus, inconcusse illibateque possessos, vehementer et irreventer egit. In benedictionibus scilicet et extortis professionum scriptis, extra ducatum meum, et provinciam suam, ab abbatibus meis Northmanniæ, me inconsulto, vobis in concilio querimoniis inde propositis, cum eos in pace dimiserim, quando novissime in regnum meum transfretavi, et ipsum archiepiscopum amicabiliter ad vos destinavi.

Attentius atque suppliciter rogo paternitatem vestram ut his et cæteris quæ contra honorem, et consuetudines, et dignitates regni mei, et ducatus mei spectare videritis, eo modo manum correctionis imponatis, tam de his qui fecerunt, quam de his a quibus exigitur ut faciant; ne, quod absit! inauditis novitatibus, et consimilibus gravaminibus me ab amore, et fidelitate, et servitio vestro vestrorumque discedere cogatis; quoniam sine honore olim habito et debito terram temere non possem, nec ullo modo a baronibus et hominibus meis, sine quorum consilio et auxilio esse non possum, in hujusmodi vilitate et ignominia terram tenere amplius permittar, qui inde vehementer et frequenter improperant mihi et insultant, tanquam qui honorem pristinum, et regni mei jura tam integre semper hactenus conservata, meo tempore tam negligenter et nimis remisse mihi surripi sustineam: nec ullo modo amplius acquiescent barones terræ, me, et ipsum archiepiscopum, in eadem terra cum pace vel amore remanere, nisi vos, et ipse, hæc et hujusmodi studueritis emendare. Quoniam si ipse archiepiscopus in præsentia vestra dum Rothomagi fuimus, super hac re verbum fecisset, ego in omnibus quæ Deum velle, et contra honorem meum non esse cognoscerem, acquievissem. Qui itaque in his quæ ad Deum sunt, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ et vestræ personæ dignitatem, semper obedire paratus sum et fui, postulo mihi a vobis honorem debitum, et habitum hacterus integre conservari, ac de his de quibus prætaxatum est, revestiri. Conservet autem Deus apostolatum vestrum ad honorem suum et pacem Ecclesiæ suæ.

XI.

Epistola Hugonis archiepiscopi Rothomagensis ad Innocentium papam II. — De obitu Henrici regis Anglorum.

(Anno 1137.)

[Martene, *Ampl. Collect.*, IX, 1236.]

Domino et Patri suo Innocentio papæ, servus Hugo Rothomagensis sacerdos, obedientiæ debitum.

De domino meo rege, non sine dolore memorando, piæ paternitati vestræ notificandum duximus, quia subita præventus ægritudine, nos, missis quam citissime legatis, ægritudinis suæ solatiis voluit interesse. Venimus ad ipsum, et cum ipso plenum mœroribus confecimus triduum, prout ei dicebamus ipse ore proprio sua fatebatur peccata, et manu propria pectus suum percutiebat, et malam voluntatem dimittebat. Consilio Dei et nostro et episcoporum emendationem vitæ suæ observaturum sese promittebat. Sub ista promissione pro nostro officio tertio eum et per tridum absolvimus. Crucem Domini adoravit, corpus et sanguinem Domini devote suscepit, eleemosynam suam disposuit ita dicendo: « Solvantur debita mea, reddantur liberationes et solidatæ quæ debeo; reliqua indigentibus distribuantur. » Utinam sic fecissent qui thesauros ejus tenebant et tenent. Tandem illi auctoritatem de unctione infirmorum, quam Ecclesia a beato Jacobo apostolo suscepit, studio se proposuimus; et ipsius pia petitione, oleo sancto eum unximus, sic in pace quievit. Pacem det ei Deus, quia pacem dilexit.

XII.

Epistola capituli generalis ordinis Cisterciensis ad Innocentium. — Scribit in gratiam Humberti Æduensis episcopi, cujus jurisdictionem non agnoscebant monachi Virzilienses.

(Circa annum 1140.)

[MARTENE, *Thesaur.*, I,392, ex ms. Aluensis monasterii.]

Reverendo Patri summoque pontifici domino nostro INNOCENTIO, RAINARDUS Cistercii dictus abbas et ejusdem capituli generalis conventus, fructum orationis juxta affectum devotionis.

Simplices simpliciter scribimus. Nam paterna viscera non sermone moventur, sed devotione. Sane quoties sanctitati vestræ scribimus, spiritus repletur gaudio, mens desiderio, sed quando mens quod intus affectat, sermo non æquat, fraudatur gaudium, sed crescit desiderium. Suscipe ergo, sanctæ Pater, servorum tuorum qualescunque litteras, qualemcunque sermonem, sed perfectam devotionem. Suscipe commune votum; communes orationes. Suscipe communes in unum omnium nostrum gratias; quod humilitatem nostræ parvitatis apostolicæ celsitudinis dignatione et paterna salutatione per coabbatem nostrum S. Anastasii (196) Bernardum, Pater reverendissime, visitasti. Quando gaudio, quando zelo repleta est domus pauperum, ex quo facta est vox salutationis in auribus nostris. Unum quod ante conspectum apostolicæ majestatis cum reverentia et humulitate deferimus. Queritur enim nobilis et antiquæ dignitatis Æduensis Ecclesiæ, de qua nunc miserabiliter se privatam esse deplorat. Questus est etiam in capitulo nostro nobilis ejusdem Ecclesiæ et venerabilis antistes Humbertus : adeo ut descendens ad humilitatem precis humiliaverit se in conspectu nostro adversus intolerabilem abbatis Virziliensis injuriam Æduensi Ecclesiæ. Sane cum manifestum sit Virziliacensem Ecclesiam Æduensi Ecclesiæ et episcopo de jure ecclesiastico per omnia hactenus fuisse subjectam, Pontius abbas cum gravi et generali ipsius terræ scandalo, non pro aliqua necessitate seu oppressione, sed sola subjectionis, ut dicitur, impatientia omnino se subtraxit. Ascendant itaque preces humilitatis nostræ ad aures vestræ mansuetudinis, ut hujusmodi querimoniis debita miseratione, prout decet paternitatem vestram, pacem congruam provideatis. Est enim non mediocre scandalum in partibus nostris, tantam Ecclesiam antiquo jure privari, præsertim cum Æduensis Ecclesia retroactis temporibus inter Gallicanas Ecclesias tantæ dignitatis exstiterit, ut etiam præ cæteris familiaritatis apostolicæ prærogativam videatur obtinuisse.

XIII.

Episcoporum provinciæ Remensis epistola ad Innocentium. — De damnatione Abælardi in concilio Senonensi.

(Anno 1140.)

[*Actes de la province ecclés. de Reism*, II, 224.]

Reverendissimo domino et charissimo Patri, Dei A gratia summo pontifici INNOCENTIO, SAMSON Remorum archiepiscopus, JOSLENUS Suessionensis, GAUFRIDUS Catalaunensis, ALVISUS Atrebatensis : voluntarium debitæ subjectionis obsequium.

Auribus occupatis ad plurima, sermonem facimus abbreviatum de prolixo negotio, pro eo maxime quia id ipsum diffusius oc plenius continetur in litteris domini Senonensis. Petrus Abælardus Christianæ fidei meritum evacuare nititur, dum totum quod Deus est, humana ratione arbitratur se posse comprehendere. Ascendit usque ad cœlos, et descendit usque ad abyssos ; nihil est quod lateat eum, sive in profundum inferni, sive in excelsum supra. Homo est magnus in oculis suis, de fide contra fidem disputans, ambulans in magnis, et mirabilibus super B se, scrutator majestatis, hæresum fabricator. Jam dudum fecerat librum de sancta Trinitate, sed sub legato Romanæ Ecclesiæ igne examinatus est, quia inventa est in eo iniquitas. Maledictus qui reædificabit ruinas Jericho : surrexit a mortuis liber ille, et cum eo multorum hæreses quæ dormierant, surrexerunt, et apparuerunt multis. Jamjam extendit palmites suos usque ad mare, et usque ad Romam propagines ejus. Hæc gloriatio hominis illius ; quod liber suus in curia Romona habet ubi caput suum reclinet, hinc confirmatus et confortatus est furor ejus.

Propterea cum in conspectu episcoporum super his argueret eum abbas Claræ-Vallis, zelo fidei et justitiæ armatus, nec confessus est, nec negavit ; C sed a loco et judice, quem ipse sibi elegerat, sine læsione, sine gravamine, ut suam prolongaret iniquitatem, sedem apostolicam appellavit. Episcopi autem qui propter hoc in unum convenerant, vestræ reverentiæ deferentes, nihil in personam ejus egerunt, sed tantummodo capitula librorum ejus a sanctis Patribus condemnata, ne morbus serperet, medicinali necessitate abjudicaverunt. Quia vero homo ille multitudinem trahit post se, et populum qui sibi credat, habet, necesse est ut huic contagio celeri remedio occurratis.

. . . . *Sero enim medicina paratur,*
Cum mala per longas invaluere moras.

Processimus in hoc negotio quousque ausi sumus; tuum est de cætero, beatissime Pater, providere ne D in diebus tuis aliqua hæreticæ pravitatis macula decor Ecclesiæ maculetur. Tibi commissa est sponsa Christi, amice Sponsi, tuum est tandem uni viro virginem castam exhibere Christo.

XIV.

Epistola Alberonis episcopi Virdunensis ad Innocentium papam. — De ecclesia S. Pauli Præmonstratensibus concessa.

(Anno 1142.)

[*Spicilegium d'Achery*, tom. XII. p. 320.]

Reverendissimo Patri et domino suo INNOCENTIO universalis Ecclesiæ Dei gratia summo pontifici ALBERO, Virdunensis Ecclesiæ minister indignus, sinceram cum humili obedientia dilectionem.

(196) Is scilicet qui postea fuit Eugenius papa III.

Gratia Dei et vestra per electionem Ecclesiæ ve- træ, cum indignum merita mea me prædicarent, in piscopum consecravit, et post et prius quomodo in fficio me militare deberem edocuit, inter quæ maxi- ne in ordinatione ecclesiarum mihi commissarum nvigilare persuasit. Ordinationi igitur illi, quia satis ic apud nos necessaria est, pro parvitate mea invi- ilans, reperi quamdam ecclesiam hic juxta civita- em nostram sitam, quæ per incuriam et irreligio- em paucorum monachorum ibi degentium ad tan- im infamiam redacta fuerat, ut jam non domus Dei ed diceretur esse quoddam prostibulum : de qua uid egerim quam certissime potero paucis dicam. n ecclesia illa, in honore beati Pauli apostoli con- ecrata a prima positione, per tempora decem et ovem episcoporum fuerunt prius clerici, sed per rreligiositatem et negligentiam illorum devenit d tantam inopiam, ut quod prius multis satis erat, ix victui unius sacerdotis sufficere posset. Quidam utem prædecessor meus, Wilfridus nomine, amator eligionis, clericis illis ex hoc expulsis, religiosos nonachos in ea posuit, qui longo tempore in fervore eligionis perseverantes, et bona Ecclesiæ dissipata estituerunt et insuper plurima acquisierunt, succe- lentes denique alii pedetentim ab illa religione leclinare cœperunt, et sic declinando, bona Eccle- iæ luxuriose destruendo usque ad tempora nostra erseveraverunt. Ego dolens nimiam destructionem llius ecclesiæ, quia magni nominis a priscis tem- oribus exstiterat, abbatem illius loci prius solum olus, postea cum cæteris abbatibus et religiosis onveni, multa capitula, coram dignitate vestra nec iominanda, quæ de eo vere prædicabantur, ei pro- osui ; et ut de his se et monachos suos corriperet t in ecclesia sua antiquam religionem reformaret aterne admonui ; promisit se facturum quidquid ellem causa Dei et nostra ; sed quia :

Quo semel est imbuta recens, servabit odorem.
Testa diu;

um debuisset corrigere quod deliquerat, infamiam uam quotidie augmentabat : tandem post frequentes dmonitiones vanas et inutiles, personæ Ecclesiæ iostræ et religiosi abbates in præsentia nostra con- enerunt, monachos illos dedecus sui ordinis accla- naverunt, et ut illos expellerem et alios religiosos ubstituerem expetierunt ; compulsus precibus illo- um assiduis, convocatis in capitulo religiosis viris bbatibus et clericis, illum incorrigibilem abbatem

A ad causam vocavi, et cum eo multa de sua mala conversatione causatus, confessus est quæ manifesta negare non potuit, scilicet se et Regulæ suæ formam contempsisse et multa illicita commisisse. Communicato itaque consilio religiosorum monui eum per obedientiam, ut ad ecclesiam Sancti Vitoni causa faciendæ pœnitentiæ inter religiosos transiret, et quia fructum in ecclesia cui præerat facere non poterat, fructifiantes intrare permitteret ; consensit, sed statim ipsa die ad vomitum rediens, quod promiserat facere recusavit : hæc ut audivimus, in crastinum cum clericis et abbatibus et duobus etiam abbatibus de ordine Clarævallensi, abbate Trium Fontium et de Caladia ad ecclesiam illam venimus, et quærentibus cur susceptam obedientiam non

B implevisset, respondit quod claustrum suum non exiret nisi per judicium. Tunc abbates et clerici admirantes tantam impudentiam illius, quod post susceptam obedientiam judicium quæreret, quidam illorum, abbas scilicet Sancti Vitoni, sententiam B. Gregorii de prævaricatoribus abbatibus protulit in medium, qua lecta, dictum est mihi ab omnibus ut etiam si nollet in ecclesia recluderem, et ecclesiæ diu desolatæ consulerem ; quo recluso sic, paucisque monachis qui secum male vivebant inter religiosos collocatis, monachos qui statum pristinum ecclesiæ reformarent, non tantum a nostris vel vicinis, verum etiam a Cluniacensi Ecclesia per nostras, per domini archiepiscopi Trevirensis ; verum etiam per domini regis litteras requisivi studiose, quos cum habere non possem, pauperes Christi Ecclesiæ Præ-

C monstratæ secundum regulam B. Augustini laudabiliter viventes in ea posui. Inde commoti monachi non religiosi, sed qui in simili re timent parti suæ contrarios, fremunt quotidie, non tam de expulsione prædicti abbatis cujus vitam plane et ipsi detestantur, quam de mutatione tituli conquerentes. In hoc autem maledicunt ; hoc enim titulum non mutamus, sed in forma primæ positionis reposuimus. Insuper accedit ad hoc quod abbas loci illius vicarius est episcopi, quod officium magis convenit ordini clericorum quam monachorum. Supplici igitur devotione majestatem vestram deposcimus, ut factum nostrum quod ab universis, exceptis hujusmodi monachis, laudatur, manus vestræ auctoritatis confirmare dignetur. Valeat vita vestra ad honorem san-

D ctæ Ecclesiæ longo tempore.

Epistolas S. Bernardi et Petri Venerabilis ad Innocentium vide inter utriusque Opera.

INNOCENTII II PAPÆ

CONCILIUM REMENSE

In quo pseudopontifex Anacletus excommunicatur et Ludovicus junior, præsente patre, rex Franciæ coronatur ab ipso pontifice, anno 1131.

(Mansi, *Concil.*, tom. XXI, col. 454.)

I.

ACTA CONCILII EX VARIIS AUCTORIBUS.

Hujus concilii acta periere, sed de eo tantum apud Bernardum abbatem Bonævallis hæc habentur in Vita S. Bernardi (l. II, c. 1) *his verbis* : « Perlustrata igitur Francia, *Innocentius papa* Remis convocavit concilium, in quo multis ad honorem Dei dispositis, regem Ludovicum, vivente patre, pro Philippo fratre coronavit in regem. In omnibus his dominus papa abbatem (*S. Bernardum scilicet*) a se separari non patiebatur : sed cum cardinalibus rebus publicis assidebat. Sed et privatim, quotquot habebant negotia, virum Dei secretius consulebant. Ipse vero audita referebat ad curiam, et oppressis patrocinia exhibebat. Igitur soluto concilio, etc. » *Hæc tantum ibi. Interfuit eidem concilio una cum cæteris S. Norbertus episcopus Magdeburgensis cujus meminit ejus Vitæ auctor* (197), *agens de rebus in eodem concilio gestis* : « Convocatoque Remis concilio convenerunt indique episcopi de diversis nationibus : advenit et pater Norbertus : ibique illum Petrum intrusum excommunicaverunt, et electione Innocentii approbata, eumdem Petrum Leonis leoni rugienti, nisi resipisceret, tradiderunt. Attulit autem Norbertus secum Ecclesiæ suæ privilegia vetustissima, et fere a vermibus consumpta, quæ cuncta Romano munimine fecit renovari et corrigi, apponens ea quæ receperat de manibus illorum qui ea injuste et violenter rapuerant. Addidit præterea aliud privilegium secreto, ut, cum daretur opportunitas, Romana fultus auctoritate, ordinem suæ religionis in episcopali propageret Ecclesia. » *Hactenus ibi de rebus in synodo Remensi peractis.*

In eodem quoque Remensi concilio, rogante Ludovico Crasso Francorum rege, idem pontifex Innocentius consecravit in Francorum regem successoremque patris ejus filium, Ludovicum etiam nominatum, ejusdem nominis septimum numeratum. At de ista novi regis consecratione Sugerius abbas S. Dionysii, qui eam suasit ipsi regi seniori, ita scribit « ; Qui ergo intimi ejus in familiares eramus, formidantes ob jugem delibitati corporis molestiam ejus subitum defectum : consuluimus ei, quatenus filium Ludovicum, pulcherrimum puerum, regio diademate coronatum, sacri liquoris unctione regem secum ad refellendum æmulorum tumultum constitueret. Qui consiliis nostris acquiescens, Remos cum conjuge et filio et regni proceribus advenit, ubi in pleno et celeberrimo, quod dominus papa Innocentius convocaverat, concilio, sacri olei unctione et coronæ regni deportatione in regem sublimatum, felicem providit regno successorem. Unde multis quasi quodam præsagio videbatur ejus debere amplificari potentia, qui tot et tantorum et tam diversorum archiepiscoporum, episcoporum, Francorum, Teutonicorum, Aquitanorum, Anglorum, Hispanorum, suscepit benedictionem copiosam. Cumque pater, vivi gaudio, defunct dolorem allevians Parisium rediret, dominus papa soluto concilio, Autissiodoro delegit demorari. » *Hæc Sugerius præsens cuncta spectans ac scribens*

De causis, tempore et actis hujus synodi Remensi ita Urspergensis in Chronico ; « Anno Dom. 1 3 Honorius papa secundus obiit, cui Innocentius secundus per electionem canonicam successit ; se propter intrusionem Petri Leonis, cui favebat mul tiiudo Romanorum, sedem suam obtinere non pc tuit ; ideoque in Franciam se contulit, ubi concili Remis habito cum multis episcopis præfatum Leo nem et suos fautores excommunicavit, sicque i partibus Germaniæ usque ad septimum annum pe mansit. Sedit autem annos tredecim, menses se ptem. » *Hæc Urspergensis prædicto loco, Robertus S geberti continuator addit eadem synodo non tantu Innocentii papæ electionem approbatam, verum etia ab omnibus Galliæ et Germaniæ episcopis Petri ar tipapæ ordinationem anathemate damnatam fuiss Et paulo infra ait* : « Concilio Remis habito pra sente Francorum rege Ludovico, filius ejus Ludov cus in regem consecratur a papa Innocentio, VIII Ka Novembris ; » *paucis enim diebus antequam h*

(197) Cap. 47. Exstat Actis Sanctorum Bolland., Junii tom. I, die VI.

nodus celebraretur, *Philippus regis filius, nuper in* *jem inunctus, equi fortuito casu decidens, magno* *nium luctu ac desiderio, juxta vaticinium S. Ber-* *rdi occisus fuerat.* « Concilio Remensi, *inquit* *dechinus in appendice ad Marianum*, præsedit In- centius papa, XIV Kal. Novemb., præsente Ludo- o rege Franciæ, cujus filium adhuc parvulum, gem consecravit. » *Hæc Dodechinus.*

Id autem in Mauriniacensi Chronico longe expli- tius enarratur his verbis : « Igitur rex Ludovicus Sabbati cum Radulpho Vermandensium comite, i sibi cognatus, et major regiæ domus erat, mul- que Francorum proceribus, concilium ingreditur, bunal ascendit, domni papæ pedes osculatur, juxta um cathedra posita sedit, pauca pro filio defun- (198) peroravit, omnes ad lacrymas excitavit. pa vero in regem convertens intuitum, sic orsus fari : *Oportet*, inquit, *te, rex optime, qui super bilissimam Francorum gentem tenes imperium, ad lius summi Regis, per quem reges regnant, majesta- m, mentis oculos attollere, et ejus voluntatem per nnia venerari. Ipse enim gubernat omnia qui crea- t omnia, et omnium habens scientiam, in universi- te rerum nihil omnimo vel facit, vel fieri permittit juste : quamvis multa fiant injusta. Morem habet le piissimus Dominus, o bone rex, fideles suos et rosperitatibus consolari, et adversitatibus erudire. icut enim in sancta Scriptura legimus, quæ ejus pistola de cælo per Spiritum sanctum ad nos in terra ositos directa est, ipse percutit et medetur* (*Job.* v, 8), *et flagellat omnem filium quem diligit* (*Hebr.* XII,). « *Ego*, inquit, *occidam, et ego vivere faciam, per- utiam, et ego sanabo* (*Deut.* XXXII, 39). » *Ne videlicet omo, qui ad imaginem Dei conditus, reatu trans- ressionis ad hujus mortalitatis tenebras devolutus st, pro patria diligat exsilium, sed quantocius redire estinet ad illam, de qua peregrinatur in terris, cæ- estem civitatem, sanctam Hierusalem, cujus funda- nenta sunt in montibus sanctis, hoc est in apostolis ostris : quæ sursum est, quæ est mater nostra. Ad- enæ etenim sumus, et peregrini, sicut omnes patres nostri, nec habemus hic manentem civitatem, sed fu- uram inquirimus. In ea cum Deo perenniter exsul- ant, qui carnales hic concupiscentias viriliter con- culcant. Ad eam filius tuus simplicitatis et innocen- iæ puer emigravit. Talium enim est regnum cælo- um. David, o rex, qui bonis regibus exemplar virtu- um fuit, dum filius illius languesceret, gravissime loravit : postquam vero mortuus nuntiatus est, de inere et cilicio in quo jacebat exsurrexit, vestes nutavit, manus lavit, ad convivium familiam con- ocavit. Impossibile enim est non fieri quod factum st. Et sciebat vir Deo plenus quantum peccaret, qui ivinæ justitiæ vel voto contrairet. Depone nunc, anc, quam tibi carnalis generavit affectus, quam ectore vultuque geris, animi mæstitiam. Quia qui sibi unum secum regnaturum, suscepit, plures qui postea tecum regnare possent tibi dereliquit. Debes etiam et nos consolari, scilicet homines extraneos, et a propriis sedibus expulsos, quos tu primus omnium pro amore Dei et B. Petri, in regno tuo honorifice suscepisti, obsequiis honorasti, beneficiis onerasti. Reddat tibi Dominus vicem et perpetuam mercedem, domine rex, in illa, de qua gloriosa dicta sunt, civitate : in qua est vita sine morte, æternitas sine labe, gaudium sine fine.*

« Hujus orationis mirabili velut antidoto, saucium cor regis S. apostolicus delinivit. Ac protinus surgens in pedes, oratione Dominica, sicut mos Christianus exigit, dicta sub silentio, pueri defuncti animam absolvit. Dein archiepiscopos, episcopos, abbates, per obedientiam monuit, quatenus sacris atque festivis, sicut erant in conventu, vestibus induti, die crastina, quæ Dominica futura erat, sese repræsentarent, et consecrationi novi regis interessent.

» Igitur eo die, solito clarior sol illuxit, et rebus agendis suum obsequium ovanter præsentare visus est. Papa mane summo, de palatio pontificis egrediens cum suis curialibus et archiepiscopis, episcopis et abbatibus, ad ecclesiam B. Remigii, udi rex cum filio hospitatus erat, perrexit, et cum magna devotione atque processione monachorum decentissime suscipitur. Ibique Romani pontificis omnibus insignibus indutus, ac ut sibi consuetudinis est in sacris magnisque festivitatibus, phrygio coronatus, innumera ecclesiastici atque militaris ordinis plebisque multitudine constipatus, ad ecclesiam matricem, quæ in honore beatæ Mariæ consecrata est, cum puero consecrando pervenit. Ante fores ecclesiæ eos exspectabant, rex, proceres ejus, archiepiscopi, quidam episcopi, abbates, monachi, canonici, clerici conscholastici, qui de diversis Galliæ et Germaniæ partibus ad concilium confluxerant. Intrant ecclesiam, puerum ad altare præsentant, et oleo quo S. Remigius per angelicam manum sibi præsentato Clodoveum regem Francorum in Christianum unxerat, puerulum decem annos plus minus habentem cum ingenti tripudio domnus papa consecravit. Fuerunt qui dicerent nunquam in Francia similem evenisse concilii celebrationem, et ab ipso Romano pontifice factam regis consecrationem. Itaque rex Ludovicus, sumpta post lamentationem consolatione, cum conjuge, et filio, et curia, ad tractanda regni negotia reversus est.

» Cæterum die crastina domino papæ in concilio residenti, per quemdam Magdeburgensem archiepiscopum (199) præsentatæ sunt litteræ a Lothario rege Alamannorum, in quibus rursus et obedientia promittitur, et quod se ad expeditionem (200) cum viribus omnibus regni sui pararet, intimatur. Similiter etiam rex Anglorum Henricus, per Hugonem archiepiscopum Rotomagensem, et ornatissimas lit-

(198) Philippo scilicet.
(199) S. Norbertum.
(200) Nempe Italicam.

teras misit, et obedientiam promisit. Reges quoque, citerioris Hispaniæ, senior Hildefunsus (201); et interioris, junior Hildefunsus (202) missis per episcopos suorum provinciarum epistolis papam salutant, sese filios et obedientes denuntiant, auxilium contra Christiani nominis inimicos, et regionum illarum invasores Movabitas, suppliciter efflagitant. Fuerunt siquidem et lætitiæ et admirationi ad id negotium A pertinentes excellentissimorum eremitarum Carthusiensium litteræ, quæ per quemdam venerabilem abbatem de ordine Cistellensi delatæ, et in concilio per Gaufridum Carnotensem episcopum recitatæ sunt. » Subjicit litteras illas, quibus pontificem hortantur viri sanctissimi ne in difficillimis temporibus animum despondeat.

II.

CANONES CONCILII.

Nunc primum editi ex apographo Sirmondi nostri, quod descripserat ex veteri codice ms. S. Michaelis de Tumba, cum ejusdem Sirmondi adnotatione.

TITULI CANONUM.

I. *De simoniacis.*

II. *Ut episcopi et clerici tam interiori quam exteriori habitu Deo placeant.*

III. *Ne quis morientium clericorum bona diripiat.*

IV. *Ut subdiaconus uxoratus vel concubinarius officio et beneficio careat.*

V. *Ne quis missas sacerdotum uxoratorum audiat.*

VI. *Ne monachi aut regulares canonici leges vel medicinam lucri causa discant.*

VII. *Ut laici gui ecclesias tenent, eas episcopis restituant.*

VIII. *Ne quis in archidiaconum vel decanum, nisi diaconus aut presbyter ordinetur.*

IX. *Ut unaquæque ecclesia proprium habeat sacerdotem, non conductitium.*

X. *Ut clerici, monachi, peregrini, mercatores, et agricolæ semper sint securi.*

XI. *Quibus diebus et temporibus Dei treuga custodiatur.*

XII. *Ne milites nundinas vel ferias celebrent.*

XIII. *Ne quis in clericum vel monachum manus injiciat.*

XIV. *Ne quis in eos qui ad ecclesiam vel cœmeterium confugerint manum mittat.*

XV. *Ne quis præbendas vel beneficia hæreditario jure vindicet.*

XVI. *Ne consanguinei conjungantur.*

XVII. *De incendiariis.*

CANONES (202.)

I. *De Simoniacis.*

Statuimus ut si qui simoniace ordinatus fuerit, ab officio cadat, quod illicite usurpavit. Ut si quis præbendas aut honorem vel promotionem aliquam ecclesiasticam, interveniente exsecrabili ardore avaritiæ, per pecuniam acquisivit: honore male acquisito careat, et emptor ac venditor et interventor nota infamiæ percellantur.

B II *Ut episcopi et clerici tam interiori quam exterioi habitu Deo placere studeant.*

Præcipimus etiam quod tam episcopi, quam clerici, in statu mentis, vel habitu corporis, Deo et hominibus placere studeant: et nec in superfluitate, aut colore vestium, intuentium, quorum forma et exemplum esse debent, offendant aspectum, sed quod eorum deceat sanctitatem.

III. *Nequis morientium clericorum bona diripiat.*

Illud etiam quod in sacro Chalcedonensi constitutum est concilio, irrefragabiliter servari præcipimus: ut videlicet decedentium bona episcoporum, a nullo omnino hominum diripiantur, sed ad opus ecclesiæ et successoris sui in libera œconomi et clericorum permaneant potestate. Cesset igitur illa C detestabilis de cætero et sæva rapacitas. Si quis autem amodo hoc attentare præsumpserit, excommunicationi subjaceat. Qui vero morientium presbyterorum vel clericorum bona rapuerit, simili sententiæ subjiciatur.

IV. *Ut subdiaconus uxoratus vel concubinarius officio et beneficio careat.*

Decernimus ut hi qui a subdiaconatu et supra uxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio atque ecclesiastico beneficio careant. Cum enim ipsi templum Dei, vasa Domini, sacrarium Spiritu sancti, debent esse et dici: indignum est eos cubilibus et immunditiis deservire.

V. *Nequis missas sacerdotum uxoratorum audiat*

Ad hæc prædecessorum nostrorum Gregorii VII D Urbani et Paschalis Romanorum pontificum vestigii inhærentes, præcipimus ut nullus missas eorum audiat, quos uxores vel concubinas indubitante habere cognoverit.

VI. *Ne monachi aut regulares canonici leges au medicinam lucri causa discant.*

Prava autem consuetudo, prout accepimus, (detestabilis inolevit, quoniam monachi et regulare

(201) Scil. Alphonsus VI, Aragoniæ et Navariæ rex.
(202) Scil. Alphonsus VII, Castellæ rex.

(202*) Cf. concilii Lateranensis II canone 1-20.

nonici post acceptum habitum, et professionem claustralem, spreta beatorum magistrorum Benedicti et Augustini regula, leges temporales et medicinam gratia lucri temporalis addiscunt. Avaritiæ namque flammis accensi, se patronos causarum faciunt : et cum psalmodiæ et hymnis vacare deberent, gloriosæ vocis confisi munimine, allegationum suarum varietate, justum et injustum, fasque nefasque confundunt. Attestantur vero imperiales constitutiones, absurdum, imo etiam opprobrium esse clericis, si peritos se velint disceptationum esse forensium. Hujusmodi temeratoribus graviter feriendis ipsi quoque (203) canonici et monachi, neglecta animarum cura, ordinis sui propositum nullatenus attendentes, pro detestanda pecunia sanitatem pollicentes, humanorum curatores se faciunt corporum. Cumque impudicus oculus impudici cordis sit nuntius, illa etiam de quibus loqui erubescit honestas, non debet religio pertractare. Ut ergo ordo monasticus et canonicus, Deo placens in sancto proposito inviolabiliter conservetur : ne hoc ulterius præsumatur, auctoritate apostolica interdicimus. Episcopi autem, abbates, et priores, tantæ enormitati consentientes, propriis honoribus spolientur.

VII. *Ut laici qui ecclesias tenent, eas episcopis restituant.*

Præcipimus ut laici qui ecclesias tenent, aut eas episcopis restituant, aut excommunicationi subjaceant.

VIII. *Ne quis in arhcidiaconum vel decanum, nisi diaconus aut presbyter, ordinetur.*

Innovamus autem et præcipimus, ut nullus in archidiaconum vel decanum, nisi diaconus vel presbyter, ordinetur. Archidiaconi vero, decani, et præpositi, qui infra ordines prænominatos existunt, si inobedientes ordinari contempserint, honore suscepto priventur. Prohibemus autem, ne adolescentibus, vel infra sacros ordines constitutis, sed qui prudentia et merito vitæ clarescant, prædicti concedantur honores.

IX. *Ut unaquæque ecclesia proprium habeat sacerdotem, non conductitium.*

Placuit etiam ne conductitiis presbyteris ecclesiæ committantur, et unaquæque ecclesia, cui facultas suppetit, proprium habeat sacerdotem.

X. *Ut clerici, monachi, peregrini, mercatores, et agricolæ, semper sint securi.*

Præcipimus etiam ut presbyteri, clerici, monachi, et mercatores, rustici euntes et redeuntes, et agricultura persistentes, et animalia cum quibus arant, et oves, omni tempore sint securi.

XI. *Quibus diebus et temporibus Dei tregua custodiatur.*

Treguam autem ab occasu solis in quarta feria usque ad ortum solis in secunda feria, et ab Adventu Domini usque ad octavam Epiphaniæ, et a Quinquagesima usque ad octavas Pentecostes, ab omnibus inviolabiliter observari præcipimus. Si quis autem treguam frangere tentaverit, post tertiam commonitionem si non satisfecerit, episcopus suus in eum excommunicationis sententiam dictet, et scriptam convicinis episcopus annuntiet. Episcoporum autem nullus excommunicatum in communionem suscipiat, imo scripto susceptam sententiam quisque confirmet. Si quis autem hoc violare præsumpserit, ordinis sui periculo subjacebit. Et quoniam funiculus triplex difficile rumpitur, præcipimus ut episcopi ad solum Deum et salutem propriam habentes respectum, omni tepiditate seposita, ad pacem firmiter tenendam mutuum sibi consilium et auxilium præbeant. Quod si quis in hoc Dei apere tepidus inventus fuerit, damnum propræ dignitatis incurrat.

XII. *Ne milites nundinas vel ferias celebrent.*

Detestabiles autem illas nundinas vel ferias, in quibus milites ex condicto convenire solent, et ad ostentationem virium suarum et audaciæ temerarie congrediuntur, unde mortes hominum et animarum pericula sæpe proveniunt, omnino fieri interdicimus. Quod si quis eorum ibidem mortuus fuerit, quamvis ei poscenti pœnitentia et viaticum non negetur, ecclesiastica tamen careat sepultura.

XIII. *Ne quis in clericum aut monachum violentas manus injiciat.*

Item placuit, ut si qui suadente diabolo hujus sacrilegii reatum incurrerit, quod in clericum vel monachum violentas manus injecerit, anathemati subjaceat : et nullus episcoporum illud præsumat absolvere, donec apostolico conspectui præsentetur, et ejus mandatum suscipiat.

XIV. *Ne quis manum mittat in eos qui ad ecclesiam aut cœmeterium confugerint.*

Præcipimus etiam ut in eos qui ad ecclesiam vel cœmeterium confugerint, nullus omnino manum mittere audeat. Quod qui fecerit, excommunicetur.

XV. *Ne quis præbendas vel beneficia hæreditario jure vindicet.*

Indubitatum est quoniam honores ecclesiastici sanguinis non sunt, sed meriti : et ecclesia Dei non hæreditario jure aliquem, non secundum carnem successorem expetit, sed ad sui regimen, et officiorum suorum dispensationem, honestas, sapientes, et religiosas personas exposcit. Eapropter auctoritate prohibemus apostolica, ne quis ecclesias, præbendas, præposituras, capellanias, aut aliqua ecclesiastica officia, hæreditario jure valeat vindicare, aut expostulare præsumat. Quod si quis improbus et ambitionis reus attentare præsumpserit, debita pœna multabitur, et postulatis carebit.

XVI. *Ne consanguinei conjungantur.*

Sane conjunctiones consanguineorum omnino fieri prohibemus. Hujusmodi namque incestum, qui jam fere stimulante humani generis inimico in usum

(203) Cor. ex Later. *Hujusm. temeratores gr. feriendos apostolica auctoritate decernimus. Ipsi quoque*, etc.

versus est, sanctorum Patrum statuta, et sacrosancta Dei detestatur Ecclesia. Leges etiam sæculi de tali contubernio natos, et infames pronuntiant, et ab hæreditate repellunt.

XVII. *De incendiariis.*

Pessimam siquidem et depopulatricem, et horrendam incendiorum [*f.* incendiariorum] malitiam auctoritate Dei, et beatorum apostolorum Petri et Pauli omnino detestamur et interdicimus. Hæc etenim pestis, hæc hostilis vastitas, omnes alias deprædationes exsuperat: quæ quantum populo Dei sit damnosa, quantumque detrimentum animabus et corporibus inferat, nullus ignorat. Assurgendum est igitur, et omnimodis laborandum, ut tanta clades, tantaque pernicies, pro salute populi eradicetur et exstirpetur. Si quis igitur post hujus nostræ prohibitionis promulgationem, malo studio, sive pro odio, sive pro vindicta, ignes apposuerit, vel apponi fecerit, aut appositoribus consilium vel auxilium scienter tribuerit, excommunicetur. Et si mortuus fuerit incendiarius, Christiana careat sepultura: nec absolvatur, nisi prius damno, quod intulit, secundum facultatem suam resarcito, juret se ulterius ignem non appositurum. Pœnitentia ei detur, ut Hierosolymis, aut in Hispania in servitio Dei per integrum annum permaneat. Si quis autem archiepiscopus, vel episcopus, hoc relaxaverit, damnum restituat, et per annum ab officio episcopali abstineat. Sane regibus et principibus, faciendæ facultatem justitiæ consultis archiepiscopis et episcopis non negamus (204).

(204) Hos canones concilio Remensi tribuit etiam collectio codicis Ebroicensis. Iidem vero postea in Lateranensi concilio Innocentii ejusdem omnes iterum promulgati fuere. Ac verisimile est, eosdem ipsos in consilio quoque Arvernensi, quod anno hunc præcedente idem Innocentius apud Claromontem habuerat, aut omnes, aut pro parte promulgatos. In hoc certe Claromontensi concilio canonem de violentis manibus in clericos non injiciendis conditum fuisse, autor est Bernardus Guidonis in libello de consiliis. *Anno* inquit, *Domini* 1130, *indictione* VIII, *mense Novembri, apud Clarummontem præsidente ibidem Innocentio papa II cum cardinalibus et archiepiscopis et episcopis, ac religiosis viris, cum multitudine sapientum et litteratorum virorum, celebrata est synodus, in qua de fide catholica et animarum ædificatione, ac morum honestate, et malorum eradicatione, tractatum est*; *et obedientia eidem papæ Innocentio astanti ab universis est gratanter promissa. In eadem quoque synodo concessum est privilegium clericis, quod habetur in decretis, 17, q. 4, cap.*: « *Si quis suadente.* » Conciliorum Innocentii apud Claromontem, et Remos meminit quoque Petrus Cluniacensis lib. II De mirac., cap. 16. Jac. SIRMOND. — In concilio Remensi Godepardus episcopus Hildesheimensis sanctorum honoribus donatus fuit. Bernardus enim ejusdem urbis episcopus, qui hoc petierat ab Innocentio II in concilio Leodiensi, uti ad concilium Leodiense narravimus, ex auctore anonymo Historiæ canonizationis et miraculorum S. Godehardi, remissus fuerat ab eo ad concilium nationale, *quod tunc temporis in Remensem civitatem in festo S. Lucæ indictum fuerat*, inquit anonymus. Festum S. Lucæ incidit in feriam I, seu in XV Kal. Novemb., sed Dodechinus abbas ait concilium XIV *Kal. Novemb.* habitum esse, qui scilicet postridie festi S. Lucæ seu feria secunda de more prima sessio coacta, et negotiorum tractatio inchoata. Bernardus ep. Hildesheimensis una cum S. Norberto metropolitano suo ad urbem Remensem venit, *dum jam synodus aliquot dies esset celebrata*, inquit idem anonymus, qui paulo post subdit: *Episcopus Tarraconensis, vir religiosus et litterali scientia eruditus, quo ordine translatio fieri deberet, exposuit.* Erat is beatus Oldegarius Barcinonensis ep. et Tarraconensis archiep., non autem Michael, ut vult Henschenius ad diem 4 Maii Vitam S. Godehardi illustrans, qui episcopus erat Tarraconæ in regno Aragoniæ, non vero Taragonæ aut Tarraconæ in principatu Catalaunensi seu Barcinonensi. In canonizatione S. Godehardi *coadunata synodus terminatur*, inquit anonymus, qui statim refert litteras Innocentii II, *Clero et populo Hildenesheimensi* datas *Remis* IV *Kalendas Novembris*, quibus significat se Godehardum in sanctorum numerum retulisse; et ex quibus intelligimus synodum Remensem die 29 Octobris finitam fuisse. Porro Innocentii litteræ hæ sunt: *Innocentius episcopus*, etc. (Vide supra inter epistolas Innocentii, sub num. 61.)

In hoc concilio *adfuerunt* 13 *archiepiscopi, et* 263 *episcopi, et abbatum ac monachorum et clericorum magna multitudo. Illuc rex et regina, et tota nobilitas Franciæ confluxerunt*, inquit Ordericus lib. XIII, p. 893, Baronius n. 7, videns Bernardum, seu verius Ernaldum Bonævallis abbatem scribere post concilium Remense celebratum esse Leodiense, quodnam ex illis prius coactum fuerit, sub dubio reliquit; sed vel solus anonymus a nobis citatus, qui hoc tempore vixit, auctorem Vitæ S. Bernardi ea in re hallucinatum esse certo nos edoceret, quando alia testimonia deessent.

AD CONCILIUM REMENSE ADDITIO

Remensis concilii canones Sirmondus prior, et post eum collectores omnes dederunt, nec alios unquam in eo editos vulgo eruditi seu vulgarunt, seu vulgari posse suspicati sunt. Id ego pariter cum illis sentiebam, donec Udalrici Banbergensis codicem sors obtulit. Hunc ego nactus, in ipso statem limine concilii hujus canones offendi, quos cum editis conferens in multis ab illis discrepare comperi. Nam et canones nonnullos exhibet, quos inter vulgatos frustra quæras, et in iis qui cum editis congruunt, addita sunt nonnulla, quæ in his desiderantur. Desunt vicissimapud Udalricum quædam in editis legenda Discriminis hujus non alia ratio suppetit, nisi qu d in alterutro collecta sunt sub uno concilii Remensis titulo quædam, ab eodem pontifice in aliis conciliis, puta in Claromontano et forte etiam in Lateranensi II *generali definita. In ea vero codicum discrepantia quinam Remensis consilii canones genuini censendi sint, qui vero aliunde adsciti, non facile quis definiret; quanquam exibitos ab Udalrico genuinos Remenses ea forte conjectura persuaserit; quod ille codicem suum circa illos annos, quibus concilium habitum est absolverit.*

CONCILIUM INNOCENTII PAPÆ II.

Hæc sunt exemplaria eorum quæ a domino Innocentio, Ecclesiæ catholicæ apostolico, decreta et a tota synodo Remensi unanimiter sunt recepta.

I. Primum ergo statutum est, ne qua emptio, aut venditio fiat doni ecclesiastici, et qui emerit, eodem privatur quo acceperat, emptorque, et venditor, et interventor emptionis sententia excommunicationis damnati sunt.

II. Placuit etiam domno apostolico, et toti concilio, ne quis audiat missam presbyteri habentis concubinam vel uxorem.

III. Assensu etiam omnium firmatum est, ut clerici omnes a subdiacono et supra continentes sint, et qui non fuerint continentes deponantur.

IV. Acclamantibus etiam omnibus præceptum est, ne quis in archidiaconum vel decanum, sive episcopum, nisi qui diaconus vel presbyter est ordinetur.

V. Sancitum est etiam auctoritate apostolica, et totius concilii, ne admittantur ad lectionem divinitatis, nisi litterati, ubi secreta divini mysterii pertractanda sunt. Atque hæc medicina est inventa contra morbum, qui multum invaluit. Nam illitterati lectionem divinæ paginæ audientes, et non intelligentes, in plateis coram mulierculis, disputant, et in errorem inducuntur, et in verba profana prorumpunt.

VI. Data est etiam sententia, ut clerici ordinati, et ecclesiastica beneficia possidentes, ubicunque sive domi suæ, sive in studio, in habitu clericali sint, et capillos tonsos, et barbam rasam habeant, vestes quoque rotundas. Et hoc remedium illi vitio repertum est, quo divites quidam donis ecclesiasticis prælatorum fugiunt præsentiam, ut liberius ad libitum suum vivant, et eleemosynas pauperum in superfluitatibus suis expendant.

VII. Jussit etiam domnus apostolicus, omnium voce consentiente, ut mortuo sacerdote, vel episcopo, bona ejus in libera potestate œconomi sint, quoadusque Catholicus ejus successor ex integro illa recipiat.

VIII. Consensit quoque in hoc venerabilis omnium fratrum conventus, ut quælibet etiam ecclesia, cujus dotes ad sustentationem clerici sufficiunt, proprium habeant sacerdotem, nec recipiatur mercenarius et conductus.

IX. In verbo Domini dictum et edictum est, ne quis manum imponat, aut clerico, aut monacho cujuslibet ordinis. Quod qui violaverit, a divini officii participatione et omni ecclesiastica communione longe fiat.

X. Ecclesias, ex quo consecratæ fuerint, liberas et absolutas a manu laicorum esse, dispositum est.

XI. Banno confirmatum est, rusticos habere pacem quotidie in corpore, et in rebus suis, dum eunt, vel redeunt, vel commorantur in agricultura, vel in aliquo opere manuum.

XII. Lex posita est generalis observandæ pacis omni loco et omni tempore anni, ab advesperante feria IV usque ad matutinum feriæ V. Ubi eam vero, quæ in vulgari nostro pax diei nuncupatur, inviolabiliter custodiri decretum est temporibus ab antiquo institutis. Clericis et monachis, et mulieribus pax perpetua, banni confirmatione, data est.

XIII. De conjugiis dissolvendis caute determinatum est, quod post manifestam nuptiarum celebrationem nec marito, nec uxori liceat quærere occasionem spontaneam dissolvendi conjugii, nec juramentum eorum recipiendum, qui inducti familiaritate privata jurant cognationem conjugatorum. Sed si quis fidelis pro charitate Christi aliquam lineam consanguinitatis præbedientem conjugium monstraverit, cæterisque indiciis, et testimoniis comprobaverit, ei fidem habendam esse censet sedis apostolicæ venerabilis auctoritas.

XIV. Nec vero illa occasio recipienda est ex decreto apostolicæ sedis et totius concilii, si quis postquam uxorem duxerit, se ipsum accusabit incestus occulte cum cognata uxoris admissi.

In fine damnati sunt sententia excommunicationis invasores regni et Ecclesiæ, Petrus Leonis et Conradus cum omnibus suis fautoribus, inclinatis cereis ardentibus, ad exstinguendam memoriam illorum, ab archiepiscopis, episcopis, abbatibus totius concilii; depositi sunt etiam cardinales, qui discesserunt ab unitate sanctæ matris Ecclesiæ (205).

(205) Canon 1 est canon 1 Remensis, sed pro illo *nota infamiæ* Udalricus ponit *excommunicationis sententia damnati sunt*. Nec aliam quam excommunicationis pœnam in eos canones infligunt Remens, anni 1119, can. 1, Gerundense anni 1078, can. 2. Est etiam contra sanctionem Chalcedonensis concilii, can. 2.

Can. 2 est Remensis vulgati can. 5.

Can. 3 est vulgatus can. 4.

Can. 4 est vulgatus can. 8; sed in vulgato nihil legitur de episcopo nisi saltem ex diacono eligendo. Hæc tamen de episcopo sancivit Urbanus II, in concilio Claromontano anno 1095, cap. 5.

Can. 5 non legitur in editis.

Can. 6 respondet Remensi 2; sed plus aliquid explicat de vestium forma.

Can. 7 respondet canoni 3 vulgato.

Can. 8 respondet edito 9.

Can. 9 respondet edito 13; nam *imponere manum clerico* perinde hic est ac inferre manus violentas.

Can. 10 respondet vulgato 7.

Can. 11 respondet canoni vulgato 10 et 11; sed inter eos qui pace perpetua donantur, mulieres pariter expressæ sunt, quod in editis desideratur; sed et veteres canones expresserunt, Audomarense anni 1099, can. 3, Narbonense anni 1054, can. 15, Claromontanum anni 1095, can. 1.

Can. 12 est in editis canon 11; sed aliis verbis exprimitur, et paulo ab editis in eo discrepat, quod pax seu tregua Dei usque ad solis ortum feriæ II in editis præscribitur; hic vero usque ad vesperas feriæ I. Ita enim legendum in adnotatione ibidem monui.

Can. 13 omnino deest in editis, sed non dissimilem sanctionem habes in concilio Londoniensi can. 16.

Canon postremus idem fere nihil habet cum edito

AD INNOCENTII II PRIVILEGIA ET EPISTOLAS
APPENDIX.

ANACLETUS ANTIPAPA.

NOTITIA HISTORICA.

(*Acta sanctorum Bolland.*, Conatus chronico historicus ad Catalogum pontificum, in propyleo ad Acta sanctorum Maii.)

« Petrus, natione Romanus, filius Petri Leonis, cardinalis SS. Cosmæ et Damiani, electus a paucioribus « anno 1130, 17 Februarii; et in Dominica XXIII, assumpto Anacleti nomine, consecratus; sedit annos « VII, menses XI, dies XXII, obiit 7 mensis Februarii, anno 1138, in latebris sine pompa sepultus. »

Occasionem schismatis nemo clarius quam Sugerius abbas his verbis explicat: « Venerandæ memoriæ summo pontifice et universali papa Honorio viam universæ carnis ingresso, cum Ecclesiæ Romanæ majores sapientiores, ad removendum tumultum, consensissent, apud S. Marcum et non alibi, et non nisi communiter more Romano, celebrem fieri electionem: qui et assiduitate et familiaritate propinquiores apostolici fuere, timore tumultuantium Romanorum illuc convenire non audentes, antequam publicaretur domini papæ decessus, personam venerabilem, cardinalem de S. Angelo diaconum Gregorium summum eligunt pontificem. Qui autem Petri Leonis parti favebant, ad S. Marcum, pro pacto alios invitantes, convenerunt: dominique papæ morte serius comperta, ipsum eumdem Petrum cardinalem presbyterum, multorum et episcoporum et cardinalium et clericorum Romanorum nobilium consensu, votive elegerunt. »

Auctor vero Chronici Beneventani successum schismatis sic describit: « Post Innocentium electum, die ipso ad horam tertiam Petrus Portuensis episcopus, Petrum, filium Petri Leonis elegit pro Anacleto, deinde Innocentii illius electionem damnantes, Anacleti pontificis electionem confirmabant. Cumque Leo Frangens-panem, qui partem Innocentii sequebatur, cœpit Romanos cives et fideles suos et amicos hortari ut ejus faverent auxilio. Inde Leo, germanus præfati Anacleti, ærario aperto, totum fere populum Romanum rogavit, ut juxta vires fratris electionem tueretur: quod et factum est. Sicque ab utraque parte graviter civile bellum sævissimum incœptum est. » Tunc, ut scribit noster Chronologus Saxo, « habita est anno 1131 synodus generalis in Quadragesima apud Leodium, præsidente papa Innocentio, cum numerosa multitudine episcoporum, abbatum et clericorum diversorum ordinum, præsente rege Lothario et regina Richisa: ibique ab ipso apostolico et omni Ecclesia inibi collecta excommunicati sunt Petrus Leonis, Conradus et frater suus Fredericus, cum omnibus illis faventibus. Deinde Innocentius papa, iterum collectis ecclesiasticis viris et fidelium turbis, apud Remensem urbem in festo S. Lucæ evangelistæ, generali synodo per aliquot dies præsidebat. »

Cætera huc spectantia apud Baronium lege: solum ad chronologiæ probationem, ex prædicto Chro-

16, sed præcedentium et subsequentium conciliorum canones habet adsimiles. — Animadvertere hic juvat canones illos 17 quos concilio huic ascribunt duo mss. codices, unde a Sirmondo, qui omnium primus illos dedit, deprompti fuerunt, omnes vel fere omnes, ad alterum concilium, quod illud præcessit, Claromontanum ab Innocentio anno præcedenti celebratum, pertinere; id autem constat, primo, quod canon 13, *Si quis suadente diabolo*, etc., et recensetur inter canones Claromontanos a Baluzio vulgatos can. 10, et Claromontano pariter ascribitur a Bernardo Guidonis in libel. De conciliis, et a Ptolemæo Lucensi apud Baluz., in nota ad hoc concilium, legenda in collect. Veneto Labbeana supra paginam 449. Secundo quod fere omnes ii canones, qui Remensi concilio tribuuntur, totidem verbis inter Claromontanos leguntur; id vero in omnibus canonibus, exceptis 5, 9, 14, animadvertas. Vicissim autem plura sancita fuisse scimus in concilio Remensi, quæ in canonibus hisce, vel nuspiam leguntur, ut patet ex summa canonum Remensium, quam ex codice Udalrici supra dedimus; sicut et constat ex epistola LV Innocentii relata in eadem collect., col. 426, in qua pontifex asserit mandatum a se fuisse in concilio Remensi, ut abbatum *obedientiam et professionem* episcopi susciperent, quam sanctionem in canonibus 17 frustra quæras. Censeo igitur canones illos 17 collectionem esse canonum ex duplici concilio ab Innocentio in Galliis celebrato Claromontano et Remensi, et forte etiam Leodiensi compactam.

ıro, accipe, quod anno 1137, stylo scilicet Northmannorum, « Anacletus, qui sub nomine pontificatus dvixit, septimo die stante mensis Januarii mortuus est : qui sedit annis VII, et mensibus XI et diebus XXII. » Quæ verba dum allegat Baronius, pro nobis probat electionem Anacleti non esse factam 14 Februarii ut ait ipse) sed 17, totoque biduo celatam fuisse Innocentii mortem, donec scilicet in eligendum successorem convenissent suffragia præsentium in palatio cardinalium, et tanquam vivo adhuc pontifice, ed in horas moribundo, cuncta agentium, ad rem occultandam eis qui foris erant. Mortem Anacleti Chronologus Saxo his verbis consignavit, anno prænotato : « Petrus Leonis, qui contra Innocentium apam apostolicam sedem usurpavit, obiit, successoris autem post eum electi nullam facit mentionem, redo, quia fama ejus Alpes non transierit. »

NOTITIA DIPLOMATICA

(Philippus JAFFÉ, *Regesta pontif. Rom.*, p. 599. Berolini, 1851, 4°.)

Sententia Anecleti hæc est : DOMINUS FORTITUDO PLEBIS SUÆ (42, 49).
ullis ejus subscripserunt :

p. Portuensis Petrus (4), Joannes (49)	
resb. card. tit. S. Apollinaris.	Crescentius (49, 51).
» » » apostolorum.	Gregorius (4).
» » » S. Balbinæ.	Gregorius (4).
» » » S. Calixti.	Jonathas (4).
» » » Equitii	Mathæus (49)
» » » S. Eudoxiæ	Mathæus (39).
» » » S. Eusebii.	Amatus (46, 46 49).
» » » S. Marcelli.	Petrus (4, 49).
» » » S. Marcellini et Petri. . . .	Crescentius (43, 45, 46).
» » » S. Pastoris.	Joannes (4, 45, 46),
» » » S. Praxedis. . . . . « . .	Desiderius (4).
» » » SS. Quatuor coronatorum. .	Benedictus (51).
» » » S. Sabinæ.	Comes (4).
	Amatus (51).
» » » S. martyris Susannæ.	Petrus (4, 43).
» » » S. Vitalis	Lictefredus (4).
» » »	Matthæus (42, 43).
iac. card. S. Adriani.	Romanus (43, 49, 51).
» » S. Angeli.	Hermannus (4, 51).
» » SS. Cosmæ et Damiani infra templum Romuli.	Mathæus (48).
» » SS. martyrum Cosmæ et Damiani.	Pandulfus (48, 51).
» » S. Eustachii.	Gregorius (45, 46).
» » S. Laurentii.	Rainaldus (45, 46).
» » S Luciæ in septa solis..	Silvius (4, 43, 45, 46, 48, 51).
» » S. Mariæ in Aquiro.	Gregorius (4).

ard. S. Agathæ Oderisius (48, 50).
etrus Pisanus card. (42).
Datæ bullæ sunt p. m.
Saxonis S. R. E. presb. card. et cancellarii (4, 39, 42, 43, 44, 45, 46, 48).
Matthæi S. R. E. presb. card. et cancellarii (49, 51).

ANACLETI ANTIPAPÆ

EPISTOLÆ ET PRIVILEGIA

I.

Ad archiepiscopos, episcopos, abbates, præpositos et reliquos tam clericos quam laicos per Alamaniam et Saxoniam constitutos.

(Anno 1130, Febr. 24.)

[E]CCARD, *Corpus hist.*, II, p. 351, ex cod. Udalric., n. 339.|

ANACLETUS episcopus, servus servorum Dei, vene- B rabilibus fratribus archiepiscopis, episcopis, abbatibus, præpositis et reliquis tam clericis quam laicis per Alamanniam et Saxoniam constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Ex auctoritate beati Pauli apostoli didicimus, et in nobis ipsis nuper experti sumus, quoniam vere inscrutabilia sunt judicia Dei et investigabiles viæ

ejus. Obeunte si quidem decessore meo papa Honorio, fratres nostri cardinales pastoris solatio destituti, mira et stupenda cleri et populi concordia ad summum nos apicem pontificatus elegerunt. Quanta tunc honorificentia, quanto populi concursu, quantaque cunctorum lætitia ad beati Petri apostolorum principis basilicam deducti atque in sacratissima ejus cathedra fuerimus positi, cogitare, quis poterit narrare? Vestram igitur universitatem litteris præsentibus jussitantes monemus in Domino et obsecramus, ut in ea quæ semper mansistis, dilectione, ac fidei constantia persistatis ac pro consueta et debita Romanæ Ecclesiæ reverentia, quæ ad nostrum et ejusdem Ecclesiæ honorem pertinent, operari per Dei gratiam curetis, scientes procul dubio quoniam nos vestris bonæ voluntatis effectibus ingratos minime invenietis. Si quid autem sinistri rumoris acceperitis, non multum miremini; solius enim Dei est unire vota, et omnium voluntates; falsum tamen, quidquid præter id quod diximus delatum fuerit, habeatis; cum noveritis electionem nostram hoc ordine celebratam. Ignem sui amoris in cordibus vestris conservet Dominus omnipotens et æternæ beatitudinis vos faciat cohæredes.

Datum Romæ apud Sanctorum Petrum, VI Kalendas Martii.

II.

Ad Lotharium Romanorum regem et Richizam reginam.

(Anno 1130, Febr. 24.)

[ECCARD, *Corp. hist.*, II, 351. ex cod. Udalric. n. 340.]

ANACLETUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis imo in Christo filio LOTHARIO glorioso Romanorum regi, nec non speciali beati Petri filiæ R[ICHINZÆ] reginæ, salutem et apostolicam benedictionem.

Postquam, disponente Deo, ad totius Ecclesiæ regnum promoti sumus, sicut ex litteris, quas ad regni vestri episcopos misimus, cognoscetis, excellentiam vestram duximus litteris specialibus visitandam. Nos siquidem juxta decessoris nostri papæ H[onorii] exemplum et vos et honorem vestrum singulari volumus affectu diligere, vestrosque amicos seu inimicos nostros pariter deputare. Rogamus ut, pro beati Petri reverentia et dilectione nostra, matrem vestram Romanam Ecclesiam diligere, atque secundum datam vobis a Domino potestatem honorare in omnibus procuretis. Cæterum quoniam serenitas vestra domino papæ Honorio pro fratre nostro dilectissimo Coloniensi archiepiscopo supplicavit, nos fratrum nostrorum consilio preces vestras benigno intuitu audientes, interdictum decessoris nostri ob dilectionis vestræ gratiam relaxamus, et prædicto fratri nostro officii sui plenitudinem restituimus. De Halvere Stadiensi episcopo breviter respondemus, quoniam videlicet ad partes illas de fratribus nostris aliquem mittere disposui-
A mus, qui legati nostri archiepiscopi Moguntini consilio una vobiscum ea quæ ad vestrum et regni honorem pertinent, præstante Domino, adimplebit. Per eumdem quoque fratrem quem miserimus fratri nostro A. Bremensi archiepiscopo, plenam justitiam fieri pro vestra et totius regni gratia disposuimus, et sua illi Ecclesiæ privilegia confirmare.

Datum Romæ apud S. Petrum, VI Kalendas Martii.

III.

Simoni abbati Rastedensi mitræ, chirothecarum et sandaliorum usum concedit, rogante [Adalberone] archiepiscopo Hamburgensi.

(Anno 1130, Febr. 24.)

B [LAPPENBERG, *Hamburg. Urkund.*, I, 122.]

ANACLETUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio S., abbati Rastedensis monasterii, salutem et apostolicam benedictionem.

Commissi nobis officii ratio postulat ut fratribus nostris et filiis justa et honesta poscentibus benignum præbeamus assensum. Tuis igitur, charissime fili, Simon abbas, precibus inclinati et præcipue charissimi fratris nostri A. Bremensis Ecclesiæ archiepiscopi, rogatu et amore devicti, ex liberalitate sedis apostolicæ concedimus tam tibi quam Ecclesiæ tuæ mitram, chirothecas atque sandalia, ut videlicet in conciliis atque in præcipuis monasterii tui et Bremensis Ecclesiæ festis inter missarum solemnia tibi, ex auctoritate nostra, liceat insignia
C ipsa gestare.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum, VI Kalend. Martii.

IV.

Privilegium pro monasterio S. Pauli de Urbe.

(Anno 1130, Mart. 27.)

[MARGARINI, *Bullar. Casin.*, II, 139, ex archiv. sac. monasterii S. Pauli de Urbe, capsula T, n. 3.]

ANACLETUS episcopus, servus servorum Dei, reverendo in Christo filio ANASTASIO abbati Sancti Pauli apostoli, et fratribus regulariter ibidem Domino servientibus, et servituris, in perpetuum.

Ex apostolicæ sedis administratione compellimur et officii nostri debito incitamur, ut venerandum beati Pauli apostoli monasterium, sacratissimo ejus
D corpore gloriosum, specialius honoremus, eique, et quibus per ipsius Apostoli meritum possumus, nostra impertiri suffragia satagamus; præsertim cum, non sibi nostra conferre, sed quæ sua sunt, videamur potius confirmare. Tuis igitur, dilecte in Christo fili, Anastasi abbas, et fratrum tuorum petitionibus annuentes, commisso tibi ejusdem Apostoli monasterio concedimus, et confirmamus omnes oblationes, quæcunque a fidelibus Christianis, super ipsius altare majus, in quo gloriosum corpus apostolicum requiescit, seu in confessione, atque in reliquiis Ecclesiæ ipsius altaribus oblatæ fuerint; quemadmodum prædecessor noster Alexander papa, et alii ante eum Romani pontifices, jam dicto mo-

nasterio concesserunt. Item concedimus, et confirmamus tibi, tuisque successoribus possessiones has, in Albano ad idem monasterium pertinentes, videlicet cellam Sancti Nicolai, cellam Sanctæ Mariæ in palatio, quæ dicitur minor, ecclesiam Sancti Stephani, ecclesiam Sanctæ Trinitatis, ecclesiam Sancti Leonardi, casale Anseranum in integrum cum omnibus ad jam dictas ecclesias pertinentibus. In lacu prætcrea ejusdem civitatis majori, piscariam unam; in minori vero lacu, qui Lurni dicitur, quartam partem; et quæscunque alia in eadem civitate habere dignoscitur. Itemque casas, terras, vineas, hortos, culta et inculta, et quidquid in Antra habere cognoscimus. Pari modo gualdum, quod dicitur Lapigium, cum ecclesia Sancti Proculi, sive quibus aliis nuncupatur vocabulis, culta et inculta eidem gualdo pertinentia. Civitatem vero Ardeatinam, cum omnibus ad eam generaliter pertinentibus, eidem venerabili monasterio concedimus et confirmamus. Castrum Patricam, Decimum, Trifusam, Fundum qui vocatur draconis, massam Florianam, sive quibus aliis nuncupatur vocabulis, cum terris, silvis, campis, pratis, pascuis, et cum omnibus ad eum generaliter pertinentibus. Simili modo concedimus, et confirmamus eidem venerabili monasterio S. Pauli apostoli ecclesiam Sancti Anastasii de Fundo, Aquas Salvias, cum ecclesia Sancti Nicolai, et aliis ecclesiis, quæ sunt in massa, quæ dicitur Nemus; necnon et eamdem massam, cum terris, vineis, hortis, canapinis, aquæmolis, piscariis, et cum omnibus ad eam generaliter pertinentibus; simulque castella ad eamdem Sancti Anastasii ecclesiam pertinentia. Et concedimus et confirmamus præterea fundum Paterni situm foris portam Sancti Laurentii, cum terris, pantanis, hortis, aquæ molis, cultis et incultis, et omnibus sibi pertinentibus; curtem Sanctæ Cæciliæ de Mega, sita foris portam Sancti Laurentii, his finibus terminatam, ab uno latere flumen Tyberis, ab alio rivus Megæ, et juxta eumdem rivum ascendit, usque ad terras Sanctæ Luciæ de Renatis, indeque usque ad publicam viam, et subinde descendit usque in puteum publicum, et exinde ascendit per Formellas, usque ad flumen Tyberis. Duo etiam castella juxta posita, id est Longetia et castellum de Palea, cum omnibus eorum pertinentiis. Insuper et castrum Osæ, massam Sancti Juliani, et curtem ejus, cum pantanis, silvis, terris cultis et incultis, sicut antiquitus limitata fuerunt, cum medietate loci Borrani, his finibus terminata; a primo latere flumen Tyberis, a secundo rivus Osæ, usque ad pontem Sanctæ Dignæ et Mariæ; a tertio latere, ad eodem ponte, et per eamdem silicem in rivum Spincti, quartum vero latus terminatur eodem rivo Spincti, usque in Silicinum rivum, et per eumdem rivum usque ad flumen; castellum præterea Passarani, cum Rocca, et cum omnibus suis pertinentiis; castrum Corcuruli, castrum Sancti Victorini, cum A omnibus suis pertinentiis; ecclesiam Sancti Petri de Massa positam in territorio Prænestino; castellum insuper Formelli cum omnibus pertinentiis suis; cellam Sancti Stephani cum castello suo, in territorio Sutrino, cum vineis, terris, silvis, hortis, molendinis, cum casalibus, et coloniis ad eam pertinentibus; castrum Sanctæ Severæ, cum ecclesiis, terris, vineis, silvis, hortis, canapinis, cum portu et piscariis in mare, et cum omnibus ad eam generaliter pertinentibus; cum castello præterea Campaniani, casas, terras, vineas, et fundum unum in territorio Nepesino, et unam massam in Juliano; pariterque civitellam de colonis, et medietatem civitatis Stertilianæ; Flagianum, Leprinianum, Morlupum, castrum Vaccaritiæ et castrum Regianum, B cum omnibus pertinentiis eorum; casale quod vocatur Quintum, quod et Lubra nuncupatur, cum omnibus suis pertinentiis. Pariterque in campo Rotundo villam unam; et Massa quæ vocatur Ulmetium; nec non monasterium Sancti Leonis situm sub clivo Scauri, in septem viis, cum omnibus pertinentiis suis; et ecclesiam Sancti Sergii et Bacchi positam in Suburra, cum omnibus suis pertinentiis, et ecclesiam Sancti Nicolai juxta formas cum bonis suis.

Ab omni præterea jugo et ditione cujuscunque personæ prælibatum monasterium liberum et solutum, nisi nostra et apostolicæ sedis istius auctoritate privilegii volumus permanere, ut videlicet nulli personæ, nulli ecclesiæ, excepto nostræ tantum C apostolicæ sedi, quolibet modo in aliquibus subjacere cernatur. Et ideo omnem cujuslibet ecclesiæ sacerdotem in prænominato monasterio, et in cunctis ecclesiis sibi pertinentibus, qualibet auctoritate, ditionem habere, præter nostræ sedis apostolicæ omnimodo prohibemus. Interdicimus etiam, ut nisi a rectore ejusdem monasterii quispiam fuerit invitatus, missarum solemnia ibidem nullomodo celebrare præsumat.. Et ubicunque vel a quocunque episcopo, ejusdem loci fratres ordinari voluerint, altaria benedici, chrisma suscipere, liberam habeant facultatem. Decernimus etiam ut nullus episcopus quemquam monachorum vel clericorum, per diversa loca ejusdem cœnobii constitutorum, audeat excommunicare, vel ad synodum D vocare, præter tuam tuorumque successorum licentiam; seu ecclesias ad idem monasterium pertinentes interdicere. Obeunte te nunc ejusdem cœnobii abbate, vel tuorum quolibet successoribus, nullus ibi qualibet subreptionis astutia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem, et beati Benedicti regulam elegerint.

Præsentis itaque privilegii auctoritate concedimus et confirmamus sæpe dicto venerabili monasterio quæcunque a beato papa Gregorio et ab aliis post eum prædecessoribus nostris sanctæ recordationis Romanis pontificibus, Sylvestro, Marino, Leone, Stephano, Alexandro concessa noscuntur, quæcun-

quæ etiam hodie donatione regum, liberalitate principum, sive quorumlibet aliorum fidelium virorum oblationibus, prænominatum monasterium possidet; quæcunque etiam in futurum, Domino largiente, poterit adipisci, tam tibi, quam tuis inposterum successoribus concedimus et confirmamus.

Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat idem monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere vel temerariis vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione ac gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si quis autem, quod non optamus, temerario ausu hoc nostræ apostolicæ sedis statutum in quoquam temerare, vel infringere præsumpserit et contradictor illius exstiterit in aliquo, auctoritate sanctæ et individuæ Trinitatis, et apostolorum principum Petri et Pauli, quorum licet indigni, dignatione tamen divina, vicibus fungimur, vinculo anathematis mancipatus, a regno Dei segregatus, diabolo et angelis ejus, nisi resipiscens satisfaciat, indissolubiliter aggregetur. Qui vero pro respectu observator ac defensor hujus confirmationis et concessionis exstiterit, potestate beatorum principum apostolorum Petri et Pauli, cœlestis regni introitum et gratiam et gloriam a justo judice Domino Deo nostro, vitamque æternam percipere mereatur, in sæcula sæculorum. Amen, amen, amen.

Ego Anacletus Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Petrus Portuensis episcopus ss.

Ego Gregorius presbyter cardinalis tituli Apostolorum ss.

Ego Desiderius presbyter cardinalis tituli Praxedis ss.

Ego Petrus presbyter cardinalis S. Martyris Susannæ ss.

Ego Petrus presbyt. cardinalis tituli sancti Marcelli ss.

Ego Comes presbyter cardinalis tit. Sanctæ Sabinæ ss.

Ego Lictefredus presbyter cardinalis tituli S. Vitalis ss.

Egro Gregorius presbyter cardinalis tit S. Balbinæ ss.

Ego Jonathas presbyter cardinalis tit. Calixti ss.

Ego Joannes presbyter cardinalis tit. Pastoris ss.

Ego Sylvius diaconus cardinalis tit. S. Luciæ ss.

Ego Hermannus diaconus cardinalis S. Angeli ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis S. Mariæ in Aquiro ss.

Datum Laterani per manum Saxonis sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis et cancellarii, sexto Kal. Aprilis indict. octava, Incarnationis Dominicæ anno 1130, pontificatus autem domni Anacleti secundi papæ anno primo.

V.

D[idacum] archiepiscopum Compostellanum hortatur ut in studio fideque erga B. Petrum perseveret, nuntiosque ad sese mittat. Memorat veterem ejus amicitiam cum beatæ memoriæ patre suo, Petro Leonis, gestam.

(Anno 1130, April. 16.)

[Florez, *Espana sagrada*, XX, 512.]

Anacletus episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri D. Compostellano archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Communem matrem sanctam Romanam Ecclesiam præcipuis semper studiis adjuvisti et prædecessoribus nostris in supremis semper necessitatibus subvenire attentius procurasti. Unde dominus et nutritor noster sanctæ recordationis papa Paschalis, et alii post eum Romani pontifices fraternitatem tuam præ cæteris dilexerunt, et præclaris gratiarum actionibus adornarunt. Nos igitur et meritorum tuorum memores et veteris amicitiæ, quam cum genitore meo bonæ memoriæ Petro Leonis specialiter habuisti, attentius recordantes, post apostolorum Petri et Pauli Ecclesiam personam tuam et commissam tibi B. Jacobi apostoli ecclesiam principalius diligere, et præstante Domino cupimus honorare. Tua itaque strenua sollicitudo more solito et nunc ad B. Petri servitium accingatur, et in præterita dilectione ac fidei constantia perseverans Romanam Ecclesiam amplius pro nobis diligere studeat, et propensius adjuvare, Porro ad fraternitatem tuam litteras misimus, actionem ordinis nostri et perpetrati a falsis fratribus scandali continentes. Rogamus ergo, ut coram omnibus qui in partibus tuis sunt publice legi facias, et ad partes alias dirigas transcribendas. Nuntios præterea tuæ fraternitatis usque ad nos dirigere nullatenus differas.

Datum Romæ apud S. Petrum iv Idus April.

VI

Cluniacensibus scribit de studio erga monasterium eorum suo, ubi se se memorat vestem monachicam sumpsisse. Significat se, mortuo Honorio, in ecclesia B. Marci electum esse, et in æde S. Petri consecratum.

(Anno 1130, Maii 1.)

[Baron., *Annal.* ad an. 1130, n. XXXV.]

Conversionis meæ primordia reducens ad animum, multum me Cluniacensi monasterio invenio debitorem, propterea quod in eo et monasticum habitum, et conversandi sumpsi, divinæ potentiæ gratia protegente, principium. Cui licet in omnibus quæ mihi pleno charitatis ubere pia devotione impendit, æqua redhibitione nequeam respondere, me ipsum tamen ei, quod possum, fidelissima servitute substerno. Et ideo de statu nostro, seu de his quæ penes nos, Dei nos respiciente clementia, prospere acta sunt vel aguntur, sanctæ dilectioni vestræ dignum duximus, missis ad vos litteris, intimare. Decedente siquidem

e hac vita domino prædecessore nostro piæ memoriæ papa Honorio, cardinales Ecclesiæ Romanæ presbyteri, et diacones, et subdiacones, primicerius um omni schola et ordinibus palatii, judices et scriniarii, et clerus omnis Romanus, expetente omni opulo, cum honoratorum devotissimorum assensu, 1 titulo B. Marci me, licet indignum, in papam Analetum unanimiter elegerunt, et electum in ecclesia . Petri patroni nostri venerabilis frater noster Pe-rus Portuensis episcopus cum diversarum regionum piscopis celeberrime consecravit.

Verum quidam falsi fratres, filii Belial, filii pestintiæ, filii Agar, sapientiam quæ de terra est, exuirentes (*Baruch*. III), inebriati calice iræ Dei omipotentis, Dei dispositioni et constitutioni ecclesiascæ ausu improbo visi sunt contraire. Quorum caput st Aimericus quondam cancellarius, avaritiæ serus, histrionum et scurrarum delirus incentor, ecesiarum exspoliator [*al.* expilator], servorum Dei nprobus exactor, alter Giezi, qui simoniis publicis t privatis lepram Naaman (*IV Reg.* v), et maledic-onem Dei hæreditario est jure sortitus. Huic Joannes e Crema, homo miserabilis et vere Nicolaita, et ter biothanathos aliquando per papam Honorium et ardinales damnatus, promissionibus vanis inductus, lludit. De Petro cardinali Sanctæ Anastasiæ, quod iesauri Cluniacensis assuetis tergiversationibus inatiabilis exstitit prædo, et Gozelmo Sanctæ Cæciliæ, lere dignius diximus, quam de eis et de eorum turissima servitute vobis scribere. Ii Aimerici quadra ivebant, et sicut celebre est apud nos, juramento stricti, iniquitatis suæ caput per omnia sequuntur 206). De quibusdam pseudoepiscopis, quos factionis uæ complices prædictus induxit, nullus nobis sermo, ulla nobis cura est, cum nihil ad eos de Romani pontiicis electione pertineat. Porro, quia per Dei gratiam mnia nobis prospera sunt, nos in aliquo lædere non alent, maledicta congeminant. Latrant in nos canes npudentissimi, et ore vipereo detrahunt, et fetentem rapulam eructantes, in Dei Ecclesia de sua pessima onscientia multa ore fœtidissimo evomunt. Posueunt quippe juxta impiorum testimonium mendacium pem suam, obtenebratos habentes oculos, nescientes uod iniquitatem in excelso loquantur, et ponant in œlum os suum, ut lingua eorum transeat super rram. Nec mirum si ab eis cum Dei Ecclesia blashememur, cum patrem familias Dominum Beelzebub ocarunt patres eorum (*Matth.* x).

Quocirca, fratres in Christo charissimi, paterno os alloquio salutantes, dilectionem vestram in Doino commonemus ut eorum præstigia, si forte vos arriserint, devitantes, Romanæ Ecclesiæ unitam constantissime teneatis. Hinc fratres illi, de ibus scripsimus, quod Dei Ecclesiam scindere, et tare anathematis vel maledictionis titulum sunt bricare moliti, sancti Spiritus et proprio sunt jucio condemnati. Convenientibus namque fratribus stris cum omni clero Romano, cum terque quaterque vocati, aut rationem ponere, aut satisfacere contempsissent, ab Ecclesiæ gremio digno sunt anathemate resecati. Tradidimus eos Satanæ, ut discant non blasphemare. Illorum versutias et præstigiosa figmenta quia longum est scribere, latori præsentium Gregorio, sedis nostræ diacono cardinali, commisimus indaganda. Rogamus itaque sanctitatem vestram ut illam quam circa me dilectionem in minoris ordinis administratione visi estis exhibere, nunc in apostolicæ sedis regimine constituto subtrahere non debeatis. Considerans siquidem infirmitatem meam ad apostolicæ sedis culmen non posse sufficere, onus hoc declinare malueram, ne in pastorali regimine imparis administrationis actione succumberem. Sed quia contraire non est disponentis Dei arbitrio, obedienter secutus sum quod misericors de me Omnipotentis manus voluerit operari. Domini et principes nostri Petrus et Paulus, quibus in loco sancto assidue deservitis, vobis pro nobis orantibus gaudia æternæ felicitatis obtineant.

Datum Romæ apud S. Petrum Kal. Maii.

(206) Vide Petrum Cluniacensem, lib. III, epist. 34.

VII.

[*Girardo episcopo Engolismensi*] *apostolicæ sedi legationem in Aquitaniæ partibus concedit. Gregorium cardinalem commendat. Negotium ei dat ut concilium convocet.*

(Anno 1130, Maii 1.)

[BARON., *Annal.* ad an. 1130, n. XLII.]

Pro tua probitate, quam sancta mater Romana Ecclesia longo jam tempore expertam habuit, et tanquam charissimum suum præcipuum filium dilexit, et specialius honoravit, dominus quidem et nutritor noster papa Paschalis, et alii post eum Romani pontifices ob insignia virtutum tuarum suas tibi commiserunt vices in Aquitaniæ partibus peragendas. Nos igitur dilectionis præteritæ ac sollicitudinis memores, quibus semper matrem tuam Romanam Ecclesiam dilexisti, et propensius audivisti, legationem apostolicæ sedis liberalitate a prædecessoribus nostris, tibi concessam, nos quoque concedimus: et sicut illorum habuisse cognosceris, ita et nostras habere te vices deinceps volumus, et gratis, plenoque charitatis intuitu confirmamus. Ad hujus autem nostræ concessionis firmamentum dilectum filium nostrum Gregorium diaconem cardinalem misimus, quem in partibus illis aliquantisper volumus conversari. Tuæ itaque fraternitati mandamus, ut cum eodem filio nostro concilium studeat convocare, in quo, charitate media confidentes, communicato fratrum consilio sanctique Spiritus gratia cooperante, corrigenda corrigat, et quæ confirmatione digna sunt confirmet. Per ipsum etiam de promotione nostra seu de scandalo quod in Romana Ecclesia factum audisti, te reddimus certiorem; quatenus dilectio tua et mendacium omne respuere, et veritatis testimonio indubitanter valeat adhærere.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum Kal. Maii (206*).

VIII.

Episcopis quibusdam commendat Gregorium diaconum cardinalem, in partes Aquitanæ a sese missum. Hortatur ut Girardo Engolismensi præstent reverentiam, cui se scribit de celebrando concilio mandasse.

(Anno 1130, Maii 1.)

[BARON., *ibid.*, n. XLI.]

Diuturna prædecessorum nostrorum consuetudo, et negotia nuper emergentia nos compellunt ut legatum ex latere nostro ad vos dirigere debeamus, dilectumque filium nostrum Gregorium cardinalem diaconum in partes Aquitaniæ mittentes, ut solita cum pietate pro beati Petri, et nostra reverentia benigne suscipiatis, eique quo ordine nos Dominus apostolicæ sedi præesse voluit, ac de scandalo, quod a paucissimis in Romana Ecclesia factum audistis, aures vestras sine hæsitatione præbeatis. Ejusdem nimirum fidem sacrosancta Romana Ecclesia probatam habet, neque aliud vobis enarrabit, præter id quod veritas docet. Præterea universitati vestræ significamus quod pro morum honestate, prudentiæque efficacia, sicut beatæ recordationis papa Paschalis nutritor noster, et post eum alii antecessores nostri Romani pontifices fecerunt, venerabilem fratrem nostrum Gerardum Engolismensem episcopum per vestras provincias ei cooperante apostolicæ sedis liberalitate in partem sollicitudinis vestræ vocavimus. Per præsentia igitur vobis scripta mandamus, ut eidem fratri nostro, tanquam apostolicæ sedis legato debitam cunctis reverentiam exhibere. Nos enim ei et dilecto filio nostro dedimus in mandatis, ut convocato fratrum collegio, sanctique Spiritus gratia invocata corrigenda corrigant, et quæ digna fuerint confirmatione corroborent.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Kal. Maii.

IX.

« Nobilem prudentiam » cujusdam ad memoriam excitat amicitiæ cum beatæ memoriæ patre suo gestæ. Exponit de pontificatu ad sese delato, etc.

(Anno 1130, Maii 1.)

[BARON., *ibid.* n. XIII.]

Veteris amicitiæ memores, et ejus præcipue quæ inter te et bonæ mem. patrem meum longo tempore stabili firmitate duravit, dignum duximus nobilem prudentiam tuam sedis apostolicæ litteris visitare, et mutuæ affectionis fœdera dignis allegationibus innovare. Quamobrem quanto te arctius charitatis brachiis cupimus amplexari, tanto diligentius de statu Romanæ Ecclesiæ, seu de his quæ penes nos sunt acta, litterarum nostrarum serie dilectioni tuæ intimare curavimus. Obeunte siquidem piæ memoriæ papa Honorio, fratres nostri cardinales presbyteri et diacones cum omni clero Romano, expetente populo, et indefessis vocibus insistente, consentientibus, etiam, juxta tenorem canonum, honoratis devotis animis et affectione unanimi invitum me et viribus imparem concorditer elegerunt, electumque postea frater noster Petrus Portuensis, convenientibus diversarum regionum episcopis, ad altare beati Petri, sub oculis omnium, in Romanum pontificem celeberrime consecravit.

Verum quidam de fratribus loco et tempore novitii et paucissimi numero, quorumdam perfidorum blandis astutiis suffocati, altare aliud erigere, et anathema Hierico in sanctuarium Dei introducere, et simulacrum Phegor de inauribus mulierum insipientium sunt in tenebris fabricare conati. Sed Deus omnipotens, qui concilium Achitophel infatuavit, eorum prava consilia modo destruxit mirabili. De domo namque Leonis Fraiapani [*al.* Frangipanis, *et sic alibi*], cujus potissimum viribus videbantur inniti, nocturno tempore fugientes, se trans Tiberim contulerunt, et ibi quasi quodam carcere latitantes, præsumptionis suæ ignominiam crebris doloribus flebiliter experiuntur.

Sane clerus omnis Romanus individua nobis charitate cohæret. Præfectus Urbis Leo Fraiapanis cum filio et Cencio Fraiapane, et nobiles omnes, et plebs omnis Romana consuetam nobis fidelitatem fecerunt. Nos quoque quæ officii nostri sunt, in Urbe, intus et extra libere exercemus: ordinationes cardinalium fecimus, et episcopos, largiente Deo, consecravimus. Rogamus itaque nobilitatem tuam, ut sicut de te spem firmissimam possidemus, pro Romana Ecclesia consueta debeas instantia laborare, et dilectionis tuæ insignia manifestis nos facias effectibus experiri. Hæc enim agens et Romanam Ecclesiam semper obnoxiam, et nos tibi de cætero facies debitores. Nec te, charissime, Haimerici quondam cancellarii, prædonis improbi, simoniæ servi, seu Joannis de Crema, hominis turpissimi et incircumcisi, et vere Nicolaitæ, monstruosa mendacia moveant; nec fidei tuæ murum eorum vaniloquia, aut venenosa mendacia penetrent, qui velut Cain a facie Domini (*Gen.* IV) fugientes maledicti a terra, fratricidii signum meretricia coguntur fronte gestare.

Datum Romæ apud S. Petrum Kal. Maii.

X.

[*Ludovico Francorum regi*] *legatum suum, Ottonem episcopum Tudertinum commendat.*

(Anno 1130, Maii 1.)

[BARON., *ibid.*, n. XXVII.]

Jamdudum voluntatis nostræ ac desiderii fuit, ut desiderabilem nobis personam tuam, et totam Gallicanam Ecclesiam tali visitaremus legato, qui Dei et Ecclesiæ honorem atque salutem tuam nosset et posset strenue ac fideliter operari. Cæterum nobis erga plurima occupatis, desiderium nostrum hucusque dilatum est. Sane opportunitate habita, quod pro tempore intermisisse conspicimus, ipso jam debito

(206*) De eadem legatione Gerardi in Aquitania sub Paschali, meminit Willelmus Malmesburiensis in rebus gestis regum Angelorum. Hæc de legatione credita ab antipapa episcopo Engolismensi. Sed qua occasione, accipe ex S. Bernardo, qui de eo abunde agit in epistola 125 ad episcopos Aquitaniæ.

compellente perficere non moramur, Multam enim de tua nobili et experta dilectionis constantia fiduciam possidemus, qua personam nostram a puero dilexisti, et dulcedinis tuæ affectione benevola educasti, ut more solito et communem matrem Romanam Ecclesiam honore debito venereris, et nos ipsos personaliter dielectionis tua affluentia prosequaris. Eapropter charissimum fratrem nostrum Ottonem Tudertinum episcopum, unum videlicet ex præcipuis Ecclesiæ membris, virum utique honestum et religiosum, et domini prædecessoris nostri sanctæ memoriæ Paschalis papæ plantarium ad tuam usque præsentiam a nostro latere delegamus, qui te de statu nostro faciat certiorem, et in diversis regni tui partibus, quæ correctione seu confirmatione digna fuerint, vice nostra corrigat et confirmet.

Præsentibus igitur litteris nobilitatem tuam regamus, ut eum et reverenter suscipere, et tanquam nostras præferentem vices studeas honorare. Nobis enim, quidquid obedientiæ, quidquid et honoris exhibueris, ascribemus. Nos profecto plenius te benevolentiæ nostræ brachiis amplexamur, et tum tuique filii gloriosi regis Philippi honorem præstante Domino, cupimus efficaciter exaltare. Porro de promotione, per fratres nostros cardinales et episcopos suffraganeos Romanæ Ecclesiæ celebrata, de cleri et populi nobiscum unanimitate, seu etiam scandalo, a paucis pseudofratribus celebrato, eidem legato nostro injunximus, tibi et regno tuo plenius intimare, Rogamus ergo ut pro Ecclesia Dei murum te validissimum opponas, et aures tuas ab illorum mendaciis seu detractionibus omnino avertas, quatenus inter reliquos Christianæ gentis principes, præcipuum te Catholicæ fidei defensorem, sicut semper, ita et nunc tota nobiscum Ecclesia recognoscat. Charissimam filiam B. petri, dominam reginam, benedictione apostolica salutamus. Omnipotens Dominus apostolorum suorum Petri et Pauli meritis personam potestatemque vestram custodiat, et per temporalem administrationem æterni vobis regni participium largiatur.

Datum Romæ apud S. Petrum Kal. Maii.

XI.

[*Philippo Ludovici Francorum regis filio*] *Ottonem legatum suum commendat. Rogat ne inimicorum suorum mendaciis aures præbeat.*

(Anno 1130.)

[Baron., *ibid.*, n. XXIX.]

Nobilium factorum tuorum memoria, et antiquarum amicitiarum gratia invitamur, ut desiderabilem nobis personæ tuæ præsentiam inviseremus legato, qui Dei et ecclesiæ honorem, atque salutem tuam noverit strenue et fideliter operari. Proinde charissimum fratrem nostrum Ottonem Tudertinum episcopum ex nostro ad te latere delegamus, unum videlicet ex præcipuis Romanæ Ecclesiæ membris, virum utique sapientem et religiosum, domini et prædecessoris nostri sanctæ memoriæ Paschalis papæ plantarium, qui te ipsum, et fratres nostros et filios

A visitet, et quo ordine nos Dominus ad honoris hujus officium promoveri voluerit (quæ nobis etiam per Dei gratiam prospere successerunt), viva voce vobis valeat nuntiare; præterea si qua in partibus illis corrigenda vel confirmanda fuerint, sancto cooperante Spiritu, vice nostra corrigat et confirmet. Præsentibus igitur litteris nobilitatem tuam rogamus, ut eum reverenter suscipere, et tanquam nostras, imo beati Petri vices præferentem studeas honorare. Cæterum quorumdam pseudofratrum maliloquia et mendosa figmenta dilectionis tuæ constantiam non dimoveant : nam detecta eorum mendacia per legatum nostrum tibi et regno tuo amplius nota fient. Ad hæc plurima liberalitatis obsequia, et prædecessoribus nostris exhibita, et nobis ipsis personaliter im-
B pensa e memoria nostra non possunt, nec debent excidere : pro quibus præstante Deo, capimus æqua tibi et honori tuo vicissitudine respondere. Rogamus itaque ut sicut semper, ita et nunc in B. Petri servitio et amore nostro attentius perseveres, quatenus juxta laudabilem benevolentiæ tuæ morem te inter reliquos reges et principes præcipuum adjutorem nos et nobiscum tota Ecclesia, sentiamus.

Datum Romæ apud S. Petrum.

XII.

Episcopis quibusdam commendat Ottonem legatum suum.

(Anno 1130, Maii 1.)

[Baron., *ibid.*, n. XXX.]

Dudum desiderii nostri fuerat, idoneum ad vos a
C latere nostro nuntium destinare; cæterum nobis ergo plurima occupatis, desiderium nostrum hucusque dilatum est. Sane opportunitate habita, unum ex præcipuis Romanæ Ecclesiæ membris, charissimum videlicet et venerabilem fratrem nostrum Ottonem, Tudertinum episcopum, ad partes vestras duximus delegandum, qui vos ex parte nostra plenius visitet, et de statu nostro faciat certiores; si quæ etiam inter ves fuerint pertractanda negotia, sancto cooperante Spiritu, una nobiscum vice nostra pertractet. Præsentibus igitur litteris universitatem vestram rogamus, ut eum reverenter suscipere, eique tanquam vicario nostro studeatis assistere et obedire. Hortamur etiam, ne laudabilem fidei vestræ constantiam quorumdam maliloquia et præstigiosa figmenta pertur-
D bent, qui utique post concupiscentias suas euntes, altare aliud in ecclesia Dei erigere, atque in occultis tenebris idolum cruentis manibus fabricare præsumpserunt. Quod enim, disponente Deo, circa promotionem nostram factum audistis, non in angulo, vel latibulo, sed in luce et in manifesto, ab universo Urbis clero et populo, ex deliberato fratrum consilio, ex communi assensu, et unanimi desiderio celebratum esse noveritis. Nos per Dei gratiam in tota Urbe intus et extra, quæ nostri officii sunt libertate plenaria operamur. Quæ minus litteris continentur, eidem legato nostro injunximus verbo et scripto plenius referenda. Omnipotens Dominus sua vos benedictione circumtegat, et suo faciat amore ferventes.

Datum Romæ apud S. Petrum Kal. Maii.

XIII.

Episcopis quibusdam Ottonem, episcopum Tudertinum, legatum suum commendat. Ad fidem hortatur.

(Anno 1130, Maii 1.)

[Baron., *ibid.*, n. XLII.]

Et apostolicæ sedis auctoritas, et emergentium causarum necessitas nos compellunt, ut fratres nostros circumquaque positos et litteris crebrioribus, et missis a latere nostro nuntiis visitemus : præcipue vero Gallicanam Ecclesiam nostra duximus visitatione dignissimam, quæ inter reliquas Christianitatis Ecclesias nullis unquam cessit erroribus, nulla prorsus potuit schismaticæ pravitatis infamia maculari : semper in plena Dei constantia perseverans, Romanæ Ecclesiæ pacem unitatemque tenere, eamque semper studuit magnis obsequiorum exhibitionibus exaltare. Eapropter unum ex præcipuis Romanæ Ecclesiæ membris, charissimum videlicet fratrem Ottonem, Tudertinum episcopum in partem nostræ sollicitudinis assistentes [*f.* asciscentes], ad vos duximus delegandum, virum utique sapientem. . . . . et religiosum, atque ab ineunte ætate in Romana Ecclesia eruditum : qui Ecclesiam vestram et vos ipsos ex parte nostra visitet, clerum et populum benedicat vosque plenius de his, quæ nobis per Dei gratiam prospere successerunt, faciat certiores. Cui etiam dedimus in mandatis ut in partibus vestris concilia celebrare, ac si qua emerserint negotia, una vobiscum debeat, justitia mediente, terminare. Rogamus itaque fraternitatem vestram, ut eum reverenter suscipere, et tanquam vicario nostro studeatis assistere et obedire. Nec fidei vestræ constantiam quorumdam maliloquia vel præstigiosa figmenta perturbent, qui post concupiscentias suas euntes, altare aliud in Ecclesia Dei erigere, et in tenebris idolum fabricare cruentis manibus præsumpserunt. Quod enim circa nos, Domino disponente, factum audistis, non in angulo, vel in latibulo, sed in luce et in manifesto, ex deliberato fratrum consilio, ab universo Urbis clero et in populo celebratum esse noveritis. Nos per Dei gratiam qeœ nostri officii sunt, in tota Urbe, intus et extra, libertate plenaria operamur. Quæ minus litteris continentur, idem legatus noster dilectioni vestræ plenius enarrabit. Omnipotens Deus sua vos benedictione circumtegat, suoque semper faciat amore ferventes.

Datum apud Sanctum Petrum Kal. Maii.

XIV.

Episcopo cuidam commendat Ottonem, legatum suum.

(Anno 1130, Maii 1.)

[Baron., *ibid.*, n. XXXI.]

Quantam de probitatis tuæ solertia fiduciam habemus, quantum te amplioribus benevolentiæ nostræ brachiis amplexemur, ipse nosti. Promotionis nostræ ordinem jam te credimus accepisse; atque nunc poteris quæ nobis prospera largitus sit Dominus, indagare. Legatum siquidem nostrum, venerabilem fratrem Ottonem, Tudertinum episcopum, unum videlicet ex præcipuis Romanæ Ecclesiæ membris, ad Galliarum partes dirigimus qui charissimum et gloriosum filium nostrum regem, et te ipsum, atque alios fratres nostros et filios visitet; et de statu nostro faciat certiores. Si quæ etiam in partibus istis corarigenda vel confirmanda fuerint, sancto cooperante Spiritu, vice nostra corriget et confirmet. Ipsum igitur tuæ dilectioni committimus, tuæ potissimum experientiæ commendamus, rogantes ut eum pro beati Petri reverentia, et dilectione nostra, in omnibus quæ oportere cognoveris, adjuves et sustentes. Nec solum ei officiose assistas, sed et causæ nostræ curam ipse suscipiens, laboriosum pro nobis sollicitudinis onus collo tuo imponere non graveris, sciens quia nos tuæ charitatis obsequiis nunquam experieris ingratos. Obtemperantem monitis nostris fraternitatem tuam Dominus conservare dignetur incolumem.

Data apud Beatum Petrum Kal. Maii.

XV.

Ad episcopum quemdam. — Excusat se quod tardius ad eum litteras mittat.

(Anno 1130, Maii 1.)

[Baron., *ibid.*, n. XXXIV.]

Quod tibi de statu nostro et Romanæ Ecclesiæ tardius scripsimus, frater charissime, ne mireris, quoniam et nos gravis de suscepti inopinata cura regiminis molestia occupavit In tanta bestiarum frementium silva diversis fluctibus pressi, asperis sumus ventorum turbinibus agitati. Tanta quippe cogitationum me onera deprimunt, tantum causarum flagris illidor, tantis tumultuosæ vitæ tempestatibus affligor, ut mens mea nullatenus ad superna se erigat, et ego recte clamare compellar : « Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me (*Psal.* LXVIII). » Considero namque qui sum, et infirmitatem meam plane considerans, ad apostolicæ sedis culmen propriis meritis non posse pertingere : onus hoc malui declinare, ne in pastorali regimine imparis administrationis actionibus succumberem. Sed quia Dei disponentis arbitrio contraire non est, obedienter secutus sum, quod misericors de me Omnipotentis manus voluerit operari. Cum ergo ecclesiæ consuetudo posceret, et beatitudinis tuæ dilectio nos incitaret, curavimus non solum scriptis fraternitati tuæ charitatis et amicitiæ vota persolvere, sed etiam de promotione nostra, quod desiderabile tibi fuisse credimus, per latorem præsentium venerabilem fratrem nostrum Ottonem Tudertinum episcopum, a domino sancto prædecessore nostro Paschali papa ordinatum, indicare. Ipse quidem et de his quæ apud nos acta sunt, seu de statu Urbis et Ecclesiæ, quanto plenius novit, tanto experientiæ tuæ poterit verius enarrare. Sane de electione nostra, quæ a fratribus nostris cardinalibus, presbyteris, diaconibus et subdiaconibus quoque, et primicerio, et omni schola palatii ac cuncto clero Romano, expetente omni populo,

consentientibus juxta tenorem canonum honoratis, A est unanimi voto et concordi moderatione peracta, ad notitiam tuam multorum relationibus pervenisse jam credimus. Qualiter autem consecratio nostra per venerabilem fratrem Petrum Portuensem episcopum cum diversarum regionum episcopis ad altare beati Petri sit solemniter celebrata; quomodo etiam per viam sacram, phrygio capiti nostro, prædecessorum nostrorum more, imposito, ad Lateranense palatium venerimus, forsitan non ignoras. Quocirca de suavissimæ beatitudinis tuæ fide et constantia impensius præsumentes, te impensius exoramus, ut piis precum tuarum suffragiis apud omnipotentem Deum nobis concurrere, et pro Romana debeas Ecclesia consueta instantia vigilare. Qualiter autem debeamus de fraternitatis tuæ charitate præsumere, B ex mentis nostræ, quam circa te habemus, qualitate colligimus. Nec te aliter personam nostram, et apostolicam sedem diligere, quam ipsi vos diligimus, arbitramur.

Datum Romæ apud S. Petrum Kal. Maii.

XVI.

[*Principem quemdam Gallicanum*] *ad suam causam perducere studet.*

(Anno 1130, Maii, 1.)

[BARON., *ibid.*, n. XXXIII.]

Nobilis memoriæ antecessores tui, sicut viri sapientes, et consilio providi, S. R. E. honorare, et pro collata a Domino potestate propensius exaltare curarunt, et sicut nos ipsi vidimus et testantur, prædecessoribus nostris nobili devotione servierunt. C Inde est quod sedes apostolica inter reliquos Galliarum principes ampliori est eos gratia amplexata. Et ideo dilectionem tuam paternis alloquiis visitantes, prudentiam tuam litterarum præsentium serie attentius adhortamur, ut nobilium prædecessorum nobilis successor Romanæ Ecclesiæ individua semper charitate cohæreas, nec ab ejus unquam unitate declines. Cui profecto si indefessa fueris devotione prudenter innixus,, tuta poteris, præstante Deo, stabilitate regnare. Nos quidem de nobilitate et fidei tuæ [fidei tuæ immobilitate et] constantia plurimum præsumentes, personam tuam dignis titulis honorare, et honorem tuum paternæ dilectionis affectu omnimodis decrevimus ampliare. De promotione vero nostra, seu de his quæ apud nos acta sunt, venerabilis frater D noster præsentium lator Otto Tudertinus episcopus, legatus noster, quem ad partes vestras pro variis negotiis delegamus, dilectionem tuam faciet certiorem. Ipsum igitur egregiæ probitati tuæ attentius commendantes, rogamus, ut pro amore beati Petri et nostri solita ei liberalitate concurrere, et tuis eum debeas solatiis confovere: quatenus et injunctum sibi mandatum, cooperante Deo, per industriæ tuæ solitum efficaciter exsequi valeat, et tuam nos in eo valeamus diligentiam experiri.

Datum Romæ apud S. Petrum Kal. Maii.

XVII.

Episcopo Drivastino se pontificem creatum nuntiat. Ad Constantinopolitanum imperatorem legatum a se missum significat.

(Anno 1130, Maii 1.)

[BARON., *ibid.*, n. XLVII.]

Suscepti officii ratio nos hortatur ut ordinationis nostræ primordia et his qui prope et his qui longe sunt fratribus intimemus. Noverit itaque fraternitas tua quoniam, defuncto antecessore nostro papa Honorio, fratres nostri cardinales S. R. E. presbyteri et diacones cum universo Urbis clero et populo, communi voto et desiderio ad summum nos pontificatus apicem elegerunt, et electum fratres nostri episcopi Romanæ Ecclesiæ suffraganei ad sanctissimum B. apostoli Petri corpus celeberrime consecrarunt. Cæterum labores tui et persecutiones, quæ tibi a barbaris inferuntur, quemadmodum graves sunt, utpote qui et communi charitatis debito, et apostolicæ sedis administratione compellimur (207), ut fratrum omnium passionibus compati, et eorum afflictionibus attentius subvenire debeamus. Dolemus autem, quia hæc quæ pateris, nobis ante hos dies cognita non fecisti, sicut [*f.* nam si] ea maturius audissemus, per legatum nostrum, quem ad charissimum filium nostrum imperatorem (208) direximus, pro quiete et subventione libentius scripsissemus. Hortamur autem dilectionem tuam, ut patienter omnia sufferas, in patientia tua illatas tibi oppressiones æquanimiter toleres, quatenus beatitudinem illam percipere merearis, quam patientibus persecutionem propter justitiam Dominus pollicetur, Nec unquam persecutio quælibet vel oppressio adeo te perturbet, ut sponsam tuam, Drivestinam videlicet Ecclesiam deseras, aut ab antiqua Patrum lege ac traditione aliquo modo recedas. Nos autem fraternitati tuæ non deerimus, quando debita et opportuna tibi tuæque Ecclesiæ subsidia impendamus.

Datum Romæ apud S. Petrum Kal. Maii.

XVIII.

[*Lotharium regem*] *dolet ad suas litteras per* [*Adelbertum*] *archiepiscopum Bremensem missus non respondisse nec nuntios misisse.*

(Anno 1130, Maii 15.)

[BARON., *ibid.*, n. XIX.]

In ipso nostræ promotionis exordio per venerabilem fratrem nostrum Bremensem archiepiscopum serenitati tuæ litteras misimus, tam de statu Romanæ Ecclesiæ, quam de his quæ circa nos acta fuerant, expressius continentes. Sed nos adhuc nulla clementiæ tuæ rescripta meruimus, nec inter multiplices curas, quibus in sedis apostolicæ moderatione constituti comprimimur, nuntiorum tuorum solatio allevari. Nos quidem personam tuam, in minoris ordinis administratione constituti, pro mira tuarum opinione virtutum ample diliximus, et suscepti regni genium pro nostro tunc posse confovimus. Unde

(207) Locus corruptus.

(208) Quem imperatorem nominat, non alium quam Orientalem esse, necesse est affirmare, eo quod ipsum Occidentale adhuc vacaret imperium.

procul dubio experientia vestra cognoscat, voti A nostri esse, ut quanto magis sedes apostolica regni pietate fulcitur, tanto amplius honorem tuum et regnum strictis debeamus brachiis amplexari. Vicissim enim sibi et regalis potestas, et sacra Romana auctoritas mutua debent inter se diligentia respondere. Sane tunc tuta erit conditio subjectorum, si regnum et Ecclesia, diebus tuis, alterutro titulo compassionis arriserint, et ad culem imperii regni tui moderatio latius extendetur, si ea de re Dei gratiam pia fueris devotione sortitus.

Porro ut votis tuis satisfacere videamur, quæ circa nos sunt, tuæ volumus industriæ fieri notiora. Nos Dei gratia et apostolorum suorum Petri et Pauli meritis bene et prospere sumus, quæ officii nostri sunt, intus et extra plana libertate disposuimus in B pace sunt omnia quæ possidemus. Fratres nostri cardinales et episcopi, et clerus omnis Romanus individua nobis charitate cohærent. Viri illustres, Leo Fraiapanis, Hugo præfectus Urbis, et frater ejus filius Leonis Fraiapanis, et Cencius frater ejus, Stephanus de Petro, Stephanus de Thebaldo, filii Henrici de S. Eustachio, nobiles omnes, et plebs omnis Romana, capitanei et comites qui extra sunt, fidelitatem nobis debitam juraverunt, basilicam Beati Petri, Lateranense palatium, et reliquas munitiones Urbis quiete et pacifice detinemus : Conradum regni invasorem, licet ejus nomen nobis pro minimo fuerit, in Cœna Domini, Laterani in basilica Salvatoris, sub oculis Ecclesiæ, quæ frequens ea die de versis partibus mundi convenerat, in conspectu etiam omnium terræ suæ, solemniter excommunicavimus. C

Rogamus itaque nobilem prudentiam vestram, et in Domino commonemus, ut sicut de te spem bonam et firmam possidemus, nostris debeat successibus congaudere, et tam pro nobis, quam pro omni Ecclesia Romana regalem ac piam sollicitudinem gerere, et efficacem nobis diligentiam exhibere. Nec vos quorumdam venenatorum vaniloquia prava conturbent, qui totam Dei Ecclesiam venenare cupientes, dum taxationes pristinas et consueta mercimonia in sanctuario Domini exercere statuebant, testaceum idolum cruentis in manibus plasmare conati sunt ; quod lapis ille angularis de Domini monte descendens (*Ephes.* II), dura impressione comminuit. Incolumem te et nostri memorem pia Dei dextera a malis omnibus tueatur. D

Datum Romæ apud S. Petrum in diebus [Idibus] Maii.

XIX.

Ad Richinzam reginam. — Ejus virtutem extollit laudibus eamque hortatur ut Lotharii regis in Ecclesiam Romanam studium confirmet.

(Anno 1130, Maii 15.)

[BARON., *ibid.*, n. XXII.]

Auditum habemus, charissima in Domino filia, quod vere Christiana sanctitate refulgeas, quod ecclesias diligas, quod servos Dei piis ubique solatiis foveas : nec minoribus es profecto præconiis attollenda, quod totius regni regimen censura justitiæ de tua potissimum dicitur moderatione pendere. Quæ de beatitudine tua, illustrissima filia, audivimus, incunctanter et credimus ; et hæc et alia plura de te nobis bona sæpius nuntiata lætificant, et omnipotentem Deum assiduis precibus exoramus, ut incœpta sanctitatis opera, apostolorum Petri et Pauli meritis, pio et meliori te faciat fine concludere. Hortamur itaque nobilem prudentiam tuam, et in Domino commonemus, ut inter regni curas, et sæcularium negotiorum sollicitudines, et sæculi glorias cor tuum semper ad Dominum habeas, et te quandoque cogites morituram : non de piis operibus mundi laudes affectes, ne dum hominibus foris placere delectat,. Dei intus oculis possis displicere. Virum tuum charissimum filium nostrum Lotharium Christianissimum regem sedulis suggestionibus adhortare, ut sic terreno regno humana potestate præsideat, qualenus ipsum qui supra nos est, per quem reges regnant, et principes justa decernunt (*Prov.* VIII), qui transfert regna cum vult, qui facit reges inglorios, et accingit fune renes eorum, caute semper et diligenter attendat. Et licet ipse Romanam Ecclesiam, ut certum habemus, plenis brachiis amplexetur, dilectionem tamen ejus et affectum circa sedem apostolicam, et nos, qui eam ex longo tempore diliximus, per tuam potius optamus industriam propagari. Porro nos personam ejus propensiori charitate diligimus, et honorem suum, largiente Domino, cupimus conservare, et diligentius et efficaciter ampliare. Quia igitur peccatis meis exigentibus Ecclesiæ regimen sum subire coactus, apostolatus onus cogor in amaritudine animæ meæ portare, sanctorum virorum solatiis egeo, ut orationum suarum instantia mihi semper Deum propitium faciant, et gratiam ejus in omnibus ubique opportunitatibus augeant. Et ideo te plurimum deprecamur, ut et Deum debeas pro nobis obnixius exorare, et auxiliis et piis consiliis tuis nos crebrius allevare. Vitam et annos tuos omnipotens Dominus apostolorum suorum Petri et Pauli meritis in bonis operibus augeat, et post vitæ hujus cursum vitam tibi largiatur æternam.

Datum Romæ apud S. Petrum in diebus [Idibus] Maii.

XIX *bis*.

Ad quemdam episcopum. — Significat se hominium a Romanis excepisse, ac de abbate Farfensi tanquam de adversario queritur.

(Anno 1130, Maii 15.)

[MARTENE, *Ampl. Collect.*, I, 698, ex cod. Casin.]

In promotionis nostræ principiis universitati vestræ litteras misimus, in quibus super his quæ tunc de nobis Romana Ecclesia fecerat, plenius vobis intimare curavimus ; sed post consecrationem nostram, quæ per Dei gratiam ad altare beati Petri est solemniter celebrata, multa nobis prospera, multa commoda successere, dignum duximus itera-

is vos litteris visitare, et de his quæ circa nos sunt fraternitatem tuam reddere certiorem. Nos siquidem, largiente Domino, sani et prosperi sumus, et Catholicæ Ecclesiæ hostibus dignis redargutionibus confutatis, quæ ad nostrum videntur officium pertinere, ubique in Urbe, intus ex extra, efficaciter operamur. Fratres nostri cardinales et clerus Romanus individua sunt nobis charitate conjuncti. Leo Frajapane cum filio et Centius frater ejus viri clarissimi, præfectus et omnes nobiles, et cuncta plebs hominium nobis fidelitatemque fecerunt. Proinde si quæ ad vos schismaticorum deliramenta pervenerint, si eorum aniles fabulæ et mendacia fraudulenta quorumlibet assertione illuserint, instanti solertia confutate, non respicientes in vanitates et insanias falsas, et nolite communicare juxta Apostolum operibus infructuosis, magis autem redarguite. Quæ enim in occulto aguntur, turpe est et dicere. Hi sunt, qui, sicut propheta testatur, in mercede aliena quasi divinabant, et nostri (209) miscerint in hæc ora eorum, quippiam sanctifiant super eos bellum. Sane altare contra altare in Dei Ecclesia canonica sunt rhomphæa desecati. Hoc idem et de abbate Farfensi noveritis factum, qui post mortem beatæ memoriæ papæ Honorii, contempto juramento quod Romanæ Ecclesiæ fecerat, beati Petri regalia impudenti temeritate invasit, et nunc Dei Ecclesiam persequi, et in quibus potest juvatus furia infestare non cessat. Retrusus tamen, et Ecclesiæ funda percussus, et excommunicationis sententia condemnatus, iniquitatis suæ complices jam habere non potest. Mandamus itaque fraternitati vestræ, et in Domino commonemus, ut in beati Petri fidelitate et nostra constantissime persistentes, prædictum Farfensem abbatem Antichristi plantam, ut cruentam bestiam omnimodis insequi sollicitius procuretis, et cornua quibus Romanam Ecclesiam ventilat, in bipenni et ascia succidatis.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum Idibus Maii.

XX.

Norberto archiepiscopo Magdeburgensi præcipit ut quæ archidiacono injuste abstulerit, restituat et « proximis B. Martini octavis » (18 Nov.) ad sese accedat.

(Anno 1130, Maii 18.)

[BARON., *Annal.* ad an. 1131, n. VI.]

Lator præsentium Atticus, Ecclesiæ tuæ archidiaconus, ad apostolorum limina veniens, a fraternitate tua se vehementius prægravatum in nostra et fratrum præsentia intimavit. Retulit siquidem te de proditione ipsum coram fratribus impetisse, seque negasse; et tibi canonice satisfactum in capitulo respondisse. Cum igitur statuta die ad agendum pro eadem causa in tuam et capituli præsentiam devenisset teque accusatorem simul et judicem (quod omnino rationi et justitiæ adversatur) apertius intelligeret, sedem apostolicam appellavit, et terminum, quo sibi coram pontifice Romano justitiam, feceret, nominavit. Post hanc autem appellationem, sicut ipse asserit, accepta occasione de obitu prædecessoris nostri bonæ memoriæ papæ Honorii, eum ad nos, sicut obtulerat, venientem, beneficiis suis ecclesiasticis et aliis rebus exspoliasti. Perpendat ergo fraternitatis tuæ prudentia, quam grave quamque inconveniens sit, ut illud sedi apostolicæ privilegium coneris auferre, quod ex divino munere atque antiqua sanctorum Patrum traditione usque nunc per Dei gratiam meruit obtinere, et per apostolorum principis merita B. Petri pro quo ne ejus deficiat fides, ipse Christus oravit, usque ad finem inviolabiliter obtinebit. Eapropter fraternitati tuæ mandamus, et apostolicæ sedis auctoritate præcipimus] ut eidem archidiacono quæ obstulisti cum integritate restituas, et quiete deinceps omnia tenere permittas: proximis autem B. Martini octavis nostro te conspectui repræsentes, plenam de eo justitiam in nostra et fratrum præsentia recepturus. Per præsentia etiam tibi scripta mandamus (quemadmodum antecessor noster beatæ recordationis tibi mandavit) ut filios nostros ecclesiæ Magdeburgensis canonicos ad nos venire volentes prohibere ulterius non præsumas, si B. Petri gratiam et dilectionem volueris. Nos enim tibi aut honori tuo nihil detrahimus : sed si in te non remanserit, pleno totius charitatis affectu, tam te quam Ecclesiam tibi commissam diligere, ac præstante Domino, cupimus honorare.

Datum Romæ apud S. Petrum xv Kal. Junii.

XXI.

Ad quosdam amicos. — De sua promotione.

(Anno 1140.)

[MARTENE, *Ampl. Collect.*, I, 699, ex ms. Casin.]

Ab ipso promotionis nostræ principio ex debito Romani pontificatus officio litteras nostras ad vos tanquam ad spiritales fratres et beati Petri filios mittere disposuimus. Cæterum nobis erga plurima occupatis, vos apostolicæ benedictionis litteris visitare disposuimus. Sane opportunitate habita per harum litterarum portitorem, dilectionis nostræ litteras ad vos dirigere curavimus, in quibus promotionem nostram et Romanæ Ecclesiæ statum plenius cognoscere valeatis. Obeunte siquidem papa Honorio bonæ memoriæ prædecessore nostro, Romanæ Ecclesiæ fratres nostri cardinales presbyteri et diaconi, suffraganei episcopi cum primicerio et omnibus palatii ordinibus, cum abbatibus, archipresbyteris, et cuncto Urbis clero et populo, sub totius Ecclesiæ obedientia, ad altare beati Petri gravissimum summi sacerdotii onus, mihi, licet indigno, imposuerunt. Omnipotenti autem Deo gratias agimus, quia extunc ubique intus et extra Urbem Ecclesiæ servitium plena exsequimur libertate.

(209) Hic oratio est mutila.

XXII.

Affirmat se Hierosolymam urbem exaltare et honorare decrevisse.

Fragmentum. - Anno 1130.)

[BARON. ad an. 1130, n. XLVIII.]

Ex quo civitas sancta Hierusalem, et gloriosissimus Dominicæ sepulturæ locus, Dei nutu, Christianis est redditus, ad ejus defensionis tutelam Romana Ecclesia omnimodis laborare non destitit. Quocirca nos, qui in apostolicæ sedis specula divina sumus dispositione promoti, prædecessorum nostrorum Romanorum pontificum vestigia subsequentes, famosam illam civitatem Hierusalem, et loca illa ubi steterunt pedes ejus, debita reverentia venerantes, quibus modis per Dei omnipotentis gratiam possumus exaltare, ac nimium honorare decrevimus, etc. (210)

XXIII.

Ad quemam amicum. — Miratur quod nec litteras nec nuntium ei miserit, hortaturque ut se per litteras visitet.

(Anno 1130.)

[MARTENE, *Ampl. Collect.*, I, 699, ex cod. Casin.]

Ab ipsis fere pueritiæ nostræ primordiis dilectionem tuam, qua nos impensius dilexisti, id quod sumus evidenter experti, et nos, si bene memineris, non pigra sumus te charitate complexi. Quapropter non parum miramur, quod nos, post promotionem nostram a fraternitate tua nec litteris nec nuntiis meruimus visitari. Quiquid autem illud fuerit, nos tamen de affectione tua spem firmissimam possidemus, et ideo fraternitatem tuam litteris præsentibus visitantes, rogamus ut amoris tui fervorem mutuis nos facias epistolis experiri. Muta enim charitas repræsentat charitatem non amantis, et odiorum simulacrum est non aperire quod diligas. Sapienti credimus ista sufficere.

XXIV.

Ad episcopum quemdam.

(Anno 1130.)

[LUPUS, *Ad Ephesinum concilium variorum Patrum epistolæ*, tom I, p. 514.]

Omnis nobis, venerabilis frater, qua ad fraternitatem tuam scribimus, est occasio gratiosa. Quia et perfecta dilectio fastidium nescit, nec panem otiosa manducat.

XXV.

Ad principem quemdam.

(Anno 1130.— LUPUS, *ibid.*)

De nobili providentia tuæ bona nobis plurima nuntiantur, et legalitis tuæ præconia fama celebri prædicantur.

XXVI.

Ad quemdam.

(Anno 1130.— LUPUS, *ibid.*)

Scimus te ante susceptum apostolicæ sedis regi- A men nos propensius dilexisse, et nequaquam ambiginus, quod nunc pleniori nos debeas affectione diligere.

XXVII.

Ad principem quemdam.

(Anno 1130.— LUPUS, *ibid*)

Nobilitatis tuæ, fili charissime, audita nos fama præclara lætificat, et facie ignotum laudis tuæ præconiam nobis te notissimum reddant, etc.

XXVIII.

Ad quemdum affinem.—Conqueritur quod ad se non accesserit et de sua promotione alios pavere fecerit.

(Anno 1130.)

B [MARTENE, *Ampl. Collect.*, I, 700, ex cod. Casin.]

De dilectione tua, fili charissime, longe aliter quam nobis evenerit, sperabamus, cum in te evidenter appareat quod pro frumento oriatur nobis tribulus, pro hordeo spinæ. Cum enim de promotione nostra, quam tibi gratissimam seperabamus fore, certis assertionibus comperisses, tum pro affinitate nostra, tum pro communi ecclesiæ debito, tuam nobis festinanter deberes præsentiam exhibere, non solum ipse ad nos non venisti, verum etiam dissuasionibus tuis aliorum fecisti corda pavere. Mandamus itaque dilectioni tuæ, quia te videre optamus, ut ad nos quantocius venire festines.

XXIX.

C *Ad quemdam episcopum sibi adhærentem.—Gratas habet ejus litteras et magna de eo sperat.*

(Anno 1430.)

[MARTENE, *ibid*.]

Dilectionis tuæ litteras, frater in Christo charissime, pleno charitatis affectu suscepimus, in quibus devotionem quam erga matrem tuam Romanam Ecclesiam et honorem nostrum hactenus habuisse cognosceris, ferventius atque familiarius redundare in præsenti conspicimus. Nos siquidem in minoris officii administratione positi, personam tuam speciali semper affectione ab ineunte ætate dileximus: nunc autem in apostolicæ sedis regimine, divina disponente clementia, licet indigni, totuis cleri et populi Romani voto ac desiderio constituti, tanto D magis te charitatis brachiis cupimus amplexari, quanto de consilio et auxilio tuo Romanam Ecclesiam plurimum indigere cognoscimus.

XXX.

Ad episcopos quosdam.

[LUPUS, *Ad Ephes. concil. variorum epist.*, p. 515.]

Omnipotenti Deo, et apostolis ejus Petro et Paulo, gratias agimus, quia quod de fidei vestræ constantia, fratres in Christo charissimi, sperabamus, ipsa operum vestrorum circa vos exsecutio plenius manifestat, etc.

(210) Ex hoc fragmento patet Anacletum ad Hierosolymorum regem nuntium cum litteris misisse.

XXXI.

d episcopum Aquilegiensem. — Gratulatur et de Aquilegiensis Ecclesiæ cura ipsi commissa, magnosque ei promitit honores.

(Anno 1130.)

[Iartene, *Ampl. Collect.*, I, 701, ex cod. Casin.]

Quod tuæ providentiæ et tutelæ Aquilegiensis cclesia commissa est, nos multum gaudemus, erti siquidem quod tuo studio et labore, nec in his uæ foris sunt damnum, nec in his quæ intra sunt etrimentum patiatur. Eapropter dilectionem tuam er præsentia scripta monemus, ut Ecclesiæ liberati et honori prudentissime, quantum in te est, onsulere non differas. Præterea ad B. Petri servium, et nostrum te præcipue invitamus. Inter cæeros enim principes Ecclesiæ Romanæ fideles et lios te honorare volumus.

Datum Romæ apud S. Petrum.

XXXII.

d quemdam episcopum. — Commendat ei Marcualdum presbyterum, cui permisit missam celebrare.

(Anno 1130.)

[Martene, *ibid.*, ex eodem cod.]

Veniens ad nos presbyter Marcualdus de illata ibi et Ecclesiæ vestræ injuria, vultu magis quam oce querelam exposuit, et ut ei missam celebrare le nostra auctoritate liceret humiliter deprecatus st. Nos igitur de illato sibi opprobio condolentes, t Nicæni concilii auctoritatem sequentes, missaum solemnia celebrare fratrum nostrorum episcoorum et cardinalium consilio canonica censura præcipimus. Et quia pro eo vestra rogavit fraternias, vobis eumdem commendamus in Domino.

Datum Romæ apud S. Petrum.

XXXIII.

Clericis [Justinopolitanis] præcipit ut ob gravissima episcopi delicta ad sese veniant.

(Anno 1130.)

[Baron., *Annal.* ad an. 1130, n. LIV.]

Gravissima de vestro episcopo nobis relata sunt, quæ, si vera sunt, cum nostra salute inulta dimittere non valeamus. Multos enim laicos et clericos truncaos, multos ejus studio interfectos accepimus. Eapropter præsentibus litteris vos monemus, ut ante estum Omnium Sanctorum ad nostram præsentiam eniatis, quatenus vestro auxilio et consilio Justinoolitanæ Ecclesiæ in hoc et in aliis providere possius.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum.

XXXIV.

clesiæ S. Laurentii Romanæ, VIII *Kal. Jul., a sese consecratæ, possessiones confirmat.*

(Anno 1130.)

[Baron., *Annal.* ad. an. 1130, n. L.]

Si pastoralis officii debitum, quod, Deo disponente, cepimus, mentis velimus integritate pensare, uibus per universum orbem, sed hujus specialis æ Romæ ecclesiis nostræ liberalitatis munificen largius impartire debemus. Sed patenter agnoscimus tanto nos Urbis ecclesiis et filiis nostris clericis Romanis debitores existere, quanto per unanime votum et dilectionis eorum integritatem, divina cooperante gratia, summi sacerdotii celsitudinem obtinemus. Vestris igitur petitionibus, dilectissimi filii, clementer annuentes, apostolicæ sedis solita largitate donamus, concedimus et remittimus vobis, ac per vos ecclesiæ Beati Laurentii, cujus venerabile altare nostris per Dei gratiam, tanquam beati Petri manibus octavo Kal. Junii solemniter consecratum est, omnes redditus possessionum, quas usque hodie habetis in massa de Vestrano, seu silva Proba, sita in eadem massa, videlicet terris, villa, vineis, pratis, silvis et scrupetis. Rustici quoque qui in eisdem possessionibus habitant, in dominio semper ac ditione vestra permaneant, salvo censu duorum marabotinorum, quos ad hujus nostræ donationis indicium in anniversario consecrationis præfatæ, singulis annis Lateranensi palatio persolvetis. Præterea confirmamus vobis ecclesiam S. Luciæ, et S. Hippolyti, quam ædificare debetis in iisdem possessionibus supradictæ massæ, salvo in omnibus jure episcopali. Statuimus igitur ut nulla ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam infringere præsumat. Quod si præsumpserit, potestatis honorisque sui dignitate careat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Qui vero conservator exstiterit, omnipotentis Dei et apostolorum ejus Petri et Pauli meritis benedictionem et gratiam consequatur.

Datum apud S. Petrum.

XXXV.

Ad amicum. — Ut sibi adhærere perseveret.

(Anno 1130.)

[Martene, *Ampl. Collect.* I. 701, ex cod. Casin.]

Perantiqua religionis tuæ memoria, et officiosa probitatis tuæ solertia nos faciunt de te valde confidere, ut schismaticorum et oblatrantium vaniloquia non attendas, sed in beati Petri servitio et amore nostro solita fidei constantia perseveres.

XXXVI.

Ad quemdam episcopum. — Laudat eum quod suum impugnaverit adversarium, suamque ei promittit protectionem.

(Anno 1130.)

[Martene, *ibid.*, ex eodem cod.]

Ab ipso nostræ ordinationis primordio fraternitatem tuam comperimus circa nos devotam existere, et oblatrantium vaniloquas falsitates solerti prudentia consectare. Propter quod tanto nunc liberiores grates rependimus, quanto efficacius in B. servitio et amore nostro persistis, et hostis nostri superbiam viriliter jam impugnare cœpesti, tantaque cupimus deinceps te benevolentia confovere, ut sive pacem sive aliud pro temporis ingruentia faciamus, tuis et Ecclesiæ commodis tanquam nostris et Romanæ Ecclesiæ profectibus intendamus.

XXXVII.

Ad quemdam episcopum. — Sacerdotes ab uxoribus juxta canones abstinere debere.

(Anno 1130.)

[MARTENE, *ibid.*, col. 702, ex eodem cod.]

Sacerdotali sollicitudini tuæ, venerabilis frater, plurimum congaudemus, quia sicut in litteris quas beatæ recordationis papæ Honorii prædecessoris nostri per latores præsentium transmisisti, manifesta relatione cognovimus, de populo tibi commisso et sacerdotum ministerio, quam videris vigilantiam curamque gestare. Quæsisti enim una cum dilectissimo filio nostro duce Ubaldo, quid tibi super parochiæ tuæ presbyteris esset agendum, qui libere uxorum legibus servientes, sanctis volunt altaribus deservire. Atque ut tibi breviter respondisse noscamur, si sacrorum volumus regulis Patrum consentire, uxorem simul et sacra in hujusmodi sacerdotibus ministeria esse non possunt. Si enim juxta beati Gregorii institutum nullus est subdiaconus ordinandus, nisi qui se caste vivere canonica assertione promiserit, quanto id amplius est in Dei sacerdotibus attendendum, qui sacrum Christi corpus proprio ore conficiunt, et ejus sacras carnes fidelium populis propriis manibus partiuntur. Et si laicis juxta præcipuum Ecclesiæ magistrum beatum Paulum, ad tempus abstinendum est ab uxore ut vacent orationi, quid putas Christi est sacerdotibus faciendum, quibus juxta divinæ legis oraculum mandatum est esse semper sanctos, et semper pro Dei populo exorare paratos. In Heli mortuo vetus sacerdotium legitur immutatum, et in Samuele divina transmutatione innovatum. Nos tamen, Domino largiente, ad vos virum providum et honestum legatum pro his et aliis Ecclesiæ negotiis decrevimus destinare.

XXXVIII.

Monasterii S. Bertini Sithiensis privilegia, petente Joanne abbate, confirmat.

(Anno 1130.)

[Hujus privilegii mentio extat in Chartulario Sithiensi, *Collection de Cartul.* t. III, 302.]

XXXIX.

Ad Rogerium Siciliæ ducem. — Titulum regum impertitur.

(Anno 1130, Sept. 27.)

[BARON, *Annal.* ad. an. 1130, n. LII.]

. . . . Ecclesiam, prædecessorum nostrorum Urbani et Paschalis venerandæ memoriæ Romanorum pontificum, et innumeris deservivit obsequiis; felicis etiam recordationis mater tua, viri sui nobiliter vestigia subsequens, pro datis sibi a Domino facultatibus eamdem Dei Ecclesiam larga liberalitatis manu officiosissime honorare et sustentare curavit. Tu quoque, cujus divina providentia inter reliquos Italiæ principes amplior sapientiæ et potestatis prærogativa excessit [quia] prædecessores nostros magnificentius honorare et abundantius deservire studuisti, personam tuam et hæredum tuorum perpetuis gra- A tiæ et honoris titulis adornare et exaltare decrevit [*f.* decrevimus]. Concedimus igitur, et donamus, et auctorizamus tibi, et filio tuo Rogerio, et aliis filiis tuis, secundum tuam ordinationem in regnum substituendis, et hæredibus suis coronam regni Siciliæ et Calabriæ, et Apuliæ, et universæ terræ, quarum tam nos, quam et prædecessores nostri prædecessoribus tuis ducibus Apuliæ nominatis, Roberto Guiscardo, Roberto ejus filio, dedimus et concessimus, et ipsum regnum habendum, et universam regiam dignitatem, et jura regalia, jure perpetuo habendum in perpetuum et dominandum. Et Siciliam caput regni constituimus. Porro auctorizamus et concedimus, ut per manus archiepiscoporum terræ tuæ, quos volueris, juxta tuam voluntatem, assistentibus aliis episcopis, quos volueris tu et tui hæredes, in reges ungamini, et in statutis temporibus coronemini. Item omnes B concessiones, donationes et consensus, quos prædecessores nostri prædecessoribus tuis Roberto Guiscardo, Roberto filio ejus, Willelmo ducibus Apuliæ, et tibi concesserunt, donaverunt, et consenserunt, donamus, concedimus, et consentimus tibi et filiis tuis, et hæredibus tuis habendum et possidendum in perpetuum Donamus etiam et auctorizamus tibi et tuis hæredibus principatum Capuanum cum omnibus tenimentis suis, quemadmodum princeps [*al.* principes] Capuanorum tam in præsenti, quam in præterito tenuerunt: honorem quoque Neapolis, ejusque pertinentiarum, et auxilium hominum Beneventi contra hostes tuos largimur, et confirmamus. Tuis porrectis C petitionibus annuentes concedimus Panormitano archiepiscopo, ejusque successoribus, et Panormitanæ ecclesiæ, consecrationes trium episcoporum Siciliæ, videlicet Syracusani, Agrigentini, et Mazariensis, vel Cataniensis, ea ratione, ne supradictæ ecclesiæ, in diœcesibus, vel possessionibus suis a Panormitano archiepiscopo, vel ab ipsa Panormitana Ecclesia diminutionem aliquam patiantur. De reliquis vero duobus pleniori nostro consilio reservamus. Hæc omnia supradicta [per] has nostras concessiones sic concedimus, tradimus, et auctorizamus tibi et tuis filiis habenda, et possidenda jure perpetuo, dum nobis, nostrisque successoribus homagium et fidelitatem, competenti nobis et vobis, securoque loco facies, vel facient, juraveris, vel juraverint, si D in nobis vel nostris successoribus non remanserit, non ideo honoris seu dignitatis, vel terræ suæ patiantur diminutionem. Tu autem censum . . . . . et hæredes tui videlicet sexcentos schifatos, quos annis singulis Romanæ Ecclesiæ persolvere debes si requisitus fueris: quod si requisitus non fueris facta requisitione persolvas, nulla de non soluti habita occasione. . . . . . si qua sane in posterum ecclesiastica sæcularisve persona huic nostræ concessioni, vel donationi obviare tentaverit, nisi satisfactione congrua resipuerit, anathematis gladi feriatur. Omnibus vero, has nostras conditiones, concessiones, et consensus servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi. Amen.

Ego Anacletus Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Matthæus presbyter Eudoxiæ.

Signum manus Petri Leonis Romanorum consulis, t signum manus Rogerii fratris ejus, et signum ıanus Petri Uguiccionis filii, et signum manus encii. . . . . . Guidonis, et signum manus Petri eonis de Fundis, et signum manus Abucii, et ignum manus Joannis Abdiricii, et signum manus lilonis.

Datum Beneventi per manum Saxonis S. R. E. resbyteri cardinalis, v Kalend. Octobris, indictione ona, anno Dominicæ Incarnationis millesimo cenesimo tricesimo, pontificatus domini Anacleti seundi papæ anno primo (211).

XL.

Præpositum quemdam] consolatur de injuriis in eum ejusque Ecclesiam illatis « ab idiota Remensi. »

(Anno 1130.)

[BARON., *Annal.* ad an. 1131, n. V.]

Dilectionis tuæ fervorem, quem penes nos et Roıanam Ecclesiam gestare videris, et si litterarum ıarum series minime testarentur in corde tamen ostro legimus, quid debeamus de devotione senre. Proinde quod idiota Rhemensis, truncus inulis, in te et Ecclesiam tuam nequiter et impudenter gisse dignoscitur, nequaquam te mœror aliquis seu olor afficiat, præsertim cum in nos, et in Romanam cclesiam, cui se juramento astrinxit, quasi ebrius t vino æstuas, histrionum more, multa insolenter omuerit, ponens quidem in cœlum os suum, ut C ngua ejus transeat super terram. Tanquam alter ioscorus sedem nisus est apostolicam judicare, um iniquitatis zelo quod [*f.* zelique] plantarium ı Dei Ecclesia fovere molitur, et statuam in campo)ura velut alter Babylonius (*Dan.* III), furiosorum ıore, quibusque simplicibus suggerit adorare. Cum adem, cui se prostravit, statua a lapide de monte ıcciso, præstante Domino, velociter conteretur. orro nos latratus ejus et ineptias ceu canum laA tratus, et energumenorum furias judicamus. Fundamentum si quidem Dei immobile perseverat, et cathedra Petri, locusque Pauli nullus præstigiis inumbrari, nullis possunt irrisionibus concuti. Ecclesiæ namque omnis Romanæ sicut ab initio promotionis nostræ, individua nobis charitate cohæret, et sacris per omnia concordans canonibus, unum Dei est ovile, et ei unus est pastor, licet quoque Esau per agrestia et abrupta vagatur (*Gen.* XXVII), ut simplicium mentes mendaciis consuetis evertat. Jacob tamen simpliciter domi habitat, et interveniente matre simplex simplices præparat patri cibos. Ut tibi omnia breviter perstringamus, gloriosus filius noster Rogerius dux [*rex*] Apuliæ ad pedes nostros humiliter veniens, nos papam Catholicum et B legitimum dominun suum, prædecessorum suorum more, recognovit. Archiepiscopi, abbates omnes Apuliæ, Calabriæ, sicut omnis etiam Orientalis Ecclesia, Hierosolymitana, Antiochena, et Constantinopolitana nobiscum sunt, et nos visitant et frequentant. Noveritis etiam nos, soluto concilio, quod apud Barum quinto Idus Novembris, præstante Domino, celebraturi sumus, Mediolanum properanter ascensuros. Tu itaque filii mi in Christo charissime, confortare in domino, et officium tuum viriliter age, et virulenta verba seu minus Rhemensis nullatenus formides.

XLI.

Epistolæ fragmentum.

(Anno 1130.)

[MARTENE,, *Ampl. Colledt.*, I, 702.]

Mandata cœlestia efficacius gerimus si nostra cum fratribus onera partiamur, et sic dilectio nobis spiritualium aderit filiorum. Proinde omnibus necessitatem patientibus pro commisso nobis officio benignitatis nostræ manum large impertiri debemus, ut et ipse large remedia sperata suscipiant, et nos in eis quod officii nostri est plenius valeamus exsequi...

(211) Hæc quidem tunc. At quæ alia eidem Rogerio ribuerit, dicturi proxime sumus. Quæ post hæc odem secuta sint anno, recitat illa Beneventanum hronicon, ubi supra : « Anno igitur ipso prædictus nacletus cardinalem suum comitem nomine, ad ucem illum direxit, quem die Nativitatis Domini in D vitate Panormitana in regem coronavit. Princeps ero Robertus Capuanus coronam in capite ejus osuit, cui indignam retributionem impendit. » æc ibi. Quænam autem una cum regis titulo Anaetus tribuerit Rogerio, ut ipsum demereret atque efensorem schismatis constitueret, Petrus diaconus asinensis, qui tunc vivebat, et his omnibus facile otuit interesse, sic narrat (*Chron. Casin.* t. IV, 99). « Petrus autem cardinalis, *qui et Anacletus*, ogerio duci Apuliæ coronam tribuens, et per privigium Capuanum principatum, et ducatum Neapoanum cum Apulia, et Calabria, et Sicilia illi conmans, regemque constituens, ad se attraxit, præpiens ut episcopi et abbates qui in suæ ditionis lo manebant, ei obtemperarent. » Ecce tibi, lector, uod tomo superiori ostendimus, exordium Siculæ onarchiæ non ab Urbano secundo, ut ex falsatis ejus litteris aliqui deducere conati sunt, sed a pseudopapa schismatico Anacleto, ut audisti, ex Petro Diacono inchoatum. Quod autem in recitato superius diplomate multipliciter decurtato ista non legeris, non mireris, cum multa in eo desiderari noscantur ; sive potius, quod aliis ejusdem Anacleti litteris ista asserta per Petrum Diaconum fuerint comprehensa. Exstant illa in eodem citato sæpe superius codice Casinensi epistolarum pseudopontificatus Anacleti anni primi, in quo ad finem ita decurtatæ positæ leguntur litteræ ipsius ad Rogerium istis verbis :

« Apostolicæ sedis providentia et benignitate pro« vocamur, ut sacrosanctam Romanam Ecclesiam « diligentibus liberalitatis nostræ manum extendere « debeamus. Idcirco, fili in Christo charissime Ro« geri, Dei gratia Apuliæ dux, non immerito magni« fice, quia gloriosæ memoriæ genitor tuus Rogerius « multo sanguine multisque laboribus totam Sici« liam insulam... » Desunt reliqua, et quidem ut appareret, nesciretur quid per Anacletum eidem fuerit turpiter collatum Rogerio, fuisse decurtata, quis non intelligit ?

XLII.

Franconi abbati monasterii S. Sophiæ Beneventani licentiam dat construndæ molæ.

(Anno 1130, Nov. 10.)

[*Anecdota Ughelliana*, 499.]

ANACLETUS episcopus, servus servorum Domini, dilecto filio FRANCONI monasterii Sanctæ Sophiæ quod intra Beneventanam urbem situm est, abbati, salutem et apostolicam benedictionem.

Pro amore et dilectione quam in monasterium Sanctæ Sophiæ virginis habemus, et pro servitio quod Romanæ Ecclesiæ propensius exhibuisti, concedimus tibi tuisque successoribus, ut in eadem domo ad Ponticellum, in qua dun molendina in præsentia habetis, liceat vobis tertium, sine nostra et curiæ nostræ, vel alicujus contradictione quando vultis construere, atque amovere valeatis.

Ego Anacletus episcopus.

Ego Petrus Pisanus cardinalis.

Ego Matthæus cardinalis et presb.

Datum Capuæ per manum Saxonis S. R. E. presbyteri cardinalis et cancellarii, IV Id. Novemb., indict. XVIII, anno Incarnat. Domini nostri Jesu Christi 1139, pontificatus autem dom. Anacleti papæ II anno primo.

XLIII.

Monasterio S. Sophiæ Beneventano hortum Ponticellensem dono dat.

(Anno 1130.)

[*Anecdota Ughelliana*, p. 498.]

ANACLETUS, servus servorum Domini, dilectissimo in Domino filio FRANCONI abbati monasterii S. Sophiæ quod intra Beneventanam civitatem, intra sacrum nostrum palatium situm est, ejusque successoribus regulariter promovendis in perpetuum.

Ex commisso nobis incumbit officio ut religiosa loca quæ prædecessores nostri fovere et exaltare summa cum atttentione studuerunt, nos quoque eorum sequentes vestigia honorare, et suis necessitatibus succurrere propensius debeamus. Quamobrem, dilecte in Christo fili Franco abbas, monasterii Sanctæ Sophiæ quod in Beneventana civitate juxta sacrum palatium situm est, tuis petitionibus clementer annuentes, concedimus atque damus tibi, et per te monasterio Sanctæ Sophiæ, cui auctore Domino præesse dignosceris, et fratribus illic Domino servientibus, et servituris in perpetuum ; unum videlicet hortum quem curia nostra habere dignoscitur in loco qui nominatur ad Ponticellum ; affines cujus sunt : ab uno latere prædictus Ponticellus, a secundo latere fossatum molendini ejusdem monasterii, ab alio latere sive via. Hunc supradictum hortum una cum omnibus pertinentiis suis concedimus, atque donamus suprascripto monasterio in perpetuum, ut ab hac hora in antea potestatem habetis intrandi, possidendi, utendi, vel quidquid exinde vobis facere placuerit. Si quando in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ concessionis et donationis paginam sciens,

A contra eamdem temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat : cunctis autem eidem monasterio justa servantibus sit pax et tranquillitas Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ perpetuæque pacis inveniant atque accipiant. Amen, amen, amen.

Ego Anacletus Catholicæ religionis episcopus.

Ego Petrus cardinalis presbyter, ad Sanctam Mariam et Susannam virginem.

Ego Crescentius cardinalis presbyter et ad San-
B ctum Marcellum provisor.

Ego Matthæus cardinalis et presbyter.

Ego Sylvius diaconus cardinalis.

Ego Romanus cardinalis et diaconus.

Datum Beneventi per manum Saxonis S. R. E. presbyteri et cardinalis, Nonis Decemb., ind. IX, Amen.

XLIV.

Privilegium pro ecclesia Juvenatiensi.

(Anno 1130.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, VII, 723.]

ANACLETUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri URSO Juvenacensi episcopo, ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.

Ex apostolicæ sedis officio nobis injuncto com-
C pellimur fratribus nostris episcopis et ecclesiis a Deo sibi commissis tuitionis et protectionis nostræ manum extendere, et suam omnibus largiente Domino, justitiam conservare. Eapropter, charissime frater Urse episcope, tuis rationabilibus clementer postulationibus annuentes, Juvenacensem B. Mariæ semper Virginis ecclesiam, cui, Deo auctore, præsidere videris, beati Petri patrocinio, et præsentis scripti pagina duximus roborandam. Quæcunque igitur bona possessiones, quæ præfata ecclesia inpræsentiarum juste et legitime possidet, firma tibi, tuisque successoribus et illibata permaneant, in quibus hæc propriis nominibus exprimuntur. In civitate Juvenacensi, monasterium S. Mariæ, ecclesiam S. Salvatoris extra civitatem, ecclesiam
D S. Leonis, ecclesiam S. Sylvestri, ecclesiam S. Eugeniæ, ecclesiam SS. martyrum Joannis et Pauli cum pertinentiis earum. Apud Castrum Terlitium, ecclesiam S. Angeli, ecclesiam S. Mariæ, ecclesiam S. Nicolai, ecclesiam S. Luciæ, ecclesiam S. Juliani cum pertinentiis earum, casale Vrassanum cum ecclesiis suis, casale S. Leutii et ecclesias suas, casale Circitanum cum ecclesiis suis. Quæcunque præterea in futurum, largiente Deo, justis modis poteritis adipisci, firma tibi tuisque successoribus et integra conserventur. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eamdem ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ab atas retinere, minuere, seu temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra

conserventur, tam tibi quam clericorum, et pauperum usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis et honoris sui careat dignitate, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi Redemptoris aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat; cunctis autem eidem Ecclesiæ justitiam servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Locus signi, in quo extant infrascripta verba, videlicet, DOMINUS FORTITUDO PLEBIS SUÆ, *in circulo, intus vero,* SANCTUS PETRUS, SANCTUS PAULUS, ANACLETUS PAPA II.

Ego Anacletus Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Locus alterius signi.

Datum Beneventi per manus Saxonis S. R. E. presbyteri cardinalis et cancellarii, Incarnationis Dominicæ 1130, indictionis octavæ, pontificatus autem Domini Anacleti II papæ anno primo.

XLV.

Monasterium Cephaloediense sedem episcopalem, archiepiscopi Messanensis suffraganeam, constituit.

(Anno 1131, Sept. 14.)

[PIRRI, *Sicilia sacra*, tom. I, p. 588.]

ANACLETUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis in Christo sub regula canonica in Cephaludensi Ecclesia Domino servientibus in perpetuum.

In apostolicæ sedis administrationem ad hoc nos dispositio divina promovit, ut locorum venerabilium honori, et exaltationi providere attentius debeamus. Quocirca sanctam Cephaludensem Ecclesiam, in quibus per Dei gratiam, possumus, cupimus exaltare; siquidem fratrum et filiorum nostrorum cardinalium et episcoporum consilio, jam præfatam Ecclesiam sedem episcopalem fore deinceps, Domino præstante, decernimus, in qua cardinalem episcopum volumus de cætero permanere, qui per manus Messanensis archiepiscopi mysteria consecrationis accipiat. Et tam ipse quam successores ejus, debitam Messanensi Ecclesiæ tanquam suæ metropoli obedientiam studeat exhibere. Cui videlicet sedi Cephaludensi ecclesiam Balneariæ cum suis omnibus pertinentiis subjectam esse præcipimus. Decernimus igitur ut quidquid prænominata Cephaludiensis Ecclesia præsenti IX indict. legitime possideat, et quæ in futurum tam gloriosi filii nostri Rogerii regis donationibus, quam concessione pontificum, oblatione fidelium canonice poterit adipisci, firma semper illibataque permaneant. Et nulli unquam, neque Messanensi archiepiscopo, nec cuicui ecclesiasticæ ac sæcularis personæ sit licitum

A præfatam Cephaludensem ecclesiam quomodolibet imminuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia ei, sicut jam diximus, firma et illibata perpetuo conserventur, salvis in omnibus privilegiis, atque concessionibus glorioso filio nostro regi Rogerio et filiis suis a Romana Ecclesia traditis. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua amendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se devino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem hæc justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu
B Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis parcipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Anacletus Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Crescentius presbyt. card. SS. Marcelli et Petri subscripsi.

Ego Joannes presbyt. cardin. tit. S. Pastoris ss.

Ego Amatus presbyt. cardin. tit. S. Eusebii ss.

Ego Gregorius diac. card. S. Eustachii ss.

Ego Sylvius diac. card. S. Luciæ ss.

Ego Raynaldus diac. card. S. Laur. ss.

Datum Priverni per manus Saxonis sanctæ Romanæ Ecclesiæ presb. card. et cancellarii, XVIII Kal. Octobris, ind. IX, Incarn. Domin. anno 1131; pontificatus autem domni Anacleti II papæ anno II.

C

XLVI.

Monasterium Liparense constituit sedem episcopalem, Messanensis archiepiscopi suffraganeam.

(Anno 1131, Sept. 14.)

(UGHELLI, *Italia sacra*, I, 777.

ANACLETUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Domino filiis in Liparitano cœnobio regulariter Domino servientibus, et servituris in perpetuum.

Sedis apostolicæ moderatio, quam licet indigni Deo disponente suscipimus, nos invitat quatenus pro varietate temporum diversitas res metiri debemus. Liparitanum siquidem monasterium unum fuisse hactenus ex majoribus Siciliæ monasteriis,
D et ad Romanæ Ecclesiæ jus pertinere dignoscitur: crescente igitur gloriosi filii nostri regis Rogerii gloria, quam sibi suisque filiis sedis apostolicæ liberalitas tradidit; dignum satis ac justum est, ut ejusdem regimen ecclesiæ nostris quoque temporibus augmentetur. Decernimus igitur de fratrum nostrorum episcoporum, et cardinalium consilio, et hoc præsenti decreto statuimus ut jam dictum Liparitanum cœnobium episcopalem deinceps obtinéat dignitatem, et proprium veneretur antistitem, qui per manus ven. fratris nostri Messanensis archiepiscopi munera consecrationis accipiat, et Messanensi ecclesiæ tam ipse, quam successores illius, tamquam suæ metropoli debeat perpetuo subjacere, solius tamen in omnibus concessionibus, et pri-

vilegiis glorioso filio nostro Rogerio, suisque hæredibus a Romana Ecclesia traditis. Si qua igitur ecclesiastica, etc. Cunctis autem hæc ista, etc. Amen.

Anacletus Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Crescentius presb. card. tit. SS. Petri et Marcellini suscripsi.

Ego Joannes presb. card. tit. Pastoris subsc.

Ego Amatus presb. card. tit. S. Eusebii-subsc.

Ego Gregorius card. diac S. Eustachii subsc.

Ego Silvius card. diac. S. Luciæ subsc.

Ego Raynaldus diac. card. S Laurentii subsc.

Datum Priverni per manus Saxonis S. R E. presb. card. et cancell., XVIII Kal. Octob., in. XI. Incarn. Domini 1131, pontificatus autem D. Anacleti II papæ an. II.

XLVII.

Ad Didacum archiepiscopum Compostellanum.

(Anno 1134, April. 22.)

[FLOREZ, *Espana sagrada*, XX, 550.]

ANACLETUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri DIDACO B. Jacobi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Propter nimiam charitatis dilectionem, qua personam tuam diligimus et ab ea vicissim diligi nihilominus credimus, sedis apostolicæ litteras tibi jam frequentius destinavimus, fiduciam de te talem habentes, quod et tuis nos sæpius epistolis et nuntiis visitare deberes. Verum, tu frater in Christo charissime, nescimus quo torpore detentus nulla a te aliquando suscipere rescripta meruimus. Proinde nos, licet in his plurimum admirantes aliquantulum doleamus, non tamen desistimus quin et iterato te nostris litteris visitemus, et de his quæ penes nos acta sunt vel aguntur, certiorem reddamus. Siquidem post discessum Lotharii quem, sicut jam te credimus accepisse, divina nobis virtute cooperante non sine multa strage suorum ignominiose satis ac turpiter redire coegimus, hæresiarcha G. (212), quem intra perjurorum nostrorum domos in primo factionis suæ nido intrusit, clero in eum et populo reclamante quoniam in Urbe manere non potuit, navigio Pisas de nocte confugit, ibi vivens utcunque miserrime latitat; nos per Dei gratiam cum fratribus et filiis nostris episcopis, presbyteris ac diaconibus cardinalibus, clero Urbis universo et populo, qui nobis, sicut ab initio fecit, individua charitate cohæret, sani et prosperi sumus, solemnitates paschales antiqua prædecesorum nostrorum consuetudine, in Lateranensi palatio, cum omnibus civitatis nostræ patriciis cum aliis anni festivitatibus quiete ac pacifice, honorifice ac devote peregimus; basilicas S Joannis et S. Pauli apostoli cum quibusdam munitiunculis aliis quas in adventu Lotharii inimici nostri invaserant, et de quibus multum gloriabantur, nuper recepimus, et in potestate nostra tenemus; illos perjuros nostros Leofraiapane et unum fratrem ejusdem (qui tertius promptiose ad omne flagitium audacissimus, cum viris bellicosis fere numero sexaginta sub ruina cujusdam ecclesiæ campanarii, quod de nocte suffoderant, obrutus est et exstinctus) fidelium nostrorum præcipue charissimi filii nostri R. Siciliæ regis auxilio de medio Ecclesiæ per Dei gratiam funditus exstirpare disponimus; nam ita eos inclusos viriliter obsidemus, qui aut se de proximo nostris manibus reddet, aut sicut jam diximus, radicitus interibunt. In his igitur omnibus, dilectissime frater, largitori bonorum omnium Domino nobiscum pariter grates dignas exsolvens, et inimicorum mendacia pro data tibi sapientia respuens, Deum omnipotentem exores, ut imperfectum nostrum videant oculi nostri, et statum tuum et bonam, quam erga nos voluntatem et animum geris, tuis ad nos missis, et per latorem præsentium frequentes epistolis, et per alios nuntios dirigas, ne, juxta dictum Apostoli, magis diligere quam diligi videamur.

Datam Laterani x Kal. Maii.

XLVIII.

Monasterium S. Sophiæ Beneventanum tuendum suscipit ac bona ejus confirmat.

(Anno 1130-1136.)

[*Anecdota Ughelliana*, 500.]

ANACLETUS episcopus, servus servorum Domini dilecto in Domino filio FRANCONI abbati monasterii Sanctæ Sophiæ intra Beneventanam civitatem ejusque successoribus regulariter promovendis i omnem perpetuitatem.

Omnium quidem fidelium nostrorum, verumtame eorum, specialius admittere preces, necnon et pe titiones debemus, qui sedis apost., cujus cura et rationem, Domino disponente atque favent susceperimus, familiarius, et tanquam jure propri subjecti esse noscuntur, necnon et sunt. Quamobren dilectissime atque amantissime in Christo f Franco abbas, petitionibus tuis haud immerito a nuendum censuimus atque duximus, ut venerabi Sanctæ Sophiæ cœnobium, cui, auctore Domin præsides juxta ac vices agis, ad speculum sun exemplar nostrorum prædecessorum sanctæ record tionis potificumque Romanorum, Leonis IX pap Urbani, Paschalis et Calixti, in B. Petri apostol rum principis tutelam nostramque defensionem su ciperemus, ac auctoritatis nostræ robore munir mus: per præsentem nostri privilegii paginam ap stolica auctoritate sancimus, et confirmamus, idem cœnobium soli Romanæ Ecclesiæ subditu ab omnium ecclesiarum aut personarum jugo lib rum habeatur, et quæ prædecessoris nostri eid templo tribuerunt, nos quoque præsenti decr nostro tribuimus. Ut autem orationum quæ assidue Domino offeruntur, esse participes mereamur, mitram ac chirothecas tam tibi, dilect sime fili Franco abbas, quam successoribus tuis

(212) *Gregorius* antea vocabatur Innocentius.

eodem monasterio Domino Deo nostro servientibus in perpetuum habere, ac possidere concedimus; dalmaticæ quoque usum, ac semicincti his diebus, tantum qui inferius prænominantur, tibi tuisque successoribus in perpetuum apostolicæ sedis liberalitate concedimus ac tribuimus, id est Natali Domini, sanctissimique Stephani protomartyris, Epiphania, S. Benedicti, itemque in Ramis palmarum, Cœna Domini, in Paschate, et proxima secunda feria, S. Angeli, sanctissimæque Crucis, Ascensione, Pentecoste, S. Joan. Baptistæ, Sancti Petri, in omnibus festivitatibus sanctæ Mariæ, Sancti Mercurii, in festivitate Omnium Sanctorum, duodecim millium martyrum, Dedicatione Ecclesiæ, Commemoratione sanctorum omnium. Cellas præterea et villas, vel ecclesias, quæ prædecessorum tuorum studio, sive tuo, juste vel canonice jam dicto monasterio sunt acquisita, possidendas vobis perpetuo confirmamus; hoc est, ecclesiam S. Benedicti quæ nominatur Xenodochium S. Joannis, Sanctæ Euphemiæ, S. Petri quæ nominatur Rasari, Sanctæ Mariæ Rotundæ intra ipsam civitatem Beneventanam, ecclesiam Sanctæ Mariæ, S. Petri, S. Nicolai, Sancti Erasmi, et Marciani, Sanctæ Sophiæ virginis, S. Angeli foras eamdem civitatem Beneventanam, in Pantano ecclesiam S. Benedicti Patris ac confessoris; S. Vitalis, S. quoque Mercurii apud Olivolam; S. Angeli; Sanctæ Mariæ de Scolcaturo una cum pertinentis suis omnibus, in Vado Azanim S. Benedicti, in Faffone S. Valentiniani, apud Votum ecclesiam S. Felicis una cum terris suis omnibus in Corneto, S. Silvestri, in duobus rivis S. Mariæ in Paritulo, S. Marciani in Veteleno, S. Martini in Cocciano, S. Petri apostolorum principis in Pazano, S. Nicolai episcopi, item in civitate Beneventana Sanctum Stephanum protomartyrem in Palearia, Sanctæ Mariæ de Lucenaria, et duas curtes Sanctæ Mariæ in Becellaria, Sanctæ Mariæ in Templana, in civitate quæ nominatur Ariana, S. Angeli cum cellis suis, S. Stephani in Fromaria, S. Gregorii in Esde, S. Angeli in Pesclo Nalibergo; ecclesias Sanctæ Mariæ, S. Joannis in Calisi, Sanctæ Mariæ in territorio Tamari, S. Marcelli, apug Regnum Sanctæ Mariæ in Tusculano, S. Mauri, S. Joannis in Asculo, S. Petri, S. Desiderii; S. Archangeli in Eliceto, sanctum Effrem in Morteto, S. Petri apud Trojam, S. Mercurii apud Bivinum, S. Martini Episcopi, in Biferno monasterium S. Angeli una cum cellis suis omnibus, in Petra S. Angeli, S. Trinitatis in Petra Fiudi S. Agnelli, S. Constantini, S. Elisabethæ, sanctæ Annæ, S. Joannis, S. Petri in balneo in valle Luparia, Sanctæ Crucis in Limosana, S. Martini in Mutale, S. Marciani in Testonis, S. Archangeli, S. quoque Onuphrii una cum omnibus suis pertinentiis, in Materia S. Agnetæ, in Alifis S. Mercurii, S. Angeli, S. Mariæ, S. Marci, Sanctæ Annæ, S. quoque Silvestri, S. Mariæ Garoini, Abbatis, apud S. Agatham, S. Adjutoris apud montem Virgineum, sancti quo que Adjutoris in Trevento, S. Laurentii apud Micerium, S. Stephani apud Matulonam, Sancti Martini in Palumbe, S. Abundini in galo Stedine, S. Mercurii, Sanctæ Reparatæ, S. Stephani in galo Noceto, S. Magni, Sanctæ Helenæ, S. Stephani, sanctæ Crucis, S. Martini, S Simeonis, S. Pollucis in galo. Sanctæ Joannæ in finibus Caniensibus, Sanctæ Mariæ in Galo Affe, S. Joannis, S. Michaelis Archangeli in Olicino, Sanctæ Mariæ in Melanica, Sanctæ Mariæ in civitate Dragonarica, S. Benedicti apud Cannas, S. Juliani in Avellino, S. Juliani, S. Germani, S. Henrici, S. Theodori, S. Hermanni, S. Lutgeri, S. Arostarii, S. Constantini, S. Roberti, S. Bartholomæi, Sanctæ Mariæ in Bellula in Caudis, S. Angeli in Palumbaria, monasterium S. Angeli cum cellis suis, omnibusque pertinentibus, in civitate Neapolitana, Sanctæ Crucis in Sessula, S. Michaelis Anchangeli in Toccula, S. Raphaelis Archangeli in monasteria Follolanensi, Sanctæ Bennæ cum ecclesiis suis, omnibusque pertinentiis, in petra sturmini casas et silvas, vinceas et territoria, curtemque de Lapillo et ecclesiam S. Bartholomæi in Collino, S. Bartholomæi et curtem de Noriano, sancti Petri Apostoli de luce magna, apud Roderium S. Martini in Alano, S. Mariæ in Galdione, et in monte malo sancti Felicis, in Pertore S. Viti, ad Balbam apud montes sancti Marci in fossa cæca S. Stephani ad Furculas caudinas S. Fossi in Hierusalem, in territorio campi læti ecclesiam S. Luciæ Virginis, S. Marci, juxta civitatem Florentinam monasterium S. Salvatoris cum aliis ecclesiis ad idem monasterium pertinentibus, videlicet, S. Leonis inter prædictam civitatem et S. Petri de Vitiano et S. Stephani cum villa quæ nominatur Francisca, monasterium S. Nicolai episcopi in monte Filine una cum aliis ecclesiis ad idem monasterium pertinentibus, in territorio Rodensi S. Barbaræ virginis, in civitate Veteri Sepina monasterium S. Mariæ una cum omnibus cellis suis, apud Vaccatarias monasterium Sancti Antonii cum cellis suis et omnibus pertinentiis fratrum et S. Benedicti, in Sambuceto sanctæ Mariæ, in casali Petrifiate S. Joannis, in Portula S. Viti, in Caretro S. Augustini, in Pontino S. Maximini, in Corteto S. Mauritii, in Luceto sancti Martini, in Causano S. Christofori, in Alif S. Petri apostoli iu Certia, in Minori S. Angeli, in Ferre perto S. Laurentii, in Lumparia S. Luciæ, in Luniria S. Hermanni in Panno S. Bartholomæi, item Castellum Fori, Catalupi Castellum vetus, But icella, Fanetum Obianum, Ripas longas, villam Leonis cubantis una cum Ecclesiis atque earum omnibus pertinentiis.

Auctoritate præterea apostolicæ sedis omnes in integrum oblationes vivorum simul ac defunctorum, quas hodie habet, vel in futurum idem monasterium concessione pontificum, liberalitate principum, oblatione fidelium legitime cum cellis suis sibi subjectis poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Obeunte nunc ejus-

loci abbate, vel etiam tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia aut etiam violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu vel pars fratrum consilii sanioris secundum Dei Dominique timorem, et B. Benedicti Regulum, providerit eligendum, a Romanorum semper pontifice consecrandum ; chrisma, oleum sanctum, consecrationesque altarium sive basilicarum, ordinationes monachorum qui ad sacros sunt ordines promovendi, ab episcopis in quorum diœcesibus estis, accipiatis, si gratiam atque communionem apostolicæ sedis habuerint, et si ea gratis et absque gravitate aliqua impenderint ; alias liceat vobis quem volueritis adire pontificem, et ab eo consecrationem et sacramenta accipere.

Decrevimus igitur ut nulli omnino hominum liceat idem monasterium perturbare temere, aut ei ullas etiam possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere vel temerariis vexationibus fatigare atque molestare, verumtamen omnia integra conserventur, eorum pro quorum sustentatione ac gubernatione concessa sunt, usibus omnimode profutura. Si quis autem in crastinum archiepiscopus, episcopus, imperator, rex, dux, marchio, princeps, comes, baro, vicecomes, stratigotus, judex, castaldio, aut ecclesiastica vel etiam sæcularis persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam qmoquomodo temere, ullo modo aut ratione temerare ausus fuerit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisve sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo sanguine et corpore Dei et Domini Salvatoris nostri Jesu Christi aliena abeat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat : cunctis autem hæc juste servantibus sit pax et tranquillitas Domini nostri Jesu Christi quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et ibi apud districtum judicem præmium necnon mercedem æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Anacletus Catholicæ religionis episcopus.

Ego Gregorius presbyter et cardinalis.

Ego Aderiscius cardinalis.

Ego Silvius cardinalis.

Ego Matthæus cardinalis et diacomus SS. Cosmæ et Damiani infra templum Romuli.

Ego Pandolphus eardinalis diaconus SS. Cosmæ et Damiani martyrum.

Datum Beneventi per manum Saxonis, pontificatus anno Domini Anacleti secundi papæ.

XLIX.

Ad Roscimanum Beneventanum archiepiscopum.

(Anno 1136, Oct. 21.)

[Ughelli, *Italia sacra*. VIII, 21.]

Anacletus episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Beneventano archiepiscopo, ejusque successoribus in PP.

Æquitatis ordo exigit, et justitiæ ratio persuadet quatenus beati Petri fidelibus, qui in ejus assidue servitio commorantur, quorumque bona ipsius ejusdem esse noscuntur, consueta sedis apostolicæ liberalitate (qui auctore Domino, licet indigni præsidemus) largioris beneficii manum extendere propensius debeamus. Quapropter, venerabilis frater Roscimanne Beneventane archiepiscope, preces tuas et fratrum nostrorum episcoporum et cardinalium pro tuo amore apud nos intervenientium clementius admittentes largimur, et concedimus tibi tuisque successoribus in perpetuum totum integrum paradisum et atrium quod est ante ipsum episcopium, ecclesiam videlicet S. Mariæ, sicut ad nostrum publicum hactenus pertinuisse dignoscitur, ea videlicet ratione atque tenore ut tu et successores tui nihil ibi absque nostra vel successorum nostrorum data licentia facere seu statuere de novo debeatis, unde alia nostra regalia deteriorentur vel minuantur, et tinellam, de qua ob frequentiam et strepitum vendentium et ementium non modica injuria eidem S. matri Ecclesiæ sæpius inferebatur, ex eodem paradiso amovemus. Donamus quoque, et concedimus tibi, ac successoribus tuis in perpetuum Plateaticum quatuor apothecarum, quæ sunt in domo Joannis de civitate, et reditus considentium ac vendentium olera, et poma in ipso paradiso, sicut ad nostrum sacrum Beneventanum palatium pertinet. Decernimus ergo, et præsenti auctoritate sancimus, ut nulli omnino ecclesiasticæ vel sæculari personæ hanc nostræ largitionis seu concessionis institutionem infringere aut immutare liceat, sed omnia sicut præfixum est, illibata ac firma permaneant. Hæc igitur statuta servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi ; non servantibus autem sit anathema, et ignis præparetur æternus.

Ego Anacletus Cath. Eccl. episc.

Ego Joannes episc. Portuen.

Ego Petrus presb. card. tit. S Marcelli.

Ego Crescentius presbyter cardinalis tit. SS. Apostolorum.

Ego Amatus presb. card. tit. S. Eusebii.

Ego Matthæus presb. card. tit Equitii.

Ego Romanus S. Adriani card. diac.

Datum Beneventi per manum Matthæi S. R. E. presb. cardinalis et cancellarii, XII Kal. Novemb., indictione XV, anno Dominicæ Incarnationis 1136, pontificatus autem Domini nostri Anacleti II PP. septimo.

L.

Privilegium pro monasterio S. Sophiæ Beneventano.

(Anno 1130-1137, Mart. 10.)

[*Anecdota Ughelliana*, 499.]

Anacletus episcopus. servus servorum Domini, charissimo in Christo filio abbati monasterii Sanctæ Sophiæ, salutem necnon apostolicam benedictionem.

Officii nostri nos hortatur auctoritas ad commiserationem Ecclesiarum ut ad eorum augmentum religiosorum virorum preces aduniamur, et quieti eorum, quantum auxiliante Domino possumus, pro-

videre. Proinde nos, dilecte in Domino fili Franco abbas venerab. monasterii Sanctæ Sophiæ virginis, tuas et congregationis commissæ ejusdem sacri monasterii preces fratrum de filiorum nostrorum consilio libenter admittimus, et vos pro quibus in Domini gratia possumus, sustentare curamus. Quamobrem apothecarum illarum et tabularum quæ juxta eas constituuntur in platea publica ad locum ubi tabulæ pictæ vocantur, octoginta scilicet denarios, quos Beneventanæ curiæ singulis annis persolvere debebatis, vobis atque Ecclesiæ vestræ ad luminaria accendenda remittimus atque damus, et apothecas easdem ab omni datione liberas vobis voluimus integras ac inviolatas manere, ita ut nec nostris nec successorum nostrorum temporibus de iis quidquam curiæ persolvatis, aut gravamen ullum ab eadem sustineatis.

Ega Anacletus Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Matthæus presbyter ac card.

Ego Adefisus cardinalis S. Agathæ,

Datum Beneventi VI Id. Mart.

LI.

Ex confiscatis Potifridi, perfidi comitis, bonis oppignerata molendina duo monasterio S. Sophiæ Beneventano restituit, acceptis Romanatis quadringentis, quos comes monasteriis crediderat.

(Anno 1135-1137, Mart. 21.)

[*Anecdota Ughelliana*, 502.]

ANACLETUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio FRANCONI abbati monasterii S. Sophiæ, quod intra Beneventanam urbem situm est, ejusque successoribus regulariter promovendis in perpetuum.

Si perseveranti culpæ debetur jure vindicta, ita fidelibus qui puro corde deserviunt, omni modo est adhibenda cautela. Constat siquidem Godefridum, quondam Rodfridi comitis Pizzica dæmonis filium, per hujus nostræ Beneventanæ civitatis proditorem adversus matrem suam sanctam Romanam Ecclesiam et personam nostram, cujus fidelitatem juraverat, et ligeum hominem fecerat, adeo nequiter et pessime deliquisse, quod judicio nostro filiique magnifici regis Romanorum quoque judicum nostrorum Jandolphi, Dauferii et Benedicti, aliorumque nostrorum fidelium plurimorum, ac totius curiæ sententia de persona sua et omnibus rebus tam mobilibus quam immobilibus apostolicæ sedi deciderit, et omnis actio, omnisque ratio, quæ ei in aliquo competebat, legitima ad nos transactione devenerit : qui videlicet Godefridus quadringentos romanatos monasterio Sanctæ virginis Sophiæ accommodaverit, unde duo molondina ipsius monasterii quæ sunt ad pontem qui nominatur Leprosus, et unam insulam quæ est secus pontem majorem, et hortum foris prope portam Auream cum chartis ac munimentis earumdem hæreditatem in pignore detenebat, quæ utique molendina, insula et hortus una cum omnibus aliis pertinentiis prædicti Godefridi tam mobilibus quam immobilibus, propter perjuria et proditionem quam commiserat, juste et legitime ad manus nostras venerunt. Nos itaque hæreditatem monasterii nequaquam alienari volentes, charissimos filios nostros Franconem abbatem et Azzonem præpositum et Jo. decanum cæterosque ejusdem cænobii fratres per personam nostram aliosque fideles, nostros benigne convenimus, quatenus quadringentos romanatos, quos eis Potiferia accommodaverat, nobis persolverent, et pignus suum, prædicta videlicet molendina, insulam et hortum, ad opus monasterii colligerent; quod cum illis grave ac difficile admodum videretur, et perficere studiosus omnibusque modis subterfugerent, in plena adversus eos curia clamavimus atque clamari præcepimus, et secundum terræ consuetudinem fecimus pignorari; ipsi tandem nequaquam rationi atque justiciæ contraires valentes, tam in nostra quam et in judicum se obtulerunt præsentia, quod ratio jubet exsecutari : audita itaque petitione nostra, qua nos quadringentos romanatos ab eis qui vice Gofridi, sicut prælibatum est, una cum omnibus rebus et actionibus suis nobis deciderunt, legitime repetebamus et ipsi inficiari minime possent, concordantibus et consentientibus fere omnibus majoribus ac nobilioribus civitatis judicaverunt, judices, quod abbas et fratres molendina menasteriorum, insulam et hortum quæ erant in pignore, recolligerent, et quadringentos romanatos absque aliqua notabili ambiguitate persolverent; quod utique judicium et monasterium a nobis effectui mancipatum est; nam illi jam dictam nobis pecuniam persolverunt, et nos eis molendina, insulam et hortum, quæ obpignorata tenebantur, ex integro restituimus, nullam in eis nobis aut etiam successoribus nostris seu alicui personæ querimoniam reservantes. Decernimus itaque ut nec Godefrido, nec illius hæredibus, vel alicui personæ ab eis submissæ vel aliquo modo substitutæ, neque per ipsarum chartarum exhibitionem, neque per repræsentandos testes, neque alio quocunque modo pecuniam ipsam vel pignus ob eam datum repetere, vel aliquam inde monasterio litem vel infestationem inferre liceat. Sin vero quispiam contra hoc securitatis decretum a nobis emissum quidquam facere attentaverit, centum libras denariorum Papiensium bonæ monetæ componat, medietatem vero sacro palatio nostro, et medietatem ipsi monasterio; et hoc nostrum tutationis decretum firmum semper illibatum que permaneat. Ad hæ vero apostolica auctoritate interdicimus, et perpetua sanctione firmamus, ut nullus omnino abbas, præpositus, sive decanus, vel aliqua ecclesiastica sæcularisve persona hæc quæ reddimus molendina, vel illa quæ idem monasterium habere in Ponticello seu apud aquam longam in pletum ponere vel oppignorare præsumat, et nullus princeps, nullus rector, nullus comes, seu vicecomes, civis seu etiam oppidanus seu rusticus, prædicta omnia molendina vel quæ intra ea sunt, atiquo modo auferre aut pignorare audeat, nisi nos et successores nostri

proprio ore jusserimus. Quicunque igitur præsentis mandati violator exstiterit, sit anathema, et ignis illi præparatur in æternum. Conservantibus autem sit pax et quies Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Anacletus Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Crescentius presbyter et cardinalis.

Ego Benedictus, presbyter et cardinalis.

Ego Amandus cardinalis necnon et presbyter sanctæ ecclesiæ Sabinæ.

A Ego Silvius presbyter et cardinalis.

Ego Hormannus cardinalis.

Ego Rochus SS. Adriani et Marii cardinalis atque diaconus.

Ego Pandulphus diaconus cardinalis SS. Martyrum Cosmæ et Damiani.

Ego Joannes judex Dauferius.

Ego Quirinus Benedictus judex.

Datum Beneventi, per manum Matthæi cardinalis ac presbyteri et cancellarii, XII Kal. April., ponticatus Domini nostri Anacleti secundi papæ an....

ANNO DOMINI MCXLIII

BENEDICTI

ROMÆ ECCLESIÆ S. PETRI CANONICI

LIBER

DE ECCLESIASTICO ORDINE TOTIUS ANNI

ET PRÆCIPUE

APOSTOLICÆ DIGNITATIS ET TOTIUS CURIÆ,

Ad Guidonem de Castello, tunc cardinalem S. Marci, qui postmodum factus est Cælestinus II.

(Dom MABILLON, *Museum Italicum*, tom. II, p. 118. Lutetiæ Paris. 1724, 4°.)

1. Perspicuæ scientiæ et profundæ sapientiæ magistro GUIDONI (1) DE CASTELLO, divino nutu sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbytero cardinali tit. Sancti Marci, BENEDICTUS, Beati Petri apostoli indignus canonicus et Romæ Ecclesiæ cantor, intimæ dilectionis affectum, et inter sanctorum antistitum agmina coronam immarcessibilem.

Divinæ pietatis misericordiæ, Pater reverende, pro meæ tenuis scientiæ viribus immensas gratias ago, quoniam vestræ salutis curam et ecclesiastici ordinis sollicitudinem vos habere concerno. Unde magnam Dei misericordiam et multiplicium suarum miserationum copiosam bonitatem humiliter imploro, quatenus, in hoc tam bono proposito, usquedum ipse veniet ad movendum de loco suo candelabrum, vos corroborando stabiliat. Cæterum super petitionem ecclesiastici ordinis totius anni, et præcipue apostolicæ dignitatis et totius curiæ, de qua placuit vestræ illustri sapientiæ et egregiæ pru- B dentia a me famulo vestro opusculum expetere, qualiter Deo favente domnus apostolicus cum curia sua, et tota Romana Ecclesia in præcipuis solemnitatibus et quotidianis officiis valeat se regere, prout melius mihi Deus concesserit, licet sit ardua, et officio professionis non indebita, elucidare aggrediar. Sed mirandum valde est cur a me idiota, et quasi nullius scientiæ, quæritis aperire, quæ in apotheca cordis non habeo enucleare quæ investigare non valeo; propinare quæ sitibundus pincerna haurire a vobis gestio. Quis enim noscere potest quid agat flos campi et lilium convallium, dum montes transgreditur et colles transilit, nisi quem torrente voluptatis suæ potavit et domus suæ ubertate inebriavit? Verumtamen, ut duxi, vestra dilectione et assidua pul- C satione commotus, quod de dignitate Romani pontificis, et presbyterorum cardinalium, et diaconorum, cæterorumque ordinum curiæ, nec non de

(1) Proinde scriptus fuit hic liber ante annum 1143, quo Guido iste ad pontificatum assumptus est, dictus Cœlestinus II.

ecclesiastico officio totius anni per multa temporum spatia vidi, et a sapientibus curiæ audivi, et quod alii doctores in suis scriptis reliquerunt, ad perpetuæ recordationis memoriam scribere curabo.

2. In adventu Domini, quando annualiter fit recapitulatio officii et librorum qui in Ecclesia leguntur, Sabbato in vigilia Adventus Domini, ad Vesperas incipit antiphona, *In illa die stillabunt montes*. Sub ista antiph. omnes psalmi hujus Vesperi cantantur. Qua antiphona finita, dicitur versus, *Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam*. Ad *Magnificat*, *Spiritus-sanctus in te descendit, Maria*. Finita antiphona dicitur oratio [*al*. orationes].

3. Ad matutinum Invitatorium, *Regem venturum*, cum suo *Venite*. Quo finito incipit prima antiphona, *Missus est Gabriel angelus*, Psalmus, *Beatus vir*, usque *Domine, ne in ira*; et dicitur antiphona. Deinde dicitur secunda antiphona, *Ave, Maria, gratia plena*; psalmus, *Domine Deus meus, in te speravi*, usque *in Domino confido*. Antiphona finita, dicitur tertia antiphona, *Ne timeas, Maria*, Psalmus, *Salvum me fac, Domine, quoniam defecit sanctus*, usque ad psalmum, *Domine, quis habitabit*? Antiph. finita, dicitur versus, *Ostende nobis, Domine*. Tres lectiones leguntur de Isaia propheta. Prima lectio, *Visio Isaiæ*, resp. *Aspiciens a longe*. Quo finito dicitur vers. *Quique terrigenæ*, totum; deinde repetenda, *Ite obviam et dicite*; vers. *Qui regis Israel intende*, totum; repetenda, *Nuntia nobis si tu es ipse*; vers. *Tollite portas, principes, vestras*, totum; repetenda, *Qui regnaturus es in populo Israel*. *Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto*. Incipit a capite, *Aspiciens a longe*. In secunda lectione secundum resp. *Aspiciebam in visu noctis*, cum duobus versibus, *Ecce dominator Dominus*, et, *Potestas ejus potestas æterna*, cum repetendis suis, sicut superius; et *Gloria Patri*, et responsorium a capite. In tertia lectione resp. *Missus est Gabriel angelus*, cum duobus versibus, *Ave, Maria*, et *Dabit ei Dominus Deus*: repetenda prima, *Ne timeas, Maria*; repetenda secunda. *Et vocabitur*, et reliqua. *Gloria Patri*. Qua finita, responsorium a capite cantetur. Hæc tria responsoria ita debent cantari in congregationibus. Prior et secundus cantant responsorium primum ante altare cum omnibus versibus, et repetendis usque ad finem; tertius et quartus, secundum responsorium, sicut prius; quintus et sextus, tertium responsorium. In secundo nocturno incipit antiphona, *Ecce ancilla Domini*; psalmus, *Conserva me, Domine*. Alia antiphona, *Angelus Domini*; psalmus *Exaudi, Domine, justitiam meam*. Tertia antiphona, *Antequam convenirent*; psalmus, *Diligam te, Domine*. Totoque finito cum antiphona, dicitur versus, et tres lectiones leguntur De Sermone sancti Augustini et sancti

A Leonis, et tria responsoria cantantur, sicut mos est. In tertio nocturno antiphona, *Beata es, Maria, quæ credidisti Domino*, et, *Beatam me dicent omnes generationes*, et *Dabit ei Dominus*, cum suis psalmis. *Cœli enarrant*, *Exaudiat te Dominus*, et *Domine, in virtute tua*. *Versus* et duæ lectiones de epistola (2), tertia de homilia. Quibus finitis, cantatur *Te Deum laudamus*: quo finito, incipiunt Matutinæ Laudes, et antiphona, *in illa die*, cum omnibus aliis antiphonis et psalmis. Quibus finitis, dicitur vers. Quo finito, incipit antiphona, *Spiritus sanctus in te descendit, Maria, et Benedictus Dominus Deus Israel*, etc.

4. Deinde dicit Primam, et incipit secundam antiphonam Matutini, *Jucundare*, cum psalmis. B Quibus finitis, dicit lectionem epistolæ, et versum, et orationem diei. Mane statio ad Sanctam Mariam Majorem, quo dominus papa cum omnibus ordinibus venit: ibique honorifice, sicut mos est, cantat Missam cum *Gloria in excelsis Deo*, sicut in aliis Dominicis usque ad Natalem Domini, et coronatur. Ad tertiam canitur tertia antiphona, ad Sextam quarta antiphona, ad Nonam quinta antiphona, ad Vesperum cum omnibus antiphonis, sed non dicitur *Missus est Gabriel*, neque *Ecce Dominus veniet*, nisi infra hebdomadam, sed tantum oratio.

5. Infra hebdomadam officium de Adventu; ad matutinum Invitatorium, *Regem venturum*, noct. cum antiphona de Psalmista; versus de Adventu, et legitur de Isaia propheta. Ad matutinas Laudes C canitur una antiphona, *In illa die stillabunt montes*, sub qua omnes psalmi cantentur. Prima canitur cum lectione de Adventu et capitulis, sicut Ecclesia consuevit, genu flexo. Tertia, Sexta, Nona cum antiphonis de Adventu in terram prostrati, cum capitulis et psalmis et oratione, sicut mos est. Ad Vesperum omnes psalmi feriales cantentur sub una antiphona, *In illa die stillabunt montes*, et ad finem cantentur istæ antiphonæ, *Missus est Gabriel angelus*, *Ave, Maria, gratia plena, Dominus tecum*, cum oratione, *Deus. qui de beatæ Mariæ virginis utero*, et antiphona, *Ecce Dominus veniet, et omnes sancti ejus cum eo*, vers. *Exsultabunt sancti in gloria*. Missa de Adventu usque in quinta feria. Sexta feria canitur Missa de Cruce: quod D non convenit in Adventu. Sabbato de Sancta Maria, si non fuerit festivitas novem lectionum; et si fuerit, omne officium sit festivitatis; et si fuerit trium lectionum festivitas, in vigilia ad Vesperum psalmi diei cantentur sub una antiphona de Adventu. Cum venerit ad *Magnificat*, versus dicatur de festivitate cum antiphona et oratione sancti; et fit commemoratio de Adventu, *Missus est Gabriel angelus*, etc. Matutinum totum de sancto, tamen cum nocturno diei; matutinæ Laudes, si habent proprias antiphonas, cantentur; sin autem, sub una antiphona communali omnes psalmi cantentur. Pri-

(2) Nempe de epistola Leonis Magni ad Flavianum, quæ magna cum dignitate explicat mysterium Incarnationis contra errorem Eutychetis, de qua infra num. 9.

ma cantatur cum una antiphona festivitatis et lectione dici; et omne officium non prostrati, sed stando cantetur. Tertia et Sexta de festivitate, Nona et Vesperum de Adventu.

6. Dominica secunda leguntur tres lectiones de eodem propheta Isaia et tres lectiones de sermone, et duæ lectiones de epistola, tertia de homilia, et canitur de historia sua. Mane ad Missam fit statio ad Jerusalem in palatio Susurriano, ubi dominus pontifex cum tota curia debet cantare missam, et accipere coronam, et eam celebrare, sicut mos est.

7. Dominica de *Gaudete*, statio ad Sanctum Petrum. Cum dominus papa cum omnibus scholis ad Vesperum venit, ibique dominus manet; tunc dominus pontifex accipit xx solidos de confessione, et expendium curiæ, et equorum suorum. Cardinales vero et diaconi, primicerius cum schola, subdiaconi, basilicarii et subdiaconi regionarii, et acolythi accipiunt quinque solidos den. Papiensium, quod vocatur cœnaria [*al.* cenatica] et archidiaconus accipit XVIII denarios pro responsoriis, qui expenduntur per manus suas; et canonici ecclesiæ debent habere de presbyterio XII sol. de eadem confessione. Prælibati vero sacri palatii ordines hospitantur in domo Aguliæ [*al.* Auguliæ], et dominus hospitii debet præparare lectos de suis bonis linteaminibus, et accipere in stabulis suis equos eorum, et custodire; et si oportuerit facere cœnam ejus diei, tamen de præscriptis denariis, qui vocantur cœnatica, non solum in stationibus, verum etiam per totum annum, quandocunque [*ad.* quocunque] venerint cardinales cantare Missam cum primicerio et cantoribus vel aliis Palatinis clericis, et ille dominus hospitii debet habere pro beneficio omni die unam monetam de oblatis [*al.* oblationibus] Missæ, et lacrymas ceræ, quæ remanent de offerenda Missæ. Hic prælibatus ordo debet esse in omnibus nocturnis stationibus Sancti Petri; in diurnis vero dantur tantum quinque sol, sed dominus papa in diurnis accipit xx solidos, sicut supra dictum est.

8. Media autem nocte surgens audito signo dominus papa, cum omnibus ordinibus ad Sanctum Leonem venire debet, ibique mansionarius præparat thuribulum episcopo, et episcopus pontifici, omnibus indutis de suis indumentis. Cubicularii vero cum duabus faculis accensis, et camerarii cum duobus candelabris et faculis accensis debent ire ante pontificem. Pontifex autem primum incensat altare Sancti Leonis: deinde cum processione incedens per porticum pontificium ad Sanctum Gregorium, primum incensat altare ejus, et altare Sancti Sebastiani, et altare Sancti Tiburtii; deinde duo altaria in mediana ad crucifixos, ubi ab antiquis patribus audivimus requiescere apostolos Simonem et Judam. Postea vavit ad sudarium Christi, quod vocatur Veronica, et incensat, et altare Sanctæ Mariæ similiter. Postea ascendit ad Sanctum Pastorem juxta arcum triumphalem, et incensat. Deinde descendens ad corpus, incensat altare super sepulcrum S. Petri; et sic sedet in subsellio cum candelabris ante se. Paraphonista cum schola incipit vigilias, *Ex Ægypto vocavi Filium meum*; psalmus, *Beatus vir*. Secunda ant. *Ecce apparebit Dominus supra nubem candidam*; psalmus *Quare fremuerunt gentes*. Tertia ant. *Ecce veniet Dominus, quem Joannes prædicavit*; psalmus, *Domine, quid multiplicati sunt*. Deinde duo subdiaconi basilicarii dicunt versum; acolythi tenent librum stationalem, et cubicularii faculas; et basilicarii legunt lectiones, *Gaudens gaudebo in Domino*; diaconus præcinit, *Tu autem*. Primicerius cum schola cantat responsoria. Finitis tribus lectionibus, primicerius dicit *Te Deum laudamus*. Subdiaconus regionarius porrigit sacramentarium episcopo, et episcopus tenet ante pontificem; et basilicarii tenent candelabra, et pontifex dicit orationem. Diaconus dicit *Benedicamus Domino*; et dominus papa benedicit.

9. Deinde exiens (3) inde ascendit ad altare majus et incensat, et descendit ad pectorale (4) ante altare: circa eum diaconi induti. Episcopi stant ad aliud pectorale, cardinales in choro cum canonicis ecclesiæ. Cubicularii et camerarii ponunt faculas ante pontificem. Pontifex vero incipit Matutinum. *Domine, labia mea aperies*. Cantores cantant invitatorium: quo finito, primicerius incipit, *Ex Ægypto vocavi filium*; psalmus, *Beatus vir*, et omnes psalmi primi nocturni cum antiphonis suis. Primo nocturno finito, canonici ecclesiæ legunt tres lectiones, *Gaudens gaudebo*, et cantant tria responsoria: Cætera cantores et basilicarii. Deinde episcopi legunt quartam et quintam lectionem de epistola sancti Leonis papæ, missa Flaviano episcopo de incarnatione Domini contra Eutychen hæreticum; cardinales sextam et septimam; Prior basilicarius octavam de expositione epistolæ, *Gaudete in Domino semper*; nonam vero ibi, ubi intrat, legit pontifex de homilia, et dicit, *Jube, domine benedicere*. Nullus benedicit eum, nisi Spiritus sanctus; tantum omnes respondent, *Amen*. Finita lectione pontificis, primicerius dicit, *Te Deum laudamus*, et alii respondent; et incipit antiphona ad matutinas laudes. Quo finito, basilicarii cantant versum ante altare. Primicerius nuntiat pontifici antiphonam ad *Benedictus Dominus Deus Israel*. Episcopus repræsentat librum pontifici, sibi datum a subdiacono regionario; pontifex dicit orationem; diaconus dicit, *Benedicamus*

(3) Hic distinctio manifesta inter Vigilias et Matutinum: quod duplex officium in Dominica III Adventu ad S. Petrum dicebatur. Aliquid hic videtur deesse ad significandum diem.

(4) Ita cancellum appellant, eum ad modum, quo Græci στῆγεα vocant, columellas ordine dispositas, ac superiori epistilio junctas, ut ex Goaro in Cedrenum observat doctissimus Caugius.

Domino. Missa a pontifice celebratur, et dicitur *Gloria in excelsis Deo*, et fit laus a diaconis, et subdiaconis, et notariis; et coronatur a sancto Petro per mediam civitatem usque ad palatium cum omnibus ordinibus, sicut mos est. A festivitate sancti Nicolai usque ad feriam ante Natalem Domini cantantur hæ antiphonæ ad matutinum, *O Sapientia*, ad *Benedictus*, et cæteræ omnes in quatuor temporibus.

10. Feria quarta statio ad Sanctam Mariam Majorem. Fit collecta ad Sanctum Petrum ad Vincula in Eudoxia. Primicerius cum schola, et subdiaconi regionarii, et acolythi cum cruce stationali (5) Sancti Petri; levant inde crucem cum collecta processionali, cantando usque ad Sanctam Mariam majorem. Ibi dominus papa præparatus cantat Missam more quadragesimali, et ibi nuntiat quem ordinare disponit hoc modo: *Auxiliante Domino et Salvatore nostro Jesu Christo elegimus hunc diaconum in presbyteratum. Si quis habet contra eum pro Deo, cum fiducia exeat, et dicat. Veruntamen memor sit conditionis suæ.*

11. Sexta feria statio ad Sanctos Apostolos cum processione.

12. Sabbato statio ad Sanctum Petrum, ubi debet ordinatio fieri a pontifice, et celebrare Missam. Dum vero cantatur officium celeberrime a schola, et hymnus trium puerorum, *Benedicite, omnia opera Domini, Domino*, descendit pontifex ab altari, et vadit ad Sanctum Andream. Ibi facit consecrationem. Facta consecratione revertitur ad altare, quia ad hoc altare nulla consecratio debet fieri, nisi de Romano pontifice. Et sic in omnibus Quatuor Temporibus debet fieri.

13. Dominica de *Canite tuba* legitur de Joel propheta, *Canite tuba in Sion*, et de sermone, et epistola, et de homilia. Cum venerint autem feriales antiphonæ, omnes per ordinem cantentur ad Matutinum. Ad vesperum omnes psalmi cantentur sub prima antiphona. Ad *Magnificat* cantetur propria antiphona.

14. In vigilia Natalis Domini ad mutitinum invitatorium, *Christus adveniet nobis, venite adoremus*, Ant. *Dominus dixit ad me;* psalmus, *Quare fremuerunt gentes*. Antiph. *In sole posuit tabernaculum;* psalmus, *Cœli enarrant*. Antiph. *Elevamini portæ æternales*; psalmus, *Domini est terra*. Versus, *Hodie scietis quia veniet Dominus*, et quinque lectiones, et quinque responsoria. Quarta lectio, sermo S. Augustini, *Vos, inquam, convenio, o Judæi*. In quarta cantantur sibyllini versus, *Judicii signum, tellus sudore madescit*. Quinta de homilia. Eo die non dicitur *Te Deum laudamus*, sed tantum *Deus, in adjutorium meum intende*, cum antiphonis vigiliæ, et

A psalmus *Dominus regnavit*, cum aliis psalmis. Prima cum antiphona vigiliæ, et lectio, *Paulus servus Jesu Christi*, cum versu; sine *Kyrie*, tantum dicatur oratio diei. Tertia, Sexta et Nona cum suis antiphonis Non prostrati, sed tantum stando dicantur orationes. Isto die statio ad Sanctam Mariam Majorem ubi dominus papa debet Missam cantare cum scholi clericorum et familia palatii; et episcopus Albanensis debet facere cœnam optimam toti curiæ, et debet mittere ad curiam duo optima busta porcorum. Ad Vesperas et ad Vigiliam debet ibi remanere pontifex per totam noctem.

15 In prima vigilia legunt canonici ecclesiæ tres lectiones de Isaia propheta, et cantant tria responsoria: *Primo tempore alleviata est terra Zabulon*, et
B *Consolamini*, et *Consurge*: et ita fit officium per cardinales et episcopos et cantores, sicut nocturnalibus stationibus Sancti Petri. In secunda vigilia de sermonibus; in tertia de eisdem sermonibus, et de homilia. Et ad præsepium debet cantare Missam, et dicere *Gloria in excelsis Deo*, et unam orationem tantum, et *Credo in unum Deum*. Primicerius cum schola officiat Missam: qua peracta, primicerius revertitur ad chorum, cantando, *Ecce Maria genuit nobis salvatorem*, cum psalmis et antiphona, sicut in Antiphonario scriptum est. Finitis isto [modo] matutinis Laudibus cum oratione, incipit pontifex Matutinum. (6) Schola dicit invitatorium, et eo ordine fit Matutinum, sicut vigiliæ fuerunt.

16. Mane dicit Missam ad Sanctam Anastasiam;
C qua finita, descendit cum processione per viam juxta porticum Gallatorum ante templum Sibyllæ, et inter templum Ciceronis et porticum Cimorum [*al.* Crinorum]; et progrediens inter basilicam Jovis et arcum Flamineum, deinde vadit juxta porticum Severinum; et transiens ante templum Graticulæ, et ante insulam Milicenam et draconiorum, et sic sinistra manu descendit ad majorem viam Arenulæ, transiens per theatrum Antonini, et per palatium Cormatii, ubi fuit Holomitreum [*al.* Oloritrum], et sub arcu Gratiani, Theodosii et Valentiniani imperatorum; et intrans per pontem Adriani ante templum ejus, et juxta obeliscum Neronis, et ante memoriam Romuli, et per porticum ascendens in Vaticanum ad basilicam Santi Petri, ubi est
D statio: et ibi honorifice cantatur Missa cum omnibus ordinibus palatii, sicut decet; et debet ibi accipere coronam in capite suo, et per mediam urbem cum processione redire ad palatium, perficere festum coronæ.

17 Sed propter parvitatem diei et difficultatem viæ, facit stationem ad Sanctam Mariam Majorem, et vadit in secretarium. Cubicularii custodiunt se-

(5) Crux stationalis, quæ solita deferri ad stationes: quæ solebat reponi super altare, inferius num. 29.

(6) Observa hic distingui Vigilias a Matutino, licet idem sit officium: quod illæ summa nocte divisis nocturnis, quasi totidem vigiliis; hæ mane celebrarentur. Vide num. 60 et 63, infra. Amalarius hanc distinctionem designat in Antiphonarii cap. 15. *Reperi*, inquit, *in Romano Antiphonario duo officia nocturnalia in una eademque nocte posita*, scilicet in Nativitate.

cretarium. Prior episcopus servit de libro, archidiaconus de evangelio; subdiaconus regionarius prior de mappula; prior basilicarius de epistola, primicerius et schola de cantu; et sic sustentatus a duobus diaconis, archidiaconus sine socio solus procedit ante pontificem, et sic intrat in processione. Omnis ordo in suo loco, bini et bini procedunt: acolythi cum candelabris, et crux Domini pontificis ante processionem. In introitu ecclesiæ cubicularii alte portant mappulam super caput pontificis. Cum autem intrat presbyterium, mansionarius ecclesiæ porrigit ei arundinem cum cereo accenso. Tunc pontifex accipit eam, et ponit ignem in stupa posita super capita columnarum et figuram finis mundi per ignem. In medio presbyterii progrediens sistit iter. Primicerius deponit mitram de capite suo, et osculatur dextram scapulam pontificis, et pontifex benedicit eum. Cumque venerit ante altare, cubicularii offerunt mappulam (7) super caput pontificis; ipse vero pontifex dat pacem priori episcopo, qui ei serviturus est; deinde duobus cardinalibus, priori et secundo.

18. Ascendens cum primo ad altare facit confessionem, osculatur evangelium, quod subdiaconus tenet ante eum, et intrat ad altare; et inclinato capite dicit orationem. Qua peracta, osculatur altare, et erigit se dans pacem archidiacono et omnibus diaconibus. Acolythus repræsentat thuribulum et capsam cum incenso archidiacono qui lecturus est Evangelium. Pontifex autem accipit capsam, et ponit incensum in thuribulum, et incensat altare, et archidiaconus retinet planetam ne impediatur. Posito incenso, ascendit ad sedem, et cardinales descendunt ad chorum in locis suis, et episcopi in dexteram in locis suis juxta pontificem. Interim paraphonista cum schola cantat introitum, et *Kyrie eleison*. Pontifex incipit *Gloria in excelsis Deo*, et schola respondet. *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*, usque in finem. Et pontifex dicit, *Pax vobis;* schola respondet non in illa voce, sed alta, *Et cum spiritu tuo*; et dicitur una oratio.

19. Interea archidiaconus cum diaconibus et subdiaconibus in filo stantibus ad dexteram juxta altare, et notarii jusum [*id est* deorsum] in choro pluvialibus induti stantes, archidiaconus alta voce cum omnibus dicit, *Exaudi, Christe*. Respondent notarii: *Domino nostro Innocentio* (8), *a Deo decreto summo pontifici et universali papæ, vita*. Tribus vicibus dicit archidiaconus cum suis, tribus vicibus respondent notarii. *Sancta Maria*, dicit archidiaconus; respondent notarii, *Tu illum adjuva. Sancta Maria*, respondent similiter de unoquoque choro tribus, sanctos duabus vicibus. In fine *Kyrie* tribus vicibus archidiaconus cum diaconibus et subdiaconibus; et accipiunt tres sol. pro laude.

20. Prior subdiaconus Latinus, et subdiaconus Græcus portant libros ante pectus suum cum duobus subdiaconis, et uno acolytho camiso induto, antecedente eum oblationario [*al.* blacionario] in manu faciendo viam. Duo cantores, prior et secundus, isto die et die sancti Paschæ descendunt in ambonem, et acolythus stat ante in ambone. Finita laude subdiaconus Latinus legit Epistolam Latinam, deinde subdiaconus Græcus legit Epistolam Græcam. Redeunt ad altare gratias habentes, et osculantur pedes pontificis. Cantores vero incipiunt Gradale, et *Alleluia*; et primicerius cum schola responsorium. Archidiaconus et diaconus Græcus ferentes librum ante pectora sua cum quatuor subdiaconis, acolythi ferentes candelabra ante eos manent cum candelabris accensis ante pulpitum; illi vero legunt Evangelia. Descendentes portant Evangelia obviam pontifici; et pontifex osculatur ea, ascendit in pulpitum, et prædicat Evangelium, Ad finem vero facit confessionem, benedicit, et redit ad sedem, et dicit, *Credo in unum Deum*. Basilicarii respondent et cantant. Primicerius cum schola cantant Offerenda. Tunc VII cardinales ascendunt ad altare cum libris, tres ex una parte, et quatuor ex alia parte, et pontifex a diacono sustentatus intrat ad altare in canonem ad sacrificandum hostiam cum cardinale. Perfecta Præfatione basilicarii cantant, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, etc.

21. Finata Missa, pontifex ab archidiacono coronatus ascendit equum, et procedit cum processione ad palatium hoc modo. Post eum præfectus indutus manto pretioso, et calceatus zancha una aurea, altera rubea; circa eum judices pluvialibus induti ante pontificem, archidiaconus et diaconus cum primicerio bini et bini, deinde subdiaconi: ante quos cardinales; ante cardinales cantando ante eos notarii; ante notarios episcopi; ante episcopos crux domini papæ; ante crucem milites draconarii, portantes XII vexilla, quæ bandora vocantur; et equus domini papæ ornatus, sed vacuus; dirungarii circa processionem; duo præfecti navales, qui dicuntur dilungarii [*al.* dirungarii], cum baculis in manibus, pluvialibus induti; majorentes vero mantellis sericis et baculis, qui vocantur schola stimulati, custodientes processionem, ne aliquis se intromittat.

22. Cum autem venit pontifex ad basilicam Zachariæ papæ, antequam descendat, descendunt cardinales ad faciendum laudes. Tunc prior cardinalis Sancti Laurentii foris muros, deposita mitra dicit, *Jube, domne, benedicere*. Pontifex benedicit eum. Qui alta voce dicit: *Summo et egregio, ac ter beatissimo papæ Innocentio vita*. Respondent cardinales omnes, *Deus conservet eum*, tribus vicibus. *Salvator mundi:* cardinales respondent, *Tu illum adjuva*, et vicibus tribus. *Sancta Maria, tu illum adjuva*; per omnem chorum sanctorum, tres sanctos. In fine, *omnes Sancti, adjuvate illum*, tribus vicibus. *Kyrie* tribus

(7) Infra, num. 40, *cum linteo extenso super caput ejus*. Hinc *Mappularii* dicti, quibus id muneris concessum est, de quibus in sequenti libello Cencii.

(8) Quippe hic liber scriptus est vivente ac sedente pontifice Innocentio secundo, cui hæ laudes aptantur.

vicibus. Et pro laude accipiunt tres solid.; judices A vero se repræsentant, et dicit primicerius *Jube, domne, benedicere*. Pontifex benedicit eum, et alta voce dicit : *Hunc diem* : respondent judices, *Multos annos*, tribus vicibus. *Tempora bona habeas* : respondent judices, *Tempora bona habeamus omnes*. Tunc dominus pontifex descendit de equo; primicerius defensorum, et secundicerius suscipiunt eum per manus et ducunt usque in cameram. Ibi dat presbyterium omnibus ordinibus. Isto vero die Natalis Domini et die sanctæ Paschæ dat omnibus prioribus manum (9), id est presbyterium duplum præfecto scilicet XX solid. dominus papa et manum; primicerio judicium IV solid. et manum; unicuique judicum quatuor solid.; priori episcopo quatuor solid. et manum; unicuique episcoporum [tres solid.]; B IV solid. priori cardinali et manum; unicuique card. III solid.; archid. III solid. et manum; unicuique diaconorum III solid.; primicerio cantorum III solid. et manum; secundicerio cantorum II solid.; priori basilicario II solid. et VIII den. pro honorantia; unicuique cantori II solid.; priori basilicario II solid. et manum: unicuique subdiacono II solid.; priori regionario II solid. et manum; unicuique eorum duos solid. unicuique acolytho duos solid.; duobus dilungariis VIII solid.; scrinariis X solid.; majorentibus V solid.; draconariis V solid. et aliis ordinibus, sicut mos est.

23. Dato presbyterio, intrant ad mensam præparatam. Episcopi et cardinales sedent in dextra parte; archidiaconus, et diaconus, et primicerius, et prior C basilicarius, et prior regionarius in sinistra; omnis ordo in suo loco. Ostiarius ponit lectorium cum libro homiliarum in medium. Circa medium convivium ex præcepto archidiaconi surgit diaconus, et legit lectionem : ipse vero archidiaconus imponit finem. Tunc pontifex mandat (10) acolythum, ut surgant cantores, et cantent Sequentiam (11) modulatis vocibus; qui surgentes faciunt imperata. Finita Sequentia, vadunt et osculantur pedes pontificis, et accipiunt a sacellario unum Byzantium, et dominus papa dat eis coppam plenam potione ex ore suo (12), ex bibunt. Finito convivio, omnes redeunt ad domos suas; cardinales mitti solent ad propria.

24. In festivitate sancti Stephani tres lectiones de Actibus apostolorum, *Stephanus autem plenus gratia et fortitudine*, et tres De sermone sancti Stephani, D cum suis antiphonis, et responsoriis. In tertio nocturno de Natali Domini, cum III psalmis, versu et lectionibus, et suis antiphonis. Matutinæ Laudes de sancto Stephano. Finita oratione sancti Stephani dicitur antiphona, *Virgo hodie fidelis*, cum oratione de Natali. Tertia, Sexta et Nona de sancto Stephano; Vesperæ vero de Natali Domini; antiphona et oratio de sancto Stephano et sancto Joanne, et aliarum festivitatum similiter. Summo mane dominus pontifex egrediens a palatio coronatus, cum processione honorifice vadit ad sanctum Stephanum, ubi est statio. Ibi cantant Missam, sicut in Natali Domini, cum laude : qua finita, rediens ad palatium coronatus, acceptis laudibus a cardinalibus et judicibus dato presbyterio sive manibus et convivio celebrato, sicut supra scriptum est, sic omnes recedunt.

25. In festivitate sancti Joannis evangelistæ tres lectiones de Apocalypsi, et tres de sermone sancti Joannis, cum suis antiphonis, psalmis et responsoriis. Quidam volunt ejus passionem legere. In tertio necturno antiphonæ et tres psalmi, et tres lectiones de Natali, cum suis responsoriis. Matutinæ Laudes de sancto Joanne, et commemoratio, sicut supra, prima de sancto Joanne, oratio de Natali.

26. In Natali Innocentium ad Matutinum tres lectiones de Apocalypsi, et tres de sermone. In tertio nocturno revertitur ad Natale Domini. Non cantatur *Te Deum*, sed incipiunt matutinæ Laudes. Prima cantatur, sicut supra. Ad Missam non cantatur *Gloria in excelsis Deo*, nec *All.* nisi venerit in Dominica, sed omne officium est quadragesimale. Isto die Romani non comedunt carnem, nec sagimen, nisi venerit in Dominico die.

27. In vigilia Epiphaniæ, officium Natalis Domini. In Epiphania statio ad sanctum Petrum, ubi dominus papa cum tota curia cantat versus, sicut in Dominica de *Gaudete*, ea die qua superius notatum est. Nocte vero media surgit, et omnes ordines cum eo congregantur ad altare sancti Leonis; ibique cum processione, sicut prælibatum est, incensando altaria usque ad corpus, ubi facit vigilias trium lectionum, quibus peractis, ascendit ad altare majus, et incensat. Descendit ad pectorale, et omnes ordines in suo loco. Annuit primicerio, ut incipiat vigilias. Ille autem incipit antiph. *Afferte Domino, filii Dei*, etc. Tunc leguntur tres lectiones de propheta: *Surge, illuminare, Jerusalem*, et aliæ lectiones de sermone, præter nonam lectionem homeliæ, quæ est domini papæ, eo ordine, quo in Dominica de *Gaudete*. Missam vero honorifice cum laudibus debet cantare, et accipere coronam, et coronatus redire ad palatium, et agere sicut in aliis coronis. Infra octavas ad Matutinum quotidie tres psalmi et tres lectiones de sermone cum suis antiphonis et responsoriis, excepta Dominica, quoniam fiunt novem lectiones. Post octavas leguntur Epistolæ Pauli. Quidam legunt de expositione Psalterii.

28. Dominica prima post octavas Epiphaniæ leguntur Epistolæ Pauli, et ponitur historia de Psalmista, *qui meditabitur in lege Domini*, usque in Septuagesimam. In primo et secundo nocturno Matutini cantantur antiphonæ de eisdem psalmis; *Servite Domino in timore*, In tertio nocturno in

(9) Hinc vulgatum manciæ vocabulum pro dono clientibus facto profluxisse existimo

(10) Id est mittit, modo Italis hodie quoque familiari.

(11) Sequentia hæc erat illa quæ incipit a voce, *Lætabundus*, ex Cæremoniali Urbani VI.

(12) Hæret etiam nunc hic loquendi modus apud nos, *du vin de sa bouche*.

loco antiphonarum cantatur *Allel.* Ad matutinas Laudes cantatur *Allel.* in tono, *Lux orta est super nos*, et cæterarum antiphonarum, sicut in antiphonario continetur. Ad primam, ad Tertiam, Sextam et Nonam cantatur *Alleluia*. Vesperum de Psalmista. In omnibus ex prædictis Dominicis totius anni ita cantatur ad prælibatas Horas, exceptis Dominicis a Septuagesima usque in octavas Pentecostes, et ab Adventu Domini usque in octavas Epiphaniæ, nec non in festivitatibus Dominicarum. In feriis autem, si non est festivitas, cantatur ad Primam antiphona hæc : *Benedictus es, Domine, doce me justificationes tuas ;* ad Tertiam antiphona : *Inclina cor meum, Deus, in testimonia tua* ; ad Sextam : *Domine, vivifica me secundum verbum tuum* ; ad Nonam : *Aspice in me, Domine, et miserere mei.*

29. In Purificatione beatæ Mariæ leguntur sermones ejusdem festivitatis. Mane statio ad Sanctam Mariam Majorem. Exeunt XVIII imagines (13) a diaconis et cum clericis et populo veniunt ad Sanctum Adrianum, ubi fit collecta. Sed Dominus pontifex descendit ad Sanctam Martinam cum episcopis, et cardinalibus et cæteris scholis. Ibi cum omnibus induitur. Quidam cardinales benedicunt cereos adductos a curia et cubiculariis. Pontifex egreditur inde, et ascendit sedem ante ecclesiam, quos ita expendit. Prius dat episcopis, deinde cardinalibus, postea diaconibus, et aliis ordinibus, et populo. Deinde vadit ad Sanctum Adrianum, ubi est crux stationalis. Archidiaconus annuit ut cantet schola. Primicerius incipit, et cantat : *Exsurge, Domine, adjuva nos.* Finita antiphona, pontifex dicit, *Oremus ;* diaconus *Flectamus genua* ; alius (14) diaconus dicit, *Levate*; et pontifex dicit orationem. Diaconus dicit, *Procedamus cum pace*. Schola respondet, *in nomine Christi.* Tunc subdiaconus regionarius levat crucem stationalem de altari, plane portans eam in manibus usque ad ecclesiam. Cum autem venit foras, levat eam sursum, quam fert ante pontificem in processione usque ad Sanctam Mariam Majorem. Primicerius in manu læva retro regendo pallium pontificis cum cantoribus cantat antiphonam, *adorna thalamum tuum, Sion.* Pontifex cum aliis dicit psalmos ; et sic procedens discalceatus ante arcum Nervæ, intrat per forum Trajani ; et exiens arcum Auræ in porticu absidata ascendit per directum [*al.* domum] juxta Eudoxiam, et transiens per silicem domum (15) Orphei, ascendit per titulum Sanctæ Praxedis usque ad Sanctam Mariam Majorem. Ibique finita antiphona a schola, subdiaconus regionarius more solito portat crucem ad altare, et facit litaniam, respondente schola cum acolythis. Et dominus papa cantat missam, sed non cantatur *Kyrie eleison* propter litaniam.

30. Sabbato Septuagesimæ ad Vesperum tacetur A *Alleluia*, et dicitur *Laus tibi, Domine*. Sub una antiphona, *Voca operarios*, omnes psalmi cantantur. Finitis Vesperis, apud Sanctum Petrum legitur Pentateuchus in tribus lectionibus usque ad Matutinum. Ad Matutinum ponitur Genesis, unde leguntur sex lectiones, *in principio Deus creavit cœlum et terram ;* septima et octava de expositione Epistolæ, nona de homilia. Deinceps tacetur *Te Deum*, et *Gloria in excelsis Deo*, nisi fuerit festivitas novem lectionum. Ad Matutinas Laudes omnes antiphonæ per ordinem cantentur. Ad missam non dicatur *Gloria in excelsis Deo*, sed Gradale et Tractus infra hebdomadam legitur de Levitico usque in tertiam feriam Quadragesimæ. Ista Dominica Septuagesimæ statio est ad Sanctum Laurentium foris muros, ubi dominus B pontifex debet cantare missam, et in prædicatione tractare de Introitibus ipsius Dominicæ et futurarum Dominicarum. *Circumdederunt me genitus mortis* dicit peccator, et in tanta afflictione positus clamat : *Exsurge, quare obdormis, Domine* ; et cum ulterius non possit pati tantum dolorem dicit : *Esto mihi, Domine, in protectorem.* Jam vero ipse confidens de misericordia Dei, dicit : *Miserere mei secundum magnam misericordiam tuam.* Dominus autem, tantis lamentationibus pulsatus, dicit : *Invocabit me, et ego exaudiam eum.* Sed peccator, cognita Dei misericordia respirans, dicit : *Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo? Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.* Et hunc Tractum debet jungere C cum Evangelio.

31. Dominica Sexagesimæ legitur de Noe, in Quinquagesima de Abraham, in Quadragesima de sermonibus, in tertia Dominica de Jacob et Esau, in quarta de Joseph, in quinta de Moyse. In cathedra Sancti Petri legitur sicut in die Natalis ejus; tamen ad Vesperas et matutinas Laudes canitur, *Ecce sacerdos magnus.* Statio in ejus basilica. Dominus papa debet sedere in cathedra (16) ad missam.

32. In Annuntiatione [beatæ Mariæ Virginis, ad Vesperas antiphona : *Missus est angelus Gabriel;* psalmus, *Dixit Dominus :* antiphona, *Ave Maria ;* psalmus, *Laudate pueri :* antiphona, *Ne timeas*; psalmus, *Lætatus sum* : antiphona *Dabit et Dominus* ; psalmus, *Nisi Dominus* : antiphona *Ecce* D *ancilla*; psalmus, *Lauda Jerusalem* : versus *Ave Maria.* In Evangelio, *Spiritus sanctus in te descendet*, psalmus, *Magnificat.* Ad Matutinum, *Regem virginum,* cum suo *Venite.* In primo nocturno antiphona, *Missus est Gabriel;* psalmus, *Domine Dominus noster :* antiphona, *Ave Maria ; psalmus, Cœli enarrant* : antiphona, *Ne timeas, Maria* ; psalmus, *Domini est terra et plenitudo ejus* : versus, *Ave Maria.* In secundo nocturno antiphona, *Angelus Domini annuntiavit*; psalmus, *Eructavit* : antiphona

(13) De his imaginibus iterum infra num 33.

(14) Non alius, sed idem qui dixerat *Flectamus genua*, primis illis temporibus subdebat *Levate*, ut superius vidimus.

(15) Additur infra num. 25. *ubi cedidit Simon Magus.*

(16) Id est in ipsa cathedra sancti Petri, quam hodie quoque basilica Vaticana asservat.

Antequam convenirent; psalmus, *Domine Dominus noster* : antiphona, *Dabit ei Dominus Deus*; psalmus, *Fundamenta* : versus *Benedicta tu in mulieribus*. In tertio nocturno antiph. *Ecce ancilla Domini*; psalmus, *Cantate Domino*, primo : antiphona, *Beata es, Maria*; psalmus, *Dominus regnavit* : antiph. *Beatam me dicent omnes*; psalmus, *Cantate*, secundo : versus *Ecce ancilla Domini*. Hæc sunt responsoria, *Missus est Gabriel Antequam veniant*, *Suscipe verbum*, *Ecce virgo*, *Salvatorem exspectamus*; *Lætentur cœli*, *Orietur stella*, *Beatam me dicent*. Legitur de sermone et homilia Sancti Ambrosii.

33. Mane fit collecta ad Sanctum Adrianum, ubi dominus papa convenit cum omnibus ordinibus palatii . et expensis cereis benedictis, cum XVIII imaginibus diaconorum discalceati pergunt processio- B naliter ad Sanctam Mariam Majorem, sicut dictum est in Purificatione; et ibi cantat Missam et Vesperas, sicut in vigilia dictum est.

34. Quarta feria initii Quadragesimæ, statio ad Sanctam Sabinam ; et collecta ad Sanctam Anastasiam, quo dominus papa cum tota curia venit ; ibique indutus ipse et omnes alii ordines ascendunt ad altare. Ibi dominus pontifex dat cinerem, et primicerius cum schola cantat antiphonam, *Exaudi nos, Domine*. Facta collecta, pontifex discalceatus, et omnes alii cum processione pergunt ad Sanctam Sabinam. Primicerius cum schola retro cantando, *immutemur habitu*. Cum venerit ad ecclesiam, subdiaconus regionarius, deposita cruce, cum litania vadit ad altare, respondentibus schola et acolythis : C ubi dominus pontifex cantat missam sine *Kyrie*, propter litaniam (17). Ante Communionem vero stat subdiaconus regionarius juxta altare, dicens alta voce, *crastina die veniente statio erit in ecclesia Sancti Georgii martyris ad Velum Aureum*. Respondet schola, *Deo gratias*. Et sic postea primicerius cantat Communionem. Finita missa, acolythus debet tollere papyrum (18), et intingere in oleo candelæ, et diligenter extergere, et portare ad palatium ante pontificem, dicens : *Jube, domne, benedicere*. Pontifex benedicit. Ille vero dicit : *Hodie fuit statio ad Sanctam Sabinam, quæ salutat te*. Pontifex respondet, *Deo gratias*. Acolythus repræsentat ei papyrum, qui osculatur eum pro devotione sanctæ, et dat eum cubiculario. Cubicularius reponit, D et diligenter observat usque ad mortem pontificis. Et sic fit in omnibus stationibus. Ad mortem facit ex eis pulvillum, et ponit sub capite ejus in sepulcro

35. Quando efficitur collecta, ad missam non cantatur *Kyrie*, quia regionarius dixit in litania. Et per totam Quadragesimam reiteratur Gradale infra hebdomadam, nisi fuerit aliquis Tractus. Colllecta fit secunda feria, quarta et sexta, et Sabbato per totam Quadragesimam; et in Quatuor Temporibus totius anni, et in quinta feria ad Sanctam Mariam trans Tiberim, et ad Sanctum Apollinarem.

36. Dominica *Lætare, Jeeusalem*, statio ad Jerusalem, in palatio Sessoriano, ubi dominus pontifex honorifice cantat missam, habens in manu sua rosam (19) de auro cum musco. Post Evangelium ascendit pulpitum, et prædicat de flore, et rubore rosæ, et odore ; ostendens eam populo. Deinde tractat de Evangelio. Factis laudibus et finita Missa, ibi accipit coronam, et coronatus cum processione, sicut mos est, redit ad palatium Longe ante descensum pontificis descendit præfectus, et pedester adextrat eum usque ad locum, ubi pontifex descensurus est : ibi dat ei rosam, et præfectus osculatur pedes ejus. Acceptis laudibus et celebrata corona, sicut mos est, omnes redeunt ad propria.

37. Dominica de Passione ponitur Jeremias propheta. Tres lectiones de eodem propheta, tres de sermone, septima, et octava de expositione epistolæ (20), nona de homilia ; et aliud officium totum (21) sicut scriptum est. Ab isto die usque in Sabbato sancto in nullo responsorio, et in nullo *Venite*, et Introitu cantatur *Gloria Patri*.

38. Dominica in Palmis ad Matutinum tres lectiones de Jeremia, tres de sermone Possionis ; duæ de Epistola, nona Evangelium passionis. Matutinæ Laudes cum suis antiphonis, sicut in Antiphonario continetur, reliquum officium sicut Ecclesia consuevit. Mane statio ad Lateranum, ubi palmæ sunt ab acolythis collectæ in basilica Sancti Sylvestri, de quibus dant acolythi [*ad* datur acolythis] basilicæ Sancti Petri, et accipiunt de altare VIII [*al* duos] solidos. Palmas autem prædictæ basilicæ Sancti Sylvestri unus de cardinalibus Sancti Laurentii basilicæ in palatio benedixit, quas ostiarii portant in basilicam Leonianam ad Pontificem. Indutis omnibus ordinibus palatii, pontifex expendit palmas. Postea exit inde cum processione ; primicerius cum schola cantando, *Dueri Hebræorum*, et alias antiphonas usque ante ostium ecclesiæ Sancti Salvatoris ; ibique super gradus posito subsellio pontifex sedet. Primicerius cum schola incipit. *Gloria, laus et honor*. Prior basilicarius ad clausum ostium cum subdiaconibus stans respondet, et cantat versus, *Cui puerile decus*. Ad omnes duos versus respondet schola, et dicit, *Gloria, laus et honor*. Quibus finitis, aperto ostio intrant ecclesiam cantando, *Ingrediente Domino*. In secretario pontifex induitur, et intrat ad Missam sine mappula. Primicerius cantat Introitum sine *Gloria Patri*. Diaconus dicit Evangelium hoc

(17) Id est propterea quod dictum sit *Kyrie eleison* in præmissa litania, infra num. 35,

(18) Sic appellabant veteres ellychnium in lucernis et cereis adhibitum. Adi Glossarium Cangianum ad vocem *Papyrus*.

(19) De hac rosa videsis observata in Glossario Cangiano.

(20) Forsan Epistolæ ad Hebræos ex cap. XI, *Christus assistens pontifex*, etc.

(21) Nimirum Laudes matutinæ, et aliæ Horæ diurnæ

modo : *Dominus vobiscum*. Respondet schola et dicit, *et cum spiritu tuo*. Et dicit, *Passio Domini nostri Jesu Christi secundum Matthæum*. Respondet schola *Gloria tibi Domine* (22). Et postea legitur Evangelium, et non prædicatur. In quarta vero feria et sexta solummodo cum pronuntiatione legitur Evangelium Passionis sine salutatione, et sine responsione.

39. In Cœna Domini usque in Sabbato sancto, *Deus, in adjutorium meum intende* non dicitur, nec Invitatorium, nec *Gloria Patri* in psalmis, sed incipit, *Zelus domus tuæ*, sicut in Antiphonario continetur. Nec presbyter dicit *Oremus ;* lector non petit benedictionem. Quando finit, non dicit, *Tu autem, Domine* ; sed ex verbis lectionis jubetur facere finem. Lectiones leguntur novem, tres de Lamentatione Jeremiæ prophetæ, aliæ de expositione Evangelii ; novem psalmi et VIII responsoria. Sequitur Matutinum cum suis antiphonis et psalmis : quo completo non dicitur *Kyrie*, sed cantatur, *Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem*, et tacendo recedunt. In Parasceve protendunt, *Mortem autem crucis*, in Sabbato similiter, *Propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen.*

40. Ad Missam descendit summus pontifex in secretarium. Præparatis ampullis plenis oleo, miscitat balsamum cum oleo. Deinde se innuit cum omnibus aliis, et habet septem candelabra ante se accensa ; et cum processionne procedit ad altare cum linteo extenso super caput ejus. Primicerius osculatur scapulam Pontificis, et cantat Introitum cum *Gloria Patri* et *Kyrie*. Pontifex incipit, *Gloria in excelsis Deo*. Primicerius cum schola respondet. Qua finita, pontifex unam tantum orationem dicit. Subdiaconus legit epistolam in ambone. Duo cantores incipiunt Gradale, *Christus factus est pro nobis obediens*. Primicerius cum schola respondet, et illi duo cantores reiterant Gradale. Diaconus legit Evangelium. Eo die, dum dominus pontifex prædicat, cardinales levant mensam de altari (23), et denudant altare, et ponunt eam in securo loco. Peracta prædicatione, facit remissionem, populo benedicit, et descendit ad sedem, ubi nuntiat, *Credo in unum Deum*. Offerenda non dicitur, sed solus pontifex intrat ad altare ad sacrificium : de quo sacrificio servat pro alio die Parasceve. Sanctificat chrisma et oleum, sicut in Ordine episcopali dictum est. Primicerius cum schola cantat *Agnus Dei*, tribus vicibus, *Miserere nobis*, et dicit communionem, *Dominus Jesus postquam cœnavit cum discipulis suis*.

41. Finita Missa, dominus pontifex ita indutus redit in palatium in basilica S. Laurentii, ibique exspoliat se usque ad dalmaticam ; et posita pelle ad collum ejus (24) sedet. Cubicularii ponunt concham ante eum, et linteum mundum. Duodecim subdiaconi manent extra basilicam ; duo ostiarii accipiunt priorem in ulnis, et portant eum ante pontificem. Pontifex vero aqua calida lavat pedes ejus, et tergit linteo ; osculatur eos, et dat ei V [*al.* duos] solid. : sic facit unicuique eorum XII. Interim primicerius cum cantoribus et cardinalibus, et diaconibus cantant Vesperum. Quo finito, cantant, *Dominus Jesus, postquam cœnavit*, et dominus papa dat unicuique episcopo quatuor solid. unicuique cardinali tres solid., primicerio tres solid., unicuique cantori duos solid. Quibus finitis, vadunt ad cœnam in basilicam Theodori, quæ est Panetaria, ubi fit continua lectio a subdiacono. Perfecta cœna, redit in cameram, ubi se exspoliat.

42. In parasceve episcopus hebdomadarius facit officium in basilica Salvatoris. Dominus papa descendens de palatio, ibi post altare cum aliis ordinibus se induit, et discalceatus pergit cum processione, et omnes cum eo, cantando Psalterium, usque ad sanctam Crucem. Quidam cardinalis honorifice portat corpus Domini præteriti diei, conservatum in capsula corporalium (25), subdiaconus regionarius ferens ad pectus crucem stationalem coopertam. Cum venit ad ecclesiam prædictæ basilicæ pontifex, lotis pedibus, calceatus ascendit ad altare, prius orat, et postea residet. Quidam basilicarius vadit ad pulpitum, et incipit legere ; deinde omne aliud officium, sicut in libro scriptum est. Peracto, *Pater noster, qui es in cœlis*, accipit corpus Domini, quod cardinalis adduxerat, et confirmat de vino misso in calice (26). Finito officio, ita induti redeunt eadem processionne sicut prius, tamen calceati, usque ad palatium, cantando residuos psalmos. In camera dominus papa se exspoliat ; alii autem exspoliati recedunt.

43. In Sabbato sancto, mane surgit archidiaconus, et miscitat oleum et chrisma annotinum in cera munda. Acolythus conficit eam et colat, et facit ex ea in similitudinem agnorum, quos dominus pontifex expendit in sabbato de Albis. Ad sextam Sabbati sancti efficitur novus ignis, et cereus benedicitur ; et leguntur duodecim lectiones Latine, et duodecim Græce, et cantatur tria cantica, *Cantemus Domino gloriose, Vinea facta est, Attende, cælum*. Finito hoc officio, dominus pontifex descendit ad fontem cum diaconis et subdiaconis regionariis cantando lita-

(22) Omittitur hoc tempore.

(23) Quid sit *levare mensam de altari*, de quo etiam mentio in sequenti libro Cencii, num. 19 patet ex præcedente decimo Ordine Romano, num. 7.

(24) Sic almutia (quæ vocant) nonnulli collo circumponebant contra frigus.

(25) Observandus hic locus de capsula corporalium, in quo eucharistia a Cœna Domini in sequentem Parasceven asservabatur. Confer primum libellum Ordinis Romani initio, num. 8.

(26) Non dicit de vino consecrato ex contactu particulæ eucharistiæ in calicem immissæ.

iam. Primicerius cum schola cantando, *Sicut cer-us*, usque in porticum Sancti Venantii: ibi præparato facistorio [*al.* faldistorio], pontifex sedet. Cardinales autem qui remanserunt in choro, exeunt per posterulam post absidem, et intrant per porticum Sancti Joannis, et vadunt in ecclesiam Sancti Venantii. Tunc archidiaconus præcipit duobus, ut ant ad ostium Sancti Venantii. Qui obediunt, accipiunt priorem cardinalium per manus, adextrantes eum usque ante pontificem; omnes cardinales sequentes eum. Prior autem inclinat se, et dicit, *Jube, domne, benedicere.* Pontifex benedicit eum. Progrediens parum, facit similiter, et benedicit. Tertia vice similiter, et benedicit eum pontifex, et dicit, *Ite, baptizate* (27) *omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.* Cardinales vero ita induti cum equitibus (28) revertuntur ad titulos suos. Tunc pontifex intrat ad baptismum. Quo finito, redit in loco chrismali, chrismat infantes, et lavat manus. Deinde revertitur ad altare cum litania facta a subdiacono regionario. Primicerius cum cantoribus cantat, *Kyrie*; dominus pontifex incipit, *Gloria in excelsis Deo*. Primicerius cum schola respondet. Ea finita, dicit Orationem; subdiaconus legit Epistolam, et Pontifex nuntiat *Alleluia*. Primicerius in pulpito cantat eam; cui schola respondet. Quo cantu finito, descendit primicerius, vadens ad pontificem, osculatur pedes ejus, et debet ei donare unum optimum pluvialem. Eo die non cantatur *Credo*, nec Offerenda, nec *Agnus Dei*; nec Communio, sed dicitur ad Vesperas, *Alleluia*; psalmus *Laudate Dominum omnes gentes*; antiphona, *Vespere autem Sabbati*, *Magnificat*; et dicitur Oratio, et *Ite Missa est*, cum benedictione.

44. In die sanctæ Resurrectionis ad Matutinum super *Venite, Alleluia*. Quidam dicunt, *Surrexit Dominus vere*. Tres antiphonæ et tres psalmi, *Beatus vir. Quare fremuerunt gentes, et Domine, quid multiplicati sunt.* In loco harum trium antiphonarum cantatur *Alleluia*, sicut in Romano Antiphonario scriptum est. Versus, *Hæc dies quam fecit Dominus*, cantetur sicut Gradale. Tres lectiones de Evangelio cum suis responsoriis. Quibus finitis, cantatur *Te Deum laudamus.* Matutinæ Laudes cum antiphonis suis et psalmis. Perfectis antiphonis, pro versu cantatur Gradale, *Hæc dies quam fecit Dominus*; antiphona, *Surrexit Dominus de sepulcro*; psalmus, *Benedictus Dominus Deus Israel*, et Oratio tantum festivitatis. Prima sine antiphona cum tribus psalmis: quibus peractis, cantatur Gradale, *Hæc dies*, et Oratio diei.

45. Ad Missam una tantum Oratio dicitur. Isto die statio est ad Sanctam Mariam Majorem. Mane surgit dominus pontifex, vadit et intrat in basilicam Sancti Laurentii. Posita ibi capella et subsellio, prius orat; postea induitur a diaconibus et subdiaconibus regionariis usque ad dalmaticam. Surgit et ingreditur ad Salvatorem, aperit imaginem, et osculatur pedes ejus, dicens alta voce cantando tribus vicibus, *Surrexit Dominus de sepulcro, qui pro nobis pependit in ligno, alleluia*. Alii respondent, et redit ad subsellium. Prius dat pacem archidiacono, qui revertitur ad locum suum; deinde secundo diacono, qui revertitur, et dat pacem archidiacono (29), et redit in filo: sic cæteri diacones faciunt. Deinde primicerius cum cantoribus accipiunt pacem. Similiter redeunt in filo; deinde prior basilicarius cum subdiacono accipiunt pacem, et redeunt in filo; deinde acolythi, et alii Palatini ordines. Finita pace, tunc dominus pontifex induit se planeta alba, et ab isto die usque in octavas Paschæ similiter, et induit pallium et mitram. Cum eis omnibus ordinibus descendit de palatio. Præparatis equis cum albis mappulis super sellas, coronatur, et equitat cum processione ad Sanctam Mariam Majorem. Cum autem venerit in Merolanam, stat notarius ibi, et alta voce dicit. *Jube, domne, benedicere.* Pontifex benedicit eum. Notarius dicit (30): *In ecclesia sanctæ Mariæ in hac nocte baptizati sunt tot masculi, et tot feminæ.* Pontifex respondet, *Deo gratias*. Et notarius accipit a sacellario unum Byzantium. Secunda feria similiter fit ad Sanctum Petrum; tertia feria similiter ad Sanctum Paulum.

46. Cum autem venerit dominus pontifex ad sanctam Mariam, ubi fit statio, descendit de equo; deponit coronam de capite, quam dat stratoribus, ut diligenter servent eam. Canonici ecclesiæ cum thuribulo et incenso, et aqua benedicta suscipiunt eum cum processione, cantando: sed pontifex ponit incensum in thuribulo, et aspergit aquam super populum. Deinde intrat ecclesiam, et orat, et vadit ad secretarium: ubi, paratis omnibus ordinibus, prius dat pacem priori episcopo, qui ei serviturus est, et redit in locum suum; deinde secundo episcopo, qui rediens dat pacem priori suo, et redit in filo; et aliis similiter; deinde cardinalibus similiter, postea præfecto et judicibus, delungariis quoque, id est præfectis navalibus, et majorentibus, qui dicuntur schola Stimulati, et cæteris laicis principibus. Tunc surgunt duo subdiaconi basilicarii, et accipiunt priorem subdiaconum regionarium, per manus adextrantes eum ab introitu secretarii ante pontificem. Qui alta voce dicit, *Jube, domne, benedicere*. Pontifex benedicit eum; deinde parum producunt eum, et iterum dicit, *Jube, domne, benedicere*, et benedicit. Progreditur ante, et dicit, *Jube, domne*

(27) Hæc est missio cardinalium ad baptizandum infantes in ecclesiis baptismalibus, quæ Romæ non paucæ erant: qualis in primis ecclesia Sanctæ Mariæ Majoris, de qua infra num. 45. Vide Cencium infra.

(28) Id est cum equis, more quorumdam veterum

(29) Sic infra num. sequenti: *Pontifex prius dat pacem priori episcopo, deinde secundo: qui reversus ad locum suum, dat pacem priori suo.*

(30) Idem ritus superius in primis Ordinibus Romanis.

benedicere. Dominus benedicit eum, et dicit, *Servi Domini nostri Jesu Christi ; Servi Domini nostri Jesu Christi ; Servi Domini nostri Jesu Christi : G. archidiaconus legat Evangelium, Hyacinthus subdiaconus legat Epistolam, G. primicerius et cæteri cantores cantent.*

47. Tunc surgit dominus pontifex a duobus sustentatus, in processione progrediens, sicut mos est. Cubicularii in introitu ecclesiæ habent mappulam extensam, quam portant super caput ejus usque ante altare. Cum intrat presbyterium ecclesiæ, mansionarius præparat ei arundinem cum cereo accenso, quam accipit, et ponit ignem in stupa super capita columnarum, quæ ibi stant. Cum autem venerit ad primum cereum, primicerius deponit mitram, et osculatur scapulam dextram pontificis, qui benedicit eum. Cum venerit ante altare, cubicularii auferunt mappulam super caput ejus ; deinceps facit officium, sicut Ecclesia consuevit. Primicerius autem cum cantoribus cantant Introitum, *Resurrexi et adhuc sum tecum.* Dominus pontifex nuntiat, *Gloria in excelsis Deo* : qua peracta, pontifex dicit Orationem. Archidiaconus vero cum diacono et subdiacono stantes juxta altare ordinate, et notarii jusum in choro cum pluvialibus, archidiaconus cum sociis alta voce dicit, *Exaudi, Christe.* Respondent notarii : *Domino nostro papæ Innocentio, a Deo decreto summo pontifici et universali papæ, vita.* Archidiaconus et diaconus iterum dicunt, *Exaudi, Christe.* Notarii respondent similiter. Sic dicitur tribus vicibus, etc., quæ sequuntur in laude. Facta laude, prior subdiaconus basilicarius legit Epistolam Latinam, subdiaconus Græcus legit Epistolam Græcam. Duo cantores in pulpito cantant Gradale, *Hæc dies quam fecit Dominus.* Primicerius cum schola respondet. Finitis cantibus, archidiaconus legit Evangelium Latinum, diaconus Græcus legit Evangelium Græcum. In Secreta descendunt duo diaconi ante altare, et duo subdiaconi, ordinate stantes cum silentio. Dum pontifex dicit, *Per omnia sæcula sæculorum,* nullus ei respondet, sed incipit, et dicit, *Pater noster, qui es in cælis,* et cætera quæ sequuntur.

48. Finita Missa, coronatur, et cum processione redit ad palatium per montem Exquilinum, intrans sub arcum, ubi dicitur macellum Lunanum [*al.* Eumanum], progreditur ante templum Marii, quod vocatur Cimbrum, transiens per Merulanam, ascendens ad palatium juxta Fulloniam (31). In introitu basilicæ Zachariæ papæ, acceptis laudibus a cardinalibus et judicibus, sicuti in aliis coronis, descendit de equo, suscipitur a primicerio, et secundicerius judicum deponit coronam, et dat cubiculario, quam curiose reponit in scrinio. Judices autem ducunt eum illo die in basilicam magnam Leonianam in cameram, ubi sunt præparata XI scamna, et unum subsellium circa mensam domini pontificis, et lectus ejus bene præparatus in figura XII apostolorum circa mensam Christi, quando comederunt Pascha. Ibi jacent in cubitis quinque cardinales, et quinque diaconi, et primicerius ad prandium, dato prius presbyterio in camera cum manibus, sicut in die Natalis Domini. Surgit inde, et venit ad locum qui dicitur Cubitorum, ubi agnus assus benedicitur : quem benedicit, et redit ad præparatum lectum mensæ. Prior basilicarius sedet in subsellio ante lectum. Tunc dominus pontifex tollit parum de agno, et prius porrigit priori basilicario, dicens : *Quod facis, fac citius ; sicut ille accepit ad damnationem ; tu accipe ad remissionem,* et mittit in os ejus, qui accipit et comedit. Reliquum agni dat XI discumbentibus, et aliis quibus placet ; et sic omnes comedunt. Ad dimidium vero convivium ex præcepto archidiaconi surgit quidam diaconus, et legit lectionem. Cantores autem ex præcepto domini pontificis cantant Sequentiam, quæ sit conveniens Paschæ, modulatis organis ; eaque finita, eunt, et osculantur pedes pontificis, qui dat eis coppam plenam potione ; qui bibunt, et accipiunt a saccellario unum Byzantium.

49. Finito convivio, descendit in basilicam Salvatoris ad secretarium, ubi parum pausat; qui surgens dicta prius Nona, intrat ad Vesperas eo ordine sicut in Antiphonario scriptum est. Finitis tribus Vesperis, in basilica Salvatoris, et ad Fontes, et ad sanctam Crucem, redit dominus pontifex in præparatam porticum, posito ibi facistorio [*al.* faldistorio], sedet ipse, et alii ordines circa eum. Archtriclinus autem cum aliis juvenibus ordinate præparat ante dominum pontificem potionem, et vinum bibit ipse, et omnes alii bibunt. Interim cantores surgunt, et cantant hanc Sequentiam Græcam, Πάσχα ἱερὸν ἡμῖν σήμερον, qua Sequentia finita, eunt et osculantur pedes pontificis; et dat eis bibere coppam potionis. Sic omnes læti recedunt.

50. Secunda feria statio ad Sanctum Petrum. Ad Matutinum super *Venite, Surrexit Dominus vere. Allel. Venite, exsultemus.* In loco trium antiphonarum cantatur *Alleluia,* et tres psalmi, *Cum invocarem* [al. *In Domino*]*; Verba mea ; Domine, ne in ira tua.* Versus, *Hæc dies quam fecit Dominus,* tres letiones de homilia, et duo responsoris diei, *Te Deum laudamus.* Matutinæ Laudes cantentur cum suis antiphonis, et psalmis, et versibus alterius diei prioris. Mane autem facto, omnes Palatini ordines congregantur ad palatium cum pontifice, et descendunt de palatio, et equitat dominus pontifex. Intrat per campum juxta Sanctum Gregorium in Martio ; descendit in Viam Majorem sub arcu formæ, et dextra manu ante Sanctum Clementem, declinans in levam juxta Colliseum. Transiens per arcum Aureæ [*al.* Nerviæ ante forum Trajani usque ad Sanctum Basilium, ascendit per montem circa militias Tiberianas, descendit per Sanctum Abbacyrum, et

(31) In alio codice, *quod nominatur arcus Galliani nunc S. Viti in macello Nardini, transiens per Merulanam, ascendens ad palatium Cimbrum juxta Fulloniam.*

transiens ante Sanctos Apostolos, manu læva descendens in Via Lata, et declinans per Viam Quirinalem, et proficiscens ad Sanctam Mariam in Aquiro ad arcum Pietatis, sic ascendit ad campum Martis, transiens ante Sanctum Trifonem juxta posterulas, usque ad pontem Adrianum, intrat per pontem, et exit per portam Collinam [*al.* Colinam] ante templum et castellum Adriani; proficiscens ante obeliscum Neronis, intrat per porticum juxta sepulcrum Romuli; ascendit ad Vaticanum in Basilica Beati Petri apostoli, ibique cum omni populo Romano cantat Missam.

51. Qua finita, coronatur ante basilicam Sancti Petri in loco, ubi ascendit equum, et coronatus cum processione revertitur ad palatium per hanc viam sacram, per porticum et per prælibatum pontem, intrans sub arcu triumphali Theodosii, Valentiniani et Gratiani imperatorum, et vadit juxta palatium Cromacii (32), ubi Judæi faciunt laudem. Prosiliens per Parionem inter circum Alexandri et theatrum Pompeii, descendit per porticum Agrippinam (33): ascendit per Pineam juxta Palatinam, prosiliens ante Sanctum Marcum ascendit sub arcu Manus carneœ per clivium argentarium, inter insulam ejusdem nominis et Capitolium, descendit ante privatam Mamertini; intrat sub arcu triumphali inter templum Fatale et templum Concordiæ, progrediens inter forum Trajani et forum Cæsaris; subintrat arcum Nerviæ inter templum ejusdem Deæ, et templum Jani, ascendit ante asylum per silicem, ubi cecidit Simon Magus, juxta templum Romuli; pergit sub arcu triumphali Titi et Vespasiani, qui vocatur Septem lucernarum; descendit ad Metam sudantem ante triumphalem arcum Constantini, reclinans manu læva ante amphitheatrum, et per Sanctam Viam juxta Coloseum [*al.* Colliseum], revertitur ad Lateranum: ibique honorifice susceptus, factis laudibus cardinalium et judicum, ascendit palatium; dat presbyterium sine manibus, celebrat convivium in eadem basilica Leoniana. Peracto convivio, descendit ad Vesperas, et facit officium sicut scriptum est.

52. Infra albas Paschæ, ad Matutinum, Invitatorium, *Surrexit Dominus*, cum suo *Venite*. Feria tertia, tres psalmi, *Domine Deus meus, in te speravi*, *Domine Dominus noster*, *In Domino confido*; versus, *Hæc dies*; tres lectiones cum suis responsoriis; matutinæ Laudes, sicuti convenit diei, et ad aliud officium. Feria quarta, psalmi, *Salvum me fac, Domine*; *Usquequo, Domine*; *Dixit insipiens*; in loco antiphonarum cantatur *Alleluia*, et cum versu, *Hæc dies*, et cum tribus lectionibus et responsoriis; matutinæ Laudes et aliud officium sicut supra. Feria quinta, psalmi, *Domine, quis habitabit*, *Conserva me, Domine*; *Exaudi, Domine*; cum [*f.* pro] tribus antiphonis *Alleluia*, et cum versu, *Hæc dies*, et cum tribus lectionibus et responsoriis; matutinæ Laudes et aliud officium, sicut supra. Feria sexta, psalmi, *Cœli enarrant*, *Exaudiat te Dominus*, *Domine, in virtute tua*; versus, *Hæc dies*, tres lectiones cum suis responsoriis diei; matutinæ Laudes sicut supra, et aliud officium.

53. Sabbato de Albis, ad Matutinum tres psalmi, *Dominus regit me*, *Domini est terra*, *Judica me, Deus*. In loco trium antiphonarum cantetur *Alleluia*; versus, *Hæc dies*, tres lectiones cum responsoriis. Matutinæ Laudes et cæterum officium sicut supra. Mane ad Missam statio Lateranis, ubi dominus apostolicus cantat Missam, ibique mutatur Gradale in *Alleluia*, et cantantur duo *Alleluia*, cum suis versibus. Dum primicerius cum schola cantat *Agnus Dei*. domnus apostolicus expendit agnos per populum, hac ratione, ut sicut filii Israel in Ægypto positi præcepto Domini de sanguine immaculat agni in liminibus domorum scripserunt hoc signum T, ne ab angelo percuterentur; ita et nos de sanguine passionis immaculati Agni Christi debemus hoc signum scribere in limine domorum nostrarum per fidem, ne a diabolo et a vitiis percutiamur, et a potestate diaboli liberemur. Aliud propter infantes noviter baptizatos, in ecclesia deponentes veterem tunicam, qui annuntiant *Alleluia*, id est gloriam beatitudinis cœlestis patriæ. Tertium, quia quicunque habuit de cera prædictorum agnorum, et ex ea in domo sua crucem habuerit, vel secum portaverit, non lædetur ab aliquo phantastico spiritu et a tonitruo. A Pascha usque in Sabbato ad Sextam, ad omnes versus officii non dicitur responsorium ad Primam, Tertiam, Sextam et Nonam, et Completorium, nec lectio in eis recitatur; sed pro lectione, versu, responsorio cantatur Gradale: *Hæc dies*, et dicitur versus, sicut in aliis diebus futuris.

54. Mane statio ad Sanctum Pancratium. Ad vesperum debet esse dominus pontifex ad Sanctos Cosmam et Damianum, cum omnibus scholis, ibique honorifice cantare Vesperas, sicut in die sancti Paschatis, et habere cœnam de ecclesia, ipse et omnes ordines palatii, videlicet panem, vinum, lacteas et lactucas.

55. A Pascha usque in vigiliam Ascensionis cantentur tres psalmi uniuscujusque nocturni ejusdem feriæ, et tres lectiones in loco antiphonarum. Apud Romanos non sunt nisi tria *Alleluia*, tam in Dominicis diebus quam in feriis et festivitatibus; ita quod ad terminum prædictum finiatur Psalterium non genu flexo in ullo officio; et non cantatur antiphona, sed in loco antiphonæ cantetur *Alleluia* nisi cum fuerint Dominicales antiphonæ cum *Alleluia*; et antiphona alicujus festivitatis, similiter cum *Alleluia*. Infra hebdomadam ad Matutinum invitatorium *Alleluia*, cum suo *Venite*. In Laudibus sub una *Alleluia*. In tono, *Noli flere, Maria*, cantantur omnes

(32) Alius codex habet commentarii, ut conjicio, vice *ante palatium sancti Stephani in piscina di Bachi.*

(33) Item idem codex addit explicandi causa *Sanctæ Mariæ Rotundæ, Pantheon.*

psalmi ; ad Vesperas similiter, nisi in Dominicis A diebus et festivitatibus. In omnibus matutinis Laudibus et vespertinis Horis fit commemoratio Passionis Christi et Resurrectionis ; antiphona, *Crucem sanctam subiit*, et *Noli flere, Maria*, cum versibus et orationibus suis. Secunda feria post octavam Paschæ ponitur Apocalypsis, et historia *Ego sum vitis* usque in Dominicam de *Modicum*.

57. In litaniis majoribus omnes cruces Romanæ civitatis cum clero et populo honorifice cum processione procedunt ad Sanctum Marcum. Prius cantant antiphonam, *Domine, Dominus noster qui cum patribus nostris* ; deinde psalmus, *Beatus vir*, et reliquos. Cum autem ad ecclesiam venerint, cantatur responsorium *Famule Dei, Marce*. Finito responsorio, faciunt Collectam, *Populus Sion, convertimini ad* B *Dominum*. Finito cantu, dicunt : *Flectamus genua*, *Levate*, et orationem, *Procedamus cum pace* ; respondent, *In nomine Jesu Christi*. Exeuntes de ecclesia redeunt ad processionem, per viam cantando antiphonas et psalmos, et in statutis locis litanias, sicut mos est, usque ad Sanctum Petrum ; et accipiunt a curia domini papæ presbyterium secundum consuetudinem hujus diei.

57. Interim convenientibus omnibus patriarchiarum canonicis cum suis crucibus in basilicam Salvatoris, quæ vocatur Constantiniana, ubi dominus pontifex post altare ejusdem ecclesiæ induit se cum episcopis, cardinalibus, et aliis ordinibus sacri palatii. Tunc primicerius cum cantoribus cantat, *Populus Sion*. Finito cantu, dominus pontifex dicit : C *Oremus* ; archidiaconus, *Flectamus genua* ; alius respondet, *Levate* ; et pontifex dicit orationem. Schola respondet : *Amen* Archidiaconus nuntiat : *Procedamus cum pace* ; schola respondet, *In nomine Christi*. Subdiaconus vero regionarius elevat crucem stationalem de altari, quam plene portat in brachio, ut osculetur ab omnibus, in processione ante pontificem usque in exitu ecclesiæ ; deinde levat eam erectam. Primicerius cum schola post domnum papam tenens pallium cum læva, primum incipit antiphonam ; *Domine, Dominus noster*. Deinde Lateranum eamdem antiphonam ; postea Sancta Maria Major ; in quarto loco Sanctus Petrus. Finitis patriarchiis, primicerius iterum incipit eamdem antiphonam ; et hoc ordine cantantur aliæ antiphonæ D per totam viam, dum pontifex cantat psalmos. Cum autem venerit processio ante Coloseum, subdiaconus regionarius incipit (34) septiformem litaniam. Basilicarii vero respondent illuc idem usque ad septimum. Cum autem venerit ante Sanctam Mariam Novam, in præparato lecto dominus pontifex cum episcopis cardinalibus, et diaconibus quiescit, donec litania finiatur. Qua finita, surgit dominus pontifex, dicit : *Oremus* : diaconus, *Flectamus genua* ; respondetur, *Levate*. Pontifex dicit orationem ; diaconus, *Procedamus cum pace*, et redeunt omnes in processione per Viam Sacram ad clivum argentarii prælibatum. Subdiaconus incipit quinqueformem litaniam eo ordine quo prius, usque ad lectum ante Sanctum Marcum, ubi Dominus se pausat, sicut in primo. Deinde revertuntur in processione usque ad arcum triumphalem Theodosii, Valentiniani, et Gratiani imperatorum, ubi incipit triformem litaniam usque ad lectum in ponte Adriano. Venientes ad sanctum Laurentium in porticu majore, ubi incipit simplicem litaniam usque ad lectum cantari ante sanctam Mariam in Virgari [*al.* Virgariorum] in fine cortinæ.

58. Finita litania, aliisque officiis, ascendit ad basilicam Sancti Petri, ubi est statio ; ibique dominus pontifex cantat Missam. In hac statione habet dominus pontifex XX solid. den. Papiens.; cardinales vero, et diaconi, et primicerius cum cantoribus accipiunt XL solidos Lucenses ; et prior basilicarius, et scriniarii scribunt omnes cruces, et de unaquaque habent unum Lucensem, de quibus habent acolythi medietatem, et medietatem basilicarii ; X solid. [diaconi], subdiaconi regionarii VI solid.

59. Dominica de *Modicum* ponuntur Epistolæ canonicæ usque in tertiam Dominicam, *Pater, cum essem cum eis*. In hac Dominica ponitur Actus apostolorum usque in vigilia Ascensionis, et cantatur de prælibata historia. *Si oblitus*, et leguntur de hoc libro tres lectiones in Ascensione Domini, tres in Dominica de Rosis, et duæ in Pentecosten.

60. In Ascensione Domini statio ad Sanctum Petrum, ubi dominum pontifex cum episcopis, cardinalibus, diaconibus et cæteris scholis debet cantare Vesperas ; et, sicut in nocturnis stationibus, media nocte surgere, incensando altaria, prius ad corpus vigilias celebrare, deinde in choro ante altare majus easdem vigilias incipere. Tres lectiones de Actibus apostolorum ; quinque de sermonibus festivitatis, nona de homilia eo ordine quo superius diximus. Ad Missam fiunt laudes ab archidiacono, et diaconibus et subdiaconibus, et notariis septem. Dum laudes efficiuntur, pontifex stat : quibus finitis, canitur aliud officium Missæ, eaque finita, coronatur, et sic gloriosus revertitur ad palatium. Infra hebdomadam usque in Sabbato Pentecostes, in unaquaque feria cantantur tres antiphonæ, et tres psalmi prædictæ festivitatis ; et leguntur tres lectiones de sermonibus.

61. Dominica de Rosa, statio ad Sanctam Mariam Rotundam, ubi pontifex debet cantare Missam, et in prædicatione dicere de adventu Spiritus sancti, quia de altitudine templi mittuntur rosæ in figura ejusdem Spiritus sancti.

62. Sabbato Pentecostes ad officium baptismi leguntur sex lectiones Latinæ, et sex Græcæ, et aliud officium sicut in Sacramentario scriptum est.

(34) Nota hic septiformem, quinqueformem, triformem, et simplicem litaniam. Septiformem litaniam instituit Gregorius M. quæ in septem choros distributa erat. Lege Menardum in Notis ad Sacramentarium pag. 94. Confer etiam primum Ordinem Romanum supra, num. 43.

63. Dominica, statio ad Sanctum Petrum, quo dominus pontifex ad Vesperas vigiliæ cum omnibus ordinibus venit; et in nocte ad Matutinum, sicut in nocturnis stationibus. Ad corpus vigilias trium lectionum facit; deinde ad altare majus Matutinum. Invitatorium *Alleluia*, sicut in die Resurrectionis, cum suo *Venite*. Alii cantant, *Alleluia, Spiritus Domini replevit orbem terrarum, venite adoremus. Allel.* Antiph. *Alleluia*; psalmi. *Beatus vir, Quare fremuerunt gentes, Domine quid multiplicati sunt*: alii dicunt, *Factus est repente de cœlo sonus. Confirma hoc, Deus, Emitte Spirituum tuum et creabuntur*, cum suis psalmis. Tres lectiones leguntur. Primam lectionem legunt canonici ecclesiæ, *Dum complerentur*; et cantant primum responsorium. Secundam lectionem legunt cardinales de sermonibus; responsorium cantant cantores et basilicarii: tertiam lectionem legit pontifex. Cæterum officium facit primicerius cum omnibus. Missam cantat pontifex, cum Laudibus. Post Missam coronatus redit ad palatium, sicut mos est. Infra hebdomadam legitur de sermonibus. Sabbato Quatuor temporum ad lectiones non flectuntur genua propter pascha, sed in loco Gradalium canitur *Alleluia*, sum suis versibus. *Kyrie* non dicitur propter litaniam processionis, ubi dictum est *Kyrie*; sed solummodo finito hymno trium puerorum, pontifex incipit Missam, *Gloria in Excelsis Deo*, et reliquum,

64. Dicitur Pascha annotina, quia est in anniversario præteriti Paschatis.

65. Dominica octava Pentecostes ponitur liber Regum, usque in Kalendas Augusti, deinde nocturna psalmorum et capitula cum genu flexo, sicut ratio requirit. Ad Primam omni tempore Oratio diei non mutatur, nisi infra dies Paschatis, et magnis festivitatibus sanctorum, quando non dicitur nisi Oratio festivitatis et infra octavam.

66. In vigilia sancti Joannis Baptistæ, ad matutinum Invitatorium, *Regem Præcursoris Dominum*, cum *Venite*. Tres autem historiæ festivitatis, et tres lectiones de sancto. Non dicitur *Te Deum laudamus*, sed incipit matutinas Laudes, *Deus, in adjutorium meum intende*. Nuntiatur una antiphona Matutini, sub qua omnes psalmi cantantur. Ad Primam antiphona, et tres psalmi, et lectio vigiliæ festivitatis, cum versu et oratione. Vesperas facit, et vigilias noctis in basilica sancti Joannis ad Fontes; Græci autem in basilica Salvatoris. Ad Matutinum Græci faciunt officium ad Fontes; et curia in basilica Salvatoris. Missam cantat pontifex ibi, ubi fit statio. In vigilia sancti Petri, et in vigilia sancti Laurentii, et in vigilia sanctæ Mariæ, et in vigilia sancti Andreæ, et in vigilia Natalis Domini, hoc officium fit ad Matutinum, sicut in vigilia sancti Joannis Baptistæ prædiximus. Ad Primam, Tertiam, Sextam et Nonam cantatur et legitur de sancto: ad Missam non

A cantatur *Alleluia*, propter jejunium, sed tantum Gradale.

67. In festivitate sancti Petri conveniunt curiales in basilica ejusdem apostoli, cum domino papa, ubi cantatur Vesperum. Antiphonæ, *Juravit Dominus et non pœnitebit eum*, et aliæ antiphonæ cum suis psalmis. Ad *Magnificat, Significavit Dominus Petro.* In primo nocturno Vigiliæ (35) incipit primicerius antiphonam: *In omnem terram exivit sonus eorum*; psalm. *Cœli enarrant*, et aliæ antiphonæ apostolorum nocturnales cum suis psalmis. Tres lectiones legunt canonici de Actibus apostolorum: *Petrus et Joannes ascendebant in templum*, et cantant tria responsoria. Deinde judices legunt duas lectiones de sermonibus apostolorum Petri et Pauli; sextam legit
B episcopus, septimam cardinalis, octavam prior basilicarius; nonam legit dominus papa de expositione Evangelii. Responsoria cantant cantores et basilicarii. Finita vero lectione domini papæ, primicerius dicit, *Te Deum*, et papa dicit Orationem et benedicit. Ad matutinum cantores cantant Invitatorium, *Regem apostolorum Dominum*, et *Venite*. Antiphona; *Si diligis, me Simon Petre*; psalmus, *Beatus vir*, et aliæ antiphonæ cum suis psalmis, sicut in Antiphonario invenitur scriptum. Lectiones leguntur eo ordine quo in vigilia sive in Dominicis. Tres psalmi cantantur, sicut prius. Matutinæ Laudes cantantur cum antiphona, *Petrus et Joannes*, et reliquis antiphonis cum psalmis. Mane ad Missam domini papæ debent esse laudes, et coronari in tanta festivitate,
C cujus vicarius est.

68. Infra octavas sancti Joannis, et sancti Petri, et sancti Laurentii, et sanctæ Mariæ, et Natalis Domini, et Epiphaniæ, hoc officium fit. Tres psalmi et tres lectiones, et omne officium de festivitate, nisi fuerit inter eos dies festivitas IX lectionum.

69. In festivitate sancti Pauli vadit pontifex illuc cum omnibus scholis; facit Vesperas, et habet cum omnibus cœnam de ecclesia. Perfecta cœna, intrat ad Vigilias. Monachi ecclesiæ legunt tres lectiones, *Saulus adhuc spirans minarum*; cantant tria responsoria; pro unoquoque responsorio accipiunt ab archidiacono II denarios de decem et octo denariis, quos archidiaconus acceperat ab eis. Post Responsorium in quarta lectione surgit dominus pontifex,
D et intrat ad arcam altaris Sancti Pauli, ubi est foramen in fundo arcæ super corpus apostoli. Discooperto eo, mittit manum deorsum, et apprehendit thuribulum in uneo plenum carbonibus et incenso, et trahit foras. Incensum et carbones dat archidiacono; archidiaconus autem dat per populum, hac ratione, ut quicunque febricitans devote in fide Apostoli ex his biberit, sanetur. Iterum replet thuribulum de carbonibus, et ponit super eos candelam vitream plenam incenso; accendit carbones, et candela incipit bullire [*al* bollire]; et reponit thuribu-

(35) Hic iterum, ut supra in Nativitate, distinguuntur Vigiliæ a Matutino. Amalarius in Antiphonarii cap. LX, *duas Vigilias* vocat. *Ex Romano* inquit, *Antiphonario duas posui Vigilias, in nostro Antiphonario* scilicet pro festo sancti Petri.

lum in prælibato unco, et cooperitur foramen arcæ A a pontifice super corpus ejus. In quarta lectione annualiter, sicut in vigiliis sancti Pauli, duas lectiones legunt episcopi, duas cardinales, octavam subdiaconus, nonam Pontifex ; reliqua quinque responsoria cantant cantores et basilicarii, et accipiunt ab archidiacono XVIII denarios. Aliud officium efficitur, sicut mos est. Mane pontifex celeberrime cantat Missam, et scholæ accipiunt ab ecclesia pro beneficio festivitatis IV solid. de monetis.

70. In Kalendis Augusti ponitur liber Salomonis usque in Kalendas Septembris. In festivitate sancti Laurentii dominus pontifex in basilica ejus in agro Verano, ubi requiescit, cum omnibus scholis facit Vesperum, et officium per totam noctem. (36) Mane facit Missam Romano populo, et accipiunt scholæ B pro beneficio ab ecclesia VIII solidos denariorum.

71. In vigilia sanctæ Mariæ, mane dominus papa cum cardinalibus, discalceatis pedibus, facit VII genua, et aperit imaginem, et osculatur pedes Domini, et deponit jusum [*id est* deorsum], cantando *Te Deum laudamus* : quod constituit Leo quartus papa.

72. In Assumptione sanctæ Mariæ, dominus papa cum omni curia facit Vesperum, et Vigilias novem lectionum in ecclesia Sanctæ Mariæ Majoris. Cum fuerint finitæ, revertitur Lateranum. Cardinales et diacones accipiunt imaginem Jesu-Christi, et abstrahunt de basilica Sancti Laurentii cum omni populo, portantes eam per campum Lateranum juxta basilicam Sancti Gregorii. Crucem stationalem portat regionarius post eam ; post quam processio curiæ C ordinate procedens, cantando psalmos, primicerius cum schola responsorium de eadem festivitate. Præfectus cum duodecim viris accipit a curia XII faculas ; ostiarii vero alias XII portantes accensas ante imaginem Dum imago transit per campum, cubicularii stant in culmine Sancti Georgii, tenentes duas faculas accensas, quas imagine transacta exstinguunt faculas. Cumque imago venerit ad Sanctam Mariam Novam, deponunt eam ante ecclesiam, et lavant pedes ejus de basilico. Interim scholæ faciunt Matutinum in ecclesia, trium scilicet lectionum. Populi vero laudentes et benedicentes Dominum, tollunt eam inde, et portant ad Sanctum Adrianum ; et ibi lavant pedes. Exeuntes autem de ecclesia, redeunt per viam qua venerunt, et portant eam per arcum in D Lathone, quia antiquo tempore magna persecutio erat ibi diaboli. Deinde transeunt juxta domum Orphei propter basiliscum, qui tunc temporis latitabat ibi in caverna, cujus fetore et sibilo homines ibi transeuntes infirmabantur, et moriebantur. Idcirco Sergius papa constituit hanc processionem in hac tanta festivitate, quatenus per laudes tantorum populorum, et intercessionem sanctissimæ virginis Mariæ apud Deum, populus Romanus ab his persecutionibus liberaretur. Ascendentes ad Sanctam Mariam, dominus pontifex præparatus cantat Missam ; benedicit populum fatigatum ; omnes recedunt.

73. Dominica prima mensis Septembris ponitur liber Job et Tobiæ, Judith et Esther, usque in Dominica prima mensis Octobris. In quo mense est Nativitas sanctæ Mariæ, quæ ita celebratur a pontifice celeberrime in Sancto Adriano, ubi fit Collecta, sicut in Purificatione et Annuntiatione sanctæ Mariæ.

74. In Exaltatione sanctæ Crucis, statio Laterani. Fit collecta ad Sanctam Mariam Majorem, ubi crux stationalis, et Schola, et regionarii, et acolythi coadunantur cum cruce sancti Joannis et canonicis, et cruce Sanctæ Mariæ et canonicis. Primicerius cum schola cantat Collectam, subdiaconus regionarius portat crucem stationalem. In processione ante cantores, et processionaliter procedunt usque ad Lateranum. Primicerius cum schola primum cantat antiphonam, *Nos autem gloriari oportet.* Deinde canonici Sanctæ Mariæ, venientes in campum juxta Fulloniam, ibi cum omni populo exspectant pontificem et sanctuaria a palatio (37), pontifex vero indutus, discalceatis pedibus, cum aliis ordinibus descendit de palatio. Cardinales portant sanctuaria in processione, scilicet de ligno crucis Domini, et sandalia Jesu Christi, et circumcisionem ejus ad basilicam Salvatoris, ubi est statio. Ibi pontifex cantat Missam ; et cantata, omnes læti cum benedictione recedunt.

75. Dominica prima mensis Octobris ponitur liber Machabæorum, usque in Dominica prima mensis Novembris. Mediante Octubrio, in futuris Dominicis ad matutinas Laudes, quando dicitur, *Benedicite, omnia opera Domini, Domino*, cantantur hæ antiphonæ, *Dum perdurant*, *Tres video viros*, et aliæ quæ in Antiphonario inveniuntur. Dominica prima mensis Novembris ponitur Daniel propheta, et legitur in Dominicis diebus usque ad Adventum Domini. Infra hebdomadas legitur de Ezechiele, et de XII prophetis.

76. In festivitate sancti Andreæ debet esse dominus pontifex cum omnibus scholis ad Sanctum Andream in Vaticano, ibique honorifice, sicut in festivitate sancti Petri, Vesperas et Vigilias celebrare. Matutinum vero ad fratrem ejus facere, id est ad altare sancti Petri. Mane canitur Missa super altare beati Andreæ, ut omnis populus cum benedictione lætus recedat. Præfectus cum adjutorio decimæ illuminat ecclesiam, et facit prandium curiæ. Deo gratias.

Additio ex cod. Vallicellano.

Hæ sunt festivitates, in quibus dominus pontifex debet coronari : In festivitate videlicet sanctorum Quatuor Coronatorum, in festivitate sancti Martini, ubi dicitur titulus Æquitii, in festivitate sancti Clementis, in Dominica de Adventu, in Dominica de

(36) In Sacramentario Gregoriano assignatur pro hoc festo *prima Missa de nocte*, pag. 120 apud Menardum.

(37) Id est reliquias, ut ex consequentibus intelligitur. Idem duobus codicibus desunt hæc verba, *et sanctuaria a palatio.*

Jerusalem, In Dominica de *Gaudete*, in festivitate Domini, in festivitate sancti Stephani, in Epiphania, in Dominica *Lætare, Jerusalem*, in Pascha, in feria secunda ad sanctum Petrum, in Dominica *Ego sum Pastor bonus*, in Ascensione, in Pentecoste, in festivitate sancti Petri, in anniversario suo, in festivitate sancti Sylvestri.

Hæ sunt nocturnales stationes Sancti Petri : Dominica de *Gaudete*, Epiphania, Ascensio Domini, Pentecostes, festivitas sancti Petri et ejus Octava, festivitas sancti Andreæ. In unaquaque earum stationum scholæ palatii, scilicet cardinales, diacones, subdiacones, cantores regionarii, acolythi debent habere quinque solid. den. de altari Sancti Petri pro cœnatica, archidiaconus XVIII den.. pro his qui cantant LX, canonici XII solid., et ad Missam medietatem altaris inter eos et capellanos domini papæ usque ad finem. Si deerit dominus pontifex, et venerit cardinalis solus cantare Missam, in quacunque statione totam medietatem altaris habent prædictæ scholæ. Cardinalis qui cantat Missam, haber tertiam partem oblationis ; sed si habet aliquem socium cardinalem, non fit ita ; sed oblatio, sicut mos est, communiter dividatur per scholas.

Hæc sunt Sancti Petri diurnæ stationes : In omnibus Sabbatis Quatuer Temporum, in Dominica Quinquagesimæ, Dominica in Passione, feria secunda post Pascha, Dominica *Ego sum Pastor bonus*, in litanias Majores, in Dedicatione, et in Cathedra sancti Petri. In unaquaque harum stationum accipiunt quinque solid. et oblationem. Sed dominus pontifex accipit XX solid. in nocturnis stationibus, quando accenduntur retia (38) ; et in diurnis, quando accenduntur candelæ.

(38) Pharum alio nomine appellant, id est lucernam orbicularem cum certo lucernarum aut candelarum numero.

APPENDIX.

Joannis papæ XIX (39) *diploma, quo facultatem concedit episcopo Silvæ Candidæ divina officia certis diebus celebrandi in ecclesia Sancti Petri in Vaticano.*

—

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio PETRO Dei gratia episcopo Silvæ Candidæ Ecclesiæ, et per te eidem venerabili episcopio, successoribusque tuis in perpetuum.

Convenit apostolico moderamini . . . *Exstat inter epistolas et diplomata Joannis* XIX, *Patrologiæ tom.* CXLI, *col.* 1125, *sub num.* 4.

(39) Qui nobis Joannes XX cujus annus tertius coincidit in annum millesimum vicesimum sextum indictione III a Septembri incœpta.

ANNO DOMINI MCXLIV.

CŒLESTINUS II

PONTIFEX ROMANUS

NOTITIA HISTORICA

(MANSI, *Concil.*, tom. XXI, col. 591.)

Cœlestinus secundus, natione Tuscus, Guido antea vocatus, ex presbytero cardinale tituli Sancti Marci, juxta constitutionem Innocentii prædecessoris sui, qua populus omnino a pontificis electione arcebatur, primus sine ullis populi suffragiis, teste Onuphrio, propter civile bellum quod a Romanis senatum restituere satagentibus imminebat,, creatus est pontifex, tempora Conradi imperatoris, an. Domini 1143, illo die quo Innocentius secundus e vivis decesserat. Petrus, Cluniacensium abbas, scripsit ad eum epistolam, apud Papirium Massonum exstantem, qua continetur ipsum legitime electum initio pontificatus Romæ omnia pacata habuisse. Wilielmum Eboracensis ecclesiæ thesaurarium,

hominem tunc temporis improbum, in sedem Eboracensem bis intrusum, ab Innocentio damnatum et fugatum, per subreptionem Ecclesiæ Eboracensis episcopum ordinavit et consecravit, et contra sanctum Bernardum hac de re graviter conquerentem defendit. Cum, juxta Urspergensem, mensibus quinque et diebus tredecim, secundum Ottonem Frisingensem mensibus fere sex, pontificatum tenuisset, obiit anno Domini 1144, et sepultus est Romæ in basilica Constantiniana. Vaticanus codex de Vitis pontificum ista habet : « Hic fecit ordinationem per mensem Decembrem, in qua creavit diaconos septem, presbyteros per diversa loca, et episcopos per diversa loca.... Defunctus est apud Palladium octavo Idus Martii, et in ecclesia Lateranensi tumulatus. »

NOTITIA DIPLOMATICA.

(Philippus Jaffé, *Regesta pontificum Romanorum, p.* 605.)

✝ Cœlestinus II hac sententia usus est : FIAT PAX IN VIRTUTE TUA ET ABUNDANTIA IN TURRIBUS TUIS (5, 8, 10, 26, 27, 30, 32, 37, 39).

Subscripserunt bullis ejus :

ep.	Albanensis.	Petrus.	a 9 Dec. 1143 ad 6 Mart. 1144.
»	Ostiensis	Albericus.	a 29 Nov. 1143 ad 6 Mart. 1144.
»	Prænestinus.	Stephanus.	a 19 Oct. 1143 ad 6 Mart. 1144.
»	S. Rufinæ.	Theodewinus.	a 26 Nov. 1143 ad 24 Febr. 1144.
»	Sabinensis.	Conradus.	a 19 Oct. 1143 ad 6 Mart. 1144.
»	Tusculanus.	Imarus.	a 23 Dec. 1143 ad 6 Mart. 1144.

pr. card. tit.	S. Anastasiæ.	Aribertus.	a 12 Febr. 1144 ad 26 Febr. 1144.
» » »	S. Cæciliæ.	Goizo.	a 30 Dec. 1143 ad 6 Mart. 1144.
» » »	S. Calixti.	Gregorius.	a 19 Oct. 1143 ad 19 Febr. 1144.
» » »	S. Chrysogoni	Guido.	a 9 Dec. 1143 ad 6 Mart. 1144.
» » »	S. Cyriaci.	Nicolaus.	a 23 Dec. 1143 ad 6 Mart. 1144.
» » »	SS. Jonnis et Pauli	Hubaldus.	a 23 Dec. 1143 ad 19 Febr. 1144.
» » »	S. Laurentii in Damaso.	Guido.	a 10 Jan. 1144 ad 26 Febr. 1144.
» » »	S. Marci.	Gilibertus.	a 23 Dec. 1143 ad 23 Febr. 1144.
» » »	S. Pastoris	Petrus.	a 9 Dec. 1143 ad 10 Jan. 1144.
» » »	S. Praxedis	Hubaldus.	a 1 Dec. 1143 ad 6 Mart. 1144.
» » »	S. Priscæ.	Rainerius.	a 22 Nov. 1143 ad 6 Mart. 1144.
» » »	S. Sabinæ.	Manfredus.	a 10 Jan. 1144 ad 6 Mart. 1144.
» » »	S. Stephani in Celio monte	Rainerius.	a 23 Dec. 1143 ad 19 Febr. 1144.
» » »	S. Susannæ.	Petrus.	a 19 Oct. 1143 ad 24 Febr. 1144.
» » »	S. Vestinæ	Thomas.	a 16 Oct. 1143 ad 6 Mart. 1144.
diac. card.	S. Adriani.	Joannes Paparo.	a 19 Febr. 1144 ad 6 Mart. 1144.
» »	S. Angeli.	Gregorius.	a 30 Dec. 1143 ad 19 Febr. 1144.
» »	SS. Cosmæ et Damiani	Guido.	a 17 Febr. 1144 ad 6 Mart. 1144.
» »	S. Eustachii juxta templum Agrippæ.	Astaldus.	a 10 Jan. 1144 ad 24 Febr. 1144.
» »	S. Georgii ad Velum Aureum.	Otto	a 19 Oct. 1143 ad 24 Febr. 1144.
» »	S. Luciæ in Septisolio.	Rodulphus.	a 10 Jan. 1144 ad 26 Febr. 1144.
» »	S. Luciæ in Horphea	Hugo.	d. 19 Febr. 1144
» »	S. Mariæ in Aquiro.	Petrus.	a 9 Dec. 1143 ad 19 Febr. 1144.
» »	S. Mariæ in Dominica.	Gerardus.	a 1 Dec. 1143 ad 6 Mart. 1144.
» »	S. Mariæ in Porticu.	Petrus.	a 19 Oct. 1143 ad 19 Febr. 1144.
» »	S. Mariæ in Via Lata	Ubaldus	a 19 Oct. 1143 ad 9 Dec. 1143.
» »	S. Mariæ Novæ.	Joannes	a 10 Jan. 1144 ad 6 Mart. 1144.
» »	S. Nicolai de carcere Tulliano	Octavianus.	a 23 Nov. 1143 ad 19 Febr. 1144.
» »	SS. Sergii et Bacchi.	Gregorius.	a 19 Oct. 1143 ad 19 Febr. 1144.

in Romana Ecclesia altaris minister Guido d. 17 et 24 Febr. 1144.

Datæ bullæ sunt p. m.

Gerardi S. R. E. presb. card. et bibliothecarii a 19 Oct. 1143 ad 6 Mart. 1144.

CŒLESTINI II
PONTIFICIS ROMANI
EPISTOLÆ ET PRIVILEGIA.

I.

Privilegium pro ecclesia S. Mariani Eugubina.

(Anno 1143, Oct. 19.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, I, 637.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis BENEDICTO præposito, ejusque fratribus in ecclesia episcopalis sedis Beati Mariani Eugubinæ civitatis Domino famulantibus, tam præsentibus, quam futuris in perpetuum.

Desiderium, quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere monstratur, animo nos decet libenti concedere, et petentium detideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, postulationibus vestris clementer impertimur assensum, et ecclesiam B. Mariani, in qua divinis estis obsequiis mancipati, apostolici privilegii pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus inpræsentiarum canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci. firma vobis in perpetuum et illibata permaneant ; in quibus propriis hæc duximus exprimenda vocabulis, plebem scilicet S. Joannis de Civitate, plebem S. Mariæ serrata, plebem de Fisciano, plebem S. Mariæ de Glodiano cum plebe Sancti Donati, et Sancti Viriani, plebem S. Gervasii, curtem de Lavari, cum aliis omnibus ecclesiis, ac bonis prædictæ ecclesiæ pertinentibus, capellam S. Bartholomæi, capellam S. Crucis, capellam S. Verecundi, capellam S. Angeli, capellam S. Georgii, capellam S. Savini, capellam S. Angeli, capellam S. Christophani, capellam S. Salvatoris, capellam S. Mariæ de Mediano, capellam S. Bartholomæi de Castro Venali, capellam S. Mariæ et capellam S. Georgii de Cortiva, capellam S. Mariæ capellam S. Margaritæ cum omnibus suis pertinentiis castrum montis Juliani cum curte sua, castrum Galgate cum curte sua, castrum vallis Marculæ cum curte sua, castrum Algnanir, castrum Agelli, Prohibemus quoque, ut infra antiquos terminos majoris, sive baptismalis Ecclesiæ absque vestra permissione nullus Ecclesiam ædificare præsumat, nec ab hominibus infra eosdem terminos habitantibus decimas, vel oblationes exigat, nec eas ad sepulturam ad alia loca transire compellat, sed, juxta Apostolum, quibus spiritualia seminatis eorum carnalia nullo probibente metatis clericos vero, sive laicos liberos, qui de sæculari habitu converti, et in vestra ecclesia religiose vivere voluerint, recipiendi facultatem liberam vobis concedimus, sepulturam quoque ipsius loci liberam esse decernimus, ut eorum devotioni, et extremæ voluntati, qui se illic sepeliri deliberaverint, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salvo jure matricis ecclesiæ. Decernimus ergo, etc. Amen

Locus † sigilli.

Ego Cœlestinus Catholicæ Ecclesiæ episc.

Ego Conradus Sabinensis episc.

Ego Stephanus Prænestinus episc.

Ego Gregorius presb. card. tit. S. Callixti.

Ego Thomas presb. card. tit. Vestinæ.

Ego Petrus card. presb. tit. S. Susannæ.

Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi.

Ego Otto diaconus card. tit. S. Georgii ad Velum Aureum.

Ego . . . Bald. diac. card. S. Mariæ in Via Lata.

Ego Petrus diac. card. S. Mariæ in Porticu.

Ego Nicolaus diac. S. R. E.

Datum Later. per manum Gerardi S. R. E. presb. card. ac bibliothecarii XIV Kal. Novemb., ind. VII, Incarn. Dom. an. 1143, pontif. vero D. Cœlestini papæ anno I.

II.

De sui electione certiores facit Cluniacenses, eorumque preces postulat, Claromontani episcopi culpam ipsis condonat.

(Anno 1143, Nov. 6.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 592.]

COELESTINUS esiscopus, servus servorum Dei, dilectis filiis PETRO abbati, et monachis Cluniacens., salutem et apostolicam benedictionem.

Charitatem vestram de statu sanctæ Romanæ, Ecclesiæ matris vestræ sollicitam cognoscentes, quæ circa nos acta sunt, vobis significare curavimus. Notum igitur facimus dilectioni vestræ quod Domino nostro bonæ memoriæ papa Innocentio, VIII Kal. Octobris defuncto, et in Lateranensi ecclesia cum maximo cleri ac populi Romani frequentia tumulato, cardinales presbyteri et diaconi, una cum fratribus nostris episcopis et subdiaconis, clero ac populo Romano acclamante, partim et expetente, tertia die in ipsa ecclesia unanimi voto et pari consensu, me indignum, et prorsus tanti officii imparem, nescio quo Dei judicio, in Romanum pontificem concorditer elegerunt. Ego autem considerans,

infirmitatem meam ad apostolicæ sedis culmen non posse pertingere, onus hoc malui declinare, ne in pastorali regimine imparis administrationis actione succumberem. Sed quia contraire non est Domini disponentis arbitrio, obedienter secutus sum quod misericors de me regentis manus voluerit operari. Dispositioni itaque divini consilii colla submittens, tanto pondere pressum me recognosco, ut non per prophetiæ spiritum, sed per experimentum dicam : Incurvatus sum et humiliatus sum usquequaque (*Psal.* CXVIII). Tanta quippe occupationem onera deprimunt, ut ad superna vix aliquando animus erigatur. Multis causarum fluctibus quatior ; et post illa quietis otia, quæ ante hoc officium me recolo habuisse, tamen tumultuosæ vitæ tempestatibus affligor, ut recte dicam : *Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me* (*Psal.* LXVIII).

Unde, fratres charissimi (1), per omnipotentem Dominum rogo, ut me sub hoc pastoralis curæ onere lassescentem orationum vestrarum intercessionibus adjuvetis, ut ejusdem omnipotentis Dei misericordiam totis nisibus et plenis desideriis imploretis, quatenus mihi inter undas pelagi laboranti majestatis suæ dexteram porrigat, et sic naviculæ suæ præesse concedat, ut ad æternæ quietis portum cum susceptæ navis onere, ipso ducente, perveniam.

Nos autem Cluniacense monasterium tanquam B. Petri proprium, more prædecessorum nostrorum diligere volumus et fovere, et suam ei justitiam conservare.

Quod autem Claromontensis episcopus præterita B. Lucæ festivitate a prædecessore nostro bonæ memoriæ papa Innocentio evocatus non venit, nec canonicam excusationem prætendit, pro vestra dilectione ad præsens æquanimiter toleramus.

Datum Laterani VIII Idus Novembris.

III.

Ad Alvisum Atrebatensem episcopum. Causam matrimonii cujusdam ad se advocat.

(Anno 1143, Nov. 6.)

[MANSI, *ibid.*, col. 595.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ALVISO Atrebatensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Litteras a tua fraternitate transmissas recepimus, et quod de consanguinitate inter charissimi filii nostri Stephani illustris Blesensis comitis filium et filiam nobilis viri Theodorici Flandrensis comitis in eis continebatur diligenter expendimus. Verum quoniam episcopos Galliæ in justitia et observatione mandatorum sedis apostolicæ tepidos invenimus, et idem filius noster . . . . comes in causa matrimonii R. de Perona omnino inordinate et contra justitiam ab ipsis tractatus est, causam ipsam judicio sedis apostolicæ duximus reservandam. Si vero tu ipse, vel quislibet alius in causa canonice procedere volueritis, proxima Dominica, qua cantatur, *Isti sunt dies*, etc., vos conspectui nostro præsentetis, ut in utriusque partis præsentia causam ipsam diligenter inquirere, et quod canonica æquitas dictaverit exinde statuere valeamus.

Datum Laterani VIII Idus Novemb.

IV.

Ad A. præpositum et canonicos Rosatenses.

(Anno 1143, Nov. 6.)

[GIULINI, *Memorie della Hist. di Milano*, t. V, p. 578.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis A. præposito, et canonicis de Rosata, salutem et apostolicam benedictionem

A sede apostolica statutum est, ut religiosæ personæ de laboribus, quos propriis manibus aut sumptibus excolunt, sive de nutrimentis suorum animalium decimas solvere non cogantur. Quo contra perlatus est clamor ad aures nostras, quod a sanctimonialibus Sanctæ Mariæ de Montano decimas exigitis, et violenter ab eis extorquetis. Quia igitur in his quæ a sede apostolica statuuntur absque sui status periculo nulli licuit deviare, per præsentia vobis scripta præcipimus, quatenus decimas ab eisdem sanctimonialibus exigere nullatenus præsumatis, sed si quam ibidem justitiam vos habere confiditis, in nostra præsentia ostendatis.

Data Laterani VIII Idus Novembris.

V.

Privilegium confirmationis ecclesiæ S. Joannis Modoetiensis.

(Anno 1143, Nov. 23.)

[FRIZI, *Memorie stor. di Mouza*, t. II, p. 56.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis UBRANDO Modoetiensi archipresbytero ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris, canonice substituendis, in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, et ut devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitantes assumat. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et ecclesiam Beati Joannis de Modoetia in qua divino mancipati estis obsequio ad exemplum prædecessorum nostrorum beatæ memoriæ Calixti et Innocentii Romanorum pontificum sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus ; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia in præsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate principum, oblatione fidelium, vel aliis justis modis, largiente Domino, poterit adipisci, firma et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus ex-

(1) Pontifex diceret, *filii charissimi*. HARD.

rimenda vocabulis : ipsam videlicet ecclesiam Sancti Joannis Baptistæ cum omnibus capellis suis, etc., ecclesiam Sancti Joannis de Varena, Sanctæ Mariæ de Sara, Sancti Petri de Sirone, etc. in Coliate ecclesiam Sancti Carpofori, etc., Sanctæ Mariæ de Teneblaco et Sanctæ Mariæ de Sundri ; confirmationem quoque electionis Cremellensis abbatissæ, sicut a venerabili fratre nostro Robaldo Mediolanensi archiepiscopo rationabiliter vobis concessa est et scripto suo firmata. Jus etiam ac rationabiles consuetudines quas in eadem Beati Petri ecclesia de Remella habetis, vobis pariter confirmamus. Sane illa feudorum beneficia quæ venerabilis frater Jordanus Mediolanensis archiepiscopus vestræ ecclesiæ in prænominatis ecclesiis ad communem fratrum sustentationem concessit, vobis vestrisque successoribus auctoritate apostolica confirmamus. Prohibemus autem ut nullus infra parochiam vestram absque vestro assensu ecclesiam vel capellam ædificare præsumat, salva auctoritate Romani pontificis, etc. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem vestræ ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Cœlestinus, Catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

In circulo :

FIAT PAX IN VIRTUTE TUA ET ABUNDANTIA IN TURRIBUS TUIS.

In monogrammate :

Bene valete.

Ego Conradus Sabinensis episcopus subscripsi.

Ego Otto diac. cardin. Sancti Georgii ad Velum Aureum subscripsi.

Ego Thomas presbyt. cardin. tit. Vestinæ subscripsi.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus subscripsi.

Ego Octavianus diac. cardin. Sancti Nicolai in Carcere subscripsi.

Ego Rainerius presb. cardin. tit. Sanctæ Priscæ subscripsi.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presb. card. ac bibliothecarii, IX Kal. Decembris, indict. VII, Incarnat. Dominicæ anno 1143, pontificatus vero domni Cœlestini II papæ anno primo.

VI.

Privilegium pro ecclesia Cellæ Superioris Wirzeburgensi.

(Anno 1143, Nov. 24.)

[HUGO, *Annal. Præm.*, I, Pr., p. 385.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis CONRADO præposito de Cella, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis, in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, ut et devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatum locum, in quo divino mancipati estis obsequio, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona inpræsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poteritis adipisci, firma vobis, vestrisque successoribus, et illibata permaneant. Sancimus autem ut ordo canonicus secundum B. Augustini regulam et fratrum Præmonstratensium institutionem perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur. Nulli quoque fratrum post factam professionem, absque præpositi totiusque congregationis permissione, liceat ex eodem claustro discedere ; discedentem vero, absque communium litterarum cautione, nullus audeat retinere. Concambium vero quod de loco, qui *Cella* dicitur, cum Wirtzeburgensi episcopo a vobis rationabiliter factum est, confirmamus, ut nullus ipsius loci advocatiam sibi usurpare præsumat, apostolica auctoritate interdicimus. Decimam autem de Mosa sicut ab episcopo vobis concessa est, vobis nihilominus confirmamus. Decernimus ergo ut nulli hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet aliis molestiis fatigare : sed omnia integra conserventur eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove cemmonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Ro-

manæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, viii Kal. Decembris, indictione vi, Incarnat. Dominicæ anno 1143, pontificatus domni Cœlestini II papæ anno primo.

VII.

Privilegium pro ecclesia majori Augustensi.

(Anno 1143, Nov. 26.)

[*Monumenta Boica*, XXXIII, I, p. 714.]

Cœlestinus episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Sigefrido præposito, cæterisque canonicis Augustensis majoris ecclesiæ, tam præsentibus quam futuris canonice substituendis, in perpetuum.

Commissæ nobis apostolicæ sedis auctoritas nos hortatur, ut locis et personis ejus auxilium devotione debita implorantibus tuitionis præsidium impendere debeamus. Quia sicut injusta petentibus nullus est tribuendus effectus, ita legitima et justa poscentium non est differenda petitio. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et beatæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ Augustensem ecclesiam in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus ; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque impræsentiarum bona juste et canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : Strubingen, Gisenhusen, Aitingen ; item Aitingen, Muron, Sigelbach, Gershoven, Lanchwate, Biberbach, Mardingen, Altheim, Lebezzingen, Ecke, Flinhusen, Regnibolthesoven, Almintingen, Powele vineta in Bozon. Prætcrea honores ecclesiasticos et quascunque prælationes in ipsa ecclesia rationabiliter hactenus habuistis, vobis nihilominus confirmamus. Decernimus ego ut nulli omnino hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva episcopi vestri canonica justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Cœlestinus Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.

Ego Theodewinus Sanctæ Rufinæ episcopus ss.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Otto diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Hubaldus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Via Lata ss.

Ego Octavianus diaconus cardinalis Sancti Nicolai in Carcere Tulliano ss.

Ego Gregorius presbyt. cardinals tituli Calixti ss.

Ego Thomas presbyter cardinalis tit. Vestinæ ss.

Ego Petrus cardinalis presbyter tit. Sanctæ Susannæ ss.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii vi Kalend. Decemb., indictione vii, Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontificatus vero domni Cœlestini papæ II anno primo.

VIII.

Privilegium pro monasterio S. Martini Ahusani.

(Anno 1143, Nov. 26.)

[Petri, *Suevia eccles.*, 91.]

Cœlestinus episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis monachis S. Martini de Ahusen, tam præsentibus quam futuris regulariter substituendis, in perpetuum, etc.

Desiderium quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere monstratur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eaproper, dilecti in Domino filii, venerabilis fratris nostri Gualteri Augustensis episcopi precibus inclinati, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatum monasterium, quod ab egregiæ recordationis viro Manegoldo palatino comite ejusque filiis, præfato videlicet fratre nostro Gualtero nunc Augustensi episcopo, Adelberto et Odelrico in proprio allodio constructum est, et beato Petro cum omnibus ad ipsum pertinentibus oblatum, sub ejusdem apostolorum principis et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communuimus ; statuentes ut quascunque possessiones vel decimus, quæcunque etiam bona idem, monasterium impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Concambium vero quod de loco, in quo ipsum monasterium situm est, cum ecclesia S. Petri de Tolingen, ad

ujus parochiam pertinebat, utriusque partis as-ensu rationabiliter factum est, auctoritate aposto-ca confirmamus. Liceat autem vobis communi onsilio advocatum, quem ad defensionem ejusdem ionasterii utilem esse noveritis, libere eligere, isumque, si inutilis apparuerit, removere, et alium uem utiliorem præviderilis substituere. Obeunte ero abbate qui pro tempore ibidem fuerit, nullus iolibet subreptionis astutia vel violentia præpo-atur, sed liceat vobis communi consilio, vel partis onsilii sanioris, secundum Dei timorem et B. Be-edicti Regulam, absque ullius contradictione ab-item eligere. Chrisma, oleum sanctum, consecra-ones altarium, seu basilicarum, ordinationes mo-ichorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, diœcesano suscipietis episcopo, si quidem Catho-cus fuerit, et gratiam atque communionem sedis postolicæ abuerit, et ea gratis et absque aliqua pra-tate vobis voluerit exhibere; alioquin liceat vobis itholicum quemcunque malueritis adire antistitem ui nimirum nostra fultus auctoritate, quod postu-tur indulgeat. Sepulturam quoque ipsius loci libe-m esse concedimus, ut quicunque se illic sepeliri, eliberaverint, nisi forte excommunicati sint-illus obsistat, salva tamen justitia matricis ec-esiæ. Ad indicium autem hujus a sede apostolica erceptæ libertatis, aureum unum nobis nostrisque iccessoribus annis singulis persolvetis. Decerni-us ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum ionasterium temere perturbare, aut ejus posses-ones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut iquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra onserventur eorum, pro quorum gubernatione et istentatione concessa sunt, usibus omnimodis rofutura, salva diœcesani episcopi auctoritate. Si uæ igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve ersona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, ontra eam temere venire tentaverit, secundo ter-ove commonita, si non satisfactione congrua emen-averit, potestatis honorisque sui dignitate careat, eamque se divino judicio existere de perpetrata iquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et inguine Dei et Domini nostri Redemptoris Jesu hristi aliena fiat, atque in extremo examine istrictæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem co justa servantibus, sit pax Domini nostri Jesu hristi, quatenus et hic fructum bonæ actionis per-ipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ acis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Cœlestinus Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus subscripsi.

Ego Theodewinus Sanctæ Rufinæ episcopus ss.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus ss.

Ego presbyter cardinalis tituli S. Calixti ss.

Ego Thomas cardinalis presbyter tituli Vesti-æ ss.

Ego Petrus cardinalis presbyter tituli S. Su-annæ ss.

A Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi suscripsi.

Ego Otto diaconus card. S. Gregorii [S. Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Hubaldus diacon. card. S. Mariæ in Via Lata ss.

Ego Octavianus diac. card. S. Nicolai in Carcere Tulliano ss.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis et bibliothecarii, sexto Kalendas Decembris, indictione septima, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo quadragesimo tertio, pontificatus vero domni Cœlestini II papæ anno primo.

IX.

B *Privilegium pro monasterio Thenoliensi*

(Anno 1143, Nov. 29.)

[Hugo, *Annal Præm.*, II, p. 582.]

Cœlestinus episcopus, servus servorum Dei, dilectissimo filio Walfrido abbati Theloniensis Ecclesiæ ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, regularem vitam professis, in perpetuum.

Desiderium quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere monstratur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatam eclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus et præsentis scripti C privilegio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia in præsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant; in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: locum videlicet ipsum de Thenolio, et totam decimam ejusdem territorii, cum debita libertate.... Sancimus autem et ordo canonicus secundum B. Augustini regulam et Præmonstratensium fratrum instituta, perpetuis ibidem temporibus inviolabiliter observetur, nulli quoque fratrum post factnm in eodem loco professionem absque abbatis totiusque D congregationis permissione liceat ex eodem claustro discedere; discedentem vero absque communi litterarum cautione, nullus audeat retinere. Decernimus ergo ut nulli omnino fas sit eamdem ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet aliis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione ac gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate

careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Cœlestinus, Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis Ecclesiæ episcopus.

Ego Albericus Ostiensis Ecclesiæ episcopus.

Ego Raynerus, presbyter cardinalis Sanctæ Priscæ.

Data Laterani per manum.... sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis et bibliothecarii, tertio Kalendas Decembris, indictione VI, Incarnationis Dominicæ anno 1143.

X.

Privilegium pro ecclesia S. Alexandri Bergomate.

(Anno 1143, Dec. 1.)

[LUPI, *Cod. diplom. Berg.*, II, 1043.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis OBERTO præposito et fratribus Sancti Alexandri Pergamensis Ecclesiæ, tam præsentibus quam futuris, canonice substituendis, in perpetuam memoriam.

Justitiæ et rationis ordo suadet ut qui sua a successoribus desiderant mandata servari decessoris sui voluntatem et statuta custodiant. Eapropter nos qui in regimine sedis apostolicæ prædecessori nostro felicis memoriæ papæ Innocentio, licet indigni, successimus, ipsius voluntatem ac statutum custodire volentes, sententiam, quæ inter vos et canonicos Sancti Vincentii ab ipso promulgata est, confirmamus et ratam manere censemus. Hanc videlicet et quoties canonici Sancti Alexandri in solemnitatibus et exsequiis mortuorum cum canonicis Sancti Vincentii, sive in aliis convenerint, præpositus Sancti Alexandri teneat primum locum in sinistra parte chori; capellani ecclesiarum Sancti Salvatoris, Sanctæ Agathæ, Sancti Joannis, Sanctæ Gratæ, Sancti Vigilii, in Dominicis diebus et præcipuis festivitatibus veniant ad ecclesiam Sancti Alexandri ad majores missas. Criminosi de parochia S. Alexandri præsente præposito vel uno de presbyteris ejusdem Ecclesiæ pœnitentiam suscipiant. Item statuimus ut presbyteri qui jurant fidelitatem Beato Vincentio jurent et Beato Alexandro. Unus quoque de sacerdotibus Sancti Alexandri portet capsam cum reliquiis; in mutatione vero ecclesiæ duo de presbyteris Sancti Alexandri portent archam cum duobus de presbyteris Sancti Vincentii. Ad scrutinia in Cœna Domini ad baptismum et in aliis solemnitatibus more solito conveniant. Cum canonici Sancti Vincentii ad ecclesiam Sancti Alexandri venerint, et in campanis pulsandis et in aliis sicut consuetudo est, honorifice suscipiantur, et totum chorum, sicut consueverunt, obtineant. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona eadem Ecclesia impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant; in quibus hæc duximus propriis exprimenda vocabulis: ecclesias de Licina, de Lemene et Sancti Faustini, de Villa, de Gromole; de Virgil, salva diœcesani episcopi canonica justitia. Concessionem quoque decimarum a bonæ memoriæ Adelberto Pergamensi episcopo ecclesiæ vestræ præposito canonice factam, quemadmodum in scriptis ejusdem episcopi et canonicorum Beatorum martyrum Alexandri et Vincentii continetur, confirmamus, ut eædem decimæ perpetuis fratrum usibus cedant. Porro bonos usus et rationabiles consuetudides a prædecessore nostro piæ recordationis papa Innocentio et Honorio vobis firmatas nos quoque auctoritate apostolica roboramus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat super hac nostra confirmatione Beati Alexandri Bergomensis Ecclesiam de cætero perturbare, ant qualibet occasione jam infringere vel mutare. Sed omnia vobis perpetuum integra conserventur quemadmodum præsentis scripti sanctione instituta esse noscuntur. Si quis autem huic nostræ confirmationi temerario ausu contraire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui periculum patiatur atque excommunicationi subjaceat. Amen, amen.

Ego Cœlestinus Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego conradus Sabinensis episcopus subscripsi.

Ego Theodewinus episcopus S. Rufinæ sub scripsi.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus suscripsi.

Ego Rainerius presbyter cardinalis tit. Sanctæ Priscæ subscripsi.

Ego Thomas presbyter cardinalis tit. Vestinæ subscripsi.

Ego Hubaldus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Praxedis subscripsi.

Ego Petrus card. presb. tit. S. Susannæ subscripsi.

Ego Gregorius diaconus card. Sanctorum Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Otto diac. card. Sancti Georgii ad Velum Aureum subscripsi.

Ego Gerardus diac. card. S. Mariæ in Dominica subscripsi.

Ego Gisilberius diac. card. S. Romanæ Ecclesiæ subscripsi.

Ego Guido sanctæ Romanæ Ecclesiæ diac. card. subscripsi.

Ego Nicolaus sanctæ Romanæ Ecclesiæ diac. card. subscripsi.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii Kalend. Decembris, indictione VI, Incarna-

›nis Dominicæ anno 1143, pontificatus vero ›mni Cælestini II papæ anno primo.

XI.

[regorium] episcopum Bergomatem de præcedente privilegiorum confirmatione certiorem facit.

(Anno 1143, Dec.)

[Lupi, *Cod. dipl. Berg.*, II, 1047.]

Cœlestinus episcopus, servus servorum Dei, ve-rabili fratri G[regorio] Bergomensi episcopo, sa-tem et apostolicam benedictionem.

Fraternitati tuæ notum fieri volumus quod sen-›tiam Beati Vincentii et Alexandri a prædeces-re nostro beatæ memoriæ papa Innocentio pro-ılgata est, sedis apostolicæ auctoritate firmavimus, de per præsentia scripta fraternitati tuæ manda-ıs quatenus quod de presbyteris interdictis et is quæ ad observationem hujus sententiæ perti-nt ab eodem prædecessore nostro tibi injunctum , ut observes et facias observari.

XII.

ivilegium pro monasterio SS. Salvatoris et Quirici.

(Anno 1143, Dec. 5.)

[Ughelli, *Italia sacra*, III, 711.]

Cœlestinus episcopus, servus servorum Dei, dile-› filio Alberto abbati monasterii Sancti Salvatoris, B. Quirici Populonien, ejusque successoribus re-ılariter subtituendis in perpetuum.

Officii nostri nos hortatur auctoritas, ut religiosas rsonas, et loca eorum regimini deputata paternis ›ectibus diligamus, et ipsorum quieti salubriter xiliante Domino provideri curemus. Proinde, ecte in Domino fili Alberte abbas, tuis rationabi-›us postulationibus clementer annuendum duximus, Salvatoris Domini nostri Jesu Christi ac Sancti ıirici monasterium, cui Deo auctore præesse di-›osceris, sub B. Petri tutelam protectionemque scipimus, et apostolicæ sedis privilegio communi-ıs, statuentes ut quascunque possessiones, quæ-nque bona idem monasterium inpræsentiarum ›te et legitime possidet, aut in futurum conces-›ne pontificum, largitione regum vel principum, ›latione fidelium, seu aliis justis modis præstante ›mino poterit adipisci, firma tibi tuisque succes-›ibus et illibata permaneant. In quibus hæc pro-is nominibus duximus annotanda : totam videlicet ram illam, quæ est ascala Sancti Ambrosii usque collem Scultatorii, quemadmodum usque ad hæc ›pora cum silvis, vineis, terris, cultis vel incultis, ›ifice videmini possedisse ; montem videlicet civi-s destructæ, quæ antiquitus Populonia vocata cum omnibus suis appendiciis ibidem consisten-ıs; ecclesiam Sancti Christophori cum omnibus pertinentiis, quæ in Livellino sita est ecclesiam ›cti Blasii, quæ sita est in Laborcone cum om-ıs suis pertinentiis, in Corsica ecclesiam Sancti ›olai in Monario cum omnibus suis pertinentiis. ›dificiis. Piscina Lifredi, Falconaia, Franciola, ›ellone cum omnibus suis pertinentiis. Molendinum de Guidalto, la Cosella, Fabricianum, Saline, Caldanella. Decimas quoque possesionum vestrarum, sicut hactenus quiete possidetis, vobis nihilominus confirmamus. Porro ordinationes clericorum, seu monachorum vestrorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, pro libertate, et reverentia ejusdem loci hoc decreto nostro indulgemus, ut quem malueritis adeatis antistitem, si quidem Catholicus fuerit, et gratiam apostolicæ sedis habuerit, eaque gratis et absque pravitate quod postulatur indulgeat. Item constituimus ut, obeunte abbate, non alius ibi, quacunque obreptionis auctoritate ordinetur, nisi quem fratres ejusdem cænobii cum communi consensu secundum timorem Dei elegerint, maxime si de eadem congregatione idoneus inventus fuerit. Quod si talis qui huic regimini congruat, inter eos inveniri non possit, aliunde sibi Patrem et Magistrum exspectent. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur, etc. Amen.

Ego Cœlestinus Ecclesiæ Catholicæ episcopus ss.

Ego Corradus Sabinensis episcopus subscripsi.

Ego Theodewinus Sanctæ Rufinæ episcopus ss.

Ego Albericus Ostiensis episcopus subscripsi.

Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi ss.

Ego Otho diac. card. S. Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Ubaldus diac. card. S. Mariæ in Via Lata ss.

Datum Laterani per manum Gerardi S. R. E. cardinalis ac bibliothecarii, Non. Decembris, indict. vi, Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontificatus vero D. Cælestini II papæ anno i.

XIII.

Privilegium pro monasterio Præmonstratensi.

(Anno 1143, Dec. 6.)

[Hugo, *Annal. Præm.*, I, p. 14.]

Cœlestinus episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Hugoni Præmonstratensi abbati, ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis, in perpetuum.

Justis votis assensum præbere et religiosorum preces benignis auribus exaudire, apostolicæ convenit dignitati : nec dubium quod si servorum Dei petitionibus benigne concurrimus, nostris opportunitatibus clementem Dominum reperimus, ut quemadmodum divina providentia patres in Dei populo dicimur, ita etiam effectu prosequente operis salubriter præesse fidelibus mereamur. Cum igitur universis personis ecclesiasticis nos oporteat generaliter providere, erga illas tamen propensiori cura nos convenit esse sollicitos, quos constat majori studio omnipotentis Dei servitio iuhiare, et acriori religione ac morum honestate clarescere. Hoc profecto

intuitu, dilecte in Domino fili Hugo abbas, tuæ A devotionis precibus debita benignitate impertimur assensum; et Præmonstratensem Ecclesiam cui, Deo auctore, præesse dignosceris, cum omnibus ad eam pertinentibus præsentis privilegii pagina communimus; statuentes ut quasqunque possessiones, quæcunque bona idem venerabilis locus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, acquirere poterit, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda nominibus: ambitum scilicet ipsius vallis Præmonstratensis, sicut in vestris scriptis continetur, et certis terminis definitur, ab omni videlicet exactione liberum tam terragii, quam B decimæ sive census; curiam quoque de Fontenellis, cum vivario et duabus partibus molendinorum subjacentium, cæterisque appendiciis suis: curiam de Penencourt, cum vineis et cæteris appendicis suis; curtem de Merliu cum vineis suis; curtem de Roseriis, cum pertinentiis et appendiciis suis; curtem de Vercigny cum appendiciis suis; curtem de Souppy, cum molendinis subjacentibus in flumem quod dicitur Axona, cæterisque appendiciis et pertinentiis suis. Duas partes decimæ de Crepy; tertiam partem decimæ de Chavus. Apud Valavergni decem modios vini de decima ejusdem villæ; decimam cum terragio de Vrevin; et terragia de Concivilla, exceptis duobus modiis, quæ inde persolvi debent ecclesiæ Beatæ Mariæ Nogenti. Vivarium etiam et molendinum C juxta eamdem villam, sicut hæc ipsa habuerat in suo dominio Ingelrannus filius Thomæ de Maria in prædictis duabus villis: census de Poilly; molendinum de Rochis; molendinum de Proisel, molendinum de Achery, molendinum de Cortun; molendinum de Cenceny, vinagia de Bourguignon; terram de Carenni; duas partes molendini de Aquila, vineas de Broiencourt, Ursignicourt, Brummout, Lizy, Valavrigny, Montarcenne et Montbavin; vineas de Concy-castello et de Coucivillia; vinagia et vineas de Novavilla in Suessionensi episcopatu, in suburbio civitatis, curtem et locum, torcularium et vineas. Apud Pomerias vinagia; census denariorum Branæ castri, et Branellæ villæ; curtem de Bucy, cum vineis cæterisque pertinentiis suis. Mo- D lendinum de Rupibus, quod sub eadem villa est; curtem de Clamecy cum terculari, vineis et aliis pertinentiis. Apud Sorny duo torcularia, vineas, et alios reditus; curtem de Tenselva cum pertinentiis suis; curtem de Luilly et dimidium molendinum cum cæteris pertinentiis. Apud Bethencourt vinagia et alios redditus; apud Pinon quemdam censum, et tertiam partem minutæ decimæ de atrio et sextam partem cujusdam molendini, et decimam quam Josbertus ibidem habuit. Capellam et curtem de Rosel, cum molendino, vivario, torculari, vineis et omnibus pertinentiis suis. In monte de Trosly curtem unam, et in valle aliam cum terris, vineis,

et aliis pertinentiis suis, et partem villæ cum suis appendiciis, quam Andræas de Baldimento vobis contulit, sicut eam in dominio suo tenebat: et quædam alia ab aliis Dei fidelibus oblata; curtem de Bucy cum pertinentiis suis; curtem de Attechi et duas partes decimæ, vineas cum cæteris appendiciis. Apud Cauny censum et vinagia; in villa quæ dicitur Pons S. Medardi, quamdam partem decimæ. Apud Margival dimidium molendinum; medietatam castanearum a Vausaillon. In episcopatu Noviomensi altare et curtem de Bonolio cum pertinentiis suis; curtem de Bolmont; curtem de Calveni; allodium de Germainnes; curtem de Montisel, curtem de Thory, curtem de Landricourt; et in suburbio Noviomensi terram, vineas et prata, curtem cum his quæ ad eam pertinent; molendina Despeville, et dimidiam partem decimæ ejusdem villæ; duas partes decimæ Destoily; sextam partem decimæ de Duri; molendina de Offois, et duas partes decimæ ejusdem villæ; tertiam partem decimæ de Grecy; dimidiam sedem cujusdam molendini apud Denisam et medietatem decimæ ejusdem villæ; duas partes decimæ de sancta Radegunde; duas partes decimæ de Calveni; tertiam partem decimæ de Caullaincourt; duas partes decimæ de Gricourt; tres partes dimidiæ partis decimæ de Leherwes; tertiam partem decimæ de Lancy; decimam de Kivres; terram apud Omencourt; terram de Liencourt, et de Curcy; tria jugera apud Greum; capellam S. Nicolai liberam apud S. Quintinum curtem allodiorum cum suis appendiciis; curtem de Voiana cum appendiciis; curtem de Hanapiis in allodio cum decima; duas partes decimæ de Bechincourt, duas partes decimæ de Cartigny; totam decimam de Falvi, excepta minuta; quartam partem de Aldeni; molendina de Escauly, cum appendiciis suis; molendina de Hamel; sedes cujusdam molendini apud Pieton. Illud etiam humanitatis ration[e] perspeximus, et præsenti decreto in perpetuu[m] valituro sancimus, ut sorores quæ per labore[m] fratris nostri bonæ memoriæ Nordeberti Magdebu[r]gensis archiepiscopi, et vestram exortationem a[d] omnipotentis Dei servitium accesserunt, et seme[t] ipsas Domino obtulerunt, de bonis ecclesiæ vestra[e] quorum non modica pars eidem loco per eas no[s]scitur pervenisse, sine cujusquam contradictio[ne] nunc et semper in sustentatione temporalium necessaria consequantur. Simili quoque modo dece[r]nimus, ut de laboribus quos propriis manibus sumptibusque colligitis, dare decimas cuiquam no[n] cogamini; sed nec alicui episcopo liceat qualib[et] occasione in ecclesia vestra divina officia prohibere. Si vero generale interdictum in diœcesi factu[m] fuerit, exclusis excommunicatis et clausis janu[is] nihilominus divina officia celebretis. Porro ordinationes canonicorum, vel consecrationes altariu[m] vel basilicarum seu reliqua ecclesiastica sacramen[ta] a Laudunensi suscipietis episcopo, siquidem Catholicus fuerit, et gratiam atque communionem ap[ostolicæ]

olicæ sedis habuerit ; alioquin Catholicum quemmque malueritis adeatis antistitem, qui nostra ltus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Si uis vero nobilium se ibidem sepeliri deliberaverit, sius devotioni et extremæ voluntati, nisi forte cxommunicatus sit, nullus obsistat, salva justitia atricis ecclesiæ. Decernimus ergo ut nulli omnino ominum liceat præfatam ecclesiam temere perturare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas renere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, ed omnia integra conserventur eorum, pro quorum ubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus mnimodis profutura. Si quis autem ausu temerario uic nostræ constitutioni scienter contraire præumpserit, secundo tertiove commonitus, si non ræsumptionem suam congrua emendatione eorreerit, excommunicationi subjaceat. Conservantes utem hæc omnipotentis Dei et BB. Petri et Pauli postolorum ejus gratiam consequantur. Amen, men, amen.

Ego Cœlestinus Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Leodeninus Sanctæ Rufinæ episcopus.

Ego Thomas presbyter cardinalis, etc., etc.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis et bibliothearii, VIII Idus Decembris indictione VII, Incarnaonis Dominicæ anno 1143, pontificatus vero domni œlestini II papæ anno primo.

XIV.

rchiepiscopis et episcopis præcipit ne annuos abbalum præpositorumque Præmonstratensium conventus impediant.

(Anno 1143, Dec. 6.)

[LEPAIGE, *Biblioth. Præm.*, 422.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus archiepiscopis et episcopis ad quos itteræ ipsæ pervenerint, salutem et apostolicam benedictionem.

Desiderium nostrum est, ut beneplacens Deo religio propagatur, et quæ pro ipsius observantia, rationabili providentia statuta sunt, in sua stabilitate firmentur. Tunc enim noster Deo gratus erit famulatus, si sanctorum locorum salubris institutio, rigor et ordo in religionis fuerint puritate servata. Fraternitatem ignorare non credimus, quod fratrum Præmonstratensium ordo per Dei gratiam iam per diversas mundi partes crevit, et eorum bona conversatio et religio ad bene vivendum plurimos incitavit. Unde nos qui in sedis apostolicæ regimine et quamvis indigni, disponente Domino, præsidemus, eosdem fratres, et eorum loca diligere volumus et fovere, et eorum opportunitatibus providere. Pro ipsius ordinis observantia statutum est, ut abbates vel præpositi ipsius ordinis Præmonstratum semel in anno conveniant, ut communi fratrum consilio, quæ in eodem ordine corrigenda sunt corrigantur, et statuenda ad honorem Dei rationabiliter statuantur. Quocirca per præsentia vobis scripta mandamus quatenus eosdem abbates vel præpositos in vestris episcopatibus commorantes ad eumdem conventum venire nullatenus prohibeatis. Imo nolentes ire districte cogatis. Illos autem qui ab eodem apostataverint, et de locis ubi professionem fecisse noscuntur, absque prælati totiusque congregationis permissione discesserint, si commoniti redire contempserint, excommunicationis vinculo innodetis, et per parochias vestras excommunicatos denuntietis.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis et bibliothecarii, VIII Idus Decembris, indictione X, Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontificatus nostri anno primo.

XV.

Ad Arnaldum Narbonensem archiepiscopum et suffraganeos. — Moneant parochianos suos ne Aimoniis, Guillelmo Montipessulani domino rebellibus, receptaculum præbeant, alioquin excommunicandos.

(Anno 1143, Dec. 8.)

]Dom BOUQUET, *Recueil*, t. XV, p. 409.]

COELESTINUS, episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus [ARNALDO] Narbonensi archiepiscopo, ejusque suffraganeis, salutem et apostolicam benedictionem.

Dilectus filius noster, Guillelmus de Montepessulano, sicut vos ignorare non credimus, villam suam per Dei gratiam recuperavit, et maxima pars hominum ejusdem villæ ad ipsius fidelitatem rediit. Nunc autem sicut accepimus, quidam proditores ipsius, Aimonii (2) scilicet eum quibusdam complicibus suis, in vestris episcopatibus commorantes, pacem perturbare et guerram facere machinantur. Quia ergo proditores et pacis violatores ecclesiastica sunt coercendi justitia per præsentia vobis scripta mandamus ut parochianos vestros, ne ipsos contra eumdem dominum suum retinere præsumant, districtius moneatis ; et si monitis vestris non obtemperare, eosque post commonitionem vestram retinere præsumpserint, in locis ubi recepti fuerint, divina prohibeatis officia celebrari, præter baptismum puerorum et pœnitentiam morientium, parochianos quoque vestros ab eorum auxilio desistere commoneatis, et si contemptores exstiterint, eos aliminibus ecclesiæ arceatis.

Datum Laterani VI Idus Decembris.

(2) Aymonii ob id Guillelmo infesti dicebantur, quod aliis non sibi sanguinis communione devinctis vicariam sui absentis potestatem demandasset ; hocque pertinacius insistebant, quo majore procerum. Ildefonsi præsertim Tolosatis comitis et et aliorum quorumdam magnatum auctoritate fulti videbantur.

XVI.

Ad Hugonem archiepiscopum Turonensem. — Ut responsurus Dolensi antistiti, qui se Aletensi episcopatu spoliatum querebatur, ad sedem apostolicam accedat

(Anno 1143, Dec. 10.)

[MARTÈNE, *Thes. Anecd.*, III, 887.]

Prædecessor noster bonæ memoriæ papa Innocentius, pro querimonia fratris nostri Dolensis archiepiscopi præterita beati Lucæ festivitate ad suam præsentiam te invitavit, ut et de subjectione, quam ab eo exigis, ecclesiæ tuæ justitiam ostenderes, et de Aletensi episcopatu, quem te detinere asserit, et se sine ratione et judicio spoliatum esse conqueritur, sibi responderes. Ipse quidem eodem termino nostro se conspectui præsentavit; tu autem nec venisti, nec excusationem canonicam prætendisti. Quod quamvis gravi adversum te foret animadversione plectendum, ex mansuetudine tamen sedis apostolicæ et fratrum nostrorum qui pro te rogaverunt, precibus idipsum æquanimiter ad præsens tolerantes, per præsentia tibi scripta mandamus, quod proximis Kalendis Maii nostro te conspectui repræsentes, de prædicta ecclesiæ tuæ subjectione justitiam ostendere, et de prædicto sibi episcopatu respondere paratus.

Datum Lateranis IV Idus Decembris.

XVII.

Ad Guillelmum Montispessulam dominum. — Montispessulani villam ei ab hominibus suis injuriose ablatam redditam fuisse gratulatur.

(Anno 1143, Dec. 10.)

[D. BOUUQUET, *Recueil*, XV, 410.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GUILLELMO Montispessulani, salutem et apostolicam benedictionem.

Quod villam Montispessulani ab hominibus tuis tibi injuriose ablatam per Dei gratiam recuperasti (3) paterno affecto gaudemus, et omnipotenti Domino gratias agimus, utpote quod personam tuam more prædecessorum nostvorum diligere volumus et fovere, et infestatores tuos pro debito nostri offieii animadversione debita coercere. Quia ergo, dilecte in Domino fili, non est potestas nisi a Deo, dilectionem tuam monemus et et exbortamur in Domino, ut ad eum semper respicias, et populum tibi a Deo commissum ita in justitia et æquitate regere studeas, ut Deus exinde honoretur, et mater tua sancta Romana Ecclesia de tuis bonis actibus gratuletur.

Datum Laterani VI Idus Decembris.

XVIII.

Ad Petrum abbatem S. Ægidii. — Mandat ut nomine suo primum lapidem ponat in fundamento capellæ quam Guillelmus Montispessulani dominus ædificare dispossuerat in castro suo novo de Montepessulano, acceptaque ipsius capellæ donatione, censum Romanæ Ecclesiæ quotannis persolvendum constituat.

(Anno 1143, Dec. 10.)

[D. BOUQUET, *ibid.*]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio P[ETRO] abbati S. Ægidii, salutem et apostolicam benedictionem.

Dilectus filius noster Guillelmus de Montepessulano per nuntios suos significavit nobis quod in castro suo quod apud Montempessulanum noviter ædificare cœpit ad honorem Dei unam capellam ædificare disponat. Quia ergo vota fidelium nostris studiis prosequenda sunt, per præsentia tibi scripta mandamus quatenus ad locum ipsum accedas, et ipsius loci in quo capella ædificanda est, donationem ad opus sanctæ Romanæ Ecclesiæ recipias, atque censum congruum, sicut expedire cognoveris, nobis nostrisque successoribus annualiter persolvendum ibidem constituas; postmodum vero in eodem loco, ex more designatione facta, primum lapidem auctoritate nostra in fundamento ponas, sollicite providens ut idem Guillelmus clericis qui eidem capellæ servierint, tantum de bonis suis constituat, ut inde honeste vivere et Deo servire valeant.

Datum Laterani IV Idus Decembris.

XIX.

Ecclesiæ S. Mariæ Halberstadensis protectionem suscinit canonicorunque possessiones confirmat.

(Anno 1143, Dec. 23.)

[Exstat in tabulario regis Berolino, teste JAFFÉ. Regesta Rom. pont., p. 607.]

XX.

Ad archiepiscopum, clerum, et populum Leodiensem. Confirmat latam ab eis excommunicationis sententiam contra infestatores monasterii Stabulensis, hortaturque ut distractiones bonorum a Poppone II factas restitui curent, etc.

(Anno 1143, Dec. 28.)

MARTÈNE, *Ampl. Collect.*, II, 117.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri AD. (4) episcopo, et dilectis filiis clero et populo Leodiensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Gratum nobis est quia, juxta Apostolum, alter alterius onera portantes, dilectum filium nostrum Wiboldum Stabulensem abbatem, sicut ipso referente didicimus, et commissum sibi monasterium contra infestatores suos adjuvatis, et in eos tanquam in sacrilegos debitæ animadversionis sententiam promulgastis. Nos itaque, quorum præcipue interest male acta corrigere et bene gesta firmare, excommunicationis sententiam canonice in eos promulgatam auctoritate apostolica confirmamus, et ratam manere censemus. De aliis vero qui joarias, majorias et villicationes, necnon et beneficia quæ a Poppone secundo abbate acceperunt, cujus alie-

(3) Auxilio Genuensium Montispessulani villam recuperaverat Guillelmus, prout legitur in Annalibus Caffari Genuensibus.

(4) Adalberoni hujus nominis II, filio comitis Gueldriæ, qui ex primicerio Metensi anno 1130 electus est episcopus Leodiensis, præfuitque ad 1146.

nationes et distractiones regum judicio cassatæ sunt, contra voluntatem abbatis retinent et necdum eidem sententiæ subjacent, vobis mandamus quatenus eos easdem administrationes et bona in manu abbatis libere dimittere districtæ commoneatis. Quod si comtemptores exstiterint, anathematis eos vinculo innodetis. Tu vero frater episcope, Henricum de Rupe similiter commoneas, ut domum (5) Erheberti fratris jam dicti abbatis, quam infra treugam in diebus videlicet sacræ Passionis destruxit, et ea quæ de bonis abbatiæ abstulit cum integritate restituat. Quod si infra XL dies post tuam commonitionem adimplere neglexerit, canonicam in eum sententiam proferas, et nec iste, nec alii, de quibus supradictum est, absolvatur, donec eidem abbati digne satisfaciant. De presbyteris vero de Longia et Vellin et aliis, qui præfatis excommunicatis, sicut accepimus, communicare præsumunt, justitiam faciatis.

Datum Laterani v Kalend. Januarii.

XXI.

Privilegium Wibaldo abbati concessum.— Monasterium Stabulense sub sedis apostolica protectione suscipit, ac varia illius privilegia et immunitates confiimat.

(Anno 1143, Dec. 30.)
[MARTÈNE, *ibid.*]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis WIBALDO Stabulensi abbati ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis in perpetuum.

Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosos diligere et eorum loca pia protectione munire. Dignum namque et honestati conveniens esse cognoscitur, ut qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas et a pravorum hominum nequitia tueamur, et apostolicæ sedis patrocinio foveamus. Eapropter, dilecte in Domino fili Wibolde abbas, tuis justis postulationibus debita benignitate gratum impartientes assensum, Stabulense monasterium, cui, Deo auctore, præesse dignosceris, sub beati Petri et nostra protetione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : Malmundarium videlicet, quod sicut ab initio fundationis suæ fuisse cognoscitur, semper subditum sit Stabulensi loco quemadmodum cella monasterio, monachi vero ipsius loci Stabulaus professionem faciant, et ubi abbas providerit benedicantur et ordinentur, nec pro eodem loco Stabulensis abbas, qui pro tempore fuerit, cogatur Coloniensi archiepiscopo obedientiam promittere, vel animarum curam ab ipso sus-

A cipere. Castellum quod Longia vocatur, prohibentes quod nullus advocatus ibi aliquid sibi usurpare præsumat, sed in dispositione abbatis omni tempore permaneat ; ecclesiam in Sprimont, in Herram, in Turaines, in Hosammont, in Oiseis, in Praisdis, in Aldendhorph, in Amblavia, in Tumbis, in Clotena, villam Germiniacum et duo molendina super fluvium Suppiam, villam Turnines, villam Sprimont, Lukesenges, Villippes, Tavernou, Husenebarch, quam dedit vobis liber homo Godefridus villam Bacen. Ordinationes autem ecclesiarum et decimationes earum, sicut hactenus habuistis, vobis nihilominus confirmamus, statuentes ut in parochialibus ecclesiis quas tenetis nullus episcopus absque abbatis assensu presbyterum collocet, sed, juxta decre-
B tum prædecessoris nostri bonæ memoriæ papæ Urbani, episcopi parochiæ curam cum abbatis consensu sacerdoti committant, ut ejusmodi sacerdotes de plebis quidem cura episcopo rationem reddant, abbati vero pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subjectionem exhibeant. Prohibemus quoque ut in possessiones ipsius monasterii nullus joariam, vel majoriam, aut villicationem hæreditario, seu feodi jure per successionem teneant, sed in potestate abbatis sit ordinare, et, cum opportunum cognoverit immutare, securitatem etiam et libertatem in circuitu ipsius monasterii infra leugam, sicut a regibus seu imperatoribus rationabili providentia concessum est, nullus præsumat infringere. Idem vero monasterium tertium
C advocatum non habeat, sed, juxta antiquam consuetudinem, duos tantum, quorum primus advocatiam cum banno de manu regum vel imperatorum accipiat, alter autem qui de manu primi advocati beneficium acceperit, bannum a regibus vel imperatoribus accipiat, nec liceat eis in possessionibus vel personis monasterio pertinentibus hospitia, placita, precarias, exactiones facere, non palefridos tollere, non freda, non redhibitiones, non consuetudines, quæ mortuæ manus vulgo appellantur, exigere, sed, sicut in scriptis regum vel imperatorum continetur, ad jus et ordinationem abbatis pertineant. Ministeriales autem, cum ad festa monasterii convenerint, nullum servitium aut pastum exigant, nisi quantum abbas rationabiliter eis providerit inpendendum. Addentes etiam auctoritate apostolica interdicimus
D ut abbatia ipsa nulli in beneficium vel concambium detur, nec a laico unqnam regatur, nec liceat abbati, qui pro tempore fuerit, possessiones vel bona ipsius in feodum vel in pignus alicui dare, nec ullam prorsus commutationem vel quamlibet alienationem absque communi capituli consilio exinde facere. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur, sed liceat vobis communi consilio vel partis consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam, absque ullius contradictione, abbatem

(5) Is alias dicitur *Erchembertus*.

eligere. Chrisma quidem, oleum sanctum, consecrationes altarium seu basilicarum, abbatis benedictionem et monachorum ordinationem, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a diocœsano suscipiatis episcopo, si quidem Catholicus fuerit et gratiam atque communionem sedis apostolicæ habuerit, et ea gratis et absque aliqua pravitate vobis voluerit exhibere ; alioquin liceat vobis Catholicum quemcunque malueritis adire antistitem, qui nimirum nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Porro abbas qui pro tempore eidem loco præfuerit, ad nullius nisi diœcesani episcopi synodum ire cogatur. Presbyteri autem sive clerici, qui in vestris ecclesiis deserviunt, debita et consueta vobis servitia absque ulla contradictione persolvant. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ut quicunque se illic sepeliri deliberaverint, nisi forte excommnnicati sint, nullus obsistat, salva tamen justitia matricis ecclesiæ. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione sunt, usibus omnimodis profutura, salva vero sit antiquæ libertatis justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Cœlestinus Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Theodewinus Sanctæ Rufinæ episcopus.

Ego Albericus Hostiensis episcopus.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus.

Ego Guido presbyter cardinalis titulo Sancti Chrisogoni.

Ego Goizo presbyter cardinalis titulo Sanctæ Cæciliæ.

Ego Thomas presbyter cardinalis titulo Vestinæ.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Gerardus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Dominica.

Ego Octavianus diaconus cardinalis Sancti Nicolai in Carcere Tulliano.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sancti Angeli.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, III Kalend. Januarii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontificatus vero domni Cœlestini secundi papæ anno primo.

XXII.

Privilegium pro ecclesia Aquensi.

(Anno 1143-44.)

[PITTON, *Annales de l'Eglise d'Aix*, p. 130.]

CŒLESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis BERTRANDO præposito Aquensi ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, canonice subintrantibus, etc.

Aquensem Ecclesiam sub B. apostolorum et nostra protectione suscipimus, et quascunque possessiones, et quæcunque bona quæ eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, in quibus hæc duximus propriis exprimenda vocabulis: territorium de Ratmont quod Guido archiepiscopus tunc existens præpositus donavit Ecclesiæ vestræ et canonicis Deo ibidem servientibus, et clauditur subjectis terminis, a septentrione strata publica, qua itur ad S. Honoratum (*Saint-Honorat de Roquefavour*), ab oriente rivulo, qui descendit per vallem Massiliensem (*lou Plan d'Aguilles*), et cadit in fluvium qui dicitur Arc ; a meridie ab eodem fluvio scilicet Arc, ab occidenti sicut aqua vergit et dividitur cum territorio Sancti Honorati, etc.

XXIII.

Privilegium pro monasterio Rotensi.

(Anno 1144, Jan. 2.)

[*Monumenta Boica*, I, p. 358.]

CŒLESTINUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus C[ONRADO] Salzburgensi archiepiscopo HENRICO Ratisponensi et R. Pataviens episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Fraternitati vestræ notum esse credimus, quo Rotense monasterium cum omnibus bonis suis juris beati Petri existit, et ad ejus proprietatem et defensionem specialiter pertinere dignoscitur Unde tanto propensius ipsum monasterium fratres inibi Domino servientes juvare et manutenere debemus, quanto specialius eos ad ju sedis apostolicæ pertinere, et sub ejus protectione ac defensione permanere cognoscitis. Quocirca p præsentia vobis scripta mandamus, quatenus pr beati Petri et nostra reverentia dilectum filiu B. ejusdem loci abbatem fratres quoque ejus, eorum loca diligatis, et honoretis, juvetis et manuteneatis, atque a pravorum incursibus defendetis. De parochianis vero vestris, de quibus vob questi fuerint, occasione remota, plenam eis justitiam faciatis.

Datum Laterani IV Nonas Januarii.

XXIV.

Waltero episcopo Augustano committit tutelam monasterii Rotensis contra viduam comitis Ottoni

(Anno 1144, Jan. 2.)

[*Monumenta Boica*, I, p. 359.]

CŒLESTINUS episcopus, servus servorum Dei, ve

nerabilli fratri WALTERO Augustensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

A Dilectus filius noster Berticus Rotensis monasterii abbas, ad sedem apostolicam veniens in præsentia nostra questus est, quod G. relicta Ottonis comitis et Sigfridus ministerialis tuus quasdam possessiones ad jus monasterii sibi commissi pertinentes violenter auferant, et injuste detineant : et quoniam ipsum monasterium cum omnibus bonis suis juris beati Petri existit, et ad ejus proprietatem et defensionem specialiter pertinere dignoscitur, per præsentia tibi scripta mandamus, quatenus præfatos invasores bona ejusdem monasterii jam dicto abbati et fratribus reddere, et in pace dimittere districte commoneas. Quod si facere contempserint eos censura coerceas.

Data Laterani IV Nonas Januarii.

XXV.

Ad Folmarum Hirsaugiensem et Adamum Eberacensem, abbates.

(Anno 1144, Jan. 2.)

[*Codex Laureshamensis*, I, 241.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis FOLMARO Hirsaugiensi et ADAMO in Ebera abbatibus, salutem et apostolicam benedictionem.

Veniens ad sedem apostolicam Baldemarus abbas C Laurishammensis abbatiæ ad quam se regulariter electum fuisse asserebat, et exinde absentem et sine judicio spoliatum esse conquerebatur, restitutionem postulavit. Verum cum venerabilis fratris nostri Theodewini Sanctæ Rufinæ episcopi attestatione et multorum discretorum virorum litteris cognovimus, quod Laurishamum ad discussionem causæ suæ et objectis respondere, noluit interesse, et a regimine abbatiæ Blidenstat, ad ipsam absque Romanæ Ecclesiæ auctoritate translatus fuerat, et illam ad quam illicite transierat, ei abstulimus, et ab altera quam primum habuerat, eum suspendimus. Cæterum cum frater ille, qui in regimine Laurishammensis abbatiæ substitutus est, de crimine simoniæ apud nos est diffamatus, et nos tantum crimen indiscussum præterire non possumus, nec D debemus; per præsentia vobis scripta mandamus quatenus si personæ apparuerint, quæ de simonia ipsum canonice impetant, congruo loco et tempore utraque parte ante vestram evocata præsentiam, causam diligenter audiatis, et fine canonico terminetis; alioquin idem frater quinta manu religiosarum personarum de tanto crimine se expurget. Quod autem a vobis exinde factum fuerit, de electione quoque et modo electionis, et utilitate personæ veritatem nobis significare minime differatis, et tunc veritate plenius cognita, quod ad honorem Dei faciendum fuerit, auctore Domino faciamus.

Datum Laterani IV Nonas Januarii.

XXVI

Privilegium pro ecclesia S. Sepulcri Hierosolymitana.

(Anno 1144, Jan. 10.)

[ROZIÈRE, *Cartulaire du Saint-Sépulcre*, 29].

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis PETRO priori et fratribus Sancti Sepulcri Jerosolymitani, tam præsentibus quam futuris, canonice substituendis in perpetuum.

Si mansuetudo et liberalitas sanctæ Romanæ Ecclesiæ universis Christianis debet opportuna solatia ministrare, multo magis his qui religiosam vitam ducunt et omnipotenti Domino familiarius adhærere videntur, id ipsum convenit impertiri. B Quia igitur, dilecti in Domino filii, juxta Regulam beati Augustini, vivere decrevistis, et in loco, ubi steterunt pedes Domini, adorantes, apud gloriosum sepulcrum ejus, in quo triduo corporaliter requievit, et alia sacratissima loca, in quibus Redemptor mundi pro salute nostra vincula, flagella, crucis ignominiam, vulnera mortemque sustinuit, regulariter militatis, majori vos benevolentia et gratia dignos esse censemus, et paternis vos affectibus volumus confovere. Vestris ergo postulationibus debita benignitate accommodantes assensum, sacrosanctam ecclesiam Sancti Sepulcri, in qua, divinis obsequiis insistentes, passionem Dominicam et victoriosissimæ crucis triumphum assidue oculata fide recolitis, necnon etiam personas vestras sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsenti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæconque bona eadem ecclesia impræsentiarum canonice possidet, quæcunque etiam ab egregiæ memoriæ viris, duce videlicet Godofredo et utroque rege Balduino, Arnulpho quoque et aliis patriarchis, eidem loco juste collata sunt, aut in posterum a patriarchis vel aliis Dei fidelibus rationabiliter conferentur firma vobis et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : medietatem videlicet oblationum Sancti Sepulcri, et omnes oblationes Dominicæ Crucis, necnon et omnes oblationes altarium in ecclesia Sancti Sepulcri existentium, sicut patriarcharum dono vobis rationabiliter donatæ sunt; domos, stationes et furnos omnes civitatis Jerusalem, exceptis duobus, Hospitalis videlicet et ecclesiæ Sanctæ Mariæ Latinæ, sicut dono ducis Godofridi et fratris ejus regis Balduini et aliorum bonorum hominum vobis legitime concessa sunt; casalia, quæ possidetis in territorio Jesusalem, Mahumeriam videlicet cum pertinentiis suis, Sabaiet, Cafareab, Calandriam, Armotiam, Ramittam, Beteligel, Bethsuri, Aessens, cum pertinentiis suis; in territorio Ramensi Gith casale cum omnibus pertinentiis suis; in territorio Cæsariensi castellum Feniculi cum pertinentiis suis; in territorio Tyri casale Derina cum pertinentiis suis; ortum, quem habetis inter murum et antemurale civitatis Tyri; ortum et molendina

et alias possessiones, quas habetis infra et circa Antiochiam; (A) ecclesiam Quarantene cum pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Petri Ioppe cum pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Sepulcri in Acon cum terra et domo, quam dedit vobis Lambertus Hals, et aliis pertinentiis suis; in territorio ejusdem civitatis ecclesiam Sanctæ Mariæ de Mimas cum pertinentiis suis; ecclesiam Sanctæ Mariæ in civitate Tyro cum pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Sepulcri in Monte Peregrino cum pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Georgii in montanis cum pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Sepulcri in Brundisio civitate cum pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Sepulcri in Barleto cum pertinentiis suis; ecclesiam quam habetis in Venosa civitate dono Nicholai, ejusdem civitatis episcopi, cum pertinentiis suis; (B) ecclesiam Sancti Sepulcri juxta Trojam civitatem cum pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Theodori martyris ante portam Beneventanæ civitatis cum pertinentiis suis; castellum Cerret cum pertinentiis suis, quod nobilis vir Albertus, Blandatensis comes, ecclesiæ Sancti Sepulcri donavit; ecclesiam quam habetis in episcopatu Constantiensi, in villa quæ vocatur de Kendorf. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva apostolicæ sedis et patriarchæ Jerosolymitani reverentia et episcoporum (C) in quornm parochiis ecclesiæ vestræ sitæ sunt canonica justitia. Si qua in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat; cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. (D)

Ego Cœlestinus, Catholicæ Ecclesiæ episcopus, suscripsi.

Ego Conradus, Sabinensis episcopus, subscripsi.

Ego Theodovinus Sanctæ Ruffinæ episcopus, subscripsi.

Ego Albericus, Ostiensis episcopus, subscripsi.

Ego Stephanus, Prænestinus episcopus, subscripsi.

Ego Imarus, Tusculanus episcopus, subscripsi.

Ego Gregorius presbyter cardinalis tituli Calixti, subscripsi.

Ego Goizo, presbyter cardinalis tituli Sanctæ Cæciliæ, subscripsi.

Ego Hubaldus, presbyter cardinalis tituli Sanctæ Praxedis, subscripsi.

Ego Humbaldus, presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joannis et Pauli, subscripsi.

Ego Gregorius, diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi, subscripsi.

Ego Octo, diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum, subscripsi.

Ego Ottavianus, diaconus cardinalis Sancti Nicolai in Carcere Tulliano, suscripsi.

Datum Laterani, per manum Gerardi, sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, IV Idus Januarii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Cœlestini papæ II anno primo.

XXVII.

Ecclesiæ Lucensis fratribus, Almerici bonæ memoriæ S. R. E. cancellarii et ecclesiæ B. Mariæ Novæ diaconi cardinalis, hæredibus, id privilegii tribuit ut ex eorum numero in posterum deligantur diaconi cardinales ecclesiæ B. Mariæ Novæ,

(Anno 1144, Jan. 10.)

[*Bullar. Later.*, 122.]

XXVIII.

Privilegium pro ecclesia S. Sepulcri Hierosolymitani.

(Anno 1144, Jan. 10.)

[ROZIÈRE, *Cartul. du Saint-Sépulcre*, 27.]

CŒLESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis PETRO priori et fratribus Sancti Sepulcri Jerosolymitani, tam præsentibus quam futuris, canonice substituendis in perpetuum.

Quoties in quibusdam conventionibus noster exspectatur assensus, ne in dubium veniant quæ geruntur, ratio eas pro securitate partium debet habita solidare. Dilectus siquidem filius noster Fulco, illustris Jerosolymorum rex, et Milesennis uxor ejus, regina, monasticæ religionis viros aut mulieres in ecclesia Sancti Lazari, quæ in Bethania sita est, stabiliri desiderant, et id tam suis quam venerabilis fratris nostri Guillelmi, patriarchæ Jerosolymitani, necnon archiepiscoporum et episcoporum illius terræ litteris sedis apostolicæ auctoritate roborati suppliciter postulant. Ideoque nos, quorum præcipue interest justis votis assensum præbere, piis eorum desideriis debita benignitate gratum impertientes assensum, statuimus ut in eadem Beati Lazari ecclesia, juxta jam dicti fratris nostri patriarchæ nec non præfati regis et reginæ petitionem et ordinationem, viri aut mulieres monasticæ professionis ad honorem et servitium Dei statuantur, et ordo monasticus perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur. Concambium quoque de casali Thecuæ, sicut præfatus rex libere vobis concessit, et de casalibus, quæ ad sustentationem religiosarum personarum in eadem ecclesia ordinandarum vos ei similiter libere concessistis,

quemadmodnm inter vos et ipsum regem factum est et scriptis hinc inde firmatum, auctoritate apostolica confirmamus et ratum manere censemus. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se devino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguino Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat; observantibus autem sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Cœlestinus, Catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

Ego Conradus, Sabinensis episcopus, subscripsi.

Ego Theodovinus, Sanctæ Rufinæ episcopus, subscripsi.

Ego Albericus, Ostiensis episcopus, subscripsi.

Ego Stephanus, Prænestinus episcopus, subscripsi.

Ego Imarus, Tusculanus episcopus, subscripsi.

Ego Gregorius, presbyter cardinalis tituli Calixti, subscripsi.

Ego Goizo, presbyter cardinalis tituli Sanctæ Cæciliæ, subscripsi.

Ego Hubaldus, presbyter cardinalis tituli Sanctæ Praxedis, subscripsi.

Ego Humbaldus, presbyter cardinalis tituli Sanctorum Joannis et Pauli, subscripsi.

Ego Gregorius, diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bachi, subscripsi.

Ego Octo, diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum, subscripsi.

Ego Octavianus, diaconus cardinalis Sancti Nicolai in Carcere Tulliano, subscripsi.

Datum Laterani, per manum Geraldi, sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, IV Idus Januarii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1145, pontificatus vero domini Cœlestini papæ II anno primo.

XXIX.

Ad Petrum priorem et canonicos S. Sepulcri Hierosolymitani. — Ecctesiam illis in urbe Roma concedit.

(Anno 1144, Jan. 12.)

[HOZIÈRE, *ibid.*, p. 76.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis P[ETRO] priori et canonicis Sancti Sepulcri, salutem et apostolicam benedictonem.

Fratres vestros, dilectos videlicet filios nostros ... et C..., cum litteris prædecessori nosrro bonæ A memoriæ, papæ Innocentio, a fraternitate vestra transmissis debita benignitate suscepimus, et in suis justis postulationibus exaudivimus, utpote qui sanctam Jerosolymitanam Ecclesiam et personas vestras vera in Domino charitate diligimus, et, in quibus secundum Deum possumus, honorare et exultare volumus. Ideoque pro honestate et religione vestra dignum duximus nt in Romona urbe vobis ecclesiam concedamus, in qua et Domino serviatis, et, cum pro negotiis Ecclesiæ vestræ ad curiam veneritis, honestum hospitium habeatis. Vestræ itaque interest, dilecti in Domino filii, ut, quanto gloriosum Domini nostri Jesu Christi Sepulcrum et cætera loca, quæ ipse corporali præsentia sua visitare dignatus est, propius cernitis, tanto B in ipsius servitio devotiores existatis, et sic ei per omnia placere studeatis, ut post hujus vitæ transitum sempiternæ retributionis fructum a remuneratore omnium bonorum Domino Jesu Christo percipere mereamini. Præfatos vero fratres vestros, qui honeste apud nos conversati sunt, et pro commissis sibi negotiis fideliter laboraverunt, dilectioni vestræ commendamus, rogantes ut pro nostra charitate de charis chariores habeatis. Orantes vos pro nobis gratia divina custodiat, et ab omnibus peccatis absolvat.

Data Laterani II Idus Jaunarii.

XXX.

Privilegium pro cœnobio S. Bertini Sithiensi.

C (Anno 1144, Jan. 19.)

[*Colleciion des Cartul.*, III, 314.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei., dilecto filio LEONI, abbati Sancti Bertini, ejusque suecessoribus regulariter substituendis iu perpetuum.

Justitiæ et rationis ordo suadet ut qui sua desiderat a successoribus mandata servari, prædecessoris sui procul dubio voluntatem et statuta custodiat, Ideoque, dilecte in Domino fili, Leo abbas, decisionem controversiæ, quæ est diutius agitata inter te et dilectum filium nostrum Petrum, Cluniacensem abbatem, pro subjectione, quam idem abbas sibi in tuo monasterio vindicabat. quemadmodum a præde- D cessore nostro bonæ memoriæ papa Innocentio, nobis quoque et aliis fratribus suis præsentibus et collaudantibus, facta est, et scripti sui munimine roborata, confirmamus et ratam manere censemus. Privilegiis itoque Cluniacensium, quæ super hoc se habere ab apostolica sede dicebant, ab eodem prædicto prædecessore nostro justitia dictante, cassatis, ad exemplar iptius tam te quam successores ac fratres tuos, seu monasterium Sancti Bertini, ab hujusmodi lite et Cluniacensium subjectione absolvimus; idemque cœnobium libertati proprie restitutum, salvo jure Taruanensis Ecclesiæ vel episcopi, sub solius Romanæ Ecblesiæ ditione atque tutela perpetuo manere decerminus, statuentes ut quasounque possessiones, quæcanque bona idem locus in-

præsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, liberalitate principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : in Taruanensi parochia, ecclesiam Sanctæ Margaretæ, ecclesiam Sancti Joannis, Sancti Martini, ecclesiam de Harbela, ecclesiam de Peternesse, ecclesiam de Turbessem, sicut antiquitus ab omni episcopali redditu liberas ; ecclesiam de Broburg cum capellis suis ; duos etiam manipulos decimæ novæ terræ ubicunque accreverit in tota parochia de Bro burg, quæ extenditur usque ad terminos vicinarum parochiarum ; ecclesiam de Arkes cum eadem villa, ecclesiam de Poperinghem cum eadem villa, ecclesiem B de Steenkerka, ecclesiam de Brusele, ecclesiam de Scales, ecclesiam de Boveringhem cum villis earum, villam de Aldenfort et de Ostresela et de Rokestor, cum terra quam emit Ecclesia ab Arnulpho de Vuenti, et aliis terris adjacentibus ; allodium quod Clarembaldus dedit in villa Eustinghem, ecclesiam de Coeka, ecclesiam de Helein cum villis earum, et quod ex dono Joannis bonæ memoriæ, Morinensis episcopi, in ecclesia de Valnas possidetis ; ecclesiam de Locanes et Acquina, ecclesiam de Hunela cum eadem villa, altare de Merchem, quod venerabilis Joannes episcopus vobis concessit. In Noviomensi parochia, Canetæ curtim, id est Calmunt ; in Tornacensi, ecclesiam de Rokeshem, ecclesiam de Edingehem, de Vestkerke, et decimam de Claneskerke ; ecclesiam de Hildingehem, ecclesiam de Lisnega, ecclesiam de Snelgekerke, ecclesiam de Erningehem, ecclesiam de Bovenkerke; in Atreba, tensi parochia, ecclesiam de Verkin, ecclesiam de Salomes, ecclesiam Hautay ; in territorio Furnensi, berquariam quadraginta librarum, quam Caroludedit pro anima Balduini comitis, et terram de Buri, quam ecclesia vestra in Belvacensi pago possidere cognoscitur ; in Coloniensi parochia, ecclesiam de Frekene, ecclesiam de Gildestorp, cum appendiciis earum.

Ex quibus præcipimus ut nulla per episcopos vel eorum ministros exactio quibuslibet occasionibus exigatur, salvis episcoporum annuis redditibus; ecclesiam quoque de Coclerc, quam Baldricus, Tornacensis Ecclesiæ episcopus, Lamberto bonæ memoriæ abbati suisque successoribus, ordinandam, una cum altari de Rusleta, omni exactione liberam tribuit, præter decem solidos denariorum, qui, singulis annis, de Rusleta episcopo persolvuntur, totum etiam atrii spatium, quod ab omni parte basilicæ vestræ usque ad medium Agnionis fluvii cursum interjacet, cum piscariis Mera et Grath, Mardic et Stranguer, et Laugha, et terris adjacentibus, cultis vel incultis, sicut antiquitus possidetis. Iterum in parochia Taruanensi, ecclesiam de Osclara, ecclesiam de Vuarnestim, ecclesiam sanctæ Mariæ, quæ dicitur Eggafridi capella, ecclesiam de Haveskerke. Præfati quoque prædecessoris nostri vestigiis inhærentes, concordiamque inter Lambertum prædecessorem tuum, dilecte in Domino fili, Leo abbas, et Everardum, filium Odberti de Helcinio, super altari ejusdem villæ et capellis suis, in præsentia Joannis, bonæ memoriæ Morinensis episcopi, et clericorum ejus, rationabiliter facta est, et scripto suo firmata, auctoritate apostolica confirmamus, et præsentis scripti pagina communimus. Pratum quoque Sancti Martini, et femedir Petri presbyteri, atque sart alberti, quæ, pro conservanda concordia, eidem Everardo, tantum in vita sua, concessa sunt, idem monasterium absque ullius contradictione, juxta tenorem ipsius concordiæ, de cætero quiete possideat. Stationes autem publicas ab episcopo in eodem fieri monasterio, eumden episcopum frequenter venire, nisi ab abbate et fratribus vocatus fuerit, omnino prohibemus. Obeunte vero te, nunc ejusdem loci abbate, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatnr, nisi quam fratres communi consensu vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam, elegerit. In monasterio quoque Sancti Silvini apud Alciacum, juxta antiquam consuetudinem, de vestra congregatione idonea et religiosa persona semper in abbatem præponatur, eligatur. Statuimus etiam ut, juxta decretum felicis memoriæ Urbani papæ, in parochialibus ecclesiis quas tenetis, episcoporum consilio presbyteros collocetis, quibus episcopi parochiæ curam cum vestro assensu committunt, ut ejusdem sacerdotes de plebis quidem cura rationem reddant ; vobis autem pro rebus temporalibus, ad monasterium pertinentibus, debitam subjectionem exhibeant. Sancimus insuper ut infra parochias vestras nullus ecclesiam vel monasterium absque vestro assensu ædificare præsumat, salva nimirum in omnibus apostolicæ sedis auctoritate. Ad indicium autem hujus perceptæ a Romana Ecclesia libertatis, singulis annis unciam auri nobis nostrisque successoribus persolvatis. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat idem monasterium super hac nostra concessione ac confirmatione temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, etc. » Ut supra in privilegio Innocentii, usque in finem.

« Ego Cœlestinus, Catholicæ Ecclesiæ episcopus, D subscripsi.

« Datum Laterani, per manum Gerardi, sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, quarto decimo Kal. Februarii, indictione septima, Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontificatus vero domni Cœlestini secundi papæ anno primo.

FIAT PAX IN VIRTUTE TUA, ET ABUNDANTIA IN TURRIBUS TUIS.

SANCTUS PETRUS. SANCTUS PAULUS.

—

XXXI.

Ad Gerhoum præpositum Reicherspergensem. — Solatur illum quod multa sustineat ab adversariis, et ut ad se veniat, invitat.

(Anno 1144, Jan. 27.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 593.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GERHOO Richerispergensi præposito, salutem et apostolicam benedictionem.

Super tribulationibus et angustiis, quas pro veritatis et justitiæ assertione dilecti filii nostri G. diaconi cardinalis attestatione te sustinere accepimus, paterna tibi affectione compatimur, et in quibus secundum Deum possumus, opem tibi et consilium libenter impendimus. In quibus tanto majorem patientiam te oportet habere, quanto certius est B tuam industriam easdem persecutiones pro defentione justitiæ sustinere. Scis enim nec novum esse nec insolitum quod, juxta apostolum, qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patiuntur ab impiis et dissimilibus, quos Dominus in Evangelio consolatur, beatitudinem æternam iliis repromittens, *Beati* inquit, *qui persecutionem patiuntur propter justitiam.* Nos tamen pro debito officii nostri æmulis tuis obviare et censura ecclesiastica eos cohibere volumus. Unde per præsentia tibi scripta mandamus, quatenus proxima Dominica, qua legitur : *Ego sum pastor bonus*, nostro te conspectui repræsentes, ut per te ipsum causa plenius cognita, quieti et tranquillitati tuæ providere, et sicut dilecto filio opportune tibi subvenire va- C leamus.

XXXII.

Privilegium pro parthenone S. *Hilarii.*

(Anne 1144, Febr. 8.)

[LAMI, *Deliciæ erudit.*, 1737, p. 209.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiabus AGNETI abbatissæ monasterii S. Hilarii in episcopatu Festulano siti. . . . . ejusque tam præsentibus quam futuris, regularem vitam professis, in perpetum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas, et beneplacentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare; nec D enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, si ex charitatis radice procedens, a puritate religionis fuerit conservatus. Eapropter, dilectæ in Domino filiæ, vestris justis postulationibus clementer annuimus et præfatum monasterium, in quo divino mancipatæ estis obsequio sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut omnia castella, prædia, jura curtes, ecclesiæ, vineæ, terræ cultæ sive incultæ, cum pertinentiis suis, quæcunque etiam idem monasterium inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel pricipum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adi- A pisci, firma vobis vestrisque successoribus succedentibus et illibata permaneant. Ipsum vero monasterium in eodem statu et regimine sanctorum monialium, videlicet feminarum, quotidie in religione proficiens, sicut ab exordio hic. . . . perpetuo manere sancimus. Prædecessoris quoque nostri bonæ memoriæ Alexandri papæ vestigiis inhærentes, integras decimationes de cultis et incultis terris, et cæteris rebus vestris, ad usum pauperum et peregrinorum, apostolica vobis auctoritate concedimus et firmamus. Consecrationes vero altarium seu basilicarum, et clericorum vestrorum ordinationes, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a diœcesano suscipietis episcopo, si quidem Catholicus fuerit, et gratiam atque communionem sedis apostolicæ habuerit, et ea gratis et absque aliqua pravitate vobis voluerit exhibere. Alioquin liceat vobis Catholicum quemcunque malueritis adire antistitem, qui nimirum nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur vestris, et aliorum usibus, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, omnimodis profutura, salva nimirum in omnibus sedis apostolicæ auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiasti casæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si nen satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

In circulo :

FIAT PAX IN VIRTUTE TUA, ET ABUNDANTIA IN TURRIBUS TUIS.

In medio circuli :

S. PETRUS, S. PAULUS, COELESTINUS PAPA II.

Ego Cælestinus Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gibi presbyter cardinalis tit. S. Mariæ in Trans-Tiberim.

Ego Guido presbyter cardinalis tit. S. Laurentii in Damaso.

Ego Octavimus diaconus cardinalis Santi Nicolai in carcere Tulliano.

Ego Petrus cardinalis presbyter tituli S. Susannæ.

Ego Joannes.

Ego Guizzo presbyter cardinalis tituli S. Cæciliæ.

Ego Thomas presbyter cardinalis Sanctæ Vestinæ.

Datum Laterani per manum Gerardi S. Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, VI Idus Februar., indixtione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontificatus vero domni Cœlestini II papæ anno primo.

XXXIII.

Privilegium pro monasterio Montis S. Joannis.

(Anno 1144, Febr. 12.)

[MIRÆUS, *Opp. diplom.*, III, 722.]

CŒLESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis (6) GISELBERTO abbati ecclesiæ Montis S. Joannis, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis, in perpetuum.

Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosos diligere et eorum loca pia protectione unire. Dignum namque et honestati conveniens esse cognoscitur, ut qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas et a pravorum hominum nequitia tueamur, et apostolicæ sedis patrocinio foveamus.

Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et ecclesiam Beatorum apostolorum Joannis et Jacobi in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus; statuentes ut quascunque psssessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, et illibata permaneant, in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: Locum videlicet ipsum, cum tota silva et terris adjacentibus, sicut a Gualtero Sancti Gereonis canonico, et fratres ejus Huberto devotionis intuitu vobis concessa sunt; sancimus etiam, ut de novalibus, quas propriis manibus ac sumptibus colitis, nullus omnino clericus sive laicus a vobis decimas exigat. Adjicimus etiam ne pro communi interdicto parochiæ præfata ecclesia a divino vacet officio, sed potius clausis januis et exclusis excommunicatis et interdictis, submissa voce divina vobis liceat officia celebrare. Prohibemus quoque ut nulli fratrum post factam ibi professionem, absque abbatis totiusque congregationis permissione, liceat ex eodem claustro discedere, discedentem vero absque communi litterarum cautione nullus audeat retinere. Sepulturam vero ipsius loci liberam esse concedimus, ut quicunque se illic sepeliri deliberaverint, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salva tamen justitia matricis Ecclesiæ. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, aut ablatas retinere vel minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, bona vero integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva diœcesani episcopi canonica justitia, et apostolicæ sedis auctoritate. Ad indicium autem hujus a sede apostolica perceptæ protectionis, denarium aureum Coloniensis monetæ, nobis nestrisque successoribus annis singulis persolvetis. Si qua ergo in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, honoris sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sanctissimo corpore et sanguine Dei ac Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Cælestinus papa secundus.

Ego Amædeus Sabinensis episcopus.

Ego Theodoricus S. Rufinæ episcopus.

Ego Albericus Ostiensis episcopus.

Ego Imarus Tusculanus episcopus.

Ego Petrus Albanensis episcopus.

Ego Guido cardinal. presbyter titulo S. Chrysogoni.

Ego Petrus cardinalis presbyter titulo Sanctæ Susannæ.

Aubertus presbyter cardinalis titulo Sanctæ Anastasiæ.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romouæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis, ac bibliothecarii, VI Idus Februarii, indict. VII, Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontificatus domni Cœlestini II anno primo.

(6) Anno 1136 Waltherus de Gymmenich decanus ecclesiæ collégiatæ S. Gereonis coloniæ una cum fratre suo Huberto fundavit abbatiam Præmonstratensium in monte Sancti Joannis, prope Eyckam in diœcesi Leodiensi, quæ nunc Maseyca, vel Mosacum dicitur. Primi religiosi a B. Andræa primo Averbodiensium abbate huc transmissi sunt, constituto primo abbate Giselberto antea priore Averbodii.

Institutionem hanc anno 1143 Cœlestinus II pont, per bullam jam citatam, et Ludovicus comes Lossensis anno 1155 (diplom. apud Miræum pag. 700) confirmarunt. Sed post hunc Gislebertum nullorum ultra abbatum nomina reperiuntur.

Quinimo novella ista plantatio ab ipsis quasi in cunabulis mire malevolorum patuit vexis et incursibus. Nam ante annum 1162 diruta fuit atque exusta per Sigerum fundatoris cognatum; uti constat ex sequenti diplomate Henrici Leodiensis episcopi. Ac portremo rursus exusta circa annum 1226, plane periit, abcate cum religiosis suis Averbodium reverso.

Visuntur adhuc aliqua hujus abbatiæ rudera, item sacellam S. Joannis Baptistæ ex ejus ruinis ædificatum. De bonis vero nihil restat nisi villa cum aliquot terræ bonariis.

Diplomata hæc benigne communicavit Rev. Adm. dominus Braunman, abbatiæ Averbodiensis canonicus, ac quondam collegii Præmontratensium Lovanii præses.

XXXIV.

Privilegium pro monasterio S. Salvatoris de Florentia.

(Anno 1144, Febr. 15.)

[MITTARELLI, *Annal. Camaldul.*, III, 281.]

Cœlestinus papa II recipit sub sua et beati Petri [pro]*tectione monasterium Sancti Salvatoris juxta* [Flo]*rentium, ut idem monasterium, quascunque pos*[ses]*siones vel bona habet, vel est in perpetuum habitu*[ru]*m concessione pontificum, largitione regum vel* [pri]*ncipum, seu oblatione fidelium, vel aliis justis* [mo]*dis auctoritate populi possideat illibata. Quædam* [i]*tem bona propriis nominibus exprimenda decre*[vit], *videlicet decimas quas quadraginta annis idem* [mo]*nasterium inconcusse possedit; item jus, quod* [ha]*bet in ecclesia Sancti Christophori; item quod ha*[be]*at liberam sepulturam eorum qui, devotione vel ex*[tre]*ma voluntate, se illic eligerint sepeliri, matricis* [ec]*clesiæ justitia salva. Subscripserunt omnes cardi*[na]*les.*

Datum Laterani anno Domini 1143, XV *Kal.* [Ma]*rtii, pontificatus ejus anno* I.

XXXV.

[A]*d clerum populumque Pratensem. — Ut A*[*ttoni*] *episcopo Pistoriensi obediant.*

(Anno 1144, Febr. 17.)

[ZACHARIA, *Anecdota medii ævi*, 212.]

CŒLESTINUS episcopus, servus servorum Dei, di[le]ctis filiis clero et populo Pratensi, salutem et apo[st]olicam benedictionem.

Manifestum est quoniam obedientia omnium vir[tu]tum stabilitas est et fundamentum, qua infidelis [q]uis esse convincitur, etiamsi fidelis esse videatur. [Q]uocirca per apostolica vobis scripta mandamus [q]uatenus venerabili fratri nostro A. Pistoriensi epi[s]copo, discreto siquidem et religioso viro, tanquam [p]roprio pastori, et animarum vestrarum episcopo [a]bsque ulla contradictione debitam obedientiam, et [r]everentiam humiliter deferatis; de possessionibus [v]ero, et pensionibus Ecclesiæ suæ nullam ei inju[r]iam faciatis, nec ab aliis fieri permittatis.

Datum Laterani XIII Kal. Martii.

XXXVI.

Privilegium pro Ecclesia Pistoriensi.

(Anno 1144, Febr. 17.)

[ZACHARIA, *ibid.*, p. 229.]

CŒLESTINUS episcopus, servus servorum Dei, ve[n]erabili fratri ATTONI Pistoriensi episcopo, ejusque [s]uccessoribus canonice promovendis in perpetuum.

Pistoriensis Ecclesia largiente auctore omnium [b]onorum Domino in Tusciæ partibus a longis retro [te]mporibus hujus specialis prærogativæ munus obti[n]uit, ut sapientum et discretorum pastorum regi[m]ine præfulgeret, et tam in temporalibus quam in [sp]iritualibus per eorum industriam gratum Domino [su]sciperet incrementum. Eadem equidem et de[bi]ta jucunditate lætamur, quoniam supernæ dispo[si]tionis providentia te, venerabilis frater Atto epi[sc]ope, spientem utique virum et in religione probatum ejusdem loci pastorem constituit, et ad gubernandum et instruendum doctrina et vitæ exemplo populum suum miseratio divina vocavit. Quanto ergo persona tua religiosior est, etiam præfata Pistoriensis Ecclesia, cui auctore Deo præsides, exstitit beato Petro devotior, tanto ex injuncto apostolatus officio magis grata nobis incumbit necessitas, ut prænominatam Ecclesiam tibi a Domino commissam auctoritate apostolici privilegii muniamus, et ei jus suum illibata et integre conservemus. Ad exemplar ergo prædecessorum nostrorum felicis memoriæ papæ Paschalis et Innocentii Romanorum pontificum præsenti decreto statuimus, ut universa quæ inpræsentiarum eadem Ecclesia juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, etc. Plebem in Villiano, plebem S. Quirici, plebem de Spanareclo, plebem de Saturnana, plebem de Brandelio, plebem de Calloria cum omnibus capellis et decimationibus ad eas jure pertinentibus, plebem de Vinaciano, plebem de Sciano, plebem S. Pauli, plebem S. Hippolyti, plebem de Ajolo, plebem S. Justi, plebem de Colonica cum populo, et decimis, et cæteris ad eam jure pertinentibus, in prato plebem S. Stephani. Nulli ergo omnino, *ut infra in bulla Eugenii III anni* 1152, III *Id. Decembris.* Amen, amen, amen.

Ego Cœlestinus Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.
Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.
Ego Teruderinus S. Rufinæ episcopus ss.
Ego Alberigus Ostiensis episcopus ss.
Ego Stephanus Prænestinus episcopus ss.
Ego Imatus Tusculanus episcopus ss.
Ego Petrus Albanensis episcopus ss.

Ego Guido presbyter cardinalis TT. S. Grisogoni ss.

Ego Rainerius presbyter cardinalis TT. S. Priscæ.

Ego Petrus cardinalis presbyter TT. S. Susannæ ss.

Ego Ubaldus presbyter cardinalis TT. S. Praxedis ss.

Ego Goizo presbyter, cardinalis TT. S. Cæciliæ ss.

Ego Thomas presbyter cardinalis TT. Vestinæ.

Ego Guido presbyter cardinalis TT. S. Laurentii in Damaso.

Ego Rainerius presbyter cardinalis TT. S. Stephani ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Otto diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani ss.

Ego Gherardus diaconus cardinalis S. Mariæ in Dominica.

Ego Guido in Romana Ecclesia altaris minister indignus.

Ego Joannes diaconus cardinalis S. Mariæ Novæ ss. A

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, XIII Kalendas Martii, indictione VIII [VI], Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontificatus vero domni Cœlestini papæ secundi anno primo.

XXXVII.

Privilegium pro Ecclesia S. Mariæ Undersfordensis

(Anno 1144, Febr. 18.)

[*Monum. Boic.*, X, p. 238.]

Cœlestinus episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Richardo præposito ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Undinesdorf, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis, in perpetuum. B

Desiderium quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere monstratur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis petitionibus clementer annuimus, et præfatam ecclesiam quæ a nobili viro Ottone comite palatino in proprio allodio fundata est, et sub censu unius bysantii nobis nostrisque successoribus annualiter persolvendo beato Petro oblata, præsentis scripti patrocinio, communimus; in primis siquidem statuentes ut ordo canonicus secundum B. Augustini Regulam perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut C in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Chrisma vero, oleum Sanctum, consecrationes altarium seu basilicarum, ordinationes clericorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a diœcesano suscipietis episcopo, si quidem catholicus fuerit, et gratiam atque communionem sedis apostolicæ habuerit, et ea gratis et absque aliqua pravitate vobis voluerit exhibere; alioquin liceat vobis Catholicum quemcunque malueritis adire antistitem. Sepulturæ quoque libertatem præfatæ Ecclesiæ apostolica auctoritate donamus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere pertur- D bare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domino nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Cœlestinus catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, XII Kal. Martii, indict. VII, Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontificatus vero domni Cœlestini II papæ anno primo.

XXXVIII.

Privilegium pro Ecclesia Strombergensi.

(Anno 1144, Febr. 19.)

[Lacomblet, *Urkundenbuch*, I, p. 348.]

Cœlestinus episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Walthero ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Stromberch præposito ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regulariter substituendis, in perpetuum.

Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosos diligere, et eorum loca pia protectione munire. Dignum namque et honestati conveniens esse cognoscitur, ut qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus eas et a pravorum hominum nequitia tueamur, et apostolicæ sedis patrocinio foveamus. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatam ecclesiam in qua divino mancipati estis obsequio sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus; statuentes ut ordo canonicus secundum B. Augustini Regulam perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur. Præterea quascunque possessiones quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: curtem in Steintelberch cum suis pertinentiis; curtem in Mechitinheim cum suis pertinentiis; quidquid etiam in terris cultis, sive incultis, vineis, pratis, silvis, pascuis, molendinis, seu aliis bonis rationabiliter possidetis; decimas quoque totius montis in quo vestra ecclesia sita est, et omnium novalium quæ excoluntur intra terminum, videlicet intra marcham hominum habitantium in Winthere, et cætera omnia quæ ab Arnoldo Coloniensi archiepiscopo vobis rationabili providentia concessa sunt similiter confirmamus. Sane laborum vestrorum quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium, nullus omnino clericus vel laicus decimas a vobis exigere præsumat. Advocatus autem vester nihil a vobis exigat, nec in bonis vel possessionibus vestris aliquam exactionem faciat, sed uno denario aureo Coloniensis monetæ sicut inter vos et ipsum statutum est in dedicatione vestræ ecclesiæ a vobis sibi an-

ıualiter persolvendo contentus existat. Liceat etiam ⁄obis in communi interdicto ipsius episcopatus, :lausis januis et exclusis excommunicatis vel interlictis, submissa voce divina officia celebrare. Sepul-uram quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ⁊t quicunque se illic sepeliri deliberaverint, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salva amen justitia matricis ecclesiæ. Ad indicium autem ıujus a sede apostolica perceptæ protectionis II te-ıacula libri nobis nostrisque successoribus annis ingulis persolvetis. Decernimus ergo ut nulli om-ıino hominum liceat prædictam ecclesiam temere ɔerturbare, aut ejus possessiones auferre, vel abla-as retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus atigare, sed omnia integra conserventur eorum, ɔro quorum gubernatione et sustentatione concessa unt, usibus omnimodis profutura, salva Colonien-is archiepiscopi canonica justitia, et apostolicæ edis reverentia. Si qua igitur in futurum in ecclesia-tica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis ɔaginam sciens, contra eam temere venire tenta-verit, secundo tertiove commonita, si non satisfa-ctione congrua emendaverit, potestatis honorisque ui dignitate careat, reamque se divino judicio exi-tere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacra-issimo corpore ac sanguine Dei ac Domini Redem-ɔtoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in ex-remo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis ıutem eidem loco justa servantibus sit pax Domini ıostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ ıctionis percipiant, et apud districtum judicem præ-mia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Cœlestinus catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.

Ego Theodewinus S. Rufinæ episcopus ss.

Ego Albericus Ostiensis episcopus ss.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus ss.

Ego Imarus Tusculanus episcopus ss.

Ego Petrus Albanensis episcopus ss.

Ego Gregorius presbyter cardinalis tit. Calixti ss.

Ego Guido presbyter card. tit. S. Grysogoni ss.

Ego Rainerius presdyter cardinalis tit. Sanctæ Priscæ ss.

Ego Goizo presbyter cardinalis tit. S. Cæciliæ ss.

Ego Hubaldus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Praxedis ss.

Ego Thomas presbyter cardinalis tit. Vestinæ ss.

Ego Petrus cardinalis presbyter tit. S. Susannæ ss.

Ego Humbaldus presbyter card. tit. SS. Joannis. ⁊t Pauli ss.

Ego Guido presbyter card. tit. S. Laurentii in Damaso ss.

Ego Nicolaus presbyter card. tit. S. Cyriaci ss.

Ego Rainerius presbyter cardin. tit. Sancti Stephani de Cælio Monte ss.

Ego Manfredus presbyter cardinalis tit. S. Savinæ ss.

Ego Haribertus presbyter card. tit. Sanctæ Anastasiæ ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bachi ss.

Ego Otto diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Octavianus diaconus cardinalis S. Nicolai in Carcere Tulliano ss.

Ego Petrus diaconus cardinalis S. Mariæ in Aquiro ss.

Ego Petrus diaconus cardinalis S. Mariæ in Porticu.

Ego Rudolfus diaconus cardinalis Sanctæ Luciæ subscr.

Ego Joannes . . . . diaconus cardinalis S. Adriani ss.

Ego Gregorius diaconus cardinal. S. Angeli ss.

Ego Attaldus diacon. cardin. S. Eustachii juxta templum Agrippæ ss.

Ego Joannes diaconus cardinalis S. Mariæ Novæ subscr.

Ego Hugo Sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus S. Luciæ in Horphea ss.

Datum Laterani per manum Gerardi S. Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, XI Kalend. Martii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontificatus vero domni Cœlestini II papæ anno primo.

XXXIX.

Monachorum Vivensium et Camaldulensium controversiam dirimit.

(Anno 1144, Febr. 23.)

[Mittarelli, *Annal. Camaldul.* III. append. p. 406.]

Cœlestinus episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Bono priori de Vivo ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, regularem vitam professis, in perpetuum.

Apostolicæ sedis administratione nobis a Deo concessa compellimur, religiosorum fratrum scandala de medio tollere, et eorum paci et tranquillitati providere, ideoque controversiam, quæ inter vos et religiosos fratres Camaldulenses diutius agitata est, auditis hinc inde rationibus et diligenter inquisitis, communicato fratrum nostrorum consilio, hoc ordine duximus decidendam. Quia igitur locus ipse fere a principio suæ fundationis per Camaldulenses fratres in religione profecisse dignoscitur, ut vinculum charitatis inter vos conservetur, statuimus ut prior, qui in eodem loco pro tempore fuerit ordinandus, de ipsa congregatione, si idoneus ibi repertus fuerit, secundum B. Benedicti Regulam a fratribus ejusdem loci eligatur. Electus autem infra XL dies Camaldulensi priori de ordinis observantia obedientiam cum omni humilitate promittat. Si vero, quod absit! ibidem idoneus reperiri non pote-

rit, a fratribus de Vivo, de Congregatione Camaldulensis, sicut prædictum est, secundum Regulam eligatur. Cum autem prior et fratres Camaldulenses ad Vivum venerint, in choro, in refectorio, et dormitorio tanquam fratres communiter recipiantur, atque prior tam in capitulo quam in aliis præcipuum locum teneat, et quæ in ordine corrigenda fuerint, rationabili providentia corrigat, et statuenda stabiliat. Prior vero de Vivo ad anniversarium capitulum Camaldulensium fratrum vadat, et tanquam unus de majoribus prioribus ejusdem congregationis in loco quam in aliis honoretur. Si vero ipse et fratres sui aliquando Camaldulum venerint, tam in choro quam in aliis communiter in monasterio tractentur. Brevia vero mortuorum fratrum utrinque secundum Camaldulensis Congregationis consuetudinem recipiantur, et pro eis obsequia celebrentur. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus decreti nostri paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Observantibus autem sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus hic fructus bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

FIAT PAX IN ✠ VIRTUTE TUA,
SANCTUS PETRUS, ✠ SANCTUS PAULUS
CELESTINUS ✠ PAPA II
ET ABUNDANTIA ✠ IN TURRIBUS TUIS.

Ego Cœlestinus Catholicæ Ecclesiæ episcopus subs.

Ego Conradus Sabinensis episcopus subs.

Ego Stephanus Prænestinus episcopus subs.

Dgo Petrus Albanensis episcopus subs.

Ego Thomas presbyter cardinalis tituli Vestinæ subs.

Ego Hubaldus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Praxedis subs.

Ego Manfredus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Sabinæ subs.

Ego Gilibertus presbyter cardinalis tit. Sancti Marci subs.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi subs.

Datum Laterani per manum Gerardi Sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyter cardinalis ac bibliothecarii, VII Kalend. Martii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1143 pontificatus vero domni Cœlestini II papæ anno primo.

—

Ego Vitalis notarius in audiendo et auscultando cum originali privilegio interfui et me subscripsi meum signum apposui.

Ego Robertus notarius in audiendo et auscultando A *cum originali privilegio interfui et cum meo signo authenticavi.*

Ego Octavius notarius hoc privilegium sumptum ab originali privilegio, nihil addendo vel minuendo, quod immutet sensum privilegii, subscripsi et publicavi III *Idus Maii anno Domini* 1218 *indictione* IV.

Actum in civitate Arretina feliciter coram supra scriptis notariis, scilicet Vitali et Roberto ad hoc convocatis.

XL.

Monasterii Ensdorsensis protectionem suscipit, bona confirmat, jura statuit.

(Anno 1144, Febr. 24.)

[RIED, *Cod. diplom.*, I, 207.]

CŒLESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis THIEDOINO abbati Ensdorfensis Ecclesiæ, B ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, regularem vitam professis in perpetuum.

Desiderium, quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere monstratur, animo nos decet libenti concedere et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter dilecti in Domino filii vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatam ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes, ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis Deo C propitio poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Prohibemus autem, ut nulli fratrum, post factam ibidem professionem, absque abbatis totiusque congregationis permissione liceat ex eodem claustro discedere; discedentem vero absque communium litterarum cautione nullus audeat retinere. Abbas vero, qui pro tempore fuerit, bona ipsius monasterii communi fratrum consilio libere disponat, et quod ibi corrigendum fuerit rationabiliter corrigat. Ut autem divino servitio liberius vacare possitis, prohibemus ut nullus unquam advocatus infra ambitum muri vestri, nisi ab abbate fuerit invitatus, placitum teneat. Sepulturam vero ipsius loci liberam esse decernimus, D ut eorum devotioni et extremæ voluntati, quicunque se illic sepeliri deliberaverint, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salva tamen justitia matricis ecclesiæ.

Sane laborum vestrorum, quos propriis manibus, ac sumptibus excolitis, nullus omnino a vobis decimas exigat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat jam dictam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva diœcesani episcopi canonica justitia et apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra

ım temere venire tentaverit, secundo tertiove A
ommonita, si non satisfactione congrua emendave-
, potestatis honorisque sui dignitate careat, ream-
ıe se divino judicio existere de perpetrata iniqui-
te cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine
ei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi
iena fiat, atque in extremo examine districtæ
tioni subjaceat; cunctis autem eidem loco justa
rvantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, qua-
ıus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et
ud districtum Judicem præmia æternæ pacis in-
niant. Amen.

Ego Cœlestinus, Catholicæ Ecclesiæ episcopus
bs.

Ego Theodewinus Sanctæ Rufinæ episcopus subs.

Ego Thomas, presbyter cardinalis titulo Vestinæ, B
ıbs.

Ego Alpetrus, Albanensis episcopus subs.

Ego Petrus, cardinalis presbyter titulo Sanctæ
ısannæ, subs.

Ego Otto, diaconus cardinalis Sancti Georgii ad
elum Aureum, subs.

Ego Gerardus, diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ
ı Dominica, subs.

Ego Guido in Romana Ecclesia altaris minister,
ıbs.

Ego Astaldus, diaconus cardinalis Sancti Eusta-
hii juxta templum Agrippæ, subs.

Ego Joannes, diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ
lovæ, subs.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Ro- C
ıanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliotheca-
ii, VI Kalend. Martii, indictione VII, Incarnationis
Dominicæ anno 1143, pontificatus vero domini Cæ-
æstini papæ II, anno primo.

Plumbum. Cælestinus PP. II.

XLI.

Ad canonicos S. Alexandri Bergomates.

(Anno 1144, Febr. 24.)

[LUPI, *Cod. diplom. Bergom.*, II, 1047.]

CŒLESTINUS episcopus, servus servorum Dei,
lectis filiis canonicis Sancti Alexandri Bergomen-
s, salutem et apostolicam benedictionem.

De discordia quæ inter vos et canonicos Sancti D
ncentii agitur, paterno affectu dolemus, et ad
cem et concordiam inter vos reformandam liben-
· intendere volumus. Ideoque per præsentia vobis
ripta mandamus quatinus proxima dominica qua
gitur Pastor bonus duo ex vobis sapientiores et
scretiores ad nostram præsentiam veniant, et
clesiæ vestræ antiqua et moderna præcipue
ædecessoris nostri bonæ memoriæ papæ Innocen-
privilegia secum afferant; ut tunc inspectis pri-
legiis et auditis utriusque partis rationibus quod
ter vos statuendum fuerit auctore Domino sta-
mus. De cætero dilectioni vestræ rogando man-
mus ut æquanimiter feratis quod sacerdotibus
hac occasione interdictis sacerdotale officium resti-
tuimus.

Dat. Laterani VI Kalend. Martii.

XLII.

Monasterio Cluniacensis asserit ecclesiam S. Vincentii, concessam a Berengario episcopo Salmanticensi.

(Anno 1144, Febr. 24.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 594.]

CŒLESTINUS, episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis PETRO Cluniacensi abbati ejusque fratribus, salutem et apostolicam benedictionem.

Cum ex injuncto nobis a Deo apostolatus officio, universis Catholicæ Ecclesiæ filiis debitores existamus, vobis tamen qui sanctæ Romanæ Ecclesiæ specialius inhæretis, propensiori nos, convenit charitatis studio imminere. Ideoque tanquam specialibus B. Petri filiis paterna sollicitudine providere volentes, ecclesiam S. Vincentii de Salamantica, quam frater noster Berengarius ejusdem civitatis episcopus, assensu prioris ejusdem loci, et charissimi filii nostri A regis Hispaniæ, canonice vobis concessit, per præsentis vobis scripti paginam confirmamus. Si quis autem hujus nostræ confirmationis paginam sciens, contra eam venire tentaverit, omnipotentis Dei, et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus, indignationem se noverit incursurum.

Datum Laterani VI Martii.

XLIII.

Privilegium pro monasterio S. Mariæ de Bonosolatio.

(Anno 1144, Febr. 26.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, III, 104.]

CŒLESTINUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis LANFRANCO abbati S. Mariæ de Bonosolatio ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis in perpetuum.

Quoniam sine vere cultu Religionis, etc., usque permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: decimationes videlicet quas hactenus canonice possidetis; quod habetis in monte Caroso, et curte ejusdem castri; in petra Mensola, et curte in Aquaricu, et quidquid habetis in valle de Carza. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet irreptionis astutia vel violentia præponatur. Sed liceat vobis communi consilio, vel parti sanioris consilii secundum Dei timorem, et B. Benedicti Regulam absque ullius contradictione abbatem eligere. Clericos autem sive laicos liberos sæculariter viventes ad conversionem suscipiendi absque alicujus contradictione facultatem et licentiam habeatis. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ut eorum devotioni, et extremæ voluntati quicunque se illic sepeliri deliberaverint, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salva tamen justitia matricis ecclesiæ. Ad judicium autem hujus a sede apostolicæ perceptæ protectionis, XII dena-

rios Lucensis monetæ nobis nostrisque successoribus annis singulis persolvetis. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat idem monasterium temere perturbare aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura ; salva diœcesani episcopi canonica justitia et Apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur, etc. Cunctis autem, etc. Amen.

Ego Cœlestinus Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Petrus Albanensis episcopus.

Ego Petrus presb. card. tit. S. Cæciliæ.

Eg Ubaldus presb. card. tit. S. Praxedis.

Ego Guido presb. card. tit. S. Laurentii in Damaso.

Ego Manfredus presb. card. tit. S. Sabinæ.

Ego Aribertus presb. card. tit. S. Anastasiæ.

Ego Guido diac. card. SS. Cosmæ et Damiani.

Ego Rodulphus diac. card. tit. S. Luciæ in Septasalis.

Ego Joannes diac. card. S. Mariæ Novæ.

Datum Laterani per manum Gerardi S. Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis, ac bibliothecarii IV Kalendas Martii, indictione X; Incarnationis Dominicæ ann. 1192 (7), pontificatus vero D. Cœlestini papæ II anno I.

XLIV.

Ad Toletanum archiepiscopum. — Ut aliquot parochias restituat A. episcopo.

(Anno 1144, Febr. 26.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 594.]

Dilectus filius noster G., diaconus cardinalis et apostolicæ sedis legatus, sicut ab ipso accepimus, fratri nostro Asturicensi episcopo varia præcepit, ut parochias de Tepolis, et Caldellis venerabili fratri nostro M. Auriensi episcopo absque ulla conditione restituat. Ipse vero non tantum mandatum ipsius effectui minime mancipavit, sed in eisdem ecclesiis, ab eodem filio nostro pro contemptu et inobedientia interdictis, divina officia celebravit. Verum, quoniam ipsum viam universæ carnis ingressum esse accepimus, per præsentium tibi scripta mandamus quod easdem parochias, infra quadraginta dies postquam præsens scriptum susceperis, juxta mandatum ejusdem filii nostri præfato episcopo integre restitui facias. Facta vero restitutione, cum Asturicensis Ecclesia per Dei gratiam pastorem Catholicum obtinuerit, si quam in eisdem Ecclesiis se confidit habere justitiam, congruo loco, et tempore in tua præsentia utriusque partis causa audiatur, et fine debito terminetur. Quod si quis restitutionem ipsam temere impedire tentaverit, interdictum, quod prædictus filius noster cardinalis in eisdem ecclesiis posuit, firmiter facias observari.

Datum Lat. IV Kal. Martii.

XLV.

Privilegium pro Monasterio Michaelfeldensi.

(Anno 1144, Febr. 28.)

[USSERMANN, *Episcopatus Bamberg.* Prob., 93.]

COELESTINSUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis ADELBERTO abbati ecclesiæ Michelveldensis ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, regularem vitam professis in perpetuum.

Religiosis desideriis dignum est facilem præbere consensum, ut fidelis devotio celerem sortiatur effectum. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatam ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia in præsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant.

Prohibemus autem ut nulli fratrum post factam ibidem professionem absque abbatis totiusque congregationis permissione liceat ex eodem claustro discedere, discedentem vero absque communium litterarum cautione nullus audeat retinere. Abbas vero, qui pro tempore fuerit, bona ipsius monasterii communi fratrum consilio libere disponat, et quod ibi corrigendum fuerit rationabiliter corrigat.

Ut autem divino servitio liberius vacare possitis, prohibemus, ut nullus unquam advocatus infra ambitum muri vestri, nisi ab abbate fuerit invitatus, placitum teneat. Sepulturam vero ipsius loci liberam esse decernimus, ut eorum devotioni et extremæ voluntati, quicunque se illic sepeliri desideraverint, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salva tamen justitia matricis ecclesiæ. Sane laborum vestrorum, quos infra Cellæ vestræ pertinentiis propriis manibus colitis, nullus omnino a vobis decimas exigat. Choreas autem vel sæculares strepitus, unde quies vestra perturbetur vel ordinis observantia infringatur, infra murum claustri vestri fieri prohibemus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum licea camdem ecclesiam temere perturbare, etc.

Dat. Lat. per manum Gerardi sanctæ Romana Ecclesiæ presbyteri card. ac bibliothecarii II Kal Martii, indict. VII, Incarnat. Dominicæ anno 114. (8), pontificatus vero domini COELESTINI PP. II, anno primo.

—

(7) Signa chronologica sunt corrupta.

(8) Corrig. 1144; nam priore illo mense necdum papa erat.

XLVI.

Ad Conradum Salzburgensem archiepiscopum.

(Anno 1144, Mart. 1.)

[MOICHELBEK, *Chronicon Benedictobur.*, p. 93.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri CONRADO Salzburgensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Burensium fratrum querelam accepimus, quod quidam Oudalricus nomine cum unica filia sua, et omnibus quæ habebat monasterio ipsorum se obtulit. Postea vero fracto voto ab eis discessit, et ad societatem Admontensium se transtulit. Et sicut ex litteris venerabilis fratris nostri Gwalteri Augustensis episcopi accepimus eadem causa in audientia tua ventilata est, et productis idoneis testibus, minime a tua fraternitate unde miramur, terminata. Quia igitur singulis suam volumus justitiam exhiberi per præsentia scripta fraternitati tuæ mandamus quatenus utraque parte ad tuam evocata præsentiam, causam ipsam diligenter audias et media æquitate debito fine terminare studeas.

Dat. Lat. Kalendis Martii.

XLVII.

Privilegium pro Ecclesia Insulana.

(Anno 1144, Mart. 3.)

[MIRÆI *Opp. diplom.*, IV, 15.]

COELESTINUS epicopus, servus servorum Dei, dilectis filiis DESIDERIO Insulanæ Ecclesiæ præposito et canonicis tam præsentibus quam futuris canonice substituendis in perpetuum, salutem et apostolicam benedictionem.

Commissæ nobis apostolicæ sedis auctoritas. . . . Dilecti in Domino filii venerabilium fratrum nostrorum Simonis Noviomensis et Milonis Morinensis episcoporum, nobilis quoque viri Theodorici Flandrensium comitis precibus inclinato, postulationes vestras rationabiles clementer admittimus, et Insulanam Ecclesiam in honore B. Petri fundatam, sub ejusdem apostolorum principis et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus; statuentes, ut quascunque possessiones, quæcunque bona ecclesia in præsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium; seu aliis justis modis Deo propitio poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis. In eadem insula altare Sancti Stephani cum duabus partibus decimæ; altare Sancti Mauritii, et altare Sancti Salvatoris; altare de Leschin, cum duabus partibus decimæ; altare de Werwhie cum duabus partibus decimæ; altare de Anaspia cum duabus partibus decimæ; altare de Werleghehem cum duabus partibus decimæ; altare Fleis, altare de Marca, quæ dicitur S. Amendi; altare de Wenesbrechies; altare de Perenchies; altare de Long-prato; altare de Quesnois, altare de Lombersart; altare de Ulmo, altare de Segedin, altare de Primeca; altare de Campingehem, altare de Rumh; altare de Haluwin et de Buibesca; altare de Lauba, altare de Huila; altare de Maclines, altare de Ghides. Duas partes decimæ de Dehuliesmons, et duas partes decimæ de Wasemes, et duas partes decimæ de Rollers, et decimam partem omniam redituum comitis Flandrensis ad insulam pertinentium. In Morinensi episcopatu altare de Flambertenges : altare de Drawa nultra. In Atrebatensi episcopatu altare de Moncellis.

Prohibemus quoque, ut parochiani vestri de insula, quandiu infra parochiam suam ecclesiasticam justitiam facere voluerint, sicut a longis retro temporibus fuisse dignoscitur, extra eamdem parochiam exire non cogantur. Canonici vero ejusdem ecclesiæ sicut justum et antiquum constitutum est infra claustrum suum commorentur.

Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare aut ejus possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodo profutura; salva diœcesani episcopi canonica justitia et apostolicæ sedis auctoritate. . . . .

Ego Cœlestinus catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Scripserunt etiam cardinales numero tredecim.

Datum Laterani per manum Gerardi Sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, v Nonas Martii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontificatus vero domni Cœlestini II papæ anno primo.

XLVIII.

Privilegium pro ecclesia Sanctæ Mariæ Magdalenæ.

(Anno 1141, Mart. 4.)

[*Mémoires et documents inédits de la Franche-Comté*, II, 317.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, etc...

Confirmamus concessam a bonæ memoriæ Hugone Salinensi Bisuntino archiepiscopo, claustri vestri et domorum ei adhærentium libertatem et conductum in urbe, sicut in ejusdem archiepiscopi chirographo continetur. Confirmamus etiam possessiones quæ ab eodem fratre collatæ sunt, videlicet mansum armarii capellum cum furno et appendiciis suis vicum ad caput vestræ ecclesiæ a parte orientis inter mansum Sibonis et Varnerii et mansum Odonis a parte occidente, vicum a parte ejusdem civitatis usque ad refectorium vestrum a porta meridiana, terra quæ est a porta Arsenarum usque ad dormitorium canonicorum, sive vestita sit domibus aut vineis, sive vacua sit, nemus quod fetet juxta urbem... Bisuntii ecclesiam Sancti Jacobi infra arenas cum appendiciis suis, mansum Remigii supra dubium; mansum Constantini juxta molendinum in vico Baptenti, partem molendini Baptenti, reditus qui dicuntur Monaydæ in torculari Naal, foragium vestræ terræ qnod expugnavistis duella contra Hubaldum de Albans, terram ecclesiæ vestræ sive sit vestita vineis aut domibus, sive vacua sit, tres solidos censuales in placito gene-

rali ex dono Stephani vicecomitis, decimas parochiæ vestræ, sicut eas hactenus canonice possedistis antiquas quoque et rationabiles consuetudines ipsius ecclesiæ ratas manere censemus.

Datum Laterani per manum Gerardi Sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, IV Nonas Martii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontificatus vero domni Cælestini II anno 1.

XLIX.

Privilegium pro Ecclesia Fœsulana.

(Anno 1144, Mart. 6.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, III, 242.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri JONATHÆ, Fesulano episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Ex commisso nobis a Deo apostolatus officio, fratribus nostris, tam vicinis quam longe positis, paterna nos convenit provisione consulere, et Ecclesiis, quæ Domino militare noscuntur, suam justitiam conservare, ut, quemadmodum disponente Domino Patres vocamur in nomine, ita nihilominus comprobemur in operę. Hujus rei gratia, dilecte in Domino frater, preces tuas rationabiles clementer admittimus, et Fesulanam ecclesiam, cui Deo auctore præesse dignosceris, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona in præsentiarum juste et canonice possides, aut in futurum rationabilibus modis, Deo propitio poteris adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et per vos Fesulanæ Ecclesiæ, et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : monasterium sancti Bartholomæi, quod Fesulis situm est; monasterium S. Martini in Majano, monasterium S. Gaudentii in pede Alpis, plebem S. Petri de Romena, plebem B. Petri de Cascina, plebem S. Joannis de Caprilia, plebem S. Leonini in Collina. Cæteras vero tam plebes, quam ecclesias, quæ Fesulanæ ecclesiæ juris esse noscuntur, castella quoque, villas, ac alias possessiones, sicut in privilegio prædecessoris nostri bonæ memoriæ Innocentii papæ nominatim vobis confirmata sunt, ordinationes etiam prædictorum monasteriorum, et baptismalium ecclesiarum, quæ Fesulanæ ecclesiæ subditæ sunt, nullus absque vestro assensu sibi usurpare præsumat. In capellis autem vestrarum plebium liberam ordinationem, et debitam obedientiam absque alicujus contradictione plebani habeant, sicut per privilegium felicis memoriæ Paschalis papæ eis concessum est, salva proprii episcopi debita reverentia. Partem vero decimarumi oblationum, testamentorum, et cæterorum redituum ecclesiasticorum per vestrum episcopatum secundum statuta canonum vobis confirmamus, et ut nulla ecclesia in eodem episcopatu construatur, et constructa absque vestra licentia cuilibet subjiciatur interdicimus, salva tamen in omnibus Romanæ sedis justitia et auctoritate. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eamdem ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet modestiis fatigare, sed omnia integra conserventur tibi et fratribus tuis, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur, etc. Cunctis autem, etc. Amen.

Ego Cœlestinus Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.
Ego Conradus Sabinensis episcopus subscripsi.
Ego Albericus Ostiensis episcopus subscripsi.
Ego Stephanus Prænestinus episcopus subscripsi.
Ego Hymarus Tusculanus episcopus subscripsi.
Ego Petrus Albanensis episcopus subscripsi.
Ego Raynerius presb. card. tit. Sanctæ Priscæ subsc.
Ego Gozzo presb. card. tit. sanctæ Cæciliæ subsc.
Ego Thomas presbyt. card. tit. Vestinæ subsc.
Ego Nicolaus presbyt. card. tit. S. Cyriaci subsc.
Ego Manfredus presb. card. tit. S. Sabinæ subscr.
Ego Guido diaconus SS. Cosmæ et Damiani ss.
Ego Gerardus diac. card. S. Mariæ in Dominica subsc.
Ego Joannes diac. card. S. Mariæ Novæ subsc.

Datum Laterani per manum Gerardi S. Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii secundo Nonas Martii, indict. VI, Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontif. vero D. Cœlestini papæ II anno I, etc.

L.

Privilegium pro Ecclesia Ferrariensi.

(Anno 1144, Mart. 6.)

[COCQUELINES, II, 265.]

COELESTINUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri GRYPHONI Ferrariensi episcopo ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

Ad hoc in apostolicæ sedis cathedra, disponente Domino, constituti esse conspicimur, ut Ecclesiarum omnium curam gerere, jus suum cuique tribuere, præsertim iis qui beati Petri juris existunt, conservare et integre debeamus. Ad exemplar itaque prædecessoris nostri bonæ memoriæ papæ Innocentii, juxta tenorem privilegiorum, Ferrariensium episcopum, a cardinalibus nostris eligendum, et a Romanæ sedis antistite consecrandum decrevimus ; atque Ferrariensem Ecclesiam sub jure et dominio sedis apostolicæ hoc decreto manere sancimus. Te igitur, clero et populo Ferrariensi persistentibus ad instar prædecessorum nostrorum felicis memoriæ, Vitaliani, Hadriani, Leonis, Benedicti, Joannis, Alexandri, Paschalis, et Innocentii, Romanorum pontificum sanctæ Ferrariensi Ecclesiæ, tanquam apostolicæ sedis filiæ fundos ejusdem matris et patrimonia confirmamus : ipsam videlicet massam Babylonicam, quæ vocatur Ferraria, cum duodecim fundis suis, cui alias undecim massas nostras minores cum omni obedientia atque servitute subrogamus ; id est massam et ripam Palatiolum cum duodecim fundis suis

et Constantiacus cum duodecim fundis suis, simulque massam Quartisianam cum duodecim fundis suis, et totam et integram massam Donoro cum duodecim fundis suis, nec non massam Carulum, et massam Salertam cum viginti quatuor fundis suis, et massam Seneticam et Castilionem similiter cum fundis suis : similique modo massam quæ vocatur Formignana cum omnibus fundis suis. Has quidem prædictas massas cum omnibus ad earum jura pertinentibus, de dominio et jure atque potestate hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in sanctam Ferrariensem Ecclesiam per hanc donationis et traditionis paginam donamus et tradimus, ut ab hac hora in antea liceat tam tibi, charissime frater Grypho episcope, quam successoribus tuis in singulis massis ecclesias cum clericis, presbyteris, diaconibus ordinare et consecrare ; illud omnino sancientes, ut Ferrariensis Ecclesia cum tota parochia sua in jure et dominio ac privilegio nostræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ beati Petri, cujus est patrimonium perpetuo conservetur, et sit semper sub nostra electione, ordinatione atque consecratione; ut quicunque per nos illic electus, ordinatus et consecratus fuerit, ille honoris ejus ac potestatis integritate fungatur. Comitatus autem Ferrariensis fines et termini sunt ; ab oriente ab una parte fluminis Padi, altera nostra massa Phiscalia et veteraria : a veteraria usque ad fossam Bossonis transeunt flumen Sandali, usque Buscciletum ; per Bucciletum transeunt flumen Gabianæ per Ludusiam, circumdant villam Marazam et Madrariam pervenientes usque Maletum, a Maleto pergunt juxta Argilem Anxianum per paludes et piscarias usque Vitricam, venitur usque fossam Buranam et per fossam Buranam exeunt in Padum, et descendunt ad occidentem usque ad Ulmum formosam, quæ certa finis est inter Romaniam et Logobardiam ; ab altera autem parte fluminis fines sunt similiter ab oriente collis de Sine, quæ finis est inter nostrum comitatum Ferrariensem, et alterum nostrum comitatum Comaclensem, et extendunt se per paludes et piscarias usque ad fossatum de Silvulæ, circumdant massam Corneti, et Longanum, quæ de nostro comitatu Ferrariensi est, descendunt inde ad occidentem per paludes et piscarias usque in flumen Tartari, et per ipsum flumen Tartari pergunt usque in flumen Padi.

Sane ab habitatoribus ipsius majoris massæ Ferrariæ, malas et pravas consuetudines removemus ; nisi tamen sicuti soliti sunt, ad suffragium nostræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ annualiter per illorum nuncium unaquæque libera persona, capitis massarii de moneta Venetiæ denarios singulos dabit. Census vero et tributi atque telonei de ripa et flumine unam medietatem pro benedictione ad communem utilitatem et meliorationem seu restaurationem, jam dictæ majoris massæ concedimus et alteram medietatem ad nostras manus reservamus ; etiam unam, medietatem similiter telonei de mercato nobis conservamus et alteram medietatem præfato episcopo nostro condonamus. Placitum quidem generale similiter in dominio et potestate sanctæ Romanæ Ecclesiæ tenemus, ut ante nostrum nuntium semel in anno faciendo justitiam ab omnibus per tres dies custodiatur. Collectam vero vel fodrum, vel parvam, aut injustam functionem, aut dationem seu consuetudinem nequaquam exigimus, sed omnia pro Dei timore atque amore præfatæ nostræ sanctæ Ecclesiæ Beati Georgii omnibus habitatoribus ipsius majoris massæ pepercimus, aliosque minores massas, et sicut supradictum est, cum omnibus servitutibus suis subjugamus. Præterea quascunque ecclesias, et possessiones, quæcunque etiam bona, quæ in præsentiarum juste et canonice possides, aut in futurum rationabiliter, Deo propitio poteris adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et per vos Ferrariensi Ecclesiæ, illibata permaneant : in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : plebem Sancti Georgii, de ultra Padum, plebem Sanctæ Mariæ de Pado, plebem Sancti Georgii de Tamara, plebem Sanctæ Mariæ de Gabiano, plebem Sanctæ Mariæ de Vicoventia, plebem Sancti Petri de Cupario, plebem Sancti Stephani de Formignana, plebem Sancti Apollinaris de Frisicallo, plebem Sancti Martini de Rupina, plebem Sanctæ Mariæ de Vicobariono, plebem Sanctæ Mariæ de Septempolicinio, plebem Sancti Stephani de Caligo, plebem Sancti Donati de Peduvio, plebem Sancti Antonini de Picazolio, plebem Sancti Georgii de Trecenta, plebem Sanctæ Mariæ de Cinisello, plebem Sancti Michaelis de Bregantio, cum capellis et earum pertinentiis : salva in omnibus apostolicæ sedis auctoritate.

Si qua sane ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, et aut Ferrariensem Ecclesiam his quæ supra dicta sunt diminuere, aut sanctæ sedis apostolicæ sua in eis jura, quæ superius significata sunt, auferre præsumpserit, pœnæ et compositionis nomine reddat eidem sanctæ sedi apostolicæ auri optimi libras centum : et nisi quæ male præsumpta sunt, satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eisdem ecclesiis justa servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Cœlestinus catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Guido presbyter cardinalis Sancti Chrysogoni.

Ego Rainerius presbyter cardinalis tit. S. Priscæ.

Ego Goizo presb. card. tit. Sanctæ Cæciliæ.

Ego Thomas presb. card. tit. Sanctæ Vestinæ.

Ego Ubaldus presb. card. tit. Sanctæ Praxedis.

Ego Gilibertus presb. card. tit. Sancti Marci.

Ego Nicolaus presb. card. tit. Sancti Cyriaci. A
Ego Manfredus presbyt. cardin. tit. S. Sabinæ.
Ego Conradus Sabinensis episcopus.
Ego Theodewicus Sanctæ Rufinæ episcopus.
Ego Albertus Ostiensis episcopus.
Ego Imarus Tusculanus episcopus.
Ego Petrus Albanensis episcopus.
Ego Georgius diaconus SS. Sergii et Bacchi.
Ego Gerardus diac. card. S. Mariæ in Dominica.
Ego Joannes diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ Novæ.
Ego Joannes Paparo diac. cardin. S. Adriani.

Datum Laterani per manum Gerardi sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, II Nonas Maii, indictione VII, incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Cœlestini II papæ anno primo.

ANNO DOMINI MCXLV

LUCIUS II PAPA

NOTITIA

(MANSI, *Concil.* t. XXI, col. 607.)

Lucius, cui Gerardi nomen fuerat, patre Alberto B cive Bononiense ex Caccianimica familia genitus, vir pro mansuetudine et humilitate sua, judicio Ottonis Frisingensis, officio sacerdotali dignus, ex cardinale tituli Sanctæ Crucis in Jerusalem factus est pontifex anno Domini 1144, tempore Conradi imperatoris. De quo ex Vaticano codice ista Baronius : « Hic fuit ex provincia Æmiliæ, patria Bononiensis, ex patre Viseo. Hic assumptus est a domino papa Honorio in titulo Sanctæ Crucis, et creatus Romanæ Ecclesiæ bibliothecarius; suamque Ecclesiam, sicut bonus pastor, tam in ædificiis quam in possessionibus multum ac plurimum augmentavit, et divitem de pauperrima fecit. Fabrica autem ipsius ecclesiæ a summo usque deorsum in melius reformata, et claustrum cum omnibus officinis de C novo ædificavit, et conventum ibidem canonicorum regularium, Deo auctore, constituit. » Hunc autem præclarum virum pro scientia et vitæ suæ meritis papa Innocentius post mortem Haimerici cancellarii arctius sibi astrinxit, et cancellarium apostolicæ sedis constituit, atque in obitu suo, tanquam præcipuo et digniori ecclesiæ membro, bona ecclesiæ commisit. Hic tanquam vir prudens et fortis, habito cum Ecclesiæ fidelibus consilio, senatores, qui contra prohibitionem prædecessoris sui papæ Inocentii Capitolium conscendere, senatum abjurare coegit. Quas, cum Rogerio Siciliæ rege belli inducias iniverit, indicat ejus epistola quam ad Petrum Cluniacensem scripsit. « Gravem a civibus persecutionem passus, ait Frisingensis lib. VII, cap. 31, humiles ad D regem Conradum, tam suam oppressionem continentes, quam de incolumitate et prosperitate ejus Deo gratias agentes, ipsumque ad patrocinium Romanæ Ecclesiæ invitantes, litteras mittit. » Et paulo postquam recitasset fragmentum commemoratæ epistolæ, ait : « De die in diem animam justi affligere non timuerunt. » Ipse autem quotidianis cruciatibus ac tædio vitæ affectus, infra anni spatium pontificatus sui, diem obiit, quinto Kalendas Martii, cum sedisset menses undecim, dies vero quatuordecim. In codice Vaticano, qui inscribitur De privilegiis Romanæ Ecclesiæ, inter res gestas Lucii, ait Baronius, de occasione obitus ejus asseritur, ipsum cum Romanos ad nova studia concitatos a Capitolio depellere conaretur, incerto lapidis ictu percussum, inde ægrotasse, et ex hac vita migrasse. Hujus pontificis tempore, Alphonsus Portugaliæ dux, pietatis erga suum ducatum constituit Romanæ Ecclesiæ vectigalem, annuo censu unciarum auri quatuor. Ita Innocentius III epistola 100 lib. I epistolarum. Atque ita Romanis Romanæ Ecclesiæ rebellantibus et adversantibus, principes longe positi eamdem venerantes, illi sese sponte subjiciunt. Hujus pontificis diebus, scribit Otto Frisingensis De gestis Friderici lib. I, cap. 27 et 28. Arnoldus, alias Arnaldus, quidam religionis habitum habens, sed eum minime, ut ex doctrina ejus patuit, servans, ex ecclesiastici honoris invidia urbem Romam ingreditur, ac senatoriam dignitatem equestremque ordinem renovare ad instar antiquorum volens, totam pene Urbem ac præcipue populum adversus pontificem suum concitavit, eaque de re litteras, quas idem Otto loco supradicto refert, ad Conradum imperatorem dederunt. Sectatores hujus

Arnaldi, Arnaldistæ dicuntur hæretici : quibus ex Romanis, iisque obscurioribus, pauci duntaxat adhæserunt, et nominantur Romani Arnaldistæ. Horum A machinationibus, auctore et consultore Arnaldo, acciderunt quæ ex Ottone Frisigensi in Vita Eugenii III narrantur.

NOTITIA DIPLOMATICA.

(Philippus JAFFÉ, *Regesta Rom. pont.*, p. 609.)

† In Lucii II bullis habetur hæc sententia : « Ostende nobis Domine misericordiam tuam (23, 30, 38, 40, 45 *bis*, 49, 51, 54 *bis*, 70, 76, 91).

Subscripserunt :

ep.	Albanensis	Petrus	a 15 Mart. 1144 ad 14 Febr. 1145.
»	Ostiensis	Albericus	a 15 Mart. 1144 ad 30 Mai. 1144.
»	Prænestinus	Stephanus	a 15 Mart. 1144 ad 17 Mart. 1144.
		Guarinus	d. 14 Febr. 1145
»	S. Rufinæ	Theodwinus	a 15 Mart. 1144 ad 19 Jan. 1145.
»	Sabinensis	Conradus	a 15 Mart. 1144 ad 14 Febr. 1145.
»	Tusculanus	Imarus	a 15 Mart. 1144 ad 30 Mai. 1144.
pr. card. tit.	S. Anastasiæ	Aribertus	a 30 Apr. 1144 ad 14 Sept. 1144.
» » »	S. Cæciliæ	Goizo	a 15 Mart. 1144 ad 17 Mart. 1144.
» » »	S. Calixti	Gregorius	a 15 Mart. 1144 ad 14 Febr. 1145.
» » »	S. Chrysogoni	Guido	a 21 Mart. 1144 ad 10 Mai. 1144.
» » »	S. Crucis in Jerusalem	Ubaldus	a 28 Jun. 1144 ad 14 Febr. 1145.
» » »	S. Cyriaci	Nicolaus	a 15 Mart. 1144 ad 19 Jan. 1145.
» » »	S. Laurentii in Damaso	Guido	a 15 Apr. 1144 ad 14 Febr. 1145.
» » »	S. Laurentii in Lucina	Hugo	a 26 Mai. 1144 ad 14 Febr. 1145.
» » »	S. Marcelli	Julius	a 28 Jun. 1144 ad 19 Jan. 1145.
» » »	S. Marci	Gilibertus	a 15 Mart. 1144 ad 10 Nov. 1144.
» » »	S. Pastoris	Petrus	a 31 Mart. 1144 ad 15 Mai. 1144.
» » »	S. Praxedis	Hubaldus	a 15 Mart. 1144 ad 30 Apr. 1144.
» » »	S. Priscæ	Rainerius	a 15 Apr. 1144 ad 27 Dec. 1144.
» » »	S. Sabinæ	Manfredus	a 15 Mart. 1144 ad 19 Jan. 1145.
» » »	S Stephani in Celio monte	Rainerius	a 21 Mart. 1144 ad 26 Mai. 1144.
		Villanus	a 11 Jan. 1145 ad 19 Jan. 1145.
» » »	S. Susannæ	Gezo	d. 15 Mart. 1144.
» » »	S. Vestinæ	Thomas	a 15 Mart. 1144 ad 14 Febr. 1145.
diac. card.	S. Adriani	Joannes	a 15 Mart. 1144 ad 19 Jan. 1145.
» »	S. Angeli	Gregorius	a 15 Mart. 1144 ad 14 Febr. 1145.
» »	SS. Cosmæ et Damiani	Guido	a 15 Mart. 1144 ad 14 Febr. 1145.
» »	S. Eustachii juxta templum Agrippæ	Astaldus	a 15 Mart. 1144 ad 19 Jan. 1145.
» »	S. Georgii ad Velum Aureum	Otto	a 15 Mart. 1144 ad 19 Jan. 1145.
» »	S. Luciæ in Septisolio	Rodulphus	a 2 Apr. 1144 ad 11 Jan. 1145.
» »	S. Luciæ in Horphea	Hugo	a 31 Mart. 1144 ad 15 Mai. 1144.
» »	S. Mariæ in Aquiro	Petrus	d. 20 Mai. 1144.
» »	S. Mariæ in Cosmidin	Jacinthus	a 27 Dec. 1144 ad 14 Febr. 1145.
» »	S. Mariæ in Dominica	Gerardus	a 21 Mart. 1144 ad 14 Mai. 1144.
» »	S. Mariæ in Porticu	Petrus	a 15 Mart. 1144 ad 29 Nov. 1144.
» »	S. Mariæ Novæ	Joannes	a 17 Mart. 1144 ad 19 Jan. 1145.
» »	S. Nicolai in carcere Tulliano	Octavianus	a 14 Mai. 1144 ad 14 Febr. 1145.
» »	SS. Sergii et Bacchi	Gregorius	a 15 Mart. 1144 ad 14 Febr. 1145.
» »	S. R. E.	Cinthius	d. 19 Jan. 1145.

Datæ bullæ sunt p. m.

Baronis capellani et scriptoris	a 14 Mart. 1144 ad 20 Mai. 1144.
Baronis S. R. E. subdiaconi	a 21 Mai. 1144 ad 23 Jan. 1145.
Roberti S. R. E. presb. card. et cancellarii	a 11 Febr. 1145 ad 14 Febr. 1145.

LUCII II PAPÆ
EPISTOLÆ ET PRIVILEGIA

I.

Privilegium pro monasterio S. Columbani Bobiensi.

(Anno 1144, Mart. 15.)

[Ughelli, *Italia sacra*, IV, 977.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Oglerio abbati S. Columbani Bobiensis, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris, regularem vitam professis in perpetuum.

Piæ postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, ut et devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Ea propter dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, Beati Columbani ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio suo beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona in præsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis. Curtem S. Martini cum ecclesia, et castro quod dicitur Petra Carana cum suis pertinentiis. Curtem S. Salvatoris cum ecclesia, et pertinentiis suis, curtem de Cruce cum ecclesia, et pertinentiis suis, curtem de Garda, cum ecclesiis, districto, et pertinentiis suis, curtem Carelli cum ecclesia, et pertinentiis suis, curtem de Gravilia cum ecclesia, et pertinentiis suis, curtem quæ vocatur Gomorga, cum ecclesia, districto, et pertinentiis suis. Plebem S. Albani in Candiubrio cum decimis, et pertinentiis suis, ecclesiam S. Mariæ in Monte Lungo cum pertinentiis suis, ecclesiam S. Sinphoriani in curte Neblani cum decimis, et pertinentiis suis, curtem S. Martini in valle purpuria cum decimis, et pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Evasii in Quintiano cum decimis, et pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Petri in Masi cum decimis, et pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Georgii, quæ est sita Monte acuto, cum decimis, et pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Thomæ in Romano cum decimis, et pertinentiis suis, ecclesiam de Ceresola cum pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Antonini de Braida cum pertinentiis suis, ecclesiam S. Georgii de Montale cum pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Andreæ in Travano cum decimis et pertinentiis suis, ecclesiam S. Mariæ in Spelunca cum pertinentiis suis, ecclesiam Novam

A cum pertinentiis suis, ecclesiam S. Bartholomæi in sarto cum pertinentiis suis, et medietate mercati, ecclesiam Sancti Desiderii cum pertinentiis suis, ecclesiam S. Laurentii cum pertinentiis suis. Mercatum Sancti Columbani, et aliud mercatum de Oliva, censum decem solidorum Papiensium in curte Oremale, Villam de Stabulo, villam de Cavatina nova, decimam de Bradello Antonino, villam de Busbagno, villam de Salse, mansum Gavone, possessionem Tedisii de Cicogni, villam de Riuturni, et Brodium, et Pratum Donicatum in Monte Penicis, Monte de Merconico, villam de Cereto, villam de Cavanna cum Braida dominica, Sapetelli, et Roveretum, Montem de Cesina, villam de Roncore, villam de Faidcli, Pratum Longum, mansum Bugoli Gamba-
B lata, Runchum de Grillo fractum, Runchum de Pradalia, mansum Barbuti, mansum de Petra Columba, mansum de Juncaritia, mansum de Silva, mansum de Buzavil, mansum de Costalda, mansum de Conflenti, mansum de Gorda, mansum boni senioris de Caulo, mansos de Violi, Casaria, mansum Lisignoli inter Bobium, et Treviam, mansum de Mocio, mansum de Goslino, mansum de Cisino, mansum de Hiblo, mansum Guizi, mansum Corezala, mansum de Albino, mansum de Cueco, mansum de Bivis, mansum Marconis de Caneto, mansum de Sancto Desiderio, mansum de Guerro, Decimam Giselberti de Gurra, mansum de Ponzipiodo, mansum Rustici de Stavella, mansum Joannis Benedicti de Caulo. Decimam Lanfranchi de Ottone,
C mansum Savonarii, mansum Hugonis, et Alberti de Degathani, mansum vallis Lovariolæ, mansum de Pradelle de Sarto, mansum Semerzarii, mansum de Pradelle, mansum Borelli de Sarto, mansum Semerzarii, mansum de Solario, mansum de Maliolli, mansum Cojorum, mansum Petrochi, et Joannis de Coniolo, sortem unam in Liobe, sortem unam in Runcho Joannis, sortem unam in Parratio, et censum de Cornulo. Braidam de Ponte, braidam juxta fossatum de Batalia, braidam in Campo Fasiani, braidam in Pegni, braidam in Marcelasco. Pratum quod dicitur Codugnar cum vineis sibi adjunctis. Vineam infra civitatem, et Molendina. Quæcunque etiam venerab. frater noster Simeon episcopus vester, vel antecessores ejus sive etiam Aluisa uxor marchionis Malespinæ cum filiis suis vobis,
D rationabiliter concesserunt similiter confirmamus. Sane laborum vestrorum, quos propriis manibus, aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestro-

tum animalium nullus omnino clericus, vel laicus, decimas a vobis exigere præsumat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum nullus ibi qualibet subreptionis astutia, vel violentia præponatur. Sed liceat vobis communi consilio vel parti consilii sanioris secundum Dei timorem, et B. Benedicti Regulam absque ullius contradictione abbatem eligere. Si vero eadem sedes episcopalis vacaverit vel Catholicum episcopun non habuerit, chrisma, oleum sanctum, consecrationes altarium, seu basilicarum, ordinationes clericorum a quocunque malueritis episcopo vobis suscipere liceat.

Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura, salva pontificis canonica justitia, et apostolicæ sedis auctoritate. Si quæ ergo in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore, ac sanguine Dei, et Domini Redemptoris nostri Jesu-Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu-Christi, quatenus, et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Conradus Sabinensis episcopus subsc.

Ego Albericus Hostiensis episcopus subsc.

Ego Petrus Albanensis episcopus subsc.

Ego Gregorius presb. card. tit. S. Callisti ss.

Ego Gezo presb. card. tit. S. Susannæ ss.

Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii, et Bacchi ss.

Ego Otho diac. card. S. Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Guido diac. card. SS. Cosmæ, et Damiani ss.

Ego Petrus diac. card. S. Mariæ in Porticu ss.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris sacri palatii, Idibus Martii indict. VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero D. Lucii II papæ anno I.

II.

Privilegium confirmationis bonorum omnium et jurium sanctæ Ferrariensi Ecclesiæ quæ sub perpetuo jure sedis apostolicæ cum pertinentiis omnibus esse et fore declaratur.

(Anno 1144, Mart. 15.)

[SAVIOLI, *Annal. Bolon*, I, II, 203.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri GRYPHONI Ferrariensi Ecclesiæ episcopo, A ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

Ad hoc in apostolicæ sedis cathedra, disponente Domino, constituti esse conspicimur, ut ecclesiarum omnium curam gerere, et jus suum cujusque tribuere, præsertim his que Beati Petri juris existunt, conservare integre debeamus. Ad exemplar itaque prædecessorum nostrorum felicis memoriæ papæ Innocentii et Cœlestini Romanorum pontificum juxta tenorem privilegiorum, Ferrariensem episcopum a cardinalibus nostris eligendum et a Romanæ sedis antistite consecrandum decernimus, atque Ferrariensem Ecclesiam sub jure et dominio sedis apostolicæ decreto manere sancimus. Te igitur, clero et populo Ferrariensi in fidelitate beati Petri persi- B stentibus, ad instar prædecessorum nostrorum bonæ recordationis Vitaliani, Hadriani, Leonis, Benedicti, Joannis, Alexandri, Paschalis, Innocentii, Cœlestini Romanorum pontificum, sanctæ Ferrariensis Ecclesiæ, tanquam apostolicæ sedis filiæ, fundos ejusdem matris et patrimonia confirmamus; ipsam videlicet massam Babylonicam, quæ vocatur Ferraria, cum duodecim fundis suis; cui alias undecim massas nostras minores cum omni obedientia atque servitute subjugamus; id est massam ripam Palatiolum cum duodecim fundis, similiter massam Quartisianam cum duodecim fundis, et totam et integram massam Donorio cum duodecim fundis suis, et similiter massam popularem cum duodecim fundis, nec non massam Curulum, et massam Saletam cum virginti quatuor fundis suis, simili modo massam, quæ vocatur C Formignana, cum omnibus fundis suis. Has quidem prædictas massas cum omnibus ad easdem pertinentibus de dominio et jure atque potestate hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ in sanctam Ferrariensem Ecclesiam per hanc denationis paginam donamus et tradimus, ut ab hac hora in antea liceat tam tibi, charissime frater Gripho episcope, quam successoribus tuis, in singulis massis ecclesias cum clericis, presbyteris, diaconis ordinare et consecrare; illud omnimodis sancientes, ut Ferrariensis Ecclesiæ tota parochia sua in jure et dominio ac privilegio nostræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ B. Petri, cujus est patrimonium perpetuo conservetur, et sit semper sub nostra electione atque consecratione : et quicunque episcopus electus ordinatus et consecratus fuerit, D ille honoris hujus ac potestatis integritate fungatur. Comitatus autem Ferrariensis fines et termini sunt : ab Oriente ab una parte fluminis Padi altera nostra massa phiscalia et veteraria usque ad fossam Bossonis transeunt flumen Sancti usque Bucilietum, transeunt flumen Gabiana, per Ludriam, circumdant villam magnam, et Madrariam pervenientes usque Maletum, et a Maleto pergunt juxta Argilem Anxianum per paludes et piscarias usque Vitricam, veniunt usque fossam Buranam, per fossam Buranam exeunt in Padum, descendunt ad Occidentem usque ad Ulmum formosam, quæ certa finis est inter Romaniam et Longobardiam : ab altera autem parte fluminis fines sunt similiter ab Oriente collis de Fine, quæ

finis est inter nostrum comitatum Ferrariensem, et A alterum nostrum comitatum Comaclensem, et extendunt se per paludes et piscarias usque ad fossatum silvulæ, circumdant massam Corneti et Longanum, quæ de nostro comitatu Ferrariensi est; descendendo inde ad occidentem per paludes et piscarias usque ad flumen Tartari pergunt usque in flumen Padi. Sane habitatoribus ipsis majoris massæ Ferrariæ malas et pravas consuetudines removemus; nisi tamen, sicut soliti sunt, ad suffragium sanctæ Romanæ Ecclesiæ annualiter per illorum nuntium unaquæque libera persona capitis Massarii de moneta Venetiæ denarios singulos dabit; census vero et tributi atque telonei de ripa et flumine unam medietatem pro benedictione ad communem utilitatem et meliorationem seu restaurationem, jam dictæ majoris B massæ concedimus, et alteram medietatem ad nostras manus reservamus; similiter telonei de mercato unam medietatem nobis conservamus, et alteram medietatem prædicto episcopo condonamus. Placitum quidem generale similiter in dominio et potestate sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ tenemus, ut ante nostrum nuntium semel in anno faciendo justitiam ab omnibus per tres dies custodiatur: Collectam vero vel fodrum, aut pravam vel injustam functionem, aut dationem, seu consuetudinem nequaquam exigimus; sed omnia pro Dei timore, atque amore præfatæ nostræ sanctæ Ecclesiæ B. Georgii omnibus habitatoribus ipsius massæ pepercimus, aliasque minores massas, et sicut supra scri- C ptum est, cum omnibus suis servitutibus subjugamus. Præterea quascunque ecclesias et possessiones, quæcunque etiam bona in præsentiarum juste et canonice possides, aut in futurum rationabilibus modis, Deo propitio, poteris adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et per vos Ferrariensi Ecclesiæ, et illibata permaneant; in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: plebem Sancti Georgii de ultra Padum, plebem Sanctæ Mariæ de Gabiana, plebem Sanctæ Mariæ de Vicoventia, plebem Sancti Martini de contra Padum, plebem S. Gregorii de Tomara, plebem S. Petri de Cupario, plebem S. Stephani de Formignana, plebem Sancti Apollinaris de Trissicallio, plebem Sancti Martini de Rupina, plebem S. Mariæ de vico Bariono, plebem S. Mariæ de septem Policino, plebem S. Stephani de Caligo, D plebem S. Donati de Pedurio, plebem S. Antonini de Ficarolio, plebem S. Georgii de Trecenta, plebem S. Mariæ de Cinisello, plebem S. Michaelis de Bragantio cum capellis et earum pertinentiis; ecclesiam S. Romani de Tartaro; salva in omnibus sedis apostolicæ auctoritate. Si qua sane ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, et aut Ferrariensem Ecclesiam his, quæ supra scripta sunt, diminuere, aut sanctæ sedis apostolicæ sua in eis jura, quæ superius significata sunt, auferre præsumpserit, pœnæ compositionis nomine reddat eidem sanctæ sedi apostolicæ auri optimi libras centum; et nisi quæ male præsumpta sunt, satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Jesu-Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eisdem ecclesiis justa servantibus, sit pax Domini nostri Jesu-Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gregorius presbyter cardinalis tituli Calisti.

Ego Goizo presbyter cardinalis tituli Sanctæ Cæciliæ.

Ego Thomas presbyter cardin. tit. Vestinæ.

Ego Ubaldus presbyt. card. tit. S. Praxedis.

Ego Guilibertus presb. card. tit. S. Mariæ.

Ego Nicolaus presbyt. cardin. tit. S. Cyriaci.

Ego Manfredus presb. card. tit. S. Sabinæ.

Ego Gerardus Sabinensis episcopus.

Ego Theodewinus S. Rufinæ.

Ego Albertus Ostiensis episcopus.

Ego Stephanus Prænestinensis episcopus.

Ego Incarus Tusculanus episcopus.

Ego Petrus Albanensis episcopus.

Ego Gregorius diacon. card. tit. Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Otto diacon. cardin. tit. S. Georgii ad Velum Aureum.

Ego Guido diac. card. tit. S. Mariæ in Dominica.

Ego Guido in Romana Ecclesia altaris minister.

Ego Petrus diac. card. S. Mariæ in Porticu.

Ego Gr. sanctæ Romanæ Ecclesiæ indignus diaconus.

Ego Joannes diacon. cardinal. tit. S. Hadriani.

Ego Gregorius diac. card. S. Michaeli archangeli.

Ego Joannes diacon. cardin. S. Mariæ Novæ.

Ego Hugo Romanæ Ecclesiæ diaconus tituli S. Luciæ in Orphea.

Ego Astaldus diaconus cardinalis Sancti Eustachii.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris, Idibus Martii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii papæ II anno I.

III.

Privilegium pro monasterio S. Petri Perusini.

(Anno 1144, Mart. 15.)

[MARGARINI, *Bullarium Casin.*, II, 106.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis BERNARDO abbati monasterii S. Petri quod secus Perusinam civitatem situm est, ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris regulariter promovendis, in perpetuum.

Desiderium quod ad religionis propositum, et animarum salutem pertinere monstratur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus cle-

menter annuimus, atque prædecessorum nostrorum A vestigiis inhærentes, præsertim monasterium in quo divino muncipati estis obsequio, apostolicæ sedis privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus in præsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, vobis vestrisque successoribus firma et illibata permaneant, tam in ecclesiis quam in cellis curtibus, plebibus, monasteriis, fundis atque casalibus, in quibus utique hæc propriis nominibus duximus exprimenda: plebem scilicet S. Constantii, S. Rufini, S. Martini et S. Joannis; plebem S. Martyrii, ecclesiam S. Benedicti in Agellione cum suis pertinentiis, ecclesiam S. Justini cum curte sua, ecclesiam B S. Andreæ et S. Angeli de Alliano cum suis pertinentiis; ecclesiam S. Mariæ in Cicciano, et S. Clementis, curtem de Casale, curtem de Petroniano; quidquid vobis pertinet de curte et ecclesia S. Donati in civitella, necnon terram Ugonis nepotis Bernonis de Monte Nigro. Apostolicæ quoque sedis tibi munimine confirmamus, ecclesias sanctorum Apolinariis, Blasii et Montani cum suis pertinentiis, salvo annuo censu Pharphensis Ecclesiæ. Qui etiam confirmamus massas tres, in comitatu Perusino positas, unam quæ vocatur Pusulo, alteram Filoncio et aliam quæ nominatur Casalina, cum ecclesiis, casis, vineis, campis, hortis, montibus, cultis et incultis et omnibus pertinentiis suis; monasterium S. Angeli in comitatu Assisinato, in loco qui dicitur C Limisano, cum cellis capellis, et omnibus sibi pertinentibus: ecclesiam S. Archangeli sitam juxta lacum Perusinum, monasterium S. Salvatoris in Pothale, monasterium S. Petri in Plojano cum universis eorum pertinentiis; ecclesiam sancti Sylvestri in Morcelle ecclesiam S. Donati: jus quod habetis in Agello, ecclesiam S. Mariæ in Podio cum suis pertinentiis; ecclesiam S. Pauli in Monticello, ecclesiam S. Petri de Petroniano, cum curte sua. Sane chrisma, oleum sanctum, consecrationes altarium seu basilicarum, ordinationes monachorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, et clericorum ad idem monasterium pertinentium, a diœcesano accipietis episcopo, siquidem catholicus fuerit, et si ea gratis ac sine pravitate voluerit exhibere: alioquin liceat D vobis catholicum quem malueritis adire antistitem, qui nostra fultus auctoritate, quæ postulatis indulgeat. Obeunte vero te, nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem, et B. Benedicti Regulam elegerint, a Romano pontifice consecrandum. Missas autem publicas in eodem monasterio per episcopum fieri, vel stationes, aut ordinationes aliquas celebrari, præter abbatis ac fratrum voluntatem, omnimodo prohibemus, ne in servorum Dei recessibus, occasio popularibus præbeatur ulla conventibus. Nec ulli episcopo facultas sit, præter Romani pontificis conniventiam, idem cœnobium, aut ejus cellas gravare, interdicere, excommunicare, seu exactiones novas imponere. Nec sæcularium procerum cuiquam liceat fodrum vel aliud servitium ab eodem monasterio, aut ejus pertinentiis extorquere: salvo nimirum jure ac dominio sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eamdem Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu injuste datas, suis usibus vindicare vel temerariis vexationibus fatigare: sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Lucius Catholicæ ecclesiæ episcopus, ss.

Ego Gregorius cardinalis presbyter S. Calixti, ss.

Ego Goizo presbyter cardinalis tit. S. Cæciliæ ss.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris, Idibus Martii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii papæ anno I.

IV.

Privilegium pro parthenone S. Trinitatis Paraclitensi.

(Anno 1144, Mart. 15.)

[Abælardi *Opp.*, ed. Cousin, p. 719. Paris, 1849, 4°.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiabus Heloissæ priorissæ, cæterisque sororibus in oratorio Sanctæ Trinitatis, divino famulatui mancipatis tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur quod rationi cognoscitur convenire, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Proinde dilectæ in Domino filiæ, vestris justis postulationibus assensum præbentes, monasterium Sanctæ Trinitatis, in quo divino vacatis servitio sub apostolicæ sedis protectione suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona in præsentiarum juste et legitime possidetis, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis, præstante Domino, poteritis adipisci, firma vobis in perpetuum et illibata permaneant,

Sane laborum vestrorum decimas quas propriis excolitis sumptibus, seu annualium absque contradictione aliqua vobis concedimus possidendas. Nulli ergo hominum fas sit præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel abblatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed hæc onmia integra cunserventur, vestris usibus perpetuo profutura. Ad indicium autem perceptæ hujus a Romana Ecclesia libertatis, sex nummos quotannis Lateranensi palatio persolvetis. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertioque commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Conservantes autem, intervenientibus beatorum apostolorum Petri et Pauli meritis, gratiam Domini nostri Jesu Christi et æternæ felicitatis præmia consequantur. Amen.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani, per manum Barocii capellani et scriptoris, Id. Martii, ind. VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domini Lucii II papæ anno I.

V.

Privilegium pro Ecclesia Cremonensi.

(Anno 1144, Mart. 17.)

[UGHELLI *Italia sacra*, IV, 602.]

LUCIUS episcopus; servus servorum Dei, venerabili fratri OBERTO Cremononsi episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Sicut injusta poscentibus nullus est tribuendus effectus, sic legitima desiderantium non est differenda petitio. Quocirca, dilecte in Christo frater Oberte episcope, tuis postulationibus clementius annuentes, ad perpetuam sanctæ Cremonensis Ecclesiæ firmitatem, possessiones, et bona omnia quæ in præsentiarum Ecclesia eadem juste possidet, sive in futurum, Domino largiente, juste atque canonice acquiesierit, apostolica auctoritate firmamus. Inter quæ omnia hæc prima visa sunt nobis exprimenda. Quidquid scilicet curata telonei, atque ripatici, et portatici de Cremonensi civitate ad publicam sanctionem pertinuerit, tam de ipsius civitatis comitatu, quam de parte curtis Sexpilas, nec non ripas, et piscarias a Vulpariolo, usque in caput Aduæ, cum molendinis, et cum uniuscujusque navis solito censu, sicut continetur in præcepto, et in tuis notitiis, seu cum per solutionem omnium navium causa mercandi Crenonam adeuntium, tam Venetorum, quam cæterorum navium, et cum curata omnium negotiorum, quæ fiunt in prædicta ripa. Districtionem civitatis infra, et extra per quinque milliariorum spatia. Altare quoque S. Hymerii, canonicam et dest..... quas canonici soliti sunt suscipere de manu episcopi per beneficium, equos, A tractus, operas, districtus, legationes, ostes, itinera, forum, et cætera quæ in præfato præcepto continentur, et de abbate et monasterio Sancti Laurentii, sicut juste continetur in privilegiis tuis, et in præceptis imperatorum. Ecclesias insuper Sancti Salvatoris, et S. Martini de Morengo, et S. Andreæ de Brugnano, et B. Mariæ de Rumano, et Ecclesias de Farinate, de Vailate et S. Stephani de Aufoningo, de Fontanella, de castro Sancini, de S. Bassiano, de S. Petro in Curte, de Sancto Joanne in castro veteri, de Sancto Michaele in Burgo, de S. Siro, de Questro, de Alfiano, de lacu Obscuro, de Scandolaria, de Clavatone, de castro Vivariolo, de Via cava, de Sancta Maria, de Commessajo, de Dufno, de Corrigia viridi, de Pangoneta, de Ciconiaria, de B Ecclesia S. Margaritæ, de Citanova, salvo statuto censu Monasterii S. Petri. In ecclesia S. Pauli de Citanova, jus episcopale, sicut per fratrem nostrum Indicum ex mandato prædecessoris nostri bonæ memoriæ Cœlestini Papæ statutum est. Omnes etiam plebes cum capellis, et baptismales ecclesias, cum earum pertinentiis, quas in præsenti quiete et canonice possides. De omnibus ecclesiis, quæ sunt in tuo episcopatu obedientiam, et Synodalia, et cætera secundum debitam consuetudinem ecclesiarum Cremonensis episcopi. Curtem etiam, quæ Barianum dicitur, et Maleum, Crottam, Montodanum, Rivaltellam, Nonterionem, Jovisaltam, Fornovum, Sencinum, Platenam, atque Mocianicam, cum castris, et villis, eorumque pertinentiis. Castrum de Rivi- C gingo cum omni sua integritate, et partes in curtibus, Gabiano, Vidalasco, Ternolasco, publica intus et extra, seu etiam ia Azanello, Fontanella, et quæcunque prudentiæ tuæ studio prænominatæ Ecclesiæ juste acquisita, vel acquirenda sunt, præsenti Apostolicæ sanctionis nostræ pagina corroboramus. Investituras quoque feudorum in tuo episcopatu, a presbyteris, archipresbyteris, seu abbatibus tuis factas de bonis Ecclesiarum absque tuo, tuorumque prædecessorum consilio, vel consensu irritas esse sancimus, et ne deinceps hujusmodi investituræ fiant omnimodo prohibemus. Concordiam vero illam, quam inter te, et majoris Ecclesiæ Cremonensis canonicos prædecessor noster bonæ memoriæ papa Calixtus fecit, et scripto suo firmavit, ratam D manere censemus, ut videlicet nullus in majori Ecclesia constituatur canonicus, præter assensum, et voluntatem Episcopi, qui sicut ecclesiæ caput est, ita voluntas ejus, et ratio debet præcedere. Canonici episcopo obedientiam in manu ejus promittant, et teneant. Ad mensam canonicorum quando cum canonicus comederit, cum uno clerico, et uno serviente, vel cum duobus clericis veniat, et tanquam episcopus honoretur. De altario S. Himerii omnem oblationem recipiat, præter edenda, quæ ad pedem altaris offerunt, et ad visum canonicorum reserventur, et præter medietatem ceræ et incensi, quæ ibi offeruntur, quæ ad Ecclesiæ servitium reserventur. Archidiaconum, cantorem, et altas per-

sonas episcopus consensu canonicorum constituat. Ecclesiam S. Michaelis, et prædia, et possessiones, quas episcopus per idoneos testes proprie ad episcopatum pertinere probaverit, quiete, pacificeque obtineat. Et quia canonici domum, in qua olim habitaverant ad ampliandam Ecclesiam concesserunt, domum in qua modo habitant, licet juris episcopi fuerit, pro concordia tamen et charitate, deinceps ad communis vitæ usum, et cohabitationem retineant, et hospites quando voluerint in eam recipiant, salva nimirum in omnibus auctoritate sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

Si qua igitur in futurum ecclesiastica, sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei, et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, et in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu-Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Lucius Catholicæ episcopus.
Ego Conradus Sabinensis episcopus.
Ego Theodinus S. Ruffinæ episcopus.
Ego Stephanus Prenestrinus episc.
Ego Petrus Albensis episcopus.
Ego GG. presb. card. tit. S. Calixti.
Ego Gio. presb. card. tit. S. Cæciliæ.
Ego Thomas presb. card. S. Vestinæ.
Ego Hubald. presb. card. S. Praxedis.
Ego Manfredus presb. card. S. Savinæ.
Ego Otto diac. card. S. Georgii ad Velum Aureum.
Ego Guido diac. card. SS. Cosmæ et Damiani.
Ego Joannes diac. card. S. Mariæ Novæ.

Datum Laterani per manus capellani et scriptoris XVI Kal. Aprilis, indict. VII, Incarn. Dom. 1144, pontificatus vero D. Lucii II papæ anno I.

VI.

Privilegium pro monasterio S. Joannis Parmensis, ordin. Casinen.

(Anno 1144, Mart. 17.)

[MARGARINI, *Bullar. Casin.* II, 161.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis GUIDONI abbati monasterii Sancti Joannis quod in Parmensi urbe situm est, ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis, in perpetuum.

Quoniam sine veræ cultu religionis nec charitatis unitas potest subsistere, nec Dei gratum exhiberi servitium, expedit apostolicæ auctoritati, religiosas personas diligere, et loca in quibus divinis vacant officiis, sedis apostolicæ munimine confovere. Ideo-

A que, dilecti in Domino filii, vestris rationabilibus postulationibus clementer annuimus, et prædecessorum nostrorum felicis memoriæ Paschapis et Innocentii Romanorum pontificum, vestigiis inhærentes, ecclesiam S. Joannis, in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et præsentis scripti pagina communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis poterit, Deo propitio, adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant; in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : In eodem episcopatu Parmensi B ecclesiam S. Stephani, quæ est in Burgo, ecclesiam Sancti Michaelis de Arao, ecclesiam Sancti Stephani de Torano, ecclesiam Sancti Salvini cum curte, ecclesiam Sancti Laurentii de Ramusello. Castrum Ramuselli cum ecclesia, castrum Sancti Vitalis cum ecclesia et curte, ecclesiam de Gainaco, ecclesiam Sancti Sylvestri de Inehela, ecclesiam Sancti Salvatoris de Sanguineo cum castro et curte; duas partes curtis Saccæ, et quod juste in ecclesia ejusdem loci habetis, ecclesiam Sanctæ Justinæ, ecclesiam Sancti Prosperi, et Sancti Anastasii quæ sunt in eadem civitate : ecclesiam Sancti Jacobi quæ est in capite pontis, ecclesiam Sancti Petri de Burgo Sancti Domini, ecclesiam de Provinciano, ecclesiam de Casa Dei cum omnibus earum C pertinentiis, ecclesiam Sancti Matthæi de Callio, ecclesiam Sancti Melani cum medietate burgi et quatuor domibus, ecclesiam de Paterno cum castro et curte, ecclesiam Sancti Michaelis de Filino, et quod juste habetis in ecclesia Sancti Georgi de Pratis. In Regiensi vero episcopatu ecclesiam Sancti Michaelis; in Lunensi episcopatu ecclesiam Sanctæ Justinæ, ecclesiam de Cavallaria ; in episcopatu Pistoriensi monasterium Sancti Bartholomæi, cum ecclesia Sanctæ Mariæ quæ est in burgo, et ecclesia Sanctæ Mariæ quæ est extra portam, ecclesiam Sancti Bartholomæi de Travallio, ecclesiam Sancti Domnini de Impolis cum curte et omnibus suis pertinentiis, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Capiciano, ecclesiam Sancti Michaelis de Valle Nabulæ, cum D omnibus earum pertinentiis ; decimas quoque a discretione Parmensium episcoporum monasterio vestro concessas, vobis nihilominus confirmamus. Sane de laboribus quos propriis manibus aut sumptibus colitis, seu de nutrimentis vestrorum animalium, a vobis decimas exigi prohibemus. Quæcunque vero libera persona ad vos venire et religionis habitum suscipere voluerit, licentiam ei concedimus. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ut quicunque se illic sepeliri decreverint, nisi forte excommunicati fuerint, eorum devotioni et extremæ voluntati nullus obsistat, salvo tamen jure matricis Ecclesiæ. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat idem monasterium

temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura: salva diœcesani episcopi canonica justitia, et apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, qualenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris, XVI Kalendas Aprilis, interdictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii II papæ anno I.

VII.

Privilegium pro ecclesia Olivolensi seu Castellana (Veneta).

(Anno 1144, Mart. 21.)

[UGHELLI *Italia sacra*, V, 1241.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Jo. Olivolensis, seu Castellanæ Ecclesiæ episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetum.

Æquum et rationabile est ut sancta Romana Ecclesia, quæ Ecclesiarum omnium caput est et magistra a Domino constituta, tanquam pia mater curam et sollicitudinem habeat, et eas a pravorum hominum molestiis provida circumspectione custodiat. Proinde nos, qui licet indigni loco B. Petri apostolorum principis, disponente Domino, residemus, fratres nostros episcopos debita benignitate diligere, et ecclesiis sibi commissis sua debemus ex injuncto nobis a Deo apostolatus officio jura servare. Hoc nimirum charitatis intuitu venerabilis frater Jo. episcope, tuis rationalibus postulationibus clementer annuimus, et Olivolensem ecclesiam, cui Deo auctore præsides, apostolicæ sedis privilegio duximus muniendam. Sanctorum quippe pontificum decretis constat esse statutum, ut nemo alterius terminos usurpet, nec alterius parochianos judicare, aut excommunicare præsumat, ut nullus primas, nullus metropolitanus, nullus unquam reliquorum episcoporum alterius adeat civitatem, aut ad possessionem accedat, quæ ad eum non pertinet, et alterius episcopi est parochiæ, super cuiquam dispositione, nisi vocatur ab eo, cujus juris esse noscitur, ut quidam ibi disponat, vel ordinet, aut dijudicet. Eapropter per præsentis scripti paginam prohibemus, et prohibentes statuimus, ut in Olivolensi, quæ et Castellana dicitur ecclesia, vel in ejus diœcesi nullus patriarcha, nullus comprovincialis episcopus sine licentia tua, vel successorum tuorum, ecclesiarum, aut clericorum, vel sanctimonialium consecrationes, seu benedictiones agere præsumat. Nec potestatem habeat imbi chrisma conficere, pueros chrismate confirmare, nec excommunicationes, aut absolutiones facere. Illud etiam adjicimus, ut in eadem parochia sine voluntate vestra passim episcoporum convocatio fiat, nisi comprovincialis concilii Graden, qvod et ipsum cum vestræ charitatis conscientia disponant, nec ibidem nisi pro graviore necessitate immorentur ultra terminos a canonibus constitutos. Præterea nullus eorum sine licentia vestra audeat ecclesiæ vestræ clericos, aut illic, aut alibi ordinare, vel retinere, nec parochianos quos libet judicare, neque suos in vestra ecclesia clericos constituere, neque de publicis criminibus pœnitentias indicere; porro tam B. Marci ecclesia, quam cæteræ ecclesiæ, vel ecclesiarum clerici inter eamdem parochiam sub vestra obedientia et dispositione consistant. Inobedientes vero juxta sanctorum canonum sanctiones tuæ potestatis coerceantur arbitrio. Sane de monasteriis SS. Hilarii, Georgii, Nicolai, S. Crucis, S. Zachariæ, S. Laurentii, S. Erasmi, S. Servuli, eamdem vobis obedientiam permanere sancimus, quam prædecessores vestri obtinuisse noscuntur. Porro abbates in vestra parochia constituti publicas missas in ecclesiis non suis minime celebrare præsumant. Sancimus etiam, ut illi, qui in vestra parochia assidue commorantur, et quibus tam ipsis, quam eorum familiis spiritualia administratis, decimas vobis absque alicujus contradictione persolvant. Prohibemus autem, ut nullus episcopus, nullus abbas, eis tam sanis quam infirmis publice pœnitentiam injungere vobis inconsultis, nisi forte urgente mortis articulo, audeat. Ad hæc adjicientes decernimus, ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem Ecclesia in præsentiarum juste ac legitime possidet, aut in futurum canonice, præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi, tuisque successoribus in perpetuum, et intemerata permaneant.

Si quis igitur in posterum huic nostræ constitutioni temere contraire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sanctissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ sua jura servantibus sit pax D. N. Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episc., etc.
Ego Conradus Sabinensis episc., etc.
Ego Albericus Ostiensis episc., etc.
Ego Imarus Tusculanus episc., etc.
Ego SS. presb. card. tit. Calixti, etc.
Ego Gilibertus presb. card. tit. S. Marci.
Ego Rainerius presb, csrd. tit. S. Stephani in Cælio monte.
Ego Manfredus presb. card. tit. S. Sabinæ.
Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi.
Ego Guido diac. card. SS. Cosmæ, et Damiani.
Ego Gerardus diac. card. S. Mariæ in Dominica.
Ego Gregorius S. Romanæ Ecclesiæ indignus diac. scripsi.
Rodulphus diac. card. S. Luciæ in Septasolis.

Dat. Lat. per manum Baronis Capellani, et scriptoris XII. Kal. Aprilis, indict. VII, Incarnat. Dominicæ anno 1144, pontificatus vero D. Lucii II. PP. anno I.

VIII.

Privilegium pro cœnobio Admontensi

Anno 1144, Mart. 21.

[PEZ, *Thesaur. Anecd.*, III, III, 663.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GOTEERIDO abbati monasterii quod Admontis dicitur in Salzpurgensi parochia situm, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis in perpetuum.

Cum omnibus Ecclesiis et ecclesiasticis personis ex injuncto nobis a Deo apostolatus officio debitores existamus : illos tamen paternis affectibus nos convenit amplius confovere, qui præpositis rebus sæcularibus omnipotentis Dei servitio se arctius alligarunt. Quapropter, dilecti in Domino filii, vestris rationalibus postulationibus clementer annuimus, et præfatum Admontense monasterium, in quo divino mancipati estis obsequio, sub apostolicæ sedis tutela et protectione suscipimus et præsentis scripti pagina communimus : quod utique a Gebehardo Salpurgensi archiepiscopo felicis memoriæ in sua diœcesi constat esse constructum, atque multis bonis ditatum.

Insuper etiam quascunque possessiones, quæcunque bona a præfato Gebehardo seu a successore suo Tytmone archiepiscopo, seu aliis Dei fidelibus in decimis vel donationibus aliorum agrorum collata sunt, vel in posterum offerri contigerit, in terris, in vineis, vel quibuslibet aliis possessionibus, quæcunque etiam concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis idem cœnobium acquisierit, præsentis vobis scripti pagina confirmamus, in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : prædium, quod dedit episcopus Gebehardus in silva, quæ dicitur Frizewalt ex utraque parte fluminis ab Horgeprukke usque Schratengaste cum decimis et omnibus utilitatibus suis prædium, quod apud Chatse ab Ottone per concambium suscepistis. Decimas a Gebehardo episcopo canonice vobis concessas. Prædium, apud Elsindorf cum Ecclesia et suis pertinentiis. Apud Halle juxta monasterium quidquid ibi episcopi videlicet Gebehardus, Tiemo et Chunradus vobis concesserunt.

Nulli autem episcopo, nec abbati ipsi, nec personæ alicui facultas sit bona ejusdem cœnobii in feudum sive beneficium sine consensu meliorum et discretorum fratrum aliquibus dare, nec modis aliis alienare. Prohibemus quoque ut nulli fratrum post factam professionem absque abbatis totiusque congregationis permissione liceat ex eodem claustro discedere, discedentem vero absque communi litterarum cautione nullus audeat retinere. Sane sepulturam ipsins loci liberam esse censemus, ut quicunque, se illic sepeliri deliberaverint, nisi excommunicati sint, extremæ eorum voluntati nullus obsistat, salva tamen justitia matricis Ecclesiæ. Laicos sive clericos sæculares ad conversionem suscipere nullius episcopi vel præpositi contradictio vos inhibeat.

Præterea hospitalem domum a venerabili fratre nostro Chunrado apud Friesach constructam et Admontensi cœnobio cum decimis apud Mothnizze antiquis et novellis et cum cæteris omnibus sive patellis sive silvis aut agris sive mancipiis vel cum concambio, sive rationabili donatione donatam vobis apostolico privilegio roboramus. Obeunte vero te, nunc ejusdem loci abbate vel tuorum quolibet successorum, nullus inibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam præviderint eligendum. Nulli hominum omnino fas sit idem cœnobium perturbare aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva Salzpurgensis archiepiscopi canonica reverentia, cui tamen omnino non liceat eidem vexationem aliquam vel consuetudinem, quæ regularium quieti noceat irrogare.

Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione digna emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Chunradus Sabinensis episcopus subscripsi.

Ego Theodewinus S. Rufinæ episcopus subscripsi.

Ego Ymerus Tusculanus episcopus subscripsi.

Ego Gregorius presbyter cardinalis tit Calixti subscripsi.

Ego Gwido presbyter cardinalis. tit. S. Chrysogoni subscripsi.

Ego Rainerus presbyter cardinalis. tit. S. Stephani in Cœlio monte subscripsi.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Otto diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum subscripsi.

Ego Gebehardus diaconus cardinalis. S. Mariæ in Dominica subscripsi.

Ego Petrus diaconus S. Mariæ in Porticu subscripsi.

Data Lateranis per manum Baronis capellani et scriptoris XII Kalend. April., indict. VII. Incarnationis Dominicæ anno 1143, pontificatus vero domini Lucii papæ anno I.

IX.

Privilegium pro parthenone Romaricensi.
Anno 1144. Mart. 22.

[*Gall. Christ.* XIII, Instrum., 499.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei dilectis in Christo filiabus Judith abbatissæ Romaricensis monasterii, ejusve sororibus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis. . . . .

M . . . . . Licet ex injuncto nobis officio ecclesiarum omnium curam gerere debeamus, pro illis tamen ecclesiis, quæ ad jus beati Petri specialiter pertinent, nos convenit, sollicitiores existere, et earum quieti et utilitati diligenti studio providere. Eapropter, dilectæ in Domino filiæ, vestris rationabilibus postulationibus gratum præbentes assensum, Romaricense monasterium in quo divino mancipatæ estis obsequio, sub apostolicæ sedis tutela protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus. Statuimus enim ut idem cœnobium, juxta venerabilia prædecessorum nostrorum decreta, sub speciali semper apostolicæ sedis jure persistat. Quæcunque etiam idem monasterium in præsentiarum juste et legitime possidet sive in futurum, concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, auxiliante Domino, poterit adipisci, firma vobis vestrisque succedentibus, et illibata permaneant; in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : territorium quod habet Romaricense monasterium Adacei, et redditus de Madesmei quos guirpuit Guillelmus de Arches, villa de Guoherii, Candary punctum, Landricurt, Basonicurt, Guillonvillart, et terras de Madesmei, mansum in civitate Tullensi quem tenuit Hugo de Gundricurt, vineas quas habetis in Barro, A terram quam habetis in territorio Tullensi. Ut autem in monialium recessibus populari conventui accessus non pateat, ab episcopo aliquo missas publicas inibi celebrari, aut rerum ejusdem loci dispositionem fieri prohibemus, nisi ab eo quem ad hoc ejusdem loci abbatissa vel sororum conventus invitaverit: chrisma vero, oleum sanctum, consecrationes altarium, basilicarum, ordinationes clericorum qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a quocunque Catholico malueritis suscipiatis episcopo, qui nimirum gratiam et communionem sedis apostolicæ habeat; et si aliquando rogatus episcopus monasterium accesserit, non liceat vel de ornamentis vel de vasis ac quibuslibet rebus quidquam sibi vel magnum vel exiguum usurpare, sed neque ar- B chiepiscopos, neque archidiaconos, neque ipsum diœcesanum episcopum, neque personam quamlibet in eodem monasterio potentiam exercere permittimus. Prohibemus etiam ne infra unam leucam a monasterio liceat alicui invadere aliquem, vel ejus res. Obeunte vero te, nunc ejus loci abbatissa vel qualibet earum quæ post te successerint, nulla illic aliqua subreptionis astutia, seu violentia proponatur, nisi Dei timorem et beati Benedicti Regulam elegerint, electa vero ob percipienda benedictionis mysteria Romano pontifici præsentetur, quæ si forte a regulari tramite deviaverit, apostolicæ sedis correctionibus subjacebit. Episcopus autem sine Romani pontificis licentia adversus eam exercere aliquam animadversionem C non præsumat. Ad indicium autem perceptas a Romana Ecclesia libertrtes infra quatuor annorum spatium, cum Rustrolino pallio equum candidum nobis nostrisque successoribus persolvetis. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur utilitati earum pro quarum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva apostolicæ sedis auctoritate. Si quis igitur in futurum archiepiscopus aut episcopus, imperator aut rex, princeps aut marchio, comes, vicecomes, judex, seu aliqua ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis pa- D ginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisve sui dignitate careat, illaque... judicio existat... et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat ; cunctis autem de venerabili loco sua jura servantibus sit pax Domini J. C. quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Theodeurinus Sanctæ Rufinæ episcopus.

Ego Alberius Ostiensis episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et acchi.

Ego Otto diaconus cardinalis Sabellii ad Velum-ureum.

Ego Guido diaconus cardinalis SS. Cosmæ et Da-niani.

Ego Gerardus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ 1 Damme.

Ego Thomas presbyter cardinalis S. Vessinæ.

Ego Imarys Tusculunus episcopus.

Ego Theobaldus presbyter cardinalis S. Praxedis.

Ego Numerius presbyter cardinalis S. Stephani n Cœlio monte.

Ego Gilibertus presbyter cardinalis S. Marci.

Datum Laterani per manum Baronis capellani t scriptoris, XI Kal. Aprilis, indict. VII, Incarnatio-is Dominicæ anno 1148, pontificatus vero domini ucii papæ anno primo.

X.

Ad Alberonem Trevirensem, Humbertum Vesoutio-nensem, archiepiscopos, etc.

(Anno 1144, Mart. 22.)

[GRAVIER, *Histoire de Saint-Dié, Notes*, p. 348.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, venera-bilibus fratribus [ALBERONI] Trevirensi, HU. [HUM-BERTO] Bisuntinensi archiepiscopis; L. [STEPHANO] Metensi, HEN. Tullensi, A. Virduuensi, et G. Lingo-nensi episcopis; et dilectis filiis de Bellocampo, et de Bellopralo abbatibus, salutem et apostolicam benedictionem.

Prædecessor noster bonæ memoriæ, papa Inno-centius, Simonem ducem Lotharingiæ, pro damnis et injuriis quas Romaricensi Ecclesiæ inferebat, ex-communicationis vinculo innodavit, et in ecclesia Sancti Deodati, ubi sepultus, divina prohibuit offi-cia celebrari. Nunc autem, per honestas et discre-tas personas illius terræ nobis significatum est quod eadem excommunicationis sententia sibi nequaquam annuntiata fuit, et in communione Ecclesiæ facta confessione et suscepta pœnitentia, vitam finiens, a e, frater, Tullensis episcope, et quampluribns di-scretis et religiosis viris, tanquam christianus in prædicta Ecclesia tumulatus est. Dux vero Mat-thæus, filius ejus, in eadem nequitia patris succedens eamdem Ecclesiam persequitur, et prædis, rapinis, novis exactionibus, tam in clericis quam in laicis, multis gravaminibus, bona et possessiones ejusdem ecclesiæ diripit et vastat, quamvis in præsentia charissimi filii nostri Conradi illustris Romanorum regis, cum abbatissa et sanctimonialibus prædictæ ecclesiæ pacem fecerit, et apud Romaricense mo-nasterium scripto tuo firmaverit. Unde et præde-cessore nostro bonæ memoriæ papa Innocentio, et excommunicationis vinculo innodatus, et terra a a divinis interdicta officiis, præter baptisma pue-rum et pœnitentias morientium. Quia igitur ea-m abbatissa, per multos labores ad sedem apo-stolicam veniens, suas et sororum surrum miserias

A lacrymabiliter nobis exposuit, ejusdem ecclesiæ de-solationi et ipsius abbatissæ laboribus compatimur, paterno affectu, et in quibus secundum Deum possu-mus, ad pacem et tranquillitatem earum libenter operam damus. Quocirca, per præsentia vobis scripta mandamus ad eamdem Beati Deodati ecclesiam, secundo Nonas Junii conveniatis; et si præfatus dux pacem et concordiam, quæ inter ipsum et Romari-censem ecclesiam per manum charissimi filii nostri Conradi illustris Romanorum regis facta est et scripto suo firmata, se observaturum firmiter in manu ve-stra promiserit, et de damnis et injuriis eidem ec-clesiæ post factam concordiam illatis satisfecerit, et ipsum ab excommunicationis sententia et terram suam ab interdicto absolvatis. De cæteris si pro B certo constiterit quod patri suo Simoni excommu-nicatio annuntiata non fuerit, et ei viventi, Ecclesiæ communicaverit, vel si per idoneos testes cognove-ritis quod in ultimis, accepta pœnitentia et confes-sione facta, vitam finierit, et ipse ecclesiasticam habeat sepulturam, et eadem ecclesia et divinis pro-pter hoc de cætero non cesset officiis. Si vero præ-fatus dux Matthæus, factam concordiam observare et quæ postea præfatæ ecclesiæ abstulit reddere no-luerit, vel in anima etiam infringere præsumpserit, tam ipse quam subadvocati ministeriales sui, per quos in bonis ejusdem ecclesiæ tyrannidem suam exercuerit, et terræ eorum supradicta excommuni-cationis et interdicti sententia teneantur. Si vero, tu frater A[lberoni] Trevirensis archiepiscope, in-C teresse non potueris, vos cæteri fratres, causam ipsam, sicut supra scripta est, effectui manci-pietis.

Datum Laterani, undecima Kalendas Aprilis.

XI.

Ad Gervasium abbatem S. Germani Autissiodoren-sis. — De controversia cum Vizeliacensi abbate.

(Anno 1144, Mart. 22.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 613.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio abbati Sancti Germani Antissiod., salutem et apostolicam benedictionem.

Dilectus filius noster Pontius Vizeliacensis abbas ad nostram præsentiam veniens, questus est quod D in quodam nemore tibi et ipsi communi homines suos capi feceris, et servientibus comitis Nivernen-sis incarcerandos tradideris. Quos cum a te requi-sisset, et habere non posset, pro eorum liberatione fidejussores dedit, et textum Evangelii tradidit: quod quia, contra religionem et fraternæ charitatis vinculum, factum fuisse cognoscitur: per præsentia tibi scripta mandamus, quatenus dilatione remota, et textum Evangeliorum tam inordinate susceptum ei restituas et fidejussores suos absolvas. Postmo-dum vero, si quam adversus ipsum te confidis ha-bere justitiam, in præsentia venerabilis fratris no-stri Godefridi Lingon, episcopi quod justitia dicta-verit, obtineas. Ea quoque quæ Guiberto servienti

tuo ob malivolentiam ipsius, abstulisti, ei restituas.

Datum Lateran., xi Kal. Aprilis.

XII.

Quasdam monasterii Masiliensis ecclesias tuendas suscipit, ac pactionem a Petro abbate cum B. M. Ademaro, episcopo Rutenensi, factam confirmat.

(Anno 1144, Mart 29.)

[Baluz. *Miscell.* ed. Luc., t. III, p. 70.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Petro Massiliensi abbati ejusque successoribus regulariter promovendis in perpetuum.

Æquum et rationabile esse dignoscitur ut qui ad ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas et a pravorum hominum nequitia tueamur et ipsarum quieti atque utilitati auxiliante Domino salubriter providere curemus. Quamobrem, dilecte in Domino fili Petre abbas, tuis justis postulationibus clementer annuimus, et Ecclesias quas canonice possidetis, videlicet Ecclesiam Sancti Amantii, quæ in Ruthenensi suburbio sita esse dignoscitur, et ecclesiam Sancti Austremonii de Sales, cum capellis et omnibus ad ipsas ecclesias pertinentibus, sub apostolicæ sedis protectione suscipimus, atque tibi tuisque successoribus et per te Massiliensi monasterio præsentis privilegii pagina confirmamus. Præterea conventionem quæ inter te et venerabilem fratrem nostrum bonæ memoriæ Ademarum ejusdem urbis episcopum et canonicos utriusque partis voluntate atque convenientia rationabiliter facta est et scripto firmata, auctoritate apostolica roboramus et futuris temporibus ratam et inconvulsam perpetuo manere decernimus. Sed nec alicui liceat in præfatam ecclesiam Sancti Amantii interdicti sententiam promulgare quandiu tu vel successores tui aut fratres tui a sede apostolica evocati de objectis sibi querelis justitiam facere ac recipere coram Romano pontifice fuerint parati. Statuimus ergo ut nulli omnino hominum liceat te vel successores tuos super iis infestare aut vobis exinde aliquam contrarietatem vel molestiam inferre. Si qua vero ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non præsumptionem suam congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui periculum patiatur, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Conservantes autem hæc omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus et nostram gratiam consequantur. Amen, amen.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris iv Kal. April., indictione vii, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo quadragesimo quarto, pontificatus vero domini Lucii secundi papæ primo.

XIII.

Ad Raimundum Magalonensem episcopum. — Mandat ut canonicam sententiam proferat in comitem Merguriensem et alios tanquam sacrilegos, nisi reddant monasterio S. Theofredi ea quæ Bernardus olim Merguriensis comes eidem monasterio per testamentum dimiserat.

(Anno 1144, Mart. 29.)

[Dom Bouquet, *Recueil*, XV, 411.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri R[aimundo] Magalonensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Sacrilegium et contra legem est, si quis quod venerabilibus locis relinquitur pravæ voluntatis studiis suis tentaverit compendiis retinere. Ergo perlatus est clamor ad aures nostras, quod comes (1) Merguriensis et quidam alii parochiani tui ea quæ Bernardus, olim Merguriensis comes monasterio S. Theofredi (2), in testamento dimisit, ei per violentiam auferant Quocirca per præsentia tibi scripta mandamus quatenus præfatum comitem et alios qui ipsum testamentum detinent studiose commoneas, ut quod præfato monasterio pro suæ animæ redemptione dimisit, filiis nostris. B. (Beraldo) abbati et fratribus suis cum omnibus ablatis reddant, et in pace dimittant. Quod si infra quadraginta dies post tuam commonitionem adimplere contempserint, in ipsos tanquam sacrilegos canonicam sententiam proferas, et donec resipiscant, facias observari.

Datum Laterani iv. Kalend. Aprilis.

XIV.

Petro Bituricensi, Arnaldo Narbonensi. Raimundo Arelatensi, Pontio Aquensi, Guillelmo Ebredunensi archiepiscopis, mandat ut adempta monasterio Massiliensi bona reddenda curent.

(Anno 1144, Mart. 30.)

[*L'Antiquité de Marseille*, I, 460.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus P. Bituricensi, A. Narbonensi, R. Arelatensi, P. Aquensi, G. Ebredunensi, archiepiscopis et eorum suffraganeis, salutem et apostolicam benedictionem.

P. abbas Massiliensis gravem in præsentia nostra querelam deposuit, quod parochiani vestri ecclesiæ suæ bona violenter auferant, etc. Vos vero, qui patroni justitiæ constituti malefactoribus acriter puniendo obviare debetis; silentio præterire patimini etc. Per præsentia vobis scripta mandamus quatenus eosdem malefactores præfato filio nostro abbati ablatæ cum integritate restituere, et de cætero ab ipsius infestatione cessare, et de tantis excessibus digne satisfacere districte commoneatis; quod si contemptores exstiterint, de eis tanquam de sacrilegis, et de terris ipsorum justitiam faciatis.

Dat Laterani, iii Kal. Aprilis.

(1) Berengarius-Raimundi, comes Provinciæ seu Arelatensis, qui ducta in uxorem Beatrice filia et hærede unica Bernardi comitis Mergoriensis (de Mauguio ou de Melgueil), Melgoriensis etiam comes vocabatur.

(2) *Saint-Chaffre*, insigne ordinis sancti Benedicti monasterium, diœcesis Podiensis, Calmilium et Calmiciacum etiam dictum.

XVI.

Henrici patriarchæ Gradensis privilegia Ecclesiæque possessiones confirmat.

(Anno 1144, Mart. 31.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, V, 1121.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, ven. fratri HENRICO patriarchæ Graden. ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Ex commisso nobis a Deo apostolatus officio fratribus nostris tam vicinis quam longe positis paterna nos convenit provisione consulere, et ecclesiis in quibus Domino militare noscuntur, suam justitiam conservare, ut quemadmodum disponente Domino patres vocamur in nomine, ita nihilominus comprobemur in opere. Hujus rei gratia, venfrater Henrice patriarcha, tuis postulationibus clementer annuimus, et Gradensem Ecclesiam, cui auctore Deo præesse dignosceris, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti patrocinio communimus. Igitur prædecessorum nostrorum Pelagii, Alexandri, Urbani et Innocentii auctoritatem sequentes, illius præcipue constitutionis tenorem servantes, quam prædecessor noster Leo IX papa sancivit, et synodali judicio, et privilegii pagina confirmavit, tibi tuisque successoribus canonice substituendis patriarchalem concedimus dignitatem, et magisterium Gradensis Ecclesiæ gerendum in his tantum finibus confirmamus, qui per supradictos prædecessores nostros eidem noscuntur Ecclesiæ constituti. Crucem quoque ante te ferendam esse concedimus, nisi cum Romæ fueris, aut in præsentia vel comitatu Romani pontificis: palleum etiam fraternitati tuæ plenitudinem videlicet pontificalis officii ex apostolicæ sedis liberalitate largimur, quo intra Ecclesiam tuam ad missarum solemnia celebranda uti memineris eis diebus, quibus prædecessores tuos usos fuisse non ambigimus, videl. in Nativitate Domini, Epiphania, Ypopanton, tribus festivitatibus S. Mariæ, Cœna Domini, Sabbato sancto, Resurrectione Domini, Ascensione, Pentecoste, in natalitio S. Jo. Baptistæ, et omnium apostolorum, in festivitatibus quoque S. Marci, S. Prothomartyris Stephani, S. Laurentii, S. Martini, in solemnitate omnium Sanctorum, et principalibus Ecclesiæ tuæ festis, nec non in Ecclesiarum, episcoporum, et cæterorum clericorum consecrationibus, et anniversario consecrationis tuæ die. Statuimus etiam ut quæcunque bona, quascunque possessiones Gradensis Ecclesia impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum justis modis poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Redditus autem qui in Constantinopoli, sive in Histria, seu in Venetia ab episcopis, abbatibus, ducibus, judicibus, et populo Venetiæ prædecessoribus tuis Dominico videl. et Joanni Gradonico, eorumque successoribus et Gradensi Ecclesiæ juste concessos sicut eorum scriptis continentur: ecclesias quoque a religiosis viris eidem Ecclesiæ Graden. oblatas per parochias ejusdem provinciæ con-

A stitutas cum omnibus quæ in eisdem ecclesiis tui juris esse noscuntur, tibi tuisque successoribus libere confirmamus. Quanto itaque, dilecte in Christo frater, majori prærogativa nosceris sublimatus, tanto propensius tibi noveris attendendum, ut in corrigendis subditis plus apud te possit ratio quam potestas; atque te boni dulcem, et mali pium sentiant correctorem; personas diligas, vitia persequaris, ne si aliter agere forte volueris, transeat in crudelitatem correctio, et perdas quos emendare desideras; sicque vulnus debes abscindere, ut non possis ulcerare quod sanum est, ne si plus quam res exigit, ferrum impresseris, noceat cui prodesse festinas, et sic alterum condiatur ex altero, quatenus et boni habeant amando quod caveant, et mali metuendo
B quod diligant.

Decernimus ergo ut nulli omnino hominum fas sit præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones, seu redditus auferre, minuere, aut aliquibus vexationibus, seu infestationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimcdis profutura, salva nimirum in omnibus apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate
C cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.
Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.
Ego Theoderinus S. Ruffinæ episcopus ss.
Ego Albericus Ostiensis episcopus ss.
Ego Ymarus Tusculanus episcopus ss.
Ego Petrus Albanen. episcopus ss.
Ego Guido presb. card. tit. S. Grisogoni ss.
Ego Petrus presb. card. tit. Pastoris ss.
D Ego Thomas presb. card. tit. Vestinæ ss.
Ego Hubaldus presb. card. tit. S. Praxedis ss.
Ego Rainerius presb. card. tit. S. Stephani in Cœlio Monte ss.
Ego Manfredus presb. card. tit. S. Savinæ ss.
Ego Geraldus diac. card. S. Mariæ in Domnica ss.
Ego Guido in Romana Ecclesia altaris minister indignus ss.
Ego Petrus diac. card. S. Mariæ in Porticu ss.
Ego Gr. indignus S. R. E. diaconus ss.
Ego Joannes diac. card. S. Mariæ Novæ ss.
Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi ss.

Ego Otto diac. card. S. Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Guido diac. card. SS. Cosmæ et Damiani ss.

Ego Hugo Rom. Ecclesiæ diaconus in S. Lucia in Horphea ss.

Ego Astaldus diac. card. S. Eustachii juxta templum Agrippæ ss.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris, II Kal. Aprilis, ind. VII, Incarnationis Dominicæ an. 1144, pontificatus vero D. Lucii papæ II an. I.

XVI.

Ecclesiæ Reginæ possessiones diœcesisque fines, petente Alberone episcopo, confirmat.

(Anno 1144, April. 2.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, II, 295.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ALBERONI Regino episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Ex commisso nobis a Deo apostolatus officio fratribus nostris tam vicinis, quam longe positis, paterna nos convenit provisione consulere, et ecclesiis, in quibus Domino militare noscitur, suam justitiam conservare, ut quemadmodum, disponente Deo, patres vocamur in nomine, ita nihilominus comprobemur in opere. Eapropter, venerabile frater Alberone episcope, tuis petitionibus clementer annuimus, et Reginam Ecclesiam, cui Deo auctore præesse dignosceris, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus. Statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona, impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum rationabiliter in eis Deo propitio poterit adipisci, firma tibi, tuisque successoribus, et per vos eidem Ecclesiæ, et illibata permaneant, in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis...... Canonicam S. Prosperi, capellam S. Joannis de Civitate, capellam S. Jacobi, canonicam S. Geminiani, capellam S. Stephani, et cæteras capellas ejusdem civitatis, monasterium S. Thomæ, monasterium S. Raphaelis, plebem de Menotio, capellam Sancti Jacobi de insula de Bibio, cum aliis capellis ejusdem, plebem de Thoano, capellam Hospitalis de ponte de Cavola, cum suis possessionibus, et aliis capellis ejusdem plebis, plebem S. Vitalis cum capellis suis, et omnibus ad eam jure pertinentibus, plebem de Campiola, capellam S. Venantii de Busana, capellam de Valesneria, capellam de Sancto Vito, cum aliis capellis ejusdem plebis, plebem de Baisio cum aliis suis capellis, plebem de castro Ariano cum suis capellis, plebem S. Eleuchadii cum suis capellis, plebem de Albineto cum suis capellis, plebem de Pojanello cum suis capellis, plebem de Lecolo cum suis capellis, plebem de Caviliano, capellam de Jano, capellam de Rezola, capellam S. Prosperi de Graxiano cum aliis capellis ejusdem plebis, plebem de Bibiano, capellas de Bibianello, cum aliis capellis ejusdem plebis, plebem de Mutilena, capellas de Curviaco cum aliis capellis ejusdem plebis, plebem de Rivalta cum suis capellis, plebem de Foliano cum suis capellis, plebem de Arceto cum suis capellis, plebem de Banio cum suis capellis, plebem de Herberia cum suis capellis, plebem de Prato cum capella S. Martini de Rio, et aliis suis capellis, plebem de Bagniolo cum suis capellis, plebem de Campo rotundo cum capella de Corrigia, et aliis capellis, plebem de curte nova, plebem de Nuvolaria cum suis capellis, ecclesias de Campagniola, plebem de Fabrica cum capella de Razolo et aliis suis capellis, plebem S. Zenonis cum suis capellis, plebem S. Mariæ de Novis cum suis capellis, ecclesiam de Gorgatela, plebem de S. Stephano cum capella Sancti Possidonii, et aliis suis capellis, plebem de Quarantula cum suis capellis, plebem S. Martini in Spina cum suis capellis de Gavella, et de Manziana, plebem de Cutiano cum capella de Mulla, et aliis suis capellis, ecclesiam de Gonzaga, plebem de Villula cum suis capellis, plebem de Pigognaga cum suis capellis, plebem de Bondeno de Ronculis cum suis capellis, plebem de Bondeno Arduini cum suis capellis, plebem de Sazaria cum suis capellis, ecclesiam de Loco bello, Ecclesiam de Polesino, ecclesiam de Zitola, plebem de Luzaria cum capella de Sacca, et aliis suis capellis, plebem de Guardistalla cum suis capellis, monasterium de Marola, monasterium de Canusio. Præsentis quoque auctoritate decreti sancimus, ut universi Regin. episcopatus fines quiete deinceps omnino et integre, tam tibi quam tuis successoribus conserventur: prædecessoris quoque nostri bo. mem. Urbani papæ vestigiis inhærentes sancimus, ut in parochialibus ecclesiis, quas tenent monachi in suo episcopatu, vestro assensu presbyteros collocent; qui si idonei fuerint, a vobis animarum curam suscipiant, et de pleb. quidem cura vobis rationem reddant, monachis vero, pro rebus temporalibus debitam subjectionem exhibeant, salva in omnibus apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat; cunctis autem eidem Ecclesiæ jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episc. subsc.

Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.

Ego Gregorius cardinalis SS. Sergii et Bacchi ss.

Ego Gregorius presb. card. S. Sixti ss.

Ego Guido presb. card. S. Grisogoni ss.

Ego Ymarus Tusculanus episcopus ss.

Ego Petrus Albanus episcopus ss.
Ego Thomas presb. card. tit. Vestinæ ss.
Ego Ubaldus tit. S. Praxedis subs.
Ego Manfredus presb. card. tit. S. Savinæ ss.
Ego Nicolaus presb. card. tit. S. Cyriaci ss.
Ego Guido diaconus cardin. SS. Cosmæ et Damiani ss.
Ego Rodulphus diac. card. S. Luciæ in Setasolis ss.
Ego Joannes diac. card. S. Adriani ss.
Ego Gr. S. Romanæ Ecclesiæ diaconus ss.
Ego Hugo Romanæ Ecclesiæ diaconus in Sancta Lucia in Horfia ss.

Datum Laterani per manus Bobonis capellani et scriptoris IV Nonas Aprilis, indict. VII, Incarnat. Domini an. 1144, pontif. vero D. Lucii II papæ an. I.

XVII.

Privilegium pro monasterio S. Trutberti.

(Anno 1144, April. 3.)

[HERRGOTT. *Geneal. Habsb.*, II, 169.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis EVERARDO abbati monasterii Sancti Trudperti martyris quod est situm in Nigra Silva, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis, in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas, et beneplacentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Nec enim Deo gratus famulatus impenditur, nisi ex charitatis radice procedens a puritate religionis fuerit conservatus. Eapropter, dilecti in Domino filii, venerabilis fratris nostri Theodewini Sanctæ Rufinæ episcopi, precibus inclinati, vestris justis postulationibus clementer annuimus, præfatum monasterium in quo divino mancipati estis obsequio, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium in præsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum largitione regum vel principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis Deo propitio poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: videlicet quidquid Othpertus, Rampertus, Lutfredus et eorum successores, vobis et eidem monasterio contulerint, scilicet vallem ipsam, ubi monasterium constructum est, cum terminis suis, videlicet a monte Samba usque Mezzenbach, cum montibus, collibus, pratis, pascuis, silvis, vallibus, cultis et incultis, ex utraque parte montium, in integrum atque per totum cum decimationibus in Mortunowa, Kippenhein, ecclesiam cum decimatione, ecclesiam in Sunthoven cum decimatione, prædia Bonbach cum ecclesia, Berghusen cum ecclesia, Krossingen cum ecclesia et decimatione, A Tonsol cum ecclesia et decimatione, Gruonre cum ecclesia, Loiffen cum ecclesia, Wilare, Eberingen, Zesinkoven, Buchingen, Muricimigen cum ecclesia; Ichihein, Smihein, Wittiiunbach, curam animarum colonum habitantium a monte Brizzenberg usque Meszinbach, quemadmodum concessione episcoporum Constantiensium canonice eam hactenus habuistis. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur, sed liceat vobis communi consilio, vel parti consilii sanioris, secundum Dei timorem, et beati Benedicti Regulam absque ullius contradictione abbatem eligere vallem quoque Bellinowa cum decimatione cum supradictis, similiter confirmamus. Decernimus ergo ut B nulli omnino hominum liceat ab abbate vel fratribus censum vel servitium indebitum exigere, sive idem cœnobium temere perturbare aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva diœcesani episcopi canonica justitia et apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo C corpore et sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris, III Nonas Aprilis, indict. VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domini Lucii II papæ anno primo.

XVIII.

Privilegium pro monasterio S. Zenonis (Reichenhallensi).

D (Anno 1144, April. 5.)

[*Monumenta Boica*, III, 530.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis LAUZONI Hallensi præposito ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris, regularem vitam professis, in perpetuum.

Desiderium, quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere monstratur, animo nos decet libenti concedere et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatam ecclesiam Hallensem, in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et

præsentis scripti privilegio communimus : statuentes ut in eadem ecclesia prout venerabilis frater noster Chunradus Salzburgensis archiepiscopus ordinavit, et scripto suo firmavit, ordo canonicus secundum beati Augustini Regulam perpetuis temporibus inviolabiliter conservetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia impræsentiarum juste et canonice possidet aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : capellam Sanctæ Mariæ Muna ; capellam S. Georgii, capellam S. Martini None ; capellam S. Valentini Morzols ; capellam in castro Plajen ; capellam in castro Halla, aquam in fonte Halla, quam dedit Ebo ; aquam quam dedit Sigboto, Unchen et Oteheim et Unehine. Prædium quod dedit Heinricus, et Papo Nuzboum ; quartam partem decimalis salis. Sane laborum vestrorum, quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium' nullus omnino clericus sive laicus a vobis decimam exigere præsumat. Interdicimus etiam, ut nemini professionis vestræ facultas sit alicujus levitatis instinctu, vel arctioris religionis obtentu sine præpositi vel Congregationis licentia, de claustro discedere, quod, si dicesserit, nullus episcoporum nullus abbatum, nullus monachorum sine communium litterarum cautione illum suscipiat, quandiu videlicet in ecclesia vestra canonici ordinis tenor Domino præstante viguerit, Si vero secundo vel tertio vocatus redire contempserit, liceat ejusdem loci præposito canonicam in eum proferre sententiam. Obeunte vero te nunc ejusdem loci præposito, vel ad alterius Ecclesiæ regimen transeunte, sive quolibet tuorum successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia substituatur, vel præponatur, nisi quem fratres communi consensu, aut pars consilii sanioris secundum Dei timorem et B. Augustini regulam canonice providerint eligendum. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ut eorum qui se illic sepeliri deliberaverint, extremæ voluntati et devotioni nullus obsistat, nisi fuerint excommunicati, salva tamen justitia matricis Ecclesiæ suæ. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus bona vel possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet indebitis exactionibus vel molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva nimirum Salzburgensis archiepiscopi canonica justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua reatum suum correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat, Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ retributionis inveniant.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris, Non. Aprilis, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domini Luccii II papæ anno primo.

XIX.

Ad Pontium abbatem Vizeliacensem. — Adversus interfectores Artaldi abbatis.

(Anno 1144, April. 8.)

[MANSI, *Concil.* XXI, 614.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis PONTIO abbati Vizeliacensi ejusque fratribus, salutem et apostolicam benedictionem.

Prædecessor noster felicis recordationis Paschalis, sicut ex scriptts illius intelleximus, episcopis per Galliam præcipiendo mandavit, ut interfectores abbatis Artaldi Vizeliac., quia dominum suum et presbyterum et abbatem tam nequiter occiderunt, secundum pœnitentiæ dignum modum in exsilium detruderent, et si obedire nollent, eos excommunicationi subjicerent. Prohibuit etiam ut nunquam Vizeliacensi abbati vel præposito alicui facultas sit eosdem homicidas in eodem monasterio ad habitandum suscipere. Nos itaque præceptum confirmantes ipsius super hoc, apostolica auctoritate prohibemus ut nec ipsi nec eorum hæredes (nominatim Stephanus Antissiodorensis clericus, qui cum te, dilecte in Domino fili abbas, in præsentia venerabilium fratrum nostrorum Godefridi Lingonensis episcopi et Bernardi Clarævallis abbatis super hoc in causam traxisset, eorum judicio sicut accepimus, a causa decidit) monasterium ipsum ulterius inquietare præsumant, interdicimus. Et ne cui abbati vel præposito eos in Vizeliacensi burgo de cætero ad habitandum suscipere liceat prohibemus.

Datum Later. VI Idus April.

XX.

Bulla pro monasterio Pontilevieni.

(Anno 1144, April. 15.)

[*Gall. Christ.* VIII, Instrum., 424.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis FULCHERIO abbati monasterii S. Mariæ Pontileviensis, ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, regularem vitam professis, in perpetuam memoriam.

Desiderium quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere monstratur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti

in Domino filii, venerabilis fratris nostri Gaufridi Carnotensis episcopi precibus inclinati, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatum monasterium, in quo divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona impræsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: In Carnotensi episcopatu locum ipsum Pontilevii cum pertinentis suis, ecclesiam Sancti Petri Pontileviensis. Apud Calvum montem ecclesias Sancti Nicolai et Sancti Martini, ecclesiam de Taniaco, ecclesiam de Cembineio, ecclesiam de Oscampo, ecclesian de Casteneto, ecclesiam de sella Sancti Mundricii, ecclesiam de Fulgeriis, ecclesiam de Fenis, ecclesiam Sancti Gervasii trans Ligerim, ecclesiam de Vinolio, ecclesiam Sancti Deodati, ecclesiam de Monte-Levaldi, ecclesiam de Muisdia, ecclesiam de Braceolis, ecclesiam de Torno. Blesis ecclesiam Sancti Joannis, ecclesiam S. Gervasii, ecclesiam de Vilerbo, ecclesiam de Sancto Bethario, ecclesiam Sancti Joannis de Floriaco, ecclesiam Octinvillæ, ecclesiam Columbæ, ecclesiam de Orioro, ecclesiam de Meso. Apud castrum Firmitatem Villænolii, ecclesiam Sancti Petri et ecclesiam Sancti Martini, ecclesiam Sancti Marcelli de Ceretto. Apud Castridunum ecclesiam Sancti Valeriani. Apud Basocham ecclesiam Sancti Joannis. In Redonensi pago ecclesiam Sancti Petri et Sancti Joannis de Igneio, ecclesiam Sancti Leonardi de Fulgeris, ecclesiam S. Martini de Cussa, cellam Sancti Martini de Lustris, ecclesiam de Peregrina. In Anglia ecclesiam Sanctæ Mariæ de Luministro, capellam de Roxitunga, capellam de Palingis, capellam de Warmacan, ecclesiam de Pingis, ecclesiam de Sordis. In Aurelianensi pago ecclesiam de Prumeriis, ecclesiam de Gii, ecclesiam de Someo, ecclesiam de Maes, ecclesiam de Chalziaco, ecclesiam de Thaisiis, ecclesiam de Lorgis, ecclesiam de Sancto Romano, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Fontanis. In Turonensi archiepiscopatu ecclesiam Sancti Dionysii in atrio, Sancti Martini, ecclesiam Sancti Cyrici trans Ligerim, ecclesiam Sancti Thomæ, ecclesiam de Poilly, ecclesiam de Nantolio, ecclesiam Sancti Georgii, ecclesiam Sancti Martini de Pressiniaco, ecclesiam de Vernolio. In Biturico episcopatu ecclesiam Sanctæ Mariæ de Valentiaco, ecclesiam Sancti Hilarii de Castello veteri, ecclesiam Sancti Martini de Sigiaco. In sagiensi pago ecclesiam Sancti Hilarii, ecclesiam Sancti Petri de Basochis. Liceat etiam vobis in ecclesiis vestris presbyteros eligere, qui si idonei fuerint, ab episcopis gratis et absque ulla pravitate curam animarum suscipiant, eisque de plebis cura rationem reddant, vobis autem pro rebus temporalibus debitam subjectionem exhibeant.

Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus, omnimodis profutura, salva diœcesani episcopi canonica justitia et apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam, sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Lucius catholicæ ecclesiæ episcopus.

Ego GG. presbyter cardinalis tituli Calixti.

Ego Birido presbyter cardinalis de titulo Sancti Crysogoni.

Ego Rainerus presbyter cardinalis tituli S. Priscæ.

Ego Petrus presbyter cardinalis de tit. Pastoris.

Ego Hubaldus presbyter cardinalis tituli S. Praxedis.

Ego Manfridus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Sabinæ.

Ego Guiddo cardinalis presbyter Sancti Laurentii in Damaso.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Albericus Ostiensis episcopus.

Ego Gregorius cardinalis diaconus sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Imarus Tusculanus episcopus.

Ego Petrus cardinalis diaconus Sanctæ Mariæ in Porticu.

Ego Petrus Albanensis episcopus.

Ego Joannes diaconus cardinalis S. Adriani.

Ego GG. diaconus cardinalis Sancti Angeli.

Ego Artaldus diaconus cardinalis Sancti Eustachii juxta templum Agrippæ.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris XVII Kalendas Maii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domini Lucii II anno primo.

XXI

Privilegium pro ecclesia SS. Petri et Ursi Augustensi (provinciæ Tarentasiensis.)

(Anno 1144, April. 15.)

[*Hist. patriæ Monum.*, Chart., I, 785.]

Lucius espiscopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Arnaldo priori et fratribus in Augustens

ecclesia Sanctorum Petri et Ursi canonicam vitam professis, tam præsentibus quam futuris, in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas et bene placentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitate radice procedens a puritate religionis fuerit conservatus. Quamobrem, dilecti in Domino filii, vestris rationalibus postulationibus clementer annuimus et Sanctorum Petri et Ursi ecclesiam in qua divino vacatis servitio, apostolicæ sedis privilegio communimus, statuentes ut universa quæ impræsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poteritis adipisci, eidem ecclesiæ integra et illibata serventur. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse decernimus, ut videlicet, salva justitia matricis ecclesiæ eorum qui se illic sepeliri deliberaverint devotioni et supremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci priore, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi assensu aut fratrum pars sanioris consilii secundum Dei timorem et beati Augustini Regulam præviderint eligendum. Statuimus ergo ut neque matrici ecclesiæ, nec alicui omnino hominum liceat vestram ecclesiam temere perturbare aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu a vobis quidquam id quod est antiquitus constitutum exigere, aut vos quibuslibet molestiis fatigare ; sed omnia vobis integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernationne concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva nimirum diœcesani episcopi canonica justitia et reverentia, et sedis apostolicæ auctoritate. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi satisfactione congrua reatum suum correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem ecclesiæ sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Lucius catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Gregorius presbyter cardinalis tituli Calixti subscripsi.

A Ego Guido presbyter cardinalis tituli Sancti Chrysogoni subscripsi.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani subscripsi.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris, XVII Kalend. Maii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii II papæ anno primo.

XXII.

Privilegium pro Eremo Avellanensi.

(Anno 1144, April. 24.)

[NITTARELLI, *Annal. Camaldul.*, IX, 27.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis SAVINO priori Eremi Sanctæ Crucis B de Fonte-Avellanæ ecclesiæ, et fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis ad perpetuam rei memoriam.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo commissa est, ut religiosas personas diligamus, et beneplacentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Nec enim Deo gratior aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitatis radice procedens a puritate religionis fuerit conservatus. Oportet igitur omnes Christianæ fidei amatores religionem diligere, et loca venerabilia cum ipsis personis devino servitio mancipatis attentius confovere, ut nullis pravorum hominum inquietentur molestiis vel importunis angariis fatigentur. Eapropter, dilecti in Christo filii vestris justis postulationibus C clementer annuimus, et præfatum locum, in quo devino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus ; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona impræsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum concessionne pontificum, largitione regum vel principum oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permeneant. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eumdem locum temere perturbare, aut ejus possessionnes auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva in omnibus D apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, protestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Lucius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et criptoris, VIII Kal. Maii, indictione VII, Incarnaonis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni ucii II papæ anno primo.

XXIII.

ententiam ab Innocentio II latam de discordia canonicorum S. Vincentii et S. Alexandri Bergomatum confirmat.

(Anno 1144, April. 30.)

[Lupi, *cod. diplom. Bergom.*, II, 1050.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, dilectis liis Oberto præposito et fratribus Sancti Alexanri Pergamensis Ecclesiæ, tam præsentibus quam aturis canonice substituendis in perpetuam meoriam.

Justitiæ et rationis ordo suadet ut qui sua sucessoribus desiderant mandata servari, decessoris ui voluntatem et statuta custodiat. Eapropter nos ui in regimine sedis apostolicæ prædecessori nostro elicis recordationis papæ Innocentio licet, indigni uccessimus ipsius voluntatem ac statutum custoire volentes, setentiam quæ inter nos et canonios sancti Vincentii ab ipso promulgata est, et a uccessore ipsius bonæ memoriæ papæ Cœlestino rmata confirmamus, et ratum manere censemus. lanc videlicet ut quoties canonici Sancti Alexanri in solemnitatibus et exsequiis mortuorum cum anonicis Sancti Vincentii, sive in ecclesia Sancti Vincentii sive in aliis convenerint, præpositus Santi Alexandri teneat primum locum in sinistra parte hori. Capellani ecclesiarum Sancti Salvatoris, Santæ Agathæ, Sancti Joannis, Sanctæ Gratæ, Sancti Vigilii in diebus Dominicis et præcipuis festivitatibus eniant ad ecclesiam Sancti Alexandri ad majores nissas. Criminosi de parochia Sancti Alexandri, præsente præposito vel uno de presbyteris ejusdem Ecclesiæ pœnitentiam suscipiant. Item statuimus it presbyteri qui jurant fidelitatem beato Vincentio, urent et beato Alexandro unus quoque de sacerdoibus Sancti Alexandri, portet capsam cum reliquiis. n mutatione vero ecclesiæ duo de presbyteris S. Alexandri portent acam cum duobus presbyteris Sancti Vincentii. Ad scrutinia in cœna Domini, ad aptismum et in aliis solemnitatibus more solito onveniant. Cum canonici Sancti Vincentii ad ecclesiam Sancti Alexandri venerint, et in campanis pulandis et in aliis sicut consuetudo est, honorifice uscipiantur et totum chorum sicut consueverunt btineant. Præterea quascunque possessiones, quæunque bona eadem ecclesia impræsentiarum juste t canonice possidet, aut in futurum concessione ontificum, largitione regum vel principum, oblaone fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio oterit adipisci firma vobis vestrisque successoribus illibata permaneant, quibus hæc propriis duxius exprimenda vocabulis : ecclesias de Licina, de omene, et Sancti Faustini, de Villa, de Gromole, Virgis; ecclesiam Sancti Martini in Bergamo, clesiam Sanctæ Mariæ Magdalenæ, ecclesiam San-

A cti Laurentii de Zaunio. Concessionem quoque decimarum a bonæ memoriæ Adelberto Bergomensi episcopo ecclesiæ vestræ præposito canonice factam, quemadmodum in scriptis ejusdem episcopi et canonicorum beatorum martyrum Alexandri et Vincentii continetur, confirmamus ut eædem decimæ perpetuis fratrum usibus cedant. Porro bonos usus et laudabiles consuetudines a prædecessoribus nostris piæ recordationis pontificibus Honorio, Innocentio, et Cœlestino, vobis firmatus nos quoque auctoritate apostolica roboramus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet aliis molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur
B eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva diœcesani episcopi canonica justitia et sedis apostolicæ auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic
C fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Conradus Labinensis episcopus subscripsi.

Ego Theodewimus Sanctæ Rufinæ episcopus subscripsi.

Ego Alberius Ostiensis episcopus subscripsi.

Ego Gregorius presbyter cardinalis tit. Calixti subscripsi.

Ego Guido presbyt. cardin. tit. S. Chrysogoni subscripsi.

Ego Aribertus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Anastasiæ subscripsi.

D Ego Rainerius presbyt. cardin. tit. Sanctæ Priscæ subscripsi.

Ego Hubaldus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Praxedis subscripsi.

Ego Guido presbyt. cardin. tit. SS. Laurentii et Damasi subscripsi

Ego Gregorius diacon. cardin. Sanctorum Sergii et Bacchi subscripsi.

Ego Addo diaconus cardinalis Sancti Georgii ad velum Aureum subscripsi.

Ego Guido diacon. cardinal. Sanctorum Cosmæ et Damiani subscripsi.

Ego Gerardus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Dominica subscripsi.

Ego Guido in Romana Ecclesia altaris minister indignus subscripsi.

Ego Hugo Romanæ Ecclesiæ diaconus in Sancta Lucia in Horphea subscripsi.

Ego Joannes diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ Novæ subscripsi.

Dat. Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris, II Kalendas Maii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii II papæ anno primo.

XXIV.

Gregorio episcopo Bergomati nuntiat de controversia canonicorum S. Vincentii et S. Alexandri quid decreverit.

(Anno 1144, April. 30.)

[Lupi *Cod. dipl. Bergom.*, II, 1051.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri G[regorio] Bergomensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Canonici B. B. martyrum Vincentii et Alexandri statuto sibi termino a prædecessore bonæ memoriæ papa Cœlestino pro controversia inter ipsos diutius agitata nostro se conspectui præsentarunt, quorum auditis rationibus et scriptis utriusque partis diligenter inspectis, communitatum nostrarum consilio præcepimus ut in vigilia et in festivitate Victoris, et in Litaniis Gregorianis quando processiones faciunt, cum pulsatione campanarum, incensu quoque et aqua benedicta canonici Sancti Alexandri ipsimet absque ulla contradictione canonicos Beati Vincentii quiete de cætero recipiant. Cætera vero, C sicut per privilegium prædecessoris nostri bonæ memoriæ papæ Innocentii, vel per litteras ipsius, sive per sententiam venerabilis fratris nostri (Robaldi) Mediolanensis archiepiscopi definita sive determinata sunt sicut de sede in choro et in mensa, de recipienda quoque clericorum fidelitate, de capsa etiam cum reliquiis portanda et reportanda, et aliis sic ab utraque parte irrefragabiliter observentur; ut videlicet præpositus ecclesiæ Beati Alexandri primam sedem in choro et in mensa sinistra parte obtineat; fidelitates vero clericorum ab utrisque communiter recipiantur. Quia igitur tui officii est quæ a sede apostolica statuuntur, irrefragabiliter observare, per præsentia tibi scripta mandamus quatenus hanc sententiam a nobis promulgatam, et D quod etiam de pœnitentiis criminosorum, sicut accepimus rationabiliter in synodo promulgasti firmiter observes et ab ipsis facias observari.

Dat. Laterani II Kalend. Maii.

XXV.

Canonicis ecclesiæ S. Alexandri Bergomatis idem significat.

(Anno 1144, April. 30.)

[*Ibid.*, p. 1053.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Oberto præposito et fratribus Sancti Alexandri A Bergamensis Ecclesiæ, salutem et apostolicam benedictionem.

Pro controversia inter vos et canonicos Beati Vincentii diutius agitata prædecessor noster bonæ memoriæ papa Cœlestinus, vos et ipsos ad sedem apostolicam evocavit quo sicut Deo placuit interim viam universæ carnis ingresso, nos qui licet indigni, disponente Domino in regimine sedis apostolicæ sibi successimus, vos et ipsos qui statuto vobis ab ipso termino, nostro vos conspectui præsentastis diligenter audivimus, et utriusque partis querimonias tam per nos quam per fratres nostros studiose examinavimus. Auditis itaque utriusque partis rationibus, et scriptis utriusque partis diligenter inspectis, communitate fratrum nostrorum consilio, præcepi- B mus ut in vigilia S. Viatoris et in litaniis Gregorianis quando processiones faciunt compulsatione campanarum incenso quoque et aqua benedicta canonici Sancti Alexandri ipsimet absque ulla contradictione canonicos Beati Vincentii quiete de cætero recipiant. Cætera vero sicut per privilegium prædecessoris nostri bonæ memoriæ papæ Innocentii, vel per litteras ipsius, sive per sententiam venerabilis nostri fratris Robaldi Mediolanensis archiepiscopi definita sive determinata sunt, sicut de sede in choro et in mensa, et aliis sic ab utraque parte irrefragabiliter observentur, ut videlicet præpositus ecclesiæ B. Alexandri primam sedem in choro et in mensa a sinistra parte obtineat; fidelitates vero clericorum ab utrisque communiter recipiantur. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, honoris et officii sui dignitate atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat.

Data Laterani II Kalend. Maii.

XXVI.

Ad Alphonsum regem Portugaliæ, qui regnum suum Romanæ Ecclesiæ tributarium constituerat (3).

(Anno 1144, Maii 1.)

[Mansi, *Concil.*, XXI, 616.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio A. illustri Portugalensi duci, salutem et apostolicam benedictionem.

Devotionem tuam, dilecte in Domino fili, maxime congaudemus, quod temetipsum de illis ovibus recognoscens quas Dominus noster Jesus Christus Petri custodiæ commendavit, cum ad expugnationem paganorum intentus, multisque negotiis sæcularibus occupatus, apostolorum limina visitare non posses, per manum dilecti filii G. diaconi cardinalis tunc in partibus illis apostolicæ sedis legati prædecessori nostro felicis recordationis papæ Innocentio hominium laudabili devotione fecisti, et terram tibi a Deo commissam beato Petro apostolorum principi obtulisti, atque personam tuam et terram ipsam ip-

(3) Vide infra epistolam Alphonsi regis.

us patrocinio humiliter commisisti, postmodum ero tam per litteras tuas quam per venerabilem atrem nostrum I. Bracarensem archiepiscopum obis etiam promisisti ut tam tu quam hæredes tui le terra ipsa quatuor uncias auri annis singulis omano pontifici persolvatis. Nos itaque, qui, licet idigni, beati Petri loco residere conspicimur, tam : quam filios suos et successores vestros intra hæ. edes ipsius apostolorum principis ipso adjuvante uscipimus, ut in ejus benedictione et protectione tuæ nimarum quam corporum maneatis, per quam ab hoium visibilium et invisibilium expugnatione defensi, d cœlestia regna revenire largiente Domino valeatis. Datum Laterani Kalendis Maii.

XXVII.

onfirmatio apostolica generalis super possessionibus Ecclesiæ Lichfeld salva canonica justitia episcopi Conventrensis.

(Anno 1144, Maii 4.)

[*Monastic. Angl.*, t. III, p. 232.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, dilectis liis canonicis Ecclesiæ Lichfeldensis, tam præsenbus quam futuris, in perpetuum.

Apostolicæ sedi clementiæ convenit universis ejus atrocinium implorantibus matricæ tuitionis suffraum exhibere, ut quemadmodum disponente Doino, patres in Dei populo dicimur, ita etiam opeim exhibitione comprobemur. Hujus rei gratia, dicti in Domino filii, vestris desideriis paterna beniitate annuimus, et ecclesiam Lichfeldensem, in ia divino vacatis servitio, ad exemplar prædecesoris nostri papæ Innocentii, præsentis scripti pagia communimus, statuentes ut ecclesias decimas et uascunque possessiones, quæcunque bona præfata cclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, ut in futurum concessione pontificum, largitione gum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis istis modis, Deo propitio poterit adipisci; quæinque etiam a venerabili fratre nostro Rogero Conentrensi episcopo, tam in ecclesiis, decimis, terris iam in aliis possessionibus vobis collata sunt, vel eodem in posterum, Deo propitio conferentur, rma vobis in perpetuum et illibata permaneant. ecernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat imdem ecclesiam temere perturbare, aut ejus ssessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, u quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia intea conserventur eorum, pro quorum gubernane et sustentatione concessa sunt, usibus omniodis profutura, salva Conventrensis episcopi canica justitia, et apostolicæ sedis auctoritate. Si iis autem ausu temerario id attentare præsumpse, indignationem omnipotentis Dei et beatorum tri et Pauli apostolorum ejus incurrat, et excomnicationi subjaceat. Conservantes autem hæc rumdem apostolorum et nostram benedictionem gratiam consequantur. Amen, amen.

Datum Laterani per manum Baronis, capellani et riptoris, quarto Nonas Maii, indictione septima,

A Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo quadragesimo quarto, pontificatus vero domni Lucii papæ II anno primo.

XXVIII.

Rogero episcopo Conventrensi et Ecclesiæ Lichfeldensi ecclesias quandam asserit.

(Anno 1144, Maii 4.)

[*Monast. Anglic.* III, 235.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Rogero Conventrensi episcopo, ejusque successoribus canonice promovendis, nec non Ecclesiæ Lichfeldensi, in perpetuum.

Officii nostri nos hortatur auctoritas, etc., ut erga proximos ad exemplar prædecessoris nostri bonæ memoriæ papæ Innocentii præsentis scripti, etc.; B præterea ecclesias de Stæfford, et de Pencris, ecclesiam de Wolverampton, cum omnibus pertinentiis, tui Roregeri, etc., salva in omnibus apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur, etc.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris, quarto Nonas Maii, indictione septima, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo quadragesimo quarto, pontificatus vero domini Lucii papæ II anno primo.

XXIX.

Rogero episcopo Conventrensi privilegia quædam concedit.

(Anno 1144, Maii 4.)

[*Monastic. Anglic.*, III, 232.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, venera- C bili fratri Rogero Conventrensi episcopo, ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.

Ex injuncto nobis a Deo, etc.... suas utique, Laurentio priori et monachis ejusdem loci, etc. Ad exemplar felicis memoriæ papæ Innocenti prædeccessoris nostri præsentis scripti pagina confirmamus, etc., salva in omnibus apostolicæ sedis auctoritate. Si quis vero, etc.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris quarto Nonas Maii, indictione septima, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo quadragesimo quarto, pontificatus vero domni Lucii papæ II anno primo.

XXX.

Bulla confirmatoria omnium jurium ac privilegiorum monasterii Sanctæ Mariæ de Castellione. D

(Anno 1144, Maii 10.)

[Muratori *Antiq. Ital.*, V, 819.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Alberto abbati monasterii Sanctæ Mariæ de Castellione, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris, regularem vitam professis in perpetuum.

Desiderium, quod ad Religionis propositum, et animarum salutem pertinere cognoscitur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatum monasterium, quod Beati Petri juris existit, in quo divino mancipati estis obsequio, in ejusdem apostolorum principis jus, pro-

tectionemque suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus. Statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, vel principum, oblatione fidelium, sive aliis justis modis, præstante Deo poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc suis duximus exprimenda vocabulis : Ecclesiam Sancti Salvatoris de Basilica ducis, cum omnibus suis pertinentiis : Ecclesiam Sancti Remigii de Palude : Ecclesiam Sancti Eusebii de Gavi : Cellam Sancti Benedicti de Guasto, cum omnibus suis pertinentiis : Ecclesiam Sanctæ Mariæ de Charitate, quæ in Mantuano suburbio sita est : Ecclesiam de Castello. . . . . Ecclesiam de Tasajalo : Quidquid possidetis in comitatu Lunensi, et Januensi, in comitatu Mutinensi, in loco scilicet, qui dicitur Solaria, et Herbaria, et in abbatia Sanctæ Mariæ de Corsica, quæ appellatur Plaidelii, cum omnibus suis pertinentiis, et in Curte, quæ vocatur Marca Regia, in Curte de Rupta, Castello Novo, Casale Albini et Sancto Andrea. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam elegerint. Electus vero a Romano pontifice benedicatur. Chrisma, oleum sanctum, consecrationes altarium, sive basilicarum, ordinationes monachorum, seu canonicorum vestrorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a quibus malueritis, catholicis accipiatis episcopis. Missas sane publicas in eodem monasterio celebrari, aut stationem, aut synodum, vel ordinationem, aliquam, præter abbatis voluntatem ab episcopo quolibet fieri prohibemus; sicque ab omni jugo, seu ditione cujuscunque personæ vestrum cœnobium liberum permanere sancimus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum prorsus, pro quorum regimine et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva in omnibus apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ confirmationis paginam sciens, contra eam temerario ausu venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, et hic bonæ actionis fructum percipiat, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniat. Amen, amen, amen.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Conradus Sabinensis episcopus subscripsi.

Ego. . . . .

Ego Guido presbyter cardinalis titulo Sancti Grysogoni subscripsi.

Ego Albericus Ostiensis episcopus subscripsi.

Ego Thomas presbyter cardinalis titulo Vestinæ subscripsi.

Ego P. . . . . . . manus Tusculanus episcopus subscripsi.

Ego Manfredus presbyter cardinalis titulo Senctæ Savinæ subscripsi.

Ego Aribertus presbyter cardinalis Sanctæ Anastasiæ subscripsi.

Ego Odo diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum subscripsi.

Ego Vido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damani subscripsi.

Ego Joannes diaconus cardinalis Sancti Adriani subscripsi.

Ego Joannes diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ Novæ subscripsi.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris, VI Idus Maii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus domini papæ Lucii anno primo.

Pendet chordula sine sigillo plumbeo.

XXXI.

Privilegium pro parthenone Fontis-Ebraldi.

(Anno 1144, Maii 10.)

[PAVILLON, *Vie de Robert d'Arbrissel*, Preuves, p. 628.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiabus P[ETRONILLÆ] abbatissæ monasterii Fontis Ebraldi et sororibus ibidem divino famulatui mancipatis, tam præsentibus quam futuris, in perpetuum.

Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosas personas diligere, earum loca pia protectione munire. Quanto ergo femineus sexus exstat fragilior, tanto magis erga vos paternam curam atque sollicitudinem volumus exhibere, et jura vestri monasterii a pravorum incursibus defensare. Eapropter, dilectæ in Domino filiæ, vestris rationabilibus postulationibus clementer annuimus, et monasterium Sanctæ Mariæ Fontis-Ebraldi quod utique ad tutelam sedis apostolicæ specialiter pertinet, in quo etiam divino vacatis obsequio, antecessorum nostrorum vestigiis inhærentes sub B. Petri jure ac protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus. Statuimus enim ut quæcunque bona, quascunque possessiones quæ prædictum monasterium in præsentiarum juste et legitime possidet, aut in posterum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis vestrisque succedentibus integra in perpetuum et illibata permaneant. Præterea, si quis fidelium devotionis intuitu aliquem locum vobis contulerit in quo oratorium velitis construere ad vestram

ostulationem aquam benedictam et alia ecclesia-tica sacramenta, archiepiscopi et episcopi vestri, 1 quorum parochia idem locus fuerit, pro episcopalis fficii debito absque molestia vobis præbeant. Quemdmodum autem vos ab omni exactione liberas sse statuimus, ita etiam servientes vobis absque iquietatione presbyteri ad quorum parochias spetare noscuntur, vestris obsequiis vacare censemus: tatuentes etiam ut idem archiepiscopus et episcopus os attentius manu teneant et defendant et de posessionibus quas per 2 vel 3 idoneos testes vobis egitime donatas atque possessas probare poteritis ullam vobis inferre injuriam vel molestiam patianır. Quod si quis hoc tentare præsumpserit pro epicopali officii debito, plenam de eo justitiam faciant.)uia vero religiosam vitam ducentes, de aliorum leemosynis et beneficentia debent vivere, constiuimus ut de laboribus quos propriis sumptibus colis, seu de vestrorum animalium nutrimentis a vobis xigere decimas, vel accipere nemo præsumat. Sane ro amplioris religionis prærogativa quæ de loco estro per Dei gratiam longius divulgatur hominibus iberis qui pro animarum suarum salute in Dei et Ecclesiæ servitio, vel apud monasterium vestrum, el in locis ad ipsum pertinentibus persistere devoerint in peccatorum suorum remissionem ex apotolicæ sedis auctoritate præcipimus in hoc bono erseverare proposito, et juxta dispositionem abbaissæ ipsius loci, ad honorum Dei, sororibus fideliter leservire sicut a discretione bonæ memoriæ Roberti le Arbrissello spectatæ religionis presbytero institum est. Quod si forte contigerit, episcopo diœcesano njungimus, ut illos tanquam voti sui prævaricatores ad pristinæ religionis propositum redire compellat, quod temere factum est digna animadversione castigans. Sepulturam vero loci illius liberam omnino esse decernimus, ut illorum, qui se illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salva justitia matricis Ecclesiæ. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur earum pro quarum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine, districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Dei et Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniat. Amen.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris, VI Idus Maii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii II papæ anno I.

XXXII.

Privilegium pro Ecclesia Turonensi.

(Fragmentum. — Anno 1144, Maii 10.)

[LAUNOII, Opp. III, II, 64.]

Lucius II papa anno 1144, *in suo diplomate Laterani lato sexto Idus Maii, indictione* VII, *pontificatus sui primo, sic loquitur*: Porro libertatem et immunitatem, honores et beneficia eidem Ecclesiæ Beati Martini per antecessorum nostrorum, Adeodati, Leonis, Hadriani, Sergii, Gregorii, Urbani, Paschalis, Calixti, Honorii, atque Innocentii Romanorum pontificum, vel per Turonensium achiepiscoporum Crotperti, Ibbonis et Herardi scripta collata, integra vobis et intemerata serventur.

XXXIII.

Bulla ad Humbertum de Prangins.

(Anno 1144, Maii 11.)

[*Mémoires et Docum. de la Société d'histoire de Genève*, II, II, 32]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio HUMBERTO de Pringins (4), salutem et apostolicam benedictionem.

Devotioni tuæ, dilecte in Domino fili, maxime congaudemus, quod temetipsum de illis ovibus recognoscens, quas Dominus noster Jesus Christus beati Petri custodiæ commendavit, ipsius limina reverenter visitavisti, et personam ac terram tuam ejusdem apostolorum principis tuitioni commiseris. In nostra siquidem et fratrum nostrorum præsentia, beato Petro et nobis facto hominio promisisti, ut tam tu quam hæredes tui bisantium (5) unum de terra tua annis singulis Romano pontifici persolvatis. Et nos igitur, qui, licet indigni, beati Petri loco residere conspicimur, tam te quam filios tuos et successores vestros, intra ipsius apostolorum principis hæredes ipso adjuvante suscipimus, ut in ejus semper benedictione ac protectione, tam animorum quam corporum, maneatis, per quam ad cœlestia regna, largiente Domino, perveniatis.

Datum Laterani, V Idus Maii.

(4) *Pringins*, château et village situés sur un coteau au-dessus du lac de Genève, près Nyon, canton de Vaud. La famille de Prangins dont il est ici question, était une famille noble qui avait, à ce titre, droit de séance dans les anciens Etats du pays de Vaud. (V. Muller, *Hist. de la Suisse*, liv. I, chap. 10; *Documents relatifs à l'hist. du pays de Vaud*, par le B. de Grenus, Genève 1817, p. 62.

(5) *Bisantium*, besant, monnaie d'or, ainsi nommée, parce que les empereurs firent frapper les premières de ces espèces à Constantinople ou Bysance. L'usage de cette monnaie se répandit en Italie, France, Allemagne, etc. On eut aussi des besants blancs ou d'argent.

XXXIV.

Privilegium pro ecclesia Bononiensi.

(Anno 1144, Maii 13.)

[Savioli, *Annal. Bologn.* I, II, 206.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo fratri Henrico Bononiensis ecclesiæ episcopo ejusque successoribus canonice substituendis.

Si ad cœlestia regna pervenire desideramus, non pigri studio laborare debemus, sed quantum possumus, Deo adjuvante, festinare studeamus ut exaltationem ecclesiarum, quas etiam Dominus noster proprio sanguine acquisivit, in omnibus sublevare, et in melius restaurare possimus, quas vero divino cœlitus auxilio clavigero Christus Dei Filius tradidit Petro, eas quidem idcirco in prætantissimo statu sublevare debemus. Hoc enim certissime credimus quod quanto studiosius ecclesiarum exaltationem procuramus, tanto dignius illius vigemus munificentia cujus spirituali cura regitur et guberratur catholica et apostolica Ecclesia in qua, auctore Deo, apostolorum vice fungimur. Idcirco notum omnibus fieri volumus quod reverentissimus frater noster Henricus Bononiensis episcopus Romam veniens visitare limina apostolorum, ostendit nobis munimenta et investitiones, et confirmationes factas ab antecessoribus nostris, id est Agapito, Pelagio, Gregorio VII apostolicis, de rebus suæ Ecclesiæ..... provide inclinati precibus ejus, concedimus atque confirmamus suæ Ecclesiæ, salvo in omnibus jure et Romanæ Ecclesiæ privilegio, monasterium S. Michaelis archangeli positum in fundo paterno cum omnibus rebus et pertinentiis suis, atque concedimus curtem de Brento cum servis et ancillis et omnibus suis pertinentiis, seu donamus monasterium S. Mariæ situm in massa quæ vocatur Monte Palense, quam Jovinianus imperator tradidit Bononiensi Ecclesiæ cum curte ibique temente; teque nominatur Aurelia cum montibus qui in circuitu præfati monasterii sunt positi, et curtes alias quæ nominantur Bombiana cum casalibus et pertinentiis suis, et montem qui vocatur Cavallorum; sive et concedimus portum qui nominatur Galliana cum ripatico et teloneo, et paludibus et piscariis et silvis, et cum omnibus rebus quæ ad ipsam pertinere dignoscuntur, et duas curtes, una quæ vocatur Curta Major, et alia quæ dicitur Curta Minor posita infra plebem quæ dicitur Boida. Insuper et damus monasterium Sancti Anastasii fundatum in fundo Petriculo cum portu et teloneo et ripatico, cum silvis et venationibus cum paludibus et piscationibus, et cum omnibus quæ ad curtem quæ vocatur Petriculosum, et ad præfatum monasterium pertinere videntur; necnon et curtem quæ dicitur Gellula, juxta flumen quod vocatur Savena, cum olivetis, vinetis, campis, silvis, venationibus, famulis colonis, et cum omnibus sibi pertinentibus, et ibi non longe fundum Venetiæ integrum quod et Sociorum vocatur, pertinentem ad ipsas curtes, atque curtem in Panigale quæ continet A in se tres fundos terrarum et vinearum, qui noc nomine vocantur candidatis et pulsia et grisiribili, seu et monasterium S. Prosperi situm in supradicto loco qui vocatur Panigale, sive et curtem quæ dicitur Cumo cum omnibus suis pertinentiis, et monasterium Sancti Martini in Pojo cum curte et omnibus sibi pertinentiis, et monasterium S. Petri in Strada, et monasterium S. Mariœ cum omnibus suis pertinentiis; monasterium S. Petri cum curte quæ vocatur in Nucifatico cum omnibus suis rebus; et monasterium S. Martini in Casalicchio cum omnibus pertinentiis; atque donamus charitati tuæ portum in civitati Bononiensi quod communi nomine dicitur Sancti Petri, et Stratam quæ nominatur salaria cum stratatico et omni redditu quem antiquitus per- B solvere solent ipsi homines qui per prænominatas ire vel redire soliti sunt. Commonemus quoque ut statuto tempore, præfatos redditus absque negligentia persolvere studeant, seu et monasterium S. Mariæ quod vocatur Majoris, cum omnibus suis pertinentiis, cum casa Solariata infra civitatem Boniæ quæ est juris ipsius monasterii, et monasterium S. Columbani confessoris cum omnibus suis rebus; et monasterium Sanctorum Gervasii et Protasii cum omnibus suis rebus, et monasterium Sancti Andreæ apostoli situm ante portam S. Petri cum omnibus suis rebus; et monasterium S. Joannis Evangelistæ fundatum in monte qui vocatur Oliveti, cum omnibus suis pertinentiis : similiter concedimus monasterium Sancti Stephani quod vocatur Hierusalem, et C quod dominus Petronius sanctissimus episcopus ædificavit ad usum ejusdem ecclesiæ, et cum mercato Sancti Joannis Baptistæ ibique tenente, seu confirmamus atque stabilimus curtem quæ vocatur Millonis cum portu et ripatico, et teloneo et mercato, cum silvis, venationibus, et cum paludibus et piscationibus, et cum servis, et ancillis, et colonis, et cum omnibus ad se pertinentibus; similiter concedimus cuncta prædia et possessiones, monasteria et plebes, et ecclesias baptismales omnesque ecclesias alias, castella, villas, abbates, monachos, presbyteros, diaconos, clericos litteratos et illitteratos, servos et ancillas Dei atque diaconissas, famulos utriusque sexus, et omnes homines super terram prædictæ ecclesiæ Bononiensi residentes, ut in tua tuorumque B successorum sint potestate et defensione infra terminos et confinia totius episeopatus Bononiensis, sicut est a flumine quod dicitur Gaibana et fluvius qui Sablosculus vocatur cum strada quæ vocatur Ungarista usque. . . . . et locus qui vocatur Cutte, et fluminis qui dicitur Leo, et alius qui vocatur Muza. Similiter concedimus præfatæ ecclesiæ curtem quæ Maxumasticum cum rebus et possessionibus cunctisque suis pertinentiis. Hæc omnia quæ superius leguntur, quæ præfata ecclesia vere et juste tenet, vel deinceps acquisitura est, tam tibi cum iis cunctis qui in eo quo es ordine loco quæ successerint, vel eis quorum interesse potuerit, in perpetuum reservanda decernimus. Si quæ vero re-

gum, sacerdotum, judicum atque sæcularium persona hanc constitutionis nostræ paginam agnoscens, et contra eam venire tentaverit. . . . . honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et nisi ea quæ ab alio sunt male ablata restituerit, vel digna pœnitentia illicite acta defleverit, a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi Redemptoris nostri aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi Redemptoris, et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Gregorius presbyter cardinalis tituli S. Calixti.

Ego Petrus presbyter cardinalis tit. Pastoris.

Ego Thomas presbyter cardinalis tit. S. Justinæ.

Ego Raynerius presbyter cardinalis tit. Sanctæ Priscæ.

Ego Guido presbyter cardinalis tituli Sanctorum Laurentii et Damasi.

Ego Nicolaus presb. card. tit. S. Ciriaci.

Ego Aribertus presbyter card. tituli Sanctæ Anastasiæ.

Ego Manfredus presbyt. cardinalis tit. Sanctæ Sabinæ.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Theodorinus Sanctæ Rufinæ episcopus.

Ego Albericus Ostiensis episcopus.

Ego Aymarus Tusculanensis episcopus.

Ego Petrus Albanensis episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Otto diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum.

Ego Geraldus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Dominica.

Ego Guido in Romana Ecclesia altaris minister indignus.

Ego Rodulphus diaconus cardinalis Sanctæ Luciæ in Septem soliis.

Ego Joannes diaconus cardinalis S. Adriani.

Dat. Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris, tertio Idus Maii, indictione septima, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo quadragesimo quarto, pontificatus vero domni Lucii papæ II anno primo.

XXXV.

Ecclesiam S. Mariæ Ardenensem tuendam suscipit bonaque ejus confirmat.

(Anno 1144, Maii 13.)

[*Neustria Pia*, 704.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Gisleberto, priori ecclesiæ S. Mariæ de Ardena, ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, regularem vitam professis in perpetuum, salutem et apostolicam benedictionem.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Domino commissa est, ut religiosas diligamus personas et beneplacentes Deo, religionem studeamus modis omnibus propagare. Nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitatis radice procedens, a puritate religionis fuerit conservatus. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatam ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus. Statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona, eadem ecclesia in præsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum, concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Domino propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis :

Ecclesiam S. Germani de Alba Herba. Totam decimam de proprio dominio Oelardi in Hermenvilla. Unam acram terræ de feodo Willelmi Crassi, ante puteum Ardenæ. Unum campum terræ a Bitot de feodo Odardi. Unam acram terræ a Bitot. Duas acras terræ et tres virgatas, in varenda longa. Unum campum terræ ad Buruni, de feodo Aiulphi. Duas acras terræ inter Cadomum et Ardenam, de feodo Gaufridi de Castello. Duos campos terræ super S. Germano de feodo Henrici, filii Herberti. Novem acras terræ in Ardena. Quinque virgultas terræ, inter S. Germanum et domum infirmorum. Quinque virgultas ex altera parte viæ. Totam decimam de dominio Adam de Francavilla. Unam præbendam Bajocis, de decem denariis, de eleemosyna regis. Aliam Cadomi, de septem denariis. Unam domum Cadomi, liberam et quietam de omnibus consuetudinibus in foro. Aliam domum in Burgo, abbatissæ, Cadomi. Duas domos in Burgo abbatis, Cadomi, in novo rure. Tres acras terræ a la Perella, et quidquid habebat Hasculphus in Lucerna, de proprio dominio (excepta parte nemoris de Curba Fossa) et duos arpennos vinearum, apud Suligneium. Totam decimam de Gripum, tam in molendinis quam in aquis et in omnibus redditibus villæ. Unam piscariam apud Bolcium. Totam terram Gisleberti, filii Adam, de proprio dominio in Lucerna. Unam acram terræ in carum, de feodo Radulphi, filii Radulphi. Duos modios segetis, quorum unum dedit Willelmus, filius Rogerii; alium Richardus Chalus.

Sancimus etiam ut ordo canonicus, secundum B. Augustini Regulam et institutionem Præmonstratensium fratrum, perpetuis ibi temporibus, inviolabiliter conservetur. Decernimus ergo et nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare ; sed omnia integra conserventur, eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura : salva diœcesani episcopi

canonica justitia et apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove admonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere, de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Lucius, Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus, Sabinensis episcopus.

Ego Albericus, Hostiensis episcopus.

Ego Ismarus, Tusculanus episcopus.

Ego Gregorius presbyter cardinalis, tituli Calixti.

Ego Thomas, presbyter cardinalis, tituli Vestinæ.

Ego Gilibertus, presbyter cardinalis, tituli S. Marci.

Ego Guido, presbyter cardinalis, titul. SS. Laurentii et Damasi.

Ego Gregorius, cardinalis diaconus, SS. Sergii et Bacchi.

Ego Guido, diaconus cardinalis SS. Cosmæ et Damiani.

Ego Gerardus, diaconus cardinalis S. Mariæ in Dominica.

Ego Gregorius, diaconus cardinalis S. Angeli.

Datum Laterani, per manum Baronis capellani, scriptoris, III Idus Maii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ ann. 1144, pontificatus vero domini Lucii II papæ ann. I.

XXXVI

Ad Raimundum Toletanum archiepiscopum. — Confirmat primatum Toletanæ Ecclesiæ.

(Anno 1144, Maii 13.)

[Mansi, *Concil.* XXI, 609.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Raimundo Toletano archiepiscopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Sacrosancta Romana et apostolica Ecclesia et ipso Salvatore omnium Domino Jesu Christo caput et cardo est Ecclesiarum omnium constituta. Non decet igitur a capite membra dissidere, sed eminenti rationi et supernæ provisioni capitis obedire. Moderatrix autem discretio capitis, singulorum membrorum officiosas actiones confœderans, unicuique jus et ordinem a natura constitutum distincte conservat, et quibusque nobilibus venustatis suæ dignitatem, sine individia, sociali charitate custodit. Hac igitur inducti ratione, honorem nobilis et famosæ Toletanæ Ecclesiæ, apostolicæ sedis propriæ et specialis filiæ, volumus conservare : ideoque, venerabilis frater Raimunde, quem vera in Christo charitate A diligimus, tuis rationabilibus postulationibus paternæ pietatis affectu duximus annuendum. Per præsentis ergo privilegii paginam apostolica auctoritate statuimus, ut per universa Hispaniarum regna primatus obtineas dignitatem. Pallio itaque, a sede apostolica tuæ charitati concesso, in Missarum celebrationibus uti debebis tantum in præcipuis festivitatibus ; tribus videlicet diebus in Natali Domini, in Epiphania, Hypopanton [Hypapante], Cœna Domini, Sabbato sancto, tribus diebus in Pascha, in Ascensione, Pentecoste, in solemnitatibus sanctæ Mariæ, sancti quoque Michaelis, sancti Joannis Baptistæ, in omnibus natalitiis apostolorum, et eorum martyrum, quorum pignora in vestra ecclesia requiescunt, sancti quoque Martini et Ildefonsi confes- B sorum, et omnium commemoratione sanctorum : in consecrationibus ecclesiarum, episcoporum et clericorum, in annuo consecrationis tuæ die, et in natali, et S. Isidori, et Leandri. Primatem te universi Hispaniarum præsules respicient, et ad te, si quid inter eos exortum fuerit quæstione dignum, referent. Salva tamen in omnibus Romanæ Ecclesiæ auctoritate. Verum personam tuam propensiori gratia retinentes, censemus, ut solius Romani pontificis judicio ejus causa, si qua fuerit, decidatur. Sane Toletanam Ecclesiam præsentis privilegii stabilitate munimus, Complutensem ei parochiam cum terminis suis, nec non et ecclesias omnes, quas jure proprio antiquitus possedisse cognoscitur, confirmantes. Episcopales præterea sedes, quas inpræsentiarum C juste et quiete possides, eidem Toletanæ Ecclesiæ, tanquam metropoli, subditas esse decernimus. Reliquas vero, quæ antiquis ei temporibus subjacebant, cum Dominus omnipotens Christianorum restituerit potestati, suæ dignatione misericordiæ, ad caput proprium referendas, decreti hujus auctoritate sancimus. Porro illarum diœceses civitatum, quæ Sarracenis invadentibus metropolitanos proprios amiserunt, eo tenore vestræ subjicimus ditioni, ut quoad sine propriis exstiterint metropolitanis, tibi ut proprio debeant subjacere. Si quæ autem metropoles in statum fuerint proprium restitutæ : suo quæque diœcesis metropolitano restituatur, ut sub proprii regimine pastoris super Divini collatione beneficii glorietur. Si qua igitur in futurum ecclesiastica persona aut sæcularis hanc nostræ constitutionis D paginam sciens, etc.

Datum Laterani per manus Baronis capellani et scriptoris III Idus Maii, indictione VII, Icarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domini Lucii papæ II anno I.

XXXVII.

Ad archiepiscopos et episcopos per Hispanias constitutos. — De eodem argumento.

(Anno 1144, Maii 13.)

[Mansi, *Concil.*, XXI, 610.]

Apostolicæ sedis clementia singulis ecclesiis, et ecclesiasticis personis, suam dignitatem et justitiam servare consueverunt. Unde nos, quorum præcipue

interest, ecclesiarum omnium curam gerere, venientem ad nos venerabilem fratrem nostrum reverendissimum. Toletanum archiepiscopum benigne recepimus, et inspectis prædecessorum nostrorum privilegiis, primatus dignitatem per universa Hispaniarum regna, juxta eorumdem privilegiorum tenorem, ei confirmavimus. Ipsum itaque cum gratia sedis apostolicæ, et litterarum nostrarum prosecutione, ad sedem propriam remittentes, universitati vestræ mandando præcipimus: quatenus eidem tanquam primati vestro absque ulla contradictione canonicam obedientiam, et debitam reverentiam exhibere curetis. Dignum namque est ut qui multis lætatur præesse subditis, nullatenus erubescat suis subesse prælatis.

Datum Later., III Idus Maii.

XXXVIII.

Privilegium pro monasterio S. Bartholomæi Neuburgensi.

(Anno 1144, Maii 14.)

[*Codex Lauresham. diplom.*, I, 239.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Marquardo præposito ecclesiæ Sancti Bartholomæi apostoli de Nova Civitate, ejusque fratribus, tam præsentibus quam futuris, regularem vitam professis, in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas, et beneplacentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Neque enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitatis radice procedens a puritate religionis fuerit conservatus. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatam ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia juste et canonice possidet, aut in futurum, concessione pontificum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, potuerit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant; advocatiam vero ipsius loci nullus ibi usurpare præsumat, sed abbas Laurishammensis eamdem ecclesiam cum pertinentiis suis loco advocati a pravorum hominum infestatione defendat. Peregrinos autem vel hospites vestros, qui se ibi sepeliri deliberaverint, sepeliendi facultatem liberam habeatis, si tamen excommunicati non fuerint. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva diœcesani episcopi canonica justitia et apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

OSTENDE NOBIS, DOMINE, MISERICORDIAM TUAM.

Bene valete.

Ego Lucius catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Theodewinus Sanctæ Rufinæ episcopus ss.

Ego Gerhardus diacon. cardinalis Sanctæ Mariæ in Dominica ss.

Ego Albericus Ostiensis episcopus ss.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani ss.

Ego Octavianus diaconus cardinalis Sancti Nicolai in Carcere Tulliano ss.

Ego Petrus presbyter cardinalis de titulo Pastoris subscripsi.

Ego Petrus Albanensis episcopus ss.

Data Laterani, per manum Baronis capellani et scriptoris, II Idus Maii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii II papæ anno primo.

XXXIX.

Ad Bernardum episcopum S. Davidis (Menevensi).

(Anno 1144, Maii 14.)

[Warthon, *Anglia sacra*, II, 549.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Bernardo episcopo Sancti Davidis salutem et apostolicam benedictionem.

Fraternitatis tuæ litteras debita benignitate suscepimus; et quod de dignitate Ecclesiæ tuæ tam in ipsis quam in aliis quæ super hoc ad sedem apostolicam missæ sunt, diligenter attendimus. Verum quoniam peccatis exigentibus et pravorum hominum superabundante malitia ejusdem Ecclesiæ dignitas longo elapso tempore ab ipsa alienata et ad alias Ecclesias translata est, certum quid inde statuere ad præsens consilium non habemus. Disponimus quidem per Dei gratiam legatos nostros pro Ecclesiarum negotiis ad partes illas in proximo dirigere, quibus eamdem causam per antiquos homines et authentica Ecclesiæ tuæ scripta indicare curabis. Et nos per eos veritate plenius cognita, quod ad honorem Dei statuendum fuerit, maturiori habito consilio statuemus.

Datum Laterani, II Idus Maii.

XL.

Bulla confirmatoria sententiæ Urbani II papæ de subjectione Ecclesiæ Dolensis ad Ecclesiam Turonensem.

(Anno 1144, Maii 15.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 619.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HUGONI Turonensi archiepiscopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Quæ judicii veritate decisa sunt, litterarum debent memoriæ commendari, ne pravorum hominum valeant in posterum refragatione turbari. Prædecessor siquidem noster felicis memoriæ papa Innocentius controversiam, quæ de prælatione Turonensis Ecclesiæ et subjectione Dolensis inter earum pastores jamdiu agitata est, venerabili fratri nostro Gaufrido Carnotensi episcopo, tunc apostolicæ sedis legato, cognoscendam terminandamque commisit, quæ cum in ejus præsentia in pluribus locis Galliæ tractata esset, et necdum fine debito terminata, Dolensis archiepiscopus, nobis præsentibus, ad ejusdem prædecessoris nostri præsentiam venit, conquerens in dilatione ipsius causæ se multoties gravatum esse, et multas ob hoc expensas sustinuisse. Propter quod suppliciter postulavit, ut idem prædecessor noster eamdem causam ad suam præsentiam revocaret, et debitum finem imponeret. Cujus petitioni acquiescens, apostolicis litteris tibi, venerabili in Christo, frater Hugo Turonensis archiepiscope, præcipiendo mandavit, ut apostolico te conspectui præsentares, ecclesiæ tuæ justitiam super hoc ostendere præparatus. Quo interim divino judicio viam universæ carnis ingresso, tam tu frater archiepiscope, quam Dolensis, pro hujus controversiæ decisione nostro vos conspectui præsentastis. Cum autem de ecclesiæ tuæ justitia rationes, scripta, et argumenta plurima produxisses, productum est tandem in medium prædecessoris nostri beatæ memoriæ Urbani papæ privilegium, in quo manifeste continebatur, quod idem papa post multas hujus rei in sua et legatorum etiam sedis apostolicæ præsentia discussiones et retractationes, scriptis Romanorum pontificum, Nicolai videlicet, et Joannis, Leonis quoque IX et Gregorii VII diligenter inspectis, et omnibus hinc inde diligenti examinatione pertractatis, ex communi fratrum suorum episcoporum, et multorum Romanæ Ecclesiæ clericorum sententia decrevit, et scripti sui munimine roboravit, ut tam Dolensis episcopus, quam cæteri deinceps Britannorum episcopi Turonensem Ecclesiam suam esse metropolim recognoscerent, et debitam ei reverentiam exhiberent, nec ullo ulterius tempore post Rolandi obitum, qui tunc Dolensi ecclesiæ præsidebat, ad pallii usum Dolensis episcopus aspiraret. Ad hæc vero Dolensis nihil, quod ratione subnixum foret, respondebat, nec partem suam alicujus Romani pontificis auctoritate tueri potuit. Communicato itaque consilio, quoniam in sede justitiæ, licet indigni, disponente Domino positi a via veritatis deviare nec possumus, nec debemus; ejusdem prædecessoris nostri vestigis inhærentes, in concessu fratrum nostrorum Conradi Sab. Imeri Tuscul. sedis nostræ episcoporum, Raimundi Toletani archiepiscopi, Henrici Wintoniensis, Ulgerii Andegavensis, Joannis Aletensis, Nigelli Heliensis, et Philippi Bajoccensis episcoporum, Gregorii Sanctæ Mariæ Transtiberinæ, Petri Sanctæ Potentianæ, Thomæ Sancti Vitalis, Gilberti Sancti Marci, Guidonis Sancti Laurentii in Damaso presbyterorum cardinalium, Gregorii Sanctorum Sergii et Bacchi, Oddonis Sancti Georgii ad Velum Aureum, Guidonis Sanctorum Cosmæ et Damiani, Octaviani Sancti Nicolai in Carcere diaconorum cardinalium; Petri Cluniacensis, Atmerici Sancti Juliani Turonensis, Berneris Nucariensis abbatum; Petri prioris Sanctæ Mariæ de Charitate; nobilium quoque Romanorum, Chencii Frangentispanem, et Chencii nepotis ejus, Leonis Petri Leonis et Petri Uguitionis, multorumque aliorum tam clericorum quam laicorum, eamdem sententiam sedis apostolicæ auctoritate, nobis a Deo concessa, confirmavimus, et tam te, quam Turonensem Ecclesiam de ipsorum episcoporum obedientia propria manu per baculum investivimus. Præcipientes juxta ejusdem sententiæ tenorem, ut tam Dolensis, quam universi deinceps Britanniæ citerioris episcopi, Turonensi Ecclesiæ, tanquam metropolii propriæ, subjaceant, et debitam ei obedientiam ac reverentiam humiliter exhibeant. Hac tamen moderatione habita, ut frater noster Gaufridus Dolensis episcopus, quandiu eidem ecclesiæ præfuerit, pallium habeat, et Romano pontifici tantum subjaceat: post ipsum vero nullus Dolensis episcopus ad pallii usum aspirare præsumat: sed, sicut jam dictum est, Turonensem Ecclesiam propriam metropolim recognoscat, et reverenter ei obediat. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ diffinitionis sententiam sciens, contra eam venire temere tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Observantibus autem sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

S. PETRUS. S. PAULUS.

Lucius papa II. (*Locus monogrammatis.*)

OSTENDE NOBIS, DOMINE, MISERICORDIAM TUAM.

Ego Lucius catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.
Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.
Ego Theodewinus S. Rufinæ episcopus ss.
Ego Albericus Hostiensis episcopus ss.
Ego Imarus Tusculanus episcopus ss.

Ego Petrus presbyter cardinalis de titulo Pastoris ss.

Ego Thomas presbyter cardinalis titulo Vestinæ ss.

Ego Gilbertus presbyter cardinalis titulo S. Marci ss.

Ego Ranerius presbyter cardinalis de titulo S. Stephani in Cœlio Monte ss.

Ego Manfredus presbyter cardinalis titulo S. Savinæ ss.

Ego Aribertus presbyter cardinalis titulo S. Anastasiæ ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis S. Sergii et Bacchi ss.

Ego Octavianus diaconus cardinalis S. Nicolai in carcere Tulliano ss.

Ego Guido in Romana Ecclesia altaris minister indignus ss.

Ego Johannes diaconus cardinalis S. Adriani ss.

Ego Gregorius diaconus S. Angeli ss.

Ego Hugo Romanæ Ecclesiæ diaconus in S. Lucia in Horphea ss.

Datum Laterani pér manum Baronis capellani et scriptoris, Idibus Maii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii II papæ anno I.

XLI

Ad Briocensem et Trecorensem episcopos. — Absolvit eos ab obedientia episcopo et Ecclesiæ Dolensi promissa.

(Anno 1144, Maii 15.)

[MARTÈNE, *Thesaur*.. III, 890.]

Controversia quæ de prælatione Turonensis Ecclesiæ et Dolensis inter eorum pastores est diutius agitata, qualiter in nostra præsentia ordine judiciario decisa sit, fraternitati vestræ breviter duximus intimandum. Auditis quidem utriusque partis rationibus, et inspectis Romanorum pontificum privilegiis, præcipue Urbani papæ, in quo manifeste continebatur, quod idem papa post multas tam in sua quam etiam legatorum suorum præsentia discussiones et retractationes judicavit, ut tam Dolensis quam cæteri Britanniæ citerioris, episcopi Turonensem Ecclesiam propriam esse metropolim recognoscerent, et debitam ei reverentiam exhiberent, nullusque Dolensis episcopus post Rollandi obitum ad usum pallii aspiraret. Unde nos, habito fratrum nostrorum consilio, ejusdem prædecessoris nostri vestigiis inhærentes, eamdem sententiam auctoritate sedis apostolicæ firmavimus, et venerabilem fratrem nostrum Hugonem Turonensem archiepiscopum de ipsorum episcoporum obedientia propria manu per baculum investivimus. Quocirca ab inobedientia et fidelitate Ecclesiæ et ipsius Dolensis [*l.* ecclesiæ Dolensis et ipsius episcopi] auctoritate nobis a Deo concessa vos absolventes, per apostolica vobis scripta mandamus, et per obedientiam injungimus, quatenus eidem archiepiscopo et ecclesiæ Turonensi obedientiam et reverentiam exhibeatis. Quod si contemptores esse præsumpseritis, sententiam quam in vos canonica æquitate promulgaverit, nos auctore Domino ratam habebimus.

Datum Laterani, Idibus Maii.

XLII.

Bulla pro Ecclesia S. Martini Turonensis.

(Anno 1144, Maii 15.)

[*Défense des priviléges de Saint-Martin de Tours*, p. 17.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis canonicis ecclesiæ Beati Martini Turonensis, tam præsentibus quam futuris canonice instituendis, in perpetuum.

Cum omnibus Ecclesiis et ecclesiasticis personis debitores et apostolicæ sedis auctoritate ad benevolentia existamus, illis tamen personis propensiori studio providere eos convenit, quæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ noscuntur specialius adhærere, proinde, dilecti in Domino filii, justis vestris petitionibus accommodantes assensum, ecclesiam Beati Martini Turonensis in qua divino vacatis officio, quæ utique ad jus et proprietatem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ specialiter noscitur pertinere, protectione sedis apostolicæ duximus muniendam et præsentis scripti patrocinio roborandam. Statuimus enim ut quæcunque possessiones, quæcunque bona ad eamdem ecclesiam impræsentiarum juste et legitime spectare videntur, aut in futurum concessione pontificum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poteritis adipisci, firma vobis et illibata permaneant; in quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjunximus : Burgum Sancti Petri puellaris cum pertinentiis suis, a charissimo filio nostro Ludovico illustri et glorioso Francorum rege vobis concessum, ecclesiam Sancti Pauli Cormariacensis, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Bellomonte, ecclesiam Sancti Cosmæ cum appenditiis suis porro libertatem et immunitatem, honores et beneficia eidem ecclesiæ vestræ Beati Martini, per antecessores nostros Adeodati, Leonis, Adriani, Sergii, Gregorii, Urbani, Paschalis, Calixti, Honorii atque Innocentii Romanorum pontificum, vel per Turonensium archiepiscoporum Crotberti, Ivonis et Airardi scripta collata, integra vobis et intemerata serventur. Claustrum autem vestrum usque ad muri cuneos liberum omnino permaneat, sicut hactenus noscitur permansisse ; presbyteri quoque infra ecclesiæ ambitum in cellulis et oratoriis vestris, in ecclesia S. Venantii et in ecclesia S. Petri quæ de Cardoneto dicitur commorantes, in ea quæ præteritis temporibus libertate manserunt, de cætero maneant. Sane chrisma, oleum sanctum, ordinationes canonicorum qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a Turonensi accipietis archiepiscpo, siquidem gratiam et communionem apostolicæ sedis habuerit, et ea gratis ac sine pravitate vobis exhibere voluerit; alioquin ea a quolibet catholico suscipietis episcopo ; canonicus autem vester si ecclesiarum quæ ad jus archiepiscopi pertinent canonicus

fuerit, beneficio refutato, excommunicandi eum A archiepiscopus non habeat facultatem. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam Beati Martini temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus profutura, salva in omnibus apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac B sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

OSTENDE NOBIS, DOMINE, MISERICORDIAM TUAM.

Ego Lucius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Albericus Ostiensis episcopus.

Ego Imarus Tusculanus episcopus.

Ego Petrus Albanensis episcopus.

Ego Guilbertus presbyter cardinalis tituli Sancti Marci.

Ego Gregorius presbyter cardinalis tit. Calixti. C

Ego Petrus presbyter cardinalis de tit. Pastoris.

Ego Guido presbyter cardinalis tituli Sanctorum Laurentii et Damas.

Ego Rainerius presbyter cardinalis tituli Sancti Stephani in Cœlio Monte.

Ego Manfredus presbyter cardinalis tituli Sanctæ Sabinæ.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Guido diaconus cardinalis SS. Cosmæ et Damiani.

Ego Joannes diaconus cardinalis S. Adriani.

Ego Gregorius diaconus cardinalis S. An geli.

Ego Astaudus dicaconus cardinalis Sancti Eustachii juxta templum Agrippæ. D

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris, sexto Idus Maii, indictione septima, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii II papæ anno primo.

XLIII.

Ad Gaufridum comitem Britanniæ, et Henricum fratrem ejus. — Ut non impediant episcopos Britanniæ subjici Turonensi Ecclesiæ.

(Anno 1144, Maii 18.)

[MARTÈVE, *Thesaur*, III, 890.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis GAUFR. illustri comiti Britanniæ, et HENR. fratri ejus, et baronibus per Dolensem, Briocensem et Trechorensem episcopatus constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Universitati vestræ notum fieri volumus, quod frater noster G. [Godefridus] Dolensis episcopus prædecessori nostro felicis memoriæ papæ Innocentio nobis præsentibus questus est in causa, quæ de prælatione Turonensis Ecclesiæ et subjectione Dolensis inter ipsum et venerabilem fratrem nostrum Hu. Turonensem archiepiscopum in diversis locis Galliæ agitata fuerat, se nimium gravatum fuisse, et graves expensas sustinuisse. Cujus laboribus et expensis idem prædecessor compatiens, juxta petitionem suam præfatum fratrem nostrum Hu. archiepiscopum ad sedem apostolicam evocavit, ut utraque parte præsente causam audiret et debitum finem imponeret. Quo interim divino judicio viam universæ carnis ingresso, nos qui, licet indigni, disponente Domino, sibi successimus, utroque nostro se conspectui præsentato, eamdem controversiam hoc ordine diffinivimus. Auditis quidem utriusque partis rationibus, et inspectis Romanorum pontificum privilegiis, præcipue Urbani papæ, in quo manifeste continebatur, quod idem papa post multas tam in sua, quam in legatorum sedis apostolicæ præsentia discussiones et retractationes judicavit, ut tam Dolensis quam etiam Britanniæ citerioris episcopi Turonensem ecclesiam propriam metropolim esse recognoscerent, et debitam ei reverentiam exhiberent, nullusque Dolensis episcopus post Rolandi obitum ad usum pallii aspiraret. Cumque ad hæc Dolensis nihil ratione subnixum responderet, nec partem suam per authentica Romanorum pontificum privilegia tueri posset; habito fratrum nostrorum consilio, ejusdem prædecessoris nostri vestigiis inhærentes, eamdem sententiam auctoritate sedis apostolicæ firmavimus, et venerabilem fratrem nostrum Hu. archiepiscopum, de ipsorum episcoporum obedientia propria manu per baculum investivimus. Quia igitur bonorum principum est sanctæ Romanæ Ecclesiæ statuta servare; per apostolica scripta nobilitati vestræ mandamus, atque in peccatorum remissionem injungimus, quatenus eamdem sententiam, a nobis cogente justitia promulgatam, nequaquam impediatis; sed ut præfatæ ecclesiæ jam dicto archiepiscopo et ecclesiæ Turonensi, tanquam propriæ metropoli reverenter obediant, patienter sustineatis. Nulli enim injuria irrogatur cum singulis ecclesiis et ecclesiasticis personis debitus honor et reverentia exhibetur. Si quis enim eidem archiepiscopo in hoc contradicere præsumpserit, sententiam quam in eum canonica æquitate promulgaverit, nos auctore Domino ratam habebimus.

Datum Laterani, XV Kalendas Junii.

XLIV.

Privilegium pro ordine Præmonstratensi.

(Anno 1144, Maii 19.)

[LE PAIGE, *Bibl.*, *Præm.*, p. 625.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis HUGONI abbati Præmonstratensi, et coabbati-

bus, præpositis, prioribus et universis fratribus Præmonstratensis ordinis, tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis in perpetuum.

Ad uberes fructus quos sacer Præmonstratensis ordo in agro militantis Ecclesiæ, cœlesti institutione plantatus produxit hactenus, et continue producere non cessat, nostræ dirigentes considerationis intuitum, et attenta meditatione pensantes, quod illi Dominus tantum dederit incrementum, ut a mari usque ad mare suos palmites jam extenderit, ex apostolici cura tenemur officii circa hujusmodi religionis augmentum attenti et vigiles inveniri. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris rationabilibus petitionibus annuentes, personas vestras et ecclesias in quibus divino mancipati estis obsequio, ad exemplar prædecessoris nostri felicis memoriæ Innocentii papæ II, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona Ecclesiæ vestræ impræsentiarum juste et legitime possident, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis rationabiliter poterunt adipisci, firma vobis vestrisque successoribus illibata permaneant. Præterea auctoritate apostolica vobis præsentium tenore indulgemus, ut minutas decimas, olerum, fructuum et pratorum nulli solvere teneamini, sed ea de cætero libere habeatis, sicut usque modo noscimini habuisse. Prohibentes districte ne archiepiscopi aut episcopi, in quorum episcopatibus possessiones monasteriorum vestrorum consistunt, ea quæ prædecessores eorum monasteriis vestris rationabiliter contulerunt, et scriptis suis confirmaverunt, vobis audeant sine judicio et justa causa auferre. Ad hæc eleemosynas quos quilibet fidelis per manus episcoporum suorum legitime vobis concessisse noscuntur, et iidem episcopi sigillis suis postmodum confirmaverunt, monasteriis vestris integras et illibatas, sicut nunc eas habetis, manere sancimus; prohibentes insuper ad exemplar prædecessoris nostri felicis memoriæ Cœlestini II, ne archiepiscopi aut episcopi, abbates vel præpositi ordinis vestri in suis episcopatibus commorantes, ad conventum generalem ordinis nullatenus venire prohibeant, imo nolentes ire districte cogant. Fratrum autem qui stabilitatem et obedientiam in loco promiserint, nullus recedere et recedentem, nisi cum commendatitiis litteris, nullus audeat retinere. Ut autem tam in prælatis quam in subditis vestri ordinis integritas inviolabiliter observetur, decernimus ut, si quis abbatum vel præpositorum ecclesiarum vestrarum ab ordinis vestri præposito et consuetudine monasterii Præmonstratensis deviarit, pater abbas super correctione sua eum bis tertiove commoneat. Quod si incorrigibilis apparuerit, diœcesanus episcopus sub præsentia et testificatione patris abbatis et duorum ejusdem ordinis abbatum, sine omni dilatione ordinis sui transgressorem deponet; depositum autem, episcopus ad ecclesiam unde venit remittet, et alium idoneum canonica fratrum electione e vestigio subrogabit. Nulli ergo omnino hominum fas sit personas vel ecclesias vestras temere perturbare, aut earum possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris, XIV Kalendas Junii, indictione VII, incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii II papæ anno II.

XLV.

Privilegium pro ecclesia S. Martini Laudunensis.

(Anno 1144, Maii 19.)

[*Ibid.*, p. 451.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis GUALTERO abbati et canonicis ecclesiæ B. Martini quæ est in Laudunensi suburbio sita eorumque successoribus divino famulatui mancipatis, in perpetuum.

Quoniam sine veræ cultu religionis nec charitatis unitas potest subsistere, nec Deo gratum exhiberi servitium, expedit apostolicæ auctoritati religiosas personas diligere, et religiosa loca apostolicæ sedis munimine confovere. Quoties enim illud a nobis petitur quod rationi cognoscitur convenire, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris rationabilibus petitionibus annuentes ecclesiam Sancti Martini, in qua divino mancipati estis obsequio, ad exemplar prædecessoris felicis memoriæ Innocentii papæ, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia impræsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis rationabiliter poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant : in quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda : Alodia videlicet de Diona, de Conerchis, de Boelio, molendina de Fossa, molendinum de Bartels, alodia de Taron de Planeto, de Magniviler, de Remicurte,

de Floricurte cum decimis eorumdem allodiorum; A totum territorium Salmuncei cum sylvis et pratis, et justitia, et districtum sicut vobis concessum est a venerabili fratre nostro Stephano Metensi episcopo: terras quos possidetis in Rokignicurte, in Pirrehs, in Pomereto, in Mozokis cum molendino, duas partes decimæ de Cilis cum decima culturarum. Terram de Aveins cum decima, Monstratam culturam, terras quas habetis in Vercigniaco, Burcis, Makigni cum molendino et furno et pratis; allodia de Vorgia, duas partes decimæ de Monte-Cavillo, molendinum de Alneto, duas partes decimæ de Camulgia, molendinum de Auvil, partem decimæ de Pusello, et terras quas ibidem habetis, et in Athies, molendina de Anisi, de Clari, de Comportet, Destoneles, de Folia, et molendinum quod Becheralum dicitur; B vineas quas possidetis in monte Lauduno, in Tiriniaco, in Vorgia, in Jovia, in Brueria, in Sirivalle, in monte Cavillo, in Orgivalle, in Camulgia, in Capriniaco, in monte Artelli, in Trubercourt, in Cryptis, in Mons, in Philains. Sane laborum vestrorum quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium, nullus omnino clericus vel laicus a vobis decimas exigere præsumat. Ut autem tum in prælatis quam in subditis vestri ordinis integritas inviolabiliter observetur, decernimus ut, si quis abbatum qui de vestra Ecclesia exierint ab ordine et consuetudine Laudunensis monasterii Sancti Martini deviaverit, abbas prædicti monasterii super correctione sua eum bis tertiove commoneat; quod si incorrigibilis appa- C ruerit, diœcesanus episcopus sub præsentia et testificatione abbatis Sancti Martini et duorum ejusdem Ordinis abbatum, sine omni dilatione, ordinis sui transgressorem deponet; depositum autem episcopus ad ecclesiam B. Martini remittet, et alium idoneum canonica fratrum electione e vestigio subrogabit. Sepulturam quoque ejusdem loci liberam esse concedimus, ut eorum qui se inibi sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati fuerint, nullus obsistat, salvo jure parochialium sacerdotum. Nulli ergo hominum fas sit præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, aut ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum D sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura: salva diœcesani episcopi canonica justitia et apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriptoris, decimo quarto Kalendas Junii, indictione septima, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo quadragesimo quarto, pontificatus vero domni Lucii II papæ anno primo.

XLV *bis*.

Privilegium pro Ecclesia S. Petri Faventini.

(Anno 1144, Maii 20.)

[MITARELLI, *Accessiones Favent.*, p. 431.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis FARULFO Faventinæ Ecclesiæ archidiacono, PETRO archipresbytero, eorumque fratribus tam præsentibus quam futuris in eadem Ecclesia canonice substituendis in perpetuum.

Ad hoc in apostolicæ dignitatis specula, Domino largiente promoti sumus, ut ecclesiarum utilitati et quieti paterna sollicitudine provideamus, et suam cuique justitiam ratam illibatamque servemus. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus annuimus, et Beati Petri ecclesiam in qua divino mancipati estis obsequio, sub ejusdem apostolorum principis et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti patrocinio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem Ecclesia impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, Deo propitio, poterit adipisci, integra vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Decernimus ergo ut nulli omnino, etc.

OSENDE NOBIS, DOMINE, MISERICORDIAM TUAM

Ego Lucius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Theodegrinus S. Rufinæ episcopus.

Ego Icmarus Tusculanus episcopus.

Ego Petrus Albanensis episcopus.

Ego Rainerius presb. card. tit S. Priscæ.

Ego Rainerius presb. card. S. Stephani in Cœlio-Monte.

Ego Gregorius presbyt. cardinalis tituli Calixti.

Ego Petrus diac. cardin. S. Mariæ in Aquiro.

Ego Ugo diacon. cardin. S. Romanæ Ecclesiæ.

Datum Laterani per manum Baronis capellani et scriniarii, XIII Kal. Junii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii II papæ anno primo.

XLVI.

Privilegia pro Ecclesia Ariminensi.

(Anno 1144, Maii 21.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, II, 422.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, vener. fratri RAYNERIO Ariminensi episcopo, ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.

In eminenti apostolicæ sedis specula disponente Domino constituti ex injuncto nobis officio fratres

nostros episcopos debemus diligere, et Ecclesiis sibi a Deo commissis, suam justitiam conservare. Prædecessorum ergo nostrorum Romanorum pontificum vestigiis inhærentes, tuis in Christo frat. charissime Rayneri episcope, postulationibus impartimur assensum, et S. Ariminensem Ecclesiam, cui Deo auctore præsides, S. R. Ecclesiæ privilegiis munientes, ad ipsius loci stabilitatem et pacem, monasteria, plebes, ecclesias, curtes, massas, salas, castella, casalia, vineas, terras, sylvas, paludes, prædia culta et inculta, cum decimis et colonis suis, servis et ancillis, aldionibus et cæteris omnibus, quæ aliquorum fidelium concessione, sive acquisitione qualibet ei juste et legaliter pertinent, vel etiam, quæ de nostræ S. R. Ecclesiæ tenet, tibi tuisque legitimis successoribus confirmamus, in quibus hæc propriis nominibus duximus apponenda, scilicet : infra civitatem Ariminensem, ecclesias S. Michaelis archangeli, S. Innocentiæ, S. Mariæ in Tribio, et SS. martyrum Cosmæ et Damiani, quæ vocatur S. Crucis, S. Agnetis, S. Genesii, S. Euphemiæ, ecclesiam S. Joannis evangelistæ, S. Martini, S. Sylvestri, S. Vitalis, S. Laurentii sitam supra portam Gallicam, cum omnibus pertinentiis earum, extra civitatem vero monasterium S. Petri, cum oratorio S. Mauri, ecclesiam SS. Andreæ et Donati, ecclesiam S. Joannis Baptistæ, quæ vocatur foris portam, cum destructa Ecclesia S. Stephani, quæ invicem sibi cohæret, ecclesiam S. Apollinaris et monasterium S. Gaudentii, cum oratorio S. Victoris cum omnibus earum pertinentiis, ecclesiam SS. Joannis et Pauli, ecclesiam S. Gregorii infra eamdem civitatem in suburbio, ecclesiam S. Mariæ Majoris, plebem S. Angeli in salute, plebem SS. Joannis et Petri, quæ vocatur in Corpedo, ecclesias S. Mauri, S. Martini, S. Christophori, S. Mariæ, et quidquid juris habetis in monasterium S. Theonisti infra ipsam plebem, plebem S. Pauli et Stephani, ecclesiam S. Prosperi, ecclesiam S. Petri, ecclesiam S. Mariæ in Cento, ecclesiam S. Mariæ in Vernano, et S. Joannis in Frelioli infra ipsam plebem sitas, plebem S. Joannis in Galilæa, ecclesias S. Christophori in Flanignano, ecclesiam S. Laurentii in castro Sulani, ecclesiam S. Pauli in curte ejusdem castri, ecclesiam S. Margaritæ in castro cum curseto, et ecclesiam S. Andreæ, ecclesiam S. Christophori in castro Scortigato, et S. Vicini, plebem S. Archangeli, quæ vocatur in Acerbolo, ecclesiam S. Mariæ in Camerano, et S. Joannis in Cento, S. Andreæ in Gallia, S. Mariæ Novæ, S. Mariæ in Ceola, S. Bartholomæi in Tribio infra ipsam plebem sitas, plebem SS. Viti et Modesti, ecclesiam S. Justinæ, S. Juvenalis infra ipsam plebem, plebem S. Martini, quæ vocatur in Burdundo, seu Burdunchio, plebem S. Laurentii, quæ vocatur in monte Appadiano, ecclesias S. Christinæ, S. Martini, quæ vocatur in Viginti, S. Mariæ in Virgilano, S. Mariæ in Paterno, et quidquid juris babet in ecclesia S. Hermetis infra ipsam plebem sitas, plebem S. Joannis in Bulgaria nova, ecclesiam S. Apollinaris, quæ in deserto rejacet, ecclesiam S. Martini, quæ vocatur in Cerreto, ecclesiam S. Petri in castro Veraculi, et quidquid juris habet in ecclesiis S. Andreæ, S. Blasii, et S. Viti in Gualdo infra ipsam plebem sitas, plebem S. Joannis in Cella Jovis, et plebem S. Innocentiæ, plebem S. Laurentii in strata, plebem S. Gregorii in castro Conce, cum oratorio S. Stephani sito juxta ipsam plebem, S. Erasmi, ecclesiam S. Andreæ, plebem S. Sabini, ecclesiam S. Joannis in Pasciano, plebem Inferni, quæ vocatur S. Columbæ, ecclesiam S. Donati, et S. Martini, S. Mariæ in Uria, S. Petri, quæ vocatur Accorti, S. Petri in Laureto infra ipsam plebem, plebem S. Laurentii in Barcola, et prædicta monasteria, et ecclesias omnes, quæ in Ariminensi comitatu sitæ sunt, cum pertinentiis earum, tibi tuisque successoribus confirmamus : eidem etiam Ariminensi Ecclesiæ roboramus portam Sancti Donati, quæ vocatur Sancti Andreæ totam in integrum medietatem de porta Gallica, quæ vocatur S. Petri, porticum totum in integrum, per quod pergitur ad mare, et porticum, unde ingressus est ad episcopium, medietatem totam ex integro rite littoris maris, cum medietate de districtu suo, quæ ad ripas littoris pertinet, sive de Judæis, sive de Christianis, verum etiam et littus maris decurrens a flumicello usque ad flumen, qui vocatur Maricula. Ad hæc prædecessorum nostrorum vestigiis insistentes sicut ab eis sancitum est, ita et nos mansuri in perpetuo de cætero sancimus, ut Ariminensis Ecclesia nulli alteri alii Metropoli, nisi tantum sanctæ et apostolicæ Romanæ subjecta sit Ecclesiæ, ipsiusque antistes tantum a Romano pontifice omni tempore consecretur. De supradictis autem rebus juris sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quas præfata Ariminensis Ecclesia possidet, tu, et tui successores pro pensione triginta denariorum solidos annis singulis Lateranensi palatio persolvatis. Plebem vero Sancti Paterniani cum decimis, et cæteris suis pertinentiis, necnon cum iis quæ beati Petri juris sunt in fundo Arginariæ, sub annuo censu viginti quatuor denariorum Lucensium nobis nostrisque successoribus annualiter persolvendo, tibi tuisque successoribus committimus, et præsentis scripti pagina confirmamus. Decernimus ergo, etc.; si qua igitur, etc.; cunctis autem, etc.

Ego Lucius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinen. episc.

Ego Iramus Tusculan. episc.

Ego Petrus Albanen. episc.

Ego Raynerius presb. card. tit. S. Priscæ.

Ego Thomas presb. card. tit. Vestinæ.

Ego Gilbertus presb. card. tit. S. Marci.

Ego Nicolaus presb. card. tit. S. Ciriaci.

Ego Maufredus presb. card. tit. S. Sabinæ.

Ego Albertus presb. card. tit. S. Anastasiæ.

Ego Octavianus diac. card. tit. S. Nicolai in carc. Tull.

Ego Rodulphus diaconus card. Sanctæ Luciæ in Septa Solis.

Ego Joannes diac. card. S. Mariæ novæ.

Ego Gregorius diac. card. S. Angeli.

Ego Astaldus diac. card. S. Eustachii.

Datum Laterani per manum Baronis sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, XII Kal. Jun. indict. 7, Incarn. Dom. 1144, pontificatus vero D. Lucii papæ II anno I.

XLVII.

Ad G. comitem Nivernensem. — Ut Vizeliaco restituat quod ademit.

(Anno 1144, Maii 22.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 614.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio G. comiti Nivernensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Ad nobilitatem tuam pertinet venerabilia loca cum ipsis personis divino famulatui mancipatis diligere et facere, et suam eis justitiam conservare. Ideoque per apostolica scripta nobilitati tuæ mandamus, atque in peccatorum tuorum remissionem injungimus, quatenus antiqnam stratam, quam de Vizeliaco diceris abstulisse et alias divertisse, ad prædictum locum restituas.

Datum IX Kalendas Junii.

XLVIII.

Monasterio Cluniacensi manerium de Lecdecumba asserit.

(Anno 1144, Maii 22.)

[*Bullar. Cluniac.*, 52.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio PETRO Cluniacensi abbati, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regulariter substituendis, in perpetuum.

Quoniam sine veræ cultu religionis nec charitatis unitas potest subsistere, nec Deo gratum exhiberi servitium, expedit apostolicæ auctoritati religiosas diligere personas, et religiosa loca, maxime quæ B. Petri juris existunt, et ad Romanam spectant Ecclesiam specialiter, sedis apostolicæ munimine confovere, et sua jura eis illibata servare. Eapropter, dilecti filii, prædecessoris nostri felicis memoriæ papæ Innocentii vestigiis inhærentes, vestris justis postulationibus gratum impertimus assensum atque manerium de Lecdecumba, quemadmodum ab illustri viro Stephano Anglorum rege cum consuetudinibus et libertatibus illi pertinentibus, et omnibus appenditiis suis, de proprio dominio vobis devotionis intuitu concessum est, et scripto suo firmatum, pro centum videlicet marcis argenti, quas Henricus bonæ memoriæ Anglorum rex prædecessor illius de thesauro suo annis singulis vobis concesserat, auctoritate apostolica vobis et per vos Cluniacensi monasterio confirmamus, et præsentis scripti pagina communimus. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ confirmationis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non

A satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Observantibus autem sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Lucius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Theodewinus Sanctæ Rufinæ episcopus.

Ego Rainerius presbyter cardinalis tituli Sanctæ Priscæ.

Ego Imarus Tusculanus episcopus.

B Ego Thomas presbyter cardinalis tit. Vestinæ.

Ego Petrus Albanensis episcopus.

Ego Gillebertus presbyter cardinalis tit. Sancti Marci.

Ego Manfredus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Sabinæ.

Ego Rainerius presbyter cardinalis tit. Sancti Stephani in Cœlio Monte.

Ego Aribertus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Anastasiæ.

Ego Hugo presbyter cardinalis tit. Sancti Laurentii in Lucina.

Ego Octavianus diaconus cardinalis Sancti Nicolai in Carcere.

Ego Guido in Romana Ecclesia altaris minister

C indignus.

Ego Rodulphus diaconus cardinalis Sanctæ in Sept. Sol.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sancti Angeli.

Ego Astoldus diaconus cardinalis Sancti Eustachii juxta templum Agrippæ.

Ego Joannes diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ Novæ.

Datnm Laterani per manum Baronis sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, XI Kalendas Junii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii II papæ anno primo.

XLIX.

Ad Petrum Cluniacensem abbatem.— Privilegium Cluniacense.

D (Anno 1144, Maii 22.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 610.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio PETRO Cluniacensi abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis, in perpetuum.

Religionis monasticæ modernis temporibus speculum, et in Galliarum partibus documentum, beati Petri Cluniacense monasterium, ab ipso suæ fundationis exordio sedi apostolicæ in jus proprium est oblatum. Proinde patres nostri sanctæ recordationis Joannes XI, item Joannes XIX, Agapitus II, Benedictus VI; item Benedictus VII, Leo VII et IX, Gregorius VI et VII, Alexander II, Stephanus, Vi-

ctor III, Urbanus II, Paschalis II, Gelasius II, Calixtus II, Honorius II, Ecclesiæ Romanæ pontifices, locum ipsum singularis dilectionis ac libertatis prærogativa donarunt : et universa ei pertinentia, privilegiorum suorum sanctionibus muniverunt. Statutum est enim ut ecclesiæ omnes, cœmeteria, monachi, clerici, et laici universi infra terminos habitantes, qui sunt a rivo de Salnay, etc., sub apostolicæ tantum sedis jure ac tuitione permaneant. Neque ipsius Cluniacensis loci presbyteri, aut etiam parochiani, ad cujuslibet, nisi Romani pontificis et Cluniacensis abbatis, cogantur ire synodum vel conventum. Sane pro abbatis, monachorum, seu clericorum infra prædictos terminos habitantium ordinatione, pro chrismatis confectione, pro sacri olei, ecclesiarum, altarium, et cœmeteriorum consecratione, Cluniacense monasterium quem maluerit antistitem convocet Cluniacenses monachos ubilibet habitantes, nulla omnino persona præter Romanum pontificem, et legatum qui missus ad hoc fuerit, excommunicet, aut interdicat. Sane terminos immunitatis loci vestri, qui a præfato antecessore nostro Urbano papa constituti sunt, præsentis nostri decreti pagina confirmamus. Ne videlicet ullus homo cujuscunque conditionis ac potestatis, invasionem, prædam, aut rapinam facere, sive homicidium perpetrare præsumat infra ipsorum limites terminorum. Itaque, termini sacri banni sunt hi, etc. In abbatiis, quæ cum suis abbatibus ordinationi Cluniacensis monasterii datæ sunt, videlicet S. Martialis, etc., sine Cluniacensis abbatis consilio abbas nullatenus eligatur. Ad hæc adjicimus ut in omnibus prioratibus et cellis, quæ nunc sine proprio abbate, vestro regimini subjectæ sunt, nullus futuris unquam temporibus abbatem ordinare præsumat. Sed tam prioratus, ipsi et cellæ, quam et cætera in quibuslibet locis omnia, quibus Cluniacensis ecclesia, Arvernensis concilii, quod per supradictum Urbanum papam celebratum est, tempore investita erat, de quibus nunc nulla quæstio mota est, tam tibi, quam successoribus tuis, in pace semper et quiete serventur. Pro altaribus, et ecclesiis, sive decimis vestris, nulli episcoporum facultas sit gravamen aliquod vobis, aut molestias irrogare ; sed sicut eorum permissione quædam ex parte, quædam ex integro habuistis, ita et in futurum habeatis. Ecclesiarum vestrarum decimas, quæ a laicis obtinentur, si secundum Deum eorum subtrahere potestati vestræ religionis reverentia poterit, ad vestram ei pauperum gubernationem vobis liceat possidere, Decimas laborum vestrorum, pro quibus tam vos quam alios monasticæ religionis viros inquietare episcopi consueverunt, illorum videlicet, quos dominicaturas appellant, qui vestro sumptu a monasteriis et cellarum vestrarum fientibus excoluntur, sine omni episcoporum, et episcopalium ministrorum contradictione, deinceps quietius habeatis, qui vestra peregrinis fratribus et pauperibus erogatis. Ecclesiæ omnes, quæ ubilibet positæ sunt, seu capellæ vestræ, et cœmeteria libera sint, et omnis exactionis immunia, præter consuetam episcopi paratam, et justitiam in presbyteros qui adversus sui ordinis dignitatem offenderint. Liceat quoque vobis, seu fratribus vestris, in ecclesiis vestris presbyteros eligere. Ita tamen, ut ab episcopis, vel ipsorum vicariis, animarum curam absque venalitate suscipiant. Quam si committere illi, quod absit! ex pravitate noluerint : tunc presbyteri ex apostolicæ sedis benignitate officia celebrandi licentiam consequantur : Ecclesiarum vero seu altarium consecrationes, si diœcesani episcopi gratis noluerint exhibere, a quolibet catholico suscipiatis episcopo. Nec cellarum vestrarum ubilibet positarum fratres, pro qualibet interdictione vel excommunicatione, Divinorum officiorum suspensionem patiantur. Sed tam monachi ipsi, quam et famuli eorum, et qui se monasticæ professioni devoverunt, clausis ecclesiarum januis, non admissis diœcesanis, divinæ servitutis officia celebrent, et sepulturæ debita peragant. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma tibi, tuisque successoribus, et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis. In Burgundia, ecclesiam, etc.

Prohibemus autem ut infra parochias ad jus Cluniacensis monasterii pertinentes, absque Cluniacensis abbatis assensu nullus ecclesiam vel capellam ædificare præsumat, salva in omnibus apostolicæ sedis auctoritate. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ concessionis paginam sciens, etc.

Ego Lucius catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

Ego Theodewinus Sanctæ Ruffinæ episcopus, subscripsi.

Ego Rainerius presbyt. card. tit. Sanctæ Priscæ, subscripsi.

Ego Thomas presbyter cardin. tit. Vestinæ, subscripsi.

Ego Gilbertus tit. S. Mariæ, subscrips.

Ego Maurus Tusculanus episcopus, subscr.

Ego Petrus Albanensis episcopus, subscripsi.

Ego Rainerius presbyt. tit. S. Stephani in Cœlio Monte, subscripsi.

Ego Manfredus presbyt. card. Sanctæ Sabinæ subscripsi.

Ego Aubertus presbyt. card. tit. S. Anastasiæ, subscripsi.

Ego Hugo presbyt. card. tit. S. Laurentii in Lucina, subscripsi.

Ego Octavianus diaconus card. subscripsi.

Ego Guido in Romana Ecclesia altaris minister indignus, subscripsi.

Ego Gregorius diacon. cardin. Sancti Angeli, subscripsi.

Ego Astaldus diac. card. S. Eustachii, juxta templum Agapitæ, subscripsi.

Ego Joannes diaconus card. S. Mariæ Novæ, subscripsi.

Datum Laterani per manum Baronis, ecclesiæ subdiaconi, XI Kal. Junii, indict. VII, Incarnat. Dominicæ 1144, pontificatus vero domni Lucii papæ anno I.

L.

Ad episcopos Galliarum. — Vetat ædificari ecclesias vel capellas in parochiis ad Cluniacense monasterium pertinentibus.

(Anno 1144. Maii 22.)

[Dom BOUQUET, *Recueil*, XV, 413.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus universis episcopis per Gallias constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Juxta canonicam sanctionem omnino providendum est episcopis, ut aliæ Ecclesiæ antiquiores propter novas suam justitiam aut decimam non perdant, sed semper antiquiores Ecclesias persolvantur. Ideoque, quoniam religiosorum fratrum Cluniacensium necessitatibus nos convenit providere, per apostolica vobis scripta mandamus, quatenus in parochiis ad Cluniacense monasterium pertinentibus absque consensu Cluniacensis abbatis, nullus ecclesiam vel capellam ædificari præsumat, salva in omnibus apostolicæ sedis auctoritate.

Datum. . . . . XI Kalend. Junii.

LI.

Privilegium pro monasterio S. Bertini Sithiensi.

(Anno 1144, Maii 26.)

[*Collection des Cartulaires*, III, 319.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis LEONI, abbati Sancti Bertini, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regulariter substituendis in perpetuum.

Ab hoc nos, disponente Domino, in apostolicæ sedis servitium promotos agnoscimus, ut ejus filiis auxilium implorantibus efficaciter subvenire, et ei obedientes tueri ac protegere, prout Dominus dederit, debeamus. Unde oportet nos venerabilibus locis manum protectionis extendere, et servorum Dei quieti attentius providere. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et Beati Bertini monasterium, in quo divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum, concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis

A vestrisque successoribus, et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: In episcopatu Atrebatensi, altare de Anesin, altare de Werkin, altare de Barli; in Tornacensi episcopatu, altare de Runbeke, liberum a personatu, salvis redditibus episcopalibus; in Morinensi episcopatu, altare de Vuiserna cum eadem villa, decimam in ecclesia sancti Martini, decimam apud Longuenesse, decimam apud Sanctum Michaelem, decimam apud Tilleke. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare aut ejus possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere, aut quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus

B omnimodis profutura, salva diœcesani episcopi canonica justitia, et apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, etc. *Usque in finem, ut supra in aliis privilegiis.*

Ego Lucius, catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

Data Laterani, per manum Baronis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, septimo Kal. Junii, indictione septima, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domini Lucii secundi papæ anno primo.

In circuitu circuli scribitur : OSTENDE NOBIS, DOMINE MISERICORDIAM TUAM.

C

LII.

Ad Alvisum episcopum Atrebatensem.

(Anno 1144, Maii 29.)

[BALUZ., *Miscell.* ed. Luc., II, 167.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ALVISO Atrebatensi episcopo salutem et apostolicam benedictionem.

Lator præsentium, sicut accepimus, juvenis est et boni testimonii et in litterarum scienta eruditus, et Atrebatensi Ecclesiæ honeste deservire potest. Ideoque, quoniam cum venerabili fratre nostro Imaro Tusculano episcopo aliquandiu bene conversatus est, per præsentia scripta dilectioni tuæ rogando mandamus quatenus pro beati Petri et nostra reverentia in eadem Ecclesia præbendam ei tri-

D buas.

Datum Laterani, IV Kalend. Junii.

LIII.

Privilegium pro Farensi monasterio.

(Anno 1144, Maii 30.)

[PETIT, *Theodori Pœnit.*, II, p. 676.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiabus RISSENDI abbatissæ Farensis monasterii ejusque sororibus tam præsentibus quam futuris, in perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur quod religioni et honestati convenire dignoscitur, animo nos decet libenti concedere et petentium desideriis congruum

mpertiri suffragium. Eapropter, dilectæ in Domino iliæ, venerabilis fratris nostri Alberici Ostiensis piscopi precibus inclinati, vestris justis postulatioibus clementer annuimus, et præfatum monasteium in quo divino mancipatæ estis obsequio sub eati Petri et nostra protectione suscipimus, et præentis scripti privilegio communimus ; statuentes ut uascunque possessiones, quæcunque bona idem nonasterium impræsentiarum juste et canonice posidet, aut in futurum concessione pontificum, largiione regum vel principum, oblatione fidelium, seu liis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis estrisque succedentibus et illibata permaneant. Concordiam autem quæ inter vos et venerabilem ratrem nostrum Meldensem episcopum, ex mandato rædecessoris nostri felicis memoriæ papæ Innocentii er venerabiles fratres nostros Gaufridum Cataaunensem et Hugonem Autissiodorensem episcopos ationabiliter facta est, et ab eodem prædecessore ostro confirmata, præsenti scripto firmamus, et b utraque parte servari sancimus. Decernimus ergo t nulli omnino hominum liceat jam dictum monaterium temere perturbare, aut ejus possessiones uferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus exationibus fatigare ; sed omnia integra conserentur vestris, et eorum pro quorum gubernatione t sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis rofutura, salva diœcesani episcopi canonica justiia et apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur in uturum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc notræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere enire tentaverit, secundo tertiove commonita, si on satisfactione congrua emendaverit, potestatis onorisque sui dignitate careat, reamque se divino idicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, t a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini edemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque extremo examine districtæ ultioni subjaceat. uuctis autem eidem loco justa servantibus sit pax omini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum onæ actionis percipiant, et apud districtum judiim præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Lucius catholicæ Ecclesiæ episcopus s.
Ego Conradus Sabinensis episcopus s.
Ego Theodewinus Sanctæ Rufinæ episcopus s.
Ego Albericus Ostiensis episcopus s.
Ego Incarus Tusculanus episcopus s.
Ego Gregorius presbyteris cardinalis tituli Cali s.
Ego Thomas presbyter card. tit. Vestinæ s.
Ego Gilbertus presbyter card. tit. S. Marci s.
Ego Guido presbyter card. tituli SS. Laurentii et masi s.
Ego Bb. diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacs.
Ego Guiso diaconus card. SS. Cosmæ et Damiani s.
Ego Joannes diac. card. Sancti Adriani s.
Ego Radulphus diacon. cardinalis Sanctæ Luciæ Septo Solis s.

A Datum Laterani per manum Baronis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, III Kalend Junii, indictione septima, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii papæ secundi anno primo.

LIV.

Ecclesiam S. Petri Faventinam tuendam suscipit, canonicorumque possessiones ac privilegia confirmat, petente Alberico episcopo Ostiensi.

(Anno 1144, Jun. 1.)

[Ughelli, *Italia sacra*, II, 495.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Farolfo Faventinæ Ecclesiæ archidiacono, Petro archipresbytero, eorumque fratribus, tam præsentibus quam futuris, in eadem Ecclesia loco B eorum substituendis in perpetuum.

Ad hoc in apostolicæ dignitatis specula, Domino largiente, promoti sumus, ut Ecclesiarum utilitati, et quieti paterna sollicitudine provideamus, et suam cuique justitiam, ratam illibatamque servemus. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuentes, et B. Petri ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub ejusdem apostolorum Principis, et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti patrocinio communimus. Statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona impræsentiarum, quomodolibet jure præfata Ecclesia possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione C fidelium, sive aliis rationabilibus modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis, vestrisque successoribus, et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : plebem S. Petri in Lacuna, cum omnibus ad ipsum pertinentibus, medietatem plebis S. Andreæ in Panigale cum omnibus pertinentiis suis, ecclesiam S. Christophori martyris, dicta castrum Quartulli, ecclesiam S. Andræ in Casanaula, ecclesiam S. Mariæ in Morlascho. Præterea Arcuatum majorem, et minorem, Fermilinum majorem, et minorem cum appenditiis suis, videlicet Fabriati, Morena cum campo majore cohærente sibi, et Taulis de Villanova, duos mansos in Licutino, quatuor in Pegalino, duos in Amerino, locum qui dicitur Gargugnanus, locum qui dicitur Curiglianus, locum qui dicitur mons, locum D qui dicitur Tillitus, duos mansos in Varano. Quidquid habetis in Fustarini, in Pigna, in Pitriolo, et in quibuscunque locis, villis vel fundis, terris vel aquis, aquarumve decursibus. Sancimus etiam vobis, vestrisque in perpetuum successoribus antiquas Ecclesiæ vestræ consuetudines, honores, dignitates in decimis, primitiis, testamentis, oblationibus tam vivorum quam mortuorum, antiquitus consuetis plebium episcopatus vestri, processionibus et pensionibus, omnibusque per solutionibus, præbendis sive redditibus, quemadmodum vos, aut prædecessores vestri, ex antiquo vestræ Ecclesiæ usu habuistis, tenuistis, et possedistis, a die obitus bon mem. Pauli ejusdem Ecclesiæ venerabilis episcopi usque

ad tempus Jacobi successoris ejus. Oleum autem A infirmorum, et eorumdem unctiones, de tota plebe vestra, soli Ecclesiæ vestræ, ejusque sacerdotibus in perpetuum, apostolicæ sedis auctoritate firmamus. Et ut nullus capellanorum apud se retineat, vel in eo sine matricis Ecclesiæ licentia operetur sub eorum officii interminatione, ac excommunicatione præcipimus. Archidiaconum quoque, et archipresbyterum semper in Ecclesia vestra per canonicam constitutionem habendos præcipimus. Quibus nimirum quidquid eis sacrorum canonum auctoritate conceditur, præsentis privilegii auctoritate firmamus. Sane charitative illa ciborum beneficia, quæ a monasteriis S. Mariæ foris portam, et S. Hippolyti, sive quæ in nativitate et resurrectione Domini, annis singulis ab episcopo vestro recipere B consuevistis, sive in dictis monasteriis consuetas processiones feceritis, sive ipsas casu excusabili prohibente subtraxeritis, vobis vestrisque posteris, rata sancimus, et illibata servari. Hoc etiam Ecclesiæ vestræ perpetuis temporibus ratum et inconvulsum manere decernimus, ut de universis ecclesiasticis negotiis, sive contractibus, quæ ad diœcesim Faventini episcopatus pertinere noscuntur, formandi, aut reformandi, judicandi seu disponendi, sine consilio et assensu vestro, vestrorumque successorum, nullus omnino habeat facultatem. Sepulturam quoque eidem Ecclesiæ omnino liberam esse concedimus, et eorum corpora, qui se in illis sepeliri deliberaverint, vel eorum, qui per consuetam parentelæ, aut cognationis sepulturam ad C cœmeterium vestrum pertinere noscuntur, sine licentia vestra, nullus recipere præsumat, nisi forte adhuc viventes, quodlibet propositum religionis assumpserint. Quæ si quis ausu temerario recipere, vel sepulturæ tradere præsumpserit, sive clericus sit, sive laicus, usque ad condignam satisfactionem ecclesiasticæ vindictæ subjaceat. Ad hæc adjicientes statuimus, ut sine vestro, aut successorum vestrorum assensu, nulla nova ecclesia, vel oratorium infra Faventini episcopatus terminos construatur vel consecretur. Quæ si secus constructa, vel consecrata fuerint, in ipsis auctoritate apostolica divina prohibeatis officia celebrari. Apostolica nihilominus auctoritate interdicimus, ut nulla de episcopatu vestro, quem canonice interdixeritis, aut excommuni- D caveritis, occasione alicujus privilegii, sive auctoritatis vobis resistere, aut contradicere præsumat, sed mandato vestro sine contradictione obediat. In communi etiam vestræ civitatis interdicto, nulli Ecclesiæ, quæ interdicta fuerit, officium manifeste liceat celebrare. Nulli quoque archiepiscopo, vel episcopo liceat aliquem matricis Ecclesiæ clericum officio, seu beneficio sine canonico judicio spoliare. Illud quoque præsenti decreto duximus adnectendum, ut tum ecclesiasticis quam sæcularibus, tam in communibus quam in privatis, vos vestrique successores ab omni tributaria exactione immunitatem omnimodam habeatis. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum, etc. Si qua igitur, etc. Universi autem, etc. Amen.

Datum Lateran., Kal. Junii, anno I.

LIV *bis*.

Privilegia monasterii Trenorciensis confirmat.

(Anno 1144, Jun. 7.)

[JUENIN, *Hist. de l'abbaye royale de Tournus*, Preuves, p. 147.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo PETRO Trenorcienci abbati, ejusque successoribus regulariter promovendis, in perpetuum.

Justis vobis assensum præbere, justisque petitionibus aures accommodare nos convenit, qui licet indigni justitiæ præcones, in excelsa apostolorum Petri et Pauli specula positi, Domino disponente, conspicimur. Propterea petitionibus tuis clementius annuentes, Trenorciensi cœnobio cui, Deo auctore, præsides, ad exemplar prædecessorum nostrorum felicis memoriæ Paschalis, Calixti et Innocentii II, Romanorum pontificum, præsidium apostolicæ protectionis impendimus, et loca illa quæ vel antecessorum tuorum, vestræ strenuitatis industria, aut rationabiliter acquisivit, aut legitime recuperavit, vel antiquorum principum seu episcoporum liberalitate eidem cœnobio concessa sunt, præsentis decreti pagina vobis vestrisque successoribus confirmamus. In episcopatu videlicet Claramontensi monasterium Sancti Porciani, cum ecclesiis de Besson, de Quintiniaco, de Polines, de Celsiaco, de Travallio, de Fellinia, de Monte-Aureo, de Sustris, de Charel, de Liriniaco, de Martiliaco, de Monfanc, de Boiaco, de Barbariaco, de Vernei, de Villena, de Lupiaco, de Paredo, de Brialis, de Varinnas, de Voroz, de S. Lupo; ecclesias de Besiaco, de Nuilliaco, de Calpez, de Branciaco, de Floriaco cum capella de Cavarocca; ecclesiam de Salviliis, de Libiaco; ecclesiam S. Nicolai, et ecclesiam de Vernolio. In Cabilonensi, Pristiacum, Aguliacum, ecclesiam de Baldreas, ecclesiam Sancti Andreæ, Lambras, Manciacum; ecclesiam de villa Ginniaco, de Ver; ecclesiam Sancti Martini de Griviliaco, de Cusiriaco. In Lugdunensi, ecclesiam S. Andreæ de Baljiaco, Vasliacum, Briennam, Juvenciacum; ecclesiam sancti Jacobi de Grassiaco, Sancti Benigni; ecclesiam de Cabrosio, ecclesiam de Cavannis, Bisiacum, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Soliniaco, S. Martini de Butella, ecclesiam Sancti Andreæ, quæ vulgo vocatur Pannos, ecclesiam de monte Raculfo, ecclesiam de Sasiriaco, ecclesiam de Peroniaco: capellam de Castro Corgenon: ecclesiam S. Lidii, quæ vulgo vocatur Olivæ: Lovincum, Silviniacum. In Masticonensi, Ulchisiriacum, Villare, Plotas, Belniacum, ecclesiam de Li. Douziacum, cellam Sancti Romani, S. Mauritii, S. Symphoriani, S. Mariæ de Capella Reverias, S. Petri de Romaniscas: ecclesiam de Aziaco, de Fisiaco, S. Juliani de Lonciaco, S. Vitalis de Lenna. In Bituricensi, ecclesiam de Saciaco. In Augustodunensi, ecclesiam de Pariniaco cum capella, ecclesiam de Petrafìcta, cum capella S. Justi. In Nannetensi, mo-

nasterium S. Philiberti, ecclesiam S. Vitalis de Raas, ecclesiam de Machicol, S. Martini de Paciaco, Sancti Liucinii, ecclesiam de Limoziveria, S. Columbari, ecclesias de Corcoiaco, ecclesias de Mores mansiones, de Legiaco, de Tolvei, ecclesias de Monasteriis. In Pictaviensi Herum insulam, ecclesias de Bellovidere cum cœmeterio : cellam Sanctæ Mariæ Lauduni ecclesiam Sancti Nicolai, S. Petri, ecclesias de Basilicis, Sanctæ Crucis, ecclesias de Berniziaco, de Aziaco, Maciacum, Taziacum, ecclesiam de Madernas, ecclesias de Bernazai, de monte S. Leodegarii, de Estivalibus. In Turonensi, Pontiacum Verniolum, Corcoriacum. In Andegavensi, cellam Cunaldi cum appendiciis, ecclesias de Doadicastri, Sancti Dionysii, Sancti Petri, S. Joannis, S. Leodegarii, ecclesiam S. Laurentii, villam Landrum, Terenciacum, ecclesias de Varinas, S. Mariæ de Tanays cum capella. In Genevensi, ecclesiam de Perois. In Aniciensi, monasterium Sancti Philiberti, ecclesiam Sancti Petri de Salitas, S. Felicis de Laudons, S. Mariæ Pratalias, S. Martini Cocornensis; capellam S. Philiberti, S. Cyrici, S. Mauritii Amblavensis, S. Vincentii, capellam in Castro Syroi, Sanctæ Mariæ de Basac, capellam de Castro Rocos, S. Juliani Caspiniaci, capellam de Castro Mercolio, ecclesiam S. Quintini. In Diensi, ecclesiam de Castro Grainan, S. Vincentii, S. Romani, ecclesiam de Torrites. In Tricastrinensi, ecclesiam de Vallenymphis, S. Martini, S. Mariæ, S. Petri, S. Romani, capellam S. Michaelis de Gaba, ecclesiam de Eleemosyna, Sanctæ Mariæ de Grainan. In Aurasicensi, ecclesiam de Dosera, Sanctæ Mariæ, S. Benedicti, S. Christophori, S. Saturnini. In Vasionensi, ecclesiam S. Germani, S. Petri de Falco, Sanctæ Mariæ de Purpureas. In Viennensi, cellam Sanctæ Agnetis de Mota, S. Martini de Aziaco cum cœmeterio, S. Verani de Rivas, ecclesiam de Fai, S. Joannis de Castro Miron, ecclesiam de Villanova, capellam S. Michaelis de Albon, ecclesiam S. Saturnini cum parochia, cellam S. Philiberti de Minniaco, ecclesiam Sancti Romani, S. Andreæ, ecclesiam S. Ferreoli. In episcopatu Bisuntino, S. Cornelii, S. Desiderii, ecclesiam de Azzon. Quæcunque præterea in futurum, largiente Deo, juste poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eidem cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Ad hæc adjicimus ut idem locus, in quo beati Valeriani martyris et Sancti Philiberti confessoris corpora requiescunt, ab omni jugo sæcularis potestatis liber in perpetuum conservetur. Nec episcopo liceat cujuscunque diœcesis eumdem locum excommunicationis vel absolutionis, vel cujuslibet dispositionis occasionibus perturbare, aut cruces, seu quaslibet exactiones novas, burgo et cæteris monasterii possessionibus irrogare. Missas quoque in eodem monasterio publicas celebrari, vel stationem ab episcopo præter abbatis et fratrum voluntatem fieri prohibemus. Cætera etiam quæ per reverendæ memoriæ Joannis, et supradictorum Romanorum pontificum privilegia confirmata sunt, confirmamus. Præterea pro reverentia beatæ Mariæ semper Virginis cujus nomine locus vester insignis est, in Annuntiatione Domini Salvatoris nostri, hymnum Angelicum inter missarum solemnia, abbati vel fratribus pronuntiare concedimus. Obeunte te nunc ejusdem loci abbate, et tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet et subreptionis astutia, seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem, et beati Benedicti Regulam elegerint, ab apostolicæ sedis episcopo, vel ejus legato propter difficultatem itineris, consecrandum. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

In symbolo :

OSTENDE NOBIS, DOMINE, MISERICORDIAM TUAM

Ego Lucius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Petrus Albanensis episcopus.

Ego Thomas presb. cardin. tit. Vestinæ.

Ego Guido presb. card. tit. Sanctorum Laurentii et Damasi.

Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii et Bacchi.

Ego Guido diac. card. SS. Cosmæ et Damiani.

Ego Petrus diac. card. S. Mariæ in Porticu.

Ego Joannes diac. card. S. Mariæ Novæ.

Datum Ceperani per manum Baronis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, VII Idus Junii, indictione VII, Icarnationis Dominicæ anno 1144; pontificatus vero domni Lucii II papæ anno primo.

LV.

Gregorio episcopo Bergomati mandat ut episcopatus sui sacerdotes impellat ad fidelitatem ecclesiis S. Vincentii et S. Alexandri faciendam.

(Anno 1144, Jun. 16.)

[Lupi, *Cod. dipl. Bergom*, II, 1053.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri G[regorio] Pergamensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Quid de fidelitatibus faciendis a sacerdotibus tui episcopatus ecclesiis Sancti Vincentii et Sancti Alexandri a prædecessore nostro bonæ memoriæ

papa Innocentio statutum sit, et a nobis postea confirmatum, fraternitatem tuam nosse credimus. Unde per præsentia tibi scripta mandamus quatenus sacerdotes illos qui post eamdem constitutionem ordinati sunt, utrisque ecclesiis fidelitatem facere districtæ commoneas. Quod si contradictores exstiterint canonica eos censura coerceas.

Dat. Ceperani, XVI Kal. Julii.

LVI.

Ad Atrebatensem et Camerac. episcopos. — Ut causam matrimonialem cognoscant, et incursam ea de causa excommunicationem relaxent.

(Anno 1144, Jun. 16.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 618.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus ALVISO Atrebatensi, et NICOLAO Cameracensi episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Nobilis vir Ebrardus de Britolio per nos ab Hierosolymis rediens significavit nobis quod quamdam suam consanguineam, filiam videlicet Thomæ de Marna, contra prohibitionem episcopi, et Ecclesiæ Belvacensis sibi copulare præsumpserit, qua præsumptione et ipse ab eodem episcopo est excommunicationis vinculo innodatus, et terra sua divinis officiis interdicta. Tandem vero et illam dimisit, et aliam, sicut asserit, sibi legitimo matrimonio copulavit. Ad cujus rei assertionem in prædecessoris nostri felicis memoriæ, et nostra etiam præsentia, cum Hierosolymam tenderet, testes producere paratus fuit; quos idem prædecessor noster in alterius partis absentia recipere noluit, sed causam ipsam vestræ discretioni cognoscendam et terminandam commisit. Cujus nos vestigiis inhærentes per apostolica scripta vobis mandamus, quatenus infra quadraginta dies postquam præsentia scripta susceperitis, tam ipsum quam eamdem mulierem, videlicet filiam Thomæ, ante vestram præsentiam evocetis, et causam ipsam hinc inde studiosius inquiratis. Si vero consanguinitas inter ipsos per idoneos testes probata fuerit, et ipsum contra prohibitionem episcopi, et ecclesiæ Belvacensis eam duxisse, et propter hoc terram suam interdictam et excommunicatam fuisse constiterit, ipsum ab ejusdem mulieris querimonia omnino absolvatis, et matrimonium, quod cum altera contraxit, propter hoc de cætero nullatenus impediatis. Verum si quis ex vobis necessitate qualibet emergente interesse non poterit, alter, adscitis secum discretis et sapientibus viris, nihilominus causam audiat et supradicto modo diffiniat.

Datum XVI Kal. Julii.

LVII.

Ad Atrebatensem et Morinensem episcopos. — Ut damna illata Walthero de Werdone dum Hierosolymam profectus erat, reparari curent.

(Anno 1144, Jun. 17.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 617.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ALVISO Atrabatensi, et MILONI Moriensi episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Nobilis vir Walterius de Werdone per nos ab Hierosolymis rediens questus est quod parochiani vestri, postquam Hierosolymitanum iter incepit, terram suam deprædati sunt, et plurima damna sibi intulerunt. Ideoque, quoniam possessiones et bona eorum qui devotionis intuitu Hierosolymam proficiscuntur sub sanctæ Dei Ecclesiæ protectione consistunt, per apostolica vobis scripta mandamus, quatenus eosdem parochianos vestros de quibus nobis conquestus fuerat, studiosius moneatis, ut damna postmodum sibi illata cum integritate restituant; quod si comtemptores exstiterint, canonica eos censura coerceatis.

Datum Ceperani, XV Kal. Julii.

LVIII.

Privilegium pro monasterio S. Mariæ de Fontevivo.

(Ann. 1144, Jun. 28.)

[AFFO, *Storia di Parma*, II, p. 357.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis VIVIANO abbati de Fontevivo ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis, in perpetuum.

Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosos diligere et eorum loca pia protectione munire. Dignum namque et honestati conveniens esse cognoscitur ut qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eos et a pravorum hominum nequitia tueamur et apostolicæ sedis patrocinio foveamus. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et B. Dei genitricis semperque virginis Mariæ monasterium de Vivofonte quod in Parmensi episcopatu situm est, in quo divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem locus inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poteris adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis visa sunt exprimenda vocabulis: Ex dono videlicet venerabilis fratris nostri Lanfranci Parmensis episcopi ecclesiam Sanctæ Mariæ de Vivofonte cum omnibus pertinentiis suis, et cum decimis ejusdem loci a præfato episcopo assensu canonicorum suorum vobis pro sua devotione concessis, et cum terris sive possessionibus a laicis monasterio vestro juste collatis. Quia vero communem vitam agentes de aliorum eleemosynis et beneficentia convenit sustentari, sancimus ut de laboribus quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium nullus a vobis decimas exigere audeat. Prohibemus autem ut sicut a venerabili præfato fratre nostro Parmensi episcopo rationabili providentia statutum est ex fluvio Tari usque ad rivum

Batibovis, et rivi Scamni strata usque ad finem A Cornaleti et Maressi nulla ecclesia noviter construatur, nulla sæcularis habitatio prorsus ædificetur. Nulli ergo omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, universe seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva sedis apostolicæ auctoritate. Si qua sane in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniqui- B tate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Lucius catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Conradus Sabinensis episcopus ss.

Ego Rainerius presb. cardinalis tituli Sanctæ Priscæ ss.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani ss.

Ego Thomas presbyt. cardinalis tit. Vestinæ ss.

Ego Petrus diaconus card. S. Mathiæ in Porticu ss. C

Ego Hugo presb. card. tit. S. Laurentii in Lucina ss.

Ego Albertus presb. card. tituli Sanctæ Anastasiæ ss.

Ego Julius presbyt. cardinalis tit. S. Marcelli ss.

Ego Ubaldus presb. card. S. Crucis ss.

Datum Laterani per manum Baronis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, IV Kalendas Julii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii II papæ anno primo.

LIX.

Ad clerum et populum Ravennatem.

(Anno 1144, Jul. 6.)

[RUBEI, *Hist. Ravenn.*, p. 329.]

D

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis liis clero et populo Ravennati salutem et apostoliam benedictionem,

Universitati vestræ notum fieri volumus, venerailem fratrem nostrum M. canonice et concorditer obis electum debita benignitate suscepimus, ipsumue Spiritus sancti gratia invocata, vobis in archiiscopum, manibus propriis tanquam B. Petri mabus consecravimus. Eumdem itaque cum gratia dis apostolicæ et litterarum nostrarum prosecuone, ad sedem propriam remittentes, per apostolica obis scripta mandamus, ut ipsum benigne recipiatis, affectione præcipua diligatis et honoretis, eique tanquam proprio pastori, et animarum vestrarum episcopo, obedientiam ac reverentiam humiliter exhibeatis. Ad recuperanda quoque possessiones et bona Ravennatis Ecclesiæ matris vestræ, et habita retinenda, tanquam boni filii opem ei consilium præbeatis. Nos autem ipsum pro scientia et honestate sua, et Ravennatem ecclesiam, tanquam specialem sedis apostolicæ filiam, secundum Deum diligere et honorare volumus, et suam ei justitiam conservare. Inde est quod venerabili fratri nostro A. Placentino episcopo, per apostolica scripta mandamus, ut juxta tenorem privilegiorum Ravennatis Ecclesiæ, et antiquam consuetudinem debitam ei et Ecclesiæ Ravennati obedientiam ac reverentiam exhibeat-

Dat. Lat., II Non. Julii.

LX.

Henricum Olomucensem episcopum propter quædam ecclesiastica negotia Romam evocat.

(Anno 1144, Julii 10.)

[BOCZEK, *Cod. diplom. Morav.*. 1,320.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HEINRICO Olomucensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Fraternitatis tuæ litteras debita benignitate suscepimus, et super hoc, quod ex ipsarum inspectione, de nostra promotione te lætari intelleximus, gratum habemus, licet ipsa promotio et officii dignitas nullam nobis quietem vel mentis tranquillitatem conferat, imo curas et sollicitudines, labores quoque et tribulationes nobis quandoque augeat. Nos quidem personam tuam ante hoc officium sincero affectu diliximus, et nunc affectuosius diligere volumus, et in quibus secundum Deum possumus honorare. Tua igitur intérest in his quæ ad officium tuum pertinent ita temetipsum laudabiliter exercere, et ad honorem et exaltationem matris tuæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ studiose intendere, ut Deus exinde honoretur, et eadem Romana Ecclesia de tua devotione lætetur. Præterea quoniam in quibusdam negotiis ecclesiasticis tuæ discretionis opus habemus consilio, per præsentia tibi scripta mandamus, ut præsentiam tuam quam citius nobis exhibeat.

Datum Laterani, VI Idus Julii.

LXI.

Ad Othonem Lucensem episcopum, et G. diaconum cardinalem.

(Anno 1144, Jul. 10.)

[BALUZE, *Miscell.* ed. Luc., IV, 593.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus O. Lucano episcopo et G. diacono cardinali sanctæ Romanæ Ecclesiæ salutem et apostolicam benedictionem.

Prior Sancti Angeli in Foro ad nostram præsentiam veniens nudis verbis se excusavit, quod super ecclesia Sancti Salvatoris nullam injuriam fratribus nostris S. Fridiani intulerat. Nos autem pluribus et diversis negotiis præpediti, cum in causa ipsa atten-

tas diligentias adhibere non possemus, viva voce per obedientiam sibi præcipimus, ut quod prædecessores nostri bonæ memoriæ Innocent., Cœlest. exinde præceperant, et quod ipse in manu dilecti filii nostri firmavit G. presbyteri cardinalis Sanctorum Laurentii et Damasi sacramento, tam ipse quam fratres sui irrefragabiliter observarent. Vobis vero per apostolicæ benedictiones scripturam mandamus, ut eos qui super eamdem. S. Salvatoris ecclesiam lapides projecere, vel assultum in ea facere, donec de tanto sacrilegio satisfaciant, pro excommunicatis habeatis. Si vero præfatus prior vel fratres sui sive parochiani super eamdem S. Salvatoris ecclesiam, fratres S. Fridiani infestare præsumpserint, in ipsa S. Angeli ecclesia divina prohibemus officia celebrari.

Data Laterani, VI Idus Julii.

LXII.

Heinricum Olomucensem episcopum iterato Romam evocat.

(Anno 1144, Aug. 20.)

[Boczek, *Cod. diplom. Morav.*, I, 231.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Heinrico Olomucensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Fraternitatis tuæ litteras debita benignitate suscepimus, et quæ in eis continebantur, diligenter attendimus. Unde quemadmodum per alia tibi scripta mandavimus, iterato mandamus, ut quam citius poteris, præsentiam tuam nobis exhibeas. Et tunc tam de his quæ nobis significasti, quam de aliis, de quibus tecum loqui volumus, per te veritate plenius cognita, quod statuendum fuerit, auctore Domino, statuemus.

Datum Romæ, XIII Kal. Septembris.

LXIII.

Privilegium pro ecclesia S. Sepulcri Hierosolymitana

(Anno 1144, Sept. 14.)

[Rozière, *Cartulaire du Saint-Sepulcre*, p. 33.]

Lucius, episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis Petro priori et ejus fratribus in Ecclesia Sancti Sepulcri regularem vitam professis, tam præsentibus quam futuris, in perpetuum.

Si mansuetudo et liberalitas sanctæ Romanæ Ecclesiæ universis Christianis debet opportuna solatia ministrare, multo magis his, qui religiosam vitam ducunt, et omnipotenti Domino familiarius adhærere videntur, id ipsum convenit propensius impertiri. Quia ergo, dilecti in Domino filii, juxta regulam Beati Augustini vivere decrevistis, et in loco, ubi steterunt pedes Domini, adorantes, apud gloriosum sepulcrum ejus, in quo triduo corporaliter requievit, et alia sacratissima loca, in quibus Redemptor mundi pro salute nostra vincula, flagella, crucis ignominiam, vulnera mortemque sustinuit, regulariter militatis, majori vos benevolentia et gratia dignos esse censemus, et paternis vos affectibus volumus confovere. Vestris igitur postulationibus debita A benignitate accommodantes assensum, sacrosanctam Ecclesiam Sancti Sepulcri, in qua, divinis obsequiis insistentes, passionem Dominicam et victorio[si]ssime crucis triumphum assidue oculata fide recolitis, necnon etiam personas vestras sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti paginam communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia impræsentiarum canonice possidet quæcunque etiam ab egregiæ memoriæ viris, duce videlicet Godofrido et utroque Balduino atque Fulcone regibus, Arnulpho quoque et aliis patriarchis, eidem loco justa collata sunt, aut in posterum a patriarchis vel aliis Dei fidelibus rationabiliter conferuntur, firma vobis et illibata permaneant. In quibus B hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: videlicet medietatem cunctarum oblationum, quæ ad sepulcrum Domini offeruntur; oblationes quoque Crucis, nisi in sola die sancti parasceve, aut si patriarcha eam secum detulerit pro aliqua necessitate; decimas Hierosolymitanæ civitatis et locorum adjacentium, exceptis decimis fundæ, et dimidiam partem beneficii a rege pro cambio episcopatus Bethlehemitici tradito, quemadmodum omnia in bonæ memoriæ Arnulfi patriarchæ concessionis et confirmationis pagina distinguuntur; ex ipsius etiam patriarchæ concessione ecclesiam Sancti Petri in Joppem cum honoris et dignitatis suæ integritate. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eamdem ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones C auferre, vel ablatas retinere, minnere, vel temerariis vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva reverentia et a[u]ctoritate sanctæ Romanæ Ecclesiæ et patriarchali dignitate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subD jaceat; cunctis autem eidem loco justa servantibus jaceat; cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ [actionis] percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. [Amen.]

Ego Lucius, catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

Ego Conradus, Sabi[n]ensis episcopus subscripsi.

Ego Theodovinus, Sanctæ Rufinæ episcopus, sub scripsi.

Ego Petrus, Albanensis episcopus, subscripsi.

Ego Gregorius, presbyter cardinalis tituli Calixti, subscripsi.

Ego Guido, presbyter cardinalis tituli Sanctorum Laurentii et Damasi, subscripsi.

Ego Aribertus, presbyter cardinalis tituli Sanctæ Anastasiæ, subscripsi.

Ego Julius, presbyter cardinalis tituli Sancti Marcelli, subscripsi.

Ego Gregorius, diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi, subscripsi.

Ego Guido, diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani, subscripsi.

Ego Octavianus, diaconus cardinalis Sancti Nicolai in carcere Tulliano, subscripsi.

Ego Gregorius, diaconus cardinalis Sancti Angeli, subscripsi.

Ego Astaldus, diaconus cardinalis Sancti Eustachii juxta templum Agrippæ, subscripsi.

Ego Berardus, diaconus cardinalis sanctæ Romanæ Ecclesiæ, subscripsi.

Data Romæ, per manum Baronis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, XVIII Kalendas Octobris, indictione VIII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii papæ II anno primo.

LXIV.

Ad Petrum Cluniacensem abbatem. — De sua ægritudine, et tregua cum rege Siciliæ inita.

Anno 1144, Sept. 22.

[Mansi, *Concil.*, XXI, 608]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Petro Cluniacensi abbati, salutem et apostolicam benedictionem.

Dilectionis tuæ litteras debitas benignitate suscepimus, et petitiones tuas, quæ nobis et fratribus nostris rationabiles visæ sunt, libenter admisimus. De statu vero nostro te sollicitum cognoscentes, scire te volumus quia omnipotens Dominus sua nos gratia visitavit, castigans castigavit, sed morti non tradidit. Per ipsius misericordiam convalescimus, et pristinam sanitatem in brevi nos recepturos speramus. Ad colloquium regis Siciliæ condescendimus; et quia ad honorem Dei et Ecclesiæ suæ firmam pacem cum eo facere non potuimus, instanti tamen ipsius violentia nos cogente, treguam cum eo composuimus. Placet autem nobis ut, sicut litteris tuis significasti, tredecim de fratribus tuis, quam citius poteris ad nos transmittas: quia nos, Domino auxiliante, eos honeste recipere, et ad honorem Dei et Cluniacensis Ecclesiæ collocare curabimus. Sanctam congregationem vestram pro nobis orantem gratia divina custodiat, et ab omnibus peccatis absolvat.

Datum Laterani, decimo Kalendas Octobris.

LXV.

Monasterii S. Mariæ Ebroniensis protectionem suscipit possessionesque ac privilegia confirmat, petente Hugone archiepiscopo Turonensi.

(Anno 1144, Nov. 4.)

[*Institut des provinces de France*, 2e série, instrumenta, tome I, p. LXXIX. 1° chartulario Ebroniensi.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, dilectis A filiis Galfrido abbati Ebroniensis monasterii, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis in perpetuum.

Desiderium quod a religiosis ad religionis propositum animarum salutem pertinere monstratur, animo nos decet libenti concedere et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, venerabilis fratris nostri Hugonis Turonensis archiepiscopi metropolitani vestri, religiosorum quoque virorum Garnerii abbatis et fratrum Majoris Monasterii precibus inclinati, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et Beatæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ Ebroniensem Ecclesiam in qua divino mancipati B estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscepimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, vel principum oblatione, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: ecclesiam Sancti Martini in Ebroniensi burgo sitam, cum omnibus suis pertinentiis; ecclesiam Sancti Vigoris de Nigello; ecclesiam Sancti Martini de Monte-Securo; ecclesiam Sancti Georgii de Gesna, ecclesiam Sancti Petri de Chaalon; ecclesiam de Basogia de Monte-Pinsonis; C ecclesiam Sanctæ Mariæ de Bedisco; ecclesiam Sancti Gervasii de Campo Genestoso; ecclesiam Sancti Nicolai de Trahant; ecclesiam Sancti Petri de Isiaco; ecclesiam Sancti Martini de Castris; ecclesiam Sancti Martini de Curis; ecclesiam Sancti Martini de Lunayo; ecclesiam Sancti Dionysii de Orcis; ecclesiam Sanctæ Suzannæ. In supradictis vero ecclesiis, consuetudines quæ circades vocantur, et de synodis episcopalem partem a Cenomanensibus episcopis vobis canonice concessas. Cœnobium ipsum cum adjacenti burgo; ecclesiam Sancti Martini de Campis in eodem burgo sitam; ecclesiam Sancti Petri de Tortiaco; ecclesiam Sancti Leodegarii de Vivariis; ecclesiam Sancti Petri de Vulteriaco; ecclesiam Sancti Cenerati; ecclesiam de Campo-Aionis; capellam de Tilliaco; ecclesiam Sancti Supitii de Vegia; D ecclesiam Sancti Leodegarii; ecclesiam Sancti Xisti de Capella; ecclesiam Sancti Gervasii de Breiaco; ecclesiam Sancti Paduini de Campis; ecclesiam Sanctæ Gemmæ; ecclesiam Sancti Martini de Araone; ecclesiam Sancti Frontonis de Mezengiaco; ecclesiam Sancti Christophori; ecclesiam Sanctæ Mariæ de Cambiaco; ecclesiam Sancti Petri in eadem villa sitam; ecclesiam Sancti Germani de Hatevella; capellam Sancti Audoeni; capellam Sancti Treicii; capellam Sancti Giraldi; capellam Sanctæ Mariæ de Barben; ecclesiam Sancti Cypriani de Baconeria; ecclesiam de Andoliaco; ecclesiam de Intramis; ecclesiam de Ruilliaco; ecclesiam de Frumenteriis; ecclesiam Sancti Martini de Agniculo; ecclesiam

Sancti Martini de Bosco; ecclesiam Sancti Symphoriani de Martigniaco; capellam Sancti Martini de Cadurcis; capellam Sancti Vigoris de Mengniaco; ecclesiam de duabus Avallis; ecclesiam S. Audoeni; ecclesiam Sanctæ Mariæ de capella; capellam Sanctæ Mariæ de Lynceio; ecclesiam Sanctæ Mariæ de Chimiriaco (*alias* Chimeriaco); ecclesiam de Moolayo; ecclesiam Sancti Petri de Chama; ecclesiam Sancti Stephani de Thorigniaco. Jus vestrum in ecclesia de Nova Villula, decimæ quas habetis in parochia de Pareneio; in parochia de Ameneio; in parochia de Tanneia; in parochia de Courcite; in parochia de Parennis; in parochia de Cigneio; in parochia Sancti Joannis super Arvam, capellam Sanctæ Mariæ in Campo Divino.

Sanximus etiam ut presbyteri qui parochialibus vestris ecclesiis deserviunt, juxta decretum prædecessoris nostri bonæ memoriæ Urbani papæ de cura plebis, episcopo rationem reddant, vobis autem pro rebus temporalibus debitam subjectionem exhibeant.

Porro, quoniam in damnum antiquarum ecclesiarum novæ ecclesiæ vel capellæ non debent construi, prohibemus ut nullus intra parochias vestras novam ecclesiam vel capellam ædificare præsumat.

Pravam vero illam consuetudinem ex qua archidiaconi vel clerici in substitutione abbatis vestri monasterii centum solidos a vobis exigunt, omnimodis abolemus, et ne quis eos de cætero dare vel exigere audeat, auctoritate apostolica prohibemus. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur; sed liceat vobis communi consilio, vel partis consilii sanioris secundum Dei timorem et beati Benedicti Regulam absque ullius contradictione abbatem eligere.

Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva apostolicæ sedis auctoritate, et diœcesani episcopi canonica justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam venire temere tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen.

Datum Lat. per manum Baronis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, II Nonas Novembris, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii II, papæ anno I.

LXVI.

Bulla pro confirmatione monasterii S. Mariæ Roggenburgensis.

(Anno 1144, Nov. 7.)

[HUGO *Annal. Præm.*, II, 435.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GERUNGO præposito de Roggenburg, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis, in perpetuum.

Apostolici moderaminis culmine convenit religiosos deligere, et eorum loca pia protectione munire. Dignum namque et honestati conveniens esse cognoscitur, ut, qui ad Ecclesiarum regimen assumpti fuimus, eas a pravorum hominum nequitia tueamur, et apostolicæ sedis patrocinio foveamus. Eapropter, dilecti in Domino filii, venerabilium fratrum nostrorum, Gualteri Augustensis et Conradi Curiensis episcoporum precibus inclinati, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et beatæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ et Sancti Augustini Ecclesiam in Roggenburg, in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti patrocinio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, et quæcunque bona impræsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Adjicimus etiam ut ordo canonicus qui, secundum B. Augustini regulam in eodem loco, et institutionem Præmonstratensium noscitur institutus, ibidem perpetuo teneatur. Nec alicui fratrum liceat post factam ibi professionem, absque prælati sui licentia de claustro discedere; discedentem vero nullus episcoporum vel abbatum suscipere audeat, vel retinere. Sane de laboribus, quos propriis manibus sumptibusque colligitis, sive etiam de nutrimentis animalium vestrorum, nullus omnino clericus vel laicus decimas a vobis exigere præsumat. Obeunte vero te, nunc ejusdem loci præposito, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres, aut fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et B. Augustini regulam sibi providerint eligendum. Liceat autem vobis in parochialibus Ecclesiis, quas tenetis, de fratribus vestris, sive de aliis, sacerdotes constituere, quibus, si idonei fuerint, episcopi parochiæ curam consensu vestro committant, ut ejusmodi sacerdotes de plebis quidem cura episcopo rationem reddant, vobis autem pro temporalibus debitam subjectionem exhibeant. Ad indicium autem, quod idem locus, præfato fratre nostro Con-

rado episcopo et fratribus ejus, Sigefredo scilicet A et Bertholdo, beato Pedro oblatus sit, et sub ipsius protectione consistat, bisantium aureum nobis nostrisque successoribus annualiter persolvet. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conterventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura, salva apostolicæ sedis auctoritate, et diœcesani episcopi canonica reverentia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si satisfactione congrua non emendaverit, B potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Lucius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus subscripsi.

Ego Gregorius presbyter cardinalis subscripsi.

Ego Theodoguidus Sylvæ candidæ episcopus subscripsi.

Ego Guido in Romana Ecclesia altaris minister C indignus subscripsi.

Datum Laterani per manum Baronis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, VII Idus Novembris, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero Lucii II papæ anno primo.

LXVII.

Monasterium Stabulense sub sua protectione suscipit, firmatque ejus privilegia.

(Anno 1144, Nov. 10.)

[MARTENE, *Ampl. Collect.*, II, 121.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis WIBALDO Stabulensi abbati, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam D professis in perpetuum. Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosos diligere, et eorum loca pia protectione munire, etc., *ut in privilegio Cœlestini secundi papæ sub num.* 21 *hujus voluminis col.* 785.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Theodewinus Sanctæ Rufinæ episcopus.

Ego Petrus Albanensis episcopus.

Ego Gregorius presbyter cardinalis titulo Calixti.

Ego Giselbertus presbyter cardinalis titulo Sancti Marci.

Ego Ubaldus presbyter cardinalis titulo Sanctæ Crucis.

Ego Hugo Sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyter titulo Sancti Laurentii in Lucina.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi.

Ego Guido diaconus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani.

Ego Octavianus diaconus cardinalis Sancti Nicolai in Carcere Tulliano.

Ego Guido in Romana Ecclesia altaris minister indignus.

Ego Petrus diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu.

Ego Gregorius diaconus cardinalis Sancti Angeli.

Ego Johannes diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ-Novæ.

Ego Gerardus diaconus cardinalis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

Datum Laterani per manum Baronis, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, IV Idus Novembris, indictione VIII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domini Lucii secundi papæ anno primo.

LXVIII.

Ad S. Bernardum Claræval. abbatem. — Ut moneat Nivernensem comitem ne quid præter fas a Vizeliacensibus exigat.

(Anno 1144, Nov. 19.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 614.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio BERNARDO Clarævallensi abbati, salutem et apostolicam benedictionem.

Dilectionem tuam ignorare non credimus, quod Vizeliacense monasterium B. Petri juris existit, et ad ejus proprietatem et defensionem specialiter pertinet. Nunc autem, sicut accepimus, G. Nivernensis comes contra justitiam, et sedis apostolicæ auctoritatem a dilecto filio Pontio ipsius loci abbate violenter exigit ut de qualibet querimonia in persona sua cum hominibus suis in curia sua respondeat. Quod quidem nec ipse abbas, nec prædecessores sui hactenus fecisse noscuntur. Ideoque per apostolica tibi scripta mandamus, quatenus eumdem comitem ex nostra parte diligenter commoneas, ut pro B. Petri reverentia, cujus juris idem monasterium esse dignoscitur, ab hujusmodi exactione desistat, aut in præsentia venerabilium fratrum nostrorum A. Hostiensis, et I. Tuscul. episcoporum, apostolicæ sedis legatorum, juxta tenorem sedis apostolicæ privilegiorum, quod justitia dictaverit, ab eodem abbate recipiat. Quod si hoc recipere noluerit, ipsum monasterium tam injuste opprimi pati non poterimus; et quod nostri interest officii, auctore Domino faciemus.

Datum Later., XIII Kal. Decembris.

LXIX.

Monasterii Omnium Sanctorum Barensis possessiones et privilegia confirmat.

(Anno 1144, Nov. 25.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, VII, 620.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis NICOLAO abbati venerab. monasterii, quod Omnium Sanctorum dicitur in loco Cuti in Barensi suburbio, sive ejus fratribus, tam præsentibus quam futuris regulariter substituendis in perpetuum.

Desiderium quod ad religionis propositum, et animarum salutem pertinere monstratur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Quamobrem, dilecte in Christo fili Nicolae abbas, quem per Dei gratiam in abbatem benediximus, Omnium Sanctorum monasterium, cui Domin. auctoritate præsides, ad exemplar prædecessoris nostri felicis memoriæ papæ Callisti apostolicæ sedis privilegio communimus. Omnem siquidem quietis et libertatis provisionem, quam bonæ recordationis Ursus, et Elias Barensis Ecclesiæ præsules eidem mortuo contulerunt, et dominus prædecessor noster sanctæ mem. Paschalis papa firmavit, nos quoque præsentis scripti pagina confirmamus, ut videlicet locus ipse cum rebus omnibus ad eum juste pertinentibus a dominio, vel oppressione cujuslibet hominis liber debeat permanere, nec ullus ecclesiæ Barensis antistes, aut alius quod absit! temerarius audeat eidem cœnobio excommunicationem inferre; neque personis, aut rebus ejus aliquo citra justitiam modo molestiam, aut controversiam irrogare. Ordinationes aut clericorum, et Ecclesiarum consecrationes gratis, seposita pravitate, et omni exactione concedat. Missas sane illic publicas per episcopum fieri præter abbatis et fratrum voluntatem omnimodis prohibemus ne servorum Dei recessibus popularibus occasio præbeatur ulla conventibus. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris secundum Dei timorem, et B. Benedicti Regulam providerint eligendum. Cui, si qua gravior causa evenerit, libere liceat apostolicæ sedis audientiam appellare. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: ecclesiam Sancti Nicolai de Pazzar, ecclesiam Sancti Laurentii de Anto, monasterium puellarum Sancti Procopii de Sao, et ecclesiam sanctorum apostolorum Simonis et Judæ extra muros; Ecclesiam Sancti Sebastiani cum omnibus earum pertinentiis.

A Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integre conserventur eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salvo nimirum in omnibus jure, et auctoritate sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, extremo si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episc.

Ego Conradus Sabinen. episc.

Ego Theodewinus Silvæ Candidæ episc.

Ego Petrus Albanen. episc.

Ego Petrus diac. card. S. Mariæ in Porticu.

Ego Guido in Rom. Ecclesia altaris minister indign.

Datum Laterani per manum Bosonis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, VII Kalend. Decembris, indict. VIII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domini Lucii II papæ anno I.

LXX.

Bulla pro abbatia Classensi S. Apollinaris.

(Anno 1144, Nov. 29.)

[*Annal. Camaldul.*, III, 411.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis HENRICO abbati monasterii Sancti Apollinaris in Classe ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis, in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisore omnium bonorum Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas, et beneplacentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Nec enim Deo gratus aliquando apostolicus impenditur famulatus, nisi ex charitatis radice procedens a puritate religionis fuerit conservatus. Oportet igitur omnes Christianæ fidei amatores religionem diligere, et loca venerabilia cum ipsis personis divino servitio mancipatis attentius confovere, ut nullis pravorum hominum inquietentur molestiis vel importunis angariis fatigentur. Eapropter, dilecte in Domino fili Henrice abbas, tuis justis postulationibus clementer annuimus, et præfatum monasterium, cui, Deo auctore, præesse dignosceris, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et præsentis scripti privilegio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem

monasterium impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant: in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: in Marchia cellas quinque, quarum una est ædificata in honore Sanctæ Mariæ cum castro ibi fundato, quod nominatur Frasta, cum capellis, villis et omnibus sibi pertinentibus; alia in honore Sancti Martini similiter cum castro sibi subjacente cum capellis, villis et omnibus sibi pertinentibus; tertia in honore Sancti Apollinaris in Rotundo cum omnibus ad se pertinentibus; quarta in honore Sancti Viti cum omnibus sibi adjacentibus. Item duobus castris et insula quæ vocatur Collese cum capellis, villis et omnibus sibi pertinentibus. In civitate Fanense ecclesia Sancti Apollinaris cum omnibus ad eam pertinentibus. In comitatu Senegalliæ ecclesia Sanctæ Sariæ in Scot cum pertinentiis suis. Quidquid etiam habetis in comitatu Firmano, Pesariensi, Ariminensi, Ravennati, Faventino, Corneliensi, Populiensi, Liviensi, Sarsenatæ, Feretrano, Eugubino cum rebus et possessionibus suis. . . . . quemadmodum a prædecessoribus nostris Romanis pontificibus statutum est, et scriptis eorum firmatum, solidum auri nobis nostrisque successoribus annis singulis censualiter persolvetis. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si quis igitur hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri alienus fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

OSTENDE NOBIS, DOMINE, MISERICORDIAM TUAM.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego.....

Ego Petrus Albanensis episcopus ss.

Ego Gregorius presbyter cardinalis tituli Calixti ss.

Ego Rainerius presbyter cardinalis tit. Sanctæ Priscæ ss.

Ego Nicolaus presbyter cardinalis tit. Sancti Cyriaci ss.

Ego Hugo Sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyter tit. Sancti Laurentii in Lucina ss.

Ego Julius presbyter cardinalis tit. Sancti Marcelli ss.

Ego Ubaldus presbyter cardinalis tit. Sanctæ Crucis in Jerusalem ss.

Ego Gregorius diaconus card. Sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Guido diaconus card. Sanctorum Cosmæ et Damiani ss.

Ego Guido in Romana Ecclesia altaris.

. . . .

Ego Petrus diaconus card. Sanctæ Mariæ in Porticu ss.

Ego Rodulphus diaconus card. Sanctæ Luciæ in Septa Solis ss.

Ego Astaldus diaconus cardinalis Sancti Eustachii ss.

Ego Joannes diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ Novæ ss.

Ego Berardus diaconus cardinalis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ ss.

Datum Laterani per manum Brunonis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi III Kalend. Decembris, indictione VIII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii II papæ anno primo.

Exemplata anno 1294 a Villielmo Marcho et Brancha notariis Foroliviensibus.

LXXI.

Privilegium pro ecclesia S. Mariæ Ilbenstadensi.

(Anno 1144, Dec. 2.)

[HUGO, *Annal. Præm.*, I, 654.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis ANTONIO Elvestadensi præposito ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis, in perpetuum.

Quoties illud a nobis petitur quod rationi et honestati convenire dignoscitur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et B. Dei genitricis semperque virginis Mariæ Elvestadensem ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis. In villa Eberbach censum unius mansi vinearum, et in Attavilla censum dimidii mansi quam frater noster Henricus Moguntinus archiepiscopus vobis donavit, et scripto suo firmavit. Prohibemus autem ut ejusdem loci advocatiam nullus sibi usurpare liceat; sed sicut hactenus ab omni advocato libera et quieta de cætero maneat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum

liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva apostolicæ sedis auctoritate, et diœcesani episcopi canonica justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita ; si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Baronis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, IV Nonas Decembris, indict. VII, Incarnationis Dominicæ 1144, pontificatus vero domni Lucii papæ II anno I.

LXXII.

Privilegium de ecclesiis episcopo Parisiensi subjectis et de libertate supellectilium decedentis episcopi a Christianissimo rege Ludovico concessa.

(Anno 1144, Decemb. 5.)

[*Cartulaires de Notre-Dame de Paris*, t. I, p. 25.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri THEOBAUDO, Parisiensi episcopo, ejusque successoribus canonice promovendis, in perpetuum.

Quanto nobis et gloriosa Parisiensis Ecclesiæ pro sede regis Francorum existit famosior, et in amore et reverentia beati Petri et sanctæ Romanæ Ecclesiæ, venerabilis frater Theobaude, manifestis argumentis exstat devotior, tanto propensius, in his quæ ad utriusque decus et emolumentum spectare noscuntur optata suffragia impertimur. Ideoque, charissime frater Theobaude, rationabilibus postulationibus tuis præbentes assensum, quæcunque Parisiensis ecclesia impræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum, largitione principum, oblatione fidelium seu aliis justis titulis, Deo propitio, poterit adipisci, tibi tuisque successoribus, et per vos, Parisiensi ecclesiæ apostolici muniminis privilegio communimus. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis : ecclesiam videlicet Sancti Marcelli, ecclesiam Sancti Clodoaldi cum villa et omnibus appenditiis suis, ecclesiam Sancti Germani Altissiodorensis, ecclesiam Sancti Eligii, ecclesiam quoque de Campellis cum præbendis et tribus parochiis, id est, de Sancto Mederico, de Capella et de Karris eidem ecclesiæ pertinentibus, salvo nimirum censu duorum solidorum monetæ illius terræ, videlicet quæ in partibus illis expenditur,
A Senonensi Ecclesiæ annualiter persolvendo ; quæ videlicet supradictæ ecclesiæ ad jus et proprietatem Parisiensis episcopi spectare noscuntur. Jus etiam episcopale in subscriptis abbatiis, et earum parochiis seu parochianis omnibus, videlicet, in abbatia Latiniacensis, in abbatia Fossatensi, in abbatia Sancti Maglorii, in abbatia Sancti Victoris, in abbatia vallis Sanctæ Mariæ, in abbatia de Sarneia, in abbatia sanctimonialium de Monte-Martyrum, de Edera et de Kala ; in ecclesia super Argenteoli. Præterea pactum et conventionem inter te et charissimum filium nostrum Ludovicum, regem Francorum illustris memoriæ factam, de loco in suburbio Parisiensi sito, qui Campellus nominatur, tibi nihilominus confirmamus ; ita, videlicet ut tertia pars
B totius redditus Fossati illius terræ, sive in censu seu in emptionibus, venditionibus, questibus aut aliis quibuscunque modis aliquid inde processerit, tibi et successoribus tuis, absque diminutione aliqua, persolvatur : Duæ vero reliquæ partes regali fisco reddantur. Quicunque vero fuerit præpositus regis, super hoc fidelitatem tibi tuisque successoribus faciat, et tuus, regi et hæredibus suis ; et unus absque altero nihil de terra illa suscipiat vel disponat. Statuimus etiam ut, si aliquis Ecclesiæ Parisiensis canonicus, ad episcopatus fuerit honorem promotus, ipsius præbenda ad Parisiensem Ecclesiam libere revertatur. Apostolica quoque auctoritate interdicimus, ut supellectilem decedentis episcopi Parisiensis nullus omnino diripiat, sed ad opus ecclesiæ et suc-
C cessoris sui illibata permaneat, sicut a Ludovico, illustri Francorum rege, concessum est, et scripto tuo firmatum. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat, te vel successores tuos, super hac nostra confirmatione temere perturbare, vel possessiones Ecclesiæ Parisiensis auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi præsumptionem suam satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere, de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque
D in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem ecclesiæ sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen. Hic subscriptiones cardinalium.

Datum Laterani per manum Baronis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, Nonis Decembris, indictione VIII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii papæ II anno primo.

LXXIII.

Monasterium Savigniense sub sua suscipit protectione, ejusque possessiones confirmat.

(Anno 1144, Dec. 5.)

[MARTENE, *Ampl. Collect.*, I, 775.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis SERLONI abbati S. Trinitatis Savigneii monasterii ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis in perpetuum.

Desiderium quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere monstratur, animo nos decet libenter concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecte in Domino fili Serlo abbas, tuis rationabilibus postulationibus clementer annuimus et monasterium S. Trinitatis, cui, Deo auctore, præesse dignosceris, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium impræsentiarum juste et rationabiliter possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis. Ex dono Radulfi Filgeriensis et Henrici filii ejus forestam Savigneii cum omnibus appenditiis suis et molendinum de Romaniaco. Ex dono Henrici regis Anglorum apud Abrincas vineam de Campo-Bodri cum appenditiis; et in foresta de Passeis locum de Frenusia cum terra de Moreth, et locum de Sancto Alveo cum terra de Bello-Campo et locum de Domno Petro cum omnibus ad prædicta loca pertinentibus, et in eadem foresta de Passeis pasnagium et herbagium cum cæteris consuetudinibus, et in aliis forestis suis pasnagium, et in tota terra sua et in portibus maris quitantiam thelcneorum et omnium consuetudinum . . . præterea de laboribus quos propriis manibus aut sumptibus colitis, seu de nutrimentis vestrorum animalium, a quolibet clerico sive laico decimas exigi prohibemus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentationem et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri A Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

[OSTENDE NOBIS MISERICORDIAM TUAM.]

[S. PETRUS. S. PAULUS. LUCIUS PAPA II.]

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Conradus Sabinensis episcopus.

Ego Gregorius diaconus cardinalis sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Guido diaconus cardinalis SS. Cosmæ et Damiani ss.

Ego Petrus Albanensis episcopus ss.

Ego Gregorius presbyter cardinalis tituli Calixti ss.

Ego Rannerius presbyter cardinalis tit. Sanctæ B Priscæ.

Ego Guido presbyter cardinalis tit. SS. Laurentii et Damasi ss.

Ego Gregorius diaconus cardinalis S. Angeli.

Datum Laterani per manum Baronis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, Nonas Decembris, indict. VIII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domini Lucii II papæ anno primo.

LXXIV.

Privilegium pro abbatia S. Martini de Campis.

(Anno 1144, Dec. 5.)

[MARRIER, *Hist. de Saint-Martin des Champs*, p. 76.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis ODONI priori S. Martini de Campis, ejusque C fratribus tam præsentibus quam futuris, regulariter substituendis, in perpetuum.

Ad hoc nobis Ecclesiæ catholicæ cura summo pastore Deo commissa est, ut Dei servos paternis affectibus diligamus, et eo amplius studeamus ipsorum devotionem modis omnibus confovere, quo ferventius ipsi disciplinis ecclesiasticis et sanctorum Patrum Regulis inhærere noscuntur. Tunc enim Deo gratus apostolicus impenditur famulatus, si sanctorum locorum salubris institutio, rigor et ordo nostris patrociniis in religionis puritate fuerint conservata. Eapropter, dilecti in Domino filii, venerabilis fratris nostri Theobaldi Parisiensis episcopi, qui per Dei gratiam eidem loco utiliter præfuisse dignoscitur, precibus inclinati vestris justis postulationibus clementer annuimus, et ecclesiam B. Martini in qua D divino mancipatis obsequio sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus; statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: In episcopatu Exoniensi, ecclesiam S. Jacobi, et ecclesiam Sancti Petri de Wertonia, cum capellis, terris et omnibus pertinentiis suis; terram de Cotheleia et de Raimelia; in episcopatu Ambianensi, ecclesiam S. Gervasii

de Enchra cum capellis et omnibus pertinentiis suis. In episcopatu Atrebatensi, ecclesiam de Passu cum capellis et omnibus pertinentiis suis. In archiepiscopatu Senonensi, in ecclesia S. Mariæ de Stampis, præbendam unam. In episcopatu Parisiensi, in ecclesia beatæ Mariæ, præbendam unam. In ecclesia S. Genovefæ, præbendam unam. In episcopatu Belvacensi, ecclesiam de Prateriis. In episcopatu Catalaunensi, ecclesiam de Wale-Monte, ecclesiam de Frisivilla cum capella, ecclesiam de Nigro loco, ecclesiam de Espancis, ecclesiam de Verreriis; capellam secus castrum domini Petri in Estanneio, cum omnibus earum pertinentiis.

Porro locus ipse in obedientia et subjectione abbatis Cluniacensis, ad cujus jus pertinere dignoscitur, cum omnibus quæ ad ipsum pertinent, perpetuo maneat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eamdem Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva sedis apostolicæ auctoritate et diœcesani episcopi canonica justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Lucius catholicæ Ecclesiæ episcopus.
Ego Conradus Sabinensis episcopus.
Ego Theodewinus S. Rufinæ episcopus.
Ego Petrus Albanensis episcopus.
Ego Gregorius presbyter cardinalis tituli Calixti.
Ego Rainerius presb. card. tituli S. Priscæ.
Ego Guido presbyt. card. tituli SS. Laurentii et Damasi.
Ego Nicolaus presbyt. card. tituli Sancti Ciriaci.
Ego Manfredus presb. card. tituli S. Savinæ.
Ego Hugo presb. card. Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tit. S. Laurentii in Lucina.
Ego Julius presb. card. tit. S. Marcelli.
Ego Gregorius diaconus card. SS. Sergii et Bacchi.
Ego Guido diac. card. SS. Cosmæ et Damiani.
Ego Octavianus diac. card. S. Nicolai in carcere Juliano.
Ego Rodulphus diac. card. S. Luciæ in Septa Solis.
Ego Joannes diac. card. S. Adriani.
Ego GG. diac. card. S. Angeli.
Ego Astaldus diac. card. S. Eustachii.
Ego Joannes diac. card. S. Mariæ Novæ.
Ego Bernardus diac. card. Sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

Data Laterani per manum Baronis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, Nonis Decembris, indictione VIII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii secundi papæ anno primo.

LXXV.

Ad Henricum Fulgeriensem et Juhellum de Meduna, — Commendat eis monachos Savigniacenses.

(Anno 1144, Dec. 7.)

[MARTENE, *Thesaur.*, I., 396.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, nobilibus viris HENRICO Fulgeriensi, et JUHELLO Meduanensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Gratum nobis est quod religiosos fratres Savigniensis monasterii, sicut dilecto filio nostro Serlone abbate referente cognovimus, in terra potestatis a Deo vobis commissa juvatis et manutenetis, et de facultatibus vobis a Deo commissis optata eis solatia ministratis. Quia igitur non incœpisse, sed perfecisse virtutis est, per apostolica scripta vobis mandamus, atque in peccatorum remissionem injungimus quatenus, juxta bonum initium, locum, et fratres ibidem Domino servientes, ab omnibus injustis calumniis et oppressionibus defendatis, et ad ejusdem loci augmentum studiosius intendatis. Sic enim et in futuro sempiternam a Domino retributionem promereri poteritis, et in præsenti bonorum temporalium abundantiam et incrementum honoris obtinere.

Datum Laterani, VII Idus Decembris.

LXXVI.

Privilegium pro ecclesia B. Mariæ de Reno.

(Anno 1144, Dec. 27.)

[TROMBELLI, *Memorie Stor. di Reno*, Appendix p. 363.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis GUIDONI priori ecclesiæ Beatæ Mariæ de Reno, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris canonice substituendis in perpetuum.

Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosos diligere, et eorum loca pia protectione munire. Dignum namque est et honestati conveniens esse cognoscitur, ut qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas et a pravorum hominum nequitia tueamur, et apostolicæ sedis patrocinio foveamus. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et præfatam ecclesiam in qua divino mancipati estis obsequio, ad exemplar prædecessoris nostri felicis memoriæ papæ Innocentii II, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et præsentis scripti privilegio communimus. Imprimis siquidem statuentes ut ordo canonicus secundum beati Augustini Regulam perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona

in præsentiarum juste et canonice possidetis, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, sive aliis justis modis, Deo propitio, poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Prohibemus quoque ut nullus fratrum post factam ibidem professionem, absque prioris totiusque congregationis permissione, ex eodem claustro audeat discedere : discedentem vero absque communium litterarum cautione nullus omnino suscipiat. Clericos vero, sive laicos liberos, sæculariter viventes ad conversionem suscipiendi absque alicujus contradictione facultatem liberam habeatis. Sane laborum vestrorum quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis animalium vestrorum, nullus omnino clericus vel laicus decimas a vobis exigere præsumat. Oleum vero sanctum, consecrationes altarium, seu basilicarum, ordinationes clericorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a diœcesano suscipietis episcopo, siquidem catholicus fuerit et gratiam atque communionem apostolicæ sedis habuerit, et ea gratis et absque pravitate aliqua vobis exhibere voluerit : alioquin liceat vobis catholicum quemcunque malueritis adire antistitem, qui nimirum nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci priore, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur, sed liceat vobis communi consilio et pari consensu, vel parti consilii sanioris, secundum Dei timorem et B. Augustini Regulam absque ullius contradictione priorem eligere. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ut eorum qui se illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat; salva tamen matricis ecclesiæ justitia. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ipsius possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu aliquibus vexationibus fatigare ; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva tamen diœcesani episcopi canonica justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

OSTENDE NOBIS, DOMINE, MISERICORDIAM TUAM.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Theodwinus Sanctæ Rufinæ episcopus ss.

Ego Petrus Albanensis episcopus ss.

Ego Gregorius presbyter cardinalis tituli Calixti ss.

Ego Rainerius presbyter cardinalis tit. Sanctæ Priscæ ss.

Ego Thomas presb. cardin. tit. Vestinæ ss.

Ego Manfredus presb. card. tit. Sanctæ Savinæ ss.

Ego Hugo sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyter tit. S. Laurentii in Lucina ss.

Ego Otto diaconus cardin. S. Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Guido diacon. cardin. Sanctorum Cosmæ et Damiani ss.

Ego Rodolphus diacon. cardin. Sanctæ Luciæ in Septa Solis ss.

Ego Gregorius diac. card. Sancti Angeli ss.

Ego Joannes diac. card. Sanctæ Mariæ Novæ ss.

Ego Astaldus diacon. card. S. Eustachii juxta templum Agrippæ ss.

Ego Hyacinthus diac. card. Sanctæ Mariæ in Cosmedyn ss.

Ego Berardus diac. card. Sanctæ Romanæ Ecclesiæ ss.

Datum Laterani per manum Baronis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, VI Kal. Jan., indict. VIII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii II papæ anno primo.

LXXVII.

Ad Alvisum episcopum Atrebatensem.

(Anno 1144, Dec. 27.)

[BALUZ., *Miscel.*, II, 167.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ALVISO Atrebatensi episcopo salutem et apostolicam benedictionem.

Litteras tuas debita benignitate suscepimus, utpote quia personam tuam ante pontificale officium vera in Domino charitate dileximus, et nunc ampliori affectu diligere volumus et in quibus secundum Deum possumus honorare. Tua itaque interest tam in pace inter charissimos filios nostros Ludovicum Francorum regem et Theodoricum comitem componenda et aliis quæ ad honorem sanctæ Romanæ Ecclesiæ spectare cognoveris studiose intendere, ut Deus exinde honoretur, et eadem mater tua sancta Romana Ecclesia de tuis bonis actibus gratuletur.

Datum Laterani, VII Kal. Januarii.

LXXVIII.

Privilegium pro monasterio Sancti Magni Ratisponensis.

(Anno 1144, Dec. 28.)

[HUNDII, *Metropolis Salzburg.*, III, p. 523.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis GEBEARDO provisori ecclesiæ quæ dicitur ad Ripas, ejusque fratribus regularem vitam professis, tam præsentibus quam futuris, in perpetuum.

Si religiosorum virorum petitiones clementer admittimus nostris procul dubio opportunitatibus benignum ac pium omnipotentem Dominum reperimus. Eapropter, dilecte in Domino fili Gebearde, tuis

rationabilibus postulationibus gratum præbemus assensum, et ecclesiam quæ dicitur ad Ripas cui auctore Domino præsides, sub apostolicæ sedis tutela et protectione suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus; imprimis siquidem statuentes ut Ordo canonicus qui secundum beati Augustini Regulam et fratrum Portuensium Institutionem in eodem loco noscitur institutus, futuris perpetuisque temporibus inviolabiliter conservetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona eadem Ecclesia in præsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Obeunte vero te nunc ejusdem loci præposito, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur nisi quem fratres communi vel sanioris partis assensu, secundum Dei timorem et Beati Augustini Regulam providerint eligendum. Liceat etiam vobis communicato consilio idoneum defensorem eligere, qui si inutilis apparuerit et pestilens effectus æquitate contempta vobis et rebus vestris noxius esse præsumpserit, rejiciendi eum facultatem liberam habeatis. Nullus quoque ad publicas processiones vos invitos trahere, aut quietem vestram quolibet modo audeat conturbare. Sepulturam vero ipsius loci liberam esse decernimus, ut eorum, qui se illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salva Ratisponensis Ecclesiæ canonica justitia et apostolicæ sedis auctoritate. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non congrue satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.

Ego Gregorius cardinalis Sanctorum Sergii et Bacchi ss.

Ego Theodwinus Sanctæ Rufinæ episcopus ss.

Ego Otto diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum ss.

Ego Guido diaconus card. Sanctorum Cosmæ et Damiani ss.

Ego Octavianus diac. card. S. Nicolai in Carcere Tulliano ss.

Ego Hyacinthus diaconi card. S. Mariæ in Cosmedyn ss.

Ego Thomas presbyt. card. tit. Vestinæ ss.

Ego Guido presbyt. card. tit. Sanctorum Laurentii et Damasi ss.

Datum Laterani per manus Baronis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, v Kalendas Januarii, indictione VIII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii II papæ, anno I.

LXXIX.

Ad Petronillam Fontis-Ebraldi abbatissam. — Significat se controversiam ejus cum Ulgerio, Andegavensi episcopo dirimendam commisisse concordia vel judicio delegatis episcopis.

(Anno 1144.)

[D. BOUQUET, *Recueil*, XV, 419.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiabus PETRONILLÆ abbatissæ et sororibus Fontis-Ebraldi, salutem et apostolicam benedictionem.

Etsi, ex injuncto nobis a Domino apostolatus officio, venerabilia loca diligere et manutenere (debeamus), locum vestrum Fontis-Ebraldi, pro religione et honestate sua, jamdiu specialiter dileximus et diligimus, et in quibus secundum Dominum possumus, vobis providere et jura vestra volumus illibata servare. Nos quidem petitiones vestras paterna benignitate recepimus, et de quibusdam, prædecessorum nostrorum tempore, ex ipsorum mandato, sæpius scripsimus, et nedum per eadem scripta, sicut per nuntios vestros intelleximus, vestram non potuistis obtinere justitiam; dignum duximus ut legatis nostris, quos ad partes illas mittere disponimus, viva voce præcipiamus ut querimonias vestras diligenter audiant, et quod justitia dictaverit, vobis faciant exhiberi; locum quoque vestrum, et quæ ad ipsum pertinent, juvent et manuteneant, et potentes personas illius terræ ad benefaciendum vobis studiose commoneant. De cætero dilectioni vestræ notum esse volumus, quod de controversia quæ inter vos et venerabilem fratrem nostrum Ulgerium Andegavensem episcopum tanto tempore agitata est, paterno affectu dolemus, et ut debitum finem obtineat, tam pro vobis quam pro fratre nostro libenter operam damus. Inde est quod venerabilibus fratribus nostris G[aufrido] Burdegalensi archiepiscopo, G[aufrido] Carnotensi, B[ernardo] (6) Suessionensi, B[ernardo] Santonensi, et G[isleberto] Pictaviensi episcopis, per apostolica scripta injungimus ut infra quadraginta dies, postquam præfatus episcopus a sede apostolica redierit, in unum conveniant, et eamdem controversiam per concordiam vel judicium definiant (7). Eumdem quoque episcopum studiose rogamus, et ro-

(6) Suessionensis episcopus erat tunc Goslenus cujus vicem supplevit Hugo Turonensis archiepiscopus, ut videre est in nota huic subjecta.

(7) Anno tandem 1149 hæc controversia finem accepit, ut ex sequenti patet instrumento: « Ego Engelbaudus, Dei patientia Turonensium humilis minister, præsentibus et futuris notum fieri volo, quod controversiam quæ diu inter Andegavensem Eccle-

gando ibi præcipimus ut vos et locum vestrum diligat, juvet et manuteneat, et tam in hoc quam in aliis talem erga vos semetipsum exhibeat, ut gratiam B. Petri et nostram ampliorem acquirat. Tua itaque interest, dilecta in Domino filia Petronilla abbatissa, cum a præfatis fratribus nostris evocata fueris, ad eos accedere, et quod ipsi super hoc supra dicto modo statuerint, humiliter observare. Præterea, quoniam de vobis valde confidimus, charitatem vestram per omnipotentem Deum deprecamur, ut ipsæ speciales pro me ad Dominum orationes faciatis et per omnes congregationes vestri ordinis, fieri studeatis.

Datum Laterani, VI Kal.

LXXX.

Bulla pro Ecclesia S. Augustini Cantuariensis.

(Anno 1144.)

[*Rer. Anglic. Scrip.*, III, 1805.]

B Lucius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Hugoni abbati Beati Augustini Cantuariensis ejusque fratribus, salutem et apostolicam benedictionem.

Venerabilium locorum cura nos admonet de eorum perpetua securitate tractare, et *infra*. Concordiam itaque quæ inter vos et venerabilem fratrem nostrum Theobaldum archiepiscopum Cantuariensem super L. s. et VII d. quos vestrum monasterium Ecclesiæ Cantuariensi singulis annis solvere consueverat, sicut per venerabilem fratrem nostrum Henricum Wyntoniensem episcopum et alios discretos viros pacis intuitu rationabiliter facta est, apostolica auctoritate firmamus et ratam manere censemus, ut videlicet ecclesiæ S. Trinitatis Cantuariensis duo molendina apud Dovor, quæ juris ipsius erant monasterii, et XX s. de præbenda quam idem monasterium habet in ecclesia Sancti Martini de Dovor, hac conditione ut de cætero memoratos L. s., VII d. non exigat, salva in cæteris utriusque Ecclesiæ per omnia dignitate. Statuimus etiam ut in concambium illorum trium solidorum qui pro pane, potu et arietibus, archiepiscopo et Ecclesiæ Cantuariensi a monachis B. Augustini annuatim solvebantur, A sicut pro bono pacis et utriusque ecclesiæ quiete, a nobis et fratribus nostris provisum est, quod archiepiscopus præfatus tres solidatas terræ ipsius monasterii recipiat quas Ecclesia Cantuariensis de cætero imperpetuum quiete habeat, ita ut nec eidem archiepiscopo, nec alicui successorum suorum per se sive per ministros suos ab eodem monasterio vel fratribus aliquid exigere liceat. Si quis autem contra hæc temere venire præsumpserit, nisi tertio commonitus reatum suum digna satisfactione correxerit, anathematis gladio feriatur.

LXXXI.

Diplomatis fragmentum pro monasterio S. Augustini Cantuariensis.

(Anno eodem.)

[*Ibid.*, p. 1806.]

Lucius episcopus servus servorum Dei, etc. . . .

Præterea confirmamus vobis Estanoris et totum littus usque ad medietatem aquæ, sicut a bonæ memoriæ Henrico et Stephano Anglorum regibus monasterio est concessum, etc... (*Et hæc bulla est cum subscriptione* XX *cardinalium.*)

LXXXII.

Assignationem quam Hugo secundus abbas S. Augustini Cantuariensis fecit de sacristia et camera monasterii ecclesiæ confirmat.

(Anno 1144.)

[*Ibid.*, p. 1806.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, etc.

C Quoties nobis illud petitur et *infra*, etc. Concessionem itaque possessionum sive reddituum ad luminaria continuanda, et ipsum monasterium reparandum et ornandum a te, fili abbas Hugo, cum fratrum consilio rationabiliter factam et scripto tuo confirmatam, præsentis scripti pagina confirmamus, et ratam manere censemus, videlicet duo molendina infra civitatem, x marcas de Ecclesia de Middelton, ita ut tres sint ad libros faciendos, et cætera septem reddantur altari, et omnes denarios qui oblati fuerint in festo Sanctorum Cosmæ et Damiani in vestra capella de Chistelet, et omnes denarios quos solebat habere de

siam et monasterium Fontis-Ebraudi cum multis laboribus et innumerabilibus expensis agitata fuerat, tandem, Dei miseratione permittente, ad tranquillitatis portum hoc modo deduximus. Investituram itaque quæ Turoni a venerabilibus Patribus Hugone Turonensi, Gaufrido Burdegalensi archiepiscopis, Gaufrido Carnotensi, Gilberto Pictaviensi, Bernardo Xantonensi, episcopis, et aliis pluribus personis adjudicata fuit quam etiam frater noster Ulgerius Andegavensis episcopus concessit, nos vice Andegavensis Ecclesiæ monialibus Fontis-Ebraudi concessimus et confirmavimus, ut firmiter deinceps et inconcusse habeant, teneant ac possideant. Ipsæ vero moniales bonam pacem se deinceps cum Ecclesia Andegavensi habituras nobis promiserunt et concesserunt. Statuimus autem quod Basletus omnia illa de quibus eum apud Calumnam investivimus, de cætero, salvo jure Andegavensis episcopi, habeat et possideat. Pro recompensatione vero damnorum suorum, quæ se multa et gravia pertulisse conquerebatur, statuimus ut mille solidi Andegavensis monetæ ei solverentur. Quod et factum est; et sic, Deo annuente, bona D concordia inter Andegavensem Ecclesiam et Fontis-Ebraudi monasterium composita. Hæc siquidem concordia facta est apud Fontem-Ebraudi per manum nostram in præsentia domnæ Petronillæ abbatissæ, et priorissæ Fontis-Ebraudi, et Mathildis sororis comitis [Britanniæ], in capitulo monialium ipsarum concordiam laudante et confirmante (forte laudantis et confirmantis). Interfuerunt huic concordiæ Bernerius abbas Nucariensis, et clerici nostri Theduinus magister scholarum, Guillelmus capellanus, Bricius capellanus, Garnerius notarius; clerici Andegavenses, Gaufridus de Sancto-Saturnino archidiaconus, Jonas capellanus, et plures alii. Ut autem hæc concordia firma et inconcussa permaneat, scripto huic commendare curavimus, et sub chirographi astipulatione firmari fecimus. Actum est hoc anno ab Incarnat. Dom. 1149, Eugenio papa in urbe præsidente, Ludovico rege Francorum in expeditione Jerosolymitana demorante. Sigillum Engelbaudi archiep. Turonensis., sigill. monasterii Fontis-Ebraudi. » Ex *Clypeo* Joan. de la Mainferme, t. II, p. 482.

capella Sanctæ Mildredæ in Thanet; et etiam medietatem candelarum et ceræ quæ oblatæ fuerint in memorato scilicet festo Cosmæ et Damiani, constitutionem ad vestitum monachorum a vobis communi consilio et assensu simili modo factam, nihilominus confirmamus. Si quis autem hujus nostræ confirmationis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non reatum suum congrua satisfactione correxit, honoris et officii sui dignitate careat, etc.

LXXXIII.

Ad regem Conradum.—De sua oppressione, et ipsum ad patrocinium Ecclesiæ Romanæ invitat.

(Anno 1144.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 609.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, charissimo filio CONRADO Romanorum regi illustri, salutem et apostolicam benedictionem.

Omne datum optimum (*Jacob.* I), etc. Populus enim Romanus nullas insaniæ suæ metas ponere volens, senatoribus, quos ante instituerat, patricium adjiciunt, atque ad hanc dignitatem Jordanem Petri Leonis filium eligentes, omnes ei tanquam principi subjiciuntur. *Et infra*: Deinde pontificem suum adeunt, ac omnia regalia ejus, tam in Urbe quam extra posita, ad jus patricii sui reposcunt: eumque more antiquorum sacerdotum de decimis tantum et oblationibus sustentari oportere dicentes, de die in diem animam justi affligere non timuerunt.

LXXXIV.

Willelmo patriarchæ Hierosolymitano privilegia quædam concedit.

(Anno 1144.)

[ROZIÈRE, *Cartul. du Saint-Sépulcre*, 6.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri GUILLELMO, Jerosolymitano patriarchæ, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Quanto apostolicæ sedi et beato Petro, apostolorum principi, ab universis Ecclesiis longe lateque diffusis reverentiam convenit exhiberi, dicente ad eum Domino: *Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, tanto magis in earum curam sive tuitionem nos oportet esse sollicitos et exacta diligentia laborare; cumque cætera venerabilia loca sanctorum honorare summopere debeamus, non ab re erit si civitatem regis magni sanctique sanctorum peculiarem locum ac reverentissimam Jerosolymitanam Ecclesiam specialius veneremur, eique dignitatem et jura sua conservemus. Quam enim idem Rex regum et Dominus dominantium corporali præsentia dignatus est visitare, suaque passione ac resurrectione, ascensione et sancti Spiritus missione voluit illustrare, debet ab universis fidelibus propensius honorari, et in suis opportunitatibus efficaciter confoveri. Hujusmodi nimirum intuitu, frater in Christo charissime Guillelme patriarcha, tuis justis postulationibus debita benignitate gratum impertientes assensum, civitates omnes atque provincias, quæ inpræsentiarum tibi et Ecclesiæ Jerosolymitanæ patriarchali seu metropolitico jure subjectæ, quæcunque etiam temporibus utriusque Balduini et Fulconis, Jerosolymitanorum regum, Ecclesiæ Jerosolymitanæ gratia divina restitutæ, et per authentica Romanorum pontificum privilegia confirmatæ sunt, vel si qua in futurum per industriam atque potentiam charissimi filii nostri Balduini, illustris et gloriosi Jerosolymorum regis, ad honorem Dei et salutem Orientalis Ecclesiæ de sub jugo paganorum eidem Jerosolymitanæ Ecclesiæ, Domino auxiliante, restituta vel aliis justis modis acquisita fuerint, tibi tuisque successoribus et [per] vos sanctæ Jerosolymitanæ Ecclesiæ per præsentis scripti paginas roboramus, et patriarchalem vel metropoliticam dignitatem ac reverentiam in eisdem civitatibus atque provinciis vobis auctoritate sedis apostolicæ confirmamus, salva reverentia et auctoritate sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

LXXXV.

Ad Salzburgensem archiepisc. et ad Gurgensem episcopum.

(Anno 1144.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 617.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus CHUONRADO Salzburgensi archiepiscopo, ROMANO Gurgensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Venientem ad apostolicam sedem dilectum filium nostrum Gerhoum Richerispergensem præpositum paterna benignitate suscepimus, et pro religione et honestate sua personam ejus honorantes cum gratia sedis apostolicæ ad propria remisimus. Ipsum itaque vestræ fraternitati attentius commendantes, per præsentia scripta rogamus, quatenus, sicut hactenus obtentu solius religionis et honestatis fecistis, pro beati Petri, et nostra reverentia ipsum de cætero honoretis, et diligatis, et in necessitatibus suis opem sibi et consilium tribuatis.

LXXXVI.

Ad episcopum Burgensem in Hispania.— Ut ecclesiam de Caradigua fratribus Cluniacensibus reformandam committat.

(Anno 1144.)

[*Bullar. Cluniac.*, p. 55.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri. . . . Burgensi episcopo.

Meminisse debet tua fraternitas quod ecclesiam de Caradigua dictante justitia tibi restituimus; facta vero restitutione discretionem tuam studiose monuimus, quatenus eamdem Ecclesiam fratribus Cluniacensibus, ad reformandam ibidem religionem, pro reverentia Beati Petri et nostra committeres. Quoniam igitur per eosdem fratres multa loco et in religione reformata, et bonis temporalibus augmentata, cognovimus; sicut tibi viva voce innuimus, ita per præsentia scripta mandamus, quatenus infra quadraginta dies, postquam præsentia scripta

susceperis, eamdem ecclesiam monachis Cluniacensibus committas, et in prioratum concedas, salva tamen tua et Ecclesiæ tuæ justitia. Si vero abbas, qui eidem loco præfuisse dignoscitur, sub obedientia Cluniacensis abbatis manere voluerit, nos ei injunximus ut eum charitative pertractet; sin autem secundum prudentiam tibi a Deo collatam ut et in alio loco provideas.

LXXXVII.

Ottoni episcopo Pragensi mandat ut monasterium Raygradense adversus Wratislaw, ducem Brunensem et alios nobiles tueatur.

(Anno 1144.)

[Boczek, *Cod. diplom. Morav.*, I, 232.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Ottoni Pragensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Conquerentes nobis transcripsere litteras dilecti filii... abbas et fratres ejusdem de Porevnov, quod sibi per laicas personas videlicet Wratizlaum ducem et nonnullos nobiles terræ ejusdem rapiendo et detinendo bona monasterii Raygradensis, quod eorum esse dignoscitur, non modicæ injuriæ et damnationes inferantur. Quapropter fraternitatem tuam hortamur, etc.

LXXXVIII.

Willelmo patriarchæ Hierosolymitano privilegia quædam concedit.

(Anno 1145.)

[Rozière, *Cartul. du Saint-Sépulcre*, 32.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Guillelmo, patriarchæ Hierosolymitano, salutem et apostolicam benedictionem.

Justum est ut, qui sua desiderat a successoribus mandata servari [præ] decessorum suorum statuta observare non negligat. Eapropter, venerabilis in Christo frater Guillelmus patriarcha, tuis justis postulationibus gratum impertimur assensum, atque prædecessoris nostri felicis memoriæ, papæ Innocentii, vestigiis inhærentes, concordiam, quæ inter Warmundum bonæ memoriæ, prædecessorem tuum, et Ebremarum, tunc Cæsariensem archiepiscopum, pacis intuitu facta est ac postmodum tam a te ipso quam a fratre nostro Gaudentio, Cæsareæ archiepiscopo, scriptis et testimoniis confirmata, ratam et inconvulsum perpetuis temporibus manere sancimus. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ confirmationis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat.

Datum Romæ, II Nonas Januarii.

LXXXIX.

Ad Petrum Cluniac. — Super subjectione abbatis monasterii S. Benedicti super Padum ipsi Cluniacensi abbati.

(Anno 1145, Jan. 11.)

[*Bullar. Cluniac.*, p. 34.]

Lucius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Petro Cluniacensi abbati, ejusque fratribus, salutem et apostolicam benedictionem.

Privilegiis quæ a sede apostolica Cluniacensi monasterio indulta sunt, diligenter inspectis, manifeste cognovimus quod Beati Benedicti monasterium a prædecessore nostro bonæ memoriæ Gregorio papa septimo Hugoni Cluniacensi abbati, ejusque successoribus commissum est, ut in ejus gubernatione atque custodia et potestatem habeant, et studium procurationis impendant. Obeunte quoque ipsius loci abbate, eorum semper provideat diligentia, quatenus idonea, et huic officio digna in loco regiminis secundum Regulam Sancti Benedicti, persona subrogetur; et quidquid in monasterio ad augmentum et observationem monasticæ religionis institui vel emendari oportuerit eorum semper magisterio et dispensatione administretur, salva quidem in omnibus auctoritate sedis apostolicæ, cujus juris locus ille esse dignoscitur. Idipsum quoque ab ipsius successoribus, nostris prædecessoribus, et præcipue papa Calixto felicis memoriæ statutum est et confirmatum, qui in sua confirmatione addidit, ut in eodem Beati Benedicti monasterio, sine Cluniacensis abbatis consilio, provisione et præcepto abbas nullatenus eligatur, nullusque episcoporum sine commendatitiis litteris Cluniacensis abbatis eidem electo consecrationis vel ordinationis manum imponat; alioquin et consecrator tanquam constitutionis apostolicæ prævaricator graviori subjaceat ultioni, et consecrati electio sive ordinatio, donec apostolicæ sedi et ejus Cluniacensi monasterio satisfiat, irrita habeatur. Nunc autem nostro tempore, dilecte in Domino fili Petre abbas, tam per te, quam per fratres tuos, nostris prædecessoribus et nobis etiam sæpe conquestus es, quod te, inconsulto contra supradictum tenorem sibi abbatem elegerint, et debitam tibi obedientiam ac reverentiam subtrahant. Unde prædecessor noster felicis memoriæ papa Innocentius per litteras suas eis mandavit ut Guillelmus abbas, qui vobis inconsultis electus et ordinatus fuerat, cum honestis et discretis personis de fratribus suis, monasterium et fratres Cluniacenses visitaret, et tibi, Petre abbas, obedientiam ac reverentiam, quemadmodum suus prædecessor bonæ memoriæ Henricus exhibuisse dignoscitur, cum humilitate et charitate exhiberet; quo nequaquam per eos adimpleto, et vobis in vestra querimonia persistentibus, per apostolica eis scripta mandavimus, ut præfatus Guillelmus abbas cum honestis et discretis personis et privilegiis sui monasterii in præteritis Beati Andreæ octavis nostro se conspectui præsentaret, ut utrius-

que partis causa cognita, pacem inter vos, Domino auxiliante, componeremus. Fratribus autem vestris eodem termino nostro conspectui præsentatis, nec ipse venit, nec per fratres suos, qui nostro se conspectui præsentarent, pax inter vos potuit reformari. Quia ergo tam manifestæ Cluniacensis justitiæ ulterius deesse non possumus, per apostolica eis scripta mandavimus, atque præcipimus quatenus ipse Guillelmus abbas, ut supra diximus, cum honestis et discretis personis de fratribus suis, occasione dilationis remota, Cluniacense monasterium visitet, atque tibi, Petre abbas, obedientiam ac reverentiam quam prædecessores tui tuis prædecessoribus exhibuisse noscuntur, humiliter exhibeat. Quod si infirmitate gravatus ipse id adimplere non poterit, per meliores personas ipsius monasterii idipsum adimpleat. De cætero vero, ne in eodem Sancti Benedicti monasterio, nisi juxta prædictum tenorem privilegiorum sedis apostolicæ, abbatis fiat electio, apostolica auctoritate prohibemus. Quod si facta fuerit, irrita et vacua habeatur.

Datum Romæ, III Idus Januarii.

XC

Privilegium pro ecclesia S. Blasii Frideselensi.

(Anno 1145, Jan. 16.)

[Exstat in tabulario regio Hannoverano, teste JAFFÉ, *Regesta Rom. pont.*, p. 613.]

XCI.

Sancti Sabæ monasterium Cluniacensibus perpetuum subjicitur.

(Anno 1145, Jan. 19.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 613.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio PETRO Cluniacensi abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Etsi Ecclesiarum omnium cura nobis ex apostolicæ sedis administratione immineat : illis tamen locis, quæ nostro regimini specialiter commissa sunt, atque infra Urbem sita, juris sanctæ Romanæ Ecclesiæ esse noscuntur, propensiori nos convenit affectionis studio imminere. Beati Sabæ monasterium, a temporibus beatissimi papæ Gregorii in religione et honestate fundatum, atque magnis et amplissimis possessionibus ditatum fuisse dignoscitur. Nunc autem peccatis exigentibus, et religio elapsa est, et pravorum hominum superabundante nequitia, bona et possessiones distractæ sunt, et ab ipso contra justitiam alienata. Eapropter, dilecte in Domino fili Petre abbas, quoniam Cluniacense monasterium, per omnipotentis Dei gratiam, tandiu longe lateque religione præcipua floruit, et bonæ opinionis odore multos aspersit : præfatum sancti Sabæ monasterium cum omnibus ad ipsum pertinentibus, ad reformandam ibidem religionem, ad meliorandum etiam et disponendum, tibi, tuisque successoribus in perpetuum committimus : ut in ipsius restitutione et gubernatione, studium et sollicitudinem, impendatis, et potestatem habeatis. Decernimus etiam ut sine Cluniacensis abbatis provisione et consilio, ibidem abbas de cætero nullatenus eligatur. Sed vestra semper provideat diligentia, quatenus idonea, et huic officio digna in loco regiminis, secundum regulam S. Benedicti, persona subrogetur, et quidquid in monasterio ad augmentum et observationem monasticæ religionis institui, vel emendari oportuerit, vestro semper magisterio et dispensatione administretur. Salva quidem in omnibus auctoritate sedis apostolicæ, cujus juris locus ille esse dignoscitur. Si qua igitur ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, etc.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi, cum decem et octo cardinalibus.

Datum Romæ per manum Baronis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, XIV Kal. Februarii, indict. VIII, Incarnat. Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii II papæ anno I.

XCII.

Ad Petrum Cluniacensem abbatem. — Missos ad se Cluniacenses monachos in ecclesia Sancti Sabbæ locatos significat.

(Anno 1144, Jan. 200.)

[Dom BOUQUET, *Recueil*, XV, 416.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis PETRO abbati et monachis Cluniacensibus salutem et apostolicam benedictionem.

Fratres vestros debita benignitate suscepimus, eosque apud Sanctum Sabam honeste locavimus, Maxima vero urbis perturbatione (8) præpediti, quam per dilectos filios nostros Joannem camerarium et alios fratres vestros plenius intelligere poteritis, abbatem ibi ordinare nequivimus ; locum tamen ipsum cum omnibus pertinentiis suis per privilegium nostrum vobis concessimus et confirmavimus. Quam citius autem per Dei gratiam ab his expediti, magistro Mario qui hactenus eidem loco præfuerat, quem pro ipsorum novitate provisorem eis per aliquantulum temporis dimisimus, providere curabimus, et illum qui a fratribus vestris nobis designatus est, ibidem ad honorem Dei et sanctæ Romanæ Ecclesiæ et Cluniacensis monasterii, Domino auxiliante, in abbatem ordinare curabimus. Rogamus autem ut pro nobis et universo statu sanctæ Dei Ecclesiæ speciales orationes ad Dominum faciatis et per religiosos congregationis vestri ordinis fieri studeatis.

Datum Romæ, XIII Kal. Februarii.

(8) De his turbis Godefridus Viterbiensis, « Lucius II, inquit, intendens senatum exstinguere, cum ingenti militia Capitolium Romæ conscendit, ut sedentes ibi tunc senatores cum dedecore removeret. Senatus autem populusque Romanus ad arma conversus, papam cum suis omnibus a Capitolio in momento repellunt ; ubi papa, sicut tunc audivimus, lapidibus magnis percussus, usque ad obitus sui diem, qui proxime secutus est, non sedit in sede. »

XCIII.

Privilegium pro monasterio Baumburgensi.

(Anno 1144, Jan. 23.)

[*Monumenta Boica*, II, p. 187.]

LUCIUS espiscopus, servus servorum Dei, dilectis filiis GODESCALCO Paumbercensi præposito, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris, regularem vitam professis, in perpetuum.

Ad hoc nobis Ecclesiæ Catholicæ cura a summo pastore Deo commissa est, ut Dei servos paternis affectibus diligamus, et eo amplius studeamus ipsorum devotionem modis omnibus confovere, quo ferventius ipsis disciplinis ecclesiasticis, et sanctorum Patrum regulis inhærere noscuntur. Tunc enim Deo gratus apostolicus impenditur famulatus, si sanctorum locorum salubris institutio, rigor et ordo nostris patrociniis in religionis puritate fuerint conservata. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et Beatæ Margaretæ ecclesiam in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona eadem ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis, Deo propitio, poteris adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exhibenda vocabulis: Scirnisca, Rota curtem et molendinum unum, Homdorf, Windeberc cum suis pertinentiis; prædia quæ a Berengario comite, et aliis Dei fidelibus devotionis intuitu vobis concessa sunt. Liceat etiam præposito, qui pro tempore fuerit, advocatum quem eidem loco utilem et necessarium esse perspexerit, communis vel sanioris partis fratrum consilio, secundum Deum eligere; et si inutilis apparuerit removere, sicut a prædecessoribus nostris bonæ recordationis Paschali, Honorio et Innocentio statutum esse dignoscitur, et scripto suo firmatum. Sane laborum vestrorum quos propriis manibus aut sumptibus colitis, seu de nutrimentis vestrorum animalium nullus omnino clericus vel laicus decimas a vobis exigat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci præposito vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur, nisi quem fratres communi consilio, vel pars consilii sanioris, secundum beati Augustini Regulam præviderit eligendum. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva sedis apostolicæ auctoritate, et diœcesani episcopi canonica justitia. Ad indicium autem hujus a sede apostolica perceptæ

A protectionis unam bisantium aureum, nobis nostrisque successoribus annualiter persolvetis. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Dei et Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

B Datum Romæ per manum Baronis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, x Kal. Februarii, indictione VII, Incarnationis Dominicæ anno 1144, pontificatus vero domni Lucii II papæ anno primo.

XCIV.

Ad monachos S. Pancratii.— Irritas declarat chartas per quas filii Patribus suis successores fiant in ecclesiis.

(Anno 1144-1145.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 615.]

LUCIUS episcopus, servus servorum Dei, priori et monachis Sancti Pancratii salutem et apostolicam benedictionem.

C Cum simus ad regimen universalis Ecclesiæ, Domino disponente, vocati, sicut ea solvere debemus, quæ ipsius Ecclesiæ nutriunt honestatem; sic ea tenemur evellere quæ canonicis obviant institutis, et materiam dissolutionis videntur afferre. Sane relationis vestræ tenore comperimus pravam apud vos, sub prædecessorum vestrorum negligentia, consuetudinem introductam, quod filii eorum, qui vestras ecclesias tenuerunt, ut.... patribus ab ipsis antecessoribus nostris confirmationem de obtinendis ecclesiis, consecuti, sub reprehensibili collusione volunt ipsas ecclesias jure successionis habere, et talium confirmationum obtentu aliqua pensione retenta, patres filios sibi constituere successores. Cum igitur ex hoc et canonicæ disciplinæ vigor

D infringitur, et temporalia vobis damna proveniunt; prædictas concessiones vel confirmationes, taliter ab eorumdem locorum priore, vel etiam ab apostolica sede veritate tacita impetrata, irritas esse censemus; præsentium vobis auctoritate licentiam concedentes, ut in ecclesiis vestris, non obstantibus concessionibus, aut confirmationibus illis, liceat vobis idoneas personas eligere, et electas episcopo præsentare, ut animarum cura recepta de spiritualibus ei, vobis autem de temporalibus debeant respondere. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire; si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, et

beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Dat. Vellet. K. J.

XCV.

*Ad*** cum adhuc presbyter cardinalis.*

[Mansi *Concil*, XXI, 617.]

De abusivis et abusationibus quæ hoc tempore in Ecclesia Dei fiunt, multa, reverende frater, in charta notasti, et plura notare potuisti quia peccatis nostris exigentibus multo plura fiunt in hoc periculoso tempore, quam in diebus patrum nostrorum. Quæ tanto liberius et crebrius sunt, quanto nulli, aut paucissimi sunt, qui ex adverso ascendant, et murum pro domo Israel opponendo stent in prælio in die Domini. Unde credimus Antichristum vel jam venisse, vel in proximo venturum esse, cujus faciem, sicut in Job legitur, præcedit egestas : egestas siquidem virtutum, et virtuosorum hominum, ut eo liberius voluntatem suam faciat, quo fere nullus est qui ei contradicat. Inter hoc autem, bone frater, quid tibi agendum sit non ignorat tua religiositas a cunabulis sacris litteris erudita. Ego autem, hoc mihi video faciendum, et utinam faciam ! et hoc tibi consulo tanquam charissimo fratri, ut abominationes quæ fiunt Domini adjutorio vitemus, et super his qui faciunt doleamus, qualenus vir ille vestibus lineis de quo in Ezechiele legitur, Tau super frontem nostram signet, et non occidamur.

VARIORUM AD LUCIUM PAPAM

18 EPISTOLÆ.

—

I.

Alphonsi regis Portugaliæ epistola ad Lucium II papam, qua regnum suum Romanæ Ecclesiæ tributarium constituit.

(Baluz., *Miscell.* edit. in-fol., tom. III, pag. 78.)

Lucio secundo A. rex Portugalensis (9).

Claves regni cœlorum beato Petro a Domino nostro Jesu Christo concesssas esse cognoscens, ipsum patronum et advocatum apud Deum omnipotentem habere disposui, ut et in vita præsenti opem illius et consilium in meis opportunitatibus sentiam, et ad præmia felicitatis æternæ ipsius suffragantibus meritis valeam pervenire. Quocirca ego Adefonsus Dei gratia Portugalensis rex per manum domini G. diaconi cardinalis, apostolicæ sedis legati, domino et Patri meo papæ Innocentio hominium feci, et terram quoque meam beato Petro et sanctæ Romanæ Ecclesiæ offero sub annuo censu quatuor unciarum auri, ea videlicet conditione et tenore ut omnes qui terram meam post decessum meum tenuerint, eumdem censum annuatim beato Petro solvant, et ego, tanquam proprius miles beati Petri et Romani pontificis, tam in me ipso quam in terra mea vel in iis etiam quæ ad dignitatem et honorem meæ terræ ac etiam defensionem et solatium apostolicæ sedis habeam, et nullam potestatem alicujus ecclesiastici sæcularisve dominii, nisi tantum apostolicæ sedis vel a latere ipsius missi, unquam in terra mea recipiam (10).

Facta oblationis et fortitudinis charta Idus Decembris, æra MCLXXX. Ego supradictus Adefonsus Portugalensis rex hanc chartam fieri jussi, et libenti animo coram idoneis testibus propria manu confirmo (11).

Ego Joannes Bracarensis episcopus confirmo.

Ego B. Colimbriensis episcopus confirmo.

Et ego Petrus Portugalensis episcopus confirmo.

II.

Ulgerii Andegavensis episcopi ad Lucium II papam. — Odonem S. Martini Turonensis decanum commendat.

(Duchesne, *Hist. Franc. script.*, IV, 769.)

Lucio Dei electione summo pontifici, dilectissimo domino suo et omnium Ulgerius, ejusdem permissu Andegavensis licet indigne dictus episcopus, et servus ejus, officiosam subjectionem, et devotam obedientiam.

Charissimos pedes sacrosanctæ majestatis vestræ precibus et supplicatione postulare præsumimus, quatenus venerabilem decanum Beati Martini dominum Odonem, virum egregium, cum ad vestram venerit præsentiam, pro vestræ benignitatis misericordia dulciter et mansuete suscipiatis, et ejus graves molestias in lætitiam convertatis, et cum plenitudine pacis et gratiæ vestræ, quod vestram serenitatem decet, eum ad nos et ad propria remittatis. Coram vobis, cui perniciosum est mentiri, testamur quod cum ad modo dictam ecclesiam venissemus, et capitulum, quod tunc frequentissimum residebat, fuissemus ingressi, nullum in fratribus illis intelleximus, qui in superius nominatum decanum clamaret, vel ei in aliquo derogaret. Sed potius ei plurimum ob istiusmodi increpationem vestram condolebant, et unanimes voce concordi

(9) Proclamatus rex an. 1139. Marian. l. x, c. 17.

(10) Vide Innoc. III, lib. I, epist. 99, 441, 448, 447 ; lib. XIV, epist. 59 ; lib. XV, epist. 24.

(11) Pontificis responsum vide supra sub num. 20.

commendantes eum, promittebant totum scire suum, et totum posse suum, et se venturos ad genua vestræ misericordiæ si opus sit, et facturos in ejus defensione quidquid bonorum devotio filiorum habet facere pro defendendo bono patrono suo. Probatæ et religiosæ personæ orant pro illo nobiscum, quas ipse consuevit fulcire consilio, et fovere auxilio. Conservet vos Deus desideratum Patrem et rectorem Ecclesiæ suæ et toti mundo diu superstitem. Pro vobis, Pater, oramus, et in capitulis et in conventibus orari facimus.

III.

Ejusdem ad eumdem.— Robertum priorem S. Cosmæ Turonensis commendat.

(DUCHESNE, *ibid.*)

LUCIO, Dei electione summo pontificum, reverentissimo Patri suo, et omnium, et domino, ULGERIUS dictus Andegav. episcopus, servus sanctitatis, devotam subjectionem et officiosam obedientiam.

Domnus Rotbertus venerabilis prior Sancti Cosmæ Turonensis, vir quidem magnæ religionis, ad januam vestræ misericordiæ pro negotiis et necessitatibus pauperis Ecclesiæ, cui auctore Deo præsidet, et pro qua plurimum laboravit, proficisci deliberavit. Unde nos confisi de vestræ misericordiæ consuetudine, pedibus vestræ Majestatis supplicare rogando præsumimus : quatenus eum, cum ad vestra genua venerit, benigne suscipiatis, et in petitionibus suis, quas dignas auditu ante clementiam vestram fuderit, efficaciter exaudiatis, et a serenitate vultus vestri lætum ad propria eum remittatis. Quanto citius potero dirigam ad vestram paternitatem Peloquinum clericum et servum vestrum, officialem meum, cum intersignis servitutis meæ : qui vice mei desideratos vestros vultus videndo, et optatam vestram sospitatem mihi nuntiando, desiderium meum impleat. Quandoquidem impediente infirmitate mea et senectute, ad vos, charissime domine, venire non sufficio. Conservet vos pietas Christi diu superstitem super terram, piissimum Patrem Ecclesiæ suæ. Valete.

IV.

Ecclesiæ Leodiensis ad Lucium papam. — De nova hæresi deque Americo ab ea converso, quem illi commendat.

(MARTÈNE *Ampl. Collect*, I, 777.)

Domino et Patri reverendo L. Dei gratia summo pontifici Ecclesia Leodiensis, fideles orationes et in Christo debitæ subjectionis obedientiam.

Ut arbitramur, et res ipsa declarat, idcirco divina dispositio in arce catholicæ Ecclesiæ sedem Romanam posuit, ut ipsius providentia suis membris tutela procuretur, et ad eam refugium habeant, quibus surgentia bella exitium minitantur. Igitur veterum hostium deprehensas noviter insidias ad vestram paternitatem, cui credita est sollicitudo omnium ecclesiarum, deferimus, ut eorum conatus vestra relidantur industria, qui sub specie religionis animas simplicium in errorem ducunt, et unius integritate fidei, quæ multis in locis vulnerata est, sicut apud nos compertum nunc esse constat, sancta Dei convalescat Ecclesia. A Monte Guimari (12), quo nomine quidam vicus in Francia dicitur, quædam hæresis per diversas terrarum partes defluxisse cognoscitur; quæ adeo varia et multiplex est, ut sub unius certo vocabulo minime comprehendi posse videatur, cujus apud nos sectatores quidam detecti, convicti et confessi sunt, hos turba turbulenta raptos, incendio tradere deputavit; sed nos, Dei favente misericordia, pene omnes ab instanti supplicio, de ipsis meliora sperantes, vix tamen eripuimus : quorum unus hic est quem ad paternitatem vestram sua petitione destinare curavimus. Hæresis hæc diversis distincta est gradibus; habet enim auditores, qui ad errorem initiantur; habet credentes, qui jam decepti sunt; habet christianos suos, habet sacerdotes, habet et cæteros prælatos sicut et nos. Hujus hæresis nefandæ blasphemiæ sunt, quod in baptismo peccata remitti negat, quod sacramentum corporis et sanguinis Christi inane reputat, quod per impositionem pontificalis manus conferri nil asseverat, quod neminem Spiritum sanctum accipere credit, nisi bonorum operum præcedentibus meritis, quod conjugium damnat, quod apud se tantum ecclesiam catholicam esse prædicat, quod omne juramentum velut crimen judicat. Hi tamen qui hujus sceleris sectatores sunt, sacramentis nostris ficte communicant, ad nequitiæ suæ velamentum. Horum adhuc auditor erat hic Americus, quem ideo ad vos direximus, ut vestro judicio Deo et sanctæ ipsius Ecclesiæ satisfaciat, et sponsionem quam fecit beatis apostolis, cum in discrimine vitæ positus esset, adimpleat. Vovit enim, ut dicit, si eorum meritis et precibus evadere posset, quod eorum limina devotus visitaret, ut ipsis gratiarum actiones pro conservata salute rependeret; alios vero hujus erroris participes per religiosa loca divisimus : quid super eis ad correctionem agendum sit a vobis exspectantes. Præterea charitati vestræ notificamus quia secundum quod ab his qui a nobis deprehensi sunt, accepimus, omnes Gallici regni atque nostri civitates hujus erroris veneno ex parte magna infectæ sunt. Provideat itaque vestræ paternitatis solertia, ne virus hoc altius serpat, sed cauterio diligentiæ salutaris aduratur, ut deficiat. Vale.

(12) Forte Monte Limarii urbe Galliæ in Delphinatu ad radices collis, haud procul a Rhodano fluvio, circa quam Petrus de Bruis Lucii II tempore errores suos disseminavit, qui magnam cum descriptis hac in epistola affinitatem habent.

ANNO DOMINI MCXLIII.

WILLELMUS
MALMESBURIENSIS MONACHUS.

NOTITIA.

(Ex proœmio D. Georgii Waitz, prof. publ. Gott., ad Excerpta ex Willelmi scriptis Malmesburiensis historicis, *Monumenta Germaniæ historica*, Scrip. t. X, p. 449.)

Inter rerum Anglicarum scriptores qui sæculo XII *floruerunt, primum locum tenet Willelmus, monachus Malmesburiensis, vir litterarum amore, industria et doctrina conspicuus, qui iterum iterumque res patrias et externas exponendas sibi sumpsit, eoque magnam apud posteros laudem meruit. Eodem consilio hoc sæculo Florentius Wigorniensis, Henricus Huntindoniensis et Simeon Dunelmensis ducti sunt, necnon posterioris ævi scriptores, Willelmi plerumque vestigiis inhærentes, Rogerus de Wendower alii, libros suos rerum in Gallia, Germania, Italia atque Terra Sancta gestarum narratione ornaverunt.*

Willelmus, inde a pueritiæ annis litteris opera navata, non vulgarem scribendi peritiam sibi comparavit, et mox magno historiæ amore illectus, præter Vitas sanctorum et opera quædam theologica philosophicaque, tel ver quater libros historicos componendos suscepit. Qua de re ipsum disserentem audiamus (1): Diu est, *inquit*, quod et parentum cura et meapte diligentia libris insuevi. Hæc me voluptas jam inde a pueritia cepit, hæc illecebra mecum parilibus adolevit annis; nam et ita a patre institutus eram, ut si ad diversa declinarem studia, esset animæ dispendium et famæ periculum. Quocirca memor sententiæ : « Cupias quodcunque necesse est » extorsi juventuti meæ ut libenter vellem quod non velle honeste non possem. Et multis quidem litteris impendi operam, sed aliis aliam. Logicam enim, quæ armat eloquium, solo libavi auditu; physicam, quæ medetur valetudini corporum, aliquanto pressius concepi; jam vero ethicæ partes medullitus rimatus, illius majestati assurgo, quod per se studentibus pateat et animos ad bene vivendum componat; historiam præcipue, quæ jocunda quadam gestorum notitia mores condiens ad bona sequenda vel mala cavenda legentes exemplis irritat. Itaque cum domesticis sumptibus nonnullos exterarum gentium historicos conflassem, familiari otio quærere perrexi, si quid de nostra gente memorabile posteris posset reperiri. Hinc est quod ab antiquo scriptis non contentus, ipse quoque scripturire incepi, non ut scientiam meam, quæ pene nulla est, proponerem, sed ut res absconditas, quæ in strue vetustatis latebant, convellerem in lucem. Quapropter opiniones volaticas despuens, chronica longe lateque corrogavi, sed nihil propemodum hac, fateor, profeci industria. Omnibus enim decursis, inops remansi scientiæ, quippe ante non inveniens quod legerem quam lecturire desinerem.

Tria exstant opera historica ab Willelmo conscripta, Gesta regum Anglorum, Gesta pontificum Anglorum, Historia novella; præter quæ ipse Chronicam affert libris tribus digestam, qua nunc caremus (2). *Quadragesimo ætatis anno nondum exacto, majorem horum partem Willelmus confecisse videtur* (3). *Sed neque postea hac cura se abdicavit. Nam cum regum Anglorum Gesta inter annos* 1119-1124 *scripserit, Historiam*

(1) Gestorum libr. II, prol.

(2) Historiæ novellæ prologus Roberto, filii regis Heinrici et comiti Glœcestrensi, inscriptus : *Pleraque gestorum præcellentis memoriæ patris vestri stylo apponere non neglexi, et in quinto libro regalium actuum et in tribus libellis quibus Chronica dedi vocabulum. Nunc ea quæ moderno tempore... acciderunt in Anglia ut mandentur posteris, desiderat animus vestræ serenitatis.* Chronicon illud fortasse historiam annorum 1120-1128 exposuit. In illo enim anno Gesta regum desinunt, inde ab hoc Historia novella incipit.

(3) Hardy ex Willelmi commentariis in Lamentationes Jeremiæ ineditis affert (Præf. p. I, n. 3), hos quadragesimo ætatis anno scriptos esse ibique Willelmum se juventutis diebus in historia scribenda delectatum esse profiteri.

novellam usque ad a. 1142 *deduxit, eamque longius continuandam sibi proposuerat* (4). *Quod quominus faceret, ipsum morte impeditum esse verisimile est. Præterea de Willelmi vita nihil fere constat, qui annos in monasterio Malmesburiensi deguisse videtur, ubi primum librarii, postea præcentoris officium susceperat, abbatis dignitate sibi oblata sed non recepta. Verum etiam in aliis Angliæ ecclesiis libros et notitias collegit, quibus in historia conscribenda uteretur; cum viris dignitate conspicuis non raro conversatus est, ex quorum ore quæcunque de rebus apud exteros gestis narraverunt in schedas retulit*(5), *et quamvis « volaticas famas » se sprevisse dicat, his nimis fisus esse videtur* (6).

Cum Willelmus, historia suæ gentis antiqua elegantius et ornatius descripta, rebus vero suo tempore gestis satis fideliter et candide narratis, magnam sibi laudem comparaverit, multis in eo tamen vituperabilis videbatur quod nimia crudelitate res miraculosas et fabulosas memoriæ tradiderit. Et sane negari nequit multa apud Malmesburiensem legi quæ a vera historia longe recedant, eaque maxime in illa libri parte qua aliena regna tetigit. His enim locis plerumque non scriptos libros aliave monumenta fide digna adhibuit, sed rumorem populi, monachorum aliorumque hominum narrationes secutus est, id fortasse studens ui his illecebris propositis clerici et laici ad libros legendos allicerentur. Quæ opinio ipsum certe non fefellit. Nam posterioris temporis scriptoribus hæc præcipue se commendarunt, a multis exscripta et latius propagata. Neque nobis prorsus displicebunt. Nam si veræ historiæ minus conferant, ad traditionem et vulgi narrationes medio ævo per gentes circumlatas cognoscendas faciunt.

(4) Liber III his verbis finit: *Sed hæc in volumine sequenti Deo volente latius expedientur*, quorum loco in aliis codicibus, nonnullis additis, hæc ejusdem sententiæ leguntur: *Quæ tamen latius persequi fert animus, si unquam dante Deo ab his qui interfuere veritatem accepero.*

(5) Cf. quæ infra leguntur c. 170: *dicam quod a quodam loci nostri monacho genere Aquitanico, ætate provecto, arte medico, in pueritia audire me memini*; c. 263: *seria relatione ejus audivi qui se illa ex ore Hugonis abbatis Cluniacensis audisse juraret*; c. 290: *Audivi virum veracissimum referentem*, c. 293; *dicam quod ibidem accidisse vir reverendus mihi narravit.*

(6) Ita c. 167: *non absurdum*, inquit, *erit, ut opinior si litteris mandemus quæ per omnium ora volitant.* Cf. tamen c. 194: *Occurrunt hoc loco quæ de illo viro feruntur magna miracula — quibus ideo supersedeo, quia æstimationem lectoris supergredi nolo*, et verba quibus in Gestorum fine c. 445 gloriatur: *Ego enim veram legem secutus historiæ, nihil unquam posui nisi quod a fidelibus relatoribus vel scriptoribus addidici.*

NOTITIA LITTERARIA

(Fabric., *Biblioth. med. et inf. Latinitatis*, tom. III, pag. 152.)

Willelmus Somerset *Malmesburiensis* a Maildulphi curia (Maildulphesbury) monachus ord. Bened. et *bibliothecarius* ac præcentor Meldunensis sive Malmesburiensis, prosa et carmine eruditus et de historia patria sive Anglorum meritissimus, *cujus libros*, inquit cap. 166. Lelandus, *cum in manus sumo, sumo autem cum frequentissime tum lubentissime, toties vel admirari cogor hominis diligentiam, felicitatem, judicium. Diligentiam, quod passim ostendat se ingentem bonorum auctorum numerum legisse: felicitatem, quod illorum elegantiam et nervos æmulus ipse in suis lucubrationibus belle exprimat: judicium denique, quod multa ab aliis temere scripta, ad incudem revocet revocataque luci et veritati restituat.* Vixit adhuc, plura pollicitus anno Christi 1143. Edita ejus scripta hæc sunt:

Regalium sive *De rebus gestis regum Anglorum* a primo Saxonum adventu, circa annum 449, ad annum duodevicesimum Henrici I, sive A. C. 1127, *libri* V, ad Robertum Glocestriæ comitem, regis Henrici filium.

Historiæ novellæ libri tres ab A. 1127 ad an. 1143, ad eumdem Robertum.

De gestis pontificum Anglorum ad annum circiter 1125 libri IV, quorum *primus* est de Cantuariensibus, Roffensibusque. *Secundus*, de Londinensibus atque Orientalium Anglorum, Occidentaliumque Saxonum episcopis et monasteriis. *Tertius*, de Eboracensibus, Hangustaldensibus et Witternensibus, Candidæ Casæ, Lindisfarnensibus ac Dunelmensibus, *Quartus*, de Wigorniensibus, Herefordensibus, Legecestrensibus, Dorcestrensibus sive Lincolniensibus atque Eliensibus. Hæc scripta Willelmi prodiere in collectione Historicorum Angliæ post Bedam præcipuorum, curante Henr. Savilio Lond. 1596, et Francof. typis Wechelianis 1601, fol.

Librum V *de pontificibus Anglorum* primus edidit H. Warthonus in limine tomi II Angliæ sacræ, Lond. 1691, fol., et sub idem tempus Thomas Galeus inter Scriptores XV, Oxon. 1691, fol. pag. 337. In eo præter plures *de antiquitatibus Malmesburiæ* chartas, continetur *Vita Aldhelmi* Shireburnensis episcopi, cujus solam epitomen Baleus viderat, edideratque Mabillonius Sæc. Benedictin. IV, pag. 726.

Vita S. Wulstani episcopi Wigorniensis ad fratres Wigornienses, libris III, in tomo secundo Angliæ sacræ, pag. 241-260, et cum notis Henschenius tom. VI Maii 25, p. 79.

Liber *de antiquitate Ecclesiæ Glastoniensis*, ab eodem vulgatus Galeo in laudata XV scriptorum sylloge, p. 289.

Epistola ad Petrum monachum Meldunensem, *præfixa Joannis Scoti* Erigenæ *libris* V *de naturarum divisione*, et ex ms. Thuano edita a Thoma Galeo ante Scoti libros, Oxon. 1681, fol.

Multa alia condidit Willelmus necdum prolata in lucem, qualia sunt, memorata Lelando cap. 166, Baleo II, 73, et Pitseo p. 209.

De serie evangelistarum, vario genere carminis, A libri XV.

Commentarii in threnos Jeremiæ, libris IV, ms. in bibl. Cottoniana.

De miraculis B. Mariæ Virginis, libri IV. *De miraculis S. Andreæ.*

De indigenarum sanctorum miraculis.

Epitome historiæ Haimonis, *Floriacensis monachi*, a Justiniano ad Carolum M. ms. in bibliotheca collegii Baliolensis, Oxon et in Bodleiana.

Genealogia Henrici II regis Angliæ.

Itinerarium Joannis abbatis Meldunensis, Romam cum Petro monacho Meldunensi profecti; multis plane, Lelando teste, rebus memorabilibus refertum.

De antiquitate Glessoburgensis monasterii, ad Henricum Soliacum Wintoniensem episcopum. Baleo *Antiquitates Glasconiæ*, mss. in bibl. collegii S. Benedicti Cantabrig.

Vita Indracti, Hiberniæ reguli, qui S. Dunstani discipulus fuit.

Vita S. Patricii, libri II ad monachos Glassoburgenses. *Vita S Benigni, S. Dunstani*, libri duobus.

De gente Wydenorum sive *Vugdenorum*. *Chronicorum libri* III, quorum meminit. præf. ad Historiam novellam.

Sermones et Epistolæ.

Ex *abbreviatione* librorum *Amalarii De officiis ecclesiasticis* ms. in biblioth. Lambethana locum affert H. Warthon pag. 360 Auctarii ad Usserium de sacris Scripturisque vernaculis. Præfationem Rabano Mauro parum æquam, rd *Robertum* amicum, (nescio an diversum a Glocestriæ comite) in cujus gratiam hunc laborem in se suscepit, et epilogum primi ultimique libri edidit Petrus Allixius in calce præfationis ad Determinationem Joannis Parisiensis de modo existendi corpus Christi in sacramento altaris. Lond. 1686, 8.

CL. V. HENRICI SAVILII

EPISTOLA NUNCUPATORIA.

(*Rerum Anglicarum Scriptores post Bedam præcipui*, Londini 1596, fol.)

—

SERENISSIMÆ POTENTISSIMÆQUE PRINCIPI

ELIZABETHÆ

ANGLIÆ, FRANCIÆ ET HIBERNIÆ REGINÆ.

—

Historiæ nostræ particulam quidam non male, sed qui totum corpus ea fide eaque dignitate scriptis complexus sit, quam suscepti operis magnitudo postularet, hactenus plane neminem exstitisse constat. Nam Polydorus, ut homo Italus, et in rebus nostris hospes, et (quod caput est) neque in rep. versatus, nec magni alioqui vel judicii vel ingenii, pauca ex multis delibans, et falsa plerumque pro veris amplexus, historiam nobis reliquit cum cætera mendosam, tum exiliter sane et jejune conscriptam. Nostri ex fæce plebis historici, dum majestatem tanti operis ornare studuerunt, putidissimis ineptiis contaminarunt. Ita factum est nescio qua hujusce insulæ infelicitate, ut majores tui, serenissima Regina, viri maximi, qui magnam hujus orbis nostri partem imperio complexi, omnes sui temporis reges rerum gestarum gloria facile superarunt, magnorum ingeniorum quasi lumine destituti, jaceant ignoti et delitescant. Cui malo dum medicinam quærerem, neque ita essem vel animo vacuus, vel ab illis subsidiis et quasi instrumentis historiæ scribendæ instructus, ut opus a fundamentis exstruerem victurum, serisque nepotibus temporum illorum memoriam transmissurum, feci tamen, quod potui, non invitus, ut ex situ et squalore pulvereque eruerem, et in lucem primus emitterem vetustissimos rerum nostrarum auctores, non illos quidem facundos, sed fidos rerum gestarum interpretes, eo consilio ut alii, qui et otio abundarent et ingenio, hos quasi ad manum haberent rerum nostrarum commentarios, unde sumerent quæ ad tanti operis exædificationem pertinerent. Inter quos cum et narrationis fide et judicii maturitate principem locum teneat Guilielmus Malmesburiensis, homo, ut erant illa tempora, litterate doctus, qui septingentorum plus minus annorum res tanta fide et diligentia pertexuit, ut e nostris prope solus historici manus explesse videatur; hunc mihi cum primis e tenebris eruendum tuoque augustissimo nomini inscribendum curavi, ut qui olim sæculorum aliquot obscuritatem ingenii sui lumine discussit, nunc vicissim redivivus a serenissima Majestate Tua lucem et splendorem mutuetur. Huic proximi, sed longo forsan intervallo proximi Huntindoniensis, et Hovedenus, auctores cum primis boni et diligentes, verissimique superiorum temporum indices; quibus Ingulphum a plurimis antiquitatum nostrarum sitientibus magnopere desideratum adjecimus, et, qui majores tuos propinquo affinitatis gradu contingit nobilitatis non minus quam antiquitatis causa Elwardum. Jam vero non id agam, ut longiore oratione, cur in tuo potissimum nomine hoc quantulumcunque operis apparere voluerim, ostendam; neque rem per se exilem verborum amplitudine ornabo. Nam si, quod a philosophis accepimus, dissimilis sit numerum et debitorum conditio, quod in muneribus magna eorum quibus offeruntur habenda ratio, debita vero vel minima maximis quibusque sunt persolvenda, quid me hac in causa facere æquum fuit, quem divinis majestatis tuæ virtutibus jampridem in tui obsequium et admirationem raptum, ita porro summis tuis beneficiis devinxisti, ut me meaque omnia non usu

solum et fructu, sed mancipio etiam ac nexu tua esse libentissime agnoscam? Et vero si recte ratiocinamur, cui potius Britannorum, Saxonum, Normannorum res gestas offerre debui, quam Majestati Tuæ, quæ non modo quas singuli singulas ditiones obtinuerunt, has una universas hæreditario jure adiisti, verum etiam omnes istorum omnium virtutes animo plane heroico es complexa? quæ sola tot annos in communibus Europæ totius tempestatibus dulcissimæ patriæ tuæ beatissimam tranquillitatem infudisti: quæ denique sola, quid in summa potestate summa bonitas possit, tuo nos exemplo docuisti. Sed alterius sunt hæc operis, alterius temporis. Interim vero serenissimam majestatem tuam supplicissime rogatam volo, ut quem hactenus beneficiis tuis quam amplissimis ornatum esse voluisti, cum deinceps regia tua et benignitate complecti, et auctoritate tueri digneris. Deus optimus maximus Majestatem Tuam nobis reique publicæ Christianæ quam diutissime incolumem conservet.

Serenissimæ Majestatis Tuæ devotissimus

HENRICUS SAVILE.

WILLELMI

MALMESBURIENSIS MONACHI

GESTA

REGUM ANGLORUM

ATQUE

HISTORIA NOVELLA.

Ad fidem codicum mss. recensuit.

THOMAS DUFFUS HARDY.

(Londini, sumptibus Societatis, 1840, in-8°, 2 vol.)

—

PRÆFATIO.

Quod de Willelmi Malmesburiensis monachi vita compertum habemus, quibus parentibus ortus (7), non aliunde notum nisi ab ipso passim allatis. Patrem genere Normannum et matrem Saxonicam innuere videtur lib. I *Gestorum regum*, inquiens: « Quia utriusque gentis sanguinem traho; » et circa libri II finem: « Nec hæc dicens virtuti Normannorum derogo, quibus tum pro genere, tum pro beneficiis fidem habeo. » De anno quo natus sit nihil constat (8).

Malmesburiensis majorem suæ vitæ partem exegisse videtur inter claustra monasterii de quo illi nomen; omne tempus quod in religiosis monasticisque officiis non expendebatur, litteris scientiæque devovens.

(7) Lelandus, Cavus, Tannerus, Warthon et alii asserunt ejus familiæ nomen fuisse *Somerset*, sed eorum sententia nulla stat firma auctoritate.

(8) In *Commentario in Jeremiam* Malmesburiensis notat se « multo ante, in diebus juventutis suæ, in scribenda historia quasi ludendo versatum fuisse, seque tunc temporis quadragesimum ætatis annum attigisse. » Alias quædam narrat quæ in diebus Henrici regis evenerant; unde deduci potest Henricum jam e vita sublatum. Nunc, posito quod verba *multo ante* decem annorum lapsum innuant, cum ejus regum et pontificum Historiæ in anno 1125 absolutæ fuerint, quæ hic referuntur juxta annum 1135 scripta esse oportet, tempore quo Henricus e vivis est sublatus, unde Willelmum circa annum 1095 aut 1096 natum statuendum esset. Sic ratiocinatur Sharpius; sed nulla hic adest satis firma ratio Malmesburiensis ortum, sive ad unum sive ad alterum ex his annis referendi. Hypothesis quod Henricus rex nuper admodum defunctus esset, ex qua fluit supradicta deductio, vix allatis testimoniis constare videtur. Hoc tamen clare patet, nempe, auctorem Historiæ in quam præstantissimi præsentis ætatis critici maxima eruditionis et judicii encomia profuderunt, vix annis viginti quinque natu majorem præcipuam operis sui partem absolvisse.

præcipua tamen regni monasteria adiit colligendorum librorum gratia (9). Eximium ingenii ejus acumen et doctrinæ excellentiam testantur non minus quam viginti diversorum operum tituli, quæ omnia ante quinquagesimum ætatis annum composuit (10). Fama ejus late diffusa, crebro et non ab unius cœnobii monachis rogatus, patroni eorum historiam vel monasterii fundationis scribendi partes assumpsit. Inter Malmesburienses tamen nullus ejus memoriam satis magna veneratione prosecutus est, ut aliquod vitæ tanti viri scriptum monumentum relinqueret (11). Ejus mortis ut et natalis incertum tempus; sed ex eo quod ejus ultimum opus in ipsis ejus ætatis maximi gravissimique momenti temporibus, videlicet anni 1142 eventibus abrupte desinat, satis generaliter illum hoc anno aut sequenti interiisse supponitur.

In paucis istis continetur quidquid de vita notum est viri, qui judicii maturitate et sua tuta rerum notitia omnes antiquos Anglicæ historiæ scriptores facile præcelluit.

Duo præcipua et longe majoris momenti Willelmi Malmesburiensis opera. — *Gesta regum Anglorum* et *Historia novella*, in his voluminibus prelo mandantur. Prius quinque complectitur libros, posterius tribus insumitur.

Liber primus *Gestorum regum Anglorum* Magnæ Britanniæ historiam succincte tangit ex quo eam obtinuere Romani usque ad eorum expulsionem; inde prosequitur synchronicam regnorum Saxonicorum principum historiam, a primo hujus gentis in Angliam adventu, usque ad Ecgberti tempus, qui « diversa regna animi magnitudine compescuit, et ea, uni conquadrans imperio, ad uniforme dominium vocavit. »

In secundo libro exarata est Occidentalium Saxonum regni historia secundum Anglo-Saxonum atque Anglo-Danorum principum seriem, usque ad Haroldi mortem, Normannorumque adventum.

Liber tertius Willelmi primi regno totus insumitur.

Liber quartus et liber quintus historiam ad annum 1120 deducunt. In quarto etiam magni momenti occurrit relatio primæ Christianorum contra Saracenos expeditionis, cum vivida ducum cruce signatorum adumbratione.

Quo vero ætatis suæ anno *Gesta regum Anglorum* vel inceperit vel absolverit Malmesburiensis, certo definiri non potest. Non sine aliqua verisimilitudine hanc narrationem inter annum 1114 et 1123 exaratam fuisse conjicitur, illamque ab ipso variis in posterum temporibus ad incudem revocatam, pluribus magni momenti additionibus auctam, stylum modumque dicendi nonnunquam mutatum; interdum, deletis quæ prius admiserat, alia substituit (12) illos enixe rogans qui ampliora noverint quam ipse habuit ut ea cum ipso communicare velint in margine saltem sui operis addenda.

Historiam Novellam ultimum esse Willelmi Malmesburiensis fetum supponitur. Hujus operis initio retrospectiva occurrit ultimæ partis regni Willelmi I compendiose exarata expositio historiaque ad annum 1142, quo liber desinit, protenditur. Evidenter patet hoc opus post regis Willelmi I obitum inceptum et ad annum 1142 deductum. Quamvis integra sit ejus pars quæ absoluta est, imperfecta tamen relicta fuit : brevi relatione fugæ imperatricis Maldæ ab Oxonio, narratio concluditur; quæ tamen auctor in

(9) Malmesburiensis alibi asserit se libris non paucis monasterii sui bibliothecam ditasse ; deque aliis loquitur quos Cantuariæ, Bury St. Edmunds, etc., viderat (GALE, III, pp. 298, 376).

(10) En Malmesburiensis operum catalogus; aliosque illi plures Tannerus ascribit. — 1° *Gesta regum Anglorum*. — 2° *Historia novella*. — 3° *Gesta pontificum*. — 4° *Passio sancti Indracti martyris*. — 5° *De Vita sancti Aldelmi*. — 6° *De Vita sancti Dunstani archiepiscopi*. — 7° *Vita sancti Patricii*. — 8° *Miracula sancti Benigni*. — 9° *De Antiquitate Glastoniensis Ecclesiæ*. — 10° *Vita sancti Wulstani episcopi Wigorniensis*. — 11° *Chronica*. — 12° *Miracula sanctæ Elgifæ*. — 13° *Itinerarium Joannis abbatis Meldunensis versus Romam*. — 14° *Expositio Thenorum Hieremiæ*. — 15° *De Miraculis Mariæ Virginis*. — 16° *De serie Evangelistarum, nullo non genere carminis*. — 17° *De Miraculis beati Andreæ*. — 18° *Abbreviatio Amalarii de ecclesiasticis officiis*. — 19° *Epitome historiæ Haimonis Floriacensis monachi a Justiniano ad Carolum Magnum*. — 20° *De dictis philosophorum*.

(11) Leland, qui cuncta ad eum pertinentia collegisse videtur, indignans observat apud monachos Malmesburienses præstantissimi ex suis memoriam fere periisse.

(12) Apud nonnullos opinio invaluit quod Malmesburiensis primum non ultra tertium librum opus hoc produxerit. Nullus editori occurit manuscriptus codex qui tres istos libros tantum complectatur, illique dubium videtur utrum tres primi libri a Malmesburiensi editi fuerint, priusquam integrum opus absolveretur. Contrarium tamen sentit Sharpius, sed nullam attulit suæ sententiæ probationem. Quod Malmesburiensis in prologo ad quartum librum scribit, pro certo conclusioni a Sharpio deductæ suffragatur. « Scio, inquit Malmesburiensis, plerisque ineptum videri quod gestis nostri temporis regum scribendis stylum applicuerim, dicentibus quod in ejusmodi scriptis sæpe naufragatur veritas et suffragatur falsitas, quippe præsentium mala periculose, bona plausibiliter dicuntur. Eo fit, inquiunt, ut, quia modo omnia magis ad pejus quam ad melius sint proclivia, scriptor obvia mala propter metum prætereat, et, bona si non sunt, propter plausum confingat. Sunt alii qui, nos ex segnitie sua metentes, impares tanto muneri existimant, et hoc studium prava suggillatione contaminant. Quapropter jam pridem, vel illorum ratiocinio vel istorum fastidio perculsus in otium concesseram, silentio libenter adqui e scens ; sed dum aliquandiu solutus inertia vacassem, rursus solitus amor studiorum aureum vellit et manum injecit. Accessere amicorum meorum stimuli ut opus meum productius ducerem, ad quod efficiendum jam satis sum dispositus. » Aliud quoque occurrit quod pari modo sententiæ Sharpii suffragatur : D. Thomæ Phillips ad manum adest duodecimi sæculi ms. (*Ms. Phillips*, n° 237), qui olim ad Cambay monasterium in Normannia pertinuit, in quo, inter alia, trium primorum librorum operis cui titulus : *Gesta regum Anglorum* compendium continetur; non dissimilem, ampliorem tamen, habuit etiam Hieronymus Commelinus (Heidelberg 1587), qui eum prelo subjecit, ignoto sibi auctore, velut Bedæ. *Historiæ ecclesiasticæ* continuationem. Ms. quo usus est Commelinus multa habebat quæ in D. Thomæ Phillipps codice desunt ; sed pro certo addititiam materiem in nullo eorum qui nunc exstant mss. *Gestorum regum Anglorum* reperire est. Non dubitandum videtur quin Malmesburiensis quartum quintumque operis hujus librum ad precem Roberti Glocestriæ comitis confecerit, cui libri nuncupatoriam inscripsit ; nec parum admirationis affert quod hæc dedicatio in plerisque mss. ad calcem tertii libri occurrat, quæ ad totum opus refertur. Quod præfationes ad unumquemque librorum post absolutum opus scriptæ fuerint, constat; vocabula passim in his præfationibus legere est, quæ opinioni eorum vehementer suffragantur qui sentiunt tres primos libros, etsi evidenter ante alios scripti sunt, editos non fuisse tamen priusquam totum opus absolveretur.

animo habebat alias fusius revolvere, sed hoc illi non est concessum. Fauste tamen contigit ut totum opus reviserit quo præsens constat editio, nonnullisque magni momenti emendationibus et additamentis illustraverit.

A tempore Bedæ usque ad Malmesburiensis ætatem, scilicet quatuor sæculorum spatio, Anglorum historia brevibus tantum et jejunis annalibus constat, in quibus nulla documentorum historicorum et rationis crisim deductio, nulla eventuum, quoad regiminis politici statum, ponderatio. Malmesburiensis, ut suos monet lectores, primus fuit post Bedam qui ad altiorem quam meri annalistæ famam conscendere niteretur, continuamque Angliæ historiam conscribere aggressus sit. « Res, inquit, Anglorum gestas, Beda, vir maxime doctus et minime superbus, ab adventu eorum in Britanniam usque ad suos dies plano et suavi sermone absolvit; post eum non facile, ut arbitror, reperies qui historiis illius gentis Latina oratione texendis animum dederit. Viderint alii si quid earum rerum jam invenerint, vel post hæc inventuri sint; noster labor, licet in quærendo sollicitas duxerit excubias, frustra ad hoc tempus consumpsit operam. Sunt sane quædam vetustatis indicia chronico more et patrio sermone per annos Domini ordinata. Per hæc senium oblivionis eluctari meruerunt quæcumque tempora post illum virum fluxerunt. Nam de Æthelwardo, illustri et magnifico viro, qui chronica illa Latine agressus est digerere, præstat silere cujus mihi esset intentio animo, si non essent verba fastidio. Nec vero nostram effugit conscientiam domini Edmeri sobria sermonis festivitate elucubratum opus; in quo a rege Eadgaro orsus usque ad Willelmum primum raptim tempora perstrinxit, et inde licentius evagatus usque ad obitum Anselmi (13) archiepiscopi, diffusam et necessariam historiam studiosis exhibuit. Ita prætermissis a tempore Bedæ ducentis et viginti et tribus annis, quos iste nulla memoria dignatus est, absque litterarum patrocinio claudicat cursus temporum in medio: unde mihi tum propter patriæ charitatem, tum propter adhortantium auctoritatem, voluntati fuit interruptam temporum seriem sarcire, et exarata barbarice Romano sale condire; et, ut res ordinatius procedat, aliqua ex his, quæ sæpe dicendus Beda dixit, deflorabo, pauca perstringens, pluribus valefaciens. »

Præcipui fontes ex quibus suam Malmesburiensis Historiam hausit in tres classes dividi queunt:

Primo: Auctores et documenta quæ nunc adhuc exstant, quales sunt Gildas, Nennius, Beda, Saxonum Chronica et Leges, Asser, Æthelwardus, Eadmerus, Osbernus, Goscelinus, Hariulfus, aliiqui antiqui scriptores, originales chartæ, epistolæ, aliaque documenta (14).

Secundo: Documenta quæ ex nunc deperditis auctoritatibus profluunt, qualia sunt metrica commenta, historicæ traditiones, chartæ, epistolæ, biographicæque notitiæ.

Tertio: Propria rerum notitia quarum ipse testis fuerat, vel a testibus fide dignis didicerat.

Cum Malmesburiensi in animo esset fidelem et candidam ut daret eventuum narrationem, quidquid colligere potis erat sibi comparavit. Non semel tamen confitetur laborum studiorumque suorum exitum nullo modo intentioni respondisse. Sic enim ille: « Si quis vero hæc quoque captus amore leget, sciat me nihil de retroactis præter cohærentiam annorum pro vero pacisci, fides dictorum penes auctores erit. Quidquid vero de recentioribus ætatibus apposui, vel ipse vidi, vel a viris fide dignis audivi. Cæterum, in utramvis partem, præsentium non magnipendo judicium; habiturus, ut spero, apud posteros post decessum amoris et livoris, si non eloquentiæ titulum, saltem industriæ testimonium. »

Quæ a scriptoribus ipso antiquoribus desumpsit, ea propriis adnotationibus ita intermiscuit, ut a narratione vix separari queant. Quæcunque necessaria sibi visa sunt ad elucidationem morum usuumque populorum in diversis historiæ eorum periodis, sive quoad regni regimen et leges, sive quoad artes, summa cum ingenii laude statuuntur. Ubi vero materia non abundat, vel historica facta nullius sunt momenti, tum opus suum anecdotis vivificat (15), sæpe vividis coloribus individualis indolis proeminentia lineamenta describens, et miro artificio vel minima circa se degentium acta perstringens.

Ejus Historia dramaticæ fabulæ assimilita est, in qua rerum relatio integra offertur, remoto narrationis non interruptæ tædio. Opus suum amico patronoque suo Roberto, Glocestriæ comiti, spurio Henrici primi regis filio, dedicavit. Robertus, juris militiæque peritus, singulari litterarum studio flagrabat; justitiæ observantissimus fuisse traditur: si enim, animis omnium Mathildæ Stephanoque infensis, regnum affectavisset, certe via patebat, sed fidei et jurijurando stare satius habuit. Circa finem operis cui titulus: *Gesta regum Anglorum*, sic ipsum alloquitur Malmesburiensis: « Litteras ita fovetis, ut cum sitis tantarum occupationum mole districti, horas tamen aliquas vobis surripiatis, quibus aut ipsi legere, aut legentes possitis audire. Digno itaque moderamine fortunæ vestræ celsitudinem componitis, dum nec militiam propter litteras postponitis, nec literas propter militiam, ut quidam, conspuitis; in quo etiam scientiæ vestræ patescit miraculum, quia, dum libros diligitis, datis indicium quam avidis medullis fontem eorum combiberitis; multæ siquidem res, etiam cum non habentur, desiderantur; philosophiam nullus amabit qui eam extrema satietate non hauserit. »

Rogat Malmesburiensis sibi vituperationi non vertendum quod narratio sæpe regionis suæ limites transgrediatur. Eam ipse quasi multarum historiarum breviarium designavit, etsi propter ampliorem, quæ ad Angliam spectat, documentorum copiam, *Gesta regum Anglorum* inscripserit.

Valde tamen dolendum est quod non uno in loco legendas historiæ interseruerit; commenti tamen ne insimuletur (16), quibus auctoritatibus nitatur studiose monet. Meminisse etiam quisque debet quod Malmesburiensis ævo miraculosæ narrationes in manibus omnium versarentur, religiosæque vulgi fidei intime connecterentur. Et rectissime notat Sharpius nemini in mentem unquam venisse ut Livio aut aliis histo-

(13) Eadmerus, quo tempore Malmesburiensis sua *Gesta regum Anglorum* in lucem edidit, Historiam suam Anselmi Cantuariæ archiepiscopi obitu concluserat. Illam postea usque ad archiepiscopi Radulphi necem, anno 1122, prosecutus est.

(14) Inde non inferendum quod Malmesburiensis originales chartas vel epistolas semper verbatim inseruerit; illas solummodo coarctat, aliquando tamen integra documenta inseruntur.

(15) Loco quodam post varia allata, se diutius lectorum patientia non abusurum, promittit, quamvis, si nimio sibi non credit, anecdotorum varietas nemini tædio habenda, nisi morosus ita sit, ut Catonis supercilium æmuletur.

(16) Exempli gratia, ubi de Oswaldi reliquiis loquens sic scribit: « Quo loci quia opinione fluctuo utrum ad hunc diem serventur, præcipitem affirmationem non emitto: si quid alii historiographi temere sunt professi, ipsi viderint; mihi fama vilius constet, ne quicquam nisi absoluta fide dignum pronuntiem.

riographis vitio vertatur prodigiorum, quorum in historiis mentionem faciunt, narratio. Ex quibusdam tamen passim allatis conjici posset Willelmum miraculosis, quas ipse narrat, legendis fidem non usquequaque adhibuisse; ubi enim Ælfredi Magni exitum narratione prosequitur, prodigiaque refert quæ traditione vulgabantur, scilicet, animam defuncti, resumpto corpore, noctibus per ecclesiæ cathedralis interiora oberrare, sic scribit: « Has sane nænias sicut cæteras, ut credant nequam hominis cadaver post mortem dæmone agente discurrere, Angli pene innata credulitate tenent, a gentilibus nimirum mutuantes, sicut ait Virgilius:

Morte obita, quales fama est volitare figuras (17). »

Sub quodam tamen respectu hæc miraculosa commenta non aliqua utilitate carent; frequenter enim, inter tot inepta absurdaque, exquisitas pretiosasque continent notiones quibus mores et usus illustrantur; indeque in ætatem ad quam spectant magna lux affulget. Multa quoque horum commentorum ita a præcipua narratione sunt distincta, ut interpolata fuisse recte concludas. In quibusdam ex manuscriptis quos consuluimus, legendas commentitias invenimus, quas melioris notæ codices omittunt.

Quod vero Willelmus Malmesburiensis moderatus et a partium studio alienus scriptor exstiterit, cunctis qui ejus lecturi sunt historiam manifeste patebit; scripsit ut sentiebat, bonos laudans malosque reprobans; dum virtutum exempla magna cum existimatione commendat; vitia, simul pungentibus meritis spiculis perstringit. Ubi de Willelmo I loquitur, hæc verbat facit: « De Willelmo rege scripserunt, diversis incitati causis, et Normanni et Angli: illi ad nimias efferati sunt laudes, bona malaque juxta in cœlum prædicantes; isti pro gentilibus inimicitiis, fœdis dominum suum proscidere conviciis. Ergo autem, quia utriusque gentis sanguinem traho, dicendi tale temperamentum servabo: bene gesta, quantum cognoscere potui, sine fuco palam efferam; perperam acta, quantum sufficiat scientiæ, leviter et quasi transeunter attingam; ut nec mendax culpetur historia, nec illum nota inuram censoria, cujus cuncta pene, etsi non laudari, excusari certe possunt opera. Itaque de illo talia narrabo libenter et morose quæ sint inertibus incitamento, promptis exemplo, usui præsentibus, jucunditati sequentibus .... Mihi hæc placet provincia, ut mala, quantum queo, sine veritatis dispendio extenuem; bona non nimis ventose collaudem. »

Malmesburiensem virum fuisse probatæ integritatis et eximiæ veracitatis ex ejus operibus manifestum est. Ubi de his quæ scribit anceps dubitat, etsi hæc temporis sui vulgari fama crederentur, caute progreditur, et eorum quæ narrat auctores quos sequitur sponsores adducit.

Ejus dicendi modus, præcipue in prioribus operibus, aliquando laborem redolet, exquisitis tamen et elegantibus periodis abundat. Opus ejus plerumque classico more scriptum profluit; et quamvis communiter dictio concisa, vehemens nervosaque, nonnunquam tamen verbosa obscuraque judicanda. Ejus opera perlegi nequeunt, quin ex frequentibus testimoniis et felici sententiarum accommodatione, obvie pateseat illum Romanorum auctorum scripta pertractavisse, suamque mentem eorum flatu leporibusque imbuisse. Se ex proposito suum dicendi modum (18) variare non semel declaravit, ne lectori uniformis styli tenor tædium afferret, et a semel dictis retractandis summopere cavit.

Est tamen in quo non immerito reprehendatur auctor præstantissimus: sed volens lapsus est. Ne suum opus chronici formam induceret, in oppositum scopulum illiditur, eventusque frequenter narrat temporis notam omittens, sive ut ita agens Romanos imitaretur scriptores, sive ut arduo supersederet labore cum tot tantæque adsint quoad notas chronologicas discrepantiæ in fontibus ipsis qui Malmesburiensi ad manum erant. Mos non erat Saxonibus præfinitam cujusque eventus diem in suis annalibus exprimere. In quibusdam harum maximi pretii reliquiarum, quæ Saxonum Chronica inscribuntur, codicibus, res gestæ exhibentur quasi in datis annis occurrerint, dum econtra in aliis codicibus eædem res aliis annis ascribuntur; ill s vero discrepantiis mederi nunc facile; nam ex eo fluunt quod chronicorum auctores annum a diversis temporibus auspicentur. Petriburgi, et in cæteris monasteriis a rege Æthelwaldo fundatis, a vicesima quinta Martii die; Wigorniæ vero et in monasteriis ab Oswaldo conditis, a vicesima quinta Decembris annum inchoabant; unde in variis Saxonum chronicorum codicibus, res quæ inter festum Nativitatis Domini et ejus incarnationis annuntiationem occurrunt, diversis annis ascribuntur. Asseri chronologia, in vita Ælfredi Magni, non semel mendosa est in statuendo regni Ælfredi initio. Æthelwardus in chronologia principum Saxonum ab annalistarum ejusdem gentis computatione valde diversus invenitur. Istiusmodi scriptores, posito, quasi suæ historiæ fundamento, Saxonum chronicorum codice quem ad manum habebant, illi adhæserunt, sufficientem recognoscendæ temporum veritatis copiam non habentes. Cuique monasterio, intra respectiva Heptarchiæ regna, procul dubio designatus inerat vir aliquis qui, anno desinente, res ad memoriam insignes, quæ non tantum in regno ubi situm erat, contigerant, sed et alia quæ in vicinis regnis occurrisse nosset, scriptis mandaret; inde necessario sequebatur notarum chronicarum discrepantia, cum septentrionales a meridianis in anno inchoando variasse constet. Præterea in Saxonum chronicorum codicibus notatio temporum Romanis characteribus designatur contingereque facile potuit ut in exprimendis III, vel IV, vel aliis numeris, unus I insereretur aut omitteretur, quo errore sequentes series erant afficiendæ. Quod cum Malmesburiensem et coævos fugerat, vel ut rem levioris momenti parum curarent, multas Willelmus obvias discrepantias habuit quas debito modo reconciliare impar erat, et ideo narrationis modum elegisse putandus est, qui notis chronicis facile careret. Quoniam merus chronographus haberi nolebat, satis illi visum est ad scopum assequendum ut statueret aliquid alicubi evenisse, et inde quosdam effectus manasse; sed utrum id anno 800 aut anno 802 contigisset, id ille non ut rem gravis momenti curabat, ejus operis proposito tam minutam accurationem non requirente; quæ tamen temporum inobservantia quibusdam in locis, ubi rei gestæ annum expresserat, illum in anachronismum dejecit, atque non semel in tantum impulit errorem, ut effectum causæ anteponeret. Ut ejusmodi defectui aliquod remedium afferretur, omissaque quoad notationem temporum supplerentur, visum est ut in præsenti operis editione accurata temporis indictio in margine poneretur, quotiescunque apud auctorem erronea est vel omittitur. Quibus autem nixi fundamentis hoc perficiemus plerumque notis ad calcem paginæ positis patebit.

Jam quidem diximus Hieronymum Commelinum, anno 1587, Heidelbergæ librum edidisse, cui titulus: *Rerum Britannicarum, id est, Angliæ, Scotiæ, vicinarumque insularum ac regionum, scriptores vestustiores.* Pagina 281 hujus operis, sub titulo: *De gestis Anglorum libri tres, incerto auctore*, continentur excerpta e tribus primis libris Malmesburiensis operis quod inscribitur: *Gesta regum Anglorum*; sed evidenter patet ex notulis quibusdam, ut: *Videntur hic non pauca deesse*; *multa hic quoque requiri videntur*; *desunt non-*

(17) *Æneid.* x, 641.

(18) « Præterea non indecens æstimo si multicolori stylo varietur oratio. »

nulla, etc., sed præsertim ex verbis, *incerto auctore*, Commelinum prorsus ignorasse fontem ex quo ms. compilator hausisset non alium esse quam Malmesburiense opus, *Gesta regum* (18*).

Post editum Commelini volumen, anno nono, Henricus Savilius præclaram syllogen cui titulus : *Scriptores post Bedam præcipui* in lucem edidit, quæ continet Malmesburiensis *Gesta regum Anglorum*, *Historiam novellam* et *Gesta pontificum*. In sui libri ad reginam Elizabeth nuncupatione Henricus Savilius justum hoc encomium Malmesburiensi impertit : « Inter quos cum et narrationis fide, et judicii maturitate, principem locum teneat Guilielmus Malmesburiensis, homo, ut erant illa tempora, litterate doctus, qui septingentorum plus minus annorum res tanta fide et diligentia pertexuit ut e nostris prope solus historici munus explesse videatur » (19).

Manuscriptus codex juxta quem Savilii volumen prodiit, aut incuriose descriptus, aut incorrecte volumen editum est ; gravissimis textus scatet mendis, quibus erratorum index, ad calcem operis positus, inadæquatissime medetur. Ex variis in margine allatis notulis evidenter patet Savilium non unius tantum codicis manuscripti subsidio editionem suam constituisse. Præsentis libri editori nullus occurrit manuscriptus qui Savilii textui omnino congruat ; regius ms. in Britannico Museo, 13. B. XIX propior accedit, sed non omnino convenit. Nulla fretus auctoritate, Savilius opus suum in capitula dividit, a quorum tamen ordine melioris notæ codices non recedunt. Editio vulgo dicta Londinensis cum rarius inveniretur, denuo prelo subjecta fuit, anno 1601, Francofurti, valde majori errorum numero quam editio Londinensis conspersa est ; etsi Francofurtensis editor profiteatur se in textu correctiones inseruisse quæ in Londinensis erratorum indice signantur.

Præsentis hujus editionis textus e manuscripto circa duodecimi sæculi finem exarato desumitur, qui antea ad Marganense pertinebat monasterium, a Roberto Glocestriæ comite fundatum, viro illo nobili cui opus suum Malmesburiensis dedicavit. Præstantem hunc codicem, qui nunc inter regios manuscriptos in Britannico Museo (Bibl. Reg. 13. D. II) servatur, post maturum examen, et cum aliis manuscriptis diligentem collationem, elegimus, tum quia reliquis emendatior, tum quia supremæ ab auctore operi suo adhibitæ collimationis vestigia exhibere visus est. Unus alter ms., qui regio manuscripto congruit, quamvis pluribus sæculis recentior, in D. Thomæ Phillipps, Bart., collectione servatur. Ex variis lectionibus, multisque magni momenti mutationibus ubique occurrentibus, constat non una vice opus ad incudem ab auctore revocatum, quatuorque ad minus operis inscripti *Gesta regum Anglorum* et duarum operis cui titulus *Historia novella* codicum distinctarum classium vestigia exstare creditur. Nemo varias lectiones, in notis ad calcem cujusque paginæ hujus editionis positis, allatas inspicere poterit, quin auctorem constantem in corrigendo amplificandoque opere suo curam impendisse concludat. Plurimæ harum mutationum profecto in solis verbis constant, sed maxime ad dictionis elegantiam conferunt. Quibusdam in locis severiora vocabula temperantur molliunturque, integræ sententiarum series adduntur, aliæque iis quæ prius receperat substituuntur. Non inde tamen inferendum hanc omnem variarum lectionum farraginem Malmesburiensi ascribendam ; perplurimæ enim amanuensium sunt.

Voluminis hujus textus valde ab editione Savilii discrepare videbitur, sed lectionum varietas in notis ad calcem cujusque paginæ indicatur, sub designatione litteræ S. Prima fronte quibusdam forte in mentem veniet nimis multas in diversis mss. ostensas fuisse variationes ; sed satis est dicere quod illarum solummodo variationum ratio sit habita, quæ manuscriptum de quo agitur quasi ad particularem classem addicendum designant ; at ubi lectionis varietas est oscitantiæ illius qui ms. descripsit ascribenda, nec ulli particulari classi peculiaris est codex, tunc omisimus. Unam tamen regula hæc patitur exceptionem. Mss. codices quorum subsidio textum nostrum constituimus, ad verbum fideliter expressimus ; quod si vox quædam manifesto descriptoris errore videtur intrusa, veram lectionem ex aliis mss. mutuamur, errore notato auctoritateque indicata ; sed præstans adeo est manuscriptus noster et ita accurate descriptus, ut rarissima sint ejusmodi correctionum specimina.

Ex diligenti variorum mss. collatione certo concluditur diversas esse manuscriptorum editiones vel classes, ad quarum classium aliquam quisque hujus auctoris manuscriptus referri potest.

Præcipui manuscripti, quorum facta est collatio, signantur in notis per litteras A. S. C. D. E. F. G. H. K. L. M.

A. *Harleianus manuscriptus* n° 261 ; *Cottonianus manuscriptus*, Claudius C. IX ; *ambo in Britannico Museo ; et D. Thomæ Phillipps manuscriptus n°* 2777.

S. *Savilii textus, Londini simul et Francofurti editiones.*

C. *Regius manuscriptus* 13. B. XIX ; *Harleianus manuscriptus* n° 447 ; *ambo in Britannico Museo.*

D. *Regius manuscriptus* 13. D. V ; *regius manuscriptus* 13. B. XVII ; *ambo in Britannico Museo.*

E. *Regius manuscriptus* 13. D. II, *in Britannico Museo* ; *sir Thomæ Phillipps manuscriptus* n° 8239.

F. *Manuscriptus in bibliotheca collegii Omnium Animarum* (Al. Souls), *Oxonii*, *ejusdem probabiliter classis ac* E.

G. *Bodleianus manuscriptus*, *Laudi* 548, *Oxonii*, *ejusdem*, *ut apparet*, *classis ac* L.

H. *Bodleianus manuscriptus*, *Hatton* 54 *ut verisimile est*, *ejusdem classis ac* A.

K. *Bodleianus manuscriptus*, *Bodley* 712, *classi* C. *congruens.*

L. *Arundel. manuscriptus* n° 35, *in Britannico Museo* ; *et manuscriptus collegii Trinitatis*, *Cantuariæ*, R. 14.

M. *Arundel. manuscriptus*, n° 161, *verbatim transcriptus ex regio manuscripto* 13. D. V.

Alios codices excussimus qui Oxonii, Cantuariæ, in Britannico Museo, et in bibliotheca D. Thomæ Phil-

(18*) Tria tamen ultima capita Commelini voluminis in nullo Malmesburiensis nunc extanti codice reperire est ; itaque satis probabile videtur quod ms. compilator, ex quo Commelinus librum suum composuit, aliam materiam in opus suum introduxerat, ex alio fonte haustam. Exceptis tribus his capitibus, Thomæ Phillips M. S., N^{ro} 237, cum illo ex quo Commelinus librum suum composuit plane congruit.

(19) Malmesburiensis librum ex Latino in Anglicum sermonem transtulit D. Simonds d'Ewes ; sed nunquam sui laboris fructum in lucem protulit ; at R. Joannes Sharpius anno 1815 hujus auctoris translationem edidit. Sharpii adnotationes semper eruditione sunt refertæ. Quantum editor periti hujus interpretis scientia perusus fuerit, ex notis ad calcem cujusque paginæ inscriptis patescet.

lipps servantur; cum vero ex aliquo inter exemplaria superius memorata transumpti videntur, necesse non visum est illos prioribus annumerare.

Sunt forte quibus præsens editio nimio notarum onere pressa videbitur; sed in memoriam revocandum est, quod peculiaris Malmesburiensis Historiæ scopus, in multis locis, quoddam commentarium vel adnotationem ad textum necessario requirit; fereque nihil actum est quod non aut auctoris sententiam elucidet, aut lectorem a gravi labore eximat, opera requirendi quæ non semper ad manum sunt. Semper et ubique, ut sentimus, quæ afferuntur iis stant argumentis quæ vel e contemporaneis fontibus, vel e magis accessibili auctoritate defluunt.

Prævias has adnotationes claudere nequit Editor, quin debitas grates referat amicis, quorum ope dum hoc opus prelo subjiciebatur adjutus est; sed præsertim sir Harris Nicolas, G. C. M. G., et Joanni Holmes, esq. Britannici Musei. Thomæ Philipps, Bart. non Editoris tantum grates speciali modo sunt debitæ, sed et Angliæ Historicæ Societatis, eo quod plures maximi pretii Malmesburiensis mss. benignissime Editori, collationis causa, commodaverit. Nec etiam æquus esset Editor erga Samuelem Bentley, si publice non agnosceret quantum huic operi inservierint peritia et assiduitas quæ in typographica ejus officina vigent; ii soli, quibus ejusmodi operis prelo subjiciendi onus incubuit, adæquate existimare queunt quantum utilitas typographi vigilantiæ et sagacitati debere possit editor.

His observationibus finem imponere nequit editor, tacito fratris sui, Willelmi Hardy, nomine, a quo constantem pretiosamque in conferendis manuscriptis, mendisque corrigendis opem recepit. Quod si tantum auxilium manui alienæ referret acceptum, hic pro certo tam inadæquatam agnitionem satis non habuisset.

Record Office, Tower, Maii 22, 1841.

---

(20) EPISTOLA AUCTORIS,

ROBERTO CONSULI GLŒCESTRENSI,

HENRICI REGIS FILIO,

DICATA

—

A Domino venerabili et famoso comiti (21) Roberto, filio regis, Willelmus Malmesburiæ monachus salutes, et, si quas valet, orationes.

Virtus clarorum virorum illud vel maxime laudandum in se commendat, quod etiam longe positorum animos ad se diligendum invitat; unde inferiores superiorum virtutes faciunt suas, dum earum adorant vestigia, ad quarum aspirare non valent exempla. Porro totum ad majorum redundat gloriam, quod ipsi et bonum faciunt, et minores ad se amandum accendunt. Vestrum est igitur, o duces, si quid boni facimus; vestrum profecto si quid dignum memoria scribimus; vestra industria nobis est incitamento ut, quia pericula vestra paci nostræ impenditis, vos vicissim per labores nostros omni ævo inclarescatis. Hinc est quod Gesta regum Anglorum, quæ nuper edidi, vobis potissimum (22) consecranda credidi, domine Comes, venerabilis et merito amabilis. Nullum enim magis decet bonarum artium fautorem esse quam te, cui adhæsit magnanimitas avi, munificentia patrui, prudentia patris; quos cum æmulus industriæ lineamentis repræsentes, illud peculiare gloriæ tuæ facit quod litteris insistis. Quid quod etiam notitia tua dignaris litteratos, quos vel invidia famæ vel tenuitas fortunæ fecit obscuros. Quia enim natura indulget sibi, quod quis probat in se ipso non improbat in altero, consentaneos igitur sibi mores experiuntur in te litterati, quos citra intellectum ullius acrimoniæ benignus aspicis, jocundus admittis (23), invitus dimittis. Nihil plane in te mutavit fortunæ amplitudo, nisi ut pene tantum benefacere posses quantum velles. Suscipe ergo, virorum clarissime, opus, in quo te quasi ex speculo videas; dum intelliget tuæ serenitas assensus ante te summorum procerum imitatum facta quam audires nomina. Continentiam autem (24) operis prologus primi libri exponit; quem si placuerit legere, materiam B totam poteris de compendio colligere. Illud a vestra dignitate impetratum velim, ut non mihi vertatur vitio quod sæpe per excessum alias quam in (25) Anglia peregrinatur narratio; volo enim hoc opus esse multarum historiarum breviarium, quamvis a majori parte vocaverim Gesta regum Anglorum.

(20) *Epistola*. In mss. e. a. hæc dedicatio in fine libri III occurrit; in codd. a. k. in principio operis legitur in aliis vero (a. g. h. l.) deest.

(21) *Roberto filio regis*. Robertus Glocestriæ comes, spurius Henrici I regis filius. Maldam, alias Mabellam, uxorem duxit, natu majorem Roberti Fitz-Hamon cohæredem, quæ in suo hæreditario jure Glocestriæ decus obtinuit.

(22) *Consecranda*. d. e.; *consectanda*, c.

(23) *Invitus*. d. e.; *munificus*, s; *munus*, c.

(24) *Operis*. d. e.; *hujus operis*, s. c.

(25) *Anglia*. d. e.; *gente nostra*, s. c.

PROLOGUS.

INCIPIT PROLOGUS WILLELMI MONACHI MALMESBURIENSIS IN LIBRO PRIMO DE GESTIS REGUM ANGLORUM.

Res Anglorum gestas (26) Beda, vir maxime doctus et minime superbus, ab adventu eorum in Britanniam usque ad suos dies plano et suavi sermone (27) absolvit (28) : post eum non facile, ut arbitror, reperies qui historiis illius gentis Latina oratione texendis animum dederit. Viderint alii si quid earum rerum vel jam invenerint, vel post hæc inventuri sint ; noster labor, licet in quærendo sollicitas duxerit excubias, frustra ad hoc tempus consumpsit operam. (29) Sunt sane quædam vetustatis indicia chronico more et patrio sermone per annos Domini ordinata. Per hæc senium oblivionis eluctari meruerunt quæcunque tempora post illum virum fluxerunt. Nam de (30) Elwardo, illustri et magnifico viro, qui chronica illa Latine aggressus est digerere, præstat silere; cujus mihi esset intentio animo, si non essent verba fastidio, Nec vero nostram effugit conscientiam domini (31) Edmeri sobria sermonis festivitate elucubratum opus ; in quo a rege Eadgaro orsus usque ad Willelmum primum raptim tempora perstrinxit, et inde licentius evagatus usque ad obitum (32) Anselmi archiepiscopi, diffusam et necessariam historiam (33) studiosis exhibuit. Ita prætermissis a tempore Bedæ ducentis et viginti et tribus annis, quos iste nulla memoria (34) dignatus est, absque litterarum patrocinio claudicat cursus temporum in medio ; unde mihi, tum propter patriæ charitatem, tum propter adhortantium auctoritatem, voluntati fuit interruptam temporum seriem sarcire, et exarata barbarice Romano sale condire; et, ut res ordinatius procedat, aliqua ex his, quæ sæpe dicendus Beda dixit, deflorabo, pauca perstringens, pluribus valefaciens.

Procedat itaque primus libellus de Anglorum gestis succinctus, ex quo Britanniam occupavere usque ad regem Egbirtum, qui, varia sorte profligatis regulis, totius insulæ pene nactus est monarchiam. Sed cum quatuor ex Anglis potentissima pullulaverint regna ; Cantuaritarum, West-Saxonum, Northanimbrorum, Merciorum, quæ omnia singillatim, (si erit otium,) persequi meditamur ; prius de illo dicendum, quod et adolevit maturius et (35) exaruit celerius. Quod profecto fiet expeditius, si regna Orientalium Anglorum et Orientalium Saxonum post aliorum tergum posuero, quæ et nostra cura et posterorum memoria (36) putamus indigna.

Secundus liber ad adventum Normannorum producet lineam regalium temporum.

Tres relequi in gestis trium regum versabuntur ; his adjectis quæ diebus (37) illorum alibi acciderunt, et celebrem sui notitiam, celebritate gestorum, exigunt. Hæc ita polliceor, si conatui nostro divinus favor arriserit, et me præter scopulos confragosi sermonis evexerit, ad quos Elwardus, dum tinnula et emendicata verba venatur, miserabiliter impegit. Si quis vero (38), ut ille ait, si quis hæc quoque captus amore leget, sciat me nihil de retroactis præter cohærentiam annorum pro vero pacisci, fides dictorum penes auctores erit. Quidquid vero de recentioribus ætatibus apposui, vel ipse vidi, vel a viris (39) fide dignis audivi. Cæterum, in utramvis partem, præsentium non magnipendo judicium ; habiturus, ut spero, apud posteros, post decessum amoris et livoris, si non eloquentiæ titulum, saltem industriæ testimonium.

Explicit Prologus.

(26) *Beda*. Venerabilis Bedæ Historia Ecclesiastica gentis Anglorum. Londini : sumptibus societatis, 1838.

(27) *Absolvit*. c d. e. m. ; *describit*, a. s. l. Ad intelligentiam litterarum quibus variæ lectiones in mss. designantur, vide præfationem.

(28) *Post... consumpsit operam*. Eadem alias observat Malmesburiensis.

(29) *Sunt sane quædam vetustatis indicia*. Chronica Saxonica innuit.

(30) *Elwardo*. Elwardus seu Ethelwardus, nobilis Saxo, a rege Ethelredo genus ducebat, ut ipse innuit in opere de quo hic Malmesburiensis. Circa decimi sæculi finem vixit. Ejus Chronica, quæ a creatione incipiunt et in anno 975 desinunt, exstant inter *Scriptores post Bedam*. Nullus nunc ejus operis manuscriptus invenitur ; codex enim quem ad manum habuisse Savilius videtur in Cottonianæ bibliothecæ incendio, 23 octobris 1731 periit.

(31) *Edmeri... opus*. Historia Novorum ab an. 1066 ad 1122. Hoc opus edidit Selden an. 1623 Edmerus monachus erat. Cantuariensis, et archiepiscopi Anselmi discipulus. Suam Historiam primo ad Anselmi obitum conduxit, sed illam postea ad mortem archiepiscopi Radulphi, id est a. D. 1122, protulit.

(32) *Anselmi*. a. d. e. f. g. h. l. m. ; *Radulphi*, s. c. k.

(33) *Studiosis*. a. s. c. f. l. m., *studiosus*, d. e.

(34) *Dignatus est*. a. s. c. e. f. l. ; *dignatus est sublevare*, d. m.

(35) *Exaruit*. a. s. d. e. l. m. ; *aruit*, c.

(36) *Putamus indigna*. d. e. f. l. m ; *parum putamus digna*, s. c. ; a., perperam, *digna*, omittens *parum*.

(37) *Illorum*, a. s. d. e. l. m.. ; *eorum*, c.

(38) *Ut ille ait* :

Si quis tamen hæc quoque, si quis
Captus amore leget.
VIRG. *Ecl.* VI, 9.

(39) *Fide dignis*. a. s. d. e. l. m. ; *dignis*, c.

WILLELMI MALMESBURIENSIS

DE GESTIS REGUM ANGLORUM

LIBRI QUINQUE.

1-5 INCIPIT LIBER PRIMUS.

Anno ab Incarnatione Domini quadringentesimo A (40) quadragesimo nono venere Angli et Saxones Britanniam; adventus causam, licet usquequaque decantatam, non ab re fuerit hic intexere; et, ut quod intendo clarius elucescat, altius ordiendum. Romani Britanniam (A.-C. 55), per Julium Cæsarem in (41) Latinas leges jurare compulsam, magna dignatione coluere; ut et in annalibus legere, et in veterum ædificiorum vestigiis est videre. Ipsi etiam principes, qui toti pene orbi imperitarent, huc aucupatis occasionibus (42) adnavigare, hic ævum solebant transigere. Denique (43) Severus (A. D. 211) et (44) Constantius (A. D. 306), imperatores amplissimi, (45) ambo apud insulam diem functi et (46) supremo sunt honore funerati; quorum Severus, ob provinciam ab incursatione barbarorum muniendam, celebrem illam et vulgatissimam (47) fossam de mari ad mare duxit. Constantius, ut aiunt, vir magnæ civilitatis, (48) Constantinum ex Helena stabularia susceptum, egregiæ spei juvenem, reliquit hæredem; qui ab exercitu imperator consalutatus, expeditione in superiores terras indicta, magnam manum Britannorum militum abduxit, per quorum industriam, triumphis ad vota fluentibus, (49) brevi rerum potitus, emeritos et laboribus functos in quadam parte Galliæ ad occidentem super littus oceani (50) collocavit; ubi hodieque posteri eorum manentes immane quantum coaluere, moribus linguaque nonnihil a nostris Britonibus degeneres.

§ 2. Succedentibus annis, in eadem insula, (51) Maximus (A. D. 383) homo imperio aptus, si non contra fidem ad tyrannidem anhelasset, quasi ab exercitu impulsus purpuram induit, statimque in Galliam transitum parans, ex provincia omnem pene militem abrasit. (52) Constantinus (A. D. 407) B etiam quidam non multo post ibidem spe nominis imperator allectus, quidquid residuum erat militaris roboris exhausit; sed alter a Theodosio, alter ab Honorio interfecti, rebus humanis, ludibrio fuere; copiarum quæ illos ad bella secutæ fuerant, pars occisa, pars post fugam ad superiores Britan-

(40) *Quadragesimo*, s. c. e. f.; *sexagesimo*, a. d. l. m.

(41) *Latinas*. d. e. m.; *Latias*, a. c. f. l.; *latas*, s.

(42) *Adnavigare*. e.; *libenter adnavigare*. a. s. c. d. f. l. m.

(43) *Severus*. Septimus Severus purpuram, Pertinace interfecto, induit 13 April. anno Dom. 193.

(44) *Constantius*. Constantius Chlorus, post abdicationem Diocletiani anno 305 titulum Augusti assumpsit.

(45) *Ambo apud insulam diem functi*. Severus Eboraci obiit 4 Febr. a. D. 211, ubi etiam obiit C Constantius 25 Julii 306.

(46) *Supremo sunt honore*. a. d. e. f. l. m; *summo ibi honore*, c.; *summo sunt honore*, s.

(47) *Fossam*. Celeberrimum illud Romanorum dominationis monumentum vulgo dictum *Severi Vallum*, hic ut *fossa*, et non vallum describitur. Sic quoque Beda loquitur: « Non muro, ut quidam æstimant, sed vallo distinguendam putavit (lib. I, c. 5). » Ubi vero de secunda ad Romanos missione (a. D. 416) verba fuit, Beda iterum ad Severi Vallum alludit dicens: « Murum a mari ad mare recto tramite inter urbes quæ ibidem ob metum hostium factæ fuerant, ubi et Severus quondam vallum fecerat, firmo de lapide collocarunt (lib. I, cap 13); » nusquam ille tamen ad vallum seu fossam refert quæ ab Adriano aut Antonino cœpta fuerat.

(48) *Constantinum*. Constantinus Magnus.

(49) *Brevi rerum potitus*. a. s. d. e. f. l. m.; *brevi rerum potitus imperio*, c.

(50) *Collocavit*. Vide notam 53 infra.

(51) *Maximus*. Hispania oriundus (quamvis ab Ethelwardo, Henrico Huntingdon, et quibusdam aliis, quasi hac insula oriundus dicatur) proclamatus est imperator in Britannia, anno 383, unanimi tum militum, tum provincialium voto. Victus a Theodosio captusque, interfectus est a militibus a. D. 388. Florentius Worcestriensis Maximi necem ad annum 386 refert.

(52) *Constantinus*. Imperante Honorio (a D. 407), in Britannia seditio exorta est, duoque pseudo-imperatores, Marcus et Gratianus electi vicissim et trucidati sunt. Gregarius miles, nomine Constantinus, ad honorandum Constantini Magni memoriam postea electus est. Cum jam regnasset tres circiter annos, in Arelatensi obsidione captus atque interfectus est 28 Novembris 411, imperiumque Honorio redditum.

ios concessit (53). Ita cum tyranni nullum in agris A præter semibarbaros, nullum in urbibus præter ventri deditos reliquissent, Britannia omni patrocinio (54) juvenilis vigoris viduata, omni exercitio artium exinanita, conterminarum gentium inhiationi diu obnoxia fuit.

§ 3. Siquidem, e vestigio, Scottorum et Pictorum ncursione multi mortales cæsi, villæ (55) succensæ, urbes subrutæ, prorsus omnia ferro incendioque vastata; turbati insulani, qui omnia tutiora putarent quam prælio decernere, partim pedibus salutem quærentes fuga in montana contendunt, partim sepultis thesauris, quorum plerique in hac ætate defodiuntur, Romam ad petendas suppetias re intendunt (56). Romani, miseratione infracti, B nihilque antiquius æstimantes quam fessis sociorum rebus opem (57) porrigere, semel et iterum proturbato hoste, operam suam exhibuere : postremo (58), onginquæ peregrinationis pertæsi, adventum in posterum (59) excusant; discerent ipsi potius a Martio patrum calore non degenerare, animis et armis patriam defensare. Adjiciunt verbis formam muri pro sui tuitione construendi, ad propugnacula excubandi, in hostem si necesse sit procursandi, et cætera quæ disciplina militaris exigit exequendi (60); post monita, lachrymis miserorum comitati, discedunt : abeuntes (61) felix fortuna prosequens, votis (62) eorum restituit. Tum vero Scotti, desperati reditus audito nuncio (63), et incunctanter et plus solito in Britones irruere, murum com- C planare, paucos resistentes opprimere, prædas non ignobiles domum agere : at vero vulgus terræ reliquum ad palatium advolat, regis sui fidem implorans.

DE WORTIGERNO.

§ 4. Erat eo tempore rex Britanniæ Wortigernus nomine, nec manu promptus nec consilio bonus, imo ad illecebras carnis pronus, omniumque fere vitiorum mancipium; quippe quem (64) subjugaret avaritia (65), inequitaret superbia (66), inquietaret luxuria : denique, ut in (67) gestis Britonum legitur, filiam suam spe regni sollicitatam stupro fregerat, et ex ea filium tulerat. Hic in tantis tumultibus rem parvis ponderans, opesque regni commessationibus abliguriens, scortorum lenociniis deperibat. Excitatus tamen aliquando perstrepentium vocibus, super statu publico in medium consulit (68), sententias magnatum suorum explorans. Itaque, ut ad summam redigam, placuit omnibus Anglos et Saxones e Germania evocandos (69), armis validos, sedibus vagos, geminum futurum commodum, ut armis invicti facile hostes propulsarent; et hactenus locorum incerti, pro ingenti annumerarent beneficio si vel squalidum solum, jejunumque cespitem, ad habitandum suscepissent : cæterum, nunquam eos aliquid contra patriam molituros (70), quia genuinam feritatem morum emolliret memoria beneficiorum. Probato consilio mittuntur in Germaniam legati, spectabiles sane viri, et qui digne personam patriæ induerent.

DE ADVENTU GERMANORUM IN BRITANNIAM (71) a. D. 449.

§ 5. Germani audientes rem votis mille petitam a se ultro expostulari vicino pede paruere, celeritatem negotii lætitiæ stimulis maturantes : valedicentes igitur arvis genitalibus, renuntiantes parentum affectibus, fortunæ vela committunt, placidoque ventorum favore, tribus longis navibus quas illi (72) ceolas dicunt, Britanniam allabuntur. Ve-

(53) *Ita cum tyranni... obnoxia fuit.* Secundum Gildam et Bedam. Hanc primam sui imminutionem Britannia Maximo referre debet, qui magnam incolarum militumque copiam secum in Galliam conduxit Archiepiscopus Ussherus, a quo diligenter collectæ sunt legendæ hujus insulæ, asserit (*Antiquitat. Britan. Eccles.* pp. 107, 108) triginta millia militum et incolarum centum millia migrasse et in Armorica consedisse. Varia tamen tempora huic Britannorum transmigrationi affixa sunt, resque adhuc spissa caligine obvoluta latet.

(54) *Juvenilis.* a. d. e. f. l. m.; *militaris*, s. c. D

(55) *Succensæ.* e.; *incensæ*, a. s. c. d. l. m.

(56) *Romani operam suam exhibuere.* Vix aliquod dubium est Romanos non semel feliciter in auxilium adversus Pictas et Scotos vocatos fuisse. Apud eruditos tamen non constat de tempore. De hac re vide Stillingfleet, *Antiquities of the British Churches*, et Ussheri *Britannicarum Ecclesiarum Antiquitates.*

(57) *Porrigere.* a. s. d. e. l. m.; *impendere*, c.

(58) *Longinquæ peregrinationis pertæsi.* a. s. c. e. f. l; *pro longinquæ peregrinationis pertæsi labore*, d. m.

(59) *Excusant.* a. s. d. e. l. m.; *incusant* c.

(60) *Post monita... discedunt.* Præfinitum tempus finalis Romanorum a Britannia discessionis profundissima adhuc obscuritate involvitur.

(61) *Felix.* a. s. c. e. f. l. *infelix*, d. m.

(62) *Eorum.* c.; *suorum*, a. s. c. d. l. m.

(63) *Et incunctanter.* d. e.; omit. *et*, a. s. c. l. m.

(64) *Subjugaret.* s. c. d. e. l. m.; *subjugarat.* a.

(65) *Inæquitaret.* c. d. e. f.; *inquietaret*, s.; *inquietarat*, a.

(66) *Inquietaret.* s. c. e. f.; *inequitarat*, a; *inquinaret*, d.

(67) *Gestis Britonum legitur... ex ea filium tulerat.* Historia Wortigerni propriam filiam stuprantis valde improbabilis, et quasi mera fabula rejicienda est.

(68) *Sententias.* a. s. d. e. l. m.; *sententiam*, c.

(69) *Evocandos.* Hæc Wortigerni ad Saxones invocatio, ut a quibusdam veterum scriptorum describitur, aliquod fundamentum in Gildæ et Bedæ dictis habere potest. Conjicit Pagius (*Critica in Baronium*) hæc anno 447 contigisse. Ex Nennii testimonio inferri posset Hors et Hengistum non vocatos huc advenisse : « Interea venerunt tres ciulæ *a Germannia pulsæ*, in quibus erant Hors et Hengistus (§ 31); » sed probabile est exsilii sortem in illos cecidisse juxta morem modumque emigrationis apud Germanos, ut a Malmesburiensi refertur, § 5.

(70) *Quia.* a. d. e. l. m.; *quoniam*, s. c.

(71) *A. D.* 449. Hunc annum etiam assignat Beda (lib. I, cap. 15) Saxonum adventui. Vide notas ad Bedam, ed. Engl. Hist. Societ., p. 34

(72) *Ceolas dicunt.* e. l.; *cheulas dicunt*, d. m.; *ceolas vocant*, c.; *ciulas vocant*, s.; *theolas dicunt*, a.

nerunt autem et tunc, et sequenti tempore, de tri- A bus Germaniæ populis, Anglis, Saxonibus (73), Jutis. Omnis enim fere terra quæ trans oceanum Britannicum sub septentrionali axe jacet, quia tantum hominum germinat, non injuria Germania vocatur (74), licet multis provinciarum limitibus distincta. Quapropter sicut hi quibus id muneris est lascivientes arboris ramos solent succidere, ut reliquorum vitæ succo suo possit sufficere, sic incolæ aliquorum expulsione matrem alleviant, ne tam numerosæ prolis pastu exhausta succumbat : sed, ut facti minuant invidiam, sorte ducunt eliminandos. Inde est quod illius terræ homines (75) invenerint sibi ex necessitate virtutem, ut natali solo ejecti peregrinas sedes armis (76) vendicent : sicut Wandali, qui olim protriverunt Africam ; sicut Gothi, B qui possederunt Hispaniam; sicut Longobardi, qui adhuc obsident Italiam; ut Normanni, qui, partem Galliæ armis domitam incolentes, vocaverunt Normanniam. Ex hac ergo Germania primo venit Britanniam manus, parva quidem, sed quæ paucitatem suam (77) virtute fulciret, ducibus Hengisto et Hors, commodæ indolis fratribus, haud obscura stirpe apud suos oriundis : erant enim abnepotes illius antiquissimi Woden, de quo omnium pene barbararum gentium regium genus lineam trahit, quemque gentes Anglorum deum esse delirantes, ei quartum diem septimanæ, et sextum uxori suæ Freæ, perpetuo ad hoc tempus consecraverunt sacrilegio. In quibus vero locis Britanniæ Angli vel Saxones (78) Jutæ habitationem locaverunt (79), Beda non tacet. C Nostrum propositum est, quamvis affluat materia, stylo non indulgere, sed tantum necessaria quæque libare. **5-10.**

§ 6. (80) Venientibus igitur Anglis undique occursum : a rege impertitæ gratiæ, a populo effusus favor, data fide acceptaque, et tradita Tanatos insula incolatui eorum subventum. Accessit et pactum, ut illi (81) junctis umbonibus sudores suos patriæ impenderent, recepturi emolumenta militiæ ab his quorum saluti vigilias prætenderent. Paululum in medio moræ, et ecce Scottos adventantes, facilique negotio cessuram sibi ut supra prædam æstimantes, Angli invadunt : illi vix dum collato pede fugam componunt, fugitantes eques (82) consecutus a tergo cecidit. Sic non semel certatum : cumque semper victoria consentiret Anglis, ut fere fit in rebus mortalium, et istis successus accendit audaciam, et illis timor aluit ignaviam; eoque res processit ut nihil magis Scotti quam cum Anglis manus conserere caverent.

§ 7. Interea Hengistus, non minus acer ingenio quam alacer in prælio, aliquos ex suis (non abnuente rege) patriam remittit, qui regis et populi inertiam, insulæ opulentiam exponant, ampla venire volentibus præmia proponant. Illi mandata (83) gnaviter exequuntur, breviqué cum sexdecim navibus revertuntur, adducentes (84) filiam Hengisti, virginem, ut accepimus, quæ esset et naturæ miraculum et virorum spectaculum. Regressis adornatur convivium : jubet Hengistus filiam fungi pincernæ munere, ut regis accumbentis oculos pasceret. Nec id frustra fuit. Nam ille (ut semper in feminarum decorem adhinniebat) statim et formæ gratia et gestuum elegantia sauciatus animum, potiendi puella spem imbibit, nec distulit quin nuptias peteret patrem volentem cogens : ipse enim astu primo negare tam humiles nuptias rege indignas allegans. Postremo, quasi gravatus, in sententiam transiit, totam Cantiam pro munere accipiens, ubi jamdudum omnis justitia sub cujusdam (85) gorongi laborabat regimine, qui tamen sicut omnes reguli insulæ Wortigerni substernebantur monarchiæ: nec contentus hac liberalitate barbarus, sed abutens regis imprudentia, persuadet uti a Germania (86) fratrem et filium virtutis viros evocat, scena composita, ut quia ipse ab oriente provinciam defensitaret, illi quoque ab aquilone Scottos frænarent : ita rege connivente ipsi (circumnavigata Britannia) Orcades insulas adiere, easque gentes cum Pictis et Scottis pari ærumna involventes, in aquilonali parte insulæ, quæ nunc Northanimbria vocatur, tunc et deinceps assedere : nullus tamen ibi regio insigni vel nomine usus usque ad Idam, de quo regalis Northanimbrorum adolevit (87) linea. Sed hæc inferius : nunc quod cœperam adtexam.

DE WORTEMER FILIO WORTIGERNI, ET DE ARTURO.

§ 8. Vortemer filius Wortigerni haudquaquam ultra dissimulandum ratus, quod se Britonesque suos Anglorum dolo perverti cerneret, ad expulsionem

D

(73) *Jutis.* Unus m. (Cott. Claud. IX) legit *Wichtis.*

(74) *Licet multis provinciarum limitibus distincta.* s. d. e. f.; a. l. m. omit. *multis*; c. omit. *sententiam integram.*

(75) *Invenerint.* d. e. m.; *invenerunt*, a. s. c. l.

(76) *Vendicent.* a. c. d. e. l. m.; *vendicarent*, s.

(77) *Virtute.* s. e. l.; *virtutibus*, d. m.

(78) *Jutæ.* Unus m. (Cott. Claud. IX.) *Wichtiæ* legit.

(79) *Beda non tacet.* Beda, lib. I, c. 25.

(80) *Venientibus igitur Anglis.* Hengest et Hors landed at Ypwinesfleot (Ebsfleet, in insula Thanet). Sax. Chron.

(81) *Junctis umbonibus.* a. c. d. f. l. m.; *umbonibus*, e.; *invictis umbonibus*, s.

(82) *Consecutus.* c. d. e. m.; *insecutus*, a. s. l.

(83) Gnaviter exequuntur. a. d. e. l. m.; *gnaviter executi*, s.; *generaliter executi*, c.

(84) *Filiam Hengisti.* Galfredus Monemuthensis primus est scriptor qui Hengisti filiæ nominis meminerit; illam *Ronwen* vocat, quod nomen apud Anglo-Saxones minus in usu erat. In capitulo 36 Historiæ Nennii Hengisti filia vocatur *Romwenna*, sed in textu nomen omittitur.

(85) *Gorongi.* Quod vocabulum non æque pro proprio nomine frequenter usurpatum est. Camden illud interpretatur *Guorong*, id est *prore* aut *homo liber.* Vide Camden, *Brit.* col. 187, edit. Gibson, Lond. 1695.

(86) *Fratrem et filium.* Scilicet Otha et Ebusa.

(87) *Linea.* a. s. d. e. l. m.; *prosapia*, c.

orum mentem intendit, simulque patrem ad idem udendum (88) incendit. Hoc igitur auctore post anos septem adventus eorum fœdus fœdatum, et per iginti annos (89) frequenter levibus præliis, sed uater (90) ut chronica tradit, omnibus copiis deugnatum : prima congressione æqua utrinque forına discessum, dum hi (91) Hors fratrem Hengeii, illi (92) Katigis alterum regis filium magno juitio desiderarent. In cæteris cum Angli superiorem mper manum referrent pax convenit, incentore elli Guortemer fatali sorte sublato, qui, multum a cilitate patris abhorrens, egregie regnum moderetur si Deus sivisset. Sed, eo extincto, Britonum obur emarcuit, spes imminutæ retro fluxere ; et m tunc profecto pessum issent, nisi (93) Ambrous, solus Romanorum superstes, qui post Vortiernum monarcha regni fuit, intumescentes barbaos eximia bellicosi Arturis opera pressisset. 94) Hic est Arthur de quo Britonum nugæ hodieque elirant; dignus plane quem non fallaces somniaent fabulæ, sed veraces prædicarent historiæ quippe qui (95) labantem patriam diu sustinuerit, infrasque civium mentes ad bellum acuerit. Postreo, in obsessione (96) Badonici montis (97), 98) fretus imagine Dominicæ matris (99), quam

A armis suis insuerat, nongentos hostium solus adorsus incredibili cæde profligarit. Contra, Angli, quamvis vario fortunæ lusu rotarentur, vacillantes suorum acies adventu compatriotarum supplere, audentioribus animis in ferrum ruere : paulatim, cedentibus accolis, per totam se insulam extendere, simul Dei non adversante consilio in cujus manu est omnium imperiorum (100) mutatio : sed hæc processu annorum ; nam, vivente Wortigerno, nihil contra eos novatum. Interea Hengistus, vitio quodam humani ingenii ut quo plus habeas plus ambias, fraude subornata generum ad convivium cum trecentis suorum invitat : cumque frequentioribus poculis invitatos ad tumultum animasset, et ex industria unumquemque salsa dicacitate perstringe-
B ret, primo ad jurgia, mox ad arma ventum. Ita Britones, ad unum omnes jugulati, animas inter vina vomuere (1) : rex ipse captus, datis tribus provinciis, libertatem redemit, servitutem exuit. Post hæc, anno tricesimo nono adventus sui, Hengistus diem clausit (A. D. 488) ; vir qui successus suos non minus fraudibus quam viribus urgens, multum (2) genuinæ sævitiæ indulgens, omnia cruentius quam civilius agere mallet. Reliquit filium Eisc (3), qui, magis tuendo quam ampliando regno intentus (4),

(88) *Incendit*, a. s. d. e. l. m. ; *accendit*, c.

(89) *Frequenter levibus præliis.* De his præliis et ubsequenti Saxonum proditione, vide Nennium 43, 44, 45, edit. *c.* h. s. ; conferque M. Westm. n. 460 et seq., qui Britannicas narrationes in suis Chronicis incorporavit.

(90) *Ut chronica tradit.* Saxonica chronica innuit uæ his annis prælia ascribunt. Æglesfordi (*Æglesford on the Medway*), anno D. 455 ; Crecanfordi (*Crayford*) in 457 ; Wyppedesfleote (*Ebsfleet*, in Tanato insula, prope *Stonar*), in 465 ; quarti vero præii, anno 475, locus non indicatur. Nennius (§ 44) is præliis locum assignat *super flumen Derevent* (*Darent* in Cantia, probabiliter in ipso loco ubi a Cray flumine jungitur) ; Episfordi, aut Rit Hergabail, quod idem ac Aylesford supponitur ; et *in campo juxta Lapidem tituli* (*Stonar*, in Tanato insula, juxta quosdam Folkstone in Cantia.)

(91) *Hors.* Hors interfectus est in prælio Aylesfordi, 455, et Horsted, in Cantia sepultus fuisse conjicitur. Beda lib. I, § 35, sic fateat : « In orientalibus Cantiæ partibus monumentum habet suo nomine insigne. » Nennius prælium vocat Episford.

(92) *Katigis.* Qui a Nennio vocatur *Categirn*, et quasi secundus Wortirgerni filius exhibetur.

(93) *Ambrosius.* De Ambrosio Aureliano, de ætate in qua vixit nihil constat ; Beda observat ejus parentes fuisse *purpura indutos*. Juxta Gildam. « Vir erat modestus, qui solus fuit comis, fidelis, fortis, veraxque, forte Romanæ gentis, qui tantæ tempestatis collisione occisis, in eadem parentibus, purpura nimirum indutis, superfuerat. » Nennius quoque de eo loquens (§ 48) sic ait : « Qui fuit rex inter omnes reges Britanniæ gentis. » Alius est a Natan Leod de quo chronica Saxonica ; cujus uxor cum quinque millibus suorum occisa in prælio contra Cerdicom West Saxonem commisso anno 508. Ampliora de hac re, vide apud Ussherium, *Primord.* p. 1116, et Carte, *Hist. Engl.* vol. 1, p. 197-205.

(94) *Hic est Arthur.* Hæreditarius erat princeps Silurorum, in South Wales. Hic observat Malmesburiensis eum dignum fuisse qui non vanis legendis sed authentica historia celebraretur. An unquam exstiterit multi dubitant, quod Gildas, coævus historiographus, de eo nullam facit mentionem. Higden, Polychronicon auctor, primus esse videtur qui Arthuri regnum in dubium revocaverit. Sic enim loquitur : « Quoad Arthurem quem Galfredus, solus inter chronographos extollit, multi ea quæ de ipso referuntur in dubium revocant ; quia, si Ar-
C thur, ut narrat Galfredus, triginta regna acquisivit, regem Francorum subdidit, Lucium, Italiæ reipublicæ moderatorem, occidit, cur omnes historiographi Romani, Galli, Saxones et Britones, tanti viri tot insignia facta omiserunt, dum minus illustrium meminere Galfredus Monemuthensis primus ejus bellicorum facinorum traditiones ex Walensium vatibus collegit, illasque in Latinum sermonem transtulit. » De Arthuro vide Nennium, § 56.

(95) *Labantem.* s. e. f. l. ; *labentem*, d. m.

(96) *Obsessione.* d. e. l. m. ; obsidione, s. f. Beda, Gildam prave interpretatus, incorrecte anno 493 Badonici montis obsessionem assignat : juxta Annales Cambriæ ad a. D. 516 referenda est.

(97) *Badonici montis* Qui dicitur *Caer-Badon*, hill of Bannesdon, prope Bath. A Gilda collocatur juxta Severni fluminis ostium. Vide notam ad Gildam p. 34, ed. e. h. s.

(98) *Fretus imagine Dominicæ matris.* Gildas § 56 :
D *Arthur portavit imaginem sanctæ Mariæ virginis super humeros suos*, etc. De ea re vide Ussher., *Primord.* p. 639. In Annalibus Cambriæ hæc occurrunt dicta ; « LXXII annus (anno D. 516). Bellum Badonis in quo rex Arthurus portavit crucem Domini nostri Jesu Christi tribus diebus et tribus noctibus in humeros suos, et victor fuit » Id evenisse scribit Nennius in prælio, *in castello Guinnion* ; sed occisionem nongentorum sexaginta hominum, eadem die, ipsa Arthuris manu, prælio in Monte Badonis assignat. § 56.

(99) *Matris.* d. legit *adminiculo* post *matris*.

(100) *Imperiorum.* a. s. d. e. l. m. ; *regnorum* c.

(1) *Vomuere.* d. e. l m. ; *evomuere*, s.

(2) *Multum.* e. ; *multumque*, a. s. c. d. l. m.

(3) *Eisc.* s. c. d. e. m. ; a. omit. *Eisc*, l. legit *ejus*.

(4) *Intentus.* s. c. d. e. l. m. ; *contentus*, c.

paternos limites nunquam excessit. Consumptisque annis viginti quatuor (A. D. 512), filium Oth, ejusdemque filium Yrmenricum, habuit successores, sibi quam avo aut proavo similiores (5) : amborum temporibus quinquaginta et tres anni deputantur in chronicis (6) : cæterum, si singillatim vel communiter regnaverint, non discernitur.

DE ETHELBIRHTO REGE, ET DE ADVENTU SANCTI AUGUSTINI 10-16

§ 9. Post illos Ethelbirtus, Yrmenrici filius, rerum potitus (7), quinquaginta annos et tres (8) juxta chronica (9), juxta Bedam (10) quinquaginta et sex exegit (A. D. 565) (11) : viderit lector quomodo hanc dissonantiam componat ; nam (12) nos eam, quia admonuisse suffecerit, in medio relinquimus. Hic, primis pubescentis regni temporibus, adeo vicinis regibus fuit ridiculo, ut uno et altero pulsus prælio vix suos terminos tutaretur. Postmodum cum adultiori ætati consultior etiam militiæ accessisset peritia, omnes (13) nationes Anglorum præter Northanimbros continuis victoriis domitas sub jugum traxit ; et, ut exterorum quoque familiaritatem asciceret, regis Francorum affinitatem filiæ ejus (14) nuptiis (15) sibi conciliavit. Tum vero Francorum contubernio gens eatenus (16) barbara ad unas consuetudines confœderata, silvestres animos in dies exuere, et ad leviores mores declinare. His addebatur Letardi episcopi, qui cum regina venerat, cælebs admodum vita, qua regem ad Christi Domini cognitionem etiam tacens invitabat : quo factum est, ut postea beato Augustino (17) prædicanti regius (18) animus jam emollitus facile cederet, et primus de numero patrum suorum sacris sacrilegiis renunciaret (A. D. 597) ; ut quos regni premebat (19) potentia, fidei quoque obumbraret gloria : hæc est profecto clara nobilitas, hæc superba virtus, honestate vincere quos honore vincas. Quin etiam curam extendens in posteros, leges (20) patrio sermone tulit, quibus bonis præmia decerneret, improbis per remedia severiora occurreret, nihil super aliquo negotio in futurum relinquens ambiguum.

§ 10. Excessit anno (21) post acceptam fidem (22) primo et vicesimo (A. D. 616), Edbaldo filio regni tradens insignia. Ille, mox ubi paterni metus abrupit frena, exsufflata Christianitate, novercæ (23) quoque pudorem expugnavit : sed, ne omnino in præceps ferretur, divinæ miserationis austeritas obicem opposuit. Confestim enim regulis quos pater sub jugum miserat rebellantibus, regni mutilatus dispendio, et per horas crero afflatus dæmonio, contumacis perfidiæ tormenta (24) pendebat. Quibus offensus successor Augustini Laurentius (25), dum post præmissos comites provincia cedere meditaretur, Dei animatus verbere sententiam revocavit (26). Qua de re conventus rex, dum fidem dictorum pontificis plagæ facerent, non aspernanter ut aiunt inflexus, et Christianismi gratiam hausit, et incestis nuptiis valedixit. Verum ut in punienda perfidia terribilis exempli nota posteris inureretur, avitis finibus ægre licet retentis, nunquam ad paternum fa-

(5) *Sibi quam avo aut proavo similiores*. s. c. d. e. m. ; *quam avo aut atavo similiores*, a. l.

(6) *In chronicis*. Quæ nunc supersunt chronica hæc non habent.

(7) *Rerum*. s. c. d. e. l. m. ; *regnum*, a.

(8) *Quinquaginta annos et tres*. Quamvis juxta Saxonica chronica (sub anno 565), Æthelbertus imperium quinquaginta tres annos tenuerit, anno tamen 616 refertur illum obiisse, postquam quinquaginta sex annos regnos fruitus erat. Adest tamen adhuc aliqua dissonantia, nam si Æthelbertus solium anno 565 conscendit (juxta omnes his temporibus notos manuscriptos), et 616 occubuit, ejus regnum quinquaginta unum annos tantum complecteretur. Atvero Wheloc et alii annum 560 assignant sed qua nisi auctoritate non clare patet.

(9) *Chronicam*. e. ; chronica a. s. c. d. l. m.

(10) *Juxta Bedam*. Hist. Ecc. Gen. Angl. lib. II, c. 5, § 100, 101.

(11) *Exegit*. a. d. e. l. m. ; *transegit*, s. c.

(12) *Nam*. d. e. m. ; a. s. c. l. omit. *nam*.

(13) *Omnes*. e. ; a. s. c. d. l. m. ; *brevi legunt ante omnes*.

(14) *Filiæ ejus*. Bertha, Chariberti, Parisiorum regis filia, ex uxore ejus Ingoberga et Clotarii I neptis.

(15) *Nuptiis*. s. legit *Bertæ post nuptiis* ; a. c. d. e. l. m. ; omit *Bertæ*.

(16) *Eatenus*, s. c. d. e. m. ; *a. l.* omit. *eatenus*.

(17) *Augustino*. Augustinus cum sociis suis Roma missus est anno 596, et Tanati insulæ appulit anno 597. Ad completam hujus facti narrationem vide Bedam, *Hist. Eccl. Gen. Angl.*, lib. I, cap. 25, § 54.

(18) *Regius*. d. e. l. m ; *regis*, s.

(19) *Premebat*. c. d. e. l. m. ; *præeminebat*, s.

(20) *Leges*. Vetustius nunenon superest Æthelberti legum exemplar quam Textus Roffensis, qui ab Ernulfo, Rocestriæ episcopo compulsus fuit, annum 1115 inter et 1124.

(21) *Post acceptum fidem primo et vicesimo*. Obiit Æthelbertus 24 feb. a. D. 616 : hi igitur viginti unus anni numerari debent ab Augustini itineris incœptione, non vero Æthelberti conversione. Confer Bedæ testimonia, quæ non concordant.

(22) *Acceptam fidem*. a. c. d. e. l. m. ; *receptam Christi fidem*, s.

(23) *Novercæ*. Defuncta Bertha, Æthelbertus Gallicam aliam principem in uxorem duxit ; sed ejus nomen ab historiis non est vulgatum, probabiliter ob ejus cum Ladbaldo incestum. Vide Bedam, lib. II, c. 5, § 102 et Saxon. chron. a. D. 616.

(24) *Tormenta*. a. d. e. l. m. ; *pœnas*, s. c.

(25) *Laurentius*. Quoad præfinitum Augustini mortis diem, et ejus successoris electionem nihil nisi incertissimum novimus ; at si primæ chartæ in Cod. Dip. Ævi Angl. Sax. editæ fides sit adhibenda quasi authenticæ inde constaret Laurentium pontificales insulas induisse ante diem 28 Aprilis 604. Hujus tamen chartæ genuitas in disceptationem cadit. Kemble, cujus sententia auctoritas pondere gaudet, ejus authenticitatem in dubium non revocat. Dr Smith, eruditus Bedæ editor Augustinum obiisse censet anno 605 ; sed Warthon annum 604 præfert. Vide Angl. Sacr. I, 89 ; II, 70.

(26) *Dei animatus verbere sententiam revocavit*. Mellitus et Justus, opprobriorum quibus Christianismus afficiebatur pertæsi Britannia relicta, continentem repetiverunt, Laurentiusque ipse discedendi propositum pariter animo tenuit. Beatum Petrum illi in visione apparuisse traditum est, qui, exprobrata ejus ignavia, illum verberibus cecidit in pœnam indigni ovium suarum deserendarum propositi. Vide Bedam, lib. II, c. 6, § 104.

stigium **17-19** potuit aspirare. Cæterum, tota vita integer in fide, nihil quod famam læderet commisit : monasterium quoque extra muros Cantuariæ (27), quod pater fundaverat, ingentibus prædiis et amplissimis donariis illustravit : quorum laudes et merita omnes Angli suscipere et prædicare debebunt, quod Christianam fidem leni credulitate et credula lenitate Angliæ invalescere permiserint. Quis enim non jocunde speculetur quantum æquitati conveniat, quantum dulcedini concinat responsum illud regis Ethelbirthi, quod cum primæ prædicationi Augustini Beda (28) retulisse narrat ? — Non posse se novæ sectæ tam cito animum adhibere, relictis cultibus quos semper exercuerit cum tota Anglorum gente ; veruntamen nulla illos molestia exacerbandos, quin potius (29) prædicationis permissu et amplo victu juvandos quod tam longam a natali solo peregrinationem susceperint ut Anglis quæ optima putabant indulgenti benignitate communicarent. Nec infra promissionem factum fuit remissius (30), donec sensim explorata fidei veritate et ipse cum subjectis numero fidelium sociatus est. Quid iste ? nonne primo tempore magis carnis illecebra quam animi obstinatione devians, magnam tamen vitæ pontificum exhibebat venerationem, quorum negligebat fidem ? denique, ut dixi, ob unius facile conversus injuriam magno momento Christianitatis augmentis (31) fuit. Ambo igitur laudabiles (32), ambo profusiora præconia emeriti, siquidem bonum quod ille magnanimiter inchoaverit, iste benigne confoverit.

20 § 11. Cui post viginti quatuor (33) regni annos defuncto (A. D. 640) (34) successit filius Ercombirchtus (35) ex Emma filia regis Francorum susceptus, et eodem (36) quidem annorum numero, sed meliori auspicio principatu functus, religione

A in Deum, pietate in patriam (37) juxta insignis. Cum enim avus et pater, citra destructionem idolorum, fidem nostram coluissent, hic parum et inferius (38) devotione regia arbitratus, si non destrueret propensiore consilio quod illi tacito (39) damnarant judicio, omnia deorum sacella complanavit ad solum, ut nullum sacrilegii ad posteros maneret vestigium, præclare ; poterat enim vulgus fanaticæ superstitionis admoneri, quamdiu loca pulvinarium suorum non desineret intueri : atque ut gentem suam, ventri tantum indulgentem, parcitati gulæ doceret insuescere (40), præcepit per omne regnum observari quadraginta dierum solenne jejunium. Magnam prorsus tunc temporis rex rem aggressus, quem nec deliciarum luxus enervare, nec regni sol-
B licitudo a Dei cultu potuit avocare. Per hæc Dei favore tutus, rebusque domi et foris ex sententia cedentibus, tranquillissime consenuit. Cujus filia Ercongota, tanto soboles non indigna **21** parente, æmulisque virtutum lineamentis patri respondens, Cala, monasterium apud Gallias (41), sancitudinis (42) suæ luce vestivit.

§ 12. At vero filius Egbertus (A. D. 664), per novem annos patrio throno retento, nihil memorabile fecit tam brevis imperii compendio, nisis quis (43) adventum Theodori archiepiscopi et Adriani abbatis temporum illius (44) imputet gloriæ : doctorum virorum, et qui omnem literaturam imis medullis combiberant; quod nisi esset usquequaque detritum, libenter pergerem referre quantum lucis
C tunc per eos orbi Britannico infulserit, quomodo hinc Græci, hinc Latini palæstras literarum (45) studiis in unum contulerint, et insulam, tyrannorum quondam nutriculam, familiare philosophiæ domicilium (46) effecerint.

(27) *Extra muros Cantuariæ.* St. Augustine s.

(28) *Beda.* Beda, lib. I, c. 25, § 55.

(29) *Potius.* d. c. l. m. ; *etiam*, c.

(30) *Remissius.* a. d. c. l. m. ; s. c. *omit.* remissius.

(31) *Augmentis.* s. d. e. l. m. *augmentum*, a. c.

(32) *Laudabiles.* a. *legit :* viri *post* laudabiles. s. c. d. e. l. m. *omit.* viri.

(33) *Cui... defuncto.* Obiit Eadbald die Jovis, 20 Jan. 640.

(34) *Viginti quatuor.* a. s. d. e. l. m. ; *viginti quinque*, c.

(35) *Ex Emma... Francorum.* Defuncta aut dimissa priori uxore, Eadbaldus Emmam, Theodberti Austriæ regis filiam, in matrimonium duxit (PAGI, A. D. 640). Ercombirchtus ex hoc matrimonio, Ermenfridus vero ex priori ortus est. Vide, § 13, not.

(36) *Quidem.* a. s. d. e. l. m. ; c. omit. *quidem.*

(37) *Juxta insignis*, s. c. e. l. ; *vita insignis.* a. d. m.

(38) *Devotione.* a. s. d. e. l. m. ; *dignatione*, c.

(39) *Damnarant.* c. d. e. l. m. ; *damnarent*, a. s.

(40) *Præcepit... jejunium.* Vide Bedam. lib. III, cap. 8, § 172 ; Sax. Chron. an. 640 ; Flor. Wigorn. an. 640.

(41) *Cala, monasterium apud Gallias.* Gallice *Chelles*, quatuor circiter milliariis a Lutetia Parisiorum, monasterium a regina Bathilda, Clodovei II vidua, fundatum. Beda tamen (lib. III, § 172) asserit Ercongotam monialem fuisse in loco qui dicitur : *In Brige (Faremoustier en Brie)*, quod erat celeberrimum Benedictinarum monialium cœnobium.

(42) *Sanctitudinis.* a. c. s. e. l. ; *Sanctitatis*, d. m.

(43) *Adventum Theodori archiepiscopi et Adriani abbatis.* Theodorus Tarsensis in Cilicia, archiepiscopus Cantuariensis Romæ ordinatus, 26 Martii A. D. 668, Cantuariæque in munere episcopali consti-
D tutus, 27 Maii A. D. 669. Vir erat mirabiliter doctus, in Græcis Romanisque litteris, arithmetica et astronomia præclare versatus. In Angliam profectus est 27 Maii 668, socio Adriano et formali Vitelliani papæ mandato qui metuebat ne Theodorus in Ecclesia Græca errores inclinaret in qua fuerat educatus. Adrianus præfectus est abbas S. Augustini Cantuariæ.

(44) *Imputet.* a. s. c, e. l. ; *supputet*, d. m.

(45) *Studiis*, e. ; a. s. c. d. l. m. legunt *certantibus* ante *studiis.*

(46) *Effecerint.* Post *effecerint*, s. d. m. legunt : *Sed et hoc, et quicquid boni potest diebus Egberti ascribi, attenuat facinus quo Elbertum et Egelbrictum, filios patrui, aut interemit aut interimi æquanimiter passus fuit.* c. omit. *æquanimiter.* a. e. l. omit. locum integrum.

§ 13. Successit (47) Egberto frater Lotharius A (A. D. 673), alite mala regnum ingressus, quippe per (48) undecim annos, **22** infestante Edrico filio Egberti, frequenter et varia sorte civilibus bellis conflictatus, novissimeque jaculo corpus trajectus, ipso vulnere inter medendum vitam effudit (A. D. 685). Sunt qui non (49) tacent fratres ambos cita morte merito crudelitatis absumptos (50); quod Egbertus filios patrui (51) innocentes occiderit; Lotharius martyres propalatos irriserit : quamvis prior et factum ingemuerit, et matri fratruelium partem insulæ Tanatos ad ædificandum monasterium concesserit.

§ 14. Nec Edricus successu tyrannidis longum gloriatus est : sed citra biennium, regno et vita spoliatus (A. D. 686), patriam lacerandam hostibus B exposuit. Continuo enim quidam Kedwalla cum fratre Mollone, alias sane bonus et efficax, digladiabile odium in Cantuaritas spirans, quantis potuit conatibus provinciam invasit olim diuturna pace feriatam, sed tunc intestino bello dissidentem, impune sibi cessuram arbitratus : sed non ita ut sperabat imperatos, aut animi vacuos, provinciales offendit; siquidem post multa incommoda vicatim et oppidatim accepta, tandem animati ad manus veniunt ; congressuque superiores Kedwallam in terga vertunt (52), fratreque in tugurium quoddam compulso, domunculam ipsam succendunt. Ita Mollo, dum erumpendi in hostem deesset audacia, et totis circa tectum habenis regnarent incendia (53), inter flammas (54) halitum ructavit (A. D. 687). **23** Non tamen Kedwalla destitit, aut a provincia pedem retulit, quin dolorem suum crebris accolarum dispendiis sarciret, rei quoque ultionem in successorem Inam transfunderet, sicut suo loco dicetur (55).

§ 15. In tam (56) desperatis rebus Cantiæ sexennio circiter a regia successione claudicatum : septimo (57) demum anno Wihtredus filius Egberti, cum apud suos invidiam pressisset industria, et apud hostes pacem locasset pecunia, magna spe civium allectus in regem (58), voti compotes fecit. Domi enim civilis, et bello invictus, Christianam religionem sanctissime coluit, potestatem amplissime porrexit (59), et, ut nihil felicitati deesset, post triginta et tres annos (60) longævus, quod beatissimum mortales putant, superstitibus eisdemque hæredibus liberis tribus, fato functus est. (61) Quorum Edbertus **24** viginti et tribus (62), Edelbertus undecim Alricus (63) triginta et quatuor annis, paterna terentes (64) instituta, haud decolore (65) exitu regnum continuavere, nisi quod Edelbertus fortuito urbis incendio (A. D. 754) et Alricus infausto adversus Mercios prælio (A. D. 774), gloriam temporum suorum (66) non parum obnubilavere. Ita si quid accidit probri non tacetur, si quid prosperi parum in chronicis notatur, sive, quod consulto factum est, sive, quod naturæ vitio comparatum est : quod cum sit bonorum brevis gratia, æternum quæ

(47) *Egberto.* Obiit Ecgberhtus mense Julio, A. D. 673.

(48) *Undecim.* a. s. c. d. l. m. ; *novem*, c. — Beda undecim annos et septem menses Hlodheri regno assignat.

(49) *Tacent.* d. e. ; *taceant*, a. s. c. l. m.

(50) *Quod Egbertus filios patrui innocentes occiderit.* Elbertus et Ægilbertus filii erant Ermenfridi, qui Ecgberti consanguineus erat frater. Eorum occisionem fusius postea describit Malmesburiensis.

(51) *Innocentes.* a. e. l. ; post *innocentes*, legunt *ut dixi*, s. c. d. m.

(52) *Fratreque.* a. c. d. e. l. m.; *fratreque Mollone*, s.

(53) *Inter flammas.* Caedwalla et Mull, frater ejus, Cantiam depopulati sunt, anno 686 ; et anno sequenti Mull, cum duodecim aliis, ignis supplicio necatus. *Sax. Chron.* A. D. 686, 687.

(54) *Halitum.* a. s. d. e. l. m. ; *animam*, c.

(55) *Suo loco dicetur.* Vide infra § 35.

(56) *In tam.* a. s. e. l. ; *Interea*, c. d. m.

(57) *Septimo.* Si septem annorum periodus, de qua hic agitur, ab obitu Hlôoheri computetur, Wihtredi successio ad annum 692 referenda est, quod melioris notæ auctoritatibus contrait ; si vero Edrici usurpatio hoc annorum numero etiam includatur, major adhuc erit dissonantia. Unde satis apparet Malmesburiensem longius produxisse interregnum Cantiæ, quippe quod Wihtredi accessio ad annum 690 certissime refertur.

(58) *Allectus in regem.* Withridus regnare cœpit anno 690 desinente. Juxta Saxon. Chronica constat quod hac ætate, A. D. 692, duo reges in Cantia erant, Withridus nempe et Suælhardus. Vide etiam Florent. Worcest. anno 691, et Bedam, § 375.

C

(59) *Porrexit.* Post *porrexit*, a. legit *Ipse est qui monasterium Sancti Martini apud Doferam fecit* : d. m. omit. *apud Doferam*; s. c. e. l. omit integrum locum. In Florentii Wigorn. Genealogia regum Cantuar. hæc leguntur : *Wichtredus in regnum succedens ecclesiam Sancti Martini in Dovera construxit.*

(60) *Triginta et tres annos.* a. s. d. e. l. m. ; *triginta*, c. Juxta Saxon. Chronic. Wihtrædus XXXIV annos regnavit. Beda (lib. V, cap. 23) regno ejus annos XXXIV, menses VI verius assignat. Obiit die 23 April. A. D. 725 (*Sax. Chron.*).

(61) *Quorum Edbertus viginti et tribus, Edelbertus undecim.* Quæ a Malmesburiensi de Wihtredi filiis narrantur non nihil obscura sunt Hoc probabiliter innuit, Æthelbertum undecim annos regnavisse post Edberti obitum (cum quo antea jam viginti tribus annis conregnaverat), et Alricum post Æthel-D berti obitum triginta quatuor annos regno potitum. Id optime cum aliis auctoribus congrueret, juxta quos defuncto Wihtredo filii ejus Edbertus et Æthelbertus conjunctim, regnum susceperunt. Prior obiit anno 748, et porterior solus imperaverit usque ad annum 761 : successorem habuit Alricum qui anno 794 vita functus est.

(62) *Viginti et tribus.* a. s. c. e. l. ; *triginta et tribus*, d. m.

(63) *Alricus.* Obiit Alricus anno 794, et cum eo defecit Hengisti genus. Ultimus regum Cantuariensium vulgo habetur.

(64) *Terentes.* a. c. d. e. l. m ; *tenentes*, s., rectius, ut videtur.

(65) *Decolore.* s.; a. c. d. e. l. m. legunt *decoloro*.

(66) *Gloriam temporum suorum.* a. s. d. e. l. m.; *claritatem fortunæ*, c.

nocuere dolent. Post illos nobile germen regum exaruit, A generosus sanguis effriguit; tunc impudentissimus quisque, cui vel lingua divitias, vec factio terrorem comparaverat, ad tyrannidem anhelare, tunc regio insigni indigni abuti. Quorum Edelbertus idemque Pren (67) cum biennio Cantuaritis imperitaret (A. D. 794), in Mercios majora viribus conatus (68), et ab eisdem captus, vinculis manus, corpus captivitati præbuit : nec multo post ab hostibus laxatus, sed a suis non receptus, dubium quo fine defecit. Deinde ejusdem **25** calamitatis et factionis hæres Cuthredus (A. D. 796) octo annis solo scilicet nomine regnavit. Hinc regiæ dignitatis abortivum Baldredus (A. D. 805) postquam Cantiam octodecim annis obsedit (69), ab Egbirhto rege West-Saxonum prælio pulsus in exilium concessit. Ita regnum Can- B tiæ, quod ab anno incarnationis Domini quadringentesimo quadragesimo quarto (70) steterat, annis trecentis septuaginta (71) et quinque alterius potestati accessit. Sed quia primi regni, quod de Anglis excrevit, prosapiam paucis persecuti, quasi scintillam de antiquitatis favilla excussimus (72), nunc regnum West-Saxonum stilus ventilabit : quod a primo proximum, longo tamen intervallo inchoavit, ipsum est, quod multo situ, marcescentibus cæteris, invicto usque ad adventum Normannorum vigore floruit, et alia, ut ita dicam, strangulata, faucibus avidis absorbuit : hoc ergo si lineatim ad Egbirhtum provexero, de reliquis duobus, nauseam longitudinis evitans, aliqua subtexam, quæ cum in primo libro debitum finem invenerint, secundus solos West- C Saxones intuebitur.

DE REGNO WEST-SAXONUM.

§ 16. Regnum West-Saxonum (73) quo neque (74) magnificentius neque diuturnius ullum Britannia vidit, **26** a quodam Cerdicio primum ebulliens, mox in magnum fastigium evasit : qui gente Germanus, amplis majoribus, quippe a Wodenio decimus, cum domesticis conflictationibus ingentes spiritus aluisset, satuit patria discedere, et armis famam dilatare. Id, animo communicato cum (75) filio Cenrico, meditari ausus, consentiente adolescente, qui proximis gloriæ passibus patrem urgeret, in Britanniam (76) cum quinque ceolis copias trajecit. Actum anno Dominicæ incarnationis quadringentesimo nonagesimo quinto, post mortem Hengesti octavo. Ipsoque die a (77) Britonibus bello exceptus, vir veteris militiæ non difficulter arietantem multitudinem contudit et fugere compulit : quo successu et sibi profundam (78) in reliquum securitatem, et provincialibus quietem, peperit; nam, nunquam post illum diem lacescendum arbitrati, in ejus jura volentes concessere. Non tamen ille ignavo indulgens otio feriabatur, quin potius crebras circumquaque victorias extendens anno post adventum suum vicesimo quarto in occidentali parte insulæ, quam illi West-Sexam (79) vocant, monarchiam adeptus est : qua quindecim (80) annis functus, fatum complevit, regno toto præter insulam Wehtam a filium devoluto. Ea enim, indultu regiæ munificentiæ, potestati Wihtgari (81) nepotis sui (82) accessit, **27** Is, tum sanguinis propinquitate, tum bellandi artibus, avunculo juxta carus (83), celebrem in eadem insula primo principatum, post etiam sepulturam (84) accepit. Porro Cenricus, patre non inferior virtute, regnum nonnihil ampliatum, post annos viginti sex (85), filio Ceaulino contulit (A. D. 560).

DE CEAULINO (A. D. 560).

§ 17. Cujus spectatissimum in præliis robur annales ad invidiam efferunt, quippe qui fuerit Anglis stupori, Britonibus odio, utrisque exitio. Horum

(67) *Edelbertus idemque Pren.* Edbyrtus cognomento *Præn*, Cantiæ regnum obtinuit A. D. 794; captus est a Merciis anno 796, qui, effossis ejus oculis, manus amputaverunt. Asserit alibi Malmesburiensis Cænulfum miseratione motum, eum e captivitate eduxisse ad altare Winchelcombe, et Cuthredum, quem Offa regem Cantiæ constituerat, ut clementiæ regiæ adhæsisse. D

(68) *Conatus.* a. d. f. l. m.; *ausus*, s. c.

(69) *Obsedit.* d. e. l. m.; *obsederit*, a.; *obsederat potius quam rexerat*, s.; *obsedit potius quam rexit*, c.

(70) *Quarto.* c. d. e. l. m.; *sexta*, a.; *nono*, s., rectius.

(71) *Septuaginta.* a. s. c. e. l.; *sexaginta*, d. m.

(72) *Scintillam de antiquitatis favilla excussimus.* a. s. d. l. m.; *excussimus vel elicuimus*, e.; *antiquitatis scintillam elicuimus*, c.

(73) *Regnum West-Saxonum.* Illius regionis reges se ab origine Gewiuas, suæ domesticæ tribus, reges dicebant; a Gewis enim Cerdicus tertio gradu originem trahebat. Se in posterum West-Saxonum et posterius West-Saxon simul et Cantuaritarum reges dixerunt. Ad cognoscendam regni eorum amplitudinem vide postea, lib. I, et Florentium Worcestr., Append. ad Chron.

(74) *Neque.* a. d. e. l. m.; *nec*, c., ut mox.

(75) *Cum.* a. c. d. e. l. m.; omit. s.

(76) *In Britanniam... trajecit.* Cerdicus et Cynricus in locum appulere qui dicitur *Cerdices-ora*. (*Sax. Chron.* A. D. 495.)

(77) *Ipsoque die.* a. s. c. d. e. l. m.; *Ipso quoque die*, a.

(78) *Profundam.* a. s. d. e. l. m.; omit. c.

(79) *West-Sexam.* Principium regni West-Saxonum ascribitur etiam anno 519, justa Sax. Chronic.

(80) *Qua quindecim.* a. d. e. l. m.; *qua sexdecim*, s.; *qui sexdecim*, c.

(81) *Withgari.* Cerdicus et Cynricus insulam Wehtam (*Wight*) anno 530 ceperunt, eamque duobus suis nepotibus, Stufo et Wihtgaro, dederunt. (*Sax. Chron.*)

(82) *Nepotis sui.* a. s. d. e. l. m.; omit. c.

(83) *Carus.* d. e. l. m.; *carnis*, a.; post *carus*, *ejus enim ex sorore nepos erat*, s. c.

(84) *Sepulturam.* Obiit Withgarus anno 544, et Carisbrook sepulturam accepit. (*Saxon. Chron.*)

(85) *Viginti sex*, s. c. e.; *viginti quatuor*, a. d. l. m.

exempla pro compendio subjiciam. Ethelbirthum A Cantuaritarum regem, alias laudabilem, sed tunc pro antiquitate familiæ primas sibi partes vindicantem, ac per hoc avidius alienos fines incursantem, probe aggressus fusis auxiliis ad sua fugavit (86). Britannos, qui temporibus patris et avi vel prætento deditionis umbone, vel claustrorum muralium objectu, Gloecestriæ et Cirecestræ et Bathoniæ exitium effugerant (87), (88) infesta (89) prosecutus animositate, urbibus exuit, et in confragosa saltuosaque loca hodieque detrusit. Inter hæc tamen, quia fatalis alea incertis jactibus in hujus vitæ tabula mortales eludit, tantos bellorum eventus (90) obfuscavit luctus domesticus : denique Cuda (91), fratre immatura morte intercepto, ejusdemque nominis filio ante se in pugna extincto, ambobus prædicabilis spei juvenibus, multum **28** felicitati suæ decessisse non semel (92) suspiravit. Postremo ipse, diebus ultimis regno extorris, miserandum sui spectaculum hostibus exhibuit. Quia enim in odium sui quasi classicum utrobique cecinerat, conspirantibus tam Anglis quam Britonibus apud Wodnesdic (93) cæso exercitu anno tricesimo primo (94), regno nudatus, in exilium concessit, et continuo decessit (95). Tunc fluitantes regni habenas direxerunt nepotes ejus, filii Cudæ ; Celricus (96) annis quinque (A. D. 593), Ceolwulfus (97) annis (98) quatuordecim. Quorum tempore inferior, sed virtute præstantior, omnem ætatem in bellis detrivit, quippe qui nulli unquam ignaviæ locum dederit, quin sua et tutaretur et protenderet.

§ 18. Post illum filii Celrici, Cinegislus et Quicelmus (99), regni infulas æqua lance induerunt (A. D. 611) ; ambo strenui, ambo mutuis pietatis inter se certantes officiis, ut merito propter insolitam regibus concordiam fuerint præsentibus miraculo, futuris exemplo. Denique bella quamplurima, nescias majores virtute an moderatione, gesserunt vel contra Britannos, vel contra Pendam regem Merciorum, hominem, ut suo loco dicetur, ad **29** furta (100) belli peridoneum : qui proprios egressus terminos, dum Cirecestram suis partibus applicare conatur, impetum concordium regum non ferens, cum paucis profugit (A. D. 628). Quicelmum sane non mediocris culpa respergit, quod Edwinum (1) Northanimbrorum regem, probatæ prudentiæ virum, subornato sicario insidiis appetiverit. Sed si consi- B deretur illa gentilis sententia, « dolus an virtus quis in hoste requirat » (2), facile excusabitur nihil præter solitum fecisse, quod vellicatorem potentiæ quoquo modo voluerit de medio subtrahere. Nam et antea de regno West-Saxonum plurima decerpserat, et tunc accepta irritatus injuria, quoniam (3) recruduerant odia, multa provincialibus influxit dispendia. Evaserunt tamen reges, quibus non multo post per Birinum (4) episcopum cœlestis influxit doctrina (5), regni anno vicesimo quinto, post adventum beati Augustini (6) quadragesimo. Inflexus illico (7) Cinegislus, et (8) mollito regali (9) supercilio, sacerdoti se in baptismo (10) libens substravit. Recalcitravit aliquantisper **30** Quicelmus (11), donec valetudine corporis admonitus ne salutem animæ negligeret, C devotionem consortis et ipse æmulatus eodem anno carne solutus est (A. D. 636). At vero Cinegislus

(86) *Fugavit*. Ceawlinus Æthelbertum, Cantuaritarum regem repulit in prælio Wimbledon., A. D. 568.

(87) Vide Sax. Chron. A. D. 577.

(88) *Infesta*. a. s. d. e. l. m. ; *avide* c.

(89) *Prosecutus*. s. c. d. e. m. ; *persecutus*, a. l.

(90) *Eventus*. a. d. e. l. m. ; *successus*, s. c.

(91) *Cuda*. Cutha et filius ejus occubuerunt in prælio commisso Fretherne, in Gloucestershire, A. D. 584. (*Sax. Chron.*)

(92) *Non semel*. a. s. d. e. l. m. ; *plusquam semel*, c.

(93) *Wodnesdic*. Hujus prælii locus incertus. Apud quosdam Wandsdike in Wiltshire, apud alios Wemborrow ; juxta Florentium Worcestrensem Wodnesbeorh, id est Monte Wodeni, audit. Si fides D habeatur Saxon. Chron. magna cædes Woddesbeorge, anno 591, facta est, et Ceawlinus, e regno suo abductus, anno 593 obiit.

(94) *Tricesimo primo*. a. s. d. e. l. m. ; *vicesimo primo*, c.

(95) *Celricus*. Ceol aut Ceolus in Saxon. Chron. et in Florentio Worcestr. vocatur ; regno successit, expulso avunculo suo Ceawlino, A. D. 591, et quinque annos regnavit.

(96) *Quinque*. a. d. e... m. ; *sex*, s. c.

(97) *Ceolwulfus*. Ceolwulfus regnare cœpit. A. D. 597, et anno 611 defunctus est, quatuordecim anno regno potitus.

(98) *Annis*. s. c. d. e. l. m. ; omit. a.

(99) *Post illum filii Celrici, Cinegislus et Quicelmus*. Confer Malmesb. narrationem cum Florentio Worcestr. et Chronic. Sax.

(100) *Furta*. s. d. e. l. m. ; *furti* c. ; *furtiva*, a.

(1) *Edwinum*. De proposito quod concepit Quicelmus Edwinum interficiendi, qui præcavente Lilla, ejus familiari, salvus evasit, vide Bedam, lib. II, cap. 9, § 113, edit. Ang. Hist. Soc., et Sax. Chron. A. D. 626.

(2) *Dolus an virtus quis in hoste requirat*. VIRG. *Æn.* II, 389.

(3) *Quoniam*. s. c. d. e. l. m. ; *quia*, a.

(4) *Post per Birinum*. a. d. e. l. m. ; *post per beatum Birinum*, s. ; *post beatum Birinum*, c. Birinus, natione Italicus, in Angliam missus est ab Honorio papa, Dorcestriæque episcopus constitutus. Obiit die 3 Decembris A. D. 648 ; sed juxta Sax. Chron. A. D. 650.

(5) *Episcopum cœlestis influxit doctrina*. a. c. d. e. l. m., *episcopum sanctum cœlestis infulsit doctrina*, s.

(6) *Augustini*. a. d. e. l. m. ; *Augustini Anglorum apostoli*, s.

(7) *Inflexus illico*. a. s. d. e. l. m. ; *inflexus ergo illico*, c.

(8) *Et*. a. d. e. l. m. ; omittitur in s. c.

(9) *Regali*. a. s. c. d. e. l. m. ; *regni*, e.

(10) *In baptismo*. Cynegilsus Dorcestriæ in Oxfordshire baptizatus est ab episcopo Birino, anno 635 ; Oswaldusque, Northumbriæ rex sponsor erat. (Vide Bedam, lib. III, cap. 7, § 168, edit. Ang. Hist. Soc. ; et Sax. Chron. A. D. 635.)

(11) *Quicelmus*. Cuicelmus baptizatus est anno Domini 636, eodemque anno obiit. (*Saxon. Chronic.*)

secennio post, longæ quietis gratia functus, anno regni tricesimo (12) primo vitam clausit (A. D. 643).

§ 19. Successit hæreditati filius ejus Kenewalkius (13), primo regni auspicio possimis, medio et ultimo tempore optimis principibus comparandus. Potestate siquidem initiatus adolescens, qui regio luxu insolescens facta paterna in secundis poneret (14), sine retractione Christianismum et legitimum matrimonium abjuravit : sed a Penda (15) rege Merciorum, cujus sorori repudium dederat, bello impetitus et victus, ad regem Orientalium Anglorum confugit ; ubi et propria calamitate et hospitis sedulitate fidem persuasus, triennio post resumptis viribus regnoque accepto (16), jocundum miraculum suæ mutationis (17) civibus exhibuit : in tantum fortis, ut qui antea nec suos fines impune defensitarat, nunc usquequaque (18) imperium prorogaret. Britannos antiquæ libertatis conscientiam frementes, et ob hoc crebram rebellionem meditantes, bis omnino protrivit : primum in loco (19) qui dicitur Wirtgernesburg (20); secundo juxta montem qui dicitur Pene (21) : et in Wulferium **31** Pendæ filium paternam ultus injuriam (A. D. 661), plurima illum parte regni truncavit (22). Religiosus adeo, ut primus antecessorum suorum in Wintonia (23) templum Deo per id seculi (24) pulcherrimum construeret (25); quo loci posteritas in sede episcopali fundanda, etsi augustiori peritia, per eadem (26) tamen cucurrit vestigia (27). Sed quia Kenewalchii tempora attigimus, et Glastoniensis (28) cœnobii se obtulit locus, ejusdem ecclesiæ exortum et processum, quantum e strue monimentorum corradere potero, repetens ab origine pandam. Tradunt bonæ credulitatis annales, quod Lucius (29) rex Britannorum ad Eleutherium (30), decimo tertio loco post beatum Petrum papam, miserit (31), oratum ut Britanniæ tenebras luce Christianæ prædicationis illustraret. **32** Mactus animi rex, magnæ prorsus laudis factum adorsus, ut fidem, quam tunc temporis pene omnes reges et populi persequerentur exhibitam, ipse ultro appeteret vix auditam. Venerunt ergo, Eleutherio mittente, prædicatores Britanniam, quorum in ævum durabit efficacia, quamvis longe situs ætatis consumpserit nomina (32). Horum fuit opera vetusta in Glastonia sanctæ Mariæ ecclesia, sicut fidelis per succidua secula non tacuit antiquitas. Sunt et illæ non exiguæ fidei literæ in nonnullis locis repertæ ad hanc sententiam, « Ecclesiam Glastoniæ non fecerunt aliorum hominum manus, sed ipsi discipuli Christi eam ædificaverunt. » Nec abhorret a vero : quia si Philippus apostolus Gallis prædicavit, sicut Freculfus libro secundo, capitulo quarto, dicit (33), potest credi quod et trans Oceanum sermonis semina jecit. Sed ne videar per opinionum (34) nænias lectorum expectationem fraudare, illis quæ discrepant in medio relictis, ad solidæ veritatis gesta enarranda succingar.

DE ECCLESIA GLASTONIÆ.

§ 20. Ecclesia de qua loquimur, quæ pro antiquitate sui celebriter ab Anglis Ealdechirche, id est Vetusta Ecclesia, nuncupatur, primo virgea, nescio

(12) *Tricesimo*. a. s. d. e. l. m.; *vicesimo*, e.

(13) *Successit .. Kenewalkius*. Cynewealh patri suo successit A D. 643. (*Sax. Chron.*)

(14) *Poneret*. a. d. e. l. m.; *ponebat*, s. c.

(15) *Sed a Penda*. Cynewealh a regno suo pulsus est a Penda A. D. 645. (*Sax. Chron.*; vide etiam Bedam, lib. III, c. 7.)

(16) *Accepto*. e.; *recepto*, a. s. c. d. l. m.

(17) *Mutationis*. Cynewealh baptizatus est, A. D. 646, a Felice Dunwich, episcopo.

(18) *Nunc usquequaque*. a. d. e. l. m.; *nec longius ante*, s.; *nunc longiuscule*, c.

(19) *Primum in loco... Pene*. s. d. e. m.; c. legit *Pentie*; a. l. omit. locum integrum.

(20) *Wirtgernesburg*. Locus hujus prælii ignotus manet. In Sax. Chron. Cynewealh pugnasse dicitur Bradfordi, super flumen Avon, A. D. 652.

(21) *Qui dicitur Pene*. Pen, in Somersetshire, prælium commissum est A D. 658. (*Sax. Chron.*)

(22) *Truncavit*. a. d. e. l. m.; *mulctavit*, s c.

(23) *In Wintonia*. Sancti Petri, Winchestria. Vetus ecclesiæ dicta ut distingueretur a Novo Monasterio (New Minster), quod meunte decimo sæculo erectum fuerat A. D. 659, Dorcestria diœcesis in duas partes fuit divisus. Augilbertus Dorcestria remansit, et Wini Winchestria collocatus est; at anno sequenti integræ provinciæ principatum obtinuit.

(24) *Seculi* a. d. e. l. m.; *temporis*, s. c.

(25) *Construeret*. s. c. d. e. l. m.; *construxerit*, a.

(26) *Eadem*. a. s. d. e. l.; *ea*, c.

(27) *Sed quia... revertar*. Textus, a *sed quia* ad *ordine revertar*, § 29, occurrit in d. e. f. m.; a. s. g. h. l. legunt *ita munificus ut nihil*; c. k. legunt *nec solum in ecclesiasticis verum et in sæcularibus ita munificus exstitit, ut nihil*, omittentes integrum textum a *sed quia* usque ad *revertar*.

(28) *Glastoniensis*. Malmesburiensis Ecclesiæ Glastoniensis historiam conscripsit, de qua hunc locum extraxit. Opus istud editum est in Gale Collectione, vol. III, et a Hearne.

(29) *Lucius rex Britann*. Magna eruditione et industria usi sunt diversi auctores ut probarent regem nomine Lucium olim in Britannia regnasse, eumque ad fidem Christianam conversum fuisse. Quot scriptores (et non minus viginti sex), tot in ejus conversionis tempore statuendo sensus.

(30) *Ad Eleuther*. Eleutherius, juxta Muratorium, ab anno 170 ad annum 185 Romanæ Ecclesiæ præfuit.

(31) *Miserit*. Elvanus et Meduinus vocabantur qui Romam missi sunt. Epistola quæ a rege Lucio tum scripta esse supponitur, atque ejus missionis causa ab Usshero examinantur. (*Brit. Eccl. Ant.*, p. 24, 27.) Hujus epistolæ exemplar in episcopi Godwini opere, p. 22, ed. Cant. 1743, repertum est.

(32) *Quamvis... consumpserit nomina*. Hi Faganus et Duvianus erant; Lucium et multos ex ejus subditis baptizasse dicitur.

(33) *Freculfus... dicit*. Freculfus, Fuldensis monachus, et postea Lexoviensis episcopus. Nono sæculo vixit, et Chronica conscripsit, quæ in duas partes dividuntur. Pars prior, a mundi exordio usque ad Christi nativitatem, septem libros complectitur; posterior vero, a Christi nativitate usque ad Francorum Lombardorumque adventum, circa annum 600, in quinque libris absolvitur (FRECULPH. *Chron.*, tom. II, lib. II, c. 4, p. 448, in-8°, Heidelb., 1597.)

(34) *Opinionum*. d. m.; *opinionem*, c.

quid divinæ sanctitatis jam inde a principio redoluit, A spiravitque in omnem patriam, quamvis 33 ex deformi grandis reverentia cultu. Hinc confluentium illuc populorum totis callibus undæ; hinc opulentorum deposita pompa conventus; hinc religiosorum et literatorum frequens perhendinatio. Nam, sicut a majoribus accepimus, Gildas (35), neque insulsus neque infacetus historicus, cui Britanni debent si quid notitiæ inter cæteras gentes habent, multum annorum ibi exegit loci sanctitudine captus. Est ergo ecclesia illa omnium quas quidem noverim in Anglia vetustissima, et inde cognomen sortita. In ea multorum sanctorum, quorum aliquos in processu notabimus, corporales servantur exuviæ, nec a beatorum cineribus vacat ullus fani ambitus. Adeo pavimentum lapide polito crustatum, adeo altaris latera, B ipsumque altare, supra et infra reliquiis confertissimis aggeruntur. Ubi etiam notare licet in pavimento, vel per triangulum vel per (36) quadratum, lapides altrinsecus ex industria positos, et plumbo sigillatos, sub quibus (37) quiddam arcani sacri contineri si credo, injuriam religioni non facio. Antiquitas sanctorum et congeries excivit reverentiam loco, ut vix ibi quis noctu præsumat excubias agere, vix interdiu excrescens flegma projicere; illusoriæ fœditatis (38) conscius 34 toto cohorreat corpore. Nullus intra contiguum cimiterium vel avem venatoriam advexit, vel quadrupedes induxit, qui sui vel rei possessæ indempnis abierit. Ferro vel aqua examinandi (39), si orationem ibi deposuerunt, omnes quos præsens memoria complectitur, uno excepto, de salute sua tripudiarunt. Si quis e vicino aliquod C ædificium locandum putasset, quod obumbratione sua lucem invideret ecclesiæ, patuit ruinæ. Satisque constat homines illius provinciæ nullum sanctius vel crebrius juramentum habere, quam per veterem ecclesiam; nihil magis vitantes, metu celeris vindictæ, quam pejerare. Labantem veritatem dictorum quæ proposuimus, in libro quem de antiquitate ejusdem ecclesiæ scripsimus, pro successu annorum, testimoniis fulciemus.

§ 21. Interim palam factum est merito dici cœleste in terris sanctuarium tot sanctorum reconditorium. Quantum vero is locus fuerit etiam primatibus patriæ venerabilis, ut ibi potissimum sub protectione Dei genitricis operirentur diem Resurrectionis, plura sunt documenta, quibus pro cautela fastidii abstineo. Illud quod pene clam omnibus est libenter prædicarem, si veritatem exculpere possem, quid illæ pyramides sibi velint, quæ, aliquantis pedibus ab ecclesia illa positæ, cimiterium monachorum prætexunt. Procerior sane, et propinquior ecclesiæ, habet quinque tabulatus, et altitudinem viginti octo pedum: hæc, præ nimia sui vetustate etsi ruinam minetur, habet tamen antiquitatis nonnulla spectacula quæ plane possunt legi, licet non plene possint intelligi. In superiori enim tabulatu est imago pontificali schemate facta. In secundo B 35 imago regiam prætendens pompam, et literæ (40) Her Sexi et Blisweth. In tertio nichilominus nomina Wencrest, Bantomp Winewegen. In quarto Bate, Wulfred (41), et Eanfled. In quinto, qui et inferior est, imago, et hæc scriptura, Logor, Weaslieas, et Bregden, Swelwes, Hiwingendes, Bearn. Altera vero pyramis habet viginti sex pedes, et quatuor tabulatus; in quibus hæc leguntur, Centwine (42), Hedde episcopus (43), et Bregored, et Beorward. Quid hæc significent (44) non temere diffinio, sed ex suspicione colligo eorum interius in cavatis lapidibus contineri ossa (45), quorum exterius leguntur nomina. Certe Logor (46) is pro vero asseritur esse, de cujus nomine quondam Logweresberh dicebatur, qui nunc Mons Acutus vocatur; Bregden a quo Brentacnol, et Brentemeirs; Bregored C et Beorward abbates ejusdem loci tempore Britonum, de quibus et cæteris qui occurrere poterunt ex hinc liberiori campo exultabit oratio. Jam enim abbatum seriem, et quid cuique, et a quo rege monasterio delegatum sit, sermo explicare contendet.

§ 22. Ac primum de beato Patricio, a quo monimentorum nostrorum series elucescere cœpit, pauca libabimus. Saxonibus enim Britannorum infestantibus pacem, et Pelagianis eorum expugnantibus 36 fidem sanctus Germanus Antisiodorensis (47) contra utrosque suppetias tulit. Illos enim

(35) *Gildas*. Juxta Malmesburiensem, il libro *De antiquitate Glastoniensis Ecclesiæ* Gildas historiographus obiit A. D. 512, Glastoniæque (*Glastonbury*) sepulturæ mandatus est. Id consentaneum est cum eo quod asseritur in Vita Gildæ a Caradoc Llancarvan.; sed non congruit cum eo quod erui potest ex ipsis hujus historici verbis (*De excidio Britanniæ*, § 26), videlicet quod natus sit ipso anno obsidionis Caer Badon, quæ nunc pro certo ad annum 516 remitti nequit. Quæ temporum dissonantia D conciliari non potest nisi duos fuisse supponatur historiographos qui iisdem fere temporibus scripserint. Vide ampliora de ea apud Stevensonem, præfat. ad Gildam, ab Anglica Historica Societate editam.

(36) *Per*. e.; omit. in d. m.

(37) *Sub quibus*. e.; *bustis quibus*, d. m.

(38) *Fœditatis*. e.; *infœditatis*, d. m.

(39) *Ferro vel aqua examinandi*. Vide Spelmannum voce *Ordalium*.

(40) *Literæ*. e.; *hæ literæ*, d. m.

(41) *Wulfred*. d. e. m.; *Wulfled*, f.

(42) *Centwine*. Centwini West-Sexæ rex factus est A. D. 676, obiit vero anno Domini 685.

(43) *Hedde episcopus*. Winchestriæ episcopus, anno 676 successit, die vero 7 Julii, A. D. 705, obiit.

(44) *Quid hæc signif*. Conferantur nomina duodecim monachorum qui Glastoniæ sedem locasse S. Patricii adventu dicuntur, scilicet, Wencreth, Bantcommeweng, Loyor, Wellias, Breden, Swelwes, Brumbam, Hyregaam, Brenwal, Adelwared, Hinloernius, Hin.

(45) *In cavatis lapidibus .. ossa*. Pyramidibus aliquando Saxones ad sepulturam utebantur. Vide *Angliam sacram*; Osbern. *De Vita S. Dunstani*, part. II, p. 110.

(46) *Logor*. e.; *Logwor*, d. f. m.

(47) *S. Germ. Ant*. S. Germanus, Antissiodorensis episcopus, una cum Lupo, Trecensi episcopo,

Alleluiatico cantu fudit (48), istos evangelicis et apostolicis tonitribus fulminavit. Inde in patriam molitus reditum, Patricium ad familiare contubernium ascivit, eundemque post aliquot annos Hiberniensibus, jubente Cœlestino papa, prædicatorem misit. Unde scriptum est in Chronicis, « Anno Dominicæ incarnationis quadringentesimo vicesimo quinto sanctus Patricius ordinatur a Cœlestino papa in Hiberniam (49). » Item, « Quadringentesimo tricesimo tertio anno Hibernia insula convertitur ad fidem Christi, prædicante sancto Patricio, cum multis mirabilibus. » Ille igitur munus injunctum gnaviter executus, et extremis diebus in patriam revertens, super altare suum Cornubiam appulit (50), quod hodieque apud incolas magnæ venerationi est propter sanctitudinem et utilitatem, propter infirmorum salutem. Ita Glastoniam veniens (51), ibique monachus **37** et abbas factus, post aliquot annos naturæ cessit. Cujus assertionis omnem absolvit scrupulum visio cujusdam fratris, qui post obitum beati viri, jam nutante memoria utrum ibi monachus et abbas fuerit, cum de hoc frequens verteretur quæstio, tali confirmatus est oraculo. Resolutus enim in soporem, visus est audire quemdam legentem, post multa ejus miracula, hæc verba, « Hic igitur metropolitani pallii sanctitate decoratus est; postmodum vero hic monachus et abbas factus. » Adjecit etiam ut non integre credenti literis aureis quod dixerat scriptum ostenderet. Excessit ergo Patricius anno ætatis centesimo undecimo, incarnationis Domini quadringentesimo septuagesimo secundo, qui fuit annus ex quo Hiberniam missus est quadragesimus septimus. Requiescit in dextro latere altaris vetustæ ecclesiæ, in pyramide saxea, quam argento vestivit posterorum diligentia. Hinc A Hiberniensibus mos inolitus ad exosculandas patroni reliquias locum frequentare.

§ 23. Unde et sanctum Indractum (51*) et beatam Brigidam, Hiberniæ non obscuros incolas, huc olim commeasse celleberrimus sermo est. Brigida, (relictis quibusdam suis insignibus, monili videlicet pera et textrilibus armis, quæ adhuc pro sanctitatis memoria ostentatur, et morbis diversis medentur), utrum domum reversa, an ibi acceperit pausam, incertum. Alterum juxta Glastoniam martyrizatum cum sociis septem, **38** postmodum in veterem translatum ecclesiam, liquebit per narrationis consequentiam.

§ 24. Successit Patricio in abbatis regimine Benignus (52), sed quot annis incertum. Quis autem B fuerit, et quomodo patria lingua dictus, non infacete versus exprimunt, qui in epitaphio apud Ferramere scripti fuerunt.

Hoc patris in lapide Boennæ sunt ossa locata,
Qui pater extiterat monachorum hic tempore prisco:
Hunc fore Patricii quondam fortasse ministrum
Fantur Hibernigenæ, et Boennam de nomine dicunt.

Is quantæ apud Deum gratiæ fuerit et sit, et veteris quondam vitæ et novæ, in majorem ecclesiam translationis præconantur magnalia.

§ 25. Jam vero quanti hunc locum penderit magnus ille David Menevensium archiepiscopus (53) celebrius est quam ut nostro indigeat illustrari relatu. Ille antiquitatem et sanctitudinem ecclesiæ divino comprobavit oraculo. Dedicationi enim ejus C intendens, cum episcopis septem, quorum primas erat, ad locum venit: paratis autem omnibus quæ officii usus exposceret, nocte præcessura, ut putabat, festivitatem, somno indulsit. Omnes ergo sensus in quietem solutus, vidit Dominum Jesum

fidem prædicaturus in Angliam venit anno 429; ejus secunda missio anno 449 occurrit; Ravennæ, anno 479, obiit. Annos circiter quadraginta post Germani obitum, Constans, Lugdunensis presbyter, ejus Vitam scripsit, ex quo opere quæ a Beda narrantur (*Hist. eccl.*, lib. I, cap. 17-21) de missione S. Germani in Britanniam fere verbatim desumuntur. Altera S. Germani Vita hexametro carmine ab Herico Antissiodorensi monacho scripta est, qui circa annum 880 defunctus est.

(48) *Alleluiatico cantu fudit.* Vide Bedam, lib. I, c. 20, § 45. D

(49) *A Cœlestino*, etc. Juxta Saxon. Chronica, S. Patricius missus est in Hiberniam ad prædicandum baptismum a Cœlestino papa, anno Domini 430.

(50) *Super altare... appulit.* S. Patricium, in altari suo vectum, ab Hibernia navigasse, et Padstow, in Cornubia (*Cornouailles*) appulisse traditum est. Gough's Camden, I, 19.

(51) *Ita Glast. veniens.* S. Patricius Glastoniam anno 449 venisse dicitur, ibique duodecim reperiisse monachos (eorum successores quos primo ibi Joseph ab Arimathæa constituerat) cum quibus triginta novem annos vitam egit. Illo ibi defuncto sepultoque, ecclesia, quæ soli Mariæ Virgini dicita erat, huic et S. Patricio simul consecrata est. Ab archiepiscopo Ussherio satis peremptorie demonstratum est: S. Patricium nec Glastoniæ vixisse, nec ibi conditum esse. Malmesburiensis Vitam S. Patricii duobus libris conscripsit, sed nullus ejus manuscriptus codex nunc notus. Leland tamen (*Collect.* III, 273, Londini, 1770, in-8°) excerpta ex ea dedit.

(51*) S. *Indractum.* Malmesburiensis Vitam S. Indracti (*Passio sancti Indracti*) scripsit, quæ nunquam prælo subjecta est. Pulcherrimus hujus operis manuscriptus codex in Bodleiana bibliotheca servatur. Abbreviatus est in quodam Joannis a Tynemouth opere cui titulus: *Nova Legenda Angliæ*, quod in lucem editum est sub isto nomine: CAPGRAVE's *Legenda Nova Angliæ*, fol. 188, *b*, Londine, 1516.

(52) *Benignus.* Malmesburiensis scripsit etiam librum cui titulus *Miracula sancti Benigni*, abbreviatum in Joanne a Tynemouth. Vide Capgrave's *Nova Legenda Angliæ*, fol. 26. In sua Glastoniæ Historia asserit ille Benignum S. Patricio successorem fuisse in abbatia, A. D. 460, ejusque ossa translata esse Glastoniam anno 901 (? 1091).

(53) *David Menev. archiep.* David Caerleon, archiepiscopus, sedem Meneviam transtulit: successores, in ejus memoriæ venerationem, S. Davidis archiepiscoporum titulum sumpserunt. Ejus obitum ad annum Domini 642 refert Godwin, at Malmesburiensis (*Antiq. Eccl. Glaston.*) eum anno 546 assignat. Juxta eamdem auctoritatem, Davidis corpus translatum est Glastoniam quadringentis et viginti annis post ejus obitum, A. D. 956.

assistere, causam adventus **39** blande sciscitantem; quam eum ille incunctanter aperuisset, revocavit eum a sententia Dominus hoc dicto, « Dedicatam a se dudum ecclesiam in honorem matris suæ, iteratione humana sacramentum temerari non oportere. » Simulque cum dicto, digito volam terebrare visus, subjecit, « Hoc haberet signum repeti non debere quod ipse anticipasset facere : sed quia intentionis illius non tam fuisset audacia quam devotio, pœnam non prolongandam. Denique mane futuro cum, in missa, « cum ipso, et per ipsum, et in ipso, » dicturus esset, plenum ei salutis vigorem refundendum. » His terroribus antistes somno excussus, sicut tunc ulcerosa sanie impalluit, sic postea veritati prophetiæ applausit. Sed ne nihil videretur egisse, aliam ecclesiam citato fecit et dedicavit opere. De hoc sane egregio et incomparabili viro, utrum ibi obierit, an in sede propria vitam finierit, incertum habeo. Nam eum (54) cum beato Patricio esse affirmant; et Walenses, orationum frequentatione, et multiplici sermone, id procul dubio astruunt et corroborant, illud in medium proferentes Bernardum (55) episcopum semel et secundo eum quæsisse, et multis reclamantibus non invenisse. Hæc de beato David dixisse sufficiat.

§ 26. Multum temporis in medio, et venit in (56) Britanniam sanctus Augustinus (57), a beato Gregorio directus, anno incarnationis Domini quingentesimo nonagesimo sexto; cujus prædicationis commilitonem Paulinum, ex archiepiscopo Eboracensi **40** Rofensem episcopum (58), asserit majorum traditio, ecclesiæ contextum dudum, ut diximus, virgeæ, ligneo induisse tabulatu. Egit in mirum prædicabilis viri solertia, ut nihil decederet sanctitati, et plurimum accederet ornatui : et certe solet ecclesiarum cultus augustior quamlibet brutas mentes ad orandum accendere, quamlibet cervicositatem ad supplicandum inflectere.

§ 27. Anno incarnationis (59) sexcentesimo primo, id est, adventus beati Augustini quinto, rex

A Donnoniæ (60) terram quæ appellatur Ineswitrin ad ecclesiam vetustam concessit, quæ ibi sita est, ob petitionem Worgrez abbatis, in quinque casatis. « Ego Maworn episcopus hanc cartam conscripsi. Ego Worgrez ejusdem (61) loci abbas subscripsi. »

§ 28. Quis iste rex fuerit scedulæ vetustas negat scire. Verumtamen quod Britannus fuerit hinc non ambigitur, quod Glastoniam sua lingua Ineswitrin appellavit; sic enim eam Britannice vocari apud eos constat. Illud quoque animadvertere par est, quantæ antiquitatis sit ecclesia quæ tunc etiam dicebatur Vetusta. Fuerunt sane ejusdem abbates, Britannicam barbariem nominibus prætendentes, præter Worgrez, Lademund et Bregored. Prælationis eorum tempora sunt in obscuro, sed nomina illo-
B rum et dignitates in majori ecclesia, prodente (62) secus altare pictura, sunt in propatulo. Felices ergo ejus loci habitatores, quos ipsa sanctuarii reverentia ad morum **41** compositionem invitat. Nullum de his crediderim deperire cœlo, quos egressos corpore tot patronorum excipit laus vel excusatio.

§ 29. Anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo septuagesimo (63), Ceonwalh, regni sui vicesimo nono, dedit Bertwaldo Glastoniensi abbati Ferramere, duas hidas, archiepiscopo Theodoro interveniente. Hic idem Bertwaldus, renitente rege, et diœcesis episcopo, Glastoniæ renuntians, ad regimen monasterii Raculf (64) secessit. Quorcirca Bertwaldus, et fama religionis nominatissimus, et generis nobilitate præclarus, (quippe fratris Ethelredi regis Mer-
C ciorum filius,) et loci opportunitate, Cantuariæ proximus, Theodoro archiepiscopo decendente, illius successit cathedræ (65). Hæc de Glastoniensis antiquitate ecclesiæ me dixisse sufficiat (66). Nunc ad Kenewalchium ex ordine revertar, qui ita fuit munificus ut nihil patrimoniorum cognatis negaret, quippe qui filio fratris pene tertiam regni partem magnanima liberalitate communicaret (67). Has animi regales (68) dotes stimulis admonitionum (69) animabant sanctissimi suæ **42** provinciæ epi-

(54) *Nam eum.* e.; *nam viri religiosi recordatione digni cum*, d. m.

(55) *Bernardum.* In *Antiq. Glas. Eccl.* hæc leguntur : *Bernardum episcopum Rosinæ vallis.* Sharpe opinatur illum alium non esse quam Bernardum S. Davidis episcopum, A. D. 1115.

(56) *In.* e.; omitt. in d. m.

(57) A. D. 596.

(58) *Paulinum... Rof. episc.* Paulinus una cum aliis missus est ad Augustinum epistolas ferens et pallium, A. D. 601. Consecratus est episcopus Eboracensis die 21 Julii anno 625. E Northanimbrorum regione fuit cum Eadwini regis uxore et filiis ad Eadbaldum, Cantiæ regem, Rocestriæque episcopus factus est, anno 633. Obiit die 10 Octobris, A. D. 644.

(59) *Incarnationis.* e.; *incarnationis Domini*, d. m.

(60) *Rex Donnoniæ.* e. f.; *rex Dero nomine*, d. m. — Devonshire rex.

(61) *Ejusdem.* e.; *ejus*, d. m.

(62) *Prodente.* e.; *protendente*, d. m.

(63) *Septuagesimo.* e.; *quadragesimo nono*, d. m. Vide Cynewealh chartæ exemplar, An. Dom. 670 insignitum, quod editum est in Kemble, *Codex Diplomat. Ævi Saxon.*, p. 10, n. 7. Hæc charta spuria videtur.

D (64) *Raculf.* Reculver, in Kent. Vide Bedam lib. v. c. 8, § 375.

(65) *Theodoro*, etc. Theodorus archiepiscopus defunctus est die 29 Septembris, A. D. 690; et Bertwaldus electus Cantuariæ archiepiscopus die 1 Julii, A. D. 692.

(66) *Hæc de Glaston... sufficiat* Quæ hic de Glastonia relata sunt compendiose sumuntur ex ipsius Malmesburiensis *Historia Antiquit. Glaston. Eccl.*, non ante annum 1129 conscripta. Occurrit in quatuor ex melioribus manuscriptis qui consulti sunt, videlicet, d. e. f. m.

(67) *Filio fratris... communic.* Juxta Saxon. Chron., Cynewealh propinquo suo Cuthredo 120,000 terræ jugera dono dedit quæ 300,000 circiter acres paria erant.

(68) *Regales.* s. c. d. e.; *regalis*, a. l. m.

(69) *Admonitionum.* s. c. d. e.; *monitionum.* a. l.

scopi Angilbertus (70), de quo multa in gestis Anglorum quæ probes invenies (71), et nepos ejus Leutherius (72), post ipsum in West-Saxonia septem annis pontificio (73) functus : quod eo non prætermisi, quia de annis præsulatus ejus Beda nihil expressum reliquit (74), mihi ex Chronicis (75) cognitum dissimulare præter religionem videbatur : simul quia se ingerebat occasio, amplectenda erat (76) prædicabilis viri mentio, qui Malmesbiriense monasterium in quo terreni incolatus prætendimus militiam, acri pene et divino mentis intuitu ex humili ad amplissimum statum evexit (77), quod a Meildulfo (78), natione, ut aiunt, Scotto (79), eruditione philosopho (80), professione monacho, adeo angustis sumptibus elaboratum, ut inhabitantes ægre quotidianum victum expedirent, ipse diu multumque 43 librato consilio Aldelmo ejusdem loci monacho, pro jure tunc episcoporum regendum contradicit. Qua de re, ut omnem sermo noster dubietatis deprecetur offensam, verba ejus hic aliqua intextam.

§ 30. « Ego Leutherius gratia Dei episcopus (A. D. 672,) pontificatus Saxoniæ (81) gubernacula regens, rogatus sum ab abbatibus qui sub jure parochiæ nostræ cœnobiali monachorum agmini pastorali sollicitudine præesse noscuntur, uti terram illam, cui inditum est vocabulum Meildulfesburh (82), Aldelmo presbytero ad degendam (83) regulariter vitam conferre largirique dignarer. In quo videlicet loco a primo ævo infantiæ, atque ab ipso tirocinio, rudimentorum liberalibus literarum studiis eruditus (84), et in gremio sanctæ matris Ecclesiæ nutritus, vitam duxit. Et ob hoc potissimum hanc petitionem fraterna caritas suggerere videtur : quapropter, prædictorum abbatum precibus annuens, ipsum locum tam sibi quam successoribus suis normam sanctæ regulæ solerti devotione sequentibus, fraterna petitione coactus, ultroneus concedo. Actum publice juxta flumen Bladon (85), septimo (86) kalendas Septembris, anno incarnationis Dominicæ sexcentesimo septuagesimo secundo (87). »

§ 31. Cum igitur industria abbatis accederet
44 favori pontificis, tunc res monasterii in immensum efferri, tunc monachi undique congregari : currebatur ad Aldelmum totis compitis : his vitæ sanctimoniam, his litterarum scientiam desiderantibus. Erat enim vir ille tum religione simplex, tum eruditione multiplex, et qui famam virtute præiret, liberalium artium epotator, ut esset mirabilis in singulis, et in omnibus singularis. Mentior, si non hac testatur De virginitate (87*) codices immortalis ejus ingenii indices, quibus meo judicio nihil dulcius, nihil splendidius : quamvis, ut est nostri sæculi desidia, quibusdam pariant nauseam, non attendentibus qui (88) juxta mores gentium varientur modi dictaminum. Denique Græci involute, Romani circumspecte, Galli splendide, Angli pompatice dictare solent. Sane, quoniam dulce est (89) majorum inhærere gratiæ, eorumque exemplis ignire memoriam, non invitus evolverem quantos hic sanctus pro ecclesiæ nostræ privilegio sudores insumpserit, quot miraculis vitam insignierit, nisi quia (90) alias avocamur ; et facta ejus etiam meracius lippienti apparent oculo (91), quam nostro possint

(70) *Angilbertus.* Ægilbertus consecratus est Dorcestriæ episcopus, A. D. 650. Resignato episcopali munere anno 664, apud Northanimbros se recepit, postea vero Parisiorum episcopalem sedem suscepit. Vide Bedam, lib. III, c. 28.

(71) *Gestis Anglorum quæ probes invenies.* d. e.; *gestis pontificmm Anglorum quæ probes invenies.* a.; *gestis Anglorum Bedæ invenies*, s. c. — Vide Bedam, *Hist. Eccl. gentis Anglorum*, lib. III, c. 25 et 28.

(72) *Leutherius.* Leutherius episcopi Ægilberti nepos, episcopale munus in West-Saxones obtinuit A. D. 670. (*Sax. Chron.*) Wini expulsus est A. D. 666 ; de qua re scribit Beda (lib. III, c. 7, § 170) : « Sicque provincia Occidentalium Saxonum tempore non pauco absque præsule fuit. » Leutherius septem annos episcopus mansit, ait Godwin ; anno 676 obiit, successoremque Hedli, habuit, Vide Malmes., *De Gestis Pontif.*, lib. II, De episcopis Occident. Sax.

(73) *Septem annis pontificio.* a. d. e ; *septenni pontificio*, s. c. ; *septenni annis pontificio.* l.

(74) *Beda nihil expressum reliquit.* Beda, lib. IV, c 12, § 286.

(75) *Ex Chronicis.* Vide Sax. Chron. A. D 670.

(76) *Amplectenda erat.* a. s. d. e. l. ; *et amplectenda.* c.

(77) *Evexit.* a. d. c. l. *provexit*, s. c.

(78) *A Meildulfo* c. d. e. ; *a quodam Meildulfo*, a. s. l. Meildulfus, Hiberaensis monachus, qui Malmesbariæ eremitarum monasterium circa annum 660 condidit. Vide Bedam, lib. v, c. 18, et Smith notas.

(79) *Natione, ut aiunt, Scotto.* Hic adest discrimen inter *Scotos qui Hiberniam*, et *Scotos qui Britanniam, inhabitant.*

(80) *Eruditione philosopho.* a. s. d. e. l. ; *eruditione, ut aiunt, philosopho*, c.

(81) *Saxoniæ.* a. s. c. e. l ; *West-Saxoniæ*, d. m.

(82) *Meildulfesburh.* Malmesbury, ex Maidulfo sic vocata.

(83) *Degendam.* a. s. c. d. l. ; e. legit *regendam* vel *degendam.*

(84) *Eruditus.* a. s. d. e. l. ; omitt. in c.

(85) *Juxta flumen Bladon.* Quod flumen Avonem esse conjicitur. Vide exemplar regis Æthilbaldi chartæ (A. D. 718), quæ hæc verba profert : « Terram sex cassatorum, juxta fluvium cui nomen est Bladaen, prope vadum cui vocabulum est Daeglesford. » (*Cod. Dipl. Ævi Ang. Sax.*. J. M. Kemble, tom. I, p. 82, n° LXIX.) Vetus exstitit Britannica civitas in loco ubi nunc Malmesburia.

(86) *Septimo.* a. d. e. l. ; *octavo*, s. c.

(87) *Secundo.* d. e.; *quinto*, a. s. c. ; *primo*, III.

(87*) *De Virginate codices.* Scripsit et [Aldhelm] De virginitate librum eximium, quem in exemplum Sedulii geminato opere, et versibus hexametris et prosa composuit. Beda, lib. v, c. 18, § 410. Prosa edita est ab Henr. Wharton, 4, 1693 : et versus in Canisii *Thesauro Monumentorum*, tom. I, p. 709, Antverpiæ, 1725, folio; et Paris, 1676, 8.

(88) *Qui.* e. ; *quibus*, d. m. ; *quia*, a. s. c. l.

(89) *Quoniam dulce est.* a. d. e. l., *quoniam dulce videtur*, s.; *qui dulce videtur*, c.

(90) *Quia.* a. s. d. e. l. ; *quod*, c.

(91) *Quam nostro... pincello.* Malmesburiensis S. Aldhelmi Vitam scripsit, qua liber quintus constat *De Gestis Pontificum* ; prælo subjecta est etiam in Collectione Gale, atque in *Anglia sacra*, Warthon, part. II, p. 1. Obiit Aldhelmus die 25 Maii, A. D. 709

adumbrari pincello (92). Innumera signa, quæ modo A apud ejus fiunt memoriam, ostendunt præsentibus præteritæ illius vitæ sanctimoniam. Habet ergo ille laudes **45** suas, habet meritis partam gloriam : nostra oratio prosequatur historiam.

§ 32. Kenwalkius (93), post triginta et unum annos moriens, regni arbitrium uxori Sexburgæ delegandum putavit : nec deerat mulieri spiritus ad obeunda regni munia; ipsa novos exercitus moliri, veteres tenere in officio, ipsa subjectos clementer moderari, hostibus minaciter infremere, prorsus omnia facere, ut nihil præter sexum discerneres : veruntamen plus quam fœmineos animos anhelantem vita destituit, annua vix potestate perfunctam.

§ 33. Sequens biennium (94) in regno transegit B Escuinus (95), regali prosapiæ proximus, quippe qui fuerit Chinegisli ex fratre Cuthgislo abnepos ; quo decedente, vel morte sua, vel vi aliena, neutrum enim expedite invenio, vacantem aulam successione legitima implevit Chentwinus (96), Chinegisli filius : ambo notæ in bello experientiæ, siquidem ille Mercios (97), iste Britannos (98) anxia clade perculerint (99), sed temporis brevitate miserandi ; nam imperium secundi non ultra novennium prorogatum, primi biennium (100) superior sermo absolvit. Et hoc secundum Chronicorum fidem : cæterum, non eos regno integro imperitasse, sed inter se divisisse (1), Beda (2) confirmat.

46 § 34. Tunc regiæ indolis nobile germen Kedwalla (3) emicuit, Cheaulini ex fratre Cuda pronepos, C immodicæ spei juvenis, et qui nullam occasionem exercendæ virtutis præterire nosset. Qui cum jamdudum, efficacioribus (4) studiis bilem principum suæ patriæ irritasset, factione conspiratorum in exilium actus est. Hanc ille amplexatus injuriam, ut omni milite provinciam spoliaret, quicquid bello idoneum erat abduxit (5) ; namque, seu miseratione fortunarum ejus infracta, seu virtute delectata, tota pubes exulem secuta. Excepit primum impetum furentis (6) rex Australium Saxonum Edelwalchius (7), manum conserere ausus; sed, cum omni populo quem ductaverat fusus, sero prærupti consilii pœnitentiam fecit. Animis suorum erectis, Chedwalla (8), maturato insperatoque reditu, æmulos potentiæ adortus regno abegit. Ita per biennium regno (9) potitus, præalara rei bellicæ facinora consummavit ; Australibus Saxonibus digladiabili (10) odio infestus, successorem Edelwalchii, Edricum, repetita occurrentem audacia, exitio dedit. Wehtam insulam fiducia Merciorum rebellantem parum abfuit quin deleret. Præterea Cantuaritas (11) aggressus, crebras de illis victorias reportavit. Postremo, ut supra diximus (12), fratre amisso (13), regione decessit, plurimo accolarum sanguine damnum consolatus suum. **47** Inter hæc arduum memoratu est, quantum etiam ante baptismum inservierit pietati, ut omnes manubias, quas jure prædatorio in suos usus transcripserat, Deo decimaret. In quo etsi approbamus affectum, improbamus exemplum, juxta illud : « Qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi qui immolat filium in conspectu patris (14). » Jam vero quod Romam baptizandus (15) contenderit, ibique a Sergio papa (16) Petrus vocatus, adhuc (17) in albis positus (18) supremum arbitrium feliciter incurrerit, notius est quam ut nostro indigeat illustrari relatu.

§ 35. Eo Romam eunte, regnum per Inam (19) novatum, qui Chinegisli ex fratre Cuthbaldo pronepos, magis pro insitivæ virtutis industria, quam successivæ sobolis prosapia, in principatum ascitur (20), fortitudinis specimen (21), prudentiæ simulacrum, religione parem nescias : quibus artibus vitam com-

(92) *Pincello*. e. ; *pincillo*, a. c. d. l. ; *penicello*, s.

(93) *Kenwalkius*. Cynewalh obiit absque progenie A. D. 673 ; ejus vidua, Sexburh, post illum uno tantum anno regnavit quæ ineunte anno 675 defuncta est.

(94) *Biennium*. a. s. d. e. l. ; *triennium*, c.

(95) *Escuinus*. Æscwinus Sexburh reginæ successit ineunte anno 675, desinenteque anno 676 obiit.

(96) *Chentwinus*. Centwinus regno successit anno D 676, et obiit anno Dom. 685.

(97) *Ille Mercios*. Æscwinus præliatus Beadenhead (Bedwin) anno 675. (*Sax. Chron.*)

(98) *Iste Britannos*. Anno Dom. 682, Centwinus Britones ad mare duxit. (*Sax. Chron.*)

(99) *Perculerint*. d. e. ; *perculit*, s. ; *perculerit*, a. c. l.

(100) *Biennium*. a. s. d. l. m. ; *triennium*, c. e.

(1) *Divisisse*. a. s. d. e. l. ; *divisisse regna*, c.

(2) *Beda confirmat*. Lib. IV, c. 12, § 286.

(3) *Kedwalla*. Caedwalla regnare cœpit A. D 685. (*Sax. Chron.*)

(4) *Efficacioribus*. a. s. d. e. l. ; *efficacibus*, s. c.

(5) *Abduxit*. a. s. d. e. l.; *corrasit*, c.

(6) *Furentis*. a. s. d. e l. ; omitt. in c.

(7) *Edelwalchius*. Vide Bedam, lib. IV, c. 15, § 297.

(8) *Chedwalla*. a. s. d. e. ; omitt. in c.

(9) *Regno*. a. s. d. e. l. ; *eo*, c.

(10) *Digladiabili*. a. s. d. e. l. ; *veteri*, c.

(11) *Cantuaritas*. a. d. e. l. ; post *Cantuaritas*, *ut supra in rebus eorum digessi*, s. c.

(12) *Ut supra diximus*. a. s. d. e. l. ; omitt. in c. — Vide § 14.

(13) *Fratre amisso*. Vide § 35, not.

(14) *Qui offert*. Eccli. XXXIV, 24. Pro *Immolat*. c. *victimat*.

(15) *Baptizandus*. Cadwalla abdicavit et Romam profectus est A. D. 688. Baptizatus est a Sergio papa in vigilia Paschæ, A. D. 689, paucisque elapsis diebus interiit, (die 20 Adrilis.) Beda, lib. V, c. 7, § 372.

(16) *Papa*. a. d. e. l. ; post *papa*, *baptizatus et*, s. c.

(17) *Adhuc*. a. d. e. l. ; *adhucque*, s. c.

(18) *Adhuc in albis positus*. Catechumenus semper baptizabatur in Sabbato sancto, id est vigilia Paschæ, aliisque vestibus induebatur usque ad primam Dominicam post Pascha ; inde vocabulum *Dominica in Albis*.

(19) *Inam*. Ini regnum suscepit A. D. 688. (*Sax Chron.*)

(20) *Ascitur*. a. s. c. e. l. ; *asciscitur*, d. m.

(21) *Fortitudinis specimen*. d. e. ; *fortitudini unicum specimen* a. s. c. l.

ponens, domi gratiam, foris reverentiam, mercabatur. Adeo annis duobus de quadraginta (22), potestate functus, sine ullo insidiarum metu securus incanuit, sanctissimus publici amoris lenocinator. Prima illi in Cantuaritas expeditio, in quos nondum de incendio Mollonis (23) ira defremuerat. **48** Provinciales paulisper (24) resistere ausi, mox omnibus tentatis (25), et viribus in ventum effusis, cum nihil in pectore Inæ quod ignaviæ conduceret repe-rissent, dispendiorum suorum intuitu deditioni consuluere : tentant regium animum muneribus, sollicitant promissis, nundinantur pacem (26) triginta millibus auri mancis (27) ut pretio mollitus (28) bellum solveret, metallo præstrictus (29) receptui A caneret. Qua ille pecunia suscepta delicti gratiam fecit in regnum reversus (A. D. 694). Nec solum Cantuaritæ, sed et Orientales Angli hæreditarium exceperunt odium, omni nobilitate primo pulsa, post etiam bello fusa. Hæc de præliorum ejus successu dicta, modum agnoscant suum (30) : cæterum, quantus (31) in Dei rebus fuerit, indicio sunt leges (32) ad corrigendos mores in populum latæ; in quibus vivum ad hoc tempus puritatis suæ resultat speculum; indicio sunt monasteria regiis sumptibus nobiliter excitata (33), præcipue Glastingense, in quo beati **49** martyris Indracti et sociorum ejus corpora, de loco martyrii translata, jussit inferri. Ipsius quidem in lapidea pyramide ad sinistrum al-

(22) *Annis duobus de quadraginta.* a. c. d. e. l.; *de sexaginta*, s. — Juxta Bedam, Ini regnavit annos XXXVII. Beda, § 373.

(23) *De incendio Mollonis.* Mull igne periit A. D. 687. (*Sax. Chron.*)

(24) *Paulisper.* a. d. e. l.; *parumper*, s.; *parum*, c.

(25) *Omnibus tentatis.* a. s. c. d. l. m.; e. omit. *tentatis.*

(26) *Triginta millibus auri mancis.* Manca et vetus marca, ut quidam opinantur, synonyma, moneta scilicet aurea vel argentea, quæ pondere solvebatur. De aureæ pretio non omnino constat; octavæ parti libræ Anglicæ assimilanda videtur. Argentea manca Henrici I ætate sex *schillings* æstimabatur, *schilling* vero quinque *pence* continebat; at Edwardo III regnante, manca argentea triginta tantum *pence*, hujus temporis pecuniæ ratione habita, complectebatur. Juxta Sax. Chron. Ini a Cantuariensibus (Kentishmen) triginta millia librarum Anglicarum recepit, eo quod antea Mull ignis supplicio necarant. Hæc multa nimia videtur, sed verisimiliter legalis erat pro Mull occisione compensatio. Si Æthelwardo fides sit habenda, « 30,000 solidi (erant) per singulos constanti numero sexdecim nummis; » si vero Florentio Worcest., 3,700 libræ Angliæ erant.

(27) *Mancis.* a. c. d. e. l. m.; *marcis*, s.

(28) *Mollitus.* a. s. d. e. l.; omitt. in c.

(29) *Præstrictus.* s. d. e. l.; *restrictus*, c.; *præscriptus*, a.

(30) *Agnoscant suum.* a. s. d. e. l.; *cognoscant*, c.

(31) *Quantus.* s. d. e. l.; *quantum*, a. c.

(32) *Leges.* Nova legum Anglo-Saxonum editio proditura est, dirigente Thorpe.

(33) Post *excitata*, a. l. g. et alii mss., paucis mutatis legunt ut sequitur, omisso integro textu usque ad *pontificis*, in fine § 36 :

« Præcipue Glastoniense nostris quoque diebus insignissimum, quod in quodam palustri recessu construxit, ut scilicet eo tenacius supernis monachi inhiarent, quo castigatius terrena oculis haurirent. Affuit consilio pater Aldelmus, cujus ille præcepta audiebat humiliter, suscipiebat granditer, adimplebat hilariter. Denique et privilegium quod pro libertate monasteriorum suorum ab apostolico Sergio impetraverat libens confirmavit, et multa Dei famulis ejus hortatu contulit, et ad extremum episcopatu renitentem honoravit; licet vitam tanti viri mundo cita mors inviderit, vix enim annis quatuor episcopatu functus animam cœlo thurificavit, anno Dominicæ incarnationis septingentesimo nono. Fuerunt qui dicerent eum fuisse regis nepotem ex Kenten'o fratre, sed non placuit nobis pro vero arrogare quod magis videtur opinioni blandiri volaticæ, quam stabilitati convenire historicæ, præsertim cum nusquam ab antiquo scriptum reperiatur, et Chronica palam pronuntiet Inam nullum fratrem habuisse præter Inigeldum, qui paucis annis ante ipsum decessit. Non eget Aldelmus ut B mendaciis asseratur. Tanta sunt de illo quæ indubiam depromant fidem, tot sunt quæ non veniant in litem. Habuit sane Ina sorores Cuthburgam et Quenburgam : Cuthburga Alfrido Northanimbrorum regi nuptum tradita, sed, non post multum conjugio diducto, primo apud Berkingum sub abbatissa Hildelida, mox ipsa magistra regulæ Wimburne Deo placitam vitam transegit. Vicus est modo ignobilis, tunc temporis insignis, in quo frequens virginum chorus, terrenis desideriis castratis, superos suspirabat amores. Accessit sacri cælibatus studio librorum Aldelmi De Virginitate lectio, Berkingensium quidem nomini dedicata, sed omnibus eamdem professionem anhelantibus valitura. Habuit et uxorem Ethelbugam, fœminam sane regii generis et animi; quæ dum crebro viri instillaret auribus ut mundanis rebus vel extremis annis valefacerent, et ille hortantem de die in diem differret, astu tandem vincere parat. Cum enim quadam vice apud C villam ingenti tumultu regales luxus explicuissent, postridie cum discessissent, villicus, ex reginæ conscientia, palatium quanta potest deformitate, tam fimo pecudum, quam aggere ruderum, infamat. Postremo in lecto ubi cubuerant, porcam noviter enixam collocat. Interea, cum jam plus milliario processum esset, illa maritum uxoriis delinimentis aggreditur, rogans ut illuc unde abierant necessario pedem referant; magni discriminis rem fore, si non exaudiat. Re non difficulter impetrata, rex videns locum pridie Sardanapalicis deliciis parem, nunc fœda solitudine deformem, miratur, tacitoque judicio oculi rem examinantes ad mulierem rediere. Tunc illa occasionem aucupata, lætumque subridens, « Et ubi sunt, ait, domine conjux, hesterni strepitus? ubi aulæa Sidoniis fucis ebria? ubi parasitorum discurrens petulantia? ubi Dædalia vasa pondere metallorum mensas ipsas onerantia? ubi terra marique exquisita ad gulæ lenocinium obsonia? nonne omnia fumus et ventus? D et væ his qui hæserint, qui simul transibunt. Nonne omnia sicut fluvius præceps et currens in mare? et væ his qui hæserint, quia simul trahentur. Cogita, quæso, quam miserabiliter defluent carnes, quæ modo in deliciis nutriuntur. Nonne nos, qui ingurgitamur uberius, putrescemus miserius? Potentes potenter tormenta patientur, et fortioribus fortior instat cruciatio. » Nec plura locuta, maritum compulit in sententiam exemplo, quam multis frustra insusurraverat verbo. » S. legit ut supra, add. his post *haurirent*, cui quantum splendoris adjecerit, libellus ille docebit, quem de antiquitate ejusdem monasterii elaboravi; « et post *septingesimo nono*, additis etiam his, *in vigilia S. Augustini Anglorum apostoli*, VIII *Kal. Junii*. c. legit. « Præcipue Glastoniense, cui quantum splendoris adjecerit, libellus ille docebit, quem de antiquitate monasterii ejusdem elaboravi. Aderat consilio, » etc.

taris **50** (cum quo posterorum diligentia beatam A (34) Hildam locavit), cæterorum in pavimento, prout vel casus tulit vel industria, locavit (35). Hic etiam beatorum apostolorum ecclesiam, huic vetustæ, de qua loquimur, appendicem, a fundamentis ædificavit, et magnis possessionibus ditavit, et privilegium in hæc verba concessit :

§ 36. (36) « In nomine Domini nostri Jesu Christi, Ego Ina regali a Domino fretus dignitate, cum consilio Sexburgæ reginæ, et licentia Beortwaldi (37), Dorobernensis ecclesiæ pontificis, et omnium suffraganeorum suorum, necnon hortatu (38) Baldredi et Adelardi subregulorum, ecclesiæ vetustæ quæ est in loco qui dicitur Glasteie, (quam Magnus Sacerdos et Summus Pontifex suo et angelorum obsequio sibi ac perpetuæ virgini Mariæ, beato B David, multis et inauditis miraculis, olim se sanctificasse innotuit (39), ex his quæ paterna hæreditate possideo, et in dominium peculiare teneo, locis **51** continuis et congruentibus concedo, ad supplementum vitæ regularis, et ad usum monachorum, Brente decem hidas, Seweie decem hidas, Piltune viginti hidas, Dulting viginti hidas, Bleddanhid' unam hidam, cum his omnibus quæ antecessores mei eidem ecclesiæ contulerunt; Chenewalchius (40) qui, Theodoro archiepiscopo interveniente, Ferremere, Bregercie, Conencie, Matineseie (41), Ederedeseie; Chentwinus, qui Glastingeie matrem sanctorum vocare solitus fuerat, et eam ab omni sæculari et ecclesiastico obsequio immunem statuit, et hanc privilegii dignitatem concessit, ut habeant fratres ejusdem loci potestatem eligendi et constituendi sibi C rectorem, juxta regulam sancti Benedicti (42); Hedde episcopus (43), qui, Chedwalla annuente et propria manu (licet paganus) confirmante, Lantocai; Baldred, qui Pennard, sex hidas; Adelard, qui Poelt (44), sexaginta hidas, me annuente et confirmante, dederunt. Quorum ego devotioni et benignæ petitioni assentio, et contra malignantium hominum et oblatrantium canum insidias, regalium munimine invigilo literarum, quatinus ecclesia Domini nostri Jesu Christi, et perpetuæ virginis Mariæ, sicut in regno Britanniæ est prima, et fons et origo totius religionis, ita et ipsa supereminentem privilegii obtineat dignitatem, nec ulli omnino hominum ancillare obsequium in terris faciat, quæ super choros angelorum dominatur in cœlo. Igitur summo D pontifice Gregorio (45) annuente, et ut matrem Domini **52** sui in sinum et protectionem Romanæ ecclesiæ, meque licet indignum cum ipsa suscipiente, consentientibus etiam omnibus Britanniæ regibus, archiepiscopis, episcopis, ducibus, atque abbatibus, statuo ego atque confirmo, quatinus omnes terræ et loca et possessiones beatæ Mariæ Glasteie sint quieta, et ab omnibus regiis exactionibus et operibus quæ indici solent, videlicet, expeditione, et pontis arcisve constructione, et ab omnium archiepiscoporum et episcoporum promulgatiomibus et perturbationibus, sicut in antiquis ejusdem ecclesiæ cartis confirmatum esse invenitur, et a prædecessoribus meis Chenewalchio, Chentwino, Chedwalla, Baltredo astipulatum esse dinoscitur, inconcussa et illibata permaneant. Et quæcunque emerserint causæ, in homicidiis, sacrilegiis, veneficiis, furtis, rapinis, in dispositione ecclesiarum et descriptione, in ordinatione clericorum, in conventiculis synodalibus, et in omnibus judiciariis examinationibus, absque ullius hominis præjudicio, abbatis et conventus dispositione finiantur. Sed et omnibus regni mei regibus, archiepiscopis, episcopis, ducibus, et principibus, super honorem suum et amorem meum præcipio, et omnibus, tam meis quam eorum ministris, super salutem corporis sui præcipio, ne ullus eorum insulam Domini nostri Jesu Christi, et perpetuæ virginis Mariæ Glasteie, nec ejusdem ecclesiæ possessiones, causa placitandi, perscrutandi, rapiendi, vel aliquid faciendi quod ibidem Deo famulantibus possit esse in scandalum, audeat intrare. Illud sane omnipotentis Dei et perpetuæ virginis Mariæ, et beatorum apostolorum Petri et Pauli, et omnium sanctorum interdictione prohibeo, ne in ipsa Glastingensi ecclesia, nec in ecclesiis sibi subditis, videlicet, Soweie, Brente, Merlinch, **53** Sapwic (46), Stret, Budecalech, Piltune (47), nec in earum capellis, sed nec in insulis, aliqua interveniente occasione, episcopus sibi episcopalem cathedram statuere, nec solennes celebrare, nec altaria consecrare, nec ecclesias dedicare, nec ordines facere, nec aliquid omnino disponere præsumat, nisi ab abbate, vel a fratribus ejusdem loci invitatus fuerit. Quod si ad hoc vocatus venerit, nihil de rebus ecclesiæ, sed nec de ipsis oblationibus ipse sibi aliquid usurpet, sciens duobus in locis ex ipsius ecclesiæ possessionibus duas sibi delegatas mansio-

(34) *Hildam*. Streaneshalch (*Whitby*) abbatis-a, anno 614 nata, die 17 Novembris 680 obiit. Soror erat Hererici, Edfrithi filii, qui ipse regis Edwini filius erat. Beda (lib. IV, c. 23) eam vocat : *filiam nepotis Æduini regis vocabulo Hererici*.

(35) *Locavit*. e.; *dictavit*, d. m.

(36) *In nomine... pontif*. Charta Ini West-Sexensis, A. D. 725, genuina non habetur. Vide *Cod. Dip. Ævi Sax.* J. M. Kemble tom. I, p. 85, n° LXXIII.

(37) *Berthwaldi*. Berthwaldus Cantuariensis archiepiscopus electus est die 1ª Julii, A. D. 692, dieque 9ª Jan. A. D. 731 obiit.

(38) *Necnon hortatu*. e.; *necnon etiam hortatu*, d. m.

(39) *Innotuit*. Vide supra § 25.

(40) *Chenewalchius*. Vide supra, § 29.

(41) *Matineseie*. *Manneshei*e, d. m.

(42) *Juxta Regulam sancti Benedicti*. Benedictus Benedictini ordinis fundator, juxta Mabillonium anno 543 obiit.

(43) *Hedde episcopus*. Episcopus Vintoniensis. Vide § 21, not.

(44) *Poelt*. e.; *Woelt*, d. m.

(45) *Gregorio*. Gregorius II summum pontificatum suscepit die 19 Maii A. D. 715; obiit die 10 Febr. 731.

(46) *Sapwic*. e.; *Sapweie*, d. m.

(47) *Piltune*. e.; *Wiltune*, d. m.

nes, unam in Pilluna (48), alteram in villa quæ A Poelt (49) dicitur, ut habeat ubi vel adveniens hospitetur, vel inde veniens sese recipiat. Neque enim eum ibi, nisi importunitate temporis aut molestia corporis detentus fuerit, aut ab abbate vel fratribus rogatus fuerit, nec amplius quam cum tribus aut cum quatuor clericis pernoctare licet. Hoc etiam prævideat idem episcopus, ut singulis annis cum clericis suis qui Fontineto (50) sunt, ipsam matrem suam Glastoniensem ecclesiam, videlicet feria secunda post Ascensionem Domini, cum letania recognoscat. Quod si superbia inflatus eam distulerit, et quæ superius dicta et confirmata sunt prævaricaverit, mansiones sibi superius delegatas amittat. Abbas vel monachi a quocunque voluerint, qui Pascha canonicum celebret, ecclesiastica B sacramenta in Glastingensi ecclesia, et in ecclesiis sibi subditis, et in earum capellis, percipiant. Quisquis autem hujus munificentiæ meæ et liberalitatis testamentum, quovis deinceps tempore, aliqua occasione, cujuslibet etiam dignitatis **54** vel professionis vel gradus, pervertere vel in irritum deducere tentaverit, sciat se cum Juda proditore æterna confusione edacibus ineffabilium tormentorum periturum flammis. Scripta est hujus donationis pagina, anno Dominicæ incarnationis septingentesimo vicesimo quinto (51), indictione quarta, sub præsentia Inæ regis, et Beortwaldi Dorobernensis pontificis.

§ 37. Post triumphales (52) autem bellorum manubias, post multarum virtutum gradus, summum culmen perfectionis meditatus (53), Romam adivit (54) anno Dominicæ incarnationis septingen- C tesimo vicesimo (55). Ibi ne pompam suæ conversionis faceret, non publicis vultibus expositus, crinem deposuit (56); sed ut solius Domini oculis placeret, amictu plebeio tectus, clam consenuit: nec deerat tanti dux fœmina facti; quæ cum antea virum ad hoc audendum incitasset, tunc mœrentem verbis lenire, labantem exemplis erigere, prorsus quod ad (57) salutem ejus spectaret, nihil dimitteret. Ita mutua charitate connexi temporibus suis, viam hominum ingressi sunt; non sine magnis, ut accepimus, **55** miraculis, quibus divina dignatio felicium conjugum sæpe (58) respondet meritis.

§ 38. Successit principatui Edelardus (59), Inæ consanguineus, licet urgentes ejus primitias frequenter interpolaret Oswaldus regii sanguinis adolescens (60). Provincialibus enim (61) in rebellionem excitatis, bello regem persequi conatus: sed non multo post, illo (62) fatali sorte sublato, Edelardus per quatuordecim annos quietissime retentum regnum Cudredo cognato reliquit (A. D. 741) (63). Hic Glastingensi ecclesiæ multa beneficia intulit, et privilegium in hæc verba concessit:

§ 39. « (64) In nomine Domini nostri Jesu Christi Ego Cudredus rex Westseaxana (65) universa priorum regum suppetitia, Chentwines, Baldredes, Chedwallan, Ines, Ethelardes, Ethbaldes regis Merciorum in villis, et in vicis, atque agris, ac prædiis, massisque majoribus, ut est pristina urbs Glestingi corroborata, sicque (66) propriæ manus subscriptione crucisque signo confirmatum (67), hoc donativum stabili jure gratum et ratum regum prædictorum decerno durare, quamdiu vertigo poli terras atque æquoro circa æthera siderum jusso (68) moderamine volvet. Si quis autem hujus meæ **56** donationis testamentum, tyrannica fretus insolentia, qualibet occasione interrumpere atque in irritum deducere nisus fuerit, sic a consortio priorum ultimi ventilabro examinis sequestratus, rapaciumque collegio combinatus violentiæ suæ præsumptionem luat in ævum. Qui vero benevola potius præditus intentione hæc probare, roborare, ac defendere studuerit, voti compos ipse Altithroni gloriam auscultet indefecta perennitate cum faustis agminibus angelorum atque omnium sanctorum. Exemplar hujus

(48) *Piltuna.* e.; *Wiltuna*, d. m.

(49) *Poelt.* e.; *Wohelt*, d. m.

(50) *Fontineto.* Wells, in Somersetshire.

(51) *Vicesimo quinto.* e.; *decimo quinto*, d. m.

(52) *Pot triumphales.* De Glastoniæ (*Glastonbury*) fundationes et quomodo regina Ethelburga conjugem suum induxerit ad Romanam peregrinationem obeundam, vide supra notam 23. Desunt hæc in D d. e. f. m., eorumque loco Ini charta pro Glastoniensi Ecclesia inseritur.

(53) *Romam adivit.* Præfinitum tempus Ini abdicationis ejusque ad Romam peregrinationis nullo modo constat. Plures mss. omnino temporis notam omittunt. In duobus annus 720 assignatur, sed male, ut videtur. Beda asserit Inum annos triginta septem regnavisse quando regnum abdicavit; ita juxta Beda computationem, ejus abdicatio locum habuisset anno 725 desinente, aut ineunte anno 726; sed juxta Saxon. Chron. et Florentium Worcestr. id contigit anno 728. Annus Domini 726 Statuendus videtur.

(54) *Adivit.* d. e.; *abiit*, a. s. c. l.

(55) *Anno Dominicæ incarnationis septingentesimo vicesimo.* d. m.; locus vacuus ad temporis notam relictus est in e.; omitt. in a. s. c. l.

(56) *Vultibus expositus, crinem deposuit.* a. s. d. e. l.; *militibus comam et deposuit*, c.

(57) *Ad.* a. s. d. e. l.; omitt. in c.

(58) *Sæpe.* a. s. d. e. l.; omitt. in c.

(59) *Edelardus.* Æthelhardus regno successit post Ini abdicationem A. D. 726. Juxta Sax. Chron. obiit Anno Dom. 741.

(60) *Oswaldus regii sanguinis adolescens.* In Sax. Chron. vocatur *Oswaldus Ætheling*; Æthelbaldi filius erat.

(61) *Enim.* a. s. c. e. l.; omitt. in d. m.

(62) *Illo.* a. s. d. e. l.; omitt. in c.

(63) *Hic... septingentesimo*, etc. Textus a vocula *hic* ad *quinto* in fine § 39, omittitur in a. s. c. l, et aliis manuscriptis.

(64) *In nomine... septingentesimo quadragesimo quinto.* Cuthedri charta, West-Sexæ regis, Anno Domini 644 insignata, edita est in *Cod. Dip Ævi Sax.*, p. 112, n. XCXIII. Narratio in quibusdam differt ab ea quæ in textu legitur. Kemble eam esse genuinam chartam non reputat.

(65) *Westseaxana.* e.; *Westsaxonum*, d. m.

(66) *Sicque.* e.; *suæque*, d. m.

(67) *Confirmatum.* e.; *confirmata*, d. m.

(68) *Siderum jusso.* e.; *sidereum justo*, d. m.

largitionis promulgatum est in prædicto cœnobio, A sub præsentia Cuthredi regis, quod propriæ manus munificentia altario sacro commendavit, in lignea basilica, qua fratres abbatis Hemgisli sarcophagum sortiuntur in die, anno ab incarnatione (69) septingentesimo quadragesimo quinto. »

§ 40. (70) Adversus Athelbaldum regem Merciorum (71) et Britones (72) idem Cuthredus jugi exercitio victorias adipiscens non parum sudoris consumpsit, ac post annos quatuordecim regni gubernacula reliquit.

§ 41. Arripuit illud (73) Sigebertus (74), vir apud suos sævitia immanis, idemque foris ignavia perinfamis : quocirca communi omnium odio conspirante, post **57** annum solio deturbatus, meliori locum fecit; sed, ut fere in talibus fit, cum magnitudine (74*) calamitatis aliquos ad gratiam sui revocasset, eorum virtute provincia quæ Hamtunscire dicitur in obsequio detenta (A. D. 756). Verum cum nec sic cessaret, et nece cujusdam Cumbrandi, qui fidelissime sibi adhæserat, cæteros in exitium suum (75) armasset, ad abdita ferarum spelæa secessit (76) ; ibi (77) quoque infortunio eum prosequente, a subulco confossus interiit (78). Ita crudelitas regis omnem pene nobilitatem pervagata, in homine ultimæ sortis stetit.

§ 42. Suscepit regni (79) gubernacula Kinnulfus (80), clarus et ille quidem morum compositione, militiæque gestis : sed uno solo adversus Offam regem Merciorum propter Bensigitune (81) prælio, quarto et vicesimo regni anno victus, multisque perinde damnis afflictus, fœdo etiam exitu finem vitæ sortitus. Nam cum uno et triginta annis (82) nec ignave nec immodeste regnasset, seu rerum gloria elatus, quod nihil sibi obviaturum crederet, seu posteritati suæ (83) metuens, contra quem (84) Kineardum Sigeberti fratrem increscere cerneret illum provinciæ terminos coegit excedere. Qui cedendum **58** tempori ratus, dissimulato animo, quasi volens, profugit. Mox cum furtivis conventiculis perditam (85) improborum manum contraxisset, solitudinem regis auspicatus (86), nam animi causa rus concesserat, cum expeditis eo supervenit (87), ubi dum illum alienis amoribus inservientem audisset, ex insidiis domum foris obsedit. Rex ancipiti discrimine permotus, cum præsentibus ponderato consilio, fores occlusit, sperans latrones vel mulcere alloquio, vel terrere imperio : cum neutrum procederet, ira percitus in Kineardum insiluit, minimumque abfuit (88) quin vita privaret ; sed a multitudine circumventus, dum B cedere damnum gloriæ arbitratur, mortem probe ultus occubuit (A. D. 785). Pauci ex clientela ejus qui aderant, dum non manus dare, sed herum vindicare intendunt (89), obtruncati (90). Extemplo fama mali tanti principum perlabitur aures (91), qui non longe agebant excubias. Quorum qui maximus ævo et prudentia, Osricus, cæteros cohortatus (92) ne necem domini sui in insignem et perpetuam suam ignominiam inultam dimitterent, districtis gladiis in conjuratos irruit. Kineardus primo causam suam agere, magna polliceri, cognationem prætendere ; ubi nihil proficit, ad resistendum commanipulares (93) accendit : dubium certamen fuit ; his pro vita, pro gloria, summa ope conantibus : tandem diu cunctata victoria in justiorem partem declinavit. Ita miser ille, nequidquam (94) fortiter faciens, animam C amisit, non **59** longum (95) insidiarum successu gloriatus. Corpus regis Wintoniæ sepultum, illius Respendune (96), quod erat tunc cœnobium nobile,

(69) *In die, anno ab Incarnatione.* e. ; *pridie Kalendas Maii anno Incarnationis Domini*, d. m.

(70) *Adversus... gubernacula reliquit.* d. e. m.; *In quo ille pari annorum numero et virtute non dispari, adversus Ethelbaldum regem Merciorum et Britones jugi exercitio victorias adipiscens non nimium sudoris consumpsit*, a. b. g. l. s. ; *Hic adversus Ethelbaldum regem Merciorum et Britones jugi exercitio victorias adipiscens non minimum sudoris consumpsit, ac post annos sexdecim regni gubernacula reliquit*, c. k.

(71) *Merciorum*. Cuthredus, in duodecimo imperii sui anno prælium commisit Burfordi adversus Æthelbaldum, Merciorum regem, eumque in fugam vertit. (*Sax. Chron.* A. D. 752).

(72) *Britones*. Hoc anno præliatus est Cuthredus adversus Walenses. (*Sax. Chron.*)

(73) *Arripuit illud.* c. d. e. m.; *arripuit regnum*, a. s. l.

(74) *Sigebertus*. Sigebertus regnare cœpit an. 755.

(74) *Magnitudine*. a. s. d. e. l. , *magnanimitate*, c.

(75) *Suum*. a. s. d. e. l. ; *sui*, c.

(76) *Secessit*. a. s. d. e. l. ; *concessit*, c.

(77) *Ibi*. a. d. e. l. ; *illuc*, s. c.

(72) *A subulco confossus interiit.* Cyneulfus Sigibertum in silvam de Anderida propulit, ubi ille remansit usque dum Privett a sicario confoderetur. (*Sax. Chron.*, A. D. 755.) Confer Florent. Wigorn. A. B. 784.

(79) *Regni*, a. s. d. e. l., *potestatis*, c.

(80) *Kinnulfus.* Regimen suscepit A. D. 756.

(81) *Bensigitune.* Besington, in comitatu Oxoniensi prælium commissum est anno 777 (*Sax. Chron.*) ; quod tamen vicesimo quarto Cyneulfi anno contigisse nequit, ut asserit Malmesburiensis.

(82) *Uno et triginta annis.* Quidam auctores triginta unum annos Cyneulfi regno assignant. Regnare cœpit anno 756 desinente, et anno 785 confossus interiit ; unde sequitur illum viginti novem annos tantum solio sedisse. Scripsit forsan Malmesburiensis *uno de triginta annis*, siquidem ejusmodi locutione utitur ubi de Caedwalla regno, § 35 : D *annis duobus de quadraginta*.

(83) *Posteritati suæ.* a. s. d. e. l., *potentatui suo*, c.

(84) *Quam.* a. s. d. e. l., *quem*, c.

(85) *Perditam.* a. s. d. e. l., *perditorum*, c.

(86) *Auspicatus.* a. c. d. e. l., *aucupatus*, s.

(87) *Supervenit.* a. s. d. e. l., *supervenerat*, c.

(88) *Abfuit.* a. s. d. e. l., *obfuit*, c.

(89) *Intendunt.* a. s. d. e. l., *contendunt*, c.

(90) *Obtruncati.* a. c. d. e. l., *obtruncantur*, s.

(91) *Perlabitur aures.* a. s. c. e. l., *perlabitur ad aures*, d. m.

(92) *Cohortatus.* a. c. d. e. l., *exhortatus*, s.

(93) *Commanipulares.* a. s. d. e. l., *manipulares* c

(94) *Nequicquam.* a. s. d. e. l., *nequaquam*, c.

(95) *Longum.* a. s. c. e. l., *longo*, d. m.

(96) *Respendune,* Repton in Derbyshire.

nunc, ut audivi, pauco vel nullo incolitur habitatore. A

§ 43. Post illum (97) regnavit Brictricus annis sexdecim (98), pacis quam belli studiosior, artifex amicitias componere, externos blande appellare, domesticis connivere, in his duntaxat quæ vigorem regni (99) non enervarent : atque ut ampliorem gratiam apud propinquos locaret, filiam Offæ (100) regis Merciorum, eo tempore potentissimi, in conjugium (1) accepit ; de qua, quod sciam, nihil liberorum tulit. Cujus affinitate fultus, Egbirtum solum regalis prosapiæ superstitem, quem validissimum suis utilitatibus metuebat obicem, Franciam fugandum curavit. Nam et ipse Brictricus, et cæteri infra Inam reges, licet natalium splendore gloriantes, quippe qui de Cerdicio traherent originem, non parum tamen a linea regiæ stirpis exorbitaverant. Illo igitur B expulso, securo resolvi cœperat otio ; cum gens Danorum piratica (2), rapto vivere assueta, occulte tribus navibus advecta, pacem provinciæ confudit. Quæ scilicet manus, soli ubertatem, inhabitantium virtutem, speculatum venerat ut postea ejus multitudinis, quæ totam pene inundavit Britanniam, adventu compertum est : tunc enim furtive in alta pace
60 regni appulsi, regium vicum, qui proximus (3), involavere, villicum suppetias ferentem letho dedentes ; sed mox timore concurrentium amissa præda, ad naves refugerunt. Post Brictricum (4), qui apud Werram jacet, Egbertus conscendit thronum (5) avitum ; omnibus ante se regibus (6) merito præferendus. Et nos ergo, quia usque ad ejus tempus (7) narrationem extendimus, jam nunc ad Northanhimbros, sicut polliciti sumus, animum flectamus.

INCIPIT DE REGNO NORTHANHIMBRORUM.

§ 44. Et supra paucis libavimus (8) et nunc necessario repetimus, quod Hengestus, confirmato in 61
Cantia regno, fratrem Ohtam et filium Ebusan, acris et probatæ experientiæ viros, ad occupandas aquilonales Britanniæ partes miserit. Illi imperatis (9) insistentes, convenientem studiis suis exitum habuere ; namque sæpenumero cum provincialibus congressi, profligatisque qui resistendum putaverant, reliquos in fidem acceptos (10) placidæ quietis gratia mulcebant. Ita cum et suis artibus et subjectorum favore nonnihil potestatis corrasissent (11), nunquam tamen regium nomen temerare meditati, ejusdem mediocritatis formam in proximos posteros delineaverunt (12). Annis enim uno minus centum, Northanhimbri duces communi habitu contenti, sub imperio Cantuaritarum privatos agebant : sed non postea stetit hæc ambitionis continentia, seu quia semper in deteriora declivus est humanus animus, seu quia gens illa naturaliter inflatiores anhelat spiritus. Anno itaque (13) Dominicæ incarnationis quingentesimo quadragesimo septimo, post mortem Hengesti sexagesimo, ducatus in regnum mutatus, regnavitque ibi primus Ida (14), haud dubie nobilissimus, ætate et viribus integer ; verum utrum ipse per se principatum invaserit, an aliorum 62 consensu delatum susceperit, parum definio, quia est in abdito veritas : cæterum, satis constat magna et vetere

C

(97) *Illum.* a. s. d. e. l., *Kineuulfum*, c.

(98) *Beorhtricus annis* XVI. Beorhtricus regnum obtinuit anno 785, et obiit anno 802 : septemdecim ergo annos regnavit ; quod consentaneum est tempori assignato a Simeone Dunelmensi.

(99) *Quæ vigorem regni.* a. s. d. e. l., *qui vigorem regium*, c.

(100) *Filium Offæ.* Beorhticus uxorem duxit Eadburh, regis Offæ filiam, anno 787.— Vide Flor. Wigorn. an. 787 ; Asser, De rebus gestis Ælfredi, et Saxonica Chronica.

(1) *Conjugium.* a. s. d. e. l., *conjugem*, c.

(2) *Cum gens... piratica.* « A. D. 787. Hoc anno tres Normannorum naves venerunt de terra piratarum. » (*Sax. Chron.*; FLOR. WIGORN. an. 787.)

(3) *Proximus.* a. c. d. e. l. m., *proximus erat*, s.

(4) *Post Brictricum.* Juxta Sax. Chron. et Florent. Worcestr., Beorhtricus obiit an. 880, sed Simeon Dunelmensi asserit eum obiisse an. Dom. 802, D septemdecim annos regno potitum.

(5) *Egbertus conscendit thronum.* Ecgbertus, juxta plerosque auctores thronum conscendisse anno 800, supponitur ; quod tamen non convenit cum periodo temporis quam prædecessorum ejus regno potioris notæ auctoritates assignant, ut ex sequentibus evidenter patebit. Æthelhardus anno 726 successit, et integrum ejus regnum fere quatuordecim annos complectitur. Cuthredus thronum conscendit ineunte anno 741 ; quatuordecim annos imperavit. Successit Sigebertus anno 755, et e regno anno sequenti pulsus est. Cyneulfus regnare cœpit anno 756 desinente, et post triginta annos regni successorem habuit Beorhtricum exeunte anno 785. Septemdecim anni a Simeone Dunelmensi Beorhtricii regno assignati, exordium regni Ecgberti ad annum 802 referunt. « Egbertus igitur, inquit Hoveden, anno gratiæ octingentesimo, vel, ut quidam volunt, octingentesimo secundo, et defuncto Brictrico, successit, » ultimaque temporis rectu videtur. Constat præterea eum adhuc vivum fuisse anno 835, qui est annus a septentrionalibus chronographis ejus obitui ascriptus. In charta anno 835 concessa, et sequenti anno confirmata hic annus quasi regni ejus trigesimus quartus ponitur ; alia ex chartis ejus A. D. 838 ascribitur, ab ejus filio confirmata anno 839 ; qui etiam quasi primus regni Ethelulfi assignatur. Tutiore constat auctoritate regnum ejus triginta septem annos præteriisse ; ejus accessio igitur anno 802, mors vero 839 ascribenda.

(6) *Ante se regibus.* a. s. e. l., *ante se in West-Saxonia regibus*, c. d. m.

(7) *Tempus.* a. s. d. e. l., *tempora*, c.

(8) *Supra paucis libavimus.* Vide § 7.

(9) *Imperatis.* a. s. d. e. l., *præceptis*, c.

(10) *Acceptos.* s. c. d. e. l. m., *acceptos et.*, a.

(11) *Nunquam... agebant.* Quo ex fonte hæc fuerunt hausta nunc definiri nequit.

(12) *Delineaverunt.* a. d. e. l. m., *declinaverunt*, s. c.

(13) *Itaque.* a. s. d. e l. m., *ergo* c.

(13) *Ida.* Ante Idæ accessionem nulla de Northanimbria notitia in Saxonicis Chronicis occurrit. Sax. Chron. et Beda (lib. V, c. 24), pariter Idam hujus regni conditorem fuisse anno 547 reputant. Dubium tamen adest utrum Ida ambarum provinciarum Berniciæ et Deiræ aut saltem prioris tantum rex fuerit. Anno 559 vita functus successores habuit in Bernicia filios suos qui successive regnaverunt usque ad annum 588, quo Æthelricus, defuncto Alla Berniciæ rege, expulsoque filio ejus Edwino, amborum regnorum regimen obtinuit, quod annos quinque retinuit, usque dum moreretur anno 593. Confer, quæ afferuntur a Flor. Wigorn. an. 559, et in Geneal. Reg. Bernic. et Delror., cum Simeone Dunelmensi.

prosapia oriundum, puris et defæcatis moribus multum splendoris generosis contulisse natalibus. Adeo bello invictus, domi severitatem regiam genuina mansuetudine animi temperabat. Possem hoc loco istius, et alibi aliorum, lineam seritim intexere, nisi quod ipsa vocabula barbarum quiddam stridentia minus quam vellem delectationis lecturis infunderent. Illud tantum (15) non immerito notandum, quod cum Wodenio fuerint tres filii, Weldegius, Withegius, Beldegius : de primo, reges Cantuaritarum ; de secundo, Merciorum ; de tertio, West-Saxonum et Northanhimbrorum, præter duos quos procedens sermo nominare perget, originem traxerint. Hic ergo Ida, sicut absolute invenio, a Beldegio nonus, a Wodenio decimus, quatuordecim annis (16) in regno permansit.

§ 45. Successor ejus Alla (17), ex eodem quidem genere, sed diverso a Wodenio tractu sanguinem ducens, regnum efficaciter provectum sudorum (18) suorum titulis, per triginta annos nobiliter ampliavit. Hujus tempore venales (19) ex Northanhimbria **63** pueri,—familiari, scilicet,et pene ingentia illi nationi consuetudine (20), adeo ut, sicut nostra quoque sæcula viderunt, non dubitarent arctissimas necessitudines sub prætextu minimorum commodorum distrahere, — venales ergo ex Anglia pueri, Romam deducti, saluti omnium compatriotarum occasionem dedere ; nam cum, miraculo vultus, et lineamentorum gratia, oculos civitatis invitassent, offuit forte cum aliis beatissimus Gregorius, tunc apostolicæ sedis archidiaconus, qui miratus tantam in mortalibus decoris compositionem, miseratus tam abjectam in captivis conditionem, consulit astantes : Qui genus? Unde domo ? Responsum est, esse genere Anglos, provincia Deiros (21), — est enim Deira

A provincia Northanhimbriæ, — Allæ regis subditos, paganismo deditos : quorum extremum dolentibus suspiriis prosecutus, reliquis eleganter applausit, ut Angli, *angelis* similes, *de ira* eruerentur, et *Alleluia* cantare (22) docerentur. Nec mora : impetrata a Benedicto papa (23) licentia ad prædicandum, iter adoriri magnanima eximii viri spiravit industria ; et profecto conceptum opus pietas explesset, **64** nisi jam profectum actiosus civium amor revocasset. Erat enim vir ille, tum virtutibus clarus, tum civibus charus, quippe qui spem illorum, quam de eo a puero combiberant, incredibili virtute superavit. Ita boni intentio tunc quidem frustrata, postmodum sub pontificatu ejus (24) laudabilem finem accepit, sicut suis lector locis inveniet. Me interim ista inseruisse non

B piguit, ne lecturorum conscientiam defraudarem de Alla, cujus mentionem perstrinxit patris Gregorii Vita ; qui, quamquam maxima occasio Christianitatis genti Anglorum fuerit, nihil unquam, sive Dei consilio, sive quodam infortunio, de ea (25) audire meruit. Sane ad filium ejus manavit electio.

§ 46. Alla mortuo (26) adeptus est regnum (27) Ethelricus Idæ filius, post detritam in penuria ætatem, extrema canitie provectus, sed veloci morte de medio post quinque annos sublatus. Miserabilis princeps, et quem fama obscura prorsus occuleret, (28) nisi filii conspicuus vigor patrem in speculam extulisset.

§ 47. Itaque cum longo senio satietati vitæ satisfecisset, Ethelfridus regnum ascendit (29), major filiorum, qui teneritudinem annorum maturitate

C morum consolaretur : cujus gesta per scriptorum facetiam prolata in publicum, non nisi ordinis loco stili nostri expectant officium. Adeo in ejus et sequentium laudibus Bedæ (30) vigilavit ingenium, et

(15) *Tantum*. d. e. l. m., *tamen*, a. s. c.

(16) *Quatuordecim annis*. a. s. d. e. l. m.; *annis duodecim*, c. Apud Bedam (lib. v, c. 24), Sax. Chron. et alios auctores statuitur Idam duodecim annos regnasse. Simeon Dunelmensis sic scribit : *Ida rex regnavit annis* XI.

(17) *Successor ejus Alla*. Rex erat Deiræ thronumque conscendit A. D. 560 (*Sax. Chron.*). Non alia constat auctoritate Allam unquam in Bernicia regnasse, quamvis hic appareat quasi successor Ida cujus nati hac ætate hujus provinciæ successive reges erant.

(18) *Sudorum*. a. s. d. e. l. m., *studiorum*, c.

(19) *Hujus tempore venales*. Conferantur hæc cum Beda (lib. II, c. 1, § 89) qui ea quasi meras traditiones refert. Hæc tamen iisdem fere verbis inserta sunt a Joanne diacono et Paulo diacono in S. Gregorii Vita ab utroque vicissim conscripta. Papæ nomen de quo hæc referuntur apud Bedam omissum est. Paulus diaconus, vel auctor Vitæ ipsi attributæ, Pelagium papam fuisse ; at Joannes diaconus, rectius, Benedictum, ejus prædecessorem, fuisse asserit ; ex hujus igitur testimonio id ante annum 578 contigisse statuendum est.

(20) *Illi nationi consuetudine*. Mos iste pueros et propinquitate proximos extraneis mercatoribus vendendi Northanimbriæ probabiliter peculiaris erat. Ex quadam Ini lege sequi videretur nationales servos legaliter vendi non potuisse : « Si quis compatriotam suum emat servum vel liberum, licet reus sit, ultra mare, solvat cum wara sua. » (*Ll. Inæ*, c. 12.)

(21) *Provincia Deiros*. Britanniæ pars quæ ad septentrionem fluvii Humberi sita est duabus magnis regionibus constabat, Deira scilicet et Bernicia. Deira a flumine Humbero ad Tynam, Bernicia vero a Tyna ad fluvium Frith aut Forth progrediebatur. Utraque provincia proprium suum primo tempore dominum habuit. Vide notas Smith ad Bedam, lib. III, c. 1.

(22) *Cantare*. s. c., *cantitare* A. d. e. l. m.

(23) *Benedicto papa*. Benedictus Ecclesiæ Rom.

D præfuit a die 27 Maii, A. D. 574, ad diem 25 Julii, A. D. 578.

(24) *Sub pontificatu ejus*. Gregorius Magnus Eccles. Rom. præfuit a die 3ª Septembris A. D. 590, ad diem 12ª Martii, A. D. 604.

(25) *Ea*. a. s. e. l. ; *ipsa*, c.

(26) *Alla mortuo*. Alla obiit A. D. 588. (*Sax. Chron.*)

(27) *Ethelricus*. Æthelricus in utramque provinciam, Berniciam et Deiram, regnavit. Priorem successionis jure accepit A. D. 586, posteriorem vero obtinuit anno 588, obiit anno 593. Vide § 44, not.

(28) *Occuleret*. a. s. d. e. l. m., *reconderet*, c.

(29) *Ethelfr. regnum ascendit*. Æthelfridus Northanimbrorum regno successit anno Dom. 593. (*Sax. Chron.*)

(30) *Bedæ*, Vide Bedam, *Hist. Eccl. Angl.*, lib. II, c. 2 et 12.

illius quidem in confines sibi Northanhimbros, 65 A eo familiarius quo propinquius, prospiciebat intentio : nostra vero lacinias illius carpet et componet oratio. Ne quis sane mihi vitio vertat, quod tam diffusa in arctum contrahitur historia, noverit factum consilio, ut qui nauseaverint in illis obsoniis, in his mendicantes respirent reliquiis. Est enim verbum tritum (31), antiquitate venerandum, « Cibi qui minus sufficiunt, avidius sumuntur. » Ethelfridus igitur, ut dicere cœperam, regnum nactus, primo acriter sua defendere, post etiam improbe aliena invadere, gloriæ occasiones undecunque conflare. Multa per eum prælia inchoata provide, et consummata egregie, dum nec illum a necessitate frænaret inertia, nec ad temeritatem præcipitaret audacia. Testis est horum (32) Degsa lapis, in illis regionibus percelebris locus, in quo rex Scottorum Edan, qui, successibus Ethelfridi invidens, detractantem etiam in bellum impulerat, non sine magno victoris discrimine victus, fugam iniit ; siquidem germanus Ethelfridi Tetbaldus, caput periculis objectans, eo studiosius quo fratri operam ostentare affectabat impensius, luctuosam victoriam reliquit, cum omnibus commanipularibus (33) suis desideratus. Testis et (34), Legionum civitas, quæ nunc simpliciter Cestra vocatur quæque ad id temporis a Britannis possessa, contumacis in 66 regem populi alebat superbiam; ad cujus oppugnationem cum intendisset animum, oppidani, qui omnia perpeti quam obsidionem mallent simul et numero confisi, effuse in bellum ruunt : quos ille insidiis exceptos fudit, fugavitque, prius C (35) in monachos debacchatus, qui pro salute exercitus supplicaturi frequentes convenerant. Quorum (36) incredibilem nostra ætate numerum fuisse indicio sunt, in vicino cœnobio tot semiruti parietes ecclesiarum, tot anfractus porticuum, tanta turba ruderum, quantum vix alibi cernas ; vocatur (37) locus ille Bancor, tunc monachorum famosum receptaculum, nunc mutatus in episcopium. Ita Ethelfridus, rebus ad voluntatem foris scaturientibus, domesticum metum et intestinum periculum propulsare desiderans (38), Edwinum (39) Allæ filium, non aspernandæ probitatis juvenem, regno et provincia eliminat : at ille multo tempore incertis jactatus sedibus, multosque olim amicos 67 procliviores in hostem quam in fidem expertus, quia, ut ille dixit (40) :

Cum fueris felix, multos numerabis amicos :
Tempora si fuerint nubila, solus eris ;

tamdem ad regem Redwaldum Orientalium Anglorum venit ; apud quem, deploratis casibus suis, cum B resedisset regia dignatione tutus, advenere legati Ethelfridi, vel traditionem transfugæ, vel bellum denunciantes. Ille uxorii pectoris consiliis (41) roboratus, ne fidem amico datam ullius (42) minis corrumperet, super Ethelfridum (43) paratis copiis insperatus advolat ; nihilque minus quam insidias opinantem, præmeditatus aggreditur. Quod tunc solum virtus deprehensa potuit, intercluso fugæ spatio, remedium in manus vertit. Quamvis igitur pene inermis, quamvis ancipiti periculo circumventus non prius tamen occubuit quam interitu Reinerii filii Redwaldi morten suam compensasset. Hunc exitum, post regni viginti quatuor annos (44), habuit Ethelfridus, usu quidem bellorum nulli secundus, sed divinæ religionis penitus ignarus. Habuerat ex Acca, filia Allæ, sorore Edwini, filios duos (45), Oswaldum duodennem, et Oswium quadriennem (46), qui tunc, occiso genitore, nutritiorum diligentia fuga lapsi, Scotiam evadunt.

68 DE EDWINO REGE NORTANHIMBRORUM.

§ 48. Sic Eadwinus (47), æmulis omnibus fusis

(31) *Tritum.* e., *usu tritum* a. s. c. d. l. m.

(32) *Degsa lapis* a. s. c. e. l., *Degla lapis*, d. m. Degsæ lapidis (*Daegsartan*) prælium anno 603 contigit. (Vide Sax. Chron. Bedam, lib. I, c. 34, et Florent. Wigorn.) Modernum hujus loci nomen ignotum est ; apud quosdam DALSTON prope *Carlisle*, apud alios vero *Dawston*, prope *Jedborough*, audit.

(33) *Commanipularibus.* a. s. d. e. l. m. *manipularibus*, c.

(34) *Legionum civitas... Cestra vocatur.* Apud Britones hujus loci nomen erat Caer-leon, *legionum civitas*, eo quod Romana legio semper ibi stationem tenebat. Beda (lib. II, c. 2, § 94) hac habet : « Civitatem legionum, quæ a gente Anglorum Legacaestir, a Britonibus autem rectius Carlegion appellatur. » D

(35) *Prius.* a. s. d. e. l. m., *post*, c.

(36) *Incredibilem nostra ætate numerum.* Juxta Sax. Chron. ducenti presbyteri occisi sunt qui huc pro salute Walensium exercitus supplicaturi venerant. Præfinitum cædis istius tempus latet. Nullus a Beda huic eventui assignatur annus ; cum Florentius anno 603 ; Annales Cambriæ anno 613, Sax. Chron. anno 607 ascribunt. Ussherius ex Ulster Annalibus eum ad annum 613 refert.

(37) *Locus ille Bancor... nunc mutatus in episcopium.* Malmesburiensis hic vetus Banchor monasterium, juxta Cesteriam, cum recentiore Bangor, episcopali sede, in Caernarvonshire, confundit, (SHARPE. p, 47.) Vide etiam Tyrrell, vol. I, lib. IV, p. 164. Fuit quoque monasterium Bangor in Ulster. Vide Smith not. ad Bedam, lib. II, c. 2.

(38) *Domesticum metum et intestinum periculum propulsare.* a. s. e. l., *domesticum et intestinum metum propulsare* c.

(59) *Edwinum.* Defuncto Alla, Deiræ rege, filius ejus Edwinus, tres tantum annos natus, a successione remotus est ab Æthelrico, Berniciæ rege, qui tunc utriusque provinciæ regimen conjunxit. Obiit Æthelricus anno 593, successoremque habuit filium suum Æthelfridum ; quo persecutionem continuante Ædwinus Rewaldi, Orientalium Anglorum regis, auxilium sibi adscivit,

(40) *Ut ille dixit.* Ovid. *Trist.*, I. IX, v. 5.

(41) *Consiliis.* a. d. e. m., *consilio* s. c. l.

(42) *Ullius.* c. d. e. m., *illius* a. s. l.

(43) *Super Ethelfridum.* Æthelfridus interfectus est a. D. 617, dum pugnaret adversus Redwaldum, prope Rethford, juxta flumen Idle, in Nottinghamshire. (Sax. Chron. a. D. 617 ; FLOR. WIGORN. an. 616, et Henricus HUNTINGDON.)

(44) *Post regni viginti quatuor annos.* Simeon Dunelmensis non recte, ut videtur, vigenti octo annos Æthelfridi regno assignat.

(45) *Filios duos.* Oswaldus et Oswius fratrem natu majorem habebant nomine Eanfridum qui postea Berniciæ rex factus est. Vide infra, § 49.

(46) *Quadriennem.* a. d. e. l. m., *quadrimum* s. c.

(47) *Eaduinus.* Hic Northanimbrorum regro successit, occiso Æthelfrido, ineunte anno 617.

fugatisve (48), pluribus laboribus emeritus, regni fastigium jam non rudis ascendit. Cujus cum dominio mox Northanhimbrorum cervicositas dignanter assurrexisset, accessit ad cumulum felicitatis mors matura Redwaldi; namque provinciales, qui olim apud se exulantem promptæ audaciæ et impigri animi explorassent Edwinum, ultro conjurata fide in ejus ditionem conspirant. Ille, Redwaldi filio inani regis nomine concesso, cætera moderabatur pro arbitrio. Ea tempestate spes atque opes Anglorum in illo sitæ: nec erat quælibet Britanniæ provincia quæ non illius exspectaret (49) nutum, parata ad obsequium, præter solos Cantuaritas. Hos enim immunes excursionis reliquerat, quippe qui jamdudum (50) ad nuptias Ethelburgæ, sororis Edbaldi regis eorum, mentem appulerat: quam cum, longo tempore petitam, tandem aliquando impetrasset, eo consilio ut non contemneret habitam quam diu suspiraverat dilatam, tanto duo illa regna confœderata sunt officio, ut nihil esset vel in potestatibus diversum, vel in moribus barbarum. Eadem præterea occasione (51) Paulino prædicante, Domini Christi fides, illis partibus infusa, primo (52) regem ipsum penetravit; quam cum regina marito inter conjugales 69 affectus crebo inculcaret, antistitis (53) admonitio suo loco non desset. Diu ille cunctabundus et anceps, semel tamen susceptam imis inseruit præcordiis: tunc vicinos reges ad fidem invitare, tunc ecclesiarum ædificia excitare, nihil quod ampliandæ fidei congrueret negligere. Interea et devotioni regiæ serenus Deitatis favor arridebat; adeo ut non solum Britanniæ gentes, Angli, Scotti, Picti, sed et insulæ Orchadum, et Mevaniarum, quas nunc Anglesei, id est Anglorum insulas, dicunt (54), et arma ejus metuerent, et potestatem adorarent. Nullus tunc prædo publicus, nullus latro domesticus, insidiator conjugalis pudoris procul, expilator alienæ hæreditaris exul, magnum id in ejus laudibus et nostra ætate splendidum. Itaque imperii sui ad eos limites incrementa perducta sunt, ut justitia et pax libenter in mutuos amplexus concurrerent, osculorum gratiam grata vicissitudine libantes: et feliciter tunc Anglorum respublica procedere potuisset, nisi mors immatura, temporalis beatitudinis noverca, turpi fortunæ ludo, virum abstulisset patriæ. Ætatis enim anno octavo et quadragesimo, regni decimo septimo, expugnantibus (55) regulis quos sub jugum miserat, Chedwalla Britonum, et Penda Merciorum, (56) cum filio interemptus, miserabile varietatis humanæ fecit exemplum: nullo prudentia inferior, quod nec (57) Christianam fidem nisi diligentissime inspecta 70 ratione voluit suscipere, susceptæque nihil comparabile existimare.

DE SANCTO OSWALDO REGE.

§ 49. Occiso Edwino, filii Ethelfridi, (57*) iidemque nepotes Edwini, Oswaldus et Oswius, adulti, jam juventæ vernantis florem induti, repatriaverunt simulque qui ætate præstabat Eanfridus, cujus mentio superius excidit. Regnum itaque in duo discretum; siquidem Northanhimbria, jamdudum in geminas secta provincia, ex Deiris Allam, ex Berniciis Idam creaverat. Quapropter tunc filius patri Edwini (58) Osricus Deiram, Eanfridus filius Ethelfridi Berniciam sortiti, hæreditarium jus se obtinuisse gloriabantur: ambo in Scotia sacris christianis initiati, ambo vix dum potestatis compotes fidei transfugæ, non multo post, (59) infestante Chedwalla, fidei relictæ pœnas dedere. Annuum tempus inter has moras exactum, (60) Oswaldum, magnæ spei juvenem, ad imperandi scientiam exercuit. Is fide quam ferro instructior, nam apud Scottos, ubi cum multa nobilium indole exsulaverat, baptismi gratiam meruerat, Chedwallum rerum gestarum memoria elatum, virum, ut ipse dictitabat (61), in exterminium Anglorum natum, primo impetu castris exuit, mox (62) cum omnibus copiis delevit. Cum enim 71 quantulumcunque exercitum undecunque conflasset, his sermonibus in bellum excitavit, ut aut vincendum sibi commilitones, aut moriendum nossent nihil de fuga meditantes: exprobrandi pudoris rem ventilari

(48) *Fusis fugatisve.* a. d. e. l. m., *cæsis vel expulsis*, s. c.

(49) *Exspectaret.* e., *spectaret* a. s. c. d. l. m.

(50) *Ad nuptias Ethelburgæ.* Edwini conjugium cum Ethelburga, quæ dicitur etiam Tatae, Æthelberta, Cantuaritarum regis filia contigit a. D. 625. (BEDA, lib. II, c. 9, § 111.)

(51) *Paulino.* Paulinus consecratus est episcopus Eborac. 21 Julii a. D. 625.

(52) *Regem ipsum penetravit.* Edwinus baptizatus est in dix sancto Pasche, 12 April. a. D. 627, undecimo regni sui anno. (BEDA, lib. II, c. 14, § 132.)

(53) *Antistitis.* a. c. d. e. l. m., *antistitis Paulini*, s.

(54) *Dicunta.* c. d. e. l. m., *dicimus* s.

(55) *Expugnantibus.* e., *repugnantibus*, a. d. l. m., *rebellantibus*, s. c.

(56) *Cum filio interemptus.* Edwinus occisus est cum filio suo Osfrido, in prælio Hatfield Moor, die 12 Octobris, a. D. 633. (BEDA, lib. II, c. 20, § 146, *Sax. chron.*, a. D. 633, et FLOR. WIGORN. an. 623.) Dies ejus festus in Anglico Martyrologio 4 Octobris celebratur.

(57) *Quod nec.* a. d. e. l. m.; *quod ne*; c.; *qui ne*, s.

(57*) *Idemque nepotes Edwini.* Filii erant Æthelfridi ex Acca, Edwini sorore. Vide supra § 47.

(58) *Osricus Deiram, Eanfridus... Berniciam.* Vide Saxon. Chron. A. D. 634, et Bedam, lib. III, c. 1. Osricus filius erat Ælfrici, Allæ fratris et Edwini cognati.

(59) *Infestante Chedwalla.* Osricus et Enfridus interfecti sunt a Ceadwalla, Britonnum rege; Osricus æstivo tempore an. 634, et Eanfridus paulo post. Interea utraque provincia Ceadwalla usurpata est.

(60) *Oswaldum.* Oswaldus regnum Northanimbrorum obtinuit an. 634. De illo vide Bedam, lib. III, c. 2, 3, 6.

(61) *Dictitabat.* d. e. l. m. *dictabat*, c., *de se dictitabat*, a.

(62) *Cum omnibus copiis delevit.* Ceadwalla occisus est in Dilston, juxta Hexham, in Northumberland. (BEDA, lib. III, c. 1, § 151.) Vide etian Smiths *App.* XIII.

allegans, Anglos cum Britannis tam iniquo Marte A configere, ut contra illos pro salute decertarent, quos ultro pro gloria lacescere consuescent : itaque libertatem audentibus animis et effusis viribus asserant (63) ; cæterum, de fugæ impetu memoriam nullam. Quare tam acriter et tanto conflictu utrobique concursum, ut recte dictum sit, illum diem fuisse, quo nunquam Britones (64) tristior, nunquam Anglos afflasset hilarior : adeo alteri, omnibus viribus consumptis, ulterius respirare non ausi ; alteri, sacra religione cum regis magnanimitate consentiente, in immensum provecti. Denique ex eo tempore cultus idolorum ad cineres torpuit ; et ipse regnum latioribus, quam Edwinus, terminis, citra ullam necem hominum, octo (65) annis quiete (66) coercuit. Hujus regis laudes historia (67) panegyrico B prosequitur stilo, quarum nos competentes particulas velut quodam complectemur epilogo. Quantus enim in ejus pectore fidei fervor coaluerit, facile ex hoc animadverteres, quod si quando antistes (68) Aidanus Scottice auditoribus facienda proponeret, et interpres deesset, confestim rex ipse, quamvis indutus chlamydem, vel auro rigentem, vel Tyrios murices **72** æstuantem, id munus dignanter (69) corripiens, barbari sermonis involucrum patria lingua expediret. Vulgatum (70) quoque est, quod crebro appositis obsoniis (71), cum convivæ in cibos dentes acuerent, mentes intenderent, ipse voluptatem (72) frænarit, penuria sua pauperum mercatus gaudia : unde arbitror etiam temporaliter absolutam esse cœlestis sententiæ fidem, quam divinum quondam resultavit oraculum : « Dispersit (73), dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi. » Nam quod auditor mirari debeat, et inficiari non valeat (74), dextra illa regalis, tantarum eleemosynarum largitrix, hodieque cum brachio, cute et nervis, incorrupta viget ; totum vero corpus reliquum, præter ossa, in cineres dissolutum, communionem mortalitatis non evasit. Et sunt quidem nonnullorum sanctorum corporales exuviæ, nullius omnino labis C consciæ. Quapropter æstiment alii, quo examine judicium suum ponderent, ego istud gratius, et evidentiori miraculo divinitus esse pronuntio : nam usu etiam pretiosa degenerant, et quidquid videtur rarius prædicatur uberius. Jam vero superfluus essem, si dicere affectarem quam sedulus fuerit preces in altum porrigere, votis cœlos onerare. Adeo est amplior laus ista in Oswaldo quam ut nostra oratione indigea cumulari. Quando enim rogatus (75) negligeret, (76) qui rebellione per Pendam regem **73** Merciorum excitata, cum stipatoribus fusis ipse quoque ferratam silvam in pectore gereret, nec atrocitate vulnerum, nec mortis confinio, potuit argui quin pro animabus fidelium suorum Domino Deo supplicaret ? Ita vir in seculo ingentis gloriæ magnæ apud Deum gratiæ, animam exuens gratiosam, sui posteris profudit memoriam per miraculorum frequentiam : merito. Res est enim non pertrita, sed « corvo rarior albo (77), » hominem abundare divitiis et nolle lascivire vitiis. Itaque defuncti brachia, cum manibus et capite, insatiabili victoris (78) ira desecta, et stipiti appensa. Et corpus quidem, ut dixi, totum placido naturæ sinu confotum, in terrenum (79) elementum abiit : brachia vero cum manibus, auctore Deo, et (80) teste veraci historico (81), inviolata durant. Ea a fratre Oswio apud (82) Bebbanburg, urbem ita vocant Angli, composita scrinio, monstrata miraculo, idem asserit. Quo loci quia opinione fluctuo utrum ad hunc diem serventur, præcipitem affirmationem non emitto : si quid alii historiographi temere sunt professi ipsi videant ; mihi fama vilius constet, nec quidquam nisi C absoluta fide dignum pronuntiem. Caput, tunc ab eodem germano (83) Lindisfarni humatum, (84) nunc Dunelmi inter brachia beatissimi Cuthberti teneri, aiunt. Ossa reliqui corporis cum regina Ostdritha, uxor Ethelredi regis Merciorum, filia regis Oswi, charitate patrui ducta, Bardenio monasterio suo, quod est in regione Merciorum non longe a Lindocolina **74** civitate, inferre vellet, iverunt in repulsam monachi parumper (85), invidentes mortuo quietem ossuum quem oderant vivum, quod super eos bellico jure acceperat regnum : sed intempesta nocte per lucernam de cœlo super reliquias

(63) *Asserant*. a. c. d. e. l., *asserunt*, s.

(64) *Britones*. d. e. m., *Britannos*, a. s. c. l.

(65) *Octo*. a. s. c. e. l., *septem*, d. m. Juxta Bedam Oswaldus novem annos regnavit, incluso Ceadwallæ usurpationis anno.

(66) *Quiete*. a. d. e. l. ; *cum quiete*, s. c.

(67) *Historia*. e., *Historia Bedæ*, s. — Vide Bedam, lib. III, c. 2-6.

(68) *Aidanus Scottice*. De Vita Aidani, Lindisfarnensis episcopi vide Bedam lib. III, c. 5, et *Acta sanctorum*, Aug., t. VI, p. 688.

(69) *Dignanter*. a. d. l., *non aspernanter*, s. c.

(70) *Vulgatum*. c. d. e., *vulgatissimum*, a. s. l.

(71) *Obsoniis*. a. s. d. e. l., *dapibus*, c.

(72) *Voluptatem*. s. c. d. e., *voluntatem*, a. l. — Vide Bedam, lib. III, c. 6.

(73) *Dispersit... sæculi*. Psal. CXII, 9.

(74) *Valeat*. a. d. e. l., *audeat*, s. c.

(75) *Rogatus*. s., *togatus*, a. c. d. e. l.

(76) *Qui rebellione per Pendam*. Oswaldus a D Penda occisus est Maserfelth (nunc *Oswestry*, die 5 Aug., an. Dom. 642, in tricesimo octavo vitæ suæ anno. (BEDA, lib. III, c. 9, et Sax. Chron.)

(77) *Corvo rario albo*. Juv. Sat. VII, vers. 202.

(78) *Victoris*. e., legit *victoriis*.

(79) *Terrenum*. s. d. e., *terreum*, a. c. l.

(80) *Et*. s. c. d. e., *omissum* in a. l.

(81) *Teste veraci historico*. Beda, lib. III, c. 6.

(82) *Bebbanburg*, Bamborough, in Northumberland.

(83) *Ab eodem germano* a. s. d. e. l., *a beato Germano*, c.

(84) *Nunc Dunelmi... aiunt*. S. Cuthbertus depingitur Oswaldi caput inter brachia sua tenens. (SHARPE, 53.)

(85) *Parumper*. a. d. e. l., omissum in s. c.

emissam edocti fatuum fenire tumorem (86), id æqui- A tatem transiere, ultro expostulantes quod ante rejecerant. Frequentabanturque ibi virtutes divinitus, sentiebatque præcellentissimi martyris opem quicunque implorasset languidus. (87) Reviruit ex cadentis sanguine campi cespes, plus solito florens (88), quo sanatus sonipes, quem posti affixum sinuosis anfractibus ignis vitabundus effugit. Nec vacavit a virtute lavaturæ reliquiarum ejus pulvisculus, quo mentis impos integritati rationis est redditus. Occurrit medelæ qui recentem cruorem capitis imbiberat stipes, quo loto (89) hausit sanitatem desperatus. Diu illud monasterium tanti thesauri conscium claruit habitantium sanctimonia et necessariorum copia ; præsertim postquam Ethelredus rex ibi (90) coronam tonsuræ monachiæ accepit, ubi et mauso- B leum ejus usque in diem hodiernum (91) visitur. Porro, post multos annos, ossa beatissimi Oswaldi, cum ea loca infestarent barbari, Gloecestram translata : locus iste, canonicos (92) habens, non multo incolitur habitatore. Fuit igitur Oswaldus qui genti suæ primitias sanctitatis 75 dederit, quippe nullus ante illum Anglus miraculis, quod sciam, viguerit ; qui post actam sancte vitam, large dando eleemosynas, crebras in Dei obsequela protelando excubias, postremo zelo Dei Ecclesiæ cum gentili committens, ante, quod optabat, effudit spiritum, quam, quod timebat, Christianitatis videret detrimentum. Nec fraudabitur profecto martyrum gloria, qui primo bonæ vitæ intendens, postmodum gloriosæ morti corpus impendens, eorum trivit vestigia ; et C cumulatiori pene laude, quod illi singuli se singulos, ille secum Deo consecraverit totos Northanhimbros.

DE OSWIO FRATRE SANCTI OSWALDI.

§ 50. Eo igitur humanis rebus exempto, Oswius frater ejus apud Bernicios (A. D. 642), Oswinus (93) filius Osrici, de quo superius dixi (94), apud Deiros (A. D. 643), regnum occuparunt : quibus cum primo de provinciarum divisione modeste convenisset, suspenso fœdere, in sua pacifice discessum. Verum, non multo post, per homines, quibus nihil magis cordi erat quam discordias serere, pax incertis pactionibus sæpe ludificata, ultimo penitus abrupta, in ventos abiit ; facinus miserabile, fuisse qui regibus concordiam (95) inviderent, nec abstinerent quin eos prælio, quantum in ipsis erat, committerent. Ibi tunc fortuna, multis antea illecebris Oswinum adulata, scorpiacea cauda persequebatur : namque, pro penuria exercitus bello abstinendum ratus, suburbanum rus clanculo concessarat, statimque a suis proditus (96) ab Oswio interemptus est; 76 vire gregie factus ad emerendam gratiam civium largitione pecuniæ, animæ quoque suæ, ut ferunt, non negligens mentis devotione. Ita Oswius, integri regni compos, nihil non postea molitus est quo existimationem suam purgaret, quo majestatem augeret, atrocis facti offensam probitate posteriorum virtutum imminuens, et primus quidem idemque amplissimus laudum ejus cumulus exstat, quod fratrem et avunculum nobiliter ultus. (97) Pendam regem Merciorum, illud vicinorum excidium, illud perduellionum seminarium, exitio dedit ; ex quo tempore tam Merciis, quam omnibus pene Anglis, vel ipse præsedit, vel præsidentibus imperavit. Hinc totus ad officia pietatis conversus, ut Dei beneficiis in se confluentibus digna sedulitate responderet, christianismi (98) infantiam pro nece germani in regno suo palpitantem vivacitate regia erigere, et pleno spiritu animare, contendit ; eamdemque mox (99) doctrina Scottorum adultam, sed in multis ecclesiasticis observationibus fluctuantem, primo per (100) Angilbertum et Wilfredum, postremo per Theodorum archiepiscopum, canonico statu informavit. (1) De cujus in Angliam adventu princeps Oswio debetur gratia, licet Egbertus rex Cantuariæ pro jure provinciæ multam illius delibet gloriæ, quin et Deo famulantibus frequentia constituens habitacula : hujus quoque boni patriam non reliquit exanguem. Quorum præcipuum monasterium, tunc fœminarum, nunc virorum, ab Eboraco triginta millibus in boreali 77 parte situm, antiquo vocabulo Streneshalh, modo Witebi nuncupatur ; quod ab insignis religionis fœmina (2) Hilda cœptum, (3) Ethelfleda ejusdem regis filia in regimine succedens magnis fiscalium opum molibus auxit, ubi et patri, (4) post viginti octo annos regi defuncto, funera justa persolvit. Illud cœnobium, sicut et omnia ejusdem re-

(86) *Tumoren.* a. c. d. e. l., *timoren*, s.

(87) *Reviruit ex cadentis sanguine.* Vide Bedam, lib. III c. 9, § 177.

(88) *Florens.* c. d. e. m., *floreus*, a. l.

(89) *Loto* a. d. e l. m., *loco*, s. c.

(90) *Ibi.* e., *ibidem*, a. s. c. d. l. m.

(91) *Usque in diem hodiernum.* e., *usque diem hodiernum.* a. l. *usque hodie*, c. d. m.

(92) *Canonicos.* e., *ante canonicus*, a. c. l., legunt *tunc monachos, nunc*, d. m., *tunc monachos, non.*

(93) *Oswinus.* c. d. l. m., *Oswius* a. e.

(94) *De quo superius dixi.* § 49.

(95) *Concordiam.* e., post *concordiam*, a. s. d. l. m. leg. *sodalitatis.*

(96) *Ab Oswio interemptus est.* Oswinus, Deirorum rex, ab Oswio Berniciæ rege occisus est, die 20 Aug. an. 651.

D (97) *Pendam regem Merciorum... exitio dedit.* Penda, Merciorum rex, ab Oswio victus interfectusque est die 15 Nov. an 655. (BEDA, lib. III, c. 14, § 221.)

(98) *Christianissimi.* e., *Christiani cultus*, a. c. d. l. m.

(99) *Doctrina Scottorum.* Vide Bedam, lib. III, c. 25.

(100) *Angilbertum.* Dorcestriæ episcopum. Vide supra not. 70, col. 985.

(1) *De cujus in Angliam adventu.* Vide supra not. 43, col. 970.

(2) *Hilda.* Vide supra not. 34, col. 991.

(2) *Ethelfleda.* Ex hoc loco inferri posset Ethelfledam abbatissam fuisse Streaneshalch ante Hildæ obitum, qui anno 680 contigit.

(4) *Post viginti octo annos regni defuncto.* Obiit Oswius die 15 Febr., an. D. 670.

gionis, tempore Danicæ vastationis (5), quam dicemus inferius, deletum, multa sanctorum corpora perdidit; nam (6) et beati Aidani episcopi, et Ceolfridi abbatis, et sanctissimæ vireginis (7) Hildæ, et aliorum plurimorum ossa, sicut in libro quem de antiquitate Glastoniensis Ecclesiæ nuper edidi locutus sum, tunc Glastoniam translata, et aliorum sanctorum alias nonnulla : nunc mutato nomine, paululum pro tempore restauratum, antiquæ opulentiæ vix tenue præsentat vestigium.

§ 51. Oswio, cui duo erant filii (8), minor legitime susceptus, reprobato notho, successit, Etheldrithæ uxoris sanctissimæ meritis quam suis commendatior; denique duabus omnino rebus (9), quas quidem in gestis Anglorum legerim, prædicandus, 78 vel quod dominæ vacare volenti serenus indulserit, vel quod beatum Cuthbertum lacrymis religiosa assentatione profusus in episcopatum promoverit. Cæterum, horret animus meminisse impietatis quam in beatissimum (10) Wilfridum grassatus evomuit, quando, bonitatis illius nauseam concipiens, patriam clarissimo lumine viduavit. Idem in supplices protervus, quo morbo nullum tyrannorum carere videas, (11) Hibernienses, genus sane hominum innocens et genuina simplicitate nihil unquam mali moliens, vasta clade protrivit. At, contra, in rebelles ignavus, triumphosque patris eludens, imperium Merciorum amisit, quin et ab eorum rege Ethelredo filio Pendæ in pugna (12) fugatus (13) fratrem quoque amisit. Verumtamen, hæc postrema juventutis lubrico, in Wilfridum vero commissa episcoporum et (14) uxoris consilio veritas rerum assignari jubet, præsertim cum Beda, adulari ne- A scius, cum (15) in libro De vita abbatum suorum piissimum et Deo dilectissimum 79 vocet. Postremo, quintodecimo regni anno, expeditionem in Pictos agens, cum illis in montes abditos consulto cedentibus pervicaciter instaret, (16) cum omnibus fere copiis interiit : pauci fuga lapsi rem domi nunciarunt ; quamvis divinus Cuthbertus, pro futurorum conscientia, et iturum retinere temptaverit, et ipsa hora occisionis spiritum e cœlo sibi influentem hauriens, interfectum absens non tacuerit.

§ 52. Egfridi necem cum insignior ubique fama loqueretur, etiam ad fratris Alfridi aures « (17) anxia præcipiti pervenit epistola penna. » Is quia nothus, ut diximus (18), erat, factione optimatum, quamvis senior, regno indignus æstimatus, in Hi- B berniam, seu vi seu indignatione, secesserat. Ibi, et odio germani tutus, et magno otio litteris imbutus, omni philosophia composuerat animum. Quocirca, imperii habenis habiliorem æstimantes, qui quondam expulerant ultro expetiverunt; necessitas medelam ad preces refudit. Nec eos ille sua spe frustratus est : (19) nam per decem et novem annos summa pace et gaudio provinciæ præfuit; nihil unquam, præter in persecutione magni Wilfridi, quod livor edax digne carpere posset, admittens. Non tamen iisdem terminis quibus pater et frater regnum tenuit; quod Picti, recenti victoria insolenter abusi, Anglosque longa pace ignaviores aggressi, fines eorum ab aquilone decurtaverant.

80 § 53. (20) Habuit successorem (A. D. 705) fi- C lium Osredum, octo annorum puerum, qui annis undecim regnum inumbrans, turpemque vitam sanctimonialium stupris exagitans, tandem cognato

(5) *Vastationis*. a. d. e. l. m., *infestationis*, s. c.

(6) *Et beati... locutus sum*. Integer hic locus omittitur in a. s. c. l., exceptis sequentibus verbis : *et sanctissimæ viraginis Hildæ et aliorum plurimorum ossa*.

(7) *Viraginis*. a. s. c. e. l., *virginis*, d. m.

(8) *Oswio, cui duo erant filii*. Oswius legitimum filium reliquit Ecgfridum, et alium spurium, nomine Alhfridum, qui vicissim Northanimbros rexerunt.

(9) *Quas quidem in gestis Anglorum legerim*. Quæ hic ad laudem Oswii refert Malmesburiensis, in nullo auctorum qui nunc supersunt, ad quem opus citatum referri possit, nisi Beda sit, reperire est. Ad potestatem uxoris suæ ab Ecgfrido concessam sacro velo initiandæ allexit venerabilis scriptor (lib. IV., c. 19, § 310) ; Cuthberti quoque ad episcopatum, dum regali solio sederet, promotio inter alia declaratur § 340.

(10) *Wilfridum*. Wilfridus consecratus est episcopus Eboracensis a. D. 665, et e sua sede pulsus an. 677 ; in Angliam reversus est an. 679 et rursum pulsus an. 681. Anno 687 iterum in Northanimbriam vocatus, et an. 692 denuo expulsus, ad Ethelredum Merciorum regem confugit, eodemque anno Lichfieldi vacantem episcopalem sedem [illegible] administravit. Expulsus iterum, an. 703, est, et anno sequenti causa Romæ in sui gratiam adjudicata, Angliam repetivit. Anno Dom. 709 obiit. Ejus Vita scripta est ab Heddio editaque in Gale, vol. III : vide etiam Bedam, lib. v, c. 19.

(11) *Hibernienses*. Consule Bedam, lib. IV, c. 26, et *Sax Chron*. an D. 684. De tempore et loco invasionis vide etiam Ogygiam, p. 230.

(12) *Pugna*. d. e. m., *bello*, a. s. c., *fuga*, l.

(13) *Fratrem quoque amisit*. Anno regni Ecgfridi nono, conserto gravi prælio inter ipsum et Ædilredum regem Merciorum, juxta fluvium Treanta, occisus est Ælfuini frater regis Ecgfridi, juvenis circiter decem et octo annorum, utrique provinciæ multum amabilis. BEDA lib. IV, c. 21 ; Sax. Chron. A. D. 679.

(14) *Uxoris consilio*. Hic agitur de Irmenburga, altera Ecgfridi uxore, priore divortio ab eo disjuncta et religiosam disciplinam amplexa.

(15) *In libro de Vita abbatum*. Edidit D. Smith, D 1722, fol.

(16) *Cum omnibus fere copiis interiit*. Ecgfridus occisus est die 20 Maii, a. D. 685. Vide Bedam, lib. IV, c. 26 ; Sax. Chron. A. D. 685.

(17) *Anxia præcipiti venisset epistola penna*. (JUNENAL. *Sat*. IV, lib. I, vers 149.)

(18) *Diximus*. c. d. e. m., *dixi*, a. s. l.

(19) *Nam per decem et novem annos... præfuit* Alfridus Driffieldi obiit die 16 Maii, a. D. 705. Sic Beda (lib. v, c. 18) : « Anno Dominicæ Incarnationis 705 Aldfrid rex Nordanhymbrorum defunctus est, anno regni sui vicesimo necdum impleto »

(20) *Habuit successorem filium Osredum*. Quæ hic narrantur Bedæ narrationi congruunt, lib. v, c. 18 ; at juxta Heddium (in Vita S. Vilfridi), regale solium duobus mensibus Eadulfus tenuerat antequam illud obtineret Osredus. Anno 716 iste cæsus est.

rum insidiis cæsus, eamdem fortunam in ipsos refudit. A Siquidem (21) Kenred duobus (A. D. 716), et (22) Osricus undecim annis (A. D. 728) regnantes, hoc tantum memorabile habuere, quod domini sui, licet merito, ut putabant, occisi, sanguinem luentes, fœdo exitu auras polluere. Meruit sane quo lætior abiret Osricus, multumque, ut gentilis ait, « aliis jactantior umbris, » quod (23) Chelwulfum Kenredi fratrem vivens sibi successorem adoptaverat. Conscendit igitur tremulum regni culmen Chelwulfus ab Ida septimus, et idoneus ad cætera, et cui non deerat litterarum peritia acri animo et alacri studio comparata. Vadatur sermonis mei veritatem Beda, qui eo tempore, quo maxime scaturiebat litteratis Britannia, huic potissimum (24) Anglorum historiam elimandam obtulit, eligens nimirum B in illo auctoritatem bene dicta roborandi propter imperium et scientiam, perperam dicta emendandi propter ingenium.

DE BEDA.

§ 54. (25) Cujus anno quarto idem historicus, post multos in sancta ecclesia libros elaboratos, cœlestem **81** patriam, quam diu suspiraverat, ingressus est, anno Dominicæ incarnationis (26) septingentesimo tricesimo quarto, (27) ætatis suæ quinquagesimo nono; vir quem mirari facilius quam digne prædicare possis, quod (28) in extremo natus orbis angulo, doctrinæ corusco, terras omnes perstrinxerit, nam et Britanni, quæ a quibusdam alter orbis appellatur, quod oceano interfusa non multis cosmographis comperta est, habet in remotissima C sui plaga locum nativitatis et educationis ejus, Scotiæ propinquum. Plaga olim et suave halantibus monasteriorum floribus dulcis, et urbium a Romanis ædificatarum frequentia renidens; nunc (29) vel antiquo Danorum, vel recenti Northmannorum populatu lugubris, nihil quod animos multum alliciat prætendit. Ibi est Wira, nec egenæ latitudinis, nec segnis gurgitis amnis, qui pelago influus naves serena invectas aura, placido ostii excipit gremio. Cujus utrasque ripas (30) Benedictus quidam ecclesiis insignivit, et **82** (31) monasteria ibidem construxit, alterum Petri, alterum Pauli nomine, charitatis et regulæ unione non discrepantia. Hujus industriam et patientiam mirabitur qui leget (32) librum quem Beda composuit De vita ejus et reliquorum abbatum suorum. Industriam, quod copiam librorum advexerit, quod artifices lapidearum ædium et vitrearum fenestrarum primus omnium Angliam asciverit, totum pene ævum (33) transigendo peregrinatus; quippe studio advehendi cognatis aliquod insolitum amor patriæ et voluptas elegantiæ asperos fallebant labores: neque enim ante Benedictum lapidei tabulatus domus in Britannia nisi perraro videbantur, neque perspicuitate vitri penetrata lucem ædibus solaris jaciebat radius. Patientiam, quod in possessione cœnobii sancti Augustini apud Cantuariam libenter venienti (34) Adriano cesserit, non reveritus beati Theodori archiepiscopi supercilium, sed veneratus magisterium. Quod, dum per alienas terras cursitat diu absens, sub introductum a monachis Wirensibus, se inconsulto, abbatem æquanimiter, imo magnanimiter tulerit, domumque reversus parilem illi honorem in concessu in omni porro potestate communicaverit. Quin et ictus paralysi tam valide ut nihil artuum ei esset flexibile, tertium constituerit, quod alter, de quo diximus, eadem non mitius decoqueretur valetudine. Cumque morbus increscens jam **83** quateret vitalia, socio ad se delato solo nutu valedixit. Sed nec ille præstantius valuit rependere officium, utpote qui propinquiorem tendebat ad exitum, nam ante Benedictum defunctus est. Successit Chelfridus (A. D. 670), sub quo res monasterii in immensum auctæ. Is, cum diuturno senio vivendi renuntiasset desiderio, Romam ire perrexit, senilem animam, ut sperabat, dominis effusurus apostolis;

(21) *Kenred.* Cuthwini filius.

(22) *Osricus undecim.* Obiit Osricus die 9 Maii a. D. 729 (BEDA, lib. V, c. 23). Alhfridi filius erat.

(23) *Chelwulfum... adoptaverat.* Juxta Bedam (lib. V, c. 23). Ceolwlfus regale solium conscendit an. 729, juxta vero Sax. Chro. an. 731; et juxta Matth. Westm. an. 730.

(24) *Anglorum historiam.* Historia ecclesiastica gentis Anglorum.

(25) *Cujus anno quarto.* Manu codici coæva, l. D legit, in modum notæ: *Anno quarto Celwlfi Anglorum regis, ab Ina septimi, venerabilis Beda presbyter, post multos.* Ceolwlfus solium conscendit die 9 Maii 729, et Beda die 26 Maii obiit; unde ejus obitum septimo hujus principis regni anno accidisse constat.

(26) *Septingentesimo tricesimo quarto.* Vide superiorem notam.

(27) *Ætatis suæ quinquag. nono.* Beda anno natus 674, an. 735 obiit, ætatis suæ consequenter sexagesimo primo. Historiam ecclesiasticam quinquagesimo nono ætatis suæ anno absolvisse videtur; sic enim ille: *Ex quo sacerdotale munus suscepi, usque ad quinquagesimum ætatis meæ annum, me et amicorum meorum causa operam impendi in colligendis his excerptis,* etc.

(28) *In extremo natus orbis angulo.* Natus est venerabilis Beda in hac Angliæ parte quæ tunc ad Wearmouth et Jarrow S. Benedicti ordinis monasteria pertinebat, nunc vero in Dunelmi (Durham) comitatu includitur. (Vide Stevenson, Introduct. ad hist. Eccl. p. VII.)

(29) *Vel antiquo Danorum, vel recenti Northmannorum.* Danorum vastationes anno 793 cæperunt, et annis sequentibus late progressæ sunt, regnantibus Alfredo et Ethelredo. Anno 1069 tota regio a Wilelmo primo depopulata est.

(30) *Benedictus.* Benedictus, cognomine *Biscop*, in Angliam venit cum archiepiscopo Theodoro, et ab eo S. Augustini cœnobii Cantuariæ abbas constitutus est, qua dignitate mox resignata, Romam repetiit. At postea in Angliam reversus latum terræ tractum juxta fluvii Wear ostium obtinuit, ubi duo monasteria ædificavit, quorum abbas erat. Obiit die 12 Jan. 690.

(31) *Monasteria ibidem construxit.* Monasteria et Wearmouth et Jarrow.

(32) *Librum quem Beda,* etc. Beda Vitas conscripsit Benedicti Biscop et successorum ejus, Ceolfrithi et Huæthberti, Wearmouth et Jarrow abbatum, in duobus libris, quas ediderunt D. James Ware, 1664, et D. Smith, 1722.

(33) *Ævum.* e., post *ævum*, a. s. c. d. l. m. legunt *talia.*

(34) *Adriano.* Vide supra not. 43, col. 970.

Sed, enim voti effectu carens, naturæ debitum apud A Lingonis (35) civitatem iniit (A. D. 716). Reliquiæ ossium posterioribus annis ad monasterium suum, deinde Danicæ tempore vastationis (36), cum ossibus beatæ Hildæ Glastoniam portatæ. Horum abbatum gratiam, quæ per se satis eminet, conspicuus alumnus eorum Beda in splendidiorem excellentiam urget, siquidem scriptum sit « (37) Gloria patris filius sapiens; » quod alter eum monachaverit, alter educaverit (38). Quod quia ipse Beda pro compendio notitiæ subjecit, omnem vitam suam quodam (39) epilogo comprehendens, ipsius verba lector, recognoscere (40) licebit, ne meis sermonibus, vel plus vel minus ipsa novæ formæ procudat necessitas. Ait ergo in fine Ecclesiasticæ Anglorum Historiæ (41), vir tum in cæteris, tum in hoc laudabilis, quod vel quantulamcunque sui cognitionem posteritati non inviderit:

§ 55. « Hæc de historia Britanniarum, Domino **84** adjuvante, digessi Beda, famulus Christi et presbyter monasterii apostolorum (42) Petri et Pauli quod est ad Wiremuderan (43): qui, natus, in territorio ejusdem monasterii, cum essem annorum septem, cura propinquorum datus sum educandus reverentissimo abbati Benedicto, ac deinde Chelfrido; cunctumque (44) ex eo tempus vitæ in ejusdem monasterii habitatione peragens, omnem meditandis Scripturis operam dedi, atque inter observantiam disciplinæ regularis, et quotidianam cantandi in ecclesia curam, semper aut discere, aut docere, aut scribere, dulce habui. Nonodecimo autem vitæ meæ anno diaconatum, tricesimo gradum presbyteratus, utrumque per ministerium reverentissimi (45) episcopi Johannis, jubente Chelfrido abbate, suscepi; ex quo tempore accepti presbyteratus, usque ad annum ætatis meæ quinquagesimum nonum, meæ meorumque necessitati ex opusculis venerabilium patrum breviter hæc anotare, sive etiam ad formam sensus, et interpretationis eorum adjicere curavi. »

§ 56. Deinde enumeratis triginta sex voluminibus quæ in septuaginta octo libris edidit, addidit: « Teque deprecor, bone Jesu, ut cui propitius donasti verba (46) tuæ scientiæ dulciter haurire, dones etiam benignus aliquando ad te fontem omnis scientiæ pervenire, et parere (47) semper ante faciem tuam. (48) Præterea omnes ad quos hæc historia **85** pervenire potuerit nostræ nationis, legentes sive audientes, suppliciter precor (49), ut pro meis B infirmitatibus et mentis et corporis apud supernam clementiam sæpius intervenire meminerint, et hanc mihi in suis quique provinciis suæ remunerationis vicem rependant, ut qui de singulis provinciis, sive locis sublimioribus, quæ memoratu digna atque incolis grata credideram diligenter annotare curavi, apud omnes fructum piæ intercessionis inveniam. »

§ 57. Deficit hic ingenium, succumbit eloquium, nesciens (50) quid plus laudem, librorum numerositatem, an sermonum sobrietatem: infuderat eum procul dubio non indigno haustu divina sapientia, ut angusto vitæ spatiolo tanta elaboraret volumina. Quid? quod ferunt eum Romam ivisse (A. D. 701), ut libros suos vel ecclesiasticæ doctrinæ convenire præsens assereret, vel, si resultarent, apostolico C nutu corriperet. (51) Verumtamen **86** quod Romæ fuerit, solide non affirmo, sed eum illuc invitatum haut dubio pronuncio; quod hæc epistola clarum

(35) *Apud Lingonis civitatem*. Galliæ urbs, vulg. *Langres*.
(36) *Vastationis*. a. s. d. e. l. m., *infestationis* vel *vastationis* c.
(37) *Gloria patris, filius sapiens*. Filius sapiens lætificat patrem (*Prov*. x, 1; xv, 20).
(38) *Educaverit*. c. d. e. l. m., *eum educaverit*, a. s.
(39) *Quodam*. c. d. e. l. m., *brevi*, a. s.
(40) *Recognoscere*. d. m., *recognoscat*, a. s. c. l., *recognoscit*, e.
(41) *In fine ecclesiasticæ Anglorum Historiæ*. Lib. v. c. 24, § 453. Edit. *Engl. Hist. Soc*. Pauca Malmesburiensis inter et Bedæ textum lectionum varietas.
(42) *Apostolorum*. d. e. m., *beatorum apostolorum*, a. s. c. l.
(43) *Wiremuderan*. e., *Wiremudan*, a. s. l., *Wiremundam*, c., *Wirmundisam*, d. m.
(44) *Cunctumque*. a. s. c. l., *cumque*, e., *totumque*, d. m.
(45) *Episcopi Johannis*. Joannes Beverleiensis, Hexhamensis episcopus anno 686. Eboracensis episcopus factus est a. D. 705, dieque 7 Maii obiit an. 722.
(46) *Verba*. a. s. d. e. l., *dona*, c.
(47) *Parere*. s. c. d. e., *placere*, a. l.
(48) *Præterea... inveniam*. Iste locus in fine historiæ non inseritur, sed hic prologus concluditur in edito Bedæ codice.
(49) *Precor*. a. s. d. e. l., *deprecor*, c.
(50) *Nesciens*. d. c., *nescientis*, a. s. c. l.

(51) *Verumtamen quod Romæ fuerit solide non affirmo*. Ex iis quæ hic afferuntur probabile est non defuisse Malmesburiensis ætate qui contenderent, ut traditio ferebat, Bedam Romam adiisse, etsi Malmesburiensis ipse non magni facere hanc traditionem videatur. Attamen ex epistola Sergii papæ verisimile admodum est Bedam Rom. fuisse accersitum. Cur ab hac peregrinatione abstinueri probabilem causam affert doctissimus Wilkins. Epistolam in ultimo Sergii pontificatus anno (a. D. 701) scriptam esse conjicit, advenisseque paulo post in Angliam nuntios qui summi pontificis decessum notum fecerunt, unde Beda a proposito itinere deterritus fuerit. Nuper tamen opinio prolata est Bedam nunquam D Romam accersitum, et nonnisi merum commentum esse, cui locum dederit Malmesburiensis lapsus qui, reperta epistola in qua Sergius papa Ceolfrith vel Chelfrido Jarrow abbati præcipiebat ut unum e suis monachis Romam mitteret, ipsum Bedam missum fuisse conclusit, ejusque nomen inconsultissime hic loci inseruit. Nostri oscitantiam proderet unum adhuc exstans (Malmesburiensis opere antiquius) hujus epistola exemplar (*Tiberius*, A. xv), in quo locus ubi de Beda agitur non occurrit. Cui assertioni responderi potest Ussherum, qui epistolam viderat illamque ex præcitato ms. transcripserat, ad nullam istiusmodi conclusionem devenisse. Antiquum præterea ad manus habebat ms., integram epistolam continentem, ex quo tantum excerpta quædam profert Malmesburiensis; porro, ubi Bedæ nomen occurrit, quamvis illi presbyteri titulus non ascriberetur. Hoc unum ab Usshero inter-

faciet, simul et quanti penderit cum Romana sedes (52) ut eum tantopere desideraret.

§ 58. « Sergius episcopus servus servorum Dei, Cheolfrido religioso (53) abbati, salutem (54). Quibus verbis ac modis clementiam Dei nostri, atque inenarrabilem (55) providentiam possumus effari, et dignas gratiarum actiones pro immensis circa nos ejus beneficiis persolvere, qui in tenebris et umbra mortis positos ad lumen scientiæ perducit ! » Et infra : « Benedictionis interea gratiam, quam nobis per præsentem portitorem tua misit devota religio, libenti et hilari animo, scicuti ab ea directa est, nos suscepisse cognosce (56). Opportunis ergo (57) ac dignis amplectandæ sollicitudinis tuæ petitionibus arctissima devotione faventes **87** hortamur Deo dilectam religiositatis (58) tuæ bonitatem (59), ut, quia exortis quibusdam ecclesiasticarum causarum capitulis, non sine (60) examinatione longius innotescendis, opus nobis sunt ad conferendum arte (61) litteraturæ imbuti, sicut decet devotum auxiliatorem sanctæ matris universalis Ecclesiæ, obedientem devotionem huic (62) nostræ hortationi non desistas accommodare, sed absque aliqua immoratione religiosum Dei famulum (63) Bedam (64), venerabilis monasterii tui presbyterum (65), ad limina (66) apostolorum principum dominorum meorum Petri et Pauli, amatorum tuorum ac protectorum, ad nostræ mediocritatis conspectum non moreris dirigere, quem, favente Domino sanctis tuis precibus, non diffidas prospere ad te redire, peracta præmissorum capitulorum cum auxilio Dei desiderata solemnitate. Erit enim (67), ut confidimus, etiam cunctis tibi creditis profuturum quidquid ecclesiæ generali (68) claruerit per ejus præstantiam (69) impertitum. »

88 § 59. Ita jam (70) celebris erat fama, ut in quæstionibus enodandis indigeret eo sublimitas romana, nec vero unquam Gallicanus tumor invenit in Anglo, quod argueret merito. Adeo Latinitas omnis ejus fidei et magisterio palmam dedit. Nam et fidei sanæ et incuriosæ, sed dulcis fuit eloquentiæ, in omnibus explanationibus divinarum Scripturarum magis illa rimatus quibus lector Dei dilectionem et proximi cohiberet, quam illa quibus vel tales libaret vel linguæ rubiginem limaret. Porro de vitæ illius sanctitate dubitare quemquam arcet illius dicti irrefragabilis veritas quod protulit mundo divæ (71) sophiæ majestas. (72) « In malivolam animam non introibit sapientia, nec inhabitabit in corpore subdito peccatis : » quod de mundana sapientia profecto non dicit, quæ indifferenter hominum cordibus illabitur, et qua creberrime pessimi, nullasque ad extremum diem ponentes metas sceleribus, pollere conspiciuntur, juxta illud Dominicum : « Filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt (73) ; » sed illam sapientiam nominat (74) quæ disciplinæ effugit fictum, et quæ separat se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu, intellectu dico bene vivendi et bene dicendi : unde pulcherrime Seneca, in libro (75) De causis, commemorat Catonem, oratoris officium definientem, dixisse : « Orator est vir bonus, dicendi peritus. » Emundabat ergo ecclesiasticus orator prius conscientiam, ut sic accederet ad recludendam (76) mysticorum scripto-

tur, nempe Bedæ tituli omissionem non sine ratione contigisse, eo magis quod hac ætate nondum ad ordinem presbyteratus evectus fuerat. Priusquam admitti possit, ut recte illatum, quod Malmesburiensis prædictum locum interpolaverit, demonstrandum est Tilberium A. xv, ipsissimum esse authenticum epistolæ qua usus est exemplar ; quod recte concludi omnino nequit, quippe prorsus incredibile est nulla hujus epistolæ exemplaria extitisse quo tempore historiam suam conscribebat. E contra magis assererandum esset exemplar quod ad manus habuit integrum locum de quo hic lis est, continuisse : nam Malmesburiensis (cujus magna integritas ab omnibus scriptoribus agnoscitur) non semel expressis verbis profitetur se diligenti cura cavisse ne quid in historia insereret quod optimis auctoritatibus non inniteretur. Præterea, si reus esset interpolationis quæ ipsi attribuitur, omnino improbabile est illum tam candido sermone uti potuisse.

(52) *Sedes.* a. d. e. l., *curia*, s.

(53) *Abbati.* Tiberius, A. xv post *abbati* legit *presbyteroque.*

(54) *Salutem.* Tiberius, A. xv post *salutem*, legit *optat.*

(55) *Inenarrabilem.* a. s. d. e. l. *memorabilem*, c.

(56) *Cognosce.* Hic plures desunt lineæ quæ in Tiberio occurrunt, A. xv.

(57) *Ergo* recentiori manu in Tiberio, A. xv interscriptum est.

(58) *Religiositatis tuæ bonitatem.* Tiberius, A. xv legit *bonitatis tuæ religiositatem.*

(59) *Bonitatem.* a. s. d. e. l. *benivolentiam*, c.

(60) *Sine.* s. c. d. m., *sui*, a. e. l.

(61) *Conferendum arte.* a. d. e l., *conferendam artem*, c., *conferendum artis litteratura*, Tiberius. A. xv.

(62) *Huic.* a. d. e. l., *hunc*, Tiberius, A. xv.

(63) *Dei famulum Beda*, etc. In Cotton. ms (*Tiberius*, A. xv, fol. 6) hic locus sic redditur : *Dei famulum N. venerabilis tui monasterii.* Quæ verba non recte leguntur, ut videtur, *Dei nostri famulum*. Ex eo quod littera *N* in Cotton. ms occurrit pro nomine ejus qui Romam accersitur, inferri posset in transcripto exemplari, de quo auctor sumpsit excerpta, nomen oscitantia descriptoris omissum fuisse, locumque non perspicuum. Quoddam enim verbum deesse videtur ad complendam sententiæ constructionem qualiter stat in Tiberio, A. xv.

(64) *Bedam.* In Tiberii A. xv, margine, manu relative moderna scriptum est : *Beda ad Romam vocatur.*

(65) *Presbyt.* Tiberio, A, xv, manu recenti interscriptum est hoc vocabulum et deletum.

(66) *Limina. Veneranda limina*, Tiberius, A. xv.

(67) *Enim.* Omitt. Tiberius, A. xv.

(68) *Generali.* Post *generali*, Tiberius, A. xv legit *devoto facto collegio.*

(69) *Per ejus præstantiam. Præstantissime*, Tiberius, A. xv.

(70) *Jam.* a. d. e. l., *tam* c.

(71) *Divæ.* a. s. c. e. l., *divinæ*, d. m.

(72) *In malivolam... peccatis.* Sap. I, 4.

(73) *Filii hujus seculi... generatione sua sunt.* Luc. XVI, 8.

(74) *Nominat.* s. c. d. e., *nominavit*, l.

(75) *De Causis.* Seneca, *Controvers.*, lib. I.

(76) *Recludendam.* a. s. e. l., *enucleandam*, d. m.

um intelligentiam. Qui enim fieri potest **89** ut ervirct vitiis qui medullas intimas hauriret, qui otas cogitationes consumeret, in Scripturarum ex-positionibus? Nam, ut ipse fatetur in libro tertio uper Samuelem (77), expositiones suæ, si non aliud fferrent lectoribus emolumentum, hoc sibi non nediocriter valerent, quod dum hæc omni studio gebat, lubricum sæculi et inanes cogitationes post ergum ponebat : defæcatus itaque vitiis subibat in nteriora velaminis : quæ intus exceperat animo, oras efferens sermone castigato.

§ 60. Verumtamen animi ejus pura sanctitas, et ancta puritas, magis tempore (78) obitus excel-unt (79) ; siquidem continuis septem hebdomadibus tomachi indignatione cibos nauseans, ægroque et ngusto suspirio halitum producens adeo ut cum ncommoditas lecto prosterneret, non tamen littera-ium studiorum rejecit operam. Totis enim diebus, ræter debitum psalmodiæ pensum, assiduis ad di-scipulos lectionibus, ruminandisque et absolvendis uæstionum difficultatibus, gravedinem valetudinis lecipere, suspensa interim cogitatione, nitebatur. Evangelium quoque Johannis, quod difficultate sui nentes legentium exercet, his diebus, lingua inter-ræiatus Anglica, condescendit minus imbutis Latina: ubindeque monebat discipulos, dicens : « Discite, fi-ioli, dum vobiscum sum ; nescio enim quamdiu ubsistam, et si post modicum tollat me Factor neus, et revertatur spiritus meus ad eum qui misit llum, et in hanc vitam venire concessit ; diu vixi, ene consuluit mihi Dominus meus in hoc vitæ spa-io : cupio jam dissolvi et esse cum Christo. »

90 § 61. Plerumque spe metuque libratis, cum eutrum præponderaret, inferebat, « Horrendum est incidere in manus Dei viventis (80). » — « Non ta inter vos vixi ut pudeat me vivere, sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus ; » sanctissimi Ambrosii morientis dictum mutuatus (81). Felix qui tam secura loquebatur conscientia, ut nec vi-vere erubesceret, nec mori metueret ; hic non re-veritus aspectus hominum, illic occultum Dei æqua-nimiter exspectans arbitrium. Sæpe, vi doloris pressus, his exemplis respirabat. « Aurum probat fornax, et virum justum caminus tentationis. » « Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (82). »

A Prosequebantur dicta lachrymæ, suspiriorumque difficultas. Jam vero noctibus, quia deerant qui docerentur vel verba exciperent, lucubrabat ipse pernox in gratiarum actione et psalmorum cantu, implens sapientissimi viri dictum, ut nunquam mi-nus solus (83) esset quam cum solus esset. Si quando vero sopor irreperet palpebris, qui erat modicus et gravis, confestim excussus turbatusque affectum Deo semper intentum hac voce prodebat : « (84) Suscipe, Domine, servum tuum in bonum (85) ; non calumnientur me superbi : » — « (86) Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam. » Hæc et alia ex reliquiis memoriæ præteritæ ultro ori occurre-bant exempla, quæ promebat per temporum inter-valla, prout leniebatur infesti morbi angustia. Feria
B vero tertia ante Ascensionem Domini, invalescente ad extremum incommodo, **91** modicus tumor in pedibus apparuit, haud dubius vicinæ mortis præ-sagus et index. Tunc, accita congregatione, inun, ctus et communicatus : osculo cunctis libato, futu-ram sui memoriam a singulis implorans, nonnullis etiam familiariorem amicitiam emeritis xeniola, quæ in secretis habebat, largitus est. Die vero As-censionis, cum jam anima, fragilem usum corporis exosa, egredique gestiens palpitaret, contra ora-torium in quo consueverat orare, cilicio subjecto, decumbens, illibato sensu et hilari vultu Spiritus sancti gratiam invitabat, dicens : « O rex gloriæ, Domine virtutum, qui triumphator hodie super om-nes cœlos ascendisti, ne derelinquas nos orphanos,
C sed mitte promissum Patris in nos Spiritum verita-tis : » hac oratione finita (87) supremum efflavit ; subsequente et omnium naribus expletis (88) odore, qualem nec cinnama nec balsama spirant, sed para-disiaco, et quem vernalis ubicunque locorum exalat lætitia. Humatus est tunc in eodem monasterio, (89) sed modo cum beato Cuthberto Dunelmi situm fama confirmat.

§ 62. Sepulta est cum eo gestorum omnis pene notitia usque ad nostra tempora. Adeo nullus An-glorum studiorum ejus æmulus, nullus gloriarum ejus sequax fuit, qui omissæ monetæ lineam perse-queretur : pauci quos æquus amavit Jesus, quamvis litteris non ignobiliter informati, tota vita ingratum consumpserunt silentium ; alii, vix primis labris (90)
D illas gustantes, ignavum confoverunt otium. Ita cum

(77) *In libro tertio super Samuelem.* Quæ sen-tentia exprimitur in prologo ad librum primum Expositionis allegoricæ in Samuelem prophetam, p. 208, tom. III-IV. Bedæ Opera, Basileæ, 1563.

(78) *Tempore.* d. e. m., *proximo tempore*, a. c. ., *primo tempore*, s.

(79) *Excellunt.* c. d. e., *excelluit*, a. s. l.

(80) *Horrendum... viventis.* Hebr. x, 31.

(81) *Mutuatus.* c. d. e. *imitatus*, a. s. l.

(82) *Non sunt... in nobis.* Rom. VIII, 18.

(83) *Nunquam minus solus*, Scipio Africanus di-cere solebat, « se nunquam minus otiosum esse, quam cum otiosus ; nec minus solum, quam cum solus esset. » CICERO, *De offic.*, lib. III, c. 1.

(84) *Suscipe... superbi.* Psal. CXIX, 122.

(85) *In bonum.* d. e., *in bono*, c., omitt. in a. s. l.

(86) *Fac... tuam.* Psal. CXIX, 124.

(87) *Supremum efflavit.* Epistola in qua descri-buntur Bedæ in extremis positi verba, ab uno ex ejus discipulis, qui ejus morti præsens aderat, edita est in Stevenson, *Introduction to Beda, Historia ecclesiastica.*

(88) *Expletis.* d. e. m., *oppletis*, a. s. c. l.

(89) *Sed modo... fama confirmat.* Ælfridus, presbyter Bedæ ossa e Jarrow furto abstulisse di-citur, eaque in cathedrali Dunelmensi [illegible] ecclesia deposuisse, circa initium undecimi [illegible].

(90) *Labris.* a. s. c. l., *libris*, d. e. m.

semper pigro succederet pigrior, **92** multo tempore in tota insula studiorum detepuit fervor. Magnum ignaviæ testimonium dabunt versus epitaphii pudendi prorsus, et tanti viri mausoleo indigni.

Presbyter hic Beda requiescit, carne sepultus :
Dona, Christe, animam in cœlis gaudere per ævum ;
Daque illum (91) sophiæ debriari fonte, cui jam
Suspiravit ovans, intento semper amore.

§ 63. Poteritne ulla excusatione hic pudor extenuari, ut nec in eo monasterio, ubi illo vivente totius litteraturæ exultabat gymnasium, potuerit inveniri homo qui memoriam ejus formaret, nisi exili et miserabili stilo ? Sed de hoc satis dictum : nunc quod in manibus erat repetam.

§ 64. Chelwulfus, citra gravitatem Christianam æstimans terrenis negotiis immorari, post octo annos regni regem exuens, in Lindisfarnensi ecclesia monachatum (92) accepit : quo loci quanta meritorum gratia conversatus sit, testatur celebris juxta beatum Cuthbertum (93) sepultura, et multa superne (94) demissa miracula.

§ 65. Providerat ante, ne vacillaret respublica, substituo in regnum (A. D. 737) (95) Egberto patrui filio ; quod ille acceptum, bonorum terens orbitas, viginti annis egregio moderamine coercuit. Habuit fratrem æquivocum, Eboraci archiepiscopum, qui **93** et sua prudentia, et germani potentia (96) sedem illam in genuinum statum reformavit. Namque, quod cuivis (97) gesta Anglorum legenti in promptu est (98), Paulinus, ejusdem urbis primus antistes, vi hostilitatis loco pulsus, et apud Rovecestram diem obiens, ibidem illud insigne pallii, quod ab Honorio papa susceperat, reliquit. Plures post eum tantæ urbis præsules, simplici episcopatus nomine contenti, nihil altius anhelaverant ; at vero Egbertus intronisatus, animosioris ingenii homo, cogitans quod sicut superbum est si appetas indebita, ita ignavum si debita negligas, pallium multa throni apostolici appellatione reparavit. Hic, omnium liberalium artium armarium, ut ita dicam, et sacrarium fuit, nobilissimamque bibliothecam Eboraci constituit ; cujus rei testem idoneum advoco (99) Alcwinum, qui a regibus Angliæ pro pace missus ad Karolum magnum imperatorem, et benigno apud eum fotus hospitio, in (100) epistola ad Eanbaldum, tertio loco Egberti successorem, ait, (1) « Laus et gloria Deo, qui dies meos in prosperitate bona conservavit, ut in exaltatione filii mei carissimi gauderem, qui laboraret vice mea in ecclesia ubi ego nutritus **94** et educatus fueram, et præesset thesauris sapientiæ in B quibus me (2) magister meus dilectus Egbertus archiepiscopus hæredem reliquit. » Item (3) Karolo Augusto : « Date mihi exquisitiores eruditionis scholasticæ libellos, quales in patria habui per bonam et devotissimam magistri mei Egberti archiepiscopi industriam. Et, si placet, sapientiæ vestræ, remittam aliquos ex pueris nostris, qui excipiant inde quæque necessaria, et revehant in Franciam flores Britanniæ, et non sit tantummodo in Eboraca hortus conclusus, sed etiam in Turonica emissiones paradisi. »

§ 66. Hic est Alcwinus qui, ut dixi, pro pace Franciam missus, ibi apud Karolum, seu terræ amœnitate seu regis humanitate captus, resedit ; magnique apud eum habitus imperialem animum, quantum ab aulicis curis vacabat, dialectica, et C rhetorica, et etiam astronomia probe composuit. Erat enim omnium Anglorum, quos quidem legerim, post beatum Aldelmum et Bedam, doctissimus, multisque libris ingenii periculum (4) fecit.

§ 67. Sane, quoniam ad id locorum venimus **95** ut

(91) *Illum.* c. d. e. m., *illi*, a. s. l.

(92) *Monachatum.* d. m., *monachum*, a. c. e. l., *monachicum habitum*. s. Ceolwulfus, regno in gratiam cognati sui Eadberti abdicato, monachum induit, anno 737.

(93) *Sepultura.* Ceolwulfus Lindisferni sepulcro conditus est ; sed præfinitus ejus mortis annus latet.

(94) *Superne.* a. s. c. d. l. m., *superna*, e.

(95) *Egberto.* Simeon Dunelmensis aliique auctores hunc regem *Eadbertum* vocant. Juxta Malmesburiensem, fratrem habuit cognominem, Eboracensem archiepiscopum. Hujus sedis episcopus B consecratus est Egbertus a. D. 732. Vide infra not. proxime seq.

(96) *Sedem illam*, etc. Eboracum iterum archiepiscopalis sedes evasit a. D. 735, ex frequentibus Ecgberti ad Romam appellationibus.

(97) *Gesta Anglorum legenti.* Beda, lib. II, § 112, 148, 149.

(98) *Paulinus.* Paulinus, post suam a Northanhumbria discessionem, Rovecestræ (*Rochester*) episcopus factus est. Obiit die 10 Oct., a. D. 644. Vide not. 58, col. 983.

(99) *Alcwinum.* Flaccus Albinus, sive, ut sæpe dicitur, Alcuinus, Northanhumbriæ [illegible] Caroloque Magno [illegible] qui [illegible] S. Martini Turonensis [illegible] obiit. Ejus Opera, versus et prosa collecta sunt *Patrol.* t. C et CI.

(100) *Epistola*, etc. Epistola hæc, mense Augusto, a. D. 796 scripta, ad Eanbaldum II mitti debuit, siquidem Eanbaldus I die 29 Julii ejusdem anni defunctus est. Eanbaldus II consecratus est die 14 Aug. 796, et anno sequenti pallium recepit.

(1) *Laus et gloria... reliquit.* Alcuini Opera, fol., Ratisbonæ, 1777 ; tom. I, vol. I, p. 63, epist. 50.

(2) *Magister meus*, etc. Quoddam ortum est dubium quod Alcuini magistrum de quo hic agitur. Alcuinus magistros audiit Egbertum et ejus successorem Ælbertum, ut a Vitæ ejus auctore narratur : « Egberto, inquit, an. 766, XIII Kal. Decembr. mortuo, Alcuinus divino munere Elchertum seu Aelbertum loco amissi magistrum accepit. » Eum hic et alibi Malmesburiensis Egbertum vocat, eumdemque, esse reputat ac ejusdem nominis archiepiscopum qui archiepiscopalis sedis restaurationem, anno 735, obtinuit. Nominum similitudo qua sæpe Normanni scriptores in errorem inducti sunt huic quæstioni causam probabiliter præbuit.

(3) *Karolo Augusto.* Alc. Op. tom. I, vol. I, p. 52, epist. 38.

(4) *Fecit.* a. e. l., post *fecit*, s. c. m. legunt : « Jacet in Francia apud Sanctum Paulum de Cormaricum, quod cœnobium Karolus magnus ejus consilio construxit ; unde hodieque quatuor monachorum victus [illegible] pro ejusdem Alcuini anima [illegible] in eadem ecclesia. » Hæc [illegible] occurrit in margine d, eadem manu

Karoli magni mentio ultro se inferret, volo de linea regum Francorum, de qua multa fabula ut antiquitas, veritatem subtexere; nec multum a proposito elongabor, quia progeniem eorum nescire damnum duco scientiæ, cum et confines nobis sint, et ad eos maxime Christianum spectet imperium. Et forte quibusdam non injucundum videbitur si hoc percurrant compendium, quibus magni volumina evolvere non erit otium.

DE LINEA REGUM FRANCORUM.

§ 68. (4*) Franci a feritate morum Græco vocabulo dicti, quod, jussu primi Valentiniani imperatoris, Alanos in Mœotidas paludes refugientes ejecerint. Parva gens prius et exilis, incredibile quantum brevi adoleverit decenni vectigalium indulgentia; hoc enim pacto ante bellum salutis discrimen inierant. Ita accedente libertate in immensum aucti (5), primo (6) maximam partem Germaniæ, **96** procedente tempore (7) totas Gallias, occupantes, signa sua comitari coegere: unde Lotharingi et Alamanni, et cæteri Transrhenani populi qui imperatori Teutoni- A corum subjecti sunt, magis proprie se Francos appellari jubent; et eos quos nos Francos putamus, Galwales antiquo vocabulo quasi Gallos nuncupant. Quibus et ego assensum commodo, sciens quod Karolus magnus, quem regem Francorum fuisse nemo qui in inficias eat (8), ea gentilitia lingua usus sit quam Franci Transrhenani terunt (9). Legenti vitam Karoli in promptu occurrit quod sermo meus a vero non exulat. Anno igitur incarnati Verbi (10) quadringentesimo vicesimo quinto (11) Franci primum regem habuerunt Faramundum. Nepos Faramundi fuit (12) Meroveus, a quo omnes post eum (13) reges Merovingi vocati sunt. Eodem **97** modo et filii regum Anglorum a patribus patronymica sumpserunt: ut filius Edgari, Eadgaring; filius Edmun- B di, Edmunding, vocentur; et cæteri in hunc modum: communiter vero (14) Athelingi dicuntur. Naturalis ergo lingua Francorum communicat cum Anglis, quod de Germania gentes ambæ germinaverint. Feliciter et potenter (15) regnaverunt Merovingi usque ad annum Incarnationis Domini sexcentesimum octogesimum septimum (16). Tunc enim

scriptus. Quidam asserunt Alcuinum sepultum esse in abbatia S. Martini Turonensis, in qua obiit a. D. 804, April. 18. Hujus cœnobii erat cella S. Pauli de Cormarico (BOUQUET, V, 765).

(4*) *Franci*, etc. Auctor operis cui titulus *Gesta regum Francorum* contendit etiam nomen Francorum ipsis ab imperatore Valentiniano impositum eo quod Alanos vicerint, et in Mœotidas paludes propulerint: quod nomen in Attico sermone interpretatur *feroces*. Ad excusandam istam etymologiam quidam opinati sunt nobis legendum esse *Chattica*, quæ erat Francorum lingua. Francorum tamen vocabulum in historia notum est plures quam centum et viginti annos ante Valentiniani ætatem. Libanius sophista, qui in quarto sæculo scribebat, asserit hac ætate juxta Rhenum, prope oceanum, Celtorum gentem exstitisse adeo bellicosam et strenuam, ut Φρακτοὶ nomine, quod in Φραγκοὶ *(Franci)* corruptum est, insigniti fuerint. Saniorum tamen criticorum sententia est varios populos inter Rhenum, Mœnum et Albim degentes fœdere conjunctos ut a Romanorum jugo se tuerentur, eosque Francorum nomen assumpsisse in signum propositi quod conceperant suam libertatem tuendi. Vide Bouquet, p. 721. Confer. Aimon, Hist. Franc., in Duchesne, Hist. Franc. Script.

(5) *In immensum auct*, a. s. e., *jam in immensum aucti*, d. m., *non immensi aucti*, l., *multum evecti*, c.

(6) *Maximam partem Germaniæ*. Primam Francorum in Germania sedem juxta ripas Vistulæ fuisse videtur; unde gradatim progressi sunt ad regiones quas Rhenus interfluit, ubi quarto sæculo consederunt.

(7) *Totas Gallias*. Franci imperante Honorio sedes in Galliis collocaverunt; eorum monarchia ultra regiones inferiori Rheno vicinas non extendebatur.

(8) *Nemo qui in inficias est*. d. e. l. m., *nemo qui in inficias eat*. d. e. l m., *nemo qui eat inficias*, c., *nemo est qui inficias eat*, a. s.

(9) *Legenti Vitam Caroli*. Caroli Magni Vitam, ab Eginhardo scriptam, qui illi a secretis erat. *Script. Franc*. Duchesne, t. II

(10) *Quadringentesimo vicesimo quinto*. Supposita hæc monarchiæ institutio in Francia communiter ad initium regni Faramundi, an. Dom 418 asseribitur; sed rectius Clodoveus verus Francorum monarchiæ institutor, a. D. 481, reputatur.

(11) *Franci*, etc. Francorum monarchiæ institutio per Faramundum ipsaque etiam principis hujus existentia in contentionem juste positæ sunt. Excepto enim brevi et suspecto Prosperi Chronicorum (tom. I, p. 638) loco, Faramundi nomen nusquam ante septimum sæculum expressum invenitur.

(12) *Meroveus*. Clodionis filius ut conjicitur, cui C anno 447 successit. Supremum obiit diem anno Domini 456.

(13) *Reges Merovingici vocati sunt*, a. e l., *reges Francorum, usque ad Pippinum Merovingi vocati sunt* s. c., Solers quidam criticus Merovingos a magno Maraboduo deduxit, clareque demonstravit principem qui nomen primo regum generi dedit, Meroveo antiquiorem esse. Vide *Mémoires de l'Académie des Inscriptions*, etc., tom. XX, p. [illegible]; tom. XXX, p. 557-587. Gregorius Turonensis Merovingorum nominis nullam fecit mentionem, cujus tamen vestigia ad usque septimum sæculum quasi propriæ regiæ familiæ atque etiam Francorum primæ stirpis monarchiæ denominationis insequi possumus.

(14) *Athelingi*. Hoc epithetum nobil[illegible]rum esse indicium videtur.

(15) *Regnaverunt Merovingi*. Majores palatii regum Francorum regiam auctoritatem usurpare cœpe- D runt sub Clodoveo II, Neustriæ rege, a. D 638. Theodoricus II, in regale solium a. D. 678 restitutus, primus *fainéant* cognomen meruit (quod cunctis istius stirpis Francorum principibus qui regium munus parum curantes majori domus vero regi serviebant), postquam devictus est, a. D. 687, a Pipino II, Austrasiæ duce, qui tunc palatii majori in Neustria et Burgundiæ evasit, Theodorico et ejus successoribus regis tantum nomen relinquens. Merovingicæ stirpis in Francia principatus anno 752 defecit et novum regum genus provehitur.

(16) *Tunc enim P[illegible]*. [illegible] filius, devicto Theodorico II, regnum a[illegible] titulo gubernavit. [illegible] an. 741.

Pipinus, filius Ansegisi, comes palatii apud Transrhenanos (17) factus est. Is, captatis occasionibus quibus ambitum palliaret, dominum suum Theodoricum regem, Merovingorum fæcem, sub jugum misit; et, ut facti leniret infamiam, specietenus illi regis nomine donato, cuncta intus et foris regebat pro libito. (18) Hujus Pipini genealogia supra **98** infraque contexitur ita: Ansbertus senator, ex filia Lotharii patris Dagoberti Blithilde, genuit Arnoldum; Arnoldus genuit (19) sanctum Arnulfum, Metensem episcopum; Arnulfus genuit (20) Flodulfum, Waltchisum, Ansechisum; Flodulfus genuit (21) Martinum ducem, quem interfecit (22) Ebroinus; Waltchisus genuit sanctissimum Wandregesilum abbatem; (23) Ansechisus dux genuit Ansegisum; Ansegisus genuit Pipinum; filius Pipini fuit (24) Karolus Tudites (A. D. 714), quem illi Martellum vocant quod tyrannos per totam Franciam emergentes contuderit, Saracenos Gallias infestantes egregie depulerit (25). Hic, paternæ sequax sententiæ, reges tenuit in clientela, comitis contentus nomine (26): reliquit filios duos, Pipinum et Karlomannum. Karlomannus (A. D. 647), incertum qua de causa **99** sæculum relinquens, (27) tonsoratus est in monte Cassino (28). Pipinus (A. D. 754) a Stephano papa (29), succes-

A sore Zachariæ, apud Sanctum Dionysium in regem Francorum et patricium Romanorum coronatus est; nam imperatoribus Constantinopolitanis jamdudum a solita virtute degenerantibus, nec ullam Italiæ et Ecclesiæ Romanæ opem ferentibus, quæ multis annis tyrannidem Longobardorum suspiraverant, idem Papa injurias illorum potestati Francorum adploravit. Quapropter Pipinus Alpibus transcensis, (30) Desiderium regem Longobardorum ita coarctavit ut ablata Romanæ Ecclesiæ restitueret, et, ne repeteret, sacramento firmaret. Franciam reversus, post aliquot annos (31) obiit, superstitibus (32) Karolo et Karlomanno (33). Karlomannus, post biennium, finem **100** habuit (34). Karolus, nomen Magni ab effectu sortitus, duplo quam pater habuerat regnum ampliavit; triginta et eo amplius annis simplici nomine B regis fastigatus, et ab imperatoria appellatione, quamvis sæpe ab Adriano papa invitaretur, temperans. Verum, eodem apostolico defuncto, cum consanguinei ejus Leonem sanctissimum, qui successerat, plagis in ecclesia beati Petri affecissent, adeo (35) ut linguam mutilarent, et lumina terebrarent, Roman ad reformandum statum Ecclesiæ ire maturavit. Ibi in improbos ultionem executus tota hieme resedit; apostolicum, per Dei miraculum plane lo-

(17) *Transrhenanos*. d. e. m, post *Transrhenanos*, a. s. c. l., legunt *Francos*.

(18) *Hujus Pipini genealogia*. Pipini genealogia, ex Ansberto senatore et Blithilda, Clotharii I uxore, deducta in multis chronicis Francorum inseritur; sed fictitia habetur et ejus auctoritas ante Caroli Magni ætatem omnino nulla. Ex quibusdam chronicis antiquioribus Malmesburiensis in anachronismum incidit, quo Blithilda Clotharii II filia et Dagoberti soror dicitur.

(19) *S. Arnulfum*. Sanctus Arnulfus, quem plures auctores, nonnulli ut secundæ Francorum regum stirpis, caput reputant, Metensis episcopus A. D. 614, electus est. Dagoberto, Austrasiæ regi, a consiliis erat, annoque 641 defunctus. Ejus Vita edita est in Act. SS. Ord. S. Bened., sæc. II, p. 150.

(20) *Flodulfum*. Clodulfus (*saint Cloud*), S. Arnulfi filius, Metensis episcopus creatus est die 13 April. A. D. 654, et obiit an. 694. Ejus Vita scripta est circa nonum sæculum, et edita in Act. SS. Ord. S. Bened., sæc. II, p. 1044.

(21) *Martinum ducem* Martinus, Austrasiæ dux, S. Clodulfi episcopi Metensis filius, interfectus est ab Ebroino, an. Dom. 680.

(22) *Ebroinus*. Major domus erat, et occisus est ab Ermenfrido A. D. 681.

(23) *Anschisus*, etc. Labitur hic Malmesburiensis dum Anschisum ab Ansegiso distinguit; cum contra dux Ansegisus, S. Clodulfi frater et Pipini parens, simul Anschisus et Angisilus vocaretur. Occisus est A. D. 678. Vide Bouquet, tom. III, p. 206.

(24) *Carolus Tudites*, etc. *Martelli* cognomen, quod etiam *Tuditis* implicare videtur, ipsi datum est in memoriam gravissimorum ictuum quibus hostes prælio cædebat.

(25) *Hic, paternæ... nomine*. Vide supra not. 16.

(26) *Reliquit filios duos*. Carlomannus, natu major Caroli Martelli filius, ipsi in Austrasia successit; Pipinus vero, qui erat natu minor, in Neustria, Burgundia et Provincia.

(27) *Tonsoratus est*, etc. Carlomannus possessionibus suis fratri Pipino relictis, in Italiam secessit, ubi monasterium condidit. Anno 747 monachus effectus est in monasterio montis Cassinensis, annoque 754 supremum diem obiit.

(28) *Pipinus... coronatus est*. Anno 752. Childerico III Merovingicæ stirpis rege ultimo, regimini impare declarato, Pipinus proclamatus est rex in C generalibus Francorum comitiis, et a Bonifacio Moguntino episcopo primum consecratus, postea iterum a Stephano papa, A. D. 754.

(29) *Papa*. a. s. c. d. l. m., omitt. in e.

(30) *Desiderium.. ita coarctavit*. Aistolphus erat Longobardorum rex, non Desiderius, quem Pipinus ita coarctavit ut ablatas urbes sanctæ sedi restitueret. Defuncto Aistolpho, an. 756, Desiderius, dux Toscaniæ, proclamatus est rex. Longobardiæ ultimus fuit indignorum principum, ejus sceptro et urbe regni capite in ditionem Caroli Magni, a quo devictus fuerat, an. 774 translatis.

(31) *Obiit*. Pipinus primus secundæ stirpis regum Francorum, Brevis (*le Bref*) dictus ob staturæ brevitatem, et Crassus (*le Gros*) ob ejus obesitatem, obiit die 24 Septembris an. 768, successoresque habuit Carlomannum et Carolum, filios suos, quorum prior Austrasiam, posterior vero Neustriam, D Burgundiam et Provinciam in partem hæreditatis accepit.

(32) *Superstitibus*. c. e., post *superstitibus*, a. d. l. m. legunt *liberis*, s. *hæredibus liberis*.

(33) *Karlomannus*. Carlomanus obiit Samouci in pago Laudunensi die 4 decembris, anno Domini 771.

(34) *Karolus*. Carolus, postea cognomine Magnus, defuncto fratre Carlomano, integram monarchiam hæreditavit.

(35) *Ut linguam mutilarent*, etc. Defuncto Adriano papa, die 25 Decembris, a. D. 795, Leo III in ejus locum successor electus est, excluso Adriani nepote, qui, conductis sicariis summum pontificem in processione adoriri et mutilare ausus est. Leonis mutilatio die 25 Aprilis an. D. 799 accidisse perhibetur.

quentem et videntem, proprio tribunali restituens later has moras Quirites, collato cum præsule consilio, (36) die Natalis Domini (A. D. 800) Augustum inopinate acclamant. (37) Quod cognomen, licet invitus ut insuetum admisisset, postea tamen, animositate qua decebat contra imperatores Constantinopolitanos defendens, (38) Ludowico filio hæreditarium contradidit. Ex ejus genere regnavere in illa **101** regione, quæ nunc proprie dicitur Francia, usque ad (39) Hugonem cognomento Capet, a quo descendit (40) modernus Ludowicus. Ex eadem progenie regnarunt in Alemannia et Italia usque ad annum Domini nongentesimum duodecimum. Tunc enim quidem (41) Conradus, rex Teutonicorum, illud imperium arripuit. (42) Hujus nepos fuit Oto maximus, nihil probitatis debens omnibus ante se imperatoribus, B ita virtute et gratia mirabilis (43) hæreditatem imperii posteris reliquit suis; nam (44) modernus Henricus ex ejus sanguine lineam trahit.

§ 69. Sed, ut ad inchoatum revertar: Alcwinus, licet in Francia a Karolo magno monasterium beati Martini prælatus esset, non immemor compatriotarum, imperatorem in amicitia eorum continere, illos crebris epistolis ad bonum incitare. Dictorum ejus hic pleraque intexam, quibus palam fiat quam cito post obitum Bedæ in ejus etiam ecclesia studium librorum emarcuerit, et post mortem Egberti regnum Northanhimbrorum **102** propter pervicaciam malorum morum pessum ierit.

§ 70. Ait (45) ergo ad (46) Wiorenses, apud quos Beda vixerat et obierat, ex obliquo fecisse arguens, C quod ne faciant rogat: assuescant pueri astare laudibus superni Regis, non vulpium fodere cavernas, non fugaces leporum sequi cursus; discant nunc D scripturas sacras, ut ætate perfecta alios docere possint. (47) « Recogitate nobilissimum (48) nostri temporis magistrum Bedam presbyterum, quale habuit in juventute discendi studium, qualem nunc habet inter homines laudem, et multo majorem apud Deum remunerationis gloriam. » Item ad Eboracenses: (49) « Non pro auri avaritia, testis est mæi Cognitor cordis, Franciam veni, nec remansi in ea; sed ecclesiasticæ causa necessitatis. » Item ad Offam regem Merciorum: (50) « Ego paratus eram cum muneribus Karoli regis ad vos venire, et patriam reverti; sed melius mihi visum est propter pacem gentis meæ in peregrinatione remanere, nesciens quid fecissem inter eos, inter quos nullus securus esse, vel in salubri consilio proficere potest. Ecce B loca sancta a paganis vastata, altaria perjuriis fœdata, monasteria adulteriis violata, terra sanguine dominorum et principum fœdata. » Item ad Egelredum **103** regem, qui tertius post Egbertum regnavit: (51) « Ecce ecclesia sancti Cuthberti sacerdotum Dei sanguine aspersa, omnibus spoliata ornamentis; locus cunctis in Britannia venerabilior paganis gentibus datur ad deprædandum; et ubi primum post discessum sancti Paulini ab Eboraco Christiania religio in nostra gente sumpsit exordium, ibi miseriæ et calamitatis cœpit initium. Quid significat pluvia sanguinis, quam quadragesimali tempore in Eboraca civitate, quæ caput totius regni est, in ecclesia beati (52) principis apostolorum vidimus, de borealibus, domus, sereno aere, de summitate (53) tecti minaciter cadere? Nonne potest putari a borealibus C partibus venire sanguinem super terram? » Item (54) Osberto patricio Merciorum: « Noslrum regnum Northanhimbrorum pene periit propter intestinas

(36) *Die Natalis Domini*, etc. Carolus Magnus Occidentis imperator a summo pontifice Leone III, die Natalis Domini, ultimo octavi sæculi anno, coronatus est.

(37) *Quod cognomen*. a. s. c. d. l. m., *quo cognito*, c., post lituram et vocem *cognito* ad marginem habet.

(38) *Ludowico filio*. Obiit Carolus magnus Aquisgrani, die 28 Januarii, an. D. 814. Plures antiqui scriptores annum incipientes sive die 25 Martii, sive in die sancto Paschæ, ejus obitum anno 813 assignant. Successorem habuit Ludovicum, cognomento Pium, filium suum.

(39) *Hugonem cognomento Capet*. Caroli Magni genus defecit in Ludovico V, die 22 Junii 987, vita D functo. Hugo Capetus, Hugonis Magni natus, electus est rex, Remisque inunctus die 3 Julii. Obiit die 24 Octobris A. D. 996.

(40) *Modernus Ludovicus*. Ludovicus VI, cognomento Crassus, patri suo Philippo I successit, Aurelianisque inunctus est die 3 Aug. 1108. Obiit die 1 Aug. 1137.

(41) *Conradus*. Germanus Caroli Magni familiæ ramus obitu Ludovici IV exstinctus est, die 24 Januarii 912, quando Germani in generalibus gentis comitiis, Conradum, Franconiæ, comitem, imperatorem elegerunt. Obiit die 23 Decembris 918.

(42) *Hujus nepos fuit Otto maximus*. Otto Magnus non erat Conradi nepos. Imperator factus est an. 937, in locum defuncti patris sui Henrici, cognomento Aucupis, qui Ottonis, Saxoniæ ducis, filius erat.

(43) *Hæreditatem*, etc. Exstincta Caroli Magni progenie, Occidentale imperium factum est electivum,

(44) *Modernus Henricus*. a. c. l., post *Henricus*, d. m., legunt *rex*; s. c., *gener Henrici regis Angliæ*. — Henricus V coronatus est Germaniæ imperator, an. D. 1105. Uxorem duxit Maldam, Henrici I Angliæ regis filiam, die 7 Januarii, an. D. 1114, et Trajecti obiit die 23 Maii, an D. 1125.

(45) *Ait*. a s. c. d. l. m., *sit* c.

(46) *Wiorenses*. Jarrow monachi.

(47) *Recogitate... gloriam*. Vide Alcuini Opera, tom. I, pag. 22, epist. 13.

(48) *Nostri temporis magistrum*. Ex his verbis infert Canisius Alcuinum non fuisse Bedæ discipulum: « Cur enim, inquit, laudem hanc Bedæ eripuit, eumque non magis suum quam sui temporis magistrum appellavit? » Gravis est hæc objectio. Vide Alcuini epistolas ad Eanbaldum Eboracensem archiepiscopum, et ad Carolum Magnum, in quibus archiepiscopum Ecgberthum vocat *dilectum magistrum meum*. Vide supra § 65, col. 1019.

(49) *Non pro auri... necessitati*. Epistolam de qua hunc locum excerpsit Malmesburiensis, ignoravit editor Alcuini Operum, an. 1777.

(50) *Ego paratus... principum fœdata*. Vide Alcuin. Op., tom. I, p. 57, epist. 42.

(51) *Ecce Ecclesia... super terram*. Vide Alcuin. Op., tom. I, p. 20, epist. 12.

(52) *Beati*. c. d. e. l. m., *beati Petri S*.

(53) *Summitate*. a. d. e. l. m., *summo*, *s. c*.

(54) *Osberto*. Excerptum epistolæ ad Osbertum, editum inter Alcuini Opera, ex Malmesburiensis desumptum.

dissensiones et fallaces jurationes. » Item ad Adalardum Cantuariensem archiepiscopum : (55) « Hoc dico (56) propter flagellum quod nuper accidit partibus insulæ nostræ, quæ prope trecentis et quadraginta annis a parentibus inhabitata est nostris. (57) Legitur in libro Gildæ sapientissimi Britonum, quod iidem Britones, propter avaritiam et rapinam principum, propter iniquitatem et injustitiam judicum, propter desidiam prædicationis episcoporum propter **104** luxuriam et malos mores populi, patriam perdidere. Caveamus hæc eadem vitia nostris temporibus inolescere, quatenus benedictio divina nobis patriam conservet in prosperitate bona quam nobis Deus (58) sua misericordissima pietate perdonare (59) dignatus est. »

§ 71. Plurimum, ut arbitror, factum est, quantam l[illegible], quantam pestem, oblivio litterarum ut lubrici mores perditorum hominum Angliæ invexerint : quæ verba, ad cautelam legentium posita, hunc in ista historia (60) locum habeant.

§ 72. (61) Egbertus itaque, fratris in religione æmulus, comamque tonsus, (62) Osulpho filio, ille qui, post annum a civibus innocenter cæsus, (63) Molloni locum fecit ; is, (64) undecim annis satis impigre regno functus, insidiis Alcredi occubuit. (65) Alcredus decimo regni, quod invaserat, anno cedere a provincialibus compulsus est. (66) Ethelbertus quoque, filius Mollonis, eorum consensu rex levatus, quinto anno ab eisdem expulsus est. Tunc rex (67) Alfwvoldus acclamatus, post undecim annos perfidiam provincialium ingemuit, sine culpa trucidatus ; quod et celebris apud Haugustaldum sepultura, et divina prætenderunt miracula. Et nepos suus, **105** filius Alhredi, (68) Osredus, succedens, vixque anno emenso expulsus, regnum Ethelberto, qui et Athelredus dictus est, evacuavit (69). Is filius Mollonis, qui etiam Athelwoldus vocabatur, fuit ; regnumque post duodecim annos exilii recipiens, quatuor annis tenuit ; quibus exactis, fatum superiorum effugere non valuit, (70) misere occisus. Quare offensi plures episcopi et optimates a patria fugere (71) : quidam merito plexum affirmant, quod (72) in occisione injusta Osredi consensum suum obligaverit, cui sufficere potuerit quod principatu ejectus sedem illi restituerit. De hujus regni exordio Alcwinus ita memorat : (73) « Benedictus Deus qui facit mirabilia solus ! Nuper Ethelredus filius Adelwoldi de carcere processit in solium, et de miseria in majestatem ; cujus regni novitate detenti sumus ne veniremus ad vos. » De nece ita ad Offam regem Merciorum : (74) « Sciat veneranda dilectio vestra, quod dominus rex Karolus amabiliter et fideliter sæpe locutus est mecum (75) de vobis, et in eo habetis fidelissimum amicum : ideo et vestræ dilectioni digna dirigit munera, et per episcopales sedes regni vestri. Similiter et Ethelredo regi et ad suas episcoporum sedes dona direxit ; sed heu, proh dolor ! donis datis et epistolis in manus missorum, supervenit tristis legatio per missos, qui de Scotia per vos reversi sunt, **106** de infidelitate gentis et nece regis. Ita Karolus, retracta donorum largitate, in tantum iratus esi contra gentem illam, ut ait, perfidam et perversam, et homicidam dominorum suorum, perjorem eam paganis æstimans, ut, nisi ego intercessor essem pro ea, quidquid eis boni abstrahere potuisset, et mali machinari, jam fecisset. »

§ 73. (76) Post Ethelredum nullus ad regnum ascendere ausus, dum quisque superiorum sibi causam ti-

(55) *Hoc dico… dignatus est.* Vide Alcuin. Op., tom. I, p. 15, epist. 9.

(56) *Propter flagellum.* Alcuinus probabiliter hic alludit ad Danorum vastationes, quæ an. D. 793 cœperunt.

(57) *Legitur*, etc. Ipsissima verba ab Alcuino citata non invenire est, neque in *Historia*, neque in *Epistola Gildæ*, qualia nunc habemus hæc opera ; sed tamen verba quibus alludere videtur Alcuinus dum causam ostendit calamitatum quæ in regione g[illegible]antur, in §§ 27, 66, epistolæ occurrunt.

(58) *Deus* d. e. m., omitt. in a. s. c. l.

(59) *Perdonare.* a. d. e. l. m., *donare*, s. c.

(60) *Historia.* d. e. m., *historiola.* a. s. c. l.

(61) *Egbertus.* Eadbertus abdicavit an. 758, et monachum induit. Obiit an. D. 768.

(62) *Osulpho.* Interfectus est Osulphus die 24 Julii 759.

(63) *Molloni.* Mollo, est Mullus Athelwaldus, Osulphi patruus, electus est rex die 5 Aug. 759.

(64) *Undecim annis.* Mullus Athelwaldus ex Northumbria expulsus est die 30 Octobris, a. D. 765, post completum, mense Augusto præcedenti, sextum regni sui annum ; Sax. Chron. et Florent. Worcest. sex tantum annos regno ejus assignant.

(65) *Alcredus.* Alchredus e trono dejectus est an. D. 774.

(66) *Ethelbertus.* a. s. c. d. e. l. m., quoque legit et *Ethelredus* in margine. — Athelbertus, vel Athelredus, Mulli Athelwaldi natus, ab Alfwold pulsus est an. 779.

(67) *Alfwaldus.* Alffwaldus occisus est die 23 Septembris, a. D. 789.

(68) *Osredus* e regno suo pulsus est a. D. 790, et Athelberthus restitutus post duodecim annorum exsilium.

(69) *Evacuavit*, s. d. e., *vacuavit*, c. l.

(70) *Misere occisus.* Aethelberht occisus est 19 April. an. D. 799.

(71) *Fugere.* a. s. d. e. l. m., *refugere*, c.

(72) *In occisione injusta Osredi consensum suum obligaverit.* Confer Ssmeonem Dunelmensem, a. D. 790-2.

(73) *Benedictus Deus*, etc. Alcuini Operum editor (1777) invenire non potuit epistolam ex qua Malmesburiensis hæc excerpsit. Vide Alcuini Opera, tom. I, p. 5. epist. 2.

(74) *Sciat veneranda ….. jam fecisset.* Alcuin. Op. tom. I, p. 57, epist. 42.

(75) *Mecum.* a. s. c. d. l. m., omitt. in e.

(76) *Post Ethelredum*, etc. Defuncto Æthelberto an. 796, Oswaldus vir inter Northanimbros nobilis locum in ejus, electus est : regnum tenuit viginti tantum septem dies, quando depositus Lindisfarnum confugit, ubi abbas factus est. Regni regimen tunc ad Eardulfum devolvitur, qui die 27 Maii inunctus est. Post paucos regni annos expulsus etiam est (A. D. 806) ; sed cura et ope Caroli Magni regno restituitur A. D. 808. Vide Simeonem Dunelmensem, col. 117, et Eginhardi Annales, in Duchesne, tom. II, p. 5.

meret, et otio inglorio tutus victitare, quam ancipiti discrimine pendulus regnare, mallet : plerosque enim regum Northanhimbrorum familiari pene exitio vitam exisse. Ita cessante rectore per triginta tres annos, provincia (77) risui et prædæ finitimis fuit. Siquidem ubi Dani, quos ex verbis Alcwini loca sanctorum populatos fuisse supra ostendimus, domum regressi, cæteris insulæ copiam habitatorumque ignaviam nunciarunt ; barbari, raptim copioseque insulam petentes, illas in (78) id tempus partes occupavere. Nam et regem multis annis habuere proprium, qui tamen ad regis West-Saxonum spectaret arbitrium ; transactis enim illis triginta tribus annis, hanc etiam regionem cum cæteris obtinuit rex (79) Egbertus, anno Dominicæ incarnationis octingentesimo vicesimo septimo, regni sui vicesimo octavo : cujus quia tempus attigimus, jam **107** nunc promissionis nostræ recordati, de regno Merciorum pauca subjiciemus ; quia et placet nobis dicendi parcimonia, et non arridet multa dicendorum materia.

INCIPIT DE REGNO MERCIORUM.

§ 74. Anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo vicesimo sexto, post mortem Hengistii anno centesimo tricesimo nono, (80) Penda quidam, filius Pibbæ, a Wodenio decimus, stirpe inclytus, bellis industrius, idemque fanaticus et impius, apud Mercios regis nomen præsumpsit, cum jam quinquagenarius frequentibus contra finitimos excursionibus nutrisset audaciam. Itaque arrepto regno æger quiete animus, et qui nesciret quantum scelus esset sociali vincere bello, urbes proximas quatere, compatriotarum fines regum inequitare (81), prorsus magno tumultu et terrore agere. Quid enim non auderet, qui lumina Britanniæ (82) Edwinum et (83) Oswaldum, reges Northanhimbrorum, (84) Sigebertum, (85) Egricum, (86) Annam, reges Orientalium Anglorum, in quibus generis claritas et vitæ sanctitas conquadrabant, temeritate nefaria extinxit ? Chenwalchium quoque West-Saxonum regem, bello bis

A terque lacessitum, (87) in exilium compulit ; quamvis ille merito perfidiæ culpam luerit, qua in Deum, fidem illius abnegando, **108** et in ipsum Pendam (88) sororem ejus repudiando, peccaverat. Jam vero onerosum dictu est quod omnibus occasionibus cædium inhians, et velut corvus ad nidorem cadaveris advolans, (89) ultro (90) Chedwallæ in auxilium accurrerit, et ad recuperandum regnum magno emolumento fuerit. Ita per triginta annos in cognatos grassatus, nihil adversus exteras gentes memorandum commisit. Sed invenit tandem effrænis cupiditas (91) idoneum meritis finem (A. D. 655) ; siquidem ab Oswio, qui Oswaldo fratri successerat, magis per Dei virtutem quam per manum militarem cum auxiliis fusus, (92) infernalium animarum numerum

B auxit. Habuit ex regina (93) Kineswitha filios, (94) Wedam, Wulferium, Ethelredum, Merewaldum, Mercelinum ; filias duas (95) Kineburgam et Kineswitham, ambas sancta continentia præcellentes. Ita parens, perpetuo in Deum rebellis, sanctissimos cœlo fructus effudit.

§ 75. Successit illi in parte regni Weda filius (A. D. 656) Oswii dono Australibus Merciis prælatus : simul pro ejus virtutibus, et ejusdem Oswii, etiam patre vivente, (96) gener, nam filiam ejus ea conditione acceperat, ut Christianitatem amplectens idolis **109** abrenunciaret : cujus fidei participem provinciam suam, arridente regni serenitate, socero suffragante, facere procurasset, nisi tam læta principia mors, per insidias uxoris, ut dicitur, festinata, suc-

C cideret. (97) Tunc regnum Oswius suscepit, quod sibi, et victoriæ in patrem, et affinitatis jure in filium, competere videbatur. Sed animositas provincialium (98) non ultra triennium potuit ferre regnantem ; expulsis enim ejus ducibus, (99) Wulferoque Pendæ filio in omen regni acclamato, libertatem recepit.

§ 76. Wulferus, ne spem civium falleret, sedulo satagere, magnis et animi et corporis viribus, utilem

(77) *Provincia*. d. e. m., *provincia illa*, a. s. c. l.
(78) *In* d. e. m., *usque in*, a. s. c. l.
(79) *Egbertus*, etc. Vide not. 5.
(80) *Penda*, etc. Densis tenebris obvolvitur primæva Merciorum historia. Henricus Huntingdoniensis Cridam habet hujus regni conditorem circa an 584. Obiit Crida an. 600, eique successit Wibba, qui an. D. 610 mortuus est. Ceorlus fuit primus ejus successor, cui Penda successit an. D. 626.
(81) *Inequitare*. e. c. l., *Inquietare*, s. d.
(82) *Edwinum* Vide not. 56 § 48.
(83) *Oswaldum*. Vide not. 76 § 49.
(84) *Sigebertum*, Sigibertus occisus est, an. D. 635.
(85) *Egricum* s. c. e., *Egfridum*, a. d. l. m. — Egricus occisus est an. D. 635.
(86) *Annam*. Anna occisus est an. D. 654.
(87) *In exilium compulit*. Vide not. 15 § 19.
(88) *Sororem ejus repudiando*. Vide supra § 19 ; Bedam, lib. III, c. 7, § 169.
(89) *Ultro*. s. c. d. e., omitt. in a. l.
(90) *Chedwallæ*. Penda Cedwallæ Britonum regis conjunctus, Eadwinum Northanimbrorum regem devicit Hatfieldi, die 12 Octobris, an. D 633. Vide not. 56 § 48.

(91) *Cupiditas*. a. s. c. d. l., *cupiditas vel temeritas* c.
(92) *Infernalium animarum numerum auxit*. Vide not. 91, § 50.
(93) *Kineswitha*. Vide Bedam, lib. III, c. 24, et Smith notam in Cynuise.

D (94) *Wedam*. Penda filius et successor, in Beda Saxonicis Chronicis et aliis auctoritatibus, *Penda* vocatur. Ad regnum meridionalium Merciorum evectus est a consanguineo suo Oswio, an. D. 655, et occisus anno sequenti verno tempore.
(95) *Duas*. a. s. c. d. l, *suas* e.
(96) *Gener*. Peada uxorem duxit Alchfledam, spuriam Oswii filiam, cujus occultis artibus proditus est an. D. 657.
(97) *Tunc regnum Oswius suscepit*. Devicto Penda Merciorum regnum in manus Oswii victoris transiit ; cujus regni partem Pendæ concessit, quo mortuo, ad ipsum reversa est
(98) *Non ultra triennium*. Vide Bedam, lib. III, c. 24, § 224.
(99) *Wulferoque*. Pulso ex Mercia Oswio, huic regno successit Wulfherus, an. D. 657.

se principem ostentare: denique Christianitatem A vix in regno suo palpitantem, et per fratrem initiatam, favore suo enixissime juvit. Primus fere annis a rege West-Saxonum graviter afflictus, (100) sequentibus consilii vivacitate injuriam propulsans, etiam ipsum Wehtæ insulæ domino mutilavit; eamdemque, ritus sacrilegos adhuc anhelantem, ad rectum tramitem inflectens, non multo post regi Australium Saxonum Ethelwalkio, quem in baptismo susceperat, gratia fidei dedit. Verum enimvero hæc, et quæcunque ejus bona, inficit et deprimit gravis simoniæ nota, quod primus regnum Anglorum sacrum episcopatum Londoniæ (1) cuidam Winæ ambitioso venditarit. Habuit in matrimonio filiam Ercomberti
110 regis Cantuariorum, Ermenhidam; et ex ea genuit Kenredum, et Waraburgam, virginem sanctissimam, B quæ Cestræ jacet. Frater ejus, Merewaldus, Ermenburgam, filiam Ermenderi fratris ejusdem Ercomberti, uxorem habuit: suscepitque ex ea filias, Milburgum, quæ Weneloc, et Mildritham, quæ Cantiæ in monasterio Sancti Augustini, requiescunt, et Mildrithum; et filium Merefinnum. Kineburgam, Pendæ filiam, Alfridus rex Northanhimbrorum dixit uxorem; quæ postmodum, carnali copula fastidita, sanctimonialem habitum suscepit in monasterio quod fratres sui Wulferus et Æthelredus construxerant.

§ 77. Vulfero post (2) decem et novem annos defuncto, regnavit frater ejus (3) Ethelredus, animi religione, quam pugnandi exercitatione, celebrior: denique, una et ipsa illustri (4) expeditione in Cantiam contentus ostendisse virtutem, reliqua vita C otio inservit; nisi quod (5) regem Northahimbrorum Egfridum, metas regni transilientem, pugna adortus, domum redire admonuerit, Elwino fratre cæso (A. D. 679). (6) Hanc sane cædem propensiori A consilio, beato Theodoro archiepiscopo 111 satagente, congestis pecuniæ talentis apud Egfridum redemit. Post hæc, (7) regni anno tricesimo in Bardenia regulariter tonsus, primo in monachum, mox in abbatem, alteratus est. Hic est qui contemporaneus Inæ regis West-Saxonum, (8) privilegium quod sanctus Aldelmus a Soma, ut prædiximus, attulit, sua quoque auctoritate roboravit. Regis ejusdem Northahimbrorum Egfridi Ostgidam sororem habuit uxorem, ex qua filium Ceolredum suscepit.

§ 78. Statuit sibi successorem Kenredum (A. D. 704), filium fratris Wulferii, qui pietate in Deum, probitate in patriam, perinsignis, magna morum sinceritate vitam cucurrit, (9) quintoque regni anno B Romam ire pergens, reliquum temporis illic religiose complevit, maxime miserando exitu militis compunctus; qui, (10) ut Beda refert, cum confiteri scelera sua sanus superbisset, in mortis janua constitutus, aperte vidit dæmones auctores ad supplicia, quibcs animum indulserat blandientibus ad scelera.

§ 79. Post illum regnavit (11) Chelredus, patrui sui Etelredi filius, sicut virtute contra (12) Inam mirabilis, ita immatura morte miserabilis; siquidem, non (13) octo annos regno satisfaciens, Lichefeldæ conditus est, relicto (14) Ethelbaldo hærede, 112 pronepote Pendæ ex Alwio fratre. Hic alta pace et multo tempore, id est, quadraginta uno annis, rerum perfunctus, et novissime (15) a subjectis occi- C sus, fortunæ rotam volvit: auctor necis ejus (16) Bernredus nihil memorandum dedit, nisi quod, mox ab Offa necatus, dignum finem insidiarum tulit. Huic Ethelbaldo (17) Bonifacius archiepiscopus Mogontiacensis, natione Anglus, qui postea martyrio

(100) *Sequentibus*, etc. Wulferus Cynewealum, West-Sexæ regem devicit an. D. 661, incultamque Wehtam (*Wight*) Æthilwalo, South-Sexæ cujus sponsor in baptismo fuerat, concessit. (Sax. Chron. A. D. 661).

(1) *Cuidam Winæ*. Wini aut Wina, Vintoniensis episcopus, sua sede avulsus est A. D. 666; eodemque anno Londinensem episc. sedem a rege Wulfhero emit. Vide Bedam, lib. III, c. 7, § 170.

(2) *Decem et novem*. a. s. c. e. l., *viginti* d. m.— Juxta Bedam (lib. v, c. 24, § 452,], Wulfherus obiit an. D. 675, post septemdecim regni annos.

(3) *Ethelredus*. Ethelredus fratri successit a. D. 675.

(4) *Expeditione in Cantiam*. Æthilredus Cantiam depopulatus est an. 676. (Beda, lib. v, c. 24, § 452, et Sax. Chron. A. D. 676).

(5) *Regem Northanhimbrorum Egfridum...Elwino fratre, cæso*. Vide not. 12, § 51.

(6) *Hanc sane cædem... redemit*. Id est, *weregild* solvit, quod erat pecuniaria mulcta pro cæso homine, cujus media pars ad publicam gazam, altera vero ad occisi propinquos pertinebat. *Weregild* cujusque homines, a principe ad servum, lege statutum erat. Legalis compensatio regi Ini a Cantuaritis soluta pro Mulli vel Mollonis cæde non minoris pretii fuit, juxta Saxonica Chronica, quam triginta millia librarum Anglicarum. Vide not. 26, § 35.

(7) *Regni anno tricesimo*, etc. Æthilredus, abdicato regno, monasticam vitam ingressus est Bardney, an. D. 704. cujus in locum successit nepos Coenrædus, vel Chenredus.

(8) *Privilegium quod sanctus Aldelmus a Roma, ut prædiximus attulit*. Vide supra not 33, § 34.

(9) *Quintoque regni anno Roman ire pergens*. Coenrædi abdicatio et ad Roman peregrinatio an. D. 709 ascribuntur.

(10) *Ut Beda refert*. Beda, Hist. eccles. lib. v. c. 13.

(11) *Chelredus*. Filius Æthelredi cognato suo suc- D cessit an. D. 709. (Beda, lib. v, c. 19, § 412.)

(12) *Inam*. s. c. e., *viam*, a. l., *vitia*, d. m.

(13) *Octo*., *ultra octo*, a. s.c. d. l. — Ceolrædus obiit an. D. 716. Beda, lib. v, c. 24, § 452.)

(14) *Ethelbaldo... Alwio fratre*. Ethelbaldus thronum conscendit a. D. 716. In Sax. Chron. Alwii filius dicitur.

(15) *A subjectis occisus*. Æthilbaldus cæsus est Seckington in Warwickshire, an. D. 757, a Beornrædo qui, hoc patrato scelere, regnum usurpavit.

(16) *Bernredus*. Beornrædus throno dejectus et occisus ab Offa est, an. D. 757.

(17) *Bonifacius*, etc. Bonifacius, cujus originale nomen Winfrith, Moguntinus archiepiscopus et Gemanorum apostolus denominatus, martyrium subiit in Frisia, die 5 Junii, an. D. 755. Suam monitoriam epistolam ad Æthilbaldum misit an. 745.

eronatus est, misit epistolam, (18) cujus hic par-
em subdam, ut videatur quam libere arguat vitia
am in gente Anglorum inolevisse, quæ Alewinus
imebat ventura esse. Simul et erit documentum
ngens, in ostiensis mortibus quorumdam regum,
uam districte Deus reos puniat, quos diu librata
ra expectat.

§ 80. « Domino carissimo, et in Christi amore
æteris regibus Anglorum præferendo, Ethelbaldo,
3onifacius archiepiscopus, legatus Germanicus Ro-
nanæ ecclesiæ, perpetuam in Christo caritatis salu-
em. Confitemur coram Deo, quia, quando prospe-
itatem vestram et fidem et bona opera audimus,
ætamur; (19) quando aliquid adversum, vel in eventu
bellorum, vel de periculo animarum, de vobis co-
gnoscimus, tristamur. Audivimus enim quod, elee- B
mosinis intentus, furta et rapinas prohibes, et pa-
cem diligis, et defensor viduarum et pauperum es;
et inde Deo gratias **113** agimus. Quod vero legi-
timum matrimonium spernis, si pro castitate faceres,
esset laudabile: sed quia in luxuria et in adulterio
etiam cum sanctimonialibus volutaris, est vitupera-
bile et damnabile; nam et famam gloriæ vestræ co-
ram Deo et hominibus confundit, et inter idololatras
constituit, quia templum Dei violasti. Quapropter,
fili carissime, pœnite (20) et memorare quam turpe
sit, ut tu, qui multis gentibus dono Dei dominaris,
ad injuriam ejus sis libidinis servus. Audivimus
præterea quod optimates pene omnes gentis Mer-
ciorum tuo exemplo legitimas uxores deserant, et
adulteras et sanctimoniales constuprent; quod, C
quam sit peregrinum ab honestate, doceat vos alienæ
gentis institutio: nam in antiqua Saxonia, ubi nulla
est Christi cognitio, si virgo in paterna domo, vel
maritata sub conjuge, fuerit adulterata, manu pro-
pria strangulatam cremant, et supra fossam sepultæ
corruptorem suspendunt; aut, cingulo tenus vesti-
bus abcissis, flagellant eam castæ matronæ et cul-
tellis pungunt, et de villa in villam missæ occurrunt
novæ flagellatrices, donec interimant. Insuper et
(21) Winedi, quod est fœdissimum genus hominum,
hunc habent morem; ut mulier, viro mortuo, se in
rogo cremati pariter arsura præcipitet. Si ergo gen-
tiles, Deum ignorantes, tantum zelum castimoniæ
habent, quid tibi convenit, fili carissime, qui Chri-
stianus et rex es? Parce ergo animæ tuæ; parce
multitudini populi tuo pereuntis exemplo, de quo- D
rum animabus redditurus es rationem. Attende et
illud: quod si gens Anglorum, sicut **114** in Fran-
cia et Italia, et ab ipsis paganis nobis improperatur,
spretis legitimis matrimoniis per adulteria defluit,

A nascitura ex tali commixtione sit gens ignava et
Dei contemptrix, quæ perditis moribus patriam
pessundet: sicut Burgundionibus et Provincialibus
et Hispanis contigit, quos Saraceni multis annis
infestarunt propter peccata præterita. Præterea
nunciatum est nobis, quod, multa privilegia eccle-
siarum et monasteriorum auferens, ad hoc auden-
dum duces tuo (22) exemplo provoces. Sed recogita,
quæso, quam terribilem vindictam Deus in ante-
riores reges exercuit ejus culpæ conscios, quam in
te arguimus. Nam Chelredum prædecessorem (23),
stupratorem sanctimonialium, et ecclesiasticorum
privilegiorum fractorem, splendide cum suis comi-
tibus epulantem spiritus malignus arripuit; et sine
confessione et viatico, cum diabolo sermocinanti,
et legem Dei detestanti, animam extorsit. Osre-
dum quoque, regem Deirorum et Berniciorum, ea-
rumdem culparum reum, ita effrænem egit, ut re-
gnum et juvenilem ætatem contemptibili morte
amitteret. (24) Karolus quoque, princeps Franco-
rum, monasteriorum multorum eversor, et eccle-
siasticorum pecuniarum in usus proprios commu-
tator, longa torsione et verenda morte consum-
ptus est (25).

§ 81. « Quapropter, fili carissime, paternis et
subnixis precibus deprecamur ut non despicias
consilium patrum tuorum, qui pro Dei amore celsi-
tudinem tuam appellare satagunt. Nihil enim bono
regi salubrius quam si talia commissa, cum arguun-
tur, libenter emendentur; quia per Salomonem
dicitur. (26) « Qui diligit disciplinam, diligit **115**
« sapientiam. » Ideo, fili carissime, ostendentes con-
silium justum, contestamur et obsecramus per vi-
ventem Deum, et per Filium ejus Jesum Christum,
et per Spiritum sanctum, ut recorderis quam fugi-
tiva sit vita præsens et quam brevis, et quam mo-
mentanea delectatio spurcæ carnis, et quam ignomi-
niosum sit ut brevis vitæ homo mala exempla in
perpetuum posteris relinquat. Incipe ergo meliori-
bus moribus vitam componere, et præteritos er-
rores juventis corrigere, ut hic coram hominibus
laudem habeas, et in futuro æterna gloria gaudeas.
Valere celsitudinem tuam, et in bonis moribus pro-
ficere, optamus. »

§ 82. Hujus epistolæ competentes particulas huic
libello pro rerum notitia insui, partim auctoris ver-
bis, partim meis, longas sententias, ut videbatur,
abbrevians: cujus facti non injuste veniam paci-
scar, quia ad historiæ ordinem festinantibus velo-
citate dictionis consulendum erat. Porro misit idem

(18) *Cujus hic partem subdam*. Hæc epistola
integra exstat in Wilkins's *Concil.*, vol. I, p. 87, et in
Spelm. *Conc.*, vol. I, p. 232.

(19) *Quando*. d. e. m., *quando autem*, a. s. c. l.

(20) *Pœnite*. a. c. e. l., *pœniteat te*, s., *pœnitere*,
. m.

(21) *Winedi*. Winedi juxta Vistulam, prope Bal-
cum mare degebant. Cod. Cæsar. pariter legit
Winedi; at Wilkins, *apud Persas*.

(22) *Tuo*. d. e. m., *tuos*, a. s. c. l.

(23) *Prædecessorem*. c. d. e. m., *prædecessorem
tuum*, a. s. l.

(24) *Karolus*. Martellus.

(25) *Consumptus est*, e., post *est*. a. s. c. d. l.
legunt. *Et infra*.

(26) *Qui diligit*. Prov. XII, 1.

Bonifacius (27) Cuthberto archiepiscopo ejusdem A tenoris epistolam, hoc adjiciens, ut clericos et sanctimoniales de tenuitate et pompa vestium argueret. Præterea, ne miraretur quod alienum negotium ageret, cum sua nihil interesset quomodo et quibus moribus Anglorum gens viveret, sciret se a Gregorio papa tertio sacramento astrictum ne conterminarum gentium mores apostolicæ notitiæ subtraheret; quapropter, blandis admonitionibus non succedentibus, acturum se ne hujusmodi vitia papam laterent. Sane de tenuitate vestium clericalium (28) Alcwinus Adelardum archiepiscopum, successorem Cuthberti, oblique castigat, **116** monens, ut cum Romam vadens Karolum magnum imperatorem, nepotem Karoli de quo superius Bonifacius locutus est, visitaret, non adduceret clericos vel monachos B versicoloribus et pompaticis vestibus indutos, quod non solerent Francorum clerici nisi religiosis vestibus amiciri.

§ 83. Nec inanes esse potuere tanti viri epistolæ, quas ille legationis suæ, et (29) compatriotarum amoris intuitu, vigilatis sensibus emittebat. Namque et Cuthbertus archiepiscopus et rex Ethelbaldus concilium coegere, emendaturi superflua quæ ille increpasset. (30) Cujus synodi actionem, multo gyro verborum volutatam, nunc supersedeo intexere, quia, ut opinor, convenientius (31) alium laboris nostri locum occupabit (32), cum ad recensionem (33) episcoporum ventum fuerit; sed quia regum res in manu habemus, scriptum Ethelbaldi, devotionis ejus index (34), quod in eodem concilio factum est, subnectam: C

§ 84. « (35) Plerumque contingere solet, pro incerta temporum vicissitudine, ut ea quæ multarum fidelium personarum testimonio consilioque **117** roborata fuerint, fraudulenter per contumaciam plurimorum, et machinamenta simulationis, sine ulla consideratione rationis, periculose dissipentur; nisi auctoritate litterarum, et testamento chirographorum, æternæ memoriæ inserta sint. Quapropter ego Ethelbaldus, rex Merciorum, pro amore cœlestis patriæ, et remedio animæ meæ, studendum esse providi (36) ut eam per bona opera liberam efficerem ab omni vinculo peccatorum (37). Dum enim mihi omnipotens Deus per misericordiam clementiæ suæ, absque ullo antecedente merito, sceptra regiminis largitus est, ideo libenter ei ex eo quod dedit retribuo. Hujus rei gratia hanc (38) donationem me vivente concedo, ut omnia monasteria et ecclesiæ regni mei a publicis vectigalibus, et operibus, et oneribus, absolvantur; nisi instructionibus arcium vel pontium, quæ nulli unquam relaxeri possunt. Præterea habeant famuli Dei (39) propriam libertatem in fructibus sylvarum et agrorum, et in captura piscium; nec munuscula vel regi vel principibus præbeant, nisi voluntaria; sed liberi Deo serviant, » et cætera.

§ 85. Bonifacio successit (40) Lullus, et ipse natione Anglus, de cujus sanctitate et vita (41) beati (42) Goaris loquitur, et hi versus, quod jam inde a pueritia memini me audisse, protestantur:

Antistes Lullus, quo non est sanctior ullus:
Pollens divina, tribuente Deo, medecina
Occurrit morbis, ut totus prædicat orbis.

118 § 86. Verumtamen, ut historiam repetam, successit Ethelbaldo (43) Offa, quinto genu Pendæ abnepos, vir ingentis animi, et quia quæ mente concepisset efficere proponeret, regnavitque anno uno minus quadraginta. Hujus gesta cum considero, animus hæret in dubio utrum probem an improbem. Ita in uno eodemque homine modo virtutibus se vitia palliabant, modo virtutes vitiis succedebant, ut ambigeres.

Quo teneres modo mutantem Protea vultus (44).

Singulorum documenta sermo percurret. (45) Cum rege West-Saxonum Kinewulfo aperto marte con-

(27) *Cuthberto*, etc. Epistola ad Cuthbertum, Cantuaritanum archiepiscopum, edita est in Wilkins's *Concil.* vol. I, p. 90; et in Spelm. *Conc.* vol. I, p. 237.

(28) *Alcwinus*. Vide Alcuin. Op. tom. I, p. 84, epist. 63, not.

(29) *Suæ, et*. s. c. d. e.; post *suæ*, a. legit. *memor*, omit. *et*; l. omit. *et* post *suæ*.

(30) *Cujus synodi actionem*. Vide Wilkins's *concil.*, vol. I, p. 94. Malmesburiensis (*De gestis pontif.*) D hanc synodum in anno 747 collocat; MS. Florentii Worcestr. (in Corporis Christi colleg., Oxonii) in anno 748. Regis Æthilbaldi charta, quam in hac synodo concessam dicit Malmesburiensis, an. inscribitur 749, tricesimo tertio Æthilbaldi regni. Si igitur Clofesho synodus anno 747 habita sit, ut fide digniores auctores affirmant, Æthilbaldi charta, quæ insuper Godmundeslaech data inscribitur, in hac synodo concedi non potuit. Æthilbaldus confirmavit privilegium Wihtraedi Cantuariensis in concilio Clofesho habito a. d. 752, quo in errorem induci potuit Malmesburiensis.

(31) *Alium laboris nostri locum*. Vide Malmes. De gestis pontific. lib. I: De archiepiscopis Dorobernensibus. *Script. post Bedam*, Lond. 1596. p. 112.

(32) *Occupabit*. e., *occupabunt*, a. s. d. l., *obtinebunt* c.

(33) *Recensionem*. s. c., *recensitionem*, d. e. l.

(34) *Quod in eodem concilio factum est*. Vide supra, not. 30.

(35) *Plerumque Deo serviant*. Æthilbaldi charta, de qua hæc excerpta sunt, edita est integra in *cod. dipl. ævi Saxon.* tom. I, p. 119, nº XCIX.

(36) *Providi*. d. e. m., *prævidi*, a. s. c. l.

(37) *Peccatorum*. s. c. d. e., *delictorum*, a. l.

(38) *Hanc*. s. c. d. e., omitt. in a. l.

(39) *Dei*. s. c. d. e., omitt. in a. l.

(40) *Lullus*. Lullus in sedem Moguntinam ab ipso Bonifacio ipsius successor designatus est a. d. 755.

(41) *Et vita*. c. d. e. m., *in vita*, a. l.

(42) *Goaris*. c. d. l. m., post *Goaris* a. *legit scriptor*. Vide Vitam S. Goaris, *Act. SS. ord. S. Bened* sæc. II, p. 276.

(43) *Offa*. Expulso Beornrædo Offa, ex consensu omnium, regno successit, a. d. 757.

(44) *Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?*
(Hor. lib. I, Ep. I, lin. 90.)

(45) *Cum rege West-Saxonum Kinewulfo*. Vide § 42, not. 81.

gressus (A. D. 777) palmam leviter obtinuit, quamvis esset ille bellator non ignobilis. Idem, cum magis sibi dolo æstimaret successurum, (46) regem Ethelbribtum, magnarum promissionum lenociniis ad se accitum, et intra palatium suum fraudulentis assentationibus delinitum, inopinate capite spoliari fecit, regnumque Orientalium Anglorum, quod ille tenuerat, indebite pervasit.

§ 87. (47) Reliquias beati Albani, ad illud tempus obscure reconditas, et reverenter elevari, et in scrinio, quantum regia magnanimitas poterat, gemmis et auro decorata componi præcepit; basilica pulcherrimi operis ibi ædificata, et monachorum congregatione adunata. Idemque in Deum pervicax, (48) sedem archiepiscopatus, olim **119** Cantuariæ fundatam, in Lichefeldam transferre conatus est, invidens scilicet Cantuaritis archiepiscopatus fastigium. Quapropter Lanbrihtum archiepiscopum, multis sudoribus fatigatum, crebraque sedis apostolicæ et nova et vetera edicta proferentem, tandem omnium prædiorum quæ intra terminos suos erant, et episcopatuum ditione, privavit. Per Adrianum igitur apostolicum, quem verisimilibus assertionibus diu fatigaverat, (sicut occupatis animis multa illicita subtrahi et subripi possunt,) obtinuit ut archiepiscopatus Merciorum apud Lichefeldam esset (A. D. 790), omnesque pontifices Merciorum provinciæ illi subjicerentur, quorum hæc fuere nomina; Denebertus Wigornensis episcopus, Werenbertus Legacestrensis, Edulfus Sidnacestrensis, Wulheard Herefordensis; et episcopi Orientalium Anglorum, Alheard Helmanensis, Titfrid Dammucensis; vocabatur autem episcopus Lichefeldensis Aldulfus. Remanserunt vero archiepiscopo Cantuariensi episcopi quatuor; Londoniensis, Wintoniensis, Rofensis, Selesiensis. Horum episcopatuum quidam adhuc manent, quidam alias translati (49), quidam venali ambitu alteris uniti; nam Legacestrensis, et Sidnacestrensis, et Dammucensis (incertum quo eventu) hodie non extant. Nec porro in his rapacitas Offæ stetit, sed multarum ecclesiarum, inter quæ Malmesbiriensis, prædia publicus expilator abrasit: sed non diu canonicas regulas hæc temeravit iniquitas; namque mox successor Offæ Kenulfus, nulli ante se regi potentia vel religione **120** impar, missa Leoni A Adriani successori epistola, Æthelardum successorem Lambrihti in pristinam dignitatem sublevavit; unde Albinus (50) in epistola ad eumdem Æthelardum: « (51) Audita prosperitate itineris vestri, et reversionis in patriam, et quomodo ab apostolico suscepti fuistis, toto cordis affectu gratias egi Domino Deo nostro, qui magno clementiæ dono prospero itinere vestram viam direxit, et dedit vobis gratiam in conspectu apostolici, votique compotem redire in patriam concessit, et (52) primi doctoris nostri sacratissimam sedem ad pristinam dignitatem per te iterum exaltare dignatus est. » Regalis igitur epistolæ partem, simul et pontificalis, apponere dignum reor, quamvis anticipare temporum seriem videar; sed ideo hoc faciam, quia difficilius B contexto interrupta, quam absolvo instituta.

§ 88. « (53) Domino beatissimo et vere amantissimo (54) Leoni, sanctæ et apostolicæ sedis Romanæ pontifici, Kenulfus gratia Dei rex Merciorum, cum episcopis, ducibus, et omni sub nostra ditione dignitatis gradu, sincerissimæ dilectionis in Christo salutem. Gratias omnipotenti Deo semper agimus, qui ecclesiam, suo pretioso sanguine adquisitam, inter diversas mundi hujus procellas, novis semper, prioribus ad vitam sumptis, suescit ducibus ad portum salutis attrahere, eamque nova luce infundere, quatenus nullo sit tenebrarum errore fuscata, sed viam veritatis inoffenso pede **121** gradiatur: unde merito omnis per orbem exultat ecclesia, quia cum omnium verus Remunerator bonorum gloriosissi- C mum gregis sui pastorem Adrianum perpetuo remunerandum super æthera duxisset, suis tamen ovibus pia erexit providentia prævium, qui scit ovile Dominicum ad caulas non inferius vitæ agitare. Nos quoque merito, quos extremitas orbis tenet, eodem modo præ cæteris gloriamur, quia illius sublimitas nostra salus est, illius prosperitas nobis perennis exultatio; quia unde tibi apostolica dignitas, inde nobis fidei veritas innotuit: quapropter opportunum arbitror tuis sanctis jussionibus aurem obedientiæ nostræ humiliter inclinari, et quæ tuæ pietati rite nobis sequenda videantur toto nisu implenda; quæ vero rationi contrario deprehensa fuerint citius declinanda, ac interim a nobis omnimodis (55) resecanda. Sed modo ego Kenulfus, gratia Dei rex, ex-

D

(46) *Regem Ethelbrihtum... capite spoliari fecit.* Æthelberhtus, Orientalium Anglorum rex, jussu Offæ interfectus est. a. d. 793.

(47) *Reliquias B. Albani.* Anno 793, monasterium ædificare cœpit Offa in honorem S. Albani, cujus reliquias illic locandas curavit, quingentos et septem annos post ejus obitum. Vide Vitam Offæ, editioni Matthæi Paris annexam. Lond. 1640.

(48) *Sedem archiepiscopatus*, etc. Nondum defuncto Jaenberhto, sive ut sæpe falso vocatur *Lamberto*, Cantuaritarum archiepiscopo, a. d. 791, rex Offa, ex Adriani papæ auctoritate, Lichefeldam in archiepiscopalem sedem erexit. Jaenberthum inter et Offam de hac re contentio anno probabiliter 785 exsurrexit, siquidem juxta Saxonica Chronica hoc anno aliqua suæ sedis parte spoliatus est. Vide etiam Florent. Wigorn., anno 785, et Vit. Offæ, p. 21.

(49) *Quidam alias translati.* a. s. c. d. l. m., omitt. in e.

(50) *Albinus.* a. d. e. l., *Alcuinus*, s. c. Vide § 65, not. 99.

(51) *Audita prosperitate... dignatus est.* Vide Alcuin. Op., tom. I, p. 84, epist. 63.

(52) *Primi doctoris nostri.* S. Augustini, archiep. Cantuar.

(53) *Domino beatissimo*, etc. Hanc epist. edidit. Wilkins, *Concilia*, vol. I, p. 163, ex Malmesbur.

(54) *Leoni.* Leo III, electus papa 26 Dec. 795, obiit 11 Junii 816. Vide § 68, not. 35.

(55) *Omnimodis.* a. c. d. l. m.; *omnimodo*, s.; *omnimode* e.

cellentiam tuam humilis exoro, ut te sine offensione A animi vestri, de profectu nostro, ut optamus, liceat alloqui, quatenus me in gremium pietatis tuæ tranquilla pace percipias, et quem meritorum nulla facultas erigit, larga benedictionis tuæ ubertos ad plebem suam regendam locupletet; ut una mecum gentem, quam vestra apostolica auctoritas fidei rudimentis imbuit, per intercessionem tuam contra impetus exterorum Omnipotens erigat, et per se regnum, quod ipse Deus dedit nobis, dilatare dignetur. Hanc benedictionem omnes, qui ante me sceptro præfuere Merciorum, meruerunt ab antecessoribus tuis adipisci; hanc ipse humilis peto, et a vobis (o sanctissimi!) impetrare cupio, quatenus in primis adoptionis sorte me tibi filium suscipias, sicuti te in patris persona diligo, et totis obedientiæ B **122** viribus semper amplector. Decet enim inter tantas personas fides sancta servari, et inviolata caritas custodiri; quia paterna pietas filiorum felicitas in Deo esse credenda est, (56) secundum illud Ezechiæ, « Pater filiis notam faciet veritatem tuam, Domine. » In quibus verbis te (amande genitor) imploro, ut filio tuo, tam si indigno, veritatem Domini tuis verbis sacrosanctis notam facere non deneges, ut per tuam sanam eruditionem, Deo adjuvante, ad melioris vitæ propositum merear pervenire. Quin etiam, dulcissime, cum omnibus episcopis nostris, et cujuscunque apud nos dignitatis persona, deprecor uti nobis de multimodis inquisitionibus, super quibus maximam subtilitatem vestram dignum duximus perquirere, benigne respondeas, ne C sanctorum traditio patrum, et ab illis tradita nobis regula, quasi incognita per aliquid vitietur in nobis; sed sermo tuus directus nobis in caritate et mansuetudine veniat, ut per Dei misericordiam profuturum in nobis perficiat fructum. Primum namque est quod pontifices nostri ac peritissimi quique in nobis dicunt quod contra canones et apostolica statuta, quæ nobis a patre beatissimo Gregorio dirigente statuta sunt, sicut vos scitis, auctoritas Dorovernensis metropolitani in duas scindatur parochias, cujus (eodem patre mandante) ditioni subjacere debent episcopi duodecim, sicut per ecclesias nostras legitur in epistola quam fratri et coepiscopo Augustino direxit de duobus Londoniæ et Eboracæ metropolis episcopis, quam etiam apud vos haberi non dubitamus. Sed ipse primum pontificalis apex, D qui tunc Londoniæ sub honore et ornamento pallii fuerat conscriptus, pro eo Dorovernensi oblatus est, atque concessus. Nam **123** quia beatæ recordationis Augustinus, qui verbum Dei, imperante Gregorio, Anglorum genti ministrabat, et gloriosissime ecclesiis præfuit Saxoniæ, in eadem civitate diem obiit, et corpus illius in basilica beati Petri apostolorum principis, quam successor ejus Laurentius sacravit, conditum fuisset, visum est cunctis gentis nostræ sapientibus quatenus in illa civitate metropolitanus honor haberetur ubi corpore pausat (57) qui his partibus fidei veritatem inseruit. Cujus itaque, sicut vos scitis, dignitatis honorem primum rex Offa, propter inimicitiam cum venerabili Lanberto et gente Cantuariorium acceptam, avertere, et in duas parochias dissipare, nisus; et piissimus coepiscopus et antecessor vester Adrianus, rogatu prædicti regis, facere cœpit quod prius nemo præsumpsit, et Merciorum præsulem pallio extulit. Neutrum tamen ex his culpamus, quos Christus, ut credimus, æterna victoria triumphat. Sed tamem excellentiam vestram humiles exoramus, quibus a Deo merito sapientiæ clavis collata est, ut super hac causa cum sapientibus vestris quæratis, et quicquid vobis videatur, nobis postea servandum, rescribere dignemini; ne tunica Christi inconsutilis alicujus inter nos dissensionis scisma patiatur, sed per vestram sanam doctrinam, ut desideramus, ad veræ pacis unitatem dirigatur. Magna enim humilitate simul et dilectione hæc tibi scripsimus, papa beatissime, clementiam tuam profusius precantes quatenus ad ea, quæ a nobis necessario explicita sunt, benigne et juste respondeas. Sed et illam epistolam, quam Ethelardus archiepiscopus coram cunctis provincialibus episcopis nostris multiplicius de suis, ac **124** totius Britanniæ causis et necessitatibus, tibi scripsit, pio amore perscrutari digneris, et quicquid de rebus, quæ in ea scripta sunt, fidei normula poscat, pagina nobis veritatis patefacere memineris: ergo præterito anno legationem meam etiam et episcoporum per Wadan abbatem misimus; at ille, accipiens illam legationem, segniter, imo insipienter, deduxit. Sed modo tibi modicum, amoris gratia, munus per Birine presbyterum et Fildas et Cheolberth ministros meos (pater amande), mitto, quod est centum viginti mancusas (58), cum litteris, precans te ut benigne suscipias, et benedictionem tuam nobis donare digneris. Omnipotens Deus te longævo tempore ad laudem suæ sanctæ ecclesiæ custodiat incolumen. »

§ 89. « (59) Domino excellentissimo filio Kenulfo, regi Merciorum provinciæ Saxoniæ, Leo papa. Veniens ad sacratissima limina beatorum apostolorum Petri et Pauli, tam orationis vota fideliter solvens, quamque nostræ apostolicæ sedi causam sui sacerdotii suggerens, reverendissimus et sanctissimus frater noster Ethelardus archiepiscopus Dorovernensis ecclesiæ obtulit nobis vestræ regalis excellentiæ syllabas; quibus in duabus epistolis a vobis

(56) *Secundum illud Ezechiæ.* Isa. XXXVIII, 19.

(57) *Corpore pausat.* c. d. e. m.; *corpus pausat*, l.; *corpus ejus pausat*, a. s.

(58) *Mancusas.* Dubium est manci prætium aliquando idem esse ac Anglica *mark* videtur; alias triginta *pence* illius temporis pecuniæ, seu septem *shillings* et sex *pence* parem esse supponitur. (*Sharpe.* 90).

(59) *Domino excellentissimo... observandum tradidimus.* Hæc epistola edita est apud Wilkins *Concilia*, vol. I, p. 165 ex Malmesburiensi.

directis, plenis fidei rectæ, magnam humilitatem vestram reperientes, omnipotenti Deo referimus grates, qui vestram prudentissimam excellentiam in omnibus ornavit ac decoravit, erga beatum Petrum apostolorum principem, et nobiscum habere dilectionem, et in omnibus apostolicis humiliter consentire censuris. Porro in **125** una ex illis epistolis reperimus qualiter gratia nostræ apostolicæ functionis, si juxta fuissetis, animam vestram pro nobis posuissetis benigne; immo et nostræ prosperitati multum in Domino congaudeatis, et quando nostræ dulcissimæ admonitionis litteræ ad vestræ unanimitatis perveniunt aures, cum omni suavitate cordis et gaudio spiritali, quasi filii, paternum munus suscipere fatemini. Fatebatur vero et hoc, quod aliquantulam ex vestra facultate benedictionem nobis offerri demandastis, id est centum viginti mancusas (60), quas cum magno amore pro animæ vestræ salute suscepimus. Et prædictus archiepiscopus cum sociis suis honorifice ac benigne a nobis susceptus est, et adjuvari eum in suis necessitatibus libenter fecimus. Interea credentes vestræ prudentissimæ excellentiæ, ubi ferebatur in ipsis tuis regalibus apicibus quod nostris apostolicis sanctionibus nullus Christianus contraire præsumit; ideo totis nisibus nostris ea quæ tuo regno expediunt emittere atque prædicare conantur, ut ea quæ vobis prælatus frater noster Ethelardus archiepiscopus, seu tota synodus evangelicæ atque apostolicæ doctrinæ sanctorumque patrum, nec non prædecessorum sanctorum nostrorum pontificum, canonica censura prædicante, vestræ regali excellentiæ, seu cunctis principibus gentis vestræ, et universo populo Dei, edisserit, nequaquam in orthodoxa eorum doctrina quippiam resistere debeatis, Domino ac Redemptore nostro in evangelio dicente, ubi ait. (61) *Qui vos recipit, me recipit; et qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet*. Quanto magis pro ipso sæpedicto archiepiscopo, quem nobis valde **126** nimisque collaudastis, sicuti et est videlicet clarissimus atque peritissimus (62), et quia illum scitis prudentem, bonis ornatum moribus, Deo et hominibus dignum; ecce (fili dulcissime et amantissime atque præstantissime, rex bone,) in his tuis assertionibus collaudamus Deum omnipotentem qui talem vobis demonstravit antistitem, qui, sicut verus pastor, indicere verbis secundum doctrinam sanctarum scripturarum dignam pœnitentiam valet, et eruere, qui sub ditione sacerdotali ejus existunt, animas eorum ex inferno inferiore, et ab igne inextinguibili deducens eos et infraducens in portum salutis, et offerre pro illis hostiam dignam et immaculatam in conspectu divinæ majestatis omnipotenti Deo. Et quia multum nobis prænominatus archiepiscopus in omni sanctitate sua et vitæ conversatione ultro citroque placuit, valde nimis ei credentes, ex auctoritate ei beati Petri apostolorum principis, cujus vel immeriti vices gerimus, talem præbuimus præsulatum, ut si quispiam ex subjectis suis, tam regibus et principibus quamque universo populo, transgressus fuerit Dominica mandata, excommunicet eum usque pœniteat, et, si impœnitens fuerit, sit vobis sicut ethnicus et publicanus. De vero Ethelardo jam facto archiepiscopo Dorovernensis ecclesiæ, sicut a nobis poposcit vestrorum præsulum excellentia, ut ei justitiam faceremus de ipsis diœcesibus suis, tam episcoporum quamque monasteriorum, quibus illicite, ut vos cognovistis, expoliatus est, et a venerabili sede ejus, quas dudum tenuit, ablatæ sunt, nos, per omnia enucleatius trutinantes, in sacro scrinio nostro reperimus sanctum Gregorium, prædecessorum (63) nostrum, **127** in integro ipsam parochiam numero duodecim (64) beato Augustino syncello suo archiepiscopo tradidisse, et confirmasse episcopos consecrandi. Unde et nos (veritate ipsa reperta) ordinatione seu confirmatione nostra apostolica auctoritate eas illi in integro, sicut antiquitus fuerunt, constituentes reddidimus, et privilegium confirmationis, secundum sacrorum canonum censuram, ecclesiæ suæ observandum tradidimus. »

§ 90. Offa interea, ne sibi fraudi forent dure in provinciales admissa, undique amicos reges venans, pacemque concilians, (65) Brithrico regi West-Saxonum filiam Edelburgam nuptum dedit (A. D. 787). Karolum magnum regem Francorum frequentibus legationibus amicum paravit, quamvis non facile quod suis artibus conduceret in Karoli animo invenerit: discordaverant antea, adeo ut magnis motibus utrobique concurrentibus, etiam negotiatorum commeatus prohiberentur. Est epistola Albini (66), hujusce rei index, cujus partem hic apponam, documentum ingens magnanimitatis et fortitudinis Karoli, qui omnem ætatem triverit in bellis contra paganos Deo rebelles.

§ 91. (67) Antiqui, inquit, Saxones, et omnes Fresonum populi, instante rege Karolo, alios præmiis et alios minis solicitante, ad fidem Christi conversi sunt; sed anno transacto idem rex cum exercitu irruit super Sclavos, eosque subegit suæ ditioni. Avares, quos nos Hunos dicimus, exarserunt in Italiam, et, a ducibus præfati regis Christianis su-

(60) *Mancusas*. s. c. e., *manculas*, a. d. l.

(61) *Qui vos... prophetæ accipiet*. Matth. x, 40, 41.

(62) *Clarissimus atque peritissimus*. s. c. d. e.; *clarissimus, dignissimus, carissimus, atque peritissimus*. a. l.

(63) *Nostrum*. s. c. e.; post *nostrum*, a. l. legunt *in ipsa sancta sede, omnia*. d m. similiter legunt, omisso *nostrum*.

(64) *Duodecim*. a. s. c. e. l, *duodecim episcoporum*, d. m.

(65) *Brithrico regi West-Saxonum filiam Edelburgam nuptum dedit*. Vide § 43 not. 100.

(66) *Epistola Albini*. Hæc epistola integre edita est ab Usshero. (*Veterum epistolarum Hibernicarum Sylloge*, 4º, Paris, 1665) epist. 18, p. 36 et Alcuin. Op. tom. I, p. 6, ep. 3.

(67) *Antiqui Saxones*. i. e. Westphalienses.

perati, domum cum opprobrio reversi **128** sunt. Similiter et super Bulgariam irruerunt, qui et ipsi ab exercitu Christiano superati et dispersi sunt. Etiam et ejusdem Christianissimi regis duces et tribuni multam partem Hispaniæ tulerunt a Saracenis quasi trecenta millia in longum per maritima; sed heu, proh dolor! quod iidem maledicti Saraceni (qui et Arageni) tota dominantur Affrica et Asia Majori maxima ex parte. Nescio quid de nobis venturum sit : aliquid enim dissensionis, diabolico fomento inflammante, nuper inter regem Karolum et regem Offam exortum est, ita ut utrinque navigatio interdicta negotiantibus cesset. Sunt qui dicant nos pro pace esse in illas partes mittendos.

§ 92. In his verbis, præter illa quæ superius notavi, poterit curiosus animadvertere quantum jam annorum effluxerit ex quo Saraceni Africam et Asiam Majorem invaserint. Et profecto, nisi Dei clementia ingenitum robur Francorum imperatorum animasset, pridem Europam subjugassent. Adeo contemptis imperatoribus Constantinopolitanis Siciliam et Sardiniam et Baleares insulas, et pene omnes terras quæ pelago cinguntur, præter Rhodum et Cretam et Ciprum, occupaverant : sed nostris diebus per Northmannos Siciliam, per Pisanos Corsicam et Sardiniam, per Francos et omnis generis ex Europa Christianos magnam partem Asiæ, et ipsam Jerusalem, relinquere coacti sunt; de quibus quia in sequentibus (68) amplior erit narrandi locus, nunc ex verbis Karoli fœdus firmum inter eum et Offam compactum subjiciam.

§ 93. (69) Karolus, gratia Dei (70) rex Francorum et **129** Longobardorum, et patricius Romanorum, viro venerando et fratri carissimo Offæ regi Merciorum salutem. Primo gratias agimus omnipotenti Deo de catholicæ fidei sinceritate quam in vestris laudabiliter paginis reperimus exaratam. De peregrinis vero, qui, pro amore Dei et salute animarum, suarum beatorum apostolorum limina desiderant adire, cum pace sine omnni perturbatione vadant, sed si aliqui, non religioni serventes, sed lucra sectantes, inveniantur inter eos, locis opportunis statuta solvant thelonia. Negotiatores quoque volumus, ut ex mandato nostro patrocinium habeant in regno nostro legitime, et si in aliquo loco injusta affligantur oppressione, reclament se ad nos vel nostros judices, et plenam jubebimus justitiam fieri. Cognoscat quoque dilectio vestra, quod aliquam benignitatem de dalmaticis nostris vel palliis ad singulas sedes episcopales regni vestri vel (71) Ethelredi direximus in eleemosinam domini apostolici Adriani, deprecantes ut pro eo intercedi jubeatis; nullam habentes dubitationem beatam illius (72) animam in requie esse, sed ut fidem et dilectionem ostendamus in amicum nobis carissimum. Sed et de thesauro humanarum rerum, quem Dominus Jesus nobis gratuita pietate concessit, aliquid per metopolitanas civitates direximus; vestræ quoque dilectioni unum baltheum et unum gladium Huniscum, et duo pallia serica.

§ 94. Hæc saltuatim verba epistolæ decerpens, iccirco apposui, ut posteris elucescat amicitia Offæ et Karoli; cujus familiaritate fretus, licet multorum impeteretur odio, dulci tamen vitam consumpsit otio, et (73) Egfertum filium, ante mortem **130** suam in regem inunctum, (74) successorem dimisit. Ille sedulo paternæ immanitatis vestigia declinans, privilegia omnium ecclesiarum, quæ seculo suo genitor attenuaverat, prona devotione revocavit. Prædium quoque, quod pater Malmesbiriæ abstulerat, reddidit in manu Cuthberti tunc illius loci abbatis, hortatu Ethelardi archiepiscopi Cantuariæ, strenui sane et Deo digni viri, quem abbatem ibi fuisse ante Cuthbertum constans opinio asseverat (75). Itaque cum spes egregiæ indolis primis annis Egferti adoleret, sæva mors vernantis ætatis florem messuit; (76) unde Osberto patricio Albinus : Non arbitror quod nobilissimus juvenis Egfertus propter peccata sua mortuus sit, sed quia pater suus pro confirmatione regni ejus multum sanguinem effudit, (77) Post quatuor ergo menses regni excedens, Kenulfum, quinto genu nepotem Pendæ ex fratre Kenwalkio, regem constituit.

§ 95. Kenulfus, in primis magnus vir et virtutibus famam supergrediens, nihil quod livor digne carperet unquam admisit; domi religiosus, in bello victoriosus, vir cujus laudes merito nitentur in altum, quamdiu æquus arbiter in Anglia invenietur, laudandus tum regni sublimitate, **131** tum mentis humilitate, quia enituit amplissime quando, (78) ut supra diximus, dignitatem (79) Cantuariam labefa-

(68) *Sequentibus.* c. d. e. m., *consequentibus*, a. s. l.

(69) *Karolus... serica.* Epistola Caroli Magni edita est apud Wilkins. *Concilia*, vol. I, p. 158, et in Alcuin. Op. tom. II, App. p. 618.

(70) *Gratia Dei.* s. c. d. e. m., omitt. in a. l.

(71) *Ethelredi.* Æthelredus vel Æthelberhtus, Northanimbrorum rex, obiit 19 April. 796.

(72) *Animam in requie esse.* Adrianus obiit 25 Decemb. 795.

(73) *Egfertum filium, ante mortem suam in regem inunctum.* Ecgfrithus inunctus est rex, patre adhuc superstite, a. d. 787.

(74) *Successorem dimisit.* Obiit Offa die 29ª Julii, a. D. 796, successoremque habuit filium suum Ecgfridum qui eodem anno defunctus est. Quædam Sax. Chron. exemplaria, Florentius Worcestr. et alii Offæ obitum non recte in anno 794 ponunt. Caroli Magni epistola ad Offam, ante April. an. 796 scripta, Adriani mortis mentionem facit, unde sequitur Offam supervixisse summo pontifici cujus obitus die 25ª Decembris an. 795 accidit.

(75) *Asseverat.* c. e.; post *asseverat*, a. s. d. l. m. legunt : *hoc argumenti assumens quod defunctum se eo loci tumulari fecerit.*

(76) *Unde patricio Alberto Albinus.* Observat editor Operum Alcuini (tom. I, p. 74, not.), quod epistolam de qua Malmesburiensis locum hunc sumpsit ignota est.

(77) *Post quatuor*, etc. Ecgfridus obiit post aliquot tantum regni menses, et Cœnuulfus in ejus locum successor est designatus.

(78) *Ut supra diximus.* Vide supra § 87.

(79) *Cantuariam.* e; *Cantuariæ*, a. s. c. d. l. m.

ctatam refecit; parum faciens rex mundanum in sua provincia superficium, dummodo antiquitus statutum non transgrederetur tramitem canonum. Contra Cantuaritas successivum ab Offa suscipiens odium, regionem illam valide afflixit (80); regemque eorum Edbrithtum cognomine Pren (81) vinctum abduxit, sed non multo post, humana miseratione mollitus, solvendum curavit : nam apud Winchelcumbam, ubi ecclesiam, quæ adhuc superest, Deo exædificaverat, ipsa dedicationis die regem captivum ad altare manumittens libertate palpavit, memorabile clementiæ suæ spectaculum exhibens. Aderat ibidem munificentiæ regiæ applausor (82) Cuthredus, quem ille Cantuaritis regem præfecerat. Sonabat basilica plausibus, platea fremebat discursibus, quod (83) in conventu tredicem episcoporum, decem ducum, nullus largitatis pateretur repulsam, omnes suffarcinatis marsupiis abirent; nam præter illa xenia quæ magnates susceperant, inæstimabilis scilicet pretii et numeri, in utensibus, vestibus, equis electissimis, omnibus qui agros non habebant libram argenti, presbyteris mancam auri, monachis solidum unum, postremo toti populo multa erogavit. Idem monasterium cum magnis redditibus, quantum hoc **132** tempore incredebile videatur, ampliasset, (84) vicesimo quarto regni anno funere suo honoravit (85). Filius ejus Kenelmus, puer admodum a sorore Quendrida innocue cæsus, nomenque et decus martyrii adeptus ibidem pausat.

§ 96. Post illum regnum Merciorum nutabundum, et, ut ita dicam, exangue, nihil quod littera dignetur comminisci habuit (86); sed, ne quis nos arguat semimutilatam historiam interrumpere, regum succedentium nomina transcurram. (87) Cheolwulfus frater Kenulfi, uno anno regnans, altero a Bernulfo expulsus est : (88) Bernulfus, tertio regni anno ab Egbirhto rege West-Saxonum victus et fugatus, mox ab Orientalibus Anglis occisus est, quod ille Orientalem Angliam, ut debitum Merciis regnum a tempore Offæ, invadere tentasset. (89) Ludecanius ab eisdem Anglis post biennem potestatem, ultionem antecessoris animo intendens, oppressus est (90) Withlacus, in initio regni ab eodem Egbirhto sub jugum missus, regnavit annis tredecim, et illi et filio capitis et pecuniarum tributa persolvens. Eadem sorte **133** (91) Berthtwulfus tredecim regnans annis, novissime a piratis Danorum ultra mare fugatus est. (92 (Burhredus, accepta Ethelspida filia regis Athulfi filii Egbirhti, affinitate illius et vectigalium pensionem et hostium deprædationem consolatus est; sed post viginti duos annos ab eisdem patria deturbatus, Romam diffugit, ibique apud Scholam Anglorum in ecclesia sanctæ Mariæ tumulatus est. (93) Uxor ejus, tunc quidem in patria residens, sed postea virum secuta, apud Papiam extremam sortem incurrit. Tunc regnum illud, a Danis cuidam (94) Chelwulfo Burhredi ministro traditum et ne ultra placitum retineret sacramento firmatum (95), post paucos annos Elfredus nepos Egbirhti obtinuit. Ita principatus Merciorum, qui per tumidam gentilis viri insaniam subito effloruit, tunc per miseram semiviri regis ignaviam omnino emarcuit, anno Dominicæ incarnationis (96) octingentesimo septuagesimo quinto.

INCIPIT DE REGNO ORIENTALIUM ANGLORUM.

§ 97. Sed quia quatuor potentissima regna hucusque non exiliter, ut arbitror quantum lectio majorum suggessit, peraravit stilus, nunc, ut in proœmio dixi, Orientalium Anglorum et Orientalium Saxonum principatum idem post **134** aliorum terga percurret; namque posterius regno Cantuaritarum, sed prius regno West-Saxonum, pullulavit regnum Orientalium Anglorum. (97) Primus ergo, idemque maximus, apud Orientales Anglos rex fuit

Sedes Cantuariensis in pristinum statum restituta est, a. D. 798, Æthelheardo prima vice ex Roma reduce. Hanc tenuit ab anno 791 ad diem 11^am^ Junii 805.

(80) *Regemque eorum*, etc. Vide § 15; in nota 67, falso asseritur Cuthredum ab Offa regem Cantuaritarum esse factum. Cœnulfus Cuthredum regem fecit, non Offa.

(81) *Pren.* s. c. d. e. m. Wren, a. l.

(82) *Cuthredus*. Cutbredus factus est Cantuaritarum rex, devicto Eadbyrto Præn. an. 798, non vero 796. ut statuitur supra § 15.

(83) *Quod*. e.; quod ibi, a. s. c. d. l. m.

(84) *Vicesimo quarto regni anno funere suo honoravit*. Cœnulfus obiit a. D. 821, regni sui anno 25.

(85) *Filius ejus Kenelmus*, etc. Cenelmus, quem pater Cœnuulfus regni hæredem reliquerit, cum septimis tantum esset, paulo post instigante ejus sorore. Quendrida, cæsus est a suo tutore Ascoberto, Vide Vitam S. Cenelm.

(86) *Habuit*. a d. l. m., meruit, s. c.

(87) *Cheolwulfus*. Ceolulfus, Cenelmi patruus, regno successit an. 821, depositusque est a Beornulfo, viro inter Mercios nobili, a. D. 823.

(88) *Bernulfus... fugatus*. Prælium Beornulfum inter et Egbertum commissum est Ellandune (hunc locum *Wilton* prope Salisbiriam, *Salisbury*) esse conjicitur a. D. 824. Beornulfus ab Orientalibus Anglis eodem anno cæsus est.

(89) *Ludecanius*. Occisus est Ludeca a. D. 825, successoremque habuit Wiglafum.

(90) *Withlacus*. d. e. m.; *Withlafius* a. l.; *Withlafius* s.; *Withlavus* c. Wiglafus e Merciorum throno pulsus ab Ecgberto, a. D. 827, sed anno sequenti restitutus est. Obiit a. D. 839.

(91) *Berthwulfus*. Beorthwulfus, defuncto Wiglafo, thronum conscendit, a. D. 839. Devictus a Danis anno 851, obiit a. D. 852.

(92) *Burhedus*. Burgredus ad thronum accessit a. D. 852. Ejus connubium cum Ethelswitha, Ætelwulfi, West-Sexæ regis, filia, celebratum est Chippenham, post Pascha, an. 854. Devictus pulsusque a Danis, a. D. 874, Romam confugit ubi paulo post obiit.

(93) *Uxor ejus... apud Papiam extremam sortem incurrit*. Ethelsuuitha obiit Paviæ a. D. 889.

(94) *Chelwulfo*. Ceolwulfum, pulso Burgredo, Danii regem constituerunt a. D. 874; anno 877, Augusto mense, Halfdanus Merciæ regnum scidit, cujus partem Ceolwlfus obtinuit.

(95) *Firmatum*. s. c. d. e. l. m.; adacto a.

(96) *Octingentesimo septuagesimo quinto*. a. s. d. e. l. m.; *octingentesimo quinto*, c.

(97) *Primus*, etc. Regni hujus exordium ad annum circiter 526 Pagius refert, quando Angli, ad orientale Britanniæ littus appulsi, sedes ibi sub

Redwaldus, a Wodenio, ut scribunt, decimum genu A nactus : omnes quippe australes Anglorum et Saxonum provinciæ citra Humbram fluvium cum suis regibus ejus nutum spectabant. (98) Hic est ille quem superior relatio non tacuit Ethelfridum regem Northanhimbrorum, pro Edwini favore, trucidasse. Idem, suadente eodem Edwino baptizatus, consilio uxorio postmodum (99) a fide descivit. At vero filius ejus Eorpwaldus, incorruptam Christianitatem complexus, inviolatum spiritum Deo effudit, a Ricberto gentili innocenter peremtus. (100) Huic Sigebertus successit, vir Deo dignus, frater ejus ex matre, omnemque barbariem pro Francorum nutritura exutus : namque a Redwaldo (1) in exilium actus, eorumque diu contubernio fruitus, sacramenta Christianitatis assumpserat, quæ, potestate B initiatus, regno suo toti dignanterinfudit, **135** scholasque etiam litterarum per loca instituit ; quod pro magno certe debet prædicari, ut litterarum dulcedinem per eum experirentur homines agrestes antea et fanatici. Adjutor religionis fuit, et studiorum incentor, (2) Felix episcopus, Burgundiæ oriundus, qui nunc Ramesiæ requiescit. Porro (3) Sigibertus, seculo renuncians monachicæque tonsuræ compos, Egrico cognato thronum reliquit ; cum quo, a Penda rege Merciorum sociali bello appetitus, mortem oppetiit, cum fortior ipse malis, et professionis non immemor, virgam tantum manu gestaret. (4) Successor Egrici Anna, filius. (5) Eni fratris Redwaldi, eodem furente Penda simili involutus exitio, gloriosæ propaginis numerositate felix eminuit, (6) sicut secundus liber suo loco insinuabit. Successit Annæ frater ejus Ethelhere, occisusque est a rege Northanhimbrorum Oswio cum Penda merito, quod ei concurreret in auxilium, et fulciret exercitum qui pessum dedisset fratrem et cognatum. (7) Hujus successor frater Ethelwaldus continuatis successionibus regnum reliquit ejusdem Ethelherii filiis **136** (8) Aldulfo et (9) Elcwoldo : his Beorna, huic quoque Ethelredus successit hujus fuit filius sanctus (10) Egelbrihtus, quem Offa rex Merciorum dolose interemit, (11) ut dictum est, et dicetur posterius. Pauci post eum in Orientali Anglia regnaverunt potentes usque ad (12) sanctum Edmundum, violentia Merciorum, qui anno regni sui sexto decimo ab Hinguar pagano peremtus est. Ex quo in Orientali Anglia desiere regnare Angli annis quinquaginta. Novennio enim sine rege, paganis vastantibus provincia subjacuit : post in ea, et in Orientali Saxonia. (13) Guthrum rex Danus regnavit annis duodecim tempore regis Elfredi. Guthrum habuit successorem, æque Danum, nomine Eohric ; qui, cum regnasset annis quatuordecim, peremtus est ab Anglis quod inciviliter in eos egisset : nec tamen libertas eis assurrexit, Danorum comitibus vel eos prementibus, vel in **137** West-Saxonum reges acuentibus, donec Edwardus filius Elfredi ambas provincias, expulsis Danis, liberatis Anglis, suo, id

duodecim suis ducibus collocarunt. Uffa unus e C duodecim, qui cæteris superstes fuit, Orientalium Anglorum regis titulum non ante annum 571 assumpsit. Cujus fuit caput, principum series Uffingarum ab eo nomen habet. Obiit Uffa a. D. 578, successoremque habuit Titilum, filium suum, qui obiisse anno 599, supponitur et successorem habuisse filium suum Reodwaldum. Vide Bedam, *Hist. eccles.* lib. III, c. 15.

(98) *Hic est ille quem superior relatio.* Vide supra § 47.

(99) *A fide descivit.* Vide Bedam, lib. II, c. 15, § 135.

(100) *Huic Sigebertus successit.* Eorpwaldus, qui patri Reodwaldo successit circa annum 624, baptizatus est a. D. 627 ; quo occiso eodem anno a Richberto, qui hoc patrato scelere thronum usurpavit, tribusque annis tenuit, occisi frater Sigibertus ad thronum accedere debuit an. 631.

(1) *In exsilium actus... per loca instituit.* Vide D Bedam, lib. III, c. 18.

(2) *Felix.* Felix, primus Dunwich episcopus, an. 630, censuratus, obiit die 8 Martii, a. D. 646. Missus est ab Honorio, Cantuariensi archiepiscopo ut convertendo Sigiberto incumberet.

(3) *Sigibertus*, etc. Sigibertus, abdicato regno monachum induit in Bury S. Edmond's, a. D. 634, consanguineo suo Egrico thronum relinquens. Cæsi sunt ambo a Penda, Merciorum rege, anno sequenti.

(4) *Successor Egrici Anna.* Accessio Annæ, Reodwaldi nepotis, a. D 635 contigisse dicitur. Cæsus est a Penda, a. D. 654, successoremque habuit fratrem suum Ethelherum qui et ipse anno sequenti occisus est.

(5) *Eni.* a. s. c. d. l. m.; omitt. in e.

(6) *Sicut secundus liber*, etc. Malmesberiensis in libro secundo de tribus regis Annæ filiarum, Etheldrithæ, Ethelbuhræ et Sexbuhræ, earumque posteriorum mentionem facit. Confer Bedam, lib. III, c. 7, § 18, et Smith notam in *Optimæ genitor sobolis.*

(7) *Hujus successor.* Defuncto frater Ethelhero, an. 655, Ethelwaldus thronum conscendit. Obiit anno 664.

(8) *Aldulfo.* Eadwulfus, Ethelheri filius, patruo defuncto successit anno 664. Ejus mater fuit Heresuitha, Hildæ, Streaneshalch abbatissæ, filia. Obitus ejus incertus est annus, annum 680 inter et 685 accidere debuit.

(9) *Elcwoldo.* Elewoldus fratri Eadwulfo successit, et juxta Hickes, anno 690, defunctus est. Successor illi fuit Selrædus, qui anno 747 mortuus, successorem habuit eodem anno Ælfwualdum, qui et ipse anno 749, obiit. Eo defuncto, Hunbeanna et Albertus (a Matthæo Westminst. et aliis *Beorna* et *Æthel berthus* vocati) simul Orientales Anglos rexisse videntur. Juxta Hickes, Beorna et Æthelredus Elwaldo successissent an. 690, Beornaque ante Æthelredum obiisset ; sed verus amborum mortis annus admodum latet. Orientalis Angliæ regum successio densa involvitur obscuritate.

(10) *Egelbrihtus.* Æthelbertus, Æthelredi filius, cæsus est ab Offa, a. D. 793. Ut martyr habitus est. ejusque dies festus in Martyrologio Anglico 20 Maii celebratur.

(11) *Ut dictum est.* Vide supra § 86.

(12) S. *Eadmundum.* Eadmundus, ex antiquis Orientalis Angliæ regibus recto tramite descendens, coronatus est die Natalis Domini a. D. 854 ; cæsusque est ab Inguaro, Danarum principe, die 20, Novembris an. 870.

(13) *Guthrum.* Guthorm, seu Godrum, Orientalium Anglorum regis titulum assumpsit ex permissu regis Elfredi, a. D. 879 ; defunctoque anno 891 successit Eohricus, qui an. 905 occisus est.

est, West-Saxonico, imperio adjecit, anno post occisionem sancti Edmundi quinquagesimo, (14) regni sui quinto decimo.

DE REGNO ORIENTALIUM SAXONUM.

§ 98. Eodem fere tempore quo cœpit, regnum Orientalium Anglorum, (15) surrexit regnum Orientalium Saxonum (circiter A. D. 526); et habuere quidem Orientales Saxones reges per successionem multos, sed aliis regibus et maxime Merciis subjectos. (16) Primus igitur apud eos regnavit Sledda, a Wodenio decimus; ejus filius (17) Sebertus, nepos Ethelberti regis Cantuariorum ex sonore Ricula, fidem Christi suscepit, prædicante Mellito, qui primus Londoniæ fuit episcopus. Ea enim urbs ad Orientales Saxones spectat. Seberto mortuo, filii ejus, Sexredus et Sewardus, (18) Mellitum expulerunt; **138** (19) nec multo post, a West-Saxonibus occisi, tyrannidis in Christum pœnas pependere. Succedens eis Sigebertus cognomento Parvus, Swardi filius, (20) reliquit regnum Sigeberto, Sigebaldi filio, qui fuerat frater Seberti. Is Sigebertus, hortatu regis Oswii, in Northanhimbria a (21) Finano episcopo baptizatus, gentem suam ad fidem quam cum Mellito abjecerant, per (22) episcopum Cheldum reduxit; quique post gloriose administratum regnum, gloriosius reliquit, a propinquis interemtus, quod, evangelici præcepti sequax, hostibus serenus parceret, nec delinquentes, si pœniterent,
A rugato et duro vultu suspenderet. Post eum frater (23) Swithelmus regnavit, ab eodem Cheddo in Orientali Anglia baptizatus. Eo mortuo, Sigherius filius Sigeberti Parvi, et Sebbi filius Sewardi, regnum tenuerunt. Veruntamen Sebbi, socio ante se defuncto, ipse quoque tricesimo anno voluntarie regno decessit, monachus (24) ut Beda refert) factus: filii ejus **139** Segehardus et Senfredus regnaverunt. Illis defunctis, pauco tempore (25) regnum moderatus est Offa filius Sigherii, juvenis jocundi vultus et animi, ætatis floridæ, maximi apud cives amoris, qui hortatu Kinespidæ Pendæ filiæ, cujus nuptias speraverat, cœlestes suspirare doctus amores, Romam cum Kenredo rege Merciorum et beato (26) Egwino episcopo Wictiorum ivit, ibique attonB sus cœlica regna suo tempore subivit. (27) Illi successit Selredus, Sigeberti boni filius, triginta octo annis: quo peremto, principatus est Orientalibus Saxonibus Swithedus, (28) qui, eodem anno quo Cantuaritas Egbirhtus rex West-Saxonum debellavit, ab eodem expulsus, regnum vacuefecit. Londonia tamen, cum circumjacentibus regionibus, Merciorum regibus, quamdiu ipsi imperitaverunt, paruit.

DE PARTITIONE REGNORUM, ET PACIS ET EPISCOPATIBUS ANGLIÆ.

§ 99. Dominabantur ergo reges Cantuaritarum proprie in Cantia; in qua sunt hii episcopatus.

(14) *Regni sui quinto decimo.* Juxta Saxonica Chronica, Orientales Angli regis Eadwardi imperio se subjecerunt an. 921, qui erat quinquagesimus C primus post cædem regis Eadmundi; quo posito, cum Eadweardus patre Ælfredo successerit an. D. 901, Danos duodecimo ejus regni anno pulsos fuisse statuendum videtur. Apud Florentium Worcestr., regnorum conjunctio sub Eadweardo primogenito anno 928 assignatur.

(15) *Surrexit.* a. s. c. l.; *successit*, d. e. m.

(16) *Primus igitur*, etc. Juxta Henricum Huntingdoniensem primus East-Sexæ. rex Excenwini fuisset, quem Florentius Worcestr., in regum genealogia *Æscuini* vocat. Successorem habuit an. 587, Sledam, filium suum, qui et ipse anno 597, vita functus est.

(17) *Sebertus.* Sæbertus, Sledæ filius et successor, regnare cœpit anno 597, et ad Christianismum conversus est an. 604. Obiit an. Dom. 616, successoresque reliquit filios suos Seaxredum et Sigewardum.

(18) *Mellitum expulerunt.* Mellitus, Londinensis episcopus consecratus a. D. 604, in exsilium pulsus D est an. 617. Factus postea Cantuariensis archiepiscopus obiit die 24 Aprilis, a. D. 624. Vide Bedam, *Hist. eccles.* lib. II, c. 3-7.

(19) *Nec multo post*, etc. Scaredus et Sigewardus cæsi sunt an. 623, usque successit Sigibertus, cognomento *Parvus*, Sigewardi filius.

(20) *Reliquit regnum Sigiberto.* Sigiberto, anno 653, defuncto successit Sigibertus cognomento *Bonus*, qui Christianismum apud Orientales Saxones restituit. Cæsus est an. Dom. 660. Vide Bedam, lib. III, c. 22, § 215.

(21) *Finano.* Finanus, episcopus Lindisfarnensis, huic sedi successit defuncto Aidano, an. 651.

(22) *Cheddum.* Ceddus, consecratus episcopus Londinensis circa annum 656, obiit a. D. 654. Vide Bedam, lib. III, § 214.

(23) *Swithelmus.* Swithelmus, Sexbaldi, Sigebaldive filius, fratri successit an. 660, et obiit an. 565, quo tempore Sigherius, Sigiberti Parvi filius, et Sebbi, Sigeweardo filius regnum obtinuerunt. De Sebbi parentela confer D. Smith nota in Bedam, lib. IV, c. 30, et chartam Æthilredi Eeast-Sexæ, *Cod. Dipl. Æv. Saxon.*, N°. XXXV, p. 39.

(24) *Ut Beda refert.* Lib. III, c. 30, § 250, et lib. IV, c. 11, § 283. — Sebbi, resignata corona monachum induit a. D. 693, et anno sequenti defunctus est. Ejus Vita scripta est a Capgrave ex antiquis legendis quæ inveniuntur in Act. ss. August. tom. VI, p. 516. Successores habuit filios suos Sighardum et Suæbrædum.

(25) *Regnum moderatus est Offa.* Suæbrædus obiit post diem 13 Junii a. D. 704, successoremque habuit Offam, qui Romam cum Cœnrædo Merciorum a. D. 709, profectus est, ubi ambo tonsuram e manu Constantini papæ receperunt.

(26) *Egwino.* Ecgwinus, Worcestriæ episcopus, consecratus est, a. D. 692, et sedit usque ad an. Dom. 747.

(27) *Illi successit Selredus.* Selrædus, Suæbriti sive, Offæ successit an. 709, et obiit an. 738. Selrædus, Sigiberti Boni filius, Orientalium Anglorum, non vero Orientalium Saxonum rex erat. Obiit an. 747. Vide not. ², p. 136. Malmesburiensis et Florentii Worcestrensis textus æque obscurus in eo quod de successione regum tum Orientalium Anglorum, tum Orientalium Saxonum referunt.

(28) *Qui eodem anno... regnum vacuefecit.* Hic falsus omnium ms. contextus videtur. Nam, si Swithrædus defuncto Suæbrito, an. 738, successit, vel etiam post Selrædum Orientalium Anglorum regem an. 744 occisum, haud probabile est illum regnasse quo tempore Cantuaritæ regi Ecgberto, an. 824, se subjecerunt. Sic enim scribit Florentius Worcestrensis: « Swithrædus supremam potestatem aliquos annos tenuit: post eum pauci nativi reges in East-Sexa imperarunt, nam eodem anno

140 Archiepiscopatus Cantuariæ, episcopatus Roffensis.

§ 100. Reges West-Saxonum dominabantur in Wiltescire, et Berkensi et Dorsetensi pagis; (29) quibus est episcopus unus, cujus est modo sedes (30) Salesbirie, quondam erat (31) vel Ramesbirie vel Sciréburne.

Et (32) in Suthsexa, quæ aliquanto tempore habuit proprium regem. Eratque sedes episcopalis ejus pagi antiquitus in Seleseo, quæ est insula circumflua ponto, (33) ut Beda narrat, ubi etiam beatus Wilfridus monasterium construxit: nunc habitat episcopus apud Cicestram.

Et in pagis Suthantunensi et Sudreiensi, quibus est episcopus qui habet sedem Wintoniæ.

Et in pago Sumersetensi, qui habebat olim apud Wellas episcopum, qui nunc est Bathoniæ.

Et in Domnonia quæ Devenescire dicitur, et in Cornubia quæ nunc Cornu-gualliæ dicitur. Erantque tunc duo episcopatus, unus in Cridentuna, alter apud Sanctum Germanum: nunc est unus, et est sedes ejus Exoniæ.

§ 101. Porro reges Merciorum dominabantur in pagis his, Gloecestrensi, Wigornensi, Warwicensi: in his est episcopus unus, cujus sedes est Wigorniæ.

141 Et in Cestrensi, et in Derbensi, Statfordensi: in his est episcopus unus, et habet partem Warwicensis, et Scrobbeberiensis pagi, et est sedes apud civitatem Legionum, vel Coventreiam; quondam erat Lichefelde.

Et in Herefordensi, habeturque ibi episcopus babens dimidium pagum Scrobesbiriæ, et partem Warwicensis et Glocestrensis, possidens sedem in Herefordo.

Et in Oxenefordensi, Buchingensi, Hurfordensi, Huntendunensi dimidia, Bedefordensi, Northhantunensi, Legacestrensi, Lincoliensi; quas regit episcopus qui modo habet sedem Lincoliæ, quondam habebat apud Dorkecestre.

Et in Legacestrensi, Snotingensi, quorum Christianitas ad archiepiscopum Eboracensem spectat; habebaturque ibi olim proprius episcopus, cujus sedes erat apud Legacestram.

§ 102. Reges Orientalium Anglorum dominabantur in pago Grantebrigensi; et est ibi episcopus, cujus sedes est apud Heli.

Et in Northfolke et Sudfolke; et est ibi episcopus, cujus sedes est apud Norwic, quondam erat apud Elman vel Tetford.

§ 103. Reges Orientalium Saxonum dominabantur in Estsexa, et dimidia Hurthfordensi; habebaturque ibi, et habetur, episcopus Londoniensis.

§ 104. Reges Northanhimbrorum dominabantur in omni regione quæ est ultra Humbram fluvium, usque ad Scotiam; erantque ibi archiepiscopus Eboracensis, episcopus Haugustaldensis et Ripensis, Lindisfarnensis, de (34) Candida Casa: Haugustaldensis et Ripensis defecerunt, Lindisfarnensis translatus est in Dunelmum.

142 § 105. Hæ erant partitiones regnorum, quamvis reges pro vicissitudine temporum, modo hi, modo illi, terminos prætergrederentur pro fortitudine, vel pro ignavia amitterent: sed has omnes regnorum varietates Egbirhtus animi magnitudine compescuit, et ea, uni conquadrans imperio, ad uniforme dominium servans unicuique proprias leges, vocavit. Quocirca quia, de recensione (35) temporum fidem placitam absolvens, ultra ejus tempora excurri, hic figam metam primo volumini, ut multifidus trames regnorum in unius West-Saxonici terminetur compendium.

quo Ecgbertus Contiam invasit ejus potestate se subjecere.» FLORENT. WIGORN. *ad Chronicon apprend.* (East-Saxonia.)

(29) *Quibus est episcopus unus... vel Ramesbirie vel Scireburne.* Confer hæc cum Malmesb. *De gestis pontif.*.. De episcopis Occidentalium Saxonum.

(30) *Sedes.* a. c. d. l. m.; omitt. in e.

(31) *Erat.* a. c. d. l. m.; omitt. in e.

(32) *In Suthsexa,* etc. Hujus regni historia non adeo authentica. Fundatum esse conjicitur, circa an. 490, ab Ælli qui Britanniam an. 477 ingressus est cum suis tribus filiis Cymen, Wienking, et Cissi, qui patri successit. Meridionales Saxones ad Christianam religionem conversi sunt a Wilfrido, episcopo Eboracensi, regnante Æthilwalho, a. D. 681. South-Sexæ regnum aliquando Cantuariæ, aliquando vero West-Sexæ, cui tandem unitum est ab Ecgberto, a. D. 824, tributarium fuisse videtur.

(33) *Ut Beda narra*, Hist. ecclesiast. lib. IV, c. 13, § 289.

(34) *Candida Casa.* Whithern, in Galloway.

(35) *Recensione.* s.; recensitione, c. d. e. l. m.

143 PROLOGUS IN LIBRUM SECUNDUM

Diu est quod, parentum cura, et meapte diligentia, libris insuevi. Hæc me voluptas jam inde a pueritia cepit; hæc illecebra mecum parilibus adolevit annis: nam et ita a patre institutus eram, ut, si ad diversa declinarem studia, esset animæ dispendium, et famæ periculum. Quocirca memor sententiæ, « Cupias quodcunque necesse est, » extorsi juventuti meæ ut libenter vellem quod non velle honeste non possem. Et multis quidem litteris impendi operam, sed aliis aliam. Logicam enim, quæ armat eloquium, solo libavi auditu: physicam, quæ medetur valetudini corporum, aliquanto pressius conce

pi : jam vero ethicæ partes medullitus rimatus, illius majestati assurgo, quod per se studentibus pateat, et animos ad bene vivendum componat : historiam præcipue, quæ, jocunda quadam gestorum notitia mores condiens ad bona sequenda, vel mala cavenda, legentes exemplis irritat. Itaque, eum domesticis sumptibus nonnullos exterarum gentium historicos conflassem, familiari otio quærere perrexi si quid de nostra gente memorabile posteris posset reperiri. Hinc est quod, ab antiquo scriptis non contentus, ipse quoque **144** scripturire (36) incepi; non ut scientiam meam, quæ pene nulla est, proponerem, sed ut res absconditas, quæ in strue vetustatis latebant, convellerem in lucem. Quapropter opiniones volaticas despuens, Chronica longe lateque corrogavit, sed nihil propemodum hac, fa-
A teor, profeci industria ; omnibus enim decursis inops remansi scientiæ, quippe ante non inveniens quod legerem, quam lecturire desinerem. Quæcunque vero de quatuor regnis ad liquidum edidici, primo libro indidi ; in quibus, ut spero, non erubescet veritas etsi forte alicui suboriatur dubietas. Nunc usque ad adventum Normannorum regni West-Saxonici monarchiam, per succedentium invicem regum genesim, deducam. Quæ si quis oculo bono videre dignabitur, hanc sub fraterna caritate regulam teneat : « Si ista tantum ante noverit, non fastidiat quod scripserim ; si plura didicerit, non succenseat quod non dixerim : » immo, dum vivo mihi cognoscenda communicet, ut meo stylo apponantur saltem in margine quæ non occurrerunt in ordine.

---

145 LIBER SECUNDUS.

—

§ 106. Superiori volumini hic terminus obvenit, qui quatuor regna Britanniæ in unum coarctaret. Cujus potentiæ auctor (37) Egbirhtus, regis Inæ de fratre Inegildo abnepos, amplo apud suos loco natus, et ingenue educatus a pueritia, inter West-Saxones emicuit. Continuatio virtutum incendit invidiam ; et, quod fere a natura comparatum est ut reges iniquo intuitu aspiciant si quos in spem regni adolescere videant, Brithtricus, (38) ut prædictum est, suspectum habens memorandæ indolis juvenem, e medio tollere cogitabat Quod Egbirhtus præsentiens, ad Offam regem Merciorum fuga lapsus est ; quem dum ille sedula diligentia obumbraret, consecuti sunt Brihtrici nuncii qui perfugam ad supplicium repeterent, habentes in manibus traditionis pretium. Accedebat quod suo regi (39) filiæ ipsius postulabant nuptias, ut genialis thori fœdus perpetuas intereos contineret amicitias (A. D. 787). Ita Offa, qui bellicis minis non cederet, ad blanditias connivente, **146** Egbirhtus, transnavigato mari, (40) Franciam venit (A. D. 798) ; quod Dei consilio fa-
B ctum intelligo, ut vir ille, ad tantum regnum electus, regnandi disciplinam a Francis acciperet. Est enim gens illa et exercitatione virium, et comitate morum cunctarum occidentalium facile princeps. Hac igitur contumelia Egbirhtus (41) ut cote usus est, qua, detrita inertiæ rubigine, aciem mentis expediret, et mores longe a gentilitia barbariæ alienos indueret. Itaque, (42) defuncto Brithtrico, frequentibus suorum nunctis Britanniam reversas, mox que imperare jussus, patriæ desideriis satisfecit, (43) anno Dominicæ incarnationis octingentesimo ; regnante in Francia Karolo magno anno tricesimo quarto, qui etiam duodecim annis supervixit. Interea Egbirhtus, cum clementia et mansuetudine subjectorum amorem redemisset, (44) prima virium do-
C cumenta in Britannos, qui eam insulæ partem (45) habitant quæ Cornugualliæ dicitur, dedit ; quibus **147** subjugatis, (46) Aquilonales Britannos, qui a prædictis brachio maris dividuntur, tributarios fecit. Harum victoriarum fama cum reliquos territaret, Bernulfus rex Merciorum, tumidum quid spirans,

(36) *Quoque scripturire*. s. c. e. l. ; *quæque scripturire*, d. ; *quoque scriptitare*, a.

(37) *Egbirhtus*. Ecgbertus filius erat Ealhmundi, filii Eafæ, filii Eoppæ, filii Ingildi, fratris Ini occidentalium Saxonum regis. Vide infra, § 116.

(38) *Ut prædictum est*. § 43.

(39) *Filiæ ipsius postulabant nuptias*. Vide § 43, not. 100.

(40) *Franciam venit*. Juxta Saxon. Chronica Ecgbertus, antequam rex esset, in Franciam ab Offa Merciorum et a Beorhtrico occidentalium Saxonum rege pulsus est ubi tres annos remansit (*Sax. Chron*. a. D. 836).

(41) *Ergo fungar vice cotis, acutum*
Reddere quæ ferrum valet, exors ipsa secandi.
(HOR. *Ars poet*., 304.)

(42) *Defuncto Brihtrico*. Vide § 43, not. 4.

(43) *Anno*, etc. Hic. Malmesburiensis in anachronismum incidit. seqendo Sax. Chronica quæ Egberhti accessionem anno 800, pro 802 ascribunt, Juxta communem computandi modum Carolus Magnus regnare cœpit die 24 Septembris, a. D. 768, quo tempore Francorum monarchiæ parti successit ; unde sequitur tricesimum quartum ejus regni annum completum fuisse mense Septembri an. 802 (quo anno Ecgberhtus procul dubio thronum conscendit). Obiit die 28 Januarii 814, cum, et Malmesburiensis observat, Ecgberti accessionis duodecim annis supervixisset. Vide § 43. not. 5.

D (44) *Prima virium*, etc. Juxta Sax. Chron., Ecgbertus Occidentalium Walensium regionem ab oriente ad occidentem depopulatus est a. D. 817 Matthæus Westmunst. Cornugualliam ab Ecgberhto victore an. 808 occupatam esse refert.

(45) *Habitant*. d. e. m. ; *inhabitant*, a. s. l.

(46) *Aquilonales Britannos*, etc. Juxta Saxonica Chronica Florentium Worcest., et alios, hoc evenit an. 828.

gloriosumque arbitratus si audacia sua cæterorum A metum demeret, bellum Egbirhto indixit. Ille, gloriæ damnum ducens si cederet, occurrit alacriter : consertaque pugna fugit Bernulfus, victus miserabiliter. Factum est hoc bellum apud Hellendune, anno Domini (47) octingentesimo vicesimo sexto. Hoc eventu West-Saxo elatus, animumque ad altiora extendens, fervente adhuc victoria, Ethelwulfum filium, cum Alstano episcopo Scireburniæ et electa manu, Cantiam misit, qui provinciam, seu longo sopitam otio, seu virtutum suarum exanimatam, nuncio dominatui West-Saxonico adjicerent.

§ 107. Missi efficaciter imperatis institerunt, regionemque, quaquaversum finibus suis cingitur, pervagati ; minimoque labore Baldredo rege ultra Tamesim fluvium expulso, Cantiam, Sudreiam, B
148 Australes et Orientales Saxones, qui quondam ad antecessorum suorum jus pertinebant, suæ parti subdidere anno regni ejus vicesimo quarto. Nec multo post Orientales Angli, auxilio Egbirhti animati, (48) reges Merciorum Bernulfum et Ludecanum, continuatis exceptos insidiis, trucidarunt. Causa cædis fuit, quod ipsi solita contumacia fines externos inquietarent. Eorum successor (49) Withlafius, primo ab Egbirhto regno fugatus, mox in fidem tributariam acceptus, principatum West-Saxonum ampliavit. (50) Eodem anno Northanhimbri, qui se solos remansisse, et omnium digito notari, cernerent, timentes ne diu conceptam iram in ipsos effunderet, tandem vel sero datis obsidibus faverunt deditioni. (51) Ita tota Britannia potitus, reliquum vitæ per annos novem tranquille cucurrit, nisi quod extremis fere diebus (52) manus Danorum piratica, litoribus ejus appulsa, otium regni fœdavit. Ita versatur humanarum rerum alea, ut, primus omnibus Anglis imperitans, cognatorum obsequium posset parvi pendere, dum externus hostis se suosque hæredes non (53) desineret **149** incessere ; contra quos cum copiæ Anglorum constitissent, non solito lenocinio fortuna regem adulata, in ipso conatu destituit : siquidem cum meliore parte diei victoriam pene occupasset, jam prono in oceanum sole palmam amisit, sed tamen, beneficio tenebrarum (54) adjutus, victi dedecus evasit. (55) Sequenti plane prælio ingentem multitudinem parva manu fudit. Postremo (56) post annos triginta et septem et menses septem decessit, sepultusque est Wintoniæ, magnas laudum occasiones filio relinquens, felicemque fore pronuncians si regnum, quod multa texuerat industria, ille consueta genti illi non interrumperet ignavia.

DE REGE ETHELWULFO.

§ 108. Anno Dominicæ incarnationis (57) octingentesimo tricesimo septimo Ethelwulfus, (quem quidam Athulfum vocant,) filius Egbirhti, regnavit (58) viginti annis et mensibus quinque ; natura lenis,
150 et qui sub quiete degere, quam multis pro-

(47) *Octingentesimo vicesimo sexto*. Prælium apud Ellandune commissum est a. D. 824, ut recte le- C git unus ex ms. nostris. Quoad hujus prælii tempus ab auctoribus melioris notæ recedit ms. codex ex quo textum nostrum constituimus, juxta quem duobus annis serius commissum fuisset et jam peractis quæ hujus prælii felici successu contigisse narrat Malmesburiensis. Ex iis enim quæ in textu afferuntur Ecgberhtus Cantiam sibi subjecit anno 834, qui tricesimus quartus erat ejus regni annus ; sed juxta rectiorem computationem qua regnum Ecgberhti mense Januario an. 802 initium cœpisset, Beornulfi Merciorum regis cladem, et Baldredi e Cantuaritarum throno expulsionem vicesimo secundo Ecgberti regni anno occurrisse oportet, a. D. 824 Malmesbiriensis tamen sumpto anno 800 quasi Ecgberti accessionis anno, incorrecti, et si consequenter juxta suum sensum, probabiliter scripsit et habuit annum 824, vicesimum quartum fuisse regni Ecgberhti annum.

(48) *Reges Merciorum*. Cæsus est Beornufus a. D. D 825, eodemque anno Ludeca.

(49) *Withlafius... regno fugatus*. Wiglafus, ab Ecgberhto a. D. 827 pulsus, anno sequenti regno restitutus est, quod tamen West-Saxonum tributarium tenuit.

(50) *Eodem anno Northanimbri*, etc. Exercitum Ecgberhtus Doram adversus Northanimbros direxit qui ipsi obsequium et submissionem ibi obtulerunt a. D. 827. (*Sax. Chron.* et FLOR. WIGORN.)

(51) *Ita toti Britannia potitus*. Ecgberhtus coronatus est Britanniæ rex in magno concilio, Wincestriæ a. D. 829 habito, universe totius gentis consensu ; Juxta Wincestr. Annales (Dom. an. 13) ibi decrevit. Ecgberhtus ut deinceps Britannia vocaretur Anglia, et qui antea Jutorum aut Saxonum nomine fruebantur, id posteram Angli denominarentur.

(52) *Manus Danorum piratica*, etc. « A. D. 833, triginta quinque piratarum Danorum navis advenerunt quos Ecgbertus apud Carrum (*Charmouth* in Dorsetshire) aggressus est, sed post ingentem stragem Dani castris potiti sunt. » (*Sax. Chron.*).

(53) *Desineret*. s. c. d. e.; *sineret*, a. l.

(54) *Tenebrarum*. a. s. d. e. l. ; *noctis vel tenebrarum*, c.

(55) *Sequenti prælio*, etc. In prælio juxta Hengston, in Cornu-Gallia, a. D. 835 commisso, ubi Danorum classis, incolarum auxilio freta, ab Ecgberhto devicta et in fugam propulsa fuit.

(56) *Post annos 37 et menses 7 decessit*. c. e. l.; post *annos*, a. s. d. legunt *regni*. — Vide regis Ecgberhti Chartam (*Cod. dipl. ævi Sax.*, n. CCXL, p. 215) an. D. 838 insignitam, at ab ejus filio Æthelwulfo, a. D. 839, confirmatam, qui primus ejus regni defuncto patre annus inscribitur. Si regni Ecgberhti tempus recte hic et in Saxonicis Chronicis exprimitur, ejus obitus non ante mensem Augustum D a. D. 839 accidere debuit. Simeon Dunelmensis triginta sex tantum annos regno Ecgberhti assignat, et Florentius Worcester asserit eum in tricesimo septimo regni sui anno defunctum esse.

(57) *Octingentesimo tricesimo septimo*. a. s. d. e. l. ; c. omittit *septimo*. — Æthelwulfi accessio circa mensem Augustum a. D. 839 ponenda est. Malmesburiensi, Saxon. Chron., adhærens hic etiam duobus annis ab aquilonaribus chronicis recedit.

(58) *Viginti annis et mensibus quinque*. Quo in numero Malmesburiensis probabiliter includit annos quibus Æthelwulfus, superstite adhuc patre, regnavit. Decem et octo annos cum sex mensibus ejus regno assignant Saxonica Chronica, quos si ab ejus accessione mense Augusto an. 839 numerare cœperis, ejus obitum anno 858 accidisse recte constabit. *Idibus Januarii* (die 13ª Jan.), juxta Florentium Vorcester.

inciis imperitare, mallet: denique, avito West-Saxonum regno contentus, cætera quæ pater subugaverat appendicia filio (59) Ethelstano contraidit, qui quando et quo fine defecerit incertum. 60) Burhredum regem Merciorum additamento (61) xercitus contra Britones juvit, et (62) filiæ nuptiis nmane quantum exaltavit. Piratas Danorum perotam insulam vagantes, et inopinatis appulsionibus tora omnia infestantes, (63) non semel per se et uces suos contudit; quamvis, ut est tessera belloum, ipse in iisdem frequentes et insignes calamiates acceperit, (64) Londonia et omni pene Cantia astata. Obsistebat tamen semper ærumnis consiiariorum regis vivacitas, qui nihil unquam hostes npune delinquere paterentur, quin communi umone in eos ulciscerentur. Habebat enim duos suo empore præcellentes præsules, (65) beatum Swithuum dico Winthoniæ, et (66) Alstanum, Scireburiæ: hi, videntes regem crassioris et hebetis ingenii, edulis **151** admonitionibus ad scientiam regnandi timulabant. Swithunus, in terrenis nauseans, ominum ad cœlestia informabat; Alstanus, forensia uoque non negligenda ratus, eundem contra Danos nimabat, ipse pecunias fisco sufficiens, ipse exeritum componens. Multa per illum in talibus, et nchoata constanter et terminata feliciter, (67) qui nnales legerit, inveniet. Vixit in episcopatu annis A quinquaginta, beatus qui tanto tempore in procinctu bonorum operum fuerit; quem libenter laudarem, nisi quod, humana cupiditate raptus (68), indebita usurpavit quando monasterium Malmesbiriense suis nogotiis substravit. Sentimus ad hunc diem impudentiæ illius calumniam, licet locus idem statim, eo mortuo, omnen illam electatus fuerit violentiam (69) usque ad nostrum tempus, quando in idem discrimen recidit. (70) Ita sacra fames avaritiæ mortalia pectora exedit; ita magnificos, et illustres in cæteris, viros in Tartara trudit.

§ 109. Ethelwulfus duobus sustentatoribus fretus, et exteriora bene providere et interiora non despuere, post triumphatos scilicet hostes, ad Dei cultum versus, (71) decimam omnium hydarum B infra regnum suum Christi famulis concessit, liberam **152** ab omnibus functionibus, absolutam ab omnibus inquietudinibus. Sed quantula est hæc ejus gloria? Romam, composito regno, abiit; ibique (72) tributum, quod Anglia hodieque pensitat, sancto Petro obtulit (73) coram quarto Leone papa, qui etiam antea (74) Elfredum filium ejus ad se missum honorifice susceperat, et regem inunxerat. Ibi ergo anno integro moratus, (75) Scholam Anglorum, **153** quæ (ut fertur) ab Offa rege Merciorum primitus instituta proximo anno conflagraverat, reparavit egregie. Inde domum per Gallias repa-

(59) *Ethelstano*. Æthelstanus a patre rex creatus st Cantiæ, East-Sexæ, Surregiæ et South-Sexæ. n. 839.

(60) *Burhedum*. Burgredus, Merciorum rex, Ethelwulfi opem adversus Walenses anno 853 obtiuit, annoque sequenti, post Pascha Æthelwulfus i filiam suam Ethelswitham in matrimonium dedit.

(61) *Additamento*. d. e. m.; *et additamento*, a. . c. l.

(62) *Filiæ nuptiis*, etc. Narrat Asserus matrimoium hoc magna cum solemnitate Chippenham in-Wilshire celebratum fuisse.

(63) *Non semel*, etc. Anno 845 Dani profligati sunt juxta fluvium Parret in Somersetshire, et erum an. 851 apud Wicgambeorg in Devonshire.

(64) *Londonia*, etc. Quod contigit, juxta Sax. Chron. an. 851, sed postquam Dani trajecto Thamesi flumine Surregiam ingressi sunt, eos cum exercitu suo congressus Æthelwulfus apud Ockley debellavit.

(65) *B. Swithunum*. S. Swithunum Ecgberhtus rex filio suo Æthelwulfo præceptorum addixit, qui postea Wintoniæ episcopus an. 838 creatus, die 2ª Jullii 863 obiit.

(66) *Alstanum Sciréburniæ*. Ealstanus an. 817 Sciréborniæ (*Sherborne*) episcopus creatus an. 867 diem supremam obiit.

(67) *Qui annales legerit*. Consule Saxon. Chron., a. D. 823-845.

(68) *Raptus*. d. e.; *raptatus*, a. c. l.; *captatus* s.

(69) *Usque ad nostrum tempus*, etc. Hic alludit Malmesburiensis ad usurpationem sui monasterii quod anno 1118 Rogerus, episcopus Salisburiensis, apprehendit.

(70) *Ita sacra fames*. Virg. *Æn*. III 56.

(71) *Decimam omnium hydarum* etc. Decimarum concessio a rege Æthelwulfo facta multarum controversiarum fomes extitisset. Vide Chartam Wilton die sancto Paschæ (die 22ª April.), indict. II, a. D. 854 datam. (Ms. Cust. *Claudius* c. IX.) Charta, quæ postea § 114 occurrit, invenitur etiam apud Matthæum Westminst. et Ingulphum. Conjicit Spelman ejus concessionem bis factam; prima vice an. 854, et a summo pontifice confirmatam quando Æthelwulfus Romam adiit; deinceps autem, eo in C patriam reverso, in magno totius regni concilio.

(72) *Tributum... S. Petro obtulit*. Hic evidenter agitur de *Rome-scot*, sive S. Petri denario tanquam tributo quod hac adhuc ætate Romæ ab Anglia solvebatur. Hujus tributi origine et usu pariter ambigitur. Spelman asserit annuale esse unius *penny* tributum, quod Romæ in die festo B. Petri, ab unaquaque familia solvebatur. Hanc concessionem, Æthelwulfo in Angliam reduce, factam esse videtur, commendatitia Epistola, ut eam vocat Asserus, in qua rex trecentas mancusas singulis annis Romam mittendas jubet; quarum tertia pars ipsi Romano pontifici cessura, reliquum vero æquabiliter S. Petri inter et S. Pauli ecclesiam ad providenda in vigilia Paschæ luminaria dispertiendum erat. Tributum hoc in generali gentis concilio concessum esse conjicit Spelman.

(73) *Coram quarto Leone papa*. Æthelwulfi ad Romam peregrinatio, quo comitem habuit filium D suum Ælfredum, anno 855 ascribitur. Si nomen pontificis qui tum Romanæ Ecclesiæ præerat, recte hic exprimitur, Æthelwulfus ante diem 17am Julii ejusdem anni, qua die Leo papa e vita migravit, profectus est: quod tamen dubium moveret quo ad tempus Æthelwulfi *Decimarum* chartæ (qualis apud Ingulphum occurrit) inscriptum, quam plerique auctores ante ejus ad Romam profectionem concessam affirmant. Vide p. 172, not.

(74) *Elfredum filium ejus*. Ælfredi prima ad Romam missio anno 853 contigit tempore Leo papa eum regem inunxit in successionem paterni regni, et ut Romanæ Ecclesiæ filium adoptavit. Asserus papam Alfredum inunxisse in propheticum futuræ ejus regiæ dignitatis signum, sponsoremque pro eo stetisse asserit.

(75) *Scholam Anglorum*, etc. Si fides Matthæo Westminst. (a. D. 727), Anglorum schola Romæ ab

trians, (76) Judith filiam Karoli regis Francorum in conjugium sumpsit.

(77) DE SUCCESSORIBUS KAROLI MAGNI.

§ 110. Siquidem (78) Lodowicus Pius, Karoli magni filius, quatuor filios habuit : Lotharium, Pippinum, Lodowicum, Karolum cognomento Calvum ; quorum (79) Lotharius, etiam patre vivente, nomen imperatoris usurpans, (80) regnavit annis quindecim in ea quæ jacet juxta Alpes parte Germaniæ, et nunc Lotharingia (quasi regnum Lotharii) dicitur, et in tota Italia cum Roma. In extremo vitæ adversa valetudine vexatus, seculo renunciavit ; **154** vir omnium ante se longe immanissimus, quippe qui (81) proprium patrem crebo captivatum in ergastulis vinxerit. Erat sane ille mansueti animi et simplicis ; sed quia mortua Ermengarda, de qua priores liberos tulerat, (82) Karolum ex Judith uxore natum arctius exosculabatur, a Lothario inclementer exagitatus. (83) Pippinus, alter filius Lodowici, regnavit in Aquitania et Wasconia. (84) Lodowicus, tertius filius Lodowici, (85) præter Noricam quam habebat, tenuit regna quæ pater suus illi dederat, id est Alemanniam, Turingiam, Austragiam, Saxoniam, et Avarorum, id est (86) Hunorum, regnum. (87) Karolus vero medietatem Franciæ ab occidente, et (88) totam Neustriam, Brittaniam, et **155** maximam partem Burgundiæ, Gothiam, Wasconiam, Aquitaniam, (89) submoto inde Pippino filio Pippini, et in monasterio sancti Medardi attonso : qui postea inde per fugam elapsus, et Aquitaniam regressus, multo tempore fugiendo ibi latuit ; iterumque, a Ranulfo (90) præfecto (91) perfide deceptus, comprehensus est, et ad Karolum adductus (92) Silvanecto, perpetuo est

Ini, Occidentalium Saxonum rege, consentiente approbanteque Gregorio papa condita est. Cujus institutionis nullam existere antiquam authenticam relationem creditur. Anglorum schola in S. Petri vicinio ubi Angli peregrini Romæ degebant sita erat ; incendio consumpta est, juxta Saxon. Chron., anno 816 ; sed de qua hic conflagratio alia probabiliter non est quam illa quæ, juxta Anastasium, Romæ, via Saxonum, paulo post Leonis IV promotionem exarsit. Ab anno 847 usque ad diem 17am Julii 855 Leo sedit : finis igitur magis quam ejus pontificatus initium cum eis quæ in textu astruuntur congruit. (ANASTAS. BIBLIOTECAR. in *Vitis Pontificum*.)

(76) *Judith filium, Karoli*, etc. Æthelwulfi cum Judith, Caroli Calvi filia connubium in Verbiriensi palatio, die 1a Octobris an. 856 celebratum est

(77) *De successoribus Karoli Magni.* Malmesbiriensis, videtur, magnam hujus relationis partem sumpsit ex Chronicis Synchronis (ex libro monasterii S. Wandregisili), quæ ad annum 877 producuntur ; Chronica etiam adhibuit Adonis Viennensis archiepiscopus (a. D. 865-875), nec non et Hariulfi, S. Richarii monachi, qui a. D. 1088 scripsit. (Fragmentum ex lib. Mon. S. Wandreg. exstans in cod. ms abbatiæ S. Victoris, Paris. Num. 419 ; Bouquet, VII, 44.—Chron. Adonis, edit. Paris. 1522 et 1561 ; Lugdun. 1677. in Bibliothecis Patrum. — Chron. Hariulfi, apud Acherium, tom. III *Spicilegii*, fol. Paris. 1723.)

(78) *Lodowicus Pius.* Patri Carolo Magno in Occidentis imperio consociatus est Septembr. a. D. 813, eique tanquam solus imperator et Francorum rex successit die 28a Januarii a. D. 814. Obiit die 20a Junii 840.

(79) *Lotharius.* Natu major Ludovici I filius, etiam vivente patre Francorum rex declaratus fuerat eique in imperio, mense Jul. a. D. 817, consociatus. Italiæ rex an. 820, atque in die sancto Pascha (5 Apr.) 823 imperialem coronam de manu papæ accepit.

(80) *Regnavit annis quindecim.* Regnavit Lotharius quindecim annis et tribus mensibus, a patris obitu, an. 840, quando solus Occidentis imperator factus fuerat. Obiit in abbatia Prumiæ in Ardenna, die 29a Septem. 855, ubi monachicam vestem sex tantum diebus ante amplexus fuerat

(81) *Proprium Patrem*, etc. Ludovicus I, imperator, bis a filiis in monasterio S. Medardi Suessionensis prima vice anno 830, et iterum an. 833 relegatus est.

(82) *Karolum*, etc. Lotharius, Ludovicus et Pippinus, filii Ludovici Pii ex priori ejus uxore Hermengarda, comitis Ingrami filia ; qua defuncta (die 3a Octobris 818) imperator uxorem duxit Judith ; Guelphi, Ravinsping ducis filium, Carolus Calvus ex hoc conjugio natus est.

(83) *Pippinus.* Pippinus I, regnum Aquitaniæ ab anno 814 gubernabat, sed hujus regionis rex non est agnitus ante Aquisgranensem conventum, mense Julio 817 habitum. Obiit die 13a Decembris a. D. 838.

(84) *Lodowicus.* Ludovicus cognomento *Germanicus*, imperatoris Lotharii frater. Bavariæ rex factus est a. D. 817, Francofurti die 28a Aug. 876 obiit.

(85) *Præter Noricam* Loca quæ incipiunt *Ludovicus præter Noricam*, et desinunt *exilio detrusus*, occurrunt in Chronicis unde sumpsit Malmesbiriensis post *diviserunt inter se Francorum imperium*, pro verbis *ut supra diximus*. (Fragment. ex lib. mon. S. Wandregisili.)

(86) *Hunorum.* Hunorum seu Ungarorum, Frag. S. Wandregisili.

(87) *Karolus.* a. s. c. e. l. ; *Karolus quartus* (Calvus ?) d. m. — Corolus Calvus patri successit Ludovico Pio in regno Francorum die 20 Junii 840. frater ejus Lotharius de successione cum eo contendit, sed an. 843 Franciæ regimine, conventione facta, Carolus potitus est.

(88) *Totam Neustriam, Aquitaniam.* Franciæ partitiones non parvis obnoxiæ erant varietatibus satis sit tamen observare quod Aquitania Garumnam inter et Ligerim jacebat, Vascona a Garumna usque ad Pyrenœos montes secus littus orientem versus ; Austrasia, seu Orientalis Francia, præter varios terræ tractus ultra Rhenum, hoc flumen inter et Mosam ; Neustria vero seu Occidentalis Francia ab Oceano Gallo-Britannico ad Ligerim, Armorica tamen excepta. (SHARPE, p. 114.) Neustria regionem includebat quæ postea Normannia dicta est.

(89) *Submoto inde Pippino.* Defuncto Pippino I, Aquitaniæ rege, mense Decembre 838, Ludovicus imperator regnum hoc filio suo natu minori Carolo Calvo dedit : at Pippinus, ultimus regis filius, qui tunc parvulus erat, de corona cum eo contendit, regis Aquitaniæ titulum retinens. Anno 852 Pippinus monachus factus est in monasterio S. Medardi Suessionensis, sed inde cum in Aquitaniam anno 855 aufugisset, proditus est a Rainulfo, Pitonum comite, anno 864, et ad Carolum ductus qui cum in carcerem Silvanecti (*Senlis*) detrudit, ubi paulo post obiit Vide *Chron.* Adonis Archiep. Viennens.

(90) *Præfecto.* Malmesb. et Frag. S. Wandreg. ; *præfato*, Chron. Adon.

(91) *Perfide.* s. d. m. et Frag. S. Wandreg.; *per fidem*, a. c. e. l. et Chron. Adon.

(92) *Adductus.* a. d. e. l., *deductus*, s. c.

exilio (93) detrusus. (94) Post mortem vero Lodowici A piissimi imperatoris, Lotharius, ante obitum patris decem et octo annis unctus ad imperatorem, contra fratres suos, id est, Lodowicum (95) piissimum regem Bajoariorum, et Karolum, exercitum duxit; adjuncto sibi Pippino cum Aquitanorum populo in pago Autisiodorensi (96), in **156** loco qui vocatur Fontanetum : in quo loco cum Franci, cum omnibus nationibus sibi subjectis, mutua se cæde prosternerent, ad ultimum Lodowicus et Karolus, Lothario fugato, (97) triumphum adepti sunt (A. D. 841). (98) Post cruentissimum vero prælium, pace inter eos facta, diviserunt inter se Francorum imperium, (99) ut supra diximus. Lotharius vero, ex (100) Ermengarda filia Hugonis, tres filios habuit, (1) id est, (2) Lodowicum, cui regnum Romanorum et Italiam tra- B didit; alterum autem (3) Lotharium, cui **157** sedem imperialem reliquit; tertium vero (4) Karolum, cui Provinciam gubernandam (5) dimisit. Decessit quoque Lotharius anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi (6) octingentesimo quinquagesimo quinto, imperii sive regni (7) sui (8) tricesimo tertio. Post cujus obitum Karolus filius ejus, qui gubernabat Provinciam, (9) octavo anno moritur. Dehinc (10) Lodowicus imperator Romanorum, et Lotharius, fratres, regnum ejus, hoc est Provinciam, inter se dispartiunt. Lodowicus autem rex Noricorum, id est Bajoariorum, (11) Lodowici imperatoris filius, anno incarnationis Domini octingentesimo sexagesimo quinto, post festivitatem paschalem (12) regnum suum inter filios suos divisit, et (13) Karlomanno quidem dedit Noricam, id est Bajoariam, et Marcas contra Sclavos et Longobardos; (14) Lodowico vero Turingiam, Austrasios Francos, et Saxoniam dimisit; (15) Karolo quoque **158** Alemanniam et Curwalam, id est comitatum (16) Cornu galliæ, reliquit. Ipse tamen Lodowicus super filios suos feliciter (17) regnavit in omni potestate

(93) *Detrusus. Damnatus.* Frag. S. Wandreg.

(94) *Post mortem vero Lodowici piissimi imperatoris* a. c. d. e l. m.; omitt. in s. — Textus ex hoc loco ad relationem obitus Caroli Calvi imperatoris, « tertio Nonas Octobris, indictione decima, anno Domini nostri octingentesimo septimo, » verbatim ex Chron. S. Wandregisili sumptus est. (Fragm. ex lib. mon. S. Wandreg.

(95) *Piissimum.* Probabiliter interpolatum in mss. Vocabulum istud non occurrit in fragmento Chronicorum de quo superius, neque cognomentum est vulgo datum Ludovico, Bavariæ regi. Ludovicus imperator, ejus pater cognomentum *Pius* obtinuit.

(96) *Autisiodorensi.* Auxerre. C

(97) *Triumphum adepti sunt.* c. d. e.: *triumphaverunt*, a. s.; *triumphati sunt*, l.

(98) *Post cruentissimum vero prælium.* Memorabile Fonteniacense prælium, die 23ª Junii a. D. 841, commissum est. Imperator Lotharius et ejus nepos Pippinus II, Aquitaniæ rex, devicti sunt a Carolo Calvo, ope et auxilio fratris sui, Ludovici Bajoariensis. Anno 843, Ludovici imperatoris possessiones unanimi consensu inter tres ejus fratres divisæ sunt. Lotharius imperium, et Italiæ, Lotharingiæ, Provinciæ Burgundiæque regna retinuit; Ludovicus, Bajoariam, Germaniam, Thuringiam, Saxoniam, Pannoniam seu Hungariam habuit; Carolus vero Franciæ regnum, Neustriam, Armoricam, Burgundiæ partem, Gothiam, Vasconiam et Aquitaniam. Vide *Chron.* Adon. Arch. Vienn., et Hariulfi *Chron.* lib. III, c. 6.

(99) *Ut supra diximus.* Fragmentum Chron. S. Wandregisili hic legit. « Et Lotharius quidem acce- D pit regnum Romanorum, et totam Italiam, et partem Franciæ Orientalem, totamque Provinciam, Ludovicus vero præter Noricam, » etc. Usque ad « perpetuo est exilio detrusus. »

(100) *Ermengarda.* Comitis Hugonis filia, imperatori Lothario nupsit mense Octobre a. D. 821, obiitque die 20ª Martii 851.

(1) *Id est.* a. c. d. e. l., *primum*, s.

(2) *Ludowicum.* Ludovicus II, rex Italiæ a Sergio papa an. 844 coronatus, patri Lothario in imperio consociatus est post mensem Febr. an. 849, a Leone papa a. D. 850 imperialem coronam recepit, Occidentisque solus imperator an. 855 remansit. Obiit absque virili prole die 6ª Aug. 855, successorem qui habuit patruum suum Carolum Calvum.

(3) *Lotharium, cui sedem imperialem reliquit.* I. e. Lorraine, *regnum Lotharii.* — Vide Adonis Chron. « Lotharius imperator, infirmari se conspiciens, regnum inter filios dividit. Carolo, minori, Provinciam et partem Burgundiæ; Lothario, medio filio, sedem suam; Lodowico imperatori Italiam consignari jubet. Confer etiam Metenses Annales et Mariani Scoti Chronica. Lis mota est utrum Lotharingia ab imperatore Lothario vel ab ejus filio nomen habuerit. Lotharius rex obiit Placentiæ die 8 Aug. a. D. 869.

(4) *Karolum.* Carolum, natu minorem imperatoris Lotharii filium, Provinciæ regem.

(5) *Dimisit.* a. d. e. l.; *commisit*, s. c.

(6) *Nostri Jesu Christi.* a. d. e. l.; omitt. in s. c.

(7) *Sive regni.* a. d. e. l., omitt. in s. c.

(8) *Tricesimo tertio.* Triginta duobus annis cum sex mensibus, ex quo imperialem coronam a Pascali papa I acceperat.

(9) *Octavo anno moritur.* Carolus in Provincia regnare cœpit a. D. 855, obiit vero absque liberis anno 863.

(10) *Lodowicus... dispartiunt.* Ludovicus II, imperator, et Lotharius Lotharingiæ rex fratris regnum inter se partiti sunt. Ludovicus Provinciam et Burgundiæ partem ultra Jurassum habuit; reliquum vero Lotharius obtinuit. Vide *Chron.* Adon. archiep. Viennens.

(11) *Lodowici.* Ludovici Pii.

(12) *Regnum suum inter filios suos dividit.* Hujus divisionis an. 865 nullus e cæteris antiquis Franciæ scriptoribus meminit, excepto Hariulfo, qui, ut probabile videtur, narrationem suam ex eodem fonte hausit ac Malmesbiriensis, scilicet. Chron. S. Wandregisili. Tres Ludovici Bajoariensis filii, defuncto patre an. 876, ejus possessionibus cuncti simul successerunt.

(13) *Karlomanno.* Bavariæ regi, qui obiit an 880, 22 Martii.

(14) *Lodowico.* Germaniæ, Saxoniæ et Austrasiæ rex, patri suo Ludovico Germanico, a. D. 876, successit, obiit vero die 20ª Jan. 888.

(15) *Karolo.* Carolus, Sueviæ rex, cognomento Crassus, postea Occidentis imperator et Franciæ rex factus est.

(16) *Cornu galliæ.* a. d. e. l.; *Galliæ*, s. c. — « Ad litteram, *Galliæ cornu*, ex Armoricæ in Oceanum projectione. » (SHARPE 11ᵇ.)

(17) *Regnavit*, etc. Fragmentum S. Wandregisili hic ita legit : « Nunc principatum tenet anno Incarnationis Domini octingentesimo sexagesimo nono. » Inde inferri potest qua ætate scripsit auctor.

sua annis decem (18). Et post hæc obiit (19) Lodowicus rex anno (20) Dominicæ incarnationis octingentesimo septuagesimo sexto, cum regnasset annis (21) quinquaginta quatuor. (22) Karolus autem rex Occidentalium Francorum, anno tricesimo sexto regni sui in Italiam pergens orandi causa (23), ad limina apostolorum pervenit; ibique a cuncto populo Romano imperator eligitur, et a Johanne papa in imperatorem consecratur, octavo kalendas Januarii, anno Dominicæ incarnationis octingentesimo septuagesimo quinto. Inde in Galliam prospere (24) ingressus est. (25) Anno quoque regni sui tricesimo octavo, et (26) imperii tertio inchoante, in Italiam iterum perrexit; et colloquio Johannis papæ usus, in Galliam revertens, (27) transcenso Ciniso monte, 159 præsentis luminis caruit visu, (28) tertio nonas Octobris (29), indictione decima, anno Domini nostri octingentesimo septuagesimo septimo: cui successit in regno (30) filius ejus Lodowicus. Deinde, anno regni sui secundo necdum expleto, idem Lodowicus obiit Compendio (31) palatio, (32) sexto idus Aprilis, indictione duodecima, anno Domini octingentesimo septuagesimo nono. Deinde filii ejus, (33) Lodowicus et Karlomannus, regnum ejus inter se dispartiunt. Prædictus vero rex Lodowicus in (34) pago Vimniaco, (35) cum Normannis bellum gerens, triumphum adeptus est; et non multo post obiit, (36) pridie nonas Augustas, anno Domini octingentesimo 160 octogesimo primo, indictione quinta decima. Regnavit annos duos, menses tres (37) dies viginti quatuor. Cui successit in regno frater ejus Karlomannus. Regnavit tribus annis et (38) diebus sex; deinde in (39) Ewellino saltu, in monte Aerico, a (40) fero singulari percussus est. Obiit anno Dominicæ incarnationis octingentesimo octogesimo quarto, indictione secunda, octavo idus Decembris. Deinde (41) Karolus rex Suavorum, filius Lodowici regis Noricorum, monarchiam totius imperii Francorum et Romanorum assumit anno Verbi incarnati octingentesimo octogesimo quinto, indictione tertia. Cujus visionem, quia memorabilem puto, hic dignum duco intexere.

(42) VISIO KAROLI.

§ 111. « In nomine Dei summi Regis regum! Ego

(18) *Decem. Undecim*, Chron. Hariulfi.

(19) *Lodowicus rex*. a. d. e. l. m.; *Lodowicus* c.; omitt. in s.

(20) *Dominicæ incarnationis*. s. c. d. e. m.; *incarnati Verbi* a; omitt. in l.

(21) *Quinquaginta quatuor*. Ludovicus, Bajoariæ rex, annum sui regni quinquagesimum nonum ab accessione sua an. 817 ferme compleverat.

(22) *Karolus*, etc. Carolus Calvus, Francorum rex, Ludovico II, fratris ejus filio, in Occidentis imperio successit, imperialemque coronam e manibus Joannis papæ VIII, Romæ, die Natalis Domini, an. 875, recepit.

(23) *Orandi causa*. a. d. e. l.; *orationis gratia*, s. c.

(24) *Ingressus est*. a. d. e. l.; *reversus est*, s. c. et Frag. Wandreg.

(25) *Anno quoque regni sui*. a. d. e. l.; *anno autem regni*, s. c.

(26) *Imperii tertio inchoante*. Carolus secundum suum annum nondum compleverat: Die 25a Decembr. 875, coronatus, die 6a Octobr. 877 obiit.

(27) *Transcenso Ciniso monte*. Carolus hausto e manibus medici sui, Judæi, Sedecia nomine, veneno, occubuisse dicitur die 6a Oct. 877 apud Brios, qui est pagus ad occidentem Cinisi montis situs.

(28) *Tertio nonas Octobris*. Ita etiam apud Hariulfum. Quædam ex Francorum Chronicis legunt *nonas Octobris*, quædam, melius, *pridie nonas*.

(29) *Domini nostri*. a. e. l.; *Domini*, s.; *Domini nostri Jesu Christi*, d. m.

(30) *Filius ejus Ludovicus*. Ludovicus II, ut Francorum rex, et III, ut imperator, cognomento Balbus Compendii coronatus est rex die 8 Decembris 877, et imperator an. D. 878.

(31) *Compendio*. c. d. e. l.; *in Compendio*, a. s.

(32) *Sexto Idus Aprilis*. Chron. Hariulfi, *quinto Idus*. Potioris fidei auctores Ludovicum Balbum Compendii obiisse asserunt die 10 Apr. (quarto Idus Aprilis), an. Dec. 879.

(33) *Ludov. et Karlom*. Ludovicus III et Carlomanus, defuncto Ludovico Balbo, patri eorum successerunt. Prior Franciam et Neustriam habuit, Burgundiam alter et Aquitaniam. Carolus Crassus, Ludovici Bajoariensis filius, imperiales infulas obtinuit.

(34) *Pago Vimniaco*. Le Vimeu.

(35) *Cum Normannis bellum gerens*. Normannos devicit Ludovicus, an. D. 881, in loco qui dicitur Saulcourt, ubi eorum dux Guorm cæsus est. Ab hujus prælii die, ut refertur, interna Ludovicus læsione laboravit, ex qua postea mortuus est.

(36) *Pridie non. Aug... quinta decima*. Hariulfum sequitur Malmesburiensis Lodovici III Francorum regis obitum diei 4 Aug. an. D. 881 ascribens; indeque regnorum Ludovici et Carlomani tempus ab utroque historiagrapho computatur; sed observandum est quintam decimam indictionem non ante diem 25 Decembris, ann. 881 initium cepisse. Ludovici obitus diei 5 Aug. an. 881, coronatio vero Carlomani diei 9 Septembris sequentis vulgo ascribuntur; unde sequitur Ludovicum tres annos et quatuor menses, Carlomanum autem (qui die 6 Decembris 884 obiit) duos tantum annos et tres menses, quinque solummodo annos et octo menses a defuncto patre Ludovico, regnavisse.

(37) *Tres*. a. s. d. e. l., *quatuor*, c.

(38) *Diebus*. Ita in omnibus mss., sed probabiliter falso positum pro « mensibus. » Hariulfus scribit « tribus annis et dimidio. »

(39) *Ewellino saltu*. Silva Evelina prope Parisios.

(40) *Fero*. Juxta quosdam annalistas Gallorum, Carlomanus, dum venationi in saltu Baisiensi indulgeret, a Bertholde, uno ex comitibus, casu vulneratus est; atque ut a pœna tutaretur, feri singularis commentum perlatum est (*Annal. Mettens.* et *Fuldens continuat.*, *Annal. Vedastini*, et *Chron. de Gest. Norman, in Francia*); sed Malmesburiensis textus cum Saxonicis Chronicis, Assero et aliis Anglicis scriptoribus congruit.

(41) *Carolus Crassus*. Carolus Crassus coronatus est Occidentis imperator die Natalis Domini an. 880, regnoque Francorum potitus est defuncto Carlomano die 6 decembr. 884, non sine Caroli Simplicis detrimento qui Ludovici Balbi filius posthumus erat. Rex Francorum agnitus est desinente mense Januario 885.

(42) *Visio Karoli*. Visio Karoli Crassi a Malmesburiensis verbatim hausta est ex Hariulfi Chronicis, lib. III, c. 21 (t. II. *Spicilegii*, p. 325, in-fol., Paris, 1723.). Albericus Trium Fontinium illam quoad

Karolus imperator, gratuito Dei dono rex Germanorum et patricius Romanorum, atque imperator 161 Francorum, sacra nocte Dominici diei, post celebrationem nocturnarum horarum divinum officium, dum irem repausationis cubitum, et vellem dormitionis carpere somnum, venit vox ad me terribiliter dicens : *Karole, exiet a te modo spiritus tuus in hora non modica* : statimque fui raptus in spiritu, et qui me sustulit in spiritu fuit candidissimus, tenuitque in manu sua (43) glomerem lineum clarissimi (44) jubar luminis emittentem, sicut solent cometæ facere quando apparent ; cœpitque illum dissolvere, et dixit ad me : *Accipe filum glomeris micantis, et liga ac noda* (45) *firmiter in pollice tuæ dextræ manus, quia per illum duceris in labyrinthæas infernorum pœnas* ; et hoc dicto præcessit me, velociter distorquens filum luciflui glomeris ; duxitque me in profundissimas valles et igneas, quæ erant plenæ puteis ardentibus pice, et sulphure, plumboque, et cera, et adipe. Ibi inveni pontifices patris mei et avunculorum meorum ; quos cum pavens interrogarem quid tam gravia paterentur tormenta, responderunt mihi : *Fuimus episcopi patris tui et avunculorum tuorum, et dum debuimus illos et populum illorum, de pace et concordia, admonere et prædicare, seminavimus discordias, et incentores malorum fuimus* ; *unde* (46) *nunc incendimur in istis Tartareis supplicis, et nos, et alii homicidiorum et rapinarum amatores* : *huc etiam* 162 *tui episcopi et satellites venient, qui similiter amant nunc facere*. Et dum hæc tremebundus auscultarem, ecce, nigerrimi dæmones advolantes cum uncis igneis volebant apprehendere filum glomeris quem in manu tenebam, et ad se attrahere ; sed, reverberantibus radiis illius glomeris, non valebant filium contingere. Deinde, post tergum meum currentes, voluerunt me aduncinare, et in ipsos puteos sulphureos præcipitare : sed ductor meus, qui portabat glomerem, jactavit super scapulas filum glomeris, et duplicavit illum, traxitque fortiter post me (47); sicque ascendimus super montes altissimos igneos, de quibus oriebantur paludes et flumina ferventia, et omnia metallorum genera bullientia, ubi reperi innumeras animas hominum et principum patris mei et fratrum meorum (48) præcipitatas, alias usque ad capillos, alias usque ad mentum, alias usque ad umbilicum ; clamaveruntque ad me ejulando : *Dum viximus, amavimus tecum, et cum patre tuo, et cum fratribus tuis, et cum avunculis tuis, facere prœlia, et homicidia, et rapinas pro cupiditate terrena ; ideo in ista bullientia flumina, et metallorum diversa* (49) *genera, sustinemus tormenta*. Et cum ad hæc timidus intenderem, audivi retro me animas clamare : *Potentes potenter tormenta patientur*. Et respexi, et vidi super ripas fluminis bullientis fornaces piceas et sulphureas, plenas magnis draconibus et scorpionibus et serpentibus diversi generis ; ubi etiam vidi aliquos patris mei principes, et meos et fratrum meorum, necnon et avunculorum meorum, dicentes mihi : *Heu nobis, Karole ! vides quam gravia habemus tormenta* 163 *propter nostram malitiam et superbiam, et mala consilia quæ regibus nostris et tibi dedimus propter cupiditatem*. Cumque hæc (50) dolendo congemiscerem, cucurrerunt ad me dracones, apertis et plenis faucibus igne et sulphure et pice, volentes me ingluti e ; at ductor meus triplicavit super me filum, a cujus radiis claritatis superata sunt ora illorum ignea, et pertraxit (51) me validius. Et descendimus in unam vallem, quæ erat ex (52) una parte tenebrosa, ardens velut clibanus ignis ; ex alia vero parte tam amœnissima et splendidissima ut nulla ratione dicere valeam. Vertique me contra tenebrosam et flammivomam partem, vidique ibi aliquos reges mei generis in magnis suppliciis : et tunc, nimis constrictus (53) angustia, putavi me statim in ipsis demergi suppliciis a gigantibus nigerrimis, qui ipsam vallem inflammabant cunctis generibus ignium ; et valde tremens, glomeris filo illuminante oculos meos, vidi e latere vallis paulisper albescere lumen, ibique duos fontes fluere. Unus erat nimium calidus ; alter vero clarus et tepidus : et erant ibi duo dolia. Cumque illuc irem, filo glomeris regente gressus meos, intuitus super unum ubi erat fervens aqua, vidi ibi genitorem meum Lodowicum (54) stare usque ad femora ; et nimis dolore aggravatus, et angore perculsus, dixit ad me : *Domine mei Karole, noli timere. Scio quia revertetur rursus spiritus tuus ad corpus tuum ; et permisit te Deus huc venire, ut videres propter quæ peccata ego, et omnes quos vidisti, talia toleramus supplicia. Uno enim die* 164 *sum in isto ferventis dolii balneo, et altero die transmutor in isto suavissimo* altero *aquæ dolio* ; *et hoc fit precibus*

...ubstantiam narrat, ad Malmesburiensem referens : « Sequitur mirabilis visio quæ facta est hoc ...nno 889 (rectius 886), eidem Karolo, secun...um Willelmum Malmesburiensem. » Annales falso ...tributæ Assero, sub anno 886, visionem quoque ...aroli Crassi recitant : « Carolus tertius imperator, ...ius Hlodwici regis Noricorum sive Bajarorum, ...oc tempore vidit visionem, quam, ita ut hic ...nstat, scriptam referebat, dicens : Ego Karolus, ...c. » In Francicis S. Dionysii chronicis, et in qui...usdam Latinis mss. visio non recte Carolo Calvo ...tribuitur. (Bouquet, IX, 60).

(43) *Glomerem*. Sic omnes mss. Vide infra, n. 67 ...d § 112 init.

(44) *Clarissimi*. a. s. d. e. m., *clarissime*, c.

(45) *Noda*. a. c. d. e. l., *nota*, s.

(46) *Unde*. s. c. d. e. l., *inde*, a.

(47) *Me*. e., *se*, a. s. c. d. l.

(48) *Fratrum meorum*. a. s. c. d. e. *meorum*, post legit *et meorum*, et in margine, *cognatorum probabiliter pro avunculorum*.

(49) *Diversa* a. s. c. e. l., *diversorum*, d. m.

(50) *Hæc*. c. d. e. l., *ad hæc*, s., *hoc*, a.

(51) *Pertraxit*. s. c. e. l., *protexit*, d. m., *protraxit*, a.

(52) *Ex*. a. s. c. e. l., *in*, d. m.

(53) *Constrictus*. a. d. e. l., *perterritus et constrictus*, s. c.

(54) *Lodowicum*. Bojariensem.

sancti Petri et sancti (55) *Remigii, cujus patrociniis hactenus genus nostrum regale regnavit. Sed, si mihi subveneris cito, tu, et mei fideles episcopi et abbates, et omnis ordo ecclesiasticus, missis, oblationibus* (56), *psalmodiis, vigiliis, eleemosynis, velociter liberatus ero de isto aquæ bullientis dolio; nam frater meus Lotharius, et ejus filius Lodowicus, sancti Petri sanctique Remigii precibus exempti sunt de istis pœnis, et jam ducti sunt in gaudium paradisi Dei.* Dixitque ad me: *Respice sinistrorsum*: Cumque respexissem, vidi ibi duo dolia altissima bullientia. *Ista*, inquit, *sunt tibi præparata, nisi te emendaveris, et pœnitentiam egeris de tuis nefandis delictis*; cœpique tunc graviter horrere. Cumque cerneret comes (57) meus in tanto pavore esse spiritum meum, dixit ad me: *Sequere me ad* B *dextram luculentissimæ vallis paradisi.* Et, cum graderemur, contemplatus sum ingenti claritate cum gloriosis regibus sedere Lotharium avunculum meum super lapidem topazium miræ magnitudinis, coronatum diademate pretioso, et juxta eum filium ejus Lodowicum similiter coronatum (58). Videns me, cominus accersivit (59), blanda voce dicens: *Karole, successor meus nunc* (60) *tertius in imperio Romanorum,* **165** *veni ad me. Scio quod per pœnalem locum venisti, ubi est pater tuus, frater meus, positus in thermis sibi destinatis; sed per misericordiam Dei citissime de illis liberabitur pœnis, sicut et nos liberati sumus, meritis sancti Petri, sanctique precibus Remigii, cui Deus magnum apostolatum dedit super reges et super gentes Francorum*; C *qui nisi quisquiliis nostræ propaginis suffragatus fuerit et adjuverit, jam deficiet genealogia nostra regnando et imperando: unde scito quoniam tolletur ocius potestas imperii de manu tua, et postea parvissimo* A *vives tempore.* Tunc, conversus contra me, Lodowicus dixit mihi: *Imperium quod hactenus tenuisti, jure hæreditario debet recipere* (61) *Lodowicus filius filiæ meæ;* et, hoc dicto, visum est mihi adfore inpræsentiarum infantulum. Tunc, intuens eum, Lotharius (62) avus ejus dixit mihi: *Talis videtur esse infans, qualis ille puer fuit quem statuit Dominus in medio discipulorum, et dixit* (63): « *Talium est regnum cœlorum: dico vobis, quia angeli eorum vident faciem Patris mei qui in cœlis est.* » *Tu vero redde illi potestatem imperii per illud filum glomeris quod in manu tenes.* Disnodans ergo filum de pollice dextræ meæ, donabam illi monarchiam omnem imperii per ipsum filum; statimque **166** ipsum (64) glomus fulgidum sicut jubar solis coadunatum est totum in manu illius: sicque, post hoc factum mirabile, reversus est spiritus meus in corpore meo valde fessus et conterritus. Denique sciant omnes (velint an nolint) quoniam secundum destinationem Dei in manu illius revertetur totum imperium Romanorum: et quod super ipsum non prævaleo agere, præripiente me articulo vocationis meæ, Deus, qui vivorum dominatur et mortuorum, illud perficiet et confirmabit; cujus æternum et sempiternum regnum permanet sine fine in secula seculorum. Amen. »

§ 112. (65) Visionem istam, et regnorum partitionem, verbis quibus scripta (66) inveni, hic (67) apposui. Hoc ergo Karolo (68) vix duobus annis potestate integra imperii et regni functo (69), C successit in regno Karolus, filius illius Lodowici qui apud Compendium obiit. Hic est Karolus qui filiam Edwardi regis Anglorum uxorem duxit (70), deditque Normanniam Rolloni cum filia sua Gisla, quæ esset vas pacis (71), pigneratrix fœderis. At

(55) *Remigii.* Remensis archiepiscopi, Francorum apostoli, qui Clodoveum baptizasse creditur. Ejus episcopatus initium ad annum 457, obitus vero an. D. 530 vulgo referuntur. (Bouquet, IV, 51, n. a.)

(56) *Oblationibus.* c. d. e. l., *orationibus*, a. s.

(57) *Comes.* a. c. d. e. l., *ductor.* s.

(58) *Coronatum.* a. s. c. e. l., *corona coronatum*, d. m.

(59) *Accersivit.* a. d. e l., *accersivit me*, s. c.

(60) *Tertius.* Imperatori Lothario successit filius ejus Ludovicus II, quem secutus est Carolus Calvus, cui filius suus Ludovicus III, cognomento Balbus successit. Carolus Crassus; quartus igitur erat a Lothario in ordine successionis.

D (61) *Lodowicus filius filiæ meæ.* Ludovicus, cognomento Cæcus, Bosonis, Provinciæ regis, et Hermengardæ, Ludovici II, imperatoris filiæ, natus erat. Defuncto Carolo Crasso, an. 888, regnum in quinque partes divisum est, Ludovicusque Arelatis rex factus, an. 890 Burgundiæ rex coronatus est. Italiam adiit, an. 899, unde pulsus est a Berengario, pseudo imperatore; sed cum, despecto quo obstrictus erat juramento, Romam iterum ivisset, a Berengario captus et oculis orbatus est, ann. 902. Anno 900 desinente, vel ineunte an. 901 imperator a Benedicto papa IV coronatus erat. Adhuc superstes erat Ludovicus post diem 6 Januarii 923, cum diploma hac die insignitum concesserit in vicesimo tertio imperii sui anno. Obiit circa annum 929.

(62) *Avus.* Lotharius imperator proavus erat Ludovici.

(63) *Talium... cœlis est.* Matth. XVIII, 10.

(64) *Glomus.* Hæc excepta vice « glomus » masculino genere scribitur per totam visionem. Vide infra not. 67.

(65) *Visionem istam... verbis quibus scripta inveni* Vide supra not. 42.

(66) *Scripta.* s. c. e. l., *scriptam*, a. d. m.

(67) *Apposui.* s. c. d. e. l. — Post *apposui*, a. Addit: Unde et glomerem masculino genere, sicut in exemplari corrupte habebatur, posui.

(68) *Vix duobus annis.* Duobus annis non supervixit Carolus, quippe qui obiit die 12 vel 13 Jan. an. D 888.

(69) *Successit*, etc. Carolus cognomento *Simplex*, Ludovici Balbi posthumus filius, rex Francorum Remis die 27 Jan. 893 coronatus est. Uxorem duxit Eadgivam, seu Eadgyfu, Eadweardi primogeniti, Anglorum regis, filiam, an. D. 919; de qua filium habuit, postea Ludovicum IV, Francorum regem, cognomento *Ultramarinum* Mense Junio 923 ab Herberto, Campaniæ simul et Veromandorum comite captus, Peronæ in carcere obiit die 7 Octobris, an. D. 929.

(70) *Deditque Normanniam Rolloni.* Circa an. 912 Normanni in Neustria consedere, Carolusque filiam suam Gislam, seu Gisellam Rolloni primo Normannorum duci ea conditione dedit ut religionem Christianam amplecteretur.

(71) *Pigneratrix fœderis.* Alludendo, ut probabile videtur, ad nomen filiæ Caroli Gislæ, quod *pignus* sonat.

vero in imperio successit 167 (72) Karolo isti Arnulfus rex, de genere imperatorio (73), tutor Lodowici pueri de quo superior visio narrat. Arnulfo ergo post (74) quindecim annos defuncto, successit (75) Lodowicus idem; quo mortuo (76), Conradus quidam, rex Teutonicorum, imperavit.
168 Huic successit (A. D. 919) (77) filius Henricus, qui misit ad Athelstanum regem Anglorum pro duabus sororibus suis Aldgitha et Edgitha (78); quarum posteriorem filio suo Othoni collocavit, (79) alteram cuidam duci juxta Alpes nuptum dedit. Ita hodieque imperium Romanorum et regnum Francorum ab antiqua unione scissum, alterum imperatores, alterum reges habet. Sed quia multum a proposito excessi dum me juvat illustrium Francorum seriem lineatim protendere, nunc, iam inceptam viam repetens, ad Athelwulfum regrediar.

§ 113. Ille, ubi post annuam peregrinationem domum venit, (80) filia Karoli Calvi in matrimonium ducta, aliter quam putabat animos quorumdam offendit: siquidem Ethelbaldus filius ejus, et Sciregburnensis episcopus (81) Alstanus, et Enulfus 169
Sumersetensis pagi comes, (82) in ejus contume-
A liam conjurati, regno eum proturbare nitebantur; sed, maturiori mediante consilio, regnum inter parentem et prolem divisum. Injusta ea fuit partitio. Adeo malignitas obtinuerat ut pars occidentalis melior filio, deterior orientalis patri, daretur. Verumtamen ille incredibili clementia (plusquam civile bellum formidans) æquanimiter filio cessit; provinciales, qui dignitatem ejus asserturi convenerant, leni oratione cohibens. Ita quamvis omnis controversia pro alienigena uxore fuerit, magna illam dignatione habitam throno etiam, contra morem West-Saxonum, juxta se locabat; non enim West-Saxones reginam vel juxta regem sedere, vel reginæ appellatione insigniri, patiuntur, (83) propter malitiam Edburgæ filiæ Offæ regis Mer-
B ciorum. Ea, (84) ut prædiximus, Brithtrico regi West-Saxonum nupta, benignum (ut aiunt) virum in perniciem insontum nequam consiliis armare; quos vero insimulare nequibat, potionibus noxiis intercipere (A. D. 787-802). Compertum in quodam adolescentulo regi dilectissimo, quem illa veneno sustulit; confestimque Brithtricus decubuit, et decessit, quod ex potu sine reginæ nimirum conscientia prægustaverat. Effusus ergo rumor in

(72) *Karolo isti Arnulfus rex.* Carolo Crasso in imperio successit Arnulfus, Carlomani Bavariæ regis filius spurius. In regem Germaniæ mense Novembri 887 electus, consecratus est imperator a Formoso papa ante diem 4 Aprilis, A. D. 896.

(73) *Tutor Ludowici pueri*, etc. Boso, quem Carolus Calvus Papiæ ducem creaverat an. 876, eodem anno uxorem duxerat Hermengardam, Carolo in
C Franciam reduce, obiitque die 11 Januarii, A. D. 887. De hoc conjugio ortus est Ludovicus, qui igitur anno quo pater ejus obiit, quo visio Caroli Crassi locum habuisse conjicitur, quo etiam Arnulfus in regem Germaniæ electus est, annos fere novem natus erat. Hac ætate Ludovicus Arnulfi curæ committi potuit, sed hoc nullius antiqui Francorum scriptoris auctoritate nititur. Hermengarda, Bosonis vidua, Arnulfum Forchemii an. 890 invisit, ea mente, juxta Mabillonii conjecturam, ut illum induceret ad sanciendam inaugurationem filii sui Ludovici, eodem anno Burgundiæ regis in concilio Valentino electi. (MABILLON, lib. III, *Annal. Bened.*, num. 47.) Defuncto Bosone, Ludovicus, juxta Francicas Annales, imperatorem Carolum Crassum Kirchemii adiit, qui ejus homagium lubens admisit, et in filium adoptavit. A summo pontifice imperialem coronam accepit Ludovicus.

(74) *Quindecim annos.* Ex quo hi quindecim
D anni computandi sunt non apparet. Arnulfus imperator obiit die 29 Novembris, A. D. 899, in quinto imperii sui anno, regni duodecimo prorsus completo.

(75) *Lodowicus idem.* Ludovicus IV, Arnulfi filius, falso hic pro Ludovico Bosonis filio sumitur. Prior enim est qui a Germanis principibus in imperatorem electus est, defuncto patre, anno 899. Quamvis nunquam ut imperator sit habitus, eo defuncto Conradus electus est, qui in Germania usque ad mortem die 23 Decembris, A. D. 918, regnavit. Ludovicus imperator Bosonis filius, Conrado, Germaniæ regi, plures annos superstes fuit.

(76) *Conradus... imperavit.* Defuncto Ludovico IV, Conradus, Franconiæ comes, et imperatoris Arnulfi gener Germaniæ imperator electus est A. D. [9]12; sed ejus auctoritas in Italia non agnita. Confundunt quidam Conradum ejusque successorem Henricum nunquam fuisse imperatores, quia his temporibus mos erat eos solos imperatores haberi qui a summo pontifice imperialem coronam acceperant; primus igitur, exstincto Germanico Caroli Magni stirpis ramo, dignitatem hanc adeptus est Otto Magnus, Henrici filius, qui anno 962 imperator est creatus.

(77) *Filius Henricus.* Henricus Germaniæ imperator, cognomento Auceps, filius erat Ottonis, Saxoniæ ducis, ex Liutgarda, imperatoris Arnulfi nata. Vide supra § 68, ubi persimilis error occurrit cum Otto Magnus Conradi nepos vocatur. Obiit Henricus die 2 Julii, A. D. 936, successoremque per electionem habuit filium suum Ottonem.

(78) *Quarum*, etc. Eadgitha, Eadwardi Primogeniti nata, A. D. 930. Ottoni Germaniæ posthac regi et posterius imperatori, nupsit. Obiit die 26 Jan. A. D. 947. (*Chron. Ethelwerdi.*)

(79) *Alteram*, etc. Duas filias de quibus hic agitur, Eadweardus suscepit ex Elfleda, Athelmi comitis filia, et consequenter Athelstani semi filia. Adgitha, seu Ellgiva (in Francica historia *Adela* dicta), Eblo seu Eble, Rainulpho, Pictonici agri comiti et Aquitaniæ duci nupserat. (BOUQUET, IX, 21, not. a.) Falso a quibusdam modernis scriptoribus sumitur pro Eadgiva, alia Eadveardi filia (Eadredi et Eadmundi sorore) quæ conjugio juncta est Ludovico Cæco, Bosonis Arelatis regis filio, quia a Malmesburiensi, § 126, tanquam Ludovicus Aquitaniæ princeps describitur.

(80) *Filia Karoli Calvi*, etc. Judith Æthelwulfo, mense Julio, sponsalibus vincta die 1 Octobris an. 856 matrimonio jungitur. (BOUQUET, VII, 72.) Hæc ætate tredecim vix tantum annos nata esse poterat, quippe quod Carolus Hermengardam non ante diem 13 Dec. 842 in conjugium sibi junxerat.

(81) *Alstanus et Enulfus.* Ealhstanus, Sciroburnensis episcopus et Eanulfus eodem anno obierunt, A. D. 867. (ETHELWERD., *Chron.*)

(82) *In ejus contumeliam*, etc. Confer totam hanc sectionem cum Asseri Vita Alfredi, sub anno 855.

(83) *Propter malitiam Edburgæ.* Asserit Asserus hanc historiam sibi ab Alfredo fuisse relatam.

(84) *Ut prædiximus.* § 43.

vulgus veneficam regno excedere coegit. Illa, ad Karolum magnum profecta, forte cum uno filiorum stantem invenit; oblatis xeniis, imperator, ludibundus et joci plenus, eam quem mallet, vel se vel filium, eligere præcepit. Tum Edburga, contuitu viridis pulchritudinis, ephœbum eligente, Karolus nonnihil motus respondit: « Si me elegisses, filium meum haberes; sed, quia filium meum elegisti, nec me nec illum habebis. » 170 Itaque in monasterio locatam, quo vitam opulenter transigere posset, (85) non multo post depulit stupri ream. Hujus maligni ate perculsi, Saxones decretum quod dixi protulerunt; sed id Ethelwulfus benignitate sua infirmavit. Paucis vero ante mortem mensibus (86) testamentum fecit, in quo, post divisionem regni inter Ethelbaldum e Ethelbirhtum filios, filiæ quoque dotem emancipavit; semperque ad finem seculi in omni (87) suæ hæreditatis decima hida pauperem vestiri et cibari præcepit, omnique anno trecentas auri mancas Romam mitti, quarum centum beato Petro et centum beato Paulo ad luminaria, centum apostolico ad donaria expenderentur. Biennio ergo postquam a Roma venerat supervivens (88) defungitur, et Wintoniæ in episcopatu sepelitur. Ego vero, ut ad seriem postliminio revertar, apponam (89) scriptum libertatis ecclesiarum quod toti concessit Angliæ.

§ 114. « Regnante Domino nostro in perpetuum; dum in nostris temporibus bellorum incendia, et direptiones opum nostrarum, necnon et vastantium 171 crudelissimas deprædationes hostium, barbararum paganarumque gentium multiplices tribulationes, ad affligendum usque ad internecionem, tempora cernimus incumbere periculosa. Quamobrem ego Ethelwulfus rex Occidentalium Saxonum, cum consilio episcoporum ac principum meorum, consilium salubre atque uniforme remedium affirmavi ut aliquam portionem terrarum hæreditariam ante a possidentibus omnibus gradibus, sive famulis et famulabus Dei Deo servientibus, sive laicis (90), semper decimam mansionem ubi minimum sit, tamen partem decimam, in libertatem perpetuam perdonari dijudicavi, ut si tuta atque munita ab omnibus secularibus, servitutibus, nec non regalibus tributis majoribus et minoribus, sive taxationibus, quod nos dicimus Witereden sitque libera omnium rerum, pro remissione animarum et peccatorum nostrorum, Deo soli ad serviendum, sine expeditione et pontis instructione et arcis munitione, ut eo diligentius pro nobis ad Dominum (91) preces sine cessatione fundant, quo eorum servitutem in aliqua parte levigamus. » Placuit autem tunc postea episcopis Alstano Scireburnensis ecclesiæ, et Swithuno Wintancestrensis ecclesiæ, cum suis abbatibus et servis Dei consilium inire, ut omnes fratres et sorores nostræ ad unamquamque ecclesiam omni hebdomada, Mercurii die, hoc est Wodnesdeg, omnis congregatio cantet quinquaginta psalmos, et unusquisque presbyter duas missas, unam pro rege Ethelwulfo, et aliam pro ducibus ejus huic dono consentientibus, pro mercede et refrigerio delictorum suorum: pro rege vivente, « Deus qui justificas; » pro ducibus viventibus, « Prætende, Domine; » postquam autem 172 defuncti fuerint, pro rege defuncto singulariter, pro principibus defunctis communiter: et hoc sit tam firmiter constitutum omnibus Christianitatis diebus, sicut libertas illa constituta est, quamdiu fides crescit in gente Anglorum. Scripta est autem hæc donationis cartula anno Dominicæ incarnationis (92) octingentesimo decimo quarto, indictione quarta, die quinto (93) nonas Novembris, in (94) civitate Wentana, in ecclesia sancti Petri ante altare capitale: et hoc fecerunt pro honore sancti Michaelis archangeli, et sanctæ Mariæ reginæ gloriosæ Dei genitricis; simulque et beati Petri apostolorum principis, necnon et sancti patris nostri Gregorii papæ, atque omnium sanctorum. Et tunc, pro ampliore firmitate, rex Ethelwulfus posuit cartulam supra altare S. Petri; et episcopi pro fide Dei acceperunt, et postea per omnes ecclesias transmiserunt in suis parochiis, secundum quod prædictum est.

§ 115. (95) Ab hoc Anglorum Chronica sursum versus usque ad Adam lineam generationis regum texunt, sicut Lucam evangelistam a Domino Jesu factitasse cognovimus; quod si ego etiam fecero, fortasse non erit supervacaneum, quanquam timen-

(85) *Non multo post depulit*, etc. Eadburha, a Carolo Magno pulsa, Papiæ miserrime obiit, ubi multis, quibuscum confabulatus erat Asserus, quotidianum victitum mendicans obvia fuit.

(86) *Testamentum fecit.* Vide supra § 109, not. 72.

(87) *Omni.* d. e. m.; *omnis*, a. s. c. l.

(88) *Defungitur.* Obiit Æthelwulfus a. D. 858 (*Ann. Bertin.* BOUQUET, VII, 73; SIM. DUNELM., et *Chron. de Mailros.*) 13 Jan.; in quibusdam miss. Jun. (Flor. Wigorn.)

(89) *Scriptum libertatis eccles.* Concessio ab Æthelwulfo facta pariter apud Ingulphum invenitur, ubi die 3 Novembris, indict. III, a. D. 855. insignita est. Sensus deficere videtur in duobus exemplaribus, qualia apud Malmesburiensem et Ingulphum occurrunt. Confer chartam die sancto Pascha datam, a. D. 854. Vide § 109 et 114, not.) Hanc tamen concessionem factam scribit Ingulphus reverso Roma Æthelwulfo, unde non rediit ante autumnum anni 856. Tunc tantum confirmatam esse satis probabile est. Decimarum concessionem anno 855, antequam rex Romam adiret, ascribit Asserus; quod Simeoni Dunelm., Chron. de Melros., et aliis auctoribus convenit.

(90) *Laicis.* Ingulh. Laicis miseris.

(91) *Dominum.* E.; Deum. a. s. c. d. l.

(92) *Octingentesimo decimo quarto.* D. e. m.; *octingentesimo quadragesimo quarto*, a. s. c. l. Temporis nota, ut videtur, in omnibus mss. corrupta est. In charta, qualis apud Ingulphum occurrit, Burgredus, Merciorum rex, et Eadmundus Orientalium Anglorum, tanquam testes nominantur; prior thronum conscendit a. D. 852; posterior coronatus est die Natalis Domini 854. Vide p. 170, not.

(93) *Quinto.* s. c. d. e. m.; quoque, a. l.

(94) *Civitate Wentana.* Winchester.

(95) *Ab hoc.* a. d. e. l. m.; ab hoc rege, s. c.

dum sit ne barbaricorum nominum hiatus vulneret aure desuetorum in talibus.

§ 116 (96) Ethelwulfus fuit filius Egbirhti; Egbirhtus Elmundi; Elmundus Eafæ; Eafa Eoppæ;
173 Eoppa Ingildi fratris Inæ regis, qui ambo filii fuere Chenredi; Chenredus Chelwaldi; Chelwaldus Cudæ; Cuda Cudwini; Cudwinus Cheaulini; Cheaulinus Chinrici; (97) Chinricus Cherdicii, qui fuit primus rex West-Saxonum; Cherdicius Elesii; Elesius Eslii; Eslius Giwii; Giwius Wigii; Wigius Frewini; Frewinus Fridegarii; Fridegarius Brondii; Brondius Beldegii: Beldegius Wodenii; de isto, ut sæpe diximus, processere reges multarum gentium: Wodenius fuit filius Fridewaldi; Fridewaldus Frelafii; (98) Frelafius Finni; Finnus Godulfi; Godulfus Getii; Getius Tetii; (99) Tetius Beowii; (100) Beowius (1) Sceldii; (2) Sceldius Sceaf. (3) Iste, ut ferunt, in quamdam insulam Germaniæ Scandzam (de qua (4) Jordanes, historiographus Gothorum, loquitur) appulsus, navi sine remige, puerulus, posito ad caput frumenti manipulo, dormiens, ideoque Sceaf nuncupatus, ab hominibus regionis illius pro miraculo exceptus, et sedulo nutritus: adulta ætate regnavit in oppido quod tunc Slaswic, nunc vero Haithebi appellatur.
174 Est autem regio illa Anglia Vetus dicta, unde Angli venerunt in Britanniam, inter Saxones et Gothos constituta. (5) Sceaf fuit filius Heremodii;
A Heremodius (6) Stermonii; Stermonius Hadræ; Hadra Gwalæ; Gwala Bedwegii: Bedwegius (7) Strephii; hic, ut dicitur, fuit filius Noæ in arca natus.

§ 117. Anno Dominicæ incarnationis octingentesimo quinquagesimo septimo (858) duo filii Ethelwulfi (8) regnum paternum partientes, Ethelbaldus in West-Saxonia, Ethelbirthus in Cantia, regnaverunt. Ethelbaldus, ignavus et perfidus patri, ejus thorum polluit, (9) in conjugium Judith novercæ post parentis obitum devolutus; sed (10) post quinquennium eo defuncto, et Scireburniæ condito, totum regnum ad alterum derivatum. (11) Hujus tempore manus piratarum, appulsa Hamtunam, Wintoniam urbem populosam direptioni dedit; sed
B mox a ducibus regiis impigre fugata, 175 multis suorum amissis, ultra mare velivolavit, et pelago circumgyrato, Tanatum insulam, quæ in Cantia est, elegit ad hiemandum. Cantuaritæ, (12) datis obsidibus, pecuniaque promissa, quieti indulsissent, nisi, fracto fœdere, nocturnis excursionibus piratæ totam regionem popularentur; quapropter, coactu cœto, fœdifragos expulere. (13) Ethelbirhtus, strenue dulciterque regnum modulatus (14), naturæ debitum solvit post regni quinquennium, Scireburniæ sepultus.

§ 118. Anno Dominicæ incarnationis (15) octingentesimo sexagesimo septimo Ethelredus filius Ethelwul•

(97) *Ethelwulfus fuit filius Egbirhti.* Hæc genealogia occurit in Sax. Chron. A. D. 855, et in Assero, Æthelweardo, et Florent. Wigorn.

(97) *Chinricus.* Quidam manuscripti, Asserus et Florentius Wigorn. legunt « Chinricus Creodingii (*Creod*), Creodingius Cherdicii. »

(98) *Frelafius.* Saxon. Chronica legunt « Frealafius filius Frithuwulfi, Frithuwulfus Finni.

(99) *Tetius.* Saxon. Chronic., *Tætwa*; glossa *Phillis* in I.

(100) *Beowius.* Glossa *Assaricus* in I.

(1) *Sceldii.* Glosa *Ebrauci* in I.

(2) *Sceldius Sceaf.* Saxon. Chron. hic legunt: « *Sceldwea Heremod, Heremod Itermonis, Itermon Hathra, Hathra Hwala. Hwala Bedwigii, Bedwigius Sceafi*, id est filius Noe. »

(3) *Iste.* e. l.; *iste Sceaf*, d. m. — « Ipse Scef cum uno dromone advectus est in insula oceani quæ dicitur Scani, armis circumdatus; eratque valde recens puer, et ab incolis illius terræ ignotus; attamen ab eis suscipitur, et ut familiarem diligenti animo eum custodierunt, et post in regem eligunt. » (*Chron. Ethelwerdi*, lib. III.)

(4) *Jordanes.* Seu Jornandes, regibus Gothicis qui erant in Italia a secretis, Ravennensis postea episcopus, duo historica opera conscripsit, quorum uni titulus: *De rebus Gothicis*; alteri vero: *De regnorum ac temporum successione.* Sexto sæculo vivebat.

(5) *Sceaf fuit filius Heremodii... Strephii.* Vide hujus § not. 2.

(6) *Stermonii.* Sax. Chron. et Florent. Wigorn., *Itermon.*

(7) *Strephii.* Nomen hoc non occurrit in Sax. Chron., Assero, Æthelweardo, neque in Florent. Wigorn.

(8) *Regnum paternum*, etc. Defuncto fratre, mense Januar. 856, Æthelbaldus in West-Sexam, et Æthelbertus in Cantiam, Surregiam et South Sexam regnaverunt. Prior obiit circa mensem Jul., A. D. 860. Quo tempore frater ejus integro patris regno successit,

(9) *In conjugium Judith novercæ* Annales Wintoniæ (*Angl. sacra*, vol. I, p. 204) referunt admonente sancto Swithuno, Æthelbaldum incestus sui pœnituisse, eumque a noverca sua discessisse. Judith in
C Franciam circa annum 861 rediit, non ante tamen Æthelbaldi obitum. Vide Annal. Bertin. an. 862, (BOUQUET, VII, 77.) Baldwino nupsit Flandriæ comiti, cognomento *Bras de fer*, an. 863.

(10) *Postquinquennium.* Æthelbaldus, superstite patre, duobus annis et dimidio regnavit, videlicet a tempore quo Æthelwulfus Romam profectus est an. 855; anni vero duo et dimidius a mense Januario 858 ad Julium 860 quod obiit quinque efficiunt annos ejus regno a Malmesburiensi et Sax. Chron. ascriptos.

(11) *Hujus tempore manus piratarum.* Wintoniam depopulati sunt Dani anno 860.

(12) *Datis obsidibus.* Anno 864 (*Sax. Chron.* A. D. 865), Dani, ut refert Asserus, hieme in insula Thaneto transacta, inducias cum Cantuaritis pepigerunt qui pecuniam promittebant; sed fidem datam contemnentes, plurisque depredatione quam servata pace
D se consecuturos arbitrantes, orientalem Cantiæ partem totam diripuerunt.

(13) *Ethelbirhtus.* Æthelbertus annos fere octo integros regnavit, id est duos et dimidium in Cantia antequam Occidentalis Saxoniæ throno succederet, et ultra quinque defuncto fratre. Obiit circa mensem Februar. A. D. 866, successoremque habuit fratrem suum Æthelredum.

(14) *Modulatus* e., *moderatus*, a. s. c. d. l.

(15) *Octingentesimo sexagesimo septimo.* Malmesburiensis promotionem Æthelredi anno 867 ascribendo, uno anno tardior est quam Saxon. Chronica, Asserus et Florentius Wigorn. Thorne eamdem temporis notam ac Malmesburiensis admittit. Si tamen annorum numerus ac Malmesburiensi Æthelredi et prædecessoris ejus Æthelberhti regno assignatus, sit correctus; illum thronum conscendisse circa mensem Februari 866, et die 23 Aprilis 871 obiisse statuendum esset,

ti regnum patrium (16) obtinuit, eodem numero (17) annorum quo fratres. Miserabili et prorsus dolenda sorte ut immatura omnes occumberent morte, nisi quod, tantis malis obstrepentibus, regii pueri magis optarent honestum exitum quam acerbum imperium. Adeo animose pro patria se certamini dabant, ut non illis imputari debeat si minus cedebat ex sententia quod **176** intendebat audacia. Denique memoriæ proditum (18), quod iste (19) rex novies anno uno collatis et infestis signis contra hostes conflixerit, varia licet fortuna, sæpius tamen victor; præter subitos excursus, quibus bellicæ artis gnarus populatores palantes crebro afflixit. Interfecti a parte Danorum (20) comites novem, rex unus, præterea populus sine compoto.

§ 119. Memorabilis præ cæteris pugna fuit quam apud (21) Escendunc fecit (A. D. 871); congregato namque eo loci Danorum exercitu, et in partes diviso, hinc duobus (22) regibus, illinc omnibus ducibus, rex cum fratre Elfredo adventarit. Itaque sortito par pari retulere ut Ethelredus contra reges, Elfredus contra duces consisteret. Utrorumque exercituum animis erectis, vesper jam occiduus bellum in crastinum protelavit. Vix ergo repente diluculo Elfredus paratus aderat: (23), frater, divino intentus officio, remanserat in tentorio; stimulatusque nuncio paganos efferatis mentibus irruere, negavit se quoquam progredi quoad esset finis officii. Quæ fides regis multum fratrem adjuvit, (24) immaturitate juventæ præproperum **177** etiam (25) progressum: namque jam (26) acies Anglorum declinabant, et, urgentibus ex alto adversariis, fugam meditabantur, quod iniquo Christianis loco pugnaretur; cum ille, Dei cruce consignatus, ex insperato advolat, hostem proturbans, civem in arma ciens; cujus virtute simul et Dei miraculo Dani territi, pedibus salutem committentes, fugere. (27) Cæsus ibi rex Osecg, comites quinque, vulgus innumerum.

§ 120. Meminerit interea lector quod interim reges Merciorum et Northanhimbrorum, captata occasione adventus Danorum, quorum bellis Ethelredus insudabat, a servitio West-Saxonum respirantes, dominationem pene suam asseruerant. Ardeban ergo cunctæ sævis (28) populatibus provinciæ; unusquisque regum inimicos magis in suis sedibus sustinere, quam compatriotis laborantibus opem porrigere, curabat: ita, dum malunt vindicare quam prævenire injuriam, socordia sua exanguem reddidere patriam. Dani sine obstaculo succrescere, dum et provincialibus timor increscerel, et proxima quæque victoria, per additamentum captivorum, instrumentum sequentis fieret. Orientalium Anglorum pagi, cum urbibus et vicis, a prædonibus possessi: (29) rex eorum sanctus Eadmundus, ab eisdem **178** (30) interemtus, temporaneæ mortis compendio regnum emit æternum. Mercii, non semel obtriti, obsidatu miserias suas levaverunt. Northanhimbri, jamdudum civilibus dissensionibus fluctuantes, adventante hoste correxerunt discordiam. Itaque (31) Osbirhtum regem, quem expulerant, in solium reformantes, magnosque moliti paratus, obviam prodeunt (A. D. 867), sed facile pulsi intra urbem Eboracum se includunt; qua mox a victoribus succensa, cum laxos crines effusior flamma produceret, tota depascens mœnia, ipsi quoque conflagrati patriam ossibus texere suis. Sic Northanhimbria, bellico jure obtenta, barbarorum dominium multo post tempore pro conscientia libertatis ingemuit. At vero rex Ethelredus multis laboribus infractus obiit, et Winburnæ sepultus est.

§ 121. Anno Dominicæ incarnationis (32) octingentesimo septuagesimo secundo, Elfredus, filius

(16) *Patrium.* c. e. l., *paternum*, a. s. d. m.

(17) *Annorum.* s. d. e., omitt. in a. c. l.

(18) *Proditum.* a. s. e. l., *traditum*, c. d.

(19) *Lex novies*, etc. Novies cum Danis armis conflixit Æthelredus ante Pascha A. D. 871. (*Sax. Chron.* et Asser, *De gest. reg. Ælfredi.*)

(20) *Comites novem.* Inter comites qui ex parte Normannorum ceciderunt, Sidrocus erat, natu major, qui tot et tantas in Francia, regnante Carolo Calvo vastationes commiserat. Alii, quorum nomina in Sax. Chron. inseruntur, Sidrocus natu minor erant, Osbearn, Frana, Haraldusque comites, et Bachsecgus rex. Æthelwulfus, Berkshirensis comes et Heahmundus, Sciréburnensis episcopus, ex parte Anglorum cæsi sunt.

(21) *Escendune.* Aston, in Berkshire.

(22) *Regibus.* a. s. c. l., deest in d. e. m. Nomina regum erant Halfdanus et Bachsecgus (qui idem esse ac Ivarus conjicitur), uterque ex numerosa Ragnari Ludbrolii progenie.

(23) *Frater divino intentus officio.* Vide Asser Vitam Ælfredi, A. D. 871.

(24) *Immaturitate.* a. s. c. e. l., *intemeritate*, d. m.

(25) *Etiam.* d. e. m., *et jam.* a. s. c. e. l.

(26) *Namque jam.* a. s. c. e. l., *jam jamque*, d. m.

(27) *Cæsus ibi rex. Osecg.* Apud Sax. Chron. et Asserum, rex iste Bachsugus c. Bægsugus vocatur. In Danorum vero historia Ivarus dicitur. (Tyrb. lib. v, p. 275).

(28) *Populatibus.* d. e. l., *popularibus.* s., *populantibus.* a., *populationibus*, c.

(29) *Rex... Eadmundus.* Eadmundus, orientalium Anglorum rex, ab Inguaro, Ragnari Lodbroki filio, (seu juxta quosdam, Ivari filio, et Ragnari nepote) die 20 Novembris 870, capite truncatus est. Confer acta SS. (tom. VII, pp. 465-472, edit. Colon. 1575), et Matth. Wertm. *Flores hist.* p. 314.

(30) *Interemtus.* c. d. e. l. m., *interemtus anno Dominicæ incarnationis octingentesimo septuagesimo, duodecimo kalendas Decembris*, a. s.

(31) *Osbirhtum regem*, etc. Verno tempore an. 867 Normanni vela solverunt regem Ellam aggressuri, qui Deiræ thronum, deturbato Osberhto, usurpaverat. Corrivales Reges ambo æmuli adversus communem hostem opes suas conjunxere; sed in prælio apud Eboracum initio, Northanimbri plane devicti, Osberhtusque et Ella cæsi sunt. Post hac, Northanimbria Saxonicum esse regnum desiit.

(32) *Octingentesimo*, etc. Æthelredus mortali plaga vulneratus est in uno ex præliis adversus Danos initis, ante Pascha (die 15 April.) et paulo post obiit, die 24 Apr. an. 871. Throno tunc successit Ælfredus, in quo triginta annis et sex mensibus sedit. Ex annis viginti octo et dimidio Ælfridi regno a Malmesburiensi et Sax. chronicis assignatis, et si etiam a die 24 Apr. 872 computarentur, non perficitur.

Ethelwulfi junior, qui unctionem regiam et coronam A (33) primus a papa Leone (34) quarto (35) olim Romæ **179** susceperat, ut prædiximus, regnum accepit, et viginti octo (36) et semis annos laboriosissime sed fortissime tenuit. Laborum ejus inextricabiles labyrinthos sigillatim evolvere non fuit consilium; propterea quod sit legentium quædam confusio gestorum per omnes annos recensitio: nam quia (37) exercitus hostilis per eum vel satellites ejus ab una parte regionis fugatus in alteram secedebat, rursusque inde pulsus alia loca petebat, omnia rapinis et cædibus complens, eum quoque scripto sequi, et, ut ita dicam, cum eo insulam circuire, forsitan quis dixerit extremæ esse dementiæ: summatim igitur omnia exponam. Continuis novem annis cum hostibus compugnans, modo incertis fœderibus illusus, modo in illudentes ultus, ad hoc tandem inopiæ coactus est, ut, vix tribus pagis (38) in fide rigentibus, id est, Hamptescire, Wiltescire, Sumerseta, etiam in insulam quam lam palustri uligine vix accessibilem, vocabulo (39) Adelingia, (40) refugerit. Solebat ipse postea, **180** in tempora feliciora reductus, casus suos jocunda hilarique comitate familiaribus exponere, qualiterque per beati Cuthberti meritum eos evaserit; sicut plerumque mos est mortalibus ut eos illa juvet meminisse quæ olim horruerint excepisse. Nam cum quadam die inclusus in insula solus domi esset, sociis per oram fluminis ad piscandum dispersis, corpus curis ægrum sopori commisit; et ecce, Cuthbertus, Lindisfarnensis quondam episcopus, his dormienem alloquitur: « Ego sum Cuthbertus, si audisti; misit me Dominus ut tibi prospera annunciem: quia enim Anglia jamdudum peccatorum pœnas enormiter luit, modo tandem (41), indigenarum sanctorum meritis, super eam misericordiæ suæ oculis respicit. Tu quoque, tam miserabiliter regno extorris, gloriose post paucum tempus in solio reponeris, atque inde (42) signum eximium tibi dabo: venient hodie piscatores tui, magnam vim grandium piscium cobibus evehentes; quod eo erit mirabilius, quia his diebus, gelante aqua, fluvius asperatus nihil tale sperari promittit; super hæc, hodie gelido rore stillans aer omnem piscantium artem eludit: verum tu, fortunæ secundæ compos, regaliter feceris si adjutorem tuum Deum, et me ejus nuncium, competenti devotione demerueris. » Hæc dicens sanctus, regem soporatum (43) sollicitudinibus exuit; matremque etiam prope cubantem, tenuesque somnos propter levamen curarum ad durum cubile invitantem, ejusdem nuncii lætitia confortavit. Experrecti (44) ambo unum et idem se somniasse frequenti verborum recursu iterabant, **181** cum piscatores B ingressi tantam piscium copiam exhibuere ut cujusvis magni exercitus ingluviem saturare (45) posse videretur. Nec multo post, ergastulum exire ausus, magnæ astutiæ periculum fecit. (46) Regis enim Danorum, sub specie mimi, subiens tentoria, unius tantum fidelissimi fruebatur conscientia: ibi, ut joculatoriæ professor artis, etiam in secretiora triclinii admissus, nihil fuit arcanum quod non exciperet tum oculis tum auribus; pluresque dies ibi moratus, cum ex omnibus quæ nosse desideraverat animo satisfecisset suo, Adelingiam rediit, congregatisque commilitibus exponit inimicorum otium leveque vincendi negotium. Cunctis ad audendum (47) erectis, ipse, contractis undecunque auxiliis, exploratibusque præmissis, de sede barbarorum certior redditus, eosque repente adorsus, (48) incredibili strage ceC cidit: residui, cum rege suo, dederunt obsides quod Christianitatem susciperent et ab Anglia (49) discederent, quod et factum est: namque (50) rex eorum Gudram, quem nostri Gurmundum vocant, cum triginta proceribus et omni pene populo, baptizatus, et in filium a rege Elfredo susceptus est. (51) Datæ ei provinciæ Orientalium Anglorum et **182** Nor-

annus 901, cui Malmesburiensis Ælfridi obitum, et Eadweardi Primogeniti in regnum promotionem recte refert.

(33) *Primus*. d. e. m omitt. in a. s. c. l.

(34) *Quarto*. d. e. m. , omitt. in a. s. c. l.

(35) *Olim Romæ susceperat*. a. D. 853, Vide supra § 109, not. 73.

(36) *Octo*. s. c d. e. l., *novem*, a.

(37) *Exercitus hostilis*. Danorum vel Normannorum. D Quis plus eorum progressus discere cupit, saxon. chronica consulat.

(38) *Pagis*. s c. d. e., *plagis*, a. l.

(39) *Adelingia*. a. e. l., *Adelingeham*. c., *Etherelingia*, d. m. — (*Athelney*. in Somersetshire).

(40) *Refugerit*. Ælfredus retrocedere et in silvam Selwood confugere coactus est a. D. 878, quo anno, post Pascha, Adelingiæ arcem construxit. Huic tempori videtur ascribenda historia seu legenda de Bubulci conjuge, quæ refertur in Annal. Assero attributis (et in quibusdam ejus Ælfredi Vitæ exemplaribus insertum est); sed hæc probabiliter historia anonyma cuidam S. Neoti Vita scriptori debetur. Quemadmodum quæ tunc temporis adversa rex sustinuit, ea ab S. Neoto Ælfredi amico et, ut fertur, consanguineo, in castigationem regi prædicta narratur, ita etiam ejus liberatio ejusdem sancti interventui ascribitur qui postea se regi manifestavit animumque ejus erigendum curavit. Hæc et S. Cuthberti historia, mera pariter commenta videntur. S. Cuthberti legendam reperire est in fragmento ad Ecclesiam Dunelm. pertinente, quod editum est in Act. SS. (die 19 Martii). Vide etiam Vitam S. Cuthberti. (ms. Cott. *Nero* A. II.)

(41) *Tandem*, c. d. e. l., *tandem Deus*, a. s.

(42) *Inde*. e. d. m., *adeo*, a. s. c. l.

(43) *Soporatum*. a. s. c. d. k. l. m., omitt. in e.

(44) *Experrecti*. a. s. d. e. l., *experti* c.

(45) *Saturare*, e., *exsaturare*, a. s. c. d. l.

(46) *Regis enim Danorum*, etc. Hoc non invenitur in Asseri Vita Ælfredi. Prope simile quid de Olafo, Danico principe refertur, castra Æthelstani sub specie tibicinis ingrediente, in § 1'1.

(47) *Audendum*. a. d. l. m., *audiendum*, s. c. e.

(48) *Incredibili strage cecidit*. In loco Ethandum dicto, A. D 878. (ASSER. *De reb. gest. Ælfredi.*)

(49) *Anglia*. *i. e.* Wessex.

(50) *Rex eorum Gudram*. Guthorm baptizatus est Alleri, prope Adelingiam, A. D. 878, ejusque baptismale nomen Æthelstanus est.

(51) *Datæ ei provinciæ* etc. Hoc erroneum videtur, quod ad Northumbriam spectat. Saxonica Chronica habent *Notherna*, et Florentius Wigorn.

thanhimbrorum, ut eas sub fidelitate regis jure foveret hæreditario quas pervaserat latrocinio. Verum quia non mutabit Ethiops pellem suam, datas ille terras tyrannico fastu undecim annis proterens, (52) duodecimo vitam finivit, posteris quoque perfidiæ successionem transmittens; donec, a (53) nepote istius Elfredi Ethelstano subjugati, regem unum Angliæ fieri vel inviti concesserint, sicut hic dies invenit. Cæteri ex Danis, qui Christiani esse recusassent, (54) cum Hastengo mare transfretaverunt [A. D. 853], ubi, quæ mala fecerint, indigenæ norunt; tota enim ora maritima usque ad mare Tyrrhenum grassati, Parisius, et Turonis, et multas alias urbes quæ vel super Sequanam vel Ligerim, nobiles Galliæ fluvios, sitæ sunt, civibus vacuarunt. Tunc corpora multorum sanctorum ab antiquæ requietionis sedibus eruta, et a tutiora loca delata, peregrinas ecclesias, **183** usque ad hoc tempus, cineribus nobilitarunt suis. Tunc et (55) beati Martini corpus, ut (56) Sidonius ait,

Totis venerabile terris,

In quo post vitæ tempora vivit honos,

Antissiodorum a clericis suis portatum, et in ecclesia beati Germani locatum, inauditis signis circumjacentium regionum homines excitabat. Cumque adventantes pro remediorum gratia plurima conferrent, quæ bajulorum onera palparent, ut fieri solet, ex pecuniæ partitione lis commissa; Turonicis totam vendicantibus, quod eorum herus oblatores mirabilibus invitasset; indigenis contra referentibus (57) Germanum non disparem merito, æqualem officio, et videri quidem amborum esse potentiæ, sed præponderare prærogativam ecclesiæ. Ad laxandum A dubietatis nodum quæritur, et ponitur inter duorum sanctorum corpora, leprosus, vix solo anhelitu palpitans, cætera tabidus, et in vivo cadavere jam præmortuus; arcetur tota nocte humana custodia, vigilat tantum Martini gloria. Nam postera die apparuit cutis hominis (58) a parte illius splendida, a parte vero (59) Germani solita deformitate **184** lurida. Et ne darent eventui miraculum, obvertunt Martino latus morbidum: jam vero cum primo (60) aurora in lucem proreperet, a festinantibus ministris invenitur vir tota cute integer, tota (61) incolumis, prædicans benevolentiam domestici præsulis, qua cessit honori gratissimi hospitis. Ita Turonici, ex tunc et deinceps, per patroni suffragium tuto famil iare cumulabant marsupium, donec pacis aura clementior propriis B eos penatibus invexit. Latrunculi enim, tredecim annis Gallias infestantes, ad extremum ab (62) Ernulfo imperatore et Brittannis multis præliis victi, in Angliam opportunum scilicet tyrannidis suffugium, convolavere. Quod spatio Elfredus totam insulam, præter quod Dani habebant (63), animo subdiderat suo; volentes enim Angli in ejus potestatem concesserant, gaudentes se talem virum edidisse, qui posset illos in libertatem evehere. (64) Londoniam, caput regni Merciorum, cuidam primario, Etheredo, in fidelitatem suam cum filia Ethelfleda (65) concessit. Ille magna virtute et fide agere, commissa tutari sedulo, Orientales et Northanhimbros, jamdudum discessionem a rege parturientes, in statu continuit, obsides præbere compellens. Quod quantum profe- C cerit, sequens occasio probavit. Nam cum illis quatuordecim (66) annis, pacis serenitate et **185** glebæ ubertate Anglia gauderet (67) rediit aquilonalis lues

rex Northmannicus, quod primo visu in *Northanimbriam* converti facile potuit (SHARPE, 132). Vide supra § 97, not.

(52) *Duodecimo vitam finivit.* Guthorm obiit A. D. 891. « Mortuus est itaque anno quartodecimo postquam baptismum suscepit, mausoleatusque est in villa regia quæ vocatur Headleaga, apud Orientales Anglos. » (*Annal.* male Asserio tribut.).

(53) *A nepote*, etc. Dani ex Orientali Anglia pulsi, et eorum regnum West-Saxoniæ annexum, sub Edwardo Primogenito, A. D. 918. Hic Malmesburiensis referre videtur ad tempus mortis Sihtrici, Northanimbrorum regis, A. D. 926, quo Æthelstanus, pulso Guthferto, an. 927, Northanimbriæ regnum obtinuit.

(54) *Cum Hastengo mare transfret.* Ambigitur D utrum dux qui tunc temporis Danos adversus Ælfredum conduxit idem sit Hastingus qui regnante Carole Calvo Franciam et Europæ meridionalem partem depopulatus fuerat. Hic a quibusdam ut prioris filius habitus est. Prior Hastingus, ut fertur, ad Christianam religionem conversus fuerat, et, tanquam Caroli Simplicis cliens, regio exercitu se conjunxit quando Normanni Rollone duce Franciam invaserunt, an. 898. Ex tempore quo Hastingus, funditus ab Alfredo, an. 896, devictus, Anglia pulsus est, unus et idem Hastingus forte statuendus.

(55) *B. Martini corpus.* S. Martinus episcopus Turonensis, obiit an. 395 inter et 400. Aquilonares invasores, Hastengo duce, mense Novembri 853, Ligerim ingressi, Turonas adnavigare, civitatemque cum ecclesia S. Martini destruxerunt. Sancti Martini corpus primum Cormeriacum, deinde Antissiodorum translatum est. Civium animos hac tempestate, visu reliquiarum S. Martini, civitatis patroni, mirum in modum excitatos fuisse traditum est. (*Annal. Bertin*; *Tractat.* ODONIS abbat. Cluniac.; BOUQUET, VII 69, 371, VIII 300).

(56) *Sidonius.* Caius Sollius Sidonius Apollinaris, Claromontis in Arvernia, episcopus, unus ex illustrioribus quinti sæculi prælatis. Obiit die 23ª Aug. A. D. 482. Opera ejus jam anno 1473 edita. (Ejus op. ed. Sismondi, Paris, 1652).

(57) *Germanum.* Germanum Antissiodor. episc. sæculo v. Vide § 22, not.

(58) *A parte illius splendida.* a. s. c. d. k. l. m., omitt. in e.

(59) *Vero.* a. s. c. d. k. l. m., omitt. in e.

(60) *Primo.* e., prima, a. s. c. d. l.

(61) *Tota.* c. e. l., totus, a. s. d. m.

(62) *Ernulfo imp.* etc. Normanni, bis in Britannia cæsi, Arnulfi imperatoris exercitum profligaverunt juxta Leodium die 26 Junii, A. D. 891, sed paulo post ipsi ab imperatore magna cum strage prostrati. (BOUQUET, VIII).

(63) *Animo subdiderat suo.* Sax. Chron. A. D 886.

(64) *Londoniam*, etc. Alfredus, reparata urbe Londoniensi, quam Dani, ann. 886, ingenti clade et ruina affecerant, ejus custodiam commisit Ætheredo, seu Æthelredo, generi suo, Merciorum comiti. (ASSER, *De reb. gest. Alfridi*). Obiit Ætheredus an Dom. 912.

(65) *Ethelfleda.* a. s. c. d. l. *Ethelfreda*, e.

(66) *Quatuordecim.* d. e. m., *tredecim*, a. s. c. l.

(67) *Rediit aquilonalis lues illa barbarorum.* Dani iterum in Angliam appulerunt anno 893.

illa barbarorum. Iterum bella, iterum cædes, denuo Northanhimbrorum et Orientalium Anglorum conjurationes; sed nec advenæ, nec indigenæ, pari ut superioribus annis sorte perfuncti. Illi, trans marina prœliis immuniti, segniores erant ad invadendum: isti, usu bellorum, et hortamentis regis animati, promptiores erant (68), non solum ad resistendum, sed et ad (69) lacessendum. Rex ipse impigre in omnibus necessitatibus aderat, nota suæ virtutis specie alienos territans et suos corroborans; solus adversum pectus hostibus inferre, solus inclinatam aciem restituere. Ostenduntur ab accolis loca singula, in quibus vel malæ fortunæ copiam, vel bonæ persensit inopiam. Cum Elfredo enim etiam victo, etiam jacente, luctandum erat; adeo, cum omnino contritum putares, « velut anguis lubricus de manu tenentis elapsus, » e cavernis subitus emergebat, sponte insultantes inimicos adoriens: plerumque post fugam importabilis, et memoria repulsæ circumspectior, et ardore vindictæ audacior. Ex (70) Egelswitha, filia Egelredi comitis, tulit liberos, (71) Ethelswidam et Edwardum, qui post se regnavit; Ethelfledam, quæ nupta fuit Ethelredo comiti Merciorum (72); Ethelwardum, quem literatissimum **186** perhibent (73); Elfredam et (74) Elfgifam, virgines. Valetudinis adversæ fuit (75), ut qui semper (76) vel fico, vel aliquo interaneorum morbo, agitaretur; sed hoc eum a Deo precibus exegisse aiunt, ut incommodo tum admonitu (77), segnius illecebras mundanas amplecteretur (78).

§ 122. Verum inter hæc, miranda, et insigni præ- C

A conio prosequenda, vita regis interior. Licet enim, ut quidam ait, (79) leges inter arma sileant, ille inter fremitus (80) armorum leges tulit, quibus sui et divino cultui et disciplinæ militari assuescerent. Et quia occasione barbarorum etiam indigenæ in rapinas anhelaverant, adeo ut nulli tutus commeatus esset sine armorum præsidio, centurias quas dicunt hundrez, et decimas quas thethingas vocant, instituit, ut omnis Anglus, legaliter duntaxat vivens, haberet et centuriam et decimam. Quod si quis alicujus delicti insimularetur, statim ex centuria et decima exhiberet qui eum vadarentur; qui vero hujusmodi vadem non reperiret, severitatem legum horreret. Si quis autem reus, vel ante vadationem vel post, transfugeret, omnes ex centuria et decima B regis **187** multam incurrerent. Hoc commento pacem infudit provinciæ; ut etiam per publicos aggeres, ubi semitæ in quadrivium finduntur, armillas aureas juberet suspendi, quæ viantium aviditatem riderent, dum non essent qui eas abriperent. Eleemosynis intentus privilegia ecclesiarum, sicut pater statuerat, roboravit; et trans mare Romam, et (81) ad Sanctum Thomam in India, multa munera misit. (82) Legatus in hoc missus Sigelinus, Scireburnensis episcopus, cum magna prosperitate, quod quivis hoc seculo miretur, Indiam penetravit; inde rediens, exoticos splendores gemmarum, et liquores aromatum, quorum illa humus ferax est, reportavit. Præterea munus omni obrizo pretiosius, partem Dominici ligni, a papa (83) Marino regi missam. Monasteria ubi opportunum videbat construxit; (84) unum

(68) *Erant.* a. s. c. d. l. m., omitt. in e.

(69) *Ad.* a. s. c. l., omitt. in d. e. m.

(70) *Egelswita.* Alfredus uxorem duxit Ælhswitham, Ethelredi comitis et Eadburhæ filiam, ex regia Merciorum domo, A. D. 808, quæ obiit A. D. 903.

(71) *Ethelswidam.* Id est *Ethelfledam.* Nullam Alfredi filiam Æthelswitha nomine designat Asserus. Æthelflæda Æthelredo, Merciorum comiti nupserat.

(72) *Ethelwardum quem litteratissimum perhibent.* Æthelweard, omnibus junior, ludis literariæ disciplinæ, divino consilio et admirabili regis providentia, cum omnibus pene totius regionis nobilibus infantibus, et etiam multis ignobilibus, sub diligenti magistrorum cura traditus est; in qua schola utriusque linguæ libri, Latinæ scilicet et Saxonicæ, assidue legebantur: scriptioni quoque vacabant ita ut, antequam aptas humanis artibus vires haberent, venatoriæ scilicet et cæteris artibus quæ nobilibus D conveniunt, in liberalibus artibus studiosi et ingeniosi viderentur. » (Asser, *De reb. gest. Ælfredi.*)

(73) *Elfredam.* Ælfthrytha Baldwino Calvo, Flandriæ comiti nupserat, sed hujus connubii annus non indicatur. Obiit ipse die 2 Jan. 918, ex ea duos adultos filios relinquens.

(74) *Elfgifam.* Elgiva, seu Æthelgeofu, monasticam vitam professa, Shaftesbiriensis abbatissa facta est.

(75) *Fuit.* a. s. c. d., omitt. in e. l.

(76) *Qui semper... agitaretur.* a. s. c. d. *quæ semper... agitarentur.* e.

(77) *Admonitu.* a. s. c. d. l., *admonitæ*, e.

(78) *Amplecteretur.* a. s. c. d. l., *amplecterentur*, e.

(79) *Silent leges inter arma.* Cicero, pro Milone, iv.

(80) *Inter fremitus.* d. e., *inter stridores lituorum*, *inter fremitus*, a. s. c. l.

(81) *Ad S. Thomam in India.* Apostolum Thomam Evangelium apud Indos prædicasse traditum est. De S. Thomæ Christianis, confer Lacroze, *Histoire du Christianisme dans les Indes*, 2 vol. in-12, La Haye, 1755. Jussu sancti Augustini eorum historia scripta est, et in Francicum sermonem translata. (*Histoire orientale des grands progrès de l'Eglise Catholique en la réduction des anciens chrétiens dits de Saint-Thomas.* Bruxelles, 1609.)

(82) *Legatus*, etc. Hæc missio ad an. 883, refertur. Qui tunc regis eleemosynas Romam et in Indiam pertulerunt, hos Sighelmum et Æthelstanum Saxonum chronica vocant absque titulo. Malmesburiensis tamen et Florentius Wigornensis Sighelmum comitem, qui a Danis, an. 915 cæsus est, falso non alium esse existimant ac Sighilmus Scireburnensis episcopus, quem nonnulli hac circiter ætate vixisse arbitrantur. In opere cui titulus: *Gesta Pontificum* episcopus hic vocatur Sighelmus, et Assero successisse dicitur (an. 883); et Florentius (a quo omnino omittitur in suo sedis illius episcoporum catalogo), de missione ad Romam et ad S. Thomam in India, an. 883, loquens sic fatur: « Assero Scireburnensi episcopo *defuncto* succedit Suithelmus, qui regis Alfredi eleemosynam ad S. Thomam Indiam detulit, indeque prospere rediit. » Si Suithelmus Sciroburnensis unquam episcopus exstitit, Assero defuncto (an. Dom. 909) succedere pro certo non potuit.

(83) *Marino.* e., *Martino.* d. Marinus, seu Martinus II papa factus est mense Decembri 882, annoque 884 supremum diem obiit.

(84) *Unum in Adelingia.* Benedictin. cœnobium. Adelingia, in *Somersetshire*, ab Alfredi fundatum est anno 888, et Salvatori, S. Petro sanctoque Paulo

in Adelingia. **188** ubi eum latuisse superior relatio meminit, ibique abbatem (85) Johannem constituit, ex antiqua Saxonia oriundum. (86) alterum in Wintonia, quod dicitur Novum Monasterium, ubi (87) Grimbaldum (88) abbatem constituit, qui, se evocante, et (89) archiepiscopo Remensi mittente, Angliam venerat, cognitus quod se puerum olim (ut ferunt) Romam euntem benigno hospitio (90) confoverat. Causa evocationis **189** ut literaturæ studium in Anglia sopitum et pene emortuum sua suscitaret industria. (91) Sceoltoniense etiam monasterium sanctimonialibus complevit, ubi et abbatissam filiam suam Elgivam instituit. Habebat (92) ex Sancto Dewi Asserionem quemdam, scientia non ignobili instructum, quem Scireburnæ fecit episcopum. (93) Hic sensum librorum Boetii De Consolatione planioribus verbis enodavit, quos rex ipse in Anglicam linguam vertit. Præterea, quia nullus in suo regno litterarum erat peritus, evocavit ex Mercia (94) Wicciorum episcopum Werefrithum, qui jussu regis (95) Dialogorum libros in Anglicum sermonem convertit. Hoc tempore creditur fuisse (96)

A Johannes Scottus, **190** vir perspicacis ingenii et multæ facundiæ, qui, dudum concrepantibus undique bellorum fragoribus, in Franciam ad Karolum Calvum transierat, cujus rogatu Hierarchiam (97) Dionysii Areopagitæ in Latinum de Græco verbum e verbo transtulit; composuit etiam librum quem περὶ φύσεων μερισμοῦ, id est De naturæ divisione, titulavit, propter perplexitatem necessariarum quæstionum solvendam bene utilem, si tamen ignoscatur et in aliquibus, in quibus a Latinorum tramite deviavit dum in Græcos acriter oculos intendit. Succedentibus annis munificentia Elfredi allectus venit Angliam, et apud monasterium nostrum a pueris quos docebat graphiis, ut fertur, perforatus, etiam martyr æstimatus est; quod sub ambiguo ad inju-
B riam sanctæ animæ non dixerim, cum celebrem ejus memoriam sepulchrum in sinistro latere altaris, et epitaphii prodant versus, scabri quidem et moderni temporis lima carentes, sed ab antiquo non adeo deformes.

Clauditur in tumulo sanctus sophista Johannes,
Qui ditatus erat jam vivens dogmate miro;

dedicatum. Fundationis charta, in Reyneri *Apost. Benedict.* In Angl. tom. II, pp. 132 et 133, non recte an. 852 inscribitur. Hic auctor monasterii fundationem ante Alfredi avum factam esse supponit.

(85) *Joannem.* De quo Joanne hic agatur incertum. Asserus illum innuit ex veterum Saxonum genere oriundum, id est ex Germana origine (*De Genere Eald-Saxonum*); et quæ de ejus morte ab illo narrantur Malmesburiensis ad Joannem Scotum refert, sed nullo modo insinuare videtur unum atque eumdem fuisse virum. Joannem Adelingiæ abbatem, e Gallia, probabiliter Corbeiensi cœnobio, cum Grimbaldo, invitante Alfredo, venisse conjicit Mabillonius an. 883, (Mabillon., lib. XXVIII, *Annal. Benedict.*, num. 68); dum e contra, si fides sit habenda Chronicis editis in opere cui titulus : *Scriptores Franciæ* (ex bibliotheca Thuana), tom. III. p. 359, conjici potest Joannem Scotum, ab Alfredo, accersitum Francia, ubi in curia Caroli Calvi degebat, reversum esse anno 872. Vide etiam Anastasii Bibliothecarii epistolam ad Carolum Calvum (editam in Ussheri *Sylloge Epistol. Vet. Hib.*, epist. 24, p. 45.)

(86) *Alterum in Wintonia... Angliam venerat*, s. c. d. e. l. *Intimum vero Grimbaldum sanctissimum monachum et cantorem, et hostelarium ecclesiæ sancti Bertini, qui se evocante et archiepiscopo Remensi Fulcone mittente, Angliam venerat*, a.

(87) *Grimbaldum.* Grimbaldus monachus erat in cœnobio Sithiu, S. Bertini, unde in Angliam invitante Ælfredo, venerat. Obiit die 8 Julii, A. D. 903.

(88) *Abbatem.* s. c. d. e., *patronum ecclesiæ*, l.

(89) *Archiep. Rem.* Vide epistolam Fulconis, Remensis archiepiscopi ad Ælfredum, Grimbaldi in Angliam adventus occasione scriptam. (ASSERUS *Annal. rer. gest. Ælfredi*, ex recens. Fr. Wise, p. 123, in-8°, Oxon. 1722.) Archiepiscopus occisus est a Baldwino II, cognomento Calvo, die 17 junii, A. D. 900.

(90) *Confoverat.* s. c. d. e. l.; *confortaverat*, a.; Deinde in famosa civitate Wenta sibi gratissima, facto interim monasteriolo, collocavit, ubi frequentius visitando et commorando ejus mellifluâ exhortatione pasceretur, donec illum eminentiori dignitati, quod mire optabat, intronizaret. Asserit Tannerus Ælfredum hic primo domum et sacellum Grimbaldi causa condidisse, quem Flandria accersiverat; sed postea testamento cavisse ut insignis domus in aquilonari Veteris Monasterii cathedralis ecclesiæ latere ædificaretur.

(91) *Sceoltoniense etiam monast.* — Benedictin. monialium cœnobium Sceoltoniæ (*Shafterbury*) circa annum 888 fundatum est. Observat etiam Camden ex manuscripto Willelmi Malmesburiensis exemplari, in bibliotheca D. Burleigh tunc asservato, Ælfredum universam etiam Sceoltoniensim civitatem de integro ædificasse.

(92) *Ex S. Dewi*, etc. Asserum, Ælfredi amicum et
C biographum; hic ex ecclesia (*S. Davidis*) assumptus Sureburnensis episcopus creatus est, ut videtur, circa an. 884, annoque 909 vita functus est. Cuncta fere quæ authentica de vita Alfredi privata ad annum usque 894 nobis tradita sunt, debemus accepta referre Assero; at multa quæ a Malmesburiensi de hoc rege referuntur, apud Asserum desunt.

(93) *Hic sensum*, etc. Quam ab Assero opem Ælfredus accepisse hic narratur, cujusdam auctor Prælectionis in Statum Scientiæ sub Anglo-Saxonum regimine, singulari modo ad Sighelmum transtulit, quem nulla chronologiæ ratione habita, singularem Ælfredi amicum appellat. Id relatu dignum non esset, nisi Malmesburiensis tanquam auctoritas citaretur.

(94) *Wicciorum episc.* Werefrithum, seu Wilfrithum, Wigorn. episcopum de quo scribit Asserus : *In divina scilicet Scriptura bene eruditum.* A die 7 Junii, A. D. 873, sedit usque ad an. 915, quo obiit.

(95) *Dialogorum libros.* a. c. d. e. l.; *Dialogorum*
D *Gregorii libros*, s. (Paris, 4 vol. in-fol., 1705.) Asserus, loquens de Saxonicæ versionis auctore ait. : Aliquando sensum ex sensu ponens, elucubratim et elegantissime interpretatus est. Dialogi jam ab anno 1458 prelo subjecti sunt.

(96) *Joannes Scottus.* Joannes Scotus Erigena, origine Scotus, Franciam circa noni sæculi medium adiit, ubi celeberrimum transtulit S. Dionysii opus *De divinis nominibus vel cœlestibus ordinibus.* De illo mentio fit a Nicolao papa I in epistola ad Carolum Calvum; at obitus ejus dies incertus est. (USSHERI, *Sylloge Veter. Epist. Hibern.* XXII, 40)

(97) *Dionysii Areopag.* Joannes Scotus discedit ab opinione Hincmari, Anastasii aliorumque Vitæ S. Dionysii Areopagitæ translatorum qui primum Parisiorum episcopum unum et eumdem cum Atheniensi martyre inducere conati sunt.

Martyrio tandem Christi conscendere regnum,
Quo, meruit, regnant sancti per secula cuncti.

§ 123. His collateralibus (98) rex fretus, liberales artes totis medullis indidit, in tantum ut nullus Anglorum fuerit vel in intelligendo acutior vel in interpretando elegantior, quod eo magis erat **191** mirum, quia (99) jam duodennis omnis literaturæ expers fuit. (100) Tunc vero ludo benignæ matris invitatus ut pro munere libellum, quem præ manibus tenebat, acciperet si cito addisceret, joco literas ingressus, aviditate siticulosa combibit. Denique plurimam partem Romanæ bibliothecæ Anglorum auribus dedit, opimam prædam peregrinarum mercium civium usibus convectans; cujus præcipui sunt libri (1) Orosius, Pastoralis Gregorii, Gesta Anglorum Bedæ, Boetius De consolatione Philosophiæ, liber proprius quem patria lingua (2) Encheridion, id est manualem librum, appellavit. Quin et provincialibus grandem amorem studiorum infudit, hos præmiis, illos injuriis hortando, neminem illiteratum ad quamlibet curiæ dignitatem aspirare permittens. Psalterium transferre aggressus, vix prima parte explicata vivendi finem fecit. In (3) prologo Pastoralis dicit se idcirco ad interpretandos Anglice libros animatum, quod ecclesiæ, in quibus numerosæ a prisco bibliothecæ continebantur, cum libris, a Danis incensæ sint: propterea in tota insula studium literarum abolitum, quod quisque magis vereretur capitis periculum quam sequeretur librorum exercitium. Quapropter se in hoc Anglis suis consulere ut nunc prælibarent tumultuarie, quod postea, si forte pax rediret, **192** Latino ediscerent sermone. Ad omnes principales sedes librum hunc suo jussu conscriptum velle transmittere, cum pugillari aureo

A in quo esset manca auri; mihil in ista vel aliis interpretationibus ex suo dicere, sed omnia a spectabilibus viris Pleimundo, archiepiscopo, Asserione episcopo (4), Grimbaldo et Joanne presbyteris, hausisse. Postremo, ut omnem vitam ejus breviter elucidem, viginti quatuor horas quæ inter diem et noctem jugiter rotantur ita dividebat, ut octo horas in scribendo et legendo et orando, octo in cura corporis, octo in expediendo regni negotia, transigeret. Erat in capella sua candela viginti quatuor partium, æditunsque, cui hæc delegabatur providentia, ut per combustionem candelæ regem de singulis admoneret officiis. (5) Dimidiam portionem omnium censuum, juste duntaxat adquisitorum, monasteriis suis delegavit; cunctos præterea redditus in æquas duas

B partes dividebat. Rursusque primam in tres, quarum primam ministris suis curialibus, secundam operatoribus, quos jugiter in novarum ædium exstructionibus, mirabili et ignoto Anglis modo, habebat; tertiam advenis. Secunda pars reddituum ita dividebatur ut prima portio daretur pauperibus regionis suæ, secunda monasteriis, tertia scholasticis, quarta transmarinis ecclesiis. (6) Judiciorum a suis **193** hominibus factorum inquisitor, perperam actorum asperrimus corrector. Illud insolens et inauditum, quod semper sinu gestabat libellum in quo diurni cursus Psalmi continebantur, ut, si quando vacaret, arriperet, et vigilanti oculo percurreret. Ita vitam egit magna cum finitimis gratia; et Baldwino comiti Flandriæ (7) Ethelswitha filia in conju-

C gium data, ex qua ille genuit Ernulfum et Adulfum. Iste a patre comitatum Bononiæ suscepit, ex altero sunt hodie comites (8) Flandriæ.

§ 124. Elfredus, (9) naturæ functus munere, se-

(98) *Collateralibus*, s. e. l., *lateralibus*, c. d. k. m.

(99) *Jam duodennis omnis litteraturæ expers fuit*, id est usque ad annum 887. (ASSERUS, *De gestis Ælfredi.*

(100) *Tunc vero ludo benignæ matris invitatus.* Confer Asserum ad ann. 866.

(1) *Orosius.* Paulus Orosius, Tarraconensis, presbyter Hispanus, S. Augustini Hipponensis amicus, a. d. 417 florebat. Anglo-Saxonica ejus universalis Historia versio a Daines Barrington cum Anglica translatione edita fuit (Londini, 1773).

(2) *Encheridion.* a. d. e. l. m., *Handboc*, id est *Manuale*, s. c. k. Vide quæ de hoc libro ab Assero referuntur, et Malmesburiensem *De gest. pontif.* D (GALE, vol. III, p. 342).

(3) *Prologo pastoralis.* Edito in Wise editione Asseri, p. 81, Oxon. 1722.

(4) *Episcopo*, s. e. l., *archiepiscopo*, d. m. Asser, S. David episcopus fuerat.

(5) *Dimidiam portionem*, etc. Affirmat Asserus eum dimidiam partem censuum suorum Deo vovisse; quam deinceps iterum partitus est inter pauperes, in duo monasteria ab ipso condita, in scholam quam instituerat, ac in alia monasteria et ecclesias sive domesticas sive alienas (ASSERUS, *De reb. gest. Ælfredi*)

(6) *Judiciorum a suis*, etc. In *Justitiæ Speculo*, cap. 2, asseritur Ælfredum anno uno non minus quam quadraginta quatuor inferiores judices ad suspendium damnavisse, qui sive condemnantes, sive absolventes, judicia absque juratorum sententia prave protulerant.

(7) *Ethelwitha.* Vide supra § 122, not., ubi Ælfredi filia, Baldwino II, Flandriæ comiti nupta. Elfreda, seu Ælfthrytha dicitur: In Francica historia Elstruda vocatur. Baldwinus, Calvus in memoriam avi sui materni dictus, ex hoc conjugio duos reliquit filios, Arnulfum et Adulphum, seu Adalolfum, quorum a priore (Arnulfo Magno, Flandria comite. A. D 918) originem trahebat Mathilda, Wilhelmi I uxore. Adolphus absque progenie obiit a. D. 933.

(8) *Flandriæ.* s. c. d. e. f. l., post *Flandriæ.* a. h. « Commendatio et obitus Ælfredi regis. — Famosus, bellicosus, victoriosus; viduarum, pupillorum, orphanorum, pauperumque provisor studiosus; poetarum Saxonicorum peritissimus, suæ genti charissimus, affabilis omnibus, liberalissimus; prudentia, fortitudine, temperantia, justitia præditus; in infirmitate qua assidue laborabat patientissimus, in exequendis judiciis indagator discretissimus, in servitio Dei vigilantissimus et devotissimus; Angul-Saxonum rex Ælfredus, piissimi regis Athulfi filius, viginti et novem annis sexque mensibus regni sui peractis, mortem obiit, indictione quarta, quinto Kalendas Novembris, feria quarta, et Wintoniæ in novo monasterio sepultus, immortalitatis stolam et resurrectionis gloriam cum justis expectat. » — Hæc ad verbum occurrunt in Chron. Florent. Wigorn. ad an. 901.

(9) *Naturæ functus munere.* Ælfredus obiit 26 Octob., a. D. 901.

pultus est Wintoniæ in monasterio suo. (10) Ad cujus officinas instruendas, (11) Edwardus filius ejus sufficiens spatium terræ ab episcopo et canonicis tunc temporis nundinatus, ab unumquemque pedem mancam auri publico pondere pensitavit. Stupenda profecto regis abstinentia, 194 ut tanta se pateretur emungi pecunia, nolens scilicet de rapina pauperum offerre Deo sacrificium. Et erant ambæ ecclesiæ sic vicinæ parietibus contiguis, ut voces canentium (12) aliæ obstreperent aliis. Unde tum propter hoc, tum propter cætera, plurimas infelix livor effodiebat causas quibus non modicas invicem exculperent offensas. Quapropter nuper illud cænobium extra urbem translatum sanius incolitur, liberius insignitur. Aiunt Elfredum prius in episcopatu sepultum, quod suum monasterium esset imperfectum (13), mox pro deliramento canonicorum, dicentium regios manes resumpto cadavere noctibus per domos oberrare, filium successorum (14) genitoris tulisse exuvias, et in (15) novo monasterio quieta sede composuisse. Has sane nænias sicut cæteras, ut credant nequam hominis cadaver post mortem dæmone agente discurrere, (16) Angli pene innata credulitate tenent, a gentilibus nimirum mutuantes, (17) sicut ait Virgilius :

Morte obita quales fama est volitare figuras.

§ 125. Anno Dominicæ incarnationis nongentesimo primo regnum obtinuit Edwardus, filius Elfredi, et tenuit (18) annis viginti tribus; literarum 195 scientia multum patre inferior, sed regni potestate incomparabiliter gloriosior; siquidem ille duo regna Merciorum et West-Saxonum conjunxerit, Merciorum nominetenus, quippe commendatum duci Etheredo, tenens. Iste primum, (19) mortuo Etheredo, Mercios omnifariam, mox (20) Occidentales et Orientales Anglos, et Northanimbros, qui cum Danis jam in unam gentem coaluerant, et Scottos, qui aquilonalem insulæ partem inhabitant, et Britones omnes, quos nos Walenses dicimus, bellis profligatos, suæ ditioni subegerit; nec unquam in aliqua pugna humiliorem manum habuerit. Invenit ingenium quo excursus falleret Danorum ; urbibus enim per loca opportuna multis, vel veteribus reparatis vel novis excogitatis, replevit eas manu militari, quæ incolas protegeret, hostes repelleret. Nec frustra : adeo virtutes provincialium in præliis occalluerant, ut si audirent inimicos adventantes, rege etiam et ducibus inconsultis, in certamen ruerent ; eisque semper numero et præliari (21) scientia præstarent. Ita hostes militibus contemptui, regi risui erant. Denique novi, qui ductu cujusdam (22), Aethewoldi filii patrui regis advenerant, omnes ad unum cum eo interfecti, veteres vel perempti, vel sub nomine Anglorum reservati. Aethelwoldus sane, primis diebus hujus regis multa molitus, ejus dominium dedignabatur, asserens se non inferiorem vel genere vel virtute : sed a proceribus, qui fide obstricti 196 fuerant, in exsilium trusus, piratas adduxerat ; cum quibus, ut dixi, cæsus, fecit documentum stultum esse contra potentiores reca citrare. De his licet merito Edwardus laudetur, palma tamen potissima debetur patri per meum arbitrium, qui tantæ potentiæ fecit auspicium. (23) Inter hæc non prætermittatur soror regis Ethelfleda, Etheredi relicta, non mediocre momentum partium, favori civium, pavor hostium, immodici cordis fœmina, quæ pro experta difficultate primi partus, vel potius unius (24) perpetuo viri complexum horruerit (25), protestans non conveniret regis filiæ ut illi se voluptati innecteret, quam tale incommodum post tempus urgeret. Virago potentissima multum fratrem consiliis juvare, in urbibus exstruendis non minus valere ; non discernas potiore fortuna an virtute ut mulier viros domesticos protegeret, alienos terreret. (26) Decessit ante germanum quinquennio, sepultaque in monasterio Sancti Petri Gloecestræ, quod ipsa cum viro Etheredo ingenti cura exstruxerat, eoque ossa beati Oswaldi ex Bardenia transtulerat ; sed, illo tempore Danorum destructo, aliud, quod nunc in eadem civitate præcipuum habetur, (27) Aldredus archiepiscopus Eboracensis instauravit.

(10) *Ad cujus officinas instruendas.* s. c. d. e. l., *ad cujus prædicti monasterii novi officinas instruendas*, a.

(11) *Edwardus filius ejus*, a. s. d. m., omitt. in c. e. l.

(12) *Canentium*, c. d. e. l. m., *cantantium*, a. s.

(13) *Quod suum monasterium esset imperfectum.* s. c. d. e. l. m., omitt. in a.

(14) *Successorem.* c. d. e. l. m., *successorem Edwardum*, a. s.

(15) *Novo monasterio.* Cui postea *Hyde Abbey* (SHARPE, 140).

(16) *Angli... credulitate.* Vulgaris erat opinio dæmonem in cadavera iterum animari atque ejus ope diversas præstigias agere ; nec ullum adesse remedium nisi corpus effoderetur et igne consumeretur. Vide Willel. Neubrig. V, 22 (SHARPE, 140).

(17) *Sicut ait Virgilius.* Æneid. x, 641.

(18) *Annis viginti tribus.* Edwardus Primogenitus non ante diem Pentecost. (13 Maii a. D. 902) coronatus est ; si igitur initium ejus regni huic diei inscribendum sit, vicesimum tertium regni sui annum adhuc agebat quando vita functus est ; sed annum vicesimum tertium compleverat, die 26 Octobris a. D. 924, si a patris obitu computetur.

(19) *Mortuo Etheredo.* Ætheredus, Merciæ comes, obiit a. D. 912.

(20) *Occidentales.* Essex vel Orientalium Saxonum regionem videtur innuere.

(21) *Præliari.* a. d. e. l. m., *præliandi*, s. c.

(22) *Æthelwoldi filii patrui regis.* Æthelvoldus, Ethelbrithi filius, frater Ælfredi primogenitus, A. D. 905 occisus est.

(23) *Inter hæc non prætermittatur... Ethelfleda.* De Æthelfleda, Merciorum domina, consule Saxon. Chronic., A. D. 912-919.

(24) *Vel potius unius.* a. c. d. e. l. m., omitt. in s.

(25) *Horruerit.* c. d. e. m., *horruit*, a. s. l.

(26) *Decessit*, etc. Æthelflæda Tamworth decessit die 12 Junii a. D. 919. Filiam reliquit ex Ætheredo comite, quæ Ælfwyna vocabatur (FLORENT. WIGORN., *Sax. Chron.*)

(27) *Aldredus archiepiscopus Eboracensis instauravit.* s. c. d. e. l. m., omitt. in a., ubi contra legitur : « Tunc quidem quomodocunque remansit, tempore vero Normannorum per Serlonem abbatem

197 DE LIBERIS EDWARDI PRIMI.

§ 126. Rex, quia multas filias habebat, dedit Edgifam (28) Karolo regi Francorum, filio Ludovici (29) filii Karoli Calvi, cujus filiam, (30) ut sæpe dixi, Ethelwulphus rex Roma rediens acceperat : et quia se occasio ingessit, uxores ejus et liberos nominatim persequi non indignum ducet benignus auditor. Primogenitum (31) Ethelstanum habuit ex Egwinna illustri fœmina ; et filiam, (32) cujus nomen scriptum non in promptu habeo : hanc ipse frater Sihtricio Northanhimbrorum regi nuptum dedit. Secundus filius Edwardi fuit (33) Ethelwardus ex Elfleda filii Ethelmi comitis, literis apprime institutus, multumque Elfredum avum vultu et moribus præferens, sed cita post genitorem morte subtractus. Ex eadem uxore habuit Edwinum, cujus
B interitus quæ opinio sit, (34) posterius non constanter sed titubanter efferam. Tulit quoque ex illa sex filias Edfledam, Edgivam, Ethelhildam, Ethildam, Edgitham, Elfgivam ; prima et tertia cœlibatum Deo voventes, Edfleda in sacrato, Ethelhilda in laico tegmine, terrenarum nuptiarum voluptatem fastidiere : jacent ambæ Wiltoniæ, 198 juxta matrem tumulatæ. (35) Edgifam dedit pater Karolo regi, ut dixi ; (36) Ethildam frater Ethelstanus Hugoni, (37) Edgitham et Elfgivam idem (38) germanus misit Henrico Alamannorum imperatori, quarum secundam Othoni filio ille locavit, alteram cuidam duci juxta Alpes. Suscepit etiam ex tertia uxore, Edgiva vocabulo, filios duos, Edmundum et Edredum, qui ambo post Ethelstanum regnarunt : filias duas,
C Edburgam et Edgivam. Edburga, sacrata Christo

A virgo, Wintoniæ quiescit : (39) Edgivam, speciositatis eximiæ mulierem, conjunxit frater Ethelstanus Lodowico Aquitanorum principi. Filias suas ita instituerat ut literis omnes in infantia maxime vacarent, mox etiam colum et acum exercere consuescerent, ut his artibus, pudice impubem virginitatem transigerent ; filios (40), ut primum eruditio plena literarum in eos confluerel, et deinde quasi philosophi ad gubernandam rempublicam non jam rudes procederent.

DE NORMANNIS, QUOMODO FRANCIAM INFESTAVERINT ; ET QUOD ROLLO ACCEPIT FILIAM REGIS FRANCORUM.

§ 127. At vero Karolus iste gener Edwardi, multis calamitatibus a Rollone coactus, partem illi 199
B Galliæ, quæ nunc Normannia vocatur, concessit. Longum est persequi quot annis et quanta audacia omnia inquietaverint Northmanni ab oceano Britannico, (41) ut ante commemoravi, usque ad Tyrrhenum mare. Primo Hasteng, mox (42) Rollo, qui nobili sed per vetustatem obsoleta prosapia Noricorum ortus. (43) regis præcepto patria carens, multos, quos vel æs alienum vel conscientia scelerum exagitabat magnis spebus sollicitatos secum abduxit. Itaque piraticam aggressus, cum ubique libera spatiaretur insania, (44) apud Carnotum hæsit ; siquidem cives, nec armis nec muris confisi, beatæ dominæ Mariæ suffragium adorant. (45) Camisiam quoque ejusdem virginis, quam (46) Karolus Calvus cum aliis reliquiis a Constantinopoli advexerat, in
C modum vexilli super propugnacula, custodum trita pectoribus, ventis exponunt : hostes visam ridere,

caput extulit. » Aldredus, Wigornensis episcopus, an. 1046, defuncto archiepiscopo Kinsino, Eboracensi sedi suffectus est, a. D. 1061, ut ambas sedes simul teneret, sed supremus pontifex illi pallium denegavit quoadusque Wigornensem sedem dimitteret (MALMESB. in *Vita S. Vulstani*). Obiit die 11 Septembris, a. D. 1069.

(28) *Karolo regni Francorum*. Carolo simplici. Vide supra § 112.

(29) *Ludowici*. c. d e. l. *Lodowici Balbi*, a. s.

(30) *Ut sæpe dixi*. § 109, 113.

(31) *Ethelstanum ex Egwinna*. Egwina, Æthelstani regis mater, Eadweardi concubina fuisse dicitur ; at Malmesburiensis ambigendo de supposita hac generis Æthelstani labe loquitur. Vide infra § 131.

(32) *Cujus nomen*, etc. Eadwardi filiæ nomen, quæ
D a fratre suo Æthelstano in matrimonium data est Sihtrico, Northanimbrorum regi (30 Januarii 925) nusquam in antiquis Anglicis chronicis occurrit *Beatrix* apud Scotos historiographos audit.

(33) *Ethelwardus*. Æthelweardus Oxonii decessit paucis post patrem diebus, et Wintoniæ tumulo conditus est. Vide infra § 131.

(34) *Posterius... efferam*. Vide infra § 139.

(35) *Edgifam dedit pater Karolo regi*. Vide supra § 112. Defuncto Carolo Simplice, Eadgiva regina Herberto, Trecensi comiti, Herberti Veromanduensis comitis filio nupsit, a. D. 951 (BOUQUET, IX, 26).

(36) *Ethildam... Hugoni*. Parisiensis comiti, cognomento Magno, Roberti I, Francorum regis, filio, regis Eldi fratri. Obiit a. D. 956, sed ex Eadilda prolem non reliquit. Pater fuit Hugonis Capeti, Francorum regis.

(37) *Edgitham et Elfgivam... juxta Alpes*. Vide supra § 112.

(38) *Germanus misit*. s. c. d. e. l. ; *germanus ut præfatus sum, misit*. a.

(39) *Edgivam... Lodowico*, etc. Edgiva nupsit Ludovico Cæco, imperatori et Arelatensi regi. Ex illo filium habuit Carolum Constantinum nomine, Viennensem comitem (BOUQUET, VIII, 186).

(40) *Filios*. d. e. m. ; *filios ita*, a. s. c. l.

(41) *Ut ante commemoravi*. a. d. e. l. ; omitt. in c. ; *ut ante commemoravi*, s. — Vide § 121.

(42) *Rollo*, etc. Rollo filius erat Rognualdi, Mærensis comitis, (a. D. 898 occisi) qui materna linea ex famoso Sigurdr Ring, Danorum Suevorumque
D rege, originem trahebat.

(43) *Regis præcepto*, etc. Cum in exercendo *Strandhuc*, seu cogendis commeatibus, quod apud Danos tunc sub gravissimis pœnis prohibebatur, detectus fuisset Rollo e nativo solo jussu regis Haraldi Harfageri pulsus est a. D. 895. (SNORRE, *Haralds Saga ens Harfagra*, c. 24, tom. I, p. 100 ; ed. Hauniæ 1777).

(44) *Apud Carnotum hæsit*. Rollo Carnotum obsedit an. 911.

(45) *Camisiam quoque*, etc. Waltelmus episcopus manibus suis tunicam beatissimæ Virginis pertulisse dicitur, et mox obsidentes in fugam versos.

(46) *Karolus Calvus*, etc. Quod etiam narratur in anonymis quibusdam Francicis duodecimi sæculi chronicis ; sed nullo modo constat Carolum Constantinopolim unquam adiisse.

et in eam per inane sagittas dirigere ; non impune, nam mox, oculis obnubilatis, nec retro regredi nec ante tendere valuere. Id (47) oppidani lætis animis conspicati, multa eorum cæde quantum fortuna aspirabat, **200** gaudium suum satiarunt. Evasit tamen Rollo, quem suæ fidei Deus reservabat. Nec multo post Rotomagum et confines urbes armis obtinuit, anno Domini (48) octingentesimo septuagesimo sexto, anno uno ante obitum Karoli Calvi : (49) cujus filii filius Lodowicus, (50) ut supra lectum est, Northmannos vicit quidem, sed non expulit. At vero (51) Karolus frater istius Lodowici, nepos Karoli Calvi ex filio Lodowico, ut prius tetigi, multotiens adversis bellis expertus, nihil sibi fortunam restituere, quod aliis abstulisset : cum magnatibus librato consilio bonum esse liberalitatem ostentare B regiam, cum non posset propulsare injuriam, Rollonem pacifice accersivit. Erat ille jam grandævus, et facile ad concordiam inclinatus est. (52) Ita fœdus ictum est ut baptisma susciperet, et terram illam de rege sicut de domino suo cognosceret. Ubi considerari potuit ingenita et effrænis barbaries **201** viri siquidem cum, dono concesso, astantes, suggererent (53) ut pedem largitoris oscularetur, A dedignatus genubus advolvi, apprehensum pedem regis ad os suum stans attraxit. Illo resupinato, secutus risus Northmannorum : Francis reprehendentibus factum, excusat Rollo impudentiam, allegans provinciæ suæ morem : ita rebus compositis Rotomagum rediit, (54) ibique diem clausit.

DE HUGONE CAPET, QUOMODO FACTUS EST REX FRANCIÆ.

§ 128. Filius hujus Karoli fuit (55) Lodowicus : (56) is a quodam Isambardo, qui ad paganismum versus fidem luserat, irritatus, proceres suos de suffragio convenit ; quibus nec responsum referentibus, (57) Hugo quidam, non magni nominis tyro, filius Roberti **202** comitis Montis Desiderii, ultro (58) pro domino (59) duellum expetiit, et provocatorem interemit. Lodowicus cum toto exercitu apud Pontivum subsecutus, omnibus barbaris quos ille adduxerat vel occisis vel elapsis, opimam lauream obtinuit. Sed non multo post, pro labore illius expeditionis extrema valetudine debilitatus, hæredem regni Hugonem illum instituit, prædicandæ fidei et virtutis juvenem. (60) Ita prosapia Karoli magni in illo cessavit, seu quod uxor ejus sterilis fuerat, seu quod pro brevitate vitæ absque prole decesserat. (61) Hugo alteram filiam Edwardi duxit uxorem,

(47) *Id.* a. c. d. e. l. ; *quod*, s.

(48) *Octingentesimo septuagesimo sexto* a. s. c. l.; *octingentesimo sexto*, d. e. m. — Francorum simul et Anglorum chronographi Rollonis in Neustriam invasionem anno 876 alligant ; viginti annis prius aquilonares scriptores evenisse narrant, id est anno post Rollonem e Norwegia pulsum. Ex quibusdam quoque Francorum chronicis discimus Neustriam C an. 896 occupatam fuisse, et non duce Rollone. Quidquid sit, utraque invasio multo ante Carnoti obsidionem et quæ superius narrata sunt manifeste contigit. Memorabile Rollonis somnium quod tanquam ejus in Francia concessionem prænuntians interpretatum est, anno 876, refertur. Vide Annales Assero attributas, Gale III, 165.

(49) *Cujus filii*, etc. Ludovicus III, Ludovici Balbi filius, cujus pater Carolus Calvus.

(50) *Ut supra lectum est.* a. c. d. e. l. ; *dictum*, s. — A. D. 881. Vide supra § 110.

(51) *Karolus*. Simplex.

(52) *Ita fœdus ictum est.* Cujus pacti conditiones, ut creditur, nusquam in authentica forma exstant, valdeque dubium est utrum unquam scripto sit traditum. Insula quædam apud Francos invaluit opinio, scilicet originalem chartam a quodam Anglicorum ex genere Normannico regum sublatam atque in Londinensi turre depositam ; quæ etiamsi vera D essent cuncta talis documenti vestigia jam dudum perierunt.

(53) *Ut pedem* etc. Insolens hic et protervus agendi modus, Rolloni hic attributus, a Willelmo Gemeticensi cuidam ex Normannicis militibus ducem comitantibus ascribitur (BOUQUET, VIII, 257). Robertus Wace tamen Normannicum ipsum ducem adeo proterve in Francorum regem egisse asserit. (*Roman de Rou*).

(54) *Ibique diem clausit.* Rollo abdicavit in gratiam filii sui Willelmi an. 927. Obiit a. D. 931 (BOUQUET, IX, 12, not.).

(55) *Lodowicus.* Lodowicus IV, cognomento, Ultramarinus, ex Anglia rediit, comite Willelmo, Senonensi archiepiscopo, anno 936, atque die 19 Junii ejusdem anni coronatus est. Remis ex equo dejectus obiit die 10 Sept. a. D. 954.

(56) *Is a quodam Isambardo.* Quæ in hac sectione narrantur valde sunt intricata. Quod hic de Ludovico IV referuntur, ad regnum ejus patrui, Ludovici III, spectare videtur. Normanni, anno 881, Vinemacum Pontivumque (*le Vimeu et le Ponthieu*) deprædati sunt, suadente, ut dictum est, Isambardo, cui Ludovicus patruus erat, quique cum in patrui odium incidisset, et ab illo e regno pulsus, ad Guormundum, seu Guormum, Danorum ducem confugerat. Insignis clades quam eo anno Salcorti (*Saut-court*) passi sunt Normanni, ubi eorum dux interfectus cecidit, in plerisque Francorum chronicis narratur, quæ lamque in Teutonico dialecto exstant adhuc carmina in laudem regis Ludovici (BOUQUET, VIII, 273 ; IX, 58, 99-101).

(57) *Hugo quidam*, etc. Non clare patet de quo hugone hic agitur. Auctor innuere videtur sive Hugonem Capetum, sive patrem ejus, Hugonem Magnum, Roberti I, Francorum regis, filium ; sed hos manifeste in iis quæ sequuntur confundit Malmesburiensis. Hugo Conradi filius, Antissiodorensis comes, et Roberti Fortis germanus, Hugonis Magni avus, inclaruit in prælio adversus Normannos a Ludovico an. 881 inito : ad illum igitur, juxta temporum seriem, quæ cum Isambardo, si non mera commenta, acciderunt, referri magis quam sive ad pronepotem sive ad abnepotem, forsan possent. Obiit quo tempore Parisii obsidione cingebantur, an. 886.

(58) *Pro domino duellum expetiit, et provocatorem interemit.* Hujus rei nulla mentio in *Recueil des Historiens de France*.

(59) *Duellum.* a s. c. d. l. ; *duellium*, e.

(60) *Ita prosapia*, etc. Carolina stirps in Ludovico V, Ludovici Transmarini filio, defecit. Ludovicus IV prolem e Gerberga, Ottonis imperatoris filia, reliquit Lotharium qui ei successit die 12 Novembris, a. D. 954, obiitque die 2 Martii 986, et Carolum Lotharingiæ ducem, qui de Francia corona cum Hugone Capeto contendit, defuncto Ludovico V, Lotharii filio, et postea in carcere vita functus est, a. D. 994.

(61) *Hugo alteram filiam Edwardi duxit uxorem.* Malmesburiensis hic loqui videtur de Hugone Ca

et genuit (62) Rodbertum; Rodbertus (63) Henricum; 203 Henricus (64) Philippum; Philippus (65) Lodowicum, qui nunc in Francia regnat. Sed, ut ad nostrum Edwardum revertar, quid ejus tempore de renovandis episcopatibus a papa Formoso præceptum sit, jocundum puto memoratu : itaque (66) verbis eisdem quibus inveni scripta interseram.

§ 129. Anno quo a nativitate Domini transacti sunt anni nongenti quatuor, misit papa Formosus in Angliam epistolas, quibus dabat excommunicationem et maledictionem regi Edwardo, et omnibus subjectis ejus, pro benedictione quam dederat beatus Gregorius genti Anglorum a sede sancti Petri; nam per septem annos plenos destituta fuerat episcopis (67) omnis regio Gewisorum, id est, West-Saxonum. Quo audito, congregavit rex Edwardus synodum senatorum gentis Anglorum, cui præsidebat Pleimundus archiepiscopus (68) interpretans districta verba apostolicæ legationis. Tunc rex et episcopi elegere sibi suisque salubre consilium, et, juxta vocem Dominicam (69) : « Messis quidem multa, operarii autem 204 pauci, » elegerunt et constituerunt singulos episcopos singulis provinciis Gewisorum, et quod olim duo habuerunt in quinque diviserunt. Acto concilio, archiepiscopus Romam cum honorificis A muneribus adiit, papam magna humilitate placavit, decreta regis recitavit, quod apostolico maxime placuit. Rediens ad patriam, in urbe Cantuariæ uno die septem episcopos septem ecclesiis ordinavit; Fridestanum ad ecclesiam Wintoniensem. Adelstanum ad Cornubiensem, Werstanum ad Scireburnensem, Adelelmum ad Wellensem, Edulfum ad Cridiensem (70). Sed et aliis provinciis constituit duos episcopos, Australibus Saxonibus virum idoneum Bernegum, et Merciis Chenulfum ad civitatem Dorcestræ (71) : hoc autem totum papa firmavit, ut damnaretur in perpetuum qui hoc infirmaret decretum.

§ 130. Edwardus, universæ carnis viam ingressus [A. D. 924], quiescit in eodem monasterio quo pater; quod ipse quoque magnis redditibus ampliave- B rat, in quo et (72) ante quadriennium fratrem Adelwardum sepelierat.

DE ETHELSTANO FILIO EDWARDI.

§ 131. (73) Anno Dominicæ incarnationis nongentesimo vicesimo quarto, Ethelstanus filius Edwardi 205 regnare cœpit, tenuitque regnum (74) annis sexdecim. Frater ejus Elwardus, paucis diebus post patrem vita decedens, sepulturam cum eodem Wintoniæ meruerat. Itaque magno consensu optimatum ibidem Ethelstanus electus, apud regiam villam

...peto, quem falso pro Hugone Magno, ejus patre, accipit, Ædhildæ, seu Ethildæ, Eadwardi Primogeniti filiæ, conjuge. Vide § 126. Hugo Capetus, Francorum rex, Remis inunctus est die 3 Julii, A. D. 987, et 24 Octobris a. D. 996 obiit.

(62) *Rodbertum*. Robertus II, patre adhuc superstite Aurelianis coronatus die 1 Januarii 988, defuncto successit ut solus Francorum rex, et die Martis, 20 Julii, a. D. 1031, obiit.

(63) *Henricum*. Henricus I Franciæ, vivente patre rex inunctus est, defunctoque an. 1031 successit. Vitriaci (*Vitri)* prope Parisios obiit die 4 Aug. a. D. 1060.

(64) *Philippum*. Philippus I, qui S. Philippus dicitur, septimo ætatis anno, superstite patre coronatus est, die 23 Maii 1059. Miloduni obiit die 30 Julii 1108.

(65) *Lodowicum*. Ludovicus VI, cognomento Crassus, Aurelianis inunctus est die 3 Aug. 1108 ab archiepiscopo Senonensi, Parisiisque obiit die 1 Aug. 1137.

(66) *Verbis eisdem*, etc. Quæ hic referuntur e manuscripto codice (Bodley, 579) sumpta sunt, qui Excestriæ (*Exeter*) ecclesiæ cathedrali datus est ab D episcopo Leofrico, cujus mors anno 1073 ascribitur. Sed tot et tantis ubique scatet anachronismis ut procul dubio commentitius præsumatur Anno 904 documentum hoc inscribitur, Formosusque die sancto Paschæ, 11 Aprilis 896 obiit, annos amplius quinque ante quam Edwardus regnare cœpisset, dum e contra Frithestanus non ante an. 910 Wintoniæ episcopus creatus est. Quoad septem vacantes episcopales sedes consule *Angliam sacram*, vol. I, p. 534; Spelman et Wilkins, *Concilia*, vol. I, p. 201. Vide etiam Ingulphum (GALE, tom. I).

(67) *Episcopis*. a. c. d. e., *episcopalis* l.

(68) *Archiepiscopus*. a. c. d. e. l. *archiepiscopus Cantuariensis* s.

(69) *Messis... pauci*. Matth. IX, 37.

(70) *Cridiensem*. a. c. d. e. l., *Cridiensem in Devonia*, s.

(71) *Dorcestræ*. a. c. d. e. l., *Dorcestræ in pago Oxoniæ*, s.

(72) *Ante quadriennium*, etc. Æthelweardus, natu minimus regis Ælfredi filius, obiit die 16 Octobris, a. D. 922, duobus annis et paulo magis ante C fratris sui Eadweardi decessum.

(73) *Anno Dom. Inc. nongent. vic quarto*. Dum nationalis controversia de feodali Anglicorum regum in Scotiam potestate ageretur, Edwardus I ad præcipuas regni ecclesias cathedrales et monasteria magno Angliæ sigillo insignita edicta sua direxit, quibus jubebat ut, chronicis et veteribus tabulis investigatis, quidquid in eis inveniretur quod ad Scotiam spectaret transmitterentur ad regem. Quæ tum e Malmesburiensi monasterio scripta emissaque sunt, duobus tantum constant locis satis amplis ex Willelmi Malmesburiensi historia excerptis, videlicet integra hac sectione et § 148; additis quibusdam brevibus Henrici I notitiis compendiose ex quinti libri initio detractis. In uno ms. (L.) loca inscripta : nota de Scotia, ut apparet, ad eumdem finem, multo plura sunt quam ex Malmesburiensis Historia extracta quæ in cunctis relationibus nunc exstantibus continentur; unde præsumendum est quod testificatio domus cujus erat hic ms. nunc non superest. Excerpta ex chronicis quæ in monasticis bibliothecis quoad Scotiæ subjugationem serventur, maximi sunt momenti. Lectori si ampliora de hoc nosse cupit, consulendus est Palgrave, *Documents and Records illustrating the History of Scotland*. Vide etiam Cotton mss. *Julius* D. VI.

(74) *Annis sexdecim*. Malmesburiensis. Florentius Wigorniensis, et Saxonia Chronica Æthelstani obitum anno 940 ascribunt; at si, ut etiam a Florentio asseritur, ad diem Mercurii, 24 Octobris, indict. XIV, referendus est, accidisse necessario debet a. D. 941, nondum completo decimo septimo regni sui anno Vide chartam regis Eadmundi, anno Domini 940 inscriptam, indict. XIII (Cott. mss. *Aug*. II, 62).

quæ vocatur Kingestune coronatus est : quamvis quidam Elvredus cum factiosis suis (quia seditio semper invenit complices) obviare tentasset, cujus qui fuerit finis (75) posterius verbis ipsius regis referemus. Occasio contradictionis, ut ferunt, quod Ethelstanus ex concubina natus esset ; sed ipse, præter hanc notam, (76) si tamen vera est, nihil ignobile habens, omnes antecessores devotione mentis, omnes eorum adoreas triumphorum suorum splendore obscuravit. Adeo præstat ex te, quam ex majoribus, habere quo polleas ; quia illud tuum, istud reputabitur alienum. Nova monasteria quot et **206** quanta fecerit, scribere dissimulo. Illud non transiliam, quod vix aliquod in tota Anglia vetustum fuerit quod non vel ædificiis, vel ornamentis, (77) aut libris, aut prædiis, decoravit (78). Ita recentia ex professo, vetusta quasi aliud (79) agens artifici benignitate insignibat. Cum Sihtrico rege Northanhimbrorum, data ei in matrimonium (80) una ex sororibus, victurum fœdus perculit ; (81) quo post annum mortuo, provinciam illam sibi subegit, (82) expulso quodam Aldulfo qui rebellabat. Et quia nobilis animus, semel incitatus, in ampliora conatur, Judwalum regem omnium Walensium, et Constantinum regem Scottorum, (83) cedere regnis compulit. Quos tamen non multo post, miseratione infractus, in antiquum statum sub se regnaturos constituit ; gloriosius esse pronuncians regem facere quam regem esse. Postremum illi (84) bellum cum Analafo fuit, Sinctrici filio, qui spe **207** invadendi regni, cum supradicto Constantino iterum rebellante, terminos transierat. Et Ethelstano ex consulto cedente, ut gloriosius jam insultantem vinceret, multum in Angliam processerat juvenis audacissimus et illicita spirans animo, cui tandem magnis artibus ducum, magnis viribus militum, apud (85) Bru-

A nefeld occursum. Ille, qui tantum periculum imminere cerneret astu exploratoris munus aggressus, depositis regiis insignibus, assumptaque in manibus (86) cithara, ad tentorium regis nostri progreditur : ubi cum præ foribus cantitans, interdum quoque quateret dulci resonantia fila tumultu, facile admissus est, professus mimum qui hujusmodi arte stipem quotidianam mercaretur. Regem et convivas musico acromate aliquantisper delinivit, cum inter psallendum omnia oculis scrutaretur. Postquam satietas edendi finem deliciis imposuisset, et severitas administrandi belli in colloquio procerum recrudesceret, abire jussus pretium cantus accepit. Quod asportare nauseans, sub se in terra defodit. Notatum id a quodam qui olim illi militasset et confestim

B Athelstano dictum. Ipse hominem incusans quod hostem præ oculis positum non prodidisset, hoc responsum accepit : « Idem sacramentum quod tibi nuper, o rex, feci, quondam Analafo dedi ; quod si in ipso me vidisses violare, de te quoque posses exemplum simile cavere. Sed dignare famuli audire consilium, ut nunc tentorium amoveas ; alioque loco, usque dum partes relictæ veniant, maneas inimicum petulanter insultantem modesta cunctatione frangas. » Dicto probato, discessum est **208** illinc. Analafus, nocte paratus adveniens (87), episcopum (88) quemdam, qui vespere ad exercitum venerat, nesciensque rerum gestarum, pro viridantis campi æquore (89), ibi tabernaculum tetenderat, cum tota familia occidit (90). Tum ultra progrediens regem ipsum imparatum offendit, quippe qui nihil tale hos-

C tem ausurum timens large quieti indulserat. Sed cum tanto tremitu stratis excussus, suos, quantum per id noctis poterat, ad bellum acueret, gladius ejus fortuitu vagina excidit. Quocirca, cum omnia formidinis et cæci tumultus plena essent, inclamato

(75) *Posterius verbis ipsius regis referemus.* Vide infra, §§ 136, 137.

(76) *Si tamen vera est.* Malmesburiensis hic et iterum in fine § 136, *quæ ideo apposui non ut eorum veritatem defendam*, indicare videtur se de supposita Æthelstani originis ignobilitate dubitasse.

(77) *Aut libris.* Cotton ms. *Tiberius.* A. II, exemplar est Evangeliorum ecclesiæ Cantuariensi a rege Æthelstano dono oblatum : *Claudius* vero B. V. volumen est quoque ab eodem rege ecclesiæ Bathiensi (*Bath*) condonatum.

(78) *Decoravit.* d. e. m., *decoraverit*, a. s. c. l.

(79) *Aliud.* s. c. d. e., *aliquid*, a. l.

(80) *Matrimonium.* c. d. e. l., post *matrimonium*, a. s. legunt *ut prælocutus sum.* Vide supra § 126.

(81) *Quo post annum mortuo.* Sihtricus, Northanimbrorum rex, obiit a. D. 926, cui successit natus ejus Guthferthus, quem anno sequenti expulit Æthelstanus, et Northanimbriam regno suo adjunxit.

(82) *Expulso quodam Adulfo.* Ealdredo, filio Ealdulfi Bamburg. (FLOR. W.GORN.; *Sax. Chron.* an. 926)

(83) *Cedere regnis compulit.* Subjecerunt se reges Æthelstano apud Eamotum die 12 Julii, a. D. 926.

(84) *Bellum cum Analafo,* etc. Plures inveniuntur duces nomine *Anlafus*, quorum mentio fit hac ætate in Anglo-Saxonum annalibus, videlicet : Anlafus Sihtrici filius; Anlafus, Guthferthi filius; et Anlafus Cuaranus, qui etiam designatur in Annalibus Uls en. sub annis 944 et 946 Anlafus Hibernus, qui confœderatos duces adversus Æthelstanum suscitavit in prælio apud Brunanburgum, A. D. 938, notus etiam sub nomine *Onlaufus*, seu *Olafus*, materna linea e Ragnaro Lodbroko originem ducebat, rexque videtur fuisse de Œstmen

D prosapia in Hibernia. Constantini Scotorum regis, filiam sibi matrimonio junxit.

(85) *Brunefield.* d. e. m., *Brunefosd*, a. s. l. ; *Breneveld*, c. — *Brunanburgh* apud Northanimbros. Quis iste civitati locus assignandus incertum. Prælium anno 938 commissum est.

(86) *Manibus.* c. d. e., *manu*, a. s. l.

(87) *Adveniens.* c. d. e., omitt. in a. s. l.

(88) *Episcopum quemdam.* Werstanum, episcopum Scireburnensem. — « Werstanum ferunt in prælio contra Analafum a rege Ethelstano susceptum a paganis trucidatum. » (MALMES. *De Gestis pontificum*, De episcopis Scireburnensibus, p. 248 ; edit. Franc.)

(89) *Æquore.* a. s. d. e. l. m., *planitie* c.

(90) *Occidit.* a. d. e. l., *cecidit*, s. c.

eo et sancto Aldelmo (91), reductaque ad vaginam manu, (92) invenit ensem, qui hodieque pro miraculo in thesauro regnum servatur. Est sane (ut aiunt) na parte sectilis, nec unquam auri aut argenti receptilis. Hoc Dei dono fretus, simulque quia jam (93) illucescebat, Noricum adorsus, tota die usque d vesperam indefessus fugavit cum exercitu. (94) Cecidit ibi rex 209 Scottorum Constantinus, perdæ animositatis et vivacis senectæ homo ; aliique eges quinque, (95) comites duodecim, omnisque ene (96) barbarorum congeries : pauci qui evaserant, pro fide Christi suscipienda conservati.

§ 132. (97) De hoc rege non invalida apud Anglos ama seritur, quod nemo legalius (98) vel literatius empublicam administraverit. Quanquam literas illum scisse, pauci admodum dies (99) quod didiceim in quodam sane volumine vetusto, in quo scriptor cum difficultate materiæ luctabatur, judicium nimi sui non valens pro voto proferre. Cujus hic erba pro compendio subjicerem, nisi quia ultra opinionem in laudibus principis vagatur, eo dicendi genere quod suffultum rex facundiæ Romanæ Tullius in rhetoricis appellat. Eloquium excusat consuetudo illius temporis, laudum nimietatem adornat favor (100) Ethelstani adhuc viventis. (1) Pauca igitur familiari stylo subnectam, quæ videantur aliquod conferre emolumentum ad dignitatis ejus documentum.

§ 133. Rex Edwardus, post multa et in bello (2) 210 et in toga nobiliter consummata, paucis ante obitum diebus, (3) urbem Legionum, fiducia Britonum rebellantem, a contumacia compescuit : ibique præsidio militum imposito, apud Ferendunam (4) villam, tactus valetudine, vitam præsentem exuit [A. D. 924] ; (5) et Vintoniæ, ut prædixi, humatus est. Tunc, jussu patris et testamento, Ethelstanus in regem acclamatus est, quem jam tricennalis ætas et sapientiæ maturitas commendabant. Nam et avus Elfredus prosperum ei regnum olim imprecatus fuerat, videns et gratiose complexus spectatæ speciei puerum et gestuum elegantium ; (6) quem etiam præmature militem fecerat, donatum chlamyde coccinea, gemmato baltheo, ense Saxonico cum vagina aurea. Post hæc in curia filiæ Ethelfledæ et generi Etheredi educandum curaverat ; ubi multo studio amitæ et præclarissimi ducis ad omen regni altus, gloria virtutum calcavit et pressit invidiam, post mortem patris et interitum fratris in regem apud Kingestune coronatus. Unde pro tantorum successuum gloria, et illius diei lætitia, (non injuria), versificus exclamat :

Regia progenies produxit nobile stemma
Cum tenebris nostris illuxit splendida gemma,
Magnus Adelstanus, patriæ decus, orbita recti,
Illustris probitas de vero nescia flecti.
Ad patris edictum datus in documenta scholarum,
Extimuit rigidos ferula crepitante magistros;
211 *Et potans avidis doctrinæ mella medullis,*
Decurrit teneros, sed non pueriliter, annos.
Mox adolescentis vestitus flore juventæ,
Armorum studium tractabat, patre jubente.
Sed nec in hoc segnem senserunt bellica jura :
Id quoque posterius cognovit (7) publica cura.
Functus erat fato pater omni præcluus (8) ævo,
Perpetua fama victurus secula cuncta;
Tunc juvenis nomen regni clamatur in omen,
Ut fausto patrias titulo moderetur habenas:
Conveniunt proceres et componunt diadema,
Pontifices pariter dant infidis anathema,
Emicat in populis solito restivior ignis,
Et produnt variis animi penetralia signis.
Ardet quisque suum regi monstrare favorem.

(91) *Aldelmo.* a. s. d. e. l., post *Aldelmo*, s. c., legunt : *erat enim ei ex antiquis progenitoribus consanguineus.*

(92) *Invenit ensem*, etc. Ex commendatitiarum litterarum libro (*Patent Roll*), IX Joannis, patet regem, inter sua regalia, duos enses habuisse, videlicet *ensem Tristami et alium ensem.* Haud improbabile est ensem in regio thesauro servatum quo tempore Malmesbiriensis scribebat, hunc *alium ensem* fuisse de quo mentio fit commendatitiis litteris supra citatis.

(93) *Jam.* c. d. e. l., *dies*, a. s.

(94) *Cecidit ibi rex Scot. Constantinus.* Historia Ingulpho attributa, præter narrationem prælii apud Brunariburgum, ubi Constantinus cecidisse refertur, quorumdam etiam aliorum eventuum relationem continet qui circa hanc ætatem contigerunt, quique sive sint veri sive sint falsi, apud Malmesbiriensem etiam occurrunt. Unde aliqua forsan adest ratio credendi quod Malmesbiriensis Ingulphum, vel vetustiorem quemdam auctorem, utrique historiographo communem secutus fuerit. Si tuto stet fundamento sententia juxta quam historia quæ nomine Ingulphi inscribitur non est genuina, quippe quæ compilatio sit Edwardo II non antiquior, singulare admodum ut et notatu dignum quibusdam in locis compilatorem manifeste falsum deprehendi In carmine quod in Anglo-Saxonum Chronicis insertum est, quodque velut prælie Brunanburgh memoriale compositum fuit, Constantini filius exhibetur *in loco cædis relictus vulneribus confossus*, sed ibi refertur, sicut etiam apud Florentium Wigorniensem, quod Constantinus et Olafus ad suas naves ambo confugerunt. Juxta Chron. Mailros. Constantinus obiit a. D. 943.

(95) *Comites duodecim.* In Annalibus quinque tantum comitum mentio fit.

(96) *Pene.* s. c. d. e., omitt. in a. l.

(97) *De hoc rege.* I. e. Ethelstano.

(98) *Legalius.* a. s. d. e. l., *validius*, c.

(99) *Dies.* e., *dies sunt*, a. s. c. d. l.

(100) *Favor.* s. c. d. l., omitt. in e., *pavor*, a.

(1) *Pauca igitur*, etc. Quæ hic a Malmesbiriensi de Æthelstano narrantur, ex aliquo fonte prorsus nunc ignoto hausta videntur.

(2) *Et in bello.* s. c. d. e., omitt. in a. l.

(3) *Urbem Legionum.* Chester.

(4) *Ferendunam.* a. c., *Ferdunam*, d. e. l. m.

(5) *Exuit.* s., *exivit*, a. c. d. e. l. m.

(6) *Quem etiam... militem fecerat.* Hoc loco insinuari putat Sharpius equites ut distinctum ordinem exstitisse apud Saxones, quanquam inde tantum forsan erui possit Elfredum suam ab avo armaturam primum accepisse.

(7) *Cognovit.* c. d. e. k., *curavit*, a., *juravit*, s. l.

(8) *Præcluus.* s. d. e. l., *præduus*, a. c.

Hic timet, hic sperat, pellit spes ampla pavorem (9),
Fervet et exundat, regali regia luxu,
Spumat ubique merum, fremit ingens aula tumultu,
Discurrunt pueri, celerant injuncta ministri.
Deliciis ventres cumulantur, carmine mentes;
Ille strepit cithara, decertat plausibus iste,
In commune sonat, « Tibi laus, tibi gloria (10) *Christe! »*
Rex non invitus, oculis hunc haurit honorem,
Omnibus indulgens, proprium dignanter (11) *amorem.*

§ 134. Transacta consecrationis celebritate, Ethelstanus, ne spem civium falleret, et inferius opinione se ageret, omnem omnino Angliam sole 212 nominis terrore subjugavit, præter solos Northanhimbros. Nam præerat illis Sihctricus quidam, gente et animo barbarus, cognatus illius Gurmondi (12) de quo in gestis Elfredi regis legitur, qui, cum antecessorum regum potentiam rugatis naribus derisisset, hujus affinitatem ultro supplicibus nunciis expetiit; ipse quoque, festino pede subsecutus, verba legatorum asseruit; quare et sororis copula (13), et multiplicibus xeniis muneratus, perpetui fœderis fundamenta jecit. Sed, (14) ut prædictum recolo, post annum vita deturbatus, occasionem Ethelstano exhibuit ut Northanhimbriam suæ parti jungeret, quæ sibi et antiquo jure et nova necessitudine competeret. (15) Fugit tunc Analafus filius Sihctrici Hiberniam, et (16) Godefridus frater ejus Scotiam; subsecuti sunt e vestigio regales missi ad Constantinum regem Scottorum, et Eugenium regem Cumbrorum, transfugam cum denunciatione belli repetentes. Nec fuit animus barbaris ut contra mutirent, quin potius sine retractione, (17) ad locum qui Dacor vocatur venientes, se cum suis regnis Anglorum regi dedidere. In cujus pacti gratia filium Constantini baptizari 213 jussum, ipse de sacro fonte suscepit. Evasit tamen Godefridus, inter apparatus itinerantium fuga cum quodam Turfrido, diversarum partium duce, lapsus; moxque Eboracum obsidens, oppidanosque nunc precibus, nunc minis ad defectionem sollicitans, et neutrum pro voto expediens, abscessit. Nec multo post, in quodam castro ambo conclusi, custodientium perspicaciam fugiendo luserunt; quorum Turfridus mature diem obiit in pelago naufragus, præda piscibus expositus. Godefridus, multis miseriis terra marique jactatus, ad postremum supplex curiam venit: ibi pacifice a rege susceptus, quatuorque diebus profusissime cum eo convivatus, naves suas repetiit, pirata vetus, et in aqua sicut piscis vivere assuetus. Ethelstanus interea castrum, quod olim Dani in Eboraco obfirmaverant, ad solum diruit, ne esset quo se tutari perfidia posset: præda quæ in castro reperta fuerat, et ea quidem amplissima, magnifice et viritim divisa. Hoc enim vir ille animo imperaverat suo, ut nihil opum ad crumenas corraderet; sed omnia conquisita, vel monasteriis, vel fidelibus suis, munificus expenderet. In hoc (18) thesauros paternos, in hoc victoriarum suarum titulos, tota vita evacuabat. Deo famulantibus pronus et dulcis, laicis jocundus et comis, magnatibus pro contuitu majestatis serius, minoribus pro condescensione paupertatis (19), deposito regni supercilio, affabiliter sobrius. Statura, ut accepimus, quæ justam non excelleret (20), corpore deducto; capillo, ut ipsi ex reliquiis vidimus, (21) flavo, filis aureis pulchre intorto. Civibus admiratione fortitudinis et humilitatis 214 percarus, rebellibus invicta constantia fulmineus, North-Walensium, id est Britonum Aquilonalium, regulos apud Herefordensem urbem coegit occurrere, et aliquandiu calcitrantes in deditionem transire; ita quod nullus ante eum rex vel cogitare præsumpserat, ipse in effectum formavit, ut ei nomine vectigalis annuatim viginti libras auri, trecentas argenti, penderent, boves viginti quinque millia annumerarent, præterea quotlibet (22) canes qui odorisequa nare spelæa et diverticula ferarum deprehenderent, volucres quæ aliarum avium prædam per inane venari nossent (23). Inde digressus, in Occidentales Britonos se convertit, qui Cornewalenses vocantur, qui, in occidente Britanniæ siti, cornu Galliæ (24) ex obliquo respiciunt. Illos quoque impigre adorsus, ab Excestra, quam ad id temporis æquo cum Anglis jure inhabitarant, cedere compulit; terminum provinciæ suæ citra Tambram fluvium constituens,

(9) *Pavorem*. a. d. e. l., *timorem*, s. c.

(10) *Gloria*. a. s. c. e., *gratia*, d. l. m.

(11) *Dignanter*. a. c. d. e. l., *dignatur*, s.

(12) *De quo in gestis Elfredi regis legitur*. Guthorm obiit a. D. 891. vide supra § 121.

(13) *Copula*. c. d. e. l, post *copula*, a. legit *ut jam bis asserui*.

(14) *Ut prædictum recolo*. Vide supra, § 131.

(15) *Fugit tunc Analafus*, etc. Analafi Sihtrici filii, in Hiberniam fuga de qua hic mentio fit, nonnullos induxit scriptores ut eum pro Olafo Hiberno acciperent qui cum Æthelstano, anno 938, prælio dimicavit. Ex Saxon. Chron. discimus duos reges, Analafum Sihtrici, et Reginaldum, Guthferti filium, a rege Eadmundo e Northanimbria anno 944 pulsos fuisse.

(16) *Godefridus frater ejus Scotiam*. Guthferth a regno Northanimbriæ pulsus est a. D. 927.

(17) Ad locum qui Dacor, etc. Florentius Wigorniensis, sub anno 934 (*Sax. Chron.* 933) asserit Æthelstanum, eo quod Constantinus, Scotorum rex, fœdus initum infregerit, in Scotiam progressum fuisse, Constantinumque Anglico regi filium suum in obsidem dedisse.

(18) *Hoc*. a. c. d. e. l. *hoc enim*, s.

(19) *Paupertatis*. a. d. e. l.; *pietatis*, s. c.

(20) *Excelleret*. a. s. c. e. l.. *excederet*. d. m.

(21) *Ut ipsi ex reliquiis vidimus*. d. c. l. ; *reliquiis ejus*, s.

(22) *Quotlibet*. e. ; *quot liberet*, a. s. c. d. l.

(23) *Nossent*. a. c. e. l. ; *noscerent*, s. ; *solent*, d. m.

(24) *Cornu Galliæ ex obliquo respiciunt*. Vide § 110 not.

sicut Aquilonalibus Britannis amnem Waiam limitem posuerat (25). Urbem igitur illam, quam contaminatæ gentis repurgio defæcaverat, turribus munivit, muro ex quadratis lapidibus cinxit. Et licet solum illud, jejunum et squalidum, vix steriles avenas et plerumque folliculum inanem sine grano producat, tamen pro civitatis magnificentia, et incolarum opulentia, tum etiam **215** convenarum frequentia, omne ibi adeo abundat mercimonium, ut nihil frustra desideres quod humano usui conducibile existimes. Plurima ejus insignia, tam in urbe illa quam in finitima regione, visuntur, quæ melius indigenarum ore quam nostro stylo pinguntur (26).

§ 135. Propter hæc (27) tota Europa laudes ejus prædicabat, virtutem in cœlum ferebat : felices se reges alienigenæ non falso putabant si vel affinitate, vel muneribus, ejus amicitias mercarentur (28). Haroldus quidam, rex Noricorum, misit ei navem, rostra aurea et velum purpureum habentem, densa testudine clypeorum inauratorum intrinsecus circumgyratam. Missorum nomina fuere Helgrim et Osfrid, qui, regaliter in urbe Eboraca suscepti (29), sudorum peregrinationes præmiis decentibus extersere. Henricus primus (30), filius Conradi, (multi enim hujus nominis fuere,) rex Teutonicorum et imperator Romanorum, sororem ejus (31) filio Othoni expostulavit, tot in circuitu regibus prætermissis, progeniei generositatem et animi magnitudinem in Ethelstano e longinquo conspicatus. Adeo enim hæc duo in eo consentiens habitaculum effecerant, ut nullus esset vel genere clarior et illustrior, vel animo audacior et efficacior. Quare perpenso consilio, quod quatuor sorores haberet, in quibus præter ætatis discrimen nihil de formæ gratia dissideret, duas **216** postulanti Cæsari misit, quas ille quo-

A modo nuptum locaverit (32), jam sermo præoccupavit. Tertiam legitima copula sortitus est comparem (33) Lodowicus Aquitanorum princeps, de genere Karoli magni superstes. Quartam, in qua omne coagulum pulchritudinis, quod cæteræ pro parte habent, naturaliter confluxerat (34), Hugo rex Francorum per nuncios a germano expetiit. Princeps hujusce legationis fuit Adulfus, filius Baldewini comitis Flandriæ (35) ex filia regis Edwardi Ethelswitha. Is, cum in conventu procerum apud Abbandunam proci postulata exposuisset, protulit munera sane amplissima, et quæ cujuslibet avarissimi cupiditatem incunctanter explerent : odores aromatum qualia nunquam antea in Anglia visa fuerant : honores gemmarum, præsertim smaragdorum, in quorum

B viriditate sol repercussus oculos astantium gratiosa luce animaret : equos cursores plurimos, cum phaleris, fulvum (36) (ut Maro ait) « mandentes sub dentibus aurum : » vas quoddam ex onichino, ita subtili cælatoris arte sculptum, ut vere fluctuare segetes, vere germinare vites, vere moveri hominum imagines viderentur ; ita lucidum et politum ut vice **217** speculi vultus intuentium æmularetur : ensem Constantini magni, in quo litteris aureis nomen antiqui possessoris legebatur ; in capulo quoque super crassas auri laminas clavum ferreum affixum cerneres, unum ex quatuor quos Judaica factio Dominici corporis aptarat supplicio : lanceam Karoli magni, quam imperator invictissimus, contra Saracenos exercitum ducens, siquando in hostem vibrabat, nunquam nisi victor abibat ; ferebatur eadem esse

C quæ (37), Dominico lateri centurionis manu impacta, pretiosi vulneris hiatu Paradisum miseris mortalibus aperuit : vexillum (38) Mauricii beatissimi martyris, et Thebææ legionis principis, quo idem

(25) *Urbem igitur illam.* Æthelstanus Howellum Excestræ an. 926 subjecit. Probabile est Æthelstanum hic diem Natalis Domini transiisse ; quod egisse constat, cum nonnullas ex suis legibus in hac civitate instituerit. « Hæc sunt judicia quæ sapientes Exoniæ consilio Æthelstani regis instituerunt, etc. Ego Æthelstanus, etc. Nunc inveni cum illis sapientibus qui apud Exoniam fuerunt mecum in sancto natali Domini, etc. » Confer descriptionem Exoniæ quæ hic datur cum eo loco libri *De gest. pontif.* lib. III.

(26) *Pinguntur.* c. d. e. ; *pingentur*, a. s. l.

(27) *Hæc.* c. d. e. ; *hoc*, a. s. l.

(28) *Haroldus quidam*, etc. Haraldus I, cognomento *Harfager*, Norvegiæ rex, Confer relationem legationis Haraldi ad regem Æthelstanum an. 931. Snorre, *Haralds Saga ens Harfaga*, c 41—43, tom. I, p. 119-121. *(Hist. Reg. Norveg.* opera Gerhardi Schoning, Hauniæ, 1777.)

(29) *Sudorum peregrinationes.* e. ; *sudores peregrinationis*, d. m. ; *sudorem peregrinationis*, a. s. c. l.

(30) *Filius Conradi.* Vide supra § 112, not. 77.

(31) *Ejus*, c. d. e. l. ; *ejus, ut ante dictum est*, a. s.

(32) *Jam sermo præoccupavit.* vide supra § 112 et 126.

(33) *Lodowicus*, etc. Ludovicus, Arelatis rex, Bosonis filius, Eadgivam matrimonio sibi junxit, Edwardi Primogeniti filiam.

(34) *Hugo, rex Fr.* Hic forsam legendum foret *Hugo dux Francorum.* Sic enim Hugo Magnus, Parisiensis comes, Robertique I, Francorum regis in Francicis chronicis designatur. A. D. 926, Eadhildæ nupsit. (BOUQUET, VIII, 289.)

(35) *Ex filia*, etc. Adulfus, seu Adalolfus, Bononiæ Tervannæque comes, et S. Bertini abbas, Baldwini Calvi, Flandriæ comitis, atque Ælfthrythæ, seu El-

D strudæ, regis Ælfredi filiæ, natus erat. Obiit mense Novembri a. D. 933, absque progenie, cui successit frater ejus Arnulfus Magnus, Flandriæ comes.

(36) *Ut Maro ait.* Æneid. VII, 279.

(37) *Dominico lateri*, etc. « Juxta S. Longini legendam ille est centurio, cujus in Evangelio mentio fit, qui Domini nostri latus transfixit. Vide Jacob, a Voragine, *Legenda Sanctorum.* » (SHARPE, 156.)

(38) *Mauritii*, etc. Historia martyrii S. Mauritii et Thebææ legionis, in tertio sæculo, apocrypha videtur ; primum circa medium quinti sæculi ab Eucherio, Lugdunensi episcopo edita est. Vide dissertationem in hanc materiam apud *Bibliothèque raisonnée*, tom. XXXV. pp. 427-454.

A rex in bello Hispano (39) quamlibet infestos et confertos inimicorum cuneos dirumpere, et in fugam solitus erat cogere: diadema ex auro quidem multo, sed magis gemmis pretiosum, quarum splendor ita in intuentes faculas luminis jaculabatur, ut quanto quis certaret visum intendere, tanto magis reverberatus cogeretur cedere: particulam sanctæ et adorandæ crucis crystallo inclusam, ubi soliditatem lapidis oculus penetrans potest discernere qualis sit ligni color, et quæ quantitas: portiunculam quoque coronæ spineæ, eodem modo inclusam, quam, ad derisionem regni, militaris rabies sacrosancto imposuit capiti. **218** His tantis et tam elaboratis donis magnificentissimus rex gravisus, non minoribus pene respondit beneficiis, quin et (40) anhelantis animum nuptiis sororis refecit (41). Et cæteris quidem successores reges ditavit (42): partem vero crucis et coronæ Malmesbiriæ delegavit, quorum (43) sustentaculo adhuc credo vigere locum (44) tot libertatis naufragia, tot calumniatorum injurias, passum; nam et ibidem Elwinum et Ethelwinum filios patrui sui Ethelwerdi, quos (45) in bello contra Analafum amiserat, humari honorifice jussit, sui quoque corporis requiem ibidem futuram denuncians. De quo bello tempus est ut illius versifici, de quo omnia hæc excerpsimus, sententiam ponamus.

Transierat quinos et tres et quatuor annos
Jure regens (46) *cives, subigens virtute* (47) *tyrannos,*
Cum redit illa lues Europæ noxia labes.
Jam cubat in terris fera barbaries aquilonis,
Jam jacet in campo, pelago pirata relicto,
Illicitas torvasque minas Analafus anhelans.
Bacchanti furiæ. Scottorum rege volente,
Commodat assensum borealis terra serenum:
Et jam grande tument, jam terrent aera verbis;
Cedunt indigenæ, cedit plaga tota superbis.
Nam quia rex noster fidens alacrisque juventa,
Emeritus pridem detriverat otia lenta,
Illi continuis fœdabant omnia prædis,
Urgentes miseros, injectis ignibus agros:
219 *Marcuerant totis viridantia gramina campis,*
Ægra seges votum deriserat agricolarum;
Tanta fuit peditum, tam barbara vis equitantum
Innumerabilium concursus quadrupedantum.
Excivit tandem famæ querimonia regem
Ne se cauterio tali pateretur inuri,
Quod sua barbaricæ cessissent arma securi.
Non (48) *mora: victrices ducentia signa cohortes,*
Explicat in ventum vexilla ferocia centum;
Cruda virum virtus decies bis millia quina,
Ad stadium belli comitantur prævia signa.
(49) *Terruit insignis venientum* (50) *fama latrones.*
Hic strepitus movit prædatorum legiones
Ut, posita præda proprias peterent regiones.
At vulgus reliquum, miseranda strage peremtum,
Infecit bibulas tetris nidoribus auras:
Fugit Analafus, de tot modo millibus unus.
B (51) *Depositum mortis, fortunæ* (52) *mobile munus,*
Post Ethelstanum rebus momenta daturus.

§ 136. Hic locus exigere videtur ut interitum (53) Elfredi (54), de quo superius fidem promissæ narrationis obstrinxi, regis sermonibus exponam. Nam quia Malmesbiriam corpora cognatorum deferri, et ad caput sepulchri sancti Aldelmi tumulari, jusserat, ita locum illum coluit in posterum ut (55) nihil haberet sanctius. Multa ibi **220** largitus prædia cartis quoque confirmavit, in quarum una post donationem subjecit.

DE INTERITU ELFREDI ÆMULI ETHELSTANI.

§ 137. « (56) Sciant sapientes (57) regionis nostræ nos (58) has præfatas terras (59) non (60) injuste C rapuisse, rapinamque Deo dedisse; sed sic eas accepi quemadmodum judicaverunt omnes optimates regni Anglorum, insuper et apostolicus papa Romanæ ecclesiæ (61) Johannes, Elfredo defuncto, qui nostræ felicitati et vitæ æmulus exstitit, nequitiæ inimicorum nostrorum consentiens quando me voluerunt, patre meo defuncto, cæcare in civitate (62) Wintonia, si non me Deus sua pietate eripuisset. Sed, denudatis eorum machinamentis, missus (63) est ad Romanam ecclesiam, ut ibi se coram aposto-

(39) *Hispano*. c. d. e. l. *Hispanico*, a. s.

(40) *Et*. a. s. c. d. l., omitt. in e.

(41) *Et cæteris*. Hic aliquid in textu deesse videtur. Omnes mss. conveniunt.

(42) *Ditavit*. d. e. m., *dotavit*, a. s. c. l.

(43) *Quorum*. s. d. e. l., *quarum*, a. c.

(44) *Locum*. d. e. m., *locum illum*, a. s. c. l.

(45) *In bello contra Analafum*. Prælium apud Brunanburgh, a. D. 938.

(46) *Cives*. Glossa in e., *vel Anglos*.

(47) *Tyrannos*. Glossa in e., *vel Britannos*.

(48) *Non*. d. e., *nec*, a. s. c. l.

(49) *Terruit*, etc. *Hic strepitus*, etc. d. e., hunc versum cum sequenti transponunt a. s. l., c. secundum omittit.

(50) *Fama*. a. s. c. d. e., superscriptum *turma* in l.

(51) *Depositum* a. s. c. d. l., *repositum* e.

(52) *Nobile*. a. c. d. e. l., *mobile*, s.

(53) *Interitum*. a. c. d. e. l., *initium*, s.

(54) *De quo superius... obstrinxi*. Vide supra, § 131.

(55) *Ut*. d. e. m., post *ut*, a. s. c. l. legunt *nihil* D *desiderabilius*.

(56) *Sciant*. etc. Æthelstani charta pro Malmeshiriensi monasterio occurrit in vita Aldhelmi, Sorberiensis episcopi, ab auctore exarata. (*Angl. Sacra*, pars II, p. 31.)

(57) *Sapientes*. a. s. e. l., *præsentes*, d. m., *gentes*, c.

(58) *Nos*. c. e. l., *non*, a. s. d. m.

(59) *Terras*. a. s. d. e. l. m., omitt. in c.

(60) *Non*. c. e. l., *me*, a. s. d. m.

(61) *Johannes*. Joannes XI consecratus est die 20ª Martii, a. D. 931, obiit autem mense Januar. a. D. 936.

(62) *Civitate*. d. e. l. m., *urbe*, a. s. c.

(63) *Missus*. c. d. e. m., *remissus*, a. s. l.

Eco Joanne jurejurando defenderet. Et hoc fecit coram sancti Petri altari; sed, facto juramento, cecidit coram altari, et manibus famulorum suorum portatus est ad (64) Scholam Anglorum, et ibi tertia nocte vitam finivit. Et tunc apostolicus ad nos remisit, et quid de eo ageretur a nobis consuluit an cum cæteris Christianis corpus illius poneretur. His peractis et nobis renunciatis, optimates regionis nostræ, cum propinquorum illius turma, efflagitabant omni humilitate ut corpus illius per nostram 221 licentiam cum corporibus poneretur Christianorum; nosque, illorum efflagitationi consentientes, Romam remisimus, et consentiente papa positus est ad cæteros Christianos, quamvis indignus. Et sic judicata est mihi tota possessio ejus in magnis et modicis. Sed et hæc apicibus literarum prænota- B vimus, ne, quandiu Christianitas regnat, aboleatur. Unde mihi præfata possessio, quam Deo et sancto Petro dedi, donatur; nec justius novi quam Deo et sancto Petro hanc possessionem dare, qui æmulum meum in conspectu omnium cadere fecerunt, et mihi prosperitatem regni largiti sunt. »

§ 138. In his verbis regis sapientiam, et pietatem ejus in Dei rebus, suspicere pars est; sapientiam, quod animadverteret, juvenis præsertim, non esse Deo gratiosum de rapina holocaustum; pietatem, quod munus, ultione divina collatum, Deo potissimum non ingratus rependeret. Præterea datur animadvertendum, quod tunc basilica sancti Petri primaria cœnobio fuerit, quæ nunc in secun- C dis habetur: ecclesia beatæ Mariæ, quam monachi modo frequentant, postea regis Edgari diebus sub A abbate Elfrico (65) ædificata. Et hæc quidem fide integra de rege 222 conscripsi: (66) sequentia magis cantilenis per successiones temporum detritis, quam libris ad instructiones (67) posteriorum (68) elucubratis, didicerim. Quæ ideo apposui, non ut earum veritatem defendam, sed ne lectorum scientiam defraudem: ac primum de nativitate referendum.

DE ORTE ETHELSTANI, ET DE NECE EDWINI FRATRIS EJUS.

§ 139. Erat in quadam villa opilionis filia, eleganti specie puella, quæ, quod non contulissent natales, formæ mercabatur gratia. Huic per visum monstratur prodigium, lunam de suo ventre splendere, et hoc lumine totam Angliam 223 illustrari. Quod cum mane ad sodales detulisset ludo, ab illis non jlocalariter exceptum, confestim villicæ auribus, quæ regis filios nutrire solebat, insonuit. Illa, rem examinans, puellam intra lares suos receptam filiæ loco habuit; cultioribus vestimentis, cibis delicatioribus, gestibus facetioribus, virgunculam informans. Non multo post, filius regis Elfredi Edwardus, itineris casu per villam transiens, ad domum divertit infantilium rudimentorum olim consciam: neque enim integrum famæ suæ rebatur si nutricem (69) salutare (70) fastidiret: ubi, visæ virginis amore captus, noctem petiit. Ipsa uno complexu gravidata, cum peperisset filium Ethelstanum, somnii fidem absolvit; nam cum ille, pueritia mortua, in adolescentiam evaderet, magnam spem regiæ indolis dabat, præclaris facinoribus approbatus. Itaque rege

(64) *Scholam Anglorum*. Saxonum Romæ degentium Schola juxta S. Petri ecclesiam sita erat. Vide supra § 109, not.

(65) *Ædificata*. a. s. d. e. l. m., post *ædificata*, c. legit; « Cujus autem opinionis fuerit apud Gallos, tum in belli sudoribus tum in Christiano cultu, non parvum epistola quam subjicio facit indicium, *Summæ et individuæ Trinitatis honore, omniumque sanctorum præcellentissima intercessione, glorioso et munifico regi Ethelstano, Samsonis summi pontificis ego Rohbodus præpositus istius seculi gloriam et æterni beatitudinem. Benignitatis ac sublimitatis vestræ piissime, et in omnibus hujus temporis regibus terrenis famosa laude præcellentissime, rex Adelstane, noverit optime pietas, manente adhuc stabilitate* D *nostræ regionis, quod pater vester Eduuardus per literas se commendavit consortio fraternitatis sancti Samsonis summi confessoris, ac Leuenani archiepiscopi senioris ac consobrini mei, ac clericorum ejus. Unde usque hodie indefessas Regi Christo pro ejus animæ salute et pro salute vestra, fundimus preces; et die noctuque, videntes magnam super nos misericordiam vestram apparere, in psalmis, et missis et orationibus nostris, quasi pervolutus ego et duodecim canonici mei genubus nostris fuissemus, promittimus Deum clementem orare pro vobis. Et modo reliquias, quas vobis omni terrena superbia scimus esse cariores transmitto vobis; id est ossa sancti Senatoris sancti Paterni, atque sancti Scubilionis ejusdem Paterni magistri, qui similiter uno die eademque hora cum supradicto Paterno migravit ad Christum. Isti certissime duo sancti cum sancto Paterno læva dextraque jacuerunt in sepulchro; atque illorum solemnitates nono Kalendas Octobris sicut et Paterni celebrantur. Igitur, rex gloriose, sanctæ exaltator ecclesiæ, gentilitatis humiliator pravæ, regni tui speculum, totius bonitatis exemplum, dissipator hostium, pater clericorum, adjutor egentium, amator omnium sanctorum, invocator angelorum, deprecamur atque humiliter invocamus, qui in exulatu et captivitate nostris meritis et peccatis in Francia commoramur ut non nostri obliviscatur vestræ felicitatis largissimæ magna misericordia.* « Hæc epistola. Cæterum, rex reliquias beati Paterni Malmesbiriæ, reliquorum Mideltune commendavit, quo loci monasterium a fundamentis posuerat. Tunc enim, ut superius dixi, piratis Normannorum omnem oram marini litoris, simul et urbes quæ super Ligerim sitæ sunt, infestantibus corpora sanctorum de Britannia Minori, et ea parte Galliæ quæ nunc Normannia vocatur, translata, et ad tutiora loca delata, facile cuilibet pro penuria bajulorum venum patebant, præsertim Ethelstano, regi opinatissimo et talium rerum appetentissimo. »

(66) *Sequentia*, etc. Cantilenas historicas tanquam fontes ex quibus haurit frequenter inducit Malmesburiensis.

(67) *Instructiones*. a. c. d. e. l.; *institutiones*, s.

(68) *Posteriorum*. s. e. l.; *posterorum*, a. c. d. m.

(69) *Nutricem*. c. d. e. l., *nutricem suam*, a. s.

(70) *Salutare*. a. s. d. e. m., *visitare*, c.

Elwardo defuncto, filius ejus Elwardus, ex legitima A conjuge creatus, patrem cita morte secutus. Tunc omnium spebus in Ethelstanum erectis, solus (71) Elfredus, magnæ insolentiæ homo, cum suis clam restitit (72) quoad potuit, dedignatus subdi domino quem suo non delegisset arbitrio. Quo, ut superius rex retulit, prodito et exanimato (73), fuere qui fratrem regis Edwinum insidiarum insimularent ; scelus horrendum et fœdum, quod sedulitatem fraternam sinistra interpretatione turbarent. Edwinus per se et per internuncios fidem germani implorans, et licet sacramento delationem infirmans, in exsilium actus est. Tantum 224 quorundam mussitatio apud animum in multas curas distentum valuit, ut ephœbum etiam externis miserandum, oblitus consanguineæ necessitudinis, expelleret ; inaudito sane crudelitatis modo, ut solus cum armigero navem conscendere juberetur, remige (74) et remigio vacuam, præterea vetustate quassam (75). Diu laboravit fortuna ut insontem terræ restitueret. Sed cum tandem in medio mari furorem ventorum vela non sustinerent, ille, ut (76) adolescens delicatus et vitæ in talibus pertæsus (77), voluntario in aquas præcipitio mortem conscivit. Armiger, saniori consilio passus animam producere, modo adversus fluctus eludendo, modo pedibus subremigando, domini corpus ad terram detulit angusto scilicet a Dorobernia in Witsant mari. Ethelstanus, postquam ira deferbuit, animo sedato factum exhorruit, septennique pœnitentia accepta, in delatorem fratris animose ultus est. Erat ille pincerna regis, et per hoc ad persuadenda quæ excogitasset accommodus. Itaque cum forde die solenni vinum propinaret, in medio triclinio uno pede lapsus, altero se recollegit ; tunc, occasione accepta, fatale sibi verbum emisit. « Sic frater fratrem adjuvat. » Quo rex audito perfidum obtruncari præcepit, sæpius auxilium germani, si viveret, increpitans, et mortem ingemiscens.

§ 140. Hæc de fratris nece, et si verisimilia videntur (78), eo minus corroboro quod mirabilem suæ pietatis diligentiam in reliquos fratres 225 intenderet ; quos, cum pater puerulos admodum reliquisset, ille parvos magna dulcedine fovit, et adultos regni consortes fecit (79). De sororibus (80) superius lectum est quanta eas (81) majestate provexerit, quas pater et innuptas et indotatas reliquerat (82). Vitæ termino expleto, et quidem immaturo, Ethelstanus Gloecestræ diem clausit. Exuviæ triumphales Malmesbiriam delatæ, et sub altari tumulatæ. Portata ante corpus multa in argento et auro donaria, simul et sanctorum reliquiæ de transmarina Britannia emptæ. In (83) talibus enim thesauros patris, quos ille diu coacervatos et intactos reliquerat, consumpsit ; B somnio, ut fertur (84), admonitus. Vir, qui parum ætati vixerit, multum gloriæ.

DE REGE EDMUNDO PRIMO.

§ 141. Anno Dominicæ incarnationis (85) nongentesimo quadragesimo Edmundus frater Ethelstani, adolescens octodecim circiter annorum, tenuit regnum annis sex et semis. Hujus tempore Northanhimbri, rediviva meditantes prælia, pactum quod cum Ethelstano pepigerant corrupere, et (86) Analafum, ab Hibernia revocatum, statuere regem. 226 At vero Edmundus, qui existimaret injuriam si non fraternæ victoriæ reliquias persequeretur, copias contra desertores ductitavit. Quibus mox loco cedentibus (87), omnes civitates citra Humbram fluvium suæ potentiæ redegit. Analafus cum quodam regulo (88) Reinaldo, filio illius Gurmundi de quo C in gestis Elfredi tetigimus, animum regis tentans, deditionem sui (89) obtulit (90), Christianitatem obsidem fidei suæ professus. Sed non diu barbaricus animus in sententia mansit, quin et sacramentum læderet, et dominum irritaret ; quapropter (91) anno sequenti pulsus, perpetuo exilio pænas luit. Provincia quæ vocatur Cumberland (92), regi Scottorum

(71) *Elfredus.* Vide supra, §§ 136-137.
(72) *Restitit.* a. s. c. d. l., *restituit*, e.
(73) *Exanimato.* a. s. e. l., *examinato*, c. d. m.
(74) *Remige.* c. e. l. ; *sine remige*, a. s. d.
(75) *Quassam.* c. d e. l. ; *quassatam*, a. s.
(76) *Ut.* c. d. e. m. ; omitt. in a. s. l.
(77) *Voluntario*, etc. Eadwinus in mari mersus est a. D. 933. Simeon Dunelmensis addit hoc jubente Æthelstano patratum.
(78) *Videntur.* c. d. e. ; *videantur*, a. s. l.
(79) *Fecit.* a. s. e. g. l. ; *faciens*, c. k. ; post *fecit*, c. d. k. m. leg. : ***nunquam eorum intuitu dare operam matrimonio curavit.***
(80) *Sororibus.* c. d. e. m. ; *sororibus suis*, a. s. g. l.
(81) *Eas.* c. d. e. m. ; omitt. in a. s. g. l.
(82) *Vitæ termino expleto... Ethelstanus Gloecestræ diem clausit.* Aethelstanus obiit Glocestriæ, die Mercurii, 27 Oct. an. 941.
(83) *Talibus enim thesauros patris. . consumpsit.* Vide § 138, not. 65.
(84) *Fertur.* e. ; *ferunt.* a. s. c. d. l.
(85) *Nongentesimo quadragesimo.* Hic Sax. Chronica sequitur Malmesburiensis ; sed probabilius videtur successisse Eeadmundum Primogenitum an. 941 ; Eadmundi tamen exstat charta a. D. 940 inscripta, indict. XIII (mss. Cott. *Aug.* II. LXII.)
(86) *Analafum*, etc. Anno 941 Northanimbri fœdus cum Æthelstano initum frangentes Anlafum ab Hibernia revocatum sibi in regem elegerunt. (*Sax. Chronic.* et FLORENT. WIGORN.)
(87) *Omnes civitates*, etc. Anno 942 urbes quinque, pulsis Danis, recepit Eadmundus, Leicestram scilicet, Lincolo, Nottingham, Stamfort et Derby, universamque Merciam in suam ditionem redegit.
(88) *Reinaldo.* Ræginaldus filius erat Guthferti, D quem e Northanimbria expulit Æthelstanus, anno 927. Vide supra, § 131, not. 81.
(89) *Sui* c. d. e. l. ; omitt. in a. s.
(90) *Christianitatem. . .* (*professus*) Anlafus primo, et paulo post Ræginaldus, anno 943 baptismum susceperunt dum in regis Eadmundi potestate tenebantur.
(91) *Anno sequenti pulsus*, anno 944 utrumque regem Anlafum Sihtrici, et Ræginaldum Guthferthi filium e Northanimbria expulit rex Eadmundus. Vide supra, § 134, not. 15.
(92) *Regi Scottorum Malcolmo*, etc. Anno Dom. 945. Juxta Saxon. Chron., rex Eadmundus provinciam quæ dicitur Cumberland Malcomo, Scottorum regi, ea conditione condonavit ut sibi fideliter terra marique adhæreret. Florent. Wigornensis, ***ut terra marique sibi fidelis existeret.***

Malcolmo, sub fidelitate jurisjurandi commendata. A

§ 142. (93) Inter ea (94) beneficia quæ diversis ecclesiis contulit, miro affectu Glastoniensem ecclesiam magnis prædiis et honoribus sublimavit, et privilegium (95) in hæc verba concessit :

227 § 143. « In nomine Domini nostri Jesu Christi, ego Edmundus, rex Anglorum, cæterarumque gentium (96) in circuitu persistentium gubernator et rector, cum consilio et consensu optimatum meorum, pro æternæ retributionis spe et relaxatione peccaminum meorum, concedo (97) ecclesiæ Dei genitricis Mariæ Glastoniæ, et venerabili viro Dunstano (98), quem ibidem abbatem constitui, libertatem et potestatem, jura, consuetudines, et omnes forisfacturas omnium terrarum suarum, id est, burhgerihta, et hundred setena, athas, et or- B delas, et infangenetheofas, hamsocne, et friobrice, et forestal, et tol et team, in omni regno meo; et sint terræ suæ sibi liberæ et solutæ ab omni calumpnia, sicuti meæ mihi habentur. Sed præcipue ipsa villa Glastoniæ, in qua celeberrima vetusta ecclesia sanctæ Dei genitricis sita est, præ cæteris sit liberior cum terminis suis. Abbati ejusdem tantummodo potestas sit (99), tam in notis causis quam in ignotis, in modicis et in magnis, et in his etiam quæ sunt super et subtus terram, in aridis et in rivis, in sylvis et in planis, et eandem auctoritatem puniendi et dimittendi delinquentium in ea (100) commissa habeat quam mea curia, quemadmodum mei antecessores concesserunt et statuendo confirmaverunt; videlicet Edwardus (1) pater meus, et C Elfredus (2) pater ejus, et Chentwines, Ines, et Chutredus, et alii quam **228** plures qui locum illum honorantes gloriosum habuerunt. Et ne quisquam mortalium, seu episcopus, vel dux, aut princeps, aut quislibet ministrorum eorum, audeat eam omnino intrare causa placitandi, vel rapiendi, vel quippiam faciendi quod contrarium fore possit inibi Deo servientibus, Dei interdictione prohibeo. Quisquis igitur benevola mente meam donationem amplificare sategerit, in hoc præsenti seculo vita illius prospera, feliciter, longiturnæ vitæ (3) gaudia teneat. Si quis autem propria temeritate violenter invadere præsumpserit, sciat se procul dubio ante tribunal districti judicis titubantem tremebundumque rationem redditurum, nisi prius digna satisfactione emendare maluerit. » Acta est hæc præfata donatio anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi nongentesimo quadragesimo quarto, indictione secunda (4); scriptaque est literis aureis in libro evangeliorum quem eidem ecclesiæ obtulit eleganti satis opere compositum.

§ 144. (5) Verum tantos et tam felices successus miserandus decoloravit exitus (A. D. 946) : siquidem latrunculus quidam, Leof (6), quem propter latrocinia eliminaverat, post sexennium regressus, in solennitate sancti Augustini (7) Cantuariæ archiepiscopi (8) inopinus apud Pukelechirche (9) inter convivas regios assedit, quo scilicet die Angli festive obsoniari solebant pro prædicatoris sui memoria; et **229** forte juxta ducem recumbebat quem rex ipse partibus de cœna dignatus fuerat. Id ab eo solo animadversum, cæteris in vina spumantibus; itaque bili concitata, et, ut eum fata agebant, e mensa prosiliens, prædoni in capillos involat, et ad terram elidit : ille latenter sicam de vagina eductam in pectus regis superjacentis quanto potest conatu infigit (10); quo vulnere exanimatus, fabulæ januam in omnem Angliam de interitu suo patefecit. Latro quoque, mox concurrentibus satellitibus membratim dissectus, prius nonnullos sauciavit. Præviderat tam infamem finem beatus Dunstanus, tunc Glastoniensis abbas, dæmonis ante se saltantis gesticulationibus et plausibus edoctus scurrilibus; quocirca equo concito curiam properans, in medio itinere gestæ rei nuncium accepit (11). Communi ergo decretum consilio, et funus Glastoniam delatum, ibique in aquilonali parte turris magnifice humatum. Id eum voluisse pro familiari abbatis amicitia per nonnulla claruerat indicia; data in

(93) *Inter*. Duæ sequentes sectiones, 142 et 143, occurrunt in s. c 2. (13 B. XIX) d. e. f. k. m.; sed omittuntur in a. c 1. (Harl. 447) h. g. l.

(94) *Ea*. s. d. e.; *cætera*. f.

(95) *In hæc verba concessit*. Malmesb. *De antiquitate Glaston. Ecclesiæ*. (GALE, III, 318).

D

(96) *In circuitu versistentium*. d. e. m., omitt. in s. c 2.

(97) *Ecclesiæ*. d. e. m., *ecclesiæ sanctæ*, s. c 2.

(98) *Quem ibidem abbatem constituit*. S. Dunstanus Glastoniæ abbas institutus est A. D. 942 (FLOR. WIGORN.); A. D. 943 (*Sax. Chron.*) Confer Bridferthum, *De Vita S. Dunstani*, Act. SS. 19 Maii.

(99) *Potestas sit*. s. d. e. m., omitt. in c 2.

(100) *In ea*. s. c 2. d. m., omitt. in e.

(1) *Edwardus*. s. d. e. m., omitt. in c 2.

(2) *Elfredus*. s. d. e. m., *Ethelfredus*, c 2.

(3) *Vitæ*. d. e. m., omitt. in s. c. 2.

(4) *Indictione secunda*. c 2. d. f. m., omitt. in e, *indictione prima*, s.

(5) *Verum... accepit*. a. s. c 2. d. e. l. m., omitt. in c 1; sed inserta sunt eadem manu, ut videtur, quæ reliqua exaravit.

(6) *Leof*. s. c. d. e. m., *Leva*, a. l.

(7) *Augustini*. a. c. d. e. l. m., *Augustini Anglorum apostoli*, s.

(8) *Archiepiscopi*. a. c. d. e. l. m., *primi archiepiscopi*, s.

(9) *Pukelechirche*. e., *Pugrescerne*, d., *Puchelecerce*, c., *Pulchresecerne*, a., *Pukelecerne*, l. — Pucklecurch., in comitatu Glocestriensi.

(10) *Quo vulnere*, etc. Eadmundus a Leofa interfectus est die festo S. Augustini, feria IV, 26ª Maii, indict. IV, a. D. 946 (FLORENT. WIGORN.; *Chron. Frodoardi*; quædam *Sax. Chron. exemplaria*); at vero, juxta alios auctores, feria sexta, 26ª Maii, a. D. 948 (Laudi vel Petriburg. *Sax. Chron. exemplar.*; SIMON DUNELM.; *Chron. Ethelwerd.*; *Vita S. Cuthbert.*; ms. Cott. *Nero* A. II). Successoris ejus Eadredi charta exstat a. D. 947, indict. V, inscripta (mss. Cott. *Aug.* II. 83.)

(11) *Accepit*. s. c. d. e. f. k. m., *post accepit*, a. g. h. l. *legunt corpusque suscipiens Glastoniæ sepelivit.*

A inferias villa in qua occubuerat, ut quæ semel conscia fuerat homicidii, semper in posterum pro anima ejus esset adjutrix beneficii (12).

§ 145. Hujus anno quarto, id est anno Dominicæ incarnationis (13) nongentesimo quadragesimo **230** quarto, Willelmus, filius Rollonis, dux Normannorum (14), dolo in Francia occisus est : quod non immerito factum majores tradunt. Riulfus siquidem, unus procerum Normannicæ gentis (15), in simultatem, nescio qua de causa, veniens cum Willelmo, multis illum assultibus afflixit. Militabat filius ejus Anschetillus comiti, qui, ut domino placeret, ausus est temerare naturam, ut patrem duello (16) caperet, et in potestatem comitis traderet; maximo tamen sacramento credulus, ne quicquam injuriæ præter vincula pateretur. Sed sicut semper nequitia B causas malorum comminiscitur, post non multum tempus, afficta occasione, comes Anschetillum in Papiam dirigit, epistolam de sua ipsius nece ad ducem Italiæ portantem. Ille permenso itinere, urbem introiens, magnifice susceptus est. Porrectis literis dux fraudem miratus diriguit, quod insignis festivitatis miles juberetur interfici : sed quia tantæ famæ comiti resultare non esset consilium, Anschetillum jam civitatem egressum excepit insidiis mille, ut fertur, equitum; ubi ille cum sociis, quos lectissimos ex omni Normannia adduxerat, diu violentiæ restitit, sed tandem, mortem suam multis cæsis compensans, non ignave occubuit. Solus ex utraque parte Balzo Normannus superstes, vir exigui corporis sed immanis fortitudinis : quamvis C quidam per ironiam dicant eum Curtum vocatum, solus inquam civitatem obsedit, solus cives gladio suo, quoad visum est, exterruit. Hoc incredibile non judicabit **231** qui cogitabit quantum conetur hominis audacis desperatio, et quam parum valeant illi provinciales in prælio. Inde repatrians, querelam apud regem Francorum de domini sui perfidia deposuit, nam et Riulfum fama ferebat in vinculis cæcatum. Quare ad judicium evocatus Parisiis, et ab obvio sibi Balzone sub specie (17) colloquii obtruncatus, in medio, ut aiunt, Sequanæ (18), perfidiæ suæ, et iræ illius, satisfecit. Interitus ejus diutinam inter Francos et Normannos discordiam peperit, donec per industriam Ricardi filii ipsius finem accepit virtute sua dignum (19). Porro veraciores literæ dicunt illum, contractis inimicitiis cum Ernulfo comite Flandriæ, unum ex castellis ejus pervasisse; a quo simulata voluntate fœderis ad colloquium evocatum, consertoque sermone in navi per Balzonem obtruncatum : clavem ad ejus cingulum inventam, seræque familiaris scrinii comportam, monachilium indumentorum intus (20) involutorum indicium (21) fecisse quod semper inter bella meditaretur monachus (22) fore apud Gimegium, quem locum, a tempore Hasteng desertum, ipse fructicosis sentibus exuderaverat, et ad hunc statum qui modo est principali indulgentia erexerat.

DE REGE EDREDO.

232 § 146. Anno Dominicæ incarnationis (22*) nongentesimo quadragesimo sexto, Edredus, tertius ex filiis Edwardi, regnum suscipiens, rexit annis novem et dimidio. Ejus magnanimitas a patre et fratribus non degenerans, hanc summam dedit; Northanhimbros et Scottos facile ad sacramentum suæ fidelitatis adactos, et mox fœdifragos, quodam (23) Iricio rege super se statuto, pene ex hominibus delevit, tota provincia fame ferroque fœdata. Archiepiscopum Eboraci Wulstanum, qui compatriotis in transfugio connivere diceretur, diu in vinculis tentum, postea, clericalis reverentiæ respectu, venia donatum laxavit. Ipse interea sanctorum pedibus acclinis Deo, et Dunstano vitam suam devoverat; cujus monitis (23*) tortiones crebras corporis patienter ferre, orationes continuare, prorsus palatium suum gymnasium **233** virtutum facere.

(12) *Communi... beneficii.* s. c. d. e. f. k. m., omitt. in a. g. h l.

(13) *Nongentesimo quadragesimo quarto.* Potioris fidei auctores cædem Willelmi, Normannorum ducis, diei 17ᵃᵉ Decembr. anno Dom. 943 ascribunt.

(14) *Dolo in Francia occisus est.* Confer Willelmum Gemeticensem, lib III, cap. 10, 11, 12; Chron. Sithiens. a. Johann. Iperio, cap. 23; et Chron. S. Martini Turonensis (ex bibliotheca Thuana, edit. Fratr. Chesn. tom. III, p. 358.)

(15) *Normannicæ gentis.* c. d. e., *Normanniæ*, a. s. l.

(16) *Duello.* s. e. l, *duellio*, a. c. d.

(17) *Specie.* s. c. d. e. m., *spe*, a. l.

(18) *Sequanæ.* Imo Somonæ.

(19) *Pro veraciores litteræ*, etc. Willelmus Gemeticensis narrat, invaso ab Arnulfo, Flandriæ comite, Monstrolii castello, ad quemdam Herluinum comitem pertinente qui hujus rei causa Willelmi Normannorum ducis opem requisivit, colloquium ducem inter et Arnulfum de Picquigny juxta Somonam habitum, ubi Balzo le Court, qui erat comiti a cubiculo, ducis cædem perpetravit (BOUQUET, IX, 78).

(20) *Intus.* a. s. c. d. l. m., omitt. in e.

(21) *Indicium.* a. s. c. d. l., *indititim*, e.

(22) *Monachus.* a. d. e. m., *modo*, s c. l.

(22*) *Nongentesimo quadragesimo sexto.* Juxta Florentium Wigorniensem Eadredus Kingstonii inunctus est ab Odone, archiepiscopo Cantuariensi, die Dominica, 16ᵃ Augusti, a. D. 946. A quibusdam auctoribus ejus coronatio anno 948 ascribitur. Vide 144, Not.

D (23) *Iricio rege.* Narrat Snorre Erikum Blodoxe, Haraldi Norwegiæ regis filium, ex Æthelstano rege Northanimbriam recepisse. (*Saga Hakonar Goda*, c. 3, p. 127.) Nil certi quoad tempus quo Erikus ad thronum accessit, vel vita functus est. Aquilonales historici ejus e Norwegiæ throno dejectionem anno 938, regni Norwegiæ acceptationem anno 939, ejus vero obitum anno 952 ascribunt. Confer Sax. Chron. a. D. 948 954). Ab eo tempore Northanimbriam gubernarunt comites quorum catalogus apud Hoveden invenitur.

(23*) *Tortiones.* Bridferthus, in Vita S. Dunstani, Eadredum exhibet morbo viscerali laborantem, ita ut inter epulas absorpto tantum carnium succo, hunc etiam exspuere, non sine magna suorum convivarum molestia cogeretur. (*Acta SS* 19 Maii). Unde probabiliter absurdum fluxit commentum, a Wallingford in suis Chronicis narratum, scilicet Eadredum

(24) Decessit magno luctu hominum, sed gaudio angelorum prosecutus; siquidem Dunstanus, nuncio ægrotantis audito, cum illuc sonipedem calcaribus urgeret, vocem desuper tonantem audierit: Modo rex Edredus obdormivit in Domino. Requiescit Wintoniæ in episcopatu.

DE REGE EDWIO.

§ 147. Anno Dominicæ incarnationis (24*) nongentesimo quinquagesimo quinto, Edwius, filius Edmundi (25) superioris regis, regno potitus, tenuit annis quatuor; petulans adolescens, et qui speciositate (26) corporis in libidinibus abuteretur. Denique proximæ cognatam invadens uxorem ejus forma deperibat, sapientium consilia fastidiens. Ipso quippe die quo in regem sacratus (27), frequentissimo consessu procerum, dum de rebus seriis et regno necessariis inter eos ageretur, e medio, quasi ludibundus, prorupit in triclinium et (28) in complexum ganeæ devolutus. Fremere omnes facti verecundiam, **234** et inter se mussitare; solus Dunstanus (29), juxta nominis sui firmitatem, nihil regale supercilium veritus, lascivientem juvenculum violenter e cubiculo abstraxit, et (30) per Odonem archiepiscopum pellicem repudiare coactum, perpetuum sibi inimicum fecit. Mox etenim miserrimis satellitibus subnixus, omnes in tota Anglia monastici ordinis homines, prius nudatos facultatum auxilio, post etiam deportatos exilio, calamitatibus indignis affecit. Ipsum Dunstanum, monachorum primicerium (31), in Flandriam propellit. Ea tempestate facies monasteriorum fœda et miserabilis erat; (32) nam et Malmesbiriense cœnobium, plusquam ducentis septuaginta annis a monachis inhabitatum, stabulum clericorum fecit. Sed tu, Domine Jesu, creator et recreator noster, bone artifex, multumque potens formare nostra deformia per illos homines irregulares et vagos, thesaurum tuum tot annis ab-

A ditum in lucem propalasti, beati Aldelmi corpus dico, quod ipsi de terra elevatum in scrinio locarunt. Accessit clericorum gloriæ regalis liberalitas ut daret sancto prædium, amplitudine et vicinitate ipsa peropportunum. Cæterum longe horret nostra memoria quam immanis fuerit in reliqua cœnobia, et propter ætatis lubricum, et propter pellicis **235** consilium, quæ tenerum jugiter obsidebat animum. Sed ignoscat dolori meo anima, jam dudum in requie collocata (33) per Dunstani interventum : dolor, inquam, me cogit illum adjudicare, quia privata utilitas publico damno non præjudicat, imo commune dispendium privato commodo præponderat. Luit ille pœnas ausus temerarii etiam hac in vita, (34) maxima parte regni mutilatus. Qua in-

B juria percussus (35) vivendi finem fecit, Wintoniæ in novo monasterio tumulatus.

DE REGE EDGARO.

§ 148. Anno Dominicæ incarnationis nongentesimo quinquagesimo nono, Edgarus, honor ac deliciæ Anglorum, filius Edmundi, frater Edwii, juvenculus annorum sexdecim, regnum adipiscens, eodem annorum numero ferme tenuit. Res ejus multum splendide etiam nostro celebrantur tempore. Affulsit annis illius divinitatis amor propitius, quem ipse mercabatur sedulo devotione animi et vivacitate consilii. Denique vulgatum est, quod, (36) eo nascente, angelicam vocem Dunstanus exceperit (37), « Pax Angliæ quamdiu puer iste regna-

C verit, et Dunstanus noster vixerit. » Respondit veritas rerum cœlesti oraculo : adeo illis viventibus splendor ecclesiasticus effloruit, et tumultus bellicus emarcuit; nec ullus fere annus in Chronicis prætexitus est quo non magnum **236** et necessarium patriæ aliquid fecerit, quo non monasterium novum fundaverit. Nullas insidias domesticorum, nullam

regem, cum, dentibus ob ætatem provectam deficientibus, cibos triturare non posset, cumque sorbitiones ejus causa confectæ ad vitam sustentandam impares essent, fame interiisse,

(24) *Decessit*. Eadredus Frome obiit die 23 Novembris— A. D. 955. juxta Florent. Wigorn.; A. D. 955-956, Saxon. Chron.; et A. D 957, juxta computationem in Æthelweardi chron. Observat Tyrrell « hunc regem non sine progenie, ut multi arbitrantur, obiisse, ejusque duos filios Elfridum et Berefridum testes adfuisse ad confirmandas veteres chartas quæ a Speed citantur. » D

(24*) *Nongentesimo*, etc. Eadwii promotio in pluribus Sax. Chron. exemplaribus ad annum 955, in aliis vero ad annum 956 refertur.

(25) *Edmundi*. e. d. e. l., *Edmundi fratris Ethelstani*, a. s.

(26) *Speciositate*. s. c. e., *sub speciositate*, a. d. l. m.

(27) *Sacratus*. e., *sacratus fuerat*, a. s. c. d. l.

(28) *In complexum*, etc. Hæc historia in omnibus Vitis S. Dunstani narratur. Bridferthus solus est qui Ælfgyfæ nomen afferat ; Edmerus et manuscripta Vita S. Dunstani (Cott. mss. *Nero* E. I.) asserunt eam fuisse, « ex magna et alta progenie natam, filiam adultam secum habentem ; at cuncti fatentur duas fuisse mulieres, matrem et filiam Malmesbiriensis in Vita S. Dunstani eamdem narrationem retractat. »

(29) *Juxta nominis sui firmitatem*. Similis loquendi modus occurrit in Osberno, *De Vita S. Dunstani* « sed ille, juxta etymologiam nominis sui, ut mons persistens immobilis. » Dum enim in Anglo-Saxonico sermone *collem* et stan *petram* significat.

(30) *Per Odonem*, etc. Juxta Sax. Chron., anno 958, Odo, archiepiscopus cantuariensis, regem Eadwium ab Ælfgyfa, sejunxit, ob propinquiorem consanguinitatis gradum. Confer Florent. Wigorn, a. D. 958.

(31) *In Flandriam propellit*. Pulsus Dunstanus a. D D. 956, ab Arnulfo, Flandriæ comite, honorifice suscipitur. Quoad ejus exsilii locum vide Adlardum Blandiniensem. *De Vita S. Dunstani*.

(32) *Nam*, etc. Hic paragraphus fere ad verbum occurrit in Malmesb. *De Vita Adhelmi* (Angl. sacra, pars II, 32.)

(33) *Per Dunstani interv*. Regis anima e dæmonibus, qui illam arripiebant, S. Dunstani precibus erepta dicitur. Vide Osbern *De Vita S. Dunstani*, in *Angl. sacr.* pars II, 107.

(34) *Maxima parte regni*, etc. Merciorum rebellio a. D. 957 contigit, Eadgarusque in regem ab illis electus est.

(35) *Vivendi finem fecit*. Eadwy obiit die 1 Octobr. a. D. 959.

(36) *Eo nascente*, a. D. 943. Confer Vitam S. Dunstani.

(37) *Exceperit*. d. e. m., *excepit*, a. s. c. l.

exterminium alienorum, sensit. Regem Scottorum Kinadium, Cumbrorum Malcolmum, (38) archipiratam Mascusium, omnesque reges Walensium, quorum nomina fuere Dufnal, Giferth, Hunal, Jacob, Judethil, ad curiam coactos, uno et perpetuo sacramento sibi obligavit; adeo ut, apud (39) civitatem Legionum sibi occurrentes, in pompam triomphi (40) per fluvium De illos deduceret. Una enim navi impositos, ipse ad proram sedens remigare cogebat; per hoc ostentans regalem magnificentiam, qui subjectam habere tot regum potentiam. Denique fertur dixisse tunc demum posse successores suos gloriari se reges Anglorum esse, cum tanta honorum prærogativa fruerentur. Unde factum est, ut, fama ejus per ora omnium volitante, alienigenæ, Saxones, Flandritæ, ipsi etiam Dani, huc frequenter annavigarent, Edgaro familiares effecti; quorum adventus magnum provincialibus detrimentum peperit, quod a Saxonibus animorum inconditam ferocitatem, a Flandritis corporum enervem mollitiem, a Danis potationem discerent; homines antehac in talibus integri, et naturali simplicitate sua defensare, aliena non mirari. Inde merito jureque culpant eum literæ; nam cæteras infamias, quas post dicam, magis resperserunt cantilenæ.

237 DE SANCTO DUNSTANO.

§ 149. Eo tempore micuerunt per Angliam sanctorum virorum lumina, ut crederes e cœlo arridere sidera. Quorum sæpe nominatus (41) Dunstanus, prius abbas Glastoniæ, post episcopus Wigorniæ, mox archiepiscopus Cantuariæ, multæ in seculo potentiæ, magnæ apud Deum gratiæ, illic Martham, istic exhibebat Mariam. Ipse artium liberalium in tota insula post regem Elfredum excitator mirifi-

A cus, ipse regularium (42) locorum reparator munificus; (43) in reges et delinquentes duces insonare terribile, pauperes et mediocres juste sustentare. In tantum et in frivolis pacis sequax, ut quia compatriotæ in tabernis convenientes, jamque temulenti pro modo bibendi contenderent, (44) ipse clavos argenteos **238** vel aureos jusserit vasis affigi, ut dum metam suam quisque cognosceret, non plus, subserviente verecundia, vel ipse appeteret, vel alium appetere cogeret. Plura, et non contemnenda, de viro volentem dicere revocat Cantuariæ cantor (45) Osbernus, qui ejus vitam Romana elegantia composuit, nulli nostro tempore stylo secundus, musica certe omnium sine controversia primus. Simul quoniam, si gratia divina comitetur dispositum, pro-

B posui post nomina regum, omnium episcoporum Angliæ cujuscumque provinciæ nomina saltim transcurrere, et ad scientiam nostrorum procudere, si quid dignum valuero de antiquitatis moneta exculpere. Veruntamen quantum efficax fuerit, sanctitas et probitas discipulorum suorum indicio est. (46) Adelwoldus ex monacho Gladstoniensi abbas Abbendoniensis, idemque post hæc episcopus Wintoniensis, tot et tanta monasteria fecit, quod vix modo videatur credibile ut talia fecerit episcopus urbis unius, qualia vix posset rex Angliæ totius. Fallor, et præcipiti sententia pecco, si non palam sit quod dico. Quantula sunt cœnobia Heliense, Burchense, Thorniense, quæ ille a fundamentis suscitavit et sua industria perfecit; quæ cum **239** semper exacto-

C rum vellicet nequitia, sunt nihilominus habitatoribus suis sufficientia. (47) Hujus vitam Wulstanus, quidam cantor Wintoniensis, discipulus ejus scilicet et alumnus, composuit stylo mediocri. Fecit et

(38) *Archipiratam Mascusium.* « Maccus plurimarum rex insularum. » (FLOR. WIGORN.)

(39) *Civitatem Legionum.* I. e. Chester.

(40) *Per fluvium De illos deduceret.* s. c 2. e. l.; *per fluvium Deiros deduceret*, a. d., *per fluvium illos deduceret*, c 1. Hæc anno 973 alliganda.

(41) *Dunstanus.* Vita S. Dunstani gratissimum scribendi argumentum monachis præstitisse videtur. Scripta fuit ab Osberno, monacho et præcentore Christi Ecclesiæ Cantuariæ, a Bridfertho, Ramesiensis monacho, ab Adalardo, Blandiniensi monacho, (St. Peters, in Ghent), ab Edmero; ab anonymo auctore Bridfertho coætaneo; et a Malmesburiensi duobus libris nondum editis. Dunstanus Glastoniæ abbas in- D stitutus est anno 942; episcopus Wigorniensis an. 957, postea vero eodem anno in sedem Londinensem translatus, ad sedem Cantuariensem an. 959 designatus, anno sequenti Romam adiit, pallium a Joanne papa XII recepturus (FLORENT. WIGORN.)

(42) *Regularium.* e., *regalium*, a. s. c. d. l. m.

(43) *In reges*, etc. Septem annorum pœnitentiam regi Eadgaro indixit qua inter alia imposita gestare coronam toto hoc temporis spatio interdictum ob defloratam Wilfredem, Wiltoniensem monialem, ubi regem Eadwium cum Ælfgyfa versari comperit, illum ab amica violenter abstraxit, coronaque in ejus capite posita, ad archiepiscopum Cantuariensem perduxit. (OSBERN. *De Vita S. Dunstani.*)

(44) *Ipse clavos ... vasis*, etc. Inde locutio hæc: ad pinnam bibere (to drink to the pin.) Mos tamen ad pinnam bibendi in Angliam a Danis videtur illatus, qui pinnam intra wassail bowl (poculi genus) infigebant; accurateque ad pinnam bibere facinus erat ad quod nonnisi diuturno usu pervenire contingebat. Observat alibi Malmesburiensis regem Eadgarum ad coercendam nimiam bibendi libidinem prohibuisse ne quis uno haustu infra pinnam biberet. Observat etiam Bonifacius archiepiscopus ebrietatem adeo sua ætate vulgarem fuisse, ut ipsi quoque episcopi, nedum obsisterent, eidem libidini addicti essent. Hic tamen ebrietatis modus clericis in concilio Londinensi a. D. 1102 prohibitus est ubi decretum fuit ne presbyteri publicas potationes adeant, nec ad pinnas bibant. Vide supra § 82, not. 27.

(45) *Osbernus.* Vita S. Dunstani, ab Osberno scripta, edita est in *Anglia sacra*, pars II, p. 88, juxta manuscriptum Lambethanæ bibliothecæ; aliud quoque exemplar exstat in Britannio Museo (Cott. *Tiber* D. III, fol. 119), in quo totus fere secundus liber deest. Vide etiam Acta SS. (10 Maii)

(46) *Æthelwoldus.* Magistro S. Dunstano educatus, episcopus Wintoniæ anno Dom. 963 creatus est. Obiit die 1 Augusti a. D. 984.

(47) *Hujus vitam Wulstanus.* Vita Æthelwoldi quam Wulstanus scripsit a Mabillone edita est (sæc. V, *Act. Bened.*) Ibi narratur quidquid in Vita Æthelwoldi ab Ælfrico composita, et iisdem sæpe verbis continetur, quibusdam tamen additis quæ in vetustiore Vita non occurrunt.

aliud opus De Tonorum Harmonia valde utile, eruditi Angli indicium, homo vitæ bonæ et eloquentiæ castigatæ. Tunc quoque (48) Oswaldus, (49) Odonis archiepiscopi (qui ante Dunstanum fuerat) nepos, ex monacho Floriacensi Wigorniæ episcopus, et Eboraci archiepiscopus, titulos non inferiores cæteris promeruit : nam, (50) easdem terens orbitas, monachorum regulam jure suo ampliavit, et (51) monasterium Ramesiæ in quodam palustri loco ædificavit. Sedem episcopalem Wigorniæ, clericis non vi expulsis (52), sed sancta arte circumventis, 240 replevit monachis regularibus. (53) Expulerat antea regali jussione Adelwoldus clericos de Wintonia, qui cum, (54) data sibi optione ut aut regulariter viverent aut loco cederent, magis vitam mollem elegissent, tunc tota insula incertis vagabantur sedibus. Ita his tribus viris agentibus, quasi triformi lumine Angliam serenante, densæ vitiorum tenebræ (55) evanuere. Quo factum est, ut Edgarus Glastoniensem ecclesiam, quam semper præ omnibus dilexit, magnis possessionibus amplificaret; et in omnibus, quæ ad ecclesiæ decorem sive utilitatem pertinent, tam interius quam exterius invigilaret. Privilegium sane, quod eidem ecclesiæ contulit, huic nostræ historiæ, sicut in eorum antiqua scedula legi, non est absurdum inserere (56).

§ 150. « (57) In nomine Domini nostri Jesu Christi. Quamvis decreta pontificum et verba sacerdo-

(48) *Oswaldus*. Oswaldus Wigorniæ episcopus a. D. 960 creatus, ad sedem Eboracensem a. D. 972 translatus est. Obiit die 20 Febr. a. D. 992. Ejus Vita ab Eadmero scripta, in *Anglia sacra* edita est, parte II, p. 191, juxta manuscriptum in C. C. C. Cant.

(49) *Odonis*. Odo a Wigornia ad sedem Cantuariensem a. D. 934 translatus est. Obiit a. D. 958. Confer. *Angl. sacr.* part. I, p. 101.

(50) *Easdem .. orbitas*. Maximi quidem momenti reformationes in Ecclesia, regnante Eadgaro, ab archiepiscopis Dunstano et Oswaldo, nec non et ab episcopo Wintoniæ Æthelwold effectæ sunt.

(51) *Monasterium Ramesiæ*. Abbatiam Ramesiensem Ailwini, oppidanus prætor, Orientalium Anglorum dux, instigante Oswaldo, ædificavit, ut apparet ex Eadmero, *De Vita S. Oswaldi* : « Cœnobium vero Ramesiense, ejus instinctu et operatione, a fundamentis ædificatum est. »

(52) *Sed sancta arte*, etc. Reformatis ab Eadgaro rege ecclesiasticis congregationibus novam ecclesiam cathedralem in veteri ecclesiæ arca fundavit ubi priorem et monachos instituit; veteris vero ecclesiæ sæculares canonici, eam a populo desertam videntes monasticam vestem mox induerunt. Vide Edmerum, *De Vita Oswaldi*, Angl. sacr., part. II, p. 202. Confer Malmesb. *De Gest. Pont.* lib. III.

(53) *Expulerat... de Wintonia*. Sæculares presbyteri e veteri monasterio Wintoniæ, an 963, jussu regis Eadgari pulsi sunt. (Thom. RUDBORNE, *historia major Winton*. Angl, sacr. pars I, p. 218.

(54) *Data sibi optione*. Gloss. in l. a rege scilicet.

(55) *Evanuere*. A. l. integrum textum omittunt a voce *evanuere* ad § 152, *tunc ordo monasticus* c 1. cuncta omittit usque ad § 154, *interea non indecens*.

(56) *Quo factum est... inserere*. s. c 2. d. e. f. k. m.

(57) *In nomine*, etc. Vide hanc Eadgari regis chartam in Malmesbur. *De Antiquitate Glaston. Ecclesiæ*. (GALE, III, 320.) Temporis nota quæ hic occurrit annus est Domini 971, indict. XIV, Sectiones 150, 151 occurrunt in d. e. f. m., desunt in s. c 2. k. qui earum loco legunt : « Gloriosæ recordationis Eadgarus, Anglorum rex, filius Ædmundi regis, cujus studium divinis cultibus potissimum invigilabat, ad monasterium sanctæ Dei genitricis Mariæ in Glestingebiri frequenter adveniens, et eumdem locum clariori præ cæteris dignitate extollere summo elaborans studio, plura admodumque magnifica privilegia contulit, communi episcoporum, abbatum, primorumque provinciæ consilio. Quorum primum est ut nullus nisi ejusdem loci monachus ibidem fungatur abbatis nomine vel officio, nec alius nisi quem secundum tenorem regulæ concorditer elegerit parilis conventus assensio. Quod si alterius loci abbatem vel monachum eidem loco præfici necessitas ingruerit, non alium assumi censuit nisi quem congregatio ipsius monasterii secundum timorem Dei sibi præesse elegerit : tamen ne hoc fiat, observato omnimodis si ibidem quispiam, vel extremus congregationis, illi officio aptus reperiri potuerit. Monachis itaque electionem sui abbatis perpetuo manere censuit; sibi vero, suisque hæredibus, tribuendi fratri electo pastoralem baculum potestatem retinuit. Sanxit etiam, utquoties abbas loci vel monachi aliquos suorum sacris ordinibus insigniri decernerent, a quocunque præsulum canonice ordinatum, aut in illius sede aut in eodem Sanctæ Mariæ Glestingensi monasterio tam monachos quam cleros, quos idoneos judicarent ad titulum Sanctæ Mariæ, ordinari facerent. Concessit etiam ut sicut ipse in propria, ita totius insulæ causas in omnibus tam ecclesiasticis quam sæcularibus negotiis, absque ullius contradictione abbas aut conventus corrigeret. Nec illi omnino insulam nativitatis suæ consciam, sive episcopus, sive dux, aut princeps, aut cujuscunque ordinis alius, licitum foret intrare, causa quippiam faciendi quod contrarium inibi Deo servientibus esse possit, sicut et prædecessores sui sanxerunt, et privilegiis confirmaverunt; videlicet Cenwines, Ines, Athellardus, Cuthredus, Elfredus, Edwardus, Ethelstanus, Ædmundus, omnino prohibuit. Ubi ergo generali assensu ut dictum est, pontificum, abbatum, optimatumque suorum, hæc privilegia ipso loco conferre disposuit, lituum proprium ebore decentissime formatum, auroque decoratum, super altare sanctæ Dei genitricis posuit; ipsiusque donatione eidem sanctæ Dei genitrici ac suis monachis ea perpetualiter possidenda attribuit. Eumdem quoque lituum mox in sui præsentia fecit secari per medium, ne eum cuiquam dare vel vendere posset quilibet abbatum sequentium, præcipiens partem illius servari in loca ad jam dictæ donationis perenne testimonium. Recogitans vero quam multa temeritas humanæ levitatis, quibusque solet surrepere, verensque ne forte quis in posterum vel hæc privilegia loco illi auferre, vel monachos inde moliretur ejicere, inclito domino Johanni papæ, qui Octaviano in regiminis honore successerat, direxit idem chirographum regiæ liberalitatis, orans ut et hæc ipse roboraret scripto auctoritatis apostolicæ. Qui, benigne directam suscipiens legationem, concordi assensu Romani concilii sancita ab iis firmavit scribendo apostolicæ auctoritatis præceptionem; terribiliter intorquens in violatores, si qui forte emerserint, perpetui anathematis ultionem. Igitur domini prædicti apostolici eidem loco directum testamentum venustæ recordationis rex Edgarus super aram beatissimæ Dei genitricis Mariæ itidem ad perpetuale posuit monumentum : jubens diligenter asservari in posterum ad notitiam quorumque sequentium. Ea etiam utraque, ne videamur talia commentari, his gratum habuimus subindere adversus eos qui non ut pastores per ostium intrare, sed ut fures et

tum, **241** velut fundamenta montium, inconvulsis lapidibus fixa sint, tamen plerumque tempestatibus et turbinibus secularium rerum religio **242** sanctæ Dei ecclesiæ maculis reproborum dissipatur et rumpitur. Idcirco profuturum succedentibus **243** posteris esse decernimus (58), ut ea, quæ salubri consilio et communi assensu diffiniuntur, nostris literulis roborata firmentur. Quapropter dignum videtur ut ecclesia beatissimæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ Glastoniæ, sicut ex antiqua principalem in regno meo obtinet dignitatem, ita speciali quadam et singulari privilegii libertate per nos honoretur. Hoc itaque Dunstano Dorobernensi atque Oswaldo Eboracensi archiepiscopis adhortantibus, consentiente etiam et annuente (59) Brihtelm Fontanensi episcopo, cæterisque episcopis, abbatibus et primatibus meis, ego Edgar (60), divina dispositione rex Anglorum, cæterarumque gentium in circuitu persistentium gubernator et rector, in nomine almæ Trinitatis, pro anima patris mei qui ibi requiescit, et antecessorum patrum meorum, præsenti privilegio decerno, statuo, confirmo ut prædictum monasterium omnisque possessio ejus ab omni tributo fiscalium negotiorum nunc et in perpetuum libera et quieta maneant, et habeant so-

A cam et sacam, on strande, on streame, on wude, on felde, and on grithbrice, on burhbrice, hundredsetena, mordas (61), adas (62), and ordeles, ealle hordas (63) bufan eordan and beneodam, infangene þeof, and ut fangene þeof, and flemeneferwe, hamsochene, **244** frithbrice, forsteal, tol, and team, ita libere et quiete sicut ego habeo in regno meo. Eandem quoque libertatem et potestatem, quam ego in curia mea habeo, tam in dimittendo quam in puniendo, in quibuslibet omnino negotiis abbas (64) et monachi præfati monasterii in sua curia habeant. Si autem abbas vel monachus quislibet loci illius latronem, qui ad suspendium vel ad quodlibet mortis periculum ducitur, obvium habuerit in itinere, habeant potestatem eripiendi eum ab imminenti periculo in toto B regno meo. Confirmo etiam et corroboro ut, quod hactenus ab omnibus antecessoribus nostris diligenter observatum est, (65) Fontanensis episcopus vel ejus ministri super hoc monasterium vel super parochiales ejusdem ecclesias, videlicet Stret, Mirelinch, Budecalege, Sceapwic, Sowi, aut super earum capellas, nec etiam super eas quæ in insulis continentur, scilicet Beocherie, quæ Parva Hibernia dicitur, Godenie, Mertinesie, Patheneberge, Edredesie, Ferremere, nullam omnino potestatem habeant,

latrones in idem ovile Sanctæ Mariæ aliunde quærunt irrumpere.

Noverit cunctorum notitia fidelium quod ego Joannes, pii Conditoris clementia sanctæ Romanæ sedis existens indignus papa, gloriosi Anglorum regis Edgari, necnon et sanctæ Dorovernensis ecclesiæ archipræsulis Dunstani, submisso pulsatus rogatu pro C *monasterio Sanctæ Mariæ, videlicet Glastingebiri, quod ipsi acti amore superni Regis multis et magnis possessionibus ditaverant, monachorum inibi multiplicantes normam, præceptoque regali firmaverunt, quod et ipse facere non differam. Quorum assentiens benignæ petitioni, in sinu Romanæ ecclesiæ et beatorum apostolorum protectione eundem locum suscipio, et privilegiis astruo et corroboro; quo fine tenus, in eo quo nunc pollet permaneat monachili ordine, ipsique monachi de suis sibi adhibeant pastorem. Ordinatio vero tam monachorum quam clericorum in arbitrio abbatis et conventus sit. Decernimus etiam ut nulli omnino hominum eandem insulam placitandi causa, vel aliquid aliud ibi perscrutandi aut corrigendi, intrare liceat. Si quis autem illud molitus fuerit contraire, aut possessiones ejusdem ecclesiæ auferre, retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, ex auctoritate Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti, sanctæque Dei genitricis* D *Mariæ, ac sanctorum apostolorum Petri et Pauli, omniumque sanctorum, perpetuæ sit addictus maledictioni, nisi resipuerit. Omnibus vero eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi. Amen. Nostraque stipulatio inconvulsa permaneat.* Actum tempore Ælfuardi ejusdem monasterii abbatis.

« Hæc igitur prædictus rex Edgarus duodecimo anno regni sui sacro scripto Lundoniæ confirmavit; eodemque anno, qui fuit nongentesimus sexagesimus quintus Dominicæ incarnationis, papa Johannes Romæ in generali synodo auctorizavit; cunctosque potioris dignitatis, qui præfuerunt eidem concilio generali, ea corroborare imperavit. Perpendant ergo contemptores tantæ interminationis, quantæ subjaceant sententiæ excommunicationis, et quidem beato Petro apostolo principi apostolorum, Christus ligandi solvendique præsulatum, clavesque regni cœlorum, simul tradidit. Cuique autem constat perspicuum atque evidens, quod hujus apostoli vicarius, potestatisque potissimum sit hæres, Romanæ ecclesiæ præsidens. Huic sanctæ memoriæ Johannes laudabiliter præfuit suo tempore, ut hodieque viget gloriosa recordatione, promotus ad id Dei totiusque populi electione. Si ergo decretum beati Petri apostoli ratum, consequenter et Johannis apostolici ratum. Sed nemo vel demens ratum esse Petri apostoli decretum denegat; nemo igitur sanæ mentis dissimile fore Johannis apostolici decretum repugnat. Aut isti itaque concedentes beato Petro suisque successoribus collatam a Christo potestatem, transgredi cessabunt tanti interdictus auctoritatem, aut floccipendentes, cum diabolo suisque complicibus præscriptæ maledictionis sibi adquirent perpetuitatem. Constat ergo neminem extraneorum idem cœnobium sibi præripuisse, quem non constiterit (nec sine dedecore) amisisse; nullaque monachorum machinatione, sed Dei judicio ob sanctæ auctoritatis ultionem, id cuique eorum accidisse. Nemo itaque hæc legens despiciat, nemo vel subirascendo se palam notabilem faciat. Nam si irascitur pro alio, forte prolatum de se dictum fatebitur.

(58) *Decernimus*, e.; *decrevimus*, d.

(59) *Brihtelm*. Quo præfinito tempore Brihthelmus ad Fontanensem episcopatum promotus sit prorsus latet; ad Cantuariensem sedem translatus fuit defuncto Elfsino (qui Romam tendens pallium recepturus inter Alpium juga lethali frigore obriguit); sed primatum paucis tantum diebus gessit, et ad Fontanensem sedem remotus est. Obiit die 15 Maii A. D. 973. Vide *Angl. sacr.* part. I, pp. 101, 556; part. II, pp. 109, 682.

(60) *Edgar*. e.; *Edgarus*, d.

(61) *Mordas*. e.; *murdres*, d.

(62) *Adas*. e., *hathes* d.

(63) *Bufan eordan and beneodan*. e.; *buven herthe and binethen herthe* d.

(64) *Abbas*. e., *abbates*, d.

(65) *Fontanensis episcopus*. Wells in Somersetshire.

nisi tantum cum ab abbate causa dedicandi vel ordinandi advocati fuerint; nec eorum presbyteros ad synodum suam vel ad capitulum vel ad quodlibet placitum convocent, nec ab officio divino suspendant, et omnino nullum jus in eos exercere præsumant. Monachos suos, et prædictarum ecclesiarum clericos, secundum antiquam Glastoniensis ecclesiæ consuetudinem, et apostolicam auctoritatem, archipræsulis Dunstani et omnium episcoporum regni mei assensu, abbas a quocunque comprovinciali episcopo voluerit ordinari faciat; dedicationes vero earum, si ab abbate rogatus fuerit, Fontanensi 245 episcopo permittimus. In Pascha quoque chrisma sanctificationis et oleum a Fontanensi episcopo ex more accipiat, et per præfatas ecclesias suas distribuat. Hoc vero præcipue Dei interdictione et nostra auctoritate, salva tamen sanctæ Romanæ ecclesiæ et Dorobernensis dignitate, prohibeo ne persona cujuscumque potestatis, sive rex, sive episcopus, sive dux, aut princeps, vel quilibet ministrorum meorum Glastoniæ terminos vel supradictarum parochiarum, perscrutandi, rapiendi, placitandi gratia, vel aliquid aliud faciendi quod contrarium possit esse ibidem Deo servientibus, intrare præsumat; abbati tantummodo et conventui potestas sit, tam in notis causis quam in ignotis, in modicis et in magnis, et omnibus omnino negotiis, sicut supra memoravimus. Quisquis autem hujus mei privilegii dignitatem qualibet occasione, cujuscumque dignitatis, cujuscumque ordinis, cujuscumque professionis, pervertere vel in irritum deducere sacrilega præsumptione amodo tentaverit, sciat se procul dubio ante districtum judicem titubantem tremebundumque rationem redditurum, nisi prius digna satisfactione emendare studuerit. » Hanc privilegii paginam prædictus rex Eadgarus, duodecimo anno regni sui, sacro scripto apud Londoniam communi consilio optimatum suorum confirmavit. Eodemque anno, qui fuit (66) nongentesimus sexagesimus quintus Dominicæ incarnationis, indictione quarta decima, papa (67) Johannes hanc ipsam paginam Romæ in generali synodo auctorizavit, cunctosque potioris 246 dignitatis viros, qui præfuerunt eidem concilio, confirmare fecit, necnon epistolam Alurico duci, prælatam ecclesiam graviter persequenti, paterna motus pietate in hæc verba direxit:

§ 151. « Johannes episcopus, servus servorum Dei, Alurico inclito duci, amantissimo filio nostro spirituali, salutem continuam et apostolicam benedictionem. Relatione quorundam fidelium comperimus te plurima agere mala in ecclesia sanctæ Dei genitricis Mariæ, quæ nuncupatur Glastingaburh, quæ totius Britanniæ (68) prima, et ab antiquis primoribus ad proprietatem et tutelam Romani pontificis pertinere dinoscitur, et prædia, ac villas, sed et ecclesias de Brente, de Piltune (69), quas, Ina rege dante operam, cum aliis ecclesiis quas juste (70) et canonice possidet, scilicet, Soweie, Stret, Merlinc, Budecal, Sapewice, ab ejus jure tua avida cupiditate diripuisse; et propter quod eidem loco (71) propinquam haberes habitationem illi semper nocuum esse. Opportunum autem exstiterat ut tuo suffragio sancta Dei ecclesia, cui propinquus habitando effectus es, perplurimum accresceret, et copia tui adjutorii proprietatibus ditaretur; sed, quod nefas est, tuo decrescit impedimento, tuaque humiliatur oppressione: et quia, licet indigni, non dubitamus nos a beato Petro apostolo omnium ecclesiarum curam omniumque suscepisse sollicitudinem, ideo (72) tuam admonemus dilectionem ut, pro amore apostolorum Petri et Pauli nostraque veneratione, ab ipsius loci cesses direptione, nil de ejus proprietatibus, ecclesiis, capellis, villis et possessionibus invadens: 247 quod si hæc feceris (73), scias te (74) vice apostolorum principis nostra auctoritate excommunicatum, et a cœtu fidelium remotum, perpetuoque anathemati submissum, et æterno igni, cum Juda proditore, perenniter mancipatum. »

§ 152. Tunc (75) ordo monasticus, jamdudum lapsus, præcipue (76) caput erexit: unde factum est ut etiam (77) monasterium nostrum (78) denuo in pristinam libertatem evaderet; quod convenientius opinor ipsius regis verbis notificare.

§ 153. « (79) Ego Edgarus, totius Albionis basileus, nec non maritimorum seu insulanorum regum circumhabitantium, adeo ut nullus progenitorum meorum subjectione, largiflua Dei gratia suppetente, sublimatus; quid imperii mei potissimum Regi regum Domino darem, tanti memor honoris, solertius sæpe tractavi. Piæ igitur fautrix devotionis pervigili meæ studiositati superna subito insinuavit pietas, quæque in regno meo sancta restaurare monasteria, quæ velut muscivis scindulis cariosisque tabulis tigno tenus visibiliter diruta: sic, quod majus est, intus a servitio Dei ferme vacua fuerant neglecta. Idiotis nempe (80) clericis ejectis, nullius regularis religionis disciplinæ subjectis,

(66) *Nongentesimus sexagesimus quintus Dominicæ incarnationis, indictione quarta decima* a. D. 971 concurrit cum indict. XIV, ut etiam cum Eadgari regni anno XII.

(67) *Johannes. Johannes* XIII r. e., præfuit ab anno 965 ad diem 5 Septembr. a. D. 972.

(68) *Britanniæ*. e.; *Angliæ*, d.

(69) *Piltune*. e.; *Wiltuna*, d.

(70) *Juste*. e.; *adhuc juste*, d.

(71) *Propinquam haberes habitationem*, etc. *Propinqua heres habitatione illi semper nocuus esse*, d. e.

(72) *Ideo*. e.; *adeo*, d.

(73) *Feceris* e.; *non feceris*, d.

(74) *Te*. Omitt. in d. e.

(75) *Tunc*. s. c 2. d. e. f. k. m.; omitt. in a. l.

(76) *Præcipue*. s. c 2. d. e. f. k. m.; tunc, a. l.

(77) *Etiam* s. c 2. d. e.; omitt. in a. l.

(78) *Nostrum*. a. s. d. e. l.; *nostrum* deletum et *Malmesberiense* insertum in c 2.

(79) *Ego Edgarus*. Hæc charta legitur quoque apud Ingulphum (GALE I, 47).

(80) *Clericis ejectis*. Glossa in l. *per me dicit Edgarus*.

plurimis in locis sanctioris (81) seriei scilicet monachici habitus (82) præfeci pastores, ad rüinosa quæque templorum (83) redintegranda opulenta (84)
248 eis fiscalium munerum exhibens sumptus; quorum unum, nomine Elvricum, virum in omnibus ecclesiasticum, famosissimi constitui custodem cœnobii quod Angli bifario vocitant onomate Maldelmesburg. Cui pro commoditate animæ (85), ob Salvatoris nostri, ejusque Θεοτόκου semper virginis Mariæ, necnon apostolorum Petri et Pauli, Aldelmique almi præsulis, honorem, particulam terræ, » — et (86) nominat terram, — « cum pratis et silvis, munifica liberalitate restitui. Hæc a prædictis accommodata clericis, a contentioso injuste possessa est Edelnotho; sed superstitiosa subtilique ejus disceptatione (87) a sapientibus meis audita, et conflictatione illius mendosa ab eisdem, me præsente, convicta, monasteriali a me reddita est usui, anno Dominicæ Incarnationis nongentesimo septuagesimo quarto, (88) regni vero mei quartodecimo, regiæ consecrationis primo. »

§ 154. Interea non indecens opinor si quiddam, quod ei divinitus ostensum est, stylo commendem. Venerat in saltum venationis feracem; utque fit plerumque, sociis ad insequendas feras per devia dispersis, solus remanserat : itaque, continuatione cursus ad egressum nemoris perveniens, constitit, sodales operiens. Nec mora, gravante nutantia lumina somno, pedes efficitur, ut transacti laborem diei temperaret (89) medicæ quietis **249** voluptas. Jacebat ergo sub malo silvatica stratus, ubi penduli per circuitum rami foliatam effecerant cameram. Lassitudine itaque suadente, rivus subter scatebris loquacibus fluens soporem invitabat : cum canis femina, cui cura ferarum vestigia insequi, prægnans, et juxta pedes accubans, dormitantem exterruit; namque, matre tacente, catuli alvo inclusi latratus multiformes et sonoros reddidere, quodam nimirum sui carceris gaudio incitati. Hoc monstro attonitus, dum ad cacumen arboris oculos intendit, videt (90) poma, unum et alterum, delapsa in fluvium; quorum collisione bullis aquatilibus inter se crispantibus, vox articulata insonuit, « Wel his the! » id est « Bene

A est tibi! » Nec multo post, undarum voluminibus agentibus, urceolus super aquam apparuit, et post urceolum urceus exundans aqua; nam alter vacuus erat, et quamvis crebro gurgitis impulsu major minorem (91) urgeret, ut scilicet aquas suas in illum infunderet, nunquam tamen obtinere potuit quin urceolus vacuus recederet, iterumque quasi superbo gestu victor urceum impeteret. Domum itaque regressus, (92) ut dicit psalmista, exercitabatur, et scopebat spiritum suum. Sed convenit eum mater, ut serenaret frontem et animum : sibi studio futurum, (93) ut appeteret Deum, qui posset ænigmata inspiratione sua patefacere. Quo admonitu retudit (94) ille mœstitiam, et solvit in otio curas, conscius maternæ sanctitatis, cui soleret Deus multa reve-
B lare. Erat ea vocabulo Elfgifa, bonis operibus intenta, pietate et dulcedine prædita, ut etiam **250**
reos, quos tristis sententia judicum palam damnaverat, ipsa occulte redimeret. Pretiosus amictus, qui plerisque mulieribus est leno solvendi pudoris, illi erat supellex munificentiæ, ut quamlibet operosam vestem conspecto statim largiretur pauperi. Speciem corporis et artificium manuum in ea livor quoque laudaret, cum nihil reprehendere posset. Hæc igitur, intimis medullis vaticinium combibens, postero mane filio dixit : « Latratus catulorum, quem matre quiescente dedere, significat quod post obitum tuum, quiescentibus illis qui modo valent et vivunt, nondum nati nebulones contra Dei latrabunt ecclesiam. Sane quod unum pomum secutum est alterum, ita ut ex collisione secundi in
C prius videretur vox sonuisse « Wel his the! » hoc innuit, quod ex te, qui (95) modo arboris totam inumbras Angliam, duo procedent (96) filii; fautores (97) secundi extinguent primum : tunc diversæ partis incentores dicent pueris utrisque « Wel his the! » quia mortuus regnabit in cœlo, vivus in sæculo. Jam vero (98) quod urceus major minorem implere non poterat, hoc designat, quod gentes aquilonales, quæ numerosiores sunt quam Angli, Angliam post mortem tuam impetent; et, quamvis crebro compatrictarum adventu ruinas suas suppleant, nunquam hunc angulum mundi poterunt

(81) *Seriei.* a. s. c. d. l. Locus vacuus ad inserendum vocabulum relictus est in e.

(82) *Præfeci.* Glossa in l. *Ego Edgarus*; *præfecti*, c 2. d.

(83) *Templorum.* s. c. e. l.; *temporum*, a. d. m.

(84) *Opulenta.* d. e. m.; *opulentos*, a. c 2. l.

(85) *Animæ.* d. e. m., *animæ meæ* a. c 2. l.

(86) *Nominat.* In cunctis mss. sensus incompletus hæret; sed omissio suppleri potest ex verbis Malmesbur. *De vita Aldhelmi* (*Angl. sacr.*, part. II, p. 33), quæ sunt hæc : « Particulam terræ x, videlicet manentium vocabulo Estotim cum pratis et sylvis munifica liberalitate restitui. »

(87) *A sapientibus meis audita, et conflictatione*. s. c. d. e. l. m., omit. in a.

(88) *Regi vero mei*, etc. Eadgarus non ante diem 11 Maii, a. D. 973 inunctus est rex; sed tamen decimum quartum regni sui annum complevisse debet ante annum 974 quippe qui a. D. 959, thronum conscenderat. Vide infra § 158.

D (89) *Medicæ.* e. l., *modicæ*, a. s. c. d. e 2.

(90) *Videt.* a. c. e. l.; *vidit*, s. d.

(91) *Major minorem.* c. d. e. l.; *majorem minor*. a. s.

(92) *Ut dicit psalmista.* Psal. LXXVII, 6.

(93) *Ut appeteret Deum.* e 2, *ut a parte Domini*, c. e, *ut aperiente Domino*, d, *ut appellaret Deum*, a. s. l.

(94) *Retudit.* a. s. c. d. e 2. l., retulit e.

(95) *Modo arboris totam inumbrans Angliam.* c. e. l., *modo arbor es totam inumbrans Angliam*, a. s. d.

(96) *Procedent.* a. s. c. d. e., *procedunt*, l.

(97) *Fautores.* c. d. e. l., *factores*, a., *factores vel fautores*, s.

(98) *Jam vero.* c. d. e. l., *Nam*, a. s.

implere, quin potius Angli nostri, cum maxime victi videbuntur, eas expellent, eritque sub suo et Dei arbitrio usque ad præfinitum tempus a Christo (99).

251 § 155. Hujus vaticinii veritatem lectio posterior patefaciet. Considerari ergo debet parentis et prolis indubitata sanctitas, quod alter viderit ænigma vigilans sine obstaculo, et altera solverit problema de longe porrecto prophetiæ oculo (100) ; sanctitatique morum communicabat severitatis animositas (1) ut nullum cujuscunque dignitatis hominem leges eludere impune permitteret. Nemo ejus tempore privatus latro, nemo popularis prædo, nisi qui mallet in fortunas alienas grassari propriæ vitæ dispendio. Quomodo enim ausus hominum (2) præteriret, qui etiam omnis generis feras sanguinis avidas ex regno exterminare cogitaret, Judvaloque regi Walensium edictum imposuerit ut sibi quotannis tributum trecentorum luporum pensitaret ; quod cum tribus annis fecisset, quarto destitit, nullum se ulterius posse invenire professus.

§ 156. Præterea licet, ut fertur, staturæ fuerit et corpulentiæ perexilis, tantas vires in illo corpusculo dignatio naturæ incluserat, ut ultro ad congrediendum lacesceret quemcunque audacem nosset ; hoc maxime timens, ne in tali colludio timeretur. Denique in quodam convivio, **252** ubi se plerumque fatuorum dicacitas liberius ostentat, fama est Kinnadium regem Scottorum ludibundum dixisse mirum videri tam vili homuncioni tot provincias subjici ; idque (3) a quodam mimo sinistra aure acceptum, et Edgaro postmodum solemni convitio in eos objectum. At ille, re suis celata, Kinnadium, quasi magni mysterii consultandi gratia, accersiit, longeque in sylvam seducto, unum ex duobus, quos secum attulerat, ensibus tradidit ; « et nunc, inquit, licebit vires tuas experiare cum soli simus. Jam enim faxo ut appareat quis alteri merito supponi debeat ; tu quoque ne pedem referas quin mecum rem ventiles. Turpe est enim regem in convivio esse dicaculum, nec esse in prælio promptulum. » Confusus ille, nec verbo mutire ausus, ad pedes domini regis procidit, simplicis joci veniam precatus, et confestim consecutus. Quid illud ? omni æstate, emensa statim Paschali festivitate, naves per omnia littora coadunari præcipiebat ; ad occidentalem insulæ partem cum orientali classe et illa

A remensa (4) cum occidentali ad borealem, inde cum boreali ad orientalem remigare consuetus ; plus scilicet explorator, ne quid piratæ turbarent. Hyeme et vere per omnes provincias equitando, judicia potentiorum exquirebat, violati juris severus ultor : in hoc justitiæ, in illo fortitudini studens ; in utroque reipublicæ utilitatibus consulens.

§ 157. Sunt qui ingenti ejus gloriæ nævum tentent apponere, dicent es primis temporibus fuisse crudelem in cives, libidinosum in virgines. Verbi gratia prioris exemplum ponunt : Athelwoldus erat quidam, sui temporis comes egregius **253** et a secretis ; huic rex injunxerat negotium, ut Elfridam filiam Orgari ducis Devenensium, quæ forma sui oculos relatorum pellexerat quatenus eam regiis

B auribus commendarent, — huic, inquam, præceperat ut illam iret speculatum, nuptias conciliaturus si veritas famæ conquadraret. Ille viam celerans, nihilque præter opinionem comperiens, celato apud parentes nuntio, suis potius usibus puellam applicuit. Rediens ad regem, quæ (5) suis partibus conducerent, allegat speciei vulgaris et quotidianæ pusiolam esse, nec tantæ majestati convenire. Reducto ab his animo et aliis amoribus intento, delatores nunciant quanta illum Athelwoldus astutia emunxerit. Ille clavo clavum expellens, fraude scilicet fraudem eludens, frontem serenam comiti ostendere, diem quo visitaret tam laudatam mulierem quasi joco edicere. Qui, tam terribili ludo exanimatus, præcurrit ad conjugem, rogans ut suæ saluti con-

C suleret, et quantum posset vestibus se deformaret ; tunc primum aperiens facti sui consilium. Sed quid non præsumit fœmina ? ausa est miseri (6) amatoris et primi conjugis fidem fallere, et speculo vultum comere, nihil omittens quod ephœbi et potentis lumbos pertentaret. Nec citra propositum accidit. Visam enim adeo inarsit, ut, dissimulato odio, comitem in sylvam Werewelle (7), gratia venandi accitum, jaculo trajiceret. Ubi cum filius occisi nothus familiari usu supervenisset, et a rege interrogatus esset qualiter ei talis venatio placeret, respondisse fertur, « Bene, domine rex ; quod tibi placet mihi displicere non debet : » quo dicto ita tumentis animum mansuefecit, **254** ut nihil carius in vita sua post hæc haberet (8) quam juvenem

D illum ; tyrannici facti offensam in patrem sedulitate regia in filium allevans. Ob illius sceleris expiatio-

(99) *Christo*. e. l., post *Christo*, a. s., legunt *Amen*. Quæ sequentur ad maginam c. 2 leguntur : « Idem rex Edgarus, silvam quamdam ingressus gratia venandi, forte vocem vagientis parvuli deprehendit. Qui diligenter rem fecit inquiri. Et demum in summitate cusjusdam arboris, in nido aquilæ, inventus est puerulus formæ elegantis, geminis armillis in brachiis et aliis ornamentis regiis insignitus, quasi in signum summæ ingenuitatis : quem rex diligenter nutritum, et summo studio eruditum, tandem provexit in comiten. »

(100) *Oculo*. c. d. e. l., *oraculo*, a. s.

(1) *Ut nullum... leges eludere*, etc. Eadgari leges in puniendis delinquentibus ultra modum acerbæ. Oculis effossis, naribus excissis, auribus avulsis, manibus pedibusque amputatis, calvaque tandem dempta, miserrimi avibus ferisque dilaniandi exponebantur. Vide Acta SS. Jul. 2, in Vita Swythuni. (SHARPE, 183.) Vide quasdam Eadgari leges, *Decem Script*., vol. I, col. 871.

(2) *Hominum*, a. s. c. d. e 2. l., omitt. in e.

(3) *Idque*. c. d. e., *itaque*, a. s. l.

(4) *Remensa*. c. e., *remissa*, a. s. d. l.

(5) *Quæ*. a. s. c d. e 2. l., *qui* e.

(6) *Miseri*. a. s. c. d. e., *misera*, l., *primi*, s.

(7) *Werewelle*. c. d. e. l., *Werewelle quæ vocatur Harewodo*, a. s.

(8) *Haberet*. s. c. d. e., *rex haberet*, a. l.

nem ibidem monasterium, ab Elfrida ædificatum, A sanctimonialium frequentia inhabitatur.

§ 158. Huic exemplo crudelitatis adjungunt aliud libidinis. Virginis Deo dicatæ audiens pulchritudinem, violenter eam a monasterio abstraxit, abstractæ pudorem rapuit, et non semel thoro suo collocavit. Quod cum aures beati Dunstani offendisset, vehementer ab eo increpatus, (9) septennem pœnitentiam non fastidivit, dignatus rex affligi jejunio, simulque diademate carere septennio.

§ 159. Subjiciunt tertium, in quo utrumque appareat vitium. Rex, inquiunt, Edgarus veniens Andeveram, qui est vicus non longe a Wintonia, cujusdam ducis filiam, cujus formæ fama percrebuerat, adduci præcepit. Mater puellæ, quæ concubinatum filiæ dedignaretur, ancillam, adjuta noctis tenebris, B cubili apposuit, virginem sane nec inelegantem nec illepidam. Evoluta nocte, cum aurora in lucem prorumperet mulier conata surgere, interrogataque quid festinaret, ad opus quotidianum dominæ persolvendum respondit: ægre licet retenta regis genibus super statu miserarum suarum applorat, pro mercede connubii redderet ingenuitatem; decere magnanimitatem ejus, ut regiæ voluptatis conscia dominorum crudelium ulterius non ingemisceret imperia. Tunc ille, felle commoto, et fomi labile 255 ridens, cum in animo ejus fluctuaret hinc de famula miseratio, hinc de domina indignatio, quasi in jocos effusus, usum obsequiorum pœnamque remittit. Mox antiquis dominatoribus (vellent nollent) dominantem magna sublimavit dignatione; C dilexit unice, integram lecti uni deferens fidem quoad legitimam uxorem accepit Elfridam filiam Orgari. De qua Edmundum (10), qui ante ipsum quinquennio decedens Rumesiæ jacet, et qui post se (11) regnavit, Egelredum tulit. Nam de Egelfleda, cognomento Candida, filia Ordmeri ducis potentissimi, Edwardum genuit; et sanctam Edgitham de Wulfrida, quam certum est non tunc sanctimonialem fuisse, sed timore regis puellam laicam se velavisse, moxque eandem, abrepto velo, lecto imperiali subactam: unde offensum beatum Dunstanum, quod illam concupisset, quæ vel umbratice sanctimonialis fuisset, vigorem pontificalem in eum egisse.

§ 160. Sed hæc quomodocunque se habeant, illud constat, quod (12) a sextodecimo ætatis anno, quo rex constitutus est, usque ad tricesimum, sine D regio insigni regnaverit. Tunc enim principibus, et omnis ordinis viris, undique confluentibus, cum magna gloria in Pentecoste Bathoniæ coronatus est; nec nisi triennio supervixit, sepultusque est Glastoniæ. (13) Nec illud obliterandum, quod, cum abbas Eilwardus ejus tumulum anno incarnationis Dominicæ millesimo quinquagesimo secundo effodisset, invenit corpus 256 nullius labis conscium. Quod cum eum ad reverentiam debuisset inflectere, ad audaciam levavit; nam, quia locellus quem paraverat difficilem pro magnitudine corporis minabatur ingressum, regales exuvias ferro temeravit, unde continuo sanguis undatim emicans astantium corda pavore concussit. Ita regium corpus in scrinio, quod ipsi ecclesiæ contulerat, super altare locatum est cum capite sancti Apollinaris, et reliquiis Vincentii martyris, quæ ille magno empta decori domus Dei adjecerat. Temeratorem porro sacri corporis mox animus reliquit; nec multo post, ecclesia egressum, fracta cervice mors invenit. Nec in his hæsit regiæ sanctitatis ostensio, sed in ulteriora processit, sanato ibi furioso et cæco. Merito ergo (14) non infirma inter Anglos fama est nullum, nec ejus nec superioris ætatis regem in Anglia, recto et æquilibri judicio Edgaro comparandum. Ita nihil vita ejus sanctius, nihil justitia probabilius fuit, exceptis vitiis quæ postea amplis virtutibus delevit; qui patriam suam præclara fortitudine illustrem reddiderit, et rerum gestarum claritate, et Deo servientium multiplicitate: post mortem ejus (15) res et spes Anglorum retro sublapsæ.

DE EADWARDO SECUNDO ET MARTYRE.

§ 161. Anno Dominicæ incarnationis nongentesimo septuagesimo quinto, Edwardus filius Edgari regnare cœpit, et tribus annis et dimidio potestate potitus est. Illum Dunstanus, et cæteri episcopi consentanei, regali culmine sublimarunt, contra voluntatem quorumdam, ut aiunt, optimatum 257 et novercæ, quæ vix dum septem annorum puerulum Egelredum filium provehere conabatur, ut ipsa potius sub ejus nomine imperitaret. Ex tunc malitia hominum pullulante, felicitas regni imminuta. Tunc (16) visus cometes, qui vel pestem provincialium, vel regni mutationem portendere pro vero asseveratur. Nec mora; secuta sterilitas arvi, fames hominum, mors jumentorum. Apud vicum regium qui vocatur Calna casus insolitus. Nam, defuncto Edgaro, clerici quondam ab ecclesiis expulsi rediviva prælia suscitarunt: ingens (17) esse et miserabile dedecus ut novus advena veteres colonos migrare compelleret; hoc nec Deo gratum putari, qui veterem habita-

(9) *Septennem... septennio.* Illud stare singulari hac causa videtur quod duobus tantum annis ante obitum suum diademate cinctus fuerit. (SHARPE, p. 186.) Eadgarus coronatus est a. D. 973. Vide § 153 in fine.

(10) *Edmundum.* Eadmundus obiit an. 971, juxta Florent.: sed an. 972, juxta Sax. Chron.

(11) *Se* d. e., *eum*, a. s. c. l.

(12) *A sextodecimo ætatis anno... regnaverit.* Vide § 153, not. 8, et § 158, not. 9.

(13) *Nec illud obliterandum... furioso et cæco.* s. c. d. e., omitt. in a. l. qui legunt: « Corpus tunc terra coopertum; sed post, scrinio argenteo et inaurato locatum, pro merito personæ honoratur. » Confer. Malmes. *De Antiq. Glast. Eccles.* (GALE, III, 324.)

(14) *Merito ergo* s. c. d. e., *Namque non*, a. l.

(15) *Post mortem ejus.* Eadgarus obiit die Mercurii, 8 Julii 975.

(16) *Visus cometes.* Plerique mss. legunt: *visa cometes*; s., *visæ cometæ*. « An. 975 cometes stella autumnali tempore visa est. » (FLOR. WIGORN.)

(17) *Ingens.* a. c. d. e. l., ante *ingens*, s. legit *dicentes*.

tionem concessisset, nec alicui probo homini, qui sibi idem timere posset quod aliis præjudicio accidisse cerneret. Ea de re in clamores et iras surrectum, et ad Dunstanum perrectum; præcipue proceribus, ut laicorum est, succlamantibus præjudicium, quod clerici (18) passi fuerant injuste, leniori consilio succidi debere. Nam et unus eorum, Elferius, omnia pene monasteria quæ reverentissimus Adelwoldus (19) construxerat in provincia Merciorum, magna usus insolentia, evertit. Itaque, frequenti synodo coacta, (20) primo 258 Wintoniam ventum. Quis ibi fuerit finis certaminis (21) aliæ litteræ docent, (22) Dominicam imaginem expresse locutam clericos eorumque fautores confudisse : sed, adhuc non sedatis animis, Calnæ concilium indictum; ubi cum in cœnaculo, absente propter ætatem rege, considentibus totius Angliæ senatoribus, magno conflictu et controversia res ageretur, et validissimum illum Ecclesiæ murum, Dunstanum dico, multorum convitiorum jacula impeterent, nec quaterent, suas partes cujusque ordinis viris summo studio tuentibus, solarium totum repente cum axibus et trabibus dissiluit et concidit. Omnibus ad terram elisis, solus Dunstanus, stans super unam trabem quæ superstes erat, probe evasit; reliqui vel exanimati, vel perpetui languoris compede detenti. Hoc miraculum archiepiscopo exhibuit pacem de clericis omnibus Anglis, tunc et deinceps in ejus sententiam concedentibus.

§ 162. Interea rex Edwardus fratrem puerulum et novercam pietate congrua colere, solum nomen regis habere, illis cætera permittere, paternæ religionis vestigia rimari, bonis consiliis aurem et animum accommodare : at mulier, novercali odio vipereum dolum ruminans ut nec nomen regis filio deesset, insidias, privigno struere, quas hoc modo consummavit. Lassus venatione revertebatur, propter laborem siti anhelus; comites, quo quemque casus tulerat, canes consectabantur : 259 auditoque quod illi in contigua villa habitarent, equo concito illuc contendit juvenculus solus, nihil propter innocentiam metuens, aliorum quippe animos ex suo ponderans. Tunc illa, muliebri blanditia adventantem alliciens, sibi fecit intendere, et post libata basia porrectum poculum avide haurientem per satellitem sica transfodit; quo vulnere saucius, cum quantis poterat animæ reliquiis sonipedem calcaribus monuisset ad suos reverti, uno pede lapsus, alteroque per devia (23) tractus undante cruore indicia interitus sui se quærentibus dedit. Et tunc quidem (24) sine honore apud Werham sepeliri jusserunt, invidentes scilicet mortuo cespitem ecclesiasticum, cui vivo inviderant decus regium : actitabant igitur publicam et festivam lætitiam, quasi (25) cum corpore pariter infodissent memoriam; sed affuit divinæ serenitatis assensus, qui innocenter cæsum miraculorum sublimavit (26) gloria. Adeo cœlestia judicia humanis præponderant, ibi ostensa de cœlo lumina, ibi claudus gressum composuit, ibi mutus organum resumpsit, ibi prorsus omnis invalitudo sanitati locum fecit. Sparsus rumor per totam Angliam martyris merita prædicabat. Quo excita interfectrix, iter illuc adoriebatur; jamque equum inscensum stimulis urgebat, cum manifestam iram Dei persensit. Animal namque familiare, quo sedere consueverat, antea ventis pernicius, quod auras ipsas præcurreret, tunc nutu Dei stabat immobile; instant ministri, hinc flagris, illinc clamoribus, ut potentem heram qua solebat 260 alacritate eveheret. Cassus labor consumitur, mutato quoque jumento casus idem sequitur; intellexit, licet tarde, brutum pectus quo portentum illud respiceret : quapropter quod ipsa (27) non meruit per alium fieri consensit. Namque Elferius ille quem supra culpavi quod monasteria destruxisset, temeritatis pœnitens multoque gemitu animum angens, sacro corpori de ignobili loco levato justas et egregias inferias apud Scephtoniam solvit; non tamen effugit, sed post annum vermibus quos pediculos dicimus consumptus est (A. D. 979). Et quoniam animus indisciplinatus ipse sibi tormentum est, patiturque suos etiam hic mens anxia manes, Elfrida de illo regali supercilio inclinata dire pœnituit, adeo ut multis annis apud Warewellam carnem in deliciis nutritam cilicio convolveret, noctibus solo strata sine cervicali somnum hauriret, cruces præterea quascunque posset corpori comminiscens; speciosa mulier et pulchre viro sobria, sed quia tantum nefas commisit pœna digna. Creditumque et celebriter vulgatum, quod, propter ejus in Edwardum insolentiam, multo post tempore tota patria servitutem infremuisset barbaricam.

§ 163. Certe apud Sceftoniam splendidum regiæ sanctitudinis refulgurat speculum; quoniam illius

(18) *Clerici.* a. s. c. d. e 2. l., omitt. in e.

(19) *Adelwoldus.* a. c. d. e. l., *Adelwoldus monachus et Wentanus episcopus*, s.

(20) *Primo Wintoniam.* Wintoniæ concilium, juxta Florentium et Matthæum Westmonast., habitum esse constat ante Eadgari obitum ejusque filii Eadwardi unctionem an. 975; sed Chronicon Wintoniense, a Spelmano citatum (*Concil. Angl.*, tom. I, p. 491), illud in anno 968 collocat. (Vide Whartonis notam in *Angl. sacr.*, part. II, p. 112.) Osbernus, in Vita Dunstani non recte Wintoniense Calnenseque concilium vivente adhuc Eadgaro habitum esse asserit. Minime tamen dubium videtur Calnense concilium anno 978, vivente Eadwardo Martyre, habitum fuisse. Florentius vero illud anno 977 assignat.

(21) *Aliæ literæ docent.* Vide Osbern. *De Vita S. Dunstani.* (Angl. Sacr., pars II, p. 112.)

(22) *Dominicam imaginem expresse locutam.* « Ecce Dominici corporis forma, vexillo crucis infixa, atque mediocri domus parte locata, humanos exprimens modos, omnium voces compescuit, dicens : *Absit hoc, ut fiat; absit hoc, ut fiat.* » Osbern., *De Vita S. Dunstani.* (Angl. Sacr., pars II, p. 112.)

(23) *Devia.* a. c. d. e. l., *devia et saltus*, s.

(24) *Sine honore apud Wertham sepeliri jusserunt.* Occisus est Edwardus die 18 Martii 978.

(25) *Quasi.* c. e., *quas*, d., *quod*, s., *quia*, a. l.

(26) *Sublimavit.* a. e., *sublimaret*, s. c. d. l.

(27) *Ipsa.* c. d. e., *per se*, a. s. l.

meritis deputatur, quod eo loci multus devotarum A Deo feminarum chorus, claritate religionis terras istas irradians, etiam ipsa perstringit sidera. Illic sacræ virgines nullius penitus corruptelæ consciæ, illic religiosæ continentes post primi thori dampna secundi ignis nesciæ; in quarum omnium moribus ita facetus pudor cum severa consentit elegantia, quod nihil **261** supra. Denique incerto hæreas quid potissimum prædicare velis, an assiduitatem ad Dei famulitium, an affabilitatem ad hominum colloquium; unde non injuria credulitas apponitur dicentibus, quod per illarum orationes totus sustentatur orbis, qui jampridem suis vacillat peccatis.

DE REGE ETHELREDO.

§ 164. (28) Anno Dominicæ incarnationis non- B gentesimo septuagesimo nono, Ethelredus, filius Edgari et Elfridæ, regnum adeptus, obsedit potius quam rexit annis triginta septem. Ejus vitæ cursus sævus in principio, miser in medio, turpis in exitu asseritur : ita parricidio, cui conniventiam adhibuerat, immanis; ita fuga et mollitie infamis, ita morte miserabilis fuit. Ignaviam ejus prædixerat Dunstanus, fœdo exemplo admonitus : nam cum pusiolus in fontem baptismi mergeretur, circumstantibus episcopis, (29) alvi profluvio sacramenta interpolavit; qua re ille turbatus, « Per Deum, inquit, et matrem ejus, ignavus homo erit ! » Vidi scriptum, quod cum, decennis puer, fratrem necatum conclamari audiret, fletu suo furentem genitricem adeo irritavit, ut, quia flagellum ad manum C non habebat, arreptis candelis innocentem cæderet, nec prius desisteret quam pene exanimem et ipsa lachrymis infunderet. Quapropter tota vita ita candelas exhorruit in posterum, ut nunquam ante se pateretur inferri lumen earum. Matris suffragio, proceribus congregatis, dies dicta ut Dunstanus **262** adveniret regem jure archiepiscopi coronaturus; ille, licet infensus esset, supersedit resistere, pontifex ævi maturioris, et in secularibus emeritus. Jam vero diadema componens, non se continuit (30) quin spiritum propheticum totis medullis haustum ore pleno effunderet : « (31) Quia, inquit, per mortem fratris tui aspirasti ad regnum, propterea (32) audi verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus, non D delebitur peccatum ignominiosæ matris tuæ, et peccatum virorum qui interfuerunt concilio illius nequam, nisi multo sanguine miserorum provincialium; et venient super gentem Anglorum mala qualia non passa est ex quo Angliam venit (33) usque ad tempus illud. » (34) Nec multo post, id est, anno ejus tertio, venerunt Hamtonam portum juxta Wintoniam, septem naves piratarum, et populata ora maritima refugerunt in altum; quod ideo non præterii, quia multus sermo apud Anglos fertur de his ratibus.

DE IGNAVIA ETHELREDI ET INFESTATIONE DANORUM.

§ 165. Surrexerat (35) inter regem (36) et episcopum Rofensem simultas (A. D. 986); (37) incertum qua de causa; quocirca contra civitatem exercitum duxit, mandatum ei ab archiepiscopo ut furori (38) desisteret, nec sanctum Andream, in cujus tutela episcopatus **263** est, irritaret, sicut ad indulgendum facilem, ita ad ulciscendum terribilem. Verborum nuditate contempta, adornat præceptum pecunia, et mittit centum libras ut obsidionem solveret, pretio emptus abiret; quo ille accepto receptui cecinit, per cinctum militum feriari permisit. Miratus Dunstanus hominis cupiditatem, hæc per nuncios retulit : « Quoniam prætulisti argentum Deo, pecuniam Apostolo, cupiditatem mihi, velociter venient super te mala quæ locutus est Dominus; sed hæc me vivente non fient, quia et hæc locutus est Dominus. » Jam vero (39) post beati viri obitum, qui decimo anno regni ejus fuit, properant impleri prædicta, festinant consummari prænunciata. (40) Danis enim omnes portus infestantibus, et levitate piratica ubique discurrentibus, dum nesciretur ubi eis occurri deberet, decretum a (41) Siricio archiepiscopo, post Dunstanum secundo, ut repellerentur argento qui non poterant ferro. Item decem millia librarum soluta cupiditatem Danorum explevere : exemplum infame et viris indignum, libertatem pecunia redimere, quam ab invicto animo nulla violentia possit excutere. Et tunc quidem paulisper ab excursibus cessatum; mox, ubi vires otio resumpserunt, ad superiora reditum. Tunc (42) timor Anglos incesserat ut nihil de resistendo **264** cogitarent; si qui sane, antiquæ gloriæ memores, obviare et signa col-

(28) *Anno Dominicæ incarnationis nongentesimo septuagesimo nono.* Æthelredus fratri suo successit an. 978, dieque 14 septembris sequentis coronatus est. (Flor. Wigorn.)

(29) *Alvi profluvio*, etc. Simile quoddam de imperatore Constantino V narratur, qui Copronymi cognomentum inde hausit quod baptismalem fontem polluerat.

(30) *Continuit.* s. c. d. e., *conticuit*, a. l.

(31) *Quia. . ad tempus illud.* Confer. Osbern. *De Vita S. Dunstani*, Angl. Sacr., pars II, p. 113.

(32) *Propterea.* a. c. d. e. l., omitt. in s.

(33) *Angliam venit.* c. d. e. l., *Anglia fuit,* a. s.

(34) *Nec multo post*, etc. Southampton a Danis anno 980 combusta est, juxta optimum Saxonicorum Chronicorum exemplar. Florentius etiam et alii anno 980 hanc cladem alligant.

(35) *Surrexerat* a. s. d. e. l., *surrexerunt*, e.

(36) *Regem.* a. c. d. e. l., *regem ipsum*, s.

(37) *Simultas.* a. s. d. e. l., *simultates*, c.

(38) *Furori.* c. d. e., *furore*, s., *furorem*, a. l.

(39) *Post B. viri obitum.* Dunstanus obiit die Sabbati, 19a Maii, an. 988, vicesimo nono archiepiscopatus, ætatis vero sexagesimo primo.

(40) *Danis enim*, etc. Southampton, Thanetum insulam et Cestriciram depopulati sunt Dani an. 980; Cornwallum vero, an. 981; Portlandiam insulam, an. 982, et Watcheten, an. 988, ubi devicti sunt; tandem Ipswichum, an. 991.

(41) *Sirici.* Sigericus, seu Siricus, Æthelgarc in sede Cantuariensi successit a. D. 990. Ipswichc a Danis an. 991 devastato, cæsoque oppidi prætore archiepiscopus eis tributum decem millium librarum Anglicarum ea conditione ut a regione discederen solvendum statuit. Vide Saxon. Chron.

(42) *Tunc.* c. d. e., *Tantus,* a. s. l.

A ligere tentassent, hostium multitudine et sociorum defectione destituebantur. Defectionis signifer fuit Elfricus quidam, quem congregatis navibus rex præfecerat, qui, cum navali certamine fortunam experiri debuisset, nocte qua dies pugnæ illucescebat transfuga vilis ad hostes concessit, prius per nuncios monitos quid caverent, et quamvis pro culpa perfidiæ (43) filium ejus rex excæcari jusserit, iterum rediit, iterumque defecit. Northanhimbria tota populata, hostes pugna excepti et fugati sunt; (44) Londonia obsessa, sed a civibus probe defensa. Quocirca obsessores afflicti, at desperantes posse capi civitatem, discesserunt, totamque provinciam ab oriente vastantes, regem ad pecuniam sedecim millium librarum solvendam coegerunt; quin etiam regem eorum Analafum, datis obsidibus, ad se venire fecit, baptizatum de fonte suscepit, et, regali munificentia donatum, sacramento constrinxit ne unquam reverteretur in Angliam. Sed non sic malum quievit; nam semper, ut Hydræ capitibus, hostibus ex Danemarcia pullulantibus, nusquam caveri poterat. (45) Occidentalis provincia, quæ Devenescire
265 vocatur, pessundata; eversis monasteriis et Exonia urbe incensa: Cantia deprædationi data, urbs metropolis et patriarcharum sedes conflagrata; (46) ipse patriarcha, sanctus et reverentissimus vir, Elfegus, abductus et in vinculis tentus; ad extremum (47), cum rusticos suos expilare ad se cogeretur redimendum et abnueret, lapidatus et securi percussus, anima cœlum glorificavit. Occisum Deus sublimat; adeo ut Dani, qui in necem ejus grassati fuerant, viso miraculo quo lignum aridum sanguine ipsius litum sub nocte una reviruerat, certatim colla (48) subjicerent. Ita naturali cervicositate substrata, sacrum corpus Londoniam evehi patiuntur. Ibi glorifice sepultum, (49) et post decem annos ab omni corruptionis labe immune levatum, archiepiscopium suum nobilitavit. Durat ab hoc tempus et recens sanguis et illibata integritas, miraculoque ducitur posse cadaver exanimari, et non posse tabefieri. Et ne longum faciam, sigillatim enumeratis provinciis quas vastaverunt, hoc sit ad summam complecti, quod, cum numerentur in Anglia triginta duo pagi, illi jam sedecim invaserant. quorum nomina propter barbariem linguæ scribere
266 refugio. Rex interea strenuus, et pulchre ad dormiendum factus, tanta negotia postponens, oscitabat; et si quando resipuerat ut vel cubito se attolleret, confestim, vel gravante desidia, vel adversante fortuna, in miserias recidebat. Exagitabant illum umbræ fraternæ, diras exigentes inferias. Quis possit enumerare quotiens exercitum congregaverit? quotiens naves fabricari jusserit? (50) quotiens duces undecunque evocaverit, et nihil unquam horum processerit? Nam exercitus principe carens, et disciplinæ militaris ignarus, aut ante congressionem dilabebatur, aut in ipso conflictu facile cedebat. Valet
B multum in bellis ducis præsentia, valet spectata in talibus audacia, valet usus et maxime disciplina; quibus, ut dixi, carens exercitus, provincialibus irrecuperabili dispendio, hostibus miserabili erat ludibrio. Est illud hominum genus, si non coerceatur ante bellum, in rapinas promptum; si non animetur in bello, ad fugam pronum. Naves ad tutandam oram maritimam fabricatas, cum in anchoris constitissent, repente coorta tempestas corripuit, et collisas inter se disjectis armamentis inutiles reddidit. Paucæ, de reliquiis multarum factæ, impetu cujusdam Wulnodi, quem rex exlegatum ejecerat, submersæ vel incensæ, spem totius Angliæ fefellerunt. Duces si quando ad consilium convenissent,
C pars hoc, pars illud eligere; vix, aut nunquam, in bonam sententiam convenire. Magis enim de simultatibus domesticis quam de publicis necessitatibus consultabant. Jam vero si quid, urgente periculo, utile et arcanum decrevissent, statim ad Danos per proditores deferebatur: nam præter Elfricum, Elferii, qui superiorem regem occiderat, successorem,
267 erat in talibus improbe idoneus Edricus, quem rex comitatui Merciorum præfecerat; fæx hominum et dedecus Anglorum, flagitiosus helluo, versutus nebulo, cui nobilitas (51) opes pepererat, lingua (52) et audacia comparaverat. Hic dissimulare cautus, fingere peratus, consilia regis ut fidelis

(43) *Filium ejus rex excæcari jussit.* Ælfgarus, Ælfrici ducis filius, visu orbatus est jussu regis anno 993. Florent. Wigorn. et Saxon. Chron.)

(44) *Londonia obsessa.* Juxta Saxon. Chron. Anlafus et Sweynus Londinum die Nativitatis B. Mariæ anno D. 994 cum nongentis quatuor navibus convenerunt. acriterque civitatem oppugnarunt, eam igne consumere nitentes, sed a civibus strenue deturbati.

(45) *Occidentalis provincia*, etc. Devoniensem comitatum anno 997, et iterum an. 1001, quo anno Excestria vastata est, Dani invaserunt. Laud. et Cotton. Sax. Chron. codices in hac materia a Cantabrigiensi eorumdem Chronicorum exemplari longe differunt. Exonia iterum a Sweyno an. 1003 obsessa fuit.

(46) *Ipse patriarcha*, etc. Cantuaria Danis obsessa an. Dom. 1012, et archiepiscopus Ælfheah captus interfectusque est. Ejus vita, ab Osberno scripta in *Anglia sacra*, part. II, p. 122, edita fuit juxta
D quemdam Lambethanæ bibliothecæ manuscriptum codicem. Mss. Cott. *Otho*, A. XII, *Vitel.* D. XVII, et *Tiber.* D. III (igne detrimentum passus) Vitam quoque Ælfheah ab Osberno conscriptam complectuntur.

(47) *Extremum.* s. c. d. e. l., *ultimum* a.

(48) *Certatim colla.* c. e., ante *certatim colla*, a. s. l., legunt *certatim oscula defuncti ruerent*, d. legit, *certatim in oscula irruerent.*

(49) *Et post decem annos*, etc. Ælfheah, ceu Elfegi corpus a Londonio Cantiam an. 1023 translatum est. Osbernus historiam quoque conscripsit Translationis corporis Elfegi, quæ edita est in *Angl. Sacr.*, part. II, p. 143, juxta Cotton Ms. *Tiber.* D. III.

(50) *Quotiens naves fabricari jusserit.* s. c. d. e., omitt. in a. l.

(51) *Cui nobilitas.* c. e. l., *cui non nobilitas*, a. s. d.

(52) *Lingua.* c. e. l., *sed lingua*, a. s. d.

venebatur, ut proditor disseminabat. Sæpe, ad hostes A missus pacis mediator, pugnam accendit. Cujus perfidia cum crebro hujus regis tempore, tum vel maxime sequentis apparuit : de qua posterius dicam. Solus ex omnibus comes Orientalium Anglorum (53) Ulkillus et tunc impigre contra invasores restitit; ita ut, quamvis nomen victoriæ ad hostes concessisset, multo plus afflicti qui vicerant, quam qui victi erant, æstimarentur. Nec sane piguit barbaros veritatem confiteri, cum multotiens illam victoriam deplorarent. Et emicuit præcipue post mortem Edelredi virtus comitis (54) in illo bello quod omnem florem provinciæ demessuit ; ubi et ipse a tergo circumventus, dum cedere pudori ducit, audaciam regi sanguine peperit suo. Sed hæc postmodum. B Tunc vero, ne quid miseriæ regi Edelredo deesset, fame per totam Angliam debacchante, vulgus, quod bello reliquum erat, absumptum inedia. Hostes adeo libere in regione vagabantur, ut per quinquaginta millia prædam per terram ad naves convectarent, nullas provincialium insidias formidantes. His malis undique circum strepentibus, rursus consilium volutabatur ut pecunia bellum levaretur ; et factum est : nam prius **268** viginti millia libræ, mox triginta millia datæ ; quod quantum profecerit, sequens tempus ostendit. Veruntamen multa mihi cogitanti mirum videtur cur homo, ut a majoribus accepimus, neque multum fatuus, neque nimis (55) ignavus, in tam tristi pallore tot calamitatum vitam consumpserit. Cujus rei causam si quis me interroget, non facile respondeam ; nisi ducum defectionem, ex superbia regis prodeuntem. Illorum perfidiam sermo præoccupavit : de ipsius insolentia nunc dicam, qua adeo intolerabilis erat ut nec propriis affectibus parceret. Nam præter Anglos, quos nullis causis extantibus exhæredabat, vel aflicto crimine, opibus emungebat ; præter Danos, quos levibus suspicionibus (56) omnes uno die in tota Anglia trucidari jusserat, — ubi fuit videre miseriam, dum quisque charissimos hospites, quos etiam arctissima necessitudo dulciores effecerat, cogeretur prodere, et amplexus gladio deturbare ; præter hæc ergo etiam in (57) uxorem adeo protervus erat (58) ut vix eam cabili dignaretur, sed cum pellicibus volutatus regiam majestatem infamaret. Illa quoque conscientiam alti sanguinis spirans in maritum tumebat, quod se nec pudor ingenuus, nec fœcunditas commendaret ; nam duobus liberis, (59) Elfredo et Edwardo, penates viri compleverat. (60) Ea fuerat filia Ricardi **269** comitis Normanniæ, filii Willelmi, qui post patrem quinquaginta duobus annis illi ducatui præfuit, et (61) octavo decimo anno hujus regis vitam terminavit (62). Jacet apud Fiscannum cœnobium, quod ipse, aliquantis redditibus ampliatum, regula monastica per Willelmum quemdam abbatem Divionensem insigniverat. Vir eximius, qui etiam Edelredum sæpe injuriis pulsaverit: quod cum auditum Romæ esset, non passa sedes apostolica (63) duos Christianos digladiari, misit in Angliam Leonem Treverensem episcopum ut pacem componeret ; cujus legationis epistola hæc est.

EPISTOLA (64) JOHANNIS PAPÆ.

§ 166. « (65) Johannes quintus decimus, sanctæ Romanæ ecclesiæ papa, omnibus fidelibus. Noverint omnes santæ matris nostræ ecclesiæ fideles, et nostri utriusque ordinis per clymata seculi dilatati, qualiter nobis relatum est a compluribus de inimicitia Edelredi Saxonum Occidentalium regis necnon et Ricardi marchionis ; unde nimium tristis effectus, utpote de filiis nostris spiritualibus, tandem, inito salubri consilio, accersivi quendam apocrisiarium nostrum, Leonem videlicet episcopum sanctæ Treverensis ecclesiæ, et misi cum illuc cum literis nostris exhortatoriis, ut **270** resipiscerent ab hac su- C perstitione. Qui, transiens vastas intercapedines terrarum, tandem marinos transmeavit fines, et in die Natalis Domini pervenit ante conspectum regis præfati, moxque ex parte nostra salutato obtulit literas quas illi miseramus ; qui accersitis cunctis sui regni utriusque ordinis fidelibus sapientioribus, ob amorem et timorem Dei omnipotentis, necnon et sancti Petri apostolorum principis, et per nostram admonitionem paternam, firmissimam concessit pacem, cum omnibus filiis suis et filiabus præsentibus et futuris, et cum omnibus fidelibus suis, sine dolo. Qua de re misit Edelsinum sanctæ Sciréburnensis ecclesiæ præsulem, necnon et Leofstanum filium Alfwoldi, atque Wistani filium Edelnodum, qui trans- D

(53) *Ulkillus*. Ulfcytelus Danos juxta Thetfordum profligavit a. D. 1004. Vide Florent. Wigorn. et Sax. Chron. a. D. 1004.

(54) *In illo bello*, etc. Prælio apud Ashingdon, in Essex, ubi Ulfcytelus interfectus est a. D. 1006.

(55) *Nimis*. c. d. e., *multum*, a. s. l.

(56) *Omnes uno die*, etc. Danorum strages die 13ª Novembris an. 1002 contigit.

(57) *Uxorem*, Glossa in l., *Emmam scilicet*.

(58) *Ut vix eam cubili dignaretur*. a. c. d. e. l., *ut eam vix dignaretur*, s.

(59) *Elfredo*. Ælfridus postea dolo Godwini comitis occisus est.

(60) *Ea... filia Ricardi*, etc. Emma Ælfgiva. Æthelredo nupsit an. 1002, eoque defuncto, regi Cnuto matrimonio juncta est mense Jul. 1017. Obiit Emma an. 1052. Confer. *Encomium Emmæ*, in 4°. Lond., 1783, et in Duchesne, *Script. Norm.*)

(61) *Octavo decimo anno hujus regis vitam terminavit*. Richardus obiit 20 Novembr. A. D. 996.

(62) *Terminavit*. c. d. e. l., finivit, a. s.

(63) *Duos Christianos digladiari*. s. c. d. e. l., duos duces Christianos inter se decertare, a.

(64) *Johannis papæ*. Rubrica in e. non recte addit : *Qui et Gerbertus dictus est*. Vide § 167, not. 68.

(65) *Johannes*. s. c. d. e. l., *Johannes hujus nominis*, a. — Epistola est Joannis papæ XV, aliquando dictus XVI, qui ab anno 985 ad annum 996 sedit. Defuncto Joanne XIV, Joannes, Roberti filius, electus est (mense Mart. 985) ; cum vero ante consecrationem supremum diem obierit, vulgo inter summos pontifices non recensetur, et si ejus successor aliquando Joannes XVI inscribitur. Ante mensem Julium anni 985 mortuus est.

ierunt marinos fines, et pervenerunt usque ad Ricardum præfatum marchionem. Qui et monita nostra pacifice suscipiens, simulque audiens decretum suprafati regis, libenti animo eandem pacem firmavit, cum filiis et filiabus suis præsentibus et futuris, et cum omnibus fidelibus suis, eo rationis tenore, ut, si aliquis eorum vel ipsi injuste aliquid contra alterum perpetraverint, digna emendatione purgetur. Paxque maneat stabilis perpetualiter et inconvulsa, sacramentorum utriusque partis stigmate stipulata. Ex parte scilicet Edelredi regis, Edelsinus præsul sanctæ Sciréburnensis ecclesiæ, et Leofstan Alfwoldi filius et Edelnodus Wistani filius : ex parte Ricardi, Rogerus episcopus, Rodulfus Hugonis filius, Turstenc filius Turgis. Actum Rotomago Kalend. Martii, anno ab incarnatione Domini nongentesimo nonagesimo primo (66), indictione quarta. **271** Et de hominibus regis vel inimicis suis nullum Ricardus recipiat, nec rex de suis, sine sigillo eorum. »

DE GERBERTO (67).

§ 167. (68) Decedente hoc Johanne, successit Gregorius. Ei item Johannes sextus decimus. Illi Silvester, qui et Gerbertus, de quo non absurdum erit (ut opinor) si literis mandemus quæ per omnium ora volitant. Ex Gallia natus, monachus a puero apud Floriacum adolevit : mox cum (69) Pythagoricum bivium attigisset, seu tædio monachatus, seu gloriæ cupiditate captus, nocte profugit Hispaniam, animo præcipue intendens ut astrologiam et cæteras id genus artes a Saracenis edisceret. (70) Hispania, **272** olim multis annis a Romanis possessa, tempore Honorii imperatoris in jus Gothorum concesserat : Gothi, usque ad tempora beati Gregorii Arriani (71), tunc per Leandrum episcopum Hispalis, et per (72) Ricaredum regem fratrem (73) Herminigildi, quem pater nocte Paschali pro fidei confessione interfecerat, catholico choro uniti sunt. Successit Leandro (74) Isidorus, doctrina et sanctitate nobilis ; cujus corpus nostra ætate Aldefonsus rex Galliciæ Toletum transtulit, ad pontus auro comparatum. Saraceni enim, qui Gothos subjugarant, ipsi quoque a Karolo magno victi, Galliciam et Lusitaniam, maximas Hispaniæ provincias, amiserunt. Possident usque hodie superiores regiones. Et sicut Christiani Toletum, ita ipsi Hispalim, quam Sibiliam vulgariter vocant, caput regni habent, divinationibus et incantationibus more gentis familiari studentes. Ad hos igitur (ut dixi) Gerbertus perveniens, desiderio satisfecit. Ibi vicit scientia Ptholomæum **273** in astrolabio, Alandræum (75) in astrorum interstitio, (76) Julium Firmicum in fato. Ibi quid cantus et volatus avium portendat, didicit ; ibi excire tenues ex inferno figuras ; ibi postremo quicquid vel noxium vel salubre curiositas humana deprehendit : nam de licitis artibus, arithmetica, musica, et astronomia, et geometria, nihil attinet dicere ; quas ita ebibit ut inferiores ingenio suo ostenderet, et magna industria revocaret in Galliam omnino ibi jam pridem obsoletas. (77) Abacum certe primus a Saracenis rapiens, regulas dedit quæ a

(66) *Primo.* a. s. c. e. l., omitt. in d.

(67) *Gerberto.* e. legit *eodem Gerberto.*

(68) *Decedente hoc Johanne, successit Gregorius. ei Gerbertus, de quo.* a. d. m., *De hoc sane Johanne, qui et Gerbertus dictus est,* s. c. e. f. g. k. l. — Plurimi veteres et mss., legunt in textu scribitur ; sed e., id est manuscriptus quem auctor vulgo sequitur, et quidam alii, Joannem XV, XVI dictum, pro Silvestro II non recte accipiunt, cujus nomen erat Gerbertus, de quo multa ex legendis Malmesburiensis. In Arvernia, ab obscuris parentibus oriundus Gerbertus, a puero in abbatia Auriliacense (*Aurillac*) educatus est. Monasterii Bobiensis in Longobardia abbas postea institutus, Remensique scholæ præpositus, hujus civitatis archiepiscopus creatus est, unde remotus fuit a Joanne papa XV, XVI dicto, an. 995. et an. 998 (favente imperatore Ottone III, cujus præceptor fuerat), in sedem Ravennensem translatus est, ubi remansit donec ad summum pontificatum ascenderet, die 2 Julii an. Dom. 999.

(69) *Pythagoricum bivium.* Pythagoræ bivium Græca littera y seu *y* adumbratur.

Pythagoræ bivium ramis patet ambiguis.

(AUSONIUS, *Idyll. De litter.* monosyll. XII, 9.)

Lactantius, VI, 6, ait : « Dicunt humanæ vitæ cursum y litteræ esse similem ; quia unusquisque hominum, cum primum adolescentiæ limen attigerit, et in eum locum venerit partes ubi *se via findit in ambas* (VIRG. A. VI, 540), hæreat nutabundus. »

(70) *Hispania... in jus Gothorum,* etc. Hispaniam invaserunt Suevi, Vandali, Alani, etc., an. 409 ; Adolphusque, Gothorum rex in Hispaniam a. D. 414, progressus est.

(71) *Arriani.* c. d. e. l., omitt. in a. s.

(72) *Ricaredum,* a. d. e. l., *Recharedum,* c., *Richardum,* s. — Recaredus II, Leovigildi filius, primus fuit Hispaniæ Catholicus rex. Ad hanc fidem conversus est annum inter 586 et 589, unaque cum eo tota Wisigothorum gens in Hispania Arianismum abjuravit.

(73) *Herminigildi, quem pater nocte Paschali pro fidei confessione interfecerat.* Hermenegildus, primogenitus Leovigildi filius, a patre regali diademate et Bœticæ regimine investitus est, fœdusque cum Ingundi, Sigeberti, Austrasiæ regis, filia iniit. Ingundis vero persecutioni obnoxia fuit, et tandem a conjugis sui matre occisa, eo quod Catholicam fidem profitebatur. Leander, archiepiscopus Hispalensis, haud difficile Hermenegildum induxit ut nurus suæ cædem ulcisceretur, eumque adjuvit dum patrem e solio dejicere conaretur. Captus est Hermenegildus et ad mortem propter rebellionem damnatus. Arianam communionem, quam agente Leandro abjuraverat, morti proximus, ne quidem ut vitam redimeret, usquequaque repulit. Unde nostra in tanto honore habitus est ut ab Ecclesia Romana inter sanctos annumeraretur.

(74) *Isidorus.* Archiepiscopus Hispalensis sæculo VI.

(75) *Alandræum.* d. e., *Alhandræum,* a. e 2. l.; *Alchandræum.,* c. *Alcandræum,* s.

(76) *Julium Firmicum.* Julius Firmicus Maternus, Mediolanensis episcopus circa medium quarti sæculi octo libros in Astronomiam composuit.

(77) *Abacum.* Observat Sharpius *abacum* quamdam fuisse arithmeticam tabulam : hic pro ipsa arithmetica positum fuisse videtur, cum tractatum in arithmeticam sub hoc titulo Gerbertus conscripserit. Auctores operis cui titulus : *Hist. Litt. de*

sudantibus abacistis vix intelliguntur. Hospitabatur. apud quendam sectæ illius philosophum, quem multis primo expensis, post etiam promissis, demerebatur. Nec deerat Saracenus quin scientiam venditaret; assidere frequenter, nunc de seriis, nunc de nugis colloqui, libros ad scribendum præbere. Unus erat codex, totius artis conscius, quem nullo modo elicere poterat. Ardebat contra Gerbertus librum quoquo modo ancillari. (78) Semper enim in vetitum nitimur, et quicquid negatur pretiosius putatur. Ad preces ergo (79) conversus orare per **274** Deum, per amicitiam, multa offerre, plura polliceri. Ubi id parum procedit, nocturnas insidias tentat. Ita hominem (connivente etiam filia, cum qua assiduitas familiaritatem paraverat), vino invadens, volumen sub cervicali positum arripuit, et fugit. Ille somno excussus, indicio stellarum, qua peritus erat arte, insequitur fugitantem. Profugus quoque respiciens, eademque scientia periculum comperiens, sub ponte ligneo, qui proximus, se occulit; pendulus et pontem amplectens, ut nec aquam nec terram tangeret. Ita quærentis aviditas frustrata, dommun revertit. Tum Gerbertus, viam celerans, devenit ad mare. Ibi per incantationes diabolo accersito, perpetuum paciscitur hominium si se, ab illo qui denuo insequebatur defensatum, ultra pelagus eveheret. Et factum est. Sed hæc vulgariter ficta crediderit aliquis, quod soleat populus literatorum famam lædere, dicens illum loqui cum dæmone quem in aliquo viderint excellentem opere. Unde Boœtius, in libro de Consolatione Philosophiæ, queritur se propter studium sapientiæ de talibus notatum, quasi conscientiam suam sacrilegio polluisset ob ambitum dignitatis. « Non conveniebat, (80) inquit, vilissimorum me

A spirituum præsidia captare, quem tu in hanc excellentiam componebas, ut consimilen Deo faceres. Atqui hoc ipso videmur affines maleficio, quod tuis imbuti disciplinis, tuis instituti moribus sumus. » Hæc Boœtius. (81) Mihi vero fidem facit de istius sacrilegio **275** inaudita mortis excogitatio. Cur enim se moriens, ut postea dicimus (82), excarnificaret ipse cui corporis horrendus lanista, nisi novi sceleris conscius esset? Unde in vetusto volumine quod in manus meas incidit, ubi omnium apostolicorum nomina continebantur et anni, ita scriptum vidi: « (83) Silvester, qui et Gerbertus, annos quatuor, mensen unum, dies decem: hic turpiter vitam suam finivit. »

DE DISCIPULIS GERBERTI

B § 168. Gerbertus Galliam repatrians, publicasque scholas professus, artem magisterii attigit. Habebat conphilosophos, et studiorum socios, Constantinum abbatem monasterii sancti Maximini, quod est juxta Aurelianis, ad quem edidit (84) regulas de abaco: Adelboldum episcopum, ut dicunt, Winteburgensem, qui et ipse ingenii monimenta dedit in epistola quam facit ad Gerbertum (85) de quæstione diametri super Macrobium, et in nonnullis aliis. Habuit discipulos prædicandæ indolis et prosapiæ nobilis, Robertum filium Hugonis cognomento Capet, Otonem filium imperatoris Otonis. Robertus, postea rex Franciæ, magistro vicem reddidit, et archiepiscopum **276** Remensem fecit. (86) Extant apud C illam ecclesiam doctrinæ ipsius documenta: (87) horologium arte mechanica compositum; organa hydraulica, ubi mirum in modum, per aquæ calefactæ violentiam, ventus emergens implet concavitatem barbiti, et per multiforatiles tractus æreæ fistulæ modulatos (88) clamores emittunt. Et erat ipse rex

la France, tom. VI, illum ad litteram interpretantur quasi librum furatus sit scientiæ principia continentem, et suppositum istum librum pro Incantationum libro de quo infra mentio fiet, non recte accipiunt. Valde etiam moleste ferunt quod Malmesburiensis talia de Gerberto commenta scripserit, eaque cardinali Bennoni tribuunt; sed nihil istius modi in ejus opere occurrit quod editum fuit a Goldasto et in Brown's, *Fascicul.*, tom. I. — De Abaco Gerberti confer Chasles, *Explication des traités de l'Abacus et particulièrement du traité de Gerbert* (*Comptes rendus de l'Académie des sciences*, 1843), qui hunc tractatum eddidit et illustravit.

(78) *Semper... putatur.* Ovid. *Amor.* III, 4, 17.

(79) *Ergo.* a. c. d. e 2. l.. omitt. in e.

(80) *Inquit.* Boethius *De cons. Philos.*, lib. I, p. 14. (Glasguæ, 8 vo, 1751.)

(81) *Mihi vero fidem facit.* Exstat ad hunc locum in *Rex. des Hist. de la France* (tom. X), adnotatio qua Malmesburiensis acriter perstringitur, ut judicio non satis recto usus. Partium tamen studium in Silvestrem papam (primum inter Francos qui ad summi pontificis dignitatem evectus fuerit), quod ipse prædicti operis editor agnoscit, aliquo modo explicare, forsan et excusare potest hujus commentarii acritatem; et si quod suspicionem de Gerberto magicis artibus pontificales infulas adepto acerbus nimis sit Malmesburiensis, iisdem quibus doctissimus editor apologeticis verbis narrationem suam tueri potuisset: « Hos fabulosos, et, ut ita dicamus, diabolicos de Gerberto rumores hic describimus, non ut pondus iis aliquid addamus, sed ut a lectore nihil, sive verum sive falsum, desideretur de tanto viro, qui e Gallis primus summi pontificatus apicem obtinuit. »

(82) *Postea dicemus.* § 172.

(83) *Silvester, qui et Gerbertus, annos quatuor, mensem unum, dies decem.* a. d. m., *Johannes, qui et Gerbertus, menses decem*, s. c. e. f. g. k. l. Vide § 167, not. 68.

(84) *Regulas de abaco.* § 167, not. 77.

D (85) *De quæstione diametri super Macrobium.* Macrob. in *Somn. Scip.* I, 20.

(86) *Extant.* c. d. e., *extant enim*, a. s. l. Editor tomi X *Rec. des Hist. de la France* eorum quæ hic referuntur veritati assentitur.

(87) *Horologium.* Conjiciunt quidem Gerbertum horologiorum inventorem fuisse, sed illi ad honorem tam præclaræ inventionis jus a Ditmaro Merseburgensi negatum est, qui asserit horologium a Gerberto in ecclesia cathedrali positum quoddam fuisse tantum solarii genus.

(88) *Clamores emittunt.* Hoc fuisse videtur organum vaporis applicatione sonos emittens. Quædam forsan erat modificatio revolventis æolipylæ quod erat instrumentum de quod Vitruvius loquitur. Æolipyla vulgo constat sphærali metalli globo, cum tubulo seu parvo foramine per quod vaporis jactus impelli potest. Globulo tum aqua impleto, externæ ejus faciei ignis admovetur. Statim ut ebullit aqua,

in ecclesiasticis cantibus non mediocriter doctus ; et tum in hoc, tum in cæteris, multum ecclesiæ profuit. Denique pulcherrimam sequentiam, « Sancti Spiritus adsit nobis gratia, » et responsorium, « O Juda et Jerusalem, » contexuit, et alia plura, quæ non me pigeret dicere si non alios pigeret audire. Otho, post patrem imperator Italiæ, Gerbertum archiepiscopum Ravennatem, et mox papam Romanum, creavit. Urgebat ipse fortunas suas, (89) fautore diabolo, ut nihil quod semel excogitasset imperfectum relinqueret. Denique thesauros olim a gentilibus defossos, arte nigromantiæ molibus eruderatis inventos, cupiditatibus suis implicuit. Adeo improborum vilis in Deum affectus, et ejus abutuntur patientia, **277** quos ipse mallet redire quam perire. Sed reperit tandem ubi magister suus hæreret, et, ut dici solet, quasi cornix cornici oculos effoderet, dum pari arte tentamentis ejus occurreret.

QUOMODO GERBERTUS THESAUROS OCTOVIANI INVENIT.

§ 169. Erat juxta Romam in Campo Martio statua, ærea an ferrea incertum mihi, dextræ manus indicem digitum extentum habens, scriptum quoque in capite, « Hic percute. » Quod superioris ævi homines ita intelligendum rati quasi ibi thesaurum invenirent, multis securium ictibus innocentem statuam laniaverant. Sed illorum Gerbertus redarguit errorem, longe aliter ambiguitate absoluta (90) : namque meridie, sole in centro existente, notans quo protenderetur umbra digiti, ibi palum figit ; mox superveniente nocte, solo cubiculario laternam portante comitatus, eo contendit. Ibi, terra solitis artibus dehiscens, latum ingredientibus patefecit introitum : conspicantur ingentum regiam, aureos parietes, aurea lacunaria, aurea omnia ; milites aureos aureis tesseris quasi animum oblectantes ; regem metallicum cum regina discumbentem, apposita obsonia, astantes ministros, pateras multi ponderis et pretii, ubi naturam vincebat opus. In interiori parte domus carbunculus, lapis inprimis nobilis et parvus intuitu (91), tenebras noctis fugabat. In contrario angulo stabat puer, arcum tenens extento nervo et arundine intenta. Ita in omnibus, cum oculos spectantium ars pretiosa raptaret, nihil erat quod posset tangi et si posset videri ; continuo enim ut quis manum ad contingendum **278** aptaret, videbantur omnes illæ imagines prosilire, et impetum in præsumptorem facere. Quo timore pressus Gerbertus, ambitum suum fregit ; sed non abstinuit cubicularius quin mirabilis artificii cultellum, quem mensæ impositum videret (92), abriperet ; arbitratus scilicet, in tanta præda, parvum latrocinium

A posse latere. Verum mox omnibus imaginibus cum fremitu exsurgentibus, puer quoque, emissa arundine in carbunculum, tenebras induxit ; et, nisi ille monitu domini cultellum rejicere accelerasset, graves ambo pœnas dedissent. Six insatiata cupiditatis voragine, laterna gressus ducente, discessum. Talia illum adversis præstigiis machinatum fuisse, constans vulgi opinio est (93). Veruntamem, si quis verum diligenter exsculpat, videbit nec Salomonem, cui Deus ipse dederit sapientiam, hujusce inscium commenti fuisse, ut enim (94) Josephus auctor est : thesauros multos cum patre defodit in loculis, qui erant (inquit) mechanico modo reconditi sub terra : Nec Hircanum, prophetia et fortitudine clarum, qui, ut obsidionis levaret injuriam, de David sepulchro

B tria millia talenta auri arte mechanica eruit, ut obsessori partem enumeraret, parte xenodochia construeret. At vero Herodes, qui magis præsumptione quam consilio idem aggredi voluerit, multos ex satellitibus, igne ex interiori parte prodeunte, amiserit. Præterea, cum audio Dominum (95) Jesum dicentem, « Pater meus usque modo operatur, et ego operor, » credo quod qui dederit Salomoni virtutem super dæmones, ut idem historiographus testatur, adeo ut dicat etiam suo tempore fuisse viros qui illos **279** ab obsessis corporibus expellerent, apposito naribus patientis annulo habente sigillum a Salomone monstratum, credo, inquam, quod et isti hanc scientiam dare potuerit, nec tamen affirmo quod dederit.

QUOMODO QUIDAM THESAUROS OCTOVIANI QUÆSIERUNT.

C § 170. Sed hæc lecturis relinquens, dicam quod a quodam loci nostri monacho, genere Aquitanico, ætate provecto, arte medico, in pueritia audisse me memini. « Ego, aiebat, septennis, despecta exilitate patris mei, municipis Barcinonensis admodum tenuis, transcendens nives Alpinas, in Italiam veni. Ibi, ut id ætatis pusio, summa inopia victum quæritans, ingenium potius quam ventrem colui, Adultus (96) multa illius terræ miracula oculis hausi (97), et memoriæ mandavi : inter quæ vidi montem perforatum, ultra quem accolæ ab antiquo æstimabant thesauros Octoviani reconditos. Ferebantur etiam multi, causa scrutandi, ingressi per anfractus, et semetra viarum intercepti perisse.

D Sed, quia nullus fere timor avidas mentes ab incœpto revocat, ego cum sodalibus meis, viris circiter duodecim, seu prædandi, seu vivendi studio, illud iter meditabar aggredi. Itaque Dædali secuti ingenium, qui Theseum de labyrintho filo eduxit prævio, nos quoque glomus ingens portantes paxillum in introitu fiximus : ibi principio filii ligato,

vapor ab ore tubuli vehementissime propellitur, apparatusque ita constructus optimum vulgarium follium fit supplementum.

(89) *Fautore diabolo.* Hoc commentum a cardinali Bennone inventum et a sequentibus auctoribus inconsulte adoptatum putat Mabillon.

(90) *Absoluta.* c. d. e l., *dissoluta*, s., *obsoluta*, a.

(91) *Intuitu.* s., *inventu* a. c. d. e. l.

(92) *Videret.* e. l., *viderat*, a. s. c. d.

(93) *Est.* s. c. d. e. l., *ait*, a.

(94) *Josephus auctor est.* Josephus, *Antiq. Jud.*, lib. VII, c. 15 ; lib. VIII, c. 2.

(95) *Dominum.* a. s. c. d. e. ; *Dominum meum* l.

(96) *Adultus.* a. c. d. e. l., *adultus autem* s.

(97) *Hausi*, s. c. d. e. l., *libavi*, a.

accensis laternis ne præter devia etiam cæcitate A impediremur, devoluto glomere, et per unumquodque milliarum paxillo apposito, sub caverna montis quomodocunque iter nostrum direximus. Cæca erant omnia, et 280 magni horroris plena ; vespertiliones, de concavis egredientes, oculos et ora infestabant ; semita arcta, et a læva præcipitio et subterlabente fluvio timenda. Vidimus tramitem vestitum nudis ossibus ; flevimus cadavera tabo adhuc fluentia hominum, quos eadem quæ nos spes raptasset, post montis introitum non valentium invenire exitum. Sed tandem aliquando, post multos timores, ad egressum ulteriorem pervenientes, vidimus stagnum placidum aquis crispantibus, ubi (98) dulcibus illisa lapsibus alludebat unda littoribus ; pons æreus utramque ripam continuabat : ultra pontem visebantur B miræ magnitudinis equi aurei, cum assessoribus æque aureis, et cætera quæ de Gerberto dicta sunt ; in quibus die medio Phœbi jubar infusum, duplicato fulgore oculos intuentium hebetabat. Nos qui hæc (99) eminus videntes propiori aspectu delectaremur, asportaturi, si fors sineret, aliquam splendidi metalli crustam, hortamine alterno animati stagnum transire paramus ; sed nequicquam. Dum enim quidam, cæteris præruptior, citeriori margini pontis pedem imponeret, continuo (quod mirum auditu sit) illo depresso, ulterior elevatus est, producens rusticum æreum cum æreo malleo, quo ille undas verberans, ita obnubilavit aera ut diem cœlumque subtexeret (100). Retracto pede, pax fuit : tentatum idem a pluribus, idemque expertum. Itaque C, desperato transitu, aliquantulum ibi constitimus ; et quamdiu potuimus, solo saltem visu libavimus aurum. Mox, per vestigia filii regressi, pateram argenteam reperimus ; qua in frusta desecta, et minutatim partita, pruritum aviditatis 281 nostræ tantummodo irrantes, non etiam fami fecimus satis Postero die, collato consilio, magistrum quendam illius temporis adivimus (1), qui dicebatur nomen Domini ineffabile scire : interrogatus scientiam non inficiatur, adjiciens quod tanta esset ejus nominis virtus, ut nulla ei magia, nulla mathesis, obsistere posset. Ita multo pretio redemptus, jejunus et confessus (2), nos eodem modo paratos duxit ad fontem. De quo hausta aqua in fiala argentea, tacens D digitis literas figurabat, donec oculis intelleximus quod ore effari nequiremus. Tunc fiducialiter ad montem accessimus ; sed exitum ulteriorem a dæmonibus, credo, obstipatum offendimus, invidentibus scilicet nomini Domini, quod eorum commenta refellere. Venit mane ad me nigromanticus Judæus, quem audita gestorum fama exciverat ; percunctatusque rem, ubi socordiam nostram accepit, multo cachinno bilem succutiens. « Quin tu, » inquit, « videas, licebit, quantum potentia meæ artis valeat. » Et incunctanter montem introiens, non multo post egressus est, multa quæ ultra fluvium notaveram ad indicium transitus sui afferens, pulverem sane locupletissimum, quo quicquid contigeretur in aurum flavescebat ; non quod ait pro vero esset, sed quia ita videretur quoad aqua dilueretur : nihil enim quod per nigromantiam fit potest in aqua aspectum intuentium fallere. Confirmat veritatem sermonis mei, res quæ tempore eodem acciderat. »

282 DE ANICULIS QUÆ JUVENEM ASINUM VIDERI FECERUNT.

§ 171. « Erant in strata publica, qua Romam itur, duæ aniculæ, quibus nihil bibacius (3), nihil impudicius (4), uno commorantes tugurio, uno imbutæ maleficio. Hæ hospitem, si quando solus superveniebat, vel equum, vel suem, vel quodlibet aliud videri faciebant ; et mercatoribus venum proponebant, nummos inde acceptos ingurgitantes (5). Et forte quadam nocte quendam ephœbum, qui motibus histrionicis victum exigeret, excipientes hospitio, asinum videri fecerunt ; magnum suis commodis emolumentum habentes asinum qui transeuntium detineret oculos miraculo gestuum, quocunque enim modo præcepisset anus, movebatur asinus. Nec enim (6) amiserat intelligentiam, et si (7) amiserat loquelam. Multum itaque quæstum conflaverant vetulæ, undique confluente multitudine vulgi ad spectandos ludos asini. Rumor vicinum divitem advocavit ut quadrupedem non pauculis nummis in usus suos transferret ; admonitus ut, si perpetuum vellet habere histrionem, arceret eum aqua (8). Custos ergo appositus mandatum severe exequebatur. Præteriit plurimum tempus : asinus, quando temulentia dominum in gaudium excitasset, convivas jocis suis lætificabat. Sed, sicut rerum omnium fastidium est, dissolutius post hæc haberi cœpit ; quapropter incautiorem (9) nactus custodiam, 283 abrupto loro effugiens, in proximum lacum se projecit, et diutius in aqua volutatus, figuram sibi humanam restituit. Custos ab obviis sciscitatus, illumque vestigiis insecutus, interrogat an vidisset asinum : refert ille se asinum fuisse, modo hominem, omnemque casum exponit. Miratus famulus ad dominum detulit ; dominus ad apostolicum Leonem, dico nostro seculo sanctissimum ; convictæ anus idem fatentur. Dubitantem papam confirmat Petrus Damianus, literaturæ pe-

(98) *Dulcibus illisa lapsibus*. c. d. e. l., *dulcibus illis aliapsibus*, s. a.

(99) *Hæc*. a. s. c. d. e 2. l.; omitt. in e.

(100) *Subtexeret*. c. d. e., *subtexerit*, a. e 2., *subtexerat*, s.

(1) *Adivimus*. c. e. l., *audivimus*, a. s. d.

(2) *Confessus*. a. s. c. d. e., *confusus*, l.

(3) *Bibacius*. s. c. d. e. l., *libatius*, a.

(4) *Impudicius*. d., *pudicitius*, e ; *pudicius*, c 1. *impudicitius*, c 2., *putidius*, a. s. l.

(5) *Ingurgitantes*. c. d. e., *abligurientes*, a. s. l.

(6) *Enim*. c. d. e. omitt. in a. s.

(7) *Etsi*. a. s. c. e. l., *etiamsi* d.

(8) *Aqua*. Glossa in l., *ab scilicet*.

(9) *Incautiorem*. Glossa in l., *i. e. minus cautam*.

ritus, non mirum si hæc fieri possint; productoque exemplo de (10) Simone Mago, qui Faustinianum in Simonis figura videri, et a filiis horreri fecit, instructiorem de cætero in talibus reddidit. »

DE CAPITE STATUÆ LOQUENTIS.

§ 172. Hæc Aquitannici verba ideo inserui, ne cui mirum videatur quod de Gerberto fama dispersit; fudisse sibi statuæ caput, certa inspectione siderum, cum videlicet omnes planetæ exordia cursus sui meditarentur, quod non nisi interrogatum loqueretur, sed verum vel affirmative vel negative pronunciaret. Verbi gratia, diceret (11) Gerbertus, « Ero apostolicus? » responderet statua, « Etiam. — Moriar antequam cantem missam in Jerusalem? — Non. » Quo illum ambiguo deceptum ferunt, ut nihil excogitaret pœnitentiæ qui animo blandiretur suo de longo tempore vitæ; quando enim Ierosolymam ire deliberaret ut mortem stimularet? Nec providit **284** quod est Romæ ecclesia Jerusalem dicta, id est, Visio pacis, quia quicunque illuc confugerit, cujuscunque criminis obnoxius, subsidium invenit. Hanc in ipsius urbis rudimentis Asylum accepimus dictam, quod ibi Romulus, ut augeret civium numerum, statuisset omnium reorum refugium. Ibi cantat missam papa tribus Dominicis quibus prætitulatur *Statio ad* (12) *Jerusalem*. Quocirca, cum uno illorum (13) dierum Gerbertus ad missam se pararet, invaletudinis ictus ingemuit, eademque crescente decubuit; consulta statua, deceptionem et mortem suam cognovit. Advocatis igitur cardinalibus, diu facinora sua deploravit: quibus inopinato stupore percussis (14), nec aliquid referre valentibus, ille insaniens, et præ dolore ratione hebetata, minutatim se dilaniari et membratim foras projici jussit; « Habeat, inquiens membrorum officium qui eorum quæsivit hominium; namque animus meus nunquam illud adamavit (15) sacramentum, imo sacrilegium. »

§ 173. Et quia diverticulum feci, puto non in honestum si dicam quod in Saxonia tempore regis istius accidit, et non adeo notum, anno Dominicæ incarnationis millesimo duodecimo. Melius est interim spatiari in talibus, quam immorari in ejus rebus, et ignavis et tristibus. Quod profecto erit jocundius si ab antiquitate scriptum illius, qui passus est, apposuero; simul et propius vero videbitur quam si meis texuissem literis. Præterea non indecens æstimo (16) si multicolori stylo varietur oratio.

285 DE VIRIS ET FOEMINIS CHOREAS DUCENTIBUS.

§ 174. « Ego Otbertus (17) peccator, et, si vellem celare quod in me factum est divinum judicium, membrorum meorum tremor proderet; quod quemadmodum factum sit referam, ut omnibus innotescat quanta sit pœna inobedientiæ. Eramus, ad vigilias Natalis Domini, in villa quadam Saxoniæ ubi erat ecclesia Magni martyris: presbyter, nomine Robertus, missam primam inchoaverat. Ego in cœmiterio cum sodalibus octodecim, viris quindecim, fœminis tribus, choreas ducens, et cantilenas seculares perstrepens, ita sacerdotem impediebam ut ipsa verba nostra intra sacrosancta missarum solemnia resonarent. Quocirca, mandato nobis ut taceremus et neglecto, imprecatus est, dicens: « Placeat Deo et sancto Magno ut ita cantantes permaneatis usque ad annum! » Verba pondus habuerunt. Filius presbyteri Joannis sororem suam nobiscum cantantem per brachium arripuit, statimque illud a corpore avulsit, sed gutta sanguinis non exiit. Ipsa quoque toto anno nobiscum permansit choros ducens, et cantans: pluvia non cecidit super nos; frigus, non (18) calor, nec fames, nec sitis, nec lassitudo nos affecit; indumenta nec calcamenta nostra attrivimus; sed quasi vecordes cantitabamus. Primum ad genua, mox ad femora, terræ dimersi sumus. Fabrica tecti aliquando nutu Dei super nos erigebatur, ut pluvias arceret. Tandem, evoluto anno, Herbertus, civitatis Coloniensis episcopus, a nodo quo manus nostræ ligabantur nos absolvit, et ante altare sancti Magni reconciliavit. Filia presbyteri cum **286** aliis duobus continuo efflavit, cæteri continuis tribus diebus et noctibus dormivimus; aliqui postea obierunt et miraculis coruscant, cæteri pœnam suam tremore membrorum produnt. » Datæ sunt nobis hæ litteræ a domino Peregrino, beati (19) Herberti successore, anno Dominicæ incarnationis millesimo tertio decimo.

DE EPISCOPO TURPISSIMO ET RELIGIOSO ET MONACHA INCESTA.

§ 175. In hac urbe (quæ, olim Agrippina ab Agrippa genero Augusti dicta, postea a Trajano imperatore Colonia denominata est, quod (20) in imperium allectus, colonias civium Romanorum eo deduxerit); — in hac, inquam, civitate fuit episcopus quidam, præclarus religione quamvis turpis corpore, cujus unum miraculum, quod moriens prædixit, referam; si prius dixero, quam insolitus casus eum in tanto culmine fastigaverit. Imperator terræ illius, Dominica illa quæ vocatur Quinquage-

(10) *Simone Mago*. In fabuloso S. Petri Itinerario, quod falso Clementi Romano attribuitur, exhibetur Simon Magus Faustinianum proprii sui ipsius oris lineamentis, adhibito quodam rubro medicinali unguento, induens, non sine ingenti filiorum ejus terrore qui genitorem pro Simone falso sumentes fugam ceperunt donec a S. Petro revocarentur. (SHARPE, 208.)

(11) *Diceret*. c. e. l., *cum diceret*, a. s. d.

(12) *Ad*. a. s. d. l., omitt. in c. e.

(13) *Illorum*. c. d. e., *eorum*. a. s. l.

(14) *Percussis* s. e., *perculsis*, a. c. d. l.

(15) *Sacramentum*. Glosa in l., *præstitum scilicet diabolo*.

(16) *Æstimo*. c. d. e. l. m., *opinor*, a. s.

(17) *Otbertus*. a. c. d. e. l., *Ethelbertus*, s.

(18) *Non*. c. d. e., *nec*, a. s. l.

(19) *Beati*. c. d. e., omitt. in a. s. l.

(20) *Quod*. c; *quod ibi*, a. s. c. d. l.

sima, venatum pergens, solus ad oram sylvæ devenit, omnibus comitibus dispersis, juxta quam habebat ecclesiam ille presbyter agrestis, deformis sane, et pene portentum naturæ. Imperator, militem se mentitus, suppliciter missam rogat; ille confestim parat: alter interea volvebat animo quare Deus, a quo formosa cuncta procedunt, tam deformem hominem sacramenta sua conficere sineret. Mox cum ad versum tractus ventum esset, « Scitote quoniam Dominus ipse est Deus, » sacerdos, socordiam pueri familiaris increpitans, respexit, et concitatiori voce, quasi cogitanti imperatori responderet, dixit: « Ipse fecit nos, et non ipsi nos. » Quo dicto **287** repercussus (21) imperator, propheticum virum æstimans, invitum et renitentem sublimavit in archiepiscopum (22): quod tamen semel susceptum dignis moribus honestavit; pene agentes blande appellare, improbos excommunicationis stigmate inurere, sine personarum (23) acceptione. Multa illius acta constanter accolæ prædicant, quorum unum pro suscepti operis brevitate lector percurret. In monasterio sanctimonialium urbis illius erat virgo quædam, quæ illic magis parentum officio, quam bonæ vitæ studio, adoleverat: hæc et speciei lenocinio, et dulci ad omnes colloquio (24), amatores invitabat; sed cum cæteri vel timore Dei, vel pro infamia seculi, cupiditates suas cohiberent, unus, quem opum congeries et alta progenies in proterviam accenderant, abrupit quod legis, quod justitiæ, puellæ virginal (25) expugnare ausus, abductamque domum loco justæ conjugis habuit. Transiit multum tempus in abbatissæ precibus, in propinquorum admonitionibus, ne tam fœdo facinori assuesceret: ille surdis auribus admonentes transiens, velut pelagi rupes immota resistit. Ac tum forte antistes aberat, curiæ curis implicitus; regresso res nunciatur: mandat ille continuo ut ovis ovili restituatur; ita, multis verbis ultro citroque habitis, mulier monasterio redditur; sed non multo post, abscessu pontificis aucupato, abripitur. Tunc in delinquentem excommunicatio promulgatur, ita ut nullus civium cum eo colloqui, nullus convivari auderet: quam ille injuriam parvi pensans, **288** in prædia juri sui longe abiit, non ut præceptum foveret, sed ut arbitrium fugeret; ubi cum excommunicata sua vitam transigens, homo factiosus et potens. Sed cum Deus episcopum ad superos evocaret, et gravi dolore membra depastus in lecto decumberet, convenerunt undique compatriotæ ut extremæ benedictioni beati viri communicarent; solus ille venire non præsumens, subornavit aliquos qui pro se loquerentur. Ejus nomen auditum primo pontifex gemitu excepit, inde subjecit verba; verba ipsa dicturus sum. « Si miser ille maledictam mulierem (26) deseruerit, sit absolutus; si perstiterit, posteriori anno hac eadem die et hora qua ego decedam, sit ante Deum reddere rationem paratus: videbitis autem me quando signum ad sextam insonuerit efflare. » Nec fides verbis defuit, nam et iste hora qua prædixerat defunctus; et ille, anno evoluto, eadem die et hora cum amica fulmine ictus exanimatus est.

QUOMODO SWANUS INVITATUR UT ANGLIAM VENIAT.

§ 176. At vero rex (27) Ethelredus, martyrizato, (28) ut prædiximus, sancto Elfego, dedit episcopatum cuidam (29) episcopo Livingo. Resederat autem in Anglia Turkillus Danus, qui fuerat incentor ut lapideretur archiepiscopus; habebatque Orientales Anglos suæ voluntati parentes. Nam cæteri, dato ab Anglis octo millium librarum tributo, per urbes et agros, quo quisque commodius **289** poterat, dilapsi; quindecim eorum naves, cum hominibus, regis fidem secutæ. Turkillus interea regem patriæ suæ Suanum nunciis accersit ut Angliam veniat; præclaram esse patriam et opimam, sed regem stertere: illum, Veneri vinoque studentem, nihil minus quam bellum cogitare; quapropter odiosum suis, ridiculum alienis: duces invidos; provinciales infirmos, primo stridore lituorum prælio cessuros.

§ 177. Erat (30) Suanus in sanguinem pronus, nec ei magno hortamento opus fuit: navibus itaque paratis, transitum maturavit; Sandwic vocatur portus ubi appulit ultionem præcipue Gunhildis sororis intendens animo. Hæc, non illepidæ formæ virago, Angliam cum Pallingo marito potenti comite venerat; et accepta Christianitate, obsidem se Danicæ pacis fecerat. Eam cum cæteris Danis infaustus furor Edrici decapitari jusserat, pronunciantem quod sui sanguinis effusio magno toti Angliæ foret dispendio. Et illa quidem mortem præsenti tulit animo, quia nec moritura expalluit, nec mortua, consumpto etiam sanguine, vultum amisit; occiso prius ante ora marito, et filio, commodæ indolis puero, quatuor lanceis forato. Tunc ergo

(21) *Repercussus.* e. *reperculsus*, a. c. d. l; *percussus*, s.

(22) *Archiepiscopium.* l., *archiepiscopum*, a. e., *archiepiscopatum*, d., *episcopum*, c.; *archiepiscopum Coloniæ*, s.

(23) *Personarum.* s. c. d. e., *personæ*, a. l.

(24) *Colloquio.* s. c. d. e., *alloquio*, a. l.

(25) *Virginal.* e. l., *virginalem aulam*, d. *virginale*, s.

(26) *Mulierem.* a. d. e. l., *mulierem illam*, c. s.

(27) *Rex.* a. s. d. e 2. l.; omitt. in c. e.

(28) *Ut prædiximus.* Vide § 165.

(29) *Episcopus Livingo.* Lyfingus, nomine prius Æthelstanus, a Fontanensi Ecclesia ad Cantuariensem anno 1013 transiit. Obiit die 12ª Junii 1020.

(30) *Suanus.* Danorum strages die festo S. Brictii, a. D. 1002. Gunilhdæquæ, Sweyni sorori cædes diu in eorum mente præsens remansit tanquam odii in Saxonum nomen vividus fomes. Aggressit in Angliam anno sequenti a Danico rege peracta vi: haberi potest ut ampla tantæ injuriæ vindicta ne Sweynus Anglicum littus usquedum vita functus esse infestare desiit. Danorum ad portum Sandwich appulsus effectus est mense Julio 1013.

Suanus, per Orientales Anglos profectus in Northanhimbros, ditioni eos suæ sine pugna subdidit ; non quod in illorum mentibus genuinus ille calor, et dominorum impatiens, refriguerit, sed quod princeps eorum **290** (31) Uhtredus primus exemplum defectionis dederit. Illis sub jugum missis, cæteri quoque omnes populi qui Angliam ab aquilone inhabitant vectigal et obsides dederunt. Mox ad australes regiones veniens. Oxenefordenses et Wintonienses leges suas adorare coegit ; soli (32) Londonienses, regem legitimum intra mœnia tutantes, portas occluserunt. Dani contra ferocius assistentes, spe gloriæ virtutem alebant : oppidani in mortem pro libertate ruebant, nullam sibi veniam futuram arbitrantes si regem desererent, quibus ipse vitam suam commiserat. Ita cum utrinque acriter certaretur, justior causa victoriam habuit ; civibus magna ope conantibus, dum unusquisque sudores suos principi ostentare, et pro eo pulchrum putaret emori. Hostium pars prostrata, pars in flumine Tamensi necata, quod præcipiti furore pontem non exspectavissent. Lacero agmine petit Suanus Bathoniam ; ibi Ethelmerus, occidentalis regionis comes, cum suis omnibus manus ei dedit. Nec adhuc flecterentur Londonienses, tota jam Anglia in clientelam illius inclinata, nisi Ethelredus præsentia eos destitueret sua ; quippe homo inertiæ deditus, et formidine meritorum nullum sibi fidelem metiens (33), bellique et obsidionis necessitatem subterfugiens, illos fuga sua reliquit in medio ; quocirca, rebus extremis medentes, compatriotarum exemplo se dedidere. Laudandi prorsus viri, et quos Mars ipse collata non sperneret hasta si ducem habuissent ; cujus dum vel sola umbra protegerentur, totius pugnæ aleam, ipsam etiam obsidionem, **291** non paucis mensibus luserant. Ille interea, naturalis desidiæ conscientiam excitans, ab urbe profugit ; cumque clandestinis itineribus Hamtunam venisset, inde Wehtam enavigavit. Ibi abbates et episcopos, qui nec in tali necessitate dominum suum deserendum putarent, in hanc convenit sententiam. Viderent quam in angusto res essent suæ et suorum : se perfidia ducum avito extorrem solio, et opis egentem alienæ, in cujus manu aliorum solebat salus pendere ; quondam monarcham et potentem, modo miserum et exulem. Dolendam sibi hanc commutationem, quia facilius toleres opes non habuisse, quam habitas amisisse ; pudendam

A Anglis eo magis, quod deserti ducis exemplum processurum sit in orbem terrarum. Illos amore sui sine sumptibus voluntariam subeuntes fugam, domos et facultates suas prædonibus exposuisse, in arcto esse victum omnibus, vestitum deesse pluribus : probare se quidem fidem illorum, sed non reperire salutem ; adeo jam subjugata terra, observari littora ut nusquam sine periculo sit exitus, Quapropter consulerent in medium quid censerent faciendum. Si maneant, cavendum plus a civibus quam ab hostibus. Forsan enin crucibus suis novi domini gratiam mercarentur ; et certe occidi ab hoste titulatur (34) fortunæ, prodi a cive addicitur ignaviæ. Si ad exteras gentes fugiant, gloriæ fore
B dispendium ; si ad notas, metuendum ne cum fortuna colorent (35) animum. Plerosque enim probos et illustres viros hac occasione cæsos : experiendam tamen sortem, et tentandum pectus Ricardi Normannorum ducis ; qui si sororem et nepotes non ingrato animo susceperit, **292** se quoque non aspernanter protecturum. « Vadabitur enim, inquit, mihi meam salutem conjugi et liberis impensus favor. Quod si ille adversum pedem contulerit, non deerit mihi animus, plane non deerit, quin malim hic gloriose occumbere quam illic ignominiose vivere. Quocirca hoc interim mense Augusto, dum clementior aura componit pelagus, Emma ad fratrem naviget, communia pignora apud eum depositura ; sint comites eorum (36) episcopus de Du-
C nelmo et abbas de Burgo. Ego hic usque ad Natale Domini manebo ; si bona nunciaverint, subsequuturus continuo. »

§ 178. Soluto conventu paretur ab omnibus : navigant illi Normanniam, ipse serenæ famæ avidus interim residet. Mox a transmarinis nunciatum partibus, Ricardum suscepisse sororem magna alacritate ; regem quoque invitare, ut suos dignetur lares. Ita (37) Ethelredus, mense Januario Normanniam veniens, miserias suas sedulitate hospitis consolatus est. Erat ille (38) Ricardus filius Ricardi primi, qui felicitate et probitate sua patrem æquarit : certe in Dei rebus major. Cœnobium Fiscannense, quod pater inchoaverat, ad summam manum evexit. Orationibus et frugalitati adeo intentus, ut nullum monachum, nullum heremitam de-
D siderares. Humilitate cernuus, ut lacescentium cervicositates patientia **293** sibi substerneret. Denique fertur quod noctibus, custodias famulorum fallens,

(31) *Uhtredus primus exemplum defectionis dederit.* Uhtredus et Nerthanimbri Sweno se subjecere an. 1013.

(32) *Londonienses... occluserunt.* Swenum a Londonio repulserunt Æthelredus et Turcytellus an. 1013.

(33) *Metiens.* c. d. e. l. ; *metuens*, a.

(34) *Titulatur.* c. d. e. *titulantur*, a. s.

(35) *Colorent.* e. l., *colerent*, a. s. d. *tollerent* c.

(36) *Episcopus de Dunelmo*, etc. Juxta Florentium Wigorniensem, Ælphunus, episcopus Londinensis et Ælfsinus, Petriburgensis abbas, Emmam duosque ejus filios, Edwardum et Ælfridum, in Normanniam comitati sunt. Vide etiam Saxon. Chron. a. D. 1013.

(37) *Ethelredus, mense Januario Normanniam veniens.* Die 1 Jan. a. D. 1014.

(38) *Ricardus filius Ricardi primi.* Richardus II, cognomento Bonus, patri an. 996 successit. Juxta plurimos auctores, obiit illa die 23a Aug. 1027 ; at Willelmus Gemeticencis ejus mortem an. 1026, non secus ac quidam vetustior auctor, ascribit (*Acta SS. Bened.* sæc. XI, p. 570.

incomitatus ad matutinas monachorum venire solitus fuerit, genuflexibus (39) usque ad lucem incumbens. Id præsertim apud Fiscannium exercens, quadam nocte maturius se agebat; cumque invenisset ostium obseratum, excusso violentius pessulo, soporem sacristæ turbavit. Ille miratus in tali noctis horrore pulsantis strepitum, surrexit, ut videret tam audacis facti conscium; reperiensque ut videbatur rusticum, plebeio tectum amictu, non potuit animo suo imperare ut manibus temperaret. sed, vehementi felle commotus, crinem invadit, multos illustri viro colaphos infringens: durat ille incredibili patientia, nec mutire dignatus. Postero die in capitulo querelam deponit; iraque simulata, monachum ad vicum Argentias sibi præcepit occurrere, minitans se ulturum in ejus pervicacia, quod tota loqueretur Gallia. Die dicta monacho astante, et præ metu pene exanimato, rem proceribus exponit, atrocitatem facti per amplificationem exaggerans; conantem reum respondere callidis objectionibus aliquandiu suspendit. Postremo, ut jocundior esset miserationis materia, ab optimatibus judicatum clementer absolvit, totumque vicum illum, qui optimi vini ferax esse dicitur, cum appenditiis suis, officio ejus (40) addixit; pronuncians monachum esse optimum, qui, bene custodiens munus injunctum, (41) nec percitus ira laxaverit silentium. (42) Post viginti octo annos ducatus mortis viam ingrediens, **294** jubet suum corpus (43) sepeliri ad ecclesiæ ostium, ubi et pedibus calcantium, et stillicidiis ex alto rotantibus, esset obnoxium; sed nostro tempore Willelmus, illius loci abbas tertius, rem deformem esse permensus, longam sustulit invidiam, et inde levatum ante majus altare locavit. (44) Habuit fratrem Robertum, quem archiepiscopum fecit Rotomagi; in hoc sane non parva macula gloriam aspergens: nam ille immaniter honore abusus, (45) multa primo facinora, multa flagitia commisit; sed postea in senium vergens, eleemosynis largissimis haud dubie quædam delevit.

A (46) Post Ricardum filius, ejusdem nominis, principatum sortitus, vixit anno vix uno. (47) Opinio certe incerta vagatur quod conniventia (48) fratris Roberti, quem Ricardus secundus ex Juditha, filia comitis Britonum Conani, susceperat, vim juveni venefica consciverit. Cujus rei gemens conscientiam, Jerosolymam post septem annos comitatus abierit; magnæ laudis causam tunc temporis adorsus, ud iter motibus suspectum barbaricis, ritibus **295** diversum Saracenis (49), cum paucis invaderet. Pertendit tamen, nec abstitit, totam viam salubriter emensus; multoque auro introitum mercatus, illud Christianorum decus, sepulchrum dico Dominicum, nudipes et lachrymas veneratus B est. Hoc labore apud Deum (ut credimus) fœderata gratia, domumque revertens, (50) apud Niceam urbem Bithiniæ dies implevit, veneno ut fertur (51) interceptus: auctore ministro Radulfo, cognomento Mowino, qui scelus illud spe ducatus animo suo extorserit; sed Normanniam regressus, re cognita ab omnibus quasi monstrum exsufflatus, in exilium perpetuum discessit. (52) Successit Roberto filius Willelmus puerulus, de quo in consequentibus dicturus, nunc quod instat repetam.

§ 179. Suanus interea, modo quo diximus, invasam Angliam rapinis et cædibus urgebat; provincialium substantiæ prius abrasæ, mox proscriptiones factæ. Hæsitabatur totis urbibus quid fieret: si pararetur rebellio, assertorem non haberent; si eli- C geretur subjectio, placido rectore carerent. Ita privatæ et publicæ opes ad naves eum obsidibus deportabantur, quod non esset ille dominus legitimus, sed tyrannus atrocissimus. Sed non diu propitia Divinitas in tanta miseria sivit fluctuare Angliam, siquidem pervasor continuo ad Purificationem sanctæ Mariæ, ambiguum qua morte, (53) vitam effudit. Dicitur quod terram sancti Edmundi (54) depopulanti martyr idem **296** per visum apparuerit, leniterque de miseria conventum suorum, insolentiusque respondentem, in capite perculerit; quo

(39) *Genuflexibus*. c. d. e. m. *genuflexionibus*, a. s. l,

(40) *Ejus*. a. c. d. e. l. *ejusdem sacristæ*, s.

(41) *Nec percitus*. Quæ hic de Richardo II, Normanniæ duce, narrantur, velut singulare hujus ævi morum specimen allata sunt. (*Prol. Rec. des Histoires de la France*, tome X.)

(42) *Post viginti octo annos ducatus*. Richardus II, Vide hujus paragraphi not. 38.

(43) *Sepeleri ad ecclesiæ ostium*. Ecclesiæ Fiscamnensis (*Fécamp*). Confer Dudonem. S. Quintini, ubi Richardi II mortem refert.

(44) *Habuit... Rotomagi*. a. s. d. e. l. omittuntur in c. — Robertus filius erat Richardi I. Normanniæ ducis, ex ejus secunda uxore Gonnor, quæ prius illi concubina fuerat. Ebroicensis comes a patre factus anno 989, ab eodem Rothomagensis archiepiscopus eodem anno creatus est. Ante Pascha obiit, an. 1036. Quidam auctores ejus mortem an. 1037 ascribunt. (*Gall. Christ.*, tom. XI.)

(45) *Multa primo facinora*. a. s. d. e. l. omitt. in. c.

(46) *Post Ricardum*, etc. Juxta Mabillonem, Richardus III obiit die 6ª Aug., primo sui regni anno; sed Ordericus Vitalis in secundo regni sui anno decessisse asserit. Nonnulli scriptores ejus obitum diei 3 Febr. 1028 affigunt.

(47) *Opinio*, etc. Vide Willelmun Gemeticensem, D lib. VI. c. 2, et breve Chronicon S. Martini Turonensis (Apud Chesnium, tom. III. *Script. Franc.* p. 360).

(48) *Fratris Roberti*. Robertus Eximensis (*Hiemes*) comes, fratri successit in Normanniæ ducatu, sicut et etiam Robertus I, cognomento Magnificus et Diabolus.

(49) *Saracenis*. e., unus ms., legit *Saracenicis*.

(50) *Apud Niceam... dies implevit*. Julii 2, a. D. 1035. Willelmus Gemet., lib. VI, c. 13.

(51) *Fertur*. a. ci d. e. l., *dicitur*. s.

(52) *Successit Roberto filius Willelmus puerulus* Willelmus Nothus (*Le Bâtard*) postea rex Angliæ. Non amplius quam octo annis natus quando pater ejus e vivis sublatus est.

(53) *Vitam effudit*. Sweyn obiit die 3 Febr. an. 1014.

(54) *Edmundi*. a. c. d. e. l. *Edmudi regis et martyris*, s. Confer Hermannum, *De miraculis S. Edmundi*.

dolore tactum, in proximo, ut prædictum est, A obiisse. Dani Cnutonem filium Swani in regem eligunt. Angli contra, naturalem dominum cariorem sibi pronunciantes, si regalius se quam consueverat ageret, e Normannia Edelredum accersunt. Ille primo mittit Edwardum filium, qui fidem principum, favorem vulgi, præsens specularetur; qui, ubi omnium vota in bonam partem vidit convenientia, securus pro patre revertitur. Ita (55) rex regressus, et lætis plausibus Anglorum delenitus, ut (56) familiarem desidiam excussisse videretur, maturavit contra Cnutonem exercitum colligere, qui tunc temporis in Lindesia, ubi eum genitor cum ratibus et obsidibus dimiserat, tirones et equos exigebat, ut pariter coactis viribus in imparatos se B effunderet, graviter, ut ipse dictitavit, in desertores ulturus; sed dolo, qualem ipse machinabatur, præventus, terga ostendit: tunc ægre salvatus, et in altum cum reliquiis provectus, ab oriente usque in austrum mari Britanniæ circuito, ad Sandwic appulit. Ibi humano et divino jure contempto, obsides quos habebat, magnæ nobilitatis et elegantiæ pueros, naribus et auribus truncos (57), quosdam etiam eviravit: sic in insontes grassatus, et magnum quid egisse gloriatus, (58) patriam petiit.
297 Eodem anno (59) fluctus marinus, quem Græci Euripum, nos Ledonem vocamus, (60) mirum in modum excrevit, quantum nulla hominum memoria potest attingere; ita ut villas ultra multa milliaria submergeret, et habitatores interceptos necaret. C (61) Sequenti magnum concilium congregatum est (62) apud Oxenefordum Danorum et Anglorum; ubi rex nobilissimus Danorum, (63) Sigeferdum et Morcardum, interfici jussit, delatione proditoris Edrici perfidiæ apud se insimulatos. Is illos, favorabilibus assentationibus deceptos, in triclinium pellexit, largiterque potatos (64) satellitibus ad hoc præparatis anima exuit: causa cædis ferebatur quod in bona eorum inhiaverat. Clientum eorum, dominorum necem vindicare conantes, armis repulsi, et in turrim ecclesiæ sanctæ Frideswidæ (65) coacti; unde dum ejici nequirent, incendio, conflagrati. Sed mox regis pœnitentia eliminata spurcitia, sacrarium reparatum; legi ego scriptum, **298** quod in archivo ejusdem ecclesiæ continetur index facti. Uxor Sigeferdi Malmesbiriam in captionem est adducta, spectabilis nobilitatis (66) fœmina; quapropter Edmundus regis filius, dissimulata intentione, in partes illas iter arripiens, visam concupivit, concupitæ communionem habuit: sane patris eludens conscientiam, qui domesticis ut alienis esset ridiculo. Erat iste Edmundus non ex Emma natus, sed (67) ex quadam alia, quam fama obscura recondit. Præter illud (68) integer in cæteris, prædicandæ indolis juvenis, magni roboris et animo et corpore, et propter hoc ab Anglis Ireneside, id est, Ferreum latus, nuncupatus; qui patris ignaviam, matris ignobilitatem virtute sua probe premeret si Parcæ parcere nossent. Nec mora, nuptæ consilio comitatum Sigeferdi, qui apud Northanhimbros amplissimus erat, a patre petitum nec impetratum, suapte industria vendicavit; hominibus ejustem provinciæ in obsequium ejus facile cedentibus.

§ 180. (69) Eadem æstate, Cnuto, compositis rebus in Danamarchia, fœderata cum finitimis regibus amicitia, venit Angliam, eo animo ut aut vincendum (70) aut moriendum sibi proponeret. Itaque a Sandwic Cantiam, inde in West-Saxoniam progrediens, omnia cædibus incendiisque fœdabat; rege apud Cosbam morbo decumbente. Tentavit quidem Edmundus ocurrere; sed ab Edrico præpeditus, copias interim tuto loco continuit. **299** At Edricus non ultra dissimulandum ratus, quin artes suas aperta fronte nudaret, ad Cnutonem cum quadraginta navibus defecit: omnis quoque (71) West-

(55) *Rex regressus*. E. Normannia regressus est Æthelredus a. D. 1014. Editores *Rec. des Histoires de la France* quorumdam chronographorum auctoritate nixi Sweyni obitum nec non et Æthelredi regressum in Angliam anno 1015 ascribunt.

(56) *Familiarem desidiam excussisse videretur*, Vide § 177, « quippe homo inertiæ deditus, » etc.

(57) *Truncos* c. d. e. l. *truncatos*, a. s. D

(58) *Patriam petiit*. Cnutus Daniam repetiit an. 1014. Vide Florent. Wigorn. et Sax. Chron.)

(59) *Fluctus marinus*, etc. *Euripus*, maris æstus esse in genere videtur; *ledo* vero minor æstus non vernus, ut hic Malmesburiensis indicat. *Malina*, vernus æstus est. Hoveden, ubi Lindisfarnæ etymologiam explicat hæc scribit: « Lindis dicitur flumen quod excurrit in mare, duorum pedum altitudinem habens quando *Ledo* fuerit, id est, minor æstus, et videri potest; quando vero *Malina* fuerit, id est, major æstus maris, tunc nequit Lindis videri. »

(60) *Miram in modum excrevit*. « Hoc anno (1014) in vigilio festi S. Michaelis (28ª Sept.) magnus venit maris æstus qui late in hanc regionem effusus, tam alte ascendit, quod numquam acciderat, ut plurimas civitates innumerabilemque hominum multitudinem submergeret. » (*Saxon. Chron.*) « Mare littus egreditur tertio Kal. Octobris, et in Anglia villas quamplurimas innumerabilemque populi multitudinem, submersit. » (FLOR. WIGORN.)

(61) *Sequenti*, a. c. e. l. *Sequenti anno*, d. m., *Sequenti autem anno*, s.

(62) *Apud Oxenefordum*. Magnum, *Gemet*., seu concilium Oxonii habitum est an. 1015.

(63) *Sigeferdum et Morcardum*. a. s. c. e. l., omitt. in d. m. — Filii erant Earngrim. (FLOR. WIGORN.)

(64) *Largiterque potatos*. a. s. c. d. e 2. l., omitt in e.

(65) *Frideswidæ*. a. c. d. e. l., *Frideswidæ Oxoniæ*. s.

(66) *Nobilitatis*. a. c. d. e. l., *nobilitatis et formæ*, s.

(67) *Ex quadam alia*. Asserit Florentius matrem Eadmundi, *Ironside*, seu *Ferreum Latus* cognominati, fuisse Algivam, Ægilberthi comitis filiam, Ailredus autem Rievallensis filium esse dicit Toreti, nobilis comitis.

(68) *Illud*. c. d. e., *istud*. a. s. l.

(69) *Eadem æstate Cnuto... venit Angliam*. Cnutus Angliam adiit mense Jan., a. D. 1016.

(70) *Aut vincendum*. a. c. d. e. l. omitt. in s.

(71) *Quoque*. a. s. d. e. l.; *quippe*, c.

Saxonia. datis obsidibus et armis, idem fecit. Mercii vero, sæpenumero (72) congregati, se ad resistendum offerebant ; veniret modo rex, et que progrediendum esset præciperet, duceret secum proceres Londoniæ, paratos esse sanguine suum patriæ impendere. Ille solitus salutem suam muris committere, non in hostem excurrere, Londoniæ degebat propter proditores, ut aiebat, nusquam procedens. Alter interea partibus suis urbes et vicos applicare, nullo tempore feriari, noctibus consultare, diebus pugnare. Edmundus, diu deliberato consilio in tanta rerum angustia, optimum factu arbitratus si urbes quæ defecerant pugnando reciperet, in eundem sensum Uhtredum, quendam Transhumbranum comitem, adduxit ; cæteras enim, quæ adhuc dubio favore pendebant, confirmandas putabant si de rebellantibus graves pœnas sumerent. Sed Cnuto, non minori præditus astutia, simili eos ingenio circumvenit ; nam commendatis West-Saxonibus, et Merciorum parte quam subjecerat, ducibus suis, ipse, in Northanhimbros profectus, depopulatione locorum Uhtredum ad sua defensanda redire coegit. Itaque, licet se dedisset, barbarica levitate jussus est jugulari. Comitatus ejus datus Iricio ; quem postea, æquas sibi partes vendicantem, Cnuto ab Anglia expulit. Ita subjectis omnibus, Edmundum, per semetra fugitantem, non prius persequi destitit quam Londoniam ad patrem pervenisse cognosceret. Tunc usque post Pascha quievit, ut cum omnibus **300** copiis urbem adoriretur. Sed prævenit conatum ejus mors Ethelredi ; nam (73) in initio Quadragesimæ, die sancti (74) Gregorii, animam, laboribus et miseriis natam, efflavit : jacet apud sanctum Paulum Londoniæ. Oppidani Edmundum in regem conclamant. Ipse, mox congregato exercitu, apud Pennam et (75) Gilingeham Danos fugavit diebus Rogationum. Post festum sancti Johannis, ad (76) Seorstanum eisdem congressus, æquis manibus discessit ; Anglis suis initium fugæ facientibus auctore Edrico, qui in parte adversariorum stans, et gladium in manu tenens, quem in pugna, quodam rustico impigre cæso, cruentarat : « Fugite, inquit, miseri, fugite ! ecce rex vester hoc ense occisus est ! » Fugissent continuo Angli nisi rex, cognita re, in editum quemdam collem procederet, ablata galea caput suum commilitonibus ostentans. Tunc, quantis poterat viribus hastile ferreum intorquens, in Edricum misit ; sed ab illo prævisum et vitatum, in militem prope stantem peccavit, adeo ut alterum quoque

A affligeret. Nox prælium diremit, aciebus quasi ex conniventia discedentibus, Anglis tamen victoriam pene sperantibus ; quo facto, West-Saxonum conversi animi dominum legitimum cognoverunt. Ipse Londoniam contendit ut bene meritos cives liberaret, quos pars hostium statim post discessum suum incluserat ; (77) fossa etiam urbem, **301** qua fluvio Tamensi non alluitur, foris totam cinxerat, multaque vulnera fecerat et acceperat. Itaque, audito regis adventu, fugam (78) per prona invadunt : subsecutus eos e vestigio, et transito vado quod Brentford dicitur, victoriosa strage delevit. Reliqua multitudo, quæ cum Cnutone remanserat, Edmundo aliquantulum feriato et partes suas componente, Londoniam iterum terra flumineque obsidet ; sed ab
B oppidanis magnanimiter pugnantibus repulsa, iram in collimitaneam Merciam effundit, vicos et villas rapinis, incendiis, cædibusque depopulans. Opima præda ad naves convecta quas in amne Medeguaia congregaverat : fluvius ille Rofensem urbem præterfluens, violentus et rapaci gurgite minax, mœnia pulchra lavat. Inde quoque rege pugnante fugata, præoccupatoque vado quod superius nominavi Brentford, insigni cæde profligata. Conantem ulterius tendere Edmundum, ut reliquias prædonum persequeretur ad internecionem, vafer ille et pessimus Edricus revocavit, ficto jamdudum animo in gratiam reversus ; consilio enim Cnutonis cum Edmundo erat, ut ejus meditationes renunciaret. Ultimus ille dies Danis profecto fuisset si perseverandum rex
C putasset ; sed præventus (ut dixi) susurro proditoris, qui hostes nihil ultra ausuros affirmaret, maturum sibi exitium et Angliæ toti paravit. Namque illi data via fugiendi, iterum in unum coaluere, Orientales Anglos bello infestantes : ipsum quoque regem, suppetias ferentem, apud Assandunam cedere coegerunt. Auspicium fugæ fuit ille ex consulto, quem totiens nominare pudet. Pauci qui gloriæ suæ non immemores, et alterutros excitantes, cuneum fecerant, ad unum **302** interempti. Ibi Cnuto regnum expugnavit, ibi omne decus Angliæ occubuit, ibi flos patriæ tetus emarcuit : inter quos Ulkillus Estanglorum comes, perpetuam jam famam meritus tempore Swani, quando, primus omnium piratas adorsus, spem dedit posse illos superari ; et (79)
D præcipui tunc viri, abbates et episcopi. Edmundus, inde pene solus pedem referens, Gloecestram venit, ut ibi recollectis viribus hostes recenti victoria otiosos, sicut putabat, aggrederetur. Nec Cnutoni

(72) *Sæpenumero.* a. c. d. e. l. *numero et spe*, s.

(73) *In initio Quadragesimæ.* Juxta Saxon. Chron. et Florent. Wigorn. Æthelredus obiit Londini, feria secunda, die 23ª Aprilis (die festo S. Georgii) a. D. 1016.

(74) *Gregorii.* Sic omnes mss. ; sed legendum *Georgii.*

(75) *Et.* c. e., *juxta*, a. s. d. l.

(76) *Seorstanum.* Qui lapis esse supponitur quo quatuor comitatus Oxonii, Glocestria, Wigorniæ et Warwick a se dividebantur.

(77) *Fossa*, etc. Fossa excavata fuisse videtur in meridionali fluminis ripa, navesque ad occidentale pontis latus deducta ad obsidendam civitatem. (Vide Sax. Chron.) Nulla nunc hujus fossa vestigia exstant quibus agnosci possit quo loco sita erat.

(78) *Eugam* a. c. d. e. l. omitt. in s.

(79) *Præcipui tunc viri.* Eadnothus, episcopus Dorcestriensis, Wulsigius abbas, comites Ælfricus, Godwinus et Æthelwardus inter cæsos quoque numerantur.

audacia defuit quin fugientem insequeretur. Ita, cum A infestis signis constitissent, Edmundus singularem pugnam petiit, ne duo homunculi propter ambitionem regnandi tot subjectorum sanguine culparentur, cum possent sine dispendio fidelium suorum fortunam experiri. Magnam utrilibet laudem futuram, qui suo potissimum periculo tantum regnum nancisceretur. Hæc cum Cnutoni renunciarentur, abnuit prorsus; pronuncians, animo se quidem excellere, sed contra tam ingentis molis hominem corpusculo diffidere : verum, quia ambo non indebite regnum efflagitent quod patres amborum tenuerint, convenire prudentiæ ut depositis animositatibus (80) Angliam partiantur. Susceptum est hoc dictum ab utroque exercitu, magnoque assensu firmatum, quod et æquitati conquadraret, et mortalium paci, B tot miseriis defatigatorum, placide consuleret. Ita Edmundus, unanimi clamore omnium superatus, concordiæ indulsit; fœdusque cum Cnutone percussit, sibi West-Saxoniam, illi **303** concedens Merciam. Nec multo post, (81) in festo sanctæ Andreæ, ambiguum quo casu extinctus, Glastoniæ juxta Edgarum avum suum sepultus est. Fama Edricum infamat, quod favore alterius mortem ei per ministros porrexerit. Cubicularios regis fuisse duos, quibus omnem vitam suam commiserat : quos pollicitationibus illectos, et primo immanitatem flagitii exhorrentes, brevi complices suos effecisse. Ejus consilio ferreum uncum, ad naturæ requisita sedenti, in locis posterioribus adegisse. (82) Frater ejus ex matre C Edwius, non aspernandæ probitatis adolescens, per proditorem Edricum, Anglia, jubente Cnutone, cessit : diu terris jactatus et alto, angore animi ut fit corpus infectus, dum furtivo reditu apud Anglos delitescit, defungitur, et apud Tavistokium tumulatur. (83) Filii ejus (84) Edwius et (85) Edwardus, missi ad regem Swevorum ut perimerentur, sed miseratione ejus conservati, Hunorum regem petierunt; ubi, dum benigne aliquo tempore habiti essent, major diem obiit, minor Agatham reginæ sororem in matrimonium accepit. (86) Fratres ex **304** Emma, Elfredus et Edwardus, toto tempore quo Cnuto vixit, in Normannia tutas fovere latebras. De illorum in patriam restitutione Ricardum avunculum nihil egisse comperimus, quin et sororem suam Emmam hosti et invasori nuptum collocavit; ignores majore illius (87) dedecore qui dederit, an fœminæ quæ consenserit ut thalamo illius caleret qui virum infestaverit, filios effugaverit. Porro Robertus, quem superius diximus (88) Jerosolymam ivisse, multotiens, congregatis navibus et impositis militibus, profectionem paravit, subinde jactitans se pronepotes suos coronaturum : et proculdubio fidem dictis explesset, nisi quia (ut a majoribus accepimus) semper ei ventus adversabatur contrarius, per occultum scilicet Dei judicium, in cujus voluntate sunt potestates regnorum omnium. Reliquiæ ratium, multo tempore dissolutarum, Rotomagi adhuc nostra ætate visebantur.

§ 181. Anno incarnationis Dominicæ millesimo decimo septimo Cnuto regnare cœpit, et viginti annis regnavit; injuste quidem regnum ingressus, sed magna civilitate et fortitudine vitam componens. Primis diebus regnum in quatuor partitus, sibi West-Saxones, Edrico Mercios, Turkillo Orientales Anglos, Iricio Northanhimbros : ac primo interfectores Edmundi, qui ultro spe ingentis præmii rem detulerant, apud se interim celatos, magna frequentia populi produxit in medium, palamque genus insidiarum professos supplicio afficit. Eodemque anno Edricus, quem digne infamare non possum, jussu regis, arte qua multos frequenter (89) circumvenerat ipse quoque **305** conventus, putidum spiritum transmisit ad inferos. Nam nescio qua simultate orta (90), dum asperius colloquerentur, ille fiducia meritorum (91) beneficia regi sua quasi amicabiliter improperans, ait, « Edmundum pro te primo deserui, post etiam ob fidelitatem tui (92) extinxi : » quo dicto, Cnutoni facies immutata iram rubore prodidit, et continuo prolata sententia, « Merito ergo, inquit, et tu moriere, cum sis læsæ majestatis reus in Deum et in me, qui dominum proprium et fratrem mihi fœderatum occideris. Sanguis tuus super caput tuum, quia os tuum locutum est contra te quod misisti manus in christum Domini. » Mox, ne tumultus fieret, in eodem cubiculo proditor fauces elisus, et per fenestram in Tamesim (93) præcipitatus, perfidiæ meritum ha-

(80) *Angliam partiantur.* Juxta Saxon. Chron. congressus Cnutum inter et Eadmundum Olanege, prope Deerhurst, fluminis Severnæ insulam habitus est. D

(81) *In festo S. Andreæ.* Veræ Eadmundi mortis circumstantiæ obscuritate involutæ latent; sed parum adesse videtur dubium quin per insidias interfectus fuerit an. 1017. Florentius Wigorniensis et Sax. Chron. mortem ejus diei 30ª Nov. 1016 ascribunt. Florentius tamen annum indictionis addit qui a. D. 1017 respondet.

(82) *Frater ejus*, etc. Eadwius, Eadmundi, Ironside frater, et Eadwius cognomento *Ceorla cyning* (Rusticorum rex) proscripti sunt a. D. 1017. Prior postea jubente Cnutone cæsus est. (*Sax. Chron.*; FLORENT. WIGORN.)

(83) *Filii ejus.* Eadmundi Ironside.

(84) *Edwius.* Hic probabiliter legendum foret *Eadmundus.* Eadmundus et Eadwardus, Eadmundi Ironside filii, ad regem Swevorum a Cnutone missi sunt. (FOR. WIGORN. a. 1017.)

(85) *Edwardus.* Edwardus uxorem duxit Agatham, ex eaque genuit Eadgarum Æthelingum, Christianam quæ religiosam vitam amplexa est, et Margaretam quæ Malcolmo, Scotiæ regi nupsit.

(86) *Fratres ex Emma.* « Erat iste Edmundus non ex Emma natus, » etc. Vide supra § 179.

(87) *Illius.* s. d. e., omitt. in a. c. l.

(88) *Diximus* § 178.

(89) *Frequenter.* a s. d. e. l., *ante frequenter*, c.

(90) *Orta.* a. s. d. e. l., omitt. in c.

(91) *Meritorum.* s. e. l., *Merciorum*, a. c. d.

(92) *Tui.* d. e. l., *tuam*, s. c., *tui eum*, a.

(93) *Tamesim.* a. d. e. l., *Tamesim fluvium.* s. c. — Eadricus occisus est, et in Tamesim præcipitatus a. D. 1017.

buit. Succedente tempore (94) Turkillus et Iricius, ab Anglia captatis occasionibus eliminati, natale solum petierunt; (95) quorum primus, qui incentor necis beati Elfegi fuerat, statim ut Danemarchiæ littus attigit a ducibus oppressus est. Ita cum omnis Anglia pareret uni, ille ingenti studio Anglos sibi conciliare, æquum illis jus cum Danis suis in consessu, in concilio, in prælio concedere : qua de re, (96) ut prædixi, uxorem superioris regis e Normannia accersiit, ut, dum consuetæ dominæ 306 deferrent obsequium, minus Danorum suspirarent imperium; simul eo facto Ricardi alliciens gratiam, ut parum de nepotibus cogitaret, qui alios ex Cnutone se suscepturum speraret. Monasteria per Angliam suis et patris excursionibus partim fœdata, partim eruta, reparavit; loca omnia in quibus pugnaverat, et (97) præcipue Assandunam, ecclesiis insignivit; ministros instituit, qui per succidua seculorum volumina Deo supplicarent pro animabus ibi occisorum. Ad consecrationem illius basilicæ et ipse affuit, et optimates Anglorum et Danorum donaria porrexerunt : nunc, ut fertur (98), modica est ecclesia presbytero parochiano delegata. (99) Supra corpus beatissimi Edmundi, quem antiquiores Dani interfecerant, basilicam animositate regia construxit, abbatem et monachos instituit, prædia multa et magna contulit : præstat hodieque donorum ejus amplitudo integra, quod locus ille infra se aspiciat omnia pene Angliæ cœnobia. (100) Corpus beati Elfegi, apud sanctum Paulum Londoniæ tumulatum, ipse suis manibus inde levavit, et ad propria remissum, dignis assentationibus veneratus est. Ita (1) omnia, quæ ipse et antecessores sui deliquerant, corrigere satagens, prioris injustitiæ nævum apud Deum for-

A tassis, 307 apud homines certe abstersit. Wintoniæ maxime munificentiæ suæ magnificentiam ostendit, ubi tanta intulit ut moles metallorum terreat advenarum animos (2), splendor gemmarum reverberet intuentium oculos; (3) Emmæ suggestu, quæ in talibus thesauros dilapidabat sanctitate prodiga, dum ille in exteris terris dura meditaretur prælia : nam nescia virtus ejus stare loco, nec contenta Danemarchia quam avito, et Anglia quam bellico jure obtinebat, martem (4) in Swevos transtulit. Sunt illi Danis contermini, pertinacioribus studiis iram Cnutonis emeriti : sed primo, exceptus insidiis, multos ex suis amisit; postremo, reparatis viribus, insistentes (5) in fugam vertit; reges gentis Ulf et B Eiglaf ad deditiones pacis adduxit : promptissimis in (6) ea pugna Anglis, hortante Godwino comite ut, pristinæ gloriæ memores, robur suum oculis novi domini assererent; illud fuisse fortunæ quod ab eo quondam victi fuissent, illud virtutis quod illos premerent qui eum vicissent. Incubuere igitur viribus Angli; et, victoriam consummantes, comitatum duci, sibi laudem pararunt. Rediens inde domum, totum regnum Noricorum subegit, (7) effugato rege Olavo; qui, posteriori anno, ut animos provincialium suorum tentaret, cum parva manu in regnum regressus, infidos sibi sensit cum suis cæsus.

308 § 182. (8) Cnuto, decimo quinto anno regni (9), Romam profectus est : ibi aliquantis diebus C commoratus, et eleemosynis per ecclesias (10) peccata redimens, navigio Angliam rediit; et mox Scotiam rebellantem, regemque Malcolmum, expeditione illuc ducta, parvo subegit negotio. Veruntamen non inoperosum videbitur si epistolam, quam, Roma digrediens, Anglis suis per (11) Livingum Tavisto-

(94) *Turkillus.* Thurcilus una cum uxore sua Eadgitha ab Anglia expulsus est jussu Cnutonis die 11ª Novembris a. D. 1021.

(95) *Quorum primus... oppressus est.* Osbernus in Historia Translationis corporis archiepiscopi Ælfheah ceu Elfegi, asserit Thurcilum, cum in Daniam aufugisset, a Danis ducibus, ne populum ad rebellandum sollicitaret, morti traditum fuisse.

(96) *Ut prædixi.* Vide § 180.

(97) *Præcipue Assandunam.* Vide Sax. Chron. A. D. 1020.

(98) *Fertur.* s. d. e., *ferunt*, a. c. l.

(99) *Supra basilicam*, etc. Monasterium hoc non est a Cnutone fundatum : Sigeberhtus, Orientalium Anglorum rex, throno abdicato, monasterium ædificavit, hac ætate Beadarichesworth vocatum, ibique monasticam vitam amplexus est. Ubi vero regis Eadmundi reliquiæ in hoc monasterio depositæ sunt, nomen loci in Eadmundsburh mutatum est. Anno 1020 monasterium de integro construxit Cnuto, expulsisque sæcularibus clericis, eorum loco Benedictorum monachorum cœnobium ab Hulm in Norfolk constituit.

(100) *Corpus beati Elfegi*, etc. Vide § 165, not. 49.

(1) *Ita.* a. s. d. e. l., *in* c.

(2) *Animos.* a. c. d. e. l., omitt. in s.

(3) *Emmæ suggestu.* Vide infra, § 196.

(4) *In Suevos transtulit.* Cnuto in Daniam navigavit an. 1025 magnisque copiis e Suevia conductis prælium in campo juxta Sanctum flumen cum Ulfo et Eglato commisit. (*Sax. Chron.*)

(5) *Insistentes.* c. d. e., *resistentes*, a. s. l.

(6) *In.* e., omitt. in a. s. c. d.

(7) *Effugato rege Olavo.* Rex Olafus devictus Norvegiaque a Cnutone subacta fuit anno 1028. Olafus in Norvegiam a. D. 1030 regressus eodem anno occisus est.

D (8) *Cnuto.* Juxta Saxon. Chron., Florentium Wigorniensem, et alios Anglicos scriptores, Cnuto Romam adiit anno 1031; sed hæc temporis nota non convenit cum anno quo Conradus imperator Romæ a Joanne papa XIX coronatus esse dicitur (die sancto Pascha 1027), cui cæremoniæ Cnutonem adfuisse traditum est. Juxta Wipponem, (PISTORIUS, *Rer. Germ. Script.* III, 472, Ratisbon. 1726,) iter ad Romam an. 1027 susceptum est. Vide infra § 183, not.

(9) *Regni.* d. e., *regni sui*, a. s. c.

(10) *Ecclesias.* s. c. e. l., *ecclesias erogatis*, a. d. m.

(11) *Livingum*, etc. Lyfingus Tavistok. episcopus a. D. 1032 creatus, defuncto Brihtheah, Wigorniensi episcopo (die 20ª Decembr. 1038) in hanc sedem translatus est. Obiit a. D. 1046.

kiensem abbatem, mox episcopum Cridintunensem, A misit, (12) apponam, ad documentum emendatioris vitæ et regalis magnificentiæ.

§ 183. « Cunto, rex totius Angliæ, et Danemarchiæ, (13) et Norregiæ, et partis Swavorum, (14) Alnotho metropolitano, et (15) Alfrico Eboracensi, omnibusque episcopis et primatibus, et toti genti Anglorum, tam nobilibus quam plebeiis, salutem, Notifico vobis me noviter isse Romam, oratum pro redemptione peccaminum meorum, et pro salute **309** regnorum, quique meo subjacent regimini populorum. Hanc quidem profectionem Deo jam olim devoveram; sed pro negotiis regni, et causis impedientibus, huc usque non poteram perficere. Nunc autem ipsi Deo meo omnipotenti valde humiliter gratias ago, quod concessit in vita mea beatos B apostolos Petrum et Paulum, et omne sanctuarium quod intra urbem Romam aut extra addiscere potui expetere, et, secundum desiderium meum, præsentialiter venerari et adorare. Et ideo maxime hoc patravi, quia a sapientibus didici sanctum Petrum apostolum magnam potestatem accepisse a Domino ligandi et solvendi, clavigerumque esse cœlestis regni; et ideo specialiter ejus patrocinium apud Deum expetere valde utile duxi. Sit autem vobis notum quia magna congregatio nobilium in ipsa Paschali solemnitate ibi cum domino (16) papa Johanne et imperatore (17) Conrado erat, scilicet omnes principes gentium a (18) monte Gargano usque **310** ad istud proximum mare; qui omnes me et honorifice suscepere, et magnificis donis honoravere. Maxime autem ab imperatore donis variis et C muneribus pretiosis honoratus sum, tam in vasis aureis et argenteis, quam in palliis et vestibus valde pretiosis. Locutus sum igitur cum ipso imperatore et domino papa, et principibus qui ibi erant de necessitatibus totius populi mei tam Angli quam Dani, ut eis concederetur lex æquior et pax securior in via Romam adeundi, et ne tot clausuris per viam arceantur, et propter injustum theloneum fatigentur: annuitque postulatis imperator, et (19) Rodulfus rex qui maxime ipsarum clausurarum dominatur; cunctique principes edictum (20) firmarunt ut homines mei, tam mercatores, quam alii orandi gratia viatores, absque omni angaria clausurarum et theloneorum, cum firma pace Romam eant et redeant. Conquestus sum iterum coram domino papa; et mihi valde displicere dixi, quod mei archiepiscopi in tantum angariabantur immensitate pecuniarum quæ ab eis expetebantur dum pro pallio accipiendo, secundum morem, apostolicam sedem expeterent; decretumque est ne id deinceps fiat. Cuncta enim quæ a domino papa, et ab imperatore, et a rege Rodulfo, cæterisque principibus per quorum terras nobis transitus est ad Romam pro meæ gentis utilitate postulabam, libenter annuerunt; et concessa etiam sacramento firmaverunt, sub testimonio quatuor archiepiscoporum, et viginti (21) episcoporum, et innumeræ multitudinis ducum et nobilium quæ **311** aderat. Quapropter Deo omnipotenti gratias magnificas reddo, quia omnia quæ desideraveram, prout mente decreveram, prospere perfeci, votisque meis ad velle satisfeci. Nunc itaque sit notum quia ipsi Deo supplex devovi vitam meam amodo in omnibus justificare, et regna mihi subdita populosque juste et pie regere, æquumque judicium per omnes (22) observare; et si quid per meæ juventutis intemperantiam aut negligentiam hactenus, præter id quod justum erat, actum est, totum Deo auxiliante dispono emendare. Iccirco obtestor, et præcipio meis consiliariis quibus regni consilia credidi, ne ullo modo, aut propter meum timorem aut alicujus potentis personæ favorem, aliquam injustitiam amodo consentiant, vel faciant pullulare, in omni regno meo. Præcipio etiam omnibus vicecomitibus et præpositis universi regni mei, sicut meam volunt habere amicitiam aut suam salutem, ut nulli homini, nec diviti nec pauperi, vim injustam inferant; sed omnibus, tam nobilibus quam ignobilibus, sit fas justa lege po-

(12) *Apponam.* Hæc epistola apud Florent. Wigorn., etiam occurrit A. D. 1031.

(13) *Et Norregiæ.* Si Cnuto Romam an. 1027 adiit, ut Dani chronographi affirmant, haud recte hoc tempore se Norwegiæ regem nominare poterat.

(14) *Alnotho metrop.* Ægelnothus, cognomento Bonus, consecratus est archiepiscopus Cantuariensis an. 1020; obiit vero an. 1038.

(15) *Alfrico Eboracensi.* Ælfricus factus est archiepiscopus Eboracensis a. D. 1023.

(16) *Papa Johanne.* Johannes XIX, aliquando XX dictus, summus pontifex creatus est antequam sacris ordinibus insigniretur; consularis, dux Romæque senator erat, « uno eodemque die laicus et pontifex fuit. » Fratri suo Benedicto VIII, an. 1024, succesit; sed ejus ad summum pontificatum electio corruptionis ope facta creditur. Conradus II, imperator, imperialem coronam ex ejus manibus die festo Paschæ 1027 accepit, cui cæremoniæ adfuisse dicitur Cnuto, cum Rodolfo, Burgundiæ rege, aliisque principibus. Hæc temporis indictio non convenit cum iis quæ ab Anglicis chronographis referuntur, qui Cnutonis in Romam iter an. 1031 ascribunt. Cnutonis epistola nec diem nec annum profert, tametsi in ea de præsentia imperatoris cum Joanne papa, et de ingenti nobilium virorum concursu in hac paschatis solemnitate loquatur, a quibus honorifice exceptus pretiosissimisque muneribus cumulatus est.

D

(17) *Conrado.* Conradus II, cognomento Salicus, defuncto Henrico imperatore, a comitiis Germaniæ rex electus, Moguntii 8 Septembris an. 1024 coronatus est. Imperiali vero corona cinctus est una cum uxore sua a Joanne papa XIX, dicto XX, die sancto Paschæ (26 Martii) 1027, præsentibus Cnutone, ut dictum est, et Rodolfo, Burgundiæ rege.

(18) *Monte Gargano.* S. Angelo in Calabria.

(19) *Rodulfus rex.* Rodulfus III, cognomento Iners (le Fainéant), patri in regno Arelatis ceu Burgundiæ, a. D. 993, successit. Adfuisse dicitur cum Cnutone coronationi imperatoris Conradi Romæ die sancto Paschæ 1027.

(20) *Edictum.* e., *edictis*, s. c., *edictisque*, a. d. l.

(21) *Viginti.* a. s. d. e. l., *viginti quatuor*, c.

(22) *Omnes.* c. d. e., *omnia*, a. s. l.

tiundi, a qua nec propter favorem regium, nec propter alicujus potentis personam, nec propter mihi congerendam pecuniam, ullo modo devient, quia nulla mihi necessitas est ut iniqua exactione pecunia mihi congeratur. Ego itaque notum vobis fieri volo, quod, eadem via qua exivi regrediens, Danemarchiam vado, pacem et firmum pactum, omnium Danorum consilio, compositurus cum eis gentibus quæ nos et vita et regno privare, si eis esset possibile, volebant ; sed non potuerunt, Deo scilicet virtutem eorum destruente, qui nos sua benignitate in regno et honore conservet, omniumque **312** inimicorum nostrorum potentiam adnihilet. Composita denique pace cum gentibus quæ in circuitu nostro sunt, dispositoque et pecato (23) omni regno nostro hic in oriente, ita ut a nulla parte bellum aut inimicitias aliquorum timere habeamus, quam citius hac æstate apparatum navigii habere potero, Angliam venire dispono. Hanc autem epistolam jam præmisi, ut de mea prosperitate omnis populus regni mei lætificetur ; quia, ut vos ipsi scitis, nunquam memetipsum nec meum laborem abstinui, nec adhuc abstinebo, impedere pro omnis populi mei necessaria utilitate. Nunc igitur obtestor omnes episcopos meos et regni præpositos, per fidem quam mihi debetis et Deo, quatenus faciatis ut, antequam Angliam veniam, omnium debita quæ secundum legem antiquam debemus sint persoluta ; scilicet (24) eleemosyna pro aratris, et decimæ animalium ipso anno procreatorum, et (25) denarii quos Romam ad sanctum Petrum debetis, sive ex urbibus sive ex villis, et mediante Augusto decima frugum, et in festivitate sancti Martini primitiæ seminum ad ecclesiam sub cujus parochia quisque degit, quæ Anglice Chirchseet (26) nominatur. Hæc et alia si cum venero non erunt persoluta, regia exactione secundum leges in quem culpa cadit **313** districte absque venia comparabit. » Nec dicto deterius fuit factum. Omnes enim leges ab antiquis regibus, et maxime ab antecessore suo Ethelredo latas, sub interminatione regiæ mulctæ, perpetuis temporibus observavi præcepit ; (27) in quarum custodiam etiam nunc tempore bonorum sub nomine regis Edwardi juratur, non quod ille statuerit, sed quod observarit.

§ 184. Erant tunc in Anglian summi et sapientissimi viri, quorum præcipuus (28) Ethelnothus, archiepiscopus post (29) Livingum : hic, ex decano summus sacerdos, multa opera prædicabili memoria digna fecit, regem ipsum auctoritate sanctitudinis in bonis actibus mulcens, in excessibus terrens ; sedem archiepiscopatus et (30) prius præsentia corporis sancti Elfegi sublimavit, et postea Romæ præsens in pristinam dignitatem reparavit. Domum rediens, apud Papiam brachium (31) sancti Augustini doctoris centum talentis argenti et talento auri comparatum, apud Coventreiam misit. Porro (32) Cnute Glastoniensem ecclesiam, ut fratris sui Edmundi manes inviseret (sic enim eum vocare **314** solitus fuerat), festinavit ; factaque oratione, super sepulchrum pallium misit versicoloribus figuris pavonum, ut videtur, intextum. Astabat regio lateri supradictus Ethelnothus, qui septimus ex monachis (33) Glastoniensis cœnobii præsidebat cathedræ Cantuariensi. Primus (34) Brithwaldus ; secundus (35) Adthelmus, qui primus Wellis episcopus ; tertius nepos ejus (36) Dunstanus ; quartus (37) Ethel-

(23) *Pacato*. a. s. d. e., *parato*, c., *parato* vel *pacato*. l.

(24) *Eleemosyna pro aratris.* Plough-alms, eleemosyna pro aratris, unum penny ecclesiæ pro unoquoque agro solvebatur. « De qualibet caruca juncta inter Pascha et Pentecosten unum denarium, qui dicitur Ploualmes. » (Ex Regist. de Ramesey, in Arch. Scac. fol. 158)

(25) *Denarii quos Romam ad sanctum Petrum debetis.* Rometeoh, seu S. Petri denarius. Vide § 109, not.

(26) *Chirchseet*. e., *Chirchescot*, d., *Cyrescet*. c. l., *Scyrisceat*. a., *Curescet* vel *Chireseth*, s. Kemble, in doctissima de hoc vocabulo dissertatione peremptorie ostendit *church sceat*, ceu *church shot* non fuisse, ut quidam volunt, quoddam ecclesiæ tributum, sed « quædam extriti frumenti portio quam unusquisque inter Britones et Anglos ad ecclesiam suam quoquo anno deferre in die festo S. Martini cogebatur. »

(27) *In quarum custodiam*, etc. Suggerit Sharpius Malmesburiensem hic probabiliter in anima habuisse motum quem secuti sunt primi principes Normanniæ stirpis, qui se leges Edwardi regis observaturos jurabant. In margine codicis d. hæc verba occurrunt : « Hic desunt leges Cnutonis ; » et in l. : Hic desunt leges Cnutonis, continentes sex folia et dimidium. »

(28) *Ethelnothus*. Vide § 183, not.

(29) *Livingum*. Vide § 176 not.

(30) *Prius præsentia*, etc. Hæc duo facta inversa sunt ; Ægelnothus Romam adiit an. 1022, corpusque Elfegi transtulit an. 1023. Vide Obernum, *De translatione S. Elfegi* (Angl. sacra).

(31) *S. Augustini doctoris.* Augustini, episcopi Hipponis-Regii, in Africa. Obiit die 27 Aug A. D. 430, obesso Hippone, ubi sepultus est. Ejus reliquias secum tulerunt Africani episcopi in Sardiniam exsulantes (A. D. 500). Creditum est octavo sæculo eas a Luitprando, Lombardorum rege, e Sardinia ad Papiam translatas fuisse (A. D. 721). Augustini Vitam exaravit Tillemont in decimo tertio volumine *Memor. Eccles.*

(32) *Porro*. a. g. l., omitt. textum a verbo *Porro* usque ad finem § 125.

(33) *Ex monachis*. e., omitt. in s. c. d.

(34) *Brithwaldus*. Berthwaldus electus est archiepiscopus Cantuariensis die 1 Julii, A. D. 692, sed non ante diem Dominicam, 20 Junii, A. D. 693, sacro ordine insignitus fuit. Cæremonia in Francia a Godwino, metropolitano Franciæ episcopo, perfecta est, eodemque anno, die Dominica 31 Augusti, cathedræ Cantuariensi insedit. Obiit die 9 Jan. A. D. 751.

(35) *Adthelmus*. Athelmus primus fuit Fontanensis ecclesiæ episcopus, eaque de sede ad Cantuariensem an. 911 translatus est. Quod tamem Glastoniensis cœnobii monachus fuerit ambigitur. Vide Whartonis notam, in *Angl. sacr.* part. I, p. 556.

(36) *Dunstanus*. Vide § 149.

(37) *Ethelgarus*. Æthelgarus, principio Glastoniensis monachus, primus fuit electus abbas novi monasterii Wintoniæ fundati, sæcularibus expulsis canonicis. Cicestrensis (Selsey) consecratus episcopus an. 980, Cantuariamque an. 988 translatus obiit die 3 Dec. 989.

garus, qui novi monasterii Wintoniæ abbas primus, deinde Cicestrensis episcopus ; quintus (38) Siricus, qui factus archiepiscopus nutriculæ suæ septem dedit pallia, de quibus in anniversario ejus tota antiqua ornatur ecclesia ; sextus (39) Elfegus, qui ex prioratu Glastoniæ primus factus est abbas Bathoniæ, deinde episcopus Wintoniæ ; septimus (40) Ethelnothus, qui, cum regi antecessorum suorum privilegia ostendisset, rogavit et rogando obtinuit ut scripto regio (41) in hæc verba confirmaret.

315 § 185 « Regnante (42) in perpetuum Domino, qui sua ineffabili potentia omnia disponit atque gubernat, vicesque temporum hominumque mirabiliter discernens, terminumque incertum prout vult æquanimiter imponens, et de secretis naturæ mysteriis misericorditer docet ut de fugitivis et sine dubio transitoriis mansura regna Dei suffragio adipiscenda sunt. Quapropter ego Cnut rex Anglorum, cæterarumque gentium in circuitu persistentium gubernator et rector, cum consilio (43) et decreto archipræsulis nostri Ethelnothi, simulque cunctorum Dei sacerdotum, et consilio optimatum meorum, ob amorem cœlestis regni, (44) et indulgentiam criminum meorum, et relaxationem peccaminum (45) fratris mei regis Edmundi, concedo ecclesiæ sanctæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ Glastoniæ jura et consuetudines in omni regno meo, et omnes forisfacturas omnium terrarum suarum ; et sint terræ ejus sibi liberæ et solutæ ab omni calumpnia et inquietatione, sicuti meæ mihi habentur. Verum illud præcipue ex omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti auctoritate, et perpetuæ Virginis interdictione prohibeo, et universis regni mei præpositis et primatibus super suam salutem præcipio, ut nullus omnino illam insulam intrare audeat, cujuscunque ordinis aut dignitatis sit ; sed omnia, tam in ecclesiasticis quam in sæcularibus causis, tantummodo abbatis judicium et conventus expectent, sicuti prædecessores mei sanxerunt et privilegiis confirmaverunt. Chentwines,
316 Ines, Cuthredus, Elfredus (46), Edwardus (47), Athelstanus, et gloriosissimus (48) Edmundus, et incomparabilis Edgarus. Si quis autem quovis deinceps tempore sub aliqua occasione interrumpere atque irritum facere hujus priveligii testamentum nisus fuerit, sit a consortio piorum ultimi examinis ventilabro dispertitus. Si quis vero benevola intentione hæc facere, probare, et defensare studuerit, beatissimæ Dei genitricis (49) et omnium sanctorum intercessione amplificet Deus portionem ejus in terra viventium. » Scripta est hujus privilegii donatio, et provulgata (50) in lignea basilica sub præsentia regis Cnutonis, anno ab incarnatione Domini millesimo tricesimo secundo, indictione secunda (51).

§ 186. (52) Ejusdem etiam archipræsulis monitu, rex ad transmarinas ecclesias pecunias mittens, maxime Carnotum ditavit, ubi tunc florebat (53) Fulbertus episcopus in sanctitate et philosophia nominatissimus : qui inter extera industriæ suæ documenta ecclesiæ dominæ nostræ sanctæ Mariæ, cujus fundamenta jecerat, summam manum mirifico effectu imposuit ; quam etiam, pro posse honorificare studens, musicis mudulationibus crebro 317
extulit. (54) Quanto enim amore in honorem Virginis anhelaverit, poterit conjicere qui cantus audierit cœlestia vota sonantes. Extat inter cætera opuscula ejus epistolarum volumen, (55) in quarum una gratias agit Cnutoni magnificentissimo regi, quod largitatis suæ viscera in expensas ecclesiæ Carnotensis effuderit.

§ 187. Ejus anno decimo quinto Robertus rex Francorum, (56) de quo supra prælibavimus, vitam clausit ; vir eleemosynis deditus, adeo ut festis diebus cum amiciretur, et exueretur regiis insignibus, si non aliud haberet ad manum, ipsa vestimenta pauperibus distribueret, nisi ex industria vestiari egenos importune petentes arcerent. Habebat duos filios, Odonem et Henricum ; (57) Odo major natu

(38) *Siricus* Siricus et Glastoniensi monacho Wiltonæ episcopus an. 986 creatus, et Cantiam an. D. 1000 translatus, obiit an. 1005.

(39) *Elfegus*. Ælfheâh. E Glastoniæ prioratu factus est abbas Bathoniæ (Bath). postea vero an. 984, episcopus Wintoniæ. Cantuariam translatus anno 1005, a Danis occisus est anno 1012. Vide § 105, not.

(40) *Ethelnothus*. Vide § 183, not. 14.

(41) *Regio*. s. c. d. e 2. m., omitt. in e.

(42) *Regnante*. Hæc charta occurrit in Malmes. *Antiq. Glast. Eccl.* et apud Gale, III, p. 323.

(43) *Consilio*. e, *consensu*, s. c. d.

(44) *Et indulgentiam criminum meorum et relaxationem. Omitt.* in c 1.

(45) *Fratris mei regis Edmundi*. « Sic enim eum vocare solitus fuerat. » Vide § 184.

(46) *Elfredus*. c. e., *Elredus*, d., *Ailredus*, *Alfredus*. s.

(47) *Edwardus* s. legit *Ethelredus* post *Edwardus*.

(48) *Athelstanus, et gloriosissimus*. Omitt. in c.

(49) *Genitricis*. d. c., *genitricis Mariæ*, s. c.

(50) *Provulgata*. c., *promulgata*, s. c. d.

(51) *Secunda*. c., *prima*. d., omitt. in s. c. — A. D. 1032 respondet indict. xv.

(52) *Ejusdem etiam archipræsulis monitu, rex*. s. c. d. e., *ejus monitu rex etiam*, a. g. l.

(53) *Fulbertus*. Fulbertus, episcopus Carnotensis (A. D. 1007-1029), discipulus fuerat Gerberti, postea Silvestri papæ II. Plurimi auctores eum inter Franciæ cancellarios, regnante Roberto, connumerant, alii vero rectius id in dubium revocant. Carnotensis ecclesiæ tantum cancellarius fuisse videtur. Ejus opera, quæ epistolis, sermonibus, canonibus, hymnis et aliis carminibus constant, prima vice edita sunt an 1608, curante Carolo Villarensi (*Oper. var.* in-8°. Paris, 1608). Obiit circa annum 1029.

(54) *Quanto enim amore in honorem Virginis... sonantes*. « On dit qu'il avait une si particulière dévotion à la sainte Vierge qu'elle l'honora souvent de ses faveurs particulières. » (MORERI.)

(55) *In quarum una*. Vide epistolam Fulberti ad regem Cnutonem (an. 1020 aut. 1021). No. XLIV, p. 466, tom. X *Rec. des Hist. de la France*. Fulberti Carnot. episc. Op. var. in-8°. Paris., 1608, epist. 97, p. 92.

(56) *De quo supra prælibavimus*. Vide supra § 168.

(57) *Odo major natu hebes*. Malmesburiensis, non secus ac Chronicon S. Martini Turonensis (apud

hebes, alter astutus et vehemens. Diviserat in amorem prolem utramque **318** parens uterque : pater primogenitum amplectebatur, dictitans successurum ; mater minorem fovebat, cui, et si non per ætatem, per prudentiam certe regnum deberetur. Ita, ut sunt fœminæ in incepto pertinaces, non prius abstitit quam omnes duces, qui regno Francorum famulantur, præmiis et pollicitis ingentibus in sua vota transduceret. Henricus ergo, (58) maxime annitente Roberto Normanno, corronatus est priusquam plane pater expirasset (59). Cujus beneficii obnoxius, cum ille, (60) ut superius dixi, Ierosolymam iret, Willelmum filium ejus puerulum contra desertores enixissime juvit. At Cnuto, transcursa vitæ meta, Scepthoniæ (61) defunctus, et Wintoniæ sepultus est.

DE HAROLDO FILIO CNUTONIS.

§ 188. (62) Anno Dominicæ incarnationis millesimo tricesimo sexto (63) Haroldus, quem fama filium Cnutonis ex filia Elfelmi comitis loquebatur, regnavit annis quatuor et mensibus totidem. Elegerunt eum Dani et Londoniæ cives, qui jam pene in barbarorum mores propter frequentem convictum transierant. Angli diu obstiterunt ; magis unum ex filiis Ethelredi, qui in Normannia **319** morabantur (64), vel Hardecnutum filium Cnutonis ex Emma, qui tunc in Danemarchia erat, regem habere volentes. Maximus tum (65) justitiæ propugnator fuit Godwinus comes, qui etiam pupillorum se tutorem professus, reginam Emmam et regias gazas custodiens, resistentes umbone nominis sui aliquandiu dispulit ; sed tandem, vi et numero impar, cessit violentiæ. Haroldus sceptro confirmato (66) novercam exiliavit. Illa in Normannia nihil sibi tutum arbitrata, ubi, defunctis fratre et nepotibus, recens deserti orphani fervebat invidia, in Flandriam transiit ad (67) Baldewinum comitem, expertum probitate virum ; qui postea, defuncto (68) rege Henrico qui (69) Philippum parvum reliquerat filium, regnum Francorum nobiliter aliquantis annis rexit, fideliterque adulto (nam ejus amitam uxorem habebat) restituit. Hujus sub umbra Emma securum triennium egit ; quo peracto, (70) Haroldus, apud Oxenefordam mense Aprili defunctus, Westmonasterio tumulum habet. Tunc Anglis et Danis in unam sententiam convenientibus, propter Hardecnut missum, ille per Normanniam (71) in Angliam mense Augusto **320** venit; nam filii Ethelredi jam fere omnibus despectui erant; magis propter paternæ socordiæ memoriam, quam propter Danorum potentiam. (72) Hardecnutus, bienno præter decem dies regnans, spiritum inter pocula apud Lamudam juxta Londoniam amisit, et Wintoniæ juxta patrem sepultus est : juvenis, qui egregiam pietatem animi in fratrem et sororem ostenderit ; germanum enim Edwardum, annosæ peregrinationis tædio, et spe fraternæ necessitudinis, natale solum revisentem, obviis (ut aiunt) manibus excipiens indulgentissime retinuit. Veruntamen immaturus in cæteris, per Alfricum Eboracensem (73) episcopum, et alios quos nominare piget, Haroldi cadavere defosso, caput truncari, et miserando mortalibus exemplo, in Tamesim projici jussit. Id a quodam piscatore excentum sagena, (74) in cœmiterio Danorum

Chesn. tom. III *Script. Hist. Franc.*, p. 360), et alia quædam Francica chronica, hic in errorem impegit quoad filios Roberti Franciæ regis. Defuncto Hugone, filio suo primogenito (die 17 Sept. A D. 1025), qui Compendii, anno 1017, coronatus fuerat, secundum suum filium Henricum, Burgundiæ ducem, in throno sibi socium et regni consortem assumere in animo habebat Robertus, sed in hoc proposito contrariam habuit Constantiam, quæ tertium suum filium Robertum regiæ dignitati magis idoneum arbitrabatur. Henricus tamen prælatus est, thronumque conscendit die Pentecostes (14 Maii) 1027, quo tempore, frater ejus Robertus Burgundiæ dux creatus est. Odo, quartus filius, qui hebeti ingenio erat, gravatus degit (Vide Rodulfum Glabrum, lib. III, De filiis regis Roberti). Albericus Trium Fontium conjicit Malmesburiensem innuisse Robertum, sed incaute Odonem appellasse. Albericus ipse tamen in errorem inducitur Henricum Roberto natu minorem, Henricumque matris ope ad regale solium evectum asserens, dum e contra illam Henricus contrariam habuit.

(58) *Maxime annitente.* a. c. d. e. 1., *maxime annuente*, s.

(59) *Expirasset.* e 1., *expiraret*, a. c. d. e 2. l.

(60) *Ut superius dixi*, § 178 et 180.

(61) *Defunctus.* Cnuto obiit die 12 Novembr. an. 1035. (*Sax. Chron.* FLOR. WIGORN.)

(62) *Anno Dom. Inc. mill. tric. sexto.* Defuncto Cnutone, regnum primo divisum est, aquilonis pars in ditionem Haroldi cecidit, meridionalem vero obtinuit Hardecnutus. Anno 1037, electus est Haroldus, qui in universam Angliam regnaret. (FLORENT. WIGORN.)

(63) *Haroldus*, etc. « Dixerunt quidam Haroldum filium esse Cnutonis et Ælfgifæ, Elfelmi, *ealdorman*, seu urbis prætoris filiæ ; sed hoc multis prorsus incredibile visum est. » (*Sax. Chron.*) Si Florentio fides sit, Elfgiva, cum filium regi parere impotens esset, illi cujusdam sutoris filium fraudulenter tradidit.

(64) *Morabantur.* a. c. d. e. l., omitt. in s.

(65) *Tum* a. e. l., *tamen*, d., *autem*, c 1, *tunc*, c 2.

(66) *Novercam exiliavit.* Anno 1037.

(67) *Baldewinum comitem.* Baldwinus, cognomento *De l'Isle* Flandriæ comes, patri Baldwino IV successit a. D. 1036, ceu, ut contendunt quidam, a. D. 1035. Emma honorifice a comite ejusque conjuge Adela, Roberti Francorum regis filia nupta est. (Vide *Encomium Emmæ.*) Baldwinus a rege Henrico filii sui Philippi, an. 1059, tutor institutus est.

(68) *Rege Henrico.* Obiit Henricus rex anno 1060, successorem relinquens Philippum, septem tum tantum annos natum. Vide § 128, not. 60.

(69) *Philippum.* Philippus obiit an. 1108. Vide § 128, not. 64.

(70) *Haroldus... defunctus.* Juxta Sax. Chron. obiit Haroldus die Martii 17 (XVI Kal. April. 1040).

(71) *In Angliam*, etc. Juxta Sax. Chron. Hardecnutus Sandwich appulit die 17 Junii. Vide notam sequentem.

(72) *Hardecnutus... amisit.* Hardacnut obiit die 8 Junii a. D. 1042.

(73) *Episcopum.* a. d. e. l., *archiepiscopum*, s. c. — Ælfricus non ut prædecessor duas sedes Eboraci et Wigorniæ tenuit.

(74) *In cœmiterio Danorum Londoniæ.* S. Clement Danes.— « Brevi autem post a quodam piscatore ad Danos allatum est, et in cimiterio quod habuerunt

Londoniæ tumulatur. Tributum inexorabile et importabile Angliæ imposuit, ut classiariis suis per singulas naves (75) viginti marcas ex pollicito pensitaret. Quod dum importune per Angliam exigitur, duo infestius hoc munus exequentes a Wigorniæ civibus extincti sunt; quapropter per comites suos urbe incensa et depopulata, fortunis civium abrasis, contumeliam **321** famæ, et amori suo detrimentum, ingessit. Sane ne silentio premam quod de primogenito Ethelredi Elfredo rumigeruli spargunt. Ille (76) inter mortem Haroldi et expectationem Hardecnuti fluctuans, regnum ingressus, compatriotarum perfidia, et maxime Godwini, luminibus orbatus est apud Gillingeham ; inde ad Heliense cænobium directus, miseram vitam pauco tempore pane cibario sustentavit; omnibus comitibus præter decimos decapitatis, nam sors decimum quemque morti exemerat. Hæc, quia fama serit, non omisi; sed, (77) quia chronica tacet, pro solido non asserui (78). Hac de causa Hardecnutus, Livingo Cridietunensi episcopo, quem fama facti auctorem asserebat, infensus, illum episcopatu expulit, sed post annum pecunia serenatus restituit. Golwinum quoque obliquis oculis intuitus, ad sacramentum purgationis compulit. Apposuit ille fidei juratæ xenium, ut gratiam plenam redimeret, locupletissimum sane et pulcherrimum, ratem auro rostratam, habentem octoginta milites qui haberent in brachiis singulis armillas duas, unamquamque sedecim unciarum auri, in capitibus cassides deauratas, securim Danicam in humero sinistro, hastile ferreum dextra manu gestantes ; et, ne singula enumerem, armis omnibus instructos, in quibus fulgor cum terrore certans sub auro ferrum occuleret. Cæterum, ut dicere cœperam, Hardecnutus Gunhildam sororem suam, Cnutonis ex Emma filiam (79), spectatissimæ speciei puellam, **322** a multis procis tempore patris suspiratam, nec impetratam, (80) Henrico imperatori Alemannorum nuptum misit. Celebris illa pompa nuptialis fuit, et nostro adhuc seculo etiam in triviis cantitata, dum tanti nominis virgo ad navem duceretur, stipantibus omnibus Angliæ proceribus, et in expensas conferentibus quicquid absconderat vel marsupium publicum vel ærarium

A regium. Ita ad sponsum (81) perveniens, multo tempore fœdus conjugale fovit : postremo, adulterii accusata, puerulum quendam sturni (82) sui alumnum, quem secum ex Anglia duxerat, delatori, (83) giganteæ molis homini, ad monomachiam apposuit (84), cæteris clientibus inerti timore refugientibus. Itaque, conserto duello, per miraculum Dei insimulator succiso poplite enervatur. Gunnildis, insperato triumpho tripudians, viro repudium dedit; nec ultra minis aut delinimentis adduci potuit ut thalamo illius consentiret, sed, velum sanctimonialium suscipiens (85), in Dei servitio placido consenuit otio.

DE HENRICO IMPERATORE.

§ 189. Erat imperator multis et magnis virtutibus præditus, et omnium pene ante se bellicosissimus, quippe qui etiam Vindelicos et Leuticios subegerit, cæterosque populos Suevis conterminos, qui usque ad hanc diem soli omnium mortalium paganas superstitiones anhelant; nam Saraceni et Turchi Deum Creatorem colunt, **323** Mahumet non Deum, sed ejus (86) prophetam æstimantes. Vindelici vero Fortunam adorant ; cujus idolum loco nominatissimo ponentes, cornu dextræ illius componunt (87) plenum potu illo quem (88) Græco vocabulo, ex aqua et melle, Hydromellum vocamus. Idem sanctus Hieronymus Ægyptios et omnes pene Orientales fecisse, in decimo octavo super Isaiam libro confirmat. Unde ultimo die Novembris mensis, in circuitu sedentes, in commune prægustant ; et si cornu plenum invenerint, magno strepitu applaudunt (89), quod eis futuro anno pleno copia cornu responsura sit in omnibus; si contra, gemunt. Hos ergo ita Henricus tributarios effecerat, ut, omnibus solemnitatibus quibus coronabatur (90), reges eorum quatuor, lebetem quo carnes condiebantur, in humeris suis, per annulos quatuor vectibus ad coquinam vectitarent.

DE SORORE IMPERATORIS, ET CLERICO ILLAM DILIGENTE.

§ 190. Præterea crebro tumultibus regni expeditus, cum se communioni et hilaritati dedisset, joci plenus, ut sat erit duobus probare exemplis. Sororem sanctimonialem unice diligebat, ut suo eam lateri deesse non pateretur, sed semper triclinium

Lundoniæ sepultum est apud sanctum Clementem. » (RAD. DE DICETO, *Abbr. Chron.*)

(75) *Viginti*. a. d. e. l., *triginta*, c. Anno 1040 tributum pro sexaginta duabus navibus, ratione octo marcarum pro unoquoque gubernatore impositum est (*Sax. Chron.*) Juxta Florent. Wigorn. « octo marcas unicuique gubernatori de tota Anglia præcepit [rex] dependi. » Anno etiam sequenti tributum 21099 librarum exercitui, postea vero 11048 libr. triginta duabus navibus solutum est (*Sax. Chron.*).

(76) *Inter mortem Haroldi*. Juxta Florentium, obiit Ælfredus a. D. 1036, consequenter ante Haroldi obitum. Probabiliter nobis legendum est « Cnutonis » pro « Haroldi. »

(77) *Quia chronica tacet*. Editum Saxon. Chronicon nullam de hac re mentionem facit, sed duo sunt manuscripti qui eam referunt. Vide mss. Cott. Tiber. B. I et IV.

D (78) *Asserui*. a. s. d. e. l., *affirmo*, c.

(79) *Filiam*. a. s. e. l., omitt. in c. d.

(80) *Henrico imperatori Alemannorum*. Henricus III, filius Conradi II.

(81) *Sponsum*. a. s. l. *sponsam*, c. d. e.

(82) *Sturni*. a. c. d. e. l., *fratris*, s.

(83) *Giganteæ molis homini*. Ei nomen erat Rodingaro, puerulus vero illi appositus esse dicitur pumilio quidam nomine Mimicon. (*Chron. Joh. Bromton.*)

(84) *Apposuit*. a. c. d. e., *opposuit*, s. l.

(85) *Suscipiens*. a. c. d. e. l., *accipiens*, s.

(86) *Ejus*. e., *Dei*, a. s. c. d. l.

(87) *Componunt*. a. c. d. e. l., *imponunt*, s.

(88) *Quem*. a. s., *quod*, c. d. e. l.

(89) *Applaudunt*. a. s. d. e. l., *plaudentes*, c.

(90) *Coronabatur*. a. d. e. l., *coronabantur*, s.

ejus suo conjungeret. Dum igitur quadam hyeme, quæ nivibus et pruinis aspera inhorruerat, uno diu loco detineretur, clericus quidam curialis, familiarior justo puellæ effectus, crebro nocturnas in cubiculo ejus protelabat vigilias; et quamlibet multimodis tergiversationibus **324** nequitiam palliaret, advertit illud aliquis (quod difficile sit crimen non prodere vultu vel gestu); et jam vulgo rem ventilante, solus nesciebat imperator, et sororem suam pudicam credere audebat. Sed, cum quadam nocte cupitis fruerentur amplexibus, et diutius se voluptas protenderet, illuxit mane, et ecce omnem terram nix operuerat; tum clericus, qui se deprehendendum per vestigia in nive timeret, persuadet amicæ suæ ut dorso ejus impositus angustias illas evaderet. Illa, non (91) refutans impudentiam dummodo vitaret verecundiam, levat tergo amasium et extra curiam effert. Et forte tum imperator minctum surrexerat, et per fenestram cœnaculi despiciens (92) videt clericum equitantem: primo quidem visu hebetatus, sed, re diligentius explorata, pudore et indignatione obmutuit. Interea hæsitanti utrum peccatum impunitum dimitteret, vel peccantes honeste redargueret, obvenit occasio ut episcopatum vacantem daret clerico, hæc verba auribus insusurrans: « Accipe, inquit, episcopatum, et vide ne ulterius inequites mulierem. » Item dans abbatiam sanctimonialium germanæ (93), « Esto, ait, abbatissa, nec ultra patiaris clericum (94) equitem. » Confusi illi, qui tam gravi dicto se sentirent lapidatos, desiverunt a flagitio quod divinitus inspiratum putabant domino.

325 DE CLERICO NOLENTE LEGERE EVANGELIUM PRO IMPERATORE.

§ 191. Item habebat clericum in curia, qui et literarum peritiam et vocis elegantiam vitio corporis deformabat, quod meretriculam villæ dementer ardebat; cum qua nocte quadam solenni volutatus, mane ad missam imperatoris aperta fronte astabat. Dissimulata scientia, mandat ei Cæsar ut se paret ad evangelium, quod ejus melodia delectaretur; erat enim diaconus. Ille, pro peccati conscientia, multis præstigiis subterfugere; imperator contra nunciis urgere, ut probaret constantiam: ad extremum prorsus abnuenti, « Quia, inquit, non vis mihi parere in tam facili obsequio, ego te extorrem totius terræ meæ esse (94*) præcipio. » Clericus amplexus sententiam abscessit continuo; missi pedissequi qui eum persequerentur, ut, si perseverandum putaret, jam urbem egressum revocarent. Ita incunctanter

A compilatis omnibus suis et in sarcinulas compositis, jam profectum, magnaque violentia rectractum, Henrici præsentiæ sistunt; qui lætum subridens, « Probe, ait, fecisti et gratulor probitati tuæ, quod pluripenderis Dei timorem quam patriam, respectum cœlestis iræ quam meas minas; quapropter habeto episcopatum qui primus in imperio meo vacaverit, tantum indecenti amori renuncies. »

§ 192. At, quia nihil constans est in humanis gaudiis, quoddam triste portentum tempore ejus accidit, quod non tacebo. Fuldense cœnobium est in Saxonia (95), sancti Galli corpore insigne, et **326** prædiis ditatum permagnificis. Ejus loci abbas sexaginta millia bellatorum imperatori præbet in hostem, habetque ex antiquo privilegium et in præ-

B cellentibus festivitatibus ad dextram ejus consideat. Hic ergo Henricus Pentecosten apud Mogontiam (96) celebrabat. Paulo ante missam, cum sedilia pararentur in ecclesia, inter cubicularios archiepiscopi et abbatis jurgium agitatum utrorum dominus juxta Cæsarem sederet; illis prærogativam antistitis, istis priscum morem (97) referentibus. Ubi verbis parum ad concordiam proceditur, (ut habent Germani, idemque Teutones, indomitum animum), ad pugnam ventum: itaque pars sudes arripere, pars saxa jacere, pars enses evaginare, postremo quicquid primum ira invenisset, eo pro armis uti: ita furore per, ecclesiam grassante, parvimentum sanguine inundavit. Sed statim episcopis convolantibus pace inter reliquias dissidentium statuta, templum purgatum,

C missa festivis clamoribus acta. Cum vero, mira subjiciam, sequentia cantitata (98), et versu, « Hunc diem gloriosum fecisti, » chori conticuissent, vox ab aere lapsa late insonuit, « Hunc diem bellicosum ego feci. » Rigentibus cæteris, imperator diligentius intendens muneri, lætitiamque intelligens inimici, « Tu, inquit, omnis malitiæ inventor simul et incentor, diem bellicosum et arrogantibus luctuosum fecisti; sed nos per Dei gratiam, qui illum gloriosum fecit, pauperibus gratiosum reddemus. » Et mox, reincepta sequentia, solemni ploratu Sancti Spiritus gratiam invitabat; intelligeres illum adventasse, illis cantantibus, istis lachrymantibus, omnibus pectora **327** tundentibus. Finita missa, egenis per præcones conclamatis, omnes dapes quæ

D sibi et curialibus parabantur in usus eorum exhausit; ipse obsonia apponens, ipse juxta disciplinam ministrorum de longe consistens, ipse superflua ciborum abstergens.

§ 193. Tempore Conradi patris a quodam clerico

(91) *Non.* a. e. d. c. l., omitt. in s.

(92) *Despiciens.* a. s. c. e. l., *respiciens*, d.

(93) *Germanæ.* a. s. d. e. l., *sorori*, c.

(94) *Equitem.* Historia fere similis de celeberrimo Eginhardto et de Caroli Magni filia vulgata est. Vide Du Chesne, *Script. Franc.*, tom. II. (SHARPE, 241.)

(94*) *Esse.* c. e., omitt. in a. s. d. l.

(95) *Sancti Galli.* S. Gal, Irlandais, disciple de S. Colomban, le suivit en France. Son rare mérite le fit choisir pour être évêque de Constance; mais il fit élire en sa place Jean, son disciple. Il fonda, l'an 615, un monastère célèbre en Suisse, qui porte son nom, et mourut l'an 640, âgé de 95 ans. (MORERI.)

(96) *Mogontiam.* s. l., *Mogontium*, a. c. d. e.

(97) *Morem.* a. s. d. e. l., *nomen*, c.

(98) *Cantitata.* e., *cantata*, a. s. c. d. l.

fistulam tulerat argenteam qua pueri ludo aquam A
jaculantur, pactus episcopatum cum foret imperator. Adultus repetenti pollicitum impigre dederat ; nec multo post, aspera valetudine corr·ptus, decubuit. Morbo crescente, triduo exsersus (99) et mutus jacuit, cum in solo pectore vitalis halitus palpitaret ; nec aliud vitæ indicium erat quam quod, manu ad nares opposita, quantuluscunque sentiebatur anhelitus. Episcopi præsentes, triduano indicto jejunio, lachrymis et votis pro vita regis superos pulsabant ; quibus, ut credi fas est, remediis convalescens, accitum episcopum quem injuste fecerat, sententia concilii deposuit : professus se toto triduo dæmones infesto vidisse flammam in se per fistulam jaculantes, flammam adeo pertinacem ut noster ignis, in comparatione illius, jocus putetur et nihil calere. Juvenem inter hæc semiustulatum adventasse, ferentem immensæ magnitudinis calicem aureum aqua plenum ; cujus visione et laticis aspergine delinitum, extinctis ardoribus, in sanitatem evasisse. Ephœbum illum beatum fuisse Laurentium, cujus ecclesiæ tectum longa carie dissolutum compaginarit, et præter alia xenia calice aureo honorificarit.

§ 194. Occurrunt hoc loco quæ de illo viro feruntur magna miracula, ut de cerva quæ illum, inimicos fugitantem, ultra invadabilem fluvium 328 dorso evexerit, et quibusdam aliis, quibus ideo supersedeo quia æstimationem lectoris supergredi nolo. (100) Obiit octavo decimo anno imperii emenso. et apud Spiram conditus est, quam ipse ex antiquissima et diruta Nemeto ita nominatam novavit. Epitaphium ejus hoc est :

Cæsar, tantus eras quantus et orbis,
At nunc in modico clauderis antro.
Post hæc quisque sciat se ruiturum (1)
Et quod nulla mori gloria tollat.
Florens imperii gloria quondam,
Desolata suo Cæsare marcet ;
Hanc, ultra, speciem non habitura
Quan tecum moriens occuluisti.
Leges a senibus patribus auctas,
Quas lassata diu raserat ætas,
Omnes ut fuerant ipse reformans,
Romanis studuit reddere causis.
Tu, longinqua satis regna, locosque
Quos nullus potuit flectere, Cæsar,
Romanis onerans viribus artus,
Ad civile decus excoluisti.
O quanto premitur Roma dolore,
Desolata prius morte Leonis :
Nunc, Auguste, tuo funere languens,
Bino se viduam lumine plangit.
Quæ te non timuit patria vivum ?
Vel quæ non doluit, Cæsar, obisse ?
Nam sic lætus eras jam superatis,
Et sic indomitis gentibus asper ;
329 *Ut, quæ non timuit, jure doleret,*
Et, quæ non doluit, jure timeret.
Luge, Roma, tuum nomen in umbris ;
Et defecta duo lumina luge (2).

§ 195. Sane (3) iste Leo, de quo epitaphium loquitur, fuerat Romanæ apostolicus, ex Brunone (4) Spirensi episcopo ita vocatus et provectus ; magnæ et mirabilis sanctitatis, cujus Romani multa
B miracula per orbem serunt. Obierat ante (5) Henricum, post (6) quinque annos apostolatus.

DE SANCTO EADWARDO TERTIO, REGE ET CONFESSORE.

§ 196. (7) Anno ab incarnatione Domini millesimo quadragesimo secundo, Edwardus (8) filius Ethelredi suscepit regnum, mansitque in eo annis viginti quatuor non plenis ; vir propter morum simplicitatem parem imperio idoneus, sed Deo devotus ideoque ab eo directus (9). Denique eo regnante nullus tumultus domesticus qui non cito comprimeretur, nullum bellum forinsecus ; omnia domi forisque quieta, omnia tranquilla : quod eo magis stupendum, quia ita se mansuete ageret ut nec viles homunculos verbo lædere 330 nosset. Nam dum quadam vice venatum isset, et agrestis quidam stabu-
C lata illa quibus in casses cervi urgentur confudisset, ille sua nobili percitus ira, « Per Deum, inquit, et matrem ejus, tantundem tibi nocebo si potero. » Egregius animus, qui se regem in tallibus non meminisset nec abjectæ conditionis homini se posse nocere putaret. Erat interea ejus apud domesticos reverentia vehemens, apud exteros metus ingens ; fovebat profecto ejus simplicitatem Deus, ut posset timeri qui nesciret irasci. Sed, quamvis vel deses (10) vel simplex putaretur, habebat comites qui eum ex humili in altum conantem erigerent : (11) Siwardum Northimbrensium, qui, jussu ejus cum Scotorum rege Macbetha congressus, vita regnoque spoliavit, ibidemque (12) Malcolmum, filium regis Cumbrorum, regem instituit ; Lefricum Hereforden-

D

(99) *Exsensus*. s., omnes mss. legunt *exsensis*.

(100) *Obiit*, etc. Obiit Henricus Rotfeldi, juxta Saxoniæ et Thuringiæ confinia in decimo octavo regni, quindecimo autem imperii sui anno, die 7 Octobris, a. D. 1056, et Spiræ conditus est.

(1) *Se ruiturum*. a. s. c2. d. e. l., *se moriturum*, c.

(2) *Lumina*. a. e., *numina* s. c. d. l.

(3) *Iste Leo*. Bruno, Tulli Leucorum episcopus, papa electus est, ut Leo IX, desinente anno 1048, ab antistibus et nobilibus jussu imperatoris Henrici III, Moguntii congregatis. Roma pontificali cathedra insedit die 13 Februarii anni sequentis, obiit autem die 19 Aprilis 1054.

(4) *Spirensi episcopo*. Leg. *Tullensi*.

(5) *Henricum*. a. c. d. e. l., *Henricum imperatorem*. s.

(6) *Quinque*. a. s. d. e. l., *quindecim*. c. — Leo IX annis quinque eum hebdomadibus quibusdam Ecclesiæ præfuit.

(7) *Anno ab Inc. Dom. mill. quadr. sec.* etc. Obiit Hardacnutus anno 1042, et Eadwardus autem electus est rex tempore æstivo ejusdem anni, sed non ante diem Paschatis (3 Aprilis) sequentis anni coronatus est.

(8) *Edwardus*. a. c. d. e. l., *sanctus Edwardus*. s.

(9) *Directus*. s. c. d. e. l. *dilectus*, a.

(10) *Vel deses*. a. s. c. d. l., omitt. in e.

(11) *Siwardum ... spoliavit*. Juxta Sax. Chron., die Septem Dormientium, (27 Julii) a. D. 1054, Siwardus comes cum magnis copiis in Scotiam progressus est, prælioque cum Scotis inito, Macbeothum in fugam convertit.

(12) *Malcolmum*. Malcolmus III, § 180. not. 85 et Sax. Chron. a. D. 1067.

sium, qui eum contra simultates (13) Godwini favore magnifico tutabatur, quod ille fidente conscientia meritorum minus regem revereretur ; Leofricus cum conjuge Godiva, in Dei rebus munificus, monasteria multa constituit ; Coventreiæ, sanctæ Mariæ Stoue, Wenelok, Leonense, et nonnulla alia ; cæteris ornamenta et prædia, Conventreiæ corpus suum cum maximo apparatu auri et argenti delegavit ; (14) Haroldum West-Saxonum filium Godwini, qui duos fratres reges Walensium, Ris et Griffinum, solertia sua in mortem egerit, omnemque 331 illam barbariem ad statum provinciæ sub regis fide redegerit (15). Fuerunt tamen nonnulla quæ gloriam temporum deturparent : monasteria tunc monachis viduata ; prava judicia a perversis hominibus commissa ; supellex matris ejus, præcipiente illo, penitus abrasa. Sed harum rerum invidiam amatores ipsius ita extenuare conantur : monasteriorum destructio, perversitas judiciorum, non ejus scientia, sed per Godwini filiorumque ejus sunt commissa violentiam, qui regis ridebant indulgentiam ; postea tamen ad eum delata, acriter (16) illorum exilio vindicata. Mater

Augustos filii jandudum riserat annos,

nihil unquam de suo largita, hæreditario scilicet odio parentis in prolem ; nam magis Cnutonem et amaverat vivum, et laudabat defunctum. Præterea, congestis undecunque talentis crumenas infecerat, pauperum oblita ; quibus non patiebatur dari nummum ne diminueret numerum. Itaque quod injuste coacervarat non inhoneste (17) ablatum, ut egenorum proficeret compendio, et fisco sufficeret regio. Hæc referentibus etsi plurimum fides haberi (18) debeat, (19) sanctam tamen mulierem fuisse comperio, et thesauros suos in ornamenta ecclesiæ Wintoniæ et aliarum fortassis expendisse. Sed ut ad superiora 332 redeam, Hardecnuto mortuo, Edwardus, tam tristi nuntio accepto, incertumque fluctuans quid ageret, quo se verteret nesciebat. Multa volventi potior sententia visa ut Godwini consilio fortunas suas trutinaret. Conventus ille per-

A legatarios ut pace præfata colloquerentur, diu hæsitabundus et cogitans tandem annuit (20) ; venientem ad se, et conantem ad genua pocumbere, allevat ; Hardecnuti mortem exponentem (21), orantemque in Normanniam reditus auxilium ingentibus promissis honorat (22) : Melius esse ut vivat gloriosus in imperio, quam ignominiosus moriatur in exilio. Illum Ethelredi filium, Edgari nepotem ; jure ei competere regnum ævi (23) maturo, laboribus defæcato, scienti administrare principatum per ætatem severe, miserias provincialium pro pristina egestate temperare ; id quo minus fiat nihile obstare, si sibi credendum putet, suam auctoritatem plurimum in Anglia ponderari : quo se promior inclinaverit, eo fortunam vergere ; si auxilietur, neminem B ausurum obstrepere, et e converso. Paciscatur ergo sibi amicitiam solidam, filiis honores integros, filiæ matrimonium ; brevi futurum ut se regem videat, qui nunc vitæ naufragus, exul spei, alterius opem implorat.

§ 197. Nihil erat quod Edwardus pro necessitate temporis non polliceretur ; ita utrinque fide data, quicquid petebatur sacramento firmavit. Nec mora, Gillingeham (24) congregato concilio, rationibus suis explicitis, regem effecit, hominio palam omnibus dato : homo affectati leporis, et ingenue gentilitia lingua eloquens, mirus dicere, 333 mirus populo persuadere quæ placerent. Quidam auctoritatem ejus secuti, quidam muneribus flexi, quidam etiam debitum Edwardi amplexi ; pauci qui præter æquum et bonum restitere, et (25) tunc censorie notati, et C postmodum ab Anglia expulsi. Edwardus die solenni Paschæ magna pompa apud Wintoniam (26) coronatus ; et ab (27) Edsio archiepiscopo sacra regnandi præcepta edoctus, quæ ille tunc memoria libenter recondidit, et postea sancte factis propalavit. Idem Edsius, posteriori anno in incurabilem morbum incidens (28), successorem sibi abbatem Abbandoniæ Siwardum statuit ; ante cum rege tantum et comite communicato consilio, ne quis ad tantum fastigium aspiraret indignus, vel prece

(13) *Godwini.* De Godwini rebellione vide Sax. Chron. a. D. 1051, 1052.

(14) *Haroldum.* Postea regem Anglorum.

(15) *Redegerit.* a. s. d. e. l., *subegerit.* c.

(16) *Illorum exilio.* Godwinus comes una cum filiis suis in exilium pulsus est an. 1051, come ipse cum conjuge sua et tribus filiis, Sweyno, Tostigo et Gyrtho Brugas adiit Baldwini comitis opem rogaturus Haroldus et Leofwini in Hiberniam se receperunt. *(Sax. Chron.* a. D. 1051.) Vide etiam Malmesbir. *De Gest. pontif.*, lib. I, p. 116, ed. Lond.

(17) *Inhoneste* a. c 2. d. e. l, *injuste*, s. c 1.

(18) *Haberi.* a. c. d. e. l., *adhiberi*, s.

(19) *Sanctan tamen mulierem*, etc. Vide § 181.

(20) *Annuit.* c. d. e.. *non abnuit*, a. s. l.

(21) *Exponentem.* a. s. d. e. l., *pronunciantem*, c.

(22) *Honorat.* a. d. e. l., *onerat.* s. c.

(23) *Ævi.* c. d. e.., *ævo*, a. s. l.

(24) *Gillingeham.* a. s. d. e. l, *Lundoniam*, c.

(25) *Et.* a. s. c. d. e 2. l., omitt. in *E.*

(26) *Wintoniam.* a. s. d. e. l., *Lundoniam*, c. — Londoniæ levatur in regem (a. D. 1042). Ungitur in regem Wintoniæ (a. D. 1043), (FLOR. WIGORN.)

(27) *Edsio... edoctus.* Eadsige a Wintonia ad Cantiam translatus est an. 1038. Juxta Sax. Chron., Eadsige regem Eadwardum Wintoniæ die sancto Paschæ inunxit, præsenteque universo populo optimis monitis erudivit.

D (28) *Successorem sibi*, etc. « Hoc anno (1014) sedem suam infirmitatis causa resignavit archiepiscopus Eadsige, Siwardumque Abbandoniæ (*Abingdon*) abbatem, permittentibus monentibusque rege et Godwino comite, in sui locum episcopum consecravit. Id in paucorum hominum notitiam venerat antequam perficeretur, timebat enim archiepiscopus ne quisvis alius hanc sedem peteret aut pretio sibi vindicaret. (*Sax Chron.*) Vide etiam Malmesb. *De gest. pontif.* lib. I, p. 116. Videretur tamen ex Florentio et aliis auctoribus Siwardum nihil amplius fuisse quam archiepiscopi Eadsige, seu Eadsii coadjutorem : « Decessit quoque Siwardus, Eadsii Dorobernensis archiepiscopi chorepiscopus. » (FLOR. WIGORN. a. D. 1049.) Et iterum a. D. 1050 : « Eadsius Dorobernensis archiepiscopus obiit, cui Robertus Lundonensis episcopus, genere Normannorum, successit. » (FLOR. WIGORN.)

vel pretio (29). Non multo post (30), Edgitham A filiam Godwini rex in connubium accepit ; fœminam in cujus **334** pectore omnium liberalium artium esset gymnasium, sed parvum in mundanis rebus ingenium ; quam cum videres, (31) si literas stuperes, modestiam certe animi et speciem corporis desiderares. Hæc, et vivo marito et mortuo, probri suspicione non caruit ; sed (32) moriens tempore Willelmi (33), jurejurando astantibus de perpetua integritate ultro satisfecit. Nuptam sibi rex hac arte tractabat, ut nec thoro amoveret, nec virili more cognosceret : quod an familiæ (34) illius odio, quod prudenter dissimulabat pro tempore, an amore castitatis fecerit, pro certo compertum non habeo. Illud celeberrime fertur, nunquam illum cujusquam mulieris contubernio pudicitiam læsisse. Sed quia B ad id locorum ventum est, lectorem præmonitum volo quod hic quasi ancipitem viam narrationis video, quia veritas factorum pendet in dubio. Siquidem aliquantos Normannos rex accersierat, qui olim inopiam exulis pauculis beneficiis levarant ; inter quos (35) Robertum, quem ex monacho Gemmeticensi episcopum Londoniæ, et post archiepiscopum Cantuariæ, statuerat. **335** Hunc, cum reliquis, Angli moderni vituperant delatorem Godwini et filiorum ejus, hunc discordiæ seminatorem, hunc archiepiscopii emptorem : Gondwinum et natos magnanimos viros, et industrios auctores et tutores regni Edwardi, non mirum si succensuerint quod novos homines et advenas sibi præferri viderent ; nunquam tamen contra regem, quem semel fastigaverint, C asperum etiam verbum locutos. Contra, Normanni sic se defensitant, ut dicant et eum et filios magna arrogantia et infidelitate in regem et in (36) familiares ejus egisse, æquas sibi partes in imperio vendicantes, sæpe de ejus simplicitate solitos nugari, sæpe insignes facetias in illum jaculari : id Normannos perpeti (37) nequivisse, quin illorum potentiam quantum possent enervarent. Denique Deum monstrasse quam sancto animo Godwinus servierit ; nan cum post piraticas rapinas, unde dicemus inferius, priori gratiæ redditus esset, et in convivio cum rege discumberet, orto sermone de Elfredo regis fratre (38). « Tu, » inquit, « rex (39), ad omnem memoriam germani, rugato me vultu video quod aspicias ; sed non patiatur Deus ut istam offam transglutiam, si fui (40) conscius alicujus rei quæ spectaret ad ejus periculum vel tuum incommodum. » Hoc dicto, offa quam in os miserat suffocatus, (41) oculos ad **336** mortem invertit. Inde ab ipso filio ejus Haroldo, qui regi astabat, sub mensa extractus, in episcopatu Wintoniæ sepultus est.

§ 198. Propter istas, ut dixi, altercationes periclitatur oratio, dum quod ex asse verum definiam non habeo, vel propter naturale utrarumque gentium dissidium, vel qui ea ita res se habet quod Angli aspernanter ferant superiorem. Normanni nequeant pati parem. Sed de moribus eorum in sequenti libro pergam dicere, cum de adventu Normannorum in Angliam occasio se obtulerit. Nunc, (42) quanta veritate potuero, perstringam de simultate regis in Godwinum et filio ejus.

§ 199. (43) Eustachius erat comes Bononiæ, pater Godefridi et Baldewini qui nostro tempore reges apud Ierosolyman (44) fuerunt : habebatque sororem regis Godam legitimis nuptiis desponsatam, quæ ex altero viro, Waltero Medantino, filium tu-

(29) *Vel prece vel pretio.* a. s. d. e. l., omitt. in c. l., inserta in margine c 2.

(30) *Edgitham*, etc. Eodem anno (1045) rex Eadvardus uxorem duxit Eadgitham, Godwini comitis iliam, diebus decem ante diem festum Præsentationis Domini (die 23 Jan.) (*Saxon Chron.*)

(32) *Si litteras stuperes.* Ingulphus de Eadgitha scriit ; « Puella pulcherrima, litteris apprime erudita ; idi ego illam multotiens, cum patrem meum in reis curia morantem adhuc puer inviserem, et sæius mihi de scholis venienti de literis ac versu neo apponebat, cum occurrerem ; et libentissime de rammatica soliditate ad logicam levitatem, qua allebat, declinans, cum argumentorum subtili li- D amine me conclusisset, semper tribus aut quatuor ummis per ancillulam numeratis, ad regium penu ransmisit, et refectum dimisit.

(32) *Moriens.* Eadgitha Wintoniæ obiit diebus septem ante diem Natalis Domini (19 Decembr.) an. 1075, ingentique pompa in eodem tumulo ac vir ius, Westmonasterii jussu regis Willelmi I sepulta uit.

(33) *Willelmi.* c. d. e. *regis Willelmi*, a. s. l.

(34) *Familiæ.* a. s. d. e. l., *facile*, c.

(35) *Robertum.* Robertus Cantuariensis factus archiepiscopus an. 1051 (Sax Chron.) anno sequenti expulsus est.

(36) *In.* a. s. c. l, omitt. in d. e.

(37) *Perpeti.* a. d. e. l., *pati* s. c.

(38) *Elfredo regis fratre.* Vide § 188.

(39) *Rex* a. d. e. l., *O rex*, s. c.

(40) *Qui.* a. s. d. e. l., *sim.* c.

(41) *Oculos ad mortem invertit.* In Sax. Chron. diversa datur comitis Godwini obitus relatio. « Hoc anno (1053) Wintoniæ rex aderat in die sancto Paschæ, et cum eo Godwinus comes, filius ejus Haroldus comes et Tostigus. Prima die post Pascha mensæ cum rege assidebat cum subito humi contra suppedaneum prolapsus est, voce simul et viribus destitutus. In regis cubiculum illum tulerunt, animos recepturum sperantes, sed ita non contigit. Sic voce et viribus destitutus usque ad feriam quartam remansit, donec vitam exhalaret XVII Kal. Maii (15 April.) Wintoniæ in veteri monasterio sepultus est. » Vide etiam Flor. Wigorn. a. D. 1055.

(42) *Quanta veritate potuero, perstringam.* Vide Saxon. Chronic. an. 1052 (1050-1.)

(42) *Eustachius.* Eustachius II, cognomento *aux Grenons.* Patri Eustachio I, an. 1049, successit ; uxoremque duxit. an. 1050, Godam, Æthelberhti regis filiam, et Waltheri Medantini (Gauthier de Mantes) viduam, ex qua prolem non habuit ; sed ex Ida uxore tres reliquit filios, Eustachium qui illi successit ; Godefridam, Antwerpiæ marchionem an. 1076 ab imperatore Henrico IV creatum, postea vero Bullionis ducem, regem tandem Jerosolymæ electum an. 1099 (25 Julii) ubi diem supremum obiit die 18 Julii an. 1100. Illi successit Baldwinus frater Edessæ comes.

(44) *Apud Jerosolymam* c. d. e., *Jerosolymorum*, a. s. l.

lerat (45) Radulfum, qui eo tempore erat comes Herefordensis, ignavus et timidus, qui Walensibus pugna cesserit, comitatumque suum, **337** et urbem cum episcopo, ignibus eorum consumendum reliquerit ; cujus rei infamiam, mature veniens Haroldus virtutibus suis abstersit. Eustachius ergo, transfretato mari de Witsand in Doveram, regem Edwardum, nescio qua de causa, adiit. Collocutus cum eo, et re impetrata quam petierat, (46) per Doroberniam redibat : unus antecursorum ejus ferocius cum cive agens, et vulnere magis quam prece (47) hospitium exigens, illum in sui excidium (48) invitavit. Quo cognito, Eustachius, ad ulciscendam necem servi cum toto comitatu profectus, homicidam quidem cum aliis decem et octo interemit : sed, civibus ad arma convolantibus, viginti ex suis amisit, innumeris vulneratis ; ipse vix cum altero in ipso tumultu subterfugit. Inde ad curiam pedem referens, nactusque secretum suæ partis patronus assistens, iram regis in Anglos exacuit. Godwinus per nuntios ad curiam accitus venit. Exposita causa, et præcipue rege insolentiam Dorobernensium accumulante, intellexit vir acrioris ingenii, unius tantum partis auditis allegationibus, non debere proferri sententiam. Itaque, quamvis rex jussisset illum continuo cum exercitu in Cantiam proficisci, in Dorobernenses graviter ulturum, restitit ; et quod omnes alienigenas apud regis gratiam invalescere invideret, et quod compatriotis amicitiam præstare vellet. Præterea videbatur ejus responsio in rectitudinem propensior, **338** ut magnates illius castelli blande in curia regis de seditione convenirentur : si se possent explacitare, illæsi abirent ; si nequirent, pecunia vel corporum suorum dispendio, regi cujus pacem infregerant, et comiti quem læserant, satisfacerent ; iniquum videri ut quos tutari debeas, eos ipse potissimum (49) inauditos adjudices. Ita tunc discessum, Godwino parvi pendente regis furorem quasi momentaneum. Quocirca totius regni proceres jussi Gloecestram convenire, ut ibi magno conventu res ventilaretur. Venerunt eo etiam (50) Northanhimbri comites tunc famosissimi, Sywardus et Leofricus, omnisque Anglorum nobilitas. Soli Godwinus ejusque filii, qui se suspectos scirent, sine præsidio armorum veniendum non arbitrati, cum manu valida Beverstane restiterunt ; famam serentes in vulgus, quod ideo exercitum adunassent ut Walenses compescerent, qui, tyrannidem in regem meditantes, oppidum in pago Herefordensi obfirmaverant, ubi tunc Swanus, unus et filiis Godwini, militiæ prætendebat excubias. Sed Walenses jam audientiam prævenerant, et conspirationis accusatos invisos curiæ toti fecerant, adeo ut rumor spargeretur quod in eodem loco regius exercitus eos adoriretur. Quo accepto, Godwinus ad conjuratos classicum cecinit ut ultro domino regi non resisterent ; sed, si conventi fuissent, qui se ulciscerentur loco non cederent. Et profecto facinus miserabile et plusquam civile bellum fuisset, nisi maturiora consilia intercessissent. Ita quantulacumque concordia interim inita, iterum præceptum ut Londoniam concilium congregaretur ; mandatum Swano filio Godwini ut fuga sua regis iram mitigaret. **339** Godwinus et Haroldus quantocius ad concilium hac conventione venirent inermes, duodecim solum homines adducerent ; servitium militum, quos per Angliam habebant, regi contraderent. Contra, illi negare : non posse se ad conventiculum factiosorum sine vadibus et obsidibus pergere ; domino suo in militum deditione parituros, tum præterea in omnibus præter gloriæ et salutis periculum. Si veniant inermes, vitæ timeri dispendium ; si paucos stipatores habeant, gloriæ fore opprobrium. Obstinatius obfirmarat rex animum ne adquiesceret precibus supplicantium ; itaque prolatum edictum ut intra quinque dies Anglia excederent (A. D. 1051). Godwinus et Swanus Flandriam, Haroldus concessit Hiberniam. Comitatus ejus attributus Elgaro Leofrici filio, viro industrio ; quem ille suscipiens tunc rexit nobiliter, reverso restituit libenter. Et postea, Godwino mortuo cum Haroldus parentis ducatum impetrasset, repetiit audacter, aliquanto tamen tempore inimicorum accusatione (51) exiliatus. Omnis reginæ substantia ad unum nummum emuncta ; ipsa regis sorori apud Warewellam in custodiam data, ne scilicet omnibus suis parentibus patriam suspirantibus sola sterteret in pluma. Posteriori anno (A. D. 1052) exulum quisque de loco suo egressi Britannicum mare circumvagari, littora piraticis latrociniis infestare, de cognati populi opibus prædas eximias conjectare (52). Contra quos, a regis parte, plusquam sexaginta naves in anchoris constiterunt : præfecti classi **340** Odo et Radulphus comites, et regis cognati (53). Nec segnem sensit regem illa necessitas, quin ipse in navi pernoctaret, et latronum exitus specularetur,

(45) *Radulphum.* Vide Florent. Wigorn. a. D. 1051 Radulphus, Herefordens comes, obiit die 21 Decembris 1057. (*Sax. Chron.* et FLORENT. WIGORN)

(46) *Per Doroberniam redibat.* Relationem pugnæ inter Eustachii viros et Dorobernenses e Saxonica Chronica hausisse videtur Malmesburiensis in qua statuitur quod comes et sui viri. Cantuariæ sumpto cibo. Doveram processerunt, ubi hospitari decreverant. Ibi acciderunt quæ hic narrantur, non vero Cantuariæ, ut ex Malmesburiensi sequi videtur.

(47) *Prece.* a. c. d. e. l., *prece aut precio,* s.

(48) *Excidium.* a. s. d. e. l., *exitium* c.

(49) *Potissimum.* a. s. d. l., omitt. in E.

(50) *Eo etiam.* s. d. e. l., *etiam ibi,* c., *ergo eo etiam* a.

(51) *Exilatus.* Ælfgarus an. 1055 proscriptus est; sed Griffino Walensium principi junctus Angliam ex proscripto victor, invadit. Defuncto patre Leofrico comite, die 30 Sept. 1057 comitatui Merciæ successit ; anno autem, sequenti pulsus paulo post, Griffini Apuilonanium Walensium ope adjutus, ad suos rediit.

(52) *Conjectare,* e., *convectare.* a. s. c. d. l.

(53) *Cognati.* a, s. d. e. l., *propinqui.*

sedulo explens consilio quod manu nequibat præ A senio. Sed, cum cominus ventum esset, et jam pene manus consererentur, nebula densissima repente coorta furentum obtutus confudit, miseramque mortalium audaciam compescuit : denique Godwinus ejusque comites, eo unde venerant, vento cogente reducti. Non multo post, pacifico animo repatriantes, regem apud Londoniam offenderunt (54) : orantes veniam admissi sunt. Senex ille, et lingua potens (55) ad flectendos animos audientium, probe se de omnibus quæ objectabantur expurgavit : tantumque brevi valuit, ut sibi liberisque suis honores integros restitueret ; Normannos omnes, ignominiæ notatos, ab Anglia effugaret ; prolata sententia in Robertum archiepiscopum ejusque complices quod statum regni conturbarent, animum B regium in provinciales agitantes. Verum ille, non expectata violentia, sponte profugerat cum sermo pacis componeretur ; Romamque profectus, et de causa sua sedem apostolicam appellans, cum per Gemeticum reverteretur defunctus, ibique sepultus est in ecclesia sanctæ Mariæ, quam ipse præcipuo et sumptuoso opere construxerat. Invasit continuo, illo vivente, (56) Stigandus, qui erat episcopus Wintoniæ, archiepiscopatum Cantuariensem ; **341** infamis ambitus pontifex, et honorum (57) ultra debitum appetitor, qui, spe throni excelsioris episcopatum Saxonum Australium (58) deserens, Wintoniam insederit, illam quoque cum archiepiscopatu tenuerit. Quapropter nunquam ab apostolica sede pallium meruerit, nisi quod (59) Benedictus quidam pervasor apostolatus misit ; pecunia scilicet C ad concedendum (60) corruptus, vel quod mali gratificantur similibus. Sed ille mox a Nicholao (61), qui ex episcopo Florentiæ legitime papatum susceperat, expulsus zelo fidelium, indebitum nomen exuit. Stigandus quoque tempore regis Willielmi (62) per cardinales Romanos (63) degradatus (64) perpetuisque vinculis innodatus, inexplebilis aviditatis nec moriens finem fecit ; siquidem, eo mortuo, clavicula in secretis reperta, quæ, seræ cubicularis scrinii apposita, innumerabilium thesaurorum dedit indicium chartas, in quibus notata erat et metallorum qualitas et ponderum quantitas quæ per omnia prædia compilator avarus defoderat. Sed hæc postmodum ; nunc de Godwino quod inchoaveram terminabo.

342 § 200. Habuit primis annis uxorem Cnutonis sororem, ex qua puerum genuerat ; qui, primis pueritiæ annis emensis, dum equo quem ab avo acceperat puerili jactantia superbiret ab eodem in Tamesim (65) portatus, voragine aquæ suffocatus interiit : mater quoque, ictu fulminis exanimata, sævitiæ pœnas solvit ; quod dicebatur agmina mancipiorum in Anglia coempta, Danemarchiam solere mittere, puellas præsertim quas decus et ætas pretiosiores facerent, ut earum deformi commercio cumulos opum aggeraret. (66) Post ejus obitum aliam duxit, cujus genus non comperi ; de qua liberos tulit, Haroldum, Swanum, Tostinum, Wulnodum, Girtham, Leofwinum. Haroldus post Edwardum rex aliquot mensibus fuit, et a Willelmo apud Hastingas victus, vitam et regnum cum fratribus duobus minoribus (67) amisit. Wulnodus a rege Edwardo Normanniam, quod eum pater obsidem dederat ibi toto tempore Edwardi inextricabili captione irretitus ; regnante Willelmo in Angliam remissus, in vinculis Salesbiriæ consenuit. Swanus, perversi ingenii et infidi in regem multotiens a patre et fratre Haroldo descivit ; et, pirata factus, prædis marinis virtutes majorum polluit. Postremo pro conscientia (68) Brunonis cognati interempti, et ut **343** quidam dicunt, fratris, Ierosolimam abiit ; indeque rediens a Saracenis circumventus, et ad mortem cæsus est. Tostinus a rege Edwardo, post mortem Siwardi, Northanhim-

(54) *Offenderunt*. a. c. d. e. l., *invenerunt*, s.

(55) *Et lingua potens*. c. d. e. l., *et fama clarus et lingua potens*, a ; S. omitt. *clarus*.

(56) *Stigandus*. Stigandus Orientalium Anglorum n. 1046 episcopus consecratus est ; sed regis maris causam amplexus eodem anno episcopatu suo poliatur quem tamen anno sequenti recuperavit. Defuncto Ælfwino Wintoniæ episcopo, an. 1047. uic sedi successit Stigandus. unde, proscripto archiepiscopo Roberto, an. 1052, Cantuariam translatus est, palliumque a Benedicto papa X, an. 1058 ecepit.

(57) *Honorum*.. c. d. e. *bonorum*, a. s. l.

(58) *Saxonum*. Legendum videtur, *Orientalium Anglorum*.

(59) *Benedictus*. Defuncto Stephano IX, episcopus elitrencis sanctam sedam an. 1058 factionis ope surpavit, quam novem mensibus et viginti diebus enuit. Etsi tantam usurpator esset, sub nomine enedicti X inter eummos pontifices ponitur.

(60) *Ad concedendum* c. e., *persuadendum* a. s. l.

(61) *Nicholao*. Gerardus, episcopus Florentinus, e 28 decembris an. 1058 electus, die 18 mensis quentis coronatus cognominatusque est Nicolaus . Florentia obiit mense Jul. 1061.

(62) *Willielmi*. a. c. d. e. l. *Willelmi Conquestoris*, s.

(63) *Romanos*. a. o. d. e.. *Romæ*. c. l.

(64) *Degradatus*. Stigandus gradu dejectus est in magno concilio Wintoniæ habito intra octavam Paschæ an. Dom. 1070, præsentibus rege et tribus Romanis cardinalibus, tribus de causis : videlicet, quod injuste sedem Wintoniensem una cum suo archiepiscopatu tenuit ; quod archiepiscopi Roberti, adhuc superstitis et injuste pulsi pallium ferret ; quod demum a Benedicto pseudopontifice pallium recepisset. (SIM. DUNELM.)

(65) *Tamesim* a. c. d. e. l. *Tamesim fluvium*.

(66) *Post ejus obitum*, etc. Secundæ comitis Godwini uxori nomen erat *Gytha*. (*Sax. Chron.* et FLOR. WIGORN.)

(67) *Minoribus*. e., *junioribus*, a. s. c. d. l.

(68) *Brunonis cognati*, etc. Sweynus, stuprata Eadgyra Leomonasterii abbatissa in Daniam aufugit sed impetrandæ a rege veniæ anxius, Beornum comitem (*filium avunculi sui, Danici comitis, Ulfi*) requisivit, ut sibi comitem intercessoremque præberet. Consanguinei petitioni assensus est Beornus, nec ullum pertimescens dolum tres tantum sibi socios assumpsit. Vix tamen, navem conscenderat, cum jussu Sweyni morti traditus est. (FLORENT. WIGORN. et *Sax. Chron*.

briæ comitatui prælatus, pene decennio provinciæ (69) præfuit : quo exacto, asperitate morum Northamhimbros in rebellionem excitavit. Solitarium enim repertum ex regione fugarunt, pro contuitu ducatus occidendum non arbitrati : homines ejus. et Anglos et Danos obtruncarunt; equos et arma, et supellectilem omnem corradentes. Rumore ad regem delato, turbataque patria, Haroldus ivit obviam ut propulsaret injuriam. Northanhimbri licet non inferiores numero essent, tamen quieti consulentes factum apud eum excusant; se homines libere natos, libere educatos, nullius ducis ferociam pati posse, a majoribus didicisse aut libertatem aut mortem. Proinde si subditos velit, Markerium filium Elgari eis præficiat, re experturum (70) quam dulciter sciant obedire si dulciter tractati fuerint. Hæc Haroldus audiens, qui magis quietem patriæ quam fratris commodum attenderet, revocavit exercitum; et, adito rege, firmum ducatum Marcherio statuit. Tostinus, infensus omnibus, cum uxore et liberis Flandriam abiit, ibique usque ad Edwardi fuit obitum; qui nostris literis digeretur interim, dum dixero quod ejus tempore Romæ accidisse a senioribus didicimus.

§ 201. Erat papa (71) Gregorius sextus, ante dictus Gratianus, magnæ religionis et severitatis. Is **344** ita Romani apostolatus statum per incuriam antecessorum diminutum invenit, ut præter pauca oppida urbi vicina, et oblationes fidelium, pene nihil haberet quod se sustentaret. Civitates et possessiones in longinquo positæ, quæ ad jus ecclesiæ pertinebant, a prædonibus abblatæ; tramites publici et strata viarum per totam Italiam a latronibus stipabantur, ut nullus peregrinus nisi cum majori manu impune transiret. Fervebant totis semitis insidiatorum examina, nec inveniebat viator quo colludio evaderet; ita in vacuum sicut in pecuniosum furebatur; nec supplex habere gratiam, nec resistens pati poterat violentiam. Cessatum est ab omni provincia Romam iter aggredi, quod mallet quislibet per domesticas ecclesias nummos suos dividere, quam latrunculos propriis laboribus pascere. Quid in urbe unico olim habitaculo sanctitatis? ibi in medio foro vagabantur sicarii, genus hominum infidum et versutum. Si quis semitarum observatores aliquo transisset artificio, capitis scilicet periculo apostoli ecclesiam videre cupiens, in sicarios incidens, nullo modo sine substantiæ vel salutis damno domum reverteretur. Super ipsa sanctorum apostolorum et martyrum corpora, super sacra altaria, gladii nudabantur; oblationes accedentium vixdum A appositæ de manibus abripiebantur, abreptæ in commessationes et scortorum abusiones consumebantur. Tantorum malorum turbo Gregorii papatum offendit. Ille primo leniter, et ut pontificem decet, **345** magis amore quam terrore cum subjectis agere; delinquentes plus verbis quam verberibus premere; urbani a peregrinorum infestatione, a rapina sacrorum, cessarent. Alterum esse contra naturam, ut ille qui communi vesceretur aere non communi frueretur pace : Christiano inter Christianos libere, quo liberet, progrediendum; dum omnes sint ex uno famulitio, omnes unius sanguinis conjuncti coagulo, redempti pretio; alterum contra Dei mandata, qui præceperit ut qui altario deserviunt de altario vivant. Præterea domum Dei B decere esse domum orationis, non speluncam latronum, non gladiatorum conventiculum. Permitterent oblationes in usus transire sacerdotum, vel in expensas pauperum. Provisurum se illis quos egestas ad rapinas compelleret, ut aliquo honesto officio stipem haberent; quos cupiditas exagitabat, ipsi sibi, pro Dei timore et sæculi honestate, modum ponerent. Invasores ecclesiastici patrimonii mandatis et epistolis invitavit, ut aut indebita redderent, aut se jure illa tenere in senatu Romano probarent. Si neutrum facerent, ecclesiæ membra se non esse cognoscerent, qui capiti ecclesiæ beato Petro, et ejus vicario, resultarent. Talia frequenter concionatus, aut parum aut nihil proficiens, severioribus remediis inveterato morbo tentavit occurrere. Canterio itaque excommunicationis omnes ab ecclesiæ C corpore removit, vel qui talia facerent, vel qui agentibus convivio vel etiam colloquio participarent. Hæc ille pro suo officio satis agebat, sed pene in perniciem versa sedulitas; nam ut ille dicit, « Qui arguit derisorem, ipse sibi injuriam facit, » maligni illi, levi, admonitione perstricti, contra furere, minis auras territare, muros urbis armis circumsonare, adeo ut pene papam interimerent. Itaque **346** ferro abscissionis utendum judicans, arma undecunque et equos conquisivit, milites et equites adornavit; ac, primum basilicam beati Petri præoccupans, raptores oblationum vel extinxit vel effugavit. Inde fortunam sibi aspirare videns longius progreditur; et, si qui resisterent occisis, prædia omnia et oppida, multis temporibus amissa, D in antiquum jus reformavit. Ita pax per multorum segnitiem exulans, per unum hominem in patriam rediit. Securi perigrini insuetas viarum terebant orbitas, læti per urbem antiquis oculos pascebant miraculis, cantitantes donis factis repatriabant.

(69) *Provinciæ*. a. c. d. e 2. l., deest in e. — Tosti Northanimbriæ comitatui, defuncto Siwardo comite a. D. 1054, successit, sed a suis baronibus proscriptus est an. 1065. Vide Sax. Chron. et Florent Wigorn.

(70) *Re experturum*. a. c. d. e., *rex expertum*, s.

(71) *Gregorius sextus*. s. c. e. l., *Gregorius, illius vocabuli sextus*, a. d. m. — Pagius Gregorii pontificatus initium mensi maio 1044 ascribit; sed Ughellius chartam citat in qua mensis Augustus 1046 primus esse ejus pontificatus annus statuitur. Depositus est in concilio Sutrii die Natalis Domini a. D. 1046, habito, eo quod sanctam sedem simonia obtinuisset. Animadversit Sharpius quæ hic a Malmesbiriensi de hoc pontifice referuntur apocrypha reputari. Confer. Rodulph. Glabers. lib. v, c. 5.

Quirites interea, rapto vivere assueti, sanguinarium illum vocabant, indignum esse qui Deo offerret sacrificium tot cædium conscius ; et, ut fieri solet quod morbus obloquii ab uno serpat in omnes, ipsi etiam cardinales argumenta populi probabant, adeo ut, cum beatus ille valetudine qua defunctus est decumberet, consilio inter se prius habito, ausu temerario admonerent ne se in ecclesia sancti Petri cum cæteris apostolicis tumulari præciperet qui tot hominum mortibus officium fœdasset. Tum ille, recollecto spiritu, torvisque luminibus minax, hanc orationem habuit :

§ 202. « Si in vobis vel scintilla humanæ rationis vel scientia divinæ auctoritatis esset, tam præcipiti suasione non conveniretis pontificem vestrum ; qui, quantum vixi et patrimonium meum in vestra commoda effudi, et postremo famam mundi pro vestra liberatione neglexi. Et si alii hæc quæ proscinditis attexerent, par erat vos obsistere, opiniones stultorum melioribus interpretationibus lenientes. Cui, quæso, thesaurizavi ? forsitan mihi. At thesauros antecessorum meorum habebam qui cujuslibet avaritiæ sufficerent. Quibus salutem, quibus libertatem restitui ? **347** referetis quod mihi. At adorabar a populo, et libere quæ volebam actitabam ; applaudebatur mihi totis orationibus, acclamabatur in laudes meas totis diebus. Has laudes, hos plausus abstulit mihi vestræ tenuitatis contuitus ; ad vos flexi animum, et severius agendum æstimavi. Fortunarum vestrarum titulos prædo impius abliguriebat, vos inopem vitam diurno pane agebatis ; ille de oblationibus vestris pretiosa sibi serica mercabatur, vos populari et dissuto amictu oculos movebatis meos. Itaque, cum hæc nequirem pati, bellum aliis indixi, ut damno civium emerem gratiam (72) clericorum. Sed, ut modo experior, in ingratos beneficia collata perdidi ; quod alii per angulos mussitant vos evomitis in publico. Et libertatem quidem probo, sed pietatem requiro. Morientem patrem filii de sepultura sua exagitant ; communem mortalium domum mihi negabitis ? Non arcetur ab introitu ecclesiæ meretricula, non usurarius, non latro ; et vos papam ingredi prohibetis ? Quid refert an mortuus an vivus sacrarium introeat, nisi quod vivus multis tentatur illecebris, ut nec in ecclesia macularum subsistat immunis, ibi sæpe peccandi reperiens materiam ubi venerat diluere culpam ; mortuus peccare nesciat, imo peccare non possit, supremo carens viatico. Quam immanis igitur barbaries, ut hunc a domo Dei excludas, cui peccandi desit et voluntas et facultas ! Quapropter, filii, tam præruptæ audaciæ pœnitentiam agite, si forte vobis remittat Deus hanc noxam. Stulte enim et amare locuti estis ad hanc horam. Sed ne putetis me sola niti auctoritate, rationem accipite : « Omnis actus hominis secundum cordis intentionem debet **348** examinari, ut eo vergat facti judicium unde processit faciendi consilium. » Fallor si non idem Veritas dicit : « Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit ; si vero nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. » Crebro (73) me miserabilis convenit egenus ut ejus levarem inopiam ; ego futurorum inscius, non abnui, sed diversis monetis onustatum dimisi. Discedens ille in publico aggere latronem offendit ; incautus cum eo sermonem conseruit, prædicans sedis apostolicæ indulgentiam, et, ut fidem dictorum probaret, marsupium protulit. Interim dum itur, multaque confabulatione via fallitur, dolosus ille, paulisper remoratus, caputque peregreni clava quam ferebat affligens, nec mora extinxit ; subreptisque denariis, gloriatus est de homicidio quod persuaserat pecuniæ cupido. (74) Nunquid ergo me inde recte judicabitis, qui peregrino dederam unde causam mortis incurreret ? Neque enim ille, quamvis crudelissimus, hominem pessundaret nisi avidis sinibus nummos infarcire speraret. Quid dicam de legibus forensibus et ecclesiasticis ? Nonne in eis unum idemque factum, diverso respectu, et punitur et laudatur ? animadvertitur in latronem quod occiderit hominen in occulto, probatur in milite si fuderit hostem in bello ; ita homicidium et in illo vituperabile et in isto laudabile censetur, quia iste pro salute patriæ, ille occiderit pro aviditatis ingluvie. Laudatus est olim prædicandæ memoriæ prædecessor noster Adrianus primus quod investituras ecclesiarum Karolo Magno concesserit, ita ut nullus electus consecraretur **349** ab episcopo nisi prius a rege insigniretur et annulo et baculo : contra, laudatur in nostri sæculi pontificibus quod has donationes tulerunt principibus. Poterat tunc rationabiliter concedi, quod nunc rationabiliter (75) debet auferri. Cur ita ? Quia erat animus Magni adversus avaritiam invictus, nec facile invenisset aditum aliquis nisi intrasset per ostium ; præterea, per tot terrarum interstitia nequibat requiri sedes apostolica ut unicuique electo assensum commendaret suum, dum esset prope rex qui nihil per avaritiam disponeret, sed juxta sacra canonum scita religiosa personas ecclesiis introduceret. Nunc omnia palatia regum luxus et ambitus occupavit ; quare merito libertatem suam sonsa Christi asseverat, ne illam tyrannus ambitioso usurpatori prostituat. Ita in utramvis partem potest causa mea infirmari vel allegari. Non est episcopi officium ut ipse committi jubeat (76) prælium ; cæterum, spectat ad munus episcopi ut, si videat naufragari innocentiam, et manu et lingua occurrat. Sacerdotes Ezechiel accusat quod non steterint ex

(72) *Gratiam*. a. c. d. e. l., *gloriam* s.
(73) *Crebo*. a. s. d. e. l., *certe crebo*, s.
(74) *Nunquid ergo me inde recte judicabitis, qui peregrino dederam unde causam mortis incurreret.* Omitt. in c 1.
(75) *Rationabiliter*. c. d. e., *laudabiliter* a. s. l.
(76) *Committi jubeat*. c. d. e., *committat vel committi jubeat*, a. s. l.

adverso, nec opposuerunt (77) clypeum pro domo Israel in die Domini. Duæ sunt scilicet personæ in ecclesia Dei ad resecanda vitia constitutæ : una quæ exacuat eloquium, altera quæ portet gladium. Ego, ut vos mihi testes esse potestis, non neglexi meas partes : quoad speravi proficere, armavi linguam ; illum cujus interest rem agere gladio certiorem feci nuncio ; occupatum se rescripsit bello Windelicorum, rogans ut meis laboribus suis expensis non gravarer deturbare latronum **350** conciliabula. Si renuissem, quam excusationem Deo afferrem, cum imperator suas in me partes refudisset ? Viderem cædem civium, damnum peregrinorum, et dormitarem ? Atqui qui parci latroni, occidit innocentem. Sed objicietur non esse sacerdotis ut se cæde cujuslibet immaculet, et ego concedo : at ille se non inquinat (78) qui sontem premens, insontem liberat ; imo vero, imo beati, qui custodiunt judicium et faciunt justitiam in omni tempore. Sacerdotes fuerunt, amplissima laude famosi, Finees et Mathathias, ambo sacra tiara frontem insigniti, ambo sacerdotalibus stolis amicti, ambo tamen in delinquentes manu ulti sunt. (79) Alter venereos amplexus pugione confudit : alter immolantem immolatitio cruori commiscuit. Si ipsi, quasi spissas legis tenebras palpantes, pro ipsis umbraticis mysteriis zelo divino efferati sunt, nos, aperta fronte veritatem contuentes, patiemur sacra nostra prophanari ? Azarias sacerdos (80) regem Oziam thurificantem expulit ; et proculdubio non dubitasset occidere, nisi ille accelerasset cedere. Prævenit episcopalem manum plaga divina, ut lepra depasceretur illius cadaver cujus animus anhelasset illicita. Deturbata fuit regis devotio, et non deturbabitur latronis ambitio ? Parum est quod excuso, si non et laudem factum meum. Contuli enim illis beneficium quibus videor contulisse exitium, pœnam minui qui mortem acceleravi. Sceleratus enim, quanto plus vixerit, tanto plus peccabit ; nisi forte aliquis (81) quem Deus **351** singulari exemplo respexerit. Mors in commune bona est omnibus ; per eam justus reponitur in cælestibus, injustus ponit ferias sceleribus ; malus dat flagitiis terminum, bonus pertendit ad bravium ; sanctus proquinquat ad palmam, peccator spectat ad veniam, quod figit flagitiis metam. Gratiæ igitur mihi habendæ sunt illorum vice qui tantis miseriis exempti sunt meo munere. Hæc habui, quæ pro me dicerem, ut vestras assertiones evacuarem. Sed, quoniam et meæ et vestræ ratiocinationes falli possunt, committamus omnia divino examini : corpus meum,

A antecessorum more compositum, ante januas ecclesiæ sistite ; januæ seris et repagulis damnentur : si Deus voluerit ut ingrediar, applaudetis miraculo ; sin minus, de cadavere meo facite quod potius vestris insederit animis. »

§ 203. Hac permoti oratione, cum ille extremum efflasset (82), ante portas seris occlusas exanimis præsulis exuvias deportant ; sed mox divinitus turbo emissus, omnia repagulorum obstacula dirumpens, valvas etiam ipsas, vehementi patefactas impetu, ad parietem impulit. Populus astans acclamat in gaudium ; pontificis corpus cum patribus (83) celebri veneratione locatum.

DE MULIERE MALEFICA A DÆMONIBUS AB ECCLESIA EXTRACTA.

B § 204. Hisdem diebus simile huic in Anglia contigit, non superno miraculo, sed inferno præstigio ; quod cum retulero, non vacillabit fides historiæ etsi mentes auditorum sint incredulæ Ego illud a tali viro audivi, qui se vidisse juraret, **352** cui erubescerem non credere. Mulier in Berkeleia mansitabat, maleficiis, ut post patuit, insueta, auguriorum veterum non inscia, gulæ patrona, petulantiæ arbitra, flagitiis non ponens modum, quod esset adhuc citra senium, vicino licet pede pulsans senectutis aditum. Hæc cum quadam die convivaretur, cornicula quam in deliciis habebat, vocalius solito, nescio quid, cornicata est : quo audito, dominæ cultellus de manu (84) excidit, simul et vultus expalluit ; et, producto gemitu, « Hodie, ait, ad ultimum sulcum meum pervenit aratrum ; hodie audiam et C accipiam grande incommodum. » Cum dicto nuncius miseriarum intravit : percunctatus quid ita vultuosus adventaret, « Affero, inquit, tibi ex villa illa, » et nominavit locum, « filii obitum et totius familiæ ex subita ruina interitum. » Hoc dolore (85) fæmina pectus saucia continuo decubuit ; sentiensque morbum perrepere ad vitalia, superstites liberos, monachum et monacham, pernicibus invitavit epistolis. Advenientes voce singultiente alloquitur : Ego, filii, quodam meo miserabili fato dæmonicis semper artibus inservii ; ego vitiorum omnium sentina, ego illecebrarum magistra fui. Erat tamen, inter hæc mala, spes vestræ religionis quæ miseram palparet animam ; de me desperata, in vobis reclinabar ; vos proponeban propugnatores adversus dæmones, tutores contra sævissimos hostes. Nunc igitur, quia D ad finem vitæ accessi, et illos habebo exactores in pœna quos habui suasores in culpa, rogo vos per materna ubera, si qua fides, si qua pietas, ut mea saltem tentetis alleviare tormenta : et de anima

(77) *Opposuerunt.* s. l., *apposuerunt*, a. c. e.

(78) *At ille se non inquinat.* d. e., *si ille se inquinat*, a. s. c. l.

(79) *Alter.. commiscuit.* Vid. Joseph. *Antiq. Jud.* lib. IV, c. 6, § 12 ; lib. XII. c 6, § 2.

(80) *Azarias sacerdos.* a s. d. e. l., *at Zacharias sacerdos*, c 2, *at Zacharias sacerdotes*, c 1. (Vide 2 Chron., c. XXVI, 16-21.)

(81) *Aliquis.* c. d. e., omitt in a. s. l.

(82) *Extremum efflasset.* c. e. l., *extremum efflasset spiritum.* a. s. d.

(83) *Patribus.* c. d. e., *presbyteris*, s. l., *prædecessoribus*, a.

(84) *De manu.* c. d. e., omit. in a. s. l.

(85) *Hoc dolore.* a. c. d. e. ; *hoc dicto et dolore*, s. l.

quidem sententiam prolatam non revocabitis, 353 corpus vero forsitam hoc modo servabitis. Insuite me (86) corio cervino, deinde in sarcophago lapideo supinate, operculum plumbo et ferro constringite; super hæc lapidem tribus catenis ferreis, magni scilicet ponderis, circumdate : psalmicines quinquaginta sint noctibus, ejusdemque numeri missæ diebus, qui adversariorum excursus feroces levigent. Ita, si tribus noctibus secure jacuero, quarta die infodite matrem vestram humo; quanquam verear ne fugiat terra sinibus me recipere et fovere suis, quæ totiens gravata est malitiis meis. » Factum est ut præceperat, illis magno studio incumbentibus. Sed, proh nefas! nil lachrymæ valuere piæ, nil vota, nil preces; tanta erat mulierculæ malitia, tanta diaboli violentia. Primis enim duabus noctibus, cum chori clericorum psalmos circa corpus concreparent, singuli dæmones ostium ecclesiæ, immani obice clausum, levi negotio defringentes, extremas catenas diruperunt; media, quæ operosius elaborata erat, illibata duravit (87). Tertia nocte, circa gallicinium, strepitu advenientium hostium omne monasterium a fundamentis moveri visum (88) : unus, cæteris et vultu terribilior et statura eminentior, januas majori vi concussas in fragmenta dejecit. Diriguere clerici metu, « (89) steteruntque comæ et vox faucibus hæsit. » Ille arroganti, ut videbatur, gestu ad sarcophagum accessit, inclamatoque nomine, ut surgeret imperavit : qua respondente quod nequiret pro vinculis, « Solveris, inquit, et malo tuo; » statimque catenam, quæ cæterorum 354 ferociam eluserat, nullo conamine ut stuppeum vinculum dirupit. Operculum etiam tumbæ pede depulit; apprehensamque manu, palam omnibus, ab ecclesia extraxit : ubi præ foribus equus, niger et superbus, hinniens videbatur, uncis ferreis per totum tergum protuberantibus; super quos misera imposita, mox ab oculis intuentium, cum toto sodalitio disparuit. Audiebantur tamen clamores per quatuor fere milliaria miserabiles suppetias orantis. Ista incredibilia non judicabit qui legerit beati (90) Gregorii Dialogum, qui refert in quarto libro nequam hominem, in ecclesia sepultum, a dæmonibus foras ejectum. Apud Francos quoque non semel auditum est quod dicam : Karolum Martellum insignis fortitudinis virum, qui Saracenos, Gallias ingressos, Hispaniam redire compulit, exactis diebus suis in ecclesia sancti Dionysii sepultum; sed, quia patrimonia omnium penere monasteriorum Galliæ pro mercede commilitonum mutilaverat, visibiliter a malignis spiritibus e sepulchro abreptum, ad hanc diem nusquam vi-

A sum. Denique illud reveratum Aurelianensi episcopo, et per eum in vulgus seminatum.

DE ANNULO STATUÆ COMMENDATO.

§ 205. Verum, ut Romam revertar, ejusdem urbis civis, ephœbus (91) ætate, locuples opibus, genere senatorio sublimis, uxorem (92) noviter duxerat; sodalibus suis accitis, convivium frequens paraverat. Post cibum, cum minutioribus poculis hilaritatem invitassent, in campum prodeunt, ut oneratos dapibus stomachos vel saltu, 355 vel jactu, vel aliquo exercitio attenuarent. Ipse rex convivii, ludi signifer, pilam poposcit : interim annulum sponsalitium digito extento statuæ æreæ, quæ proxime astabat, composuit. Sed cum pene omnes solum impeterent, suspiriosus, extis inca-
B lescentibus, primus se a lusu removit : annulum repetens, invenit statuæ digitum usque ad volam curvatum. Diu ibi luctatus, quod nec annulum ejicere, nec digitum valeret frangere, tacite discessit; re sodalibus celata, ne vel præsentem riderent, vel absentem annulo privarent. Ita nocte intempesta cum famulis rediens, digitum iterum extentum, et annulum subreptum, miratus est. Dissimulato damno, novæ nuptæ blanditiis delinitus est. Cumque hora cubandi (93) venisset, seque juxta uxorem collocasset, sensit quiddam nebulosum et densum inter se et illam volutari, quod posset sentiri, nec posset videri. Hoc obstaculo ab amplexu prohibitus, vocem etiam audivit. « Mecum concumbe, quia hodie me desponsasti : ego sum Venus, cujus digito appo-
C suisti annulum; habeo illum, nec reddam. » Territus ille tanto prodigio, nihil referre ausus est nec potuit; insomnem illam noctem duxit, tacito judicio rem examinans. Elapsum est in hoc multum tempus, ut quacunque ille hora gremio vellet conjugis incumbere, illud idem sentiret et audiret; alias sane valens, et domi aptus et militiæ. Tandem, querelis uxoris commonitus, rem parentibus detulit : illi, habito consilio, Palumbo cuidam suburbano presbytero negotium pandunt; erat is nigromanticis [necromanticis] actibus instructus, magicas excitare figuras, dæmones territare et ad quodlibet officium impellere. Pactus ergo grande mercimonium, 356 ut, si amantes conjungeret, multo ære fulciret marsupium, in omne se ingenium notis artibus excitavit, compositamque epistolam juveni dedit : « Vade, inquiens, illa hora
D noctis ad compitum ubi se findit in quadrivium, et stans tacite considera. Transient ibi figuræ hominum utriusque sexus, omnis ætatis, omnis gradus, omnis postremo conditionis; quidam equites, quidam pedites; alii vultum in terram dejecti, alii

(86) *Me*. c. d. e., omitt. in a. s. l.

(87) *Illibata duravit*. c. d. e., omitt. in a. et l 1., *integra remansit*, s. et in l 2. alia manu inter lineas superscripta.

(88) *Moveri visum*. c. d. e., *visum est everti*, s., *visum*, a. l 1., *est everti*; hæc in l 1., manus alia inter lineas scripsit.

(89) *Steteruntque comæ*, etc. VIRG. *Æn*. III, 48.

(90) *Gregorii Dialogum... in quarto libro*. Multæ ejusmodi legendæ in Gregorii Dialogis occurrunt.

(91) *Ephœbus*. Glossa in a. 1, *Lucianus*.

(92) *Uxorem*. Glossa in a. 1, *Eugeniam*.

(93) *Cubandi*. a. s. c. d. e.; *cumbendi* l.

tumido supercilio elati; et prorsus quicquid ad lætitiam vel tristitiam pertinet, in illorum videbis et vultibus et gestibus : nullum eorum compellabis etsi loquantur tecum. Sequetur illam turbam quidam, reliquis statura procerior, forma corpulentior, curru sedens; huic tacitus epistolam trades legendam : fiet e vestigio quod voles, fac tantum præsenti animo sis. » Aggreditur ille iter præceptum, et, nocte sub divo astans, fidem dictorum presbyteri visu explorat; nihil enim fuit quod minus promissis desideraret (94). Inter cæteros quoque transeuntes vidit mulierem ornatu meretricio mulam inequitantem; crinis solutus humeris involitabat, quem vitta aurea superne constrinxerat; in manibus aurea virga qua equitaturam regebat : ipsa, præ tenuitate vestium pene nulla, gestus impudicos exequebatur. Quid plura? Ultimus, qui dominus videbatur, oculos terribiles in juvenem exacuens, ab axe superbo smaragdis et unionibus composito, causas adventus exquirit; nihil ille contra, sed protenta manu porrigit epistolam. Dæmon, notum sigillum non ausus contemnere, legit scriptum; moxque, brachiis in cœlum elatis, « Deus, inquit, omnipotens (95), quamdiu patieris nequitias Palumbi 357 presbyteri? » Nec mora, satellites a latere suo misit qui annulum extorquerent a Venere; illa, multum tergiversata (96), vix tandem reddidit. Ita juvenis, voti compos, sine obstaculo potitus est diu suspiratis amoribus. Sed Palumbus, ubi dæmonis clamorem ad Deum de se audivit, finem dierum sibi præsignari intellexit. Quocirca, omnibus membris ultro truncatis, miserabili defunctus est pœnitentia, confessus papæ coram populo Romano inaudita flagitia, [(97) hoc omnis Romana regio usque hodie prædicat, matresque docent liberos suos ad memoriam posteris transmittendam.]

DE CORPORE PALLANTIS FILII EVANDRI.

§ 206. Tunc (98) corpus Pallantis filii Evandri, de quo Virgilius narrat, Romæ repertum est illibatum, ingenti stupore omnium quod tot secula incorruptione sui superavit : quod ea sit natura conditorum corporum, ut, carne tabescente, cutis exterior nervos, nervi ossa contineant. Hiatus vulneris quod in medio pectore Turnus fecerat, quatuor pedibus et semis mensuratum est. Epitaphium hujusmodi repertum :

Filius Evandri Pallas, quem lancea Turni
Militis occidit more suo, jacet hic.

Quod non tunc crediderim factum, licet Carmentis, mater Evandri, Latinas literas dicatur invenisse; sed ab Ennio, vel alio aliquo antiquo poeta (99) A compositum. Ardens lucerna ad caput inventa arte mechanica, ut nullius flatus violentia, nullius liquoris aspergine, valeret extingui. Quod cum multi mirarentur, unus, ut semper aliqui solertius ingenium in malis habent, stylo subtus flammam foramen fecit : ita introducto aere, ignis 358 evanuit. Corpus, muro applicitum, vastitate sui mœnium altitudinem vicit : sed procedentibus diebus, stillicidiis rorulentis infusum, communem mortalium corruptionem agnovit, cute soluta et nervis fluentibus.

DE MULIERE DUO CORPORA HABENTE

§ 207. Tunc quoque in confinio Britanniæ et Normanniæ portentum visum est in una vel potius B duabus mulieribus. Duo erant capita, quatuor brachia, et cætera gemina omnia usque ad umbilicum : inferius duo crura, duo pedes, et cætera omnia singula. Ridebat, comedebat, loquebatur una : flebat, esuriebat, tacebat altera. Ore gemino manducabatur, sed uno meatu digerebatur. Postremo una defuncta, supervixit altera : portavit pene triennio viva mortuam, donec et mole ponderis et nidore cadaveris ipsa quoque defecit. Putatum est a quibusdam, et literis etiam traditum, quod hæ mulieres Angliam et Normanniam significaverint; quæ, licet spatiis terrarum sint divisæ, sunt tamen sub uno dominio unitæ. Hæ quicquid pecuniarum avidis faucibus insorbuerint, in unam lacunam defluit, quæ sit vel principum avaritia, vel circumpositarum gentium ferocia : mortuam et pene exhaustam C Normanniam vigens pecuniis sustentat Anglia, donec et ipsa fortassis succumbat exactorum violentia; felix si unquam et libertatem respirare poterit, cujus inanem jamdudum persequitur umbram. Nunc gemit calamitatibus afflicta, pensionibus addicta : causam hujusce calamitatis describam, si prius quædam dixero ad rem pertinentia. Quia enim forensia gesta et negotia bellica regum Anglorum huc usque contexui, libet aliquantisper in sanctitate quorumdam 359 spatiari : simulque considerandum quatenus divinæ pietatis fulgor ab initio fidei populum illum circumfulserit, quod nusquam gentium, ut opinor, reperies tot sanctorum illibata post mortem corpora, incorruptionis illius extremæ simulachrum præferentia. Quod ideo fieri credo cœlitus, D ut natio pene extra orbem posita, ex consideratione incorruptelæ sanctorum, fidentius ad spem resurrectionis animaretur. Et sunt sane quinque omnino quos noverim (cæterum, plures accolæ prædicant sui) sancta (100) Etheldritha et (1) Wibur-

(94) *Desideraret.* e., *desiderares*, a. s. c. d. l.

(95) *Omnipotens.* a. c. d. e., *in cujus conspectu omne peccatum est tanquam fœtor*, s. l 2., hæc in interlineari spatio apud l 1. recentiori manu scripta.

(96) *Multum tergiversata.* a. c. d. e. l., *vultum tergiversata*, s.

(97) Hæc addit apographum Pertzii. Vide *Monum. Germ.*, X, 471), qui hanc legendam ex codice Cantabrigiensi descripsit. Edit. Patr.

(98) *Corpus Pallantis filii Evandri, de quo Virgilius narrat.* Æn. x, 474-487.

(99) *Poeta.* a. c. d. e. l., omitt. in s.

(100) *Etheldritha.* Annæ, Orientalium Anglorum regis filia, et Ecfrithi uxor erat. Heliense (*Ely*) cœnobium an. 675 condidit cujus prima abbatissa facta est. Helia sepulta fuit ubi corpus ejus incorruptum permansit. Hanc monialem celebravit Beda (lib. iv, cap. 9 et 20).

(1) *Wiburga.* Altera Annæ, Orientalium An-

ga virgines, (2) rex Edmundus, (3) archiepiscopus Elfegus, (4) Cuthbertus antiquus pater, omnes inviolatis cute et carne, flexibilibus articulis, extremus vitali quodam tepore, speciem dormientium meditantes. Quis enumeret cæteros omnifariæ 360 conditionis et professionis (5) sanctos? Quorum nuncupatim nomina et vitas (6) persequi nec propositum est nec otium ; quanquam, oh si tempus olim fuerit super (7) ! sed tacebo, ne majora viribus videar polliceri. Atque adeo nullum de plebe necesse est nominare, sed tantum regiæ stirpis pueros puellasve, ut cœptæ materiæ orbitas ducam ; plerosque innocenter cæsos, quos non humana conjectura, sed divina ratio, martyres consecravit ; unde datur cognosci quantam fecerint licentiæ voluptatum parcimoniam, qui, tam facilis necis compendio, cœlestem occupaverunt gloriam.

§ 208. (8) In laudibus beatissimi Oswaldi, regis et martyris, in superiori libro aliquandiu versata est oratio ; cujus sanctitatis fuere indicia, cum cætera, (9) tum illud quod secundum quædam exemplaria in gestis Anglorum asseritur. In Selesiensi 361 cœnobio, quod sanctæ religionis (10) Wilfridus monachis Northanhimbris repleverat, exitialem morbum exortum multos necasse ; reliquos, triduano indicto jejunio, pestem pellere tentasse. Secunda jejunii die, beatos apostolos Petrum et Paulum, puero eadem valetudine decumbenti apperentes, his illum animasse : non eum debere metuere mortem imminentem, quæ sit et præsentis languoris exitus et vitæ perennis introitus. Cæterum, neminem de illo monasterio hac pestilentia moriturum, quod Deus præclari regis Oswaldi concesserit meritis, pro compatriotis eadem die supplicantis ; hunc enim esse diem quo idem rex, peremptus a perfidis, stellatum in momento tribunal conscenderit. Quærerent ergo in albo quo mortuorum scribebantur nomina, et si ita invenirent, soluto jejunio, securitati et lætitiæ indulgentes, missarum solennia Deo et sancto regi concinerent. Huic (11) visioni pueri mors e vestigio subsecuta, martyrisque dies in martyrologio inventa, simul et expulsio morbi, ab omni provincia adeo sunt attestata, ut nomen Oswaldi ex tunc inter martyres notaretur ; quod, pro recendi funere, fidelium antea numero sociabatur. Merito ergo, merito, inquam, laudandus, cujus gloriam divinus assensus approbato extulit indicio, ut eum missarum præciperet celebrari præconio ; inusitato, ut opinor, mortalibus exemplo. Ne autem hæc videantur frivola, prohibet indubitata historici auctoritas, simulque beatus (12) episcopus Acca, relatoris symmistes.

§ 209. (12) Egbertus rex Cantuariorum, filius Ercomberti, 362 de quibus supra dixi, habuit cognatos juvenes, vicino consanguinitatis gradu lineam regum contingentes, (14) Ethelredum et Egelbirtum, filios scilicet Ermenredi patrui sui. Hos ille in spem regni adolescere metuens, salutique suæ timens, ægro et miserabili victu circa se aliquandiu habitos, tandem contuitum suum eis invidens, ab aulæ frequentia removit ; moxque per ministrum nomine Thunre, quod tonitruum sonat, oc-

glorum regis, filia. Ejus « corpus (A. D. 797) apud Deorham inventum est prorsus integrum incorruptumque quinquaginta quinque annis ex quo de hac vita migraverat. » (*Sax. Chron.*) At Florentius annum sequentem assignat : « A. D. 798. Corpus sanctæ Wihtburgæ virginis, filiæ Annæ regis Orientalium Anglorum, et sororis sanctarum virginum Sexburgæ, Æthelburgæ, ac Ætheldrithæ, sine corruptione inventum est, post annos fere LV ex quo apud villam quæ Dirham vocatur humatum est. » (FLOR. WIGORN.) Confer *Vitam B. Wihtburgæ virginis*, mss Trin. Coll. Cant. Gall. O. 2.

(2) *Rex Edmundus.* Orientalis Angliæ rex ; martyrium passus est die 20ª Novemb. an. 870. Vide § 97, not.

(3) *Archiepiscopus Elfegus.* Vide § 165, not.

(4) *Cuthbertus.* Lindisfarnæ sextus episcopus et sanctus patronus. Tumulus ejus, undecim annos postquam humatus fuerat aperto, corpus, quod incorruptum integrumque inventum est, in alium locum translatum fuit ; anno autem 1104, amplius quam quatuor sæculis ex quo prima vice exhumatus est, ejus feretro iterum aperto, corpus adhuc integrum incorruptumque Dunelmum delatum est. Anno tandem 1827 Cuthberti tumulus denuo tertia vice apertum est. Integra et lectu digna vestium et reliquiarum ibi inventarum relatio publicata est a Raine Dunelmensi (in-4° Dunelmi, 1828).

(5) *Et professionis.* a s. c. d. e 2. l., omitt. in e 1.

(6) *Quorum nuncupatim nomina et vitas* a. s. c. e., legit, *omnia* pro *nomina* ; *quorum nunc pandere nomina et vitam*, d.

(7) *Quanquam, oh si tempus olim fuerit super !* s. c. e. k. l., *quanquam otii tempus olim fuerit super*, s.

(8) *In laudibus beatissimi Oswaldi, regis et martyris in superiori libro aliquandiu versata est oratio*, § 49

(9) *Tum illud quod secundum quædam exemplaria in gestis Anglorum asseritur.* Bedæ *Hist. ecclesiast. gent. Angl.*, lib. IV, c. 14. In quibusdam Bedæ codd. mss. caput hoc deest, exstat in Mori ms. quem secutus est Smith. Sic hujus loci omissionis rationem reddit doctissimus editor. — « Magna hic est differentia mss. in numerandis capitulis. Nec hic titulus nec proxime sequens est in indice capitulorum codicis Mori, etiamsi caput 14 sit in ipso codice Cottoniano II notandum est. sed in codice Cottoniano I deest hoc caput 14 de Oswaldo, et notatur in margine manu valde antiqua : *Hic deest folium.* Exinde etiam sequiores mss. vel argumenta capitum 14 et 15, vel caput ipsum 14 omittunt, prout ab hoc vel illo veteri codice transcripti fuerint. Sed cum argumenta et dispositio capitum bene conveniant subjecto in vulgaribus mss. unusque e veteribus mss. folium deest fateatur, et recepti ordinis mutatio confusionem aliquam lectoribus pariat, ego in antiquorum codicum dissonantia vulgarem dispositionem secutus sum. »

(10) *Wilfridus.* Vide § 51, not.

(11) *Huic.* e. l., *Huic autem.* s.

(12) *Episcopus Acca.* Acca Wilferthensis presbyter, ad Hexhamensem episcopalem sedem evectus est an. 710. (Vide Bedam, lib. v, c. 20, et Smith not. ad hunc locum).

(13) *Egbertus rex Cantuariorum, filius Ercomberti, de quibus supra dixi.* § 12.

(12) *Ethelredum et Egelbirtum, filios scilicet Ermenredi patrui sui.* Vide § 12 et 13.

culte interemptos, scobi profundæ immersit, arbitratus posse latere homicidium quod commisisset clam visibus hominum. Sed divinus ille oculus, quem arcana cordium non fallunt, tulit in lucem insontes, multas ibi largitus sanitatum gratias; quoad vicini commoti, rudera illi tumultuario cespite corporibus conjecta (15) effodientes, fossam ad speciem sepulchri dirigunt, ecclesiola super ædificata. Jacuerere ibi usque ad tempus regis Edgari; tunc enim a beato Oswaldo archiepiscopo (16) Wigorniensi levata, et ad cœnobium Ramesiæ deportata sunt: ex qua die multis se miraculis manifestarunt suppliecum votis exorabiles

§ 210. Offa rex Merciorum, pro confirmatione, ut putabat, regni, side ullo delectu amici vel inimici multos potentes trucidavit; inter quos Egelbirtum (17) regem, nefariam rem in procum filiæ operatus. Verum illius mors innocua, brevi regno filii Offæ creditur, ut supra dixi, vindicata: quin et Deus adeo evidentibus signis sanctitatem ejus prodidit, ut hodieque sedes episcopalis 363 Herefordi sub ipsius nomine consecretur. Nec ineptum debet videri aut incongruum quod antecessores nostri, probi et religiosi viri, vel taciturnitate tolleraverunt, vel auctoritate roboraverunt.

§ 211. Quid de sancto (18) Kenelmo, (19) teneræ ætatulæ puero, stylus hic comminiscetur dignum? Hunc pater Kenulfus rex Merciorum, septennem, Quendridæ sororis fidei educandum reliquit; sed illa, falso sibi regnum præsagiens, fraterculum, tollendum e medio, satelliti qui alumnus erat commendavit. Is insontem, causa remittendi animum (20) quasi venatum ducens, inter frutecta obtruncatum occuluit. Et mirum dictu, quod fraus, tam celate in Anglia commissa, Romæ divinitus innotuit: siquidem membrana super altare sancti Petri superne, columba ferente, delapsa, necis et sepulchralis loci per ordinem index; quæ, quia elementis Anglicis erat conscripta, a Romanis, et aliarum gentium hominibus qui aderant, frustra legi tentata. Sed salubriter et in tempore astitit Anglus, et, linguæ involucrum Latialiter Quiritibus evolvens, effecit ut apostolici epistola regibus Anglis compatriotam martyrem indicaret; quapropter frequenti cœtu innocentis corpus levatum Winchelcumbam vehebatur. Ita clericorum vocali cantu, et laicorum alacri plausu, parricidalis fœmina commota, e fenestra cœnaculi in quo stabat caput extulit; et, forte psalterium præ manibus habens, continuatione lectionis ad psalmum pervenerat, « Deus laudem

A meam, » quem a fine, nescio quo præstigio, retrograde dicens, nitebatur lætitiam 364 cantantium infirmare. Tum vero vi divina lumina veneficæ, cavis orbibus evulsa, cruore versum polluerunt, « Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud Dominum, et qui loquuntur mala adversus animam meam. » Cruoris signa exstant hodie, immanitatem muliérculæ et Dei ultionem spirantia. Corpusculum sancti celebriter colitur, nec ullus fere locus in Anglia majori ad festum adventantium veneratur frequentia. Exigit hoc et antiquæ sanctitatis persuasio, et miraculorum crebra exhibitio.

§ 212. Nec vacabunt laude tua paginæ nostræ, felix puer, (21) Wistane fili Wimundi, filii Wihtlafii regis Merciorum et Ethelfledæ filiæ Chelwulfi qui
B fuit patruus Kenelmi. te, inquam, non tacebo, quem Berfertus cognatus nefarie interemit. Norintque posteri, si qui has literas cognitione dignas duxerint, nihil in seculo indolis tuæ nobilitate gloriosius, qua irritatus infestus lanio (22) te mortificaverit; nihil in Deo puritate tua innocentius, qua invitatus internus arbiter te honorificaverit: nam cœlo demissa columna (23) lucifera, densæque noctis dirumpens pallia, profundæ caveæ scelus detexit, carnificis nequitiam arguit. Quapropter venerandæ reliquiæ, levatæ parentum officio, Rapendune locatæ sunt, tunc temporis famoso (24) monasterio; nunc est villa comitis Cestrensis, cujus gloria pro situ vetustatis exoleta. Nunc Eveshamum inhabitas, dignus qui faventium votis serenus
C indulgeas.

§ 213. De sanctitate regum Orientalium Saxonum et Orientalium Anglorum Beda multa 365 retulit; quorum regnorum (25) genealogiam hujus operis (26) primo libro breviter intexui, quia plena gesta regum nusquam potui reperire (27). Veruntamen (28) de sancto Edmundo, quem sæculum Bedæ non attigit, amplior procudetur oratio, qui in Orientali Anglia principatum tenuit Provincia illa ab austro et oriente cingitur oceano; ab aquilone paludum uligine et stagnorum rapaci voragine, quæ trium vel duum millium (29) spatio latitudine, infinitaque longitudine, protensa, incolarum usui piscosam præbent exuberantiam; ab occidente reliquæ insulæ continua, sed defossa humo ad instar muri aggere permunita. Pecorum pabulis, ferarum ca-
D pturis humus egregia; cœnobiis referta, congregationibus monachorum numerosissimis intra ipsa stagnorum insulas institutis; gens læta et lepida facetaque festivitate jocorum ad petulantiam pro-

(15) *Conjecta*. c. d. e., *injecta*, a. s. l.

(16) *Archiepiscopo*. a. s. c. e. l., *episcopo*, d. — Oswaldus Eboracensis archiepiscopus simul et Wigorniensis episcopus erat.

(17) *Egelbirtum regem*. Vide § 86 et § 97, not. 10.

(18) *Kenelmo*. Vide § 95, not.

(19) *Teneræ ætatulæ* a. s. c. d. e., *teneræ ætati*, l.

(20) *Animum*. a. c. d. e. l., post *animum* s. legit *vel recreandi*.

(21) *Wistane*. De S. Wistano consule mss. Harl. 2253, *De martyrio S. Wistani*.

(22) *Infestus lanio*. a. d. e. l., *infestus latro*, s *infaustus latro*, e.

(23) *Columna*. d. e. l., *columba*, a. s. c.

(24) *Famoso*. s. c. d. e. l., post *famoso* a. leg *sicut in primo libro dixit*.

(25) *Regnorum*. a. s. c. d. e 2. l. m. omitt. in e

(26) *Primo libro breviter intexui*. §§ 97, 98.

(27) *Reperire*. a. c. d. e. l., *invenire*, s.

(28) *De sancto Edmundo*. Vide § 97, not.

(29) *Millium*. s. c. d. e. l., *milliariorum*, a.

nior. (30) Hic regnavit Edmundus, vir Deo devotus, avita prosapia regum excellens; qui, cum aliquot annis pacifice provinciæ præfuisset, nulla temporum mollitie virtutem evirare impulsus. Danorum duces, Hinguar et Hubba, Northanhimbrorum et Orientalium Anglorum depopulaturi (31) provincias venere : quorum primus regem non resistentem, sed armis projectis solo pronum et orantem, cepit, et (32) post nonnulla tormenta **366** decapitavit. Emicuit post necem beati viri transactæ vitæ puritas miraculis inauditis. Caput, a corpore lictoris sævitia divisum, dumeta projicientibus Danis occuluerant : quod dum cives quærerent, hostem abeuntem vestigiis insecuti, funeri regio justas soluturi inferias, jocunda Dei munera hausere; exanimati capitis vocem expressam, omnes ad se lustratores invitantis. Lupum, feram cadaveri assuetam, lacertis illud circumplexum (33), innoxiam prætendere custodiam : eumdem, more domestici animalis, bajulos post tergum modeste ad tumbam secutum, nullum læsisse, a nullo læsum esse. Tunc pro tempore humi traditum corpus venerabile, terræ gleba superjecta, et exilis pretii lignea capella superstructa. Sed aderat oscitantibus provincialibus virtus martyris, semisopitas mentes eorum ad sui reverentiam signis excitans; et leve quidem ac frigidum sit, sed primum virtutum (34) ejus experimentum, quod subjiciam. Latrunculos, noctu sacram ædem expilare aggressos, invisis loris in ipsis conatibus irretivit; formoso admodum spectaculo, quod præda prædones tenuit, ut nec cœpto desistere, nec inchoata valerent perficere. Quapropter Theodredus, Londoniæ præsul, qui apud sanctum Paulum jacet, plebeiæ machinæ diuturnam (35) amolitus est injuriam, augustius ædificium super veneranda membra molitus, quæ et miranda incorruptione, et lacteo quodam candore, gloriam sanctæ animæ prædicabant. Caput, olim a cervice revulsum, nunc reliquo corpori compaginatum, signum tamen martyrii coccinea cicatrice **367** prætendens. Porro illud humana miracula excedit, hominis mortui crines et ungues sensim pullulare, quos Oswen, quædam sancta mulier, quot annis hos tonderet, illos desecaret, sacra veneratione posteris futuros : sanctæ temeritatis fœmina, quæ coram cerneret et contrectaret artus quibus omnis inferior hic est mundus. At non ita Lefstanus, præcipitis et effrenatæ audaciæ adolescens, qui sibi corpus martyris

A minis inflatioribus ostendi exegerat; famæ, ut dicebat, incertum fide oculorum ponderare deliberans (36). Ideoque prærupti ausus pœnam tulit, amens effectus; et post modicum, scaturiens vermibus, et mortuus. Novit profecto quod olim consueverat, novit Edmundus modo facere :

Parcere subjectis et debellare superbos.

Quibus artibus ita sibi omnis Britanniæ devinxit incolas, ut beatum se in primis astruat qui cœnobium illius vel nummo vel valenti illustrat. Ipsi quoques reges, aliorum domini, servos se illius gloriantur, et coronam ei regiam missitant, magno si uti volunt redimentes commercio. Exactores vectigalium, qui alias bacchantur, fas nefasque juxta metientes, ibi supplices citra fossatum sancti Edmundi litigationes sistunt, experti multorum pœnam perseverandum (37) putarunt.

B

§ 214. Nomina quoque puellarum regii generis aliquarum oris mei perstringet præconium; præfata brevitatis venia, quam non fastidii nausea, sed miraculorum facit inscitia. Anna rex Orientalium Anglorum habuit filias tres, Etheldritham, **368** Ethelburgam, Sexburgam Etheldritha, duobus viris nupta, felici ((38) ut Beda auctor est) continentia, sine ulla pudoris jactura, sine ulla libidinis urtica, perpetuæ virginitatis lauream cœlo victrix exhibuit. Ethelburga, in monasterio Galliæ quod dicitur (39) Brigis, sanctimonialis primum, dehinc abbatissa, illibatæ integretatis signaculo floruit : et speciosum certe quod ambæ sorores, sicut concupiscentiam C carnis in se vivæ domuerant, ita defunctæ incorruptam eamdem præferunt, illa in Anglia, ista in Gallia, ut earum sanctitas, quæ abunde fulgurat, « sufficiat geminos irradiare polos. » Sexburga, Ercomberto regi Cantuariorum in matrimonium data, et post ejus mortem velaa in eodem monasterio quo soror Etheldritha, prædicatur sancta. Habuit ex illo rege filiam Ercongotam et Ermenildam. (40) De Ercongota scire volentes lectio Bedæ informabit. (41) Ermenilda, Wulferio regi Merciorum locata, habuit filiam Werburgam, virginem sanctissimam. Utræque sanctæ, mater apud Hely, ubi post matrem Sexburgam abbatissa fuit (42), filia apud civitatem Legionum, pausant, in monasterio ejusdem urbis quod construxit noviter D Hugo comes Cestrensis, ejectis inde pauculis clericis qui ibidem tœdo et paupere victu vitam transigebant. Earum, et præcipue junioris, ibi laudantur

(30) *Hic regnavit.* Quæ ab his verbis ad finem § 213 adduntur, in Malmesb. occurrunt, *De gest. pontif.* p. 136.

(31) *Depopulaturi* a. c. d. e., *depopulari*, s. l.

(32) *Post nonnulla tormenta.* Arbori alligatus est et sagittis ad mortem confixus. Vide Abbonem, *De passione S. Edmundi*, regis Orientalium Anglorum; ms. Dom. Joan. Bapt. Oxon. n° 199.

(33) *Circumplexum.* a. c. d. e. l., *complexum*, s.

(34) *Virtutum.* a. c. d. e. l., omitt. in s.

(35) *Amolitus est injuriam* c. d. e., *sustulit invitiam*, a. s. l.

(36) *Deliberans.* c. d. e., *desiderans*, a. s. l.

(37) *Putarunt.* Multo ampliora de hac re occurrunt in Malmesb. *De gestis pontif.* l. II, p. 136b, ed. Lond.

(38) *Ut Beda auctor est.* Histor. Eccles. lib. IV, c. 19, 20.

(39) *Brigis.* Faremoustier en Brie, celeber Benedictinarum monialium parthenon.

(40) *De Ercongota scire volentes lectio Bedæ informabit.* Histor. Eccles. lib. III. c. 8 § 172. Vide etiam Malmes *Gesta reg. Angl.* § 11, not.

(41) *Ermenilda. Wulferio regi Merciorum locata, habuit filiam Werburgam, virginem sanctissimam.* Vide supra § 73 fin.

(42) *Fuit.* Post *fuit* s. l. legunt *et.*

merita, extolluntur miracula; cumque omnium petitionibus sint incunctanter favorabiles, 369 tum (43) maxime orationes fœminarum et puerorum vicino et contiguo auxilii pede attingunt.

§ 215. Frater Wulferii Merewaldus (44), ex Ermenberga filia Ermenredi fratris Ercomberti, tulit filias (45), Mildritham et Milburgam. Mildritha (46) in Taneto insula Cantiæ, quam matri suæ in solutionem necis fratrum suorum, Etheldredi et Egelbirthi, dederat rex Egbertus, cœlibatui dans operam, ibidem vitæ metam incurrit. Sequenti tempore, ad cœnobium sancti Augustini Cantuariam translata, eximia monachorum sedulitate honoratur, pietatis fama et dulcedinis juxta vocabulum suum in cunctos æque prædicabilis. Et quamvis ibi pene omnes monasterii anfractus pleni sint sanctorum corporibus, nec eorum parvi nominis aut meriti, sed quorum singula per se possent illustrare Angliam, nullo tamen illa colitur inferius, quin imo amatur et commemoratur dulcius. Adest illa se diligentibus, nullos surda transiens aure, saluti consulens animæ.

§ 216. Milburga (47) apud Weneloc requiescit; olim ab accolis nota, sed post adventum Normannorum, dum nescitur locus sepulchri, aliquandiu oblivioni data: nuper vero, adunato ibi conventu monachorum Cluniacensium, dum, inchoata novi templi machina, quidam puer per pavimentum concitatius cursitaret, effracta mausolei 370 fovea propalam corpus virginis fecit. Tunc balsamici odoris aura per ecclesiam properante (48), altius levatum tot miracula præbuit, ut, catervatim eorum (49) populorum unde confluerent, vix patuli campi capiebant viatorum agmina; dum æquis umbonibus dives et mendicus se agerent, cunctos in commune præcipitante fide. Nec cassum eventum res habuit, adeo ut nullus inde nisi exstincta vel mitigata valetudine discederet; nonnullosque regius morbus, medicis sane incurabilis, per merita virginis relinqueret.

§ 217. Edwardus senior, (50) de quo superius multa retuli, suscepit ex uxore Edgiva (51) filias multas; inter quas et Edburgam, quæ, vix dum (52) trima esset, spectabile futuræ sanctitatis dedit periculum. Explorare volebat pater utrum ad Deum an ad seculum declinatura esset pusiola; posueratque in triclinio diversarum professionum (53) or- D

A namenta, hinc calicem et evangelia, inde armillas et monilia. Illuc virguncula ulnis nutritiæ (54) blandientis allata, genibus parentis assedit; jussaque utrum vellet eligere, torvo aspectu secularia despiciens (55), prompteque manibus reptans (56) evangelia et calicem, puellari adoravit innocentia. Exclamat cœtus assidentium, auspicium futuræ sanctitatis in puella; exosculatus, pater ipse arctioribus basiis dignatus sobolem: « Vade, inquit, quo te vocat Divinitas, sequere fausto pede quem elegisti Sponsum; et profecto 371 et ego et conjux felices erimus (57) si a filia religione victi fuerimus. » Ita sanctimonialium habitum induta, cunctas sodales ad amorem sui in urbe Wintoniæ sedulitate obsequii invitabat; nec resupinabat eam alta prosapiæ B magnitudo, quod generosum putaret in Christi inclinari servitio. Crescebat cum ætate sanctitas; adolescebat cum adulta humilitas, in tantum ut singularum soccos furtim noctu surriperet, et diligenter lotos et inunctos lectis rursus (58) apponeret. Quapropter, licet multis miraculis Deus viventem insignierit, istud exemplum magis in causa prædico, quod omnia opera ejus inchoabat charitas et consummabat humilitas. Denique devotionem pectoris et integritatem corporis ejus miracula, in vita et post mortem, commendant plurima, quæ templorum ejus æditui Wintoniæ et Perscore nescientibus viva voce pronunciant.

§ 218. Edgari regis filia, beata Edgitha, Wiltoniense cœnobium, sedem ossium suorum, dulcibus C (59) exuviis exornat, amore fovet: ubi, ab infantia scholæ Dominicæ tradita, incorrupta semper virginitate et frequentibus excubiis Dei gratiam demerebatur, natalium tumorem mentis ingenuitate premens. Unum a majoribus accepi quod non mediocriter judicium offendebat hominum, fallens videlicet oculos eorum auratarum apparatu vestium; siquidem cultioribus indumentis jugiter ornata procederet quam illius professionis (60) sanctitudo exposceret. Unde a sancto Ethelwoldo palam increpata, respondisse fertur, nec inepte nec infacete, « Verax et irrefragabile 372 judicium Dei, sola mortalium operitur conscientia. Quapropter puto quod tam incorrupta mens potest esse sub istis vestibus, quam sub tuis discissis D pellibus. » Hoc dicto repercussus pontifex, et veri-

(43) *Tum*. c. d. e, *tunc*, a. s. l.
(44) *Merewaldus*. Vide § 76 fin.
(45) *Filias*. a. c. d. e., *duas filias*, s. l.
(46) *In Taneto insula Cantiæ*. Hanc compensationem æstimandi sibi concessa facultate, (id est eorum *weregild*.) eam terræ partem quæsivit quam cervus uno cursu circuire posset in insula Taneto, ubi cœnobium condidit. Vide W. Thorn. col. 1910, et Natale S. Mildrithæ (Saxonice), ms. Cott. *Calig*. A. XIV, 4. Sharpe, 278.
(47) *Milburga*. Vide § 76.
(48) *Properante*. c. d. e., *spirante*, a. s. l.
(49) *Eorum*. e., *eo*, a. s. c. d. l.
(50) *De quo superius multa retuli*. Vide supra § 125, not.
(51) *Edgiva*. e., *Elfgiva*, a. s. l., *Edelswitha*, c. d.
(52) *Vix dum*. a. d. e. l., s. c. omitt. *vix*.
(53) *Professionum*. a. c. d. e. l., *possessionum*, s.
(54) *Nutritiæ*. a. c. d. e. l., *nutricis*, s.
(55) *Despiciens*. e., *despuens*, a. c. d. l. m, *respuens*, s.
(56) *Reptans*. a. c. d. e. l., *raptans*., s.
(57) *Erimus*. a. c. d. e. l., omitt. in s.
(58) *Rursus*. d. e., *rursum*, a. s. c. l.
(59) *Dulcibus*. a. s. c. d. e 2. l., *ducibus* e 1.
(60) *Professionis*. a. c. d. e. l. omitt. in s.

tatem dicti approbans taciturnitate sua, lætumque erubescens quod scintillante puellæ sententia fuerit inustus, siluit. Viderat illam sanctus Dunstanus in consecratione basilicæ beati (61) Dionysii, quam illa in amorem martyris (62) ædificaverat, pollicem dextrum frequenter protendere, et signum crucis fronti e regione pingere; delectatusque admodum, « Nunquam, inquit, putrescat hic digitus. » Continuoque intra missarum agenda prorupit in lacrymas, lacrymas adeo profluas ut singultienti voce discipulum prope astantem concuteret; reique causam quæsitus, « Cito, ait, hæc florida rosa marcescet, cito, avis dilecta Deo avolabit, post sex ab hoc die septimanas. » Consecuta est e vestigio rerum veritas pontificale vaticinium; namque illa, nobilis propositi tenax, prædicta die (63) citra juventæ terminum efflavit; cum esset annorum viginti trium. Nec multo post, idem beatus vidit somnii visione sanctum Dionysium virginem amicabiliter manu tenentem, et ex oraculo divino constanter jubentem ut a famulis honorificaretur in terris, sicut à Sponso et Domino venerabatur in cœlis. Ita crebrescentibus ad tumbam miraculis, edictum ut corpus virgineum levaretur, et altius efferretur; inventumque totum in cineres solutum **373** præter digitum, et alvum, et alvo subjecta: unde disputantibus nonnullis, un ex his qui viderant, dormienti, virgo ipsa astitit, dicens: non mirum esse si partes illæ corporis putruerint, quod usus habeat (64) exanimata corpora in quosdam arcanos naturæ (65) sinus defluere, et ipsa utpote puella membris illis peccaverit; cæterum, juste ventrem nulla corrumpi putretudine, qui nulla sit aculeatus unquam (66) libidine, immunem se fuisse crapulæ et carnalis copulæ.

§ 219. Sane ambæ istæ virgines meritis suis singula fulciunt cœnobia, adunatis in utroque multarum sanctimonialium cœtibus; quæ dominabus et magistris suis vocantibus ad gratiam, respondent per obedientiam. Fortunatus qui virginalium orationum particeps fuerit, quarum devotioni se Dominus Jesus placido indulget assensu. Nam, ut de Sceftoniensibus dixi (67), omnes jamdudum virtutes, terris relictis, cœlum petiere; in solis fere sanctimonialium (mentibus, si uspiam sunt terrarum, illas reperies, (quod mihi sanctorum virorum pace dixisse licuerit,) quia multum laudandæ sunt fœminæ quæ, dissimulta sexus infirmitate, certantibus studiis servantes continentiam, opimam ad superos evehunt victoriam.

§ 220. Plures e familia regia utriusque sexus cognovisse, ad rem referre arbitror; ut sciatur quod a virtutibus majorum rex Edwardus de quo ante digressionem dicebam, minime degeneraverit. Denique miraculis et prophetiæ spiritu, sicut deinceps dicam, claruit. In exactionibus vectigalium parcus, quippe qui et exactores **374** execraretur; in cibis et potibus regalis luxus immunis; in præcipuis festivitatibus, quamvis amiciretur vestibus auro intextis quas regina sumptuosissime elaboraverat, ita temperans erat, ut nec majestati suæ deesset, nec tamen supercilium attolleret; magis Dei (68) de his munificentiam, quam mundialem gloriam mente versans. Unum erat quo in seculo (69) animum oblectaret suum, cursus canum velocium, quorum circa salus latratibus solebat lætus applaudere; volatus volucrum, quorum natura est de cognatis avibus prædas agere. Ad hæc exercitia continuis diebus, post audita mane divina officia, intendebat. Cætera, vir Deo volontarie deditus, inter regni negocia vivebat angelum; pauperibus hospitibusque, maxime transmarinis (70) et religiosis, benignus appellando, munificus dando, et ad illorum sanctitatem monachos suæ patriæ invitando. Erat discretæ proceritatis, barba et capillis cygneus, facie roseus, toto corpore lacteus, membrorum habitudine commoda peridoneus.

§ 221. Viderat quondam, somnii revelatione, sæculi illius felicitatem Brithwoldus Wiltoniensis episcopus; viderat et annuntiaverat. Nam dum, tempore regis Cnutonis, cœlestibus apud Glastoniam lucubraret excubiis, subissetque illum cogitatio, quæ frequenter angebat, de regia stirpe Anglorum (71) pene deleta; hæc meditanti sopor irrepsit: et ecce, in superna raptus, videt apostolorum principem, Petrum, ipsum Edwardum, qui tunc in Normannia exulabat, in regem consecrare, cœlibe designata vita, et certo viginiti **375** quatuor annorum numero regni computato; eidemque, conquerenti de posteritate, respondere, « Regnum Anglorum est Dei; post te providit regem ad placitum sui. »

§ 222. Porro ut jam de miraculis dicam: Adolescentula juxta parilitatem natalium virum habens, sed fructu conjugii carens, luxuriantibus circa collum humoribus, turpem valetudinem contraxerat, glandulis protuberantibus horrenda. Jussa somnio lavaturam manum (72) regis exquirere, curiam ingreditur. Rex ipse per se opus pietatis adimplens digitis aqua intinctis collum pertractat mulieris; medicam dextram sanitas festina prosequitur, lethalis crusta dissolvitur, ita ut, vermibus cum sanie profluentibus, omnis ille noxius tumor resideret (73), Sed, quia hiatus ulcerum fœdus et patulus erat,

(61) *Beati*. c. d. e., *sancti*, a. s. l.
(62) *Martyris*. a. c. d. e. l., *matris*, s.
(63) *Citra juventæ terminum efflavit*. c. e. f. l., *citra imminentem terminum efflatum ut*, d. m., *citra imminentem terminum efflavit*, a. s.
(64) *Habeat*. a. c d. e. l., *fuerit*, s.
(65) *Naturæ*. a. c. d. e., l. legit *illius naturæ*.
(66) *Unquam*. Omitt. in e 1.
(67) *Dixi*. Vide § 163.
(68) *Dei* a. s. l., omitt. in. c. d. e.
(69) *In. seculo*. c. e., *in hoc seculo*, a. s. d. l.
(70) *Transmarinis*. s. c. e. l., post *transmarinis* a. d. legunt *monachis*.
(71) *Anglorum*. d. e. l., omitt. in s.
(72) *Manuum* a. c. d. e. omitt. in s. l.
(73) *Resideret*. a. c. d. e. l., *recederet*, s.

præcepit eam usque ad integram sanitatem curialibus stipendiis sustentari; verum (74) ante septimanam exactam ita obductis cicatricibus venusta cutis rediit, ut nihil præteriti morbi discerneres; post annum quoque geminam prolem enixa, sanctitatis Edwardi miraculum auxit. Multotiens eum hanc pestem in Normannia sedasse ferunt, qui interius ejus vitam noverunt: unde nostro tempore quidam falsam insumunt (75) operam, qui asseverant istius morbi curationem non ex sanctitate, sed ex regalis prosapiæ hæreditate (76) fluxisse.

§ 223. Cæcatus quidam, quo incommodo incertum, rumorem frequentem in curia severat sanitatem se recepturum si aqua ex ablutione **376** manuum regis (76*) oculos tangeretur: id ad se delatum non paucis nuntiis ille riserat, referentes rugato aspectu inspectatus; peccatorem se esse, opera sanctorum virorum sibi non convenire. Verum ministri non negligendum arbitrari, eo nesciente, sed in (77) ecclesia orante (77*) somnio credulitatem faciunt: namque confestim (78) ut lotus est aqua, diuturnis tenebris exulantibus, lux tempestiva orbes implevit, læto fragore plaudentium suscitato. Rex causam percunctatus edidicit; moxque certitudine visus ejus comperta, quod scilicet, digitos suos in oculos sanati intentans, illum reducto capite cavere cerneret, gratias Deo porrectis in cælum manibus egit. Eodem modo sanavit cæcum quemdam Lincoliæ qui multis annis supervixit, regalis index miraculi.

§ 224. Et ut perfectam viri virtutem, in hac præsertim potentia, cognoscas, subjiciam quod mireris. Wulfwinus quidam, cognomento Spillecorn, filius Wulmari de Nutegareshale, quadam die in sylva Bruelle ligna cædens, dum diuturno post laborem sopori indulsisset, sanguine, ut credo, circa oculos coagulato, visum decem et septem annis amisit; quibus evolutis, somnio edoctus, octoginta et septem ecclesias circuivit remedium cæcitatis a sanctis efflagitans. Postremo, ad regis curiam veniens, vestibulum cameræ, adversantibus cubiculariis, frustra diu trivit; sed perstitit improbus pulsator, donec ægre admodum (78*) rege ipso jubente (79) admissus est. Audiens quippe somnium innocue responderat, « Per **377** dominam meam sanctam Mariam, multum grate feram si Deus voluerit per me misero misereri. » Itaque quanquam nihil de miraculis auderet, coactus a ministris cum

A aqua cæco manum imposuit; confestimque (80) sanguine ex oculis ubertim stillante, clamorem alacrem sanatus produxit. « Video te, rex; video te, rex! » Ita videns, regali palatio multis temporibus apud Windeleshores, nam ibi curatus fuerat, præfuit, sanatoris annos longævitate vitæ transcendens. Ipso die, ex eadem aqua, tres cæci et unus monoculus, qui regali eleemosyna pascebantur, sanati sunt; ministris plena fide liquorem salutiferum largientibus.

§ 225. Die sancto Paschæ ad mensam apud Westmonasterium assederat, diademate fastigatus, et optimatum turma circumvallatus. Cumque alii, longam Quadragesimæ inediam recentibus cibis compensantes, acriter comederent, ille a terrenis
B avocato animo, divinum quiddam speculatus, mentes convivantium permovit, ampliorem effusus (81) in risum; nulloque causam lætitiæ perquirere præsumente, tunc quidem ita tacitum, donec edendi satietas absoniis finem imposuit. Sed remotis mensis, cum in triclinio regalibus exueretur, tres optimates eum; prosecuti quorum unus erat Haroldus (82), secundus abbas, tertius episcopus, familiaritatis ausu interrogant quare riserit; mirum omnibus, nec immerito, videri, quare in tanta serietate (83) dici et negotii, tacentibus cæteris, scurrilem cachinnum ejecerit. « Stupenda, » inquit, « vidi, nec ideo sine causa risi. » Tum illi, ut moris est humani ingenii, sciscitari **378** et quærere causam ardentius, (84) ut supplicibus dignanter
C rem impertiatur. Ille, multum cunctatus, tandem instantibus mira respondit; Septem dormientes in Cælio monte requiescere (85) jam ducentis annis in dextro jacentes latere; sed tunc, in hora ipsa risus sui, latus invertisse sinistrum; futurum ut septuaginta quatuor annis ita jaceant, dirum nimirum miseris mortalibus omen. Nam omnia ventura in his septuaginta quatuor annis quæ Dominus circa finem mundi prædixit discipulis suis; « gentem contra gentem surrecturam, et regnum adversus regnum, terræ motus per loca, pestilentiam et famem, terrores de cœlo et signa magna, regnorum mutationes, gentilium in Christianos bella item Christicolarum in paganos victorias. » Talia mirantibus inculcans passionem septem dormientium, et habitudines corporum singulorum, quas nulla do-
D cet littera, ita prompte disseruit ac si cum eis quotidiano victitaret contubernio. Illis auditis, comes

(74) *Verum.* c. d. e., *veruntamen*, a. s. l.
(75) *Insumunt.* a. c. d. e. l., *insinuunt*, s.
(76) *Hæreditate, fluxisse.* Vide Petrum Blesensem in epist. 150.
(76*) *Oculos tangeretur.* c. e. l., *oculos tangeret*, a. s. d.
(77) *Ecclesia.* c. d. e. l., *ecclesia Dei*, a. s.
(77*) *Somnio.* a. d. e. l., omitt. in s. c.
(78) *Ut lotus est aqua.* s. e. c. l., *ut secus lotus est.* a. d.
(78*) *Rege ipso.* a. s. c. d. e 2. l., *ipso* omitt. in e 1.
(79) *Admissus est.* a. s. d. e. l., *ipse admissus est*, c.
(80) *Confestimque.* c. d. e., *confestim*, a. s. l.
(81) *Effusus.* c. d. e., *perfusus*, a. s. l.
(82) *Haroldus.* c. e., *comes Haroldus*, a. s. l.
(83) *Serietate.* c. e. l. *serenitate*, a. s. d.
(84) *Ut supplicibus dignanter rem impertiatur.* a. s. d. e. l., *ut supplicibus rem diligentius impertiatur*, c.
(85) *Requiescere.* c. *quiescere*, a. s. c. d. l.

militem, episcopus clericum, abbas monachum, ad A veritatem verborum exsculpendam, Manicheti Constantinopolitano imperatori mittere, adjectis regis sui litteris et muneribus. Eos ille, benigne secum habitos, episcopo Ephesi destinavit, epistola pariter quam sacram vocant comitante, ut ostenderentur legatis regis Angliæ (86) Septem Dormientium 379 martiriales exuviæ. Factumque est, et vaticinium regis Edwardi Græcis omnibus comprobatum, qui se a patribus accepisse jurarent super dextrum illos latus requiescere; sed, post introitum Anglorum in speluncam, veritatem peregrinæ prophetiæ contubernalibus suis prædicarent. Nec moram festinatio malorum fecit, quin Agareni, et Arabes, et Turchi, alienæ scilicet a Christo gentes, Syriam, et Liciam, et Minorem Asiam omnino, et Majoris B urbes multas, inter quas et Ephesum, ipsam etiam Jerosolymam, depopulati, super Christianos invaderent. Tunc etiam, mortuo Manichete Constantinopolis imperatore, Diogenes, et Michaelius, ac Bucinacius et Alexius vicissim se de imperio præcipitarunt; quorum ultimus, ad nostra tempora usque durans, Joannem filium reliquit hæredem, astutia et fraudibus quam probitate notior, multa noxia in peregrinos sacri itineris machinatus; (87) Anglorum tamen fidem suscipiens, præcipuis familiaritatibus suis eos applicabat, amorem eorum filio transcribens. His septem annis proximis ties papæ (88), Victor (89), Stephanus (90), Nicolaus, apostolatus 380 vigorem continuis mortibus labefactarunt: e vestigio quoque (91) Henricus, pius C Romanorum imperator, defunctus, successorem Henricum filium habuit, qui multas oppressiones orbi Romano (92) fatuitate nequitiaque sua intulit. Eodem anno (93) Henricus rex Francorum, miles strenuus et bonus, potionis haustu interiit. Non multo post, cometes stella, ut ferunt, mutationes regnorum prætendens, longos et flammeos crines per inane (94) ducens, apparuit: unde pulchre quidam nostri monasterii monachus, Elmerus nomine, viso coruscantis astri terrore conquiniscens,

« Venisti, inquit, venisti, multis matribus lugende; dudum est quod te vidi, sed nunc multo terribiliorem te intueor, patriæ hujus excidium vibrantem. » Is erat litteris, quantum ad id temporis, bene imbutus, ævo maturus, immanem audaciam prima juventute conatus: nam pennas manibus et pedibus haud scio qua innexuerat arte, ut Dædali more volaret, fabulam pro vero amplexus, collectaque e summo turris aura, spatio stadii et plus volavit; sed venti et turbinis violentia, simul et temerarii facti conscientia, tremulus cecidit, perpetuo post hæc debilis, et crura effractus. Ipse ferebat causam ruinæ quod caudam in posteriori parte oblitus fuerit.

§ 226. Similem huic prophetiam Edwardus moriens 381 exhibuit, quam hic per anticipationem dicam. Cum enim biduo elinguis jacuisset, die tertio post soporem graviter ac profunde suspirans, « Deus, inquit, omnipotens, si non est fantastica illusio, sed verax visio, quam vidi, da mihi facultatem eam astantibus exponendi, aut e converso. » Ita mox expedita loquela, « Duos, inquit, modo monachos vidi mihi assistere, quos adolescens olim in Normannia videram religiosissime vixisse et Christianissime obisse. » Hi se Dei nuncios præfati, talia ingessere: *Quoniam primores Angliæ, duces, episcopi, et abbates, non sunt ministri Dei, sed diaboli, tradidit Deus hoc regnum post obitum tuum anno uno et die uno in manu inimici, pervagabunturque dæmones totam hanc terram.* Cumque ego hæc me ostensurum populo dicerem, illumque pœnitentia facta liberandum, præmisso exemplo Ninivitarum, promitterem, *Neutrum*, aiunt, *erit; quia nec ipsi pœnitebunt, nec Deus eis miserebitur.* Et quando, inquam, tantarum calamitatum remissio sperari poterit? *Tunc*, inquiunt, *quasi si arbor viridis succidatur in medio, et pars abscissa deportetur a stipite trium jugerum spatio, cum sine quolibet adminiculo, suo iterum connexa trunco, cœperit et floribus pubescere et fructus protrudere ex coalescentis succi amore pristino, tunc demum poterit sperari talium malorum remissio.* »

(86) *Septem Dormientium*, etc. Septem Dormientes Ephesi incolæ erant: sex illorum natu non ignobiles; septimus, eorum servus. Sæviente Deciana persecutione in cellam vinariam confugerant unde identidem servum ad cibum comparandum emittebant. Hoc audito, Decius cellæ ostium D occludi jussit. Post sæcula quædam elapsa, cum cæmenti pars, quo cellæ ostium occludebatur, corruisset, illuc influens lux dormientes excitavit. Tranquillæ noctis quiete se recreatos arbitrantes, servum ad comparandos cibos emittunt. Cuncta in Epheso stupens miratur servus, valdeque singularis dialogus haberi cœpit: civibus eum de invento occulto thesauro accusantibus, ipso legalem imperii pecuniam se offerre constanter asserente. Quo comperto imperator episcopo comiti festinus adest. Relatis quæ sibi acciderant, paulo post animam efflant. Hujus miraculi causa martyres reputati sunt. Vide Capgrave, *Legenda nova* (Sharpe, 287).

(87) *Anglorum tamen fidem*, etc. Normannis Angliam invadentibus, multi Angli Constantinopolim confugerunt ubi Alexius illos benignissime suscepit, Normannisque, qui Robertum Guiscardum ducem sequebantur, opposuit (Orderic Vitalis, p. 508).

(88) *Victor*. Victor II, Leonis IX, an. 1056 successor, an. 1057 vita functus est.

(89) *Stephanus*. Fredericus, Godefridi ducis frater, Victori II, die 2ª Aug. 1057 successit.

(90) *Nicolaus*. Ad sanctam sedem promotus est an. 1059.

(91) *Henricus*, etc. Henricus III Botfeldi obiit inter Saxoniæ confinia, autumnali tempore, an. 1056.

(92) *Orbi Romano*, c. e. l., *urbi Romanæ*. a. s. d.

(93) *Henricus rex Francorum... potionis haustu interit* Henricus obiit 4 Aug. 1060. « Causa corporeæ salutis, a Joanne, medicorum peritissimo, potionem accepit: sed veneno nimiam sitim inferente, jussum archiatri sprevit; et a cubiculario potum accipiens, dum medicus abesset, ante purgationem bibit. Unde nimis infirmatus, eodem die post perceptionem sacræ eucharistiæ, obiit. » (Will. Gemet. *Historia*, c. 38. Confer Orderic. Vital., p. 480.)

(94) *Inane*, a. c. d. e. l. *mane*, s.

A § 227. Hujus vaticinii veritatem, quamvis cæteris timentibus, tunc Stigandi archiepiscopi risus exceperat, dicentis vetulum, accedente morbo, nugas delirare. Hujus ergo vaticinii veritatem nos experimur, quod scilicet Anglia exterorum facta est habitatio et alienigenarum dominatio. Nullus hodie Anglus vel dux, vel pontifex, vel abbas; advenæ quique divitias et viscera corrodunt 382 Angliæ; nec ulla spes est finiendæ miseriæ. Cujus mali causam tempus est, sicut dudum spopondi, ut sermo noster paucis absolvere tentet.

§ 228. Rex Edwardus pronus in senium, quod ipse non susceperat liberos, et Godwini videret invalescere filios, misit ad regem Hunorum ut filium fratris Edmundi, Edwardum, cum omni familia sua mitteret: B futurum, ut aut ille aut filii sui succedant regno hæreditario Angliæ; orbitatem suam cognatorum suffragio sustentari debere. (95) Ita venit Edwardus, sed continuo apud sanctum Paulum Londoniæ fato functus est tribus liberis superstitibus; vir neque promptus manu, neque probus ingenio: Edgaro, qui post occisionem Haroldi a quibusdam in regem electus, et vario lusu fortunæ rotatus, pene (96) decrepitum diem ignobilis ruri agit; Christina, quæ sanctimoniali habitu apud Rumesiam consenuit; Margareta, quam Malcolmus rex Scottorum legitimo matrimonio duxit. Hæc, numerosa prole fœcunda, habuit filios Edgarum et Alexandrum qui post patrem regnaverunt in Scotia successione continua; nam senior, (97) Edwardus, in bello cum patre occubuit; junior, C David, mansuetudine et sapientia celebris, rex Scotiæ modo habetur: filias, Matildem quam nostro sæculo rex Henricus, Mariam quam Eustachius junior comes Bononiæ, uxores duxerunt. Rex itaque, defuncto cognato, quia spes prioris erat soluta suffragii, (98) Willelmo comiti Normaniæ successionem 383 Angliæ dedit. Erat ille hoc munere dignus, præstans animi juvenis, et qui in supremum fastigium alacri labore excreverat; præterea proxime consanguineus, filius Roberti filii Ricardi secundi, quem fratrem fuisse Emmæ matris Edwardi non semel est quod diximus. (99) Ferunt quidam ipsum Haroldum a rege in hoc Normanniam missum; alii, secretioris consilii conscii, invitum, venti violentia illuc actum, quo se tueretur invenisse commentum; quod, (100) quia propius vero videtur, exponam. Haroldus in prædium juris sui Boseham (1) venerat: ibi, ut animum oblectaret suum, piscatorium conscendit navigium, et interim quidem longiusculo ludo in altum proceditur; sed, subito adversa tempestate coorta, ipse cum sodalibus in Pontivum pagum compellitur. Homines illius regionis, pro more gentis insito, repente ex omni parte convolavere; inermes ab armatis, pauci a pluribus (quod facile fuit) oppressi, manus manicis, pedes compedibus præbuere. Haroldus, astuto pectore volvens casus remedium, hominem promissis ingentibus sollicitatum ad Willelmum mittit; missum se Normanniam a rege, ut quod minores nuntii balbutierant ipse potissimum sua confirmaret præsentia; 384 in vinculis a Guidone Pontivi comite detineri, quo minus mandata exequatur; barbarum et effrenatum morem regionis esse, ut qui evaserant in mari naufragium, in terra invenirent periculum; convenire tanti nominis viro ne impunitum dimittat, quod fidem ejus appellantibus vincula injecta nonnihil de majestate ipsius diminuerint; si pecuniis exuenda captivitas esset, libens daret Willelmo comiti, non semiviro Guidoni. Ita Haroldus, Willelmo mandante, liberatus, et ab ipso Guidone Normanniam ductus est. Comes eum magna dignatione, gentilitio ornatu in cibis et vestibus coluit; et ut notiorem faceret, simul et virtutem experiretur, Brittannica expeditione, quam tunc forte susceperat, secum habuit. Ibi Haroldus, et ingenio et manu probatus, Normannum in sui amorem convertit; atque, ut se magis commendaret, ultro illi tunc quidem castellum Doroberniæ quod ad jus suum pertineret, et post mortem Edwardi regnum Anglicum, sacramento firmavit: quare et filiæ, adhuc impubis, desponsione, et totius patrimonii amplitudine donatus, familiarium partium habebatur. Nec multum temporis intercessit quod, illo domum reverso, rex (2) in Natale Domini apud Londoniam (3) coronatus est; ibidemque morbo

(95) *Ita venit Edwardus.* Edwardus in Angliam reversus an. 1057, eodem anno defunctus est.

(96) *Pene.* c. d. e., *nunc pene*, a. s. l.

(97) *Edwardus in bello*, etc. Malcolmus rex et Edwardus filius ejus occisi sunt A. D. 1093.

(98) *Willelmo comiti Normanniæ successionem Angliæ dedit.* Edwardus, senio jam gravatus, etc., ad cognatum suum Wilhelmum comitem Normanniæ animum apposuit, et eum sibi succedere in regnum Angliæ voce stabili sancivit. » (INGULPH., p. 899.) Willelmi ad dignitatem regiam promotio densis apud annalistas tenebris involvitur.

(99) *Ferunt quidam ipsum Haroldum a rege in hoc Normanniam missum.* « Edwardus Anglorum rex, successione prolis carens, olim miserat Willelmo duci Rodbertum Cantuariorum archipræsulem, ex regno a Deo sibi attributo illum statuens hæredem. D Deinde Heraldum, cunctorum suæ dominationis comitum divitiis et honore ac potentia maximum, duci destinavit, ut ei de corona sua fidelitatem faceret, ac Christiano more sacramentis firmaret. » (WILL. GEMET. *Hist.* c. 31.) Vide etiam GUILL. PICTAV. AD. 1065, inter *Norm. Script.*

(100) *Quia propius vero videtur, exponam.* e. omit. *vero*. — Confer hæc cum Chron. Roberti de Monte ad Sigebertum, apud Acherium, p. 721.

(1) *Boseham.* Prope Cicestriam.

(2) *Rex.* s. c. e. l., *rex Edwardus*, a. d. m.

(3) *Coronatus est.* Regi mos erat coronam ferre in solemnibus festis, Paschæ scilicet, Pentecostes et Nativitatis Domini, quam in ejus capite more solito ponebat archiepiscopus Cantuariensis. (Vide AILR. RIEW. *De vita S. Edwardi.*)

ictus, quod (4) se moriturum sciret, (5) ecclesiam Westmonasterii **385** die Innocentum dedicari præcepit. Ita, ævi plenus et gloriæ, (6) simplicem spiritum cœlesti regno exhibuit; et in eadem ecclesia die Theophaniæ sepultus est, quam ipse illo compositionis genere primus in Anglia ædificaverat quod nunc pene cuncti sumptuosis æmulantur expensis. Progenies West-Saxonum, quæ in Britannia a Cerdicio quingentis et septuaginta uno annis ab Edberto ducentis et sexaginta uno regnaverat, in illo ad regnandum omnino defecit: nam recenti adhuc regalis funeris luctu, Haroldus, ipso Theophaniæ die, extorta a principibus fide, arripuit diadema, quamvis Angli dicant a rege concessum; quod tamen magis benevolentia quam judici allegari existimo, ut illi hæreditatem transfunderet suam cujus semper suspectam habuerat potentiam; quamvis, ut non celetur veritas, pro persona quam gerebat, regnum prudentia et fortitudine gubernaret si legitime suscepisset. Denique vivente Edwardo, quæcunque contra eum bella incensa sunt virtute sua compressit, cupiens se provincialibus ostentare, in regnum scillicet spe prurienti anhelans. Griffinum, (7) ut supra dixi, regem Walensium, et prius bello vicit, et postmodum multis nisibus resurgere conantem capite privavit, successores duos ex satellitibus suis, fratres ejusdem Griffini, Blegent et Riwallonem, qui eum obsequio **386** demeruerant, constituens. Eodem anno Tostinus, a Flandria in Humbram navigio sexaginta navium delatus, ea quæ circa oram fluminis erant piraticis excursionibus infestabat; seb ab Edwino et Morchardo, concordis potentiæ fratribus, impigre de provincia pulsus, versus Scotiam vela convertit: ibi regi Noricorum, (8) Haroldo Harvagre, obvio manus dedit, qui cum trecentis navibus Angliam aggredi meditabatur. Ambo ergo consertis umbonibus terram Transhumbranam populabantur; germanos recenti victoria feriatos, qui nihil minus quam alia latronicia metuerent, aggressi, victos intra Eboracum includunt. Haroldus, nuntio accepto, junctis viribus regni (9) eo contendit: pugna ingens commissa, utrisque gentibus extrema vi nitentibus. Angli, superiorem manum nacti, Noricos in fugam egerunt: sed tantorum et tot virorum victoriam

A (quod forsitan posteritas difficile credat) unus Noricus multa hora interpolavit; siquidem, in ingressu pontis qui (10) Stantfort-brigge dicitur consistens, uno et altero et pluribus nostræ partis interemptis, omnes a transitu arcuit. Invitatus ad deditionem, ut tanti roboris homo largam clementiam Anglorum experiretur, invitantes ridebat; subinde, rugato vultu increpitans, imbecillis animi homines esse qui nequirent uni resistere. Nemine itaque proprius accedente, quod inconsultum æstimarent cum illo cominus congredi qui salutis omne viaticum desperatus effunderet, unus ex collateralibus **387** regis jaculum ferreum in eum eminus vibrat; quo (11) ille, dum gloriabundus proludit, ipsa securitate incautior, terebratus, victoriam Anglis concessit.
B Continuo enin libero transitu exercitus trajectus, Noricos palantes a tergo cecidit. Rex Harvagre et Tostinus interempti, (12) regis filius cum omnibus navibus domum clementer remissus, Haroldus, trimphali eventu superbus, nullis partibus prædæ commilitones dignatus est: quapropter multi, quo quisque poterat dilapsi, regem ad bellum Hastingense proficiscentem destituere; nam, præter stipendiarios et mercenarios milites, paucos admodum ex provincialibus habuit. Unde, cum suis quos ductabat, post novem menses et aliquot dies accepti regni astutia Willelmi circumventus, fusus est (A. D. 1066, Oct. 14); leni videlicet belli negotio, sed occulto et stupendo Dei consilio, quod nunquam postea Angli communi prælio in libertatem spiraverint; quasi cum Haroldo omne robur deciderit
C Angliæ, qui certe potuit, et debuit (etiam per inertissimos), solvere pœnas perfidiæ. Nec, hoc dicens, virtuti Normannorum de rogo; quibus, tum pro genere, tum pro beneficiis, fidem habeo. Sed mihi videntur errare qui Anglorum numerum accumulant et fortitudinem extenuant; ita Normannos, dum laudare intendunt, infamia respergunt. Insignis enim plane laus gentis invictissimæ, ut illos vicerit quos multitudo impeditos, ignavia fecerit timidos; imo vero pauci et manu promptissimi fuere, qui, caritati corporum renuntiantes, pro patria animas posuere. Sed, quia hæc diligentiorem **388** relationem expectant, nunc dabo secundo libello terminum, ut et mihi dictandi et aliis lectitandi revirescat studium

D

(4) *Quod.* c. d. e., *quo*, a. s. l.

(5) *Ecclesiam Westmonasterii*, etc. Wesmonasterii abbatia dedicata est die 28a Dec. 1065. Asserit Ailredus Riwallensis ecclesiam aliquot annis prius inceptam ad implendum votum quod rex voverat Romam adeundi; qui cum ab hac peregrinatione dissuaderetur, ad papam misit ut dispensationem obtineret; quam summus pontifex ea conditione concessit ut ex pecuniæ summa quæ in ad implendo voto expendenda foret, monasterium in honorem S. Petri ædificaret.

(6) *Simplicem spiritum*. Suggerit editor Sax. Chron. (Rev. John. Ingram) Malmesburiensem ipsam threnodiæ loquendi rationem de morte Edwardi confessoris adoptasse. « Hic Eadwardus rex, Anglorum dominus, stabilem ad Christum animam emisit, *in regnum Dei sanctum spiritum.* » (*Saxon. Chron.* an. 1065.) Rex Eadwardus obiit feria quinta die 5a Januarii 1066, post regni viginti tres annos, sex menses et viginti septem dies.

(7) *Ut supra dixi*, § 196.

(8) *Haraldus Harvagre*. Haraldus cognomento *Fair-Haired* (*seu flavicapilli*) frequenter vocatur Hardradus (*Severus*) ut ab Haraldo Harfagra, qui Ælfredo Magno coevus erat, distinguatur.

(9) *Regni.* c. d. e., omitt. in a. s. l.

(10) *Stantfort-bridge*. Prælium apud Standford Bridge die 25a Sept. an. 1066 initium est.

(11) *Quo* a. c. d. e., *quod*. s. l.

(12) *Regis filius*. Eadmundus nomine, ut videtur, (*Saxon. Chron.*)

PROLOGUS IN LIBRUM TERTIUM.

389 De Willelmo rege scripserunt, diversis incitati A causis, et Normanni et Angli : illi ad nimias efferati sunt laudes, bona malaque juxta in cœlum prædicantes ; isti, pro gentilibus inimicitiis, fœdis dominum suum proscidere conviciis. Ego autem, quia utriusque gentis sanguinem traho, dicendi tale temperamentum servabo : bene gesta, quantum cognoscere potui, sine fuco palam efferam (13) ; perperam acta, quantum sufficiat scientiæ, leviter, (14) et quasi (15) transeunter attingam ; ut nec mendax culpetur historia, nec illum nota inuram censoria cujus cuncta pene, etsi non laudari, excusari certe possunt opera. Itaque de illo talia narrabo libenter et morose quæ sint inertibus incitamento, promptis exemplo, usui præsentibus, jocunditati sequentibus. Verum in his protrahendis non multum temporis expendam impendium, quæ nulli emolumentum, imo legenti fastidium, scribenti pariant odium. Latis superque sufficiunt qui genuino molari facta bonorum lacerent. Mihi hæc placet provincia, ut male, 390 quantum queo, sine veritatis dispendio extenuem ; bona non nimis (16) ventose collaudem. De qua moderatione, ut æstimo, veri qui erunt arbitri, me nec timidum nec inelegantem pronunciabunt. Hoc itaque non solum de Willelmo, sed et de duobus filiis ejus stylus observabit, ut nihil nimie, nihil nisi vere dicatur : quorum primus parum quod laudetur egit, præter primos regni dies ; tota vita damno provincialium comparans favorem militum. Secundus, patri quam fratri morigeratior, invictum animum inter adversa et prospera rexit : cujus si expeditiones attendas, ignores cautior an audacior fuerit ; si fortunas aspicias, hæsites beatior, aut boni eventus indigentior, fuerit. Sed de talibus tempus B erit cum (17) lector arbitretur. Nunc, tertium volumen incepturus, satis reor egisse ut attentum et docilem facerem ; ipse sibi benigne persuadebit ut benevolus sit.

LIBER TERTIUS.

DE ADVENTU NORMANNORUM IN ANGLIAM.

391 § 229. Robertus (18) alter filius Ricardi secundi, postquam septem annis gloriose ducatum Normanniæ tenuit, Jerosolymam pergere mentem appulit. Habebat tunc filium septennem, ex concubina susceptum, cujus speciem in choreis saltitantis forte conspicatus, non abstinuit quin sibi nocte conjungeret ; deinceps C unice dilexit, et aliquandiu justæ uxoris loco habuit. Puer ex ea editus (A. D. 1028), Willelmus a nomine abavi dictus : cujus magnitudinem futuram matris somnium portendebat, quo intestina sua per totam Normanniam et Angliam extendi et dilatari viderat ; ipso quoque momento quo, partu laxato, in vitam effusus pusio humum attigit, ambas manus junco, quo pavimenti pulvis cavebatur, implevit, stricte quod corripuerat compugnans. Ostensum visum mulierculis, læto plausu gannientibus ; obstetrix quoque fausto omine acclamat puerum regem futurum

392 § 230. Paratis ergo omnibus quæ (19) Jerosolymitani itineris viaticum informarent, apud Fiscannum concilium proceribus indicitur. Ibi, jubente patre, in nomen et fidem Willelmi ab omnibus juratur : (20) Gislebertus comes tutor pupilli constituitur ; tutela tutoris (21) regi Francorum Henrico assignatur. Roberto cœptam viam expediente, Normanni omnes communi umbone patriam per sua quisque munimenta tutari, parvum herum ex amore venerari. Stetit hæc fides usque ad famam obitus ejus ; qua ubique gentium disseminata, cum fato mutatus amor : mox quisque sua munire oppida, turres agere, frumenta comportare, causas aucupari quibus quamprimum a puero dissidium meditarentur. Inter hæc ille, haud equidem reor sine Dei auxilio qui eum tanto principaturum prævideratimperio, tutus adolescebat ; cum solus pene Gislebertus æquum et bonum armis defensitaret

(13) *Efferam.* a. s. d. e. l., *proferam*, c.
(14) *Leviter.* a. s. d. e. l., *leniter*, c.
(15) *Quasi.* a. s. c. d. e 2. l. m., omitt. in e 1.
(16) *Nimis.* a. s. c. e. l., *minus*, d.
(17) *Cum.* a. c. d. e. l., *ut*, s.
(18) *Robertus, alter filius Ricardi secundi.* Robertus I. Vide § 170, not. 46 et 48.
(19) *Jerosolymitani itineris.* Robertus Jerosolymam profectus est anno 1035. (Bouq. xi, 120.)
(20) *Gislebertus comes tutor pupilli constituitur.* hæc enim Ordericus Vitalis : « Ducatum vero suum Guillelmo, octo annorum puero, non rediturus re- D liquit ; ipsumque Alano consanguineo suo, Britonum comiti, commendavit, » et iterum : « Rebellaverunt proceres Normanniæ contra Guillelmum infantem ; qui dum pater ejus cum Drogone comite iter init Hierosolymitanum, octo solummodo erat annorum, et a patre commissus tutelæ Alani consanguinei sui, comitis Britonum. »
(21) *Regi Francorum Henrico.* Hujus nomin[is] primo.

suis. Cæteri studiis partium agebantur. Jam vero (22) interfecto Gisleberto a Radulpho patruele suo, ubique cædes, ubique ignes versabantur. Clarissima olim patria, **393** intestinis dissensionibus exulcerata, pro latronum libito dividebatur, ut merito posset querimoniam facere, (23) Væ terræ cujus rex puer est! At ille, ubi primum per ætatem potuit, militiæ insignia a rege Francorum accipiens, provinciales in spem quietis erexit. Sator discordiarum erat (24) Guido quidam, Burgundus a patre, nepos Ricardi secundi e filia; infantiam cum Willelmo cucurrerat, tunc quoque januas adolescentiæ pariter urgebant. Convictus familiaritatem, familiaritas amicitias (25) paraverat. Huc accedebat quod ei Brionium et Vernonium castella dederat, nihil pro consanguinitate (26) negandum putans. Horum Burgundus immemor, affictis criminibus quibus id merito facere videretur, abalienavit se a comite. Longum est et non necessarium si persequar quæ hinc inde acta, quæ castella capta: repererat enim perfidia socios Nigellum vicecomitem Constantini, Rannulfum vicecomitem Baiocensem (27), Haimonem (28) dendatum, avum Roberti qui nostro tempore in Anglia multarum possessionum incubator extitit. Cum his per totam Normanniam grassabatur prædo improbissimus, inani spe ad comitatum illectus. Necessitas regem tutorem excivit ut desperatis partibus pupilli succurreret. Itaque paternæ benevolentiæ recordatus, quod eum favore suo in regnum sublimaverat, apud (29) Walesdunas in defectores **394** irruit: cæsa illic multa eorum millia; multi (30) fluminis Olnæ rapacitate intercepti, quod, in arcto locati, equos ad transvadandos vortices instimularent. Guido, vix elapsus, Brionio se recepit: inde per Willelmum expulsus,

A non ferens probri famam, ultro Burgundiam, nativum scilicet solum, contendit. Nec ibi inquietus animus quietem invenit. nam a comite illius provinciæ, fratre suo (31) Willelmo, quem insidiis impetiverat, fugatus, incompertum quem finem habuit. Nigellus et Radulfus in fidem recepti: Haimo in acie cæsus, cujus insignis violentia laudatur quod ipsum regem equo dejecerit; qua re a concurrentibus stipatoribus interemtus, pro fortitudinis miraculo regis jussu tumulatus est egregie. Tulit hujus gratiæ stipendium rex Henricus a Nomanno domino contra Gaufredum Martellum apud Molendinum Herle, quod castrum in Andegavensi regione est, summa vi adjutus; nam jam in virile robur excreverat, majoribus natu et pluribus solus metuendus, B solus caput discriminibus inferre, solus vel (32) cum paucis in confertissimos diversæ partis insilire: quapropter ab illa expeditione laudatæ fortitudinis specimen, et amicitiarum apud regem culmen, retulit; adeo ut, quasi paterno consilio, sæpe admoneret ne ad pericula promptus vitam suam despiceret, quæ esset Francis decori, Normanniæ tutamento, utrisque exemplo.

§ 231. Eo tempore erat comes Andegavorum **395** (33) Gaufredus cognomento Martellus, quod ipse sibi usurpaverat (34) quia videbatur sibi felicitate quadam omnes obsistentes contundere Denique dominum suum, (35) comitem Pictavensem, (36) aperto marte cepit (A. D. 1034), ferreisque vinculis innodatum ad ignobiles pacis conditiones adduxit; Burdegala et confinibus urbibus cederet, C de cæteris annuum vectigal pensitaret: (37) sed ille, ut creditur, pro ferri injuria et ciborum inedia, beneficio opportunæ mortis post triduum perpetuæ ignominiæ exemptus est. Tum Martellus, ne quid

(22) *Interfecto Gisleberto a Radulpho patruele suo.* « Gislebertus comes Ocensis, filius Godefridi comitis, callidus et fortis tutor Willelmi pueri, sed domini, quodam mane dum equitans loqueretur cum compatre suo Wascelino de Ponte Erchenfredi, nil mali suspicans, occiditur cum Fulcoïo filio Geroii. Hoc vero malum dolosis hortatibus Rodulphi de Waceio filii Roberti archiepiscopi factum est, per manus crudeles Odonis Grossi et audacis Roberti filii Geroii. » (WILL. GEMET. *Histor.* lib. VII, c. 2.)

(23) *Væ terræ cujus rex puer est!* (*Eccle.* x, 16.)

(24) *Guido quidam.* Filius erat Renaldi I, Burgundiæ comitis, ex ejus uxore Alice (dicta etiam Juditha) Richardi II, Normanniæ ducis filia.

D

(25) *Amicitias.* a. c. d. e. l., *amicitiam*, s.

(26) *Consanguinitate.* a. c. d. e. l., *sanguinitate*, s.

(27) *Baiocensem* a. c. d. e. l., *Tembaiocensem.* s.

(28) *Haimonem dentatum.* Toriniaci (Torigny) in Normannia comarchus, ex quo probabiliter oritur Duredent seu Duerden domus, quæ in Anglia consedit.

(29) *Walesdunas.* « Locus iste, qui nunc ignotus videtur, differebat a Valle Duni, loco in Caletis diœcesique Rothomagensi, posito ad Talam vel dunum fl.; vulgo *Le Val-Dun*. Situs enim erat ad fl. Olinam in comitatu pagove Oximensi, et in diœcesi Saiensi. (BOUQ. XI, 178, not.) Prælium apud Val-des-Dunes anno 1047 ascribitur.

(30) *Fluminis Olnæ.* l'Orne.

(31) *Willelmo.* Duce Burgundiæ, cognomine Magno.

(32) *Vel.* a. s. c. e 2. l., omitt in d. e I.

(33) *Gaufredus cognomento Martellus.* Gaufridus II, Fulconis III, Andegavensis comitis filius, cui et successit A. D. 1040.

(34) *Usurpaverat.* a. s. c. e. l.; *nomen usurpaverat*, d.

(35) *Comitem Pictaviensem* Willelmum IV. 1029-1038.

(36) *Aperto marte cepit.* « Anno 1033 Gaufredus Martellus cepit Willelmum comitem Pictavensem, cujus uxorem [*novercam*] Agnetem ante duxerat. » (Ex Chron. S. Michaelis in Periculo Maris; apud Labbeum tom. I *Novæ Biblioth. libr. mss.* p. 350.) Chronicon S. Albini Andegavensis huic prælio etiam assignat annum 103 , sed rectius, ut videtur anno 1034 ascribendum. (*L'art de vérifier les dates*, II, p. 355.)

(37) *Sed ille... exemptus est.* Pictavensis comes trium circiter annorum et dimidii captivitatem passus, ab uxore sua Eustachia redemptus est, sed diebus tantum tribus liberationi suæ supervixit. Auctores operis l'*Art de vérifier les dates* in posterioris sententiæ confirmationem afferunt Malmesburiensem, quem sub nomine Continuatoris Bedæ citan.

deesset impudentiæ, nevercam defuncti matrimonio A sibi copulavit, fratres in tutelam recipiens quoad possent principatui regendo sufficere. Mox (38) Theodbaldi Blesiensis comitis ingressus limites, urbem Turonicam obsedit : ipsum, civibus suis auxilium ferre volentem, consortio ærumnæ implicuit ; siquidem captus Theodbaldus (39), et in ergastulo reclusus, urbem sibi omnibusque suis hæredibus in posterum **396** abjuravit. Pudendam miseriam hominis quis dixerit? ut, pro ambitione quantulæcunque vitæ, tantæ urbis dominio successores suos perpetuo fraudaret; licet severiores plerumque aliorum arbitri simus, quam ipsi nobis consulere noverimus si forte in talibus deprehensi fuerimus. Ita Martellus, tantarum virium augmento turgidus, etiam Normannum comitem (40) Alentii B castelli possessione vellicavit, pronis in perfidiam habitatoribus. Qua is irritatus injuria, par pari retulit ; et (41) Danfruntum, quod erat tunc comitis Andegavorum, obsidione coronavit : nec mora, obsessorum querelis commonitus Gaufredus, non segnis advolat innumero stipatus milite. Nuntio advenientis accepto, Willelmus (42) Rogerium de Monte Gomerico, et (43) Willelmum filium Osberni exploratum mittit : illi, pro alacritate juventæ brevi multa milliaria progressi, equitantemque Martellum conspicati, certiorem de domini sui audacia faciunt. Ille contra fremere, immania minari, postridie (44) se illuc venturum, ostensurum mundo quam præstet in armis Andegavensis Normanno ; simul, eximia arrogantia, colorem equi sui, et ar- C morum insignia, quæ habiturus sit, insinuat. At exploratores, **397** non minori fastu eadem de Willelmo denuntiantes, regrediuntur, et suos in certamen accendunt. Hæc ideo seriatim retuli, ut Martelli tumor legentibus elucesceret, Cæterum, nihil tunc de solita magnanimitate ausus, antequam in manus veniretur terga ostendit. Quo audito, Alentini se dedidere, pacti membrorum salutem ; post etiam Danfruntini feliciora signa secuti.

§ 232. Posterioribus annis rebellavit (45) Willelmus comes de Archis, patruus ejus sed nothus, a primis auspiciis ducatus infidus et versipellis ; nam et in obsidione Danfronti clam profugerat, et multis sæpe animi sui latebras aperuerat. Quapropter Willelmus quibusdam, quos fideles falso arbitrabatur, firmitatem castelli commiserat; verum ille astu quo callebat, multa largiendo, plura pollicendo, in suas partes eosdem traduxit. Munitione igitur potitus, bellum domino suo denunciavit Ille solito more alacerrime Archas obsedit, dissuadentibus amicis ; palam professus, nihil latrones ausuros si in conspectum ejus venissent. Nec promissio fide caruit; namque plusquam trecenti milites, qui pabulatum et populatum processerant, eo pene solo conspecto, intra munitiones refugere. Dux sine sanguine rem peragere volens, obfirmato contra Archas castello ad alia quæ magis urgebant bella conversus est : simul quia sciebat regem Francorum, jam pridem, nescio qua simultate, sibi infensum, ad opem obsesso ferendam adventare ; namque prædicandi moderaminis consilio **398** quamvis justiorem causam habere videretur, (46) cum eo decernere ferro cavebat, cui et pro sacramento et pro suffragio obnoxius erat. Reliquit tamen primates aliquos qui impetum regium tardarent; quorum astutia insidiis exceptus, Isembardum Pontivi comitem coram se obtruncari, Hugonem Pardulfum capi, merito ingemuit. Nec multo post, eo dulcem Franciam, quia res male cesserat, repetente, comes Arcensis, fame tabidus et vix ossibus hærens, deditioni consensit, ad exemplum clementiæ, ad indicium industriæ, vitæ et membris reservatus. Hujusce obsidionis intervallo populus castri quod Molendinis dicitur, exolescens, ad partes regis incentore quodam Galterio transiit. Imponitur ibi non segnis militum manus, præfecto Guidone, fratre comitis Pictavensis. Is aliquantis diebus sedulo militiæ munia exsecutus est; verum crebrescente fama Arcensis victoriæ, Franciam elapsus, non leve incrementum accessit ducalis gloriæ.

§ 233. Nec rex Henricus otio indulsit, quin grunniret exercitus suos ludibrio fuisse Willelmo ; coactis itaque omnibus viribus, et copiis bipartitis, totam inundavit Normanniam : ipse de parte Galliæ

(38) *Teodbaldi Blesiensis obsedit.* « Anno 1044 cepit Ganfredus Martellus comitem Theobaldum Turonensem, et extorsit ab eo urbem Turonicam. (Ex Chron. S. Mich in Peric. Mar.) Vide etiam Chron. Andegav. apud Labbeum, tom. I *Nov. Bibl. libr. mss.*, p. 257.

(39) *Teodbaldus.* c. d. e., omitt. in a. s. l.

(40) *Alentii.* Alençon.

(41) *Danfruntum* Domfront. Vide note *c*, Bouq. XI, p. 178.

(42) *Rogerium de Monte Gomerico.* Filius erat Hugonis de Monte Gomerico (*Montgomery*) et Jocelinæ conjugis ejus, filiæ Turolfi de Ponte Audemaro (*Pont-Audemer*) ex Weva, Gunnaræ sorore quæ conquestoris abavia erat. In prælio apud Hastingas mediæ aciei præerat posteaque Normanniæ gubernator evasit. Illi Willelmus Conquestor Arundel et Shrewsbury comitatus dedit. Vide ampliora de illo apud Sir Henry Ellis's *Introduction to Domesday.* vol. I, p. 479.

(43) *Willelmum filium Osberni.* Willelmus Fitz Osbern de Crepon, Normanniæ dapifer, Conquestoris D consanguineus erat, a quo, subacta Anglia, Herefordiensis comes creatus est. In *Domesday Book* nobilis iste vir *comes Willelmus* describitur. Quæ de morte ejus, quæ apud exteros an. 1071 contigit, vide Ordericum Vitalem, p. 536, et Malmesbiriensem, infra § 356.

(44) *Postridie.* s. c. e. l., *post triduum*, a. d.

(45) *Willelmus comes de Archis.* Filius erat Richardi II, Normanniæ ducis, ex ejus tertia conjuge Papia. Confer. Willelm. Gemetic. lib. VII, c. 20, quoad rebellionem de qua Malmesbiriensis loquitur.

(46) *Cum eo decernere ferro cavebat.* De his editores. *Rec. des Hist. de la Franc.* : « Priusquam enim prælium consereret cum Henrico rege, debebat Willelmus homagio et fidei renuntiare, quod quidem fieri poterat ob regium malefactum. »

47) Cæltic, quæ inter Garumnam et Sequanam A luvios jacet, quidquid militum erat suo ductu traiens ; (48) Odonem fratrem populo (49) Galliæ 399 Belgicæ, quæ est inter Ren m et Sequanam, præiciens. Eodem modo Willelmus suos, qua poterat nimositate, divisit juxta regis castra sensim obamulans, quæ jam in Ebroicensi pago metebatur, ut ec cominus pugnandi (50) copiam faceret, nec rovinciam coram se vastari sineret. Duces ejus, Robertus comes Aucensis, Hugo Gornacensis, Hugo Montis fortis, Willelmus Crispinus, ad castellum quod Mortuum mare (51) vocatur, infestis signis contra Odonem constitere. Nec ille pro numero militum, quo tumebat, moram pugnæ fecit, sed parumper resistere ausus, mox impetum Normannorum non ferens, terga nudavit, omen fugæ primus B auspicatus : ibi dum Guido Pontivi comes studiosius ultioni fratris intendit, captus, fatalem familiæ suæ manum exhorruit ; præterea plures alii, præcellentes operibus (52), turgentes majorum natalibus. Hunc successum, ex advenientibus (53) cognitum, Willelmus circum regis tentoria nocte intempesta præconari curavit; quo audito, post aliquot dies quos in Normannia egit, refugit in Franciam : nec multo post tempore, discurrentibus utrobique nuntiis, pacifice conventum ut regii captivi absolverentur, comes erepta vel eripienda Martello jure vendicaret legitimo.

§ 234. Longum est et non necessarium referre quantæ inter eos contentiones versatæ sunt, quomodo Willelmus semper superiorem manum retulerit. Quid quod, inæstimabili præsumptione fortitudinis nunquam subito, nec nisi prænuntiata 400 die, illum aggredi dignatus, nostri temporis morem animi magnitudine contempserit ? Illud quoque prætereo, quod, iterum ruptis amicitiis. (54) rex Henricus Normanniam ingressus, per pagum Oximensem (55) usque ad fluvium Divæ pervenerit, jactitans solum oceanum progressioni suæ esse obstaculum : verum Willelmus. qui se videret propter fidei dissimulationem immoderate premi, tunc tandem consciæ virtutis arma concutiens, regias copias, quæ circa flumen erant, (nam pars paulo ante, ejus adventu audito, transvadaverat,) tanta internicie cecidit, ut nihil postea Francia plus metuerat (56) quam Normannorum ferociam irritare. Terminum discordiarum fecit properata (57) mors Henrici, nec multo post (58) Martelli. Rex moriens Baldewino comiti Flandriæ tutelam admodum parvuli Philippi filii delegavit. Is erat fide et sapientia æque mirandus, prævirídantibus membris incanus, præterea regiæ sororis connubio sublimis : filia ejus Mathildis Willelmo jam dudum nupserat ; fœmina nostro tempore singulare prudentiæ (59) speculum, pudoris culmen. Hinc factum est, ut pupilli et generi mediator tumores ducum et provincialium salubri proposito compesceret.

§ 235. Sed, quia totiens Martelli se occasio 401 ingessit, genealogiam (60) comitum Andegavensium, quam (61) relatoris nostri memoria attigit, transcurram, præfata diverticuli venia (62). Fulco antiquior (63), pluribus annis, usque ad senium, illum moderatus comitatum, multa fecit industrie, multa egregie. Unum omnino est quo eum notari audierim, quod Herbertum comitem Cenomanensem, Sanctonas sponsione urbis illectum, in medio colloquio ab apparitoribus arctari, et quibus placuit conditionibus irretiri fecit. Cætera (64) sanctus et integer, extremis fere annis filio sæpe dicto (65) Gaufredo principatu vivens cessit. Ille in provinciales (immane !) C quam dure, in ipsum col atorem honoris quam superbe actitans, jussusque magistratum et fasces deponere, adeo sibi arrogavit ut contra patrem arma sumeret. Tunc senis frigidus jam et effætus sanguis ira incaluit, filiumque juveniliter insultantem paucis diebus maturiori consilio adeo infregit, ut. per aliquot milliaria (66) sellam dorso vehens (67), pronum

(47) *Galliæ*. c. d. e. l 1., *Galliciæ*, a. s. l 2.
(48) *Odonem fratrem*. Vide § 187, not.
(49) *Galliæ Belgicæ*. Pomponius Mela dicit, « A arumna ad Sequanam Celtas, inde ad Rhenum ertinere Belgas ; » Plinius vero. « A Sequana ad caldem. » Ptolemæus Orosius, et alii sic Galliæ elgicæ confinia describunt : « A septemtrione oceaum Britannicum, ab oriente flumen Rhenum, vel ontes Adulam et Juram, ab euro Alpes Penninas, meridie partem provinciæ Narbonnensis, ab occasu D uvium Sequanam et Galliam Lugdunensem. »
(50) *Pugnandi*. a. s. c. d. e 2. l., *pugnando*, e 1.
(51) *Mortuum mare*. Celeberrimum apud Mortuum are prælium anno 1054 ascribit interpolator Willmi Gemmeticensis.
(52) *Operibus*. d. e 1, *opibus*, s. e 2. l. 2.
(53) *Advenientibus*. c. d. e., *adventantibus*. a. s. l.
(54) *Rex Henricus* ; etc Sertia vice Normanniam gressus est rex Henricus anno 1058.
(55) *Oximensem*. a. d. e.; *Exiomensem*. s. l., *imensem*. c.
(56) *Metuerat*. s. d. e 1., *metueret*, a. c. l. e 2.
(57) *Mors Henrici*. Die 4 Augusti A. D. 1060
(58) *Martelli*. Godefridus Martellus obiit die 14 vembris 1060. « Ita eodem porro anno (1060) rex nricus obiit in Nativitate S. Joannis ; et meus avunculus Goffridus, tertio die post festivitatem B. Martini, bono fine quievit. » (Ex Historiæ Andegavensis fragmento, auctore Fulcone comite Andegavensi ; apud Acherium. *Spicilegii*, tom. III. p. 233.)
(59) *Prudentiæ*. a. s. c. d. e 2. l., omit. in e 1.
(60) *Comitum Andegavensium*. De comitibus Andegav consule *Gesta consulum Andegavensium* auctore monacho Benedictino Majoris Monasterii. (Apud Acherium, tom. III).
(61) *Quam*. c. e. *quantum*, a. s. d. l.
(62) *Præfata diverticuli venia*. a. c. d. e. l, omitt. in s.
(63) *Fulco antiquior*. Fulco III cognomento Nerra, seu Niger. *Jerosolymitanusque* et *Palmæ*. Patri Gaufredo I successit an. 987.
(64) *Cætera*. c. d. e. l., *cæterum*. a. s.
(65) *Gaufredo*. Hujus nominis II, cognomine Martello.
(66) *Sellam dorso vehens*. « Sellam dorso ferre, pœna qua nihil contumeliosius. Vide aliud exemplum apud Willelmum Gemetic. Du Chesne, p. 259. Ducange, in voce *Sella* justissime supponit contumeliam ex parte offendentis oriri se quasi brutum agnoscentis, seque totum in ditionem offensi tradentis. » (SHARPE, 306.)
(67) *Vehens*. c. e. *evehens* a. s. d. l.

se cum sarcina ante pedes patris exponeret. Ille A cui vetus animositas adhuc palpitaret, assurgens, et pede jacentem pulsans, « Victus es, tandem victus, » 402 ter quaterque ingeminat : superfuit victo spiritus, et quidem egregius, ut responderet, « Tibi pater soli, quia pater (68) es, victus ; cæteris omnibus invictus sum. » Hoc relatu tumentis animus emollitus, patriaque pietate verecundiam prolis consolatus, principatui restituit ; monitum ut maturius se ageret, provincialium fortunas et pacem suum esse decus ad extraneos, commodum ad domesticos. Eodem anno veteranus, et sæcularibus stipendiis emeritus, jam de animæ viatico cogitans, Jerosolymam adiit : ibi a duobus servis, sacramento adactis ut quod juberet facerent, per publicum ad sepulchrum Domini nudus, inspectantibus Turchis, B tractus est ; alter restem (69) ligneum collo ejus intorserat ; alter flagris (70) terga expoliati urgebat. Inter hæc ille clamabat, « Accipe, Domine, miserum Fulconem, perjurum tuum, fugitivum tuum ; confessam dignare animam, Domine Jesu Christe. » Nec tamen quod desiderabat tunc impetravit ; sed, domum placide regressus, post aliquot annos obiit (71). Filii ejus Gaufredi præruptam audaciam superior narratio patefecit. (72) Is moriens (73) Gaufredo, sororis filio, hæreditatem suam contradidit, sed industriam sæculi transfundere non potuit ; nam ille, simplicium morum juvenis, magis in ecclesiis orare quam arma tractare consuetus, homines regionis illius, qui quiete victitare nescirent, in contemptum sui excitavit ; quare, tota terra prædonibus 403 exposita, Fulco frater illius ultro C ducatum corripuit. (74) Fulco, Rechin dictus, quod, germanis simplicitati (75) crebro infrendens, ad ultimum honore spoliatum perpetua custodia coercuerit, (76) habuit uxorem quæ, pruritu altioris nominis allecta, illo relicto, Philippo regi Francorum nupsit ; quam is, immemor dicti.

Non bene conveniunt, nec in una sede morantur,
Majestas et amor,

tanta venere ardebat, ut, cum imperare aliis omnibus cuperet, ab ea sibi imperari æquanimiter ferret. Denique omnium digitis quasi fatuus notari, ab omni orbe Christiano excommunicari, propter ejus libidinem, aliquantis annis sustinuit. Filii Fulconis fuerunt Gesfridus et Fulco : Gesfridus, cognomen Martelli hæreditarium sortitus, suis sudoribus ampliavit ; tanta pace et quiete per terras illas parta, quantum nemo viderit (77), nemo visurus sit ; quapropter suorum insidiis necatus, egregiæ probitatis decus luit. (78) Fulco, in regimine succedens, adhuc in rebus humanis versatur ; de quo forsitan tempore regis Henrici dicturus, nunc de Willelmo explanabo quod restat.

§ 23 . Ille, ubi civile dissidium multo exercitio composuit, rem majoris gloriæ animo sequens, 404 terras olim (79) Normanniæ appendices, quæ longo usu insoleverant, restituere intendit; Cenomanicum dico comitatum et Britanniam. Quorum Genomanis, dudum (80) a Martello succensa, et domino suo Hugone (81) privata, tunc nuper aliquantulum sub Herberto Hugonis filio respiraverat ; qui, ut tutior contra Andegavensem esset, Willelmo se manibus dederat, in ejus fidelitatem sacramento juratus ; præterea filiam ipsius petierat ee desponderat, quæ priusquam nubilibus annis matura conjugio fieret, ille morbo decessit. Hæredem sibi Willelmum pronuntians, adjuratis civibus ne alium susciperent : habituri, si vellent, lenem et probum dominum ; si nollent, recti sui exactorem immodicum. Quo defuncto, Cenomanenses magis ad Gualterium Medantinum declinantes, cui soror Hugonis nupserat, sero tandem ut Willelmum susciperent resipuere (A. D. 1055), gravibus sæpe damnis admoniti. Illud fuit tempus quo Haroldus invitus Normanniam, importuna sibi aura, evectus est : quem, (82) sicut supra dictum est, Willelmus in Britannicam expeditionem duxit, volens ejus manum explorare ; simul et strictiori consilio, apparatum ostentans suum , conspicaturo quantum præstaret Anglicis bipennibus ensis Normannicus. Alanus tunc ibi comes, viridis juventa et præcellens robore, Eudonem patruum vinxerat (83), multa egregie fecerat ; Willelmum non solum non timebat, sed et irritabat : at ille Brittanniam ut hæreditarium solum calumnians, quod 405 eam Carolus

(68) *Pater* a. s. c. e. l, *pater meus*, d.
(69) *Restem*. a. s. d. e, *vectem*. c, *rastem*, l.
(70) *Flagris*. a. c. d. e. l, *flagellis*, s.
(71) *Obiit*. Fulco III obiit Metis 21 Junii 1040.

(72) *Is moriens*. Gaufredus Martellus obiit nullam ex suis tribus uxoribus prolem relinquens.

(73) *Gaufredo sororis filio*. Gaufredus III, cognomine Barbatus, filius erat Gaufredi Ferreol, Castri Nantonis (Château-Landon) comitis et Ermengardæ. Fulconis Nerræ filiæ.

(74) *Fulco. Rechin dictus*. Fulco IV, dictus etiam *Le Quere leur*.

(75) *Simplicitati*. a. s. c. d. e 2. l., *supplicitati*, e 1.

(76) *Habuit Uxorem*. Cui nomen erat Bertrada. Fulco eam in matrimonium sibi conjunxit, anno 1089, secunda adhuc et tertia uxore superstite, quas repudiaverat.

(77) *Nemo viderit*. a. s. d. l., omitt. in c. e.

D (78) *Fulco in regimine* etc. Ergo Fulcone IV adhuc tunc temporis Andegavensem comitatum, unde consequenter probatur Malmesburiensem opus hoc ante annum 1129 perfuisse, quo anno Gaufredus *le Bel*, magis notus ut Gaufredus Plantagenet, Fulconis filius, Andegavensis comes factus est.

(79) *Normanniæ appendices*. Anno 931, Britones in cornu Galliæ constituti, adversus Normannos, quibus subditi erant, insurgentes, repressi sunt a Willelmo Longa-spata. » (Ex libello Hugonis Floriac. monachi.) Bouq. XI, 181, note [a].

(80) *Dudum*. a. s. d. c. l., *olim*, c.
(81) *Hugone*. a. s. c. d. e 2. l., omitt. in e 1.
(82) *Sicut supra dictum est*, § 228.
(83) *Vinxerat*. a. c. d. e. l, *vicerat*, s.

Rolloni cum filia (84) Gisla dederat, brevi effecit A ut, ultro Alanus adveniens, suppliciter se suaque dederet. Sed, quia de Brittannia parum alias dicturus sum, hic quoddam miraculum, quod illis ferme diebus in Nannetis civitate contigit, paucis inseram.

DE DUOBUS CLERICIS SOCIIS.

§ 237. Erant in urbe illa duo clerici, nondum patientibus annis, presbyteri; id officium magis precario quam bonæ vitæ merito ab episcopo loci exegerant : denique alterius miserandus exitus superstitem instruxit quam fuerint antea in inferni lapsum ambo præcipites. Cæterum, quod ad scientiam litterarum tendit ita educti, ut aut parum aut nihil ipsis deberent artibus : a reptantibus infantiæ rudimentis adeo jocundis amicitiæ officiis æmuli, B ut, juxta (85) comici dictum, « Manibus pedibusque conando, periculum etiam, si necesse esset, capitis pro invicem facerent. » Quare die quadam, liberiorem animum (86) a curis forinsecis nacti, in secreto conclavi hujusmodi sententias fudere : Pluribus se annis nunc literis, nunc sæculi lucris (87), mentes exercuisse, nec satiasse, magis ad distortum quam ad rectum intentas : inter hæc, illum acerbum diem sensim appropinquare qui societatis suæ inextricabile in vita vinculum disrumperet; unde præveniendum mature, ut fides, quæ conglutinarat viventes, primo mortuum comitaretur ad manes. Paciscuntur ergo ut quisquis eorum ante obiret, superstiti, vel dormienti vel vigilanti, appareret infra triginta procul dubio **406** dies : si fiat, C edocturus quod, secundum Platonicos, mors spiritum non extinguat, sed ad principium sui Deum tanquam e carcere emittat; sin minus, Epicureorum sectæ concedendum, qui opinantur animam corpore solutam in aerem evanescere, in auras effluere. Ita data acceptaque fide, quotidianis colloquiis sacramentum frequentabant. Nec multum in medio, et ecce, mors repentine imminens indignantem halitum uni eorum violenter extraxit. Remansit alter, et serio de socii sponsione cogitans, et jam jamque affuturum præstolans cassa opinione triginta diebus ventos pavit; quibus elapsis, cum desperans aliis negotiis avocasset otium, astitit subito vigilanti, ei quiddam operis molienti, vultu, qualis solet esse morientium anima fugiente, exangu s. D Tum tacentem vivum prior mortuus compellans. « Agnoscis me? » inquit : « Agnosco, respondit, et non tantum de insolita tua turbor præsentia, quantum de diuturna miror absentia. » At ille, ubi tarditatem adventus excusavit, tandem ait, « Tandem, expeditis morarum nexibus, venio : sed adventus iste tibi, si voles, (amice), erit commodus, mihi omnino infructuosus; quippe qui, pronuntiata et acclamata sententia, sempiternis sim deputatus suppliciis. » Cumque vivus, ad ereptionem mortui, omnia sua monasteriis et egenis expensurum, seque dies et noctes jejuniis et orationibus continuaturum, promitteret; « Fixum est, inquit, quod dixi, quia sine pœnitentia sunt judicia Dei, quibus in sulphuream voraginem inferni demersus sum : ibi dum rotat astra polus, dum pulsat littora pontus, pro criminibus meis volvar; inflexibilis sententiæ manet rigor (88), æterna et innumera pœnarum genera comminiscens, **407** totus modo mundus valitura remedia exquirat. Et ut aliquam experiaris ex meis innumerabilibus pœnis, protendit manum sanioso ulcere stillantem, et « en, ait, unam ex minimis, videturne tibi levis? » Cum levem sibi videri referret, ille, curvatis in volam digitis, tres guttas defluentis tabi super eum jaculatus est : quarum duæ tempora, una frontem contingentes, cutem et carnem sicut ignitio cauterio penetrarunt, foramen nucis capax efficientes. Illo magnitudinem doloris clamore testante, « Hoc, inquit mortuus, erit in te (89) quantum vixeris, et pœnarum mearum grave documentum, et, nisi neglexeris, salutis tuæ singulare monimentum. Quapropter dum licet, dum nutat ira, dum pendula Deus operitur (90) clementia, muta habitum, muta animum, Redonis monachus effectus apud sanctum Melanium. » Ad hæc verba vivo respondere nolente, alter eum oculi vigore perstringens. « Si dubitas, inquit, converti, miser, lege literas istas; » et simul cum dicto manum expandit tetricis notis inscriptam, in quibus Satanas et omne inferorum satellitium gratias omni ecclesiastico cœtui de Tartaro emittebant, quod cum ipsi in nullo suis voluptatibus deessent, tum tantum numerum subditarum animarum paterentur ad inferna descendere prædicationis incuria, quantum nunquam retroacta viderunt sæcula. His dictis loquentis aspectus disparuit; et audiens, omnibus suis per ecclesias et egenos distributis, sanctum Melanium adiit, omnes audientes et videntes de subita conversione (91) admonens ut dicerent « Hæc est mutatio dextræ Excelsi. »

408 § 238. Ista pro utilitate legentium me inseruisse non piguit; nunc de Willelmo loquar. Nam quia breviter, nec ut puto inutiliter, res ejus, quas duntaxat comes in Normannia annis triginta actitavit, percurri; modo aliud narrandi exordium ordo temporum flagitat, ut de regno ejus, quantum nostra sciscitatio penetrare potuit, mendacium arguam, veritatem pronuntiem. Rex Edwardus fato functus fuerat : Anglia dubio favore nutabat, cui se rectori committeret incerta, an Haroldo, an Willelmo, an Edgaro; nam et illum, pro genere proximum regno,

(84) *Filia* c. d. e. *filia sua*, a. s. l.
(85) *Comici dictum*. Terent *Andr*. IV, 1.
(86) *Animum*. a. s. c. d. e 2, omitt. in e 1.
(87) *Lucris*. a. c. d. l. *curis*. s.
(88) *Rigor*. a. c. d. e. l., *rigor æternus*, s.
(89) *In te*. e 1, *tibi*, a. s. c. d. e 2. l.
(90) *Deus operitur*. c. e. *Deus te operitur*, a. d. l. *Dei te operitur*, s.
(91) *Conversione*. c. d. e. *conversione et illustri conversatione*, a. s. l.

proceribus rex commendaverat, tacito scilicet mentis judicio, sed prono in clementiam animo. Quare, ut prædixi, Angli diversis votis ferebantur, quamvis palam cuncti bono Haroldo imprecarentur: et ille quidem, diademate fastigiatus, nihil de pactis inter se et Willelmum cogitabat; liberatum se sacramento asserens, quod filia ejus quam desponderat citra nubiles annos obierat. Fertur enim vir ille, non paucis virtutibus præditus, parum adversus perfidiam sibi consuluisse dummodo posset quibuscunque præstigiis hominum ratiocinationes suspendere: præterea, qui putaret minas Willelmi nunquam ad factum erupturas, quod ille conterminorum ducum bellis implicaretur, totum animum otio cum subjectis indulserat; nam profecto, nisi quod Noricorum regem adventare didicit, nec militem convocare nec aciem dirigere dignatus fuisset. Alter
B
interea illum per nuntios leniter convenire, de rupto fœdere expostulare, precibus minas insuere; sciret se ante annum emensum ferro debitum vindicaturum, illuc iturum quo Haroldus tutiores se pedes habere putaret. Contra, ille, (92) quæ dixi
409 de puellæ nuptiis referens, de regno addidit, præsumptuosum fuisse quod, (93) absque generali senatus et populi conventu et edicto, alienam illi hæreditatem juraverit; proinde stultum sacramentum frangendum. Nam si jusjurandum vel votum quod puella in domo patris, nesciis parentibus, de suo corpore volens fecerit, judicatur irritum; quanto magis quod ille, sub regis virga constitutus, nesciente omni Anglia, de toto regno, necessitate temporis coactus, impegerit, videatur (94) non esse ratum:
C
præterea iniquum postulat ut imperio decedat, quod tanto favore civium regendum susceperit; hoc nec provincialibus gratum, nec militibus tutum. Ita revertebantur inanes nuntii, vel veris vel verisimilibus argumentis præstricti. Sed comes toto illo anno bello necessaria expediebat, largis sumptibus milites suos continebat, alienos invitabat: ordines aciesque ita instituebat, ut milites proceri corpore, præcellentes robore essent; duces et antesignani, præter scientiam rei militaris, etiam consilii et æta-

A
tis maturitate pollerent; ut si singulos vel in acie vel alibi cerneres, non proceres sed reges putares. Ita episcopi et abbates illius temporis religione, ita optimates (95) magnanima liberalitate certabant, ut mirum sit quod, (96) paucissimis annis 410 evolutis, pleraque et pene omnia in utrisque ordinibus mutata videas: illi in quibusdam hebetiores, sed largiores; isti in omnibus prudentiores, sed tenaciores; utrique tamen in defensanda patria manu validi, consilio providi, fortunas suas evehere, inimicorum deprimere parati. Verum tunc Willelmi industria cum prudentia Dei consentiens, jam spe Angliam invadebat; et, ne justam causam temeritas decoloraret, ad apostolicum, qui ex Anselmo Lucensi episcopo (96*) Alexander dicebatur, misit, justitiam suscepti belli quantis poterat facundiæ nervis allegans. Haroldus id facere supersedit, vel quod turgidus natura esset, vel quod causæ diffideret, vel quod nuntios suos a Willelmo et ejus complicibus, qui omnes portus obsidebant, impediri timeret. Quare, perpensis apud se utrinque partibus, papa vexillum in omen regni Willelmo contradidit; quo ille accepto, conventum magnatum (97) apud Lillebonam fecit, super negotio singulorum sententias sciscitatus. Cumque omnes, ejus voluntatem plausibus excipientes, magnificis promissis animasset (98), commeatum navium omnibus, pro quantitate possessionum, indixit. Ita tunc discessum, et mense Augusto ad sanctum Walericum in commune ventum: portus ita (99) per 411 metonymiam (100) dicitur. Congregatis undecunque navibus, felix exspectabatur aura quæ illas ad destinatum locum (1) eveheret. Qua multis diebus remorante, vulgus militum, ut fieri solet, per tabernacula mussitabat: insanire hominem qui vellet alienum solum in jus suum refundere; Deum contra tendere, qui ventum arceret; idem patrem voluisse, eodemque modo inhibitum; fatale illi familiæ esse, ut, altiora viribus spirans, Deum adversantem experiatur. Ista per publicum serebantur, quæ possent fortium robur enervare. Dux itaque, facto cum senioribus concilio, corpus sancti Walerici foras efferri, et, pro vento

(92) *Quæ dixi.* Vide § 228.

(93) *Absque generali,* etc. Quibus ex verbis sequi videtur magnum regni concilium nunquam de ulla in ducem coronæ translatione consensisse; qua deficiente sanctione nullum ab Haroldo in gratiam Willelmi præstitum sacramentum vim obligandi habere poterat.

(94) *Videatur.* s. d. e. l.; *judicatur,* a. c.

(95) *Optimates.* a. s. d. e. l.; *primates,* c.

(96) *Paucissimis annis... deprimere parati.* c. e. l. k.; *nondum sexaginta annis evolutis, utraque turba abortivum bonitatis effecti, jurata bella contra justitiam susciperent: illi pro ambitione sacrorum, magis distortum quam æquum et bonum amplectentes: isti rejecto pudore, undecunque captatis occasionibus, compendia pecuniarum velut quotidianam stipem emendicantes,* a. s. g. h. l.; d. m. utrimque locum continent, omissis tamen verbis *paucissimis annis,* post *stipem emendicantes.* Ex his verbis in loco supra allato, *nondum sexaginta annis elapsis,* proxime ad tempus accedere nobis datum est quo prima viæ completum fuerit opus cui titulus, *Gesta Regum;* sed putandum est minus definitum loquendi modum, ut ex textu apparet, adhibitum, cum probabiliter opus suum, elapsis aliquot annis, ad incudem revo-
D
caverit.

(96*) Alexander II, die 20 Septembr. 1061 pontificali corona insignitus, obiit die 21 Aprilis 1073.

(97) *Magnatum.* a. c. d. e. l.; *magnum,* s.

(98) *Animasset.* s.; *animassent,* a. c. d. e. l.

(99) *Ita.* a. s. d. e. l.; *ille,* c.

(100) *Per metonymiam.* Duæ sunt civitates nomine S. Walarici: una in Picardia ad ostium Somonæ fluminis quæ pridem *Leugonaus* vocabatur; altera vero insignis est portus in Normannia in diœcesi Rothomagensi, quæ pridem *Saint Valeri les Plains,* nunc autem *Saint Valeri en Caux* vocatur. Prior esse videtur de qua hic Malmesburiensis. « In Pontivo apud S. Walericum in anchoris congrue stare fecit, » inquit Willelmus Gemmeticensis.

(1) *Locum.* d. e.; omitt. in a. s. c. l.

deprecando, sub divo exponi jussit ; nec mora intercessit quin prosper flatus carbasa impleret. Tunc lœtus clamor exortus omnes ad naves invitavit : comes ipse, a continenti primus ad (2) altum provectus, cæteros in medio fere mari anchoris jactis sustinuit. Omnibus itaque ad prætoriæ puppis vermiculatum velum convolantibus, post cibum sumptum placido cursu Hastingas appulerunt. In egressu navis (A. D. 1066, Sept. 28) pede lapsus, eventum in melius commutavit, acclamante sibi proximo milite, « (3) Tenes, inquit, Angliam, comes, rex futurus ! » Omnem exercitum a præda continuit, **412** parcendum rebus (4) quæ suæ forent prælocutus ; continuisque quindecim diebus adeo se quiete agens, ut nihil minus quam bellum cogitare videretur.

§ 239. Interea Haroldus de pugna Noricorum revertebatur, sua æstimatione felix quod vicerat; meo judicio contra, quod parricidio victoriam compararat : allatoque ad se nuncio adventus Normannici, sicut erat cruentus in armis, paucissimo stipatus milite Hastingas protendit. Præcipitabant eum nimirum fata, ut nec auxilia convocare vellet, nec, si vellet, multos parituros inveniret ; ita, (5) ut ante dixi, omnes illi erant infensi, quod solus manubiis borealibus incubuerat. Præmisit tamen qui numerum hostium et vires specularentur; quos intra castra deprehensos Willelmus circum tentoria duci, moxque, largis eduliis pastos, domino incolumes remitti jubet. Redeuntes percunctatur Haroldus quid rerum apportent : illi, verbis amplissimis ductoris magnificam confidentiam prosecuti, serio addiderunt, pene omnes in exercitu illo presbyteros videri, quod totam faciem cum utroque labio rasam **413** haberent ; Angli enim superius labrum pilis incessanter fructicantibus intonsum dimittunt, quod etiam gentilitium antiquis Britonibus fuisse Julius Cæsar asseverat (6) in libro Belli Gallici. Subrisit rex fatuitatem referentium, lepido insecutus cachinno, quia non essent presbyteri, sed milites armis validi, animis invicti. Rapuit ergo ex ore ipsius sermonem (7) Gurtha frater, plus puero adultus, et magnæ ultra ætatem virtutis et scientiæ. « Cum » (inquit) « tantam fortitudinem Normanni prædices, indeliberatum æstimo cum illo confligere, quo (8) inferior robore et merito habearis. Nec enim ibis in inficias quin illi sacramentum vel invitus vel voluntarius feceris ; proinde consultius ages si, instanti necessitati te subtrahens, nostro periculo colludium pugnæ tentaveris : nos, omni juramento expediti, juste ferrum pro patria stringemus. Timendum ne, si ipse decernas, vel fugam vel mortem oppetas : sed, nobis solis præliantibus, causa tua utrobique in portu navigabit; quia et fugientes restituere, et mortuos ulcisci, poteris. »

§ 240. Noluit effrænata temeritas aurem placidam monenti commodare, existimans inglorium et anteactæ vitæ opprobrium cuicunque discrimini terga nudare : eademque impudentia, vel, indulgentius dicam, imprudentia, monachum, Willelmi legatum, nec bono vultu dignatus turbide abegit ; hoc tantum imprecans, ut Deus inter eum et Willelmum judicaret. Afferebat ille tria : **414** ut vel regno secundum conditiones descenderet ; vel sub eo regnaturus teneret ; vel certe, spectante utroque exercitu, gladio rem ventilarent. Calumniabatur enim Willelmus regnum, quod rex illi Edwardus concesserat, (9) consilium Stigandi archiepiscopi, et Godwini et Siwardi comitum ; ejusque doni obsides filium et nepotem Godwini Normanniam miserat. Si id negare velit Haroldus, judicio se sedis apostolicæ vel prælio acturum : quibus omnibus solo, quod dixi, nuncius frustratus responso, discessit, suisque ad dimicandum vivaciores animos dedit.

§ 241. Itaque utrinque animosi duces disponunt acies (Oct. 14), patrio quisque ritu : Angli, ut accepimus, totam noctem insomnem cantibus potibusque

(2) *Ad.* c. d. e., *in*, a. s. l.

(3) *Tenes Angliam.* « Hæc dicebantur alludendo ad feodalem investituram, seu formalem cujusdam dominii occupationem, exhibitis cujusdam symbolis. » (Sharpe, 315.) Hæc tamen narratio aliquam suspectionem movet quod prælata verba iis exacte sint similia quæ a Cæsare prolata sunt cum in Africam appellendo, fallente vestigio lapsus, exclamavit : *Teneo te, Africa!* Fidem etiam adimit quod de hoc omnino tacet Willelmus Pictaviensis qui ducis capellanus erat, eique appellenti aderat.

(4) *Quæ suæ forent.* Quæcunque fuissent Conquestoris jussa quibus ejus copiæ a prædando cohiberentur, concludendum est tamen ex *Domesday Surrey* nihil profecisse. Integra regio circa Hastingas devastata fuisse videtur. Henry Ellis in sua ultima editione operis cui titulus : *General Introduction to Domesday*, asserit devastationes a copiis Conquestoris in prima invasione patratas manifeste patere, praesertim juxta Hollington, Bexhill, etc. Cujusque mansionis pretium exhibetur qualis regnante Confessore habebatur, postea notatur : *Vastatum fuit;* unde pretium sequitur quo tempore *Domesday Surrey*, seu inspectio, peracta est. Ut se nunc habent ista dominia, evidenter adhuc patet ea ab invadente exercitu devastata fuisse ; unde clare aliud sequitur, quod ad invasionem pertinet, Willelmum nempe copias suas non in unam tantum littoris partem exposuisse, id est Bulverhithe seu Hastingas, ut supponitur, sed in diversa loca ad appellendum idonea secus littus maris, a Bexhill ad Winchelsea.

(5) *Ut ante dixi.* Vide § 228.

(6) *In libro Belli Gallici.* « Capilloque sunt promisso, atque omni parte corporis rasa, præter caput et labrum superius. » (Lib. v, c. 14. *Caii Julii Cæsaris, De Bello Gallico* ; ed. Oudendorpii, Lugd. Batav. 1737.)

(7) *Gurtha frater.* Guertha, Haroldi frater, profecto in prælio apud Hastingas occubuit ; sed in Harleian ms. 3776, fol. 21 b. legitur Guertham incolumem evasisse, atque in extrema ætate a rege Henrico II visum fuisse.

(8) *Quo*, a. s. d. e. l. *qui*, c.

(9) *Consilio Stigandi*, etc. « Hæc a Willelmo Pictaviensi, qui Conquestorem loquentem inducit ; sed manifeste falsa : nam Godwinus an. 1053, Siwardus autem a. D. 1054 obierunt ; anno vero 1054 Edwardum Confessorem vidimus filium fratris sui ex Hungaria revocantem ut illum sibi successorem in regno constitueret qui consequenter anno 1057 reversus, mox obiit. Unde clare sequitur ea quæ hic asseruntur minime ab Edwardo fieri potuisse. » (Sharpe,

ducentes, mane incunctanter in hostem procedunt: pedites omnes cum bipennibus concerta ante se scutorum testudine, impenetrabilem cuneum faciunt; quod profecto illis ea (10) die saluti fuisset, nisi Normanni simulata fuga more suo confertos manipulos laxassent. Rex ipse pedes **415** juxta vexillum stabat cum fratribus, ut, in commune periculo æquato, nemo de fuga cogitaret. Vexillum illud post victoriam papæ misit Willelmus, quod erat in hominis pugnantis figura, auro et lapidibus, arte sumptuosa intextum (11).

§ 242. Contra Normanni, nocte tota confessioni peccatorum vacantes, mane Dominico corpore communicarunt. Pedites cum arcubus et sagittis primam frontem muniunt, equites retro divisis alis consistunt. Comes vultu serenus, et clara voce suæ parti utpote justiori Deum adfuturum pronuncians, arma poposcit; moxque ministrorum tumultu (12) loricam inversam indutus, casum risu correxit, « Vertetur, inquiens, fortitudo comitatus (13) mei in regnum. » Tunc (14) cantilena Rollandi inchoata, ut martium viri exemplum pugnaturos (15) accenderet, inclamatoque Dei auxilio, prælium consertum (16), bellatumque acriter, neutris in multam diei horam cedentibus. Quo comperto, Willelmus innuit suis ut, ficta fuga, campo se subtraherent. Hoc commento Anglorum cuneus solutus, quasi palantes hostes a tergo cæsurus, exitium sibi maturavit; Normanni enim, conversis ordinibus reversi, dispersos adoriuntur, et in fugam cogunt. Ita ingenio circumventi, pulchram mortem pro patriæ ultione meruere: nec tamen ultioni suæ defuere, quin, crebro consistentes, **416** de insequentibus insignes cladis acervos facerent; nam, occupato tumulo, Normannos, calore succensos acriter ad superiora nitentes, in vallem dejiciunt, levique negotio in subjectos tela torquentes, lapides rotantes, omnes ad unum fundunt. Item fossatum quoddam præruptum compendiario et noto sibi transitu evadentes, tot ibi inimicorum conculcavere, ut cumulo cadaverum planitiem campi æquarent. Valuit hæc vicissitudo, modo illis, modo istis vincentibus, quantum Haroldi (17) vita moram fecit; at ubi actu sagittæ violato cerebro procubuit, fuga Anglorum perennis in nocte fuit. Emicuit ibi virtus amborum ducum.

§ 243. Haroldus, non contentus munere imperatorio ut hortaretur alios, militis officium sedulo exequebatur: sæpe hostem comminus venientem ferire, ut nullus impune accederet quin statim uno ictu equus et eques procideret: quapropter, ut dixi, eminus lethali arundine ictus mortem implevit. Jacentis femur unus militum gladio proscidit; unde a Willelmo ignominiæ notatus, quod rem ignavam et pudendam fecisset, militia pulsus est.

§ 244. Item Willelmus suos clamore et præsentia hortari, ipse primus procurrere, confertos hostes invadere: ideo dum ubique sævit, ubique infrendet, tres equos lectissimos sub se confossos ea die amisit. Perstitit tamen magnanimi ducis et corpus et animus, quamvis familiari susurro a custodibus corporis revocaretur, perstitit (inquam) donec victoriam plenam superveniens nox infunderet. Et procul dubio divina illum manus protexit, ut nihil sanguinis ex ejus corpore hostis (18) hauriret, quanquam illum tot jaculis impeteret.

417 § 245. Illa fuit dies fatalis Angliæ (19), funestum excidium dulcis patriæ, pro novorum dominorum commutatione. Jam enim pridem moribus Anglorum insueverat, qui varii admodum pro temporibus fuere: nam, primis adventus sui annis, vultu et gestu barbarico, usu bellico, ritu fanatico vivebant; sed postmodum, Christi fide suscepta, paulatim et per incrementa temporis, pro otio quod actitabant, exercitium armorum in secundis ponentes, omnem in religione operam insumpsere. Taceo de pauperibus, quos fortunarum tenuitas plerumque continet ne cancellos justitiæ transgrediantur: prætermitto graduum ecclesiasticorum viros, quos nonnunquam professionis contuitus, sed et infamiæ metus, a vero deviare non sinit. De regibus dico, qui pro amplitudine potestatis licenter indulgere voluptatibus possent: quorum quidam in patria, quidam Romæ, mutato habitu, cœleste lucrati sunt regnum, beatum nacti commercium; multi, specietenus, tota vita mundum amplexi, ut thesauros egenis effunderent, monasteriis dividerent. Quid dicam de tot episcopis, heremitis, abbatibus? nonne tota in-

316.) — « Stigandus nunquam pallium a Roma meruit, quamvis et ibi venalitas multum operetur. .... Coronam regni de manu ejus rex detrectavit suscipere, astutia qua consueverat prohibitores ex parte apostolici subornans. Nec multo post in Normanniam navigans, sub velamine honoris, illum retinentem secum traxit; ne quid perfidiæ, se absente, per ejus auctoritatem in Anglia pullularet. Inter quæ difficile dictu est, quantis eum exceperit officiis, dignanter ubique locorum assurgendo, et contra eum in omnibus episcopatibus Normanniæ et abbatiis longa serie pompæ procedi faciendo. Sed quid his tegebatur involucris erupit in clarum; scilicet cum depositus est Stigandus, fidem Willelmi appellans. » (Ex gestis pontif. Angl., p. 116 b.)

(10) *Ea*, a. s. c. l., *illa*, c. d.

(11) *Intextum*, c. d. e., *contextum*, a. s. l.

(12) *Loricam inversam*. Cum enim his temporibus loricæ erant hamis contextæ, hoc facile fieri potuit.

(13) *Comitatus*. Vocabulis *comitatus* et *ducatus* indifferenter usos fuisse illius ætatis historicos patet

(14) *Cantilena Rollandi*. Metrica cantilena supponitur, heroica Rollandi aliorumque Caroli magni procerum facinora commemorans, qui Roncesvallis occubuerant. Ex hoc loco Rivetus (*Histoire littéraire de la France*, tom. VII, p. 72), *linguam Romanam* tunc temporis in usu fuisse concludit.

(15) *Pugnaturos*. a. s. c. d. e. 2. l., *pugnatores* e 1.

(16) *Consertum*, c. d. e. l., *utrinque consertum* a. s.

(17) *Haroldi*, a. s. d. e. l., *Haroldo*, c.

(18) *Hostis*, a. s. c. d. e 2. l.: omitt. in e 1.

(19 *Anglia*, d. e. l.; *Anglis*, s.

sula tantis reliquiis indigenarum fulgurat, ut vix A aliquem vicum insignem prætereas ubi novi sancti nomen non audias? quam multorum etiam periit memoria, pro scriptorum inopia! Veruntamen litterarum et religionis studia ætate procedente obsoleverunt, non paucis ante adventum Normannorum annis (20). Clerici litteratura tumultuaria contenti, vix sacramentorum **418** verba balbutiebant: stupori erat et miraculo cæteris qui grammaticam nosset. Monachi, subtilibus indumentis et indifferenti genere ciborum, regulam ludificabant. Optimates, gulæ et veneri dediti, ecclesiam more Christiano mane non adibant; sed in cubiculo, et inter uxorios amplexus, matutinarum solemnia et missarum a festinante presbytero auribus tantum libabant. Vulgus, in medio expositum, præda erat potentioribus, B ut, vel eorum substantiis exhaustis, vel etiam corporibus in longinquas terras distractis, acervos thesaurorum congererent, quanquam magis ingenitum sit illi genti commessationibus quam opibus (21) inhiare. Illud erat a natura abhorrens, quo multi ancillas suas ex se gravidas, ubi libidini satisfecissent, aut ad publicum prostibulum aut ad (22) externum obsequium venditabant. (23) Potabatur in commune ab omnibus, in hoc studio noctes perinde ut dies perpetuantibus. Parvis et abjectis domibus totos absumebant (24) sumptus; Francis et Normannis absimiles, qui amplis et superbis ædificiis modicas expensas agunt. Sequebantur vitia ebrietatis socia, quæ virorum animos effæminant. Hinc factum est, ut, magis temeritate et furore præcipiti quam scienta militari Willelmo congressi, uno prælio, et C ipso perfacili, servituti se patriamque pessumdederint. Nihil enim temeritate levius; sed quicquid cum impetu inchoat, cito desinit vel compescitur. Ad summam (25) tunc erant Angli **419** vestibus ad medium genu expediti, crines tonsi, barbas rasi, armillis aureis brachia onerati, picturatis stigmatibus cutem insigniti; in cibis urgentes crapulam, in potibus (26) irritantes vomicam. Et hæc quidem extrema jam (27) victoribus suis participarunt, de cæteris in eorum mores transeuntes. Sed hæc mala de omnibus generaliter Anglis dicta intelligi nolim: scio clericos multos tunc temporis simplici via semitam sanctitatis trivisse; scio multos laicos omnis generis et conditionis Deo in eadem gente placuisse: facessat ab hac relatione invidia, non cunctos pariter hæc involvit calumnia; verum sicut in tranquillitate malos cum bonis fovet plerumque Dei serenitas, ita in captivitate bonos cum malis nonnumquam ejusdem constringit severitas.

DE MORIBUS NORMANNORUM.

§ 246. Porro Normanni (ut de eis quoque dicamus) erant tunc, et sunt adhuc, vestibus ad invidiam culti, cibis citra ullam nimietatem delicati: gens militiæ assueta, et sine bello pene vivere nescia; in hostem impigre procurrere, et, ubi vires non successissent, non minus dolo et pecunia corrumpere. Domi ingentia, ut dixi, ædificia moderatos sumptus moliri, paribus invidere, superiores prætergredi velle, subjectos sibi (28) vellicantes **420** ab aliis tutari; dominis fideles, moxque levi offensa infideles. Cum facto ponderare perfidiam, cum nummo mutare sententiam. Cæterum, omnium gentium benignissimi advenas æquali secum honore colunt; matrimonia quoque cum subditis jungunt; religionis normam, usquequaque in Anglia emortuam, adventu suo suscitarunt; videas ubique in villis ecclesias, in vicis et urbibus monasteria novo (29) ædificandi genere consurgere; recenti ritu patriam florere, ita ut sibi perisse diem quisque opulentus existimet quem non aliqua præclara (30) magnificentia illustret. Sed, quia de his satis dictum, Willelmi gesta prosequamur.

QUOMODO WILLELMUS AB ANGLIS SUSCEPTUS EST.

§ 247. Ille, ubi perfecta victoria potitus est, suos sepeliendos mirifice curavit; hostibus quoque si qui vellent, idem exequendi licentiam præbuit. (31) Corpus Haroldi matri repetenti sine pretio misit, licet illa multum per legatos obtulisset: acceptum itaque apud Waltham sepelivit, quam ipse ecclesiam, ex proprio constructam in honore **421**

(20) *Clerici litteratura*. Vide § 123. Rex Alfredus, in sua præfatione ad S. Gregorii Pastorale asserit litterarum notitiam in Anglia sic defecisse ut in hac luminis Humberi latere paucissimi presbyteri vulgare Ecclesiæ officium intelligere pares essent, seque neminem nosse, Tamesis ad austrum, qui commu-D nem Latini sermonis textum in Anglicum sermonem convertere posset.

(21) *Opibus*, a. c. d. e. l.; *operibus*, s.

(22) *Externum obsequium venditabant*, c. d. e. *æternum obsequium vendicabant*, a. s. Vide § 45, not. 20.

(23) *Potabatur in commune...perpetuantibus.* Vide § 149.

(24) *Absumebant*, s. c. d. e.; *abliguriebant*, l.

(25) *Tunc erant Angli*, etc. Hæc Anglorum descriptio ad antiquos Britones, non vero ad Saxones referenda est. Prorsus convenit cum notitiis quæ de his a Cæsare, Diodoro, Pomponio Mela et Dione Cassio sed præsertim ab Herodiano (*Herodiani histor.*; ed. Irmisch. Lipsiæ, 1789) traduntur. Britones, ut hic historiographus scribit, nudi quoad majorem corporis partem incedunt. Etenim vestium usum non norunt. Renes et colla ferro cingunt, ornamentum id arbitrantes, opulentiæque signum; corpus suum depictis omnis generis animalium formis pungunt, propter quod nullam vestem induunt ne figuras incorporibus suis depictas operiant.

(26) *Potibus*, a. s. d. e. l., *poculis*, c.

(27) *Jam*, d. e. l., omitt. in a. s. c.

(28) *Sibi*, e 1; *ipsi*, a. s. c. d. e 2. l.

(29) *Novo*, a. s. c. d. e 2. l., *nova*, e 1.

(30) *Præclara*, a. s. c. d. e 2. l., omitt. in e 1.

(31) *Corpus Haroldi*. Duodecimo sæculo fama erat Haroldum e prælio apud Hastingas evasisse. Asserit Giraldus Cambrensis multis persuasum fuisse Haroldum e pugna aufugisse innumeris vulneribus confossum, sinistro oculo orbatum, diesque suos pie et religiose, anachoritarum more, Cestræ finivisse. Hujus fabulæ Knighton et Brompton meminerunt. Willelmus Pictaviensis Willelmum dicit matri Haroldi corpus defuncti regis negasse quæ par auri pondus pro illo offerebat, illudque in littore maris Willelmi jussu sepultum. In Harleian. mss, 3776, de

sanctæ Crucis, canonis impleverat. Sensim ergo A Willelmus (ut triumphatorem decebat) cum exercitu, non hostili sed regali modo progrediens, urben regni maximam Londoniam petit; moxque cum gratulatione cives omnes effusi obviam vadunt. Prorupit omnibus portis unda salutantium, auctoribus magnatibus, præcipue Stigando archiepiscopo Cantuariensi et Aldredo Eboracensi: nam præcedentibus diebus, Edwinus et Mocardus, amplæ spei fratres, apud Londoniam audito interitus Haroldi nuncio, urbanos sollicitaverant ut alterutrum in regnum sublevarent; quod frustra conati, Northanhimbriam dicesserant, ex suo conjectantes ingenio nunquam illuc Willelmum esse venturum. Cæteris proceres Edgarum eligerent si episcopos assertores haberent; sed proximo urgente periculo et domesticæ littis dissidio B nec illud quidem (32) effectum: ita Angli, qui, in unam coeuntes sententiam, potuissent patriæ reformare ruinam, dum nullum ex suis volunt, alienum induxerunt. Tunc ille, haud dubie rex conclamatus, die Natalis Domini (33) coronatus est ab Aldredo archiepiscopo (25) Dec. 1066); cavebat enin id munus a Stigando suscipere, quod esset is archiepiscopus non legitime.

SUMMA BELLORUM WILLELMI ANGLIA.

§ 248. Omnium deinde bellorum quæ gessit, hæc summa est. Urbem (34) Exoniam rebellantem **422** leviter subegit, divino scilicet jutus auxilio, quod pars muralis ultro decidens, ingressum illi patefecerit: nam et ipse audacius eam assilierat, protestans homines irreverentes Dei destituendos suffragio; quia unus eorum, supra murum stans, nudato in- C guine auras sonitu inferiori partis turbaverat, pro contemptu videlicet Normannorum. Eboracum (35), unicum rebellionum suffugium, civibus pene delevit, fame et ferro necatis: ibi enim rex Scotorum Malcolmus cum suis, ibi Edgarus et Marcherius et Weldeofus cum Angelis et Danis, nidum tyrannidis sæpe fovebant; sæpe duces illius trucidabant, quorum sigillatim exitus si commemoravero fortasse superfluus non ero, licet fastidii discrimen immineat, dum relatori, si forte secundum dictores suos mentiatur, difficilis sit regressus ad veniam.

QUOMODO EBORACUM CEPERIT, ET TOTAM PROVINCIAM VASTAVERIT.

§ 249. Malcomus omnes Anglorum perfugas libenter recipiebat, tutamentum singulis quantum poterat impendens; Edgarum præcipue, cujus **423** sororem, pro antiqua memoria nobilitatis, jugalem sibi fecerat. Ejus causa conterminas Angliæ provincias rapinis et incendiis infestabat; non quod aliquid ad regnum illi profuturum arbitraretur, sed ut Willelmi animum contristaret, qui Scotticis prædis terras suas obnoxias indignaretur. Quapropter Willelmus, coacta peditum et militum (36) manu aquilonales insulæ partes petiit: et primo urbem metropolim, quam Angli cum Danis et Scottis obstinate tenebant, in deditionem accepit, civibus longa inedia consumptis; maximum quoque hostium numerum, qui obsessis in auxilium convenerant, ingenti et gravi prælio fudit, non incruenta sibi victoria multos suorum amittens. (37) Tunc totius regionis vicos et agros corrumpi, fructus et fruges igne vel aqua labefactari jubet; maritima maxime, tum propter recentem iram, tum quia Cnutonem Danorum regem, filium Swani, adventare rumor

quo supra, Guerthus, Haroldi germanus, incolumi evasisse refertur; cumque in Henrici II congressum colloquiumque venisset, tutiusque temporis lapsu de Haroldo loqui potuisset, corpus ejus Waltham non conditum declarasse perhibetur. Henry Ellis citato hoc ms., juste observat cuncta ista a sæcularibus canonicis fabricata esse, qui, denuo ædificata Waltham abbatia an. 1177, ejecti sunt.

(32) *Quidem*, a. s. c. d. e 2. l., omitt. in e 1.

(33) *Coronatus est.* Integram Willelmi coronationis relationem reperire est in Chron. Willelmi Pictaviensis, qui Conquestoris capellanus erat.

(34) *Exoniam*, a. c d. e.; *Oxoniam*, s.—Observandum est cunctos mss., eo excepto quo usus est Savilius, in co consonare ut legant *Exoniam* (Exeter); at Matthæus Paris, Malmesburiensem secutus, *Oxoniam* (Oxford) loco *Exoniæ* scripsisse videtur; optimis Matthæi Pari, mss (ms. Reg. 14, c. VII, et ms. cott. *Nero*, D. V.) legentibus *Oxoniam*. E quodam *Domesday Survey* loco, ubi *Oxonium* describitur complectens *quadringentas et sexaginta octo domos adeo vastatas ut geld (tributi genus) solvere impares essent*, hæc Henry Ellis profatur: « Inquirendum nobis est cur domus perplurimæ Oxonii vastatæ inveniantur. Si loco de quo agitur fides, ejus verisimiliter causam nobis prodit Matthæus Paris, sub nano 1067, quo tempore Conquestor Oxonium subjecit dum Eboracum progrederetur: *Eodem tempore rex Willielmus urben Oxoniam sibi rebellem obsidione vallavit. Super cujus murum quidam, stans nudato inguine, sonitu partis inferioris auras turbavit, in contemptum videlicet Normannorum; unde Williel-*D *mus in iram conversus, civitatem levi negotio subjugavit.* » (MATT. PAR. ed. Watts, sub ann. 1067, p. 4. Excestriæ etiam obsidionis an. 1067 mentionem faciunt Simeon Dunelmensi, col. 197; Hoveden, col. 258; Radulfus de Diceto, col, 482; Florentius Wigorniensis, fol. Francof. 1601, p. 635; et Ordericus Vitalis, p. 510.

(35) *Eboracum*, e.; *Eboracum civitatem*, a. s. c. d. l. — Eboraci eversioni annus 1068 assignatur.

(36) *Militum*, d. e. 1., *equitum*, s.

(37) *Tunc totius regionis vicos*, etc. Quæ hic statuuntur et quæ proxime sequentur amplo testimonio confirmat *Domesday* liber, quod videlicet hujus olim florentissimæ provinciæ opes igne, cæde et vastatione dirutæ sunt, quodque solum ipsum amplius quam sexaginta Anglicorum militariorum intervallo incultum omnino et infecundum usque hodie remansit. Tellus quæ ad Edwinum et Morcardum in Eboracensi regione pertinuit ubique fere in *Domesday* libro *wasta* exhibetur; et in Amundernem, enumeratis non minus quam sexaginta duobus locis, ubi possessiones ad centum et septuaginta *carucates* assurgebant, sic scribitur: « Omnes hæ villæ jacent ad Prestune et III, ecclesiæ. Ex his XVI a paucis incolentur, sed quot sint habitantes ignoratur. Reliqua sunt wasta. Insuper vacabulum *wasta* innumeris locis ad archiepiscopum Elboracensem, ad S. Joannem Beverlacensem (*Beverley*), ad episcopum Dunelmensem pertinentibus additur, nec non terris quæ olim ad Waltheofum, Gospatricum, Siwardum et Merleswainum pertinuerant.

sparserat : ea præcepti ratio, ut nihil circa oram maritimam prædo piraticus inveniret secum asportaturus, si citius remeandum ; vel fami consulturus, si diutius manendum putaret. Itaque provinciæ quondam fertilis, et tyrannorum nutriculæ, incendio, **424** præda, sanguine, nervi succisi ; humus, per sexaginta et eo amplius milliaria, omnifariam inculta ; nudum omnium solum usque ad hoc etiam tempus : urbes olim præclaras, turres proceritate sua in cœlum minantes, agros lætos pascuis, irriguos fluviis, si quis modo videt peregrinus, ingemit : si quis superest vetus incola, non agnoscit.

DE MALCOLMO REGE SCOTTORUM

§ 250. Malcolmus, antequam ad manus veniretur, se dedidit, totoque Willelmi tempore incertis et sæpe fractis fœderibus ævum egit ; sed, filio Willelmi Willelmo regnante simili modo impetitus, falso sacramento insequentem abegit. Nec multo post, dum fidei immemor superbius provinciam inequitaret, a Roberto de Molbreia, comite Northanhimbriæ, (38) cum filio cæsus est ; humatusque multis annis apud Tinemuthe, nuper ab Alexandro filio Scotiam ad Dunfermelin portatus est.

DE EDGARO

§ 251. Edgarus, cum Stigando et Aldredo archiepiscopis regis dodititius (39), sequenti anno, facto ad Scottum (40) transfugio, jusjurandum maculavit ; sed cum ibi aliquot annis degens, nihil ad præsens commodi, nihil ad futurum spei, præter quotidianam stipem nactus esset, Normanni liberalitatem experiri pergens, ad eum, tunc ultra mare degentem navigavit. Quod regi gratissimum **425** fuisse ferunt, ut incentore bellorum Anglia vacaret ; nam et ultro solitus era quoscunque Anglos suspectos habebat, quasi honoris causa, Normanniam ducere, ne quicquam se absente in regno turbarent. Receptus ergo Edgarus, et magno donativo donatus est ; pluribusque annis in curia manens, pedetentim pro ignavia, et, ut mitius dictum sit, pro simplicitate, contemptui haberi cœpit. Quantula enim simplicitas, ut libram argenti, quam quotidie in stipendio accipiebat, regi pro uno equo perdonaret ? Subsequenti tempore cum Roberto filio Godwini, milite audacissimo, Jerosolymam pertendit. Illud fuit tempus (A. D. 1103) quo Turchi Baldwinum regem apud Ramas obsederunt ; qui, cum obsidionis (41) injuriam ferre nequieret, per medias hostium acies effugit, solius Roberti opera liberatus præeuntis, et evaginato gladio dextra lævaque Turchos cædentis : sed cum, successu ipso truculentior, alacritate nimia procurreret, ensis manu excidit ; ad quem recolligendum cum se inclinasset, omnium incursu oppressus, vinculis palmas dedit. Inde Babylonem (ut aiunt) ductus, cum Christum abnegare nollet, in medio foro ad signum positus, et sagittis terebratus, martyrium sacravit. Edgarus amisso milite regressus, multaque beneficia ab imperatoribus Græcorum et Alamannorum adeptus, (quippe qui etiam eum retinere pro generis amplitudine tentassent,) omnia pro natalis soli desiderio sprevit ; quosdam enim profecto fallit amor patriæ, ut nihil eis videatur jocundum nisi consuetum hauserint cœlum, Unde Edgarus, fatua cupidine illusus, Angliam rediit, unde (42) (ut superius dixi) diverso fortunæ ludicro **426** rotatus, (43) nunc remotus et tacitus canos suos in agro consumit.

DE EDWINO ET MORCARDO FRATRIBUS.

§ 252. Edwinus et Morcardus erant fratres, filii Elfgari, filii Leofrici. Hi comitatum Northanhimbrorum susceperant, et communi umbone pacifice tuebantur : nam (44) ut prædixi), paucis diebus ante mortem regis Edwardi, provinciales aquilonis in rebellionem surrexerant , et Testinum comitem suum expulerant, petierantque et acceperant unum e fratribus dominum, annitente Haroldo. Fiebant ista, ut a consciis accepimus, invenso rege, quia Tostinum diligeret : sed morbo invalidus, senio gravis, pene jam despectui omnibus (45) haberi cœperat, ut dilecto auxiliari non posset ; quare ex animi ægritudine majorem valetudinem corporis contrahens, non multo post decessit. Perstitit in incœpto Haroldus ut fratrem exlegaret : quocirca ille, prius piraticis excursibus avitos triumphos polluens, mox cum rege Nericorum (ut supra scripsi) cæsus est. Cadaver ejus, indicio verrucæ inter duas scapulas **427** agnitum, sepulturam Eboraci meruit. Tunc Edwinus et Morcardus (Haroldo jubente) manubiales prædas Londoniam tulere: nam ipse ad Hastingensem pugnam festinabat, unde (46) jam partam victoriam falso præsagus somniabat. At, eo interempto, germani, ad terras suæ potestatis perfugientes, aliquot annis pacem Willelmi turbaverunt, clande-

(38) *Cum filio cæsus est.* Malcolmus cum filio suo Edwardo die 13 Novembris 1093 occisus a Moræło Bamburgensi, Northanimbriæ comitis, mensæ administro. (Sax. chron.)

(39) *Dedititius*, s. l., *deditius*, e.

(40) *Scottum*, a. s. c. l., *Scotiam*, c. d.

(41) *Obsidionis*, a. s. c. d. e 2. l., omitt. in e 1.

(42) *Unde*, c. e. ; *ubi*, a. s. d. l.

(43) *Nunc remotus et tacitus*, etc. Probabile est Eadgarum in Herefordiensi regione mansisse, siquidem apud *Domesday Survey* occurrit ut *tenant a capite* in regione Herefordiensi. (*Doms.* tom. I. f. 142ª.) Fordun (lib. v, c. 27-34) narrat Eadgarum proditionis in Willelmum Rufum a quodam Godwino accusatum, duello crimen purgasse, cujus Godwini filius Robertus postea tanquam unus ex iis qui Eadgaro in Scotia adhæserant describitur, statuitque Saxon. Chronicon illum anno 1106 unum fuisse ex iis qui in prælio apud Tinchebrai in Normannia inito capti sunt. Asserit vero Dr Sayers in suis *Disquisitions*, in-8°, 1808, p. 296, Spelman-Manuscriptorum codicum auctoritate innixus, Eadgarum Scotiam iterum ætate provectum invasisse, atque in hoc regno an. 1120 obiisse. Huic temporis notæ si standum sit, e loco supra citato Malmesburiensem hanc suæ historiæ partem ante elapsum hunc annum scripsisse clara sequeretur.

(44) *Ut prædixi*, § 228.

(45) *Omnibus*, a. s. d., omitt. in c. e. l.

(46) *Ande*, c. d. e., *indeque*, a., *inde* l, *ibi*, s.

stinis latrociniis sylvas infestantes, nec unquam A cominus et aperte martem agentes; sæpe etiam capti plerumque se dedidere, sed miseratione juvenilis decoris, et gratia nobilitatis, impune dimissi. Postremo nec vi nec dolo hostium, sed (47) suorum perfidia trucidati, regem ad lachrymas flexere; quibus ipse et conjugia cognatorum et amicitiæ dignationem jam pridem indulsisset, si quieti adquiescere vellent.

DE WELDEOFO COMITE

§ 253. Weldeofus, amplæ prosapiæ comes, multam familiaritatem novi regis nactus fuerat, quod ille, præteritarum offensarum immemor, magis illas virtuti quam perfidiæ attribuebat. Siquidem Weldeofus in Eboracensi pugna plures Normannorum solus B obtruncaverat, unos et unos per portam egredientes decapitans: nervosus lacertis, thorosus pectore, robustus et procerus toto corpore, filius Siwardi magnificentissimi comitis, quem Digera Danico vocabulo, id est fortem, cognominabant. Postmodum vero, victis partibus, sese sponte dedens, et (48) Judithæ neptis **428** regis connubio privataque amicitia donatus, non permansit in fide, pravum ingenium cohibere impotens: compatriotis enim omnibus, qui existimarant resistendum, cæsis vel subjectis, etiam in Radulfi de Waher perfidia, se immiscuit, (49) sed conjuratione detecta, comprehensus diuque in vinculis tentus (A. D. 1074-1075), ultimo spoliatus capite, Crolando sepultus est; quamvis quidam dicant, necessitate interceptum, non voluntate addictum, infidelitatis sacramentum agitasse. Anglorum est ista excusatio; nam cætera Normanni asserunt (50), Anglorum qui plurimum præstent. Quorum astipulationi Divinitas suffragari videtur, miracula multa, et ea permaxima, ad tumban illius ostendens. Aiunt enim, in catenas conjectum, quotidianis singultibus perperam commissa diluisse.

§ 254. Inde propositum regis fortassis merito excusatur, si aliquando durior in Anglos fuerit, quod pene nullum eorum fidelem invenerit. Quæ res ita ferocem animum exasperabant, ut potentiores primum pecuniis, mox terris, nonnullos etiam vita exueret: quin etiam Cæsarianum secutus ingenium, qui Germanos in Ardenna maxima sylva abditos, et inde crebis eruptionibus exercitum suum affligentes, non per Romanos suos, sed per Gallos fœderatos expulit; ut, dum alienigenæ alterutros transfoderent, ipse sine sanguine triumphum duceret. Idem (inquam) Willelmus in Anglos egit (A. D. 1068). nam contra quosdam, qui post primam infelicis ominis pugnam Danemarchiam et Hiberniam profugerant, et valida congregata **429** manu tertio anno redierant, Angligenam exercitum et ducem objecit, Normannos feriari permittens; ingens sibi levamen providens, utrilibet vincerent. Nec eum cogitatio lusit; nam utrique Angli, aliquandiu digladiati inter se, palmam otiosam regi refudere: advenæ Hiberniam fugati; regii, maxima sui clade, nomen inane victoriæ, amisso duce, mercati. Vocabatur (51) is Ednodus, domi belloque Anglorum temporibus juxta insignis, pater Herdingi qui adhuc superest, magis consuetus linguam in lites acuere, quam arma in bello concutere. Ita laicorum potentia subruta, stabili quoque obfirmavit edicto ut nullum ejus gentis, monachum vel clericum, ad aliquam dignitatem conari pateretur: a Cnutonis quondam regis facilitate immaniter abhorrens, qui victis honores integros exhibuit; unde factum est, ut, eo defuncto, indigenæ advenas leviter expellerent, sibique antiquum jus vendicarent. At iste certis de causis viventes quosdam canonice deposuit (A. D. 1070), et in locum illorum qui morirentur, cujuscunque gentis industrium (52), præter Angligenam, imposuit. Exigebat hoc, nisi fallor, indurata in regem pervicacia; cum sint Normanni (53) ut ante dixi) in conviventes advenas naturali benignitate proclives.

§ 255. Radulfus, de quo prius tetigi, erat per donum regis comes Northfolki et Suthfolki; (54) C Brito ex patre, distorti ab omne bonum animi. Is, quod cognatam regis, filiam Willelmi filii Osberni, **430** desponderat, majora justo mente metiens, tyrannidem adoriri meditabatur. Itaque ipso nuptiarum die magnis apparatibus convivium agitatum, (quod Normannorum gulæ jam Anglorum luxus influxerat,) ebriis convivis, et vino tumentibus, amplo verborum ambitu propositum suum aperit; illi, cuia in eorum animo pro potu omnis ratio caligabat, ingenti plausu dicenti acclamant. Ibi Rogerius comes Herefordensis, uxoris Radulfi frater, ibi Weldeofus, ibi præterea quamplurimi, in necem regis conjuraut; sed postero die, cum, digesto calore vini, temperatior aura corda quorundam afflasset, major pars facti pœnitens a convivio D dilapsa. Unus eorum (Weldeof fertur), qui consilio Lanfranci archiepiscopi (55) Normanniam ultro

(47) *Suorum perfidia trucidati*. Juxta Saxon. Chron. Eadwinus comes perfidiose a suis cæsus est an. 1071, eodemque anno Morcardus comes regi se subjecit.

(48) *Judithæ neptis regis*. Juditha filia erat comitis Enguerrand et Adelizæ Conquestoris sororis. Willelmus effusior in eam munerum largitione fuisse videtur.

(49) *Sed conjuratione detecta*. Comas Waltheofus, seu *Wallefus*, ut semper in *Domesday Survey* dicitur, juxta Sax. Chron. Wintoniæ, die 31ª Maii 1076, capite truncatus est. Attamen Chron. Mailros, et Florentius Wigorniensis hoc anno præcedenti assignant.

(50) *Asserunt* a. s., *fferunt*, c. d. e. l.

(51) *Is Ednodus*, c. d. e. l., *Isednodus*, a. s.- Ednothus Haroldo magister erat equitum. Interfectus est an. 1068, dum obsisteret Haroldi filiis ex sua in Hiberniam expeditione revertentibus.

(52) *Industrium*, c. e., *industrium hominem*, a. s. d. l.

(53) *Ut ante dixi*, § 246.

(54) *Brito ex patre*. Sed pater ejus Anglus erat, Norfolki oriundus. (Sax. Chron. a. D. 1075.)

(55) *Normanniam ultro navigans*, etc. Ingram, Saxonici Chronici editor, Malmesburiensem de pervertendis hic Sax. Chron. verbis insimulatus est.

navigans (56), rem regi, causa sua duntaxat celata detulit : at comites in incœpto persistere, provinciales suos quisque in tumultum excitare ; sed obsistebat eis Deus, omnes conatus eorum in irritum deducens. Mox enim re comperta, duces regis, qui custodiam prætendebant, Radulfum ad hoc calamitatis compulere, ut, arrepta nave apud Norwic, mari se committeret : uxor ejus, pacta membrorum salute, traditoque castello, maritum secuta. Rogerius, a rege vinculis irretitus, tota vita carcerem frequentavit vel potius incoluit ; detestandæ perfidiæ juvenis, nec moribus patrissans.

§ 256. Siquidem (57) genitor ejus, Willelmus filius **431** Osberni, principibus (58) optimis comparandus fuerit, haud scio an etiam præponendus. Ejus consilio rex Willelmus primo animatus ad invadendam Angliam ; mox, virtute adjutus, ad manutenendam. Erat in eo mentis animositas quam commendabat manus pene prodiga liberalitas : unde factum est, ut militum multitudine, quibus larga stipendia dabat, hostium aviditatem arceret, civium sedulitatem haberet ; quare pro effusis sumptibus asperrimam regis offensam incurrit, quod gazas suas improvide dilapidaret. Manet ad hanc diem, in comitatu ejus apud Herefordum, legum quas statuit inconcussa firmitas, ut nullus miles pro qualicunque commisso plus septem solidis solvat ; cum in aliis provinciis, ob parvam occasiunculam in transgressione præcepti herilis, viginti vel viginti quinque pendantur. Sed tam secundos eventus turpi fine fortuna conclusit, dum tanti regni sustentator, Angliæ et Normanniæ consiliarius, pro fœminea cupidine Flandriam pergens, ab insidiatoribus impetitus interiit. Nam Baldwinus antiquus ille (de quo superius dixi), pater Matildis, duos habuit filios : Robertum, qui, patre superstite comitissam Frisiæ uxorem nactus, Frisonis cognomen accepit : Baldwinum, qui post patrem aliquot annis Flandriæ præfuit, immatureque fato functus est ; superstitibus duobus liberis Arnulfo et Badwino, de Richilde uxore, quorum tutelam ragi Francorum Philippo, (59) cujus amitæ filius erat, et Willelmo filio Osberni, commendaverat. **432**. Libens id munus suscepit Willelmus, ut fœderatis cum Richilde nuptiis, altius nomen sibi pararet. At illa, fœmineo fastu ampliora (60) sexu spirans, novaque a provincialibus tributa exigens, in perfidiam illos excitavit ; misso quippe propter Robertum Frisonem nuncio, ut supplicantis patriæ habenas acciperet, omnem fidelitatem Arnulfo, qui jam comes dicebatur, abjurant (61). Nec vero defuere qui pupilli partes fulcirent ; ita multis diebus Flandria intestinis dissensionibus conturbata. Id filius Osberni, qui totus in amorem mulieris concesserat, pati nequivit, quin, militari manu coacta, Flandriam intraret : susceptusque primo ab his quos tutari venerat, post paucos dies securus de castello in aliud equitabat, expeditus cum paucis : contra, Friso, quem hujusmodi fatuitas non latebat, occultatis insidiis inopinum excepit, et, nequicquam fortiter agentem, ipsum et nepotem suum Arnulfum cecidit (A. D. 1071.)

§ 257. Ita Flandria potitus, sæpe Willelmum regem Normannicis prædis irritavit. Filia ejus Cnutoni regi Danorum nupsit, de qua genitus est (62) Karolus, qui modo principatur in Flandria. Pacem cum Philippo rege comparavit, data sibi in uxorem privigna, de qua ille Lodowicum tulit qui modo regnat in Francia ; nec multo post, pertæsus connubii, (quod illa præpinguis corpulentiæ esset,) a lecto removit, uxoremque Andegavensis comitis contra fas et jus sibi conjunxit. Eorum affinitate tutus, Robertus nihil quod deploraret **433** suo tempore vidit ; licet Baldwinus frater Arnulfi, qui in Hanoea provincia et castello Valentianis comitatum habuit, regis Willelmi auxilio plures assultus faceret. Tribus ante mortem annis, jam canis sparsus caput, Ierosolymam contendit pro peccatorum alleviamento ; regressus mundanis involucris renunciavit, finem vitæ quietus a negotiis Christiana sollicitudine operiens. Filius ejus Robertus ille fuit qui in expeditione Asiatica (quam nostris diebus Europa contra Turchos movit) mirandus innotuit ; sed nescio quo infortunio, postquam domum reversus est, nobilem illum laborem decoloravit, in quodam (quod vocant) torniamento (63) ad mortem læsus. Nec filium ejus Baldwinum fortuna excepit felicior, qui, ultro in Normannia regis Anglorum Henrici vires lacessens, juvenilis audaciæ temeritatem luit ; namque conto in capite percussus, multorumque medicorum promissis illusus, metam vitæ abrupit (A. D. 1119), Karolo illi de quo supra diximus principatu tradito.

§ 258. At vero rex Willelmus in subjectos leni-

Latinos insuper historiographos non recte hæc verba ut plurimum interpretatos esse redarguit, affirmatque « quosdam integrum locum omissise eo quod illum non intelligebant. » Argumenta tamen quibus Ingram utitur ut ad hanc conclusionem veniat, multum abest ut peremptoria sint.

(56) *Navigans*, e 1 *enavigans*, a. s. c. d. e 2. l.

(57) *Genitor ejus*. Willelmus Fitz Osberne Radulphi de Guader socer tantum erat.

(58) *Principibus*, a. c. d. e., *principis*, s. l.

(59) *Cujus amitæ filius erat*. Robertus (rex Francorum) genuit Henricum, qui XXIX annis regnavit : Henricus genuit Philippum, qui, Henrigo rege Francorum patre suo mortuo parvulus remansit : cuius Balduinus comes Flandriæ tutor fuit ; nam ejus amitam, sororem Henrici regis, uxorem duxerat. — Lib. *De castro Ambasiæ*, ap. Acherium, tom. III, p. 272. (Bouq. XI. 186.)

(60) *Ampliora*, c. d., *altiora* vel *ampliora*, e., *altoria*, a. s. l.

(61) *Abjurant*, a. s. d. e. l., *abjuravit*, c.

(62) *Karolus qui modo*, etc. Carolus cognomento Bonus. Filius erat Cnutonis IV, Danorum regis, et Adelæ, Roberti Frisonis filiæ. Baldwino VII, ut Flandriæ comes, successit (die 17 Junii 1119), obiit vero die 27 Martii 1127.

(63) *Ad mortem læsus*. Obiit an. 1111.

er, turbide in rebelles agens, feliciter omni Anglia potiebatur; Walenses omnes tributarios habens. Jam vero trans mare, nunquam otiosus (A. D. 1073), Cenomannico solo pene exterminium indixit (64), ducta expeditione illuc de Anglis, qui sicut facile in solo suo potuerunt opprimi, ita in alieno semper apparuere invicti. (65) Apud Dolum, castellum 434 transmarinæ Brittaniæ, dum nescio qua simultate irritatus manum illic militarem duxisset, innumeros ex suis desideravit (A. D. 1075). Philippum regem Francorum, cujus amitæ filiam uxorem duxerat, semper infidum habuit, quod scilicet ille tantam gloriam viro invideret quem et patris sui et suum hominem (66) esse constaret; sed Willelmus nihilo secius ejus (67) conatibus imprebe obviabat, quamvis primogenitus filius ejus Robertus fatuo consilio conatibus ejus assisteret (68); unde contigit, ut in quodam assultu (69) apud Gibboracum filius patri resultans, eo vulnerato, equum ipsius confoderet, Willelmus medius filiorum saucius abiret, multi ex regiis caderent. Cæterum tota vita ita fortunatus fuit, ut exteræ et remotæ gentes nihil magis quam nomem ejus timerent. Provinciales adeo nutui suo substraverat, ut sine ulla contradictione (70) primus censum omnium capitum ageret, omnium prædiorum redditus in tota Anglia notitiæ suæ per scriptum adjiceret, omnes liberos homines, cujuscunque essent, suæ fidelitati sacramento adigeret. Solus ejus majestatem concutiebat (71) Cnute rex Danorum, qui et 435 affinitate Roberti Frisonis et suapte potentia in immensum extollebatur; rumore in populos sato quod Angliam invaderet, debitum sibi pro affinitate antiqui Cnutonis solum: et profecto fecisset nisi Deus ejus audaciam vento contrario infirmasset. Quæ res admonuit ut genealogiam regum Danorum qui post nostrum Cnutonem fuere seriatim (72) abbreviem, de Noricis quoque pauca inserturus.

§ 259. (73) Ei, ut ante dictum est, successit Haroldus in Anglia, Hardecnutus in Danemarchia, filii ejus; nam Noricam, quam subregerat, recuperavit Magnus, filius (74) Olavi quem in gestis Cnutonis (75) dixi a provincialibus suis necatum fuisse. Haroldo in Anglia defuncto, (76) ambo regna tenuit Hardecnutus pauco tempore: quo mortuo successit Edwardus simplex, avitoque regno contentus, transmarinum imperium ut laboriosum et barbarum despuit. (77) Tunc rex Danorum levatus est Swanus quidam, haud dubie nobilissimus; cujus cum regnum aliquot annis prosperaretur, Magnus rex Noricorum (consentientibus Danis quibusdam), illum vi bellica expellens, suo animo terram subjecit. Ejectus Swanus regem Suevorum adiit, ejusque auxilio, cum Suevos et Windelicos et Gothos corrasisset, rediit ut regnum reformaret; sed conspirantibus Danis, qui potestatem Magni diligerent, prioris fortunæ calamitatem 436 expertus est. Ingens illud et memorabile in ea barbarie prælium fuit, quo (78) nunquam vel discrimen formidabilius vel omen lætius Dani viderunt. Denique ad hoc tempus votum illibatum custodiunt quo se ante pugnam (79) constrinxerunt ut vigiliam sancti Laurentii cunctis in posterum seculis jejunio et eleemosynis (80) sacrarent. Eo enim die certatum, et tunc quidem Swanus fugit; sed non multo post, mortuo Magno, regnum suum integre recepit (A. D. 1047).

§ 260. Successit Magno in Norica Swanus quidam, Herdhand cognominatus, non de regia progenie, sed manu et caliditate provectus: illi Olavus, patruus Magni (quem sanctum ferunt): Olavo Haroldus Harvagra, frater Olavi, qui etiam imperatori Constantinopolitano dudum juvenis militaverat; cujus jussu pro stupro illustris fœminæ leoni objectus, belluam immanem nudo lacertorum nisu suffocavit. Hic in Anglia ab Haroldo filio Godwini (81) cæsus (A. D. 1066). (82) Filii ejus, Olavus et Magnus, regnum paternum partiti; sed, Magno præmature mortuo, Olavus totum occupavit. Illi successit filius Magnus, qui nuper in Hibernia, dum temere illuc appulisset, miserabiliter occisus est.

(64) *Cenomannico... de Anglis.* A. D. 1073. Hoc anno Willelmus rex Anglorum Francorumque exercitum trans mare perduxit, Cenomannicamque regionem occupavit., (Sax. Chron.).

(65) *Apud Dolum*, etc. Willelmus rex tunc mare trajecit ductoque in Britanniam exdercitu Doli castellum obsidione cinxit; at Britones strenue obsidentes propulerunt donec rex e Francia citatus adveniret; cujus adventu audito Willelmus inde discessit, multis e suis cæsis, thesauroque imminuto. (Sax. Chron. A. D. 1076.) Hæc anno precedenti a Florentio et aliis rectius attribuuntur.

(66) *Hominem*, a. s. d. e. l., omit. in c.

(67) *Secius ejus*, a. s. c. e. l., *segnius*, d.

(68) *Conatibus ejus assisteret*, c. d. e. l., *contra patrem illi assisteret*, a. s.

(69) *Apud Gibboracum*, etc. A. D. 1079. Hoc anno Robertus extra Normanniam juxta castellum nomine Gibboracum (*Gerborai*) cum patre pugnavit, eoque manu vulnerato, equus in quo insidebat cæsus est. (Sax. Chron.)

(70) *Primus censum... adigeret.* Hic alludit Malmesberiensis ad præstantem illam et maximi momenti relationem, id est *Domesday Book*, quæ anno 1783 publicis regni sumptibus prelo subjecta, postea tam erudite et perite explanata commentariisque illustrata est ab Henry Ellis, primo Britannici musæi bibliothecario. Duo vol. in-8°. 1833.

(71) *Cnuto*, a. s. c. d. e 2. l., omitt, in e 1. — Cnuto IV, A. D. 1080 — 1086.

(72) *Seriatim*, e 1, *strictim*, a. s. c. d. e 2, l.

(73) *Ei.* Obiit Cnuto, juxta Suenon, Danicum historicum, die 12ª Novembris 1036; at vide p. 318, not. 4.

(74) *Olavi quem in gestis Cnutonis dixi.* § 181.

(75) *Cnutonis*, a. c. d. e. l.; *Cnutonis nostri*, s.

(76) *Ambo regna tenuit Hardecnutus pauco tempore.* § 188.

(77) *Tunc rex Danorum*, etc. Magnus, Norvegiæ rex, Hardecnuto successit an. 1042; at anno sequenti Sweynus eum Daniæ regno deturbare conatus est. Defuncto Magno, an. 1047, Sweynus regnum obtinuit.

(78) *Quo*, s., *quod*, a. c. d. e. l.

(79) *Pugnam*, a. s. c. d. e 2, l., omitt. in e 1.

(80) *Sacrarent*, a. s. d. e. l., *consecrarent*, c.

(81) *Godwini*, a. s. d. e. l., omitt. in c.

(82) *Cæsus*, c. e., *cæsus est*, a. s. d. l. Vide § 228.

Ferunt Magnum superiorem, filium Haroldi, post mortem patris ab Haroldo rege Angliæ clementer domum dimissum, illius beneficii memoria Haroldum filium Haroldi, post victoriam Willelmi ad se venientem, benigne tractasse; eumdemque in expeditione socium habuisse (A. D. 1098) quam in Angliam tempore Willelmi junioris **437** duxit, quando et Orchadas et (83) Mevanias insulas sibi subjecit, et occurrentes comites, Hugonem Cestrensem et Hugonem Salopesbiriensem, priorem fugit (84), secundum interemit. Filii ultimi Magni, Hasten et Siwardus, regno adhuc diviso imperitant; quorum posterior, adolescens speciosus et audax, non multum est quod Ierosolymam per Angliam navigavit, innumera et præclara facinora contra Saracenos consummans, præsertim in obsessione (85) Sidonis, quæ pro conscientia Turchorum immania in Christianos fremebat.

§ 261. Sed Swanus in regno Danorum ut duxi restitutus, ægre quietem ferens, in Angliam his Cnutonem filium misit; primo cum trecentis, secundo cum ducentis navibus. Prioris classis socius fuit Osbernus frater Swani (A. D. 1069), sequentis Hacco (A. D. 1075) (86): utrique (accepta pecunia) conatus adolescentis fregere, domum sine effectu repatriantes; quare a Swano rege gravi contumelia inusti, quod fidem pecunia læsissent, in exilium acti sunt. Swanus, ad mortem veniens, omnes juramento provinciales constrinxit ut, quia quatuordecim filios habebat, omnibus per ordinem regnum delegarent, quantum ipsa soboles (87) durare posset. Eo ergo defuncto (A. D. 1076), successit filius (88) Haroldus annis tribus (A. D. 1077); illi Cnuto (A. D. 1080-1086), quem pater in Angliam miserat. Is, veteris repulsæ memor, classem (89) (ut accepimus) mille et eo amplius navium in Angliam parat; auxilio ei erat socer Robertus Friso, **438** sexcentarum ratium (90) dominus: sed, duobus pene annis venti adversitate coercitus, voluntatem mutavit, pronuncians non sine Dei nutu esse quod transfretare nequiret. Verum post modicum (91) quorundam colloquiis depravatus, qui difficultatem transitus anicularum maleficiis imputabant, optimatibus, quarum fœminæ de hoc insimulabantur, pensiones importa-

A biles indixit; Olavum quoque fratrem, factionis ejusdem principem accusatum, vinculis irretivit, et socero in exilium misit: quapropter barbari, libertatis suæ injuriam non ferentes, intra ecclesiam quamdam altare amplexum, et emendationem facti (92) promittentem, (93) trucidarunt. Aiunt eo loci multa miracula cœlitus ostensa, quod fuerit vir ille jejuniis et eleemosynis deditus, et qui in legum transgressores magis divinas quam suas persequeretur contumelias; unde et ei martyris honor consecratus est a papa Romano. Post eum homicidæ, ut invidiam facti aliquo bono compensarent, Olavum a vinculis decem millibus marcarum argenti redemerunt (A. D. 1086). Hic, octo annis ignave imperitans, regnum fratri Henrico reliquit (A. D. 1095).

B Is, (94) viginti et novem annis modeste vivens, Ierosolymam abiit (95), medioque mari spiritum evomuit. (96) Quintus tunc Nicolaus in regno subsistit (A. D. 1103)

§ 262. Rex igitur Danorum (ut dixi) solus erat obstaculum ne Willelmus continua feriaretur lætitia (A. D. 1085), cujus respectu tantam multitudinem stipendiariorum **439** conducebat militum ex omni quæ citra montes est provincia, ut eorum copia regnum gravaret; sed ipse, pro magnanimitate sua, dispendium expensarum non sentiens, etiam Hugonem Magnum, regis Francorum fratrem, cum illius commilitio, inter militares numeros sibi serviturum redegerat. Animabat et excitabat ipse virtutem suam propter (97) Roberti Guiscardi (A.

C D. 1020-1085) memoriam, pronuncians pudendum si illi fortitudine cederet quem nobilitate præiret; siquidem Robertus, (98) mediocri parentela in Normannia ortus, quæ nec humi reperet nec altum quid tumeret, paucis ante adventum Willelmi in Angliam annis, cum quindecim militibus abierat Apuliam, penuriam necessariorum gentis illius ignavæ stipendiis correcturus. Nec multi fluxerunt anni quod, stupendo Dei munere, totam terram (99) in potestatem accepit: nam ubi viribus destituebatur, ingenio callebat; oppida primo, mox civitates, suæ ditioni associans. Ita ergo profecit ut se ducem Apuliæ et Calabriæ, fratrem Ricardum principem Capuæ, alterum Rogerum comitem Siciliæ, faceret (A. D.

(83) *Mevanias insulas.* Man et Anglesey.

(84) *Fugit*, c. e. l., *fugavit*, a. s. d.

(85) *Obsessione*, c. d. e. l., *obsidione*, a. s.

(86) *Hacco*, a. c. d. e. l 1, *Bacco*, s. l. 2.

(87) *Soboles*, a. s. d. e. l., *progenies* c.

(88) *Filius*, a. s. c. e. l., *filius ejus* d.

(89) *Classem*, a. c. d. e. l., omitt. in s. — Hæc ad an. 1085 referri possunt.

(90) *Ratium*, a. s. d. e. l., *navium* s.

(91) *Post modicum*, c. d. e., *postmodum*, a. s. l.

(92) *Facti*, a. c. d. e. l., omitt. in s.

(93) *Trucidarunt.* Occisus est Cnuto in ecclesia Odensée, die 10ª Jul. 1086. Vide *Antiq. Celto-Scand.* p. 228.

(94) *Viginti et novem annis.* Ericus I, cum septem tantum annos regno potitus esset, obiit in insula Cypro, ad terram sanctam tendens, die 11ª Julii 1103.

(95) *Abiit*, a. c. d. e. l., *adiit*, s.

(96) *Quintus nunc Nicolaus*, etc. Fratri Nicolaus in regno successit post duorum annorum interregnum,

D a. D. 1105; die vero 25ª Junii 1135 trucidatus est.

(97) *Roberti Guiscardi.* Ejus ortum, indolem primaque gesta descripsit Gaufridus Malaterra (lib. I, cap. 3, 4, 11, 16, 17, 18, 38, 39, 40); Willelmus Apulus (lib. II, pp. 260-262); Willelmus Gemeticensis (lib. XI, c. 30, pp. 663, 664, edit. Camden), et Anna Comnena (*Alexiad.* lib. I, pp. 23-27; lib. VI, p. 165,) una cum adnotationibus Cangii, not. in *Alexiad.* pp. 230-232, 320), qui cuncta Gallica Latineque chronica ad ampliorem intelligentiam perscrutatus est. (GIBBON, *Dec. Rom. emp.* VII, 217.

(98) *Mediocri parentela.* Roberti Guiscardi parentela varie a variis, ex nobilibus et ignobilibus deducitur. Ejus genuina origo secundo aut medio inferioris nobilitatis ordini ascribi potest. Ex qua fam ortus est *valvassors*, seu *bannerets* familia, a diœcesi Constantiensi in inferiori Normannia (*Ibid.*).

(99) *Terram*, a. s. d. e. l., *terram illam* c.

1060). Postremo, data Apulia filio Rogero, cum A altero filio Boamundo Adriaticum pelagus transivit; statimque (100) Dirachio **440** capto, super Alexium imperatorem Constantinopolitanum ulterius progrediebatur : sævientem retinuit nuncius Hildebrandi apostolici. Imperator enim Alamannorum (1) Henricus, filius Henrici (2) de quo supra memoravimus iratus contra papam quod excommunicationem in eum propter investituras ecclesiarum promulgaverat, cum exercitu veniens, (3) Romam obsedit, Hildebrandum expulit, Guibertum Ravennantem introduxit. Quo per litteras expulsi Guiscardus audito, relicto filio Boamundo cum militibus ut inchoata pater na persequeretur, Apuliam rediit : contracta velociter Apulorum et Normannorum manu, Romam tendebat. Nec sustinuit nuncium advenientis Henricus, quin cum falso papa, sola fama territus, terga B daret (4). Vacua ab obsessoribus, Roma legitimum præsulem accepit; sed non multo post, eadem violentia qua prius, amisit. Tunc quoque Alexius, audiens Robertum ad sua necessaria revocatum, summamque manum bello imponere sperans, supra Boamundum, qui partes relictas tuebatur, irruit (5); sed Normannus, gentilitii roboris tenax adolescens, arietantes Græcos, et cæteras quæ convenerant gentes, usu militari, quamvis multum numero inferior, fugæ tradidit. Eodem quoque tempore Veneti, gens mari assueta, Guiscardum, propter quæ venerat sedatis, transfretare volentem aggressi, superiorem calamitatem sensere; pars mersi et cæsi, pars fugati. Ille, cœptam enavigans viam, multas civitates Alexii suæ voluntati **441** applicuit. Sustulit C imperator maleficio quem virtute nequibat (6), uxori ipsius connubium augustale mentitus : cujus insidiis elaboratum (7) virus hauriens interiit, meliorem exitum, si Deus voluisset, emeritus; invincibilis hostili ferro, et domestico obnoxius veneno. (8) Sepultus est apud Venusam Apuliæ, habens epitaphium (9) :

Hic terror mundi Guiscardus; hic expulit urbe
Quem Ligures regem, Roma, Lemannus, habent.
Parthus, Arabs, Macedumque phalanx non texit [Alexin,
At fuga; sed Venetum nec fuga nec pelagus.

(10) DE HILDEBRANDO PAPA

§ 263. Verum, quia Hildebrandi mentio se ingessit, de eo dicam quæ non frivolo auditu hausi, se seria relatione ejus audivi qui se illa ex ore Hugoni abbatis Cluniacensis audisse juraret. Quem (11 ideo admiror et prædico, quia cogitationes aliorum prophetico mentis intuitu pronunciabat. Alexande eum (12) papa efficax, ipsius studium conspicatus **442** cancellis apostolorum præfecerat. Circumiba ergo pro sui contuitu officii provincias, ut perperam acta corrigeret. Accurrebatur ab omnium (13) ordinum hominibus, decisiones diversorum negotiorum postulantibus. Cuncta ei submittebatur secularis (14) potentia, tum pro sanctitatis, tum pro ministerii ipsius reverentia. Unde die quadam, cum solito major adequitantum (15) esset turma, abbas prædictus in extremo agmine cum monachis suis sensim progrediebatur; visoque eminus tanto vir honore, quod tot mundanæ potestates nutum illius præstolarentur, hujuscemodi sententias ventilaba animo : Homuncionem exilis staturæ, despicabilis parentelæ, quo Dei judicio tot divitum sepiri famulitio? tumere illum proculdubio, et metiri altior merito, pro tot obambulatorum obsequio. Vix hæ (ut dixi) mente versarat, cum archidiaconus, reflexo equo et calcaribus incito, a longe clamans e abbatem obuncans, « Tu, tu, inquit, male cogitasti falso infamans hujusce duntaxat rei innocentem non enim mihi hanc gloriam, si gloria dici potes quæ cito transit, vel ego imputo vel ab aliis imputa volo, sed beatis apostolis, quorum exhibetur privilegio. » Suffusus ille pudore, nec quicquam inficia ausus, hoc solum retulit : « Quæso, domine, quo modo nosti cogitatum meum, quem nulli commun cavi? » « Ab ore » (ait) « tuo, quasi per fistulas, a aures meas omnis illa cogitatio deducta est. »

§ 264. Item in eadem provincia ecclesiam urba nam ingressi, ante aram continuatis et junctis late ribus se prostraverant. In multam horam **44** protracta oratione, respexit archidiaconus abbaten turbulento rictu infrendens : ille, cum diutius or tum esset, fores egressus, causamque commotion percunctatus, responsum accepit : « Si me ama

(100) *Dirachio capto.* Dirachium captum est die 8 Febr. 1082.

D (1) *Henricus, filius Henrici.* Henricus IV.

(2) *De quo supra memoravimus.* § 189.

(3) *Romam obsedit.* Roman obsedit Henricus an. 1081 et 1084.

(4) *Daret*, s. d., *damnaret*, a. c. e. l.

(5) *Irruit*, a. s. d. e. l., *venit*, c.

(6) *Nequibat*, a. s. d. e. l., *non poterat*, c.

(7) *Virus hauriens interiit.* Potioris fidei scriptores, Willelmus Apulus (lib. v, p. 277). Gaufridus Malaterra (lib. III, c. 41, p. 389), et Romualdus de Salerno (*chron.* in Muratori, *Script. rerum Ital.* tom. VII) istam accusationem prorsus ignorant. Hoveden insuper (p. 710, in *Script. post Bedam*), qui Malmesburiensem sequitur, addit Alexium matrimonio sibi junxisse, coronæ participem fecisse, vivamque igne deinde consumpsisse feminam sceleris sociam. (Vide Gibbon, *Dec. Rom. emp.*, VII, 247.)

(8) *Sepultus est apud Venusam.* Obiit die 17 Ju 1085, sub suo tabernaculo, in insula Cephaloni Navis quæ Guiscardi reliquias transferebat sec Italicum littus naufragium passa est; sed ejus cc pus e mari receptum in sepulcro Venusæ Apuli Horatii ortu illustris, depositum est. *(Ibid.)*

(9) *Habens epitaphium*, a. s. c. e. l., *hoc habe epitaphium*, d.

(10) *De Hildebrando papa.* Gregorii VII Vitæ gendæ sunt aut improperia (SAINT-MARC, *Abré* tom. III, p. 235, etc.), ejusque miracula aut magi operationes moderno lectori æque sunt incredibil

(11) *Quem*, e 1., *quæ*, a. s. c. d. e 2. l.

(12) *Eum*, e., omitt. in a. s. d. l., *enim* c.

(13) *Omnium.* c. d. e., *omnibus*, a. s. l.

(14) *Ei submittebatur sæcularis*, a. s. c. d. e. l, *eis submittebatur sæcularibus*, l 2.

(15) *Adequitantum*, d. c., *adequitandum*, a. s. d.

ris, cave ne ulterius hac me injuria expungas (16). A Dominus meus Jesus (17), speciosus ille præ filiis hominum, postulationibus meis visibiliter astabat, ntendens dictis, et serenis favens oculis; sed, tuæ orationis addictus violentia, me deseruit, ad te conversus: puto quod tu ipse non diffiteberis esse genus injuriæ si amico eripias auctorem salutis suæ. Præterea prænoveris mortalitatem hominum, et huic loco imminere excidium; cujus conjecturæ signum habeo, quod angelum Domini super altare stantem vidi evaginatum gladium stringere, et huc llucque rotare. Futuræ cladis notabilius habeo ndicium, quod jam spissus et nebulosus aer pro-inciam istam circumvolat, ut vides. Maturemus ergo profugium, nisi cum aliis velimus subire exi-ium. » His dictis introeuntes diversorium, ad curam B orporis assedere; continuoque dapibus appositis, xortus in domo luctus aviditatem esurientium epressit siquidem unus et alter, et mox plures e amilia, dubium qua pernicie intercepti (18), animas ubito amisere. Tum eadem peste per vicinas ædes rassante, ascensis mulis diffugiunt, festinationem iæ stimulis timoris 19) accelerantes.

DE EPISCOPO PER SIMONIAM INTRODUCTO.

§ 265. In Gallia vicepapa (20) præsederat con-ilio; ibi plures episcopi, olim per simoniam in 444 ecclesias introducti, degradati, potioribus ocum dedere. Unus erat quem suspicio istius apo-asiæ insimulabat, sed nullis testibus argui, nullis rgumentis confutari poterat: quem cum putares onstrictum maxime, more anguis lubrici elapsum C mirareris; ita dicendi arte callebat ut omnes elu-eret. Tunc archidiaconus: « Cesset hominum elo-uium, producatur in medium divinum oraculum: imus profecto quod episcopalis gratia Sancti Spi-tus munus est: et quisquis episcopatum mereatur, piritus Sancti donum posse comparari pecunia inatur. Coram nobis ergo, qui judicio Sancti piritus congregati sumus, dicat iste, « Gloria Patri, Filio, et Spiritui Sancto; » quod si expresse et ne titubantia dixerit, constabit apud me non illum naliter, sed legitime, præsulatu functum. » Libens nc conditionem ille accepit, nihil minus quam orum verborum difficultatem ratus; et certe « Gloria atri, et Flio, » integre protulit, sed in « Spiritu ncto » hæsit. Suscitato cunctorum strepitu, nullo D natu, vel tunc vel in vitæ reliquo spatio, Spiritum nctum nominare potuit. Hujus miraculi testis fuit bas sæpe nominatus, qui, dejectum episcopum r loca secum ducens, illius rei experimentum

sæpe risit; de cujus verborum certitudine dubitantem omnis Europa confutat, quæ religionis Cluniacensis numerum per eum augmentatum non nescit.

§ 266. Alexandro ergo defuncto, successit Hildebrandus (21) Gregorius septimus dictus). Hic quod alii mussitaverant (22) palam extulit, excommunicans electos qui investituras ecclesiarum de manu laici per annulum et baculum acciperent; 445 unde Henricus imperator Alamannorum fremens, quod sine sua conscientia electus (23) talia præsumeret, illum, (ut prædixi) post undecim annos Roma deturbavit, Guiberto inducto. Nec multo post lethali papa morbo ictus, quo se moriturum non ambigeret, rogatus est a cardinalibus ut papam constitueret, beati Petri exemplum referentibus, qui, lactentis ecclesiæ rudimentis, vivens Clementem præfecerat. Negavit ille id se (24) exemplum seculorum, quod ab antiquo conciliis esset vetitum: consilium vero daturum, si vellent hominem in seculo potentem, eligerent Desiderium abbatem Cassinensem (25), qui salubriter et in tempore numero militari violentiam Guiberti infringeret; sin ecclesiasticum et eloquentem, acciperent episcopum Hostiensem Odonem. Ita obiit vir apud Deum felicis gratiæ, et apud homines austeritatis fortassis nimiæ. Denique fertur quod, inter eum et imperatorem primi tumultus initio, (26) illum nudipedem, et forcipes cum scopis portantem. nec etiam foribus admiserit; abominatus hominem, sacrilegum (27), et sororii incesti reum. Abscessit Cæsar exclusus, repulsum illam multorum necis causam protestans. Statimque quæcunque posset incommoda Romanæ sedi infligens, e diverso fautores papæ in tyrannidem excitavit; siquidem rebellante quodam Radulfo, jussu ipsius apostolici, qui ei coronam 446 ex parte apostolorum miserat, bellorum fragoribus undique conflictatus est: sed ille, semper adversis superior, et illum et cæteros improbe assurgentes tandem oppressit. Postremo non aliorum impetu, sed domestico filii (28) odio extrusus imperio, miserabilem vitæ terminum habuit. Successit Hildebrando Desiderius (A. D. 1085), Victor appellatus; sed ad primam missam, incertum quo discrimine, cecidit exanimatus, calice (si dignum est credere) veneno infecto. Tunc in Odonem declinavit electio: is natione Gallus, primum Remensis archidiaconus, inde prior Cluniacensis (29) mox episcopus Hostiæ, ultimo papa Romæ, Urbanus vocatus est (A. D. 1088.)

§ 267. Hactenus circumvagari licuerit, dum occasione gestorum Willelmi quædam succurrebant quæ

(16) *Expungas*. a. c. d. e. l., *expugnes*, s.
(17) *Jesus*, a. c. d. e. l., *Jesus Christus*, s.
(18) *Intercepti*, a. c. d. e. l., *interempti*, s.
(19) *Timoris*, à. s. c. d. e 2. l., omit, *in* e 1.
(20) *Vicepapa*, c. e. *vice papæ*, a. s. d. l,
(21) *Gregorius septimus dictus*. Electus est 20 pril. 1073 et obiit 25 Maii 1085.
(22) *Mussitaverant*, a. c. d. e l., *inusitaverant*, s.
(23) *Electus*, c. d. e. l, omitt. in a. s.
(24) *Id se*, c. d. e. l., *idem*, a. s.
(25) *Cassinensem*. a. s. d. e. l., *Cassiorensem*, c.

(26) *Illum nudipedem*, etc, Observat Sharpius his signis innuisse submissionem omnimodam nullique non paratum suscipiendo pœnitentiæ generi. Excommunicati aliquando funem circa collum ferebant, aliquando etiam tondebantur aut virgis cædebantur priusquam absolutionem reciperent. Vide Basnag. præf. in Canisium, pp. 69, 70.
(27) *Sacrilegum*, a. s. c. e. l., *sacrilegum ut ferebatur*, d.
(28) *Filii*, a. c. d. e. l., *filiorum*, s.
(29) *Cluniacensis*, a.s.c.d.e 1. l., *Duniacensis*, c 2.

prætermittenda non putabam; nunc familiarem ejus vitam, et mores interiores, lector qui volet audiet. Imprimis, Dei (30) famulis humilis, subjectis facilis, in rebelles inexorabilis erat. Religionem Christianam, quantum secularis poterat (31), ita frequentabat, ut quotidie missæ assisteret, quotidie (32) vespertinos et matutinos hymnos audiret. Monasteria, unum in Anglia, alterum in Normannia, construxit. Primum (33) Cadomis, **447** quod sancto Stephano consecravit, opportunis prædiis et magnificentissimis donariis insignitum, ubi et Lanfrancum abbatem, post etiam Cantuariæ archiepiscopum, instituit: virum antiquis scientia et religione comparandum, de quo serio dici potest, « Tertius e cælo cecidit Cato; » adeo cœlestis sapor pectus ejus et palatum infecerat; adeo Latinitas omnis in liberalium artium scientiam, per doctrinam ejus, se incitabat; adeo, ipsius exemplo vel metu, professio monastica in religione sudabat. Non tunc episcoporum ambitus, non tunc abbatum venalitas proficiebat; ille majoris gloriæ, amplioris gratiæ apud regem et archiepiscopum erat, qui tenacioris sanctitudinis opinionem habebat. Alterum monasterium Hastingis ædificavit (34) sancto Martino, quod cognominatur De Bello, quia in eo loco principalis ecclesia cernitur ubi inter consertos cadaverum acervos Haroldus inventus fuisse memoratur. Pene puer, et maturiora (35) ætate sapiens, patruum suum Malgerium ab archiepiscopatu Rotomagensi removit. Is erat litteris quidem non mediocriter cultus; sed, pro natalium conscientia professionis oblitus, venationibus et avium certaminibus sæpius justo intendebat (36), et gazas ecclesiasticas conviviis profusioribus insumebat: cujus rei fama crebrescente, tota vita pallii usu caruit, quod negaret sedes apostolica honoris hujusce privilegium homini qui sacratum negligebat officium. Unde crebro conventus, expostulante nepote patruelis offensas, cum nihilo reverentius **448** se ageret, congente ultima necessitate degradatus est. Ferunt quidam esse arcanam depositionis causam; Matildem, quam Willelmus acceperat, proximam sibi sanguine fuisse. Id, Christianæ fidei zelo, Malgerium non tulisse, ut consanguineo cubili fruerentur; sed in nepotem et compa-

A rem excommunicationis jaculum intentasse. Ita cum iræ adolescentis uxoriæ querelæ accederent, excogitatas occasiones quibus persecutor peccati sede pelleretur: sed postmodum provectioribus annis, pro expiatione sceleris, illum sancto Stephano Cadomis monasterium ædificasse, (37) illam beatæ Trinitati in eodem vico idem fecisse; utroque pro sexu suo personas inhabitantium eligente.

§ 268. Malgerio successit Maurilius, Fiscannensis monachus, multis virtutibus sed maxime abstinentia laudatus. Is post bene et sancte actam vitam, cum ad extremum Deo vocante venisset, vitali privatus halitu (38) ferme dimidia die jacuit defunctus; veruntamen, cum jam pararetur in ecclesiam ferri, anima resumpta circumstantes lachrymabili gaudio
B perfudit. Stupentes hoc sermone corroborat; « Attenti animo estote, ultima pastoris vestri verba excipientes. Naturali morte resolutus fui, sed, ut vobis intimarem quæ vidi reductus sum; nec aliquanto diutius subsistam, quia in Domino soporari delectat. Ductores spiritus mei vultibus et vestibus ad omnem elegantiam erant compositi; concordabat verborum lenitas cum nitore vestium, **449** ut nihil desiderarem præter talium virorum obsequium. Itaque blandis assentationibus gravisus, ibam, ut vere mihi videbatur, versus orientem: promittebatur mihi sedes paradisiaca, non multo post intranda. In momento præterita Europa, ingressi Asiam, venimus Jerosolymam; ibi sanctis adoratis, Jordanem pertendimus; citerioris ripæ accolæ, ductorum
C meorum contubernio mixti, lætum cœtum fecere. Ego, visendi ulteriora studio, transitum maturabam. Tunc comites Deum præcepisse referunt ut ante dæmonum visione terrificarer, quatenus veniales culpæ, quas confessione non dilueram, pavore horrendarum formarum purgarentur. Cum dicto astitit alteri parti tanta dæmonum vis, hastilia acuta vibrantium, ignes efflantium, ut ager ferreus, aer flammeus videretur. Eorum horrore (39) ita sum affectus, ut si terra dehisceret, si cœlum patesceret, tuto mihi utrobique refugiendum non æstimarem. Ita meticulosus, dum quo evadam dubito, repente (ut hæc dicens vestræ saluti nisi negligitis consulerem) halitum (40) recepi, confestim effusu-

D

(30) *Dei*, a. s. d. e. l., omitt. in c.

(31) *Poterat*, a. s. d. e. l., *potentiæ*, c.

(32) *Quotidie*, c. d. e. l. omitt. in a. s.

(33) *Cadomis*. Vulgo *Caen*. Ridicule igitur Britto et quidam alii putant, Cadomum Caii domum a Caio Julio Cæsare dictam fuisse. Cadomensibus *feriam trium dierum*, id est nundinas triduanas, concessit Willelmus Conquestor, ut patebit infra ex ejusdem litteris. (Bouq. XI, p. 188, not.) Abbatiam S. Stephani Cadomensis anno 1064 absolutam esse constat; sed quo tempore dedicata fuerit non constat; dedicationem quidam anno 1076, alii 1081, Ordericus Vitalis vero 1077 ascribunt. Concessa tamen fuit fundationis charta quædam post annum 1066, quippe quod in ea Willelmus regis sibi titulum vindicat.

(34) *Ædificavit*. a. s. d. e. l., *construxit*, c., quamvis *Battle Abbey* fundaverit dotaveritque Willelmus Conquestor, ecclesia tamen, juxta Florentium, dedicata non est ante annum 1094, quæ Willelmus Rufus Hastingis constitit iter in Normanniam faciens.

(35) *Maturiora*. a. c. e. l., *maturi*, d., *maturiore*, s.

(36) *Intendebat*. a. s. d. e. l., *incumbebat*, c.

(37) *Illam beatæ Trinitati*. Sanctæ Trinitatis monasterium a Mathilda anno 1066 fundatum est ejusque ecclesia die 18ª Junii ejusdem anni dedicata. Eadem die dux Wilhelmus ad altare filiam suam infantem Cæciliam proferens, eam Dei servitio in hoc monasterio devovit in quo abbatissa ordine secundo evasit.

(38) *Halitu*. a. s. c. e. l., *anhelitu*, d.

(39) *Horrore*, s. c. d. e., *horrorum*, a. l.

(40) *Halitum*, a. s. c. e. l., *anhelitum*, d.

rus. » Dixit, et cum verbo pene spiritum emisit. A Corpus, in ecclesia sanctæ Mariæ tunc humi defossum, miraculo modo (41) (ut aiunt) divino altius tribus pedibus super terram elevatum est.

§ 269. (A. D. 1070). Porro Willelmus, propositi quod in Normannia cœperat tenax, Stigandum, perperam et falso archiepiscopum, per cardinales Romanos, et Ermenfredum episcopum Sedunensem, deponi passus est. Successit ei in Wintonia (42) Walkelinus ; **450** cujus bona opera, famam vincentia, vetustatem oblivionis a se repellent quamdiu ibi sedes episcopalis durabit : in Cantia Lanfrancus (de quo supra dixi), qui talis Angliæ Dei dono emicuit (43).

Qualis discutiens fugientia Lucifer astra,
Cum roseo clarum provehit ore diem ; B

ita ipsius industria monasticum germen effloruit, ita eo vivente vigor pontificalis induruit. Ejus consilio rex pronum se fecerat, ut nihil negandum duceret quod is faciendum diceret. Ipsius etiam impulsu ambitum nebulonum fregerat, qui consueto more mancipia sua Hiberniam venditabant : cujus facti præconium cui potius imputem, Lanfranco an Wulstano Wigorniæ antistiti, pro vero non discerno, qui regem, pro commodo venalitatis quod sibi pensitabatur, renitentem vix ad hoc coegerint, nisi quod Lanfrancus laudaverit Wulstanus præceperit, auctoritate episcopali pro conscientia sanctitatis abunde exuberans ; homo quo nullus unquam justior, nullus nostro seculo par illi apparuerit miraculorum potentia et prophetali gratia, quorum C aliqua intendo dicere posterius si tamen sanctissimis illius placuerit sensibus.

§ 270. Veruntamen, quia alea fortunæ incertis jactibus volvitur, multa tunc tempore (44) adversa pervenere. (45) Fœda inter abbatem Glastoniæ et monachos ejus discordia, ita ut post verborum lites ad arma ventum sit. Coacti ergo intra ecclesiam **451** monachi, sancto altari miserias suas ingemebant (46) sed irrumpentibus militibus, duo ex eis interfecti, quatuordecim vulnerati, cæteri repulsi, nam et furor militum etiam crucifixum sagitis inhorrere fecerat. Hujus noxæ crimine infamatus abbas, tota vita regis exilio deportatus est ; eoque defuncto, pro redemptione peccati auxiliaribus annumerata pecunia, honori restitutus est. D

§ 271. Miserabilis et infanda cædes (47) Walkerii Dunelmensis episcopi, quem Northanhimbri populus, semper rebellioni deditus, abjecto sacrorum ordinum respectu, multis impetitum convitiis trucidarunt. Fusus ibi non paucus numerus Lotharingorum, quod præsul ipse nationis ejus erat. Causa cædis hæc fuit : erat episcopus, præter pontificatum, (48) custos totius comitatus ; præfeceratque rebus forensibus Gislebertum cognatum, interioribus Leobinum clericum, ambos in rebus commissis strenuos sed effrænes. Tolerabat episcopus eorum immodestiam, gratia strenuitatis inductus ; et, quia eos elevarat, cumulum benignitatis augebat. Indulget enim natura sibi, placidoque favore suis arridet ipsa muneribus. Is Leobinus Liulfum, beatissimi Cuthberti ministrum, adeo dilectum ut ipse sanctus coram vigilanti assistens placita imperaret, hunc, inquam, Liulfum per Gislebertum obtruncari fecit, livore ictus quod amplioris amicitiæ locum apud pontificem, pro conscientia et æquitate judiciorum, haberet. Perculsus nuncio **452** Walkerius, furenti parentelæ defuncti (49) legatis placiti judicium opposuit, protestatus Leobinum suæ suorumque necis auctorem. Ubi ventum ad placitum, nullis effera gens rationibus emolliri potuit quin in episcopum referret culpam, quod ambos homicidas in curia ejus post necem Liulfi familiariter diversatos vidissent. Surrectum ergo in clamores et iras ; et Gislebertus de ecclesia, in qua cum episcopo sederat, ultro egrediens, ut suo periculo vitam domini mercaretur, impie occisus. Tum præsul, præ januis pacem prætento ramo offerens, rabiem vulgi explevit interemtus : fomes etiam mali Leobinus semiustulatus, quod nisi ecclesia cremata exire nolebat, exiliens mille lanceis exceptus est. Prædictum id ab Edgitha relicta regis Edwardi ; nam cum olim Walkerium vidisset Wintoniæ ad consecrandum duci, cæsarie lacteolum, vultu roseum, statura prægrandem ; « Pulchrum hic, ait, martyrem habemus, » conjectura videlicet immodestæ nationis ad præsagiendum inducta. Successit ei (50) Willelmus abbas sancti Carilefi, qui monachos in Dunelmo posuit

§ 272. Præterea, anno antequam moriretur proximo, mortalitas hominum et jumentorum, vis tempestatum frequens, violentia fulgurum, quantam nemo viderat, nemo audierat. Illo quoque anno quo

(41) *Modo*, a. c. d. e. l., omitt. in s.

(42) *Walkelinus*. Glossa in l. 1. « Walkelinus de quo alibi scribitur quod abstulit monachis trescentas libratas terræ, et eas tam usibus suis quam successorum suorum dampnabiliter applicuit. »

(43) *Emicuit*, a. s. d. e. *l.*. *apparuit*, c.

(44) *Tempore*, a. c. d. e. l., *temporis*, s.

(45) *Fœda .. discordia*. Probrosa hæc contentio anno 1083 accidit. Hanc movisse videtur abbas (Thurstanus), novum cantum, e Fiscamno (*Fécamp*) allatum, introducere molienti, loco Gregoriani cantus qui apud monachos in usu erat.

(46) *Ingemebant*, c. d. e., *applorabant*, a. s. l.

(47) *Walkerii Dunelmensis episcopi*. Occisus est die 1 Maii an. 1089.

(48) *Custos totius comitatus*. Episcopi Dunelmenses principes palatini erant, atque in Dunelmensi comitatu « regalem potestatem in omnibus » habebant, non minus quam rex in suo palatio. (BRACT. lib III, c. 8, § 4.)

(49) *Legalis placiti judicium opposuit*. Walkerius juramento se ab omni in cædem participatione purgare proposuit. (FLORENT. WIGORN. a. D. 1080)

(50) *Willelmus abbas sancti Carilefi*, Willelmus de Karilepho, Dunelmi consecratus episcopus die 3ª Jan. 1082, primi justitiæ ministri officium sub Willelmo Conquestore exercuerat. E sua episcopali sede multo tempore a Willelmo Rufo pulsus obiit die 6ª Januarii 1095.

obiit, promiscua febris plusquam dimidiam partem plebis depasta, adeo ut plures incommoditas morbi extingueret ; deinde, pro intemperie aeris, fames subsecuta vulgo irrepsit, **453** ut quod febribus erat reliquum ipsa corriperet.

§ 273. Præter cæteras virtutes, præcipue in prima adolescentia castitatem suspexit, in tantum ut publice sereretur nihil illum in fœmina posse ; veruntamen, ex procerum sententia matrimonio addictus, ita se egit ut pluribus annis nullius probri suspicione notaretur. Tulit ex Matilde liberos multos, quæ, et marito morigera et prole fœcunda, nobilis viri animum in sui amoris incitabat aculeum : quanquam non desint qui ganniant eum cœlibatui antiquo renunciasse cum regia potestas accrevisset, volutatum cum cujusdam presbyteri filia, quam per satellitem succiso poplite Matildis sustulerit ; quapropter illum exhæredatum, illam ad mortem fræno equi cæsam. (51) Sed hæc de tanto rege credere dementiæ ascribo ; hoc constanter asseverans, quod aliquantula simultas inter eos innata extremis annis fuerit pro Roberto filio, cui mater militarem manum ex fisci redditibus sufficere dicebatur : verum propter hoc nihil conjugalis gratiæ diminutum ipse ostendit, dum quatuor annis ante se defunctam (A. D. 1083), et magnificentissimis inferiis extulit, et, lachrymis per multos dies ubertim prosecutus, amissæ charitatem desideraverit, quin et ex eo tempore, si credimus, ab omni voluptate descivit. (52) Sepulta est regina Cadomis in monasterio **454** sanctæ Trinitatis. Ejusdem pietatis indicium in (53) Edgithæ reginæ funere curando non minus fuit, quæ, apud Westmonasterium studio ejus prope conjugem locata, habet tumbam argenti aurique expensis operosam.

§ 274. Filios habuit, Robertum, Ricardum, Willelmum, Henricum. Posteriores duo post eum successione continua in Anglia (54) regnavere. Robertus, patre adhuc vivente, Normanniam sibi negari ægre ferens, in Italiam obstinatus abiit, ut, filia Bonifacii marchionis sumpta, patri partibus illis adjutus adversaretur : sed, petitionis hujusce cassus, Philippum Francorum regem contra patrem excitavit ; quare et genitoris benedictione et hæreditate frustratus, Anglia post mortem ejus caruit, comitatu Normanniæ vix retento. Ea quoque post novem annos fratri Willelmo (55) pro pecunia invadata, Asiaticam expeditionem cum cæteris Christianis agressus est ; inde, transactis quatuor annis, clarus militiæ gestis regressus, (56) Normanniæ sine difficultate immersit, quod, germano Willelmo nuper defuncto, Henricus rex, novitate tener, Angliam in fide tenere satis habuit : sed quia de hoc alias dicendum, nunc cœptam de filiis Willelmi magni narrationem terminabo.

§ 275. Ricardus magnanimo parenti spem laudis **455** alebat, puer delicatus ; ut id ætatulæ pusio altum quid spirans. Sed tantam primævi floris indolem mors acerba cito depasta corrupit ; (57) tradunt cervos in Nova Foresta terebrantem, tabidi aeris nebula morbum incurrisse. Locus est quem Willelmus pater, subrutis ecclesiis (58), desertis villis, per triginta et eo amplius milliaria in saltus lustra ferarum redegerat. (59) Ibi libenter ævum exigere, ibi plurimis omitto quod diebus, certe mensibus, venationes exercere gaudebat. Ibi multa regio generi contigere infortunia, quæ habitatorum præsens audire volentibus suggerit memoria : nam postmodum in eadem silva Willelmus filius ejus, et nepos Ricardus filius Roberti comitis Normanniæ, mortem offenderint ; severo Dei judicio ille sagitta pectus, iste collum trajectus, vel, ut quidam dicunt, arboris ramusculo equo pertranseunte fauces appensus.

§ 276. Filiæ ipsius fuerunt quinque : (60) Cecilia, Cadomensis abatissa, vivit (61) ; altera, Constan-

(51) *Sed hæc... ascribo.* « Stultum igitur ac omnino fabulosum hac in parte est chronicon Normanniæ, dum id monstri fert, et illud ipsum contra scriptorum æqualium auctoritatem exhibet tanquam occasionem constructionis duarum Cadomi abbatiarum. Vide Apologiam Willelmi, quam dominus noster Matthæus de la Dangie de Rauchie, cellerarius abbatiæ S. Stephani Cadomensis, ibidem edidit in 8c., » Bouq. XI, p. 188, not.)

(52) *Sepulta est regina Cadomis.* Obiit Matilda die 2 Novembris 1083. Huic monasterio testamento reliquit suam coronam, sceptrum et dignitatis ornamenta. Ejus testamenti transcriptio videri potest in *Essais historiques*, par l'abbé de la Rue, tom. II, p. 437.

(53) *Edgithæ reginæ.* Quæ fuerat Eadwardi Confessoris uxor. « Hoc anno (1075) obiit Eadgitha, regis Eadwardi vidua relicta, septem noctibus ante diem Natalis Domini, Wintoniæ ; quam rex ingenti pompa Westmonasterium transferendam et in sepulcro cum Eadwardo deponendam curavit. » (Sax. Chron.)

(54) *In Anglia*, s. c. d. e 2. l., omitt. in e 1.

(55) *Pro pecunia invadata.* Robertus Normanniam germano suo pro decem millium marcarum summa oppigneravit anno 1096.

(56) *Normanniæ sine difficultate immersit.* Hoc anno (1106), tempore messis, in Normanniam redut comes Robertus « quem universus suus populus ibi magna cum lætitia recepit. » (Sax. Chron.)

(57) *Tradunt cervos*, etc. Illum quidam historiographi cervi cornibus transfixum obiisse narrant tres circiter annos ante patris decessum. Malmesburiensis tamen relatio magis verisimilis. Richardus Wintoniæ sepultus est, ejusque epitaphium illum Beorniæ ducem acclamat. Sand. *Geneal. Hist.*, fol. 1707).

(58) *Subrutis ecclesiis*, a. s. d. l., omitt. in c. e. k.

(59) *Ibi libenter... nam postmodum*, c d. e. k, *infando prorsus spectaculo, ut ubi ante vel humana conversatio vel divina veneratio fervebat, nunc ibi cervi et capreoli, et cæteræ illud genus bestiæ petulanter discursitent, nec illæ quidem mortalium usibus communiter expositæ. Unde pro vero asseritur quod*, a. s. g. h. l.

(60) *Cecilia.* c. d. e. l., prima *Cecilia*, a. s. — « Baldricus Burgul. in versibus inscriptis *Cæciliæ regis Anglorum filiæ*, meminit sororis quam Cæcilia secum in monasterium traxerat : sic enim habet ;

Audivi quamdam te detinuisse sororem,
Cujus fama meas aliquando perculit aures.
Nomen it elapsum, vidisse tamen reminiscor. »
(Bouq. XI. 189, not.)

(61) *Vivit.* c. e. l., *quæ vivit*, a. s. d.

tia, comiti Brittanniæ Alano Fergant in conjugium data, austeritate justitiæ proviniales in mortiferam
456 sibi potionem exacuit; tertia, Adala, Stephani Blesensis comitis uxor, laudatæ in seculo potentiæ virago, noviter apud Marcenniacum sanctimonialis habitum sumpsit. Duarum (62) (63) nomina exciderant : unius, quæ Haroldo (64) ut diximus) promissa, infra maturos conjugii annos obiit; alterius, quæ Aldefonso Galliciæ regi par nuncios jurata virgineam mortem impetravit a Deo. Repertus in defunctæ genibus callus, crebrarum ejus orationum index est.

§ 277. Patris memorian quantis poterat occasionibus extollens, ossa (65) olim Niceæ condita, sub extremo vitæ tempore per legatum transferebat; sed ille prospere rediens, audita morte Willelmi, apud Apuliam resedit, sepultis ibi illustris viri exuviis. Matrem quantum vixit insigni indulgentia dignatus est; quæ, ante patris obitum, cuidam Herlewino de Comitisvilla, mediocrium opum viro, nupserat. Ex eo Willelmus fratres habuit : (66) Robertum, quem comitem Moritonii fecit, crassi et hebetis ingenii hominem; (67) Odonem, quem ad episcopatum Baiocensem provexit comes,
457 comitem Cantiæ rex instituit. Callidioris pectoris ille totius Angliæ vicedominus sub rege fuit, post necem Willelmi filii Osberni. Itaque in aggerandis thesauris mirus, tergiversari miræ astutiæ (68), pene papatum Romanum absens a civibus mercatus fuerat; peras peregrinorum epistolis et nummis infarciens. Cujus futuri itineris opinione cum certatim ex toto regno ad eum milites concurrerent, rex indigne ferens, compedibus irretivit; præfatus non se Baiocarum episcopum, sed comitem Cantiæ prendere. Clientes ejus, minis impulsi, tantam auri copiam prodidere, ut nostri seculi æstimationem superaret fulvi congeries metalli; denique et cullei plures e fluviis extracti, quos per certa loca, sublatis consciis, infoderat, plenos auro molito. Post mortem fratris absolutus, nepotique Willelmo adversatus, partem Roberti fovebat; sed tunc quoque male cedente fortuna, extorris Anglia, Normannico nepoti et episcopatui insistebat. Deinde
A cum eodem Ierosolymitanam viam ingressus, Antiochiæ, in obsidione Christianorum, finem habuit.

§ 278. Exterarum nationum homines dignanter ad amicitiam admisit, indifferenter honoribus extulit : eleemosynæ curam habuit : transmarinis ecclesiis multas possessiones in Anglia largitus; nec ullum fere monasterium, præsertim in Normannia, vel ejus vel ducum munificentia pertransiit, ut Angliæ copia tenuitas illorum sustentaretur. Ita ejus tempore ultro citroque cœnobialis grex excrevit, monasteria surgebant religione vetera, ædificiis recentia. Sed hic animadverto mussitationem dicentium : Melius fuisse ut antiqua in suo statu conservarentur, quam, illis semimutilatis, de rapina nova constrerentur.

B 458 § 279. Justæ fuit staturæ, immensæ corpulentiæ, facie fera, fronte capillis nuda, roboris ingentis in lacertis, ut magno sæpe spectaculo fuerit quod nemo ejus arcum tenderet, quem ipse admisso equo pedibus nervo extento sinuaret; magnæ dignitatis sedens et stans, quanquam obesitas ventris nimis protensa corpus regium deformaret; commodæ valetudinis, ut qui nunquam aliquo morbo periculoso præter in extremo decubuerit; exercitio nemorum adeo deditus, ut (sicut prædixi) multa millia ejectis habitatoribus silvescere juberet, in quibus, a cæteris negotiis avocatus, animum remitteret. Convivia in præcipuis festivitatibus sumptuosa et magnifica inibat; Natale Domini apud Gloecestram, Pascha apud Wintoniam, Pentecosten apud Westmonasterium agens quotannis quibus in Anglia
C morari liceret : omnes eo cujuscunque professionis magnates regium edictum accersiebat, ut exterarum gentinm legati speciem multitudinis apparatumque deliciarum mirarentur. Nec ullo tempore comior aut indulgendi facilior erat, ut qui advenerant largitatem ejus cum divitiis conquadrare ubique gentium jactitarent. Quem morem convivandi primus successor obstinate tenuit, (69) secundus omisit.

§ 280. Sola est de qua nonnihil (70) culpetur pecuniæ aggestio (71), quam undecunque captatis occasionibus, (72) honestas modo et regia dignitate non inferiores posset dicere, congregabat. Sed ex-

(62) *Duarum*, a. c. d. e. l., *duarum aliarum*, s.
(63) *Nomina exciderunt.* Nomina quinque filiarum Willelmi Conquestoris quæ ab Orderico Vitali traduntur, (lib. IV, 512), hæc sunt : Agatha, Constantia, Adeliza, Adela et Cecilia. Asserit Willelmus Gemeticensis Adelizam Haroldo desponsam fuisse. « Deinde dux, postquam Haroldus fidelitatem sibi de regno pluribus sacramentis firmavit, Adelizam, filiam suam, cum medietate Anglici regni se daturum eidem spopondit. » (lib. VI, c. 31). Recentiores historici de Margarita et Elianore loquuntur, quasi desponsatæ fuerint, prior Haroldo, posterior autem Alfonso VI. Legionensi Regi. Vide Hayward's *Lives*, p. 128; Tyrrel, *Hist. Engl.*, II, 61; et Lytt. *Hen. II*, vol. I, p. 356.
(64) *Ut diximus.* § 228.
(65) *Ossa*, a. s. c. e 2. l., omitt. in e 1., *Willelmus ossa patris sui*, d.

D (66) *Robertum.* Robertus paulo post occupatam a Willelmo Angliam, ad Cornubiæ (*Cornouailles*) comitatum evectus est, vastæque possessiones illi ab uterino fratre in omni fere comitatu collatæ sunt. Obiit anno 1091.
(67) *Odonem.* Odo episcopus Bajocensis an. 1049, Cantiæ vero comes an. 1067 institutus est. Panormi (*Palerme*) obiit ad terram sanctam tendens an. 1097.
(68) *Astutiæ*, c. d. e., *abstinentiæ*, a. s. l.
(69) *Secundus omisit.* Vide infra, § 407.
(70) *Nonnihil*, c. d. e., *merito*, a. s. l.
(71) *Agestio*, c. d. e., *cupiditas*, a. s. l.
(72) *Honestas... posset regere*, c. d. e. k., *nihil unquam pensi habuit, quin corraderet, faceret, diceret nonnulla, et pene omnia, tanta majestate indigniora, ubi spes nummi effulsisset*, a. s. g. h. l.

cusabitur facile, quia novum regnum sine magna 459 pecunia non posset regere. Non est hic aliquid aliud (73) excusationis quod afferam, nisi quod quidam dixit, « Necesse est ut multos timeat, quem multi timent. » Nam ille, pro timore inimicorum, provincias suas pecunia emungebat, qua impetus eorum vel tardaret vel etiam propelleret, persæpe ut fit in rebus humanis viribus cassatis, fidem hostilem præmio pigneratus : regnat adhuc et in dies augetur hujusce dedecoris calamitas, ut et villæ et ecclesiæ pensionibus supponantur ; et ne hoc quidem perpetua exactorum fide, sed quicunque plus obtulerit, statim, pactis irritis prioribus, palmam habeat.

§ 281. Extremo vitæ tempore in Normannia habitans, contractis inimicitiis cum rege Francorum, aliquantisper se continuit ; cujus abutens patientia, Philippus fertur dixisse, « Rex Angliæ jacet Rotomagi, more absolutarum partu fœminarum cubile fovens, » jocatus in ejus ventrem quem potione alleviarat. Quo præstrictus convitio, respondit : « Cum ad missam post partum iero, (74) centum millia candelas ei libabo ; » talia « per resurrectionem et splendorem Dei » pronuncians, quod soleret ex industria talia sacramenta facere quæ ipso hiatu (75) oris terrificum quiddam auditorum mentibus insonarent.

§ 282. Nec multo post, Augusto mense declinante, quando et segetes in agris, et botri in vineis, et poma in viridariis, copiam sui volentibus 460 faciunt, exercitu coacto, Franciam infestus ingreditur. Omnia proterit, cuncta populatur ; nihil erat quod furentis animum mitigaret, ut injuriam insolenter acceptam multorum dispendio ulcisceretur. Postremo Medantum civitatem injectis ignibus cremavit, combusta illic ecclesia sanctæ Mariæ ; reclusa una ustulata, quæ spelæum suum nec in tali necessitate deserendum putavit ; fortunæ omnes civium pessundatæ. Quo successu exhilaratus, dum suos audacius incitat ut igni adjiciant pabula, propius flammas succedens, foci calore et autumnalis æstus inæqualitate morbum nactus est. Dicunt quidam quod præruptam fossam sonipes transiliens interanea sessoris ruperit (76), quod in anteriori parte sellæ venter protuberabat. Hoc dolore affectus receptui suis cecinit ; Rotomagumque reversus, crescente in dies incommodo, lecto excipitur. Consulti medici inspectione urinæ certam mortem prædixere. Quo audito querimonia domum replevit, quod eum

A præoccuparet mors emendationem vitæ jamdudum meditantem. Resumpto animo, quæ Christiani sunt executus est in confessione et viatico. Normanniam invitus et coactus Roberto, Angliam Willelmo, possessiones maternas Henrico delegavit. Vinctos suos omnes educi et solvi, thesauros efferri et ecclesiis dispergi, præcepit. Certum numerum pecuniæ ad reparationem ecclesiæ nuper crematæ ipse indixit. Ordinatis ergo bene rebus octavo idus Septembris decessit, anno regni vicesimo primo (77), comitatus quinquagesimo secundo, vitæ quinquagesimo nono, Dominicæ incarnationis millesimo octogesimo septimo. Ille fuit annus quo Cnuto 461 rex Danorum (78) ut supra diximus) interemtus est ; quo Sarraceni Hispani in Christianos efferati mox ab B Aldefonso rege Galliciæ ad sua redire coacti, etiam urbibus quas olim tenuerant inviti cessere.

§ 283. Corpus, regio solenni curatum, per Sequanam Cadomum delatum ; ibi magna frequentia ordinatorum, laicorum pauca, humi traditum. Varietatis humanæ tunc fuit videre miseriam, quod homo ille totius olim Europæ honor, antecessorumque suorum omnium potentior, sedem æternæ requiescionis sine calumnia impetrare non potuit : namque (79) miles quidam, ad cujus patrimonium locus ille pertinuerat, clara contestans voce rapinam, sepulturam inhibuit, dicens, Avito jure solum suum esse, nec illum in loco quem violenter invaserat pausare debere. Quo circa volente Henrico filio, qui solus ex liberis aderat, centum libræ argenti litigatori persolutæ audacem calumniam compescuere : nam tunc C Robertus primogenitus in Francia contra patriam bellabat ; Willelmus, antequam plane pater exspiraret, Angliam enavigaverat, utilius ducens suis in posterum commodis prospicere, quam obsequiis (80) paterni corporis interesse. Porro, in dispertienda pecunia nec segnis nec parcus, omnem illum thesaurum Wintoniæ totis annis regni cumulatum ab arcanis sacrariis eruit in lucem ; monasteriis aurum, ecclesiis agrestibus solidos quinque argenti, unicuique pago centum libras viritim egenis dividendas, largitus, Patris etiam 462 memoriam ingenti congerie argenti et auri, cum gemmarum luce, conspicue adornavit.

DE BERENGARIO.

§ 284. Fuit hoc tempore Berengarius, Turonensis D hæresiarcha, qui panem et vinum in altari apposita, post consecrationem sacerdotis, verum et substantiale corpus Domini (sicut sancta ecclesiæ prædicat)

(73) *Aliud.* c. d. e., omitt. in a. s. 1.

(74) *Centum millia candelas.* Alludens ad morem qui hisce temporibus mulieribus erat offerendi candelas accensas cum post partum ecclesiam primum adibant. Hæc observat Sharpius : « Juxta Rituale Romanum mulier genibus provoluta, manuque cereum acc[illegible]sum gestans ad ostium ecclesiæ, aqua benedicta ibi tingitur, et in ecclesiam introducitur. Hic usus cum festo Purificationis connexionem habere videtur. Vide DURAND, lib. VII, c. 7. »

(75) *Hiatu*, c. d. e. *habitu*, s., *halitu*, l., *rictu*, a.

(76) *Ruperit*, e, 1., *disruperit*, a. s. c. d. e 2. l.

(77) *Vicesimo primo.* c. d. e., *vicesimo secundo*, s. 1 2.

(78) *Ut supra diximus*, § 261. Malmesburiensis hic Saxonicum Chronicon sequitur, quo Cnutonis obitus ad annum 1087 refertur, cum e contra anno præcedenti ascribendus est (*Art de vérifier les Dates*, II, 85.)

(79) *Miles quidam.* Huic nomen fuisse Asselin Fitz Arthur traditum est.

(80) *Obsequiis*, c. e. l., *exequiis*, a. s. d.

esse denegabat. Jamque scatebat omnis Gallia ejus A doctrina, per egenos scholares (quos ipse quotidiana stipe sollicitabat) disseminata. Unde soliditati catholicæ timens, sanctæ (81) memoriæ Leo papa, Vercellis contra eum instituto concilio, tenebras nebulosi erroris evangelicorum testimoniorum fulgure depulit; sed cum post obitum ejus virus hæreseos, diu in sinibus quorundam nebulonum confotum, iterum erumperet, Hildebrandus cum archidiaconus esset Turonis, mox papa Romæ, adunatis conciliis, convictum ad dogmatis sui anathema compulit; quæ scripta suis locis, qui desiderat, inveniet. Responderunt ei libris Lanfrancus (82) archiepiscopus, sed præcipue et fortiter Guimundus, prius monachus de sancto Leufredo Normanniæ, postea episcopus Aversanus Apuliæ, nostri temporis eloquentissimus. Porro, licet Berengarius primum calorem juventutis aliquarum hæresium defensione infamaverit, ævo austeriore ita resipuit ut sine retractatione a quibusdam sanctus habeatur, innumeris bonis, maximeque humilitate et eleemosynis, approbatus; largarum possessionum dispertiendo **463** dominus, non abscondendo et adorando famulus; fœmineæ venustatis adeo parcus, ut nullam conspectui suo pateretur admitti, ne formam videretur delibasse oculo quam non prueriebat animo. Non aspernari pauperem, non adulari divitem; secundum naturam vivere; habens victum et vestitum, juxta apostolum, his contentus esse. Unde cum laudat Cenomanensis pontifex Hildebertus, in primis versificator eximius; cujus verba propterea inserui, ut prædicabilis episcopi affectum in magistrum ostendam, simul et doctrina ejus erit exemplo posteris quo (73) quomodo vivi debeat instituit, etsi fortasse metas veræ laudis amore incitatus transilierit.

Quem modo miratur, semper mirabitur orbis,
Ille Berengarius non obiturus obit.
Quem, sacræ fidei fastigia summa tenentem,
Jam quinta dies abstulit, ausa nefas.
Illa dies damnosa dies, et perfida mundo,
Qua dolor et rerum summa ruina fuit;
Qua status ecclesiæ, qua spes, qua gloria cleri,
Qua cultor juris, jure ruente, ruit.
Quicquid philosophi, quicquid cecinere poetæ,
Ingenio cessit eloquioque suo.
Sanctior et major sapientia, majus adorta,
Implevit sacrum pectus et ora Deo.
Pectus eum voluit, vox protulit, actio prompsit. D
Singula Factori sic studuere suo.
Vir sacer et sapiens, cui nomen crescit in horas;
Quo minor est quisquis, maximus est hominum.
Cui sensus peperit, partos servavit honores;
Cui potior pauper divite, jusque lucro.
Cui nec desidiam nec luxum res dedit ampla,
Nec tumidum fecit multus et altus honos.
464 *Qui nec ad argentum nec ad aurum lumina flexit;*
Sed doluit quotiens, cui daret hæc, aberat.
Qui non cessavit inopum fulcire ruinas,
Donec, inops dando, pauper et ipse fuit.
Cujus cura sequi naturam, legibus uti,
Et mentem vitiis, ora negare dolis;
Virtutes opibus, verum præponere falso;
Nil vacuum sensu dicere vel facere;
Lædere nec quenquam, cunctis prodesse; favorem
Et populare lucrum pellere mente, manu,
Cui vestis textura rudis; cui non fuit unquam
Ante sitim potus, nec cibus ante famem.
Quem Pudor hospitium statuit sibi; quamque Libido
Incestos superat, tam superavit eam.
Quem Natura parens cum mundo contulit, (inquit)
« Degenerant alii, nascitur iste mihi. »
Quæque vagabatur, et pene reliquerat orbem,
Inclusit sacro pectore Justitiam.
Vir sacer a puero, qui quantum præminet orbi
Fama, tam famæ præminet ip se suæ.
B *Fama, minor meritis, cum totum pervolet orbem,*
Cum semper crescat, non erit æqua tamen.
Vir pius atque gravis; vir sic in utroque modestus,
Ut Livor neutro rodere possit eum.
Livor enim deflet quem carpserat antea; nec tam
Carpsit et odit eum, quam modo laudat, amat.
Quam prius ex vita, tam nunc ex morte gemiscit,
Et queritur celeres hujus abisse dies.
Vir vere sapiens, et parte beatus ab omni;
Qui cælos anima, corpore ditat humum,
Post obitum vivam secum, secum requiescam,
Nec fiat melior sors mea sorte sua.

§ 285. Videas in his versibus quod laudis excesserit modum episcopus; sed sic se ostentat **465**
eloquentia, tali gestu procedit aureus lepos, eo modo.

Purpureos flores fundit facundia dives.

C Berengarius, plane quamvis ipse sententiam correxerit, omnes quos ex totis terris depravaverat convertere nequivit; adeo pessimum est alios exemplo vel verbo a bono infirmare, quia fortassis peccatum te gravabit alienum, cum deletum fuerit tuum. Quod episcopum Carnotensem Fulbertum (84), quem Domini mater Maria olim ægrotum lacte mammillarum suarum visa fuerat sanare, prædixisse aiunt: nam cum in extremis positum multi visitarent, et ædium capacitas vix confluentibus sufficeret, ille inter oppositas, catervas oculo longe rimatus, Berengarium nisu quo valuit expellendum censuit, protestatus immanem dæmonem propter eam consistere, multosque ad eum sequendum blandiente, manu et illice anhelitu corrumpere; quin et ipse die Epiphaniorum moriens, gemituque producto recordatus quot miseros quondam adolescens primo erroris calore secta sua infecerit, « Hodie, » inquit, « in die apparitionis suæ apparebit mihi Dominus meus Jesus Christus, propter pœnitentiam, ut spero, ad gloriam; vel propter alios, ut timeo, ad pœnam. »

§ 286. Nos sane credimus, post benedictionem ecclesiasticam, illa mysteria esse verum corpus et sanguinem Salvatoris; adducti et veteris ecclesiæ au-

(81) *Sanctæ.* e 1., *sanctissimæ,* a.s. c.d. e 2 1.
(82) *Libris Lanfrancus.* « Scripsit, » inquit Sigebertus, « invectivas contra Berengarium Turonensem epistolas, refellens scripta ejus de corpore et sanguine Domini. Lanfrancus, teste eodem bibliographo, scripsit laudes, triumphos, et res gestas Guilelmi Normannorum comitis. » (Bouq. XI, 191, not.)
(83) *Quo.* e 1, *qua,* a. s. c. d. e 2. 1.
(84) *Fulbertum, quem Domini mater Maria olim ægrotum lacte mammillarum suarum visa fuerat sanare.* Vide § 186.

cloritate, et multis noviter ostensis miraculis. Quale fuit illud quod beatus Gregorius exhibuit Romæ. Quale quod Paschasius narrat contigisse Alamanniæ : presbyterum Plegildum visibiliter speciem pueri in altare contrectasse, **466** et, post libata oscula, in panis similitudinem conversum ecclesiastico more sumpsisse : quod arroganti cavillatione ferunt Berengarium carpere solitum, et dicere, « Speciosa certe pax nebulonis, ut, cui oris præbuerat basium, dentium inferret exitium. » Quale de pusione Judaico ; quod, in ecclesiam cum æquævo (85) Christiano forte et ludibunde ingressus, vidit puerum in ara membratim discerpi, et viritim populo dividi. Id cum innocentia puerili parentibus pro vero assereret, in rogum detrusum ubi occluso ostio æstuabat incendium, multis post horis sine jactura corporis, exuviarumque, et etiam crinium, a Christianis extractum, interrogatusque quomodo voraces ignium globos evaserit, respondit, « Illa pulchra fœmina quam vidi sedere in cathedra, cujus filius populo dividebatur, semper mihi in camino ad dextram astitit, flammineas minas et fumea volumina peplo suo summovens. »

§ 287. Tunc in provincia Walarum, quæ Ros vocatur, inventum est sepulchrum Walwen, qui fuit haud degener Arturis ex sorore nepos. Regnavit in ea parte Britanniæ quæ adhuc Walweitha vocatur : miles virtute nominatissimus sed a fratre et nepote Hengistii, de quibus in primo libro dixi, regno expulsus, prius multo eorum detrimento exilium compensans suum ; communicans merito laudi avunculi, quod ruentis patriæ casum in plures annos distulerint. Sed Arturis sepulchrum nusquam visitur, unde antiquitas næniarum adhuc eum venturum fabulatur. Cæterum, alterius bustum, ut præmisi, tempore Willelmi regis repertum est super oram maris, quatuordecim pedes longum ; ubi a quibusdam asseritur ab hostibus vulneratus, et naufragio **467** ejectus ; a quibusdam dicitur a civibus in publico epulo interfectus. Veritatis ergo notitia labat in dubio, licet neuter eorum defuerit famæ suæ patrocinio.

§ 288. Illa fuit tempestas qua Henrici (de quo inter gesta Willelmi locutus sum) miserabile et pene funestum per quinquaginta annos Alamannia ingemuit imperium. Erat is neque ineruditus neque ignavus, sed fato quodam ab omnibus ita impetitus, ut rem religionis tractare sibi videretur quisquis in illum arma produceret. Habebat filios duos, Conradum et Henricum : prior nihil impium contra parentem ausus, subjugata Italia, apud Aretium civitatem Tusciæ dies expleverat : alter patrem, aliquantulum ab externis feriatum, primo ævi tyrocinio aggressus, cedere imperio compulit ; nec multo post, defunctum imperialibus inferiis extulit. Vivit adhuc, ejusdem sententiæ pertinaciter sequax pro qua patrem persequendum putaverat : nam et investituram ecclesiarum per baculum et annulum donat, et sine suo arbitratu papam electum non legitimum æstimat ; licet Calixtus, qui modo apostolicæ sedi (86) præsidet, immodicam viri aviditatem egregie inhibuerit. Verum de his plura me dicturum lector præstoletur, cum series narrationis expetierit.

§ 289. Porro Hildebrando papa (ut dixi) mortuo, et Urbano a cardinalibus electo, imperator hæsit in proposito ut Wibertum præferret et papam dictitaret, Romæque, altero expulso, inferret : sed æquiori (ut videbatur) causæ affuit militia Matildis Marcisæ (87), quæ oblita sexus, nec **468** dispar antiquis Amazonibus, ferrata virorum agmina in bellum agebat fœmina ; ejus suffragio Urbanus posteriori tempore thronum indeptus apostolicum, securum per undecim annos actitavit otium. Post eum Paschalis, consputa Henrici scientia, a Romanis institutus est. Gravabat superas adhuc vivendo Wibertus auras, unicus schismatis sator, nec unquam quoad vixit pervicaciam deposuit ut justitiæ manus daret ; imperatoris judicium pronuncians sequendum, non lanistarum (88) vel pellificum Romanorum : quare ambo, ab Urbano sequentibus (89) conciliis excommunicati, arguto sententiam suspendebant ludibrio. Inter hæc erant multa quæ in Cæsare probares ; quod esset ore facundus, acer ingenio, multa eruditus lectione, impiger eleemosynis, prorsus in eo (90) bona animi corporisque cerneres ; ad arma prompte concurrere, ut qui sexagies et bis acie collata dimicarit ; juste lites componere ; cum res non successisset, querelis in cœlum conversis inde opem expectare. Plures inimicorum ejus vitam exitu miserando conclusere.

DE HOMINE A MURIBUS DILACERATO.

§ 290. Audivi virum veracissimum referentem quod quidam ex adversariis ejus, homo impotens et factiosus, dum resupinatis cervicibus in convivio resideret, ita a muribus repente circumvallatus est ut nusquam esset effugium ; tantus erat **469** numerus bestiolarum ut in quamlibet ampla provincia tot esse non putarentur. Itaque fustibus et subselliorum quæ ad manum occurrissent fragminibus, diu in eas sævitum, nec quicquam profectum ; et quamvis a cunctis repellerentur, nulli tamen noxam vicariam referebant ; illum solum

(85) *Æquævo*. d. c. l., *coæquævo*, s. c.

(86) *Qui modo apostolicæ sedi*, etc. Calixtus papa factus die 1 Febr. 1119, obiit die 12 seu 13 Dec. 1124.

(87) *Matildis Marcisæ*. Filia erat Bonifacii, Tusciæ ducis, immensasque suas possessiones sanctæ sedi moriens condonavit.

(88) *Lanistarum*, etc. Suggerit Sharpius his verbis auctorem ludibrio afficere voluisse sanguinarios Romanorum habitus et papæ bullas. In controversia de credibilitate argumentorum allatorum, certe constat orale trium episcoporum testimonium anteponendum esse *pellibus ovinis atramento tinctis et plumbeo sigillo oneratis*. (EADMER., *Hist. nov.*, p. 65.)

(89) *Sequentibus*. c. e., *frequentibus*, a. s. d. l.

(90) *Eo*. a. s. d. l., *ea*, c. e.

lentibus, illud terribili quodam occentu persequebantur. Quapropter a famulis ultra jactum sagittæ in pelagus provectus, nec sic violentiam evasit; continuo enim tanta vis murium ponto inundavit ut marmor paleis constratum jurares. Sed cum jam tabulata navis corroderent, et naufragium indubitatum aqua per rimulas ingrediens minaretur, servientes puppem ad littus retorquent. Tunc vero animalia, juxta carinam annavigantia, priora ad terram perveniunt; ita miser ille in aridam expositus, moxque totus dilaceratus, horrendam murium famem explevit.

QUOD QUEM LEOPARDUS MORDICUS ATTIGERIT MURES COMMINGANT.

§ 291. Ideo minus hoc mirum judico, quia certum est in Asiaticis regionibus si leopardus aliquem mordicus attigerit, confestim murium copiam adventare, ut vulneratum commingant, immundum urinæ diluvium comitari hominis exitium; sin vero sedulitate arcentium ministrorum intra novem dies vitata fuerit pernicies, advocari medicorum industriam profecto valituram. Conspicatus est relator meus quemdam ejusmodi saucium, cum desperaret in terra salutem, in altum jactis anchoris processisse; nec mora, plures illo (91) mures annasse, corticibus malorum granatorum quorum medullas exederant inclusos, mirabile dictu, sed obstrepentibus nautis demersos. Nihil **470** enim ille Parens rerum creatum destituit ingenio, nihil porro noxium sine remedio.

DE MARINIANO SCOTO.

§ 292. Sub isto imperatore regnante floruit Marinianus Scotus (92), qui primo Fuldensis monachus, post (93) apud Magontiacum inclusus, contemptu præsentis vitæ, gratiam futuræ demerebatur. Is, longo vitæ otio chronographos scrutatus, dissonantiam cyclorum Dionysii exigui (94) ab evangelica veritate deprehendit; itaque, ab initio seculi annos singulos recensens, viginti duos annos qui circulis prædictis deerant superaddidit, sed paucos aut nullos sententiæ suæ sectatores habuit. Quare sæpe mirari soleo cur nostri temporis doctos hoc repergat infortunium, ut in tanto numero discentium, in tam tristi pallore lucubrantium, vix aliquis plenam scientiæ laudem referat. Adeo inveteratus usus placet; adeo fere nullus novis, licet probabiliter inventis, serenitatem assensus pro merito indulget; totis conatibus in sententiam veterum reptatur, omne recens sordet: ita, quia solus favor alit ingenia, cessante favore, obtorpuerunt (95) omnia.

A DE MIRACULO QUOD ACCIDIT IN FULDENSI COENOBIO.

§ 293. Sed quia Fuldense cœnobium nominavi (96), dicam quod ibidem accidisse vir reverendus mihi **471** narravit, Walkerius prior Malverni; cujus verbis qui non credit, injuriam religioni facit. « Non (ait) plusquam quindecim anni sunt quod in eodem loco exitialis lues grassata prius abbatem corripuit, mox multos monachorum extinxit. Superstites primo quisque sibi timere, orationes et eleemosynas largiores facere: sed processu temporis, ut est omnium natura hominum, pedetentim, metu dempto, omittere; cellerarius præsertim, qui palam et ridicule clamitaret non posse penum tot expensis sufficere; sperasse se nuper aliquod alleviamentum, pro tot elationibus funerum; nihil ultra B spei esse, si quod vivi nequissent, mortui consumerent. Itaque cum quadam nocte pro re necessaria soporem diu distulisset, tandem elaqueatis morarum retibus in dormitorium ire pergebat; et ecce, rem miram auditurus es, videt in capitulo abbatem, et omnes qui obierant illo anno, eo quo excesserant ordine sedere. Timidus et effugere gestiens, vi retractus est; increpitus, et monastico more flagellis coercitus, audivit verba abbatis in hanc omnino sententiam; Stultum esse de alterius morte emolumento anhiare, cum sors cujusque sub eodem pendeat fato; impium esse, cum monachus omnem vitam in ecclesiæ consumpserit obsequio, ut careat unius saltem anni post mortem stipendio: illum citissime obiturum, sed quicquid pro eo fieret, ad aliorum quibus abstulerat refundendum commodum; C iret modo, et alios corrigeret exemplo, quos corruperat verbo. Abiit ille; et nihil se vanum vidisse, tam recentibus plagis quam proximo sui obitu, monstravit. »

§ 294. Interea, dum alia agimus, irrepsit materia, et voluntas accessit, ut quid tempore Willelmi regis definitum sit de controversia quæ adhuc inter archiepiscopos Cantuariensem et **472** Eboracensem volutatur, describam. De qua re, ut plane norint posteri, quid inde antiqui patres senserint apponam.

QUOD OMNES EPISCOPI TOTIUS BRITANNIÆ ARCHIEPISCOPO DOROBERNIÆ SUBJICIANTUR.

D *Gregorius papa Augustino primo Anglorum archiepiscopo Doroberniæ.*

§ 295. « Tua fraternitas non solum eos episcopos quos ordinaverit, neque hos tantummodo qui per Eboracensem (97) episcopum fuerint ordinati, sed etiam omnes Britanniæ sacerdotes, habeat, Deo Domino nostro Jesu Christo, auctore subjectos. »

(91) *Plures illo*, c. d. e., *plusquam mille*, s., *us mille*, a. l.

(92) *Marinianus Scotus*. Marianus Scotus in Hibernia natus est a. D. 1028. Chronici cujusdam eclorius fuit (prima vice an. 1559 in lucem editi) ab initio mundi ad ejus usque ætatem (a. D. 1082), quod Florentii Wigorn. Operis fundamentum præbuit. Obiisse videtur anno 1086.

(93) *Post*, c. d. e. l., *mox*, s.

(94) *Dissonantium cyclorum Dionysii exigui*. Observat Sharpius imaginariam hanc Dionysii correctionem erroneo prorsus stare fundamento.

(95) *Obtorpuerunt*, a. s. d. e. l., *torpent*, c.

(96) *Nominavi*. a. s. d. e. l., *semel nominavi*, e.

(97) *Eboracensem*, a. s. d. e., *Eborace*, e.

Bonifacius Justo archiepiscopo Doroberniæ.

§ 296. « Absit ad omni Christiano ut ex illa civitate Dorobernia aliquid minuatur, aut in aliud mutetur nunc vel futuris temporibus quæ a prædecessore nostro domino papa Gregorio statuta sunt, quoquo modo res humanæ quassantur : sed magis ex auctoritate beati Petri apostolorum principis id ipsum præcipientes firmamus, ut in Dorobernia civitate semper in posterum metropolitanus totius Britanniæ locus habeatur; omnesque provinciæ regni Anglorum, ut præfati loci metropolitanæ ecclesiæ subjiciantur, immutilata et perpetua stabilitate decernimus. Hanc autem ecclesiam, utpote specialiter consistentem sub potestate et tuitione sanctæ Romanæ ecclesiæ, si quis conatus fuerit imminuere, eique de concessæ potestatis jure quicquid abstulerit, auferat eum Deus de libro vitæ, sciatque se sub anathematis vinculis esse nodatum. »

473 *Alexander Willelmo regi Anglorum.*

§ 297. « Causam Alriici, qui olim Cicestrensis ecclesiæ dictus est episcopus, diligenter retractan-

A dam, et definiendam, fratri nostro episcopo Lanfranco commisimus. Item sibi negotium, de discernenda lite quæ inter archiepiscopum Eboracensem et episcopum Dorcacestrensem de pertinacia (98) diœcesis eorum est, firmiter injungendo commendavimus, ut hanc causam diligentissima perquisitione pertractet, et justo fine determinet. In causis autem pertractandis et definiendis ita sibi nostræ et apostolicæ auctoritatis vicem dedimus, ut quicquid in eis justitia dictante determinaverit, quasi in nostra præsentia definitum, deinceps firmum et indissolubile teneatur (99). »

474 QUOD EBORACENSIS ARCHIEPISCOPUS, ET OMNES SIBI SUBJECTI, ARCHIEPISCOPO DOROBERNIÆ SUBJICIANTUR.

B *Generale concilium regni Anglorum de jure et primatu Dorobernensis sive Cantuariensis ecclesiæ.*

§ 298. « Anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo septuagesimo secundo, pontificatus autem Domini Alexandri papæ undecimo, regni vero Willelmi gloriosi regis Anglorum et ducis Normannorum sexto, ex præcepto ejus-

(98) *Pertinacia*. c. e., *pertinentia*, s. d. l., *obtinentia*, a.

(99) *Teneatur*. s. c. d. e. l 2, in margine l 1, *Explicit de Willelmo Magno. Desunt leges ejusdem, continentes fere unum folium*. A. continet leges Conquestoris ut sequitur :

« EXPLICIT DE WILLELMO MAGNO, NORMANNIÆ COMITE ET REGE ANGLORUM.

« INCIPIUNT LEGES EJUSDEM.

« Willelmus rex Anglorum, omnibus ad quos scriptum hoc perveniet per totam Angliam, salutem et amicitiam. Mando et præcipio per totam Angliæ nationem custodiri : Si Anglicus homo compellet aliquem Francigenam per bellum de furto, vel homicidio, vel aliqua re pro qua bellum fieri debeat, vel judicium inter duos homines, habeat plenam licentiam hoc faciendi. Et si Anglicus bellum nolit, Francigena compellatus allegiet se jurejurando contra eum per testes suos secundum legem Normanniæ.

« ITEM : si Francigena compellet Anglicum per bellum de eisdem rebus, Anglicus plena licentia defendat se per bellum, vel per judicium, si magis ei placeat. Et si un um sit, id est, invalidus et nolit bellum, vel non possit, quærat sibi legalem defensorem. Si Francigena victus fuerit, persolvat regi sexaginta solidos. Et si Anglicus nolit se defendere per bellum vel per testimonium, allegiet se per Dei judicium.

« De omnibus uthlagii rebus rex instituit ut Anglicus purget se ad judicium. Et si Anglicus appellet Francigenam de uthlagaria, et hoc super eum inveritare velit, defendat se Francigena per bellum. Et si Anglicus non audeat eum probare per bellum, defendat se Francigena plano juramento, non in verborum observantiis.

« ITEM : Regem Angliæ singulari majestate, regni sui dominum esse manifestæ veritatis intuitus et singulorum denique cognovit effectus. Quod cum inclita benignitate regis et jure, debita subditorum fidelitate proveniat, situs quoque patriæ confidenter adjuvat, naturæ beneficiis et maris vicinitate conclusus, ut sine gratuita dominorum licentia nullus exitus, nulli relinquatur ingressus. Unde tanta genti securitas, tanta bonorum omnium copia successit, ut, si veræ rationis honestate regeretur, ætatis aureæ pristina tempora conformaret. Sed hoc tantis eum promotionibus elicit, quod cum omni forinseca perturbatione sit libera, tantis gaudiorum voluptatibus evehatur, sicut miseranda mortalium conditio est, malo scilicet acclinis et lapsui prona, intestinis animi seditionibus et cæco novorum molimine semper infrendit. Hinc a primævo mundi nascentis exordio, quos rerum Deus artifex æqua libertate ditaverat, inobedientiæ motus inflammantis ejecit. Et qui cœli Dominum ferre non poterant, hominum serviunt prævitate distincti, continuis malorum persecutionibus, in deteriora quæque projecti. Et licet immeritos divina tamen miseratio tanta prosequitur, et tali dominos informatione componit, ne vel aliquos servitus adnichilet, aut impunita securitas elata præcipitet, reges quoque qui perfunctoria cæteros pompa præveniunt, ne potentatibus insolenscant, carnis infirmitatibus et humanis admodum necessitatibus expositos utili penitus sollicitudine frequentat. Regem quippe non faciunt vulgi de fascibus fabulosa commenta, vel furentis insaniæ vel infinita jugera, vel amica putredinis ingeniosa crapula, vel de lamentis pauperum convulsa pecunia. Regem non faciunt vestes Tyriæ, non auro nitidæ trabes, non color frontis vel vota regia. Sed rex est qui posuit metus et diri mala pectoris, quem non ambitio impotens et nunquam stabilis favor vulgi præcipitis movet. Rex est qui se diri pectoris fætoribus evacuat, et prodesse singulis sollerter invigilat, quales nuper ad fastigium hujus culminis non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio, provexit. Necessaria siquidem est mansuetudo prælatis, et disciplina subjectis. Postquam enim ad singula quæque sagax hominum penetravit intentio, et nichil ad pecuniam, visum est incommodum, crevit opulentia, crevit invidia, ex invidia odium, ex odio bellum, nulli fides, nulli profuit eleemosyna. Si qua tamen nativæ bonitatis remanserant monimenta, sanxere leges et vivendi jura, constituerunt urbes et fida receptacula quo tuta fieret inter improbos innocentia. Et quos ipsa probitatis hortamenta non excitant, saltem conquiescant ad pœnæ formidinem. Lex, alia naturalis, quæ apud omnes eadem est; alia consuetudinis, in qua habet unaquaque patria suum aliquid proprium. »

dem Alexandri papæ, annuente eodem rege, in præsentia ipsius et episcoporum atque abbatum, ventilata est causa de primatu quem Lanfrancus 475 Dorobernensis archiepiscopus super Eboracensem ecclesiam, jure suæ ecclesiæ, proclamabat; et de ordinationibus quorumdam episcoporum, de quibus ad quem specialiter pertinerent certum minime constabat: et tandem aliquando diversis diversarum scripturarum auctoritatibus probatum atque ostensum est quod Eboracensis ecclesia Cantuariensi debeat subjacere, ejusque archiepiscopi, ut primatis totius Britanniæ, dispositionibus, in iis quæ ad Christianam religionem pertinent, in omnibus obedire. Subjectionem vero Dunelmensis, hoc est, Lindisfarnensis episcopi, atque omnium regionum a terminis Licifeldensis episcopii, et Humbriæ magni fluvii, usque ad extremos Scotiæ fines, et quicquid ex hac parte prædicti fluminis ad parochiam Eboracensis ecclesiæ jure competit, Cantuariensis metropolitanus Eboracensi archiepiscopo ejusque successoribus obtinere concessit. Ita ut si Cantuariensis archiepiscopus concilium cogere voluerit, ubicunque visum ei fuerit, Eboracensis archiepiscopus sui præsentiam cum omnibus sibi subjectis ad nutum ejus exhibeat, et ejus canonicis dispositionibus obediens existat. Quod autem Eboracensis archiepiscopus professionem Cantuariensi archiepiscopo etiam cum sacramento (100) facere debeat, Lanfrancus Dorobernensis 476 archiepiscopus ex antiqua antecessorum consuetudine ostendit; sed, ob amoren regis, Thomæ Eboracensi archiepiscopo sacramentum relaxavit, scriptamque tantum professionem recepit, non præjudicans successoribus suis qui sacramentum cum professione a successoribus Thomæ exigere voluerint. Si archiepiscopus Cantuariensis vitam finierit, Eboracensis archiepiscopus Doroberniam veniet; et eum qui electus fuerit, cum cæteris præfatæ ecclesiæ episcopis, ut primatem proprium jure consecrabit. Quod si Eboracensis archiepiscopus obierit, is qui ei successurus eligitur, accepto a rege archiepiscopatus dono, Cantuariam, vel ubi Cantuariensi archiepiscopo placuerit, accedet, et ab ipso ordinationem, canonico more, suscipiet. Huic constitutioni consenserunt præfatus rex, et archiepiscopi Lanfrancus Cantuariensis, et Thomas Eboracensis, et Hubertus, sanctæ Romanæ ecclesiæ subdiaconus et præfati Alexandri papæ legatus, et cæteri qui interfuerunt episcopi et abbates. Ventilata est autem hæc causa prius apud Wentanam civitatem in Paschali solennitate (1), in capella regia quæ sita est in castello; postea in villa regia quæ vocatur Windlesor, ubi et finem accepit in præsentia regis, episcoporum, abbatum diversorum ordinum, qui congregati erant apud curiam in festivitate Pentecostes.

« Signum Willelmi regis.

« Signum Matildis reginæ.

« Ego Hubertus, sanctæ Romanæ ecclesiæ lector et domini Alexandri papæ legatus subscripsi.

« Ego Lanfrancus Dorobernensis archiepiscopus subscripsi (2).

« Ego Thomas Eboracensis archiepiscopus 477 subscripsi.

« Ego Willelmus Londoniensis episcopus consensi.

« Ego Hermannus Scirburnensis episcopus subscripsi.

« Ego Wulstanus Wigornensis episcopus subscripsi.

« Ego Walterus Herefordensis episcopus subscripsi (3).

« Ego Giso Wellensis episcopus consensi.

« Ego Remigius Dorcacensis episcopus subscripsi.

« Ego Wakelinus Wentanus episcopus subscripsi.

« Ego Herfastus Helmeanensis episcopus subscripsi.

« Ego Stigandus Cicestrensis episcopus consensi.

« Ego Siwardus Rofensis episcopus consensi.

« Ego Osbernus Exoniensis episcopus consensi.

« Ego Odo Baiocensis episcopus, et comes Cantiæ, consensi.

« Ego Godefridus Constantiensis episcopus, et unus de primatibus Anglorum consensi.

« Ego Scotlandus abbas cœnobi sancti Augustini consensi.

« Ego Elfwinus, abbas cœnobii quod Ramesege dicitur, consensi.

« Ego Elnothus Glastoniensis abbas consensi.

« Ego Turstanus, abbas cœnobii quod in insula quæ dicitur Heli situm est, consensi.

« Ego Wlnothus, abbas cœnobii quod Certesei dicitur, consensi.

« Ego Elfwinus abbas cœnobii Evesandi consensi.

« Ego Fridericus abbas sancti Albani consensi.

« Ego Gosfridus abbas cœnobii sancti Petri, quod non longe a Londonia situm est, consensi.

« Ego Baldewinus abbas cœnobii sancti Edmundi consensi.

« Ego Turoldus abbas de Burgo consensi.

« Ego Adelelmus abbas Abbendoniæ consensi.

« Ego Rualdus abbas novi Monasterii Wintoniæ consensi.

Professio Thomæ Eboracensis archiepiscopi.

§ 299. « Decet Christianum quemque Christianis legibus subjacere, nec iis quæ a sanctis patribus 478 salubriter instituta sunt quibuslibet rationibus contraire. Hic namque iræ, dissensiones, invidiæ, contentiones, cæteraque procedunt, quæ amatores

(100) *Etiam eum sacramento* a. s. c. d. e 2. l., omitt. in e 1.

(1) *Solennitate*. a. s. d. e. l., *festivitate*, c.

(2) *Ego Lanfrancus Dorobernensis archiepiscopus subscripsi*. a. s. d. e l., omitt. in c.

(3) *Subscripsi*. ei, *consensi*, s. e 2. l.

suos in pœnas (4) demergunt. Et quanto quisque altioris est ordinis, tanto impensius debet obtemperare præceptis. Propterea ego Thomas ordinatus jam Eboracensis ecclesiæ metropolitanus antistes, auditis cognitisque rationibus, absolutam tibi, Lanfrance, Dorobernensis archiepiscope, tuisque successoribus, de canonica obedientia professionem facio ; et quicquid a te vel ab eis juste et canonice mihi injunctum fuerit, servaturum me esse promitto. De hac autem re, dum a te adhuc ordinandus essem, dubius fui ; ideoque tibi quidem sine conditione, successoribus vero tuis conditionaliter, obtemperaturum me esse promisi. »

§ 300. Habebat autem ex antiquo, sicut in libro primo dixisse me memini (5). Cantuariensis archiepiscopus hos episcopos : Londoniensem, Wintoniensem, Rofensem, Scireburnensem, Wigornensem, Herefordensem, Lichetfeldensem, Selesiensem, Legacestrensem, Elmanensem, Sidnacestrensem, Dommuccensem : additi sunt, tempore regis Edwardi senioris, Cornubiensis, Cridiensis, Wellensis in West-Saxonia, et in Merciis Dorcestrensis, ut secundo libro dixi (6). Eboracensis autem archiepiscopus habebat omnes trans Humbram episcopos suæ ditioni subjectos, Ripensem, Haugustaldensem, Lindisfarnensem, illum de Candida Casa quæ nunc Witerne dicitur, et omnes episcopos Scotiæ et Orcadum ; sicut Cantuariensis habet episcopos Hiberniæ et Walarum. **479** Perierunt autem jamdudum episcopatus Ripensis et Haugustaldensis vi hostilitatis ; et Legacestrensis, et Sidnacestrensis et Dommuccensis, quo nescio modo. Porro autem, tempore regis Edwardi simplicis, Cornubiensis et Cridiensis uniti sunt, et translatus est episcopatus in Exoniam. Sub rege Willelmo, in isto eodem concilio pronuntiatum est, secundum scita canonum, ut episcopi transeuntes de villis constituerent (7) sedes suas in urbibus diœcesium suarum : Licitfeldensis ergo migravit (8) in Cestram, quæ olim Civitas Legionum dicebatur ; Selesiensis in Cicestram ; Elmanensis in Tethford primo, nunc ab Herberto episcopo in Norwic ; Sciburnensis in Salesbiriam ; Dorcestrensis in Lincoliam. Nam Lindisfarnensis pridem veteri tempore transierat in Dunelmum, et nuper Wellensis in Bathoniam.

§ 301. In hoc conventu Lanfrancus, qui erat adhuc rudis Anglus, quæsivit a senioribus episcopis qui esset ordo sedendi in concilio, antiquo more statutus : illi vero, excusata difficultate responsi, in diem distulerunt posterum. Et tunc, diligentissime advocata memoria, hunc se vidisse morem asseruere : ut Cantuariæ archiepiscopus, concilio præsidens, habeat a dextro latere archiepiscopum Eboraci, et juxta eum episcopum Wintoniæ, a sinistro autem Londoniensem ; quod si, ut contingit, pro aliqua necessitate Cantuariensis primas adventum suum negaverit (9), vel obitu defuerit, Eboracensis archiepiscopus, concilio præsidens, habeat a dextra Londoniensem episcopum, et a sinistra Wintoniensem ; cæteri secundum tempora ordinationum sedilia sua agnoscant.

480 § 302. Tunc quoque querela archiepiscopi Eboracensis de clamore in Wigornensem et Dorcestransem episcopos decisa et sopita est, namque dicebat eos suæ ditioni subjacere debere ; quod, cum jamdudum muto silentio ruminasset, Romam cum Lanfranco profectus, ut pallia sua ab apostolico reciperent, palam audiente senatu Romano extulit. Tunc vero Lanfrancus, quamvis ad omnes injurias inconcussæ soliditatis esset, nonnihil tamen tam proterva et ante sibi inaudita postulatione turbatus, iræ motum vultu prodidit, verbis aliquandiu intra fauces devoratis ; at Alexander papa, qui gravaretur Lanfrancum contristare, (nam et venienti dignanter assurrexerat, professus illud insigne reverentiæ non se detulisse honori archiepiscopii, sed amori magisterii,) tunc quoque judicandi invidiam a se rejecit (10), litis arbitrium trajiciens in Anglorum concilium. Quapropter, ut dixi, res, multum diuque ventilata in hoc concilio, hunc sortita est terminum ; ut, quia citra Humbram essent, hi episcopi Cantuariensi applicarentur, omnes vero Transhumbranos Eboracensis obtineret.

§ 303. Hic sancta simplicitas beati Wulstani Wigornensis episcopi, imo magnanima in Deo confidentia, laudanda et plausu excipienda est. Cum enim et de hac re, et de parva scientia litterarum pulsatus, foras exisset ut a strictiori consilio responsum cormeret suum, a tumultibus remoto animo, « Crede mihi, » inquit, « nondum cantavimus horam sextam ; cantemus ergo. » Tum sociis referentibus ut prius propter quod venerant expedirent, quod satis superque sufficeret cantibus tempus ; regem et proceres, si hæc audierint, risui se haberi opinaturos ; « Prius, crede **481** mihi, » dixit, « faciemus Dei servitium, et post agitabimus hominum litigium. » Hora igitur cantata, nulla excogitata fals tergiversatione, nullo commentato veri splendore confestim aulam concilii ingredi pergebat. Suis eum retinere tentantibus persuaderi non potuit, quin potius timentibus causæ : « Pro certo, ait, noveritis visibiliter me hic videre beatos archiepiscopos Dunstanum Cantuariensem et Oswaldum Eboracensem qui hodie, suis me precibus tuentes, falsiloquorum acumen hebetabunt. » Ita data benedictione monacho, minimæ facundiæ viro, sed Normannicæ linguæ sciolo, rem perorans obtinuit, ut qui suæ diœcesi ante indignus putabatur regimine, ab archiepiscopo

(4) *Pœnas.* c. d. e., *pœnas æternas*, e. s. l.

(5) *Sicut in libro primo dixisse me memini* §§ 99, et seq.

(6) *Ut secundo libro dixi.* § 129.

(7) *Constituerent.* a. s. d. e. l., *construerent*, c.

(8) *Migravit.* a. s. d. e. l., *transiit*, c.

(9) *Negaverit.* c. d. e., *excusaverit*, a. s. l.

(10) *Rejecit.* a. s. d. e. l., *removit*, c.

Eboraci suppliciter rogaretur ut suas dignaretur lustrare partes (11), quo ipse pro timore hostium vel sermonis ignorantia cavebat accedere.

§ 304. Verum ego non ulterius lectorum expectationem macerabo, qui hæc forsitan non libenter intuentur, quia gesta Willelmi successorum præ- A stolantur; quamvis, nisi me nimius amor mei fallit, nulli varietatem relationum displicituram opinor, nisi si quis tam nubilus est ut Catonis supercilium æmuletur. Sed alia in quarto et quinto libro qui volet experietur, nam tertius debitum agnoscit modum (12).

483 PROLOGUS IN LIBRUM QUARTUM

Scio plerisque ineptum videri quod gestis nostri temporis regum scribendis stylum applicuerim; dicentibus quod in ejusmodi scriptis sæpe naufragatur veritas et suffragatur falsitas, quippe præsentium mala periculose, bona plausibiliter dicuntur. Eo fit (inquiunt) ut, quia modo omnia (13) magis ad pejus quam ad melius sint proclivia, scriptor obvia mala propter metum (14) prætereat, et, bona si non sunt, propter plausum confingat. Sunt alii qui, nos ex segnitie sua metientes, impares tanto muneri existimant, et hoc studium prava suggillatione contaminant. Quapropter jam pridem, vel illorum ratiocinio vel istorum fastidio perculsus, in otium concesseram, silentio libenter adquiescens; sed dum aliquandiu solutus inertia vacassem, rursus, solitus amor studiorum aurem vellit et manum injecit, propterea quod nec nil agere possem, et istis forensibus et homine literato indignis curis me tradere non nossem. Accessere amicorum meorum stimuli, quorum vel tacitæ suggestioni desse non debui; et illi quidem modeste jam prurientem impulere ut cœptum prosequerer. Illorum itaque, quos penitus reposito amore diligo, hortatibus animatus assurgo, ut ex pectoris nostri promptuario 484 victurum apud se amicitiæ (15) pignus contineant. Quocirca, illorum, qui mihi timent ut aut odiar aut mentiar, benevolentiæ gratus, ita sub ope Christi satisfaciam, ut nec falsarius nec odiosus inveniar: sic enim bene et secus acta perstringam, ut, quasi inter Scyllam et Charibdim illæso volante navigio, nil de- B sit sententiæ, etsi aliquid deesse putetur historiæ. Porro illis, qui alieni laboris onus sua æstimatione premunt, hoc respondeo quod olim sanctus (16) Ieronymus canibus suis objecit, « Si placet, legant; si non placet, abjiciant: » quia et ego hæc non tædiosis ingero, sed studiosis, si qui dignentur, consecro; quod et isti juri concinere (17) pronuntiabunt, si non de his sunt de quibus dicitur: « Stulti facile possunt convinci, difficile compesci. » Dicam igitur in hoc libro, qui hujus operis est quartus, quicquid de Willelmo filio Willelmi magni dici poterit; ut nec veritas rerum titubet, nec principalis decoloretur majestas. Ibunt et in istas paginas quædam quæ sub eo, vel in hac terra tristia, vel alias gloriosa, acciderunt (18), quantum duntaxat nostro scientia attingere C potuerit; præsertim de peregrinatione Christianorum in Jerusalem, quam hic apponere non erit injurium, quia tam famosam his diebus expeditionem audire sit operæ pretium et virtutis incitamentum. Neque vero confido quod hæc a me, quam ab aliis qui scripserunt, dicantur commodius; sed ut, quod a multis scribitur, a multis legatur. Verum, ne tam diu prooemiari lecturo generet nauseam, jam nunc quod intendo incipiam.

485 LIBER QUARTUS

DE WILLELMO REGE RUFO, FILIO REGIS WILLELMI PRIMI

(A. D. 1087.) Willelmus igitur filius Willemi natus est Normanniæ, pluribus annis antequam pater Anglia madiret. Ingenti cura parentum altus, cum et illi naturaliter inesset ingentia parturiens animus, ad D culmen supremæ dignitatis evasit. Incomparabilis procul dubio nostro tempore princeps, si non eum magnitudo patris obrueret, nec ejus juventutem fata præcipitassent, ne per ætatem maturiorem aboleret

(11) *Partes*. s., omitt. in a. c. d. e. l.

(12) *Modum*. In d. e. post *modum* sequitur epistola dedicatoria auctoris ad Robertum Glocestriensem comitem, quam initio operis posuimus.

(13) *Omnia* d. e., *pene omnia*, l.

(14) *Propter metum*. a. s. d. e. l., omitt. in c.

(15) *Amicitiæ*. a. s. d. e. l., *amicitiarum*, c.

(16) *Sanctus*. a. e. d. e. l., omitt. in s.

(17) *Juri concinere*. a. e. l., *viri concinere*, c. l.

(18) *Acciderunt*. a. s. d. e. l., *contigere*, c.

errores licentia potestatis et impetu juvenili contractos. Emensa pueritia, in militari exercitio adolescentiam egit; equitari, jaculari, certare cum primævis obsequio, cum æquævis officio. Jacturam virtutis putare si forte in militari tumultu alter eo prior arma corriperet, et nisi primus ex adverso provocaret, vel provocantem dejiceret. Genitori in omnibus obsequelam gerens, ejus se oculis in bello ostentans, ejus lateri in pace obambulans. Spe sensim scaturiente, jam successioni inhians, maxime post abdicationem (19) **486** fratris majoris, cum in tirocinium minoris nonnihil (20) suspiceret. Ita a patre, ultima valetudine decumbente, in successorem adoptatus, antequam ille extremum efflasset ad occupandum regnum contendit : moxque volentibus animis provincialium exceptus, et claves thesaurorum nactus est; quibus fretus totam Angliam animo subjecit suo. Accessit etiam favori ejus, maximum rerum momentum, archiepiscopus Lanfrancus, eo quod eum nutrierat et militem fecerat (21) : quo auctore et annitente, die sanctorum Cosmæ et Damiani (22) (Sept. 27) coronatus, reliquo hyemis quiete et favorabiliter vixit.

QUOMODO ADVERSARIOS REX RUFUS VICERIT.

§ 306. Qua exacta, mox in initio veris (23) primus illi conflictus contra Odonem patruum, episcopum Baiocensem, fuit. Namque, cum ille (ut dixi), solutus a vinculis, Robertum nepotem in comitatu Normanniæ confirmasset, Angliam venit, recepitque (24) a rege comitatum Cantiæ ; sed cum omnia non suo arbitratu (ut olim) in regno disponi videret, (nam Willelmo Dunelmensi episcopo (25) commendata erat administratio rerum publicarum,) livore ictus, a rege et ipse descivit. Et **487** multos eodem susurro infecit : Roberto regnum competere, qui sit et remissioris animi, et juveniles stultitias multis jam laboribus decoxerit ; hunc delicate nutritum, animi ferocia (quam vultus ipse demonstret) prætumidum, omnia contra fas et jus ausurum ; brevi futurum ut honores jumdudum plurimis sudoribus partos amittant ; nihil actum morte patris, si quos ille vinxerit iste trucidet. Hæc ipse, hæc Rogerius de Monte Gomerico, hæc Gaufridus Constantiensis episcopus (26) cum nepote Roberto comite Humbrensium, et cum reliquis, primo clam fremebant ; post etiam palam, per veredarios missis epistolis, frequentabant. Quin etiam Willelmus Dunelmensis episcopus, quem rex a secretis habuerat, in eorum perfidiam concesserat ; quod graviter regem tulisse ferunt, quia, cum amissæ charitatis dispendio, remotarum provinciarum frustrabatur compendia. Itaque Odo prædam omnem Rovecestram comportabat, regios fiscos in Cantia devastans, maxime terras archiepiscopi ; immortale in eum odium anhelans, quod ejus consilio a fratre se in vincula conjectum asserebat. Sed nec fides verborum vacillabat : nam cum olim Willelmus senior apud Lanfrancum quereretur se a fratre deseri, « Tu » (inquit) « prende eum et vinci. » « Et quid » (respondit ille,) « quia clericus est ? » Tune archiepiscopus, **488** lepida hilaritate (ut Persius ait) (27) crimina rasis librans in antithetis, « Non » (dixit) « episcopum Baiocarum capies, sed comitem Cantiæ custodies. » Gaufridus episcopus, cum nepote, Bathoniam et Bercheleiam partemque pagi Wiltensis depopulans, manubias apud Bristou collocabat. Rogerius de Monte Gomerico, exercitum suum a Scrobesbiria cum Walensibus mittens, coloniam Wigorniensem prædabatur : jamque Wigorniam infestus advenerat, cum regii milites qui prætendebant, freti benedictione Wulstani episcopi cui custodia castelli commissa erat, pauci multos effugarunt, pluribusque sauciis et cæsis, quosdam abduxerunt. Præterea Rogerius Bigot apud Northwic, et Hugo de Grentemesnil apud Legecestram, suis quisque partibus rapinas urgebant. Ita totis defectionis viribus in eum, cui nec prudentia nec fortuna deerat, frustra sæviebatur. Namque ille, videns Normannos pene omnes in una rabie conspiratos, Anglos probos et fortes viros, qui adhuc residui erant, invitatoriis scriptis accersiit; quibus super injuriis suis querimoniam faciens, bonasque leges, et tributorum levamen, liberasque venationes pollicens, fidelitati suæ obligavit. Nec minori astutia Rogerium de Monte Gomerico, secum dissimulata perfidia equitantem, circumvenit. Seorsum enim ducto magnam ingessit invidiam; dicens. Libenter se imperio cessurum, si illi et aliis videatur quos pater tutores reliquerat. Non se intelligere quid ita effrænes sint : si velint,

(19) *Abdicationem*. Robertum sponte abdicasse vix credi potest.

(20) *Nonnihil*. a. c. d. e. l., *nihil*, s.

(21) *Militem fecerat*. Juxta consuetudinem Lac ætate adhuc vigentem, episcopi et abbates milites in ordinem equestrem suscipiebant. Lex est ab Henrico I lata, vetans ne abbates equitem facere præsumant.

(22) *Die SS. Cosmæ et Damiani*. Dies festus sanctorum Cosmæ et Damiani 27 Sept. celebratur. Florentius Wigorniensis et alii auctores statuunt Willelmum coronatum esse die Dominica, 26 Sept. Juxta Saxonicum Chronicon id contigit « tribus diebus ante festum S. Michaelis. »

(23) *In initio veris*. Conspiratio tempore Quadragesimæ formata est ; et statim ut Pascha venit, conspiratores egressi sunt, etc. (Saxon. Chron. a. D. 1088.)

(24) *Recepitque*. a. s. c. d. l., *recepit*, e. — Odo creatus est comes Cantuariensis a. D. 1067.

(25) *Willelmo Dunelmensi episcopo*. Willelmo de Karilepho.

(26) *Gaufridus Constantiensis episcopus*. Geoffrey de Montbray Constantiensis episcopus creatus est an. 1048. Magnus Angliæ justitiarius celeberrimo Lanfrancum Cantuariensem archiepiscopum inter et Odonem Bajocensem episcopum litigio, in comitativa curia apud Pinendene in Cantia habito præfuit. Obiit die 4 Febr. 1093. *In Domesday Book Constantiensis episcopus* inscribitur ; sed alias (fol. 165) vocatur *episcopus de Sancto Lando* (*Saint Lo* quæ est inferioris Normanniæ civitas) interque illos qui testes astiterunt Chartæ a Conquestore concessæ monasterio S. Augustini Cantuariæ, aderat *episcopus Golfrydus de Seynt Loth*.

(27) *Ut Persius ait*. Sat. I, 85.

pecunias accipiant pro libito; si augmentum patrimoniorum, eodem modo; prorsus, quæ velint, habeant. Tantum videant ne judicium genitoris periclitetur : quod si de se putaverint aspernandum, **489** de se ipsis caveant exemplum; idem enim se regem, qui illos duces fecerit. His verbis, comes et pollicitationibus incensus, qui primus factionis post Odonem signifer fuit, primus defecit. Continuo ergo in desertores profectus, castella patrui sui Tunebrige et Pevenesel effregit; ipso in posteriori intercepto : captum ad quod libuit jusjurandum impulit, ut Anglia decederet et Rovecestram traderet (28). Ad quod implendum eum cum fidelibus suis præmisit, lento pede præeuntes subsecutus. Erat tunc apud Rovecestram omnis pene juventutis ex Anglia et Normannia (29) nobilitas; tres filii Rogerii comitis, et Eustachius Bononiæ junior, multique alii quos infra curam nostram existimo. Regii cum episcopo pauci et inermes (quis enim eo præsente insidias timeret?) circa muros desiliunt, clamantes oppidanis ut portas aperiant; hoc episcopum præsentem velle, hoc regem absentem jubere. At illi, de muro conspicati quod vultus episcopi cum verbis oratorum non conveniret, raptim apertis portis ruunt, equos involant, omnesque cum episcopo vinctos abducunt. Rumor facti ad regem cito perlabitur. Severior ille malis, iramque intra conscientiam resorbens, Anglos suos appellat; jubet ut compatriotas advocent ad obsidionem venire, nisi si qui velint sub nomine Nithing (30), quod nequam sonat, remanere. Angli, qui nihil miserius putarent quam **490** hujusce vocabuli dedecore aduri (31) catervatim ad regem confluunt, et invincibilem exercitum faciunt. Nec diutius potuere pati oppidani quin se traderent; experti quamlibet nobilem, quamlibet consertam manum, nihil adversus regem Angliæ posse proficere. Odo, secundo captus, perpetuo Angliam abjuravit. Dunelmensis episcopus ultro mare transivit; quem rex, verecundia præteritæ amicitiæ, indemnem passus est effugere. Cæteri omnes in fidem recepti. Inter has obsidionis moras, homines regis mare custodientes, quosdam quos comes Normanniæ in auxilium perfidorum miserat, partim cæde, partim naufragio oppressere : reliqui fugam intendentes et suspendere carbasa conati, moxque vento cessante destituti, ludibrio nostris, sibi exitio fuere; nam, ne (32) vivi caperentur, transtris se in mare præcipitarunt.

DE PACE INTER WILLELMUM ET ROBERTUM.

§ 307. Postero anno (A. D. 1090), ut dolor semper retractatione acescit, magno scrutinio rex agere cœpit quo modo injurias suas ultum iret, et vicariam

A fratri contumeliam referret. Itaque castrum sancti Walerici (33), et portum vicinum, et oppidum quod Albamarla vocatur, sollertia sua acquisivit, pecunia custodes corrumpens. Nec fuit animus comiti ut resisteret; sed domino suo regi Franciæ per nuncios violentiam fratris exposuit, suppetias orans. Et ille quidem iners, et quotidianam crapulam ructans, ad bellum singultiens ingluvie veniebat : sed occurrerunt magna pollicenti nummi regis Angliæ; quibus infractus, cingulum **491** solvit et convivium repetiit. Ita bello intestino diu laboravit Normannia; modo illis, modo istis vincentibus : proceres utriusque furorem incitabant, homines levissimi, in neutra parte fidem habentes. Pauci quibus sanius consilium, consulentes suis commodis
B quod utrobique possessiones haberent, mediatores pacis fuere; ut comiti rex Cinomannis adquireret, comes regi castella quæ habebat et Fiscannum cœnobium concederet. Juratum est hoc pactum, et ab utrorumque hominibus sacramento firmatum (A. D. 1091)

QUOMODO WILLELMUS ET ROBERTUS OBSEDERINT HENRICUM FRATREM SUUM APUD MONTEM SANCTI MICHAELIS.

§ 308. Nec multo post rex mare transiit, ut fidem promissorum expleret. Ergo uterque dux ingentes moliebantur conatus ut Cinomannis invaderent : sed obstitit jam paratis, jamque profecturis, Henrici fratris minoris animositas, qui frenderet propter fratrum avaritiam; quod uterque possessiones pa-
C ternas dividerent, et se omnium pene expertem non erubescerent. Itaque montem sancti Michaelis armatus insedit, et crebris excursibus obsidentem militiam germanorum contristavit. In ea obsidione præcluum specimen morum in rege et comite apparuit, in altero mansuetudinis, in altero magnanimitatis. Utriusque exempli notas pro legentium notitia affigam (34).

DE MAGNANIMITATE WILLELMI.

§ 309. Egressus rex tabernaculo, vidensque eminus hostes superbum inequitantes, solus in multos irruit, alacritate virtutis impatiens, simulque **492** confidens nullum sibi ausurum obsistere : moxque occiso sub fœminibus deturbatus equo, quem eo die quindecim marcis argenti emerat, etiam per pedem
D diu tractus est; sed fides loricæ obstitit ne læderetur. Jamque miles qui dejecerat manum ad capulum aptabat ut feriret, cum ille, periculo extremo territus, exclamat : « Tolle, nebulo! rex Angliæ sum! » Tremuit, nota voce jacentis, vulgus militum; statimque reverenter de terra levato equum alterum adducunt. Ille, non expectato ascensorio, sonipedem

(28) *Et Rovecestram traderet.* a. s. d. e. l., omitt. c.

(29) *Et Normannia.* a. s. d. e. l., omitt. in c.

(30) *Nithing.* De hoc vocabulo scribit Matth. Paris : « *Nithing*, quod Latine *nequam* recenseri. Angli, qui nihil contumeliosius et vilius æstimant quam hujusmodi ignominioso vocabulo, » etc. Conjicit Spelman illud forsan derivatum a *nidus* et *pullus* idemque significare arbitratur ac *culvertagium*. *Nidering*, supponitur a Somner (*Gavelk* 56), illos denotare qui tam infames erant ut mortuum spoliarent.

(31) *Aduri.* a. s. d. e. l., *notari*, c.

(32) *Ne.* a. s. d. e. l., *cum*, c.

(33) *Castrum sancti Walerici. Vide* Sax. Chron. a. D. 1090.

(34) *Affigam.* a. s. d. e. l., *infigam*, c.

A insiliens, omnesque circumstantes vivido perstringens oculo, « Quis, inquit, me dejecit? » Mussitantibus cunctis, miles audacis facti conscius non defuit patrocinio suo, dicens : « Ego, qui te non putarem esse regem, sed militem. » Tum vero rex placidus, vultuque serenus, « Per vultum, » ait, « de Luca (35) (sic enim jurabat), meus a modo eris, et meo albo insertus laudabilis militiæ præmia reportabis. » Macte animi, amplissime rex, quod tibi præconium super hoc dicto rependam? A magni quondam Alexandri non degener gloria, qui Persam militem se a tergo ferire conatum, sed pro perfidia ensis spe sua frustratum, incolumem pro admiratione fortitudinis conservavit.

DE MANSUETUDINE COMITIS ROBERTI.

B § 310. Jam vero ut de mansuetudine comitis dicam. Cum obsidio eo usque processisset ut aqua deesset obsessis, misit Henricus nuncios **493** comiti, qui eum de siti sua conveniant. Impium esse ut eum aqua arceant, quæ esset communis mortalibus : aliter, si velit, virtutem experiatur; nec pugnet violentia elementorum, sed virtute militum. Tum ille, genuina mentis mollitie flexus, suos qua prætendebant laxius habere se jussit, ne frater siticulosus potu careret : quod cum relatum regi esset, ut semper calori pronus erat, comiti dixit : « Belle scis actitare guerram, qui hostibus præbes aquæ copiam ; et quomodo eos domabimus si eis in pastu et in potu indulserimus? » At ille renidens illud come et merito famosum verbum emisit : « Pape, dimitterem fratrem nostrum mori siti? et quem C alium habebimus si eum amiserimus? » Ita rex, deridens mansueti hominis ingenium, resolvit prælium; infectaque re quam intenderat, quod eum Scottorum et Walensium tumultus vocabant, in regnum se cum ambobus fratribus recepit.

§ 311. Statimque primo contra Walenses, post in Scottos expeditionem movens (A. D. 1091), nihil magnificentia sua dignum exhibuit; militibus multis desideratis, jumentis interceptis. Nec tum solum, sed multotiens, parva illi in Walenses fortuna fuit; quod cuivis mirum videatur, cum ei alias semper alea bellorum felicissime arriserit. Sed ego intelligo, pro soli inæqualitate et cœli inclementia, sicut rebellionem eorum adjutam, ita ejus virtutem impeditam. Porro rex Henricus, excellentis ingenii vir, D qui modo regnat, invenit qua commenta illorum labefactaret arte, Flandritis in patria illorum collocatis, qui eis pro claustro sint et eos perpetuo coerceant. At vero **494** tunc satagente Roberto comite, qui familiarem jam dudum apud Scottum locaverat gratiam, inter Malcolmum et Willelmum concordia inita : veruntamen multis controversiis utrobique habitis, et fluctuante propter utrorumque animositatem justitia, Malcolmus ultro Gloecestram venit, æquis duntaxat conditionibus, multus pro pace precator (36); nec quicquam obtinuit, nisi ut in regnum indemnis rediret (37), dedignante rege dolo capere quem virtute subegisset (A. D. 1093). Idemque proxima hyeme, ab hominibus Roberti comitis Humbrensium, magis fraude quam viribus occubuit. Cujus interitus accepto nuncio, uxor Margareta, eleemosynis et pudicitia insignis, fastidiens hujus lucis moram, mortem precario exegit a Deo : ambo cultu pietatis insignes, illa præcipue. Namque toto vitæ tempore viginti quatuor pauperes habebat, ubicunque locorum erat, quos cibis et vestibus reficiebat. Cæterum, sacerdotum cantum in Quadragesima præveniens, noctibus in templo excubabat, triplicibus matutinis ipsa insistens, de Trinitate, de Cruce, de sancta Maria; inde psalterium, cum lachrymis vestem infundentibus, pectus succutientibus. Templo digrediens pascebat pauperes, primo tres, mox novem, inde viginti quatuor, postremo trecentos; ipsa cum rege assistens, et manibus aquam infundens. Eadgarum filium ejus, expulsum a patruo, Willelmus reformavit solio, egregia plane et quæ tantum virum decebat pietate, ut, paternarum injuriarum immemor, filium supplicem restitueret regno.

§ 312. Excellebat in eo magnanimitas, quam ipse processu temporis nimia severitate obfuscavit; **495** ita in ejus furtim pectus vitia pro virtutibus serpebant ut discernere nequiret. Diu dubitavit mundus quo tandem vergeret, quo se inclinaret, indoles illius. Inter initia, vivente Lanfranco archiepiscopo, ab omni crimine abhorrebat, ut unicum fore regum speculum speraretur; quo defuncto, aliquandiu varium se præstitit æquali lance vitiorum atque virtutum : jam vero, postremis annis (38) bonorum gelante studio, incommodorum seges (39) succrescens incaluit. Et erat ita liberalis quod prodigus, ita magnanimus quod superbus, ita severus quod sævus. Liceat enim mihi, pace majestatis regiæ, verum non occuluisse; quia iste parum Deum reverebatur, nihil homines : quod indiscretum si quis dixerit non peccabit, quia a sapientibus tenenda sit moderatio, ut Deus timeatur omni tempore, homo pro tempore. Erat is foris et in conventu hominum tumido vultu erectus, minaci oculo

(35) *Per vultum .. de Luca.* Verba ista frequenter, sed non recte translata sunt in hac : *Per vultum S. Lucæ!* dum e contrario sensus est : *Per vultum in Lucca!* Ut enim ait lord Lyttleton. Est : « Luccæ in Tuscia vetus quædam Christi figura huc per miraculum allata, ut contendunt. Illam vocant : *Il santo volto de Lucca*, atque in eorum nummis insculpta est cum legenda hac : *Sanctus vultus de Lucca.* In libro Italice scripto, cui titulus : *Il Forestiere informato delle cose di Lucca*, hæc legenda minutissime exponitur. A . erit auctor opus esse Nicodemi de quo in Evangelio. Vide ampliora de hac quæstione in rev. J. E. Tyler, quod lectu dignissimum, volumine, cui titulus : *Oaths, their Origin, Nature, and History* (*Juramenta, eorum Origo, Natura et Historia.* » London, vol. 8°, pp. 289-296.

(36) *Precator*, a. d. e. l., *peccator*, s. c.

(37) *Rediret.* a. d. e. l., *abiret*, s. c.

(38) *Bonorum... incaluit*, s. c. d. e., *omni gelante studio virtutum, vitiorum in eo calor efferbuit*, a. l.

(39) *Seges.* s. c. e., *seges* vel *segnities*, d.

astantem defigens, et affectato rigore feroci voce colloquentem reverberans; quantum conjectari datur, metu inopiæ et aliorum perfidiæ plus justo lucris et severitati deditus. Intus et in triclinio cum privatis, omni lenitate (40) accommodus, multa joco transigebat; facetissimus quoque de aliquo suo perperam facto cavillator, ut invidiam facti dilueret et ad sales transferret. Sed de liberalitate ejus qua se ipsum fallebat, post etiam de cæteris, sermo prolixior erit, ut ostendam quanta vitia in eo sub prætextu virtutum pullularint.

§ 313. Sunt enim duo omnino genera largorum; alteri prodigi, alteri liberales dicuntur. Prodigi sunt, qui in ea pecunias suas effundunt **496** quorum memoriam aut brevem aut nullam omnino sunt relicturi in seculo, nec eleemosynam habituri in Deo: liberales sunt, qui captos a prædonibus redimunt, aut inopes sublevant, aut æs alienum, amicorum suscipiunt. Est ergo largiendum, sed diligenter et moderate; plures enim patrimonia sua effudere inconsulte largiendo: quid vero est stultius quam, quod libenter facias, curare ne diutius facere possis (41)? Itaque quidam, cum non habeant quod dent, ad rapinas convertuntur; majusque odium assequuntur ab his quibus auferunt, quam beneficium ab his quibus contulerunt: quod huic regi accidisse dolemus. Namque cum primis initiis regni metu turbarum milites congregasset, nihil illis denegandum putabat, majora in futurum pollicitus. Itaque quia paternos thesauros evacuarat impigre (42), et medicæ ei pensiones numerabantur, jam substantia defecerat; sed animus largiendi non deerat, quod usu donandi pene in naturam verterat: homo qui nesciret cujuscunque rei effringere pretium vel æstimare commercium, sed cui pro libito venditor distraheret mercimonium, et miles pacisceretur stipendium. Vestium suarum pretium in immensum extolli volebat, dedignans si quis alleviasset. Denique quodam mane, cum calciaretur (43) novas caligas, interrogavit cubicularium quanti constitissent: cum ille respondisset tres solidos, indignabundus et fremens, « Fili, » ait, meretricis! ex quo habet rex caligas tam exilis pretii? vade, et affer mihi emptas marca argenti. » Ivit ille, et multo viliores afferens, quanti præceperat emptas ementitus est. « Atqui, » inquit rex, « istæ **497** regiæ conveniunt majestati. » Ita cubicularius ex eo pretium vestimentorum ejus pro voluntate numerabat, multa perinde suis utilitatibus nundinatus.

§ 314. Excitabat ergo totum occidentem fama largitatis ejus, orientem usque pertendens: veniebant ad eum milites ex omni quæ citra montes est provincia, quos ipse profusissimis expensis munerabat; itaque cum defecisset quod daret, inops et exhaustus ad lucra (44) convertit animum. Accessit regiæ (45) menti, fomes cupiditatum, Rannulfus clericus (46) ex infimo genere hominum, lingua et calliditate (47) provectus ad summum. Is, si quando edictum regium processisset ut nominatum tributum Anglia penderet, duplum adjiciebat, expilator divitum, exterminator pauperum, confiscator alienarum hæreditatum. Invictus causidicus, et tum verbis tum rebus immodicus, juxta in supplices ut in rebelles furens: subinde cachinnantibus quibusdam ac dicentibus (48), solum esse hominem qui sciret sic agitare ingenium, nec aliorum curaret odium dummodo complacaret dominum. Hoc auctore sacri ecclesiarum honores, mortuis pastoribus, venum locati; namque audita morte cujuslibet episcopi vel abbatis, confestim clericus regis eo mittebatur, qui omnia inventa scripto exciperet, omnesque in posterum redditus fisco regio inferret. Interea querebatur quis in loco defuncti idoneus substitueretur, non pro morum sed pro nummorum experimento; dabaturque **498** tandem honor, ut ita dicam, nudus, magno tamen emptus. Hæc eo indigniora videbantur, quod, tempore patris, post decessum episcopi vel abbatis omnes redditus integre custodiebantur, substituendo pastori resignandi, eligebanturque personæ religionis merito laudabiles; at vero, pauculis annis intercedentibus, omnia immutata. Nullus dives nisi nummularius, nullus clericus nisi causidicus, nullus presbyter nisi (ut verbo parum Latino utar) firmarius. Cujuscunque conditionis homunculus, cujuscunque criminis reus, statim ut de lucro regis appellasset, audiebatur; ab ipsis latronis faucibus resolvebatur laqueus si promisisset regale commodum. Soluta militari disciplina (49), curiales rusticorum substantias depascebantur, insumebant fortunas, a buccis miserorum cibos abstrahentes. Tunc fluxus crinium, tunc luxus vestium, tunc usus calceorum (50) cum arcuatis aculeis inventus: mollitie corporis certare cum feminis, gressum frangere, gestu soluto et latere

(40) *Lenitate*, d. e. l., *levitati*, s., *lenitati*, a. c.
(41) *Quid vero... possis*. Cicero, De officiis, II. 15.
(42) *Impigre*, a. s. d. l., omitt. in c. e.
(43) *Cum calciaretur*, s. c. e. l., *cum pro libito calciaretur*, a. d.
(44) *Lucra*, c. d. e., *rapinas*, a. s. l.
(45) *Regiæ*, c. c., *avidæ*, a. s. d. l.
(46) *Rannulfus clericus*. Radulphus Flambard, seu Passeflabere, Ad dignitatem episcopi Dunelmensis evectus, consecratus est die 5 Junii 1099. Vide *Angliæ sacr*. part. I, p. 705.
(47) *Calliditate*, a. d. e. l., *assiduitate*, s. c.
(48) *Cachinnantibus quisbusdam ac dicentibus*. s. c. d. e. *cachinnante rege ac dicente*, a. l.
(49) *Soluta militari disciplina*. Confer Eadmer. *Hist. Nov.*, p. 94.
(50) *Usus calceorum*, etc. « Hujus generis calceamenta quæ tot et tam variis dicteriis ansam præbuerunt, inventorem habuisse dicuntur, Andegavensem comitem, ad occultandos pedes suos informes. » (ORDERICUS VITALIS, p. 682), qui etiam observat eos primum perfectionis gradum, longum scilicet arcuatum aculeum quo [illegible]antur, recepisse *a quodam nebulone* in palatio Willelmi Rufi, cui nomen Robertus erat (SHARPE, p. 3[illegible].)

nudo incedere, adolescentium specimen erat. Enerves, emolliti, quod nati fuerant inviti manebant; expugnatores alienæ pudicitiæ, prodigi suæ (51). Sequebantur curiam effœminatorum manus et ganearum greges, ut non temere a quodam sapiente dictum sit, felicem fore Angliam si Henricus regnaret; talia **499** conjectans quod is ab adolescentia obscœnitates execraretur (52).

§ 315. Adjicerem his, si esset necesse (53), quod Anselmus archiepiscopus ista corrigere conatus, sed societate suffraganeorum suorum (54) destitutus, sponte discesserit, duritiæ (55) temporis cedens. Anselmus, quo nemo unquam justi tenacior, nemo hoc tempore tam anxie doctus, nemo tam penitus spiritualis fuerit, pater patriæ, mundi speculum (56). Hic cum, jamjamque navigaturus, in portu

B

ventos expectaret, ut prædo publicus expilatus est (57), manticis omnibus et bulgis in medium prolatis et exquisitis: de cujus injuriis plura dicerem si quicquam hoc solo sol vidisset indignius; simul et supersedendum est in historia, quam reverendissimi Edmeri (58) præoccupavit facundia.

§ 316. Vides quantus, e liberalitate quam putabat, fomes malorum (59) eruperit. In quibus corrigendis quia ipse non tam exhibuit diligentiam quam prætendit negligentiam, magnam et vix abolendam incurrit infamiam; immerito credo, quia nunquam se tali supponeret probro, qui se tanto meminisset prælatum imperio. Hæc igitur ideo inelaborato et celeri sermone convolvo, quia de tanto rege mala dicere erubesco; in dejiciendis et extenuandis malis (60) laborans.

C

500 § 317. Insolentiæ in Deum Judæi suo tempore dedere indicium: semel apud Rothomagum, ut quosdam ab errore suo refugas ad Judaismum revocarent, muneribus inflectere conati; alia vice apud Londoniam, contra episcopos nostros in certamen animati, quia ille ludibundus, credo, dixisset, quod si vicissent Christianos, apertis argumentationibus confutatos, in eorum sectam transiret (61). Magno igitur timore episcoporum et clerico-

A

rum res acta est, pia sollicitudine fidei Christianæ timentium. Et de hoc quidem certamine nihil Judæi præter confusionem retulerunt, quamvis multotiens jactarint se non oratione sed factione superatos.

§ 318. Posteriori tempore, id est anno regni ejus ferme nono (62), cum Robertus comes Normannorum Ierosolymam eundi, monitionibus Urbani papæ (ut posterius dicetur), impetum cepisset, Normanniam fratri suo pro pecunia decem millium marcarum invadatus est (A. D. 1096). Itaque importabilis pensionis edictum per totam Angliam cucurrit. Tunc episcopi et abbates frequentes curiam (63) adeunt, super violentia querimoniam facientes, non se posse ad tantum vectigal suffi cere, nisi si miseros agricolas omnino effugarent (64). **501** Quibus curiales (65), turbido, ut solebant (66), vultu: « Non habetis, » inquiunt (67), « scrinia auro et argento composita, ossibus mortuorum plena: » nullo alio responso obsecrantes dignati (68). Ita illi, intelligentes quo responsio tenderet, capsas sanctorum nudaverunt, crucifixos despoliaverunt, calices conflarunt, non in usum pauperum, sed in fiscum regium: quicquid enim pene sancta servavit avorum (69) parcitas, illorum grassatorum (70) absumsit aviditas.

§ 319. Nihilo secius in homines grassabantur (71), primo pecuniam, deinde terras auferentes. Non pauperem tenuitas, non opulentum copia tuebatur: venationes, quas rex primo indulserat, adeo prohibuit ut capitale esset supplicium prendisse cervum. Quapropter multa severitate, quam nulla condiebat dulcedo, factum est (72) ut sæpe contra ejus salutem a ducibus conjuraretur: quorum unus, Robertus de Molbrei comes Humbronensium, orta inter eum et regem non modica controversia verborum, in provinciam juris sui abiit, ingentia contra dominum suum molimina conaturus; sed subsequente illo captus, et æternis vinculis irretitus est. Alter, Willelmus de Ou, proditionis apud regem accusatus, delatoremque ad duellum provocans, dum se segniter expurgat, cæcatus et extesticulatus est.

(51) *Expugnatores... suæ.* Similia fere vitia apud Francos et præsertim Normannos sub duce Roberto perstringit Ordericus Vitalis.

(52) *Felicem... execraretur*, s. c. d. e., *curia regis Angliæ non est majestatis diversorium, sed exoletorum prostibulum*, a. l. 2, habet *curia... prostibulum*, cum glossa: *Quapropier felicem... execraretur.*

(53) *Adjicerem his, si esset necesse.* s. c. d. e., *ad dedecus temporum illorum pertinet.* a. l.

(54) *Suorum.* a. s. c. d. e 2. l., omitt. in e 1.

(55) *Duritiæ.* c. d. e. *nequitiæ*, a. s. l.

(56) *Speculum.* a. s. c. d. e 2. l., *speculum fuit*, e 1.

(57) *Expilatus est.* d. e., *jussu regis expilatus est*, l.

(58) *Edmeri.* Vitam S. Anselmi scripsit etiam Eadmerus.

(59) *Fomes malorum.* s. c. d. e., *gurges vitiorum*, a. l.

(60) *Malis.* d. e., *criminibus*, l.

(61) *Insolentiæ... sectam transiret.* s. c. d. e., *Insolentiæ vel potius inscientiæ contra Deum hoc fuit signum. Judæi qui Lundoniæ habitabant, quos pater e Rothomago illuc traduxerat, eum in quadam solennitate adierunt xenia offerentes: quibus delinitus, etiam ausus est animare ad conflictum contra Christianos. « Per vultum, » ait, « de Luca ! » pronuntians quod, si vicissent, in eorum sectam transiret*, a. l., Confer Eadmerum, *Hist. Nov.*, p. 47.

D

(62) *Posteriori... nono.* s. c. d. e., *paris arrogantiæ, altera vice dedit indicium, nam*, a. l.

(63) *Curiam.* s. c. d. e., *regem*, a. l.

(64) *Effugarent.* s. d. *effugerent*, c 1, l 2., *effugent*, c 2, e 1. l 1, *effugaret*, a., *effugient*, e 2.

(65) *Curiales.* s. c. d. e., *ille*, a. l.

(66) *Solebant.* s. c. d. e., *solebat*, a. l.

(67) *Inquiunt.* s. c. d. e., *inquit*, a. l.

(68) *Dignati.* s. c. d. e., *dignatus*, a. l.

(69) *Avorum*, a. s. c. d. e 2. l., *aliorum*, e l.

(70) *Illorum grassatorum.* s. c. d. e., *hominis unius*, a. l.

(71) *Grassabantur.* s. c. d. e., *grassabatur*, a. l.

(72) *Quapropter... factum est.* d. e., *Quibus artibus ita amorem provincialium a se effugaverat*, l.

Plures illa delatio involvit, innocentes plane (73) et probos viros. **502** Ex his fuit Willelmus de Alderia, speciosæ personæ homo et compater regis. Is patibulo affigi jussus, Osmundo episcopo Salesbiriæ confessus, et per omnes ecclesias oppidi flagellatus est. Itaque, dispersis ad inopes vestibus, ad suspendium nudus ibat; delicatam carnem frequentibus super lapides genuflectionibus cruentans. Episcopo et populo sequente ad locum supplicii ita satisfecit: « Sic, » inquit, « adjuvet Deus animam meam et a malis liberet (74), ut de re de qua (75) accusor immunis sum : et quidem sententia de me prolata non revocabitur, sed volo omnes homines innocentiæ meæ esse conscios. » Tunc dicta commendatione animæ, et aspersa aqua benedicta, episcopus discessit. Ille appensus est admirando fortitudinis spectaculo, ut nec moriturus gemitum, nec moriens produceret suspirium.

§ 320. Veruntamem sunt quædam de rege præclaræ magnanimitatis exempla, quæ posteris non invidebo. Venationi in quadam sylva intentum nuncius detinuit ex transmarinis partibus, obsessam esse civitatem Cinomannis, quam nuper fratre profecto suæ potestati adjecerat. Statim ergo ut expeditus erat retorsit equum, iter ad mare convertens (A. D. 1099). Admonentibus ducibus exercitum advocandum, paratos componendos, « Videbo, » ait (76), « quis me sequetur; putatis me non habiturum homines? si cognovi juventutem meam, etiam naufragio ad me venisse volet. » Hoc igitur modo pene solus ad mare pervenit. Erat tunc nubilus aer et ventus contrarius; flatus violentia terga maris verrebat. Illum statim transfretare volentem nautæ exorant ut pacem pelagi **503** et ventorum clementian operiatur. « Atqui, » inquit rex, nunquam audivi regem naufragio interiisse. Quin potius solvite retinacula navium, videbitis elementa jam conspirata in meum obsequium. » Ponto transito, obsessores, ejus audita fama, dissiliunt. Auctor turbarum, Helias quidam, capitur; cui ante se adducto rex ludibundus, « Habeo te, magister! » dixit (77). At vero illius alta nobilitas, quæ nesciret (78) in tanto etiam periculo humilia (79) sapere, humilia loqui : « Fortuitu, » inquit, « me cepisti; sed si possem evadere, novi quid facerem. » Tum Willelmus, præ furore fere extra se positus, et obuncans Heliam, « Tu, » inquit, « nebulo! tu, quid faceres? Discede, abi, fuge! concedo tibi ut facias quicquid poteris : et, per vultum de

A Luca! nihil, si me viceris, pro hac venia tecum paciscar. » Nec inferius factum verbo fuit, sed continuo dimisit evadere, miratus potius quam insectatus fugientem (80). Quis talia de illiterato homine crederet? Et fortassis erit aliquis qui, Lucanum (81) legens, falso opinetur Willelmum hæc exempla de Julio Cæsare mutuatum esse : sed non erat ei tantum studii vel otii ut literas unquam audiret; immo calor mentis (82) ingenitus, et conscia virtus, eum talia exprimere cogebant. Et profecto, si Christianitas nostra pateretur, sicut olim anima Euforbii transisse dicta est in Pythagoram Samium, **504** ita possit dici quod anima Julii Cæsaris transierit in regem Willelmum.

§ 321. Unum ædificium, et ipsum permaximum,
B domum et in Londonia incepit (83) et perfecit, non parcens expensis dummodo liberalitatis suæ magnificentiam exhiberet; et mores quidem ejus ex his, quæ diximus, animadvertere poterit lector. Si quis vero desiderat scire corporis ejus qualitatem, noverit eum fuisse corpore quadrato, colore rufo, crine subflavo, fronte fenestrata, oculo vario, quibusdam intermicantibus guttis distincto; præcipuo robore, quanquam non magnæ staturæ, et ventre paulo projectiore. Eloquentiæ nullæ, sed titubantia linguæ notabilis, maxime cum ira succresceret. Plura sub eo subita et tristia acciderunt, quæ singulatim per annos ejus digeremus, veritati maxime secundum chronicorum fidem inservientes.

§ 322. Secundo anno regni ejus, terræ motus in-
C gens totam Angliam exterruit tertio idus Augusti (A. D. 1089, Aug. 11), horrendo miraculo, ut ædificia omnia eminus resilirent, et mox pristino more residerent. Secuta est inopia omnium (84) fructuum; tarda maturitas frugum, ut vix ad festum sancti Andreæ messes reconderentur.

§ 323. Quarto anno tumultus fulgurum, motus turbinum; denique idus Octobris (A. D. 1091, Oct. 15) apud Winchelcumbam ictus de cœlo emissus latus turris impulit tanta vi, ut, debilitata maceria in confinio tecti, ingens foramen ad modum humanæ grossitudinis aperiretur. Ibi ingressus trabem maximam **505** perculit, ut fragmina in tanta spargerentur ecclesia (85), quin et crucifixi caput cum dextra tibia, et imaginem sanctæ Mariæ dejecit. Se-
D cutus est odor teterrimus, hominum importabilis naribus. Tandem monachi, felici ausu irrumpentes,

(73) *Plane.* a. d. e. l., omitt. in s. e.
(74) *Liberet.* a. d. e. l., *eruat*, s. c.
(75) *De re de qua.* d. e 1, *derequa*, a. c. e 2, l., *de hac re qua*, s.
(76) *Ait.* a. d. e. l., *inquit*, s. c.
(77) *Dixit.* a. c. d. e. l., *inquit*, s. c.
(78) *At vero illius alta nobilitas, quæ nesciret.* a. d. e. l., *at ille, cujus alta nobilitas nesciret*, s. c.
(79) *Humilia* a. c. d. e. l., omitt. in s.
(80) *Nec... fugientem.* Helias, Cenomanensis comes, a Roberto de Belleme an. 1098 captus, et in manus regis traditus libertatem suam nonnisi Cenomani traditione redemit, ut testatur Ordericus Vitalis.
(81) *Lucanum.* Pharsalia, lib. II, 515, v. 580.
(82) *Mentis.* a. s. c. d. e 2. l., omitt. in e 1.
(83) *Domum in Londonia incepit.* Ex hoc loco deductum est his verbis Malmesburiensem innuisse Londinensem Turrem a Willelmo Rufo ædificatam. Satis tamen clare patet præcipuum ædificium, nunc Albam Turrem nuncupatum inceptum fuisse a Conquestore, perfectum vero a Willelmo Rufo, curante Gundulpho, Roffensi episcopo.
(84) *Omnium.* a. s. c. d. e 2. l., omitt. in e 1.
(85) *In tota spargerentur ecclesia.* a. d. e. l., *per totam spargerentur ecclesiam*, s. c.

benedictæ aquæ aspergine præstigias inimici effugarunt. A

§ 324. Quid illud omnibus incognitum seculis? discordia ventorum inter se dissidentium, ab euro-austro veniens, decimo sexto kalendas Novembris (Oct. 17), Londoniæ plusquam secentas (86) domos effregit. Cumulabantur ecclesiæ cum domibus, maceriæ cum parietibus. Majus quoque scelus furor ventorum ausus, tectum ecclesiæ sanctæ Mariæ quæ « ad Arcus » dicitur pariter sublevavit, et duos homines ibi obruit. Ferebanturque tigna cum trabibus per inane, spectaculo a longe visentibus, timori prope stantibus ne obruerentur. Quatuor tigna, sex et viginti pedes longa, tanta vi in humum impacta sunt ut vix quatuor pedes extarent. Notabili visu quomodo duritiem stratæ publicæ perruperint, eo ibi B ordine posita quo in tecto manu artificis fuerant locata, quoad ob impedimenta transeuntium ad planitiem terræ sunt desecta, quod aliter erui nequirent.

§ 325. Quinto anno (A. D. 1092) eadem violentia fulminis apud Salesbiriam tectum turris ecclesiæ omnino disjecit, multumque maceriam labefactavit, quinta sane die postquam eam dedicaverat Osmundus, præclaræ memoriæ episcopus.

§ 326. Sexto anno (A. D. 1093) tantum fuit pluviarum diluvium, tanta tempestas imbrium, quantum nullus meminerat. Mox accedente hyeme, fluvii ita sunt congelati ut essent pervii equitantibus et
506 plaustra ducentibus; nec mora, resoluto gelu, impetu glacialum crustarum pontes effracti.

§ 327. Septimo anno (A. D. 1094), propter tributa C quæ rex in Normannia positus edixerat, agricultura defecit: qua fatiscente, fame e vestigio; ea quoque invalescente, mortalitas hominum subsecuta, adeo crebra ut deesset morituris cura mortuis sepultura. Tunc etiam Walenses in Normannos efferati, Cestrensem pagum et partem Scrobesbiriensis depopulati, Anglesiam armis obtinuere.

§ 328. Decimo anno calendis Octobris (A. D. 1097, Oct. 1) apparuit cometes, quindecim diebus majorem crinem emittens ad orientem, minorem versus euro-austrum: apparuerunt et aliæ stellæ, quasi jacula inter se emittentes. Ille fuit annus quo Anselmus lux Angliæ, ultro tenebras erroneorum effugiens, Romam ivit.

§ 329. Undecimo anno (A. D. 1098) rex Noricorum Magnus, cum Haroldo filio Haroldi regis quon- D dam Angliæ, Orcadas insulas et Mevanias, et si quæ aliæ in oceano jacent, armis subegit; jamque Angliam per Anglesiam obstinatus petebat: sed occurrerunt ei comites, Hugo Cestrensis, et Hugo Scrobesbiriensis; et, antequam continentem ingrederetur, armis eum expulerunt. Cecidit ibi Hugo Scrobesbiriensis, eminus ferreo hastili perfossus.

§ 330. Duodecimo anno (A. D. 1099) fluctus marinus per Tamesin fluvium ascendit, et villas multas cum hominibus mersit.

§ 331. Tertiodecimo anno (A. D. 1100), qui et extremus fuit vitæ, multa adversa: hoc quoque maxime horrendum, quod visibiliter diabolus apparuit hominibus in saltibus et deviis transeuntes allocutus. Præterea in pago Berrucscire, in villa Hamstede (87), continuis quindecim diebus fons sanguinem 507 tam ubertim manavit ut vicinum vadum inficeret. Audiebat ille hæc, et ridebat (88); nec sua somnia de se, nec aliorum visa, curans.

§ 332. Multa de ipsius nece (89) et prævisa et prædicta homines ferunt, quorum tria probabilium relatorum testimonio lecturis communicabo. Edmerus, nostrorum temporum historicus sinceritate veritatis laudandus, dicit nobilem illum exulem Anselmum, cum quo pariter omnis religio exulabat, Marcenniacum venisse, ut Hugonis abbatis Cluniacensis conscientiæ querelas curarum suarum ingereret. Ibi, cum de rege Willelmo sermo volutaretur, abbatem prædictum dixisse, proxima nocte regem illum ante Deum ductum, et adjudicatum librato judicio, tristem damnationis (90) subiisse sententiam. Id quo modo nosset, nec ipse tunc exposuit, nec aliquis audientium requisivit: veruntamen, pro contuitu religionis ejus, nulli præsentium de fide dictorum inhæsit ambiguum. Ejus erat vitæ Hugo, ejus famæ, ut omnes ejus suspicerent (91) eloquium, mirarentur consilium, quasi ex cœlesti aditu insonuisset oraculum. Nec multo post occiso, ut dicemus, rege, venit nuncius ut sedem suam dignaretur archiepiscopus.

§ 333. Pridie quam excederet vita (92), vidit per quietem se phlebotomi ictu sanguinem emittere; radium cruoris in cœlum usque protentum lucem obnubilare, diem interpolare. Ita, inclamata sancta Maria, somno excussus, lumen inferri præcepit, et cubicularios a se discedere vetuit. 508 Tunc aliquot horis antelucanis (93) nonnihil vigilatum. Paulo post, cum jam aurora diem invehere meditaretur, monachus quidam transmarinus retulit Roberto filio Hamonis, viro magnatum principi, somnium quod eadem nocte de rege viderat, mirum et horrendum: Quod in quandam ecclesiam venerat, superbo gestu et insolenti, ut solebat, circumstantes despiciens. Tunc, crucifixum mordicus apprehendens, brachia illi corroserit, crura pene truncaverit. Crucifixum diu tolerasse, sed tandem pede ita regem depulisse ut supinus caderet: ex ore ja-

(86) *Secentas*. a. s. c. d. e. l., *centenas* s. (var. lect.)
(87) *Hamstede*. a. s. c. d. e. l., *Finghamsted*, s. (var. lect.)
(88) *Ridebat*. s. c. d. e., *garriebat*, a. l.
(89) *Nece*. s. c. d. e., *interitu*, a. l.
(90) *Damnationis*. a. s. c. d. e 2. l., omitt. in e 1.
(91) *Suspicerent*. a. s. c. d. e. l., *susciperent*, s. (var. lect.)
(92) *Excederet vita*. d. e., *periret*, l.
(93) *Antelucanis*. a. s. d. e 2. l. *antelucanum*, e 1.

centis tam effusam flammam exisse, ut fumeorum voluminum orbes etiam sidera lamberent (94). Hoc somnium Robertus non negligendum arbitratus, regi confestim, quod ei a secretis erat, intulit : at ille cachinnos ingeminans, « Monachus, » inquit, « est, et causa nummorum monachaliter somniat ; date ei centum solidos. » Multum tamen motus, diu cunctatus est an in sylvam sicut intenderat iret, suadentibus amicis ne suo dispendio veritatem somniorum experiretur. Itaque ante cibum venatu abstinuit, seriis negotiis cruditatem (95) indomitæ mentis eructuans ; ferunt, ea die largiter epulatum, crebrioribus quam consueverat poculis frontem serenasse. Mox igitur post cibum in saltum contendit, paucis comitatus ; quorum familiarissimus erat Walterius cognomento Tirel (96), **509** qui de Francia, liberalitate regis adductus, venerat. Is, cæteris per moram venationis, quo quemque casus tulerat, dispersis, solus cum eo remanserat. Jamque (97) Phœbo in Oceanum proclivi, rex cervo ante se transeunti, extento nervo et emissa sagitta, non adeo sævum vulnus inflixit ; diutile (98) adhuc fugitantem vivacitate oculorum prosecutus, opposita contra violentiam solarium radiorum manu. Tunc Walterius pulchrum facinus animo parturiens, ut, rege alias interim intento, ipse alterum cervum qui forte propter transibat prosterneret, inscius et impotens regium pectus (Deus bone !) lethali arundine trajecit. Saucius ille nullum verbum emisit ; sed ligno sagittæ quantum extra corpus extabat effracto, moxque supra vulnus cadens, mortem acceleravit (A. D. 1100, Aug. 2). Accurrit Walterius ; sed, quia nec sensum nec vocem hausit, perniciter cornipedem insiliens, beneficio calcarium probe evasit. Nec vero fuit qui persequeretur, illis conniventibus, istis miserantibus, omnibus postremo alia molientibus ; pars receptacula sua munire, pars furtivas prædas agere, pars regem novum jamjamque circumspicere. Pauci rusticanorum cadaver, in rheda caballaria compositum, Wintoniam in episcopatum devexere, cruore undatim per totam viam stillante. Ibi infra ambitum turris, multorum procerum conventu, paucorum planctu, terræ traditum. (99) Secuta est posteriori anno **510** ruina turris : de qua re quæ opiniones fuerint parco dicere, ne videar nugis credere (99*) ; præsertim cum, pro instabilitate operis, machina ruinam fecisse potuisset etiam si nunquam ipse ibi sepultus fuisset. Obiit anno Dominicæ incarnationis millesimo centesimo, regni tertio decimo, nonas Augusti quarto, major quadragenario, ingentia præsumens, et ingentia, si pensa Parcarum evolvere, vel violentiam fortunæ abrumpere et eluctari potuisset facturus. Tanta vis erat animi, ut quodlibet (100) sibi regnum promittere auderet. Denique ante proximam diem mortis interrogatus ubi festum suum in natali teneret (100*), respondit Pictavis, quod comes Pictavensis, Ierosolymam ire gestiens, ei terram suam pro pecunia invadaturus dicebatur. Ita paternis possessionibus non contentus, majorisque gloriæ spe raptatus (1), indebitis incubabat honoribus. Vir sacrati ordinis hominibus pro damno animæ, cujus salutem revocare laborent (1*), maxime miserandus ; stipendiariis militibus pro copia donativorum mirandus ; provincialibus, quod eorum substantias abradi sinebat (2), non desiderandus. Nullum suo tempore concilium fieri memini (2*), in quo, delictis enervatis, vigor ecclesiasticus confirmaretur. Ecclesiasticas honores diu antequam daret deliberabat, sive pro commodo sive pro trutinando merito (3) ; utpote qui, eo die quo **511** excessit, tres episcopatus et duodecim (3*) abbatias desolatas pastoribus in manu sua teneret. Quin et accepta occasione qua inter se dissiderent Urbanus in Roma, Gwibertus in Ravenna, tributum Romanæ sedi negavit ; pronior tamen in Gwiberti gratiam, quod fomes et incentivum inter eum et Anselmum fuerat discordiæ quo (4) ille vir Deo dilectus Urbanum apostolicum, alterum apostatam, pronunciaret.

DE CISTERCIENSIBUS.

§ 334. Ejus diebus religio Cistellensis (4*) cœpit,

(94) *Ut fumeorum... lamberent.* s. c. d. e. l., *ut fumi magnitudo etiam sidera obnubilaret*, a.

(95) *Cruditatem.* a. d. e. l., *crudelitatem*, s. c.

(96) *Walterius cognomento Tirel.* Quod Willelmus Rufus manu Walteri Tyrelli interemptus fuerit dum in Nova Sylva venaretur, traditio est vulgo recepta : at Segerus, historicus contemporaneus, et, ut apparet, Tyrelli amicus, in Vita Ludovici Crassi, Franciæ regis, alludens ad Willelmi Rufi, necem, hæc observat : « Imponebatur a quibusdam cuidam nobili Gualtero Tyrello quod eum sagitta perfoderat : quem, cum nec timeret nec speraret, jurejurando sæpius audivimus quasi sacrosanctum asserere, quod ea die nec in eam partem sylvæ, in qua rex venabatur, venerit, nec eum in sylva omnino viderit. » — Vide etiam Eadmer., *Hist. nov.* p. 54, et Ord. Vital., *Hist. Eccles.* lib. x, p. 783.

(97) *Jamque.* a. s. c. d. e 2. l., *I aque*, e 1.

(98) *Diutile.* c. d. e. l., *diutine*, a. s.

(99) *Secuta est... sepultus fuisset.* s. c. d. e., *Neque defuere opiniones quorundam, dicentium ruinam turris, quæ posterioribus annis accidit, peccatis illius contigisse, quod injuria fuerit illum sacrato tumulari loco qui tota vita peculans et lubricus, moriens etiam Christiano caruerit viatico*, a. l. — Ruit turris die 7 Oct. 1107. An. Winton., *Angl. sacr.* pars I, p. 297.

(99*) *Nugis credere.* c. d. e., *nudis nugis magis credere*, s.

(100) *Quodlibet.* a. c. d. e. l,, *quodvis*, s.

(100*) *Teneret.* s. d. e., *celebraret*, l.

(1) *Raptatus.* a. c. d. e. l., *captatus*, s.

(1*) *Laborent.* c. e., *nequeant*, a. s. d. l.

(2) *Abradi sinebat.* s. c. d. e, *abradebat*, a. l.

(2*) *Memini.* s. c. d. e., *permisit*, a. l.

(3) *Ecclesiasticos... merito.* s. c. d. e., *sed quia in præceps pecuniæ aviditate ferebatur, sacros honores sui juris esse dictitabat*, a. l.

(3*) *Duodecim.* s. c. d. e. l, *quatuordecim*, a.

(4) *Quo.* c. d. e., *quod*, a. s. l.

(4*) *Cistellensis*, s. c. d. e. l., *Cisterciencis*, a.

quæ nunc optima via summi in cælum processus (5) A et creditur et dicitur. De qua hic loqui suscepti operis (5*) non videtur esse contrarium, quod ad Angliæ gloriam pertineat, quæ talem virum produxerit qui hujusce religionis fuerit et auctor et mediator. Noster ille, et nostra puer in palestra primi ævi tirocinium cucurrit. Quapropter, si non invidi sumus, eo illius bona complectimur gratiosius quo agnoscimus propinquius ; simul et laudes ejus attollere mihi est animus, quia ingenua mens est si bonum in alio probes quod in te non esse suspires. Is fuit Hardingus nomine apud Anglos, non ita reconditis natalibus procreatus. A puero Scireburniæ (6) monachus ; sed cum adolescentem seculi urtica sollicitaret, pannos **512** illos perosus, primo Scotiam, mox Franciam contendit. Ibi aliquot B annis literis liberalibus exercitus, divini amoris stimulos accepit : namque cum pueriles ineptias robustior ætas excluderet, Romam, cum consorte studiorum clerico, profectus est ; nec illos continuatio et difficultas itineris, et facultatum penuria, unquam cohibere potuit quin quotidie totum psalterium et euntes et redeuntes cantitarent. Profecto jam prædicabilis viri spirabat animus quod non multo post, per Dei gratiam, est adorsus : nam Burgundiam regressus, in Molesmo, novo et magno monasterio, crinem abjecit, et prima quidem elementa regulæ olim visa facile recognovit ; cum vero ei alia proponerentur observanda, quæ nec in regula legerat nec usquam viderat, rationem eorum efflagitare cœpit, modeste sane et ut monachum decet : « Ratione, » inquiens, « supremus rerum Auctor omnia C fecit, ratione omnia regit ; ratione rotatur poli fabrica, ratione ipsa etiam quæ dicuntur errantia torquentur sidera, ratione moventur elementa ; ratione et æquilibritate (6*) debet nostra subsistere natura. Sed quia per desidiam sæpe a (7) ratione decidit, leges quondam multæ latæ ; novissime per beatum Benedictum regula divinitus processit quæ fluxum naturæ ad rationem revocaret ; in qua etsi habentur quædam quorum rationem penetrare non sufficio (8), auctoritate tamen acquiescendum censeo. Ratio enim et auctoritas divinorum scriptorum, quamvis dissonare videantur, unum idemque sunt : namque cum Deus nihil sine ratione creaverit, et recreaverit ; qui fieri potest ut credam **513** sanctos patres, sequaces scilicet Dei, quicquam præter D rationem edicere, quasi soli auctoritati fidem debeamus adhibere ? Itaque illorum, quæ procuditis, aut rationem aut auctoritatem afferte. Quamvis non multum debeat credi, si quid humanæ rationis possit allegari, quod æquipollentibus argumentis valeat enervari. Quapropter ex regula quæ ratione et auctoritate nixa, utpote omnium justorum spiritu dictata est, date exempla ; quod si non potestis, frustra profitemini illius prærogativam cujus contemnitis sequi doctrinam. »

§ 335. Hujusmodi sententia, ab uno, ut fit, serpens in alios, merito movit corda Deum timentium ne forte in vacuum currerent aut cucurrissent. Frequentibus ergo capitulis disputatio agitata hunc finem habuit, ut ipse abbas sententiam probaret, supersedendum superfluis, solam medullam regulæ vestigandam. Ita duo fratres electi, in quibus scientia literarum cum religione quadraret, qui, vicaria collatione, auctoris regulæ voluntatem inquirerent, inquisitam aliis proponerent. Abbas sedulo agere ut totus conventus assentiretur : sed quia difficile a mentibus hominum avellitur quod ex antiquo insederit, quia inviti expuunt quod prima saliva combiberint, pene omnes suscipere (9) recusarunt res novas, quia antiquas diligebant (10). Soli decem et octo, in quibus Hardingus, qui et Stephanus, sancto obstinatione pervicaces, cum abbate suo cœnobium derelinquunt ; pronunciantes non posse regulæ puritatem custodiri in loco ubi et opum congeries et ciborum indigeries etiam reluctantem animum offocarent. Igitur Cistellas venere, locum **514** prius saltuosum, nunc ita frequenti religione monachorum perspicuum (11), ut Divinitatis ipsius conscius non immerito æstimetur. Ibi suffragio archiepiscopi Viennensis, qui nunc apostolicus est (12), memorabile et omni seculo venerabile opus cœptarunt.

§ 336. Et plura certe videntur aspera, sed hæc præcipue : nihil pelliceum aut lineum vestiunt, nec illud quod subtiliter texitur laneum, quod nos staminium vocamus; nunquam femoralia, nisi in itinere directi, habent, quæ revertentes lota restituunt. Duas tunicas cum cucullis habentes, hyeme augmentum non assumunt; sed æstate, si volunt, levamen accipiunt. Vestiti dormiunt et cincti, nec ullo (13) tempore post matutinas ad lectos redeunt : sed ita horam matutinarum temperant, ut ante laudes lucescat ; ita regulæ incubantes, ut nec iota unum nec apicem prætereundum putent. Statim post laudes primam canunt, post primam in opera horis constitutis exeunt ; quicquid faciendum vel cantandum est die sine aliena lucerna consummant. Nullus ex

(5) *Nunc optima via summi in cœlum processus*
In cœlum quos evehit optima summi
Nunc via processus.

(JUVEN., *Sat.* I, 38.)

Similis allusio ad Cisterciensem ordinem, quasi sit tutissima ad cœlum via, videri potest in prologo ad Richardum Divisiensem : « Quanto cella Cartusiæ celsior sit et cœlo vicinior claustro Vintoniæ. » (*Chron. Ric. Divis.* cur. Jose Stevenson.)

(5*) *Suscepti operis.* s. d. e., *suscepto operi,* l.

(6) *Scireburniæ.* a. s. c. d. e. l.; *Cineburniæ,* s. (var. lect.)

(6*) *Æquilibritate,* a. c. d. e. l., *æquabilitate,* s.

(7) A. a. s. c. d. e 2. l., omitt. in e 1.

(8) *Sufficio.* a. d. e. l., *valeo,* s. c.

(9) *Suscipere.* a. d. e. l., *recipere,* s. c.

(10) *Diligebant.* s. l.; omitt. in a. c. d. e.

(11) *Perspicuum.* a. c. d. e. l., *conspicuum,* s.

(12) *Qui nunc apostolicus est.* Calixtus II, a. D. 1119-1124.

(13) *Nec ullo.* a. c. d. e 2. l., *non ullo,* s. *nullo,* e. i.

horis diurnis, nullus ex completorio unquam deest, A præter infirmos : cellararius et hospitarius post auditum completorium serviunt hospitibus, summo tamen studio servantes silentium. Abbas nihil sibi, nisi quod aliis, licere permittit ; ubique præsens, ubique gregis sui curam circumferens : solummodo edentibus non adest, quia mensa ejus cum peregrinis et pauperibus est semper. Nihilominus, ubicumque sit, verborum et obsoniorum abstemius ; quia nec ipsi nec aliis unquam nisi duo fercula apponuntur, sagimen et carnes nunquam **515** nisi infirmis. Ab idibus Septembris usque ad Pascha nullius festivitatis contuitu, præter dies Dominicos, nisi semel in die jejunium solvunt. Nunquam claustrum nisi causa operandi egrediuntur ; nec ibi, nec usquam, nisi abbati aut priori invicem colloquentes. Horas B canonicas indefesse continuant, nulla appenditia (14) extrinsecus adjicientes, præter vigiliam pro defunctis. Cantus et hymnos Ambrosianos, quantum ex Mediolano addiscere potuerunt, frequentant in divinis officiis. Hospitum et infirmorum curam habentes, importabiles corporibus suis pro animarum remedio comminiscuntur cruces.

§ 337. Hæc abbas ille primo ingenti impetu et ipse faciebat et alios compellebat (15) ; sed temporis intercessu pœnituit homo delicate nutritus, et ægre ferens tam diutinam ciborum parcimoniam. Cujus voluntatem monachi apud Molesmum residui cognoscentes, verbis quibusdam incertum an et epistolis, per obedientiam papæ astu quodam ad monasterium retrahant (16), volentem cogentes. Quasi C enim diffatigatus improbitate supplicum, angustos parietes reliquit pauperum, augustiorem repentes thronum. Secuti eum ex Cistellis omnes qui cum eo venerant, præter octo. Illi pauci numero, sed multi merito, abbatem Albericum quendam ex suis, priorem Stephanum constituunt. Nec ille in vita moratus plus octennio, supremo feliciter conventus est arbitrio. Tum, haud dubie nutu divino, Stephanus absens etiam in abbatem eligitur, dux olim facti totius, speciale et insigne nostrorum dierum decus; cujus quanti sit meritum testantur abbatiæ sexdecim **516** jam per eum factæ, septem cœptæ. Ita ipse, resona Dei tuba, circumpositos tum verbo, tum exemplo, in cœlum dirigit, nihil infra præceptum faciens : sermone comis, facie jocundus, D animo semper in Domino lætus. Hinc palam præclari vultus gaudium, hinc clam, illud desuper veniens irriguum ; quia, incolatum istum fastidiens, patriam continuo amore desideret. Per hæc favorabilis cunctis habetur, quia Deus amorem viri quem diligit in animos hominum dignanter refudit. Quocirca beatum se computat terræ illius indigena quisquis per illius manum pecunias suas transmittit ad Deum (17). Plura quidem ille accipit ; sed, paucis in suos suorumque usus expensis, cætera in egenos et monasteriorum ædificationem confestim dispertit. Est enim Stephani marsupium omnium egentium publicum ærarium. Abstinentiæ illius est indicium, quod nihil ibi, sicut in cæteris cœnobiis, videas fulgurare auro, renidere gemma, micare argento ; nam, ut Gentilis ait, « in sancto quid facit aurum ? » Nos in sacratis vasis parum putamus actum nisi crassi crustam metalli obumbret honor lapidum, vel topaziorum flamma, vel ametistorum viola, vel smaragdorum lux herbida ; nisi tunicæ sacerdotales auro ludant ; nisi multicoloribus parietes picturis renideant, et solem ad lacunar sollicitent. At vero illi, ea quæ prima mortales falso æstimant in secundis habentes, omne studium id ornandis moribus ponunt, magisque amant splendidas mentes quam auratas vestes ; scientes quod benefactorum retributio optima est, munda frui conscientia. Quin etiam laudabilis abbatis clementia cum vel vult, vel velle se simulat, aliquid de jugo regulæ inflectere, illi contra nituntur : **517** non multum superesse vitæ suæ dicentes, nec tam diu se victuros quamvixere : sperare se duraturos in proposito, et successuris futuros exemplo, qui si flexi fuerint peccabunt. Et profecto fiet pro humana debilitate ; cujus perpetua lex est, ut nihil maximis laboribus partum diu possit consistere. Sed ut omnia quæ de illis dicta sunt, vel dici possunt, in summam conferam, sunt hodie monachi Cistellenses omnium monachorum exercitium, studiosorum speculum, desidiosorum œstrum.

DE TRANSLATIONE TRIUM EPISCOPATUUM, WELLENSIS, CESTRENSIS, ET THETFORDENSIS.

§ 338. His temporibus in Anglia tres episcopatus ex antiquis sedibus transiere alias ; Wellensis per Joannem in Bathoniam, Cestrensis per Robertum in Coventreiam, Thetfordensis per Herbertum in Norwic : omnes majori ambitu quam ut tantorum virorum debuisset interesse studio (18). Denique, ut primum de postremo dicam, Herbertus, cognomento Losinga, quod ei ars adulationis impegerat, ex abbate Ramesiensi emit episcopatum Thetfordensem ; patre quoque suo Roberto, ejusdem cognominis, in abbatiam Wintoniæ intruso. Fuit ergo vir ille magnus in Anglia simoniæ fomes, abbatiam episcopatumque nummis aucupatus ; pecunia scilicet regiam sollicitudinem inviscans, et principum favori non leves promissiones assibilans ; unde quidam egregie tunc temporis versificus ait :

Surgit in ecclesia monstrum, genitore Losinga,
Symonidum secta, canonum virtute resecta. [*tat;*
518 *Petre, nimis tardas, nam Symon ad ardua ten-*
Si præsens esses, non Symon ad alta volaret (19)
Proh dolor! Ecclesiæ nummis venduntur et ære.

(14) *Appenditia.* a. c. l., *appenditia*, s. c. d.
(15) *Compellebat.* s. d. e., *facere compellebat*, l.
(16) *Retrahunt.* d. e., *eum retrahunt*, a. s. l.
(17) *Ad Deum.* a. s. e 2, l. *ad eum*, c. d. e. l.
(18) *Omnes majori ambitu... studio.* s. c. d. e., *omnes nummorum malefico, omnes venalitatis ambitu et sacrilegio*, l.
(19) *Ad alta volaret.* Hic alluditur ad legendam S. Petri et Simonis Magi, qui artibus magicis volare conatus, in terram, adjurante Petro, detrusus, interfectusque est. Vide Fabricium, *Codex apocryphus.* (SHARP. 402.)

Et infra :

Filius est præsul, pater abbas, Symon uterque.
Quid non speremus si nummos possideamus?
Omnia nummus habet ; quod vult facit, addit, at aufert.
Res nimis injusta, nummis fit præsul et abba.

DE HERBERTO LOSINGA.

§ 339. Veruntamen erroneum impetum juventutis abolevit pœnitentia. Romam profectus severioribus annis ; ubi loci, symonicum et baculum et annulum deponens, indulgentia clementissimæ sedis iterum recipere meruit ; quod Romani sanctius et ordinatius censeant, ut ecclesiarum omnium sumptus suis potius marsuplis serviant, quam quorumlibet regum usibus militent. Ita Herbertus, domum reversus, sedem episcopalem quæ quondam fuerat in Helmam, et tunc erat apud Thetfort, ad insignem mercimoniis et populorum frequentia vicum transtulit, nomine Norwic. Ibi monachorum congregationem numero et religione percelebrem instituit, omnia iis necessaria ex nummis mercatus domesticis : providens scilicet successorum querelæ, nullas episcopii terras monachis largitus est ; ne illi Dei famulos fraudarent victualibus, si quid donatum offendissent quod suis competeret rebus. Præterea **519** apud Tetford monachos Cluniacenses instituit, quod sint illius cœnobii professores, ubique pene gentium dispersi, locupletes in seculo et splendidissimæ religionis in Deo. Ingenti ergo et numerosa virtutum gratia præteritarum offensarum molem obumbravit ; disertitudinis et literarum copia, nec minus secularium rerum peritia, Romanæ quoque celsitudini suspiciendus. Fuitque Herbertus mutatus, (ut Lucanus de Curione dixit), « momentum et mutatio rerum : » sicut tempore istius regis symoniæ causidicus, ita posterius propulsator invictus, neque ab aliis fieri voluit quod a se præsumptum quondam juvenili fervore indoluit ; præ se semper, ut aiunt, ferens Ieronymi dictum, « Erravimus juvenes, emendemus senes. » Postremo quis in illius facti laudem digne pergat, quod tam nobile monasterium episcopus non multum pecuniosus fecerit ; in quo nihil frustra desideres, vel in ædificiorum sublimium specie, vel in ornamentorum pulchritudine, vel in monachorum religione, et ad omnes sedula charitate ? Hæc et vivum spe felici palpabant ; et defunctum, si non vana fides pœnitentiæ, super æthera tulerunt.

DE JOHANNE EPISCOPO PRIMO BATHONIÆ.

§ 340. Johannes erat Wellensis episcopus, natione Turonicus ; usu, non literis, medicus probatus. Is defuncto abbate Bathoniensi abbatiam a
A rege non gravate (20) obtinuit, eo quod et in curia omnia vænum agebantur, et aviditatem videbatur palliare ratio ut urbs tam insignis nomen celebrius acciperet ex episcopio. Itaque primo in monachos severitatem exercere, quod essent et hebetes et sua æstimatione barbari ; omnes terras **520** victualium ministras subtrahens (21), pauculumque victum per laicos (22) exiliter inferens : sed procedentibus annis factis monachis novis, mitius se agere, aliquantulum terrarum quo (23) se hospitesque suos quomodocunque sustentarent indulgens priori. Et quamvis primo cœpisset austerius (24), multa nobiliter per eum ibi cœpta et consummata in ornamentis et libris ; maximeque monachorum congregatione, qui sunt scientia literarum et sedulitate
B officii (25) prædicabiles (26). Cæterum nunquam, nec etiam moriens, emendare voluit (27) ut plena manu terrarum servitium manumitteret ; successoribus suis non imitandum præbens (28) exemplum.

DE ROBERTO EPISCOPO CESTRENSI

§ 341. (29) Erat in Cestrensi diœcesi cœnobium Coventreia nomine, quod comes magnificentissimus Lefricus, ut supra fatus sum, cum uxore Godiva, constituerat ; tanto auri et argenti spectaculo, ut ipsi parietes ecclesiæ angusti viderentur thesaurorum receptaculis (30), miraculo porro magno visentium oculis. Hoc Robertus, ejusdem episcopus provinciæ, inhians, non episcopaliter (31), involavit ; ex ipsis ecclesiæ gazis surripiens unde datoris (32)
C manum suppleret, unde papæ occupationes **521** falleret, unde aviditati Romanorum irreperet ; pluresque ibi annos moratus nihil probitatis exhibuit. Adeo tecta ruinam minitantia nunquam periculo exemit, adeo sacras opes dilapidans peculatus crimen incurrit, repetundarum reus futurus episcopus ; si esset, accusator paratus. Monachos miserabili stipe cibans, nec ad regularis ordinis amorem curavit accendere (33), nec nisi ad popularem literaturam passus est aspirare (34) ; ne vel ciborum affluentia delicatos, vel regulæ rigor et scientiæ vigor contra se faceret elatos. Agresti igitur victu et triviali littera contenti, satis habebant si vel saltem quieti vivere possent. Quin etiam moriturus, parvi faciens scita canonum quibus edicitur pontifi-
D ces in suis sedibus sepeliri debere, non apud Cestram, sed apud Coventreiam se tumulatum iri præcepit ; sua opinione relinquens successuris non indebitum calumniandi, sed quasi jus legitimum vindicandi.

(20) *Gravate.* a. s. c. d. e 2. l. *gravante*, e 1.
(21) *Subtrahens.* s. d. e., *auferens.* l.
(22) *Laicos.* d. e., *laicos suos*, a. s. l.
(23) *Quo.* l., *qua*, s. d. e.
(24) *Et quamvis primo cœpisset austerius*, s. d. e., *et quamvis pene in omnibus insulsi esset animi et parum stabilis*, l.
(25) *Officii*, c. d. e., *officiorum*, a. s. l.
(26) *Prædicabiles.* c. d. e., *juxta prædicabiles*, a. s. l.
(27) *Emendare voluit.* d. e., *emolliri potuit*, a. s. l., *emendari potuit*, c.
(28) *Præbens.* c. d. e., *relinquens*, a. s. l.
(29) *Erat in Cestrensi... vindicandi.* a. s. c. e. l., integra sectio omitt. in d. m.
(30) *Receptaculis.* a. s. e. l., *spectaculis*, c.
(31) *Non episcopaliter*, s. d. e., *more prædonis*, l.
(32) *Datoris.* s. d. e., *regis*, l.
(33) *Accendere.* a. c. e. l., *attendere.*
(34) *Aspirare*, a. c. e. l., *ascendere*, s.

§ 342. Hic occasio temporum Willelmi translationem Augustini præcellentissimi Anglorum apostoli cum sociis suis exponi animaret, nisi peritissimi Goscelini (35) præcurrisset ingenium; Goscelini, qui, monachus de sancto Bertino, cum Heremanno episcopo Salesbiriæ quondam Angliam venerat, insignis literarum et cantuum peritia. Is, multo episcopatus et abbatias perlustrans tempore, præclaræ scientiæ multis (36) locis monumenta dedit, in laudibus sanctorum Angliæ nulli (37) post Bedam secundus. Musicæ porro palmam post Osbernum adeptus. Denique innumeras **522** sanctorum vitas recentium stylo extulit; veterum vel hostilitate amissas, vel informiter editas, comptius renovavit. Hujus quoque translationis seriem ita expolivit, ut eam præsentibus monstrasse digito, futurorumque videatur subjecisse oculo. Felix lingua quæ tot sanctis servierit, felix pectus quod tot vocales melodias emiserit, præsertim cum in ejus conversatione certaret honestas doctrinæ! Veruntamen quia de quibusdam episcopis parum laudanda huc usque contexui, aliquos alterius modi disparisque vitæ, sed contemporaneos, introducam episcopos; ne vita videatur nostrum obtorpuisse seculum, quod non aliquem producat sanctum. Sed hanc sponsionem sequenti libro, post enarrata gesta Henrici regis, cui placuerit experietur.

QUÆDAM PRÆFATIO NARRATIONIS SEQUENTIS.

§ 343. Nunc iter Ierosolymitanum scripto expediam, aliorum visa et sensa meis verbis allegans. Proinde (38), sicut se occasio ingesserit, de situ et divitiis Constantinopoleos, Antiochiæ, Ierusalem, ex scriptis majorum deflorata subtexam; ut qui ea ignorat, et hæc forte invenerit, in promptu habeat quæ aliis cognoscenda ipse proponat: sed ad hæc enarranda ferventiore opus est spiritu, ut consummem efficaciter quod incipio tam hilariter. Appellata igitur in auxilium (39), ut mos est, Divinitate, tale aucupabor exordium.

DE ITINERE CHRISTIANORUM IN IERUSALEM.

§ 344. Anno ab incarnatione Domini millesimo nonagesimo quinto, papa Urbanus secundus, qui **23** præsidebat apostolico culmini, evasis Alpibus venit in Gallias: adventus causa ferebatur perspicua, quod, violentia Guiberti Roma extrusus, citramontanas ad sui reverentiam sollicitaret ecclesias. Sed repositius propositum non ita vulgabatur, quod Boamundi consilio pene totam Europam in

A Asiaticam expeditionem moveret; ut, in tanto tumultu omnium provinciarum facile obæratis auxiliaribus, et Urbanus Romam, et Boamundus Illyricum et Macedoniam, pervaderent: nam eas terras, et quidquid præterea a Dirachio usque in Tessalonicam protenditur, Guiscardus pater super Alexium acquisierat, iccirco illas Boamundus juri suo competere clamitabat; inops hæreditatis Appulæ, quam genitor Rogero comiti (40) filio delegaverat. Veruntamen, quæcunque transeundi fuerit occasio, magno et illustri adventus ejus fuit emolumento Christianis. Coactum ergo est apud Clarum Montem concilium, quæ clarissima est urbs Arvernorum; numerus episcoporum (41) et abbatum trecenti decem; ubi aliquot diebus primo de catholica fide, et inter
B se dissidentium (42) pace, tractatus prolixe habitus. Nam præter flagitia quibus singuli licenter incubabant, ad hæc calamitatis omnes Cisalpini devenerant, ut nullis vel minimis causis extantibus quisque alium caperet, nec nisi magno redemptum abire sineret. Præterea symonicus anguis ita lubricum caput erexerat, ita venenato fœtu mortiferi germinis ova vaporaverat, ut totus orbis lethali sibilo infectus ecclesiasticos honores corrumperet. Tum enim non dicam episcopi ad **524** ecclesias, sed nec quislibet ad quoscunque ordines, nisi per pecunias aspirabat. Tunc, legitimis uxoribus exclusis, multi contrahebant divortium, alienum expugnantes matrimonium; quare, quia in his et illis erat confusa criminum sylva, ad pœnam quorundam potentiorum
C designata sunt nomina. Unde, ne longum faciam, totius actionem concilii subnectam; quædam meis sermonibus pro compendio brevians.

DE CONCILIO CLARI MONTIS.

§ 345. In concilio apud Clarum Montem (43), sub præsentia domini Urbani papæ, hæc capitula finita sunt. Quod ecclesia catholica sit in fide, casta, libera ab omni servitute (44); ut episcopi, vel abbates, vel aliquis de clero, aliquam ecclesiasticam dignitatem de manu principum vel quorumlibet laicorum non accipiant. Quod clerici in duabus ecclesiis vel civitatibus præbendas non habeant. Quod aliquis simul episcopus et abbas esse non possit. Quod ecclesiasticæ dignitates a nullo emantur vel vendantur. Quod nullus cujuslibet sacri ordinis carnali
D commercio utatur. Quod eis qui, ignorantes canonum prohibitionem, canonicas emerunt, ignoscatur. Quod eis, qui scienter emptas a se vel a parentibus

(35) *Goscelini*. Goscelini *Vita et Translatio S. Augustini*, edita est in Act. Sanctorum, Antwerp. Maii.

(36) *Multis*. s. d. e., *pluribus*, l.

(37) *Nulli*. a. c. d. e., omitt. in s. l.

(38) *Proinde*. a. c. d. e., *Porro inde*, s. l.

(39) *In auxilium*. a. d. e. l., omitt. in s. c.

(40) *Comiti*. c. d. e., *minori*, a. s. l.

(41) *Numerus episcoporum*. s. d. e., *numerus et congregatorum episcoporum*, l.

(42) *Inter se dissidentium*. s. d. e., *eorum qui inter se dissidebant*, l.

(43) *Clarum Montem*. Concilium Clari Montis in Arvernia a die 18ª ad diem 28 Novembr. a. D. 1095 continuatum est. In eo decreta conciliorum ab Urbano papa Melphiti, Beneventi, Trojæ, Placentiæque habitorum confirmata sunt, novique conditi canones. Quæ a Malmesburiensi affertur melior forsam est celeberrimi hujus concilii relatio. Vide Acta concilii Claromontani; *Concil.* tom. XII, p. 829, etc.

(44) *Quod... servitute*. s. d. e., *Quod Ecclesia sit catholica in fide, casta pudicitia, libera ab omni servitute seculari*, l.

suis possederunt (45), auferantur. Quod nemo laicorum a capite jejunii, nemo clericorum a Quadragesima usque in Pascha, carnes comedat. **525** Quod omni tempore primum jejunium quatuor temporum prima hebdomada Quadragesimæ fiat. Quod ordines omni tempore vel in vespere Sabbati, vel, perseverante jejunio, in Dominica celebrentur : ut in Sabbato Paschæ, non nisi post horam nonam officium celebretur; ut jejunium secundum in hebdomada Pentecostes celebretur (46). Quod ab Adventu Domini usque ad octavas Epiphaniæ, et a Septuagesima usque ad octavas Paschæ, et a prima die Rogationum usque ad octavas Pentecostes, et a quarta feria occidente sole omni tempore usque ad secundam feriam oriente sole trevia Dei (47) custodiatur. Quod episcopum qui ceperit, omnino exlex habeatur. Quod qui sacri ordinis viros vel eorum famulos ceperit, anathema sit. Quod qui episcoporum vel clericorum morientium bona ceperit, anathema sit. Quod qui usque ad septimam (48) generationem consanguinitati se copulaverit, anathema sit. Quod nemo in episcopum eligatur, nisi presbyter, aut diaconus, aut subdiaconus, et cui natalium dignitas suffragatur, nisi maxima necessitate et licentia papæ. Quod filii presbyterorum vel concubinarum ad presbyteratum non promoveantur, nisi prius religiosam vitam transierint. Quod qui ad ecclesiam vel ad crucem confugerint, data membrorum impunitate, justitiæ tradantur, vel innocentes liberentur. Quod unaquæque ecclesia decimas suas **526** habeat, nec ad aliam transeat. Quod laicus decimam (49) nec emat, nec vendat (50). Quod pro sepultura mortuorum pretium non recipiatur (51). In eo concilio excommunicavit dominus papa Philippum regem Francorum, et omnes qui eum vel regem vel dominum suum vocaverint, et ei obedierint, et ei locuti fuerint, nisi quod pertinet ad eum corrigendum. Similiter et illam maledictam conjugem ejus, et omnes qui eam reginam vel dominam nominaverint, quousque ad emendationem venerint, ita ut alter ab altero discedat (52). Similiter Guibertum Ravennantem, qui se papam appellat; et Henricum imperatorem Alamannorum, qui eum manutenet.

§ 346. Posteris diebus processit sermo ad populum sane luculentus et efficax, qualem decet sacerdotis (53) esse, de Christianorum expeditione in Turcos; quem, sicut ab auditoribus accepi, placuit posteris transmittere (54), integro verborum sensu custodito : illius enim facundiæ vigorem servare quis poterit? Nobiscum agetur feliciter si, propinquam terentes orbitam, per aliquod diverticulum redeamus (55) ad sententiam.

527 SERMO URBANI PAPÆ.

§ 347. « Multa, » inquit, « fratres (56) charissimi, his diebus vobis dicta recolitis; quædam in concilio nostro jussa, quædam inhibita. Inconditum et confusum scelerum chaos exigebat dierum multorum interstitium; veternus morbus volebat cauterium. Dum enim indulgenti fune clementiæ dimittimus lineam, multa modo apostolatus nostri offendit officium quæ præcideret, nulla quibus parceret. Sed fuerit hactenus humanæ fragilitatis quod peccastis; quod, illecebrarum involucris sopiti, cœlestem exasperastis misericordiam, suspensam parvipendendo iracundiam. Fuerit mundanæ temulentiæ quod, legitima non curantes matrimonia, alieni cubilis non pensastis injuriam. Fuerit aviditatis nimiæ quod fratres vestros, illo magno et eodem pretio emptos, ut quisque poterat illaqueantes, contumeliose pecuniis emunxistis. Nunc vobis, inter ista peccatorum naufragia constitutis, portus placidæ quietis aperitur, nisi negligitis. Parvi laboris in Turcos compendio retribuetur vobis perpetuæ salutis statio. Comparate nunc labores quos in scelerum exercitio habuistis, et eos quos in itinere quod præcipio habituri estis. Plures vel adulterii vel homicidii meditatio dat timores (nihil enim timidius nequitia, ut ait Salomon (57), multos labores; quid enim laboriosius injustitia? qui autem ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Horum laborum, horum timorum, exitus erat peccatum; stipendium autem peccati mors, mors vero peccatorum pessima. Nunc a vobis par labor atque metus pretio meliore petuntur. Horum laborum erit causa charitas, ut, præcepto **528** Dominico admoniti, animas pro fratribus ponatis : charitatis stipendium erit Dei gratia, Dei gratiam sequetur vita

(45) *Possederunt.* s. d. e., *habuerunt,* l.

(46) *Pentecostes celebretur.* s. d. e., *fiat Pentecostes.* l.

(47) *Trevia Dei.* Trevia Dei ex Aquitania orta est. Nomen trahit ab alacritate qua primum ab omnibus suscepta est. Quo tempore perstabat, in diebus statutis nullus erat qui illam, hostem invadendo, infringere auderet. In reprehensionem venit quorumdam episcoporum quasi perjurii occasio, et a Normannis rejecta est ut eorum privilegiis contraria. (DUCANGE, *Gloss.* tom. VI, p. 682-685. Confer etiam ROBERTSON'S *Charles V*, vol. 1.)

(48) *Septimam.* d. e. l., *sextam,* s.

(49) *Decimam.* c. d. e., *decimas,* a. s. l.

(50) *Nec emat, nec vendat.* s. d. e., *nec vendat nec retineat,* l.

(51) *Recipiatur.* c. d. e., *exigatur,* a. s. l.

(52) *In eo concilio excommunicavit... discedat.* Philippum regem, cum pellice Bertrada, ab Urbano in concilio Claromontano percussum anathemate fuisse, extra dubium est; vetitum vero ab eodem ne quis ei obtemperaret, dominumque ac regem appellaret, Gallorum nemo quem sciamus, ante Albericum Trium Fontium monachum, ac seculi XIII scriptorem, asseruit : quod quidem ipsius historiæ fide revincitur, cum ex Gallis, qui Philippum a consortio fidelium legitime segregatum existimabant, nullum legamus hac de causa obedientiam ejus abjecisse. (Not. BOUQUET, XIII, 6.)

(53) *Sacerdotis.* s. d. e., *pontificis,* l.

(54) *Transmittere.* Aliæ sunt orationes ab Urbano, ut traditum est, in hoc concilio habitæ, quæ ad nos usque pervenerunt. Unam ex illis Labbæus (*Concil.* tom. X) juxta Vaticanum ms. edidit. (SHARPE, 410.)

(55) *Redeamus.* s. d. e., *recurramus,* l.

(56) *Fratres.* a. s. c d. l., omitt. in e.

(57) *Salomon.* s. d. e., *per Salomonem sapientia,* l.

æterna. Ite ergo feliciter, ite confidenter, ad inimi- A cos Dei persequendos. Illi enim jam pridem (proh! quantus Christianorum pudor!) Syriam, Armeniam, omnem postremo Asiam Minorem (cujus provinciæ sunt Bithinia, Phrygia, Galatia, Lidia, Caria, Pamphilia, Isauria, Licia, Cilicia), occupaverunt; nunc Illiricum et omnes inferiores terras insolenter inequitant, usque ad mare quod Brachium Sancti Georgii (58) vocatur. Quid quod Dominicum monumentum, unicum fidei pignus, ditioni suæ vendicant, et ejus urbis introitum peregrinis nostris venditant, quæ solis Christianis patere deberet si aliquod solitæ virtutis vestigium eis inesset: hoc, si solum esset, frontes nostras onerare sufficeret; jam vero quis ferat nisi multum iners, nisi Christianæ gloriæ invidus, quod non ex æquo divisimus orbem? Illi B Asiam, tertiam mundi partem, ut hæreditarium nidum inhabitant; quæ a majoribus nostris æqua duabus residuis partibus, et tractuum longitudine et provinciarum magnitudine, non immerito æstimata est. Ibi olim devotionis nostræ rami pullularunt; ibi apostoli omnes, præter duos, mortes suas consecrarunt; ibi modo Christicolæ, si qui supersunt, pauperculo agricolatu transigentes inediam, nefandis illis vectigal pensitant, vel tacitis suspiriis nostræ libertatis desiderantes conscientiam, quia perdidere suam. Illi Affricam, alteram orbis partem, ducentis jam annis et eo amplius armis possessam tenent; quod ideo Christiani honoris periculum pronuncio, quia fuerit terra illa olim præclarorum ingeniorum altrix, quæ divinis scriptis omnem vetustatis 529 situm a se repellent quandiu fuerit qui Latinas C literas legat. Norunt literati quod loquor. Tertium mundi clima restat Europa, cujus quantulam partem inhabitamus Christiani? nam omnem illam barbariem quæ in remotis insulis glacialem frequentat oceanum, quia more belluino victitat, Christianam quis dixerit? Hanc igitur nostri mundi portiunculam Turci et Saraceni bello premunt; jamque a trecentis annis Hispania et Balearibus insulis subjugatis, quod reliquum est spe devorant, homines inertissimi, et qui, cominus pugnandi fiduciam non habentes, fugax bellum diligunt. Nunquam enim Turcus pede conserto martem audet, sed pulsus loco longe tendit nervos, et permittit vulnera ventis; et quoniam habet tela mortifero succo ebria, in hominem quem percutit, non virtus sed D virus mortem facit. Quicquid igitur agit, fortunæ, non fortitudini, attribuerim, quod pugnat fuga et veneno. Constat profecto quod omnis natio quæ in ea plaga nascitur, nimio solis ardore siccata, amplius quidem sapit, sed minus habet sanguinis; ideoque vicinam pugnam fugiunt, quia parum sanguinis se habere norunt. Contra, populus qui oritur in arctois pruinis, et remotus est a solis ardoribus, inconsultior quidem, sed largo et luxurianti superbus sanguine promptissime pugnat. Vos estis gens quæ intemperatioribus mundi provinciis oriunda; qui sitis et prodigi sanguinis ad mortis vulnerumque contemptum, et non careatis prudentia: namque et modestiam servatis in castris, et in dimicatione utimini consiliis; itaque, scientia et fortitudine præditi, aggredimini memorabile iter. Totis seculis prædicandi, si fratres vestros periculo exueritis, præsentibus ex Dei nomine præcipio, absentibus mando. Ituri et Christianitatem propugnaturi 530 specimen crucis vestibus insigniant, ut intestinæ fidei foris amorem prætendant; habentes per Dei concessum, et beati Petri privilegium, omnium absolutionem criminum, et hac interim lætitia laborem itineris allevient, habituri post obitum felicis martyrii commercium. Ponentes ergo ferias sceleribus, ut saltem in his regionibus liceat Christianis pacifice vivere, vadite; illam fortitudinem, prudentiam illam, quam in civili conflictu habere consuestis, justiori effundentes prælio. Ite, prædicabiles per orbem milites! ite, et prosternite ignavas gentes! Eat famosa Francorum virtus, cum appendiciis sibi gentibus, solo sui nominis terrore totum orbem motura. Sed quid vos diutius immoror, ut fortitudinem gentilium verbis extenuem? Immo proponite animis vestris Deificam sententiam, *Angusta est via quæ ducit ad vitam*. Esto ergo ut sit semita itinerantium arcta, plena mortibus, suspecta periculis; sed hæc eadem vos amissam ducet ad patriam, per multas nimirum tribulationes oportet vos introire (59) in regnum Dei. Spectate ergo animo, si prensi fueritis, cruces; spectate catenas, quæcunque postremo (60) possunt tormenta infligi; operimini pro fidei vestræ robore horrenda supplicia, ut, si necesse fuerit, damno corporum agatis animarum remedium. Mortemne timetis, viri fortissimi, fortitudine et audacia præstantes? Nihil certe in vos poterit comminisci humana nequitia, quo superna pensetur gloria; non enim sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. An nescitis quod vivere hominibus est calamitas, mori felicitas? Hæc vobis doctrina, si recordamini, 531 cum lacte matrum affusa est sacerdotum verbo; hanc majores vestri martyres prætenderunt exemplo. Mors enim a cœnulento carcere liberat animas, ad proprium locum pro meritis evolaturas. Mors accelerat bonis patriam; mors præcidit reis malitiam: per mortem ergo liberæ animæ vel oblectantur gaudiis, spe meliora præsumentes; vel fruuntur suppliciis, nihil pejus timentes. Dum autem vinculis corporum irretiuntur, trahunt ab ipsis terrulenta contagia, et (quod veraciter quis dicat) mortuæ sunt; nec enim luteum cœlesti, divinum mortali, pulchre cohæret. Plurimum quidem potest anima, etiam nunc corpori juncta; instrumentum enim suum vivificat, latenter id movens, et ultra morta-

(58) *Georgii*, a. s. c. d. c 2, l., *Gregorii*, e 1.
(59) *Introire*. a. c. d. e. l., *ingredi*, s.

(60) *Postremo*. a. c. d. e. l., *denique*, s.

lem naturam gestis producens : veruntamen cum, A sarcina qua in terram trahitur absoluta, proprium locum receperit, beatam et undique liberam participat fortitudinem, quomodocunque divinæ naturæ invisibilitati communicans. Gemino ergo functa officio, corpori vitam ministrat cum adest, causam vero mutationis cum recedit. Videtis quam jocunde anima in dormiente corpore vigilet, et, a sensibus seducta, pro divina cognatione multa futura prævideat. Cur ergo mortem timetis, qui somni requiem, quæ instar mortis est, diligitis ? Res est nimirum dementiæ, pro cupiditate brevis vitæ, invidere sibi perpetuam. Quin potius, fratres charissimi, si ita contigerit, ponite pro fratribus animas vestras ; vacuate ab impiis Dei sacrarium, extrudite latrones ; inducite pios. B Nulla vos necessitudinis pietas contineat, quia prima hominis pietas, in Deum. Nullum natalis soli charitas tricet, quia diversis respectibus Christiano totus est mundus exilium, et totus mundus patria ; ita exilium patria, et patria exilium. Nullum patrimoniorum amplitudo **532** remoretur, quia ampliora sunt quæ promittuntur. Nec ea quæ inani spe miseris adulentur, vel ignavam mentem pigro rerum medicamine palpent ; sed crebris exemplis exhibita frequenti usu comprobata. Et hæc quidem sunt dulcia, sed caduca ; et quæ centuplicatum contemptoribus (61) suis pretium importent. Hæc edico, hæc mando, terminumque proximi veris affigo. Aderit Deus euntibus, ut eis bonus arrideat annus, tum copia frugum, tum serenitate temporum. Morituri cœli intrabunt triclinium, victuri videbunt C sepulchrum Dominicum. Et quæ major felicitas quam ut homo, in terris agens, videat loca illa in quibus cœlorum Dominus conversatus est humanitus ? Felices qui ad hæc vocantur munia, ut illa nanciscantur munera ! fortunati qui meditantur ista prælia, ut illa consequantur præmia ! »

§ 348. Hujusce orationis tenorem scripsi, pauca propter veritatem dictorum incastigato sermone depromens, plura manumittens. Hinc igitur populus auditorum accensus, judicium animi clamore testatur, favens sermocinationi, favens peregrinationi : statimque in concilio proceres nonnulli, papæ genibus affusi (62), se suaque Dei militiæ consecrarunt; e quibus fuit Aimarus, insignis potentiæ Podiensis episcopus, qui postea exercitum illum rexit prudentia, auxit eloquentia (63). Igitur Novembri mense, in quo concilium actum fuit, a singulis in sua discessum. Continuoque fama boni, totum perlapsa (64) per orbem, dulci Christianorum animos infecit aura : **533** qua circumquaque spirante, nulla fuit tam remota gens, tam abdita, quæ non sui partem mitteret ; nam non solum mediterraneas provincias hic amor movit, sed et omnes qui in penitissimis (65) insulis, vel in nationibus barbaris, Christi nomen audierant. Tunc Wallensis venationem saltuum, tunc Scottus familiaritatem pulicum, tunc Danus continuationem potuum, tunc Noricus cruditatem reliquit piscium. Destituebantur agri cultoribus, ædes habitatoribus, totis porro migrabatur urbibus. Nullus necessitudinum amor, affectus patriæ vilis, solus Deus præ oculis ; quicquid in horreis, quicquid in tricliniis repositum, responsurum erat vel avari votis agricolæ, vel thesaurorum incubatoris, deseritur ; in solum Ierosolymitanum iter esuritur. Gaudium erat euntibus, mœror remanentibus. Quid dico de (66) remanentibus ? Videres (67) maritum cum matrona, cum omni postremo familia, euntem ; rideres, carpentis impositos, totos in iter transferre penates. Angustus erat limes transeuntibus, arctus trames itinerantibus, sic ruebant agmina serie longa hærentia (68). Opinionem hominum vincebat numerus, quamvis æstimarentur sexagies centum **534** milia (69) itinerantium. Nunquam proculdubio tot gentes in unam coiere sententiam ; nunquam tanta barbaries imperio uni, et pene nulli, cervicositatem substravit suam. Præcipuum enim erat videre miraculum, cum tam infinita multitudo sensim per terras Christianorum, et non prædabunda procederet, et non esset qui coerceret. Fervebat in omnibus alterutra dilectio, ut si penes aliquem quid repertum esset quod suum non esse cognosceret, per multos dies passim agnoscendum proponeret : suspendebaturque interim inventoris aviditas, dum forte illius qui perdiderat corrigeretur necessitas (70).

DE DUCIBUS CHRISTIANORUM ITINERIS IERUSALEM.

§ 349. Jamque advenerat desiderantibus mensis Martius (A. D. 1096), quando, senecta brumali deposita, mundus, vernali vestitus juventa, in plagam

D

(61) *Contemptoribus*. a. c. d. e. l. ; *cum temporibus*, s.

(62) *Affusi*. s. c. ; *acclines*, a. d. l. ; *affusi* vel *acclines*, e.

(63) *Rexit prudentia, auxit eloquentia*. a. d. e. l. ; *auxit prudentia, rexit eloquentia*, s. c.

(64) *Perlapsa*. a. d. e. l. ; *dilapsa*, s. c.

(65) *In penitissimis*. e. ; *vel in penitissimis*, a. s. c. l., *vel in penultimis*, d.

(66) *Dico de*. a. c. d. e 2. l. ; *dico*. s. ; *dicam de*, e 1.

(67) *Videres... penates*. « Rusticus, ut observat Guibertus, boves suos ut equos calceabat, totamque familiam in carpento imponebat ; idcirco valde jocosum erat audire pueros, quotiescunque ad insignem aliquam civitatem aut castellum accederetur, inquirentes utrum Jerusalem esset. » GUIBERT. Novigeiit. Opera, p. 482. (SHARPE, 416.)

(68) *Hærentia*. a. d. e. l. ; *trahentia*, s. c.

(69) *Sexagies centum millia*. Fulcherius Carnotensis existimat numerum peregrinantium ad arma ferenda idoneorum sexcentis millibus constitisse, exceptis presbyteris, monachis mulieribus et pueris. Qui crucem acceperunt, ait, sex milliones reputantur, sed non trajecto mare multi domum reversi. (Ap. *Gesta Dei per Francos*, pp. 387-389.) Guibertus Fulcherii credulitatem in hac materia carpit. Ab Urbano II numerus peregrinorum ad trecenta tantum millia statuitur. (Epist. 16 ; *Concil*. tom. XII, p. 731.)

(70) *Necessitas*. « Quantumvis generaliter receptis opinionibus repugnet ista descriptio, ab oculato teste exhibetur, ubi congregatum Constantinopoli exercitum recenset. FULCHER. Carnot, p. 389. » (SHARPE, 417.) Vide notam in Bouquet, XIII, 7.

orientis ituros invitabat : nec illi moras nexuere, tantus ardor animos invaserat. Godefridus, dux Lotharingorum, Per Pannoniam iter instituit, nulli unquam militi virtute secundus ; de antiqua Karoli magni origine lineam trahens, et cui vere plurimus inerat Karolus tam sanguine quam mente : sequebantur eum Frisones, Lotharingi, Saxones, et quicquid gentium (71) inter Renum et Garumnam (72) fluvios jacet. Per Dalmatiam iter adorti Raimundus (72) comes de Sancto Ægidio, et Aimarus Podii episcopus, par insigne virtutis, viri armis in hostes, pietate in Deum splendidi : **535** sub signis eorum militabant Gothi et Wascones, et quicunque populus in Pyrenæum et Alpes diffunditur. Prævenerat eos compendio Boamundus, loco Appulus, gente Normannus ; namque is apud Brundusium navibus conscensis, Dirachioque appulsus, inde itinere pedestri Constantinopolim per notos sibi tramites contendit : ductu ejus agebat prælium Italia, et quæcunque contermina provincia a Tirrheno mari in Adriaticum protenditur. Hi omnes, pariter apud Constantinopolim convenientes, nonnihil mutuæ lætitiæ habuere ; ibique Hugonem magnum, Philippi regis Francorum fratrem, invenere, quod is inconsulte et cum raro milite terras imperatoris ingressus, et ab hominibus ejus captus, in libera custodia habebatur. At vero Alexius, ejus civitatis imperator (74), horum procerum adventu territus, volens, sed quasi precibus coactus, captionis gratiam fecit ; homo tergiversatione famosus, et nihil unquam magnum nisi dolo machinatus. Ipse Guiscardum (ut superius dixi) (75) veneno, uxoremque ejus corruperat auro ; fidem conjugalem falso per nuncios pactus. Ipse denique Willelmum comitem Pictaviensem in insidias Turcorum inductum, et sexaginta millibus armatorum (76) privatum, pene solum effugere permisit (A. D. 1101) ; indignatus super ejus responso, quo Græco negaverat hominium. Ipsum postremo Boamundum posteriori tempore contra se venientem ut injurias peregrinorum ulcisceretur, bis terque insidiis impetivit ; sed cum parum promoveret, Guidone fratre et toto pene spoliavit exercitu, **536** notis artibus toxica vel fluminibus vel vestibus infudens : sed hæc postmodum. Tum vero exercitum urbe arcens proceribusque blande collocutus, tantum Graia facundia valuit, ut a singulis hominium et sacramentum exigeret quod illi nihil doli machinarentur ; A quod urbes imperio suo appendices, si adquirere possent, redderent, sanguinis sui periculo alienum mercantes commodum. Soli Raimundo visa est antiquior tuendæ libertatis gratia, ut nec ipsi suum substerneret hominium, nec profiteretur sacramentum. Itaque, coactis omnibus viribus, Niccam urbem Bithiniæ aggrediuntur (A. D. 1097.) Ipsam enim (77) primitus placuerat invadi, quod et viantibus obsisteret, et mortem peregrinorum nuper ibi occisorum ultum ire animati essent : namque Walterus quidam, miles probatus sed præceps (quia vix in homine uno sapientiam et audaciam conspicaberis, quod altera moretur, altera præcipitet), incircumspecte circa mœnia cursitans, cum multa manu occubuerat. Eam manum Petrus heremita prædicatio- B nibus suis de patria pellexerat.

DE ROBERTO NORMANNO.

§ 350. Jam vero mense Septembri (A. D. 1096), Robertus Normannorum comes, frater Willelmi regis, cujus titulum hic liber gestat, iter illud adoriri gestiens, habuit socios Robertum Flandrensem, Stephanum Blesensem sororis maritum. Omnes amplæ prosapiæ comites, in quibus virtus citra genus non erat. Parebant eis Angli, et Normanni, et Occidentales Franci, et Flandritæ, et omnium populorum cunei qui ab oceano Britannico usque ad Alpes mediterraneo tractu jacent. Ita viam profecti receperunt (78) apud Lucas papam **537** Urbanum, qui Guiberto infensus (ut dixi), auxilio Matildis Italiam et urbem circumsonabat armis. Itaque (79) tantum promoverat, ut Quirites, ad gratiam ejus versi, C Guibertinos tum verbis tum verberibus lacesserent ; nec erat alterutris vel in ecclesiis vel in triviis parcendis animus, donec Guilbertus, viribus impar, Urbano sedem vacuefecit, Alamaniam elapsus.

DE URBE ROMA

§ 351. De Roma, quæ quondam domina orbis terrarum, nunc ad comparationem antiquitatis videtur oppidum exiguum ; et de Romanis, olim rerum dominis, genteque togata (80), qui nunc sunt hominum inertissimi (81), auro trutinantes justitiam, pretio venditantes canonum regulam ; — de urbe, inquam, et urbicis quicquid conarer dicere prævenerunt versus Hildeberti Cenomannensis primo (82) episcopi, post etiam Turonensis archiepiscopi (83) ; quos hic cum inseruero, non ideo faciam ut alieno D labore partam gloriam in me transferam ; sed erit

(71) *Gentium*. a. s. c. d. e 2. l.; omitt. in e 1.
(72) *Garumnam*. Elbe forte legendum.
(73) *Raimundus*. Vide infra, § 388.
(74) *Ejus civitatis imperator*. c. e.; *hujus civitatis imperator*, s. d.; omitt. in a. l.
(75) *Ut superius dixi*. Vide supra, § 262 ; et Bouquet, XIII, not. [c], p. 7.
(76) *Sexaginta millibus armatorum*. Vide etiam infra, § 383. Ordericus Vitalis scribit : « trecenta armatorum millia Pictaviensi comiti adhæsisse. »
(77) *Enim*. a. s. c. d. l.; omitt. in e 1.
(78) *Receperunt*, e.; *reperierunt*. d.; *reperiunt*, s. c.; *reppererunt*, a. l.
(79) *Itaque*. c.; *jamque*, a. s. c. d. l.
(80) *De Romanis... togata*.
Romanos rerum dominos, gentemque togatam.
[VIRG. *Æneid*., I, 286.]
(81) *Sunt hominum inertissimi*, d. e., *dicuntur hominum inertissimi*, s. c., *dicuntur homines inertissimi*, a. l., Cod. ms. citat Sharpius in quo legitur *incertissimi*.
(82) *Primo*, s. c. d. e., omitt. in a. l.
(83) *Post etiam Turon. archiep*. s. c. d. e., desunt in a. l. — Hildebertus Turonas translatus est a. D. 1125 defuncto Gisleberto, qui Romæ obierat circa medium Decembris 1124, eadem hebdomade ac Calixtus papa ORDERIC. Vit. lib. XII, p. 882.

ingenuæ mentis indicium, si, ejus non invidus glo- A riæ, apponam testimonium venustæ (84) facundiæ.

VERSUS HILDEBERTI, DE ROMA.

Par tibi Roma nihil, cum sis prope tota ruina;
Quam magni fueris integra, fracta doces.
538 *Longa tuos fastus ætas destruxit; et arces*
Cæsaris, et superum templa, palude jacent.
Ille labor, labor ille ruit, quem dirus Araxes
Et stantem tremuit, et cecidisse dolet;
Quem gladii regum, quem provida jura senatus,
Quem superi rerum constituere caput;
Quem magis optavit cum crimine solus haber
Cæsar, quiam socius et pius esse socer:
Qui crescens, studiis tribus, hostes, crimen, amicos,
Vi domuit, secuit legibus, emit ope;
In quem, dum fieret, vigilavit cura priorum,
Iuvit opus pietas, hospitis unda locum;
Materiam, fabros, expensas, axis uterque
Misit; se muris obtulit ipse locus: B
Expendere duces thesauros, fata favorem,
Artifices studium, totus et orbis opes.
Urbs cecidit, de qua si quicquam dicere dignum
Moliar, hoc potero dicere, « Roma fuit! »
Non tamen annorum series, non flamma, nec ensis,
Ad plenum potuit hoc abolere decus.
Cura hominum potuit tantam componere Romam,
Quantam non potuit solvere cura deum.
Confer opes, marmorque novum, superumque favorem,
Artificum vigilent in nova facta manus;
Non tamen aut fieri par stanti machina muro,
Aut restaurari sola ruina potest.
Hic superum formas superi mirantur et ipsi,
Et cupiunt fictis vultibus esse pares.
Non potuit Natura deos hoc ore creare,
Quo miranda deum signa creavit homo.
Vultus adest his numinibus; potiusque coluntur
Artificum studio, quam deitate sua.
Urbs felix, si vel dominis urbs illa careret, C
Vel dominis esset turpe carere fide.

539 DE NUMERO PORTARUM ET SANCTIS ROMÆ.

§ 352. Parvane sunt hæc ad demonstrandam in tanta urbe vel olim bonorum dignitatem, vel modo malorum majestatem? Sed, ne quid honori desit, adjiciam et portarum numerum, et multitudinem sacrorum cinerum; et, ne quis (85) obscuritate verborum se causetur a cognitione rerum rejici, erit sermo quotidianus et levis (86).

PRIMA PORTA.

Prima porta Cornelia, quæ modo dicitur Porta Sancti Petri, et Via Cornelia. Juxta eam ecclesia beati Petri sita est, in qua corpus ejus jacet, auro (87) et lapidibus parata; etiam nullus hominum scit numerum martyrum (88) qui in eadem ecclesia pausant. In eadem via est altera ecclesia, in quia requi- D escunt sanctæ virgines Ruffina et Secunda. In tertia ecclesia (89) sunt Marius et Martha; etiam Audifax et Abacuc, filii eorum.

SECUNDA PORTA.

Secunda porta Flaminea, quæ modo appellatur Sancti Valentini (90), et Via Flaminea; et cum ad pontem Molbium (91) pervenit, vocatur Via Ravennana, quia ad Ravennam ducit. Ibi in primo milliaro foris sanctus Valentinus in sua ecclesia requiescit.

540 TERTIA PORTA.

Tertia porta Porciniana (92), et via eodem modo appellata, sed cum pervenit ad Salariam nomen perdit: et ibi prope, in eo loco qui dicitur Cucumeris, requiescent martyres Festus, Johannes, Liberalis, Diogenes, Blastus, Lucina; et in uno sepulchro ducenti sexaginta (93), et in altero triginta.

QUARTA PORTA.

Quarta porta et Via Salaria, quæ modo Sancti Silvestri (94) dicitur. Ibi juxta viam sanctus Hermes requiescit, et sancta Vasella, er Protus, et Jacinctus, Maxilianus, Herculanus, Crispus; et in altero loco prope requiescunt sancti martyres Pamphitus, Quirinus, septuaginta gradibus in imo terræ. Deinde basilica sanctæ Felicitatis, ubi requiescit illa, et Silanus filius ejus, et non longe Bonifacius martyr. Ibidem in altera ecclesia sunt Crisantus, et Daria, et Saturninus, et Maurus, et Jason, et mater eorum Hilaria, et alii innumerabiles. Et in altera basilica sanctus Alexander, Vitalis, Martialis, filii sanctæ Felicitatis; et sanctæ septem virgines, Saturnina, Hilarina, Dominanda (95), Rogantina, Serantina (96) Paulina, Donata. Deinde basilica sancti Silvestri, ubi jacet marmoreo tumulo coopertus; et martyres Celestinus, Philippus et Felix: et ibidem martyres trecenti sexaginta quinque in uno sepulchro 541
requiescunt; et prope Paulus, et Crescientianus, Prisca, Semetrius, Praxedis (97), Potentiana pausant.

QUINTA PORTA.

Quinta porta Numentana (98); ibidem (99) sanctus Nicomedes, presbyter et martyr; itemque via eodem modo dicitur. Juxta viam ecclesia sanctæ Agnetis, et corpus: in altera (100) sancta Emerentiana, et martyres Alexander, Felix, Papias. In septimo milliario ejusdem viæ sanctus papa Alexander, cum Eventio et Theodolo, pausat.

—

(84) *Venustæ*, a. s. c. d. e. l 1, *vetustæ*, l 2.

(85) *Quis*, a. c. d. l., *aliquis*, s., omitt. in e.

(86) *Levis*. Mœnium et portarum Romæ descriptio occurrit apud Andrew Lumisden. « *Remarks on the antiquities of Rome and its environs.* » Lond. in-4°, 1797.

(87) *Auro*, c. d. e., *auro et argento*, a. s. l.

(88) *Martyrum*, d. e., *sanctorum martyrum*, a. s. c. l.

(89) *Ecclesia*, s. c. d. e., *basilica*, a. l.

(90) *Sancti Valentini*. Nunc *Porta del Popolo*.

(91) *Molbium*, a. s. c. d. e. l., *Milvium*, s. (var. lect.)

(92) *Porciniana*, a. d. e. l., *Portitiana*, s. c. — *Porta Pinciana*.

(93) *Ducenti sexaginta*, s. c. d. e., *ducenti quadraginta*, a. l. — Ducenti sexaginta martyres sagittis confossi dicuntur in amphitheatro jussu Claudii imperatoris. Triginta vero sub Diocletiano passi sunt.

(94) *Modo Sancti Silvestri*. Nunc *Porta Salaria*.

(95) *Dominanda*, a. c. d. e. l., *Dunanda*.

(96) *Serantina*, d. e., *Serotina*, a. s. c.

(97) *Praxedis*, a. c. d. e. l., *Praxides*, s.

(98) *Numentana*. Nunc *Porta Pia*.

(99) *Ibidem*, d. e., *ibi*, a. s. c. l.

(100) *Altera*, c. d. e., *altera ecclesia*, a. s. l.

SEXTA PORTA

Sexta porta et Via Tiburtina (1), quæ modo dicitur Porta Sancti Laurentii. Juxta hanc viam jacet sanctus Laurentius in sua ecclesia, et Abundius martyr. Et ibi prope, in altera ecclesia pausant hi martyres, Ciriaca, Romanus, Justinus, Crescentianus. Et ibi, non longe, basilica sancti Ipoliti, ubi ipse cum familia sua pausat, id est, decem et octo. Et ibi requiescunt beata Trifena (2) uxor Decii, et filia ejus Cirilla, et Concordia nutrix ejus (3), Et in altera parte viæ illius est ecclesia Agapiti (4) martyris.

SEPTIMA PORTA

Septima porta modo Major dicitur, olim Sircurana (5) dicebatur, et Via Lavicana, quæ ad beatam
542 Helenam tendit. Ibi sunt prope Petrus, Marcellinus, Tyburtius, Genuinus, Gorgonius, et quadraginta milites (6), et alii innumerabiles ; et non longe sancti Quatuor Coronati (7).

OCTAVA PORTA.

Octava porta Sancti Johannis (8), quæ apud antiquos Assenarica dicitur,

NONA PORTA.

Nona porta Metrosa (9) dicitur, et coram istis ambabus Via jacet Latina.

DECIMA PORTA.

Decima porta et Via Latina (10) dicitur. Juxta eam quiescunt in una ecclesia martyres Gordianus, et Epimachus, Sulpicius, Valerianus (11), Quintus, Quartus, Sophia, Triphenus (12). Et ibi prope, in alio loco, Tertullinus ; et non longe ecclesia Beatæ Eugeniæ, in qua jacet, et Claudia matur ejus ; et Stephanus papa cum clero suo, numero decem et novem, et Nemesius diaconus.

UNDECIMA PORTA

Undecima porta et Via dicitur Appia (13). Ibi requiescunt sanctus Sebastianus et Quirinus ; et olim requieverunt ibi apostolorum corpora. Et 543
paulo propius Romam sunt martyres Januarius, Urbanus, Xenon, Quintinus (14), Agapitus, Felicissimus. Et in altera ecclesia Tyburtius, Valerianus, Maximus. Non longe ecclesia Ceciliæ martyris, et ibi reconditi sunt Stephanus, Sixtus, Zepherinus,

A Eusebius, Melchiades, Marcellus, Euticianus, Dionysius, Anteros, Pontianus, Lucius papa (15). Optacius, Julianus, Colocerus, Parthenius, Tarsicius, Policamus (16), martyres. Ibidem ecclesia sancti Cornelii, et corpus. Et in altera ecclesia (17) sancta (18) Sotheris : et non loge pausant martyres Ipolitus, Adrianus, Eusebius, Maria, Martha, Paulina, Valeria, Marcellus ; et prope, Marcus papa in sua ecclesia.

DE VIA ARDEATINA

Inter Viam Appiam et Ostensam (19) est Via Ardeatina, ubi sunt Marcus et Marcellianus. Et ibi jacet Damasus papa in sua ecclesia ; et non longe, sancta Petronilla, et Nereus, et Anchilleus (20), et alii plures.

B DUODECIMA PORTA

Duodecima porta et Via Ostensa (21) dicitur, modo Porta Sancti Pauli vocatur, quia juxta eam requiescit in sua ecclesia. Ibidemque Timotheus martyr ; et non longe, in ecclesia Sanctæ Teclæ, sunt martyres Felix, et Adauctus (22), et Nemesius. In aqua Salina (23) est caput Anastasii martyris.

544 TERTIADECIMA PORTA

Tertiadecima porta et Via Portuensis (24) dicitur. Ibi prope sunt, in una ecclesia, martyres Felix, Alexander, Abdon, et Sennes, Symeon, Anastasius, Polion, Vincentius, Milex, Candida, Annocentia (25).

QUARTADECIMA PORTA

C Quartadecima porta et Via Aurea (26), quæ modo Porta Sancti Pancratii dicitur, quia juxta eam requiescit in ecclesia sua ; et alii martyres, Paulinus, Arthemius, sancta Sapientia, cum tribus filiabus Fide, Spe, Charitate. Et in altera basilica (27) Processus et Martinianus ; et in tertia Felices duo ; et in quarta sanctus Calixtus et Calepodius ; et in quinta sanctus Basilides. Duodecimo intra urbem milliario in monte Celio sunt martyres Johannes et Paulus in sua domo, quæ est facta ecclesia post eorum martyrium ; et Crispinus et Crispinianus, et sancta Benedicta. In eodem monte est ecclesia sancti Stephani prothomartyris, et ibi reconditi sunt martyres Primus et Felicianus. In monte Aven-

(1) *Tiburtina*. Nuuc *Porta di San Lorenzo.*

(2) *Trifena*, d. e., *Trifonia*, s. c.., *Trifona*, a. l. D

(3) *Ejus*, s. c. d. e., *Ypoliti*, a. l.

(4) *Agapiti*. a. s. c. d. e. 11, *sancti Agapiti*, 12.

(5) *Sircurana*, e. l., *Siracusana*, a. c. d., *Seracusana*, s. Nunc *Porta Maggiore.*

(6) *Quadraginta milites*. Quadraginta milites martyrium passi sunt sub Licinio, Sebastæ in Armenia.

(7) *Quatuor coronati*. Sic dicti ex eo quod diutissime ex quo martyrio coronati sunt, eorum nomina ignota remanserint ; et quamvis vera eorum nomina deinceps presbytero cuidam revelata fuerint, primam tamen suam denominationem adhuc retinuerunt. (SHARPE.)

(8) *Porta Sancti Johannis*. Porta di San Giovanni.

(9) *Metrosa*, s. c. d. e., *Metrosi*, a. l. — Nulla portæ hujus mentio apud Lumisdem.

(10) *Latina*. Porta Latina.

(11) *Valerianus*, d. e., *Servilianus*, a. s. l., *Seasterianus*. c.

(12) *Triphenus*, s. c. d. e. *Triphonius*, a. l.

(13) *Appia*. Porta di San Sebastiano.

(14) *Quintinus*, d. e., *Quirinus*. a. s. c. l.

(15) *Papa*, mss. legunt *papæ*.

(16) *Policamus*, a. d. e. l., *Politanus*, s. c.

(17) *Ecclesia*, a. s. d. l., omitt. in c. e.

(18) *Sancta*, a. s. c. l., *sanctæ*, d. e.

(19) *Ostensam*. e. l., *viam Ostiensem*, a. s. c. d.

(20) *Anchilleus*, e., *Achilleus*, a. s. c. d. l.

(21) *Ostensa*. c. e. l., *Ostiensis*, a. s. d. — Nunc *Porta di San Paolo.*

(22) *Adauctus*. a. c. e. l., *Audactus*, s. d.

(23) *Aqua Salina*. Nunc *Trefontane.*

(24) *Portuensis*. Porta Portese.

(25) *Annocentia*. e., *Innocentia*, a. s. c. d. l.

(26) *Aurea*. e., *Aurelia*, a. s. c. d. l. — Nunc *Porta di San Pancrazio.*

(27) *Basilica*. c. d. e., *ecclesia*, s., *basilica martyres*, a. l.

tino sanctus Bonefacius, et in monte Nola sancta A Tatiana, pausant.

DE ITINERE COMITUM DE ROMA AD CONSTANTINOPOLIM

§ 353. Hæc sunt Romana sanctuaria, hæc sunt in terris divina pignora ; et tamen intra hoc quasi cœleste promptuarium insano furore gens ebria, tum, cum illuc peregrini venerunt, fœdo ambitu
545 omnia turbabant, et supra ipsa sanctorum corpora civilem libabant sanguinem, dum non possent satiare pecuniarum libidinem. Urbani igitur benedictione freti, comites, transita Tuscia et Campania, per Apuliam Calabriam venere ; statimque mare transissent, nisi consulti nautæ (28) propter austrorum violentiam vetuissent. Quapropter Normannus et Blesensis comites, qua quisque poterat, hyemem fovere, apud amicos perhendinantes. Solus B Flandrensis ventis vela credidit, præcipiti consilio feliciter usus : ideoque gregariorum vulgus, pars propter inopiam domum revertit, pars pro intemperie soli morbo defecit. Nec non et residui duces, ut videre pacatum classibus æquor, vernali sole redeunte, maris fidem experti, et Christi auxilio illæsi, duobus portibus excepti applicuere. Inde per Thessaliam, cujus metropolis est Thessalonica, Thraciam, et hinc Constantinopolim venere. Multi pauperum illa via morbo et inedia extincti ; multi in vado, quod pro rapiditate, diaboli dicitur, intercepti (29) ; pluresque profecto perissent nisi equi emissarii, adverso amni (30) oppositi, violenti gurgitis vortices fregissent : ita quibusdam vita procurata, reliqui equis (31) transducti. Omnis C itaque multitudo, quindecim dierum spatio, præteritorum laborum indulsit solatio, positis castris in suburbano civitatis ; de qua, quia locus se obtulit, pauca dicenda.

VISIO CONSTANTINI

§ 354. Constantinopolis primum Bizantium dicta ; formam antiqui vocabuli præferunt imperatorii
546 nummi Bizantini vocati : hanc divinitus mutasse nomen, S. Aldelmus auctor est in libro De virginitate (32), hujusmodi sententia. Constantino, in eadem urbe soporato, visa est astitisse vetula rugis anilibus arata frontem ; mox imperiali chlamyde amicta in juvenculam refloruisse, veridisque formæ decore Constantini pellexisse oculum ut non abstineret quin porrigeret ei osculum. Tunc Helenam matrem, quæ adesset, dixisse : « Hæc tua semper erit, nec unquam morietur, nisi in fine seculi. » Hujus somnii solutionem Augustus, extruso sopore, jejuniis et eleemosynis extrahebat e cœlo. Et ecce, post octo dies iterum soporatus, visus est videre Silvestrum papam, paulo ante defunctum, qui dulci luminum risu discipulum (33) perstringens, « Consueta, » inquit, « egisti prudentia, ut quod intellectum effugeret hominis, a Deo expectares solvendum nodum ænigmatis. Hæc igitur quam vidisti anicula est civitas ista, ævi situ decrepita ; cujus jam vetustate quassa mœnia, et vicinam ruinam minantia, reparatorem desiderant. Sed tu eam muris reformans et opibus, vocabulo quoque insignies tuo, et regnabit in ea perpetuo imperatoria progenies. Nam tamen tuo arbitratu fundamenta jacies, sed ascenso sonipede, cui quondam rudis Christicola insidens apostolorum Romæ circuisti ecclesias, laxatis habenis, quo volet eundi promptum illi cedes arbitrium ; habebisque in manu hastam regiam, cujus cuspide in terram tracta muri scribentur vestigia. Consules ergo **547** in terra cuspidis magisterium quo ordine disponi debeant fundamenta mœnium. »

DE URBE CONSTANTINOPOLITANA.

§ 355. Paruit Augustus visioni præclue, et civitatem æquam Romæ constituit ; lege professus (34) C non debere imperatorem Romæ principari ubi a Christo coronati apostoli principabantur. Fecit in ea duas ecclesias, quarum una Hirenis, altera dicitur Apostolorum ; invehens illuc numerosa sanctorum corpora, qui possint contra incursus hostium cœlestium impetrare patrocinium. Statuas quoque triumphalium virorum a Roma deductas, et simulacra deorum ad videntium ridiculum, et tripodas Delficos, in Circo dedit, ad spectaculum simul et ad civitatis ornamentum. Gratumque admodum fuisse ferunt imperiali animo ut illic urbem divino jussu fundaret (35), ubi et soli ubertas et cœli temperies mortalium saluti conveniret ; quia enim in Britannia natus fuerat (36), ardores solis exosus erat.

(28) *Nautæ.* a. c. d. e. l., *naturæ*, s.

(29) *Intercepti.* s. c. d. e., *suffocati*, t., *suffocaturi*, a.

(30) *Adverso amni.* e., *adversus amnem*, d., *in adversus amnem*, a. s. l., *adversum amni*, c.

(31) *Equis.* a. s. c. d. e. l., *aquis.* s. (var. lect.)

(32) *In libro De virginitate.* Cap. 25, edit. Wharton. — Vide § 31, not. 87.

(33) *Discipulum.* Legenda Constantini Romæ baptizati tredecim annis ante obitum fabricata est octavo sæculo. Baptismum et manuum impositionem prima vice in ultimo morbo recepisse videtur, (EUSEB. in *Vita Constant.* lib. IV, c. 61.)

(34) *Lege professus.* c. d. e., *lege confessus*, s. (var. lect.) ; *professus*, a. s. l.

(35) *Ut illic urbem... fundaret.* In lege 7, tit. XV, posteros edocendos curavit se Dei præcepto obedientem, semper mansura Constantinopolis fundamenta jecisse : verba sunt hæc : » Pro commoditate urbis quam æterno nomine, jubente Deo, donavi- D mus. » (*Cod. Theod.*, lib. XIII, tit. V, leg. 7.)

(36) *Britannia natus fuerat.* Glossa in l. I. *Nota de Constantino, quod in Britannia natus esset, quæ nunc dicitur Anglia.* — Locus in quo natus est Constantinus, non secus ac matris ejus Helenæ conditio ansam præbuere non litterariis tantum, sed et nationalibus controversiis. Tres sunt opiniones de ejus ortu. Anglici antiquarii hoc decus Britanniæ vindicant ex his panegyristæ ejus verbis : *Britannias, illic oriendo, nobilis fecisti* ; sed ista verba non minus proprie ad accessionem quam ad Constantini nativitatem referuntur. Recentioris temporis Græci scriptores honorem ejus ortus Deprano, quæ est civitas in Nicomediæ sinu, ascribunt, urbi matris ejus pater tabernariam exercebat ; at vero Nassius in Dacia locus est ubi valde probabiliter diem vidit. Urbis hujus jura coævis stant innixa auctoritatibus.

Est vero Thracia una (37) 548 Europæ provincia, ut poetæ quoque canunt, Hebri fluminis glacie et Bistonio aquilone perfrigida ; fæcundæ (38) vicina Mœsiæ, cujus, ut ait Virgilius (39), « mirantur Gargara messes. » At vero Constantinopolis, circumflua Ponto, Europæ atque Asiæ carpit utrinque libratam temperiem, quod aquilonares hiatus mulceat e proximo veniens Asiaticus eurus. Porrigitur ergo urbs ingentibus mœnibus, sed eam angustat convenarum innumerus populus ; quapropter, rupium molibus et arenarum cumulis profundo injectis, longe itur in salum, et novo commento tellus inventa veteres contrahit undas. Stupet itaque mare peregrinos vitreo in gurgite campos, urbemque suam totis terrarum commodis cingit et pascit. Est enim civitas undique, præter ad aquilonem, mari magno cincta ambitu murorum juxta situm pelagi angulosa, viginti (40) millia passuum muro complexa. Danubius, qui et Ister (41), occultis canalibus (42) sub terra influit urbi ; diebusque constitutis, ablato pessulo inductus, cœnum platearum pelago importat. Certavere zelo imperiali Augusti singuli decorem addere, quisque arbitrantes aliquid se institutæ debere operæ ; iste sanctorum reliquiis, ille divitiis, Constantinus omnibus.

549 DE IMPERATORIBUS CONSTANTINOPOLIS.

§ 356. Regnaverun in ea, post Constantinum Magnum, imperatores quorum hæc sunt nomina : Constantinus filius ejus, Julianus apostata, Jovinianus, Valens, Theodosius major, Archadius, Theodosius minor, Marcianus, Leo primus, Leo minor, Zeno, Anastasius, Justinus major, Justinianus (hic, literis et bellis nobilis, fecit in Cons'ant nopoli ecclesiam Divinæ Sapientiæ, id est, Domino Christo, quam Agiam Sophiam cognominavit ; opus, ut ferunt, omnibus per orbem ædificiis magnificentius, quodque certa rerum facie inspectum vincat ampullata verba referentium) ; Justinus minor, Tiberius, Mauricius, primus Græcus, Focas, Heraclius, Constantinus filius Heraclii, Heracleonas, Constans (iste Romam veniens, et quod reliquum erat ornatus antiqui corradens, tegulis etiam æreis fastigia ecclesiarum nudavit, triumpho scilicet apud Constantinopolim de hisce menubiis inhians ; sed ei infeliciter illa cessit aviditas, quia, continuo apud Siracusas extinctus, Saracenis Alexandriam deferentibus omnes illas reliquit exuvias), Constantinus, Justinianus, Leontius, Tiberius, iterum Justinianus, Phi-

(37) *Thracia una*. s. c. e. l., *tertia*, a. d.
(38) *Fœcundæ*. *Fæcunda*, d., *fæcundas*, e. l., omitt. in a. s. c.
(39) *Ut ait Virgilius*. Georg. I, 103.
(40) *Viginti*. s. c. e., *duodecim*, a. d. l.
(41) *Danubius, qui et Ister*. Vide Pomponium Melam, lib. II, c. 1 ; Ptolom. lib III, c. 8.
(42) *Occultis canalibus*, Danubius per sex ostia in Pontem Euxinum influit. Lycus autem ex duorum rivulorum confluxu formatus, in Constantinopolis ortum aquæ frigidæ perpetuam fundit copiam, qua una pars sinus abluitur, periodicæque piscium turmæ in capacem Constantinopolis portum refugium quærere alliciuntur.

A lippicus, Anastasius, Theodosius, Leo tertius. Hi omnes (43) regnaverunt et in Constantinopoli et in Roma ; sequentes tantum in Constantinopoli : Constantinus, Leo, Constantinus, Nicephorus, Stauratius, Michael, Leo, Michael, Theophilus, Michael, Basilius, Leo, Alexander, Constantinus, Romani duo, Nicephorus Focas, Johannes Basilius et Constantinus, Romanus, Michael, Michael, Constantinus, Theodora imperatrix, Michael, Sachius (44). Constantinus, Romanus Diogenes, 550 Nicephorus Butanius, Michael (45) : hic, per Alexium depulsus imperio, ad Guiscardum in Apuliam clandestinam fugam composuit ; traditaque illi potestate, aliquid se opinatus est fecisse quod (46) noceret Alexio. Unde Guiscardo aggrediendi magna increvit animus, B ut inani spe mentiretur (47) sibi acquiri posse per industriam quod alter amiserat per ignaviam (48) ; sed quantum istis profecerit præcedens liber patefecit. Est in ea civitate lignum Domini ab Helena de Ierosolymis delatum. Requiescunt ibi apostoli, Andræas, Jacobus frater Domini, Mathias ; prophetæ, Eliseus, Samuel, Daniel, et alii plures ; Lucas evangelista, martyres innumerabiles ; confessores, Johannes Chrysostomus, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Spiridion ; virgines, Agatha, Lucia ; omnesque postremo sancti quorum corpora illuc ex omnibus regionibus imperatores convellere potuerunt.

§ 357. Normannus itaque et Blesensis comites hominium suum Græco prostraverunt (49) ; nam jam Flandrita transierat, et id facere fastidierat, quod C se meminisset natum et educatum libere. Alii, data fide acceptaque, Niceam pertendunt hebdomada Junii (50) prima (A. D. 1097), quam jam cæteri a medio Maii obsederant. Ita conjunctis viribus multæ utrinque mortes actæ sunt : cum ab oppidanis facile in subjectos telorum omnia genera rotarentur, nec alicujus licet inertissimi manus in confertos frustraretur. Quin et exanimatorum cadavera Turci uncis ferreis in murum trahebant, 551 ludibrio nostrorum excarnificanda, vel ablatis vestibus denudanda (51). Doluerunt id Franci : nec prius abstiterunt ferro exercere dolorem, quam Turci, extremis malis fessi, die solstitii æstivalis per clandestinos nuncios imperatori se dedidere. Ille, qui nihil præter commodum suum pensare nosset, denunciavit Francis D ut abirent ; malens urbem servari Turcorum apertæ perfidiæ, quam Francorum suspectæ potentiæ. Jussit tamen distribui argentum et aurum op-

(43) *Hi omnes*. Finalis separatio utriusque imperii, Orientis scilicet et Occidentis multo ante, sub Theodosii Magni filiis contigerat, a. D. 395.
(44) *Sachius*. Isaac Comnenus.
(45) *Michael*. Michael VII præcessit Nicephorum Botaniaten, qui ab Alexio expulsus est.
(46) *Fecisse quod*. s. c. d. e., *efficisse quo*, a. l.
(47) *Mentiretur*. a. c. d. e. l., *niteretur*, s.
(48) *Ignaviam*. a. s. c. d. e. l., *ignominiam*, s. var. lect.)
(49) *Prostraverunt*, s. c. d. e., *prostituere*, a. l.
(50) *Junii*. a. d. e., *jejunii*, s. c. l.
(51) *Denudanda*, d. e., *dejicienda*, a. s. c. l.

timatibus, nummos æreos inferioribus, ne se irremuneratos quererentur. Ita Turci, qui jam a quinquaginta annis Bithyniam, quæ est pars Minoris Asiæ, quam Romaniam dicunt, Euphrate transito possederant, in superiores fuga terras concessere; veruntamen ausi sunt, obsidione soluta, exercitum ultra progredientem incessere, auctore quodam Solimanno (52) cui dominium totius Romaniæ obtigerat (53). Is, coactis sagittariorum millibus æstimatione trecentis sexaginta, nostros, nihil minus quam bellum meditantes, tanta vi aggressus est, ut, ferreo imbre sagittarum inundante perterriti, omnes incunctanter dorsa nudarent. Et tum forte dux (54) Godefridus, et Hugo magnus, et Raimundus aliam viam invaserant, ut et inimicorum solum popularentur latius, et suis pabula compararent facilius. At vero Normannus, ancipiti descrimine permotus, adventum Turcorum, expeditis cursoribus, Godefrido et cæteris per tutos tramites intimavit. Illi, moræ nescii, signis in hostem conversis, socios eripuere periculo; **552** namque hi jam indiscrete in tentoriis suis necabantur, nihil bello intenti, sed solis lachrymis et precibus auras implentes. Nec rimabatur hostis vulneri aditum, sed in nothos fortunam emittens, nunquam pro densitate cuneorum inanem referebat manum. Sola erat mortis dilatio, quod, quia juxta quoddam arundinetum pugnabatur, equi Turcorum impediti liberis non exultabant cursibus. Sed tandem visis antesignanis optimatum venientium, nostri ex arundineto prodeunt; et acclamato signo militari, « Deus vult (55)! » dissipatos ordines hostium invadunt, sociis ut ex altera parte feriant innuentes. Ita Turci, cum utrinque premerentur, nescio quid dirum stridentes, ululatibus in cœlum actis diffugere; nec solito more pugna fugaci usi, sed, abjectis arcubus, majus aliquid quam humanum timorem continua trium dierum fuga testati sunt. Nec erat qui eos fugaret; quia equi nostrorum, vix jejuno cespite vitam sustentantes, alacrem persecutionem negabant, lasso statim ilium pulsu defectionem suam (56) ostendentes. Erat enim Asia, terra quondam frugum feracissima, ita

A moderno et antiquo tempore Turcis sævientibus expilata, ut vix raro exercitui alimoniam ministrare sufficeret, nedum tantæ multitudini, quæ totas segetes depastura, totos amnes epotatura (57) videretur: æstimabantur enim cum a Nicea (58) discessere **553** septingenta millia, pars reliqua vel ferro interemta vel valetudine minuta, major domos dilapsa.

§ 358. Inde ergo (59), per Antiochiam Pisidiæ et Iconium urbes, Eracleam venere; ibi signum in cœlo viderunt modo ensis fulminei figuratum, mucrone versus orientem protento. Jamque a Kalendis Julii (Jul. 1) (60), cum Niceam deseruerant, Octobris mensis nonæ (Oct. 7) volvebantur (61), quando Antiochiam Syriæ venere; cujus situm commemorarem, nisi aviditatem meam præoccuparet Ambrosiana in Egesippo facundia (62), simul et quod vereor ne mihi vertatur vitio quod tam frequenter in digressionibus peregrinatur narratio. Veruntamen quantum suscepti operis narratio (63) postulat, dicam.

DE URBE ANTIOCHIA.

§ 359. Civitas est maximo muro circumdata, montem etiam mœnibus complexa (64); a Seleuco, rege Asiæ, nomine Antiochi patris cognominata; post Romam, et Constantinopolim, et Alexandriam quarto per orbem loco cunctis civitatibus prælata; mœnibus tuta, montibus ardua; magis ingenio quam vi, si unquam capiatur, obtinenda. Fluvius illi proximus, quem modo Fernum, quondam Orontem vocatum intelligo, duodecimo ab urbe milliario accipitur pelago, fluentis rapacibus, **554** et ipso impetu frigidioribus, salubris auræ temperie saluti (65) medetur civium (66); commeatum quoque navium oppidanis invehens, perseverantiam obsidentium quantolibet tempore deridet. Ibi primum Christianismi (67) venerabile vocabulum excogitatum. Inde Paulus, hujusce religionis incentivum et fomes, ad prædicandum processit. Ibi beatus Petrus primi antistitii cathedram sedit; in cujus honore fundata illic ecclesia toto Turcorum tempore illibata permansit: nec minus altera, in honore sanctæ Mariæ.

(52) *Solimanno.* Apud Turcas ejus nomen erat Kilidge-Arslan; ejus regnum ab Hellesponto ad Syriæ confinia protendebatur, iterque ad Hierosolymam obstruebat. Vide de Guignes, tom. III, p. II, pp. 10-30.

(53) *Obligerat.* a. d. e. l., *obvenerat*, s. c.

(54) *Dux.* a. s. c. d. l., omitt. in e.

(55) *Acclamato signo militari, « Deus vult. »* — Cum Urbanus II ab alto suggestu, in emporio Claromontano multitudinem alloqueretur, populum ad suscipiendam crucem incitans, frequenter dicentem interrupit astantium clamor conclamantium: *Deus lo volt*! Deus vult. Profecto voluntas Dei est! subjiciebat pontifex, et verba hæc, a Spiritu sancto certissime inspirata; in perpetuum, ut vester militaris clamor adoptentur. »

(56) *Defectionem suam.* s. d. e., *defectum suum* l.

(57) *Amnes epotatura.* d. e. l., *amnes se potatura*, c., *amnes epotura*, a., *amnes epotatum*, s.

(58) *A Nicea.* a. s. d. e. l., *antea*, c.

(59) *Ergo.* a. s. c. d. l. omitt. in e.

D (60) *Julii.* a. e. l., *Junii*, s. c. d.

(61) *Nonæ volvebantur.* a. s. c. d. l., *non evolvebantur*, e l.

(62) *Ambrosiana in Egesippo facundia.* Egesippus, Græcus secundi sæculi scriptor, Historiam ecclesiasticam in quinque libris composuit, cujus fragmentum tantum superest. Liber etiam De Judæorum bellis et Jerolosymæ destructione, qui in Latinum sermonem a S. Ambrosio translatus fuisse traditur, illi attributus est.

(63) *Narratio.* s. c. d. e., *necessitas*, a. c.

(64) *Complexa.* s. c. d. e., *circumplexa*, a. l.

(65) *Saluti.* s. d. e., *sanitati*, l.

(66) *Civium*, s. d. e., *civicæ*, a. c. l.

(67) *Christianismi*, d. e., *Christiani olim nominis*, a. s. l., *Christianismi olim nominis*, c. — *Act. apost.* XI, 26.

consecrata, decore sui oculos spectantium tenebat; A mirum in modum, ut cujus persequebantur fidem reverentur ædem.

DE OBSIDIONE ANTIOCHIÆ.

§ 360. Hanc itaque civitatem Franci ab Octobri usque ad Junium (68) circumsedere (69), tentoriis circum muros amne transito locatis : perspectaque difficultate expugnandi (70), timiditati quorundam obviandum arbitrati, omnes pariter proceres sacramento fecere obsidioni non ponendas ferias quoad vel vi vel ingenio prenderetur civitas; et, ut quod intendebant facilius implerent, castra cis fluvium constituerunt multa, quibus impositi milites castra (71) prætenderent. Aoxianus quoque civitatus admiratus, videns Francos non joco et jejune agere, sed civitatem serio impetere, Sansadolem filium ad Sol- B danum imperatorem (72) misit, **555** qui, Francorum audaciam exponens, suppetias expeteret (73) Soldanus apud Persas qui apud Romanus Augustus, totius orientis et omnium Saracenorum rector. Quod ideo, ut æstimo, tamdiu manet et propagatur imperium, quod gens illa parum (ut dixi) bellicosa, et vivacis sanguinis inops, semel acceptum nescit dediscere servitium, ignorantque, ut Lucanus ait (74),

Ideo datos ne quisquam serviat enses.

At vero gens occidentalis, audax et effera, diuturnam unius populi (75) dedignatur dominationem; sæpe se servitio exuens, et de uno in aliud transferens. Denique Romanum imperium prius ad Francos, C post ad Teutones declinavit; orientale apud Persas semper durat.

QUARE TURCI CHRISTIANOS URBIS INDIGENAS OCCIDERINT.

§ 361. Ad hujus igitur imperii principem Sansadoles missus, viam studio celerabat juvenili; pater interim, in custodia urbis, imperatorio non deerat muneri. Nec contenta virtus inclusorum sua tutari, nostros ultro lacessebat; crebro illos, et subito, pabulantes et nundinantes aggressa, nam, de inventis navibus pontem facientes, nundinas ultra fluvium constituerant (76). Ope igitur Christi pertinaces sumptis armis hostes audacter propelleret, ut nunquam eos superiorem gloriam paterentur referre : cujus contumeliæ ultionem in Syros et Armenios, civitatis indigenas, Turci refunde- D bant (77); balistis et petrariis capita interemturum **556** in castra Francorum emittentes, ut illos eo modo ad dolorem incenderent.

DE FAME OBSIDENTIUM.

§ 362. Et jam, devastatis omnibus circa urbem quæ ad victum poterant parari, temeraria fames, quæ tuta etiam expugnare solet, exercitum incessere cœperat; adeo ut, nondum surgentibus in altam segetum culmis, quidam siliquas fabarum nondum (78) adultarum pro summis deliciis amplecterentur. Alii carnes jumentorum, alii coria aquis mollita, quidam carduos parum coctos per abrasas fauces utero dimittebant; quidam vel mures, vel talium quid deliciarum, poscentibus aliis venundabant, et esurire sustinebat prolato jejunus venditor auro. Nec defuere qui cadavera cadaveribus infarcirent, humanis pasti carnibus; longe tamen et in montibus, ne nidore carnis adustæ cæteri offenderentur. Plures, spe reperiendæ alimoniæ, ignotis vagabantur semitis; et a latrunculis, viarum gnaris, trucidabantur. Sed non multo post civitas deditioni consensit.

QUOMODO BOAMUNDUS TURCUM QUENDAM AD PRODITIONEM URBIS FLEXIT.

§ 363. Boamundus enim, solertis ingenii vir, ea parte qua prætendebat, principem quendam Turcum, maximæ turris custodem, promissis ingentibus ad proditionem per internuncios solicitaverat (79). Ille quoque, ut infamiam proditionis insigni excusatione palliaret, Boamundo filium in obsidatum dedit; Christi edicto, quod per somnium didicisset, id se facere professus. Suos **557** igitur ad turrim Boamundus admovit, prius clandestino astu perpetuum a proceribus civitatis donum (80) nactus, si possit adquirere. Ita Franci, per funeas scalas nocte intempesta in murum evecti, vexilloque Boamundi, quod vermiculatum erat, ventis in fastigio turris exposito, signum Christianum lætis fragoribus ingeminant, « Deus vult! Deus vult! » Turci experrecti, et soporis penuria inertes, fugam per angiportus invadunt : districtis nostri gladiis insecuti, magnas de inimicis strages acervant. In ea fuga occidit (81) Aoxianus urbis admiratus, a quodam rustico Syro decollatus : caput ejus, Francis allatum, ridiculo et gaudio fuit.

DE ADVENTU TURCORUM.

§ 364. Nec diu opima victoria lætati, postero die Turcorum obsidionem extra muros ingenuere. Venerant illi a Sansadole invitati, (82) duce Corba-

(68) *Ab Octobri usque ad Junium.* Die 21 Octobris 1098 Junii 3, 1098.

(69) *Circumsedere*, s. c. d. e., *circumdedere*, a. l.

(70) *Expugnandi.* a. d. e. l., *capiendi*, s. c.

(71) *Castra.* c. e., *excubias*, a. s. d. l.

(72) *Imperatorem.* c. d. e., *imperatorem Persidis.* a. s. l.

(73) *Expeteret*, s. c. d. e.; *orare*, a. l.

(74) *Ut Lucanus ait.* Pharsalia, IV, 579.

(75) *Populi.* s. d. e.; *gentis*, l.

(76) *Constituerant.* d. e.; *instituerant*, a. s. c. l.

(77) *Refundebant.* a. d. e. l.; *infundebant*, s. c.

(78) *Nondum*, a. s. c. d. l.; omitt. in e.

(79) *Principem quendam Turcum.... per internuncios solicitaverat.* Phirouz, Syrus quidam apostata, hujus perfidiæ machinator.

(80) *Donum.* a. c. d. e. l.; *dominum*, s.

(81) *Occidit.* a. c. d. e. l 2; *cecidit.* s.; *occiditur*, l 1.

(82) *Duce Corbaguath... trecenta millia*, etc. In describendo Kerbogæ exercitu plerique Latini historiographi, auctor libri cui titulus *Gesta* (p. 17), Robertus monachus (p. 56), Baldricus (p. 111), Fulcherius Carnotensis (p. 392), Guibertus (p. 512), Guillelmus Tyr. (lib. VI, c. 3, p. 714), Bernardus

guath satrapa orientali, qui ab imperatore Persidis A acceperat trecenta millia cum viginti septem admiratis. Horum sexaginta (83) in arcem urbis per scopulos ascendere, advocantibus eos Turcis qui adhuc ibidem remanserant. Itaque illi crebris excursibus Christianos potissimum fatigabant, nec erat ulla spes nisi in Dei auxilio; 558 cum bello infestatis cresceret inedia, inedia semper magnorum (83*) comes prima malorum. Quapropter, triduano prius cum letaniis exacto jejunio, legatus Petrus heremtia mittitur ad Turcos. Is familiari sibi eloquio ista prosecutus est (84), ut Turci Christianorum terras, quas olim pervaserant indebite, nunc evacuent voluntarie. Justum esse, ut sicut Christiani non infestant (85) Persidam, ita Turci non urgeant (86) Asiam. Proinde aut libenti discessu B nativum solum repetant, aut mane futuro bellum expectent; sortem per duos vel quatuor vel octo experiantur, ne periculum ad totum vergat exercitum.

QUOMODO CHRISTIANOS TURCOS VICERINT.

§ 365. Non erat Corbaguath ejus facilitatis ut legatum dignaretur responso, sed scacchis ludens, et dentibus infrendens, inanem dimisit: hoc tantum dicto, Jam conclamatam esse Francorum superbiam. Ille quoque concite rediens exercitum de insolentia Turci certiorem reddidit. Tunc omnes se alterutrum animantes, etiam per præconem clamare fecere, ut quisque nocte illa equo suo pro posse præbendam porrigeret, ne sequenti die multiformibus gyris fatigatus deficeret. Jamque mane C inclaruerat, cum, per acies dispositi, vexillis in hostem infestis prodeunt. Primam turmam duxere duo Roberti, Normannus et Flandrensis, et Hugo magnus; secundam dux Godefridus; tertiam Podiensis 559 episcopus. Boamundus in extremo agmine incedebat (87), cæteris subsidio futurus. Raimundus in urbe remanserat, qui nostris receptui provideret, si necesse foret. Hoc Turci eminus conspicati, primo quid esset hæsere. Mox cognito vexillo episcopi, quod eum maxime metuerent, quia illum papam Christianorum et incentorem bellorum dictitarent (88), antequam ferirentur, videntes quod nostri tam animose et incunctanter procederent, terga dedere: alteri quoque, insperato exilientes tripudio, cedentes cedidere, quantum vel peditum ilia vel equitum calcaria sufficere potuerunt. Persuadantque sibi videre se antiquos martyres, qui olim militer fuissent, quique mortis pretio parassent prima vitæ, Georgium dico et Demetrium, vexillis levatis a partibus montanis accurrere, jacula in hostes, in se auxilium vibrantes. Nec diffitendum est affuisse martyres Christianis, sicut quondam angelos Machabeis simili duntaxat causa pugnantibus. Reversi vero in prædam, tanta in castris illorum reperiunt quæ cujuslibet avidissimi (89) exercitus satietatem possent vel temperare vel extinguere. Hoc prælium actum est anno incarnationis Dominicæ millesimo nonagesimo octavo, quarto kalendas Julii (Jun. 28); nam pridie Nonas Julii (90) (Jul. 6) capta fuerat urbs. Mox, kalendis Augusti sequentibus (Aug. 1), Podiensis episcopus, Christianorum vexillifer, illius boni auctor præcipuus, communi mortalium conditioni feliciter manus dedit; et Hugo magnus, concessu ut aiunt heroum, Franciam rediit, causatus continuam viscerum tortionem.

560 § 366. (A.D. 1099). Sed cum, sex (91) mensibus Anthiochiæ morati, præteritos labores tam diuturna quiete abstersissent, iter jamdudum inceptum resumere meditabantur. Primusque Raimundus, nullius unquam ignaviæ conscius, et cui semper cura (92) primum in procinctu militari esse, et post eum Roberti et Godefridus, iter adorti (93); solum Boamundum florentissimæ civitatis aspectus et pecuniarum fames continuit, ut interim differret. Sed latebat sub cupiditate ratio persuasibilis, qua diceret Antiochiam non sine principe Turris exponendam continuo involaturis. Residit ergo in urbe; et Raimundi homines, qui vicum unum tenebant, improbus exactor mœnibus depulit (94). At vero cæteri (95) per Tripolim, et Beritum, et Tyrum, et Sydonem, et Acaronem, et Caipham, et Cæsaream Palestinæ transeuntes, ibi a dextra dimittentes maritima, pervenerunt Ramulam; a quibusdam civitatibus gratanter excepti quarundam subjectione virtutem suam insignientes. Non enim diutius moram protelari consilium erat, quod Aprilis mensis

D Thesaurarius (c. 39, p. 695), non aliis utuntur quam hisce locutionibus: *infinita multitudo, immensum agmen, innumeræ copiæ, innumeræ gentes.* Turcæ numero fuisse ducentorum millium ab Alberto Aquensi dicuntur (lib. IV, c. 10, p. 242); a Radulpho Cadomensi vero (c. 72, p. 300) quadringintorum millium equitum. (GIBB., *Dec. Rom. Emp.* VII, pp. 364-5).

(83) *Sexaginta.* d. e.; *sexaginta millia,* a. s. c. l.

(83*) *Magnorum.* a. s. c. d. l.: *omitt.* in e.

(84) *Petrus heremita... Is familiari sibi eloquio ista prosecutus est.* Willelmus Tyrensis (lib. I, c. 11) hunc sic describit: « Pusillus, persona contemptibilis, vivacis ingenii, et oculum habens perspicacem gratumque, et sponte fluens ei non deerat eloquium. »

(85) *Infestant.* c. d. e.; *urgent,* a. s. l.

(86) *Urgeant.* c. d. e.; *infestent,* a. s. l.

(87) *Incedebat.* a. d. e. l.: omitt. in s. c.

(88) *Dictitarent.* a. d. e. l; *dicerent,* s. c.

(89) *Avidissimi.* c. d. e.; *avarissimi,* a. s. l.

(90) *Julii.* c.; manu recentiori correctum *Julii* pro *Junii,* e.; *Junii,* a. s. d. l.

(91) *Sex.* a. c. e. l., *septem,* s. d.

(92) *Cura.* a. s. c. d. e. l., *curæ vita,* s. (var. lect.)

(93) *Iter adorti.* d. e., *viam moliti,* a. s. c. l.

(94) *Depulit.* a. d. e. l., *expulit.* s. c.

(95) *Per Tripolim.* Maxima pars eorum itineris accuratissime exponitur a Maundrell, *Journey from Aleppo to Jerusalem* (p. 11-67).

erat, et campestres fruges in maturas messes coaluerant. Ramula est civitatula, muro indiga, beati Georgii, si famæ credimus, martyrii conscia; cujus ibi ab antiquo fundatam ecclesiam Turci nonnihil deformaverant, tunc metu Francorum, subreptis omnibus suis, in montana dilapsi. Sequenti mane, dubio adhuc diei et noctis confinio, Tancredus nepos Boamundi, præstans animi miles, sumptis armis, et quidam alii, Bethleem pertendunt, **561** loca vicina explorare cupientes. Syri qui essent in loco, progressi obviam, lætitiam suam desiderio lachrymante prodebant, saluti eorum pro paucitate nimirum metuentes; nam non multo plus quam centum milites venerant. At illi, supplicibus votis sacram ædem venerati (96), confestim Ierosolymam intentis animis invadunt. Turci quoque, pro fiducia virium mentibus efferati, foras exiliunt, in nostros aliquantisper arietantes; totus enim jam exercitus adventarat: sed mox, Francis annitentibus, summoti hostes claustrorum muralium objectu salutem suam tutabantur.

DE URBE IERUSALEM.

§ 367. De situ et positione Ierusalem nihil me dicere copia scriptorum admonet: nec necesse est ut in hoc campo nostra (97) exultet oratio; adeo fere omnium notitiæ patet quod Josephus, quod Eucherius, quod Beda scripsere. Quis enim nesciat eam a Melchisedec Salem, a Jebuseis Jebus, a Salomone Ierosolymam vocatam? Quis non audierit quotiens, sub adverso marte cadens, cives ruinis sepelierit suis, vel Nabugodonosor, vel Tito, vel Adriano agentibus? Adrianus ille fuit qui Ierosolymam, ex suo cognomine cognominatam Heliam, orbiculato et majori murorum ambitu ædificavit, ut locum sepulchri Dominici, quod olim extra fuerat, amplecteretur; nam et mons Sion intra urbem receptus, pro arce supereminet. Fons intra nullus (98), sed cisternis ad hoc **562** præparatis colliguntur latices siti civium profuturi; quod ipsius urbis situs, supercilio ab aquilone montis Sion incipiens, ita sit molli clivo dispositus, ut pluvia ibi decidens nequaquam lutum faciat, sed instar fluviorum vel cisternis excipiatur, vel per portas defluens torrentem Cedron augeat. Ibi templum Domini et templum quod dicunt Salomonis, quibus incertum auctori-

A bus ædificata, Turcorum celebri frequentia colebantur; templum præsertim Domini, quod quotidianis venerabantur excubiis, Christianosque ingressu arcebant, simulachro Mahumet ibidem collocato. Ibi decenti (99) opere compacta ecclesia sancti sepulchri capax, a Constantino Magno ædificata, nullam unquam ab inimicis fidei tulit injuriam; metu, sicut conjicio, pro igne cœlesti percussis, qui quotannis in virgilia Paschæ lampadibus serenus infulget. Quod miraculum quando cœperit, vel si ante tempora Saracenorum (100) fuerit, nullius historiæ cognitione discernitur. Legi ego in scripto Bernardi monachi (1), quod abhinc annis ducentis quinquaginta, id est, **563** anno incarnationis octingentesimo septuagesimo, idem, Ierosolymam profectus, ignem illum viderit; hospitatusque B fuerit in xenodochio quod ibidem (2) gloriosissimus Karolus magnus construi jusserat, ubi et bibliotecam ingentis expensæ compegerat. Tantamque et Ægypti et per id locorum, commemorat pacem Cristianos sub Turcorum dominio habuisse, ut si alicui vianti in mediis forte triviis jumentum quo necessaria veheret defungeretur, ille, relictis sarculis (3), ad proximam urbem expeditus pro auxilio pergeret, omnia quæ dimiserat illibata proculdubio reperturus. Nullus tamen ibi Christianus alienigena secure vivere, pro exploratorum suspicione, poterat, nisi sigillo imperatoris Babylonii fretus: indigenæ pacem Turcorum tribus annuis talentis vel bizantinis redimebant. Veruntamen quia Bernardus Theodosit tunc patriarchæ nomen non tacet, ipsa me monet C occasio ut omnium patriarcharum nomina proponam.

NOMINA PATRIARCHARUM IERUSALEM.

§ 368. Jacobus frater Domini, filius Alphei (4); Simeon filius Cleophæ, consobrinus Christi (Cleophas autem fuit frater Joseph); Justus, Zacheus, Tobias, Benjamin, Johannes, Machabeus, Philippus, Seneca, Justus, Levi, Effrem, Justus (5), Judas (hi quindecim circumcisi fuerunt); Marcus, Cassianus, Publius (6), Maximus, Julianus (7), Gaius (iste primus celebravit Pascha et Quadragesimam more Romanorum); Symacus, Gaius, **564** Julianus, Capito, Maximus, Antonius, Valens, Docilianus, Narcissus, Dius, Germanio, Gordius, Alexander, Ma-

D

(96) *Illi supplicibus... venerati.* Ecclesia S. Mariæ Bethlehem intra parietes quamdam speluncam continebat in qua natus esse Christus tradebatur. (Vide Bedam, *De locis sanctis.*)

(97) *Nostra.* a. d. e. l., *mea* s. c.

(98) *Fons intra nullus.* Jerosolymæ tantum erant torrens Cedron, æstivo tempore siccus, rivulusque, cui nomen fons Siloe (RELAND. tom. I, pp. 294, 300). Perennis cujusdam fontis, aquæductus, et pluvialis aquæ cisternarum a Tacito mentio fit. Aquæductus a rivulo Tekoe, ceu Etham incipiebat, de quo etiam loquitur Bohadin (in *Vita Saladin.* p. 238.)

(99) *Decenti.* s. c. e., *tereti*, a. d. l.

(100) *Saracenorum* s. d. e., *paganorum*, l.

(1) *Legi ego in scripto Bernardi monachi.* Bernardus duobus cum sociis, ab Italia in Alexandriam navigavit, unde terra iter fecit in Jerosolymam an. 870. Eorum itinera edita sunt a Mabillone in *Act. Benedictinorum.* Brevis est relatio, sed plura continet magni momenti. Est etiam hujus operis manuscriptus codex bonæ notæ in Britannico Museo (Bibl. Cott. *Faust.* B. I.), ubi, scribentis errore, a. D. 970 inscribitur, quod manifeste erroneum est, nam Bernardus Ludovicum Italiæ regem tanquam adhuc viventem nominat, qui an. Dom. 875 obiit. (SHARPE, 438.)

(2) *Ibidem.* a. d. e. l., *idem*, s. c.

(3) *Sarculis.* e., *sarcinis*, a. s. c. d. l.

(4) *Alphei.* c. d. e., *Joseph*, a. s. l.

(5) *Justus.* c. d. e., *Jesse*, a. s. l.

(6) *Publius.* a. s. c. e. l., *Publicus*, d.

(7) *Julianus.* a. s. d. e. l., omitt. in c.

zabanus, Irmeneus, Zabdas, Ermon, Macharius A (hujus temporibus inventa est sancta crux ab Helena) (8); Ciriacus, Maximus, Cirillus (iste construxit ecclesiam sancti Sepulchri et montis Calvariæ, et Bethleem et vallis Josaphat). Hi omnes vocati sunt episcopi. Post hos surrexere patriarchæ: Cirillus, protus patriarcha; Johannes, Prailius (9), Juvenalis, Johannes (10), Zacharias (in cujus tempore (A. D. 614) venit Chosdroe (11) rex Persarum Ierusalem, et destruxit ecclesias Judeæ et Ierusalem, et occisa sunt ab exercitu suo triginta sex millia Christianorum); Modestus (iste constitutus est patriarcha ab Heraclio imperatore postquam reversus est victor de Perside): Sofronius (cujus temporibus venere Saraceni, et ejecerunt Christianos omnes de Ierusalem, excepto patriarcha, quem ob reve- B rentiam sanctitatis ibi dimiserunt. Illud fuit tempus quo Saraceni totam Ægyptum, et Affricam et Judæam, et Hispaniam, et Baleares insulas pervaserunt. Partem Hispaniæ abstulit iis Karolus magnus; reliquas (12) et omnes quas nominavi terras possident usque hodie, annis abhinc circiter quingentis); Theodorus (13), Ilia, Georgius, Thomas, Basilidis (14), Sergius, Salomontos, Theodosius: 565 hunc Theodosium fuisse abbatem Bernardus memorat, et raptum de monasterio suo, quod distabat ab Ierusalem quindecim millibus, et factum fuisse patriarcham Ierosolymæ; tunc Michaelem (15) dicit (16) fuisse patriarcham Babylonis super Ægyptum, translato patriarchatu Alexandriæ in Babylonem. Ilia, Sergius, Leonthos, Athanasius, Christodolus, C Thomas, Joseph, Orestes (in cujus tempore (A. D. 1009) venit Achim Soldanus de Babylonia, nepos Orestis patriarchæ, misit exercitum suum Ierusalem, et dextruxit omnes ecclesias, scilicet quatuor millia; et avunculum suum patriarcham adduci fecit Babyloniam et ibidem occidi); Theofilus, Niceforus (hic (A. D. 1048 ædificavit ecclesiam (17) Sancti Sepulchri quæ nunc est favente Achim Soldano); Sofronius (in cujus tempore Turci Ierosolymam venientes (A. D. 1059), pugnaverunt cum Saracenis et omnes interfecerunt, et obtinuerunt civitatem; Christiani autem remanserunt ibi sub dominio Turcorum); Euthimius (18), Simeon: hujus tempore venerunt Franci et expugnaverunt Ierosolymam (A. D. 1099), et liberaverunt eam de manibus Turcorum et regis Babyloniæ.

§ 369. Anno igitur Ierosolymitanæ peregrinationis quarto, post captam Niceam tertio, post Antiochiam secundo, obsessa est a Francis Jerusalem (A. D. 1099); urbs bellorum maxima merces, blandimentum laborum, supremæ spei viaticum. Erat tunc Junii mensis dies septimus; nec quicquam sibi obsessor verebatur in cibatu vel in potu, quod messis in agris, uvæ in vineis, maturaverant: sola jumentorum cura erat miserabilis (19), 566 quæ pro qualitate loci et temporis nullo sustentabantur irriguo; nam et fontis Siloe recessus, qui horis incertis dulcibus scatet aquis, tunc calor solis ebiberat. Fons ille, si quando pluvialibus pascitur aquis, torrentem Cedron auget, indeque undivomo impetu in vallem Josaphat decurrit; sed hoc admodum raro, quia nullus ejus augmenti vel decrementi serius (20) est terminus: quocirca nostros, ad aquationem jumentorum crebro dispersos, hostes e cavernis egredientes inopine cædebant. Interea duces suo quisque muneri; Raimundus vero turri Davidicæ (21) impiger assidebat. Hæc, ab occasu solis urbem muniens, ad medium fere tabulatum quadratorum lapidum plumbo infuso compaginata, omnem metum obsidentium paucis intus defendentibus repellit. Itaque videntes urbem ad capiendum, propter prærupta montium et firmitatem mœnium et ferocitatem hostium, difficilem, machinas fieri præcepere: et prius quidem, obsessionis (22) die septimo, fortunam scalis erectis tentarunt, in resistentes volaticas moliti sagittas; sed quia erant scalæ paucæ, ascendentibus damnosæ, quod vulneribus expositi undique nulla parte protegerentur, consilium mutarunt. Unum fuit machinamentum quod nostri Suem, veteres Vineam vocant; quod machina levibus lignis colligata, tecto tabulis cratibusque contexto, lateribus crudis coriis munitis (23), protegit in se subsidentes (24), qui, quasi more suis, ad murorum suffodienda penetrant 567 fundamenta. Alterum fuit, pro lignorum penuria, turris non magna, in modum ædificiorum facta: Berfreid appellant, quod fastigium murorum æquaret. Hoc machinamentum, dum fieret, moram obsidioni dedit pro fabrorum inscitia et lignorum inopia (25). Et jam quartusde-

D

(8) *Ab Helena*. c. d. e., *a beata Helena*, a. s. l.

(9) *Prailius*. a. s. c. e. l 1, *Julius*, d.

(10) *Johannes*. a. c. d. e. l., *Julius*, d. deest in s. l 2. — Nullus hujus nominis patriarcha hac ætate notus. Anastasius Juvenali successit (a. D. 458). Nomina undecim successivorum patriarcharum usque ad Zachariam a. D. 458 (609) a Malmesburiensi omittuntur.

(11) *Chosdroe*. d. e., *Cosdroe*, a. c. l., *Cosrel*, s. — Chosroes II rex Persarum.

(12) *Reliquas*. d. e., *reliquam* a. s. c. l.

(13) *Theodorus*. Defuncto Sophronio (a. D. 44), Ecclesia Jerosolymitana vacua remansit usque ad annum 705, quo Johannes V successit, quem Theodorus secutus est, a. D. 754.

(14) *Basilidis*. d. e., *Basilius*. a. s. c. l.

(15) *Michaelem*. d. e., *etiam patriarcham Michaelem*, s., *etiam Michaelem*, a. c. l.

(16) *Dicit*. a. d. e., *dicunt*, s. c., *diem*, l.

(17) *Ecclesiam*. d. e., *casam*, a. s. c. l.

(18) *Euthimius*. a. c. e. l., *Eubinnus*, d., *Cuthimus*, s.

(19) *Miserabilis*. a. s. c. d. e. l., *miseris* s. (var. lect.)

(20) *Serius*. a. c. e. l., *certus*, s. d.

(21) *Turri Davidicæ*. Turris Davidica vetus erat Turris Psephina, seu Nebulosa; dicebatur etiam Castellum Pisanum ex patriarcha Daimberto (D'ANVILLE, pp. 19-23).

(22) *Obsessionis*. s. d. e., *obsidionis*. l.

(23) *Munitis* a. d. e. l. *communitis*, s. c.

(24) *Subsidentes*, s. c. d. e., *subsistentes*, a. l.

(25) *Inopia*. c. d. e. *penuria*, a. s. l.

cimus dies Julii volvebatur, cum hi admotis vineis murum suffodere, hi turrem promevere cœpere : quod ut opportunius fieret membratim disjunctam ad muros tulere ; ibqiue, prope quantum a jactu sagittæ cavere poterant compaginatam, rotarum volubilitate muro penere conjunxere. Interea funditores lapidibus, sagittarii jaculis, arcubalistæ telis, quisque suum exercentes (26) officium, instare, et propugnantes de muro submovere ; milites quoque virtute incomparabiles turrim ascendere, æquo jam pene marte telis et lapidibus in hostes agentes. Nec illi feriis vacabant, sed, omnem virtuti salutem committentes, adipem et oleum ignitum in turrim et in milites fundibalis jaculabantur, multorum mortibus sui voti se compotes gloriantes. Ita toto illo die certatum, ut neutra pars se victam putaret. Sequenti die, qui erat quintus decimus Julii, ad suprema ventum : namque Franci, pridiani certaminis eventus eruditiores, fasces oleagino succo vividas in turrim muro proximan et ejus custodes jecerunt. At flamma, vento agente in comas erecta, primo ligna, mox, (27) lapides corripiens, custodes effugavit. Quin et tigna quæ Turci e muro pendula dimiserant, ut turrim, si propius admoveretur, reducto nisu brachiorum arietando effringerent, Franci funibus desectis ad se traxere ; et de machina in murum jactis, cratibusque 568 constratis, pontem, qui turrim et mœnia continuaret, fecere. Ita perfidis versum in exitium quod paraverant ad remedium. Tum vero, et fumeis flammarum globis, et nostrorum audacia, hostes infracti fugam ineunt. Alteri (28) in murum, et inde in urbem progredientes quantum illa exigebat animorum lætitia, manibus egere. Et hæc quidem victoria in parte Godefridi et duorum Robertorum evenit. Ignorabat hoc Raimundus donec fugitivorum clamor, et se de muro ultro præcipitantium timor, (qui, dum mortem fugiunt, mortem invadunt,) urbem captam prodidit. Quod intuitus, strictisque gladiis in fugitivos (29) irruens, quantum animositati suæ sufficere judicavit, injurias Dei ultum ire festinabat. Quingentos quoque Æthiopas, qui, in arcem David refugi, claves portarum, pollicita membrorum impunitate, tradiderant, spectato pacis commodo præsentis incolumes Ascalonem dimisit. Nec ullum erat Turcis refugium, ita et supplices et rebelles insatiabilis ira victorum consumebat. Decem millia in templo Salomonis interfecta ; plura ex fastigiis templorum et arcis præcipitata. Post hæc cadavera cumulata, igne immisso, in aerium resoluta sunt

A elementum, ne, sub divo in tabem fluentia inerti attraherent contagia mundo. Ita cæde infidelium expiata urbe, sepulchrum Domini, quod tamdiu desideraverant, pro quo tot labores tulerant, supplicibus cordibus et corporibus expetierunt. Quot ibi precum thurificatione cœlum incenderint, quot lacrymis Deum in gratiam revocaverint, nullus unquam, profiteor, evolveret : nec si veterum pompatica eloquentia procederet; non si Orpheus, 569 qui vocalibus fidibus auritos, ut dicitur, scopulos flexit, resurgeret. Cogitetur igitur potius quam dicatur.

§ 370. Illud insigne continentiæ in omnibus optimatibus exemplum fuit, quod nec eo die, nec consequentibus, quisquam respectu prædæ avocavit animum quin cœptum persequerentur triumphum.

B Solus Tancredus, intempestiva cupidine occupatus, quædam pretiosissima de templo Salomonis extulit; sed postmodum, sua conscientia et aliorum conventus colloquio, vel eadem vel appreciata loco restituit. Tum quicunque egenus vel domum vel aliquas divitias invasit ; nunquam ulterius ullius locupletis tulit convitium, sed semel possessa in jus adoptavit hæreditarium. Nec mora, prælucidum illud Christianæ nobilitatis specular, in quo velut in splendido lacunari omnium virtutum repercutiebatur jubar, Godefridus, in regem eligitur (30), omnibus nos ignava spe conferentibus, nullo modo posse decentius prospici ecclesiæ utilitatibus ; dilato interim (31) de patriarcha consilio, qui Romani papæ deberet substitui judicio.

C § 371. At vero Babylonis imperatur, non illius quæ, a Nembroth facta, a Semiramide aucta esse asseritur (32) ; sed illiusquam Cambyses Cyri filius ædificavit in Ægypto, in loco ubi quondam fuerat Thaphnis, — imperator ergo Babylonis, diu 570 conceptas in Francos iras parturiens, misit ducem militiæ qui eos de regno, ut dictitabat, suo propelleret (33). Ille, præcepta maturans munia, cum audisset captam Jerusalem, majori cura stimulavit negotium, quamquam ante nihil segnitiei admisisset. Eratque barbaro animus ut Christianos in Jerusalem obsideret; et, post victoriam quam jam mente somniabat falso præsagus, sepulchrum Domini a fundo erutum dilapidaret. Nostri, qui nihil minus diligerent quam obsidiales ærumnas denuo perpeti (34), sumpta ex Dei parte audacia, ex urbe versus Asca-

D lonem prodeunt, obvia hostibus inferentes pectora ; portabantque secum partem Dominici ligni, quam quidam Syrus civis Jerosolymitanus avita successione domi custoditam propalaverat. Felix plane et

(26) *Exercentes*. a. s. c. d. e. l.; *exercens.*, s. var. lect.)
(27) *Mox*. a. d. e. l., *postea*, s. c.
(28) *Alteri*. a. d. e. l., *alii*, s. c.
(29) *Fugitivos*. c. d. e., *fugientes*, a. s. l.
(30) *Godefridus in regem eligitur*. Devotus hic cru- servus et insigna regiæ dignitatis recusavit in civitate ubi Salvator spinis coronatus fuerat : non o titulo insigniri voluit quam sancti Sepulcri defensoris et Baronis.
(31) *Dilato interim*, etc. Urbanus papa ocius vita functus est quam ut memorabili hoc eventu gaudere posset ; obiit enim die 29 Julii 1099, quarto decimo die post captam occupatamque Jerosolymam. Daimbertus, Pisanus archiepiscopus, Jerosolymæ patriarcha absque competitore iustitutus est. (Vide Guillelmum Tyr. lib. IX, c. 15-18 : et lib. x, 4, 7, 9.)
(32) *Esse asseritur*. d. e., *nunc asseritur deserta*. a. s. c. l.
(33) *Propelleret*. s. d. e., *perturbaret* l.
(34) *Perpeti*. s. c. d. e., *experiri*, a. l.

fidele furtum, ut toto tempore Turcis celaretur A mysterium! Ingentem ergo prædam pecorum et pecudum secus (35) Ascalonem nacti, generale proposuerunt edictum ut omnia in patulis campis relinquerent, ne postero magne pugnaturis impedimento forent: satis superque se prædam habituros si vincerent, dummodo expediti divinas ulciscerentur injurias. Itaque mane jam exercitu prodeunte (36), videres, supero credo instinctu, cornibus erectis pecora lateribus militum obambulantia, nec ulla posse abigi violentia: quod eminus hostes intuiti, et solaribus radiis visus hebetati, animi ante prælium conciderunt, quod crederent innumeram esse adversariorum manum; quamvis ipsis non deesset militaris copia multo exercitio ad prælium præparata. Lentius itaque procedentes, Francos, bipartito **571** B agmine et sinuatis alis, includere conati sunt; sed duces, et Maxime Robertus Normannus, qui antesignanus erat, arte artem, vel potius virtute calliditatem eludentes, sagittariis et peditibus deductis, medias gentilium perruperunt acies. Eques quoque Lotharingus, qui in extremo agmine cum domino suo erat, a lateribus involitans, libertatem fugæ et campos abstulit omnes. Ita Turci, (37) ab anterioribus penetrati et ab exterioribus inclusi, ad voluntatem (38) victorum cæsi sunt; reliqui, nocti quæ imminebat beneficio, liberati. Multum aureæ supellectilis in eorum castris inventum; multum gemmarum, quarum raritas in nostris regionibus incognito, ibi nativo decore refulgurat; nec ulla victoria lætior fuit Christianis, quod incruenti opima retulere spolia. C

§ 372. Jerusalem itaque reversi, cum stativa multorum dierum requie vires reformassent, quidam, suspirantes in natalis soli desiderium, marinum adornarunt reditum. Soli Godefridus et Tancredus remanserunt; prædicabiles profecto principes, et quorum titulis nullas unquam affiget metas postera, si rectum judicet, ætas: viri, qui ab extremo Europæ frigore in importabiles se Orientis calores immerserunt, vitæ suæ prodigi dummodo Christianitati laboranti concurrerent (39); qui, præter, metum barbaricorum incursuum, semper pro incommoditate ignoti poli (40) suspecti, securitatem quietis et sanitatis in patria contempserint, et, pauculi numero, tot inimicorum urbes fama et effectu virtutum presserint; memorabili D fiduciæ Dei exemplo, ut illic non dubitarent **572** subsistere, ubi vel pestifero afflarentur aere vel Saracenica occiderentur rabie. Cedant ergo poetarum præconia; nec priscos heroas vetus attollat fabula. Nihil unquam horum laudi comparabile ulla genuere secula: nam, et si qua illorum fuit virtus, in sepulchrales favillas post mortem evanuit; quod potius in mundialis pompæ fumum, quam in ullius boni solidum, effusat fuerit. Istorum autem fortitudinis sentietur utilitas, et ostendetur dignitas, quamdiu orbis volubilitas et sancta vigebit Christianitas. Quid vero de disciplina et abstinentia totius exercitus dicam? Nulla ibi ventris ingluvies, nulla fuit penis illuvies, quæ non continuo vel ducum auctoritate (41) vel episcoporum sermone corrigeretur. Nulla prædandi per terras Christianorum cupido: nulla inter se controversia quæ non facile, mediatorum judicum cognitione, recideretur. Quapropter, quia tam ordinati exercitus laus ad prælatorum redundat gloriam, singulorum procerum facta et exitus scripto insigniam; nec quicquam veritati secundum relatorum meorum credulitatem subtraham. Nullus vero, cui amplior provenit gestorum notitia, me pro incurioso arguat; quia trans oceanum Britannicum abditos vix tenui murmure rerum Asianarum fama illustrat.

DE GODEFRIDO.

§ 373. Initium ergo laudum rex Godefridus occupat (42), qui Eustachii comitis Bononiensis, de quo tempore regis Edwardi dixi, filius, materno excellentior genere, ad Karoli magni spectabat lineam. Siquidem mater, Ida nomine, Godefridi antiqui Lotharingorum ducis filia, habuit fratrem, **735** a genitoris nomine Godefridum dictum, cognomento Bocardum. Illud fuit tempus quando Robertus Friso (de quo superius locutus sum), mortuo Florentio Frisiæ duce, uxorem ejus Gertrudem duxit; privignum Theodoricum in successionem ducatus provehens. Non tulit hoc Bocardus, sed, Frisonem expellens, regionem suis voluntatibus (43) addixit; ultus se ille insidiis, qui non posset præliis, per Flandritas suos sedentem ad requisita naturæ (44) extinxit, ferro per verenda immisso. Ita privignus beneficio victrici successit ducatui. Uxor hujus Godefridi fuit Matildis Marcisa, quam superior liber prædicat: quæ, mortuo marito, ducatum impigre contra imperatorem retentavit, maxime intra Italiam; nam Lotharingiam et inferiores terras imperator obtinuit. Ida vero (45), ut dicere cœperam, magnis spebus ad comitatum Lotharingorum (46) petendum filium Godefridum erexit: namque seniori filio Eustachio

(35) *Secus.* c. d. e., *juxta*, a. s. l.
(36) *Prodeunte.* s. c. d. e., *procedente*, a. l.
(37) *Ita Turci... cæsi sunt.* s. c. d. e. l., omitt. in a. — Prælium apud Ascalonem A. D. 1099, Aug. 12 commissum est.
(38) *Voluntatem.* s. c. d. e., *satietatem* l.
(39) *Concurrerent.* a. c. d. e. l., *succurrerent* s.
(40) *Ignoti poli.* c. d. e., *igniti poli*, a. l., *ignoti populi*, s.
(41) *Auctoritate.* s. d. e., *austeritate* l.
(42) *Occupat.* a. c. d. e. l., omit. in s.
(43) *Voluntatibus.* a. c. d. e. l., *voluptatibus*, s.
(44) *Requisita naturæ.* d. e., *secreta naturæ*, s. c., *necessaria*, a. l.
(45) *Vero.* d. e 1., *ergo*, a. s. c. e 2., l.
(46) *Lotharingorum.* a. s. c. d. e 2., l., omitt in e 1.

hæreditas paterna obtigerat; minor, Baldewinus, A pueriles adhuc annos terebat. Godefridus, habilem ad arma ætatem nactus, imperatori Henrico (de quo proximus liber loquitur) militiam suam consecravit. Ingentibus ergo sudoribus ejus in se transferens amicitiam, egregia liberalitate Cæsaris totam pro stipendio accepit Lotharingiam. Unde factum est, ut, orta inter papam et Henricum simultate, cum eo ad oppugnandam Romam profectus, eam partem muri (47) quæ vigiliis suis observabatur primus prorumperet, magnam fenestram irrupturis aperiens. Ita potissimum sudans, et præfervidis venis suspiriosus, cellarium **574** subterraneum, quod forte se discursanti (48) obtulerat, ingressus est: ibi, cum nimio vini haustu intemperantiam sitis placasset, febrim quartanam iniit. Dicunt alii B venenato Falerno invectum; quod soleant Romani, et illius terræ homines, totis infundere toxica tonnis. Alii, ei partem illam mœnium sorte obtigisse ubi Tiberis influens mane sævas exhalat nebulas, quarum pernicie omnes milites ejus præter decem interiisse; ipsum, amissis crinibus et unguibus, dubie convaluisse. Verumtamen, quodlibet horum fuerit, constat eum nunquam continuæ sed tentæ febris incommodo vacasse; donec, audita fama viæ Ierosolymitanæ illuc se iturum vovit si Deus propitius ei salutem (49) largiretur: quo voto emisso, ita ducis vires refloruisse, ut nodosos integer artus, et spatioso erectus pectore, quasi squalentibus annis exutus, recenti emicaret juventa. Quare, divinis beneficiis in se confluentibus re- C sponsurus, Ierosolymam ivit vel primus vel cum primis, magnas in bellum trahens catervas; et quamvis durum et exercitatum militem haberet, nullus tamen eo vel prior in congressu, vel promptior in effectu, habebatur. Denique notum est quod Turcum, in Antiochena obsidione pugnam singularem poscentem, medium a lateribus gladio Lotharingo dissecuerit; et jam palpitabat arvis medietas hominis, cum alteram cornipes volucri cursu asportavit, adeo firme nebulo insederat; alterum, æque (50) congressum, librata in caput spatha a vertice ad inguina diffiderit: nec adhuc ictus horrendus steterit, sed sellam et spinam equi enitus disciderit (51). Audivi veracem hominem referentem vidisse se **575** quod subjiciam: In ipsa obsidione militem ducis pabulari progressum, D a leone invasum, objectu clypei mortem aliquandiu distulisse (52); indoluisse Godefridum viso, et venabulo feram transfodisse: illam sauciam, et dolore acrius sævientem, in principem irruisse, adeo ut ferro quod extabat e vulnere tibiam ejus læderet (53); et nisi properasset gladio belluam eviscerare, illud virtutis specimen potuisset dente ferino interire. His successibus clarus, in regem Ierosolymæ levatur; propterea quod esset genere et virtute conspicuus, nec tamen superbus. Parvum admodum et finibus angustum fuit regnum, quod, præter paucas in circuitu villas, nullas pene (54) urbes haberet: nam et infesta regis valetudo, quam statim post bellum Babylonicum incurrerat, ferias bellis dedit, ut nihil acquireretur; et divina solertia barbaricas aviditates toto illo anno probe compescuit, ut nihil amitteretur. Fama est regem otii desuetudine febrim antiquam nactam fuisse: sed ego conjicio Deum placitam sibi animam, et tot laboribus emeritam, in melius regnum transferre voluisse mature, ne malitia mutaret animam ejus (55), aut fictio deciperet intellectum illius. Igitur, rota temporis referente annuum regni spatium, placida morte resolutus (Jul. 18 A. D. 1100), et sub Golgothana rupe (56) tumulatus est. Rex invicti sicut in ferrum sic in mortem animi, qui lachrymas astantium sæpe benignus coercuerit; interrogatusque de successore, neminem nominatim, sed eum (57) qui dignus **576** foret pronunciaverit: nec unquam regium insigne ferre sustinuerit, professus unicam (58) esse arrogantiam si coronaretur ipse ad gloriam in ea urbe qua Deus coronatus fuerat ad contumeliam. Obiit quintodecimo kalendas Augusti (59).

DE BALDEWINO.

§ 374. Eo defuncto, Tancredus et alli proceres Baldewinum, fratrem ejus, futurum regem pronunciant, qui tum in Mesopotamia morabatur; nam Eustachius senior, qui cum Godefrido Ierosolymam venerat, jamdudum hæreditarium solum repetierat. Baldewini actus integra et brevi veritate apponentur, fidei soliditate accommodata dictis Fulcherii Carnotensis (60); qui, capellanus ipsius, aliquanta de ipso scripsit, stylo non quidem agresti sed, ut dici solet, sine nitore ac palæstra, et qui alios admonere potuit ut accuratius scriberent. Baldewinus igitur, iter sanctum cum cæteris adorsus, multos milites habuit indolis suæ complices; quibus fretus, novos sibi exercitus ipse mo-

(47) *Muri*. a. d. e. l., omitt. in s. c.
(48) *Discursanti*. s. d. e., *discurrenti* l.
(49) *Salutem*. s. d. e., *sanitatem* l.
(50) *Æque*. a. c. d. e. l., *equo*, s.
(51) *Nec adhuc... disciderit*. a. s. c. d. e 2. l., omitt. in e 1.
(52) *Distulisse*. s. d. e., *propulsasse*, l.
(53) *Læderet*. s. d. e., *sauciaret* l.
(54) *Pene*. a. d. e. l., omitt. in s. c.
(55) *Ejus*. c. d. e., *ipsius*, a. s. l.
(56) *Golgothana rupe*. Golgothana ecclesia intra parietes continebat rupem in qua crux infixa est ad agendam crucifixionem. (Beda, *De locis sanctis*, p. 315.)
(57) *Sed eum*. c. d. e., *sed tantummodo eum*, a. s. l.
(58) *Unicam*. a. c. d. e. l., *nimiam*, s.
(59) *Obiit quintodecimo kalendas Augusti*. a. s. e. l., omitt. in c. d.
(60) *Fulcherii Carnotensis*. Fulcherii relatio (*Historia Hierosolymitana* ab anno 1095, ad an. usque 1127) edita est in opere *Gesta Dei per Francos*, et in Duchesne, *Hist. Franc. Scriptor.*, tom. IV, p. 816. Multa ex hoc fonte hausisse videtur Malmesburiensis.

liri, splendidas occasiones aucupari, quibus virtus enitescere posset. Denique, non contentus communi omnium laude, trium dierum ab Antiochia spatio a reliquis discedens, Tarsum, Ciliciæ urbem nobilem, voluntate civium suscepit (61); Tarsum, Pauli quondam apostoli alumnam, in cujus honore ibi ecclesia episcopatus cernitur. Voluntarie Tarsenses se ejus clientelæ subdidere, quod essent Christiani, et ipsius patrocinio se
577 sperarent a Turcis protegi. Certatim itaque Cilices in ejus jus transiere; maxime post Turbexel deditum (62), quod est oppidum natura munitum (63) cujus nutum inferiora spectarent castella : quo, ut dixi, dedito, cætera ejus judicium secuta. Nec solum Cilicia, sed et Armenia et Mesopotamia familiaritatem ejus (64) appetivere : erant enim hæ terræ pene Turcorum dominio liberæ, sed inequitationibus infestatæ. Quare dux Edessæ urbis, qui et civium odio et hostium gladio premeretur, literas necessitatis suæ interpretes Baldewino misit : veniret ergo quantocius, adoptionis præmio laborem veniendi consolaturus, namque ipse sexus utriusque prole carebat. Ea est urbs in Mesopotamia Syriæ ubere glebæ redditu et negotiatorum mercimoniis nominatissima, distans ab Euphrate viginti milliariis, ab Antiochia centum : Edessam Græci, Syri Rotasiam dicunt. Ita Baldewinus, exacto a legatis fidelitatis sacramento, cum octoginta (65) solum militibus Euphratem transfretavit; spectaculo mirando, seu dicere velis fortitudinis, seu temeritatis, ut inter circumfusas barbarorum nationes, quas alter haberet vel pro gente vel pro incredulitate suspectas, cum tantillo exercitu non hæsitaret procedere. Et ab Armeniis quidem et Syris grato (66) excipiebatur gaudio, et indulgenti fovebatur hospitio, cum crucibus et candelabris per tramites occurrentibus. Turci autem, posterius agmen tentare aggressi, solertia Baldewini omnibus frustrati sunt insidiis ; Samosathenis exemplum fugæ facientibus. Samosatha est civitas ultra Euphraten,
578 de qua fuit (67) Paulus Samosathenus, (68) cujus hæresim confutatam in historia Eusebii (69) leget qui volet : hanc etiam, si bene occurrit memoriæ, dicit Josephus obsedisse Antonium quando ad eum Herodes venit. Hujus igitur urbis incolæ Turci, qui primi fuissent in Francos audaciæ in-

A centivum, primi defectionis dedere auspicium Itaque Baldewinus, tuto Edessam perveniens, nihil inferius quam sperabat invenit (70); nam et invitatoris (71) profuso favore susceptus, et non post multum tempus, illo a perfidis civibus dilaniato, legitimum urbis ducatum adeptus, toto tempore quo Franci apud Antiochiam et Jerosolymam laboraverunt non immunis bellorum fuit, frequentibus assultibus hostes contristans suos. At vero Novembri mense admonitus a Boamundo principe Antiochiæ ut iter Ierosolymæ jam tandem experirentur, profectionem composuit; propulsatisque solo candidi vexilli visu (quod insigne in prælio habebat) Turcis, qui sperato ejus discessu pacem læserant, a dextra relinquens Antiochiam, venit Laodiciam.
B Ibi liberalitate Raimundi comitis, qui ei civitati principabatur, tenui pretio sufficientiam stipis mercatus, Gibello transito recentibus vestigiis Boamundum insecutus est, qui eum fixis tentoriis opperiebatur. Junxit se cum eis communione viæ Daibertus Pisanus archiepiscopus, 579 qui navigio multis sibi sociatis civibus Laodiciam applicuerat; et præterea duo alii episcopi. Ita junctis agminibus computabantur, æstimatione librata, esse viginti quinque millia : quorum multi, terras Saracenorum ingressi, pro charitate mercimonii fame conclusi; multi ex equitibus in pedites mutati, equis inedia interceptis. Accedebat miseriis imbrium affluentia, quod in illis terris quasi præcipiti torrente pluvia hybernis duntaxat mensibus inundet; itaque pau-
C peres (72), carentes mutatoriis, algido rigore moriebantur, quampluribus diebus nulli tecto succedentes. Et hujus quidem calamitatis nullum erat remedium, quod et tentoria et ligna deficerent. At vero famem nonnihil levabant, arundines mellitas continue dentibus terentes, quas cannamellas (73), nomine composito ex canna et melle, vocant. Sic bis (74) omnino a Tripolitanis et Cæsariensibus immenso (75) ære necessaria nacti, Ierosolymam venere solstitii brumalis die. Occurrit illis ad portas rex Godefridus cum fratre Eustachio, quem ad hoc tempus detinuerat, nihil liberalitatis et gratiæ (76) in eorum omittens obsequio. Illi, peractis in Bethleem ex more Dominicæ Nativitatis solennibus, Daibertum patriarcham constituere. (77) In quo facto Urbani papæ consensum obligatum non
D

(61) *Suscepit.* c. d. e., *recepit*, a. s. l.

(62) *Deditum.* d. e., *flexum*, a. s. c. l.

(63) *Munitum.* a. d. e. l., *invictum*, s. c.

(64) *Ejus.* d. e., *viri*, s. l.

(65) *Octoginta.* a. c. d. e. l., *sexaginta novem*, s.

(66) *Grato.* a. s. c. d. e 2. l., *gratato*, e 1.

(67) *Fuit.* a. s. c. d. e 2., omitt. in e 1.

(68) *Paulus Samosathenus*, Antiochensis episcopus A. D. 260. Ille magis arridebat ducenarii quam episcopi titulus. Ejus sectatores, non secus ac Noctiani et Sabelliani, eodem ævo, mysteriosam divinarum personarum distinctionem admittere recusabant. E sua sede pulsus et honore privatus est an. 270, sententia octoginta episcoporum, et insuper officio suo ab Aureliano destitutus an. 271 (Mosheim, *Eccles. Hist.*, vol. I, p. 702, etc.).

(69) *In historia Eusebii. Hist. Ecclesiast.*, lib. VII, c. 30.

(70) *Nihil inferius quam sperabat invenit.* s. d. e., *nihil minus promissis desideravit* l.

(71) *Invitatoris.* a. c. d. e. l., *invitatoriis*, s.

(72) *Pauperes.* s. d. e., *pauperiores* l.

(73) *Cannamellas.* Arundo saccharifera. Quoad culturam vetusque sacchari opificium, vide Albertum Aquensem, ap. *Gesta Dei*, p. 270.

(74) *Bis.* e. l., *his*, c 1. d., *hii*, a. s. c 2.

(75) *Immenso.* s. d. e., *infinito* l.

(76) *Gratiæ.* c. d. e., *gratiarum*, a. s. l.

(77) *In quo facto Urbani papæ consensum obligatum non ambigo.* Vide § 370, not. 31.

ambigo; quod esset is et reverendus senio, et potens eloquio, et pollens marsupio. 580 Igitur post Circumcisionem Domini sumptis in Jericho palmis (78), quod insigne peregrinantium antiquitas instituit, sedes quisque suas raptim repetere properarunt. Causa festinationis erat putor inconditorum cadaverum, quorum ita exhalabat cœnum ut ipsum violaret cœlum. Quocirca tabida pestis, in auras effluens, multos ex his qui noviter venerant letho dedit; cæteri per urbes maritimas, Tiberiadem dico et Cæsaream Philippi, maturaverunt iter, quod eos tenuitas victus et hostilis metus urgebant. Sed fami, ut dixi, consuluere pedum celeritate: et trecentorum militum, qui eos de Baldac castello infestabant, furori prospexerunt militaris artis calliditate; namque simulata paulisper fuga, ut ipsi de augustiis B locorum evadentes Turcos inducerent, consulto cessere, sed mox retroversi dispersos hostes pro libito fudere (79). Putaverant illi nostros inhabiles pugnæ, quod essent clypei eorum et arcus pluviali abundantia lentati; nesciebantque quod non in armorum vel in tegminum fiducia, sed in excellenti vi animorum et crudo robore brachiorum victoria virorum consistat.

§ 375. Et tum quidem Baldewinus Edessam, Boamundus vero Antiochiam, incolumes remearunt. Initio autem Julii mensis licentia famæ Baldewini auribus detulit splendidum ducum nostrorum margaritum offuscatum, Boamundum scilicet captum, et in catenas conjectum, a quodam Danismam gentili, et in illis terris potenti. Quapropter, Edissenorum et Antiochenorum manu coacta, insignem Christianorum contumeliam 581 ulcisci sperabat. Porro Turcus (qui magis fraude et eventu quam virtute et bellica militia (80) ducem cepisset, quod cum paucis ad Mellentiniam urbem recipiendam venerat), sciens Francos pro rei pudore viribus extremis in se usuros, in sua se recepit, compositis sane ordinibus, non quasi fugam intenderet, sed quasi triumphum duceret. Tunc Baldewinus, ultra Mellentiniam duorum dierum viam progressus, cum videret hostem belli necessitatem declinare, redeundum putavit; et ante tamen urbem in suos usus, non invito præfecto Gabriele, transduxit.

§ 376. Interea perlato ad se nuncio de fratris obitu, provincialium ac ducum in ejus electionem D consensu, commendata Edessa Baldewino cognato, arctissimæ necessitudinis propinquitate conjuncto, et præter hæc neque imprudenti neque ignavo, ad Ierosolymitanum regnum mentem impulit. Congregatis ergo equitibus ducentis, et peditibus septingentis, iter plenum mortis et periculorum ingressus est; unde audaciæ tantæ contuitu multi, quos falso

(78) *Sumptis in Jericho palmis*, etc. Inde vox Anglica *palmer* seu *pilgrim*. Vide Albert. Aquens. op. *Gesta Dei*, p. 290. In hoc loco l. legit *cæsi* pro *sumptis*.

(79) *Fudere*. s. d. e., *cecidere*, l.

A fideles arbitrabatur, fuga clandestina dilapsi. Ipse cum reliquis Antiochiam petiit, ingens momentum desolatis futurus, consilio sagacis mentis informans ut Tancredum peterent in ducatum. Inde per Gibellum et Laodiciam venit Tripolim: cujus urbis admiratus, natione quidem Turcus, sed genio naturali clementiæ visceribus profusus, extra muros illi victui necessaria destinavit; adjecto quinetiam benignitatis mandato ut prudenter se ageret, quia Ducah rex Damascenorum tramitem angustum occupaverat per quem illum audierat venturum. Ille, quem puderet minis Saracenis moveri, constanti animo, quo proposuerat, contendit; sed, 582 ad locum veniens, fidem admirati probavit. Est enim citra civitatem Beritum, milliariis circiter quinque, locus omnino angustus juxta mare, quem et prærupta rupium et arcta collium (81) adeo coercent, ut centum viri, faucibus illis potiti, quantumvis numerum itinerantium aditu prohibere queant. Locus est inevitabilis de Tripoli Ierosolymam euntibus. Huc ergo Baldewinus perveniens, speculatores misit qui situm loci et vires hostium renunciarent. Regressi legati difficultatem faucium, et adversariorum qui insederant fiduciam, vix pro timore intellecti, anhelarunt: at Baldewinus, qui parum ab optimo qui unquam fuerit milite distaret, nihil perterritus, aciem dispositam in eos constanter instituit. Tunc Ducah mittit aliquos qui prælia prima lacessant, eliciantque incautos; retentans ampliores vires in locis opportunis. Itaque illi primo magno impetu C venire, mox subinde subterfugere, ut nostros in angustias dudecerent. Non latuit Baldewinuum hujuscemodi calliditas; sed, antiquæ militiæ usu instructus, suis ut fugam simularent innuit; simul et, ut suspicionem metus urgeret, sarcinas et impedimenta quæ posuerant resumit (82), et jumenta stimulis agitari, quin et ordines laxari, ut hostes incurrerent, edixit. Tum vero hoc viso Turci exultare, et dirum frendentes, ut Eumenides exululare crederes, nostros insequi. Quidam ascensis navibus littora præoccupare; quidam equis præcurrere, et peregrinos incaute juxta mare ambulantes interimere. Nec Franci simulatan fugam omisere donec ad planitiem quam oculis destinaverant pervenirent: nullique tumultus excussere viris mentes, quinimmo necessitas 583 qua intercepti erant aluit, et ministravit audaciam; et pauci terraque marique innumeras sustinuere manus. Namque, ut visum est satis metum finxisse, confertis ordinibus et conversis signis inimicos jam jamque incursantes includere; ita versa rerum facie, qui vicerant victi, et victi fuere victores. Turci perniciosa clade prostrati; reliqui ad naves præcipiti studio fugientes, cum in

(80) *Bellica militia*. d. e. *militia*, s. c., *bellica justitia*, a. l.

(81) *Collium*. s. c., *callium*, a. d. e. l.

(82) *Posuerant resumit*. d. e. *jam deposuerant resumi*, a. s. c. l.

altum plus jactu sagittæ processissent, ita navigium remis et totis pectoribus innixi propellebant, quasi manibus adversariorum ad terram retrahi possent. Et ut miraculum non sicut opinabile dubites, sed sicut visibile quodammodo palpes, solummodo quatuor Christiani milites fusi victoriam cæteris sanguine peperere suo. Quapropter confirmo quod nunquam Christicolæ a paganis vincerentur si ante bellum fortudinem suam cœlestibus fulcirent præsidiis, et in bello armis suis amicas superorum applicarent virtutes; sed quia in pace omnibus se ingurgitant flagitiis, et in pugna sola nituntur audacia, ideo, nec immerito, multotiens fortitudo eorum deviat a bona fortuna. Comes ergo pulchro triumpho exultans, cum reversus esset ad spolia cæsorum detrahenda, non paucos Turcos offendit vivos; quos damni corporum immunes, sed pecuniis inanes, dimisit. Ipse cum suis, ne aliqua fraus lateret, retro secedens, nocte illa sub olivarum virgultis requievit: sed mox diluculo cum expeditis ad angustias accessit, fide oculata visurus loci naturam; intuitusque omnia tuta esse, (nam Turci qui pridie circa montem discursibus lascivierant, nocte intempesta, cæde suorum visa, omnes diffugerant), significatione fumi facta, sicut convenerat, sociis discessum hostium intimavit. Illi, morarum vinculis absolutis, ducem continuo secuti. Tunc Beriti admiratus victum
584 prætereuntibus (83) misit, pro virtute tam pauci (84) exercitus stupefactus. Idem et Tyrii, et Sidonii, et Acharonitæ qui et Ptholomaitæ, fecere, tacito metu Francorum fortitudinem suscipientes. Nec minus homines Tancredi, qui in Chaipha erant, liberales fuere, quamvis ipse absens esset. Castri illius nomen antiquum reperire nequeo, quia omnes mediterraneæ civitates, quæ in Josepho leguntur quondam fuisse (85), modo vel non sunt, vel, in viculos mutatæ, nomina perdiderunt: maritimæ integræ manent. Ita per Cæsaream Palestinæ et Azotum in Joppem ventum, ubi prima illi gratulatio regni fuit, civibus ingenti gaudio portas aperientibus.

§ 377. Igitur a Joppitis Jerosolymam deductus, et ibi favorabiliter exceptus, dierum sex (86) spatio quieti satisfecit. Inde, ne Turci dubitarent indolem regni ejus magno eorum malo adolescere, versus Ascalonem expeditionem movit. Cumque non longe ab urbe vires suas ostentaret, impetentes Ascalonitas facili opera depulit; opportunum tempus ad id quod mente intendebat opperiens. Denique repulsionem illorum gloriæ suæ tunc sufficere arbitratus in montana receptui cecinit, ut hostes persequeretur; nec non et inimicorum damno necessaria suis conquisiturus, qui pro penuria terræ fame singultiebant, quia illo anno messis ægra victum negaverat, spem provinciæ sterili proventu decipiens. Itaque montana conscendit, quo habitatores terræ Turci relictis villis concesserant, Syros secum in penitus abditos specus immergentes: sed invenere
585 Franci quo commenta fugitivorum fallerent, fumo in ora cavernarum immisso; quo (87) latrones fugati pertinaciam amisere, uni et uni egredientes. Ita Turci ad unum omnes interfecti, Syri reservati. Inde digressus exercitus Arabiamque petiturus, busta præteriit patriarcharum Abrahæ, Isaac, et Jacob, et trium matronarum Saræ, Rebeccæ, Liæ; locus est in Hebron, distans ab Ierosolymis tredecim milibus: nam corpus Joseph jacet in Neapoli, quæ olim Sichem dicta est, marmore candido tectum, omnibusque transeuntibus perspicuum; ubi quoque fratrum visuntur mausolea (88), sed inferiori gloria. Venit ergo exercitus in vallem ubi quondam Deus Sodomam et Gomorram subvertit, cœlestem flammam in scelestos jaculatus. Ibi lacus per octodecim millia diffunditur, nullius viventis capax; præterea tractatu adeo horribilis, ut potantium ora torqueat, et gustu amaro rictus distendat. Valli mons prominet, per loca scrobes salsas eructans, et quasi congelato vitro totus perlucidus; ubi colligitur quod quidam nitrum, quidam salis gemmam, vocant. Evadentes ergo lacum venerunt ad villam sane locupletissimam, et mellitis pomis quæ dactylos dicunt (89) fœcundam; quorum esu se infarcientes vix lacunas ventrium implere, vix ingluviem faucium præ dulcedine temperare valebant. Cætera timore incolarum abrasa, præter aliquantos Æthiopes, ferrugineam capillorum lanugine fuliginem prætendentes; quorum cædem nostri æstimantes infra virtutem suam, non eos ira, sed risu dignati sunt. Huic villæ subjacet vallis in qua hodieque silex cernitur quo percusso
586 Moyses mussitanti populo aquas infudit latex adhuc tam uberi et præcipiti rivo influit, ut molendinorum vertigines impetu suo rotet. Tum in declivi montis extat ecclesia, in honore legiferi Aaron ædificata; ubi ipse, mediante et cooperante fratre, serebat cum Deo alloquia. Ibi a præviis, viarum gnaris, qui ex Saracenis Christiani essent, addiscentes inde usque ad Babylonem nihil esse nisi jejunum solum et omnium bonorum indigum, Jerosolymam reversi sunt, primitias regni tot hostilium regionum subjectione Deo consecraturi.

§ 378. Paratis igitur regiis insignibus (90), magna gloria in Bethleem die Dominicæ Nativitatis a Daiberto patriarcha coronatus est Baldewinus (25 Dec. A. D. 1100), fausta omnibus acclamantibus; nam ex tunc et deinceps nihil non venerationis regiæ et ipse labore suo est meritus, et aliorum favore

(83) *Prætereuntibus.* a. d. e. l., *præeuntibus*, s. c.
(84) *Tam pauci.* d. e. l., *tanti*, s. c., *tam parvi*, a.
(85) *Quæ... leguntur quondam fuisse.* a. c. d. e. l., *quas... legimus quondam fuisse*, s.
(86) *Sex.* a. c. e. l., *septem.* s. d.
(87) *Quo.* Hic in d. e. incipit nova sectio.
(88) *Ubi quoque fratrum visuntur mausolea.* c. d. e., *visunturque ibi fratrum ejus mausolea*, a. s. l.
(89) *Dicunt.* s. d. e., *vocant*, l.
(90) *Regiis insignibus.* a. d. e., *regalibus insigniis* s. *regis insignibus*, l. *regalibus insignibus*, c.

adeptus, quamvis minimi et pene dico pudendi regni A dominus. Quare decet Christi Domini clementiam suspicere, et in potentiæ illius contuitu spatiari (91), cujus suffragio timeri Christiani possent qui officere nequirent; vix enim in tota militia quadringenti milites erant, et tot pedites, qui Ierosolymam, et Ramulam, et Caipham, et Joppe custodirent, Nam qui veniebant navigio, intuto tamen inter tot hostium portus animo, sanctis adoratis, statim repatriandum censebant, pedestri via penitus interclusa. Cumulabat quinimmo difficultatem quod Martio mense Tancredus discesserat Antiochiæ principaturus, et nec ipse regi, nec rex ipsi, auxilium pro viæ longitudine ferre valebat (92); adde quod, si necessitas exposceret, **587** sine irreparabilis discriminis metu gentem suam de uno in aliud B castrum ne transduceret. Evidens ergo miraculum pronuncio, quod Dei solius tutum suffragio tanta barbarorum horrebat natio.

§ 379. Illo anno, qui fuit Dominicæ incarnationis millesimus centesimus primus, ignis sacratus, qui solebat vigiliam Paschæ illustrare, tardavit plus solito. Sabbato enim lectis alternatim lectionibus Græce et Latine, repetitoque ter *Kyrie eleison*, et clara Syrorum melodia perstrepente, cum necdum appareret ignis, et jam occiduus sol vesperam urgeret, noctem inveheret, ab omnibus cum mœrore in domos discessum. Placuerat enim perpenso consilio ut illa nocte omni homine vacaret sancti Sepulchri ecclesia, ne aliquis, cui ulcerosa squalebat conscientia, Deum magis irritaret ingerendi impudentia. C Jamque diluculo sensim in lucem serpente, processio Latinorum ad templum Salomonis edicitur, ut ibi oraturi Dei misericordiam invitarent: idem circa sepulchrum Domini faciebant Syri, vi doloris barbas et capillos vellicantes. Nec diu potuere pati divina viscera, confestim igne in unam lampadem sepulchri immisso. Quem cum animadvertisset Syrus par fenestras scintillantem, plausu manuum lætitiam prodens, cursum patriarchæ acceleravit. Ille, clavibus quas gestabat adytum ædiculæ sepulchralis aperiens, cœleste munus cereo accenso extulit (93), omnibus ab hoc concurrentibus communicans. Mox per omnem ecclesiam cæteræ divinitus accensæ sunt lampades; mirum in modum illa, quæ proxime illuminanda (94) esset, fumo præmisso vicinam accensionem **588** docente. Sic nimirum Christi vertus arti- D ficium novit quos amat terrere ut mulceat, et in materiam transeat laudis comminatio potestatis. Quia enim dona Dei, usitata, assiduitate ipsa vilescunt hominibus; plerunque assensum indulgentiæ suæ caritate (95) commendat, ut ametur gratius quod desideratum fuerat ardentius.

§ 380. (A. D. 1102.) Tunc stolus navium Januensium et Pisanorum Laodiciam applicuerat, et inde Joppen prospero cursu navigaverat; nautæque, tractis ad terram ratibus, Ierosolymæ cum rege Pascha exegerant. Quorum ipse virtutem pretio vadatus, tertiam partem pecuniæ pepigit de omnibus urbibus quas adquirere pariter (96) possent et vicum unum civitatis quem eligerent: ita præcipites, aurique cupidine cæcos magis quam pro Dei amore, impulit, ut, sanguinem suum nundinantes statim Azotum obsiderent, et ad deditionem post tres dies flecterent. Nec vero difficulter oppidani se dedidere, iram regis, si vi caperentur, reveriti; quia præterito anno Godefridum idem aggressum acriter repulerant, maleficio fortunæ adjuti: siquidem cum ille suos ascensu scalarum in murum erigeret, (97) jam victores, jam fastigia mœnium tenentes, repentinus ligneæ turris casus, quæ forinsecus muro adjecta erat, viros victoria privavit, et plures extinxit; plures capti, et sævitiæ Saracenorum dilaniati. Inde Cæsaream Palestinæ Baldewinus totis viribus et obfirmato robore obsidens, cum videret civium pertinaciam et expugandi difficultatem, machinas compaginari præcepit: factæ ergo petrariæ; facta turris **589** ingens, viginti cubitis muri altitudinem vincens. At vero nostri, moræ impatientes, et tam diutinæ impotes expectationis, scalis erectis murum superare aggressi, obstinatione virium ad superiora evasere; conscientia virtutis frementes, quod, jam quindecim diebus Saracenicis bellis intenti, tanti temporis spatium perdidissent. Quamvis igitur extrema vi a Cæsariensibus certaretur, multos molares in ascendentes volventibus, illi, dissimulato periculo, cuneos obstantes perrumpere, brachiis exertis et strictis gladiis rem agentes. Turci ulterius non ferentes, fugamque adorsi, vel ipsi se præcipitaverunt, vel hostili manu occubuerunt; plures servituti, pauci redemptioni servati, inter quos admiratus urbis, et episcopus quem Archadium vocant. Eratque spectaculum quod videnti cachinnum excuteret, cum Turcus, in collo Christiani pugno percussus, byzantinos evomeret (98); nam miseri, extremæ inopiæ metu, mares intra

(91) *Potentiæ illus contuitu spatiari.* a. s. d. e. l., *contuitu ipsius, spatiari*, c.

(92) *Ferre valebat.* d. e., *conferre valebat*, a. l., *conferre valebant*, s., *ferre valebant*, c.

(93) *Cæleste munus cereo accenso extuat.* Vide Fulcherium, *Gesta Dei*, p. 407.

(94) *Illuminanda.* a. s. c. d. e 2. l., omitt. in e 1.

(95) *Caritate.* e 1, *raritate*, a. c. d. e. l., *veritate* e 2.

(96) *Pariter.* d. e., omitt. in a. s. c. l.

(97) *Ascensu scalarum in murum exigeret.* c. d. e., *ascensu scalarum in muros promovisset*, s. l., *scalarum in murum erectione promovisset*, a.

(98) *Byzantinos evomeret.* Narrat Fulcherius animo sedatissimo se Turcarum Cæsareæ occisorum corpora coacervata combustaque vidisse ad eruendos byzantinos quos in viscera demiserant (*Hist. Hierosolym.* ap. Duchesne, tom. IV, p. 845). De usu pecuniam in viscera demittenti loquitur Urbanus papa; et ex ejus dictis sequitur morem corpora mortuorum comburendi ad nummos eruendos ex Saracenorum consuetudine fluxisse qui ante crucesignatorum expeditiones peregrinos Jerosolymam tendentes scammonio solerter in aqua infuso potabant quo ad vomitum moverentur; si autem exspectatus effectus non sequeretur, incisionibus utebantur. GUIBERT. abbas. Opera, p. 379. (SHARPE, p. 461.)

gingivas, fœminæ intra non dicenda, nummos absconderant. Vides quod aperte loqui erubescit oratio : sed intelligit profecto lector quod volo, immo quod nolo, dicere.

§ 381. Nec adhuc quievit imperator Babylonis, quin ducem et exercitum ad expugnandos Francos missitaret. Illi, navigio Ascalonem appulsi, mox juxta Ramulan cursitarunt, curis regis abutentes, 590 qui tunc Cæsariensi bello tenebatur. Agrorum igitur depopulatione ad congrediendum crebrius illum irritarunt. At ille non impari calliditate, ut calor indomitus defervesceret, vetito instantes passus languescere bello : hac effecit cunctatione, ut plerique dilaberentur (99) ; reliquos, qui essent undecim millia equitum, viginti unum (100) millia peditum, cum suis, ducentis quinquaginta equitibus, peditibus paulo minus septingentis, invasit. Paucaque militibus locutus, quibus, si perstarent, victoriam ; si morerentur, gloriam promitteret ; si fugerent, longe Franciam esse commoneret ; primus in hostes irruit : productoque aliquantum certamine, cum acies suas labare cerneret, desperatis rebus occurrit. Itaque nota sui specie Turcos proturbans, conto ducem prostravit ; quo interemto, tota diffugere agmina. Nostri, qui principio pugnæ ita circumsepti fuerant ut nullus alterum videret, tunc, Dominicæ crucis vexillo prævio, adeo virtutem exercuerunt ut quinque millia trucidarent ; ex Francis octoginta equites, pedites paulo plus desiderati. Porro sequens successus solatio fuit, quod quingentos equites Arabas interemerunt. Illi ante Joppen biduo cucurrerant, sed, parum explicantes, Ascalonem redibant ; visoque eminus exercitu nostros, suos esse sperantes, tanquam triumphantibus congratulari obviam ibant : sed tandem aliquando in se jaculis emissis intelligentes Francos esse, perinde pallurunt, sicut nudis pressit qui calcibus anguem, ut poetæ (1) verbo utar ; itaque, ipso hebetes stupore, terga cædentibus exhibuere. Ita rex Joppen perveniens errorem 591 epistolæ, quæ, Tancredo a Joppitis missa, falso regem cum exercitu extinctum nunciaverat, veraciori scripto correxit : jamque Tancredus iter ad Ierosolymam paraverat, cum nuncius veniens, ostenso sigillo regio, mœstitiam depulit, lætitiam reformavit.

§ 382. Longum est si velim explicare omnia ejus certamina ; quomodo Tiberiadem, Sidonem, Accaronem, id est Ptholomaidem, quomodo postremo cunctas maritimas urbes, subegerit ; quomodo pene omnem diem Turcorum mortibus insignierit, aut assultu clandestino aut bello publico. Ingentes operas ejusmodi desiderat oratio (2) hominis qui ampullato eloquio et curioso abundet otio ; nobis utrumque deest, et, quod maxime obest, rerum expedita scientia ; omnia vero indulgenti famæ credere, et facilitatem auditorum fallere, veracis historici (3) non debet esse. Quocirca illa solummodo quæ scripto (4) comperi apponam, quibus ad unguem comprobetur gloriosa viri devotio, et gratia victura in seculo : illudque constanter asseruerim (5), parva (6) manu magna illum prælia persæpe lusisse, nec unquam campum fugisse, præter apud Ramulam et apud Accaronem. Enimvero ambas fugas prædicabiles exceperunt victoriæ, quod magis inconsiderata virtute quam timore provenerint, sicut paucis insertis lector agnoscet.

§ 383. Eo Septembri cujus septimo idus (Sept. 7, A. D. 1101), prælium fuit (7), Willelmus comes Pictavensis Ierosolymam perrexit, multa secum ducens agmina, ut 592 æstimaretur sexaginta millia militum (8) et multo plura peditum. Ivit cum eo Stephanus comes Burgundiæ, et Hugo Lizianensis, frater Raimundi comitis, et Hugo magnus, et Stephanus Blesensis, antiquæ discessionis improperium nova et excogitata virtute sarcire cupientes. Ita per Constantinopolim profectus, cum insolenti responso (ut superius dixi) Alexium offendisset, illo non curante, vel potius procurante, Solimanni incurrit insidias, qui sciens exercitum fame et siti laborare, quod aliquantis diebus errabundi per palustria et invita loca iverant, cum trecentis millibus sagittariorum occurrit. Nulla unquam luctuosior Francis pugna visa, quia nec timidum fuga, nec audacem virtus, poterat eripere discrimini ; quod in arcto loco pugnaretur, et in consertos sagittarum nubes non frustraretur. Interfecta igitur plusquam centum millia, præda omnis abducta ; ita Solimannus, ex manubiis Francorum claras manibus suorum nactus inferias, dispendium Niceæ ultus est. Sed quia multis tramitibus itum erat, nec omnes cæsi, nec omnia direpta ; nam præter Pictavensem, qui pene ad pudenda nudatus erat, cæteri comites prompte sua defensitaverant. Omnes ergo, recollectis ex fuga militibus, præter Hugonem magnum, quem mortuum Tarsensis civitatis urna excepit, Antiochiam convolarunt ; in quibus Tancredus, egregiæ pietatis miles, ingentem munificentiæ suæ gratiam ostendit, cunctos quatenus poterat pecuniis sustentans ; Willelmum præcipue, quem fortunæ vicissitudo eo afflictaverat invidiosius quo ante provexerat serenius, qui præter gazas, quarum damno non adeo afficiebatur, quod caducæ sunt et reparabiles, ex tot 593 eximiis militibus solus pene remanserat su-

(99) *Dilaberentur.* c. d. e., *morarum pertæsi dilaberentur,* a. s. l.

(100) *Viginti unum.* s. c. d. e 2. l., *viginti,* e 1. ; a. omitt. *equitum, viginti unum.*

(1) *Ut poetæ.* Juvenal., Sat. I. 43.

(2) *Oratio.* c. d. e., *relatio,* a. s. l.

(3) *Historici.* a. s. c. d. e. l., *historiæ,* s. (var. lect.

(4) *Scripto.* a. s. c. d. e. l., *scripta,* s. (var. lect.)

(5) *Asseruerim.* a. c. d. e. l., *asseveraverim,* s.

(6) *Parva* s. d. e., *pauca,* l.

(7) *Prælium fuit.* c. d. e., *prædictum fuit prælium,* a. s. l.

(8) *Sexaginta millia militum.* Vide § 349, not. 76.

perstes. Ita recreatis animis iter moliti, undecunque belli occasiones quærebant. Sensit sitim furentium prima Tortuosa civitas; qua pervasa et direpta, non modicum præteritas ærumnas relevarunt. Inde ad angustias de quibus superius dixi venerunt, ubi eos rex jampridem opperiebatur, contra Turcos, si prohibere vellent, opem laturus. Ejus virtute defensi, et benigno apud Joppem hospitio suscepti, Ierosolymam proximo Pascha contenderunt; urbi sacrosanctum ignem lætis hauserunt oculis, devotis adorarunt animis. Post hæc reversi Joppem, ascensis navibus, patriam quisque suam redire meditabatur: quorum Pictavensis, continua venti prosteritate provectus, patriam tenuit; cæteri retro violenter acti.

§ 384. Jam vero mense Maio inchoante (9) (A. D. 1102), Turci et Arabes Ramulam obsederunt, superioris anni damnum, novi exercitus supplemento, eodem reficientes numero. Episcopus urbis, prudenter opportunitate spectata, cavit sibi loco, Joppem latenter profectus. Jamque rex exierat, credens falso asserentibus non esse hostes plusquam quingentos: itaque nec aciem dirigere, nec pedites convocare curavit, tantum milites regem sequi cornicines monuerunt; multum amicis suadentibus ut Turcorum fraudes caveret. Stephani duo, Blesensis et Burgundus, regem equis insecuti, ne desides et inglorii, sed triumphalis pompæ conscii (10), terras repeterent suas; sed aliam quam opinabantur gloriam, aliam victoriam, parabant fata viris. Namque rex, visa hostium multitudine, dum se frustratum opinione cognosceret, ira mentem saucius, et magnanimitatis conscientia **594** fremens, quid faceret hæsitabat: si cederet, præteritæ gloriæ ignominiam; si pugnaret, suorum mortes animo volutabat. Verumtamen vicit calor ingenitus, et terga jam dabat metus, cum, commilitonum hortatibus animatibus ut fugam in castellum per medios hostes intenderet, acquievit. Cæteri, cum clamore secuti, densissimas perruperunt acies, animas suas Deo consecrantes, et mortes impigre ulti; comites quoque, feriendo defatigati adeo ut manus gladiis obrigescerent, neci succubuerunt. Rex, in arcem lapsus, ex ducentis quos duxerat aliquantos socios habuit; quibus orantibus ut vitam dignaretur fugiendo producere, sua pericula mundo parvi ponderis esse, illius vitam ad multorum profectum valere, utpote qui omni seculo sit virtutis spectaculum, quamvis in fractis rebus ingenti animi constantia, dignum se credidit vita. Itaque quinque militibus comitatus, in montana rependo, insidiantes elusit. Militum fuit unus Robertus Anglus, ut superius dixi; cæteros notitiæ nostræ fama tam longinqua occuluit. Ille cum

A tribus (11) comprehensus est; unus (12) evasit cum rege. Turci extremam vim furoris in illos qui evaserant (13) in arcem effuderunt, in quibus fuit Hugo Lizianensis et Gaufredus Vindocidensis; tres tantum superstites Ierosolymitanis nucii miseriarum fuere. Rex interdiu latens (14), cornipedem cursu exhaustum stimulans, Azotum pervenit: pulchro et ad miraculum Dei prono salutis eventu, quod paulo ante Turci discesserant, qui jam biduo circa urbem prædas egerant. Inde Joppen navigio veniens, Ierosolymitanis epistolam de vitæ suæ certitudine legavit. **595** Portitor chartæ fuit homuncio Syrus, qui, etsi inveniretur, habitus vilitate et sermonis noti commercio insidiantes falleret. Hic, notis sibi per devia compendiis perfidorum pericula
B declinans, tertio die Ierosolymam pervenit. Tum equites qui urbem tutabantur, junctis sibi auxiliarium peditum turmis, ad Joppen profecturi, iter mari proximum direxerunt, mediterraneis devitatis: extremi tamen (15) agminis Turcis urgentibus interfecti, quod vel equis vel peditibus destituebantur. Ita congregatis ex Ierosolymis nonaginta equitibus, ex Tyberiade octoginta, quos Hugo dux strenuissimus adduxerat in subsidium, armigeri quoque pro penuria in locum militum allecti. Postera ergo die moram pugnæ absolvit, Turcis jam adeo ferocibus ut paratis machinis murum Joppis aggredi meditarentur (16). Præventum hoc Baldewini diligentia, et Dominica cruce prævia, qua superius bellum caruerat. Totis viribus (17) in hostes alacriter itum, acriter certatum; at illi, more solito
C nostros circumgyrantes, actum de Christianis putarunt, hilari ululatu vociferantes, sed affuit, et de cœlo tandem respexit Dominus Jesus, Francisque animositatem ingerens, inimicos campo privatos conjecit in fugam. Hoc et in anteriori prælio factum est, ut, non semel ejecti tentoriis, postea multitudine superarint; tum autem cum pedites enimus sagitis, et equites lanceis cominus ferirent, omni spe pedibus commissa, fugere perserveravere.

§ 385. Altera illi pugna posterioribus annis fuit [A. D. 1113], in qua milites nostri, Turcorum copia pressi et in fugam acti, etiam salutare vexillum amisere: **596** sed cum longiuscule fugissent, reversi sunt; pudor famæ trepidos animavit ut ignominiam propulsarent. Ingens ibi pugna virorum fuit,
D collato pede et adverso pectore rem agentium. Nostri crucem reportarunt, fusis adversariis campum vindicantes. Ceciderunt ibi plures quos ego quoque noram; inter quos Godefridus, abnepos ejus nothus, jam inde a pueritia umbram virtutis vultu colorans, veritatem animo spirans. Ambæ ergo fugæ fuere in principio quasi fomentum ignominiæ, sed in fine

(9) *Inchoante*. s. c. d. e., *mediante*, a. l.
(10) *Conscii*. a. s. d. e. l 1, *consocii*, l 2.
(11) *Tribus*. e. d. e., *tribus aliis*, a. s. l.
(12) *Unus*. c. d. e., *quintus*, a. s. l.
(13) *Evaserant*. s. d. e, *refugerant*. l.
(14) *Latens*. c. d. e., *latens, noctu per avia*, a. s. l.
(15) *Tamen*. a. s. c. d. e 2. l., omitt. in c 1.
(16) *Meditarentur*. s. d. e., *deliberarent*, l.
(17) *Viribus*. c. d. e., *regni viribus*, s. l., *regiminibus*, a.

verax alimentum gloriæ ; illa nominatior, sed ista fructuosior. Denique (18) ad supplementum rerum quas amiserat, simul et ad legitimum connubium, non multo post comitissa Siciliæ Ierosolymam venit ; tantas gazas cubiculo regis inferens, ut mirum cuivis videatur unde mulier tam infinitos pretiosæ supellectilis cumulos coacervarit (19) ; et tunc quidem illam thoro recepit, sed non multo post dimisit. Aiunt incommodo tactam, quo ejus genitalia cancer, morbus incurabilis, exederit (20). Illud constat, regem prolis inopem fuisse ; nec mirum si homo, cujus otium erat ægrescere, uxorios amplexus horruerit, omnem ætatem in bellis deterens. **597** Quibus laboribus effecit, ut admirabilis et pene divina virtus ejus fuerit præsentibus stimulo, futura posteris miraculo. Obiit in expeditione Arabica mense Aprili (A. D. 1118). et publico funere Ierosolymis juxta fratrem tumulatus, cum decimo septimo anno regni (21) quartus accresceret mensis. Vir multis laboribus emeritus, et cujus gloriæ nullus prætendit nubila livor, nisi quod fuerit pecuniæ justo tenacior ; sed hujus culpæ facilis et vera erit excusatio, si consideretur quod necessaria in remanentes effusio munerum inhibuerit quod minus mercaretur favorem abeuntium.

§ 386. Successit ei Baldewinus cognatus, dux Edessæ, quem moriens regem denunciaverat, antiquis jam stipendiis laudatum. Ille multis annis (22) regnum impigre tutatus, etiam auxit Antiocheno principatu ; quem, occiso Rogerio filio Ricardi, obtinuit (23). Utrasque ergo regiones egregio moderamine rexit, minori quidem præsumptionis roncho, sed majori et consultiori providentia ; quamvis sint qui opinionem ejus lacerent, tenacitatis eum nimiæ arguentes. Quare, cum præterito anno non longe ab

A Ierosolyma equitantem Turci cepissent, paucis aut nullis gemitibus (24) sui eum desiderarunt ; latuitque pene anno et incolas et rumigerulos, quo terrarum abductus, si superis auris vesceretur, necne. Refutarunt porro Ierosolymitæ vel regem facere, vel ordinem et ducatum militum interrumpere, quoad rei certitudo sciretur, propter ejus absentiam in nullo infractiores. Postmodum vero, cognito loco quo vinculatus fuerat, milites audacissimi **598** speciem negotiatorum mentientes, armis sub vestibus occultatis, oppidum ingressi, regem eripuere discrimini ; protestati non conferre se id ejus avaritiæ, sed Gozelini de Turbexel gratiæ (25), qui nihil unquam pensi fecerat quin omnia quæ posset militibus erogaret. Vixit diu (26) frugi homo, et B nulli præter hanc culpam infamiæ obnoxius. Principatus Antiochenus ad Boamundi (27) spectat filium, de quo nunc dicam.

DE BOAMUNDO.

§ 387. Boamundus (28) Roberti Guiscardi ex Normanna (29) filius fuit : alter, Rogerius (30), ex Apula genitus, qui cognomen Marsupii a patre meruit, quod paterno et curioso intuitu deprehendisset eum jam a tenero libenter nummos numerare ; nam Boamundus ætatis majusculæ nihil erat quod retineret, sed etiam puerilia xenia dispertiret. Itaque Rogerius Apuliam, quæ sibi materno genere competere videbatur, accepit : Boamundus cum genitore ad bellum Durachinum profectus est. Cumque oppidani fiducia mœnium jactitarent **599** ideo urbem Durachium nominatam, quod contra omnes obsidiones imperC territa duraret, « Et ego inquit (31) vocor Durandus ; et eo usque in obsidione durabo quo civitati nomen auferam, ut non Durachium (32) sed Mollicium amodo dicatur. » Cujus responsi constantia effecit

(18) *Denique*. a. c. d. e. l., *Deinde*, s.

(19) *Coacervarit*. Albertus Aquensis varia Adelæ comitissæ opulentiæ affert specimina, navisque malum qua ad Palestinam transfretavit, auro coopertum fuisse affirmat. (Ap. *Gesta Dei*, p. 373.)

(20) *Exederit*. Nonnulli auctores diversam divortii rationem assignant. Ejus secunda conjux (Taphnuz, Armeniæ principis filia) quam circa annum 1105 repudiatam in monasterio S. Annæ Jerosolymæ incluserat, adhuc superstes erat. Matrimonium igitur cum Siciliæ comitissa, tertia ejus uxore, a summo pontifice rescissum est. Quo circa Siciliam Adela repetiit an. 1117, ubi paulo post Baldwini D mortem obiit. (ALBERT. AQUENS. lib. XII, c. 24 ; GUILLELM. TYR. lib. II, c. 1 et 15.) Prima uxor quæ illum in sancto bello comitata, antequam Antiochiam attingeret defuncta est, filia erat Radulphi II, Toeni comarchi, separataque fuerat a priore suo conjuge Roberto Mellenti comite.

(21) *Cum decimo septimo anno regni*. s. c. d. e 2. l., *regni* omitt. in e 1., *cum septem et decem regni annis*, a.

(22) *Multis annis*. s. c. d. e., *ad hoc tempus*, a. l.

(23) *Obtinuit*. Rogerus, Antiochiæ princeps, filius Richardi, Apuliæ seneschalli, uxorem duxit Hodiernam, Baldwini II sororem. Cæsus est an. 1119.

(24) *Gemitibus*. s. d. e., *gemitibus, ut ferunt*, l.

(25) *Sed Gozelmi de Turbexet gratiæ*. Narratio hæc, sub aliquo saltem respectu, non recta videtur : Gozelinus et rex in eodem castello inclusi sunt. Quo capto fugit Gozelinus, copiasque ad liberandos amicos collegit qui nunc ipsi obsidione circumdabantur ; sed priusquam huc accedere potuisset, Turci castello potiti, regem inde deduxerunt, qui, aliquanto tempore libertate privatus, illam tandem, sed nonnisi ingenti soluta pecuniæ summa recuperavit. FULCHER. CARNOT. et GUILLELM. TYR. ap. *Gesta Dei*. (SHARPE, 469.)

(26) *Vixit diu*, s. d. e., *vivit adhuc*, l. — Baldwinus obiit 21 Aug. A. D. 1131.

(27) *Boamundi*. a. c. d. e., *Boamundum*, s. l. — Bohemondus II, filius, Bohemondi I et Constantiæ, Philippi I, Franciæ regis, filiæ.

(28) *Boamundus*. Bohemundus, Guiscardi ex priore uxore Alberada filius, in baptismate Marcus vocatus fuerat ; sed pater ejus, audita gigantis cujusdam Boamundi fabula, nomen hoc illi indidit (ORDERIC. VITAL. p. 817.)

(29) *Normanna* e 1, *Normannia*, a. s. c. d. e 2. l.

(30) *Rogerius*. Rogerus, postea rex Siciliæ, Guiscardi filius erat ex secunda conjuge Sikelgaita Gaimari IV, Salerni principis filia.

(31) *Inquit*. c. d. e., *inquit Guiscardus*, a. s. l.

(32) *Durachium*. Romani inauspicatum *Epidamni* nomen in *Dyrrachium* mutaverunt (PLIN. III 26), vulgarisque Durachii corruptio quamdam affinitatem gerebat cum *duritia*. Unum e Roberti nominibus Durandus erat a *durando*. (ALBERIC. monach. in *Chron*. ap. Muratori, *Annali d'Italia*

ut confestim pavefacti portas aperirent. Ita tutus a A tergo, cæteras urbes usque ad Thessalonicam leviore labore subegit. Jamque illuc pervenerat, jam Alexium tum per se tum per filium vinci posse docuerat, cum uxoria fraude deceptus ingens depositum (33) morte destituit. Tum vero Boamundus, Apuliam reversus, aliquot castella fraterna indulgentia tenuit, multa ipse virtute et prudentia conquisivit, nam ad fratrem specie tenus ducatus pervenerat ; alterum bello meliores sunt secuti (34). Nec (35) vero parvi momenti fuit quod, paterni propositi sequax, Guibertum repellens, Urbano validissime astitit, et cunctantem impulit ut Gallias ad concilium Clari Montis accederet, quo eum Raimundi Provincialis comitis et episcopi Caturcensis epistolæ invitabant. Concilioque celebrato, libens occasionem accepit, B et in Græciam copias trajecit, subindeque promovens exercitum, modeste Raimundum et Godefridum opperiebatur (36) : quibus venientibus sociatus, magnum incitamentum cæteris erat, disciplinæ militaris **600** scientia et virtute nulli secundus. Sed quia quæ cum cæteris fecit communi laudi sors attribuit et quomodo captus fuerit anterior sermo notitiæ dedit, nunc qualiter se servitio exuerit dicendum. Danisman enim, cum videret nihil utilitatibus suis applicari quod tantum virum teneret, inflexus animo (37) de pacis conditionibus actitare cœpit : nam nec illum occidere, ne in se odia Christianorum effusa concitaret, nec, sine spebus in perpetuum valituræ pacis, dimittere volebat. Pollicitus ergo Boamundus continuam gentili concordiam, revertit Antiochiam, C argenteos compedes quibus alligatus (38) fuerat secum deferens : a suis ergo exceptus plausibiliter, Laodiciam, et cæteras urbes quas Tancredus acquisierat, suscepit, ne videretur oscitare otio dum avunculus suspiraret in ergastulo. Nec multo post Gallias venit, offerens catenas sancti Leonardi honori, quæ sibi fuerant oneri. Fertur enim in primis ille sanctus (39) absolvendorum vinculorum potens, ut, videntibus nec mutire audentibus adversariis, pondera sua captivus liber asportet. Ita ducta uxore filia regis Francorum, et altera Tancredo missa, repetiit Apuliam ; sequentibus se Francorum proceribus, qui spe majoris commodi patriam deserebant, simul et spectaturi cominus quid viva virtutis species efficeret, quam tam insignis fama ubique loqueretur. Itaque ille, dispositis apud **601** Apuliam rebus suis, denuo in Alexium efferatus est, prætendens belli causam peregrinorum injuriam, qua ille perinfamis erat ; sed parum et prope nihil gessit prospere, solertis imperatoris deceptus astutia, qui omnes duces ejus aut pecuniis obæratos ab eo alienavit, aut veneno, ut dixi (40), sustulit. Quapropter animo dejectus Apuliam rediit ; ibique post paucos dies, dum ad Antiochiam iter meditatur (41), defungitur (Feb. A. D. 1111), ætate citra senium, prudentia infra nullum, relicto tenerioris ævi filio. Vir in adversis constans, in prosperis circumspectus ; nam et, pro suspicione noxiæ potionis, paratum commentus erat remedium, cultellum, qui, ante ora comedentis infixus, sudore, mirum dictu, prodebat manubrii si quid tecto illatum esse veneficii. Post eum Tancredus Antiochiæ principatui præfuit (A. D. 1111), haud pudendus avunculo nepos ; qui cum et ipse communem mortalium viam obitu præpropero trivisset (6 Dec. A. D. 1112), successit Rogerius filius Ricardi. Is, gloriæ antecessorum in bellis non impar, ignominiam tamen avaritiæ incurrit : quapropter, cum eum milites caverent, stipendiario mili te pene nullo et indigena raro Turcis congressus occubuit (A. D. 1119), mortem suam non ignave ultus. Nam cum ab eis (42) captus et diloricatus juberetur ensem reddere, negavit se ulli nisi duci daturum (43), quod omnes infra dignitatis suæ deditionem aspiceret. Credidit infelix admiratus simulatis vocibus; et jam, galea caput nudatus, porrexit manum ut reciperet Rogerii gladium. Tunc vero ille infrendens, et totis fortitudinis reliquis in ictum se cogens, Turco caput decussit ; moxque perfossos, excogitato genere virtutis dedecus servitutis **602** effugit. Ejus mortem Baldewinus secundus rex Ierosolymorum ultus insigniter, principatum civitatis et filiam suam Boamundo filio Boamundi servavit fideliter (44).

DE RAIMUNDO.

§ 388. Raimundus fuit filius (45) Willelmi antiquissimi Tolosæ comitis, qui, vir acer et efficax, patriam, antecessorum suorum socordia obscuram,

tom. IX, p. 137). Argutiæ sunt in verba *Durachium sed Mollicium*, quorum sensus intenditur *mollis* et *durus*.

(33) *Depositum*. e 1. l 2, *dispositum*, s. c. d. e 2. l 1.

(34) *Meliores sunt secuti*. e., *meliores secuti*, a. d. l., *meliorem secuti*, s. c.

(35) *Nec*. a. c. d. e. l., *jam* s.

(36) *Opperiebatur*. s. d. e., *venturos opperiebatur* l.

(37) *Animo*. s. d. e., *animi mollitie*, l.

(38) *Alligatus*, a. d. e. *illigatus*, s. c. l.

(39) *Ille sanctus*, etc. Leonardus nepos erat Clodovei Francorum regis, hujusque monarchæ gratia obtinuit ut ubicunque in vinculis aliquem videret, ille sine ulla mora liber evaderet. Denique Deo in tantum illum honorare placuit, ut si quis carcere inclusus nomen ejus invocaret vincula subito caderent, ita ut evadere posset, custodibus ip- D sis illum retinere diutius imparibus factis. Vide Surium, *Vitæ Sanct.* Nov. 6. (SHARPE, 471.)

(40) *Ut dixi*. a. s. d. e 2. l., omitt, in e 1.

(41) *Meditatur*. d. e., *meditaretur*, a. s. l.

(42) *Eis*. c. d. e., *Turcis*, a. s. l.

(43) *Daturum*. a. d. e. l., *redditurum*, s. c.

(44) *Et filiam suam... fideliter*. s. d. e., *Boamundi filio reservat fideliter*, l. — Bohemundi II promotio, ejusque connubium cum Alicia, Baldwini II, regis Jerosolymæ, filia anno 1126 sunt posteriora (*Art de vérifier les dates*, I, 442.)

(45) *Willelmi*. Rectius *Pontii*. Raimundus frater erat Willelmi, Pontiique, Tolosani comitis, filius. Ad Pontium igitur referenda sunt omnia quæ hic a Malmesberiensi de Willelmo narrantur. Raimundus, S. Ægidii et Tolosæ comes suum S. Ægidii titulum e suo natali loco, seu primo apanagio, sumpsit. In inferiore Occitana jacebat Nemausum inter et Rho-

titulis suis reddidit illustrem. Uxor ejus Almodis A (46), multis vicissim desponsata, multam ex omnibus sobolem tulit ; insano muliercula pruritu et irreverenti, ut cum ei longo usu vir displicuisset, alias migraret novos impletura penates ; denique primum Arelatensi comiti (47) nupta, mox illius pertæsa, huic Willelmo se conjunxit ; cui cum duos peperisset filios, Barcinonensem ad connubium illexit comitem (48). Porro Willelmus, mortis confinis foribus, Tolosanum comitatum dedit filio æquivoco, sed moribus absono, quod esset crassioris ingenii (49), ut nihil Tolosani contra eum novarent, familiæ illius dominatui assueti. Raimundus vero, vivacioris spiritus, Caturcensem (50) **603** accepit et non mediocriter (51) auxit ; Arelatensi, et Narbonensi, et Provinciali, et Lemovicensi adjunctis. Tolosam quoque a B germano emit, pluribus annis ante magni motus viam profecto Ierosolymam. Sed hæc multi temporis intercessu et ætate impensa labori. Itaque, pugnis semper assiduus, legitimam uxorem non desideravit, multinuho concubinatu voluptatem exercens. Denique ex una pellicum filium natum, Bertramnum, cognatione et hæreditate dignatus est, quod in aliquantis patrissaret ; cui uxorem conjunxit Mathildis Marcisæ neptem (52) ex Longobarda natam, ut illius affinitate illas (53) provinciæ partes tutaretur. Ipse quoque extremis fere annis uxorem ascivit filiam regis Tarraconensis, splendidam dotem pactus, æternam scilicet conterminarum provinciarum pacem. Nec multo post, nivem capitis respiciens, Ierosolymitanum iter vovit, ut lassi et effœti corporis vires jam vel sero Deo deservirent ; C auctore præcipue Caturcensi episcopo, cujus præcipua opera ipse semper impugnatus fuerat : etiam in quodam duellio altero lumine privatus, cujus insigne calimitatis præ se ferens non solum non occultabat, sed etiam gloriabatur ultro, specimen nobilis militiæ ostentans. Tunc autem mutua fœderati amicitia, ut senectutem suam divinis consumerent cultibus, Urbano jam in prædicationem prono stimulos addidere, ut, transitis Alpibus, potissimum apud Clarum Montem concilium cogeret, quod esset ea civitas et illorum patriæ propinqua, et ex tota Gallia venientibus opportuna. Veruntamen, in ipso ad concilium itinere, pontifex obitu defecit. Successit **604** curæ illius præsul (54) Podii, de quo supra diximus : cujus hortatibus animatus, et umbone protectus, Raimundus primus omnium laicorum crucem accepit (A. D. 1096) ; adjiciens voto ut nunquam in patriam rediret, sed potius, duraturo in Turcos labore, arvinam (55) præteritarum iniquitatum extenuaret. Jam vero in itinere plura dedit indicia fortitudinis, ad laborem primus, ad quietem ultimus ; plura etiam patientiæ, quod arce (56) Antiochiæ, quam occupaverat (57), Boamundo, et turri David, Godefrido, libenter cesserit. Sed tandem, nimiis exactionibus quorundam fracta patientia, in deditionem urbis Ascalonensis decidit (A. D. 1099). Siquidem in primo Francorum adventu oppidani, exploratis omnium ducum nostrorum moribus, ipsum in patronum elegere, quod multi, eo ante a Monte Pessulano (58) navigio venientes negotiatum, fidem ejus in cœlum tulerant. Itaque, traditis clavibus, sacramento ducem adegere ut nulli Christianorum potestatem urbis refunderet, si vel ipse nollet tenere, vel nequiret. Tunc a proceribus mussitatum est, expostulantibus urbem regis dominio, quod parum ei valeret regnum si non haberet Ascalonem, quæ hostibus esset receptaculo, nostris obstaculo. Et rex quidem leviter (59), ut omnia, et vultu tranquillis conveniente moribus, rem allegabat ; cæteri pervicacius. Hæc illa verna parvi pendebat, non infirmis rationibus dicta eorum cassans (60) : Omnes socios suos jam sibi receptui consuluisse, partim **605** patriam devectos, partim acquisitam inhabitantes provinciam ; se solum, abjurata naturali (61) terra, nec illuc posse redire, nec hic receptum habere. Cessisse se in aliis : hoc modo paterentur, ut Ascalonem in fidelitatem sancti Sepulchri teneret ; cæterum, ne redderet sacramento fecisse. Quo audito cuncti strepere, perfidum et cupidum vocare, ut vix manibus temperarent. Contumeliæ hujus rubore comes suffusus, ab æqui bonique viri descivit officio ; inimicis Dei claves civitatis (62) contradens, et metum pejerandi multorum in posterum sanguine compensans. Neque enim ad hunc diem civitas illa capi vel vi vel ingenio potuit : quin (63) et plures ex hominibus illius, affluenti urbis opulentia delectati, fidei transfugio civium charitatem meruere. Ita vir ille, Ierosolymam egressus, Laodiciam venit ; qua subjugata, aliquantum ibi morarum nexuit : cumque Constantinopolim

D

danum Dux erat præterea Narbonis et Provinciæ marchio.

(46) *Almodis.* Filia erat Bernardi, Marchiæ et Lemovicii comitis. Hujus prior conjux fuit Hugo V, dominus de Leziaco, a quo divortio sejuncta, postea Pontio, Tolosæ comiti nupsit.

(47) *Arelatensi comiti.* Rectius, Hugoni a Leziaco.

(48) *Barcinonensem... comitem.* Raymundum Berengarium I, comitem Barcinonensem.

(49) *Ingenii.* s. d. e., *animi*, l.

(50) *Caturcensem.* Querci.

(51) *Non mediocriter.* c. d. e., *immane quantum*, s. l., *in immensum*, a.

(52) *Matildis marcisæ neptem.* Eluta, seu Helena, Othonis I Burgundiæ ducis soror.

(53) *Illas.* a. d. e. l., *illius*, s. c.

(54) *Præsul*, c. d. e., *pontifex*, a. s. l.

(55) *Arvinam.* c. e 1, l., *ruinam*, a. s., *a ruina*, d. e 2.

(56) *Arce*, e. *parte*, a. s. c. d. l.

(57) *Occupaverat.* a. d. e. l., *præoccupaverat*, s. c.

(58) *Pessulano.* s. c. d. e., *Pislerio*, a. l.

(59) *Leviter.* c. d. e., *leniter*, a. s. l.

(60) *Cassans.* a. d. e. l., *cassa faciens*, s., *cassa sunt*, c 1., *cassatus*, c 2.

(61) *Naturali* . d. e., *natali*, a. s. c. l.

(62) *Civitatis.* d. e., omitt. in a. s. c. l.

(63) *Quin.* a. c. d. e. l., *quia*, s.

ivisset, obtinuit Laodiciam Tancredus, vi an amore A ambiguum. Ille interea Byzantio commoratus, prudentia qua vigebat effecit ut Alexii gratiam haberet: unde contigit, ut, imperatoris benignitate per tuta deductus, societati ærumnarum non implicaretur quas Willelmum Pictavensem et cæteros superius (64) incurrisse diximus; cum quibus Tortosam (65) civitatem cepit, sed, illis ultra euntibus, solus possedit. Et, ut latius vires suas spargeret, oppidum contra Tripolim, quod Castellum Peregrinorum vocant, firmavit, et ibi Herbertum episcopum ex abbate constituit; et, ut quassæ suorum vires aliquanta quiete coalescerent, cum Tripolitanis in septennium 606 fœdus jecit. Veruntamen ante præstitutum terminum pax rupta est; deprehenso intra castellum quodam oppidano cum pugione B toxicato, quem sub femore occuluerat. Tum profecto Tripolitanæ victoriæ supremam manum imposuisset, nisi prope diem mors adveniens præsentis vitæ spiritum subduxisset ingentia parturientem (28 Feb. A. D. 1105). Cujus morte audita, Willelmus de Monte Pessulano (66), et cæteri duces provinciæ, Willelmum peregrinum, quem in ipsa obsidione ex Hispana susceperat, quadrimum (67), patriam devehendum curarunt, sollicita omnium spe in successionem educandum. Nec invitus Bertramnus factum (68), quamvis se inconsulto, audivit, ut paternas adoreas instauraret. Itaque innumero succinctus milite, præcipueque Januensibus et Pizanis, qui de conjugis cognatione erant, annitentibus, Tripolim terra marique aggressus est, diuturnaque obsidione fractam in potestatem redegit C (A. D. 1109). Successit ei (A. D. 1112) filius Pontius ex Longobarda, adolescens majorum æmulus gloriæ; sortitusque est jugalem (69) Tancredi, quondam Antiocheni principis uxorem. Id enim ille moriens præceperat, protestatus in ephœbo (70) et Christianorum commodum et Turcorum omnifariam dispendium. Pontius ergo Tripoli principatur, sancti sepulchri se profitens servum, avitum scilicet et paternum sanctus exemplum.

DE ROBERTO CURTA OCREA.

§ 389. Robertus filius Willelmi Anglorum regis primi, natus in Normannia, spectatæ jam virtutis 607 habebatur adolescens quando pater Angliam venit; fortitudinis probatæ, quanquam exilis corporis et pinguis aqualiculi. Inter bellicas patris alas D excrevit primævo tyrocinio, parenti morem in omnibus gerens. Veruntamen, juvenilem indutus calorem (71), Normanniam a patre adhuc vivente, fatuorum sodalium instinctu, impetrare se posse speravit: quod cum ille negasset, terrisonæ vocis roncho juvenem abigens, iratus abscessit Robertus, multisque assultibus patriam infestavit; primo quidem genitore cachinnos excutiente, et subinde dicente, « Per resurrectionem Dei! probus erit Robelinus Curta Ocrea. » Hoc enim erat ejus cognomen, quod esset exiguus; cæterum nihil habens quod succenseres, quia nec illepidæ formæ, nec infaceti eloquii, nec virtutis imbecillæ, nec enervis erat consilii. Posterius vero rex adeo effera succensus est ira ut eum et benedictione ultima et hæreditate fraudaret Anglica, comitatu tamen Normanniæ ægre licet et improbe retento. Post novem annos Ierosolymitanæ viæ laboribus suæ fortitudinis periculum fecit; et in multis quidem mirabilis apparuit, ut nunquam a Christiano vel pagano potuerit ex equite pedes effici (72). Tum vero maxime in bello Antiocheno, cujus ipse victoriam pulchra experientia nobilitavit. Nam cum Turci, ut diximus, subito terrefacti fugæ se dedissent (73), nostrique palantes vehementius impeterent, Corbaguath dux, genuinæ virtutis memor, retento equo suos inclamat (74), famulos ignavos et annosarum victoriarum oblitos vocans, ut victores quondam orientis 608 paterentur se ab advena et pene inermi populo finibus excludi: quo clamore multi, resumentes animum, Francos conversi urgere et propiores cedere cœpere; Corbaguath suos animante et hostes feriente, ut imperatoris et militis probe officium exequeretur. Tum vero Normannus comes, et Philippus clericus, filius Rogerii comitis de Monte Gomerico, et Warinus de Tanea (75) castello Cenomannico, mutua se vivacitate invicem hortati, qui ante simulata fuga cedebant, convertunt cornipedes, et quisque suum comparem incessens dejiciunt. Ibi Corbaguath, quamvis comitem cognosceret, solo tamen corpore mensus, simul et fugere inglorium arbitratus, audaciam congressus morte propinqua luit, vitali statim spiritu privatus (A. D. 1097): cujus nece visa, Turci, qui jam gloriabundi ululabant, spe recenti exinaniti, fugam iterarunt. In eo tumultu Warinus cecidit, Robertus cum Philippo palmam retulit: Philippus hac malitia præcluus (76), sed Ierosolymis, ut fertur, bono fine functus; præter exercitium equestre literis clarus. Ita Robertus, Ierosolymam veniens, indelebili macula nobilitatem suam respersit, quod regnum (77), consensu omnium

(64) *Superius*. a. s. c. d. e 2. l., omitt. in e 1.
(65) *Tortosam*. s., *Tortuosam*, a. c. d. e. l.
(66) *Pesulano*. s. c. d. e., *Pislerio*, a. l.
(67) *Quadrimum*. d. e., *vix quadrimum*, a. s. c. l.
(68) *Factum*. a. s. c. d. e. 1., *fratrem* s. (var. lect.)
(69) *Jugalem*. a. s. c. e. l., *conjugalem*, d.
(70) *In ephœbo*. c. d. e., *adolescere in ephœbo*, s. l.
(71) *Juvenilem indutus calorem*. c. e., *juvenilem ductus calorem*, d., *juventæ viridem indutus lorem*, a. s. l.
(72) *Effici*. a. d. e. l., *fieri*, s. c.
(73) *Dedissent*. s. d. e., *commisissent* l.
(74) *Inclamat*. c. d. e., *inclamavit*, a. s. l.
(75) *Tanea*. c. d. e., *Taneo*, a. s. l.
(76) *Præcluus*. a. s. c. d. e. 1 1., *præclusus*, 12.
(77) *Regnum... recusaret*. Originales historiæ crucesignatorum expeditionis de nullo loquuntur nomine Roberto qui coronam recusaverit. Occurrit tamen apud Henricum Huntingdoniensem. Raimondo Tolosano etiam coronæ recusatæ honor attribuitur (VILLEHARDOUIN, n° 136). Oblata fuisse et ab omnibus principibus successive recusata videtur; at Gode-

sibi utpote regis filio (78) delatum, recusaret, non reverentiæ, ut fertur, contuitu, sed laborum **609** inextricabilium metu. Veruntamen patriam regresse, in qua licenter se delicatis voluptatibus inserviturum putaverat, affuit pro hac culpa, credo (79), Deus misericorditer ubique sæviens; et omnes ejus dulcedines amarissimis offensionibus offuscans, sicut consequenti scripto palam fiet. Uxorem filiam Willelmi de Conversana, quam rediens in Apuliam duxerat (A. D. 1100), cujus elegantissimæ speciei prodigium vix ullius disertitudinis explicabit conatus, post paucos annos morbo amisit (80) (A. D. 1103); deceptam, ut dicunt, obstetricis (81) consilio, quæ pro affluentis lactis copia, puerperæ mammas stricta præceperat illigari fascia. Sed accessit, tantorum malorum grande solatium, filius ex conjuge susceptus (82); qui, Willelmus dictus vaticinio nominis aviti, spem egregiæ pietatis (83) aleret in posterum. Pecuniam infinitam, quam ei socer dotis nomine annumeraverat, ut ejus commercio Normanniam exueret vadimonio (84), ita dilapidavit (85) ut pauculis diebus nec nummus superesset. Præcipitavit quoque infamiam ejus inconsultus adventus in Angliam, ut fratri Henrico regnum eriperet (A. D. 1106); sed, desertorum qui eum invitaverant destitutus auxilio, germani paci facile acquievit utriusque (86) partis ducum auxilio (87), trium millium marcarum annuum donum ab Anglia verbo tenus **610** habiturus. Nam promiserat ista rex, non daturus; sed, fratris facilitatem non nesciens, blandam credulitatem luserat dum interim calor bellicus defervesceret. Porro ille, quasi cum fortuna certaret utrum plus illa daret an ipse dispergeret, sola voluntate reginæ tacite postulantis comperta, tantam massam argenti benignus in perpetuum ignovit; acclines fœminei fastus preces pro magno exosculatus. Erat enim ejus in baptismo filiola, offensarum igitur erat immemor; culparum, quatenus non debet, remissor; omnibus pro voto respondens adeuntibus, ne tristes dimitteret; et quod dare non posset, repromittens (88). Qua morum dulcedine, qui laudari et

A subjectorum amorem mercari debuerat, adeo in contemptum sui Normannos exacuit ut nullius eum momenti æstimarent (89). Tunc enim potentum quisque sibi adversari, tunc (90) manubiæ prædarum per totam regionem agi, tunc vulgus expoliari. Quas incommoditates comiti provinciales deferentes, nullum referebant auxilium; dum ille primo commotus, mox vel munusculis, vel temporis intercessu ira languescente, leniebatur. Iccirco, extremis malis admoniti, opem regis Henrici censuere implorandam, ut laboranti patriæ succurreret. Ille Cæsarianæ sententiæ (91) assistens, « Si violandum est jus, gratia civium violandum est; aliis rebus pietatem colas, non semel in Normanniam vires trajecit, ut laboranti justitiæ manum daret : tantumque postremo valuit, ut totam terram, præter Rotomagum, et Falesium, et Cadomum, subjugaret.
B Jamque ad hoc Robertus venerat, ut in vicis illis pene se altero vagaretur, precarium **611-612** victum a Burgensibus nundinans (92). Quare offensi Cadomenses, non diu in fide mansere; sed, rege per nuncios admonito, portis serratis et repagulis objectis urbem clausere. Quo Robertus cognito effugere gestiens, vix permissus est, armigero tamen cum cubiculi pannis retento. Inde raptim Rotomagum veniens, dominum suum regem Francorum, et cognatum comitem Flandrensem, de suffragio convenit; sed, nullo impetrato, ad bellum publicum venit, ultimam fortunam experturas. Qua illum infelici pede prosequente, captus (A. D. 1106), et ad diem mortis (93) in libera tentus est (94) custodia
C laudabili fratris pietate; quod nihil præter solitudinem passus sit (95) mali, si solitudo dici potest ubi et custodum diligentia et jocorum præterea et obsoniorum non deerat frequentia. Tenebatur (96) ergo sociorum omnium viæ (97) superstes, nec unquam usque ad obitum (Feb. A. D. 1134) relaxatus (98). Patria lingua facundus, ut sit jocundior nullus; in aliis consiliosus, ut nihil excellentius; militiæ peritus, ut si quis unquam; pro mollitie tamen animi nunquam regendæ reipublicæ idoneus judicatus.

fridus a Bullonio unanimi totius exercitus voce designatus, illam accipere coactus est. (ALB. AQUENS, lib. VI, c. 33.)

(78) *Utpote regis filio.* Eadem ratione offerri etiam potuisset corona Hugoni Magno, Philippi Francorum regis germano, sed ambigua patriam repetendi usus fuerat opportunitate. Hugonem Magnum purgare conatur Guibertus (pp. 518, 523).

(79) *Credo.* c. d. e., *ut credo*, a. s. l.

(80) *Morbo amisit.* Sibylla, Normanniæ ducissa, veneno interiit, juxta Ordericum Vitalem, et Willelmi Gemeticensis continuatorem. Quæ a Malmesburiensi referuntur nullo coævo testimonio inniti videntur.

(81) *Obstetricis.* s. d. e., *pellicis*, l.

(82) *Susceptus.* s. c., *sublatus*, a. d. e. l.

(83) *Pietatis.* d. e., *indolis*, s. c., *probitatis*, a. l.

(84) *Vadimonio.* Normannia pro decem tantum millibus marcarum, id est, pro centesima circiter ejus præsentis pretii parte oppignerata fuerat.

(85) *Ita dilapidavit.* c. d. e., *mimorum et nebulonum sinibus ita ingessit*, a. s. l.

(86) *Utriusque.* a. s. c. d. e 2. l., *utrique* e 1.

(87) *Auxilio.* c. d. e., *arbitrio*, a. s. l.

(88) *Repromittens.* d. e., *compromittens*, a. s. c. l.

D (89) *Æstimarent.* a. s. c. d. e 2. l., *æstimarant*, e 1.

(90) *Tunc.* a. s. c. l., omitt. in d. e.

(91) *Cæsarianæ sententiæ.* Confer Ciceronem *De offic.*, lib. III, c. 21.

(92) *Nundinans.* a. d. e. l., *nundinaturus* s. *nundinatus*, c.

(93) *Diem mortis.* s. d. e., *hunc diem*, a. l.

(94) *Tentus est.* s. d. e., *tenetur*, a. l.

(95) *Passus sit.* s. d. e., *patiatur*, a. l.

(96) *Tenebatur.* s. d. e., *tenetur*, a. l.

(97) *Viæ.* a. c. d. e. l., *vitæ* s.

(98) *Nec unquam usque ad obitum relaxatus.* s. d. e., *et utrum aliquando sit exiturus, vero vacillante in dubio*, a. l. — Variæ lectiones quas manuscripti codices hic exhibent, varia indicare videntur tempora quibus historiam suam composuit auctor et emendavit.

Veruntamen quia superius (99) dixi quæcunque noram de Hugone magno, et Blesensi et Flandrensi A comitibus, non incongrue (ut opinor) quartum librum hac meta concludam.

(99) *Superius*. c. d. e., *jam superius*, a s. l.

EXPLICIT LIBER QUARTUS MAGISTRI WILLELMI MALMESBURIENSIS DE GESTIS REGUM ANGLORUM.

613 PROLOGUS IN LIBRUM QUINTUM.

Ordine rerum vocante, tempus Henrici regis ingressi sumus : cujus gesta styli officio posteris tradere, majoris quam a nobis debeat exquiri (100) est operæ; nam et si sola quæ nostras aures attigerunt scripto mandaretur, cujuslibet eloquentissimi nervos fatigare, et grandia possent armaria gravare. Quis ergo conetur omnia illa consiliorum pondera, illa gestorum regalium molimina, enucleatim B retexere ? altioris sunt ista negotii et otiosioris animi. Vix hæc auderet sel Cicero in prosa, cujus adorat sales tota Latinitas, vel si quis versuum favore Mantuanum lacessit poetam. Adde quod, dum ambiguis relatoribus fidem detraho, homo procul ab aulicis mysteriis, secretus, majora gesta ignorans paucis manum appono. Quare verendum est, ne, dum literæ distant ab animi voto, minor videatur cujus gesta multa prætereo. Veruntamen hujus culpæ, si culpa dicenda est, bona erit apud illum deprecatio qui meminerit me nec omnia ejus gesta potuisse nosse, nec omnia quæ noveram scriptum iri debuisse : alterum exegerit personnæ meæ exilitas, alterum coactura sit lecturorum satietas. Pauca igitur rerum ejus liber hic quintus suo 614 vendicabit gremio; cætera proculdubio et seret fama, et victura in posteros feret memoria. Nec vero a proposito priorum quatuor degenerabit; sed quædam quæ hic et allias ejus acciderunt tempore procudet, quæ forsitam vel non scripta, vel multis sunt incognita. Occupabunt itaque ista magnam partem voluminis; præfata venia tam longarum digressionum et in hoc et in aliis.

615 LIBER QUINTUS.

Henricus, junior filius Willelmi magni, natus C est (1) in Anglia anno tertio postquam pater eam adierat; infans jam tum omnium votis conspirantibus educatus egregie, quod solus omnium filiorum Willelmi natus esset regie, et ei regnum videretur competere. Itaque tyrocinium rudimentorum in scholis egit literalibus (1*), et librorum (2) mella adeo avidis medullis indidit, ut nulli postea bellorum tumultus, nulli curarum motus, eas excutere illustri animo possent. Quamvis ipse nec multum palam legeret, nec nisi summisse cantitaret; fuerunt tamen (ut vere confirmo) literæ, quamvis tumultuarie libatæ, magna supellex ad regnandi scientiam (2*), juxta illam (3) Platonis sententiam, qua dicit « Beatam esse rempublicam si vel philosophi 616 regnarent, vel reges philosopharentur. » D Philosophia ergo non adeo exiliter informatus, sensim discebat ut successu temporis provinciales mitius contineret, milites nonnisi diligentissime explorata necessitate committere sineret. Itaque pueritiam ad spem regni literis muniebat; subinde, patre quoque audiente, jactitare proverbium solitus, « Rex illiteratus, asinus coronatus. » Ferunt quinetiam genitorem non prætereuntem, notata morum ejus compositione quibus vivacem prudentiam aleret, ab uno fratrum læsum, et lacrymantem his animasse, « Ne fleas, fili, quoniam et tu rexeris. »

§ 391. Vicesimo ergo primo regni paterni anno (3*), ætatis suæ uono decimo, in Pentecoste (24 Mai, A. D. 1086), apud Westmonasterium sumpsit arma a patre, cum quo tunc Normanniam navigans, non multo post præsens funeri ejus astitit, cæteris fratribus quo quemque spes tulerat dilapsis, ut superior sermo non occuluit. Quapropter paterna

(100) *Exquiri*. d. e., omitt. in a. s. c. l.

(1) *Natus est*. Henricus natus est anno 1068, non 1070, ut habet Ordericus Vitalis. (Annal. Burton. apud Fell. inter *Rer. Anglic. Script.*, V, p. 246.)

(1*) *Literalibus*. a. c. d. e. l., *liberalibus* s.

(2) *Librorum*. d. e., *literarum*, a. s. *litera*, c 1, l., *literalia*, c 2.

(2*) *Ad regnandi scientiam*. s., *ad regnandum scientiæ*, a. c. d. e. l.

(3) *Illam*. a. s. c. d. e 2. l., emitt. in e 1.

(3*) *Vicesimo ergo primo... anno*. Willelmus Conquestor extra Angliam erat circa Pentecosten, ejus regni anno vicesim oprimo, A. D. 1087. Certum est Henricum in equitum ordinem receptum fuisse anno 1086, id est patris sui regni anno vicesimo.

benedictione et materna hæreditate, simul et multiplicibus thesauris nixus (4), supercilium germanorum parum faciebat, utrique vel assistens vel adversans pro merito : inclinatior porro Roberto pro mansuetudine, ejus lenitatem suo rigore satagebat acuere. Contra, ille, noxia facilitate delatoribus credulus, fratrem immeritum injuriis vexabat, quas vel breviter taxare non erit incongruum.

§ 392. Eo tempore (A. D. 1088), quo, frementibus adversus Willelmum secundum Angliæ proceribus, Robertus in Normannia ventum prosperum (4*) spectabat **617** ad navigandum, Henricus in Britanniam ejus jussu abscesserat. Tum ille, occasione aucupata, omnem illam pecuniarum vim testamento patris adolescentulo legatam, quæ erat trium millium marcarum, in stipendiarios suos absumpsit. Id Henricus reversus, licet forsitan ægre tulisset, taciturna præteriit industria; enimvero, nunciata pacis compositione in Anglia, deposita militia ferias armis dedere. Comes in sua, junior in ea quæ frater suus dederat vel promiserat, discessit; namque est in acceptum promissa referebat, custodiens turrim Rotomagi in ejus fidelitatem : sed delatione pessimorum cessit in adversum fidelitas, et nulla sua culpa in ipso eodem loco Henricus libere custoditus est, ne servatorem diligentiam effugio luderet. Post medium annum laxatus, fratri Willelmo invitanti serviturum se obtulit; at ille, nihilo modestius ephebum remunerans, plus anno inanibus sponsionibus egentem distulit. Quapropter, Roberto emendationem facti per nuncios promittente, Normanniam venit, amborum fratrum expertus insidias. Nam et rex, pro repulsa iratus, ut retineretur frustra mandarat; et comes, accusatorum lenociniis mutatus, voluntatem verterat, ut blanditiis attrectatum non ita facile dimitteret. Verum ille, Dei providentia et sagaci sua diligentia cuncta evadens pericula, occupatione Abrincarum et quorundam castellorum coegit fratrem libenter paci manum dedere. Nec multo post, Willelmo veniente in Normanniam uti se de fratre Roberto ulcisceretur, comiti obsequelam suam exhibuit, Rotomagi positus (5). Denique regios eo interdiu venientes, qui dolo civium totam jampridem occupaverant urbem, probe expulit, **618** admonito per nuncios comite ut ille a fronte propelleret quos ipse a tergo urgeret. Unde factum est, ut Conanum quendam, proditionis apud comitem insimulatum (A. D. 1090), quem ille vinculis irretire volebat, arbitratus nihil calamitosius posse inferri misero quam ut exosum spiritum in ergastulo traheret, — A hunc ergo Conanum Henricus suæ curæ servatum iri postulavit. Quo concesso, in superiora Rotomagensis turris duxit (5*); jussoque ut late circumposita diligenter ex arcis ædito specularetur, sua per ironiam omnia futura pronuncians, inopinum ex propugnaculo deturbans in subjectam Sequanam præcipitavit, comitibus qui secum aderant pariter impellentibus : protestatus, Nullam vitæ moram deberi traditori; quoquo modo alieni hominis posse tolerari injurias, illius vero, qui tibi juratus fecerit hominium, nullo modo posse (6) differri supplicium si fuerit probatus perfidiæ. Parum hic labor apud Robertum valuit, virum animi mobilis (6*) : qui, statim ad ingratitudinem flexus bene meritum urbe cedere coegit. Illud fuit tempus (A. D. 1091) quo, ut B supra lectum est (7), apud montem sancti Michaelis ambobus fratribus Henricus pro sui salute, simul et gloria, restitit. Ita, cum utrique germano fuerit fidelis et efficax, illi, nullis adolescentem possessionibus dignati, ad majorem prudentiam ævi processu penuria victualium informabant (7*).

§ 393. Occiso vero rege Willelmo, ut supra dictum est (8), post justa funeri regio persoluta, in regem electus est (A. D. 1100), aliquantis tamen ante controversiis inter proceres agitatis atque sopitis; annitente **619** maxime comite Warwicensi Henrico, viro integro et sancto, cujus familiari jandudum usus fuerat contubernio. Itaque, edicto statim per Angliam misso (8*), injustitias a fratre et Rannulfo institutas prohibuit, pensionum et venculorum gratiam fecit effœminatos curia propellens, lucernarum C usum noctibus in curia restituit, qui fuerat tempore fratris intermissus; antiquarum (9) moderationem legum revocavit in solidum (9*), sacramento suo et omnium procerum, ne luderentur, corroborans. Lætus ergo dies visus est revirescere populis, cum, post tot anxietatum nubila, serenarum promissionum infulgebant lumina. Et ne quid profecto gaudio accumulato abesset, Rannulfo nequitiarum fæce tenebris ergastularibus incluso (10), propter Anselmum pernicibus nunciis directum. Quapropter, certatim (10*) plausu plebeio concrepante, in regem coronatus est Londoniæ nonis Augustis (Aug. 5), quarto post obitum fratris die. Hæc eo studiosius celebrabantur, ne mentes procerum electionis quassarentur pœnitudine, quod ferebatur rumor Rober- D tum Normanniæ comitem ex Apulia adventantem jam jamque affore. Nec multo post, suadentibus amicis, ac maxime pontificibus, ut, remota, voluptate pellicum, legitimum amplecteretur connubium, die sancti Martini (11 Nov. A. D. 1100) (11)

(4) *Nixus*. a. s. d. e 2. l., nexus, e 1.
(4*) *Prosperum*. a. c. d. e. l. omissum in s.
(5) *Positus*. a. c. d. e. l., *proventus* s.
(5*) *Duxit*. a. c. d. e. l., *eum duxit* s.
(6) *Posse*. a. s. c. d. l., omitt. in. e.
(6*) *Mobilis*. a. c. d. e. l., *nobilis*, s.
(7) *Ut supra lectum est*. § 308.
(7*) *Informabant*. a. s. c. d. e 2. l., *reformabant* e 1.
(8) *Ut supra dictum est*. § 333.
(8*) *Edicto... misso*. Regis Henrici charta invenitur in Matthæo Paris., et in Text. Roff. p. 51.
(9) *Antiquarum*. a. c. d. e. l., *aliquarum* s.
(9*) *Solidum*. a. c. d. e. l., *solitum*, s.
(10) *Ergastularibus incluso*. Radulphus Flambard, Dunelmensis episcopus, in Londiniensi castro reclusus die Septembris decima quarta, A. D. 1100, Februarii die quarta anni 1101 evasit.
(10) *Certatim*. s. c. d. c., statim, a. l.
(11) *Accepit Mathildem, filiam Malcolmi, regis Scotorum*. Sacro velo Mathilda quorundam sugge-

accepit Mathildem filiam Malcolmi regis Scotto- A rum; cujus amori jampridem animum impulerat, parvi pendens 620 dotales divitias, dummodo diu cupitis potiretur amplexibus. Erat enim illa, licet genere sublimis, utpote regis Edwardi ex fratre Edmundo abneptis, modicæ tamen domina supellectilis, utroque tunc parente pupilla: de qua posterius uberior erit narrandi materia.

§ 394. Robertus interea, Normanniam veniens, comitatum suum obsistente nullo recepit: quo audito, omnes pene hujus terræ optimates fidei regi juratæ transfugæ fuere; quidam nullis extantibus causis, quidam levibus occasiunculis emendicatis, quod nollet iis terras quas vellent ultro pro libito eorum impertiri. Soli Robertus filius Haimonis, et Ricardus de Retvers, et Rogerius Bigot, et Robertus B comes de Mellento, cum fratre Henrico justas partes fovebant. Cæterum, omnes vel clam pro Roberto, ut rex fieret, mittere, vel palam contumeliis dominum inurere; Godricum eum, et comparem Godgivam (12), appellantes. Audiebat hæc ille, et formidabiles cachinnos iram differens ejiciebat; stultitias fatuorum insania objectas artificioso silentio dissolvens, blandus odii dissimulator, sed pro tempore immodicus retributor. Accessit temporum turbini versutia Rannulfi; namque ille, sollicitato per nuncios dapifero suo, funem afferri sibi impetravit: funem minister aquæ bajulus (proh dolus! [13]) amphora immersum detulit; quo ille muro turris (14) demissus, si læsit brachia, si excoriavit 621 manus, parum curat populus. Inde Normanniam C evadens, comiti jam anhelanti, et in fervorem prælii prono, addidit calcaria ut incunctanter veniret.

§ 395. Secundo ergo Henrici anno, mense Augusto (A. D. 1101), allitans (15) apud Portesmuthe, copias suas in omnem regionem exposuit, effudit, objecit. Nec vero rex segnitiei deditus fuit, sed innumeram e regione manum traxit (16), dignitatem suam, si necesse foret, asserturus: nam, licet principibus deficientibus, partes ejus solidæ manebant; quas Anselmi archiepiscopi, cum episcopis (17) suis, simul et omnium Anglorum tutabatur favor. Quapropter ipse provincialium fidei gratus, et saluti providus, plerumque cuneos circuiens, docebat quomodo, militum ferociam eludentes, clypeos objectarent et ictus remitterent; quo effecit ut ultroneis D votis pugnam deposcerent, in nullo Normannos metuentes. Sed satagentibus sanioris consilii hominibus, qui decerent pietatis jus violandum si fraterna necessitudo prælio concurreret, paci animos accommodavere; reputantes quod, si alter occumberet, alter infirmior remaneret, cum nullus fratrum præter ipsos superesset. Sed et trium millium marcarum promissio lenem comitis fallebat credulitatem, ut, procinctu soluto, de tanta pecunia menti blandiretur suæ, quam ille posteriori statim anno voluntati reginæ libens, quod illa peteret, condonavit.

§ 396. Posteriori anno (A. D. 1102) rebellavit Robertus de Belesmo, major filiorum Rogerii de Monte Gomerico, obfirmans contra regem castella Brigas 622 et Arundellum; comportatum eo frumentum ex omni regione Scrobesbiriæ, et quicquid necessarium bellum efflagitat diuturnum (18): nec minus castellum Scrobesbiriense rebellioni consensit, Wallensibus pro motu fortunæ ad malum pronis. Rex itaque animo ingens (19), omniaque adversa virtute premens, militia coacta Brigas obsedit, unde jam in Arundellum transierat Robertus, alimentorum copia et militum ferocia satis abundeque munitum locum præsumens; sed paucos post dies oppidani, et formidine conscientiæ et fortitudine militiæ regiæ flexi, se dedidere. Quo audito, ab incepto tumore Arundellum destitit; regali se addicens clientelæ; egregia sane conditione, ut dominus suus integra membrorum salute Normanniam permitteretur abire. Porro Scrobesbirienses per Radulfum tum abbatem Sagii, postea Cantuariæ archiepiscopum, regi misere castelli claves, deditionis præsentis indices, futuræ devotionis obsides. Ita dissensionis incendium, quod putabatur fore magnum, paucissimis diebus in cineres consenuit; et desertorum semper novis rebus inhiantium, aviditatem coercuit. Robertus, cum fratribus Ernulfo, qui paternum cognomen sortitus fuerat, et Rogerio Pictavensi (quod ex ea regione uxorem acceperat sic dicto), Angliam perpetuo abjuravit; sed vigorem sacramenti temperavit adjectio, nisi regi placito quandoque satisfecisset obsequio.

§ 397. Tunc fax bellorum immissa Normanniæ, perfidorum admixtione, quasi rogalibus alimentis animata, convaluit, circumquaque posita corripiens. Est enim Normannia opportuna et patiens malorum nutricula, quamvis non multo 623 tractu regionum diffusa; itaque diu seditiones intestinas probe tolerat, et pace reddita in fœcundiorem statum mature resurgit, turbatores suos illius provinciæ diffisos cum libuerit in Franciam liberis anfractibus emittens. Contra Anglia nec diu infestos patitur, sed semel intra sinum suum receptos vel dedit, vel extinguit; nec, populatibus attrita, redivivum cito

one initiata fuerat. Religiosi itaque scrupuli surrexerunt de ea connubium initura Synodus apud ambethium convocata est ab archiepiscopo Anselmo; in qua decretum est Mathildam, non sponte onialem factam, nubere posse secundum Dei legem. Vide Eadmerum, pp. 56, 57.

(12) *Godricum eum et comparem Godgivam.* «Appellationes illæ regularem Henrici reginæque vitæ modum irridere videntur. Godric *Dei regnum* significat. » SHARPE, 486.)

(13) *Proh dolus!* a. d. e. l., *proh dolor!* s. c.

(14) *Turris.* a. c. d. e. l., *terris*, s. — De fuga episcopi vide Ordericum Vitalem, *Hist. eccl.*, p. 787.

(15) *Allitans.* c. d. e. l., *applicans*, a. s.

(16) *Traxit.* e., *contraxit*, a. s. c. d. l.

(17) *Episcopis.* c. d. e., *coepiscopis*, a. s. l.

(18) *Diuturnum.* a. c. d. e. l., *devectum*, s.

(19) *Ingens.* a. c. d. e. l., *rigens*, s.

caput attolit. Quocirca Normanniam Belesmitanus veniens, et tunc et deinceps habuit malignitatis suæ complices, et (ne parum videretur) illices. In his erat Willelmus comes Moretolii filius Roberti, regis patrui. Is semper a puero Henrici gloriæ invidus, tum maxime in adventu Normanni pravum animum extulit : non enim contentus duobus comitatibus, Moretolii in Normannia, Cornugaliæ in Anglia, comitatum Cantiæ, quem Odo patruus habuerat, a rege exigebat ; infestus et improbus adeo, ut infami arrogantia se devotaret non induturum chlamydem nisi a patruo (ut dictitabat) sibi refusam consequeretur hæreditatem. Sed tunc quidem, suspensi calliditate responsi, frustratus est rex prudentissimus hominem : discussis vero turbinibus, serenoque pacis reddito (20), non solum quæ petebat non annuit, verum etiam indebite retenta repetere cœpit ; modeste tamen et judiciali placito, ut nihil quod faceret videretur resultare juri et calcitrare ab æquo. Tunc vero Willelmus, sententia judicii expunctus, indignabundus et fremens Normanniam abiit (A. D. 1104) : ibi, præter assultus quos regiis castellis irritus fecerat, in Ricardum quoque comitem Cestrensem, Hugonis filium, debacchatus, nonnulla partibus ejus appendicia invasit, carpsit, abrasit. Erat ille tunc pro ætate parvulus, et regis fidei tutelæque accommodatus.

624 § 398. (A. D. 1106) Hi ergo duo, factionum capita, rebellionum incentiva, cum aliis quos nominare pudet, patriam populationibus late contristabant. Consumebanturque frequentes, sed cassæ apud comitem querelæ provincialium de violentia clamantium : movebatur his ille ; sed rebus suis timens, ne exacerbati ejus interpolarent otium, dissimulabat. At vero rex Henricus, pro fratris infamia, quam cumulabat patriæ miseria, dolorem transeuntem ferre nequibat : crudele et a boni principis officio longe esse permensus, quod impii homines pauperum fortunis ingluviem suam urgebant (21). Itaque fratrem ad se accitum in Angliam semel blande verbis, post vero in Normanniam veniens non semel dure bellis, admonuit ut comitem, non monachum, ageret ; nam et incentori Willelmo omnia quæ habebat in Anglia abstulit, castella ad solum complanavit. Sed cum ad pacem nihil promoveret, diu deliberatione consilii regia sublimitas curis pectus exercuit, utrum fraternæ necessitudinis oblitus patriam discrimini eriperet, an indiscreta

A (22) pietate fluctuare permitteret : et profecto commune commodum et pietas, privatæ necessitudinis intuitu, terga dedissent, nisi (ut aiunt [23]) Paschalis apostolicus dubitantem ad hoc opus epistolis impelleret ; asseverans, facundia qua vigebat, non fore civile bellum, sed præclare **625** patriæ prædicandum emolumentum. Itaque Normanniam veniens brevi totam cepit, vel potius recepit, omnibus ad ejus dominium confluentibus, ut fessæ provinciæ, vigore quo pollebat, consuleret. Non tamen sine sanguine tantam victoriam consummans, multos ex charissimis amisit : inter quos Rogerium de Glocestra, probatum militem, in obsessione Falesii arcubalistæ jactu in capite percussum ; præterea Robertum filium Hamonis (24), qui conto ictus tempora, B hebetatusque ingenio, non pauco (25), tempore quasi captus mente supervixit. Merito mulctatum ferunt, quod, ejus liberandi causa, rex Henricus Baiocas civitatem cum principali ecclesia ignibus absumpserit : sed utrique, ut speramus, purgabile fuit ; nam et detrimenta ecclesiæ rex mirifice resarcivit, et Robertus monasterium Theochesbiriæ suo favore non facile memoratu quantum exaltavit, ubi et ædificiorum decor, et monachorum charitas, adventantium rapit oculos et allicit animos. Horum dispendium ut fortuna sarciret, summam manum ingruente bello imposuit; venientemque contra se cum non contemnenda manu fratrem, et Willelmum comitem Moretolii, et Robertum Bolesmi, ditioni ejus facili opera contradidit. Hoc bellum actum est apud Tenerchebrei, castellum comitis Moritoliensis, C Sabbato (26) in sancti Michaelis virgilia. Idem dies ante quadraginta circiter annos fuerat, cum Willelmus Hastingas primus appulit; provido forsitan Dei judicio, ut eo die subderetur Angliæ Normannia, quo ad eam subjugandam olim venerat Normannorum **626** copia. Captus est ibi comes Moretolii, qui eo venerat studiosam sui operam oppidanis pollicitus, simul et injurias suas ultum iri sperans ; sed (ut dixi) prensus (27), squaloris carcerei tota vita accolatum accepit : vivacitate mentis et alacritate juventutis nonnihil laudandus, sed pro perfidia finem asperum emeritus. Et tunc quidem Belesmensis in ipso belli (28) exordio mortem cavit effugio ; sed dum postmodum clandestinis factionibus regem irritasset, et ipse captus cæterorum involutus est D periculo, ad mortem perpetuo inclusus ergastulo (29) (A. D. 1112). Vir pro incompositis moribus intole-

(20) *Serenoque pacis reddito.* c. d. e. l., *serenaque pace reddita* s.

(21) *Urgebant.* Confer Malmes. *De gestis pontific.*, lib. I, p. 227; edit. Francof. 1601.

(22) *Indiscreta.* c. d. e. l., *indiscretam* s.

(23) *Ut aiunt.* Nulla extant vestigia illius exhortationis in epistolis Paschalis papæ ad regem Henricum. Paschalis quidem, archiepiscopo Anselmo scribens, jubet eum gratiam regem inter et fratrem ejus componere. Ita scribit : « Significamus dilectioni tuæ, Normannorum comitem questum apud nos esse adversus Anglorum regem, quia et, facto sacramento quod ei pro eodem regno acquirendo fecerat, regnum invaserit. Et nosti quia eidem comiti debemus auxilium, pro laboribus quos in Asianæ Ecclesiæ liberatione laboravit, » etc. (Anselmi Op. nov. edit. p. 382, col. 2)

(24) *Robertum, filium Hamonis.* Filia ejus Mabilia uxor facta est Roberti, comitis Glocestriensis, cui Malmesburiensis hoc opus nuncupavit.

(25) *Pauco*, s. c. d. e 2. l., *parvo*, e 1.

(26) *Sabbato.* S. Michaelis festi vigilia A. D. 1106 die Veneris celebrata est.

(27) *Prensus.* a. e. l., *pressus*, s. c. d.

(28) *Belli.* a. c. d. e. l., omitt. in s.

(29) *Ipse captus... ergastulo.* Robertus Belesmen-

rabilis (30), et in aliorum delicta inexorabilis; præterea sævitia notabilis, cum in aliis tum in hoc, quod puerulum ex baptismo filiolum, quem in obsidatum acceperat, pro modico delicto patris excæcarit, lumina miselli unguibus nefandis abrumpens: simulationis et argutiarum plenus, frontis sereno et sermonum affabilitate credulos decipiens, gnaros autem malitiæ exterritans, ut nullum esset majus futuræ calamitatis indicium quam prætensæ affabilitatis eloquium.

§ 399. Ita rex clarus, successibus ovans regnum regressus est (A. D. 1107); composita pace in Normannia, qualem nulla ætas meminit, qualem nec ipse pater, magno illo rerum et verborum fastu (31), unquam efficere potuit. In cæteris quoque genitoris æmulus, rapinas curialium, furta, stupra, 627 edicto (32) compescuit; deprehensis oculos cum testibus (33) evelli præcipiens. Contra trapezetas (quos vulgo monaterios vocant) præcipuam sui diligentiam exhibuit; nullum falsarium, quin pugnum perderet, impune abire permittens, qui fuisset intellectus falsitatis suæ commercio fatuos irrisisse.

§ 400. Scottorum reges lenitate sua palpavit, morem fratris æmulatus: siquidem ille Duncanum, filium Malcolmi nothum, et militem fecit, et regem Scottorum, mortuo patre, constituit (A. D. 1093); sed eo patrui Duvenaldi fraude interemto (A. D. 1094), Edgarum in regnum promovit, præfato Duvenaldo astutia David junioris et viribus Willelmi extincto (A. D. 1099). Edgaro fatali sorte occumbente (A. D. 1107), Alexandrum successorem Henricus affinitate detinuit, data et in conjugium filia notha: de qua ille viva nec sobolem, quod sciam, tulit, nec ante se mortuam multum suspiravit: defuerat enim fœminæ, ut fertur, quod desideraretur, vel in morum modestia, vel in corporis elegantia. Alexandro majoribus suis apposito (A. D. 1124), David minor (34) filiorum Malcolmi, quem rex comitem fecerat et connubio insignis fœminæ donaverat, solium Scottorum ascendit; juvenis cæteris curialior, et qui, nostrorum convictu et familiaritate limatus a puero, omnem rubiginem Scotticæ barbariei deterserat; denique regno potitus mox omnes compatriotas triennalium tributorum (35) pensione levavit, qui vellent habitare cultius, amiciri elegantius, pasci accuratius. Neque vero unquam in acta historiarum D 628 relatum est tantæ sanctitatis tres fuisse pariter reges et fratres, maternæ pietatis nectar redolentes; namque præter victus parcitatem, eleemosynarum copiam, orationum assiduitatem, ita do- A mesticum regibus vitium evicerunt, ut nunquam feratur in eorum thalamos nisi legitimas uxores isse, nec eorum quemquam pellicatu aliquo pudicitiam contristasse. Solus fuit Edmundus Margaritæ filius a bono degener; qui, Duvenaldi patrui nequitiæ particeps, fraternæ non inscius necis fuerit, pactus scilicet regni dimidium: sed captus est perpetuis compedibus detentus, ingenue pœnituit; et ad mortem veniens, cum ipsis vinculis se tumulari mandavit, professus se plexum merito pro fratricidii delicto.

§ 401. Wallenses rex Henricus, semper in rebellionem surgentes, crebris expeditionibus in ditionem premebat; consilioque salubri nixus, ut eorum tumorem extenuaret, Flandrenses omnes Angliæ ac- B colas eo traduxit. Plures enim, qui tempore patris pro materna cognatione confluxerant, occultabat Anglia, adeo ut ipsi regno pro multitudine oneros viderentur; quapropter (36) cum substantiis et necessitudinibus apud Ros, provinciam Walliarum, velut in sentinam congessit, ut et regnum defæcaret, et hostium brutam temeritatem redunderet. Nec eo secius illuc expeditionem pro temporum opportunitate dirigebat; in quarum nua (A. D. 1121), incertum cujus audacia eminus insidianti, arundine impetitus, probe et pulchre evasit, fideliter hamatæ thoracis adjutus beneficio, et simul perfidiam frustrante Dei consilio. Sed nec tunc auctor teli eminuit, nec unquam postea investigari valuit, quamvis ille statim non hæsitasset dicere, sagittam non a C quolibet 629 Wallense, sed a provinciali emissam « per mortem Domini nostri, » talia pronuncians: quem morem jurandi, vel iræ nimietas, vel rei serietas, ab ore principis extorquebat; nam et ea hora in proprio solo, non in hostica regione, progrediebatur sensim et caute exercitus, ut nihil minus quam insidias quis opinarit possit. Nec tamen, intestini discriminis metu, pedem ab incepto retulit, donec Wallenses, datis obsidibus mobilium suorum filiis, cum aliquanta pecunia et multo peculio, regiæ magnanimitatis motum sedarent.

§ 402. Brittones transmarinos, quos adolescens vicinos castellis (37) Danfronto et Sancti Michaelis (38) habuerat, pecuniis ad obsequium transducebat. Est enim illud genus hominum egens in patria, aliasque externo ære laboriosæ vitæ mercatur stipendia: si dederis, nec civilia, sine respectu juris et cognationis, detrectans prælia; sed pro quantitate munerum (39) ad quascunque voles partes obnoxium. Hujus consuetudinis ille non inscius, si quando opus habuisset stipendiariis militibus, multa perde-

is Henrici jussu comprehensus est, A. D. 1112, cum d eum in Normanniam venisset Francorum regis egatus de pace acturus. Anno sequenti, Robertus n Angliam translatus, in castello Warehamiensi sque ad mortem captivus retentus est.

(30) *Intolerabilis*. a. s. l., omitt. in c. d. e.

(31) *Fastu*. s. c. d. e., *roncho*, a. l.

(32) *Edicto*. Henrici I leges nuper vulgatæ sunt a octissimo domino Thorpio in libro *De veteribus ngliæ legibus atque institutis*.

(33) *Testibus*. c. d. e., *testiculis*, a. s. l.

(34) *Minor*. c. d. e., *junior*, a. s. l.

(35) *Tributorum*. a. s d. e. l., *cubitorum*, c.

(36) *Quapropter*. c. d. e., *quapropter omnes*, a. s. l.

(37) *Castellis*. c. d. e., *castellis suis*, a. s. l.

(38) *Sancti Michaelis*. c. d. e., *monti Sancti Michaelis*, a. s. l.

(39) *Munerum*. a. c. d. e. l., *nummorum*, s.

bat in Brittones, fidem perfidæ nationis nummis A suis mutuatus (40).

§ 403. Robertum comitem Flandriæ primis regni sui temporibus offendit hac causa : Baldewinus senior, hujus Roberti avus, Willelmum in Angliam venientem, arguto quo pollebat consilio, et militum additamento, vivaciter juverat. His ille illustres crebro retributiones refuderat, omnibus, ut ferunt, annis trecenta argenti marcas (41) **630** pro fide et affinitate socero annumerans. Ea munificentia, in filio Baldewino non imminuta, hæsit in Roberti Frisonis malitia, quam superior (42) non præterit sermo. Porro iste Robertus, Frisonis filius, omissum munus a Willelmo secundo non difficulter impetraverat; quod et is cognationem prætenderit, et ille invictum animum in spargenda pecunia haberet. B Verum Henricus majori pondere rem ventilans, ut nec indebite adunaret (43) pecunias, nec nisi debite dilapidaret habitas, Roberto ab Jerosolyma reverso, et quasi pro imperio trecentas argenti marcas exigenti, in hanc respondit sententiam : Non solitos reges Angliæ Flandritis vectigal pendere, nec se velle libertatem majorum macula suæ timiditatis fuscare : quapropter, si suo committat arbitrio, libenter se quod opportunitas siverit ut cognato et amico dare; si vero in exactione permanendum putaverit, omnino negare. Hac ille ratione dejectus, animum multo tempore in regem tumuit; sed parum aut nihil simultatibus adjutus, mansuetudini mentem accommodavit, expertus regem posse flecti precario, non fastu tyrannico. Jam vero Baldewino C filio ejus varietas temporum causas irarum in regem dedit : siquidem Willelmum filium Roberti Normanni (44) volens hæreditati intrudere, alienis se sponte negotiis immiscuit, crebroque castella regis in Normannia inopinatis fatigabat assultibus (A. D. 1118); magnum incommodum, si fata sivissent, terræ minatus : sed apud Archas (45) **631** majori manu militum quam timebat exceptus mortem maturavit, crebris ictibus galea quassata cerebrum violatus. Causam ferunt morbi augmentati, quod ea die allium cum auca præsumpserit, nec nocte venere abstinuerit. Hic intuebuntur posteri eximium regalis pietatis exemplum, quod medicum peritissimum decumbenti miserit; illachrymatus, si credimus, morbo perire, quem pro admiratione fortitudinis salvari maluisset. Successor ejus Karolus (A. D. 1119) nulla molestia vires regis inquietavit; primo fædere suspenso, mox etiam consummato (46) amicitiam ejus amplexus.

§ 404. Philippus rex Francorum regi nostro nec utilis (47) nec infestus fuit, propterea quod esset ventri magis quam negotiis deditus, nec præterea in castellis ejus collimitaneus ; pauca enim, quæ tunc habebat in Normannia, magis Brittanniæ quam Franciæ vicina erant : adde quod [ut superius **632** dixi (48)] Philippus, accedente senio, libidine gravis, comitissæque Andegavensis (49) specie lusus, illicitis ardoribus defœneratus famulabatur. Quocirca ab apostolico excommunicatus, cum in villa qua mansitabat nihil divini servitii fieret, sed, discedente eo, tinnitus signorum undique concreparent, insulsam fatuitatem cachinnis exprimebat. « Audis, inquiens, bella quomodo nos effugant; Adeo erat omnibus episcopis provinciæ suæ derisui, ut nullus eos desponsaret præter Willelmum archiepiscopum Rotomagensem (50); cujus facti temeritatem luit multis annis interdictus, et vix tandem aliquando per Anselmum archiepiscopum apostolicæ communioni redditus. Philippo interea nulla mora insanæ temulentiæ satietatem fecit, nisi quod, in extremo vitæ tactus morbo monachicum apud Floriacum accepit habitum (51) : pulchrius et fortunatius illa, quod ætate et sanitate integra,

(40) *Mutuatus*. a. s. c. d. e 2. l., *mutuans* e 1.

(41) *Trecentas argenti marcas.* Ex duabus chartis, inter Rymerii *Fœdera*, vol. I, pp. 6, 7 impressis, apparet Henricum annuam pensionem quadringentarum marcarum Roberto. Flandriæ comiti, solvisse, consensisse pro conductis millibus armatis equitibus.

(42) *Superior*. Vide § 257.

(43) *Adunaret*. a. c. d. e. l., *adamaret*, s.

(44) *Willelmum, filium Roberti Normanni.* Willelmus, cognomine *Cliton*, filius Roberti, Normanniæ ducis, et Sibillæ de Conversano, Flandriæ comitatus regimen suscepit post mortem Caroli Boni, A. D. 1127.

(45) *Archas*. Historici contendunt de loco ubi Baldwinus vulnus accepit, et ubi mortuus est; imo etiam de mortis ejus tempore non consentiunt, Quidquid sit, extremos vitæ suæ decem menses in Sancti Bertini monasterio egisse videtur, ibique obiit et sepultus est (*Ann. Fland.*, lib. IV, ad an. 1119), in Bouquet notatum XIII, 14, in quo de eodem comite legitur : « Eo tempore, Henricus Anglorum rex fratrem suum Robertum Normanniæ ducem de Terra Sancta revertentem in vincula conjecit, eo quod regnum Angliæ, ut maximus stirpis, quod ille occupaverat, repeteret. Cujus filius Guillelmus exhæredatus ad hunc Balduinum comitem consanguineum suum confugit : quem iste comes nutriens et militaribus armis instruens, cum annum decimum octavum attigisset, contra patruum suum Angliæ regem Henricum eum rebellare admonens, sæpe cum eo Normanniam gravilus incursionibus infestabat. Sic ergo juvenis iste Balduinus, bellis assuetus et frequentibus triumphis decoratus, tantis laudibus effulsit, ut fama virtutis ejus per omnes diffunderetur regiones : cujus sicut virtus supra modum ætatis ejus subitaneis incrementis emicuit, sit occulta Dei dispositione cœptis ejus obviante, diu durare non potuit. Nam, cum dictum juvenem Guillelmum D in paternam hæreditatem restituere nititur, Normanniamque sæpius infestat, scuto ipsius, ut fertur, ictu cujusdam militis fronti ejus illiso, graviter vulneratur; eoque vulnere tandem vitam cum principatu, nulla superstite prole, amisit, anno sui principatus octavo. »

(46) *Consummato*. c. d. e., *confirmato*, a. s. l.

(47) *Utilis*. a. s. c. d. e. 2 l., *inutilis*, e 1.

(48) *Ut superius dixi.* Vide § 235.

(49) *Comitissaque Andegavensis*. Bertradis, quarta uxor Fulconis IV, comitis Andegavensis.

(50) *Præter Willelmum archiepiscopum Rhotomagensem.* Ordericus Vitalis hoc facinus ascribit Odoni Bajocensi episcopo; Urbanus papa II, in epistola ad Raynaldum, Remensem archiepiscopum, idem Ursioni, Sylvanectensi episcopo ascribit.

(51) *Monachicum apud Floriacum accepit habitum.* Licet rex Philippus, paucis ante suum obitum

nec specie rugata, apud Fontem Evraldi sanctimonialium appetiit velum; nec multo post præsenti vitæ valefecit, Deo forsitan providente, non posse delicatæ mulieris corpus religionis laboribus inservire.

§ 405. At vero Lodowicus filius Philippi varium se præstitit, in neutra parte bene constans. Primo enim tempore plurimus in fratrem irarum auctor Henrico ad capiendam Normanniam fuit, corruptus videlicet Anglorum spoliis et multo **633** regis obryzo. Non quod ille obtulerit, sed quod alter invitaverit, ultro adhortans ne clarissimæ olim patriæ nervos dissimulatione sua succidi sineret. Postea vero simultas inter eos exorta est pro Thetbaldo comite Blesensi, filio Stephani qui apud Ramulam occubuit, quod Thetbaldus susceptus esset Stephano ex Adala filia Willelmi magni. Diu igitur ex parte regis nostri labores viarum consumpserunt nuncii, ut dignaretur Lodowicus satisfactionem Thetbaldi. Ille vero, parvi faciens preces, Thetbaldum ab apostolico devotari (52) fecit quasi arrogantem et Deo rebellem; qui præter austeritatem morum, quæ omnibus videbatur intolerabilis, ferebatur dominum suum privare (53) avitis possessionibus. Itaque diu (54) productis inimicitiis, cum uterque grossum tumeret, nec alter alteri pro (55) persona cederet, Lodowicus Normanniam venit, inflatiori anhelitu late omnia exhauriens. Nunciabantur hæc regi, qui apud Rotomagum se continebat, adeo ut (56) vulgus militum aures ejus infestaret, pateretur repelli Lodowicum, hominem aqualiculi pondere olim lectum foventem, sed nunc pro dissimulatione minis auras onerantem. Ille, paterni memor exempli, fatuitatem Franci patientia extundere, quam viribus repellere, malebat. Quinetiam milites benigne appellando hac ratione mulcebat: Non debere illos (57) mirari si sanguinis eorum prodigus esse caveret, quos sibi fideles non modicis experimentis approbasset. Impium esse, ut, ad regnum sibi parandum, eorum glorietur mortibus, **634** qui vitam suam pro ejus salute ultroneis devoveant certaminibus: illos regni sui nutritos, pietatis alumnos; quapropter boni principis se velle sequi exemplum, ut modestia sua eorum remoretur impetum, quos ita paratos pro se videat ad moriendum. Postremo, cum videret prudentiam suam sinistra interpretatione turbari et ignaviam vocari, in tantum ut Lodowicus prope Rotomagum quatuor milliariis ignes faceret, prædas ageret, majori fortitudine vim animi concussit, et procinctu parato vicit egregie, præteritas dissi-

A mulationes feroci puniens victoria. Veruntamen aliquanto post pax parta est; quia et rerum (58) omnium est vicissitudo, et nummi quaslibet injurias levant, ad persuadendum quod intendunt potentes. Quare Willelmus, filius regis nostri, homagium regi Francorum de Normannia fecit, jure legitimo de eo provinciam (59) cogniturus. Illud fuit tempus (A. D. 1119) quo idem puer filiam Fulconis comitis Andegavensis despondit et accepit; patris prudentia satagente, ut hinc pecunia, hinc affinitate mediante, nihil contra filium turbaretur.

§ 406. His diebus Calixtus papa, de quo posterius dicam plura, præsentiam suam prope Normanniam exhibuit (A. D. 1119): cujus colloquio potitus (60), rex Angliæ Romanos prudentiam Normannorum mirari

B et prædicare coegit. Namque ille (ut fertur) infesto venerat animo, ut eum asperius conveniret quare fratrem et sancti Sepulchri peregrinum in captione teneret; sed responso principis, quod erat simile veri, et probabilibus argumentis perstrictus, parum contra retulit. Possunt enim **635** communes loci (61) ad quamlibet partem inflecti pro facundia oratoris (62), præsertim cum non contemnatur eloquentia quam pretiosa condiunt xenia. Et ut nihil cumulatæ pompæ deesset, adolescentulos clarissimi generis, filios comitis de Mellento, ut contra cardinales de dialectica disputarent, subornavit: quorum tortilibus sophismatibus cum vivacitate (63) rationum obsisti nequiret, non puduit cardinales confiteri, majori occiduas plagas florere literarum

C peritia quam ipsi audissent vel putassent in patria. Itaque hæc collocutio hunc finem emeruit, ut pronunciaret apostolicus nihil Anglorum regis causa justius, prudentia eminentius, facundia uberius.

§ 407. Horum puerorum pater erat comes de Mellento Robertus (ut dixi), filius Rogerii de Bello Monte qui Pratellum cœnobium Normanniæ construxit: homo antiquæ simplicitatis et fidei, qui, crebro a Willelmo primo invitatus ut Angliam veniret, largis ad voluntatem possessionibus munerandus, supersedit; pronuncians, patrum suorum hæreditatem se velle fovere, non transmarinas et indebitas possessiones vel appetere vel invadere. Hic duos filios habuit; Robertum istum, et Henricum. Henricus comes Warwicensis, dulcis et quieti animi

D vir, congruo suis moribus studio vitam egit et clausit. Alter, astutior et pronioris (64) ad versutiam cordis, præter paternam hæreditatem in Normannia

…nnis, monasticum habitum induere in animo habuisset, ut videtur ex epistola ad eum scripta ab Hugone, Cluniacensi abbate, nunquam tamen quæ de suscipiendo religioso habitu sibi proposuerat, sortita sunt effectum.

(52) *Devotari*. a. c. e. l., *denotari*, s. d.

(53) *Privare*. a. c. d. e. l., *fraudare* s.

(54) *Diu*. a. s. c. d. e2. l., omitt. in e 1.

(55) *Pro*. a. s. c. d. e2. l., omitt. in e 1.

(56) *Adeo ut*. a. d. e 1., *adeo*, e2. 12, *quoad*, s, a, c.

(57) *Illos*. a. d. e. l., *eos*, s. c.

(58) *Rerum*. a. s. c. d. e2. l., omitt. in e 1.

(59) *De eo provinciam*. a. s. c. d. e2. l., omitt. in e 1.

(60) *Cujus colloquio potitus* Calixtus papa Henrico regi obviam ivit apud Gisortium, post celebratum Remense concilium, Oct. mense A. D. 1119.

(61) *Loci*. a. c. d. e. l., omitt. in s.

(62) *Oratoris*. a. c. d. e. l., *orationis*, s.

(63) *Vivacitate*. c. d. e., *pro vivacitate*, a. s. l.

(64) *Pronioris*. a. e. d. e. l., *pro moribus*, s.

et ingentia prædia in Anglia, castellum, quod matris A suæ frater Hugo filius Gualeranni tenuerat, Mellentum nomine, a rege Franciæ nundinatus est pecunia. Qui cum superiorum regum tempore, 636 spe sensim pullulante, in gloriam procederet, hujus ætate summo provectu effloruit; habebaturque (65) ejus consilium quasi quis divinum consuluisset sacrarium. Jamque non immerito assecutus æstimabatur, quod esset ævi maturus ad consulendum, suasor concordiæ, dissuasor discordiæ, et prorsus ad quod intenderet, pro viribus eloquentiæ, citissimus persuasor. Ingentis in Anglia momenti, ut inveteratum vestiendi vel comedendi exemplo suo inverteret morem. Denique consuetudo semel prandendi (66) in omnium optimatum curiis per eum frequentatur, quam ipse causa bonæ valetudinis acceptam, nun- B ciis (67) a Constantinopolitano imperatore Alexio, suo (ut dixi) cæteris refudit exemplo. Quod tamen magis parcitate dapsilitatis fecisse et docuisse, quam timore cruditatis et indigeriei, immerito culpatur; quia nemo eo, ut fertur, in dapibus aliis sumptuosior, vel sibi moderatior fuit. In placitis propugnator justitiæ, in guerris provisor victoriæ: dominum regem ad severitatem legum custodiendam exacuens, ipse non eas sequens, sed proponens: expers in regem (68) perfidiæ, in cæteros ejus persecutor (69).

§ 408. Habebat præterea rex Henricus episcopum Salesbiriensem Rogerium a secretis, cujus maxime nitebatur consilio, nam et ante regnum 637 omnibus suis præfecerat rex (70); primum cancellarium, mox episcopum constituerat, prudentiam C viri expertus. Sollerter administrati episcopatus officium spem infudit quod majori dignus haberetur munere; itaque totius regni moderamen illius delegavit justitiæ, sive ipse adesset Angliæ, sive moraretur Normanniæ. Refugit episcopus tantis se curis involvere, nisi tres archiepiscopi Cantuarienses, Anselmus, Radulfus, Willelmus, et postremo papa, injunxissent ei munus obedientiæ. Sategit ita fieri Henricus, non nescius quod fideliter sua tractaret commoda Rogerius: nec defuit ille spei regiæ; sed tanta integritate, tanta se agebat industria, ut nulla contra eum conflaretur invidia. Denique rex plerumque triennio, nonnunquam quadriennio, et eo amplius, in Normannia moratus, cum in regnum reverteretur, deputabat justitiarii mode- D stiæ quod nihil aut parum inveniebat molestiæ (71). Inter hæc, ecclesiastica officia non negligere, sed quotidie mane omnia honeste persolvere ut, expeditius et tutius cæteris posset accedere. Pontifex magnanimus, et nullis unquam parcens sumptibus, dum quæ facienda proponeret, ædificia præsertim, consummaret; quod cum alias, tum maxime in Salesbiria et Malmesbiria (72) est videre. Fecit enim ibi ædificia spatio diffusa, numero pecuniarum sumptuosa, specie formosissima; ita juste composito ordine lapidum, ut junctura perstringat intuitum, et totam maceriam unum mentiatur esse saxum. Ecclesiam Salesbiriensem et novam fecit et ornamentis excoluit, ut nulli in Anglia cedat, sed multas præcedat; 638 ipseque non falso possit discere Deo, « Domine, dilexi decorem domus tuæ. »

§ 409. Hiberniensium regem Murcardum, et successores ejus, quorum nomina fama non extulit, ita devotos habuit noster Henricus, ut nihil nisi quod eum palparet scriberent, nihil nisi quod juberet agerent: quamvis feratur Murcardus, nescio qua de causa, paucis diebus inflatius in Anglos egisse; sed mox, pro interdicto navigio et mercimonio navigantium, tumorem pectoris sedasse. Quanti enim valeret Hibernia si non adnavigarent merces ex Anglia? Ita pro penuria, imo pro inscientia cultorum, jejunum omnium bonorum solum, agrestem et squalidam multitudinem Hiberniensium extra urbes producit: Angli vero et Franci, cultiori genere vitæ, urbes nundinarum commercio inhabitant. Paulus Orcadum comes, quamvis Noricorum regi hæreditario jure subjectus, ita regis amicitias suspiciebat ut crebra ei munuscula missitaret: nam et ille prona voluptate exterarum terrarum miracula inhiabat, leones, leopardos, lynces, camelos, quorum fœtus Anglia est inops, grandi (ut dixi) jucunditate a regibus alienis expostulans; habebatque conseptum quod Wudestoche dicitur, in quo delicias talium rerum confovebat. Posueratque ibi animal quod hystrix (73) vocatur, missum sibi a Willelmo de Monte Pislerio; de quo animali Plinius secundus in octavo Naturalis Historiæ libro, et Isidorus de Etymologiis, memorant, esse animal in Africa, quod Afri ericii genus dicunt, coopertum hispidis setis, quas in canes insectantes naturaliter emittat. Sunt enim setæ (74) (ut vidi, palmo et plus longæ, in utraque summitate acutæ; similes 639 pennis aucarum ubi desinunt plumæ, sed paulo plus grossæ; nigro et albo quasi intertinctæ.

§ 410. Illud præter cætera Henricum insigniebat, quod, quamvis pro tumultibus Normannicis sæpe et diu regno suo deesset, ita timore suo rebelles fræ-

(65) *Habebaturque.* a. c. d. e. l., *habebatque*, s.

(66) *Consuetudo semel prandendi.* Moris istius meminit Henricus Hutingdoniensis (lib. VI, 209), de Hardocanuto loquens, qui quater in die mensæ accumbebat: « Cum nostri temporis consuetudo sit, causa vel avaritiæ, vel, ut ipsi dicunt, fastidii principes semel in die tantum suis escas anteponere. »

(67) *Nunciis.* a. s. c. d. e2. l., omitt. in e1.

(68) *Regem.* e1., *rege*, d., *reges*, a. s. c. e2. l.

(69) *Persecutor.* Henricus Huntingdoniensis, in epistola ad Walterum (*Anglia sacra*, pars II, p. 695) egregiam indolem Roberto attribuit. Ordericus Vitalis narrat cum prima Junii pie, A. D. 1118, obiisse.

(70) *Præfecerat rex.* Vide Guil. Neubrig., I, 6.

(71) *Cum in regnum... molestiæ.* a. c. d. e. g. k. l., omitt. in s.

(72) *Et Malmesbiria.* s. d. e., omitt. in 12.

(73) *Hystrix.* Mss. Lege *strix*.

(74) *Sunt enim setæ.* e 1, *sunt vero setæ illæ*, c 2, *sunt vero setæ*, a. c. d. l., *sunt vero*, s.

nabat, ut nihil pacis in Anglia desiderares ; quos circa etiam exteræ gentes illuc, velut ad unicum tutæ quietis portum, libenter appellebant. Denique Siwardus rex Noricorum, primo ævi processu fortissimis conferendus, incepto itinere Jerosolymitano, rogataque regis pace, in Anglia tota resedit hyeme ; plurimoque per ecclesias auro expenso, mox, ut Favonius ad serenitatem pelagi vernales portas aperuit, naves repetiit ; provectusque in altum, Baleares (75) insulas, quæ Majorica et Minorica dicuntur, armis territas, faciliores ad subigendum præfato Willelmo de Monte Pislerio reliquit. Inde pertendit Jerosolymam, navibus omnibus incolumibus præter unam ; quæ, dum retinacula a portu solvere tardat, absorpta est immani voragine (quam inter Sequanica et Aquitanica littora esse Paulus historicus Longobardorum (76) asseverat), tanto undarum impetu ut ad triginta milliaria garrulitas discernatur aquarum. Jerosolymam veniens, Tyrum et Sidonem, urbes quas mare allambit, ad Christianitatis gratiam obsedit, effregit, subegit. Mutato itinere Constantinopolim ingressus, **640** navem aureis rostratam draconibus fastigio sanctæ Sophiæ pro trophæo affixit. Hominibus suis in eadem urbe (77) catervatim morientibus remedium excogitavit, ut reliqui parcius, et aqua mixtum vinum biberent : ingenii acrimonia (78), ut, porcino jecore mero injecto, moxque pro asperitate liquoris resoluto, idem in hominibus fieri primo præsagiret ; post etiam, quodam defuncto exenterato, visu addisceret. Quare contuitu prudentiæ et fortitudinis, quæ grande quid pollicebantur, imperatore illum retinere tentante, spem ejus, qua jam aurum Noricum devorabat, pulchre cassavit (79) ; impetrata ad proximam urbem licentia, cistas thesaurorum, plumbo impletas, et obsignatas, apud eum deponens, quasi citissimi reditus vades. Ita ille illusus est ; alter pedes domum contendit.

§ 411. Sed enim ut ad Henricum regrediatur oratio ; erat ille in rebus suis providendo efficax, defendendo pertinax : bellorum quatenus posset cum honestate repressor ; cum vero decrevisset non pati, impatiendus injuriarum exactor, obvia peri- A cula virtutis umbone decutiens. Odii et amicitiæ in quemlibet tenax ; in altero nimio irarum æstui, in altero regiæ magnanimitati, satisfaciens ; hostes videlicet ad miseriam deprimens, amicos et clientes ad invidiam efferens : nam et hanc curam vel primam vel maximam boni principis philosophia proponit, ut parcat subjectis (80), et debellet superbos. Justitiæ rigore inflexibilis, provinciales quiete, proceres dignanter **641** continebat ; fures et falsarios latentes maxima diligentia perscrutans, inventos puniens ; parvarum quoque rerum non negligens. Cum nummos fractos, licet boni argenti, a venditoribus non recipi audisset, omnes vel frangi vel incidi præcepit (81). Mercatorum falsam ulnam castigavit ; brachii sui mensura adhibita, omnibusque per An- B gliam proposita. Curialibus suis (82), ubicunque villarum esset, quantum a rusticis gratis accipere, quantum et quoto pretio emere debuissent, edixit ; transgressores vel gravi pecuniarum mulcta, vel vitæ dispendio, afficiens. Principio regni, ut terrore exempli reos inureret, ad membrorum detruncationem, post ad pecuniæ solutionem proclivior ; pro morum prudentia, ut fere fert natura mortalium, optimatibus venerabilis, provincialibus amabilis habebatur. Quod si qui majorum, jurati sacramenti immemores, a fidei tramite exorbitarent, continuo, et consiliorum efficacia et laborum perseverantia, erroneos revocabat ad lineam ; per asperitatem vulnerum detrectantes reducens ad sanitatem animorum. Nec facile quam diuturnos sudores in talibus effuderit enumerem, dum nihil patitur inultum C quod a delinquentibus commissum dignitati suæ non esset consentaneum. Pugnarum erat maxima causa Normannia, ut ante dixi, in qua ipse pariter multis annis degens, Angliæ quoque prospiciebat, nullo audente caput erigere dum ille audaciam, **642** ille suspiceret prudentiam. Nec vero propter rebellionem aliquorum procerum unquam suorum appetitus est insidiis, nisi semel : auctor earum fuit quidam cubicularius, plebeii generis patre, sed pro regiorum thesaurorum custodia famosi nominis homine, natus : is deprehensus (83) et facile confessus, pœnas perfidiæ acriter luit. Præter hoc tota vita secu-

(75) *Baleares.* a. s. c. d. e 2. l., *Balearum* e 1.

(76) *Paulus historicus Longobardorum.* Paulus Diaconus, Winfridus etiam appellatus, Desiderio, postremo Longobardorum regi, a secretis erat. Paulus Longobardorum Historiam in sex libris scripsit antequam Carolus Magnus imperium suum condidisset. Sharpius ait : « Malmesberiensis hic narrare videtur navem in Mediterraneo mari absumptum fuisse, sed non recte ; Paulus enim Diaconus de Aldernensi gurgite certe hic loquitur. » Vide Paul. Diac. lib. I, c. 6 ; ap. Muratori, *Rer. Ital. Script.* tom. I.

(77) *In eadem urbe.* a. s. c. d. e 2. l., omitt. in e 1.

(78) *Ingenii acrimonia.* c. d. e., ingenti ingeni acrimonia, a. s. l.

(79) *Pulchre cassavit.* a. c. d. e 2. l., *pulchre cassavit.* e 1., *pulchre cessavit.* s.

(80) *Ut parcat,* etc.

Parcere subjectis, et debellare superbos.

(VIRG. *Æn.* VI, 853.)

(81) *Cum nummos fractos.., omnes vel frangi vel* D *incidi præcepit.* « Cum genuina moneta a dubia distingui non posset, crebro argentei nummi frangebantur, sæpiusque ideo rejiciebantur. Ab Henrico itaque edictum est ut nummi omnes frangerentur, ita ut quisque discernere posset utrum proba esset moneta annon, et fracta etiam apud omnes valeret. Vide Edmerum, *Hist. Novor.*, p. 94. » (SHARPE, 507.)

(82) *Curialibus suis.* His. verbis ex abrupto l. 1 mutilus desinit.

(83) *Is deprehensus.* Sugerius refert Henricum adeo territum fuisse, detecta cubiculariorum suorum conspiratione, ut dormiendi locum frequenter transmutaret, custodum numerum adaugeret, clypeumque et ensem ad manum per noctem constanter servaret. Vir, de quo hic mentio hic agitur, conjuratione convictus, licet antea a rege singulariter fotus et promotus, suspendi juste meritus fuisset, oculos tantum et virile membrum perdidit. *De Vit. Lud. Grossi* ; Duchesne, IV, 308 (SHARPE, 508.)

rus, animos omnium timori, sermones amori ob- A strictos habebat.

§ 412. Statura minimos supergrediens, a maximis vincebatur: crine nigro et juxta frontem profugo (84), oculis dulce serenis, thoroso pectore, carnoso corpore. Facetiarum pro tempore plenus; nec pro mole negotiorum, cum se communioni dedisset, minus jucundus. Minus pugnacis famæ, Scipionis Africani dictum repræsentabat, « Imperatorem me mea mater, non bellatorem, peperit. » Quapropter sapientia nulli unquam (85) modernorum regum secundus, et pene dicam omnium antecessorum in Anglia facile (86) primus, libentius bellabat consilio quam gladio: vincebat, si poterat, sanguine nullo; si aliter non poterat, pauco. Omnium tota vita omnino obscœnitatum cupidinearum expers, (87) quo- B niam (ut a consciis accepimus) non effræni voluptate, sed gignendæ prolis **643** amore (88), mulierum gremio infunderetur: nec dignaretur advenæ delectationi præbere assensum, nisi ubi regium semen procedere posset in effectum; effundens naturam ut dominus, non obtemperans libidini ut famulus. Cibis indifferenter utens, magisque explens esuriem, quam multis obsoniis urgens ingluviem; potui nunquam præter sitim indulgens. Continentiæ minimum excessum tum in suis tum in omnibus execrans. Somni gravis, et quem frequens roncatio interrumperet. Facultatis in dicendo magis fortuitæ quam elaboratæ; nec præcipitis, sed maturæ.

§ 413. Pietatis in Deum prædicandæ, monasteria C in Anglia et Normannia construxit; quibus quia nondum supremam manum imposuit, ego quoque interim judicium meum differrem, nisi me Radingensium fratrum charitas tacere non sineret. Hoc ille cœnobium inter duo flumina Keneiam et Tamensem constituit, loco ubi pene omnium itinerantium ad populosiores urbes Angliæ posset esse diversarium; posuitque ibi monachos Cluniacenses, qui sunt hodie præclarum sanctitatis exemplum, hospitalitatis indefessæ et dulcis indicium: videas ibi quod non alibi, ut plus hospites, totis horis venientes, quam inhabitantes insumant. Præproperum me et adulatorem fortasse quis dixerit, quod nunc primum nascentem religionem tanto efferam præconio, nesciens quid ventura pariat dies; sed ipsi (ut spero) cum Dei gratia enitentur ut in bono du- D rent. Ego non erubesco si sanctis viris blandiar; et bonum quod in me non habeo, in aliis admirer. Investituras ecclesiarum Deo et sancto Petro remisit, post multas controversias inter eum et **644** Anselmum archiepiscopum habitas: vix tandem ad consentiendum, pro ingenti Dei gratia, ingloriosa de fratre victoria inflexus. Sed harum causarum tenorem multo verborum circuitu egit dominus Edmerus (89): nos, pro pleniore notitia, Paschalis sæpe dicti apostolici scripta ad hanc rem pertinentia subnectemus.

§ 414. « Paschalis episcopus Henrico regi salutem. In literis quas nuper ad nos per familiarem tuum, nostræ dilectionis filium, clericum Willelmum transmisisti, et personæ tuæ sospitatem cognovimus, et successus prosperos quos tibi, superatis regni adversariis, benignitas divina concessit; audivimus præterea optatam virilem sobolem ex ingenua te et religiosa conjuge suscepisse. Quod profecto cum nos lætificaverit, oportunum rati sumus nunc tibi præcepta et voluntatem Dei validius inculcare, cum amplioribus beneficiis benignitati ejus te prospicis debitorem. Nos quoque divinis beneficiis benignitatem nostram penes te sociare optamus; sed grave nobis est, quia id a nobis videris expetere quod (90) præstare non possumus. Si enim consentiamus aut patiamur investituras a tua excellentia fieri, et nostrum procul dubio et tuum erit immane periculum. Qua in re contemplari te volumus quid aut non faciendo perdas, aut faciendo conquiras: nos enim in prohibitione hac nihil amplius obedientiæ, nihil liberalitatis, per ecclesias nanciscimur; nec tibi debitæ potestatis aut juris subtrahere quicquam nitimur, nisi ut erga te Dei ira minuatur, et sic tibi prospera cuncta contingant. Ait enim Dominus: *Honorificantes me honorificabo; qui autem contemnunt me erunt ignobiles.* **645** Dices itaque *mei hoc juris est.* Non utique: non est imperatorium, non regium, sed divinum: solius illius est qui dixit *Ego sum ostium.* Unde pro ipso te rogo, cujus hoc munus est, ut reddas hoc ipsi; ipsi dimittas, cujus amori etiam quæ tua sunt debes. Nos autem cur tuæ obniteremur voluntati, cur obsisteremus gratiæ; nisi Dei, in hujus negotii consensu, sciremus nos voluntati obviare, gratiam amittere? Cur tibi quicquam negaremus, quod cuiquam esset mortalium concedendum, cum beneficia de te ampliora sumpserimus? Prospice, fili charissime, utrum decus an dedecus tibi sit, quod sapientissimus ac religiosissimus Gallicanorum episcoporum Anselmus propter hoc tuo lateri adhærere, tuo veretur in regno consistere. Qui tanta de te bona hactenus audierant, quid de te sentient? quid loquentur, cum hoc fuerit in regionibus divulgatum? Ipsi qui coram te tuos excessus extollunt, cum præsentia tua caruerint, hoc profecto validius infamabunt. Redi ergo, charissime fili, ad cor tuum propter misericordiam Dei et propter amorem Unigeniti deprecamur: revoca pastorem tuum, revoca patrem tuum; et si quid, quod non opinamur, gravius ad-

(84) *Profugo* a. c. d. e. 1 2., *profuso*, s.

(85) *Nulli unquam.* s. c. d. e 2., *nunquam*, e 1., *nulli.* a., *non nulli*, 1 2.

(86) *Facile.* a. s. c. d. e 2, 1 2., omitt. in e 1.

(87) *Obscœnitatum cupidinearum expers.* Confer Malmesberiensem de Henrici indole in hoc præcipuo casu, cum Henrico Huntingdoniensi de eodem.

(88) *Amore.* a. s. c. d. 1 2., *amoris* e.

(89) *Edmerus.* Vide Eadmeri *Hist. Novorum*, edit. Seld. Lond. 1623.

(90) *Quod.* c. d. e. *quod omnino* a. s. 1 2.

versus te gesserit, si investituras aversatus fueris, A nos juxta voluntatem tuam, quantum cum Deo possumus, moderabimur : tu tamen talis repulsæ infamiam a persona tua et regno removeas. Hæc si feceris, et si gravia quælibet a nobis petieris, quæ cum Deo præberi facultas sit, profecto consequeris, et pro te Dominum ipso adjuvante exorare curabimus ; et de peccatis tam tibi quam conjugi tuæ, sanctorum apostolorum meritis, indulgentiam et absolutionem faciemus. Filium autem tuum, quem ex spectabili et gloriosa conjuge suscepisti, quem, ut audivimus, egregii patris Willelmi nomine 646 nominasti, tanta tecum imminentia confovebimus, ut qui te vel illum læserit Romanam ecclesiam videatur læsisse. Datum Lateranis, nono kalendas Decembris (91).

§ 415 « Paschalis Anselmo. Suavissimas dilectionis tuæ accepimus literas, charitatis calamo scriptas. In his reverentiam devotionis tuæ complectimur ; et perpendentes fidei tuæ robur, et piæ sollicitudinis instantiam, exultamus, quia, gratia Dei tibi præstante auxilium, te nec promissa sustollunt, nec minæ concutiunt. Dolemus autem quia, cum fratres nostros episcopos, legatos regis Anglorum, benigne, susceperimus, quæ nec diximus iis, nec cogitavimus, redeuntes ad propria retulerunt. Audivimus enim eos dixisse, quia, si rex in aliis bene ageret, nos investituras ecclesiarum nec prohibere, nec factas excommunicare ; et quod ideo nolebamus chartæ committere, ne sub occasione ea cæteri principes in nos inclamarent. Unde Jesum, qui corda et renes scrutatur, in animam nostram testem invocamus, si, ex quo hujus sanctæ sedis curam suscepimus gerere, hoc immane scelus vel descendit in mentem. » Et infra, « Si ergo virgam pastoralitatis signum, si annulum signaculum fidei, tradit laica manus, quid in ecclesia pontifices agunt ? Episcopos autem qui veritatem in mendacium commutarunt, ipsa veritate, quæ Deus est, in medium introducta, a beati Petri gratia et a nostra societate secernimus donec Romanæ ecclesiæ satisfaciant. Quicunque vero intra prædictas inducias investituras consecrationum (92) 647 acceperunt, a consortio nostro et ecclesiæ alienos habemus (93). »

§ 416. « Paschalis Anselmo. Quod Anglici regis cor ad apostolicæ sedis obedientiam omnipotentis Dei dignatio inclinavit, eidem miserationum Domino D gratias agimus, in cujus manu corda regum versantur. Hoc nimirum tuæ charitatis gratia, tuarumque orationum instantia, factum credimus, ut in hac parte populum illum, cui tua sollicitudo præsidet, miseratio superna respiceret. Quod autem et regi, et his qui obnoxii videntur, adeo condescendimus eo affectu et compassione factum noveris, ut eos qui jacebant erigere valeamus : te autem, in Christo venerabilis et charissime frater, ab illa prohibitione sive, ut tu credis, excommunicatione absolvimus, quam ab antecessore nostro sanctæ memoriæ Urbano papa adversus investituras ac (94) hominia factam intelligis. Tu vero eos qui aut investituras accepere, aut investitos benedixere, aut hominia fecere, cum ea satisfactione quam tibi per communes legatos Willelmum ac Baldewinum, viros fideles et veridicos, significamus, Domino cooperante suscipito, et eos vice nostræ auctoritatis absolvito ; quos vel ipse benedicas, vel a quibus volueris benedici B præcipias (95), nisi in iis aliud forte reperias propter quod a sacratis honoribus sint repellendi. Si qui vero deinceps præter investituras ecclesiarum prælationes assumpserint, etiamsi regi hominia fecerint, nequaquam ob hoc a benedictionis munere arceantur, donec omnipotentis Dei gratia (96) 648 ad hoc omittendum cor regium tuæ prædicationis imbribus molliatur. Præterea super episcopis qui falsum (ut nosti) a nobis rumorem retulerunt, cor nostrum commotum est vehementius, quia non solum nos læserunt, sed multorum simplicium animas deceperunt, et regem adversus charitatem sedis apostolicæ impulerunt ; unde et inultum eorum flagitium, Domino cooperante, non patimur ; sed, quia filii nostri regis instantia pro iis nos pulsat attentius, etiam ipsis communionis tuæ participium non C negabis. Sane regem et conjugem, et proceres illos qui pro hoc negotio cum rege ex præcepto nostro laboraverunt, quorum nomina ex supradicti Willelmi suggestione cognosces, juxta sponsionem nostram a peccatis et pænitentiis absolves. Rotomagensis episcopi causam tuæ deliberationi committimus, et quod ei indulseris indulgemus (97). »

§ 417. Hæc Paschalis summus papa, pro ecclesiarum Dei libertate, sollicitus agebat. Fuerunt autem episcopi quos mendacii arguit, Girardus archiepiscopus Eboracensis, et Herbertus Norwicensis ; quorum errata reprehenderunt veraciores legati, Willelmus postea Exoniensis episcopus, et Baldewinus Beccensis monachus. Eratque tunc Anselmus archiepiscopus iterum tempore istius regis Lugduni exul (98), apud Hugonem ejusdem civitatis archiepiscopum, quando epistola prima, quam apposui, emissa est ; quia nec ipse ullo desiderio veniendi tenebatur, nec rex animositatem suam pro copia susurronum sedari patiebatur. Diu ergo et revocare

(91) *Decembris*. Vide epistolam in Eadmero, p. 74.

(92) *Investituras consecrationum*. Mss, omnes ita habent. Epistola in Eadmero vulgata, p. 72, recte habet, *investituram vel consecrationem*.

(93) *Habemus*. Vide hanc epistolam in Eadmer, p. 71 et seq.

(94) *Ac*. a. c. d. e. l 2., *aut*, s.

(95) *Præcipias*. a. c. d. e. l 2., *percipias*, s.

(96) *Omnipotentis Dei gratia*. c. d. e., *per omnipotentis Dei gratiam*, a. s. l 2.

(97) *Indulgemus*. Vide hanc epistolam in Eadmer, p. 87.

(98) *Iterum... Lugduni exul*. Anselmus, rege, redeunte, revocatus fuerat ; sed postea iterum discessit.

illum, et monitionibus apostolicis obsecundare, distulit; 649 non elationis ambitu, sed procerum, et maxime comitis de Mellento instinctu, qui, in hoc negotio magis antiqua consuetudine quam recti tenore rationem reverberans, allegabat multum regiæ majestati diminui, si, omittens morem antecessorum, non investiret electum per baculum et annulum. Veruntamen rex, diligentius inspecto quid vivida epistolarum ratio, quid divinorum munerum in se ubertim confluens admoneret largitio, investituram annuli et baculi indulsit in perpetuum; retento tantum (99) electionis et regalium privilegio. Coacto ergo apud Londoniam magno episcoporum et procerum abbatumque concilio, multa ecclesiasticarum et secularium rerum ordinata negotia, decisa litigia. Nec multo post, uno die quinque sunt ordinati episcopi in Cantia ab Anselmo archiepiscopo: Willelmus ad Wintoniam, Rogerius ad Salesbiriam, Willelmus ad Exoniam, Rainaldus ad Herefordum. Urbanus ad Glamorgan. Itaque controversia frequentibus dissensionibus agitata, plurimo Anselmi ad Roman itu et reditu ventilata, laudabilem finem accepit.

§ 418. Uxor regis (100) ex antiqua et illustri regum stirpe descendit Malildis, filia regis Scottorum (ut prædixi), a teneris annis inter sanctimoniales apud Wiltoniam et Rumesium educata, literis quoque fæmineum pectus exercuit. Unde ut ignobiles nuptias respueret, plusquam semel a patre oblatas, peplum sacratæ (1) professionis index gestavit: quapropter, cum rex suscipere vellet (2) eam thalamo, res in disceptationem venit (3); 650 nec nisi legitimis productis testibus, qui eam jurarent sine professione causa procorum velum gessisse, archiepiscopus adduci potuit ad consentiendum. Hæc igitur duobus partubus, altero alterius sexus, contenta, in posterum et parere et parturire destitit: æquanimiterque ferebat, rege alias intento, ipsa curiæ valedicere, Westmonasterio multis annis morata. Nec tamen quicquam ei regalis magnificentiæ deerat; sed indefessa frequentia, undæ salutantium, et totis apportantium temporibus, accipiebantur et vomebantur superbis ædibus: hoc regis jubebat liberalitas, hoc ipsius gratia et dulcis attrahebat benignitas. Sanctitudinis egregiæ, non usquequaque despicabilis formæ, maternæ pietatis æmula, nihil sinistrum quantum ad se moribus admittens; præter regium cubile pudoris integra, nulla etiam suspicione læsa. Cilicio sub regio cultu convoluta, nudipes diebus Quadragesimæ terebat ecclesiarum limina: nec horrebat pedes lavare morbidorum, ulcera sanie distillantia contrectare; postremo longa manibus oscula protelare, mensam apponere. Erat ei in audiendo servitio Dei voluptas unica, ideoque (4) in clericos bene melodos inconsiderate provida (5); blande quoscunque alloqui, multa largiri, plura polliceri. Inde, liberalitate ipsius per orbem sata, turmatim huc adventabant scholastici tum cantibus tum versibus famosi; felicemque se putabat qui carminis novitate aures mulceret dominæ. Nec in his solum expensas conferebat, sed etiam omni generi hominum, præsertim advenarum; qui, muneribus acceptis, famam ejus longe per terras venditarent. Est enim cupiditas gloriæ ita innata 651 mentibus hominum, ut vix aliquis, bonæ conscientiæ pretiosis contentus fructibus, si quid bene fecerit, non dulce habeat efferri in vulgus: unde aiunt, et constat dominæ esse surreptum ut extraneos quos posset præmiis deliniret; cæteros promissis, aliquando efficacibus aliquando et sæpius, inanibus, suspenderet. Eo effectum est ut prodige donantium non effugeret vitium, multimodas colonis suis deferens calumnias, inferens injurias, auferens substantias: quo bonæ largitricis nacta famam, suorum parvi pensaret contumeliam. Sed hæc qui recte judicare volet, consiliis ministrorum imputabit; qui, more harpyarum, quicquid peterant corripere unguibus, vel infodiebant marsupiis vel insumebant conviviis: quorum fœculentis susurris aures oppleta, nævum honestissimæ menti contraxit: de reliquo factis omnibus approbanda et sancta. Inter hæc erepta est patriæ, magno provincialium damno, suo nullo; nam et funus nobiliter curatum apud Westmonasterium, quietem accepit, et spiritus se cœlum incolere non frivolis signis ostendit. Obiit (6) regno post septemdecim annos et sex (7) menses libenter relicto; fatum parentum experta, qui pene omnes virente potissimum ævo excessere mundo. Successit thoro ejus, sed non ita cito (A. D. 1121), Adala (8) filia ducis de Lovanio, quod est castellum caput Lotharingiæ.

§ 419. Filium habuit rex Henricus ex Matilde, nomine Willelmum, dulci spe et ingenti cura in successionem educatum (9) et provectum 652 nam et ei, vix dum duodecim annorum esset, omnes liberi homines Angliæ et Normanniæ, cujuscunque ordinis et dignitatis, cujuscunque domini fideles, manibus et sacramento se dedere coacti

(99) *Tantum.* a. c. d. e. l 2., *tamen*, s.

(100) *Regis.* a. s. c. e 2., *ejus*, d., *regi*, e 1. l 2.

(1) *Sacratæ.* a. c. d. e. l 2., *sanctæ*, s.

(2) *Suscipere vellet.* a. d. e. l 2., *susciperet*, s. c.

(3) *Res in disceptationem venit.* Vide Eadmer, *Hist. Nov.*, pp. 56, 57.

(4) *Ideoque.* a. s. c. d. e 2. l 2., *ideo*, e 1.

(5) *Provida.* c. d. e., *prodiga*, a. l 2.

(6) *Obiit.* Maii mensis die 1 A. D. 1118.

(7) *Sex.* a. c. d. e. l 2., *septem*, s.

(8) *Adala.* Henricus uxorem duxit Adalam, Gonufridi Lovaniensis comitis filiam, mense Februario A. D. 1121.

(9) *In successionem educatum.* Bromton (col. 1013, *X Script.*) Malmesburiensi verba ascribit quæ nusquam in nostro inveniuntur. « Willelmus Malmesburiensis dicit, quod ille Willelmus regis primogenitus palam Anglis fuerat comminatus, quod, si aliquando super eos regnaret faceret eos ad aratrum trahere quasi boves: sed spe sua choruscabili Dei vindicta cum aliis deperiit. »

sunt. Filiam quoque Fulconis comitis Andegavensis vix nubilem ipse etiam impubis despondit (10) et accepit, dato sibi a socero comitatu Cenomannico pro munere sponsalicio : quin et Jerosolymam Fulco ire contendens, comitatum commendavit regi suum, si viveret (11); futurum profecto generi, si non rediret. Plures ergo provinciæ spectabant nutum pueri, putabaturque regis Edwardi vaticinium in eo complendum; ferebaturque spes Angliæ, modo arboris succisa (12), in illo juvenculo iterum floribus pubescere, fructus protrudere, et ideo finem malorum sperari posse. Deo aliter visum; hujuscemodi enim opinionem tulerunt auræ, quod eum proxima dies urgebat fato satisfacere. Enim vero socero tunc annitente, simulque Thetbaldo filio Stephani et Adalæ amitæ, Lodowicus rex Franciæ Normanniam concessit puero, ut facto sibi hominio possideret eam jure legitimo (A. D. 1119); ordinabat hæc et efficiebat prudentissimi patris prudentia, ut hominium, quod ipse pro culmine imperii fastidiret facere, filius delicatus, et qui putabatur viam seculi ingressurus, non recusaret. His agitandis et placita concordia componendis quatuor annorum tempus rex impendit, in Normannia toto hoc tempore moratus. Veruntamen tam splendidæ et excogitatæ pacis serenum, tam omnium spes 653 in speculam erectas, confudit humanæ sortis varietas. Namque indicto in Angliam reditu, rex sub ipso crepusculo (13) septimo kalendas Decembris (Nov. 25, A. D. 1120), apud Barbelflet naves solvit; eumque, qui impleverat carbasa, ventus feliciter regno et amplæ fortunæ invexit. At vero adolescentulus, jam septendecim annorum et paulo plus, cui nihil deliciarum præter nomen regis pro paterna indulgentia deesset, aliam sibi navem parari præcepit, omnibus pene adolescentulis procerum filiis, quasi pro colludio ætatis puerilis, eo accurrentibus; quin et remiges immodice mero ingurgitati, voluptate nautica quam potus ministrabat, mature illos qui præcesserant post tergum relinquendos clamitabant. Erat enim navis optima, tabulatis novis et clavis recenter compacta. Itaque cæca jam nocte, juventus sapientiæ indiga, simulque potu obruta, navem a littore impellunt. Volat illa pennata pernicior arundine; et, crispantia maris terga radens, imprudentia ebriorum impegit in scopulum non longe a littore supra pelagus extantem. Consurgunt ergo miseri, et magno clamore ferratos contos expediunt, diu certantes ut navem a rupe propellerent; sed obsistebat fortuna, omnes eorum conatus in irrutum deducens. Itaque et remi

A in saxum obnixi crepuere, concussaque prora pependit (14). Jamque alios undis exponebat, alios ingressa per rimas aqua enecabat, cum ejecta scapha filius regis excipitur; salvarique potuisset ad littus regressus, nisi soror ejus notha, comitissa Perticæ, in majori nave cum morte luctans, fœmineo ululatu fratris opem implorasset, ne tam impie se relinqueret. Ille, misericordia infractus, lembum carinæ 654 applicari jussit, ut sororem exciperet; mortem misellus pro clementiæ teneritudine indeptus: continuo enim multitudine insilientium scapha victa subsedit, omnesque pariter fundo involvit. Evasit unus et ille agrestis, qui, tota nocte malo supernatans, mane totius tragœdiæ actum expressit. Nulla unquam fuit navis Angliæ tantæ miseriæ, nulla toti

B orbi tam patulæ famæ. Periit ibi cum Willelmo alter filius regis Ricardus, quem ante regnum ex provinciali fœmina susceperat, juvenis magnanimus et patri pro obsequio acceptus; Ricardus comes Cestriæ, et frater ejus Otuelus, nutricius et magister filii regis; filia regis, comitissa Perticæ; et neptis ejus, soror Thetbaldi, comitissa Cestriæ: præterea quisquis erat in curia lectissimus miles vel capellanus, et optimatum filii ad militiam provehendi; accurerant (15) enim undique, ut dixi, non leve gloriæ suæ numeraturi commodum si filio regis vel deferrent ludicrum vel conferrent obsequium. Accumulavitque calamitatem difficultas inveniendorum cadaverum, quia dispersis per littora quæsitoribus nullum facile repertum est; sed ierunt tam delicata

C corpora æquoreis crudelia pabula monstris. Juvenculi ergo morte cognita, res mirum in modum mutatæ. Parens enim cœlibatui renunciavit, cui post mortem Matildis studuerat, futuros hæredes ex nova conjuge jamjamque operiens. Socer, ex Jerosolymis domum reversus, partibus Willelmi filii Roberti Normanni comitis improbus astitit, (16) tradens ei alteram filiam nuptum, et Cenomannicum comitatum (A. D. 1123): 655 irarum stimulos in regem acuebat dos filiæ, post mortem filii in Anglia retenta.

§ 420. Filiam Matildem (17), ex Matilde susceptam dedit rex Henricus Henrico imparatori Alemanniæ, filio Henrici de quo tertius liber memoriam fecit. Fuit hic Henricus quintus ejus nominis apud Teutonicos imperator: qui licet pro contumeliis apostolicæ sedis patri graviter succensuisset, ipse tamen ejus-

D dem sententiæ sequax, et propugnator suo tempore fuit infestus; namque cum Urbano papæ Paschalis successisset, vir nullo virtutis genere carens, rursus quæstio de investituris ecclesiarum, rursus bella,

(10) *Despondit.* Nuptiæ principis Willelmi cum Mathilda, Andegavensis comitis filiia, celebratæ sunt in Junio mense A. D. 1119, coram Patribus Remensis concilii.

(11) *Viveret.* a. c. d. e., *veniret*, s. 1 2.

(12) *Modo arboris succisa.* Vide § 226.

(13) *Crepusculo.* c. d. e. 1 2., *noctis crepusculo*, a. s.

(14) *Obnixi*, etc.

Obnixi crepuere, illisaque prora pependit.
(VIRG., *Æn.*, V. 206.)

(15) *Accurrerant.* a. s. c. d. e 2. 12., *accurrerunt* e 1.

(16) *Tradens ei alteram filiam nuptum.* Connubium Willelmi, Normanniæ ducis filii, cum Sibilla, anno 1123 peractum, anno sequenti, instante Henrico rege, a papæ legato dissolutum est.

(17) *Filiam Matildem.... Henrico, imperatori Allemanniæ.* Matildis, imperatori Henrico V desponsatæ anno 1109, nuptiæ non celebratæ sunt ante Januarii mensis diem septimam, A. D. 1114.

rursus lites agitari, neutris partibus loco cedentibus. A Imperator omnes episcopos et abbates regni sui quod citra montes est fautores habebat; quia Karolus magnus, pro contundenda gentium illarum ferocia, omnes pene terras ecclesiis contulerat: consiliosissime perpendens, nolle sacri ordinis homines tam facile quam laicos fidelitatem domini rejicere; præterea, si laici rebellarent, illos posse et excommunicationis auctoritate et potentiæ severitate compescere. Papa ultramontanas ecclesias suæ rationi subjecerat; parumque suscipiebant urbes Italiæ Henrici dominium, servitio se putantes exutas post Conradi fratris ejus interitum, qui a patre relictus Longobardiæ in regem, apud Aretium obierat diem: at vero Henricus, antiquis Cæsaribus in nullo virtute dejectior, post pacatum regnum B Teutonicum præsumebat animo Italicum, rebellionem urbium subjugaturus, quæstionemque de investitura suo libito recisurus (18) (A. D. 1111). Sed iter illud ad Romam, **656** magnis exercitationibus pectorum, magnis angoribus corporum, consummatum, David Scottus Bancornensis episcopus exposuit; magis in regis gratiam quam historicum deceret acclinis (19): denique et inauditam violentiam, quod apostolicum cepit, quamvis libere custodierit, laudi ducit, ab exemplo quod Jacob, angelum violenter tenens, benedictionem ab eo extorserit. Præter hæc, laborat asserere dictum apostoli, « Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus (20), » non adversari cupiditatibus pontificum per laicos investitorum, quia non sit C seculare negotium si clericus laico fecerit hominium: quæ quantum sint frivola, cujuslibet dijudicabit prudentia. Ego interim, ne bonum virum verbo videar premere, statuo indulgendum, quia non historiam sed panegyricum scripsit. Nunc vero privilegium et conventionem (A. D. 1111), violenta trium septimanarum captione a papa extorta, veraciter inseram; et qualiter non multo post religiosiori consilio enervata sunt, subjiciam.

§ 421. « Dominus papa Paschalis non inquietabit dominum regem, nec ejus imperium vel regnum, de investitura episcopatuum et abbatiarum, neque de injuria sibi illata et suis, in persona et bonis; neque aliquod malum reddet sibi vel alicui personæ pro hac causa: et penitus in personam regis Henrici nunquam anathema ponet; nec remanebit in D domino papa quin coronet eum, sicut in ordine continetur; et regnum et imperium, officii sui auxilio, eum tenere adjuvabit pro posse suo. Et hæc adimplebit dominus papa sine fraude et malo ingenio. » Hæc sunt nomina **657** illorum (21) episcoporum et cardinalium qui, præcepto domini papæ Paschalis, privilegium et amicitiam domino Henrico imperatori sacramento confirmaverunt: Petrus Portuensis episcopus, Centius Sabinensis episcopus, Robertus cardinalis sancti Eusebii, Bonefacius cardinalis sancti Marci, Anastasius cardinalis sancti Clementis, Gregorius cardinalis apostolorum Petri et Pauli, item Gregorius cardinalis sancti Chrisogoni, Johannes cardinalis sanctæ Potentianæ, Risus cardinalis sancti Laurentii, Reinerus cardinalis sanctorum Marcellini et Petri, Vitalis cardinalis sanctæ Balbinæ, Teuzo cardinalis sancti Marci, Thetbaldus cardinalis Johannis et Pauli, Johannes decanus in Schola Græca (22), Leo decanus sancti Vitalis, Albo decanus Sergii et Bachi.

§ 422. Ipse etiam rex hoc sacramentum fecit: « Ego Henricus rex liberos dimittam, quarta vel quinta feria proxima, et dominum papam, et episcopos et cardinales, et omnes captivos et obsides qui pro eo vel cum eo capti sunt, et secure perduci faciam intra portas Transtiberinæ civitatis; nec ulterius (23) capiam, aut capi permittam, eos qui in fidelitate domini papæ Paschalis permanent: et populo Romano (24) et Transtiberinæ civitati pacem et securitatem servabo, tam per me quam per meos, in personis, quæ pacem mihi servaverint. Dominum papam fideliter adjuvabo ut papatum suum quiete et secure teneat. Patrimonia et possessiones Romanæ ecclesiæ quæ abstuli restituam, et cuncta quæ habere debet more antecessorum **658** suorum recuperare et tenere adjuvabo, bona fide, sine fraude et malo ingenio: et domino papæ Paschali obediam, salvo honore regni et imperii, sicut catholici imperatores catholicis pontificibus Romanis. » Et isti sunt juratores ex parte ipsius regis: Fridericus Coloniensis archiepiscopus, Godebardus Tridentinus episcopus, Bruno Spirensis episcopus, Berengarius comes, Albertus cancellarius, Herimannus comes, Fridericus comes palatinus, Bonefacius marchio, Albertus comes de Blandriaco, Fridericus comes, Godefricus comes, Warnerius marchio.

§ 423. Hac conventione expleta, et prædictorum episcoporum et cardinalium sacramento confirmata, osculo utrinque dato, dominus papa quarto idus Aprilis, Dominica Quasi modo geniti (13 April, A. D. 1111) missam celebravit; in qua, post communionem suam ei ministrorum altaris, imperatori corpus et sanguinem Domini (25) dedit in hæc verba: « Hoc Dominicum corpus, quod sacrosancta tenet ecclesia, natum ex Maria virgine, elevatum in cruce pro redemptione humani generis, damus tibi (fili charissime) in remissionem peccatorum tuorum, et in conservationem confirmandæ pacis

(18) *Recisurus*. a. c. d. e. 12., *decisurus*, s.
(19) *Acclinis*, a. c. d. 12., *acclivus*, s.
(20) *Nemo... sedcularibus*. II Tim. II, 4.
(21) *Illorum*. a. s. c. d. e 2. 12., omitt. in e 1.
(22) *In Schola græca*. Ecclesia Sanctæ Mariæ, in Schola Cræca ita vocatur, quia sanctus Augustinus, antequam ad fidem converteretur, rhetoricem illic edocuisse habetur.
(23) *Nec ulterius... civitati*. s. c. d. e., omitt. in a. 12.
(24) *Populo Romano*. s., *populi Romani*. c. d. e.
(25) *Domini*. a. s. c. d. e 2. 12., omitt. in e 1.

et veræ amicitiæ inter me et te, et regnum et sacerdotium. » Altero vero die apostolicus et rex ad columnas (26) quæ sunt in foro convenerunt, dispositis præsidiis loricatorum ubicunque videbatur opus esse, ne impediretur regis consecratio. Et in Argentea Porta receptus est rex ab episcopis, et cardinalibus, et toto clero Romano : et cœpta oratione quæ in ordine continetur ab Ostiensi episcopo, quoniam Albanus deerat, a quo debuisset **659** dici si adesset, ad mediam rotam ductus est; et ibi recepit secundam orationem a Portuensi episcopo, sicut præcipit Romanus ordo. Deinde duxerunt eum cum letaniis usque ad confessionem Apostolorum; et ibi unxit eum Hostiensis episcopus inter scapulas et in brachio dextro. Post hæc a domino apostolico ad altera eorundem apostolorum deductus (27) et ibidem, imposita sibi corona ab ipso apostolico, in imperatorem est consecratus. Post impositam coronam missa de Resurrectione Domini est celebrata; in qua ante communionem dominus apostolicus (28) privilegium imperatori propria manu dedit, in quo sibi et regno suo quod hic scriptum est concessit, et in eodem loco sub anathemate confirmavit.

§ 424. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio, et per Dei omnipotentis gratiam Romanorum imperatori augusto, Henrico, salutes et apostolicam benedictionem. Regnum vestrum sanctæ Romanæ ecclesiæ cohærere divina dispositio constituit : prædecessores siquidem vestri, probitatis et prudentiæ amplioris gratia, Romanæ urbis coronam et imperium consecuti sunt : ad cujus videlicet coronæ et imperii lignitatem, tuam quoque personam (filii charissime Henrice), per nostri sacerdotii ministerium majestas divina provexit. Illam igitur dignitatis prærogativam, quam (29) prædecessores nostri vestris prædecessoribus catholicis imperatoribus concesserunt, et privilegiorum paginis confirmaverunt, os quoque tuæ dilectioni **660** concedimus et præsentis privilegii pagina confirmamus, ut regni ii episcopis vel abbatibus, libere, præter violentiam vel symoniam electis, investituram virgæ et annuli conferas; post investionem vero canonice consecrationem accipiant ab episcopo ad quem pertinuerit. Si quis autem a clero vel populo, præter assensum tuum, electus fuerit, nisi a te investiatur, a nemine consecretur; exceptis nimirum illis qui el in archiepiscoporum vel in Romani pontificis olent dispositione consistere. Sane archiepiscopi el episcopi libertatem habeant a te investitos episcopos vel abbates canonice consecrandi : prædecessores enim vestri ecclesias regni sui tantis regalium suorum beneficiis ampliarunt, ut regnum ut ipsum maxime (30) episcoporum vel abbatum præsidiis oporteat communiri, et populares dissensiones quæ in electis omnibus sæpe contingunt, regali oporteat majestate compesci. Quamobrem prudentiæ tuæ et potestati cura debet sollicitius imminere, ut Romanæ ecclesiæ magnitudo, et cæterarum salus, tuis, Domino præstante, beneficiis et servitiis conservetur. Si qua ergo (31) ecclesiastica vel secularis persona, hanc nostræ concessionis paginam sciens, contra eam temerario ausu venire tentaverit, anathematis vinculo, nisi resipuerit, innodetur, honorisque ac dignitatis suæ periculum patiatur; observantes autem hæc misericordia divina custodiat, et personam potestatemque tuam ad honorem suum et gloriam feliciter imperare concedat. »

§ 425. Peracto itaque toto ipsius consecrationis officio, apostolicus et imperator, complexis invicem dextris, iverunt cum celebri pompa ad **661** cameram quæ est ante confessionem sancti Gregorii, ut ibi deponeret apostolicus sua sacerdotalia, imperator autem sua regalia. Imperatori autem exeunti de camera, et suis regalibus exuto, occurrerunt Romani patricii cum aureo circulo, quem imposuerunt imperatori in capite, et per eum dederunt sibi summum patriciatum Romanæ urbis, communi consensu omnium et volenti animo.

§ 426. Omnem hanc ambitionem privilegiorum et consecrationis, verbo de scriptis præfati David transtuli, quæ ille (ut dixi) pronius quam deberet ad gratiam regis inflectit. Sequenti vero anno congregatum est concilium Romæ, non tam præcipiente quam connivente papa et privilegium illud irritum factum est. Auctores fueres hujusce mutationis archiepiscopus Viennensis (32), qui postea sedem apostolicam rexit, et episcopus Engolismensis, Girardus nomine, qui coepiscopos ad hæc exinanienda irritabant. Ejus ergo concilii actio hæc est.

§ 427. Anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo duodecimo, indictione quinta anno pontificatus (33) domini papæ Paschalis secundi tertiodecimo, mense Martio, quintodecimo kalendas Aprilis (18 Mart.), celebratum est concilium Romæ Lateranis in basilica Constantiniana (34). In qua cum dominus papa Paschalis resedisset, cum archiepiscopis, et episcopis, et cardinalibus, et varia multitudine clericorum et laicorum, ultima die concilii, facta coram omnibus professione catholicæ fidei, ne quis de fide ipsius dubitaret, dixit : **662**

(26) *Ad columnas*. Reliquiæ templi Jovis Statoris ibentur.

(27) *Et ibi unxit eum... deductus*. a. d. e. g. k. 2,, omitt. in s. c.

(28) *Apostolicus* . a. c. e., *papa*, s. d. 1 2.

(29) *Illam igitur dignitatis prærogativam, quam*. d. e. 1 2., *illud igitur dignitatis privilegium, quod*, c.

(30) *Maxime*. a. s. c. d. e 1 2., omitt. in e 1.

(31) *Ergo*. e 1., *igitur*, a. s. d. e 2. 1 2.

(32) *Viennensis*. a. s. c. d. e. 1 2., *Engolismensis*, s. (var. lect.) — Postea papa Calixtus II.

(33) *Pontificatus*. a. c. d. e. 1 2., omitt. in s.

(34) *Basilica Constantiniana*. Ecclesia a Constantino Magno ædificata.

« Amplector omnem divinam scripturam Veteris ac A Novi Testamenti, legem a Moyse scriptam et a sanctis prophetis : amplector quatuor evangelia, septem canonicas epistolas, et epistolas gloriosi doctoris beati Pauli apostoli, sanctos canones apostolorum, quatuor concilia universalia sicut quatuor evangelia, Nicenum, Ephesinum, Constantinopolitanum, Chalcedonense; præterea Antiochenum concilium, et decreta sanctorum patrum Romanorum pontificum, et præcipue decreta domini mei papæ (35) Gregorii septimi, et beatæ memoriæ papæ Urbani. Quæ ipsi laudaverunt, laudo ; quæ tenuerunt, teneo; quæ confirmaverunt, confirmo; quæ damnaverunt, damno; quæ repulerunt, repello; quæ interdixerunt, interdico ; quæ prohibuerunt, prohibeo; in omnibus et per omnia in his semper B perseverabo. » Quibus expletis, surrexit pro omnibus Girardus Engolismensis episcopus, legatus in Aquitania, et communi assensu domini papæ Paschalis totiusque concilii, legit hanc scripturam.

§ 428. « Privilegium illud, quod non est privilegium, sed vere (36) dici debet pravilegium (37) pro liberatione captivorum et ecclesiæ, a domino papa Paschali per violentiam regis Henrici extortum nos omnes, in hoc sancto concilio cum domino papa congregati, canonica censura et ecclesiastica auctoritate judicio Sancti Spiritus damnamus, et irritum esse judicamus, atque omnino quassamus, et, ne quid auctoritatis et efficaciæ habeat, penitus excommunicamus. Et hoc ideo damnatum est, quia in eo pravilegio (38) continetur quod electus canonice a clero et populo a nemine **663** consecretur, C nisi prius a rege investiatur; quod est contra Spiritum Sanctum et canonicam institutionem. »

« Perlecta vero hac charta, acclamatum ab omnibus et universo concilio, « Amen, amen ! fiat, fiat ! »

§ 429. Archiepiscopi, qui cum suis suffraganeis interfuerunt, hi sunt : Joannes patriarcha Veneticus, Semies (39) Capunus, Landulfus Beneventanus, Amalfitanus, Regitanus, Hydrontinus, Brundisinus, Capsanus, Gyrontinus; et Græci, Rosanus, et (40) archiepiscopus sanctæ Severinæ. Episcopi vero : Centius Sabinensis, Petrus Portuensis, Leo Hostiensis, Cono Prænestinus, Girardus Engolismensis, Galo Leonensis legatus pro Bituricensi, et Viennensis archiepiscopus, Rogerius Vulturnensis, Gaufridus Senensis, Rollandus Populonensis Gre- D gorius Terracinensis, Willelmus Trojanus (41) Willelmus Siracusanus legatus pro omnibus Siculis, et alii fere centum episcopi. Siwinus et Johannes Tusculanus episcopus, cum essent Romæ, illa die concilio non interfuerunt; qui postea, lecta damnatione privilegii, consenserunt et laudaverunt.

§ 450. Ferebantur ista per orbem, nec dissimulabat omnis Gallia imperatorem execrari, ecclesiastici zeli vigore (42) in eum intentato. Illis commotus Romam septimodecimo (43) anno Paschalis papæ contendit (A. D. 1117) acrius in illum ulturus; sed is (44) felici transitu mundanas effugerat ærumnas, ridebatque in requie positus ex alto contumacis Cæsaris **664** minas. Cujus morte accepta, alacrius imperator celerabat viam, ut Joanne Gaitano (45), superioris papæ cancellario, qui jam electus et Gelasius dictus fuerat, ejecto, Mauricium Bracarensem episcopum (46) cognomento Burdinum, intruderet. Sed hæc epistola Gelasii certius proponet.

§ 451. « Gelasius, servus servorum Dei archiepiscopis, episcopis, abbatibus, clericis, principibus et cæteris per Galliam fidelibus, salutem. Quia vos Romanæ ecclesiæ membra estis, quæ in ea nuper acta sunt dilectioni vestræ significare curamus. Siquidem post electionem nostram dominus imperator, furtive et inopinata velocitate Romam veniens nos egredi compulit. Pacem postea et minis et terroribus postulavit, dicens. Quæ posset se facturum, nisi nos ei juramento pacis certitudinem faceremus : ad quæ nos ista respondimus : *De controversia quæ inter ecclesiam et regnum est, vel conventioni vel justitiæ libenter acquiescimus loco et tempore competenti, videlicet Mediolani vel Cremonæ in proxima beati Lucæ festivitate, fratrum nostrorum judicio, qui a Deo sunt judices constituti in ecclesia, et sine quibus hæc causa tractati non potest. Et quoniam dominus imperator a nobis securitatem quærit, nos verbo et scripto eam promittimus, nisi ipse interim impediat. Alias enim securitatem facere, nec honestas ecclesiæ nec consuetudo est.* Ille statim die post electionem nostram quadragesimo quarto (47) Bracarensem episcopum, anno præterito a domino prædecessore (48) **665** nostro Paschali papa in concilio Beneventi excommunicatum, in matris ecclesiæ invasionem (49) ingessit; qui etiam, cum per nostras olim manus pallium accepisset, eidem domino nostro, et catholicis successoribus, quorus primus ego sum, fidelitatem juravit. In hoc autem tanto facinore nullum de Romanis dominus

(35) *Papæ*. a. s. c. d. e 2. l 2., omitt. in e 1.
(36) *Vere*. a. s. c. d. e., *jure*, l 2.
(37) *Pravilegium*. c. d. e. l 2., *privilegium*, a. s.
(38) *Pravilegio*. c. e. l 2 , *privilegio*, a. s. d.
(39) *Semies*. c. d. e., *Sennes*, a. s. l 2.
(40) *Et*. a. c. e. l 2., omitt. in s. d.
(41) *Willelmus Trojanus*. a. l 2., *Turianus*, s., omitt. in c. d. e.
(42) *Vigore*. a. s. c. d. e 2. l 2., omitt. in e 1. quod habet *rigore* in margin.
(43) *Septimodecimo*. Rectius octavodecimo, ut imperator ante Pascham Exonium ivit A. D. 1117.
(44) *Is*. a. c. d. e. 12, *hic*, s. — Paschalis obiit in mense Januario an. 1118.
(45) *Gaitano*. a. c. d. e. 12., *Gritano* s.
(46) *Mauricium Bracarensem episcopum*. Mauricius Burdinus, Bracarensis archiepiscopus, Henrico V imperatore adjuvante, papa electus est mensis Martii die nona, A. D. 1118, sub nomine Gregorii VIII.
(47) *Quadragesimo quarto*. a. s. c. d. e., *quadragesimo tertio* l 2.
(48) *Prædecessore*. a. s. c. d. e 2., *præcessore*, e 1. l 2.
(49) *Invasionem*. a. d. e. 12., *gremium*, s., omitt. in c.

imperator (Deo gratias !) socium habuit; sed Wibertini soli, Romanus de sancto Marcello, Centius qui dicebatur sancti Chrisogoni, Teuzo qui multo per Daciam debacchatus est tempore, tam infamem gloriam celebrarunt. Vestræ igitur experientiæ, literarum præsentium perceptione, mandamus ut, super his per Dei gratiam communi deliberatione tractantes, ad matris ecclesiæ ultionem, communibus præstante Deo auxiliis, sicut oportere cognoscitis, accingamini. Data Gaitæ, septimodecimo kalendas Februarii 16 Jan. A. D. 1119). »

§ 432. Expulsus autem Gelasius, Salerni navibus conscensis, inde venit Genuam ; indeque itinere pedestri Cluniacum contendens, ibidem obiit (50). Tunc, id est, anno Dominicæ incarnationis millesimo centesimo nonodecimo, cardinales qui cum Gelasio venerant, simulque omnis ecclesia Cisalpina, Guidonem archiepiscopum Viennensem in papam grandi paratu levantes, Calixtum vocarunt, religionis et efficaciæ ipsius contuitu (51); sperantes se per illius potentiam, quod esset in auxiliando facultatis maximæ, imperatoris viribus obniti posse. Nec ille credulos spei effectu exinaniens, mox concilio Remis celebrato investitos vel investiendos a laicis ab ecclesiis removit; pariter et imperatorem, nisi resipisceret, **666** involvens. Ita tempore aliquanto in inferioribus plagis moratus, ut partes suas augeret, Romam, compositis in Gallia rebus, venit, libenterque a civibus (nam jam imperator discesserat) receptus est. Tum Burdinus, in medio relictus, Sutrium effugit, multis peregrinorum calamitatibus papatum suum fovere meditatus; sed, quo modo inde sit ejectus, sequenti epistola cognosces.

§ 433. « Calixtus episcopus, servus servorum Dei, dilectis fratribus et filiis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prioribus, et cæteris tam clericis quam laicis, beati Petri fidelibus, per Gallias constitutis, salutem et apostolicam benedictionem. Quia dereliquit populus legem Domini, et in judiciis ejus non ambulat, visitat Dominus virga iniquitates eorum et in verberibus peccata eorum : paternæ tamen conservans viscera pietatis, de sua confidentes misericordia non relinquit. Diu siquidem, peccatis exigentibus, per illud Teutonicorum regis idolum, Burdinum videlicet, fideles ecclesiæ conturbati sunt; et alii quidem capti, alii usque ad mortem carceris maceratione afflicti sunt. Nuper autem, festis Paschalibus celebratis, cum peregrinorum et pauperum clamores ferre penitus non possemus, cum ecclesiæ fidelibus ab urbe digressi sumus, et tamdiu Sutrium obsedimus, donec divina A potentia et supradictum ecclesiæ inimicum Burdinum (qui diabolo nidum ibidem fecerat), et locum ipsum, omnino in nostram tradidit potestatem. Rogamus itaque charitatem vestram ut pro tantis beneficiis una nobiscum Regi regum gratias referatis, et in catholicæ ecclesiæ obedientia et servitio constantissime maneatis, retributionem debitam in præsenti et futuro ab omnipotente Domino per ejus gratiam recepturi. Rogamus **667** etiam ut has literas alter alteri præsentari, omni remota negligentia, faciatis. Data Sutrii, quinto kalendas Maii. »

§ 434. Urbana omnino et excogitata facetia, ut eum, quem oderat, regis Teutonici vocaret idolum : quod ille Mauritii peritiam, tum in literis tum in civilibus negotiis, magni pensaret. Erat is (52), ut B dixi, Bracarensis archiepiscopus (53), quæ est civitas Hispaniæ : quem multum quislibet revereri, et pene adorare, pro viva magnæ industriæ specie debuisset, nisi tam famoso facinore enitescere maluisset. Nec enim sanctissimam sedem nummis nundirari dubitasset, si tam desperatus inveniretur venditor quam paratus erat emptor. Tum autem captus, et monachus factus, in Caveam [monasterium enim ita vocant (54)] directus est.

§ 435. Processit ulterius in augendo bono laudabilis papæ magnificentia, ut illam effrænem et ingenitam Romanorum cupiditatem cohiberet. Nullæ ipsius tempore viantibus circa Romam insidiæ, nullæ urbem ingressis injuriæ. Oblationes apud sanctum Petrum (quas pro petulantia proque libidine potentes diripiebant, anteriores apostolicos, C qui vel mutire auderent, indignis afficientes contumeliis), Calixtus revocavit ad medium, scilicet ad apostolicæ sedis rectoris publicum usum. Nec quicquam in ejus pectore pecuniarum vel habendarum ambitus, vel habitarum amor, operari bono abhorrens potuit : adeo ut Anglos peregrinos magis ad sanctum David (55) **668** quam Romam pergere admoneret, pro viæ longitudine : ad illum locum bis euntibus idem benedictionis refundendum commodum, quod haberent qui semel Romam irent. Quid quod illam inveteratam investituræ controversiam inter regnum et sacerdotium, quæ jam plus quam quinquaginta annis turbas fecerat, adeo ut, aliquo hæresis fautore morbo vel morte succiso, illico quasi hydræ capita plura pullularent, ipse sua indu- D stria abrasit, decidit, delevit (56) : Teutonicæ animositatis colla vigore securis apostolicæ decutiens. Quod et ejus et apostolici professiones mundo his dictis ostendent (57).

§ 436. « Ego Calixtus episcopus, servus servorum

(50) *Obiit.* a. s. c. d. e 2. 12., *obiit diem*, e 1. — elasius II obiit apud Cluni, 29 Jan. 1119.

(51) *Contuitu.* c. d. e., *intuitu*, a. s. 12.

(52) *Is.* a. c. d. e. 12., *hic*, s.

(53) *Archiepiscopus.* a. c. d. e. 12., *episcopus*, s.

(54) *Monasterium enim ita vocant.* e 1., *monasteum ita vocatum*, d., *monasterium ita vocant*, a. s. e 2. 12. — Monasterium quoddam juxta Salernum *tibulum* vocabatur. Illic recludebantur omnes qui ex modo vivendi metuendi videbantur. Vide Orderic, p. 870.

(55) *David.* a. c. d. e. 12., *dictum*, s.

(56) *Delevit.* c. d. o., *delevit, evellit*, a., *delevit vel evellit*, s. 12.

(57) *Quod... ostendent.* a. s. c. d. e. 12., *Quod et ejus et apostolici—in Dei fervet obsequio*, e., sic omittens omnes intermedios paragraphos usque ad *Nam præter cæterarum illecebrarum abdicationem*, § 440.

Dei, tibi, dilecto filio Henrico, Dei gratia Romanorum imperatori (58), concedo electiones episcoporum et abbatum Teutonici regni qui ad regnum pertinent in præsentia tua fieri, absque symonia et absque ulla violentia : ut si qua inter partes discordia emerserit, metropolitani vel provincialium concilio vel judicio, saniori parti assensum et auxilium præbeas. Electus autem regalia a te recipiat, et quæ ex his jure tibi debet faciat : ex aliis vero partibus imperii consecratus infra sex menses regalia a te per sceptrum recipiat, et quæ ex his jure tibi debet faciat, exceptis omnibus quæ ad Romanam ecclesiam pertinere noscuntur. De quibus vero mihi querimoniam feceris et auxilium postulaveris, secundum officii mei debitum auxilium tibi præstabo. Do tibi veram pacem, et omnibus qui in tua parte sunt, vel fuerunt tempore hujus discordiæ. Vale ! »

669 § 437. « In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Ego Henricus, Dei gratia Romanorum imperator augustus, pro amore Dei, et sanctæ Romanæ ecclesiæ, et domini Calixti papæ, et pro remedio animæ meæ, dimitto Deo, et sanctis Dei apostolis Petro et Paulo, sanctæque catholicæ ecclesiæ; omnem investituram per annulum et baculum : et concedo in omnibus ecclesiis, quæ in regno vel imperio meo sunt, canonicam fieri electionem et liberam consecrationem. Possessiones et regalia beati Petri, quæ a principio hujus discordiæ usque ad hodiernum diem, sive tempore patris mei, sive etiam meo, ablata sunt, quæ habeo, eidem sanctæ Romanæ ecclesiæ restituo : quæ non habeo, ut restituantur fideliter juvabo. Possessiones etiam omnium aliarum ecclesiarum, et principum et omnium aliorum tam laicorum quam clericorum, quæ in guerra ista amissæ sunt, consilio principum vel justitia, quas habeo reddam ; quas non habeo, fideliter ut reddantur juvabo. Et do veram pacem domino papæ Calixto, et sanctæ Romanæ ecclesiæ, et omnibus qui in parte ipsius sunt vel fuerunt ; et in quibus sancta Romana ecclesia auxilium postulaverit, fideliter juvabo ; et de quibus mihi querimoniam fecerit, debitam sibi faciam justitiam. » Hæc omnia acta sunt consensu et consilio principum quorum nomina subscripta sunt : Albertus archiepiscopus Moguntiæ, Fredericus Coloniensis archiepiscopus, Ratisbonensis episcopus, Babenbergensis episcopus, Bruno Spirensis, Augustensis, Trajectensis, Constantiensis, abbas Foldensis, Heremannus dux, Fredericus dux, Bonefacius marchio, Thetbaldus marchio, Ernulfus comes palatinus, Otbertus comes palatinus, Berengarius comes.

§ 438. Sedato itaque tam veterno morbo, qui A **670** ecclesiæ statum conturbaverat, magnum gaudium quisquis Christiane sapuit, accepit, quod is imperator, qui proxima fortitudinis gloria acriter Karoli magni invaderet vestigia, etiam a devotione ipsius in Deum non degeneraret ; qui, præter Teutonici regni nobiliter sopitas rebelliones, etiam Italicum ita subegit ut nullus adeo. Ter enim in decennio Italiam ingressus urbium tumorem compescuit ; primo adventu Novariam, Placentiam, Aretium, secundo et tertio Cremonam et Mantuam, incendio exterminans : sed et Ravennæ motum paucorum obsidione dierum lenivit ; namque Pisani et Papienses, cum Mediolanensibus, amicitiam ejus quam vim experiri malebant. Huic [ut ante fatus sum (59)] filia regis Angliæ nupta exhibebat patrem B fortitudine, matrem religione ; contendebat in ea pietas industriæ, nec quod magis probares discerneres facile.

§ 439. Erat tunc Willelmus comes Pictavorum fatuus et lubricus ; qui, postquam (60) de Jerosolyma (ut superiori libro lectum est) rediit, ita omne vitiorum volutabrum premebat quasi crederet omnia fortuitu agi, non providentia regi. Nugas porro suas, falsa quadam venustate condiens, ad facetias revocabat, audientium rictus cachinno distendens. Denique apud castellum quoddam, Niort (61), habitacula quædam, quasi monasteriola, construens, abbatiam pellicum ibi se positurum delirabat : nuncupatim illam et illam, quæcunque famosioris prostibuli esset, abbatissam vel priorem, cæterasve (62) C officiales instituturum cantitans. **671** Legitima quoque uxore depulsa, vicecomitis cujusdam (63) conjugem surripuit, quam adeo ardebat ut clypeo suo simulachrum mulierculæ insereret ; perinde dictitans se illam velle ferre in prælio, sicut illa portabat eum in triclinio. Unde increpitus et excommunicatus a Girardo Engolismorum episcopo jussusque (64) illicitam venerem abjicere, « Antea, inquit, crispabis pectine refugum a fronte capillum quam ego vicecomitissæ indicam repudium, » cavillatus in virum, cujus pertenuis cæsaries pectinem non desideraret. Nec minus, cum Petrus (65) præclaræ sanctitatis Pictavorum episcopus eum liberius argueret, et detrectantem palam excommunicare inciperet, ille, præcipiti furore percitus, crinem antistitis involat, strictumque mucronem vibrans, « Jam, D inquit, morieris, nisi me absolveris. » Tum vero præsul, timore simulato, inducias petens loquendi, quod reliquum fuerat excommunicationis fidenter peroravit, ita comitem a Christianitate (66) suspendens, ut nec cum aliquo convivari nec etiam loqui auderet, nisi mature resipisceret. Ita officio

(58) *Imperatori.* c. d. e., *imperatori augusto,* a. s. 12.

(59) *Ut ante fatus sum.* Vide § 420.

(60) *Postquam.* a. c. d. e. 12., *priusquam* s.

(61) *Niort.* 12., *Niorth,* a., *Ivor,* s., *Nior,* c. d. e., *Mort,* s. (var. lect.)

(62) *Cæterasve.* c. d. e., *cæteras vero,* a. 12., *cætera vero,* s.

(63) *Vicecomitis cujusdam.* Maubergeon, uxor vicecomitis Heraldi castri.

(64) *Jussusque.* a. s. c. d. e2. 12., *jussus* e 1.

(65) *Petrus.* Petrus II, Pictaviensis episcopus obiit Cluniaci, Aprilis mensis die quarta, A. D. 1115. (*Gall. Christ.*, II, col. 1120.)

(66) *A Christianitate.* a. s. c. d. e 2. 1 2., omitt. in e 1.

;uo, ut sibi videbatur, peracto, martyriique tro-phæum sitiens, collum protendit, « Feri ! inquiens, eri ! » At Willelmus, refractior, consuetum leporem ntulit ut diceret : « Tantum certe te odio, ut nec meo e digner odio, nec cœlum unquam intrabis meæ ma-ius ministerio. » Veruntamen post modicum, viperio neretriculæ (67) infectus sibilo, incesti dissuasorem letru sit exilio, ubi beato fine conclusus, frequentibus t 672 magnis miraculis innuit mundo quam gloriose ivat in cœlo. Quibus auditis, comes dicacitate inso-enti non abstinuit, professus palam, pœnitere se quod ion ei jamdudum mortem accelerasset, ut ipsi anima ancta grates haberet potissimum, cujus furore œleste mercatus esset commodum. Vitam Petri et nortem versus isti commendant. De vivo dictum est :

VERSUS DE PETRO EPISCOPO PICTAVORUM.

Corpus — opes — studium — mores, cibus asper — egenus —
Lectio — probra, domat — carpit — alit — fugiunt.
Virtutes — culpas — fructum, colit — amputat — auget.
Jus — litem — pacem, protegit — odit — amat.
Fert misero — tribuit peccanti — servat amico,
Auxilium — veniam — continuamque fidem.
Mente Maria vacat, sed in actum Martha laborat ;
Est intenta gregi Martha, Maria Deo :
Sic apud hunc regnat Deus intra, proximus extra ;
Hic desiderio, proximus obsequio.
Diligit ille Rachel, nec Leam ferre recusat,
Uxoremque novus duxit utramque Jacob :
Hujus amat vultum, juvat hujus carpere fructum,
Cum sit pulchra Rachel, fertiliorque Lea.

De mortuo dictum est :

VERSUS DE EODEM PETRO MORTUO.

'xulus rebus, intentus, pulsus ab urbe,
Præsul pauperiem, vincla, fugamque tulit.
'unc dives — liber — stabilis, sua præmia — Christum —
Astra, capit — sequitur — possidet iste Petrus.
673 *Vitam religio, mentem discretio, famam*
Lux operum, studium lectio, verba modum
udicium jus, justitiam rigor, ora venustas,
Ornabant, pietas viscera, virga manum.
romovit—privavit eum—profugumque recepit,
Papa—comes—Christus, ordine—sede—polo.

: AUCTORIBUS MONASTERIORUM FONTIS EBRALDI ET TIRUNENSIS

§ 440. Hujus Petri fuerunt contemporanei, et in ligione socii, Robertus de Arbreisel (68) et Ber-.rdus (69) abbas Tirunensis ; quorum primus om-ium hujus temporis sermocinatorum famosissimus profusissimus. Tantum non spumea sed mellea ;uit eloquentia, ut hominibus certatim opes con-rentibus, illud egregium sanctimonialium monas-ium apud Fontem Ebraldi construeret ; in quo, a sæculi voluptate castrata, fœminarum Deo de-tarum quanta nusquam multitudo in Dei fervet sequio : nam præter cæterarum illecebrarum ab-ationem, quantulum illud est, quod in nullo loco

A loquuntur nisi in capitulo ; proposita a magistro perennis taciturnitatis regula, quia semel laxato silentio fœminæ pronæ sunt ad mussitandum frivola. Alter, famosus paupertatis amator, in saltuosum et desertum locum, relicto amplissimarum divitiarum cœnobio, cum paucis concessit ; ibique, quia lucerna sud modio latere non potuit, undatim multis confluentibus monasterium fecit, magis insigne religione monachorum et numero, quam fulgore pecuniarum et cumulo.

674 DE SERLONE ABBATE GLOECESTRÆ.

§ 441. Et, ne Anglia expers boni putetur, quis possit præterire Serlonem abbatem Gloecestrensem, qui locum illum ex humili et pene nullo ad gloriosum provectum extulit ? Nota est omnibus Anglis Gloe-B cestrensis discreta religio, quam infirmus possit suspicere, nec possit fortis contemnere. Hoc illis signifer Serlo intulit, ut ne quid nimis. Quamvis ut erat bonis humilis, ita superbis minax ac terribilis. Ad quod firmandum versus de eo Godefridi prioris abducam in medium :

VERSUS DE EODEM MORTUO.

Ecclesiæ murus cecidit, Serlone cadente :
Virtutis gladius, buccina justitiæ,
Vera loquens, et non vanis sermonibus utens,
Et, quos corripuit, principibus placuit.
Judicium præceps, contrarius ordinis error,
Et levitas morum, non placuere sibi.
Tertius a Jano mensis, lux tertia mensis.
Cum nece suppressum vita levavit eum.

DE LANZONE PRIORE SANCTI PANCRATII.

§ 442. Quis Lanzonem taceat, qui eâ ætate nullo C inferius sanctitate floruit, monachus Cluniacensis, et prior sancti Pancratii in Anglia (70) ? qui probitate sua ita locum illum reverentiæ monachilis gratia nobilitavit, ut unicum bonitatis pro vero asseratur esse domicilium. De cujus vita quia quicquid dixero infra illius merita esse denuncio, solum illius obitum, verbis quibus scriptum inveni, apponam ut liquido pateat quam gloriose vixerit qui tam gratiose obiit.

675 DE MORTE EJUSDEM LANZONIS.

§ 443. « Pius Dominus, qui flagellat omnem filium quem recipit, qui justos suæ socios passionis simul et consolationis fore promittit, tam acerbo languore dominum Lanzonem triduo passionem suam prævenire permisit, ut si aliquis ex terrena conversatione mundissimæ menti ejus pulvis adhæsit, illa eum D tribulatione excussum esse non sit ambiguum. Cum enim dicat tantus apostolus, qui super Dominicum recubuit pectus : *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est* (71) : cumque peccatum omne aut levius hic, aut in futuro gravius, judicet Christus, noluit ei aliquid offensionis post mortem occurrere, quem se toto corde sciebat amare ; ideoque, si quid in eo exami-

(67) *Meretriculæ*, s. c. d. e., *mulierculæ*, a. 12.
(68) *Robertus de Arbreisel.* Fontis Ebraldi monasterium condidit anno 1099 et obiit A. D. 1117.
(69) *Bernardus.* Tironis abbatiam condidit anon)9, et obiit A. D. 1116.

(70) *Sancti Pancratii in Anglia.* Apud Lewes in Sussex.
(71) *Si dixerimus... veritas in nobis non est.* I Joan. I, 8, 9.

nandum judicabat, voluit in vivente (72) decoquere. A Huic nempe assertioni fiducia morientis attestata est. Nam cum quinta feria ante Passionem Domini incolumis, dicto ex quotidiana Quadragesimæ consuetudine psalterio, hora tertia missam celebraturus usque ad casulam induisset, et usque ad incipiendam missam quæque dicenda erant prædixisset, subito languore tam molesto corripitur, ut ipse, quæ induerat vestimenta exuens, etiam non plicata reliquerit: egressusque oratorio, sine intermissione per biduum, hoc est, usque ad Sabbatum, conteritur; non sedendo, non ambulando, non jacendo, non stando, neque dormiendo, ullam omnino requiem habens. Nunquam tamen noctibus locutus, rogantibus (73) ut silentium solveret non acquievit; rogans ne monachatus sui pudicitiam libarent, B **676** quod nunquam, postquam monachicum habitum accepisset, a completorio exiens usque ad sequentis diei primam locutus fuisset. Sabbato autem sequente dum ita quassatus se putaret jam jamque defungi, surgentes ad matutinam synaxim fratres ad se inungendum venire præcepit; quos cum inunctus ex more osculari voluisset, nimio eorum compulsus amore, non jacendo, nec sedendo, sed, quamvis ad mortem anxiatus, inter brachia sustentatus stando osculatus est. Die illucescente in capitulum ductus, cum sedisset, fratres ante se omnes venire rogavit; quibus paternam benedictionem et absolutionem impertiens, idem sibi ab iis voluit impertiri. Postea docuit quid, si obiret, eis esset agendum. Sicque regressus est unde venerat, C reliquum diei cum sequenti Dominica aliquanto quietius transigens: cum ecce post hæc, id est, post Dominicam, imminentis mortis indicia deprehenduntur; et ispe manibus ablutis, pexo capite, missam auditurus oratorium ingreditur, sumptoque corpore et sanguine Domini ad lectum regressus est. Post modicum obmutuit: fratres ante illum venientes sigillatim benedicebat, simili modo totum conventum: at vero, oculis in cœlum erectis, utraque manu dominum abbatem cum omnibus sibi commissis benedicere nitebatur. Rogatus autem a fratribus ut apud Deum, ad quem ibat, eorum memor esset, caput (74) inclinando benignissime acquievit. Hæc et his similia cum fecisset, innuit sibi porrigi crucem; quam capite, imo toto corpore inclinato adorans, manibus amplexans, læto ore salutare vi- D debatur et jocundo affectu (75) deosculabatur; cum illico astantes migrando **677** percellit, raptusque in manibus eorum vivus adhuc in presbyterium ante altare sancti Pancratii defertur. Ubi aliquandiu su[b]pervivens, roseo faciei rubore suavis, eadem die hora qua purgandus infirmatus est, cariturus perenniter omni malo, purus migravit ad Christum. Et vide quam mirabiliter (76) in eo cuncta concurrerunt: passio servi cum passione Domini; hora incipientis infirmitatis, cum hora incipientis æternæ salutis; quinque dies quos sustinuit ægritudinis, quinis corporis sensibus, quibus nemo vitat peccatum, emundandis. Porro quod quinto die necdum transacto decessit, ut remur (77), innuit eum in ultimo sensu, qui tactus dicitur, non perfecisse peccatum. Tertia vero diei hora, qua et infirmatus est et moriendo in vitam ingressus est æternam, quid aliud insinuat quam eandem Spiritus Sancti gratiam, qua omnem ejus vitam gubernatam cognoscimus et infirmato et obeunti evidenter affuisse? Ut etiam esse supparem illis patribus nostris, Odoni scilicet atque Odiloni (78), et merito et præmio, non ambigamus, insigne quiddam illis concessum huic quoque collatum est. Cum enim illis contulerit Dominus ut octavo die solennitatum quas præ cæteris diligebant transirent; nam et beatus Odo festivitatem beati Martini, et sanctus Odilo Nativitatem Domini præcipue amabant, in quorum octava die uterque decessit; domino Lanzoni, qui præ cæteris hujus ævi hominibus regulam sancti Benedicti observabat, et beatam Dei genitricem ejusque solennia singulari venerabatur affectu, contulit, ut solita **678** sibi consuetudine, et in transitu sancti Benedicti, et in festivitate sanctæ Mariæ quæ Annunciatio Dominica dicitur, majorem missam in conventu celebraret, et octavo a prædicto sancti Benedicti transitu die præventus infirmitate (79) octavo nihilominus die ab Annunciatione Dominica migraret ad Christum. Igitur, qui vitam domini Lanzonis ignorat, quam placens Deo fuerit ex fine colligat; nec usitato morientium more prædicta illi contigisse nobiscum credat, quem Spiritus Sancti charismatibus nemine hujus temporis inferius ditatum sciat. »

DE GODEFRIDO PRIORE WINTONIÆ.

§ 444. Nec memoria Godefridi prioris Wintoniensis (80) ire debet in perditum, qui temporibus h[is] literatura et religione insignis fuit. Literatura[m] protestantur libri plures, et epistolæ familiari il[li] et dulci stylo editæ; maximeque epigrammat[a] quæ satyrico modo absolvit, præterea versus [de] primatum Angliæ laudibus. Quid? omne divinu[m] officium, quod agresti quadam vetustate obsoletum

(72) *In vivente.* a. e. l 2, *in juventute*, s. c., omitt. in d.

(73) *Rogantibus.* c. d. e., *rogantibus fratribus*, a. s. 12.

(74) *Caput.* a. c. d. c. l 2, *capite* s.

(75) *Affectu.* a. s. l 2, omitt. in c. d. e.

(76) *Mirabiliter.* a. s. d. l 2., *mutabiliter*, c. e.

(77) *Remur.* c. d. e., *reor.* a. s. l 2.

(78) *Odoni scilicet atque Odiloni.* Odo, secundus Cluniacensis abbas, conditor fuit Cluniacensis regulæ, in sæculo decimo. Odilo fuit quintus Cluniacensis abbas; idem successit A. D. 994.

(79) *Et octavo a prædicto sancti Benedicti transitu die præventus infirmitate.* a. s. l 2, omitt. c. d. e.

(80) *Godefridi prioris Wintoniensis.* Godefridus prior Wintoniensis fuit ab anno 1082 usque [ad] 1107.

er industriam suam nativa excultum venustate A ecit enitescere. Religionis et hospitalitatis normam ulchre inchoatam delineavit in monachos, qui hoieque ita in utrisque prioris terunt vestigium, ut ut nihil aut parum iis desit ad laudis cumulum. enique est in ea domo hospitium, terra marique enientium quantum libuerit diversorium, sumptu ndeficienti, charitate indefatigata. Inter hæc inerat ancto viro morum humilitas, ut nihil ex illo unico hilosophiæ promptuario redoleret nisi humile, rocederet **679** nisi dulce. Quantula vero potest ideri hæc ejus laudatio? Quotus enim quisque est ui vel minimum literis imbutus non alios infra dinitatem suam opinetur, tumido gestu et pompatico ncessu præ se ferens conscientiam literarum? Veuntamen, ne quid perfectionis sanctæ deesset ani- B næ, multis ille annis grabbatum fovit, camino diuurnæ tabis medullas et peccata excoctus (81).

DE TRANSLATIONE SANCTI CUTBERTI, ET DE SANCTA ETHELDRITHA, QUORUM CORPORA INTEGRA INVENTA SUNT.

§ 445. Sed quid de talibus plura? Erant prorsus unc in Anglia multi scientia illustres, religione elebres; quorum virtus eo probabilior, quo, seculo enescente, constantior et viridior. Laudabiliter gitur vivendo fidem præteritis faciebant historiis, e vetera possint falsitatis argui, cum novorum xemplo probentur potuisse fieri. Quin etiam si ui essent ecclesiarum prælati qui viderentur ab ntiquorum sanctitate degeneres, in mundialibus cilicet efficaces, in spiritualibus desides; tales, nquam, si qui essent, sumptuosis locorum culti- C us conabantur errata obumbrare. Erigebat quisue templa recentia, sanctorumque sucrum argento t auro amiciebat corpora, nihil prætermittendo aritate sumptuum quod ad gratiam possit allicere culos intuentium. Quorum est Rannulfus superius ominatus, qui, apud Dunelmum factus episcopus, ædificiis monachorum novis, et beati Cuthberti neratione, nonnullam gloriam nomini suo comentus est: cujus extulit famam sacrati (82) corpo- **680** translatio (A. D. 1104), quod, e mausoleo vatum, cunctis volentibus fecit conspicuum. Traavit illud ausu felici Radulfus tunc abbas Sagii, stea Cantuariæ archiepiscopus; et propalam illitum protulit, quod quibusdam venisset in dubium rum olim vulgatum adhuc de integritate compa- D nis duraret miraculum (83). Eodemque fere temre in Heliensi cœnobio, sub abbate Ricardo, virginales exuviæ beatæ Etheldrithæ integræ visæ: videntibus stupori et plausui fuere. Monasterium illud, nuper a rege Henrico in episcopatum mutatum, primum Herveum accepit episcopum (A. D. 1109); qui, pro penuria victualium, Bancornensem, ubi intronizatus fuerat, deserueral locum: et ne Lincoliensis pontifex mutilatam suam quereretur diœcesim, ex rebus Heliensis cœnobii damnum rex sarcivit, querelam composuit (84). Sane quid ejus tempore de primatu duorum metropolitanorum, Cantuariensis et Eboracensis, sit vel justitiæ surreptum, vel violentia præsumptum, dicam cum ad ordinem venero. Jam enim terminata serie regum, de successione totius Angliæ pontificum mihi video esse dicendum; in quo utinam affluerel uber dicendi copia, ne ulterius sub oblivione jaceant tam præclara patriæ lumina. Et quidem erunt multi fortassis, in diversis regionibus Angliæ, qui quædam aliter ac ego dixi (85) se dicant audisse vel legisse: verumtamen, **681** si recto aguntur judicio, non ideo me censorio expungent stylo; ego enim veram legem secutus historiæ, nihil unquam posui nisi quod a fidelibus relatoribus vel scriptoribus addidici. Porro, quoquo modo hæc se habeant, privatim ipse mihi sub ope Christi gratulor, quod continuam Anglorum historiam ordinaverim post Bedam vel solus vel primus: (86) si quis ergo, sicut jam susurrari audio, post me scribendi de talibus (87) munus attentaverit, mihi debeat collectionis gratiam, sibi habeat electionis materiam.

§ 446. Hæc habui, domine venerabilis Comes, de gestis Anglorum quæ dicerem, ab adventu eorum in Angliam usque in annum vicesimum octavum (88) felicissimi regni patris vestri: cætera proprium occupabunt libellum, si benignum istis non negaveritis vultum. Hoc autem opus postquam absolvi, circumspectis plurimis, vobis potissimum delegandum credidi. Cum enim alios considero, in uno nobilitatem, in altero militiam, in isto litteraturam, in illo justitiam, in paucis munificentiam invenio; itaque in aliis aliqua, in singulis singula, in vobis admiror universa. Si quis enim unquam fuit nobilis, vos in ea re præcellitis; cujus genus a præcellentissimis regibus et comitibus lineam trahit, animus a moribus imitationem conducit. Habetis ergo a Normannis bellandi peritiam, a Flandrensibus (89) lineamentorum **682** gratiam, a Francis generositatis eminentiam. De militiæ porro vestræ industria quis hæsitet, cum eam excellentissimus pater

(81) *Excoctus*. a. c. d. e. l 2, *excoctans*, s.
(82) *Sacrati*. a. c. d. e. l 2, *sancti*, s.
(83) *Miraculum*. Vide supra, § 207, not. 4.
(84) *Composuit*. Hic desinit ms. f. — Versus sequentes, quæ operis conclusio videntur, scriptoris men Ivonem indicant:

Scripserit hunc librum quis, lector forte requiret;
Exacuat sensus et metra legat, cito discet.
Illius nomen tria componunt elementa,
In numeris quorum primum satis indicat unum,
Ponunt et leges numeri pro quinque secundum,
Si Græcus scribat, postremo collige finem.

(85) *Dixi*. a. s. c. d. e 2. l 2, omitt. in e 1.
(86) *Si quis... materiam*. Sharpe ait Malmesburiensem fore Henricum Huntingdonensem hic innuisse, qui paulo post Historiam Angliæ scripsit.
(87) *De talibus*. a. s. c. d. e 2, l 2, omitt. in e 1.
(88) *Vicesimum oct*. c. d. e. k., *vicesimum*, a. s. l 2.
(89) *A Flandrensibus*. a. s. d. e. l 2. — a 3. primitus medio hoc verbo desinebat; quod nunc sequitur manus multo recentior addidit.

in vobis suspiciat? Cum enim aliqui motus in Normannia nunciantur, vos præmittit, ut virtute vestra profligentur, suspecta sagacitate redintegretur concordia: cum redit in regnum, vos reducit, ut sitis ei foris tutelæ, domi lætitiæ, ornamento ubique.

§ 447. Literas ita fovetis, ut cum sitis tantarum occupationum mole districti, horas tamen aliquas vobis surripiatis, quibus aut ipsi legere, aut legentes possitis audire. Digno itaque moderamine fortunæ vestræ celsitudinem componitis, dum nec militiam propter literas postponitis, nec literas propter militiam, ut quidam, conspuitis: in quo etiam scientiæ vestræ patescit miraculum, quia, dum libros diligitis, datis indicium (90) quam avidis medullis fontem eorum combiberitis; multæ (91) siquidem res, etiam cum non habentur, desiderantur, philosophiam nullus amabit qui eam extrema satietate non hauserit.

§ 448. Justitiæ vestræ fama regiones etiam nostras attigit; a vobis siquidem pravum judicium nunquam extorsit vel personæ sublimitas vel fortunæ tenuitas. Nihil reperit in vestro pectore quod suis conducat artibus qui justitiam labefactare conatur, seu oblatione muneris, seu delinimento favoris.

§ 449. (92) Munificentiæ vestræ pecuniæque contemptum prætendit Teochesbiriæ cœnobium; de quo (ut audio) non solum xenia non corroditis, **683** sed etiam ultro missa remittitis (93). Quantum hoc sit isto præsertim tempore, quantæ in sæculo gloriæ, quantæ apud Deum gratiæ, ipsi certe intelligitis. Beata est igitur, secundum sententiam Platonis, respublica cujus rector est philosophus, cujus princeps non delectatur muneribus. Plura de talibus dicerem, nisi et suspicio meæ adulationis, et laudanda modestia vestri pudoris dicturientem cohiberet. Sane quæ dixi non prætermittere fuit consilium, ut per officium linguæ meæ probitas vestra posteros non lateat, et ipsa de virtute in virtutem proficere contendat. Et quidem jamdudum, quibusdam persuadentibus, ferebat animus ut, quæ prætereunda non putarem, per succiduos semper annos huic operi apponerem; sed consultius videtur alium de talibus librum procudere, quam jam absoluto frequenter nova insuere. Nec vero quisquam superfluam me operam dicat insumere, si clarissimi omnium sua ætate regum gesta propono: multa enim sublimitati ejus mea humilitas debet, et adhuc plura debebit, ut, si nihil aliud esset, quod se talem filium habere gaudet; nam et olim felici sorte susceptum, non perfunctorie, ut hodie claret, literis erudiri præcepit, post etiam amplissimarum possessionum fecit dominum, nunc postremo patrium (94) in vos reclinat affectum. Sit ergo hic liber, ut est, vestræ gloriæ absolute consecratus; in altero erit idem vitæ, qui scripturæ, terminus. Quod superest, munus meum dignanter suscipite, ut gaudeam grato cognitoris arbitrio, qui non erravi eligendi judicio (95-100).

(90) *Indicium.* a. c. d. e. 1 2., *judicium*, s.
(91) *Multæ.* a. c. d. e. 1 2., *multis*, s.
(92) *Munificentiæ... judicio.* a. s. c. d. e 2. 1 2. — Totus hic paragraphus omittitur in e 1.
(93) *Remittitis.* a. s. 1 2. *mittitis*, d. e 2.
(94) *Patrium.* a. d. e 2. 1 2. *paternum*, s. c.
(95-100) *Judicio.* a. s. c. d., c 1. addit: *Hæc habui, domine venerabilis comes, de gestis.*

WILLELMI
MALMESBURIENSIS MONACHI
HISTORIÆ NOVELLÆ
LIBRI TRES.

PROLOGUS IN LIBROS HISTORIÆ NOVELLÆ
AD ROBERTUM COMITEM GLOECESTRÆ.

684-687 Domino amantissimo Roberto, filio regis Henrici, et consuli Gloecestrensi, Willelmus bibliothecarius Malmesbiriæ, post emerita trophæa in terris, triumphare in cœlis.

Pleraque gestorum præcellentis memoriæ patri vestri stylo apponere non neglexi, et in quinto libro regalium actuum (1), et (2) in tribus libelli quibus Chronica dedi vocabulum. Nunc ea qua

(1) *Actuum.* e. 1 2, omissum in s. c. d.
(2) *In tribus libellis quibus Chronica dedi vocabulum.* Hi nunc desiderantur.

moderno tempore magno miraculo Dei acciderunt in Anglia, ut mandentur posteris, desiderat animus vestræ serenitatis : pulcherrimum plane (3) desiderium et vestrorum omnium simile. Quid enim plus ad honestatis spectat commodum, quid conducibilius (4) æquitati, quam divinam agnoscere circa bonos indulgentiam, et erga perversos vindictam ? Quid porro jocundius quam fortium facta virorum monumentis tradere litterarum ; quorum A exemplo cæteri exuant ignaviam, et ad defendendam armentur **688** patriam ? Quod quia officio styli mei præceptum est fieri, ordinatius puto posse historiam transigi, si, paulo altius repetens, a reditu imperatricis in Angliam post viri sui (5) decessum seriem annorum contexam. Itaque primo vocata, ut decet, in auxilium Divinitate, rerum veritatem scripturus, nihilque offensæ daturus aut gratiæ, ita incipiam.

---

689 LIBER PRIMUS.

QUIBUS DE CAUSIS IMPERATRICEM REX HENRICUS AB ALEMANNIA REVOCAVIT.

§ 1. Anno Henrici regis Anglorum vicesimo sexto, qui fuit incarnationis Dominicæ millesimus centesimus vicesimus sextus, Henricus imperator Alemannorum, cui præfati regis filia Matildis nupserat, in ipso ætatis et victoriarum flore obiit (6). Morabatur eo tempore rex noster Normanniæ, ob (7) pacificandos, si qui in eis partibus fierent, motus ; qui, ubi primum obitum generi accepit, non multo post honoratis viris a se missis filiam revocavit. Invita, ut aiunt, imperatrix rediit, quod dotalibus regionibus consueta esset, et multas ibidem possessiones haberet. Constat certe aliquos Lotharingorum et Longobardorum principes succedentibus annis plus quam semel Angliam venisse, ut eam sibi dominam requirerent ; verumtamen (8) fructu laborum caruisse, cogitante rege ut filiæ connubio **690** inter se et Andegavensem comitem pacem componeret. Mirum enim in modum vir ille, omnium regum quos nostra et etiam patrum nostrorum tenet memoria maximus, suspectam tamen semper habuit Andegavensium potentiam. Hinc est quod sponsalia (9) quæ Willelmus nepos suus, comes postea Flandriæ, cum filia comitis Andegavensis Fulconis, postea regis Ierosolymorum, contracturus esse videbatur (10), dissolvit et cassavit. Hinc est quod aliam ejusdem filiam filio suo Willelmo impubi adhuc adolescenti conjunxit (11). Hinc est quod nunc filiam suam (de qua incepimus loqui), post imperatorium thorum, ejusdem Fulconis filio nup-B tum collocavit, sicut sermo procedens dicere perget.

DE CONCILIO HABITO LONDON

§ 2. Anno vicesimo septimo regni sui (12) rex Henricus Angliam venit mense Septembri (A. D. 1126), adducens secum filiam suam. Proximo vero Natali Domini convocato apud Londoniam magno cleri et optimatum numero, uxori suæ, filiæ ducis Lovannensis, quam post obitum Matildis duxerat, comitatum Salopesbiriæ dedit : quam videlicet fœminam dolens non concipere, dum et perpetuo sterilem fore timeret, de successore regni merito anxius cogitabat. De qua re antea multum diuque considerato (13) consilio, tunc in eodem concilio omnes totius Angliæ optimates, episcopos etiam C et abbates, sacramento adegit et obstrenxit, ut, si ipse sine hærede masculo decederet, Matildem filiam suam quondam imperatricem incunctanter **691** et sine ulla retractione dominam susciperent : præfatus quanto incommodo (14) patriæ fortuna Willelmum filium suum (15) sibi surripuisset, cui jure regnum competeret : nunc superesse filiam, cui soli legitima debeatur successio, ab avo, avunculo, et patre regibus ; a materno (16) genere multis retro seculis. Siquidem ab Egbirto rege (17) West-Saxonum, qui primus cæteros insulæ reges vel expulit vel subegit, anno Dominicæ incarnationis octingentesimo (18), sub quatuordecim regibus, usquead ejusdem incarnationis annum millesimum quadragesimum tertium (19), quo rex Edwardus (20) D in regnum sullimatus est. Nec unquam (21) ejus-

(3) *Plane*. s. e. 12, *plene*, c. d.
(4) *Conducibilius*. e., *magis conducit*, s. c. d. 12.
(5) *Sui*. e., omissum in s. c. d. 12.
(6) *Obiit*. 12, legit *obierat* vel *obiit*. — Imperator Henricus V obiit die Maii vicesima tertia, A. D. 1125 ; et in Septembri anni 1120, rex Henricus rediit a Normannia cum filia sua imperatrice.
(7) *Ob*. e., *ad*, s. c. d. 12.
(8) *Verumtamen*. e., *sed*, s. c. d. 12.
(9) *Sponsalitia... cassavit*. Vide § 419.
(10) *Videbatur*. e., *dicebatur*, s. c. d. 12.
(11) *Conjunxit*. Vide § 419.
(12) *Regni sui*. s. c. d. e 2. 12, omissum in e 1.
(13) *Considerato*. e. 12, *deliberato*, s. c., *desiderato*, d.
(14) *Incommodo*. e., *damno*, s. c. d. 12.
(15) *Suum*. s. c. d. e. 2, omissum in e 1. 12.
(16) *A materno*. e., 12, *et a materno*, s. c. d.
(17) *Rege*. s. e, 12, omissum in c. d.
(18) *Anno Dominicæ incarnationis octingentesimo*. Unio regnorum Ecgberto regnante, pluribus tantum annis effecta est, postquam ad principatum accessisset in 802. Vide sectiones 106, 107.
(19) *Tertium*. Vide § 196, not. 7.
(20) *Edwardus*., e., *Edwardus, qui apud Westmonasterium jacet*, s. c. d. 12.
(21) *Nec unquam... claudicavit*. Regna Cnuti filiorumque ejus Malmesb. hic transgressus est.

dem regalis sanguinis linea defecit, nec in successione regni claudicavit. Porro Edwardus illius progeniei ultimus, idemque et præclarissimus, proneptem suam margaritam ex fratre Edmundo Ireneside, Malcolmi regis Scottorum nuptiis copulavit (22) ; quorum filiam fuisse Matildem, hujus imperatricis matrem, constat (23).

DE SACRAMENTO QUOD PRIMATES ANGLIÆ FECERUNT IMPERATRICI.

§ 3. Juraverunt ergo cuncti, quicumque in **692** eodem concilio alicujus viderentur (24) esse momenti ; primo Willelmus Cantuariæ archiepiscopus, mox cæteri episcopi, nec minus abbates. Laicorum primus juravit David rex Scotiæ, ejusdem imperatricis avunculus ; tunc Stephanus comes Moritonii et Bononiæ, nepos Henrici regis ex sorore Adala : mox Robertus regis filius, quem ante regnum susceperat, et comitem Gloecestræ (25) feceral : data ei in matrimonium Mabilia, spectabili et excellenti fœmina, domina tum viro morigera, tum etiam fœcunditate numerosæ et pulcherrimæ prolis beata (26). Notabile, ut dicitur (27), fuit certamen inter Robertum et Stephanum, dum æmula laude virtutum inter se contenderent quis eorum prior juraret ; illo privilegium filii, isto dignitatem nepotis spectante. Ita obstrictis proceribus (28) omnibus fide et sacramento, tunc quidem a quoque in sua discessum est. Post Pentecosten vero, (A. D. 1127) misit rex (29) filiam (30) in Normanniam, jubens eam per Rothomagensem archiepiscopum desponsari filio prædicti Fulconis, adolescenti magnæ nobilitatis et prædicandi roboris : nec distulit quin ipse quoque Normanniam navigaret, eosque matrimonio conjungeret (31). Quo facto, quodam vaticinio omnes prædicabant ut post mortem ejus a sacramento desciscerent. Ego Rogerium Salesbiriensem episcopum sæpedicentem audivi, « Solutum **693** se sacramento (32) quod imperatrici fecerat : eo enim pacto se jurasse, ne rex præter consilium suum et cæterorum procerum filiam cuiquam nuptum daret extra regnum. Ejus matrimonii nullum auctorem, nullum fuisse conscium, nisi Robertum comitem Gloecestræ, et Brianum filium comitis, et episcopum Luxoviensem. » Nec vero hæc idcirco dixerim quod credam vera fuisse verba hominis, qui se unicuique tempori pro volubilitate fortunæ accommodare nosset ; sed sicut verax historicus opinionem provincialium scriptis appono.

DE OBITU HONORII PAPÆ, ET DE CONTENTIONE ELIGENDI APOSTOLICI.

§ 4. Reliquos annos vitæ et regni Henrici regis (33) breviter percensere libet ; ut nec rerum cognitione fraudentur posteri, nec his quæ minus ad hanc historiam pertinent prolixius immorari videar. Anno vicesimo octavo (34) (A. D. 1129) rediit in Angliam rex a Normannia. Anno vicesimo nono quiddam accidit in Anglia quod mirum videatur crinitis nostris, qui, obliti quid nati sunt, libenter se in **694** muliebris sexus habitum transformant (35). Quidam provincialium militum, magno crinium luxu superbiens conscientiaque stimulante perterritus, visus est sibi videre in somniis quasi aliquis eum capillorum suorum criniculis suffocaret ; quare, somno excussus, quicquid superfluebat comarum cito abscidit. Cucurrit exemplum per Angliam, et (sicut recens pœna mentem movere solet) omnes pene milites ad justum modum crines suos recidi æquanimiter tulerunt. Sed non diu stetit hæc sanctitas ; vix enim anno elapso, cuncti, qui sibi curiales esse videbantur, in prius vitium reciderunt : longitudine capillorum cum fœminis certabant, et, ubi crines deficiunt, involucra quædam innodabant ; obliti vel potius ignari sententiæ apo

(22) *Edwardus... nuptiis copulavit.* Post Edouardi Confessoris mortem Margarita nupsit. Frater ejus Eadgar Aetheling, tunc in Scotia exsul, ejus connubio cum rege Malcolm consensit. (*Sax. Chron.* An. 1067.)

(23) *Filiam... constat.* e., *filia Mathildis hujus imperatricis mater exstitit*, s. c. d. 12.

(24) *Viderentur.* c. d. e. 12., *videbantur*, s.

(25) *Comitem Gloecestræ.* Robertus creatus est comes Gloecestræ, A. D. 1119. In Pipeio Codice 31 Hen. I, hoc legitur : « *Gloecestrescire.* Et comiti Gloec. xx. li. numero pro parte sua comitatus. »

(26) *Data... beata.* e., omissum in s. c. d. g. k. 12.

(27) *Ut dicitur.* e., *ut fertur*, s. c. d. 12.

(28) *Proceribus.* e., omissum in s. c. d. 12.

(29) *Rex.* s. c. d. e 2. 12., omissum in e 1.

(30) *Filiam.* e., *filiam suam*, s. c. d. 12.

(31) *Eosque matrimonio conjungeret.* Nuptiæ Matildæ cum Goffrido Plantagenet, postea comite Andegavensi, coram ejus patre celebratæ sunt, in Septembre 1127.

(32) *Sacramento.* e., *a sacramento*, s. c. d. 12.

(33) *Regis.* e., omissum in s. c. d. 12.

(34) *Anno vicesimo octavo.* Henrici regni annus vigesimus octavus completus est die Augusti quarta 1128 ; Saxonia vero Chronica ejus reditum a Normannia autumno anni 1129 assignat.

(35) *Libenter se in muliebris sexus habitum transformant.* e., *in muliebris sexus habitum capillorum longitudine se ipsos transformant*, s. c. d. 12. — Ordericus Vitalis (Bouq. XII, 696) testatur quantum totam per Angliam Galliamque crines suos curarent in hoc sæculo. Mos iste, qui non apud laicos tantum invaluit, in Anglia variis temporibus in honore habitus ; conciliorumque mandata et regia edicta ad illum refrenandum emissa sunt. In concilio Lundi, anno 1102 habito, cui præerat Anselmus, jussum est : « Ut criniti sic tondeantur ut pars aurium appareat, et oculi non tegantur. » Ampliora de hoc vide in Eadmer, p. 81. Anno Henrici II regni vigesimo primo, a rege mandatum est : « Rex Willelmo de Percut salutem. Sciatis quod concessimus et plenam potestatem vobis dedimus scindendi capillos clericorum nostrorum, qui sunt de hospitio nostro et familia nostra, longos crines habentium, et comas nutrientium, et ad crocos capillorum suorum deponendos. Et ideo vobis mandamus, quatenus ad hoc modo debito diligenter intendatis ; hujusmodi potestatem nostram vobis concessam taliter exequentes, circa prædictos capillos scindendos et crocos deponendos, ne ad capillos vestros scindendos forcipes apponere debeamus. Teste me ipso apud Clyve secundo die Septembris. (Rot. Pat. 21 Hen. III. m. 3.)

stolicæ, « Vir si comam nutrierit, ignominia est illi (36). Anno tricesimo (A. D. 1130) rex Henricus transiit in Normanniam. Eo anno defuncto papa Honorio (14 Feb.), magna contentione eligendi apostolici Romana fluctuavit Ecclesia. Erant tunc in eadem urbe duo famosissimi cardinales, Gregorius diaconus sancti Angeli, et Petrus presbyter cardinalis, filius Leonis Romanorum principis : ambo literis et industria insignes ; nec erat facile **695** discernere populo quisnam eorum justius eligeretur a clero. Prævenit tamen pars quæ favebat Gregorio ut pontifex ordinatus vocaretur Innocentius : sparsus est etiam rumor in plebem quod adhuc Honorius spiraret, et ita fieri præciperet. Auctores fuerunt hujus ordinationis Willelmus Prænestinus episcopus. Mathæus Albanensis, Conradus Sabinensis, Johannes Hostiensis, Petrus Cremensis de titulo sancti Chrysogoni, Haimericus cancellarius. At vero pars altera, sepulto jam Honorio, annitentibus fratribus Petri, locupletissimis Romanorum et potentissimis, eum electum et sacratum vocavit Anacletum. Maximus hujus ordinationis hortator et auctor Petrus Portuensis episcopus fuit : cujus epistolam si posuero, ea omnem controversiam aperiet, pronior tamen in Anacletum.

EPISTOLA PETRI PORTUENSIS DE EADEM CONTENTIONE.

§ 5. « Petrus Portuensis episcopus, quatuor episcopis Willelmo Prænestino, Mathæo Albanensi, Conrado Sabinensi, Johanni Ostiensi.

« Quanta sit pro vobis tribulatio cordis mei, ille solus novit qui omnia novit : vobis quoque meis literis cognitum saltem jam ex parte fuisset, nisi ecclesiæ sententia et communis auctoritas prohiberet. De commendatione seu vituperatione personarum de quibus nunc sermonum varietas agitatur, non est hujus temporis judicare : est qui quærat et judicet. Si tamen quisquam præsto fuerit accusare, præsto erit et qui debeat respondere ; præsertim cum in vestro et meo, immo in totius ecclesiæ conspectu, uterque sapienter vixerit et honeste, et quæ officii sui erant plena hucusque exercuerit libertate. Abstinere vos potius convenit a sermonibus otiosis et verbis præcipitationis : **696** si de rumoribus agitur, longe se aliter habent res quam vestræ apud me litteræ protestantur. Ad hæc, si verba quæ posuistis, si ordinis rationem attenditis, (ut, salva reverentia vestra, loquar,) factionem illam vestram qua confidentia, qua fronte, electionem vocare præsumitis ? Cur illum vestrum dicitis ordinatum, cum prorsus in causa ejus ordo non fuerit ? Siccine didicistis papam eligere ? in angulo, in abscondito, in tenebrosis et umbra mortis ? Si mortuo papæ vivum succedere volebatis (37), cur mortuum vivere prædicabatis ? multo melius erat mortuo humanitatem impendere, et A sic de vivi solatio cogitare. Sed ecce, dum (38) de mortuo solatium vivo requiritis, et vivum et mortuum pariter suffocastis. Postremo, nec vestrum, sicut nec meum, fuit eligere, sed potius electum a fratribus spernere vel approbare. Quod igitur, neglecto ordine, contempto canone, spreto etiam ipso a vobis condito anathemate, me inconsulto priore vestro, inconsultis etiam fatribus majoribus et prioribus, nec etiam vocatis aut expectatis, cum essetis novitii et in numero brevi paucissimi, facere præsumpsistis, pro infecto habendum esse, et nihil ommino existere, ex ipsa vestra æstimatione potestis advertere. Cito autem nobis Dominus affuit, et viam qua errori vestro contraire possemus ostendit ; fratres siquidem vestri cardinales (quornm præcipua B est in electione potestas) cum clero, universo expetente populo, cum honoratorum consensu, in luce, in manifesto, unanimi voto et desiderio, elegerunt dominum Petrum cardinalem in Romanum pontificem Anacletum. Hanc ego electienem canonice celebratam **697** conspexi, et auctore Deo confirmavi. Hunc ecclesia suscipit et veneratur : hunc per Dei gratiam episcopi, abbates, principes, capitanei, et barones, quidam per se ipsos, quidam per nuncios suos, videntibus nobis frequentant. Deprædationem illam et crudelitatem, quam prætenditis, non videmus. Quicunque ad eum pro responsis seu negotiis suis veniunt benigne suscipiuntur, benignius revertuntur. Redite, jam redite ad cor : nolite schisma in Ecclesia facere ; ad animarum subversionem nolite ulterius laborare : teneat vos ti- C mor Dei (39), non pudor seculi. Nunquid qui dormit, non adjiciet ut resurgat ? desistite jam mendaciis, in quibus impii spem suam ponere consuerunt. Dominus Tiburtius in scriptis suis cum juramento (40) testificatus est, dicens quod ego diaconum sancti Angeli solum idoneum judicavi ad pontificatus ordinem. Videat ipse quid dixerit : ego in occulto locutus sum nihil : non est aliquis qui hoc verbum ab ore meo unquam audierit. Hæc fuit sententia mea semper, ut non nisi sepulto papa de successoris persona mentio haberetur. Unitatem ecclesiæ tenui et tenebo : veritati et justitiæ adhærere curabo, confidenter sperans quia justitia et veritas liberabit me. »

Sic prædictus Petrus Portuensis (41), Pe- D tro Leoni pronior, scripsit. Nec vero pars altera cessabat quin et ipsum Petrum catulum leonis diceret, et fautores ejus factionis complices nominaret. Et illi quidem varia inter se dubiis de rebus agebant. Innocentius vero exclusus Roma, transcensis Alpibus, Galliam (42) contendit. Ibi ab **698** omni citramontana ecclesia incunctanter susceptus est : quin etiam et rex Henricus,

(36) *Vir si comam nutrierit, ignominia est illi.* I. Cor. XI, 14.

(37) *Volebatis.* s. c. e., *voluistis vel volebatis*, . 2.

(38) *Dum*, s. c. d. e 2. l 2, omissum in e 1.

(39) *Dei* e. l 2, *Domini*, s. c. d.

(40) *Juramento*, e., *sacramento*, s. c. d. l 2.

(41) *Portuensis, Petro Leoni.* e., *Portuensis episcopus, in Petrum Leonis filium*, s. c. d. l 2.

(42) *Galliam.* s. c. d. l 2, *Galbam*, e.

qui non leviter a sententia quam semel proposuisset dejici nosset, illi apud Carnotum ultro manus dedit; et apud Rothomagum non modo suis, sed et optimatum et etiam Judæorum, muneribus eum dignatus est (43). Nec vero Innocentius, quamvis ab Anglorum et Francorum regibus, simul et ab imperatore Alemannorum, valde juvaretur, nunquam tamen quiete potiri potuit, quod Anacletus Romanæ sedem teneret Ecclesiæ. At vero ipso (44) Anacleto defuncto octavo præsumpti (ut dicebatur) sui episcopatus anno (25 Jan. A. D. 1138) dominus Innocentius inconcussa ad hoc tempus pace apostolica fruitur dignitate (45).

§ 6. Anno tricesimo primo (A. D. 1131) regni sui rediit rex (46) in Angliam. Imperatrix quoque eodem anno natali solo (47) adventum suum exhibuit; habitoque non parvo procerum conventu apud Northamtonam, priscam fidem apud eos qui dederant novavit, ab his qui non dederant accepit. Eodem anno (48) Ludowicus rex Francorum, et in senium vergens et nimia corpulentia gravis, filium coronari jussit ut regni successorem: quo non multo post casu equi exanimato, alterum per manum pontificis Romani (49) diademate insignivit. Is, ut ferunt (50), ab antiqua Francorum fortitudine non **699** degenerans, etiam Aquitaniam juri suo per uxoris dotale fœdus acquisivit; quam post Ludovicum, Karoli magni filium, in proprio dominatu Francorum reges non habuisse noscuntur.

DE LUE PECORUM.

§ 7. Anno tricesimo primo (51) regni Henrici (A. D. 1132) infesta lues domesticorum animalium totam pervagata est Angliam: plenæ porcorum haræ subito vacuabantur: integra boum præsepia repente destituebantur. Duravit sequentibus annis eadem pestis, ut nulla omnino totius regni villa, hujus miseriæ immunis, alterius incommoda ridere posset. Tunc etiam contentio inter Bernardum episcopum Menevensem et Urbanum Landavensem de jure parochiorum, quas idem Urbanus illicite usurpaverat, æterno fine sopita est: tot enim ad curiam Romanam appellationibus, tot itinerum expensis, tot cau- A sidicorum conflictibus multis annis ventilata, tandem aliquando morte Urbani apud Romam soluta, vel potius decisa est; nam et apostolicus, æquitate rei perpensa, religioni et justitiæ Menevensis episcopi qua decebat sententia satisfecit. Eodem etiam anno Willelmus archiepiscopus Cantuariæ legationem in Angliam Romanæ sedis indulgentia, personaliter impetravit.

DE TRANSITU REGIS HENRICI ET DE MORTE EJUS.

§ 8. Anno tricesimo secundo regni pridie **700** transacto, Henricus noni Augusti (A. D. 1133) (quo die quondam apud Westmonasterium coronæ culmen acceperat (52) Normanniam navigabit. Ultimus ille fatalisque regi transitus fuit. Mira tunc prorsus B providentia Deitatis rebus allusit humanis, ut eo (53) die navem ascenderet, nunquam iterum (54) reversurus, quo dudum coronatus fuerat, tam diu et tam feliciter regnaturus. Erant tunc (ut dixi) nonæ Augusti; et feria quarta (55) prosecuta sunt elementa dolore suo extremum tanti principis transitum. Nam et sol ipsa die, hora sexta (56), tetra ferrugine (ut poetæ solent dicere) nitidum caput obtexit, mentes hominum defectione sua terrens (57): et feria sexta proxima, primo mane, tantus terræ motus fuit ut penitus subsidere videretur, horrifico sono sub terra (58) ante audito. Vidi ego et in eclipsi stellas circa solem; et in terræ motu parietem domus in qua sedebam, bifario impetu elevatum, tertio resedisse. Fuit ergo rex in Normannia triennio (59) C continuo, et tanto plus quantum est inter nonas Augusti, quo die [dictum est (60)] mare transivit, et Kalendas Decembris (1 Dec. A. D. 1135), qua nocte decessit. Nec vero dubitandum, multa eum, quæ non immerito scribi deberant, in Normannia gessisse; sed consilium fuit præterire quæ ad nostram notitiam non integre pervenere. Opiniones reditus ejus in Angliam multæ; sive fato quodam, sive divina voluntate, omnes frustratæ. Regnavit ergo annis triginta quinque, **701** et (61) a nonis Augusti usque ad kalendas Decembris; id est, mensibus quatuor, diebus quatuor minus (62). Apud

(43) *Eum dignatus est.* s. c. d. e 1, 12, *eum suscipere dignatus est*, e 2.

(44) *Ipso.* s. c. d. e 1, l 2, omissum in e 1.

(45) *Innocentius... dignitate.* Papa Innocentius obiit die Septembris vigesima quarta 1143.

(46) *Rex.* e., *rex Henricus*, s. c. d. l 2.

(47) *Natalie solo*, s. c. d. e 1 l 2. *natali Angliæ solo.* e 2.

(48) *Eodem anno.* Philippus, Ludovici VI filius natu major, patris sui jussu consecratus die Aprilis decima quarta 1129. Quo casu defuncto die Octobris decima tertia 1131, rex secundum suum filium Ludovicum Remis a Romano pontifice Innocentio II coronandum curavit.

(49) *Romani.* s. c. d. l 2. *Remensis*, e.

(50) *Ferunt.* s. c. d. e 1, l 2. *dicunt*, e 2.

(51) *Anno tricesimo primo.* Rectius *secundo.* Vide Hen. Huntingdon.

(52) *Anno tricesimo secundo regni... acceperat.* Quamvis omnes mss. habeant *tricesimo secundo*, manifestum est ex eventibus *tricesimo tertio* hic requiri, Henrico regni sui annum tricesimum complente die Augusti quarta 1133. Ex hoc loco et aliis patet Malmesburiensem Henrici regnum auspicari a quinta Augusti, coronationis ejus die, non a tertia ejus- D dem mensis, fratris ejus die emortuali.

(53) *Eo.* s. c. d. e 1. l 2, *eodem*, e 2.

(54) *Iterum.* e., *vivus*, s. c. d. l 2.

(55) *Feria quarta.* Mercurii die, secundo Aug. A. D. 1133.

(56) *Sol ipsa die, hora sexta.* Sol eclipsim passus est die Augusti secunda, post meridiem.

(57) *Defectione sua terrens.* e. *eclipsi sua concutiens*, s. c. d. l 2.

(58) *Terra.* e., *terris*, s. c. d. l 2.

(59) *Triennio.* Rectius *biennio.*

(60) *Dictum est.* e., *ut dictum est*, s. c. d. l 2.

(61) *Et.* s. c. d. e 2, l 2. omitt. in e 1.

(62) *Diebus quatuor minus.* s. c. d. l 2, *diebus minus*, e 1, *diebus quinque plus*, e 2. Computatio per lunares seu kalendares menses varias lectiones apte conciliat.

Liuns (63) exercitio venationis intentus, valetudine adversa correptus decubuit. Qua in deterius (64) crescente, evocavit ad se Hugonem (65), quem primo ex priore de Lewis abbatem apud Radingas, mox Rothomagi archiepiscopum, fecerat; merito sibi, et hæredibus suis, pro tantis beneficiis obnoxium. Optimates rumor suæ ægritudinis (66) celeriter contraxit. Affuit et Robertus filius ejus, comes Gloecestræ, qui, pro integritate fidei et virtutis eminentia, victuram in omne seculum memoriam sui nominatim promeruit. A quibus de successore interrogatus, filiæ omnem terram suam citra et ultra mare legitima et perenni successione adjudicavit; marito ejus subiratus, quod eum et minis et injuriis aliquantis irritaverat. Septimo incommodi die transacto, nocte jam intempesta naturæ cessit. Cujus magnanimos mores hic dicere supersedeo, quia in quinto libro (67) regalium gestorum plenissime illos contexui: quam Christiane autem (68) obierit, hæc subsequens epistola supradicti Rothomagensis archiepiscopi docebit.

EPISTOLA ROTHOMAGI ARCHIEPISCOPI DE OBITU REGIS HENRICI.

§ 9. « Domino et patri suo Innocentio papæ, servus Hugo Rothomagensis sacerdos, obedientiæ **702** debitum.

« De domino meo rege, non sine dolore memorando, piæ paternitati vestræ notificandum duximus; qui, subita præventus ægritudine, nos, missis quam citissime legatis suis, ægritudinis (69) solatiis voluit interesse. Venimus ad ipsum, et cum ipso plenum mœroribus confecimus triduum. Prout ei dicebamus, ipse ore proprio sua fatebatur peccata, et manu propria pectus suum percutiebat, et malam voluntatem dimittebat. Consilio Dei, et nostro, et episcoporum, emendationem vitæ suæ observaturum sese promittebat. Sub ista promissione, eo firmiter annuente (70), pro nostro officio tertio eum et per triduum absolvimus. Crucem Domini adoravit, corpus et sanguinem Domini devote suscepit; eleemosynam suam disposuit, ita dicendo: *Solvamur debita mea, reddantur liberationes et solidatæ quibus* (71) *debeo; reliqua indigentibus distribuantur.* Utinam sic fecissent qui thesauros ejus tenebant et tenent! Tandem illi auctoritatem de unctione infirmorum, quam Ecclesia a beato Jacobo apostolo suscepit, studiose proposuimus; et ipsius sua petitione oleo sancto eum inunximus. Sic in pace quievit: pacem det ei Deus, quia pacem dilexit! »

QUOMODO CORPUS REGIS HENRICI EXINTERATUM EST.

§ 10. Hæc præfatus Rothomagensis archiepiscopus de fide regis Henrici morientis vere contestatus est. Funus regaliter curatum, proceribusque vicissim portantibus Rotomagum usque delatum **703** est. Illic in quodam recessu ecclesiæ majoris exinteratum est, ne diuturnitate corruptum nares assidentium vel astantium exacerbaret: reliquiæ interaneorum in cœnobio sanctæ Mariæ de Pratis juxta urbem humatæ; quod ipse, ut audio, a matre sua inchoatum, non paucis compendiis honoraverat. Corpus Cadomi servatum, quousque serenas auras paulo clementior hyems inveheret, quæ tum aspera inhorrebat.

DE STEPHANO REGE IN REGNUM PROMOTO.

§ 11. Interea Stephanus comes Moritonii et Boloniæ, nepos regis Henrici (ut supra dixi), qui post regem Scotiæ primus laicorum fidem suam imperatrici obstrinxerat, in Angliam per Witsand maturavit adventum. Imperatrix certis ex causis, simul et frater ejus Robertus comes Gloecestræ, cum omnibus pene proceribus, redire in regnum distulerunt. Quædam tamen (72) castella in Normannia, inter quæ præcipuum Danfrontum, partibus hæredis se applicuere. Constat sane illo die quo Stephanus appulsus est Angliam, summo mane, contra naturam hyemis in regionibus nostris, terricrepum sonum tonitrui cum horrendo fulgure fuisse, ut paulo minus mundus solvi æstimaretur. Ille, ubi a Londoniensibus et Wintoniensibus in regem exceptus est, etiam Rogerum Salesbiriensem episcopum et Willelmum de Ponte Arcus, custodes thesaurorum regalium, ad se transduxit. Ne tamen veritas celetur posteris, omnes ejus conatus irriti fuissent, nisi Henricus frater ejus, Wintoniensis episcopus, qui modo (73) apostolicæ sedis legatus est in Anglia, placidum ei commodasset assensum; **704** spe scilicet captus amplissima quod Stephanus avi sui Willelmi in regni moderamine mores servaret, præcipueque in ecclesiastici vigoris disciplina. Quapropter districto sacramento, quod a Stephano Willelmus Cantuariensis archiepiscopus exegit de libertate reddenda Ecclesiæ et conservanda, episcopus Wintoniensis se mediatorem et vadem apposuit. Cujus sacramenti tenorem, postea scripto inditum, loco suo non prætermittam.

DE CORONATIONE REGIS STEPHANI, ET DE MORIBUS EJUS.

§ 12. Coronatus est ergo in regem Stephanus Angliæ undecimo kalendas Januarii (74), Dominica (22 Dec., A. D. 1125), tribus episcopis præsentibus, archiepiscopo, Wintoniensi, Salesbiriensi, nullis abbatibus, paucissimis optimatibus, vicesima secunda

(63) *Liuns.* e., *Leonas.* s. d. 1 2, *Leonibus*, c.
(64) *In deterius.* s. c. d. e 1. 1 2, *evidentius*, 2.
(65) *Hugonem.* Cognomine Ambianensis.
(66) *Suæ.* e., omissum in s. c. d. 1 2.
(67) *In quinto libro.* § 411.
(68) *Autem.* e., omissum in s. c. d. 1 2.
(69) *Ægritudinis.* e., *ægritudinis suæ*, s. c. d. 1 2.
(70) *Sub ista promissione, eo firmiter annuente.* e., *Sub ista ei firmiter annuente*, d., *sub ista promissione*, s., *Sub ipsa promissione ista ei firmiter annuente*, c. 1 2.
(71) *Quibus*, e., *quæ*, s. c. d. 1 2.
(72) *Tamen.* s. c. d. e 2. 1 2, omissum in e 1.
(73) *Modo* s. e. 1 2, omissum in c. d.
(74) *Undecimo kalendas Januarii.* Plerique contemporanei scriptores dicunt Stephanum coronatum fuisse die Decembris vicesima sexta.

die post excessum avunculi, anno Dominicæ incarnationis millesimo centesimo tricesimo quinto. Vir quidem impiger sed minus prudens (75), armis strenuus, immodici animi ad quælibet ardua inchoanda, lenis et exorabilis hostibus, affabilis omnibus: cujus cum dulcedinem in promissis suspiceres, veritatem tamen dictorum et promissorum efficaciam desiderares; unde fratris consilium non multo post lapso tempore postponebat, cujus (ut dixi) auxilio munitus, et adversantes summoverat, et ad regnum ascenderat.

DE HUMATIONE REGIS HENRICI.

§ 13. Anno Dominicæ incarnationis millesimo centesimo tricesimo sexto, postea (76), **705** regis Henrici corpus, lenibus flabris spirantibus, statim post Natale Domini impositum navi Angliam devectum B est; et apud Radingense cœnobium (quod et foris prædiorum magnitudine, et intus religiosorum monachorum ordine decoraverat), præsente regni successore, humatum est. Postea vero rex Stephanus in Northanhumbriam paulo ante Quadragesimam contendit, ut David regem Scotiæ, qui diversa sentire dicebatur, conveniret: nec vero difficulter (77) ab eo quod voluit impetravit, quia et ille morum lenitate, et propiori jam senectute infractus, libenter in otium vel simulatæ pacis concessit.

DE ADVENTU ROBERTI COMITIS GLOECESTRÆ IN ANGLIAM.

§ 14. Eodem anno post Pascha Robertus comes Gloecestræ, cujus prudentiam rex Stephanus maxime verebatur, venit in Angliam. Is, dum esset in Nor- C mannia, multa cogitatione fatigarat animum quidnam sibi super hoc negotio statuendum putaret: si enim regi Stephano subderetur, contra sacramentum quod sorori fecerat fore videbat; si refragaretur, nihil sorori vel nepotibus profuturum, sibi certe immaniter nociturum, intelligebat. Habebat enim (ut supra tetigi) rex immensam vim thesaurorum, quos multis annis rex Henricus avunculus suus aggesserat (78); æstimabantur denarii, et hi exquisitissimi (79), **706** fere ad centum millia libras: erant et vasa tam aurea quam argentea magni ponderis et inæstimabilis pretii, et antiquorum regum, et Henrici potissimum, prudentia (80) congesta. Hanc copiam gazarum habenti auxiliatores deesse non poterant; præsertim cum esset ipse in dando diffusus, et (quod minime principem decet) prodigus. D Currebatur ad eum ab omnium generum militibus, A et a levis armaturæ hominibus, maximeque ex Flandria et Brittania. Erat genus hominum rapacissimum et violentissimum, qui nihil pensi haberent vel cœmeteria frangere vel ecclesias expoliare (81): religiosi quinetiam ordinis viros non solum equis proturbare, sed et in captionem abducere: non solum advenæ, sed etiam indigenæ milites, qui pacem regis Henrici oderant, quod sub ea tenui victu vitam transigebant. Hi omnes gratanter principi assenserant, quem levi negotio ad sua commoda inflectere possent, provincialium dispendio suas fortunas urgentes. Erat præterea Stephanus, cum esset comes, facilitate morum, et communione jocandi, considendi, convescendi (82) etiam cum infimis, amorem tantum demeritus quantum vix mente aliquis concipere queat: et jam omnes proceres Angliæ in ejus assensum pronis mentibus transierant. Erat igitur (83) anxius prudentissimus comes ut illos delicti coargueret, et ad saniorem sententiam præsenti colloquio revocaret, nam viribus obviare **707** nulla propter præfatas causas dabatur facultas: cui nimirum nec in Angliam venire liberum erat, nisi, quasi defectionis eorum particeps, mentis suæ arcanum ad tempus dissimularet. Itaque homagium regi fecit sub conditione quadam, scilicet, quamdiu ille dignitatem suam integre custodiret et sibi pacta servaret; spectato enim jamdudum regis ingenio, instabilitatem fidei ejus prævidebat.

DE SACRAMENTO QUOD REX STEPHANUS FECIT DE SERVANDA JUSTITIA ET PRIVILEGIIS ET LEGIBUS REGNI.

§ 15. Eodem anno, non multo post adventum comitis, juraverunt episcopi fidelitatem regi quamdiu ille libertatem ecclesiæ et vigorem disciplinæ conservaret. Ipse quoque juravit juxta tenorem scripti quod sic habetur in subditis: « Ego Stephanus, Dei gratia, assensu cleri et populi, in regem Angliæ electus, et a domino Willelmo archiepiscopo Cantuariæ et sanctæ ecclesiæ Romanæ legato consecratus, et ab Innocentio sanctæ Romanæ sedis pontifice postmodum confirmatus, respectu et amore Dei sanctam ecclesiam liberam esse concedo, et debitam reverentiam illi confirmo. Nihil me in ecclesia, vel in rebus ecclesiasticis, simoniace acturum vel permissurum esse promitto. Ecclesiasticarum personarum et omnium clericorum, et rerum eorum, justitiam et potestatem, et distributionem bonorum ecclesiasticorum, in manu episcoporum esse perhibeo et confirmo. Dignitates ecclesiarum privile-

(75) *Minus prudens*. e., *prudens*, l 2, *imprudens*, s. c. d.

(76) *Millesimo centesimo tricesimo sexto, postea*, e. l 2., *millesimo centesimo tricesimo quinto*, s. c. d.

(77) *Nec vero difficulter*, e., *nec difficile*, s. c. d. l 2.

(78) *Rex Henricus avunculus suus aggesserat*. e., *avunculus aggesserat*, s. c. d. l 2.

(79) *Denarii, et hi exquisitissimi*. Auctor Dialogi de Scaccario narrat aliquando post Normannorum adventum rarissimam fuisse pecuniam in Anglia et usque ad Henrici I regnum omnia vectigalia regi debita annona aliisque cibariis ad usum familiæ ejus soluta. Henricus autem primus jussit omnia pecunia solvi. Solutiones ideo efficiebantur *ad scalam* et *ad pensum; in numero* seu *numerando, per combustionem* seu liquando. Quibus pensionis modis cautum est ut nonnisi probata pecunia vendentes et ementes uterentur. Quam fortasse ob causam nummi Henrico regnante cusi eximii habiti sunt.

(80) *Prudentia*. e., *magnanimitate*, s. c. d. l 2.

(81) *Expoliare*. e., *expilare*, s. c. d. l 2.

(82) *Convescendi*, e. l 2, *consuescendi*, s., omitt. in c. d.

(83) *Igitur*. e., *quidem*, s. c. d. l 2.

giis earum confirmatas, et consuetudines earum A antiquo tenore habitas, inviolate manere statuo et confirmo (84). Omnes ecclesiarum **708** possessiones et tenuras, quas die illa habuerunt qua Willelmus rex avus meus fuit vivus et mortuus, sine omnium calumniantum reclamatione, eis liberas et absolutas esse concedo. Si quid vero de habitis aut possessis ante mortem regis, quibus modo careat, ecclesia deinceps repetierit, indulgentiæ et dispensationi meæ vel discutiendum vel restituendum reservo. Quæcunque vero post mortem regis, liberalitate regum, largitione principum, oblatione vel comparatione vel qualibet transmutatione fidelium, collata sunt, confirmo pacem me et justitiam in omnibus facturum, et pro posse meo conservaturum, promitto, Forestas quas Willelmus rex avus meus, et B Willelmus secundus avunculus meus, instituerunt et tenuerunt, mihi reservo : cæteras omnes, quas Henricus rex superaddidit, ecclesiis et regno quietas reddo et concedo. Si quis autem episcopus vel abbas, vel alius ecclesiasticus (85), ante mortem (86) suam rationabiliter sua distribuerit, vel distribuenda statuerit, firmum manere concedo : si vero morte præoccupatus fuerit, pro salute animæ ejus ecclesiæ consilio eadem fiat distributio. Dum vero sedes propriis fuerint pastoribus vacuæ, et ipsæ et omnes earum possessiones **709** in manu et custodia (87) clericorum et proborum hominum ejusdem ecclesiæ committantur, donec pastor canonice substituatur. Omnes exactiones, et meschenningas, et injustitias, sive per vicecomites vel per alios quoslibet male inductas, funditus extirpo. Bonas leges, et C antiquas et justas consuetudines in murdris, et placitis, et aliis causis observabo, et observari præcipio et constituo. Apud Oxeneford, anno incarnationis Domini millesimo centesimo tricesimo sexto, regni mei primo. »

QUOD REX STEPHANUS OMNIA HÆC QUÆ JURAVERAT PERPERAM MUTAVIT.

§ 16. Nomina testium, qui multi fuerunt, apponere fastidio ; quia pene omnia ita perperam mutavit, quasi adhoc tantum jurasset ut prævaricatorem sacramenti se regno toti ostenderet. Liceat enim mihi, pace mansuetissimi hominis, verum non occulere ; qui, si legitime regnum ingressus fuisset, et in eo administrando credulas aures malevolorum susurris non exhibuisset, parum ei pro- D fecto ad regiæ personæ decorem defuisset. Itaque sub eo aliquarum ecclesiarum thesauri direpti, possessiones terrarum laicis datæ ; ecclesiæ clericorum alienis venditæ ; episcopi capti, et (88) res suas abalienare coacti ; abbatiæ, vel amicorum gratia, vel relaxatione debitorum, indignis concessæ. Sed hæc non tam illi, quam consiliariis ejus, scribenda puto ; qui persuadebant ei, nunquam eum debere carere denariis dum monasteria essent referta thesauris.

710 DE TRANSITU REGIS STEPHANI ET ROBERTI COMITIS GLOECESTRÆ IN NORMANNIAM, ET DE INSIDIIS HABITIS A REGE IN COMITEM.

§ 17. Anno Dominicæ incarnationis millesimo centesimo tricesimo septimo (89), rex, primo tempore Quadragesimæ, transiit mare. Comes etiam, pertentatis illorum et cognitis animis quos datæ fidei tenaciores esse noverat, dispositoque quid deinceps agendum decerneret, ipso (90) die Paschæ mare ingressus, plenaque felicitate in terram evectus est. Nec multo post, malignitatem adversæ fortunæ paulo minus expertus est ; rex enim eum, incentore quodam Willelmo de Ipre, insidiis intercipere conatus est. Comes autem eas per quemdam insidiarum conscium præmunitus, paratos sibi evitavit dolos ; et curia, quo sæpe invitabatur, aliquantis diebus abstinuit. Rex, consternatus animo quod insidiis parum profecisset, astutia agendum ratus, serenitate vultus et gratuita confessione magnitudinem culpæ attenuare studuit. Juravit tamen verbis pro placito comitis conceptis, se nunquam ulterius tanto sceleri affuturum ; et ut magis in gratiam reciperetur, manu archiepiscopi Hugonis Rothomagensis in manum Roberti missa, sacramentum solidavit. Et hæc quidem egit ille ; sed nunquam plenam ei exhibuit amicitiam, cujus semper suspectam habebat potentiam : itaque coram comite (91) pulchre jocundeque comitem illum (92) appellans, retro maledicis verbis mordebat, et quibus poterat possessionibus vellicabat. Robertus quoque, arte artem eludens, occultabat fronte animum ; **711** pacificeque regem in regnum redire dimittens, ipse commodis suis in Normannia manens intendit. Ita Stephano multis tumultibus in Anglia impedito, et nunc super hos (93), nunc super alios irruente, ut merito illi quod de Ismahele dictum est coaptari posset, « quia manus omnium contra illum

(84) *Statuo et confirmo*. e., *concedo et statuo*, s. d. 12.

(85) *Alius ecclesiasticus*. e., alia ecclesiastica persona, s. c. d. 12.

(86) *Ante mortem*. Mos fuerat ad regis usum corripere omnia quæ ecclesiastici moriendo relinquerent. Henricus Huntinduniensis refert mortuo Gilberto Universali, Lundiniensi episcopo, viro avaritia insigni, res ejus omnes, inter quas arcas auro argentoque refertas ad ærarium translatas fuisse. *Anglia sacra*, II. 698. Aliquando etiam quæ ad morientis lectum distributa fuerant in nomine regis repetebantur. Vide 3. Neub. III. 5 (SHARPE, 563.) Mos ille ecclesiasticorum mortuorum res corripiendi versus videtur in consuetudinem clamandi pro rege poculum et jumentum defuncti episcopi, prioris, abbatis. (Vide Rot. Claus. 39 Hen. III. m. 17 in dorso).

(87) *Et custodia*. s. c. d. e 2. 12, omissum in e 1.

(88) *Et*. e. 12., *vel*, s. c. d.

(89) *Millesimo centesimo tricesimo septimo*. s. c. d. 12., *millesimo centesimo tricesimo sexto*, e.

(90) *Ipso*. e. 12, *ipse*, s. c. d.

(91) *Comite* s. c. d. 12, omissum in e.

(92) *Illum*, s. c. d. 12, omissum in e.

(93) *Hos*. e., *unos*, s. c. d. 12.

et illius contra omnes, » Robertus toto anno illo securum in Normannia egit otium. Rex prompte contra sibi resistentes crebro (ut ferebatur) dicere solebat : « Cum me in regem elegerint, cur me destituunt? per nascentiam Dei, nunquam rex dejectus appellabor ! » Robertus, quasi positus in specula (94), rerum providebat exitum ; et ne de juramento, quod sorori fecerat, erga Deum et homines perfidiæ notaretur, sedulo cogitabat.

QUOMODO ET QUIBUS DE CAUSIS ROBERTUS COMES HOMAGIUM REGIS ABDICAVIT.

§ 18. Anno incarnationis Dominicæ millesimo centesimo tricesimo octavo, intestinis dissidiis Anglia quatiebatur : multi siquidem, quos nobilitas generis, vel magnitudo animi, vel potius viridioris ætatis (95) audacia, ad illicita præcipitabat, a rege, hi prædia, hi castella, postremo quæcunque semel collibuisset, petere non verebantur ; quæ cum ille dare differret, excusata mutilatione regni, vel quod eadem alii calumniarentur aut etiam possiderent, illi continuo ira commoti castella contra eum obfirmabant, prædas ingentes ex ejus terris agebant. Nec vero ille aliquorum defectione frangebatur animo ; sed modo hic, modo illic subitus aderat, semperque suo magis quam resistentium damno rem conficiebat : multis **712** enim et magnis laboribus suis in cassum effusis, datis vel honoribus vel castellis, simulatam ad tempus pacem ab illis promerebat. Denique multos etiam comites, qui ante non fuerant, instituit ; applicitis possessionibus et redditibus quæ proprio jure regi competebant. Erant illi avidiores ad petendum, et is profusior ad dandum ; quia fama per Angliam volitabat, quod comes A Gloecestræ Robertus, qui erat in Normannia, in proximo partes sororis foret adjuturus, rege tantummodo ante diffidato. Nec fides (96) rerum famæ levitatem destituit : celeriter enim post Pentecosten, missis a Normannia suis regi, more majorum amicitiam et fidem interdixit, homagio etiam abdicato ; rationem præferens quam id juste faceret, quia et rex illicite ad regnum aspiraverat, et omnem fidem sibi juratam neglexerat, ne dicam mentitus fuerat ; ipsemet quin etiam contra legem egisset, qui, post sacramentum quod sorori dederat, alteri cuilibet ea vivente se manus dare non erubuisset. Animabant nimirum mentem ejus multorum religiosorum responsa, quos super negotio consuluerat : Nullo modo eum posse sine ignomi- B nia vitam præsentem transigere, vel mereri beatitudinem futuræ, si paternæ necessitudinis sacramentum irritum haberet. Ad hæc (97) etiam apostolici decreti præ se tenorem ferebat, præcipientis ut sacramento, quod præsente patre fecerat, obediens esset ; cujus decreti paginam posteriori libello indicere curabo. Hæc vir ille, qui plena satietate literarum scientiam combiberat, magno fructu sibi fore in posterum sciebat. Cæterum, rex ægre ferens comitis magnanimitatem, omnibus **713** eum possessionibus in Anglia quibus poterat privavit (98), et quædam ejus castella complanavit. Solum Bristowia remansit, ut non solum hostes expelleret, sed etiam crebris regem incursionibus fatigaret. Sed quia primum librum Novellæ Historiæ a reditu imperatricis (post mortem mariti) ad patrem hucus- C que protraxisse suffecerit, nunc secundum ordiemur, ab eo anno quo eadem virago in Angliam venit, jus suum contra Stephanum assertura.

714-715 LIBER SECUNDUS.

§ 19. Anno Dominicæ incarnationis millesimo centesimo tricesimo nono, venenum malitiæ, diu in animo regis Stephani nutritum, tandem erupit in publicum. Serebantur in Anglia rumores jam jamque adventurum e Normannia comitem Robertum cum sorore ; qua spe cum multi a rege non solum animo, sed et facto, deficerent, ipse dispendia sua multorum injuriis sarciebat (99). Plures etiam, pro sola D suspicione diversarum contra se partium, in curia sua contra decus regium captos, et ad redditionem castellorum, et ad quascunque voluit conditiones, adduxit. Erant tunc duo in Anglia episcopi potentissimi, Rogerius Salesbiriensis, et nepos ejus ex fratre, Alexander Lindocoliensis. Alexander ad tutamen (ut dicebat) et dignitatem episcopii castellum de Niwewerche construxerat. Rogerius, qui ædificiorum constructione magnanimum se videri vellet, plura apud Sciresburnam, et apud Divisas multum terrarum ædificiis amplexus, turritas moles erexerat. Apud Malmesbiriam in ipso **716** cœmeterio, ab ecclesia principali vix jactu lapidis, castellum Salesbiriæ, quod cum (100) regii juris proprium esset, ab Henrico rege impetratum, muro cinctum custodiæ suæ attraxerat. His moti quidam potentes laici, qui se a clericis et opum congerie et municipiorum magnitudine superatum iri dolerent

(94) *Specula.* s. c. d. e 1. l 2, *speculo*, e 2.

(95) *Ætatis.* s. c. d. e 1. l 2, *animi vel ætatis*, e. 2.

(96) *Fides.* e., *veritas*, s. c. d. l 2.

(97) *Ad hæc.* e., *Adde quod*, s. c. d., *Addebant quod*, l 2.

(98) *Possessionibus in Anglia quibus poterat privavit.* e., *possessionibus in Anglia privavit, quantum in ipso fuit*, s. c. d. l 2.

(99) *Ipse dispendia sua multorum injuriis sarciebat.* e., *ipse injurias suas multorum dispendiis sarciebat*, s. d. l 2.

(100) *Cum.* e. omissum in s. d. l 2.

cæcum intra pectora (1) vulnus alebant invidiæ. Itaque conceptas querimonias regi effundunt : Episcopos, oblitos ordinis, in castellis ædificandis insanire. Nulli dubium esse debere quin hæc ad perniciem regis fierent omnia, dum illi, statim ut venisset imperatrix, cum traditione castellorum dominæ occurrerent, paternorum scilicet beneficiorum memoria inducti. Præveniendos ergo citius, et ad deditionem munitionum arctandos ; alioquin regem seram pœnitentiam acturum, cum in potestate hostium esse (2) videret quæ, si saperet, sibi apponere potuisset. Hæc optimates sæpius. Ille, quamvis eis nimio esset favore obnoxius, aliquandiu auribus suis blandientes dissimulavit audire ; molliens dilationis amaritudinem, vel religionis in episcopis gratia, vel (quod magis opinor) suæ detractionis invidia. Denique illorum, quæ proceres suaserant, effectum non distulit cum primum volenti se occasio ingessit. Ea fuit hujusmodi.

DE CAPTIONE EPISCOPORUM.

§ 20. Apud Oxenefordum circa octavum kalendas Julii (Jun. 24) facto conventu magnatum, prædicti quoque pontifices advenerunt. Invitus valde Salesbiriensis hanc expeditionem incepit. Audivi, etenim (3) eum dicentem verba in hanc sententiam : **717** « Per dominam meam sanctam Mariam (nescio quo pacto) reluctatur mens mea huic itineri ! Hoc scio, quod ejus utilitatis ero in curia, cujus est equinus pullus in pugna. » Ita præsagiebat animus mala futura. Tunc, quasi fortuna videretur favere (4) voluntati regis, concitatus est tumultus inter homines episcoporum et Alani comitis Brittanniæ pro vendicandis hospitiis : eventu miserabili, ut homines episcopi Salesbiriensis ecclesiæ (5), mensæ assidentes, semesis epulis ad pugnam prosilirent. Primo maledictis, mox gladiis res acta. Satellites Alani fugati (6), nepos ejus paulo minus occisus : victoria non incruenta episcopalibus cessit ; multis sauciatis, uno etiam milite interfecto (7). Rex, occasione accepta (8), per antiquos incentores conveniri jussit episcopos ut curiæ suæ (9) satisfacerent de hoc, quod homines eorum pacem ipsius exturbassent : modus satisfactionis foret, ut claves castellorum suorum quasi fidei vades traderent. Illos ad satisfaciendum paratos, sed de deditione castellorum cunctantes, ne abirent arctius asservari præcepit. Ita Rogerium episcopum absque vinculis, cancellarium (10), qui nepos esse, vel plusquam nepos, ejusdem episcopi ferebatur, compeditum, duxit ad Divisas, si vel castellum recipere posset, multis (11) et vix numerabilibus sumptibus, non (ut ipse **718** præsul dictabat) ad ornamentum, sed (ut se rei veritas habet) ad ecclesiæ detrimentum, ædificatum. In ipsa obsessione castella Salesbiriæ, Sciresburniæ, Malmesbiriæ regi data : ipsæ Divisæ post triduum redditæ, cum sibi ultroneum jejunium episcopus indixisset, ut hac angustia sua animum (12) episcopi Eliensis, qui eas occupaverat, flecteret. Nec Alexander (13) episcopus Lindocoliensis obstinatius egit, redditione castellorum Niwerh et Esleflord (14) liberationem mercatus.

§ 21. Hoc regis factum in diversas sententias solvit ora multorum. Quidam dicebant jure castellis alienatos episcopos videri, quæ præter scita canonum ædificassent : illos evangelistas pacis esse debere, non architectos domorum quæ auctoribus maleficii forent refugium. Hæc amplioribus rationibus et sermonibus agebat Hugo archiepiscopus Rothomagi, quantum illa facundia poterat maximus regis propugnator. Alii contra, quorum partibus assistebat Henricus Wintoniensis episcopus, sedis apostolicæ in Anglia legatus, frater regis Stephani, ut ante dixi ; quem nec fraterna necessitudo, nec periculi metus, a vero tunc (15) exorbitare cogebat. Sic porro dicebat : « Si episcopi tramitem justitiæ in aliquo transgrederentur, non esse regis, sed canonum judicium ; sine publico et ecclesiastico concilio illos nulla possessione privari debuisse : regem id non rectitudinis zelo (16), sed commodi sui compendio fecisse ; qui castella non ecclesiis, ex quarum **719** sumptibus et in quarum terris constructa erant, reddiderit, sed laicis, eisdemque parum religiosis contradiderit. » Ista vir ille tum privatim, tum etiam publice coram rege affirmans, ejusdemque aures de liberatione et restitutione pontificum appellans, omnem consumpsit operam, in nullo auditus : quapropter, vigorem canonum experiendum ratus, concilio, quod quarto kalendas Septembris (Aug. 29) celebraturus erat Wintoniæ, fratrem incunctanter adesse præcepit.

DE CONCILIO HABITO PRO CAPTIONE EPISCOPORUM.

§ 22. Dicto die omnes fere episcopi Angliæ, cum Thetbaldo archiepiscopo Cantuariæ qui Willelmo successerat, venerunt Wintoniam. Archiepiscopus

(1) *Pectora.* e., *pectus.*, s. d. l 2.
(2) *Esse.* e., omissum in s. d. l 2.
(3) *Etenim.* e., omissum in s. d. l 2.
(4) *Favere.* e., *famulari*, s. d. l 2.
(5) *Ecclesiæ.* e., omissum in s. d. l 2.
(6) *Satellites Alani fugati.* Vide infra. §. 24.
(7) *Interfecto.* e., occiso, s. d. l 2.
(8) *Occasione accepta.* e., *occasionem aucupatus*, d. l 2.
(9) *Suæ.* s. d. e 2. l 2, omissum in e 1.
(10) *Cancellarium* iu d. *Alexandrum* super scriptum t deleto verbo, sed non recte. Rogerius, Angliæ ncellarius, filius erat Rogerii Saresberiensis epiopi, et Maudiæ Ramesberiensis, pellicis ejus.
(11) *Si vel castellum recipere posset, multis.* e 1., *scilicet castellum multis*, s. l 2, *secundum castellum multis*, d., e 2, legit s. pro *si vel.*
(12) *Animum.* e., *animositatem*, s. d. l 2. Gestorum Stephani auctor narrat utrumque episcopum, regis jussu, cibo privatum. Quorum unus in stabulo, alter in vili cellula recludebatur. (Flor. Wigorn. Contin. A. D. 1138.)
(13) *Alexander.* e., omissum in s. d. l 2.
(14) *Castellorum Niwerh et Eslefford.* e., *castelli*, s. d. l 2.
(15) *Tunc.* e., omissum in s. d. l 2.
(16) *Rectitudinis zelo.* e. l 2, *ex rectitudinis zelo*, s. d.

Eboracensis Turstinus pro valetudine qua gravabatur, vix enim animi viribus corpus regebat, cæteri vero pro guerra, literis absentiam suam excusarunt. Lectum est primo in concilio decretum Innocentii papæ, quo jam a kalendis Martii (si bene commemini) partes sollicitudinis suæ idem apostolicus domino episcopo Wintoniensi jure legationis in Anglia injunxerat. Exceptum id summo favore, quod, diuturnitate temporis temperantiam suam ostendens episcopus, non se prærupta legatum promulgasset jactantia. Processit deinceps in concilio sermo ejusdem Latialiter, ad literatos habitus, de indignatione captionis episcoporum : quorum Salesbiriensis in camera curiæ, Lindocoliensis in diversorio suo intercepti essent ; Heliensis, exemplum simile veritus, veloci profugio ad Divisas se calamitati exemisset. « Scelus miserabile regem ab incentoribus ita fuisse seductum, ut hominibus suis, præsertim episcopis, in curiæ suæ pace manus injici jussisset. Adjecta esset regio dedecori cœlestis injuria, ut, sub obtentu culpæ pontificum, ecclesiæ **720** possessionibus suis spoliarentur. Sibi regis contra Dei legem excessum tanto dolori esse, ut mallet se multo dispendio et corporis et rerum suarum affici, quam episcopalem celsitudinem tanta indignitate dejici. Quin etiam regem de emendatione peccati multotiens commonitum (17), postremo (18) concilii vocationem non abnuisse. Proinde archiepiscopus et cæteri consulerent in medium quid opus esset facto : se ad executionem consilii nec pro regis, qui sibi frater erat, amicitia, nec pro damno possessionum, nec etiam pro capitis periculo, defuturum. »

§ 23. Dum hæc ille sensim per amplificationem exponit, rex, causæ suæ non diffisus, comites in concilium misit, quærens cur vocatus esset. Responsum est a legato ex compendio : « Non debere illum, qui se Christi fidei subjectum meminisset, indignari si a ministris Christi ad satisfactionem vocatus esset, tanti reatus conscius quantum nostra secula nusquam vidissent. Gentilium quippe seculorum opus esset episcopos incarcerare, et possessionibus suis exuere. Dicerent ergo fratri, quod si consilio suo placidum commodare dignaretur assensum, tale illi Deo auctore largiretur, cui nec ecclesia Romana, nec curia regis Franciæ, nec ipse comes Thetbaldus frater amborum (sapiens profecto vir et religiosus) ex ratione contraire posset, sed quod favorabiliter complecti deberent. Consulte vero in præsentiarum rex faceret, si vel rationem facti sui redderet, vel canonicum judicium subiret. Ex debito etiam oportere ut ecclesiæ faveret, cujus sinu exceptus, non manu militum in regnum promotus fuisset. » Cum (19) dicto comites egressi, **721** nec multo post cum responso (20) reversi sunt. Comitabatur eos Albericus quidam de Ver, homo causarum varietatibus exercitatus. Is responsum regis retulit, et quantum potuit causam antistitis Rogerii (episcopus enim Alexander aberat (21), quem manutenuit (22) gravavit ; modeste tamen, sine ulla verborum contumelia : quamvis quidem comitum, astantes juxta, crebro loquelam ejus interrumperent, probra in episcopum jacientes.

§ 24. Hæc ergo fuit summa dictorum Alberici : « Multis injuriis Rogerium episcopum affecisse regem Stephanum : rarissime ad curiam (23) venisse quin homines sui, de ejus potentia præsumentes, seditiones movissent. Qui cum sæpe (24) alias, tum nuper apud Oxenefordum fecissent impetum in homines et in ipsum nepotem comitis Alani ; in homines etiam Hervei de Liuns, qui esset tantæ nobilitatis, tanti supercilii, ut nunquam regi Henrico petenti animum indulserit in Angliam venire. In injuriam ergo regis Stephani redundare, pro cujus amore venerit, quod ea (25) tanta vis illata sit. Episcopum Lindocoliensem, ex veteri odio in Alanum, seditionis per homines suos auctorem fuisse. Episcopum Salesbiriensem inimicis regis clam favere, dissimulata interim pro tempore versutia : id regem ex multis indubitanter comperisse ; eoque potissimum, quod Rogerium de Mortemer, cum militibus regiis quos ducebat (26), in summo de Bristowiensibus metu, nec una nocte idem episcopus Malmesbiriæ manere dimisisset. Omnibus esse in ore, quod, statim ut imperatrix venisset, **722** ille ad eam cum nepotibus et castellis se conferret. Rogerius itaque captus sit non ut episcopus, sed ut regis serviens, qui et procurationes ejus administraret et solidatas acciperet. Castella non per violentiam rex eripuerit, sed episcopi ambo gratanter reddiderint, ut calumniam de tumultu quem in curia concitaverant evaderent. Aliquantum (27) pecuniarum rex in castellis invenerit, quæ ipsius legitime essent ; quia eas tempore regis Henrici, avunculi et antecessoris sui, ex fisci regii redditibus Rogerius episcopus collegisset. Eis tamen, sicut et castellis, idem præsul pro timore commissorum in regem libens cesserit : inde non deesse testes regi. Ipsum proinde velle ut pacta inter se et episcopos rata permanerent. »

§ 25. Reclamatum est ab episcopo Rogerio contra sermones Alberici, quod nunquam regis Stephani minister fuisset, nec ipsius solidatas accepisset : minæ quinetiam ab animoso viro, et qui malis erubesceret frangi, prolatæ, si justitiam de rebus sibi ablatis in illo concilio non invenisset, eam in audientia majoris curiæ quærendam. Leniter legatus ut cætera : « Omnia quæ dicuntur contra episcopo

(17) *Commonitum.* e. 1 2, *admonitum*, s. d.
(18) *Postremo.* e., *postremo tunc*, s. d. 1 2.
(19) *Cum.* e., *Sic cum*, s. d. 1 2.
(20) *Cum responso.* e., *proviso responso*, s. d. 1 2.
(21) *Aberat.* e., *abierat*, s. d. 1 2.
(22) *Quem manutenuit.* e., omissum in s. d. 1 2
(23) *Curiam.* e., *curiam regis*, s. d. 1 2.
(24) *Sæpe.* s. d. e 2. 1 2, omissum in e 1.
(25) *Ea.* e., *ei.* s. d. 1 2.
(26) *Ducebat.* e., *ductitabat*, s. d. 1 2.
(27) *Aliquantum.* e., *aliquantulum*, s. d. 1 2.

prius in concilio ecclesiastico et accusari et an vera essent decuisset inquiri, quam in indemnes contra canonum decreta sententiam proferri. Rex itaque faciat, quod etiam in forensibus judiciis legitimum est fieri, ut revestiat episcopos de rebus suis: alioquin jure gentium dissaisiti non placitabunt. »

§ 26. Dictis in hunc modum utrobique multis causa petitu regis in posterum diem dilata; nec minus in crastinum, ad adventum archiepiscopi Rothomagensis postridie prolongata. Is ubi venit, **723** omnium suspensis animis quidnam afferret, dixit se concedere ut episcopi castella haberent si se jure habere debere per canones probare possent; quod quia non possent, extremæ improbitatis esse contra canones niti velle. « Et esto (inquit) justum sit ut habeant: certe, quia suspectum est tempus, secundum morem aliarum gentium, optimates omnes claves munitionum suarum debent voluntati regis contradere, qui pro omnium pace debet militare. Ita omnis controversia episcoporum infirmabitur (28); aut enim secundum canonum scita injustum est ut habeant castella; aut, si hoc ex (29) indulgentia principali toleratur, ut tradant claves necessitati temporis debent cedere. »

§ 27. His prædictas subjecit (30) causidicus Albericus: Significatum esse regi quod murmurarent (31) inter se pontifices, pararentque aliquos ex suis contra eum Romam mittere. « Et hoc, ait, laudat vobis rex, ne quisquam vestrum præsumat facere; quia, si quis contra voluntatem suam et regni dignitatem ab Anglia quoquam iret, difficilis ei fortassis reditus foret. Ipse quinetiam, quia se gravari videt, ultro ad Romam appellat vos. »

§ 28. Hæc postquam rex, partim quasi laudando, partim minando, mandasset, intellectum est quo tenderet. Quapropter ita discessum est, ut nec ipse censuram canonum pati vellet, nec episcopi in eum exerere consultum (32) ducerent: duplici ex causa, seu quia principem excommunicare sine apostolica conscientia temerarium esset; **724** seu quoniam audirent, quidam etiam viderent, gladios circa se nudari. Non enim jam ludicra erant verba, sed de vita et sanguine pene certabatur. Non omiserunt tamen legatus et archiepiscopus quin tenorem officii sui prosequerentur: suppliciter enim pedibus regis in cubiculo affusi, oraverunt ut misereretur ecclesiæ, misereretur animæ et famæ suæ, nec pateretur fieri dissidium inter regnum et sacerdotium. Ille dignanter assurgens, quamvis a se facti eorum amoveretur invidiam, malorum tamen præventus consiliis, nullam bonarum promissionum exhibuit efficaciam.

DE ADVENTU IMPERATRICIS ET ROBERTI COMITIS IN ANGLIAM.

§ 29. Kalendis Septembris (Sept. 1) solutum est concilium. Pridie vero kalendarum Octobrium (Sept. 30.) comes Robertus, tandem nexus morarum eluctatus, cum sorore imperatrice invectus est Angliæ, fretus pietate Dei et fide legitimi sacramenti: cæterum, multo minore armorum apparatu quam quis alius tam periculosum bellum aggredi tentaret, non enim plusquam centum et quadraginta milites tunc secum adduxit. Testimonio veridicorum relatorum sermo meus nititur. Dicerem, nisi adulatio videretur, non imparem fuisse illum (33) Julio Cæsari duntaxat animo, quem Titus Livius commemorat quinque solum cohortes habuisse quando civile bellum inchoavit; cum quibus, inquiens (34), orbem terrarum adortus est. Quamvis iniqua comparatione Julius et Robertus conferantur: Julius enim, veræ fidei extorris, in fortuna sua (ut dicebat) et legionum virtute spem **725** reclinabat: Robertus, Christiana pietate insignis, in Sancti Spiritus et dominæ sanctæ Mariæ patrocinio totus pendulus erat. Ille in tota Gallia, et partim in Germania et Brittannia, fautores habens, omnem etiam Romanam plebem, excepto senatu, muneribus sibi devinxerat: iste, præter paucissimos qui fidei quondam juratæ non immemores erant in Anglia, optimates vel adversantes vel nihil adjuvantes expertus est. Appulit ergo Arundellum; ibique novercæ suæ, quam, amissa matre imperatricis (ut præfatus sum), Henricus rex quondam lecto copulaverat, tuta (ut putabat) custodia sororem interim delegavit. Ipse per tam confertam barbariem, vix dum (ut audivi) duodecim militibus comitatus, Bristou contendit; occurrente sibi medio itineris Briano filio comitis ex Walengeford. Nec multo post cognovit sororem ex Arundello profectam; noverca enim fœminea levitate fidem, toties etiam missis in Normanniam nunciis promissam, fefellerat. Dedit rex porro (35) imperatrici Wintoniensis episcopi Henrici et comitis Mellentensis Walleranni conductum: quem cuilibet, quamvis infestissimo inimico, negare laudabilium militum mos non est. Et Wallerannus quidem ultra Calnam tendere supersedit, episcopo in conductu perseverante. Contractis ergo comes celeriter copiis ad metas a rege datas advenit, sororemque ad Bristou tutior (36) perduxit. Recepit illam postea in Gloecestram Milo, qui castellum ejusdem urbis sub comite habebat tempore regis Henrici, dato ei homagio et fidelitatis sacramento: nam eadem civitas caput est sui comitatus.

---

(28) *Infirmabitur*. e., *infirmabatur*, s. d. 12.
(29) *Ex*. e. 1., *pro*, s. d. e 2, 12.
(30) *Subjecit*. e., *addidit*, s. d. 12.
(31) *Murmurarent*. e., *minarentur*, s. d., *minitarent*, 12.
(32) *In eum exerere consultum*, e., *eum execrare consuetum*, d., *eum consuetum exerere*, s., *eum exerere consultum*, 12.
(33) *Illum*, e., omissum in s. d. 12.
(34) *Inquiens*. Hoc verbum redundare videtur.
(35) *Porro*. e., *ergo*, s. d. 12.
(36) *Ad Bristou tutior*. e., *Bristowe ad tutiora*, s. d. 12.

726 QUOMODO REX CEPERAT MALMESBIRIAM ET DE OBSIDIONE TROHBRIGIÆ.

§ 30. (37) Nonis Octobris (Oct. 7) Robertus quidam filius Huberti, immanis ac barbarus, castellum Malmesbiriæ, quod Rogerius episcopus infausto auspicio inchoaverat, furtim noctu ingressus, combustoque vico, quasi magno triumpho gloriatus est. Veruntamen ante quindecim dies lætitia excidit, a rege fugatus. Castellum præcepit rex interim asservari, quoad, pace data, posset destrui. Ipse vero rex, antequam Malmesbiriam venisset, quandam munitiunculam Milonis supernominati, Cernei nomine, occupaverat, ibique milites suos posuerat. Quapropter, sicut et ibi (38) et Malmesbiriæ, alias sibi successurum æstimans, castellum Hunfridi de Buhun, qui partibus imperatricis favebat, vocabulo Trobrigge, invasit, sed irritus abiit.

QUOMODO HEREFORD CESSIT IMPERATRICI.

§ 31. Tota itaque regio circa Gloecestram usque profundas Guallias, partim vi, partim benevolentia, pedetentim, residuis illius anni mensibus, se dominæ imperatrici applicuit. Aliquandi castellanorum, intra munitiones suas se contutantes, exitum rerum speculabantur. Civitas Hereford sine difficultate recepta : pauci milites, in castello animis obstinatis se includentes, a foria (39) obsessi. Appropinquavit rex si forte laborantibus opem aliquam comminisci posset : sed, frustratus voto, inglorius discessit : equitavit etiam juxta Bristou, superiusque contendens, villas quæ fuerunt in circuitu Dunestor combussit, **727** nihil omnino (in quantum valebat) reliquum faciens quod posset inimicis suis esui vel alicui usui esse.

DE OBITU ET MORIBUS ROGERII EPISCOPI SELESBIRIÆ.

§ 32. Tertio idus Decembris (Dec. 11) Rogerius episcopus Salesbiriæ febrem quartanam, qua jamdudum quassabatur, beneficio (40) mortis evasit : delore animi aiunt eum contraxisse valetudinem, utpote tantis et tam crebris a rege Stephano pulsatum incommodis. Eum mihi videtur Deus exemplum divitibus pro volubilitate rerum exhibuisse, ne sperent in incerto divitiarum ; quas quidam, ut ait apostolus (41), appetentes a fide naufragaverunt. Insinuatus est primo comiti Henrico qui postmodum rex fuit, pro prudentia res domesticas administrandi, et luxum familiæ cohibendi. Fuit enim Henricus ante regnum in expensis parci animi et frugi, penuria scilicet rei familiaris astrictus, fratribus Willelmo et Roberto arroganter eum tractantibus. Cujus cognitis moribus, Rogerius ita eum tempore inopiæ demeruit, ut, cum ille solium regni ascendisset, nihil ei vel parum negaret quod ipse petendum putasset : largiri prædia, ecclesias, præbendas clericorum, abbatias integras monacho- A rum, ipsum postremo regnum fidei ejus committere : cancellarium initio regni, nec multo post episcopum Salesbiriæ, fecit. Rogerius ergo agebat causas, ipse moderabatur expensas, ipse servabat gazas ; hoc quando rex erat in Anglia, hoc sine socio et teste quando (quod crebro et diu accidit) morabatur Normanniæ. Nec solum a rege, sed et ab optimatibus, **728** ab his etiam quos felicitatis ejus invidia clam mordebat, maximeque a ministris et tunc (42) debitoribus regis, et quæcunque pene cogitasset conferebantur. Si quid possessionibus ejus contiguum erat quod suis utilitatibus conduceret, continuo vel prece vel pretio, sin minus violentia, extorquebat. Ipse, singulari gloria (quantum nostra ætas reminisci potest) in domibus ædificandis, B splendida per omnes possessiones suas construxit habitacula, in quibus solum tuendis successorum ejus frustra laborabit opera ; sedem unam mirificis ornamentis et ædificiis, citra ullam expensarum parcimoniam, in immensum extulit. Erat prorsus mirum videre de homine illo, quanta eum in omni genere dignitatum opum sequebatur copia, et quasi ad manum affluebat : quantula illa gloria, (qua quid posset accidere majus ?) quod duos nepotes, suæ educationis opera, honestæ literaturæ et industriæ viros, effecit episcopos ; nec vero exilium episcopatuum, sed Lindocoliensis et Heliensis, quibus opulentiores nescio si habeat Anglia. Sentiebat ipse quantum posset, et, aliquando durius quam talem virum deceret, Divinitatis abutebatur indulgentia. Denique, sicut poeta quidam de quo- C dam (43) divite dicit,

Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis (44) ;

ita Rogerius abbatias in episcopatum, res episcopatus in abbatiam, alterare conatus est. Malmesbiriense et Abbadesbiriense, antiquissima cœnobia, (quantum in ipso fuit) episcopatui delegavit : Sciroburnensem prioratum, qui proprius est episcopi Salesbiriensis, in abbatiam mutavit ; **729** abbatia de Hortuna proinde destructa et adjecta. Hæc tempore regis Henrici, sub quo res ejus (ut dixi) magnis successibus floruerunt : sed enim sub Stephano rege (45) (sicut prædixi) retro sublapsæ sunt ; nisi quod in initio regni ejus nepotibus suis, uni cancellariam, alteri thesaurariam, sibi burgum Malmesbiriæ impetravit, subinde rege familiaribus suis D ingeminante, « Per nascentiam Dei ! medietatem Angliæ darem ei, si peteret, donec tempus pertranseat : ante deficiet ipse in petendo, quam ego in dando. » Posterioribus annis fortuna, nimium et ante diu ei blandita, ad extremum scorpiacea crudeliter hominem cauda percussit. Quale fuit illud quod ante ora sua vidit homines bene de se meritos sauciari, familiarissimum militem (46) obtrun-

(37) *Nonis Octobris... abiit.* e., caput totum omissum est in s. c. d. g. k. l 2. m.
(38) *Et ibi.* e 1., *sibi*, e 2.
(39) *Foris.* s. d. c 1. l 2, *foribus*, e 2.
(40) *Beneficio.* s. d. l 2, *a beneficio*, e.
(41) *Apostolus.* 1 Tim. I, 19.
(42) *Tunc.* e., omissum in s. d. l 2.
(43) *Quodam.* e., *quolibet*, s. d. l 2.
(44) *Diruit... rotundis.* Horat. Epist. I, I, 100.
(45) *Rege.* e., omissum in s. d. l 2.
(46) *Militem.* s. d. e 2. l 2, *militum*, e 1.

cari : postero die seipsum (ut supra fatus sum), et nepotes suos, potentissimos episcopos, unum fugari, alterum teneri, tertium, dilectissimum sibi adolescentem, compedibus vinciri : post redditionem castellorum thesauros suos diripi, et se postmodum concilio fœdissimis convitiis proscindi : ad ultimum, cum apud Salesbiriam pene anhelaret in exitum, quidquid residuum erat nummorum et vasorum, quod scilicet ad perficiendam ecclesiam super altare posuerat, se invito asportari. Extremum puto calamitatis, cujus etiam me miseret, quod, cum multis miser videretur, paucissimis erat miserabilis; tantum livoris et odii ex nimia potentia contraxerat, et immerito apud quosdam quos etiam honoribus auxerat.

DE INSTITUTIONE ABBATIARUM.

§ 33. Anno incarnati Verbi millesimo centesimo quadragesimo monachi abbatiarum quas Rogerius **730** episcopus contra fas tenuerat, rege adito, antiqua privilegia et abbates habere meruerunt. Electus est in abbatem Malmesbiriæ a monachis, secundum tenorem privilegii quod beatus Aldelmus a Sergio papa jam ante quadringentos sexaginta et sex annos impetraverat, et a regibus West-Saxonum Ina, Merciorum Ethelredo, roborari fecerat, ejusdem loci monachus Joannes, vir benignitate morum et animi liberalitate apprime insignis. Probavit legatus causam, improbavit personam ; nullo enim modo menti ejus persuaderi poterat regem præter dationem pecuniæ electioni consensisse. Et quidem aliquantum nummorum promissum fuerat, causa libertatis ecclesiæ, non electionis personæ. Itaque Joannes, quamvis immatura morte anno eodem præreptus fuerit, æternam tamen et laudabilem sui memoriam cunctis post se seculis dereliquit : nullus enim (vere fateor) ejus loci monachus tantæ magnanimitatis facto assisteret, nisi Joannes inchoasset. Itaque habeant successores ejus laudem si libertatem ecclesiæ tutati fuerint, ipse procul dubio eam a servitute vendicavit.

DE CONFUSIONE GUERRÆ PER ANGLIAM.

§ 34. Totus annus ille asperitate guerræ inhorruit. Castella erant crebra per totam Angliam ; quæque suas partes defendentia, imo (ut verius dicam) depopulantia. Milites castellorum abducebant ex agris et pecora et pecudes, nec ecclesiis nec cœmiteriis parcentes. Vavassores, rusticos, quicunque pecuniosi putabantur, intercipientes, suppliciorum magnitudine ad quodvis promittendum cogebant (47). Domibus miserorum **731** ruricolarum usque ad stramen (48) expilatis, ipsos vinctos incarcerabant ; nec, nisi omnibus quæcunque habebant, et quocunque modo (49) acquirere poterant, in redemptionem consumptis, dimittebant. Plures in ipsis tormentis, quibus ad se redimendum constringebantur, dulces efflabant animas, quod solum poterant, Deo miserias suas applorantes. Et quidem, ex voluntate comitis, legatus cum episcopis omnes effractores cœmiteriorum et violatores ecclesiarum, et qui sacri vel religiosi ordinis hominibus vel eorum famulis manus injecissent, multotiens excommunicavit ; sed nihil propemodum hac profecit industria. Erat ergo videre calamitatem, Angliam, præclarissimam quondam pacis nutriculam, speciale domicilium quietis, ad hoc miseriæ devolutam esse, ut nec etiam episcopi nec monachi de villa in villam tuto possent progredi. Sub Henrico rege multi alienigenæ, qui genialis humi inquietationibus (50) exagitabantur, Angliam adnavigabant, et sub ejus alis quietum otium agebant : sub Stephano plures ex Flandria et Britannia, rapto vivere assueti, spe magnarum prædarum Angliam involabant. Comes Gloecestræ Robertus (51) interea modeste se agere, nihil magis cavere quam ne vel parvo detrimento suorum vinceret. Magnates Anglorum, quos ad religionem jurisjurandi servandam flectere non posset, satis habebat in officio continere, ut qui nihil adjuvare vellent minus nocerent; secundum comicum, « volens quod posset, dum non posset quod vellet. » Ubicumque tamen commode fieri posse videbat, et militis **732** et ducis probe officium exequebatur : denique munitiones, quæ potissimum partibus susceptis nocebant, strenue debellavit; scilicet Harpetreu, quam rex Stephanus a quibusdam militibus comitis, antequam in Angliam venisset, ceperat ; alias multas, Sudleie, Cernei, quam rex, ut dixi, militibus suis impleverat; et castellum quod idem rex contra Valengeford obfirmaverat, solo complanavit (52). Fratrem etiam suum Reinaldum in tanta difficultate temporis comitem Cornubiæ creavit. Nec vero minor erat regi animus ad adeunda quæ sibi competebant munia, qui nullam occasionem prætermittebat quo minus sæpe et adversarios propulsaret et sua defenderet ; sed frustrabatur successibus, vergebantque in pejus omnia pro justitiæ penuria : jamque charitas (53) annonæ paulatim crescebat : et pro falsitate difficultas enim (54) monetæ tanta erat, ut interdum ex decem et eo amplius solidis vix duodecim denarii reciperentur. Ferebatur ipse rex pondus denariorum, quod fuerat tempore Henrici regis, alleviari jussisse ; quia, exhausto prædecessoris sui immenso illo thesauro, tot militum expensis nequiret sufficere. Erant igitur Angliæ cuncta venalia ; et jam non clam, sed palam ecclesiæ et abbatiæ vænum distrahebantur.

(47) *Vavassores.... cogebant* e., omissum in s. c. d. g. k. 12.

(48) *Stramen.* e., *stratum*, s. d. 12.

(49) *Quocunque modo* e., *quæcunque quocunque modo*, s. d. 12.

(50) *Inquietationibus.* e. 12, *turbellis*, s. d.

(51) *Gloecestræ Robertus*, e. omissum in s. d. 12.

(52) *Scilicet Harpetreu... complanavit.* e., omissum in s. c. d. g. k. 12.

(53) *Caritas.* s. e. 12, *raritas.* d.

(54) *Enim.* e, omissum in s. d. 12.

DE ECLIPSI SOLIS.

§ 35. Eo anno (A. D. 1140) in Quadragesima, tertio decimo kalendas Aprilis (Mart. 20), hora nona, feria quarta, fuit eclipsis per totam Angliam, ut accepi Apud nos certe, et apud omnes vicinos nostros, ita notabiliter solis deliquium fuit, ut homines (quod **733** tunc fere ubique accidit), erat enim Quadragesima (55), mensis assidentes, primo (56) antiquum chaos timerent ; mox, re cognita, progredientes, stellas circa solem cernerent. Cogitatum et dictum est a multis, non falso, regem non perannaturum in regno sine dispendio (57).

DE CAPTIONE ROBERTI FILII HUBERTI.

§ 36. Sequenti hebdomada, ipso tempore Passionis, septimo kalendas Aprilis (Mart. 26), præfatus barbarus Robertus filius Huberti (58), ad furta belli peridoneus, castellum de Divisis clanculo intercepit. Homo cunctorum quos nostri sæculi memoria complectitur immanissimus, in Deum etiam blasphemus ; ultro quippe gloriari solebat se interfuisse ubi quater viginti (59) monachi pariter cum ecclesia concremati fuerint : idem se in Anglia factitaturum et Deum contristaturum deprædatione Wiltoniensis ecclesiæ, etiam (60) subversione Malmesbiriensis, cum monachorum illius loci omnium cæde ; id se muneris eis repensurum, quod regem ad nocumentum sui admisissent. Hoc enim illis imponebat, sed falso. Hisce auribus audivi, quod si quando captivos (quod quidem rarissime fuit) immunes absque tortionibus dimittebat, et gratiæ ipsi de Dei parte agebantur, audivi (inquam) eum respondisse, « Nunquam mihi Deus grates sciat ! » Captivos melle litos flagrantissimo sole nudos sub divo (61) exponebat, muscas et **734** id genus animalia ad eos compungendum irritans. Jam vero nactus Divisas, jactare non dubitavit se totam regionem a Wintonia usque Londoniam per id castellum occupaturum, et ad tuitionem sui pro militibus Flandriam missurum. Hæc facere meditantem ultio cœlestis impedivit per Johannem filium Gildeberti (62), magnæ versutiæ virum, qui apud Merleberge castellum habebat : ab eo siquidem vinculis innodatus, quia Divisas dominæ A suæ imperatrici reddere detrectabat, patibulo appensus et exanimatus est (63). Miro circa sacrilegum Dei judicio concitato, ut non a rege cui adversabatur, sed ab illis quibus favere videbatur, exitium tam turpe meruerit. Mortis illius auctores digno attollendi præconio, qui tanta peste patriam liberarint, ac intestinum hostem tam juste damnarint.

DE CONVENTU LEGATI ET ARCHIEPISCOPI ET REGINÆ, ET ROBERTI COMITIS GLOECESTRÆ, PRO FOEDERE PACIS AGENDO INTER REGEM ET IMPERATRICEM.

§ 37. Eodem anno in Pentecoste (Maii 26) resedit rex Londoniæ in Turri, episcopo tantummodo Sagiensi præsente : cæteri vel fastidierunt vel timuerunt venire. Aliquanto post, mediante legato, colloB quium indictum est inter imperatricem et regem, si forte Deo inspirante pax reformari posset. Conventum juxta Bathoniam : misso ex parte imperatricis Roberto fratre, et cæteris suis ; ex parte regis, legato et archiepiscopo, simul et regina. Sed inaniter (64), inaniter inquam, triverunt et verba et tempora, infectaque pace discessum. **735** Nec fuit ambarum partium æquum dissidium ; dum imperatrix, ad bonum pronior, ecclesiasticum non se vereri judicium mandasset ; et regii illud quam maxime nollent, dum dominari ad utilitates suas valerent (65). Proximo (66) Septembri legatus, qui nosset officii sui potissimum interesse ut pax conveniret, pro ea restituenda laborem itineris transmarin aggressus, in Galliam navigare maturavit. Ibi s C rege Franciæ et comite Thetbaldo, multisque religiosi ordinis personis, magno et sollicito tractatı de pace Angliæ habito, reversus est in fine pene (67 Novembris ; salubria patriæ mandata referens, s esset qui verba factis apponeret. Et plane impera trix et comes confestim consensere (68) ; rex ver de die in diem producere, postremo in summa fru strari. Tum demum legatus se intra se continuit rerum exitum, ut cæteri, speculaturus : quid enin attinet contra torrentem brachia tendere ? cum, la boribus nonnisi odium quærere, extremæ sit (u quidam ait) dementiæ.

(55) *Erat enim Quadragesima.* e., omissum in s. d. 1 2.

(56) *Primo* d., *primum*, s. 1 2, omissum in e.

(57) *Sine dispendio.* e., omissum in s. d. 1 2.

(58) *Præfatus barbarus Robertus filius Huberti.* e. ; *Robertus quidam, filius Huberti, immanis ac barbarus, et*, s. d. 1 2.

(59) *Quater vigenti.* d. e. 1 2, *viginti quatuor*, s.

(60) *Etiam* e 1, *jam.* e 2, *et*, s. d. 1 2.

(61) *Sub divo.* s. d. 1 2, *sub aere*, e 2, *sub divo* vel *sub aere*, e 1.

(62) *Joannem filium Gildeberti.* e., *Joannem quen dam*, s. d. 1 2.

D (63) *Patibulo appensus et exanimatus est.* e., *mor latronum suspensus est*, s. d. 1 2.

(64) *Inaniter.* d. e. 1 2, omissum in s.

(65) *Et regii... valerent.* e., *et rex illud quai maxime caveret, consiliis illorum male credulus, q nihil minus quam pacem vellent, dum ei dominari a utilitates suas valerent*, s. d. 1 2.

(66) *Proximo.* e., *Postremo*, s. d. 1 2.

(67) *Pene.* s. d. e 2, 1 2, omissum in e 1.

(68) *Consensere.* e 1., *assensere*, s. d. e 2, 1 2.

(69) PROLOGUS IN LIBRUM TERTIUM

Anno Incarnationis Dominicæ millesimo centesimo uadragesimo primo (70) inextricabilem labyrin-ıum rerum et negotiorum quæ acciderunt in Anglia, ggredior evolvere ; ea causa, ne per nostram in-ıriam lateat posteros, cum sit operæ pretium, ognoscere volubilitatem fortunæ, statusque hu-ıani (71) mutabilitatem, Deo duntaxat permittente A vel jubente. Itaque quia moderni non mediocriter et merito reprehendunt prædecessores nostros, qui nec sui nec suorum post Bedam ullam (72) reliquerunt memoriam, ego, quia nobis hanc proposui summovere infamiam, debeo apud lectores bonam, si recte judicabunt, pacisci gratiam (73).

LIBER TERTIUS.

uomodo rex venerit ad obsidionem Lindocolinam.

§ 38. Rex Stephanus, ante Natale (A. D. 1140, 25 ec.), a Lindocolina provincia pacifice abscesserat, omitemque Cestrensem et ejus fratrem honoribus uxerat (73*). Is comes filiam comitis Gloecestrensis mdudum : tempore regis Henrici duxerat. Bur-nses (74) interim Lindocolinæ civitatis, qui vellent ud regem grandem locare amicitiam, eum Londo-æ manentem per nuncios certiorem faciunt ambos itres in castello ejusdem urbis securos resedisse : s, nihil minus quam regis adventum opinantes, i negotio posse circumveniri ; se daturos operam quam occultissime rex castello potiatur. Ille, qui llam occasionem ampliandæ potestatis omittere let, lætus eo contendit : ita fratres circumventi obsessi sunt in ipsis Natalis Dominici feriis. **736-40** Iniquum id visum multis, quia (sicut dixi) lla suspicione rancoris ab eis ante festum absces-at, nec modo more majorum amicitiam suam eis erdixerat, quod Diffidiare dicunt. Porro comes strensis, quamvis ancipiti periculo involutus, be tamen castelli angustias evasit : non definio versutia ; sive consensu aliquorum obsidentium ; e, quia virtus deprehensa solet multis modis quæ-e, et plerumque invenire consilium. Itaque non ntentus sua solum liberatione, de salute fratris uxoris, quos in castello reliquerat, sollicitus, B animum partes versabat in omnes. Sanior sententia visa flagitare a socero auxilium, quamvis animos ejus jamdudum nonnullis ex causis offendisset, maxime quia in neutro latere fidus videretur esse. Misit ergo perpetuam per nuncios pactus fidelitatem imperatrici, si, respectu pietatis magis quam ullius sui meriti, periclitantes, qui in ipsis captionis faucibus tenebantur, eximeret injuriæ.

Quomodo comes Gloecestræ Robertus ierit ad succurrendum obsessis

§ 39. Non habuit comes Gloecestræ difficiles aures, indignitatem rei non ferens ; simul etiam pertæsus moræ, quia præclarissima patria causa duorum hominum intestinis rapinis et cædibus vexabatur, C maluit (si Deus permisisset) rem in extremos deducere casus. Sperabat etiam divinum in incepto favorem, quia rex generum suum nullis ejus culpis injuriaverat, filiam obsidebat, ecclesiam beatæ Dei genitricis de Lindocolino incastellaverat. Hæc quanti apud mentem principis esse debebant ? Nonne præstaret mori et gloriose occumbere, quam tam insignem contumeliam pati ? Ulciscendi ergo causa Deum et sororem, simulque necessitudines suas liberandi, **741** dedit se discrimini. Comitati sunt eum impigre suæ fautores partis, quorum erat major exhæredatorum numerus, quos in martem accendebat rerum amissarum dolor et conscia virtus :

(69) *Prologus.* e. 12. libro secundo post § 37 finem unt, sed 12. librum tertium incipit a capite D od e. prologum, vocat. s. et mss. nonnulli librum ındum ad operis finem ducunt.

(70) *Millesimo centesimo quadragesimo primo*, e 1.; *esimo centesimo quadragesimo secundo*, s. d. e 12.

(71) *Humani.* e., omissum in s. d. 12.

(72) *Ullam.* s. d. e 1, 12, omissum in e 1.

(73) *Gratiam.* s. d. e 1, 12, *gloriam*, e 2.

(73*) *Auxerat.* Ranulphus, comes Cistrensis, ejusque frater uterimus Guilelmus de Romano, filii erant Luciæ, comitissæ Lincolniensis.

(74) *Burgenses.* e., *Cives*, s. d. 12.

quamvis toto itinere, quod protenditur a Gloecestra in Lindocolinum, ipse callide intentionem dissimularet, quibusdam ambagibus totum exercitum præter paucissimos suspendens.

DE PUGNA COMITIS GLOECESTRÆ ET CAPTIONE REGIS.

§ 40. Ventum ad supremum ipso die Purificationis beatissimæ Mariæ (A. D. 1141. 2 Feb.), ad flumen quod inter duos exercitus præterfluebat, Trenta nomine, quod et ortu suo, et pluviarum profluvio, tam magnum fuerat ut nullatenus vado transitum præberet. Tum demum et genero, qui cum manu valida occurrerat et cæteris quos ductaverat, detegens animum, hoc sibi propositum jam dudum esse adjecit, quod nulla unquam necessitate terga verteret; vel moriendum vel capiendum esse, si non vicisset. Cunctis igitur bona spe ipsum implentibus (mirabile auditu), illico belli discrimen initurus, prædicti rapacitatem fluminis cum omnibus suis nando transgressus est. Tantus erat comiti ardor finem malis (75) imponere, ut mallet ultima experiri quam regni calamitatem ulterius protendi: nam et rex cum comitibus quamplurimis, et non inerti militum copia, bello se animose, intermissa obsidione, obtulerat. Tentavere primo regii proludium pugnæ facere, quod Justam vocant, quia tali periti erant arte: at ubi viderunt quod consulares, ut ita dictum sit, non lanceis eminus, sed gladiis cominus rem gererent, et infestis viribus vexillisque aciem regalem perrumperent, **742** fuga sibi omnes ad unum comites consuluere; sex enim cum rege comites bellum inierunt; plures barones (76), prædicandæ fidei et fortitudinis, qui regem nec in hac necessitate deserendum ducerent, capti. Rex ipse, quamvis ad se defensandum non ei defuisset animus, tamdem a militibus comitis Gloecestræ circumquaque aggressus, ictu lapidis cujusdam, terræ procubuit; a quo autem id factum fuerit, ignoratur. Ita omnibus circa se vel captis vel fugatis, cedendum pro tempore, et teneri sustinuit. Prædicandus itaque comes Gloecestræ præcepit regem vivum et illæsum conservari (77), non passus etiam ullo exprobrationis convicio illum irretiri (78): et quem iratus modo impugnabat regno fastigiatum, placidus, ecce! protegit triumphatum; ut, compositis iræ et lætitiæ motibus, et consanguinitati impenderet humanitatem, et in captivo diadematis respiceret dignitatem. Vulgus vero burgensium Lindocolinorum (79) multa parte obtruncatum est, justa ira illorum qui vicissent, nullo dolore illorum qui victi essent, quod ipsi principium et fomes istius mali fuissent.

QUOMODO REX IMPERATRICI PRÆSENTATUR.

§ 41. Rex vero (80), juxta morem illius generis
A hominum quos captivos nominant, imperatrici a fratre præsentatus Gloecestræ: post etiam ad Bristou ductus, et ibi honorifice præter progrediendi facultatem servatus est primo. Succedenti enim (81) tempore, propter insolentiam quorundam **743** palam et probrose dictitantium non expedire comiti ut regem secus ac ipsi vellent servaret, simul et quia ipse ferebatur plus quam semel, vel elusis vel delinitis custodibus, extra statutam custodiam noctu præsertim inventus, annulis ferreis innodatus est.

QUOMODO IMPERATRIX, INDUSTRIA COMITIS GLOECESTRÆ, A LEGATO ET QUIBUSDAM EPISCOPIS ET PRIMATIBUS WINTONIÆ RECEPTA SIT.

§ 42. Interim et imperatrix et comes apud legatum
B fratrem ejus nunciis egerunt, ut ipsam, tanquam regis Henrici filiam, et cui omnis Anglia et Normannia jurata esset, incunctanter in ecclesiam et regnum reciperet. Quarto decimo kalendas Martii (Feb. 16) eo anno prima Dominica Quadragesimæ fuit. Ita, mediantibus utrobique nuntiis ad hoc res expedita, ut ad colloquium in patenti planitie camporum citra Wintoniam conveniretur. Ventum ergo Dominica tertia Quadragesimæ (Mart. 2), pluvioso et nebuloso die, quasi mœstam causæ vicissitudinem fata portenderent. Juravit et affidavit imperatrix episcopo, quod omnia majora negotia in Anglia, præcipueque donationes episcopatuum et abbatiarum, ejus nutum spectarent, si eam ipse in (82) sancta ecclesia in dominam reci-
C peret, et perpetuam ei fidelitatem teneret. Idem juraverunt cum ea, et affidaverunt pro ea, Robertus frater ejus comes de Gloecestra, et Brianus filius comitis marchio de Walingeford, et Milo de Gloecestra, postea comes de Hereford, et nonnulli alii. Nec dubitavit episcopus imperatricem in dominam Angliæ recipere, et ei cum quibusdam suis affidare, quod, quandiu ipsa pactum non infringeret, ipse quoque fidem ei custodiret. **744** Crastino, quod fuit quinto nonas Martii (Mart. 3), honorifica facta processione recepta est in ecclesia episcopatus Wintoniæ; episcopo, eodemque legato, eam ducente in dextro latere, Bernardo vero de sancto David episcopo in sinistro. Adfuerunt præterea episcopi, Alexander de Lindocolino, Robertus de
D Herefordo, Nigellus de Heli, Robertus de Bathonia: abbates etiam, Ingulfus de Abbenduna, Edwardus de Radinges, Petrus de Malmesbiria, Gilebertus de Gloecestra, Rogerius de Theokesbiria, et nonnulli alii. Paucis post diebus Thetbaldus Cantuariensis archiepiscopus venit ad imperatricem apud Wiltunam (83) invitatus a legato: distulit sane fidelitatem dominæ facere; inconsulto rege alias divertere, famæ personæque suæ indignum arbitratus.

(75) *Malis*. s. d. 1 2, omissum in e.
(76) *Sex enim cum rege comites bellum inierunt; plures barones*. e., *pauci barones*, s. d. 1 2.
(77) *Conservari*. e., *asservari*, s. d., *reservari*, 1 2.
(78) *Irretiri*. e 1., *irritari*. e 2., *proscindi*, s. d. 1 2.
(79) *Vulgus vero burgensium Lindocolinorum*. e., *Vulgus vero civium Lindocolinorum*, s. d. 1 2.
(80) *Vero*. e. 1 2., omissum in s. d.
(81) *Enim*. e., *vero*, s. d. 1 2.
(82) *In*. s. d., *cum*. e. 1 2.
(83) *Willunam*. e., mss. nonnulli legunt *Wintoniam*, male.

A Itaque et ipse et plerique præsules, cum aliquantis laicis, permissi ad regem ire et colloqui, dignanterque impetrata venia ut necessitatem temporis transirent, in sententiam legati concessere (84). Pascha, quod tunc fuit tertio kalendas Aprilis (Mart. 30), imperatrix apud Oxenefordum egit; a cæteris in sua discessum.

QUOMODO SOLEMNI CONCILIO IMPERATRICEM IN DOMINAM ANGLIÆ CONFIRMAVERINT.

§ 43. Feria secunda post octavas Paschæ (April. 7), concilium archiepiscopi Cantuariæ Thedbaldi, et omnium episcoporum Angliæ, multorumque abbatum, legato præsidente, Wintoniæ ingenti apparatu inceptum. Si qui defuerunt, legatis et literis causas cur non venissent dederunt. (85) Cujus concilii actioni, B quia interfui, integram rerum veritatem **745** posteris non negabo. Egregie quippe memini, ipsa die, post recitata scripta excusatoria quibus absentiam suam quidam tutati sunt, sevocavit in partem legatus episcopos, habuitque cum eis arcanum consilii sui; post (86) mox abbates, postremo archidiaconi convocati. Ex consilio nihil processit in publicum; volutabatur tamen per omnium mentes et ora quid foret agendum.

QUOMODO LEGATUS DEBITAM ET LEGITIMAM SUCCESSIONEM IMPERATRICIS IN REGNUM COMMENDAVERIT.

§ 44. Feria tertia (April. 8) hoc fere sensu legati cucurrit oratio: « Dignatione papæ se vices ejus in Anglia tenere; ideoque per ejus auctoritatem clerum Angliæ ad hoc concilium congregatum, ut de C pace patriæ, quæ grandi periculo naufragabatur, consuleretur in medium. Tempore regis Henrici avunculi sui singulare domicilium pacis in Anglia fuisse; ita ut, per vivacitatem, animositatem, industriam ejusdem præcellentissimi viri, non solum indigenæ, cujuscunque potentiæ vel dignitatis essent, nihil turbare auderent, sed etiam ejus exemplo finitimi quicunque reges et principes in otium et ipsi concederent, et subjectos vel invitarent vel compellerent (87). Qui videlicet rex, nonnullis ante obitum annis, filiæ suæ quondam imperatrici (quæ sola sibi proles ex desponsata quondam conjuge supererat) omne regnum Angliæ, simul et ducatum Northmanniæ, jurari ab omnibus episcopis simulque baronibus fecerit, si successore masculo ex illa, D quam ex Lotharingia duxerat, uxore careret. Et invidit (inquit) atrox fortuna præcellentissimo avunculo **746** meo, ut sine masculo hærede in Northmannia decederet. Itaque quia longum videbatur dominam exspectare, quæ moras ad veniendum in Angliam nectebat (in Normannia quippe residebat), provisum est paci patriæ, et regnare permissus frater meus. Enimvero, quamvis ego vadem me apposuerim inter eum et Deum quod sanctam Ecclesiam honoraret et exaltaret, et bonas leges manu teneret, malas vero abrogaret; piget meminisse, pudet narrare, qualem se in regno exhibuerit: quomodo in præsumtores nulla justitia exercita (88), quomodo pax omnis statim ipso pene anno abolita; episcopi capti, ad redditionem possessionum suarum coacti; abbatiæ venditæ, ecclesiæ thesauris depilatæ; consilia pravorum audita, bonorum vel suspensa vel omnino contempta. Scitis quotiens eum tum per me tum per episcopos, convenerim, concilio præsertim anno prædicto (89) ad hoc indicto, et nihil nisi odium acquisierim. Nec illud quemquam, qui recte pensare velit, latet, debere me fratrem meum mortalem diligere, sed causam Patris immortalis multo pluris facere. Itaque quia Deus judicium suum de fratre meo exercuit, ut eum, me nesciente, in potestatem potentium incidere permitteret; ne regnum vacillet, si regnante careat, omnes vos pro jure legationis meæ huc convenire invitavi. Ventilata est hesterno die causa secreto coram majori parte cleri Angliæ, ad cujus jus (90) potissimum spectat principem eligere, simulque ordinare. Invocata itaque primo, ut par est, in auxilium Divinitate, filiam pacifici regis, gloriosi regis, divitis regis, boni regis, et nostro tempore **747** incomparabilis, in Angliæ Normanniæque dominam eligimus, et ei fidem et manutenementum promittimus. »

QUOMODO LONDONIENSES IN CONCILIO.

§ 45. Cumque omnes præsentes vel modeste acclamassent sententiæ, vel silentes non contradixissent, subjecit legatus (91): « Londonienses (qui sunt quasi optimates, pro magnitudine civitatis, in Anglia) nunciis nostris convenimus, et conductum ut tuto veniant misimus, eosque confido non ultra hunc diem moraturos: bona venia usque cras sustineamus. »

§ 46. Feria quarta (April. 9) venerunt Londonienses, et, in concilium introducti, causam suam eatenus egerunt ut dicerent missos se a communione quam vocant Londoniarum, non certamina sed preces offerre (92), ut dominus suus rex de captione liberaretur. Hoc omnes barones, qui in eorum communionem jamdudum recepti fuerant, summopere flagitare a domino legato et ab archiepiscopo, simulque ab omni clero qui præsens erat. Responsum est eis a legato ubertim et splendide, et, quo minus fieret quod rogabant, eadem oratio quæ pridie habita. Adjectum quinetiam. « Non decere ut Londonienses, qui præcipui habebantur in Anglia sicut proceres, illorum partes foverent qui domi-

(84) *Concessere.* e., l. *cessere*, s. d. e 2, l 2.
(85) *Cujus concilii.* e 2. ab his verbis usque ad legationi sua impedimenta § 70 claudicat.
(86) *Post.* e., omissum in s. d. l 2.
(87) *Compellerent.* e., *impellerunt*, s. d. l 2.
(88) *Exercita.* e., *exercitata*, s. d. l 2.
(89) *Prædicto.* e., *præterito*, s. d. l 2.
(90) *Jus.* s. d. omissum in e. et *examen* legitur in margine.
(91) *Legatus.* e., omissum in s. d. l 2.
(92) *Offerre* e., *afferre*, s. d. l 2.

num suum in bello reliquerant, quorum consilio idem sanctam ecclesiam exhonoraverat, qui postremo non ob aliud ipsis Londoniensibus favere videbantur nisi ut eos pecuniis emungerent. »

748 DE CLERICO REGINÆ.

§ 47. Interea surrexit quidam, cujus nomen, si bene memini, Christianus, reginæ (ut audivi) clericus, porrexitque chartam legato, qua ille sub silentio lecta, voce quantum potuit exaltata dixit non esse legitimam neque (93) deberet in tanto, præsertimque sublimium et religiosarum personarum, conventu recitari. Præter cætera enim quæ reprehensibilia et notabilia erant scripta, testem appositum qui præterito anno, in eodem quo tunc sedebant capitulo, venerabiles episcopos maxima verborum affecerit contumelia. Ita, illo tricante, clericus legationi suæ non defuit, sed præclara fiducia litteras legit in audientia, quarum hæc erat summa : « Rogabat regina obnixe omnem clerum congregatum, et nuncupatim episcopum Wintoniæ fratrem domini sui, ut eumdem dominum regno restituerent, quem iniqui viri, qui etiam homines sui essent, in vincula conjecissent. » Huic suggestioni retulit legatus verba in eamdem sententiam qua et Londoniensibus. Illi, communicato consilio, dixerunt se decretum concilii convicaneis suis relaturos, et favorem suum quantum possent præstituros. Feria quinta (April. 10) solutum est concilium, excommunicatis ante multis qui regiarum erant partium ; nominatim Willelmo Martello, qui quondam pincerna regis Henrici, tunc dapifer Stephani. Iste immaniter exulceraverat legati animum, multis rebus ejus interceptis et subreptis.

QUOMODO IMPERATRIX A LONDONIENSIBUS RECEPTA SIT.

§ 48. Itaque multæ fuit molis Londoniensium animos permulcere posse, ut, cum hæc statim **749** post Pascha (ut dixi) fuerint actitata, vix paucis ante Nativitatem beati Joannis diebus imperatricem reciperent. Pleraque tunc pars Angliæ dominatum ejus suspiciebat (94), frater ejus Robertus assiduus circa eam omnibus quibus decebat modis ejus gloriam exaltare, proceres benigne appellando, multa pollicendo, diversas partes vel terrendo, vel etiam per internuntios ad pacem sollicitando, jam jamque in omnibus partibus imperatrici faventibus justitiam, et patrias leges, et pacem reformando. Satisque constat quod, si ejus moderationi et sapientiæ a suis esset creditum, non tam sinistrum postea sensissent aleæ casum. Aderat et dominus legatus sedula, ut videbatur, fide imperatricis commodis præsto. Sed ecce, dum ipsa putaretur omni Anglia statim posse potiri, mutata omnia. Londonienses, semper suspecti, et intra se frementes, tunc in aperti odii vocem eruperunt; insidiis etiam A (ut fertur) dominam ejusque comites appetiverunt. Quibus illi præcognitis et vitatis, sensim sine tumultu quadam militari disciplina urbe cesserunt. Comitati sunt imperatricem legatus, et rex Scotiæ David avunculus ejusdem viraginis, et frater ejus Robertus, in omnibus ut semper, sic et tunc, fortunarum sororis socius, et (ut de compendio dicam) partium ejus omnes ad unum incolumes. Londonienses, cognito eorum abscessu, in hospitia involant, quidquid rerum pro festinatione relictum erat abradentes.

DE DISCORDIA IMPERATRICIS ET LEGATI.

§ 49. Nec multis post diebus surrexit simultas inter legatum et imperatricem, quem casum vere B **750** possum dicere fomitem omnium malorum rursum in Anglia fuisse : quod quatinus (95) acciderit, expediam. Habebat rex Stephanus, Eustachium nomine, ex filia Eustachii comitis Bononiensis, susceptum filium. Rex enim Henricus, pater imperatricis (ut altius repetam, ne veritas gestorum lateat posteros), sororem uxoris suæ, matris istius dominæ, Mariam nomine, nuptum dederat prædicto comiti, quod esset is et amplis majoribus ortus, simulque prudentia et fortitudine juxta insignis. Ex Maria Eustachius nihil liberorum tulit præter filiam Matildem vocabulo. Hanc, patre defuncto, nubilem idem magnificentissimus rex Stephano nepoti legitimo matrimonio copulavit, et pariter Bononiensem comitatum industrie acquisivit; C nam antea Moritoliensem in Normannia ex suo dederat. Hos comitatus nepoti suo quem nominavi, Eustachio, legatus jure dandos destinaverat dum pater in captione teneretur; imperatrice prorsus abnuente, incertum an aliis etiam promittente. Qua ille offensus injuria, multis diebus ab ejus abstinuit curia, et quamvis sæpe revocaretur, negare perseveravit. Interea familiare apud Geldeford cum regina, fratris uxore, colloquium habuit, ejusque lachrymis et satisfactione infractus ad liberationem germani animum intendit; omnes etiam illius partis quos in concilio excommunicaverat, inconsultis episcopis, absolvit. Ferebantur et per Angliam ejus in imperatricem querelæ : quod eum capere voluerit ; quod quidquid ei juraverat pro nihilo habuerit ; D omnes barones Angliæ fidem suam circa eam implesse, sed ipsam temerasse, quæ acquisitis uti modeste nesciret.

751 QUOMODO COMES GLOECESTRENSIS LEGATUM CONVENERIT CUM IMPERATRICE ET COADJUTORIBUS SUIS.

§ 50. Ad hos motus, si posset, componendos comes Gloecestrensis non adeo denso comitatu Wintoniam contendit; sed re infecta ad Oxenefordiam rediit, ubi soror stativa mansione jamdudum se

(93) *Neque.* e., *ne quæ*, s. d. l 2.

(94) *Dominatum ejus suscipiebat*, e 1., *dignanter dominatum ejus suscipiebat*, s. d., *dignanter dominatum ejus suscipiebat*, l 2.

(95) *Quatinus.* e., *qualiter*, s. d. l 2.

continuerat. Ipsa itaque, et ex his quæ continue audiebat et a fratre tunc cognovit, nihil legatum molle ad suas partes cogitare intelligens, Wintoniam cum quanto potuit apparatu venit. Illic intra castellum regium sine cunctatione recepta, bona forsitan mente per nuntios episcopum convenit, ut, quia ipsa præsens erat, non pigritaretur ad eam venire : ille, non integrum sibi fore arbitratus si veniret, ambiguo responso nuncios elusit, hoc tamen (96) verbo, « Ego parabo me ; » statimque propter omnes misit quos regi fauturos (97) sciebat. Venerunt ergo fere omnes comites Angliæ ; erant enim juvenes et leves, et qui mallent equitationum discursus quam pacem. Præterea plures illorum, confusi quia regem bellantem, ut superius dictum est, deseruerant, conventu illo fugæ suæ opprobrium lenire conabantur. Pauci vero cum imperatrice venerant (98) : rex Scotiæ David, Robertus comes Gloecestræ, Milo de Hereford et barones pauci ; Reinulfus enim (99) comes Cestriæ tarde et inutiliter advenit. Ut ergo magnam seriem rerum brevi verborum compendio explicem, a regina et comitibus qui venerant, undique foras muros Wintoniæ observatæ sunt viæ, ne victualia imperatrici **752** fidelibus inferrentur ; Andevera etiam vicus incensus. Ab occidente itaque raro et anguste importabantur necessaria, viatoribus nonnullis interceptis vel occisis, vel parte membrorum mutilatis : ab oriente vero toto tramite versus Londoniam constipabantur semitæ multitudine commeatuum, episcopo et suis importandorum ; Gaufrido de Mandevilla (100), qui jam iterum auxilio eorum cesserat, antea enim post captionem regis imperatrici fidelitatem juraverat, et Londoniensibus maxime annitentibus, nihilque omnino quod possent prætermittentibus quo imperatricem contristarent. Wintonienses porro vel tacito ei favebant judicio, memores fidei quam ei pacti fuerant cum inviti propemodum ab episcopo ad hoc adacti essent. Interea ex turre pontificis jaculatum incendium in domos burgensium (qui, ut dixi, proniores erant imperatricis felicitati quam episcopi) comprehendit et combussit abbatiam totam sanctimonialium intra urbem, simulque cœnobium (1) quod dicitur Ad Hidam extra. Erat ibi imago crucifixi Domini magna mole auri et argenti, simulque gemmarum, dono (2) Cnutonis quondam regis operosa devotione fabrefacta : hæc, igne tunc comprehensa et solo prostrata, post etiam jubente legato excrustata est. Inventæ plusquam quingentæ argents marcæ, auri triginta, donativo militum profecere. Combusta est A etiam abbatia sanctimonialium de Warewella a quodam Willelmo de Ipra, homine nefando, qui nec Deo, nec hominibus reverentiam observaret, quod in ea quidem imperatricis fautores se contutati essent.

753 DE DISCESSU COMITIS GLOECESTRÆ A WINTONIA ET CAPTIONE SUA.

§ 51. Comes Cloecestræ (3) interea, quamvis quotidiano regiorum prælio cum suis affictaretur, minusque quam cogitaret res ex sententia cederet, semper tamen ab incendio ecclesiarum temperandum putavit, quamvis in vicino sancti Swithuni hospitatus esset. Veruntamen indignitatem rei ultra B non ferens, se suoque pene obsideri, et fortunam in alteros declinare, cedendum tempori ratus, compositis ordinibus discessionem paravit. Itaque in primo agmine ut libere abiret sororem præmittens cum reliquis, ipse cum paucis qui auderent animis multos non timere, lente progrediebatur. Quapropter comitibus regiis (4) confestim insecutis, dum et ipse fugere pudori et citra dignitatem suam æstimat, et solus ab omnibus præcipue impetitur, captus est. Cæteri cæptum iter, proceres præsertim, continuare, summaque cum festinatione Divisas pervenerunt. Sic a Wintonia die sanctæ Crucis Exaltationis (Sept. 14), quæ tunc habebatur in Dominica, discessum ; cum illuc paucis ante Assumptionem beatæ Dei Genitricis (6) diebus ventum C fuisset. Nonnullique miraculi exemplum et multorum materia sermonum fuit in Anglia, quod sicut rex Dominica in dominæ nostræ Purificatione, ita comes Dominica in vivificæ Crucis Exaltatione (6), unam eamdemque sortem experti sunt. Illud vero percelebre magnificumque fuit, quod pro isto eventu nemo comitem Gloecestræ vel infractum mente, vel etiam **754** tristem vultu, viderit ; ita conscientiam altæ nobilitatis spirabat, ne se fortunæ ludibrio subjiceret. Quamvis enim primo blanditiis invitatus, post etiam minis lacesseretur, nunquam tamen inflexus est ut de liberatione sua præter consensum (7) sororis tractaretur. Ad ultimum eo modo res ventilata, ut æquis conditionibus et rex et ipse absolverentur ; nullo pacto alio interveniente, nisi ut quisque partes suas pro posse, sicut D et prius (8), tutaretur. Hæc ab Exaltatione sanctæ Crucis usque ad festum Omnium Sanctorum plurimo verborum agmine sæpe versata, tunc demum debito fine conclusa ; ea enim die rex eluctatus captionem. In eadem apud Bristou reginam suam et filium cum duobus magnatibus reliquit, vades liberandi comitis continuo cum festinato itinere

(96) *Tamen.* e., *tantum*, s. d. 12.
(97) *Fautoros.* e., *fautores*, s. d, 12.
(98) *Venerant.* e., 12., *convenerant.* s. d.
(99) *Enim*, s. d., ommissum in e. 12.
(100) *Gaufrido de Mandevilla... juraveral*, e., omissum in s. c. d. k. 12.
(101) *Cœnobium.* e., *cœnobium monachorum*, s. d. 12.

(2) *Dono.* s. e. 12.. *ex dono*, d.
(3) *Gloecestræ.* e., omissum in s. d. 12.
(4) *Reigis.* e., omissum in s. d. 12.
(5) *Genitricis* s. e. 12., *genitricis Mariæ.* d.
(6) *Ita comes Dominica in vivificæ Crucis Exaltatione*, s. d. 12. omissum in e.
(7) *Consensum.* e., *conscientiam*, s. d. 12.
(8) *Et prius.* e., *prius*, s. 12., *superius*, d.

rex Wintoniam venisset; ibi enim asservabatur A comes, reductus a Rovecestra, quo prius abductus fuerat. Tertio die, mox ut rex Wintoniam venit, comes abscessit; dimisso ibi, quousque regina absolveretur, in eodem (9) obsidatu filio suo Willelmo. Celeriter igitur permensa via, Bristou veniens reginam absolvit; cujus reditu Willelmus filius comitis ab obsidatu liberatur. Satis autem constat, toto tempore captionis, sequentibusque mensibus usque ad Natale, multis et magnis pollicitationibus sollicitatum ut a sorore descisceret, pluris semper pietatem germanitatis quam quaslibet (10) promissiones fecisse: nam et relictis rebus castellisque suis, quibus commode frui posset, circo germanam sedulo apud Oxeneford mansitabat; quo loco, ut B præfatus sum, illa sedem sibi constituens, curiam fecerat.

755 DE CONCILIO QUO LEGATUS TENTAVIT LENIRE CAUSAM RECEPTIONIS IMPERATRICIS IN DOMINAM.

§ 52. Interea legatus, immodici animi pontifex, qui quod semel proposuisset non ineffectum relinquere vellet, concilium pro jure legationis suæ apud Westmonasterium die octavarum sancti Andreæ (Dec. 7) coegit. Ejus concilii actionem non ita exacta fide pronuntio ut superioris, quia non interfui. Auditum est lectas in eo litteras domini apostolici, quibus modeste legatum argueret quod liberare fratrem suum dissimulasset. Delicti tamen superioris gratiam facere; et magnopere cohortari, ut quocunque modo, vel ecclesiastico vel seculari, C posset, ad germani liberationem accingeretur. Regem ipsum in concilium introisse, et apud sanctum conventum querimoniam deposuisse, quod homines sui et eum ceperint, et afflictione contumeliarum paulo minus exstinxerint, qui justitiam eis nunquam negasset. Ipsum legatum magnis eloquentiæ viribus factorum suorum invidiam tentasse alleviare: « Quod scilicet imperatricem non voluntate sed necessitate recepisset, quippe cum recenti adhuc fratris sui clade (omnibus comitibus vel fugatis, vel eventum rei suspecta mente præstolantibus), ipsa cum suis muros Wintoniæ circumsonasset, ipsam quæcunque pepigerat ad ecclesiarum jus pertinentia obstinate fregisse. Quin etiam certis auctoribus ad se delatum eam et suos non solum dignitati suæ, sed et vitæ, struxisse insidias: cæterum, D Deum pro sua clementia secus quam ipsa sperasset vertisse negotia, ut et ipse perniciem vitaret, et fratrem suum vinculis eximeret. Itaque jubere se de parte Dei et apostolici, ut regem, voluntate populi et assensu sedis apostolicæ inunctum, quantis 756 possent viribus enixe juvarent; turbatores vero pacis, qui comitissæ Andegavensi faverent, ad excommunicationem vocandos, præter eam quæ Andegavorum domina esset. »

QUOMODO QUIDAM FAUTOR IMPERATRICIS LOCUTUS FUIT PRO IMPERATRICE.

§ 53. Hæc ejus verba non dico quod omnes (11) gratis animis exceperint, certe nullus expugnavit: omnes clerici vel metu vel reverentia (12) frænarunt ora. Unus fuit laicus, imperatricis nuncius, qui palam legato interdixit, ne per fidem quam ei pactus fuerat, quidquam in illo concilio statueret quod ejus honori adversum foret: fidem ab eo hanc (13) imperatrici factam, ne fratrem suum ullo auxilio juvaret (14), nisi forte viginti ei (15) milites, nec plures, mitteret. Quod in Angliam ipsa venisset, frequentibus epistolis ejus factum: quod regem cepisset, quod in captione tenuisset, ipso potissimum connivente actum. Dixit (16) hæc et alia pleraque magna verborum austeritate, nihil omnino legato blanditus; nec vero ullo sermonum pondere ille moveri potuit ut iram proderet, semel incepti (ut prius dixi) sui non segnis executor. Fuit ergo hic annus (cujus tragœdias compendio digessi) fatalis et pene perniciosus Angliæ; in quo, cum aliquo modo sibi ad libertatem respirandam putasset, rursum in ærumnam recidit, et nisi Dei misericordia mature occurrat, diu hærebit.

757 RECAPITULATIO DE COMITE GLOECESTRÆ.

§ 54. Principia gestorum hujus anni, qui est Incarnationis Dominicæ millesimus centesimus quadragesimus tertius, et reliquis superioris anni successit animo resarcire, simulque summam rerum quæ de Roberto filio regis Henrici comite Gloecestræ sparsim dicta sunt, quasi in fasciculum collectam, lectoris æstimationi per recapitulationem proponere. Ipse quippe sicut primus ad partes sororis suæ juste defendendas initium suscepit, ita semper invicto animo in incepto gratis perseveravit: gratis dico, quia nonulli fautorum ejus, vel fortunam sequentes, cum ejus, volubilitate mutantur, vel, multa jam emolumenta consecuti, spe ampliorum præmiorum pro justitia pugnant. Solus vel pene solus Robertus, in neutram partem pronior, nec spe compendii, nec dispendii timore, unquam flexus est, sicut ex sequentibus liquebit. Non ergo alicui, si hæc integre scribo, adulationis surrepat suspicio; nihil enim a me dabitur gratiæ, sed sola veritas historiæ sine ullo fuco mendacii posterorum producetur notitiæ.

§ 55. Dictum est de comite quo modo primus omnium (17) post David regem Scotiæ, præsente patre Henrico, fidelitatem sorori suæ imperatrici

(9) *Eodem.* e. 12., *eodem die*, s. d.
(10) *Quam quaslibet.* s. e. 12., *quas qualibet*, d.
(11) *Omnes.* e., *omnes clerici*, s. d. 12.
(12) *Omnes clerici vel metu vel reverentia.* e., *omnes metu vel reverentia*, d., *omnes vel metu vel reverentia*, s. d. 12.
(13) *Hanc.* s. d. 12., omissum in e.
(14) *Juvaret.* s. e. 12., *adjuvaret*, d.
(15) *Ei.* s. d. 12. omissum in e.
(16) *Dixit* e., *Dixit nuncius*, s. d. 12.
(17) *Omnium.* e., *omnium primatum*, s. d. 12. — Malmesburensis tamen antea retulit Stephanum ante Robertum Mathildæ fidem juravisse.

de regno Angliæ et ducatu Normanniæ sacramento A firmavit : nonnulla (ut dixi) contentione inter eum et Stephanum tunc Bononiæ comitem, postmodum Angliæ regem, quisnam prior sacramentum faceret; Roberto excellentiam filii, Stephano dignitatem nepotis, defendentibus.

§ 56. Dictum est etiam quam rationabiles eum **758** causæ a Decembri, quo pater defunctus est, usque post sequens Pascha, in Normannia continuerint, ne statim in Angliam veniens sororis injurias vindicaret. Postremo veniens, quam prudenti consilio et qua exceptione ad hominium regis se inclinaverit, et quam juste idem sequenti anno et deinceps abjecerit.

§ 57. Nec est prætermissus secundus ejus post B mortem patris a Normannia in Angliam cum sorore adventus ; in quam se, sicut in quamdam sylvam frementium belluarum immersit, Dei quidem gratia et animi confidentia fretus, sed vix centum et quadraginta militibus stipatus. Sed nec illud tacitum, quod in tanto motu bellorum, cum sollicitæ ubique prætenderentur excubiæ, cum solis duodecim militibus impigre ad Bristou venit ; sorore interim apud Arundellum fida, ut putabat, custodia commissa. Qua prudentia et tunc sororem suam e mediis hostibus ad se receperit, et, postmodum in omnibus pro posse provexerit ; semper circa eam conversatus, ipsius commoda procurans, sua postponens, cum quidam abutentes ejus absentia terras ipsius undique vellicarent. Ad postre- C mum, qua necessitate adductus, ut generum suum, quem rex incluserat, periculo eximeret, bello gravi se dederit regemque ceperit. Sed tam felicem eventum captio ejus (18) apud Wintoniam, ut in superioris anni gestis perstrinxi, paulo minus declinavit (19) ; quanquam ea captione non tam miserandum quam laudandum se ipse per Dei gratiam exhibuerit : cum enim videret regios comites ita obstinatos ad persequendum ut sine suorum detrimento res transigi nequiret, omnes quibus timebat, nominatimque **759** imperatricem, præmisit ; quibus prætergressis (20), ut jam tuto possent evadere, ipse sensim equitans, ne similis fugæ profectio putaretur, admisit in se persequentium manus, amicorum liberationem impedimento suo mercatus. Jam vero in ipsa captione nemo eum (ut ante dixi) D vel sensit dejectum animo, vel audivit humilem in verbo : adeo supra fortunam eminere videbatur, ut persecutores suos (nolo enim dicere hostes) ad reverentiam sui excitaret. Itaque regina, quæ licet meminisset virum suum ejus jussu fuisse compeditum, nihil ei unquam vinculorum inferri permisit, nec quidquam inhonestum de sua majestate præsumpsit: denique apud Rovecestram (illuc quippe ductus fuit) libere ad ecclesias infra castellum quo libebat ibat ; et quibus libebat loquebatur, ipsa duntaxat regina præsente : nam post profectionem ejus in turrim sub libera custodia ductus est, adeo præsenti et securo animo ut ab hominibus suis de Cantia accepta pecunia equos non parvi pretii compararet, qui ei post aliquanto tempore et usui et commodo fuere.

DE LIBERATIONE REGIS.

§ 58. Tentavere primo comites, et hi quorum intererat de talibus loqui, si forte regem et se sineret æquis conditionibus liberari. Hoc quamvis Mabilla comitissa præ desiderio viri sui dilecti (21) statim amplexa nunciis acceptis esset, in ejus liberationem conjugali charitate propensior, ille profundiori consilio contradixit, regem et comitem non æqualis ponderis esse asseverans : cæterum, si permitterent omnes qui vel secum vel sui causa capti essent liberari, id se posse pati **760**. Sed noluerunt assentiri comites, et alii qui regalium partium erant ; regem quidem liberari cupientes, sed citra suas in pecuniæ amissione jacturas : nam et Gillebertus comes Willelmum de Salesbiria, Willelmus de Ipra Hunfridum de Bohun, et nonnulli alii quos potuerant, Wintoniæ ceperant, multis in eorum redemptione marcis inhiantes.

QUOMODO TENTATUM EST COMITEM GLOECESTRÆ POSSE INFLECTI IN PARTES REGIS.

§ 59. Itaque alia via comitem adorsi, promissis ingentibus, si forte possent, illicere cupiebant. Concederet, sorore dimissa, in partes regis, habiturus proinde totius terræ dominatum, ut ad ipsius arbitrium penderent omnia ; essetque in sola corona rege inferior, cæteris omnibus pro velle principaturus. Repulit comes immensas promissiones memorabili responso, quod posteritas audiat et miretur volo : « Non sum, » inquit, « meus, sed alieni juris : cum meæ potestatis me videro, quicquid ratio de re quam allegatis dictaverit, facturum me respondeo. »

§ 60. Tum illi concitatiores et nonnihil moti, cum blanditiis nihil promoverent, minas intentare cœperunt, quod eum ultra mare in Bononiam mitterent, perpetuis vinculis usque ad mortem innodandum. Enimvero ille, minas sereno vultu dissolvens, nihil minus se timere protestatus est constanter et vere : confidebat enim in magnanimitate comitissæ, uxoris suæ scilicet (22), et animositate suorum, qui statim regem in Hiberniam mitterent, si quid perperam in comitem factum audissent.

§ 61. Transiit in his mensis, tantæ molis erat **761** liberari posse principes quos fortuna sua innexuis-

(18) *Ejus*, e., omissum in s. d. 12.
(19) *Delinavit*. e., *decoloravit*, s. d. 12.
(20) *Prætergressis*. e., *prægressis*, s. d. 12.

(21) *Dilecti*. e., omissum in s. d. 12.
(22) *Scilicet*. e., omissum in s. d. 12.

set catena. Tandem porro communicato consilio, A quicunque imperatrici favebant, crebris legationibus comitem conveniunt, ut quia non posset quod vellet, secundum comici dictum, vellet quod posset: pateretur ergo regem et se liberari mutuis conditionibus; « alioquin timemus, aiebant, ne comites facti sui maximi et præclarissimi, quo te ceperunt, erecti conscientia, unos et unos ex nobis invadant, castella expugnent, ipsam sororem tuam obsidiant (23). »

§ 62. Tum demum Robertus mollitus legato et archiepiscopo assensit; ita tamen, ne quicquam castellorum vel terrarum redderetur quod post regis captionem in jus imperatricis vel quorumque fidelium ejus transierat. Illud sane nullo potuit obtinere modo quatenus sui secum liberarentur; offensis videlicet aliis, quod tantas eorum promissiones de principatu totius regni, quodam quasi fastu fastidiens, repudiaverat. Et quia maxime annitebantur ut, propter regiam dignitatem, primo rex liberaretur, deinceps (24) comes; cum id ille dubitaret concedere, firmaverunt jurejurando legatus et archiepiscopus, quod, si rex post liberationem suam detrectaret comitem liberare, ipsi se in captionem comitis incunctanter injicerent, quocunque ipsi libuisset abducendi.

§ 63. Nec adhuc quievit, sed, præter hæc, quo sibi provideret sagax animus invenit: posset nempe fieri ut rex, malorum, quod sæpe fit, præventus consilio, captionem fratris sui et archiepiscopi parvi duceret, dummodo ipse liber in pluma jaceret. Exegit ergo ab utroque sigillatim brevia et sigilla sua ad apostolicum in hunc sensum; **762** « Sciret dominus apostolicus eos ob regis liberationem et regni pacem hoc se pacto comiti astrinxisse, quod, si eum rex post suam ipsius liberationem liberare dissimularet, ipsi ultro se in captionem ipsius immitterent. Quapropter, si ad hoc infortunium perventum foret, obnixe rogare (quod apostolicæ humanitatis esset sponte facere) ut et eos qui suffraganei ipsius erant, et comitem pariter, ab indebitis nexibus exueret; » et quædam talia.

§ 64. Hæc scripta Robertus ab utrisque pontificibus recepta tuto loco deposuit; et Wintoniam cum eisdem, simulque magna baronum copia, venit. Rex quoque, ut in præteritis dictum est, non multo post eodem veniens, familiare colloquium cum comite communicavit: sed quamvis et ipse rex, et cuncti principes qui aderant, magno annisu satagerent comitem in sua vota traducere, ille, velut pelagi rupes immota resistens, omnes eorum conatus vel irritos fecit, vel rationabiliter compescuit: « Non esse rationis, dicens, sed nec humanitatis, ut sororem suam desereret, cujus partes juste defendendas suscepisset: nullius commodi causa, nec tam regis odio quam sacramenti sui respectu, quod violare nefas esse ipsi quoque deberent attendere, præsertim cum ab apostolico sibi mandatum meminisset ut sacramento quod sorori, præsente patre, facerat, obedientiam exhiberet. » Ita infecta pace ab utriusque discessum.

§ 65. Hæc ideo sic (25) in superioris anni gestis non apposui, quia clam conscientia mea erant: semper quippe horrori habui aliquid ad posteros transmittendum stylo committere, quod nescirem **763** solida veritate subsistere. Ea porro, quæ de præsenti anno dicenda sunt, hoc habebunt principium. B

TRACTATUS UT PRO COMITE ANDEGAVENSE MITTERETUR.

§ 66. Utræque partes, imperatricis et regis, se cum quietis modestia egerunt a Natali usque ad Quadragesimam, magis sua custodire quam aliena incursare studentes: rex in superiores regiones abscessit, nescio quæ compositurus. Superveniens Quadragesima omnibus vacaturam (26) bellorum indixit; qua mediante, imperatrix cum suis ad Divisas venit, illic mysterium consilii cum suis habitura (27): quod tamen eatenus exiit in vulgus, ut sciretur omnibus fautoribus ejus (28) complacitum quatenus pro comite Andegavensi mitteretur, C qui conjugis et filiorum hæreditatem in Anglia jure defensitare deberet. Missi sunt ergo spectabiles viri, et qui merito tantæ rei curam exsequerentur.

DE INFIRMITATE REGIS

§ 67. Non multo post, in ipsis Paschalibus (29) feriis, regem, quædam (ut aiunt) dura meditantem, gravis incommodum morbi apud Northamptunam detinuit, adeo ut in tota propemodum Anglia sicut mortuus conclamaretur. Duravit improspera valetudo usque post Pentecosten; tunc enim sensim refusus salutis vigor eum in pedes erexit.

§ 68. Interim nuncii ex Andegavis redeuntes, iterato apud Divisas in ipsis octavis Pentecostes **764** D coacto concilio, imperatrici et principibus audita reportant: « Comitem Andegavensem legationibus procerum nonnulla ex parte favere; cæterum, solum ex omnibus comitem Gloecestrensem cognoscere (30), ejusque prudentiam ac fidem, magnanimitatem et industriam, probatam jam olim habuisse. Is si ad se transito mari adveniat, voluntati ejus se pro posse non defuturum; alioquin cæte-

(23) *Obsidiant.* e., *oppugnent*, s. d. 12.
(24) *Deinceps.* e., *deinde*, s. d. 12.
(25) *Sic.* e., omissum in s. d. 12.
(26) *Vacaturam. Vacaturam* vel *cessationem*, e., *vacationem*, s. d. 12.
(27) *Cum suis habitura.* e., *sui habitura*, d., *sui habitum*, s. 12.
(28) *Ejus.* e. 12 omissum in s. d.
(29) *Paschalibus.* e., *pene Paschalibus*, s. d. 12.
(30) *Cognoscere.* e. 12, *recognoscere*, s. d.

ros in eundo et redeundo frustra laborem consumpturos. »

QUOMODO COMES GLOCESTRÆ AD COMITEM ANDEGAVENSEM IERIT.

§ 69. Ita omnium audientium spebus erectis, ad comitem preces versæ, ut hunc laborem pro sororis et nepotum hæreditate dignaretur. Dissimulavit ille primo, difficilem rem prætendens : suspectum per confertissimos hostes iter citra et ultra mare ; periculosum sorori, quam in absentia ejus alii ægre tuerentur, qui eam in captione sua pene reliquerant, rebus ipsi suis diffisi. Favens tandem omnium unanimi voluntati, obsides poposcit sigillatim ab his qui optimates videbantur, secum in Normanniam ducendos, vadesque futuros tam comiti Andegavensi quam (31) imperatrici, quod omnes junctis umbonibus ab ea, dum ipse abesset, injurias propulsarent, vicibus (32) suis apud Oxeneford manentes. Acclamatum est sententiæ, datique obsides Normanniam ducendi.

QUOMODO COMES ANDEGAVENSIS AUXILIO COMITIS GLOECESTRÆ DECEM CASTELLA IN NORMANNIA CEPERIT.

§ 70. Robertus ergo valefaciens sorori, ductis **765** secum obsidibus, cum expeditis militibus per tuta hospitia ad Waram profectus est, quem vicum cum castello jamdudum commiserat filio suo primogenito Willelmo. Ibi aliquanto post festum sancti Johannis alto se per Dei gratiam committens, naves quas tunc habebat solvit. Quæ fere in medium mare delatæ, omnes præter duas tempestate coorta in diversa jactatæ ; quædamque retro versæ, quædam ultra destinatum propulsæ sunt : duæ solummodo, in quarum una comes cum fidissimis erat, rectum cursum tenentes, in idoneam stationem appulerunt. Veniens itaque Cadomum, comitem Andegavensem per nuncios accersivit. Venit ille non aspernanter, sed auditæ legationi sua impedimenta, et ea multa, objecit : inter quæ, quod rebellione multorum castellorum in Normannia detineretur quo minus in Angliam veniret. Ea res moras redeundi comiti Gloecestrensi ultra placitum innexuit: nam ut Andegavensem omni occasione nudaret, cum eo decem castella expugnavit in Normannia, quorum (33) hæc sunt vocabula, Tenerchebrai, Senhilaret, Brichesart, Alani (34) Bastonborg, Trivetes, Castel de Vira, Plaiseiz, Vilers, Moretoin. Sed propemodum nihil quantum ad legationem hac promovit industria ; Andegavensis enim comes et alias occasiones, prioribus solutis, substituit, quibus in Angliam adventum excusaret suum. Magni

A sane loco beneficii filium suum ex imperatrice primogenitum avunculo concessit in Angliam deducendum, cujus intuitu proceres justi hæredis partes propugnare animarentur. Henricus vocatur puer, nomen avi referens : utinam felicitatem et potentiam quandoque relaturus.

766 QUOMODO REX CEPIT WARAM, ABSENTE COMITE.

§ 71. Interea rex in Anglia, comitis absentiam aucupatus, subito ad Waram veniens, et non bene munitum (35) propugnatoribus offendens succensa et deprædata villa (36), statim etiam castello potitus est. Nec eo contentus (qui fortunam sibi aspirare videret), tribus diebus ante festum sancti Michaelis B inopinato casu Oxeneford civitatem concremavit, et castellum, in quo cum domesticis militibus imperatrix erat, obsedit ; ita scilicet affirmato animo, ut nullius spe commodi, nullius timore detrimenti, discedendum pronunciaret, nisi castello reddito, et imperatrice in ditionem suam redacta. Mox igitur optimates quidem omnes (37) imperatricis, confusi quia a domina sua præter statutum abfuerant, confertis cuneis ad Walengeford convenerunt, eo proposito ut regem bello impeterent si ipse in aperto campo martem experiri vellet (38), sed eum intra civitatem aggredi consilium non fuit, quam ita comes Gloecestræ fossatis munierat, ut inexpugnabilis præter per incendium videretur.

C DE REDITU COMITIS GLOECESTRÆ IN ANGLIAM.

§ 72. His rumoribus in Anglia (39) disseminatis, comes Gloecestræ (40) Robertus reditum maturavit. Trecentos itaque milites et aliquanto plures, quorum tamen numerus ad quadringentos non pervenit, navibus quinquaginta duabus imposuit ; **767** his duas, quas redeundo in pelago expugnavit, adjunxit. Itaque piæ voluntati Deus per gratiam sui (41) egregie favit, ut nulla e tanto numero navium longius evagaretur ; sed omnes, vel pariter junctis lateribus, vel leniter unæ ante alias progressæ, placida sulcarent maria. Nec vero violentia fluctuum navigia impetebat, sed quodam famulatu prosequebatur ; sicut aspectus maris solet esse gratissimus, D cum placidis allisa lapsibus alludit unda littoribus. In portum ergo Waram delatæ, comitem (42) et omnes socios desideriis suorum felices carinæ restituere.

QUOMODO COMES GLOECESTRÆ REDITU SUO WARAM CEPERIT.

§ 73. Cogitaverat primo ad Hamtunam appellere,

(31) *Quam.* e. 1 2., *quam etiam*, s. d.
(32) *Vicibus*, d. e. 1 2, *viribus*, s.
(33) *Quorum... Moretoin.* e., omissum in s. d. k. 1 2.
(34) *Alani.* e 1., *Alnai*, e 2.
(35) *Non bene munitum.* e., *vacuum*, s. d. k. 1 2.
(36) *Succensa et deprædata villa*, e., *succenso et deprædato vico*, s. d. 1 2.

(37) *Mox igitur optimates quidem omnes.* e., *Mox optimates omnes*, s. d. 1 2.
(38) *Vellet.* e., *voluisset*, s. d. 1 2.
(39) *Anglia.* e., *Normannia*, s. d. 1 2.
(40) *Gloecestræ.* e., omissum in s. d. 1 2.
(41) *Per gratiam sui* e., *per suam gratiam*, s. d. 1 2.
(42) *Comitem.* e., *comites*, s. d. 1 2.

ut dispendio burgensium (43) simul et domini eorum injurias suas ulcisceretur ; sed flexerunt ejus impetum precibus multis Vituli, qui arctissimarum necessitudinum parentes, quos apud Hamtunam habebant, ærumnis cæterorum involvi timerent. Genus hominum nauticorum est quos Vitulos vocant ; qui quia fidi clientes comitis sunt, preces eorum non negligendas arbitratus, cœpto destitit ; simul et honoratius visum, ut in locum de quo egressus fuerat reverteretur, quod per violentiam amiserat vi recuperaturus. Statim ergo portu et vico in potestatem subactis, castellum obsedit, quod lectissimorum militum quos ibi rex locaverat munitione sua confirmarat (44) animositatem, ne dicam contumaciam. At enim paulo post milites, machinis comitis labefactati et consternati, petierunt inducias, **768** ut, sicut moris est illorum hominum, efflagitarent a rege suppetias ; die dicta, si forte venire negaret, castellum reddituri. Id, spe regem ab obsidione sororis abducendi, acceptissimum comiti fuit, quamvis impatienti desiderio castelli habendi teneretur ; qua putamus animi confidentia, ut, nullo ex Anglia fultus adhuc auxilio, cum trecentis et paulo plus militibus regem intrepidus operiretur, qui mille milites et eo amplius habere ferebatur ; multi enim non tam imperatricis odio quam aviditate prædæ ad obsidendum convolaverant.

QUOMODO COMES GLOECESTRÆ CONGREGATO EXERCITU TETENDIT AD LIBERANDAM IMPERATRICEM.

§ 74. Veruntamen, cum relatum esset quod obsessis apud Waram a rege negaretur auxilium, ea scilicet obstinatione qua prædixi castellum recepit; eodemque impetu insulam Portland, quam incastellaverant, subegit ; nec minus et tertium, cujus nomen Lulleworda, quod Willelmi de Glastonia, cujusdam cubicularii, fuerat, qui nuper a fide imperatricis desciverat (45). Inde omnes fautores imperatricis ad Cirecestram convocavit, jam ingresso adventu (46). Ibi igitur ad dominæ suæ succurrendum omnibus suis (47) viribus conspirati, profectionem ad Oxenefordum meditabantur ; infensis mentibus cum rege, nisi abscederet, præliatum iri (48). Enimvero jam progressis plausibile nuncium allatum est, egressam imperatricem ab obsesso castello Oxeneford, et apud **769** Wallengeford tuto manere. Illic ergo divertentes, ejusdem dominæ suæ (49) consilio, quia et milites qui ea exeunte remanserant, castello reddito, indemnes abierant, et sancti dies quiescere vel parum admonebant, bello abstinendum rati, ad sua quique sunt (50) reversi.

§ 75. Modum sane liberationis imperatricis gratanter apponerem, si pro certo compertum haberem. Est enim evidens Dei miraculum. Illud satis constat, quod, metu adventantis (51) comitis, obsessoribus plurimis apud Oxeneford, quo quisque poterat, dilapsis, reliqui laxiores custodias et remissiores excubias fecere ; magis, si ad bellum veniretur, saluti suæ solliciti, quam aliorum exitio infesti. (52) Sed hæc in volumine sequenti, Deo volente, latius expedientur.

(43) *Burgensium*. e., *civium*, s. d. 12.
(44) *Confirmaret*. e., *confirmabat*, s. d. 12.
(45) *Quod... desciverat*. e., *armis perdomuit*, s. c. d. k. 12.
(46) *Adventu*. e., *domini adventu*, s. d. 12.
(47) *Suis*. e. omissum in s. d.
(48) *Præliatum iri*. s. d. 12., *præliaturum iri*, e.
(49) *Suæ*. e., omissum in s. d. 12.
(50) *Reversi*. Liber tertius hic in e. concluditur cæteri mss. opus ad finem sine intermissu ducunt.
(51) *Adventantis*. e., *advenientis*, s. d. 12.
(52) *Sed hæc in volumine sequenti, Deo volente, latius expedientur*. e 1. e 2. Hic primum terminasse videtur paragraphum *qua re... accepero*, qui in illo ms. nunc sequitur verba *exitio infesti*, partimque rasuræ superscriptus est manu recentiori ; et sententia *sed... expedientur*, post *accepero* subjuncta est. s. c. d. g. k. 12. legunt. « Qua re ab oppidanis animadversa, imperatrix cum solis quatuor militibus per posterulam egressa amnem transiit. Mox, ut nonnunquam, et fere semper, necessitas et remedium excogitat et audaciam subministrat, pede Abbenduniam profecta, hinc ad Walingeford equo subvecta est. Quæ tamen latius persequi fert animus si unquam, dante Deo, ab his qui interfuere veritatem accepero. »

WILLELMI MALMESBURIENSIS
DE GESTIS
PONTIFICUM ANGLORUM
LIBRI QUINQUE

(Priores libros quatuor edidit SAVILE, *Rerum Anglicarum Scriptores post Bedam præcipui*, Londini 1596, fol., p. 111; quintum, seu Vitam Aldhelmi, Scireburnensis episcopi, WHARTON, *Anglia sacra*, II, 1.)

PROLOGUS LIBRI PRIMI.

Prima sedes episcoporum post christianitatem A Anglorum, Cantuariæ habita est et habetur. Ea urbs est Angliæ, nec adeo magna, nex exiliter parva quæ et positione terræ, quippe soli affinis maxima ubertate, et integro murorum ambitu, licet multoties Martias fortunas experta, cives suos fovet, multorum sanctorum cineribus copiosa, patrociniis gloriosa, nec fluminis irriguo, nec nemorum opportunitate indiga, præterea, maris ad duodecim milliaria vicinitate, piscium fecunda. Gens urbana et rustica, plus quam cæteri Angli, conscientiam adhuc antiquæ nobilitatis spirans, et ad honorificentiam et hospitium cujuslibet pronior, et ad propulsandas injurias acrior. Ibi prima sedes archiepiscopi habetur, qui est totius Angliæ primas et patriarcha. B Cæterum ubi fuerit archiepiscopatus, tempore Britonum, cognitio labat, quia vetustas consumpsit nostri sæculi memoriam. De hujus urbis archiepiscopis et ejus suffraganeis dicere successit animo, quidquid nostram attigit memoriam. Nec puto a ratione dissidere, ut qui quondam regum Anglorum gesta perstrinxi, nunc Anglorum pontificum nomina transcurram; ut pollicitam dudum operam, jam tandem, Domino adjuvante, compleam. Quod cum fecero, videbor mihi rem nulli attentatam consummasse, non meo fretus ingenio, sed dignæ cognitionis allectus studio. Quid enim dulcius quam majorum recensere gratiam, ut eorum acta cognoscas, a quibus acceperis, et rudimenta fidei, et incitamenta bene vivendi? Erat certe plenum segnitiei et ignominiæ, nescire saltem nomina principum nostræ provinciæ, cum pertendat alias cognitio nostra ad tractus usque Indiæ, et si quid ultra jacet, quod infinito Oceano patet. His adductus rationibus, et hic et alibi traxi stylum per latebrosissimas historias: quanquam mihi non hic affluat eadem copia scientiæ, quæ in gestis regum. Siquidem ibi aliquid de chronicis, quæ præ me habebam, mutuatus, veluti e sublimi specula fulgente facula, qua gressum sine errore tenderem, admonebar. Hic autem, pene omni destitutus solatio, crassas ignorantiæ tenebras palpo, nec ulla lucerna historiæ prævia, semitam dirigo. Aderit tamen, ut spero, lux mentium, ut et integra non vacillet veritas, et instituta conservetur brevitas. Quæ duo, si quis non neglexerit, nec ineptus, nec importunus erit. Itaque propositam in aliis voluminibus seriem dicendi servabo, ut sicuti in primo libro gestorum regalium, regnorum distinxi ordinem; ita hic per singula volumina, episcopatus provinciarum distinguam. Si quid infra promissum fuerit, lector qui ratione factum viderit, veniam prærogabit. Hic igitur primus liber habebit gesta archiepiscoporum Cantuariensium et episcoporum Roffensium, apud quos primum excrevit regnum: cæteri quique suo ordine sequentur.

LIBER PRIMUS.

DE ARCHIEPISCOPIS DOROBERNIENSIBUS.

Cantuariæ sedit primus Augustinus (A. D. 598), C Gregorii Magni discipulus, ut vulgo notum est. Pallium autem et privilegium archiepiscopatus idem Gregorius Augustino ad Londoniam concessit, ut in

primo libro Gestorum regalium, per Kenulfi ostendimus epistolam; quia scilicet ad id tempus alterius obscuræ urbis notitia Romanos non attigisset. Verumtamen quia primus doctor sedulitate regis, hospitis, et civium charitate captus, Cantuariæ incolatum vivens throno annis quindecim [*al.* sedecim], et mortuus (A. D. 613) tumulo fovit, omnis eo in posterum honor translatus. Ejus merita quanti apud Dominum pensentur, signa præconantur illustria, quæ ille non fastidit tot adhuc inculcare sæculis; Cantiam suam, imo totam Angliam in sui veneratione torpescere non sinens.

Huic successit Laurentius annis quinque; cujus virtutes et cæterorum (de quibus Beda narrans, breviter perstringit omnia, tædii scilicet offensam veritus): horum ergo virtutes, quantum veterum relatione addiscere potuit, Goscelinus (53) quidam (de quo alias dixi), scripsit miras prorsus et prædicandas, adjiciens, quas oculata fide perspexerat, novas. Eorum hæc sunt nomina:

Mellitus, annis item quinque. Justus, annis tribus. Honorius, viginti sex. Deusdedit, decem. Theodorus, viginti duos.

Eum ab apostolica sede missum, Beda commemorat primum omnium antistitum Cantuariæ vigorem pontificalem in tota Britannia exercuisse; denique et citra et ultra Humbram episcopos hos pro placito abegisse, hos posuisse; in ipsa Eboraco aliarum urbium præsules consecrasse, et, (ut in Vita beati Wilfridi legitur) ejusdem civitatis pontifices, Ceddam et ipsum Wilfridum, seu ratione, seu vi expulisse. Ubi videri et doleri potest humana miseria, quod videlicet quantalibet quis sanctitate polleat, non ad plenum pervicaces mores exuat; quia illi duo oculi Britanniæ controversias inter se egerint. Siquidem Theodorus Wilfridum injuste, quantum nostra habet conjectura, ejecerit, Wilfridus Romano papæ Agathoni, multis ante periculis jactatus, querelam detulerit. Modeste sane, ut nec ab apostolica sede directum, accusationibus urgeret, nec tamen, innocentiam suam fluctuare permitteret. Ejus enim verba hæc sunt in suggestione, quam obtulit papæ: « Quid autem acciderit, ut Theodorus sanctissimus archiepiscopus, me superstite in sede, quam, licet indignus, dispensabam, sine consensu cujuslibet episcopi, tres, sua auctoritate, mea humilitate non acquiescente, ordinaret episcopos, omittere magis quam urgere, pro ejusdem viri reverentia, condecet: quem quidem, pro eo quod ab hac apostolicæ sedis summitate directus est, accusare non audeo. » Itaque, quamvis tunc judicio concilii Romani indemnis Wilfridus judicatus, et ad sedem suam remissus fuerit; non tamen rem obtinuit, regis Egfredi violentia, cum præsertim Theodorus, vel obsisteret ex sententia, vel permitteret ex conniventia. Quod ideo dicere non abstinui, ut ostenderem quanti apud Romam habitus sit, cujus statuta etsi perperam acta, enervare illa sedes non omnino voluit. Nam et epistola, quam idem Agatho sextæ synodo apud Constantinopolim congregatæ direxit, hujus sermonis testimonio assistit, et mecum facit, in qua inter cætera dicit: « Sperabamus deinde de Britannia Theodorum confamulum atque coepiscopum nostrum, magnæ insulæ Britanniæ archiepiscopum et philosophum, cum aliis qui ibidem hactenus demorantur, exinde ad humilitatem nostram conjungere, et hac causa hucusque consilium distulimus. » Vides quanti eum fecerit, ut ejus exspectatione universale concilium differret.

Ei successit Beretualdus annis XXXVII. Huic Tatwinus. Horum (ut dicere cœperam) et non minus S. Letardi, quem cum regina Berta venisse antiquitas serit, miracula suprafatus auctor (54) prædicat, signa exaltat: Letardum tum in cæteris potentem, tum in pluviæ petitione velocem non multis retro annis jucundum exhibuisse spectaculum; cum enim media æstate cancrum sol inureret, arva squalerent pulvere, et furens Sirius sitientes scriberet agros, elatum ad processionem sancti corpus tarditate miraculi desiderium exspectantium irritasse; tum post reditum cantorem stomachatum ingenti clamasse hiatu: Nonne vides quanta sit siccitas et tribulatio in toto mundo, et tu negligenter agis? hoc quasi festo convicio sanctum notatum multo imbrium diluvio desiderantium aviditatem plusquam satiasse. Commemorat inde seriem regum cum totis necessitudinibus in Augustiniana ecclesia requiescentium; quos ille non immerito luminaria vocat Angliæ, et senatores Anglorum curiæ. Huic sanctorum choro, ut Regis æterni diademati elaborato adjicit inæstimabilis gloriæ lapides, qui perniciem in protervos, auxilium fulgurent in supplices, Adrianum dico abbatem et Mildridam virginem parili laude conspicuos.

Tatwino, qui annis III archiepiscopatu potitus eodem anno quo Beda obiit, successit Nothelmus, quem ferunt illum esse, quem in Prologo historiæ Anglorum dicit, idem historicus ecclesiæ Lundonensis presbyterum multo sibi emolumento fuisse ad gesta compaginanda, ex Romano scrinio allatis epistolis, quæ essent illi necessariæ operi.

Eo post quinque annos defuncto, Cuthbertus qui erat Merciorum apud Herefordum episcopus, apostolicas reparat vices. Hic est qui Bonifacii contemporaneus, pro compescendis vitiis concilium magnum coegit Angliæ, ejusdem Bonifacii admonitu, et Ethelbaldi regis ope, ut in gestis regum dixi. Cujus synodi principium et actio per capitula hic ponetur meis aliquando verbis antiquorum semper sententiis, expostulata fastidii venia; quia et parum pontificalium gestorum habemus, et Patrum præcedentium in Dei rebus zelum sit audire operæ pretium, Regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo, qui cuncta Patris imperio ac pariter Spi-

(53) Ejus scripta collegimus Patrologiæ tom. CLV, [illegible]. EDIT.

(54) Goscelinus.

ritus sancti gratia vivificante disponit ; hæc quæ subter habentur synodia gesta, Septembris mensis 11 [*al.* initio] prope locum qui vocatur Clovesho peracta sunt, præsentibus his Deo dilectis præsulibus ecclesiarum Christi, hoc est honorabili archiepisc. Cuthberto, venerabili episcopo Roffensis ecclesiæ Dunno, atque reverendissimis episcopis Merciorum, Totta et Huvita ac Podda ; sed et probatissimis episcopis Occidentalium Saxonum, Humfredo et Herewaldo, venerabilibusque sacerdotibus Herdulfo orientalium Anglorum, atque Egiulfo orientalium Saxonum, et Milirdo Wictiorum ; sed et honorabilibus episcopis, Alwio Lindissæ provinciæ atque Siga australium Saxonum ; anno Dom. Incarnationis 747, indictione xv, anno autem regni Ethelbaldi regis Merciorum, qui tunc aderat cum suis principibus ac ducibus xxxiii. Cum igitur ex diversis Britanniæ provinciis sacri ordinis præfati præsules cum minoris ordinis dignitatibus convenissent, et recitata essent scripta in duabus chartis venerandi papæ Zachariæ, quibus admonebat Anglos ut castigatius viverent, et contemnentes excommunicare minabatur : « Primo capitulo decreverunt ut episcopi sollicitius amodo viverent, et sollicitius subditos admonerent. Secundo, ut pacifico animo viverent, quamvis locis discreti degerent. Tertio ut omni onno, parachias suas singuli circumirent. Quarto, ut quisque in sua diœcesi, abbates et monachos moneant regulariter vivere, et prælatos subjectos suos non opprimere, sed diligere. Quinto, ut jam monasteria, quæ sæculares homines pervaserant, nec tunc ab eis auferri poterant, docerent regulariter vivere [*al.* conversari]. Sexto, ne aliquis ordinetur, nisi prius ejus vita examinetur. Septimo, ut per monasteria, lectio sacrarum Scripturarum frequentetur. Octavo, ut presbyteri non sint negotiorum sæcularium dispositores. Nono, ut ipsi presbyteri non accipiant pretium pro baptizandis pueris. Decimo, ut Dominicam orationem et Symbolum Anglice discant et doceant. Undecimo, ut omnes uno eodemque modo, sua ministeria peragant. Duodecimo ut modesta voce sacra in ecclesiis canant. Tertio decimo, ut uno eodemque tempore, ubique Dominicæ festivitates, et sanctorum natalitia celebrentur. Quarto decimo, ut honorabiliter observetur Dominicus dies. Quinto decimo, ut septem canonicæ horæ diebus singulis observentur. Sexto decimo, ut Rogationum dies et minorum et majorum non omittantur. Septimo decimo, ut festivitas sancti Gregorii et Augustini Patris nostri observetur. Octavo decimo, ut jejunia Quatuor Temporum observentur. Nono decimo, ut monachi et sanctimoniales regulariter vestiantur. Vicesimo, ut episcopi observent, ne ista decreta negligantur. Vicesimo primo, ne ecclesiasticus ordo inebrietur. Vicesimo secundo, ut communio ab ecclesiasticis non negligatur. Vicesimo tertio, ut idem a laicis pro temporibus observetur. Vicesimo quarto, ut prius probentur laici, quam monachentur. Vicesimo quinto, ut eleemosynæ non negligantur. Vicesimo sexto, ut hæc præcepta singuli episcopi subjectis notificent. Vicesimo septimo, de utilitate eleemosynæ disputatum est. Vicesimo octavo, de utilitate psalmodiæ. Vicesimo nono, ut congregatio pro modo facultatum constituatur. Tricesimo, ut monachi inter laicos non habitent. Tricesimo primo, ut pro regibus et principibus publice oretur. »

Cujus synodi actionem, (nam capitula tantum tetigimus), Cuthbertus archiepiscopus statim per Kinebertum diaconum suum Bonifacio Moguntino archipræsuli misit ; ipse congratulans eleganter rescripsit, sicut suo loco lector inveniet. Sed, quia hujus viri Bonifacii, qui ante Winfridus dicebatur, toties se ingessit mentio, quiddam non adeo auditum cunctis et memorabile de Friderico ejus discipulo, quod aures meas attigit, stylo mandabo. Nam et sanctitas magistri ex discipuli virtute potest conjici, quod habuerit ille domi, unde addisceret potentes non timere, mortem contemnere. Willebrordus primus Trajectensium episcopus, de quo Beda memorat, sanctitate et senio emeritus diem clauserat, curæque et prædicationi ejus in Frisia Bonifacius successerat, apud Trajectum Conabo [*al.* Cobano; *al.* Banco] episcopo ordinato, Spatiosum ergo tempus præteriit, quod hi ambo incolatus mortalis pertæsi reposcebantur cœlo, cum ecce Frisones furiis ut creditur, infernalibus acti utrosque trucidantes martyres fecerunt. Tum Bonifacii sedem apud Moguntium implevit, ut dixi [*al.* dixit] Lullus ; Eubano [*al.* Banco] non adeo festinus successor propter ferociam gentis, apud Trajectum fuit Fridericus ; eum sanctitatis Bonifacii nectar spirantem, utpote nepotem et disciplum, Ludovicus Pius filius Caroli Magni eo promovit, licet multi tum pro se, tum pro suis adniterentur, primaque ordinationis die consessu dexteræ in prandio novum præsulem dignatus est. Multa ergo edulii parte consumpta ad eum purpurati sermo dirigitur, ut recentis professionis memor, antecessorumque constantiæ sequax, sine acceptione personarum vera proponat, contemnentibus anathema indicat. At ille pudibundo lumine et dimisso capite : Recte, inquit, domine imperator, agis, qui professionis meæ teneritudinem sanctis animas hortatibus ; sed oro te, non gravetur majestas tua solvere, quod animi mei recessus diu volutarunt. Et ne longe exempla petantur, utrum piscem hunc mensæ appositum honestius est a capite an a cauda aggredi ; ille præproperus, et quantum se inviscaret nescius, a capite respondit. Nec moratus Fridericus rapuit verbum, dicens : Sic eat, domine Auguste, sic eat, ut fides et pietas Christiana de tuis erratis te secure compellat, ne subjecti audeant spernere, quod te viderint tolerasse. Renuntia ergo incesto, quod contraxisti, matrimonio : quia ista Judith, quam tuo fœderasti lateri, proximo tibi affinis est sanguine, nec decet ut torus regius infametur libidine. Hoc dictum licet Ludovicus ægre accepisset, modesta tamen taciturnitate absolvit, raptimque

episcopum ad suam sedem ire laxavit. Verumtamen sermo in tanta Palatinorum frequentia effusus occultari non potuit, quin omnium episcoporum regionis aures inquietaret, corda exulceraret, non frivolo dolore conferentium : quod episcopus novus talia aperta promulgasset libertate, qualia veteres ipsi nec tacito damnassent murmure. Quare ad audiendum erecti frequentibus egere conciliis ut deducto connubio cælebs viveret imperator. Itaque ipsum in ergastulum, feminam in monasterium includunt, conante quam maxime, ut supra dixi, Lothario Ludovici primogenito, ut his dictitabat, Christianitatis instinctu, sed revera invidiæ obtentu. Posterius vero mediante apostolicæ sedis pietate molliori concilio decretum est, uti indicta pœnitentia legitimo de cætero lætarentur conjugio, et imperator quidem libens cessit sententiæ, rancorem adversus omnes benignitate mentis ejiciens. At Judith femineum virus exhalans, et in cœtu suorum de injuriis Friderici Trajectensis episcopi conquesta, que potissimum auctore pertulisset mala, invenit duos qui ad ejus interfectionem operam suam pollicerentur. Nec ista præsulem latebant, qui esset ipsius deitatis sacrarium, sed venturos opperiebatur intrepidus carnifices, accusabatque nebulonum moras impatiens martyrii cupido. Ita ipso mane, quo venturos non nesciebat, ad missam se parat. Jamque albam induerat, cum ingressus puer, cujus erat officium admittere volentes dominum convenire, nuntiat imperatricis legatos pro foribus astare. Ille impedimento excusato jubet eos interim exspectare in triclinio. Missa cantata sicuti erat sacris vestibus indutus secretarium ingressus est, illucque introduci lictores semotis arbitris mandat. Ingressos ita claritate visus, et vestium reverentia perculit, ut animis concidentes, etiam manibus sicas amitterent. Quo ille animadverso, qui vitam præsentem spe futuræ projecerat, ultro ad perficiendum, propter quod venerant, animavit percussores, ut resumerent animos, repararent vires, hortatus : ita (quia nequitia facilis est ad persuadendum) sedentem adorti, alter, a pectore ad inguina, alter per media ilia, sicas duxere. Tum ille comprehendens et constringens ambabus manibus vitalia defluentia : « Abite, inquit, miseri, abite, dum res clam meis est fidelibus, ne si vos deprehenderint, actum de vobis sit. » Sicarii vero velocitati pedum stimulos timoris addentes decurrere ad Rhenum, et inde brachiorum robore navem ultra impegere. Cubicularium interea supervenientem, percunctatumque quid ita exsanguis sederet, turbide abegit, jubens cito de muro specularetur si imperatricis nuntii Rhenum transissent : compertoque, quod longinquitas fugæ comprehendendi illos difficultatem procurasset, clerum propere convocari jussit, totius tragœdiæ integro et sermone et sensu expositor. Impostta igitur per se antiphona, *Aperite mihi portas justitiæ* et cætera, vivens se mauseolo composuit, pulchra et venerabili morte cœlum adeptus. Quod idcirco, præter materiam exterius lecturis proferre duxi non inutile, ut Anglorum deputetur gloriæ, quod terras alienas illustrarint, perégrinante etiam sanctitate. Cuthbertus post XVII annos episcopatus morbo tactus et mori pergens jussit suis ut apud archiepiscopium infoderetur, et quia Augustiniani monachi ex antiqua consuetudine pervicaces defunctorum archiepiscoporum corpora cum quadam rapiebant violentia, luctuosos ululatus per curiam et urbem cessare præcepit, funebresque exsequias palam fieri prohibuit. Ita dum interius cessante tumultu alieni arcerentur aditu, cadaver præsulis ecclesiæ principalis sinibus illatum, nec ab alteris, qui se ingenio circumscriptos viderent, repetitum.

Huic Breguinus III annis substitutus sedem Lambritho S. Augustini prius abbati vacuefecit, de isto in lib. I regalium Gestorum diximus, et nunc non tacemus, quod Offa rex Merciorum contractis inimicitiis cum Cantuaritis eum primatu spoliare conatus est. Simul regnum Merciorum archiepiscopatu insignire affectans epistolis ad Adrianum papam et fortassis muneribus egit, ut palio Licetfeldensem episcopum contra morem veterum efferret, omnesque Merciorum pontifices ei subjugaret, (quorum hæc fuere nomina : Denebertus Wigornensis, Werenbertus Legecestrensis, Edulfus Sidnacestrensis Wlfeard Herefordensis) et duos orientalium Anglorum episcopos, Elcard [*al.* Aliterd] Helmanensem, Litfrid Dammucensem, vocabatur autem episcopus Licetfeldensis Adulphus. Plures enim episcopatus pro potentia sua Offa in Merciis fecerat, et orientales Anglos occiso rege eorum Ethelbritho invaserat, episcopatuum vero quidam alio translati, ut Helmanensis in Norwicensem ; quidam alteris uniti, ut Dammucensis in eumdem ; quidam omnino non exstant, ut Legecestrensis et Sidnacestrensis. Remanserunt autem IV episcopi episcopo Cantuariensi, Lundoniensis, Wintoniensis, Roffensis, Selesciensis. Stetit hæc perversitas toto præsulatus Lambrithi tempore, quamvis nihil ille vel sumptibus, vel laboribus omisisset, quo dignitatem sedis assereret, cupiditatem pervasorum contunderet.

Sed eo post XXVII annos defuncto, et in capitulo apud S. Augustinum tumulato successit annis XIII Ethelardus [*al.* Athelardus] (A. D. 803) Wintoniensis episcopus vir excellentis industriæ potentis apud optimates gratiæ, cujus consiliis Egfertus [*al.* Egfridus] filius Offæ mollitus, Cantuariæ honorem archiepiscopatus restituisset, nisi eum fata de medio tollere properassent. At vero Kenulfus rex Merciorum ejus et Eaubaldi Ebor. archiep. monitis quantum nefas antecessor commisisset edoctus antiquitatis morem reparavit in solidum, ad Leonem successorem Adriani missis sua et omnium episc. Angliæ epistolis, ipso archiepisc. legationem graviter administrante : ad quæ manifestius probanda portiunculas competentes ex epistolis Alcuini subjiciam.

Sanctissimo Patri et in membris Christi valde

venerando ETHELARDO archiepiscopo ALCUINUS diaconus in Christi charitate salutem.

« Audiens salutem et prosperitatem vestram et conventum cum Eaubaldo Eboracensi archiepiscopo filio meo, satis mihi placuit speranti ex vestræ colloquio sanctitatis honorem sanctæ Ecclesiæ exaltari, et Deo in eis servientium corrigi vitam. Ideo suasi aliis litterarum mearum apicibus sanctitatem vestram permanere in patria, nolens lumen Britanniæ exstingui. Sed fiat quod Deo placet, ut proficiat Christi ecclesiis, prosperum iter faciat vobis Deus, angeloque ejus comitante prospere vos ducat atque reducat, dulcissime et amantissime Pater; maxime autem precor ut apud sanctos apostolos mei habeatis memoriam, sicut nos apud S. Martinum vestri habere dulce habemus. »

Domino sanctissimo atque omni honore dignissimo ETHELARDO archiepiscopo.

« Lectis prosperitatis vestræ litteris et prosperitate itineris vestri et reversionis in patriam et qualiter apostolica benignitate suscepti fuistis, toto cordis affectu animoque lætissimo gratias egi Domino Deo sempiterno qui magno clementiæ dono viam vestræ peregrinationis prospero direxit itinere, et dedit vobis gratiam in conspectu Patris apostolicæ legationis effectu et voti compotem [*al.* Patris apostolici, et legationis effectu voti compotem] redire concessit: et primi nostri doctoris sanctissimam sedem ad pristinum culmen dignitatis per te iterum exaltare dignatus est: quæ cujusdam dissensionis scissura, quorumdam invidiosa contentione ad horam discissa esse videbatur. Felix qui unitatem pacis fraterno amore conservare studet; sed ille multo felicior, qui ab aliis disrupta charitatis viscera pio labore ad unius compagem corporis reformare nititur. Igitur nunc gratia operante divina membrorum unitas adhæret capiti proprio, et sacerdotalis dignitas antiquo gratulatur honore, et germana pax inter summos Britanniæ pontifices splendescit, et sub duabus metropolitanorum civitatibus una pietatis et concordiæ viget voluntas, sicut in litteris vestræ beatitudinis lectum intellexi. »

Item in alia epistola intercedit pro Merciorum episcopo ut vivens pallio non exuatur, his verbis: « Sanctarum Scripturarum lectio per tuam sanctissimam curam renovetur et ecclesiastica dignitas ubique exaltetur, et sancta sedes quæ prima fuit in fide, prima sit in sanctitate et honore, quæ partim discissa est, non rationabili consideratione sed quadam pietatis cupiditate. Quod si fieri possit ut pacifice aduneiur, et scissio resarciatur, bonum videtur esse cum consilio omnium sacerdotum Christi et coepiscopi vestri Eboracensis ecclesiæ ut fiat, ita tamen ut Pater pius diebus suis pallio non exuatur, licet ordinatio episcoporum ad sanctam et primam sedem recurrat. »

Fuit igitur Ethelardus unus, qui nobis non cunctando sed satagendo restituit rem: licet enim nobis mutuari dictum Ennii de Fabio. Ei non solum Can-

A tia ingentis beneficii est obnoxia, quod eam ad pristinam dignitatem laboribus suis suscitaverit, verum etiam tota Anglia, quam degeneri sedi substerni passus non fuerit. Vir post primos doctores summis pontificibus comparandus, et pene dixerim præferendus, atque haud scio si dicto delinquo: cum profecto excellentius videatur restaurasse dignitatem amissam, quam conservare partam, quamvis et illud nonnullæ laudis habeatur. Quod si alicui in quæstionem venerit, quantæ sanctitatis et reverentiæ fuerit, legat epistolam Leonis papæ Kenulfo regi missam, quæ in primo libro Gestorum regalium invenitur, in qua, vocat eum sanctissimum, dignissimum, charissimum, peritissimum. Quæ nimirum verba summus ille et sanctus papa non iteraret, nisi

B rata esse constaret. Post eum Wilredus annis XXVIII. Egeldus [*al.* Theogildus] mensibus tribus. Celnothus annis XLI. Etheredus [*al.* Æthelredus] annis XVIII. Continuatis successionibus archiepiscopi multa Deo et sæculo digna, ut credimus, exercuere; sed omnia vetustas obsorduit et delevit; nihilque illorum inter nos nisi tenuis fama manet.

Post Etheredum, Pleimundus XXXIII annis. Fuit magister Elfredi regis, qui, ut in secundo libro Gestorum regalium dixi, septem episcopos uno die Cantuariæ ordinavit, quorum nomina et locos ibi qui volet, leget.

Habuitque successorem Athelmum, unum ex illis, quem ecclesiæ Wellensi ordinaverat.

Athelmo successit Wlfelmus tredecim annis in

C Wellis, eidemque defuncto in Cantuaria.

Tunc Odo sanctus Wiltunensium episcopus in archiepiscopum viginti annis emicuit. Siquidem præter illos quinque Westsaxoniæ episcopos, quos Edwardi senioris tempore Pleimundum consecrasse nescio quoties dixi, non multo post additus est sextus, qui haberet sedem in Ramesburia, diœcesim in Wiltonensi pago, permanente episcopo in Scireburnia, salvaque parochia Dorsatensis et Bertensis pagi. Odonis igitur non levem in sanctitate et miraculis gloriam libare par est, quantum ad nos ex successione fama manavit, et hoc non solum de eo, sed et de aliis sanctis Angliæ, quorum occurret occasio, facere fert animus, præsertim quorum gesta non ubique sunt celebria; nam eorum gesta, quos aliorum extulerunt ingenia hic enucleatim revol-

D vere, res esset amentiæ. Odo ut testatior ejus esset sanctitatis indoles, sicut ortu suo dumorum asperitatem eluctatur rosa depressa feritate Danica, cujus gentis oriundus erat, in magnum specimen bonitatis evasit. Parentes ejus tempore regis Elfredi infestaverant Angliam, ipse cæteris vel abeuntibus vel exstinctis Edwardo aliquandiu militans, nec multo post comam tonsus clericatum professus fuerat, meritisque crebrescentibus Wiltunensi Ecclesiæ prælatus, regem Ethelstanum in sui amicitiam exciverat; unde factum est, ut rege contra Analavum profecto, episcopus lateri adesset, qui accensor in prosperis, corrector in fortuitis esset. Quare illa

lugubri nocte, qua, ut in secundo regalium Gestorum libro dixi, ipsa securitate incautior, ab hostibus pene præventus ensem etiam amisisset, inclamatus Odo adfuit. Cumque omnia cæci tumultus essent plena, primus ille porrectis in cœlum precibus intuitus vidit gladium, cœleste scilicet munus, vaginæ regiæ illapsum divinitus. Qui casus statim eo clamante Ethelstano relatus, tantum momenti habuit, ut et tunc Odonem vitæ suæ patronum non dubitaret dicere, et post Wulfhelmo defuncto in primatem Cantiæ sublimare. Ille qui nondum amicisset (55) monachum, constantius reniti, ne morem majorum ambitione sua turbare videretur; nullum enim ad id tempus nisi monachili schemate indutum archiepiscopum fuisse. Sed cum regiæ voluntati episcoporum omnium assensus accederet, tandem vix reverentissimus propositi sui rigore edomito, in communem perrexit sententiam, recogitans illud proverbium: *Vox populi, vox Dei.* Itaque transito mari apud Floriacum monachilia accepit, frugi homo et prudens, ut nec favorem civium rideret, nec priscam consuetudinem decoloraret. Ita toto quo Ethelstanus vixit ævo, incorrupta regis et pontificis familiaritas viguit: dum mutuis officiis iste exerceret in Dei rebus eloquium, ille, si necesse esset, vibraret gladium. Sed postquam æmula florentem fata tulere juvenem, Odo ætate maturus, et canos sanctitate nobilitans, non imparis amicitiæ apud Edmundum et Edredum gratiam tenuit, quia nihil illi moribus prætenderent, in quod rigor episcopalis intentari deberet. Quinimo cum illis in Northanimbros profectus est, non ut prælia faceret, sed ut sanctorum sacros cineres, quorum illa humus olim ferax fuerat, efferret. Unde factum est, ut præcellentissimi Patris Wilfridi dirutam per Danos apud Ripensem Ecclesiam dolenter conspicatus, ruinis super mauseolum eruderatis, reliquias Cantuariam reverenter transferret, et ut clarissimum patriæ jubar produceret in speculam, heroico metro vitam illius texi præcepit. Exsecutus est id munus Fridegodus quidam versibus non ita improbandis, nisi quod latinitatem perosus græcitatem amat, græcula verba frequentat, ut merito dictis ejus aptetur illud Plautinum: « Hæc quidem præter Sibillam leget nemo. »

Ipse quoque Odo non mediocre litterarum dedit in epistola judicium, quam post synodale tempore regis Edmundi concilium ad suffraganeos dedit, cujus hæc forma est: « Mirabili cunctipotentis præsulis polorum clementia opitulante, ego ODO Ecclesiæ Salvatoris Domini nostri Jesu Christi archiepiscopus. Dorobernensis civitatis metropolitanus, coepiscopis fidei catholicæ compaginatoribus, spiritali charitate, etiam comitatus rigore, meis confratribus, præsentium prosperitatem æthereique decoris beatitudinem.

« Si aliquo modo fieri posset, ut totius mundi opes ante nostros ponerentur obtutus, ita ut imperiali munere nobis universaliter deservirent, libenter illa omnia distribuerem, meque ipsum insuper pro vestrarum animarum salute impenderem. Quippe quoniam me ipsum a vestræ sanctitatis studio cupio et spero corroborari super eo, in quo Dominus Deus nos operarios constituit. Et multa, quibus onus pontificatus exponit, subdidit: Idcirco humiliter, quasi indignus sed devotus precor et hortor sanctitatem vestram, ne tepide et negligenter in regimine animarum conversemini, ut non in tempore tremendæ vindictæ conqueratur de vobis Dominus dicens: *Pastores non pascebant gregem meum sed semetipsos* (*Ezech.* XXXIV). Et iterum: *Principes exstiterunt, et ego ignoravi* (*Ose.* VIII), sed potius curemus familiæ Domini super qua nos constituit rectores cibum dare in tempore suo, mensuram tritici, probatam scilicet doctrinam. Et quamvis meritorum qualitate, non præsumam consolari et hortari quemquam, quippe qui solus indignus et innumerabilium culparum reus, gaudeo et indigeo fraternis admonitionibus fideliter corrobari, tamen propter antiquam auctoritatem prædecessorum meorum beatæ scilicet memoriæ Augustini et aliorum sanctorum, quorum studiis regula christianitatis, primum ab hac archiepiscopali sede cunctis finibus Anglorum innotuit: idcirco istos divinos apices ad utilitatem omnium vestrum charaxare decrevi: quatenus rex augustissimus egregio vocabulo Edmundus cum omni populo suo imitari gaudeat, quod in nobis et ex nobis audiat, omnesque gentes quæ undique regali imperio ipsius subjecta sunt, titulos liquidæ nostræ conversationis ovanter sequi ament et delectent. » At vero Edwinus filius Edmundi et regni post Edredum patruum successor præcipitis temeritatis et corporei luxus infamis, pontificis animos irritavit, ut et ipsum a christianitate suspenderet et ganeæ pellicatum, primo expulsione, post succisura poplitis interrumperet; retulit ille vicem in monachos totius Britanniæ furibunde bacchatus, dum nemo, præter Odonem et Dunstanum tunc abbatem, vel verbo resistere auderet. Quia, ut Seneca ait: « Gallus in sterquilinio suo plurimum valet, » interea præsul mentem in Dominum dirigere, miracula non egene facere, multa sedis suæ appendicia prædia quæ Danica excursione ablata erant, ad jus legitimum trahere, in tantum, ut constet neminem illius ætatis archiepiscopum parem Odoni in talibus fuisse quantulum autem est testimonium quod ei perhibe[t] Osbernus, qui eum dicit pro sanctitate sua et indu[-] stria ab omni Anglorum orbe semper deflendum nisi Dunstanus successisset, nescio qua incuri[a] Ecclesiam archiepiscopatus tecto vacantem ita orationibus operuit, ut toto quo tectura parabatu[r] tempore (nisi quod dicam incredibile videatur) ne pluviæ stillicidium loci madefecerit ambitum. E[t] hoc eo celebrius habetur, quod plurima vis im[-] brium, frequens tempestas turbinum, totum ill[is] diebus concussit mundum, plurimosque de verita[te] Dominici corporis dubitantes ita roboravit, ut pane[m] altaris versum in carnem, vinum calicis in sangu[i-] nem, propalam ostenderet, et denuo in genuina

(55) Id est *induisset.*

speciem retorta usui humano conducibilia faceret. Beatissimum Dunstanum electum Wigorniensem antistitem dum Cantuariæ benediceret, totius consecrationis egit ordinem, ut non Wicciorum pontificem, sed Cantuariæ benedicere videretur archipræsulem. Clericis modeste mussitantibus vaticinium protulit, scire se quid faceret, quod se defuncto, Dunstanus primatis Ecclesiæ rector foret. Quapropter quod ministerio suo nutus divinus actitasset, calumnia si recte judicarent, carere deberet. Nec vero præsagio matura fides defuit: licet Elfinus Wintoniensis episcopus illud interpolare tentasset, namque cum Odo jamdudum exspectantes superos sua præsentia lætificasset, ille paratis advocatis, quorum manus palpaverat, subreptoque regis Edgari edicto Cantiam intrusus est: primoque exceptionis die non abstinuit, quin furias mente confotas evomeret, tumulum beati viri pede pulsans, anima voce lacessens: « Tandem, ait, pessime senex, vivacem animam effudisti, sero meliori locum faciens abisti. Itaque quod diu cupiveram, te invito teneo, inde tibi malas gratias ago et habeo. » Sed illo exacto die, cum rabiei efflator cubili se dedisset, vidit beati viri effigiem astantem, et improperare convicium, et velox minari exitium. Ille qui volatico phantasmate se derideri putaret, nihilominins ad recipiendum pallium Romam per Alpes contendebat. Ibi nivali frigore gelatus, nihil aliud remedii comminisci potuit, quam ut exenteratorum equorum adhuc spirantibus extis immergeret pedes, quibus sancti sepulcrum violarat. Sed nec sic algore tepente, in mortem anima fugiente diriguit.

Elfino ergo defuncto Dunstanus (A. D. 987) jamdudum archipontifex divino præsignatus oraculo, regis Edgari ambitur precibus, ut sedem primariam dignaretur sanctitatis suæ industria. Sed ipse non semel surdis auribus rogantem differens, tandem concordi omnium episcoporum assensu pressus, manus dedit. Fuerat ille Athelmi; archiepiscopi ex fratre nepos, prius abbas Glastoniæ, post Wicciorum et Londoniensium episcopus, ultimo Cantuariæ archiepiscopus, promotionis suæ gradus indefessis comebat virtutibus. Afflaverat profecto cor regis divinitatis specie, ut ejus consilium susciperet in omnibus incunctanter, faciens quæcunque pontifex jubenda putaret. Ille quoque, quidquid famæ et saluti regis concinnum esse intelligeret, non omittere, differentem acrius urgere, ipsius prius mores subditorum speculum effigians, cum excessisset, absque personæ respectu ferocius ulciscens. Exemplum dicti in gestis regum apposui: quod eum septenni mulctasset pœnitentia, pro illicita in eam, quæ vel umbratice sanctimonialis fuisset concupiscentia: ita ut proceres ad specimen et formam regis compositi, parum vel nihil contra jus, et æquum auderent, qui dominum suum tam obnoxium Dunstano intelligerent. Jam vero non dubites quantum temperaret a noxio vulgus promi-

A scuum, vel mercari volens dominorum gratiam, vel vitare volens austeram legum sententiam, huc accedebant militaris disciplina, custodita probe furum rapacitas, argentariorum falsitas capitali damno coercita; nihil prorsus omissum, quod internum offenderet arbitrium. Ordo monasticus æmulam professionis suæ vitam per omnia loca non negligebat; propterea quod haberent rectores vita religiosos, scientia claros, quos nec desidia tardos, nec audacia præcipites faceret; talis enim librato diu multumque examine propensaque et certante animorum perspicacia, cum rex, tum archiepiscopus promoverant ubicunque locorum. Itaque clerici multarum ecclesiarum data optione, ut aut amictum mutarent, aut locis valedicerent, cessere

B melioribus, habitacula vacua facientes. Surgebant ergo in tota insula religiosorum monasteria, cumulabantur mole pretiosi metalli sanctorum altaria, nec degenerabant a decore ædium mores ædificantium. Ita hominibus omnis ordinis, ferventibus in Dei obsequio, terra quoque ipsa videbatur gaudere otio. Agri proventu uberi respondebant cultoribus, omnium bonorum copia plenis effluebat cornibus, nec facile unquam tempore Dunstani spem provincialium messis ægra decepit. Elementa lætis renitebant vultibus, nullæ nebulæ, nubila nulla pigro contrahebant cœlo contagia, transmarinorum hostium metus procul, quieta et tranquilla omnia. In urbibus, nec in pauperes præjudicium, nec inter viventes dissidium, nec propter morientes justitium horum bonorum radix per Domini gratiam spectabat

C ad Dunstanum, de Dunstano prodiit in Edgarum, de Edgaro pullulavit in populum. Felicia tunc fuere tempora habentia præsulem, qui nihil infra dictum faceret: regem, qui sedulus edictis præsulem intenderet. Hæc immortalem vire pepererunt et servaverunt gloriam multo magis quam miracula, quamvis Domino administrante nec eorum mendicus fuerit, quorum hic vel breviter indicula ponere illa efflagitat ratio, ut si quis gestorum ejus expers ista fortassis attigerit, norit quantum sanctus iste hujus adhuc peregrinationis incola mente superna prælibaverit gaudia, denique sanctitatis ejus futuræ præsagus idem qui auctor Deus jucundo prodigio nativitatem ejus præcurrit. Siquidem cum mater ejus fertilis in alvum maturoque jam in partum

D fetu in Purificatione sanctæ Mariæ frequenti civium collegio templo assisteret, omnium repente luminaria seu casus, seu Dei nutus exstinxit. Omnibus stupefactis, matronæ cereus lucem accepit cœlitus, communicatoque cæteris igne, timorem dispulit, securitatem induxit. Puer litteris datus cum omnes institutionis libros potenter addisceret, tum libentius et charius illa exosculabatur, quæ moribus informatis mentem ad superna dirigerent. Ejus ætatulæ pusio diabolum noctu occursantem, rabidorumque canum agmine stipatum virga abegit: obseratam ecclesiam obviis angelorum auxiliis ad terram leniter depositus intravit. Cui processu

cithara ejus paxillo appensa, vocale melos sine hominis digito intonuit: *Gaudent in cœlis animæ sanctorum*, et sequentia. Quo audito, ad tribulationum patientiam se admoneri, et tunc intellexit, et non multo post expertus, exhorruit.

Juvenis olim defuncti officio concepit oraculum quantum profectum sumpturus esset in Domino, et in sæculo, ne se derideri phantasmatis inanis arbitraretur nebula, signum accepit, monstrato loco, quo post triduum esset sepeliendus presbyter, qui necdum erat invalidus, nec æger, regem effrenis equi cursu delatum ad præcipitium nomine suo a præeunte inclamato, absens liberavit, animalis cursu cohibito, in ipso præruptarum faucium hiatu, trabalem molem incuria artificum deorsum vergentem, signaculo crucis eminus porrecto, loco restituit suo. Jam pontifex et Britanniæ primas, ad divinum ministerium egens aqua, ex nativo silicis sinu laticem produxit, qui perennes rivos deducit ad hanc diem: diaboli quascunque insidias prævidebat perspicaciter, et eludebat potenter, femineas quondam sordes insusurrantem ignitis forcipibus adurens, eumdemque sibi in oratione infestum, simulacroque, vel vulpis, vel ursi indutum, baculo abigens; effusos pro exsilii sui lætitia cachinnos ingeminantem minis arguens, minas effectui mancipavit, dum ab exsilio regressus ingentem diabolo jacturam, de lucrandis Domino animabus, faceret. Edmundi regis proxime futurum et Edwini præteritum obitum dæmonum edoctus lætitia, illius corpus Glastoniæ sepelivit, istius animam inimicorum violentiæ eripuit. Quid illud? nonne magnæ reverentiæ metu dicendum quod corporalibus oculis sanctum intuitus Spiritum columbina specie agonizanti feminæ et sibi missas facienti vidit adesse, indeque super memoriam beatissimi Odonis, plausibili volatu sedisse? Quapropter cunctis in posterum occasionibus acceptis Odonem bonum vocavit usitato et quam proprio nomine *Ode the good*, tum præterea quam familiariter illi, Deus bone, superni spiritus apparebant? quam conserte cum eo famulabantur? cujus adhuc patriam suspirantis tædium sanctis hortatibus animantes. Edgari regis ortum et felicitatem futuram symphonia angelica: Edredi decessum ferociori nubium impulsu cognovit; horrisonum enim strepitum probavit mors animalis, cui insederat, non morata. Discipuli felicem ad cœlos excessum absens vidit et pronuntiavit, prophetia perspicuus, nec ullius unquam falsitatis repulsam passus. Ethelredo regi futuram ærumnam, virgini Edithæ, et Ethelwoldo antistiti mortem prædixit conterminandam, eidemque sanctum Elfegum substituit, admonitorem nactus apostolum Andream: ejus enim præcipue fruebatur solatio, vel vitare adversa vel moderari secunda. Sed excellit omnia, præfuit universa, quod dominam Domini Matrem præsenti miraculo et vigilanti oculo conspicatus est socias pudoris (inter quas, et ejusdem pontificis matrem), ad Christi laudem invitare, illudque Sedulianum modulato canore concinere et repetere:

Cantemus Domino, sociæ, cantemus honorem:
Dulcis amor Christi personet ore pio.

Mirum est prorsus, mirum omnino quod dicitur, nec tamen a stabilitate veritatis alienum, ut, (quod Dei magno munere sanctis in futura vita concedendum, nunc eos spe beata sollicitat molliter, palpat feliciter), ipse lutea compage circumdatus oculis caperet, auribus hauriret, et credo equidem, nec vana fides, quod etiam angelorum cantum audierit *Kyrie eleison* psallentium, quod nunc libenter Ecclesiæ discunt et docent Anglorum. His gloriosus triumphis, victoriosus adoreis, vicesimo septimo patriarchatus sui anno exacto, translatus est ad superos, ingenti sua gloria, immani patriæ ærumna. Siquidem statim læta elementorum facies emarcuit, pax per ejus sapientiam procurata superventu Danorum evanuit, quamvis ille maximis signis filiorum calamitates levigaret.

Quorum illud scriptum non vidi, quod nuper quoddam Ecclesiæ Christi monacho referente audivi: furem damnatum præcipitio, sancti Dunstani auxilium inclamasse, ligatisque oculis a carnificibus retroactum, desiluisse in præruptum, nec læsum: ibi beatum Dunstanum, corporaliter cum eo locutum, nexus oculorum solvisse. Quo solatio miserum animatum, per confragosas semitas in superiora evasisse manus cujusdam quam non videret nisu, pendula pergentis terga, ne retro laberetur, sustentante; sed quia de temporum turbine in nostris, de sancti miraculis in aliorum legitur litteris successionem episcoporum repetam.

Dunstano successit anno uno Ethelgarus qui primus in novo monasterio abbas a beato Ethelwoldo Wintoniæ factus, post etiam præsulatum Australium Saxonum acceperat, cujus sedes tunc erat apud Seleseiam, nunc est Cicestriæ. Hoc de medio facto sedit annis XI Wiltunensium prius episcopus Ælfricus, qui et ante abbas Abendonensis fuerat de quo quod quidam dicunt eum Cantuariæ monachos proturbatis clericis posuisse, verisimile non videtur: constat enim monachos in ecclesia Sancti Salvatoris fuisse a tempore Laurentii archiepiscopi qui primus beatissimo Augustino successit, sicut in Epistola Bonifacii papæ ad regem Ethelbertum quæ inferius ponetur, constabit.

Post eum Siricius et ipse Wintoniensis præsul annis quinque, cujus consilio in Gestis regum dixi Ethelredum regem animi libertatem Danis pretio vindicasse, ut eorum pacem argento redimeret, quos ferro propellere posset, nisi corde careret; unde importabilis tributi pensio imposita Angliæ fortunas provincialium ad solum usque destruxit.

Quod cum successor ejus (56) Ælphegus ex episcopo Wintoniensi archiepiscopus annis sex,

(56) Alfricum omittit, qui annis XI sedem tenuit, A. D. 995-1005.

mensibus septem, facere contemneret, ne mollitiem otii sui miserorum dispendio mercaretur, tentus, et in compedes conjectus, postremoque ab ipsis Danis lapidatus, animam cœlo dedit. Cujus vitam scripsit Osbernus plenam virtutibus et miraculis : illo præcipue, quod Romæ positus, obitum Kenulfi, qui ei in Wintonia successerat, perspicua veritate suis nuntiavit, præterea die gloriæ suæ illucescente jam jamque morte furorem hostium satiaturus, vidit Dunstanum transitoriam prænuntiantem pœnam, et futuram promittentem gloriam ; nam quod corpus ejus etiam recentis cruoris præferens vestigia labem putredinis ad hunc diem ignoraverit, et alias dixi et populariter tritum non eget inculcari.

Successit martyri Ælphego Livingus qui et Ethelstanus, annis septem, ex episcopo Wellensi suffragio regis Ethelredi in archiepiscopum provectus. Spirabat adhuc vitam rex ille, veram prophetiam beatissimi Dunstani, quam superius diximus, calamitatibus suis nimis expertus, vir qui coram videret provincias suas subverti, se ipsum postremo exsulem agi, nec ullum comminisceretur remedium. Id quidam inæqualitati corporis, quidam segnitiei animi deputant ; verumtamen utcunque dicta mea ferant posteri, absolute pronuntio : magnum insigne fuisse miseriæ, quod primati patriæ septem mensibus incarcerato nullam opem rex attulerit, nec se ad vindictam excitaverit, seu præsulis majestate, seu calamitatis indignitate permotus. Quare de Etheldredo possum antiquum illud proverbium dicere, quod *e conspicuo probitatis fulmine, natæ fuissent inertes tenebræ*. Quid enim unquam Edgaro patri, in probitate, quid huic filio in socordia comparabile habuit Anglia ? Implevit ergo locum defuncti Elfegi, Livingus, ut dixi.

Et post eum Egelnodus, octodecim annis, de quo in gestis Cautonis aliqua commemoravi.

Huic Edsius successit annis undecim, qui post mortem Hardecnuti regem Edwardum provexit in regnum, assistens auctoritate et benedictione sua, conatibus Godwini comitis, et Danorum contra nitentium votis irritis. Nec multo post incurabilem morbum nactus, vivens et volens potestati decessit, cum prius secretiori consilio apud regem et comitem egisset, ut ei Siwardus abbas Abendoniensis succederet. Sed cum ille in ipsum qui honorem intulerat ingratus, etiam necessario victu infirmum fraudaret, jam designatus successor eliminatus est, datusque ei episcopatus Roffensis, quo leviaret verecundiam, quo detrimentum consolaretur.

Tunc rex Robertum, quem ex monacho Gemmeticensi Londoniæ fecerat episcopum, archiepiscopum creavit annis duobus, amplissimo præmio bona sibi quondam in Normannia exsulanti ab ipso impertita recompensans. Is ergo et amore antiquo et recenti honore primas partes in consiliis regalibus vindicabat, quos vellet deponeret, quos liberet, sublimaret. Anglis nota loquor, et alias dicta repeto. Angli ergo Normanno invidere, et regis benevolentiam extenuare. Ille contra pertinacius insistere, donec præcipuos optimates, Godwinum dico et filios ejus proditionis apud reges accusatos, Anglia expelleret. Expulsionis aliæ quoque fuere causæ, et alii auctores, sicut alias non tacuimus. Sed ille clarius classicum cecinit, instantius accusavit. Et tunc quidem animi sententiæ blanditus est effectus rei, sed posteriori anno causa in suffragium popularium deducta, exsules restituti. Quorum reconciliationem cum sibi nocituram archiepiscopus non dubitaret, judicii deliberationem præveniens Romam ivit, unde cum epistolis innocentiæ et restitutionis suæ allegatricibus rediens finem vitæ apud Gemmeticum invenit.

Tunc Stigandus quidam, qui quondam dimisso orientalium Anglorum episcopatu, sublimiorem gradum meditatus Wintoniensem invaserat, rapuit occasionem desideratam, ut innocentis regis simplicitatem circumveniens, archiepiscopatum septemdecim annis tantis honoribus adjungeret : alias sane nec imprudens, nec inefficax. Cæterum adversus ambitum nihil dignitati suæ consulens, quæcunque posset aliis præripere, sibi abscondere, nunquam avaritiam suam moderari ; sacros honores ecclesiarum, hos sibi pecunia comparans, istos aliis lingua vindicans : prorsus publicas nundinas ex episcopatibus et abbatiis faciens, et ibi cupiendi modestiam admittens, ubi quod cuperet deesset. Nonne illud belluinæ rapacitatis dices, quod Wintoniæ episcopatum et Cantuariæ archiepiscopatum, præterea multas abbatias solus ipse possidebat, quæ singula satis superque sufficerent alicui probo viro ? Sed ego conjicio illum non judicio sed errore peccasse, quod homo illitteratus (sicuti plerique et pene omnes tunc temporis Angliæ episcopi) nesciret quantum delinqueret, rem ecclesiasticorum negotiorum sicut publicorum actitari existimans. Quare nunquam pallium a Roma meruit, quamvis et ibi venalitas multum operetur, nisi quod quidam Benedictus apostolicæ sedis pervasor ipsi misit gratulatus, quod eum quem alii archiepiscopi ducebant ludibrio, ipse papam appellasset. Sed illo post non multum dejecto, omnia ejus facta evacuata, decretumque consilio salubri non potuisse eum dare legitime pallium, qui juste non habuisset papatum. Non resipuit super his Stigandus sed perstitit, parum cogitans de animarum salute, tantum forensi frueretur honore. Interea Willielmus comes Normanniæ Angliam veniens armis provinciam perdomuit, cum et Dei permissio suffragaretur, et nonnullæ causæ suppeterent, quas non infirmas ipse arbitraretur. Qui cum et belli Hastingensis victoria, et castelli Dofrensis deditione terrorem sui nominis sparsisset, Londoniam venit, venienti Stigandus cum potentissimis Anglis processu et favore suo applausit : consertisque loquelis Willielmus eum in Patrem et archiepiscopum, ipse Willielmum in regem recepit, et filium. Verumtamen coronam regni de manu ejus

rex detrectavit suscipere, astutia, qua consueverat, prohibitores ex parte apostolici subornans. Nec multo post in Normanniam navigans sub velamine honoris illum renitentem secum traxit, ne quid perfidiæ, se absente, per ejus auctoritatem in Anglia pullularet. Inter quæ difficile dictu est, quantis eum exceperit officiis dignanter ubicunque locorum assurgendo, et contra eum in omnibus episcopatibus Normanniæ et abbatiis longa serie pompæ procedi faciendo. Sed quidquid his tegebatur involucris, erupit in clarum veniente in Angliam Ermenfredo, Seduense episcopo, legato Alexandri papæ, qui ad voluntatem regis, coacto concilio Stigandum deposuit, fidem Willielmi appellantem, et violentiam reclamantem. Et quamvis ille se blande excusans præceptum papæ objectaret, non tamen opinionem affectatæ depositionis exclusit, quod eum toto ævo in vinculis Wintoniæ habuerit. Ibi ergo Stigandus tenui victu vitam toleravit, quod ei parum de fisco ferebatur, et ipse ingenita mentis duritia nihil de suo inferri pateretur. Quin et hortantibus amicis et præcipue regina Edgitha, Edwardi regis relicta, ut se delicatius vestiret et pasceret, per omne sanctum pejerabat non se habere nummum nec valens. Sed huic sacramento soliditatem veri abfuisse probavit ingens vis opum post mortem ejus in subterraneis specubus inventarum, ad quarum indicium ut veniretur, auxilio fuit clavicula collo exanimati dependens, quæ familiaris scrinii esset custos, ea seræ immissa, manifestavit per chartas inventas, et qualitatem metallorum et quantitatem ponderum.

Nondum ille efflaverat, cum a Willielmo rege Lanfrancus Cadomensis abbas ad archiepiscopatum electus est. Is gente Longobardus, non adeo abjecta et obscura progenie oriundus erat. Sed litteratura perinsignis liberales artes quæ jamdudum sorduerant, a Latio in Gallias vocans, acumine suo expolivit, teneriorem ætatem in sæcularibus deterens, in Scripturis divinis animo et ævo maturuit. Quibus edoctus mundi fumos et ampullata gentilium eloquia parvipendens monachatus desiderium imbibit, multisque diu locis circumspectis ex omni abbatiarum copia Beccum apud Normanniam potissimum elegit, paupertate loci et monachorum religione captus (siquidem eo forte adveniens ipsum abbatem Herlewinum nomine, ad coquendos panes succinctum, et manus fimo oblitum conspicatus esset); factus ergo ibi monachus homo, qui nesciret agresti opere victum quærere, publicas scholas de dialectica professus est, ut egestatem monasterii scholarum liberalitate temperaret, exivit fama ejus remotissimas Latinitatis plagas, eratque Beccum magnum et famosum litteraturæ gymnasium. Gloria laudis conflavit apud improbos viro invidiam, capellanis, qui infra ejus scientiam se viderent, animum comitis Willielmi in ipsum turbantibus, quod unum eorum palam de inscitia itterarum irrisisset. Quapropter Lanfrancus edictum accipiens, ut Normanniam sua importunitate vacuaret, curiam venit, moxque indulgentiam comitis meruit, quod ille statim vivacitate sensus intellixisset, quantæ prudentiæ Lanfrancus esset ex dignitate frontispicii, et facetia responsi, interiora conjectans. Nec multo post apud Cadomum abbatem fecit, ubi sancto Stephano monasterium a fundamentis levaverat. Quin et regni fastigiatus solio, archiepiscopum, ut dixi, instituit, quod ipse melius scripto suo insinuabit, quod de ordinatione sua, et de controversia inter se et Eboracensem Thomam commota et sedata, ita scripsit.

Anno Dominicæ Incarnationis millesimo septuagesimo intravit Anglicam terram Lanfrancus Cadomensis cœnobii abbas, moventibus et præcipientibus Willielmo glorioso rege Anglorum, et felicis memoriæ Alexandro totius sanctæ Ecclesiæ summo pontifice. Is post paucos sui introitus dies Dorobernensem Ecclesiam suscepit regendam. Consecratus est autem quarto Kalendarum Septembris in sede Metropoli a suffraganeis ipsius sedis Willielmo Londoniensi episcopo, Siwardo Roffensi, Walchelmo Wentano, Remigio Dorcensi sive Lincolniensi, Herfasto Hermanensi sive Thetfordensi, Stigando Selesiensi, Hermanno Schireburnensi, Gisone Wellensi. Cæteri, qui absentes fuerunt, causas suæ absentiæ tam legatis quam litteris ostenderunt. Ipso anno Thomas Eboracensis Ecclesiæ antistes electus Cantuariam ex prisca consuetudine ab eo sacrandus advenit, a quo cum Lanfrancus scriptam de obedientia sua professionem cum adjectione jurisjurandi, custodito antecessorum suorum more, exposceret: respondit Thomas se id nunquam facturum nisi prius scriptas de hac re auctoritates legeret, nisi testes hujus antiquitatis assertores cerneret: postremo, nisi congruas super hac re rationes audiret, quibus id juste et rationabiliter sine suæ Ecclesiæ præjudicio facere deberet. Hoc autem ignorantia magis quam spiritu elati pertinacia faciebat. Novus enim homo et Angliæ consuetudinis penitus expers, verbis adulatorum plus æquo et bono fidem exhibebat. Lanfrancus tamen in præsentia paucorum episcoporum, qui ad eum pro hac consecratione advenerant, quod postulabat ostendit. At ille aspernatus omnia, non sacratus abscessit, quod rex audiens graviter accepit existimans Lanfrancum injusta petere, et scienti litterarum magis quam veritate et ratione confidere quamvis nec ipsi Thomæ deesset litterarum peritia multo ingenio multoque studio comparata. Paucorum dierum spatio evoluto Lanfrancus ad curiam venit, a rege audientiam postulavit, redditis rationibus ejus animum mitigavit, transmarinis, qui aderant, suæ parti justitiam adesse suasit et persuasit. Angli enim qui rem noverant assertionibus ejus per omnia constantissime testimonium perhibebant. Itaque regio edicto communique omnium decreto statutum est, ad præsens debere Thomam ad matrem totius regni Ecclesiam redire, professionem scribere, scriptam legere, lectam inter exam

nandum in præsentia episcoporum Lanfranco porrigere, in qua præceptis quidem ejus in omnibus, quæ ad Christianæ religionis cultum pertinent, se obtemperaturum absolute nulla interposita conditione promitteret, successoribus vero ejus non ita, nisi prius vel coram vel in episcopali concilio competens ei ratio redderetur, qua antecessores suos Dorobernensis Ecclesiæ primatibus id fecisse et facere debuisse evidentissime comprobaretur. Igitur rediit, quæ jussa sunt implevit, sacratus abscessit. Non multos post dies Lanfrancus ab universis Anglici regni episcopis, qui diversis temporibus, diversis in locis ab aliis archiepiscopis vel a papa tempore Stigandi sacrati sunt, professiones petiit et accepit, sequenti anno cum præfato archiepiscopo Romam ivit, et honorifice a sede apostolica susceptus unum quidem pallium ab altari Romano more accepit, alterum vero in indicium sui amoris, videlicet cum quo missam celebrare solebat, Alexander ei papa sua manu porrexit. In cujus præsentia Thomas calumniam movit de primatu Dorobernensis Ecclesiæ, et de subjectione trium epicoporum Dorcensis, sive Lincolniensis, Wigorniensis, Lecefeldensis, qui nunc est Cestrensis, dicens Cantuariensem Ecclesiam atque Eboracensem parem ad invicem honorem habere, nec alteram alteri secundum beati Gregorii constitutionem debere ullatenus subjacere, excepto quod alter utrius archiepiscopum priorem et digniorem oporteat esse eo quem constiterit fuisse posterius ordinatum. Prædictos vero tres episcopos suæ sedi, suisque antecessoribus ab antiquis temporibus exstitisse subjectos.

Lanfrancus hoc audiens etsi moleste tulit, modesta tamen discretione verba illius veritate penitus carere respondit, asseverans Gregorianam illam constitutionem non de Cantuariensi et Eboracensi Ecclesia, sed de Londoniensi, et Eboracensi esse prolatam. De qua re et de tribus episcopis multis hinc inde verbis prolatis, decrevit Alexander papa, oportere causam hanc in Anglicam terram audiri, et illic totius regni episcoporum et abbatum testimonio et judicio definiri. Lanfrancus quamvis alligatum illum suo tempore facta ab eo professione teneret, maluit tamen pro successoribus laborare, quam eis inposterum indiscussam hanc tantam calumniam discutiendam reservare, uterque ergo in Paschali solemnitate ad regem venit, ibique prolatis in medium partium rationibus sententiam de negotio regalis curia dedit. Jussum est fieri transcriptum totius causæ continens finem. Lanfrancus Alexandro papæ direxit Epistolam, in qua ei totius negotii gestionem breviter et veraciter enarravit. Utraque scripta sunt, subter annexa præmissa professione quam Thomas Lanfranco coram rege et ejus curia manu in manum porrexit.

« Decet Christianum quemque Christianis legibus subjacere, nec his quæ a sanctis Patribus salubriter instituta sunt, quibuslibet rationibus contraire. Hinc namque iræ, dissensiones, invidiæ, contentio-A nes, cæteraque procedunt, quæ amatores suos in pœnas æternas demergunt, et quanto quisque altioris est ordinis, tanto impensius divinis debet obtemperare præceptis. Propterea ego Thomas ordinatus jam Eboracensis Ecclesiæ metropolitanus antistes, auditis cognitisque rationibus absolutam tibi, Lanfrance, Dorobernensis archiepiscope, tuisque successoribus de canonica obedientia professionem facio, et quidquid a te vel ab eis juste et canonice mihi injunctum fuerit, servaturum me esse promitto, de hac re autem dum a te ordinandus essem, dubius fui. Ideoque tibi quidem sine conditione, successoribus vero tuis conditionabiliter obtemperaturum me esse promisi. Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesus Christi millesimo septuagesimo secundo, B regni vero Willielmi gloriosi regis Anglorum et ducis Normannorum sexto, pontificatus autem Domini Alexandri papæ undecimo, in præsentia regis et episcoporum atque abbatum ventilata est causa de primatu. Quem Lanfrancus Dorobernensis archiepiscopus super Eboracensem Ecclesiam jure suæ Ecclesiæ proclamabat, et de ordinationibus quorumdam episcoporum, de quibus ad quem specialiter pertinerent certum minime constabat. Et tandem aliquando diversis diversarum causarum auctoritatibus probatum atque ostensum est, quod Eboracensis Ecclesia Cantuariensi Ecclesiæ debeat subjacere, ejusque archiepiscopi, ut primatis totius Britanniæ dispositionibus in iis, quæ ad Christianam religionem pertinent in omnibus obedire. Subjectionem vero Dunelmensis, hoc est Lindiffarnensis C episcopi, et omnium regionum a terminis Licefeldensis episcopi, et Humbræ magni fluvii usque ad extremos fines Scotiæ, et quidquid ex hac parte prædicti fluminis ad parochiam Eboracensis Ecclesiæ jure competit, Cantuariensis metropolitanus. Eboracensi archiepiscopo, ejusque successoribus in perpetuum obtinere concessit; ita ut si Cantuariensis archiepiscopus concilium cogere voluerit; ubicunque ei visum fuerit, Eboracensis archiepiscopus sui præsentiam cum omnibus sibi subjectis episcopis ad nutum ejus exhibeat, et ejus canonicis dispositionibus obediens existat. Quod autem Eboracensis archiepiscopus professionem archiepiscopo Cantuariensi facere etiam cum sacramento debeat, Lanfrancus Dorobernensis archiepiscopus ex antiqua D antecessorum consuetudine ostendit, sed ob amorem regis, Thomæ archiepiscopo Eboracensi sacramentum relaxavit, scriptamque tantum professionem recepit, non præjudicans successoribus suis qui sacramentum cum professione a successoribus Thomæ exigere voluerint. Si archiepiscopus Cantuariensis vitam finierit, Eboracensis archiepiscopus Doroberniam veniet, et eum, qui electus fuerit, cum cæteris præfatæ Ecclesiæ episcopis ut primatem proprium jure consecrabit. Quod si archiepiscopus Eboracensis obierit, is qui ei successurus eligitur accepto a rege archiepiscopatus dono Cantuariam, vel ubi Cantuariensi archiepiscopo visum fuerit,

accedet, et ab ipso ordinationem canonico more suscipiet. » Hic si Epistolam Lanfranci ad Alexandrum papam totam posuero, erit onerosum profecto, Quapropter quod ad rem tantum attinet, supponam, adjiciens etiam privilegia sedis apostolicæ, quæ ad suam causam firmandam magno fuisse suffragio ipse asseverat. Unde me jure nullus criminari debebit, quasi talibus scriptis volumen implendo, alienam in me transferam gloriam, sed dabit potius si æquum judicat necessitati susceptæ historiæ veniam. Quinimo a studioso lectore habendæ sunt scriptori gratiæ, quod omnia hic congesta inveniet, quæ et labori esset per multa volumina scrutari, et dubietati, si unquam forte possent inveniri, simul quod nec adhuc controversia inter duos metropolitanos conquievit, sed in magno etiam nunc versatur litigio, cum ad istos qui modo dissident ordine venero, non habebo necesse ostendere, quæ pars veritate nitatur, cum jam tempore istius Lanfranci præoccupavero.

« Domino totius Christianæ religionis summo speculatori, ALEXANDRO papæ, LANFRANCUS sanctæ Dorobernensis Ecclesiæ antistes, debitam cum omni servitute obedientiam.

« In concilio, quod Angliæ per vestram auctoritatem coactum est, ubi querelæ Thomæ archiepiscopi prolatæ et ventilatæ sunt, allata est ecclesiastica gentis Anglorum historia, quam Eboracensis Ecclesiæ presbyter et Anglorum doctor Beda composuit: lectæ sententiæ, quibus pace omnium demonstratum est, a tempore beati Augustini, primi Dorobernensis archiepiscopi, usque ad ipsius Bedæ ultimam ætatem, quæ fere centum et quadraginta annorum spatio terminatur, antecessores meos, super Eboracensem Ecclesiam, totamque insulam quam Britanniam vocant, necnon et Hiberniam, primatum gessisse, curam pastoralem omnibus impendisse, in ipsa Eboracensi urbe persæpe, locisque finitimis, ubi eis visum fuit, episcopales ordinationes atque concilia celebrasse, Eboracensis antistites ad ipsa concilia vocasse, et cum res poposcisset, de suis eos actibus rationem reddere compulisse. Episcopos quoque, quorum subjectionem in quæstionem Thomas adduxerat, infra illud centum et quadraginta annorum spatium, per Dorobernenses archiepiscopos fuisse sacratos, ad concilia vocatos, quosdam quoque, culpis exigentibus, ab eis cum Romanæ sedis auctoritate depositos, multaque in hunc modum, quæ epistolaris modestia per singula explicare non potest. Diversa ad legendum porrecta concilia, quæ diversis temporibus, diversis de causis, a meis sunt antecessoribus celebrata. Quæ tametsi eamdem suæ institutionis non habuere materiam, eamdem tamen de primatu et subjectione episcoporum tenuere sententiam, recitatæ eorumdem, de quibus quæstio versabatur episcoporum ante prædecessores meos factæ electiones, et per eos ordinationes, qui Dorobernensi Ecclesiæ de sua obedientia scriptas reliquerunt professiones. Urbs namque, quæ nunc Cantuaria vocatur, antiquis temporibus ab ipsius terræ incolis Dorobernia vocabatur. Nec defuerunt gesta quibus reseratum est, cum Anglia per plures esset regulos divisa, Nordanhumbrorum regem ubi sita est civitas Eboraca, accepto pretio cuidam Symoniaco episcopium vendidisse, pro qua culpa a Dorobernensi archiepiscopo ad concilium vocatum esse, nolentemque venire pro sua inobedientia excommunicationis sententiam pertulisse. Cujus communionis atque consortii omnis illarum partium Ecclesia tam diu abstinuit, quoad usque concilio se ipsum exhibuit, et quod male gestum est correxit, ultimum quasi robur totiusque causæ firmamentum, prolata sunt antecessorum vestrorum, Gregorii, Bonifacii, Honorii, Vitaliani, Sergii; item Gregorii, Leonis, Joannis privilegia atque scripta, quæ Dorobernensis Ecclesiæ præsulibus Anglorumque regibus aliis atque aliis temporibus variis de causis sunt data atque transmissa, reliqua enim reliquorum tam authentica quam eorum exemplaria in ea combustione atque abolitione quam Ecclesia nostra ante quadriennium perpessa est, penitus sunt absumpta. His atque aliis, quæ particulariter breviterque explicari non possunt ex parte Ecclesiæ nostræ in causa peroratis contra tantam tantarum auctoritatum evidentiam paucissimas contradictiones opposuit, Epistolam illam præcipue ferens in medium, qua beatus Gregorius Londoniensem atque Eboracensem Ecclesiam pares esse, nec alteram alteri subjacere instituit. Quam scripturam cum in rem nihil facere concordi sententia cuncti protinus definissent, pro eo quod nec ego Londoniensis episcopus essem, nec de Londoniensi Ecclesia esset quæstio instituta, vertit se ad alia egena atque infirma argumenta, quæ post paucam moram Christo revelante paucis sunt objectionibus abolita, etc.

« Domino excellentissimo atque præcellentissimo filio regi Anglorum ETHELBERTO, BONIFACIUS episcopus, servus servorum Dei.

« Dum christianitatis vestræ integritas ita circa conditoris sui cultum excreverit, ut longe lateque resplendeat, et in omni mundo annuntiata vestra Deo dignæ operationis augmenta referat: enormes largitori omnium bonorum Deo grates exsolvimus, qui vos de excelso prospexit, et in tanto culmine virtutum erexit. Quapropter, fili gloriose, quod ab apostolica sede per coepiscopum nostrum Mellitum postulastis, libenti animo concedimus, id est ut vestra benignitas, in monasterio in Dorobernensi civitate constituto, quod sanctus doctor vester Augustinus beatæ memoriæ Gregorii discipulus sancti Salvatoris nomini consecravit, cui ad præsens præesse dignoscitur dilectissimus frater noster Laurentius, libenter per omnia monachorum regulariter viventium habitationem statuat apostolica auctoritate decernentes, ut ipsi vestri prædicatores monachi monachorum gregem sibi associent, et eorum vitam sanctitatum moribus exornent. Quæ nostra decreta, si quis successorum vestrorum, sive regum,

sive episcoporum, clericorum, sive laicorum irrita facere tentaverit, a principe apostolorum Petro, et a cunctis successoribus suis anathematis vinculo subjaceat, quoad usque quod temerario ausu peregit, Domino placita satisfactione pœniteat, et hujus inquietudinis veram emendationem faciat. In Christo valeas, domine fili. Missa per manum Melliti episcopi Londoniensis, anno Dominicæ Incarnationis 615.

« Dilectissimo fratri Justo Bonifacius episcopus, servus servorum Dei.

« Susceptis vestræ dilectionis apicibus, in quibus reperimus inter alia plurimos ex gentilibus ibidem degentibus Deo Omnipotente et Domino nostro Jesu Christo auxiliante conversos, maxime autem in partibus Cantiæ, ad veri Dei nostri fidem vestris laboribus esse perductos : valde gratulati sumus ; B Edbaldi quoque regis animum ad veræ agnitionis viam esse correctum, Dominum Omnipotentem in eo laudamus, qui sui nominis sacramentum, vestrique laboris fructum non deseruit, sicut ipse prædicatoribus Evangelii veraciter repromisit : *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (*Matth.* XXVIII). Multa enim clementia, apud Dominum, multa est in nobis demonstrata, cum aperiantur corda barbararum gentium ad suscipiendum prædicationis vestræ singulare mysterium ; ut enim proficerent, vestris meritis est eorum salvatio procurata, Domino dicente : *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (*Matth.* X). Cognovi siquidem in vestris syllabis, ut sanctæ recordationis prædecessor noster Gregorius consti- C tuit Augustino et omnibus successoribus suis in posterum metropolitanam et primitivam sedem in civitate Dorobernia, ubi caput totius gentis Anglorum a diebus paganorum habetur. At vero nunc per revelationem Jesu Christi, qui est origo et caput Christianitatis, eadem civitas exaltatur et orthodoxa fides, quæ est radix nobilissima ibidem collocatur, ut ex illa segete uberrimum fructum boni operis ad pabulum cœlestis patriæ omnes Insulani metere queant. O quam felix illa civitas quæ meruit in se Christum habitatorem habere ! felix illa civitas : felix et tota gens cum illos superna misericordia visitare non dedignata sit, quos ante mundi creationem prædestinaverat sibi sociare. Quare absit ab omni Christiano, ut ex illa civitate Dorobernia ali- D quid minuatur, aut in aliud mutetur nunc vel futuris temporibus, quæ a prædecessore nostro domino papa Gregorio statuta sunt, quoquo modo res humanæ quassentur. Sed magis ex auctoritate beati Petri apostolorum principis ad ipsum præcipientes firmamus, ut in Dorobernia civitate semper inposterum metropolitanus totius Britanniæ locus habeatur, omnesque provinciæ regni Anglorum præfati loci metropolitanæ Ecclesiæ subjiciantur, immutilata et perpetua stabilitate decrevimus. Hanc autem Ecclesiam utpote specialem, consistentem sub potestate et tuitione sanctæ Romanæ Ecclesiæ, si quis conatus fuerit imminuere, eique de concessæ potestatis A jure quidquam abstulerit, auferat eum Omnipotens Deus de libro vitæ suæ, sciatque se sub anathematis vinculis esse nodatum. Deus te incolumem custodiat, reverende frater. »

« Dilectissimo fratri Honorio Honorius episcopus servus servorum Dei.

Susceptis vestræ dilectionis litteris in iis reperimus vestri laboris sollicitudinem circa vobis commissum gregem multa fatigatione occupatam, multo laboro et angustia crebrescentibus malis et mundanis usibus mentis vestræ difficultates sæpius sustinere gravitatem. Nos vero hortamur vestram dilectionem, ut opus Evangelii, quod cepistis, teneatis, quod in eo laborandum tibi atque perseverandum magis quam omittendum est. Memento evangelici præcepti, quo dicitur : *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* (*Luc.* XXII). Et iterum in Apostolo : *Stabiles estote et immobiles, scientes quod labor vester non est inanis coram Domino (I Cor.* V). Ideo suppliciter vestram dilectionem admonemus, ut fide et opere in timore Dei et charitate vestra acquisitio, decessorumque vestrorum, quæ per domini Gregorii exordia pullulat convalescendo amplius extendatur, ut ipsa promissio Dominici eloquii vos ad æternam festivitatem evocet, quæ dicit : *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* (*Matth.* XI). Et iterum : *Euge, serve bone et fidelis, quod super pauca fuisti fidelis super multa te constituam (Matth.* XXV). Interea tuæ sedis auctoritatem nostræ auctoritatis privilegio firmari postulasti. Nos vero absque ulla dilatione gratuito animo annuentes quod rectum est, ut quod semel statutum atque dispositum a prædecessoribus nostris cognovimus, hoc ipsum et nos confirmemus, eorumque vestigia sequentes juxta ritum priscæ consuetudinis, quæ a tempore sanctæ recordationis Augustini prædecessoris vestri nunc usque Ecclesia tua detinuit ex auctoritate beati Petri apostolorum principis primatum omnium ecclesiarum Britanniæ tibi Honorio tuisque successoribus in perpetuum obtinere concedimus. Tuæ ergo jurisdictioni subjici præcipimus omnes Angliæ Ecclesias et regiones, et in civitate Dorobernia metropolitanus locus et honor archiepiscopatus et caput omnium ecclesiarum Angliæ semper inposterum servetur : et a nulla persona per aliquam malam suasionem in alium locum mutetur. Aliter autem si quis fecerit typho superbiæ instinctus, et nostræ præceptioni inobediens, et prænominatæ Ecclesiæ concessis suæ dignitatis contenderit reniti, sciat se separatum a participatione corporis et sanguinis Redemptoris Jesu Christi. Deus custodiat te incolumen, reverende frater. »

« Dilectissimo fratri Theodoro Vitalianus episcopus, servus servorum Dei.

« Inter plurima, quæ per vestras syllabas nobis intimari jussisti, cognovimus etiam desiderium vestrum pro confirmatione diœcesis, quæ tuæ subjectioni subjacet, quia in omnibus ex vestro aposto-

licæ auctoritatis privilegio splendescere desideras. A Nos ergo petitioni vestræ annuentes, quia congruit pastorali sollicitudine circa ecclesias Dei, quæ a priscis temporibus ab hac sede statuta intelligimus, irrefragabili ratione volumus ut sicut a nobis ita et a successoribus nostris perpetua stabilitate muniantur, unde nobis visum est te exhortari ac in præsenti commendare tuæ sagacissimæ sanctitati omnes ecclesias in insula Britanniæ positas. Omnia ergo, quæ a sancto Gregorio prædecessore nostro Augustino sincello suo statuta sunt atque firmata, vel etiam per sacrum usum pallii concessa, nos tibi in ævum concedimus, et Doroberniam civitatem, ubi primitus per revelationem Jesu Christi Domini nostri fides Catholica secundum institutionem sacrorum canonum suscepta est, habeto. Ex auctoritate B autem Petri apostolorum principis, cui a Domino Deo potestas data est ligandi atque solvendi in cœlo ac in terra, nos licet immeriti ejusdem beati Petri clavigeri regni cœlorum vicem tenentes, tibi, Theodore, tuisque successoribus sicut ab olitanis temporibus fuerint condonata in perpetuum, ita in ipsa tua metropolitana sede, quæ sita est in Dorobernia, immutilanda concedimus obtinenda. Si quis vero, quod non optamus, contra hanc nostræ apostolicæ definitionis privilegii auctoritatem venire tentaverit, si quidem episcopus aut presbyter aut diaconus fuerit, ex hac apostolica auctoritate decernimus, ut episcopus ordine præsulatus careat, et presbyter vel diaconus a suis gradibus se noverint dejectos, ex numero autem laicorum tam ex regibus quam principibus sive magna sive parva persona C fuerit, sciat se alienum a participatione Domini nostri Jesu Christi. Hanc autem privilegii paginam suffultam auctoritate beati Petri apostolorum principis, cujus ministerio fungimur, tibi, Theodore, tuisque successoribus in perpetuum obtinendam delegamus. Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater. »

« SERGIUS episcopus, servus servorum Dei, ETHELREDO, ALFRIDO, ALDULFO regibus Anglorum.

« Donum gratiæ spiritualis, sancti Spiritus illustratione fidelium corda succendit, ac reparando reficit, et virtutis mirificæ constantia roborat, et cœlestium donorum beneficiorum instituit perenniter promereri suffragia, et labentium rerum exitia nihilominus præcavere. Quo usi munere pietatis Dei D sancti Patres, ut quædam astrorum cœlestium splendifera luminaria mundi totius per ambitum renitentes gloriose post præsentis vitæ felicia gaudia inter numerum electorum meruere ascribi. Porro vos gens sancta, genus electum, populus acquisitionis, filii lucis, stirps regia, fidei propago de incremento virtutum gaudete in Domino et exsultate quod vestri non immemor studii egregius ac primus apostolorum Petrus fidei firmissima petra, dum mentis ac conscientiæ vestræ sensu lætatur, nominum quoque vestrorum reminiscitur et agnoscit. Confidimus namque quod et aditum regni cœlestis aperiat, quibus tantum inter gentes, quibus Deo auspice præpolletis, favorem contulit dignitatis. Et vos igitur Christianissimi ac dilectissimi filii, ejus auctoritate collatum vobis antistitem Brithwaldum Cantiæ sedis præsulem totiusque Britaniæ primum pontificem alacri pectore menteque devota suscipite, scientes quod mercedem prophetæ accipiet, si quis hunc ut prophetam accipiat, et si spernere illum forsan, quod absit! fastu quisquam prosiliat, non eum sed a quo missus est spernet. Qui juxta Dominicam vocem absque ullo adminiculo condemnabitur. Procul ergo a vobis longeque talis absit infanda temeritas ne diram hostis antiquus inobedientiæ faciem in vobis inveniat, quos sancta Dei Ecclesia in gremio filiorum adoptionis sociare dignata est. Optamus ergo, quod misericordia solita Dominus noster Jesus Christus faciat vos ineffabiliter ministerii ac regii culminis honore sublimari, et in examine futuri judicii reservari. »

« Dilectissimis fratribus universis episcopis per Britanniam constitutis SERGIUS.

« Sicut nobis quibus curam officii pastoralis beati Petri apostolorum principis supernæ dignatio miserationis, regimenque concessit fratris ignoti, reverendam advexit præsentiam, ita quoque vestri religiosissimi præsulatus collegii, agnita salus geminum attulit tripudii munus. Nam omnium bonorum auctori Domino Deo nostro immensas peregimus gratias reperta fratrum fidelium in sinu sanctæ matris Ecclesiæ unanimitatis devota constantia et amore fervente inter se dilectionisque consortio. Sic enim sagaci solertia Deum complacare noscuntur, offerentes ei pura libamina cum in arca pectoris splendorem veri luminis refoventes nullis illecebris mentem illudant, nullis fratrum stimulis corda percellant, nullis proximos nocentibus mentibus animant; sed ut Dei ministri speculum se subjectis vitæ morumque probitate exhibeant. Hinc sibi Dominum prosperantem invenient in adversis, nec quidquam poterunt hostis insidiæ iis nocendo subripere, etenim ubi præsto est Domini adjutorium, cuncta fugatur spirituum malignorum adversitas. Cum ita sit, paternis affatibus collætantes vestræ fraternæ dilectionis unanimi religiositati, insinuamus vobis, quod præsens dilectissimus frater Brithwaldus [*al.* Bertwaldus] Cantuariæ provinciæ præsul qui in sedem reverendæ memoriæ Theodori quondam archiepiscopi subrogatus est, juxta ritum priscæ consuetudinis, quæ a tempore sanctæ ac reverendæ memoriæ D. prædecessoris nostri Gregorii Rom. pontificis nunc usque sua Ecclesia detinuit a nobis, imo a beato Petro apostolorum principe primatum omnium ecclesiarum Britanniæ sortitus, cum sacro usu pallii ac venerabilis dalmaticæ illic demandatus est. Quod non incommode, fratres charissimi, adeptus promeruit, cum nequaquam fastu sive tumore jactantiæ, sed mente subnixa ac humili corde tantum munus dignus obtinuit. Quocirca hortamur fratres vestrum a Deo dicatum consor

tium salubrique consilio monemus, ut propter Dei amorem atque futuræ vicissitudinis spem, eidem fratri vestræ regionis archiepiscopo, ac si nobis debitum ministerii honorem exsolvere, et ut præsuli primatum gerenti efficaciter sciatis obedire, non ignari quid vas electionis insinuet : *Obedite præpositis vestris* (*Hebr.* XIII) ; et rursum : *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit* (*Rom.* XIII). Ideoque, fratres, vos admonemus universosque ordinum gradus, præcipientes ex hac apostolica auctoritate, ut nullus sit qui præsumat contra hæc, quæ ab hac apostolica sede olim constituta præsentibus vel futuris temporibus contraire, sed semper præmemoratæ Ecclesiæ concessæ potestates illibatæ serventur in perpetuum. Et quod vos, annuente divina clementia, hæc peracturos indubitata mente confidimus quæ commonere statuimus, fraternitatis vestræ religiosum propositum ineffabilem sancti Salvatoris nostri potentiam exoramus, ut pia vos semper religione pollentes perenni tribuat lætitia gratulari, et fraternis affectibus collætantes sanctorum meritis in æterna beatitudine sociari. Deus vos incolumes custodiat, dilectissimi fratres. »

« GREGORIUS episcopus, servus servorum Dei, episcopis Angliæ salutem.

« Dei omnipotentis immensæ pietatis magnitudinem collaudamus, qui suæ majestatis gloriam sic dilatare dignatus est, ut in omnem terram exierit jam sonus prædicatorum suorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Cujus ineffabili pietatis gratia, sicut noscimur procreati, ita quoque sumus adoptati, sanctæ regenerationis portantes mysterium in spem gloriæ filiorum Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Reverentiæ itaque vestræ dicato collegio collætantes, ut in fide stabiles, et in opere efficaces inveniamini, hortamur honore invicem prævenientes, et alter alterius onera portantes, quod sic adimplebitis legem Christi, charitatem continuam habentes in dilectione Dei et proximi, sine qua impossibile est placere Deo. Fratris igitur nostri Tatwini, qui beatæ memoriæ Augustini prædicatoris vestri cathedræ subrogatus est, adventus nos admodum lætificavit, quod virum religionis et magnæ probitatis, sub ipso tempore, quo apud nos stetit, eum cognovimus. Proinde auditis ejus petitionibus antecessorum ejus jura dignitatis perquiri in sacro scrinio fecimus, et invenientes eum justa postulasse, sacrum pallium cum venerabili usu dalmaticæ apostolica ei auctoritate tradidimus, annuentes quoque jura dignitatis omnia, quæ prædecessores sui a tempore beatæ memoriæ Augustini habuisse noscuntur. Sicut ergo prædecessoris nostri Gregorii Rom. pontificis decretum præfato Augustino sincello suo prædicatori vestro omnes episcopos Angliæ subjecit, sic nos, Deo auctore et beato Petro apostolorum principe, licet indigni ejus nomine vicem gerentes, tibi, Tatwine, Doroberniæ civitatis archiepiscopo tuisque successoribus legitimis omnes ecclesias Britanniæ earumque rectores subjicimus, apostolica auctoritate præcipientes, ut omnis homo totius Angliæ tuis canonicis jussionibus obediat, et te sciat esse primatem atque speculatorem totius Insulæ, cui vices nostras per omnia gerendas in regione illa commisimus. Tuam autem Ecclesiam Doroberniæ constitutam ut propriam et primam sobolem religionis vestræ in Christo specialiter sub tuitione manus nostræ tenemus, quam volumus in pacis tranquillitate vigere, ejusque jura et dignitatis privilegia in perpetuum immutilata servari, quod prima et mater est aliarum omnium, primitus in vestra regione constituta in honore Sancti Salvatoris Domini nostri Jesu Christi. Scriptum est enim : *Non est sanctus ut est Dominus* (*II Reg.* II), et ubi est caput vegetum, reliqua membra fortius vegetantur. Vos itaque, fratres, hæc apostolicæ auctoritatis mandata cum alacritate et subjectionis reverentia audite et suscipite, et cum præfato fratre nostro archiepiscopo vestro in messe Dei laborate. Si autem quivis hæc perturbare voluerit, et nostræ definitionis statuta divellere contenderit ac violare, sciat se contra ipsum mundi Salvatorem, et beati Petri auctoritatem niti ; et ideo nisi resipuerit æternæ damnationis sententiam incurrere. Deus vos incolumes custodiat, dilectissimi fratres. »

« LEO episcopus, servus servorum Dei, EDHELARDO [*al.* Athelardo] archiepiscopo Dorobernensis Ecclesiæ in perpetuum.

« Pontificali discretioni præcipue convenit præsulibus ecclesiarum secundum eorum irreprehensibilem fidem audientiam præbere, et eorum, qui per beatum Petrum apostolorum principem, et nos gerere desideraverint, quæ canonicis non refragentur sanctionibus, effectum concedere ; ut cum id quod desiderant obtinuerint, flagrantiores erga religionis amorem existant. Exhortanda itaque nobis est ac prædicanda fraterna almitas, pro diœcesibus Angliæ tibi commissis videlicet episcoporum seu monasteriorum tam monachorum quam clericorum et puellarum. Quæ sicut abolitanis temporibus tua ecclesia tenuit, ut in sacro scrinio nostro requisita cognovimus, ita tibi tuisque successoribus tenenda confirmamus, omnes Anglorum ecclesias sanctus ac egregius prædicator Gregorius ordinavit, atque catholice confirmavit beato Augustino archiepiscopo sincello suo subjectas fore in ævum per sacrum usum pallii : et ideo ex auctoritate beati Petri apostolorum principis, cui a Domino Deo potestas ligandi atque solvendi concessa est dicente : *Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam et portæ inferni non prævalebunt adversus eam, et tibi dabo claves regni cælorum, et quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in cælis, et quodcunque solveris super terram erit solutum et in cælis* (*Matth.* XVI), imo et secundum instituta sacrorum canonum censuram licet immeriti ejusdem Petri clavigeri regni cælorum vicem gerentes, tibi Adelardo tuisque successoribus omnes Anglorum ecclesias sicut a priscis temporibus

fuere, in perpetuum in ipsa tua metropolitana sede per subjectionis cognitionem irrefragabili jure concedimus obtinendas. Si quis vero, quod non optamus, contra hanc definitionis nostræ vel apostolici privilegii auctoritatem venire tentaverit, ex apostolica auctoritate statuimus, ut si archiepiscopus vel episcopus fuerit, ex ordine præsulatus sit dejectus: similiter presbyter vel diaconus, vel alius quilibet minister sacri ministerii si fuerit, ab ordine sit depositus. Si autem ex numero laicorum fuerit, tam rex, quam princeps, aut quælibet sive magna sive parva persona sit, a sacræ communionis participatione se noverit alienum. Hanc privilegii paginam auctoritate beati Petri apostolorum principis, cujus ministerio fungimur, tibi Edhelardo tuisque successoribus in perpetuum concedimus obtinendam. Ad cujus firmitatem manibus nostris subscripsimus, illudque nomine nostro signari mandavimus. Quam etiam a Sergio scrinario nostro scribi præcepimus mense Januario, data xv Kalend. Febr. per manum primicerii Eustathii sedis sanctæ apostolicæ imperante domino Carolo piissimo consule Augusto a Deo coronato magno pacificoque imperatore, anno secundo post consulatum ejusdem domini, indictione x. »

« Fratribus et filiis in Christo omnibus episcopis Angliæ FORMOSUS.

« Audito nefandos ritus paganorum partibus in vestris repullulasse, et vos tenuisse silentium, ut canes non valentes latrare, gladio separationis a corpore Dei Ecclesia vos ferire deliberavimus. Sed quia, ut nobis dilectus frater noster Pleimundus intimavit, tandem evigilastis, et semina verbi Dei olim venerabiliter jacta in terra Anglorum cœpistis renovare, mucronem devotationis retrahentes, Dei omnipotentis et beati Petri apostolorum principis benedictionem vobis mittimus orantes, ut in bene cœptis, perseverantiam habeatis. Vos enim estis fratres de quibus loquens Dominus inter alia inquit: *Vos estis sal terræ, et si sal evanuerit, in quo salietur?* (*Matth.* v.) Et iterum: *Vos estis lux mundi,* significare volens per verbi sapientiam condiri mentes hominum a vobis debere: et in moribus et in vita vestra bonæ actionis studium quasi lumen apparere fidei, per quod gradientes, ad vitam quomodo caute ambulent, videant, ut ad promissionem æternam beatitudinis sine offensa currentes, valeant pervenire. Nunc accingimini ergo et vigilate contra leonem, qui circuit quærens quem devoret, et non patiamini ulterius in regione vestra penuria pastorum Christianam fidem violari, gregem Dei vagari, dispergi, dissipari. Sed cum unus obierit, alter qui idoneus fuerit, canonice protinus subrogetur. Nam secundum legem plures facti sunt sacerdotes eo quod morte prohiberentur permanere. Quod David considerans, et in spiritu Christi Ecclesiam fore permansuram ad finem sæculi prospiciens, ait: *Pro patribus tuis nascentur tibi filii, constitues eos principes super omnem terram* (*Psal.* XLIV). Nulla itaque mora sit subrogandi alium, cum quilibet sacerdotum ex hac vita migraverit, sed mox ut ille, qui primæ sedis principatum gerens inter vos cæteris episcopis præesse dignoscitur, fratris obitus fuerit denuntiatus, facta electione canonica alter consecratus succedat, quis autem inter vos principatum tenere debeat, quæve sedes episcopalis cæteris præpolleat habeatque primatum abolitanis temporibus notissimum est. Nam ut ex scriptis beati Gregorii ejusque successorum tenemus, in Dorobernia civitate metropolim sedemque primam episcopalem constat esse regni Anglorum, cui venerabilis frater noster Pleimundus nunc præesse dignoscitur, cujus honorem dignitatis nos nullo pacto imminui permittimus, sed ei vices apostolicas per omnia gerere mandamus. Et sicut beatus Gregorius papa primo vestræ gentis episcopo Augustino omnes Anglorum episcopos esse subjectos constituit; sic nos prænominato fratri Doroberniæ sive Cantorberiæ archiepiscopo ejusque successoribus legitimis eamdem dignitatem confirmamus, mandantes, et auctoritate Dei, et beati Petri apostolorum principis præcipientes, ut ejus canonicis dispositionibus omnes obediant, et nullus eorum, quæ ei suisque successoribus apostolica auctoritate concessa sunt, violator existat. Si autem quivis hominum contra hæc aliquando niti ac imminuere ista tentaverit, sciat se procul dubio mulctandum fore gravi anathemate, et a corpore sanctæ Ecclesiæ, quam inquietare molitur, perpetuo, nisi resipuerit, separandum. »

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, confratri DUNSTANO Dorobernensis ecclesiæ archiepiscopo vitæ perpetuæ permanendam in Christo salutem.

« Si pastores ovium solem geluque pro gregis sui custodia die ac nocte ferre contenti sunt, et oculis conspectant vigilantibus, ne aliqua ex ovibus aut errando pereat, aut ferinis laniata morsibus rapiatur, quanta cura quantoque sudore debemus esse pervigiles ob salutem animarum, qui dicimur pastores esse earum. Attendamus igitur nos officium exhibere erga custodiam ovium Dominicarum, et ne quasi lupo veniente, territi fugiamus: ne in die divini examinis pro desidia nostra ante summum Pastorem et negligentia vestra excruciemur, unde modo honoris reverentia in sublimiore arce cæteris dijudicamur. Primatum itaque tuum in quo tibi ex more antecessorum tuorum vices apostolicæ sedis exercere convenit, ita tibi ad plenum confirmamus, sicut beatum Augustinum, ejusque successores præfatæ ecclesiæ pontifices habuisse dignoscitur. Pallium vero fraternitati tuæ ex more ad missarum solemnia celebranda commendamus, quo tibi non aliter uti concedimus, quam eo usu, quem antecessores nostri prodiderunt, ecclesiæ tuæ privilegiis in suo statu manentibus. Neque tua prudentia hoc incognitum habet vel cujuscunque, quantum indumenti honor moderatione actuum tremendus erit. Honestati morum tuorum hæc ornamenta conveniunt quatenus, Deo auctore, possis esse conspicuus, ita ut vita tua filiis tuis sit regula. Et in illa, si qua fortitudo illis

inest, dirigatur, dum in ea quæ imitentur aspiciant. Et in fine epistolæ, sancta Trinitas fraternitatem vestram gratiæ suæ protectione circumdet, atque ita in timoris sui viam te dirigat, ut post vitæ hujus amaritudinem ad æternam pervenire simul mereamur dulcedinem. Et hoc scriptum est per manum Leonis scrinialis sedis apostolicæ, in mense Octobr., indictione IV, die primo Kalend. Octobr., anno 12 summi pontificis Joannis. »

Hæc sacra privilegia sanctorum apostolicorum in concilio totius Angliæ lecta, tunc magnum momentum [*al.* firmamentum] Cantuariensis Ecclesiæ primatui attulere. Hic quoque inserta, si lectorum poterunt evitare nauseam, non incommodum locum obtinebunt. Contra quæ Thomas Eboracensis archiepiscopus parum virium habebat, nec ei diffusior calumniarum campus patebat, licet secum fautorum classes ascisceret. Opposuit tamen soli Augustino a beato concessum Gregorio, ut non solum episcopos quos ordinavit, neque hos tantummodo, qui per Eborac. episcopum essent ordinati, sed etiam omnes Britanniæ sacerdotes haberet, Domino Deo nostro Jesu Christo auctore, subjectos. Post obitum vero ejus esset inter Londinensem et Eboracensem episc. mutua gratiæ vicissitudo, et foret amplitudo prior honoris anticipatio ordinationis, voluisse Gregorium ut Augustinus poneret sedem Londoniæ, sed ipsum charitate regis Ethelberti delinitum resedisse Cantiæ. Non difficile fuisse Gregorio, si competere videret, ut pauculis verbis controversiæ ambiguitatem sedaret, dicens: Hæc tibi, Augustine, et omnibus successoribus tuis concedo ; sed quod hoc rationi resultare cerneret, voluisse verba sua ventis diffundere. Hæc et hujusmodi plura pergenti dicere, quod et defensionis necessitas, et antiquitatis inscitia ejus eloquio ministraret arma, Lanfrancus disputationis pedem contulit hujusmodi vigilantissimo responso occurrens. Opinio est veritatis egena, qua niteris ut dicatur soli Augustino concessum habere subjectionem omnium episcoporum Britanniæ, et eorum etiam, qui essent ordinati per episcopum Eboracens. Exile et omnino angustum id esset munus, quod familiari ab olim suo, novo Anglo vir largiretur apostolicus ; præsertim cum vivo Augustino nullus Eboracensis pontifex ordinaret, quos subjectos haberet Augustinus, sed nec aliquis ibi exstiterit episcopus. Beatus siquidem Paulinus primus ejusdem urbis præsul non tempore Augustini, sed tempore Justi, qui quartus fuit Cantiæ pontifex, illuc directus est.

Nescientem gesta Anglorum docebunt, quod dico. Hoc intelligentes sanctissimi sedis apostolicæ præsules subjectionem omnium episcoporum Angliæ successoribus Augustini confirmarunt, sicut privilegia recitata testantur. Gregorianam, ut dicunt, constitutionem verbis ornantes amplissimis et liberalitate munifica prosequentes, ejusdem sedis arbitri, ejusdem sententiæ patroni. Æquumque censent ut omnes Anglorum ecclesiæ ab eo loco mutuentur vivendi disciplinam, a cujus fomite rapuerunt credendi flammam. Quis enim nesciat, quod a Cantia manavit Christi credulitas in Eboracum et in cæteras Angliæ ecclesias ? Porro quod dicis potuisse beatum Gregorium si voluisset successoribus Augustini confirmare dicto quod concesserat Augustino, verum omnino est nec potest ambigi. Sed quod, quæso, præjudicium hoc Cantuariensi sedi affert? A simili causam proponam. Nam quando Dominus et Salvator noster Jesus Christus dixit beato Petro : *Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et tibi dabo claves regni cælorum* (*Matth.* XVI), potuisset adjicere si voluisset : Eamdem potestatem successoribus tuis concedo ; verum dicti prætermissio nihil reverentiæ imminuit successoribus Petri. Ibisne his verbis obviam ? referesne adversa ? Enimvero omnium Christianorum conscientiis est inclytum, ut nihilominus quam beato Petro, successoribus ejus et minantibus attremant, et serenam dignitatem indulgentibus gaudenter applaudant. Estque tunc demum omnium ecclesiasticarum rerum rata dispensatio, si successorum beati Petri fuerit comprobata judicio. Quid illud agit, nisi vis divinæ liberalitatis per Dominum Jesum a beato Petro in vicarios ejus diffusa ? Ergo de similibus idem pronuntiabis judicium si dialecticam nosti. Præterea quod valet in toto valet in parte : quod valet in majori, valet in minori. Romana Ecclesia quasi totum est omnium ecclesiarum' cæteræ Ecclesiæ quasi ejus partes. Sicut enim quodam intuitu homo est genus individuorum suorum, et tamen in unoquoque individuo inest totius hominis tota proprietas, ita quodam respectu sedes Romana est genus, et totum omnium ecclesiarum ; et tamen in unaquaque ecclesia totius Christianæ fidei tota regnat integritas. Ipsa est major omnium ecclesiarum, et quod in ea valet, debet et valere in minoribus, ut potestas primi cujuscunque ecclesiæ principis in succedentes dimanet, nisi si quid personaliter et nominatim excipiatur. Quare sicut Christus dixit omnibus præsulibus Romanis quod dixit beato Petro, ita quod dixit Gregorius omnibus successoribus Augustini dixit in Augustino ; hinc conficitur ut, sicut Cantia subjicitur Romæ, quod ex ea fidem accepit, ita Eboracum subjiciatur Cantiæ, quæ eo prædicatores misit. Jam vero quod allegas, voluisse Gregorium ut Augustinus resideret Londoniæ, fluctuat plane. Quî enim firmari potest, ut ipse magistri sui voluntati resultans, in repulsam decretorum iret? Sed famæ tam multorum assensu firmatæ derogare fidem refuto. Esto enim ut alias migraret, quid ad me, qui Londinensis episcopus non sum ? Nihil enim mea interest, nisi quod usus antiquitatis non patitur, si tu cum Londinensi pontifice primatus honorem partiaris. Ea de re si, lite sequestra, pace media negotium ventilari desideres, pro mei juris officio non deero recto judicio. Succubuit tantis rationibus Thomas, et

placitum ad moderationem transferens libenter conditioni concessit animum, ut ulterior ripa Humbræ fluminis esset principium suæ diœcesis, citerior esset limes parochiæ Cantuariensis. Emicat Lanfrancus, tripudio et victrici causa fretus, gesta scripto excepit, ne se præterirent, et laberentur recentia, et rerum necessariarum posteri fraudarentur notitia, modeste sane, ut nec scienda prætermitteret, nec dicendo effueret, quod in proprias laudes facetiari odiosa jactantia est. Verumtamen ego conjicio nullum alium potuisse tantam dubietatem ad planum absolvere quantalibet quis vigeret industria, et cui etiam suffragaretur ipsa, quæ Lanfranco, justitia. Erat enim tunc temporis in doctrina et mundi sapientia famosissimus, et quem venerabiliter suspiceret Alexander apostolicus: honoris maximum fuit indicium cum Romam venienti sequestrato illo Romani supercilii fastu dignanter assurgeret, professus, hanc venerationem non se illius archiepiscopatui, sed magisterio litterarum deferre. Quapropter se fecisse quod esset honoris: illum debere facere quod esset justitiæ, ut pro more omnium archiepiscoporum sancti Petri vicarii vestigiis advolveretur. Reddidit ille debitum tanti amoris expertus insignia, ut quæcunque petenda putasset haud dubie impetraret. Denique ambos itineris sui comites Thomam archiepiscopum Eboracensem, et Remigium episcopum Lincolniensem baculis et annulis exspoliatos; quod primus esset filius presbyteri, secundus pro auxiliis Willielmo venienti Angliam præbitis factus esset episcopus, divinum munus bellicosis laboribus nundinatus, precibus suis restituit officio. Papa enim pondus facti a se rejiciens in eum considerationem transfudit, bene an secus fieret, redderet ipse investituras si vellet, si minus, faceret quod commodum sciret. Ita illi de manu Lanfranci baculos et annulos recipientes lætum ad patriam cum eodem moliti sunt reditum. Nec minori eum amoris diligentia palpandum curavit Gregorius Alexandri successor multa illius consilio transigens, multa etiam domesticis suis ignota illius conscientiæ communicans. Sermonis hujuscemodi veritati assistit epistola initio papatus Angliam directa, quæ inter epistolas Lanfranci reperitur. Porro Willielmus rex in omnibus ei assurgebat, aggaudebatque et ei et aliis, quos in bono fervore audisset, permisitque ei concilia congregare, quorum unius actio hæc est:

« Anno Domini millesimo septuagesimo quinto. Regnante Willielmo anno nono, congregatum est concilium in Londonia, præsidente Lanfranco archiepiscopo Doroberniensi, considentibus secum Thoma archiepiscopo Eboracensi et cæteris episcopis. Roffensis ecclesia per id tempus pastore carebat. Lindiffarnensis qui et Dunelmensis episcopus canonicam excusationem habens concilio interesse non potuit. Et quod multis retro annis in Anglico regno usus conciliorum obsoleverat, renovata sunt nonnulla, quæ antiquis etiam fuerant canonibus definita. Ex concilio igitur Toletano quarto, Milevitano atque Bracarensi statutum est, ut singuli secundum ordinationis suæ tempora sedeant, præter eos qui ex antiqua consuetudine sive suarum ecclesiarum privilegiis digniores sedes habent. De qua re interrogati sunt senes et ætate provecti, quid vel ipsi vidissent, vel a majoribus atque antiquioribus veraciter ac probabiliter ipsi audissent, super quo responso petitæ sunt induciæ ac concessæ usque in crastinum. Crastina autem die concorditer perhibuere, quod Eboracensis archiepiscopus ad dexteram Dorobernensis sedere debeat; Londoniensis episcopus ad sinistram, Wentanus juxta Eboracensem, si vero Eboracensis desit, Londinensis ad dexteram, Wentanus ad sinistram. Ex Regula beati Benedicti et ex antiqua regularium locorum consuetudine, ut monachi proprium ordinem teneant, et proprietate careant. Si quis vero cum proprietate inconfessus obierit, in cæmeterio non sepeliatur. Ex decretis summorum pontificum Damasi et Leonis, nec non ex conciliis Sardicensi et Laodicensi, in quibus prohibetur episcopalis sedes in villis existere, concessum est regia munificentia et synodali auctoritate episcopis de villis transire ad civitates, Hermanno de Schireburne ad Salesberiam; Stigando de Seleseia ad Cicestriam; Petro de Lichfield ad Cestriam. Ex multis Romanorum præsulum decretis, diversisque sacrorum canonum auctoritatibus, ne quis alienum clericum, vel monachum sine commendatitiis litteris ordinet, vel retineat. Ad comprimendam quorumdam indiscretorum insolentiam ex communi decreto sancitum est, ne quis in concilio loquatur, præter licentiam a metropolitano concessam, exceptis episcopis et abbatibus. Ex decretis Gregorii majoris, et minoris, ut nullus de propria cognatione vel uxoris defunctæ, seu quam cognatus habuit uxorem accipiat, quod usque parentelæ ex alterutra parte ad septimum gradum perveniat. Ut nullus sacros ordines seu officium ecclesiasticum emat, vel vendat. Ne sortes, seu divinationes ab aliquo exerceantur. Ex conciliis Heliberitano et Toletano decimo, ut nullus episcopus vel abbas, seu quilibet ex clero, hominem truncandum membris, vel occidendum judicet, vel judicantibus faveat. »

Interea cum Pater Lanfrancus omnibus virtutibus solidaret ingenium, componeret animum, tum eleemosyna præcipue, aiunt ejus prognosticon fuisse: « Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis (*Luc.* XI). » Quo ille accepto ab acclamantibus hilari vultu ad Dominum direxit: « Certemus ergo mutua vicissitudine, tu dando, ego dispertiendo. » Respondit cœlestis pietas prædicabilis viri voto: affluebantque sibi tanta quæ quantumlibet ambitum possent et explere, et vincere.

Nec ille segnis erat in erogando, avaritiam familiare Longobardis vitium, ex sua persona propulsans, et decutiens. Et erat non inconsideratus dator, nec deperibat ejus liberalitas, quam discretio, et animi condiebat alacritas: luxque vultus

ejus non cadebat in terram, sed erat accipienti gratissima, sicut sol mane novo exoriens, qui discussis nubilis tranquillat ventos, et serenat aera. Expendebantur ergo pauperibus panes, calcei, et prorsus quæ ad victum pertinent et vestitum, denarii non dabantur maturiori tractatu, consilio profundiori, quod hujus temporis vulgus suffarcinato etiam marsupio, sicco concoquat ore famem. Et quasi aliquid sacrosanctum vitat dare pro victu nummum, ne debilitet numerum. Clericis egentibus, et monasteriis immensum quantum nummorum cumulat, plerumque verecundiores ad rogandum invitans. Nec pudebat archiepiscopum alte succinctum pauperibus cibos apponere, et tenuioris fortunæ scholares ad disputationum pugnam committere. Post verba utrique læti abibant, dum et victor scientiæ præmium, et victus acciperet verecundiæ solatium. Ædificia ecclesiæ, cui sedebat, vorax flamma ante non multum consumpserat, cumulabantque ruinam aggeres parietum, disjecta tectorum. Ille deturbatis veteribus fundamentis suscitavit in ampliorem statum omnia : ignores majore pulchritudine, an velocitate. Auxit enim bonæ voluntatis gloriam celeritatis industria. Et primo quidem monachos, tumultuariis et angustis, post elaboratis et magnificis ædibus inclusit. Jam vero ex abundanti est dicere quantum ibi ornamentorum congesserit, vel in palliis et sacris vestibus, in quibus cedente materia manus aurificum vincebat expensarum pretium, vel in diversis coloribus picturis, vel lenocinante splendore fucorum ars spectabilis rapiebat animos, et pulchritudinis gratia sollicitabat oculos ad lacunaria. Possessiones omnes villarum, quæ vel antecessorum incuria, vel exactorum violentia aliena ingemiscebant imperia, in jus domesticum revocavit, favente rege et manu tenente : adeo ut etiam ab ejusdem regis fratre Odone Bajocensi episcopo, et comite Cantiæ placito extorqueret, quod ille injuste detinebat. Animus enim versipellis et fallax bona Cantuariensis Ecclesiæ inhiaverat, et profecto pessum dedisset, nisi Lanfrancus obstaret. Prævalebat in eo animæ vivacitas, sed et beatissimi Dunstani in eum favor effusus. Nam quotiescunque in talibus cunctabundus ne res male vergeret suspensam differret sententiam, aderat ille soporato detegens adversariorum argutias, et evadendi demonstrans semitas. Quin etiam quondam ægrum, et cunctantis vitæ pertæsum in visione, qua videretur cum eo luctam inivisse, eripuit discrimini, restituit bonæ valetudini. Monachi Cantuarienses, sicut omnes tunc temporis in Anglia, sæcularibus haud absimiles erant, nisi quod pudicitiam non facile proderent, canum cursibus avocari, avium prædam raptu aliarum volucrum per inane sequi, spumantis equi tergum premere, tesseras quatere, potibus indulgere delicatiori victu, et accuratiori cultu fragilitatem, nescire, parcimoniam abnuere, et cætera id genus, ut magis illos consules, quam monachos præ frequentia famulantium diceres : hoc ille conspicatus aliquandiu patientiam tenuit, nec quominus pavidos rancore austeritatis exterruit. Sciebat enim artis artium, id est regiminis animarum peritissimus consuetudinem a natura esse secundam, et repentina morum conversione teneriores exacerbari animos. Quapropter blandis monitionibus per intervalla temporis nunc illa, nunc ista subtrahens cote virtutum rudes exacuebat ad bonum mentes, elimabatque ab iis vitiorum rubiginem ; et undecunque malorum exstirpabat plantaria, continuo ibi bonorum jaciebat semina. Nec prius abstitit, quam adulterinis abdicatis fetibus ultronei geniales virtutum adoptarent successus. Sunt hodie ampliori, quam uspiam Angliæ, ut decet numero, religione Cluniacensibus non impares. Plurimus inest iis adduc Lanfrancus, multa viri memoria, ingens in Deum devotio, pulchra in advenientes affabilitas manet, nec in ævum abolebitur communis in omnes, singularis in unumquemque illius charitas. Quod nullum unquam tristem permitteret, sed si quemquam subnubilum videret, statim sciscitaretur causam et quæreret, cognitæ impiger mederetur. Ultroneus juvenibus offerre denarios, quibus necessitudinum propriarum inopiæ occurrerent. Si autem datum fortuito excideret, geminare, idque clam aliis esse præcipere. Providens præterea per totam Angliam monachis, ut nec deplorarent necessaria, nec claudicarent a Regula. Jamque enim episcoporum livor increverat, volentium ab episcopalibus sedibus monachos clericis immissis extrudere. Auctor hujus factionis fuit Walchelmus Wentanus ad cætera bonus, sed in hoc pravum consiliis susurronum flexus, plus XL canonicos, cappis et superpelliciis ornaverat. Regem in sententiam traxerat et tantum morem in medio ut archiepiscopi consensum eliceret. Is quominus haberetur, nihil dubitandum. At ille auditum facinus exhorruit, et tot potentum excogitatas machinas, ut casses aranearum, solo intuitu dissolvit. Quin etiam ne idem auderent posteri, egit, ut Alexander papa scriptis inhiberet : magnum id, et laudandum, ut quod sedula sanctorum benignitas tempore regis Edgari inchoaverit, iste labefactari non permiserit. Quamvis nunquam comparatione factum hujus cum illorum facto pensitetur. Nam illi totius Angliæ magistri, arridente etiam rege facile quod vellent efficerent. Iste autem solus contra tot obsistentes rem profligaverit et vicerit, abbatiam Sancti Albani per Paulum abbatem, quem ibi constituit, in eum quo nunc est statum provexit. In Roffensi episcopatu clerici servientes vix ad quaternarium numerum assurgere poterant, et ipsi quotidiani panis egentes. Hos per Gundulfum episcopum sustentans sumptibus propriis monachos ad quinquaginta introduxit, quibus villa magnifica data procuravit, ut non solum non afficerentur inopia, sed etiam victualium gauderent copia. Extra Cantuariam urbem in aquilonali parte lapideas

domos omnibus egenis, in occidentali parte regia valetudine fluentibus ligneas locavit, canonicis etiam apud sanctum Gregorium regularibus institutis, qui iis divina facerent officia, divisis pro varietate sexuum habitaculis, sumptibus provisis, ministris delegatis, hujusmodi tempore Willielmi majoris insistebat operibus, non multas de his, quæ ab eo petenda putasset repulsas passus. Nam ad cæteros minus civilis, illi erat affectuosus et dulcis, laboranti ergo justitiæ præbebat manum ne laberetur in præceps, cæterum multoties vitæ suæ tædium apud amicos ingemiscens, conjectabatque et prædicebat ex præsentibus futurorum pestem vir sagacis animi, et ævi maturus. Nec eum fefellit æstimatio. Siquidem defuncto patre, junior Willielmus in regnum suffectus, cum Lanfrancum parum sibi conniventem offenderet, ingentibus promissis juris et æqui tenendi mollitum ad suffragium suum avertit. Sed potestate potitus, multisque pro defectione principum pene omnium angoribus conflictatus promissa negligebat. Quapropter sponsionis ab archiepiscopo admonitus turbide respondit: Quis omnia potest facere quæ promittit? His pertæsus non moras longas in luce traxit: sed post annos XIX episcopatus febrim nactus, cum medici consulti necessariam potionem respondissent, prius se confessione et viatico munivit. Hinc poculo sumpto, sed in contrarium verso efflavit, qualem semper optaverat exitum, sortitus; hoc enim domesticis confitebatur, se Dominum deprecari ut vel dyssenteria vel febri urgente moreretur, quod hæ valetudines nec memoriam turbent, nec loquelam implicent. Vir cujus industriam prædicabit Cantia, cujus doctrinam in discipulis ejus stupebit Latinitas, quantum omnes anni durabunt. Nam ipse pauca ingenii sui monumenta reliquit, decretales epistolas, et præcipuam contra Berengarium.

Post eum vacavit sedes archiepiscopatus annis plus quatuor. Rex enim malorum susurronum consiliis plus justo credulus, omnes sibi redditus annumerabat. Sed de talibus alias dixi, multum, ut decet, regiæ majestati deferens. Ad præsens nos aliud urget opus, ut de successore Lanfranci rerum seriem pertendamus. Quanquam nos seriatim verba, sed summatim facta exsecuturus sum, prono favore domino Edmero cedens, qui omnia ita lucide exposuit, ut ea quodammodo subjecisse oculis nostris videatur. De Anselmo est sermo, qui in Augusta civitate oriundus, quæ se primam transcendentibus Alpes exhibet, mediocritatem natalium in clarissimam famam face virtutum suarum extulit. Puer litteris institit, pueritiam egressus nunquam vel lasciviori aspectu castimoniam turbavit. Patriam terram exeundi patris ira adolescenti occasionem ingessit; quam cum ille nullo posset lenire ingenio, ne domestica simultas in violationem naturæ transiret abscessu fefellit suo. Evasis Alpibus, cum volutaret anxius animi quo tenderet, divina dignatio fluctuantem serenavit, Northmanniam ad Lanfrancum, eundum, cum quo si moraretur, et patriæ necessitudine, et litterarum fomite incolatum levigaret. Cum ergo Beccum venisset, non aspernanter a Lanfranco susceptus, magnum ei levamentum ad scholas regendas fuit. Adolescebat, interea virtus cum ævo, industria cum ingenio. Jamque vernans tempus ætatis meditabatur in robur juventutis serpere. Erat enim XXVII annorum cum desiderio monasticæ religionis afflatus est.

Nam etiam olim tenellus puer idem desideraverat, insignes ausus in angusto corpusculo versans. Petierat, et acceperat adeo gravis morbi incommodum, quo parens uterque perterritus Deo filium voveret. Tunc vero pluribus secum ratiocinationibus agebat, quid præstaret, eremitam agere vel monachum. Si monachum, utrum conduceret animæ diviti loco, an tenui. Dives scilicet locus conferret pro ubertate reddituum, sed auferret pœnitudinis tædium pro copia necessariorum. Tenuis econtra pro laboribus lasciviam excuteret, sed pro debilitate virium multiplicaret susurrum. Item utrum melius esset monachum fieri Becci, an alibi; si Becci, frustra se ingenium trivisse in litteris, cum nullus esset ibi quem doceret, quod quamlibet magnam scientiam fama Lanfranci obscuraret. Si alibi, ubi pauci essent litteris probati, ex solitudine et singularitate scientiæ posse superbiam generari. Has ratiocinationes secum diu decoctas in amantis sui Lanfranci sinum competenti evaporavit tempore. Ille ad Maurelium Rothomagensem archiepiscopum referendum censuit, quod esset monachus, et quod pro longævitate religionis sectarum omnium discretus arbiter. Quid morer? Prolatis et discussis rationibus monachatus præfertur cunctis religionibus, quod soli monachi vivant sub alieno arbitrio, substernantur obedientiæ, valefaciant voluntati propriæ; locus Beccus eligitur, ubi temperato inter egenum et superfluum usu, nec labor frangeret, nec mollities enervaret, ubi surgentem fastum in Anselmo premeret Lanfranci comparatio. Monachi non esse, ut per doctrinam nundinetur famam, ut cupiditate gloriæ vendat litteraturam. Fit ergo ibi monachus, et post triennium translato Lanfranco Cadomum, prior ab Herlewino abbate institutus est. In quo officio XV annis vitam suam omnibus virtutibus excoluit, juvenibus maxime intendens, quod pro ætatis teneritudine possent vel industria ad bonum, vel incuria ad malum effigiari; frugalitati adeo insuevit, ut tunc constricta vitalia, posteriori tempore, etiam si vellet, ampliori cibo aditum negarent. Peculiaritatis vitium cum in se voluntate, tum in aliis prædicatione exstirpabat, id esse solum dictitans, quod diabolum e cœlo, hominem e paradiso eliminaverat quod ipsi Dei præcepti transfugæ, voluntati indulsissent propriæ. Itaque proprio mentis arbitrio indulgentiam auferens, nihil omnino exterius aggregabat omnis generis peccatum adeo cavens, ut diceret, malle se esse sine peccato in inferno, quam cum peccato in cœlo: dictum tunc plausibus exceptum

nunc intellectorem desiderat, sed alias quærendus expositor. Orationum et meditationum ejus instantiam indicat liber de his, Spiritu sancto, ut credimus, dictante conscriptus, cujus ipse affluentiam bibulis hauserat medullis : soliloquiorum etiam ad se et allocutionum ad Deum libri, quibus cogitata omnium antecessorum evicit, vel, ut mitius dicam, inunum acervum coegit. Credulitatem enim nostram, quam illi auctoritate extorquere volunt, ille ratione roborat, quod credimus, ita esse, nec aliter esse posse, invincibilibus approbans argumentis, discretione et patientia æmulorum animos obtinuit, qui sibi prælatum illum dolerent. Sedulitate in defunctum juvenem cæterorum omnium ad bonum accendit ignaviam, animavit industriam. Nec interea tacita in ejus pectore sine miraculis vivebat religio, B sed non paucis signis Deus viri gratiam exhibebat, cogitanti nocte quomodo Deus potuisset prophetis uno momento ostendere præterita, præsentia et futura, idem munus collatum. Reclusis enim a dormitorio in ecclesiam omnium parietum obstaculis, vidit monachum cujus id curæ erat, a lecto egressum funem signi tenere, quo monachos admoneret surgere, pudendorum sanies solo ejus visu in sanitatem refloruit, lavatura manuum ejus in potu sumpta leprosus luridam cutem exuit. Languidum morti vicinum qui se videret a lupis immanibus circumseptum, belluinoque rictu devorandum, ideoque clamores horrendos ejiceret, adventu suo fugatis hostibus placida quiete donavit. Alter a desperato C morbo per aquæ benedictæ jactum convaluit, tertius illecebras carnis ejus benedictione evasit : is fuit Boso tunc juvenis, postea Beccensis abbas, qui cum Anselmo in libro, *Cur Deus homo*, loquitur.

Qui juvenis adhuc ab eo monachus factus recentis professionis tædium patiebatur, veteris et desuetæ flammæ agnoscens et ingemiscens vestigia. Quapropter Patri æstus suos confessus, hoc tantum responsi accepit : Deus misereatur tibi, fili. Quo dicto, animæ patientis lux serena influens coagulum vitiorum extenuavit et depulit. Defuncto dehinc Herlewyno abbate amplius munus suscepit Anselmus ab omnibus Beccensibus in abbatem electus, quamvis multis excusationibus refugere niteretur. Hoc ille magnis virtutibus inseruit, de quibus par videretur D aliquas perstringere, nam xv annis, quoque hoc officium exercuit. Sed quia est animus magis illa describere, quæ ad ejus archiepiscopatum pertinent, furabor, et pertransibo locum hunc. Castigat enim et præcipitat dicendi moras suscepti operis necessitas, ne reculcare videar, quæ clarissimo præoccupata sunt ingenio. Quamvis, sicut in aliis dixi, non videatur absurdum si virtutum ejus et operum indicem texuero, ut qui spatiosa illa volumina non attigit, isto instruatur compendio. Suscepto ergo in alteram vitam Lanfranco, deprædationes ecclesiarum ubique in Anglia, bonorum proscriptiones exerceri. Mater ecclesiarum in Cantuaria fisco adjecta regio, annuis et sæpe etiam menstruis exactoribus

vellicabatur. Tolerabilius enim propemodum videretur, si unius, cui consuesset, perpetuum imperium ingemisceret, quam novis et sibi semper succedentibus dominis subjaceret. Inter hæc apud episcopos silentium grande, nec erant canes qui latrare valerent. Nulla vox credebatur dolori, intra [*al.*, contra] conscientiam strangulabatur judicium ob unius hominis metum. Nam quid attinet loqui, ubi loquendo irrites odium, nec ullum nanciscaris emolumentum? Erat tamen spes nonnulla his malis posse imponi finem, siquando Cantuariensem archiepiscopum viderent, qui esset os omnium, vexillifer prævius, umbo publicus. Spargebaturque in vulgus rumor, haud equidem sine mente et numine Dei, ut arbitror, Anselmum fore archiepiscopum virum penitus sanctum, anxie doctum, felicem futuram hujus hominis benedictionibus Angliam. Hujusmodi verba ad aures ejus prolata continuerunt eum in Northmaunia totis v annis, quamvis crebro causis ingruentibus ultra mare advocaretur. Invitabat ergo eum multorum necessitas, sed retrahebat timor, ne famæ melioris oblitus raptari ambitione archiepiscopatus putaretur. Postremo, cum jam differre sine dispendio animarum nequiret, in Angliam navigavit, conscientiæ suæ puritatem Domino sacrificans. Cæterum quid homines loquerentur, ipsi viderent, cum quantum sua interesset, eorum obloquia honesta diu conversatione vitasset. Simul etiam rumor de ejus archiepiscopatu minas olim intentans longinquitate temporis detepuerat. Adventus plures et rationabiles fuere causæ, sed hæ præcipuæ, ut abbatiam apud Cestrum firmaret, quam ejusdem civitatis comes Hugo monachis potissimum Beccensibus implere volebat; ut eundem Hugonem jamdudum languentem visitaret, qui quanquam in supremis positus omnium in confessione supercilium recusans Anselmum expetebat, veteris amicitiæ pignus apud eum depositurus, si moreretur, ut prædiorum suorum vectigalia lenito intercessionibus suis rege levigaret. Et prima quidem continuo expedivit, tertium vero absoluturus, curiam contendit. Nec molles, ut alii rimatus aditus, statim ut venit sanctitatis reverentia in interiora admissus est. Data secreti copia, cuncta, quibus regem accusabat fama, incunctanter aperuit, necessitates quoque suas modeste, allegans. Ille omnia negotia Beccensis ecclesiæ ad arbitrium rectoris componens, cæterarum rerum amaritudinem cachinno dissolvit, famæ licentiæ non se posse obviare dictitans, cæterum sanctum virum non debere illa credere, neque enim procaciore responso exsufflare hominem tunc volebat, sciens quanti eum pater et mater pendere soliti essent, dum adviverent. Nam et hoc in rege magnificum videri debet, quod qui omnia pro potestate facere posset, magis quædam joco eludebat, ad sales multa extra judicium animi transferens. Cum enim ab episcopis ei suggereretur, ut permitteret orationes per regnum fieri, quo Deus ei dignaretur inspirare ut matrem ecclesiarum pastore sublevaret, respondit ludi-

bundus risu iram dissimulans : « Orate quod vultis, ego faciam quod placebit, quod nullius unquam oratio voluntatem meam labefactabit. » Item cum in consessu procerum de Anselmo haberetur verbum, unus intulit, ipsum esse solum nostro tempore nullius honoris cupidum: tum ille subsannans, « Nec, ait, archiepiscopatus Cantuariensis? » quod cum ei æque a colloquente negaretur, affirmavit Anselmum omnia pedibus, manibusque acturum, si modo ullius spei honoris illius consequendi nancisceretur spiritum, sed, per sanctum, inquit, vultum de Luca, et ipse et omnes archiepiscopatus competitores hoc tempore mihi cedent, quod ego archiepiscopus ero. Talia frequenter ingeminans, mox vim morbi gravem persensit, quo aucto post paucas horas decubuit. Ac tum forte Anselmus a tumultibus curiæ se removerat, sed pernicitate a rege directi nuntii concitatus, desideranti præsentiam suam exhibuit, cujus confessione, ex consensu episcoporum suscepta, de peccatis dolentem instituit, ut virgam emendationis indicem per episcopos, qui tunc frequentes convenerant, super altare vadem mitteret, viduatis Ecclesiis pastores sufficeret, exsules restitueret, vinculatos expediret. Facit ille omnia, nihilo remissiori devotione quam si a Deo juberetur, urgebat eum amarior valetudo, pœnasque delictorum reposcere sperabatur. Tunc commode ad circumstantes sermonem produxit ægrotus de consolatione Cantuariensis ecclesiæ, in episcopos ejus rei considerationem transmittens. Plausu exceptum est verbum, ibatque clamor in cœlum, bona, et salutem regi optantium. Transfunditur tamen in eum consultationis dignatio, pronisque mentibus in assensum regium pendetur, ut quem ipse dignum pronuntiaret, cuncti profecto susciperent. Ita ille cubito sese attollens, hunc, ait, sanctum virum Anselmum eligo, ingenti subsecuto fragore faventium.

Hoc audito, securitatem Anselmi pectoris pavor hausit, simul et facies impalluit. Conantem super his excusationes moliri, in partem tulerunt episcopi: et primo quidem his verbis deliniunt: Gratularetur tempori, quod ipse Deus procul dubio administrasset, ut per ejus archiepiscopatum possent tot per Angliam mala recidi, perturbationibus omnibus dexter modus imponi; pronuntiaret ille, quod fieri in Dei rebus vellet, se non defuturos ejus suffragio; ille Dominum pro eis oraret, ipsi forensia, si qua essent, pro eo susciperent; susciperet ergo benigne, quod divinitus regi feroci videbatur inspiratum, ne omnium perversitatum, quæ deinceps in regno emergerent, culpabilis esset. Talia jactabant; sed ipse futurorum præsagus, omnes eorum ratiocinationes levi responso exuit: Tanto ponderi se pro ætatis debilitate non esse congruum; præsumptuosum si juvenis quilibet tantum tentaret laborem, nedum ipse cui sanguis heberet, et cujus vires æmula senectus carpsisset, sæcularia negotia se nescire, quia nollet scire, quorum occupationes, semper post monachatum horruisset, liberum affectans animum voluptati sanctarum Scripturarum intendere: velle illos dissonantia facere, ut aratrum sanctæ ecclesiæ, quod in Anglia duo boves validi, et pari fortitudine ad bonum certantes, id est rex et archiepiscopus Cantuariensis debeant trahere, nunc ove vetula cum tauro indomito jugata distorqueatur a recto: « Et ego, inquit, sum ovis vetula, qui, si quietus essem, verbi Dei lacte et operimento lanæ, aliquibus possem fortassis non ingratus esse ; sed si me cum hoc tauro conjungitis, videbitis pro disparilitate trahentium aratrum non recte procedere. Nullum ergo de hoc facto emolumentum habebitis, imo dum timor vestra oppilaverit ora, videbitis Ecclesiam, cui inconsulte consulere vultis, vivo pastore carentem. Præterea, cum sim alterius regni abbas, quam indecens et ambitione plenum sit, videtis, ut defraudem monachos, quibus tutelam, et archiepiscopum exhonorem, cui professionem debeo. » Eo instantius illi urgere, et omnibus quæ objecerat festinam medelam promittere. Rex quoque nuntiata sibi obstinatione repulsæ, per paternam et maternam amicitiam obtestari, ne suæ detrimento animæ, velit in sententia permanere, quin etiam omnibus ad ejus pedes provolutis, ipse quoque in faciem concidit, nullisque flectebatur heros lacrymis, nullis lactabatur promissis, adeo (ut postea sub obtestatione deitatis dicebat) tunc anxius, ut si voluntas Dei esset, mallet carere spiritu, quam tanto curarum fluctuare æstu : quin et monachos suos præsentes de suffragio lacrymabiliter appellabat, donec episcopi mutuo se cohortati, impetum quasi in hostem conjurant. Itaque pars a tergo, pars ab ante, eum ad lectum jacentis impellunt. Arreptæque manus digitos, quos in volam stricte curvaverat, erigere conantur; aliquantoque labore cassato, quod fortitudinem in viro suscitaverat ira, et dolor, vix indice levato cum ille pro violentia voces dolentis exprimeret, baculum pastoralem apposuere. Stringentes continuo manum ne abjiceret, traxerunt potius quam duxerunt in ecclesiam, solemnia pro more munia exsecuti : et licet læta vox omnium: *Te Deum laudamus* canentium, diverberaret auras ; ille, nisu, quo poterat, clamabat : « Nihil est quod agitis, nolo, non consentio ; « regressusque ad regem illum propediem melius habiturum dixit se non consensisse violentiæ: ideoque omnia, quæ facta fuerant, de hac re in se in irritum deduci posse et debere.

His dictis, comitatus magnatibus excedens curia, successit hospitio, lacrymas ubertim ejiciens, multoque dolore gravis. Tali ergo gestu internæ voluntatis interprete, magis intendit [*al.*, accendit] decumbentis animos, ut statim juberet ipsum pronuntiari in vulgus archiepiscopum, investirique omnibus, quæ ad ecclesiæ Cantuariensis spectant reditus, urbem præterea Cantuariæ, quam archiepiscopus Lanfrancus habuerat ex beneficio, isti concessit ex solido. Act. anno ab Incarnatione Domini 1093, pridie Non. Martii prima Dominica Quadragesimæ.

Anselmus igitur in prædia ecclesiastici juris abiit,

et rex discussa infirmitate convaluit. Impigre enim quod inceperat, urgebat, ut Anselmum in archiepiscopatu firmaret; missique sunt nuntii in Northmanniam cum litteris regis ad archiepiscopum Rothomagensem et monachos Beccenses, qui liberam ei cessionem impetrarent. Illi quoque rationem rei quæ petebatur, diligenti lance pensantes, aliquantis controversiis prolatis, et eventilatis tandem concesserunt. Sed suspendit ordinationem ejus simultas inter ipsum et regem, irrepens hujuscemodi de causa. Convenerat eum rex favorabilibus assentationibus, ut possessiones Ecclesiæ Christi, quas ipse abalienaverat, voluntaria dignatione in clientum suorum jus æternum transcriberet, qui illas post decessum Lanfranci, per ejus donum invaserant : negavit Anselmus infligere damnum ecclesiæ, cui ipse nihil contulisset. Commota ex his principis bile, quod ante de pontificatu ejus summo celebrabat studio, dilatum, et pene omissum : unde egregia mens ejus assurrexit lætitia, sperans se omni prælationis defunctum munere, et in solitariam vitam transferendum. Jam enim abbatiæ dato baculo decesserat per Rothomagensem archiepiscopum Willielmum absolutus. Solebatque tunc, et sæpe profiteri, quod ad nullam prælationem valeret, nisi ad prioratum claustri, quia et gauderet otio, et aliis laboribus impar, linguam ad benedicendum promptam haberet. Verumtamen multo fluente tempore omnium querelis rex turbatus, quod carentes rectore pessum irent ecclesiæ, vix persuasit ei, ut suscipiens archiepiscopatum consensu suo cunctorum roboraret desiderium. Ingentibus autem promissis, quæ ipsas onerarent auras, effusis, quæ hominem illicerent, tardantem impellerent, regalia pro more illius temporis faciens principi, VII Kal. Octobris, Cantuariæ assedit; sed pridie N. Decembris ab omnibus episcopis Angliæ solemnia episcopalia suscepit : fuitque prognosticon ejus : « Vocavit multos, et misit servum suum hora cœnæ dicere invitatis ut venirent, quia parata su..t omnia, et cœperunt omnes simul excusare (*Luc.* XIV), » nec multo post rex mare transiit. Erant his diebus duo competitores Romani præsulatus, Wibertus et Urbanus, summi ambo et præstantes viri, neuterque alteri pro persona cedebat. Consensu dubio fluctuabat Anglia, in Wibertum tamen metu regis inclinatior. Anselmus jamdudum Urbanum in papam susceperat, idque rege non abnuente exceperat, cum ad archiepiscopatum eligeretur. Verumtamen cum ille redisset in regnum, cassus moliminis, quo meditatus fuerat fratrem provincia spoliare, adiit eum pontifex, petiitque licentiam Romam eundi pro pallio sumendo a papa Urbano.

Hoc dicto, rex, ut semper calori pronus erat, novas causas irarum invenit : excitatusque in medium pronuntiavit, non rectam eum fidem, quam sibi promiserat, posse servare, si sua sine licentia Urbanum, vel quemlibet papam appellaret. Differendum id ad frequentiorem conventum respondit Anselmus, serioque tractandum, utrum ideo fidelitatem terreni Domini debilitaret, si vicarium sancti Petri appellaret. Magnis ergo utrinque motibus, magnis consultationibus actum : eratque ratiocinatio regis hujusmodi : Consuetudo regni mei est a patre meo instituta, ut nullus præter licentiam regis appelletur papa. Qui consuetudines regni tollit, potestatem quoque et coronam regni violat. Qui coronam mihi aufert, inimicitias, et infidelitatem in me agit. Respondebat Anselmus : Dominus contra sapit, qui hanc quæstionem duobus præceptis absolvit, et enodem reddidit. Quid enim fidelitatis debeamus vicario beati Petri, ipse docet : « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam : et, tibi dabo claves regni cœlorum, et quæcunque ligaveris super terram, erunt ligata et in cœlis, et, quæcunque solveris super terram, erunt soluta, et in cœlis (*Matth.* XVI), » et communiter omnibus : « Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit (*Luc.* X). » Et iterum : « Qui vos tangit, quasi qui tangit pupillam oculi mei (*Zach.* II). » Porro quid debeamus regi, alias declarat : « Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo (*Matth.* XXII). » Reddam ergo sine offensa in his quæ Dei sunt, vicario beati Petri obedientiam ; et in his quæ terrenæ dignitati domini mei competunt, fidele auxilium et consilium pro posse meo non subtraham.

In his exsequendis omnes episcopi Angliæ primati suo suffragium negarunt, partes agentes mercenarii, et libertatis profugi. Et quasi parum id esset, omnem ei obedientiam, et subjectionem abnegaverunt. Incentor et vexillifer factionis erat Willielmus Dunelmensis episcopus, homo importunæ facundiæ, et ambitionis infestæ. Qui speraret archiepiscopatui intrudi Anselmo depulso : ideoque improbius insistebat negotio, promiseratque regi futurum sua solertia, ut cederet honori, sponte reddito annulo et baculo. Sed ventilabat ingenium adverso Deo, cum omnia ejus, et cæterorum consilia longis ambagibus volutata uno contudit responso : Si quis esset, qui probare præsumeret, quod ideo fidem terreno negaret regi, quia appellaret vicarium beati Petri, esset ipse contra paratus, cui, et ubi deberet, respondere. Eo magis illi animis labefactati, majorem, quam opinabantur animadverterunt viro inesse prudentiam, quod sciret non debere archiepiscopum Cantuariæ judicari, nisi in consistorio apostolici. Ita toto acumine limatorum in consiliis virorum inaniter adversus eum, cui Deus aderat, certabatur. Nam quæcunque dicenda putassent, inventa statim ratione, sicut vehementi flatu casses araneorum dirumpebat ; adeo immotus animo, et sollicitudinis vacuus, ut illis in partes secedentibus, et dicta sua huc et illuc ponderantibus, ipse sopori ad parietem reclinatus indulgeret. Eodem vultu mente inconcussus, nec ira turbulentus, nec metu anxius, tranquillitatem animi, et ipse fatebatur, et faciei prætendebat hilaritas. Surrectum ergo in clamores et furias, Dunelmensi episcopo palam pronuntiante ;

eum qui ratione non possit compesci, debere vi opprimi. Reclamatum est a proceribus, qui multo magis quam episcopi, ab injuriis archiepiscopi temperandum censebant. Denique jussi ut ei subjectionem abnegarent, prorsus refutarunt, dicentes se Christianos esse, nec velle in aliquo archiepiscopi sui voluntati resultare. Id rex quamvis moleste tulisset, formidine tamen majoris tumultus, iram intra fauces repressit. Tum quoniam sponsio episcoporum non bene processerat, in eorum reclinatur consilium, volens ut Anselmus privatus baculo et annulo pelleretur regno. Sed cum id vi nequiret obtinere, et ille, se quidem Anglia cedere, sed insignia, et nomen non reddere profiteretur, dilata omnia cum bona pace ab Idibus Martii, quæ tunc erant, ad Octavas Pentecostes. Hoc illi jam vacationem meditanti, cum proceres renuntiassent, producto suspirio gemebundus retulit : Quanquam ex præteritis futura non nesciam, tamen ne omnia meo videar urgere arbitrio, pacem amplector, quantum mea refert, ab ea non deviaturus. Qui violator pacis exstiterit, ipse, quantum ad Deum est, videret. Nec fortuitum dictum viri a veritate decidit. Nam ante præfinitum tempus multa ei impacta contraria, camerarius ejus ad pœnam ante oculos ejus abreptus, quidam, quorum consiliis potissimum innitebatur, ultra mare fugati. Arguta malignitatis consilia, ad ejus honoris detrimentum excogitata, et ad rem deducta. Nuntii duo, singulares versutiarum artifices ipso ignorante, et nihil minus suspicante Romam missi, ut explorato urbis statu agerent apud papam, ut pallium regi mitteret tradendum cui liberet. Strenue illi, et impigre, quæ jussi fuerant exsecuti, Albanensem episcopum Walterum ex præcepto Urbani papæ Angliam adducunt. Is Dofris appulsus, clam Anselmo curiam venit, ingentibusque promissis animum Willielmi sitientem explevit. Si Urbanus in Anglia reciperetur ad papam, fore ut quæcunque rex petenda existimasset, ille privilegio sedis apostolicæ roboraret. Cæterum ad causam archiepiscopi nihil suffragii, nisi quod rogatus ut eum expelleret, impossibile factu respondit, ut vir celebratissimæ sanctitatis, et scientiæ, et in præsulatum introductus legitime, deturbaretur, nullius obnoxius culpæ. Continuo igitur edictum per provinciam promulgatur, Urbanum apostolicum debere dici et credi. Eo audito mirari Anselmus, cum ecce frequentes episcopi ad eum missi venerunt : pertentatoque sensim homine, utrum ad redimendam regis amicitiam esset infractior, cum nihilo mutatum experirentur, quod latebat aperuere. Dominum regem sua opera et impensa pallium a Roma meruisse, suoque labore transegisse negotium, quod illi constaret multis marcis. Par esse ut tanto principis beneficio, digno respondeat muneris officio. Ingemuit ille doli machinam in effectum deductam, dicta episcoporum largis suspiriis excipiens, negavitque se quidquam propter hoc daturum, quia parvi æstimaret beneficium, cujus amplitudinem ipsi tanti penderent. Per hoc rex edoctus nullo modo mentis ejus robur enervari posse, ut in amicitiam suam cederet, salva dignitatis suæ magnanimitate ultro eam expetiit et impetravit. Dataque ei publice potestate, ut per totum regnum primatus sui jus exerceret libere, dies præfixa, qua Albanensis episcopus cum pallio Cantuariam veniret, venienti, et sacrum insigne in vase argenteo deferenti vulgo applausum, ab archiepiscopo nudipede, sed sacerdotalibus vestimentis induto occursum. Inde super altare Domini Salvatoris pallium assumptum sacratus pontifex beatis humeris composuit, et ad divina celebranda processit : erat tunc dies Dominica, IV Idus Junii, fuitque nonnullis ingenti miraculo, quod idem evangelium illa die occurrit, quod ante prognosticon ejus fuerat : « Homo quidam fecit cœnam magnam, et vocavit multos, et misit servos suos hora cœnæ, etc. (*Luc.* XIV). »

Ita concordia inita, et rege ultra mare profecto, serena pacis tranquillitas toto illo anno ab animo Anselmi curas depulit, et bonorum hominum levavit sollicitudines. Sed posteriori tempore Willielmo reverso rursus tempestas intonuit, rursus procella odiorum inhorruit. Enimvero ille felici lætus eventu, statim in Walenses contendit. Nam maxima Dei gratia omnibus ejus conatibus occurrente, ita in omnibus usus est placido allusu fortunæ, ut videretur cum eo Deus beneficiis certare. Si pugnam adoriretur, opimas manubias referebat; si pelago impacato navigare volebat, statim venti furorem ponerent. Videbat hæc Anselmus, et aggaudebat, sperans illum propter tam affluentem gratiam quandoque liberam facere ecclesiam. Quocirca de Gualensi expeditione reversum meditabatur leniter aggredi, sed prævenit ille conviciis per nuntium exagitando archiepiscopum, causatus militum, quos in hostem miserat, paucitatem et inertiam.

Quo allato spes omnis emendationis apud Anselmum obtorpuit. Dimisit igitur nuntium responsione vacuum, ne reciprocis relatibus jurgiorum campus aperiretur. Sæviebat, credo, instinctu diaboli contra pontificem fortuna; parabanturque in proximam curiam contra eum machinamenta. Quæ omnia petendo licentiam eundi Romam quassavit et depulit; cum prius multis moliminibus voluntatem ejus super ecclesiarum statum attentasset. Quocirca hæc communicaturus cum papa, rogavit, ut dixi, licentiam pergendi Romam, bis terque frustra. « Intelligo enim, aiebat rex, licentiam interdicendam, cum eum nullo gravi peccato sciam onerari, cujus a Roma petat absolutionem, nec egere illius loci consilio, cum ei nullius scientiæ desit copia. Magis certe dixerim, Urbanum Anselmi cedere sapientiæ, quam Anselmum Urbano indigere. Quod si pertinacius cœptis institerit, omnem archiepiscopatum in meum fiscum redigam. Transgreditur enim promissa sua, quibus fidem suam astrinxit omnes consuetudines servaturum regni mei. Insolitum est quippe mihi, ut

quisquam procerum meorum eat Romam, nisi meo potissimum missu. Ideo vel juret mihi se nunquam deinceps pro qualibet oppressione [*al.*, impressione] sedem apostolicam appellaturum, vel evacuet regnum. Hæc, inquit, vos fideles mei dicite sibi, et si videritis eum velle desistere itinere, tunc vigorem curialis judicii experiatur, quod me toties inquietare non timuerit de re, quam ad summam perducere nolit. Contra hæc per nuntios Anselmus agendum non ratus, ipse ad regem ingressus, pro more dextræ illius assedit, habuitque orationem ad hanc sententiam : « Quod dicis me non debere ire Romam, quod gravi peccato caream, et scientia affluam, quamvis neutrum pro vero arrogem, tamen Dei libræ committo examinanda. Quod dicis me promisisse, ut consuetudines tuas servarem, amplector, sed conditiones requiro : cum exceptione enim dixi me servaturum illas duntaxat, quæ legibus Dei consentaneæ, cum honestate essent constitutæ. Quod dicis me fidem excedere, quod prævaricatis consuetudinibus tuis sedem appello apostolicam, custodita reverentia principatus tui, non verum esset, si alter diceret [*al.*, non verum esse alter diceret] : fidelitatem enim, quam tibi, rex, debeo, ex Dei fide habeo, cujus vicarius est sanctus Petrus, cujus sedem appello. Quod dicis, debere me jurare, ne ulterius pro quavis causa Romam appellem, publice pronuntio, quod Christianus princeps ab archiepiscopo suo tale sacramentum exigit injuste. Si enim sanctum Petrem jurejurando abjurarem, negarem Christum. Quando vero ulla re Christum negavero, tunc tibi de petitæ licentiæ peccato satisfacere non tardabo : forsitan autem me discedente procurabit Deus ut non diu res ecclesiasticæ, sicut minaris, tuis famulentur compendiis. Obstrepunt dicenti rex et proceres, illud maxime objurgantes, nunquam in consuetudinibus servandis mentionem Dei fuisse, vel honesti recti. »

Tum ille comi vultu, et pene in risum resoluto dixit hæc verba eadem : « Papæ ! Si nec Dei, nec rectitudinis mentio, ut dicis, facta fuit, cujus tunc? Absit ab omni Christiano leges, vel consuetudines tenere, et tueri, quæ Deo, et rectitudini noscuntur esse contrariæ. » Hoc illi dicto quasi malleo frontes impudentes reperculsi, demissione capitum, et vocis silentio injustitiam suam testati sunt. Nihil enim ille turbatur, sed quandocunque illi succlamarent, tacens rursus ad caput sententiæ impermotus revertebatur; verumtamen non continuit rex animum, quin crudeles minas intorquens, diceret, non illum quidquam de regno suo exportaturum. At ille impavidus : « Pedes, inquit, et nudus pergam ; si equitaturas meas et vestes vestrum esse quis affirmaverit. » Puduit principem dicti, et rubore cinctus ora : « Non ita, inquit, volo, sed undecimo abhinc die, cum ad portum veneris, nuntio meo in portandis vel dimittendis parebis. » Irasceretur alius, sed Anselmus imperturbatus manens benedictionem suam regi non abnuenti obtulit, prælocutus moleste se quidem, et A ægre iram regiam ferre ; sed si dignaretur intelligere, ad commodum ejus animæ viam inchoatam spectare. Subterfugerunt hoc negotium, sicut et prius episcopi ; quos cum ille de suffragio convenisset, responderunt illum et religiosum et sapientem esse. Pro sapientia consilio eorum non indigere ; sed quid faciendum sit, optime scire ; pro sanctitate incunctanter bonum exsequi velle et posse ; sed adversum dominum suum non posse assurgere, cujus gratia carere nollent pro honoribus, et parentibus suis, quos diligerent. Ille qui esset omnis labis mundanæ, et cupiditatis immunis, rem Dei, ut cœperat, persequeretur, habiturus episcoporum voluntatem tacitam, cæterum vocis opem nullam. Quanquam si qua fides, si quis aditus meB liori consilio esset, præstaret domi dulce confovere otium, quam patria et honoribus extorrem tanto indulgere labori. Ita omnes discessere, solisque duobus pœnitentiam, antequam mare transiret, petentibus benignus ignovit. Eorum nomina fuerunt Osmer, Salesberiensis [*al.*, Schireburnensis], et Robertus Herefordensis. Una ergo die Cantuariæ commoratus, peram et baculum, solatia, et indicia itineris pro consuetudine assumpsit. Inde Doveram veniens, xv diebus propter inclementiam venti, ibi contra votum retentus erat. Quo spatio nuntius, ut dicebatur, a rege missus contubernioque et convivio ejus indefesse potitus causam adventus secretam tenuit. Sed cum jam prosperitas flatuum naves voC caret in altum, ille ex præcepto regis omnes bulgias et manticas efferri coram, et expilari imperavit. Crudele et miserabile spectaculum, primatem Angliæ, caput totius religionis et sapientiæ, prædonis more exagitari. Sed cum solummodo necessaria supellex, et nihil pecuniarum inveniretur, ille qui venerat facti, quod invitus fecerat, pœnitens, abire permisit indemnem. Solutas naves Notus provexit in salum, primo quidem segniter, adeo ut retorto flamine retro viderentur Angliam adnare. Quod cum præ dolore cordis siccis oculis nequiret pater videre, elevatis in altum manibus auxilium cœlo detraxit, venti enim placatis animis constraverunt æquora, et versus Flandriam intenderunt carbasa : ita naves flatu secundo sulcantes mare, non multo D post Withsandum appulere. Primum hospitium illi cum monachis sancti Bertini fuit ; cætera favor administravit, omnibus certatim eum episcopis et abbatibus invitantibus, et invitum etiam detrahentibus. Ibat fama viri prænuntia, et dulci corda audientium afflabat aura. Quocirca quanto amore omnium susceptus, quantis officiis delinitus sit, conanti dicere succumbit sermo, et fatiscit oratio, mira rerum conversione, ut honoratior esset in aliena provincia quam fuerat civis in patria, archiepiscopus in Ecclesia.

Ipse Lugdunensis archiepiscopus Hugo, legatus apostolicus in Gallia, magni nominis, et potentiæ, nec religionis egenus, ubi ad eum Lugdunum iter advertere audivit, alacriter occurrit, devote obse-

cutus est. Ejus igitur consilio ibi resedit, totius causæ indices Romam Urbano apostolico mittens, valetudo subitanea flagitabat otium simul et consilium. Videbatur interim Wibertinis prædonibus cedere, ferebat enim per omnium rumor ora venisse archiepiscopum Cantuariensem ab Anglia, Romamque tendere ad Urbanum suffarcinatum pecunia, magnum esse quod secum ferat archiepiscopus Angliæ, quæ sit provincia omnium fertilissima. His illi animos incensi jam tum semitas omnes obsederant, angustias locorum occupaverant, ne qua elaberetur. Ingens domino suo fore commodum si prenderetur, qui Urbani partium propugnator esset. Quare passus est ardores eorum ad tempus negata præda languescere, ut se opinione deceptos esse credentes, domum redirent : hoc consilio fructum detraxit insidiantibus, et jam redierat nuntius præcipiens ex parte apostolici, ut remota omni excusatione per obedientiam Romam veniret. Nescius ille contraire obedientiæ, et de spe misecordiæ Dei audentior viam invasit. Nam et vigor salutis refusus audaciam suggerebat, et citra senium viridis, et cruda senectus bene adhuc labores patiebatur.

Evasis ergo Alpibus Romam incolumis venit, nulle suorum homine, vel jumento desiderato; uno tantum in toto itinere tentatus discrimine, quod tamen fuit successus et alimentum gloriæ. Dux siquidem Burgundiæ eadem, qua Wibertini spe raptatus, ad eum deprædandum inflatiore spiritu animatus erat; sed uno tantum aspectu ejus emollitus, omnem exhalavit superbiam, resumpsit humilitatem. Adeo dulci intuitu, leni facie, placida canitie aspicientem rapiebat, ut in quemcunque oculorum gratiam injiceret, statim in amorem sui alliceret. Ita cordis tumor duci per nebulonum verba conceptus eo viso resedit. Continuoque pontificis exceptus osculo benedictionem ultro expetiit : advocatoque uno ex magnatibus suis (stipatus enim multis, cum maximo venerat tumultu), præcepit ut eum secure per terram suam deduceret : et non minus ei quam sibi ubique serviri faceret. Fœderata ergo amicitia discedit, sæpius contra maledicos infrendens et ingeminans eis odium Dei, qui sibi persuasissent, ut persequeretur Dei angelum. Anselmus ergo securus, Cluniacum, mox ut dixi, Lugdunum, inde Romam pervenit.

Quem apostolicus magnifice suscipiens coram senatu amplissimis laudibus extulit. Illum esse totius Latinitatis magistrum, in disciplinis liberalibus, in religione parem non invenirent ; contumelias multas pro fidelitate Romana passum, tandem per plenas periculis et mortibus vias ad se venisse, flagitare a se suffragium, cujus ipse magis egeret consilio. Talia Urbanus jactabat ; sed Anselmus pudore caput demissus silentium premebat, sed ubi summus pontifex laudum finem fecit, ille data copia causam suam omnem veraciter allegavit. Pollicetur præsul, pariterque senatus auxilium ; scribuntur litteræ Willielmo regi Angliæ ; jubetur Anselmus omnibus suis revestiri. Statim enim ut ille mare transierat, archiepiscopatum totum suæ ditioni substerni, et quæcunque ante statuerat, in irritum deduci jusserat. Litterarum responsum jubetur archiepiscopus circa papam operiri. Sed non fuit animus diu ibi consistere, quod illius urbis aer insalubris esset peregrinis. Quocirca cuidam Joanni, qui olim suus monachus apud Beccum fuisset, sed tum ab Urbano abbas cœnobii Sancti Salvatoris, quod prope Telesinam [*al.*, Teselniam] urbem est, institutus, roganti cessit, ut in villa sua Sclavia nomine, æstum æstatis vitaret. Ea villa in supremo montis vertice constituta, ideoque hinc inde veniente temperie refrigerata prope momentis omnibus pestiferi nihil habet spiritus. Juvabat itaque Anselmum captivitas sua, videns sibi redditum, quod diu desideraverat otium. Quapropter jamdudum resides animos in Deum excitans, consummavit ibi librum egregium, cujus titulus et materia est, *Cur Deus homo;* omnibusque amori et honori erat, adeo ut Rogerius, dux Apuliæ, apud quem rex Angliæ illum litteris insimulandum curaverat, spretis næniis longe aliter sententiam suam in viri honorem transferret : illi villas, illi castella, illi postremo quæcunque placerent, offerens, tantum remanentia sua terram suam beatificaret. Cum circa papam esset, in omnibus illi secundus in processionibus, in stationibus habebatur ; ad eum salutationes, ad eum post apostolicum munera commeabant. Audiebatur libenter ab omnibus, fiebatque quod jubebat, cum divinos intonaret sermones. Quod maximæ sibi delectationi erat, fructum scientiæ pronuntians esse, si cum bene dicas, alius de doctrina tua profectum bene vivendi accipiat ; ferebatur ergo magna cupiditate, ut archiepiscopatus deposito fasce Deo posset intendere. Quod cum ab apostolico obnixe postularet, renuit prorsus : « Imo, inquit, per obedientiam jubeo, ut ubicunque sis, nomen et honorem Cantuariensis archiepiscopi non deponas. Delicati militis est ante bellum fugere : nec est religiosi et constantis animi citra ullam læsionem minis tantum et terroribus cedere. » Tum ille : « Obedientiam, Pater, non refugio, nec plagas, quia et mortem ipsam pro Deo non horreo, nisi forte animus meus mihi mentiatur. Sed quid, inquit, ibi faciam, ubi non solum vacillat, sed jam omnis oppressa est justitia? ubi suffraganei mei partes boni non modo propter timorem non adjuvant, verum et propter favorem impugnant? — De his, respondit papa, et talibus, gestis animus in consilio apud Barum agere, ubi et præsentiam tuam volo, et auxilium desidero. » Ut ergo ventum ad concilium apostolicus ante corpus sancti Nicolai constratus tapetibus, et palliis, ipse casula cum pallio amictus tribunal ascendit : cæteri cum cappis sedebant, omnibus ergo suum locum ex antiquo vindicantibus, Anselmus humilitate summus, quo poterat assedit. Exciderat animo summi pontificis ingruente tumultu,

ut ei locum delegaret. Sed erroris admonitus est, questionis necessitate a Græcis proposita, probare volentibus, Spiritum sanctum non nisi a Patre procedere, hanc ergo quæstionem dum expedire tentans, magis involveret, Græcis contra non improbabiliter occurrentibus, Anselmi recordatus exclamat, vividæ vocis tonitruum, ædis capacitas, et turbæ multiplicitas ingeminant: « Pater et magister Anselme, Anglorum archiepiscope, ubi es? » Ille ubi se vocari audivit, in pedes constitit. Quem apostolicus compellans: « Nunc, inquit, magister, opus est scientia, opus eloquentiæ tuæ opera; veni, ascende huc, et defende matrem tuam Ecclesiam, quam Græci labefactare conantur, succurre ergo, quasi a Deo huc missus. » Continuo cuncti astantes et assidentes oculos et ora in eum conversi, percunctari quis esset, adnitentibusque proximis ad consessum apostolici levatus, sedere jussus juxta Romanum archidiaconum, cui ante papam sedere moris est: « Includamus, inquit, hunc in orbe nostro, quasi alterius orbis papam. » Nec morantibus omnibus exposuit palam qui genus, unde domo, cujus scientiæ, cujus facundiæ, quam religiosus, quanta pro fidelitate Romanæ sedis passus esset. Dilatusque in posteram die quæstionis tractatus, quamvis Anselmus statim respondere non dubitaret. Sed sequenti die solito maturius cœtu coacto promotus in editum, ita pertractavit quæstionis latera, ita penetravit et enubilavit intima, ut Latini clamore testarentur gaudium, Græci de se præberi dolerent ridiculum: nullus porro inops, et inanis scientiæ discederet. Sensus illius sermonis procedente tempore luculenter digessit in libro De processione Spiritus sancti facto. Tunc vero ubi verbum absolvit, omnes in eum oculos et ora conversi, hic laudare fidem, ille scientiam, omnes eloquentiam. Sedato fragore, quem laus ejus suscitaverat, intendens in eum summus pontifex, ait: « Benedictum sit cor tuum, et spiritus tuus, et os, et sermo oris tui benedictus. » Nec mora, cum consensu omnium roboratus in aliter sentientes fulmen excommunicationis intorsisset, ventilari de rege Anglorum sermo cœpit. Proferuntur in medium scelera dictu horrenda, adjicitur contemptui humano cœlestis injuria, quod scilicet, bis terque admonitus nihil correctionis exhibuerit. Quocirca cum suffragio et clamore omnium papa ad excommunicandum jam paratus esset, Anselmus genibus affusus ejus, orat dilationem, et vix impetrat. Quæ res non mediocrem si apud cunctos videntes peperit gratiam: eo quod ostensione veræ sanctitatis vicisset famæ suæ gloriam. Quam pulchrum erat, ut illi oraret veniam a quo tantam exceperat contumeliam!

Papa Romam regresso, comitatuique ejus adhærente Anselmo, supervenit nuntius a rege directus, qui allegationes Anselmi enervaret, objecta crimina dilueret. Quanquam omnem verecundiam projecerat, in immensum elatus, non multum curaret, quid de se diceretur. Legati hoc fuit verbum ad pa- A pam coram archiepiscopo: « Miratur dominus meus cur tibi vel in mentem venerit, ut Anselmum juberes resarsiri, cum illud ei incunctanter prædixerit, si sine permissu suo egrederetur Angliam. — Accusat, inquit apostolicus, eum de alia re? — Non, ait. — Et pro hoc arripuisti, ait, tantum laborem huc veniendi, ut diceres primatem ideo rebus suis omnibus exspoliatum, quod apostolicum appellavit judicium? Si ergo amas dominum tuum, matura reditum, et dic ei ut si non vult excommunicari, cito eum faciat omnibus suis investiri. Et ne te de termino reddam suspensum, tertia hebdomada post Pascha ad concilium in hac urbe celebrandum affer responsum: certe pulsator jam excommunicatus esset, nisi pulsatus intercessisset. » Perculsus ille B tam insperato responso, mysterium domini sui se illi secreto communicaturum respondit. Ardebat enim aliquid efficere, ut ampliorem locaret apud regem amicitiam. Itaque arte, qua peritus erat, negotium conficiens, singulos ambiendo muneribus et pollicitationibus, regi terminum ad festum Sancti Michaelis obtinuit. Cunctatus est multum ad id concedendum Urbanus, quod luctarentur in ejus animo, Anselmi religio, et munerum oblatio, sed prævaluit tandem pecunia. Itane omnia superat, omnia deprimit nummus? Indignum factum, ut pectori tanti viri, Urbani dico, vilesceret famæ cura, Dei respectus cederet, et pecunia justitiam præverteret. Visum ergo est Anselmo, circa tam venalem hominem exspectationem non perdere, C sed Lugdunum remeare. Sed enim licentiam impetrare non potuit, retinente papa, ut invidiam facti aliquo levaret solatio. Fecit igitur eum manere secum, usque ad concilium in patriarchio, deditque ei domum jure hospitii perpetuo: crebroque ad eum veniens joca et seria cum eo transigebat, ut unam curiam non duorum diceres. Jamque aderat tempus concilii, omnibusque episcopis Gallicanis sedes suas agnoscentibus nulloque recordante aliquem Cantuariensem archiepiscopum concilio Romano interfuisse, posita est ei sedes in corona, ut antea dixi, et in æternum jus sibi, et successoribus suis transcripta. In ecclesia Sancti Petri erat concilium, ingens strepitus astantium, multus concursus D venientium. Ideoque cum decreta minus audirent, præcipit papa Reingerio Lucensi episcopo, ut vocali sonoritate cuncta enuntiaret in vulgus. Assurgit ille imperato muneri, nec clamor incœptus frustrabatur hiantem; sed etiam longe positorum pulsabat et penetrabat auditum. Multaque parte decretorum edisserta, repente quasi animo excussus, aliena, et quæ a negotio dissidere videbantur, verba intulit: « Sed væ! quid faciemus? præceptis subditos oneramus, et auxilium a nobis quærentibus nullum afferimus. Dolet hinc, et conqueritur totus mundus, quod caput omnium membris suis non conqueritur. Ecce quidam inter nos modeste sedet et tacite, cujus silentium clamor magnus est apud Deum, qui jam secundo anno apostolicæ sedis vigorem opperiens,

de omnibus suis injuste ablatis quid quæso, excepit auxilii? Anselmus est, de quo dico, archiepiscopus Angliæ. » Hæc dicens, virgæ quam tenebat, gravi ad pavimentum illisione, indignitatem rei exaggerare visus est. Hic papa in eum tendens : « Absiste, inquit, moveri, frater Reingeri, procurabitur huic rei correctio. » At Reingerius fervore spiritus actus, cum dixisset : « Ita expedit, aut justum judicem res non transibit, » rursus interruptam seriem decretorum contexuit. Horum dictorum stupor affecit Anselmum, cum sciret nec suorum, nec suis querelis Reingerium ad hæc commemoranda inductum fuisse. In hoc concilio papa cum omnibus sententiam excommunicationis vibravit in laicos investitores ecclesiarum, et investitos a laicis, et in taliter investitos consecrantes, et in illos, qui pro ecclesiasticis honoribus laicorum homines fiunt.

Postero die concilii archiepiscopus iter retrogradum composuit : plurimisque laborum jactatus periculis, per montuosa et saltuosa loca Lugdunum contendit. Neque enim rectum tramitem tenere potuit, quod ferebatur Wibertus pictore Romam misso imaginem ejus in tabula pingi fecisse, ut quocunque se habitu effigiaret, non lateret. Lugdunum ergo perveniens, solitam benignitatem Hugonis expertus est, ut proprius loci dominus, non ut peregrinus. Omnium jus intus et foris antistes non roganti obtulit, et ut vellet coegit, primatum in consessu, amorem in occulto, reverentiam in publico, officium in omnibus. Solari curas, partiri vel potius totos exponere honores, adeo ut missas celebranti suffraganei loco serviret, ubicunque sermonem facienti ad pedes sederet, vir magnanimus et constans, qui auderet opes contemnere, fortunam provocare. Fuit igitur ibi Pater Anselmus toto tempore quo superfuere Urbanus, et Willielmus. Nec multo post utrumque fata rapuere. Audita morte regis fudit lacrymas Anselmus, amoris indices, pietatis interpretes, continuoque a novo rege Henrico invitatus, Angliam adventu suo dignatus est, ubi etiam proceres, qui a fide deficiebant, sæpe ex voluntate regis conveniens multos ad rectum invitavit. Timebant conscii cæteri, libera fronte et vuidis luminibus in eum intenti etiam acclamabant dicenti. Postremo cum jam Robertus frater regis appulisset, et multi discessionem facere meditarentur, toto exercitu circumstante locum editiorem ascendens verba fecit ad populum. Quo quasi classico excitata agmina elatis vocibus bona regi, et fidem promiserunt, si malorum sub Willielmo juniore institutorum remissam faceret, si bonas leges sanciret. Horum ille faciendorum omnibus Anselmum vadem obtulit, et fidem in manu dedit. Ita omnes ferventiore spiritu in regis fidem animati sunt, ut si oporteret conspiratis animis, et devotis dextris in ferrum pro rege ruerent. Quo vulgato Robertus, qui magis aliorum perfidia, quam sua fidens industria, venerat, destitit prælio, descivit a negotio : et qui spe regnum præsumpserat, obviis manibus pacem amplexus in fra-

A ternæ necessitudinis amorem libenter accurrit. Verumtamen cum rex more antecessorum suorum ab archiepiscopo hominium interrogaret, et ille pro excommunicatione Romæ facta differret, missi Romam ab utraque parte nuntii. Jubetur regi interim hominium facere, vel absolutis morarum nexibus regno excedere. Quin potius, respondit ille, inspiciantur apostolicæ litteræ, et quod tenor earum continet, fiat. Redierant enim jam Roma nuntii, et casso labore, semitam triverant, quod Paschalis papa sententia antecessoris sui invicto robore tuebatur. « Quid ad me de litteris apostolici, ait rex? Jura regni mei nolo amittere. » Procedente in contentionem sermone, asseruit Anselmus terram se non exiturum, sed ad suam iturum Ecclesiam, consideraturumque quis B sibi, vel suis inferret violentiam : ita tunc discessum, sed posterioribus diebus molliores ex parte regis virum convenere litteræ, ut pacato animo curiæ præsentiam suam exhiberet, futurum, ut habito inter se colloquio, omnis sopiretur contentio. Non negat ille adventum, si forte Deus instinctu suo regalem contigisset animum. Rursus igitur communi edicto, mittuntur legati Romam, qui tam dura præcepta tentent vel lenire, vel rescindere, ex parte antistitis Baldwinus, et Alexander monachi : ex parte regis, Girardus archiepiscopus Eboracensis, Herebertus Norwicensis, Robertus Cestrensis episcopi. Sed priores familiaris quoque causa urgebat, Girardum pro adeptione pallii, Herebertum pro C rescissione privilegii abbatiæ Sancti Edmundi, quod Baldwinus abbas illi cœnobio per Alexandrum papam multis laboribus acquisiverat. Id erat, ut abbas illius loci nec episcopo Norwicensi, in cujus parochia esse cognoscitur, nec ulli alii, nisi primati Angliæ subjiciatur. Hoc Herebertus depellere intendens, et pergens, ignoro quo infortunio socios relinquens, et devia secutus prædonum manum incurrit. Sed, XL marcis datis servitutem exuit, libertatem viæ recepit : primo per omnem (quod dicitur) sanctum jurare compulsus Gwidoni, (id nomen viro raptorum magistro) nihil se Romæ acturum, quod ad domini sui Anselmi archiepiscopi spectaret incommodum. Datis ergo nummis, raptim socios prosequebatur liberiore otio, quia leviore marsupio. Conjuncti D corripiunt viam, papæque obtutibus præsentati, quidquid poterant promissis et muneribus agunt, ut regis voluntatem effectui mancipare possint ; sed nequidquam : stat ille inflexibilis, nolens, ut dicebat, statuta sanctorum Patrum enervare pro voluntate unius hominis. Nihil ergo iste labor profecit ad aliud, nisi ut lites consererentur in regno, legatis inter se dissidentibus. Nam rex epistolam ab episcopis sibi allatam, quod suæ voluntati refragari viderat, occulendam putavit. Cæterum nuda verba foras extulit, quibus illi pro episcopali veritate asserebant apostolicum regis investituras æquanimiter ferre, si cætera boni principis officia exsequeretur. Ideo autem noluisse hæc litteris videre, ne accepta occasione, cæteri principes in eum inclamarent. Con-

tra monachi palam clamitabant apostolicis præceptis A fraudem innecti conquerentes. Siquidem, et epistola, quam Anselmo attulerant, vulgo jam lectitabatur: in qua non solum investituras non concedere, sed etiam statuta Urbani pertinaciter probabatur Paschalis urgere, servandaque monere. Strepebat igitur omnis aula murmure, non debere attendi monachis, qui libenter fucis veritatem obscurent, dummodo archiepiscopo placeant. Episcopalem gradum, et sermonem magni esse ponderis: monachos jus in sæcularium rerum testimonio perdidisse: « At istud, inquit Baldwinus, sæculare negotium non est, » tum proceres: « Probum et prudentem te scimus virum, nec de illis esse, quæ maxima turba ordinem vestrum male virendo infamat, sed tamen et humana et divina exigit ratio, ut magis tribus episcopis quam B duorum monachorum credatur testimonio. » Diu ergo fluctuavit Anselmi sententia, quo vergeret; quod et adversa fronte testimonium episcoporum refellere, videbatur superbum; porro epistolæ, quæ sigillum apostolicum prætendebat, non credere stultum. Confirmato animo respondit ad certitudinem facti cognoscendam missurum se Romam. Interim illis, qui investirentur, nec communionem suam negandam, nec benedictionem impartiendam. Erant electi Rogerus cancellarius regis ad Salesburiam, Reynelmus cancellarius reginæ ad Hereford. Willielmus etiam fuerat adhuc recenti potestate Henrici violenter ad Wintoniensem episcopatum electus, nec electioni assentiens, imo eligentes asperis conviciis, et minis incessens. Sed regrediente Anselmo, ab eo, C et baculo pastorali donatus, et in Ecclesiam est introductus. Quare ad illius benedictionem libens assensum commodabat. Ita rex paulo commotior Girardo Eboracensi consecrationis omnium munus injunxit. Nec ille retractasset, si non illi electi altiore ratione refugissent. Quorum Reinelmus, mox relato regi annulo et baculo, episcopatu cessit. Willielmus non minus nisi quod annulum non reddidit Rogerus prædicanda prudentia ita rem temperavit, ut nec regem irritaret, nec archiepiscopo injuriam faceret. Ita cum Anselmus nullo modo desisteret, diceretque se nec pro vitæ suæ damno contra sedis apostolicæ definitiones acturum nisi ab eadem absolutionis procedat remedium, omnis laboris pro- D cella super eum cecidit. Convenitur a rege et episcopis, et magnatibus, ut ipse Romam dignetur proficisci, quod alii minus egerant sua præsentia suppleturus. Non careret effectu, quod vellet, quem sedes apostolica tanti penderet; impenderet modo hunc laborem patriæ quo pacem Ecclesiæ, quo dignitatem repararet imperii. Iste precibus flecti non nescius, ne omnia suo tantum videretur præsumere arbitrio, consensit; iturum se, ne cunctorum voluntati deesset; quanquam legatorum penuria eos ad unum senem annis gravem, corpore debilem adegisset; scirent tamen nihil se apostolico suggesturum, quod antecessoris sui gloriam abrogaret, statuta effringeret. « Tu tantum, inquit, vade, et in apostolici præsentia, legato si vera dicat testimonio tuæ auctoritatis adstipulare. » Consensu accepto discessum est ab invicem. Anselmus continuo prosperis flatibus maxima pericula transvectus bona etiam fortuna terrenum iter Romam usque emensus est. Ubi apostolico favore, et senatoria frequentia exceptus paucis diebus silentio, et quieti indulsit jubente papa. Cumque vires resumpsisset otio, die constituto palatium Lateranense ingreditur, adest et nuntius, qui paucis diebus adventum ejus prævenerat, notus jam Romæ Willielmus de Warlewast, electus Exoniensis Ecclesiæ. Is omnes impendens eloquentiæ vires, causam regis perorabat, ut ei omnes paternæ, fraternæque consuetudines redderentur, Angliam peculiarem esse Romanæ Ecclesiæ provinciam, et ei tributa quotannis pensitare, regem sicut munificum, ita magnanimum. Dedecus ei, et videri, et esse, si antecessorum suorum jura perderet, quos ipse et animi magnitudine, et opum affluentia longe præiret et premeret. Provideret itaque papa regis honori, consuleret sibi quem non dubitaret magno fructu emungendum pecuniæ, nisi putaret abstinendum canonum severitate. His et aliis ad causam valentibus dictis traducta est in sententiam Romana curia obnixis favoribus regis, vota debere impleri pronuntians. Silebat interea pontifex uterque, perorantis ampullas, et adulantium fumos prudenter attendens, latenter irridens. Tum legatus putans illorum taciturnitatem esse conniventiam, securus erupit: « Plurima hic inde possunt agitari verba, sed hæc est summa, quod dominus meus nec pro amissione regni patietur sibi ecclesiarum investituras auferri. — Nec ego, inquit papa, pro capitis mei redemptione eum investituras permittam impune habere. » Hujuscemodi dicti tenore conversæ fautorum linguæ et in diversa mutatæ: « Benedicta, inquiunt, cordis tui constantia, benedicta oris tui loquela. » Legatus confusus obticuit; effecit tamen ut nonullæ consuetudines patris regi laxarentur, ipsoque interim ab excommunicatione, quod aliquos investierat immuni, investiti auctoritati canonum subjacerent; eorum satisfactio Anselmi commissa judicio.

Qui cum remeandi licentiam accepisset, alter reditum excusavit, dicens se voti reum eundi ad sanctum Nicolaum: aversabatur dicto intentio. Nitebatur enim, ut quoque modo papam a sententia traduceret. Quod ubi ad nihilum tendere vidit, compendiario tramite archiepiscopum, ad Placentiam anticipavit. Aliquantis ergo diebus communiter perrectum, Sed cum eos viæ separaret divortium, ille quod ante celaverat aperuit, dicens: « Mandat tibi dominus meus, quod si sic te sibi exhibueris, sicut antecessor tuus exhibuit se patri suo, libenter volet adventum tuum in Angliam: sin minus, prudenti loquor, scis quid sequatur. » Ita Willielmus citato Angliam, Anselmus Lugdunum contendit. Indeque misit litteras regi super veritate dictorum Willielmi exculpenda. Epistolarum seriem, quæ in immensum

porrigitur, apostolici ad regem, et Anselmi ad regem, et regis ad Anselmum, hic non placuit intexere ; volentibus legere liber Edmeri copiam faciet, quas ideo vir ille apposuit, ut nullus eum mendacii carperet, et ut ipse invictum robur dictorum assumeret, effluebat enim otio, utpote solius Anselmi gestis enucleandis intentus ; ego majus opus moveo, et in multorum gesta conor, ideoque necessaria tantum libans, fastidio lectorum mederi meditor.

Rex ergo archiepiscopatum saisivit, propensiori tamen modestia, quam frater, ut res ecclesiasticas non extraneis, sed ipsius archiepiscopatus hominibus administrandas delegaret. At vero Anselmus Lugduni resedit anno integro, et mensibus quatuor. Quo toto tempore nihil ab apostolico, nisi persuasorias litteras, nihil a rege nisi dilationem causas obtinuit. Ibant enim crebro Romam regales nuntii, redibantque inefficaces, nisi quod moras quasdam impetrabant, quæ protelarent boni viri exsilium, emendandis rebus afferrent impedimentum. Quapropter prospiciens quo loco rerum suarum fortuna staret, fecundum pietate pectus ad ultionem tandem concussit, excommunicationem in regem meditatus. Quod dum ex rescripto sororis suæ Adalæ Blesensis comitissæ, regem ipsum non latuisset, precibus exegit, ut Northmanniam, ubi spe rex erat, Anselmus cum ipsa comitissa veniret. Venit, et rege multum favente de omnibus suis resaisitus est ; sed ejus in Angliam transitus ideo dilatus est, quia nolebat communicare cum investitis. Rex igitur Angliam, ille Beccum divertitur. Directi Romam legati Willielmus de Warleswast [*al.*, Warelwast], et Baldwinus monachus controversiam tot annis agitatam singulari probitate sedarunt. Concessit siquidem papa, ut rex homagia de electis acciperet, sed nullum per baculum et annulum investiret. Dum autem nuntii morarentur, crebræ ad Anselmum ex Anglia ferebantur quærelæ, de sceleribus ubique nimium pullulantibus, rogabaturque reditum accelerare, ab episcopis præsertim, quos jam scelera ipsa pigeret. Nam et presbyteros concilii Lugdunensis violatores (quod ante abscessum Anselmi celebratum fuerat), presbyteros, inquam, qui post concilium mulierculas domibus suis vel introduxerant recentes, vel revocaverant veteres, rex discrimine pecuniæ mulctare meditabatur. Id vero Anselmus ferendum non arbitratus, regi scripsit ut ab hac exactione temperaret. Quod ecclesiasticorum ministrorum vitia episcoporum non sæcularium corripi debeant instantia. Ille, qui sua prudentia consilio Mellentini comitis Roberti jam in omnibus defæcatus maturuerat, consilia salutaria dignanter accepit : leniter rescripsit, venturum proxime Northmanniam, si quid deliquisset in his et aliis, per ejus emendaturum obedientiam. Cum ergo Roma redissent nuntii, non multas ipse moras aucupatus apud Beccum Anselmum convenit. Itaque omnia, quæ illos hactenus in diversa trahebant, tunc per Dei gratiam prolata et sedata. Ecclesias siquidem, quas Williel-

A mus frater ejus censui subjecerat, ipse in manus Anselmi liberas reddidit ; et se de his nil accepturum, quandiu pastore carerent, promisit, damnum presbyterorum, qui pecuniam dederant ita sarcivit, ut toto triennio ab omnibus functionibus vacarent ; qui dare supersederant, ulterius nihil darent ; omnia de archiepiscopatu sublata cum Angliam redisset, redditurum vadimodio dato pollicitus est. Anselmo ergo felicibus auris Angliam evecto, bona spes quam de illo provinciales habebant, minime desiderantes refellit. Siquidem statim firmarii ecclesiarum ejecti, Simoniaci damnati, pellicatus presbyterorum inhibiti, amplexus consanguineorum deturbati ; pluraque in hunc modum illicita, quæ antehac impune vagabantur, castigata. Accessit serenitati temporum

B felicitas regis, a quo tunc temporis in Northmannia Robertus frater suus captus et in vincula conjectus est : multique alii quos vel jam pro importunitate oderat, vel pro rebellione timebat : videbaturque debitum talionem rependere fratri, quod illum quieto regno sollicitaverat; simulque mentiebatur illum minus habilem ad gubernandum rempublicam pro lenitate ingenii quod videret Northmanniam suam, genialem amborum patriam ab improbissimis grassatoribus vastari, nec nosset tueri. Hujus ergo victoriæ gaudium rex Anselmo confestim litteris enuntiavit suis, quas hic apponere videtur non extraordinarium, propter unicum devotionis regiæ insigne.

C « Henricus rex Anglorum, Anselmo Cantuariæ archiepiscopo, salutem et amicitiam.

« Paternitati et sanctitati vestræ significamus Robertum comitem Northmanniæ cum omnibus copiis militum et peditum, quos prece et pretio coadunare potuit, die nominata et determinata mecum ante Tenebrachium acriter pugnasse ; sed tandem sub misericordia Dei vicimus, et sine multa cæde nostrorum. Quid plura? divina misericordia ducem Northmanniæ, et comitem Moretonii, et Willielmum Crispinum, et Willielmum de Ferreris, et Robertum de Stutevilla senem, et alios usque ad CD milites, et decem peditum in manus nostras, et Northmanniam dedit. De illis autem, quos gladius peremit non est numerus. Hoc autem non elationi, vel arrogantiæ,

D nec viribus meis, sed dono divinæ dispositionis attribuo. Quocirca, Pater venerande, supplex et devotus genibus tuæ sanctitatis advolutus te deprecor, ut supernum judicem, cujus voluntate et arbitrio triumphus iste gloriosus et utilis mihi contigit, depreceris, ut non sit mihi ad damnum et detrimentum, sed ad initium bonorum operum et servitii Dei, et ad sanctæ Ecclesiæ Dei statum tranquilla pace tenendum et roborandum ut amodo libera vivat, et nulla concutiatur tempestate bellorum. »

Hinc est contemplari quanta materia boni in regis pectore fuerit, si quis tam ingenuæ fidei scintillas fomento verborum animaret, et in majores vires bonis admonitionibus excitaret. Venit igitur rex sublimi tropæo splendidus et triumphali glo-

ria Angliam invectus investiturasque ecclesiarum Anselmo in perpetuum in manum remisit; eodem concedente, ut propter hominium regi factum nullus arceretur a benedictione. Consecrati sunt ergo Cantuariæ quinque episcopi ab Anselmo, die qui fuit quartus Idus Augusti : Willielmus ad Wintoniam, Rogerus ad Salesberiam, Reinelinus ad Hertfordum, Willielmus de Warlewast ad Exoniam, Urbanus ad Clamorgan. Erant et ibi assistebant primæ sedis suffraganei, Girardus Eboracensis, Richardus Lincolniensis, Joannes Bathoniensis, Herebertus Norwicensis, Robertus Cestrensis, Radulfus Cistrecensis, Ranulfus Dunelmensis. Ita per reverendum Anselmum libertas ecclesiarum rediit, pax serena infulsit. Cæterum de decretis conciliorum ab eo celebratorum nihil attinet dicere, cum omnia jam obsoleta sciantur deperisse ; unde non casu factum, sed divino sensu putatur, ut et in ejus concecratione et in pallii susceptione legeretur : « Misit servum suum hora cœnæ, etc. (*Luc.* XIV). » In nullo enim ei efficaciter obtemperatum, sed omnibus pene prætenta excusatio, quæ vel prædicando docuit, vel interminando prohibuit. Sed ad exemplum servi evangelici, qui bino exitu de non invitatis nuptiale implevit triclinium, ipse bino ab Anglia excessu multa lucra animarum prædicando evexit ad cœlum. Verumtamen ne studiosos rerum fraudare videar, leve judicabo in describendo concilii textu operam perdere.

Anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo secundo, quarto autem præsulatus Paschalis summi pontificis, tertio regni regis gloriosi Henrici Anglorum, ipso annuente, communi consensu episcoporum, et abbatum, et principum totius regni, adunatum est concilium in ecclesia Beati Petri in occidentali parte juxta Londoniam sita : in quo præsedit Anselmus Dorobernensis archiepiscopus, et primas totius Britanniæ, considentibus venerabilibus viris, Girardo Eboracensi archiepiscopo, Mauricio Londinensi episcopo, Willielmo Wintoniæ electo episcopo, aliisque tam episcopis quam abbatibus : huic conventui adfuerunt, Anselmo archiepiscopo petente a rege, primates regni, quatenus quidquid ejusdem concilii auctoritate decerneretur, utriusque ordinis concordi cura et sollicitudine ratum servaretur. Sic enim necesse erat, quia multis retro annis synodali cultura cessante vitiorum vepribus succrescentibus, Christianæ religionis fervor in Anglia nimis refrixerat. « Primum ergo ex auctoritate sanctorum Patrum Simoniacæ hæresis subreptio in eodem concilio damnata est, in qua culpa inventi depositi sunt ; Guido de Persora, et Wymundus de Tavistoc, et Aldowinus de Ramesey, et alii nondum sacrati, remoti ab abbatiis suis, scilicet Godericus de Burgo, Haimo de Cernel, Egelricus de Middeltone, absque Simonia vero remoti sunt ab abbatiis suis, pro sua quisque causa. Richardus de

A Heli, et Robertus de sancto Edmundo, et ille qui erat apud Michelney. Statutum quoque est, ne episcopi sæcularium placitorum officium suscipiant: et ut non sicut laici, sed ut personas religiosas decet ordinatas vestes habeant ; et ut semper et ubique honestas personas habeant testes conversationis suæ ; ut archidiaconatus non dentur ad firmam, ut archidiaconi sint diaconi, ut nullus archidiaconus, presbyter, diaconus, canonicus uxorem ducat, aut ductam retineat. Subdiaconus vero quilibet, qui canonicus non est, si post professionem castitatis uxorem duxerit, eadem regula constringatur ; ut presbyter quandiu illicitam conversationem mulieris habuerit, non sit legalis, nec missam celebret, nec si celebraverit, ejus missa audiatur ; ut nullus
B ad subdiaconatum aut supra ordinetur sine professione castitatis, ut filii presbyterorum non sint hæredes ecclesiarum patrum suorum, nec quilibet clerici sint sæcularium præpositi vel procuratores aut judices sanguinis, ut presbyteri non eant ad potationes, nec ad pinnas bibant (57), ut vestes clericorum sint unius coloris, et calceamenta ordinata, ut monachi vel clerici, qui ordinem suum abjecerunt, aut redeant aut excommunicentur, ut clerici patentes coronas habeant, ut decimæ non nisi ecclesiis dentur, ne ecclesiæ aut præbendæ emantur, ne novæ capellæ fiant sive consensu episcopi, ne ecclesia sacretur, donec provideantur necessaria presbytero, et ecclesiæ, ne abbates faciant milites, et ut in eadem domo cum monachis
C suis dormiant et comedant, nisi aliqua necessitate prohibente, ne monachi pœnitentiam cuivis injungant sine consensu abbatis sui, et quod abbates sui de hoc eis licentiam dare non possunt, nisi de eis, quorum animarum curam gerunt, ne monachi compatres, nec monachæ commatres fiant, ne monachi teneant villas ad firmam, ne monachi ecclesias nisi per episcopos accipiant, neque sibi datas ita exspolient suis redditibus ut presbyteri ibi servientes in his, quæ sibi et ecclesiis necessaria sunt, penuriam patiantur, ut fides inter virum et mulierem, occulte et sine testibus data de conjugio, si ab alterutro negata fuerit, irrita habeatur, ut criniti sic tondeantur, ut pars aurium appareat, et
D oculi non tegantur, ne cognati usque ad septimam generationem copulentur, vel copulati simul permaneant, et si quis hujus incestus conscius fuerit et non ostenderit, ejusdem criminis se participem esse cognoscat, ne corpora defunctorum extra parochiam suam sepelienda portentur, ut presbyter parochiæ perdat, quod illi inde juste debetur ; ne quis temeraria novitate corporibus mortuorum, aut fontibus, aut aliis rebus (quod contigisse cognovimus), sine episcopali auctoritate reverentiam sanctitatis exhibeat, ne quis illud nefarium negotium, quod hactenus in Anglia solebant homines sicut bruta animalia venundari, deinceps præsumat. So-

(57) Vide *Gesta regum*, supra, § 149, not.

domiticum flagitium facientes, et eos in hoc voluntarie viventes [*al.*, juvantes], in eodem concilio gravi anathemate damnati sunt, donec confessione et pœnitentia absolutionem mereantur. Qui vero in hoc crimine publicatus fuerit, statutum est, si quidem fuerit persona religiosa, ut ad nullum amplius gradum promoveatur, et si quidem habet, ab eo deponatur; si autem laicus, ut in toto regno Angliæ legali suæ conditionis dignitate privetur, et ne hujus criminis absolutionem, his qui se sub regula non voverunt, aliquis nisi episcopus deinceps facere præsumat. Statutum quoque est, ut per totam Angliam in omnibus ecclesiis, et in omnibus Dominicis diebus excommunicatio præfata renovetur. »

Perseveravit ergo in Anselmo ad exitum vitæ invictus vigor, pietatis fervor. Excessit anno Incarnationis Dominicæ millesimo centesimo nono [al., decimo], regni Henrici nono, ætatis suæ sexagesimo sexto, pontificatus decimo sexto; sepultusque primo ad caput prædecessoris sui Lanfranci, postea dignius mausoleum in orientali porticu accepit; vir qui omnes, quos quidem viderimus, sapientia et religione præstaret. Adeo peccatorum extorris, ut viro veracissimo, mihique notissimo dixerit, nunquam se posteaquam monachus fuisset, ita stimulis iræ actum ut alicui impingeret convicium, nisi semel tantum in hoc excidisse. Nunquam nisi unum dictum emisisse, cujus memoria conscientiam exulcerasset. Super cœnam quondam recordatus crudum se halec comedisse, percusso pectore peccatum ingemuit, quod crudam carnem contra legem assumpsisset. Edmero vero qui assideret dicenti, quod sal cruditatem halecis excoxisset: « Sanasti me, inquit, ne peccati torquerer memoria. » Obedientiæ pertinax custos, cum archiepiscopus liberæ potestatis esset, rogavit papam Urbanum, ut sibi aliquem proponeret, cujus jussis vitam disponeret. Is Edmerum exhibuit, cujus Anselmus jussa tanti faciebat, ut cum eum cubili locasset, non solum sine præcepto ejus non surgeret, sed nec latus inverteret. Eloquentiæ etiam in communi loquela torrens profluus, qui nec inter comedendum a divinis vacaret eloquiis. Delectabaturque eximie cum questionibus propositis objicientium acumen experiretur, fere omnia vel sua assumpta similitudinibus, vel aliorum objecta transigens vel eludens. Jam vero ex industria hebetem in sæcularibus se præbebat, ut turbulenta talium negotiorum procella vexatus, artubus quoque deficeret. Quod cum domestici contubernales viderent, semotis turbis subornabant aliquem, qui animum residem cote quæstiuncularum exacueret. Continuoque ille suscitata mente, et scintillanti lumine in quærentes intendens robur utriusque resumebat materiæ. Quam penitus vero arcanos humanorum et divinorum sensuum sinus intraverit, indicio sunt libri, quibus jamdudum decedente livore, orbis Latini successit favor.

A « Nec vero episcopatus onus, tantorum negotiorum moles, consuetis miraculis ferias infixit. Ignes materiales et fulmineos, qui jam vicinas ædes depascebantur, porrecto salutari signo in cinerem compescuit. Stupuit Campania novum ebullire de rupe fontem, quando ipsius benedictione silex cavatus evomuit laticem. Lepusculus ab hostibus circumventus, dum sub pedibus animalis cui sanctus insederat, quærit remedium, salvus effugit; jussit ille, et persecutores inhiantes latratus destituit, simul et conantes cursus fefellit. Ecce mulieris orbes vacuos sputo injecto jubar serenum implevit, febricitantis rigorem panis ab eo datus coercuit. Cum jam supremum post decem et sex annos episcopatus efflasset, percunctatus est Baldwinum Radulphus
B Roffensis episcopus qui aderat, an balsami vel aliquantas guttas haberet, quo caput saltim delibutum corruptionis labem evitaret imposterum. Protulit ampullam, in fundo cujus parvissimum quiddam resederat. Manui ergo Ædmeri nectareus liquor quantus erat infusus, vix volæ medietatem madefecerat: quo velociter expenso, iterum tantum effluxisse miratus est, nec destitit avarus exactor repetitis ausibus urgere prodigium, donec totum corpus ex omni sui parte, non perfunctorie balsamico unguine inficeret. Quoque magis facto applaudas, ampulla modo demisso ventre, modo obliquato sinu toties vacuata, peracto solemniter inunctionis officio inventa est plena plus medio. Posteroque die
C cum ad sepeliendum componeretur, offenderunt lapidem corporis receptaculum minus pleno palmo temere cavatum. Cumque omnes mussitarent, quod nec alius lapis facilis esset inventu, ne corpus curvando injuriam vellent sancti Spiritus facere organo, repente viderunt lapidem idoneum, et corpus sine adminiculo decenter sepulcro illapsum. Astantium oborta lætitia, clamor impulit astra; quem non tam meruit (quanquam prædicanda) miraculi dignitas, quam subventionis non expetita celeritas. Undecimo Kalendarum Maii in alterum sæculum abiit; nec tamen amantes sui vacuos opis mundo exposuit; militat adhuc se invocantibus, nec facile quisquam prona spe accedit ad tumulum, qui non plenarie precum referat effectum. Mirum illud,
D quod nuper Lugduni contigit; erant ibi duæ anus reclusæ, quibus nihil sanctius, nihil concordius; ad has Anselmus dum ibi maneret dignanter veniens, crebras admonitiones virtutum infundebat; sed post ejus discessum, simultas inter eas propere (ut mos est feminarum) ebulliens, rupit pacem, scidit concordiam. Sensim itaque in manus processum: quod obliqua invidia, et amaris stimulis opprobriorum dies noctesque agerent, furor armabat linguas, ira ministrabat contumelias, et ambas quidem stultitiæ involvebat communio; sed magis unam premebat reatus, quæ dedisset liti principium. Huic Anselmus nocte astitit, multum mutatus ab illa lenitate vultus, quam in vivente viderat. Dabat auctoritatem sermonibus austeritas,

et quasi a longe, et ab alieno petita severitas. Purchre, ait, monita mea servastis, quæ vobis servanda commendare debuissent vel professionis vestræ religio, vel meæ sedulitatis dilectio. Nunc seritis jurgia, irritatis odia oblitæ famæ vestræ, reverentiæ meæ, profectus utrorumque. Quare per tanta terrarum intervalla me ad vos fatigastis ; ut si desinitis, pacem restituam, si permanetis interminer pœnam. Hæc visio litigatricum mansuefecit mentem, lenivit tumorem : eisdemque nocte sequenti cum post lacrymas juges fessas sopor reclinasset, cœlestes protelavit excubias. Nam remotis terrenorum sensuum nebulis, visa est perspicue dominæ nostræ sanctæ Mariæ assistere, jussa pedibus assedit. Cumque dominæ dignatio copiam quæ vellet interrogandi fecisset, illa felici ausu animata, de Hugone illius verbis archiepiscopo recenter defuncto interrogavit quid sperare posset. Bene, inquit, filia erit, et per misericordiam Dei in proximo, et jam in foribus est remissio. Et de domino meo Anselmo Cantuariæ archiepiscopo quid sciendum ? De illo, ait nullo modo dubites quin in magna Dei sit gloria. » Hæc dicta quasi anilium somniorum figmenta, nullus, quæso, excipiat cachinno, nullus prosequatur ludibrio. Constat enim feminas illas et omnis rigore abstinentiæ et salubri mentis compunctione, nullis usquam sanctis inferiores fuisse.

Igitur postquam venerandæ memoriæ Anselmus lutei corporis nodos evadens, huic vitæ valefecit, vacavit archiepiscopatus pleno quinquennio. Hoc toto spatio cum rex admoneretur ut matris suæ Ecclesiæ viduitati consuleret, miti responso differebat : optimos fuisse archiepiscopos quos pater fraterque misissent ; se nolle a parentum felicitate degenerare. Quocirca magno scrutinio debere agitari consilium, ut eum ponoret archiepiscopum qui vel æquis passibus virtutum antecessores suos consequeretur, vel æmularetur proximis. Talia responsa videbantur plena juris et æqui, et erant plane. Diu ergo multumque librato consilio concilium Windlesoris coegit, summam manum negotio impositurus. Eratque mentis propositum, ut eligeretur Faricius abbas Abendoniensis, vir ingentis acrimoniæ, et insignis industriæ ad ea quæ cœpisset explenda. Nihil tamen in archiepiscopi duntaxat electione voto indulgens suo, in commune arbitrium refudit electionem : quod et tunc, et alias insigni continentia fecisse dignoscitur, ipsorum in divino examine intererit, quo animo judicium sibi delegatum ventilaverint. Tunc ergo cum ex clericali ordine aliquem vellent, reclamatum est ; nullum unquam clericum archiepiscopum Cantuariæ fuisse præter unum Stigandum, qui et proterve ingressus, et digne expulsus fuerit. Non esse necesse consuetudinem tantæ antiquitatis infatuari, præsertim cum contra fidem esse non posset probari. Hoc dejecti consilio, habentesque suspectum rigorem Faricii, hæc contulere. Si Longobardus ille fuerit archiepiscopus, rursus lites, rursus dis-

A sidia : nulli nostrum parcet, præsertim cum eum rex non aliter suscipiat, quam si e cœlo demissus sit. Sed hæc palam non dicenda ; dicatur quod nullius vulneret conscientiam. Satis superque alienæ gentis homines fuisse archiepiscopos, abundare patriæ linguæ viros, qui referant Lanfrancum scientia, religione Anselmum exhibeant, pannis utrumque. Esse Radulphum Roffensem episcopum, qui fama æquet antiquos, humili affabilitate vincat et veteres et novos. Si genus explores, spectabili Normannorum prosapia oriundum ; si vitam inquiras, nulla etiam infamia præstrictum. Solum esse cujus religionem nec livor carpere possit quod discreta sit. Si scientiam litterarum rimeris, totas exhausit Athenas ; si eloquentiam exigas, melleo B quodam lapsu ex ejus ore fluit oratio ; cui accedit genialis soli, id est Cænomanici accuratus et quasi depexus sermo : hæc meruerunt suffragia, ut continuo mutata sententia rex in eorum voluntatem transiret. Actum quinto die post exactum quinquennium a morte Anselmi.

Radulphus apud Sagium quæ est abbatia Normanniæ, primo adolescentiæ flore monachum se devoverat ; coalescentibusque virtutum incrementis primo subprior, mox prior, postremo abbas fuerat. Hunc ille locum exilem admodum et angustum ; probe foris et intus exaltaverat. Assentiebatur ei primo Robertus Belesmensis illius provinciæ dominus, patiebaturque hominem libere religioni excubare. Sed simul, ut alias diximus, ab Henrico rege Anglia pul- C sus, Normanniam concessit, de sacramento et homagio abbatem exagitare, pertinacius insistere ; alter qui Romæ papæ prohibitionem audisset, prorsus abnuere. Quapropter abbatia relicta Angliam appulsus, circuitione abbatiarum, in quibus vitæ et sermocinationum merito gratiose suscipiebatur, multum tempus elusit et perdidit. Nec enim ad Normanniam ad Robertum redire judicabat ingenuum, quod esset ille omnium fœditatum et iniquitatum altissimus gurges. Nec vero alicubi in Anglia diu fovere hospitium putabat honestum, ne importunitate sua indigenarum nauseam irritare videretur. Multitudo enim Normannorum abbatum tunc inundaverat provinciam, qui meditatos in patria et exsculptos sermones inferebant anglis, nunc hic nunc illic D aliorum impendio lenta consumentes otia : assueti venditare linguas, favoris venari auras, istas fastidii causas quantum modeste poterat Radulphus evitans, magis circa archiepiscopum conversabatur, cujus jam inde ab adolescentia fuisset sancto familiaris contubernio. Hinc fuit, ut illum, Gundulfo Roffensi episcopo defuncto subrogaret : accepto ab eo prius homagio et sacramento fidelem fore sanctæ Cantuariensi Ecclesiæ. Imminente consecrationis die, Anselmum obnixe Deum rogasse accepimus, ut quia Radulphum elegisset episcopum, tale illi pronosticon efferret, quo suum judicium divinæ voluntati concordare gauderet. Adfuit simplici preci pia divinitas, et hunc versum exhibuit : « Erunt si-

miles angelis Dei. » Ita factus episcopus æstimationem boni quam de eo habuerant homines non fefellit; sed provexit in effectum, evexit in publicum. Quare cum de archiepiscopo ageretur, omnes in ejus electionem voluntate prona, tum etiam voce consona concurrerunt : ductus ergo ad sedem, non multo post pallium meruit Romanæ sedis indulgentia, afferente Anselmo legato, nepote ex sorore Anselmi archiepiscopi. Nam et in principio regni Henrici venerat Angliam ad exercendam legationem Guido Viennensis archiepiscopus, qui postea apostolicus fuit: tunc Anselmus, nec multo post quidam Petrus, omnesque reversi nullo effectu rei, grandi præda sui, Petrus maxime, quod omnes eum incendere caverent, qui esset filius Petri Leonis, summi Romanorum principis. Crebra ergo ad Angliam commeabat legatio Romanorum insidiantium imbecillitati Radulphi. Sed effugabantur omnes cautela Henrici. Nolebat enim ille in Angliam præter consuetudinem antiquam recipere legatum nisi Cantuariensem archiepiscopum : illique libenter refringebant impetum propter violentiam denariorum. At non ita facilis flecti Cono legatus in Gallia, omnes episcopos et abbates Normanniæ suspensionis nota implicuit, quod tertio vocati ad concilia sua, non venerant, super quo habito tractatu, missus Romam Radulphus archiepiscopus et Herebertus Norwicensis, ut suo labore tantam legatorum confusionem digererent. Sed cum ad castellum, quod Feritatem vocant, venisset, fœdissimum ulcus faciem ejus invasit et tumefecit, certum futuræ paralyseos indicium. Carbunculum vocat Plinius secundus, peculiare vultus vitium, quod vel cutem ad ossa corrodat, vel medicorum præventum diligentia, deformem cicatricem relinquat. Multis ergo diebus decubuit. Sed postea valitudine sedata, vel potius morte dilata Romam pervenit. Absens tunc erat Paschalis papa, Beneventique morabatur. Obsederant imperatoris satellites, qui tunc secundo Romam armis territabat, medios calles; nec potuit archiepiscopus potiri papæ colloquio nisi per internuntios. Illi quid apud papam egerint, epistola manifestabit.

« Paschalis episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Angliæ episcopis, et charissimo filio Henrico illustri regi salutem et apostolicam benedictionem.

« Veniente ad nos charissimo ac reverendissimo fratre nostro Radulpho archiepiscopo, vestram ad nos missam legationem per venerabilem episcopum Herebertum Norwicensem cognoscimus. Et quidem gravibus infirmitatem molestiis impediti iidem fratres et coepiscopi, pervenire ad nostram præsentiam minime valuerunt. Sed nuntiorum honestis venerabilibusque personis pervenientibus, eorum scripta suscepimus ; in quibus et ipsorum postulationis et vestræ legationis vota perspeximus. Id enim optabatur, id poscebatur, ne Ecclesia Cantuariensis temporibus nostris, sua dignitate privetur ; ne nos eamdem dignitatem minuamus, aut minui sinamus, qua videlicet potita est, ex quo a beato Gregorio per beatum Augustinum fundata est. Præter hæc litterarum indicia, legati, qui ad nos missi sunt, ut sapientes ac strenui viri, assertiones suas prudenter, instanter, efficaciter exsecuti sunt. Nos profecto et legatorum personas, et assertiones, et vestrum omnium legationes tanquam charissimorum fratrum, benigne hilariterque suscepimus : quod vobis in Domino propter dominum placere optamus. Vestræ ergo dilectioni notum habere volumus, quod Cantuariensis Ecclesiæ dignitatem nec imminuimus nec imminuere desideramus [*al.* deliberamus]. Beatum namque Gregorium apostolicæ sedis pontificem tanquam præcipuum Christi Domini membrum, tanquam Christiani populi pastorem et doctorem, et tanquam salutis æternæ ministrum in omnibus veneramur; et rata esse cupimus, quæ ab ejus institutionibus processerunt. Illam ergo dignitatem, quam ab eo per beatum Augustinum Cantuariensis suscepit Ecclesia, et quam sanctæ memoriæ frater noster Anselmus jure ac possessione legitima tenuisse cognoscitur, nos profecto nullatenus imminuimus ; sed in eodem statu esse Cantuariensem Ecclesiam volumus, ut authentica ejus privilegia juxta canonum sanctiones nullis perturbationibus violentur. Data Beneventi IX Kalend. Aprilis. »

Hic si papa expresse dixisset, has et has dignitates habuit Ecclesia Cantuariensis, et easdem illi confirmo, absolvisset litigium, controversiis imposuisset modum. Sed dicens, quæcunque authentica habet, nos nullatenus imminuimus, indeterminatam rem, ut erat, reliquit in medio. Sic callidus lepos Romanorum novit se convertere ad oratorum versutias, et quæ vult, cassa suspendit ambage, non parcens alienis laboribus, dummodo consulat suis profectibus. Ita circa Romam plures dies Radulphus commoratus, modo in imperatoris exercitu papæ duntaxat concessu, modo in Sutrio colloquium operiebatur papæ, quem rumor disperserat jam jamque adfore. Qua ille suspectatione suspensus perdidit impensam. Namque illo non veniente regressus Normanniam circa regem mansit plus anno, meditatus Gelasio successori Paschalis citra montes venienti occurrere, ut præsens suæ partis patronus objectiones adversariorum dispelleret. Turstanus enim Eboracensis electus, qui nollet Cantuariensi achiepiscopo professionem facere, impigre mentes Romanorum ad sui favorem sollicitabat. Quin et Gelasio de medio facto, cum Guido Vienensis archiepiscopus, Calixtus in papatu dictus, successisset, et Remis concilium celebraret ; misit ei Radulphus nuntios suæ partis astipulatores, quos ille et palam suscepit gratius, et clam fefellit callidius quam tantum virum deceret, Eboracensem electum spreta omni antiquitatis regula consecrando, sed quibus modis rationes suas tutatus fuerit adverso etiam rege Turstanus, cum ventum fuerit ad recensionem Eboracensium, sermo non prætermittet evolvere.

Sed Angliam reversus Radulphus veteri, quod A diximus, paralysis incommodo in dies aucto angebatur, non usque adeo tamen ut solemnia prætermitteret. Quanquam voce impeditior, at in consiliis non futilis auctor, imo ad iram acrior, quod sit illius valetudinis consuetudo, ut ad iracundiam agat animum, cum aliquid contra jus ecclesiæ suæ fieret, ægre ferre et aspere ulcisci. Nec vero diu mansit in vita cum morbus quotidie ferocior exitum maturaret, obiit XIII Kalendas Novembris anno IX patriarchatus, Incarnationis Dominicæ millesimo centesimo vicesimo secundo. Hunc habuit finem Radulphus religione impar nulli, peritia litterarum magnifice pollens, affabilitate certe facile omnium primus. Qui fortunarum amplitudine nihil plus aquisierit, nisi ut plus benefacere posset, quibus vellet. Quanquam ad æstimationem vulgi tantum ejus decebat gloriæ, quantum accedebat fortunæ. Cæterum nullius delicti suspicio vel levi notabilis, nisi quod ad risus et jocos inclinatior erat, quam vel dignitatis vel gradus interesse videretur. Sed quæcunque faciebat, bono utique animo vir ille faciebat; de quo quidquam sinistrum suspicari, contra religionem est niti.

DE EPISCOPIS ROFFENSIBUS.

Cantuariensem ecclesiam sequitur Rofensis, vici- B nitate loci, non auctoritate privilegii proxima, quæ et olim illa lactante fidem imbiberit, et nunc sequaci virtutum linea matrem imitari contendat. Rofa est oppidum situ nimium angustum, sed quod in edito locatum fluvio violentissimo alluitur, hostibus sine periculo non accessibile. Pauca prorsus et pene nulla præsulum illius urbis gesta didicerim, quæ memoranda putem. Nuda ergo nomina si ponam, succenseri mihi non debet. Dicendorum enim penuria pauca dicenti amolietur invidiam.

Primus ibi Justus a beato Augustino constitutus episcopus decedente Mellito archiepiscopo thronum Cantuariensem conscendit.

A Justo Romanus apud Rofam substitutus, et ecclesiasticæ legationis causa ad Honorium papam C directus, marinorum fluctuum rabie suffocatus animam amisit.

Vacanti sede successit Paulinus. Hujus laudem semper hactenus præ se tulit antiquitas, et in immensum extulit. Natione uisse Romanum, a beato Gregorio cum cæteris in fusum Verbi Angliam missum, a Justo archiepiscopo Northanimbrorum genti ordinatum episcopum, prælatum apostolum regem detrectantem evocasse ad fidem denuntiatione cœlestis oraculi, quod quondam divinæ assensus clementiæ Edwino ostenderit, nunc spiritus vaticinii Paulino infuderit. Ipsum ab Honorio papa pallium suscepisse, Honorium in archiepiscopum Cantuariæ post Justum consecrasse. Post multa populi Aquilonalis spolia diabolo detracta ne militi emerito D persecutionum deesset tentatio, violentia hostili perturbatum a sede, Cantiam concessisse: tunc, ut superius dixi, Rofensem ecclesiam suscepisse regendam, Honorio archiepiscopo et Edbaldo favorabili assentatione sanctissimum sacerdotem ambientibus. Suscepit ille quod [*al.* ut] ex fratris animis suggerebat charitas, et inferioris loci solio interim contentus tempore suo tramitem carnis ingressus est post annos, ex quo ad Eboracum ordinatus est, XIX, menses duos, dies XXI. Tumulatus est in ecclesia, quam ibi rex Ethelbertus a fundamentis excitaverat sancto Andrææ apostolo, cujus honorem illa sedes adornat: famosus in illa provincia sanctus, et pro velocitate impigri ad preces occursus ab omnibus venerabiliter dilectus.

Paulini locum explevit apud Rofam Ithamar ab archiepiscopo Honorio datus et consecratus: Anglus quidem ortu, sed in quo nihil perfectæ sanctitatis quantum ad vitam, nihil elegantiæ Romanæ quantum ad scientiam desiderares. Ita primus in patriam pontificalis honoris in Angli persona ferens gratiam, provincialibus suis nonnullam dignitatem adjecit. Post Honorium ordinavit apud Cantuariam Deusdedit archiepiscopum, esset id archiepiscopi Eboracensis solemne, sed pulso (ut dixi) Paulino nullus successerat. Nam et Scoti, qui Northanimbrorum regum favore provinciam compleverant illam, magis in plaudibus inglorii delitescere, quam in excelsis urbibus consueverant habitare. Simul, quia cum in multis, tum in observatione Catholicæ Paschæ delirabant, cavebant Romanorum apud Cantiam reliquiæ ordinationes erroneorum suscipere.

Defuncto Ithamar successit Damianus a Deusdedit archiepiscopo constitutus.

Huic Puttam Theodorus succedere jussit, quantum idoneum otio ecclesiastico, tantum hebetem et segnem forensi negotio. Denique, cum sæpe rerum adhuc profunda pace decedere meditaretur episcopatui, hostilis injuriæ causam libens suscepit. Nam Ethelredus rex Merciorum, nescio quo insolenti Cantuariæ regis responso incensus, totam Cantiam ferro et flamma premebat, omnesque terras Roffensis episcopatus abolitioni addixerat. Hanc Putta patienti animo complexus ærumnam, ad Sexwlfum Merciorum episcopum secessit. Cujus liberalitatis munere ecclesiam campestrem et agellum adeptus, quod reliquum erat ævi pacifice consumpsit, cantuum ecclesiasticorum publicam scholam quocunque ire rogabatur exercens.

Tum Quichelmus ad locum ordinatus, non post multo necessariorum penuria confusus et ipse abcessit.

Gebmundus substitutus permanere sustinuit.

Habuitque successorem Thobiam scientia litterarum (ut Beda dicit) extrema satietate imbutum, quippe qui non modo Latinam, sed et Græcam linguam ita familiares haberet, ut eis quodcunque vellet æque ut propria, non minus facete quam expedite proferret.

Isque Aldulfo successore decessit, qui videlicet extremus in recensione Roffensium pontificum apud Bedam invenitur ; hactenus enim ille. Cæterorum nomina in chartulis notata subjiciam : Dun, Erdulfus, Deora, Weremundus, Berumodus, Burthricus, Alstanus, Godwinus, Siwardus: hic eo tempore erat episcopus, quo Normanni venerunt Angliam, paucisque diebus supervivens fatum explevit. Derelicta ecclesia miserabili et vacua, omnium rerum indigentia intus et extra, vix enim quatuor canonici erant, qui victu exili, et ipso ad horam vel prece vel pretio comparato, et indumento plebeio vitam tolerarent.

Has miserias corrigere pergens sapientissimus Lanfrancus archiepiscopus Arnostum quemdam monachum pontificem loco dedit.

Sed eo veloci morte prærepto Gundulfum æque monachum induxit. Sub eo res ecclesiæ auctæ magnifice. Monachi plus quinquaginta facti, a quibus et amatur regula, et omnia abundant necessaria. Deputatur id Gundulfi gloriæ, maximeque Lanfranci industriæ, qui etiam ex suo villam Heddraam coemptam, monachorum sancto Apostolo famulantium usibus victuro jure transcripsit. Eratque Gundulfus religionis plenus, litterarum non nescius, in rebus forensibus acer et elimatus, et qui putatus sit divina potissimum electione hunc honorem meruisse. Nam, cum adhuc apud Cadonum divinas Scripturas audiret, forte cum duobus aliis juxta magistrum evangelium tenens consederat. Alteri vocabulum Gualterius, alterius nomen elapsum est. Tum magistro alias interim intento, illi inter se nonnulla ludo agentes, experiamur, inquiunt, revolutione foliorum, quis nostrum futurus sit abbas, quis episcopus. Simulque cum dicto revoluto folio invenit Gundulfus prior : « Fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam (*Matth.* xxiv). » Walterus : « Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium domini tui (*Matth.* xxv). » Tertium nescio quid durum inventum turbavit : quod etsi audivi, libenter oblitus sum, quia ingenuæ mentis non est alienis insultare malis. Cachinnis ex eventu crepantibus, interrogavit Lanfrancus quid haberent lætitiæ, utque cognovit, indubitate pronuntiavit Gundulfum episcopum, Walterum fore abbatem, tertium ad lubrica sæculi revolvendum. Eventus rei probavit veritatem dicti. Gundulfus enim apud Rofam præsul, Walterus abbas apud Evesham fuere ; tertius abiit in vanum. Eoque majus miraculum visum est posterius, quod nullam adhuc spem archiepiscopatus, nec etiam ad Angliam transitus Lanfrancus conceperat.

Functus ergo sancto fine Gundulfus, Radulfum (ut ante dixi) Sagiensem abbatem successorem habuit.

Quo ad archiepiscopatum levato Ernulfus successit. Is natione Gallus, apud cœnobium Sancti Luciani in Belvaco non paucum tempus monachus egit. Sed cum nonnulla plena insolentiæ videret, quæ nec emendare posset, nec pati vellet, discessum intendit. Quæsito prius a Lanfranco consilio, incunctanter facturus quidquid ille jubendum putasset. Ille, qui hominis industriam probe calleret (nam et apud eum diu Becci studuerat) persuasit, ut ad se veniret, quia ibi animam suam salvare non posset. Venit ergo, et toto tempore Lanfranci monachus apud Cantuariam, ab Anselmo prior ibidem, mox apud Burgum abbas, a Radulfo episcopus apud Rofam constitutus est. Grave quidem memoratu, quantæ probitatis et prudentiæ in omnibus officiis fuerit. Cantiæ dejectam priorem partem ecclesiæ, quam Lanfrancus ædificaverat, adeo splendide erexit, ut nihil tale possit in Anglia videri, in vitrearum fenestrarum luce, in marmorei pavimenti nitore, in diversicoloribus picturis, quæ mirantes oculos trahunt ad fastigia lacunaris. In Burgo monachorum numerus auctus, religio bonis monitis confota, ædium veterum ruderibus deturbatis nova fundamenta jacta, culmina erecta. Eaque omnia cum vorax ignis absumpsisset meditanti reficere honos pontificalis impactus. Ibi, quamvis omnia jam facta viderentur (prævenerat enim vivacitas Gundulfi omnium successorum diligentiam) tamen semper aliquid comminisci, ubi virtus enitescere posset; firmare antiqua, moliri recentia. Vixit in episcopatu aliquot dies super novennium. Decessitque quatuor et octoginta annos natus, multa probitatis suæ monumenta relinquens.

PROLOGUS LIBRI SECUNDI.

Librum primum huc usque Christo solatiante protraxi, in quo nihil infra pollicitationem meam fecisse videor, dicens quidquid de Cantuariorum vel Rofensium episcopis memorabile nostra scientia potuit attingere. Nunc ergo secundum regalium Gestorum propositum ordo posceret, ut statim Westsaxonicos prosequerer, nisi me vicinitas locorum admoneret, ut illius Orientalium Saxonum et Orientalium Anglorum pontifices anteponerem. Quod autem aliam seriem regnorum tenui, norit lector factum necessitate, ut maximis prius regnis enumeratis, quorum et anni et facta exstabant, tunc demum illa subjicerentur, quorum pene omnia annorum veterno et potestatis exiguitate obsoleverant. Hic autem posset ascribi injuriæ, si episcopatus suis fraudarem locis ; quorum nec est series

clauda, nec adeo fama obscura. In hoc igitur secundo libro, enumerabo nomina episcoporum Orientalium Saxonum, et Orientalium Anglorum, illisque subdam episcopatus omnes Westsaxoniæ. Nec prætergredietur cura mea quascunque novi in horum episcopatuum diœcesi abbatias, sanctosque in eis requiescentes, breviterque omnia digerens, quantum potero consulam studiosorum notitiæ et fastidioso-
A rum nauseæ. Hoc sane impetratum iri rogo, ne quis mihi vertat vitio, quod quædam, quæ alias posui, huc iisdem verbis et sententiis transtuli. Quod scilicet ideo feci, ut series rerum non aliunde petendarum pulchrius uno loco constaret, et si quid alibi commode dixi, non hic me commodius dicturum posse putavi.

LIBER SECUNDUS.

DE EPISCOPIS LUNDONIENSIBUS.

Haud longe a Rofa quasi xxv milliariis est Lundonia civitas nobilis, opima civium divitiis, constipata negotiatorum ex omni terra, et maxime ex Germania venientium, commerciis. Unde fit ut cum ubique in Anglia charitas [*al.* raritas] victualium pro sterili proventu messium sit, ibi necessaria distrahantur et emantur minore quam alibi, vel vendentium compendio, vel ementium dispendio. Peregrinas invehit merces civitatis sinibus Tamesis fluvius famosus, qui citra urbem ad LXXX milliaria fonticulo fusus, ultra plus LXX nomen profert, apud Doveram enim pelago conditur.

Hic primus cathedram pontificalem sedit Mellitus beato Augustino constituante. Mellitus Romæ abbas non cum Augustino Angliam venerat, sed postmodum ad prædicatorum supplementum missus fuerat. Episcopus ordinatus habuit sedem in apostoli Pauli ecclesia, quam Ethelbertus rex Cantiæ fecerat Londoniæ. Ejus enim inclinabatur imperio rex Orientalium Saxonum Sebirthus, ejusdem ex sorore Ricula nepos, ad quem Londonia spectabat. Antiquitus enim Orientales et Australes Saxones, et Orientales Angli Cantuaritarum parebant regi. Quod illas provincias a Vortigerno rege Britonum Hengistus primus apud Cantiam rex non bello, sed dolo obtinuisset. Post Ethelbertum vero Australes Saxones Occidentalium Saxonum ditioni subjecti sunt. Alteris Merciorum reges principabantur, donec et hos et illos Westsaxonum occupavit, et subjecit imperium. Sed ista posterius. Tunc vero Mellitus Deo cooperante, et Ethelberti adjutus adminiculo Christianitatis fidem egregie in provincia propagavit. Nam et monasterium beato Petro in Occidentali civitatis parte fecit, ipsius apostoli, ut fertur, admonitus nuntio. Qui et coram visus ecclesiam recens factam per se dedicaverit, et per rusticum episcopo Xenium gratissimum, grandem scilicet piscem destinaverit. Nec vero de dicto dubitare voluit, qui videret agrestis fatuitatis hominem, qui nec Christianus esset, de Petro afferentem nuntium, ejusdemque corporis lineamenta, quæ Mellitus nosset, ex pictura veraciter pronuntiantem. Credi-
B tum ergo nec consecrationis mysterium repetitum, quam perfectam monstrarent candelæ per totam ecclesiam accensæ, cruces factæ, nec minus aquæ aspersæ, et sacrati olei locis debitis non frivola vestigia. Cessit divino officio humana sedulitas, pronuntiavitque voce prophetica momenti magni futurum monasterium, in quo Apostolus pontificale exercuisset obsequium. Sensim vaticinii veritas processit in medium, præsertim tempore regis Edwardi ultimi, qui ampliori monachorum conventu ibidem adunato ecclesiam ædificationis genere novo fecit. Nec minus sed multo etiam magis rex Willielmus extulit locum magnis redditibus prædiorum, quod ibi regni susceperit insignia. Consuetudo igitur apud posteros, evaluit, ut propter Edwardi inibi
C sepulti memoriam, regiam ibi regnaturi accipiant coronam. Post mortem itaque Ethelberti et Seberti a successoribus regulis sede deturbatus Mellitus Cantuariam venit. Ibi magno curarum æstu, quæ sociorum pectora decoquebant, exceptus, conjuncto sibi Justo secessit in Galliam exspectaturus si forte temporum serenaretur turbo. Verumtamen adfuit divinitatis instinctus, qui corde regis Ethelbaldi ad credendum emollito ambos mature revocavit, et quidem Justus sedem propriam non difficulter intravit. Mellitum vero pro penuria potestatis Ethelbaldus restituere nequivit. Ita aliquanto tempore honoris exsors. Postmodum Laurentio decedente archiepiscopus Cantuariæ factus est.

Duravit in Orientalibus Saxonibus perfidiæ labes
D ad tempora Sigeberti regis eorum, qui hortatu regis Oswii Northanimbrorum a Finano episcopo baptizatus gentem suam ad fidem, quam cum Mellito expulerant, reduxit per episcopum Ceddum. Is fuit secundus Londinensium episcopus, sed in Northanimbria apud Lestingei monasterium suum sepultus. Latius ista in Beda reperies, qui et commemorat Ceddam fratrem istius Ceddi habuisse sedem episcopalem et sepulturam in Lichfield. Post Sigebertum, Swithelmus frater ejus regnavit, eo mortuo Sighere et Sebbi regnum tenuere sub Wlferi regis Merciorum regimine. Sebbi illibatæ fidei spe-

ciosi finis compos fuit. Sigbere tempore mortalitatis fidei signaculum fregit. Sed instantia Wlferii per Jerumanum episcopum recepit.

Is Wlferius defuncto Ceddo per pecuniam corruptus Wine quemdam, qui Westsaxonum fuisset episcopus, vacanti throno induxit.

Succedentibus autem annis Theodorus a Vitaliano papa Cantuariam archiepiscopus missus, Erkenwaldum venerabilem virum Londoniensibus præsulem dedit. Eum in miraculis perspicuum fuisse confirmat et recens fama et vetus memoria. Quorum illud notabilius fuit, quod cum æger pedes parochias lectica circumiret, ad oram rapacissimi amnis forte devenit. Ibi cum comites hæsitarent, quod infirmus nec equo nec pedibus transvadere posset, essetque timor ne vehiculum aquarum violentia subsideret, repente gurges disparuit, fluvius in eo loco totus diffugit; statimque ut episcopus cum comitatu transiit, amnis, qui stans seorsum crispantibus undis se collegerat in cumulum, alveo suo redditus est. Ejusdem lecticæ attactu imbecilles multos curatos auctor est Beda. Fecit duo monasteria, unum sibi, alterum sorori. Suum Certesiæ dicitur, quod per adminiculum cujusdam Frithwoldi, qui sub Wlferio subregulum agebat, opulentia rerum et monachis implevit. Splenduit ibi religio, nec defuit necessariorum copia usque ad Danos, qui ut cætera locum illum pessundedere, ecclesia succensa cum monachis et abbate. At vero rex Edgarus princeps incomparabilis non contentus novis monasteriis, quæ ubique tum per se, tum per episcopos ædificabat, nisi et vetera resarciret: illud refecit in solidum, undique veteribus chartis conquisitis, quarum testimonio prædia revocaret ad locum, quæ quidam ex magnatibus seu vi, seu vetustatis auctoritate occuparant ad jus suum. Sororis cœnobium appellatur Berekingum in latere Londoniæ ad octo milliaria situm. Ibi illa Ethelburga vocata habuit cohærentes sibi sanctitatis et pietatis [*al.* potestatis] socias Hildelidam proximo loco successorem, ad quam exstat emissus beatissimi Aldelmi de virginum laude codex: Wlfildam pene modernam, quæ paucis annis Eadgari regis tempora prævenit, quæque vetustatem cæterarum sanctitatis gratia compensat et fere dixerim anticipat. Nihil enim orator irritum rogat, modo credulitate non careat. Quarum (vere fateor) orationibus locus ille nunquam omnino destructus, nunc etiam tempore Normannorum, ut pleraque alia, numero sanctimonialium et ædium pulchritudine ad supremum evectus. Habetur ergo Erkenwaldus Londoniæ maxime sanctus, et pro exauditionis celeritate favorem canonicorum nonnihil emeritus. Alii adeo sub obscuritatis nubilo jacent, ut non eorum sciantur mausolea. Omnes etiam episcopatus hæc infecit miseria, ut apud habitatores illius memoria magnæ gloriæ ducatur, qui sciat episcoporum loci vel proferre nomina. Cæterum de gestis vel sepulcris, nec verbum, successorum itaque hæc sunt nomina: Waldhere, Ingnaldus, Egulf, Wigeth,

A Edbriht, Eadgar, Kenwalk, Eadbald, Hecbertus, Osmundus, Ethelnoth, Celbertus, Cernulf, Swithulf, Etstan, Wlsius, Ethelward, Elstan, Theodred.

Hujus non penitus exsoletam memoriam cives prædicant, dicentes eum fuisse regis Ethelstani tempore. Cum eo ad bellum contra Analavum profectum, cœlestis muneris, unde supra diximus, cum Odone Wiltensi deprecatorem et indicem. Cognomen boni, vulgo sortitum pro prærogativa virtutum, uno excidisse magis errore quam crimine, quod fures apud sanctum Eadmundum deprehensos, quos conatibus irritis martyr invisibili nodo astrinxerat, severitati legum addixerat patibulis adjudicatos. Sed de facto recogitantem piguisse, totoque vitæ tempore post exercuisse pœnitentiam, culpa
B mordente conscientiam. Ejus corpus juxta fenestram cryptæ locatum est in edito prætereuntibus conspicuo. Post Theodredum hi successiones continuas habuerunt.

Wlstanus, Brithelmus, Dunstanus postea Cantuariæ archiepiscopus, Elfstanus, Wlstanus, Elfhunus, Elfwius, Elfwordus, Rodbertus, ex monacho Gemmeticensi ab Edwardo rege factus, prius Londoniensis episcopus, mox Cantuariensis archiepiscopus. Cujus qui fuerit finis, sermo antecedens dicere prævenit.

Ei Willielmus ab eodem rege datus successor fuit.

Porro Willielmus ex comite Normanniæ rex Angliæ Hugonem quemdam, cognomento de Orinal
C episcopum creavit. Is post paucos ordinationis annos in morbum incurabilem incidit. Siquidem regia valetudo totum corpus ejus purulentis ulceribus occupans, ad pudendum remedium transmisit. Nam credens asserentibus unicum fore subsidium, si vasa humorum receptacula verenda scillicet exsecarentur, non abnuit. Itaque et opprobrium spadonis tulit episcopus, et nullum invenit remedium, quoad vixit leprosus.

Hugoni successit Mauritius regis cancellarius, quamvis in quibusdam minus prosperæ famæ, prædicabilis tamen efficaciæ. Magnanimitatis certe ipsius est indicium basilica beati Pauli, quam inchoavit Londoniæ, tanta est decoris magnificentia, ut merito inter præclara numeretur ædificia: tanta
D cryptæ laxitas, tanta superioris ædis capacitas, ut cuilibet populi multitudini videatur posse sufficere. Quia igitur Mauritius erat mentis immodicus, laboriosi operis impensam transmisit ad posteros.

Denique, cum Richardus successor ejus omnes redditus ad episcopatum pertinentes ædificationi basilicæ transcripsisset, aliunde se suosque sustentans propemodum nihil efficere visus est, totumque censum ad hoc bene prodigus exhauriebat et parum in effectum prodibat. Quare, impetus boni, quem in initio episcopatus habuit cedentibus annis, desperatione lassescens, paulatim elanguit. Locus est in diœcesi Londoniensi apud orientales Saxones Cit [*al.* Cic], gentili vocabulo dictus, ubi est beatæ

Osgithæ in miraculis famosæ virginis requies: hunc vir ille terris aliquantis et regularibus implevit canonicis. Erant ibi et sunt clerici litteratura insignes eorumque exemplo talis habitus hominum, læta, ut ita dicam, totam patriam vestivit seges. Meditabaturque ipse depositis olim involucris mundi eo transire, præsertim longæ paralysis tabe admonitus, si non ægrum illecebris animum potestatis consuetudo retraheret. Hujus loci fuit primus prior Willielmus de Corbuil qui defuncto Radulpho Cantuariæ archiepiscopo in illum honorem evectus est. Quem, quamvis monachi trepidassent suscipere, quod esset clericus, tamen nihil pœnitendum fecit. Erat enim religionis multæ, affabilitatis nonnullæ cæterum nec iners, nec imprudens.

DE EPISCOPIS ORIENTALIUM ANGLORUM ET MONASTERIIS.

Primus orientalium episcopus Anglorum fuit Felix, Burgundus natione, qui Sigeberto in Gallia exsulanti familiaris effectus, Angliam cum eodem post mortem Eorpwaldi venit. Illoque regnum provinciæ sortito, episcopus ordinatus animositati regiæ non defuit, quin ingenti studio et vigilanti labore toti regioni Christianam credulitatem infunderet. Scholas quoque litterarum opportunis locis instituens barbariem gentis sensim comitate Latina informabat. Decursa vitæ meta post septemdecim annos episcopatus sepultus est in Domuc sede sua, inde translatus apud Scham, quæ est villa juxta stagnum, quod volentibus ire in Heli quondam periculosum navibus, nunc facta via per palustre arundinetum transitur pedibus. Sunt ibi adhuc indicia dirutæ et a Danis incensæ ecclesiæ, quæ ibi habitatores pariter exustos ruinis operuit suis. Corpus vero sancti multo post quæsitum et repertum in Ramesiensi cœnobio, de quo posterius dicetur, humatum est.

Et substitutus est Thomas diaconus suus ex Girviorum provincia oriundus.

Cujus post quinque annos defuncti sedem implevit Bonifacius, gente Cantuarita, eodemque annorum numero, quo Felix prædecessor suus, egit officium.

Tum Bisi vir venerabilis a Theodoro archiepiscopo creatus episcopus, quoad valetudo prospera permisit sine crimine vitam duxit. Sed adverso morbo correptus duobus locum dedit. Rexerunt ergo duo semper episcopi provinciam illam usque ad tempus Egbrithi regis Westsaxonum, quorum unus sedebat apud Domuc, alter apud Helmaham.

Baldwine et Hetha, Nortbertus et Astulfus, Netholacus et Edredus, Edelfridus et Cuthwinus, Lamferd et Albrithus, Athewlf et Eglaf, Huferd et Eudred, Sigge et Alhun, Alherd et Titfrid, hi duo erant episcopi orientalium Anglorum; Alherd Helmonensis, Titfrid Domucensis, quando Offa rex Merciorum fecit archiepiscopatum apud Lichfield.

Humbrith et Weremund, et post eum Wildred, tempore enim Ludecanii regis Merciorum, et Egbrithi regis Westsaxonum Humbrithus et Wilredus fuerunt episcopi Orientalium Anglorum. Sed eodem Ludecano et antecessore ejus Burhredo incursante provinciam, etiam episcopi necessariorum copia destituti sunt. Et quidem utrique reges intra regionem provincialium incursu exstincti, cessarunt tamen episcopatus, et ex duobus unus factus sedem apud Helmaham villam non adeo magnam accepit. Fuerunt ergo hi pontifices.

Athulf, Affricus, duo Theodredi, Athselstanus, Algarus. De istius sanctitate non minimum indicium dedit scriptor vitæ venerabilis beati Dunstani, quod hic ejusdem verbis apponam. Dies, inquit, Ascensionis Christi festivus diem clarificationis beati Dunstani præcessit tertius. Tantæ itaque diei surgente aurora sacerdos quidam nomine Algarus doctrinæ et actionis merito præcipuus, quem postea nobilem in Helmeham episcopum claruisse accepimus, dum sacros Dominicæ Ascensioni honores in ecclesia Salvatoris pervigil impenderet, et mentem ad cœlestia contemplanda extenderet, se ipso et omnibus hujus mundi rebus transcensis, Dunstanum pontificali throno conspicit præsidentem, et clero jura canonica dictantem. Et ecce per omnis ecclesiæ januas irruentium angelorum infinita ingrediuntur agmina. Qui dum coactis ordinibus sedenti astarent pontifici hujusmodi illi salutationis alloquium persolverunt. Salve, Dunstane noster, si paratus es, veni, et nostro gratiosus contubernio utere. Respondit Dunstanus, scitis, o sancti spiritus, hodie Christum ascendisse, nostrique officii esse tam verbo quam sacramento populum Dei reficere; ideoque hodie venire nequeo. Dixerunt, paratus esto die Sabbati hinc nobiscum Romam transire, et ante summum pontificem sanctus [*al.* cum sanctis] æternaliter manere. Discessere angeli. At sacerdos qui rerum tam evidens contemplator exstiterat, exitum earum stupidus et tacitus explorabat. Et infra: Sacerdos etiam, qui tam mirabilem in ecclesia extasin viderat, cognito quod non in imagine, sed in rerum veritate eamdem sustinuisset, palam omnibus et cum gemitibus magnis, quæ viderat, absolvit. Hæc ab alieno scripto mutuatus sum, ut ostendatur lecturis quam venerabilis Algarus fuerit, qui tam occulta mysticis intuitus luminibus, foras quoque efferre dignus fuerit. Nec vero credibile putaverim, ut majori suscepto gradu minus sanctitudini advigilaret; imo credendum et propter reverentiam virtutum episcopum factum, et inter angelorum agmina, quæ viderat, suo die in cœlum receptum.

Post eum Alfwinus, duo Elfrici, Stigandus, sed ejectus.

Et pro auro Grimketel electus tenuit quas paro-

chias Orientalium Anglorum et Australium Saxonum. Intercessu vero temporis sic redditis rationibus Stigandus evaluit, ut sibi Australium Saxonum episcopatum restitueret, et Orientalium Anglorum fratri Ethelmero acquireret. Minimum id animositati suæ ratus, Wintoniensem et Cantuariensem thronos ascendit, vix ægreque exoratus, ut Australibus Saxonibus proprius ordinaretur antistes.

Post Ethelmerum fuit Helmanensis episcopus Herfastus, sicut invenitur in concilii textu, quod sexto anno Willielmi regis pro primatu duorum metropolitanorum factum est. Qui ne nihil fecisse videretur, ut sunt Normanni famæ in futurum studiosissimi, episcopatum de Helmaham transtulit ad Thethfordum. Parcæ, ut aiunt, mentis homo, et nonnulla ex parte litteris eruditus: quique ante adventum Lanfranci in Normanniam probabilis in eis scientiæ æstimatus sit. Sed eo apud Beccum monachato, cum ubique scholares inflatis buccis dialecticam ructarent, Herfastus jam Willielmi comitis postea regis capellanus, ad famosum gymnasium magna sociorum et equorum pompa pervenit. Tum Lanfrancus ex prima collocutione intelligens quam prope nihil sciret, Abecedarium ipsi expediendum apposuit, ferociam hominis Italica facetia illudens. Quo is irritatus per comitem effecit, ut Lanfrancus Becco Normanniaque omni submoveretur. Sed intercedente Dei gratia animus Willielmi pacatus est, alterque retentus: satagente maxime Willielmo filio Osberni. Maximaque fuit recuperandæ gratiæ occasio, quod eum Lanfrancus ad curiam commeatum petiturus venisset, equus ejus forte claudicans comiti cachinnum excussit.

Post hunc diebus Willielmi minoris emit episcopatum Tetfordensem Herebertus cognomento Losinga, quod ei ars adulationis impegerat, ex priori Fiscanii, et ex abbate Rameseiæ factus episcopus, patre suo Roberto ejusdem cognominis in abbatiam Wintoniæ intruso. Fuit ergo vir ille magnus in Anglia Simoniæ fomes, etiam abbatiam episcopatumque nummis aucupatus, pecunia scilicet regiam sollicitudinem inviscans, et principum favori promissiones non leves assibilans. Verumtamen erroneum impetum juventutis abolevit pœnitentia Romam profectus severioribus annis, ubi loci baculum Simoniacum et annulum deponens, indulgentia clementissimæ sedis iterum recipere meruit, quod Romani sanctius et ordinatius censeant, ut ecclesiarum omnium sumptus suis potius serviant marsupiis, qua quorumlibet regum usibus militent. Ita Herebertus domum reversus sedem episcopalem transportavit ad insignem mercimoniis et populorum frequentia vicum nomine Norwic. Ibi monachorum congregationem numero et religione percelebrem instituit, omnia iis necessaria sumptu mercatus domestico. Providens scilicet successorum querelæ, nullas de episcopo terras monachis largitus est, ne illi Dei famulos fraudarent victualibus, si quid offendissent, quod suis compe-

A teret rebus. Præterea apud Theodfordum monachos Cluniacenses instituit, quod sint illius cœnobii professores ubique gentium pene dispersi, locupletes in sæculo, et splendidissimæ religionis in Deo. Ingenti ergo et numerosa virtutum gratia præteritarum offensarum obumbravit molem, præcipue prognostico antecessoris et suo, a malo exterritus, et ad bonum erectus. Herfasti fuit, « Non hunc sed Barabbam (*Joan.* XVIII) ; » suum ; « Amice, ad quid venisti (*Matth.* XXVI) ; » quo audito, nec lacrymis, nec his fere verbis abstinuit : « Male quidem intravi, confiteor, sed Dei gratia operante bene egrediar. » Erat ergo disertitudinis et litterarum copia, nec minus sæcularium rerum peritia, Romanæ celsitudini suspiciendus. Mutatusque Herebertus fuit (ut Lucanus B de Curione dicit) momentum et mutatio rerum ; sicut tempore Willielmi regis Simoniæ causidicus, ita regnante Henrico propulsator invictus. Neque ab aliis fieri voluit, quod a se quondam præsumptum juvenili fervore indoluit. Præ se, ut ferunt, semper ferens Hieronymi dictum : « Erravimus juvenes, emendemus senes. » Postremo quis in illius facti laudem digne attexat, quod tam nobile monasterium episcopus non multum pecuniosus fecerit, in quo nihil frustra desideres vel in ædificiorum specie sublimium, vel in ornamentorum pulchritudine, tum in monachorum religione, et sedula ad omnes charitate? Hæc et vivum spe felici palpabant, et defunctum (si non vana fides pœnitentiæ) super æthera C tulerunt. Ad episcopi Norwicensis diœcesin pertinere dignoscitur monasterium Sancti Edmundi. De quo, quanquam alias dixerim, nunc si breviter commemoravero, non vacat a ratione. Sic enim et dispositum meum ordine procedet quo cogitavit post commemorationem episcoporum sanctos in eorum parochiis requiescentes non præterire. Et gratiose fateor accidit, ut primus sanctus Edmundus occurreret, qui quasi rex et princeps patriæ compatriotarum sanctorum primus palmam laudis vindicaret. Regnavit ille in Orientali Anglia, vir Deo devotus, et avita regum prosapia excellens. Qui, cum aliquot annis pacifice provinciæ præfuisset, in illa temporum mollitie virtutem ejurare compulsus: Danorum duces Hinguar et Hubba, Northanimbrorum et Orientalium D Anglorum depopulaturi provincias venere. Quorum primus regem non resistentem, sed armis projectis solo pronum, et orantem cepit, et post nonnulla tormenta decapitavit. Tunc et sedes episcopalis apud Scham, ut supra dixi, ei monasterium Heliense sanctimonialibus effugatis incensa et solo complanata. Sed emicuit post necem beati visi transactæ vitæ puritas dignis miraculis. Caput a corpore lictoris sævitia divisum dumeta Danis projicientibus occuluerant. Quod dum cives quærerent, hostem abeuntem vestigiis insecuti, funeri regio justas inferias absoluturi, jucunda Dei munera hausere, exanimati capitis vocem expressam omnes ad se lictores invitantem, lupum feram carnibus assuetam lacertis illud circumplexam innoxiam prætendere custodiam :

eumdem more domestici animalis bajulos post tergum ad tumbam modeste secutum nullum læsisse, a nullo læsum esse. Tunc pro tempore humi traditum corpus venerabile, tumultuario injecto cespite terrea gleba superjecta, et exilis pretii lignea capella superstructa. Sed et domunculam succedenti tempore vepres obtexerant, animisque provinciales memoriam martyris abjecerant. Adfuit ille oscitantibus, semisopitas mentes eorum ad sui reverentiam signis excitans, et leve quidem ac frigidum sit, sed tamen primum virtutum ejus experimentum, quod subjiciam. Cæci, qui baculo viam tentaret, errore nocturno capellam ingressi lux cœlitus obvia orbes implevit. Mox latrunculos eamdem ædem noctu expilare aggressos, invisis loris in ipsis conatibus irretivit, formoso admodum spectaculo, quod præda prædones tenuit, ut nec cœpto desistere, nec inchoata valerent perficere. Quapropter Londoniæ præsul plebeiæ machinæ diuturnam sustulit invidiam, angustius ædificium super veneranda membra molitus, quæ et miranda incorruptione, et lacteo quodam candore gloriam sanctæ animæ prædicabant. Caput reliquo corpori compaginatum, signum tamen martyrii coccinea cicatrice prætendens. Porro illud humana excedit miracula hominis mortui crines et ungues pullulare, quos Oswen quædam sancta mulier quotannis hos tonderet, illos desecaret magna veneratione posteris futuros: sanctæ temeritatis femina, quæ contrectaret artus, quibus omnis inferior est mundus. At non ita Lefstanus effrenatæ audaciæ adolescens, qui sibi corpus martyris minis inflatioribus ostendi exegerat, famæ, ut dicebat, ncertum fide oculorum ponderare deliberans. Ideoque præcipitis ausus pœnam tulit amens effectus, et post modicum scaturiens vermibus et mortuus. Norit profecto, quæ olim consueverat, novit Edmundus acere :

Parcere subjectis et debellare superbos.

Quibus duobus ita omnes sibi Britanniæ devinxit ncolas, ut beatum se in primis astruat, qui locum equietonis ejus, vel nummo, vel pretio illustret. psi reges aliorum domini servos se illius glorientur, t coronam ei regiam missitant, magno, si uti olunt, redimentes commercio. Exactores vectigaium, qui alias bacchantur, fas nefasque juxta meentes, ibi supplices citra fossatum sancti Edmundi ligationes sistunt, experti multorum pœnam, qui erseverandum putarunt. Fossatum Cnuto rex præepit fieri, patris sui Swani miserabili fine edoctus d bonum. Nam cum ille tempore regis Edelredi otam Angliam devastans, in terra sancti Edmundi ihilo refractiores minas anhelaret, a martyre levi-

A ter admonitum per somnium ferunt, sed barbarica ineptia durius respondentem conto percussit et exanimavit. Tantum moræ in medio, quod excussus sopore auctorem et modum mortis astantibus patefecerit. Confabulationes enim altercantium et sonum ictus custodes corporis mirum in modum audierant. Sciebat hæc Cnuto, ideoque nihil non effecit, ut sancto blandiretur. Præter fossatum, quod prælibavi, quod terras sancti ab omni inquietudine defenderet : denique basilicam animositate regia, quantum illius temporis usus flagitabat, super venerabile corpus construxit, abbatem et monachos instituit, prædia multa et magna contulit. Perstat hodieque donorum ejus amplitudo integra, quod locus ille infra se aspiciat Angliæ nonnulla monasteria. Per succes-
B siones abbatum fuit ibi Lefstanus tempore regis Edwardi : hic quibusdam de incorruptione sancti male credulis male consulens, suo discrimine aliorum fidei prospexit. Prolatumque corpus in medium inspiciendum exhibuit, ipso a capite monacho suo a pedibus trahente. Palam itaque imprecatus est dicens : *Domine Sancte Edmunde, tu nosti quod non infideli mente, sed pro aliorum salute hoc fecerim, ne divinum in te mundo celaretur miraculum ; quia tamen peccatorum multorum sum reus, nec a me debuisset contrectari sancti Spiritus organum, si tibi factum displicet in me temporaliter ulciscere. Præstat enim, et malo, ut aliqua insigniar corporis clade, quam æterna involvar ultione.* Vix orationem finie-
C rat, cum ecce ambarum manuum digiti vel retro miserabiliter retorti, vel volæ pertinaciter infixi, pœna, quam rogaverat, virum mulctavere. Post etiam aliis debilitatibus correptus, regem Edwardum per nuntios convenit, ut sibi medicum mitteret, ille Baldwinum sancti Dionysii monachum ejus artis peritum dirigendum curavit. Qui cum in cæteris probe, in digitorum curatione nihil promoveret, mirari cœpit homo, qui magnæ in medendo fortunæ esset. Sed causam morbi a scientibus edoctus, in loco remansit, amorem martyris totis præcordiis amplexus. Pluribus ergo annis notitium plenam principum adeptus, Lefstano non tam successit, quam accessit abbas, illo amittente, rege volente. Sub eo et per eum libertas monasterii ab Alexandro
D papa data, ut nulli episcopo locus ille subdatur in aliquo, archiepiscopi tantummodo nutum in legitimis spectaturus. Omnia intus et extra innovata. Ædificiorum decus oblationum pondus quale et quantum in Anglia nusquam. Jacent in ecclesia duo sancti, Germanus et Botulfus. Quorum gesta nec ibi, nec alibi haberi memini, nisi quod primus frater sanctæ Etheldrithæ, secundus episcopus asseritur

---

DE EPISCOPIS OCCIDENTALIUM SAXONUM ET PRIMO DE WINTONIENSI.

Age nunc, quia Cantuariensium episcoporum et offensium, Orientalium Saxonum et Anglorum omina transcurrimus, cæterorum sedes et gesta, uantum vel fama vel scripto sciuntur, commemoremus. Ac primum pro ratione propositi offerunt se Westsaxones, quibus primo fuit episcopus unus in Dorcestria : mox duo, unus in Wintonia, alter in Schireburnia. Duobus tempore regis Edwardi tres

additi, Wellensis, Cridiensis, Cornubiensis. Nec multo post sextus in Ramesburia. De quibus omnibus quia ordinatum sermonem mediatur oratio, primum pro dignitate civitatis de Wintoniensi dicendum.

Tempore igitur quo Kinegislus et Quicelmus apud Westsaxones regnabant, Birinus (dubium unde oriundus) hortante Honorio papa in Britanniam prædicationis munus suscepit. Ordinatusque in episcopum ab Asterio Genuensi episcopo pertendit ad pelagus, quo Britanniam transmitteret. Cumque recuIas suas in sarcinas componeret, nautis pro tempestivo vento urgentibus, corporalia (quæ dicuntur) oblitus est. Sed jam in altum promotus, cum serenum salum puppis sulcaret læta, recordatus jacturæ hæsit mente : si nautas appellaret de reditu, pro secunda navigatione non dubium quin rideretur ; si taceret, damnum apostolici muneris pateretur. « Itaque animositate tota credulitatis arma concutiens, descendit pedibus in mare, concitoque cursu littus relictum repetiit. Ibi corporalibus repertis et acceptis geminato beate felicitatis ausu ad socios rediit, undarum cumulos et mille obvias mortes fide dispergens. » Illi quoque tanto emolliti miraculo, jactis anchoris cursum navis tenuerunt. Quapropter certatim omnium obsequio receptus, non multo post continentem attingit in regione Westsaxonum. Is erat annus XL post adventum Augustini, regnantibus prædictis regibus, anno XXV, pollicitus fuerat Birinus Honorio papæ, quod extremas Anglorum penetraret provincias, ibi credulitatis saturus semina, ubi nec Evangelii fuisset nomen auditum. Verumtamen, continuo ut appulit, omnes ibi sacrilegis ritibus pertinacissime deditos invenit. Quocirca fatuum visum est ulterius pertendere, et, cum illic nullum sanum reperiret, ægros, quibus mederetur, quærere. Restitit ergo, et cum divino nutu, tum suo adnisu prius ipsi regi Kinegisto, mox etiam provinciæ omni lavocrum salutare impertiit. Contigitque laudabili plane spectaculo, ut dies dicta regis baptismati occurreret diei, quo filiam suam deliberaverat nuptum tradere Oswaldo sanctissimi Northaninbrorum regi, liberali ergo commercio actum est, ut futurus Kinegisti carnalis gener, prius ejus fieret in baptismo spiritualis pater. Reges igitur ambo dederunt prædicatori suo sedem episcopalem Dorcestriam, tunc urbem, modo villam, quam tempore illo reges habuerunt Westsaxonum, sed sequenti pontifices Merciorum. Denique ad nostram ætatem duravit ibi episcopalis Merciorum sedes, nunc vero est apud civitatem Lincolniam. Ita Birinus sacris laboribus emeritus vitaque defunctus, Dorcestriæ in ecclesia, quam ædificaverat sepultus est. Posterioribus annis confirmato episcopatu Westsaxonum in Wintonia, illuc a pontifice Hedda translatus patronus civitatis post Deum habetur.

Post cum Angilbertus natione Gallus provinciæ præsulatum tenuit. De cujus adventu et abscessu in Beda latius lecturus, hic cognosces compendio. Sub-
A introducto in episcopatum Wintoniæ Wine vocabulo, homine Anglo, sed apud Gallos ordinato, abscessit infensus. Nec diu invasor fovit otium, sed ejusdem regis tyrannide pulsus ad Ulferium regem Merciorum fecit confugium : emptoque ab eo episcopatu Londoniæ dies vitæ residuos consumpsit sævo exemplo posteris, ut non facilem discernas majore peccato et infamia, an illius qui rem sacram venum proposuerit, an illius qui emerit. Tum Angilbertus per nuntios regis exoratus ut rediret, excusavit adventum, quod Parisiaci episcopatus vinculis teneretur astrictus. Ne tamen spem postulantis eluderet, misit nepotem Lutherium, qui prono provincialium assensu exceptus, et a Theodoro archiepiscopo consecratus, VII annis Westsaxonum
B rexit ecclesiam. Quod ideo non tacui, quia de annis episcopatus ejus Beda nihil expressum reliquit, mihi ex Chronicis cognitum dissimulare silentio præter religionem videbatur.

Ejus successor fuit plus XXX annis Hedda, qui prius fuerat monachus et abbas. Hunc Beda dicit officium exercuisse magis insito sibi amore virtutum, quam ullius litteraturæ doctrina præditum. Unde non parvo moveor scrupulo, quippe qui legerim ejus formales epistolas non nimis indocte compositas, et Adelmi ad eum scripta maximam vim eloquentiæ et scientiæ redolentia. Sanctitatis ejus reverentiam numerus miraculorum cœlitus emissorum hominum manifestavit notitiæ : quæ nunc interim supprimit contentus gloria olim post recentem
C obitum acquisita.

Ipso defuncto, quia diœcesis ejus ab uno nequibat gubernari idonee pro circuitus spaciositate, divisa est in duas ; una data Danieli, altera Aldelmo. De Aldelmo et ejus successoribus tempus erit Deo comite cum sermo procudetur, quantum utilitati auditorum sufficiat ; nunc ut spopondi Wintonienses aggrediar. Daniel, defuncto Aldelmo, multo tempore superstes fuit XLIII annis in episcopatu. Postmodum, ut vivacem senectam sancto consummaret otio vivens honorem exuit, Melduni (quantum vixit) monachum exercens, ut fama fert sinceriter ac nos per successiones manans. Ibidemque sepultus asseveratur. Quamvis Wintonienses eum
D apud se habere contendant, nec ejus mausoleum vel vere vel suspiciose ostendere prævaleant.

Successit Humfredus, cujus memoria fit in concilio Cuthberti archiepiscopi, Tum Kinebardus, illi Athelardus, ex abbate Melduni mox archiepiscopus, Athelardo Egbald, 'Dudd, Cineberd, Almund, Wighten, Herefrith, Eadmund, Helmstan, hic fuit tempore regis Westsaxonum Egbrithi.

Quo viam patrum ingresso, Swithunus successit, ejusdem presbyter ecclesiæ ab Helmstano jamdudum ordinatus. In quo, dum vitæ religio cum simplici prudentia conquadraret, natura industriaque laudabilis regis auditum non effugit. Quocirca illum hactenus excoluit, ut et multa negotiorum ejus consilio transfigeret, et filivm Adulfum ejus magisterio

locaret. Quo facto prælusit felicitati futuræ adolescentis fortuna, ut sub sanctissimo prædagogo addisceret, qualiter non rudis olim ad gubernandam remp. procederet. Est enim Platonis vetus et laudata sententia : « Tunc fore beatam rempublicam, si vel philosophi regnarent, vel reges philosopharentur. » Veritas dicti prodiit in effectum per istum Adulfum, cum patre defuncto, quia alter legitimus hæres non exstaret, ex gradu subdiaconi Wintoniensis in regem translatus est, concedente Leone illius nominis papa tertio. Tum vero palam erat, quid eum spiritualis philosophia docuisset, dum magis famulorum Dei, quam suis utilitatibus prospiciens omne regnum Deo decimaret : nihil faceret nisi ratum, nihil juberet nisi pium. Sed hæc alias egimus : nunc in manibus Swithuni gesta evolvimus.

Quem ille ut altorem, doctoremque suum suspiciens (sic enim eum vocabat) non prius abstitit, quam episcopatu Wintoniensi honoraret consentiente clero, ordinante archiepiscopo Cantuariæ Celnotho. Lætis ergo incrementis fundamenta bonorum in regno jacta per regem, pullulabant per pontificem, dum iste bonum urgeret, quod ille suis præsertim admonitionibus inciperet. Et erat quidem virtutum omnium promptuarium, sed aggaudebat duabus maxime, clementia et humilitate. Ambarum insignia stylus subjiciet. Operariis ad pontem in orientali parte urbis faciendum forte assederat, ut instanti præsentia suscitaret stimulos desidum incuriæ. Et ecce per pontem commeabat in civitatem femina commercii [*al.* commercii causa] ferens ova, prosiliunt undique (ut mos est ejus generis hominibus) et petulanti excussu omnia ova ad unum confringunt. Id non leve sanioris mentis hominibus visum, sed statim in notitiam domini episcopi delatum. Is ante se adductæ mulierculæ annis et pannis squalidæ querelam auscultat, damnum suspirat, misericordia mentis cunctantem miraculum [*al.* in miraculum] excitat, statimque porrecto crucis signo fracturam omnium ovorum consolidat. Exiguumne est hoc sanctitatis et clementiæ documentum? Quid de humilitate? Quandocunque novam fabricam in Dei Ecclesiam consecrare deberet, eo quamlibet longum esset, non equo vel vehiculo, sed pede impiger contendebat. Et ne daretur ab imperitis ridiculo, vel superbis jactantiæ notaretur elogio, visibus hominum abditus, nocturnus viator totum iter conficiebat. Solitariæ sanctitatis amator, nulla pompa bona sua prostituebat. Hinc factum opinor, ut cœlo tantum teste fruitus, omnium miraculorum suorum notitia posterorum fraudaret conscientiam. Jam vero vitæ præsenti valefacturus pontificali auctoritate præcepit astantibus, ut extra Ecclesiam cadaver suum humarent : ubi ex pedibus prætereuntium, et stillicidiis ex alto rorantibus esset obnoxium. Excessit anno ab Incarnatione Domini 863, post mortem Adulphi VI. Præteriere multa tempora, et margarita Dei latebat ingloria annis fere centum. Hoc annorum discursu, octo episcopi dies suos explevere : quorum hæc sunt nomina : Alfrithus, Duubertus, Denenulfus, Frethestamus, Birnstanus, Elphegus, Elfsius, Brithelmus. Quorum aliquos celebriore vita diffamatos nostra sedulitas non omittet. Denenulfus, si famæ creditur, ad multam ætatem non solum litterarum expers, sed et subulcus fuit. Eum Elfredus rex hostium violentia regno cedens, et in silvam profugus, casu sues pascentem offendit. Et ne multis innectar, comperto ejus ingenio, quod ad bonum spectaret, litteris informandum tradidit. Nec descivit ab officio, donec perfectius institutum crearet episcopum, commentus rem dignam miraculo. Frithestamus fuit unus ex septem episcopis, quos Pleimundus archiepiscopus tempore regis Eduardi filii Elfredi uno die consecravit Cantuariæ. Multa ejus bona ostendit adhuc librorum copia, vitæ sanctitatem, non ita ut aliorum, in obscura latens sepultura. Birnstanus quatuor tantum annis rexit episcopatum. Illum purissimæ sanctitatis fuisse accepimus, quotidie non intermissa sedulitate missam pro defunctorum requie cantasse : noctibus depulsa formidine solum circuire solitum, pro animarum salute psalmos frequentasse. Hoc cum quadam vice faceret, et expletis omnibus subjungeret, *requiescant in pace*, voces quasi exercitus infiniti a sepulcris audivit respondentium ; *Amen*. Istud mirabilius quo infrequens est mortuos cum vivo sevisse sermonem, ne eum officii pigeret, quod tot animabus gratum audiret. Idem Dominici exempli ardentissimus exsecutor, pedes egenis omni die semotis arbitris lavabat, mensam et cibos apponens, nec minus pro disciplina famulantium reliquias abstergens. Obsequio consummato, pauperibusque dimissis, ad multas ibi remanebat horas, orationibus, (ut creditur) vacans. Quadam ergo die pro consuetudine ingressus, nulla antea interpellatus molestia ægritudinis subito clam omnibus spiritu vitali caruit. Clientes, qui consuetudinem ejus nossent, tunc quoque orationibus occupatum crederent, tota die jacere passi. At vero sequenti diluculo irrumpentes, inveniunt cadaver sine mente. Conclamatus est ergo, et sepulturæ datus. Sed cives, quod interceptum morte videbant, omnem ejus memoriam obliteravere silentio, nescientes quod scriptum est ; « Non potest male mori qui bene vixerit. Et justus quacunque morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. » Correxit id divina rectitudo longo post tempore, succedente Ethelwoldo, cui noctium principio ante sanctorum reliquias lucubrare solito, apparuere tres assistere personæ, non in exstasi, sed plane insomni. Quarum quæ media, has exprimere voces est audita : « Ego sum Birnstanus, quondam hujus urbis episcopus : hic (dextram ostendens) est Birinus prædicator primus : iste (et ostendit sinistram) est Swithunus, specialis hujus Ecclesiæ et civitatis patronus. Noverisque quod sicut me cum eis his vides in præsentia, ita cum eis in cœlo non dispari fruor gloria. Cur igitur fraudor honorificentia mortalium, qui

magnificor consortio cœlestium spirituum? » Finierat, et in aerem cum sociis elapsus pretiosa sui memoria provincialibus apposita, nihil non venerationis deinceps emeruit. Ephelgus ad cæterarum virtutum cumulum, quibus tam laudabiliter quam abunde pollebat, etiam prophetia clarus fuit. Hujusmodi dicti duo erant causa exempli. Dies cinerum [*al.* dies erat cinerum], et pontifex pro more pœnitentes Ecclesiæ liminibus excludebat : cæteros adhortatus est, ut jejunio et castitati vacantes, etiam uxorias delicias abjicerent : illis diebus fructum dignum pœnitentiæ esse, si qui multa illicita commiseris, etiam licitis abstineas. Doctrinam reverenter audientibus cæteris, unus joculari voce emissa aliis risum excussit. Non posse se temperare convivio simul et conjugio, ut pariter abstineat cibis et Venere. Quinimo uxorem, quam cubili aliquandiu submovisset, in proximo ad usum noctis revocaturum, petulanti et vulgari verbo fatuitatem suam exaggerans. Tum vox episcopi submurmurantis ab astantibus audita et intellecta est. Contristas me, miser, nesciens quid ventura pariat dies. Duram prophetiam vicina mors nebulonis excepit. Postero enim mane in cubiculo repertus est exanimis, incertum a diabolo guttur elisus. Alio tempore ordinavit pariter ad presbyteratus gradum tres monachos: Dunstanum, Ethelwoldum, et quemdam Ethelstamum, qui postmodum monachicæ vestis apostata, cœlibatu contempto in meretriciis amplexibus vitam effudit. Completis solemniis, sanctæ recordationis præsul adhærentes alloquitur. Hodie coram Deo tribus viris manus imposui, quorum duo pontificalis ordinis gratiam nanciscentur : unus in civitate Wigornia, deinde in Cancia; alter meam sedem implebit quandoque successione legitima; tertius voluptatum volutabro se ingurgitans miserabilem sortietur exitum. Ethelstamus, qui pro familiaritate cognationis præsens esset, proterva consultatione sacerdotem invasit. Num ego ero unus ex duobus, qui episcopali dignitate sublimandi sunt? Non, inquit, erit tibi pars neque sors in eo, quem præfatus sum ordine, neque permansurus es in ea, qua hominum oculis lenocinaris, veste. Quanta sanctissimæ mentis dignitas, ut evidenter et sine fuco cœlorum efferret secreta? Neque enim in terram ceciderunt verba ista, sed omnia in rerum solidavit consequentia, quod Dunstanus et Ethelwoldus angustam viam, quæ ducit ad vitam, terentes, insignes in prædictis Episcopatibus emicuere : tertius latas sæculi semitas cursitavit. Elfsii præcipitem in emendo archiepiscopatu rabiem et miserabilem mortem superior liber absolvit.

Quare jam congruum video, ut de patre Ethelwoldo aliquid vel breviter dicam, qui successit Brithelmo successori Elffii in Wintonia. Ejus uterque parens nec egenus fortuna, nec abjectus stirpis linea civis Wintoniæ fuit. Ipse in pueritia litteras, in adolescentia curiam frequentans, Ethelstano percharus fuit. Cujus consilio a prædicto Elphego tonsuratus in clericum, non multo post a Dunstano Glastoniensi abbate est cucullatus in monachum : ordinatusque in monasterii decanum. Hos doctrina, illos religione, omnes amore demerebatur. Quo tempore abbas vidit de eo somnium sane memorandum. Arborem infra ejusdem cœnobii septa succrescere, quæ per quatuor mundi plagas ramis diffusis totam inumbraret Angliam : opertam per omnes frondes cucullis, maximamque cucullam in summo positam, cæteras minores manicarum quasi fomento protegere. Stupefactum illum tantæ visionis miraculo, ab astante venerabilis canitiei sene quæsisse oraculum. Arbor illa, inquit, est hæc insula : cuculla major est monachi tui Ethelwoldi vita : cæteræ hominum innumerorum, quos ipse verbo et exemplo trahet ad Dominum.

Consonat huic præsagio matris ejusdem visio, quæ ipsi jam utero grandescenti, jamque puerperium meditanti ostensa est. Auream aquilam ex ore suo avolasse, quæ pennarum plausu diu civitatem perlustrans, novissime altitudine nubium evecta cælum subisset. Harum visionum veracem exitum jam prælambens fortuna ferebat in populum, cum ille arctioris vitæ desiderio Gallicanum exsilium sitiens ab Edredo rege retentus est : agente id et filium stimulante matre Edgifa, omni religionis laude orbi Britannico nota. Datur ergo ei cœnobium perexile Abendonia dictum, ubi vires suæ prudentiæ experiretur. Nec ipse spei datorum strenuitate abfuit, sed in laudabilem (ut hodie cernitur) celsitudinem erexit. Paucis vero elabentibus annis jam Dunstano archiepiscopo facto, ipse ab Edgaro rege, ad episcopatum Wintoniensem electus, et ab eodem archiepiscopo consecratus est. Tum vero magnis conatibus ad ecclesiarum utilitatem consurgere, exstirpare vitia, virtutum inserere plantaria. Nescires quid in eo magis laudares ; sanctitatis studium, an doctrinarum exercitium, in prædicatione instantiam, in ædificiis industriam. Clerici episcopatus simul et alterius Ecclesiæ, quæ juxta erat, quam novum monasterium vocabant, data optione, ut aut vitam mutarent, aut loco cederent, molliorem partem eligentes, exturbati sunt monachis introductis. Plura eis ex episcopatu delegata prædia viciniora situ, ampliora redditu. In eadem urbe sanctimonialium fundatum et factum monasterium. De cæteris, quæ in diversis regionibus instituit, fiet verbum cum ad eorum episcopos ventum fuerit. Et mirum quidem videtur, quod tanta fecerit, nisi quod rex Edgarus omnino voluntati ejus deditus erat : a quo supra omnem infra Dunstanum diligeretur, maximoque et laudabili operibus ejus fuit emolumento beatissimus Swithunus eodem tempore revelatus. Qui antiquæ vitæ humilitatem tenens, non alicui inflatiori personæ, sed homuncioni pauperculo, qui manuum artificio vitam toleraret, per visionem talia proferre visus est. Vade Wintoniam ad vetus monasterium, requisitoque loci æditu, præcipe ut dicatur episcopo Ethelwoldo

quatenus Swithuni olim episcopi mausoleum aperiens, efferat reliquias, inventurus ibi omni thesauro pretiosiores margaritas. Respexit tempora ejus clemens divinitas, ut per me cœlestibus illustrentur prodigiis; et ne cuncteris, hoc habe signum. Annulos ferreos violenter cum plumbo lapidi sepulcri affixos levi adnisu cum voles extrahes, cum voles appones: cæteri si idem tentaverint frustra erit: ivit ille, et promissionis coram ædit uo compos effectus, ad præsentiam pontificis admissus est, ibi rem intrepide prosecutus, fidem dictorum habuit. Die ergo dicta elevantur ossa de tumulo, componuntur in scrinio. Concurrit vis ingens vulgi, vota offerre, vota cumulare. Nullus se queritur fraudatum, omnia fiunt, cuncta conceduntur. Denique tanta miraculorum copia in omni genere valetudinem exhibita est, quantam nulla memoria hominum alibi factam attingere potest, habet ergo cognomentum Pii sanctus ille, omni se invocanti, nisi fides defuerit, ad auxiliandum celer. Cujus bonitas jamdudum inchoata, nec nostra ætate exsolescit. Vidi ego, quod mirum sit, hominem cui violentia raptorum effodisset lumina, oculis vel illis vel aliis (nam illi longiuscule projecti fuerant) receptis serenam lucem per Swithuni merita recepisse; eratque præteritæ calamitatis indicium, quod aculei punctionum palpebras deformabant. Vult interea sanctus, ut in omnibus glorificetur Deus, nec patitur, ut aliquis per eum sanatus, carnis volutetur lubrico, qui nolit præterito implicari morbo. Quin etiam cum olim monachi miraculorum frequentia defessi essent, et mediis noctibus eventu alicujus prodigii, sese inopes quippe somni citarent [*al.* tricarent], non latuit torpor eorum sancti oculum de longe intuentem. Continuoque Ethelwoldo apud curiam regis soporato astitit, vocationem minitans sanitatum, si monachi ulterius a laude Dei putassent cessandum. Cur enim in Dei dormitarent laude, cum ipse pro eorum vigilaret salute? Sed nec ipse Ethelwoldus a miraculis otiabatur: videbaturque æmula vivi et mortui sanctorum pietas, dum hinc inde crebrescentibus sanctorum prodigiis hujus corroboraretur fides, hujus valetudini revocaretur sanitas: mortiferum virus fraudulentia ministrorum haustum, cum jam per artus irrepens depasceretur vitalia, fide discussit: vas oleagini liquoris receptaculum reparavit perditum, accumulavit inventum; furacis monachi brachia invisibilibus laqueis verbo irretivit, solaque benedictione ejusdem confitentis lora evolvit: alterum in præcipiti stantem casus dejecit, sed oratio Ethelwoldi ruenti manum supposuit, officio restituit. Inedia ciborum pro sterilitate soli provinciam invaserat, jussit ille sacrata vasa confringi et distribui, protestatus melius esse ut metalla miserorum inopiæ, quam sacerdotum famularentur jactantiæ. Nova ergo Ecclesia, ut diu desideraverat, ædificata sublatus est mundo magna monachorum ærumna, sua nulla. Quippe ille sublimis exsultat in gloria: cœnobia, quæ fecerat post ejus obitum multa diruta, cuncta minorata.

Ethelwoldo successit Elphegus, bono bonus: de quo superius aliquid dixi, et nunc latius garrire libet. Puer librorum amplexus scholas, adolescens alteravit habitum apud Diherst [*al.* Duhest] tunc exiguum cœnobium, nunc inane antiquitatis simulacrum. Illic cum vitæ monachilis regulam accepisset, altius quid anhelans Bathoniam contendit, ubi se cellulæ secretioris parietibus includens cælestia mente libabat. Plures per eum boni ad locum monachi congregati, etiam ut fit in magno corpore corruptelam morbi contraxere. Quidam enim ex eis nesciente patre convivia in noctem ducere, perindeque potationibus ad lucem insistere. Non tulit id diutius Deus; sed signiferum factionis in æde conventiculorum conscia, morte perculit nocte intempesta. Interim sanctus orationibus interpolatis concepit auribus sonum ab eadem domo prolatum quasi vim inferentium et sustinentium. Miratus rei novitatem, pedetentim suspenso halitu accessit ad ostium. Tum vero per rimas fenestrarum vidit duos ingentes dæmones, cadaver exanime crebris malleorum ictibus torquentes, illo miserabilibus ejulatibus suffragium quærente. Respondebant hostes, nec tu obedisti Deo, nec nos tibi. Quod cum mane cæteris retulisset, non mirum fuit si commessationum complices facti sunt abstinentes. Defuncto ergo Wentano episcopo Dunstanus archiepiscopus Andreæ apostoli Elphegum nominatum eligentis animatus oraculo, eumdem substituit throno. Ipse prudens in sæculo, simplex in Deo, extima providere, intima non negligere. Antecessoris sui ossa extulit anno XII post depositionem ejus, signis quibusdam, et eis non levibus ad audendum persuasus. Atque ut tanti patris sedem digne ornaret, vestigia sanctitatis ejus terens, quando sedebat ad mensam, nec ventris ingurgitabat lacunam, nec abstinentis incurrebat pompam. Carnibus nunquam nisi æger indulsit: pocula summo tenus ore semper libavit. Prodebat abstinentiam commestionis tenuitas corporis, quod vix ossibus hærebat. Noctibus fallens custodes procedebat solus ad amnem, ubi demersus ad ilia, et in Dei laudibus excubans, albescente jam diluculo, nescientibus suis succedebat cubiculo. Exactis in episcopatu annis duobus et viginti, translatus est Cantiam, invitus, ut aiunt, quod consueto privatus honore, majore premeretur onere. Wentanum enim episcopatum Kenulphus Burghensis abbas nummis nundinatus fuerat; sed non diu sacrilego ausu lætatus, ante duos annos hominem exuit. At Elphegus, ut pallium ab apostolico reciperet, Romam contendens, Alpes transcendit. Ibi in vico quodam hospitatum rustica multitudo adorsa, omnibus suis exuit. Statimque ignis, incertum unde natus, domos corripuit, qui spiraculo venti adjutus toti vico exitium minabatur. Tum brutæ mentis homines ægre licet animadvertentes delictum, rabidis passibus jam egressum jam-

que profectum consequuntur: adorant, veniam rogant, ablata restituunt. Elphegus flecti facilis, signum crucis igni e regione opposuit: continuoque in se retorta elanguit, incendium omne ad cineres refrixit. Romæ cum esset, excessum successoris sui, nemine, ut alias dictum est, afferente vidit et enuntiavit. Inde ad sedem regressus annis septem patriarchatum feliciter egit: quibus elapsis, a Danis in vincula conjectus VII mensibus ergastuli inhabitator fuit. Causas vinculorum alias quære. Interea tubes lætifera grassata in Danos catervatim hostes Elphegi fundebat, adeo ut celeritas mortis præveniret sensum doloris. Putor itaque cadaverum insepultorum aerem infecit, corruptiorque cœli tractus, cæteris, qui sani videbantur, pestem creavit. Ruebant ergo sine modo, sine numero, cum ille exoratus pane a se benedicto communicatis pestem depulit, salutem restituit. Nec minus illi beneficiorum ingrati curatorem suum lapidibus contrucidarunt. Nonnulli vero, quibus sanius consilium, de sepeliendis exuviis pontificis contendentes, aliquandiu percussores adversarios habuerunt. Sed lite in judicium deducta, convenit, ut lignum aridum, quod sors obtulerat, si sanguine ejus litum crastino reviresceret, arbitratu suo Christiani cadaver humarent. Factumque est: et lignum cui tunc etiam et cortex deerat, mane inventum reviruisse, pubescens floribus, turgescens fructu. Quocirca corpus apud Sanctum Paulum Londoniæ tunc pacifice humari permissum: indeque decimo anno jubente et astante rege Cnutone sublatum, sine ulla sui labe patriarchatus sedem glorificat. Durat adhuc et nuperrime visa fuit et sanguinis novitas, et corporis integritas. Nec sane aliquis evasit ex occisoribus, quin pænas lueret; quas veraciter enumerare possem, nisi me calamitates miserorum narrare pigeret. Satis inculcatur miseria persecutoris, quando eminet gloria martyris.

Post Elphegum in Wintonia sedit Ethelvoldus, Ethelwoldo Elisius [*al.* Egelsius], Elsio Edwinus, Elwino Stigandus successit.

Stigando, ut sæpe dictum est, deposito successit Walkelmus a Willielmo rege datus, cujus bona opera famam vincentia senium a se vetustatis repellent, quandiu inibi sedes episcopalis durabit. Maurilius cum archiepiscopus Rothomagensis viam mortis meditans in fidei pignus commendaverat, quod esset in eo spes indolis laudandæ, si haberet materiam, qua virtus posset enitescere. Sponsionem pontificis Walkelmus produxit ad verum, faciens quanta non possent sperari in religione, et numero monachorum, in ædificiis domorum. Et primo quidem advena novus monachos exosus fuerat; sed facile correctus umbraticum illud odium sæpe deploravit; deinceps fovens eos ut filios, diligens ut fratres, honorans ut dominos; nihil minus pro dissimilitudine vestis exhibens eis vel adjutorii vel familiaritatis. Nullum conviciis incessere, pronuntians quod episcopalis gravitas suam indigna macula respergat gloriam, si in pauperiorum descendat contumeliam. Unum est permaximum, in quo peccavit, quod ad trecentas libratas terras monachis auferens, suis et successorum usibus implicuit. Constituit ipse priorem loci Godefridum quemdam ex Cameraco genitum, qui religione et litteratura insignis fuit. Litteraturam protestantur epistolæ, familiari illo et dulci stylo editæ, maximeque epigrammata, quæ satyrico modo absolvit, præterea versus de Angliæ primatum laudibus; quid quod omne divinum officium quod vetustate quadam obsoletum, nativa excultum venustate fecit splendescere? Religionis et hospitalitatis normam pulchre inchoatam delineavit in monachos, qui hodie in utrisque Godefridi ita formam sectantur, ut aut nihil aut parum eis desit ad laudis cumulum. Denique est in ea domo hospitium terra marique venientium, quantum libuerit, diversorium sumptu indeficiente, charitate indefatigata. Inter hæc inerat sancto viro morum humilitas, ut nihil ex illo unico philosophiæ promptuario redoleret nisi humile, procederet nisi dulce. Quantula vero potest videri hæc ejus laudatio? Quotus vero quisque est qui vel minimum imbutus litteris, non alios infra dignitatem suam opinetur, tumido gestu, et pompatico incessu præ se ferens conscientiam litterarum? Verumtamen ne quid perfectionis sanctæ deesset animæ, multis ille annis grabbatum fovit, camino diuturnæ tabis peccata excoctus.

DE MONASTERIIS

Est etiam in eadem civitate monasterium, quod quondam rex Elfredus mente conceperat, et Edwardus filius ædificaverat, et in eo canonicos posuerat, Grimbaldo, quondam Flandrensi suadente [*al.* quodam monacho Flandrensi et sacerdote, etc.], qui ibidem magna gloria humatus, sanctus prædicatur et creditur. Sed beatæ memoriæ Ethelwoldus canonicis expulsis monachos posuit, præficiens eis abbatem Edgarum nomine, de quo superius dixi. Ad hujus monasterii officinas instituendas sufficiens terræ spatium ab episcopo Denewlfo et canonicis illus temporis mercatus supradictus rex, ad unumquemque pedem mancam auri publico pondere pensitavit. Et erant ambæ ecclesiæ sic vicinæ parietibus contiguis, ut voces canentium aliæ obstreperent aliis. Unde tum propter hoc, tum propter cætera infelix livor plurimas effodiebat causas, quibus non modicas invicem exculperent offensas. Quapropter nuper illud cœnobium extra urbem translatum sanius incolitur, liberius insignitur. Præterea construxit supradictus rex in eadem urbe sanctimonalium cœnobium, sed posterioribus

annis per beatum Ethelvoldum ampliatus est locus ille : quibus præposuit Ethelritham virginem anum, quæ ad conjecturam somnii quod mater ejus de aquila viderat aurea, multa de ipso prophetavit. Fuerat ibi ante hanc monasteriolum, in quo Edburga regis Edwardi senioris filia conversata et defuncta fuerat, sed tunc pene destructum. Edburga vix dum trima esset, spectabile futuræ sanctitatis dedit periculum. Explorare volebat pater, utrum ad Deum an ad sæculum declinatura esset pusiola. Posueratque in triclinio diversarum professionum ornamenta : hinc calicem et evangelia, inde armillas et monilia. Illuc virguncula a nutrice allata genibus parentis assedit : jussaque utrum vellet eligere, torvo aspectu sæcularia despuens, prompteque manibus repens evangelia et calicem puellari adornavit innocentia. Exclamat cœtus assidentium, auspicia futuræ sanctitatis exosculatus in puella. Pater ipse arctioribus basiis dignatus sobolem : « Vade, inquit, quo te vocat divinitas, sequere fausto pede, quem elegisti sponsum. Ita sanctimonialium habitum induta, cunctas sodales ad amorem sui seduli- A tate obsequii invitavit. Nec resupinabat eam prosapiæ celsitudo, quod generosum putaret in Christi inclinari servitio. Crescebat cum ætate sanctitas. adolescebat cum adulta humilitas in tantum, ut singularum soccos furtim noctu subriperet, et diligenter lotos et inunctos lectis rursus apponeret. Devotionem ergo pectoris ejus et integritatem corporis, miracula in vita et post mortem commendant plurima, quæ custodes templorum viva voce melius pronuntiant. In ejusdem episcopatus diœcesi sunt tria monasteria : Certeseia, Rumeseiæ, Warewellæ. Sed de Certesiensi dictum est. De Warewellæ scitur, quod Elfrida uxor regis Edgari ædificaverit illum in honore sanctæ crucis, compuncta privigni sui *Edwardi* nece indigna : cujus ipsa conscia et auctor B fuit. Apud Rumeseiam, quod cœnobium præcellentissimus rex Edgarus instituit, novi jacere duarum virginum corpora Merewinnæ, et Elfredæ, quarum gesta, quod nescio, non tam prætereo, quam ad majorem scribendi diligentiam reservo, si forte cognovero.

DE EPISCOPIS SCHIREBURNENSIBUS, SALESBURIENSIBUS, WILTUNENSIBUS.

In divisione Westsaxonici episcopatus, hoc observatum palam est, ut qui Wintoniæ sederet, haberet duos pagos, Hamptonensem, et Sudreiensem : alter, qui Schireburniæ, haberet Wiltunensem, Dorsetensem, Beruchensem, Somersetensem, Domnoniensem, Cornubiensem. Schireburnia est viculus, nec habitantium frequentia, nec positionis gratia suavis, in quo mirandum, et pene pudendum sedem episcopalem per tot durasse sæcula. Nunc de præsulatu in abbatiam mutatus, commercio nostra ætate non insueto, qua omnia factione atque libidine depravata, virtus ludibrio et probro habetur.

Primus ibi sedit Pater Aldelmus, quem hic tantum loco ordinis nomino. Namque, quod ejus vitam nusquam plene digestam reperi, spectantque ad eam quam plurima, quæ si in posteros [*al.* quæ si posteras, etc.] celavero, delinquo, cogitavi annuente Deo, in extremo hujus opusculi libro cum ejusdem modi materia liberiori congredi otio.

Post eum igitur sederunt in Schireburnia Fordere, Herewald, Ethelmod, Denefrith, Wibertus, Alstanus.

Alstanus. Hic tempore Egbrithi regis Westsaxonum et Adulfi filii ejus simul, et ultra, magnæ in sæculo potentiæ, et ingens in consiliis auctor fuit : Egbritho regi Cantuaritas et orientales Anglos bellicis subegit laboribus. Aldulfum videns mansuetioris ingenii, sedulis admonitionibus ad scientiam regni stimulabat, contra Danos, qui tum primum insulam infestabant, segnem animans, ipse pecunias ex fisco sufficiens, ipse exercitum componens, multa per eum in talibus, et inchoata constanter, et perfecta feliciter, qui annales legerit, inveniet, vixit in C episcopatu annis L felix, qui tanto tempore in procinctu bonorum operum fuerit ! Quem libenter laudarem, nisi quod humana cupiditate raptatus usurpavit indebita, quando monasterium nostrum suis substravit negotiis. Sentimus ad hunc diem impudentiæ illius calumniam, licet locus ille statim eo mortuo omnem episcoporum eluctatus fuerit violentiam, usque ad nostrum tempus, quando in idem discrimen recidit. « Ita protervum est mala inchoare, quod si auctor decidit, exemplum non transit. Delectat pertinacem animum, quid mali alius gesserit, recognoscere, et quid gerere possit audire. » Minori dedecore monachi illius temporis suspiraverunt libertatem ademptam, quam nos D amisimus, statim per eos præsertim restitutam. Et erat ille, ut ex scriptis audivimus, sicut cupiditate præfervidus ita liberalitate præcipuus. Nostri prædones, et populantur, et premunt, ut nec libera vox dolori concedatur. Potentiam ejus per hoc quolibet cognoscere poterit, quod regem ipsum Roma revertentem regno arcuerit, statutoque ad umbram regnandi filio, nisi arbitratu suo pace composita senem in sua regredi non siverit. Reliquit ecclesiam suam prædivitem prædiis undecunque acquisitis, quanta si audias, hominis vel cupiditatem, vel felicitatem mireris.

Illum subsecuti sunt Eadmundus, Ethelegus, Alsius, Asserus, Sighelmus, quorum ultimi ambo sub rege Alfredo Adulfi quarto filio fuisse noscuntur. Asserus ex sancto Dewi evocatus, non usquequaque contemnendæ scientiæ fuit, qui librum Boetii De consolatione philosophiæ planioribus verbis elucidavit, illis diebus labore necessario ; nostris ridiculo. Sed enim jussu regis factum est, ut levius

ab eodem in Anglicum transferretur sermonem. Sighelmus trans mare causa eleemosynarum regis, et etiam ad sanctum Thomam in Indiam missus, mira prosperitate, quod quivis in hoc sæculo miretur, Indiam penetravit, indeque rediens exotici generis gemmas, quarum illa humus ferax est, reportavit. Nonnullæ illarum adhuc in ecclesiæ monumentis visuntur.

Sighelmo successit Ethelwardus, quo mortuo cessavit episcopatus Westsaxonum annis septem, vi scilicet hostilitatis cogente. Postmodum vero Pleymundus, archiepiscopus, et rex Edwardus filius Elfredi minis et edictis Formosi papæ coacti quinque episcopos pro duobus fecere, ut sæpius diximus et nunc importune pro contexenda rerum serie repetimus. Athelmum ad Wellensem ecclesiam, Edulfum ad Cridiensem, Werstanum ad Schireburnensem, Athelstanum ad Cornubiensem, Fidestanum ad Wintoniensem. Habebat ergo Ethelmus Somersetam, Edulfus Domnoniam, Athelstanus Cornubiam, cujus successorum nomina nusquam reperio. Werstano relicti sunt pagi tres : Dorsatensis, Berkensis, Wiltensis. Verumtamen non multo post eodem vivente rege in Wiltensi pago proprius factus episcopus Ethelstanus nomine, sedem in Ramesberia habuit. Werstanum ferunt in prælio contra Analafum a rege Ethelstano susceptum, a paganis trucidatum. Cum enim, ut alias dictum est, rex consulto cessisset, episcopus ad bellum cum suis veniens, incautusque insidiarum pro viridantis campi æquore unde rex abscesserat, tabernaculum tetendit : Analafus, qui pridie locum exploraverat, noctu paratus adveniens, quod reperit, incunctanter delevit.

Post eum hi fuerunt episcopi, Ethelbaldus, Alfredus, Wilffinus. Hunc Dustanus, archiepiscopus cum esset episcopus Londoniæ, abbatem apud Westmonasterium fecerat ; instructo ad XII monachos cœnobiolo, in loco ubi quondam Mellitus ecclesiam sancto Petro fecerat. Ita commissum officium sancte et prudenter administranti honos episcopalis apud Schireburniam impactus : qui confestim in sede episcopali monachos clericis ejectis instituit, ne in tanta contemporaneorum episcoporum sedulitate dormitare videretur. Cœnobitis nihil ad victus necessitatem ex episcopatu largitus, sed ex alieno mercatus, abbatem quoque instituers cogitavit. Illis reclamantibus, quod ejus dulci dominatione, dum adviverent carere nequirent, cessit invitus, palamque pronuntians magnarum id calamitatum initium successoribus eorum fore. Cujus sanctitatis documentum, cum in vita sæpe, tum in morte præcipue manifestatum est. Namque cum jam proxime mortis januas urgeret, apertis mentis oculis exclamavit in cantum : « Ecce video cælos apertos, et Jesum stantem a dextris Dei [*Act.* VII]. » Quo cantu sine titubantia expresso inter cantandum defungitur ; sancta et venerabilis anima, quæ dictum primi et beatissimi martyris mutuari potuit ; beata, quæ cœlum apertum vidit,

A et introire meruit. Servatur ibi adhuc baculus ejus, et quædam alia pontificis insignia, mediocritatis, et humilitatis ejus, vivum, ut ita dicam, simulacrum præferentia.

Successerunt ei Alfwoldus, Ethelricus, Ethelsius, Brithwinus, Elmerus, Brinwinus, Alfwoldus frater ejus, ex monacho Wintoniensi episcopus, qui apud Schireburniam imaginem sanctissimi Swithuni collocavit, facem venerationis extulit. Constat eum reverendissimæ vitæ fuisse, et inter profusissimos conviviorum apparatus, qui tunc in Anglia a Danorum tempore exhibebantur, catino ligneo, sine ullo unctiori cibo, et pocillo exiguo aqua superfusa, ut omnis sapor cervisiæ dilueretur, semper usum. Audivi ego bonæ fidei presbyterum, et jam canis
B sparsum, bona ejus lacrymabili gaudio referentem. Quorum illud non excidit, nullum unquam vel ante, vel post obitum ejus impune potuisse sedem ejus dormitando premere, quin statim tetris imaginibus territus resiliret, increpantibus, cur sedem episcopi usurparet indignus. Id multis nonnullo fuisse spectaculo. Surrexerat inter eum et Godwinum comitem simultas anxia, qua de causa incertum mihi. Die placito dicta cum res non ad pacem, sed ad litigium procederet, discessit episcopus post altercationem, has minas in comitem jaculatus : Per dominam meam sanctam Mariam male tibi erit, quod contristasti me. Domum ergo regressus vix pedem terræ apposuerat, equitaturam peditatu
C commutans, cum ecce satelles comitis advenit, equo admisso et pulsu illum cursus celeritatem prodente. Rogare ille miserabiliter genibus affusus ut redeat. Dominum suum statim post ejus abscessum æstuare corde, vix lingua palpitaro. Tum inquit episcopus : « Nondum sedata ira, per dominam meam sanctam Mariam, væ sibi erit. » Sed unanimi orantium prece inflexus, dilecti gratiam fecit, benedictionem dedit, ægrum reparâvit. Referebatque presbyter, quod fuisset episcopus prona obsequela S. Cuthberto devotus, ad omnem ejus memoriam lætanter illacrymans. Peneque semper antiphonam illam de sancto tenebat corde : Ruminabat ore, exercebat opere. Sanctus antistes Cuthbertus, vir perfectus in omnibus, in turbis erat, monachus
D digne cunctis reverendus. Cumque quotidianus amor in ejus pectore dulce incrementum acciperet, nec in eo bona flamma se caperet, ad sanctum Cuthbertum Dunelmum profectus est. Ibique quod magnæ videtur audaciæ revulso sepulcri operculo, cum eo quasi cum amico fideliter collocutus, xeniolum in perpetui amoris pignus deposuit, et abiit. Jam vero fatali puncto instante, antiphonam quandiu vox sufficit cantitans, sermone præcluso, ut dicerent cæteri, manu innuit. Ita indicium amoris, quem in sanctum habebat, cum extremo efflatu emisit. Post cujus obitum iterum episcopatus Wiltoniensis cum Salesberiensi junctus est. Quod quomodo actum sit dicam, si prius nomina episcoporum posuero.

Primus ibi Wiltunensis episcopus fuit Ethelstanus, secundus Odo, postea archiepiscopus, tertius Osulfus, quartus Algarus, Quintus Elstanus. Hic primo monachus Sancti Ethelwoldi apud Abendoniam fuit, cujus obedientiæ miraculum relator ejusdem vitæ sic insinuat. Erat in congregatione quidam frater Elstanus nomine, simplex et magnæ obedientiæ vir, quem abbas jussit prævidere cibaria artificum monasterii ; cui servitio devotissime se subdens, coxit ipse carnes quotidie, et operariis sedulus attendebat, aquam apportans, et vasa denuo emundans : existimante abbate illum, hoc cum solatio et juvamine alterius ministri facere. Accidit namque quadam die, cum abbas more solito peragraret monasterium, offendit inopinate fratrem illum juxta ferventem lebetem stantem, viditque omnia vasa munda et pavimentum scopatum. Delectatus ergo facto, dixit ad eum : Frater Elstane, hanc obedientiam mihi furatus es ; sed si talis miles es, qualem te ostendis, mitte manum tuam in bullientem aquam et frustum de imis mihi impiger attrahe. Paruit ille, cessitque fervor indomitus audaci fidei, nihilque est læsus monachus. Eumdem fratrem postea abbatem vidimus, qui etiam deinde pontificali honore sublimatus sancto fine quievit in Domino.

Sextus Siricius. Septimus Alfricus, qui ambo (ut superius memoratum est) archiepiscopi fuere Cantuarienses. Octavus Brithwoldus, ex monacho Glastoniensi, qui multis annis a tempore regis Ethelredi usque ad Edwardum ultimum, administravit episcopatum. Is tempore regis *Cnutonis* quadam vice cœlestibus apud Glastoniam, ut sæpe faciebat, intentus excubiis, divinam visionem expertus est. Cum enim subisset eum cogitatio, quæ frequenter eum angebat, de Anglorum regia stirpe pene deleta, hoc meditanti sopor irrepsit et ecce in superna raptus, vidit apostolorum principem Petrum manu tenentem Edwardum filium regis Ethelredi, qui tunc in Normannia exsulabat et in regem consecrare cælibe designata vita et certo XXIV annorum numero computato, quo regni metam terminaret : eidemque de posteritate conquerenti respondisse : Regnum Anglorum est Dei, post te providebit regem ad placitum sui. Decurso vitæ spatio sepultus est Brithwoldus Glastoniæ, cujus possessiones multis prædiis et redditibus ampliaverat, nostro quoque monasterio perliberalis. Regnabat jam tunc Edwardus, qui Hermanno capellano suo, natione Flandrensi, continuo pontificatum donandum putavit. Ejus animi magnitudini, vel potius cupiditati cum non sufficeret rerum angustia, quoniam apud Ramesberiam nec clericorum conventus, nec quo sustentaretur erat, a rege petiit, ut qui se dignatus honore fuisset, non inhonorum victitare permitteret. Antecessores suos indigenas fuisse, se alienigenam nullo parentum compendio vitam quo sustentet habere. Proinde Meldunense cœnobium sibi ad faciendam sedem concederet, abbatem opportuno sibi casu proxime obiisse. Id rex pro simplicitate, cui pronior, quam prudentiæ semper erat, legitime concedendum ratus, tertio abhinc die dissolvit. Nam antequam Hermannus in re, vel saisitione inviscaretur, excellentis prudentiæ monachi, audito quid in curia actum, quid justitiæ subreptum esset, ad comitem Godwinum ejusque filium summa celeritate contendunt. Illi rei indigna novitate permoti regem adeunt, et a sententia deducunt, facile id fuit viris summis amplissima auctoritate præditis, quibus et causæ rectitudo et regis facilitas suffragaretur. Ita Hermanus, necdum plane initiatus expulsus est. Quo pudore confusus Angliam indignabundus reliquit. Nec multo post ægritudine admonente simul, et quod sæcularia parum prosperaverant, fortunæ iratus mundo renuntiavit, monachus apud Sanctum Bertinum factus. Sed ut fere fit talibus repentino illo impetu religionis frigescente, in dies in Angliam reditum meditabatur. Figebat hominem assuetum obsequiis, innutritum deliciis, carere delinimentis, quæ ab ineunte fuerat expertus ætate, afflaveratque secundus rumor aures ejus, Alwoldum episcopum Schireburnensem obiisse, cujus episcopatum suo uniendum antiquis Edgithæ reginæ promissis opperiebatur. Quo concitatior veniens congruum spei suæ effectum invenit. Et jam Godwinus, quem vehementer timebat, discesserat, filiusque ejus voluntati regis et in hoc et in aliis accesserat, adoptioni scilicet inhians.

Accepit ergo Hermannus Schireburnensem episcopatum integrum, cum tribus pagis Edwardo rege dante, vivacitateque sua datoris annos transcendens ad Willielmi tempora duravit. Sub quo cum ex canonum decreto edictum esset ut sedes episcoporum, ex villis ad urbes migrarent, tribunal suum transtulit a Schireburnia Salesberiam, quod est vice civitatis castellum locatum in edito, muro vallatum non exiguo, cœteris commeatibus utcunque valens, aquæ penuria laborans, adeo ut miserabili commercio ibi aqua væneat. Illic inchoata novi operis ecclesia, morte senili tempus dedicationis prævenit.

Verumtamen succedente sibi Osmundo viro probatissimo ecclesia summam deducta et cætera, quæ competebant, adaucta. Clerici undecunque litteris insignes venientes non solum libenter retenti, sed et liberaliter coacti ut remanerent. Denique emicabat ibi magis quam alias canonicorum claritas cantibus et litteratura juxta nobilium : librorum copia conquisita, cum episcopus ipse nec scribere, nec scriptos ligare fastidiret, castitate præeminens ; de cujus virtute mentiri erubesceret famæ volubilitas, unde fiebat, ut pœnitentibus asperior æquo videretur, dum quod in se non inveniret, in aliis durius vindicaret : ambitionis immunis sua stulte non perdere, aliena non quærere, abbatias intra diœcesin suam sitas nulla pensione gravi emungere. Verumtamen quæque mundiali labe cantracta creditur patientia sua luisse, diuturno morbo ante mortem tabefactus.

DE MONASTERIIS.

—

In Dorsatensi pago sunt abbatiæ : Cerneliensis, Mildeltunensis virorum, Sceptoniensis feminarum, præter aliquas, quæ vel omnino destructæ, vel multum imminutæ sunt. Cerneliensis exordium ita accepimus : Augustinus primus doctor Anglorum post Cantiam Christo subditam, reliquas Anglorum provincias pervagabatur, quantum Ethelberthi regis imperium protendebatur. Habebat enim, ut alias diximus, sibi subjectum, quidquid Angli Britanniæ incolunt, præter solos Northanimbros. Pagum ergo supra nominatum Augustinus adorsus crebris a diaboli damno prædis Christianitatis augebat numerum. Sed loco illo virtus hæsit dæmonis conflata invidia, qui tantis animarum lucris doleret. Aggrediuntur ergo virum et socios, furiatis mentibus incolæ, et magnis dehonestatum injuriis, ita ut etiam caudas racharum vestibus ejus affigerent, impellunt, propellunt, expellunt. Patienter ille et modeste gaudensque pro nomine Jesu contumeliam pati, et ne magis miserorum irritaret insaniam excusso pedum in eos pulvere, longe quasi milliariis tribus recessit. Tum vero persecutionis remoto turbine in quietem regressus animi, vidit mentis oculo divinam adesse præsentiam, exhilaratoque vultu ait suis : Derno Ceum, qui et nobis retribuet gratiam, et furentibus illis emendatiorem infundet animam. Cum dicto advenerunt illi properatis gressibus, facti poscentes veniam, fidem pollicentes suam. Eventus, vel potius verbum loco indidit vocabulum, ut vocaretur Cernel ex duobus verbis Hebraico et Latino, quod *Hel* Deus dicatur Hebraice. Dixit Augustinus Dominum se cernere, nec veritas sermoni abfuit, quod tam cito mente mutata plebs ante lymphata credidit. Nam et ibidem cum ad baptismum deesset aqua, ad jussum pontificis ex occultis meatibus fons erupit, qui hodieque et Augustini merito, et usus sui commodo incolis clarus habetur. Ibi succedentibus annis, Edwoldus frater Edmundi regis et martyris vitam eremiticam solo pane cibario, et aqua trivit, pertæsus (ut fama est) mundi deliciarum, quod se et fratrem durior excepisset fortuna. Fit enim plerumque, ut adversitatibus sæculi admonitus generosus animus, ad Dominum se convertat attentius, qui nec falli, nec fallere novit. « Et prima quidem virtus est bene per se velle, secunda cogi passe. » Non minoris ut æstimo, deputatur meriti Paulus, qui ad bonum flagello coactus est aspero, quam Petrus, qui libens et statim accurrit vocanti Domino. Edwoldus post religiose actam vitam magna sanctitatis opinione ibi sepultus, dedit occasionem posteriori tempore Egelwaldo prædiviti homini, ut cœnobium eo loco sancto Petro construeret : non ita exiliter ut putatur, quinimo abundanter, si illi quorum interest, non ea nebulonibus suis, sed Dei servis impertirent. Sed ita omnia nostro tempore in Anglia immutavit

A et pervertit ambitio, ut res quas antiqui viri liberaliter contulerunt monasteriis, magis dispergantur pro possessorum ingluvie, quam famulentur monachorum, hospitum, egenorum vitæ. Et certe datores non fraudabuntur mercede sua, viderint isti quomodo eorum intentiones olim examinentur in divina libra. Mildeltunensem ecclesiam fecit rex Ethelstanus pro anima fratris sui Edwini, quem pravo corruptus consilio Anglia ejecit. Cujus qui fuerit finis alias non silui. Ibi multas sanctorum reliquias ex Britannia transmarina emptas reposuit, intor quos eminent præcipue beatissimi Samsonis ossa, Dolensis quondam archiepiscopi sanctissimi et plane Deo digni viri : cujus virtutes aliquas hic referrem, nisi quia notæ sunt, et indigenarum san-B ctorum miraculis scribendis occupatas manus habeo.

Scephtonia est vicus modo, quondam urbs, locus in prærupto montium situs : vetustatis indicium dat lapis in capitulo sanctimonialium insculptus, ita a vetustissimi muri ruinis illuc translatus. Anno Daminicæ incarnationis 880, Elfredus rex fecit hanc urbem, regni sui VIII. Ibi Elgifa uxor Edmundi, qui fuit pronepos hujus Alfredi, monasterium sanctimonialium fecit, ibidemque carnis exuvias post fatum deposuit : mulier bonis operibus semper intenta, pietate et dulcedine prædita, et ut reos, quos tristis sententia judicum palam damnaverat, ipsa occulte redimeret ; pretiosus amictus, qui mulieribus nonnullis est leno solvendi pudoris, illi erat supellex munificentiæ, ut quamlibet caram vestem C conspecto statim largiretur pauperi : speciem corporis et artificium manuum in ea livor quoque laudaret, cum nihil reprehendere posset. De prophetali gratia, quam ei Deus affuderat, alias dictum est, et vivens quidem virtutum fecit opera ; sed post mortem micuerunt miracula sicut rhythmice quondam cecini. « Nam nonnullis passa annis morborum molestiam, defæcatam et excoctam Deo dedit animam, functas ergo vitæ fato beatas exuvias, infinitis clemens signis illustrabat Deitas. Inops visus et auditus, si adorant tumulum, sanitati restituti probant sanctæ meritum. Rectum gressum refert domum, qui accessit loripes, mente captus redit sanus, boni D sensus locuples. » Eo loci jacet vel potius jacuit sanctus Edwardus hujus sanctæ ex filio Edgaro nepos, quem novercali fraude innocenter cæsum cœlum excepit, et prima quidem sepultura illi apud Warham fuit, quod non longe a loco, in quo occisus fuit, qui Corf vocatur, imminet mari. Jacuit ergo ibi triennio invidentibus inimicis mortuo cespitem ecclesiasticum ; cui vivo inviderant decus regium. Sed adfuit divina potentia, qui insontem signorum levaret gloria. « Ibi ostensa de cælo lumina, ibi claudus gressum composuit, ibi mutus organum resumpsit, ibi prorsus omnis invaletudo sanitati locum fecit. Sparsus rumor per An-

gliam martyris prædicabat merita, quo excita interfectrix illuc iter adoriebatur. Sed animal familiare, quo sedere consueverat, ante ventis pernicius, quod auras ipsas (ut dici solet) præcurreret, tunc nutu Dei stabat immobile : flagris ministrorum instantibus cassus labor consumitur, mutatoque jumento, casus idem sequitur. Intellexit tarde licet brutum pectus, quo portentum illud respiceret ; ideo quod per se non potuit, per alium fieri consensit ut sacræ reliquiæ de ignobili tumulo levatæ Scephtoniam cum magna deferrentur gloria. » Posteriori vero tempore pars corporis Lesmonasterium, pars Abendoniam deportata est : ubique ipse viget, maximeque Scestoniæ et virtutum gratia et sanctissimo virginum choro coruscat, locusque ille ab eo cognomen sortitus, vulgo per metonymiam ad sanctum Edwardum dicitur. « Miraculo sane ostentatur pulmo toto dudum consumpto corpore, adhuc integra viriditate palpitans. » Sed quod pene omne miraculum reprehensioni patet, quidam illud sinistra interpretatione distorquent, merito pulmonem incorruptum, qui teste Suetonio si sit veneno tinctus, putredine, sed nec igne confici nequeat. Constat enim inter bibendum sica foratum, voluntque virus siticuloso propinatum, ferroque vim veneni præventam. At ego diligentius re animadversa mendacium intelligo, quod tam cito venenum vitalia penetrare nequiverit, præsertim cum Suetonius non hoc de pulmone sed de corde dixerit. Sit ergo cœleste miraculum, quod nullius hominis tergiversationi possit esse obnoxium. In Wiltensi pago sunt ista cœnobia : Malmesberiæ virorum, Wiltoniæ et Ambresberiæ feminarum. De Malmesberiensi alias loqui sedit animo, de Ambresberiensi nihil aliud ad nostram notitiam attigit, nisi quod ab Helfrida sancti Edwardi interfectrice, et illud et Warewellense facta sunt causa pœnitentiæ. Jacet ibi sanctus Melorius, cujus prosapiæ cujusve sanctimoniæ incertum mihi. Wiltoniense cœnobium beata Editha filia regis Edgari sedem ossium suorum dulcibus exuviis ornat, amore fovet.

Wiltuna est vicus non exiguus supra Wile fluvium positus, tantæ celebritatis, ut totus pagus ab eo vocetur. Ibi ab infantia Editha Deo sacrata incorrupta virginitate Domini, obsequiorum sedulitate hominum gratiam emebat, natalium tumorem ingenuitate mentis premens. Unum a majoribus accepi, quo non mediocriter judicium offendebat hominum, fallens videlicet oculos eorum apparatu auratarum vestium. Siquidem cultioribus indumentis ornata procederet, quam illius professionis sanctitudo exposceret, unde a sancto Ethelwoldo palam increpata respondisse fertur nec inepte, nec infacete : Verax, inquit, et irrefragabile judicium Dei sola mortalium operitur conscientia ; nam et in sordibus luctuosis, ut Augustinus dicit, potest esse jactantia. Quocirca puto, quod tam incorrupta mens potest esse sub istis auratis vestibus, quam sub tuis discissis pellibus. Viderat eam sanctus Dunstanus, in A consecratione basilicæ beati Dionysii, quam illa ob amorem martyris ædificaverat, pollicem frequente, dextrum protendere, et signum crucis fronte e regione pingere, delectatusque admodum : Nunquam, ait, putrescat hic digitus, continuoque intra missarum agenda prorupit in lacrymas, lacrymas adeo profluas, ut singultiente voce diaconum prope astantem concuteret. Causam quæsitus : Cito, inquit, hæc florida rosa marcescet, cito avis Deo dilecta evolabit, post sex ab hoc die septimanas. Consecuta est evestigio rerum veritas pontificale vaticinium. Namque illa nobilis propositi tenax prædicta die, citra juventæ terminum efflavit, cum esset annorum XXIII. Nec multo post idem beatus vidit somnii visione sanctum Dionysium virginem amicabiliter B manu tenentem, et ex oraculo divino jubentem, ut a famulis honorificaretur in terris, sicut a sponso et Domino venerabatur in cœlis. « Ita crebrescentibus ad tumbam miraculis edictum, ut efferretur virginis corpus, inventumque totum in cineres solutum, præter digitum et alvum alvoque subjecta, unde sancto dubitanti virgo ipsa per visum assistit, dicens : Non mirum esse, si partes illæ corporis putruerint, quod usus habeat exanimata corpora in quosdam arcanos naturæ sinus defluere, et ipsa utpote puella membris illis peccaverit. Cæterum ventrem nulla corrumpi juste putredine, qui nulla unquam aculeatus sit libidine ; immunem se fuisse crapulæ, et carnalis copulæ. » Hujus fuit frater Ethelredus rex, C ad exterminium Angliæ pene propter inertiam suam natus. Cui successit Cnuto, natione Danus, vir efficax, sed qui pro gentilitiis inimicitiis sanctos Anglos non diligeret. Qua consuetudine contumacior, cum quadam Pentecoste apud Wiltunam esset, in ipsam virginem solemnes cachinnos effudit : nunquam se crediturum filiam regis Eadgari sanctam esse, qui vitiis deditus, maximeque libidinis servus, in subjectos propior tyranno fuisset. Hæc dum ille stomacho suo serviens crudelitate ructaret barbarica, contradicebat Ednodus archiepiscopus, qui aderat. Cnuto concitatior aperiri sepulcrum jubet, visurus quid sancti mortua virgo afferret. Effracto ergo mausoleo, defuncta oppanso ante faciem velo cingulo tenus assurgere, et in contumaD cem regem impetum facere visa. Hoc ille turbatus metu, longe reducto capite debilitatoque rigore genuum lapsus humo concidit. Ruina corpus attrivit, adeo ut intercepto diutius anhelitu exanimis putaretur. Sed redeunte paulatim vigore lætum erubuit, quod, quamvis severe castigatus, pœnitentiæ reservatus sit. Habetur ergo in plurimis locis Angliæ festum ejus venerabile, quod nemo impune temerare præsumat. Jacet in eadem ecclesia mater ejus Wilfrith, quam non sanctimonialem, sicut opinio vulgaris delegat [al. *delirat*], sed subito timore regis suo tantum consilio velatam constat, abrepto velo regio cubili subactam, unde ille, quod feminam attigisset, quæ vel umbratice sanctimonialis fuisset, a sancto Dunstano redargutus, septennem exegit pœ-

nitentiam. Illa quoque partu explicito voluptati fre- A quentandæ non inhæsit; sed doluit potius et sprevit, sanctaque pro vero asseritur, et celebratur.

In Berkensi pago sunt monasteria duo: Abendoniense, et Radingense, virorum utrumque. Abendoniæ cœnobium fundaverunt Cissa pater Inæ, mox ipse Ina rex occidentalium Saxonum, multique ab origine reges. Sed Elfredi tempore regis, cum barbarica ubique Dani discursarent petulantia, ædificia loci ad solum complanata. Tum rex malorum præventus consiliis, terras, quæcunque appendices essent, in suos suorumque usus redegit. At vero rex Edredus Elfredi nepos, loci miseratus solitudinem, simulque avi animæ consulens, cuncta restituit ablata per manum Ethelwoldi, quem ibi abbatem posuerat, tantumque amoris assumpsit in ecclesiam, B ut per se loca ædificiorum metaretur, et fundamenta jactaret; meditans inibi celeberrimæ famæ monasterium construere, fecissetque voluntati satis, si non eum fata de medio propere repulissent. Institit tamen Ethelwoldus cœptis, sed antequam summam manum rebus imponeret, ad episcopatum Wintoniæ ab Edgaro prædicandæ memoriæ rege raptus est. Complevit magistri molimina Ordgarus, ab eo in abbatia substitutus, ditatusque est locus, et immane quantum exaltatus, successoribus semper aliquid recens molientibus, quo antecessoribus non impares æstimarentur. Emicuit præcipue nostris temporibus abbas Faricius in meliorandis rebus, Tuscus genus, arte medicus, Aretinus [*al.* civis Aretinus], C noster profecto monachus. Cujus laudes effigiare, quia successit animo, non quod ipse comminiscar, sed soldalis mei Petri monachi versus apponam; quibus et laudabilis abbatis virtus enitescet, et, si quis hæc lectione dignabitur, versificatoris imprimis egregii leporem animadvertet. Erit ergo hic experimentum ejus eloquentiæ duntaxat exiguum, cæterum ipse alias in pluribus assecutus est famam altioris gloriæ.

Vir probus et prudens, vir vere consiliorum,
Extera ditavit, curavit et intima morum.
Omnibus instructus, quos tradit littera fructus,
Ad decus Ecclesiæ vertit monumenta Sophiæ.
Omnibus imbutus, quas monstrat physica leges,
Ipsos demeruit medicandi munere reges.
Reges et proceres subiti [al. *subici*], *parere videres,*
Illius ad nutum credentes vivere tutum.
Hinc animos illi favor Anglicus hactenus hausit,
Ut de jure suo certare potentibus ausit.
Quos adeo fregit, quos ad tantilla redegit,
Ut sibi subjectos dominos premeret dominator.
Fallo nisi Gyffard flexit sua colla cucullo,
Ingenuos inter non exæquatus ab ullo.
Hinc amissa diu revocavit sub ditionem:
Hinc infrendentem sibi reppulit ambitionem.
Quid turbam memorem procerum, populumque [*minorem?*
Quotquot pulsavit de jure suo superavit.
Ex his fama viro, de fama gloria crevit.
Ex his Ecclesiæ mature res adolevit.
Ille Dei donum memor esse fluenta bonorum,
Omnen splendorem convertit ad interiorem,
Addita prædia, pallia regia, munera, vestes,
Vascula ditia, picta tapetia sunt mihi testes.
Fulgurat aurea per laquearia pompa decoris
Crusta metallica, gemmea fabrica plena stuporis.
Nec tamen ad votum suffecit vita beatum,
Rupit utrumque simul raro tam flebile fatum.

Radingis fuit quondam cœnobium sanctimonialium, sed jam multis annis abolitum. Illud rex Henricus pro indicta sibi pœnitentia restaurare intendens, duo olim diruta monasteria Lefminstre et Celsi adjunxit: constituitque illud inter duo flumina, Kenetum et Tamensem, in honorem Matris Domini, et Joannis evangelistæ loco, ubi ad populosiores urbes Angliæ omnium pene itinerantium posset esse diversorium. Posuitque ibi monachos Cluniacenses præclarum sanctitatis exemplum, hospitalitatis indefessæ indicium. De corporibus sanctorum in duobus monasteriis requiescentium nihil attinet dicere, cum aliunde illuc advecta peregrinos incolatus exerceant, et jam olim scriptorum prædicata præconia de nostro non necesse habeant suspirare silentio.

DE EPISCOPIS WELLENSIBUS.

Tertius episcopatus Westsaxonum fuit apud Wel- D las, villam in Somersetensi pago, pro copia fonticulorum ibi ebullientium ita dictam. Ibi a tempore regis Edwardi senioris, usque ad tempus Willielmi junioris hi fuerunt episcopi.

Athelmus, Wlfelmus. Ambo postea Cantuarienses archiepiscopi, Elfeh, Wlfelmus, Brithhelmus, Kinewardus, Sigarus, Elwinus.

Livingus qui et Elstan, postea tempore regis Ethelredi post sanctissimum Elphegum Cantuariensis archiepiscopus.

Ethelwinus [*al.* Elwinus] abbas de Evesham postea ejectus.

Brithwinus. Elwinus iterum reversus, et Brithwinus ejectus: itemque Elwino rejecto, Brithwinus reversus.

Meruith [*al.* Merewitt], qui et Brithwi natione Lotharingus, tempore regis Edwardi et Willielmi magni. Omnes hi sedes suas Wellis habuerunt, in ecclesia Sancti Andreæ.

Cum vero iis successisset Joannes, natione Turonicus, professione medicus, qui non minimum quæstum illo conflaverat artificio, minoris gloriæ putans si in villa resideret inglorius, transferre thronum in Bathoniam animo intendit. Sed cum id inaniter vivente Willielmo patre seniore cogitasset, tempore Willielmi filii effecit. Nec eo contentus, totam etiam civitatem in suos et suorum usus transtulit; ab Henrico rege quingentis libris argenti mercatus urbem, in qua balnearum calidarum latex emergens auctorem Julium Cæsarem habuisse creditur. Salubres sunt aquæ illæ lavantibus, sed odor sulphuris primo advenientibus gravis, donec consuetudo sensus horrorem compescat. Ibi rex Offa monasterium posuerat: et Edgarus sicut pleraque alia more suo auxerat

delectatus loci magnificentia, et quod ibi coronam regni susceperat. Hanc ergo abbatiam Joannes a rege non gravate obtinuit. Primoque aliquantum dure in monachos agebat, quod essent hebetes, et ejus æstimatione barbari, et omnes terras victualium ministras auferens, pauculumque victum per laicos suos exiliter inferens; sed procedentibus annis factus novus, monachis mitius se agere, aliquantulum terrarum, quo se hospitesque suos quoquomodo sustentarent, priori indulgens. Multa ibi nobiliter per eum incœpta et consummata in ornamentis et libris, maximeque monachorum congregatione, qui sunt scientia litterarum et sedulitate officiorum juxta prædicabiles. Erat medicus probatissimus non scientia sed usu, ut fama (nescio an vera) dispersit. Litteratorum contubernio gaudens, ut eorum societate aliquid sibi laudis ascisceret. Salsioris tamen in obloquentes dicacitatis, quam gradus ejus interesse deberet. Valetudinis bonæ, dapsilis cum in se tum in alios. Obiit grandævus, qui nec etiam moriens emolliri potuit, ut plena manu monachorum terras redderet, successoribus suis non imitandum præbens exemplum. Sepultus est in ecclesia Sancti Petri, quam a fundamentis erexerat magno et elaborato parietum ambitu. Cessit enim Andræas Simoni fratri, frater major minori. Omnis tractus episcopatus illius in solo Somersetensi pago jacet, habetque tres abbatias virorum : Glastoniensem, Adelingensem, Miclaniensem.

Glastonia est villa in quodam recessu palustri posita, quæ tamen et equo et pede aditur, nec situ nec amœnitate delectabilis. Ibi primo rex Hina consilio beatissimi Aldelmi monasterium ædificavit, multa illuc prædia, quæ hodieque nominantur, largitus. Et varia quidem vicissitudine temporum, sed indeficientibus successionibus, congregationibus monachorum splenduit locus, usque ad Danorum sub Elfredo rege adventum. Tunc enim, ut cætera, desolatus, aliquantis annis notos desideravit incolas. Porro, quidquid turbo bellorum obtriverat, reparavit egregie Dunstanus, qui prius eo loci vitam solitariam monachus actitarat. Postmodo vero liberalitate regis Edmundi omnia quondam appendicia, et iis multo plura nactus, abbatiam composuit: qualis nusquam in Anglia sit fueritve. Tanta est effusio et opportunitas fundorum, tanta librorum pulchritudo et antiquitas exuberat. Cæterum (nescio quo) infortunio semper post adventum Normannorum pessimis infracta est laboribus, nec in novis ædificiis, nec inhabitatorum compendiis profecit. Abbates rerum gloria elati non religiosos, sed tyrannos agunt, foris tumidi, sed invalidi, intus crudeles et incommodi. Ad quod probandum Turstini unius sufficiet factum.

Qui dono regis Willielmi patris ejus monasterii factus abbas, terras et pecunias in lectatorum [*al.* ...atorum] suorum abusus consumpsit. A monachis ...ere ordinem exigere, sed inter hæc eos in victualibus miserabiliter tractare; hinc lites verborum, animorum discordiæ; quia, ut Lucanus ait, «Nescit plebes jejuna timere [*al.* plebs]. » Post jurgia ventum ad arma, coactique a militibus monachi in ecclesiam, sancto altari miserias applorabant suas. Sed irrumpentibus militibus duo ex iis ibidem cæsi, XIV vulnerati, cæteri repulsi. Nam et furor insanientium dum eminus monachos impetit, crucifixum sagittis inhorrere fecerat, hujus criminis noxa tota vita regi infamatus abbas, exsilio apud Cadomum deportatus est : eoque defuncto pro redemptione peccati auxiliaribus annumerata pecunia honori restitutus est. Impudens et infamis, qui tanti sacrilegii conscius, ausus sit iterum loco, quem violaverat, intrudi. Jacet ibi Patricius, si credere dignum, natione Britto, beati Germani Autisiodorensis discipulus, quem a papa Cœlestino ordinatum episcopum Hiberniensibus misit apostolum. Qui cum multis annis in conversione illius gentis suo agente labore, Dei gratia cooperante non nihil promovisset, tandem annosæ peregrinationis tædio simul et vicino senio admonitus patriam redeundum ratus, ibi diem clausit. Subsecuti sunt magistrum Hindrachus [*al.* Indrathus] Hiberniensis regis filius (cujus indole nihil dulcius, nihil sanctius) et VII comites illius terræ spectabiles. Quos ibidem irruentibus latrunculis cæsos, in martyres credula consecravit antiquitas. Quid porro de cæteris sanctis ibi requiescentibus sermo exilis majestate rerum comminiscetur dignum ? multos illuc rex Edmundus misit in expeditione aquilonali compertos, et de terra levatos : inter quos Hildam abbatissam cœnobii, quod olim Sternelhalh nunc Ditebi nuncupatum, tunc sanctimonialium, modo manachorum. Cujus quanti penderit merita verax historicus Beda, promptum faciet historia Celfrithum abbatem Wirensis cœnobii, de quo idem Beda proprium texuit librum. Eum in extrema ætate dum Romam tenderet apud Lingones marte prœoccupatum et sepultum, sed postmodo constat relatum : partem ossium Aidani Lindisfarnensis antistitis primi. Nam, quod partem Colmannus Scotiam eodem historiographo teste asportaverit, notius est, quam ut dubitari debeat. Prædicatur ibi Benignus confessor, qui non longo hinc anachorita fuerit, præcluisque miraculis vicinos monachos ad sui venerationem et translationem excitaverit. Sepulti sunt in eo cœnobio reges : Edmundus, de quo superius dixi, loci instaurator, et Edgarus filius ejus, qui paternæ memoriæ non ingratus donis genitoris amplissimarum possessionum adjecit cumulum. Adelingea est non maris insula, sed ita stagnorum refusionibus et paludibus inaccessa, ut nullo modo nisi navigio adiri queat. Alnetum in ea per maximum, cervos et capreas multasque id genus bestias continet. Terra solida vix duobus jugeribus lata monasteriolum et monachorum officinas habet. Ejus constructor fuit rex Elfredus, qui quondam a Danis pulsus provincia, tutas

illio aliquandiu latebras confoverat. Mox cum per somnium restitutionis suæ vadem sanctum Cuthbertum accepisset, ibidem se monasterium constructurum Deo pollicitus est, fecitque ecclesiam situ quidem pro angustia spatii modicam, sed novo ædificandi modo compactam. Quatuor enim postes solo infixi totam suspendunt machinam : quatuor cancellis opere sphærico in circuitu ductis. Sunt ibi monachi pauci numero et pauperes, sed qui egestatem suam quietis et solitudinis amore vel magni pendant vel consolentur : qui laudes patroni sui sancti Egelwini ferant in astra præconiis, sanctitatem sentiant continuis impensis beneficiis. Illum fratrem regis Westsaxonum Kenewalb fuisse, et generis magnitudinem sanctitatis indole inaltasse perseverans est opinio, languoris perpetuo detentum compede nihilo segnius Deo servisse, bono fine consummatum omnibus se invocantibus præsto ad remedia occurrere. Auctor Miceluensis [*al.* Micelneiensis] cœnobii idem, qui Middeltunensis, ubi eadem illectus causa, similia contulit et villarum et reliquiarum xenia ; eoque plus quod monachi liberius cœlestibus possunt excubare secretis, quo minus frequentantur hominum conventiculis. Est enim aditu difficilis, permeaturque æstate pede vel equo plerumque, hieme nusquam. Sed de hoc satis est, flectendusque sermo, qua hujus provinciæ vocant reliqua.

DE EPISCOPIS CRIDIENSIBUS, EXONIENSICUS, CORNUBIENSIBUS.

Seriem ergo Cridiensium pontificum hic sermo evolvet. Cridia est villula Domnoniæ, quæ vulgo dicitur Devenescira, XII millibus ab Exonia, hic sederunt per ordinem pontifices isti : Edulfus, Edelgar, Elfwod, Sideman, Alfric, Elfwold, Ednod qui et Wine.

Livingus, ex monacho Wintoniensi abbas Tavistokensis et episcopus Cridiensis, maxime familiaritatis et potentiæ apud Cnutonem regem habitus est. Cum eo Danamarchiæ multo conversatus tempore in Romano itinere comitatui adhæsit ; nec minus explicitis apud Romam negotiis, cum rex pedestri via Danamarchiam contendisset, ille regiarum epistolarum bajulus, et mandatorum exsecutor futurus, navigio Angliam venit : omnibusque, quæ injuncta fuerant, sapienter et mirifice ante adventum regis consummatis, eo apud eum gratiæ processit, ut defuncto avunculo suo Brithwoldo, qui erat Cornubiensis episcopus, ambos arbitratu suo uniret episcopatus, Ambitiosus et protervus ecclesiasticarum legum tyrannus, ut fertur, invictus, qui nihil pensi haberet, quominus omni voluntati suæ assisteret. Denique a majoribus accepimus, cum ille spiritum efflaret, tum horrisonum crepitum per totam Angliam auditum, ut ruina et finis totius putaretur orbis, humatus est Tavistokiæ, quo loci multa spectabilia contulerat, tantamque sui gratiam apud monachos locaverat, ut hodieque XV graduum Psalmos continuata per successores consuetudine pro ejus decantent quiete.

Huic tempore regis Edwardi successit Lefricus apud Lotharingos altus et doctus, qui sedem episcopatus transtulit in civitatem, quæ propter fluvium Exam, qui muros lapsu suo allambit, vocatur Excestre. Hanc urbem primus rex Ethelstanus in potestatem Anglorum effugatis Britonibus redactam turribus insignivit, muro ex quadratis lapidibus cinxit, ubi omne adeo abundat mercimonium, ut nihil frustra desideres, quod humano usui conducibile judices : licei solum jejunum et squalidum, vix steriles avenas et plerumque inane folliculum sine grano producat. Hic Lefricus ejectis sanctimonialibus a Sancti Petri monasterio episcopatum et canonicos statuit, qui contra morem Anglorum ad formam Lotharingorum uno triclinio comederent uno cubiculo cubitarent. Transmissa est hujuscemodi regula ad posteros, quamvis pro luxu temporum nonnulla jam ex parte deciderit, habentque clerici œconomum ab episcopo constitutum, qui eis diatim necessaria victui, annuatim amictu commoda suggerat.

Successit Lefrico Osbernus regis Willielmi tempore, natione Normannus, frater Willielmi præcellentissimi comitis, in Anglia sub Edwardo rege liberaliter et domestice [*al.* domestice] conversatus quippe qui cognationem regiam vicino attingere gradu. Unde in victualibus et cæteris rebus ad Anglicos mores pronior parum Normannorum pompam suspiciebat, consuetudines domini sui regis Edwardi efferens, et cum per alios exhiberentur cum assidentibus manu et gestu adgaudens, ita pro more antiquorum præsulum veteribus contentus ædificiis liberalis animo et castus habebatur corpore, vix ad quartum annum regis Henrici imminente seni non paucis annis lumini captus.

Est in Domnonia cœnobium monachorum juxta Tau fluvium, quod Cavistoh vocatur, quod per Ordgarum comitem Domnoniensem, patrem Elfridæ quæ fuit uxor regis Edgari surgendi exordium, per Livingum episcopum crescendi accepit auspicium, locus amœnus opportunitate nemorum, captura copiosa piscium, ecclesiæ congruente fabrica, fluvialibus rivis per officinas monachorum decurrentibus, qui suo impetu effusi, quidquid invenerint superfluum, portant in exitum. Rumonus sanctus ibi prædicatur, et jacet episcopus pulchritudine decoratus scrinii, ubi nulla scriptorum fides assistit opinioni, quod non solum ibi, sed in multis locis Angliæ invenies violentia hostilitatis abolitam omnem gestorum notitiam, nuda sanctorum nomina, et si quo modo prætendunt miracula sciri. Cernitur in eodem monasterio sepulcrum Ordgari, spectaculoque dicitur enormitas mausolei filii ejus. Edulfus hic vocatus est, giganteæ molis et immanis roboris, sic

oreviter demonstrare incidit animo. Viam agebat cum Edwardo rege, cujus erat cognatus, Exoniam versus. Ita, cum juxta portam equis dissiluissent, offenderunt introitum forinsecus repagulis, intus se-ris damnatum. Et forte janitor, quem latuisset eo-rum adventus (nam domestico adequitaverant otio) onge discesserat. Tum Edulfus ambabus manibus arripiens repagula, parvo (ut videbatur) conamine lejecit in frusta, partem etiam muri pariter evel-ens. Semelque calefactus et secum infrendens se-cundo virtutum periculum dedit. Nam pedis impulsu valvas debilitans, biforem reclusit cardinem, adeo ut etiam materiam eliderct. Cæteris laudantibus rex factum jocculariter attenuans, diabolicæ fortitudini non humanæ virtuti attribuit. Est præterea in Dor-seta nemus juxta Hortunam, quæ modo destructa, unc ejus liberalitate inter abbatias numerabatur. bi mirandæ fortitudinis dabat spectaculum, si uando remissis curis venerat in otium. Rivulus juxta saltum venationis feracem labitur, ab una ripa ad alteram decem pedum spatio. Ille divaricatis pedibus utramque continuabat, parvoque cultro ferarum ad se actarum capita levibus et pœne irri-tis ictibus decutiebat in amnem. Sed enim tantus talisque adhuc ætatis calore perfervidus cessit morti, jussitque se apud Hortunam sepeliri. Verumtamen quia secum quædam ecclesiæ danda demandaverat, prævenit abbatis Sictritii violentia, d torem, et data pariter transferens in sua. Sithtricius postea sub rege Willielmo piraticam aggressus religionem pol-luit, ecclesiam infamavit. Cornubiensium sane pon-tificum succiduum ordinem nec scio nec appono, nisi quod apud Sanctum Petrocum confessorem fuerit episcopatus sedes. Locus est apud aquilonales Britones supra mare juxta flumen, quod dicitur Hegelmithe, quidam dicunt fuisse ad sanctum Ger-manum juxta flumen Liner supra mare in australi parte.

DE EPISCOPIS SELESIENSIBUS.

Percensitis omnibus episcopatibus Westsaxonicæ, d australium Saxonum episcopos ordo narrandi irigitur. Provincia illa collimitatur ab una parte Vestsaxonibus, ab altera Cantuaritis, occidentalium egum ditioni semper subjecta cum regulis, post-uam Cedwalda regem eorum Edelwalk bello fudit. s Edelvalk suadente rege Wilferio baptizatus, in lercia beatissimum Wilfridum a sede sua exsulan-em benigno dignatus hospitio episcopatus etiam ede extulerat, loco, qui Selesige dicitur, nec nisi no introitu potest adiri, mari undique circumgy-atus. Verumtamen (ut dixi) rege occiso, et Wil-ido, qui ibidem monasterium ædificaverat, domum eddita pace regresso, multis annis episcopatus va-avit, spectabatque interim pontificatus administra-o ad Wintoniensem antistitem.

Postmodo vero a Nochelmo archiepiscopo factus st episcopus Edbrith. Cui successit Ella. Eo de-uncto seriem successionis continuaverunt. Sigelin, ui interfuit concilio Cuthberti archiepiscopi. Alu-rith, Bosa, Gislhere, Totta, Pentum, Ehelnulf, ernegus, quem ordinator suus Pleimundus archi-piscopus idoneum fuisse pronuntiat. Cenred, Gu-heard, Elfred, Eallhelm, Ethelgar prius abbas Win-niensis, postea Cantuariensis archiepiscopus. Ord-rich, Elmar, Ethelric, Grimkatel, qui ejectus a de orientalium Anglorum quam emerat, etiam unc pecunia emeruit, et obsedit. Hetta. Stigandus, on ille, qui postea fuit episcopus Wintoniensis, et chiepiscopus Cantuariensis. Hic Stigandus a Wil-elmo rege ibi factus episcopus mutavit sedem in cestram diœcesis suæ civitatem prope mare ubi tiquitus et Sancti Petri monasterium, et congre-tio sanctimonialium fuerat. Huic successit Wil-elmus. Willielmo Radulfus proceritate corporis in-gnis, sed et animi efficacia famosus, qui contuitu cerdotalis officii Willielmo juniori in faciem pro Anselmo archiepiscopo, quem immerito exagitabat, restiterit. Cumque ille conscientia potestatis elatus minas ingeminaret, nihil alter reveritus baculum protendit, annulum exuit, ut, si vellet, acciperet; nec vero vel tunc vel postea austeritatem inflecte-ret, si assertorem haberet; sed quia discessu suo spem ejus et cæterorum, si qui boni essent, Ansel-mus enervavit, et tunc causa decidit, et postmodo damno succubuit, succedentibus quoque annis reli-giosam contumaciam mandatis Henrici regis exhi-buit, volentis per totam Angliam a presbyteris pe-cuniam exigere. Id aliis vel concedentibus, vel metu silentium tenentibus, in solo Radulfo rigor ponti-ficalis emolliri nequivit, per totam siquidem diœce-sin divina vacare officia, januas ecclesiarum spinis obstrui præcepit, monachorum cantum non inhi-bens, sed tamen laicis aditum arcens. Atrocitas facti regem inflexit, ut ei soli quasi mentis inconsi-deratæ homini censum presbyterorum indulgeret. Verumtamen religio et animositas viri magnam sibi apud regium animum laudem paravit, ut ipsi omnia remitteret, subinde dictitans pauperem esse epi-scopatum, ecclesiam esse absumptam, non debere tributis expilari, sed oblationibus augeri, ita con-stans innocentia hominem spectabilem fecit, ut rex, qui aliis auferret, ipsi libens et submissus daret: denique ecclesiam suam, quam a novo fecerat, cum fortuitus ignis (ut dixi) pessundedisset, liberalitate potissimum regis brevi refecit. Obiit christianissime, omnibus suis in usum pauperum distractis, qui et panniculos suos usque ad stramen moriens ante se jusserit erogari. Vir æternam boni memoriam me-rito adeptus, qui sedem suam ex humili et mise-rabili ad summum gloriæ culmen provexit. Clerum quantum victualia episcopatus sustinere possunt, congregavit: ornamenta omnis generis adjecit, quo-rum omnium pudendam ante paucitatem taxare pi-

A get. Ter omni anno diœcesin suam causa prædicandi circuibat, nihil episcopali potestate a provincialibus suis exigens, sed quæ offerebantur gratabundus accipiens: delinquentibus increpando non parcens, et si minus increpatio valeret, ingenuo ludo culpam elidens.

DE MONASTERIIS.

In ejus diœcesi sunt duo duntaxat cœnobia e novo facta: Sancti Martini de bello, quod rex Willielmus fundavit et provexit in loco, ubi Angliam debellaverat, multa ibi et pretiosa cum vivus tum mortuus delegans. Altare ecclesiæ est in loco, ubi Haroldi pro patriæ charitate occisi cadaver examine inventum est. Sancti Pancratii de Lewes, quod auctore Willielmo comite de Warrenna, Lanzo quidam monachus Cluniacensis in supremo religionis locavit cacumine. Efficaciam viri sublimitas prætendit loci, adeo ut veraciter asseratur, nullum omnino monasterium posse illud vincere religione ad monachos, affabilitate ad hospites, charitate ad omnes. Vincit pompam famæ rerum veritas, licet fatiget audientes referentium verbositas. Certe de Lanzone plura loquerer, nisi alias non contemnenda dixissem, simulque ejus meritum omne transcendit eloquium.

PROLOGUS LIBRI TERTII.

B Secundæ post Cantuariam dignitatis est Eboracum, urbs ampla et metropolis, elegantiæ Romanæ præferens indicium, a duabus partibus Husæ fluminis ædificata includit in medio sinus sui naves a Germania et Hibernia venientes: furori aquilonalium gentium prima semper obnoxia, barbaricos Danorum motus toto tempore, quo dominati sunt Angliæ, excepit et ingemuit. Quapropter multis ruinis quassata, ultima peste sub Willielmo rege concidit. Qui urbanis iratus, quod Danis adventantibus receptui et consultui fuissent, prius inedia, mox flamma civitatem confecit, regionis etiam totius vicos et agros corrumpi, fructus et fruges igne vel aqua labefactari jubet. Ita provinciæ quondam fertilis nervi, præda, incendio, sanguine succisi. Humus C per LX et eo amplius milliaria omnifariam inculta, nudum omnium solum ad hoc usque tempus. Urbes olim præclaras, turres proceritate sua in cœlum minantes, agros lætos pascuis, irriguos fluviis, si quis videt modo peregrinus, ingemit; si quis vetus incola, non agnoscit. In aliquibus tamen parietum ruinis, qui semiruti remansere, videas mira Romanorum artificia; velut est in Lugabalia civitate triclinium lapidum fornicibus concameratum, quod nulla unquam tempestatum contumelia, quin etiam nec appositis ex industria lignis et succensis valuit labefactari. Cumberland vocatur regio, et Cumbri vocantur homines, scripturaque legitur in fronte triclinii: MARII VICTORIÆ. Quod quid sit hæsito, nisi D forte pars Cimbrorum olim his locis insederit, cum fuissent a Mario Italia pulsi. Sane tota lingua Northanimbrorum, et maxime in Eboraco, ita inconditum stridet, ut nihil nos australes intelligere possimus. Quod propter viciniam barbararum gentium, et propter remotionem regum quondam Anglorum modo Normannorum contigit, qui magis ad austrum, quam ad aquilonem diversati noscuntur. Rex ipse in istis partibus domestico contentus militum numero, si quando partes illas regni adit, non nisi magno auxiliatorum comitatu vadit, viderat quondam Albinus [al. *Alquinus*] hanc fore calamitatem regionis, ex prodigio, quod Eboraci acciderat: viderat, inquam, et annuntiaverat his verbis in epistola ad Ethelredum regem: *Quid significat pluvia sanguinis, quam quadragesimali tempore in Eboraca civitate, quæ caput totius regni est, in ecclesia beati Petri principis apostolorum vidimus, de borealibus domus sereno aere, de summitate tecti cadere minaciter? Nonne potest putari a borealibus partibus venire sanguinem super populum?* Hæc quidem Albinus conjecit suo tempore ventura, quæ posteritas vel per Borealium violentiam, vel propter Borealium culpam venisse liquido cognovit. Nam tempore succedente Dani vastaverunt provinciam, in Normanni propter Danorum adventum efferati, quod reliquum erat pessundederunt. Dicam igitur in hoc libro, qui tertius est pontificalium Gestorum, quidquid se de pontificibus Eboracensibus notitiæ nostræ vel majorum relatione vel librorum revolutione infudit. Quorum ut mihi videtur fuit præcipuus Wilfridus primus, tot periculis omni pena vita immerito jactatus. Cujus vitam et omnia gesta huic breviario inducere commodum opinor, quod nec ita nota, et multa ex historia Bedæ vacant. Quamvis hoc igitur meditanti aperiatur immensum opus, conabor tamen, quantum valuero, breviter facere, illa semper considerata mei ausus excusatione, ut qui omnes sanctorum vitas legere nequeat, hic deflorata utiliora inveniat. Itaque omissis longarum narrationum ambagibus veritatem sequar, et quæ Stephanus presbyter de Wilfrido magno verborum agmine egit in compendium coarctabo.

LIBER TERTIUS.

DE ARCHIEPISCOPIS EBORACENSIBUS, EPISCOPIS HANGUSTALDENSIBUS, ET WITTERNENSIBUS.

Paulinus, fuit primus Eboraci archiepiscopus, qui ab Honorio papa pallium accepit, ut notum est.

Illo pulso, Scotti: Aidanus, Finanus, Colmannus, nec pallio nec urbis nobilitate voluerunt attolli, in insula Lindisfarnensi delitescentes.

Colmanno per Wilfridum de Pascha erroneo convicto, idem Wilfridus ad episcopatum Eboracensem electus, ab Alfrido rege Oswii filio regis Galliam [petere] consecrandus jussus est.

Quo ultra mare moras nectente, Oswius rex, præventus consiliis Quartadecimanorum (qui vocabantur ita, quia Pascha in quarta decima luna cum Judæis celebrabant), Ceddam virum sanctissimum, tamen contra regulas, intrusit tribunali Eboracensi. Sed hæc iniquitas misso ab apostolica sede Theodoro Cantuariense archiepiscopo correcta est, exstrusoque Cedda Wilfridus inthronizatus est. Wilfridus igitur ut retro redeam non infimis parentibus apud Northanimbros natus, si quid natalibus defuit gratiæ generositate morum explevit. « Hunc dum genitrix parturiens in lucem effunderet, clientes foris stantes viderunt, ut putabant, domum puerperii consciam ignibus undique conflagare, ita ut jam flamma in altum longos produceret crines. Cumque illi ad incendium sopiendum voces et aquam jactarent, excurrerunt ancillulæ clamoribus eorum excitæ, edictoque ne dominam parturientem inquietarent mirabantur in suis non fuisse oculis illi [*al.* quod illi] se vidisse clamarent. Nam jam ignis innoxius evanuerat, nec erat quo pudorem suum excusare possent famuli, dum starent ædes incolumes. Intellectum est ergo ignei vigoris esse puerum, in cujus ortu tantum afflatum esset incendium. » Decurrit ille pueritiam sine litteris; sed cum jam x annis crescens ætas quatuor adjecisset, novercalem fastum perosus (nam mater obierat) domo excessit paterna, curialibusque adnitentibus, quibus obsequelam apud patrios lares exhibuerat, Eansfledæ [*al.* Eanfledæ] reginæ perductus est in notitiam. Quæ cum adolescentuli secreta crebris percunctationibus elicuisset, quod Deo libentius quam sæculo proponeret militare, cuidam Cuddæ, qui ex senatore et regis cubiculario religiosam vitam apud Lindisfarnum meditaretur, delegavit. Is eum secum aliquantis annis benigne habitum reginæ remisit, psalmos et nonnulla ecclesiastica memoriter retinentem, sed excellentioris profectus studio Romam mundi desiderium ingressum.

At Regina desiderium ephœbi, quod supra annos esset, amplexa, misit eum peculiari adjuvandum A cura regi Cantuariorum Ercomberto, qui filius erat patrui sui. Ita Wilfridus Cantiam adveniens Romanas consuetudines, quæ Scottorum scientiam vincebant, gnarus addidicit: Psalterium denique, quod a Scottis juxta translationem beati Hieronymi acceperat, pro Romano more juxta quintam editionem lectitavit et tenuit. Post annum datus a rege in comitatum industrii juvenis Benedicti, qui postea Wirensis abbas fuit, Romanum iter maturabat. Lugdunumque perveniens, faciei venustate morumque compositione Dalfinum urbis archiepiscopum ad sui dilectionem invitavit. Quem cum vel clericatu imposito, vel nuptiis neptis suæ retinere tentasset, neutrum promovit: excusante nuptias Wilfrido pro cœ- B libatus studio, clericatum differente, quoad Roma rediret. Ideoque archiepiscopi fultus consilio, et sublevatus marsupio, cœptam viam aggressus, socium, qui moræ illius iratus præcesserat, brevi consecutus est. Romam ergo venit, cuncta, quæ optaverat, assecutus prospere beato Andrea suffragante. Cujus triumphalibus liminibus affusus, opem et litterarum ingenium oraverat. Adeptus igitur beatissimi Bonifacii tunc archidiaconi privatam notitiam, per eum supremæ sedis pontificis gratiam meruit. Quorum contubernio fruitus et rationem Paschalis cycli edoctus, cum plurimum in urbe moratus esset, Ludgunum ad Dalfinum archiepiscopum remeavit. Qui cum eum nihilo segnior indulgentia excepisset, hoc confœderati sunt placito: peregrinus adoptatus in filium, C et clericus factus, archiepiscopus electus in patrem, qui sedulitate benevola omnem memoriam reditus in patriam ab animo Wilfridi deleverat. Sed invidit diabolus Wilfrido Galliam, Dalfino longiorem vitam, Bathildi reginæ furias infernales immittens, ut eum post novem, quos trucidarat episcopos, accumularet in decimum. Mandaverat per satellites illi, ut veniret; fortior ille malis, quamvis eum non lateret muliebris nequitia, venire properavit. Quem cum continuo carnifices gladiis excepissent, adolescens Anglus mirabili constantia prope in ipsos enses immergens consortium paternæ necis sitiebat. Sed licet jam exspoliatus, jam protenso cingulo [*al.* jugulo], miseratione lanistarum Angliæ suæ reservatus est! Cujus adventum cum fama vulgaret, ab Alfrido D rege regis Oswii filio dignanter accitus est. Et cum laborem et seriem itineris, Gallicanam elegantiam, pompam Romanam, prætereaque canonum regulam edissertaret, libenter est auditus et grate. Ergo circa se multis diebus habitum accurate propter nuper

conceptam coluit amicitiam, quam comparaverat A honesta conversatio, industria, prædicatio, rerum scientia, sermonis copia. Data ei, in Ripis a rege mansio, qua cœnobium ædificaret, collataque a proceribus multorum xeniorum oblatio. Ibi ab Angilberto episcopo Gallo de Scotia veniente presbyter ordinatus, et abbas post non multos dies Scottis convictis falsi Paschæ errorem depulit, scientiam recti reduxit. Lætabantur reges, et heroes, gloriabatur provincia se habere prædicatorem indigenam, qui jam cruditatem nauseabant Scotticam, conferebanturque multa Wilfrido, quibus toleraret vitam, quibus inopum fulciret penuriam. Nec ille erat angustioris cordis in erogando pauperibus et advenis, quod affluebat a sæculo, æmula quadam jucunditate, ut quo plus erogaret pauperibus eo copiosius Deus B eroganda inferret. Præterea ventre castigatior, vigiliis et orationibus promptior, a matre integram servans pudicitiam, nec in adolescentia incurrit culpam : frequentavitque usque ad senium morem, ut nocte pergens cubitum aqua frigida totos infunderet artus. Sed Joannis papæ jussu tandem vel sero destitit, ne algor senilis corporis frigidi elementi infusione auctus incurabilem morbum contraheret. Per hoc favorabili plausu ab omnibus electus est, dignus qui Eboracensis Ecclesiæ cathedram sanctificaret. Sed perstitit ille negare, ne ab episcopis Scottis vel ab iis, quos Scotti ordinaverant, consecrationem susciperet, quorum communionem sedes aspernaretur apostolica. Quorum sicut suum non esset ullum nominare, ita proprium famæ consulere, C saluti providere, pateretur regia dignitas, concederet popularis religio se a Gallicanis antistibus sacrato insigniri munere, quo facto fore, ut inthronizato legitime multum accresceret scientiæ, probato consilio mittitur Galliam consecrandus magno apparatu commeantium, magna exspectatione remeantium, ubi XII episcopis, (quorum in numero excellebat Angilbertus) electionem acclamantibus, et in sede aurea sedentem sustollentibus [*al.* succollantibus] demum ante altare ductus et consecratus est. Sed re perfecta redeuntem venti corripientes adversi in littus contrarium Australium Saxonum detulere : navem appulsam æstus Oceani refluens inimicorum hiantium præda destituit. Barbari qui adhuc veri D Dei nescii bacchanalia vivebant in furiam concitati, bello conspiratis viribus classicum canunt. Tum quanquam pontifex indulgendum tempori ratus pacem prætenderet, promissa cumularet, nihilo fractiores gentiles in arma ruunt. Quin et sacerdos sacrorum sacrilegorum in editiore stans loco fanaticis incantationibus Christianorum vires effringere nitebatur. Tum quidam ex sociis pontificis funda lapidem intorquens fronti gentilis illisit, tam validis viribus ut osse penetrato cerebrum violaretur, hoc acrior populus barbarorum in Christianos bellum novat. At illi in utramvis partem parati quo fortuna vergeret, vel morte occumbere nobili, vel victoria potiri, uniti in confertam multitudinem CXX, irruunt et bis terque avertunt, orante interim et genu flectente præclaro sacerdote cum clero in littore, quorum precata ante horam ascensionis regressus maris æstus famulante sinu nautas excepit. Qui non multo post ad Sandwic appulerunt, lætum celeuma cantantes : quod innumeris ex hostibus interemptis vix quinque suorum desiderarent. Victor ergo periculorum omnium domum reversus turbam rerum offendit, Ceddamque in suam sedem subintroductum, quod animis religiosissimis in causa præsertim honoris sui facile subripi potest. Quocirca Wilfridus tribus annis in Ripis habitans, sacerdotale officium, quocunque ire petebatur, exercuit, magno semper comitatus virorum agmine, qui eum relinquendum non putabant. Invitabaturque creberrime a Wilferio Merciorum rege, qui ei locum Licefeld vocatum ad construendum quodlibet, vel episcopatum vel monasterium largitus est, sed nec tenacior in honore viri fuit Egbertus rex Cantuariorum, quo accersente multos in Cantia ordinibus ecclesiasticis provexit, quorum fuit unus Putta, per eum ad presbyterium, per Theodorum ad episcopatum Rofensem postea promotus. Deusdedit enim archiepiscopo defuncto, exspectabatur Theodorus de transmarinis partibus venturus. Qui cum venisset, cognoscens rem contra canones perperam factam, Ceddam degradavit modesto et immoto animo injuriam sustinentem. Patientia viri sanctissimi commovit Wilfridi viscera, ut eum suffragio suo per omnes gradus iterum elevatum Licefeldi pontificem induceret, ubi superstes aliquot annis convenientem sanctitati suæ finem invenit. Non spatiabatur interea in deliciis Wilfridus sed in primis christianitatem augere, christianorum mores informare; in secundis nova ædificia excitare, vetera reparare. Basilica, quondam ab Edwino rege monitu beati Paulini in Eboraco facta, tecto vacabat, parietes semiruti, et ruinam plenam minantes solis nidis avium serviebant; pro indignitate rei pontifex interno dolore commotus, materiam solidavit, culmen levavit, levatum plumbeis laminis ab injuria procellarum munivit. Fenestris lucem dabant vel panni linei tenuitas, vel multiforatilis asseraxis : ipse vitreas fecit. Decorem materiarum vetustas, et multimoda tempestas obduxerat : ipse illas alba calce dealbavit. Sensit et Ripis industriam antistitis, ædificata ibi a fundamentis ecclesia, miro in fornicum inflexu [*al.* miro fornicum inflexu, etc.], lapidum tabulatu, porticuum anfractu. Invitati ad ejus consecrationem reges Germani Egfridus et Elwinus (nam pater inter hæc Oswius decesserat), dotaverunt illi locum ingentibus prædiis, retuleruntque famæ præmium [*al.* pretium] amplissimis verbis coram populo laudati, tribusque diebus lautissimo apparatu obsoniorum redempti, mundialis ut videbatur pompæ lætitiam continuavit de resurrectione mortui divinum miraculum, res ita acta est. « Ingresso episcopo villam Tiddanefræ occurrit vis feminarum ingens, parvos ad confirmandos offerens. Immiscuit se confluenti undæ muliercula, et callide

agens filium exanimem catechizandum prætulit, mortem dissimulans, lacrymas resorbens, credebatque integre, quod hoc commento posset vitam resumere. Sed enim antistes obvelatam faciem pusioli cum retexisset, ut exsequeretur officium, anima privatum advertit, tum mulier, quæ successu fraudis exciderat, ad preces conversa orare per Deum, per matrem, si qua fides, si qua pietas, ut excitaret exanimem, simul vestigiis advoluta violentiam quamdam facere, loco penitus non moveri, fluctuabat interim sanctissimi hominis sententia, an temerarius insuetum miraculum attentaret, an duras lacrymas orbatæ mulieris despiceret. Sed vicit pietas pectus virtutis, paucaque divinorum Psalmorum intra se immurmurans, indeque dextram cadaveri apponens animam induxit corpusculo : confestim enim oscitans, et alacri palpebrarum motu totiusque corpusculi nisu se revixisse testatus est. Exclamat mater in gaudium, sed ab episcopo coercita siluit, vocatus est puer Ethelwaldus, et in Ripis postea monachus factus, miraculorum Wilfridi non leve augmentum [argumentum] videbatur. »

Simile huic miraculum apud Henglesteldem [*al.* Hengsteldeheim] illis ferme diebus exhibuit. « Ibi ejus sumptibus in altum surgebat ecclesia, ex cujus fabricæ summitate monachus delapsus totis ossibus dilaceratus est. Inde portatus in oratorium, dubium intuentibus faciebat, utrum omnino exanimis esset, cui neque vox neque sensus inesset. At pontifex lacrymis infusus oculos, monachos ad orationem vocat, hortatur, ut fidei desidiam excutiant, nihil credentibus difficile fore. Oratio ergo in altum uno porrigitur ore, misericordia e cœlo extrahitur, respirat monachus, sanitatis speratur indoles a videntibus, ligatur ossium fractura, convalescit ægrotus cum gratia. » Nec minus rex Egfridus suo deerat officio regnum dilatando in Pictos, tuendo in Mercios. Picti enim defuncto rege Oswio parvi facientes teneram infantiam reguli, proruunt ultro et conspirant in Northanimbros : quibuscum sub regulo Bernego regius juvenis occurrens ita paucis suis militibus innumerabilem Pictorum delevit exercitum, ut campi cadaveribus constrati planitiem amitterent, flumina cursu intercerpto subsisterent. Wlferius quoque rex Merciorum in eosdem efferatus ductavit exercitum, quippe qui meminisset patrem suum ab eis interemptum. Itaque veniebat animo regi fidenti, ut aut sarciret dispendium, aut acquireret regnum. Enimvero prosequebatur eum fortuna non bona, nec pene prosperior, quam paterna : nisi quod terga turpiter nudatus inglorius effugit, nec multis post diebus superstes, partem provinciarum Northanimbrorum regi cesserit. Harum eventu victoriarum multiplicata Wilfrido prædia, ecclesiæ cum monachis constitutæ. Diligebatur enim ab omnibus pro virtutum reverentia laudabili : præter illas, quas supra enumeravimus, commendatus abstinentia. Nam eum continentissima cœna raro plus quam unum ferculum absumpsisse, nunquam veronum poculum exhausisse percelebre est. Præterea mitis et affabilis omnibus, eos in gratiam alliciebat. Ideoque abbates et abbatissæ vel viventes suarum rerum Dominum, vel morientes hæredem instituebant. Proceres filios suos illi educandos committebant, cum adolevissent militaturos vel Domino vel sæculo, hinc livor infelix Ermenburgæ reginæ et quorumdam satellitum afflavit pectora, qui tantas divitias Wilfrido inviderent. Dum enim beatissima Etheldritha specietenus famularetur regio cubili, illa maritum beatissimo conciliabat antistiti, si quid contra susurraretur, sanitate consilii deliniens. Ipse quoque dum gratia pontificis niteretur, rebus bello et domi ex voluntate fluentibus fruebatur. Sed postquam nova nupta intravit triclinium, pax rupta pontificis evanuit, domusque regis paulatim immutata, ultimo decubuit. Conflavit ergo pontifici regina invidiam, quod tot abbates, tot abbatias haberet ; quod aureis et argenteis vasis sibi ministrari faceret : quod clientum turba, nitore vestium superbiens, illius latus obambularet. Cucurrit ergo tam invidiosa relatio ad archiepiscopum Cantuariensem Theodorum. Is non moratus sed xeniorum obtentu vigorem animi enervans, inconsulto Wilfrido tres alterius regionis episcopos in ejus diœcesim introduxit. Prætendebant [*al.* prætendebat] tamen causam justitiæ, ut inde tres alerentur episcopi, unde unus tumebat : sufficere tantos sumptus tantæque diœcesis circuitum quatuor episcopis. Et hæc quidem recte dicta possent videri, si eum qui sua industria omnia conquisiverat, vel non omnino spoliatum dejiceret, vel saltem cum consensu ejus ageret. Nec celari potuit manifestissima violentia, cum ipse pro tribunali regem adisset, injuriarum causam expostulans. Nihil enim, dixerunt, tibi reatus opponimus, sed quod constituimus, ratum esse volumus. Quo dicto quid absurdius ? quasi dicerent illud Juvenalis :

Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.

At vero cum præsul sedem apostolicam appellasset, subsannatoribus, qui propter regem astarent, in risum crepantibus hoc dictum objecit. Hæc derisio, quam de meo abscessu modo facitis, in magnum mœrorem vobis commutabitur futuro anno hoc eodem die ; verax eventus rerum æmulatus est antistitis dictum. Ethelredus enim rex Merciorum frater Wlferii, post abscessum Wilfridi non multis diebus guerram inceptans, fraternas injurias ultum ire cupiebat. Occurrit ei animosus Egfridus solito terrore acturum existimans ; sed fugavit Mercius copias ejus, fuditque fratrem Edwinum, quo dolore versa in luctum Northanimbria, consiliatoris sui quondam absentia modo ingemiscebat. Contigitque ut anno revoluto eodem die, quo ille præjudicium in Eboraco passus fuerat, cadaver regii adolescentis illatum urbi longum indiceret justitium. Ita Ethelredus triumpho functus integritate regni recepta Winfridum episcopum, qui Ceddæ apud Licefeld successerat, quod Egfridi partium fuerat, expulit.

Is Gallico littori forte appulsus, in Theodoricum regem et Ebroinum ducem Francorum incidit; quibus a Britannia mandatum erat, ut Wilfridum episcopum caperent, et spoliarent. Quem illi errore nominis acti sociis occisis et rebus ablatis, abire siverunt. Luit ergo ille ambiguitatem vocabuli, alienumque periculum suo redimens, vel nudus profugit a latronibus. At Wilfridus, cujus prudentiam hostilium consiliorum machinæ non laterent, levi Favonio provectus in altum, proras in Eurum obvertit, ut Frisiam navigaret; exceptusque a rege et populo honorifice, ibidem hiemem, quæ imminebat, exegit. Commercium miserandum, ut inter barbaros tutius quam inter suos viveret, ejectus a patria, dilectus in Frisia. Continuo igitur ad prædicationem ejus Adalgisus rex gentilem tumorem inflexus, faciliorem in cæteros prædicationis viam aperuit. Hunc ad necem vel expulsionem viri Dei Ebroinus epistolis cum tentasset, aurum immensum pollicitus, irritus fuit. Chartam enim audiente Wilfrido, et epulante in triclinio, lectam Adalgisus projecit in ignem, dicens: Sic ardeat, qui pactum cum amico initum pro auri cupiditate dissolvit. Jamque se verna temperies aperiebat in flores, cum Wilfridus itinere reincœpto ad Dagobertum regem transrhenanorum Francorum venit. Is non immemor, quod eum quondam factione magnatum pulsum, et de Hibernia ad se venientem hospitio receperit, et equis sociisque adjutum patriæ remiserit, benigne habuit, multisque precibus fatigavit, ut provinciam remanentia sua dignaretur, episcopatum Strœburgensem accipiens. Cum ille rogantem ad reditum suum de Roma distulisset, cum Deodato episcopo suo iram [*al.* ire] laxavit. Sociali ergo gratia fretus per Campaniam iter faciens inde Romam ingressurus, ad Bertharium ducem Provinciæ divertit, per legationes inimicorum causam ejus jam edoctum, et ad nocumentum promissis illectum. Qui licet in principio superbiam erexisset, tamen veraci relatione audita iram resorbuit. Itaque non solum nocumento abstinuit, sed et suffragio suo bonum negotio finem imposuit, dicens, ad hoc se admoneri cujusdam regis Hunorum, apud quem exsulasset olim, humanitate, qui quamvis esset gentilis, nulla tamen ad ejus damnum, cui jurasset, potuerit corrumpi pactione. Tandem ergo aliquando Romam veniens attonitam sui exspectatione urbem offendit. Prævenerat enim a Theodoro missus modestæ religionis monachus Kenewald, accusationes scriptas deferens, et amaritudine delationis verbis immitibus, quo commotus Agatho sanctissimus papa consilium L tam episcoporum quam abbatum in basilica Salvatoris, quæ appellatur Constantiana, coegit. Cujus consilii hæc est forma: « Agatho sanctissimus ac beatissimus episcopus Ecclesiæ catholicæ atque apostolicæ urbis Romæ considentibus secum dixit: Non credo latere vestram sanctam fraternitatem, quamobrem ad hunc venerabilem conventum eam asciverim. Cognoscere quippe cupio vestram reverentiam mecumque tractare, qualis in Ecclesia insulæ Britanniæ, ubi per Dei gratiam fidelium multitudo concrevit, nuper est exorta dissensio, quæ ad nos tam per relationem huc advenientium, quam per scriptorum seriem delata est. Andreas reverendissimus Hostiensis episcopus et Joannes Portuensis episcopus dixerunt: Omnium quippe Ecclesiarum ordinatio in vestræ apostolicæ auctoritatis pendet arbitrio, qui vicem beati Petri apostoli geritis, verum et nos nuper considentibus coepiscopis, et confamulis nostris, jussu vestro relegimus singula scripta, quæ de Britannia insula directi apostolico vestro conspectui detulerunt, tam ea, quæ ex persona reverendissimi archiepiscopi olim hinc illuc ab apostolica sede directi missa sunt, aliorumve relationes adversus quemdam episcopum subterfugientem, ut aiunt, quam ea, quæ a Wilfrido Deo amabili sanctæ Eboracæ Ecclesiæ episcopo oblata sunt; qui de sua sede ejectus a prænominato sanctissimo huc usque pervenit: in quibus cum multas quæstiones insererent, neque sanctorum canonum subtilitate convictum eum aliquibus facinoribus, et ideo non catholice dejectum reperimus, neque eum aliqua facinora perpetrasse accusatores ejus verbis propriis ostenderunt, pro quibus degradari debuisset; potius autem et modestiam hunc tenuisse cognovimus: quod non seditiosis quibusdam decertationibus se immiscuit, sed de sua sede repulsus, coepiscopis suis facti meritum innotescens, memoratus Deo amabilis Wilfridus episcopus huc ad sedem apostolicam accurrit. Agatho sanctissimus ac ter beatissimus episcopus Ecclesiæ catholicæ atque apostolicæ urbis Romæ considentibus dixit: Wilfridus Deo amabilis sanctæ Eboracæ Ecclesiæ episcopus, quem præ foribus venerabilis secretarii nostri esse narratum est: ad nostrum secretarium juxta sua postulatione cum petitione, quam secum afferre dicitur, admittatur. Wilfridus Deo amabilis episcopus dum venerabile secretarium ingrederetur, dixit: Deprecor vestram pontificalem beatitudinem, ut meæ humilitatis petitionem excipi coramque relegi præcipiatis.

« Agatho sanctissimus episcopus dixit: Wilfridi Deo amabilis episcopi petitio suscepta coram omnibus relegatur: et accipiens Joannes notarius, relegit sancto et apostolico concilio. Wilfridus humilis et indignus episcopus Saxoniæ ad hoc apostolicum fastigium tanquam ad locum munitum turremque fortitudinis gressus, Deo præviante, perduxi; quod inibi normam sacrorum canonum in omnes Christi Ecclesias emanare cognosco: ex eo meæ humilitati justitiam fieri confidenter expeto: cognovisse quippe non ambigo vestrum pontificale fastigium tam ex humilitatis meæ suggestione, quam quæ viva voce præsentialiter obtuli vestris apostolicis obtutibus, in ipso mei adventus exordio præsentatus; quod quidam mei episcopatus invasores, nulla in me convicta culpa, contra sacrorum scita canonum in conventu sanctissimi Theodori Cantuariorum ar-

chiepiscopi et aliorum convenientium antistitum sedem meam, quam per decem, et eo amplius annos tenueram, usurpare moliti sunt : et in meo episcopatu tres episcopi promoti sunt, licet canonica non sit eorum promotio. Quid autem acciderit, ut Theodorus sanctissimus archiepiscopus me superstite in sedem, quam licet indignus dispensabam, absque consensu cujuslibet episcopi tres sua auctoritate mea humilitate non acquiescente ordinaret episcopos ? omittere magis quam flagitare pro ejusdem viri reverentia condecet : quem quidem, eo quod ab hac apostolicæ summitatis sede directus est, accusare non audeo. Verumtamen si claruerit, quod contra jus regularium sanctionum, citra ullius delicti piaculum, quod canonica percellit severitas, de pristina pulsus sede tumultuosus nulli apparui, sed tantum confamulos, et consacerdotes meos illius provinciæ episcopos contestatus abscessi, siquidem prævidit vestra apostolica summitas privatum me esse humili devotione, quæ censentur, libenter amplector. Si autem et pristinum episcopatum suscipere, sequor totisque viribus veneror ab apostolica sede prolatam sententiam, tantum ut invasores de pristinis parochiis ecclesiæ, cui ego indignus famulus vester præfui, pellantur. Et si rursus in eadem parochia, cui præfui, præsules adhiberi præviderit, saltem tales jubeat promovendos, cum quibus pacifica et tranquilla possim concordia, obtinente Deo, unanimiter deservire, etc. Agatho sanctissimus ac ter beatissimus episcopus sanctæ Ecclesiæ catholicæ atque apostolicæ urbis Romæ dixit : Non mediocriter satisfacit audientibus petitionis series, quam Wilfridus Deo amabilis episcopus obtulit, in hoc, quod cum se indigne de episcopali sede dejectum agnovit, non contumaciter per vim sæcularem obstitit, sed humiliter sentiens auctoris nostri beati Petri apostolorum principis cononicum expetivit subsidium, et supplici præstolatione, quæ super eo censenda sunt se suscepturum perhibens quod ex ore nostro beatus Petrus apostolus auctor noster, cujus ministerio fungimur, præviderit statuendum. Universa sancta synodus, quæ residebat, inter cætera definiens ait : Statuimus atque decrevimus, ut Deo amabilis Wilfridus episcopus episcopatum, quem nuper habuerat, suscipiat, et quos cum consensu concilii ibidem congregandi elegerit sibi adjutores, a sanctissimo archiepiscopo ordinati promoveantur episcopi, expulsis procul eis, qui in ejus absentia in episcopatum enormiter missi sunt, et cætera, quibus interdicunt hæc non suscipientes decreta. »

His decretis gloriabundus episcopus etiam jussu papæ jussus est residere in numero sanctorum episcoporum CL qui agitabant concilium contra illos, qui unam operationem prædicant in duabus naturis Domini nostri Jesu Christi. Hinc reditum aggressus omnium periculorum, Deo protegente, immunis patriam venit, ægreque licet ad regem aditu impetrato, scita apostolici sigillata prætendit. Ille cum ea episcopis contubernalibus suæ factionis legi fecisset, tantum a reverentia Romanæ sedis abfuit, ut spoliatum suis omnibus, comitibusque in diversa deductis, beatum pontificem cuidam præfecto notabilis sævitiæ viro in ergastulum trudendum committeret : credulus asserentibus, decreta illa coempta pretio, quia Romani munerantibus se lenocinentur, scatebat omnis curia pruritu episcopalis injuriæ, adeo ut regina chrismarium pontificis vi extortum (horresco referens) non dubitaret cum reliquiis vel collo vel vehiculo circumferre; immoto animo et vultu sacerdos ferebat omnia et monitionibus sacris suos, quibus timebat, hortabatur ut fortiter ferrent, donec Dei pietas et invicta felicitas finem calamitatibus afferret. At præfectus in alios barbarus et immanis, in istum anglus et lenis, nil illi tormenti præter tenebras ingessit, non penitus ausus regiis mandatis obstrepere. Sed enim non passa est divina dignatio tenebrarum indignitate premi lumen Britanniæ, quod fax cœlica signavit, cum adhuc genitrix pondus alvi absolveret ; perrupit densitatem carceris lucerna superne directa, absentemque diem lux agebat æmula, repercussit fulgor carnificum oculos per rimas inspectantium, et fugere coegit ad dominum ; ille quidem auditu cohorruit, sed Egfridi timore nihil præter solitum novavit, stimulavit differentem morbus uxoris, quo repente correpta hianti rictu et spumanti vomitu maritum exterruit ; mox etiam majori concussa dæmone exsanguis et elinguis cum diriguisset, exsiliit ille et pontificiis pedibus affusus, non gravate obtinuit a misericordi antistite veniam ; statim enim orationem dedit, aquam benedictam gutturi hiantis infudit, et mulier morbo caruit, valetudinem bonam resumpsit. Audivit hoc Egfridus nuntio præfecti dolentis et orantis, ne se immeritum immolaret diabolo, reum in pontificis innocentis supplicio ; sed nihilo mutatus auferri eum ab Offritho (id enim nomen viro) ut degeneris animi homine jubet, et crudelioris audentiæ satelliti Tumber nomine tradi. « Cum crudelitate regis adolevit miraculum, nam cum eum vinculari ille jussisset, et ferox minister compedes ferreos expediret, quibus tibias sancti nodaret ; semper inter ipsas conantis manus fallax compes assiduo dilabebatur furto ; nam vel angustior compes tibias grossiores circumplecti non poterat, vel catena laxior graciles tibias non contingebat. Jam vero si quando laboratæ arti nihil deesset, tanta celeritate se vincula evolvebant, quanta oculi cernentium occurrere non poterant. Dedit locum improbitas religioni, solutus est sanctus, et in libera custodia tentus. » Nihil horum Egfridus curabat, sed si quando audiebat, vel suspendebat ludo, vel infamabat opprobrio. Commeabant tamen frequenter ab eo ad pontificem cum mandatis nuntii ut decretorum tenorem, quæ attulerat, ultro infirmaret, diceretque ea extorta pretio, non impetrata judicio. Id si faceret, fore ut per indulgentiam regis partem episcopatus et sua omnia reciperet : sin minus, sui foret dispendii, qui

esset auctor dissidii. Parum hæ minæ movebant A animum pontificis ad consentiendum: quinimo referebat non se illum facturum pro discrimine capitis, ut infamaret auctoritatem sedis apostolicæ. Quid interim regina Ermenburga totius mali fomes et incentrix? continuabat dies ac noctes conviviis, ducebatque triumphali pompa chrismarium antistitis, opimis gavisa spoliis. Sed cum nocte quadam hospitata fuisset apud abbatissam Ebbæ amitam mariti, totis medullis diabolo infuso cœpit aliena sapere, insana dicere. Vocibus ejus excitata abbatissa accurrit, quid morbi haberet blande interrogans: illa nihil contra (nam jam angustia valetudinis vocem præcluserat); tum Dei famula causam intelligens, auctor nepoti fuit, ut beatissimi viri redderet chrismarium: ipse suis omnibus secundum B apostolica præcepta revestiretur; quod præstaret, si collateralem suam salvam vellet; si vero regia in malo perseverandum putaret animositas, quæ tulerat, redderet; ipsum liberum abire sineret. Actum est, et regina tunc quidem pulchre convaluit, et post obitum mariti habitu mutato religiose de facto pœnituit.

Wilfridus ergo natali solo pulsus Westsaxoniam tendebat, exceptusque ibi a quodam Berethwaldo viro nobili paucissimis omnino diebus latebram fovit. Siquidem rex Merciorum Ethelredus, cui vir ille parebat, (erat enim filius fratris ejus), acriter per nuntios denuntiavit, ut ne uno quidem die ipsum retineret, hæc in assentationem Egfridi fiebant; C cujus soror Osdrida in solatium Elwini fratris occisi Egelredo nupserat, pacem inter maritum et fratrem componens. Inde monasteriolo jam ibi ædificato Wilfridus relictis monachis suis profugus ad Australes Saxones adhuc paganos divertit, cui inter Christianos nullus ad latendum supererat locus. Rex eorum Edelwalk [*al.* Edelwalch] vocabatur, qui auditis peregrinationis causis ad auxiliandum antistiti animo concurrit. Firmissimum itaque fœdus jecit [*al.* icit], ut eum inimicis nec prece proderet, nec pretio distraheret; qua tutela fretus, primum regi et reginæ Christianitatem prædicavit, post etiam provincialibus, nec fuit in persuadendo difficultas: cum continuo rex baptizatus, cæteros exemplo suo ad idem animaret: deditque propriam mansionem D episcopo, quam familiarius incolebat, vocabulo Selesey, quam ipse monachis implens ad episcopalem sedem posteris transmisit. Erat tunc Cedwalla per factionem principum a Westsaxonia expulsus, quem frequenter ad se consilii causa venientem sanctus prompte refecit, præbens ei et suis cum equitaturas tum pecunias: is dum omnibus irascitur, dum omnibus infrendit, Edelwalk regem aliquo sibi occurrentem infortunio neci dedit: idemque tota Westsaxonia potitus, ut magistrum et dominum omni provinciæ præfecit Wilfridum, nihil in tota provincia sine illius assensu faciendum arbitratus. Denique et amplissimas in Wetha insula possessiones dedit, et quæ ante habuerat libens edicto firmavit, transierunt in his anni perplures: jam Egfridus in bello Pictorum occubuerat; jam Theodorus in mortem vergebat, qui de peccato in Wilfridum commisso sauciatus conscientiam, ipsum et Erkenwaldum episcopum evocavit Londoniam: ipsis omnia peccata confessus, illo se potissimum permoveri scrupulo dixit, quod in sanctum commisisset, passus eum contra regulas spoliari vel aperta instantia, vel occulta patientia. « Et quia, inquit, finis mihi futuro anno imminet, sicut Deo prænuntiante cognovi, et frequens ægritudo [*al.* ægritudo admonet.], rogo te, sanctissime pontifex, ut benignus mihi commissum indulgeas, et sedem archiepiscopatus mei subeas: quippe qui sis omnium Anglorum in Romanis legibus peritissimus; ego, Deo donante, conabor, ut veteres offensas recenti officiorum sedulitate deleam, reges et auctoritate et precibus amicos facturus. »

Placide ad hæc et ut virum sanctum decebat, respondit Wilfridus; sed ut archiepiscopatum sine majoris definitione concilii susciperet, non consentit [*al.* consensit]: totis ergo viribus Theodorus exsurrexit, ut Wilfridus episcopatum reciperet, missis legatis et scriptis ad Alfridum regem Northumbrorum, qui Egfrido successerat, et sororem ejus Elfledam abbatissam de Strenelhath, ut simultatibus retropositis incunctanter charitatem ejus complecterentur. Cujus studii ut fervor patescat, epistolam, quam regi Merciorum Ethelredo direxit, hic ponam: « Gloriosissimo et excellentissimo regi Merciorum Theodorus Dei gratia archiepiscopus in Domino perennem salutem. Cognoscat, fili dilectissime, tua miranda sanctitas pacem me habere cum venerando episcopo Wilfrido, et ideo, charissime, te admoneo, et in Christi charitate præcipio tibi, ut ejus sanctæ devotioni, quantum vires suppetunt patrocinium, sicut semper fecisti, quandiu vivas indulgeas, quia longo tempore propriis orbatus substantiis, multum inter paganos in Domino laboravit. Et idcirco ego Theodorus humilis episcopus decrepita ætate hoc tuæ beatitudini suggero, quia apostolica hoc, sicut scis, commendat auctoritas, et vir ille sanctissimus in patientia sua possedit animam suam, et injuriam sibi irrogaturum mitis et humilis, caput suum sequens medicinam exspectavit, et si inveni gratiam in conspectu tuo, licet tibi pro longinquitate itineris grave videatur, oculi mei jucundam faciem tuam videant, et benedicat tibi anima mea antequam moriar. Age ergo, fili mi, taliter de illo præfato sanctissimo, sicut te deprecatus sum. Quod si patri tuo non longe de hoc sæculo recessuro obedieris, multum tibi proficiet ad salutem. Vale. »

Venienti ergo ad reges cum epistolis archiepiscopi Wilfrido, salutatio impertita, indultus favor. Alfrithus, qui eum quondam probe nosset, ad se sponte invitato prius cœnobium Deugstoldeim, hinc definitione concilii Eboracensem episcopatum, et Ripis monasterium liberaliter indulsit, stetit hæc amicitia

inter eos vix annis v, quoad virosa consilia, in sinibus quorumdam confota, eruperunt in publicum, quibus præventus rex Alfrithus, monasterium Ripense possessionibus propriis mutilans, episcopatum ibi constituere meditabatur, asserens decretis Theodori archiepiscopi consentiendum non primo et ultimo tempore prolatis, sed illis quæ mediis diebus edicta discordia agitare noscuntur, quibus infensus Wilfridus ad regem Merciorum Ethelredum amicum suum discessit; sub eo plurimo conversatus tempore, Sexwlfo Licetfeldensi episcopo defuncto episcopatum illum rexit, omnibus provincialibus amandus juxta et reverendus: plurima machinamenta rege Alfrido et Berthwaldo archiepiscopo, qui Theodoro successerat, in Wilfridum struentibus et deterentibus (*sic*). Hoc tandem sedit, ut cum spe pacis prætenta vocarent ad concilium, ibi vel blandimentis ad libitum suum inflecterent, vel, si non consentiret, opprimerent, ille doli nescius, et alios ex rectitudine animi sui metiens, ad concilium perrexit; sed longe aliud quam speraverat, expertus est: siquidem cum eum conviciis et falsis objectionibus criminum diu fatigassent, ad ultimum eum interrogarunt, si Theodori archiepiscopi decretis obedire vellet, quorum ille nequitiam persentiens, callido responso frustratus est, dicens, se libenter illis Theodori definitionibus obediturum, quæ sanctis canonibus consonarent. Deinde longa disputatione in ipsos invectus, acriter et vere quod jam per XXII annos præceptis trium apostolicorum Agathonus, Benedicti, Sergii Increduli, Theodori archiepiscopi decreta per dissensionem acta diligerent, quievit, et jam Alfrido surgebant cristæ, adeo ut archiepiscopo diceret: Si præcipis, Pater, opprimam eum per violentiam, quod cum etiam inimicis displicuisset, ut tanti nominis vir, et qui eorum fiducia captus ad concilium venisset, sustineret oppressionis præjudicium, alio itinere gradiendum putarunt, itaque quasi pacifice suadere adorsi sunt, ut quia frequentissimæ dissensiones in Ecclesia Dei ejus causa pullulabant, ipse voluntate sua possessionibus et episcopatu cederet, et hanc renuntiationem scripto firmaret; hoc ejus commendaret famam, hoc accumularet gloriam, si privatus mallet sub quiete legere, quam pro suo pontificatu vel per se vel per alios procellas seditionum movere. » Sensit Pater in his minis [*al.* nimis] implicitum negotium, et respondit: « Nihil æque ad cumulum infamiæ homini valere, quam si se sua damnaret voce. Se primum fuisse, qui verum Pascha in Northanimbria Scotis ejectis docuerit, qui cantus ecclesiasticos antiphonatim instituerit, qui sanctissimi Benedicti Regulam a monachis observari jusserit, pro quibus omnibus nunc senem et septuaginta fere annorum pontificem hoc in munere recipere, ut cogatur se ipsum scripto damnare. Nossent ergo se illud non facturum, quod esset sibi dedecus, calamitas subjectis, incommodum cunctis; quin potius sedem apostolicam appellare, et si qui eorum ecclesiasticum conflictum præsumeret eo provocare. Jam ergo septuagenarius iterum labores, iterum Romam meditabatur, nec diu moratus mare transiit, viamque permensus urbem introiit, sustinuitque aliquantis diebus accusatores dum venirent; qui, cum venissent, illi causam suam epistolis, ipse quod ad se attinebat, hoc allegavit modo:

« Domino beatissimo universali papæ Joanni Wilfridus supplex et humilis servus servorum Dei episcopus.

« Cognoscat sanctitas vestra, quod perturbationibus nuper in Britannia ortis ex parte eorum, qui contra decreta beatissimi Agathonis papæ illiusque successorum venerabilium Patrum sibimet episcopatum et monasteria terrasque cum omnibus facultatibus meis usurpabant, compulsus hanc sacrosanctam apostolicam sedem appellavi, contestans eos per omnipotentem Dominum et beatum Petrum apostolum, ut si quis aliquam accusationem contra me haberet, ad vestram præsentiam veniret, sicut beatissimi Sergii prædecessoris vestri scripta decernebant: et ideo petitionem humilitatis meæ gloriosæ præsentiæ vestræ offerendam curavi, ut vos largiflua pietatis benevolentia confirmare dignemini, quæ a beatissimis antecessoribus vestris erga meam parvitatem decreta sunt; et si quis contra me accusator advenerit, per vestram jussionem productus in medium, quod voluerit objiciat: et si quidlibet vel minimum objectum non probabiliter cassavero, paratus sum severitatem canonum experiri. Deinde rogo, ut litteras commendatorias de vestra celsitudine ad Ethelredum regem Merciorum adipiscar, ut omnia monasteria mea, quæ in ejus sunt provincia quietem habeant; ad Alfridum [*al.* Alfrithum] regem Northanimbrorum epistolam habeam, ut omnia mea mihi reddat. Quod si forte sibi grave videbitur, ut episcopatum Eboracensem habeam, prævideat apostolica sedes, quis ibi habeatur episcopus: ego tamen monasteria duo in ea provincia posita Ripis et Hagustaldeiæ, quæ fundavi, non amittam. In fine quoque spondeo me omnibus decretis Brethwaldi [*al.* Berthwaldi] archiepiscopi pariturum, quæ contra prædecessorum vestrorum fundatissima decreta erga meam parvitatem non fuerint. His cum accusatores a Berthwaldo archiepiscopo missi respondere jussi essent, hoc primum dixerunt: Esse crimen capitale, quod in concilio in Britannia congregato decretis Brithwaldi archiepiscopi se non obediturum Wilfridus contumaciter dixisset. De hoc stans in medio pontifex se expurgavit, ut diceret: Se sic non indefinite respondisse, sed his tantummodo pariturum, quæ contra canonum decreta non essent: esse autem contra regulas, ut ipse se sine ullo criminis objectu adjudicaret. »

Hæc tam probabilis et facilis responsio cum lætum plausum Romanis excitasset, jussi sunt accusatores domum redire, dicentibus episcopis, quod quamvis canonibus cautum esset, ut accusator primo accusationis capitulo decidens, ulterius ad aliorum

tentamentum non assurgeret, se tamen pro reverentia Brithwaldi archiepiscopi non defuturos, quin omnia per ordinem discuterent, factumque est ut quatuor mensibus, LXX conciliabula coacta vel propter hoc solum vel hoc præcipuum finem gloriosum Wilfrido, ignominiosum accusatoribus habuerint, Romanis maxima impensa mirantibus illorum impudentiam, illius eloquentiam, dum quidquid accusationum objecissent, ille nullo excogitato responso, sed Dei et veritatis fultus auxilio, quasi casses aranearum primo motu labiorum discuteret et subrueret, hoc pronius episcopi mirabantur causidicorum audaciam, quomodo ecclesiasticorum graduum immunes (nisi quod unus eorum diaconus esset) præsumerent accusare venerandum senem LXX annorum pontificem, torrentem eloquentiæ ; inter se ergo multum diuque Græcizantes, tandem ad nostra verba conversi damnarunt missos dignos carcere, missorem arguerunt stultitiæ, Wilfridum pronuntiarunt exsortem ab omni crimine.

Hic subjicerem quantum emolumenti causæ illius attulerit synodus Agathonis papæ lecta, sed et illud, quod in Meldis civitate Franciæ ab oriente Parisii posita cum domum rediret infirmitate pressus, visione sanatus sit angelica ; nisi Beda venerabilis historicus dignus pro sermonum sobrietate cui debeat credi, narrationem prævertisset. Nos ab ipso omissa Scripturæ perstricte inserimus. Quamvis igitur antistes rem obtinuisset, ambiebat tamen Romæ remanere, senilem spiritum sub dominorum apostolicorum pedibus effusurus. Restitit pio voto pontificis Joannis ratio, qua diceret eum Angliæ necessarium, ideoque jussit, ut quod supererat ævi non in peregrinis auris consumeret, sed patriæ commodis impenderet. Rediit igitur et apostolicas epistolas regi Merciorum jam monacho Ethelredo attulit, humiliter illi et genu flexo dignationem salutationis apostolicæ suscepit, et perlectis chartis, quod tenor earum jubebat a Kenredo filio fratris Wilfarii, quem sibi regem suffecerat, compleri non gravate obtinuit. Erat enim et ille timore Dei plenus, sicut post quadriennium voluntaria regni abrenuntiatione mundo probatum est, nec segnius Brithwaldus archiepiscopus pacem non aspernanter ambiens in unanimitatem fraternæ concordiæ accurrit. Exterritum minis apostolicæ sedis aiunt, legatis damnationem suam gravibus querimoniis aggerentibus, quamvis Wilfridus eos jam adjudicatos exemisset. Solus Alfrithus rex Northanimbrorum obstinatioris animi sententiam [*al.* semitam] terens, pervicaciam tenuit. Nuntiis enim ad se ex parte Wilfridi directis, serenum primo responsum retulit, sed depravatus (ut creditur) malevolorum consiliis, quibus extra suam dignitatem nimis indulgebat, redeuntes ad se die condicto tali sententia contristavit : se quidem legatorum personis, quod essent et vita graves et aspectu honorabiles, honorem ut parentibus deferre, cæterum assensum legationi omnino abnuere, quod esset contra rationem homini jam bis a toto Anglorum concilio damnato propter quælibet apostolica scripta communicare. Sed nec ipse multo post in vita moratus est tempore. Statim enim illis abeuntibus acerba correptus valetudine ad mortem excercebatur, amaritudo tormenti rationem olim in animo regali sopitam elicuit, et secundum prophetam : « Vexatio dedit intellectum auditui (*Isa.* XXVIII). » Intelligens enim se merito in obedientiæ plexum, promisit omnem emendationem facti Wilfrido exhibiturum. Si sibi viventi adduci potuisset, nec cessavit quantum ante præclusam vocem loqui potuit, idem promittere, et si ipse voti effectu careret, hæredem suum ut faceret adjurare ; et ille quidem mature defunctus apostolicas litteras se sprevisse sero indoluit, quarum minas effugere non meruit, quas quia crebro commemoravi, hic abbreviatas ponere fert animus, ut palam sit quanta miseria involvat mortales, quod illi viri, quos sanctissimos celebrat antiquitas, Theodorus, Bertwaldus, Joannes, Bosa, nec non et Hilda abbatissa digladiabili odio impetierint Wilfriadum Deo, ut ex ante dictis probatur, acceptissimum.

« Dominis eminentissimis ETHELREDO regi Merciorum, et ALFRIDO regi Deirorum et Berniciorum, JOANNES papa.

« De vestræ quidem religionis accessibus gratia Dei cooperante gaudemus, fervorem fidei cernentes in vobis, quam ex prædicatione principis apostolorum Deo vestros animos illuminante percepistis, et efficaciter tenetis, et utinam gaudium nostrum meliorum excessus amplificet, inextricabilis vero quorumdam dissentio nostros animos afficit quam oportet corrigi, ne apostolicorum præceptorum prævaricatores sed custodes esse inveniamini ! Dudum enim sub apostolicæ memoriæ Agathone papa, cum Wilfridus episcopus, pro sua causa sedem hanc appellasset, et accusatores a Theodoro sanctæ Cantuariorum Ecclesiæ archiepiscopo hinc illuc mandato, et ab Hilda religiosæ memoriæ abbatissa missi venissent, episcopi tunc hic de diversis partibus congregati rem regulariter quæsierunt, et definierunt, eamdemque sententiam successores ejusdem pontificis prædecessores nostri tenuerunt, sed neque Theodorus archiepiscopus obviasse cognoscitur, qui nunquam postmodum aliquam huc accusationem demandavit : nunc quoque eorum accusationes, qui contra Wilfridum episcopum huc de Britannia advenerunt, et ejus excusationes apud conventum reverendissimorum episcoporum, qui hic inventi sunt per dies aliquot fieri procuravimus, tam de epistolis anterioribus et modernis, quam quæ verbialiter partes detulerunt, dum principales personæ, de quibus contentio omnis exorta est, hic non adfuerint : quas necesse est, ut contentio finem accipiat, advenire. Idcirco commonemus Berthwaldum archiepiscopum fratrem nostrum ut synodum convocet una cum Wilfrido episcopo, et Bosam atque Joannem in synodum faciat convenire, vocesque partium audiat, et consideret quid sibi invicem

partes valeant approbare ; et siquidem apud illam synodum potuerit rem determinare, gratum erit nobis. Sin autem moneat eos ad sedem apostolicam accurrere, ut majori concilio decidatur, quod hactenus terminari non potuit. Sciat autem quod quicunque venire contempserit, se ipsum dejectioni submittit, nec hic nec ibi pro episcopo amplius suscipiendus. Vestra proinde regalis sublimitas faciat concursum, ut ea quæ, Christo aspirante, perspeximus, perveniant ad effectum, quicunque autem cujuslibet personæ audaci temeritate contempserit, non erit a Deo impunitus, neque sine damno cœlitus alligatus evadet. »

Defuncto ergo Alfrido, Edulfus quidam tyrannidem meditatus furorem quoque malesanæ mentis in Wilfridum evomuit, quasi in vecordiam Alfridi, juratus esset. Cum enim eum pontifex quondam recordatus amicum esse, non inconsultum æstimaret adire, adeo stultus efferbuit, ut eum continuo de regno suo exire juberet, ni omnibus suis exspoliatus cum dedecore ejici vellet. Sed enim post duos menses vita et regno privatus captivo diademate moribundus humum pulsavit, proceribus regni filium Alfredi, Osredum solio restituentibus, quorum qui maximus fide et auctoritate Berthfridus submonitus a Berthwaldo archiepiscopo concilium in Northanimbria fieri consensit, ut tandem justa Wilfredi causa placabilem terminum acciperet, ibi ex præceptis apostolicis data est optio episcopis, ut aut Wilfrido in sua episcopatus sede cederent, aut Romam pro sua defensanda causa pergerent, qui his resultandum putaret exsors a communione fieret. Episcopis suo more obnitentibus, beatissima virgo Elfleda, soror Alfridi, abbatissa post Hildam de Streneshalb, terminum negotio fixit, dicens : « Dimissis ambagibus testamentum fratris mei, cui præsens interfui, profero : quod si convalesceret jussa se apostolicæ sedis incunctanter facturum promisisse, vel quod morte interveniente facere nequiret, hæredi suo faciendum transmisisse cognoscitur. » Tum Berfridus [*al.* Berfrithus] verbis virginis conglutinans sua : « Ego jussionibus papæ obediendum censeo, inquit, præsertim cum eorum robori accedat et regis nostri jussio et nostræ necessitatis spontio ; namque dum nos post mortem ejus inimicis urgentibus in Bebbaburh inclusi essemus, in obsessionis angusto, in vitæ periculo, vovimus Deo impleturos nos jussionem papæ, si potuissemus evadere. Vix votum finieramus, et fateor, sacratissime archipræsul, statim certant obsequela, omnis in nostrum assensum accurrit provincia. Puer regius in regem levatus, hostis abactus, tyrannus exstinctus. Est igitur regiæ voluntatis, ut episcopus Wilfridus revestiatur. » His dictis emotæ dissensionum nebulæ, serenitas pacis infusa, cucurrit episcopalis gravitas in amplexum, et concordibus animis quantum superfuit ævi exegit. Dimissis Wilfrido duobus cœnobiis, Ripis et Hengesteldein ; ille inconcussa pace potitus post IV reditus annos, ut Michael archangelus prædixerat, tentatus est eadem infirmitate qua quondam in Meldis, tam valide, ut subito sensu et voce careret. Sed suis ad eum orantibus ut saltem ad divisionem rerum suarum loquelam mereretur, resumpsit ingenue, ut et loqueretur continuo, et post dies salutis vigore refuso cuncta loca sua obiret [*al.* ambiret], tum pro frequentibus morbis vicinæ mortis non dubius, quidquid ante in aliquibus bonis tepidius fecisse videbatur, supplevit : præpositos omnibus cœnobiis ordinavit, gazas in quatuor divisit, unam et eam optimam portionem Romanæ dandam Ecclesiæ, cujus auctoritate cunctis semper injuriis exemptus, et honoribus restitutus fuerit : quod et per se implere quamvis annis gravis meditaretur nisi ferrea quies cogitantem anticiparet ; secundam pauperibus, tertiam cœnobiorum præpositis delegavit, qua potentiorum amicitiam redimerent, qua contrariorum impetum refringerent ; quartam illis qui laborum suorum individui comites, nec dum terras quibus se sustentarent, acceperant. Sic accepta licentia a Ripensibus, quos præcipuo semper amore coluerat, et cæteris Northanimbris ad colloquium Celredi regis Merciorum, quo invitabatur, simul ut et monasteriorum suorum quæ in illa regione plurima per indulgentiam regum instituerat, quietem procuraret, profectus est. Ibi ergo cunctis circuitis et auctis, exacto anno et semis postquam secundo proximi obitus fuerat admonitus, apud Inundalum languore irruente agitatus, extremum diem sibi sensit adesse ; paucisque, quantum vires suppetebant, allocutus filios sacramque benedictionem impertiens, omnis ut videbatur expers angoris finem inivit, recensito jam a monachis Psalterio usque ad illum versum : « Emitte Spiritum tuum et creabuntur, » etc., excessit anno ætatis LXXVI, XLVI episcopatus ; vir pro justitiæ merito multis jactatus periculis, quique in ipsis exsiliis non otio deditus, sed cœnobiis et episcopatibus fundandis industrius esset : egregie factus ad promerendam gratiam principum, apud quos exsularet, idemque pro rigore justitiæ compatriotis regibus odiosus : reliquit cœnobia quot nullus, quæ solus aggregaverat, multis dividens hæredibus, corpus ejus in Ripis portatum, et multa reverentia conditum : ea qua efflavit hora cantus suavis avium et plausus alarum in cœlum revolantium auditus nec visus. Id cum sæpe in illa funeris pompa fieret, periti qui aderant, voluerunt intelligi, quod esset angelorum concio, quæ ad defunctum venisset expromissio. Lavacro vestis, super quam corpus jacuerat, tacta paralytica soliditatem recepit artuum. Ædem, in qua obierat, cum quidam incendere fuissent ingressi, ignis expavit ; quin et visus juvenis speciosus, qui flammam submoveret. Plures post annos Ripis cœnobio destructo, Cantiam delatus Wilfridus inter præcipuos habetur, inter primicerios, honoratur. Verumtamen ut ad recensionem episcoporum, quasi post diuturnam digressionem, in callem regrediar : expulso primitus, ut dictum est, Wilfrido, qui totius

Northanimbrorum regionis erat episcopus, duo pro eo constituti sunt: in Eboraco Bosa, in Hangustald Eta.

Defunctoque Eta, Joannes ordinatus pro eo, tempore vero Alfridi regis rediit in episcopatum totum Wilfridus v annis, expulsis Joanne de Haugustaldo, et Bosa Eboraco. Post v annos Wilfrido iterum ab Alfrido expulso, illi sedibus suis restituti sunt. Defuncto vero Alfrido, Wilfridus in concordiam receptus sedem apud Haugustaldum habuit, Joanne in Eboracum migrante, quia jam Bosa defunctus erat. Joannes vir eximiarum virtutum notissimum prædicatorem habet Bedam in gestis Anglorum. Sed nec modo minor est laudibus suis, nec adhuc defunctus miraculis, celeberrimum illud habetur quod habitatores Beverlep, quo loci jacet, pro spectaculo soleant exhibere. « Tauri ferocissimi, qui nodosissimis vinculis astricti magno virorum fortium sudore adducuntur, statim ut cœmeterium ingressi fuerint, ita omni feritate sopita conquiescunt, ut oves simplicitate putes. Laxatis ergo nodis dimituntur, per atrium proludere, qui ante quidquid obstabat, solebant cornibus et pedibus impetere. »

Ei successit in Eboraco Wilfridus presbyter suus, qui transcendit tempora Bedæ, nam cum illo anno quo obiit fuisse in Eboraco episcopo asseverat, quocirca lis inextricabilis inter Cantuarienses et Eboracenses versatur : quod dicant Cantuarienses se Wilfridum seniorem habere, contra Eboracenses contendant hunc minorem ab archiepiscopo Odone Cantiam translatum.

Hoc defuncto emicuit in pontificali speculo Egbertus frater Egberti ejusdem provinciæ regis. Is et sua prudentia, et germani potentia sedem ilam in genuinum statum reformavit, namque, quod cuivis gesta legenti Anglorum in promptu est, Paulinus ejusdem primus antistes vi hostilitatis loco pulsus, et apud Rovecestriam diem obiens, ibidem illud insigne pallii quod ab Honorio papa susceperat reliquit. Cæteri post eum tantæ urbis præsules simplici episcopi vocabulo contenti nihil altius anhelarunt. At vero Egbertus inthronizatus animosioris ingenii homo cogitans: « Quod sicut superbum est, si appetas indebita, ita ignavum si negligas debita, » pallium multa throni apostolici appellatione reparavit. Hic omnium liberalium artium armarium, ut ita dicam, fuit, et nobilissimam bibliothecam Eboraci constituit. Cujus rei testem idoneum advoco Alcuinum, qui dixit in epistola ad Carolum Augustum : « Date mihi exquisitiores eruditionis scholasticæ libellos, quales in patria habui, per bonam et devotissimam magistri mei Egberti archiepiscopi industriam. Et, si placet excellentiæ vestræ, remittam aliquos ex pueris nostris, qui excipiant inde quæque necessaria, et revehant in Franciam flores Britanniæ. » Sepultus est cum fratre suo in una [al. ima] porticu apud Eboracum, post xxxvi annos episcopatus.

Hujus successor senex substitutus est Eanbaldus, præfati Alcuini discipulus industrius : unde in epistola ad eumdem dixit : « Laus et gloria Deo, qui dies meos in prosperitate bona conservavit, ut in exhaltatione filii mei charissimi gauderem qui laboraret vice mea in ecclesia ubi ego nutritus et eruditus fueram, præesset thesauris sapientiæ, in quibus me magister meus dilectus archiepiscopus Egbertus reliquit hæredem. » Ipse est Eanbaldus, qui cum Aethelardo archiepiscopo Cantuariensi mutuis probitatis officiis invasionem, quam Offa rex Merciorum super Cantuariensem ecclesiam fecerat, ad nihilum redegit, quod Alcuinus significare videtur, in epistola ad eumdem Aethelardum ita dicens : « Audiens salutem et prosperitatem vestram et conventum cum Eboracensi episcopo filio meo Eanbaldo satis mihi placuit, speranti ex vestræ colloquio sanctitatis unitatem sanctæ Ecclesiæ recompaginari, quæ partim discissa est, non rationabili consideratione, sed quadam potestatis cupiditate. » Post eum hi fuerunt archiepiscopi : Wilfridus, Wimundus, Wlfere, Ethelbald, Rodewald, Wltstanus. Hic tempore regis Eadmundi fratris Ethelstani pertinacioribus studiis iram ejus emeritus, quod Danis contra eum rebellantibus faveret, ita quietum et benignum excitavit animum, ut eum in vincula conjiceret. Sed non multo post actus pœnitudine, et respectu clericalis reverentiæ indemnem abire permisit: quamvis ille sibi datam veniam indignatus, vitam e vestigit exuit [al. exierit].

Post eum Oskitel gradum accipiens honoris, floruit temporibus Edredi, et Edwii, et Edgari regum, habuitque successores, Oswaldum, Edulfum, Wlstanum. Qui omnes episcopi etiam Wigornienses fuere hac de causa : Oswaldus non exili progenie oriundus, utpote Odonis archiepiscopi nepos, apud Floriacum in Gallia alteratus est in monachum familiari per id tempus Anglis consuetudine ; ut si qui boni afflati essent desiderio in beatissimi Benedicti monasterio cœnobialem susciperent habitum, a quo religionis hujuscemodi manavit exordium. In hoc ergo loco juventutis fregit lubricum, multis annis religioni et litteris serviendo. Et licet ab archiepiscopo invitaretur, crebris restitit epistolis, prætendens causam novitatis in veste, teneritudinis in religione, nec nisi tarde venit, nuntio ægri jam discumbentis avunculi percussus. Jam ergo Dofris appulsus, ut defunctum audivit, minimum abfuit, quin statim Floriacum rediret, sed admonitu sociorum necessitudines parentum non negligendas, post justa sancto archiepiscopo soluta, ad archiepiscopum Eboracensem Oskitellum, quem proximo consanguinitatis gradu attingebat, venit ; ejus dulcedine captus, non paucis annis religione et contubernio ejus fructus [al. fruitus] est. Interea Dunstanus Wigorniensi et Londoniensi episcopatibus decedens, Cantiam transiit, qui sanctitatis et efficaciæ Oswaldi non nesciens, Wigorniensem episcopatum ipsi a rege impetravit. Ille paulatim considerans in clericorum ibi consistentium animis boni materiam inesse, si quis eam hortando animare et effigiare nosset, non eos turbulente repulit, sed

sanctissima circumvenit arte. Nam quod sedes episcopalis Sancti Petri famulabatur honori, alteram in eodem cœmeterio, in genitricis Dei nomine fecit ecclesiam, ubi dum monachos posuisset libentius cum eis conversari, familiarius divina officia exercere. Quod videns populus, qui benedictionibus tam religiosi episcopi carere nefas immane duceret, omnis eo accurrere. Ita clerici in medio relicti, maluerunt monachorum vestem suscipere, quam sibi dispendio, plebi ludibrio esse. Ex eo tempore dedit locum janitrici cœli [*al.* genitrici Dei] claviger paradisi pulchro inter cœlicolas commercio, zelo bono, hujuscemodi rumoris aura multam Oswaldo amicitiam apud regem conflavit et proceres. Rex consilio Dunstani vacuatum episcopo Eboracum viro implevit, qui barbariem gentis moderari pro antiquo convictu probe nosset. Nec tamen Wigorniensi sedi renuntiare permissus est, ne monachorum recens habitatio altoris sui destitueretur fomento, optimates submissi viro esse, certatim possessiones ad monasteria, quæ non exstabant, fundanda, ad ea quæ deciderant, sublevanda offerre. De quibus, cum se locus obtulerit, quantum competere videbitur, dicam. Præterea litteris excellentes viros in Angliam evocatos munificenter curare ne illo bono fraudaret patriam, sine quo cætera bona pene mihi videntur inania quorum unus fuit Abbo, Floriacensis monachus, qui multam scientiæ frugem Angliæ invexit, qui passionem Edmundi martyris, jubente Dunstano archiepiscopo, plenitudini litterarum adjecit. Is domum reversus postea, et ibidem abbas constitutus, severitati religionis sedulus exstitit : quem morem cum in cella quadam cœnobii Floriacensis, quæ in Wasconia posita hodieque ad regulam dicitur, exercere contenderet, non tulit Wasconia, sed lancea exanimatum superis transmisere. At Oswaldus multis annis utrique sufficiens episcopatui, magis ad Wigorniam ventitabat : supervixit quinque annis Dunstano, decem Ethelwaldo : tantamque sui admirationem Angliæ præbuit, ut solus eos exhibere videretur, auctoritate illum, efficacia istum, ambos sanctimonia. Pridie quam excederet, Wigorniæ pro foribus astans, diu suspexit cœlum lætabiliter illacrymatus. Percunctantibus qui aderant, quid ita irreverberato lumine aspectaret, respondit : « Sinite me, fratres respicere quo intendo pergere : velox est depositio corporis mei et tempus resolutionis meæ instat. » Mirati sunt illi, quod nec ante aliquam suspicionem ægrotantis dedisset, sed largiori curæ corporis indulsisset. Sed, postero die, cum pro more lotis pauperum pedibus diceret hymnum : *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto;* in ipsa genuflexione vitali spiritu privatus est. Tunc in ecclesia Beatæ Mariæ sepultus, post duodecim annos signis divinitus ostensis a terra elatus est. Quid sane miraculi sit, quod toto corpore in pulverem assumpto, stola sacerdotalis, qua fuerat amictus

A corruptelæ usque ad hunc diem damnum non sentiat, Domini reservetur examini? Successit ei in utraque sede Adulphus ex abbate Burchensi, sanctus, ut perhibent, vir et reverendus. Ipsi pro sanctitate ignoscitur, quod contra regulas canonum duas sedes tenuerit, quod scilicet non hoc ambitione, sed necessitate fecerit : Wlstano non ita, qui sanctitate discrepabat et habitu. Jacet Aldulphus Wigorniæ, etiam Floriacensi monasterio pro copia xeniorum, quibus Oswaldi munificentiam æmulari sategit, prædicandus.

Post Wlstanum sedem Eboracensem Elfricus, Wigorniensem Lefsius. Elfricus tempore Cnuti et Hardecnuti fuit, habeturque in hoc detestabilis, quod Hardecnutus ejus consilio fratris sui Haroldi B cadavere defosso caput truncari, et infami mortalibus exemplo in Tamensem projici jussit. Quin et Wigorniensibus pro repulso episcopatu infensus, auctor Hardecnuto fuit, ut quod illi pertinacius exactoribus regiorum vectigalium obstiterant, urbem incenderet, fortunas civium abraderet.

Elfrico Kinsius. Illi quoque Adredus suffectus est, ante ex monacho Wintoniensi Wigorniensis episcopus ; qui simplicitati Edwardi illudens, moremque antecessorum magis pecunia quam ratione allegans, archiepiscopatum Eboracensem non intermissa priori sede suscepit. Dispositoque apud regem consilio Romam pertendit comitatus duobus electis episcopis, Gisone Wellensi, et Waltero Herefordensi, nec non C et Tostino comite Northanimbrorum. Comitem Nicolaus papa gratiose suscepit, et eum in synodo, quam contra Simoniacos coegerat, sibi a latere assidere fecit. Gisonem et Walterum voti compotes reddidit, qui essent non usquequaque contemnendæ scientiæ, et nullius notati ignominia Simoniæ. Aldredum suapte responsione culpabilem utrobique repertum. omni honore severus exspoliavit. Ita differenti effectu cum regrederentur, una pariter ærumna omnes involvit : nam prædonibus irruentibus, præter simplices vestes exspoliatis omnibus, ad nummum [*al.* minimum] valens, corporibus tamen illæsis, Romam refugere. Hæc calamitas peperit Aldredo recuperandorum occasionem honorum. Tostinus quoque gravibus verborum contumeliis apostolicum aggres- D sus in sententiam sibi placitam reduxit, parum metuendam a longinquis gentibus ejus excommunicationem, quam propinqui latrunculi deriderent, in supplices enim furere, in rebelles parum valere, aut sua sibi per ejus auctoritatem reddenda, quæ per ejus fraudulentiam constaret amissa : futurum ut hæc rex Anglorum audiens tributum sancti Petri merito Nicolao subtraheret, se non defuturum rerum veritati exaggerendæ. Hoc minarum fulmine Romani territi papam flexerunt, ut Aldredo archiepiscopatum redderet et pallium : esse impium si et inglorius, et vastatus repatriaret, fecit ille, quod monebat ratio, hac moderationis libra adjecta, ut Wigorniensi sedi proprius antistes accederet, abi-

eruntergo domum incolumes magna et diffusa omnes apostolici liberalitate de damno priori consolati. Consecuti sunt abeuntes Romanorum legati, qui sanctissimum Wlstanum, per consensum Aldredi Wigorniæ ordinarunt episcopum. Nec enim a Stigando tunc Cantuariensi nomine tenus archiepiscopo, quisquam bonus pontificale munus susciperet, qui non per ostium in ovile ovium intrasset; qui quamvis sæpe a sede vocaretur apostolica, tamen nunc dilationibus, nunc muneribus eludebat omnia, donec veniret rex Willielmus, quem nulla corrumpere posset tergiversationis astutia. Is Stigandum palam notabilem reddidit, nolens ab eo sacramentum regiæ benedictionis suscipere : exhortatus Aldredus consecrationem egit, exacto prius coram omni populo jurejurando, quod se modeste erga subjectos ageret, et æquo jure Anglos quo Francos, tractaret. Itaque illum quandiu erga suos temperiem habuerit, dilexit ut prolem, veneratus est ut regem. Sed cum importabilis tributi pensum a provincialibus exigeret, convenit eum per legatos antistes ; quos ægre admissos cum turbulento responso abegisset, non moratus ille maledictionis telum in illum et omnem ejus vibrabat progeniem, præfatus, posse se maledictionem dare merito, qui benedictionem dedisset immerito. Quod cum relatum esset regi amicorum admonitione delinitus misit, qui episcopum exorarent. Verumtamen prævenerat nuntios mors antistitis, qui ex ægritudine animi (ut plerumque fit) contracto morbo decubuerat, et obierat. Libertas animi ejus in uno verbo enituit præclare, quod Anglice apponam, quod Latina verba non sicut Anglica concinnanti [*al.* concinnitati] respondent.

Ursus erat vicecomes Wigorniæ a rege constitutus, qui in ipsis pene faucibus monachorum castellum construxit, adeo ut fossatum cœmeterii partem decideret. Querela ad archiepiscopum, qui tutor esset episcopatus delata est : ille cum vidisset, Ursum his verbis adorsus est. *Hatest thou Urse, have thou gods curse :* eleganter in his verbis, sed dure nominum euphoniæ alludens : « Vocaris, inquit, Ursus : habeas Dei maledictionem, » et (quod Anglice non apposui) « meam, et omnium consecratorum capitum, nisi castellum hinc amoveris. Et scias profecto quod progenies tua non diu de terra Sanctæ Mariæ hæreditabitur. » Dixit ille implenda, quæ nos videmus impleta. Siquidem non multis annis filius ejus Rogerius paternarum possessionum compos, gravi regis Henrici indignatione pulsus est, quod quemdam ex ministris regiis præcipiti furore jussisset interimi. Aldredo defuncto, et in Eboraco sepulto, clades illa, quam prædixi, secuta est e vestigio, jussu Willielmi regis inflicta. Et tunc quidem omnis nobilitas popularis emarcuit falce belli demessa. Nam jam olim tempore Danorum monasteria per totam provinciam vice siderum micantia pessum ierant. Stant adhuc semiruti parietes, qui sint non delectationi oculo, sed tristitiæ, monumento. Ibi fuit olim apud Wiremuth monasterium, Bedæ et multo-

A rum litteratorum virorum nobile gymnasium. Ibi Streneshalh sanctarum virginum choro, beatorum antistitum, et egregiorum regum mausoleis insigne, quod nunc Witebi dictum, semisopitos cineres in vitam quorumdam industria satagente suscitat : inventaque sunt noviter, et in eminentiam elata sanctorum corpora Trumwini episcopi, Oswii regis, et Elfledæ filiæ ejus, quæ eidem monasterio post Hildam præfuit, nec non et illius monachi, quem divino munere scientiam cantus accepisse Beda refert. Cujus non fuisse apud Deum populare meritum, miracula modo multa, ut ferunt, superne demissa prætendunt indicium, unde necessario illius provinciæ monasteria non evolvo, quod vetusta omnino B diruta, vel si nova, adhuc ignota quamvis hoc opere non omnia per Angliam enumeranda susceperim, nisi quæ sint pro indigenarum sanctorum corporibus majoris famæ, altioris gloriæ. Huc accedit, quod quædam nostræ notitiæ occulit memoriæ vetustas, quædam constructionis novitas : ista provinciæ longinquitas, illa sanctorum in eis requiescentium pro miraculorum raritate obscuritas ; quibus omnibus etsi ex necessitate styli nostri deest officium parum tamen nostrum suspirabunt silentium, cum fuerint olim vel Dei voluntate vel sua industria propalata. Interea dum diversamur in hac provincia, successit animo episcoporum Haugustaldensium, et ad Candidam Casam, quod Anglice *Witerne* dicitur, non reticere nomina, quia enim quondam C archiepiscopatui Eboracensi subjecti, ad tempus non excurrerunt nostrum, recte in referendo proprium non occupant locum, furtim ergo se archiepiscopis immisceant, ut eorum conturbernio sociati commemoratione non careant. Haugustaldehem vocatur locus quinquaginta ab Eboraco milliaribus disparatus, fisco regio famulabatur, quando cum beatæ memoriæ Wilfridus a beatissima Etheldritha regina pro aliis possessionibus commutavit. Ibi ædificia minaci altitudine murorum erecta, et diversis anfractibus per cochleas circumducta, mirabile quantum expolivit, arbitratu quidem multa proprio, sed et cœmentariorum, quos ex Roma spes munificentiæ attraxerat, magisterio. Ferebaturque tunc in populo celebre, scriptisque etiam est indi- D tum, nusquam citra Alpes tale esse ædificium : nunc qui Roma veniunt idem allegant, ut, qui Haugustaldensem fabricam vident, ambitionem Romanam se imaginari jurent ; adeo tot temporum et bellorum injuriæ venustatem ædificiis non tulere.

Primus ibi fuit Wilfridus episcopus, quo violenter ejecto, subrogati sunt, Eata, Tumbert, Joannes.

At vero, Wilfrido reverso, et post receptionem sedis defuncto successit Acca, vir in primis industrius et Sanctus. Utrarumque rerum astipulator est idoneus Beda, cujus instinctu et favore multa, ut notum est, elaboravit volumina : verumtamen non prosperiore fortuna usum, quam magistrum ex chronicis accepi, pulsumque post obitum Bedæ triennio a sede sua, incertum an regressum.

Accæ Fredebert. Ei Tilbert. Ipsi quoque Ethelbreth successit, ad hunc et congregationem ejus est epistola Alcuini, in qua inter cætera dicit: O nobilissima progenies sanctorum Patrum, illorum honoris, venerabilisque vitæ successores, et pulcherrimorum habitatores locorum, vestrorum sequimini vestigia Patrum, ut de his pulcherrimis habitationibus ad horum, qui nos genuerunt, æternæ beatitudinis consortium pervenire mereamini. Post Ethelbrethum tres tantum episcopi Haugustaldenses fuere: Herdred, Eambertus, Thiffriddid. Exercitus enim Danorum, qui jam tempore Alcuini metuebatur, ut alias diximus et dicemus, veniens, habitatoribus exstinctis vel effugatis, habitaculorum tecta succendit, et secreta cœlo exposuit. Nunc est Haugustaldem villa archiepiscopi Eboracensis.

—

DE EPISCOPIS CANDIDÆ CASÆ.

Candida Casa vocatur locus in extremis Angliæ juxta Scotiam finibus, ubi beatus confessor Nima requiescit, natione Britto, qui primus ibidem Christi prædicationem evangelizavit. Nomen loco ex opere inditum, quod ecclesiam ibi ex lapide polito Britonibus miraculum fecerit. Sanctum hunc Nimam præclarum virtutibus experta est antiquitas. Scribit Alcuinus in epistola ad fratres ejusdem loci dicens: « Deprecor vestræ pietatis unanimitatem ut nostri nominis habeatis memoriam in ecclesia sanctissimi Patris vestri Nimæ episcopi, qui multis claruit virtutibus, sicut mihi nuper delatum est per carmina metricæ artis, quæ nobis per fideles nostros discipulos Eboracensis ecclesiæ scholasticos directa sunt, in quibus et facientis cognovi eruditionem, et facientis miracula sanctitatem. »

Ibi sub extremo Bedæ tempore primus factus est episcopus Pethelmus, qui multo ante tempore Westsaxonia commoratus sanctissimi Aldelmi discipulatui interesse meruerat: eum subsecuti sunt. Frethewald, Pecwine, Ethelbrith, Bealdulf, nec præterea plures alicubi reperio, quod cito defecerit episcopatus, qui extrema Anglorum in ora est, et Scottorum vel Pictorum depopulationi opportuna. His igitur, quæ prætermittere consilium non erat, decursis, ad Eboracum regredietur oratio.

Anno ab Incarnatione Domini 1070, Thomas canonicus Bajocensis a Willielmo rege archiepiscopus Eboraco datus est, permansitque in honore XXX annis omni vita integer, et cui nihil vel in gestis, vel in dictis succenseri debeat, nisi quod primo archiepiscopatus tempore in causa primatus Cantuariensis magis errore quam pertinacia certavit; cujus rei exitum primus liber Gestorum pontificalium absolvit. Elegantia personatus spectabilis desiderio videntibus erat juvenis, vigore et æqualitate membrorum commodus; senex, vivido faciei rubore et capillis cygneus. Liberalitate sua successores suos contristavit, ut qui multam episcopalium terrarum partem in clericorum usum nimie, ut dicunt, prodigus distraxerit, clerum sufficientem opibus et litteris adunavit, ecclesiam a fundamentis inchoatam consummavit, cœlibatum ejus nunquam sinister rumor aspersit; philosophus antiquis scientia comparandus, nec elatus sermone, et vultu comis, moribus dulcis. Nec cantu, nec voce minor, multa ecclesiastica composuit carmina. Si quis in auditu ejus arte joculatoria aliquid vocale sonaret, statim illud in divinas laudes effigiabat; illud apud clericos quam maxime agere, ut masculam in ecclesia musicam haberent, nec quidquam, effeminate diffungentes, tenero, ut Persius ait:

. . . *Supplantarent verba palato.*

Ævo igitur et honore sæculi et gratia Dei abunde plenus obiit anno primo Henrici, in Novembri, cum eum antea in Augusto ad regem coronasset, propter absentiam Cantuariensis archiepiscopi.

Nec mora Girardus nepos Walchelmi episcopi Wintoniensis, qui erat episcopus Herefordensis, electus est, et introductus in archiepiscopum, qui dum cunctatur subjici primati Cantuariensi, has ei litteras misit Paschalis papa.

« PASCHALIS papa, servus servorum Dei; venerabili fratri Eboracensi archiepiscopo, GIRARDO salutem, et apostolicam benedictionem.

« Quanquam prave contra nos, imo contra matrem tuam sanctam Romanam Ecclesiam te non ignoremus egisse, præsentibus tamen tibi litteris mandamus, ut professionem venerabili fratri nostro Anselmo Cantuariensi archiepiscopo facere non negligas. Audivimus enim Thomam quondam prædecessorem tuum ex hac eadem re contentionem movisse et cum in præsentia domini Alexandri papæ secundi ventilata esset, ex præcepto ejus definitione habita, post varias disquisitiones Lanfranco prædecessori suo et successoribus suis eamdem professionem fecisse. Unde et nos, quod tunc temporis definitum est, volumus, auctore Deo, firmum illibatumque servari. »

Hanc epistolam directam sibi Girardus non legit, quia necesse non fuit. Prævenerat ipse jussum apostolicum, et hortatu regis Anselmo in manum dederat servaturum se ipsi eamdem professionem in archiepiscopatu Eboracensi, quam fecerat in episcopatu Herefordensi. Nequitia, qua eum papa notat, hæc fuit, quod a Roma cum pallio regressus, mendacio suo sedem apostolicam infecit dicens regi, quod si se in aliis ecclesiastice ageret, investituras ecclesiarum fieri æquanimiter papa toleraret. Litterarum non nescius, in eloquentia diffusus; decessit insperate, morbo quidem sed levi antea tactus. Nam cum aliquantulum æger in quodam viridario domui suæ vicino cubitaret, ut salubriore aura, quam suave halantes herbarum flores animarent,

foris frueretur, jussit ut astantes domum secederent, corporis curæ interim provisuri. Abierunt illi, et post epulas reversi, fleverunt dominum exanimem. Utinam hæc rumor finxerit, nec homo pontificalis gratiæ sic obierit: certe canonici Eboracenses, ne in ecclesia sepeliretur pertinacissime restitere, vix ignobilem cespitem cadaveri pro foribus injici passi.

Quamvis post aliquot annos Thomas successor ejus indignitatem facti leniens, in ecclesia ipsum juxta prædecessores suos eminentissime tumulaverit. Is filius Samsonis Wigorniensis episcopi; dum in archiepiscopatum electus ad consecrationem suam suscipiendam pro more Cantuariam venire invitaretur ab Anselmo, primo benigne respondit, grates se quod vocaretur agere, sed inducias petere ad tam magnum apparatum immodico sumptu opus esse, secundo accitus, vi se et rationibus suorum clericorum teneri renuntiavit. Tertio etiam per episcopos Londoniensem et Roffensem conventus, omnino negavit. Quare Anselmus cum de consilio Thomæ Paschalem papam certum fecisset, et defectus ipse corporis viribus cœleste iter acceleraret, scripsit Thomæ epistolam, quam et episcopis omnibus Angliæ singulam singulis cum suo sigillo misit, ut scirent qualiter erga Thomam agere deberent.

« Anselmus minister Ecclesiæ Cantuariensis Thomæ electo archiepiscopo Eboracensi.

« Tibi Thoma in conspectu Dei omnipotentis ego Anselmus archiepiscopus Cantuariæ et totius Britanniæ primas loquor, loquens ex parte ipsius Dei: sacerdotale officium quod meo jussu in parochia mea per suffraganeum meum suscepisti, tibi interdico, atque præcipio ne te de aliqua cura pastorali ullo modo præsumas intromittere, donec a rebellione quam contra Ecclesiam Cantuariensem incepisti, discedas, et ei subjectionem, quam antecessores tui, Thomas videlicet, et Girardus archiepiscopi ex antiqua antecessorum consuetudine professi sunt, profitearis. Quod si in his quæ cœpisti, magis perseverare quam ab iis desistere delegeris, omnibus episcopis totius Britanniæ sub perpetuo anathemate interdico, ne tibi ullus eorum manus ad promotionem pontificatus imponat, vel si ab externis ordinatus fueris, ne pro episcopo iidem in aliqua Christiana communione te suscipiant. Tibique Thoma, sub eodem anathemate, ex parte interdico Dei, ut nunquam benedictionem episcopatus Eboracensis suscipias, nisi prius professionem quam antecessores tui videlicet Thomas et Girardus Ecclesiæ Cantuariensi fecerunt, facias. Si episcopatum Eboracensem ex toto dimiseris, concedo ut officio sacerdotali, quod jam suscepisti, utaris. »

Erat enim rex Northmanniæ, qui cum in regnum rediisset, ventilare causam cœpit. Lecta est ante eum epistola prohibitionis Anselmi, et ab episcopis omnibus suscepta et approbata; quamvis susceptionem ejus ad regalis potentiæ contemptum retorquere comes de Mellento visus esset. Tantus autem episcoporum fuit consensus, non refragante et patre Thomæ Wigorniensi antistite, ut mallent omni honore spoliari quam præcepta patris sui Anselmi transgredi, confirmavit religionem illorum principalis assensus, cum subjecit: « Quidquid aliorum sententia ferat, ego Patris Anselmi excommunicationi nec ad horam subjacere aliquatenus volo. Itaque quia præter epistolam Anselmi sunt privilegia sedis apostolicæ, sunt definitiones ante patrem meum et matrem cum consilio totius regni statutæ, quibus auctoritas Cantuariensis Ecclesiæ nititur: eligat Thomas aut subjectionem Ecclesiæ Cantuariensi facere episcopatui vale facere. » Cessit ille non rationi, sed potentiæ, factaque professione subjectionis suæ Cantuariensi Ecclesiæ, suscepit a ministro Richardo scilicet Londoniensi episcopo, quod detrectaverat suscipere a magistro. De facilitate ergo credulitatis in clericos sero doluit, exulceratam quantum vixit deferens conscientiam, quod benedictione Anselmi fuerat privatus. Erat tunc temporis in Anglia Odolricus quidam cardinalis, qui pallium Eboracensis ecclesiæ attulerat per Anselmi consilium dandum. Sed cum eum jam obiisse inveniebat, hærebat animo incertus quid faceret. Sedata ergo omni per potestatem regis controversia, decretum est, ut Eboracum ab eodem cardinali deportaretur pallium. Factum est, et redimitus Thomas pallio in archiepiscopum enituit, expers (ut credebatur) ab adolescentia feminarum, sed et obscenitatum omnium, dapsilis exemplo sui ad omnes, prædicandæ pietatis et favoris in clericos. Decessit juvenis vix XIV annis functus gradu.

Successit Thurstanus prædicandæ constantiæ clericus. Qui cum post aliquot annos acceptæ electionis professionem Radulfo archiepiscopo Cantuariæ facere nollet, volente rege ultro archiepiscopatu cessit. Sed clericorum suorum monitu postea Romam profectus hanc epistolam meruerat.

« Paschalis episcopus servus servorum Dei Henrico illustri regi Anglorum, salutem et apostolicam benedictionem.

« Nos, auctore Deo, de probitate tua non tantum bona, sed meliora confidimus. Idcirco monemus excellentiam tuam, ut divinæ gratiæ memor semper existas, qui tibi et regni pacem et justitiæ notitiam tribuit. Honorem igitur Dei et Ecclesiarum ejus in regno tuo diligenter observa, et justitiam efficaciter exsequere; quia per honorem Dei tuus profecto augebitur. Audivimus electum Eboracensem virum sapientem et strenuum sine judicio ab Eboracensi ecclesia sequestratum, quod nimirum divinæ justitiæ et sanctorum Patrum institutionibus adversatur. Nos quidem neque Cantuariensem Ecclesiam minui, neque Eboracensem volumus præjudicium pati, sed eam constitutionem, quæ a beato Gregorio Anglicæ gentis apostolo inter easdem ecclesias constituta est, firmam censemus illibatamque servari. Idem ergo electus, ut justitia exigit, ad suam ecclesiam omnimodis revocetur. Si quid autem quæstionis

inter easdem ecclesias nascitur, præsentibus utrisque partibus in nostra præsentia pertractetur. »

Hac epistola fretus Turstanus, sedem suam repetiit libens. Augebatur in dies dissidium inter eum et Radulphum archiepiscopum, quia Radulphus nullis delinimentis, nullis minis adduci potuerat ut ei manus imponeret, nisi professionem faceret, nec Turstanus id se facturum pro capitis periculo pollicebatur. Successori ergo Paschalis papæ Gelasio citra montes venienti ambo statuerunt occurrere, causarum suarum patrocinio adfuturi. Sed mors apostolica non diu prolongata tardavit eorum impetum, donec Calixtus, qui ei successerat, Rhemis ad celebrandum venit concilium. Eo Turstanus impiger contendit, pollicitus regi nihil se contra decus Ecclesiæ Cantuariensis moliturum. Quod mox ut opportunum vidit, oblitus effregit; ab apostolico contra omnes consuetudines majorum benedictionem episcopalem suscepit. Præcesserat sane Turstanum ad papam legatus regis, idemque frater Radulfi Sefredus, postea Cicestrensis episcopus, denuntiaturus papæ, ne ullo modo Turstanum, aut ipse sacraret, aut ab aliquo, nisi a pontifice Cantuariorum secundum antiquum morem sacrari permitteret. Et si contra hoc ipse apostolatus sui jure niti vellet, certus existeret quia nec pro amissione coronæ suæ propositum suum in hac causa mutaret. His respondit apostolicus: « Ne putet rex me de quo agit negotio aliter acturum, quam ipse velit. Neque enim voluntas mea unquam me tulit, ut Cantuariensis Ecclesiæ dignitatem, cui tot præclari Patres (ut pene toti mundo notissimum est,) præsederunt, quoquo modo humiliem. » His blanditiis persuasus legatus reditum maturavit. Post cujus discessum apostolicus Romanorum jussis obnoxius, qui in amicitiam Turstani transierant, eum sacravit palam illud interdicente Joanne archidiacono Cantuariensi, responditque ei apostolicus: Nullam injustitiam Ecclesiæ Cantuariensi volumus facere, sed salva justitia et dignitate illius, quod proposuimus, exsequamur. Frivolum id audientes judicaverunt, cum dissideret factum a dicto. Hoc audito, rex Turstano interdixit omnem dominationis suæ terram. Quam severitatem nec tunc voluit diminuere, cum eum apud Gisortium præsens appellasset apostolicus, asserens se de fide, qua se rex obligatum esse dicebat, eum auctoritate beati Petri soluturum. Quod cum frustra fuisset, tunc quidem rex impacatus remansit. Sed sequenti anno, cum jam præfatus papa in sede apostolatus corroboratus, liberius, quæ vellet, disponeret, misit epistolam, qua videbatur, ut aut Turstanus episcopatu suo potiretur, aut rex anathemate, et pontifex Cantuariensis suspensione sacerdotalis officii plecteretur. Hic metus coegit regem cœptis desistere: receptus est Turstanus in sede. Ita ille quamvis Radulphus et successor ejus Willielmus multa conarentur, multa effunderent, omnes eorum allegationes instantia sua dissolvit, et irritas fecit. Obiit sanctissime post exactum quadriennium mortis Henrici regis abrenuntians prius episcopatui, et monachus factus apud Pontem Fractum cellam Cluniaci.

DE EPISCOPIS LINDISFARNENSIBUS ET DUNELMENSIBUS.

Ex omnibus, qui quondam in Northanhimbria episcopatibus positi, principatum Eboracensem suspiciebant, solus ille, qui apud Lindisfarne fuit, remansit. Lindisfarne est insula exigua, quæ nunc a provincialibus Halieland vocatur, quam sanctissimus Aidanus appetitor silentii et sanctæ paupertatis in sedem episcopatus, spreta illa Eboracensis frequentiæ pompa, elegit. Viri tenuitatem et modestiam secuti sunt successores ejus, Finanus, Colmannus, Tuda, Eata.

Celeberrimus et illibato corpore adhuc pausans eximius Cuthbertus, qui solus hanc gratiam meruit, quod nunquam ejus incorruptio vel in quæstionem venerit.

Edberthus qui pro maximæ sanctitatis prærogativa meruit in tumulo sepeliri, quem antecessor suus felicissimæ memoriæ, XI annis integro consecraverat cadaveri. Eventum cito secuturæ mortis et sepulturæ prædixit ipse allatis ad se sacratissimis induviis, quæ tot annis infossæ labem putredinis evaserant. Hæc Beda in vita Cuthberti latissime exsequitur.

Edfridus, cujus jussu et rogatu idem historiographus, felicem Cuthbertum tam oratione rhetorica, quam dulcedine metrica extulit; Ethelwoldus, Cinewlfus, Higebaldus. Hujus tempore depopulati sunt Dani insulam, ut nec sacrosanctis parcerent altaribus, sicut manifestum facit epistola Alcuini ad eumdem in hunc modum:

« Beatissimi Patris Cuthberti episcopi in Christo filiis Hingbaldo episcopo et omni congregationi Lindisfarnensis ecclesiæ Alcuinus diaconus salutem.

« Vestræ charitatis familiaritas me multum lætificare solebat, sed versa vice vestræ tribulationis calamitas licet absentem multum me contristavit quod pagani contaminaverunt sanctuaria Dei et fuderunt sanguinem sanctorum in circuitu altaris, calcaverunt corpora sanctorum in templo quasi sterquilinium in platea. Quæ est fiducia Ecclesiis Britanniæ, si sanctus Cuthbertus cum tanto sanctorum numero suam non defendit ecclesiam? etc. »

Quibus hortatur ne a moribus antecessorum degeneres vestium luxui et gulæ intemperiei professionis suæ reverentiam decolorent, per transgressionem divinæ legis accidisse talia, accessuraque deteriora, si perseverandum in vetitis putaverint. Adjicit etiam in

epistolæ calce: « Cum Dominus noster rex Carolus hostibus per misericordiam Dei subditis domum reverteretur nos, Deo juvante, ad eum venire disponimus, et is quid tunc vel de pueris, qui in captivitatem ducti sunt a paganis, vel de aliis necessitatibus nostris proficere poterimus, diligenter ad affectum producere curabimus. » Item ad Ethelredum regem: « Ecce ecclesia Sancti Cuthberti sacerdotis Dei sanguine apersa, omnibus spoliata ornamentis, locus cunctis in Britannia venerabilior, paganis gentibus datur ad debellandum. Et ubi primum post discessum sancti Paulini ab Eboraco Christiana religio in Northambrorum [*al.* Northanimbrorum] gente sumpsit exordium, ibi miseriæ et calamitatis cœpit initium. » Quapropter, pensato consilio, decretum est ut ab insula illa, quæ esset maritimorum prædonum hiatibus exposita, corpora sanctorum in continentem transferrentur. Tunc beatum magni Cuthberti corpus, cum quidam religioso, ut putabant, furto Hiberniam transvehere ambirent, perdiderunt fructum operæ, dum aut multis diebus ventum operirentur in littore, aut flatu aliquantum concitatiore in altum provecti, statim repellerentur. Quocirca cum honore debito sacrum corpus apud Bulbeford, [*al.* Bubedford], incertum an episcopatus sedem deposuere juxta amnem Twyda. Jacuit ibi multis annis usque ad adventum Ethelredi regis. Nec tamen interim in adjutorio provincialium feriabatur, sed per totam Angliam vagabatur miraculis; quorum unum si retulero, non absre, ut æstimo, fecero, eo insignius quo illud in clarissima persona ostensum totius Angliæ libertatem reduxit, servitutem exuit. Erat rex Elfredus barbarorum infestatione ad hoc redactus inopiæ, ut in insula quadam parvissima, quæ vocatur Adeligei, lateret inglorius. Dixi superius de hac insula in Gestis pontificum Wellensium. Ibi ergo quadam die cum domi soporatus jaceret, dolor enim animi somnum impetraverat, sociis per oram fluminis dispersis, ecce beatus Cuthbertus dormientem alloquitur: « Ego sum Cuthbertus, Lindisfarnensis quondam antistes. Misit me Deus, ut prospera tibi annuntiem. Quia enim Anglia jamdudum peccatorum pœnas enormiter luit, modo tandem indigenarum sanctorum meritis super eam misericordiæ suæ oculo respexit. Tu quoque tam miserabiliter regno extorris, gloriose post paucum tempus in solio reponeris. Atque adeo signum eximium tibi dabo: venient hodie piscatores tui magnam vim grandium piscium corbibus evehentes. Quod eo erit mirabilius, quia his diebus, gelante aqua, stagnum asperatum nihil tale sperari permittet. Super hæc gelido rore stillans aer omnium piscantium artem eludit. Verum tu fortunæ secundæ vere compos regaliter feceris, si adjutorem tuum Deum et me ejus nuntium competenti devotione demerueris. » Hæc dicens sanctus regem soporatum sollicitudinibus exuit, matremque prope cubantem ejusdem nuntii lætitia confortavit. Experrecti ambo, unum et idem se somniasse frequenti recursu verborum iterabant, cum piscatores ingressi copia innumerabili piscium fidem somnio fecere. Nec multo post ille regnum et regni gloriam suscepit, ut latius in Gestis diximus. Hingebaldo hi successere: Egberth, Erdulf, Cutheard, Milred, Witred, Sexhelm, Aldredus, Alsius, Aldum, Eadmund, qui quantumvis mirabili casu in episcopum creatus est. Electio enim olim præsulum et abbatum tempore Anglorum penes clericos et monachos erat. Monachi ad corpus sancti Cuthberti non serviebant, quamvis episcopi consuetudinaliter monachi essent, ad exemplum sanctissimi Patris, qui monachus clericis præfuerat. Defuncto ergo Aldulmo antistite, clerici consederant de rectoris futuri electione consultantes, nec, ut fit in talibus, quidquam certi pro schismate partium definientes. Tum Eadmundus, quem nullus accersendum putaverat, cunctantibus superveniens, consuetaque usus facetia: « Me, inquit, accipite, et episcopum facite. » Illi omnes quasi divinitus accensis spiritibus rapuerunt ex ore ejus verbum, quasi divinum miraculum, stupentemque et dicti pœnitentem, utpote qui mallet lusum pilæ quam usum cuculli, monachum fecerunt, et regi Egelredo [*al.* Ethelredo], qui tunc regnabat, in episcopum sibi postulaverunt. Omine felici fuit hæc facta prolusio, ut commemorant indigenæ loci: regis enim serenitas, quod petebatur, annuit, et propria divinitas, quod sperabatur, implevit. Sub eo enim præsule multum in modum Ecclesiæ promovit prosperitas. Corpus sanctum delatum Dunelmum, basilica ibidem a fundamentis consummata, multa præterea, quæ nullo unquam apud cives ævo fallax consumet oblivio. Dunelmum est collis, ab una vallis planitie paulatim et molli clivo turgescens in tumulum, et licet situ edito et prærupto rupium omnem aditum excludat hostium, tamen ibi moderni collibus imposuerunt castellum. Ad radices pedis castelli defluit amnis piscosus, et ut pleraque et omnia pene Northambriæ flumina. Ita enim Isicius in partibus Occidentalibus et aquilonalibus Angliæ superfluit, ut rustici projectis piscibus sues pascant.

Post Eadmundum fuerunt: Edred, Egelwinus, Egelricus, quorum ultimus sub rege Willielmo rebellionis accusatus, quod turbasset pacem regiam piraticam adorsus, perpetuo exsilio Westmonasterium deportatus est. Ibi quantum vixit voluntaria inedia et lacrymarum affluentia præteritos reatus attenuans et diluens, sanctitatis opinionem apud homines concepit. Denique ab iis qui eum viderunt, posteris memoriam tradentibus, hodieque tumulus ejus nec votis nec frequentia petitorum caret.

Superpositus est adhuc viventi Walkerus, qui esset dux pariter provinciæ et episcopus, frenaretque rebellionem gentis gladio, et reformaret mores eloquio. Qui dum id exsequeretur sedulo, indigne peremptus occasionem dedit regi ut provinciæ illius provincias [*al.* reliquias], quæ aliquantulum respiraverant, funditus exterminaret. Causa cædis hæc fuit: præfecerat episcopus, rebus forensibus Gile-

bertum cognatum, interioribus Leobinum clericum, ambo in rebus commissis strenuos, sed effrenes. Tolerabat episcopus eorum immodestiam gratia strenuitatis inductus, et quia eos elevarat, cumulum benignitatis augebat. « Indulget enim natura sibi, placidoque favore assentatur suis ipsa muneribus. » Is Leobinus Liulfum beatissimi Cuthberti ministrum adeo dilectum, ut ipse sanctus coram vigilanti assistens placita imperaret, hunc, inquam, Leobinus per Gilebertum obtruncari fecit, livore ictus quod amplioris amicitiæ locum apud pontificem pro scientia et æquitate judiciorum haberet. Perculsus nuntio Walkerus parentelæ furenti defuncti legalis placiti judicium obtulit, protestatus Leobinum suæ suorumque necis auctorem, ubi ventum ad placitum, nullis effera gens rationibus emolliri potuit, quin in episcopum referret culpam, quod ambo homicidas post necem Liulfi in curia ejus familiariter diversatos vidissent. Surrectum ergo in clamores et iras, et Gilebertus de ecclesia, in qua cum episcopo assederat, ultro egrediens, ut suo periculo vitam domini mercaretur, impie occisus est. Præsul etiam pro januis prætentum ramum præferens neci datus, fomesque mali Leobinus semiustulatus ; quod nisi cremata ecclesia exire nolebat exsiliens mille lanceis exceptus est. Prædictum id ab Edgitha regina relicta regis Edwardi. Quæ cum vidisset Walkerium Wintoniæ ad consecrandum duci, cesarie lacteolum, vultu roseum, statura prægrandem, pulchrum, ait : « Hic martyrem habemus, » conjectura videlicet immoderatæ gentis ad præsagiendum inducta. Hunc exitum vitæ tulit Walkerius, vir neque immodestus neque illitteratus, qui canonicos monachili servitio assuetos, quod semper monachum habuissent episcopum, ad usum clericorum redegit.

Successit ei Willielmus ex abbate Sancti Karilefi, qui monachos Dunelmo posuit ; potens in sæculo et oris volubilitate promptus, maximus [*al.* maxime *vel* maximo] sub Willielmo rege juniore : quapropter et amicorum cohorti additus, et Angliæ prælatus, non permansit in gratia. Quippe nullis principis dictis vel factis contra eum existentibus, ab amicitia desivit, in perfidia Odonis Bajocencis et cæterorum se immiscens. Quapropter, victis partibus, ab Anglia fugatus post duos annos indulgentia principis rediit. Episcopatu ergo resumpto sedulo agebat, ut in antiquum resumeretur amorem, spectatoque regis ingenio quocunque ille vergendum putasset, et ipse vergere, unde factum est ut in turbine, qui inter Anselmum et Willielmum surrexit maximas contra archiepiscopum turbas iste signifer excitaret, sperans, ut aiunt, vel alliciendam regis gratiam vel se pro Anselmo fore archiepiscopum ; sed enim ubique excidit. Nam non multo post orto inter ipsum et regem dissidio ægritudinem apud Glocestriam incurrit, ibi tunc erat curia, et jussus est episcopus exhiberi, ut causam suam defensaret. Cui cum responsum esset infirmitate detineri, quo minus veniret, per vultum de Luca fingit se, inquit. Enimvero ille vera valetudine correptus morti appropinquabat. Cumque considentes episcopi indicassent ut in ecclesia Dunelmi, quam ipse magnifice inchoaverat, sepeliretur, resumptis viribus hæc verba spiravit : « Non placeat Deo, ut pro me mutetur vel minuatur domini mei sancti Cuthberti reverentia, pro cujus honore nullus unquam antecessorum meorum in ecclesia humatus est ; sed in capitulo me ponite. » Defunctus ergo Dunelmumque delatus pulchrum suæ industriæ monumentum apud monachos habet, quod et eos congregaverit, et tam libris quam cæteris ornamentis ecclesiam decoraverit, quin et priorem loci hoc insigni extulerit, ut in toto episcopatu decanus et vicedominus esset.

Quod cum Turgotus ab eo prior constitutus severius exsequeretur, ita Ranulphum successorem Willielmi exacerbavit, ut eo ad episcopatum Sancti Andreæ in Scottia translato nullum alium priorem ponendum putaret. Is est Ranulphus quondam regis Willielmi capellanus, ex quo ambiguum genere, lingua et calliditate provectus ad summum, et totius regni procurator effectus. Iste si quando edictum regium processisset, ut nominatum tributum Anglia penderet, duplum adjiciebat, subinde ridente rege ac dicente, solum esse hominem, qui sciret sic agitare ingenium, nec aliorum curaret odium, dummodo complaceret dominum. Quibus artibus fretus episcopatum Dunelmensem meruit. Venit ergo Dunelmum et primum quidem tumidius se agebat sanctum verens offendere, qui fertur peccantium severus in primis correptor esse. Sed uno et altero delicto commisso nec vindicato, eo processit, ut reum si quando ad ecclesiam sancti confugeret abstrahere non dubitaret, ausus scelus omnibus retro annis inauditum. In ædificiis autem monachorum novis et translatione beatissimi Cuthberthi nonnullam gloriam nomini suo commeritus est. Extulit ergo ejus famam sacri corporis elatio, quod e mausoleo levatum, cunctis volentibus, fecit conspicuum. Tractavit illud ausu felici Radulphus tunc Sagiensis abbas, postea archiepiscopus Cantuariensis, et propalam illibatum protulit, quod quibusdam venisset in dubium, utrum olim vulgatum adhuc de integritate compaginis miraculum duraret, vestes quoque omnes recenti splendore nitentes, calix super pectus ejus, cujus superior pars aurea, inferior, onychina esset, facies tam stricte obvoluta sudario, ut nullo abbatis nisu dissociari posset, caput Oswaldi regis, et martyris inter brachia ejus inventum, ossa sanctorum Bedæ et Celwulfi, qui apud Lindisfarnum monachus et sanctus, in singulis saccis lineis reperta. Erat spectaculum ingens in cœmeterio sereno aere, nulla pendente nubium crassitudine, monachis omnibus solemnibus indutis vestibus, longa pompa euntium et redeuntium magnaque constipatio se ingerentium, dum semel visum juvat iterumque iterumque, [*al.* iterum] videre. Visum ergo ut sancto putatur indignum, quod ita esset expositus ad spectaculum,

pluviaque ingens inopinate oborta omnes intra ecclesiam coegit. Nec caruit miraculo, quod monachorum vestes tanta inundante procella non solum illæsæ, sed nec etiam madefactæ. Macte virtute, præsul sanctissime, præclarum omnino miraculum et tuæ sanctitati congruum ; qui etiam non multis ante diebus aliud exhibueras. Ad translationem corporis parata erant omnia in nova ecclesia : chorus monachorum, altare, sepulcrum, exspectabatur tantum ut materia lignorum, quæ recentem presbyterii testudinem sustinebat, leviter deponeretur. Sed non passus es beatissime, sanctum tuorum desiderium A prolongari, et omnia nocte intempesta subruisti. Quis enim alius tanti facti auctor? Accurrit prior sono excitus, altari et pavimento timens, de lignis cura minor; sed non solum illa de quibus metuebatur, sed et ligna ita servaveras integra, ut fuerant apposita. Merito a monachis tuis timeris, ut nullus rebellionis contra priorem vel in se gravis criminis conscius, pernoctare audeat delicti sine confessione reus. Quapropter te supplex oro, ut mei in bono meminisse digneris, qui ubi se occasio dedit laudem tui quanquam exilem prætermittere nolui, Domine sancte et merito dilecte Pater.

PROLOGUS LIBRI QUARTI.

Inæquales dicto libros, quia non æque affluit nobis ubique dicendorum copia. Et promptum quidem habeo velle sanctos patriæ meæ laudare, sed destituit conantem scire et posse. Nam nec omnes sanctos valeo scire, vel quos remotissime a nobis disparant plagæ, vel quorum nullæ propter scriptorum desidiam exstarent, quas viderimus, vitæ : nec illos, quos mihi divinitatis munus donavit et vicinia terrarum et scientia litterarum aliquantulum nosse, potest sterile ingenium et exile eloquium dignis informare laudum titulis, æquiparare victoriarum triumphis; sed rursum hoc meditanti fides occurrens, dubietatis nebulas disjicit, securitatem inducit: cum sciam solam hominis bonam voluntatem, si forte fortuna æmula effectum invideat, æternæ mercedi B sufficere. Mentior si non angeli bonæ voluntatis pacem annuntiaverint. Militet ergo sanctis, si aliud in me non est, pronæ devotio mentis, serviat ei si potest lingua dicentis, quem sæpe hactenus servatum, nuper præclaro miraculo, nuper insigni exemerunt periculo. Juxta ergo incœptum iter circumibo in hoc quarto libro pontificatus Merciorum, sicut quarto ordine pervagatus sum olim eorum imperium, id fuit semper pro tempore amplissimum, ideoque in plures episcopatus divisum, animositate præsertim regis Offæ, qui in Licefeld archiepiscopatum constituit, non auctoritate, sed in cunctæ religionis medulla ductus. Hinc igitur propositum exsecuturo cursum tale se offert dicendi auspicium.

LIBER QUARTUS

DE EPISCOPIS WIGORNENSIBUS.

Provincia Merciorum quinque habet modo episcopatus, olim forsitan plures. Et apud Wigorniam quidem hi fuerunt episcopi :

Bosel, Osteor, Edwinus, Wilfrid, Milred, Weremund, Tilher, Ethelred, Denebertus, Herebertus, Alwinus, Henferdth, Ecelin [*al.* Ethelin], Wilfert, Kinewold, Dunstan, Oswald, Aldulf, Wlstanus. Isti tres fuerunt archiepiscopi : Lessius, Bribegus [*al.* Britegus], Livinigus, Alred. Wlstanus in sanctitate nostro sæculo nominatissimus, de quo si se amplior porrexerit sermo, nullum, quæso, tædeat. Wlstanus a puero educatus honeste, inter disciplinatos viros et litterarum curam quanta tunc in Anglia erat, adolevit. Cum vero id ætatis esset, presbyteratum accepit, nec a gradu morum vitiis degeneraverit. Non enim, ut tunc et nunc quidam missa cursim mane C cantata, tota die post hoc gulæ vel quæstibus inhiabat, sed morosiore cura debitum consummans officium, orationes quotidianas et diuturnas adjiciebat, oblationibus fidelium contentus. His vitam tolerabat. Pudoris singularis salvum signaculum post virginitatis vitam cœlo exhibuit. Ita adhuc constitutus in sæculo major quolibet æstimabatur monacho, superflui potus expers, esui carnium indulgebat: quas tamen statim, ut potuit, occasionem rapiens, sprevit : causa fuerat, quia die certa ad quoddam placitum exire deberet, necessitas rei omni excusationi repudium indixerat. Visum est tamen ut ante missam cantatam inediæ consuleret ; acceleratur a clientibus, ne impransus abiret dominus, apponitur auca igni. Astitit altari presbyter et devotione qua solet agit, cum inter secreta missæ, quia erat ecclesia

domui vicina, nidor adustæ carnis nares ejus opplevit. Odor mentem advocavit, ut et voluptatis illecebra caperetur, continuoque reducto animo culpam agnoscens, luctabatur valide ut cogitationem alias averteret; sed cum id frustra esset, iratus sibi juramentum ad sacramenta quæ tangebat, fecit, nullo se amplius pacto id genus cibi comesturum. Cantata ergo missa, cibo vacuus ad negotium discessit, quod jam tardior hora urgeret causatus, occasio illa effecit, ut arduum penitus secutus exemplum, omni in perpetuum carne et etiam unctiori cibo temperaret, non tamen comedentes rigido suspendens supercilio, nullo se affirmabat, eorum ciborum teneri desiderio, si qua tamen esset caro delectabilis, opinari se, quod alaudæ majorem vescentibus darent voluptatem.

Crescente autem devotione propositi apud Wigorniam monachus factus per omnia officia ad prioratum ascendit. In quo, dum sublimi laude virtutum refulget, tentationem diaboli bonis ejus (credo) invidentis expertus est. Qui cum quadam nocte ante altare orantem, ut luctaretur secum est aggressus. Fortior ille metu provocantem adorsus diris brachiorum nodis elisit, idem secundo et tertio fecit, nisi quod tertia vice suspiriosus, extis incalescentibus illum pulsu se defecisse pene significavit; sed adfuit clemens divinitas, quæ monstrum insaniens abegit. Quo in auras evanescente, intellexit Wlstanus diabolum esse, cum ante putasset servientem quemdam fuisse, cujus ille formam induerat. Cujus rei non fallax dabatur indicium, quod quocunque eventu servientem illum videret, statim tremore membra pererrante totus expallesceret. Cætera omni timore vacuus, ut affirmaret se nescire quid esset terror; qui nunquam pro fractura pontis equo descenderit, qui in summitate fabricarum per augustissimos axes securus incesserit, ut de ipso merito dicatur: « Justus ut leo confidit. » Interea, quam superius dixi, causa exorta est, qua Roma veniens Alredus archiepiscopus consecutis e vestigio cardinalibus Wigorniensi civitati episcopum urgeretur consecrare. Ille consilio deducto in medium cavensque rebus suis in posterum Wlstanum elegit, inefficacem scilicet ratus, cujus simplicitate et sanctimonia rapinas umbraret suas, rapturus de rebus episcopatus, quod liberet. Cardinalium ergo favore Wlstanus approbatus, et examinatus severitate, divinum munus suscepit, pulchroque et venerabili præsagio prognosticon obvenit: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est! Nihil prorsus verius, nec enim bonum in eo simulatæ sanctitatis, nec si secus quid, callidæ fraudulentiæ fuit. Sed nec Aldredus ita segnem (ut putabat) persensit. Siquidem majorem partem rerum, quas indebite detinebat, blanditiis ab eo subripuit, tenuitatem suam illi ex tempore allegans. Ita officium injunctum magis insito virtutum amore quam litteratura fretus exercebat. Quanquam non ita hebes in litteris (ut putabatur) fuerit, qui cætera negotia sciret, præter fabulas

A poetarum et tortiles syllogismos dialecticorum, quæ nec nosset, nec nosse dignaretur. Cæterum probe doctus posse sermonem quamlibet elegantem ex temporaliter facere, auditorum lacrymas, gaudia cœli, et pœnas inferni proponendo artifex movere, persuadere dictionem quam vellet, dum quadraret vita doctrinæ, nec aliter viveret, quam vivendum doceret. Ideoque suggerebat ei Deus eloquium, quod esset et laudum ejus incremento et auditoribus proficuo. Cibi et potus, ut ante dixi, erat abstinens, quamvis in aula ejus, pro more Anglorum, totis post prandium biberetur horis; cum quibus ipse assidens psalmos ruminabat, ordine tamen suo se bibere simulabat. Hauriebant alii spumantes pateras; ipse vasculum minutissimum tenens, eos ad hilaritatem

B invitabat, magis consuetudini patriæ, quam judicio satisfaciens animi. Nam et consuetudines Northmannorum non omittebat, pompam militum secum ducens, qui stipendiis annuis quotidianisque cibis immane quantum populabantur. Circa religiones, talem accepimus: quotidie missam cantans, addebat Psalterium, omniumque sanctorum memorias, quorum toto anno singula solemnia succedunt, singulis in septem divisas, per septem non omittebat horas. Quotiescunque Wigorniæ esset, missam majorem impiger cantabat, dicens id se rependere septimanarii officio, quo ipse pro episcopatu absolvi nollet, collationem quoque frequenter interebat, iensque cum cæteris in Ecclesiam, facta confessione redditaque

C benedictione in triclinium se recipiebat. Equo quocunque vadens Psalterium frequentabat, orationales versus, qui occurrebant, ad fastidium concantantis crebro repetens. Nullius unquam personæ contuitu, nec etiam in curia regis positus, et ad mensam ejus assidens, benedictiones, quas Angli super potum faciebant, omisit. Si quando eum necessitas ad comitatum urgebat, omnium primo maledictionem pravis, benedictionem rectis imprecabatur arbitris. Tum considens si divinum quid eventilaretur, vigilanter intendebat mentis aciem; si sæculare, quod crebrius erat, fastidio segnis obdormiscebat, licet si quis contra eum dicendum putasset, non eum obtusæ scientiæ esse in respondendo intelligeret. Venerat ad eum fama religionis accitus presbyter vocabulo

D Egelricus; cujus exemplo scintillante multum in se sanctitatis fomitem rapuerat. Erat enim ille orationibus continuis etiam inter turbas ad miraculum videntium deditus, ut qui quotidie Psalterium cum orationibus, non minoris numeri, evolverat post missam; adeo in corripiendo acer, ut etiam episcopum ipsum, si quando, ut fit in loquendo, esset remissior, statim vel argueret verbis, vel reverberaret oculis. Nam antistes suorum a recto transgressiones alumnorum corripiebat, sed sæpius quatenus honestas sineret, tolerabat; in divino segnitiem obsequio nullo modo patiens, si quis ministrorum vel temulentia, vel somnolentia victus, matutinis non adfuisset, acri ferulæ actu in illum ulcisci. Postremo personas honestiores per se excitando ipse matutinas

eis cantare. Indifferenter vilioribus utebatur vestibus, A magis agninis quam alterius generis pellibus frigus depellens. Si vero ei diceretur, ut saltem cattinas pelles amiciret, jocosa comitate respondebat: « Crede mihi, nam hic mos jurandi episcopo inoleverat, nunquam audivi cantari cattus Dei, sed Agnus Dei, ideoque non catto, sed agno volo calefieri, » ita Dei timor mentem ejus insederat, ut quod alii torquebant in pompam, ipse in compunctionis transferret materiam. Cum Ecclesiæ majoris opus, quod ipse a fundamentis inceperat, ad hoc incrementi processisset, ut jam monachi migrarent in illam, jussum est veterem ecclesiam, quam et beatus Oswaldus fecerat, detegi et subrui. Ad hoc spectaculum stans sub divo Wlstanus, lacrymas tenere nequivit. Super quo modeste a familiaribus redargutus, qui gaudere po- B tius deberet, quod se superstite tantus Ecclesiæ honor accessit, ut ampliatus monachorum numerus ampliora exigeret habitacula, respondit: « Ego longe aliter intelligo, quod nos miseri sanctorum opera destruimus, ut nobis laudem comparemus. Non noverat illa infelicium virorum ætas pompaticas ædes construere, sed sub qualicunque tecto se ipsos Deo immolare, subjectosque ad exemplum attrahere: nos econtra nitimur, ut animarum negligentes curam, accumulemus lapides. » Dixit plura in hunc modum, allegationibus suis occurrentes sententias infirmans.

Nunc quod miraculorum expers non fuerit, sermo subjiciet; nam de moribus ejus dicta hunc modum C tenebunt. In cujusdam ecclesiæ dedicatione sermonem fecerat ad populum, in quo multa de cæteris plura de pace dixerat: quo commoti nonnulli, qui digladiabili dissidebant odio, offensas utrinque donavere. Unus erat, qui nullis admonitionibus, nullis suadelis adduci potuit, ut fratris necem indulgeret inimico huic adducto in medium, et post multum sermonem pertinacissime recusanti, eadem quæ referam verba dixit episcopus: « Dominus dixit in Evangelio: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur* (*Matth.* v); constat ergo quod si pacifici sunt beati, et filii Dei, discordantes sunt miseri et filii diaboli. Illi igitur, cujus filius es, te commendo, et trado te Satanæ ad interitum carnis, juxta præceptum Apostoli: *Ut spiritus salvus sit in die Do-* D *mini* (*I Cor.* v). » Vix sanctus sermonem expleverat, cum miser ille mancipium hostile factus, coram omni plebe dentibus stridere, spumas jacere, crinem rotare occepit; postremo in terram elisus volutabatur furens. Exoratus Wlstanus ut misereretur, distulit; sed pressus tandem et victus lacrymis, jubet inimico ut abeat: ille discedit eadem facilitate qua venerat reductus in mentem homo, conventusque, ut delicti gratiam cederet, mira pacem negavit imprudentiam; iterum ergo vexari, iterumque sanari jussus inficiari perstitit. Tertio jam cum totus membris labefactatus ex concussione dæmonis plene singultiret animam, pacem iniit perpetuo post hoc usque ad mortem integer et incolumis. »

Sub seniore Willielmo inclamatum est in Wlstanum a Lanfranco de litterarum inscitia: a Thoma Eboracensi archiepiscopo, quod subjici deberet et ex antiquo jure, utrisque objectionibus eum in concilio respondere juberetur, egressus est ut strictiore consilio responsum comeret suum. Tum monachorum, qui cum eo erant, animis ad summum negotium attonitis, ille subintulit: « Crede mihi, adhuc non cantavimus Nonam: cantemus ergo, sociis referentibus, ut prius propter quæ venerant expedirent, quod satis superque sufficeret cantibus tempus; regem et proceres, si hoc audierint, risui se haberi non immerito credituros; prius, crede mihi, faciemus Dei servitium, et post agitabimus hominum litigium. » Hora igitur cantata, nulla excogitata falsi tergiversatione, nullo commentato veri splendore aulam concilii pergebat ingredi; suis eum retinere tentantibus persuaderi non potuit: quin potius timentibus causæ, pro certo, ait: « Noveritis visibiliter me hic videre beatos archiepiscopos Dunstanum et Oswaldum, qui hodie me suis precibus tuentes falsiloquorum acumen hebetabunt. » Ita data benedictione monacho minimæ facundiæ viro, sed Normanniæ linguæ sciolo, rem obtinuit, ut qui diœcesis ante putabatur indignus regimine, ab archiepiscopo Eboraci suppliciter rogaretur, ut suas dignaretur lustrare, quo ipse pro timore hostium vel sermonis ignorantia cavebat accedere. Nec solum hoc, sed et villas reliquas episcopatus, quas Aldredus archiepiscopus retinuerat, recuperavit ad unam, cum Lanfrancus archiepiscopus constanter assisteret causæ, urgens videlicet æmulum primatus et potentiæ.

Sub Willielmo juniore Rogerius comes de monte Gomerico perfidiam contra principem meditatus, cum ejusdem factionis complicibus arma movebat infestus: jamque a Scrobesberia usque ad Wigorniensem coloniam omnibus vastatis urbem ipsam appropinquabat, cum milites regii, qui prætendebant, periculum exponunt episcopo. Is maledictionis fulmen jaculatus in perfidos, qui domino suo fidem non servarent, jubet milites properare, Dei et Ecclesiæ injurias ulturos. Mirum quis dixerit, quod subjiciam, sed auctoritati veracium narratorum credendum, quidam enim adversariorum regiis conspectis timore inerti perculsi, quidam et cæcati victoriam plenam et qualem sperare nequibant, oppidanis cessere; multi enim a paucis fugati, pars cæsi, pars saucii abducti. Quid quod prophetia non caruit? Aldwinus erat quidam ab eo factus monachus, sicque in vastissimo illo saltu, quod Malvernum vocatur eremiticam vitam cum Guidone socio exercebat. Guidoni post longos agones compendiosius ad gloriam visum, ut Hierosolymam iret, ubi labore itinerario vel Domini sepulcrum videret, vel feliciter manu Sarracenorum mortem anticiparet. Aldwinus eidem sententiæ inductus consilium tamen cum patre Wlstano quæsivit; dissuasit pontifex, et ardentem refrigeravit dicens: « Noli sodes Aldwine, quoquam ire, sed in loco mane: crede mihi, mira-

reris si scires quod scio, quantum in illo loco per te Deus operaturus est. » Discessit, hoc audito, monachus, firmoque jam durabat in proposito, leviabatque spe prophetiæ omne genus ærumnæ. Nec multo post vaticinium properavit impleri, veniebantque ad Alwinum alter post unum, tertius post alterum, et ita usque ad tricenarium numerum; affluebatque eis in primis victualium copia, vicinis beatos se judicantibus, qui aliquid Dei famulis impertirentur, quod vero eis deerat, fide supplebant, dum parvi facerent, si carerent carnali cibo, qui spirituali pinguescebant gaudio.

Sewlfus quidam negociator ad eum quotannis venire consueverat, ut ejus consilio morbis mederetur animæ. Cui semel post absolutionem factam dixit: « Sæpe peccata, quæ confessus es reiteras, quia, ut dicitur, » Opportunitas latronem facit. « Quare consulo, ut monachus fias; quod si feceris, horum peccatorum opportunitate carebis. » Cum retulisset ille, non se monachum pro rigore propositi fieri posse, substomachatus episcopus: « Vade, inquit; monachus fies velis nolis, sed cum vitiorum utensilia in te senuerint. » Quod nos postea vidimus, quia in nostro monasterio, jam senectute fractus morbo admonente conversus est. Sed licet multoties pœnituerit, quotiescunque tamen dictum episcopi aliquis præsentasset ei, revocabat impetum, remolliebat animum.

Nicolaus specialis ejus alumnus, qui postea Wigorniensis Ecclesiæ prior fuit, pedibus ejus assidebat. Episcopus interim effusus in lætitiam, blanda manu caput juvenis palpavit, crinibus defluentibus improperio calvitii vicinum, « et puto, inquit, calvus fies. » At ephæbus, qui jam in adolescentia se illa parte senescere doleret, questus fata capillorum cadentium, « quare, inquit, non eos tenes? » Contra episcopus renidens, « crede mihi, ait, nunquam quantum vixero, qui residui sunt deficient. » Factum est, quod dixerat. Sed eadem hebdomada qua vitæ huic renuntiavit, ita omnes, quo nescio, evanuere ut nudam cutim relinquerent. Suam mortem non occultis indiciis manifestavit sæpe quidem, sed hic apertius. Allato sibi nuntio de sororis excessu, quam unicam habebat, respondit, « modo aratrum ad meum pervenit sulcum, sequeturque frater sororem, non multis post diebus. » Decubuit ergo febribus jam dimidium annum obitus, exercebaturque ad cœlestis vitæ introitum. Magnanimiter ille ferebat incommodum, et suos ante se lacrymantes, et tyrannidem futuri pontificis metuentes consolabatur dicens: « Cessent gemitus, vacent fletus, non est enim ista vitæ amissio, sed vitæ commutatio, neque unquam vobis deero, sed quanto lutea compage soluta Deo fuero præsentior, tanto ero in auxiliendo celerior; me impetrante, accedet vobis prosperitas, me propulsante, discedet adversitas. » Felix lingua, quæ de abundanti penu conscientiæ, tam secura verba in hominum aures auderet effundere. Alii suspiriis et singultibus agunt, ut pro se oretur, ille pro aliis se oraturum pollicebatur. Quid istud est miraculi? An nullius peccati conscius erat? Imo loquebatur sancta simplicitas, simplicitas nescia de Dei diffidere misericordia. Sublatus ergo præsentibus magno laicorum et monachorum ejulatu, delatus in ecclesiam triduo super terram detentus est. Nam ipsa species et forma exanimis corporis videbatur gratiam viventis pontificis prætendere, mulcebatque oculos leniebatque dolorem. Jacebatque in libitina corpus ante altare pontificalibus insignibus ornatum, carens operimento, populique undique confluentes, datis oblationibus, et adorato corpore, recedebant cum mœrore. Quarto die terræ delatum a Roberto Herefordensi episcopo, sancta illi jampridem familiaritate conjuncto. Jacet inter duas pyramides, arcu lapideo pulchre supervoluto; lignum in superiori prominet, quod casses ferreos, quos vocant araneas, infixos habet. Hæc eo dixerim, quia miraculo subjiciendo materia cohæret. Post non paucos annos ejus decessus, ignis ab urbe per incuriam veniens, ecclesiæ tectum omnino consumpsit, plumbo liquefacto, asseres regnante incendio in carbonem mutati, trabes perinde grandes ut integræ arbores ambustæ deciderunt ab solum. Quod ignem intra Ecclesiam effugere potuit, tantæ molis ruina dissiluit et crepuit. « Sepulcrum inter hoc sancti non solum a furore flammæ immune, sed nec fuligine tinctum, nec favilla opertum fuit. Et ut augeretur miraculum, natta qua accubitare solebant orantes ante mausoleum, incolumis reperta, lignum et quod superne prominere dixi, quantum extra lapides exstabat, inventum integrum, quod petra incluserat ipsa corrupta in cineres solutum. » Et hoc miraculum non primum, sed aliis celebratius, quia publicum. Quis enim illa quotidiana enumeret, quæ in domesticis necessitatibus homines sentiunt, dum nullus cum fide affusus ad tumulum exsors redeat votorum. Superant illa cujuscunque facundissimi facultatem eloquii, quæ nec colligi numero, nec queunt excipi scripto. Et profecto, si facilitas antiquorum hominum adjuvaret, jamdudum elatus in altum sanctus prædicaretur. Sed nostrorum incredulitas, quæ se cautelæ umbraculo exornat, non vult miraculis fidem adhibere, etsi conspiciat oculo, etsi palpet digito. Ego me reum silentii timui fore, si certis auctoribus cognita taciturnitati addicerem, et notitiam studiosorum fraudarem, qui enim mihi assumam, ut inertes quique legant vel pro amore sancti vel nostra, qui sancta fastidiunt Evangelia?

Wlstano successit Samson canonicus Bajocensis; non parvæ litteraturæ vir, nec contemnendæ facundiæ. Antiquorum homo morum: ipse liberaliter vesci, et aliis dapsiliter largiri. Innoxius ad monachos, nisi quod eis Westberiam abstulit, ubi Wlstanus monachos posuerat, et privilegio sanctitatis suæ muniverat. Illud Samson dirupit, nec multis post annis in eadem villa, qua culpam commiserat, excessit.

Post ejus mortem, qui dono Willielmi junioris

episcopi acceperat, data est eadem sedes ab Henrico rege Thiulfo Bajocensi æque canonico, qui antecessori suo non absimilis moribus, eodem rege regnante diem clausit. Sepulti sunt ambo in navi ecclesiæ ante crucifixum.

Præsulatus tunc a rege datus est Simoni, capellano reginæ Adelidæ, quæ post prioris uxoris mortem Henrico nupserat. Simon igitur affabilitate et morum dulcedine, munificentiaque quoad res episcopatus angustæ pati possent, insignis habetur.

Post eum successit Alfredus, capellanus regis Henrici Junioris. Diœcesis Wigorniensis pagos habet: Gloucestrensem, Wigorniensem, Warwicensem dimidium. Gloucestria est civitas super flumine Sabrina posita, putaturque a Claudio nominata, qui secundus Romanorum imperator post Julium Cæsarem Britanniam adiit. Denique Britannice vocabatur Airchalu. Meminit quoque Seneca in lib. De morte Claudii, « barbaros in Britannia eum pro Deo colere, et in honorem ipsius civitatem ædificare. » Ab ea civitate tota regio vallis Glocestrensis vocatur. Terra omnis frugum opima, fructuum ferax hic et sola naturæ gratia, illic culturæ solertia, ut quamvis tædiosum per socordiam provocet ad laboris illecebram: ubi centuplicato fenore responsura sit copia, cernas tramites publicos vestitos pomiferis arboribus non insitiva manus industria, sed ipsius solius A humi natura. Ipsa se terra sponte subrigit in fructus eosque sapore et specie cæteris plurimum præstantes, quorum plures ante annum marcescere nesciunt, ut omnes usque ad novos successores præstent officium. Regio plus quam aliæ Angliæ provinciæ vinearum frequentia densior, proventu uberior, sapore jucundior. Vina enim ipsa bibentium ora tristi non torquent acredine, quippe quæ parum debeant Gallicis dulcedine, villæ innumerabiles, abbatiæ præstantes, vici frequentes, quibus omnibus accedit ad gloriam, fluvius Sabrina, quo nullus in hac terra alveo latior, gurgite rapacior, arte piscosior. In eo quotidianus aquarum furor, quod utrum voraginem vel vertiginem undarum dicam nescio, funde ab imo verrens arenas et conglobans in cumulum cum im- B petu venit, nec ultra quam ad pontem pertendit, nonnunquam etiam ripas transcendit, et magna vi parte terræ circuita victor regreditur. Infelix navis si quam a latere attigerit! nautæ certe gnari cum vident illam Digram (sic enim Anglice vocant) venire, navem obvertunt, et per medium secantes violentiam ejus elidunt. In eadem valle est vicus celeberrimus Bristow nomine, in quo est navium portus ab Hibernia et Noregia, et cæteris transmarinis terris venientium receptaculum, ne scilicet genitalibus divitiis tum fortunata regio, peregrinarum opum fraudaretur commercio.

DE MONASTERIIS.

Est ergo in ipsa civitate Gloucestriæ Sancti Petri monasterium, quod ibi Aldredum archiepiscopum incœpisse non semel dixi. Paucos ibi et non plus quam tres monachos invenit abbas Serlo a rege Willielmo seniore donum exile adeptus. Sed quantum Dei gratia cum illius conspirans industria locum extulerit, illum quis congrua explicet facundia? Nota est Gloucestrensis religionis discretio, quam infirmus possit suscipere [*al.* suspicere], nec validus possit contemnere. Hoc illis signifer intulit Serlo, ut: « Ne quid nimis, » quamvis ut erat bonis humilis, ita minax superbis et terribilis. Contra fremunt de sancto Oswaldo canonici, quod terras quæ suæ deberent famulari ecclesiæ Thomas archiepiscopus monachis dederit. In eadem enim urbe tempore regis Elfredi filia ejus Elfleda cum conjuge suo Ethelredo monasterium ædificaverant, nulla parcimonia sumptuum, nulla inopia victualium, illucque ex Bardanio reliquias Oswaldi regis transtulerant, quod omnis Mercia pareret imperio. Floruit id cœnobium ad tempus Danorum, fuitque affinitate arctissima nostro, id est Malmesberiensi conjunctum, sicut in archivis utriusque reperitur ecclesiæ. Sed monachis vi hostilitatis dilapsis, dum archiepiscopus Eboracensis occasione Wigorniensis episcopatus monasterium illud habuisset, canonicos recepit, præcipuamque ibi Turstanus archiepiscopus exhibuit diligentiam, et in scrinio sancti renovando, et C in ecclesia dilatanda, ubi cum veteribus fundamentis deturbatis nova jacerentur, inventa sunt amborum conjugum in porticu australi sepulcra, et corpora antiquam reverentiam prætendentia. De beatissimo sane Oswaldo in libro Gestorum regalium plura dixi; dubium mihi esse pronuntians utrum brachia apud Bebenburch servarentur, sicut Bedam dixisse memineram. Verumtamen, quid de his postea cognitioni meæ accesserit, cum ad locum venero, non tacebo. In eodem pago est Wincelcumbense monasterium, quod Kenulfus rex Merciorum construxit, ingenti, et temporibus nostris incredibili munificentia, fecitque dedicari ecclesiam a XIII episcopis, quorum princeps Wilfridus Cantuariæ archiepiscopus. Ibi in illa dedicationis pompa in D decem ducum conventu manumisit ad altare regem Cantuaritarum, quem nuper belli jure ceperat captivum. Ibi præter illa xenia, qua magnates susceperant, inæstimabilis scilicet numeri et pretii, erogavit omnibus, qui agros non habebant, libram argenti, presbyteris marcam auri, monachis solidum unum, præterea toti populo plura. Hoc monasterium, ut semper mortalia labuntur in decursum, cum tempore regis Edgari solo fere nomine staret, per beatum Oswaldum archiepiscopum nonnihil resuscitatum est. Factus ibi Germanus abbas, quem de Floriaco secum adduxerat, magno adjumento fuit et religioni et restaurationi Ecclesiæ. Ibi requiescit

pater Kenulfus cum filio Kenelmo, quem genitor septennem Quendridæ sorori reliquerat alendum. Sed illa falso cupiditati suæ regnum pollicita, fraterculum tollendum e medio satelliti, qui alumnus erat, commendavit. Is insontem quasi venatum ducens, inter fruticeta obtruncatum occuluit. « Et mirum dictu, quod fraus tam celate in Anglia commissa Romæ divinitus innotuit: siquidem membrana super altare Sancti Petri columba superne ferente delapsa, necis et sepulturæ loci per ordinem index fuit. Quæ quod elementis Anglicis erat conscripta, a Romanis et aliarum gentium hominibus, qui aderant, frustra legi tentata. Sed salubriter et in tempore astitit Anglus, et latialiter linguæ involucrum evolvens, effecit ut apostolici epistola regibus Anglis compatriotam martyrem indicaret. Quocirca frequenti cœtu pueruli corpus lavatum, vehebatur Wincelcumbam. Ita clericorum vocali cantu, et laicorum alacri plausu parricida femina commota, e fenestra cœnaculi, in quo stabat, caput extulit, et forte psalmum cantabat : *Deus laudem meam* (Psal. CVIII). Quem a fine nescio quo præstigio retrogradum ducens, nitebatur lætitiam cantantium infirmare. Tum vero vi divina lumina veneficæ cavis orbibus evulsa cruore versum polluerunt : *Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum, et qui loquuntur mala adversus animam meam* (*ibid.*). Cruoris signa exstant hodie immanitatem mulierculæ, et Dei ultionem spirantia. »

Est et monasterium Theokesberiæ, quod noviter Robertus filius Hamonis favore suo provexit, nec facile memoratu, quantum exaltavit, ubi et ædificiorum decor, et monachorum charitas adventantium rapit oculos et allicit animos. Fuerat illud primitus apud Craneburnam; sed abbatis Giraldi provisione, pro vicini fluminis opportunitate, et Dominicarum terrarum contiguo, Theokesberiam aptius locari visum. Simul et videbatur voluntati religiosæ nomen applaudere, quod Theokesberia dicatur quasi Theotocosbiria, id est Dei genitricis curia, vocabulo ex Græco et Anglico composito. Increvit etiam nostris temporibus in eadem provincia Malvernense monasterium, quod mihi per antiphrasin videtur sortitum esse vocabulum. Non enim ibi male, sed bene et pulcherrime religio vernat, ubi ad immortalem spem commemoro, dum mortalium rerum penuria monachos trahit et animat. Habet etiam Wigorniensis provincia abbatiam Eveshamensem, Perscorensem. Eveshamum fundavit beatus Egwinus episcopus, de quo quid miraculi sit, quod Beda tacuerit, nondum per me potui advertere vel per alios addiscere, præsertim quod cum Kenredo rege Merciorum et Offa rege Orientalium Anglorum Romam iverit, quorum profectionem historicus non siluit. Verumtamen quæcunque res hanc taciturnitatem imperaverit, constat eum tertium Wigorniensium præsulem fuisse, locum illum, quo nunc cœnobium visitur, peculiariter amasse, incultum antea et spinetis horridum, sed ecclesiolam ab antiquo habentem, ex opere forsitan Britannorum. Eo loci vir sanctissimus, dum solitudine invitante frequentaret excubias, Dei genitricis visione et allocutione mulceri meruit, plane et absque scrupulo præcipientis, ut ibidem sibi fundaret cœnobium futurum sibi gratiosum, illi negotiosum. Institit ille jussis, et complens opus, apostolicis et regiis privilegiis corroboravit. « Quid illud? credendumne putatur, quod tradit antiquitas? peccatorum juvenilium quondam conscium, pedes compedibus irretiisse, clavibus compedum in amnem jactatis palam dixisse, tunc se demum de peccatis securum futurum, cum compedes vel divinitus, vel ipsis reserarentur clavibus, ita Romam profectum prospereque reversum. Jam vero in illo mari, quo a Gallico continenti Angliam navigio transmittitur, cum navigaret, immanem piscem saltu puppim, qua pontifex vehebatur, ingressum certatimque adnitentibus nautis retentum. In ejus exenterati jecore clavem repertam, seræque compedum appositam, sancto soluto securitatis plurimum donasse. » Nominatissimus profecto Pater est, et petentibus exorabilis, si credulitas rogantium non titubaverit. « Implebis et tu laude tua hujus paginulæ partem, qui cœnobium idem illustras, Felix puer Wolstane filli Wimundi, filii Wictlafii, regis Merciorum, et Ethelfledæ filiæ Celwlfi, qui fuit patruus Kenelmi. Te, inquam, non tacebo, quem Berferthus cognatus nefarie interemit. Norintque posteri, si qui has cognitione dignas litteras putaverint, nihil in sæculo indole tua gloriosus, qua irritatus lanio te morti dederit, nihil in Deo puritate tua innocentius, qua invitatus internus arbiter te glorificaverit. Nam cœlo dimissa columna lucifera, densæque noctis dirumpens pallia, profundæ caveæ scelus detexit, carnificis nequitiam arguit. » Quapropter venerandæ reliquiæ levatæ parentum obsequio, Rapendune locatæ sunt, tunc temporis famoso monasterio : nunc est villa comitis Cestrensis, cujus gloria pro situ vetustatis exoleta. Nunc Evestamum, ut dixi, inhabitas, dignus qui faventum votis serenus indulgeas. Perscore fundavit et perfecit cœnobium tempore regis Edgari Egelwardus dux Dorsatensis minime parcus animo, sed effuso in largitatem studio. Verum et illud, ut cætera, quanto succubuerit detrimento miserabile, plus sui medietate diminutum. Partem divitum occupavit ambitio, partem sepelivit oblivio, majusculam proportionem reges Edwardus et Willielmus contulere Westmonasterio. Habentur hic aliquanta felicis Edburgæ ossa, celebranturque instanti reverentia, quod ibi frequentiori quam alias miraculorum meruit gloria.

DE EPISCOPIS HEREFORDENSIBUS

Trans Sabrinam pene collimitatur Wallensibus civitas Dereford, non grandis, quæ tamen fossatorum præruptorum ruinis ostendat se aliquid magnum fuisse. Hujus a principio hi fuerunt episcopi: Putta, Tirtel, Tortere, Walstoch, Cuthbert, postea Cantuariensis archiepiscopus. Cujus eximiam in rebus ecclesiasticis diligentiam, cum in archiepiscoporum rebus sermo versaretur, edisseruit; sed et versus isti nuper mihi visi antiquitatem viri quantumcunque antecessores suos honorificaverit insinuabunt, et si quid ab eis ad ornatum domus Dei cœptum, ipse suo studio perfecerit.

Hæc veneranda crucis Christi veneranda sacratæ
Cœperat antistes venerandus nomine Walstod
Argenti atque auri fabricare monilibus amplis.
Sed quia cuncta cadunt mortalia tempore certo,
Ipse opere in medio moriens, e carne recessit.
Ast ego successor præfati præsulis, ipse
Pontificis tribuente Deo qui munere fungor,
Quique gero certum Cuthbert de luce vocamen,
Omissum implevi, quod cœperat ordine pulchro.

Item super sepulcrum antecessorum.

Qui quondam exstiterant famosi, altique per orbem,
Corpora sena tenet hominum, hic marmor obumbrans.
Tumbaque mirifico præsens fabricata decore
Desuper ex alto cohibet cum culmine tecta
Hos ego Cuthbertus sacri successor honoris
Inclusi titulis, exornavique sepulcris:
Pontifices ex his ternos sancta infula cinxit,
Nomina sunt quorum Walstodus, Torhere, Tirhtil.
Regulus est quartus Milfrith cum conjuge pulchra
Quemburga, exstitit e senis hæc ordine quinta.
Sextus præterea est Oselini filius Offrith.

Post Cuthbertum, Podda, Ecca, Cedda, Altbertus, Esne [*al.* Elne], Gelmundus, Utel, Wlfeard, Benna Edulf, Cutulf, Mucel [*al.* Mutel], Deorlaf, Cuemund, Edgar, Tidhelm, Wlfelm, Alfricus, Athulfus, Ethelstan, Leovegar. Hunc tempore regis Edwardi Grifin rex Walensium urbe cremata expulit sede et vita.

Walterus successit, qui a Nicolao papa Romæ sacratus, pertendit ad quintum annum Willielmi regis, et cum indecoro exitu, nisi fama mentitur, decessit. Erat in villa muliercula, quam nescio quo infortunio ex occursu visam, multo arsit tempore. Ignorabat illa flammas pontificis; et si sciret, contemneret: « Interea sæpe cogitans pontifex quod nihil est miserius quam senex amans, » luctabatur pro ætatis et gradus reverentia morbum depellere. Probeque jam convaluerat, et victus furor terga dederat, cum ex occasione quam diaboli fraus administravit, intra cubiculum illam accersiit. Subjecerat causam [*al.* suberat causa], ut cubiculariis vestes incideret, dicebatur enim officii perita. Illa ingressa, et operi propter quod venerat intenta, clientes secretorum conscii agmine facto discedunt. Tum ne multis morer, episcopo post obscæna dicta vim inferre paranti femina forcipibus, quas tenebat, inguina suffodit. Rumor criminis et ultionis totam pervagatus Angliam, regis quoque aures attigit. Ille dignitate regia credulitatem dissimulans, ne vel cæteri disseminarent, gravissimo coercuit edicto.

Non multo post accepit sedem illam Robertus Lotharingus, qui ibi ecclesiam tereti ædificavit schemate, Aquensem basilicam pro modio imitatus suo: omnium liberalium artium peritissimus, abacum præcipue, et lunarem compotum et cœlestium astrorum cursum rimatus. Erat tunc temporis monachus Marianus [*al.* Marinianus] apud Magontiam inclusus, qui longo solitudinis otio chronographos scrutatus dissonantiam cyclorum Dionysii contra evangelicam veritatem, vel primus vel solus animadvertit. Itaque ab initio sæculi annos singulos recensens, XXII qui circulo deerant, superaddidit, magnam et diffusissimam chronicam facere adorsus. Eum librum Robertus miratus unice, æmulatus mirifice Angliæ invehendum curavit. Denique captus *Mariani* ingenio quidquid ille largius dixerat, in arctum contrahens defloravit. Adeo splendide, ut magis valere videatur defloratio, quam ingentis illius voluminis diffusio. Præ cæteris contemporaneis episcopis sanctissimi Wlstani familiaritati deditus erat, quem et vicinitate præsulatus attingebat. Remotis ergo sæpissime forensibus negotiis domesticum illi contubernium præstabat, delectatus vitæ illius puritate, et innocentia, quem quamvis ante se extulerit, non tamen socialis amoris vinculum mors illius prolongata corrupit. Decumbebat Wlstanus Wigorniæ, beato jam proximus fini: Robertus in curia invitus duntaxat regalia placita transigens, astitit ipsi in visu dicens omnino intelligibiliter: « Si me vis videre vivum, festina venire Wigorniam, antequam obeam. » Quo viso, petita a rege licentia, venire festinabat concitus, nulli quieti sive die vel nocte indulgens. Metus enim pius præsagium, quod res firmavit, infuderat, ne non superstitem inveniret. Longiuscule enim fuerat curia. Et jam in mansione proxima Wirgoniæ somno deditus, iterato videt Wulstanum dicentem: Nihil minus quam pius amor poscit, fecisti: sed frustratus es desiderio tuo. Jam enim migravi, tu modo, amice sodalis, vitæ tuæ consule, provide saluti, quia non longas moras post me facies in hac luce, et ne phantastica visione te credas illudi, signum accipe: Postquam cras corpus, quod jam triduo tuum sustinet adventum, terræ mandaveris, dabitur tibi xenium ex parte mea, quod meum esse cognosces. Ita pontifex expergefactus viam peregit, Wigorniam venit, officium sepulturæ implevit, re omnibus relata. Jamque valedicto monachis meditabatur discedere, calciatumque calcaribus equus operiebatur, cum prior loci genibus ejus reverenter affusus prætendit xenium dicens: « Accipite [*al.* accipe] domine, si vobis placet, amatoris vestri cappam agninis pellibus infultam, qua indutus æquitare solebat; quæ et longum vestrum testetur amorem et sanctitatis Domini nostri mereantur protectionem. » Hoc ille audito et munere recognito impalluit, gelidusque cucurrit per ossa tremor; sta-

timque dilata profectione, concionem monachorum accivit in capitulum, lacrymis et suspiriis quantum res exigebat, referens quanta veritate somnium et factum quadrassent. Itaque omnibus sua morte commendata discessit de admonitione quidem lætus, sed semper sancto timore sollicitus. Januario mediante Wlstanus transiit, nec Robertus Junium transcendit.

Girardo successori ejus in Eboracum translato.

Substitui jussus est a rege quidam Rogerius Lardarius. Sed is nullo pontificali munere suscepto infra octo dies electionis apud Londoniam, ubi tunc erat curia, defunctus est: Mandato ante archiepiscopo Anselmo (Deus bone quam mira ineptia!) ut se in episcopum consecraret antequam moreretur, eoque anxie et instantissime postulato, quam hominis fatuitatem nullo relato responso sanctus antistes solius modestia risus infirmavit.

Tunc statim electus est Rainaldus reginæ cancellarius, ut mortui locum teneret. Qui secundum morem, quem rex legitimum tunc arbitraretur, per principem annulo et baculo investitus, ubi benedicere illum et cæteros sic investitos, archiepiscopo recusante, perperam se fecisse intellexisset, ultro nec rogatus, nec jussus retulit annulum et baculum regi. Quo circa amicitiæ regalis extorris curia quoque arceri jussus est. Tacite id ille et patienter tulit, donec dulciori aura cor regium serenante, legitime introductus et honorifice consecratus est. Mansit in episcopatu magna modestia, tum virtutibus cæteris, tum compunctione timoris Dei ubique et maxime inter missarum agenda lacrymis irriguus, nullius mali opinione infamis, nisi quod minus quam decebat, et citra facultatem suam esse dapsilis dicebatur.

Decessit post paucos annos vitio podagræ, accepitque successorem Gaufredum cognomento de Diva non plus quinque annis, vulgatissimo jam per ora hominum infortunio, ut non diu quisquam episcopus apud Pereford supersit. Bonus quidem et ille continentissimusque indifferenter cibis et vestibus, quæ minori pretio taxarentur, utens, agriculturæ studens, terras episcopatus, quæ ante exactionibus vectigalium multum læsæ fuerant, reparavit et provexit. Quare et farre et cæteris, quæ victum ministrant, sufficiens paulo tenacioris animi ad pauperes fuit, lacerandam ergo famam suam merito præbuit, quod nulla misericordia erga egentes motus magnam copiam victualium nulli hæredi reliquit.

Datus ergo est epicopatus a rege Henrico Richardo clerico de sigillo, qui non multis annis superfuit.

Tum demum bono (si Deo placet) omine electus est factusque præsul Robertus prior canonicorum de Lantoni, qui hodieque superest, cujus facta posteri judicabunt. Nunc plane illi benignum fama stravit iter, ipsum esse religiosissimum, in victu et vestitu abstemium. Apostolicæ certes curiæ ita notus, ut ei post legatum et archiepiscopum omnes dispositiones suas in Anglia injungat. Ornat episcopalem sedem reliquiis suis rex et martyr Egelbrithus apud Orientales Anglos natus et principatus: hunc rex Merciorum Offa pro confirmatione (ut putabat) et provectu regni nullis exstantibus causis peremit, nefariam rem in procum filiæ machinatus. Invasitque continuo eo mortuo regnum Orientale, invasionis hæreditatem transmittens in successores. Verum mors Egelbrithi innocua morte Offæ non multo post subsecuta, et ejusdem filii brevi regno creditur vindicata. Quin et Deus adeo evidentibus signis sanctitatem ejus notitiæ civium tradidit, ut tantæ dignitatis episcopatus sub ejus consecretur nomine. Est ergo martyr, et creditur non rationibus humanis, sed virtutibus divinis. Nec ineptum videri debet aut incongruum quod antecessores nostri probi præsertim et religiosi viri vel taciturnitate toleraverunt, vel auctoritate roboraverunt. Nunquid enim beatus Dunstanus, ut cæteros omittam, in quem se scientia litterarum et Dei gratia pleno sinu infuderat, pateretur vel Kenelmum vel Egelbrithum vel Wlstanum coli ut martyres, nisi ei gratum esse constaret apud cives cœlestes? Succumbat ergo mortalis sententia ubi Dei favor ostenditur per miracula.

DE MONASTERIIS

In diœcesi præsulatus sunt duo cœnobia: apud Scrobesberiam, et Wenloch. Scrobesberiensium recens est a Rogero comite de monte Gomerico constitutum. Ibi monachos locavit ex Sagio, angusto victu et amictu; sed qui has ærumnas spe futuræ mercedis lætis animis parvipendant. Apud Wenloch fuit antiquissima sanctimonialium habitatio. Ibique beatissima Milburga soror sanctæ Mildredæ [*al.* Mildrithæ] neptis Pendæ regis Merciorum ex filio transegit vitam, et sita est. Sed locum omnino desertum prædictus comes monachis Cluniacensibus implevit, ubi modo speciosa germina virtutum conantur in cœlum. Enimvero sepulcrum virginis clam erat novis advenis, omnibus videlicet vetustatis monumentis violentia hostium et temporum deletis: « Noviter vero dum inchoata novi templi fabrica, quidam puer per pavimentum concitatius cursitaret, effracta mausolei fovea propalam corpus virginis fecit. Tunc balsamici odoris aura per ecclesiam spirante altius elatum tot miracula præbuit, ut catervatim eo populorum undæ confluerent, vix patuli campi capiebant populorum agmina, dum æquis umbonibus dives et mendicus se agerent, cunctos in commune præcipitante fide. Nec cassum eventum res habuit,

ut nullus exinde nisi exstincta vel mitigata valetudine discederet, nonnullos etiam regius morbus me- A dicis sane incurabilis per merita virginis relinqueret. »

DE EPISCOPIS LICEFELDENSIBUS ET CESTRENSIBUS

Licetfeld est villa exigua in pago Standfordensi longe a frequentia urbium. Nemorosa circa regio: rivulus aquæ propter fluit, ecclesia angusto situ erat, antiquorum virorum mediocritatem et abstinentiam præferens. Locus pudendus nostri ævi episcopis, in quo episcopalis dignitas diversari deberet. Ibi, ut prædictum est, sanctissimus Cedda et sedit et obiit. Nam præter duos episcopatus Merciorum, quos supra recensui, tota reliqua provincia Merciorum, et Lindisfarorum primis annis Christianitatis unum habuit episcopum, singulos singulis succedentes, quorum hæc sunt nomina: Diuma, Cellah, ambo de Scotia. Post hos Dumhere natione Anglus, Iaruman; Cedda, cujus fuit sedes, ut dictum est sæpe, apud Licetfeld. Ceddæ substituit Theodorus archiepiscopus Wilfridum, qui diaconus antecessoris sui fuerat; et huic Sexwlfum. Sexwlfo duo successerunt, Hedda apud Licetfeld; Wilfridus apud Legecestram. Wilfrido vi hostilitatis dejecto ambas tenuit parochias Hedda; et post eum Aldwinus. Quo defuncto tres facti sunt episcopi in illa diœcesi: Wita Licetfeld; Totta Legecestræ; Ethead Dorcestræ. Licetfeldenses hi fuerunt episcopi. Post Witam Hemel, Guthfrid, Berthum, Aldulf, qui tempore Offæ regis accepit pallium; Herewin, Herkenwald, Humbert, Cinebert, Tumfrith, Elle, tempore regis Elstani; Elgar, Kinsi, Winsi, Elfeth, Godwine, Lefgar, Brithmar, Wlsi, Leowine. Petrus, hic tempore regis Willielmi senioris derelicta Licetfeld migravit in Cestram, quæ abest ab eo loco millibus quinque et viginti. Cestra legionum civitas dicitur, quod ibi emeriti legionum militarium resedere: collimitatur Aquilonaribus Britannis. Regio farris et maxime tritici, ut pleraque Aquilonalium, jejuna et inops, pecorum et piscium ferax. B Incolæ lac et butyrum delicias habent; qui ditiores sunt carnibus vivunt, panem hordeaceum et siliginem pro magno amplectuntur, transmittitur a Cestra Hyberniam, revehunturque civitati necessaria ut, quod minus natura soli habet, labor negotiantium apportet.

DE MONASTERIIS

In urbe fuit ex antiquo, sanctimonialium monasterium, nunc per Hugonem Cestrensem comitem monachis repletum. Prædicatur ibi Wireburga virgo filia Wlferii regis Merciorum, et Ermenilde filiæ Sexburgæ, quæ fuit filia Annæ regis Orientalium Anglorum, et uxor Erkomberti regis Cantuariorum. C « Wereburga cœlibatum professa in illa civitate plurimo temporum curriculo bonis emicuit virtutibus, cujus unum narro miraculum, quod ab incolis celebritate sui famam et memoriam meruit. Rus extra muros habebat, cujus segetes depascebantur aucæ sylvestres. Villicus cujus offici intererat omni cura abigere, sed parum promovere. Quare dum herili assisteret obsequio, hujusce rei inter cæteras diei fabulas subintulit querimoniam. Vade, inquit illa, et include omnes in domo. Stupefactus agrestis novitate præcepti ludere putabat dominam; sed illa constanter et serio præcipiente, ad segetem reversus ubi prædictas improbas primum conspicatus est, ut se ex præcepto heræ sequerentur, clara edixit voce. D Tum omnes grege facto collis demissis hostem secutæ tecto inclusæ sunt, quarum unam præsumpsit rusticus ad cœnam, nullum accusatorem scilicet veritus. Diluculo venit virgo, et de rapina rerum alienarum volucres increpitans, fugam capescere imperavit. Nec defuit alitibus sensus, quæ se integras non esse scirent, quin circa dominæ pedes circumeuntes, nec usquam prodeuntes, querela, qua poterant, pietatem virginis excitarent. Illa, Deo sibi revelante, intelligens non ex nihilo esse tantam querimoniam avium, villicum sedulo percunctata furtum cognovit. Jubet ossa recolligi; nec mora, signo virgineæ manus medicante, cutis et caro ossibus superducta, cutis cœpit plumescere, donec ales animata, saltu primo alacri, mox volatu se libravit in æthera. Secutæ sine cunctatione cæteræ constante jam numero, exhibito prius liberatrici venerationis officio. » Hujus virginis apud Cestram prædicantur merita, extolluntur miracula. Cumque omnium petitioni sit incunctanter favorabilis, tum maxime orationes feminarum et puerorum vicino et contiguo auxilii pede attingit.

In eadam civitate, ut dixi, fecit Petrus episcopus sedem in ecclesia Sancti Petri, positis pauculis canonicis.

At vero successor ejus Robertus iterum sedem in Coventreiam migravit. Erat in diœcesi Cestrensi Coventreiæ cœnobium a magnificentissimo comite Leofrico et uxore Godiva constructum, tanto auri et argenti spectaculo ut angusti viderentur ipsi parietes ecclesiarum thesaurorum receptaculis, miraculo porro visentium oculis: hoc Robertus inhians ex ipsis ecclesiæ gazas sic cepit, unde regis occupationes falleret, unde Romanorum aviditati irreperet. Ex una enim trabe quingentas marcas argenti corrasit, quæ scrinia sustentabat. Plures ibi moratus annos, nihil probitatis exhibuit loco: adeo tecta ruinam minantia nunquam exemit periculo, adeo sacras opes dilapidans peculatus crimen incurrit repetendarum [*al.* repetundarum] reus futurus episcopus, si esset accusator paratus. Monachos miserabili stipe cibans nec regularis ordinis amorem cu-

ravit accendere, nec nisi ad popularem litteraturam passus est aspirare, ne vel ciborum affluentia delicatos, vel regulæ rigor et scientiæ vigor redderet elatos contra se. Agresti igitur victu et triviali litteratura contenti satis habebant si vel quiete vivere possent. Quin etiam moriens non apud Cestram sed apud Coventreiam se tumulatum iri præcepit, sua opinione relinquens successoribus non indebitum jus calumniandi sed quasi legitimum vindicandi.

Ei successit alter Robertus cognomento Peccam ex capella Henrici ad episcopatum datus, vixit paucis annis et ibidem sepultus est, prædecessoris sui quoad vixit sedulo æmulatus vestigia.

Nunc est ibi Rogerus episcopus ex dono ejusdem regis nepos cujusdam Galfridi de Clintone, magni quondam in Anglia nominis. Coventreiæ habetur brachium magni Augustini theca inclusum argentea. Cernunturque in celatura hujusmodi litteræ: hoc brachium S. Augustini, Egelnodus archiepiscopus rediens a Roma ad Papiam emit centum talentis argenti et talento auri. Ibi ergo jacet episcopus Robertus non ita infamis in omnibus, nam et jucundus dicitur et dapsilis, et magnarum apud Licefeld ædificationum inchoator exstitit. In ambabus porticibus Conventreiæ jacent ædificatores loci præcellentissimi conjuges, quorum maxime prædicatur femina, quæ cum thesauros vivens ibi totos congessisset, jamjamque moritura circulum gemmarum, quem filo insuerat, ut singularum contactu singulas orationes incipiens numerum non prætermitteret; hunc ergo gemmarum circulum collo imaginis sanctæ Mariæ appendi jussit. Sed quam pretiosarum putas gemmarum? profecto a gnaris centum marcis argenti æstimantur.

DE EPISCOPIS LEGECESTRENSIBUS.

Legecestra est civitas antiqua in mediterraneis Angliæ, a Legra fluvio præterfluente sic vocata; cujus episcoporum nomina solum ponam, quod de ipsis nihil aliud ad nos manavit.

Totta, Edbertus, Unwina, Werenberth, Bethum, Aldred, Celred, Leovinus hic tempore regis Edgari conjunxit episcopatus Lindisfarorum qui nunc dicitur Lincolniensis et Legecestrensium.

DE EPISCOPIS DORCECESTRENSIBUS SIVE LINCOLNIENSIBUS.

Dorcecestria est villa in pago Oxenfordensi, exilis et infrequens: majestas tamen ecclesiarum magna, seu veteri opera, seu sedulitate nova.

Ibi post Hedhedum hi fuerunt episcopi: Epelpine [*al.* Edelwine], Edgar, Kinebert, Alpith [*al.* Alwith], Aldulf, Celnulf, Edulf, Bricthred, Leovine. Hic est ille, qui ambos conjunxit episcopatus. Elfnod, Esopi [*al.* Escwi], Elfelm, Ednod, Etheweric, Ednod, Wluin, Remigius ex monacho Fiscannensi, qui Wilielmo comiti Normannorum in Angliam venienti auxilium in multis præbuit, episcopatum si vinceret pactus. Nec fuit Willielmus segnior in dando quam Remigius in accipiendo. Cum eum unde Alex. papa, ut jam dixi, convicisset et adjudicasset, rogatu tamen archiepiscopi Lanfranci honori restituit. Ille primis annis egregia apud Dorkecestram meditatus, et aliqua facere ingressus, novissime curam omnem et sedem transtulit ad Lindocolniam civitatem unam ex populosioribus Angliæ, emporium hominum terra marique venientium. Ibi Remigius in honorem dominæ matris fundatam ecclesiam canonicis multis implevit, et ipsis litterarum scientia et divitiarum affluentia, quas ex suo coemerat, eminentibus, cœnobium monachorum apud sanctam Mariam de Stou ex novo fecit: alterum apud Bardenei ex veteri favore suo innovavit. Quod eo jucundius erat, quia ipse pro exiguitate corporis pene portentum hominis videbatur, luctabatur excellere et foris eminere animus, eratque.

Gratior exiguo veniens e corpore virtus

Quem ideo natura compegisse videtur, ut sciretur beatissimum ingenium in miserrimo corpore habitare posse. Feliciter ergo acta vita in ipso apparatu consecrationis suæ Lindocolniam pridie futuræ dedicationis æmula illum mors tantis gaudiis subtraxit. Nam et magnanimi viri hortatu omnes undique pontifices regium edictum acciverat. Solus Robertus Herefordensis venire abnuerat, et certa inspectione siderum dedicationem tempore Remigii non processuram viderat, nec tacuerat.

Tunc ergo rem dilatam successor ejus non graviter explevit, utpote qui in labores alterius delicatus intrasset, Robertus Bloet homini nomen, vixit in episcopatu annis paulo minus xxx discessit procul sede apud Doodffocke, ubi, cum regio lateri cum alio quodam episcopo adequitaret, subito fato interceptus est. Cætera satis suis hilaris, et parum gravis: negotiorum scientia sæcularium nulli secundus, ecclesiasticorum non ita, ecclesiam cui sedit ornamentis pretiosissimis decoravit. Defuncti corpus exenteratum, ne tetris nidoribus vitiaret aerem, viscera Egnesham, reliqua Lindocolniæ sepulta sunt. Monachos enim qui apud Stou fuerunt, vivens Egnesham migraverat. Notum est autem monachos Egneshamenses Dominæ nostræ devotos, et ab ea dilectos. Denique, cum præterito anno quidam eorum adolescens decumberet, conspicatus est eam sibi auxilio adventantem turbas dæmonum qui convenerant, effugare. Quos ille digito præsentibus ostendens, benedictæ aquæ aspergine rogabat abigi. Illi ex una parte propulsati, statim alibi aderant. Verumtamen, potenti imperatrice adveniente, omnes evanuere. Tum ægrotus prorsus quasi incolumis canora voce responsorium incœpit: *Gaude, Maria Virgo.* Cumque

medium fecisset, vi morbi vel potius oblivionis vitio hæsit; sed ab astante monacho admonitus memoriam recollegit, itaque cum extremo verbo ultimum exhalavit spiritum. Hac igitur occasione de hac cœnobio prælibata, cætera in Lincolniensi diœcesi sita stylo pervagabimur.

Fuit antiquitus in Oxenfordensi civitate monasterium sanctimonialium, in quo requiescit Frideswida [*al.* Fritheswida] virgo sacratissima, regis filia, regis toros despexit, integritatem suam Domino Christo professa. Sed ille cum ad virginis nuptias appulisset animum, precibus et blanditiis inaniter consumptis, vi agere intendit. Quo Frideswida cognito, fugæ in silvam consuluit. Nec latibulum latere potuit amantem, nec cordis desidia obfuit, quin persequeretur fugitantem. Iterato ergo virgo juvenis furore comperto, per occultos tramites Deo comitante Oxenfordiam ingressa est nocte intempesta. Illuc cum mane curiosus amator devolasset [*al.* advolasset], puella jam de fuga desperans, simulque pro lassitudine nusquam progredi potens, Dei tutelam sibi, prosecutori pœnam imprecata est. Jamque ille cum comitibus portas subibat urbis, cum cœlesti plaga irruente cæcitatem incurrit. Intellectoque pertinaciæ suæ delicto, et Frideswida per nuntios exorata, eadem celeritate, qua perdiderat, lumen accepit [*al.* recepit]. Hinc timor regibus inolevit Angliæ, illius urbis ingressum et hospitium cavere: quod feratur pestifer esse, singulis refugientibus sui damno periculi veritatem rei experiri. Ibi ergo femina virginei triumphi compos, statuit monasterium et diebus suis sponso vocante subivit fatum. Tempore vero Egelredi, cum Dani neci adjudicati in monasterium illud confugissent, pariter cum domibus insatiabili ira Anglorum flammis absumpti sunt. Sed mox regis pœnitentia purgatum sacrarium, restitutum monasterium, veteres terræ redditæ, recentes possessiones additæ. Nostro tempore, paucissimis ibi clericis, qui pro libito viverent residuis datus ille locus a Rogero Salesberiensi episcopo Guimundo excellentis litteraturæ et non aspernandæ religionis canonico: Qui non inoperose commisso insudans muneri multos ibi canonicos regulariter victuros Deo exhibuit.

Pagus Bedefordensis continet abbatiam Sancti Albani. Is non mercenarius nec futilis martyr habet laudatores et testes martyrii præcipuos, Bedam et Fortunatum, quorum copiæ si vellem aliquid adjicere, tale esset ac si cuperem mari aquas infundere. Corpus sanctissimum, quod diu in terræ pulvere jacuerat, rex Offa in scrinio collocatum erexit in lumen, basilica pulcherrimi operis, et monachorum numerositate honoravit. Nec res est in ambiguo cum Bathoniæ consistentem admonitum somnio, cumque illuc iter ageret, essetque vir in proximo lucis in modum ingentis faculæ supra locum sepulcri, et noctu et interdiu descendentis animatum indicio. Id cœnobium nunquam omnino ruinas patuit, sed nostra ætate per Paulum abbatem

A agente Lanfranco archiepiscopo in summum auspicium religionis evasit. In Huntendiniensi pago sunt Burch et Rameseia et Croland. Burch olim Medehamstede dicebatur; sed postquam Kenulfus abbas locum muro erexit, a similitudine urbis Burch vocatus est. Hic beatissimus Æthelwoldus monasterium construxit, adeo elaboratis sumptibus et ampliatis possessionibus, ut pene tota circa regio illi subjaceat. Colunt et fovent in eo reliquias corporum suorum virgines eximiæ, Kinedreda et Kineswida Pendæ regis filiæ. Ambæ ab infantia Deo dicatæ nobile propositum tenuerunt ad senium. Sed junior non solius sui contenta salute etiam Offam sponsum cælibatui consecravit, is fuit rex orientalium Anglorum paucis annis, ephœbus jucundi vultus et B animi, ætatis floridæ, maximi apud cives amoris, Kineswide, cujus nuptias speraverat, monitu edoctus amores mutare in melius. Romam cum Kenredo rege Merciorum et Egwino Wicciorum antistite ivit, ubi attonsus in monachum, terrenis suo tempore valefecit. Ornat sodalitatem virginum (ut prædicant) rex sanctus Oswaldus, cujus ibi brachium haberi dicunt, nervis, cute, carne, integrum ab antiqua requietionis sede furtim ablatum: daturque ostensui scrinium magnum illius thesauri receptaculum; sed fides dictorum vacillat, ubi nihil auditor visu explorat. Hoc vero non dixerim, quod de integritate sancti sim dubius, sed utrum eo loci contineatur, nolo esse affirmator præproperus.

C Ramesiensis abbatiæ fuit ædificator sanctus Oswaldus Eboracensis episcopus [*al.* archiepiscopus], cooperante Egelwino quodam orientalium Anglorum comite; laudabili liberalitate utrique prædicabiles, sed maxime laicus, qui hoc loco, quod vidisset antistitem cujusdam principis inferias agentem dulciter defixo in solum lumine ingenue illacrymasse, adeo religione ipsius captus est, ut ei omnia sua prona faceret. Sancto ergo favore propensus cœnobium illud opulentissime construxit in palustri quadam uligine situm. Felix ibi orientalium Anglorum episcopus primus de Seham jussu comitis Egelwini asportatus jacet; sed et duo germani Egelredus et Egelbrithus, quos filios patrui sui Egbertus rex Cantuariorum in spem regni adolescere metuens, D aliquandiu circa se habitos tandem ab aulæ frequentia removit, contuitum suum eis invidens. Accessit regiæ malignitati minister funestus nomine Thunre, quod tonitruum sonat, qui eos quotidianis deceptos basiis inter amplexus ipsos pugione confodit: interemptos scrobi profundæ, et, ut fertur, sub ipso sedili regis immersit, ne quisquam ibi pueros quærendos putaret; quis enim eos ibi quæreret? sed divinus ille oculus, quem arcana cordium non fallunt, tulit insontes in lucem, multas ibi largitus sanitatum copias, præterea terribili miraculo regem afficiens, ut eum supra sedentem afflaret incendium. Vicini ergo commoti, rudera illa tumultuario cespite corporibus injecta effodientes, basilicam eorum martyrio posuere. Ipse rex pœni-

tens cædis sorori puerorum partem prægrandem insulæ Tanati ad monasterium delegavit ædifiandum pro piaculo interfectoris et interfectorum. Quod cum consueta impudentia Thunre in pravum torqueret subito telluris hiatu absorptus, videns et vivens intravit infernum. Locus erat sepulcri sanctorum in orientali Anglia, cujus nomen Eastreia. Quapropter comes provinciæ Egelwinus de obscura levatos ecclesia celebri pompa Rameseiam perduxit. Jam vero illum et istos præcedit miraculis, transcendit signis, qui jacet ibidem Ivo Persa episcopus. Is quondam pertæsus deliciarum, quas ibi [*al.* illi] amplissimus episcopatus administrabat, reliquit clam suis omnia, peregrinationem longissimam tribus tantum sociis aggressus. Multorum ergo annorum iter permensus, et rusticum se habitu pannoso videntibus ementitus Angliam tandem adnavigavit, delectatusque admodum ignotæ linguæ Barbarie, quod quasi fatuus ab omnibus rideretur, in lutosa provincia substitit, ibique vitam suam, quanta fuit, exegit. Secuti ordine, quos Deus præviderat, comites provinciales nec locum sepulcri, nec nomen sancti norant. Lapsa sunt multorum momenta temporum, jacebatque sub oblivionis obscuro cœleste margaritum. Jam beatus Oswaldus reliquerat terras, jam Egelwinus finem vitæ fecerat; cum autem complacuit ei, qui tempora disponens in mensura et numero et pondere cuncta ordinat, apparuit in visu sanctus Ivo simplicitatis innocentis viro, eique nomen et gradum et sepulcri locum per ordinem exposuit. Iret ergo, et abbati Ramesiensi seriem visionis explanans, adjiceret, ut se Rameseiam exportato socios ibi relinqueret, non corpus suum locandum in scrinio, sed in loco altari contiguo adeuntibus opportuno, hactenus hæc visio valuit, ut abbatis Ramesiensis credulitatem eliceret. Qui sicut ad credendum tardus, ita semel fide concepta, ad facienda quæ visa fuerant, celer et maturus, perrectum est igitur, et sepulcrum quæsitum, inventum apertum, continuoque sancto corpore in linteo exposito, ex ipsis mausolei sinuosis anfractibus erupit unda bullis uberrima fugacibus. Manat ad hunc diem fons dulcis potui, accommodus omnium valetudini, nec potest numero æstimari, nedum comprehendi scripto multitudo per beatum illum sanatorum; adeo ut nullus sit in Anglia sanctus Ivone vel exoratu vel facilior effectu efficacior. Vidi ego quod dicam, monachus quidam morbo intercutis aquæ languebat. Jam turgida pellis in altum creverat, jam gravis halitus astantes submovebat, ipse sibi epotaturus totos amnes, exsiccaturus plena dolia videbatur. Admonitus in somnis ad sanctum Ivonem perrexit, ibique tertio potata aqua undam superflui humoris ore rejecit. Detumuit venter, remarcuerunt crura, et ne plura, totus homo in sanitatem reviruit, tandemque gloriatus est pro tam salubri vomitu se aliquando satiari posse de potu.

Croland est una insularum jacentium in illo tractu orientalium stagnorum, quæ a meditullio terræ orientia, et per centum et eo amplius millia fluentia in mare, cum multis et magnis fluminibus impetu suo præcipitantur. Hic Guthlacus non dejecta stirpe oriundus ephœbus, spreto usu armorum quo pollebat, cum esset viginti quinque annorum solitariam vitam ingressus quindecim annis deguit. Quibus assistente Dei gratia et sacerdotii gradu et signorum honore et vaticiniorum veritate approbatus est. Sed magis virtutum ejus gratia post obitum splenduit tam sacratissimi corporis post annum incorruptela, quam multorum miraculorum ostensione præcipua; meritis quoque ejus datur, quod ad corpus ejus ædificato monasterio inter tot bellorum turbines, inter tot temporum volubilitates nullam ærumnam vel detrimentum sui locus ille persenserit. Accessit et novus hospes, sed vetus apud Dominm patronus sanctus Neotus, qui quondam beatissimi Erkenwaldi discipulus apud Cinultelberi maxima semper veneratione habitus est. Sed illinc pro Danorum incursu sublatus, et Croland delatus, modo juncto cum Guthlaco umbone indigenas protegit, advenarum etiam vocibus exorabilis. Quamvis enim locus nisi per aquam, nusquam adiri possit, tamen ante portam monasterii publicus, ut ita dicam, præternavigantium trames habetur. Quo fit, ut pene nunquam ibi desint hospites ultra citraque commeantes. Invenerunt quoque nostra tempora, quem consecrarent martyrem, quod innocenter cæsum fama pronuntiet, quod utinam a veritate non dissideat. Waldefus is est amplæ prosapiæ comes, filius Siwardi magnificentissimi Northumbranorum comitis. Hic a Willielmo rege seniore pro cujusdam conjurationis in se factæ suspicione comprehensus diu in vinculis tentus, ultimo capite spoliatus est, et apud Croland sepultus. Opiniones Normannorum in malum in gestis regum posui; hic Angli quid de diverso asserant, non tacebo. Angli plurimum veritate præstantes: necessitate comitem in convivio interceptum ad conjurationem solum motu labiorum non voluntate addictum [*al.* adductum] infidelitatis sacramentum agitasse, eo id fuisse palam, quod et Lanfranco archiepiscopo et ipsi regi ultro confessus pœnitentiam de simulato ad horam consensu fecerit. Anglorum astipulationi divinitas assentiri videtur, miracula multa et ea permaxima ad tumbam illius ostendens. Aiunt enim in catenas connexum quotidianis singultibus perperam commissa diluisse. Mihi prior loci narravit, se miraculis commotum, corpus nobile ab omni labe immune contrectasse, caput reliquo corpori compaginatum rubra tantum quasi linea signum cædis ostentante vidisse. Quapropter non se dubitare illum in omni sermone sanctum appellare, in illius nomine orationes et beneficia loci petentibus dare dicebat.

DE EPISCOPIS ELIENSIBUS

Restat Heliensis episcopatus a nobis percensendus, qui cum fuerit explicitus ferias tantarum circuitionum hic labor noster accipiet. Deu stagnantium insularum maxima ad anguillarum copia ita dicta, sicut Beda communi notitiæ consentiens auctor est. Denique illorum et omnis pene amnicorum piscium generis tanta est copia, ut sit advenis miraculo, indigenis pro illorum admiratione ludibrio. Nec minor aquaticarum volucrum vilitas, ut pro uno asse de utroque cibo quinque homines et eo amplius non solum famem pellant, sed et satietatem expleant. Ibi felicissima domina Edeldrida [*al.* Etheldritha] prima monasterium statuit ancillarum Dei: post eam Sexburga soror ejus uxor Erkomberti regis Cantuariorum et mater sanctissimæ virginis Ercongettæ: in eodem loco sub religione et nomine abbatissæ consenuit. Ibi successit in regimine altera ejus filia Ermenilda, quæ fuerat uxor Wlferii regis Merciorum, et mater Wereburgæ virginis, de qua superior sermo veritatem perstrinxit. Hæ tres continuatis successionibus abbatissæ fuerunt: habueruntque successivis temporibus multas, et regiminis et religionis imitatrices usque ad tempora Danorum, qui etiam in ipsas paludes irruentes, habitatricibus effugatis habitacula subruunt. « Quorum unus, cui cordis immanitas rabiem aspirabat, pretiosum pallium, quo tumba virginis Etheldridæ operiebatur, subripuit, et marmor mausolei bipenni percussit: quo ictu cum crusta dissiluisset marmoris, fragmentum illud repercusso a terra impetu in oculum percussoris volavit, sed et ipse in terram sine mente ruit. Cæteri certatim illo ejecto [*al.* erecto] aliarum sanctarum sepulcra, quæ temerare meditabantur, inviolata relinquentes in fugam proruunt. » Sed non diu solitudo sacratissimi loci duravit, adnitentibus et rege Angliæ et provincialibus. « Positi ergo ad tempus clerici, qui sacra divina frequentarent. Eorum aliquis procacior cæteris aut puto sincera mente ad virginis incorruptionem certius explorandam socios exacuere tentavit. Illis periculum rei præ se ferentibus ipse accessit, primoque per foramen, quod Dani effecerant, apposi tam virgæ candelam immittens, curiositate oculorum quantum poterat secutus, omnia rimari: mox summitate virgæ fissa pannos, quibus sacrum corpus involvebatur, ad se trahere conari. Jamque partem attraxerat, cum virgo indignata nudum corpus a nebulone videri, pannum introrsum violenter retraxit, adeo ut illum contranitentem terra supinum elideret: quo casu perpetuo debilis, et posterius amentia non caruit. » Id foramen postea Ethelwoldus episcopus sanctus cæmento et lapide damnavit, extrusisque clericis monachos induxit, contulitque ibi magna et quanta quis miretur prædia, omnia ex suo mercatus. Quantitatem possessionum antiquarum ex hoc conjice: quod licet plura dempta, plura usurpata, is qui modo rem regit, mille et quadragintas libras marsupio suo quotannis annumerat: monachis vix trecentas contulerit, præterea, quæ in suos et servientium et hospitum usus absumit. Brithnodus ibi ab Ethelwoldo abbas constitutus transtulit ad cœnobium corpus Withburgæ sororis sanctæ Etheldredæ.« Jacebat ad hoc tempus illa in rure ignobili in quo ipsa pluribus annis cælebs et ciborum continens transegerat: ministrabat ei quotidianum ex uberibus potum cerva domestica et manui assueta, quam cum quidam seu telo seu jaculo appetisset et exanimasset, regio non multo post morbo captus extabuit. Hujus ergo illibatum corpus impositum navi Brithnodus transferebat, civibusque ad arma re cognita prosilientibus, nisi puppim in fluctus præcipitare properasset, profecto pœnas luisset. Non enim insula tunc nisi navigio adiri poterat; sed nostra ætas solertior vicit naturam, aggeribusque in paludem jactis tramitem terrestrem præbuit, et insulam pedibus accessibilem fecit. Nautis ergo inter undarum volumina periclitantibus, quia illi timore periculi se inexplorato stagno commiserant, columna ignea e cœlo ad navem pertendens, navem cito cursu ad littus perduxit. » At vero de Withburgæ incorruptione cum quibusdam venisset in dubium, tempore Richardi abbatis cum transferrentur corpora sanctarum, dubietas eventilata est: et beatam quidem Etheldritham nemo penitus pro veteri fide præsumpsit attingere, ipsam vero ultra mammas detexere, visaque est toto corpore integra, dormienti similior quam mortuæ, pulvillo serico ad caput apposito, velo et totis vestibus integra novitate renitentibus, serena facie, roseo rubore suavis, dentibus candidis, labiis paululum reductis, papillis admodum parvulis. Habuit ergo hoc cœnobium abbates usque ad nonum annum Henrici regis. Tunc enim, quia Lincolniensis episcopatus diœcesis nimium protendebatur, consilium habitum est, ut apud Dely constitueretur episcopus, haberetque pagum Grantebrigensem, et ne Lincolniensis sumptus suos imminutos quereretur, dedit regia liberalitas ex alieno villam Heliensem Spallinges vocatam, quæ episcopi damnum sarciret, querelam compesceret.

Intronizatus est ergo ibi Herveus quidam, qui fuerat Bancorensis episcopus, dimiseratque spe majorum divitiarum sedem, causatus quod sibi et Wallensibus non conveniret. Est enim Bancor, in ipsis Wallis, monasterium quondam nobile et tot habitatoribus plenum, ut (sicut Beda refert) si in septem partes divideretur, non minus quæque portio quam trecentos homines haberet; sunt certe adhuc ibi tot semiruti parietes ecclesiarum, tantæ turbæ ruinarum quantæ vix alibi. In ejus (Heliensis dico) episcopi parochia est Thorneiæ cœnobium. Thorneia ulterior scripto et contractior spatio, sed prior laudum titulo, paradisi simulacrum, quod amœnitate jam cœlos ipsos imaginetur, in ipsis paludibus arborum ferax, quæ enodi proceritate luctantur ad sidera, æquorea planities herbarum viri-

dantibus comis oculos advocat, currentibus per campum nullus offensioni datur locus. Nulla ibi vel exigua terræ portio vacat, hic in pomiferas arbores terra se subigit; hic prætexitur ager vineis, quæ vel per terram repunt, vel per bajulos palos in celsum surgunt. Mutuum certamen naturæ et cultus, ut quod obliviscitur illa, producat iste. Quid dicetur de ædificiorum decore, quæ solum mirabile quantum inter illas paludes solidum inconcussis fundamentis sustinet? Solitudo ingens ad quietem data monachis, ut eo tenacius hæreant superis, quo castigatius mortales conspicantur. Femina ibi si visitur monstro habetur, maribus advenientibus quasi angelis plauditur. Cæterum ibi nullus nisi momentanee conversatur, famuli monachorum et ipsi feriatis diebus absunt. Vere dixerim insulam illam esse castitatis diversorium, honestatis contubernium, divinorum philosophorum gymnasium. Thorneia propter condensitatem dumorum vocata.

At vero Ethelwoldus vepres exstirpari, spinas sarciri [*al.* sarriri] jussit, jam a principio episcopatus meditatus omnibus mundi omissis eremiticam exercere ibi vitam. Libabatque ut poterat, futuræ quietis primitias diebus quadraginta in remotissima, quam ipse construxerat, ecclesia, solus Deo vacans, idcircoque non tantum terrarum illuc, quantum alibi, congessit; sed quantum sibi et XII monachis satis esset; omne vero, quidquid loco contulit, ab omnibus in perpetuum publicis functionibus liberum fecit regis edicto cunctorum episcoporum et optimatum assensu firmato. Corpora sanctorum, qui olim in illa eremo diversati fuissent, necnon et aliorum per Angliam tot advexit, ut omnes pene anguli ecclesiæ pleni sunt, quorum nomina scribere ultro refugio, quia barbarum quiddam strident, non quod eos sanctos vel discredam vel diffitear, cujus enim auctoritatis ego sum, qui in disceptationem vocem, quæ facta consecravit antiquitas? sed quia, ut dixi, vocabula eorum inconditum sonant, horridum olent, fatuis duntaxat hominibus quales multos nostra parit ætas, nolo sanctos exponere ludibrio: præsertim cum eorum vitas nec habitatores legant, frivolumque videatur, si eorum prædices merita, quorum nulla invenias miracula, igitur omni reverentia custodita pace solum Benedictum ausim propalare, qui Bedæ nutritius et abba fuit. Hic Wiræ amnis utrasque ripas (qui apud Northumbros non incelebris famæ habetur) monasteriis prætexuit sub apostolorum Petri et Pauli nomine, charitatis et regulæ unione non discrepantibus, hujus industriam mirabitur, qui leget librum, quem idem Beda composuit de vita ejus et cæterorum abbatum suorum; industriam, quod copiam librorum advexerit, quod artifices ædium lapidearum et vitrearum fenestrarum primus omnium Angliam asciverit: totum ævum pene, transigendo talia, peregrinatus. Quippe studio advehendi cognatis aliquid insolitum amor patriæ et voluptas elegantiæ asperos fallebant labores, nec enim lapidei tabulatus in Anglia ante Benedictum nisi perraro videbantur, nec perspicuitate vitri penetrata lucem solaris jaciebat radius: patientiam, quod in possessione cœnobii Sancti Augustini apud Cantuariam libenter venienti Adriano cesserit, non reveritus Theodori archiepiscopi supercilium, sed veneratus magisterium; fuerat enim illius cœnobii abbas ab Egberto rege constitutus, sed ut dixi, reverentiæ Theodori cessit, cui præceperat Vitalianus papa, ut Adrianum juxta se locaret speculaturum ne quid in ecclesia more Græcorum novaret: quod dum per alienas terras cursitat, diu absens subintroductum a monachis suis Wirensibus se inconsulto abbatem æquanimiter imo magnanimiter tulerit, domumque reversus parilem illi honorem in consessu, in omni porro potestate communicaverit; quin et ictus paralysi tam valide, ut nihil artuum ei esset flexibile, tertium constituerit, quod alter, de quo diximus, eadem decoqueretur valetudine non mitius quam ipse. Cumque morbus jam crescens quateret vitalia, socio ad se accito solo nutu valedixit; sed nec ille præstantius valuit redhibere officium, utpote qui propinquiorem tendebat ad exitum. Nam ante Benedictum defunctus est. Hujus ergo corpus magno coemptum pretio Adelwoldus Thorneiam advexit, et obscurioribus sanctis lucifluum jubar invexit.

LIBER QUINTUS,

SEU

VITA ALDHELMI SCIREBURNENSIS EPISCOPI

(Henr. WHARTON, *Anglia sacra*, II, p. 1.)

MONITUM.

Inter alia historiam *De pontificibus Anglorum* a prima fidei susceptione ad annum circiter 1125 contexuit Willelmus Malmesburiensis, et in quinque libros opus distribuit. Ex his quatuor priores in multis apud nos codicibus mss. reperiuntur, quinti autem rarissima sunt exemplaria. Hodie enim vix aliud

præter id quo usi sumus invenitur ; et Joannes Jocelinus post enumerata plura priorum quatuor librorum apographa a se visa, se quinti unicum penes Joannem Foxum vidisse testatur (*Tract. de hist. Angl.*, c. 16). Scriptus itaque a Willelmo videtur diu post evulgatos libros priores ; atque hinc factum est ut a cæteris dissociatus fuerit. Ejus spem fecerat Willelmus in libro II. *De pontif. Angl.*, cap. De episcopis Scireburn. *Primus*, inquit, *ibi sedit Pater Aldhelmus ; quem hic tantum loco ordinis nomino. Namque quod ejus Vitam nunquam plene digestam reperi, spectantque ad eam quamplurima, quæ si posteros celavero, delinquo* ; *cogitavi annuente Deo, in extremo hujus opusculi libro cum ejusdem modi materia liberiori congredi otio.* Quintus igitur liber, ut Jocelini verbis utar, *agit tantum de Vita et miraculis S. Aldhelmi, et de statu Malmesburiensis cœnobii.* Ad hunc scribendum Willelmus lege gratitudinis se obstrictum dicit. Cœnobium enim Malmesburiense Aldhelmus fundavit. Quatuor priores libri a viro doctissimo Henrico Savilio Londini 1596 editi sunt ; quintus jam primum prodit. Hunc quidem V. cl. Joannes Mabillonius in Actis Benedictinorum, Sæc. IV, par. I, p. 726, se dedisse arbitratus est, ex codice Cottoniano descriptum ; vere autem leve ejusdem compendium duntaxat edidit. Compendium sane antiquitatem non contemnendam habet, (codex enim ille Cottonianus (*Claud. A.* 51) ante quingentos fere annos exaratus esse videtur) genuinæ autem Willelmi Historiæ vix octavam partem exhausit. In præfatione sua Mabillonius Egwinum Wigorniensem, Osmundum Sarisburiensem, et Eadmerum, commentarios de Vita Aldhelmi ante Willelmum contexuisse scribit. Ejusmodi quidem opus Egwino Baleus et Pitsius inscribunt, vereor ne incerta admodum fide ; neque de aliis res constat. Faricium abbatem Abendoniensem nonnulla de Aldhelmi Vita ante se collegisse Willelmus in prologo suo agnoscit. Genuinum Willelmi de Aldhelmi Vita librum Baleus nunquam viderat. Initium enim istud dedit (*cent.* II, c. 73) : *Beatus Aldhelmus Saxonica*, quibus verbis epitome a Mabillonio edita inchoatur. Alium de eodem libro errorem Baleus iniit, librum Willelmi *De Antiquitatibus Malmesburiæ* a libro ejusdem *De S. Aldhelmi Vita* diversum statuens (*cap.* 201). Pitsius utrumque Balei errorem in farraginem suam pro more descripsit. Genuinum Willelmi librum ex codice ms. Collegii S. Trinitatis Cantabrig. descripsi. Codex charactere pessimo ante ducentos circiter annos scriptus est, et præter frequentia librarii sphalmata graviorem accepit injuriam a bibliopega, qui in foliorum summitatibus integras sæpe lineas abscidit.

Huic libro Willelmus intexuit plures antiquas monasterii Malmesburiensis chartas de quibus nonulla observare non inutile erit, præsertim cum chartarum fidem in parte prima, sæpe rejecerim in parte etiam tertia id sæpius factuam. Jamdiu est quod chartarum monasticarum fraudes a viris eruditis detectæ fuerint. Mitto quæ Launoius et ex exteris alii de hac materia commentati sunt ; si quis de nostræ gentis chartis certiora velit ediscere, consulat D. Joannis Marshami Præfationem ad *Monasticon Anglicanum* et eruditissimi præsulis Edwardi episcopi Wigorniensis Opus vernaculum *De Originibus Ecclesiæ Britannicæ* (pag. 14, etc). Ante utrumque D. Henricus Spelmannus in notis ad concilia Anglica observaverat (p. 125) suspectam esse plerumque chartarum fidem ; et prolato ex archivis Ecclesiæ Cant. vetusto fragmento docuerat chartas in Anglia sub exitum sæculi septimi primo scribi cœpisse, primamque omnium fuisse quam Withredus rex Ecclesiæ Cant. anno 694 dedit. Quæcunque igitur ætatem superiorem præ se ferunt, certissime sunt commentitiæ. Porro ex iis quæ sequuntur usque ad Edgari regis tempora, Latine conscriptæ, pars maxima esse spuria merito censeri potest quod mihi ex frequenti temporum appositorum et episcoporum subscribentium collatione innotuit. Post Edgari tempora haud ita multa falsa esse potui deprehendere. In paucissimis autem seu ante seu post Edgari tempora chartis Saxonice conscriptis fraus intercedit. Fere omnes enim chartæ commentitiæ post Normannorum adventum confictæ videntur, quando Normanni victores fundos et possessiones ab Anglis abstrahere per fas et nefas moliti, ab his rationem reddi exegerunt, quo jure quove titulo terras suas et privilegia possederunt. Tunc monachis chartæ seu ex archivis depromendæ seu confingendæ erant, ni cœnobiis suis deturbari et ad inopiam redigi mallent. Chartas autem Saxonicis litteris conscriptas supposuisse parum profuisset. Has enim Normanni parvipendissent, et ne levi quidem intuitu dignati essent. Sic enim Normannorum fastum primis Willelmi regis temporibus Ingulphus descripsit (f. 512) : *Ipsum etiam idioma Anglorum tantum abhorrebant; quod leges terræ statutaque Anglicorum regum lingua Gallica tractarentur* ; *modus etiam scribendi Anglicus omitteretur, et modus Gallicus in chartis et in libris omnibus admitteretur.* Normannis igitur qui Anglorum linguam et nescierunt et oderunt, chartas Saxonicas protulisse inane fuisset ; atque ideo Latine comminiscendæ erant. Porro aliam adhuc causam chartas confingendi Willelmus Normannus monachis dedit. Ipse enim, qui res ecclesiasticas pro lubitu disposuit, neque magis antiquam Ecclesiæ disciplinam quam justitiæ leges excoluit, monasterium S. Martini de Bello a se fundatum a jurisdictione episcopali penitus exemit. Ab hoc tempore insana monachos insigniorum cœnobiorum ambitio incessit similem exemptionem impetrandi (Eadmer. *Hist. Nov.* p. 62). Ejusmodi exemptionem ab Alexandro papa ante annum 1073 obtinuit Baldwinus S. Edmundi abbas ; quamvis in hac papa, utpote rem hactenus inauditam atque intentatam ausus, ea usus sit moderatione ut id *salva primatis obedientia* fieri decreverit. Lanfrancus tamen archiepiscopus abbati in Angliam reverso privilegium abstulit. Postea archiepiscopis mollioris animi Ecclesiæ Anglicanæ præsidentibus, Radulfo, Willelmo et Theobaldo, fractaque a pontificibus Romanis ejusdem libertate, monachi nil non sibi licere rati, a jurisdictione tam archiepiscopali quam episcopali eximi quæsiverunt ; confictisque primum pontificum et regum antiquorum chartis obedientiam episcopis suis denegarunt, dein in curia Romana litigantes, chartas suas confirmari vi pecuniæ obtinuerunt. Quæcunque igitur exemptionem a jure ordinario episcopali prætendunt monachorum chartæ ante Normannorum tempora, falsæ merito sunt habendæ. Quod si enim pontificibus Romanis antea familiare fuisset amplissimas ejusmodi exemptionis chartas, quales postea prolatæ sunt, monachis conferre, certe Alexander papa Baldwino abbati, viro potentissimo et grandi pecunia munito, exemptionem perfectam non invidisset. Certe quod chartas exemptionis Malmesburiensi cœnobio datas (quæ in hoc Willelmi libro reperiuntur) attinet, eas fraudis arguit epistola Ricardi archiepiscopi Cant. ad Alexandrum papam manu Petri Blesensis (epist. 68) anno 1180 scripta. Monasterii Malmesburiensis monachi nuper sibi abbatem elegerant : cumque Sarisburiensis episcopus electo inhibuisset, appellatione etiam interposita, ne ab alio quam a se benedictionem acciperet, electus in Walliam clam profectus, ab episcopo Landavensi benedici obtinuit. Archiepiscopus itaque abbatem suspendit, donec ad inobedientiæ suæ excusationem libertatis seu exemptionis privilegium produceret. Abbas coram archiepiscopo *quasdam exemptionis suæ litteras prætendebat, quæ in filo et bulla videbantur vitiosæ*, stylumque Romanæ curiæ minime redolebant. Eas falsitatis episcopus accusavit ; et multas abbatum Malmesburiensium professiones sibi et prædecessoribus suis factas exhibuit. Abbas recessit contumaciter, dicens se nulli episcopo vel archiepiscopo nisi soli summo pontifici respondere teneri. *Viles, inquit, sunt abbates et miseri, qui potesta-*

tem episcoporum prorsus non exterminant, cum pro annua auri uncia plenam a sede Romana possint assequi libertatem. Huic itaque ne papa faveat, archiepiscopus rogat, et simul acriter deflet injuriam episcopis totique Ecclesiæ factam per exemptiones abbatibus a sede Romana donatas. *Monasteria enim, quæ hoc beneficium damnatissimæ libertatis sive apostolica auctoritate, sive, quod frequentius est, bullis adulterinis adepta sunt, plus inquietudinis, plus inopiæ incurrerunt. Falsariorum enim præstigiosa malitia ita in episcoporum contumeliam se armavit, ut falsitas in omnium fere monasteriorum exemptione prævaleat.* Præclarum hujus rei testimonium exstat in archivis Ecclesiæ Christi Cant. de bullis supposititiis monachorum S. Augustini Cant. qui multam archiepiscopis Cant. molestiam integro fere sæculo duodecimo facesserunt, ut auctoritatem archiepiscopalem excuterent; quod et denuo effecerunt, prolatis in hanc rem S. Augustini archiepiscopi et Ethelberti regis aliisque vetustis privilegiis. De his et ejusmodi aliis privilegiis Ægidius Ebroicensis episcopus ad Alexandrum papam litteras dedit quæ in archivo dictæ ecclesiæ reperiuntur, munitæ ipsius sigillo, circumferentiæ inscribitur *Ægidii Dei gratia Ebroicensis episcopi.* In dorso autem scriptum est. *Contra falsa privilegia S. Augustini; qualiter per unum monachum falsarium S. Medardi adulterinis privilegiis se munierunt.* Has litteras vide inter variorum epistolas ad Alexandrum III, in Patrologiæ tomis mox edendis, ad annum 1181.

PROLOGUS LIBRI QUINTI

Totius Angliæ, quaquaversum porrigitur, episcopatibus circuitis; sicut post longam peregrinationem domum revertor; ut de beatissimo Patre Aldhelmo pollicitum exsequar meum (58): ad quod pro viribus implendum non me sollicitat dicendi materia uberior, sed affectus in sanctum quem ipse meruit propensior. Num enim par esset ut ei negarem vocis meæ præconium, qui mihi contulit post Deum quantulum habeo ingenii? Illi non impenderem linguam; cui, si necesse esset, impenderem vitam? Atqui nimium avarus est qui verborum suorum tenax est. Quia igitur immaniter deviaretur a justitia, si in hoc sanctorum brevi commentario solus dominus et patronus noster obumbraretur silentio; suscepi vel pauca de ipsius vita dicere, quamvis pro inscitia rerum nequaquam valeo voluntati satisfacere: adeo præter illud quod de illo Beda in Gestis Anglorum tangit, semper infra meritum jacuit, semper desidia civium agente inhonorus latuit. Magnus ille quidem scientiæ gloria, miraculorum eminentia, sed nulla quæ supersit illustratus Scriptura. Gaudeat aliquis se de Aldhelmi miraculis plura hic legisse quæ vivens duntaxat fecerit. Ad me profecto nihil manavit, nihil quanquam curiosissimo accessit studio, nisi quod artifex manus argenteo et perantiquo impressit scrinio. Compegit hæc in libellum abbas Abendoniensis Faricius (59) auctoritate sua nitens, nec quidquam præterea quod dicta sua firmarent [*l.* firmaret] testimoniorum extrinsecus adducens. Mihi placuit diversum dicendi genus, ut per illa gesta quæ a scriptis Faricii vacabant, introrsus pergerem et quæque dicta idoneis testibus velut quibusdam postibus ambirem. Quis enim aliter crederet gestis tam longe a nostra memoria remotis, ut quod sic dictum sit, propter styli penuriam sepultis? Supersunt præterea plura meum monachi scilicet Malmesburiensis exspectantia officium, quæ vir ille aut nescivit, aut dicere supersedit. Fuit enim sicut non usquequaque despicabilis eloquentiæ, ita in his duntaxat propter ignorantiam linguæ incuriosæ scientiæ, utpote sub lusco (60) natus aere. Æqui igitur et boni consule, lector meus, ne personæ meæ obscuritas præ abbatis dignitate præjudicium patiatur. Quamvis si honores attenderis, et nos aliquod nomenque decusque gessimus. Quadripartito ordine itaque hæc procedet narratio.

Primo ut sanctissimi viri ostendam genus et scientiam.

Secundo quæ cœnobia fecerit, quibus privilegiis et patrimoniis hoc nostrum insignierit, subjiciam: ubi auditoris patientiam jam hinc ex prooemio convenio, ne alienis scriptis gravatus effugiat. Hic enim libellus non ostentationem eloquentiæ, sed congeriem scientiæ pollicetur; ut non tam vita dicatur sancti, quam vitæ ipsius testimonium, cognitionis instrumentum.

Tertio paucissima miracula quæ juvenis fecit; non quod plura non fecerit, sed quod ista tantum dubietatis scrupulum effugere potuerunt, non omittam.

Quarto seriem temporum post beati viri obitum quanto potuero veritate deducam, quanta libertatis naufragia Ecclesia nostra pertulerit, quam semper prospere cum videretur oppressa maxime, per patrocinium sancti, caput contra fortunam extulerit. Ac me quidem his enarrandis imparem non nescio; sed Spiritus sancti ductu, qui jam carbasa non segniter implesse videtur, ultro hujus immensitatem pelagi securus velivolabo.

(58) Lib. II *De pontif Angl.*, cap. De episc. Sciremurn.

(59) Faricius iste ex monacho Malmesburiensi abbas Abendoniensis creatus est anno 1100. Obiit 1117, VII Kal. Martii. Additamenta monachi Abendon. ad Florentium Wigorn. in codice ms. vetusto Bibliothecæ Lambethanæ.

(60) *Tusco* legendum est. Sic enim monachus Abendoniensis supradictus illum genere Italicum fuisse refert.

LIBER QUINTUS.

PARS PRIMA.

Igitur Aldelmus Saxonum oriundus prosapia, familia haud dubie nobilissima, morum generositate vicit ingenuitatem lineæ. Faritius allusit ad nomen ut diceretur Aldelmus quasi *senex almus;* sed ego, si ludis insertis occupationes legentis furari liceret, dicerem longe aliter interpretatione detorta, quod Aldhelmus interpretetur *galea vetus*. Sic enim debere scribi nomen suum H littera interposita ipse sanctus in prologo Ænigmatum suorum perspicue innuit. Convenit interpretationi vita viri; quod galea salutis caput protectus emeritamque et cedere hosti nesciam Christi militiam edoctus, opimam de diabolo lauream in cœlum evexit. Ferunt quidam, incertum unde id assumpserint, fuisse nepotem Inæ regis West-Saxonum ex fratre Kentero. Nobis pro vero arrogare non libuit, quod videtur magis opinioni quadrare volaticæ, quam veritati historicæ. Siquidem ex chronicis constat quod Ina nullum fratrem præter Inigildum habuerit, qui paucis ante ipsum annis decessit. Possem et illud objicere quod Aldhelmus non minor septuagenario decedens, Inam plus XVIII annis superstitem reliquerit, idemque rex post tot annos viridi adhuc ævo Romam iverit. Convenitne ut patruus juvenis nepotem septuagenarium haberet, qui de fratre minoris ætatis natus fuisset? Verumtamen quod discrepat, ponatur in medio; et dicatur quod caret ambiguo. Qui enim legit Manualem librum regis Elfredi, reperiet Kenterum beati Aldhelmi patrem non fuisse regis Inæ germanum, sed arctissima necessitudine consanguineum. Quod autem Saxonici generis fuerit ipse, in epistola quam Cellano cuidam misit, his edocet verbis: « Miror quod me tantillum homunculum de famoso et florigero Francorum rure vestræ franite [*forsan* Francicæ *legendum*] fraternitatis industria interpellat Saxonicæ prolis prosapia genitum et sub arctoo axe teneris infantiæ cunabulis. »

Parens ergo qui pro conscientia nobilitatis nihil abjectum saperet, non degeneris magistri scholæ tradidit filium primis imbuendum elementis, sed Adriano abbati Sancti Augustini, quem in arcem [*l.* arce] scientiæ stetisse qui Anglorum Gesta perlegit intelligit: cumque jam majusculus a Cantia in West-Saxones remeasset; religionis habitum in Meldunensi accepit cœnobio; id quidam qui alio nomine vocatur Meildulf, natione Scotus, eruditione philosophus, professione monachus, fecerat. Ibi pusio Græcis et Latinis eruditus litteris brevi mirandus ipsis enituit magistris. Qui cum natali solo voluntarie carens, illuc devenisset; nemoris amœnitate, quod tunc temporis in immensum eo loci succreverat, captus, eremiticam exercuit. Deficientibusque necessariis, scholares in discipulatum accepit; ut eorum liberalitate tenuitatem victus corrigeret. Illi procedenti tempore magistri sequaces ex scholaribus monachi effecti, in conventum non exiguum coaluere. Horum exemplo et consortio Aldhelmus informatus ad studium, liberales artes plenitudini scientiæ adjecit, quas ut medullitus combiberet, iterum Cantiæ studuit ad pedes Adriani, qui esset fons litterarum, rivus artium; donec valetudine cogente repedaret domum.

Dictorum tenorem consequantur testimonia; ne fides auditorum sit tenera. Quod infantem Adrianus erudierit, ipse in epistola ad eumdem sic dicit: « Reverendissimo Patri meæque rudis infantiæ venerando præceptori Adriano Aldhelmus vernaculus familiæ Christi et vestræ pietatis supplex alumnus, salutem, etc. » Quod a puero in Meldunensi cœnobio fuerit et altus et doctus, Lutherius episcopus insinuat in privilegio quod eidem Aldhelmo abbatiam dedit. « Ego Lutherius gratia Dei episcopus, rogatus sum ab abbatibus, ut terram illam cui indictum est vocabulum Maldulfesberg, Aldhelmo presbytero ad degendam regulariter vitam conferre largirique dignarer. In quo videlicet loco a primævo infantiæ flore atque ab ipso tirocinio rudimentorum liberalibus litterarum studiis eruditus, et in gremio sanctæ Matris Ecclesiæ nutritus, vitam duxit. » Quod Meldum cœnobium illud construxit; Sergius papa in privilegio quod eidem Aldhelmo dedit [testatur]. « Poscente a nobis religione tua, ut ductoris nostri apostolorum Principis vice monasterium Beatorum apostolorum Petri et Pauli quod Meldum religiosæ memoriæ condidit, quod et nunc Meldumesberge vocatur, situm in provincia Septonia, quod tuam religionem provide dispensare cognovimus, apostolicis privilegiis roboremus; piæ petitioni favorem tribuimus. » Quod iterum Cantiæ studuerit, sed pro valetudine discesserit, idem in epistola ad eumdem Adrianum: « Fateor, mi charissime, quem gratia puræ dilectionis amplector, postquam a sociali contubernio vestro ante triennium circiter discedens a Cantia sequestrabar, quod nostra parvitas hactenus ad consortium vestrum ardenti desiderio flagrabat; quod et jamdudum cogitarem, quemadmodum in votis est, adimplens perficere, si rerum ratio ac temporum vicissitudo pateretur, et nisi me diversa impedimentorum obstacula retardarent præsertimque corporeæ fragilitatis valetudine me

dullitus tabentia membra coquente non sinerer; qua quondam, dum post prima elementa iterum apud vos essem, domum redire coactus sum. »

Planum, ut arbitror, factum est his testimoniis; quod liberalium artium tempos [*l.* compos] fuerit, qui tanti contubernalis consortio fruitus sit. Nec ipse sane suffragio laudum suarum defuit, ubi dixit, se primum omnium suæ gentis hominum fuisse qui ad scientiam metrorum præsumpsit ingenium, impulit animum. Ista enim sunt ejus verba in calce libri, quem fecit de schematibus: « Hæc, inquit, de metrorum generibus et schematibus pro utilitate ingenii mei habes, multum laboriose, nescio si fructuose, collecta, quamvis mihi conscius sum illud me Virgilianum posse jactare,

Primus ego in patriam mecum, modo vita supersit,
Aonio rediens deducam vertice Musas. »

Litteris itaque ad plenum instructus, nativæ quoque linguæ non negligebat carmina; adeo ut, teste libro Elfredi, de quo superius dixi, (61) nulla unquam ætate par ei fuerit quisquam, poesim anglicam posse facere, tantum componere, eadem apposite vel canere vel dicere. Denique commemorat Elfredus carmen triviale, quod adhuc vulgo cantitatur, Aldhelmum fecisse; adjiciens causam qua probet rationabiliter tantum virum his quæ videntur frivola instituisse: populum eo tempore semi barbarum, parum divinis sermonibus intentum, statim cantatis missis domos cursitare solitum; ideoque sanctum virum super pontem qui rura et urbem continuat, abeuntibus se opposuisse obicem, quasi artem cantandi professum. Eo plus quam semel facto, plebis favorem et concursum emeritum. Hoc commento sensim inter ludicra verbis Scripturarum insertis, cives ad sanitatem reduxisse; qui si severe et cum excommunicatione agendum putasset, profecto profecisset nihil.

Præconio itaque nobilis doctrinæ favorabilis quantum haberetur; indicio sunt epistolæ amicorum ad eum missæ. Taceo de compatriotis, qui certatim ad eum scripta sua emittebant, ejus judicii censuram subitura. Prætereo Scotos tunc maxime doctos, qui idem fecisse noscuntur; quorum aliquos non obscuræ litteraturæ nominare possem, maxime Arcivilum regis Scotiæ filium. Hic quidquid litterariæ artis elaborabat, quod non adeo exile erat, Aldhelmi committebat arbitrio; ut præfecti [*l.* perfecti] ingenii lima eraderetur scabredo Scotica. Ex ipso Francorum sinu ad eum causa doctrinæ veniebatur; ut hæc Epistola palam faciet; « Domino lectricibus ditato studiis, mellifluisque ornato lucubratiunculis, Aldhelmo Archimandritæ Saxonum, mirifice reperienti in oris, quod nonnulli cum laboribus et sudoribus in alieno aere vix lucrantur; Cellanus, in Hybernensi insula natus, in extremo Francorum limitis latens angulo exsul, famosæ coloniæ Christi extremum et vile mancipium, in tota et tuta Trinitate salutem. » Et post pauca: « Quasi pennigero volatu ad nostræ paupertatis accessit aures vestræ Latinitatis panegyricus rumor, quem agilium lectorum non horrescunt auditus sine sanna aut amurcali impostura, notus propter Alburnum dictricis [*legendum puto* almum ductricis] Romanæ decorem. Etsi te præsentem non meruimus audire; tuos tamen bona lance constructos legimus fastos diversorum deliciis florum depictos. Sed si peregrini triste reficis corculum, paucos transmitte sermunculos illius pulcherrimæ labiæ tuæ, de cujus fonte purissimo dulces multorum possit reficere mentes, ad locum ubi Dominus Furseus in sancto et integro pausat corpore. » Huic epistolæ quam liberaliter responderit, attestatur illa cujus particula hic nuper apposita: dedit documentum Aldhelmum ex saxonico genere ortum.

Cæterum non est narratu facile, quam efficax fuerit in exhortando amicos et discipulos: illos ut illæsam fidem amicis exhiberent; istos ut teneros annos ad unguem divinæ præceptionis ducerent: singularum tamen monitionum hic ponentur indicula. Cum Wilfridus episcopus, de quo non pauca in tertio libro dixi, exsul ageretur; multi suorum abbatis fortunæ sequentes rotam, ad inimicorum favorem devolvi meditabantur, quorum justitiæ Aldhelmus diffidens, et amico venerabili metuens, his verbis labantes nitebatur erigere. Post præfationem enim congruam: « Nuper, inquit, furibunda tempestatis perturbatio, sicut experimento didicistis, fundamenta Ecclesiæ, sicut quodam immenso terræ motu, concussit; cujus strepitus per diversa terrarum spatia, velut tonitruali fragore, longe lateque percrepuit. Et idcirco vos viscerales contribulos, flexis genuum poplitibus, subnixa exposco prece, nequaquam hujus perturbationis stropha scandalizari; ne quisquam vestrum mentis segnitie fide torpescat, etiamsi rerum necessitas exigat cum præsule proprio pontificatus apice privato tellure paterna propelli, et quilibet oporteat latorum regnorum transmarina aggredi rura. Quis enim, quæso, tam durus atroxve labor existens, ab illo vos antistite separans arceat; qui vos ab ipso tirocinio rudimentorum et a primæva teneræ atatis infantia usque adultæ pubertatis florem nutriendo, docendo, castigando, provexit pietate; et quasi nutrix gerula dilectos extensis ulnarum finibus refocillans, sic charitatis gremio fotos clementer amplexus est. Perpendite, quæso, creaturarum ordinem, eisque divinitus insitam naturam; quatenus ex minimarum rerum collatione in flexibilem conversationis formam, Christo juvante, capiatis; quomodo examina apum calescente cœlitus caumate, ex alveariis nectare flagrantibus certatim emergant, et earum auctore linquente, brumalia mansionum receptacula, densarum cavernarum cohortes, rapido volatu ad æthera glomerante, exceptis duntaxat antiquarum sedium servatricibus ad

(61) Librum, puto, aliquem ab Alfredo rege doctissimo editum intelligit. Plures enim libros illius seu opera seu auspiciis conscriptos commemoravit lib II. De gestis reg. Angl., cap. 4.

propagationem sobolis futuræ: relictus, inquam, mirabilius dictu, rex earum, spissis sodalium agminibus vallatus, cum hiberna castra gregatim egreditur et cava stipitum robora rimatur, si pulverulenta sablonis aspergine præpeditus, seu repentinis imbribus cataracta Olympi guttatim rorantibus retardatus fuerit, et ad gratam cratem sedemque pristinam revertatur; omnis protinus exercitus consueta vestibula perrumpens, prisca cellarum claustra gratulabundus ingreditur. » Et post alia: « Si ergo taliter creatura [ratione] carens, quam vita [et] natura indita absque legibus scriptis gubernant, reciprocis temporum successionibus ductoris præcepto paret; respondete, rogo, utrum [non] horrendæ abominationis infamia sint exprobrandi, qui concessa septiformis Spiritus gratia præditi, devotæ subjectionis frena ritu phrenetico frangunt. Cur autem diversarum rerum ratiocinationes conglobans, ad instiganda vestri pectoris præcordia stridente calamo percurram, audite. Ecce sæculares divinæ scientiæ extorres, si devotum dominum quem in prosperitate dilexerunt, cessante felicitatis opulentia, et ingruente calamitatis adversitate, deseruerint, [et] secura dulcis patriæ otia exsulantis domini pressuræ prætulerint: Nonne exsecrabilis cachinni ridiculo et gannaturæ strepitu ab omnibus ducuntur? Quid ergo de vobis dicetur; si pontificem qui vos nutrivit et extulit, in exsilio solum dimiseritis? etc. » Exemplo firmissimæ in amicum integritatis posito, sequetur præclara discipuli admonitio:

« Dilectissimo mihi filio et simul discipulo ADILWALDO, ALDHELMUS extremus servorum Dei, salutem.

« Quemadmodum te viva voce aliquoties de aliquibus admonere curavi; ita ut [*l.* et] nunc absentem paterna secundum Deum auctoritate fretus, litteris exhortari non piget. Hoc enim ideo agimus; quod *charitas Christi*, sicut ait Apostolus, *urget nos* (*II Cor.* v, 14). Itaque, fili mi charissime, licet adolescens ætate existis, vanissimis tamen oblectamentis hujus mundi nequaquam te nimium subjicias, sive in quotidianis potationibus et conviviis usu frequentiore ac prolixiore inhoneste superfluis, sive in equitandi vagatione culpabili, seu in quibuslibet corporeæ delectationis voluptatibus exercendis. Memento semper quid scriptum est: *Adolescentia et voluptas vana sunt* (*Eccle.* xi, 10). Amori quoque vehementiori pecuniæ et omni secularis gloriæ Deo semper odibili jactantiæ nequaquam ultra modum inservias, illius sententiæ reminiscens: *Quid prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur?* (*Marc.* viii, 36) — *Filius enim hominis venturus est in gloria sua et sanctorum angelorum; et retribuet unicuique secundum opera sua* (*Matth.* xvi, 27). Sed multo magis, mi amantissime, vel lectionibus divinis, vel orationibus sacris semper invigila. Si quid vero præterea sæcu-

A larium litterarum nosse laboras; ea tantummodo causa id facias, ut quoniam in lege divina vel omnis vel pene omnis verborum textus artis omnino ratione grammaticæ consistit; tanto ejusdem eloquii divini profundissimos atque sacratissimos sensus facilius legendo intelligas, quanto illius rationis qua contexitur diversissimas regulas plenius didiceris. Ante hanc autem [*l.* ante te autem hanc] epistolam jugiter inter cæteros quos legis libros habere non omittas; ut videlicet ejus lectione creberrima de his quæ in ea scripta sunt, implendis mea vice possis admoneri. Vale. »

Ac utinam hæc lectio monachorum, qui se Aldhelmi discipulos profitentur, conferat compendio, proficiat commodo; ut tandem despectis illecebris, B sanctitatis et doctrinæ ejus innitantur vestigiis. Nam procul dubio nunquam ejus evellerentur instituta: nisi transgrederemur ejus mandata. Sed quia in eum deliquimus, merito plectimur. Ipse interea quasi nesciat tacet, dissimulat quasi non videat; dum nos volutamur in periculis: dum privilegia sua deridentur a seditiosis, dum calcantur a tyrannis. Sed revertamur vel sero ad cor; ut famulos suos multis jam periculis jactatos, oculo pietatis respiciat, sinu clementiæ recolligat.

Verumtamen ut narrationem repetam; summum culmen laudibus ejus litteraturæ imposuit Beda, qui et pro vicinia temporis rem ut erat nosset, et pro veritatis studio mentiri nollet. Qui post enumeratio- C nem aliquorum librorum ejus subintulit: « Scripsit, inquit, et alia nonnulla, utpote vir undecunque doctissimus. Nam et sermone nitidus, et scripturarum tam ecclesiasticarum quam sæcularium erat eruditione mirandus (62). » Potestne quidquam hac laude sublimius dici? Postremo ipsum eumdem testem citabo; quod licet omnibus artibus studium nunquam abnuerit, quibus tamen potissimum apud Cantiam iterata mansione studens animum impenderit. Sic enim in epistola ad Heddam antecessorem suum, laborem exsequitur, proprium commendat exercitium: « Fateor, beatissime præsul, me dudum decrevisse, si temporum volitans vicissitudo pateretur, vicinam optati Natalis Domini solemnitatem ibidem in consortio fratrum tripudians celebrare, D et postmodum vita comite vestræ charitatis præsentia frui. Sed quia diversis impedimentorum obstaculis tardati, quemadmodum lator præsentium viva voce promulgabit, illud præficere [*l.* perficere] nequivimus; idcirco difficultati veniam precor impendite. Neque enim parva temporum intervalla in hoc lectionis studio protelanda sunt ei duntaxat; qui sagacitate legendi succensus, legum Romanarum jura medullitus rimabitur, et cuncta jurisconsultorum secreta imis præcordiis scrutabitur: et quod his multo perplexius est, centena scilicet metrorum genera pedestri regula discernere, et musicæ cantilenæ modulamina recto syllabarum tramite lustrare.

(62) Hist. eccl. lib. v, cap. 19.

Cujus rei studiosis lectoribus tanto inextricabilior obscuritas prætenditur, quanto rarior doctorum numerositas reperitur. Sed de his prolixo ambitu verborum disputare epistolaris angustia minime sinit ; quomodo videlicet ipsius metricæ artis clandestina instrumenta litteris, syllabis, pedibus, poeticis figuris, versibus, tonis, temporibus conglomerantur. Poetica quoque septenæ divisionis disciplina, hoc est acephalos, procilos cum cæteris, qualiter varietur, qui versus monostemi, qui pentastemi, qui decastemi certa pedum mensura terminentur, et qua ratione catalectici vel brachiacatalectici seu ipercatalectici versus sagaci argumentatione colligantur. Hæc, ut reor, et his similia brevi temporis intercapedine apprehendi nequaquam possunt.

De ratione vero calculationis quid commemorandum ; cum tantæ supputationis imminens desperatio colla mentis oppresserit, ut omnem præteritum lectionis laborem parvipenderem, cujus me pridem secreta cubicula nosse credideram ; et ut sententia beati Hieronymi, dum se occasio obtulit, utar : *Qui mihi prius videbar sciolus, rursus cœpi esse discipulus :* sic quod tandem superna gratia fretus, difficillima rerum argumenta et calculi supputationes, quas partes numeri appellant, lectionis instantia reperi. Porro de zodiaco et XII signorum quæ vertigine cœli volvuntur, ratione ideo tacendum arbitror ; ne ars opaca et profunda, quæ longa explanandarum rerum ratione indiget, si vili interpretationis serie propalata fuerit, infametur et vilescat : præsertim cum astrologiæ artis peritia et perplexa horoscopi computatio elucubrata doctoris indagatione egeat. » Talium artium voluptate repletus, ipse quoque ex sacratissimo pectoris penu bonæ frugis libellos edidit ; ne nunquam thesauros tam diu congregatos recluderet, ne nihil unquam ex auditis reponeret. Et primum quidem ingenii periculum dedit in libro quem *ad Britones*, ut ad verum Pascha reverterentur, fecit ; cujus doctrinam nescio quod infortunium usibus nostris invidit, gaudio subtraxit. Est et liber ejus *De virginum laude* rhetorico compactus lepore ; in quo virginitatis gloriam prius prædicat, et postea non difficilem esse per sanctorum cœlibatum exemplificat. Ejusdem materiæ versibus heroicis fecit alterum cui adjunxit tertium : æque versificum *De pugna* VIII *principalium virtutum.* Exstat et codex ejus non ignobilis *De œnigmatibus*, poetæ Symphorii æmulus, centum titulis et versibus mille distinctus. Utriusque operis præfationem versibus recurrentibus ingeniose intexuit ; ut in illo *De virginum laude* istius versus litteræ :

Metrica tirones nunc promant carmina castos,

singulos versus præfationis a capite ad finem inchoarent, eædemque per numerum versuum retroactæ eumdem versum effingerent. Porro in illo *De œnigmatibus* aliter conjunctus est, ut hic versus :

Aldhelmus cecinit millenis versibus odas,

primas et ultimas singulorum in prooemio versuum litteras et inchoaret et terminaret, ambasque extremitates easdem faceret : ascenditque [*l.* ostenditque] in his vir veteris litteraturæ ludum simul et artificium dum res incuriosas comitaretur facundum et vigens eloquium. Præterea ad quemdam Aldfridum regem Northumbrorum probe, ut Beda narrat, litteris doctum, edidit librum hæc continentem capitula : *De septenarii numeri dignitate collecta ex Veteris et Novi Testamenti floribus et disciplinis philosophorum. — De admonitione fraternæ charitatis. — De insensibilium rerum natura, quæ secundum metaphoram sermocinari figurantur. — De pedum regulis. — De metaplasmo. — De Synalœpha. — De scansione et eclipsi versuum. — De metro alterna interrogatio et responsio.* Composuit et *Epistolas* multas, quarum plures non exstant, partem quarumdam quas habemus antecessorum nostrorum detruncavit incuria. Sermones ejus minus infundunt hilaritatis quam vellent hi qui rerum incuriosi verba trutinant : judices importuni, qui nesciant quod secundum mores gentium varientur modi dictaminum. Denique Græci involute, Romani splendide, Angli pompatice dictare solent. Id in omnibus antiquis chartis est animadvertere, quantum quibusdam verbis abstrusis ex Græco petitis delectentur. Moderatius tamen se agit Aldhelmus, nec nisi perraro et necessario verba ponit exotica. Allegat catholicos sensus sermo facundus, et violentissimas assertiones exornat color rhetoricus. Quem si perfecte legeris, et ex acumine Græcum putabis, et ex nitore Romanum jurabis, et ex pompa Anglum intelliges.

PARS II.

Prima propositi portione utcunque sarcita, secundam aggredior, quæ pollicetur ostendere, quæ monasteria sanctus Aldelmus fecerit, quibusque privilegiis insignierit, et prædiis ditaverit, cujus erit facilis absolutio, quia labore alieno summa negotii conficietur. Libet igitur nostris verbis prælibare necessaria, capere occasionem operis accelerandi, et sic solutiore cura in aliorum scriptis spatiari. Ex superius igitur dictis potest intelligi quod Meildulf monasterium Meldunense, quod nunc corruptior ætas Malmesberiam nuncupat, ædificaverit vel potius inchoaverit. Tanta enim ibi ne-

cessariorum penuria erat, ut inhabitantes ægre quotidianum victum expedirent ; sed correxit nobilitas Aldhelmi victualium inopiam, ut sermo progrediens edocebit. Parva ibi admodum basilica paucis ante hoc tempus annis videbatur, quam Meldulfum ædificasse antiquitas (incertum si fabulatur) fertur [*l.* fert] fecisse, et augustiorem ecclesiam in honorem Domini Salvatoris et primorum apostolorum Petri et Pauli. Quod autem in hac ecclesia caput loci et monachorum congregatio fuerit ex antiquo ; chartarum quas subjiciam auctoritas [*l.* auctoritates], commendant fidem, arguunt incredulitatem. Et quia tunc moris erat, ut in novarum ecclesiarum dedicatione, ad honorem Sponsi cœlestis et Ecclesiæ Matris aliquod honorificum epigramma poneretur : vir sanctus in honorem apostolorum hoc cecinit epithalamium :

« *Hic celebranda rudis florescit gloria templi :*
Limpida quæ sacri signat vexilla triumphi,
Hic Petrus et Paulus tenebrosi lumina mundi.
Præcipui patres populi qui frena gubernant,
Carminibus crebris alma celebrantur in aula.
Claviger o, cœli portam qui pandis in æth'ra.
Candida qui meritis recludis [addendum forsan, *limina cœli*].
Exaudi clemens populorum vota precatum [l. *præcantum*].
Marcida qui riguis humectant imbribus ora.
Suscipe singultus commissa piac'la gementum
Qui prece flagranti torrent peccamina morum,
Quondam Saule ferox, nunc deposita feritate,
Agne Dei mitis, mutato nomine, Paule,
Vocibus orantum nunc aures pande benignas ;
Et tutor tremulis cum Petro porrige dextram.
Sacra frequentantes lumina [forsan *sanctorum limina* legendum] *lustrant ?*
Quatenus scelerum [*his* inserendum videtur] *celer* [*indulgentia detur,*
Larga de pietate fluens et fonte superno,
Dignis qui nunquam populis torrescit [i. e. *exarescit*] [*in ævum.*

Fecit et aliud cœnobium juxta fluvium, qui vocatûr From ; sicut in privilegio quod Sergius papa utrisque monasteriis concessit, legitur. Stat ibi adhuc et vicit diuturnitate sua tot sæcula Ecclesia ab eo in honorem sancti Joannis Baptistæ constructa. Necnon et apud Bradeford tertium ab eo monasterium instructum crebra serit opinio : quam confirmare videtur nomen Villæ in serie privilegii, quod jam episcopus monasteriis suis dedit, appositum et antiquis Scripturæ lineamentis effigiatum. Et est ad hunc diem eo loci ecclesiola ; quam ad nomen beatissimi Laurentii fecisse prædicatur. Sed enim utraque monasteria From et Bradeforde morem mortalium æmulantia, in nihilum defecere ; restat tantum nomen inane. Verumtamen utrum tantarum ædium destructio imputanda sit Danorum insanis præliis, an Anglorum rapacibus cuneis, non facile discreverim. Solum Meldunense, idemque Malmesburiense viget adhuc habitatorum frequentia, habitaculorum decore. Quod pietate sancti dispensari, qui se corpusque suum ibidem devovit, arbitror ut tot evaderet ærumnas, tot calamitates duret, umbramque tenuem jampridem amissæ li-

A bertatis suspiret. Quapropter quæ cæteris destructis prædia illic ab eo collata latam reparare ruinam, nostram etiam penitus effugere notitiam. Huic vero quantum terrarum adjecerit dicturis illud privilegium, occurrit primo apponendum ; quod eidem Aldhelmo Westsaxonum antistes Leutherius concessit, quem promoventibus virtutum successibus in altum nitentem conspicatus ibidem, eum in presbyterum, postea in abbatem erexit ; locique illius possessionem, qui sui juris esset, in abbatis ditionem hoc scripto transduxit.

« Solet plerumque contingere, ut autumnali torrido facessant caumate brumalia sævientium ventorum flabri [*l.* flabra, etc.] reciprocis alternatim cursibus succedant ; quibus procellosa pelagi cerula

B enormesque oceani gurgites hinc atque illinc quatiuntur, quatenus navigio errante nullus absque discriminibus navigans furibundo flamine carbasa rumpente transfretet. Ita nimirum prostrata mundi pompulenta gloria, jamque appropinquante ejusdem termino, fluctuantes sæculi turbius [*l.* turbines] incumbere experimento evidenti videntur, ut revera et absque ullo ancipiti scrupulo illa Domini præsagimina nostris tandem temporibus comprobentur impleri ; quibus ita cœlesti oraculo effatus est : *Videte ficulneam et omnes arbores*, etc. (*Luc.* XXI, 29). Porro inter has turbulentas sæculi tempestates Scripturarum flectenda sunt gubernacula ; totiusque navigii armatura atque instrumenta parando [*l.* pa-

C randa] ; quatenus garrulo Sirenarum carmine spreto ratis recto cursu ad portum patriæ prospere perducatur. Quapropter ego Lutherius gratia Dei episcopus, pontificatus Saxonici gubernacula regens, rogatus sum ab abbatibus, qui sub jure parochiæ nostræ cœnobiali monachorum agmini præesse noscuntur pastorali sollicitudine ; ut terram illam, cui vocabulum est inditum Maldumesburge, Aldhelmo presbytero ad degendam regulariter vitam conferre largirique dignarer. In quo videlicet loco a primo ævo infantiæ atque ab ipso tirocinio rudimentorum, liberalibus litterarum studiis eruditus et in gremio Sanctæ matris Ecclesiæ nutritus vitam duxit. Et ob hoc potissimum hanc petitionem fraterna charitas suggerere videtur. Quapropter prædictorum abbatum

D precibus annuens, ipsum locum, de quo supra mentionem fecimus, tam sibi quam suis successoribus normam sanctæ Regulæ solerti devotione sequentibus, fraterna petitione coactus ultroneus impendo, quatenus in futuram posteritatem, remoto omnium disceptationum ingruentium conflictu, quiete continua et pace perpetua Domino famulari sine impedimento valeant. Sed ne forte contentionis occasio deinceps contingat, hac rationis conditione interposita confirmo ; ut nullus succedentium demum episcoporum seu regum hanc nostræ donationis chartulam tyrannica fretus potestate violenter invadat. Asserens pertinaciter, quod de jure potestatis episcopatus ablatum sequestratumque fuisse videtur. Et adeo sciendum est, et contra æmulos pro-

mulgandum, multo magis me commodum augmentumque pontificali Ecclesiæ addidisse, quam per vim abstraxisse. Postremo ut firmior prædictæ largitionis donatio jugiter mansura sit; prædictos abbates propriis manibus subscribere jussimus. Quod si quis hæc scripta et definita et decreta nostra irrita facere nitetur; sciat se ante tribunal Christi rationem redditurum. Actum publice juxta flumen Gladon vii Kal. Sept. anno Incarn. Christi 675. »

Abbas ergo constitutus monachos ad votum inducere, famam in bonum urgere, Dei præ omnibus gloriam velle. Cumque industriæ abbatis favor concurreret pontificis; tunc res monasterii in immensum augeri. Currebatur ad Aldhelmum totis semitis; his vitæ sanctimoniam, illis litterarum scientiam desiderantibus. Erat enim, quamvis, ut diximus, eruditione multiplex, tamen religione affabilis et simplex; qui adversantes obrueret dicendi flumine, discentes mulceret nectareo... docendi flumine ad utrosque ex ejus ore flueret salsi leporis oratio; ut esset in singulis mirabilis, et in omnibus singularis. Eo factum est, ut reges et comites Merciorum et West-Saxonum religione viri, quam nobilitas commendabat, illecti, plura loco conferrent. Quorum primus, ut accepimus, Kenfrithus comes Merciorum, regii affinis sanguinis, vir corpore, sæculo, mente militans Deo: x cassatos in Wodecim Aldhelmo abbati dedit his verbis:

« Fortuna fallentis sæculi procax non, lacteo immarcescibilium liliorum candore amabilis, sed fellita evitandæ corruptionis amaritudine odibilis, filios in valle lacrymarum fœtentis carnis rictibus venenosis mordaciter dilacerat; quæ quamvis arridendo sit infelicibus attrectabilis, Acherontici tamen ad ima Cociti, in silus alti subveniat boantis [*Legendum forsitan*, ne situs alti subveniat boantibus], impudenter est declivis. Et ideo quia ipsa ruinosa carnaliter dilabitur: summopere festinandum est ad amœna indicibilis lætitiæ arva. Ibi anglica hymnidicæ jubilationis organa mellifluaque rosarum odoramina a bonis beatisque naribus inæstimabiliter dulcia capiuntur, sineque calce [*videlicet* fine] auribus felicium hauriuntur. Cujus amore felicitatis illectus, ego Kenfrithus comes Merciorum quamdam telluris particulam venerabili abbati Aldhelmo sub æstimatione x cassatorum in loco, qui dicitur Wodecim, ad serviendum Deo et Sancto Petro in perpetuum, jus largitus sum, cum consensu domini mei Ethelredi regis, anno ab Incarnatione Domini 680 indictione viii. »

Datum præcellentissimi comitis stimulavit et provexit munificentiam regis: ut ipse sequenti anno conferret prædia duo, confirmaretque scripto uno, quod est hujusmodi:

« In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi Salvatoris. *Nihil intulimus*, ut apostolicum confirmat oraculum, *in hunc mundum; nec auferre quid possumus* (*I Tim.* vi, 7). Idcirco terrenis ac caducis æterna ac mansura mercanda sunt. Quapropter ego Etheldredus rex Merciorum rogatus a patricio meo ac propinquo Kenfritno, pro remedio animæ meæ ac pro oratione fratrum in Meldulfesburge Deo servientium, xxx cassatos ab occidentali parte stratæ publicæ, et non longe in alio loco xv prope Tettan monasterium, Aldhelmo abbati et successoribus ejus in libertatem terrenarum servitutum perpetualiter libenter largitus sum. Et hanc donationem meam sacræ crucis signaculo propria manu confirmavi; et favorabilium virorum claro consensu corroboravi, ut nulla post obitum vestrum regalis audacia nec sæcularis dignitas decretum nostrum confringere acceptet [*l.* attentet]. Si quis vero hanc donationem augere et amplificare voluerit; augeat Dominus partem ejus in libro vitæ. Quod si quis tyrannica potestate fretus demere sategerit; sciat coram Christo novemque angelorum ordinibus rationem redditurum. Scripta est autem hæc chirographi chartula anno ab Incarnatione Domini 681 indictione ix. »

Ejusdem regis fuit nepos ex fratre Wlferio Rrithwaldus nomine, de quo in gestis Wilfredi antistitis supradixi; non quidem rex potestate sed subregulus in quadam regni parte. Hic amore Dei ductus, beato Adhelmo dedit hoc nobile munus. « Ea quæ secundum timorem et amorem Domini religiosa largitionis devotione diffiniuntur, quamvis solus sermo sufficeret promulgare; tamen pro incerta futurorum temporum conditione, scriptis publicis et documentorum gestis sunt confirmanda. Quapropter ego Berthwalde regnante Domino rex, pro remedio animæ meæ [et] indulgentia commissorum criminum, aliquam terram conferre largirique Aldhelmo abbati decrevi, id est illam de orientali parte fluminis, quod appellatur Temys, juxta vadum cujus vocabulum est Summerford, xl cassatos, ea scilicet diffinitione, ut omni servitute sæcularium potestatum portio terræ illius perpetualiter sit libera ad serviendum necessitatibus monachorum Deo servientium in monasterio quod nominatur Maldumesburge. Et ut firmius ac tenacius hæc donatio irroboretur; etiam præcellentissimum monarcham Ethelredum ad testimonium ascivimus regem, cujus consensu et confirmatione hæc munificentia acta est. Si quis contra hanc donationem venire tentaverit, aut tyrannica fretus potestate invaserit, sciat se in tremendo cunctorum examine coram Christo rationem redditurum. Actum publice in synodo juxta vadum Bregford, mense Julio, tricesima die mensis ejusdem, indictione xiii anno ab Incarnatione Domini 685. » Subscripserunt his tribus Theodorus archiepiscopus, Etheldredus, rex Merciorum, Berthwaldus subregulus, Kenfrithus patritius, Sexuulfus Lichfeldiæ et Bosel Wigorniæ episcopi.

Eodem tempore Kentuvinus rex Westsaxonum, morbo et senio gravis, Ceduallam regii generis juvenem successorem decreverat. Is ergo quamvis nec adhuc rex nec Christianus, spe tamen regnum anticipabat, [et] baptismum credulitate ambiebat. Quapropter et regem se dici gaudebat; et multa

monasteriis circumquaque largiens, liberaliter huic providit cœnobio, sicut hoc enitescit scripto. . .

« In nomine Domini nostri Jesu Christi, omnia *quæ videntur, temporalia sunt; et quæ non videntur, æterna sunt.* (*II Cor.* IV, 18). Et iterum lubrica sæculi fragilitas ostenditur. Scilicet per eumdem Apostolum dicitur : *Nihil intulimus in hunc mundum; nec auferre quid possimus* (*I Tim.* VI, 7). Idcirco caducis et terrenis æterna cœlestis infulæ corona comparanda est. Quamobrem ego Cedualla regnante Domino rex, aliquam terram pro animæ meæ remedio et indulgentia piaculorum meorum conferre ac donare abbati Aldhelmo decreveram ; id est ex utraque parte silvæ, cujus vocabulum est Cemele : de orientali parte termini stratarum usque famosum amnem, qui dicitur Temys CXL manentes, et in alio loco, ubi conjunguntur duo flumina Aven et Wildeo. et hoc maxime ad piscationem frui. Ita ergo firmiter et immobiliter hæc largitio in futuram progeniem permaneat ; ut nullus frangere hujus donationis privilegium præsumat. Si quis vero contra hanc munificentiam tyrannica potestate inflatus, venire tentaverit : sciat se obstaculum iræ Dei incurrere, et in ultimo examine coram Christo et angelis ejus rationem reddere. Scripta autem est hæc munificentia indictione anno ab Incarnatione Domini 688, mense Augusto, XIV Kalendarum Septembrium die feliciter. »

Partem harum terrarum eodem anno commutavit a quodam Baldredo pro aliis, quæ videbantur et uberiores reditu, [et] viciniores aditu. Enimvero nescio quo eventu Ceduallæ munere rato viventis, commutatio post aliquot annos irrita fuit. Est ergo hæc commutationis chartula.

« In nomine Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi, ego Baidred aliquam terram Aldelmo abbati impendere decrevi ; id est juxta flumen Avene, et circa silvam quæ vocatur Stercanlei, et Cnebbanburge centum manentes ; et ab eo centum cassatos pro vice suscepi ; id est ex plaga orientalis [*l.* orientali] silvæ cujus vocabulum est Bradon ; et hoc cum concilio et confirmatione Kentwini regis et omnium principum ac senatorum ejus roboratum est. Si quis contra hæc venire tentaverit, sciat se ante tribunal Christi judicis et coram sanctis angelis rationem redditurum. Scripta est autem hæc dominatio, imo vicaria commutatio, mense Augusto, indictione I, anno ab Incarnatione Christi 1188. » Subscripserunt his duabus chartis Hedda episcopus Wintoniensis Kentuwinus rex, Cessa, Cenred pater Inæ, postea regis.

Ceduallæ regis post Kentwinum industriam in sæculo, pietatem in Deo video. Quomodo post triumphatos hostes regno possesso Romam iverit, ibique baptizatus, supremum arbitrium feliciter incurrerit, Beda commemoravit latius ; nos in Regum historia perstrinximus. Eo igitur Romam eunte, regnum per Inam novatum. Ina fuit fortitudinis unicum specimen, prudentiæ simulacrum, religione parem nescias. Indicio sunt bella, quæ profligavit ; testimonio, monasteria quæ construxit. Has animi regalis dotes animabat stimulis monitionem [*l.* monitionum] Pater Adhelmus ; cujus ille præcepta audiebat humiliter, suscipiebat granditer, adimplebat efficaciter. Ejus monitu Glastoniense monasterium, ut dixi in Gestis regum, Christo fecit ; nec parvi pretii rura Melduno intulit ; liberalibus scriptis donativis prosequentibus, quorum istud unum est.

« In nomine Domini Jesu Christi Salvatoris nostri, ego Ina Domino regnante rex Saxonum, cogitans vitæ æternæ præmium, verens pœnas inferni perpetuas, pro remedio animæ meæ et relaxatione criminum meorum, aliquam terræ particulam donare decrevi venerabili Adhelmo abbati ad augmentum monasterii sui, quod vocatur Meldumesburge ; id est XLV cassatos in locis ab accolis infra nominatis; id est quinque manentes in loco, qui dicitur Iserdum ; et ibi [*l.* ubi] rivulus, qui vocatur Consuburtia, oritur, XX et in alio loco juxta eumdem rivulum X et juxta laticem, qui vocatur Redburna, X. Et hoc actum est anno ab Incarnatione Christi 701, indictione XIV. » Subscripsit Hedda episcopus, et Winberthus clericus regis, qui et hanc, et cæteras Ceduallæ donationes dictacerat; quem etiam, ut sibi apud Ceduallam patronum asscisceret, hac olim epistola invitaverat.

« Domino in dominorum Domino dilectissimo, Winbertho Adhelmus servus servorum Dei in angulari duorum Testamentorum lapide de summis monitum verticibus abscisso (*Dan.* II); qui statuam quaterno metallorum genere fabrefactam, quaterna populorum regna signantem crura tenus, aurato capite, oppressit, salutem. Gerulum litterarum ad vestræ pietatis præsentiam destinavimus ; qui vobis viva voce de causa nostræ necessitatis imminenti plenius promulgabit ; id est de terra, quam nobis venerandus Patritius Baldredus possidendam accepto pretio obtulit ; præcipue pro captura piscium apto et competenti loco. Et idcirco dum in nostri regis potestate data et collata esse videtur ; obnixe precamur, ut eamdem agri partem per tuæ charitatis patrocinium obtinere et habere firmiter valeamus, ne eadem possessione per violentiam privati, quia plerumque justitiæ jura vacillant, fraudemur, etc. » Hic [*l.* hæc] sunt prædia quæ beatus abbas instantia sua cœnobio indidit, situ amœna, amplitudine jucunda, vicinitate opportuna : adeo ut quislibet diluculo de monasterio exiens, omnibus facile ipso die circuitis, adhuc luce profunda domum redeat. Et quidem post obitum ejus dederunt aliqui aliqua ; sed prædones abstulerunt omnia præter ista ; licet et de his partem vellicaverint. Ita per Aldhelmum ad quadringentos et eo amplius cassatos excrevit locus ; qui vix ante LX habebat. Tot enim cassatis annumeratur quæ villa [*l.* villa quæ] nunc Brocheneberge, appendens loco qui cœnobium continet, ruricolarum consueto nomine appellatur.

PARS III.

Nunc quia, secunda expleta pollicitatione, non parum promovimus, et quasi jam medium æquor tenemus, majoribus opus est viribus, ut non ingenii sed Spiritus sancti adjuti flatibus, navem ad silentii littus impellamus. Hic sane lectoris exspectationi deero; si quis putat me illa quæ inseram miracula scriptis ex antiquo testimoniis probaturum. Sed, quamvis illa parte destituar, fidem tamen veri secura promissione astringo. Erunt enim ista, quæ illaturus sum, sola quæ vavor [*l.* favor] universitatis exsequitur, jam inde ab antiquis ductus temporibus. Erunt quæ communis provincialium assensus defendit, per continuas successiones ad posteros transmissus. Inseruit ea Divinitas mentibus homine vice litterarum, ne deperirent inutiliter per sanctum facta mirabiliter. Non ergo videri debent de nihilo, quæ per succiduas generationes ab omni prædicantur populo. Si quis vero mihi succensendum opinetur; quod non visa sed audita scribo, præclaros Patres, illustres heroes, qui fecerunt idem, Lucam in Evangelio, Gregorium in Dialogo, in jus trahat, in eamdem accusationem vocet. Quod si protervum judicatur, cur mihi, quæso, non liceat in exiguo, quod illis in summo? Neo vero hæc nostra ita fide oculata carent, cum ea scrinii antiqui argento vidimus impressa eo genere artificii, quod anaglifum vocant. Hac igitur fretus venia, agresti licet sermone, cœptum expediam. Attenuabit impudentiæ culpam amor sancti: ut cui displicet eloquentia, placeat materia.

Postquam ergo factus est monachus, sic eum vitam duxisse comperimus. Lectionibus frequenter, orationibus instanter incumbebat, ut sicut ipse in quadam epistola dixit, legens Deum loquentem audiret, orans Deum alloqueretur. Tenuitate ultronea victualium pascens animum, nusquam a monasterio nisi necessario progrediens, pecuniarum minime avidus, si quid dabatur in usus congruos, continuo annumerans. Jam vero ut vim rebelli corpori confringeret, fonti, qui proximus monasterio, se humerotenus immergebat. Ibi nec glacialem in hieme rigorem, nec æstate nebulas ex locis palustribus halantes, curans, noctes durabat inoffensus. Finis duntaxat percantati Psalterii terminum imponebat labori. Fons ille, de nomine sancti dictus, in valle cœnobii lenibus scatebris fluens, et visu est delectabilis et potu suavis. In alia parte urbis fons Danielis dicitur, quia in eo Daniel cœlestes noctibus ducebat excubias; qui cum Aldelmo pontificales accepit infulas. Inter hæc præclaram hominis conscientiam describere pene verecundaretur oratio, nisi esset in facto gloriosæ victoriæ occasio. Si quando enim stimulo corporis ammoveretur, non solum illecebræ denegabat effectum, sed alias insolitum reportabat triumphum. Neque tunc [*l.* tamen] consortium feminarum repudiabat; ut cæteri, qui ex opportunitate timent prolabi. Imo vero vel assidens vel cubitans aliquam detinebat, quoad carnis tepescente lubrico quieto et immoto discederet animo. Dirideri se videtur diabolus, cernens adhærentem feminam virumque alias avocato animo insistentem cantando Psalterio. Valefaciebat ille mulieri salvo pudore, illæsa castitate. Residebat carnis incommodum: dolebat nequam spiritus de se agitati ludibrium. Assistunt veritati dictorum meorum, quantum cœlibatus amorem foverit: Libri De virginitate præclari, quibus illius honorem definit, pulchritudinem ornat, perseverantiam coronat. Neque enim fas est credi sanctum virum aliter fecisse quam docuit, aliter vixisse quam dixit. Et, ut assertio ista omnem dubietatis deprecetur offensam, audi quomodo discipulum monuerit, ne lasciva poetarum carmina legat, ne meretricularum consortio inhæreat, ne delicatarum lenocinio vestium vigorem mentis effeminet.

« Domino venerabiliter diligendo et delectabiliter venerando Wilefrido Aldelmus vernaculus supplex in Christo perennem salutem. Perlatum est mihi, rintugerulis [*l.* rumigerulis] referentibus de vestræ charitatis industria, quod transmarinum iter, gubernante Domino, capere, sagacitate legendi succensa, decreverit. Et idcirco vita comite optatum Hiberniæ portum tenens, sacrosancta potissimum præsagmina, refutatis philosophorum commentitiis, legito. Absurdum enim arbitror, spreta rudis [*i. e.* Novi] ac Veteris Instrumenti inextricabili norma, per lubrica dumosi ruris diverticula, imo per dyscolos philosophorum anfractus, iter carpere. Seu certe opertis vitreorum fontium limpidis laticibus, palustres pontias lutulentasque lymphas siticulose potare, in queis atra bufonum turma catervatim scatet, atque garrulitas ranarum crepitans coaxat. Quidnam, rogitans, quæso, orthodoxæ fidei sacramento commodi affert circa temeratum spurcæ Proserpinæ incestum, quod abhorret fari, enucleate legendo scrutandoque sudescere; aut Hermionem petulantem Menelai et Helenæ sobolem, quæ ut prisca produnt opuscula, despondebatur pridem jure dotis Oresti, demumque, sententia mutata, Neoptolemo nupsit; lectionis præconio venerari, aut Lupercorum bacchantium antistites ritu litantium Priapo parasitorum, heroico stylo historiæ carraxare; quæ allato quondam sceptri in vertice chelidro Hebrææ concionis obtutibus præsentato, hoc est, alma mortis morte stipite patibuli affixa, solotenus diruta evanuere? Porro tuum discipulatum ceu cernuus arcuatis poplitibus flexisque suffraginibus, faculenta fama compulsus, posco, ut nequaquam prostibula lupana-

rium, nugas in queis pompulentiæ prostitutæ delitescunt, lenocinante luxu adeas, quæ obrizo rutilante periscelidis armillaque lacertorum tereti utpote faleris falerati [*l.* faleratæ] curules comuntur; sed magis edito aulæ fastigio spreto, quo patricii ac prætores potiuntur gurgitii [*i. e.* gurgustii] humili receptaculo contenta tua fraternitas feliciter fruatur : nec non contra gelida brumarum flabra e climate olim septentrionali emergentia neglecto, ut docet Christi disciplina, fucato ostro, potius lacernæ gracilis amictu ac mastrucæ tegmine incompto utatur. »

Sanctitas ergo morum processit in miraculorum fructum. Et ut ad eorum tentamenta veniretur, primum ad pietatem et emandationem Britonum prodiit. Nam Britones, qui olim totam terram, quam nunc Angliam vocant, possedissent, tunc Anglis famulabantur. Hoc illi sui invitatoribus officii impenderant, ut occasionibus aucupatis, quos tutari venerant, sedibus antiquis detrusos in confragosa et saltuosa loca immitteret, ubi ignobiles et semiferinum exigerent. Quorum illi, qui Northwallos [*l.* Northwalli], id est aquilonales Britones, dicebantur; parti West-Saxonum regum obvenerant. Illi quondam consuetis servitiis seduli, diu nihil asperum retulere. Sed tunc rebellionem meditantes Kentuvinus rex tam anxia cæde perdomuit, ut nihil ulterius sperarent. Quare et ultima malorum accessit captivis tributaria functio, ut qui antea vel solam umbram palpabant libertatis, nunc jugum subjectionis palam ingemiscerent. Accedebat miseris error sacratæ credulitatis; qui quasi extra orbem positi suis potius quam Romanis obsecundarent traditionibus. Et plura quidem alia catholica, sed illud potissimum abnuebant; ne Paschale sacrum legitimo die celebrarent. Illud nec universalis Ecclesiæ concordi more adducti, nec beatissimi Augustini Cantuariensis archiepiscopi admonitionibus emendandum rati, pertinacem controversiam fovebant. Hic [*l.* hinc] frequentes West-Saxonum conventus, crebri cœtus coacti, quid esset opus facto, ut Britones, jam denuo conversi, rectum callem ecclesiasticarum observationum ingrederentur. Sententia per plures dies multo verborum agmine volutata, hunc finem habuit, non vi cogendos schismaticos, sed rationibus ducendos. Quocirca quidquid eorum errores dejicere, quidquid pertinaciæ obviare posset, mitteretur in litteras; quarum illi rationibus creduli animum corrigerent. Ibi quo minus fieret, nihil obstare; si Aldelmus abbas sua erroneos admonitione dignaretur. Ejus convenire vitæ, ut velit; doctrinæ, ut possit, quemlibet veterem incredulitatis morbum avertere. Ambitur ergo precibus universorum vir beatissimus; ut hunc laborem impendat schismaticorum conversioni, patriæ laudi, in [*l.* et] cunctorum in commune saluti. Suscepit ille munus, quod ex fraternis cordibus suggerebat charitas, nec minor fuit perficiendi efficacia quam suscipiendi obedientia. Sic falsum Pascha confutavit; sic verum edocuit. Condiebatur sermo propriis evangelicis testimoniis, et rationis invictæ fulmen imber assertionum paternarum sequebatur. Opus ergo summa laude perfectum Britonibus direxit; orationes ad Deum adjiciens, ut quibus verba impenderet, pro eis vota cumularet. Hæc est enim gemina ecclesiastici dispensatoris industria, ut ad corrigendos devios nec ducit [*l.* desit] in ore correptio, nec dormitet in corde oratio. Nec potuit privari effectu sanctissimi viri labor; quin potius laudabilem accipiens finem, ad veram errantes convertit religionem. Debent usque hodie Britones correctionem suam Aldelmo; quamvis pro insita nequitia et virum non agnoscant et volumen pessumdederint.

Caput monasterii, ut dixi, in Sancti Petri ecclesia erat; verumtamen, ut est animus nobilis industriæ operandi ferias ponere nescius, alteram in ambitu ejusdem cœnobii ecclesiam in honorem genitricis Dei Mariæ facere intendit. Fecit ergo ecclesiam, eidemque alteram contiguam in honorem Sancti Michaelis, cujus nos vestigia vidimus. Nam tota majoris ecclesiæ fabrica celebris et illibata nostro quoque perstitit ævo, vincens decore et magnitudine quidquid usquam ecclesiarum antiquitas factum videbatur [*l.* videbat] in Anglia. Ad hoc ergo templum exquisitius ædificandum post lapideum tabulatum sine ulla parcimonia sumptuum aggerebatur copia lignorum, impensius sancto instante; quo prono famulatu placeret Domino. Jamque ad contignationem trabium ventum erat; quæ magno coemptæ pro longitudine itineris, evectionis difficultate pretium auxerant. Omnes ad unum modum succisæ fuerant, præter unam quæ, brevitate sui, artificum peritiam luserat, seu illorum curia [*l.* incuria], seu, quod libentius crediderim, voluntate divina; ut sanctitas illustris enitesceret viri. Sero ergo damnum succisæ arboris operarii animadvertis [*l.* animadvertentes] primo inter se mussitare, post Aldelmo in notitiam detulere. Modeste ipse illorum culpam ferens, nonnihil tamen pro difficultate reparandæ materiæ movebatur. Nihil enim remedii ex supertluo providerat; iterumque ligna devehere labor immensus videbatur. Quare humano desperato auxilio, spem Deo contulit, rem ex compendio corrigere meditatus. Animabatur ergo miraculum exhibere; utpote quia multa jam virtutum experimenta cœperat occulte sane, ne favoris aura sanctissimos conscientiæ flores deculeret. Itaque solum motu labiorum orans, et brachiorum levi conamine nitens, decurtatam trabem aliarum longitudini parem fecit, continuoque, ut miraculum dissimularet, modestia conviliorum artifices invasit; quod eum de trabis damno lusissent, quæ nihil minus longitudine aliarum haberet. Illi, perpendiculo apposito signum et emendationem experti, lætum erubuere, asperitatemque sermonum non aspernanter

ferentes, victos se virtute sancti dissimulantes, gavisi sunt. Funali ergo machina cum cæteris in tectum levata, contignationem explevit. De hac trabe majorum nostrorum fuit verax relatio; quod nec in duobus incendiis, quæ totum cœnobium temporibus Elfredi et Edvardi regum consumpserant, ullam labem tulerit; donec annis et carie victa defecit.

Jam ergo monasterium surrexerat; jam adjuncta Beatæ Mariæ basilica clarius enitebat; poteratque videri et dici Aldelmus felix tot monachorum patronus, tot possessionum dominus. Sed ille longe porrecto prudentiæ intuitu olim offuturis occurrendum arbitratus, Romam ire animo destinabat. Causa eundi fuit ut monasteriis suis apostolica privilegia acquireret, Meldunensi maxime, quod ab antistitis Leutherii liberalitate profectum in successorum calumnias recidere poterat. Quas ille, ut dixi, prophetico præsagiens oculo, qualiter vel depelleret vel labefactaret cogitabat. Communicato propterea cum rege West-Saxonum Ina et Etheldredo Merciorum concilio, quorum et gaudebat amicitia et eminebat munificentia; illisque a sententia non discedentibus, Romanum callem ingressus est. Verumtamen [ut] licentius necessaria componeret; in prædia sui juris apud Dorsatensem pagum abiit. Ibi, dum felicem auram operitur, ecclesiam fecit in qua sociis ad necessaria occupatis, ipse itum et reditum suum Deo commendaret. Ejus domus materiæ adhuc superstites cœlo patulæ tecto vacant: nisi quod quiddam super altare proeminet, quod a fœditate volucrum sacratum lapidem tueatur. Cæterum nunquam tanta vis imbrium foris in circuitu insaniat; quod infra ecclesiæ ambitum vel gutta decidat. Hoc enim [non] pro miraculo jam, sed pro consuetudine habent pastores; qui in campestribus vicinis animalium custodiæ curam gerunt. Quandocunque enim densato nubium vellere nimbus ruinam minatur; omnis eo agrestium turba cursu fugam glomerat; infraque maceriam ecclesiæ patenti aere consistens, nihil pluviæ persentiscit. Quo adducti miraculo proceres provinciæ non semel tentarunt; ut domui tectum inducerent; sancto volentes officii sui exhibere clientelam. Sed frustra fieri experti, desiere; intelligentes sancto placere proludium [*l.* proluvium], quo frequens exhiberet miraculum. Copia signorum eo quotannis ad festum ejus invitat populum; frequentaturque ibi et munerum oblatio et sanitatum exhibitio, quanta nec in loco ubi sacratissima ejus adorantur ossa: Deo credo per hæc innuente satis superque sufficere debere Meldunensibus corporis ejus gloriam: modo cæteris non invideant virtutum ejus præsentiam.

At vero ut dicere cœperam, superatis marinis discriminibus devictisque longæ viæ difficultatibus, venit Romam. Erat tunc temporis Sergius summæ sedis episcopus; qui viri illustris adventum ea qua decuit humanitate suscepit, peregrinationem fovit episcopaliter. Excitabat venerantiam pontificis in abbatem, quod videretur a vitæ ejus religione non discrepare scientiam, moribus non dissedere doctrinam. Aluit bonæ famæ odorem propitia divinitas, in tanta urbe virtutum laude clientem sublimans. Est Romæ consistorium, quod Latreanense vocant, ubi Constantinus imperator ex palatio suo fecit apostolicis pontificibus patriarchium. Ibi Aldelmus cum papa manens, benignum frequentabat contubernium: nullumque diem excipiebat, quo missam non cantaret, cujus solemniis tædium peregrinationis falleret, Deo se suosque commendaret. Id cum quadam die pro consuetudine fecisset; jam, missa dicta, vestem, quam casulam nominant, post terga rejecit; opinatus falso aliquem, qui exciperet, astare, alias scilicet cogitatione projecta, et exstasis divinæ adhuc plenus. Minister parum providus ad aliam altaris partem nescio quid scrutabatur. Sed enim: Non dormitat, neque dormit qui custodit Israel (*Psal.* CXX, 4); qui cessante hominis industria sua prompsit magnalia. Confestim enim radius solis per perspicuitatem vitreæ fenestræ clarus emicuit; et casulæ se subjiciens longiuscule a terra suspensam per inane portavit. Quantus tunc ibi popularis clamor fuerit, quis referat; quia viderent famulo Christi famulari naturam contra naturam? Merito, ut qui semper mentem librabat in æthera, vestem suspenderet in aera; et illius obsequio solidaretur inane, qui omnia terrestria despuens ut fluxa et caduca, sola inhiaret cœlestia. Hæc autem vestis, incertum an ab Anglia secum delata, an ibi ad tempus commodata, hactenus apud nos habetur. Servatur studiosissime tantæ virtutis conscium indumentum, nihil diligentiæ prætermittentibus Æditituis; ut sine labe pascat oculos succiduarum generationum. Est autem fili delicatissimi, quod conchiliorum fucis ebrium rapuerit colorem coccineum; habentque nigræ rotulæ intra se effigiatas species pavonum. Longitudinis spatiosæ quia [*l.* qua] docemur proceræ staturæ sanctum fuisse. Idemque ossa brachiorum, et cætera, quæ videre meruimus, protestantur. Aldelmum quondam ea excrevisse habitudine, quam non molem sed dignam proceritatem corporis possumus diffinire.

Morabatur ille Romæ; continuabatque Dominus in famulo virtutum gratiam, subinde causas exculpens, quibus dilectum sibi efferret. Et in tempore res accidit, quæ secundæ virtutis occasionem dedit. In unius apostolici cubicularii domo puer natus recens erat; exieratque et perstrepebat fama in vulgus mulierculam, quæ religionem professa vestem mutaverat, caput velaverat, peperisse, nec patrem exstare. Nec jam dubia suspicione sed publico clamore pontifex sceleris arguebatur; quod ad illum femina ventitare et secretius colloqui solita diceretur. Familiari mortalium miseria, ut omnium statim imperatur odio, qui quolibet sauciatur infortunio. Tunc ille omnium criminum reus dicetur et qualibet cruce dignus. Sic popularis insania laudabilem pontificem suspicionibus urgebat, infamabat clamoribus virum: quo nemo unquam vel litteris acutior

et promptior, vel fide rectior et probabilior, vel vita sanctior et perfectior fuit: [qui] faceret omnia quæ sancta diceret, quæ catholica; nec ullius terrenæ potestatis metu premeretur. Denique imperatorem Constantinopolitanum contra fidem Catholicam garrientem palam sententia lata condemnavit; eodemque discrimine proceres consentaneos, si non resipiscerent, involvit. Quantas ille propter hoc epistolas scripserit, quantos labores pertulerit, aliæ volentem scire litteræ [docebunt]. Ego ad Aldelmum recurro; qui pontificis injuriæ compassus ad animam, causam fluctuantem quantis potuit facundiæ viribus apud populum egit. Turpe esse et miserabile, ut ipsi pontificem suum suspicione criminum incessant. Quid momenti apud Britannos vel aliam gentem, si qua ultra Oceanum jacet, habiturus sit pontifex Romanus; qui a suis impetatur civibus? Postremo verum non videri; ut talis peccati se impediret volutabro, qui toti se meminisset prælatum mundo. Hæc cum in auras effunderet; nec enim popularis tumultus semel excitatus leviter leniri posset, ille pro sanctitatis conscientia paulo commotior: « Afferte, inquit, infantem; ut ore suo pontificalem depellat injuriam. Proinde a fatuis suspicionibus discedant, in gratiam antistitis redeant; se, quantum sua interesset, paci non defuturum. » Dictum excepere nonnulli cachinnis; quod insolita promittere, indebita præsumere advena videretur. Verumtamen infantem allatum, vix dum novem a matre dierum, baptismi lavacro prius innovavit. Sciscitatus est deinde publice utrum vulgi opinio conveniret veritati de patre? Tum ut videres Dei gratiam præsentem; pusiolus in vocem absolutissimam conatus, nodum dubietatis abrupit; sanctum et immaculatum Sergium esse, nunquam illum mulieri communicasse. Plaudit plebs miraculo. Innocens antistes ovat triumpho. Aldelmi meritum extollit Roma: repercussusque et ingeminatus lætantium clamor ipsa quatit sidera. Qui tamen rogatus, ut quia falsum patrem infamia exuerat, verum cognitioni populi addiceret: facere refugit: præfatus suum esse, ut insontes si posset damno eximeret, non ut sontes morte opprimeret.

Talibus virtutum indiciis eximie delectatus pontifex, non difficilem se impetratu exhibuit; ut monasteriis, [pro] quibus rogabatur, elaboratæ, auctoritatis privilegium indulgeret: quod hic ex integro apponam, ut omnem ambiguitatis evadet scrupulum, quantis sint maledictionibus obnoxii, quantarum pœnarum sint futuri servi, qui nunc id impune se opinantur temerare et transgredi.

« Sergius, servus servorum Dei Aldhelmo abbati ejusque successoribus, et per vos venerabili vestro monasterio. Ea quæ religiosæ conversationis intuitu monachis servis Dei pro libera vivendi facultate conferuntur, non pro illecebrarum licentia, sed pro sedulitate bene conversandi, et divinis servitiis se ipsos procul dubio mancipandi, a præsulibus atque cultoribus Deo decretæ Christianæ religionis indulgentur; ut nexu humanæ conditionis exuti, dum ab omni munere sæcularium functionum efficiuntur immunes, sicut professionis eorum regula protestatur, Deo penitus vacent; et ejus solius sint intenti servitio, pro cujus majestatis reverentia non solum ab oneribus temporalium ditionum sunt liberi; sed etiam amore religionis maximo honore sunt digni. Unde poscente a nobis religione vestra, ut auctoris nostri beati Petri apostolorum principis vice, cui Creator et Redemptor noster Dominus Jesus Christus claves ligandi atque solvendi in cœlo atque in terra dignatus est impertire; cujus et nos licet impares ministerio fungimur, et Ecclesiam ejus Dei dignatione disponimus: monasterium beatorum apostolorum Petri et Pauli, quod Meldum religiosæ memoriæ condidit, quod etiam nunc Meldumesburge vocatur, situm in provincia Saxonia; atque aliud monasterium, quod in honore sanctis Joannis Baptistæ est in eadem provincia positum juxta flumen, qui vocatur From; quæ tuam religionem Deo cooperante provide dispensare multorum veridica relatione cognovimus apostolicis privilegiis roboremus, piæ devotionis facientes assensum. Hortamur vos in Dei laudibus et orationibus studiosos atque pervigiles, abstinentiæ, castimoniæ, purificationi tenaciter inhærentes, hospitalitatis atque humanitatis officiis deditos, ac devotos obedientiæ et humilitatis Christi existere vos amatores, circa invicem pia charitate concordes, mandatis spiritualibus et sanctorum Patrum regulis serviendo, apostolicæ fidei rectitudinem illibate servare, bonis studiis operam dare, humanitatem peregrinis et egentibus impendere, ecclesiarum Dei præsulibus et sacerdotibus venerationem debitam exhibere; Deo vacare, sæculares curas et quæstus effugere, temperantiam et paupertatem diligere, psalmis et hymnis spiritualibus atque orationibus assiduis cum Deo colloquium inserere; abstinentiam tanquam purificationem corporis in cunctis vitæ studiis adhibere, in omnibus Dei mandatis alterutros excitare, sollicitos circa sui salutem esse, et proficientes in melius æmulari, et in Dei præsidio confidere, immaculatos vos non solum a contagione carnali, sed etiam a sermonibus noxiis et cogitationibus custodire, ut castitas atque sobrietas corporis simul et spiritus vestri ante Dei oculos luceat; quatenus et interior homo gratia virtutis illustretur, et exterior bonæ conversationis laudem atque opinionis obtineat. Quia igitur talibus debetur pontificalis indulgentiæ beneficium; præsentibus apostolicis privilegiis prædicta venerabilia monasteria decernimus munienda: quatenus sub jurisdictione atque tuitione ejusdem, cui et nos deservimus, auctoris nostri beati Petri apostoli, et ejus, quam dispensamus, Ecclesiæ et nunc sint et in perpetuum permaneant; sicut tua religio petiit, nulliusque alterius jurisdictioni sint subjecta: nec quisquam episcoporum aut sacerdotum, aut cujuslibet ecclesiastici ordinis clericus quoque tempore sibi in ea qualemcunque jurisdictionem defendere, aut susceptionem vel quælibet munuscula a religiosa congre-

gatione extorquere vel exposcere præsumat, neque in eorum oratorio episcopalem cathedram constituere aut missarum solemnia ibidem gerere, præter si a religioso abbate et congregatione ascitus advenerit. Presbyterum vero si necesse habuerint pro missarum solemniis sibi ordinari aut diaconum; a reverentissimo episcopo, qui e vicino est consecrandum exspostulent; illo duntaxat quæ ad sacram regulam pertinent sub divino judicio perquirente, et absque muneris datione ordinaute. Si autem et religiosum abbatem obire contigerit, et ad electionem alterius fuerit ventum; illum, quem religiosa congregatio servorum Dei communi consilio delegerit, promovendum e vestigio; ut non detrimentum monachicæ conversationis disciplina incurrat, vel res monasterii abbatis privatione depereant. Præsul quoque, qui similiter in vicino fuerit, ex apostolici pontifici auctoritate orationem ei abbatatus attribuat. Dum hæc ita sint, si quisquam episcoporum, presbyterorum vel cujuslibet ecclesiastici ordinis clericus, sive etiam laicus, cujusque dignitatis fuerit, hæc a nobis sub divino judicio statuta transgredi vel temerare tentaverit: reum se noverit ante conspectum Dei, et a participatione corporis salutiferi et sanguinis Domini alienum. Condemnationem, quam Judas Iscariotha assecutus est, assequatur; et ab apostolorum principe, ut Ananias et Saphira, percellatur, nisi de incœpto temerariæ præsumptionis pœniteat. Vita vero, salus et beatitudo perpetua his, qui hæc conservaverint, et conservari mandaverint. Bene valete, dilectissimi fratres. »

Paginæ hujusce prærogativa Aldelmus triumphans, simulque benedictione antistitis et sacrarum reliquiarum pignoribus fretus, redeundi domum iter impiger adoritur. Devehens secum multimoda peregrinarum mercium pretia; quæ patria nova et mirabili inferret copia. Inter quæ fuit altare ex splendenti marmorè, candido colore, sesquipedali crassitudine, quaprupedali longitudine, latitudine trium palmarum, labio ex eodem lapide prominenti in circuitu pulchre densatum. Camelus, ut dicitur, (Quod enim nostræ regionis animal tantam sustineret molem ?), ejus usque ad Alpes bajulus fuit, et inoffenso tulit. Ibi camelus seu quodlibet quadrupes, nec enim referet quæ bestia tulerit, vel injusti fascis injuria vel propter prærupta viæ declivia concidit. Ruina jumentum contrivit; et marmor in duas partes effregit. Utriusque rei damnum sociis ingemiscentibus, sanctus arcano cordis murmure et protensa benedictione dextræ sarcivit. Animali salutis vigor refusus; quod alacri statim se motu excutiens, in pedes constitit. Fractura lapidis, quæ non recta linea, sed quodam anfractu desiliens crepuerat, statim se in solidum compegit. Sed ut mirabilis signi memoria non obsolesceret, adhuc cicatrix scissuræ patet sanata quidem miraculo, sed curioso tamen perspicuo oculo. Recidit mœstitia, reiteratur semita. Ita omni comitatu incolumi ad mare, quod Galliam Angliamque disterminat, venit. Ibi placido carinæ sinu exceptum post feliciter enavigatum pelagus secunda compatriotarum desideriis fortuna restituit. Venienti occursum est ubique magna pompa longo apparatu salutantium. Religiosorum alii suavi cantu mulcent aere, alii lignum divinum præferunt, alii odoris thymiamatibus vias afficiunt. Laicorum pars pedibus plaudunt choreas; pars diversis corporum gestibus internas pandunt lætitias. Omnes in commune Deum laudant; qui lumen Britanniæ reduxit, quod jamdudum peregrinantes radios per alias terras porrexerat. Nec fastus regius Inam et Ethelredum, illum West-Saxonum, hunc Merciorum principem, ab hac excepit lætitia. Quippe ubi antiquo viri amori recens accreverat apostolicarum salutationum reverentia. Magno igitur gaudio et pronæ venerationis ostentatione susceptus, privilegia monasteriorum suorum ambobus ostendit regibus. Ita efflagitabat ratio, ut quæ utrorumque subsistebant muneribus, utrorumque firmarentur assensibus. Accurrit continuo regia religio dictis pontificis; nihilque minus fuit, quin vicino obedientiæ pede jussa persequeretur.

Id quamvis memorandi principes pro insita benevolentiæ gratia non difficulter fecissent; ex abundanti tamen Aldelmus magnorum xeniorum oblationibus consensum voluntarium elicuit. Et alteri quidem alia, sed Inæ altare dedit. Is illud in vico quodam tunc regio Briwecane vocabulo sanctissimæ Genitricis Dei locavit obsequio; ubi ad hunc diem situm, vivum, ut ita dicam, sanctitatis Aldelmi præbet indicium. Est ibidem et alia major ecclesia in Sancti Petri nomine; quam a beato viro factam et consecratam non negligenter asseverat opinio. Hujus orientalem frontem nuper in majus porrexit recentis ædificationis ambitio. Eo, ut dixi, modo processit labor laudabilis pro sanctæ Ecclesiæ honore susceptus. Jamque ille in dies senectuti affinis processerat.

Ac vero aliquo annorum intercurrente spatio, Hedda totius West-Saxoniæ pontifex, apud Wintoniam sedem habens, excessit mundo. Gratissimus fuit hic obitus cœlestibus quod pro sanctitate præteritæ vitæ numerum eorum ampliaret: luctuosus mortalibus; quod vix parem possent invenire, qui tantæ diœceseos circuitum vellet regere. Quidquid enim nunc IV episcopi gubernant, unus tunc ille frenabat; rebelles auctoritate premens, supplices simplicitate demulcens. Synodali ergo consilio diœcesis ultra modum protensa in duas sedes divisa; quarum altera Sciréburniæ, altera esset Wintoniæ. Iniqua et impar fuit ea divisio; ut unus duos tantum pagos, alter totum regeret quidquid West-Saxonici tractus immensitas continet. Singulis sedibus suffecti pontifices pro scientiæ merito et natali solis confinio. Wintoniæ prælatus Daniel, qui esset ejusdem regionis oriundus, litterarum non egenus. Sciréburnam sortitur Aldelmus; cui sapientiæ prærogativa, et ævi maturitas ad majus culmen aspiraret; cum et genitalis

terræ charitas suffragaretur, quod ejus provinciæ indigena esset. Procedit ergo, ut creditur, agente Deo universalis electio; ambiturque a beatissimo sene, ut episcopatum dignetur [suscipere]. Omnis ætatis et ordinis conflatur sententia dignum videri præsulatu, excocta jam ætate serium, litteris uberem, religione nulli disparem. Sin vero natalium dignitatem considerandam putes, quam beatus Apostolus in talibus non permiscet; quis eo nobilior, qui regalem prosapiam proxima contingit linea? Ejus famæ, ejus vitæ semper illum fuisse, de qua nunquam vel parum sinistra jactata sit opinio. Restitit ille quantum potuit; quæ repulsam suam adjuvare, quæ unanimitatem illorum infirmare possent, non segniter objectans. Sed enim in nihilum fatigabatur: cum eo ipso quod pro se paraverat, B convinceretur. Id erat annorum gravitas, quibus e proxima meta respicientibus senium admoneretur leni quiescere otio, non periculoso indulgere negotio. Quod statim ab audientibus retorquebatur in aliud; quod quanto annis maturior, tanto esset vitiis defæcatior, consiliis promptior. Habuit ergo modum; restititque quoad concinnum rationi visum est. Sed ubi unanimem et diuturnum assensum accendit, fraternæ obedientiæ habenas vitæ suæ laxavit, veritus divino resultare oraculo, quod corda omnium conflaverat, ora oppleverat. Suscipiunt igitur collegam episcopi, patrem clerici, patronum laici.

Inde acclamantibus cunctis, reclamantibus nullis, C Berthwaldo primæ sedis archiepiscopo pro more consecrandus deducitur. Is in veteris contubernii sodalem; nam et pariter litteris studuerant, pariterque viam religionis triverant: electionem factam gratiose complexus, favorem auxit. Itaque non solum consecrationem indulsit; sed etiam multos dies secum retinuit, ejus consilio archiepiscopatus sui pondus allevians, causarum rationem examinans. Unde factum est, ut his diebus Doroberniam [hodie *Devoram* appellamus] pergeret; quod est littus Cantuariæ ad XII millia proximum, audiens illic naves appulisse. Portus ibi, ut plerique maritimorum locorum, inquietus quia angustus. Citissimus eo a marinis transitus paucorum admodum millium trajectu. Quo fit ut in illius spatii angustia inter se D currentes et illidentes fluctus minima occasione pelagus exasperent; ibique maxime incurratur periculum, ubi sperabatur periculorum effugium. Jam vero in statione navibus receptis tutissima quavis tempestate quies. Hoc ideo prætuli; quia ad rem quam inferam attinet. Spatiabatur sanctus juxta mare; intentusque oculos mercimoniis infigebat, si quid forte commodum ecclesiastico usui attulissent nautæ, qui e Gallico sinu in Angliam provecti librorum copiam apportassent. Conspicatusque librum totius Testamenti Veteris et Novi seriem continentem; ad emendum intentus, animum a cæteris remisit. Cumque gnarus folia volveret, pretium effringeret, barbari eum nautica lascivia conviciis aggre-

A diuntur. Quid ita merces alienas depretiaret, et attenuaret rerum non suarum valentiam? Sua si vellet eventilaret; extranea suo pretio relinqueret. Horum ille contra verborum contumaciam nihil retulit nisi risum. Postremo adhuc pretium libri percunctantem loco cum ignominia deturbant; tensisque rudentibus longius a littore se removent. Sed non longe morata divina ultio injuriam sancti acrius vindicat. Procella surgit, turbo sævit, densatur nubes, subducitur dies, pelagi caligo aerisque horror noctem inducit; congeminant terrorem ventorum furor, rudentium stridor. Antenna sævitiam tempestatis non patitur; latus navis hinc in tundentibus fluctibus quassatur. Defecit ars remigum; decidit peritia nautarum. Et jam pessimum [*l.* pessum] ibant; videbanturque in miserorum mortem omnia conspirasse elementa: cum licet brutos animos intelligentia subiit, propter injuriam sancti cui conviciati fuerant, se luere pœnas. Exclamant ergo in planctum; et supplices tendunt ad littora palmas. Orant opem; pollicentur emendationem. Facile fuit beato pontifici, ut remitteret culpam; qui non doluerat contumeliam. Et primo quidem porrecto contra sævientia flabra crucis signo, nonnihil tempestatis diminuit et mansuefecit. Mox cum ipse scapha ascensa virtute remigum periclitantes adisset; mutata in bonum omnia, tempestas tota quiescit; turbo conquiniscit: ventorum usus conversus navem impellit ad littus: undæ, quæ ante minabantur exitium, nunc sensim allabentes pollicentur obsequium. Potiti ergo nautæ optata stationis arena, librum sponte offerunt; accipiat gratis, dignetur munus famulorum, quos ab ipsis mortis faucibus in siccum evexit. Appendit ille mercedem æqua lance in medium conferens; ne aut pauperes magno damno emungeret, aut supplicum preces repudiaret. Id volumen adhuc Melduni visitur, antiquitatis venerandum præferens specimen.

Novi ergo compos honoris, provinciam regressus, cum in omnibus nomen æquaret officio, tum vel maxime libertati monasteriorum studere, habuitque sedem Sciresburum, ubi et ecclesiam, quam ego quoque vidi, mirifice construxit. Ac primum quidem humanæ vitæ incertum metuens, cum monasteriis suis abbates præponere vellet, huic voluntati monachi consueti Patris dulcedine opposuerunt obicem. Cujus rei tenorem contulit in scriptum; ne laberetur, neve successores necessitatem pervertèrent in tyrannidem; non parituris sub obligatione divina interminatus perniciem. Illius scripti textus hic est:

« Nihil in hoc sæculo prolixa felicitate perfruitur, nihil diuturna dominatione potitur, nihil quod non ad fatalem vitæ terminum loci cursu protendatur. Et ideo nobis sic mundanarum rerum patrimonia sunt perfruenda, ut tamen æternæ patriæ emolumentis nunquam fraudemur. Hinc est, quod ego Aldelmus, postquam me immeritum nullisque pene dignis moribus comprobatum, in pontificatus officii sedem divina gratia subthronizasset, proposui ar-

cano mentis meæ affectu, ut monasteriis meis quibus jamdudum in abbatatus gradu constitutus, suffragante Domino regulariter præfui, religiosum abbatem, quem sibi spontanea familiarum mearum optio consona voce elegissent, canonica ratione atque regulari sanctione constituerem. His voluntariis propositionibus meis pia monachorum meorum resistit pervicacitas. Et cum hoc sedulo sæpiusque in conventu fratrum meorum fiducianter narrassem, nullus his votis meis placidissimum præbet assensum : dicentes quod quandiu vitali vegetaris spiritu, nobiscunque præsentis vitæ deputaris stadio, tuæ semper dominationis jugo humillima colla subdere non dedignamur. Sed hoc supplici prece communique rogatu deprecamur, quod sub sacra Scripturarum testificatione et favorabilium virorum claro consensu corrobores, ut nullus post obitum tuum nec regalis audacitas nec pontificalis auctoritas, vel aliquis ecclesiasticæ seu sæcularis dignitatis vir sine nostro voluntatis arbitrio in nobis sibi vindicet principatum. Huic debitæ monachorum meorum maximeque famulorum Dei petitioni libentissime consensi ; et in monasterio quod juxta fluvium, qui dicitur Winburna, situm est, cui venerandi regis nostri germana Cuthberge præsidet, cum optabili famosissimi regis Inæ consensu et reverentissimi fratris et coepiscopi mei Danielis nutu præsentatæ professionis devotionem decentissimam et vernarum Domini postulationem sacræ crucis signaculo confirmavi : identidemque venerandus rex et prænominatus pontifex pari devotionis manu subscripserunt. Nec multo post in sacrosancto concilio, quod juxta fluvium, qui dicitur Noodr, congregatum est [*l.* esse] dignoscitur, in idem omnium Saxonicæ gentis archimandritarum cum regalis potentatus assensu et pontificalis prioratus nutu consensit auctoritas. Si quis contra hæc tam illustrium personarum decreta moliri machinetur, et sacra præsentis schedulæ scita prævaricari præsumpserit, sciat se ante terribilem divinæ majestatis thronum cum prævaricatoribus præceptorum Domini lugubri damnationis judicio percellendum ; sunt autem hæc nomina monasteriorum Maldubesberge, Froom, Bradonford. Scripta est hujus confirmationis chartula anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi 705 indictione III. » Subscripserunt Ina rex, Daniel episcopus, Ethelfrithe patricius.

Quamvis igitur hac charta suis monasteriis consuluisse et tyrannidem successorum propulsasse videretur, non tamen illustri animo suffecit, nisi et omnibus ecclesiis quæ in West-Saxonia erant consultum faceret. Dulcibus igitur monitis credulum sibi animum regis urgens, hujusmodi edictum obtinuit. « In nomine Domini Dei nostri Salvatoris. Ego Ina regnante Domino rex, cum consilio et decreto præsulis nostri Aldhelmi, simulque cunctorum Dei sacerdotum suggestione et monachorum petitione qui in parochia Saxonum conversantur, hanc ubertatem ecclesiis impendo, et hanc privilegii dignitatem monasteriis confero, ut sine impedimento sæcularium rerum et absque tributo fiscalium negotiorum liberis mentibus Deo soli serviant, et monasticam cœnobii disciplinam, Christo suffragium largiente, regulariter exerceant, ac pro statu et prosperitate regni nostri et indulgentia commissorum criminum ante conspectum divinæ Majestatis preces fundere dignentur, et orationum officia frequentantes in ecclesiis pro nostra fragilitate interpellare nitantur. Si quis vero, contra hujus decreti syngrapham venire tentaverit, sciat se coram Christo novemque angelorum ordinibus in tremendo examine rationem redditurum. Hoc vero decretum a nobis libenter concessum taliter servari et confirmari decernimus ; ut tam nobis vita comite propitia Divinitate regni gubernacula regentibus, quam futuris successoribus hæreditatis jure regnandi monarchiam tenentibus, inextricabili lege firmiter roboretur. Nam pro amplioris firmitatis testamento principes et senatores, judices et patricios subscribere fecimus. Actum publice et confirmatum in loco qui appellatur Eburleagere, VIII Kalendarum Juniarum die, indictione II, anno ab Incarnatione Christi 704 feliciter. Subscripsit Ina rex. Ego Aldelmus, servus servorum Dei, hoc decretum manu propria roboravi. » Subscripserunt et abbates, proceres IX.

Ista divinus pontifex indefessus agebat, vicini finis non nescius. Sordebant enim jam terrena viro ; inhiabatque cœlestibus. Quapropter optimum factu ducebat, si metam vitæ talibus percurreret, quæ essent suæ laudi memoriæ, subjectis emolumento et gratiæ. Et licet nimis effeta caro labores perferre negaret, tamen solida mens jamque foras eminens et ipsis cœli januis imminens vincebat temporum situm. Fragilem igitur corporis usum, non longe post desertorem animi, spiritualibus exercitiis subjiciebat. In prædicationibus noctes perinde ut dies continuans, diœceses non segniter circuiens, ipse integre et non minus quam in viridi ætate jejunia cæteraque id genus bona frequentans. Ducta itaque vita hominibus placida, Deo placita, post episcopatus annos quatuor.

Ad superos superum cultor sociusque recessit ;
 Alterat astra solo, mutat et arva polo.
Halitus alta subit, fovet artus hospita tellus,
 Depositumque suum poscit uterque locus.
Impulerat Phœbus bis quina luce Latonam :
 Involucris mundi cum resolutus abit.

Est in pago Sumersetensi [villa] Dultinge vocabulo, in qua hominem exuit, quam pridem monachis dederat, Glastoniensibus usumfructuarium pactus. Domus obitus ejus conscia lignea erat ecclesia, in quam se ultimum spirans inferre jussit, ut ibi potissimum efflaret, sicut incolæ hodie per succiduas generationes asseverant. Hanc dum quidam Glastoniensis monachus ex lapide refectam in die [*f.* Dei] faceret consecrari nomine, immiscuit se confertæ multitudini muliercula utroque lumine jamdudum capta. Hæc in signo fidei densitatem

vulgi perrupit, clamitans ut ad altare duceretur incunctanter; se credere quod sanctus, cujus basilica consecraretur, viduæ cæcitatem depelleret, qui tota vita solemnes eleemosynas viduis conferre solitus esset. Audacia credulitatis de cœlo traxit auxilium: implevit viduos orbes lux serena. Nec latere potuit miraculum coram populo celebratum, præsertim cum et persona et personæ calamitas provinciæ vulgatissima esset. Constat in eadem ecclesia lapidem esse, cui sanctus moriens insederat; cujus ablutione plures ægroti sanitatem iniisse noscuntur.

Tunc beato Egvino Wigorniensi episcopo visio cœlestis affulgens obitum sodalis innotuit; et ut ad locum pergeret, præcepit. Ille dolens et amoris stimulis tunc maturans celeriter Dulting pervenit. Depositaque pro animæ requie oratione, ut pro desiderio et præcepto sancti Meldunum corpus promoveatur, jubet. Compescit ejulantium lacrymas fidei præsumptione; opus accelerat ipse operis maturator assistens. Efferuntur ergo felices exuviæ magno præeuntium et subsequentium agmine; dum quisque beatiorem se putaret qui propior esset, eratque ingens comitantium solamen saltem feretrum videri, si non posset tangi. Ipsa enim species et forma exanimis corporis multum decoquebat doloris; demulcebatque oculos manens gratia et permanens figura. Celebris illa pompa funeris fuit; dum pro miraculorum frequentia figerentur semper lapideæ cruces ad septem milliaria. Ad quas plures inveteratis morbis debiles cum fide accedentes, violentia precum celerem rapuere salutem: virtutum signis manentibus usque hodiernum diem. Nec fidem auditorum excedere debet, quod pene tot sunt miraculorum testes, quot provinciales; quorum certissimum beatum Egvinum in testem cito, qui in quodam scripto post quædam alia sic ait: « Post duos annos Aldelmus religiosus episcopus migravit ad Christum. Quod ego per revelationem agnoscens, convocatis fratribus et obsecundantibus meis excessum venerandi Patris eis aperui; concito gradu ad locum ubi sacrum corpus ejus jacebat L ferme millibus ultra Meldunense monasterium situm deveni, et ad sepulturam adduxi et honorifice sepelivi; et mandavi, ut in quocunque loco sacrum corpus in asportatione pausaverat, sacra Deo erigerentur signacula. » Manent omnes cruces, nec ulla earum vetustatis sensit injuriam: vocanturque Biscepstune, id est lapides episcopi; quorum unum in claustro monachorum in promptu est videre. Quæ res admonuit, ut quod fama de Bicepstune jactitat, non tacerem. Villa est in valle, ad quam prædicationis sollicitudinem expleturus venisse dicitur. Dum sermonem sereret in plebem, forte baculum fraxineum, quo nitebatur, terræ fixisse. Illum interim per Dei virtutem miram in magnitudinem excrevisse, succo animatum, cortice indutum

A foliorum pubem et frondium decorem emisisse. Pontificem, qui verbo intenderet, clamore populi admonitum respexisse; adoratoque miraculo Dei, munus ibidem reliquisse. Ex primæ arboris pulla multas pullulasse fraxinos; adeo ut, sicut dixi, villa illa vulgo ad episcopi arbores nuncupetur. Hæc sane non pro solido asserui: sed ne quid præteriisse arguerer, non omisi. Cætera scriptis vel cælaturis ex antiquo factis approbo; nec quidquam Deo teste adjeci de meo, nisi si aliquod verbum causa politius ornandi lectionis avolavit. Non enim eget Aldelmus, ut mendaciis asseratur: tanta sunt de illo, quæ in dubiam, depromant fidem: tot sunt quæ non veniant in litem. Innumera signa, quæ modo apud ejus fiunt memoriam, ostendunt præsen- B tibus præteritæ vitæ sanctimoniam.

Excipiunt interea patronum Meldunenses ingenti ploratu, reverenti affectu. Jungebatur amori veneratio, pugnabatque fides cum obsequio. Nescires quid eligeres, aut in parentem affectum, aut in advocatum gaudium. Si lætarentur pro præmisso ad Deum patrono; sed dolere cogebantur pro amisso vitæ solatio. Inter hos fluctus aliquot extractis diebus, tandem sepeliri permiserunt in Sancti Michaelis ecclesia; ubi sibi vir sanctissimus olim sepulturam providerat. (63) Excessit anno ab Incarnatione Domini 709, ante Inam annis XVIII, ante Bedam XXV, postquam abbas a Leutherio factus est XXXIV, postquam episcopus a Berthwaldo anno V. C Nam annos ætatis ejus nulla scriptura misit in calculum; sed est conjectura non fallax grandævum fuisse factum, qui paulo minus XXXIV annis in ecclesiastico manens præsidatu, non nisi legitima ætate illo præsertim tempore sumpsisset honorem. Gravis ille annus Britanniæ fuit, ut qui multa lumina vel exstinxit vel abduxit. Eodem enim anno Wilfridus episcopus decessit, de quo superior sermo palam fecit, quod nemo in Anglia eo promptior et justi tenacior fuit. Quin et Kenredus rex Merciorum Ethelredi successor cum Offa Orientalium Anglorum rege Romam profectus stadium vitæ decurrit, quorum societatem adornavit, ut supra dixi, Egwinus felix episcopus; qui postquam beato Aldelmo justa persolvit, iter illud arduum ultroneis compedibus D illaqueatus et adorsus et permensus est. Sed hæc plenius scire volentem alias et nostra et aliorum lectio informabit. Jacuit corpus beati viri in ecclesia supradicta 246 annis; quo toto tempore quæ miracula exhibuerit, quæ nec parva nec pauca fuisse crediderim; omnia sepelivit, omnia suppressit æmula oblivio. Enimvero monachi se in Sanctæ Mariæ transtulerunt ecclesiam, ut vicinius et opportunius necessitates suas sancti ministrarent mausoleo; quamvis, ut per chartas probavimus, omnibus usque ad Edgarum regem annis Sancto Petro daretur primatus.

(63) Obiit, vix IV annis episcopatu functus, anno Dominicæ Incarn. 709 in vigilia sancti Augustini Anglorum apostoli, VIII Kalend. Junii. GULIELMUS MALMSBUR. lib. I *De gestis regum Angl.* fol. 7.

PARS IV.

Jam enim quartam pollicitationem meam Domino A juvante complere ingrediar, ut ostendam quanta volubilitate fortunæ cœnobium Meldunense excreverit; plerumque etiam, nisi sanctus auxilium porrexisset, pessum iverit. Per successionem ergo regum et chartarum appositionem agam propositum. Inæ successit Ethelardus XIV annis; ei Cuthredus pari spatio. Hujus donum ita scriptum habemus: « Ego Cuthredus, rex Geuvisorum, cogente catena charitatis Christi et indivisibilis affectu dilectionis, Aldelmo abbati familiæque sub illius regiminis amore degenti, cum consensu atque scientia eximii præsulis Danielis optimatumque meorum et dignitatum ob recordationem scilicet orationum suarum et redemptionem animæ meæ, ut in plenitudine B electorum Domini collocatus sim; terræ partem inextricabilem [l. inextricabili] possessione in loco, qui dicitur Wdecim, sub X mansionum æstimatione taxatam sub contestatione sanctæ Trinitatis dapsili quidem liberalitate et hilariter ad Meldunense monasterium largitus sum. » Et post aliqua: « Exemplar hujus largitionis promulgatum est anno ab Incarnatione Christi 745 in prædicto cœnobio sub præsentia Cuthredi regis. » Liquet igitur anno ultimo vitæ regis Cuthredi hoc factum esse, superstite adhuc Daniele episcopo, qui cum beato Aldelmo episcopus factus fuerat; post excessum ejusdem Patris anno XXXVI. Unde constat hunc Aldelmum abbatem, cui Cuthredus rex Wdecim dederat, aliud fuisse quam Magnum Aldelmum. Fer- C tur sane quod secundus Aldelmus prioris nepos fuerit. Cuthredo regi successit Sigebricht anno primo [l. uno]. Sigebrichti successor fuit XXXI annis Kinewlfus. Hic anno tertio regni sui cœnobium insigni munere auxit.

« In Christi nomine. Ego Kineuulf rex, cum consensu principum aliquam terræ portionem quasi XXX manentium familiæ Christi in Maldubiensi monasterio constitutæ pro remedio animæ meæ perpetualiter possidendam donavi: hoc est, ubi se duo latices Meardenæ et Rochburnæ jungunt et in circuitu eorum, quemadmodum ipsi incolæ bene nosse dignoscuntur terminos ac limites locorum illorum; necnon et villam, cui subjacent pascua, prata arida et irrigua, simul et silvestria loca. Et D hæc acta sunt ab Incarnatione Christi 758 indictione XI a transitu domini Aldelmi episcopi nono et quadragesimo. » Subscripsit Kineardus electus in episcopatum Wintoniæ, et Hærewaldus episcopus Sciréburniæ. Contra eumdem Kinewlsum regem annum jam vicesimum et quartum in regno habentem. Offa rex Merciorum propter villam Benesingtunæ congressus, et ipsam et plurimam partem regionum West-Saxonicarum victoria functus usurpavit. Denique villas cœnobii et Ettamunster, quam rex Merciorum Etheldretus; et Piritunæ, quam rex West-Saxonum Ceduall dederat, infestus prædo abstulit. Et primam quidem Wigorniensi episcopo dedit; secundam filius ejus Egferthus reddidit hoc scripto:

In nomine Domini. Ego Egferthe, rex Merciorum, anno primo regni nobis a Deo concessi, rogatus a Brithtrico rege occidentalium Saxonum et Ethelardo archiepiscopo, terram XXXVI manentium in loco, qui vocatur Ecpirigeam, ab orientali parte silvæ quæ vocatur Braden, reddidi abbati Cuthberto et fratribus monasterii Maldubiensis pro indulgentia piaculorum meorum et pro requie animæ patris mei Offan, quam ille veneno abstulit eis. Et [l. ea] scilicet ratione concedo terram supradictam, ut sæcularibus regum servitiis libera sit ad serviendum necessitatibus fratrum Deo servientium in prædicto monasterio; ut memoria nostra in illo sancto loco in sanctis orationibus apud eos maneat in perpetuum. Sed et abbas et fratres ejusdem monasterii in comparatione terræ illius dederunt mihi duo millia solidorum argenti puri. Et hoc feci cum consilio episcoporum ac principum meorum, quorum nomina subter ascripta sunt. Et hoc actum est anno ab Incarnatione Christi 796 indictione IV. A transitu Patris Aldelmi anno octogesimo septimo. Augentem hanc meam eleemosynam Dominus conservet et benedicat. Minuentis vero ac frangentis nomen, quod non optamus, eradicabitur de terra viventium, et a societate sanctorum privabitur, nisi digne emendaverit. » Subscripsit Ethelardus archiepiscopus, qui ex abbate prius Meldunensi et episcopo postea Wintoniensi supremum honorem nactus, Cutbertum hunc constituit Melduni abbatem. . . . .
Subscripsit Beorthricus rex West-Saxonum XVI annis post Kinewlfum. Subscripserunt Cineberth Winton, Benefrithe Sciroburn., Hedered Wigorniensis, Edulfe electus ad Hereford.

Successit Brithrico Egbirthus annis XXXVII qui omnia regna Anglorum West-Saxonico usque hodie curvavit imperio. Huic Ethelulfus filius annis XVIII quem quidem Athulfum vocant. Vir qui libertate collata ecclesiis omnes antecessores, quique postremo seipsum nova liberalitate vicerit. . .
. . . .
fecit et scrinium quo sancti confessoris ossa locaret, in anteriori parte ex solido argento jactis imaginibus. In posteriori vero levato metallo miracula figuravit, quæ jam sermo deprompsit: unde putatum est hunc fuisse librum vitæ in quo ista legerit; sed postea tempore Danorum amissum. Fasti-

gium crystallinum rex Ethelulfus apposuit scrinio; in quo nomen ejus litteris aureis est legere. Sunt qui dicant venerandas reliquias per eum levatas; sed, nos cum ad locum venerimus, magis tritam opinionem persequemur. Nunc ponamus regis dona, quæ monasterio contulit.

« Regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo, summo et ineffabili rerum omnium Creatore; ego Edeluulfus gratia Dei Occidentalium Saxonum rex, in sancta ac celeberrima Paschali solemnitate pro remedio animæ meæ et regni et populi prosperitate mihi a Deo commissi consilium salubre cum episcopis et comitibus cunctisque optimatibus meis præfeci [*l.* perfeci]; ut decimam partem terrarum per regnum meum non solum sanctis ecclesiis darem, verum etiam et ministris meis in perpetuam libertatem habere concederem: ita ut talis donatio fixa incommutabilisque permaneat ab omni regali servitio et omnium sæcularium absoluta servitute. Placuit autem Alhstano Sciréburnensis Ecclesiæ episcopo et Suintino Wintanstrensis Ecclesiæ episcopo, ut omni Sabbato tota congregatio quinquaginta psalmos, et unusquisque presbyter duas missas omni hebdomada cantet pro rege Edeluulfo et ducibus in hoc consentientibus, etc. Scripta est autem hæc chartula anno Dominicæ Incarnationis 854, indictione II die Paschæ, in palatio nostro quod dicitur Wiltun. Terra autem ista, quam in libertate ponimus, ad ecclesiam pertinens Meldubesburge, hæc est: Piretune xxxv, Lacot xv, Suttune v, Corsaburn v, Cridanville x, Cemele x, Dantesie xi. » Fecerat autem solis ecclesiis chartam libertatis, quam hic prætermisi, quia in Gestis regum posui.

Anno primo regni sui, Incarnationis 844, a transitu beati Aldelmi 135, ubi has terras ad Maldumesburge pertinentes nominaverat, Ellendune xxx hidas, Elmhamstede xv, Undecune x, Cerlatune xx, Toccanham v, Minti v, Reodbirnam x. « Regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo, ego Ethelulf rex partem terræ Gewisorum, hoc est v mansiones, donavi Deo et Sancto Petro et familiæ Maldubiensi in loco qui dicitur Toccanham, eatenus ut ipsi jugiter orent pro nobis Deum omnipotentem; quatenus prospera nobis tempora largiatur ad conservandam fidem nostram, et regni nostri gubernacula per omnia tempora gentis Anglorum. Et nemo audeat hoc donum mutare ab ipso monasterio sine ira et vindicta omnipotentis Dei. Et hoc donum actum est anno ab Incarnatione Dominica 854; quod et servetur in pace. Subscripserunt Swithinus episcopus et Alhstanus. Regnante et gubernante nos in perpetuum Domino Deo Salvatore nostro Jesu Christo, qui cuncta sæcula salvavit, et humanum genus suo sanguine redemit, atque ab æterno interitu diabolicæ damnationis per fidem rectam et baptismatis sacramentum liberavit; ego Etheluulf rex meis non meritis, sed Dei gratia lar-
A giente, Occidentalium Saxonum; nec non eodem Deo donante Cantuariorum populo et omni Australi Anglorum genti Dei accidente gratia regimine prælatus, aliquantulam terram, id est v mansiunculas in loco, qui dicitur Minti, Deo omnipotenti ad monasterium Maldubiense in perpetuam possessionem largitus sum; hoc tenore, ut in perpetuum damnetur, qui hanc terram ab ipsa ecclesia auferre conabitur. Et hoc actum est anno Incarnationis Domini 855. » Subscripserunt Celnodus archiepiscopus Cantuariensis, Alhstanus episcopus Scireburnensis, Ethelstane filius ejusdem regis rex Cantuariorum.

Huic tres filii continua succedentes serie regnaverunt annis xv. Quartus quoque Elfredus nomine annis triginta, sex minus mensibus. Hujus tempore
B venit Angliam Joannes Scotus, vir perspicacis ingenii et multæ facundiæ, qui dudum velut a patria Franciam ad Carolum Calvum transierat. A quo magna dignatione susceptus, familiarum partium habebatur, transigebatque cum eo tam seria quam joca; individuusque comes et mensæ et cubiculi erat: multæ facetiæ ingenuique leporis; quorum exempla hodieque constant, ut sunt ista: Assederat ad mensam contra regem ad aliam tabulæ partem. Procedentibus poculis consumptisque ferculis, Carolus fronte hilariore post quædam alia cum vidisset Joannem quiddam fecisse quod Gallicanam comitatem offenderet, urbane increpuit et dixit: « Quid distat inter Sottum et Scottum? » Retulit ille solemne
C convicium in auctorem, et respondit: « Tabula tantum. » Interrogaverat rex de morum differenti studio: responderat Joannes de loci distante spatio. Nec vero rex commotus est; quod miraculo scientiæ ipsius captus adversus magistrum nec dicto insurgere vellet; sic enim eum usitate vocabat. Item, cum regi convivanti minister patinam obtulisset, quæ duos pisces prægrandes adjecto uno minusculo contineret; dedit ille magistro, ut accumbentibus duobus juxta se clericis departiretur. Erant illi giganteæ molis, ipse perexilis corporis. Tum qui semper aliquid honesti inveniebat ut lætitiam convivantium excitaret, retentis sibi duobus majoribus, unum minorem duobus distribuit. Arguenti iniquitatem partitionis regi: « Imo, inquit, bene feci et æque. »
D Nam hic est unus parvus, de se dicens. Et duos grandes pisces tangens, itemque ad eos conversus. Hic sunt duo magni, clericos innuens; et unus exiguus; piscem nihilominus tangens. Caroli ergo rogatu hierarchiam Dionysii Areopagitæ in Latinum de Græco verbum e verbo transtulit. Quo fit, ut vix intelligatur Latina littera; quæ volubilitate magis Græca quam positione construitur nostra. Composuit etiam librum, quem periphisimerimus περί φύσεως μερισμου id est *De naturæ divisione* titulavit; propter perplexitatem quarumdam quæstionum solvendorum bene utilem, si tamen ignoscatur ei in quibusdam quibus a Latinorum tramite deviavit, dum in Græcos acriter oculos intendit. Quare et hæreticus putatus est, scripsitque contra eum quidam

Florus; sunt enim revera in libro Periphysion perplurima; quæ nisi diligenter discutiantur, a fide Catholicorum abhorrentia videantur. Hujus opinionis particeps fuisse cognoscitur Nicolaus papa, qui ait in epistola ad Carolum: « Relatum est apostolatui nostro quod opus beati Dionysii Areopagitæ, quod de divinis nominibus vel cœlestibus ordinibus Græco descripsit eloquio, quidam vir Joannes genere Scotus nuper in Latinum transtulerit: quod juxta morem nobis mitti et nostro judicio debuit approbari; præsertim cum idem Joannes licet multæ scientiæ esse prædicetur, olim non sane sapere in quibusdam frequenti rumore dicatur. » Propter hanc ergo infamiam credo tæduit eum Franciæ, venitque ad regem Elfredum; cujus munificentia illectus, et magisterio ejus, ut ex scriptis regis intellexi, sublimis, Melduni resedit; ubi post aliquot annos a pueris quos docebat, graphiis per Joannes Parisiensis in historia sua anno 877. « Joannes Scotus inter cætera fecit librum de Eucharistia, qui postea lectus est et condemnatus in synodo Vercellensi a papa Leone celebreta, eodem anno quo Lanfrancus ab errore Berengarii se purgabat; unde, sicut dixit Lanfrancus, ipse in fide desipuit: tandem ibat in Angliam ad regem Elfred et apud monasterium Malmesberiense a pueris graphiis perforatur » Foratus animam exuit tormento gravi et acerbo; ut dum iniquitas valida et manus infirma sæpe frustraretur et sæpe impeteret, amaram mortem obiret. Jacuit aliquandiu inhonora sepultura in Beati Laurentii ecclesia, quæ fuerat infandæ cædis conscia. Sed, ubi divinus favor multis noctibus super eum lucem indulsit igneam, admoniti monachi eum in majorem transtulerunt ecclesiam, et ad sinistram altaris ponentes, his martyrium ejus versibus prædicaverunt:

Conditur hoc tumulo sanctus Sophista Joannes;
Qui ditatus erat jam vivens dogmate miro.
Martyrio tandem Christi conscendere regnum
Quo meruit, cuncti regnant per sæcula sancti.

Elfredus rex et filius ejus Edwardus nihil huic contulerunt monasterio, nisi quod commutatio videatur majus quam donum. Scripta tamen hic apponam, quæ sint indicio hanc ecclesiam prius in nomine Sancti Salvatoris et Beati Petri consecratam, sicque operæ pretium audire scripta et percensere veterum. « In nomine Domini, ego Elfredus gratia Dei Anglo-Saxonum rex una cum consensu venerabilis familiæ Maldubiensis ecclesiæ, concedo meo fideli nomine Dudi aliquantulum terræ, id est quatuor cassatorum ad eamdem ecclesiam pertinentium in loco qui dicitur Callanthurd. Post trium autem dies hæredum prædicta terra ad ecclesiam Sancti Salvatoris et Sancti Petri in Maildubery absque omni contradictione redeat. Acta autem est hæc conscriptio in loco eodem, qui veteri vocabulo dicitur Maildubery, nostro autem Maldumesburg. » Processu vero temporis sub Edwardo filio Elfredi Ordlafus dux præpotens emptam a Dudi terram cœnobio pro commutatione alterius terræ reddidit, idemque qui esset quieti animi et boni, cum mortis viam iniret, jussit utrasque sine refragatione restitui. Quocirca in eodem loco sepultura nobili et memoria perenni muneratus est. Sunt ergo hæc scripta: « Edwardo Anglo-Saxonum gloriosissimo rege consentiente, nec non et ejus optimatibus qui ei in præsentia tunc aderant, familia Deo servientium in loco antiquo nuncupato vocabulo Maildubery in ecclesia Sancti Salvatoris, quæ ibidem opere cæmentario pulcherrime composita cernitur, venerabili comiti Ordlafo aliquantulum terræ, id est quinque manentium suæ propriæ possessionis in loco, qui dicitur Mehandim, largiens concedit pro commutatione alterius terræ, id est IV manentium in loco, quem ruricolæ Cellewarde appellant. Finitis autem diebus quatuor hæredum præfata terra fratribus Ecclesiæ sine omni contradictione reddatur. Ego Ordlaf aliquantulum terræ mei proprii juris quam a Dudi viro venerabili cum licentia Domini mei gloriosissimi regis Edwardi cum pecunia comparavi, familiæ Sancti Salvatoris in Maildubery, ubi ruricolæ Cellanwirdan appellant, pro commutatione alterius terræ, quæ Mehandim appellatur, largiens concedo, etc. Acta est hæc conscriptio anno Incarnationis Domini 901, ab excessu sanctissimi concessoris centesimo nonagesimo secundo.

« In nomine Domini. Ego Edwardus, gratia Dei Anglo-Saxonum rex, dedi venerabili familiæ Maildubiensis Ecclesiæ aliquantulum terræ in loco, qui dicitur Hanecintun, pro commutatione alterius terræ quantitatis ejusdem, id est X cassatorum in loco, ubi ruricolæ Frenberg appellant. Sunt autem prædictæ terræ ab omnibus sæcularibus negotiis liberæ. Hanc autem commutationem deprecantibus fratribus pro eorum commoditate feci; quia terra quam prædictis fratribus dedi, duobus distat tantum milliariis ab eorum monasterio; illa autem, quam accepi, distat a prædicto monasterio ferme XX milliariis. Scripta vero est hæc chartula anno ab Incarnatione Domini 901 anno mei regni primo. » Subscripserunt Eealhswid mater et Elfled conjux regis.

Edwardo, qui IV et XX annos regnavit, successit filius Ethelstanus annis XVI qui beatissimo Aldelmo cognato suo, ut dicebat, et ut res erat, ita famulabatur, ut ei animam corpusque devoveret. Sed et ipse sanctus sensim extunc in clariorem et crebriorem miraculorum processit indolem; quasi admoneret, quod degenerem in terra sepulturam dedignaretur. Nec destitit, antequam post paucos annos efferetur et locaretur in scrinio. Interea Ethelstanus Elwinum et Ethelwinum filios patrui sui Ethelwardi, quos præcipuo amore coluerat, in bello contra Analavum amissos, Meldunum deferri et dextra lævaque altaris in ecclesia Matris Dei sepelire curavit. Causa sæpe dicta fuit, quod invocatione nominis Aldelmi cœlesti ense donatus et ab hostibus ereptus sit. Ex quo die monasterio prædia plura, pallia multa, crucem auream, phylacteria æque aurea, cum portione ligni Domini, quod ei Hugo rex Francorum miserat,

contulit. Longum est narrare, quantæ devotionis in monasteriis ædificandis et reficiendis sunt [*al.* fuerit]; quantam barbariem paucissimo exercitu profligaverit; quod terminum imperio in Scotia statuerit. Viderer enim indulgenti materiæ incumbere, et alias dicta pro eloquii pompa repetere, simulque videretur Ecclesiæ nostræ laudis ostentatio, toties illum laudare qui multis in vita beneficiis, postremo in morte venerandi corporis reliquiis eam honoraverit. Verumtamen hoc ausim dicere, quod licet omnes ante se vel solus superaverit, vel ut minus dicam æquaverit; nihil ad comparationem faciendorum fuit quod fecit; quia ingentes actus festinata dies satis abrupit. Immatura ergo morte et quæ animositatem illam si Dominus voluisset, non deceret, mundo in Glocestre [ablatus] . . . . . . Meldunum devectus est, ibique sub altare Sanctæ Mariæ in turri sepultus est. Unde falluntur, qui dicunt quod Elfricus abbas turrim illam fecit; quem post Ethelstani mortem plus annis XXX constat abbatem factum fuisse.

Hic jacet orbis honor, patriæ dolor, orbita recti,
Justitiæ fulmen, munditiæ specular.
Æthera flatus adit carnis compage soluta;
Urna triumphales excipit exuvias.
Sol illustravit bisseno scorpion ortu;
Cum regem cauda pertulit [l. *perculit*] *ille sua.*

Accumulant merita ejus in cœnobium multorum sanctorum reliquiæ, quas invexit; in quibus emendis thesauros patris sui speciose prodigus distraxit, cœlesti somno admonitus. Itaque ex transmarina Britannia et Normannia; quippe cum Rollone comite amico obligatus fœdere, multas sanctorum in quibus et sancti Paterni Abrincatensis episcopi, reliquias mercatus est. Is Aquitanus genus [*l.* genere], a juvene monachus, processu ætatis eremita fuerat. Cumque secretioris philosophiæ studiis virtutum non exiguum quæstum conflasset, processit in publicum dignus qui animarum rector esset, qui se ipsum regere nosset. Itaque prius in Constantiensi pago abbas, deinde apud Abrincas episcopus, miraculorum non expers fuit. Sitiens levi allisione baculi ad silicem elicuit laticem. Stupendum omnino, ut negante natura sanctitas viri marmoreas venas in aquatiles procuderet bullas. Puellæ ori, linguæ officio destitutæ oleum infudit, et organum restauravit. Contractio muliebrium digitorum olim volæ inflixa contactu sancti devoluta est. Puerum in mortem intumescentem, cui virosos molares anguis infixerat, erexit incolumem; cutis lascivia sedata et ad proprium modum edomita. Spiritus nequam præsentientes sancti adventum, familiares clientes reliquerunt, excusata fugæ timiditate, quod pro paterni violentia nequirent subsistere. Aviculæ pastæ frumento, quod benedictione condierat, digredientem, per multa milliaria remigio alarum secutæ nunquam ab ejus divelli charitate potuerunt, quoad vixerunt. Præterea sunt alia, quæ Fortunatus lepido illo eloquii sale nostræ ingessit notitiæ. Hunc rex Athelstanus adjunxit sancto Aldelmo socium; nec unquam se ille dissimulavit esse sanctum frequentia miraculorum. Hoc quod dicam majores nostri egregie meminerant, et præcipue ferebant. Fur bracteam auri ex scrinio tulerat, egressusque ecclesiam, in quos libuerat usus consumpserat. Non hoc sanctus, quamvis alias patiens, tulit tacitum. Nam, cum reatus conscius impune se putaret reintraturum ecclesiam, hæsit ad ostium invisibilibus loris irretitus. Si conaretur ultra; tum vero ingens vis invisæ flammæ miserum adurens miserabilem ejulatum excutiebat. Si retro tentaret, retrahebatur obtortis faucibus laqueo. Nihil horum astantes videbant, clamorem et nisum latrunculi stupentes. Sed edocti eo confitente et culpam et pœnam, intercessiones ad sanctum adhibuerunt. Soluto itaque damno, solutus est ille supplicio. In hoc scrinio hæc scriptura legitur: « Hoc opus rex Ethelstanus totius Britanniæ multarumque gentium in circuitu positarum imperator in honorem sancti Paterni fieri jussit: quod has reliquias ex transmarinis partibus meruerit. » Epistolam subjiciam :

« Summæ et individuæ Trinitatis honore omniumque sanctorum præcellentissima intercessione glorioso et munifico regi Adelstano Samsonis summi pontificis ego Radhodus præpositus istius sæculi gloriam et æterni beatitudinem. Benignitatis ac sublimitatis vestræ piissimæ et in omnibus hujus temporis regibus terrenis famosa laude percellentissimæ, rex Adelstane optime, noverit pietas manente adhuc stabilitate nostræ regionis, quod pater vester Edgvardus per litteras se commendavit consortio fraternitatis sancti Samsonis summi confessoris ac Joveniani archiepiscopi senioris ac consobrini mei ac clericorum ejus, unde usque hodie indefessas regi Christo pro ejus anima et pro salute vestra fundimus preces, et die noctuque videntes super nos magnam misericordiam apparere vestram, in Psalmis et missis orationibusque nostris, quasi provolutus ego et XII canonici mei genibus vestris fuissemus, promittimus Deum clementem orare pro vobis. Et modo reliquias, quas omni terrena substantia vobis scimus esse chariores, transmitto vobis, id est ossa sancti Senatoris, et sancti Paterni, atque sancti Soubilionis ejusdem sancti Paterni magistri, qui similiter uno die eademque hora cum supradicto Paterno migravit ad Christum. Isti certissime duo sancti cum sancto Paterno dextra lævaque jacuerunt in sepulcro; atque illorum solemnitates sicut et Paterni IX Kalend. Octobris celebrantur. Igitur, rex gloriose, sanctæ exaltator Ecclesiæ, gentilitatis humiliator pravæ, regni tui speculum, totius bonitatis exemplum, dissipator hostium, pater clericorum, adjutor egentium, amator omnium sanctorum, invocator angelorum : Deprecamur atque humiliter imploramus qui in exsulatu atque captivitate nostris meritis atque peccatis in Francia commoramur; ut non nostri obliviscatur vestræ felicissimæ largitatis magna misericordia et nunc a modo

quæ mihi dignemini commendari sine ulla mora potestis impetrare. » Hæc epistola inventa est in scrinio apud Nedeltunense cœnobium ; quod idem rex a fundamento fecit,ut ibi reliquias sancti Samsonis posuit.

Sed jam indicia prædiorum, quæ rex cœnobio contulit, subjicienda video, quæ multis quidem chartis sed unam scripturam præferentibus intexuit hoc modo : « Fortuna fallentis sæculi procax non lacteo liliorum candore amabilis sed fellita evitandæ corruptionis amaritudine odibilis, fetentis filios in valle lacrymarum carnis rictibus debacchando venenosis dilacerat, quæ quamvis arridendo sit infelicibus attrectabilis, Acherontici tamen ad ima Cocyti, ni salus alti subveniat boantis [*f.* boantibus], impudenter est declivis. Et ideo quia ipsa ruinosa deficiendo carnaliter dilabitur ; summopere festinandum est ad amæna indicibilis lætitiæ arva ; ubi hymnidica angelicæ jubilationis organa, mellifluaque vernantium rosarum odoramina a bonis beatisque naribus inæstimabiliter dulcia capiuntur, sineque calce auribus felicium suavia audiuntur. Cujus amore felicitatis illectus, ego Ethelstanus rex Anglorum per Omnipotentis dexteram totius Britanniæ regno sublimatus, aliquas terræ particillas venerabili familiæ Maldubiensi pro animabus patruelium meorum filiorum Ethelredi, Clitonis videlicet, Elswini, et Ethelwini Deo et sancto Petro in perpetuum jus largitus sum sub æstimatione x cassatorum in loco qui dicitur Wdetun, sub æstimatione LX cassatorum in loco qui dicitur Breomet, sub æstimatione v cassatorum in loco qui dicitur Sumerford ; item v in loco qui dicitur Nortun ; item v in loco qui dicitur Ewulm hoc præcipiens, ut nemo nostrorum successorum hoc nostrum donum, quandiu Christianitas vigeat, vel ex minimo interrumpere tentet. Quod si quis tentaverit, a Deo se damnandum sciat. Sciant autem sapientes nostræ regionis, nos has præfatas terras non injuste rapuisse, rapinamque Deo dedisse ; sed sic eas accepi, quemadmodum judicaverunt omnes optimates regni Anglorum, insuper et apostolicus papa Romanæ Ecclesiæ Joannes ; Elfredo defuncto, qui nostræ felicitati et vitæ æmulus exstitit, nequitiæ inimicorum meorum consentiens, quando me voluerunt patre meo defuncto cæcare in Wintonia civitate ; si non me Dominus sua pietate eripuisset. Sed denudatis eorum machinamentis, remissus est ad Romanam Ecclesiam, ut ibi se coram Joanne apostolico jurejurando defenderet, et hoc fecit coram sancti Petri altari, sed facto juramento cecidit coram altari, et manibus famulorum suorum portatus est ad scholam Anglorum, et in tertia nocte finivit vitam. Et nunc apostolicus ad nos remisit, et quid de eo ageretur consuluit. Nos autem optimatum nostrorum rogatu concessimus ut poneretur ad cæteros christianos, quamvis indignus. Et sic adjudicta est mihi possessio illius omnis in magnis et modicis, etc. Hujus autem a Deo Dominoque Jesu Christo inventæ atque inspiratæ voluntatis schedula anno Dominicæ Incarnationis 938, regni vero mihi gratis commissi XI, indictione octava, epacta XIV concurr. Tertio Kalend. Januarii, luna vertentis mensis decima, in civitate celeberrima, quæ Dornacester appellatur, conscripta est, tota optimatum generalitate sub alis regiæ dapsilitatis ovanti. » Subscripsere subreguli Eugenius, Howell, Morcant, Indual ; archiepiscopi Willfelmus Doroberniæ, Wulstanus Eboraci ; episcopi Burgrice Roffensis, Tedred, Londoniensis, Ethelgar Orientalium Anglorum, Alfriche Wintoniensis, Elfredus Scireburnensis, Wulfermus Wellensis, Ethelgar Cridiensis, Oda Wiltensis [*l.* Wiltunensis], Eadhelm Selesiensi, Sephelm Sancti Cuthberti, Tidelm Herefordensis, Elwine Wigorniensis, Kinsi Licitfeldensis, Winsi Legecestrensis.

Ethelstano successerunt fratres Edmundus VI, Eldredus VI, Edredus IX annis. Edredo Edwinus IV annis, filius Edmundi, qui sicut alias latius diximus, meretriculæ unius seductus illecebris, Dunstanum stultitiæ suæ sævissimum correptorem patria expulit. Inde semel malo imbutus, omnes ad dolorem Dunstani in tota Anglia monastici ordinis homines prius nudatos facultatum auxilio, post et deportatos exsilio calamitatibus indignis affecit. Vam et Meldunense cœnobium clericorum fecit anno 246 post transitum Patris Aldelmi ; postquam a Leutherio ibi præpositus est monachis anno 276. Sed tu, Domine Jesu creator et recreator noster, bone artifex, multumque potens formare nostra deformia, per illos homines irregulares et vagos thesaurum tuum tot sæculis abditum in lucem propalasti ; sanctissimi Aldhelmi corpus dico, quod illi de terra elevatum in scrinio, quod supradixi, locarunt. Accessit clericorum gloriæ regalis liberalitas ; ut daret sancto prædium vicinitate et amplitudine per opportunum : quod nominarem, nisi quia notum est, et reges anteriores multas ejus portiones dederint ; ne hic solus communem gloriam vel totam vindicet vel partem vellicet. Sed omnis temporum iniquitas mature decidit, succedente Edgaro fratre omnium antecessorum, nisi Ethelstanus palmam præoccupasset facile. Primo denique nescias quem præferas ; nisi quod iste tenuerit, ille inceperit ; ille fortior, iste fortunatior ; ille Dei, et suo auxilio nisus ; iste prudentium virorum consilio credulus. Edgarus igitur abolitis edictis germani, quæ luxus regius et juvenilis impetus [procuderant] quid ecclesiæ nostræ dederit, quid abstulerit, suo melius sermone reserabit.

« Cum universitatem generalis massæ meta maneat certa : Visibiliaque, ut ait Apostolus, *sint temporalia, invisibilia vero sint perpetua* (II *Cor.* IV) ; restat unumquemque hic peracta illic recipere merita. Unde ego Edgarus totius Albionis basileus necne [*l.* nec non] maritimorum seu insulanorum regum circumhabitantium, adeo ut nullus progenitorum meorum, subjectione largiflua Dei gratia suppetente sublimatus, quid imperii mei

potissimum Regi regum Domino darem, tanti memor honoris, solertius sæpe tractavi. Piæ igitur fautrix devotionis pervigili meæ studiositati subito superna insinuavit pietas quæque in regno meo sancta instaurare monasteria ; quæ velut muscinis scindulis cariosisque tabulisque tigno tenus visibiliter diruta, sic quod majus est, intus a servitio Dei ferme vacua fuerant neglecta. Idiotis nempe clericis ejectis nullius regularis disciplinæ subjectis, plurimis in locis sanctioris seriei scilicet monachici habitus præfeci pastores ; ad ruinosa quæque templorum redintegranda opulentos fiscalium munerum eis exhibens sumptus : quorum unum nomine Elfricum virum moribus ecclesiasticis expertissimum officiis, famosissimi constitui custodem cœnobii, quod Angli bifario vocitant onomate Maldelmesburg. Cui pro commoditate animulæ meæ, ob Salvatoris nostri ejusque Theodoces θεοτόκου semper virginis Mariæ nec noc apostolorum Petri et Pauli Aldhelmique almi præsulis honorem, particulam terræ x videlicet manentium vocabulo Estotim cum pratis et silvis munifica liberalitate restitui. Hæc terra a prædictis semel accommodata clericis, diu a plerisque postremo a contentiolo injuste possessa est Athelindo. Séd superstitiosa subtilique ejus invectione a sapientibus meis audita, ac disceptatione illius mendosa ab eisdem me præsente convicta, monasterioli a me reddita est usui, anno Dominicæ Incarnationis 974, regni vero mei XIV, regiæ consecrationis primo, post transitum pretiosi confessoris Aldelmi. Hanc vero restitutionis schedulam prædicti abbatis rogatu ob futuræ posteritatis memoriam tenacem caraxare præcepi ; ne quandiu Christiana fides viget in nostratibus, ab aliquo tyrannici potentatus præfatum rus ab illo sancto loco violenter, quod absit ! alienetur. » Et subscriptio archiepiscoporum Dunstati Cantuariensis et Oswaldi Eboracensis, et episcoporum Athelwaldi Wintoniensis, trium Elfstanorum Londoniensis, Roffensis, Wiltunensis, etc.

Hic est Elfricus, qui omnem curam ad beatam transferens Mariam, possessionem et nomen monasterii ejus delegavit ditioni ; ut tacito interim beatissimi Petri nomine, ipsa sola loco videatur imperare. Nec fastidivit gloriosa domina illustris et prædicandi viri munus ; quinimo usque hodie præsidet ecclesiæ, sanctissimi Aldelmi communionem in potestate amplectens. Eum peritum litterarum præsertimque elegantissimum interpretem, nisi fallax tradit vetustas ædificandi gnarum ; quid omnes monachorum officinas eo tempore præstantissimas, nec adhuc adeo despicabiles, fundavit et consummavit. Hujus intermisso nomine facit mentionem Abbo Floriacensis in præfatione passionis sancti Edmundi ad Dunstanum beatum archiepiscopum his verbis : « Passionem sancti Edmundi a nemine scriptam pluribus ignotam tua sanctitas ex antiquitatis memoria collectam historialiter me præsente retulit domino episcopo Rofensis Ecclesiæ et abbate monasterii quod dicitur Malmesbery, ac aliis circumassistentibus, sicut tuus est mos, fratribus. »

Elfricus sane cum jam grandævus esset, in episcopum Cridiensem altatus, vix IV annis superfuit. Reliquit aliquantos codices, non exigua ingenii monumenta ; Vitam sancti Adelwoldi, antequam eam Wolstanus operosius concinnaret ; abbreviationem passionis sancti Edmundi ; libros multos ex Latino in patrium sermonem versos.

Tempore ergo Edgari regis Dunstanus sanctissimus archiepiscopus nostri cœnobii restaurationi et decori egregiam curam admovit, invitatus in amorem sancti Aldelmi et generis West-Saxonum affinitate : nam de hac provincia oriundus fuerat, et miraculis subinde crebrescentibus [ut] qui gauderet sanctum suæ regionis suis potissimum temporibus in speculam elatum. Ideo in multis loco munificus, quæ tunc in Anglia magni miraculi essent, decusque et ingenium conferentis ostenderent offerre crebro. Inter quæ signa sono et mole præstantia ; et organa, ubi per æreas fistulas musicis mensuris elaboratas dudum conceptas follis vomit anxius auras. Ibi hoc distichon laminis æreis impressit :

Organa de sancto præsul Dunstanus Adelmo
Perdat hic æternum qui vult hinc tollere regnum.

Poterunt et hi versus sermonis veritati suffragari, quos conspicati sumus impressos vasculo, quod ministris altaris famulabatur aquæ obsequio.

Idriolam hanc fundi Dunstan mandaverat archi-
Præsul, ut in templo sancto serviret Adelmo.

In quibus licentia poetica subtracta e nomine sancti priori L littera, ut versus staret, ingeniaverat. In neutro enim insculptum erat Aldhelmo, sed Adelmo. Interea post obitum suum futuræ suæ in Anglia calamitatis et Danicæ depopulationis spiritu prophetico præsagus, utpote qui eas non ænigmatico fumo, sed aperto eloquio ipsi etiam regi prænuntiavit ; sanctissimi confessoris ossibus metuebat. Jamque animo volutans Danorum avaram sævitiam et sævam avaritiam, mente imaginabatur monasterium cupiditate pecuniarum prædatum iri. Tum ne aliquis splendore metalli raptatus scrinium abriperet, avideque pretiosas crustas sinibus ingerens, lignum nudatum cum ossibus aliquorsum projiceret; id vero maximo horrori et timori erat. Quocirca diu multumque perpenso consilio, reverentissimas reliquias ereptas scrinio lapideo composuit tumulo excitato in editum ad dexteram altaris, loco cunctis in ecclesia intuentibus conspicuo. Apposuit juxta ossa primum nitenti et delicata sindone, deinde pretiosissimo cocco circumtecta phialam purissimo vitream balsamo plenam : congrua profecto pontifici aromata, qui semper in cœlum thurificasset virtutum et orationum holocausta : simulque partem asserum ex antiquissimo sarcophago, quo tota in mortalem conditionem defluxerat caro. Nec abstinuit versibus, quibus forensem sepulcri ambitum decoravit : quorum hæc erat summa. Ut amatorem suum delictorum dignaretur venia, nec accerseret in culpam,

quod eum editiori loco deposuisset : scire sanctum A id se fecisse pro cautela, non pro contumelia. Nec eventus rerum fefellit prophetam ; nec cecidit de verbis ejus quidquam in terram : quod breviter intimabo, si successionem regum, quam intermiseram, continuavero.

Edgaro post XVI annos regni successit Edwardus filius tribus annis et dimidio. Illi Egelredus frater substitutus XXXVII annis miserabile regnum obsedit, subruit, pessumdedit. Cujus gesta his inserere ex abundanti opinor ; præsertim cum alias miseriarum ejus labyrinthos evolverim. Illud non tacebo, quod Edgaro mortuo, qui se pluribus quam ullum primogenitorum suorum dominari jactaverat, non quod latius, sed quod securius imperitaret ; res in B contrarium cessit; suprema felicitas regni in præcipiti stetit. Summis enim, ut quidam ait, rebus diu stare negatum. Danorum ergo gens assueta vivere rapto, totis littoribus in Anglia efferbuit. Jamque, ut compendio dicam, omni ora maritima depopulata, medulla Mediterranei soli depascebatur ; eo in indigenas insolentior, quo a scientia viri [*l.* vivi, *vel* veri] Dei remotior. Pars cum duce prælato Meldunum venerat. Ibi eo se terrore, quo consueverat, acturam existimans, ecclesiam furibunda irrupit. Circumductis utrinque oculis, nihil quod avidæ rapacitati satisfaceret, præter scrinium sancti conspicantur. Cætera meticulosa monachorum provisio curioso furori submoverat. Illud solum fortunæ vel, ut verius dicam, tutelæ sancti exposuerant ; tutare- C tur, si vellet ; sin minus, ludibrio se haberi permitteret. Id illi vasto ore inhiantes limphatis gressibus involant ; quorum unus, quem improba fames argenti audaciorem fecisset, arrepto cultello pretiosos lapides cassibus expedire nitebatur. Jamque manum admoverat, cum grassantem luem avaritiæ sancti virtus festinata compescuit. Luit ergo ausum temerarium mente amissa, retro in pavimentum illisus; tanquam si penetrabile telum cordi suspiraret adactum. Pœna unius reduxit ad sanitatem cæteros; ne furerent, ne streperent ; ut loca sancta intaminata relinquerent, ut fugerent. Accelerant igitur fugam per plana, per invia ; gaudentes vel sola corpora eripuisse discrimini. Multorum enim milliarium cursu non intermisso, aliquid humano timore D majus se pertulisse prodiderunt ;dum nullus a tergo urgeret, nullus a fronte obsisteret. Hujusmodi fama multitudinem hostium pervagata, segniorem ad prædam, et timidiorem ad reverentiam sanctorum effecit ; unde contigit, ut omnibus in circuitu monasteriis depopulatis vel expilatis, istud solum nunquam adeo gravem deploraret ærumnam.

Iste rex villam X manentium cœnobio Sancti Aldelmi contulit sub abbate Athelwaldo, qui Elfrico successerat. Stimulabant eum adhuc in regno tenellum heroes illustrissimi, qui erant superstites ; post quorum decessum et in vitæ luxum et in regni detrimentum totus emarcuit. Copia enim rerum, quas reliquit pater, incitavit in lasciviam ; offensa Dei meruit iracundiam ; Dei iracundia gentem adduxit in exterminium. Est autem scriptura hujusmodi : « Universis crebro studium sophiæ intente rimantibus liquido patescit quod præsentis vitæ terminus variante diversæ calamitatis ærumna instare jamque ingruere nimio terrore dignoscitur. Ego igitur Edelred Christi gratia opitulante totius Albionis basileus, optimatum meorum monitu instructus, æterna caducis mercari cupiens, quamdam ruris partem, X videlicet manentium, loco celebri qui ab hujus patriæ peritis noto Redburne nuncupatur onomate, Domino nostro Jesu Christo ejusque genitrici semper virgini Mariæ in veneratione beati præsulis Aldelmi, qui locum ipsum usitato vocabulo nominatum Maldesmeburg fecit, ad usus monachorum sub Ethelwerdi abbatis regimine inibi degentium æterna largitus sum hæreditate, etc. (64) Anno Dominicæ Incarnationis 962 scripta est hæc charta post transitum ejusdem Patris CCLXIII. » Subscripserunt illi qui in superiori charta, et cum iis Elfricus jam episcopus, sed et Escuinus Dorcestrensis episcopus.

Egelredo post XXXVII annos regni defuncto successit Cnuto annis XX ; Cnutoni Haroldus filius annis IV. Ei Ardecnut anno uno. Illi Edvardus XXIV annis. In his octoginta sex annis fuerunt post Ethelwerdum, Kineward, Brichtwoldus, Edericus, Wulsinus. Brichetwoldus, ut ex scriptis Anglicis animadvertinus, multa incommoda cœnobio intulit, terras vel omnino distrahendo, vel parvo pretio invadendo. Sed enim excusatur, quod magno illo geldo, qui tunc Danis dabatur, oppressus, unicum inveniebat malorum remedium ; quod futurorum incautus non videbat obesse posse in posterum. Wulsinus religionem monachorum propter adventum Danorum multum debilitatam erexit in vigorem priscum. Non defuerunt nostro tempore monachi, qui eum in carne conspicati memoriam viri ruminare et aliis profere dulce habebant : ex quorum narratione pendulus multa ejus insignia animo indidi ; sed dicere refugio, quia minus suscepto concurrent operi. Ei Egelwardus X annis successit ; mox Elwinus anno et semis. Brichtwoldus huic annis VII. Eum inertem ad bonum, alacrem ad malum, miserabilem mortem obiisse tradit vetustas in villa inter medios potationum apparatus exstinctum, in ecclesia Beati Andreæ, quæ magnæ adhærebat

(64) Error in numeris latet. Quæ superius enim ponitur Edgari regis, qui Etheldredum præcessit, charta, data est anno 974, et Ethelredus regnum ante annum 978 non adiit. Legendum itaque arbitror, anno 982. Scripta est hæc charta, post transitum ejusdem Patris CCLXXIII. Sub initium autem regni Ethelredi regis datam fuisse chartam istam necesse est, eo quod Elfricum episcopum habeat testem ; qui, ut supra dictum est, ante regnum ab Ethelredo susceptum ad episcopatum evectus, vix quatuor annis superfuit.

ecclesiæ, inter prædecessores sepultum. Satisque constat custodes loci umbris phantasticis inquietatos; donec cadaver suffossum longe a monasterio paludi profunde immerserint: unde aliquoties teter odor emergens sævam vicinis exhalat mephitim. Sed hæc quæ injucunda sunt, relinquentes, ad miracula, quæ hoc temporum discursu apud beati confessoris tumulum Divinitas ostendit, accingamur.

Dani cum in Angliam venire obfirmassent propositum, ad societatem victoriæ Norreganos ascivere. Utrorumque immanis barbaries, sed Norreganorum cupiditas rapacior, libido infestior. Horum comiti, dum depopulatur omnia, puella quædam, Elfildis nomine, cessit in partem prædæ, honesto apud Anglos loco nata, ingenui corporis et vultus. Hæc illecebrarum fomenta barbaro fuere, ut legitimo connubio repudium daret, in captivæ suæ nuptias intendens nervos, cujus integritatem tutari et captivitatis miserere deberet, nisi barbarus esset. Quare primo consumptis blanditiis, renitentis et multum deprecantis pudorem prædo nocturnus invasit et rapuit. Verumtamen non diu superfuit, nec spe conceptæ plebis nec longa vita post injuriam feminæ factam lætatus. Eo ergo defuncto, rumor speciosæ Elfildis aures regis terræ impulit. Ille mox pro more gentis in feminæ cupiditatem potiendæ adhinnivit. Fit ergo ex rege amator, ex potente cliens. Adorat per internuntios majestatem captivæ, ut se amicum dignetur: pollicetur montes auri, amorem perpetuum; postremo quæcunque possint vel mulierem decipere, vel captivam illicere Omnia clam uxore; quam, ne intenderet, verebatur quam maxime. Respondit Elfildis contraria, se aliis amoribus intentam Deo deservire proposuisse; tulisse illum suos secum amores, qui et uniens primitias libasset et moriens consepelisset. Hoc audito, rex dolens se mulierculæ fuisse despectui, vi negantem aggreditur, et quadam nocte in nihil tale metuentis amplexus subit violentus. Ex una conjunctione concipitur fetus, et editur masculus contra utrorumque votum. Nam et rex, periclitari famam suam metuens, vellet quidem exercere placitum, sed nollet habere fructum. Et Elfildis Deum primo pro incesto viri conjugatu metuens, zelotypiam reginæ secundo cavebat. Verumtamen proles, ut dixi, edita, utrorumque blandiebatur oculis, ut eos sibi conciliaret; virum, ne mulierem ex se matrem adjiceret, præsertim corpore pulchram, genere ingenuam, conditione captivam, se solo cum quo rem haberet continenter sobriam; mulierem, ut et facti consuetudine et filii dulcedine virum in amore reciperet. Peccatum ergo, quod aspernanter inierat, libenter fovebat, voluptate adducta. Et ut regni [*f.* reginæ] notitiam falleret, apud quemdam episcopum terræ latibulum habebat, indeque cum libebat in usus noctis abducebatur. Sed hæc illecebrarum gaudia proximus regis obitus abrupit, remansitque illa in medio cum pupillo filio. Quapropter non nesciens quantum mulierum ira in pellices audeat, in longissimas Norwegiæ provincias fugæ indulsit, agente fideliter et necessaria ministrante pontifice, cui soli tutelam orphani supremis verbis rex obiens commiserat. Unde factum est, ut cum muliebrem fastum imperitantis optimates detractarent, ille rem omnem, ut erat, non taceret. Ita decreto communi parvulus ad umbram in fastigio regni locatus, tutoribus omnia negotia pro arbitrio disponentibus. Exacto autem non plus anno et dimidio puerulus ille vocabulo Magnus acerba morte vitæ subtractus colus Parcarum evolvit. Dicitur quod insidiis procerum, sed ego inassentior, ut ulli innocenti vim mortis consciscerent, quem regem creaverant. Tunc ergo, ne longam texam fabulam, Elfildis omni viduata consilio in patriam receptui cecinit. Et, ut tam periculosum navigium Deus secundaret, vovit, si Angliam incolumis adnavigaret, nunquam se terrestris animalis carnes comessuram, nunquam nisi diebus festis unctiores escas sumpturam. Pro Dei nutu felicem sortita eventum, industrie continebat votum: ex pecunia, quam mariti et filii liberalitate meruerat, tres villas mercata; quarum redditu suam suorumque vitam toleraret. Post aliquot annos lautiore convivio in hilaritatem profusa, convivas ad lætitiam hortabatur. Illique vicissim, ut quantulumcunque carnium sumeret, rogantes, diu cassos expendere sermones. Verumtamen presbyterorum, qui adessent, rogatu pressa, promittentium orationes et missas, dicentiumque magnarum etiam deliciarum culpam missarum celebratione posse deleri; summis illa digitis nescio quid carnium attingens ori suo sensu recusante apposuit, statimque divinæ severitatis clemens animadversio secuta, illam valetudine quam Græce paralysin, id est *resolutionem membrorum* dicunt, masticantem perculit tam valide, ut nullum membrum officium suum facere posset. Sola lingua inter fauces palpitabat; quæ delictum diceret, veniam oraret. Præclare innocens prolapsio temporali castigata est verbere. Cæterum, si pœnalem commisisset culpam, non habuisset venialem vindictam. Triennio integro tali decocta incommodo in lectica sanctorum circuibat loca, pulsabat suffragia quos celebriores miraculorum fecerat fama. Cessit omnis superior charitas deditque locum beatissimi Aldelmi gloriæ, ut tam illustri persona curata excellentius volitaret per horum ora. Venit ergo post triennium ad Natale sancti, quod octavo Kalendas Junias magna provincialium frequentia colitur. Nec morata virtus herilis in ipsa solemnitatis vigilia orantem ad sepulcrum attigit. Reviruit sanitas, artuum laxa compago induruit; incolumis paralytica surrexit: stupentibus et laudantibus notis, strepentibus et rem percunctantibus monachis, lætantibus cunctis. Elfildis curatori suo non ingrata, animam suam loco contulit, sanctimonialem professa. Vivens propter Ecclesiam mansitavit, defuncta famosam sepulturam in claustro accepit. Hoc miraculum pro claritate, ut dixi, personæ et temporum vicinitate ad nos per successiones transmissum, fidem facit multa fuisse, quæ obscu-

ravit annorum incuria [*f.* injuria], quæ occuluerit scriptorum incuria.

Eodem tempore venit ad locum quidam monachus Græcus nomine Constantinus, cæterum unde oriundus incertum, necessitas an voluntas domo patriaque eliminaverit. Hic primus auctor vineæ fuit; quæ in colle monasterio ad aquilonem vicino sita plures duravit annos. Staturæ fuit habilis, moribus dulcis, colloquio affabilis, cibi sobrius, potus parci et pene nullius; festorum dierum in orationibus consumebat ferias, cæterorum in vineæ opere totas consummabat horas. Jam vero moriens voce præclusa cum paucissimis animæ reliquiis efflaturus æstimaretur, resumpsit, et lento conamine surrexit, tentataque pera, quæ semper adhærebat lateri, protulit ex ea pallium, quod est insigne archiepiscoporum; quod sibi, quantum jacens poterat, more quo sciebat coaptavit, continuoque violentia mortis recedens supremum efflavit et defecit. Quo animadversum est archiepiscopum fuisse; sed adhuc cognitio vacillat qua causa patriæ olim valefecerit. Nobis ambigua in bonum torquere licet; quod amor religionis pontificem peregrinari compulerit. Tunc igitur inter sepulcra abbatum in ecclesia Sancti Andreæ, quæ tunc erat, reverenter humatus est. Successu vero annorum cum necessitas novorum ædificiorum ipsum et cæteros antiquis deturbasset sedibus, ossa reperta candoris insoliti et odoris gratissimi dererunt indicium plebeiæ sanctitatis non fuisse Constantinum.

Ruricola quidam in vicinia Melduni, notus monachis et urbi, pessimo afflatus dæmone torquebatur. In cominus astantes, quos contingere nequiret, dentibus frendere; propiores calce seu pugno impellere. In eminus positos spumas jacere; quidquid ad manum venisset, vice tormenti rotare. Furor arma suggerebat; ut nemo impune accederet, qui non læsus abiret. Insana præterea loquens, in ipsa sidera jaculabatur convitia. Ex uno ore diversæ et confusæ voces audiebantur; ut modo ex latratu canem, ex mugitu bovem, nunc ex stridore bubonem opinareris. Cibos nec humanos nec coctione conditos voragini ventris immergens. Sic dementia molares exacuerat, ut quodlibet osseum, ligneum, ferreum facili, ut putabatur, negotio demoleret. Tum illam edacitatem et crudam indigeriem uno dissolvens rictu, quidquid consumpserat, levi fumo ejiciebat. Hujuscemodi hominis calamitate vicini commoti, consilium cœperunt ducendi eum per loca sanctorum. Id quo minus fieret, obsistebat insania; opusque erat ut vinciretur. Res ergo erat in ancipiti; quia nec præ ferocia vinciri poterat, nullusque licet experti roboris vincula innectere tentaret, quin solo ejus nisu excerebraretur. Quocirca necessitas invenit remedium; ut porrectis funibus, quo eum eundi tulisset impetus, pedes impedirent: qua irretitus astutia succubuit ingenio, qui præstaret robore. Ne sic tamen quamvis illaqueatus corpore coerceri neque in mente spiritus potuit; quoad illi

A necessariis paratis ad sanctos patientem promovere cœperunt. Obtulit se Meldunum euntibus in ipsa sacrosancta Ascensionis Domini et Salvatoris nostri vigilia. Ibi audito et credito, quod sanctus Aldelmus olim in talibus morbis curandis promptus esset, substitere. Aditis monachis viam et viæ causam exposuere; pollicentur illi sancti suffragium, largiuntur consilium; diem imminere, qua Dominica caro triumphali gaudio invecta sit cœlo; datam spem membris omnibus, ut sequantur caput, quorum scilicet opera a fide non degeneraverint: Aldelmum præcipuum Dei membrum capitis sui præsentiam operum merito profecto assecutum. Quocirca illi nihil impetratu difficile; probatum id experimentis pluribus; effundant ergo supplices ad mise-

B ricordem sanctum preces; quia procul dubio præsto sit ille omnibus integra fide deprecantibus. Hoc animati oraculo advenæ, quantum valebant homines id generis et scientiæ, hortatibus non defuere. Nec fuisse agrestium infructuosas preces sanitas ægroti evestigio consecuta ostendit. Namque ante altare depositus, mox inconditam vultus et oculorum ferociam amisit: turbulenta illa colla in levem soporem deposuit. Sic a servitute diaboli emancipatus, et animi libertati redditus, cum ex lenitate verborum sanum sapere comprobaretur, assistentium corda in Dei et sancti laudem extulit, ora resolvit.

Ejusdem conditionis hominem nervi poplitum

C contracti in hanc miseriam redegerant, ut omnis ambulationis usus solis niteretur genibus. His squalentes pulvere semitas verrebat, si quando usquam commeabat: his lutosum solum evadebat. Et quia crura natibus adhærebant; exhibebat potius quadrupedem quam hominem: videbaturque informe prodigium, et ut ita dicam, carnis offa, quam immaturo fetu projecisset natura. Vix unquam se subrigeret cœlo; ita semper inferiora despiciens damnatus erat solo. Luctabatur ergo cum omnia [*f.* anima]; nec aliud ei erat vivere quam diuturnitas miseriæ. Volvebat tamen sedulo; a quo sanctorum opem imploraret; alias illum, alias istum potentem, quosdam in effugandis dæmonibus valere, quosdam in moribus [*f.* morbis] curandis accurrere:

D Christum auctorem omnium in omnibus præcellere. Id enim tum præcipue rumor ferebat, et res erat; apud quemdam locum, qui solitario vocabulo Christistecerce, id est Christi Ecclesia vocatur, magnas virtutes fieri. Nil adeo molestum hominibus, quod non ibi depelleret Christus. Illuc igitur contractus conducto vehiculo [iter] tunc meditabatur. Itineranti pervium Meldunum exhibuit hospitium. Et forte tum accidit, ut quartus in festo dies esset, cum recens adhuc de virtutibus sancti fama ferveret. Nam illa festivitate solito plures eo coacervarat miseros necessitas, et sanatos emiserat beatissimi Patris pietas. His debilis acceptis in Ecclesiam interim secessit; mane futuro, si votum non succes-

sisset, viam repetiturus. Erat tunc Sabbatum et diluculum exspectabatur Dominicum. Miraque omnino sancti virtus: mox ut ecclesiæ tectum subivit, debilitate membrorum aliquatenus discussa sensit nescio quid medelæ per omnes artus concurrisse. Hoc ille confidentior et ad reliquum alacrior, nocturna ibidem protelavit insomnia. Jamque dies aderat, misero plus quam sperare posset allatura subsidium. Monachis pro more per claustrum procedentibus, ille vacuum chorum eminus intuitus, suffragio scabellorum suffragines movens eo irrepsit. Ita coram altari tota corporis strage volutus, quasi exstasim passus, oculis dormitantibus conquievit. Sed tumultu et cantu redeuntium monachorum somno excussus, in alacrem saltum convaluit; intuebaturque se intuentes, mirabaturque et ipse de tam inopinata salute. Narrabat ingenua fronte, quare venit; sed ignorabat quomodo tam celeriter erectus fuerit. Credita res est, Deoque laudes retributæ; hospite præsertim exaggerante miraculum, qui eum pridie suscepisset contractum, et nunc videret erectum.

Illud fuit tempus, quo beatissimi Audoeni Rothomagensis archiep. reliquiæ in cœnobium nostrum evectæ sunt. Causa evectionis hæc fuit: Emma regina defuncto Egelredo rege Normanniam ad fratrem transierat; nihil sibi apud Danos, qui Angliam occupaverunt, tutum opinata. Diutine ergo in Rothomago mansitans, cum alios monachos Sancti Audoeni tum secretarium loci muneribus illexerat in amititiam; ad hoc intendens præcipue, ut beati præsulis sibi venditaret corpus. Sic enim Christianitas viluit, sic cupiditas increvit; ut sanctorum corpora mercem faciamus, felices exuvias venum proponentes. Exhorruit primo monachus immane facinus; postmodum vero adductus necessitate nepotis sui, qui in Francia captus redemptionem desiderabat, mercimonium quod petebatur exposuit. Opima præda potita mulier, cum sereniore tempore accidente rediisset Angliam, corpus reliquum Cantuariæ contulit, caput in secreto suo habuit. Ac vero post multos annos cum filius ejus Edwardus regnum suscepisset, memoria præteritarum rerum cor regium in matrem excitavit. Nam quia parum in prolem liberalis fuerat, cum ipse juvenes actitaret annos, jussit omnem maternam supellectilem ad minimum expilari. Factumque est; et quidam aurifaber, qui ei a secretis fuisset, scrinium sancti cum capite subripuit; cæteris interim ad thesauros inhiantibus. Is [cum] fratre monacho, quem apud Meldunum habebat, deposuit; nulli aptius quam monacho sacra deleganda ratus. Nec multo post fato satisfaciens, perennem sui memoriam loco reliquit; quem tantis gazis insignivit. Hæc non ambiguis auctoribus sparsa acceperim: sed eis, qui viderint, ætate, fide, scientia plurimum præstantibus. Jam vero quod de miraculis Audoeni scribere nostri non intersit officii; judicabit qui grandes libros de gestis ejus majorum cura editos meritoque suo notissimos legerit. Rependit sanatus sanatori gratiam, tota in posterum vita in ejus juratus militiam.

Interea Brithwoldo abbate, ut prædiximus, defuncto, Hermannus episcopus vacantem abbatiam sede sua implere cogitavit; sed prævenerunt conatum ejus monachi fautoribus Godwino et Haroldo comitibus. Quorum qui princeps Brithricus ex præposito factus abbas septem annis gloriosissime cænobio præfuit. Sed ex comite Normanniæ Willelmus factus rex Angliæ Turoldum quemdam Fiscamnensem monachum, qui eum magnis demeruerat obsequiis, viventi Brithtrico intrusit. Verumtamen postmodum rem perperam factam intelligens; dolensque se ambitione festinantis circumventum, dono abbatiæ de Burhtuna exsulantis damnum consolatus est. Idem Turoldus dum tyrannidem in subjectos ageret; ad Burh a rege translatus est abbatiam opulentam, sed quæ tunc a latrunculis duce quodam Hærewaldo infestaretur, quia inter paludes sita erat. « Per splendorem, inquit, Dei, quia magis se agit militem quam abbatem, inveniam ei comparem, qui assultus ejus accipiat. Ibi virtutem suam et militiam experiatur; ibi prælia proludat. »

Huic substitutus est Warinus de Lyra monachus, vir efficax, in hoc maxime quod monachus regulæ insueverit: cæterum alias Ecclesiæ non multum utilis; qui majoris spe honoris præceps raptaretur. Quapropter idoneus monachorum marsupia evacuare, undecunque nummos rapere; sed non ita cupide parta abscondere, quinimo et citra et ultra mare res Ecclesiæ dilapidare; ut majorem locaret apud potentes gratiam, et apud eos qui eum olim pauperem vidissent, compararet jactantiam. Is cum primum ad abbatiam venit, antecessorum facta parvipendens, typho quodam et nausea sanctorum corporum ferebatur. Ossa denique sanctæ memoriæ Meildulfi et cæterorum, qui olim abbates ibi, posteaque in pluribus locis antistites, ob reverentiam patroni sui Aldelmi se in loco tumulatum iri jussissent, quos antiquitas veneranda in duobus lapideis crateris ex utraque parte altaris dispositis inter cujusque ossa ligneis intervallis reverenter statuerat: hæc, inquam, omnia pariter conglobata vel ut acervum ruderum, vel ut reliquias vilium mancipiorum, ecclesiæ foribus alienavit. Et ne quid impudentiæ deesset, etiam sanctum Joannem Scotum, quem pene pari quo sanctum Aldelmum veneratione monachi colebant, extulit. Hos igitur omnes in extremo angulo basilicæ Sancti Michaelis, quam ipse dilatari et exaltari jusserat, inconsiderate occuli lapidibusque præcludi præcepit. Contumeliam facti gravavit jocularis dictum convitii. « Qui modo, inquit, melius potest, auxilietur aliis. » O tempora, o mores! Quis digno improperio tantam prosequatur audaciam! quanta hominis impudentia! Quod beatissimus Dunstanus et cæteri sapientissimi et religiosissimi viri vel fecerunt ipsi vel permisere fieri, nos nugaces et ad ludibria nati destruemus? Sed coercebo stylum, frenabo spiritum; quia ipse magno in san-

ctum Aldelmum obsequio offensam cæterorum vel lenivit vel delevit. Cujus tamen sanctitatis ambiguus et incertus primo fuit; quia non ejus votis ad miraculorum exhibitionem famularetur. Verumtamen occurrit labanti pietas sancti et [*l.* ut] dubietatis nubilum deponeret, certitudinis lucem infunderet hoc facto.

Quidam Wechtæ insulæ indigena arte piscandi victum transigebat, apud suos qui ejusdem artis erat non ignobilis, honestam suppellectilem domi conflaverat. Hic igitur dum una dierum jam sueto insudaret muneri, flatu ex adverso spirante, densissima orta nebula os oculosque remigantis opplevit. Ita prospectu adempto, primo quidem risit, subitam diei caliginem cito recessuram opinatus; sed magis magisque crassescentibus tenebris veram cæcitatem intelligens, miseriam suam sociis per oram littoris idem negotium agitantibus clamore pronuntiavit. Illius ergo calamitas cæteris indixit piscandi ferias: dimissaque præda quam cœperant, omnes uno nisu ad eum littori restituendum laborant. Expositus ripæ ad manus tractus domui sistitur. Res acta materiam sermoni dedit agrestium. Conferunt inter se, et ventilant quis fuerit ille flatus fortuitus vel diabolicus, qui insonti piscatori diem irripuerit, noctem adduxerit. Ille lumine obducto ad singula illacrymans, fortunarum suarum medelam indefessus sciscitabatur. Responsum est, humanum desperari auxilium; ad Dei et sanctorum patrocinium confugiendum. Id adeo peropportune in ecclesia Christi, de qua supra dixi, posse fieri; quæ ab ea insula in continentem minimo trajectu abest. Probato consilio cæcus cum sociis conscendit lembum; quem pari moderamine nisus remorum et prosperitas ventorum continuo alteri ripæ intulit. Ibi ergo perpetuo triennio cæcus sanitatem desiderans trivit operam. Differebat Dominus Jesus salutem, ut irritaret ardorem, essetque remedium jam tandem acceptum eo gratius quo fuisset dilatum diutius et desideratum molestius. Consumpto triennio procul ambagibus monuit eum per somnium cœlestis visio; ut si cordi esset sanitatem recipere, Meldunam non pigritaretur pergere. Ille letæ spei plenus prorumpente in lucem die fortunatis successibus institit; comiteque prævio, qui titubantes gressus regeret, ad locum venit. Ibi per VII moratus dies, divinum operiebatur promissum: interimque precario victu monachalis eleemosynæ sustentabat inopiam. Advenerat dies Dominicus idemque octavus; cum ille in ecclesia crucifixo prostratus, non se vana somniasse persensit: sereno luminum recepto, erumpenteque et distillante ex oculis sanguine, sicut mulgentibus mulierculis solet ex uberibus pecudum copiosi lactis linea profluere. Laxat homo clamorem in gaudium: postulatoque vase, ne sacrum pavimentum cruoris sentiret injuriam, quod defluebat excepit. Factum illud coram simili populo palam monachis omnibus, magno apud Normannos ad honorificentiam fuit incremento. Insulanus contempto, quo periculum oppositum tentabat, baculo, viam expeditus regrediens, consuetos lares repetiit.

Hoc viso cum nihil abbati excusabilis cunctationis esset reliquum; ad colendam pretiosissimi confessoris honorificentiam suæ mentis excitavit industriam. Quia enim temporum turbine sedato nihil hostile metuebatur, visum est rationi convenire ut sanctus claustrum egrederetur lapideum, in quo inclusus fuerat pro timore Danorum. Indignumque erat, ut ossa lapis in solum premeret, quæ miraculorum gloria [in] cœlum efferret. Intendebat igitur ut mausoleo eruta locarentur in scrinio. Et ut res religiosa ordinatius procederet, triduanum provincialibus indictum jejunium. Tum ipsa die Pentecostes adjuncto sibi Serlone abbate Glocestrense, accedens ad tumulum, impedimenta sustulit, lapidem submovit, conspectoque interius quod et ossium constaret integritas et res vera narrationi monachorum faveret, iterum usque in octavum reclusit diem, quo ejus exspectabatur natale. Paschalis enim lunæ varietas festum circumagens modo ante Pentecosten, modo post celebrari compellit. Aderat spectaculo adjutor operis et collevator oneris monachus Hubertus nomine, antiquo intraneorum laborans incommodo. Tunc quoque solito gravius inhorruerat, cum curiosius inspectantem reliquiarum fragrantia in ora reverberans retro compulit. Ex odore salus per ossa cucurrit, et penetratas medullas infecit. Nihil ulterius monachus usque ad diem sensit obitus, quod quateret vitalia, quod turbaret viscera. Quod cum illius crebra relatione crebuerit, tum præcipue cæterorum qui eum sæpe antea gravedine morbi pene anima periclitatum vidissent. Sequenti ergo Dominica, ascito viro venerabili Osmundo Seresberiensi episcopo, cœptæ rei manus suprema imposita, ossa in scrinio decenter immissa, lætitia plebi effusa. Ex quo die tot ibi facta miracula, quot scribendis nulla facultas eloquii suppeteret; quæ vel sub oculis sunt fusa, vel privatis necessitatibus sensa; quorum hic sub ope Christi aliqua ponemus, quantum operi suscepto congruere videbimus. Facta est autem hæc secunda translatio, postquam a beato Dunstano reconditus fuerat, anno nonagesimo secundo; post transitum ejus trecentesimo sexagesimo nono, ab Incarnatione Domini 1078, post adventum Normannorum decimo tertio.

Colonia est civitas maxima, totius metropolis Germaniæ, conferta mercimoniis, referta sanctorum patrociniis. Hujus urbis civis infortunio magis quam industria fatricidii reus, multis annis occuluit factum, quod esset clam hominibus. Sed enim, ut Augustinus ait, mens mali conscia ipsa sibi tormentum est; anticipatque vivens mortuorum supplicia. Depascebatur ergo miserum animum labes reatus, et præsentes imaginabatur inferos. Quapropter tandem aliquando exulceratæ conscientiæ vulnera detexit medico Annoni ejusdem urbis archiepiscopo, viro in primis severo: qui cum in reum, quantum

atrocitas facti exigebat, invectus esset, lenes imonitiones adjecit. Præclare et evangelico exemplo, ut primum vinum vulnerato infunderet, quo purulentos recessus ablueret; deinde oleum adjiceret, ut spe remissionis peccatorum leniret. Septennem ergo pœnitentiam indixit; ut sanctorum ecclesias circuiret, ferro brachia vestiret, quæ parricidiali ausu cognatum hauserat sanguinem; ut quæ fuerat auctori ad culpam, esset punitrix ad pœnam: inediæ et taciturnitati assuesceret, spe boni graves labores falleret. Duraret ergo; futurum olim ad gloriam, quod interim præsumebat ad veniam. Facit imperata pœnitens; cruces præterea nonnullas adjiciens, quadamque hostilitate vini corpori suo ipse consciscens. Romam adiit, Hierosolymam penetravit: magnum et insigne tunc temporis facinus aggressus, quia nondum semitas illas Christianorum nostrorum virtus pervias fecerat. Ibi dum vix admissus ante sepulcrum oraret, lorica in fragmenta Dei virtute dissiluit. Regrediens totam circuivit Europam, multis periculis terra marique jactatus. Laborum meta fuit cœnobium nostrum expetitum. Eo loci dum pronus ante beati confessoris mausoleum jaceret, veniam emeruit. Pulsabat violentia orationis cœlum, intravit sidera, traxit a superis auxilium; vincula brachiorum evoluta sunt, ferrum altius excussum et longius xv pedibus projectum, pœnitens anima languente æstuavit. Sed ubi latice aspersus frigido resumpsit, Deo laudes, Deo grates omnibus qui aderant concinentibus persolvit. Nec vero de miraculo dubitare poterant, cum eum antea multis diebus stipe monachorum pastum et dirissime vinculatum nossent.

Interea patientia lectorum turbari non debebit; si uniforme miraculum in diversa persona exhibitum diversi styli tenore apponam. Recenter factam sanitatem in claudo, qui esset ætatis provectæ, descripsi; nunc idem subjiciam de puero. Folkwinus pusioni nomen, quem imperfectum alvus materna effuderat. A superiori parte ad cingulum homo, cætera vel quadrupes, vel nescio quid enuntiem, erat. Suræ crurum flexibilitatem naturalem negantes, ita pertinaciter adhærebant natibus, ut divelli nequirent. Denique quidam, quos aut livor aut incredulitas agitabat, manus mittebant, ut dividua facerent, quo miserum puerulum ingenti afficiebant incommodo; qui horrendos stridores ejiciens sæva pulsatoribus imprecabatur. Videbant eum innocentem curis vacuum, cachinnis et ludorum frequentiæ inhiare; hærebantque incerti an pedagogi documento contractionem fingere nosset, ut eo commento majusculam stipem miserantibus detraheret. Verumtamen cum, ut dixi, fuisset irrita tentatio; credulitati et miserationi aliorum accesserunt. Addiderat ille ad duo lustra vel tres vel quatuor annos; quanto ætate provectior, tanto obstinatius rigescentibus nervis ambulandi impotentior; maximeque urbicis, nam apud Meldunum pascebatur a monachis, miserationem movebat. Quod si quolibet

A reptare intenderet, luto viarum crura impeditus loco hæreret; palpitabatque in cœno, et replebat auras quæstibus, quoad aliquis miseratione infractus miserum ulnis efferret. Hanc invisi rigoris compagem Aldelmus post duos annos revelationis secundæ dissolvit. Jacebat in natali ejus, quod die primo Pentecostes fuerat; sed procrastinatum servitium die secundo fiebat. Jacebat, inquam puer retro chorum, levemque carpebat per membra soporem. Monachi nocturnis expeditis, laudes matutinas ingressi fuerant. Cantabatur versus ad sacrum ejus tumulum frequenter: *In l. m. s. q. m. f. g. restituuntur.* Videt interim ille personam sibi clementer assidentem, quæ nec staturam justam excederet, et minimos superexcelleret: mento et crine

B cano, vultu qui nihil minaretur asperum, sed polliceretur commodum, vestitu et baculo qui pontificem simularet. Hæc [*l.* Hic] igitur, ut dixi, assidens cruscula videbatur leniter palpatu sensim in directum ducere, et naturæ restituere; et pulchrum in modum cernebatur ab astantibus dormitans crura extendere: audiebantur nervi crepitare, sicut tumultuantur digitorum juncturæ, quando aliquis manus suas violentius conatur protendere. Miraculo ergo vocibus monachorum consono somno excitatus, in pedes Folkwinus consistit, facile conatu, mirabili nisu; continuoque lætitia puerili, constantia virili, cursu incœpto ante altare procumbit. Tum populus miraculo plaudens certatim accurrere, oblationes sanato conferre, sancto accumulare. Hoc

C signum tantum habuit miraculi; ut abbati qui absens in curia regis esset, litteris citatis illud ingererent monachi. Quas cum ille Lanfranco archiepiscopo monstrandas putasset; vir illustris scientiæ merita confessionis ex prodigio metiens, legem in totam promulgavit Angliam; qua eum incunctanter haberi et coli pro sancto præciperet. Statimque annuales ad festum ejus institutæ sunt nundinæ, ut quos non invitabat confessoris sanctitas, vel mercium advocaret aviditas.

Illud fuit tempus, quo vir reverentissimæ vitæ Osmundus ejusdem diœcesis episcopus reliquias sancti flagitabat: decere putans et prædicans, ut probatissimi antecessoris communicaret exuviis;

D fructuosum id sibi, gratum sancto, qui parvo integritatis suæ dispendio novos honores, magnos favores mercaretur. Sed nec abbas Warinus difficilis fuit impetratu, qui se ad consentiendum ratione duci viderat. Datum itaque præsuli os brachii sinistri; quod ille maximo semper habuit et amori et honori. Denique opera sumptuosa et arte studiosa thecam paravit argenteam, qua illud induceret. Aderat dies Omnium Sanctorum operi destinatus, cum inter agendam memoriam præsulis subivit archidiaconi sui Everardi valetudo, qua ille medullitus decoctus decumbebat. Mandatum igitur viro ut se quolibet, ingenio ad Ecclesiam promoveri faceret. Paret æger, locumque adit; famulis in Dominum ut in corpus exanime succollantibus. Neque enim ipse per se vel

pedem vel quodlibet membrum præter linguam naturaliter posset movere obsequio. Pallorem vultus et debilitatem corporis totius perspiciens episcopus, nonnihil a spe sanitatis ejus defecit. Sed mox ad cor regressus, præteritarum virtutum fomite fidei rapuit flammam. Quin et in pectus ægroti adhortationibus suis credulitatis scintillas excussit, ne dubitaret se sancti virtute posse sanari. Effectus ergo rei addidit robur fidei ; et utrique studiis suis convenientem exitum sortiti sunt : alter sacrati ossis in tinctu conditum porrigendo laticem, alter cum potu pariter glutiendo salutem. Quæ ut ambiguitate carens testatior esset ; ad eamdem missam super Alleluia cantitantes vocale organum, qua excellebat arte, insonuit, non impar socrui Petri, quæ Domino sanatori exhibuit sedulitatem obsequii ; nisi quod illa precibus aliorum sanitatem meruit, iste fide sua exigebat.

Ejusdem antistitis alter erat archidiaconus Hubaldus, vir qui liberalium non exiguum experimentum cœpisset, sed pro titubantia oris parum eas audientibus expediret. Hic familiarem clientelam sancto devoverat ; quod quondam Melduni in festivitate positus, ejus opera de gravi morbo sanatus fuerat. Namque cum infesto colli et scapularum dolore premeretur, qui somnium negaret, cibum subtraheret, solo tactu feretri, quod cernuus subierat, sanitatem, ut sic loquar, furatus est. Hunc enim morem frequentant æditui, ut post processionem ita ex transverso valvarum coaptent scrinium, ut nisi humiliato corpore nullus patentem invadat ingressum. Ibi quisquis fide plenus accesserit, quodcunque optat, rapit ; nec fere unquam aliquis exsors voti recedit. Certat audax fides offerentium, ut pro uno nummo vel obolo feneretur apud sanctum multorum summa votorum. Idem ergo archidiaconus Hubaldus Salesberiæ manens, eadem qua superius ægritudinis molestia ingemiscebat : excesseratque antiquas metas dolor, ut non solum collum et scapulas, sed et brachium usque ad extremitatem unguium tam pertinaciter urgeret; ut nec manum ad os ducere, nec cuilibet usui aptare prævaleret. Erat tunc dies Ascensionis quo per totam Christianitatem paratur processio accurate solemnis. Proferuntur reliquiæ ex conditoriis ; statuitur brachium beatissimi Aldhelmi ferendum cum cæteris. Visio brachii oscitantem diaconi roboravit fidem, dormitantem revocavit memoriam ; ut ejusdem, cujus quondam merito se liberandum ab eodem confideret incommodo. Episcopum ergo supplicibus ambivit precibus, ut esset per processionem lator brachii, quamvis id parum sui interesset officii. Credere se, quod piæ sarcinæ vectatio ad promovendam salutem magno accederet emolumento. Ille tantæ fidei gratulans, simulque magnopere sanitatem desiderans, qui et ejus necessarius et non perfunctorie, ut dixi, esset litteratus ; sua manu de altari sublatum illi commisit bajulandum. Incredibile fortassis videatur quod dicturus sum ;

A nisi nobis in talibus Aldhelmi operibus assuetis. Statim quippe ut archidiaconus infirmæ manus digitos ad contingendas reliquias aptasset, dolor brachii diffugit, gravedo scapularum evanuit, malesana superbia colli resedit. Jamque dicturientem, jamque in vocem gestientem prævenit interrogatio episcopi : quid ita vultu renideret ? respondit Hubaldus favorabilia, quantum illa permittebat lætitia. Diu in laudes effusus, diu in præconium sancti moratus.

Hæc sunt Aldelmi opera quotidiana, hæc sunt virtutum ejus proludia. Quæ si parva quis dixerit, sic quoque laudabilis Patris nostri pietas apparebit; quem videmus non fastidientem in minimis, cum sciamus, eum potentem in maximis. Quanquam B haud scio an inferioris virtutis sit quotidie exhibere facilia, quam semel ostentare pergrandia.

Defuncto abbati Guarino successit statim ad xv dies Godefridus ; qui fuerat Gemmeticensis monachus. Ejus tempore et industria multum adolevit honos Ecclesiæ, aucta religio, ornamenta facta perplurima, quatenus tantulæ facultatis homo, tam occupato tempore poterat. Libri conscripti nonnulli, vel potius bibliothecæ primitiæ libatæ. Quod studium si prædico, videor id quodam meo proprio jure facere ; qui nullis majoribus in hoc præsertim loco cesserim, imo nisi quod dico jactantia sit, cunctos facile supergressus sim. Sit qui modo parta conservet ; ego ad legendum multa congessi, probitatem prædicandi viri in hoc duntaxat æmulatus. C Ipsius ergo laudabili cœpto pro virili portione non defui : utinam sit qui labores nostros foveat ! Monachi qui vulgares tantum litteras balbutiebant, perfecte informati. Servitium Dei institutum liberaliter, actitatum instanter; adeo ut monasteriorum nullum per Angliam Malmesburiensi excelleret, multaque cederent. Aderat ipse in primis, discedebat cum ultimis ; civilitate demulcens bonos, austeritate territans reos ; ad iram pronus, sed quam dulci responsione compescere vel frangere statim posset ipse, qui excitasset. Frugalitate sobrius, et ut dicebatur, nimius : ut qui sæpe quantum ad se uno contentus ferculo, non temere nisi semel inter prandium et cœnam biberet. Lauticiarum appeten-D tissimus, ut qui nihil nisi exquisitissime accuratum mensæ suæ inferri pateretur. Integerrimi post abbatiam cœlibatus, antea nonnulla infamia respersus, uno et ipso immani commisso infamis. Nam cum Willelmus rex junior importabile tributum indixisset Angliæ, quo Normanniam a fratre Roberto intendebat emere, Godefridus ut suam partem ex facili componeret, thesauros Ecclesiæ, quos antiquorum cura coacervarat, fœde distraxit, pessimorum usus consilio ; quos nominare possem, si peccantium societas crimen alleviare posset magistri. Enimvero facinus, quos inquinat, æquat. Denique die uno xii textus Evangeliorum, viii cruces, viii scrinia argento et auro nudata et excrustata sunt. Sed pulchre contigit, quod penuria cupiditate frustrata non

sufficit voluntati. Quippe non plus quam LXXII marcæ repertæ. At vero nocte sequente visus est videre hominem terrifico vultu et gestu in se impetum facere, et aquam præfervidam cum urceo in faciem jacere. Quo terrore somno excussus, brevi consecuta pœna veritatem somnii persensit. Siquidem primo faciem, mox totum corpus morbo nefando, morbo regio correptus, extabuit ; non illo qui mitior, sed illo qui cæteris deformior pustulis per totum corpus protuberantibus ex humorum pessima melancholia procedit, familia et omnibus consueto, sed consuetudine ut diu quidem injurias portet, sed cum semel decreverit non portare injuriatorem suum, toti mundo spectaculum exponat. Id in multis factum risimus, in multis faciendum anhelante spe præsumimus. In defuncti corpore inventus est circulus æreus, qui totum ventrem ambierat, jamque cute superducta, vitalia ipsa penetraverat; qui cum pro miraculo efferretur, populo processit monachus, qui fuerat a secretis, dicens ferreum circulum eodem modo impactum non multo ante virtute divina effractum ; quapropter æreum appositum ut si venter protenderet ultra modum solitum, non esset voluptas sed supplicium, se sacramento astrictum, ne proderet quandiu ille vitalibus auris frueretur. Sed quia nihil tam bene fit, quod verbis depravari non possit, quidam illud malignis versibus carpsit ita :

Mortificare decet vitiis carnalia membra.
Non decet, ut ferro mortificentur ea.
Hunc naturali decuisset morte resolvi.
Quam quia prævenit, est homicida sui.

Cui totidem versibus responderi potest.

Imo decet quocunque modo cohibere cadaver.
Hoc exempla docent, hoc tenet alma fides.
Nec voluit ferro propriam consciscere mortem
Ferreo sed vitiis ponere frena suis

Hujus abbatis diebus non ita cavit [*f.* cessavit] a miraculis confessor pretiosus ; imo eo magis ut videbatur, coruscabat, quo illis favorabili arridebat gaudio vir industrius. Quorum duo, quæ ponam, meam anticipaverunt memoriam ; cætera et vidi et vidisse juvat. In vicino mulier commanebat, quam non ita natales sordidaverant ut penitus plebeia esset, nec ita extulerant ut altum saperet ; sed mediocris sanguinis fortuna mediocrem quoque supellectilem ministrabat. Ea post emensos pubertatis annos parilem sortita jugalem, sedula viri conciliabat amorem morum æqualitate, facie non aspernabili, fecunditate alvi. Delectabat eos mediocritas sua ; nec quisquam [*l.* quidquam] erat quod plus cuperent ; quibus adesset et concordia mentium et sanitas corporum, tum porro affluentia victualium. Sed ut fere semper fit in rebus mortalium, interpolavit illa gaudia ægritudo feminæ ; quæ contractis in toto corpore nervis primo per domum testudineo gradu repens, mox lecto prona decubuit. Hoc morbo decocta quinquennio, quidquid necessariorum domum corrasisse videbatur, vel in stipem vel in medicos consumpsit. Cumque frequentem exhaustionem nulla

A suppleret adjectio ; ad inopiam etiam diurni panis domus quondam accurata defecit. Quocirca fames advena veteribus deturbatis colonis novos induxit. Dedit ergo repudium feminæ maritus infidus et transfuga conjugalis affectus ; qui vilem haberet fidem, parvipenderet amorum consuetudinem. Ita illo migrante et fœdo mercimonio domos suas causa cibi oppignerante, aliena sustentabatur misericordia mulier ægra. At vero Dominus clementi eam tandem respectans oculo, tali per visum confortavit oculo: « Si vis sanitatem recipere, vade ad Meldunense monasterium : ibi per sancti Aldelmi merita quod petieris impetrabis. » Illa vocem auditam, cujus auctorem non vidisset, ad omen bonum interpretata, excussit soporem, agilique motu membrorum mul-

B tum priori gravedini decessisse gavisa est. Tentatoque per ambitum domus gressu, sed parum promovente, carpento imponitur ad abbatiam trahenda. Illuc ergo paucis diebus ante festum venit in spem bonam erecto animo ; moxque quamlibet confertam perrumpens multitudinem, et ante altare cubitans, perfectam sanitatem a sancto reposcebat ; cujus et sponsionem ex somnio, et arrhas et membrorum motu acceperat. Nec illi precum violentia et inconditus clamor fuit fraudi, sed apud homines laudi, apud Deum et sanctum celeri et integræ saluti. Qua potita tot habuit non simulati miraculi testes, quot fuerunt vel e vicino cives vel e longinquo agrestes. Ea postmodum feliciter et diu vivens legalis judicio placiti desertorem connubii in amplexus

C suos transduxit. Libens quoque ille legem accepit ; quod uxor nulla unquam penuria, nulla cujus libet petulantis instantia pudicitiam prodidisse audiebatur.

Ejusdem imo gravioris contractionis miseriam patiebatur citra nubiles annos puella Pukelicorce, quæ dicitur, villæ indigena. Siquidem spina curvata dorsi, genas pene in genibus habebat. Tum præterea genua flexa quasi in conum, nec scabellis, ut plures id genus debiles, repere, nec quoque nisi alterius manibus subvectaretur, progredi poterat. Sextus erat ægritudinis, duodecimus ætatis annus. Accreverat cum ætate debilitas ; dimidiaverantque dies puellæ salus et incommoditas. Tum frater qui ei esset uterinus, germanæ infelicitatis miseratus, cui cu-

D mulus inopiæ necessariorum addebat pondus, vehiculo impositam ad Meldunum adduxit. Id semel, id secundo, sicut se annuus orbis torquebat ad festum. Frustra fecit ; nam illa et primo et secundo expers sanitatis, exsors petiti muneris remeavit : non quod pietas sancti segnis fuerit, quæ omnibus se cum fide appellantibus prompta facilitate accurrit ; sed credo, seu quod deferentium credulitas titubaverit, fides friguerit : illa enim ætas quid credere, quid discredere nosset ? Seu ut miraculum de pusiola testatius vulgo esset, quam toties advectam, toties reversam urbs ignorare nequiret. Tertio igitur anno attracta. tertiam quoque precum instantiam inaniter expendit. Quapropter cum tædium et infidelitas fratrem effugasset, remansit illa ad Dominicam Ascensionem,

quæ tertio die festum nostrum exceptura erat Advenerat ergo dies Domini Jesu triumpho solemnis, in qua vel sæpe, vel semper aliquid egregii operari non renuit patronus insignis. Nam tunc scrinium effertur in populum; et occluduntur fores, ut dixi, ne quis ingrediatur ecclesiam, nisi sub eo humiliaverit dorsi spinam. Ita pro more bajulantium obsequio exierat ecclesiam corpus; sed remansit cum infirma mirificus et sanitatis largitor Spiritus. Jacebat illa ante crucifixum solo æquata; hauriebat auribus lætos euntium strepitus, eo [*l.* id.] quod magis pectus succutiebat fletibus. Alienum gaudium geminabat illi dolorem suum. Confestim ergo divino medicamine tacta surrexit, et devoluto genuum rigore, erecto tergi sinuamine, obviam gratias actura sancto redeunti prosiluit. Quis referat quot fuerint plausus lætantium, quot voces attestantium? Ego vidi, cognovi; ista est illa contracta; modo sanatur.

Sed minus est audita depromere, nisi studeat et stylus ea apponere, quæ nobis donavit Deus videre. Quod cum fecero, nihil minus, lector, si æquus arbiter est, nec studiis partium agitur, credere debebit, quam sibi credi velit, si aliquid insigne diebus suis factum vel scripto vel verbo narraverit. Nec vero, ut puto, quisquam dicet me vel oculis meis non debuisse credere, vel visa pro Dei laude non debuisse scribere. Illud enim fatui et increduli, istud superbi et ingrati esset. Videor sane compatriotis sanctis non modicam præstitisse gratiam, sed et dominum et patronum meum non inhonorum reliquisse, qui me hactenus et vita ut possem, et scientia ut nossem eum laudare, dignatus est. Vir plane multarum virtutum laudandus insignibus, quem antiqua philosophia votis suis æquare non potuit. Denique minus fuit quod illa faciendum docuit, quam quod iste gessit; majorque ambitioso eloquentiæ mendacio simplex veritatis fides. Cujus viventis quæ fuerit in Deum devotio testantur post obitum facta miracula; quorum ut crederem veritati, exegerunt ipsa quæ vidi. Merentur enim de præsentibus fidem facta præterita, et confirmant antiquorum relationem signa recentia.

Producatur in medium Ernulfus de Hesdinge, vir inter optimates Angliæ opinatissimus, mirus agriculturæ solertia ad munifice sublevandam pauperum inopiam, decimarum ita curiosus, ut si horreum non decimatum jam intaxatum esset, omnia ejici et incunctanter decimari juberet; expertus non semel eo sibi per divinam gratiam rusticos proventus augeri, quo studuisset nullam fraudem decimationis fieri. Hujus manus pessimo gravabantur morbo, adeo ut præter ulcera nigra sanie stillantia tremulo sinuamine jocarentur nervi. Nec ergo eas poterat ad aliquod officium ducere; nec quod dictu quoque pudendum sit, earum usu ciborum reliquias abstergere. Sua ergo penuria cibabatur, sua verecundia diluebatur manu aliena. Insumpsit quocirca consilium ut Meldunum pergeret, experturus ibi tunc cujusdam Gregorii probatissimi medici operam; qui cum omnes artis machinas pro præcepto abbatis Godefredi simul et favore hominis mercando incassum adhibuisset; tandem fatis relinquendum dixit morbum incurabilem: boni viri functus officio, ne infirmum inhiantem saluti frustra donis emungeret, pecuniis exinaniret. At vero abbas aliquid de miraculis sancti tentandum ratus, balsamum, quod in sepulcro inventum fuerat, afferri et ei manus inungi imperat. Quam speciosa res! Statim ut pretiosi liquoris gutta manum attigit, nervorum tremor riguit, fluida tabes exaruit, et, ne longum faciam, paucissimis post diebus totus convaluit. Satisque constat illustri viro per hoc miraculum devotionem accrevisse, adeo ut despecto affectu necessitudinum, desputo cumulo divitiarum, Hierosolymam desperato reditu profectus sit.

Inter religiosorum multitudinem ad festum viventium [*l.* venientium], nebulonum quoque se immergit copia; qui facili compendio victum mercantur, dum excogitatis salibus audientium cachinnos eliciunt; quorum unus me puero illuc venerat, præter cæteros ludo mordente facetus, obscenos quoque gestus imitari peritus, si quando verbis minus [*f.* mimos] agentibus destitueretur. Hic beati scrinio foras portato impudens, quod importunum etiam relatu est, contra stetit; primoque nudato inguine incestavit aera, tum deinde crepitu ventris emisso turbavit auras. Id quanquam fatuis risum imperasset, monachis tamen in immanem dolorem venit; qui dolerent impune nebulonem garrire. Enimvero illis vindictam imprecantibus vicina non defuit auris confessoris. Vix enim vestes demiserat; et ecce coram populo violento compressus dæmone, pœnas impudentiæ pendebat. Ita rotabatur in gyrum, ita spumabat in modum suis, quem latratus canum circumagit; ita crepitantibus frendebat molaribus, ut palam fieret, quod in illius ditionem transisset cujus instinctu tantum scelus incœptasset. Quare a sociis pie violentis correptus ad manus vellet nollet domum tractus est. Ibi ad postem ligatus, dum aliquid quietus meditari putaretur, ex improviso erupit super convivas prandentes; mensam depulit, aliquos pugnis contudit, aliquos telis excerebravit, omnes effugavit; vasis, quæ apposita erant, pro armis usus. At vero socii, qui miserum non relinquendum putarent, in cuneum constrictum ad sepulcrum pertrahunt. Ibi tribus vigilatis noctibus totidemque jejunatis diebus, monachis supplicantibus et gemitibus suis alienam salutem mercantibus, sanatus est non solum dæmone, sed quod præstantius dicas, loquacitate perpetuo post hæc modestus et lenis: verumtamen oculis fellitis et minacibus, quorumque sanguinea intorsione nos pueros semper territaret, recordantes quod ante sanitatem sedens ad sepulcrum vultu intento in nos faciebat impetum, si aliud nequiret, immundum ejactans sputum.

Mulier apud Kiligeham nata nebat die Sabbati vespere jam in occiduum declivi. Admonita a consi-

dentibus, ut reverentiam Dominicæ diei habens ferias faceret; non solum non paruit, sed etiam illas arrogantiæ notavit, quod se necessariis inservientem arguerent, et stultæ segnitiei, quod non idem facerent. Dictum secuta est pœna; continuoque in solum prostrata altera corporis parte permortua, minimum defuit quin exanimaretur. Sed ubi frequenti aquæ jactu spiritum resumpsit, agnovit culpam, deflevit ærumnam, oravit veniam. Verumtamen non sic facile indulgentiam rapimus, ut reatum committimus; quia voluptas quidem avolat et transit, sed peccatum pertinacem radicem infigit. Quocirca femina baculis utroque latere sustentans gressus in vivo cadavere jam pene sepulto, multorum sanctorum patrocinia annis perpluribus circuivit. Sed cum, ut sibi videbatur, ubique laborem inanem trivisset; tandem auditis miraculis beati Aldelmi, Meldunum contendit. Prævenit adventus ejus dies Quadragesimæ, quibus totis in ecclesia commanens, nec usquam nisi semel in die progrediens, molem peccatorum attenuabat inedia. Jam Paschalis lætitiæ favor mentes mortalium hilaraverat; jamque secundo die peregrinos agebamus. Cantabatur ille versus quo Fulbertus Carnotensis episcopus pulcherrima disjuncta [*videl.* dilemmate] Judæos convenerat, ut aut sepultum reddant Christum, aut resurgentem adorent. Cum illa ante crucifixum baculis innixa stans, gravi præter solitum ad terram ruina pavimentum allisit. Accurere plerique, volentes prostratam erigere; quod vererentur, ne casus importunus paralyticæ membra effregisset. Cæteri quibus sanius consilium erat, prohibuere, dicentes exitum rei Deo qui probe dispensandum nosset, commendandum. Sursum ergo cordibus erectis intenti ora tenebant omnes; cum illa scintillantibus oculis, micantibus digitis, omni corpore surrexit incolumis. Quæ miraculi certitudo civium, qui eam pro diuturnitate convictus integre nossent, in laudem Dei et confessoris ora laxavit.

Calna est vicus Melduno ad x milliaria proximus, territoriis abbatiæ et vici collimitantibus. Hujus indigena vir, vocalis officii expers, eodem anno, si bene teneo, ad festum venit, regioni ob insigne calamitatis notissimus, multisque probatus experimentis, quod esset vere mutus. Siquidem præses provinciæ hominem tormentis plus quam semel adegerat, ut vi extorta confessio quod simulatum esset in veritatem efferret. Sæve quidem ille, sed severitatem exigebat quorumdam miserorum simulatio, qui ad Dei et hominum ludibrium quemlibet effingunt morbum, ut hoc figmento emendicatis nummulis lacunam impleant ventris. Edebat ergo ille inter supplicia rugitus miserabiles; et spiritu contribulato, qualem Dominus diligit, finem ærumnarum optabat. Quamvis igitur lingua inefficax, intellectu tamen perspicax, frequentiæ populari ad A festum festinanti se immiscuit. Et primo quidem ante majus altare soli videre datum pontificem juxta basim altaris spatiantem, conniventis vultus lætitia monachos cantantes perstringere. Quod ille cernens, cæteris, quorum visus perspicuitatem moles peccatorum obruerat, digitorum nutu et immani oris rictu ostendere nitebatur. Sed cum verborum effectus loqui volentem fraudaret, nec illi divini essent ut intelligerent, sicut indignabundus in criptam, quæ tunc erat novi operis, se proripuit. Ibi cum idem videret, magnoque conatu in sermonem gestiret, monachus, qui aderat, aliquid divinum præsagiens, digitos brachii beati Aldelmi ori clamantis immersit. Tum vero ille pro sanctorum digitorum reverentia longe reductis dentibus, pro- B ductis ab imo suspiriis, ingenti nisu frustulentam offam carnis cum sanguine pariter ejecit et voce: *Domine sancte Aldelme, adjuva me.* Illa vox expedito extunc et deinceps sermoni felix dedit auspicium; aliquantosque postea duravit annos inoffense locutus, nisi quod per angustum meatum faucium rauciori sono modulabatur organum.

Ejusdem vici non indigena sed incola femina, lucis inops, postero anno in solemnitate Patris Aldelmi lumen per duosdeviginti annos amissum recepit. Causam cæcitatis, quam nescio, nolo contexere, cavens loquacitate me legentium fidem fallere. Hoc constat, quia cum ante crucifixum staret, flavo crine in terga soluto spectabilis, sed tenebris oculorum deformis, crebris punctionibus orbes luce C vidui cœpere moveri. Quibus mulier irritata, primo levi fricatione cruorem emisit, sed cum majori pruritui atrociore unguium injuria satisfaceret, copiosiori profluente: unde postulata cruorem excepit concha. Ita expeditis obstaculis, concavitatem fenestrarum serenum illustravit luminis. Tunc affines veracissimi, qui adessent, homines et plausere miraculo, et usque nunc eam stipendiario sustentant commodo. Illa sanctioris habitus professa velamen, nullo fraudatur visus dispendio, nisi quantum provectio ætas accedit senio. Vivit ad hunc, quo ista scriptitamus, annum, qui est ab Incarnatione Domini 1125, a transitu sanctissimi confessoris quadringentesimus decimus sextus, in regno Henrici regis xxv, falsariorum qui monetam corruperant D per totam Angliam detruncatione notabilis, propter eamdem perinde falsitatem, annonæ charitate et edaci fame, tum præterea indiscreta vulgi clade infamis; eminentissimorum virorum mortibus funestus, præsertim Calixti papæ, et quinti Henrici imperatoris Alemanniæ; quibus nulli unquam præstantiores fuerant in officiis utrisque; tonitribus et fulminibus per omnes menses infestus, imbrium continuatione nullo pene intermisso die, æstivis etiam mensibus pluvius et lutens.

WELLELMI MALMESBURIENSIS
LIBER
DE ANTIQUITATE GLASTONIENSIS ECCLESIÆ.

(Ex codice ms. collegii Trinitatis Cantabrig. edidit GALE, *Historiæ Britannicæ, Saxonicæ Anglo-Danicæ Scriptores* XV. Oxoniæ 1691, fol.)

WILLELMI PROLOGUS

Domino in Christi visceribus multum amplectendo et honorando HENRICO Lincolniensi episcopo, WILLELMUS vestræ dignitatis filius, quidquid optari potest beatius.

Si quidquam est quod in hac vita hominem teneat, et inter adversa et turbines mundi æquo animo manere persuadeat; id esse in primis reor meditationem sanctarum Scripturarum. Et quidem scripta gentilium hactenus utilitatem sui prætendunt, ut verborum splendore legentis et palpent ingenium, et timent eloquium. At vero librorum cœlitus inspiratorum longe fructus præponderat; quia et hic jucundæ dulcedinis pastum animo infundant, et alias æternæ beatitudinis emolumentum acquirunt. Multa porro, et ut mea fert opinio, innumera sunt in Scripturis sanctis, quibus divina dignatio mentes mortalium ad bonæ vitæ cultum informat, tum præcepta tum exempla. Illis qualiter vivendum sit, instruimur, istis innuitur quam sint, Deo juvante, factu facilia quæ jubentur. Natura sane hunc quibusdam ingeneravit animam, ut quamvis utraque sciant necessaria, magis tamen exemplorum quam adhortationum eos prolectet auditus. Et alienigenarum quidem gestis præ sanctitatis assurgunt reverentia, sed alacriori capiuntur dulcedine, si alicujus sancti, qui compatriota fuerit, vita perducatur in medium, in qua sicut e speculo conspicuum, ut ita dicam, sit vivum religionis simulacrum. Accedit enim jucundæ relationi propinquitas, ne aliquis desperet a se per Dei gratiam fieri posse, quod audit ab alio de proximo factum fuisse. Unde sicut æstimo non contemnendæ stylum dedi operæ, qui beati Dunstani, prius Glastoniensis abbatis, demum archiepiscopi Cantuariensis, vitam labore meo æternæ mandavi memoriæ, duosque libros de hoc, volentibus Glastoniæ fratribus filiis vestris, dominis et sociis meis, dudum integra rerum veritate absolvi. Verumtamen ne quid sedulitatis meæ desit officio, ejusdem ecclesiæ vestræ rudimentum et processum in hujus libri auspicio repetens ab origine pandam. Nec hic multum a proposito alienum putari debet, cum honor Ecclesiæ in Dunstanum, et laus Dunstani ad Ecclesiam redundet. Nam et illa Dunstanum materno gremio in virum confovit, et ipse matri plurimum splendoris adjecit. Quapropter in spem nonnihil animus meus accrescit hoc scriptum fortasse sanctum procurasse, ut alumni occasione digeratur dignitas nutriculæ. Illos ego libellos, sed et Vitam beati Patricii, miracula venerabilis Benigni, passionem martyris Indracti, qui simili cura procuderam, jam pridem in eorum permisi versari manibus, ut si quid citra rationem dictum esset, corrigeretur pro tempore. Illi vero propensiori consilio diu scripta trutinantes, omni me liberaverunt culparum nævo, nihil contuitu religionis aut dantes offensæ, aut deferentes gratiæ. Hoc igitur qualecunque opusculum vestræ devoveo examinandum prudentiæ, domine venerabilis; et merito amabilis Pater. Facti mei ratio in promptu, ut noscat excellentia vestra, qui et quanti viri fundaverunt et provexerunt ecclesiam, quæ vestræ potissimum sub Deo et sanctis ejus modo tutelæ innititur. Sciatis etiam vos priscorum heroum imitatum, et, pene dico, supergressum facta, priusquam audissetis vocabula. Nam ut cum obtrectare, si quis forte fuerit, audacius conferam pedem, in quo prisci possessores vobis possunt præferri? In ampliandis patrimoniis? At vos et dudum eliminata reducitis, et habita industria solerti cumulatis. In exstruendis ædificiis? Atqui quantum in ea re omnibus prædecessoribus emineatis, melius monstrabit mirantis digitus, quam laudantis titulus. In pace incolarum tuenda? Sed vos, nominis vestri umbone, omnes prædones dejicitis; vultus splendore nebulas mœstitiæ propulsatis, sermonis prudentia calumnias litigatorum enodatis. In religione monachorum? Quæ cum semper ita Deo propitio vestris temporibus floret, ut infelix livor aliquid sinistrum de ipsa erubescat confingere. Accedit publicus amor ipso-

rum pectori vestro, qui nullo eos exterretis roncho, sed venientes jucunde admittitis, affabiliter tractatis, abeuntibus paterne valefacitis. Nec enim profecto de nobis dicitur, quod de quibusdam potentibus a poeta usurpatum non immerito cantatur.

> ... *Late sibi submovet omne*
> *Vulgus et in vacuis regnat basiliscus arenis.*
> (Lucan. *Pharsal.* ix, 725.)

A Est igitur infra meritum vestrum omnis eloquentia. Laudes vestræ ita excellunt, ut nihil supra. Quæ cum ita sint, accipite, quæso, devotionis meæ munus, sedulitatis pignus, et agite ne fructu laboris excidam. Adestote igitur, si omnino placet, et attendite dum per sucessionum seriem antiquitatem Ecclesiæ tentabo suspicionibus eruere, quantum ex strue monimentorum vestrorum potui corradere.

DE ANTIQUITATE GLASTONIENSIS ECCLESIÆ.

Incipit quomodo duodecim discipuli sanctorum Philippi et Jacobi apostolorum primo ecclesiam Glastoniensem fundaverunt.

Post Dominicæ resurrectionis gloriam, ascensionisque triumphum, ac Spiritus Paracleti de supernis missionem, qui discipulorum corda temporalis pœnæ adhuc formidine trepidantia replevit, scientiam omnium linguarum tribuendo: *Erant omnes credentes simul cum mulieribus et Maria mater Jesu*, ut Lucas narrat evangelista, *et verbum Dei disseminabatur, crescebatque numerus credentium quotidie, eratque omnibus cor unum et anima una.*

Invidiæ ergo fascibus accensi sacerdotes Judæorum cum Pharisæis et Scribis concitaverunt persecutionem in Ecclesia, interficiendo protomartyrem Stephanum, et fere a finibus suis omnes procul pellentes. Hac igitur persecutionis procella sæviente, dispersi credentes petierunt diversa regna terrarum a Domino sibi delegata verbum salutis gentibus propinando. Sanctus autem Philippus, ut testatur Freculfus, libro ii, capitulo 4; regionem Francorum adiens gratia prædicandi, plures ad fidem convertit ac baptizavit: volens igitur verbum Christi dilatari, duodecim ex suis discipulis elegit, ad prædicandum incarnationem Jesu Christi, et super singulos manum dextram devotissime extendit, et ad evangelizandum verbum vitæ misit in Britanniam: quibus ut ferunt, charissimum amicum suum Joseph ab Arimathia, qui et Dominum sepelivit, præfecit. Venientes igitur in Britanniam anno ab Incarnatione Domini lxiii, ab assumptione beatæ Mariæ xv, fidem Christi fiducialiter prædicabant. Rex autem barbarus cum sua gente tam nova audiens et inconsueta, omnino prædicationi eorum consentire renuebat, nec paternas traditiones commutare volebat: quia tamen de longe venerant, vitæque eorum exigebat modestia, quamdam insulam ad petitionem eorum, silvis, rubis atque paludibus circumdatam, ab incolis Yniswitris nuncupatam in lateribus suæ regionis, ad habitandum concessit; postea et alii duo reges, licet pagani successive, comperta eorum vitæ sanctimonia, unicuique eorum unam portionem terræ concesserunt ac ad petitionem ipsorum secundum morem confirmaverunt. Unde et xii hidæ per

B eos adhuc, ut creditur, nomen sortiuntur. Prædicti itaque sancti in eodem deserto conversantes, post pusillum temporis visione archangeli Gabrielis admoniti sunt ecclesiam in honorem sanctæ Dei genitricis et Virginis Mariæ in loco cœlitus eis demonstrato construere. Qui divinis præceptis non segniter obedientes, secundum quod eis fuerat ostensum, quamdam capellam, inferius per circuitum virgis torquatis muros perficientes, consummaverunt, anno post passionem Domini xxxi, post assumptionem gloriosæ Virginis xv, ex deformi quidem schemate, sed Dei multipliciter adornatam virtute. Et cum hæc in hac regione prima fuerit, ampliori eam dignitate Dei Filius insignivit, ipsam videlicet in honorem suæ matris dedicando. Duodecim igitur sancti C sæpius memorati, in eodem loco Deo et beatæ Virgini devota exhibentes obsequia, vigiliis, jejuniis et orationibus vacantes, ejusdem Virginis auxilio ac visione, ut credi pium est, in omnibus necessitatibus refocillabantur. Hoc autem ita se habere tum ex charta Beati Patricii, tum ex scriptis seniorum cognoscimus. Quorum unus Britonum historiographus, prout apud Sanctum Edmundum, itemque apud Sanctum Augustinum Anglorum apostolum vidimus, ita exorsus est: « In confinio occidentalis Britanniæ quædam regalis insula antiquo vocabulo Glastonia nuncupata, latis locorum dimensa finibus, piscosis aquis stagneisque circumdata fluminibus, et plurimis humanæ indigentiæ aptam usibus, atque sacris, quod D maximum est, dedicatam muneribus. In ea siquidem Anglorum primi catholicæ legis neophitæ antiquam Deo dictante, repererunt ecclesiam, nulla hominum manu certe, ut ferunt, constructam, imo humanæ saluti a Deo paratam, quam postmodum ipse cœlorum fabricator multis miraculorum gestis multisque virtutum mysteriis sibi sanctæque Dei genitrici Mariæ se consecrasse demonstravit. » Sed de his postea, nunc ad inceptum redeamus. Sancti igitur memorati in eodem eremo sic degentes, effluentibus multis annorum curriculis, carnis ergastulo sunt educti. Idemque locus cœpit esse ferarum latibulum, qui prius fuerat habitatio sanctorum, donec placuit, beatæ Virgini suum oratorium redire ad memoriam fidelium, quod quomodo evenerit jam prosequamur.

Quomodo sancti Phaganus, et Deruvianus Britannos ad fidem converterunt et in insulam Avalloniæ venerunt.

Tradunt bonæ credulitatis annales, quod socius rex Britannorum ad Eleutherium XIII loco post beatum Petrum papam miserit, orans ut Britanniæ tenebras luce Christianæ prædicationis illustraret; mactus animi rex, magnæ prorsus laudis factum adorsus, ut fidem, quam tunc temporis pene omnes reges et populi persequerentur exhibitam, ipse ultro appeteret vix auditam. De qua re ut aliquid exstrinsecus dicam, in ejusdem meriti laudem concurret Ethelbertus, multis annis post socium rex Cantiæ, qui prædicatores ad se de Roma missos non turbido abegit responso, sed benigno excepit hospitio. Accessit benignitati solers verborum festivitas, quia etsi nollet verbis eorum proprium assensum apponere, tamen quia de longe venerant, ut quæ optima credebant ei communicarent, absurdum videri possit, si eis quidquam inferret molestiæ. Sunt ergo hi viri amplissima recordatione digni, quorum alter Christianitatem prudenter invitavit, alter libenter excepit. Venerunt ergo Eleutherio mittente prædicatores Britanniam duo viri sanctissimi, Phaganus videlicet atque Deruvianus, prout charta Sancti Patricii gestaque Britannorum testantur. Hic igitur verbum vitæ evangelizantes, regem cum suo populo sacro fonte abluerunt anno Domini 166. Hinc prædicando et baptizando Britanniæ partes peragrantes in insulam Avalloniæ, more Moysi legislatoris interiora deserti penetrantes, sunt ingressi, ubi antiquam, Deo dictante, repererunt ecclesiam, manibus discipulorum Christi, ut ferunt, constructam, et humanæ saluti a Deo paratam; quam postmodum ipse cœlorum fabricator multis miraculorum gestis, multisque virtutum mysteriis sibi sanctæque Dei genitrici Mariæ se consecrasse demonstrabit; fluxerunt autem ab adventu discipulorum sancti Philippi in Britanniam usque ad adventum sanctorum memoratorum CIII anni. Igitur prædicti sancti Phaganus et Deruvianus, oratorio illo sic reperto ineffabili sunt refecti gaudio. Ibidem in Dei laudibus moram protrahentes diuturnam, per novem videlicet annos, locum etiam diligenter perscrutantes, figuram nostræ redemptionis aliaque signa manifesta repererunt quibus bene cognoverunt quod Christiani prius locum inhabitaverant, postea cœlesti perpendentes oraculo, quod Dominus ipsum locum præ cæteris Britanniæ specialiter elegerit, ad nomen gloriosæ Genitricis suæ ibidem invocandum. Omnem etiam narrationem in antiquis scriptis invenerunt, qualiter sanctis apostolis per universum orbem dispersis, sanctus Philippus apostolus eum multitudine discipulorum in Franciam veniens, duodecim ex ipsis Britanniam misit ad prædicandum. Qui prædictam capellam angelica docti revelatione construxerunt, quam postmodum Filius Altissimi in honorem suæ matris dedicavit; ipsisque XII tres reges, licet pagani, XII portiones terræ dederunt ad eorum sustentationem, insuper gesta eorum scripta invenerunt; ideoque locum ipsum præ cæteris dilexerunt, qui etiam in memoriam primorum XII ex suis XII elegerunt, et in præfata insula, rege Lucio consentiente, habitare fecerunt.

Qui postea in diversis locis, sicut anachoretæ manserunt ibidem, in eisdem videlicet locis, in quibus primi XII primitus habitaverunt. In vetustam tamen ecclesiam, ad divina obsequia devotius complenda, crebro convenerunt quotidie, et sicut tres reges pagani dictam insulam cum adjacentiis suis, XII primis Christi discipulis dudum concesserant, ita prædicti Phaganus et Deruvianus istis XII sociis et aliis in posterum sæcularis, ab eodem rege Lucio liberam eamdem confirmari impetrabant, sic autem multi aliis succedentes, semper tamen in numero duodenario, per multa annorum curricula, usque ad adventum sancti Patricii Hiberniensium apostoli, in memorata insula permanserunt. Huic etiam ecclesiæ sic repertæ aliud addiderunt sancti neophitæ opere lapideo oratorium, quod Christo sanctisque apostolis Petro et Paulo dedicaverunt. Horum ergo restaurata fuit opera vetusta Sanctæ Mariæ in Glastonia ecclesiæ, sicut fidelis per succidua sæcula non tacuit antiquitas. Sunt et illæ non exiguæ fidei litteræ apud Sanctum Edmundum repertæ, quod hanc sanctissimam ecclesiam Glastoniæ non fecerunt aliorum hominum manus, sed ipsi discipuli Christi eam ædificaverunt, mittente scilicet sancto Philippo apostolo, ut præmissum est; nec abhorret a vero, ut præmissum est, quia si Philippus apostolus Gallis prædicavit, sicut Freculfus libro II, cap. 4, dicit, potest credi quod etiam trans oceanum sermonis semina jecit.

Quomodo monachus quidam de Sancto Dionysio de Glastonia referebat.

Ad comprobandam antiquitatem ecclesiæ, de qua præfati sumus, paululum digrediamur. Monachus quidam Glastoniæ, Godefridus nomine, de cujus epistola et hoc et quod subjungemus capitulum assumpsimus, tempore hoc Blesensis abbatis Glastoniæ, cum in pago Parisiacensi apud Sanctum Dionysium moraretur, senior quidam ex monachis interrogavit eum: « Quo genus unde domo? » Respondit, Normannus, Britanniæ monasterii, quod Glastingeia dicitur, monachus: « Papæ, inquit, an adhuc stat illa perpetuæ Virginis et misericordiæ matris vetusta ecclesia? — Stat, » inquit. Tum ille lepido attactu caput Godefridi Glastoniensis demulcens, diu silentio suspensum tenuit, ac sic demum ora resolvit: « Hæc gloriosissimi sui martyris ecclesiæ, et illa de qua te asseris, eamdem privilegii dignitatem habent, ista in Gallia, illa in Britannia, uno eodem tempore exortæ, a summo et magno pontifice consecratæ; uno tamen gradu illa supereminet, Roma etenim secunda vocatur. » Cumque ab ore viri penderet, ille cui provincia suspiciendorum fratrum erat commissa, invitos ab invicem non revisuros separavit, sed hic hactenus.

Quomodo multitudo popularis primitus Glastoniam inhabitaverit.

Descriptis fundatione, dedicatione, ac postea inventione hujus oratorii, restat apponere qualiter hæc insula a multitudine fuit inhabitata. Legitur in antiquis Britonum gestis, quod a boreali Britanniæ parte venerunt in Occidentem duodecim fratres, et tenuerunt plurimas regiones, Venedociam, Demetiam, Buthir, Kedweli, quas proavus eorum Cuneda tenuerat : nomina eorum fratrum inferius adnotantur, Ludnerth, Morgen, Catgur, Cathmor, Merguid, Morvined, Morehel, Morcant, Boten, Morgen, Mortineil, Glasteing. Hic est ille Glasteing, qui per mediterraneos Anglos, secus villam quæ dicitur Escebtiorne, scrofam suam usque ad Wellis, et a Wellis per inviam et aquosam viam, quæ Sugewege, id est *scrofæ via*, dicitur, sequens porcellos suos, juxta ecclesiam de qua nobis sermo est, lactentem sub malo invenit, unde usque ad nos emanavit, quod mala mali illius *Ealdcyrcenes epple ;* id est veteris ecclesiæ poma vocantur : sus quoque *caldcyre suge* idcirco nominabatur ; quæ cum cæteræ sues quatuor pedes habeant, mirum dictu, ista habuit octo. Hic igitur Glasteing, postquam insulam illam ingressus, eam multimodis bonis vidit affluentem, cum omni familia sua in ea venit habitare, cursumque vitæ suæ ibidem peregit. Ex ejus progenie et familia ei succedente locus ille primus dicitur populatus, hæc de antiquis Britonum libris sunt.

De diversis nominibus ejusdem insulæ.

Hæc itaque insula primo Yniswgtrin a Britonibus dicta, demum ab Anglis terram sibi subjugantibus, interpretato priore vocabulo, dicta est sua lingua Glastynburg, vel de Glasteing, de quo præmisimus; etiam insula Avallonia celebriter nominatur, cujus vocabuli hæc fuit origo. Supra dictum est quod Glasteing scrofam suam sub arbore pomifera juxta vetustam ecclesiam invenit, ubi quia primum adveniens poma in partibus illis rarissima reperit, insulam Avalloniæ sua lingua, id est insulam pomorum nominavit; avalla enim Britonice *poma* interpretatur Latine, vel cognominatur de quodam Avalloc, qui ibidem cum suis filiabus, propter loci secretum, fertur inhabitasse.

Quanta devotione diversi sancti illuc advenerint.

Ecclesia de qua sane loquimur, quæ pro antiquitate sui celebriter ab Anglis vetusta dicitur, primo vergea, nescio quid divinæ sanctitatis jam inde a principio redoluit spiravitque in omnem patriam, quamvis ex deformi grandis reverentia cultu, hinc confluentium illuc populorum totis callibus unda, hinc opulentorum deposita pompa conventus, hinc religiosorum et litteratorum frequens perendinatio.

De sancto Gilda.

Nam, sicut a majoribus accepimus, Gildas neque insulsus neque infacetus historicus, cui Britanni debent, si quid notitiæ inter cæteras gentes habent, multum annorum ibi exegit loci sanctitudine captus. Ibique anno Domini 512 de medio factus, in vetusta ecclesia ante altare est sepultus.

De sancto Patricio.

Quo fere tempore, antea tamen, Anglis Britannorum infestantibus , et pacem Pelagianis eorum expugnantibus fidem, sanctus Germanus Antisiodorensis, ut alibi legitur, contra utrosque suppetias tulit. Illos vero alleluiatico cantu fudit, et istos evangelicis et apostolicis tonitribus fulminavit. Inde in patriam meditatus reditum Patricium ad familiare contubernium ascivit, eumdemque post aliquot annos Hyberniensibus jubente Cœlestino papa prædicatorem misit. Ille munus injunctum gnaviter exsecutus extremis diebus Britanniam remeans, priorem celsitudinem salutationesque foro respuens, super altare suum Cornubiam appulit, quod usque hodie apud incolas magnæ venerationi, tum propter sanctitudinem et utilitatem, tum propter infirmorum salutem. Inde Glastoniam veniens XII fratres anachoretice viventes ibidem reperiens congregavit. abbatisque suscipiens officium, eosdem agere docuit vitam cœnobialem, sicut sequens scriptum, quod idem tempore suo conscripsit, manifestius declarat.

Charta sancti Patricii episcopi.

« In nomine Domini nostri Jesu Christi, ego Patricius humilis servunculus Dei, anno Incarnationis ejusdem 430, in Hiberniam a sanctissimo papa Cœlestino legatus, Dei gratia Hibernicos ad viam veritatis converti, et cum eos in fide catholica solidassem, tandem in Britanniam sum reversus, ac ut credo, duce Deo, qui vita et via, incidi in insulam Yniswgtrin, in qua inveni locum sanctum ac vetustum, a Deo electum et sanctificatum in honore intemeratæ virginis Dei genitricis Mariæ. Ibique quosdam fratres rudimentis catholicæ fidei imbutos, et piæ conversationis, qui successerunt discipulis sanctorum Phagani et Deruviani, quorum nomina pro vitæ meritis, veraciter credo scripta in cœlis, et quia in memoria æterna erunt justi, cum eosdem fratres tenere dilexissem, eorum nomina scripto meo redigere volui. Quæ sunt Brumbam, Hyregaam, Brenwal, Wenereth, Bantcommeweng, Adelward, Loyor, Wellias, Breden, Swelwes, Hinloernius, et alius Hin. Hi cum essent nobilibus orti natalibus nobilitatem suam fidei operibus ornare cupientes, eremiticam vitam ducere elegerunt, et quoniam inveni eos humiles et quietos, elegi potius cum illis abjectus esse, magis quam in regalibus curiis habitare. Sed quia omnium nostrum erat cor unum et anima una, elegimus simul habitare, comedere et bibere, pariter, et in eadem domo dormire ; sicque me licet invitum sibi prætulerunt, non enim dignus eram solvere corrigias calceamentorum eorum. Et cum vitam monasticam ita duceremus, juxta normam probabilium Patrum, ostenderunt mihi præfati fratres scripta sanctorum Phagani et Deruviani, in quibus continebatur quod XII discipuli sanctorum Philippi et Jacobi ipsam vetu-

stam ecclesiam construxerunt in honore prælibatæ advocatricis nostræ, per doctrinamentum beati archangeli Gabrielis insuper et quod Dominus eamdem ecclesiam cœlitus in honore suæ matris dedicaverat, et quod tres reges pagani ipsis XII, ad eorum sustenementum, XII portiones terræ dederint, nec non et in scriptis recentioribus inveni, quod sancti Phaganus et Deruvianus perquisiti erant ab Eleutherio papa qui eos miserat decem annos indulgentiæ. Et ego frater Patricius a piæ memoriæ Cœlestino papa duodecim annos tempore meo acquisivi. Post multum vero temporis, assumpto mecum Wellia confratre meo, per condensitatem silvæ cum magna difficultate conscendimus acumen montis, qui eminet in eadem insula. Quo cum pervenissemus, operuit oratorium unum vetustum et fere dirutum, habile tamen devotioni Christianæ, et, prout mihi videbatur, a Deo electum. Quod cum ingressi essemus, tanta odoris suavitate replebamur, uti in paradisi amœnitate positos nos crederemus. Egredientes igitur et reingredientes, locumque diligentius perscrutantes, invenimus volumen unum, in quo scripti Actus erant apostolorum, pariter cum actis et gestis sanctorum Phagani et Deruviani, ex magna parte consumptum, in cujus tamen fine voluminis invenimus scripturam, qua dicebat quod prædicti sancti Phaganus et Deruvianus, per revelationem Domini nostri Jesu Christi, idem oratorium ædificarunt in honore sancti Michaelis archangeli, quatenus ibi ab hominibus haberet honorem, qui homines in perpetuos honores, jubente Deo, est introducturus. At cum delectaret nos illa scriptura, nitebamur eam ad finem legere. Dicebat enim eadem scriptura, quod venerandi Phaganus et Deruvianus moram ibi fecerunt per novem annos, et quod ipsi etiam perquisierant triginta annorum indulgentiam omnibus Christicolis locum ipsum ob honorem beati Michaelis pia voluntate visitantibus. Invento ergo tanto divinæ bonitatis thesauro, ego et frater Wellias tribus mensibus jejunavimus, orationibus vacantes et vigiliis, dæmonibusque et belluis multiformiter apparentibus imperantes. Quadam autem nocte cum me sopori dedissem, apparuit mihi Dominus Jesus in visu, dicens : « Patrici serve meus, scias me elegisse locum istum ad honorem nominis mei, et ut hic honoranter invocent adjutorium archangeli mei Michaelis; et hoc tibi signum et fratribus tuis, quatenus ut ipsi credant, brachium tuum sinistrum arescet, donec quæ vidisti annuntiaveris fratribus tuis, qui in cella sunt inferiori, et denuo huc redieris. » Et factum est ita. Ab illo die statuimus duos fratres in perpetuum ibi, nisi pastores futuri ob justam causam aliter decreverint. Arnulfo autem et Ogmar Hibernicis fratribus, qui mecum venerant de Hibernia, pro eo quod ad exhortationem meam apud dictum humiliter oratorium manere cœperunt, præsentem paginam commisi, aliam similem in arca sanctæ Mariæ retinens in monumentum posteris. Et ego Patricius, per consilium fratrum meorum, omnibus qui silvam ex omni parte præfati montis in securi et ascia pia intentione dejecerint, ut facilior paretur aditus Christianis, ecclesiam beatæ perpetuæque Virginis piæ visitaturis, et oratorium prædictum, centum dies veniæ concedo. »

Hac autem ita veraciter se habere, testimonio scripturæ vetustissimæ similis, cum relationibus seniorum comprobavimus. Hic itaque sanctus supra memoratus, qui et Hiberniensium apostolus, et in insula Avalloniæ abbas primus, postquam prædictos fratres regularibus disciplinis convenienter informaverat, et eumdem locum terris, possessionibus, de dono regum ac aliorum principum competenter ditaverat, post aliquos annos decursos naturæ cessit, et sepulturam angelo demonstrante, flammaque ingenti de eodem loco, cunctis videntibus qui aderant, erumpente, in vetusta ecclesia a dextra altaris promeruit.

De excessu sancti Patricii.

Excessit ergo Patricius anno ætatis suæ CXI, Incarnationis vero Domini 472, qui fuit annus ex quo in Hiberniam missus est XLVII. Siquidem anno Domini 361 in lucem venit, et anno Domini 425 a Cœlestino papa in Hiberniam missus fuit, hic fuit annus ætatis suæ 64, et anno Domini 433, Hibernicos ad fidem Christi convertit. Demum Britanniam reversus, in optima conversatione XXXIX annos in insula Avalloniæ permansit; requievit autem in vetusta ecclesia, a dextro latere altaris, per multorum annorum curricula, videlicet 700 et decem annos, usque ab combustionem ejusdem ecclesiæ. Corpus vero suum in pyramide saxea fuit collocatum juxta altare, versus austrum, quam pro veneratione ejusdem sancti, auro et argento postea nobiliter vestivit domesticorum diligentia.

Visio de sancto Patricio.

Cum autem longe post obitum beati Patricii frequens quæstio esset, utrum ibi monachus et abbas fuerit, omnem scrupulum absolvit visio cujusdam fratris, qui post obitum beati viri, nutante memoria utrum ibi monachus et abbas fuerit, cum de hoc frequens verteretur quæstio, tali confirmatus est oraculo. Resolutus vero in soporem, visus est audire quemdam legentem post multa ejus miracula hæc verba : « Hic igitur metropolitani palli decoratus est sanctitate. Postmodum vero hic monachus et abbas factus est. » Adjecit etiam, ut non in egre credenti, litteris aureis quod dixerat scriptum ostenderet.

De sancto Indracto et de sancta Brigida.

Hinc Hiberniensibus mos inolitus, ad exosculandas patroni reliquias locum frequentare. Unde et sanctum Indractum et beatam Brigidam, illius terræ non obscuros incolas, illuc olim commeasse celeberrimus sermo est. Brigidam quidem, quæ anno Domini 488 illuc venerat, post aliquantulam moram, quam in insula quæ dicitur Beokery fecerat, demum reversum, relictis ibidem quibus

dam insigniis suis, videlicet pera, monili, nola, et A textilibus armis, quæ ibidem ad ejus memoriam reservantur; Indractum vero cum sociis ibidem martyrizatum, et sepultum, sicut alias stylus noster non tacuit. Postea per Ynam regem de loco martyrii in Glastoniensem translatum ecclesiam.

De sancto Benigno.

Anno Domini 460, sanctus Benignus venit Glastoniam. Hic discipulus sancti Patricii, et successor in episcopatu ejus tertius in Hibernia fuit, quemadmodum eorum gesta testantur. Hic igitur, angelo monente, patriam pontificiique dignitatem ex voto deserens, voluntaria peregrinatione suscepta, Glastoniam Deo duce pervenit, ubi et sanctum Patricium invenit. Quantæ autem apud Deum gratiæ fuere, multis patet virtutum indiciis. Hoc etiam B testantur ejus insignia apud Fernigemere, data ejus precibus aqua largissima, et ex ejus baculo arido ingens arbor wreus et frondifera. Hic itaque post immensos yones in dicta insula beato fine quievit, ac post multorum curricula annorum, id est anno Domini nongentesimo primo, Glastoniam honorifice translatus est.

De sancto Columkilla.

Anno Domini 504 sanctus Columkilla venit Glastoniam. Quidam affirmant hunc sanctum vitæ suæ cursum ibidem consummasse, sed utrum sic, aut inde repatriaverit, non diffinio.

De sancto David archiepiscopo.

Jam vero quanti eum locum panderit magnus ille David Menevensium archiepiscopus, celebrius C est quam ut nostro indigeat illustrari relatu. Is antiquitatem et sanctitudinem ecclesiæ divino comprobavit oraculo. Dedicationi enim ejus intendens cum episcopis septem, quorum primus erat, ad locum venit; paratis autem omnibus quæ officii usus exposceret, nocte præcessura, ut putabat, festivitatem somno indulsit: omnes ergo sensus in quietem solutus vidit Dominum Jesum assistere, causam adventus blande sciscitantem. Quam cum ille incunctatus aperuisset, revocavit eum a sententia Dominus hoc dicto: Dedicatam a se dudum Ecclesiam in honore suæ matris, iteratione humana sacramentum temerari non oportere, simulque cum dicto volam digito terebrare visus hæc subjicit: hoc haberet signum, repeti non debere D quod ipse anticipasset facere. Sed quia intentionis illius non tam fuerit audacia quam devotio, pœnam non prolongandam. Denique mane futuro, cum in missa *per ipsum et cum ipso et in ipso* dicturus esset, plenum ei salutis vigorem refundendum. His terroribus antistes somno excussus, sicut tunc sanie ulcerosa impalluit; sic postea philosophiæ veritati applausit, sed ne nihil videretur egisse, aliam ecclesiam citato fecit et dedicavit opere.

De reliquiis sancti David.

Excessit autem hic sanctus Deo dignus anno Domini 546. Quidem sane affirmant, reliquias de hoc sancto et incomparabili viro cum beato Patricio, in vetusta ecclesia fuisse collocatas, et Walenses orationum frequentatione, et multiplici sermone, id procul dubio astruunt et corroborant, illud in medium proferentes, Bernardum episcopum Rosinæ vallis, ibidem semel et secundo reliquias Pergei sancti quæsisse, et multis reclamantibus non invenisse. Sed qualiter de Rosina valle usque ad Glastoniam dictæ reliquiæ translatæ fuerunt subjungemus. Quædam matrona nomine Alswitha, tempore Edgari regis, prædictas reliquias acquisivit per quemdam cognatum suum, qui tunc temporis fuit episcopus apud Rosinam vallem, quando tota terra homo illa ita vastata erat, ut vix aliquis homo illic inveniretur, nisi paucæ feminæ, et etiam in raris locis, et eas Glastoniæ contulit.

De reliquiis a Guallia Glastoniam translatis.

Testes sunt Walenses religiosi terræ illius, qui ea tempestate plurima corpora sanctorum, et reliquias, Romam ituri secum Glastoniam detulerunt, et itinerando proficiscentes dimiserunt ibidem. Facta est hæc translatio anno post mortem ejusdem 420, Incarnationis Dominicæ 966.

De sanctitate et dignitate Glastoniensis Ecclesiæ.

Est ergo Glastoniensis ecclesia omnium, quas quidem noverim, antiquissima in Anglia. Inde quia cognomen sortita, in ea, præter beatum Patricium, et alios, de quibus superius dixi, multorum sanctorum corporales servantur exuviæ, nec a beatorum cineribus vacat ullus fani ambitus, adeo pavimentum lapide constratum, adeo altaris latera, ipsumque altare supra et infra, reliquiis confertissimis aggeruntur. Merito ergo dicitur cœlesto in terris sanctuarium, tot sanctorum reconditorium. Quam felices, Deus bone, habitatores, quos ipsa loci reverentia ad morum compositionem invitat, nullum de his crediderim deperire cœlo, quos corporibus egressos tantorum patronorum excipit laus vel excusatio. Ubi autem notare licet in pavimento, vel per triangulum, vel per quadratum, lapides altrinsecus ex industria positos, ex plumbo sigillatos, sub quibus quidam arcani sacri contineri, si credo, injuriam religioni non facio. Antiquitas et sanctorum congeries excivit reverentiam loco, ut vix ibi quis noctu præsumat excubias agere, vix interdiu excrescens flegma projicere, illusoriæ fœditatis conscius, toto cohorreat corpore, nullus inter contiguum cœmeterium, vel avem venatoriam advexit, vel quadrupedes induxit, qui sui vel rei possessæ indemnis abierit; ferro vel aqua examinandi, si orationem ibi deposuerint, omnes, quos præsens memoria complectitur, quo excepto, de salute suo tripudiarunt. Si quis e vicino aliquid ædificium locandum putasset, quod obumbratione sua lucem inviderет ecclesiæ, patuit ruinæ, satisque constat hominem illius provinciæ nullum sanctius vel crebrius juramentum habere, quam per veterem ecclesiam, nihil magis vitantes metu celeris vindictæ quam perjurare. Labantem veritatem

dictorum, quæ proposuimus, plurimorum veracissimorum hominum pro successu annorum fulciunt testimonia.

De sancto Paulino episcopo.

Sed ut ad propositum redeam, sancti Patricii nativitas, quæ anno Dominicæ Incarnationis 361 fuit, adventum beati Augustini in Britanniam ducentis triginta sex annis præcessit. Cujus prædicationis commilitonem Paulinum, ex archiepiscopo Eboracensi Rofensem episcopum, asserit patrum traditio, ecclesiæ contextum dudum, ut diximus, virgeo, ligneo tabulatu induisse, et plumbo a summo usque deorsum cooperuisse. Egit nimirum prædicabilis viri solertia, ut nihil decederet sanctitati, et plurimum accederet ornatui. Et certe solet ecclesiarum cultus augustior quaslibet brutas mentes ad orandum illicere, quamlibet cervicositatem ad supplicandum inflectere.

De translatione Indracti ac sociorum ejus.

Aliquantis autem annis elapsis, per Ynam regem Westsaxonum divinæ visionis compotem, martyris Indracti et sociorum ejus corpora de loco martyrii translata, et in eadem ecclesia tumulata sunt. Ipsius quidem in lapidea pyramide ad sinistrum altaris, cæterorum in pavimento, prout vel casus tulit, vel industria locavit.

De reliquiis a terra Northanimbrorum usque Glastoniam translatis.

Item multo post tempore, infestantibus Danis Northanimbriam, Tica earum partium abbas, sub obtentu pacis a borea in occidentem commigrans, Glastoniam concessit, eamdemque ecclesiam abbatis jure anno Dominicæ Incarnationis 754 rexit. Multis vero annis aquilonaris regio piratarum patuit prædæ, cum interim aliæ partes Angliæ nihil suspicarent hostile. Attulit sane secum locupletes incolatus sui obsides, reliquias scilicet Aidani Lindisfarnensis episcopi, corpora sanctorum Ceolfridi, Benedicti, Estrepini, Hetberti, Selgfridi Wiorensium abbatum, Bedæ presbyteri, Hebbæ, Begæ, Borsili; item corpus Hildæ, abbatissæ monasterii quod quondam Streneshealh, nunc Witeby nuncupatur. Hæc igitur supra altare locatæ reliquiæ non parum reverentiæ loco adjecere. Idem porro Tica, cum valefecisset vitæ, in dextero angulo majoris ecclesiæ, juxta introitum vetustæ, notabilem accepit sepulturam. Ea est et mole structuræ et arte cælaturæ non ignobilis.

De diversis reliquiis Glastoniæ repositis.

Et quoniam Glastonia insula multorum insignitur sanctorum cineribus, præter supra enumeratos, libet paucorum ex multis adnotare nomina, quorum corporales exuvias pro majori parte ibidem requiescere non dubitamus. Nam particulares reliquias sanctorum illuc a regibus et magnatibus collatas enumerare, in immensum esset volumen extendere, et in textis Evangeliorum adnotantur. Prætermissis igitur supramemoratis, videlicet XII discipulis sancti Philippi, Phagano et Deruviano, A et eorum multis discipulis Patricio, Indracto, Benigno, cum suis sociis, Gilda sapiente, sancto David Menevense, et aliis, quos venerabilis Tica refertur illuc portasse, sciendum quod illic veraciter dicuntur requiescere sanctus Paulinus Northanimbrorum archiepiscopus, duo innocentes a pio rege Edgaro de Bethleem illuc translati, sanctus Dunstanus Pater magnificus, cujus translationem a Cantuaria ad Glastoniam subjungemus. Item sanctus Idanus episcopus, et sanctus Ultanus episcopus, frater beati Fursei, cujus gesta miranda leguntur. Illic et sanctus Iltuit inter Walenses famosissimus, et sanctus Basilius in ætate tenera martyrizatus: item reliquiæ sancti Urbani papæ et martyris, ossa sancti Anastasii martyris, ossa B sancti Cæsarii martyris, ossa sancti Benigni martyris, ossa sancti Melani episcopi et martyris. Ibi etiam requiescit sancta Ealfleda regina, et sancta Celrgitha virgo, tota integra in carne et osso, sicut testantur qui eam viderunt, cum cilicio et sacro velamine, non putrefactis. Illic etiam sunt ossa sanctæ Batildis reginæ, et ossa sanctæ Mamillæ virginis; insuper corpora sanctarum Ursulæ, Dariæ, Crisante, Udiliæ, Mariæ, Marthæ, Luciæ, Lucei, Waleburbæ, Geretrudæ, et Ceciliæ, et præter sanctos enumeratos ibidem sunt sanctorum reliquiæ innumerabiles, de dono regum, principum, pontificum, et aliorum nobilium, quorum quædam nomina in antiquis ecclesiæ libris adnotantur: C multæ etiam reliquiæ de terra Northanimbrorum, tempore guerræ eis a Danis illatæ. De Guallia insuper tempore suæ persecutionis ad Glastoniam, quasi ad sanctorum reconditorium, sunt delatæ. Et quamvis apud nos non sit eorum plena cognitio, cognitione tamen divina et contemplatione plenius perfruuntur.

De translatione sancti Dunstani a Cantuaria ad Glastoniam.

Jam quia de aliis sanctis mentionem fecimus, modum translationis sancti Dunstani subjungemus. Anno ab Incarnatione Domini 1012, regnante illustri rege Eadmundo, patriæ lingua Yreneside nuncupato, advenientes Dani in orientales Angliæ plagas, totius Cantiæ fines in suam redigebant potestatem, a qui- D bus multi propria dignitate privati, multi a patria eliminati, multi crudelissima sunt morte trucidati; sicque usque ad civitatem Londoniensem, nec gradui, nec ætati, vel sexui parcentes, homicidiis, rapinis, incendiis divina atque humana exterminabant. Hinc, ut de aliis taceam, venerandus archiepiscopus Elfegus propriæ dignitatis est sede propulsus, prædia devastantur, possessiones diripiuntur, cætera sine fletu quis referat? Proh dolor! ingressi sunt sceleratissimi metropolitanam Anglorum ecclesiam, in religiosos famulos Christi irruentes, et, quod dictu horrendum est! a domo Dei singulos eliminantes, omniaque incendio consumente. Contigit iisdem temporibus præfatum regem Edmundum Glastoniam adventare, commoratusque illic ali-

quandiu, Brichredo abbati, et fratribus ejusdem loci, tantæ captivitatis ex ordine retulit historiam, memorans eisdem Cantuariensem ecclesiam incensam, et habitatoribus ac religione penitus viduatam. Quibus auditis, abbas totaque congregatio ita sunt contristati, ac si singulorum animas gladius pertransiret. Inter cætera etiam eximii Patris sui Dunstani virtutes præcelsas recitabant, qui, dum viveret, amplis possessionibus, donis, libertatibusque magnificis, et, quod pluris est, regularibus institutis Glastoniam mirifice insignivit. De his silere præter religionem existimantes, precibus uberrimis opem consiliumque regis similiter implorant, quatenus reliquias gloriosi viri ad loca transferrent religiosa, ubi quondam religionis lacte nutritus ad tantas virtutes excreverat, ut non solum gregem Glastoniæ, sed et totius Angliæ provincias sua posset illustrare doctrina. Quibus auditis, rex eorum desideriis pio occurrens affectu, quod petierant celeri decrevit effectui mancipari. Nec mora, memoratus abbas voti jam compos, quatuor ex suis commilitonibus hujus legationis injungit officium hoc modo, ut videlicet adjunctis sibi sociorum auxiliis, Cantuariam properantes, ad Glastoniam ossa sanctissimi transferrent Dunstani. Jussionem patris suscipiunt filii devotissime, paratisque tanto itineri necessariis, ac benedictione suscepta, injuncta sibi voluntate prosequuntur alacri, de misericordia Dei, simulque ope dicti sancti plurimum confisi. Iidem autem monachi beato Dunstano in carne degenti dudum adhæserant, capellæ suæ complentes officium, qui etiam corpus ejus, anima in quietas sedes translata, sepulturæ tradiderunt; postea etiam cum successore suo sancto, videlicet Alfego archiepiscopo, usque ad ejusdem commanentes martyrium. Complacuit namque præfatis pontificibus, de cœtu monachili Glastoniensi collaterales individuos habere, tum propter prærogativam charitatis, qua nutriculam amplectebantur, præcipue tum ut eorum familiari contubernio exemplariter inflammati, a priori vita, quam cum eis agere solebant cœnobio, nec deviarent. Fratrum autem ipsorum nomina hæc fuerunt, Sebirchtus, Ethelbuthtus, Bursius, Adelwardus cognomento Quadrans. Igitur memorati fratres Cantuariam venientes, locum, sicut a rege audierant, omni habitatore nudatum inveniunt. Et continuo sepulcrum sanctissimi viri adeunt a se optime recognitum, utpote qui eumdem in mausoleo locaverant. Quo aperto, ossa sancti Dunstani super aurum et topazium pretiosa reperiunt, carne tam diurni temporis spatio resoluta, repertaque, reverentia qua decebat, nec sine lacrymis, recolligunt. Annulum etiam digito sancti, cum sepulturæ traderetur, impositum, quem et ipse ætate teneriori fecisse dicitur, recognoscunt. Patratis ergo omnibus pro quibus venerant, prosperatori itineris sui gratias rependentes immensas, Glastoniam revertuntur, cum gaudio pretiosissimas reliquias secum deportantes, quibus reversis, cum quanta omnium lætitia, præcipue monachorum, fuerint recepti, aptius perpendit legentis charitas, quam scribentis evolvat facultas. Facta est autem hæc translatio anno Domini 1012. Secundo videlicet anno post interfectionem sancti Elfegi archiepiscopi, XXIV anno post dormitionem sancti Dunstani.

Qualiter reliquiæ sancti Dunstani sub terra recondebantur.

His ita patratis, immensis Dei beneficiis fratres refocillati, crebris insistebant collocutionibus, tractantes qualiter memoratum thesaurum tutiori custodiæ mandarent; non immerito formidantes, ne hostili rabie sedata, Cantuariensique Ecclesia in pristinum statum reformata, archiepiscopi auctoritate potentiaque præminens, easdem sibi ablatas revocaret reliquias. Et sic quanto beatiores fuerant ipsarum acquisitione, tanto miseriores fierent posteriori privatione. Communicato demum consilio decreverunt, ut duo ex fratribus senioribus in commissis sibi arcanis fideliores, loco secretiori ossa sanctissima absconderent, nullique, quoad viverent, tanti secreti cognitionem participarent, sed tamen in extremis laborantes, locum alicui fratrum maturiori et sapientiori designarent, qui similiter in mortis articulo alicui, sicut et sibi fiebat, rem patefaceret: ita ut currente tempore, propter varios eventus, locus idem permaneret omnibus incognitus, uno duntaxat conscio veritatis, quousque placeret Altissimo ut lux non lateret sub modio, sed super candelabrum posita luceret omnibus in domo Dei existentibus. Consilium igitur sic initum duo fratres ad hoc electi ducunt ad effectum. Locellum namque ligneum ad hoc satis decenter compositum interius depingunt, ac in dextro latere locelli sed cum titulo, in sinistro vero et cum titulo inscribunt, quibus litteris nomen sancti Dunstani innuere volebant. Inferentes igitur præfatas reliquias in locellum, sub lapide ad hoc exciso recondunt in majori et vetusta ecclesia, secus aquam benedictam, in dextra parte introitus, monachorum omnibus aliis locum penitus ignorantibus. Ibidem Igitur centum et septuaginta duobus annis latebat absconditus, unius tantum cognitioni successim modo præscripto commissus.

Qualiter eædem reliquiæ iterum inveniebantur.

Procedente vero tempore, cum adhuc idem sanctus in loco lateret subterraneo, erat ibidem monachus quidam Joannes Canan nomine, ævo maturus, animo sagacissimus, antiqua monasterii notissima habens statuta, cujus etiam notitiæ non falsa fratrum opinio hujus arcani scientiam testabatur successiva relatione fuisse commissam, hujus custodiæ deputatus erat frater quidam Joannes de Watelege, dictus tam ætate quam conversione tener, quem ob bonæ indolis florem senior nimio mentis amplectebatur affectu. Is a sociis suis incitatus magistrum suum, licet diutius renitentem, precibus uberrimis, blanditiis quoque in-

tersertis, sollicitabat ut locum tanti thesauri conscium sibi demonstraret. Demum crebris precum blandimentis emollitus, quadam die puero more solito sciscitante, senior in hæc verba linguam resolvit: « Fili mi dilectissime, non ingredieris ecclesiam aqua benedicta te aspersurus, quin lapidem vestibus tuis contingas, sub quo reconduntur quæ requiris; sed de his amplius nihil me pulses, sed audita mente tacita sagacique pertracta. » Puero igitur hæc dicta oblivionis velo nequaquam obducente, senior post dies suos expletos in fata concessit. Post cujus obitum, quæ dicebantur ab eo in tenebris prædicabantur supra tecta, et in communem devenerunt cognitionem; omnibus tamen de sermonis ambiguitate titubantibus, torporeque nimio frigescentibus, nullus experientiæ manum apposuit, qua tantæ dubietatis nodum absolveret. Post modici temporis curriculum Glastoniæ cœnobium invasit incendium, quod non solum ecclesiam cæteraque ædificia, sed ejusdem ornamenta, thesauros, et quod pluris est, reliquias, pro magna parte consumpsit.

Cæterum dolores incendio tali causatos non est nostrum hic describere, quia nec circa hoc nostra versatur intentio. Monachi tamen suo mœrori solatium quærentes, pauca quæ flamma reliquit, maxime de reliquiis recolligebant. Tandem de sancto Dunstano solliciti, ea quæ de eo Joannes Canan et postea Joannes de Watelege, ut prænotavimus, protulerant, ad memoriam reducta proferunt in commune. Paucis itaque diebus emensis, duo fratres in hoc cæteris animosiores, Ricardus videlicet de Canton, et Radulphus Foc ad locum per Joannem dudum præsignatum pari gradiuntur affectu: quem diligentius indagantes, lapidem, prout dudum audierant, reperiunt. Quem revolventes, locellum ligneum, ferrea compagine undique consolidatum, subtus aspiciunt. Convocatis igitur priore totalique conventu, thecam aperientes, sacratissima beati Dunstani ossa reperiunt, simulque annulum suum, super quoddam os digiti sui, et ad omnem ambiguitatis nodum absolvendum, picturam vident intrinsecus; et S. cum titulo in dextra parte locelli; D. cum titulo in sinistra, nomen sancti Dunstani ibidem locati exprimentia. Veritate igitur relationis Joannis Canan manifeste comprobata, monachi de inventione reliquiarum desideratissimarum, post priorem refocillati miseriam, easdem læti suscipiunt, ac in scrinio auro et argento decenter vestito reponunt, ea reverentia et devotione, quibus decebat, associantes eisdem humerum cum brachio sancti Oswaldi regis et martyris. Gaudeat ergo Glastoniæ ecclesia tanti munita patroni præsentia, per cujus intercessiones et merita, Deus ibidem sua non cessat operari magnalia, mortuis vitam, infirmis omnimodis sanitatem, creberrime restituendo, frequenter etiam brutis, in plurimis periculis subveniendo.

De venerabili cruce quæ quondam locuta est.

In ecclesia Glastoniæ est quædam crux, merito venerabilis, auro et argento cooperta, quæ quondam locuta est. Imo verius Spiritus sanctus in ea cum quodam monacho illius loci, Aylsi nomine, hoc modo: cum idem monachus, per eamdem crucem sicut et per altaria transiens, nequaquam debita reverentia se inclinaret, secundum regularem disciplinam, se tandem quadam vice per eam transitum faciens inclinavit. Crux igitur, in vocem quasi debitis organis formatam erumpens, sic ait: *Nuto late, Aylsi; nuto late, Aylsi*, qui divina voce percussus statim exspiravit.

De alia cruce de qua cecidit diadema.

Est etiam ibidem alia crux antiquissima, quæ olim in refectorio stare consuevit; de hac ferunt, quod cum die quadam Edgarus rex et Dunstanus archiepiscopus ad mensam sederent, in refectorio cogitationibus divinæ voluntati contrariis in cor regis ascendentibus, mirum dictu! imago Dominica ligno crucis affixa, toto se corpore excussit, ita ut motus impetu diadema ejus inter regem et archiepiscopum caderet. Quid hoc portenderet confessio regis manifestavit. Inquisitus enim rex a sancto Dunstano, quid tunc cogitaret, aut quid se acturum fore disponeret, fatebatur quæ eadem hora cogitavit, ut monachis ad alium locum translatis, illic moniales aggregaret. Increpatus igitur reverenter ab archiepiscopo, dicente hoc divinæ voluntati contrarium, rex tale propositum revocavit in irritum.

De cruce vulnerata.

Est ibidem tertia crux cæteris minor, populo tamen celebrior, ab antiquo auro argentoque vestita, de qua olim ex percussione sagittæ sanguis plurimus virtute divina profluxit, quod taliter evenerit, alias sciptum non tacebit.

De quadam imagine beatæ Mariæ.

Est etiam ibi imago beatæ Mariæ; cum ignis ingens olim circumdans pallas, et omnia altaris ornamenta consumeret, ipsam non tetigit, nec etiam peplum capiti ejus appensum. In facie tamen ipsius, pro vapore ignis, vesicæ quasi in homine vivente surgentes, divinam testabantur virtutem, et per multum temporis intuentibus apparebant.

De altari sancti David, quod dicitur vulgo Sapphirus.

Legitur in Vita sancti David Menevensis archiepiscopi, quod cum idem sanctus in Rosina Valle, monasterio quod ipse construxerat, multis fratribus in abbatis officio ministraret, nocte quadam angelus ei adfuit, dicens: « Crastina die præcingens et calceans te, Jerusalem usque proficiscere; sed et duos tibi familiares, et probitate notos, videlicet Eliud et Paternum, itineris hujus comites habebis, qui ad condictum, quod tibi modo ostendo, crastino convenient. » Sanctus autem nihil moratus, dispositis cellulæ utilitatibus, accepta fratrum benedictione, primo mane iter aggrediens pervenit ad con-

dictum, promissos fratres reperit. Igitur pariter intrarunt viam non fastu circumdati satellitum, sed unitate locupletes animorum, qualis eorum dominus, qualis et minister. Venientibus autem eisdem in externas provincias, sanctus David ita linguarum gratia ditatus est, ne inter barbaros interprete egerent. Appropinquantibus demum ad locum optatum nocte præcedenti eorum adventum, patriarchæ Jerosolymitano angelus apparuit, dicens : « Tres ab occidentis finibus viri catholici adveniunt ; quos cum gaudio et hospitalitatis gratia suscipiens, mihi in episcopos congregabis. » Patriarchæ vero divinæ visionis compos, advenientibus sanctis imperata lætus exsequebatur. Quibus consecratis, ait patriarcha : « Judæorum potestas invalescit in Christianos, nosque commoventes fidem repellunt ; petite itaque, et ad pradicationem singulis diebus procedite, ut eorum violentia confutata quiescat, noscens fidem Christianam occidentis finibus divulgatam, ac ultimis terræ extremitatibus decantatam. » Obediunt imperio, prædicationi insistentes, acceptaque sua prædicatione infideles convertunt : infirmos roborant, perfectisque omnibus repatriare disponunt. Tunc patriarcha venerabilem Patrem Dewy quatuor muneribus ditavit : altari scilicet consecrato, in quo Dominicum corpus sacrabat, quod et innumeris pollet virtutibus ; insigni etiam nola, baculo et tunica ex auro texta, quæ omnia gloriosis prædicatur corusca miraculis. « Sed quia, inquit patriarcha, hæc itinerantibus vobis essent onerosa, cum ad vestra veneritis, ea vobis transmittam. » Valedicto igitur patriarcha, ad sua demum pervenieunt, sancti viri promissum exspectantes. Accipiunt tandem munera per angelos sibi destinata. Dewy in monasterio, quod dicitur Langemelech, Paternus et Eliud in suis monasteriis. Inde ea vulgus vocat *E cœlo venientia*. Sanctus autem David, cum tam pretiosi thesauri post se custodire gestiret, habere dignissimum eumdem lapidem ecclesiæ Glastoniæ adhuc vivens delegavit, quia ob loci venerandam antiquitatem et sancti Patricii præcipue, aliorumque sanctorum reliquias ibidem reconditas, miro amplectebatur affectu, ut gesta sua legentibus multis claret argumentis : ostenditur autem adhuc memoratum altare in Glastoniensi ecclesia, in memoriam dicti sancti, non humana reservatum industria, sed divina providentia, quæ inter innumeros rerum turbines, inter regum regnorumque mutationes, inter gravissimas guerrarum procellas, omnibus aliis pene sublatis, ejusdem subreptione avidas hostium manus jugiter contraxit ; cassula autem in qua eumdem lapidem suscepit beatus David, adhuc in episcopali sede ejusdem condigno reservatur honore. Cum vero sæpe dictus lapis olim metu guerræ multo tempore latuisset absconditus, omnibus loci nesciis, piæ recordationis Henricus Wintoniensis episcopus, et abbas Glastoniæ, eumdem in quodam ostio Ecclesiæ Beatæ Mariæ reperit, ac auro et argento, et lapidibus pretiosis, sicut adhuc apparet, magnifice decoravit.

De nobilibus Glastoniæ sepultis.

Quantum autem Glastoniæ ecclesia fuerit etiam primatibus patriæ venerabilis, et ad sepulturam desiderabilis, ut ibi potissimum, sub protectione Dei Genitricis, operirentur diem Resurrectionis, multa sunt indicia quibus pro cautela fastidii abstineo. Prætermitto de Arturo inclyto rege Britonum, in cœmeterio monachorum inter duas pyramides cum sua conjuge tumulato ; de multis etiam Britonum principibus. Prætermitto etiam de Kenwino in una pyramide locato. Insuper tumulos regum Edmundi Senioris in turri ad dexteram, Edmundi Minoris ante magnum altare, Edgari prius in capitulo ante introitum ecclesiæ, modo in scrinio, quod etiam de martyre superbit Vincentio, de quibus si se locus dederit, non me ista frustra suscepisse causabitur posteritas. Taceo et episcoporum sepulcra Brithuvii, et Brithuvioldi, quæ porticum aquilonarem ad sanctum Joannem Baptistam uberem insigniunt, Sivingi etiam et Seifridi episcoporum, Alfari, Adthelstani, Athelwini, Delnoti ducum ; quorum videlicet ducum, quilibet centum libratas terræ cum multis aliis bonis contulit Glastoniæ.

De duabus pyramidibus.

Illud quod clam pene omnibus est libenter prædicarem, si veritatem exsculpere possem, quid illæ pyramides sibi velint, quæ aliquantis pedibus ab ecclesia vetusta positæ, cœmeterium monachorum prætexunt ; procerior sane et propinquior ecclesiæ habet quinque tabulatus, et altitudinem XXVI pedum ; hæc præ nimia vetustate, etsi ruinam minetur, habet tamen antiquitatis nonnulla spectacula [*fort.* specimina], quæ plane possunt legi, licet non plene possint intelligi. In superiori vero tabulatu est imago pontificali schemate facta. In secundo imago regiam pætendens pompam et litteræ: Her, sexi, et Blisger. In tertio nihilominus nomina : Wemereste, Bantomp. Pinepegn. In quarto: Hats, Pulfred, et Eanfled. In quinto qui et inferior est, imago, et hæc scriptura, Sogpor, Peslicas, et Bregden, Spelpes, Hgin, Gendes, Bern. Altera vero pyramis habet XVIII pedes, et quatuor tabulatus, in quibus hæc leguntur : Hedde episcopus, et Bregored, et Bearward. Quid hæc significent non temere diffinio, sed ex suspicione colligo, eorum interius incavatis lapidibus contineri ossa, quorum exterius leguntur nomina. Certe Sogpor is pro certo asseritur esse, de cujus nomine Sogperesbeorh dicebatur, qui nunc Mons acutus dicitur. Bregden a quo Brentacnolle, qui nunc Brentamerse dicitur. Beorwald nihilominus abbas post Hemgiselum, de quibus et de cæteris, qui occurrere poterunt, ex hinc liberiori campo exsultabit oratio. Jam vero abbatum seriem, et quid cuique est, a quo rege ad usus monasterii delegatum sit, sermo explicare contendet.

De regibus, abbatibus, et aliis fundatoribus Glastoniensis ecclesiæ seriatim expressis.

In primis memorandum quod duodecim discipulis sanctorum Philippi et Jacobi, anno Dominicæ Incarnationis 63 in Britanniam venientibus, tres reges, licet pagani, XII portiones terræ contulerint, unde adhuc nomen XII hidarum perseverat. Deinde sancti Phaganus et Deruvianus in Britanniam venientes, et eam fidei gratia illustrantes, a rege Lucio per eosdem in Christo renato, insulam Avalloniæ cum suis adjacentiis confirmari obtinuerunt, XII fratribus ibidem institutis, ac aliis post eos instituendis. Successit post multum tempus beatus Patricius, qui adhuc fratres XII quasi eremiticam vitam agentes reperiens, eosdem vitæ cœnobiali informavit, et multis possessionibus, licet nobis incognitis, ut credi fas est, ditavit. Successit sanctus Benignus ; quis autem hic fuerit, et quomodo patria lingua dictus, non infacete exprimunt versus, qui in epitaphio sepulcri ejus apud Ferremere scripti sunt :

Hoc patris in lapide Beonnæ sunt ossa locata.
Qui pater exsti erat monachorum hic tempore prisco,
Hunc fore Patricii dudum fortasse ministrum,
Fantur Hybernigenæ, et Beonnam de nomine dicunt.

Successerunt ibidem plures de natione Britonum abbates, quorum tam nomina, quam gesta et memoriam, oblivionis nubilo obducens, delevit antiquitas, ipsam tamen ecclesiam apud magnates Britonum in maxima fuisse veneratione, ostendunt eorum exuviæ ibidem requiescentes. Trium tantum horum abbatum nomina rerum præteritarum recordatrix manifestat pictura, quæ sunt Worgret, Lademund, Bregored ; sed de his postea.

De illustri Arturo.

Legitur in gestis illustrissimi regis Arturi, quod cum in quadam festivitate Natalis Domini apud Karlium, strenuissimum adolescentem, filium scilicet regis Nuth, dictum Ider, insigniis militaribus decorasset, et eumdem experiendi causa in montem Ranarum, nunc dictum Brentenol, ubi tres gigantes malefactis famosissimos esse didicerat, contra eosdem dimicaturum duxisset ; idem tiro Arturum et suos comites ignorantes præcedens, dictos gigantes fortiter aggressus, mira cæde trucidavit. Quibus peremptis Arturus adveniens, dictum Ider nimio labore deficientem, et sui omnino impotem, in exstasi collapsum inveniens, eumdem quasi defunctum cum suis lamentabatur. Rediens ergo ad sua cum ineffabili tristitia, corpus quod exanime existimabat, ibidem reliquit, donec vehiculum ad illud reportandum illuc destinasset. Sese etiam necis ejus causam reputans, quia tardius ad auxilium ejus venerat, cum demum Glastoniam adveniret, ibidem quatuor viginti monachos pro anima ejusdem instituit, possessiones et territoria ad eorum sustentationem, aurum et argentum, calices et alia ornamenta ecclesiastica largiens abundanter.

A *De terra Yneswitrin data Glastoniæ, tempore Anglorum ad fidem conversorum.*

Anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo primo, rex Domnoniæ terram, quæ appellatur Yneswitrin, ad ecclesiam vetustam concessit, quæ illi sita est, ob petitionem Worgret abbatis, in Quinque cassatis. « Ego Mawron episcopus hanc chartam scripsi ; ego Worgret ejusdem loci abbas subscripsi. » Quis iste rex fuerit schedulæ vetustas negat scire. Verumtamen quod Britannus fuerit hinc presumi potest, quia Glastonia lingua sua Yneswitrin appellavit, sic enim eam Britannice vocari apud eos constat. Worgret autem abbati, cujus nomen Britannicam barbariem redolet, successit Lademund, et ei Bregoretd. Prælationis eorum tempora sunt in B obscuro, sed nomina illorum et dignitates in majori ecclesia, prodente secus altare pictura, sunt in propatulo. Bregoredo successit Berhtwald.

De Kenwarchio rege et Bertwaldo abbate.

Anno Dominicæ Incarnationis 670 Kenwald qui et Kenwalchius, qui a Cerdicio septimus apud Westsaxones, et per beatum Birinum in Christum credidit, anno regni sui XXIX, Berchwaldo abbati, interveniente Theodoreto archiepiscopo, dedit Ferramere II hidas. « Ego Theodoretus subscripsi. » Dedit et idem rex Boekerie, Godenie, Martynesie, et Andregesie. Iste Beorwald, transactis decem annis in regimine Glastoniæ, Cantuariensis archiepiscopus fuit. Quare autem Glastoniæ regimi- C ni. renitente rege et illius diœcesis episcopo, renuntiaverit, in sequentibus palam erit.

De Kenwino rege, qui Glastoniam libertate donavit.

Berthwaldo successit Hemgesel, qui XXV annis Glastoniæ præfuit, huic, anno ab Incarnatione Domini 678, Kenwinus rex Glastingoi liberam ab omni servitio concessit VI hidas, quem pro sua fideli conversatione, et episcopi Hedde, et monachorum petitione, abbatem ibi constituit; ad tamen conditione, quatenus fratres ejusdem loci habeant jus eligendi et constituendi rectorem, juxta Regulam sancti Benedicti MUNECATONE ; « et juxta silvam, inquit, quæ vocatur Cantuedun, XXIII hidas, in Caric XX hidas, et in Crucan III hidas, ad supplementum vitæ regularis in monasterio Glastingabiri, sub divini timo- D ris instinctu, humiliter largitus sum, » et cætera. Hujus regis exuviæ in cœmeterio monachorum, in pyramide quondam nobiliter exsculpa requiescunt.

De Baldredo rege qui dedit Pennard et Muntagu.

Anno Dominicæ Incarnationis 681, Baldred rex I, Penward, Penger VI hidas, Logporez Beorh XVI hidas, et capturam piscium in Pedride Hemgillo abbati, ad supplementum honorabilis ecclesiæ Beatæ Mariæ, et beati Patricii, quæ sita est in Glastingabari, cum consensu et licentia pontificis nostri Hedde, Kenwino etiam consentiete, dedit. Et post aliquanta : « Ego, Hedde episcopus hanc chartulam conscripsi. Ego Aldelinus abbas consensi, et subscripsi eodem anno ; Hedde episcopus. »

De Leghe.

Lanctocacy VI hidas, Kenwino etiam et Baldredo consentientibus, dedit Glastoniam; quam donationem Cedvalla confirmavit, et propria manu, licet paganus, signum crucis expressit.

De glorioso rege Ina, qui Glastoniam tam in donis quam privilegiis multipliciter honoravit.

Nunc quia serie annorum ducente ad Inam regem Westsaxorum venimus, libet terras particulatim exprimere; quas idem eximius vir vetustæ ecclesiæ in Glastoniam pia contulit liberalitate.

De Brente data per Inam.

Anno ab Incarnatione Domini 620, Ina dedit Hemgislo abbati Brente x hidas; quam terram Berthwald abbas sponte propria deseruit, et sine nostra violentia, et sine expulsione, locum proprii cœnobii dimisit, et contra interdictum et voluntatem pontificis nostri decessit. Idem rex eidem abbati in hæc verba privilegium concessit.

Parvum privilegium regis Inæ.

« In nomine Domini nostri Jesu Christi, ego Ina rex decreto et consilio præsulis nostri Aldelmi, simulque cunctorum Dei sacerdotum suggestione, et monachorum petitione, qui in parochia West Saxonum conversantur, hanc liberalitatem monachis, qui in ecclesia beatæ Dei Genitricis Mariæ, et beati Patricii, omnipotenti Deo sub abba Hemgislo famulantur, in pristina urbe quæ dicitur Glastingai, impendo, et hanc privilegii dignitatem super altare pono, ut sine impedimento rerum sæcularium, et absque tributo fiscalium negotiorum, liberis mentibus soli Deo serviant, et monasticam disciplinam, Christo suffragium largiente, regulariter exerceant, et pro statu et prosperitate regni nostri, et indulgentia commissorum criminum ante conspectum divinæ majestatis preces fundere dignentur. » Et infra: « Pro ampliori firmitatis testamento, principes et senatores, judices et patricios subscribere fecimus. Actum publice hoc confirmatum in lignea basilica, anno ab Incarnatione Domini 704. Ego Aldelmus subscripsi, » etc.

Hic Hemgislus sc. Cinis fato perfunctus, in vetusta ecclesia pausam corporis suscepit.

Bouelt.

Successit Bervaldus anno ab Incarnatione Domini 705. Ina Bervaldo abbati dedit xx hidas juxta Tamer, et xx hidas in loco qui dicitur *Bouelt.*

Sowy.

Soeg XII hidas, Corregs VI hidas.

Exford.

Exford dimidium hidæ cum captura piscium.

Dulting.

Dulting xx hidas. *Ego Aldelmus hanc schedulam scripsi.*

Pilton

Dedit et Ina rex Pilton xx hidas eidem abbati.

Cliwere.

Dedit Wilfridus episcopus insulam de Wethmor LXX hidas, a rege Kenwino sibi datas, et villam de Cliwere I hidam.

Bledehit.

Illi successit Albert, anno Incarnationis Domini 712, cui Forthere episcopus, successor sancti Aldelmi, dedit Bledahit I hidam.

Successit Echfridus, cui, anno Incarnationis Domini 719, dedit Ina unam hidam cum captura piscium axe. Eidem Bugu abba dedit Ora, tres hidas. Fundavit insuper Ina majorem ecclesiam de apostolis Petro et Paulo; et quia plures ibidem basilicæ fuerunt, libet de situ diversarum ecclesiarum Glastoniæ, et fundatoribus earum veritatem interserere.

Primam igitur et vetustissimam fecerunt XII discipuli apostolorum Philippi et Jacobi, ut præscriptum est; hæc sita fuit in occidentali parte aliarum. Secundam fecit sanctus David Menevensis episcopus, in orientali parte antiquioris ecclesiæ, in honorem beatæ Mariæ, quando vetustam ecclesiam dedicare disposuit, ac a Domino prohibitus est, eo quod ipse eamdem dedicaverat. Tertiam fecerunt XII viri, a boreali parte Britanniæ venientes, scilicet Morgen, Catgur, Badimor et cæteri superius memorati; et hæc similiter erat sita in orientali parte vetustæ ecclesiæ. Quartam et majorem construxit Ina rex, in honore Domini Salvatoris, et apostolorum Petri et Pauli, in orientali parte aliarum, pro anima fratris sui Mules, quem Cantuariæ infra Cantuariam incenderant; in cujus supremo ordine hos versus fecit describi:

Siderei montes, speciosa cacumina Sion
A Libano geminæ flore comante cedri,
Cælorum portæ, lati duo lumina mundi,
Ore tonat Paulus, fulgurat arce Petrus.
Inter apostolicas radianti luce coronas,
Celsior ille gradu, doctior hic monitis
Per corda hunc hominum reserantur, et astra per illum.
Quos docet iste stylo, suscipit ille polo.
Pandit iter cœli hic dogmate, clavibus alter.
Est via cui Paulus, janua fida Petrus.
Hic petra firma manens, ille architectus habetur,
Surgit in his templum, quo placet ara Deo.
Anglia, plaude libens, mittit tibi Roma salutem:
Fulgor apostolicus Glastoniam irradiat.
A facie hostili duo propugnacula surgunt,
Quos fidei turres urbs caput orbis habet.
Hæc pius egregius rex Ina refertus amore,
Bona suo populo non moritura dedit.
Totus in affectu divæ pietatis inhærens,
Ecclesiæ juges amplificavit opes.
Melchisedech noster merito rex atque sacerdos,
Complevit veræ relligionis opus.
Publica jura regens, et celsa palatia servans
Unica pontificum gloria, norma fuit.
Hinc abiens illic meritorum vivit honore,
Hic quoque gestorum laude perennis erit.

De capella argentea quam ibidem fecit rex Ina cum suis vasis.

Fecit etiam idem rex construere quamdam capellam ex auro et argento, cum ornamentis et vasis similiter aureis et argenteis, ac infra majorem collocavit. Ad capellam itaque construendam duo millia et sexcenta et quadraginta libras argenti donavit,

et altare ex ducentis et sexaginta quatuor libris auri erat; calix cum patena de x libris auri; incensarium de VIII libris et XX mancis auri: candelabra ex XII libris, et dimidio argenti; coopertoria librorum Evangelii de XX libris, et LX mancis auri, vasa aquaria et alia vasa altaris ex XVII libris auri; pelves de VIII libris auri; vas ad aquam benedictam ex XX libris argenti; imago Domini et beatæ Mariæ et duodecim apostolorum ex centum et LXXV libris argenti, et XXXVIII libris auri; palla altaris, et ornamenta sacerdotalia undique auro et lapidibus pretiosis subtiliter contexta. Hunc ergo thesaurum ob amorem sanctæ Dei Genitricis et Virginis Mariæ monasterio Glastoniæ dictus rex contulit devotissime; insuper scripto regio terras, possessiones et libertates ejusdem ecclesiæ confirmavit in hæc verba:

Magnum privilegium regis Inæ.

« Adjuva nos, Deus salutaris noster. Quæcunque secundum decreta canonum, atque ecclesiastica instituta, salubri consilio diffiniuntur, quanquam sermo tantum absque textu sufficeret, tamen quam plerumque nostris temporibus tempestates et turbines sæcularium rerum etiam portas Ecclesiæ pulsant; idcirco operæ pretium censuimus ob cautelam futurorum, ea quæ diffinita sunt paginis Scripturarum adnectere: ne in posterum oblivioni tradita ignorentur. Quapropter ego Ina, regali fretus dignitate a Domino, cum consilio Sexburgæ reginæ, et licentia Beorchwaldi Dorobernensis ecclesiæ pontificis, et omnium suffraganeorum suorum, nec non etiam hortatu Baltdredi et Athelardi subregulorum ecclesiæ vetustæ, quæ est in loco qui dicitur Glastein, quam magnus sacerdos et pontifex summus angelorum obsequio sibi, ac perpetuæ Virgini Mariæ, beato David, multis et inauditis miraculis olim se sanctificare innotuit, ex his quæ paterna hæreditate possideo, et in dominium peculiare teneo, locis continuis et congruentibus concedo, ad supplementum vitæ regularis, et ad usum monachorum, Brente decem hidas, Sowi duodecim hidas, Pilton viginti hidas, Dulting decem hidas, Bledein unam hidam, cum his omnibus quæ antecessores mei eidem Ecclesiæ contulerunt. Benewalchius, qui sancto Theodoro archiepiscopo interveniente, Ferlinguere, Beokerie, Godenie, Martinesie.

« Kenwinus rex qui Glastingeiæ matrem sanctorum vocare solitus fuerat, et eam ab omni sæculari et ecclesiastico obsequio immunem statuit, et hanc privilegii dignitatem concessit, ut habeant fratres ejusdem loci potestatem eligendi et constituendi sibi rectorem juxta Regulam sancti Benedicti.

« Hedde episcopus, qui, Cedwalla annuente, et propria manu licet paganus confirmante, Lantokay, Baltdrec, qui Pennard, VI hidas. Adthelard qui Preld, LX hidas, Ina annuente et confirmante, dederant. Quorum ego devotioni et benignæ petitioni assentio, et contra malignantium hominum, et oblatrantium canum insidias, regalium munimine litterarum invigilo, quatenus ecclesia Domini nostri Jesu Christi, et perpetuæ Virginis Mariæ; sicut in regno Britanniæ est prima, et fons et origo totius religionis, ita et in ipsa supereminentem privilegii obineat dignitatem, nec ulli omnino hominum ancillare obsequium faciat in terris, quæ super choros angelorum dominatur in cœlis. Igitur, summo pontifice Gregorio annuente, et ut matrem Domini sui in sinum et protectionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ me licet indignum cum ipsa suscipiente; consentientibus etiam omnibus Britanniæ regibus, archiepiscopis, episcopis, ducibus, atque abbatibus, statuo ego atque confirmo quatenus omnes terræ et loca et possessiones Beatæ Mariæ Glasteiæ sint quieta, et ab omnibus regiis exactionibus et operibus, quæ indici solent, videlicet expeditione et pontis arcisve constructione, et ab omnium archiepiscoporum et episcoporum promulgationibus et perturbationibus, sicut in antiquis ejusdem ecclesiæ chartis ratum esse invenitur, et a prædecessoribus meis Kenewalchio, Kenwino, Cedwalla, Baldredo confirmatum esse dignoscitur, inconcussa et illibata permaneant. Et quæcunque emerserint causæ in homicidiis, sacrilegiis, veneficiis, furtis, rapinis, in dispositione ecclesiarum et descriptione, in ordinatione clericorum, in conventiculis synodalibus, et in omnibus judiciariis, examinationibus, absque ullius hominis præjudicio, abbatis et conventus dispositione diffiniantur. Sed et omnibus regni mei regibus, archiepiscopis, episcopis, ducibus, et principibus, super honorem suum et amorem meum præcipio; et omnibus tam meis quam eorum ministris super salutem corporis sui præcipio, ne ullus eorum in insulam Domini nostri Jesu Christi, et perpetuæ virginis Mariæ Glasteiæ, nec ejusdem ecclesiæ possessiones causa placitandi, persecutandi, rapiendi, præcipiendi, interdicendi, vel aliquid faciendi, quod ibidem Deo famulantibus possit esse in scandalum, audeat intrare: illud autem omnipotentis Dei et perpetuæ virginis Mariæ, et beatorum apostolorum Petri et Pauli, et omnium intercessione sanctorum, interdictione interdico, ne in ipsam Glastoniæ ecclesiam, nec in ecclesiis sibi subditis, videlicet Sowy, Brente, Merlinge, Sapewic, Stret, Sbudecaleth, Pilton, nec in earum capellis, sed nec in insulis, aliqua interveniente occasione, episcopus cathedram sibi episcopalem statuere, nec missas solemnes celebrare, nec altaria consecrare, nec ecclesias dedicare, nec ordines facere, nec aliquid omnino disponere præsumat, nisi ab abbate vel a fratribus invitatus fuerit. Quod si ad hæc invitatus fuerit, nihil de rebus ecclesiæ sed nec de ipsis oblationibus, ipse sibi aliquid usurpet Duobus in locis, ex ipsius ecclesiæ possessionibus, duas ei delegamus mansiones, unam in Poert, alteram in villa quæ Piltona dicitur, ut habeat ubi adveniens hospitetur, vel inde veniens sese recipiat, neque vero eum ibi nisi importunitate temporis, aut molestia corporis detentus fuerit, aut ab abbate vel a fratribus rogatus fuerit, nec amplius quam cum tribus aut quatuor clericis pernoctare licet. Hoc

etiam provideat idem episcopus, ut singulis annis A cum clericis suis, qui Fontanetum sunt, ipsam matrem suam, Glastoniensem videlicet ecclesiam, feria secunda post Ascensionem Domini cum litania recognoscat. Quod si superbia inflatus eam distulerit, et quæ superius dicta et confirmata sunt prævaricaverit, mansiones sibi superius delegatas amittat; abbas vel monachi a quocunque voluerint, qui pascha canonicum celebret ecclesiastica in Glastoniensi ecclesia, aut in ecclesiis sibi subjectis, aut in earum capellis præcipiat. Quisquis autem hujus meæ munificentiæ et liberalitatis testamentum, quovis deinceps tempore, aliqua occasione cujuslibet dignitatis, vel professionis, vel gradus pervertere, vel in irritum deducere tentaverit, sciat se cum Juda proditore æterna confusione, edacibus B ineffabilium tormentorum periturum flammis. Scripta est autem hujus donationis et privilegii pagina, anno Dominicæ Incarnationis 725, indictione IV, sub præsentia Inæ regis, et Beortwald Dorobernensis pontificis, venerandorumque antistitum Danielis atque Fordredis, et aliorum quorum nomina inferius adnotantur.

« Ego Ina rex propriæ manus subscriptione hanc donationem et libertatem sub sigillo sanctæ crucis ratum fieri decerno.

« Ego Ædelburga regina consensi.

« Ego Baldredus rex confirmavi.

« Ego Adelard frater reginæ consensi.

« Ego Borthwaldus Dorobernensis ecclesiæ archiepiscopus, Inæ regis donationem et libertatem sub C sigillo sanctæ crucis corroboravi, et magnates quamplures alii. »

De fine regis Inæ.

Dehinc prædictus rex Ina litteras regali signaculo signatas summo pontifici direxit, in quibus omnia prædicta continebantur, simul cum quodam scypho aureo, ac aliis donis regalibus, supplicans ut Glastoniensem ecclesiam cum pertinentiis et libertatibus suis in protectionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ susciperet, et ipsam auctoritate apostolica in perpetuum confirmaret. Eodem autem anno quo idem rex Romam personaliter adiit, privilegium apostolico signaculo corroboratum in redeundo Glastoniam asportavit. Et postea iterum cum Æthelburga regina uxore sua, instinctu videlicet ejusdem. Romam D abiit. Ibi ne conversionis suæ pompam faceret, ut solius Dei placeret oculis, amictu plebeio tectus clam consenuit; demum viam universæ carnis ingressus, non sine magnis, ut accepimus, miraculis.

De Cengille abbate.

Æthfrido abbati successit Cengille, anno Dominicæ Incarnationis 729. Edelard successor Inæ concessit familiæ, quæ in monasterio Glastingebiensi omnipotenti Deo, sub religioso abbate Cengillo famulantur, in stabilem possessionem LX hidas in Polonholt, et in Torric X. Ejusque uxor Fredogipa, Brunantun V hidas.

Privilegium Cuthredi regis.

Anno Dominicæ Incarnationis 744, Cuthred rex Westsaxonum dedit hujuscemodi privilegium Glastoniæ:

« In nomine Domini nostri Jesu Christi, ego Cuthredus rex Saxonum universa regum priorum suppetitia Kentwines, Baldrades, Cedwallani, Ines, Ethelardes, Athelbaldes regis Merciorum, in villis et in vicis, et in agris, ac in prædiis, mansisque majoribus, ut est pristina urbs Glastoniæ corroborata, sicque propriæ manus subscriptione crucisque signo confirmatum hoc donativum stabile jure gratum et ratum regum prædictorum decerno durare, quandiu vertigo poli terras atque æquora circa æthera siderum jusso moderamine volvet. Si quis autem hujus meæ donationis testamentum visus fuerit confringere, vel gressum pedis nobis Hengisingum traditum uberemque glebam extra terminos præfixos, vel definitos limites, seu constituos fines adimere; ipse acrius multatus, sit infernalis ergastuli in pena demersus, violentiaque suæ presumptionem luat in ævum. Amen.

« Ego Cuthredus rex Westsaxonum propriæ manus subscriptione sanctæ Crucis designans effigium ut nemo qui se regeneratum in Christo noverit, præsumat mutare hanc donationem.

« Ego Kerewaldus episcopus subscripsi et confirmavi.

« Signum manus Cumbran præfati regis et aliorum multorum nobilium.

« Exemplar hujus largitionis et privilegii promulgatum est anno Incarnationis Domini 744, in prædicto cœnobio, sub præsentia regis Cuthredi, quod propriæ manus munificentia, votiva vero devotione, altario sacro commendavit, in lignea basilica et honorabili, qua fratres beatæ memoriæ Hemgilli sarcophagum sortiuntur.

« Ego Daniel subscripsi. »

De Ure et Baltenesbeorge.

Anno sequente, id est Incarnationis Dominicæ 745, idem Cuthred dedit Cumberto abbati Ure III hidas; Lulli, Baltenesbeorghe, Scrobbamuth X hidas. Sequente vero, id est Incarnationis Domini 746 anno, ego Æthelbald, pro redemptione animæ meæ, Tumberto IX annos præsidenti, et familiæ quæ in monasterio Glastingabiry fideli Deo famulantur obsequio, largitus sum pretio CCCC solidorum IV hidas, duobus in locis Jetelig et Bradanlegh.

De Ticam abbate.

Anno 754 Sigebertus pretio I solidorum auri concessit Ticam abbati, et monachis in urbe Glostingensium degentibus, XXII hidas in Pollit. Idem etiam Ticam VI hidas, quæ in occidentali parte illius remanserant, pretio regio, scilicet L solidos auri, ab eodem rege comparavit, ut æterna esset hæreditas monasterii Glastoniæ. De hoc qui et VI annis Glastoniæ præfuit superius præoccupavi dicere, quas scilicet reliquias ecclesiæ attulerit; ubi sepulturam cum sociis acceperit, testatur hoc epitaphium quod legere non neglexi:

Tumba hæc mirifico fulget fabricata decore,
Desuper exsculptum condit sub culmine Ticam.

De quo sepulcro per succidua sæcula istud narratur miraculum, quod cum illud quidam aggressus esset diruere, statim cæcitate multatus; cognovit culpam, nescio si promeruit veniam.

De Guban abbate sub Cinewlfo rege.

Anno 760 Cinewlfus rex dedit Guban abbati, qui et Glastoniæ II annis præfuit, Sudeton V hidas. Huneresburg in orientali ripa Petride, Ethelard minister ejus III hidas in Cedern. Sulca Christi ancilla dedit Culum XI hidas, Cumbæ III hidas.

Anno 712 Cinewlt dedit Walduno abbati Cunctum V hidas: hic præfuit Glastoniæ XXXII annis.

Anno 724 Offa rex Merciorum dedit Beadewlfo abbati ad supplementum venerabilis ecclesiæ in Espirht X hidas; hic præfuit VI annis, Ethelmund assensu regis Offæ dedit Huneswelle I hidam.

De libertate data Kinelmo in ecclesia Glastoniæ.

Anno 726, Leo tertius ejus nominis papa factus est. Quo tempore Carolus Magnus regnabat in Francia, Brihtricus erat Westsaxonum, Kenwalfus post Egfridum, qui patri Offæ vix quatuor mensibus successerat, rex Merciorum in Anglia. Sed de papa isto et regibus, si quis dignabitur legere, in Gestis regum Anglorum, libro primo poterit invenire, nunc eorum nomina tetigisse sufficiat, quoniam ad rem, quam explicare conamur, multum attinet. Leo vero papa confirmavit Kinelmo libertatem donationis monasterii Glastoniensis, in octingentis hidis, ipsi et successoribus ejus in sua religione et stabilitate in perpetuum. Ita tamen ut monasterium in sua religione et stabilitate in omnia sæcula perseveraret. Data est autem libertas Kinelmo, annitente et confirmante Kenwlfo rege Merciorum, et fortasse, sicut ex consequentibus conjici potest, mutato, ut fit, regnorum statu, quamvis Glastonia sit in Westsaxonia, Merciorum reges vel eam pro amore defensitabant, vel ei pro jure imperitabant. Privilegia sane papæ et regis, quia nusquam nisi Anglice scripta reperi, in eo labore transfundam in Latinum, quantum intelligo ex sensu sensum.

Privilegium Leonis papæ.

« LEO apostolicæ sedis papa, servus servorum Dei, KINELMO regi, et ejus ministris, et cognatis et successoribus ejus, optat et mittit pacem et salutem perpetuam.

Bonæ voluntatis et laudabilis optationis cogitatio, tum apostolicis scriptis est confirmanda et corroboranda, ut quod bene fuerit factum, et per rationabilia exempla confirmatum, nulla deinceps possit corruptione vel turbari vel frangi, imo potius inviolabili rectitudine, et divina auctoritate, debeat inconcussum permanere. Et ideo egregie apostolica sententia præcipitur, ut incunctanter confirmari debeat, quod recte inchoatum fuisse constat. Quapropter quia notum est quod tua illustris fides petiit a nobis, ut tibi scripto confirmaremus monasterium Domini nostri Jesu Christi, in Glastonia Westsaxonum regni, in quo monasterio servorum Dei congregatio est, cujus terræ ad octingentas hidas numerantur in multis provinciis et locis positæ, sicut Egfridus rex omnem illam terram descripsit, cum judicio et licentia Brihtrici regis, et cum licentia et testimonio Merciorum episcoporum, et principum, et sicut postea Kenwlfo regi Merciorum omnes illæ terræ scripto confirmatæ sunt. Ideo concessionem illam regum et episcoporum, et principum, cum corroboratione regis Merciorum Kenwlfi, cum apostolico robore et auctoritate confirmamus tibi, Kenelme, et successoribus tuis; monasterium scilicet libere in perpetuum habendi, cum omnibus villis et agris in multis regionibus divisis, cum omnibus rebus ad hoc pertinentibus, silvis et pratis, et pascuis, et piscium capturis, hac conditione, ut frequentarent ibi luminaria coram Deo, et spirituales cantus, et psalmi, et missæ cantentur, et concordia sine simulatione: hinc enim scriptum est in Evangelio: *Domus mea domus orationis vocabitur* (*Matth.* XXI). Quocirca servi Dei qui in hac vita laborant, debent diutim cum timore divino totum spirituale officium implere, ut possint Domino nostro Jesu Christo placere. Præterea constituimus cum apostolico præcepto, et sub timore divini judicii, et sub excommunicationis interminatione, ne ullus rex, aut archiepiscopus, aut episcopus, aut princeps, aut alicujus potestatis homo exaltatus, sive in majori ordine, sive in minori, ista nostra apostolica decreta violenter infringat, aut minuat; sed magis decernimus, ut præfatum monasterium firmum et stabile in omnia tempora perseveret. Quare si quislibet, quod non optamus, ista præcepta nostra debilitaverit, sciat seipsum per auctoritatem Domini Petri apostolorum principis excommunicationis vinculo irretitum, et a regno Dei extorrem: quicunque vero tenuerit, et servarit ista nostra apostolica decreta, sciat se promeruisse benedictionem apostolicam, et æternam vitam, a misericorde Creatore nostro. Data per manus Eustachii primicerii notariorum, mense Martio, indictione III, octava die Martii, confirmata per manus Paschalis senioris, et consiliarii apostolicæ sedis, regnante Domino nostro Jesu Christo, cum Deo Patre per infinita sæcula, tertio anno per misericordiam Dei papatus domini nostri Leonis, in sancta et apostolica sede sancti Petri, et etiam per licentiam domini Caroli Francorum regis et Longobardorum, et patricii Romanorum, anno regni ejus XXV. »

Privilegium Cenwlfi regis.

« Regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo omnium regnorum Domino, ego Cenwlf rex Merciorum, postquam electus sum in regem per Deum omnipotentem, qui est omnium bonorum largitor et retributor, hanc subscriptam libertatem a domino Leone apostolico papa acquisivi, Kinelmo et successoribus suis; et sicut eamdem libertatem Egfridus rex antecessor meus ei firmiter condonavit, ita quoque ego ei scripto confirmo, cum consili et licentia terrenorum principum, quorum inferius nomina scripta sunt, et ei sine ullo mendacio aut

dolo largior firmiter habendam. Hæc confirmatio Cenwlfi, et episcoporum ejus, et principum, fuit constituta et scripta in venerabili loco, qui dicitur Glastingebiry, anno 712 Incarnationis Domini, secundo anno regni mei, quod mihi Deus concessit.

Subscriptiones. — « Ego Kenedrip abbatissa, cum charissimis cognatis meis Ethelbard et Celfled, hanc libertatem hic ascriptam Kinelmo concedendo subscribo, hac ratione, ut si etiam post tempus contigerit, quod venerabilis loci Glastoniensis possessionem et potestatem alterius progeniei homo suscipiat, tamen, Kinelmus et ejus successores stabiliter sine ulla perturbatione et fiducialiter permaneant in sua libertate et perpetua pace.

« Ad confirmandam vero hanc libertatis potestatem, ego Cenwlf rex signum sanctæ Crucis impressi.

« Subscripserunt Ethelardus Cantuariæ et Higbertus Eboraci archiepiscopi, et IX episcopi, et XIII abbates, inter quos Beadulf abbas ejusdem loci, et sex principes. » Quis Kinelmus iste fuerit, cui rex Cenwlf tantam libertatem indulsit, ambigo ; nam, quamvis filius ejus Kenelmus dictus sit, qui vix septennis post patris obitum interemptus est dolo sororis, non putandus est esse iste, præsertim cum secundo anno regni Cenwlfi hæc libertas data fuerit, et ipse XXIV annis regnaverit, sed nos his dimissis cœpta prosequamur.

De Cuman abbate et Egberto rege.

Anno 800 successit Cuman abbas, qui et Glastoniæ præfuit II annis.

Anno Incarnationis 802, Egbertus rex Westsaxonum, ad ecclesiam Glastoniæ, et ad usum monachorum, dedit V manentium possessionem, secus flumen quod dicitur Toric, ob petitionem Mucan abbatis. Edgisilius dedit Budecleg XX hidas, assensu regis Egbirti.

Anno Incarnationis 824 Guthlac abbas dedit Canulfo unius cassati portionem in Brumham, pretio quingentorum solidorum, ducentorum abbati, trecentorum monachis.

De Elmund abbate et Æthelwlfo rege, qui decimam partem terrarum suarum dedit ecclesiæ.

Anno 851, Elmund abbas, Æthelwlfo rege annuente, Dulting in jus monasteriale transtulit, cui etiam rex præfatus Alhstano episcopo consentiente, XX hidas addidit, ad supplementum vitæ regularis. Idem rex decimam terrarum suarum ecclesiis sui regni legitur pie contulisse. Quo tempore monasterio Glastoniæ dedit Offaculum XXIV hidas, Bocland V hidas, Pennard IX hidas, Occenefeld, Scearamton VI hidas, Powg decem hidas, Pyrinton, Logderesbeorgum, Occemund et Bedul, Branuc, Duneald. Æthelstanus comes dedit Clutton X hidas, assensu ejusdem Æthelwlfi regis. Chartulam hanc præfatæ hæreditatis suæ, præfatus comes cum corpore suo commendavit ad monasterium Glastoniæ, obsecrans in nomine Jesu Christi, ut fratres illius monasterii nunquam ipsam linquant. Ænulfus comes dedit Dichespite, et Lotteshan XXX hidas, assensu regis Æthelwlfi, et Honblaperton, et Beangean Hangran. Ethelredus rex filius Æthelwlfi dedit Winter-burn XXV hidas Wlferæ comiti, quas ipse postea Glastoniæ contulit.

Anno 867 Athelbald filius Æthelwlfi regis dedit Herefertho abbati, XIV annis præsidenti, Branucmunster X hidas, ad capturam Isiciorum, ad ecclesiam vetustam beatæ Dei Genitricis Mariæ, et ad usum monachorum in Glastingensi monasterio ; quo tempore rex Alfredus frater Athelbaldi filius Æthelwlfi dedit Glastoniæ lignum Domini, quod ei papa Martinus dedit.

De Ethelstano rege.

Anno 916 Ethelstan rex dedit Mertefburg Althelmo duci X hidas, quas ipse postea contulit Glastoniæ. Wlhelm archiepiscopus dedit Devereb XX hidas, assensu ejusdem regis. Offricus dedit Werdeverel hoc est Munecaton X hidas.

De Winterburn, Wrington.

Ælfleda regina Edvardi regis dedit Wintburnæ X hidas. Ethelstanus dux dedit Wrington XX hidas, a rege Ethelstano sibi collatas. Quam possessionem idem dux, conversus et factus monachus, ad monasterium Glastoniæ secum obtulit. Idem insuper dedit Weston, quæ nunc Foxcote dicitur, V scilicet hidas. Dedit etiam Lim VI hidas. Uffa vidua dedit Stoka V hidas. Præfuit autem Glastoniæ tunc temporis Elfricus abbas XIV annis. Prædicta igitur omnia per ministros regis Ethelstani Glastoniæ collata, ejusdem regis ascribuntur munificentiæ, et pium ejus in Glastoniam affectum famulorum loquitur liberalitas, quorum devotio frequenter inclinatur, quo dominorum animum viderint inardescere. Quæ idem rex vetustæ ecclesiæ in Glastonia devote confirmans scilicet LXXXVI hidas, multasque adjiciens præcellentes innumerasque reliquias, prout in textu sancti Dunstani annotatum est, Glastoniæ conferebat.

De Styward.

Anno 991 successit Stiward. Hujus mores a nomine non discedisse picturæ testantur, semper cum in omni imagine sua cum flagello vel scopa repræsentantes.

Anno Dominicæ Incarnationis 922, Edvardus reddivit Aldhuno abbati Cumton.

De sancto Dunstano abbate.

Puto palam esse, quantum a veritate ille longe fuit, qui beatum Dunstanum primum abbatem Glastoniæ fuisse deliravit; sed quia ex antiquitatis gurgite rerum notitiam eliquavimus, et quasi ex ignorantiæ tenebris in lucidiora tempora evasimus, nunc liberiore otio in his spatiabimur, quæ tempore beati viri, qui Glastoniam XXII annis regebat, monasterio collata noscuntur. Primam itaque, diebus ejus, liberalitatis palmam præripuit Edmundus frater Ethelstani, qui etiam, ut ante dictum est, divinæ mentis consilio eum ibidem abbatem constituerat. Is, anno Dominicæ Incarnationis 940, dedit Dunstano Cristemulefard XX hidas, Hingestan VIII hidas Wudetun V hidas, Watelca IV hidas, reddidit Wrigton XX hidas, dedit etiam Pakelescirkean XXX hidas, Escford cum

captura piscium et dimidium hidæ. Ejus uxor Epelfled ejus jussu Dombam cum Mertone et Pendrigton c hidas dedit, Stane xiii hidas. « Hæc, inquit, pro abstersione piaculorum meorum, et Alfredi avi mei, et Edwardi patris mei, confero ad ecclesiam vetustam Beatæ Dei Genitricis in monte Glestingensi. »

De Acford, Bocland, Plis et Hamedone.

Alfleda vidua Edvardi regina dedit Acford, Bocland, et Plis xxvii hidas, Hamedeine xv hidas, assensu regis Edmundi. Wilfridus minister dicti regis, assensu ejusdem, dedit Hington xxx hidas, et Girlingeton x hidas, et ad Furnanwrthe v hidas. Idem Wilfridus dedit post obitum conjugis suæ Gretelington xxx hidas, et Netelington xx hidas. Quod tamen successor ejus Ælwinus, datis chartulis, assumpto habitu regulari complevit. Item præfatus rex Edmundus dederat eidem Wilfrico Tintanhulle v hidas, quas idem Wilfricus postea cum corpore suo Glastoniæ commendavit. Sigewlfus dedit Abbedesburgh v hidas, assensu regis Edmundi : Welfeh dedit Langeford ii hidas. Hæ omnes terræ, videlicet ccclviii et dimidium hidæ, ab Edmundo rege et suis ministris collatæ, ejusdem regis et suorum in Glastoniæ monasterium, et protectorem ejus Dunstanum gloriosissimum, miram testantur devotionem. Idem etiam rex, quo dictum locum donis insigniret majoribus, multas reliquias, quæ per terram Northanimbrorum, aut etiam in partibus transmarinis, perquisierat, Glastoniæ pia contulit liberalitate, quas in veteribus libris adnotatas reperies; cui etiam corpus proprium post decessum suum, loci allectus sanctitudine, devovit : ubi et requiescit usque in hodiernum diem ; dedit et hujus privilegium :

Privilegium Edmundi regis.

« In nomine Domini nostri Jesu Christi, ego Edmundus rex Anglorum, cæterorumque in circuitu gentium persistentium gubernator et rector, cum consilio et consensu optimatum meorum, pro æterna retributionis spe, et relaxatione peccaminum meorum, concedo ecclesiæ Sanctæ Dei Genitricis Mariæ Glastoniæ, et venerabili viro Dunstano, quem ibidem abbatem constitui, libertatem et potestatem, jura et consuetudines, et omnes forisfacturas omnium terrarum suarum, Burgebrice Humdred, Socna, Athas, Ordelas, Infangenetheosas, Hamsocne, Trithbrice, Foresteall, et Toll et Feam, in omni regno meo. Et sint terræ suæ liberæ, et solutæ ab omni calumnia, sicut meæ mihi habentur. Sed præcipue ipsa villa Glastoniæ, in qua celeberrima vetusta ecclesia sita est, præ cæteris sit liberior cum terminis suis. Abbati ejusdem loci tantummodo potestas sit tam in notis causis quam in ignotis, in modicis et in magnis, et in his etiam quæque super et subtus terram, in aridis et in rivis, in silvis et planis, et eamdem auctoritatem puniendi aut dimittendi delinquentium in ea commissa habeat quam mea curia, quemadmodum mei antecessores concesserunt, et statuendo firmaverunt. Vide-

A licet Edwardus pater meus, et Elfredus pater ejus, et Centuwines, Ines, Cuthredus, et alii quam plures, qui locum illum honorantes gloriosum habuerunt, et apostolica auctoritate roboraverunt, quibuscum omni alacritate consentio. Et ne quisquam mortalium, seu episcopus, aut dux, vel quislibet minister eorum, audeat eam temere intrare, causa placitandi, vel rapiendi, vel quidpiam faciendi, quod contrarium possit esse inibi Deo servientibus, Dei interdictione prohibeo. Quisquis igitur benevola mente meam donationem ampliare, et privilegii dignitatem servare satagerit, in hoc præsenti sæculo vita illius prospera sit, et longiturnæ vitæ gaudia teneat. Si quis autem propria temeritate violenter invadere tentaverit, sciat, se procul dubio ante tri-
B bunal districti Judicis titubantem tremebundumque rationem redditurum, nisi prius digna satisfactione emendare maluerit. Acta est autem hujus privilegii pagina, anno Dominicæ Incarnationis 944, indictione ii. »

Scriptaque est litteris aureis in libro Evangelii, quam eidem ecclesiæ obtulit, opere satis eleganti composito. Hactenus de Edmundo, qui, sicut plusquam semel in hoc opusculo dixi, jacet Glastoniæ, ad sinistram, in turri majoris ecclesiæ.

De Edredo rege Anglorum.

Anno 954 dedit Edredus rex frater Edmundi pretio quinquaginta solidorum auri Baddebari xxvi hidas, et juxta oppidum Twinam, id est Cristescirce, i hidam et capturam piscium : dedit etiam Ternuc et
C Stapelwilt, et partem Dennuni, et Elenberwe. Reddidit insuper Pukelescirke, et Dulting pridem alienatas, aut aliqua tyrannide, seu incuria prælatorum. Idem etiam dedit Wilfrico ministro suo hortorum x hidas, quas ipse, consensu domini sui, post obitum suum Glastoniæ delegavit. Sed Elwinus successor in hæreditate, ibidem regulari suscepto habitu, alterius votum duxit ad effectum. Alfred dedit Camelarton v hidas, assensu regis Edredi.

De Edwio rege.

Anno 956 Edwi filius Edmundi, acto in exsilium patre Dunstano, pseudo abbati Elsio, quem Glastoniæ intruserat, dedit Pagenebeorth i hidam, ab omni servitio liberam. Idem dedit Blakeford ii
D hidas Elsegus minister ejusdem assensu suo dedit Cranmere xii hidas. Ezericus, assensu ejusdem regis, dedit Widecumbe vi hidas. Ælwinus miles dedit unam partem de Sturton. Brihtricus Giffelton v hidas, assensu ejusdem regis. Chartulam hanc præfatæ hæreditatis Buhtricus cum corpore suo ad monasterium Glastoniæ commendavit, obsecrans in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut fratres illius monasterii nunquam illam linquant, Buthcere dedit Widangere, assensu Edwi regis Domini sui.

De Edgaro rege.

Post enumerationem anteriorum abbatum, et largitiones regum, tandem ad felicissima Edgari tempora venimus. Quæ ideo felicissima dixerim quia et angelorum nuntiante tripudio, et beati Patris Dunstani in archiepiscoporum sublimatione,

proindeque omnis boni copia floruere. Quæ paulo latius prosequamur. De ipso beatus Dunstanus, in ecclesia Beatæ Mariæ Glastoniæ cœlestibus studiis invigilans, in hora nativitatis ejusdem, vocem cœlitus intonantem audivit : « Pax Anglorum ecclesiæ. » Exorti nunc pueri et Dunstani nostri tempore, cujus oraculi veritatem, ut alibi digestum est, rerum exitus comprobavit. Idem, regni suscepto regimine, Dunstanum per Edvium exsilio damnatum cum gloria revocavit, et magna optimatum ambitione primo in episcopum Wigorniæ, secundo in episcopum Sandoniæ, tertio in primatem Cantuariæ promovit ; regni quidem curas rex optime administrans, Ecclesiæ pacem non negligebat. Nullus vero unquam regum Anglorum poterit certare laudibus Edgari, quorum ipse omnium, et pace quietior, et divitiis exuberantior, et pietate in Deum pronior fuit. Non autem quiete temporum abutebatur, ut quidam, qui pacis indultæ rapientes in suos usus occasione, vel supinantur illecebris, vel montes auri congerentes, incumbunt divitiis. Quin potius frequentibus doctoris sui et patroni stimulatus monitis, quasi æmulo devotionis officio, Dei respondebat gratiæ, tum per se, tum per suos, monasteriorum utilitatibus prospiciens, quorum Glastoniense maximo præ cæteris dignatus amore, optimatum patriæ consilio tali honoravit privilegio, ut nunquam ibi abbas nisi ejusdem loci monachus esset, si ullo modo aptus vel etiam congregationis infimus inveniri posset. Sin vero extrema indigenarum penuria alterius monachum loci postularet, is promoveretur, in quo Glastoniensis congregationis unanimitas conveniret. Porro abbas et ipse a quolibet episcopo benedictionem susciperet, et monachos clericosve suos benedici juberet; et suorum servientium commissa sine præjudicio episcopi, vel ministrorum regis, incunctanter coerceret : nec ullus omnino insulam nativitatis suæ consciam, sive episcopus, sive dux, aut princeps, aut cujuscunque ordinis alius intraret, causa placitandi, vel quidpiam faciendi [et infra] sicut et prædecessores sui sanxerunt, scilicet Kenwines, Ines, Achelardus, Cuthredus, Alfredus, Edwardus, Ethelstanus, et Edmundus. Hoc donum, ne instabile vel inglorium esset, lituo eburneo, quem linibus auri prætexebat, super altare confirmavit. Lituum sane, se præsente, per medium sectum fida custodia asservari jussit, ut et testimonio in posterum proficeret, et cupiditatem raptorum incisionis damno frenaret. Dedit etiam aliud privilegium in hæc verba :

Privilegium Edgari regis.

« In nomine Domini nostri Jesu Christi. Quamvis decreta pontificum et verba sacerdotum, velut fundamenta montium, inconvulsis ligaminibus fixa sint, tamen plerumque tempestatibus et turbinibus sæcularium rerum, religio sanctæ Ecclesiæ maculis reproborum dissipatur ac rumpitur. Idcirco profuturum succedentibus posteris esse decrevimus, ut ea, quæ salubri consilio et communi assensu diffiniuntur, nostris litteris roborata firmentur.

A Quapropter dignum videtur ut ecclesia Beatissimæ Dei Genitricis semperque virginis Mariæ Glastoniæ, sicut ex antiquo principalem in regno meo obtinet dignitatem, ita speciali quadam et singulari privilegii libertate per nos honoretur. Hoc itaque, Dunstano Dorobernensi, atque Oswaldo, Eboracensi archiepiscopus adhortantibus, consentiente etiam et annuente Brithalm Fontanensi episcopo, cæterisque episcopis et abbatibus et primatibus, ego Edgar divina dispositione rex Anglorum, cæterorumque gentium in circuitu persistentium gubernator et rector, in nomine almæ Trinitatis, pro anima patris mei, qui ibi requiescit, et antecessorum meorum, præsenti privilegio decerno, statuo, et confirmo, ut prædictum monasterium, omnisque B possessio ejus, ab omni tributo fiscalium negotiorum, nunc et in perpetuum, libera et quieta permaneant, et habeant Socam et Sacam on Stronde, et on Streame, et on Unde, et on Felde, on Grithbrice, on Burgbrice, Hundred, Setena, Adas, et Ordelas, Calle, Hardas, Bufam, Corderam, et Beneorderam, Infangenepeof, Outfangenetheof, Flemene, Ferdere, Hamsocne, Friderbrice, Forteal, Toll, et Team, ita libere et quiete, sicut ego habeo in toto regno meo, eamdem quoque libertatem et potestatem quam ego in curia mea habeo, tam in dimittendo quam in puniendo, et in quibuslibet omnino negotiis, abbas et monachi præfati monasterii in sua curia habeant. Si autem abbas vel quilibet monachus C loci illius latronem, qui ad suspendium vel ad quodlibet mortis periculum ducitur, in itinere obvium habuerit, potestatem habeant eripiendi eum ab imminenti periculo in toto regno meo. Confirmo etiam et corroboro, ut quod hactenus ab omnibus nostris antecessoribus diligenter observatum est, Fontanensis episcopus, vel ejus ministri, super hoc monasterium, vel super parochiales ejusdem ecclesias, videlicet Stret, Miricling, Budeclega, Sapenix, Sowy, aut super earum capellas, nec etiam super eas quæ in insulis continentur, scilicet Bekeria, quæ parva Hibernia dicitur, Gadeneia, Martenseia, Ferramere, Papeneberga, et Adredesera, nullam potestatem omnino habeant tantam, cum ab abbate, causa dedicandi vel ordinandi, advocati fuerint, D nec eorum presbyteros ad synodum suam, vel capitulum, vel ad quodlibet placitum convocent, nec ab officio divino suspendeant, et omnino nullum jus in eos exercere præsumant. Monachos suos et prædictarum ecclesiarum clericos secundum antiquam Ecclesiæ Glastoniensis consuetudinem, et apostolicam auctoritatem, archipræsulis Dunstani et omnium episcoporum regni mei assensu, abbas a quoque conprovinciali episcopo voluerit ordinari faciat, dedicationes vero ecclesiarum, si ab abbate rogatus fuerit, Fontanensi episcopo permittimus. In Pascha quoque chrisma sanctificationis et oleum a Fontanensi episcopo ex more accipiat, et per præfatas ecclesias suas distribuat. Hoc super omnia Dei interdictione et nostra auctoritate, salva tamen sanctæ Romanæ Ecclesiæ et Dorobernensis dignitate,

prohibeo, ne persona cujuscunque potestatis, sive rex, sive episcopus, sive dux, aut princeps, vel quilibet ministrorum eorum Glastoniæ terminos vel supradictarum parochiarum, perscrutandi, rapiendi, placitandi gratia vel quidquam aliud faciendi, quod contrarium possit esse ibidem Deo servientibus, intrare præsumant: abbate tantummodo et conventui potestas sit, tam in notis causis quam in ignotis, in modicis et in magnis, et in omnibus omnino negotiis, sicut supra memoravimus. Quisquis autem hujus privilegii mei dignitatem qualicunque occasione, cujuscunque dignitatis, cujuscunque ordinis, cujuscunque professionis pervertere, vel in irritum deducere, sacrilega præsumptione a modo tentaverit, sciat se procul dubio ante districtum judicem titubantem tremebundumque rationem redditurum, nisi prius digna satisfactione emendare studuerit. Acta est hæc privilegii pagina et confirmata apud Londonium, communi consilio omnium primatum meorum, anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi 971, indiction, XIV. »

Hujus doni constipulatores fuerunt, quorum nomina inferius caraxari videntur.

« Ego Edgar rex totius Britanniæ præfatam libertatem cum sigillo sanctæ Crucis confirmavi.

« Ego Ailfgiva ejusdem regis mater cum gaudio consensi.

« Ego Edward Clito patris mei donum cum triumpho sanctæ crucis impressi.

« Ego Kinadius rex Albaniæ acquievi.

« Ego Maccusius archipirita confortavi.

« Item ego Dunstanus Dorobernensis archiepiscopus, Oswal Eboracensis primas, Athelwol Wintoniæ episcopus, Burithtelin Fontanonsis episcopus, hujus et multi alii, quorum nomina alibi adnotantur, consentientes, et confirmantes signum crucis impresserunt. »

Ad supplementum vero securitatis, ne tanta liberalitas nutaret, Joanne tunc temporis octavo ejus nominis papa persuaso, donum suum apostolico suffulsit edicto, cujus hæc est series.

Privilegium Joannis papæ.

« Noverit cunctorum notitia fidelium, quod ego Joannes, pii Conditoris clementia Sanctæ Romanæ sedis existens indignus papa, gloriosi Anglorum regis Edgari, nec non et sanctæ Dorobernensis Ecclesiæ archipræsulis Dunstani, submisso rogatus sum pulsatu, pro monasterio Sanctæ Mariæ Glastingembiry, quod ipsi acti amore supremi regis in melius restaurarunt, et monachorum ibi majorem numerum aggregantes, normamque arctiorem instituentes, præcepto regali firmaverunt, ut et ipse idem facere non differam. Quorum assentiens benignæ petitioni, in sinum Romanæ Ecclesiæ et Beatorum Apostolorum protectionem eumdem locum suscipio, et privilegiis astruo et corroboro, quo fine tenus in eo, quo nunc pollet permaneat monachili ordine, ipsique monachi de suis sibi adhibeant pastorem, et se suosque, quos idoneos judicaverint, quocunque in Dorobernensi diœcesi placuerit, ad

A ordinandum dirigant. Decernimus etiam ut nulli omnino hominum eamdem insulam, placitandi causa, vel aliquid aliud ibi perscrutandi, aut corrigendi, intrare licant: si quis autem huic rei molitus fuerit contraire, aut possessiones ejusdem ecclesiæ auferre, retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, ex auctoritate Patris et Filii et Spiritus sancti, sanctæque Dei Genitricis Mariæ, sanctique Petri apostoli, omniumque sanctorum, perpetuæ sit addictus maledictioni, nisi resipuerit, omnibus autem eidem loco justa servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi; nostra autem astipulatio inconvulsa permaneat. Actum tempore Egelwardi, ejusdem monasterii abbatis, hoc apostolicum decretum, anno Incarnationis Domini 965. »

B Idem papa in generali concilio Romæ promulgans ratum fuit, regique sua ibidem auctoritate communicandum direxit. Applausit pontificali facto regalis assensus, et frequenti in Londonia curia anno regni sui XII, omnium optimatum consensui, rem æternæ stabilitati magna devotatione transgressorum mancipavit. Ipse quoad vixit voti seipsum compotem fecit, et vestigia paterna avitaque insecutus, decori eorum et gloriæ suæ non defuit, et alios ad idem animavit, sicut progrediens sermo propalabit.

De rebus collatis Glastoniæ per Edgarum, Dundene, Hamme et Wethul.

Anno Incarnationis Domini 963. Ego Edgarus, sola misericordi clementia Dei roboratus rex, ob remunerationem majoris præmii, ad Ecclesiam C Beatæ et intemeratæ Virginis Mariæ, in loco celebri nuncupato Glastingabiry, ad usum monachorum regulariter Deo servientium sub abbate Egelwardo, dedi Sture XXX hidas, Merkesbiry reddidi X hidas, Midelton dedi II hidas, Blakeford VI hidas.

Anno 965, ego Edgardus Sigegaro abbati, jure perpetuo, ad ecclesiam vetustam honorabilem, pro remedio animæ meæ, et pro anima patris mei, confero Hamme XVII hidas, Dundenæ X hidas, Petehulle III hidas.

De Westburi et Othelee.

Ejus etiam tempore dedit Alfara dux Westburi XL hidas, et Othelee V hidas. Chartulam hanc præfatæ hæreditatis ego Alfara dux, pro remedio animæ meæ, et Edgari regis, commendavi ad monasterium D Glastoniæ, obsecrans in nomine Jesu Christi, ut fratres illius monasterii nunquam illam linquant. Alwine dedit Gritelington XXV hidas. Netelcumbe XX hidas, et sic complevit votum Wilfrici primi donatoris. Ælfare Ealderman Batamcumbe, dedit XX hidas, Ealdred dedit Clifan XI hidas: hanc ruralem possessionem, et prædictam Clifan, Ealdred commendavit ad ecclesiam Beatæ Dei genitricis Mariæ, et sancto Patricio, sub testimonio regis Edgari, optimatumque suorum. Ælthelm dedit Dureberge II hidas, Alfeah Cranemeræ X hidas, Ædelfleda Hanandon XV hidas. Alswit regina Winescumbe XV hidas, Feimeston X, Strettun VI, Tintanhusse V, Æweredesie dimidium hidæ, et ornamenta, Stolam cum manipulo, casulam incomparabilem. Hedred

dedit Mildenhele xv hidas. Esseburxl hidas, Brinsige dedit; Healtone v hidas. Omnes has terras Edgarus venerabili ecclesiæ in Glastingeburg regia confirmavit auctoritate, scilicet ccxv hidas.

Fecit præterea crucem supra majus altare, contextum undique auro et argento, et majora signa, vestem etiam regalem, in qua fuerat coronatus, pretiosissimam contulit, ut altaris cederet ornamento. Scrinium magnum argento et auro coopertum, cum imaginibus ex ebore decenter intersertis, continens reliquias sancti Vincentii, et caput sancti Apollinaris dedit, in quo et ipse nunc requiescit: multas insuper reliquias, quas per universas terras a se peragratas acquisivit, cum reliquiis duorum innocentium de Bethleem translatis Glastoniensi monasterio, cum quali decebat reverentia commendavit.

Hactenus de temporibus Edgari, cujus merita nulla unquam tacebunt tempora, quippe qui virtutibus famam vicerit, et vix xxxii annis, quibus vixit, facta sæculorum incluserit. Sepultus est, ut prædiximus, in capitulo ad ostium ecclesiæ, sed qualiter inde translatus sit, in consequentibus liquebit.

De Egelredo rege.

Ejus filius Egelredus dedit Figegaro abbati, qui annis xxviii præfuit, Austanctif vi hidas, Siteberge i. Pukelescirce reddidit xxx. In Piltone unam mansam emptam xl mansis auri, anno 884. Idem dedit Hanandune. Anno 1000 Incarnationis, dedit Egelred rex Berredo abbati, qui et xvi annis præfuit, Fiscwere, Alwine, Estun xx hidas.

De Brithwio abbate.

Anno 1017, Brithwius abbas constitutus fecit tabulam ante altare, auro et argento et ebore polimitam, et crucem; hic, post decem annos suscepti regiminis, in episcopum Wellensem est electus.

De Cnutone.

Eodem fere tempore Cnuto rex Danorum Angliam hostiliter pervagabatur, quem licet Edmundus filius Egelredi aliquantis bellis contudisset, postremo tamen icto fœdere, fraterna inter eos pax convenit; videlicet ut Cnutoni Mercia, Edmundo Westsaxonia remaneret. At vero non multo post Edmundus, lethali tactus incommodo, ad extrema devenit, et Glastoniensi monasterio Newton Kastel xvii hidas cum corpore suo in extremis delegans, ibidem ante majus altare sepulturam accepit. Quo cum Cnuto, viæ occasione, in festo Sancti Andreæ venisset, pia querela fraternos manes honorans, super sepulcrum ejus pallium misit, versicoloribus pennis pavonum, ut videtur, intextum, contulit et privilegium in hæc verba:

Privilegium Cnutonis.

« Regnante in perpetuum Domino, qui sua ineffabili potentia omnia disponit atque gubernat, vicesque temporum hominumque mirabiliter discernens, terminumque incertum, prout vult, æquanimiter imponens, etiam de secretis naturæ mysteriis misericorditer docet, ut de fugitivis et sine dubio transitoriis mansura regna Dei suffragio adipiscenda sunt. Quapropter ego Cnut rex Anglorum, cæterarumque gentium in circuitu persistentium gubernator et rector, cum consilio et decreto Æthelvoti, simulque cunctorum Dei sacerdotum, et consensu optimatum meorum, ob amorem cœlestis regni, et peccaminum meorum remissione, et anima fratris mei regis Edmundi, concedo ecclesiæ Sanctæ Dei genitricis semperque Virginis Mariæ Glastoniæ, jura et consuetudines in omni regno meo, et omne foris factum omnium terrarum suarum, et sint terræ ejus sibi liberæ et solutæ ab omni calumnia et inquietatione, sicuti meæ mihi habentur. Verum illud præcipue, ex omnipotentis Patris et Filii et Spiritus sancti auctoritate, et perpetuæ virginis interdictione prohibeo, et universis regni mei præpositis et primatibus supra suam salutem præcipio, ut nullus omnino illam insulam intrare audeat, cujuscunque ordinis sit, aut dignitatis. Sed omnia, tam in ecclesiasticis, quam in sæcularibus causis, tantummodo abbatis judicium et conventus exspectent, sicuti prædecessores mei sanxerunt, et privilegiis confirmaverunt, Kenuines, Ines, Cuthredus, Elfredus, Edvardus, Edmundus, et incomparabilis Edgarus. Si quis autem, quovis deinceps tempore, sub aliqua occasione interrumpere aut irritum facere hujus privilegii testimonium nisus fuerit, sit a consortio piorum ultimi examinis ventilabro dispertitus. Si quis vero benevola intentione hæc facere, probare, et defensare studuerit, Beatissimæ Dei Genitricis Mariæ, et omnium sanctorum intercessione, amplificet Deus portionem ejus in terra viventium. Scripta est hujus privilegii donatio, et promulgata in lignea basilica, sub præsentia regis Cnutonis, anno ab Incarnatione Domini 1032. »

De Egelwardo abbate.

Anno 1027 Egelward successit, xxvi annis Glasstoniam occupans; cui Hardecnut dedit scrinium, in quo nunc beati Benigni corpus requiescit.

De Egelnoto abbate, et de Translatione Edgari regis.

Anno 1053 Egelnoth, amborum regimen fuit perniciosum Ecclesiæ, dum alter exterius terras proscripsit, alter interius ornamenta distraxit. Ex illo res Glastoniæ retro relabi, et in pejus fluere. Denique creditum est nonnullam loco imminuisse vindictam, propter Egelwardi audaciam in regem Edgarum commissam. Nam cum bono fortasse mentis proposito, post xl annos obitus sui, effodisset tumulum, invenit corpus nullius labis conscium, sed solida integritate compactum; quod cum eum ad reverentiam debuisset inflectere, ad audaciam levavit. Nam quia locellus, quem paraverat, difficilem pro magnitudine corporis minabatur ingressum, regales exuvias ferro temeravit, ausus facinus auditu, nedum actu, grave. Unde continuo sanguis undatim emicans, astantium corda pavore concussit, vultus pallore infecit. Ita regis ossa in scrinio super altare locata sunt, cum capite sancti Apollinaris, et reliquiis beati Vincentii martyris, quæ ille magno empta decori domus Dei adje-

cerat. Temeratorem porro sacri corporis animus A reliquit, nec multo post ecclesiam egressum fracta cervice mors invenit. In sepulcro autem regis positus est Egelwardus, qui beato Dunstano in regimine Glastoniæ primus successit. Nec in his hæsit regiæ sanctitatis ostensio, sed in altiora processit; sanatis ibi furioso et cæco: furiosus Teutonicus genus multis indiciis datis quod mente non constaret, civium in se armaverat manus, ut eam vincire ferro non dubitarent, circumferebat miserandus sua ipse supplicia, pœnarum propriarum idem judex et auctor. Nescias miserior an miserabilior, vel quod animo captivus, vel quod corpore gravatus erat. Ita multas pluribus annis provincias emersus, frustra consumpsit tempora, nisi quod continuatio itineris erat accessus laboris. Tandem B vero divinæ miserationis intuitu visitatus, oraculum per noctem accepit, ut Glastoniam pergeret, futurum ut meritis regis Edgari utroque levaretur incommodo. Venit ergo, et convenientem responso effectum sortitus est, nam dum oraret in eadem quidem domo, sed longiuscule a sepulcro, omnis ferri nexus dissiluit, et quasi quodam turbine actus supra mausoleum cecidit; cæcus præterea provinciæ notissimus, dum importunus pro salute ad tumbam excubias prætendit lucem reperit.

De archiepiscopis, et episcopis, de conventu Glastoniæ electis.

Et quia jam ad tempora Normannorum venimus, et abbatum post illud tempus nota sunt et facta et nomina, his paulisper omissis ponam illorum voca- C bula, qui episcopi et archiepiscopi fuerant alias electi de illa ecclesia. Splendidum nimirum exemplum Glastoniæ et auctoritatis et gratiæ quæ non solum sibi, sed etiam aliis ecclesiis suffecerint tot illustres personæ. Nec vero polliceor, quod de omnibus possim episcopatuum loca expedire, nisi quantum in chronicis inveni, quod ille vel ille episcopus obierit monachus hujus loci. Adeo longiorum temporum fluxere curricula, quam ut illa ullius hominis possit investigare memoria.

Nunc de archiepiscopis Berthwaldus, ex abbate quondam Glastoniæ archiepiscopus Cantuariæ. Adthelmus prius Wellensis episcopus, deinde archiepiscopus Cantuariæ fuit.

D Dunstanus, cujus industria refloruit ecclesia, hic fecit organa et signa duo præcipua, pallium unum, campanam in refectorio, ubi sunt hi versus:

Hanc sibi campanam Dunstan perfundere jus- [*sit*, etc.

In urceolo altaris:

Hydriolam hanc fundi Dunstan mandaverat archi-
Præsul, Cunctipotens quem solvet in ævum.

Hic ex monacho et abbate Glastoniæ factus est episcopus Wigornensis, postea Londoniensis, postremo archiepiscopus Cantuariensis.

Egelgarus de monacho Glastoniæ factus est primus abbas novi monasterii, Wintoniæ scilicet de Hida. Deinde episcopus Cicestriæ, postremum archiepiscopus Cantuariæ.

Sigericus ex monacho Glastoniæ fuit episcopus Wellensis, postea archiepiscopus Cantuariæ, tertio loco post Dunstanum. Hic dedit VII pallia Glastoniæ cum albis leonibus, de quibus vetus Ecclesia in anniversario ejus tota ornatur.

Alphegus ex monacho et priore Glastoniæ, Bathoniæ abbas, postea episcopus Wintoniensis, postea archiepiscopus Cantuariensis.

Elnotus ex monacho Glastoniæ factus est archiepiscopus Cantuariæ, de quo sermo præcessit. Qui cum a Dunstano baptizaretur, erectam manum tenuerit more episcopi benedicentis populum, unde Dunstanus eum, sicut ipsius divinitatis conscius, archiepiscopum fore prædixit. Fuit autem tempore Cnutonis archiepiscopus, cujus etiam solatio et jussu transtulit martyrem Elphegum Cantiam, de loco quietis apud Londoniam. Hic dedit Rabanum De laude crucis, et librum orationum auro pictum.

De episcopis.

Anno Incarnationis Domini 782 obiit Canfridus episcopus, monachus Glastoniæ.

Anno 782 obiit Ethelwmus episcopus, monachus Glastoniæ.

Anno 800 obiit Wibertus episcopus, monachus Glastoniæ.

Anno 836 obiit Wigthegn episcopus, monachus Glastoniæ.

Anno 842 obiit Alhstan episcopus, monachus Glastoniæ.

Anno 876 obiit Tumbert episc. mon. Glaston.

Anno 956 obiit Daniel episc. mon. Glast.

Anno 988 obiit Elfricus episcop. abbas Glaston.

Qui sequuntur fuerunt episcopi tempore Edgari regis in diversis locis. Quarto papæ Julii [anno] obiit Sigegarus Wellensis episcopus abbas Glastoniæ.

Hic jacere fertur sub sancto Benigno. Idus Maii obiit Britelmus episcopus Willensis, monachus Glastoniæ. Idus Februarii obiit Alfuoldus Cridiensis episcopus, monachus Glastoniæ. Nonas Aprilis obiit Sigefridus Norwegensis episcopus, monachus Glastoniæ. Hic misit quatuor cappas, II cum leonibus, et II croceas. Kalend. Augusti obiit Athelwoldus episcopus Winton, monachus et prior Glastoniæ et abbas Abbendon. Idus Januarii obiit Wilmus episcopus, monachus Glastoniæ. Idus Februarii obiit Ælfstanus episc., monach. Glast. VIII. Idus Maii obiit Ægelricus episcopus, monachus Glast. IV Kalend. Julii obiit Kenewaldus episcopus, monachus Glast. III Nonas Aprilis obiit Almer episcopus, monachus Glastoniæ, XIV Kal. Aprilis obiit Livingus episcopus, monachus Glastoniæ.

Anno Incarnationis 1034 obiit Brithwius episcopus Wellensis abbas Glastoniæ. De hoc superius aliqua libavimus. Hic jacet in aquilonari porticu ad Sanctum Joannem Baptistam.

De Boithwoldo episcopo.

Anno 1045 obiit Brithwoldus episcopus Salesbiriensis, monachus Glast. Hic misit albam de serico

pretiosissimam, cappas etiam de palliis decem auro et gemmis decenter ornatas, misit etiam superhumerale, stolam, manipulum, casulam, calices duos, unum de xx marcis argenti et iv auri, alium minori pondere, sed pretio majori, textus Evangeliorum duos. Thuribulum miræ magnitudinis de auro et argento, altare pretii xx marcarum, crucem ad processionem, et alias xxv, quas cum Ægelnotus abbas cum aliis ornamentis auro et argento nudasset, in duabus xxii marcas auri accepit. Potest ergo conjici quanta vis pecuniæ fuerit in omnibus: dedit etiam collectaneum auro illuminatum, pallium auro textum, et alia ix; duo candelabra. Totam terram de Wiltesire redemit scrinia tria Sanctorum Guthlaci, Georgii, et Oswaldi in quo sunt hi versus:

Exiguus præsul Brithwoldus onomate dictus,
Archonti domino, nec non matrique Mariæ,
Confert exiguum devote pectore munus,
Ecclesiæ veteri transmittens Glastonicum,
Dulcia perpetuæ capiat quo gaudia vitæ.

Cappam cum albis avibus. Situs est cum Brihtwio in parte aquilonari, vir omni vita prædicandus, qui tanta contulit Ecclesiæ quanta nec adhuc prædones potuerunt vellicare, quamvis sint aliqui qui crimen inferre moliantur ejus gloriæ, dicentes quod res episcopatus dederit Glastoniæ, sed frustra in eum molares infigunt, qui nec curat laudes nec timet vituperationes, præsertim cum facta sanctorum ambigua in meliorem partem converti conveniat. Profecto vero si delinquere se nosset, nunquam illa sanctus vir fecisset. Denique fama est non obscura omnes illas terras ab antiquo fuisse Glastoniæ. Sed tempore Danorum, cum importabiles pensiones regnum gravarent, fisco regio vel alias pignori addictas sed ab episcopo redemptas et redditas. Et sicut dicunt, cum de redemptione obolus deesset, vir magnificus annulum suum creditoribus projiciens, devotionem quam in Glastoniam habebat, operis testabatur exhibitione.

De possessionibus Glastoniæ datis ab Anglis ad fidem conversis.

Jam quia possessionum largitores manus contraxerunt, libet summatim inserere quid, a quo Glastoniæ sit collatum, aut regia confirmatum auctoritate.

In primis rex Arturus tempore Britonum dedit Brentemaris, Poweldon, cum multis aliis terris in confinio sitis pro anima Ider, ut supra tactum est, quas terras per Anglos tunc paganos supervenientes ablatas iterum post eorum conversionem ad fidem restituerunt cum pluribus aliis, unde rex Domnoniæ dedit terram appellatam Yneswitherin v hidas.

Kenewalchius, seu Cedwald dedit Ferremeræ ii hidas, Beokeri, Godeniæ, Martenesiæ, Andrewesye.

Kenwinus rex dedit Munekaton xxiii hidas, et in Caru xx hidas, et in Crucam iii hidas.

Baldredus rex dedit Pennard vi hidas, Loggaresbeorg xvi hidas et Westwere cum captura piscium in Peret.

A Hedda episcopus dedit Lantokai (i Lege) vi hidas, Cedwalla confirmante, licet rege pagano.

Ina rex dedit Brentemareis xx hidas, Sowi xii hidas, Pilonæ xx hidas Dulting xx hidas, et juxta Famer, scilicet Linig, xx hidas, et Roualt xx hidas, et alibi cum piscaria unam hidam.

Wilfridus episcopus Wethrnon lxx hidas, Eliwawerre i hidam, Forthere episcopus Bledanhid i hidam. Buggu abbatissa Ora iii hidas, rege Ina consentiente et confirmante.

Athelardus rex dedit Poholt lx hidas, et in Torric x hidas, Kedeswita ejusdem regina Brumanton v hidas.

Cuthredus rex dedit Ure iii hidas, domina Lulla Baltenesbeorge et Scrobammurth vel Sabewrtha x
B hidas.

Athelbaldus rex dedit v Jeksig (gassie) et Bradelegh iv hidas.

Sigeberfus rex dedit in Polhoc xxi hidas.

Binewl)us rex dedit et confirmavit Wodeton, v hidas, Cumpton v hidas Huneresburg.

Adthelard ejus minister iii hidas in Ceddren (Eleanbearo) et Cumbe iii hidas.

Sulca Christi ancilla dedit Culum xi hidas.

Offa rex dedit Ineswurth x hidas, Ethelmund dedit, Offa confirmante, Hinespulle juxta v hidas.

Egbirtus rex dedit v hidas juxta flumen Torric, Edgisilus, eo confirmante, Budeclege xx hidas.

Adthelwlfus rex xxv hidas dedit, et reddidit Dulting. Dedit etiam Offaculum xxiv hidas. Bocland v
C hidas. Pennard ix hidas, Occenefeld, Suaromton, vi hidas, Sowy x hidas. Periston, Legderesbeorgune, Ocemund, et Bedul, Branuc Duneafd. Confirmavit etiam de dono Ethelstani Clutton x hidas; de dono Ænulfi Dicheswitæ, et Lottesham xxx hidas. Hornblawerton, et Beanganhangrau.

Edthelbald rex dedit Bramnucmiister x hidas. Alfredus frater ejus crucem de ligno Domini.

Athelstanus rex concessit et confirmavit de dono Athelmi ducis Merkesburi x hidas, de dono Wulfelm Deverel xx hidas, de dono officii Werdeverel [i Mimecaton] x hidas. De dono Alfledæ reginæ Edwardi Winterbarne x hidas. De dono Æthelstani ducis Wrington xx hidas, Weston sive Foxate x hidas, et Lim vi. De dono Uffæ viduæ Stoka v hidas.

D Edmundus rex dedit Cristemaleford xx hidas. Kingeston viii hidas, Wodeton v hidas. Wathelego x hidas. Pukeleschurice xxx hidas. Escford dimidium hidæ cum captura piscium. Domerhom, Mertun, et Pendrith c hidas, Stane viii hidas. Confirmavit, etiam de dono Ælfledæ reginæ Edwardi, Acford, Bocland, et Plis xxvii hidas, Hommedone xv hidas; de dono Wilfridi Kington xix hidas, Girdlingeton x hidas, et ad Turnanwrthe v hidas, et Tintambulle v hidas, de dono Alsy Batecumbe xx hidas, de dono Ethelstani comitis Melnes xx hidas, de dono Sigewlfi Abbedesbari v hidas, de dono Wlfec Langefore ii hidas, reddidit etiam Wrington xx hidas. Eddredus rex dedit Baddeburi xxx hidas et in Cristeschurche ii hidas, et Ternuc et Stapel-

wilt, partem etiam de Nuni S. II hidas, et de Elenberwe I hidam, et reddidit Bulting. Ælfred dedit Camelarton V hidas, Eddredo confirmante, et Ælfgita sanctimonialis Pengeardmunster X hidas. A

Edwius rex dedit Padenebeorge II hidas, Blakeford VI hidas, confirmavit de dono Alphegi Cranemere XII hidas, de dono Eserici Widecumbe VI hidas, de dono Alvini unam partem de Sturton S. VIII hidas, de dono Brithrici Giffelton V hidas, de dono Brithere Widingate.

Edgarus rex dedit Sture XXX hidas, Midelton II hidas, Lucum II hidas, Blakeford V hidas, Hamme XII hidas, Dandene V hidas, Wetehulle III hidas, et reddidit Merkesbury. Confirmavit de dono Ælfere duci Wstburi XL hidas, et Otherlee V hidas. De dono Alwine Gritilingtone XXV hidas, Netelton XX B hidas, Horton X hidas ; de dono Ælfere Alderman Badecumbe XX hidas, de dono Caldred Clifan XI hidas, de dono Ælfhelm Dirambeorg II hidas, de dono Ælfeah Cranemere X hidas, de dono Adelfled Hanandon XV hidas, de dono Ælswith reginæ Winescumbe XV hidas, Idemeston X, Stretton VI Adredesie dimidium hidæ, de dono Edred Middelhale XV. Essebury XL hidas, de dono Brinsige Healton V hidas.

Egelfredus rex dedit Austanclif VI hidas, Streberge I hidam, et Fiscwere, et unam mansam in Wilton, et Hanandon, reddidit Pukeleschum. Confirmavit de dono Wlfwini Esctun XX hidas Edmundus Irenside dedit Ninneton. Kastel XVIII hidas. C

Item de aliis datis Glastoniæ.

Memorandum de Aldamton et aliis, Cinemereffordi, Lemucerine, Pillesdune, Portbrig, Litlanton, Eatumberg, Siwiamhame, Brentefordlande, Pendesclive, Halbanleghe, Item de Elonsanige, Occmund, Ceolumwrthe, Korstone, Camel, Ruthanbeorg, Peasacmere. Item de Lidenige, Lamageate, Hengestesteshriege Dilwisce, Orcirleage, Pidelan, Birtwlfintone, Betocer, Huppavene, Easætenatone. Hæc maneria a diversis regibus collata suis familiaribus, Glastoniæ ecclesiam devenerunt, sicut per chartulas veteres apparet, et licet incredibilem numerum ac quantitatem terrarum uni loco spectantium hic posuerimus, omnes tamen has et multo pluros quas pro ambiguitate numerare nolumus, Glasto- D niæ monasterio datas fuisse non dubitamus. Nec est admirandum, si quædam maneria aut realiter aut nomine tenus a diversis legantur collata, tum quia nomina æquivoca sunt, tum quia multa a prioribus data demum ablata restituebantur, tum quia quidam partem manerii, alter partem ejusdem contulit et totum utrique fortassis scribebatur.

NOMINA ABBATUM GLASTONIÆ ECCLESIÆ.

An. ordin.	Abb.	An. regim.
	Hi de Britannia.	
460	S. Patricius	
	S. Benignus	
	Worgret	
	Lademund	
	Bregored	
	Hi de Anglia	
670	Beorthualdus	X
680	Hemgisel	XXV
705	Beorualdus	VII
712	Albeorth	VII
709	Atfrith	X
709	Kemgisel	XV
743	Guban	II
744	Ticcam	XI
746	Cuman	II
754	Walthun	XXXII
762	Tumberthe	IX
765	Beadufl	VI
802	Muca	XXII
824	Gutlac	XXVII
840	Calmund	XVI
849	Hereferth	XIV
870	Stiwerd	XI
905	Ealdhun	XXXIV
927	Ælfric	XIV
940	Dunstan	XXII
962	Alwardus	X
972	Sicgarus	XXVIII
1016	Beorhtred	XVI
1034	Brichtwi	X
1053	Adelward	XXVI
1084	Ægelnoth	XXIX
	Hi de Normannia	
1100	Turstinus	XIX
1116	Therlwinus	XIX
1125	Sifridus	VI
1171	Henricus	II
1180	Robertus	
1190	Henricus	
1219	Willelmus	IV
	Robertus	
1234	Michael.	

Bundæ duodecim hidarun.

Et quoniam XII hidæ Glastoniæ majori libertate præ cæteris terris suis sunt privilegiatæ, expedit earum metas non ignorare. Sciendum igitur, quod in primis incipit Brutascha apud Stretebrugge, in capite australi ejusdem pontis, et tendit versus orientem, in australi parte marisci, usque ad caput australe pontis de Baltenesberge ; in parte boreali, a domo Wlgari cum Barba, qui fuit operator ejusdem pontis, tempore sancti Dunstani abbatis. Et sic supra Caucetum ultra Pinueslake per medium marisci, usque ad domum Normanni, apud molendinum de Baltenesberg ; et sic inde sursum in via usque in semitam, quæ venit de illa ecclesia, et postea sursum in Jeholt, usque Lupwite in orientali parte domus Hosgari ac Altaholt. Et inde in semitam, quæ ducit per mediam extremitatem illius Holte recta, usque pontem de Kineward, in fossatum sancti Dunstani abbatis. Et sic in rivulum, qui venit de Colebari, et ita ascendendo contra cursum aquæ, usque ad domum Oswardi de la Barne. Et inde sursum contra la Burne, usque ad curiam Ailmeri senescalci Ala Brodelec. Et sic sursum de illa burna in viam

illam, quæ jacet ante curiam suam, et ita in australi parte illius ecclesiæ versus orientalem, usque Stoke in latam viam; et sic de via eadem contra montem de Withelee, in illam semitam quæ jacet in australi parte Chulebury. Demum in quamdam semitam, usque ad la Windeiete. Et sic in divisas de Bikenhan et Ferlege; et sic descendendo per medium parcum de Pilton, ultra viam quæ extenditur supra pontem de petra, in semitam illam quæ ducit ad Woltun, et sic in quadam semita usque ad Falebroc, et inde in Australi parte illius ecclesiæ ultra rivulum usque Loffellegethe, et sic descendendo in moram usque ad Hochge, et inde per mediam moram ultra la Sowere, usque in divisas fossati in parte boreali de Bachinwere, et sic inde in ripam, et ita in longum antiqui casus aquæ usque ad pontem de Bledesne, et sic descendendo per medium illius pontis usque ad Litblenie, quæ est divisa de Martenesie; et sic circa eamdem insulam usque ad fossatum quod est inter moram de Stoke et Withtrichelham; et sic in la Wynerdlake; et sic per divisas insulæ de Andredesie; et de Draicote, ascendendo contra montem usque ad la Horestone. Demum in Wiarepath; et sie descendendo usque ad superiorem Badecumbe, et sic per divisas de Ceddre usque ad la Grene Balle, et ita ad Littelakewepe. Inde ad la Ymerwivel, inde directe per medium Alneti usque ad la Hore Wglhege, et ita usque ad Mune Keneleghe. Itaque totum coopertum pertinet ad Ceddre, totum extra coopertum pertinet ad Glastoniam. Inde usque ad quamdam tranchiam, quæ vocatur Bitwynenorde; et sic ad la Scearpeorde: itaque totum coopertum ibidem versus orientem pertinet ad Glastoniam, et extra coopertum versus occidentem pertinet ad Ceddre. Inde ad Nottepulle. Itaque totum coopertum remanet Glastoniæ, totum planum extra coopertum remanet Ceddre. Inde usque in Glake, et ita in longum de Glake descendendo usque ad Ywere, et Gwere in longum de Abbedesdith ascendendo usque ad Sangeby. Inde et cursum magnæ aquæ, et ita in longum ipsius aquæ ascendendo contra orientem in divisas de Wethmore et de Northilade, usque ad Tunsingwere. Inde usque Kimpingmere. Inde usque ad Middelmede. Inde ultra montem usque ad Cumessam. Inde usque in la Likhlake. Deinde per mediam moram usque ad divisas de Mere et de Poldane. Et sic per illas divisas versus orientem, in australi parte illius moræ, usque subtus Scerpham, et sic inde subtus Hundewode, inde versus orientem usque la Brittafebe, quam posuimus primam bundam XII hidarum.

Loca principalia infra XII *hidarum.*

Loca quæ infra hos limites habentur, et eodem gaudent privilegio, subjungemus. In primis ipsa insula Glastoniæ cum campis, silvis, pratis, ac monte ad eam spectantibus. Deinde insula de Hurty cum specioso simul et spatioso aulneto, cum pratis et pascuis uberrimis; post hoc magna pars de pascu de Pilton. Deinde Bikenham cum Stikaling: post hæc Witebgh et Colebari cum toto Westpennard, campis, pratis et pascuis ad illa spectantibus. Demum la Burne et Kineard cum campis suis et pratis; postea quædam pars de Baltenesberghe, cum campis, pratis, pascuis largis, et cum omni anneto et universis moris versus occidentem, in parte boreali, de Bodeclee, usque ad la Britasca, quæ est in capite australis pontis de Strete. Demum Edgarlegsi cum campis et pratis ad se spectantibus postea insula de Beokeri cum suis pertinentiis. De prænominata autem Brutaschda totus mariscus versus occidentem, quæ est in parte boreali de Hundeswode, et de Scerpham, usque ad divisas de Poldon et Demere usque in la Liklake. Demum insula de Mere et de Westie cum campis, pratis, boscis et moris. Denique insula de Godenie cum suis terris et moris largissimis; postea insula de Martinesie cum adjacentiis. Demum insula de Badenebeorge et Northilade cum terris, pratis, pascuis et moris, et boscis amplis ad eas spectantibus: post hæc insula de Andrewesie, cæteras situ et loci amœnitate antecellens, cum terris, boscis, pratis et moris largissimis. Hæc sic cognominatur a Sancto Andrea, cujus ibidem habetur capella, sicut et Godeniæ propter capellam Sanctæ Trinitatis, et Martenesie a Sancto Martino, cujus ibidem est capella. Post supradicta est Badecumbe, juxta montem Munidop, cum omnibus terris et pascuis super eumdem montem ad se pertinentibus. Hæc omnia loca infra Bundas duodecim hidarum contenta et ad Glastoniam pertinentia, omni immunitate gaudent regiæ dignitatis a temporibus antiquis; confirmatumque est ecclesiæ Glastoniæ tam a regibus Britonum quam Anglorum et Normannorum.

De Turstino primo abbate de Normannis.

Expeditis quibusdam, gratia quorum paululum digressum est, ad ordinem historiæ redeundum. Primus igitur abbas de Normannis fuit Turstinus, anno Incarnationis Dominicæ 1082, quam Willelmus ex duce Normanniæ factus rex Angliæ, ibidem ex monacho Chadoniensi abbatem constituit. Idem Willelmus regno suæ subjugato ditioni, quamplures ex suis commilitonibus ex Glastoniæ feudavit possessionibus. Potest igitur conjici ex his et præcedentibus, qualiter et per quos Glastoniense monasterium, quondam opulentissimum, suis sit terris pene nudatum, videlicet per Ægelwardi et Agelnoti dilapidationem, per Danorum simul et Normannorum hostilem incursionem, seu violentam oppressionem. Idem tamen Willelmus rex, ut injuriam Glastoniæ prius illatam redimeret, quasdam terras quas ablatas conquerebantur, eisdem auctoritate regia confirmavit in hæc verba:

Charta regis Willelmi primi.

« Notum sit tam præsentibus quam futuris, quod ego Willelmus Dei gratia rex Angliæ, visis et cognitis chartis ecclesiæ Glastoniæ, concedo eidem ecclesiæ in perpetuum, ad victum monachorum inibi Deo servientium, pro salute animæ meæ, quasdam terras, quas calumniabantur pertinere ad præfatam ecclesiam jure hæreditario, confirmo. »

Subnotantur autem terrarum nomina, videlicet, Mideltou, Fulebroc, Berges, Burmington, Lim, Blaceford, Witon, teste episcopo W. Dunelmensi, et archipræsule Lanfranco, et Thoma archiepiscopo, et Wakelino, et Rob, comite de Mauric, et multis aliis.

De abbatibus Muchelniæ et Athelingiæ.

His igitur ad instantiam abbatis Turstini sic paratis, etiam illud prosequamur, qua efficacia vicinos abbates Muchaniensem et Ethelingensem sui juris asseruit. Nam cum eos, falsa delatione Gisonis Wellensis episcopi, Lanfrancus archiepiscopus in generali concilio Angliæ mordaciter impeteret, Muchaniensis, qui exercitatior esset in sæculi rebus, respondit se in capitulo Glastoniæ, jussu ejusdem loci abbatis et sui responsurum : cæterum extraordinarias accusationes non timere. Ethelingensis autem jlocaliter eludens quæstionem, minanti archiepiscopo baculum ei auferendum : Non curo quia meliorem habeo, nec tamen istum tibi trado. Tunc jussus abbas Turstinus, ut si sibi competere sciret, causam ageret, surrexit loco sententiæ dicendæ, egitque multa et constanti facundia, memoriter retexens privilegia regum a Kentuino et Ina regibus usque ad Edvardum, quibus allegavit in eos abbates nullam jurisdictionem aliquam nisi Glastoniensem abbatem habere, adeo ut in prædictas ecclesias nullus debeat abbas intrare, nisi fuerit electus a conventu Glastoniæ. Tum cum archiepiscopus in regem conversus dixisset, « se beati Dunstani nutriculam nolle minuere » illeque retulisset, « nec se velle matrem Domini contristare, sed pro cautione futurorum episcopum Wellensem debere in Glastoniæ capitulo rem diffinire, » resumpsit abbatis sermonem, privilegia ecclesiæ suæ authentica esse, nullam cujuslibet dignitatis personam causa judicii Glastoniam debere venire, sua ibi esse omnia, et in ecclesiasticis et in sæcularibus rebus judicia, facile fore ut invictus princeps et sanctus archiepiscopus in re nova constituenda perpetua pulsarentur invidia. Cæterum quod antecessores sui habuissent integrum se, qui in defensanda dignitate Ecclesiæ eodem vigilaret spiritu, nequaquam omissurum. Quocirca episcopus Wellensis, si quid allegandum putaret, suo non regis vel archiepiscopi jussu, Glastoniam veniret. Quid plura, obtinuit causam abbas. Et quidam episcopus in capitulum venit, sed purgantibus se abbatibus victoria excidit, et inglorius discessit.

De translatione sancti Benigni.

Ad gloriam sane temporum Turstini pertinet beatissimi Benigni translatio, quam virtutibus non incelebrem alias stylus noster expedivit, duo pallia, duo thuribula, duo candelabra fecit.

De discordiis inter Turstinum et suum conventum ; et de cruce vulnerata.

Ipsius autem tempore infortunium quoddam accidit, quod omnino silentio præterire ratio dissuadet, non ut acerbæ rei commemoratio videatur exprobratio, sed ut miraculum inde secutum deducatur in medium ad ædificationem audientium. Discordiæ enim zizania inter eumdem abbatem suumque conventum dispersa fuisse refertur, abbatisque negligentiæ imo imprudentiæ, impingitur causa dissidii, qui dum conventui multa de antiquis et approbatis consuetudinibus subtraheret, quædam etiam pro more suæ patriæ transmutaret, licet super his privatim frequenter requisitus publiceque fuisset redargutus; errata tamen corrigere dissimulabat, præsumptamque nullatenus exuit pertinaciam. Inter cætera etiam Gregorianum cantum aspernatus monachos compellere cœpit, ut illo relicto cujusdam Willielmi Fiscanensis cantum discerent et cantarent. Hoc ægre accipientes, quippe qui jam tam in hoc quam in alio ecclesiastico officio secundo Romanæ morem Ecclesiæ insenuerant, insuper mores ejusdem tanquam alienigenæ, nec de gremio ecclesiæ canonice instituti, molestius forsitan tolerabant. Cum igitur die quadam mente turbida capitulum egrederetur, ac monachos super his et aliis negotiis turbulentius alloqueretur, nec eos suæ voluntati posset inclinare, confestim ira cæcatus, milites ac satellites suos phaleratos fecit accersiri. Quo viso, monachi pavore vehementissimo correpti, in fugam, prout melius poterant versi sunt, ecclesiamque pro asylo subierunt, ejusdem ostia seris obstruentes; sed ministri Belial irrumpentes templum, absurdum perficiunt sceleris exemplum, monachos etiam usque ad altare fugientes, auxiliumque divinum lacrymis profusis postulantes, persecuti sunt; in eosdem arcu et sagittis jaculantes. Quidam etiam solaria inter columnas erecta scandebant, quo liberius innocentium sanguine animum satiarent malevolum; nec loci vel sanctorum potuit obsistere reverentia, donec unum ex monachis sacrum amplexantem altare lancea transfixum, alium ad altaris crepidinem sagittis confossum necassent, ac XIV de aliis graviter vulnerassent. Quapropter monachi tantæ necessitatis importunitate compulsi, demum sese, prout poterant, defensitabant, adversarios a choro propellentes : unus autem ex abbatis familia in scelere cæteris pertinacior, cernens quemdam monachum crucem argento coopertam manibus tenere, ut ei defensionis clypeum præstaret, animo dedignanti in eumdem sagittam direxit, sed, providente Deo, sagitta imaginem Dominicam in cruce defixam subtus genua vulnerans, sanguinis rivulum ex eadem produxit, qui de altari usque ad gradus de gradibus usque ad terram descendens, ultionis divinæ terrorem infaustis viris incutiebat. Hoc viso, sceleris hujus perpetrator sui confusionem non sufferens, continuo amens est effectus, et ecclesiæ limina egressus corruit et fracta cervice animam efflavit. Cæteri autem hoc intuentes, ne similia subirent supplicia, egredi monasterium festinabant, sed æquitatis divinæ virga eos pœnæ non sinebat esse expertes, quos in malignitatis perpetratione noverat exstitisse consortes. Quidam vero intra, quidam extra mentis corporisque impotes effecti, pœnas

illam, quæ jacet ante curiam suam, et ita in australi parte illius ecclesiæ versus orientalem, usque Stoke in latam viam; et sic de via eadem contra montem de Withelee, in illam semitam quæ jacet in australi parte Chulebury. Demum in quamdam semitam, usque ad la Windeiete. Et sic in divisas de Bikenhan et Ferlege; et sic descendendo per medium parcum de Pilton, ultra viam quæ extenditur supra pontem de petra, in semitam illam quæ ducit ad Woltun, et sic in quadam semita usque ad Falebroc, et inde in Australi parte illius ecclesiæ ultra rivulum usque Loffellegethe, et sic descendendo in moram usque ad Hochge, et inde per mediam moram ultra la Sowere, usque in divisas fossati in parte boreali de Bachinwere, et sic inde in ripam, et ita in longum antiqui casus aquæ usque ad pontem de Bledesne, et sic descendendo per medium illius pontis usque ad Lithlenie, quæ est divisa de Martenesie; et sic circa eamdem insulam usque ad fossatum quod est inter moram de Stoke et Withtrichelham; et sic in la Wynerdlake; et sic per divisas insulæ de Andredesie; et de Draicote, ascendendo contra montem usque ad la Horestone. Demum in Wiarepath; et sic descendendo usque ad superiorem Badecumbe, et sic per divisas de Ceddre usque ad la Grene Balle, et ita ad Littelakewepe. Inde ad la Ymerwivel, inde directe per medium Alneti usque ad la Hore Wglhege, et ita usque ad Mune Keneleghe. Itaque totum coopertum pertinet ad Ceddre, totum extra coopertum pertinet ad Glastoniam. Inde usque ad quamdam tranchiam, quæ vocatur Bitwynenorde; et sic ad la Scearpeorde: itaque totum coopertum ibidem versus orientem pertinet ad Glastoniam, et extra coopertum versus occidentem pertinet ad Ceddre. Inde ad Nottepulle. Itaque totum coopertum remanet Glastoniæ, totum planum extra coopertum remanet Ceddre. Inde usque in Glake, et ita in longum de Glake descendendo usque ad Ywere, et Gwere in longum de Abbedesdith ascendendo usque ad Sangeby. Inde et cursum magnæ aquæ, et ita in longum ipsius aquæ ascendendo contra orientem in divisas de Wethmore et de Northilade, usque ad Tunsingwere. Inde usque Kimpingmere. Inde usque ad Middelmede. Inde ultra montem usque ad Cumessam. Inde usque in la Likhlake. Deinde per mediam moram usque ad divisas de Mere et de Poldane. Et sic per illas divisas versus orientem, in australi parte illius moræ, usque subtus Scerpham, et sic inde subtus Hundewode, inde versus orientem usque la Brittafebe, quam posuimus primam bundam XII hidarum.

Loca principalia infra XII *hidarum.*

Loca quæ infra hos limites habentur, et eodem gaudent privilegio, subjungemus. In primis ipsa insula Glastoniæ cum campis, silvis, pratis, ac monte ad eam spectantibus. Deinde insula de Hurty cum specioso simul et spatioso aulneto, cum pratis et pascuis uberrimis; post hoc magna pars de pascu de Pilton. Deinde Bikenham cum Stikaling: post hæc Witebgh et Colebari cum toto Westpennard, campis, pratis et pascuis ad illa spectantibus. Demum la Burne et Kineard cum campis suis et pratis; postea quædam pars de Baltenesberghe, cum campis, pratis, pascuis largis, et cum omni anneto et universis moris versus occidentem, in parte boreali, de Bodeclee, usque ad la Britasca, quæ est in capite australis pontis de Strete. Demum Edgarlegsi cum campis et pratis ad se spectantibus postea insula de Beokeri cum suis pertinentiis. De prænominata autem Brutaschda totus mariscus versus occidentem, quæ est in parte boreali de Hundeswode, et de Scerpham, usque ad divisas de Poldon et Demere usque in la Liklake. Demum insula de Mere et de Westie cum campis, pratis, boscis et moris. Denique insula de Godenie cum suis terris et moris largissimis; postea insula de Martinesie cum adjacentiis. Demum insula de Badenebeorge et Northilade cum terris, pratis, pascuis et moris, et boscis amplis ad eas spectantibus: post hæc insula de Andrewesie, cæteras situ et loci amœnitate antecellens, cum terris, boscis, pratis et moris largissimis. Hæc sic cognominatur a Sancto Andrea, cujus ibidem habetur capella, sicut et Godeniæ propter capellam Sanctæ Trinitatis, et Martenesie a Sancto Martino, cujus ibidem est capella. Post supradicta est Badecumbe, juxta montem Munidop, cum omnibus terris et pascuis super eumdem montem ad se pertinentibus. Hæc omnia loca infra Bundas duodecim hidarum contenta et ad Glastoniam pertinentia, omni immunitate gaudent regiæ dignitatis a temporibus antiquis; confirmatumque est ecclesiæ Glastoniæ tam a regibus Britonum quam Anglorum et Normannorum.

De Turstino primo abbate de Normannis.

Expeditis quibusdam, gratia quorum paululum digressum est, ad ordinem historiæ redeundum. Primus igitur abbas de Normannis fuit Turstinus, anno Incarnationis Dominicæ 1082, quam Willelmus ex duce Normanniæ factus rex Angliæ, ibidem ex monacho Chadoniensi abbatem constituit. Idem Willelmus regno suæ subjugato ditioni, quamplures ex suis commilitonibus ex Glastoniæ feudavit possessionibus. Potest igitur conjici ex his et præcedentibus, qualiter et per quos Glastoniense monasterium, quondam opulentissimum, suis sit terris pene nudatum, videlicet per Ægelwardi et Agelnoti dilapidationem, per Danorum simul et Normannorum hostilem incursionem, seu violentam oppressionem. Idem tamen Willelmus rex, ut injuriam Glastoniæ prius illatam redimeret, quasdam terras quas ablatas conquerebantur, eisdem auctoritate regia confirmavit in hæc verba:

Charta regis Willelmi primi.

« Notum sit tam præsentibus quam futuris, quod ego Willelmus Dei gratia rex Angliæ, visis et cognitis chartis ecclesiæ Glastoniæ, concedo eidem ecclesiæ in perpetuum, ad victum monachorum inibi Deo servientium, pro salute animæ meæ, quasdam terras, quas calumniabantur pertinere ad præfatam ecclesiam jure hæreditario, confirmo. »

Subnotantur autem terrarum nomina, videlicet, A Midelton, Fulebroc, Berges, Burmington, Lim, Blaxeford, Witon, teste episcopo W. Dunelmensi, et archipræsule Lanfranco, et Thoma archiepiscopo, et Wakelino, et Rob, comite de Mauric, et multis aliis.

De abbatibus Muchelniæ et Athelingiæ.

His igitur ad instantiam abbatis Turstini sic paratis, etiam illud prosequamur, qua efficacia vicinos abbates Muchaniensem et Ethelingensem sui juris asseruit. Nam cum eos, falsa delatione Gisonis Wellensis episcopi, Lanfrancus archiepiscopus in generali concilio Angliæ mordaciter impeteret, Muchaniensis, qui exercitatior esset in sæculi rebus, respondit se in capitulo Glastoniæ, jussu ejusdem loci abbatis et sui responsurum : cæterum extraordinarias accusationes non timere. Ethelingen- B sis autem joculariter eludens quæstionem, minanti archiepiscopo baculum ei auferendum : Non curo quia meliorem habeo, nec tamen istum tibi trado. Tunc jussus abbas Turstinus, ut si sibi competere sciret, causam ageret, surrexit loco sententiæ dicendæ, egitque multa et constanti facundia, memoriter retexens privilegia regum a Kentuino et Ina regibus usque ad Edvardum, quibus allegavit in eos abbates nullam jurisdictionem aliquam nisi Glastoniensem abbatem habere, adeo ut in prædictas ecclesias nullus debeat abbas intrare, nisi fuerit electus a conventu Glastoniæ. Tum cum archiepiscopus in regem conversus dixisset, « se beati Dunstani nutriculam nolle minuere » illeque retulisset, « nec se velle matrem Domini contristare, sed pro C cautione futurorum episcopum Wellensem debere in Glastoniæ capitulo rem diffinire, » resumpsit abbatis sermonem, privilegia ecclesiæ suæ authentica esse, nullam cujuslibet dignitatis personam causa judicii Glastoniam debere venire, sua ibi esse omnia, et in ecclesiasticis et in sæcularibus rebus judicia, facile fore ut invictus princeps et sanctus archiepiscopus in re nova constituenda perpetua pulsarentur invidia. Cæterum quod antecessores sui habuissent integrum se, qui in defensanda dignitate Ecclesiæ eodem vigilaret spiritu, nequaquam omissurum. Quocirca episcopus Wellensis, si quid allegandum putaret, suo non regis vel archiepiscopi jussu, Glastoniam veniret. Quid plura, obtinuit causam abbas. Et quidam episcopus in capitulum venit, D sed purgantibus se abbatibus victoria excidit, et inglorius discessit.

De translatione sancti Benigni.

Ad gloriam sane temporum Turstini pertinet beatissimi Benigni translatio, quam virtutibus non incelebrem alias stylus noster expedivit, duo pallia, duo thuribula, duo candelabra fecit.

De discordiis inter Turstinum et suum conventum ; et de cruce vulnerata.

Ipsius autem tempore infortunium quoddam accidit, quod omnino silentio præterire ratio dissuadet, non ut acerbæ rei commemoratio videatur exprobratio, sed ut miraculum inde secutum deducatur in medium ad ædificationem audientium. Discordiæ enim zizania inter eumdem abbatem suumque conventum dispersa fuisse refertur, abbatisque negligentiæ imo imprudentiæ, impingitur causa dissidii, qui dum conventui multa de antiquis et approbatis consuetudinibus subtraheret, quædam etiam pro more suæ patriæ transmutaret, licet super his privatim frequenter requisitus publiceque fuisset redargutus; errata tamen corrigere dissimulabat, præsumptamque nullatenus exuit pertinaciam. Inter cætera etiam Gregorianum cantum aspernatus monachos compellere cœpit, ut illo relicto cujusdam Willielmi Fiscanensis cantum discerent et cantarent. Hoc ægre accipientes, quippe qui jam tam in hoc quam in alio ecclesiastico officio secundo Romanæ morem Ecclesiæ insenuerant, insuper mores ejusdem tanquam alienigenæ, nec de gremio ecclesiæ canonice instituti, molestius forsitan tolerabant. Cum igitur die quadam mente turbida capitulum egrederetur, ac monachos super his et aliis negotiis turbulentius alloqueretur, nec eos suæ voluntati posset inclinare, confestim ira cæcatus, milites ac satellites suos phaleratos fecit accersiri. Quo viso, monachi pavore vehementissimo correpti, in fugam, prout melius poterant versi sunt, ecclesiamque pro asylo subierunt, ejusdem ostia seris obstruentes; sed ministri Belial irrumpentes templum, absurdum perficiunt sceleris exemplum, monachos etiam usque ad altare fugientes, auxiliumque divinum lacrymis profusis postulantes, persecuti sunt; in eosdem arcu et sagittis jaculantes. Quidam etiam solaria inter columnas erecta scandebant, quo liberius innocentium sanguine animum satiarent malevolum; nec loci vel sanctorum potuit obsistere reverentia, donec unum ex monachis sacrum amplexantem altare lancea transfixum, alium ad altaris crepidinem sagittis confossum necassent, ac XIV de aliis graviter vulnerassent. Quapropter monachi tantæ necessitatis importunitate compulsi, demum sese, prout poterant, defensitabant, adversarios a choro propellentes: unus autem ex abbatis familia in scelere cæteris pertinacior, cernens quemdam monachum crucem argento coopertam manibus tenere, ut ei defensionis clypeum præstaret, animo dedignanti in eumdem sagittam direxit, sed, providente Deo, sagitta imaginem Dominicam in cruce defixam subtus genua vulnerans, sanguinis rivulum ex eadem produxit, qui de altari usque ad gradus de gradibus usque ad terram descendens, ultionis divinæ terrorem infaustis viris incutiebat. Hoc viso, sceleris hujus perpetrator sui confusionem non sufferens, continuo amens est effectus, et ecclesiæ limina egressus corruit et fracta cervice animam efflavit. Cæteri autem hoc intuentes, ne similia subirent supplicia, egredi monasterium festinabant, sed æquitatis divinæ virga eos pœnæ non sinebat esse expertes, quos in malignitatis perpetratione noverat exstitisse consortes. Quidam vero intra, quidam extra mentis corporisque impotes effecti, pœnas

non immeritas exsolvebant. Regi demum Willelmo primo querela super hoc delata, tum maxima fuisse patuit abbatis culpa, ab eodem rege in Normanniam ad monasterium unde venerat, redire compulsus est inglorius; de monachis vero quamplures per episcopatus et abbatias jussu regis custodiendi disperguntur. Rege tamen mortuo, idem Turstinus auxilio parentum suorum abbatiam Glastoniæ a filio suo Willielmo dicto Rufo quingentis libris argenti dicitur redemisse, et monasterium aliquot annis occupans, et per ejusdem possessiones pervagatus, longe ab ipso, ut dignus erat, misere vitam finivit. Cætera autem Turstini facta potius miremur, non istud carpamus, in quo magis casu impegit, quam industria peccavit, æmulemur in eo fervorem religionis, nonnullam pietatem in Deo, multam providentiam in sæculo. Crux autem superius memorata, ab antiquis temporibus argento vestita, pro tanto miraculo conventui venerabilis, populoque celebris habetur, vulnerisque vestigia intuentibus adhuc ostendit manifesta. Acta sunt hæc anno Domini 1081; hujus etiam rei testis est Orosius Anglorum historiographus.

De Herlwino abbate.

Successit Herlwinus anno Incarnationis 1101 æque ut Turstinus Cadomensis monachus, clementia et liberalitate justa insignis, quem Henricus primus, consentiente conventu, ibidem abbatem constituit, ubi et XIX annis præfuit. Is in novitate adventus pro parcitate victus ignominiæ in regno Angliæ est notatus. Et revera strictius se agebat, quam amplitudinis fortunæ suæ intererat, non animi angustia, sed pro gentili more patriæ de qua venerat. Verumtamen, ut dixi, pudore infamiæ respersus valvas curiæ, quibus advenientium arcebatur aditus, a fundo eruit, ut patente noctibus perinde ut diebus accessu, nullus difficultatem causaretur ingressus. Et ut ostenderet quantum infamiam parcimoniæ oderat, cunctos officiales convocans, hanc ab omnibus gratiam precario munere depoposcit, ut se in resumenda dapsilitatis fama juvarent. Janitori, si quemquam excluderet, cum fortunarum dispendio præcisionem etiam auris comminatus. Eo factum est ut pro dapsilitate diceretur profanus, qui ante clamabatur astrictus; fit enim fere in rebus mortalium, ut avarus nominetur, qui est providus, et qui est munificus, nuncupetur prodigus. Ecclesiam a prædecessore inchoatam, quia magnitudini possessionum suarum non respondebat, solo tenus eruit, et novam inchoavit, in qua CCCCLXXX libras dispendit. Imaginem et crucem LXX marcis comparavit pro terris a tempore Normannorum ereptis; cum mille marcas obtulisset regi, repulsam passas, ad Terentianum dictum verso animo, faciamus, inquit, quod possumus, si non possumus quod volumus. Itaque datis centum marcis argenti et duabus auri, maneriorum suorum mutilationem resarcivit. Sex enim hidas in Pukelescire retrahens ad XL extendit libras, quod vix XVI ante valuerat; sexaginta marcis redemit terram, quam Gaufridus de magna villa tenebat in Viltone; terram de Cranemere recuperavit, annuente rege Henrico, ut eam pro tribus hidis defensitaret. Milne et Sim de manibus Hardingi Eadnothi filii, potentis tunc admodum et causidici extorsit. Ab Ulrico fratre Dunelmensis episcopi, quia parum succedebat sapientia sæcularis, ecclesiastica communione privato, Blakeford recepit. In Cumpton hidam, in Soei aliam ad Ecclesiam quasi postliminio redire fecit. Apud Wallas terram decem librarum acquisivit. Crucem opere mirabili et incomparabili fecit, pallia IX, cappas IX, tapetum I, dorsalia V, abbas III, altare, quod, cum Joanni Cremensi ostensum, primo enormitate pretii ejus hebetasset animum, mox si Romæ haberetur centum marcis auri æstimatum esset. Monachorum officinas ampliavit, clericos religionis votum parturientes gratis recepit, nullo scilicet pretio conversionem eorum, ut quidam faciunt, nundinatus. Pridie quam excederet, missam cantans, cordis contritione et lacrymarum fluvio se ipsum Deo victimam fecit, mox in capitulo cunctorum excessum in monachos indulgentiam petiit, et impetravit: accessisse se ad metam vitæ, illis mirantibus, vaticinatus, sub ipso crepusculo de consilio medicorum pilulas sumpsit. Sed eis ante mediam noctem in tormentum transeuntibus, a monachis accurrentibus sacro unguine delibutus, in meta noctis diem clausit, sepultus est juxta Turstinum ad Sanctum Andream.

Consuetudines.

Consuetudines observatæ temporibus Turstini et Herlwini abbatum in privatis diebus, videlicet Dominica, die Martis, die Jovis, ac Sabbato, tria generalia ad refectionem habuerunt fratres, et duas pitantias; cæteris vero tribus diebus, scilicet feria II, feria, III et VI, duo generalia et tres pitantias. In diebus autem solemnibus, quando fratres fuerunt in cappis, medonem habuerunt in justis, et similas super mensam, et vinum ad charitatem, et tria generalia, et quatuor vel quinque pitantias. In diebus vero, in quibus in albis fuerunt, medonem similiter in justis, et similas super mensas, et III generalia, et tres vel quatuor pitantias. In præcipuis autem festivitatibus, id est Natali Domini, Pascha, Pentecoste, Assumptione et Nativitate sanctæ Mariæ, et Dedicatione Ecclesiæ, major fuit quantitas in omnibus secundum dignitatem festivitatum. In anniversariis vero regum, episcoporum, abbatum et ducum, qui Glastoniæ ecclesiam construxerunt, debent fratres per singula altaria pro eorum animabus missas celebrare, et maxime in communi conventu honorifice coram positis ornamentis, quæ huic ecclesiæ dederunt. — Interim pauperes XIII pro eis reficiantur, et postea in refectorio debent serviri, sicut in festivitatibus. De vestitu eorum ista est consuetudo, unusquisque fratrum duas cucullas, et duos frocos, et duo stamina, et dua femoralia habere debet et quatuor caligas, et pelliciam novam per singulos annos. Et in cœna Domini unusquisque

diurnales sotulares, et in hieme nocturnales, et duo coopertoria ad lectum, pedules vero decem, scilicet ad festivitatem Beati Sancti Martini 11, cæteras duas, quando eis expedierit, habeant. Et hæc est assisa quando pro cervisia vinum debent habere, unusquisque scilicet habere debet duas charitates in die, de minutis quære in texto.

De Sigfrido abbate.

Successit Sigfridus monachus Sagiensis frater Radulfi archiepiscopi Cantuariæ, anno Incarnationis Domini 1120. Similiter ab Henrico primo constitutus, qui et Glastoniam annis VI regebat. Is dedit pallium 1, casulam albam, et privilegium in hæc verba.

Privilegium Calixti papæ.

« CALIXTUS episcopus, servus servorum Dei, dilectissimo filio SIGFRIDO Pelochino, salutem et apostolicam benedictionem.

« Religiosis desideriis dignum est facilem præbere consensum, ut fidelis devotio celerem sortiatur effectum. Quamobrem nos, fili in Christo charissime, postulationis tuæ desideriis benignius annuentes, beatæ Dei genitricis et gloriosæ semper virginis Mariæ monasterium, cui, annuente Deo, præsides, in Ecclesiæ Romanæ tutelam, protectionemque suscipimus ; et contra hominum perversorum molestias ejus privilegio confovemus. Per præsentis enim decreti paginam auctoritatemque statuimus, ut quæcunque ab apostolicis, archiepiscopis, regibus et principibus, aliisque fidelibus, nostro monasterio largitione legitima collata sunt, quieta ei et integra conserventur. Quæcunque præterea futuris temporibus juste canoniceque acquirere, Domino largiente, poteritis, firma tibi successoribusque tuis et illibata permaneant.

« Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat idem monasterium penitus perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, vel minuere, vel temerariis vexationibus fatigare. Sed omnia integra conserventur eorum pro quorum gubernatione et conservatione collata sunt, modis omnibus, usibus profutura : Si qua autem ecclesiastica sæcularisve persona, in futurum hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore Dei et Domini nostri Jesu Christi. Quatenus et hi fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicium præmia æternæ retributionis inveniant.

« Data Lateranis per manum Annerici Sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis et cancellarii, Idibus Maii, indictione I, Incarnationis Domini 1123, pontificatus domini Calixti secundi papæ V. »

De Henrico Blesensi abbate Glastoniæ.

Sigfridus Cicestrensis episcopus factus, habuit in Glastonia successorem anno 1126 Henricum fratrem Theobaldi, Blesensis comitis nepotem, Henrici regis ex sorore Adela, qui etiam episcopus Wintoniensis non multo post factus est, vir præter natalium splendorem peritia litterarum insignis, affabilitate verborum comis, animi benignitate liberalis, cujus principia et processus, quanto vobis emolumento fuerint, et per hoc quanto favore in os hominum venerit, nostis, de quo plura nec me dicere, nec vos tæderet audire, nisi concilium esset pascere admirabili ejus verecundiæ, habet enim hoc proprium, ut quanquam laudanda faciat, laudari tamen erubescat.

WILLELMI MALMESBURIENSIS

LIBRI TRES

DE VITA S. WULSTANI

EPISCOPI WIGORNIENSIS.

(H. WHARTON, *Anglia sacra*, Londini 1691, fol.; tom. II, col. 241.)

MONITUM.

Vitam Wolstani episcopi Wigorniensis ex codice Cottoniano antiquo *Claudius A*. 5 descripsi. Prætulit iste manu nupera ascriptum Senati Bravonii nomen. Senatus prioratum Wigorniensem ab anno 1189, ad 1196 administravit. Hunc Wolstani Vitam litteris consignasse refert Baleus, qui ab antiquo urbis Wigorniæ nomine Bravonii cognomen eidem dedit. Illam autem, quam evulgamus, Wulstani Vitam non Senatus, sed Willelmus quidam scripsit, a monachis Wigorniensibus rogatus, ipse tamen alieni cœnobii monachus, quod ex epistola nuncupatoria et prologo clarissime constat. Hunc non alium ab eximio hujus sæculi historico Willelmo Malmesburiensi fuisse patet ex libro I, cap. 12 ; clarius autem ex libro III,

cap. 16, in quibus auctor ad libros *De gestis pontificum* et *De gestis regum Anglorum* a se olim scriptos lectorem remittit. Fuse antea Willelmus Wulstani res gestas tradiderat libro IV *De gestis pontif.*, ubi nonnulla reperiuntur quæ in hoc uberiore commentario frustra quæruntur. In hoc Willelmi opere describendo plures otiosas sententias passim rejeci; atque integra plerumque capitula prætermisi, indicatis tamen ut plurimum, de quibus singula agunt, argumentis. Illa enim exhibuisse multum tædii lectoribus et molis inanis præsenti voluminí, nil autem emolumenti historiæ ecclesiasticæ seu rei litterariæ contulisset. Præter hanc Wulstani, et præcedentem Aldelmi Vitam, scripsit Willelmus Vitam S. Dunstani libris duobus, et SS. Patricii, Benigni atque Indracti, prout ipse in prologo ad Antiquitates suas Glastonienses prodit.

EPISTOLA WILLELMI

Ad fratres Wigornienses in Vitam venerabilis Wulstani, Wigorniensis episcopi.

Domino venerabili GUARINO priori et omni reverendissimo Wigorniensi conventui, WILLELMUS, amorem filii, clientelam famuli.

Dudum a vobis jussus in sancti Patris nostri Wlstani vita manum ponere, aliquandiu subtertugii officium. Subterfugii causæ plurimæ; sed ea vel prima vel maxima, quod cum sim imparis meriti conscius, ulteriora viribus arrogo, si sanctum laudo. *Non est enim speciosa laus in ore peccatoris* (*Eccli.* xv). Huc accessit, et præceptum vestrum non mediocriter labefactavit metus, ne obedientiam meam quorumdam pulsaret livor; si opus invaderem, ut hactenus intentatum, ita meliori relinquendum. His causis exterritus, linguam obstinato frenassem silentio; nisi spes de pietate beati antistitis concepta mederetur formidini, accurreret solatio. Consuevit enim B. Wlstanus nudis etiam se verbis amantes tum offensarum remissa donare, tum protectionis suæ umbone defendere. Multo magis igitur perpetuam de se meditanti Scripturam et venia favebit, et emolumento sermonis non deerit. Dignabitur etiam Dominus Christus de hoc opere amoliri omnem invidiam; quod susceptum est non scientiæ supercilio, sed sinceræ devotionis obsequio. Quapropter ejus ope fretus faciam quod imperastis. Non ulterius munus meum obnubet periculosa cunctatio; sed moram præteriti temporis exsecutionis celeritate compensabo. Et vos quidem, dum vitalis adhuc auræ compotes, probe cognoscetis me nihil dicere, quod non sit solida veritate subnixum, quod non sit pro- A babilium virorum testimonio compertum. Adeo antiquorum mentibus insederunt visa: adeo juniores amplectuntur audita. Posteris vero quando gestorum memoria frigebit, poterit subesse dubitatio, nisi testem idoneum produxero. Quocirca quia non nisi exacta fide deberent recitari gesta sanctorum; dabo vadem non improbabilem dictorum meorum. Is erit Colemannus (65) monachus vester; vir nec scientia imperitus, nec sermone patrio infacetus. Scripsit enim Anglice, ne gestorum avolaret memoria, Vitam ejusdem Patris; si attendas ad sensum, lepore gravi; si ad litteram, simplicitate rudi. Dignus, cui fides non derogetur in aliquo; quippe qui noverit intime mores magistri B ut discipulus, et religionem ut quindecim annis capellanus. Hujus ego, ut voluistis, insistens scriptis, nihil turbavi de rerum ordine, nihil corrupi de gestorum veritate. Sane verbis, quæ vel dicta sunt vel in tempore dici potuerunt, enarrandis supersedi, consulens in omnibus veritati, ne videretur periclitari. Otiosi enim est hominis et suæ indulgentis facundiæ, cum gesta sufficiant, verba nundinari; nisi forte sint aliqua, quæ propter eximium sui splendorem brevem exigant mentionem. Quæ cum ita sint, hanc, quæso, mihi redhibete gratiam; ut ab hoc opusculo et æmulos dignemini submovere, et obsequium meum pissimi Wlstani sensibus, quo præsentiores estis, insinuare, domini venerabiles et merito amabiles Patres.

PROLOGUS.

Multa, et ut nostra fert opinio, innumera sunt in Scripturis sanctis, quibus divina dignatio mentes mortalium ad bonæ vitæ cultum informat, tum præcepta tum exempla. Illis qualiter vivendum sit C instruimur; istis innuitur quam sint, Deo juvante, factu facilia quæ jubentur. Natura porro hunc quibusdam ingeneravit animum; ut, quamvis utraque sciant necessaria, magis tamen exemplorum quam

(65) Hunc postmodum priorem Westbiriæ a Wlstano creatum Willelmus infra refert lib. III, cap. 10. Obiit anno 1113, die 4 Non. Octobris. Si Florentio fides. Is plura ab Hammingo, sub riore Wigorniensi, de rebus Wlstani gestis accepit. Hammingus iste Wlstani jussu scripsit librum De possessionibus ecclesiæ Wigorniensis; qui exstat in monastico Angliæ, tom. I, p. 128.

exhortationum eos prolectet auditus. Et veterum quidem gestis pro antiquitatis assurgunt reverentia; sed alacriori capiuntur dulcedine, si alicujus sancti, qui nuperrime fuit, vita producatur in medium; in qua sicut e speculo conspiceatur, ut ita dictum sit, vivum religionis simulacrum. Accedit enim jucundæ relationi novitas; ne aliquis desperet a se per Dei gratiam fieri posse, quod audit ab alio de proximo factum fuisse. Unde non contemnenda, sicut opinor, cura successit animo B. Wlstani episcopi Wigorniensis vitam nequaquam posteris invidere, sed eam stylo qualicunque æternæ mandare memoriæ. Fuit enim vir ut nostris temporibus affinis, ita priorum Patrum virtuti non absimilis. Quapropter benigno Lectori grande paciscor commodum, ut, quanquam eum non minus quam priscos pro miraculorum gloria suscipiat familiariter, tamen pro recenti ætate mores ejus æmulo exercitii pede sequi contendat. Nec vero hæc dico, quod multis hanc beatitudinem arrogem: ut sicut ipse fuit imitator Christi, sic possint eum imitari. Pauci quin potius, pauci quos æquus amabit Jesus, poterunt quasi longo ad eum respicientes intervallo virtutum ipsius vestigiis insistere, potius quam ipsas sibi perfectio insculpere. Adeo quod salva majorum reverentia dixerim, nullo incontinentia vitiorum inferior fuit: adeo virtutum studium cœ-

A ptum a tenero felici ad senectam continuavit proposito. Quocirca par fuerat, ut scriptor gestorum ejus esset limatus lingua et probatus scientia, quatenus sublimia facta non humili proferrentur eloquio, et laudata laudator sequeretur exemplo. Mihi vero nec oratoria facultas suppetit; nec de integritate vitæ animus applaudit. Sola me palpat et urget obedientia; ne munus, quod fraterna necessitudo imponit, sponsum præsertim et animæ fructuosum, obstinate recusem. Adsit mihi Spiritus sancti clementia; ut eodem inspirante noster dirigatur stylus, quo auctore bene operatus est Wlstanus. Et quidem qui rhetoricis nituntur institutis, ita sermonem suum instituunt, ut [*l.* primo] post auditorem suum benevolum, mox attentum, postremo docilem

B reddant. Ego quoque, cum res expostulat, non omitto. Hic porro eo modo rhetoricari extra propositum est. Est enim ex abundanti argumenta quærere, ubi et ad credendum fides excitat, et ad legendum materia invitat. Qua de causa pio Patri lectores non defuturos arbitror, dum polus rotabit sidera, dum ulla in mundo erit littera. Hanc ipso sibi apud homines per Dei misericordiam vivens locavit et post fata tenet gratiam. Sed hactenus prooemium traxisse suffecerit. Nunc cœlesti freti auxilio, opus destinatum tali ordiemur initio.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Pagus est in regione Merciorum non incelebris Warwicensis dictus. Is habet villam Icentunæ vocatam; cujus jam inde a proavis incolæ parentes venerabilis Wlstani fuere. Pater Æthelstanus, mater Wlfgeva nominati; nec tenues censu nec natalibus abjecti. Conjugali affectu magis quam pruritu conjuncti, meruere filium, in præclarum Angliæ decus evasurum. Puero Wlstanus vocabulum datum, ex anteriore materni et posteriore paterni nominis parte compositum. Primis elementis litterarum apud Evesham initiatus, perfectiori mox apud Burch (66) scientia teneras informavit medullas. Gratum dictu, quantum jam tunc futurarum virtutum indolem crebris parturiebat indiciis, vix dum primum pueritiæ limen egressus; ita quod maturum, quod sanctum, prædicabilis pueri spirabat et loquebatur modestia. Jejuniis quantum id ætatis homo pateretur, operam non negare; humiles in excelsum orationes porrigere. Pueriles garritus, illecebrarum fontem, primum in se tum in aliis aspernari. Maturæ vitæ vestigiis instare; adeo ut coævos et

C etiam majores natu supplicibus conveniret precibus; quatenus sibi bene vivendi simulacrum ipsi bene vivendo effigiarent; si quid perperam faceret, arguerent: ipse libens correctioni manus daret. Devotio provexit usum: ut nihil videret imitandum, quod non formaret in exemplum. Monstrabat nimirum his factis se sapientem et esse et fore; juxta quod divina sapientia Solomonis innexuit litteris: *Corripe*, inquit, *sapientem, et amabit te* (*Prov.* XIX). Nec minus illud in se naturaliter rapiebat, quod olim philosophia ex aditis effudit suis. Semper aliquem bonum virum ante oculos mentis proponendum, cujus respectu mores componantur. Non enim a justitia facile deviat, qui semper vel Deum vel hominem cogitat, cujus timore peccata com-

D pescat.

Habebat tunc magistrum Ervenium nomine, in scribendo et quidlibet coloribus effingendo peritum. Is libros scriptos, Sacramentarium et Psalterium, quorum principales litteras auro effigiaverit, puero Wlstano delegandos curavit. Ille pretiosorum apicum captus miraculo, dum pulchritudinem intentis

(66) Wlstanum monacum quondam fuisse in cœnobio Sancti Petri apud Burgum, Ingulphus, et Joannes, abbas Burgi, in Chronico ms. produnt. Ex Willelmo tamen liquet illum habitum monasticum Burgi non induisse, sed nec gessisse, primis duntaxat litterarum elementis ibi in ætate puerili institutum.

oculis rimatur, et scientiam litterarum internis haurit medullis. Verum doctor ad sæculi spectans commodum, spe majoris præmii Sacramentarium regi tunc temporis Cnutoni, Psalterium Emmæ reginæ contribuit. Perculit puerilem animum facti dispendium; et ex imo pectore alta traxit suspiria. Mœror invitavit somnum: et ecce consopito assistens vir vultus angelici tristitiam propulsat, librorum reformationem promittit. Nec minus pollicito sed multo post evenit; sicut progrediens sermo dicere perget.

Itaque vernans ætas, pueritia exclusa, adolescentiam induxerat, et erat Wlstanus quantum ætate auctior, tanto scientia provectior. Denique nunquam, ut ea fert ætas, aliqua labe castimoniam perdidit, sed integri pudoris palmam in cœlum tulit. Aderat ei in cunctis divinæ gratiæ liberalitas, ne vacillaret arbitrii libertas. Senserat ipse olim infusum sibi cœlitus castitatis munus; nec quin diceret ingrato silentio indulsit. Sed cœleste nectar quod hauserat, sine livore aliis propinavit. Quod quatenus actum sit, dicam; ut posteris liqueat, quanta Dei gratia juvenem et prævenerit et subsecuta sit. Reverso Delvith ad parentes puella e vicino nata ad naufragium pudoris et illecebram voluptatis erat molesta. Denique manum prensitare, oculo annuere, et cætera quæ sunt morituræ virginitatis indicia lascivis etiam gestibus impudicitiæ facere solebat. Sed cum is castitatis instinctu impudicæ desideria frustraretur; hoc modo pene illum venata est. Convenerat in campum frequens cœtus adolescentum, cuinam lætius ludo vacans non definio. Cursitabatur, ut fieri solet in talibus, virentis graminis æquore; plausui et favori adhortantium respondebat stridulus aer. Emicat inter alios Wlstanus; communique cunctorum judicio illius ludi triumphum reportat. Agrestium multitudo in laudes acclamat; easdemque, ut ejus famularetur auribus, repetit et geminat. Delectaretur alius his næniis; et flatu adulantium concitatus, bullatas in corde formaret ampullas. At ille nec corporis nutu nec animi motu laudantibus acquievit. Quocirca ut de hoc diabolus victus alio modo triumpharet; puellæ prædictæ, quæ prope astaret, infudit animo ut accurreret. Illa non segnis gestibus impudicis, motibus inverecundis plausibilem psaltriam agit; ut amasii sui serviret oculis. Nec minus ille, qui verbis et tactui non cesserat, infractiori gestu totus resolutus in amorem anhelabat. Verumtamen reducto continuo ad bonum animo, et lacrymas fudit, et fugam in dumosa et vepribus hirsuta loca intendit. Jacebat ergo longiuscule, aliis nihilominus jocum continuantibus. Ibi multa volventi et plurimis se ipsum accusanti sopor irrepsit; fuitque tunc prodigium conspicari. Nubes enim serena et blando fulgore oculis intuentium alludens superne descendit; et aliquandiu jacentem obnubens, stupori spectantibus fuit. Discussit protinus splendor nubis nebulam vanitatis, et ludibundos animos adolescentium gra- A vitatis afflavit aura. Præcipitatis ergo cursibus illuc contendunt; sollicitisque sermonibus Wlstanum adorsi, quid illud signi fuerit requirunt. Nihil ille negandum ratus est; ut flamma cœlestis amoris, quæ illum reluxerat, scintillaret in socios, rem omnem ordine aperit. Nuper se stimulis carnis aculeatum immensum excanduisse; nunc superno rore irrigatum et ventre et totis vitalibus algere: sperare se ulterius incentivo carnis cariturum, et juvante Dei clementia, nulla inquietandum molestia. Dictum propheticum comitata est veritas rerum. Nunquam enim deinceps animum vel oculum ejus sollicitavit ullius formæ miraculum; nunquam turbulenta eluvies dormientis interpellavit quietem. Hoc se Colemannus ab Hammingo subpriore didi- B cisse asseverat; qui ab ipso sancto postmodum episcopo ea se audisse memoraret. Solebat enim reverendissimus Pater pro ætate et capacitate audientium moderari sermonem, et nonnunquam sua inferre facta; ut non diffiderent se illa posse facere, quæ illum audissent per Dei gratiam implere valuisse.

CAPUT II.

Interea uterque adolescentis parens sæcularis vitæ pertæsus, alios pannos, alios mores, et devoto ardebat animo et frequenti volvebat susurro. Quippe jam eis ætas progressior et fortuna despectior imminebat. Nec multa morari, quin desiderio facerent satis. Pater apud Wigorniam monachi habitum, mater in eadem urbe sanctimonialis suscepit velum. C Ita devotione simplici et studio efficaci propositum exsecuti, diebus suis expletis, naturæ cessere. Remansit interim Wlstanus in sæculo, specie non mente non animo sed corpore. Verumtamen ut altioris gradus exemplo in se virtutum speciem delinearet, paulatimque mundana dedisceret, Brihtegi Wigorniensis episcopi se curæ dedit. Suscepit eum libens antistes; et affinium suffragio et sua benignitate in juvene Dei gratiam favorabiliter exosculatus. Nec ille favori suo deerat; sed eum probitate morum etiam ab improbissimi et asperi propositi hominibus extorquebat; quippe a quo mens insolentior, vox præruptior, incessus fractior exsulabat: fugitans proterviæ, immunis petulantiæ; quodque ille ætati maximo est ornamento, servantissimus custos D verecundiæ. Cumulabat pectoris gratiam speciositas corporis; quam licet inter virtutes non numerem, non tamen omnino excludo, quia sicut ars opificis in commodiore materia elucet; ita virtus in pulchritudine formæ splendidius eminet.

His artibus ita sibi amorem pontificis conciliaverat, ut ultro eum ad presbyteratum promoveret, quamvis ille vix ægreque ad consensum adduci potuerit. Memorabile in juvene, quod eo gradu se indignum putavit; nec minus quod acceptum dignis moribus illustravit. Nec ergo accipiendum aspiravit per arrogantiam; nec semel susceptum decoloravit per inertiam. Adeo inedia et omni parcimonia corpus attenuare, et animi vires dilatare curabat:

adeo mente sobrius, sermone serius, reverendus aspectu, jucundus affectu, laicum vestibus, monachum moribus agebat. Si vero in quopiam vidisset reatum, ita sermonem temperabat ut rigor acerbæ correptionis transiret in materiam laudis. Non enim asperum videri poterat, quod licet durius sonaret, intus charitatem redoleret.

CAPUT III.

Obtulit ei plus quam semel antistes ecclesiam suburbanam, cujus opulenti reditus ad quotidianam stipem satis superque sufficerent. Ille offerentem suspenso in posterum consilio sæpe frustratus, tandem vehementius instanti quid animi gestaret aperuit. Fluctuantem sæculi statum menti suæ vilescere, monachum se fieri velle, totam vitam suam non per partes Deo libare cupere. Hoc accepto responso, venerabilis episcopus magno exsiluit gaudio; juvenilemque calorem monitionum suarum in majus animavit classico. Ita votis amborum concordibus, dum quod unus cuperet alter urgeret; Wlstanus apud Wigorniam induit monachum, Brithego indulgente, favorem et habitum.

Hic si quispiam rhetorum more spatiari cupiens auditoribus proponat, quanta bona faustus dies ille Wigorniæ attulerit, qui primo Wlstanum monachum vidit, profecto voto excidet, propositum implere non valens. Quocirca quod lingua nequit exprimere, conetur vel animus ruminare. Illud non tacendum: quod nunquam nostro ævo fuit monachus aut a vitiis remotior aut virtutibus perfectior. Quocirca sinceritate vitæ ipsius explorata fratres illius ecclesiæ non multo post puerorum faciunt custodem, mox cantorem, postremo secretarium: quatenus haberet liberiorem copiam orandi, et uberiorem de virtute in virtutem crescendi materiam. Quam ille occasionem dignanter amplexus, dies jejuniis et vigiliis totas continuabat noctes. Numerabat in deliciis, quod nos inertes homines magno ducimus supplicio. Diebus omnibus ad unumquemque versum VII Psalmorum genua flectere: idem nocte in psalmo CXVIII facere. In occidentali porticu ecclesiæ, ubi erat altare Omnium Sanctorum cum tropæo vexilli Dominici, obserato aditu Christum vocare, et lacrymis pulsare cœlum, æthera onerare planctibus. Plumam et ullum omnino lectum non habere: sopori non indulgere, sed subripere. Super gradus ante altare capite posito se humo exponere: vel etiam codice aliquo vertici submisso, super lignum tenuem invitare soporem. Ante unumquodque XVIII altarium, quæ in veteri ecclesia erant, septies in die prosterni: hæc dura non putare, sed quod alii putarent imitari. Cumque præ omnibus esset in virtutibus sublimis: erat tamen singulis humilitate acclivis: ut aliqua vilia, quæ alius facere fastidivit, ille incunctanter expleret.

CAPUT IV.

Mos beato viro increverat noctibus ecclesias in vicino positas Psalmorum excubiis frequentare, et in singulis orationum vota apud Deum deponere. Ibat ergo per medium cœmeterium nec titubandi gressu, nec ulla mentem hebetatus formidine. Hoc effectum, ut ad ecclesiam apostolorum Principis quadam nocte veniret. Hæc quondam sedes episcopalis fuerat, sed eam S. Oswaldus clericis irreligiosis vacuaverat, certo et rationabili commercio potestatem Apostoli ad Matrem Domini mutuatus. Stabat ergo ante altare jam in preces effusus, jam totus in Deum gestiens. *Sequitur narratio luctæ cum diabolo, qui assumpta rustici specie impetum in Wlstanum orantem fecit. Vide Willelmi librum* IV *De gestis pontif. Angl. f.* 159, *et Capgravium in Legenda nova f.* 332.

CAPUT V.

Adolescebat temporis processu in Wlstano germen omne virtutum, præcipueque obedientia et ad prælatos subjectio. Quamlibet enim durum, quamlibet videretur asperum; statim producebat velle, quamvis non suppeteret posse. Deinde et ex divinæ gratiæ fonte scaturivit in eum amor hominum, ut omni deliniendum putarent obsequio, quem acceptum habebat cœlestis dignatio. Antistes maxime, qui sic in Wlstanum afficiebatur animo, ut quovis honore dignum putaret. Nam et strenue peracti officii industria spem altioris dignitatis salubriter exsequendi, si conferretur, infuderat. Hac occasione præpositus (67), ut tunc, prior, ut nunc dicitur, monachorum constitutus, statim materiam qua virtus emineret arripuit, multis incommodis intus forisque propulsatis. Nam res exteriores antecessorum incuria pessundatas ingenii vivacitate in solidum restituit, et interiores freno regulari coercuit. Quod ut efficacius faceret, vitæ suæ subjectis religiosa porrigebat exempla; erubescens scilicet prædicare quod fastidiret facere. Ipsam porro doctrinam non suo confingebat ingenio, nec cothurnato et plausibili præferebat eloquio. Quin potius majorum nostrorum scriptis invigilans, hauriebat sitibundo pectore fluenta doctrinæ, quæ postea mellito eructaret gurgite. Licet enim mihi de B. Gregorii Vita dictum mutuari, quod a Colemanno in patriam linguam ut pleraque alia versum ego transfudi denuo in Latinum. Itaque, cum in omnibus divinæ Scripturæ libris, tum in his diligentes prætendebat excubias,

(67) Wlstanum Agelwino priori Wigorniensi defuncto substituit Aldredus episcopus, teste Florentio. Idem Aldredus monasterio Glocestrensi a se restaurato Wlstanum quemdam monachum Wigorniensem anno 1058, abbatem instituit. Sic Chronicon Wigorniense ms. Thomas Stubbs in Pontificibus Eboraceus. p. 1701. Chronicon Glocestrense in Monastico tom. I, p. 110, et Florentius. Wlstanus iste Jerosolymam profectus obiit in itinere anno 1072, auctore Chronico Glocestrensi. Ut falsus sit Ingulphus (p. 511) et illum secutus Bollandus (in Act. sanctorum Januarii tom. II, p. 240) qui Wlstanum istum ex priore Wigorniæ abbatem Gloverniæ, ex abbate Gloverniæ episcopum Wigorniæ factum fuisse volunt.

qui sibi castimoniam commendarent; ejus integritatem in se alacriter exsequi, corruptionem in aliis acriter insequi, ut uno liquebit exemplo.

CAPUT VI

Erat in eadem urbe matrona, et domesticis opibus locuples plusquam sufficeret victui, et quæ formæ lineamentis curioso intuentium lenocinaretur aspectui. *Dein narratur quomodo Wlstanus mulierem se ad stuprum invitantem rejecerit. Vide Capgravium*, *f.* 332.

CAPUT VII.

Nec solum in monachos sed etiam in vulgus misericordiæ suæ respergebat semina. Crebro enim summo mane diurnis expeditus officiis, conspicuum se præbebat ante fores Ecclesiæ, ut facilior esset aditus volentibus se convenire. Ibi igitur sedulus et pius explorator, diem plerumque ad sextam, plerumque ducebat ad vesperam; dummodo vel vim passis quanta posset ope succurreret, vel pauperiorum filios baptizaret. Jam enim venalitas ex infernalibus umbris emerserat, ut nec illud gratis presbyteri præberent infantibus sacramentum, si non infarcirent parentes marsupium. Horum igitur Wlstanus miseratus inopiam, illorum animo miseratus, et facto pertundens avaritiam, in baptizandis pauperibus ultroneæ dignationis impendebat officium. Currebatur ad eum ex urbibus et agris, ab illis præcipue quorum non intererat dare nummum, ut soboli suæ mercarentur lavacrum. Transfusa est a tenuiori fortuna in divites consuetudo, ut nemo fere illius regionis jure baptizatum aliquem ex suis putaret, quem Wlstanus non baptizasset. Conciliabat hanc suspicionem non falsa de viri sanctitate opinio et de religione non temeraria præsumptio. Ferebatur ergo per Angliam ipsius famæ præconium; adeo ut potentissimi tunc optimates Anglorum ejus amicitiam et avidissime optarent et constantissime tenerent. Hanc sibi securitatem in secundis, evasionem in sinistris, tutelam in cunctis pollicebantur. Quorum Haroldus et majorem potentiam conscientia opum spirans, et jam tunc regnum magnanimitate morum affectans, unice diligebat virum. Ita ut in itinere positus xxx milliaria de recto calle non dubitaret divertere, ut ejus colloquio curarum suarum moles posset avocare. Ita voluntati ejus et clientelæ deditus, ut Wlstanum tantum puderet jubere, quantum Haroldum non pigeret facere. Nec minorem comiti sanctus refundebat gratiam; ejus confessiones benigne accipiens, et orationum apud Deum fidus interpres. Ejusdem dilectionis terebat orbitam Aldredus post Brihtegum Wigornensis episcopus, vir multum in sæcularibus astutus, nec parum religiosus. Is Domino priori pro reverentia sanctitatis granditer obsequi, humiliter parere, prorsus in omnibus ut parenti gratissimo deferre.

CAPUT VIII.

Nec illud subtraho lecturis, quod non minori quam cætera quæ dicta sunt dignum est illustri titulo. Animadvertens enim penuria prædicationis

A populum a bonis moribus diffluere, omni Dominica et majoribus solemnitatibus in ecclesia infundebat ei monita salutis. Putares ex evangelicis et propheticis aditis verba intonare, quæ ille ex alto stationis plebi pronuntiabat: adeo ut tonitrua fulminabant in improbos, adeo ut imbres irrigabant electos. Faciebat hoc summa modestia, et quantum ad se sub humilitatis latebra. Verumtamen ita latere volentem invenit et carpsit invidia, quamvis carpentem cœlestis vindicta non præterierit; sicut ex consequenti clarebit. Erat in eadem ecclesia transmarinæ nationis monachus Winrichus nomine, si ad litteram jam spectes, eruditissimus; si ad copiam facundiæ, dicendi validus; si ad calliditatem sæculi, prudentissimus; si ad morum elegantiam, pulchre B compositus, proindeque hominibus acceptus et charus. Idem alias et ira perfervidus, et ad succensendum quod displiceret torquente littore accommodus. Hic de prædicatione sancti multa cavillari solitus, quædam ad hanc sententiam exsequebatur. Contra regulas esse, quod officium antistitis præriperet. Solius pontificis esse populo prædicare, qui solus tradita sibi et indulta potestate peccata posset absolvere. Monacho silentium et claustrum competere, non pompatico gestu et sermone populi insultare.

Videri ergo magis alicujus ambitum dignitatis quam exsecutionem pietatis. Hæc ille non jam tantum a tergo, sed etiam quadam die amariore bile succensus, in os objectavit Wlstano. Contra ille C scuto patientiæ armatus, paucis occurrit. Nihil esse magis Deo gratum quam populum pessum euntem in viam veritatis revocare: ideoque non se omissurum. Sin aliud quod gratius esset Christo addiscere posset, incunctanter facturum. Ita tunc discessum, et dormitum. At vero ut Deus ostenderet quantum beati viri factum penderet, horrifica calumniatorem visione concussit. Cum enim ad quietem composuisset membra in lecto, ad tribunal judicis ignoti raptus est animo. Ab eo itaque gravi severitate increpatus, cur servum suum pridie de bono prædicationis objurgasset, dum se parum expurgat, jussit in parvimentum sterni et cædi. Ita succedentibus sibi lictoribus acriter fustigatus, nihil aliud inter D tormenta nisi *Miserere*, *Domine; Domine*, *miserere;* clamitabat. Tandem laxatus interrogatur, num præconem suum ulterius prohiberet, quo minus homines ad curiam suam evocaret. Ille, cui nihil illius temporis necessitas non extorqueret, per quidquid sanctum est dejeravit se non modo ultra non prohibiturum, sed etiam ultro ad prædicationem et eum et alios impulsurum. Tantum sibi miseratio judicis vitam prorogaret in posterum, ut illius evaderet angoris articulum. Ita fide data ne temeraret promissa, dimissus est. Mox ergo ut potuit, potuit autem statim ut illuxit, prioris pedibus advolvitur, genua exosculatur, commissum fatetur, offensam deprecatur. Interrogatus repentinæ mutationis causam, ordinem visionis juratus exposuit. Vadabantur veri-

tatem narrationis lacrymæ, sinceris precibus expromptæ. Livores in scapulis protuberantes testabantur nihil eum vanum vidisse, nihil molle sensisse. Nec difficulter veniam a sancto impetravit; ad cujus benedictionem sanitas rediit, dolor omnis evanuit. Fidem ergo de præsentibus exemplis mereatur, et omni ambiguo liberetur antiquitas; quæ nobis simile factum in B. Hieronymo repræsentat. Parum enim discrepat illum fuisse cæsum propter libros gentilium et istum propter prohibitæ prædicationis officium. Idem est pene propter gentilium nugas divinam Scripturam negligere, et eamdem prædicari nolle.

Illud fuit tempus, quo super Ecclesiæ tectum machinabatur fabricam, in qua dependerent campanæ. Eam vero fabricam quo proprio nomine quam proxime appellem, in promptu non habeo. Ad illam ergo erigendam moliebatur gradus scalarum, quibus operantes insisterent. *Ex his quidam præceps ruit præsente Wlstano, qui facto crucis signo hominem periculo exemit. Rem paucis narrat Capgravius in Legenda nova, f.* 332.

CAPUT IX.

Interea rex Edwardus Aldredum episcopum Coloniam ad seniorem imperatorem Henricum direxit quædam negotia, quorum cognitionem causa non flagitat, compositurum. Qui cum in imperatoriæ augustæ dignationis oculis invenisset gratiam, aliquot ibi dierum continuatione laborum suorum accepit pausam. Ei seu pro sui reverentia, seu quia tanti regis legatus esset, multi multa, quidam Sacramentarium et Psalterium, de quibus supra dixi, dedit in exenium. Ambos enim codices, ut suæ memoriæ apud illas gentes locaret gratiam, Cnuto quondam miserat Coloniam. Aldredus ergo prophetiæ quondam Wlstano dictæ ignarus, patriam cum renavigasset, libros pro merito vitæ illi soli arbitratus competere restituit. Suscepit ille cœleste depositum, magnifice gratulatus, et gratias agens Deo, quod religioso non fraudaretur desiderio.

CAPUT X.

Eadem tempestate cum Kynegisus (68) Eboracensis archiepiscopus diem clausisset, Aldredus Wigornensis episcopus successioni acclamatur. Id Edwardo regi simplicis quippe animæ benevisum. Ille Romam pro more profectus, Nicolaum tunc temporis papam votis suis primo abhorrentem invenit. Nam nec ille Wigornensi præsulatui renuntiare, nec papa nisi cederet Eboracensi eum pallio insignire volebat. Adeo illum amor Wigorniæ devinxerat, ut majoris honoris nomen ejus pretio supponeret. Diu igitur multumque conflictu habito, Aldredus reflexo pede Sutrium venit, Tostino comite qui cum eo venerat magnas efflante minas; quod nummi, quos Anglia quotannis Romano papæ pensitat, hæc occasione ulterius non inferrentur. Verumtamen prædonibus irruentibus usque ad dolorem et miserationem videntium nudati, Romam redire contendunt. Quæ res rigorem apostolicæ sedis hactenus inflexit; ut Aldredus pallium Eboracense mereretur, Wigornensis Ecclesiæ discessionem pactus; meliori duntaxat persona, quæ in ejus diœcesi posset inveniri, ab eo in illam subroganda. Hujus igitur conditionis arbitros, et quædam alia ecclesiastica negotia in Anglia expedituros, cardinales adductos archiepiscopus regi exhibuit. Excepit eos Deo devotissimus princeps more illo suo paucis imitabili, quo soleret in omnibus Ecclesiæ Romanæ convenire moribus. Ita summa reverentia, honore summo apud se aliquandiu habitos iterum ductoris tutelæ delegavit. Familiarius enim ei convivere cujus mores longo comitatu addidicissent, et commercia linguæ non ignorarent; denuo ad Pascha in curiam reducendi. Aldredus apostolici præcepti tenorem secutus, omnemque pene Angliam cum eis pervagatus, imminente Quadragesima in Wigorniam pedem reflexit. Inde in prædia sui juris profectus, stabilem eis mansionem apud Wlstanum priorem induxit. Illi consilium non aspernati, libenter in otium concesserunt, post viæ labores pausæ acquiescentes. Aderat eis humanitas hospitis nihil prætermittentis, quo minus Anglorum dapsilem liberalitatem et liberalem dapsilitatem experirentur. Ipse interea et solitæ orationis instantiam et ciborum inediam non oblitus, propositum pertinaciter urgebat. Totis noctibus psalmicinans, protelans excubias, genua crebro flectens, somno penitus illudens. Tribus in hebdomada diebus omnis cibi abstemius, noctem perinde ac lucem continuabat jejunio. Ipsis etiam diebus, ne ullo saltem laberetur verbo, perpetuo linguam cohibebat silentio. Tribus reliquis porros caulesve coctos vel elixos, panis cibaria adjiciens, victum transigebat. Dominicis porro, propter festi reverentiam, pisce vinoque frugalitatis parcimoniam solvebat; magis ut contineret naturam quam deliniret gulam. Singulis præterea diebus tres pauperes affectuose colens; quibus Dominici sequax mandati et victum quotidianum et pedum exhibebat lavacrum.

CAPUT XI.

Hæc cardinalibus fuerunt incitamento, ut ejus mirarentur vitam, laudarent doctrinam; quam reverentiorem faciebat, dum anticiparet exemplo quod prædicaret verbo. Denique ad curiam reversi, dum Wigornensis episcopi ventilaretur electio, nomen ejus tulerunt in medium; eum antistitio dignum,

(68) Obiit Kynsinus archiepiscopus Eboracensis anno 1060, die 11 Kal. Januarii; cui in Nativitate Domini Aldredus successor eligitur. Hic Romam profectus anno 1061, pallium obtinuit, anno 1062, Wlstanum episcopum Wigorniensem consecravit vi Id. Septembr., indictione xv, anno ætatis Wlstani plus quinquagesimo. Ista refert Florentius, additque Aldredum id muneris fecisse loco Stigandi archiepiscopi Cantuariensis cui officium episcopale tunc a papa interdictum erat: Wlstanum etiam subjectionis professionem fecisse non Aldredo ordinatori sed Stigando metropolitano suo. Fucum igitur lectori fecit Thoma Stubbs in Actis pontif. Ebor., p. 1702, a quo Aldredus Wlstanum *pro se quasi suffraganeum suum consecrasse episcopum* dicitur.

qui sacerdotio plus venerationis adjiceret quam ipse per illud dignitatis acciperet, cujus responderet natura industriæ; in quo conquadraret vita sapientiæ. His laudibus suscitaverunt majorem viri animum Edwardi regis, in cujus pectore nihil unquam nundinator ecclesiarum, nihil unquam deprehendit avarus, quod suis conduceret artibus. Astipulabantur votis cardinalium archiepiscopi Cantuariensis et Eboracensis ; ille favore, iste testimonio, ambo judicio. Accedebant laudibus etiam comites Haraldus et Elgarus, par insigne fortitudinis, non ita religionis. Ingens momentum causæ facti ; adeo ut certatim concitatis equitibus pro Wlstano mitteretur. Nuntii brevi multa milliaria progressi, stimulis industriæ celeritatem maturavere negotii. Sanctus ergo ad curiam exhibitus jubetur suscipere donum episcopatus. Contra ille niti, et se honori tanto imparem cunctis reclamantibus clamitare. Frustra cardinales cum archiepiscopis trivissent operam, nisi refugienti prætendissent papæ obedientiam. Qua ille objecta confusus cessit ; et assensus est electioni, mœrens, invitus, impulsus. Præclare meritoque obstinatio unius viri cessit hic voluntati Dei et populi.

Illud sane non omiserim, fuisse tunc apud Evesham abbatem (69) Ailwium nomine, et maximæ quantum ad sæculum prudentiæ, quantum ad religionem non minimæ. Quocirca sæpedictus Aldredus pro pacto, quod fecerat, apostolico, nonnullo tempore fluctuaverat animo utrum ad episcopatum eligeret Ethelwii perspicacem industriam in sæculo, an Wlstani simplicem religionem in Deo. Erant enim illi viri Wigornensis diœcesis diverso respectu præstantissimi. Verumtamen multum hinc indeque libratis causis, quamvis Ethelwius sollicite adniteretur partibus, succubuerunt divinæ providentiæ humanarum præstigiarum cautelæ.

CAPUT XII.

Rex ergo Edwardus Wlstanum Wigornensi episcopatu ex solido investivit ; licet illum Aldredus potentia qua vigebat multis et pene omnibus, ut post clarebit, prædiis vellicaverit. Id sanctus licet ægre, ut postea ostendit, ferret ; tamen dolorem silentio suppressit, cedendum tempori arbitratus. Non multo autem post consecratus est Eboraci ab eodem archiepiscopo, quod Cantuariensi Stigando Romanus papa interdixisset officio. Causam interdictionis non est hujus temporis allegare. Scire volentem alias nostræ docebunt litteræ (70). Nec vero sine divino nutu credi fas est prognosticon hoc ei fuisse : *Ecce vere Israelita, in quo dolus non est* (*Joan.* I, 47). Nihil enim verius experietur, qui ejus conversationem viderit, audierit, legerit. Ipse porro impositionem episcopatus adeo ingrate tulit, ut diceret, sicut qui præsentes fuere testantur, maluisse se decapitari quam illud onus pati. Adeo ad quæque devia terrarum profecto præparasset fugam, nisi quidam amici suspectam adhibuissent diligentiam. Enimvero animabant dejectum mœrore animum hi blanditiis, illi monitis. Blanditiis, genibus ejus et pedibus reverenter affusi, et nonnunquam etiam osculabundi. Monitis, ne cœleste munus gratuito infusum impatientia decoloraret, sed tolerantia insigniret. Obedientiam virtutum omnium esse signaculum ; cui qui refragandum putaret, nec digne haberetur claustralis monachus nec popularis episcopus. Quocirca non solum modeste ferret, verum et Deo gratias ageret, qui cum sublimasset in gradum, per quem inferioribus vellet esse consultum. Hæc illi. Nec vero dubitandum est ingenti sanctum pectus sudasse conflictu, dum in eo æquas partes facerent, et huc illucque raptarent hinc amor, inde timor. Iste, ne sub insueto labaret onere ; ille, ne tot probabilium virorum imperiosæ auctoritati et populorum religiosæ devotioni videretur resultare. Enimvero quanto sibi videbatur indignior, tanto erat acclamatio pertinacior ; dum fidem provide administrandi muneris faceret idem, quod ad administrandum meticulosus accederet. Stulti est enim ad illud se inconsiderate ingerere, quod ignoret quanti sit laboris expedire.

CAPUT XIII.

Ordinatus ergo, ut dicere cœperam, et sub prætextu honoris Eboraci ab Aldredo relictus, non pauco tempore Wigorniam absentia sua contristavit. Ejus interim Ecclesiæ redditus usibus suis applicabat archiepiscopus. Postmodum reverso vix septem villas contulit ; cæteras omnes pertinaciter usurpans. At Wlstanus, qui nihil apud eum viribus agendum nosset, ita paulatim precibus arrogantis animi cupiditatem contudit, ut cuncta præter duodecim villas juri Ecclesiæ reformaret. Eas quo tempore et quali labore Pater noster retraxerit, sequens stylus edocebit.

CAPUT XIV.

Sed, ut ad id quod exorsus fueram regrediar, Wlstanus in episcopum sublimatus statim ad officia pietatis animum intendit. Nec mora in medio. Altera enim ordinationis die beato Bedæ dedicavit ecclesiam ; pulchre illi primæ dedicationis præbens prin-

(69) Ethelwinus abbas Eveshamiæ successit Mannio abbati sub exitum anni 105, vel initium sequentis. Willelmo demum regi admodum gratus, obiit anno 1077, XIV Kal. Martii : tradente Historia Eveshamensi in Monastico tom. I, p. 151.

(70) Muneris Stigando interdicti causas Willelmus Malmesburiensis tum alibi pluries tum præcipue libro I *De gestis pontif. Angl.*, exhibet. Atque hinc liquet Willelmum hujus Vitæ auctorem non alium esse quam Historicum illum magni nominis Malmesburiensem. Semel quidem Malmeburiensis in libro *De pontif. Angl.* Willelmo nostro repugnare videtur, Wlstanum a cardinalibus legatis *Wigorniæ ordinatur esse episcopum* scribens ; quem noster verius Eboraci ab Aldredo consecratum asserit. Verum locus ille Malmesburiensis non incommode censeri potest id solum velle, Wlstanum sedi Wigorniensi, satagentibus legatis, præfectum esse : quod Historiæ præ manibus habitæ satis convenit.

cipium, qui fuisset litteraturæ princeps de gente Anglorum. Eo enim die tam proflua prædicatione populum irroravit, ut non dubitaretur Wlstanum per Spiritum sanctum eadem niti facundia, quæ quondam linguam movisset in Beda. Nec solum tunc, sed et omni vita ita fama prædicationis plebem mulcebat, ut catervatim eo videres agmina confluere, quo auditum esset eum ecclesiam dedicare. Ipse etiam ultro rapiebat materiam, et ut semper Christum sonaret, semper Christum auditoribus proponeret, postremo Christum etiam, ut ita dicam, repugnantem suæ parti attraheret. Ita enim obstinate insistebat jejuniis et vigiliis, ita violentas orationes injiciebat cœlo, ut non immerito de ipso ejusque sequacibus Dominus dixerit: *Regnum cœlorum vim patitur; et violenti rapiunt illud* (*Matth.* XI, 12). Tanto æquilibrio vitam informans, ut utramque professionem teneret, et neutram amitteret. Sic episcopus, ut religione non abjuraret monachum; sic monachus, ut auctoritate repræsentaret episcopum. Remotissimus ab hominum moribus, quos nostra producunt sæcula, si consuleretur, consiliosissimus; si rogaretur, facillimus. Cum aliquid esset impetrandum, absolute deliberans, celeriter pronuntians; cum judicandum, ad justitiam propensior. Nec divitem palpans pro pecunia; nec pauperem pulsans pro penuria. Nulli adulationi deditus, nec sibi adulantibus gratus. Timore principum nunquam a justitia decedens; nunquam amori eorum honore aliquo, nisi debito, assurgens. Laudatus de bono indulgebat Dei gratiæ non suæ arrogantiæ. Vituperatus ignoscebat vituperantium errori, conscientiæ suæ gratulatus. Quanquam id raro admodum fuerit, quia cum ipse omnem hominem amore charitatis foveret ut sobolem; vicissim omnes eum diligebant ut parentem. Cordis alacritate et hilaritate faciei superna prælibans gaudia, jam cœlestis lætitiæ fontem spe præsumebat; quem nunc re indeficienter haurit et potat. Qui, quamvis semper animo intimis hæreret, non tamen eum segnem aut hebetem in extimis Domini experti sunt. Plures in omni diœcesi basilicæ per eum inchoatæ animose et egregie perfectæ; præsertimque episcopalis sedis ecclesia, cui a fundamentis cœptæ supremam imposuit manum; ubi et numerus monachorum ampliatus, et ad normam institutionis regularis compositus. Sed hæc et postmodum facta et quotidie oculis apposita compendiosam relationem desiderant. Quocirca ut in campo liberioris materiæ nostra decurrat oratio; reliquarum rerum ordinem expedito prosequamur otio.

CAPUT XV.

Præter alia, quibus præsulatum ornabat, etiam hoc habebat: diœcesin sedulo peragrare, infantibus quod reliquum esset sacramentorum supplere, fidem populorum in bonum acuere. Oratorium quodcunque A se vianti obtulisset, nulla vel præcipiti necessitate urgente præteribat insalutatum; quinimo ingressus Deo et sancto, cujus esset templum, preces cum lacrymis semper, ut quidam ait, in statione paratis thurificabat. Hoc more quadam die dum ad comitatum evocatus per Evesham iter haberet, et socii obstreperent quominus ad ecclesiam diverteret, audire supersedit. Itaque, ingressus, ante S. Egwini se prostravit exuvias; plurimus ibi pro sua suorumque salute precator. Facta oratione, monachos omnes salutatione sua et osculo dignatur, salubri etiam prædicatione demulsit. Erat ex eodem conventu monachus, cui jamdudum diuturna febris internas passa medullas, mori [*f.* morti], ut putabatur, affinem lecto apposuerat. Nomen ei Egelricus. *Hic Wlstanum* B *evocans, orationum ipsius beneficio liberatus est morbo.*

CAPUT XVI.

Quinto (71) anno collati Wlstano episcopatus rex Edwardus fato functus ingens seminarium discordiæ reliquit Angliæ; hinc Haroldo, inde Willelmo comite Normanniæ legitimo eam jure clamantibus. Et tunc quidem Haroldus vel favore impetrata vel vi extorta corona, regnum paulo minus totum obtinuit. Soli Northanhumbri magnum et gentile tumentes interim parere distulere; aquilonalem cervicositatem australi, ut dictitabant, mollitiei subjugare non dignati. Animabat eos ad tyrannidem, et insolentia sua ingentes eorum alebat spiritus Tostinus ejusdem C regis frater, nec fortitudine degener, si ardens ingenium tranquillis studiis applicare maluisset. Qui postmodum in eadem provincia cum Haroldo rege Noreganorum, quem in suffragium asciverat, cæsus pœnas inconsultæ animositatis pependit. Sed hæc posterius. Tunc vero Haroldus eo profecturus, ut contumaciam eorum lenioribus curaret remediis, quandoquidem ferro frangere consilium non erat, sanctum virum secum adduxit. Sic enim fama sanctitatis ejus etiam ad abditissimas penetraverat gentes, ut nullam non arrogantiam molliturus crederetur. Nec vero citra opinionem rei fuit eventus. Namque illi populi ferro indomabiles, semper quiddam magnum a proavis spirantes, pro reverentia in jura Haroldi facile concesserunt. Et profecto per- D severassent, nisi eos Tostinus, ut dixi, averteret. Sane licet esset pontifex bonus, mansuetus et lenis, non tamen ad improbos indulgebat blanditiis; sed vitia eorum arguens, minacibus infrendebat verbis. Sin id parum procederet, aperto eis præconabatur vaticinio, quanto multandi essent supplicio. Nec facile unquam vel prudentem hominem conjectura, vel vatem prophetia fefellit. Multa et illo itinere et alias crebro præscita et prænuntiata sunt. Denique Haroldo palam testificatus est; quanto detrimento et sibi et Angliæ foret, nisi nequitias morum correctum ire cogitaret. Vivebatur enim tunc pene ubi-

(71) Quarto potius pontificatus a Wlstano gesti anno Edwardus rex obiit. Anno enim 1062, post Pascha in episcopum est electus, mense Septembri consecratus. Edwardus autem anno 1066. Nonis Januarii e vivis excessit.

que in Anglia perditis moribus; et pro pacis affluentia deliciarum ferbevat luxus. Ille vitiosos, et præsertim eos qui crinem pascerent, insectari, quorum si qui sibi verticem supponerent, ipse suis manibus comam lascivientem secaret. Habebat ad hoc parvum cultellum, quo vel excrementa unguium vel sordes librorum purgare consueverat. Hoc cæsarici libabat primitias, injungens per obedientiam, ut capillorum cæterorum series ad eamdem complanaretur concordiam. Si qui repugnandum putarent; eis palam exprobrare mollitiem, palam mala minari. Futurum ut qui erubescerent esse quod nati fuerant, qui æmularentur capillorum fluxu feminas, non plus quam feminæ valerent ad defensandam patriam contra gentes transmarinas. Quod in adventu Normannorum eodem anno claruisse quis eat inficias? Quo- A rum quoniam attigimus tempora, hic primo Libello statuatur meta. Ita enim concinnius fieri posse puto; si quid sanctissimus vir Anglorum tempore, quid Normanorum fecerit, enucleate digessero. Colemannus enim in episcopatus ejus electione decisionem primam fecit. Illud autem conscientiæ vestræ, domini fratres, non celaverim, me nomina testium pene omnium suppressisse, ne vocabulorum barbaries delicati lectoris sauciaret aures. Nec minus alta verba, declamatiunculas quasdam, quas ille ab aliorum sanctorum gestis assumptas prona devotione inseruit. Sicut enim superius dixi; quisquis rem per se satis eminentem verbis exaltare molitur, ludit operam. Quinimo dum vult laudare, infamat potius et attenuat; quia videatur non posse niti argumento proprio, si fulciatur patrocinio alieno.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Interea Willelmus, Normanniæ comes, Angliam veniens, congressusque prælio cum Haroldo, cæde ipsius et Anglorum strage regnum ditioni suæ asseruit. Ubi, sicut præfatus sum, claruit prophetiæ veritas: quod tanta fuit miserorum provincialium imbecillitas, ut post primam pugnam nunquam communi umbone ad libertatem tentarint assurgere; quasi cum Haroldo robur omne deciderit patriæ. Rex porro Willelmus nullo (72) unquam sanctum virum affecit incommodo. Quinimo multo cum honore veritus, Patrem et venerabatur amore et dignabatur nomine. Wlstanus ergo benignitatem temporum nactus, multas Wigornensis Ecclesiæ possessiones, quas vel olim Danorum impudentia vel nuper Aldredi archiepiscopi potentia eliminaverat, usibus debitis reformavit. Sic ei regis favebat dignatio; sic sanctitas rerum dominos ad se diligendum invitat. Sic religio aliis timendos ad sui reverentiam inclinat. Aldredo sane successit in Eboraco Thomas Bajocensis canonicus, litterarum scientia insignis, sæculari prudentia non ignobilis, morum compositione multis præferendus, musica certe tunc temporis facile omnium primus. Contra hunc vir Domini Wlstanus quæstionem instituit de villis Ecclesiæ suæ; quas, ut prædictum est ab Aldredo pervasas B nec unquam redditas ille quasi legitimo sibi defensitabat jure. Thomas e diverso non solum prædia non reddenda putabat, verum etiam seu quod novus Anglus esset, seu aliquorum susurro persuasus, Wigornensem Ecclesiam sui juris esse clamabat: Dominatum illius legitima successione sibi competere, antecessorum suorum fuisse (73). Eam causam magno egit impetu primo Angliæ, mox etiam Lanfranco Cantuariensi archiepiscopo præsente apud Alexandrum papam Romæ. Non tulit id Lanfrancus, qui privilegium Ecclesiæ suæ periclitari sciret, si taceret; sed ea respondit, quæ magis justitia quam dolor imperavit. Tum papa, qui Lanfrancum utpote magistrum suum quondam gravaretur offendere, sed nec Thomam vellet premere, C arbitrii a se removens invidiam, causæ cognitionem in concilium Angliæ trajecit. Magno ergo conflictu et procerum Angliæ conventu res acta (74). Assistebat Thomæ Odo, immane quantum opulentus, et qui divitiis certaret cum rege quem contingebat sanguine: frater enim ejus erat uterinus, comes Cantiæ, Bajocarum episcopus. Hunc comitabatur universitas magnatum, pars pretio redempta, pars adulationibus depravata. Solus Lanfrancus partes tutabatur justitiæ. Nam et rex in favorem fratris vergebat pronus; quanquam nonnihil in ejus

(72) Wlstanum quidem Willelmus rex, postquam sibi innotuisset præclara viri sanctitas, maxima veneratione excepit. Antea autem ipse pariter et Lanfrancus archiepiscopus illum episcopatu suo deturbare moliti fuerant; et pontificatus insignia, D annulum atque baculum pastoralem in manus regias dimittere in concilio Westmonasteriensi jusserant, quamvis jussum Wlstanus miraculo, si historicis fides, edito eluserit. Rem narrant Ailredus Rievallensis in Vita S. Edwardi lib. II, p. 450. Capgravius in Legenda nova f. 332, et Florilegus, qui id anno 1074, factum refert.

(73) Episcopatum enim Wigorniensem simul tenuerant archiepiscopi Eboracenses Oswaldus, Aldulphus et Wistanus II, ab anno 972 ad 1023.

(74) Litem movit Wlstanus in concilio Wintoniensi anno 1070. Verum sede Eboracensi tunc vacante, iniquum visum est de possessionibus ejus sententiam ferre. Thoma demum archiepiscopatum Eboracensem sortito, lis in concilio Pedredensi paulo post habito definita est. Vide Florentium ad annum 1070.

animo ponderaverat Lanfrancus. Quid plura? Consistunt partes, ventilatur causa. Egreditur Thomas cum suis; quid opponeret, quid oppositis responderet, compositurus. Wlstanus interim indulgebat sopori, dulci quiete membra confotus. Alter reversus multo sensuum acumine, multo verborum flumine dixit: « Ille a sociis expergefactus, psalmos ore, preces corde ingeminat. » Tandem jussus exire, ut strictiori consilio responsum poliret, cum paucis egressis Horam nonam incœpit et percantavit. Illis porro referentibus ut alia magis quam Psalmos curaret, et id propter quod venerat expediret, respondit: « Stulti, nescitis quod Dominus dixit: *Dum steteritis ante reges et præsides, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini* (*Marc.* XIII, 9). Ipse idem creator Dominus Jesus Christus, qui hoc dixit, potest mihi hodie sermonem conferre, quo causæ meæ rectitudinem defendam, et illorum fortitudinem destruam. » Præclarum plane dictum hominis (75). Habebat tunc in manibus Vitas beatorum pontificum Dunstani et Oswaldi, qui ambo quondam diversis temporibus Wigorniæ paæsederant; quorum ut imitabatur vitam, sic tuebatur sententiam. Et mira prorsus oculorum fidei perspicacia! illos se coram profitebatur cernere, quos causæ non dubitatat assistere. Ita ingressus, causam non difficulter obtinuit. Siquidem interroganti regi quid in suo invenisset consilio, cum respondisset: « Consilium meum in vobis est: » continuo ille (cor quippe regis in manu Dei) edictum adnitente Lanfranco proposuit, episcopum Wigorniensem Cantuariensi archiepiscopo subjectum esse debere, nihil in illum juris Eboracensi competere. Quin etiam duodecim villas, quas Aldredus usque ad diem mortis suis assignaverat commodis, indulsit Wigornensi Ecclesiæ: regia sane liberalitate archiepiscopo data prædiorum compensatione. Cumulavit miraculum; quod in eodem consilio, apud Pedridan habito, episcopatus ei Cestrensis a Lanfranco archiepiscopo visitatio commissa est. Ea enim provincia, quæ tres habet pagos, Cestrensem, Crobernensem, Tefordensem, erat adhuc propter longinquitatem Normannis inaccessa, et propter barbariem impacata. Ea res diu fuit sermonis materia hominibus, affluentiam in eo Dei gratiæ mirantibus. Duos enim episcopatus decedens concilio reportabat, qui unum quasi amissurus venerat. Hujus narrationis Colemannus testem citat Walchelinum Wintoniensem episcopum, in virtutibus tunc temporis Lanfranco, sed longo intervallo, proximum. Eum siquidem plus quam semel narrarantem audivi, quomodo vir sanctus pene solus tot optimatibus, et ipsis magno climatis acumine, obtinentibus victor abierit.

CAPUT II.

(76) Sed hæc hactenus. Nunc ad enarranda quæ-

(75) Vide Willelmi librum IV, *De gestis pontif. Angl.*

A dam, quæ per Wlstanum Christus ostendit, miracula, velificante Spiritu sancto in altum laxemus carbasa. Propheticæ sanctitatis ejus multa fuere indicia, quorum vel duo perstrinxisse suffecerit. Aldwynus quidam, habitu monachus, litterarum expers, cum congregationem religionis apud Malvernum adoriri conatus esset, post aliquot annos immensitate laboris deterritus, cœpto desistere cogitabat. Sed, quia præter conscientiam Patri diœcesi ejus discedere temerarium esset, eo adito difficultatem rei et tenuitatem pecuniæ sanctitati ejus imploravit. Velle se Jerosolymam iter moliri; ut si alios nequiret, saltem se ipsum Dei servitio manciparet. Non, ait pontifex, crede mihi (hoc enim solemni juramento utebatur), quia si scires quantam B religionem Deus in illo loco futuram prævidit, multum gauderes. Perstitit ille, hoc nisus oraculo, et veritatem vaticinii, sicut hodieque videtur, executus est sudore proprio.

CAPUT III.

Non est dissimile quod sequitur. Occasionem, ut dixi, visitandi Cestrensem episcopatum nactus, crebroque per Scrobesberiam transiens, in oratorio S. Petri tunc illius urbis minimo frequentes orationum protelabat excubias. Mirantibus urbicis et causam sedulo percunctantibus, cur posthabita quam S. Mariam nominabant ecclesia, illud oratorium suis nobilitaret precibus; respondisse constat episcopum: « Crede mihi; hoc oratorium, quod modo vilipenditis, erit in posterum locus C gloriosissimus totius Scrobesbiriæ, et gaudium omnis provinciæ; eumque et diligetis vivi, et ibi jacebitis mortui. » Hæc ille dixit tunc; sed rem non infra promissum impletam esse nunc est celebratius quam ut necesse sit ad hoc inculcandum nostrum spatiari stylum.

CAP. IV. *Miraculum de muliere Eveshamensi, quam Wlstanus ademenlia liberavit.— Vide Capgravium, f.* 332.

CAP. V. *Miraculum de dæmone ex rustico Glocestrensi ejecto. — Vide Capgravium ibidem.*

CAP. VI. *Miraculum de servo suo dæmoniaco ad sanam mentem reducto.*

CAP. VII. *Miraculum de paupere Cantiano cui morbum regium Kemosfyæ sanavit. Vidæ Capgravium ibidem.*

CAP. VIII. *Miraculum de discrimine incendii Wicumbæ evaso.*

D CAP. IX. *Quomodo ecclesiam Wicumbæ ab oppidano Spurt Lunser dicto ædificatam, concedente id Remigio Lincolniensi episcopo, dedicarit, et viri pedissequam ab iniquo morbo liberaverit.*

CAP. X. *De cæco Wigorniensi luce donato.*

CAP. XI. *Quomodo Gunildi sanctimoniali Willoniensi, regis Haroldi filiæ, oculos morbidos sanaverit. Capgravius rem narrat, f.* 332.

CAPUT XII.

Rex Willelmus consuetudinem induxerat, quam successores aliquandiu tritam postmodum consenescere permisere. Eat erat, ut ter in anno cuncti optimates ad curiam convenirent, de necessariis regni tractaturi, simulque visuri regis insigne

(76) Eadem fere habet Willelmus libro IV *De gestis pontif. Angl.*

quomodo iret gemmato fastigiatus diademate. Loca et tempora curiæ dicere non est præsentis materiæ. Hujus igitur moris necessitate vir sanctus astrictus, Wintoniam ante Pascha ire maturabat. Jacebat in semita homo natalibus Francus, quem interna viscerum exagitabant tormenta, etc. *Succedit narratio sanitatis a Wlstano datæ.*

CAP. XIII. *Miraculum de Segilde matrona ab arthritide liberata per Wlstani litteras.*

CAPUT XIV.

Semper tota vita curam corporis illi posthabuit rebus, quibus conciperet terrenorum fastidium, quibus hauriret appetitum cœlestium. Quandocunque diœceses circumiret, nunquam sine missa, sine sermone populum dimitteret; id crebro et diligenter faceret. Nunquam victui die indulsit, quoadusque quanticunque numeri pueros undecunque advectos consignasset. Hoc a primo solis ortu ad lucem occiduam actitabat, non solum diebus hibernis sed et solibus æstivis. Sæpe illum duo millia ut parum, sæpe tria quod excurrit, uno die confirmasse non perfunctoriis testibus approbatur. Hoc non modo in juventute, cum et virilis ætas et ipsa benefaciendi voluptas ad laborem vocaret, verum etiam cum jam gemmea canities nive caput aspergeret, et ipse tenui valetudine vix corporis viribus animum sequeretur. Stupori erat omnibus; quod octo plerumque clericis qui chrismatorium ferrent invicem fatigationi succumbentibus, ipse indefessus persisteret. Fallebat nimirum tantos labores amor Dei. *Sequitur narratio de calumniatore Wlstani a dæmone correpto, et Wlstani prece sanato.*

CAP. XV. *Quomodo Glocestriam accitus a Serlone abbate ad dedicandam ecclesiam, plures inimicitias dissolverit, edito in renuentes terribili divinæ ultionis exemplo. — Rem narrat Willelmus libro* IV *De gestis pontif. Angl. f.* 160.

CAP. XVI. *Quomodo pacem prædicandi munus Wlstanus Colemanno delegarit,* magni pendens III eo munditiam vitæ, præstantiam personæ, profusam facundiam, litterarum peritiam : *et de contemptore sermonum Colemanni cœlitus punito.*

CAP. XVII. *De arbore quæ a Wlstano maledicta exaruit. — Vide Capg. f.* 333.

CAP. XVIII. *De contumelia Wlstano illata, et ultione divinitus secuta.*

CAP. XIX. *De ope nautis periclitantibus a Wlstano lata. — Vide Capg. f.* 333.

CAPUT XX.

Vicus est maritimus Brichstou dictus, a quo recto cursu in Hiberniam transmittitur, ideoque illius terræ barbariei accommodus. Hujus indigenæ cum cæteris ex Anglia causa mercimonii sæpe in Hiberniam adnavigant. Ab his Wlstanus morem vetustissimum sustulit, qui sic animis eorum occalluerat, ut nec Dei amor nec regis Willelmi hactenus eum abolere potuissent. Homines enim ex omni Anglia coemptos majoris spe quæstus in Hiberniam distrahebant; ancillasque prius ludibrio lecti habitas jamque prægnantes venum proponebant. Videres et gemeres concatenatos funibus miserorum ordines et utriusque sexus adolescentes, qui liberali forma, ætate integra barbaris miserationi essent, quotidie prostitui, quotidie venditari. Facinus exsecrandum, dedecus miserabile, nec belluini affectus memores homines, necessitudines suas, ipsum postremo sanguinem suum servituti addicere. Hunc tam inveteratum morem et a proavis in nepotes transfusum Wlstanus, ut dixi, paulatim delevit. Sciens enim cervicositatem eorum non facile flecti, sæpe circa eos duobus mensibus, sæpe tribus mansitabat; omni Dominica eo veniens, et divinæ prædicationis semina spargens. Quæ adeo per intervalla temporum apud eos convaluere, ut non solum renuntiarent vitio, sed ad idem faciendum cæteris per Angliam essent exemplo. Denique unum ex suo numero, qui pertinacius obviaret præceptis episcopi, vico ejectum, mox luminibus orbavere. In qua re devotionem laudo, sed factum improbo; quamvis semel vitiatis agrestium animis nulla queat obsistere vis rationis.

CAPUT XXI.

Legatione Willelmi regis et Thomæ archiepiscopi semel ad Eboracum ante Pascha proficiscens, ut ibi chrisma benediceret, Snotingaham venit. *Ibi sanctitas ejus uxori vicecomitis dubitanti miraculo comprobata est.*

CAPUT XXII.

Sewius quidam, non mediocrium divitiarum homo, in sua villa Readeclivæ fecerat ecclesiam. Eam a sancto dedicari religiosis votis inæstuans, archiepiscopo, cujus erat diœcesis, petierat licentiam et impetraverat. *Ibi Wlstanus pacem cum paupere quodam ineundam opulento presbytero incassum suadens, interitum homini denuntiavit funestum, qui et brevi secutus est.*

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Hactenus et dixi et dixisse juvat miracula, pauca sane, sed quæ sufficiant ad documentum sanctitatis Wlstani; nunc interiorem ejus vitam et mores dicere aggrediar. Primoque de corporis qualitate dicendum. Statura fuit temperata, maximis cedens, minimos supergrediens, omnium membrorum æqualitate compositus. Congruebat habitudini corporis serenitas mentis, ut quemvis ad reverentiam sui alliceret. Valetudinis prosperrimæ, quam et ipse modestia cibi et nulla indulgentia somni adjuvabat. Indumenta ejus lectisternia, calceamenta moderata, nec arrogantis pretii, nec abjectæ vilitatis. Vitabatur in utroque factus, quia et in sortibus luctuosis po-

test esse jactantia. Pronius tamen ad id quod esset humile vergebat: ut totum deesset pompæ, et nihil desideraretur gratiæ. Ita semper omnis ostentationis refugus, in cunctis divitiis agninis tantum amiciebatur pellibus. Unde quadam vice a Gaufrido Constantiensi episcopo benigne reprehensus, facetissimis hominem respersit salibus. (77) Cum enim interrogasset, cur agninas pelles haberet, qui sabelinas, vel castorinas, vel vulpinas habere posset et deberet, eleganter respondit: « Eum et homines prudentiæ sæcularis gnaros vursutorum animalium pellibus uti debere; se nullius tergiversationis conscium pelliculis agninis contentum esse. » Cumque ille instaret, referretque ut vel saltem cattos indueret: « Crede mihi, respondit Wlstanus, sæpius cantatur Agnus Dei quam cattus Dei. » Hæc verba Gaufridi risus excepit admodum delectati, quod ipse posset illudi, nec alter posset inflecti.

CAPUT II.

Excepto si quando cum monachis reficeretur, semper in regia, considentibus militibus, palam convivabatur. Indecens enim et illiberale testabatur esse; si clam obsonaretur, domesticis interim mussitantibus. Quanquam nunquam post religionis habitum, nec ante aliquot annos, unctionibus cibis corpus curaverit, sed semper sagimini, semper carnibus præterquam piscium velefecerit. Quem morem qua sibi occasione indixerit, non abs re fuerit, si altius repetam. Brihtegus, ut præmissum est, episcopus, cum a primis ordinibus in presbyteratum promoverat, promotoque ecclesiam villæ, quæ Havekesberia dicitur, delegaverat. Erat tum ille primæ lanuginis ephebus; nec tamen ut investis ævi homo sæculi luxibus consumebat operam. Inter hæc nondum ab esculentis dapibus abhorrens, jussit quadam die aucam coqui. Ales vero veru infixus torrebatur sedulo delicato pueri familiaris artificio. Distillabat ignea vi expressus arvinæ liquor; fuerat enim de altilibus aucis lectissima. Pars ministrorum prunas suggerere, pars condimentum molere, omnes in nidorem prurire, voluptatemque verbis dissimulare non posse. His captus presbyter ipse quoque in delectationem animum resolverat, spe aucam prælibans. Jamque pene mensa posita, importuna sed necessaria causa exstitit; quæ ipsum et præpositum cibi extorres domo extrusit. Ita inanis discedens, momentaneæ voluptatis culpam arguebat animo. Miseram carnem ad tanta instigari: delectationem effluere, peccatum manere. Carnem non... *Deesse videtur in codice folium integrum. Rem narrat Willelmus libro* IV, *De gestis pontif. Angl.*, *f.* 159..

CAPUT III.

..... ris vigilantiorem deprehendisset (77*). Quorum unus Edricus nomine, quem et ego novi, quadam nocte cantanti consedit. Sed cum ille nihil solitipensi prætermittere vellet, pertæsus morarum monachus manu etiam episcopo, ut desineret, significare præsumpsit. Quo somnolentiam ejus nutu arguente, resedit invitus, perstitit oscitabundus. Mox cum se cubitum collocasset, magna vi per visum concussus, flagris quin etiam cæsus, inconsultæ temeritatis pœnas dedit. Postremo data fide, quod nunquam ulterius bonum hominem a bono deterreret, vel impediret opere, tam horrificæ visionis periculo solutus est.

CAPUT IV.

Matutinas semper in ecclesia cantitabat, quantocunque spatio dispararetur ab hospitio. Illuc ibatur, ningeret, plueret, quæcunque porro incommoditas aeris esset. Si luto via sorderet, nihil minus. Si crassitudo tenebrarum cœlum subtexeret, nihilo segnius cunctabatur ille omnem difficultatem itineris; dummodo veniret ad ecclesiam, ut non falso posset dicere Deo: *Domine, dilexi decorem domus tuæ* (*Psal.* xxv, 8). Hac consuetudine quam quadam vice ante Natale Domini curiam proficiscens, apud Merlave villam hospitium accepisset, dixit suis mane se ad ecclesiam iturum. Ea longe aberat; simul et lutosa via quemlibet etiam die ambulantem deterreret. Præterea ninguidus imber vel nix pluvialis, utroque enim modo sæviebat aer, impedimento essent. Hæc clericis obtendentibus, ille perstitit in sententia, nec dejici potuit: velle se ad ecclesiam ire, uno saltem vel etiam nullo comite; tantum monstraretur sibi via, ne incerto erraret tramite. Ita votis episcopi contra se fluentibus, cessit clericorum improbitas, iracundiamque silentio frenavit. Quorum Frewinus mente præruptior, manu domini apprehensa geminavit culpam, ducendo cum qua palus undosior, qua via præruptior esset. Ille luto ad genua immersus, uno etiam calceo privatus, interim dissimulavit injuriam. Eo enim clericalis procedebat intentio, ut et tunc episcopum cœpti pigeret, et postmodum consiliis suis accederet. Jam vero multo die, artubus gelante rigore præmortuis, ad diversorium regressus, tum vero et suum incommodum et clerici delictum aperuit. Præcepit etiam, ut quæreretur calceus, et nullo convitio in contumacem invectus, sed atrocitatem facti vultus hilaritate attenuans. Erat enim pontifex magnæ tolerantiæ; qua ita mentem armaverat, ut nulla eum illusio turbaret, nullum incommodum in peccatum concuteret. Nam plerumque quidam eum vel aperte obuncabant verbis vel occulte vellicabant ludibriis. Sed ipse adversus hæc et extrinsecus a sæculo venientia sic stabat intrepidus, ut sequeretur animo, non tamen caderet verbo. Nec tamen ei hanc laudem arrogare volo, quam affirmare non valeo, ut nec animo moveretur. Affectiones enim animi nulla unquam religio delere potuit vel poterit; quas, etsi valet ad horam compescere, non valet in æternum auferre.

CAPUT V.

Missas quotidie ad minus duas audire, ad utram-

(77) Vide Willelmi librum IV *De gestis pontif. Angl.* f. 160.

(77*) Vide Capgravium f. 333.

que oblationem suam non negligere, ipse tertiam A cantare. Si quo equitandum esset, ascenso animali continuo Psalterium incipere, nec pausam nisi ad finem facere. Adjungebantur Litaniæ cum Collectis pluribus, et Vigiliæ cum Vesperis pro animabus. Tum si via protelaretur, ad sufficientiam horarum repetebatur Psalterium. Adequitabant clerici et monachi vel seriem versuum excepturi, vel adminiculaturi memoriæ, si quando videretur titubare. Hoc ideo ut dediscerent inanes fabulas, quæ potissimum se viantibus ingerunt. Cubicularius præsto habebat marsupium, quod esset omnium egentium ærarium. Nemo enim unquam ingemuit repulsam, qui a Wlstano mendicavit eleemosynam. Jam vero via permensa, cum ventum esset ad hospitium, non ante ut supra dixi, quietis intraret cameram, quam B cum precibus salutasset ecclesiam. Ipsas porro domos totius diversorii jubebat lustrari a presbytero cum aqua benedicta et crucis vexillo. Sic fugarentur adversa ; sic introducerentur secunda.

CAPUT VI.

Semper orabat aut prædicabat verbo, si vacaret. Sin minus, mente affixus cœlo inhiabat Deo. Jaceret, staret, ambularet, sederet ; semper in ore psalmus, semper in corde Christus. Quid quod etiam dormiens corpore, vigilabat oratione ? Si quando nimio precum labore defatigatus quieti membra composuisset, cedebat quidem naturæ ut dormiret ; sed vel per se vel pulsante alio experrectus psalmum inchoabat : *Conserva me, Domine* (*Psal.* xv, 2), vel : *Diligam te, Domine* (*Psal.* xvii, 2) ; vel cætera C hujusmodi quæ orationem sonarent. Æstivis diebus post prandium plerumque indulgebat lecto ; sed (quod mirum quis dixerit) non poterat in somnum resolvi, nisi aliquo coram legente inductus. Si lector munus exerceret suum, videbatur dormitare: altero cessante, confestim abrumpebat soporem. Legebantur enim ante ipsum Sanctorum Vitæ et scripturæ ædificatoriæ. Vere pronunties vitam hominis fuisse quasi quoddam cœleste speculum ; ex quo totius sanctimoniæ resultaret simulacrum : fuisse quasi divinæ voluptatis speculum, quod conduceret religioni, quod responderet saluti, quod postremo conquadraret decori.

CAPUT VII.

Homines ad confessionem peccatorum venientes D jucunde suscipiebat, benigne refovebat; confitentes gratissima humanitate audiens, non arroganti gestu fastidiens. Lacrymabiliter condescendens illorum delictis, non resiliens sicut inauditis. Quæ res effecerat ex tota venientes Anglia, ea quæ nulli alii crederent, illi confiteri non erubescerent. Non pudebat ergo illi duntaxat dicere, quod pigebat fecisse. Ipse quoque parem in confitentes refundebat gratiam, sedulo ne desperarent admonendo, qualiter peccata caverent, qualiter commissa diluerent instruendo. Nec illud minori, nescio an majori, prædicatione dignius, quod eos semper familiariores in posterum haberet, quorum peccata et pœnitentias nosset.

CAPUT VIII.

Egentium curam maxima componens diligentia, ante se illos sedilibus gregatim disponebat, affluenter quæque necessaria impertiens. Filii divitum curiæ suæ mancipati officio, dapes epulanti pro more inferebant. Eis salutaria sedulo infundebat monita, arrogantiam non habere, humilitatem induere : in primis munditiam carnis non lædere, ne impulsu ætatis lubrico fœdarent corpus in voluptatum volutabro. Eosdemque cogebat genibus flexis, pauperibus mensam et cibos apponere, et pro disciplina ministrantium aquam manibus infundere. Si quis eorum conscientiam alti sanguinis spirans vel vultu superbiam proderet, contumacem arguebat. Alia esse in quibus mallet offendi, quam pauperem vel mutu contristari. Dominicum mandatum observandum, ut serviatur egenis, etc. His et talibus pius doctor quamlibet rudium animorum decoquebat insolentiam, ut maturescerent egenis exhibere reverentiam. Sane pueros elegantis formæ dignanter sacrarum manuum tactu et osculis demulcens, amplectebatur in eis divinæ compositionis gratiam ; materiamque boni ex decore lineamentorum eliciebat, dictitans subinde. Quam pulcher est Creator qui tam pulchras creaturas facit ?

CAPUT IX

In singulis villis suis singulas habebat ædiculas ; in quibus se objectis repagulis a mane post missam includebat ; ibique solitudinem nactus, liberos in contemptum mundi et speculationem Dei librabat mentis obtutus. Nec erat qui meditantem interpellaret, nisi cum clericus pulsatione ostii tempus prandii vel horarum nuntiaret. Eratque hoc claustrum inter cameram et privatam domum, domesticis tantum consciis, ne videretur esse ostentator religionis. Hac se cohibebat inter homines sollicitudine semper quidem, sed maxime tempore Quadragesimæ, ut hoc modo furaretur corpusculo, quod toto fugitabat animo. Erat enim, ut venerabilis prior Wigornensis Nicolaus mihi dixit, non solum orator multiplex, sed etiam diligens. Denique cum ad versum psalmi veniret, quo affectum in Deum suscitare posset, utpote : *Inclina, Domine, aurem tuam, et exaudi me* ; *quoniam inops et pauper sum ego* (*Psal.* lxxxv, 1) ; hunc, inquam, et alios ejusmodi bis terque repetens, erectis in cœlum oculis ingeminabat. Diligentiam quin etiam orandi, sicut idem prior auctor est, non solum in se, sed et in suis diligenter observabat. Transgressiones autem suorum et tolerabat opportune, et arguebat pro tempore. Denique, si quem monachorum videret matutinæ synaxi deesse, quamvis tunc dissimularet, cæteris post officium somno cedentibus, neglecto rem leniter suscitans debitum implere cogebat, ipse vice ministri cantanti respondens : Quid hoc mirabilius homine, etc. De Nicolao sane reverendissimo plura libet dicere, si prius quæ de moribus Wlstani habeo in manibus, potuero explicare.

CAPUT X.

Diœcesin suam, ut supra tetigi, sollicite peragrabat; nihil quod sui intererat officii prætermittens. Id ut commodius fieret, semel in anno metam ponebat valetudini suæ occurrentiumque fatigationi prospiciens. Per totum enim episcopatum, præcedente archidiaconorum admonitione, tantum vulgus ejus se infundebat occursui, ut nequiret numerari. Quorum dum infirmitatibus servire cogeretur, erat quidem res ponderis et gravedinis, sed emicabat animus sublevator oneris et victor laboris. Per totam parochiam in sui juris prædiis ecclesias struebat; in alienis ut struerentur instabat. Apud Westbiri (78) ex antiquo ecclesia fuerat; sed tunc semiruta et semitecta remedium desiderabat. Eum ille reparavit in solidum, fastigiavit in summum, parietes cæmento, tectum plumbo reficiens: delegatisque villarum et decimarum redditibus librisque officialibus, solemni dono Wigornensi Ecclesiæ dedit, ibique monachis positis Colemannum toties dictum præfecit.

Verumtamen, cum esset in divinis dominus apparandis, ut ita dixi, solers et diligens, in sæcularibus esse propemodum videbatur hebes et negligens. Nusquam enim in villis suis aulas, nusquam triclinia fecit. Nimirum qui non solum in istis forensibus, sed etiam in ecclesiis operosa gravaretur architectura. Magis enim deputabat talia humanæ pompæ et janctantiæ, quam divinæ voluntati et gratiæ. Quod Nicolaus dicebat eo die potuisse videri, quo vetustam ecclesiam (79) Wigorniæ fecit detegi. Stabat ipse in cœmeterio tacitus, et subinde congemiscens. Scaturibat quippe in animo ejus cogitatio; quæ ingentem imbrem lacrymarum ferens, tandem erupit: « Nos, inquit, miseri, sanctorum destruimus opera, pompatice putantes nos facere meliora. Quanto præstantior nobis S. Oswaldus, qui hanc fecit ecclesiam? Quot sancti viri religiosi in ea Deo servierunt? » Et licet astantes referrent non debere illum tristari, sed potius lætari, quem Deus ad hanc servasset gratiam ut sic videret magnificari ecclesiam: in lacrymarum proposito tenax fuit. Nec desunt qui dicant prædixisse illum ecclesiæ novæ incendium (80), quo subsequentibus conflagrata est annis. Sed non placuit pro vero præsumere, quod discrepat. Tunc autem et novam ecclesiam perfecit; A nec facile invenias ornamentum, quod eam non decoraverit. Ita erat in singulis mirabilis, et in omnibus singularis. Quocirca ut magnificentiæ nihil deesset, LXXII marcas argenti scrinio innexuit; in quo beatissimi Oswaldi prædecessoris sui exuvias simulque multorum sanctorum locavit. Ea res multorum populi et episcopi Roberti et abbatum frequentia VIII Idus Octobris facta; quo die translatio prædicti sancti, ejusdemque Octava reliquiarum omnium loci memoria fieri annuatim jussa (81). Hoc ideo excogitatum, quia depositio sancti quæ in Quadragesima est, non ita commode fieri potest. Sciat porro lector id quandam scrinium a B. Oswaldo factum, sed a Wlstano ampliatum.

CAPUT XI.

B In animarum fidelium auxilium maxima tenebatur miseratione, ut etiam temeritatem per cœmeteria equitantium perpetuo compesceret edicto. Multa ibi sanctorum jacere corpora; quorum animabus, quæ apud Deum sunt, debeatur reverentia. Verumtamen parum hac profecit industria; quia nihilominus hodie sanctorum calcatur reverentia. Quandocunque et ubicunque, ut superius dixi, alicujus audiret obitum, statim *Pater noster* præsentibus indicto, ipse tres psalmos: *Laudate Dominum omnes gentes* (*Psal.* CXVI, 1); *De profundis* (*Psal.* CXXIX, 1); *Laudate Dominum in sanctis* (*Psal.* CL. 1); cum precibus dicebat. In oratione pro anima deposita, fiebat defuncto, si tempus C sineret, sermo brevis et perfunctorius, vel longus et necessarius. Missam pro mortuis nullo non die cantari faciebat, præter Dominicas et majora solemnia. Remittebat enim festivitati, quod pietati debebat, ut tanto magis augeret veniam, quanto minus urgeret causam. Erat ergo dulcedinis, quod cæteris diebus orabat, amplissimæ spei, quod in Dominicis cessabat. Neutro eum autem Dominus fraudaret, quoniam arridebat Domini clementia, ubi plaudebat servi confidentia.

CAPUT XII.

Labem impudicitiæ oderat, integritati favebat in omnibus, et maxime sacrati ordinis hominibus, quorum si quempiam castitati comperiisset deditum, familiarum eum partium facere, et ut filium D diligere. Uxoratos presbyteros (82) omnes uno convenit edicto, aut libidini aut ecclesiis renuntian-

(78) Domum Westbiriæ religioni a multis sæculis dicatam Oswaldus episcopus Wigorniensis restauravit et monachis implevit anno 983, collapsam Wlstanus restituit et Ecclesiæ Wigorniensi dedit anno 1093, die Nativitatis B. Mariæ Virginis. Exstat charta Donationis in Monastico Angl. tom. I, p. 126. Illam Wigorniensibus monachis Samson episcopus postea abstulit.

(79) Vetusta ecclesia Wigorniensi diruta, nova ædificari cœpit anno 1084, juxta Annales Wigornienses mss. Vide Willelmi lib. IV *De gestis pontif. Angl.*

(80) Civitas Wigorniæ cum principali ecclesia et omnibus aliis et castello XIII Kal. Julii, feria V igne cremata est anno 1113. Ita Florentius Wigorniensis. Ex Willelmo autem Malmesburiensi (qui idem incendium narrat, lib. IV *De gestis pontif. Angl.* constat non integram ecclesiam sed tectum duntaxat conflagrasse.

(81) Oswaldi ossa antea e tumulo levaverat, *et in scrinio* (*quod paraverat*) *honorifice locaverat* Adulphus archiepiscopus Ebor. anno 1002, XVII Kal. Maii, feria IV referente Florentio. Oswaldus obierat die ultimo Februarii anno 992 bissextili.

(82) Lapsum esse Willelmum suspicor. Presbyteris quidem canocinis uxores interdixerat concilium Wintoniense anno 1076. Nondum autem reliquiis presbyteris conjugium erat illicitum. Factum id primo in concilio Londinensi anno 1102. Non igitur cum presbyteris uxoratis, sed cum canonicis solis Wlstano res erat.

dum pronuntians. Si castimoniam amarent, manerent cum gratia, si voluptati servirent, exirent cum injuria. Fueruntque nonnulli, qui ecclesiis quam mulierculis carere mallent. Quorum aliquos vagabundos fames absumpsit, aliquos res familiaris aliunde quæsita, in extremum tutata, non destituit. Pauci, quos sanior regebat ratio, abdicatis illicitis præclaro in ecclesiis suis consenuere otio. Quare antistes cavens in posterum, nullum ulterius promovit ad presbyterum, qui non de castitate servanda daret sacramentum.

CAPUT XIII.

Humilitatis ejus ubique maximæ inter monachos multa fuere indicia. Quando erat Wigorniæ, missam majorem quotidie fere dicebat, officio ultroneo sapius quam ab illo cujus septimana esset rogatus. Fertur enim solitum dicere, quod tamen fide Nicolai dixerim: Monachum se loci esse, septimanam ut cæteros Ecclesiæ debere, ideoque quod suo explere nequiret ordine, suppleret pro Adventus tempore. Collationi semper interesse, deinde in ecclesia confessione facta et benedictione data, redire ad sua. Summo diluculo cæteris quiescentibus in ecclesiam se matutinus agebat, ubi si aliquis fratrum, ut fit plerumque, missam dicere volens, non haberet adjutoris solatium, ipse incunctanter ministri subibat officium. Ipse in pueris et cæteris, quos perperam vestitos vidisset, dignanter acclinis pendulos componebat sinus, rugasque dissidentes redigebat in seriem.

CAPUT XIV.

Asserentibus quibusdam, quod tam dilecta [*f.* dejecta] humilitas citra episcopalem dignitatem esset, respondebat: *Qui major est vestrum, erit minister vester* (*Matth.* xx, 26). Ego sum episcopus vester et magister, ideoque debeo esse vestrum omnium minister secundum Domini præceptum. Nec enim unquam ad voluntatis suæ supinabatur arbitrium; in omnibus Dei præceptis obsecundans. Moribus gratissimus, nulla acerbitate cohabitantes offendens, nulla ingratitudine obsequentes confundens. Sæpe suis usibus aptata retrahens, dummodo suorum commoditatibus consuleret, faceret, diceret omnia, quæ ad officium spectarent suum. Hoc non solum exhibebat Wigorniæ, sed ubicunque in diœcesi sua peteretur venire ad cœnobia. Nec enim petentes dura fronte suspendere, vel morarum ambagibus adventum suum excusare solebat. Quandocunque ei confirmandi pueri nuntiarentur, ut ante dixi: statim petitionibus nuntiantium assurgebat. Si vigilaret, rejectis quæ babebat in manibus, si dormiret, continuo somno excussus. Erant tunc temporis altaria lignea jam inde a priscis diebus in Anglia. Ea ille per diœcesim demolitus, ex lapidibus compaginavit alia. Unde fiebat ut nonnunquam uno die duo in aliqua villa, secundoque et tertio alias profectus totidem, dedicaret altaria. Ita impigre quocunque vocabatur aderat, ut non eum migrare sed volare crederes. Quo tempore mi-

A raculum, quod ea fecit occasione, non patriar obduci silentio.

Cap. XV. *Miraculum de hydromeli Wlstani meritis multiplicato in convivio post dedicationem ecclesiæ ab Egelrico archidiacono constructæ.*

CAPUT XVI.

Res admonere videtur, ut quia de potu sermo se intulit, dicam quid monstri cuidam accidit, qui contra vetitum ejus potavit. Habebat ipse in curia sua milites multos: non quo voluptati esset, aut ejus blandiretur animo frequens servientium multitudo. Nec enim in corde parturiebat jactantiam, si haberet multorum obsequelam; sed rex Willelmus ita fieri præceperat, quod sereretur rumor in vulgus Danos adventare et jamjamque adfore. B Nec a vero deviabat opinio, venissentque procul dubio, nisi aliæ res intercessissent. Causam minarum et obicem impedimentorum in *Gestis regum Anglorum* (lib. III) exposui; quæ ibi, si quis volet, amicus lector inveniet. Quocirca, ut cœperam dicere, rex timore percitus, coacto concilio, quid opus esset facto, in medium consuluit. Omnium fuit sententia Lanfranco auctore, curias magnatum militibus muniendas, ut si forte res exigeret communi umbone rempublicam et privatas fortunas omnes contra barbaros tuerentur. Ideo episcopus plures retentans, affluentibus mulcebat stipendiis, et delicatis saturabat obsoniis. *Sequitur narratio, commodo Nicolaus posthabito Wlstani mandato potans, noctu a dæmone sit lacessitus.* C

CAPUT XVII.

Sane ut occasione magistri etiam venerabilis discipuli memoria eat in paginas nostras, Nicolaus clarissimæ progeniei quantum ad Anglos fuit. Parentes ejus sanctum virum magna coluerunt reverentia; multis commodis amicitiam ejus pignorati. Puerum, baptizavit ipse; litterisque nobiliter instructum, continuo ut ætas tulit, semper ad latus habuit. Mox ut plena informationis perfectio in eum conflueret, Cantiam misit, sub disciplina Lanfranci aliquandiu militaturum. Idemque postea tempore Tiulfi episcopi factus prior multa in brevi experimenta industriæ dedit. Idque quod magis conducibile arbitror, hic litteras habitatoribus loci vel doctrina D infudit, vel exemplo inculcavit, ut summis ecclesiis Angliæ, etsi cedant numero, non vincantur studio. Porro Nicolaus Wlstani dicta et facta referre voluptati habebat; in hoc fortasse culpandus, quod vitam ejus stylo non commisit. Nullus enim eam memoriæ mandare posset veracius, quam nemo ipso nosset præsentius. Denique verba ejus, etiam quæ fortuitu effunderet, nunquam fere pondere caruisse dicebat: ut istud. Demulcebat paterna benignitate caput ipsius, cui jam refugis a fronte capillis damnosa cæsaries erat. Tunc ephebus alludens episcopo. « Pulchre, inquit, servas capillos meos, qui omnes effugiunt. — Non, respondit ille, crede mihi, quandiu vixero, calvus eris. » Nec minus dicto fuit.

Sed ipsa pene septimana qua spiritus Wlstani reliquit terras, quidquid reliquum erat capillorum in fronte Nicolai, effluxit in auras (83).

CAPUT XVIII.

Omni die in Quadragesima, ut ante dictum lector recolit, pauperibus post ablutionem pedum et manuum stipem impendebat cibariam. Idque libentius noctibus quam diebus, vitans videlicet judicia hominum, quæ in utramvis partem amore labuntur aut odio. Ubi si inter alios assedisset aliquis, quem morbus occupasset regius, illius vero pedes pressare tenacius, osculari dulcius, oculos porro in ipsis figere ulceribus. Jam vero in cœna Domini totam diem perinde ac noctem succedentibus invicem sibi pietatem officiis exigebat. Et licet semper esset in Dei cultum suspensus, illo tamen die maxime curabat ne quid sæculare suis irreperet actibus. Post matutinas cum monachis in majori cantatas ecclesia in cubiculum regressus, aquam calidam cum manutergiis inveniebat paratam ab officialibus, quorum id erat munus. Ibi multis pauperibus, ut dixi, dilutis omnium etiam vestimentorum indulgebat compendium ; manu sua ipse charitatem ministrans. Tum ad momentaneam quietem membris compositis, ministri totam aulam implebant pauperibus, quantum densatis agminibus, quantum confertis ordinibus sedere poterat. His omnibus cum Pater calceos et victum manu præbuisset sua, si ei diceretur : « Domine, modo requiesce, bene fecisti, » respondebat : « Parum feci ; sed voluntatem habeo præceptum Domini mei faciendi. » Inde secedebat in ecclesiam ; totaque die usque ad nonam mundanorum refugus cœlum anhelabat. Sequebatur pœnitentium reconciliatio, missæ celebritas, chrismatis benedictio. Quæ omnia quamvis Colemannus magno verborum circuitu egerit, mihi prætermittere consilium fuit : propterea quod non episcopale officium designare, sed vitam ejus describere susceperim. Quid enim ad rem ea dicere, quæ et alii faciunt, nec aliter quam in libris continetur facere possunt ? Illud sane prætereundum non opinor, aspectum ejus ita fuisse pænitentibus gratiosum, ut cum eum conspicarentur oculo, Dei angelum imaginarentur animo. Eo die cum reconciliatis comedere, post cœnam monachis omnibus pedes abluere, pocula cum osculis ministrare, solitum accepimus ; sic a media nocte usque ad profundum alterius noctis crepusculum mundo se subtrahere consuetum.

CAPUT XIX.

Anno ante obitum suum proximo tanta in Cœna Domini officium istud curavit efficacia, ut superiorum annorum nihil fuisse putaretur diligentia. Præsagiebat profecto illud se facturum ultimo, cunctosque ministros sollicitudinis percellebat miraculo. Indixerat singulis præpositis ut ex singulis villis præberent unius hominis vestimenta omnia, decem hominum calceos, centum hominum victum. Eadem etiam cubiculariis nundinanda præceperat, ut quod minus haberent prædia, suppleret curia. Ter ea die impleta est aula egenis sic constipatis, ut vix ægreque quisquam progredi posset, adeo cunctos aditus occluserant agmina longa serie, et confusa hærentia. Fremebat domus magno tumultu, abluebantque monachi et clerici pedes considentium. Ipse sedebat in medio, episcopali nixus subsellio. Labor immensus vires exhauserat ; ut vel psaltes esset, qui ablutor esse non posset. Erat interea mens misericors, quæ vellet satisfieri cunctis, ne ullus abiret inanis. Et quidem semel et secundo discesserunt omnes, vestibus ornati, nummis et calceis læti, omnes ventribus suffarcinati. Jam vero cum tertio locaretur pauperum ordo, suggessit in aurem monachus episcopo pecuniam et vestes defecisse, in angusto etiam victum esse, dapiferumque et cubicularios conventos expensas negare. Quid ergo lavari pedes attineret, quando quod lotis daretur non esset ? « Imo, inquit, episcopus, fiat præceptum Domini : non deerit largitas ejus, ut alicunde pascantur servi. Ministri mei pro me facere nolunt ; volent cum me non habebunt. » Vix hæc locutus fuerat, et ecce tres ingressi sunt nuntii : alter alterius calcem pene præ festinatione terentes. Primus pecuniam allatam, secundus equum adductum, tertius boves donatos episcopo nuntiavit. Ille levatis in cœlum oculis et manibus, exsultavit miraculo, non tam sui causa quam pauperum emolumento. Monachi flere præ gaudio, et tali aggratulari Domino. Ab omnibus benedici Deus, qui non fraudaret vota in se sperantium, nec pateretur vel ad horam contristari Wlstanum. Ita equus in pretium redactus, boves in nummos conflati, cum pecunia nuper allata, egenorum profecere compendiis.

CAPUT XX.

Præmonuerat ministros velle se ad illud Pascha convivari accuratis epulis cum bonis hominibus. Id illi falso interpretati, opulentorum plerosque convocaverant. Jamque Paschæ dies illuxerat ; cum ille in aulam pauperibus, quantos caperet posset, introductis, præcepit inter eos sedili locato epulas sibi apponi. Excepit illud dapifer ingenti indignatione animi. Multo enim infrendens murmure, lacerabat lenitatem viri, dicens competentius esse ut episcopus convivatur cum paucis divitibus quam cum multis pauperibus. Ad hoc ille respondit : illos divites esse, qui nossent et possent voluntatem Dei facere. Illis debere serviri, qui non haberent unde redderent. Redditurum Deum compensationis gratia, quod non haberent egeni relatione vicaria. Lætius se videre istum consessum, quam si, ut sæpe, consedisset regi Anglorum. Multo enim, ut dixi, eum suspiciebat rex honore, multo proceres ; ut qui sæpe ipsum ascirent convivio, et assurgerent ejus consilio. Ipsi crebro qui persequerentur justitiam, ingenita quibusdam natura, ut id colant in aliis ad quod ipsi

(83) Vide Willelmi librum IX *De gestis pontif. Angl.* et Capgravium, f. 333.

aspirare non valeant. Quid dico de optimatibus Angliæ? Reges Hiberniæ magis eum venerabantur favoribus. Rex Scotiæ Malcomus cum venerabili conjuge Margarita ipsius se dedebat orationibus. Penetravit regionum intima, regnorum extrema, sanctitatis ejus fama. Papa Romanus, Barensis archiepiscopus, Jerosolymitanus patriarcha, epistolis quæ adhuc supersunt, ejus ambierunt apud Deum suffragia. Nulla postremo pene fuit mundi gloria, quæ nolentem renitentemque non sequeretur. Eratque certamen inter virum et gloriam; dum quo eam acrius fugeret ille, eo instantius eum illa urgeret. Sed de talibus hucusque circumvagari licuerit; dum transitum ejus lacrymabilem quidem terris sed exsultabilem cœlis adoriri formidat oratio. Nunc enim præ mediocritate scientiæ dicturus, te rogo Domine Christe, etc.

CAPUT XXI.

Proxima post ista, quæ nuperrime dixi, Pentecoste gravi per omnes artus tactus molestia lecto accubuit. Jussit continuo equis concitatis familiari sui Roberti episcopi Herefordensis adventum rogari. Robertus quod nuntiabatur audito confestim adfuit. Et Wlstanus humanorum excessuum confessione facta, etiam disciplinam accepit. Ita vocant monachi virgarum flagra, quæ tergo nudato cædentis infligit acrimonia. Quantus hic vir, qui ævo invalidus, morbo infractus, conscientia etiam serenus, non abstinuerit flagellis corporis; ut discuteret si quid reliquum erat animæ sordis? Ab eo tempore usque in Circumcisionem Domini videbatur aliquando levius habere, aliquando recidebat in lectum. Ita pigra sed assidua febre agebatur in exitum. Labes corporis augebat vires animæ; ut si quid in eo erat immaturum æternæ gloriæ, fervor infirmitatis posset decoquere. Post Circumcisionem supradictus episcopus et venerabiles diœcesis suæ abbates, Serlo Gloecestriæ, Geraldus Theokesberiæ, decumbentem visitarunt. Hos ipse, primum pro more suo se ipso accusato, jure absolvit suo; extremum eis valefaciens. Ebulliebat in dies vis valetudinis; maturabatque Christus transitum, qui vocabat ad cœlum. Interea non feriabatur ille a Dei servitio; sed veterum non oblitus studiorum, orabat plerumque verbo, semper animo. Magisque sedens quam jacens, aures psalmis, oculos altari applicabat; sedili sic composito, ut libere cerneret quidquid in capella fieret. Ante octo dies decessus sui a Thoma priore loci sacræ inunctionis suscepit officium; quotidiano posthæc Eucharistiæ viatico tutatus exitum. Supremum efflavit XIV, Kal. Februarii, paulo post mediam noctem Sabbati. Annus erat Incarnationis Dominicæ 1087, regni Willelmi junioris X, post annos suscepti episcopatus XXXIV menses IV, dies 13, anno ætatis circiter LXXXVII (84). Hic porro mirari quis poterit, quod longævitatis suæ futuræ non ignarus ipse vivens fuerit. Quod cum sæpe alias, tum semel in capitulo dulcissime pronuntiavit. Circumsedentibus, enim fratribus, et multa ut fit mutuo sermone serentibus, cum repente obstipo capite sopori cessisset, singultantibus omnium lacrymis, quasi festino eos obitu destituturus conclamatus est. Nec multo post discusso somno cum causam ploratus addidicisset, respondit his fere verbis: « Crede mihi, quantum senile corpus durare poterit, non moriar; nec nisi longo senio dissolvetur hæc compago. Postquam autem excessero, tunc vobis præsentior ero; nec aliquis ex eis, quos timetis, vobis poterit nocere, si Deo velitis fideliter servire. »

CAPUT XXII.

(85) Laverunt ergo corpus: quod jam spe resurrectionis perpetuæ præfulgidum, stupori et venerationi visentibus fuit. Ita perspicuo nitore gemmeum, ita miranda puritate lacteum erat. Denique nasus, qui viventi citra modum protuberabat, ita pulchre defuncto subsedit et incanduit, ut mirum visentibus esset. Illud porro quod dicam, nonnullo præsentibus fuit miraculo. Annulus quem ad consecrationem pontificatus acceperat, nonnunquam ante hanc horam sponte exciderat. *Tunc vero ne extrahi quidem potuit; adeoque cum corpore sepultus est: quod ipse olim prædixerat. De isto miraculo vide Florentium ad annum* 1094, *et Capgravium f.* 333.

CAPUT XXIII.

Offertur interea corpus; proceditur ad ecclesiam, quam ipse de vetusta fecerat novam. Locatur ante altare cum feretro, circumsedente clero. Ibi nocte illa cum sequenti die ac nocte, orationum inseriæ, lacrymarum exsequiæ Deo thurificantur. Erat tunc

(84) Multiplex in hisce numeris error deprehendi potest. In primis enim Wlstanus obiit non anno 1087, sed 1095 ineunte. Dein anno 1087, rex Willelmus Junior regnare incœpit; adeo ut annus ejus decimus cum anno Christi 1097, componatur. Denique Wlstanus a consecratione ad obitum sedit annis 32, mensibus 4, diebus 12. Willelmus anno XXXIV male posuit. Wlstani obitum Florentius quamplurimis epochis definivit. *Migravit*, inquit, *e sæculo die mensis Januarii* 18, *noctis septimi Sabbati hora mediante* 7, *anno a primo sæculi die* 5299, *anno ab Incarnatione Domini* 1095, etc., *ab adventu Anglorum* 745, (lege 645) *ab adventu S. Augustini* 498 *a transitu S. Oswaldi* 103, etc. *Bissextilis cicli tertio, indictionalis cicli tertio*, etc. *Lustro suæ ætatis* 18, *sui vero pontificatus septimi lustri anno tertio*. Annus recte assignatur; die autem non concordat. Eo enim anno dies 18 Januarii in feriam quintam incidit. Reponendus est igitur ex Willelmi aliorumque fide dies 19 Januarii, ad cujus vesperam incipiebat Sabbatum, seu quod habet Florentius dies septimus Sabbati (videlicet hebdomadæ Christianæ). Porro Wlstanus lustro suæ ætatis 18 obiisse non potuit. Presbyter enim ordinatus est a Brithego episcopo Wigorniensi, qui anno 1038 obiit; quin et ipse Florentius ad annum 1062 Wlstanum episcopum consecratum referens, id anno ætatis plus quinquagesimo factum esse perhibet. Amplectenda est igitur Willelmi sententia, Wlstanum scilicet anno ætatis circiter 87 decessisse. Crassius adhuc hallucinati sunt Florilegus et Capgravius. Iste etenim Wlstani obitum anno 1067 posuit; ille in diem 25 Martii conjecit.

(85) Vide Willelmi librum IV *De gestis pontif. Angl.*

Robertus ante factus Herefordensis episcopus in curia regis (86); homo sæculi quidem fretus prudentia, sed nulla solutus illecebra. Huic eadem hora, qua sanctus rebus excessit, visus est astare multum mutatus ad illo Wlstano, quem proximis vidisset annis. Ita stellanti luce perspicuus, viridanti vultu roseus erat: episcopalibusque vestimentis amictus, et baculum tenens in manibus; his compellare videbatur jacentem: « Veni nunc, dilecte frater Roberte, Wigorniam; volo ut justa mihi persolvens, humo corpus, Deo animam commendes. » Talia contra Robertus putabatur referre: « Domine et dilecte amice, præcipis mihi ut te sepeliam; cum jam quinque annis non te viderim hujus vigoris. » — « Dimitte, aiebat Wlstanus, sic est voluntas Dei, quam oportet impleri. Velociter nunc perge; nec verba mea negligenter accipe. » Tum episcopus tam manifestæ visionis motus oraculo, statim solutus est somno; regis auribus visum intimavit. Cujus permissu accepto, concitato equitatu rapiebat arva morantia; Wigorniamque ire pergebat. Levabat immensum laborem vis sanctæ amicitiæ, qua jam inde ab episcopatus initio devinctus fuerat viro; favitque benignis votis divinitas, ut ante ad locum veniret quam tempus humandi esset. Hoc modo prima nocte spiritus Wlstani amicum pontificem sed longe positum in exsequiarum suscitavit officium. Sequenti vero nocte quasi de peregrinatione domum reversus, multa miranda exhibuit præsentibus. Quidam monachorum longi laboris pertæsi, quo quisque poterat in angulos concesserant, ut liberiori otio sine arbitris soporem adorirentur. Eis omnibus continuo aderat, stertentes pulsans, semisopitos suscitans. Confestim surgerent, somnolentiæ renuntiarent. Inciperent Psalterium a capite, finirentque cum commendatione animæ. Fecerunt illi quod jusserat; nacti ex necessitate virtutem; ut, dum quod esset libitum facere nequirent, ei quod licitum esset quoquo modo acquiescerent. Eorum erat unus, qui facinus immane animo quidem volutarat, sed necdum in opus produxerat. Et Sanctus fremebundus apparuit, cogitationem sceleris improperans, immanitatem exaggerans, exsecutionem comminatus. Satis superque fuisse quod cogitasset; ideoque ab expletione temperaret. Si sibi vellet esse consultum, cohiberet factum. Brevi enim pœnas daturum, eodemque anno moriturum, si non absisteret illo peccato. Exterritus monachus minarum fulmine simul et tormento conscientiæ, fidem dedit: eo abjurato de quo arguebatur, ulterius mancipatum iri regulæ.

CAPUT XXIV.

Dies Dominica, quæ fuit sepulturæ, aderat; jamque præfatus episcopus advenerat, indicium visionis vera fide vix præ festinatione anhelans. Ipse missis ex more celebratis beatum funus sepultura A curavit. Tum vero quasi nihil ante fletum esset, itum est in planctum, porrectum in gemitum. Exclamabat turba in plangorem, quem repercussum testudinum convexa multiplicant. Nec erat simplex fletus aut simulatus; sed exprimebantur veris singultibus lacrymæ, religionis ruinam, patriæ miseriam in uno testantes homine. Difficulterque dicerneres, qui justiores fletus sui causas allegarent, clerus an populus; dum hic pro tutela pastorem, ille pro disciplina doctorem clamaret. Senes an pueri; dum hi maturitatem, hi dulcedinem desiderarent. Divites an pauperes; dum isti opum abstinentiam, illi expensarum munificentiam prædicarent. Immiserunt tandem amantissimi Patris ossa sepulcro; sed memoria nunquam in eorum sepulta est animo. Non B enim conventum vel civitatem facile invenies, ubi defuncti episcopi reverentia, non dicam majori, sed nec pari colatur cura. Hoc omni hebdomada, si dies vacat; hoc cum se ad ejus obitum anni volubilitas versat. Monachi psalteria et missas, cives largissimis expensis eleemosynas frequentant. Ipse quoque ultroneus accurrit votis precantium; nec est ullus cum fide petens, qui non mereatur suffragium.

CAP. XXV. *Miraculum de libro epistolari ecclesiæ Wigorniensis; quem furto sublatum Wlstanus reddi fecit.*

CAP. XXVI. *Consimile miraculum.*

CAP. XXVII. *Miraculum de incluso quodam, qui indusium Wlstani indutus, a diaboli tentationibus liberatus est.*

CAP. XXVIII. *Qualiter Wlstanus post mortem eidem incluso apparuit, et beneficia contulit.*

C

CAPUT XXIX.

Instabant fideliter monachi; missitabantur per Angliam epistolæ doloris interpretes, amoris indices. Rogabatur ut, si Deus cuipiam aliquid de ipsius salute innotesceret, ipse bono nuntio anhelantium vota expleret. Fuit hoc tempore apud Brumetonam bonæ vitæ presbyter, Dunstanus nomine, cujus sanctitatis suavem fragrantiam jam inde a pueritia audisse me memini. Huic consimili virtutum studio advigilabat ejusdem villæ reclusa, nulli virorum sanctitate inferior femina. Nescires quem præferres; ita æmulis certabatur bonis; presbyter instruendi doctrina, mulier parendi disciplina. Insignis religionis homines, quos Deus theoricis speculatio- D nibus dignaretur nondum hac vita carentes. Isti Wigornensibus mandaverunt nihil de salute Wlstani dubitari debere. Vidisse se illum inter sanctos choros, nihilominus quam cæteros habentem gloriæ, et aliquanto plus quam aliquos inferioris gradus habentem gratiæ. Quorum qui non credit dictis, in religionem committit; quam, ut dixi, tanta coluerunt instantia, ut nostro nil præsertim sæculo supra. Denique quidquid dicebant, ita excipiebatur; quasi ex cœlestibus insonuisset templis, quasi ex divinis profunderetur adytis.

(86) Eamdem visionis Historiam Willelmus narrat libro IV De gestis pontif. Angl. fol. 163, additque Wlstanum Roberto nocte sepulturam præcedente iterum visum, mortem illi brevi secuturam denuntiasse. Certe obiit Robertus anno eodem VI Kal. Julii, ex fide Florentii Wigorniensis, qui visionem primam in villa de Crikelad congitisse scribit.

EPILOGUS.

Explicuisse mihi videor jussa vestra, Patres et domini, ut Vitam sanctissimi viri qualicunque stylo exsculperem. Obedientiam ergo exhibui, etsi votum vestrum non explevi. Vestri erit judicii, an utrumque. Excusat voluntas impotentiam; quia, etsi nequivi quod debui, feci quod potui. Paciscar ergo, A quæso, æternam vobiscum de parvo labore gratiam; quia studio vestro et voluntati sex septimanis paulo minus lucubravi. Par ergo erit; ut post hujus animæ corporisque discidium totidem diebus pro me Deo immoletis hostias, quot noctium ego Wlstano consecravi excubias. Valete.

Explicit Vita S. Wlstani episcopi et confessoris, cujus sancta depositio celebratur XIV *Kal. Februarii.*

WILLELMI MALMESBURIENSIS

EPISTOLA

AD PETRUM MONACHUM DE VITA ET SCRIPTIS JOANNIS SCOTI (ERIGENÆ).

(Vide *Patrologiæ*, t. CXXII, col. 92, inter Prolegomena ad Opera Joannis Scoti.)

EXCERPTA

EX

WILLELMI MALMESBURIENSIS ABBREVIATIONE AMALARII.

(P. ALIXIUS, Præf. ad *Joannis Parisiensis determinationem de modo existendi corpus Christi in Eucharistia*; Lond. 1686, in-8°, p. 82, ex cod. ms. biblioth. Lambeth. n. 39, in-4°.)

INCIPIT PRÆFATIO WILLELMI IN ABBREVIATIONE AMALARII.

In historicis nos narrationibus occupatos detorsit proposito tua, Roberte amice, voluntas. Nuper enim in bibliotheca nostra cum sederemus, et quisque pro suo studio libros evolveret, impegisti in Amalarium *De ecclesiasticis officiis*. Cujus cum materiam ex prima statim tituli fronte cognoscens, amplexus es occasionem qua rudimenta novæ professionis animares. Sed quia confestim animi tui alacritatem turbavit testimoniorum perplexitas et sermonum asperitas, rogasti me ut eum abbreviarem. Ego autem qui semel proposuerim deferre tibi ut homini dilectissimo, munus injunctum non aspernanter accepi. In quo experiri licebit, quantum propter faciliorem intellectum in dejiciendo sermone laboravi, qui cultius fortassis loqui potui. Est enim res de qua tractatur pernecessaria et cujus ignorantia B sit cunctis sacerdotibus pudenda. Interea te admonitum volo ut unum ex his qui de talibus disputaverunt, fugiendum scias, Rabanum nomine, qui in libris *De officiis ecclesiasticis* dicit, sacramenta altaris proficere ad saginam corporis, ac per hoc corruptioni, vel morbo, vel ætate, vel secessu, vel postremo morte obnoxia: quæ de Domini corpore dicere credere, scribere quanti sit periculi, vides. Præterea libri ejus per se parum conferunt scientiæ, minimum accommodant doctrinæ; de aliorum quippe laboribus, aut ad litteram, aut ad sententiam, omnino usurpati. Denique duo libri voluminis illius quod supradixi ex Isidoro, et tertius ex Augustino *De doctrina Christiana* et Pastorali Gregorii ad verbum sunt transcripti. In libro porro *De natura* C *rerum* quid dicit aliud quam Isidorus *Etymologiarum*, vel in illo *De compoto?* Quid nisi quod Beda *De temporibus*, præter quædam allegoriarum com-

menta? Fuit enim vir ille huic vitio peculiariter assiduus, quasi prorsus desperaret lectores suos memoriam non habere qua possent ejus furta deprehendere. Enimvero sicut aliquanta verba dissimulata prudentia a majoribus mutuari datur gloriæ, ita totas sententias aperta impudentia furari, deputatur audaciæ. Illo ergo repulso, in Amalarium qui catholice de talibus scripsit, animum intende.

(*Finito primo Abbreviationis libro, lectorem ita affatur.*

Hucusque quanta potui brevitate, quantumque potui intelligere, librum primum. Amalarii deflorayi; conjungens libro primo quædam capitula secundi et tertii, ut totus primus liber de varietatibus missæ totius anni absolveretur. Quare conveniens putavi ut tertium librum Amalarii hic secundum facerem, ut post varietatem officiorum totius anni, statim significationes sequerentur usus quotidiani. Tertium enim librum posui quem ipse secundum; ut post explanationem ministeriorum, diceretur de gradibus et vestibus ministrorum.

(*In fine operis amicum iterum alloquitur*:)

Videor mihi, amice, satisfecisse jussioni tuæ, ut Amalarium breviarem. Si excidi voto per imperitiam, dabis veniam. Si quid commode et apposite dixi referes gratiam Patri luminum, a quo est largitio omnium bonorum. Sane moneo si de compendio vis scire significationes missæ, legas versus Hildeberti prius Cenomanensis episcopi, postea Turonensis archiepiscopi. Si significationes sacrarum vestium et cæterorum id genus, sermones Ivonis Carnotensis episcopi. Hi enim talia videntur intellexisse perspicacius, et texuisse pulchrius. Cæterum de varietatibus officiorum, alium frustra desiderabis quam Amalarius; fuerit fortasse aliquis qui scripserit disertius, nemo certe peritius.

ANNO DOMINI MCXLIII.

HUGO FARSITUS

NOTITIA

(*Histoire littéraire de la France* par des Religieux bénédictins, XII, 294)

Hugues Farsit était chanoine régulier de l'abbaye de Saint-Jean des Vignes, à Soissons, avant 1128 (1). Ce fut cette année que plusieurs malades attaqués du mal des Ardents, s'étant rendus en pèlerinage à l'église Notre-Dame de Soissons, y obtinrent leur guérison par l'intercession de l'auguste patronne de ce temple. Hugues, témoin de ces miracles, en composa la relation. Il ne la publia cependant que plusieurs années après, puisqu'il y fait mention de l'abbesse Mathilde Ire comme étant déjà morte; ce qui se rapporte au 13 Décembre 1143.

Nous avons peu de relations plus authentiques et plus dignes de foi que celle-ci, l'auteur n'y rapportant que des faits récents, publics, et qu'il atteste avoir vus lui-même ou tenir de témoins oculaires. Qu'opposera l'incrédulité, par exemple, au miracle de cette femme d'Oignoncourt, nommée Gundrade, à qui le charbon pestilentiel avait fait perdre le nez et les lèvres, et dont tout le visage se trouva parfaitement rétabli dans une nuit? *Vidimus eam et nos*, dit Hugues, *et in restauratione beneficii in nullo prorsus detrimentum patiebatur; sed similis erat carni reliquæ caro recens, nisi quia diligenter intuentibus lucidior videbatur.*

D. Michel Germain non content de nous donner cet écrit en original parmi les preuves de son *Histoire de Notre-Dame de Soissons*, l'a presque entièrement traduit dans le corps de l'ouvrage. Avant lui, Vincent de Beauvais en avait inséré divers extraits dans son *Miroir Historial* (l. XXVIII, capp. 2-4). Il s'en rencontre même des lambeaux dans quelques auteurs contemporains. Mais celui qui a fait le plus grand usage de cette relation est Gautier de Coinci, prieur de Vic-sur-Aisne dans le Soissonnais, écrivain de la fin du XIIe siècle. Elle se trouve entièrement fondue dans ses trois livres en vers français *Des miracles de la sainte Vierge*, heureux s'il eût eu la discrétion de s'en tenir à ce texte, au lieu d'y ajouter, comme il a fait, quantité de fables qui choquent le bon sens, blessent la pudeur, et déshonorent la religion (2). Un célèbre accadémicien qui a pris la peine de relever ces défauts, est tombé lui-même dans un autre, en rejetant les vices de la copie sur l'original, et en imputant à Hugues les extravagances de Gauthier. Ce jugement est d'autant plus surprenant, que le critique avait l'une et l'autre pièce entre les mains, et qu'il se porte pour en avoir fait la comparaison. Sans prétendre manquer aux égards qui lui sont dus, on osera le défier de montrer dans la première les exemples scandaleux qu'il cite de la seconde. Ce défi sûrement ne sera pas rempli. Il est bien vrai toutefois que Gautier de Coinci n'a pas imaginé ces traits; mais c'est de Gautier de Compiègne, dont nous parlerons dans la suite, qu'il les a tirés, et non de Hugues de Soissons (3).

(1) D. Michel Germain, *Hist. de l'abbaye de Notre-Dame de Soissons*, Pr., p. 481.
(2) Mém. de l'Acad. des B. L., t. XVIII, p. 357-365.
(3) *Mar. Aug.* l. IV, c. 76, p. 438.

Si l'on en croit Ferreolus Locrius, il faut encore mettre sur le compte de notre auteur, qu'il fait mal à propos chanoine de Laon, une relation anonyme de miracles opérés dans l'église de Notre-Dame de Roquemadour en Querci, l'an 1140. Cet ouvrage se conserve manuscrit à la bibliothèque de Saint-Martin de Tournai. Il commence par ces mots : *Scripturus miracula Dei Genitricis et perpetuæ virginis Mariæ Rupis-amatoris* (4). Mais comme la conjecture de Locrius n'est appuyée d'aucune preuve, nous nous dispenserons de l'adopter.

Voici deux autres pièces manuscrites que l'on peut avec plus de certitude attribuer à Hugues de Soissons. La première est une lettre qui a pour titre dans l'exemplaire de la bibliothèque du roi n. 2842 : *Fratris Hugonis Suessionensis epistola ad Patres Confluentiæ congregatos.* Cette assemblée des Pères de Coblentz est, comme on va le voir, un chapitre général de Prémontrés. La salutation porte : *Venerandis Patribus et dominis apud Confluentiam congregatis frater Hugo Suessionensis vestræ sanctitatis servus.* L'auteur débute par des protestations d'attachement et de respect pour tous ceux qui composent l'ordre de Prémontré. *Quod vos*, dit-il, *perinde dilexerim, tam illos quos facie novi, quam eos quos fama tantum comperi, plurimi vestrum recolere possunt.*

Il fait ensuite l'éloge de saint Norbert, qu'il a toujours regardé, dit-il, comme un ange que le Seigneur avait rempli de son esprit. Entre ses vertus il loue son amour ardent pour l'unité de l'Eglise, et à cette occasion il traite des différentes manières d'être dans la même communion. « La première, dit-il, consiste dans la créance des vérités du salut ; la seconde dans la pratique des vertus sans lesquelles on n'obtient point le royaume des cieux : la troisième dans les observances établies par les hommes pour resserrer davantage les liens de l'unité. Ces observances, poursuit-il, ne seraient nullement nécessaires, si l'amour divin était également enraciné dans tous les cœurs. Car la loi, suivant l'Apôtre, n'est point faite pour le juste ; mais les faibles en ont besoin. Pour concilier à ces observances le respect qu'elles méritent, on doit être attentif à les mettre à couvert de toute innovation. C'est ce que Moïse a lui-même ordonné lorsqu'il a dit : *Ne passez point les limites que vos pères ont posées.* » Tout ceci n'est qu'un préambule pour en venir aux nouveaux usages que les Prémontrés avoient introduits. « Ces principes établis, continue-t-il, je vous demande quel avantage vous avez trouvé à quitter les chapes noires dont tout l'ordre des chanoines réguliers s'est jusqu'à présent servi ? Ignorez-vous la maxime de notre Père saint Augustin, qui dit qu'une coutume qui n'est point contraire à la loi, doit elle-même tenir lieu de loi ? C'est donc en vous une affectation ridicule et déraisonnable d'avoir préféré les chapes blanches. Mais ne prévariquez-vous pas même contre la loi divine en portant des tuniques de laine au lieu de celles de lin que Moïse avait recommandées aux prêtres ; en les portant, dis-je, non seulement au chœur, mais même à l'autel ? » Hugues relève avec la même chaleur quelques autres pratiques nouvelles que les Prémontrés avaient subrogées aux anciens usages de l'ordre.

Le second ouvrage manuscrit de notre auteur, conservé dans la même bibliothèque sous le n° 2484, est une lettre à sa sœur Helvide. L'inscription est conçue en ces termes : *Sorori reverendissimæ Helvidi adnumerari videntibus dominum Hugo Suessionensis.* L'auteur lui dit qu'il a dessein de lui dédier un ouvrage auquel il est résolu de consacrer tous ses moments de loisir dans tout le temps qui lui reste à vivre ; qu'il intitulera cet ouvrage : *Otium Hugonis ad Helvidem sororem* ; qu'il le distribuera par livres annuels, *Opusculi summam per annuos libros distinguere volui* ; que s'il se passe quelque année sans qu'il puisse rien écrire, il aura soin d'en avertir dans le livre suivant : *Quod si forsitan aliquis annus præterierit in quo non liceat aut non possim aliquid scribere, et hoc in sequenti libello, si tamen aliquis subsecutus fuerit, vita comite annotabitur.* Car, ajoute-t-il, nous n'avons pas encore épuisé toute la matière, et il nous reste encore bien des choses à écrire : *Neque enim totum librum et totam scripturam edidimus, quoniam adhuc Dominus daturus est in futuro.* Que s'il arrive, poursuit-il, que le Seigneur vous appelle à lui avant moi, je continuerai d'écrire en laissant le même titre à mon ouvrage : car votre souvenir, ma très-chère sœur, me sera toujours agréable : *Quod si priorem te vocabit Dominus, scribam, et permanebit titulus superius affixus* : Otium Hugonis ad Helvidem sororem. *Memoria enim tui grata est mihi, soror mea.* Il lui parle ensuite de la mort et de l'incertitude de ce moment terrible, des misères de cette vie et de la béatitude éternelle. On ignore quel était l'objet de ce grand ouvrage que notre auteur préparait, et s'il le conduisit à sa fin. Ce qui est certain, c'est qu'il n'en reste aucun monument ni aucun souvenir dans l'Histoire.

Dormai (5) lui donne encore un traité *Sur les Sacrements*, ouvrage, dit-il, qui faisait partie des livres qu'Arculfe ou Ansculphe de Pierrefons, évêque de Soissons, légua l'an 1158 à son Eglise. Mais il paraît n'être fondé que sur une équivoque de nom pour attribuer cette production au chanoine régulier de Saint Jean des Vignes. Il est d'autant plus vraisemblable de la mettre sur le compte de Hugues de S. Victor, et de l'identifier avec son grand traité *Des sacrements*, qu'elle ne porte point le surnom de notre auteur.

L'année de sa mort est incertaine. Le jour en est marqué au 4 août dans les Nécrologes de Saint-Jean des Vignes et de la cathédrale de Soissons. On l'annonce dans le dernier en ces termes : *Obiit Hugo Farsitus qui dedit nobis libros tam divinæ paginæ quam sæcularis.* Cette époque, tout imparfaite qu'elle est, suffirait, au défaut de tout autre, pour le distinguer de l'abbé Hugues qui gouverna Saint-Jean des Vignes depuis l'an 1177 jusqu'en 1186 (6). Car c'est au 28 octobre que la mort de ce dernier est rapportée dans l'obituaire de la maison.

(4) Sander. *Bibl. Mss. Belg.* part. I, p. 137.
(5) *Hist. de Soiss.* l. v, p. 47.
(6) *Gall. Chr. nov.* t. IX, p. 337.

HUGONIS FARSITI

LIBELLUS

DE MIRACULIS B. MARIÆ VIRGINIS

IN URBE SUESSIONENSI

(D. Michel Germain, *Histoire de Notre-Dame de Soissons*, p. 481, ex ms. Corb.)

—

INCIPIT PROLOGUS.

Ad laudem et honorem beatæ et gloriosæ semperque virginis Mariæ, Genitricis Dei et Domini nostri Jesu Christi, temporibus nostris virtutem mirabilium suorum dignatus est ostendere Deus populo suo, ut credentibus det hæreditatem gentium, et diligentibus se bona quæ promisit Israeli. Qui ergo semel illuminati participes facti Spiritus sancti, gustabant jam virtutes sæculi venturi, gustantes nihilominus bonum Dei verbum, et ideo fastidiose et negligenter agentes hæc præsentia, datum est eis ex munere consolationis, optata visione libare potentiam regni invisibilis, et haurire oculis timo- A rem et amorem severitatis et misericordiæ divinæ. Hæc est enim fortitudo Dei magna per quam mala coerceat, et diligentibus se bona invisibilia et divitias gloriæ suæ largiatur : hæc est, inquam, fortitudo Dei magna et potentia regni ejus maxima, virtus invisibilis, virtus arcana in refrenandis malis, quæ velut morbus exuberarent in regno ejus, nisi repressa, et virtus gratiæ et misericordiæ e regione sua opera ineffabiliter exerens, per quam excluso timore congaudet electis superabundanti amore præbente fiduciam : sed hæc alias.

INCIPIUNT MIRACULA S. MARIÆ SUESSIONENSIS.

I. *De ordine initiali miraculorum.*

Anno igitur ab Incarnatione Domini 1128, quo judicio Dei et quibus de causis intelligat qui valet, concessa est potestas adversæ virtuti plaga invisibili percutere homines diversæ ætatis et sexus in pago Suessionensi, ita ut semel succensa corpora eorum cum intolerabili cruciatu arderent usque ad exclusionem animæ, nisi sola Dei medicina occurreret. Est autem morbus hic tobificus sub extenta liventi cute carnem ab ossibus separans et consumens, et mora temporis augmenta dolorum et ardoris capiens per singula momenta, cogit miseros mori, et tamen desiderantibus mortem tantum remedium denegatur : donec prioribus depastis artubus, celer ignis invadat membra vitalia et, quod mirum est, ignis hic sine calore validus ad consumendum, tanto frigore velut glaciali perfundit miserabiles, ut nullis remediis possint calefieri. Item quod non minus est mirabile, ex quo divina gratia restinctus fuerit, fugato mortali frigore tantus calor in eisdem partibus ægros pervadit, ut morbus cancri eidem fervori persæpe se societ, nisi medicamentis occurratur. Horror est et infirmantes et recens sanatos intueri, et vestigia mortis evasæ in corporibus eorum et faciebus exterminatis oculis B pererrare. Quanto autem major miseria, tanto gratiosior misericordia. Factum est ergo perurgente tanta necessitate, et plaga jam sæviente, et generali periculo imminente, ubi humanum auxilium, nec cogitari poterat, confugium fecerunt in quos ignis jam desæviebat ad piam et propitiam Dei matrem semperque virginem Mariam, neque frustrati sunt tandem a spe sua. Erant autem sex diebus mense Septembrio in ecclesia Beatæ Virginis quæ sita est in urbe Suessonica, et non cessantibus doloribus numeroque languentium per singulos dies accrescente ; qui esse quieti non poterant, jugibus et atrocibus vocibus et quales illa mors solita est formare, nullum qui audiret quiescere sinebant. Percussa est civitas recenti metu, et quamvis duris- C sima corda formidine periculi imminentis, et ignis tam vicinos invadentis, et plagæ nec opinantes devastantis concussa sunt. Fit concursus in eamdem ecclesiam ab omni populo, procedunt tam de aliis, quam de majori ecclesia congregationes pede nudo, exemplo Ninivitarum armati humilitate, et adjunctis sibi pœnitentiæ copiis, ut congrederentur cum pio et misericorde Deo ; congrederentur, inquam, et vincerent. Pius est enim, et non potest diutius sufferre impressiones præcordialis doloris et

immensæ miseriæ, sed statim cedit et vincitur, quia A pius est. Hæc sunt enim arma cœlestia quæ protegunt, hæc arma cœlestia quæ docent fortiter stare, et fidenter congredi et cedere. Erecta est igitur area talis pugnæ ecclesia beatæ Virginis et matris Domini, ut et ipsam in auxilium sibi in tanta necessitate conducerent. Dato igitur signo a sacerdote ut precibus (jam hora est, inquit) gladio vastanti occurrerent et concurrerent : tunc vero dimittunt habenas lacrymis et clypeo protento fidei, forte ardore insistunt, et clamor eorum ascendit ad cœlum, et ecce adest in auxilium imperiosa Regina et Domina angelorum, trahens secum fortia agmina cœlestium spirituum, ad cujus præsentiam formidaret infernus et paverent portæ mortis, et omnis adversa valida vel quælibet potestas plagam in- B ferens subsistere non poterat. Quod ne cui mirum videatur, præcursor ejus adventus tam magnus tremor ecclesiam replevit, ut terræ motum esse factum, aut ecclesiam a fundamentis concussam arbitrantes, omnes fugerent et anticipasse ostia et exitus tardum singulis videretur. Reverentiam enim tantæ potentiæ elementa et mentes hominum sentire debebant, et a facie divinæ virtutis mortalia corda percelli. Ubi vero nihil adesse periculi senserunt, reversi in se omnem ardorem languentium exstinctum, et omnem dolorem consopitum celerrima suavitate collata inveniunt. Quorum ergo gemitus dolentium intolerabiles modo erant, præ subita liberatione nunc emittunt infinitas voces lætitiæ ad C cœlum, et cunctis sibi exsultantibus populis laudes et lacrymæ et gratiarum actiones per reliquum diei non videbantur posse finiri : dant signa et tympana vocem suam, concrepantia gloriam victoriæ Dei et certatim concinentia, concipere novum spiritum, et fremere Christum in cordibus fidelium magis ac magis adhortantur. Quis tunc cessavit a laudibus Christi, et tuum nomen, gloriosa Virgo, quoties replicatum, quoties inclamatum est? Clemens Domina, dictum est millies, pia et propitia et beata Virgo, vociferatum est decies millies.

II. *De visis pridie splendoribus.*

Aiunt a quibusdam ex languentibus pridie hujus beneficii cœlitus dari visas esse claritates copiosas, cœlitus per fenestras ecclesiæ vitreas illapsas, quasi D quædam præconia largitionis sequentis.

III. *De puella sanata per soccum.*

Ausum etiam usus generalis muneris postulandi paucos ante dies præbuerat ejusdem gloriosæ virginis benignitas, puella quadam signata et sanata per soccum ejusdem matris Domini, qui in eadem servatur ecclesia : nam Mathildis abbatissa quæ tunc ei loco præerat, pertæsa importunitatem et stridorem assidui clamoris ejus, assumpto beatæ Virginis socco, processit una cum suo comitatu, et mox ubi signata est prædicta puella absque mora fugato dolore, suavitate recepta convaluit, et hinc profusa benignitate beatissima Virgo mater pietatis quotquot veniebant per singulos dies restinguebat et sanabat, et ad propria fugato dolore redibant. Neque jam erat difficultas in præstanda suavitate. Nocte et die iterum et iterum concrepant tympana et laudes Deo omnipotenti modulata suavitate a degentibus in ecclesia creberrime personabant ; et qui ad domos suas cœnamque jam concesserant nec lacrymas nec præconia laudum continere poterant. Quid multa? Intra quindecim dies nominatim advocati sunt centum et tres ab hoc igne restincti, et tres puellæ distortis membris quæ advenerant ad sanitatis gratiam restitutæ.

IV. *De stellis fugantibus caliginem.*

De tenebrosa caligine per noctem eodem tempore, et stellis miræ magnitudinis eamdem caliginem ultra ecclesiam persequentibus et fugantibus, plurimi se vidisse asseverant.

V. *De illa quæ momordit soccum.*

Moris erat ut ægroti, sanitate recepta, per novem dies ibidem manicarent, et in his diebus per singulos de socco circumlato benedicebantur et osculabantur illum. Cum una de his quæ sanitatem acceperant, dum oscula figit, nimio ardore fidei succensa dentibus arripuit; qua indignatione permota gestatrix et custos ejusdem socci, stomachando cœpit in illam tanti criminis ream invehi, et culpare acriter quod hoc ausa fuerit, nec ulterius pro hujusmodi excessu ad eas producturam. Illa vero charitatis conscia, sed criminatricem suam metuens, imo laudabilis tam furiosæ dilectionis conticuit, et de materia exstinctorum omnino victos nos esse fatemur, quia non credo ullum hominem posse referre nisi hoc tantum, quia fama tam copiosæ gratiæ excitabat omnes usque ad littora Oceani, et ripas Rheni, et quotquot veniebant sanabantur.

VI. *Quanta devotio populi.*

De populi vero devotione et de concursu et reverentia innumerabili virorum ac mulierum, divitum et pauperum, senum, juvenum, puerorum, quis auderet vel inchoare narrationem? Quis teneras et delicatas personas non solum virorum, sed etiam adolescentularum, duratis pedibus, in patientia frigoris et viarum, superato rigore hiemali et asperitate itineris posset referre, quæ servatam mundo teneram carnem secandam frigori et cruentandam idem sacrificium Deo devotum obtulerunt? Quid erat, Domine, in cordibus earum, quantus ardor, quanta charitas, quanta rabies dilectionis tuæ? Quis lacrymas et preces et convulsos ab intimo præcordiorum gemitus, et pœnitentiæ rugitus novit, nisi tu solus, Domine, qui eos per Spiritum sanctum tuum novisti, et misericorditer suscepisti? Corporalia qui volunt admirentur, ut vere justum est, miracula ; nos vero gratiam tuam magis admiramur, Domine, in peccatoribus tuo pavore conterritis, et ad devotam pœnitentiam conversis, et de monumento quasi suscitatis, et ob memoriam gratiæ non ingratis lacrymis et humilitate in tuo amore ferventibus. Hæc sunt miracula nostra quæ præci-

pue cordi sunt nobis, pro his glorificamus te, Domine A Jesu, laudamus et adoramus, quia iste totus fructus qui permanet in vitam æternam, pietas et humilitas quæ in te fervescunt.

VII. *De femina quæ nasum recuperavit.*

Unum refero miraculum, cujus simile utrum legerim auditum aut visum in præteritis sæculis, nescio. Mulier quædam nomine Gundrada virum habens nomine Theodoricum, commanens in riparia ultra Axonam fluvium quæ præterlabitur urbem Suessonicam, de villa quæ dicitur Audiguncurtis (*Oignoncourt*) inter cæteros quorum membra ignis ille judicialis depascebat, venerat ad ecclesiam Beatæ et gloriosæ semperque Virginis Mariæ Genitricis Dei et Domini nostri Jesu Christi, opem flagitans medicinalis gratiæ per eamdem matrem mi- B sericordiæ. Invaserat enim idem ignis faciem et ora prædictæ mulieris, et jam cum horrore intuentium quidquid carnulentæ cartilaginis in naso ejus prominebat, et labium superius quod naso subjacet usque ad maxillares et gengivas molares erat, ignis tabificus depopulans turpaverat. Quid plura? Misericordiam postulavit et obtinuit, et exstinctus est a facie ejus vastator ignis: sed quia generale erat et publicum quasi minus miraculum computatur, nam majora sequuntur et virtus inusitata in eadem persona celebrata. Interim licet beneficio gratiæ caruerit tanto dolore, non tamen evasit visionis honorem, misericordiam et judicium tuum circumferens, Domine. Omni ergo occursanti jam molesta et odiosa C fiebat et coacta est redire ad suos, ut gratia consanguinitatis temperaret importabilem ejus conversationem, sed et hoc modo parum profecit, omnibus erat gravis ad videndum. Compulsa est ergo præter oculos totam faciem madenti panniculo velare, nec tali adminiculo vix aliquid profecit, quo excusare odium et nauseam vel beneficio humanitatis et consanguinitatis valeret. Qui faceret, quo se conferret, a quorum conversatione non abjiceretur, quæ suorum etiam domesticorum odio, maledictis jam respergebatur? Sic ergo omni necessitate circumclusa, omni humana ope desperata, utilius subit consilium et copiosius occurrit auxilium, et jam frigescentem fidem revocans, culpat se ipsam velut immemor prioris beneficii copiosam in misericordia D matrem misericordiæ, id est Christi genitricem Mariam, per oblivionem velut posthabuerit. Rediviva igitur fide et spe velut armis accincta, in crastino iterum parat proficisci ad memoriam beatæ et gloriosæ Virginis quæ est in urbe Suessonica. Confecta itaque pro sua paupertate candela quam offerret iterum est dormitum. Eadem nocte maturius evigilans, et sollicita quam citius elucesceret, memor sponsionis suæ ac propositi, nimium prolixas noctes, utpote ante æquinoctium vernale queritur. Tunc sensit laxatum fluitare panniculum quem ori suo obdiderat, quem dum restringere sursumque reducere nititur et parum proficit: coacta est circumjacentium implorare auxilium, dumque morantur somno vel frigore tardi, illa nihilominus quærit lucernam accendi et auxilium sibi ferri. Cum interim sensit carnem sub digitis et panniculo pressam indolescere, et nesciebat quia caro est nasi et labii reformati; sed dum sæpius reducit pannum, sæpiusque per idem attrectat creaturam noviter plasmatam: *Deus*, inquit, *et sancta Maria, adjuva, Deus, sancta Maria, adjuva!* Ad quam vocem turbati et excitati, maturius inferunt lumen; tunc vero novum plasma pignusque redivivæ resurrectionis in naso et in labio ejus deformi stupent celebratum, et fit gaudium quasi reduce vita ex mortuis. In crastino candelam pro gratiarum actione oblatura, proficiscitur ad urbem quam in aliis votis destinaverat. Quid mirum si tunc recens recognoscentibus se fecit miraculum, quæ in tota vita sua circumferens tantam Dei misericordiam, testimonium divinæ gratiæ publice exhibuit? Vidimus eam et dos, et in restauratione beneficii in nullo prorsus detrimentum patiebatur, sed similis erat carni reliquæ caro recens, nisi quia diligenter intuentibus lucidior videbatur. Ardor igitur fervensque fides populorum non erubescebat nasum et ora ejus osculari, quasi quod modo recenter manibus ipsius Dei esset factum.

VIII. *De fabro perfido sed correpto.*

Faber ferrarius de pago Laudunensi conventionem fuerat annuam ut ibidem Suessione remanens utensilia materonum reficeret, et quod sui esset officii, et quod juberetur toto anno expleret; postea vero pœnitentia ductus, circumventum in pretii pactione se æstimans, proposita occasione domus suæ familiæ visendæ et disponendæ, non tamen tacita, quod eum angebat querela de pretio, domum regreditur, quasi statim reversurus, et leve aut grave quod pepigerat prosecuturus; et modo hoc licentiam obtinuisse dicitur, quia, cum non haberet vadem quem pro se daret, dedit dominam sanctam Mariam vadem suæ regressionis citissimæ et pactionis suæ perficiendæ: sic ergo vade adscreditato dimissus est. Tum vero qualem reliquerat pro se vadem parum memor, ultra exspectatum moratus cum ei placuit reversus est, utpote quo renuntiaturus se nolle pro tali pretio, id est sexaginta solidorum toto anno servire. Tum vero is qui præerat operi, cum quo et pactionem fecerat, arguens eum mendacii et admonens eum pœnæ quæ posset eum juste consequi, quia non erat mentitus hominibus, sed Deo et sanctæ Mariæ: per quindecim dies se ibidem gratis operari promisit, quasi hac exhibitione servitii merito liber esse deberet ab annuali servitio quod prosequi nolebat. His ergo quindecim diebus expletis, recedebat reclamante operis præposito, et succensente ei vota fidei et pactionis violatæ, et vadis quam dederat admonente. Faber tamen non minus in proposito permanens recedebat. Cum ergo transisset villam quæ dicitur

Crovicus (*Crouy*), quæ villa ultra Sanctum Medardum est, et jam montem ascendens dum altitudinem nititur ejus apprehendere; sic inutilis manibus et pedibus cœpit fieri et membris contrahi, ut omni facultate itineris ad domum reducentis negata, compulsus sit cum lacrymis repetere urbem Suessonicam, et memoriam beatæ Mariæ Virginis quam ipse mendax in vadem reliquerat, et opem ejus flagitare. Nam pertinax et perfidus non semel tentaverat, quasi torporem casualem et accidentalem a se excutere, et quo amplius nititur, eo amplius impeditur, donec sola vexatio intellectum dedit auditum, quia regredi ad monasterium facilius poterat, ad suam vero domum progredi omnis facultas negabatur. Tandem vinculis perfidiæ suæ ligatus rediens, vel potius a vindice suæ perfidiæ potestate reductus ad memoriam beatæ Dei genitricis Mariæ, dum ejus cum lacrymis altare amplectitur, recognitus ab operis præposito: « Tune es, inquit, faber noster desertus et mendax? » — « Ego ille sum, inquit, infelix et miser: et reus beatæ Virginis, quæ modo a me justas pœnas exigit, quas merito ut inpræsentiarum certinis sustineo. Sic enim et sic fecit mihi Deus: nunc vero promitto Deo et beatæ Virgini, et paratus sum ei toto animo aut omni vita mea servire, tantum ut respicere me dignetur propitia et misericors Domina, et hujus tanti peccatoris misereatur. » Dum hæc cum lacrymis et rugitu amplexus altare obsecrat, liberatus ab hac nervorum contractione, stabilitatem in servitio tenens, secundo jam non est ausus mentiri.

IX. *De puero in visione rapto.*

Inter initia benedictionis hujus cœlitus effusæ, quidam puer undennis, pecorum custos, ardens pedibus a matre sua advectus est, paucos dies ibi fecit, et remedio doloris accepto, ad domum revectus est. Erat autem de Vallibus (*Vaux*), quæ villa est ultra Axonam inferius juxta ripariam ejusdem fluvii; sed dum nutu divino puer idem non immemor tanti beneficii flagitaret desiderio visendæ domus beatæ Virginis, et super hoc quotidie molestus matrem perurgeret, ut Suessionem quasi pro gratiarum actione redire deberent; illa penitus non acquiescente, quia sano, inquit, copia non datur, saltem necessitas redivivæ infirmitatis compellat quod satis desideranti negatur; audiat me qui intuetur corda et desideria peccatorum. Ad hanc vocem statim cœpit prioribus tormentis vexari, igne tabifico jam depascente carnes ejus. Expavit mater et, posthabita omnium cura, ad urbem domumque beatæ Virginis pariter regrediuntur. Ex pristina igitur passione et præsenti renovatione jam artus ejus inutiles efficiebantur, et tamen secundo accepit gratiam liberationis et suaves habuit somnos, et ad ingressum processionis matris ecclesiæ, dum frequens turba comitatur, a quiete excussus ob gratiarum actionem rumpit clamoribus æthera, et in se celebrata denuo beneficia testatur, narrat, et omnibus se raptum fuisse ante

A Deum, et Dominam nostram Dei Genitricem pro populo supplicantem vidisse, ut dignaretur Deus hunc morbum a populo evertere et hanc scintillam quæ acciderat auferre, et ad hoc a filio suo responsum benigne accepisse: *Mater, tu es maris stella, fiat omnis voluntas tua.* Dum item queritur eadem virgo beata super domo sua quæ vilis et abjecta præ cæteris erat; item a Filio suo audivit, quod de trans mare et de trans Rhenum pecuniam faceret afferri, de qua domus ejus ædificaretur, et in omnium oculis respicientium claritate magna et gloria illustraret eam; populo etiam Suessionensi mala evenire ex parte Dei prædixit, quia suæ Genitricis ecclesiam non reficeret. Et quidem multos ex eadem urbe ignis invasit, quæ et qualia restent

B nescimus. Hujus autem visionis tam in claritate qua excolitur ab omni ætate et sexu et conditione, quam in copia munerum et oblationum, tot sunt testes, quot hodie superstites qui videre volunt. Nam puer se post paulo moriturum esse testatus est, et ita evenit, neque mensem supervixit, mirum autem valde et de hoc puero erat, quod ab initio mundi omnem historiam veterem retexens, totam narrationem suam cursim rhithmice digerebat. De nova etiam lege textum Evangelii et actus Domini sic ordine recensebat, tanquam omnia in libro legeret et dictata ab aliis pronuntiaret. Super sanctitate etiam et virginitate Joseph qui fuit custos et sponsus sacræ Virginis, inter cætera ait: *Qui tenet sceptrum florentis virgæ, custos erat gloriosæ*

C *puellæ.* Et mirum ubi legimus Joseph florem virginitatis tenuisse, per quam etiam beatæ Mariæ virginitatis assertionem acciperet. Renovantur et hic dona antiqua sancti Spiritus, qui pastorem puerum implens citharistam facit et prophetam. Dum hæc ergo tam copiose narraret, sicut fluvius torrens quem Spiritus Domini cogit, clausis oculis tanquam lucem transitoriam exosus; laicis et illitteratis vix dignabatur facere verbum, tanquam ignorantiam eorum pertæsus, qui magna et profunda intus audiebat et lumen non hujus sæculi intuebatur. Qui autem linguas infantium facit disertas, et infirma mundi eligit ut fortia quæque confundat, etiam hunc testem suæ glorificationis

D facere dignatus est. Constituti igitur tempore testimonii expleto, ut diximus, post paulo decessit: cujus etiam faciem tanta gratia perfuderat ut candore et claritate vultus angelicum nescio quid et divinum assignaret.

X. *De muto per visionem sanato.*

Tres muti ad eamdem memoriam Beatæ Mariæ Virginis advenerant, qui dum nocte sopiti in ecclesia jacerent, unus eorum visione turbatus somno excutitur, et accurrens ad altare lingua insolita plenissime cœpit fari et gratia agere beatæ Virgini, et ordinem suæ liberationis suæ edicere. Scilicet dum gravi somno premitur, duæ columbæ cœperunt, ut sibi videbatur, aures illius scalpendo subvellere, ad quem terroris impulsum

excitatus, dona quæ dormiens et inscius gaudens acceperat et vigilans retestabatur. Hoc signo hæresis bruta retunditur, quæ in parvula ætate nihil operari gratiam Spiritus sancti eo quod nec dum intelligant baptismum quod accipiunt, asserere nititur. Ecce in hoc dormiente et nesciente operata est ; alii duo muti recesserunt non reserato linguæ officio. Cur hoc acciderit melius novit ille qui solum Naaman Syrum dicit esse curatum, cum multi leprosi essent in Israel sub Eliseo propheta.

XI. *Item de alio muto et surdo per visionem curato.*

Vidimus et alium de pago Laudunensi desuper fluviolum Seram nomine qui surdus et mutus ab infantia exstitit ; Christianus nomen erat huic, ætate fere annorum decem et octo. Hic et inter cæteros venit ad suffragia beatæ et gloriosæ Dei genitricis Mariæ, et observabat se in ecclesia admistus confertissimis populorum turbis sola mente et nutibus ad Deum clamans, nam lingua non poterat. Præsens ergo semper aderat præstolans tempus et horam quando respiceret eum gratia divina, et dum ab æditais a sacrario qui tantam populi importunitatem ferre non poterant pelleretur, subsistens et exspectans invitus recedebat, cum ecce fidem ejus indeficientem quamvis aliquo probationis tempore protactam respexit Deus, et visæ sunt ei duæ personæ coronatæ ad modum sponsi et sponsæ de supernis descendere, et lux fulgurea totam ecclesiam implevit. Erat autem species gloriosæ Virginis tam in vestimentis quam in facie candore admirabili, quales cœlestes et lucis æternæ incolas dignum est apparere. Tunc vero dulci manu sua fauces ægroti pertractans et ora vinculum linguæ et aurium resolvit, virtutem imperiosæ dominæ fluxu cruoris attestante qui per nares et aures et ora prosilivit. Tanto igitur beneficio accepto tacitus gaudens, silenter abcessit, et reversus ad suos se donum loquendi accepisse testatus est balbutiens, utpote qui fari modo addiscebat. Cito percrebuit apud suos coævos et compatriotas Christiano Deum et sanctam Mariam fecisse misericordiam. Sacerdos ejusdem villæ quæ Mortaria dicitur, famæ præcurrenti nullo modo credens, Christianum negabat posse loqui vel audire, donec ad suam præsentiam deductus est. Post hæc pœnitentia ductus idem sacerdos, culpans infidelitatem suam, timore concussus adiit memoriam beatæ Virginis, et prostratus ante altare et adhærens pavimento, tantum doloris et lacrymarum effudit redintegrans gemitus, quod et hoc adjiciens suis peccatis ausus fuit de potentia Domini et matris ejus dubitare, ut intuentibus daretur suspicari ipsum eumdem vel igne torreri, vel quolibet passionis genere vexari : donec percunctantibus omnia per ordinem indicavit, et se die constitua eumdem Christianum adducturum spopondit, quod et factum est. Et ipso eodem Christiano pro se et de se loquente, omnia facta sunt testimonium perhibentibus vicinis qui aderant, quoniam surdus et mutus ab infantia exstitit,

A testimonium perhibente gratiæ Dei ipso effectu rei, quia plane audiebat et loquebatur. Tunc vero laudes canuntur Deo altissimo, tunc clangor tympanorum et æra tubarum stridores imitantia: tunc preces et lacrymæ et gratiarum actio ab omni ætate et sexu et conditione et gloria Dei in commune prædicatur.

XII. *De cujusdam rustici temeritate vindicata.*

Servus cujusdam militis Suessionensis operi rusticano deputatus aliquoties vacuus festis diebus una cum suis sodalibus de villa ad memoriam beatæ Dei Genitricis Mariæ venire consueverat. Sed aliis pro suo posse oblationes facientibus, et soccum beatæ Mariæ Virginis honorantibus, ille nihil offerebat. Cum vice quadam illis regredientibus, et
B inter alia Dei magnifica de socco prædicto sermonem habentibus, Boso (hoc enim nomine vocabatur servus ille), subjecit : « Vere vos stulti estis, si ipsum soccum sanctæ Mariæ putatis ; jam certe diu est quod putruisse potuit. » Vix bene verba finierat, cum ecce os blasphemum distorquetur usque versus aurem cum tanta violentia et tormento, ut præ angustia oculi ejus pene elidi ex capite viderentur et angustiis perurgentibus tota facie inversa et in tumorem conversa, et ab humano usu exterminata, horrorem intuentibus excutiens fatigato anhelitu, utpote tortori suo traditus erat ; vix in hæc verba prorupit, ut ad ecclesiam Sanctæ Dei Genitricis reduceretur. Et sic factum est. Et projectus ante altare spectaculum suæ vesaniæ et vindiciariæ potestatis cui traditus erat, aliquandiu exhibuit.
C Arctabatur autem corpore in tumorem verso : spiritus in visceribus ejus, fumifero anhelitu vicinas auras polluebat. Vox ejus ut rugitus, et lingua et ore negante officium. Tunc pietate permoti Mathildis abbatissa et cæteri qui aderant, applicuerunt eum ad altare. Quo amplexato signatur reliquiis et socco, et cœpit meliorari et ab urgente tumore relaxari. Quid plura ? Et facies et corpus ejus integerrimæ restitutum est sanitati. Hujus ille Boso beneficii non immemor, utpote qui de mortis faucibus erat erutus, dominum proprium suum ut absolveret eum a suo famulatu rogavit et impetravit. Jam enim deinceps nolebat homini servire, sed ei se dedere
D per quam obtinuit sanitatem et ecclesiæ servitio se subjecit.

XIII. *De muliere cæca illuminata.*

Femina quædam oculum dolebat et celidoniam seu quaslibet herbas adhibuit ne doleret, et non solum nil profecit, sed herbarum violentia oculum in tumorem versum de sede orbiculi et toto capite ejecit, folliculo membranæ insutus tanquam vesicula quædam dependebat ei in faciem et in ora, unde et omnem videndi spem amiserat. Ab humana igitur ope omnino destituta, collectis fidei et spei virtutibus ad divinum se contulit auxilium, et una cum suis necessariis ecclesiam præfatæ Dei genitricis Mariæ adiit, et cum cæteris opem ejus flagrantibus ibidem manicabat. Quadam igitur nocte

in qua et hæc femina visum recepit, puer quidam septennis contractus pedibus ibidem a matre sua observabatur. Erat autem et frequens populus ibi vigilans, alii ob devotionem, alii cum suis ægrotantibus deservirent. Mater itaque prædicti pueri dum et vigiliis et mœrore confecta obdormisset, subito puer assurgit rectus et sanus, et ad altare cœpit procedere. Tum ergo vociferato populo circumstantis attollitur, tum nomen beatæ Virginis millies replicatur, ita ut clamore hominum et clangore tympanorum fragiles adhuc parietes ecclesiæ a fundamentis everti viderentur. Jesu bone, nunquid non præsenseras huic spectaculo, quale tu ipse plurimum diligis, cum ardens fides et furor diligentium te certatim rapiebant te, et sacrificium contriti spiritus libamine dulcium lacrymarum condiebatur. His vocibus mater excussa a somno, exclusam se a filio et a comprimente se populo lætis et turbatis clamoribus congeminat. Has igitur voces lætitiæ emitti ad cœlum non læta audiebat femina quæ oculum amissum dolebat; unde et in hæc verba prorupit: O gloriosa et pia Domina, nunc alii lætantur, et ecclesia tua laudibus plena resultat; mihi vero miseræ negatum est participem tanti esse gaudii. Dum hæc et alia quæ dictabat ejus mœstitia prosequitur subito pendentem in facie oculum totum se arbitrata perdidisse, conclamat ad circumstantes: Pro Deo, inquit, huc citius lumen convertite, quia modo hic in pulverem mihi decurrit oculus. Visum enim sibi fuerat quemdam astitisse et digitum suum ingerendo folliculum qui erat in modum vesiculæ crepuisse. Illato itaque lumine membranam diruptam invenerunt, et rivulum saniei et putredinis conceptæ per ora et faciem usque in terram defluxisse, et lata aspergine pulverem maduisse; oculum vero ejus clarum et lucidum orbiculo suo integerrimæ insedisse. Tum vero inclamant ei, et adhuc non credenti ingeminant, et ingerunt ei per Deum et beatam virginem sanitatem et oculum eam recepisse. Quo illa comperto et effectu comprobato, lætitia perfunditur, et iteratis laudibus, ecclesia impletur.

XIV. *De surdo et muto sanato.*

Quidam surdus et mutus de Atrebatensi pago, intelligens quosdam ex illis regionibus orationis gratia Suessionem ad suffragia beatæ et gloriosæ Dei Genitricis Mariæ venire, et ipse admistus eorum collegio ex quotidiano comitatu jam omnibus notus erat. Veniens ergo intravit cum ingredientibus in templum, et brevi demoratus ibidem, significavit quibusdam e sociis qui circum illum aderant se auditum recepisse, fandi facultate adhuc usque denegata. Congratulantibus sociis facta oblatione ex constituto regredi cœperunt, et ipse mutus cum eis. Intererant illi comitatui clerici Atrebatensis, qui et una venerant; sed dum Suessione essent, ad alia videnda et audienda intenti, de initiato per auditum in muto miraculo nec dum quidquam rescierant. Jam vero itinere positi, narrantibus sociis et illo significante de auditu recepto, tunc admirantes et gaudentes culpant semetipsos, quod tacito hoc miraculo nullas gratiarum laudes Deo egissent. Concite igitur, quia equis insidebant, revertuntur, reducentes secum illum in quo auditus celebratum erat miraculum, et narrant quæ facta fuerant, et exhibentes hominem acute audientem, sed nondum loquentem, et gratias agunt Deo et beatæ Virgini, cujus meritis hæc beneficia præstabantur. Tunc vero bonus Dominus et dulcis, et beata mater misericordiæ non sustinuerunt ultra inanem et sterilem remanere fidem et devotionem eorum quos non piguit ab itinere cœpto retardare, ut non ingrati officio pietatis deservirent. Dum ergo morantur et retardant, et dum mente ad Deum et ad matrem pietatis respectant, homine stante in medio, subito solutum est vinculum linguæ ejus et loquebatur recte. Hoc viso clerici illi et fidei suæ fructu jam fruentes, convalescunt certatim laudes ad cœlum tollere, et concrepantibus signis et choro ancillarum Dei *Te Deum laudamus*, in sublime tollentibus, clamor devotæ multitudinis se miscuit et confusæ voces, tamen Dei laudes in commune consonantes.

XV. *De muto puero Coloniensi sanato.*

Sed et quidam puer natione Coloniensis nutriebatur in pago Belvacensi apud castrum Clarummontem nomine. Mater enim sua paupercula adhuc infantem de partibus Rheni secum adduxerat, sed munere loquendi a Deo non concesso, ab ineunte ætate jam duodenis mutus evaserat. Visum est patronis pueri (puero nomen Vasselinus erat), de quorum eleemosyna jam per quinque annos vel amplius alebatur, ut Suessionem ad memoriam sanctæ Dei Genitricis Mariæ secum deberent eum adducere; et ita factum est. Nocte igitur illa quæ est Purificationis beatæ Virginis, quamvis sopore gravi qualis est puerorum mergeretur, tamen secum interesse vigiliis compellunt, nam et tota vigilantibus plena erat ecclesia. Jam ergo decurso ex parte Matutinorum officio, dum illud responsorium inchoatur: *Videte miraculum matris Domini*, puer ille de subito somnii pavore turbatur: visum enim sibi fuerat columbam caput ejus circumvolitare, ac deinde labia ejus et linguam quasi irascendo et comminando vellicare. Hæc ergo visione a facie iræ columbæ permotus, subtilissima et acuta voce, quæ magis videbatur Spiritus esse quam hominis, ita ut et puellares concentus et strepitum totius frequentiæ evinceret, exclamat: *Sancta Maria, Sancta Maria.* Quis non expavit et admiratus est illam vocem angelicam recensque creatam, et inter omnes diversæ ætatis, diversi sexus omnino se discriminantem, et acutos et super acutos virginum modos evincentem? Statim illi qui propinquius aderant, et causa Dei observabant eum patroni ejus, primi exclamabant, exclamat omnis populus, conclamat et languentium multitudo simile suffragium sibi deposcentium, fragor totius ecclesiæ voxque tubarum

modo æra concrepantia, et ardor diligentium te A Deus perrumpit ipsum cœlum, ducitur ad altare cum gaudio exsultantis Ecclesiæ. Domine Jesu, quis tunc a lacrymis temperavit? Quorum pectora vel saxea non scindebantur, cum videbant te iterum inter homines deambulantem? Hæc sunt festa solemnia qualia mandasti populo tuo exhiberi tibi, hi dies celebres in quibus veri adoratores adorant Patrem in spiritu et veritate. Gaudet ergo omnis Ecclesia pariterque vota exhibet pro his quoque qui sanandi erant; triumphant patroni pueri, quorum fides et opera elucebant, et adducunt eum ad abbatissam, et alios quibus pridie notus erat.

XVI. *De muliere a dæmonio liberata.*

Cum ecce necdum super hoc laudibus finitis B mulier quædam pervasa a dæmone dum vix a partu convaluerat, quæ in eadem ecclesia Beatæ Virginis immanissime furens jacuerat jam per aliquot dies; ita ut præ assidua vexatione et infinitis clamoribus jam ad omnium notitiam et importunitatem adduceretur. Tali ergo operante Dei gratia et cooperante beata matre misericordiæ a dæmonio liberatur procedit ad altare non egens opis alienæ, culpans se et ream confitens quod per ignorantiam ore furioso contra Deum et matrem ejus gloriosam multa et dixerat et fecerat, congaudentibus amicis et pie collacrymantibus. Tunc ergo fidei viribus et charitatis necdum tepescentibus, iterata divinæ gratiæ benedictio effusa dat perseverantiam gaudiorum et totius sacræ noctis excubiis fit quasi una C respublica ex conventis angelis et hominibus.

XVII. *De furioso divite Doacensi.*

Præterea ex castro quod dicitur Doacus (Douai) versus pagum Atrebatensem, quidam furiosus nomine Guarinus adductus est vinctis a tergo manibus, colla ferro et catena immani alligatus, quem vix quinque homines trahere poterant, quanquam et flagellis et verberibus eum compellerent; erat enim plenus viribus tam corporis quam robustæ ætatis et dives homo, unde et hoc miraculum sui notitia celari non patitur. Quacunque vero occasione diabolus potestatem in eum accepisset, sive ex ira, sive ex dolore pecuniæ sibi fraudatæ, ut quidam aiunt, non satis compertum habuimus; D insania vero ejus, et quæ postea per gratiam Dei consecuta est sanitas celeberrima est habita, sustinuit eum Deus furentem in ecclesia per aliquot dies ad omnium spectaculum jacere, sive ut post receptam sanitatem pudore confunderetur, sive ut traditus Satanæ pro peccatis suis pœnas daret, quatenus dum ad votum suum adversarius eum torqueret, habita satisfactione facilius eum amitteret, sive ut dum amaritudo inamabilis visionis in oculis omnium protenditur, dulcior esset et notior gratia liberationis prorogata; Deus celebrius glorificatur. Hic ergo catena majoribus ecclesiæ scamnis affixus, et funibus, ut dictum est, alligatus; tamen et scamna persæpe trahebat et custodes suos pene evincebat. Sed quis opus est insaniam verborum ejus et ferociam actuum persequi? Postquam satis visum est tibi, Domine Jesu, et tuæ sanctæ Matri, cohibita est ab eo adversaria potestas, et redditus ei sensus suus, et levavit oculos suos ad cœlum et glorificavit viventem in sæcula sæculorum, qui potens est superbos humiliare, et arrogantes a suo fastu deducere, et eosdem statuere contra faciem suam. Procedens ergo et hic ad altare, ut mos erat, quam devote et quam humiliter etiam imaginem suæ liberationis quibus votis et supplicationibus potuit honorans, si gaudium fecerit amicis suis et his qui ibi aderant, et quos domi reliquerat non est opus dicere. Exinde ut homo compositæ et sanæ mentis se habens et prudenter se gerens, ascenso equo, cum his qui eum reduxerant ad patriam regreditur, et compos animi factus semel et perfecte redditus est uxori, et familiæ et amicis dolentibus et lugentibus illum: et non solum Suessione ubi primum lux orta est ei lætitiæ, sed et in partibus illis redditæ sunt Deo laudes et cum gaudio tanto celebrata est ejus sanitas, quasi reduce vita ex mortuis, ob amorem et gloriam Dei et reverentiam et honorem beatæ et gloriosæ Dei et Domini nostri Genitricis ac perpetuæ virginis Mariæ.

XVIII. *De oberrantibus reductis ad viam per beatam Mariam.*

Ob hæc et alia celeberrima Dei Christi et Virginis matris vulgante fama, miracula concursus et occursus diversæ ætatis utriusque sexus, diversæ conditionis longe lateque ad urbem Suessonicam ob amorem et pietatem Virginis sanctæ fiebat. Tunc et exciti homines et feminæ de montibus in Hainaco, usque ad viginti quinque numero, carpebant iter, quod ducit ad Sanctum Quintinum. Dumque propinqua accelerant jam nocte, viam timor latronum cogit eos festinare, quia regio illa raptoribus exposita est; devenerunt in quamdam silvam ubi jam ex præsentia densissimæ noctis et ignorantia viarum iter rectum perdiderunt, et oberrantes non solum hospitium quod maturius apprehendere se sperabant, sed nec certitudinem cujuslibet aut status aut progressus tenuerunt. Erant ergo consternati omnes, nimirum quia ex longa diæta usque in noctem extensa fatigati, et plurimum feminæ, et ex fatigatione et tædio conterebantur spiritus eorum in semetipsis. In aliquo igitur fruticeto lassi consederant, aliis omnia timentibus quæ poterant accidere, et aliis fortioribus et vegetioribus huc illucque iter amissum perlustrantibus, cum ecce haud longe ab eo quo substiterant loco, vident candorem claritatis immensæ, et ob noctis caliginem multo amplius notabilem, plurimum tamen blandimenti magis quam horroris pollicentem. Et in medio splendoris illius intuentur quasi imaginem femineam speciei Virgineæ, cujus nivei candor indumenti, et fulgor divinæ et cœlestis faciei discriminatæ at obumbratæ suo intuitu claritatem, quæ officioso obsequio ambiebat eam habere videbatur.

Tam ergo certa et tam aperta hæc visio erat, ut intuentes et hæc efficacissima mente tenerent, et gestum, et habitum, et linteamina manicarum aura agenta ventilari memoriter narrarent. Viderunt omnes et præ admiratione omnes exclamaverunt. Et omnium sententia una fuit illic pertendere ubi Deus vocabat eos. Consurgunt et bona spe meliores effecti, qui melius poterat sequentem non exspectabat. Qui amore maturius comprehendendæ visionis per aspera et sentibus licet horrentia loca iter acceleraverunt, quasi eodem momento quo et certum locum ibidem positæ claritatis tenuerant. Sed tamen callem publicum certissime apprehenderunt, et conglobati in unum viæ quam amiserant se redditos gratulabantur. Hanc igitur ambulantes, et ad domum eremitarum quæ in vicino erat viæ juncta supervenientes, responsum accipiunt hoc esse publicum iter et certissimum quod ducit ad Sanctum Quintinum. Hoc ergo miraculum testium tot numero astruitur, quot personæ ibi aderant non minus a viginti quinque, ut diximus, qui omnes ad memoriam beatæ Virginis et gloriosæ cum lætitia venientes explicito quod voverant, cum gaudio redierunt ad propria. Non minus stupendum quod sequitur.

XIX. *De femina quæ peperit lapides.*

Apud villam quæ dicitur Kala (*Chelle*) in territorio Suessionensi, quæ et ipsa possessio matris ecclesiæ Beatorum martyrum Gervasii et Protasii mulier quædam parturiebat, et ob partus difficultatem cœpit periclitari. Tribus igitur hebdomadibus continuis doloribus attenuata, morti valde proxima erat. Persuasa itaque a convicinis mulieribus se nudis pedibus adituram ecclesiam Beatæ et gloriosæ Dei Genitricis Mariæ, si ab instanti mortis periculo liberaretur, vovit et liberata est, sed ordine stupendo.

Primum emisit ex utero suo tres lapides. Primus eorum magnitudine anserini ovi, secundus fere ovi gallinæ, tertius non minor Gallica nuce erat. His ergo lapidibus effusis, statim sequitur eos partus infantis, qui et gratiam baptismatis accepit, et paucos dies supervixit. Quamprimum ergo potuit ex quo ab hac infirmitate convaluit, nudis pedibus et in laneis, ut promiserat, discriminis sui testes et assertores divini operis lapides secum portans, convicinis comitantibus secum mulieribus quæ universæ rei gestæ adfuerant, ecclesiam Dominæ nostræ, imo totius generis humani, et Reginæ angelorum domum expetiit, et candelam cujus licinum et lineamentum ad mensuram corporis sui, dum adhuc parturiendo periclitaretur, produxerat, et servatum etiam tunc habebat, ad altare obtulit, ipsa sui periculi et liberationis per beatam virginem datæ verissima narratrix, *ut hi*, inquit, *lapides* (lapidesque protulit) *me tacente testificantur.* Data ergo Deo altissimo laude, ut moris erat, superevidentibus miraculis perforati sunt lapides illi et suspensi, et per aliquod spatium temporis evidentem hujus facti memoriam obtulerunt.

XX. *De paralytico sanato.*

Quiadm paralyticus in porticu ejusdem ecclesiæ plurimo tempore jacuit, qui dissolutis viribus totius corporis etiam loquendi facultatem amiserat. Huic omnis hora mala erat, sed magis hiemis rigore duplicato frigore ægritudinis et temporis torquebatur, dum rigescentibus membris ob violentiam morbi punctiones velut lancearum ossa et medullas sibi perforare videbantur. Tunc vero miserabiles cœpit jactare voces ad cœlum, et horrificos rugitus, quia loqui non poterat, ingeminare. Ad hujus dolores plerique permoti pietate subsistebant, vota et preces et compassionem tamen pro illo impendentes, ut Deus et beata Virgo subveniret ei. Quorum devotionem et miseri angustiam quando placitum fuit, ad ultimum respiciens gratia divina perfecte sanavit ægrotum, ut fugato omni dolore et vires corporis et plenam loquendi facultatem acciperet. Congratulabantur ergo sano qui condoluerunt infirmo, et quia tam evidens miraculum et in hoc celebratum est quod occultum fieri non potuit, et pro hoc etiam laudes et gratiarum actiones redditæ sunt Deo et matri Domini.

XXI. *De femina cæca et illuminata.*

Quædam mulier materfamilias de Blericurto (*Blérencourt*), quæ villa est prope Cociacum (*Coucy*) capta oculis cæcitate percussa est. Et hæc ad suffragia beata Virginis adducta est, et per aliquot dies ibi sedit præstolans pariter et postulans opem divinam. Inutiliter quoque etiam modo ante præsentiam veritatis sedisset, quandiu celare veritatem voluisset. Factum est autem in una dierum et ecce sacerdos de Austrechia (*Autresche*) cum crucibus et frequentia parochianorum stipatus, cum laudibus ingrediebatur domum Virginis matris Domini, et expletis supplicationibus et votis, major hujus villæ, id est Austrechiæ, recognovit ibi cognatam suam prædictam mulierem amplexantem altare, et causam ejus præsentiæ percunctatus, infortunium quod ei contigerat accepit, præsente itaque Mathilde abbatissa : « Merito, inquit, mea cognata hujusmodi percussa es cæcitate, quia, cum sis ancilla dominæ nostræ sanctæ Mariæ, ejus dominium abrogasti, suamque te esse et de familia ejus abnegasti. Confitere ergo veritatem, si aliquam opem vis obtinere a matre veritatis. » At illa verbo diligentis se et flagro divinæ percussionis admonita credidit consilio, et super dominio quod negabat, cognita et professa veritate, statim oculi ejus et facies perfusa est claritate. Facta igitur fidelitate, nullo egens duce, gaudens remeavit ad propria.

XXII. *De muliere quæ ingredi ecclesiam non poterat.*

Anno igitur ab Incarnatione Domini 1131, die Lucæ evangelistæ, non dedignatus est Deus iterum

glorificare nomen suum etiam inusitato miraculo. Papa Innocentius ab æmulo suo Roma pulsus, ab ecclesiis Cisalpinis et regibus et principibus terræ honorifice susceptus, monasterium Sancti Medardi Suessionensis quod est trans fluvium situm, recens dedicaverat, ad quam solemnitatem tanti populi frequentia convenerat, quod facile edici non potest tam gratia Dedicationis, quam ut vota et preces beatæ Virginis Dei genitricis Mariæ in ecclesia ejus persolverent. Adfuit inter cæteros quædam mulier de pago Laudunensi, id est de castro quod dicitur Ruminiacus (*Rumigny*), quæ suorum non immemor peccatorum, cum aliis monasterium beatæ virginis ingressa processit; cum ecce virtute invisibili ab ingressu arcetur, et bis terque conata fortius repellitur; admista multitudini dum improbe se ingerit, tantumdem profecit. Tunc vero divino perurgente judicio, eo quod præsens vexatio intellectum dabat auditui, tandem sero accusante conscientia, reatus sui magnitudine commota toto corpore tremere et membris totis præ nimio pavore vexari cœpit. Tum prostrata in faciem manum divini judicii super se sentiens, magis clamoribus circumstantium opem et preces ad Deum pro se instanter obsecrabat. Adest sacerdos advocatus qui missæ celebrandæ jam paratus fuerat. Fretus igitur officio et veste sacerdotali qua indutus erat, mulierem miseram jacentem erigit, et data manu turbis impellentibus in ecclesiam inducere tentat. Sed ut ipsa postea retulit, tanto pondere gravabantur pedes ejus, ut massas plumbeas sibi alligatas æstimaret. Nihil itaque profecit, aut proprio conamine aut sacerdotali juvamine, seu violento populari impulsu: ducebatur dextrorsum aut sinistrorsum, et liberum ut cæteri progressum habebat, ingredi vero ecclesiam paranti, violentius vis arcana obsistebat. Tunc vero clamor populi attollitur, et dolor et lacrymæ multitudinis sua peccata suumque judicium in illa muliere congemiscentis. Quid ergo? Quid aliud restabat nisi divinam faciem per confessionem placare, et sic misericordiam ejus securius implorare? Voluit ergo confiteri eidem sacerdoti, et quo judicio sit actum incertum habemus, ut ipsa aiebat, nullo modo potuit. Dolore et timore perurgente, voluit peccata sua proclamare in publicum, sed prohibita est. Advocato autem alio sacerdote, quam verius et sincerius potuit, nimirum ut opus erat ei quæ per veritatem veritati reconciliabatur, cum gemitu et dolore confessa est. Rogabat sacerdotem ut publice ediceret, ut tanto parceret ei Deus, quanto confessione et ignominia pro timore ejus perfunderetur; sed ille moderatius intuens suppressit, et dixit quæ ibi jussa sunt. Absolutione itaque percepta, renata et renovata, supplices manus perfusa lacrymis ad turbas circumstantes protendere cœpit, ut quæ suis diffidebat, eorum meritis juvaretur; obsecrat abbatissam loci adesse, quæ et adfuit, et data manu ex quo cœpit eam deducere, tunc vero clamor ingens, tunc vero lacrymæ et ge-

A mitus confertæ multitudinis, tunc vero rabies ardentis charitatis et rabies insanientis pietatis prosequitur abeuntem, et rumpit aera et penetrat ipsum cœlum et violentiam irrogat ipsi Deo, qualem perferre voluit, et extorquet ab eo misericordiam quam non invitus præstabat. Introducta igitur in ecclesiam, quantæ laudes et gratiarum actiones redditæ sint Deo et gloriosæ Dei genitrici Mariæ, utpote quod ineffabile est edici non potest.

XXIII. *De inflato utero mulieris sanato festis Paschalibus.*

Apud castrum quod Nigella (*Nesle*) dicitur in Viromandensi pago situm, mulier quædam uteri et membrorum tensa nimia inflatione anxie laborabat. Huic dum vir ejus accelerat opem ferre per medi-
B cos, hoc ut longum præstolari illa posse negavit, et urgente violentia morbi equum sibi quam festine præparari deposcit, plena fide jam præsumens de salute Dei matris, si mereretur limina contingere. Profecta itaque est ad urbem Suessonicam una cum viro suo; deducta igitur usque ad altare Beatæ Virginis manus graves præ timore superponens, annulum e digito quem nulla vis extorquere poterat elici fide fruens efflagitabat dicens: « Dulcis Domina, educite hunc annulum a digito meo et vester erit. »

Quod mox ita factum est. A quinta ergo feria quæ est ante Pascha, sustinuit tumorem uteri, quo pene rumpebatur, usque dum transito ejusdem festi die et nocte subsecuta dormiens perfecte sanata est. Excussa ergo et nullam omnino gravedinem sen-
C tiens prorumpit se festina ad altare. At vir ejus excitus a somno et turbatus: « Quo, inquit, misera proruis jam moritura? » — « Non, inquit illa, quia jam per gratiam Dei et pietatem beatæ Virginis omnino liberata sum, et nihil doloris et præteritæ infirmitatis patior. » Cujus ergo prius ægritudo erat notissima, in brevi sanitas facta est celebris, et percrebuit apud omnes quid impræsentiarum operatus est Dominus. Super hoc datæ sunt laudes Deo et beatæ Virgini Matri Christi ejus, et ampliata est lætitia festis paschalibus.

XXIV. *De infirmo per panem sanato qui soccum tetigerat.*

Dicite, inquit, justo quia bene, quia fructum ad-
D inventionum suarum comedet. Justus autem ex fide est et justus ex fide vivit (*Rom.* I); et fructus fidei justitia est. Non est fructus justitiæ nisi ex radice fidei, argumentosa fides est itaque ad inveniendum ut fructificare possit. Non ergo sufficiebat populis fidelibus ad remedia exposcenda adire locum beatæ Virgini dicatum, in quo beneficia præstare solebat, sed et qui de remotis partibus se facilem recursum illuc habere desperabant, aliquid memoriale de eadem ecclesia ligni, vel terræ, vel panis qui soccum beatæ Virginis contigerat, etiam post accepta remedia secum revehere consueverant: quo tutiores facti præsidio, adversam non timerent valetudinem. Est igitur locus castrum Batpalmas (*Bapeaumes*), locus autem ille Latgniacurtis (*Lagnicourt*) dicitur,

ubi quidam juvenis jam provectæ ætatis caduco morbo usque adeo vexabatur, ut pene per singulos dies decem vicibus misera membra terræ collisa cum horrore spectantium afflictarentur. Quid ad hæc infelix mater, quæ domesticam mortem quotidie cogebatur intueri? Quid animi gestabat, quæ filii ora spumantia, et artus lethali frigore rigidos in sinu refovere et velut genuino calore recreans denuo parturire compellebatur? Una ergo dierum subiit in mentem quemdam ex ejus vicinis suis paucos ante dies reversum ex memoria beatæ Virginis genitricis Dei Mariæ, et de pane qui soccum ejus tetigerat secum detulisse, quem et infirmis petentibus sæpe erogabat et convalescebant. Accelerans igitur ad domum illius hominis ardens fide qualem uterini dolores interanei exacuebant, materno affectu instabat petens ut aliquid de pane illo a Deo sanctificato mereretur accipere ad opus filii, ad remedium doloris sui, quæ mater erat ad revocandam vitam morientis illius qui tam anxie laborabat. At ille dum importunitatem deprecantis nititur a se abjicere; opponens vix aliquid modicum sibi reservare, majorem vero portionem ejus salutiferi panis insimiliter ægrotantibus expendisse; tandem victus dolore et instantia insanientis, et de illo modico modicum quid accipiens largitus est miseræ matri. Illa vero tanto munere beatam se æstimans, et vitam filii in exiguo fragmento accepisse se reputans, alacritate fidei et spei jam melior facta pervolat ad filium portans secum pastum vitæ et salutis: quod acceptum juvenis ille ex quo deglutivit subito, perfecte a tanta ægritudine convaluit, ei sicut Dei est dare non ad mensuram, ut nec vestigium pristinæ passionis aut aliquam notam deinceps sensisse visus sit. Hi sunt fructus fidei argumentosæ. Qui enim excolit ficum suam, comedit fructum ejus. Et per hos transitorios fructus, invitamur ad illos qui ministrant vitam æternam, si tamen secundum illos fidem habuerimus, unicuique enim datur secundum mensuram fidei. Unde et alia est fides quæ meretur hæc temporalia, et valde alia est quæ meretur æterna.

XXV. *De duobus scutiferis de captione liberatis.*

Duo pueri scutiferi de pago Laudunensi capti et abducti ultra silvam quæ Tereschia (*Thierarche*) dicitur, ad castrum quod Avesnia vocatur, et uterque in cippo conjecti fuerant. Dum itaque ibi asservantur, alter eorum, ille qui major natu fuerat, recordatus est quod ad constructionem ecclesiæ Beatæ Virginis Mariæ Suessionensis, inter alia quibus opus erat, quidam clavos ferreos deferebant et offerebant. Vovit ergo centum clavos se illuc delaturum, si beata et gloriosa Dei Genitrix opem illi ferret, et de captione eum liberaret; statim igitur videntibus oculis ejus discludi mordacia ligna pedem suum liberum extraxit. Adhuc autem aliquid dici supererat, sedensque ibidem noctem quæ aptior fugæ erat, præstolari cœpit. Tunc ait socio suo: « Ego quidem per gratiam Dei et opem sanctæ Dei Genitricis Mariæ liber sum et possem abire, si non id quod superest diei præpediret. Vovi enim beatæ Virgini centum clavos ferreos me delaturum ad ecclesiam suam ædificandam, et ecce me liberum vides, si tu idem faceres; ex quo fidem in ea haberes, ipsa te liberaret. » — « Certe, inquit ille minor natu, non solum centum sed et millenarium clavorum illud deferrem, si pietatem haberet de me ut liberarer. » Eadem nocte qui prior jam solutus erat, transivit claustras et custodias, et nullo obsistente ad salvationem suam evasit. Is ergo qui relictus fuerat, ubi experimento didicit quantum et quale esset bonum fidei, socio destitutus et evidenti beneficio ad meliora provocatus, tum vero ex corde anxio cœpit appellare Dominam nostram sanctam Mariam, ut etiam sibi peccatori ferret auxilium. Paulo post ille qui tenebat eum in captione pavore permptus, verens ne ibidem ei eriperetur, proposuit eum ad tutiorem custodiam transferre; quod dum facit, captivus ille per gratiam Dei sanus et incolumis evasit. Erat autem nepos Milonis de Asceaco. Ex quo igitur potuit nudis pedibus ad ecclesiam liberatricis suæ evenit, non ingratus tanti beneficii, et omnia quo ordine gesta fuerant lætus et alacer edixit. Multa sunt quorum ordinem explicare non possumus, eo quod multa sint et vincant paupertatem ingenii nostri: et tamen ut saltem succincte dicamus, silentio quædam volumus præterire.

XXVI. *De matre quæ filium suum reduxit.*

Apud Sanctum Richarium in Pontico (*Ponthieu*), qui vicus est in pago Ambianensi, cuidam fœneratori et nimis amaro exactori filium suum quædam nobilis femina, sed tamen æris egens tradiderat in vadem pro multis marcis argenti; et dum multiplicantur dies, summa usuræ crescebat, unde accidit ut nisi terram venderent puer ille a parentibus redimi non posset. Tum mater cujus altior doloris præcordiis sensus inhæserat, omni ope humana destituta et desperata, contulit se ad divinum auxilium et ad propitiam matrem misericordiæ, quæ spiritu contritos exaudire solita est. Una ergo dierum stimulante et nullo remittente materno dolore coacta est adire ubi filius ejus in custodia et catenis tenebatur, ut saltem recrearet miseros oculos suos super visione filii sui, qui pœnas luebat necessitatis paternæ. Veniens igitur ad Sanctum Richarium, quod oppidum a frequentibus populis inhabitatur, repente invenit filium suum in media platea loris tantum ferreis ad modulum suum ob custodiam alligatum, quem in conspectu populi assumpsit, et tamen nullo prohibente, nullo obsistente levatum in equum suum revexit. Quantum gaudium, quantam lætitiam egerit, quales gratias retulerit benefactrici suæ gloriosæ Virgini veniens ad domum suam in anxietate spiritus et humiliato corpore, non est facile dictu.

XXVII. *De femina cæca illuminata.*

Quædam cæca de Cenomanensi territorio audivit

famam virtutum quas faciebat Dominus Suessionæ, A ob gratiam beatæ Virginis matris suæ. Vovit ergo se nudis pedibus adituram ejus suffragia, vovit de corde contrito et fideli, et statim lumen recepit.

XXVIII. *De Radulpho cantello.*

Thomas autem dominus castri quod Cociacus vocatur in pago Laudunensi situm, iturus ad regem Anglorum, quemdam ex clientibus suis Radulphum agnomento cantellum eo quod fideliorem sibi illum arbitrabatur secum ducere volebat. Jussit ergo ut se pararet. Omnibus igitur ad hanc profectionem expeditis, subito adversa valetudine Radulphus ille pervasus omnibus nervis cœpit contrahi et pene omnibus membris inutilis fieri, acutis doloribus et ossa et medullas ejus velut terebrantibus. Hujus ergo intuitu vexationis vacationem accepit ab officio pro- B fectionis : erat enim morbus igneæ pesti valde similis, qui pervagabatur membra ejus, sub extenta cute depascens et subvellens carnem ab ossibus, unde et dolores acerrimos ad præsens sustinuit, sed deformitatem exterius apparentem evasit ob remedium citæ subventionis ; quam citius namque potuit domum beatæ Dei Genitricis Mariæ expetiit opem flagitans sibi misero. Erat autem pridie vigiliarum Natalis Domini. Sedit ergo in faciem altaris cultu suo vestitus et calceatus, et subeuntibus acerrimis doloribus anxius, et toto corpore sudore distillans, jam ad sui cognitionem deductus, vice oblationis justitiam et sua peccata confiteri cogebatur, dicens : « Et merito hæc pateris, miser homo, C et fructum impietatis tuæ comedis ; seminasti enim dolores, et metis eos, et ut dignum est, recipis. Quid namque sceleris unquam omisisti, aut quid mali non perpetrasti ? Quibus adulteriis non es pollutus ? Aut cui feminæ unquam detulisti honorem ? De quot homicidiis manus tuæ sanguine plenæ sunt, actione vel consilio ? Quot incendia vel ecclesiarum violationes procurasti ? Quot furta et latrocinia concitasti, quot bella et lites tuo consilio, tua lingua suscitasti ? Quot gulositates, quot ebrietates ingurgitasti ? Quas fraudes non exercuisti ? Nunc igitur merito retorquentur in caput tuum, miser homo, nunc meritas luis pœnas. Justus es, Domine, justumque judicium exeris in me ; semper enim totius mali signifer exstiti, et te relicto Creatore et Re- D demptore meo, inimici voluntatem semper exercui. Et tu, beata virgo pia domina mater Domini etiam mei, licet maximus peccator ego sum, nunc justas exigis pœnas de corpore meo, corpore immundo, corpore fetenti, corpore digno sulphure et incendio infernali, nunc justas exigis pœnas de anima dolosa, anima perfida, anima quæ portavit imaginem diaboli effreni superbia, et equi et muli similitudinem cœnosa et immunda luxuria. Eia, Domine, et eia domina, duplicate et triplicate supplicia et tormenta super me, quia nullius hominis corpus justius meruit pœnas inferni jam sustinere. Neque enim terra sustinere aut portare tantum peccatorem debuerat, et merito jam diu est si talem peccatorem absorbuisset. Miseræ lacrymæ quid cessastis ? Quare funereum corpus jamjamque mortuum ad sepulturam non persequimini ? Impendite obsequium funeris dum licet, quod scelerato et omnibus odioso merito nullus impendet. Eia infelix anima ? Ecce, ubi tu conspicis tuum miserabile corpus in tam pavenda morte constitutum, corpus quod tuis cupiditatibus semper obedivit, tuis impietatibus semper obsecutum est. Et ipsum quidem afflatum calore infernali ad præsens uritur ; tu vero post paululum horrenda incendia et flammiferos globos sustinebis. Heu me miserum ! et duratura quæ patior, et mors æterna est quam exspecto ! Væ, væ, væ, misero et peccatori justissime damnato ! » Dum hæc et similia coram omnibus voce publica proferret totis membris sudore manans, intuentes et audientes eum ad dolorem et lacrymas compellebat, cum ecce de subito pia Domina et pius Dominus qui non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat, cessantibus doloribus suavitatem induxit, et cœpit meliorari et voces alias edere, voces gaudii et exsultationis ; et gratiarum actio, et vox laudis ab ore ejus audiebatur. Erat autem vespertina diei hora, et exsiliens super pedes suos sanas et incolumis currens amplexatus est altare. Non immemor ergo tanti beneficii non multo post itinere parato Hierusalem profectus est.

XXIX. *De duabus mulieribus ardentibus et restinctis.*

Duæ mulieres de monasterio Nider, quarum altera maxillam igne peresam cum horrore spectaculum sui exhibebat ; altera vero manum et brachium igne tabifico consumptum, putridas carnes et luridas et ad omnium nauseam ferentes præ se gestabat, venerunt Suessionem, et vota solventes domo beatæ Virginis perfecte sanatæ sunt. Tantum in cutis superficie roseo colore remanente, quasi tituli pristinæ laudis in memoriam virtutum suarum. Quas nolebat aboleri, nec a memoria excidere virgo imperiosa, et omni laude dignissima velut stigmata vitæ et mortis resederunt.

XXX. *De igne novo.*

Annus Domini qui ab Incarnationis cœpit computari 1131 inchoabat, Ludovici anno vicesimo tertio, et filii ejus Philippi secundo, die Sancti Vincentii martyris, dum missa celebraretur, sedente sacerdote post orationem introitus missæ, unus ex duobus cereis qui ex more semper inerant altari omni die usque ad extremum, totus arserat, altero adhuc tenorem suum habente. At soror illa deserviens altario, timida et festinabunda vicarium cereum dum subrogare sedula satagit, rapto ut occurreret uno de latentibus in scrinio dum petito lumine lucenti cereo non lucem ingerit, incaute improba etiam lucentem super altare dejectum exstinxit. Tunc vero turbata et mortuam se reputans ex coquina ignem petere cogebatur. At vero diaconus in officio missæ ignem defecisse expavescens, saltu rapit cereum qui jacebat cassus lumine. Quem cum

tradebat subdiacono ut cito peteret ignem, subito inter manum tradentis et parantis accipere, cereus igne novo inflammatur. Hoc viso diaconus in manibus suis miraculo, stupore perculsus propriis viribus destitutus, coactus est arcæ inniti quæ propinqua tunc aderat. Et hoc tam celebre et notum factum est utpote in loco qui nulla diei hora frequentiam hominum dehabebat. Dant ergo laudes Deo altissimo et resonantibus tympanis ære canoro longe lateque modulata suavitas ad æthera tendit, et tota civitas personat laudibus Christi. Hoc igitur igne novo etiam omnes ecclesiæ lampades illustrantur, et multi fidelium in domos suas devehere festinabant.

XXXI. *De quodam ab ægritudine pedis mirabiliter liberato.*

Sed anno Dominicæ Incarnationis 1102 dum inter cæteros in ecclesia Beatæ Virginis excubaret quidam nomine Robertus de villa quæ dicitur Johi (*Joüy*), quæ villa est ejusdem ecclesiæ, sanitatem pedis sui hoc ordine consecutus est. Erat autem morbus irremediabilis toto pede in tumorem verso, et pluribus pustulis sauciato, ita ut assidua sanie defluens tanto fetore vicinum aerem corrumperet, ut intolerabilis omnibus fieret. Unde custodes compulsi sunt ei denuntiare ut exiret, quia jam ulterius eum pati non poterant. Manserat enim ibi jam plurimo tempore, et omnino desperatus a medicis toto pede solvebatur in putredinem. Exivit ergo de ecclesia invitus ad suos reversurus, de quibus spem habebat ob consanguinitatem debere sibi præstari obsequium et compassionem, discedens tamen beatam Mariam contestatus est hoc modo : « O gloriosa Domina, etsi per multos dierum in isto loco præstolatus sum opem tuam quam nondum accepi, tamen putrescentibus membris et fatiscentibus fides animæ nec fatiscit, nec deficit ; invitus ergo discedo, sed compellor exire. Tu vero pia et clemens et imperiosa Domina ubicunque sim a Filio tuo salutem mihi potes impetrare. Tuus enim tuus sum cæsus capite a [*forte* servus a] progenitoribus meis : unde non solum peto gratiam, sed etiam exigo debitum quod soles his impendere qui tui sunt. Ardens flamma mea ; Domine Jesu, respice in servum matris tuæ, ecce recedo et morior, quoniam a te devellor, summe Deus, recordare servi tui et servi matris tuæ. Iteratis doloribus affligitur cor meum quia a te recedo. Hujus intuitu lævigatus dolor mihi corporeus et in oblivionem transit pene. His dictis, abiit. Reversus igitur domum in primis sicut solitum est patienter a suis portatur, sed processu temporis jam in tædium et nauseam cœpit verti. Nam tantus erat fetor, ut noctibus dum pedem suum ob calorem proferret ad aerem, nec conjux ejus nec pueri ferre poterant. Ipse tamen a precibus non cessabat, sed irrequietis vocibus opem beatæ virginis inclamabat. Ubi ergo satis visum est, et delectata est pia Domina non dolore patientis, sed perseveranti fide

A credentis et amantis, in una noctium dormienti apparuit cum tanto splendore, qualem mortales oculi ferre non poterant. Reverberabat igitur lux siderea aciem contra intuentis et claritatem ulterius ejus ferre non poterat. Dum igitur visum est ei quod una manu cervicem juvaret, statuens eum in lectulo sedere, et altera manu tenens pedem suum extenderet : experrectus homo novitate visionis, deinde tentata progressione perfecte sanatum se experimento didicit. Quantam igitur lætitiam habuerit, quantumve gaudium familiolæ suæ fecerit, quantasve gratias Deo et gloriosæ Virgini egerit, non est facile dictu. Neque enim capiens apud se, parat regressionem ad ecclesiam Dominæ suæ et sanatricis suæ, et præ nimia exsultatione, nihil satis festinatum

B erat, omniaque mora sibi longa videtur. Ingressus igitur ecclesiam adiit altare, quod congressus vociferans, quantum lacrymarum cum gaudio et gratiarum actione ibi expenderit, quia perseverante et non lacessente fide cordis etiam corporis sanitatem consecutus sit, melius ipse novit Deus, qui verba devotionum format, et ea tenet apud se vivo intellectu. Avulsus igitur ab altari similis bacchanti cœpit discurrere intra Sancta sanctorum et pede sano pulsans tellurem, percunctantibus causam tantæ lætitiæ, nihil aliud respondebat, dicens : « Hic est pes dominæ meæ Sanctæ Mariæ, hic est pes dominæ meæ Sanctæ Mariæ. » Et pede terram iterum et iterum pulsans, ordinem et causam tantæ exsulta-

C tionis insistentibus exposuit : « Nonne, inquit, ego sum de Johi homo dominæ meæ Sanctæ Mariæ, quem vos ob intolerabilem pedis mei fetorem de ecclesia expulsistis ? Nonne isto et isto ordine sanavit me pia virgo domina mea Mater Domini mei Jesu Christi ? » Hæc igitur prosecutus facile fecit fidem dictis, et nota persona, quia erat in cliente ecclesiæ, et exhibitio operis, quia cujus pedem putridum fetensque cadaver aspexerant, nunc sanissimum et fortem ostendebant. Nota persona et evidens miraculum. Mox igitur tympana dant vocem suam, et laus Domini et gloriosæ Virginis de virtute et misericordia in communi celebratur. Venient tempora afflictionis et miseriæ in quibusdam, a piis mentibus reducentur ad memoriam dies isti, quos

D agimus in pace, et plenitudine rerum temporalium, et quia ecclesia ab omnibus gentibus veneratur et colitur, et religio multiplicior est quam in præteritis temporibus. Hæc igitur fideles recolentes dum suas persecutiones his prosperis conferent, magis dolebunt. Unde præcipue diebus istis in ecclesiis Sanctæ Dei Genitricis miracula tanta et tam multa celebrari credimus, contestante Deo signis et prodigiis et variis virtutibus incarnationem Filii sui u quia tempus infestum Antichristi imminere speramus, tanto constantius fideles pro hac veritate moriantur, quanto certiore omnium gentium testimonio et laude celebratur.

POST ANNUM MCXXXI.

FROWINUS

ABBAS COENOBII MONTIS ANGELORUM APUD HELVETIOS

NOTITIA

(D. MABILLON, *Annal. Bened.*, t. VI, Append., p. 657)

In percelebri monasterio Einsidlensi inter alia duos codices invenimus, opera continentes Frowini monachi primum Einsidlensis, dein abbatis in Monte Angelorum apud Helvetios Subsilvanos post sanctum Aldheimum, qui primus loco præfuit a conditione cœnobii per beatum Conradum facta sub annum MCXXV. *Primus codex in-quarto, ut vocant, expositionem in Orationem Dominicam complectitur : secundus in-folio, libros septem* De laude liberi arbitrii, *uti opus suum inscribit auctor ipse, seu potius de præcipuis theologiæ quæstionibus, quas Frowinus erudite, solide, et pro tempore eleganter pertractat* Adversus quorumdam errores novitatum, *fortasse adversus Petrum Abælardum. Eodem quippe tempore Gerhohus, Reichersperyensis in Bajoaria præpositus,* Opusculum contra discipulos Petri Abaiolardi *scripsisse memoratur. Quo minus mirandum, si ad Helvetios hujus sectæ fama penetraverit, et Frowinum ad scribendum impulerit. Optandum esset, ut nostri Einsidlenses, quorum maxime interest, et qui postremum hoc opus jam descriptum, ac prelo paratum habent, suis typis illud emitterent in lucem. Interim prologum Frowini in expositionem Orationis Dominicæ, itemque præfationem in libros septem De libero arbitrio cum capitulationibus hic edimus in quamdam prægustationem futuræ editionis. Initio sequentes versus præmittit auctor.*

Vive precor Berhtolth, tibi sit Dominus rogo filholt (1).
A te quod liber sim, docet iste liber.
Hunc librum vovi, nunc promissum tibi solvi.
Jus est, si sapias, gratus ut accipias.

INCIPIT PROLOGUS FROWINI ABBATIS IN MONTE ANGELORUM IN EXPLANATIONEM DOMINICÆ ORATIONIS.

Quamvis sim labilis memoriæ, tenaciter tamen memini tuam dulcissimam dilectionem, o venerabilis presbyter Berhtolde, a mea parvitate exegisse, quatenus ingenioli mei capacitatem in explanatione Dominicæ Orationis ostenderem, qua de re diu et multum apud me hæsitatum est. Deliberavi enim utrum satius esset charitati petentis obedire, et ob hoc morsibus invidorum patere ; an quod jusserit charitas denegare, et ob hoc Deum charitatem forsitan offendere. Verum in ea constitit tandem animus meus sententia, qua tutius esse judicavi Deum placatum habere, quam obloquentium patere livori. Itaque hoc statui ilicet sciens, manus in A flammas mittere, id negotii quod mihi imponeres, aggrederer, non nova, sed quæ a Patribus de Dominica Oratione, licet sparsim dicta sint, aliqua colligerem. Quapropter tua refert orare, quatenus propitia Divinitas adjuvet perficere, quod inspiravit velle. Igitur quam sufficiens, quam conveniens sit ea quæ dicitur Dominica Oratio, licet tenuerit, tamen elucidare pro captu meo operam dabo.

Nemo nescit homo, Deum hominem cum libero arbitrio condidisse, etc.

(In fine, *Explicit liber explanationis Frowini abbatis.*

Hoc precor, hoc hortor, dic devota prece lector,
Felix Frowinus quod sit, agat Dominus.
Ut verum lumen cœleste daret sibi numen,
Hujus scripta libri nam studuit fieri.)

(1) Id est multum amicus Germanice.

EJUSDEM FROWINI

DE LIBERO ARBITRIO AD ADELBERTUM MONACHUM LIBRI VIII

Has Frowin chartas electo dogmate fartas
Fecit conscribi : fac bene, Christe, sibi.

INCIPIT PRÆFATIUNCULA SEQUENTIS OPERIS.

Desiderio tuo, frater Adelberte, morem gerere curavi, ob eam vel maxime causam quod te et B ingenii agilis acumine validum, et gratiæ adjuvantis lumine fretum, indagandæ veritatis studiis invigilare perpendi. Hoc itaque opusculum congessi, excerptum

de scriptis eorum, qui vel nostra, vel priori claruerunt ætate doctorum. In quo eas inserere sententias de libero arbitrio, atque de aliis quæstionibus sategi, quas tuo arbitrio acceptissimas, quasque adversus errores quorumdam de novitatum suarum adinventionibus gloriantium validissimas credidi. Codicis vero hujus titulum prænotare volui, *De laude liberi arbitrii*, propterea quoniam totus ad eum refertur finem, ut commendet quanta gloria præ cæteris viribus, quas ab artifice suo Deo rationalis natura sortita est, præditum divinitus sit liberum arbitrium. Quæ tamen communis intentio laudis, quia divisas materias habet, placuit per partes dividere ipsum libellum, tum ut legenti fastidium minueretur, tum ut facilior eluceret intellectus, cum per singulas distinctiones et animus respiret, et respirando renovatus redintegretur ad ea quæ restant. Prima ergo pars continet quid sit liberum arbitrium : et sicubi loquitur de corruptione ejus, non ideo obliviscitur sui propositi. Nam ubi vitium vituperatur, integritas atque virtus e contrario extollitur. Secunda demonstrat, quod libero arbitrio, et in præsenti, vel tenuiter perspiciatur Deus, et in futuro etiam non nisi libero arbitrio feliciter agnoscatur. Tertia in eo extollit liberum arbitrium, quod ostendit ipsum posse de omnibus aliis judicare, et a nullo judicari : et quod in ipso versetur omnium scientia disciplinarum. Quarta comparat duas vires liberi arbitrii duabus uxoribus Jacob, filiosque ejus virtutibus rationis et volontatis, aliaque multa de eadem re. Quinta attribuit ei imaginem Dei, et speculum per quod investigandus est Creator ejus. Sexta erudit ipsum ad speculandam substantiam Dei. Septima dirigit ipsum in viam fidei, qua redeat ad patriam speciei. Quoniam igitur codex iste demonstrat omnem tam scientiam quam sapientiam, justitiam et beatitudinem consistere, atque fundari in libero arbitrio ; idcirco eum intitulavi *De laude liberi arbitrii*. Multa quippe unde laudabile apparet ei attribuit. Sed quia in minimis quoque rebus divinum invocandum est præsidium, quo prætermisso nullum rite fundatur exordium, ante omnia precor, quatenus adsit mihi scribenti ejus veritas, cujus ut scribere vellem fecit Dei charitas.

—

INDEX CAPITULORUM LIBRI I.

Cap. XXIII. Quod oculus liberi arbitrii illuminandus sit sapientiæ disciplinis, et nonnulla etiam de computo ibi apponuntur. A

Cap. XXIV. Assertio S. Augustini, quod disciplinæ disputandi ac numerandi, atque eloquentiæ valde sint necessariæ; et quod non ab hominibus institutæ, sed tantum animadversæ sint atque notatæ; et quod eas, non imagines earum, sed res ipsas gerat memoria, aliaque multa, atque ipsius incommutabilis veritatis notitiam.

Cap. XXV. De octo vitiis, et de scopo, ac telo, et de examine cogitationum.

Cap. XXVI. De bis septem partibus beatitudinis.

Cap. XXVII. De perturbationibus animi.

LIBRI IV.

Cap. I. De ratione et voluntate, ac de officiis earum.

Cap. II. Quid significent duæ uxores, duæque concubinæ Jacob, et liberi earum.

Cap. III. Quod Joseph significet cognitionem nostri, et Benjamin cognitionem Dei. B

Cap. IV. Quod nemo, si neque ætas, neque possibilitas utendi libero arbitrio desit ei, salvari possit, et nullus præiatus esse debeat sine prudentia et benevolentia: quod sine his duabus virtutibus inefficax sit oratio.

Cap. V. De officio humilitatis, et fructu veritatis.

Cap. VI. De ædificatione Salomonis, et triplici materia modoque domus ædificandæ.

Cap. VII. De tribus animæ visionibus, et quatuor scientiis omnes scientias continentibus, et quod omnis humana philosophia longe dispar est sacræ Scripturæ.

Cap. VIII. De convenientia Verbi Dei, et rationalis animæ.

Cap. IX. De studiis amantium, quod ignorant, discere; quod non expeterent, si penitus ignorarent.

Cap. X. Quare se mens non cognoscere dicatur, cum se nunquam nescierit. C

Cap. XI. Quid sit, quod ei præcipitur, ut se cognoscat.

Cap. XII. De quibus certa sit mens, et quæ vita ejus culpabilis.

Cap. XIII. Per quid recedat mens a Deo, et quæ sit vis amoris.

Cap. XIV. Tria esse in anima, quæ sunt unum, mentem, et notitiam, et amorem sui.

Cap. XV. Quod mens, et notitia, et amor et singula in se maneant, et omnia in omnibus.

Cap. XVI. De amante, et amato, et amore.

Cap. XVII. Quomodo nascatur verbum mentis.

Cap. XVIII. Differentia quædam spiritualis et carnalis amoris.

Cap. XIX. Quid sit verbum mentis.

Cap. XX. Quæ fuerit causa beatitudinis bonis angelis, et miseriæ malis; et quomodo videantur privationes; et quod non sit efficiens causa malæ voluntatis; et quod ipsa sit initium omnis mali; et de casu diaboli: quod sit liberum arbitrium, et etiam gratia Dei. D

Cap. XXI. Quod notitia secundum speciem sit similis rei et æqualis, cum res cognita neque superior, neque inferior sit cognoscente.

Cap. XXII. Cur amor mentis non sit proles ejus, sicut notitia sua.

Cap. XXIII. Quid ad se dicantur, et quid ad aliud referantur, memoria, intelligentia, voluntas; et qnod æqualia sint tota singula totis, et tota singula simul omnibus totis.

LIBRI V.

Cap. I. De quærenda imagine Trinitatis, etiam in his quæ anima ex sensibus corporis cognoscit.

Cap. II. De visibili, et vidente, atque visione.

Cap. III. Quanta violentia ferat, et referat aciem mentis formandam, conjungatque formatam voluntas, et similitudo exterioris interiorisque visionis.

Cap. IV. Quæ sint innoxiæ cogitationes, et quod trinitas exterioris hominis non sit imago Dei, licet aliquatenus similis ei sit, et quod voluntas nec parens, nec proles sit visionis.

Cap. V. De fine voluntatis.

Cap. VI. De trinitate, quæ sit, cum ex memoria formatur acies animi.

Cap. VII. De multiplicatione trinitatis, quæ ex recordatione gignitur.

Cap. VIII. Quod voluntas quasi parentem cum prole ter copulet, et quod sint duæ visiones, et duæ trinitates, a specie corporis usque ad cogitationem.

Cap. IX. Unde fiat quod falsa cogitemus, licet non cogitemus, nisi quod meminimus; neque meminerimus nisi quod sentimus, neque sentiamus nisi vera, et quæ sunt.

Cap. X. Quod ad memoriam mensura, ad visionem numerus, et ad voluntatem pondus pertinere videatur.

Cap. XI. Quid nobis sit et pecoribus, quid etiam proprium.

Cap. XII. Quod in eo solo, quod ad contemplationem pertinet, sit trinitas et imago Dei; in eo quod temporalia respicit, sola trinitas, et quod in corporalibus masculi et feminæ figuretur communis naturæ mentis distinctio.

Cap. XIII. Quod ab immoderato progressu in exteriora, mens prolabatur ab æternorum contemplatione.

Cap. XIV. Quam perniciose relicto communi bono privata quærantur.

Cap. XV. Quod animus se, ac corpus suum semper diligat, et quis ordo dilectionis, et quod boni sunt amandi, mali miserandi, et quomodo Deus diligat nos.

Cap. XVI. Quam sit comparabilis primorum hominum prævaricationi mens, quæ ad amorem temporalium sensu trahitur corporeo.

Cap. XVII. Quare noluerit S. Augustinus sequi sententiam eorum, qui mentem pro viro, sensum corporis pro femina acceperunt.

Cap. XVIII. Quod sapientia non sinat scientiam inflari, et quomodo peccet homo ante sapientiam, et quomodo post; et alia quædam de sapientia.

Cap. XIX. Ostensio sapientiæ et scientiæ per Scripturæ testimonium.

Cap. XX. Quis vivat secundum trinitatem interioris hominis.

Cap. XXI. Quod anima, etiam deformis et misera, Dei imaginem non amittit.

Cap. XXII. An etiam parvulorum mentes nosse se possint.

Cap. XXIII. Quod mens, nisi cogitando, nequeat se conspicere.

Cap. XXIV. Quod aliud sit nosse, aliud cogitare.

Cap. XXV. De principali mentis, ubi intuenda est imago summæ Trinitatis.

Cap. XXVI. Quod memoria temporalium prior sit visione eorum et utriusque conjunctio voluntate, quod non est in mente.

Cap. XXVII. Quare trinitas mentis sit imago Dei: et quod omnes homines Deum noscant naturaliter.

Cap. XXVIII. Quod mens, quæ se odisse dicitur, semper sui meminit, semper se intelligit ac diligit.

Cap. XXIX. Quod trinitas hominis, id est mens, et notitia, et dilectio sui, differant a Trinitate, quæ est Deus.

Cap. XXX. Quod cogitatio sit locutio ac visio cordis; et quod hoc verbum nascatur ex illa scientia quam in memoria tenemus.

Incipit opusculum Frowini abbatis in Monte-Angelorum, De laude liberi arbitrii.

CAPITULUM I.

Liberum igitur arbitrium est rationalis voluntas, etc.

ANNO DOMINI MCXLVII

ARNULFUS

NOTITIA HISTORICA

(*Hist. litt. de la France*, XII, 292.)

Arnoul fut un prédicateur flamand remarquable, dit la Chronique de Gembloux (1), par l'austérité de sa vie, par la singularité de son habillement, par son savoir, et plus encore par le succès de ses prédications. A la publication de la seconde croisade, il se sentit inspiré pour aller sur les traces de saint Bernard exhorter les peuples de la France et de l'Allemagne à s'enrôler dans cette pieuse milice. Mais comme il ignorait également la langue romance et la tudesque, il prit avec lui Lambert, abbé de Gembloux, qui expliquait au peuple dans la langue du pays ce qu'il disait en latin ou en flamand. Les croisés s'étant partagés les uns pour aller en Palestine, les autres pour aller en Espagne combattre les Maures, Arnoul suivit les derniers, commandés par Arnoul, comte d'Archost. Le principal fruit de leur expédition fut la prise de Lisbonne, qu'ils emportèrent le 21 octobre de l'an 1147. Notre prédicateur envoya la relation de ce siége à Milon, évêque de Thérouanne, dans une lettre publiée par D. Martène au premier tome de sa grande Collection (p. 800-802), sur deux manuscrits, l'un d'Anchin, l'autre de Gembloux. On y voit que l'armée chrétienne, composée de Lorrains, de Flamands et d'Anglais, se rassembla dans l'Angleterre, d'où elle partit le *vendredi des Rogations*, c'est-à-dire, le 23 de mai sur une flotte de deux cents voiles, qui fut séparée par une violente tempête après quelques jours de navigation. Environ cinquante vaisseaux, sur l'un desquels était monté notre auteur, arrivèrent le 31 mai dans un port d'Espagne nommé Gozzem. Là s'étant reposés pendant trois jours, les croisés se rembarquèrent et abordèrent à un autre port nommé Viver. Ils remirent à la voile le vendredi avant la Pentecôte, et vinrent débarquer au port de Fambré, qui n'est qu'à huit milles de Saint-Jacques en Galice. De là ils se rendirent incontinent à ce lieu si célèbre pour y passer le temps de la solennité. Huit jours après, étant remontés sur leurs vaisseaux, ils allèrent attendre le reste de la flotte à Portugal, ville située à l'embouchure du Douro. Pendant onze jours qu'ils y restèrent, l'évêque du lieu leur fit fournir abondamment les vivres et les autres choses dont ils avaient be-

(1) *Spic.* t. VI, p. 625.

soin. Enfin toute la flotte s'étant réunie, on fit voile vers Lisbonne, devant laquelle on arriva le 28 juin, veille de Saint-Pierre et de Saint-Paul. Dans le même jour parut à la vue de la place Alphonse Henriques, roi d'Espagne, avec son armée de terre. On fit aussitôt la descente, et le premier juillet les faubourgs furent emportés. Ensuite pendant tout le cours du mois on livra divers assauts à la ville avec assez peu de succès. L'avantage de son assiette, la bonté de ses fortifications et le courage des assiégés menaçaient les croisés d'une longue résistance, et ne leur annonçaient pas même une victoire bien certaine. Ces pronostics, loin de les abattre, redoublèrent leurs efforts et leur industrie. On imagina de construire deux grandes tours de bois sur le bord du fleuve, l'une à l'orient de la ville, où les Flamands se logèrent, l'autre à l'occident, qui fut occupée par les Anglais. On fit outre cela quatre ponts appuyés chacun sur six vaisseaux, d'où l'on pouvait passer sur les murs de la place. Les assiégés, en différentes sorties ruinèrent une partie de ces ouvrages. Heureusement ils furent réparés avec promptitude. Enfin après quatre mois de siège une mine ayant fait sauter deux cents pieds de muraille, les croisés, encouragés par le roi d'Espagne, firent effort pour entrer par la brèche. Le combat fut encore opiniâtre; mais les assiégés épuisés de fatigues, et ne voyant plus de ressource, demandèrent à capituler le jour de Sainte Ursule, 21 octobre. La proposition fut acceptée, et les conditions furent que la ville demeurerait au roi d'Espagne et le butin aux croisés. Tel est le précis de la relation d'Arnoul, différente de celle de Robert du Mont (2) adoptée par M. Fleury (3), en ce que celle-ci fait attaquer la ville par les croisés de dessus leurs vaisseaux, tandis que le roi l'assiégeait par terre; au lieu que notre auteur, témoin oculaire, atteste que les premiers débarquèrent aussitôt après leur arrivée, placèrent leurs tentes dans la campagne, et firent sur terre avec les Espagnols presque toutes les opérations du siège.

(2) Ad an. 1147.
(3) Hist. eccles. t. XIV, l. LXIX, n. 21.

EPISTOLA ARNULFI

AD MILONEM ESPISCOPUM MORINENSEM.

Quomodo Ulixisbona capta est.

(Marten. *Ampl. Collect.*, t. I, col. 800, ex ms. Aquicinctensi et Gemblacensi.)

Miloni venerabili Tarvanensi episcopo, Arnulfus Dei gratia id quod est, spiritum sapientiæ subditis providere.

Scimus murum virtutum vestrarum turrim humilitatis adeo munisse, ut hostis ille antiquus longius arceatur, quod experimento didicimus, quando nobis sanctitas vestra condescendit, et navales motus sacratissima benedictione dexteræ vestræ circumsepsit, ut nec procellarum motu turbaremur nec flaminum. Quapropter nos positi in valle lacrymarum in compendio vestræ paternitati transcribimus, quem Rex regum tirunculis suis fecerit statum. In Angliæ portu qui Tredemunde [*al.*, Tredemude], dicitur, undique terrarum divino flamine compulsus convenit navalis exercitus. In VI feria ante Rogationes navigavimus cum ducentis fere navibus, et continuos septem dies et noctes in alto mari laborantes, in vigilia Ascensionis et in ipsa die solemni sævissima tempestate quassati, octavo demum die in portum Hispaniæ qui Gollim [*al.* Gozzem] dicitur cum quinquaginta fere navibus, cæteris circumquaque dispersis, appulimus, ubi per triduum fessa corpora curantes, rursum in portum qui Viver dicitur venimus. Inde exeuntes VI feria ante Pentecosten, in portum Galliciæ qui Fambre dicitur appulimus, qui portus a Sancto Jacobo octo A milliaribus distat. Ad cujus venerabile sepulcrum in vigilia Pentecostes venientes, sanctam solemnitatem cum magna hilaritate celebravimus. Unde ad portum revertentes in octavis Pentecostes navigavimus. Secunda feria ad Portugalim per alveum fluminis qui Dorius dicitur applicuimus, ubi episcopum civitatis ejusdem adventum nostrum cum magno gaudio juxta præceptum regis præstolantem reperimus. Ubi per dies XI adventum comitis Arnoldi de Ardescot [*al.* Arnulfi de Areschot], necnon Christiani constabularii, qui a nobis prædicta tempestate divisi erant exspectantes, æquam venditionem tam vini quam cæterarum deliciarum ex benevolentia regis habuimus. Exinde comite Arnaldo simulque constabulario receptis, navigantes, et alveum fluminis qui Tangus dicitur intrantes, se- B cunda die apud Ulixisbonam in vigilia apostolorum Petri et Pauli appulimus. Quæ civitas, sicut tradunt historiæ Saracenorum, ab Ulixe post excidium Trojæ condita, mirabili structura tam murorum quam turrium super montem humanis viribus insuperabilis, fundata est: circa quam figentes tentoria Kalendis Julii, suburbana ejus, divina virtute adjuti, cepimus. Post hæc assultus varios circa muros non sine magno nostrorum et illorum detrimento facientes, usque ad Kalendas Augusti in machinis

faciendis tempus protraximus. Siquidem duas turres juxta littus, unam in orientali parte, ubi Flandrigenæ consederant, alteram in occidentali, ubi Angli castra locaverant, magno sumptu construximus. Pontes etiam quatuor in navibus, sex per quos nobis aditus super urbis muros paterent, construximus. Hæc in Inventione beati Stephani protomartyris admoventes, vento contrario repulsi, necnon et magnellis [*al.* magnanellis] quodammodo læsi, naves retraximus. Deinde nobis ex nostra parte pugnantibus cum Saracenis, Anglici minus caute suam turrim custodientes, hanc ex improviso igne succensam exstinguere non potuerunt. Interim nos quadam machina murum effodere cœpimus. Quod videntes Saraceni, igne oleo admisto, eamdem machinam in favillam redegerunt, magistrum etiam machinæ in fractura muri lapidaverunt. Præterea mortes innumeras tam magnellis quam sagittis nostris inferentes, ipsi quoque a nostris puniti sunt. Nostri de fractura machinarum et suorum contritione, aliquantisper fracti, in misericordia Dei sperantes, ingenia et machinas reparare cœperunt.

Interea Saraceni civitatis, qui alimentis abundabant, suis concivibus egentibus alimenta adeo subtrahebant, ut quamplurimi eorum fame morerentur, quidam autem eorum canes et cattos non abhorrebant devorare. Horum pars plurima Christianis se obtulit, et baptismi sacramenta suscepit. Quidam autem illorum, truncatis manibus ad murum remissi, a suis concivibus lapidati sunt. Multa nobis adversa seu prospera secundum quod varius eventus est belli, acciderunt, quæ propter prolixitatem vitandam silentio transivimus. Et si qui forte sunt, qui ea latius explicent, reservamus. Tandem quidam Pisanus natione, vir magnæ industriæ, circa nativitatem sanctæ Mariæ turrem ligneam miræ altitudinis in ea parte qua prius Anglorum turris destructa fuerat coaptavit, et opus laudabile tam ex regio sumptu quam ex totius exercitus labore circa medium Octobris consummavit. Similiter quidam sub muro civitatis ingentes cavationes suo ingenio et multorum auxilio fecit; quod Saraceni moleste ferentes, in festo Sancti Michaelis circa horam tertiam latenter exeuntes, nobiscum usque ad vesperam super foveam pugnam continuabant. Nos autem, sagittariis eis oppositis, vias per quas redire sperabant, adeo vallavimus, ut vel nullus, vel vix aliquis eorum sine plaga evaderet. Hinc nostri die noctuque laborantes, opus subterraneum lignis levigatis impletum eadem die consummaverunt, qua rex cum Anglicis muris turrem suam applicabat.

A Siquidem in ipsa nocte Sancti Galli abbatis, igne fossæ imposito, lignisque ardentibus, corruit murus spatio ducentorum pedum. Nostri de tanta ruina somno expergefacti, sumptis armis, cum magno clamore assiliebant, sperantes vigiles custodes murorum fugisse. Ad ruinam autem cum venissent, mons aditu difficilis supereminebat, et turba Saracenorum parata stabat in defensione. Nihilominus autem nostri assiliebant, nec a pugna media nocte inchoata usque ad diei horam nonam cessabant. Tandem variis percussionibus attriti, pugnæ se subtrahebant, quousque communicatio turris admoveretur [*al.* amoveretur], et sic Saracenorum populus hinc inde vexaretur. Et ecce turris viris bellicosis impleta muro supereminebat. Eadem hora exercitus nostræ

B partis, Lotharingis ad fracturam murorum indicio pugnantibus, Saracenos mirabili assultu impetebant. Interim milites regis, qui in arce turris pugnabant, magnellis Saracenorum territi, minus viriliter pugnabant, usque adeo quod Saraceni exeuntes turrim concremassent, siquidem de nostris, qui casu ad eos venerant, non obstitissent. Hæc [*al.* hujus] periculi fama cum ad nostras venisset aures, meliores exercitus nostræ partis ad defendendam turrim, ne nostra spes in ea annullaretur, transmisimus. Videntes autem Saraceni Lotharingos et Flamingos tanto fervore in arcem turris ascendentes, tanta formidine territi sunt, ut arma submitterent, et dextras sibi in signum pacis dari peterent. Unde

C factum est ut Alchaida princeps eorum, hoc pacto nobiscum conveniret, ut noster exercitus omnem suppellectilem eorum cum auro et argento acciperet, rex autem civitatem cum nudis Saracenis et tota terra obtineret. Consummata est autem hæc divina non humana victoria in ducentis millibus et quingentis viris Saracenorum in festo undecim millium Virginum. Unde nomen ejus glorificamus, in quo et per quem omnia, qui est benedictus in sæcula. Sciatis itaque quorumdam fratrum nostrorum corpora variis occisionibus exstincta apud Ulixisbonam sepulta esse. Hujus pacis testes sunt quidam quos divina clementia mutos a nativitate loqui fecit, unum in festo Sancti Gereons sociorumque ejus atque secundum a somno excitavit, et ad

D sepulcrum martyrum, sicut ei visum est, manu splendidissimi viri perduxit, ibique in exstasi prostravit et vinculum linguæ solvit. Similiter et alium quemdam ejusdem clementiæ gratia ibidem festo Omnium Sanctorum loquentem audivimus et laudantem eum qui est mirabilis in sanctis suis. Valete.

INDEX ANALYTICUS

IN

WILLELMI MALMESBURIENSIS
GESTA REGUM ANGLORUM

ET

HISTORIAM NOVELLAM.

(*Revocatur lector ad numerales notas crassiori charactere in textus expressus.*)

C

H

M

P

Q

R

Y

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

ANACLETUS ANTIPAPA.

BENEDICTUS ROMÆ ECCLESIÆ S. PETRI CANONICUS.

CŒLESTINUS II PONTIFEX ROMANUS.

VARIORUM AD LUCIUM PAPAM EPISTOLÆ.

WILLELMUS MALMESBURIENSIS MONACHUS.

DE GESTIS REGUM ANGLORUM LIBRI QUINQUE.

FINIS TOMI CENTESIMI SEPTUAGESIMI NONI.

Sancti-Amandi. — Ex typis BUSSIÈRE.